Konstitutionsutskottets betänkande 1988/89:KU30

med anledning av granskning av statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

1988/89
KU30

Inledning

Enligt regeringsformen åligger det konstitutionsutskottet att granska statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. För detta ändamål har till utskottet överlämnats de protokoll som förts i regeringen under år 1988.

Utskottet vill erinra om att riksdagens utskott numera har möjlighet att besluta att ett sammanträde till den del det avser inhämtande av upplysningar helt eller delvis skall vara offentligt (se KU 1987/88:18). Det nya systemet, som trädde i tillämpning den 1 februari 1988, har som känt i stor utsträckning utnyttjats av konstitutionsutskottet. Utskottets granskningsverksamhet har ökat betydligt i omfattning sedan enkammarreformens genomförande år 1971. Det har visat sig att granskningen tilldragit sig stort allmänt intresse. I likhet med förra året fogas ett sakregister över de frågor som tagits upp till granskning fr.o.m. år 1971.

I förra årets granskningsbetänkande (KU 1987/88:40) togs i likhet med vad som skett även tidigare upp vissa frågor om regeringens befattning med utredningen av mordet på Olof Palme. Detta skedde bl.a. med anledning av att den parlamentariska kommissionen då nyligen hade avlämnat sin rapport samt mot bakgrund av den tidigare juristkommissionens redovisningar. Det förutskickades i betänkandet att utskottet senare skulle återkomma till frågan om fortsatt granskning. Som känt företogs redan under sommaren 1988 en fortsatt granskning mot bakgrund av en rad nytillkomna omständigheter. Utskottet avgav sålunda den 1 september 1988 ett ytterligare betänkande om regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme. Detta fogas nu som en bilaga till förevarande granskningsbetänkande, *bilaga C*.

I det följande lämnas först en sammanfattande redogörelse för årets granskningsarbete. De olika granskningsfrågorna behandlas därefter i betänkandets huvudavsnitt. Förutom den nyss nämnda bilagan redovisas i ytterligare bilagor till betänkandet de uppteckningar som gjorts vid utfrågningar som i år ägt rum inför utskottet i flera granskningsärenden, *bilagorna B 1–19*. Dessa redovisas i en separat bilagedel B. Till betänkandet fogas därutöver ett antal bilagor vari offentliggörs vissa granskningspromemorior m.m., *bilagorna A 1–22*.

1 *Riksdagen 1988/89. 4 saml. Nr 30*

Regeringen har sedan förra årets granskningsbetänkande (KU 1987/88:40) avgavs ombildats på en rad punkter. I betänkandet lämnas en närmare redogörelse härför liksom för ärendefördelningen m.m. samt för personalutvecklingen inom de olika departementen. En speciell fråga om principerna för tillfällig anställning av politiskt sakkunnig under valrörelsen har behandlats. På sedvanligt sätt har granskningen avsett remisser till lagrådet, utgivningen av Svensk författningssamling och propositionsavlämnandet till riksdagen. I likhet med föregående år har utskottet tagit upp frågor om regeringens utövning av sin normgivningsmakt. Några departements rutiner vad gäller diarieföring och sekretessbeläggning av allmänna handlingar har studerats.

Vissa frågor om utrikesdepartementets praxis vad gäller viseringsfrågor m.m. avseende utländsk diplomatisk personal har behandlats. I samband härmed har utskottet erhållit information om pågående översyner i fråga om rutiner för beslutsfattande och dokumentation i frågor som rör utrikesdepartementets verksamhetsområde. Ett kort avsnitt i betänkandet gäller regeringens behandling av riksdagens skrivelser i anslutning till regeringens redogörelse (1988/89:75).

Under förra riksmötet påbörjade utskottet ett granskningsarbete beträffande traktaträtt, dvs. tillämpningen av grundlagens regler när Sverige ingår överenskommelse med annan stat eller med mellanfolklig organisation. Detsamma gäller regeringens befattning med frågor om import och export av klyvbara radioaktiva produkter. Utskottet redovisar i betänkandet resultatet av dessa granskningar.

Utskottet har i likhet med tidigare år ägnat uppmärksamhet åt regeringens och krigsmaterielinspektionens ansvar vad gäller export av svensk krigsmateriel. Detta har skett bl.a. mot bakgrund av medborgarkommissionens rapport som avgavs i april förra året (SOU 1988:15). Som framgår av betänkandet är det utskottets avsikt att närmare återkomma till dessa frågor under nästa riksmöte. Utskottet har vidare påbörjat granskning av vissa spörsmål som rör Sveriges förhållande till EG, frågor som har samband med utfärdande av myndighetsinstruktioner m.m. samt ett tidigare behandlat ärende som gäller jordförvärvslagens tillämpning i ett visst fall (se KU 1985/86:25). Även dessa frågor har uppskjutits till nästa riksmöte.

Ett stort avsnitt av betänkandet gäller den fortsatta granskningen av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme. Till granskning har utskottet – i likhet med tidigare år – tagit upp regeringens handläggning av utlänningsärenden och jämställdhetsfrågor. Detsamma gäller regeringens utnämningspolitik. Uppmärksamhet har vidare ägnats regeringens ansvar för den rättspsykiatriska verksamheten.

En rad andra frågor har tagits upp till granskning. Det gäller regeringens beslutsunderlag i samband med behandlingen av frågor rörande det pågående motorvägsbygget i Bohuslän, regeringens befattning med frågor om dels PKbankens förvärv av Carnegie fondkommission AB, dels den japanska exporten av personbilar till Sverige samt regeringens ansvar vad gäller

formerna för börsintroduktionen av UV Shipping AB. Slutligen har behandlats fråga om rörelsehindrade elevers möjlighet till gymnasiestudier.

Beträffande den fråga – regeringens befattning med utredningen av mordet på statsminister Olof Palme – som har tilldragit sig särskild uppmärksamhet tar utskottet först upp till behandling vissa nya uppgifter om förhållandena under det tidigare skedet i utredningsarbetet (våren 1986–sommaren 1987). Den första frågan gäller avlyssning med dold mikrofon, s.k. buggning. Det har inte framkommit något som tyder på att dåvarande justitieministern Sten Wickbom skulle haft kännedom om någon sådan avlyssning eller att han skulle ha gett sitt uttalade eller tysta medgivande därtill.

Den andra frågan gäller regeringens beslut med stöd av 31 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (kriminalvårdslagen) om hemlig telefonavlyssning av Miro Baresic. Utskottets majoritet finner att det inte finns anledning till någon kritik mot beslutet i fråga. I en reservation uttalar ledamöterna från moderata samlingspartiet, folkpartiet, centerpartiet och miljöpartiet att regeringens beslut innebär en alltför extensiv tillämpning av 31 § kriminalvårdslagen.

Vid granskningen av den s.k. Ebbe Carlsson-affären tar utskottet upp till förnyad bedömning de frågor som behandlades i det nyss nämnda utkastet till betänkande 1988-09-01 (bilaga C) samt vissa nytillkomna frågeställningar. Beträffande dåvarande justitieministern Anna-Greta Leijon konstaterar utskottet först att hon gjort på vad henne ankommit att låta kontrollera de obekräftade påståendena om tidigare avlyssning. När det gäller uppgifterna om säkerhetspolisens påstådda intresse för kabinettssekreteraren Pierre Schori finner utskottet att det inte kan läggas henne till last att hon inte vidtog ytterligare åtgärder. Vad gäller hennes befattning med Ebbe Carlsson i övrigt gör utskottet samma bedömning som i utkastet. När det gäller Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson föreligger dels en gemensam reservation av moderata samlingspartiet, folkpartiet, centerpartiet och miljöpartiet, dels en reservation av vänsterpartiet kommunisterna.

I fråga om statsminister Ingvar Carlssons kontakter med den s.k. Ebbe Carlsson-affären har utskottet kommit till den slutsatsen att det genom den nu företagna granskningen inte framkommit något som ger anledning att förändra den bedömning som gjordes i utkastet. På denna punkt finns en borgerlig reservation.

Beträffande åtgärder av förundersökningskaraktär gör utskottet samma bedömning som i utkastet utom vad gäller det s.k. rekommendationsbrevet. På den punkten konstaterar utskottet att det uppdrag Anna-Greta Leijon gett Ebbe Carlsson saknar laglig grund. De socialdemokratiska ledamöterna har reserverat sig till förmån för den bedömning som gjordes i utkastet.

När det gäller kontakter med spaningsledningen gör utskottet samma bedömning som i utkastet. En reservation föreligger från moderata samlingspartiet, folkpartiet, centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna. Däremot riktar utskottet allvarlig kritik mot Anna-Greta Leijon för att hon inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att tillse att information om Ebbe Carlssons verksamhet på ett tidigare stadium redovisades för åklagarna. De socialdemokratiska ledamöterna har reserverat sig till förmån för den bedömning som gjordes i utkastet.

I frågan om Anna-Greta Leijon obehörigen påverkat handläggningen av ett eventuellt tystnadspliktsbrott gör utskottet samma bedömning som i utkastet. På denna punkt finns en borgerlig reservation.

Vad slutligen gäller kontrollen av påstådda missförhållanden inom rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning gör utskottet bedömningen att det påpekande Anna-Greta Leijon gjort den 4 maj 1988 för dåvarande rikspolischefen Nils Erik Åhmansson om vikten av att uppgifterna kontrollerades inte är att betrakta som ett uppdrag. Något krav på att det skulle ha sin grund i ett regeringsbeslut föreligger enligt utskottet inte. I en borgerlig reservation hävdas att ett regeringsbeslut med uppdrag att utreda missförhållandena borde ha fattats, och utskottet borde ha uttalat att statsministern inte kan undgå kritik för att Carl Lidbom fick fortsätta som utredare av säkerhetspolisen efter det att två partier uttalat att man inte längre hade förtroende för honom som säpoutredare. I en reservation av vänsterpartiet kommunisterna och miljöpartiet anförs att utskottet i ett tillägg på denna punkt borde ha uttalat att det är mycket angeläget att kontrollen över och insynen i säkerhetsavdelningens arbete förstärks. Denna kontroll och insyn bör ske under parlamentarisk medverkan från samtliga riksdagspartier.

När det gäller resultatet av granskningen i övrigt skall nämnas att ett enigt utskott i likhet med vad som varit fallet vid tidigare granskningar understrukit vikten av att lagar och förordningar utfärdas i god tid innan de träder i kraft. Beträffande avlämnandet av propositioner till riksdagen har utskottet bl.a. uppmärksammat vissa frågor som avser budgetpropositionen och kompletteringspropositionen.

Granskningen av utlänningsärenden har föranlett en gemensam reservation av folkpartiet och miljöpartiet samt en reservation av vänsterpartiet kommunisterna rörande regeringens praxis i fråga om asylsökande palestinier, en gemensam reservation av folkpartiet, centerpartiet, vänsterpartiet kommunisterna och miljöpartiet när det gäller uppföljningen av regeringsbeslut om utvisning, en gemensam reservation av vänsterpartiet kommunisterna och miljöpartiet i fråga om terroristbestämmelserna och en gemensam reservation av folkpartiet, vänsterpartiet kommunisterna och miljöpartiet i fråga om att överlämna ärenden till invandrarverket.

Vad beträffar jämställdhetsfrågorna konstaterar utskottet att det sedan 1986 finns ett handlingsprogram för jämställdhetsfrågor i regeringskansliet och att där uppställda målsättningar endast delvis har kunnat uppfyllas. Beträffande regeringens utnämningspolitik föreligger en reservation från moderata samlingspartiet i vilken hävdas att utnämningen av högre statstjänstemän alltför mycket styrs av partipolitiska hänsyn. En gemensam reservation av moderata samlingspartiet, folkpartiet, centerpartiet och miljöpartiet har avgetts med anledning av en tjänstetillsättningsfråga som handlagts inom utbildningsdepartementet.

Utskottet uttalar enhälligt kritik mot såväl tidigare regeringar som den nuvarande regeringen när det gäller den rättspsykiatriska verksamheten. Mot majoritetens uppfattning i fråga om motorvägsbygget i Bohuslän har reservationer avgetts av såväl vänsterpartiet kommunisterna som miljöpartiet. När det gäller frågan om export och import av radioaktivt klyvbart material har centerpartiet, vänsterpartiet kommunisterna och miljöpartiet

avgett en gemensam reservation.

De socialdemokratiska ledamöterna har reserverat i ett visst avseende beträffande utskottets uttalanden rörande PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission AB. I ärendet om den japanska exporten av bilar till Sverige finns en reservation av folkpartiet.

När det gäller de rörelsehindrade elevernas möjligheter till gymnasiestudier har ett enigt utskott konstaterat att de krav som riksdagen tidigare ställt i frågan inte har uppfyllts på ett tillfredsställande sätt.

Särskilda yttranden har avgetts beträffande handläggningen av viseringsfrågor (dels av moderata samlingspartiet, dels av vänsterpartiet kommunisterna), motorvägsbygget i Bohuslän (dels av centerpartiet, dels av vänsterpartiet kommunisterna, dels av miljöpartiet) och PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission AB (av centerpartiet).

1. Vissa förändringar i regeringen och regeringskansliet

Den 7 juni 1988 entledigades justitieminister Anna-Greta Leijon. Samma dag förordnades industriminister Thage G Peterson att även vara justitieminister. Han entledigades den 30 september 1988 och valdes den 3 oktober 1988 till riksdagens talman. Under tiden den 30 september–den 4 oktober 1988 var statsminister Ingvar Carlsson också chef för justitie- och industridepartementen.

Den 4 oktober 1988 entledigades bostadsminister Hans Gustafsson och civilminister Bo Holmberg. Samma dag förordnades Laila Freivalds till justitieminister, Ulf Lönnqvist till bostadsminister, Bengt K Å Johansson till civilminister, Ivar Nordberg till industriminister samt Odd Engström och Margot Wallström till statsråd, Odd Engström med uppgift att föredra vissa ärenden som hör till finansdepartementet och Margot Wallström med uppgift att föredra vissa ärenden som främst hör till civildepartementet. Samtidigt förordnades Bengt K Å Johansson att i justitieministerns ställe föredra förvaltningsärenden som gäller polisväsendet.

Den 26 januari 1989 beslutades med verkan från den 30 januari 1989 en ny ombildning av regeringen. Socialminister Gertrud Sigurdsen och utbildningsminister Lennart Bodström entledigades. Georg Andersson förordnades till kommunikationsminister, Sven Hulterström till socialminister och Bengt Göransson till utbildningsminister. Maj-Lis Lööw och Göran Persson förordnades till statsråd, Maj-Lis Lööw med uppgift att föredra vissa ärenden som hör till arbetsmarknadsdepartementet och Göran Persson med uppgift att föredra vissa ärenden som hör till utbildningsdepartementet.

Den 1 januari genomfördes flera ändringar beträffande departementens ansvar för olika ärenden – bl.a. fördes ärenden som gäller polisväsendet över från justitiedepartementet till civildepartementet. En redogörelse för ändringarna och vissa statsråds uppgifter samt några frågor om regeringskansliets organisation lämnas i *bilaga A 1 A*.

Beträffande personalsituationen i regeringskansliet (exkl. utrikesdepartementet) vid årsskiftet 1988-1989 har vissa uppgifter inhämtats som redovisas i en bilaga till betänkandet (se *bilaga A 1 B*).

Antalet anställda i regeringskansliet har för sjätte året i följd minskat. Vid det senaste årsskiftet tjänstgjorde 1 740 personer i de olika departementen (utom UD). Motsvarande siffra för närmast föregående årsskifte var 1 782. Sedan årsskiftet 1982-1983 har antalet anställda minskat med 282 personer. Antalet anställda som omfattades av det s.k. politikeravtalet, dvs. informationssekreterare och politiskt sakkunniga, uppgick till 76, dvs. samma antal som vid föregående årsskifte. Beträffande statssekreterarna, som inte omfattas av politikeravtalet, finns en särskild överenskommelse om förmåner i samband med regeringsskiften m.m. (regeringens skrivelse 1985/86:177, AU 1986/87:9).

Under 1988 skedde inom kommittéväsendet en minskning av antalet anställda från 224 till 207 personer. Detta innebär att sedan årsskiftet 1982-1983 antalet kommittéanställda minskat med 287 personer. Under 1988 tillsattes 75 kommittéer medan arbetet avslutades i 97. Antalet kommittéer med anställd personal uppgick i slutet av 1988 till 106. De nu lämnade uppgifterna avser kommittéer tillsatta efter beslut av regeringen. I sammanhanget bör vidare erinras om de olika departementala arbetsgrupper och övriga organ som betalas via departementens anslag till utredningar m.m. Kommittéberättelsen innehåller fr.o.m. 1987 års berättelse en förteckning över dessa organ. Den senaste kommittéberättelsen (Skr. 1988/89:103 Underbilaga 4) redovisar sammanlagt 101 arbetsgrupper och övriga organ (motsvarande siffra i 1987 och 1988 års berättelser var 116 resp. 102) fördelade enligt det följande: statsrådsberedningen – 3, justitiedepartementet – 6, utrikesdepartementet – 2, försvarsdepartementet – 10, socialdepartementet – 11, kommunikationsdepartementet – 10, finansdepartementet – 1, utbildningsdepartementet – 11, jordbruksdepartementet – 5, arbetsmarknadsdepartementet – 14, bostadsdepartementet – 1, industridepartementet – 13, civildepartementet – 9 samt miljö- och energidepartementet – 5.

En speciell fråga om principerna för tillfällig anställning av politiskt sakkunnig har tagits upp inom utskottet. Det gällde en person som tillfälligt under valrörelsen på s.k. uppdragsbasis anlitades som politiskt sakkunnig i bostadsdepartementet. En redogörelse härför lämnas i en av statsrådsberedningen upprättad promemoria som bifogas betänkandet (se *bilaga A 1 C*). Enligt promemorian hade arrangemanget sin grund i det förhållandet att en av de sakkunniga under denna tid av personliga skäl inte var i stånd att fullgöra sina arbetsuppgifter av politisk natur.

Utskottet har ingen anmärkning mot åtgärden i fråga. I övrigt har utskottet inte funnit anledning till några uttalanden i de frågor som redovisats i förevarande avsnitt.

2. Utvecklingen av antalet regeringsärenden m.m.

I *bilagorna A 2 A och A 2 B* till årets granskningsbetänkande lämnas en redovisning i tabellform av antalet avgjorda regeringsärenden under åren 1987 och 1988.

Av tabellen framgår att antalet regeringsärenden under år 1988 minskade med knappt 400 i förhållande till året dessförinnan. Antalet ärenden år 1988, 20 279, är därmed det lägsta som noterats sedan utskottet år 1967 började redovisa antalet regeringsärenden. Nedgången sammanhänger bl.a. med

delegering av beslutanderätten i förvaltningsärenden och vissa organisatoriska förändringar.

Totala antalet avgjorda ärenden i de olika ärendegrupperna har inte undergått några mera markanta förändringar i förhållande till år 1987. Liksom tidigare år var dispens- och övriga partsärenden samt överklagandeärenden (i tidigare års statistik benämnda besvärsärenden) totalt sett de största ärendegrupperna. Drygt 60 % av det totala antalet ärenden hänförde sig till dessa båda grupper.

Flest antal avgjorda ärenden behandlades, liksom under åren 1985–1987, inom arbetsmarknadsdepartementet (3 694 ärenden). De närmast därefter största departementen när det gäller antalet avgjorda ärenden är liksom föregående år justitie- och finansdepartementen (2 929 ärenden resp. 2 575 ärenden).

Beträffande det totala antalet ärenden som varje departement avgjort under år 1988 föreligger i förhållande till föregående år inte några större skillnader. Störst förändring uppvisar socialdepartementet, vars ärenden nedgått med 299.

Inte heller uppvisar ärendegrupperna hos de olika departementen några mera anmärkningsvärda förändringar i förhållande till föregående år. Några av förändringarna bör dock kommenteras. Minskningen av socialdepartementets ärenden sammanhänger bl.a. med att vissa av departementets anslags- och bidragsärenden kopplade till allmänna arvsfonden från den 1 juli 1988 inte längre handhas av regeringen. Detta har bidragit till att ärendena i ärendegrupp 5 (Regleringsbrev samt anslags- och bidragsärenden) minskat (– 179 ärenden). En annan ärendegrupp inom socialdepartementet som uppvisar en minskning jämfört med år 1987 är grupp 8 (Dispens- och övriga partsärenden). Nedgången av dessa ärenden (– 135) beror bl.a. på att man inom departementet övergått till att avgöra vissa skrivelser rörande bl.a. klagomål över felbehandling och liknande genom departementsbeslut i stället för genom regeringsbeslut.

Beträffande försvarsdepartementets ärenden kan noteras att ärendena i grupp 7 (Överklaganden) nedgått från 457 till 307. Nedgången beror i allt väsentligt på att antalet överklaganden över beslut av vapenfrinämnden i ärenden om vapenfri tjänst nedgått. När det gäller utbildningsdepartementets ärenden kan anmärkas att ärendegrupp 8 (Dispens- och övriga partsärenden) minskat med 322 ärenden i förhållande till föregående år. Minskningen förklaras delvis med att ansökningar om befrielse från återbetalning av studiemedel m.m., vilka tidigare år hänförts till denna ärendegrupp, i den aktuella statistiken påförts ärendegrupp 5 (Regleringsbrev samt anslags- och bidragsärenden), som ökat med 108 ärenden.

Vid genomgång av departementens underprotokoll A och B har uppmärksammats att vissa departement inte konsekvent för protokollen i nummerordning. Detta förhållande är mindre tillfredsställande. Enligt utskottet bör protokollen numreras med siffror i löpnummerordning (jfr statsrådsberedningens handbok Protokoll och expeditioner i regeringskansliet – Gula boken formulären 4 b och 4 c). Beteckningar av typ "3 a" och "3 b" bör undvikas.

Av konseljprotokollen för år 1988 framgår att det under året hållits tre

konseljer under konungens ordförandeskap. Den 8 januari redovisade regeringen förslaget till budgetproposition och finansplan. Den 26 maj redogjorde statsministern för sin resa i Europa i syfte att diskutera EG-frågor m.m. Vidare lämnade regeringen en sammanfattande redogörelse för de viktigare beslut som riksdagen fattat under riksmötet 1987/88. Slutligen lämnades vid en konselj den 4 oktober en redogörelse för den regeringsdeklaration som skulle avges vid riksmötets öppnande samma dag samt för viktigare propositioner som upptagits i den förteckning som samtidigt skulle överlämnas till riksdagen.

Granskningen föranleder i övrigt inget uttalande från utskottets sida.

3. Remisser till lagrådet

Utskottet har på sedvanligt sätt granskat regeringens remittering av lagförslag till lagrådet. (Beträffande gällande regler för lagrådsgranskning m.m. hänvisas till 1986/87 års granskningsbetänkande, Bilaga B 3, s. 464 f., som innehåller en utförlig redovisning i saken.)

Det totala antalet lagpropositioner under 1988 uppgick till 122. Motsvarande antal för åren 1983–1987 var 127, 152, 138, 117 resp. 117. Antalet propositioner som innehåller lagförslag vilka enligt 8 kap. 18 § regeringsformen hör till lagrådets granskningsområde ökade från 103 under år 1987 till 110. Av dessa remitterades 60 till lagrådet. I *bilaga A 3 A* anges dessa propositioner. Som jämförelse kan nämnas att motsvarande antal lagrådsremisser för åren 1983–1987 var 44, 57, 53, 43 och 63.

I *bilaga A 3 B* redovisas vidare de propositioner i vilka ingår lagförslag som inte har remitterats till lagrådet och i vilka angivits motivering enligt 8 kap. 18 § regeringsformen varför lagrådets yttrande inte inhämtats. I flertalet fall har regeringen som skäl för att avstå från lagrådsremiss åberopat undantagsbestämmelsen i nämnda lagrum att lagrådets hörande skulle sakna betydelse på grund av frågans beskaffenhet. Den andra undantagsbestämmelsen i lagrummet – att lagrådets hörande skulle fördröja lagstiftningsfrågans behandling så att avsevärt men skulle uppkomma – har inte uttryckligen åberopats i något fall. I tre av propositionerna (prop. 1987/88:128 om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, m.m.; prop. 1987/88:150 Bilaga 3 /kompletteringsprop./; prop. 1987/88:164 om vissa frågor inför allmän fastighetstaxering år 1990), avgivna till riksdagen under våren 1988, har som skäl för att inte höra lagrådet bl.a. angivits att ärendena var brådskande och att det var angeläget att de föreslagna lagarna hann bli behandlade under 1987/88 års riksmöte. Med anledning härav vill utskottet erinra om att endast de skäl som föreskrivs i någon av nyssnämnda båda undantagsbestämmelser kan åberopas till stöd för att avstå från lagrådsgranskning.

Vid granskningen har inte påträffats några lagförslag hörande till lagrådets granskningsområde som inte har remitterats till lagrådet och där motivering härför inte har lämnats. S.k. underhandsföredragningar, dvs. föredragning inför lagrådet innan lagrådsremissen offentliggjorts genom att den expedierats till lagrådet, har inte förekommit. Nu nämnda förhållanden är enligt utskottet tillfredsställande.

Utskottet har utöver det anförda inte funnit anledning till något uttalande.

4. Utgivningen av Svensk författningssamling

Utskottet har på sedvanligt sätt granskat utgivningen av Svensk författningssamling (SFS). Granskningen har avsett 1988 och har i huvudsak tagit sikte på förhållandet mellan författningarnas ikraftträdande och tidpunkten då de kom ut av trycket.

Gällande regler, m.m.

Bestämmelser om kungörande av vissa lagar och vissa andra författningar finns bl.a. i 8 kap. 19 § regeringsformen (RF), i lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar och i författningsförordningen. En närmare redogörelse för dessa bestämmelser ges i KU:s betänkande 1986/87:33, bilaga B 4.

Enligt 8 kap. 19 § RF skall beslutad lag utfärdas av regeringen utan dröjsmål och kungöras så snart det kan ske. Även förordningar skall kungöras så snart det kan ske, om inte annat föreskrivs i lag.

Statsrådsberedningen har i en den 6 december 1976 dagtecknad promemoria om rutinerna vid handläggningen av regeringsärendena m.m. beträffande ikraftträdandetiden förklarat sig förorda att den då gällande allmänna minimitiden av en vecka mellan kungörandet (dvs. utkomstdagen från trycket) och ikraftträdandet förlängs med en vecka och samtidigt understrukit att denna "tvåveckorsfrist" skall anses som en minimitid. Om möjligt borde tiden vara längre och – liksom hittills – ikraftträdandet sättas till en bestämd dag. I den senaste upplagan av den av statsrådsberedningen utgivna s.k. Gröna boken, som innehåller riktlinjer för författningsskrivning, har uttalats att tiden mellan det att en författning utkommer från trycket och författningens ikraftträdande bör vara minst fyra veckor. Det sägs vidare att endast i speciella undantagsfall bör tiden sättas kortare än två veckor.

Granskningsarbetet under senare år

I 1986/87 års granskningsbetänkande (KU 1986/87:33) konstaterade utskottet att det skett en försämring i förhållande till 1985 när det gäller antalet författningar som utkommit senare än två veckor före ikraftträdandet. Av de 1 429 författningar som publicerades i SFS under 1986 gällde det för 550. Ungefär hälften av dessa, 278, hade kommit ut under den sista veckan före ikraftträdandet eller, i något fall, samma dag som ikraftträdandet eller efter denna tidpunkt.

Av de 55 författningar som kommit ut senare än två veckor före ikraftträdandet var 240 lagar och 306 förordningar. Utskottet anförde att granskningen visade angelägenheten av att ytterligare ansträngningar gjordes för att undvika förseningar i författningsutgivningen. Utskottet framhöll att när det gäller regeringsförfattningarna är det regeringen själv som måste vidta ytterligare åtgärder för att förbättra situationen, men att även i fråga om lagar och regeringsförfattningar som har ett direkt samband med riksdagsbeslut har regeringen ett stort ansvar för att planera propositionsarbetet så att riksdagen får skälig tid på sig att behandla de förslag regeringen lägger fram. Utskottet pekade också på vikten av att utskotten i riksdagen

regelmässigt överväger om en justering vad gäller ikraftträdandet kan ske.

Utskottet fann att det på en punkt hade skett en klar förbättring. Det gällde antalet författningar för vilka det inte angivits en bestämd dag för ikraftträdande. Antalet sådana författningar hade minskat från 167 år 1985 till 81 år 1986. Utskottet ansåg dock att det borde vara möjligt att komma ned på en ännu lägre nivå i det berörda hänseendet.

I förra årets granskningsbetänkande (KU 1987/88:40) konstaterade utskottet att av de 1 339 författningar som publicerats i SFS hade 411 utkommit senare än två veckor före ikraftträdandet. Jämfört med 1986 innebar detta en nedgång både i andelen och antalet sent utkomna lagar och förordningar. Andelen författningar som utkommit två veckor före ikraftträdandet eller senare var dock 30 %, vilket var samma andel som 1985 och endast något under genomsnittet för de senaste tio åren. 153 författningar hade under 1987 utkommit av trycket sju dagar eller kortare tid före ikraftträdandet. Jämfört med tidigare år innebar detta enligt utskottet en klar förbättring.

Enligt utskottet var det, även om det i förhållande till 1986 skett en viss förbättring i författningsutgivningen, angeläget att ytterligare ansträngningar gjordes för att nedbringa antalet sent utgivna författningar. Utskottet påpekade att regeringens arbetsplanering bl.a. i propositionsarbetet måste vara sådan att anhopning unviks i riksdagsarbetet nära inpå de tilltänkta tidpunkterna för ikraftträdande av de framlagda förslagen. Ett belysande exempel på de problem som annars kan uppstå var enligt utskottet de förändringar i lagen om arvsskatt och gåvoskatt (SFS 1987:1207) som kom att publiceras först den 29 december, tre dagar före ikraftträdandet den 1 januari 1988. Dessa ändringar var en följd av den familjerättsreform som riksdagen beslöt i april 1987. Även om justitiedepartementet genom särskilda insatser informerade om innebörden av familjerättsreformen var det enligt utskottet helt otillfredsställande att den aktuella författningen i realiteten inte fanns tillgänglig före ikraftträdandetidpunkten. Det var enligt utskottet positivt att notera att det under 1987 skett ytterligare en kraftig reducering av antalet förordningar för vilka det angivits att de skulle träda i kraft ett visst antal veckor efter det att de utkommit av trycket. Antalet förordningar för vilka det på detta sätt inte angivits bestämd dag för ikraftträdande var 49.

Årets granskning

Under 1988 publicerades 1 615 författningar i SFS. Av *bilaga A 4* framgår vilka författningar som utkommit av trycket senare än två veckor före ikraftträdandet. Bilagan upptar 476 författningar. Jämfört med 1987 innebär detta en viss uppgång, men andelen författningar som utkommit senare än två veckor före ikraftträdandet är liksom under de två föregående åren 30 %. 160 författningar har under 1988 utkommit av trycket under sista veckan före ikraftträdandet, eller, i några fall, samma dag som ikraftträdandet eller efter denna tidpunkt. Andelen författningar som utkommit av trycket en vecka eller senare före ikraftträdandet är lägre än under tidigare år.

Under 1988 har det endast i ett fall angivits att en författning träder i kraft ett visst antal veckor eller dagar, i det aktuella fallet två veckor, efter det att den utkommit av trycket. 1987 saknade 49 och året dessförinnan 81

författningar på detta sätt uppgift om bestämd ikraftträdandedag.

Utskottet vill som tidigare understryka vikten av att författningsarbetet bedrivs på sådant sätt att förseningar undviks. Detta är av synnerlig betydelse för myndigheterna och ytterst för den allmänhet som berörs av statsmakternas normgivning. Utskottet ämnar återkomma till frågan om författningsutgivningen i nästa års granskning och undersöka förhållandena inom de olika departementen. I övrigt har granskningen inte föranlett något uttalande från utskottets sida.

5. Propositionsavlämnandet

I detta avsnitt behandlar utskottet ett antal frågor rörande propositionsavlämnandet till riksdagen. Utskottet har under en följd av år följt förhållandena på detta område, främst med avseende på förseningar och anhopning av propositioner vid vissa tidpunkter under riksmötet. Granskningen har också rört frågor om offentliggörande av budgetpropositionen, tidpunkten för presskonferenser om propositionsförslag i förhållande till det faktiska avlämnandet till riksdagen och det antal propositioner – utöver budgetpropositionen – som avlämnats i januari månad under den allmänna motionstiden. Utskottet har också under senare år redovisat de åtgärder som vidtagits av statsrådsberedningen om förändrade rutiner i syfte att förbättra förhållandena sett ur riksdagens synpunkt.

I riksdagsordningen (RO) 3 kap. 5 § föreskrivs allmänt att "regeringen bör avlämna sina propositioner på sådana tider att anhopning av arbete hos riksdagen om möjligt förebygges. Regeringen skall samråda med talmannen därom. Proposition kan avlämnas även när riksmöte ej pågår."

Tidsgränserna för propositionsavlämnandet är enligt RO för propositioner angående *anslag* för följande budgetår senast den 10 mars och för andra propositioner senast den 31 mars. För budgetpropositionen jämte finansplan och nationalbudget gäller att dessa skall avlämnas senast den 10 januari. Regeringen skall också avge särskilt förslag till slutlig reglering av statsbudgeten (*kompletteringsproposition*). Denna skall om hinder ej möter avlämnas före utgången av april månad. Proposition med förslag om nytt eller väsentligen höjt anslag eller om sådana riktlinjer för viss verksamhet som avses i 9 kap. 7 § regeringsformen (RF) bör innehålla uppskattning av framtida kostnader för det ändamål som förslaget avser (RO 3 kap. 2 §).

De aktuella tidsgränserna får överskridas endast om det föreligger *synnerliga* skäl (RO 3 kap. 4 §). Annan proposition än sådan som avses i RO 3 kap. 2 § – anslagsfrågor – skall avlämnas senast den 31 mars om regeringen anser att den bör behandlas under pågående riksmöte.

Proposition avlämnas genom att den ges in till kammarkansliet. Den anmäls av talmannen vid sammanträde med kammaren efter det att den har delats ut till riksdagens ledamöter.

Utskottet vill erinra om riksdagens beslut våren 1988 (KU 1987/88:43) om riksdagens arbetsformer. Detta beslut innebar bl.a. att riksdagen under en försöksperiod skall behandla statsbudgeten före den 30 april och att behandlingen skall bli mera samlad än tidigare. Om detta mål skall nås var det enligt utskottet önskvärt att budgetpropositionen är mera fullständig än

vad som varit fallet vid flera tillfällen under senare år. Anslagspropositioner skall under försöksperioden avlämnas senast den 25 februari i stället för den 10 mars. Kompletteringspropositionen och andra ekonomiska åtgärdspaket skall under försöksperioden bli behandlade i sin helhet i finansutskottet efter hörande av berörda utskott.

Under årets granskning har utskottet uppmärksammat vissa frågor avseende kompletteringspropositionen. I denna har under senare år tagits upp ett förhållandevis stort antal förslag om justeringar av olika anslag, frågor om godkännande av riktlinjer för viss verksamhet och redovisning av förhållanden som bör bekantgöras för riksdagen. I några fall gäller det bemyndiganden av skilda slag och i förekommande fall även förslag till lagändringar.

Utskottet vill i detta sammanhang understryka betydelsen av att budgetpropositionen är så heltäckande som möjligt för att riksdagens ledamöter skall få möjlighet att redan under den allmänna motionstiden i januari ta ställning till den ekonomiska politik regeringen avser att föra under i första hand det kommande budgetåret. I den mån vissa anslag ej kan definitivt beräknas bör självklart iakttas reglerna i RO om anslagspropositioner som skall avges senast den 10 mars. I de fall anslagsfrågor tas upp i kompletteringspropositionen, som avlämnas så sent som den sista april (dock den 25 april 1989), leder detta till att arbetsförhållandena i utskotten och kammaren blir onödigt ansträngda. Dessutom skapar det särskilda olägenheter för finansutskottet i dess arbete med de övergripande finanspolitiska frågorna och fastställandet av statsbudgeten. Budgetfrågornas behandling har också stor vikt för de statliga myndigheternas och andra berörda organs förutsättningar att planera sin verksamhet samt är självfallet i främsta rummet av synnerlig betydelse för den allmänhet som berörs av besluten.

I kompletteringspropositionen 1988 redovisade civilministern att han avsåg att föranstalta om en särskild översyn av budgetpropositionens innehåll och utformning. I sammanhanget skulle också övervägas vilken resultatinformation som bör lämnas till riksdagen och hur förslag till riktlinjer bör redovisas. Regeringen har nyligen, den 8 mars 1989, beslutat tillkalla en kommitté med uppdrag att behandla bl.a. frågor som rör budgetpropositionen. Till ordförande har utsetts landshövdingen Björn Molin. Huvuddragen av direktiven framgår av i *bilaga A 5 B* intaget pressmeddelande. Utskottet utgår från att utredningen kommer att även uppmärksamma utformningen av kompletteringspropositionen och därvid kunna beakta de synpunkter utskottet i detta sammanhang anfört.

Som framgår av en inom utskottets kansli upprättad promemoria (*bilaga A 5 A*) avlämnades enligt kammarkansliets statistik 103 propositioner under våren 1988, av vilka 82 var aviserade i regeringens propositionsförteckning. Antalet propositioner som avlämnats senare än enligt regeringens ursprungliga förteckning var 40, medan 19 propositioner avlämnades senare än vad som angetts i den reviderade propositionsförteckningen. Den genomsnittliga förseningen jämfört med den ursprungliga förteckningen har beräknats till 9–10 dagar och till 4–5 dagar i förhållande till den reviderade förteckningen. Förseningarna har varierat mellan 1 och 60 dagar. Antalet aviserade men ej avlämnade propositioner uppgick till 16. Antalet avlämnade propositioner som inte aviserats i någon förteckning uppgick till 17.

Vad gäller anhopning i avlämnandet av propositioner till tiden närmast före resp. propositionstid kan noteras att veckan före den 10 mars avlämnades 17 propositioner, veckan efter 15 samt veckan före den 31 mars 17 propositioner – varav samtliga under fyra dagar närmast före slutdagen. Under den allmänna motionstiden avlämnades utöver budgetpropositionen endast 5 propositioner. Omedelbart efter den sammanträdesfria veckan bordlades måndagen den 14 mars inte mindre än 20 propositioner. Dessa hade avlämnats under eller strax före den nämnda veckan.

Utskottet finner att anhopningen av propositioner till veckorna omedelbart före de i riksdagsordningen angivna sista tidpunkterna för avlämnande av propositioner varit förhållandevis rimlig. De av statsrådsberedningen rekommenderade rutinerna får bedömas ha gett visst resultat därvidlag. Med hänsyn till arbetsförhållandena i riksdagen bör dock ytterligare ansträngningar göras för att fler propositioner än nu blir färdiga för avlämnande under februari månad. Utskottet finner det olyckligt att så många propositioner som 20 kom att bordläggas dagen efter den sammanträdesfria veckan. En sådan anhopning innebär stora svårigheter för enskilda ledamöter och partikanslier. Enligt utskottet bör statsrådsberedningen vidta lämpliga åtgärder för att motverka en så kraftig anhopning till en dag. Utskottet konstaterar att ganska få propositioner avlämnades under den allmänna motionstiden, vilket är en önskvärd förbättring i förhållande till tidigare.

Utöver det anförda finner utskottet inte anledning till något särskilt uttalande.

6. Normgivningsbemyndiganden

Vid årets granskning har utskottet gjort en studie av regeringens normgivningsbefogenheter enligt regeringsformen. Granskningen har avsett förhållanden inom utrikesdepartementet, socialdepartementet samt miljö- och energidepartementet. Den har begränsats till en del av de förordningar som intagits i Svensk författningssamling under år 1988. Sådana författningar som omfattas av reglerna i 8 kap. 13 § regeringsformen (RF) om verkställighetsföreskrifter och om regeringens restkompetens har granskats endast i mindre utsträckning. Till grund för granskningen har legat en promemoria upprättad inom utskottets kansli *(bilaga A 6 A)*.

En stor del av de under år 1988 meddelade föreskrifterna faller inom ramen för regeringens restkompetens. Så hade en rad myndighetsinstruktioner utfärdats i anledning av riksdagens s.k. verksledningsbeslut (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226). Regeringens befogenhet att besluta om gynnande föreskrifter har också utnyttjats. Varken när det gäller restkompetensen eller i fråga om verkställighetsföreskrifter har granskningen visat att regeringen överskridit sin befogenhet enligt 8 kap. 13 § RF.

De förordningar som granskats närmare har i allmänhet utfärdats i enlighet med bemyndiganden som meddelats i lag med stöd av bestämmelserna i 8 kap. 7 eller 9 § RF. Granskningen av dessa föreskrifter har inte visat annat än att dessa faller inom de ramar som ges i bemyndigandena.

Fortfarande gäller i enlighet med punkt 6 i övergångsbestämmelserna till RF äldre bemyndiganden som inte är förenliga med RF:s normgivningssys-

tem. Det är enligt utskottets mening angeläget att regeringen tillser att uppmärksamhet fortlöpande ägnas frågan om att anpassa lagstiftningen till det regelsystem den nuvarande regeringsformen innehåller. Ett exempel på en sådan anpassning är den nya smittskyddslagen (1988:1472) som riksdagen beslutade om år 1988. Genom denna lag har möjligheten för regeringen att bestämma vilka sjukdomar som skall hänföras till allmänfarliga sjukdomar och till veneriska sjukdomar bortfallit. Som bilaga till lagen har fogats en förteckning över vilka sjukdomar som avses. Enligt utskottet är det positivt att åtgärden i fråga vidtagits (se 1988/89:SoU9).

Sedan år 1986 har utskottet från statsrådsberedningen erhållit halvårsvisa register över riksdagens bemyndiganden i normgivningshänseende. Utskottet har vid tidigare granskningstillfällen uttalat att det är värdefullt att registren upprättas och att de fortlöpande hålls aktuella. Även i år har sådana register upprättats och överlämnats till utskottet. Det senaste visar gällande normgivningsbemyndiganden per den 1 januari 1989 och har bifogats detta betänkande som *bilaga A 6 B*.

Det skall slutligen nämnas att statsrådsberedningen sedan början av 1988 har samlat in uppgifter från departementen om vilka förordningar som beslutats med stöd av givna normgivningsbemyndiganden. Det fortsatta arbetet med denna uppgiftsinsamling och dess bearbetning övervägs för närvarande inom statsrådsberedningen. Det är enligt utskottets mening angeläget att detta arbete fullföljs på ett systematiskt sätt. Det är utskottets avsikt att även i fortsättningen följa regeringens utövning av sin normgivningsbefogenhet.

Utöver det anförda har granskningen inte föranlett något uttalande från utskottets sida.

7. Principer för registrering av allmänna handlingar m.m.

Inledning

Utskottet har tidigare vid flera tillfällen behandlat frågor om diarieföring och om sekretesslagens tillämpning inom regeringskansliet (KU 1974:22, 1975:12, 1975/76:48 och 50, 1978/79:30, 1983/84:30, 1984/85:35 samt 1985/86:25). Vid granskningarna åren 1974, 1975, 1979 och 1985 togs särskilt upp frågan om diarieföring av brev m.m. till eller från statsråd i vissa konkreta fall. I KU:s betänkande 1975/76:48 med anledning av proposition 1975/76:160 om nya grundlagsbestämmelser angående allmänna handlingars offentlighet uttalade utskottet att en riktlinje bör vara att skrivelser rörande myndighets verksamhet i visst konkret fall skall behandlas som allmänna handlingar men däremot inte skrivelser som uppenbart avser partipolitiskt eller fackligt agerande.

Vid granskningen år 1984 togs upp dels användningen av s.k. statsrådsdiarier, dels frågan om rättelser i databaserat diarium. Vidare behandlades en rapport från ambassadören Anders Ferm till statsministern Olof Palme som diarieförts först ett halvår efter det att den inkommit. Beträffande denna

rapport framhöll utskottet att det är av vikt att diarieföringen av allmänna handlingar, även sekretessbelagda sådana, diarieförs utan dröjsmål. Beträffande förekomsten av statsrådsdiarier hänvisade utskottet till vad som anförts i en promemoria från statsrådsberedningen om att alla skrivelser till eller från statsråd som är att hänföra till allmänna handlingar borde registreras i det departementsdiarium till vilket skrivelsen hör på grund av sitt ämne. År 1986 företogs en ingående granskning av sekretesslagens tillämpning i utrikes- och försvarsdepartementen.

Utskottet har i år granskat diarieföring och sekretessbeläggning av allmänna handlingar i utrikesdepartementet, socialdepartementet samt miljö- och energidepartementet. Vidare har utskottet uppmärksammat ett regeringsbeslut den 26 januari 1989 rörande utlämnande av allmänna handlingar hos statsrådsberedningen. Som underlag för granskningen har utskottet utöver detta beslut haft bl.a. två promemorior rörande diarieföringen m.m. inom utrikesdepartementet resp. miljö- och energidepartementet (*bilagorna A 7 A–C*). – I annat sammanhang behandlas i betänkandet diarieföringen av ett s.k. rekommendationsbrev från Anna-Greta Leijon för Ebbe Carlssons räkning.

Allmänna handlingars offentlighet

De grundläggande bestämmelserna om allmänna handlingars offentlighet finns i 2 kap. tryckfrihetsförordningen (TF) där det inledningsvis stadgas att till främjande av ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning skall varje svensk medborgare ha rätt att ta del av allmänna handlingar.

Definitionen av allmän handling ges i 2 kap. 3 § TF som anger att med handling förstås framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel. Handling är allmän, om den förvaras hos myndighet och enligt 6 eller 7 § är att anse som inkommen till eller upprättad hos myndighet. Enligt 6 § anses handling inkommen till myndighet, när den har anlänt till myndigheten eller kommit behörig befattningshavare till handa. Handling anses enligt 7 § upprättad hos myndighet, när den har expedierats. Handling som ej har expedierats anses upprättad när det ärende till vilket den hänför sig har slutbehandlats hos myndigheten, eller om handlingen ej hänför sig till visst ärende, när den har justerats av myndigheten eller på annat sätt färdigställts. För bl.a. diarium, journal samt sådant register eller annan förteckning som förs fortlöpande gäller i stället att handlingen anses upprättad, när den färdigställts för anteckning eller införing.

I 2 kap. 8–11 §§ anges vissa typer av handlingar som inte anses allmänna. Sådana handlingar är bl.a. handlingar som lämnas mellan vissa organ inom samma myndighetsorganisation samt vissa slag av minnesanteckningar, handlingar för teknisk bearbetning och biblioteksmaterial.

Allmänt om diarieföring

För att förverkliga principen om handlingsoffentlighet i 2 kap. TF finns det regler som ålägger myndigheterna att hålla allmänna handlingar ordnade på ett sådant sätt att det går att konstatera vilka handlingar som finns.

Registret/diariet fyller således bl.a. den funktionen att allmänheten därigenom kan få veta att en viss handling existerar. Dessutom medför registreringen att en handling som någon begär att få ta del av lättare kan identifieras av myndigheten.

Den grundläggande bestämmmelsen om myndigheternas skyldighet att registrera allmänna handlingar finns i 15 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100). Enligt denna bestämmelse skall allmän handling som kommit in till eller upprättats hos myndighet registreras utan dröjsmål, om det inte är uppenbart att den är av ringa betydelse för myndighetens verksamhet. I fråga om allmänna handlingar, för vilka inte sekretess gäller, får dock registreringen underlåtas om handlingarna hålls så ordnade att det utan svårighet kan fastställas om handling har kommit in eller upprättats. I 15 kap. 2 § sekretesslagen anges vad som skall framgå av ett register. Om det är nödvändigt för att registret skall kunna företes för allmänheten kan vissa uppgifter uteslutas. Hemliga diarier får förekomma endast efter tillstånd av regeringen.

Enligt 31 § departementsförordningen (1982:1177) skall det i varje departement finnas ett eller flera diarier för registrering av inkomna eller upprättade allmänna handlingar.

Rättschefen vid statsrådsberedningen utarbetade år 1982 en promemoria angående registreringen av allmänna handlingar hos departementen (se KU 1983/84:30 s. 282–300). Promemorian ingår i regeringskansliets s.k. riktlinjepärmar – SB:s pärm. I promemorian som bygger på TF:s och sekretesslagens bestämmelser ges bl.a. riktlinjer för registreringen med innebörd att departementen bör ha så få diarier som möjligt. Sådana skrivelser till eller från ett statsråd som är allmänna handlingar bör enligt promemorian registreras i det departementsdiarium till vilket skrivelsen hör på grund av sitt ämne och inte i ett särskilt statsrådsdiarium.

Databaserad diarieföring förekommer i justitiedepartementet, utrikesdepartementet och statsrådsberedningen. Inom regeringskansliets förvaltningskontor arbetar man med en generell lösning på detta område för hela regeringskansliet. Förhandlingar om programvaran har pågått en längre tid utan att ett avtal ännu slutits. Ett databaserat diarieföringssystem beräknas emellertid kunna börja användas senast årsskiftet 1989-1990. I 15 kap. 9–13 §§ sekretesslagen finns särskilda bestämmelser om upptagningar för automatisk databehandling. Syftet med bestämmelserna är att förhindra att ADB-systemet byggs ut på ett sådant sätt att tillämpningen av offentlighetsprincipen försvåras.

Med stöd av bemyndigande i 15 kap. 2 § tredje stycket sekretesslagen har regeringen i 6 § sekretessförordningen (1980:657) föreskrivit att vissa diarier får innehålla hemliga uppgifter. Det gäller bl.a. i fråga om diarium hos regeringen över handlingar som rör myndigheters krigsorganisation och hos utrikesdepartementet i fråga om diarier över meddelanden i chiffer och diarier över handlingar som inkommit eller upprättats i andra än administrativa och konsulära ärenden.

Av 15 kap. 3 § sekretesslagen framgår att om det kan antas att hinder mot utlämnande av uppgift i allmän handling föreligger enligt sekretessbestämmelser får myndighet utmärka detta genom särskild anteckning, som skall

innehålla beteckningen hemlig samt ange tillämplig bestämmelse, dagen för anteckningen och den myndighet som låtit göra den.

I detta sammanhang bör nämnas att statsrådsberedningen den 2 februari 1984 har utfärdat föreskrifter om sekretesskydd i regeringskansliet m.m. Föreskrifterna innehåller bl.a. regler för hanteringen av vissa hemliga handlingar.

Särskilt om diarieföringen samt tillämpningen av sekretessbestämmelserna inom vissa departement

Utrikesdepartementet

Inom utrikesdepartementet förs 10 olika diarier, varav ett huvuddiarium. Den övervägande delen av de allmänna diarieförda handlingarna registreras i huvuddiariet, som sedan fyra år är datoriserat. Huvuddiariet är i huvudsak sekretessbelagt utom i fråga om handlingar i administrativa och konsulära ärenden. Efter registreringen tillförs handlingen resp. dossier. Dossierna är upprättade enligt ett särskilt system som finns beskrivet i en särskild dossierplan.

Av de hemliga handlingar som upprättas inom departementet är de flesta förutom koncept och beslut av sådan art att skyldighet att registrera dem inte finns eftersom de utgör arbetspapper e.d.

Om någon begär att få ut en hemlig handling som förvaras i utrikesdepartementet görs en preliminär prövning av den tjänsteman som förvarar handlingen. I allmänhet är det chefen för 4:e enheten på administrativa avdelningen (A 4) eller honom underställd personal som handlägger framställningen. Om handlingen inte anses kunna lämnas ut hänskjuts frågan till utrikesministern om detta begärs. Framställningar som berör handelsavdelningens handlingar hänskjuts av vederbörande tjänsteman till utrikeshandelsministern om handlingen inte ansetts kunna lämnas ut. I vissa fall förekommer det att statsråden hänskjuter frågan till regeringen. Formella beslut rörande framställningar om att få ta del av allmänna handlingar har under året meddelats i ett trettiotal ärenden, varav den övervägande delen hänför sig till handelsavdelningens område. Besluten har till stor del inneburit att framställningarna helt eller delvis bifallits.

De grundläggande sekretessbestämmelserna inom utrikesdepartementets verksamhetsområde finns i 2 kap. 1 § sekretesslagen som reglerar den s.k. utrikessekretessen. Sekretess gäller således hos regeringen för uppgift som rör Sveriges förbindelser med annan stat eller i övrigt rör annan stat, mellanfolklig organisation, myndighet, medborgare eller juridisk person i annan stat eller statslös, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att detta stör Sveriges mellanfolkliga förbindelser eller på annat sätt skadar landet.

Socialdepartementet

I departementet finns tre diarier, nämligen ett huvuddiarium som förs av registratorn och ett statsrådsdiarium för vart och ett av statsråden. Särskilda

förteckningar över interpellationer och frågor från riksdagen förs också. All post genomgås av expeditionschefen som anger i vilket diarium handlingarna skall införas. Till statsrådsdiarierna hänförs sådana handlingar som inte behöver beredas i sak. Skälet till att statsrådsdiarierna fortfarande förekommer är att man i avvaktan på den aviserade datoriseringen av diarierna i departementen valt att inte vidta några större förändringar.

Beträffande diarierna kan nämnas att omkring en fjärdedel av de registrerade ärendena avser allmänna arvsfondens verksamhet medan omkring en tredjedel rör skrifter från enskilda. År 1988 registrerades 5 914 ärenden i huvuddiariet och 667 resp. 291 i vartdera statsrådsdiariet.

Hemliga handlingar förekommer i mycket liten omfattning inom socialdepartementet utöver de tiotal ärenden per år som rör planeringen för sjukvården i krig och personalkontrollen. Endast ett beslut om avslag på en begäran att lämna ut uppgifter har förekommit under senare år.

Hälso- och sjukvårdsfrågor omfattas av totalförsvaret enligt förordningen (1986:294) om ledning och samordning inom totalförsvarets civila del. I 2 kap. 2 § sekretesslagen stadgas att sekretess gäller för uppgift som angår verksamhet för att försvara landet eller planläggning eller annan förberedelse av sådan verksamhet eller som i övrigt rör totalförsvaret, om det kan antas att det skadar landets försvar eller på annat sätt vållar fara för rikets säkerhet om uppgiften röjs.

För att undvika ett onödigt hemlighållande av uppgifter på de många verksamhetsområden och företeelser som försvarssekretessen omfattar har bestämmelsen utformats med ett rakt skaderekvisit dvs. presumtion för offentlighet. Samhällets åtgärder för landets försvar skall således inte undandras offentlighet annat än då det är oundgängligen påkallat. Försvarssekretessen gäller inom hela det allmännas verksamhet. Också uppgifter om skyddsklassplacering inom totalförsvaret har ansetts omfattas av försvarssekretessen.

Frågan om skyddsklassplacering av tjänster regleras i personalkontrollkungörelsen. En tjänst kan bl.a. skyddsklassas om befattningshavaren i inte ringa omfattning får del av sekretessbelagda uppgifter av betydelse för rikets säkerhet. I fråga om skyddsklassad tjänst får göras personalkontroll, dvs. inhämtande av upplysningar ur polisregister.

Miljö- och energidepartementet

Inom miljö- och energidepartementet registreras allmänna handlingar enligt bestämmelserna i 15 kap. 1 och 2 §§ sekretesslagen i departementets diarium. Samtliga inkomna handlingar behandlas av expeditions- och rättschefen som avgör om en anteckning enligt 15 kap. 3 § sekretesslagen skall göras på handlingen. Antalet ärenden som under år 1988 registrerades i diariet var 3 995. Enligt uppgift torde ett tusental ärenden avse skrifter från enskilda till statsrådet.

Under åren 1987 och 1988 har 36 resp. 35 ärenden ansetts sekretesskyddade enligt 2 kap. 1 § (utrikessekretess), 2 kap. 2 § (försvarssekretess) eller 8 kap. 6 § sekretesslagen.

I 8 kap. 6 § regeringsformen finns huvudregeln om sekretess i statlig tillsynsverksamhet m.m. Enligt denna bestämmelse kan regeringen bl.a.

föreskriva om sekretess i statlig myndighets verksamhet som består i tillståndsgivning och tillsyn för uppgift om enskilds affärs- eller driftförhållanden om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs. I sekretessförordningen har regeringen föreskrivit att bl.a. verksamhet hos regeringen som består i tillståndsgivning och tillsyn i frågor som rör näringslivet skall omfattas av sekretesskyddet i 8 kap. 6 § regeringsformen.

Utlämnande av vissa handlingar i statsrådsberedningen

Utskottet har uppmärksammat ett ärende där Bengt Schöier, tidningen NU, i januari 1989 begärde att få ta del av handlingarna i 18 av statsrådsberedningens ärenden år 1988. I regeringsbeslut den 26 januari 1989 bifölls framställningen helt eller delvis i fråga om handlingarna i fem ärenden. I övrigt avslogs framställningen i huvudsak med hänvisning till utrikessekretessen i 2 kap. 1 § sekretesslagen. Inom utskottets kansli har gjorts en genomgång av dessa handlingar. Därvid har framkommit att utrikessekretess på grund av internationell sedvänja tillämpas bl.a. på all korrespondens mellan regeringschefer. Vidare har framkommit att all korrespondens i fråga om politisk rapportering från svenska beskickningar till regeringskansliet anses falla inom utrikessekretessen.

Utskottet

Den granskning som gjorts av de tre departementens diarieföring har gett vid handen att de olika diarieföringssystemen i stort sett fungerat tillfredsställande. Utskottet har tidigare gjort ett uttalande av innebörd att särskilda statsrådsdiarier bör undvikas. Sådana diarier förekommer dock inom socialdepartementet. Som tidigare framgått pågår en översyn av diarieföringssystemen som berör hela regeringskansliet.

När det sedan gäller sekretessbeläggning av handlingar visar granskningen att sådan förekommit i mycket ringa utsträckning inom socialdepartementet och miljö- och energidepartementet medan det inom utrikesdepartementet förekommer sekretessbeläggning i en mycket stor del av ärendena. Sekretessbeläggningen inom utrikesdepartementet har ofta sin grund i internationell sedvänja. Detta är skälet till det omvända skaderekvisit som gäller för denna sekretessbeläggning. Granskningen har gett vid handen att så stor öppenhet som möjligt eftersträvas inom ramen för gällande sekretessregler. Detta är enligt utskottets uppfattning angeläget.

Utskottet har utöver det anförda inte funnit anledning till något uttalande med anledning av den företagna granskningen.

8. Regeringens rätt att ingå överenskommelse med annan stat eller med mellanfolklig organisation

Utskottet har granskat regler och praxis vid ingående av internationella överenskommelser. En granskningspromemoria härom har upprättats inom utskottets kansli – *bilaga A 8* till detta betänkande.

Överenskommelser med annan stat eller mellanfolklig organisation ingås enligt 10 kap. 1 § regeringsformen av regeringen. Riksdagens medgivande krävs enligt 10 kap. 2 § regeringsformen om överenskommelsen fordrar

lagstiftning eller eljest rör ämne i vilket riksdagen har bestämmanderätt eller om överenskommelsen är av större vikt. Regeringen kan i det senare fallet underlåta att inhämta riksdagens godkännande om rikets intresse kräver det. Regeringen skall då i stället överlägga med utrikesnämnden innan överenskommelsen ingås.

I 10 kap. 3 § regeringsformen stadgas att regeringen får uppdra åt förvaltningsmyndighet att ingå internationell överenskommelse i fråga där överenskommelse ej kräver riksdagens eller utrikesnämndens medverkan.

Enligt 10 kap. 8 § skall utrikesministern hållas underrättad när fråga som är av betydelse för förhållandet till annan stat eller till mellanfolklig organisation uppkommer hos annan statlig myndighet.

Folkrättens regler om internationella överenskommelser har kodifierats i två konventioner. Wienkonventionen av 1969 som trädde i kraft 1980 och till vilken Sverige har anslutit sig avser överenskommelser mellan stater. Wienkonventionen av 1986 som ännu inte trätt i kraft avser överenskommelser mellan stater och internationella organisationer samt mellan internationella organisationer inbördes. En kortfattad redogörelse för de folkrättsliga reglerna, liksom för formerna för införlivande av konventionsbestämmelser i svensk rätt, ges i granskningspromemorian.

I denna promemoria ges också en närmare redovisning av den undersökning utskottet gjort av vilka internationella överenskommelser som under åren 1985 och 1986 underställts riksdagen för godkännande. Antalet var 13 år 1985 och 15 år 1986. De i publikationen Utrikesfrågor redovisade avtal som ingåtts under samma tid uppgick till 127 år 1985 och 137 år 1986.

Av de 13 riksdagsbehandlade avtalen 1985 var fyra av den karaktären att riksdagens medverkan erfordrades i form av lagstiftning. 1 avtal innebar medgivande att andra länder ej behövde uppfylla kraven för uppsägning av ett tidigare avtal för vilket riksdagens medgivande krävts enligt 10 kap. 2 § första stycket regeringsformen. Övriga avtal torde av regeringen ha bedömts vara av den viktiga karaktären att de av den anledningen förelagts riksdagen.

Åtta av de 1986 riksdagsbehandlade 15 avtalen krävde lagstiftningsåtgärder. I två andra fall begärde regeringen, i samband med att avtalen förelades riksdagen för godkännande, bemyndigande att vidta vissa följdåtgärder.

Liksom fallet var när utskottet 1975 granskade de internationella överenskommelserna (KU 1975:12) kan konstateras att handels- och biståndsavtalen, som antalsmässigt utgör en betydande del av de under de granskade åren ingångna avtalen, inte i något fall underställts riksdagen.

Förekomsten av hemliga avtal redovisas inte i publikationen Utrikesfrågor. Inte heller finns det en fullständig förteckning över sådana avtal i det traktatregister som förs i utrikesdepartementet. En genomgång av regeringsprotokollen visar att det såväl under år 1985 som under år 1986 slöts ett tiotal hemliga avtal. De föll alla inom utrikes- samt försvarsdepartementens ansvarsområden. Försvarsdepartementets avtal rapporterades inte till traktatregistret. Utrikesdepartementet torde dock i samtliga fall ha medverkat i de förhandlingar som föregått avtalen.

Inget av de hemliga avtalen behandlades i utrikesnämnden under år 1985 eller år 1986. I några fall där avtalen gällt export av krigsmateriel hade dock

de affärer som föranlett avtalen i ett tidigare skede behandlats i utrikesnämnden. Ett exempel på detta är det avtal, s.k. Memorandum of Understanding, mellan de svenska och de indiska regeringarna som ingicks den 20 mars 1986 i samband med Bofors Indienorder. Uppgifter om detta avtal finns i förra årets granskningsbetänkande (KU 1987/88:40 s. 30). Av granskningsbetänkandet framgår (s. 33) att Indienordern hade behandlats i utrikesnämnden vid tre tillfällen, i januari 1983 samt i februari och september 1984.

Som nämnts kan regeringen uppdra åt förvaltningsmyndighet att ingå internationella överenskommelser som inte kräver riksdagens eller utrikesnämndens medverkan. Någon förteckning över ingångna förvaltningsavtal föreligger inte. Inte heller finns det någon sammanställning av bemyndiganden att ingå sådana avtal.

För att få en viss belysning av förvaltningsavtalens omfattning och inriktning har uppgifter inhämtats från två av de myndigheter som kan antas sluta det största antalet förvaltningsavtal, nämligen televerket och postverket. Dessa uppgifter redovisas i underbilagorna 5 och 6 till granskningspromemorian.

Enligt utskottet visar genomgången av internationella överenskommelser som under åren 1985 och 1986 underställts riksdagens prövning, vad gäller de publicerade avtalen, att regeringen i nära hälften av fallen ansett sig böra inhämta riksdagens godkännande, trots att de inte förutsatt lagstiftningsåtgärd eller i övrigt gällt ämne i vilket riksdagen haft att besluta. Anledningen torde som nyss sagts ha varit att de från regeringens sida bedömdes vara av så stor vikt att de krävde riksdagens godkännande.

Utskottet vill som tidigare nämnts erinra om att om avtalen är av större vikt får regeringen underlåta att inhämta riksdagens godkännande endast om rikets intresse kräver det. I sådant fall skall regeringen i stället överlägga med utrikesnämnden innan överenskommelse ingås. Det kan konstateras att inget av de under år 1985 och år 1986 ingångna hemliga avtalen varit föremål för överläggningar med utrikesnämnden. Bedömningen av vilka avtal som är av så stor vikt att de till följd härav kräver riksdagens godkännande måste enligt utskottet vara densamma vare sig avtalen anses böra hållas hemliga med hänvisning till sekretesslagens regler eller inte.

Utrikesdepartementet har i en skrivelse den 29 december 1988 till samtliga expeditions- och rättschefer framhållit vikten av att utrikesdepartementets rättsavdelning bör få utdrag ur regeringsprotokollen beträffande samtliga regeringsbeslut som rör överenskommelse med andra stater samt att man överväger behovet av att särskilt förteckna de hemliga avtalen.

Enligt utskottet bör även de avtal som ingås av förvaltningsmyndigheterna upptas i en särskild förteckning. Enligt utskottet skulle en sådan åtgärd göra det praktiskt möjligt att kontrollera både att de avtal förvaltningsmyndigheterna ingått grundat sig på bemyndigande från regeringen och att myndigheterna uppfyllt sin skyldighet enligt 10 kap. 8 § regeringsformen att hålla utrikesministern informerad om frågor av betydelse för förhållandet till annan stat eller till mellanfolklig organisation.

Det är utskottets avsikt att med uppmärksamhet även i fortsättningen följa regeringens tillämpning av traktaträtten. I övrigt har utskottet inte funnit anledning till något uttalande med anledning av den företagna granskningen.

9. Handläggningen av viseringsfrågor m.m. inom utrikesdepartementet

Utskottet har till granskning tagit upp utrikesdepartementets handläggning av bl.a. vissa viseringsfrågor avseende vissa tjänstemän från Östeuropa med uppgifter av diplomatisk karaktär. Granskningen har skett mot bakgrund av 12 UD-viseringsärenden 1987–1988. I samtliga dessa ärenden hade rikspolisstyrelsen/säkerhetsavdelningen i yttrande till utrikesdepartementet avstyrkt utfärdande av visering. I åtta av fallen medgavs visering. Ett av dessa gällde stationering i Sverige. Övriga sju avsåg kortare besök i Sverige.

En icke offentlig utfrågning inför utskottet har hållits med utrikesminister Sten Andersson, åtföljd av rättschef Hans Corell och departementssekreterare Hans Olsson. Vissa delar av utfrågningen offentliggörs genom detta betänkande (*bilaga B 18*). Vid utfrågningen lämnades en redovisning för den handläggningsordning och de principer som tillämpats i ärendena. Enligt utrikesministern följs strikt de principer som på förevarande område fastlagts i utrikesnämnden, vilka det råder stor politisk enighet om. Säkerhetsavdelningens uppgift i ärenden av föreliggande slag är att göra en särskild riskbedömning, som sedan utrikesdepartementet har att väga in vid sin samlade säkerhetspolitiska bedömning. Beslut om vägrad visering brukar inte offentliggöras. Fall där någon förklarats persona non grata offentliggörs däremot regelmässigt.

Utskottet vill erinra om att i den nyligen avlämnade rapporten (SOU 1989:18) SÄPO – Säkerhetspolisens arbetsmetoder tas upp några frågor som har visst samband med förevarande ärende, nämligen dels frågan om att förbättra säkerhetspolisens sakkunskap i bl.a. utrikespolitiska frågor, dels frågan om meddelarfrihet beträffande uppgifter inom säkerhetsavdelningens verksamhetsområde.

Den företagna granskningen av berörda viseringsfrågor har inte givit anledning till kritik mot regeringens handläggning.

Under utfrågningen har vidare lämnats uppgifter om de åtgärder som vidtagits inom utrikesdepartementet med anledning av ett uttalande av utskottet i 1986/87 års granskningsbetänkande (KU 1986/87:33 s. 64) om att det var påkallat med en översyn i fråga om rutinerna för beslutsfattande och dokumentation såväl i ärenden om non-grata-förklaringar som i andra frågor inom utrikesdepartementets verksamhetsområde.

Från utrikesdepartementet har utskottet erhållit en promemoria om rutinerna för beslutsfattande m.m. inom departementets verksamhetsområde (*bilaga A 9*). Denna innehåller vissa uppgifter om en under år 1985 påbörjad översyn av regelsystemet inom utrikesförvaltningen. Beträffande den del av översynen som gäller non-grata-förklaringar och utrikesdepartementets viseringsverksamhet framgår av promemorian *att* en preliminär analys beträffande handläggningen av dessa frågor genomförts *samt att* slutgiltigt ställningstagande till eventuella förändringar i hanteringen av dessa frågor dröjer ytterligare någon tid. Skälet är att man önskar avvakta den pågående revisionen av utlänningslagstiftningen (prop. 1988/89:86 med förslag till utlänningslag m.m.).

Enligt utskottet är det värdefullt att den nämnda översynen snart är

avslutad. Det kan redan nu konstateras att klarare regler utarbetats i fråga om den delegering av beslutanderätt som utrikesministern enligt särskilda bestämmelser kan överlåta till andra statsråd eller till tjänstemän i departementet. Vidare har tillgängligheten till utrikesdepartementets föreskrifter m.m. förbättrats och nya handböcker med kommentarer till föreskrifterna, förslag till handläggningsrutiner osv. utkommit. Utskottet kan få anledning att återkomma till frågan om rutinerna för handläggningen av non-grata-förklaringar och viseringsverksamheten sedan utrikesdepartementet avslutat sin översyn av dessa frågor.

Granskningen i nu förevarande avseende föranleder i övrigt inte något uttalande från utskottets sida.

10. Riksdagens skrivelser, m.m.

Till utskottet har hänvisats regeringens skrivelse (1988/89:75) med redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen. I likhet med tidigare år har utskottet gjort en översiktlig genomgång av skrivelsen i fråga.

Årets skrivelse avser åtgärder med anledning av riksdagsbeslut som vidtagits av regeringen under tiden den 1 oktober 1987–den 30 september 1988. Redogörelsen omfattar sammanlagt 541 riksdagsskrivelser, varav 398 beslutats under 1987/88 års riksmöte. I *bilaga A 10* lämnas en redovisning i tabellform av antalet riksdagsskrivelser beslutade före 1988 som inte var slutbehandlade den 30 september 1988.

Enligt utskottet är det självfallet angeläget att regeringen så snart som möjligt behandlar de framställningar som riksdagens skrivelser innehåller. Av regeringens redogörelse framgår att inom regeringskansliet föreligger ett icke obetydligt antal ännu ej slutbehandlade riksdagsskrivelser vilka är avgivna för mycket lång tid sedan. Utskottet avser att fortsättningsvis noggrant följa utvecklingen på förevarande område. Utöver det anförda föranleder granskningen i denna del inte något uttalande från utskottets sida.

11. Krigsmaterielexport

Utskottet har vid åtskilliga tillfällen tagit upp krigsmaterielexportfrågor till granskning. I de båda senaste granskningsbetänkandena (KU 1986/87:33 s. 23 ff. och KU 1987/88:40 s. 14 ff.) har en stor del av granskningen ägnats sådana frågor. I det senaste granskningsbetänkandet uttalade utskottet att det var utskottets avsikt att återkomma till krigsmaterielexportfrågorna sedan utskottet fått tillfälle att studera den särskilda medborgarkommissionens rapport (SOU 1988:15) och resultatet av pågående rättsliga förundersökningar föreligger.

Under årets granskningsarbete har inom utskottet ställts en rad ytterligare frågor om den svenska vapenexporten.

Som komplettering till medborgarkommissionens skriftliga rapport om svensk vapenexport har utskottet erhållit uppgifter om kommissionens arbete från sekretariatet, nämligen departementsrådet Kurt Blixt, översten Anders Hammarskjöld och hovrättsassessorn Richard Ljungqvist vid en icke offentlig utfrågning. Dessutom har krigsmaterielinspektören Sven Hirdman

hörts inför utskottet, även i detta fall vid en icke offentlig utfrågning. Utskrifter från dessa utfrågningar i icke sekretessbelagda delar finns att tillgå. Det är utskottets avsikt att publicera materialet i ett senare granskningsbetänkande.

Beträffande vissa av de frågor som tagits upp inom utskottet fordras visst ytterligare utredningsarbete, som inte kommer att föreligga i sådan tid att materialet kan beaktas i årets granskningsbetänkande. Utskottet anser att samtliga i ärendet föreliggande krigsmaterielexportfrågor bör behandlas i ett sammanhang. Utskottet har därför såsom redan inledningsvis nämnts i detta betänkande valt att vänta med att redovisa sina bedömningar av frågorna till nästa riksmöte.

Mot bakgrund av det anförda gör inte utskottet nu några uttalanden i ärendet.

12. Regeringens åtgärder med anledning av mordet på statsminister Olof Palme

Frågan har tidigare behandlats i granskningsbetänkandena 1986, 1987 och 1988 (se KU 1985/86:25 s. 3–4, KU 1986/87:33 s. 14–23, KU 1987/88:40 s. 10–14) samt i utkast till betänkande 1988-09-01 (*bilagedel C*).

Utskottets tidigare granskning

I 1986 års granskning behandlade utskottet endast själva proceduren i samband med regeringsskiftet. 1987 års granskning var främst inriktad på regeringens kontakter med polis och åklagare och på besluten om omorganisation av utredningen.

Mot bakgrund av det ansvar som regeringen har för rikets säkerhet fann utskottet det riktigt att regeringen via justitieministern höll sig informerad om spaningsarbetet. Eftersom behovet av information främst gällde säkerhetsfrågor var det i första hand polisens bedömningar i just detta avseende som var av intresse för regeringen. När det gäller formerna för informationsöverföringen mellan spaningsledningen och regeringen fick dessa enligt utskottet i detta unika fall främst bedömas från praktiska utgångspunkter. Här förelåg ett behov av mer eller mindre daglig informationsförmedling. Från denna synpunkt fanns enligt utskottet inget att invända mot ordningen med en tjänsteman som var närvarande vid spaningsledningens möten.

Beträffande samarbetssvårigheterna mellan polis och åklagare gjorde regeringen enligt utskottet stora ansträngningar för att förmå de ansvariga tjänstemännen att bilägga dessa. Då detta inte visade sig möjligt blev regeringen nödsakad att ingripa. Detta skedde i nära samråd med de berörda myndigheterna och med oppositionsledarna. Den lämpligaste tidpunkten för omorganisationen kunde enligt utskottet naturligtvis diskuteras. Det handlade emellertid om en svår bedömningsfråga där utskottet på grundval av föreliggande material inte fann anledning att rikta kritik mot regeringen.

Omorganisationen skedde genom två skilda belut av regeringen. I det ena uppdrogs åt rikspolisstyrelsen att leda polisverksamheten i samband med mordet på Olof Palme. Genom det andra beslutet gavs riksåklagaren uppdraget att leda förundersökningen rörande mordet. Enligt utskottet hade

regeringen genom det sistnämnda beslutet därmed inte bestämt hur riksåklagaren skulle besluta i ett ärende av det slag som anges i 11 kap. 7 § regeringsformen, dvs. ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller som rör tillämpning av lag. Det faktum att beslutet var grundlagsenligt innebar enligt utskottet dock inte att det i allmänhet skulle vara lämpligt att regeringen fattar beslut av detta eller liknande slag. I organisationsfrågor med rättssäkerhetsaspekter borde det göras i yttersta undantagsfall. Situationen i utredningen av mordet på Olof Palme var emellertid så allvarlig att ett regeringsbeslut i frågan blev nödvändigt.

I en reservation (m, fp, c) uttalades att ordningen med en tjänsteman som var närvarande vid den s.k. spaningsledningens möten tillkom på mordnatten i den extraordinära situation som då rådde. När förhållandena stabiliserats borde denna ordning ha frångåtts. Den innebar nämligen en stor risk för en grundlagsstridig inblandning i polismyndighetens åtgärder från regeringens och regeringskansliets sida. Enligt reservanterna kom regeringen på detta sätt att förknippas med polissidan och misstankar uppkom om en otillbörlig styrning av utredningsarbetet från regeringens sida.

Vidare framhölls i reservationen att regeringen genom sina ensidiga kontakter med polissidan kom att minska sina möjligheter att objektivt kunna bedöma hur organisationen av utredningsarbetet fungerade. Regeringen fick härigenom alltför sent klart för sig hur allvarliga problemen i utredningsarbetet var. Regeringen borde på ett tidigare stadium ha kunnat vidta åtgärder som lett till ett fungerande samarbete mellan polis och åklagare.

Regeringens agerande under förspelet till omorganisationsbeslutet var enligt reservanterna också ägnat att förvåna. En av parterna i konflikten, länspolismästaren, gavs särskilda möjligheter att påverka den nya organisationen. Härigenom fick denna, på den punkt som gällde den s.k. stabsgruppen, en oklar utformning.

Sammanfattningsvis framhölls i reservationen att justitieministern och regeringen i sin helhet inte kunde undgå kritik för dessa åtgärder.

Riksdagen ställde sig bakom utskottsmajoritetens uttalande.

Granskningsbetänkandet 1988 tog upp rapporterna från juristkommissionen (SOU 1987:72, del 2) och den parlamentariska kommissionen (SOU 1988:18). Ingen av kommissionerna hade funnit att arrangemanget med en särskild observatör från justitiedepartementet i polisens ledningsgrupp innefattat någon otillbörlig påverkan av polismyndighetens arbete. Utskottet delade denna uppfattning. Den parlamentariska kommissionen hade dock framhållit att det var den exceptionella situationen som åtminstone under den första tiden efter mordet motiverade att regeringen följde arbetet med utredningen genom en observatör. Metoden borde enligt kommissionen endast användas för mycket speciella situationer. Utskottet uttalade att de preciseringar som gjorts genom kommissionens påpekanden var värdefulla.

Ingen av de båda kommissionerna hade heller funnit att justitieministern handlade partiskt då han till övervägande delen hämtade sin information om brottsutredningen från polisen. För detta fanns goda skäl eftersom behovet av information främst gällde säkerhetsfrågor. Enligt utskottet hade det dock, som juristkommissionen framhållit, varit av värde om regeringen sökt

förekomma missförstånd om anledningen till att kontakterna skedde med polisen i stället för med förundersökningsledaren.

Den parlamentariska kommissionen hade, när det gäller samarbetssvårigheterna mellan polis och åklagare, uttalat att justitieministern redan tidigt borde ha erinrat polisledningen om reglerna i rättegångsbalken om ledning av förundersökning. Under de diskussioner som föregick omorganisationsarbetet, då polisledningen enligt kommissionen visade bristande respekt för dessa regler, borde man från justitiedepartementets sida ha förklarat för länspolismästaren att han var skyldig följa förundersökningsledarens beslut och anvisningar. Utskottet delade denna uppfattning.

I fråga om beredskaps- och säkerhetsfrågor fanns det enligt utskottet anledning för regeringen att noga pröva de förslag de båda kommissionerna lagt fram på detta område. Utskottet ansåg liksom kommissionerna att det var viktigt att rutinerna för beredskap och samband fortlöpande sågs över och att utbildning, kontroll och övningar anordnades så att beredskapen inte försämrades under lugnare perioder. Utskottet meddelade sin avsikt att följa dessa frågors vidare behandling i regeringen.

De moderata ledamöterna framhöll i en reservation att mot bakgrund av de uppgifter som kommissionerna tagit fram förelåg ett behov av att ytterligare belysa regeringens befattning med utredningen, bl.a. genom utfrågningar av statsminister Ingvar Carlsson, förre justitieministern Sten Wickbom och förre överåklagaren Claes Zeime. Enligt reservanterna stod det emellertid redan klart att den kritik som i reservationen till föregående års granskningsbetänkande riktats mot regeringens handläggning av mordutredningen i stor utsträckning fått stöd genom de företagna utredningarna.

Reservanterna påpekade att den parlamentariska kommissionen, liksom reservanterna vid föregående års granskning, ansett att redan närvaron av en företrädare för regeringskansliet i polisens ledningsgrupp inneburit en risk för påverkan på tjänstemännen att handla mindre självständigt än annars.

Den parlamentariska kommissionens iakttagelser vad gällde samarbetssvårigheterna mellan polis och åklagare gav enligt reservationen stöd för den uppfattning på denna punkt som förts fram av reservanterna vid föregående års granskning.

Enligt reservationen stod det också klart efter den parlamentariska kommissionens utredning att regeringens agerande under förspelet till omorganisationen var anmärkningsvärt. Reservanterna delade kommissionens uppfattning att man i stället för att söka finna en lösning på samarbetssvårigheterna borde ha förklarat för länspolismästare Hans Holmér att han enligt gällande regler var skyldig att följa förundersökningsledarens beslut och anvisningar.

Granskningsbetänkandet debatterades i riksdagen den 2 juni 1988. Riksdagen ställde sig även denna gång bakom utskottsmajoritetens uttalande. Under debatten berördes den då i medierna aktualiserade frågan om förlagsdirektör Ebbe Carlssons medverkan i mordutredningen (se riksdagens protokoll 1987/88:132).

I ett pressmeddelande den 7 juni 1988 konstaterade justitieminister Anna-Greta Leijon att det fanns en majoritet i riksdagen för misstroendeförklaring mot henne och att hon mot den bakgrunden skulle lämna in sin

avskedsansökan till statsministern. Denne förklarade, när han samma dag entledigade Anna-Greta Leijon, att det skedde till följd av att ledarna för de övriga riksdagspartierna bestämt sig för att utnyttja makten att avsätta ett statsråd. Statsministern uttalade också att när hans parti vunnit valet skulle Anna-Greta Leijon återfinnas med viktiga och tunga uppgifter i en socialdemokratisk regering.

Konstitutionsutskottet diskuterade vid ett sammanträde den 8 juni 1988 frågan om den fortsatta granskningen mot bakgrund av det inträffade. I inledningen till utskottets utkast till betänkande 1988-09-01 (bilaga C) ges en utförlig beskrivning av det händelseförlopp som ledde till att granskningsarbetet återupptogs under sommaren 1988.

Justitiekansler Hans Stark avgav den 1 juli till regeringen sitt yttrande om rikspolisstyrelsens handlande i samband med Ebbe Carlssons verksamhet. Detta yttrande liksom regeringens s.k. vitbok av den 1 juli 1988 utgjorde underlag för granskningen. Vitboken behandlade vad som för regeringskansliets del förekommit i den s.k. Ebbe Carlsson-affären. För inhämtande av ytterligare upplysningar genomförde utskottet 18 utfrågningar, alla utom tre offentliga.

Granskningen under sommaren 1988 avslutades med att utskottet utformade ett utkast till betänkande. Detta tillställdes riksdagens ledamöter och offentliggjordes den 1 september 1988.

Utkastet innehåller en beskrivning av händelseförloppet i vad som kom att kallas Ebbe Carlsson-affären, så långt detta var känt i augusti 1988, jämte utskottets överväganden och slutsatser på grundval av det då tillgängliga materialet. Det har överlämnats till det efter valet tillträdda utskottet och har legat till grund för årets granskningsarbete.

Utskottet fann det lämpligt att under granskningen sommaren 1988 utgå från följande fem frågeställningar:

1. Var de kontakter justitieministern hade med Ebbe Carlsson lämpliga till innehåll och omfattning?

2. Vidtog justitieministern några åtgärder som var eller måste uppfattas ha utgjort ett direkt led i mordutredningen vid sidan av förundersökningen?

3. Vidtog justitieministern några åtgärder eller gjorde hon i sina kontakter med spaningsledningen några uttalanden som innebar eller måste ha uppfattats innebära en otillbörlig påverkan av mordutredningen?

4. Borde justitieministern ha vidtagit ytterligare åtgärder för att tillse att information om Ebbe Carlssons verksamhet tidigare redovisades för åklagarna?

5. Vidtog justitieministern eller statsministern några åtgärder för att kontrollera Ebbe Carlssons uppgifter om säkerhetsavdelningens verksamhet utan stöd i regeringsbeslut?

De fem frågeställningarna tas i föreliggande betänkande var för sig upp till ny bedömning. Anledningen till detta är dels att nyval skett sedan utkastet färdigställdes, dels att nytt material tillkommit från andra utredningar och genom den fortsatta granskningen.

Justitiekanslerns fortsatta utredning

Av justitiekanslerns yttrande till regeringen den 1 juli 1988 framgick att polismännen vid rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning (SÄK) Walter Kegö och Jan-Henrik Barrling till Ebbe Carlsson lämnat ut kopior av ett större antal sekretessbelagda handlingar. Flertalet av dessa handlingar ingick i den s.k. åklagarpärmen rörande PKK-spåret.

Under JK:s utredning hade det också framkommit upplysningar som väckte misstanke om att uppgifter från Palmeutredningen hade röjts även i tiden före Ebbe Carlsson-ärendet genom att skriftlig eller muntlig information hade lämnats ut till obehöriga. JK beslöt den 7 juli att förundersökning skulle inledas med avseende på misstanke om brott mot tystnadsplikten.

Förundersökningen verkställdes av chefsåklagare Jan Danielsson. Den visade vad gäller Palmeutredningens tidigare skede att Ebbe Carlsson fått del av sekretessbelagda uppgifter från förundersökningen i form av ett manuskript till en bok om utredningen. Manuskriptet hade Hans Holmér ställt samman under 1987. Holmér hade också muntligen lämnat Ebbe Carlsson vissa upplysningar om utredningen. Ebbe Carlsson och Holmér hade förklarat att manuskriptet och de muntliga upplysningarna hade lämnats till Ebbe Carlsson i syfte att denne i egenskap av bokförläggare skulle publicera uppgifterna i bokform. Genom de förhör som Danielsson genomfört med Kegö, Barrling, Ebbe Carlsson och dåvarande rikspolischefen Nils Erik Åhmansson hade det framkommit att en stor mängd uppgifter rörande PKK-spåret hade lämnats ut av Kegö och Barrling till Ebbe Carlsson. För uppgifterna gällde s.k. förundersökningssekretess.

JK redovisade sin bedömning av ärendet i beslut den 3 oktober 1988. Han fann vid sin åtalsprövning avseende Holmér bl.a. att denne, utan att göra sig skyldig till brott, med stöd av tryckfrihetsförordningens regler om meddelarfrihet kunnat, för publicering i bokform, till Ebbe Carlsson lämna ut de i och för sig sekretessbelagda uppgifterna från Palmeutredningen. Förundersökningen lades därför ned i denna del.

När det gällde Kegö och Barrling framkom genom förundersökningen att information av väsentlig betydelse blivit tillgänglig för Ebbe Carlsson genom deras agerande.

Enligt JK:s bedömande fanns det dock anledning att uppfatta situationen på det sättet att Ebbe Carlsson hade kommit att inta en annan ställning än den som en vanlig privatperson har när han mottog de sekretessbelagda uppgifterna. JK ansåg det vara berättigat att uppfatta Ebbe Carlssons roll så att han i samverkan med Kegö och Barrling deltog i den verksamhet Åhmansson såsom rikspolischef utövade i Ebbe Carlsson-affären. Hans roll kunde enligt JK beskrivas som kontaktmannens och språkrörets. Han kom att inta en ställning som är jämförbar med en uppdragstagares. Ebbe Carlssons ställning förändrades under ett senare skede av händelseförloppet, men det sagda ägde enligt JK giltighet i varje fall till utgången av mars 1988.

De sekretessbelagda uppgifter som lämnats ut till Ebbe Carlsson hade

denne erhållit inom ramen för den verksamhet han utövat i samverkan med Åhmansson och polismännen. Mot denna bakgrund kunde det enligt JK inte med fog göras gällande att utlämnandet till honom av de sekretessbelagda uppgifterna innefattade något brott mot tystnadsplikten från Åhmanssons eller från Kegös och Barrlings sida.

Det förhållandet att ansvar för brott mot tystnadsplikten inte bedömdes kunna göras gällande vare sig mot Kegö och Barrling eller mot Åhmansson innebar emellertid enligt JK:s mening inte att det kunde godtas att Ebbe Carlsson hade beretts tillfälle att ta del av sekretessbelagda uppgifter.

JK beslöt därför att som ett initiativärende återuppta granskningen av Åhmanssons utövning av tjänsten som rikspolischef. Granskningen redovisades i ett beslut den 19 oktober 1988. Den resulterade denna gång i vad JK bedömde vara allvarlig kritik av Åhmansson.

Kritiken avsåg för det första att Åhmansson inte förrän i ett alltför sent skede vidtog några åtgärder för att kontrollera om det låg något berättigat i den kritik eller de beskyllningar som riktats mot den operative chefen P-G Näss vid SÄK. Inte heller beredde han Näss möjlighet bemöta kritiken.

För det andra borde Åhmansson inte ha uppmuntrat den samverkan som ägde rum mellan å ena sidan Ebbe Carlsson och å andra sidan Kegö och Barrling. Han borde ha överlåtit ansvaret för kontakterna mellan Ebbe Carlsson och SÄK på dess chef. Åhmansson borde också ha försäkrat sig om att Ebbe Carlsson ej missbrukade den ställning han fick.

För det tredje ingrep Åhmansson inte med den kraft och skyndsamhet som kunde krävas av honom när det gällde att klarlägga vilken betydelse som skulle tillmätas de uppgifter som Ebbe Carlsson fört fram vid föredragningarna för Säpo-kommitténs ordförande Carl Lidbom och för justitieministern.

Enligt JK hade Åhmansson visat sådana anmärkningsvärda brister i sin tjänsteutövning att fråga borde ställas om Åhmansson kunde kvarstå i sin tjänst som rikspolischef. Frågan anmäldes till regeringen. Efter kontakt med civilministern avgick Åhmansson den 20 oktober 1988 på egen begäran.

JK har också på rikspolisstyrelsens begäran prövat de ersättningsanspråk som rests av Ebbe Carlsson och bokförläggaren Tomas Fischer. Enligt beslut av den 13 mars 1989 skall rikspolisstyrelsen till Ebbe Carlsson utge en ersättning med 25 643 kr. avseende kostnaderna för källa A, vissa resekostnader m.m. Rikspolisstyrelsen skall vidare utge ersättning till Tomas Fischer med 108 500 kr. för hyra av lokalen på Renstiernas gata. P O Karlssons resekostnader för den tid han fungerade som följeslagare till Ebbe Carlsson skall betraktas som kostnader för resor i tjänsten och regleras på vanligt sätt genom att P O Karlsson inlämnar reseräkning. Anspråket på ersättning med 934 000 kr. för avlyssningsutrustningen avvisas helt av justitiekanslern.

P O Karlsson har i ett senare beslut tillerkänts ersättning för huvuddelen av de resekostnader han haft som följeslagare till Ebbe Carlsson, dock inte för en resa till Wien och Düsseldorf och heller inte för den resa under vilken han stoppades av tullen i Helsingborg.

JK beslöt den 22 mars 1988 om åtal mot Hans Holmér för att denne genom publicering av vissa uppgifter från hemlig telefonavlyssning gjort sig skyldig till brott mot tystnadsplikten.

Rapport av den särskilde utredaren för granskning av hotbilden mot och säkerhetsskyddet kring statsminister Olof Palme (SOU 1989:1)

Regeringen uppdrog den 25 augusti 1988 åt landshövding Gösta Gunnarsson att utreda vissa frågor om säkerhetsskyddet m.m. vid tiden för mordet. Rapporten (SOU 1989:1) presenterades i januari 1989. Gunnarsson konstaterade inledningsvis att det inte förelegat några sådana omständigheter att det var uppenbart att statsministerns säkerhet var i fara. Mot bakgrund av bl.a. den tydliga hotbild som förelåg från PKK mot den svenska regeringen med Olof Palme som dess främste företrädare borde dock SÄK enligt utredningen ha uppfattat innehållet i vissa s.k. bröllopssamtal som ett hot, vilket även skulle kunna ha varit riktat mot Olof Palme. Gunnarsson ansåg att SÄK när bröllopssamtalen blev kända borde ha informerat Olof Palme i syfte att skapa förutsättningar för ett bättre skydd kring honom inom det område där han inte redan hade skydd.

Utredaren fann vidare att det förelåg ett annat hot mot Olof Palme. Det hotet kom från en enskild person och hade en sådan styrka att SÄK om det hade varit känt borde ha agerat på något sätt. Såvitt kunde fastställas var dock hotet inte känt för SÄK vid tiden för mordet beroende på eftersläpning av översättningen av de inspelade samtalen. Gunnarsson konstaterade också att telefonavlyssning i spaningssyfte i vissa fall hade använts under mycket lång tid och att en oacceptabel eftersläpning av översättning, bearbetning och analys av dessa samtal hade förekommit samt att det i vissa delar saknades godtagbara förklaringar till denna eftersläpning.

I utredningen konstaterades vidare att de enheter inom SÄK som handlade frågor om terroristbekämpning tycktes ha saknat tillräckliga resurser och att informationsutbytet inom SÄK möjligen varit bristfälligt.

Förundersökningen rörande försök till grov varusmuggling, grov varusmuggling, grovt valutabrott samt olaga vapeninnehav

Förundersökningen som leds av överåklagare Ola Nilsson, regionåklagarmyndigheten i Malmö, inleddes med anledning av att polismannen P O Karlsson natten mellan den 1 och 2 juni 1988 stoppades i tullen i Helsingborg vid försök att föra in viss elektronisk avlyssningsutrustning i landet. Genom utredningen har klarlagts att liknande utrustning införts vid två tidigare tillfällen, den 16 april och den 28 april 1988. Åtta personer har delgivits misstanke, utöver Karlsson gäller det Nils Erik Åhmansson, avdelningschefen vid SÄK Sune Sandström, Walter Kegö och Jan-Henrik Barrling, Ebbe Carlsson samt de före detta polismännen Carl Östling och Per Jörlin.

Förundersökningen avslutades den 28 december 1988 och offentliggjordes i januari 1989. Den har senare återupptagits. Åtalsbeslut väntas under våren 1989.

Genom de förhör och utfrågningar som genomförts i förundersökningen har en rad nya uppgifter tillförts den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Till en del förtydligar eller förändrar de den bild av händelseförloppet som getts i utkastet till granskningsbetänkande från den 1 september 1988. De nya uppgifterna tas i föreliggande betänkande upp endast i den utsträckning de bedömts vara av betydelse för utskottets granskning av regeringen.

Stort intresse har tillmätts de uppgifter som lämnats av kriminalinspektör Sten Warmland. Denne tjänstgjorde hösten 1987 som livvakt åt Holmér. Warmlands beskrivning av vad som utspelat sig den 8 december 1987 strider i väsentliga avseenden mot de uppgifter som lämnats i regeringens vitbok och vid sommarens utfrågningar. Warmland har för förhörsledaren uppgivit att han den 9 december av Holmér upplysts om att Lidbom kvällen innan informerat statsministern om det vid tiden för mordet föreliggande hotet och omständigheterna däromkring och att denne reagerat kraftigt på vad han fått höra.

Ebbe Carlsson har till Ola Nilsson lämnat uppgifter om att han av Hans Holmér informerats om att elektronisk avlyssning förekommit under dennes tid som spaningsledare. Ebbe Carlsson har också uppgett att han i början av 1988 informerat Nils Erik Åhmansson och någon gång i mars 1988, troligen den 27, Anna-Greta Leijon om att sådan avlyssning tidigare förekommit.

Förundersökningen rörande olovlig avlyssning

En förundersökning har inletts av överåklagare Uno Hagelberg, Stockholms åklagardistrikt, biträdd av chefsåklagare Jan Danielsson, med anledning av misstankar om att olovlig avlyssning förekommit under den tidigare delen av mordutredningen. Utskottet har genom utfrågningar med Danielsson fått del av vissa uppgifter ur förundersökningen.

Förundersökningsledningen har offentliggjort att elektronisk avlyssning från augusti 1986, till och från under en tid av närmare ett år, förekommit på tre olika platser med adresser i Stockholm. Hans Holmér har uppgett att han beordrat denna avlyssning. Till åklagarna har från skilda håll lämnats mer eller mindre preciserade uppgifter om att olovlig avlyssning skulle ha förekommit vid ett stort antal tillfällen, bl.a. vid tiden strax efter mordet på statsminister Palme.

Warmland och en annan av Holmérs tidigare livvakter, Per Jörlin, har till Danielsson lämnat uppgifter om att SÄK intresserat sig för kabinettssekreterare Pierre Schori och dennes kontakter med en påstådd PKK-anhängare samt att planer kan ha funnits på olovlig avlyssning riktad mot Schori.

Genom förundersökningen har också framkommit att regeringen den 3 mars 1986 med stöd av lagen om kriminalvård på anstalt beslöt om telefonavlyssning av Miro Baresic på Täbyanstalten. Miro Baresic avtjänade straff för bl.a. mord på den jugoslaviske ambassadören i enlighet med en dom från år 1971.

Proposition 1988/89:124 om vissa tvångsmedelsfrågor

I propositionen behandlas frågor om användningen av straffprocessuella tvångsmedel. Förslagen berör framför allt de s.k. reella tvångsmedlen – främst beslag, husrannsakan och telefonavlyssning – och grundar sig bl.a. på utredningar av narkotikakommissionen och tvångsmedelskommittén.

I förslaget används termen hemlig teleavlyssning för avlyssning och annan upptagning av meddelanden som går över det allmänna telenätet och termen hemlig teleövervakning för bl.a. kontroll av vilka samtal som rings till eller från en viss telefon.

För hemlig teleavlyssning skall gälla samma grundläggande regler som i dag gäller för telefonavlyssning. Hemlig teleavlyssning skall dock också kunna tillåtas i fråga om försök, förberedelse och stämpling till sådana brott som i dag grundar rätt till avlyssning. En enhetlig längsta tid för tillstånd till avlyssning – en månad – föreslås.

Hemlig teleövervakning är enligt gällande regler tillåten bara i fråga om vissa allmänfarliga brott och brott mot rikets yttre och inre säkerhet. I propositionen föreslås att hemlig teleövervakning skall få användas även vid bl.a. brott för vilka minimistraffet är sex månaders fängelse.

I propositionen behandlas också frågan om nya typer av straffprocessuella tvångsmedel bör införas i vårt land. Det gäller dels avlyssning med dold mikrofon (s.k. buggning), dels övervakning med dold kamera. Föredragande statsrådet anför (prop. s. 59) att de argument som har åberopats till förmån för att använda dolda mikrofoner och kameror i det reguljära polisarbetet mot narkotikabrottslighet och annan grov brottslighet inte har gett vid handen att dessa metoder är försvarliga med hänsyn till de tunga invändningar som kan riktas mot dem. Det sagda tar sikte på förundersökningar i allmänhet. I propositionen förutsätts att frågan återkommer i samband med att säkerhetspolisens arbetsmetoder tas upp till behandling med anledning av säpo-kommitténs arbete. Det påpekas också att propositionen inte innebär något ställningstagande till om det är eller bör vara tillåtet att i nödsituationer vidta extraordinära åtgärder.

Propositionen är för närvarande föremål för riksdagsbehandling.

SÄPO – Säkerhetspolisens arbetsmetoder. Rapport av särskild utredare (SOU 1989:18)

Den särskilde utredaren ambassadören Carl Lidbom har haft regeringens uppdrag att utreda den polisiära säkerhetstjänsten. Rapporten presenterades den 10 april 1989. I rapporten sägs beträffande beslutsformer och insyn att det är karaktäristiskt för säkerhetspolisen att arbetet i viss utsträckning bedrivs i en gråzon mellan lagligt och olagligt, etiskt och oetiskt. Till denna bild hör att den beslutsordning som tillämpas gör det svårt att i efterhand veta vilka beslut som fattas i säkerhetspolisen.

En av huvudfrågorna i utredningarbetet har gällt avlyssning genom dolda mikrofoner (s.k. elektronisk avlyssning eller buggning). Av säkerhetspolisen har utredaren fått uppgiften att sådan avlyssning förekommer i säkerhetstjänstsammanhang i praktiskt taget alla länder i Europa. Han har vid kontakter med företrädare för säkerhetstjänster i tre länder upplysts om att dessa betraktar elektronisk avlyssning som ett i vissa stycken oumbärligt hjälpmedel i arbetet.

Den som av sin oro inför att ge polisen rätt att bugga drivs att säga nej till varje tanke på lagreglerad användning av dolda mikrofoner bör enligt utredaren inte förbise att det nuvarande rättsläget är långt ifrån tillfredsställande sett just från deras egna utgångspunkter. Utredaren påpekar att det i dag inte finns garantier för att den svenska polisen inte använder sig av buggning. Det kan komma att ske också i framtida situationer som polisen anser konstituerar ett nödläge. I brist på laglig reglering och i avsaknad av kontrollsystem är det polisen själv som ensam får bedöma om förutsättning-

arna för buggning är uppfyllda. Utgångspunkten för denna bedömning är brottsbalkens regler om nöd och nödvärn. I rapporten sägs det att dessa regler visserligen är restriktiva, men att de samtidigt är diffusa och ibland svårtolkade.

Enligt utredningen är förundersökningen om olovlig avlyssning under utredningen av mordet på Olof Palme en utmärkt illustration till osäkerheten i rättsläget och vad detta kan leda till. Det var, sägs det i utredningen, inte bara Hans Holmér som gjorde sig skyldig till bedömningar som numera hårt kritiseras. Enligt utredaren har det av förundersökningen framgått att dåvarande rikspolischefen Holger Romander blev informerad om att buggning förekom och att även han ansåg, när han blev underrättad, att risksituationen var sådan att det var försvarligt att använda sig av avlyssning genom dolda mikrofoner.

Utredaren har inte sett det som sin uppgift att utreda lagöverträdelser. Han vågar ändå påstå att det står fullständigt klart att det under de senaste åren förekommit buggning också i sammanhang som inte har något att göra vare sig med mordet på Olof Palme eller andra våldsdåd. Buggning har inte bara använts mot misstänkta terrorister utan också vid andra slag av operationer inom ramen för kontraspionaget och terrorismbekämpningen.

Utredningens slutsats är att förbudet mot elektronisk avlyssning vid det här laget är tämligen undermінerat. Inom säkerhetsavdelningen är det enligt utredningen en utbredd uppfattning att buggning i vissa fall är en oumbärlig spaningsmetod, och man har svårt att acceptera att den inte skall få användas ens när mycket stora intressen står på spel. Därav kommer benägenheten att tänja de visserligen snäva men oklara nödreglerna eller att rentav medvetet sätta sig över lagen.

Enligt utredarens mening bör statsmakterna inte längre skjuta frågan om en reglering av elektronisk avlyssning ifrån sig. I avbidan på ett sådant ställningstagande bör enligt utredningen regeringen vidta provisoriska åtgärder för att åstadkomma en viss rättslig kontroll, åtminstone i efterhand, av utnyttjande av elektronisk avlyssning i nödsituationer. I utredningen föreslås att regeringen i administrativ ordning ålägger SÄK att rapportera till JK varje gång elektronisk avlyssningsutrustning tas i bruk för annat ändamål än utbildning eller demonstration. Regeringen bör också enligt utredarens mening föreskriva att det i varje sådant fall är chefen för säkerhetsavdelningen som själv skall fatta det polisiära beslutet.

Årets granskning

Utfrågningar under våren 1989

De utfrågningar som utskottet anordnat under våren 1989 har haft till syfte att komplettera den granskning som genomfördes under sommaren 1988. De har därför inriktats mot att i ljuset av de nya uppgifter som framkommit följa upp frågeställningarna från sommarens utfrågningar. I *bilagadel B* redovisas utskrifter från 11 utfrågningar inför utskottet, alla utom två offentliga. Där finns också en sammanfattning av ett samtal mellan ambassadören Harald

Fälth och tjänstemän på utskottets kansli. Utskottet har dessutom hållit två icke protokollförda utfrågningar med chefsåklagare Jan Danielsson.

Utfrågningarna har koncentrerats på de nya frågor rörande regeringens medverkan i mordutredningens tidigare skede som aktualiserats genom förundersökningarna i Malmö och Stockholm. I första hand gäller det regeringens beslut om hemlig telefonavlyssning av Baresic samt regeringens eventuella kunskap om och medverkan i den elektroniska avlyssning som tycks ha utgjort en del av spaningsarbetet.

Utfrågningarna har också berört frågan om regeringen kan ha haft någon kunskap om de planer för kommande avlyssning som gjordes upp under våren 1988, och för vilken den i utlandet inköpta utrustningen var avsedd att användas. De avslutande utfrågningarna med Anna-Greta Leijon och Ingvar Carlsson har också behandlat regeringens kunskap om SÄK:s intresse för kabinettssekreterare Pierre Schori.

Granskning av nya uppgifter om regeringens medverkan i den tidigare delen av mordutredningen (våren 1986–sommaren 1987)

1. Prövning av regeringens befattning med frågan om utnyttjande av olagliga spaningsmetoder

I 2 kap. regeringsformen finns bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna. Enligt 6 § är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande. Enligt 12 § får denna rättighet begränsas genom lag eller genom annan författning efter bemyndigande i lag.

I 27 kap. 16 § rättegångsbalken finns den grundläggande bestämmelsen om telefonavlyssning. I denna paragraf ges en rad förutsättningar för att telefonavlyssning skall få utnyttjas. Bestämmelser om telefonavlyssning finns också i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål samt i lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningsyfte i vissa fall. Gemensamt för reglerna om telefonavlyssning i såväl rättegångsbalken som 1952 och 1975 års lagar är att åtgärden beslutas av domstol. Speciella bestämmelser om möjlighet till telefonavlyssning ges i lagen (1974:203) om kriminalvård på anstalt. En mera ingående redovisning av dessa bestämmelser liksom reglerna om telefonavlyssning i övrigt ges i följande avsnitt.

Ingen av de nämnda lagarna ger utrymme för avlyssning med dold mikrofon (buggning). Inte heller finns det någon annan lagstiftning enligt vilken sådan avlyssning är tillåten.

Chefsåklagare Jan Danielsson har som tidigare berörts ur den pågående förundersökningen offentliggjort uppgiften att avlyssning med dold mikrofon bedrivits på tre olika platser med adresser i Stockholm. Hans Holmér har sagt att han beordrat denna avlyssning som tog sin början i augusti 1986 och pågick med avbrott fram till sommaren 1987, dvs. några månader efter det att Holmér avgått som spaningsledare. Ebbe Carlsson har i förundersökningen i smuggelärendet uppgett att han av Holmér informerats om den avlyssning som denne beordrat samt att han i sin tur fört information om att avlyssning förekommit vidare till Nils Erik Åhmansson och Anna-Greta Leijon.

Vid utfrågning inför utskottet har Anna-Greta Leijon sagt att hon inte haft någon kännedom om den av Holmér beordrade buggningen, men att hon av Ebbe Carlsson delgivits två uppgifter som skulle ha erhållits från buggning. Den skulle ha utförts morddygnet eller – i det ena fallet – möjligen någon dag därefter.

Som nämnts finns det i förundersökningen om olovlig avlyssning uppgifter som mer eller mindre starkt tyder på att buggning skulle ha förekommit i och utanför mordutredningen vid en rad tidpunkter. Danielsson har inför utskottet uppgivit att buggning med säkerhet förekommit åtminstone i något fall någon eller några veckor efter mordet.

P-G Näss har inför utskottet berättat att han under tiden närmast efter mordet, en period då bl.a. regeringen med hänvisning till risken för rikets säkerhet hade beslutat om telefonkontroll på Täbyanstalten, kom fram till att det i samband med mordutredningen kunde finnas ett antal frågor som rörde rikets säkerhet. Tisdagen den 4 mars förhörde han sig därför med Hans Holmér om frågan om elektronisk avlyssning kunde komma att aktualiseras. Samtidigt framförde han åsikten att regeringen borde vidtalas för att man skulle få ett principiellt ställningstagande. Enligt Näss var Holmérs uppfattning emellertid att man inte skulle hänvända sig till regeringen och att man fick ta ställning till frågan om avlyssning om den blev aktuell.

Näss lät sig inte nöja med detta, utan tog samma dag upp frågan med Klas Bergenstrand, som då var regeringens observatör i spaningsledningen. Bergenstrand lovade undersöka saken och därefter återkomma. Näss säger sig troligen den 6 eller 7 mars ha fått besked, förmodligen av Bergenstrand, att rättschefen i justitiedepartementet, numera justitierådet, Johan Munck vidarebefordrat frågan till justitieminister Sten Wickbom. Denne skulle ha svarat: "Ja, ja, det är bra men jag har inte hört någonting." Näss hade sedan telefonkontakt med Munck som ville efterhöra om det skulle upprättas någon promemoria rörande nödrätten i ett läge som det aktuella. Näss uppger sig ha förklarat att det inte längre fanns något intresse eftersom det, som han uppfattade det, tysta medgivande som redan givits var vägledning nog.

Näss lämnade en redovisning till Holmér och frågade om det ändå inte var bra att han hade vänt sig till regeringen och fått detta besked. Denne var dock inte alls nöjd och markerade enligt Näss ett visst missnöje med förfarandet.

Någon gång i mitten av augusti 1986 förklarade Holmér för Näss att utredningen skulle inriktas mot PKK och att det skulle företas elektronisk avlyssning. Näss har uppgett att han frågade sig om sanktion nu kommit från regeringen, om sanktionen i så fall innebar att det var okej att göra detta i mordutredningen eller om det var en sanktion av bedömningen att det förelåg en hotsituation. Det senare förhållandet ansåg han själv var ostridigt. Näss uppger att han frågade Holmér om det var klart. Denne besvarade frågan jakande, men lämnade inget ytterligare besked.

Vid utfrågningen inför utskottet har Näss också förklarat att han blivit överraskad av uppgifterna om att buggning skulle ha förekommit i mars 1986. Själv hade han ingen kännedom om att elektronisk avlyssning skulle ha företagits under denna period. Över huvud taget hade, såvitt han visste, elektronisk avlyssning inte använts som arbetsmetod vid säkerhetsavdelningen under de tio år Näss varit verksam där.

Klas Bergenstrand har uppgett att han några dagar efter mordet fick en fråga från P-G Näss om departementets uppfattning om okonventionella enkel, och den ställdes utan närmare motiv eller upplysning om bakgrunden. Bergenstrand uppfattade det som en rent rättslig fråga. Han uppgav att han skulle vidarebefordra den till sin chef, som då var Johan Munck, och gav således inget svar vid denna tidpunkt. Bergenstrand har sagt sig nu tre år senare inte kunna minnas om han lämnat ett svar till Näss och kan därför heller inte ange vad svaret skulle ha innehållit.

Johan Munck, som utfrågades samtidigt med Bergenstrand inför utskottet, har sagt att det är riktigt att han ganska omedelbart efter mordet fick en fråga från Bergenstrand som härrörde från Näss och som gällde hemlig avlyssning – buggning – i en eller annan form. Själv tror han att det var söndagen den 2 mars, men vill inte utesluta att det som Näss nämnt var två dagar senare.

Munck uppfattade det som en allmän fråga om huruvida buggning kunde få ske. Han har tillagt att han möjligen har den ytterligare minnesbilden att frågan skulle vara ställd mot bakgrund av något konkret projekt. Munck har uppgett sig omedelbart ha gjort reflektionen att detta inte var något som regeringen hade att ta befattning med. Hemlig avlyssning med teknisk utrustning som inte är telefonavlyssning är förbjuden i Sverige. Vad regeringen har för uppfattning om den saken saknar enligt Munck betydelse, för det är lika fullt förbjudet.

Han har sagt sig samtidigt ha tänkt på brottsbalkens bestämmelser i 24 kap. 4 § om nöd av innebörden att man för att avvärja fara för liv eller hälsa, rädda värdefull egendom eller av annan sådan orsak kan, om man handlar i nöd, vidta en åtgärd som eljest skulle ha varit otillåten, om det med hänsyn till farans beskaffenhet och den skada som åsamkas andra och omständigheterna i övrigt måste anses försvarligt. Munck har också sagt sig ha haft departementschefens uttalande i proposition 1983/84:111 med förslag till ny polislag i tankarna, i vilket man vill slå fast principerna för polisens användning av okonventionella spaningsmetoder. Enligt Muncks mening visar det anförda att det finns ett låt vara mycket smalt utrymme för att vidta eljest otillåtna spaningsåtgärder i ett läge som är sådant att det faller in under brottsbalkens regler om nöd.

Munck har vidare uppgett att när han funderade över hur han kunde vara till hjälp slog det honom att det kunde vara av något värde om han i eget namn skrev en promemoria med en sammanställning av rättsläget och olika uttalanden i den juridiska doktrinen, propositioner och övrigt riksdagstryck och överlämna den till den som frågade. Han har sagt sig i detta läge – som han minns det 36 timmar efter mordet – inte ha uteslutit att det kunde finnas eller uppstå utrymme för att vidta handlingar i nöd. Enligt hans uppfattning måste det dock i så fall föreligga en fullkomligt extraordinär och akut situation.

Munck har sagt sig ganska kort tid efteråt på ett eller annat sätt ha fått besked att man inte efterfrågade någon promemoria. Det föresvävar honom att han antingen när han fick beskedet eller i något senare sammanhang hörde sägas att frågan ventilerats med Hans Holmér. Denne hade sagt att det var han som tog ansvar för sådana saker och att det inte behövdes några papper om det.

Den dåvarande statssekreteraren i justitiedepartementet Harald Fälth har vid samtal med tjänstemän vid utskottets kansli sagt, att Bergenstrand vid ett

tillfälle uppgett att P-G Näss ville att polisen skulle få regeringens medgivande att bugga det kurdiska bokkaféet. Bergenstrand kom vid det aktuella tillfället från ett sammanträde med spaningsledningen. Fälths spontana minnesbild är att det inträffade två à tre veckor efter mordet.

Fälth uppfattade frågan som fullständigt absurd. För en jurist var det dessutom uppenbart att regeringen inte kunde dispensera från en lagbestämmelse. Han har sagt sig minnas att han svarat något som "Hur kan karln vara så korkad att han tror att han kan få ett muntligt eller tyst medgivande från regeringens sida att ägna sig åt rena olagligheter". Hans minnesbild är också att Bergenstrand inte hade någon annan uppfattning och att det inte blev någon diskussion. Genom Fälths svar var frågan avförd. Han känner inte till att frågan därefter skulle ha diskuterats inom departementet. Han har svårt att tro att något missförstånd angående innebörden av hans svar kunnat uppkomma i samband med att detta vidarebefordrades. Fälth har ansett sig våga uttala sig på departementets vägnar när han säger att ingen kände till att buggning användes i mordutredningen. Näss uppgift om samtycke från departementet är enligt Fälth en gåta.

Hans Holmér har bekräftat att han under sommaren 1986 beslutade om buggning mot PKK-anhängare. Beslutet var hans eget, och ansvaret för denna åtgärd bara hans. Buggningen utfördes av säkerhetspolisen. Holmér uppger sig aldrig ha nämnt den för rikspolischefen, för någon ledamot i regeringen eller för någon anställd i kanslihuset. Det var enligt Holmér ett ärende för honom och polisen, inte för regeringen.

Enligt Holmér är det mycket viktigt att framhålla att buggningen var ett beslut som han fattade, inte som spaningsledare utan som polischef i Stockholm. Buggningen var inte ett led i att utreda mordet på Olof Palme, utan en åtgärd för att kunna förebygga nya mord.

Holmér har vidare berättat att Näss den 2 eller 3 mars ifrågasatt om inte Holmér skulle ta kontakt med regeringen för att säkerhetspolisen och mordutredarna skulle få tillstånd att bugga det kurdiska bokkaféet på David Bagares gata. Holmér har uppgett att han avvisat propån och sagt att det inte var någon framkomlig väg, eftersom det inte fanns någon laglig grund att bugga PKK vid den tidpunkten. Han hade då inte anledning göra bedömningen att det förelåg en nödsituation. Sitt beslut om buggning fattade han fem månader senare, när situationen var en helt annan.

Sten Wickbom har sagt sig aldrig i samband med mordutredningen ha fått någon fråga om sin syn på buggning eller avkrävts någon bedömning. Han har då heller inte kunnat svara på någon fråga eller redovisa någon bedömning. Han har inte känt till att det förekom buggning i utredningen.

P-G Näss har för att förklara sin och säkerhetsavdelningens medverkan i avlyssningsverksamheten särskilt pekat på de förhållanden som rådde under tiden närmast efter mordet, en tid som han har beskrivit som mycket turbulent. Polisen hade att organisera en verksamhet som syftade till att få tag i gärningsmannen. Framför allt fanns det dock under denna period omfattande säkerhetsproblem. Hans Holmér försökte att få ihop det hela till en utredningsstyrka och att samtidigt hålla kontroll över säkerhetsaspekterna.

Enligt Näss var det helt klart att Holmér under denna tid hade fullt stöd

från regeringen för alla åtgärder som kunde vara aktuella. Det framkom inte minst av att justitieministern måndagen den 3 mars kontaktade dåvarande rikspolischefen Romander och framförde att Holmér hade riktat klagomål mot säkerhetsavdelningen för att man inte till fullo ställt upp på de önskemål Holmér haft. Säkerhetsavdelningens chef förklarade vid ett sammanträde den 4 mars med Holmér och Romander att avsikten ingalunda varit att på något sätt hindra utredningen. Tvärtom skulle man göra allt för att underlätta den. Samma dag kallades rikspolischefen till ett sammanträde hos justitieministern. Justitieministern klargjorde då att man övervägde att ställa hela säkerhetsavdelningen under Hans Holmérs ledning. Det upplystes också om att det fanns en beslutsmässig regering som satt och väntade på utgången av sammanträdet. Resultatet blev enligt Näss att det tidigare direktivet till säkerhetsavdelningen förstärktes ytterligare. Det gällde att ställa upp till fullo på det som begärdes från Stockholms polisdistrikt rörande mordutredningen, utan hänsynstagande till sekretessförhållanden och annat i den övriga verksamheten. Enligt Näss ställdes i praktiken delar av säkerhetsavdelningen under spaningsledningens befäl.

Det hade enligt Holmér vid de diskussioner som fördes den 3–4 mars 1986 inte varit fråga om att underställa honom några enheter från rikspolisstyrelsen, utan det gällde att lösa samarbetsfrågan. Detta skedde genom ett samtal och "gentlemen's agreement" mellan Holmér och rikspolischefen Romander.

Även Sten Wickbom har uppgett att det inte varit fråga om att ställa säkerhetsavdelningen under Holmérs ledning. Man betraktade Hans Holmér som en "värdefull resurs" när det gällde spaningen efter Olof Palmes mördare. Att också belasta honom med ansvaret för kontraspionage, signalskydd, personalkontroll och alla de andra mycket vidsträckta uppgifter som åvilar säkerhetsavdelningen var enligt Wickbom inte på tal. Det hade varit helt orimligt. Det samtal han hade med Romander och Holmér föranleddes av att man var oense om i vilken utsträckning polismyndigheten i Stockholm över huvud taget skulle få uppgifter från säkerhetsavdelningen och i vilken takt de skulle komma fram.

Enligt Wickbom var samtalstonen och atmosfären sådan att han ansåg det finnas skäl att erinra om att regeringen hade befogenheter att ställa vissa av säkerhetsavdelningens resurser till länspolismyndighetens i Stockholm förfogande. Ett alternativ hade varit att ställa relevanta delar av Stockholmspolisen till rikspolisstyrelsens förfogande. Wickbom har uppgett att sedan han redovisat dessa yttersta alternativ tog Romander och Holmér upp frågan till nya diskussioner. De anmälde för Wickbom att de hade klarat upp saken. Wickbom säger sig sedan inte ha hört något om den typen av problem.

Frågan om regeringens befogenheter och om regler för dess handlande i extraordinära situationer har tidigare behandlats i utskottet, bl.a. vid granskningen av regeringens handlande när det gällde flygplanskapningen på Bulltofta 1972, vid granskningen av regeringens åtgärder i samband med det s.k. Norrmalmstorgsdramat 1973 och i en rad utskottsbetänkanden under 1970-talet. En redogörelse för utskottets tidigare behandling av frågor rörande regeringens handlande i nödsituationer och av s.k. konstitutionell nödrätt ges i *bilaga A 11*.

Trots att Norrmalmstorgsdramat inträffade innan förbudet mot avlyssning med dold mikrofon infördes har det ofta åberopats som exempel på en situation när avlyssning med dold mikrofon skulle kunna anses vara tillåten med åberopande av reglerna i brottsbalkens 24 kap. Dessa regler redovisas även de i *bilaga A 11*.

Utskottets bedömning

Bestämmelserna i 2 kap. 6 § regeringsformen är avsedda att ge ett starkt skydd för rätten till förtrolig meddelelse. Paragrafens bestämmelse om telehemligheten kan betraktas som en utgångspunkt, från vilken varje ingrepp i telehemligheten från myndigheternas sida skall bedömas kritiskt och restriktivt – inte bara vid lagstiftning utan också i tillämpningen. Detta har också kommit till uttryck i den mycket ingående och noggranna regleringen av telefonavlyssning som tvångsmedel.

Som påpekas i proposition 1988/89:124 om vissa tvångsmedelsfrågor är integritetsintrånget vid avlyssning med dold mikrofon i ett avseende än starkare än vid telefonavlyssning. Den innebär en mer total kontroll. Man kan lyssna på allt som sägs – och även på annat än samtal – i den avlyssnade lokalen, vid alla tider på dygnet och oavsett vilka som vistas där. Enligt utskottet är det därför djupt oroande att sådan avlyssning, att döma av vad som framkommit ur den pågående förundersökningen och i den särskilde utredarens rapport om säkerhetspolisens arbetsmetoder, tycks vara ett inte onormalt inslag i varje fall i säkerhetspolisens verksamhet.

Det har vid utfrågningarna inför utskottet inte framkommit något som tyder på att dåvarande justitieministern Sten Wickbom skulle haft kännedom om den avlyssning med dold mikrofon som förekommit under Hans Holmérs tid som spaningsledare. Inte heller finns det några belägg för att Wickbom skulle ha givit sitt uttalade eller tysta medgivande till utnyttjandet av denna vare sig i mordutredningen eller till skydd för rikets säkerhet. Enligt utskottet finns därför ingen anledning att rikta kritik mot Wickbom i denna del.

Den dåvarande rättschefen i justitiedepartementet Johan Munck fick till sig förmedlad en fråga från P-G Näss om huruvida buggning fick förekomma eller inte. Munck har uppgett att han i situationen direkt efter mordet inte uteslöt att det kunde finnas eller uppstå ett utrymme för att vidta handlingar i nöd. Klarhet har inte stått att vinna om och i vilken form Muncks synpunkter överbringats till den ursprunglige frågeställaren Per-Göran Näss. Det har dock inte framkommit något som tyder på att Munck eller någon annan representant för regeringskansliet skulle ha varit införstådd med eller gett sitt medgivande till användandet av spaningsmetoden i fråga.

2. Telefonavlyssningen av Miro Baresic

Regeringen beslutade den 3 mars 1986 med stöd av 31 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt att, under den tid då Miro Baresic var intagen i kriminalvårdsanstalt för verkställighet av en angiven dom och till dess annat föreskrevs, fick företrädare för rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning avlyssna hans telefonsamtal från anstalten utan hans vetskap. Enligt en promemoria upprättad den 2 mars 1986 av dåvarande rättschefen vid justitiedeparte-

mentet Johan Munck hade samma dag vid en redovisning av spaningsläget i fråga om mordet på Olof Palme i närvaro av justitieministern, Johan Munck, dåvarande statssekreteraren Harald Fälth och departementsrådet Klas Bergenstrand framkommit vissa uppgifter rörande Baresic. Uppgifterna var sådana att det från spaningsledningens sida förelåg ett mycket starkt önskemål att få möjlighet att avlyssna Baresics samtal utan hans vetskap. Chefen för säkerhetsavdelningen hade instämt i önskemålet. Enligt promemorian förklarade justitieministern att de lämnade uppgifterna enligt hans mening utgjorde grund för ett omedelbart beslut med stöd av 31 § kriminalvårdslagen om avlyssning av Baresics telefonsamtal från anstalten. Han tog då per telefon kontakt med sex statsråd som samtliga delade hans uppfattning. Detta meddelades överintendenten Hans Wranghult vid Stockholmspolisen som lämnat redovisningen av spaningsläget.

Vid utfrågningar inför utskottet har följande framkommit om bakgrunden till beslutet:

Chefsåklagare K G Svensson har uppgett att han den 2 mars 1986 efter lunchtid i sin bostad fick besök av en kriminalinspektör vid säkerhetstjänsten som begärde att han skulle göra en framställning till domstol om telefonavlyssning av Baresic. Kriminalinspektören gjorde en föredragning som rörde mordutredningen. Något skriftligt beslutsunderlag fanns inte, vilket avvek från det normala förfarandet. Det fanns ingenting i föredragningen som på något sätt förde tankarna till något som berörde rikets säkerhet. Över huvud taget var underlaget för ett eventuellt beslut magert. K G Svensson konstaterade efter föredragningen att det enligt hans mening inte fanns tillstymmelse till skälig misstanke mot Baresic för gärningmannaskap eller medverkan till mordet på Olof Palme och avslog den framställda begäran. Senare hade han telefonkontakt med P-G Näss som helt delade hans uppfattning. Sent på kvällen samma dag fick han ett meddelande från justitiedepartementet om att regeringen beslutat om telefonkontroll av Baresic.

Enligt vad Sten Wickbom uppgett inför utskottet framstod det för spaningsledningen som helt klart att det fanns anledning att misstänka att Baresic hade motiv för mordet. Skälen för regeringsbeslutet var emellertid endast delvis de som angetts i Johan Muncks promemoria. Härutöver fanns skäl som var notoriska för regeringen och som gällde rikets säkerhet. Inom justitiedepartementet var man angelägen om att få till stånd avlyssning och använde sig av ett lagrum som helt klart medgav avlyssning. På fråga om det i realiteten kunde vara så att regeringen egentligen fattade beslutet den 2 mars har Sten Wickbom uppgett att det inte var något anmärkningsvärt eftersom regeringen med fem ledamöter kan fatta ett beslut per capsulam. Man startade enligt hans uppfattning med ett per capsulamförfarande och bekräftade detta beslut dagen efter.

Johan Munck har uppgett att utöver de grunder för beslutet som angetts i promemorian beaktades det förhållandet att Olof Palme och hans familj upplevt Baresic som ett allvarligt hot. Munck hade kort före mordet förberett en författningsändring (11 och 13 §§ kriminalvårdskungörelsen 1974:248) som syftade till att begränsa friheten för terroristdömda personer som intagits på kriminalvårdsanstalt. Bakgrunden var att man skulle kunna få

information om sådana våldsdåd som utgjorde brott mot rikets säkerhet. Att detta inte angavs i hans promemoria berodde på att denna inte var avsedd som dokumentation av grunderna för författningsändringen utan troligen framför allt för att säkerhetsavdelningen skulle få kännedom att det skulle komma ett regeringsbeslut. Säkerhetsavdelningen skulle härigenom få möjligheter att vidta förberedande åtgärder.

Statsministern har framhållit att något per capsulambeslut om telefonavlyssningen av Baresic inte förekom. Telefonkontakten den 2 mars var i stället ett led i beredningen av frågan. Den 3 mars sammanträdde regeringen formellt och fattade då beslutet.

Beträffande verkställigheten av beslutet har Sten Wickbom uppgett att han efter en tid fick rapport om att avlyssningsbeslutet tillämpats på ett felaktigt sätt vilket medfört att även andra än Baresic blivit avlyssnade. Han lät då meddela att detta inte fick förekomma. Resultatet blev att man upphörde att tillämpa beslutet. Enligt Sten Wickboms uppfattning borde beslutet ha återkallats när Stockholms tingsrätt i maj beslutade om telefonavlyssning av Baresic.

Gällande rätt

Enligt 2 kap. 6 § regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande. Utlänningar är enligt 20 § i samma kapitel jämställda med svenska medborgare i fråga om detta skydd, om annat inte följer av särskilda föreskrifter i lag. Skyddet kan enligt föreskrifterna i 2 kap. 12 § begränsas genom lag eller genom annan författning efter bemyndigande i lag enligt 8 kap. 7 § första stycket 7 eller 10 §.

Sådana begränsningar i skyddet mot telefonavlyssning finns bl.a. i 27 kap. 16 § rättegångsbalken. Paragrafen medger hemlig telefonavlyssning av den som skäligen misstänks för brott för vilket minimistraffet är fängelse två år eller däröver, om telefonavlyssningen är av synnerlig vikt för utredningen. I lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål finns föreskrifter om hemlig telefonavlyssning enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken även vid utredning om annan brottslighet, t.ex. brott mot rikets säkerhet. Begränsning i skyddet mot telefonavlyssning finns även i lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall som bl.a. gör det möjligt att som ett led i terroristbekämpningen i vissa fall i hemlighet telefonavlyssna en utlänning för vilken beslut om avvisning eller utvisning enligt utlänningslagen har fattats, om beslutet av olika skäl inte kan verkställas. I samtliga nu nämnda fall finns ett krav på domstolsprövning för hemlig telefonavlyssning. I 1952 års lag ges dock ett visst utrymme för interimistiska beslut av undersökningsledare eller åklagare.

31 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt hade i sin lydelse vid tidpunkten för det granskade beslutet följande innehåll:

Regeringen kan för visst fall förordna om avvikelse från bestämmelserna i 25–30 §§, om det är påkallat med hänsyn till rikets säkerhet.

Bestämmelsen har under år 1988 kompletterats med en regel som ger regeringen möjlighet att förordna om avvikelse från 25–30 §§ också

beträffande intagen som begått vissa våldsdåd av terroristkaraktär, om det är påkallat med hänsyn till risken för att den intagne medverkar till sådan brottslig verksamhet under verkställigheten i anstalt.

I 25–29 §§ finns bestämmelser om brev och andra försändelser till och från den som är intagen på kriminalvårdsanstalt samt om besök hos den intagne. I 30 § finns föreskrifter om telefonsamtal mellan en intagen person och personer utom anstalten. Sådana samtal får enligt bestämmelsen äga rum i den utsträckning det lämpligen kan ske. Det föreskrivs dock också att den intagne kan förvägras sådana telefonsamtal som är ägnade att äventyra säkerheten i anstalten eller som kan motverka hans anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan. I 30 § finns också en föreskrift om avlyssning av en intagens telefonsamtal. Om det är påkallat med hänsyn till säkerheten, skall en tjänsteman på lämpligt sätt avlyssna telefonsamtal. Avlyssning får bara äga rum med den intagnes vetskap. Ett telefonsamtal mellan den intagne och hans advokat får inte avlyssnas utan den intagnes medgivande.

Av förarbetena framgår att bestämmelsen i 31 § kriminalvårdslagen närmast avser den situationen då det framstår som ett väsentligt intresse att kunna hindra att en intagen får möjlighet att till någon obehörig lämna ut sådana militära uppgifter som han fått kännedom om i samband med brottslig verksamhet (prop. 1974:20 s. 145). Också i proposition 1987/88:130 som låg till grund för den ovannämnda kompletteringen av bestämmelsen har departementchefen uttalat att motivet bakom den dåvarande bestämmelsen i 31 § kriminalvårdslagen var att hindra att intagen får möjlighet att till obehörig person lämna ut sådana hemliga militära uppgifter som han fått del av i sin brottsliga verksamhet.

Vid de tidigare två fall då bestämmelsen tillämpats har det varit fråga om sådana omständigheter som närmast avsågs i den förstnämnda propositionen. Den för bl.a. spioneri livstidsdömde Stig Bergling underkastades genom regeringsbeslut den 10 januari 1980 begränsningar i fråga om telefonsamtal m.m. Bergling fick således inte ta emot telefonsamtal med person utom anstalten om det kunde antas vara till men för rikets säkerhet. Vidare föreskrevs att kriminalvårdstjänsteman fick avlyssna samtal – dock bara med Berglings vetskap – och att vid telefonsamtal som övervakades av kriminalvårdstjänsteman fick även tjänsteman från rikspolisstyrelsen närvara. Ett snarlikt regeringsbeslut meddelades den 16 februari 1984 beträffande den för grovt spioneri dömde Bertil Ströberg då regeringen bl.a. föreskrev att Ströberg inte fick ha telefonsamtal med person utom anstalten utan rikspolisstyrelsens medgivande. Också i detta beslut föreskrevs att vid telefonsamtal som övervakades av kriminalvårdstjänsteman fick tjänsteman från rikspolisstyrelsen närvara.

Utskottets bedömning

Rätten för en person som är intagen på kriminalvårdsanstalt att föra telefonsamtal, möjligheten att vägra honom denna rätt samt utrymmet för telefonavlyssning regleras i 30 § kriminalvårdslagen. Enligt 31 § samma lag kan regeringen för visst fall förordna om avvikelse från bl.a. denna bestämmelse om det är påkallat med hänsyn till rikets säkerhet. Paragrafen

tar visserligen enligt förarbetena närmast sikte på avslöjande av militära hemligheter, men det betyder inte att den också kan tillämpas vid andra hot mot rikets säkerhet. Såsom paragrafen är utformad utesluter den inte heller en befogenhet att förordna om hemlig telefonavlyssning. Förarbetena kan enligt utskottet inte anses uppställa något hinder häremot. Beslutet i fråga skall ses mot bakgrund av den extra-ordinära situation som rådde vid denna tidpunkt några dagar efter att landets statsminister hade mördats. Mot den bakgrunden och med hänsyn till den kännedom man hade om Baresics verksamhet var det enligt utskottet naturligt att regeringen bedömde att det fanns en risk för fortsatta våldsdåd som kunde äventyra rikets säkerhet. Det finns således inte anledning att rikta någon kritik mot regeringen för detta beslut.

Granskningen har också gett vid handen att beslutet om telefonavlyssning av Baresic tillkom i enlighet med de regler i regeringsformen som gäller för fattande av regeringsbeslut. Av protokoll fört vid regeringssammanträde den 3 mars 1986 framgår sålunda att 15 statsråd deltog i beslutet. Med anledning av vad som uppgetts under utfrågningarna vill utskottet framhålla att regeringsformens regler inte ger utrymme för per capsulambeslut. Det finns enligt utskottets mening inte heller anledning att betrakta de telefonkontakter som togs inom regeringen den 2 mars som någonting annat än en form av beredningsförfarande.

Granskning av regeringens befattning med den s.k. Ebbe Carlsson-affären (hösten 1987–sommaren 1988)

1. Nytillkomna uppgifter

Händelseförloppet 8–9 december 1987

Hans Holmérs tidigare livvakt Sten Warmland har till åklagarna i smuggelutredningen lämnat uppgifter av innebörden att statsministern redan i december 1987 av Carl Lidbom informerades om missförhållanden som skulle ha rått vid SÄK vid tiden för mordet på Olof Palme.

Warmland har för utskottet uppgett att han på förmiddagen den 8 december anlänt till Holmérs bostad i Gamla Stan med ett blädderblock och tuschpennor, som denne bett att han skulle skaffa. Holmér gav enligt Warmland förklaringen att utrustningen skulle användas vid en genomgång som han skulle ha med Carl Lidbom på eftermiddagen. Enligt vad Holmér uppgav skulle Lidbom till statsministern efter mötet. Han själv och hans livvakter skulle åka till Åkersberga. Warmland har i sin dagbok skrivit tidpunkten 15.30 och Lidboms namn. Enligt Warmland betyder detta endera att Lidbom skulle komma dit 15.30, eller också att Warmland fått en tid då mötet var klart. När Holmér med livvakten på kvällen återvände till bostaden i Gamla stan stod Lidbom och Ebbe Carlsson utanför och väntade.

I förundersökningsprotokollet ges följande beskrivning av vad som enligt Warmland utspelades på morgonen den 9 december när livvakterna hämtade Holmér:

På morgonen den dagen hämtade Warmland och, som han tror P O Karlsson, Holmér i dennes bostad. Holmér var upprymd och berättade vad som förevarit föregående kväll. Av samtalet förstod Warmland att Lidbom

informerat statsministern om det vid tiden för mordet föreliggande hotet och omständigheterna däromkring, varvid Holmér sa någonting i stil med att "statsministern gick i taket, det här kan vi gå hur långt som helst med!".

Inför utskottet har Warmland gett följande skildring av vad som inträffade morgonen den 9 december:

När Holmér sedan kommer in i bilen berättar han omgående vad som förevarit under föregående kväll. Jag vill inte påstå att jag kan återge det ordagrant, men innebörden var att statsministern skulle gå i taket eller att statsministern skulle bli galen, eller någonting sådant, och "det här kan vi köra i botten" eller "det här kan vi gå hur långt som helst med".

Statsministern har vid utfrågning inför utskottet ifrågasatt om inte den justerade uppteckningen från utskottets utfrågning med Warmland borde tolkas så att det yttrande av Holmér som Warmland återgivit avsåg något som förväntades inträffa, i stället för, som det beskrivits i pressen, något som redan inträffat.

Warmland har tillfrågats om detta. Han har vidhållit att referatet i förundersökningsprotokollet är korrekt. Han har såväl inför åklagarna som inför utskottet redogjort för Holmérs beskrivning den 9 december av hur statsministern kvällen innan reagerat på den information han då skulle ha fått.

Warmland har medgett att valet av tempus vid utfrågningen inför utskottet var olyckligt. I stället för "skulle gå i taket" resp. "skulle bli galen" borde det för undvikande av missförstånd i uppteckningen ha stått "skulle ha gått i taket" resp. "skulle ha blivit galen".

Hans Holmér har bekräftat att han den 8 december hade en föredragning för Carl Lidbom i sin lägenhet i Gamla stan. Föredragningen startade sent på eftermiddagen, förmodligen vid 15–15.30-tiden och pågick enligt Holmér cirka två timmar. Holmér berättade för Carl Lidbom om sin syn på spaningarna efter mördaren och på vad säkerhetspolisen kände till före mordet. Anledningen till föredragningen var att Lidbom då hade blivit ordförande i säpo-kommittén.

Efter föredragningen skildes Holmér och Lidbom åt. Senare på kvällen träffades de igen på samma plats. Till lägenheten kom också kriminalinspektör Jan Barrling för att bekräfta Holmérs uppgifter om vad säkerhetspolisen kände till före mordet. Holmér har sagt sig inte veta om Ingvar Carlsson av Lidbom fick någon beskrivning av det Holmér nämnt för denne. Holmér har förnekat att han på morgonen den 9 december fällt de yttranden som Warmland tillskriver honom. Han kunde inte vid den tidpunkten ha redovisat någon reaktion från statsministern.

Carl Lidbom har uppgett sig inte ha något minne av vad han gjorde den 8 december 1987, men betvivlar inte att han träffat statsministern, med hänsyn till att det står så i dennes almanacka och denne själv säger det. Han har sagt sig finna det naturligt om han vid detta möte talade om sitt arbete som ordförande i SÄPO-kommittén och sitt uppdrag att utreda Stig Berglings flykt, däremot inte att han skulle ha haft något som helst skäl att tala om andra ting.

Lidbom har vidare uppgett att enda gången han samtalade med Holmer var när denne föredrog och berättade om PKK-spåret med hjälp av planscher och annat material. Som Lidbom minns det var det bara ett sammanträffande

den dagen, men han utesluter inte möjligheten att det var ett möte som började på eftermiddagen och att detta avbröts av att var och en gick och åt middag på sitt håll, men att det senare återupptogs på kvällen. Utöver detta har Lidbom sagt sig ha träffat Holmér ytterligare någon gång i sällskapliga sammanhang, men inte talat med honom. Sitt utredningsarbete har Lidbom över huvud tagit inte diskuterat med Hans Holmér.

Ebbe Carlssons minnesbild av den 8 december 1987 är att att han träffade Lidbom och Holmér i den senares lägenhet i Gamla stan, som han minns det tidigt på eftermiddagen. Han har bekräftat att Holmér redogjorde för PKK-spåret för Lidbom. Därefter hade man en gemensam diskussion om förhållandena på säkerhetspolisen vid tiden för mordet.

Ebbe Carlsson har därutöver uppgett att man skildes sent på eftermiddagen – vid 17–18-tiden – och att han inte minns annat än att han senare på kvällen träffade Lidbom på Grand Hotel. Enligt Ebbe Carlsson skulle då Lidbom ha sagt att han fann uppgifterna om säkerhetspolisen mycket märkliga. Detta ledde till att man återvände till Holmérs bostad dit Jan Barrling kom för att bekräfta uppgifterna.

Ingvar Carlsson har uppgett att han träffat Carl Lidbom den 8 december 1987 kl. 20 och att mötet varat ca 30 minuter. Samtalet kom till stånd på statsministerns begäran för att denne skulle få förhandsinformation om Lidboms kommande rapport om omständigheterna kring Stig Berglings flykt. Vid mötet förekom enligt statsministern ingen som helst diskussion om Ebbe Carlsson eller några uppgifter som hade någon bäring på den kommande Ebbe Carlsson-affären.

Uppgifter om planerad avlyssning

Warmland har vid utfrågningen inför utskottet uppgett att han fått information om planer på att avlyssna en svensk person. Warmland har med hänvisning till chefsåklagare Danielsson, som av honom erhållit information i frågan, avböjt att lämna namnet på den person mot vilken avlyssningsplaner skulle ha funnits. Civilminister Bengt K Å Johansson har efter att han informerats av Danielsson offentliggjort namnet på den person som åsyftats, nämligen kabinettssekreterare Pierre Schori. Till grund för intresset för honom låg enligt civilministern en rapport utarbetad inom säkerhetspolisen om kontakter som Schori på 1970-talet haft med en person bosatt i Frankrike. Det har uppgetts att vederbörande av utländsk säkerhetstjänst numera betraktats som anhängare till PKK. Det har senare framgått att säkerhetspolisens promemoria upprättats av Walter Kegö. Utskottet har tagit del av promemorian.

Ebbe Carlsson har uppgett att han för sin del vad gäller tilltänkt avlyssning endast varit med om sådana diskussioner rörande källa A och vissa PKK-medlemmar. Vilka planer säkerhetspolisen i övrigt kan ha haft rörande användning av den i utlandet inköpta utrustningen har Ebbe Carlsson sagt sig inte ha någon kunskap om.

Anna-Greta Leijon har vid den öppna utfrågningen inför utskottet den 21 mars bekräftat att hon från Ebbe Carlsson fått information om att säkerhetspolisen hade ett fortgående mera allmänt intresse för Pierre Schori. Den information hon fick från Ebbe Carlsson betraktade hon som en ren

skvallerhistoria. Den stärkte henne i uppfattningen att man måste granska hur säkerhetspolisen skötte personalkontrollen, men det fanns inget i uppgifterna som hon kopplade samman med mordutredningen. Hon har sagt sig inte ha känt till den av Walter Kegö upprättade promemorian men uppgett att om hon hade "drömt om" att man skrivit någon aktuell promemoria, eller gjort en sådan koppling som man tydligen gjort, hade hon naturligtvis informerat såväl statsministern som utrikesministern. Nu fann hon det närmast vara en fråga för den utredning om personalkontrollen (SÄPO-kommittén) hon nyss tillsatt att bedöma hur gallring kunde ske i uppgifterna från personalkontrollen.

Ingvar Carlsson har sagt att han tycker att Anna-Greta Leijons agerande och reaktion på uppgifterna var det enda rimliga. Dock har han gjort tillägget att även om uppgifterna var oerhört vaga och innehöll skvaller, hade han tyckt att även detta borde vidarebefordras om det inte var så att det redan fanns en särskild utredning om säkerhetspolisen.

Vidare har Ingvar Carlsson förklarat att han vid denna bedömning utgått ifrån att det gällde oviktig och oväsentlig information. Skulle Anna-Greta Leijon ha fått information om att säkerhetspolisen fortlöpande hade granskat Pierre Schori och haft starka misstankar mot honom, borde såväl utrikesministern som han själv ha blivit informerade.

Information till regeringen om elektronisk avlyssning under mordutredningens tidigare skede

Av förundersökningsprotokollet i smuggelärendet framgår att Ebbe Carlsson har uppgett att man vid det möte som han, Walter Kegö, Jan-Henrik Barrling och P O Karlsson hade med Hans Holmér i Wien den 26 april 1988 diskuterade vilka personer som det kunde vara rimligt att bugga. Inför utskottet har Ebbe Carlsson sagt att den framtida buggningens utformning var en av de frågor som var uppe vid samtalet i Wien. Ebbe Carlsson ville veta exakt hur Holmér resonerat vid de beslut han hade fattat om den tidigare buggningen. Resultatet av samtalet var enligt Ebbe Carlsson att Holmér för det första ansåg att kriterierna för telefonavlyssning skulle vara uppfyllda och att telefonavlyssning skulle förekomma, för det andra att en nödsituation skulle föreligga. Man enades om att den ende som rimligen kunde fatta ett sådant beslut var rikspolischefen.

Två dagar senare tog rikspolischefen upp frågan om avlyssningsutrustning under ett sammanträffande med Ebbe Carlsson. Detta skedde inför ett möte med justitieministern och statssekreterarna Kjell Larsson och Sten Heckscher samma dag. Åhmansson förklarade att det inte fick förekomma någon användning av sådan utrustning. Detta har bekräftats av Ebbe Carlsson.

Efter sammanträdet med justitieministern träffades Åhmansson, Lidbom och Ebbe Carlsson i den senares bostad. Heckscher anslöt sig senare på kvällen. Vid mötet diskuterades, enligt vad som framkom under sommarens granskning, bl.a. Ebbe Carlssons teorier om mordet på Olof Palme och de hot om attentat som Ebbe Carlsson ansåg föreligga. I utkastet till granskningsbetänkande sägs att, enligt Heckscher, i samband härmed frågan om olovlig avlyssning diskuterades på ett principiellt plan, utan att det gjordes någon direkt anknytning till PKK-utredningen. Enligt regeringens vitbok

berörde man frågan om det finns några omständigheter som gör det försvarligt för polisen att företa olaglig avlyssning.

Ebbe Carlsson har vid utfrågningen i årets granskning uppgivit att man vid detta möte diskuterade den konkreta frågan om buggning mot källa A.

Carl Lidbom har vid årets utfrågning sagt sig ha uppfattat situationen så att frågan om buggning kom upp därför att Ebbe Carlsson var ivrig att få bugga. Själv trodde Lidbom att det var källa A som avsågs. Enligt Lidbom var det så att alla utom Ebbe Carlsson var emot tanken på buggning. Sten Heckscher har i skrivelse till utskottet med anledning av årets utfrågningar förklarat att han vidhåller sina uppgifter från sommarens utfrågning. Samtidigt har han påpekat att han som redovisats i utkastet kom sent till detta möte. Han har sagt sig därför vare sig kunna bekräfta eller bestrida att det vid detta tillfälle skulle ha talats om att det skulle ha funnits planer på att olagligt avlyssna någon bestämd person eller att någon sådan avlyssning skulle ha ägt rum.

Ebbe Carlsson har uppgett att han den 27 mars gav Anna-Greta Leijon vissa uppgifter som härrörde sig från den buggning Holmér beordrat. Som nämnts har Anna-Greta Leijon sagt att de två konkreta uppgifter hon fick från Ebbe Carlsson härrörde sig från buggning som skulle ha ägt rum vid tiden för mordet eller, i det ena fallet, möjligen någon dag därefter. Hon har tillagt att hon fått denna information från Ebbe Carlsson den 20 april resp. den 2 maj. Anna-Greta Leijon har uppgett sig ha förstått att Nils Erik Åhmansson fått del av påståendet i det ena fallet. Det rörde sig om avlyssning som saknade anknytning till mordundersökningen. Åhmansson kunde inte finna något belägg för att denna avlyssning ägt rum. När det gällde den andra uppgiften och källan för denna uppfattade hon att Åhmansson inte underrättats. Hon vände sig därför själv till Åhmansson. Någon definitiv klarhet hur det förhöll sig har hon sagt sig aldrig ha fått. Jan Danielsson har för utskottet uppgivit att denna senare uppgift ingår i materialet från den av Holmér beordrade avlyssningen och alltså torde vara av ett betydligt senare datum än vad Leijon uppfattat.

Ingvar Carlsson har uppgett att det första tillfälle han informerades om att det kunde ha förekommit illegal avlyssning i samband med spaningsarbetet var vid en information den 3 juni 1988 någon timme efter det att de borgerliga partiledarna fått veta samma sak.

2. Regeringens kontakter med den s.k. Ebbe Carlsson-affären

a. Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson

I utkastet till betänkande från sommaren 1988 finns en redogörelse för de uppgifter som då var kända om vilka kontakter medlemmar av regeringen, i första hand dåvarande justitieministern Anna-Greta Leijon, haft med Ebbe Carlsson och om de sammanhang i vilka man fått ta del av Ebbe Carlssons information och teorier med anknytning till mordutredningen. Av redogörelsen framgår att Anna-Greta Leijon först fick höra talas om Ebbe Carlssons teorier och om hans samarbete med rikspolischefen då hon den 17 mars 1988 hade ett sammanträffande med Carl Lidbom. Själv träffade hon Ebbe Carlsson för ett första samtal om saken första gången den 24 mars 1988. Detta

första möte följdes av ett långt möte på Ebbe Carlssons arbetsplats den 27 mars och ytterligare ett antal sammanträffanden och telefonkontakter under våren.

Utskottet gjorde i utkastet till betänkande följande bedömning:

> Ett statsråd har självfallet rätt att motta upplysningar från en privatperson, även i ett ärende som är föremål för myndigheternas handläggning. Några rättsliga hinder för de kontakter justitieministern hade med Ebbe Carlsson föreligger alltså inte.
>
> Även med beaktande av att ett statsråd har frihet att själv bestämma omfattningen av sina kontakter med privatpersoner ter sig vid en efterhandsbedömning Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson väl omfattande.
>
> Det har hävdats att Anna-Greta Leijon borde ha vidtagit åtgärder med anledning av att Ebbe Carlsson hade tillgång till hemliga uppgifter. Utskottet vill då, vad beträffar Ebbe Carlssons roll i mordutredningen, först erinra om att Anna-Greta Leijon betonade – såväl under själva händelseförloppet som inför utskottet – att ansvaret härför åvilade rikspolischefen. Samarbetet med rikspolischefen och Ebbe Carlsson var för övrigt etablerat långt innan Anna-Greta Leijon informerades. Ebbe Carlsson kunde, som Anna-Greta Leijon uttryckte det vid utfrågningen, inte spela någon annan roll än den som rikspolischefen ansåg att han skulle spela. Utskottet delar uppfattningen att rikspolischefen hade ansvaret för Ebbe Carlssons medverkan i mordutredningen. Mot denna bakgrund kan inte utskottet finna anledning att rikta någon kritik mot Anna-Greta Leijon för att hon inte vidtog några åtgärder med anledning av att Ebbe Carlsson hade tillgång till hemliga uppgifter.
>
> Utskottet vill vidare ta upp frågan om Anna-Greta Leijon borde ha reagerat och ingripit mot Ebbe Carlsson med anledning av uppgifterna om att medel ställts till hans förfogande av en privatperson.
>
> Av utfrågningen framgår inte annat än att Anna-Greta Leijon fått en mycket begränsad information av Ebbe Carlsson om dessa medel. Hon skulle ha upplysts om att Ebbe Carlsson skulle använda medlen för vissa resor och en kontorslokal. Det föreligger ingen information om vilka belopp det var fråga om eller om att medlen skulle användas för några andra ändamål än som nyss sagts.
>
> Av utfrågningen med Anna-Greta Leijon har framgått att hon ansett det självklart att polisiär verksamhet inte fick finansieras med privata medel. Genom JK:s utredning får också anses klarlagt att resеverksamheten och vad som förekommit beträffande kontorslokalen inte inneburit polisiär verksamhet.
>
> Utskottet anser inte att den begränsade information som Anna-Greta Leijon erhållit skulle ha gett henne anledning att vidta någon särskild åtgärd i sina kontakter med Ebbe Carlsson.

I en reservation (m, fp, c) anfördes att det anmärkningsvärda med Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson var deras omfattning och intensitet. Enligt reservanternas mening hade det varit rimligt om justitiemi-

nistern efter att hon i slutet av mars mottagit informationen hänvisat till behöriga myndigheter, i första hand då till förundersökningsledningen. I stället fortsatte emellertid Anna-Greta Leijon att sammanträffa med Ebbe Carlsson. Kulmen i denna utveckling nåddes enligt reservanterna den 4 maj då hon utan att samråda med regeringskollegor eller myndigheter utfärdade ett olagligt rekommendationsbrev åt Ebbe Carlsson.

I reservationen påpekades att Anna-Greta Leijon vid utfrågningarna medgett att hon insett att hemliga uppgifter lämnats ut till Ebbe Carlsson. Hon borde enligt reservanterna ha reagerat genom att ta upp denna sak med rikspolischefen. Hon borde också, när hon fick reda på att Ebbe Carlssons verksamhet och delar av polisens verksamhet i sammanhanget finansierades med privata pengar, ha förklarat för Ebbe Carlsson och för rikspolischefen att privatfinansierad polisverksamhet inte fick förekomma. Det kunde enligt reservanterna inte uteslutas vare sig att förekomsten av privata pengar kan ha haft betydelse vid t.ex. anskaffningen av avlyssningsutrustning eller att den omständigheten att Anna-Greta Leijon var en nära vän med Ebbe Carlsson påverkat hennes handlande i ärendet.

Sammanfattningsvis ansåg reservanterna att det allvarliga med det stöd Anna-Greta Leijon gav Ebbe Carlsson var att hans teorier och verksamhet bland berörda myndigheter uppfattades som sanktionerade av justitieministern. Härigenom kom hon att på ett obehörigt sätt påverka myndigheternas handlande. För detta förtjänade hon enligt reservanternas uppfattning kritik.

I en annan reservation framhöll vpk-ledamoten att enligt hans mening borde utskottet på denna punkt endast ha uttalat att granskningen av frågan om privatfinansiering av polisiär verksamhet borde fortsätta.

Utskottets bedömning

Vid den fortsatta granskningen har framkommit vissa nya uppgifter om den information Anna-Greta Leijon fått vid sina kontakter med Ebbe Carlsson under våren 1988. Anna-Greta Leijon har själv uppgett att hon erhållit uppgifter som enligt Ebbe Carlsson härrörde från avlyssning med dold mikrofon. Enligt utskottet är det värt att notera att Anna-Greta Leijon inte fått sådana upplysningar att hon haft anledning misstänka att denna typ av avlyssning använts i mordutredningen. Hon har endast tagit del av ett par obekräftade uppgifter som påstods härröra från buggning.

Enligt utskottet har Anna-Greta Leijon genom att kontakta Nils Erik Åhmansson gjort vad som på henne ankom för att kontrollera de obekräftade påståendena. Det finns därför ingen anledning att rikta kritik mot henne i denna del.

Ebbe Carlsson har också informerat Anna-Greta Leijon om att det hos säkerhetspolisen fanns vissa uppgifter från 1970-talet om kabinettssekreterare Pierre Schori samt att säkerhetspolisen hade ett fortlöpande och mera allmänt intresse för Schori. Anna-Greta Leijon har uppgett att hon betraktade de specifika uppgifterna som rent skvaller och att hon fått uppfattningen att de härrörde ur personalkontrollen. Några uppgifter som skulle kunna tyda på att säkerhetspolisens intresse för Schori hade något

sammanhang med mordutredningen, eller på att det skulle kunna finnas planer på hemlig avlyssning riktad mot Schori har hon över huvud taget inte nåtts av. Den information hon fått har hon sett som exempel på att det i personalkontrollen kan finnas uppgifter som borde rensas bort.

Utskottet anser inte att det kan läggas Anna-Greta Leijon till last att hon inte på grundval av den information hon erhållit vidtog ytterligare åtgärder eller förde informationen vidare i statsrådskretsen.

I övrigt har i den fortsatta granskningen inte framkommit några nya uppgifter av betydelse för bedömningen av Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson. Utskottet vidhåller därför den bedömning som på denna punkt görs i utkastet till betänkande från hösten 1988.

b. Statsministerns kontakt med Ebbe Carlsson-affären

Statsminister Ingvar Carlsson fick enligt vad som uppgivits i regeringens vitbok en första information om Ebbe Carlssons uppgifter den 28 mars 1988. I utkastet till betänkande gjorde utskottet följande bedömning:

> Vad slutligen gäller statsministern har han aldrig sammanträffat med Ebbe Carlsson i detta ärende. Dagen efter Anna-Greta Leijons möte med Ebbe Carlsson den 27 mars fick statsministern en kortfattad information om Ebbe Carlssons uppgifter. Statsministern var överens med Anna-Greta Leijon om att det var myndigheternas sak att ansvara för den fortsatta handläggningen. Vad som som för statsministerns del därefter förekommit inskränker sig till frågan om kontrollen av påstådda missförhållanden inom rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning, vilken fråga behandlas i ett senare avsnitt.
>
> Mot denna bakgrund finner utskottet inte grund för kritik mot statsministern.

Beträffande statsministerns roll påpekades i den borgerliga reservationen att det av vitboken framgår att Ingvar Carlsson och Anna-Greta Leijon den 28 mars var överens om att det var myndigheternas sak att ansvara för den fortsatta handläggningen. Trots detta uppmanade statsministern justitieministern att bedriva arbetet med att kontrollera de aktuella uppgifterna så skyndsamt som möjligt. Statsministern hade sålunda enligt reservanterna bidragit till att justitieministerns kontakter med Ebbe Carlsson fortsatte.

Enligt vpk-reservationen borde utskottet inte ha gjort någon bedömning av statsministerns kontakter med Ebbe Carlsson-affären.

Utskottets bedömning

Utfrågningarna har inte gett något belägg för att statsministern redan i december 1987 av Carl Lidbom skulle ha informerats om påstådda missförhållanden vid säkerhetsavdelningen eller i övrigt fått någon information med anknytning till den kommande Ebbe Carlsson-affären.

Inte heller i övrigt har det framkommit något som ger anledning att förändra den bedömning av statsministerns kontakt med Ebbe Carlsson-affären som utskottet gjorde i utkastet till betänkandet.

a. Vidarebefordran av uppgift till försvarsministern

Den 17 mars fick Anna-Greta Leijon av Säpo-kommitténs ordförande Carl Lidbom information om Ebbe Carlssons teori i fråga om mordet på Olof Palme. En av de uppgifter som hade kommit fram var enligt Lidbom av den karaktären att den borde kontrolleras av regeringen. Det gällde att det svenska vapensystemet robot 70 kunde finnas i Iran och att svenska medborgare kunde ha medverkat som instruktörer. Uppgiften vidarebefordrades av justitieministern till försvarsministern samma dag. Senare tog Anna-Greta Leijon kontakt med avdelningschefen vid rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning Sune Sandström. Hon meddelade denne att försvarsdepartementet skulle kontakta honom i denna fråga.

I utkastet gjordes följande bedömning:

> Uppgifterna att svenska medborgare kunde ha medverkat som instruktörer i Iran har kommit fram via Ebbe Carlsson. Oavsett om denna information har betydelse för mordutredningen eller ej är den dock av den karaktären att det är en uppgift för regeringen att söka kontrollera den.

Utskottets bedömning

Utskottet gör samma bedömning som i utkastet till betänkande.

b. Begäran hos utrikesdepartementet

Den 5 april 1988 sammanträffade Anna-Greta Leijon med rikspolischefen och Ebbe Carlsson i den senares bostad. Under sammanträffandet förklarade hon på rikspolischefens förfrågan att hon skulle kontakta utrikesministern angående polisens möjligheter att som ett led i mordutredningen få gå igenom handlingar i UD:s arkiv.

Den 17 april bjöd Ebbe Carlsson den biträdande chefen för utrikesdepartementets politiska avdelning, Göran Berg, på lunch. De hade träffats på en mottagning några månader tidigare. Ebbe Carlsson hänvisade till justitieministern och rikspolischefen och bad att Göran Berg skulle undersöka om det i utrikesdepartementets arkiv fanns uppgifter som kunde vara relevanta för utredningen om Palmemordet. Göran Berg hänvisade till att en framställning om detta borde ske i sedvanliga former genom formella kontakter.

Några dagar senare den 21 april talade Anna-Greta Leijon med utrikesminister Sten Andersson och bad honom att så långt som möjligt tillgodose rikspolisstyrelsens önskemål om att få gå igenom visst material hos utrikesdepartementet. Utrikesministern samtyckte till detta. Anna-Greta Leijon meddelade följande dag rikspolischefen att utrikesministern bemött hennes önskemål positivt.

Någon gång vid månadsskiftet april–maj tog rikspolischefen upp frågan i ett telefonsamtal med Göran Berg. Man kom överens om att rikspolisstyrelsen skulle ta direkt kontakt med en viss tjänsteman vid utrikesdepartementet för att denne skulle få närmare instruktioner om uppdragets innebörd.

Någon dag senare kontaktades Göran Berg av byråchefen Jörgen Almblad som hänvisade till nämnda samtal.

Den 10 maj påminde chefen för UD:s politiska avdelning Torsten Örn vid en lunch med rikspolischefen om att en angiven UD-tjänsteman var beredd att bistå med genomgång av UD:s arkiv, att denne tjänsteman skulle resa utomlands i början av juni och återkomma först i början av augusti och att tjänstemannen ännu inte kontaktats av vare sig polis eller åklagare. Strax före sin avresa kontaktades UD-tjänstemannen av chefen för rikskriminalen Tommy Lindström. Det överenskoms att ett samtal dem emellan skulle äga rum när tjänstemannen återkommit.

I utkastet gjordes följande bedömning:

> Den begärda genomgången på utrikesdepartementet ingår i förundersökningen. Begäran kom från rikspolischefen. Även Jörgen Almblad i förundersökningsledningen blev underrättad om framställningen. Justitieministern har alltså förmedlat en i vederbörlig ordning tillkommen begäran om utredning inom ramen för förundersökningen.

Utskottets bedömning

Utskottet gör samma bedömning som i utkastet till betänkande.

c. Rekommendationsbrevet till Ebbe Carlsson

När Ebbe Carlsson måndagen den 2 maj sammanträffade med justitieministern berättade han att han inom kort skulle resa till Storbritannien. Han skulle då försöka få vissa uppgifter rörande planeringen av mordet på Olof Palme belagda. För att kunna få de kontakter som behövdes sade sig Ebbe Carlsson behöva ett rekommendationsbrev från justitieministern. Den 4 maj undertecknade Anna-Greta Leijon ett rekommendationsbrev som Ebbe Carlsson utformat ett utkast till. En redogörelse för brevets historia och dess innehåll ges i utkastet till betänkande från sommarens granskning.

I utkastet gjordes följande bedömning:

> I den aktuella handlingen sägs att Ebbe Carlsson på justitieministerns uppdrag ("on my authority") har tagit kontakt med den avsedda brittiska myndigheten. Denna formulering är enligt utskottets mening sådan att den ger en läsare uppfattningen att justitieministern gett Ebbe Carlsson ett uppdrag. Det förekommer också andra formuleringar som är av samma karaktär.
>
> Genom bestämmelserna i rättegångsbalken om förundersökning i brottmål regleras kompetensfördelningen. Härav följer att justitieministern inte har befogenhet att lämna ett sådant uppdrag. Utgår man enbart från den utformning Anna-Greta Leijon gett handlingen framgår därmed att hon överskridit sina befogenheter som statsråd.
>
> Utskottets slutsatser huruvida Anna-Greta Leijon lämnat Ebbe Carlsson ett uppdrag kan emellertid inte grundas enbart på den skriftliga informationen i handlingen i fråga. Betydelse måste också vid prövningen tillmätas statsrådets egen uppfattning om innebörden av och avsikten med den ifrågavarande handlingen.

Utskottet kan konstatera att såväl Anna-Greta Leijon som Ebbe Carlsson har uppgett att det *inte* var fråga om att ge Ebbe Carlsson ett uppdrag. Avsikten var att förse Ebbe Carlsson med ett rekommendationsbrev för att – om möjligt – underlätta för honom att få kontakt med den brittiska myndigheten. Det kan erinras om att vad Ebbe Carlsson vid den första kontakten med Anna-Greta Leijon den 2 maj 1988 angående Englandsresan sade sig behöva var "ett rekommendationsbrev" och att det inte heller i övrigt finns några uttalanden inför utskottet som tyder på att det skulle ha varit fråga om något annat än ett rekommendationsbrev. För Anna-Greta Leijons uppgift om vad som avsetts med brevet talar enligt utskottets mening vidare att Anna-Greta Leijon – mot bakgrund av vad rikspolischefen framfört till henne – inte hade anledning att utgå från annat än att resan skulle företas inom ramen för det vid den tiden redan sedan länge etablerade samarbetet mellan rikspolischefen och Ebbe Carlsson. Att Ebbe Carlsson därvid i samråd med rikspolischefen företog utlandsresor framgår inte bara av vad rikspolischefen uppgett utan också av vad chefen för rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning har uttalat bl.a. om följeslagare åt Ebbe Carlsson vid resor till Frankrike och England.

Enligt utskottets mening har granskningen inte visat att Anna-Greta Leijon genom att utfärda handlingen haft för avsikt att ge Ebbe Carlsson ett uppdrag. Däremot är det klart att brevet formulerats så att det för en utomstående måste uppfattas som om hon gett Ebbe Carlsson ett uppdrag. Ett brev från ett statsråd med denna innebörd står i strid med bestämmelserna i 11 kap. 7 § regeringsformen. Anna-Greta Leijon har genom att underteckna ett sådant brev brustit i den omsorg och noggrannhet som ålegat henne som statsråd. För detta kan hon inte undgå kritik. Vidare bör påtalas att hon i samband med utfärdande av brevet inte samrått med någon annan.

Vad sedan beträffar *frågan om diarieföring* av brevet vill utskottet först erinra om att en handling enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen är allmän bl.a. i det fallet att handlingen förvaras hos en myndighet och är att anse som upprättad hos myndigheten (3 §). En handling anses upprättad hos myndigheten när den har expedierats (7 §).

Vidare gäller enligt 15 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100) att en allmän handling som upprättats hos en myndighet skall registreras, dvs. diarieföras utan dröjsmål, om det inte är uppenbart att den är av ringa betydelse för myndighetens verksamhet. I fråga om allmänna handlingar, för vilka sekretess inte gäller, får dock registrering underlåtas om handlingarna hålls så ordnade att det utan svårighet kan fastställas om en handling har kommit in eller upprättats.

Utskottet gör följande bedömning:

Myndigheten i det aktuella fallet är justitiedepartementet. Brevet förvarades hos detta departement och är upprättat genom att det överlämnats till Ebbe Carlsson. Brevet är följaktligen allmän handling.

Ingen av de undantagsregler som finns i sekretesslagen och som närmare specificerats i de riktlinjer som utfärdats för registrering av

allmänna handlingar hos justitiedepartementet är tillämplig på det aktuella brevet. Brevet borde således ha registrerats utan dröjsmål.

I en reservation (m, fp, c) hävdades att oavsett justitieministerns avsikt med brevet måste brevet anses innefatta ett uppdrag till Ebbe Carlsson. Av brevet framgick att uppdraget avsåg inhämtande av information som avsåg bakgrunden till mordet. Enligt reservationen var därför uppdraget ett led i utredningen av detta mord.

Reservanterna konstaterade att det uppdrag som Anna-Greta Leijon hade gett Ebbe Carlsson saknade laglig grund. Det stred mot rättegångsbalkens regler om ledning av förundersökning i brottmål. Genom att besluta i ett ärende som det enligt lag tillkom en myndighet att bestämma om hade hon också handlat i strid med 11 kap. 7 § regeringsformen.

För utfärdandet av brevet och för underlåtenheten att diarieföra det förtjänade f.d. justitieminister Anna-Greta Leijon enligt reservanterna allvarlig kritik. Enligt deras uppfattning talade dessutom omständigheterna för att hon varit medveten om det felaktiga i sitt handlande. Detta gjorde hennes handlande än mera klandervärt.

Bo Hammar (vpk) framhöll i en reservation att brevets formulering är sådan att den tänkta mottagaren – och varje annan i god tro varande läsare av brevet – måste få uppfattningen att justitieministern gett Ebbe Carlsson ett uppdrag. Det förhållandet att hon uppgett sig inte ha haft för avsikt att ge ett uppdrag förtjänade enligt reservationen inget avseende. Enligt reservantens bestämda uppfattning måste man nämligen kunna utgå ifrån att en handling som hon som statsråd utfärdar i tjänsten återger hennes verkliga avsikter. Uppdraget saknade enligt reservationen laglig grund då inga myndigheter, ej heller regeringen, hade rätt att ge uppdrag i brottsutredande syfte vid sidan av den pågående förundersökningen rörande mordet. Genom att besluta i ett ärende som det enligt lag tillkom en myndighet att bestämma om hade hon också handlat i strid med 11 kap. 7 § regeringsformen. Enligt reservanten var det mot bakgrund av bestämmelserna i 7 kap. 3 § regeringsformen om den kollektiva beslutsprincipen för regeringsbesluten särskilt anmärkningsvärt att ett enskilt statsråd utan att samråda med någon annan i regeringskansliet – statsråd eller tjänsteman – gav detta uppdrag.

Utskottets bedömning

Vad gäller frågan om diarieföring av rekommendationsbrevet till Ebbe Carlsson gör utskottet samma bedömning som i utkastet till betänkande.

I övrigt gör utskottet följande bedömning:

I vitboken framhålls att brevet med hänsyn till omständigheterna vid dess tillkomst inte bör betraktas som annat än ett rekommendationsbrev. I brevet sägs emellertid att Ebbe Carlsson på justitieministerns uppdrag ("on my authority") har kontaktat den tilltänkta mottagaren av brevet. Anna-Greta Leijon har förnekat att syftet var att ge något uppdrag. Ebbe Carlsson har å sin sida förklarat att han inte uppfattat att han erhållit något uppdrag. Brevets formulering är emellertid sådan att den tilltänkta mottagaren – och varje annan i god tro varande läsare av brevet – måste få uppfattningen att justitieministern gett Ebbe Carlsson ett uppdrag. Oavsett justitieministerns

avsikt med brevet måste brevet därför enligt utskottets uppfattning anses innefatta att uppdrag till Ebbe Carlsson.

Utskottet övergår då till att pröva om justitieministern har rätt att ge ett sådant uppdrag.

Av brevet framgår att uppdraget avser inhämtande av information som avser bakgrunden till mordet. Uppdraget är därför ett led i utredningen av detta mord.

Det framgår av av 23 kap. 3 § rättegångsbalken att förundersökning skall ledas av polismyndighet eller åklagare. Som framgått tidigare beslöt regeringen den 5 februari 1987 att updra åt riksåklagaren att leda förundersökningen rörande mordet på statsministern och åt rikspolischefen att leda den polisverksamhet som erfordras för spaning och utredning med anledning av mordet. Inga andra myndigheter, inte heller regeringen, har rätt att ge uppdrag i syfte att utreda mordet vid sidan av den pågående förundersökningen. Mot bakgrund av bestämmelsen i 7 kap. 3 § regeringsformen om den kollektiva beslutsprincipen för regeringsbesluten är det särskilt anmärkningsvärt att ett enskilt statsråd ger detta uppdrag.

Brevet är i tryckfrihetsförordningens mening (2 kap. 7 §) att anse som upprättat genom att det överlämnats till Ebbe Carlsson. Det saknar därför betydelse från formell synpunkt om brevet företetts eller inte. Ebbe Carlsson har emellertid uppgett att han inte etablerat kontakt med den brittiska underrättelsetjänst som brevet var avsett att presenteras för. Däremot har han hänvisat till brevet i samtal med statssekreterare Kjell Larsson och eventuellt andra personer. Om kontakt hade upprättats med den brittiska underrättelsetjänsten och den begärda uppgiften lämnats ut, hade det skett till en person som saknade behörighet enligt svensk rättsordning att företräda svenska staten.

Utskottet vill framhålla att, såvitt framgått av utredningen, ingen annan i regeringskansliet – statsråd eller tjänsteman – har haft kännedom om brevets innehåll förrän det blev känt genom pressuppgifter den 1 juni.

Sammanfattningsvis konstaterar utskottet att det uppdrag som Anna-Greta Leijon har gett Ebbe Carlsson saknar laglig grund. Det strider mot rättegångsbalkens regler om ledning av förundersökning i brottmål. Genom att besluta i ett ärende som det enligt lag tillkommer en myndighet att bestämma om har hon också handlat i strid med 11 kap. 7 § regeringsformen.

För utfärdandet av detta brev och för underlåtenheten att diarieföra det förtjänar f.d. justitieminister Anna-Greta Leijon allvarlig kritik.

4. Kontakter med spaningsledningen

I utkastet till betänkande ges en beskrivning av de kontakter som regeringen och regeringskansliet hade med rikspolischefen med anledning av den information som lämnats från Ebbe Carlsson. Det framgår där att Anna-Greta Leijons första kontakt med Åhmansson i frågan ägde rum den 30 mars. Därefter förekom ett antal kontakter i april och maj. Det första sammanträffandet skedde på justitieministerns initiativ. Bakgrunden var den att Anna-Greta Leijon den 28 mars – sedan hon informerats den 27 mars av

Ebbe Carlsson samt Walter Kegö och Jan-Henrik Barrling från säkerhetspolisen – bl.a. delgett statsministern Ebbe Carlssons mordteori. Enligt vad Anna-Greta Leijon och Ingvar Carlsson vid sommarens utfrågningar uppgav för utskottet var man överens om att det var rikspolischefens sak att vidta åtgärder för att skapa klarhet om Ebbe Carlssons uppgifter och tillföra mordutredningen uppgifterna i den mån de inte redan fanns där. Eftersom det bl.a. gällde allvarliga anklagelser mot främmande makt var statsministerns reaktion den att saken omgående måste undersökas och kontrolleras.

I utkastet gjordes följande bedömning:

> Av utredningen framgår att justitieministern bedömt Ebbe Carlssons uppgifter och teorier om mordet vara av sådan karaktär att hon dagen efter sitt cirka nio timmar långa sammanträffande den 27 mars med Ebbe Carlsson och säpomännen Walter Kegö och Jan-Henrik Barrling ansett sig böra informera statsministern och därefter ta kontakt med rikspolischefen. Enligt utskottet förelåg det inget hinder från konstitutionella utgångspunkter mot att Anna-Greta Leijon genom hänvändelserna till spaningsledningen – rikspolischefen – ville förvissa sig om att de uppgifter hon erhållit från Ebbe Carlsson redan var eller blev kända för de myndigheter som har ansvaret för mordutredningen. Däremot var hon mot bakgrund av såväl det konstitutionella regelsystemet som den ordning för bedrivande av förundersökning i brottmål som gäller enligt rättegångsbalken förhindrad att påverka mordutredningens inriktning och bedrivande i övrigt. Det ankommer på förundersökningsledningen att helt självständigt bedöma sådana frågor.
>
> Granskningen har emellertid visat att justitieministern på olika sätt inför rikspolischefen gett uttryck för att Ebbe Carlssons uppgifter kunde ha betydelse för mordutredningen. Sålunda har Anna-Greta Leijon vid flera tillfällen uttalat att uppgifterna i fråga måste kontrolleras. I vilken utsträckning Anna-Greta Leijons handlande påverkat spaningsledningen är svårt att bedöma. Utskottet är emellertid av den uppfattningen att Anna-Greta Leijons uttalanden knappast kan ses som någon obehörig påverkan. Vid denna bedömning fäster utskottet särskilt avseende vid att det redan innan Anna-Greta Leijon fick kännedom om uppgifterna var Åhmanssons bestämda uppfattning att en kontroll borde ske och att denne inför utskottet inte påstått att någon obehörig påverkan förekommit. Utskottet vill också peka på att Anna-Greta Leijon vid upprepade tillfällen strukit under att det var spaningsledningen som skulle ansvara för Ebbe Carlssons verksamhet.

I en reservation (m, fp, c) anfördes att granskningen hade gett vid handen att justitieministern på olika sätt inför rikspolischefen gett uttryck för uppfattningen att Ebbe Carlssons uppgifter borde tillmätas betydelse för mordutredningen. Enligt JK:s utredning framhöll Anna-Greta Leijon vid den middag som ägde rum den 5 april vikten av att PKK-utredningen bedrevs med kraft. Inför riksåklagaren hade hon också uppgett att Ebbe Carlsson hade "vårt stöd". Vidare hade hon vid upprepade tillfällen anmodat rikspolischefen att

kontrollera uppgifterna i fråga. Därtill kom att statsministern aktivt uppmanat Anna-Greta Leijon att kontrollera uppgifterna. Enligt reservationen borde det i sammanhanget också vägas in den omständigheten att Anna-Greta Leijon fick anses ha aktivt stött Ebbe Carlssons reseverksamhet, såväl vad gällde det i föregående avsnitt diskuterade s.k. rekommendationsbrevet som hennes uttalanden om finansieringen av resorna. Till detta kom Anna-Greta Leijons upprepade sammanträffanden med Ebbe Carlsson, vilka man enligt reservationen fick utgå ifrån att att Ebbe Carlsson hänvisat till när han i sin tur talat med Åhmansson. För Åhmansson måste detta ha framstått som ett stöd åt Ebbe Carlssons teorier. I reservationen sades också att det av naturliga skäl var svårt att bedöma i vilken utsträckning Anna-Greta Leijons handlande påverkat spaningsledningen och att det inte heller var utskottets uppgift att granska myndigheternas åtgärder.

Sammanfattningsvis ansåg sålunda reservanterna att Anna-Greta Leijon inte kunde undgå kritik i nu berörda avseenden.

Bo Hammar (vpk) framhöll i en reservation att granskningen gett vid handen att justitieministern på olika sätt inför rikspolischefen gett uttryck för den bestämda uppfattningen att Ebbe Carlssons uppgifter rörande det s.k. PKK-spåret borde tillmätas betydelse för mordutredningen. Även han ansåg att för Åhmansson måste Anna-Greta Leijons stöd till Ebbe Carlssons reseverksamhet ha framstått som ett stöd för Ebbe Carlssons teorier.

Enligt reservantens uppfattning hade Anna-Geta Leijon genom sitt stöd åt Ebbe Carlsson och hans uppgifter sökt påverka spaningsledningen att i mordutredningen prioritera det s.k. PKK-spåret. Hennes handlande kunde därför misstänkas stå i strid med 11 kap. 7 § regeringsformen. Frågan borde bli föremål för utskottets fortsatta granskning.

Utskottets bedömning

Utskottet gör samma bedömning som i utkastet till betänkande.

5. Kontakter med åklagarna

a. Underrättelse till förundersökningsledningen

I utkastet behandlades under denna rubrik frågan om justitieministern varit tillräckligt aktiv när det gällde underrättelse till förundersökningsledningen angående Ebbe Carlssons verksamhet. Vidare behandlades frågan om hon vid sammanträffande med åklagarna den 11 maj gjorde uttalanden som innebar eller måste ha uppfattats innebära en obehörig påverkan på åklagarnas handläggning av eventuella tystnadspliktsbrott.

De kontakter som förevarit mellan å ena sidan regeringen och regeringskansliet och å andra sidan åklagarna behandlas i utkastet. Där redogörs också för JK:s bedömning av frågan om polisledningen varit tillräckligt aktiv när det gällde underrättelse till förundersökningsledningen angående Ebbe Carlssons verksamhet.

I utkastet gjorde utskottet följande bedömning:

> Utskottet vill först erinra om den uppfattning som den parlamentariska kommissionen framfört om att dåvarande justitieministern Sten

Wickbom redan tidigt borde ha erinrat polisledningen om reglerna i rättegångsbalken om ledning av förundersökning. Utskottet instämde i denna uppfattning (se KU 1987/88:40 s. 14).

Mot denna bakgrund kan den frågan ställas om de erinringar Anna-Greta Leijon gav till rikspolischefen varit tillräckliga eller om hon därutöver själv borde ha kontaktat förundersökningsledningen i anledning av Ebbe Carlssons information. Anna-Greta Leijon har vid utfrågningen inför utskottet framhållit att hon inte borde ha informerat åklagarna eftersom detta skulle ha inneburit att hon hade "försökt inta rikspolischefens plats" i förhållande till åklagarna. Hon har vidare hävdat att han utgått från att rikspolischefen skulle förmedla informationen i fråga till åklagarna.

Utskottet har som nämnts tidigare i olika sammanhang behandlat frågan om s.k. informella kontakter mellan regeringskansliet och myndigheterna och har då framhållit att stor återhållsamhet måste iakttas vid sådana kontakter, särskilt i sådana fall då frågan rör myndighetsutövning mot enskild eller som rör tillämpning av lag (11 kap. 7 § regeringsformen). Dessa informella kontakter bör enligt vad utskottet uttalat i särskilt hög grad avse informationsutbyte.

Det kan hävdas att det skulle ha varit svårt för justitieministern att informera åklagarna om Ebbe Carlssons verksamhet utan att överskrida de gränser för ingripande i myndighetsutövning som är uppställda i 11 kap. 7 § regeringsformen. Enligt utskottets bedömning skulle hon dock utan att överskrida dessa gränser ha kunnat upplysa förundersökningsledningen om att rikspolischefen hade information att ge.

Emellertid har Anna-Greta Leijon vid flera tillfällen erinrat rikspolischefen om vikten av att hålla åklagarna underrättade. Hon har haft anledning att anta att hennes erinringar gett resultat. Utskottet anser således att Anna-Greta Leijon vidtagit tillräckliga åtgärder för att tillse att åklagarna hölls underrättade.

I en reservation (m, fp, c) hävdades att Anna-Greta Leijon i vart fall efter sammanträdet 27 mars borde ha anmodat Ebbe Carlsson att i fortsättningen hänvända sig till förundersökningsledningen. Det påpekades också att hon underlåtit att upplysa åklagarna om sin avsikt att utfärda rekommendationsbrevet och att hon inte heller i efterhand informerade dem om åtgärden.

Enligt reservanternas mening hade Anna-Greta Leijon inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att tillse att information om Ebbe Carlssons verksamhet på ett tidigare stadium redovisades för åklagarna utan tvärtom i olika avseenden negligerat förundersökningsledningen. De angivna omständigheterna gav enligt reservationen anledning att rikta allvarlig kritik mot justitieministern.

Bo Hammar (vpk) reserverade sig mot att utskottet alls gjort en bedömning av om Anna-Greta Leijon vidtagit tillräckliga åtgärder för att tillse att åklagarna hölls underrättade.

Utskottet vill erinra om regeringsingripandet den 5 februari 1987 då det uppdrogs åt riksåklagaren att leda förundersökningen. Beslutet hade bl.a. sin grund i de motsättningar som förelåg mellan spaningsledningen och åklagarna.

Anna-Greta Leijon borde mot denna bakgrund i vart fall efter sammanträffandet den 27 mars ha anmodat Ebbe Carlsson att i fortsättningen hänvända sig till förundersökningsledningen. I stället fortsatte hon själv att sammanträffa med Ebbe Carlsson vid flera ytterligare tillfällen utan att åklagarna var informerade och utan att hon försäkrade sig om att information hade getts till dessa. Anna-Greta Leijon tog initiativ till att Ebbe Carlsson i hennes och Nils Erik Åhmanssons närvaro informerade statssekreterarna Sten Heckscher och Kjell Larsson. Magnus Sjöberg har erinrat om att detta skedde utan åklagarnas medverkan och utan deras kännedom. Särskilt under den sedvanliga genomgång som åklagare och spaningsledningen hade den 4 maj med justitieministern åsidosattes åklagarna på ett uppseendeväckande sätt genom att de undanhölls information som andra närvarande besatt.

Den begränsade syn på förundersökningsledningens roll som detta ger uttryck för gäller i högsta grad också utfärdandet av det s.k. rekommendationsbrevet. Anna-Greta Leijon underlät således att upplysa åklagarna om sin avsikt att utfärda brevet och informerade inte heller åklagarna i efterhand om åtgärden.

Enligt utskottets mening har Anna-Greta Leijon inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att tillse att information om Ebbe Carlssons verksamhet på ett tidigare stadium redovisades för åklagarna utom tvärtom i olika avseenden negligerat förundersökningsledningen. Nu angivna omständigheter ger utskottet anledning att rikta allvarlig kritik mot dåvarande justitieministern.

b. Frågan om obehörig påverkan på handläggning av eventuellt tystnadspliktsbrott m.m.

Vad gäller vad som förevarit vid mötet på justitiedepartementet den 11 maj rörande *frågan om eventuellt tystnadspliktsbrott* gav sommarens granskning vid handen följande.

Vid mötet förklarade Magnus Sjöberg och Axel Morath för Anna-Greta Leijon och Sten Heckscher att det fanns anledning att misstänka att brott mot tystnadsplikt förekommit i samband med Ebbe Carlssons verksamhet. Magnus Sjöberg hade uppgett att Anna-Greta Leijons och Sten Heckschers reaktion på denna punkt var att det först och främst var viktigt att utreda mordet på Olof Palme och att den utredningen inte fick störas av att man gjorde ingripanden med anledning av misstanke om brott mot tystnadsplikt. Enligt Magnus Sjöberg framhöll Anna-Greta Leijon och Sten Heckscher att mordutredningen hade högsta prioritet. Magnus Sjöberg hade uttalat att om myndigheterna skulle tvingas in i en situation där man skulle bli tvungen att göra en prioritering handläggningsmässigt av mordutredningen och en utredning av eventuellt tystnadspliktsbrott skulle man inte låta utredningen av sistnämnda brott försvåra mordutredningen. Enligt Magnus Sjöberg innebär inte detta att man skulle negligera frågan om eventuellt tystnads-

pliktsbrott, något som han inte heller trodde föresvävade Anna-Greta Leijon eller Sten Heckscher.

Anna-Greta Leijon hade bl.a. uppgett att hon endast gjort det enligt henne självklara konstaterandet att den utredning av eventuellt tystnadspliktsbrott som på vanligt sätt fick ske måste göras på ett sätt som inte försvårade mordutredningen, eftersom det gällde ett allvarligare brott.

I utkastet gjordes följande bedömning:

> Utskottet anser inte att Anna-Greta Leijons uttalanden kan uppfattas som ett försök att påverka den utredning av ev. tystnadspliktsbrott som det ankom på myndigheterna att företa.

I en reservation (m, fp, c) anfördes att de uttalanden som justitieministern riktat till riksåklagaren om det angelägna i att mordutredningen prioriterades kunde uppfattas som ett försök att påverka den utredning av eventuella tystnadspliktsbrott som det ankom på myndigheterna att företa. Anna-Greta Leijon kunde därför i detta hänseende inte undgå kritik.

Utskottets bedömning

Utskottet gör liksom i utkastet till betänkande bedömningen att Anna-Greta Leijons uttalanden vid sammanträdet med riksåklagaren inte kan uppfattas som ett försök att påverka den utredning av eventuellt tystnadspliktsbrott som det ankom på myndigheterna att företa. Det kan för övrigt konstateras att det genom JK:s utredning är klarlagt att något brott mot tystnadsplikten inte ägt rum när Ebbe Carlsson fått del av hemliga handlingar från förundersökningen.

6. Kontrollen av påstådda missförhållanden inom rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning

En väsentlig del av den information som Ebbe Carlsson lämnade till bl.a. Anna-Greta Leijon, Nils Erik Åhmansson och Carl Lidbom rörde påstådda missförhållanden inom rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning. Det gällde dels uppgifter om att säkerhetspolisen före mordet haft kännedom om att PKK planerade ett attentat, dels att det inom säkerhetspolisen hade undanhållits information för att undertrycka utredningen av PKK-spåret. Det framfördes också påståenden om att Kegö och Barrling skulle ha blivit stoppade av Näss i utredningen av PKK-spåret. I utkastet redogörs för vad som gjordes för att bringa klarhet i påståendena om missförhållanden vid säkerhetsavdelningen och för regeringens roll i denna kontrollverksamhet.

I utkastet gjordes följande bedömning:

> Rikspolisstyrelsen är ett centralt ämbetsverk som enligt 11 kap. 6 § regeringsformen lyder under regeringen. Ansvaret för rikspolisstyrelsens, inkl. dess säkerhetsavdelning, organisation vilar på regeringen. Regeringen har därutöver ett särskilt ansvar för frågor rörande rikets säkerhet. De frågor som rests om säkerhetspolisens organisation och sätt att fungera rör inte myndigheternas handläggning av ärenden som gäller tillämpning av lag eller myndighetsutövning mot enskild. Det föreligger därför inga konstitutionella hinder enligt 11 kap. 7 § regeringsformen för regeringen att föranstalta om utredning eller på

annat sätt ge sin mening till känna på detta område.

En utredning av påstådda missförhållanden inom säkerhetsavdelningen kan göras inom regeringskansliet eller genom särskilt tillsatt kommitté eller utredare. Utredningsuppgiften kan också överlämnas till justitiekanslern eller till en förvaltningsmyndighet. Ett formellt uppdrag av detta slag kräver regeringsbeslut.

Rikspolischefen har självfallet befogenhet att på eget initiativ låta utreda påstådda missförhållanden inom den egna myndigheten.

Såväl Ingvar Carlsson som Anna-Greta Leijon har gett uttryck för åsikten att det ankom på rikspolischefen att utreda anklagelserna mot säkerhetsavdelningen. Anna-Greta Leijon har därutöver vid mötet med Nils Erik Åhmansson den 4 maj påpekat vikten av att uppgifterna om missförhållandena kontrollerades så snart som möjligt. Det kan enligt utskottet möjligen ifrågasättas om inte Anna-Greta Leijon därmed har gett rikspolischefen ett utredningsuppdrag och att detta borde ha sin grund i ett regeringsbeslut. Enligt utskottets mening faller dock Anna-Greta Leijons påpekanden om vikten av en utredning av de påstådda missförhållandena inom ramen för normala kontakter mellan en departementschef och chefen för en departementet underställd myndighet.

Det kan i sammanhanget erinras om att regeringen tidigare uppdragit åt säpokommittén att göra en översyn av säkerhetspolisen. Kommitténs direktiv medgav att man också tog upp frågan om eventuella missförhållanden inom säkerhetsavdelningen till granskning. Kommitténs ordförande, Carl Lidbom, hade genom särskilt regeringsbeslut fått rätt att ta del av alla handlingar hos säkerhetsavdelningen, oavsett vilka sekretessregler som i övrigt gällde för dessa. Åhmansson hade av regeringen förordnats till expert i kommittén. Redan i detta får enligt utskottet anses ligga en skyldighet för Åhmansson att bistå med de utredningar om säkerhetsavdelningen som kommittén önskat få utförda.

Med det anförda har utskottet inte tagit ställning till frågan om den valda formen för att undersöka påstådda missförhållanden inom säkerhetsavdelningen var den mest ändamålsenliga. Till denna fråga avser utskottet återkomma liksom till frågan allmänt om regeringens kontroll av säkerhetspolisen. Det kan i detta sammanhang påpekas att regeringen efter samråd med partiledarna nyligen beslutat tillkalla en särskild utredningsman med uppgift att utreda vissa frågor om säkerhetsskydd som rör den säkerhetsbedömning som gjorts före mordet på Olof Palme. Enligt utskottet är det tillfredsställande att denna utredning görs.

Utskottets bedömning

Som påpekades i utkastet till betänkande föreligger inga konstitutionella hinder för regeringen att föranstalta om utredningen eller på annat sätt ge sin mening till känna i frågor som rör säkerhetspolisens organisation och sätt att fungera. Ett formellt utredningsuppdrag kräver dock regeringsbeslut.

Anna-Greta Leijon påpekade vid mötet den 4 maj för Nils Erik Åhmansson vikten av att uppgifterna om missförhållanden kontrollerades så snart som möjligt. Utskottet gör liksom i utkastet till betänkande bedömningen att detta påpekande faller inom ramen för normala kontakter mellan en departementschef och chefen för en departement underställd myndighet. Det är enligt utskottet inte att betrakta som ett uppdrag. Något formellt krav på att det skulle ha sin grund i ett regeringsbeslut föreligger enligt utskottet inte.

Med det anförda har utskottet inte tagit ställning till frågan om den valda formen för att undersöka påstådda missförhållanden inom säkerhetsavdelningen var den mest ändamålsenliga.

Fortsatt granskning

Utskottet har i granskningen så långt möjligt sökt belysa regeringens befattning med utredningen om mordet på statsminister Olof Palme och med den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Förundersökningar pågår fortfarande rörande såväl införseln av avlyssningsutrustning som den olovliga avlyssning som misstänks ha ägt rum. Det kan inte uteslutas att dessa utredningar kan ge utskottet anledning att återkomma till frågan i sitt kommande granskningsarbete.

13. Utlänningsärenden

Inledning

Utskottet har under 1980-talet årligen granskat regeringens handläggning av utlänningsärenden, bl.a. besvärsärenden om avvisning, utvisning och verkställighet av sådana beslut samt tillämpningen av terroristbestämmelserna (KU 1979/80:50, 1981/82:35, 1982/83:30, 1984/85:35, 1985/86:25, 1986/87:33 och 1987/88:40). Även i år har en uppföljning gjorts av handläggningstiderna och terroristbestämmelsernas tillämpning. Granskningen har vidare även i år omfattat regeringens praxis i utvisningsärenden särskilt i fråga om statslösa palestinier och asylsökande barn utan vårdnadshavare. Utskottet har uppmärksammat två beslut av JO av den 30 december 1988 rörande avvisning enligt utlänningslagen (*bilaga A 12 A–B*).

Till grund för granskningen har bl.a. legat tre sekretessbelagda promemorior från arbetsmarknadsdepartementet angående handläggningen av utvisningsärenden rörande palestinier. I detta material ingår också uppgifter om handläggningen av ärenden rörande asylsökande ensamma barn. Från den tidigare avdelningschefen vid statens invandrarverk Björn Weibo har inkommit en skrivelse rörande ovannämnda JO-beslut (*bilaga A 12 C*). Offentliga utfrågningar har ägt rum inför utskottet med dels generaldirektören för statens invandrarverk Christina Rogestam åtföljd av byråchefen Bengt Ranland, dels statsrådet Georg Andersson åtföljd av expeditionschefen Erik Lempert (*bilagorna B 13–14*).

Antalet utlänningar som kommit till Sverige och sökt asyl utom FN:s flyktingkvot har under 1988 fortsatt att öka. Det totala antalet asylsökande under år 1987 var ca 18 000 personer inkl. medföljande barn, och under 1988 har 19 600 personer inkl. barn sökt asyl. Av dessa direktavvisades under 1987 och 1988 ca 2 500 resp. 3 000 av polismyndighet, och invandrarverket beslutade att inte överta dessa ärenden. Totalt har 19 817 personer inkl. barn år 1988 fått uppehållstillstånd som flyktingar (3 698), krigsvägrare (1 170), av flyktingliknande skäl (5 984), på humanitära grunder (3 797), på flyktingkvoten (1 476) samt som nära anhöriga till dessa (3 692). Motsvarande antal år 1987 var 16 545.

Det stora antalet asylsökande har medfört långa handläggningstider i tillståndsärendena. Sedan mars 1988 har de genomsnittliga handläggningstiderna i regeringskansliet ökat något; från 156 dagar till 161 dagar i mars 1989. Det finns dock exempel på handläggningstider på närmare fyra år. En rad åtgärder har vidtagits i det primära syftet att komma till rätta med de alltför långa handläggningstiderna. Bl.a. har regeringen lagt fram en proposition om ny utlänningslag m.m. (prop. 1988/89:86) och en proposition med förslag till ny organisation av statens invandrarverk (prop. 1988/89:105). I syfte att ge den nya organisationen bästa möjliga förutsättningar har regeringen beslutat ge majoriteten av de asylsökande som kommit till Sverige och sökt asyl före år 1988 tillstånd att stanna i riket. Beslutet, som inte omfattade sådana ärenden där det redan förelåg slutligt beslut i asylfrågan, berörde ca 4 500 personer.

Christina Rogestam har inför utskottet förklarat att den nya organisationen gör det möjligt för invandrarverket att ta ställning i de 30–40 procenten klara ärendena inom en tvåveckorsperiod och i övriga ärenden inom två månader. Handläggningstiden inom invandrarverket ligger i dag i genomsnitt på ungefär tre månader. Georg Andersson har inför utskottet uppgett att ökningen av antalet ärenden i regeringskansliet under 1988 påverkade handläggningstiderna. Inför årsskiftet försågs regeringskansliet med extra resurser och de uppkomna balanserna kunde nedbringas. I detta sammanhang kan nämnas att Georg Andersson förra året inför utskottet uppgav att de utredningsförslag rörande utlänningslagen och invandrarverkets organisation som då förelåg borde kunna leda till att handläggningstiderna förkortades till två månader hos invandrarverket och två månader inom regeringskansliet.

Utskottets bedömning

I förra årets granskningsbetänkande uttalade utskottet att handläggningstiderna trots den förbättring som uppnåtts alltjämt framstod som alltför långa. Enligt utskottets mening var det nödvändigt att man från regeringens sida vidtog ytterligare åtgärder i syfte att komma till rätta med dessa problem.

Utskottet kan konstatera att de genomsnittliga handläggningstiderna i regeringskansliet förlängts under det senaste året, vilket inte är i överensstämmelse med den ovan angivna målsättningen. Mot bakgrund av vad utskottet anförde förra året om att de totala väntetiderna redan då framstod

som alltför långa är detta inte tillfredsställande. En rad åtgärder har emellertid vidtagits i syfte att förkorta handläggningstiderna. Bl.a. har för regeringskansliets del planerats en kraftig förstärkning av antalet tjänster för handläggning av utlänningsärenden. Först efter halvårsskiftet 1989 kan dock de vidtagna och planerade åtgärderna få full effekt. Det finns mot denna bakgrund anledning för utskottet att i senare granskningssammanhang återkomma till denna fråga. Något uttalande i övrigt är inte påkallat från utskottets sida.

Regeringens praxis i utlänningsärenden

Mot bakgrund av vissa utvisningsbeslut har utskottet tagit upp till granskning regeringens praxis när det gäller palestinska asylsökande. Praxis beträffande ensamma asylsökande barn har också granskats. Vidare har frågan om regeringens uppföljning av utvisningsbeslut behandlats.

Sverige har anslutit sig till 1951 års FN-konvention om flyktingars rättsliga ställning. I konventionen finns bestämmelser bl.a. om skydd för flyktingar. Som flykting anses den som hyser en välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sin ras, nationalitet, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller på grund av sin religiösa eller politiska uppfattning och som därför flytt från sitt hemland eller är förhindrad att återvända dit. Till denna definition av flyktingbegreppet ansluter den grundläggande asylbestämmelsen i 3 § utlänningslagen. Där sägs vidare att en flykting inte utan synnerliga skäl skall vägras fristad i Sverige om han behöver sådant skydd. Rätt till asyl i Sverige har också enligt 5 § utlänningslagen den som övergett en krigsskådeplats eller som har flytt från sitt hemland för att undgå förestående krigstjänstgöring (krigsvägrare) om han behöver skydd här och det inte finns särskilda skäl att vägra honom rätt att vistas i landet. Vidare ger 6 § utlänningslagen motsvarande rätt till asyl för utlänning som inte är flykting men som ändå på grund av de politiska förhållandena i sitt hemland inte vill återvända dit och som kan åberopa tungt vägande omständigheter till stöd för detta.

Bestämmelser om verkställighet återfinns i 77–94 §§ utlänningslagen samt i 67–78 §§ utlänningsförordningen. Enligt 84 § utlänningslagen ankommer verkställigheten på polismyndighet. Regelsystemet förutsätter att förhör hålls innan verkställighet sker. I enlighet med detta regelsystem och enligt anvisningar som utfärdats av rikspolisstyrelsen hålls i allmänhet ett verkställighetsförhör för att utröna till vilket land utlänningen bör sändas, inom vilken tid beslutet skall vara verkställt och om det finns hinder mot att verkställa beslutet.

I proposition 1988/89:86 föreslås bl.a. en ny utlänningslag. En viktig ändring är att i fortsättningen skall invandrarverket bli första instans i alla asylärenden och i ärenden där en utlänning vistats i Sverige längre tid än tre månader. Förslaget bereds för närvarande i socialförsäkringsutskottet. Avsikten är att de nya reglerna skall träda i kraft den 1 juli 1989.

Beträffande praxis vid handläggningen av asylärenden bör nämnas att ärendena avgörs med hänsyn till de omständigheter som föreligger i det enskilda fallet. Besluten bygger på en individuell bedömning oavsett vilken etnisk bakgrund den asylsökande har. Som angavs i förra årets granskning-

betänkande inhämtas kunskap allmänt om förhållandena i skilda länder från svenska utlandsmyndigheter, FN:s flyktingkommissariat och andra FN-organ. Viktiga informationskällor är olika organisationer, t.ex. Amnesty, Röda korset och Rädda barnen. Även uppgifter i svenska och utländska massmedia kan självfallet ha stor betydelse i sammanhanget. Det finns även andra kontaktvägar, t.ex. organisationer för mänskliga rättigheter och liknande i skilda länder. I vissa fall kopplas den svenska ambassaden i berört land direkt in i ett ärende.

Det förekommer också att yttrande i ärenden inhämtas från andra myndigheter t.ex. rikspolisstyrelsen. Beträffande de palestinska asylsökandena har genom utskottets utfrågning av Georg Andersson framkommit att det förekommer att yttrande från rikspolisstyrelsen inhämtas också rörande asylsökande ur denna grupp men att detta inte är något som sker utan särskild bedömning i det enskilda fallet. När yttrande inhämtats har regeringen i flera fall trots avstyrkande låtit den asylsökande stanna i landet. Regeringen har inte i något fall ansett sig böra vara bunden av någon viljeyttring som framförts från annan stats sida. De ofta svåra avvägningarna när det gäller palestinska asylsökande har i vissa fall medfört förhållandevis långa handläggningstider.

Regeringen tillämpar sedan den 1 januari 1989 en tillfälligt förändrad praxis vilken innebär att den som sökt asyl i Sverige före den 1 januari 1988 får stanna här om inte särskilda skäl i det enskilda ärendet talar mot det. Denna praxis tillämpas också beträffande ensamma barn, vilket avsett endast ett tiotal av de iranska barnen. Från svensk sida har problemet med asylsökande barn tagits upp såväl med de övriga nordiska länderna som med FN:s flyktingkommissarie. Ställningstagandena rörande de 200–300 ensamma iranska barnen har fördröjts bl.a. beroende på att de enskilda ärendena kräver omfattande utredningar. Den övervägande delen av dessa asylärenden har numera avgjorts. När det gäller den andra stora gruppen ensamma barn, nämligen de etiopiska barnen, kan nämnas att de i allmänhet fått uppehållstillstånd på ett tidigare stadium eftersom deras förhållanden skiljer sig från de iranska barnens.

Christina Rogestam har inför utskottet framhållit att det inom invandrarverket pågår fortlöpande överläggningar i avsikt att hålla en enhetlig praxis. I det stora flertalet fall där regeringen ändrat invandrarverkets ursprungliga beslut har orsaken varit omständigheter som tillkommit sedan verkets beslut meddelats. De vanligaste skälen under det gångna året har då varit att berörda barn gått i skola här i landet under tre terminer. Georg Andersson har framhållit att regeringens beslut fattas med den målsättningen att de skall vara riktgivande för andra ärenden av motsvarande slag. Mot denna bakgrund är en viss försiktighet från regeringens sida nödvändig när det gäller att göra undantag från praxis.

Eftersom förhållandena i olika länder förändras snabbt är det enligt Georg Anderssons mening knappast möjligt att göra en praxiskatalog som kan vara vägledande under ens ett år framöver annat än när det gäller anknytningsfall och visumärenden.

Beträffande uppföljning av utvisnings- och avvisningsbeslut har Georg Andersson framhållit att man inom regeringskansliet har uppmärksamheten inriktad på att bringa klarhet i förhållandena i de fall det hävdas att någon på

ett eller annat sätt råkat illa ut. Någon praxis som innebär en regelmässig uppföljning förekommer inte. Anledningen är att en sådan åtgärd i många fall skulle kunna vara mer till skada än nytta. Från invandrarverkets sida förekommer inte någon uppföljning enligt de uppgifter som lämnats från invandrarverkets sida inför utskottet.

Utskottets bedömning

När det gäller regeringens praxis i utlänningsärenden hänvisade utskottet i förra årets granskningsbetänkande till ett tidigare uttalande om att det självfallet är av stor betydelse att regeringens bedömningar sker i generös anda. Utskottet fann inte anledning att rikta någon kritik mot regeringens handläggning av de granskade utvisningsärendena men framhöll att regeringen noggrant borde följa upp de utvisningsbeslut där uppgifter förekommer om att en från Sverige utvisad person grips eller i övrigt blir illa behandlad i det land till vilket utvisningen skett.

Inte heller vid årets granskning har utskottet funnit anledning att rikta någon kritik mot regeringen i anledning av de utvisningsärenden som granskats. Vid granskningen har inte förekommit något som ger anledning anta att palestinierna som grupp behandlas på ett annat sätt än andra asylsökande. Inte heller föranleder granskningen av regeringens handläggning av ärenden rörande vissa enskilda asylsökande palestinier något uttalande från utskottets sida. När det gäller de ensamma asylsökande barnen konstaterar utskottet att det ofta torde vara fråga om svåra avvägningar som kräver omfattande utredning vilket kan medföra längre handläggningstider. De ensamma barnens situation är emellertid enligt utskottets mening så speciell att det är särskilt viktigt att det på ett tidigt stadium meddelas beslut som kan vara vägledande för bedömningen i andra enskilda ärenden.

I detta sammanhang vill utskottet något återkomma till den fråga om förvar av barn som togs upp vid förra årets granskning i fråga om utlänningsärenden. Enligt utskottets mening bör största möjliga restriktivitet iakttas i fråga om förvar av barn. För att en uppföljning i detta hänseende skall kunna göras är det enligt utskottets mening angeläget att det fortlöpande förs statistik över antalet förvarstaganden.

När det gäller uppföljning av utvisningsbeslut har utskottets granskning gett vid handen att sådana görs i de fall det framkommer uppgifter om att någon råkat illa ut i det land han utvisats till. Som utskottet framhöll vid förra årets granskning kan en sådan uppföljning leda till säkrare bedömningar i framtiden.

Utöver det anförda föranleder inte granskningen i förevarande del något uttalande från utskottets sida.

Terroristbestämmelserna

I fråga om tillämpningen av terroristbestämmelserna hänvisade utskottet i förra årets granskningsbetänkande till ett tidigare uttalande om att bestämmelserna i fråga kan ge upphov till svåra intressekonflikter och att det är av särskild vikt att rättssäkerhetsfrågorna bevakas kontinuerligt. Utskottet framhöll också sin avsikt att även fortsättningsvis följa frågan i granskningssammanhang.

Utlänningslagen och utlänningsförordningen innehåller bestämmelser om avvisning och utvisning av presumtiva terrorister. Därutöver finns en särskild lag om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall (spaningslagen). Denna lag är tidsbegränsad men har successivt förlängts. I propositionen med förslag till ny utlänningslag m.m. föreslås att nuvarande bestämmelser om avvisning och utvisning av presumtiva terrorister utan några egentliga sakliga ändringar sammanförs med reglerna i spaningslagen till en särskild lag (terroristlagen) som skall gälla vid sidan av den nya utlänningslagen i avvaktan på resultatet av en pågående översyn.

Regeringen har den 1 september 1988 meddelat direktiv för en parlamentarisk kommitté som skall se över reglerna om avvisning och utvisning av utlänningar som kan befaras medverka i terroristhandlingar här i landet (dir. 1988:49). En utgångspunkt för kommittén bör enligt direktiven vara att särskilda bestämmelser på området alltjämt behövs. Det är enligt direktiven fråga om en genomgripande översyn som bl.a. skall avse reglernas utformning från rättssäkerhetssynpunkt. Kommitténs arbete bör slutföras före utgången av 1989.

De nu gällande s.k. terroristbestämmelserna i utlänningslagen innebär bl.a. att regeringen kan utvisa en utlänning, om det finns grundad anledning att anta att vederbörande tillhör eller verkar för en organisation eller grupp som kan befaras utanför sitt hemland använda våld, hot eller tvång för politiska syften och därvid begå sådana gärningar här i riket samt det dessutom med hänsyn till vad som är känt om hans föregående verksamhet eller i övrigt föreligger fara för att han här i riket medverkar till handlingar av angivet slag (47 §). Regeringens beslut kan inte överklagas; om det inte kan verkställas skall dock regeringen ompröva det när skäl finns till detta. Hinder för verkställighet föreligger bl.a. om utlänningen därigenom skulle riskera politisk förföljelse (77 §). När verkställighet inte kan ske får regeringen meddela föreskrifter om inskränkningar och villkor för utlänningens vistelse i Sverige som kan avse bl.a. vistelseort och anmälningsplikt (74 §). Regeringens beslut härom kan enligt utlänningslagen inte prövas vid domstol.

Mellan åren 1973 och 1984 utvisades 24 personer med stöd av terroristbestämmelserna. År 1984 beslutade dessutom regeringen med stöd av 47 § utlänningslagen att nio turkiska medborgare, medlemmar av Kurdistans arbetarparti (PKK) skulle utvisas ur Sverige. Emellertid ansågs sådana verkställighetshinder föreligga som avses i 77 § utlänningslagen. Regeringen beslöt därför att utvisningsbesluten tills vidare inte skulle verkställas. Regeringen föreskrev vidare med stöd av 74 § andra stycket utlänningslagen att sådana inskränkningar som avses i 48 § första stycket samma lag skulle gälla för samtliga.

Regeringen redovisar årligen i en skrivelse till riksdagen hur bestämmelserna i utlänningslagen om terrorister och i spaningslagen har tillämpats. Den senaste redovisningen är från den 29 september 1988 (skr. 1988/89:11, 1988/89:SfU6) och avser tiden augusti 1987–juni 1988. Under redovisningsperioden har några nya beslut om utvisning inte meddelats. Avvisning med stöd av 30 § utlänningslagen har inte ägt rum under perioden. Sådan avvisning har förekommit i två fall sedan lagens tillkomst, under åren 1974 och 1982. Vid en omprövning i maj månad 1988 beslutade regeringen att inte göra några ändringar i de utvisningsbeslut och föreskrifter som gäller för de

PKK-medlemmar som utvisades 1984. Under den gångna perioden har rikspolisstyrelsen vid 14 tillfällen medgett undantag från gällande föreskrifter. Spaningslagen har under perioden använts vid sex tillfällen mot fem personer och då avsett telefonkontroll.

I detta sammanhang bör nämnas att högsta domstolen i domar den 22 mars 1989 funnit att den inskränkning i rörelsefriheten som gällde för två av de ovannämnda PKK-medlemmarna vid den tid åtalet avser (den 25 juli 1987–den 26 oktober 1987 resp. den 7 april 1987–den 12 januari 1988) inte kan anses ha varat så länge och haft sådana verkningar att förhållandena kan jämställas med ett frihetsberövande. Enligt domen kunde alltså inte gentemot åtalet åberopas reglerna i regeringsformen. Högsta domstolen framhöll att man med tanke på den vikt som måste fästas vid regeringsformens skydd för den personliga friheten kan sätta i fråga om inte en utlännings situation vid ett mycket långvarigt förbud att lämna en kommun i förening med anmälningsplikt kan i så hög grad likna ett frihetsberövande att regeringsformens regler kan bli tillämpliga åtminstone analogt.

Utskottets bedömning

Som utskottet anfört vid tidigare granskningstillfällen kan terroristbestämmelserna ge upphov till svåra intressekonflikter och det är av särskilt vikt att rättssäkerhetsfrågorna bevakas kontinuerligt. Enligt utskottet är det tillfredsställande att det nu sker en genomgripande översyn från bl.a. rättssäkerhetssynpunkt av terroristbestämmelserna i utlänningslagen m.m. Utskottets granskning har inte gett anledning till något ytterligare uttalande.

Överlämnande till invandrarverket

I de nämnda två besluten av JO har praxis hos polismyndigheter och statens invandrarverk kritiserats när det gäller tillämpningen av de grundläggande bestämmelserna om avvisning. Enligt JO:s bedömning har polismyndigheter underlåtit att överlämna avvisningsärenden till invandrarverket i den utsträckning som förutsätts i lagförarbeten och andra uttalanden. Denna praxis torde enligt JO:s uppfattning vara förankrad på åtminstone verksledningsnivå inom statens invandrarverk.

Utskottet har gjort en genomgång av de 87 regeringsbeslut under 1987 och 1988 som rör avvisning enligt utlänningslagen. De handlingar som legat till grund för besluten har av tidsskäl inte kunnat gås igenom. Av besluten framgår att politiska skäl o.d. åberopats inför polismyndigheten eller statens invandrarverk i 77 fall. I 35 av dessa fall har regeringen bifallit överklagande i fråga om avvisning och därav medgavs i sju beslut klaganden dessutom rätt att stanna i Sverige. I 26 beslut, vilka samtliga anmälts till invandrarverket som inte övertagit ärendena, har bifallet byggt på att ärendena borde ha överlämnats till invandrarverket. I åtta av dessa fall har härutöver riktats kritik mot invandrarverket för att verket inte övertagit ärendena när nu polismyndigheten ändå meddelat beslut. I 42 fall har regeringen avslagit överklagande av avvisningsbeslut. Med ett par undantag hade invandrarverket inte övertagit ärendena i fråga. I 27 av avslagsbesluten, vilka i allmänhet inte motiverats, framgår klart att politiska skäl åberopats inför polismyndig-

het eller invandrarverket. I ett tiotal fall gällde invandrarverkets beslut att inte överta ärendet under förutsättning av att avvisning kunde ske till visst angivet land som inte var sökandens hemland (tredje land). I två fall har regeringen motiverat sina avslagsbeslut. I det ena fallet gjordes en trovärdighetsbedömning och uttalades att polismyndigheten inte varit skyldig att överlämna ärendet till invandrarverket eftersom det kunde antas att klaganden vistats längre i ett tredje land än han uppgett. I det andra fallet angavs att polismyndigheten borde ha överlämnat ärendet till invandrarverket.

Christina Rogestam har inför utskottet uppgett att andelen ärenden som anmälts av polisen till invandrarverket tämligen konstant genom åren varit 14–15 % av antalet utlänningsärenden. Av dessa har omkring 35 % övertagits av invandrarverket och en del har besvärsvägen ändrats. Någon uppgift om hur många av dessa asylsökande som till slut fått stanna i landet finns inte. Det finns inte heller möjlighet att ur nuvarande statistik hämta uppgift om antalet fall där avvisning skett till tredje land. Beträffande den försöksverksamhet som pågår vid Carlslunds utredningssluss för asylsökande kan dock sägas att 80–90 % av direktavvisningarna sker till tredje land. Bengt Ranland som varit chef för invandrarverkets tillståndsbyrå under större delen av den aktuella tiden har uppgett att han aldrig hört talas om att det skulle ha förekommit ett tryck mot polisen att avvisa fler utan det har i stället från polismyndigheternas sida uttryckts missnöje med att invandrarverket tagit över för många ärenden. Georg Andersson har inför utskottet pekat på att regeringen i ett flertal beslut rörande avvisning klart uttalat att polisen inte har att göra asylbedömning i egentlig mening.

Utskottets bedömning

Utskottets granskning har inte gett vid handen att den praxis som JO kritiserat vad gäller de två aktuella avvisningsfallen skulle vara förankrad hos regeringen i någon form. I övrigt har granskningen i denna del inte gett anledning till något uttalande från utskottets sida.

14. Jämställdhetsfrågor

Konstitutionsutskottet har vid flera tidigare tillfällen granskat regeringens åtgärder beträffande jämställdhetsfrågor, senast år 1987. Utskottet har vid årets granskning tagit upp regeringens under de senaste åren vidtagna åtgärder för jämställdhet. I en till betänkandet fogad granskningspromemoria (*bilaga A 13*) har belysts vissa grundläggande författningsbestämmelser för jämställdhetsarbetet, jämställdhetsarbetets organisation i regeringskansliet, kvinnorepresentationen i beslutande församlingar och i statliga utredningar, fördelningen mellan kvinnor och män inom olika lönekategorier i regeringskansliet, handlingsprogram för jämställdhet i regeringskansliet, jämställdhetspolitiken inför 90-talet samt internationella överenskommelser rörande jämställdhet mellan kvinnor och män.

I betänkandet KU 1983/84:30 framhöll utskottet att strävan att öka kvinnornas deltagande i t.ex. kommitté- och utredningsarbete måste fortsätta. I betänkandet KU 1984/85:35 betonade utskottet mot bakgrund av

behovet att öka kvinnorepresentationen på olika områden betydelsen av att det verkligen kom till stånd sådana åtgärder som förutsatts i den nya jämställdhetsförordningen. Inriktningen mot förstärkt kvinnorepresentation måste enligt utskottet också komma till uttryck i regeringens utnämningar i olika sammanhang. I samband med 1987 års granskning uttalade utskottet att det är mycket angeläget att kvinnorepresentationen på olika områden kan öka (KU 1986/87:33).

Regeringen beslutade under år 1986 om vissa skärpningar av reglerna i förordningen (1984:803, omtryckt 1986:1395) om jämställdhet i statlig verksamhet. Dessa innebär en starkare markering av strävan efter en i huvudsak jämn könsfördelning när det gäller statliga uppdrag. En erinran om jämställdhetsförordningens föreskrifter har tagits in i kommittéförordningen (1976:119). Enligt regeringskansliets interna rutiner skall fackdepartementen bereda ärenden om förordnanden i statliga styrelser, kommittéer och nämnder gemensamt med civildepartementet. Den gemensamma beredningen gäller i de fall då styrelser, kommittéer och nämnder nyinrättas eller ombildas, i samband med ny förordnandeperiod för flertalet ledamöter och i andra situationer där jämställdhetsintresset gör sig särskilt påmint.

I 1988/89 års budgetproposition har redovisats könsfördelningen i 84 centrala styrelser den 1 juli 1988 och i samtliga regionala styrelser den 1 maj 1988. För de centrala styrelsernas del gäller att andelen kvinnor ökat från 17 % 1986 till 28 % 1988. Beträffande de regionala styrelserna kan nämnas att endast 12 % av ordförandena var kvinnor medan motsvarande andel av ledamöter och ersättare var 15 % resp. 21 %. Av 1989 års kommittéberättelse framgår att andelen kvinnor i statliga kommittéer under de två senaste åren ökat från 18 % till 21,7 %. Andelen kvinnor bland ordförandena var under denna period oförändrat 7,8 % medan andelen kvinnliga ledamöter ökat från 20,8 % till 25,1 % och andelen kvinnliga sakkunniga ökat med tre procent till 19,9 %. Inom sekreterargruppen har den största ökningen skett: från 25,6 % till 31,1 %.

Enligt propositionen om jämställdhetspolitiken inför 90-talet bör när en plats i en statlig styrelse skall återbesättas en strävan vara att den i första hand erbjuds det underrepresenterade könet. Målsättningen är att kvinnorepresentationen år 1992 skall ha ökat till 30 % och år 1995 till minst 40 %. I propositionen uttalas att frågan om författningsreglering i detta hänseende bör prövas om inte andelen kvinnor i statliga styrelser m.m. uppgår till minst 30 % år 1992. För att uppnå de ställda målen har särskilda medel avsatts till projektverksamhet.

Som nyss nämnts har riksdagen under 1988 ställt sig bakom den målsättning om jämn fördelning och de förslag till åtgärder som regeringen lagt fram i propositionen om jämställdhetspolitiken inför 90-talet. Utskottet kan konstatera att andelen kvinnor både i statliga styrelser och statliga utredningar fortsatt att öka. Detta är i och för sig tillfredsställande. Enligt utskottet är det önskvärt att ytterligare ansträngningar görs på detta område. Utskottet förutsätter således att effekterna av vidtagna åtgärder noggrant följs upp och att ytterligare åtgärder vidtas för att uppnå målsättningen.

Utskottet behandlar i nästa avsnitt i detta betänkande regeringens utnämningspolitik. I förteckningar upprättade inom statsrådsberedningen

redovisas utnämningar till vissa högre statstjänster (*bilaga A 14*). Härav framgår att efter år 1986 har av nio landshövdingeutnämningar endast en gällt en kvinna. Av 20 utnämningar av generaldirektörer har endast två kvinnor utsetts. Övriga tio utnämningar under denna period avsåg i tre fall kvinnor. Speciellt när det gäller tjänster på mycket hög nivå som de nu aktuella är det självfallet mycket angeläget att en mycket noggrann prövning sker av vederbörandes lämplighet för tjänsten. Utskottet är medvetet om att en rad faktorer måste vägas in i bilden. Hit hör emellertid också jämställdhetsaspekterna. Dessa måste följaktligen enligt utskottets mening i hög grad beaktas. Utskottets granskning har som nyss framgått gett vid handen att mycket få kvinnor kommit ifråga vid utnämningar till högre tjänster. Detta förhållande är från jämställdhetssynpunkt inte tillfredsställande. Utskottet förutsätter därför att regeringen fortlöpande ägnar hithörande frågor största uppmärksamhet.

Utskottet har vid flera tidigare granskningstillfällen belyst jämställdheten inom regeringskansliet. I granskningsbetänkandet KU 1983/84:30 redovisades en undersökning som visade att kvinnornas andel av handläggarna var 32,6 %. Undersökningen omfattade då inte de politiskt sakkunniga. Fördelningen mellan kvinnor och män i denna grupp redovisades i granskningsbetänkandet KU 1985/86:25. Av de 80 politiskt sakkunniga var då 36 kvinnor. 14 av dessa kvinnor hade emellertid en lön som motsvarade lön i biträdeskarriären medan samtliga män avlönades som handläggare. Utskottet konstaterade att något handlingsprogram för jämställdhetsfrågor i regeringskansliet ännu inte antagits och framhöll det angelägna i att arbetet med jämställdhetsfrågor i regeringskansliet m.m. intensifierades. Samma uttalande gjordes påföljande år (KU 1986/87:33).

Den nu företagna granskningen har bl.a. avsett andelen kvinnor inom de olika lönekategorierna i regeringskansliet. Den 1 januari 1989 var andelen kvinnor på chefslöneplanet 18 % mot 13 % i januari 1987. I det högre lönefältet för handläggare, som närmast motsvaras av två tidigare lönefält var andelen kvinnor i januari 1989 28 % mot 43 % resp. 30 % år 1987. Det lägre lönefältet för handläggare, uppvisar under denna tid en ökning av andelen kvinnor till 58 % mot tidigare 53 %. Inom gruppen rättssakkunniga har andelen kvinnor ökat från 25 % till 33 % medan andelen kvinnor bland övriga sakkunniga (ej politiskt sakkunniga) sedan januari 1988 ökat från 32 % till 36 %. Beträffande de två lägsta lönekategorierna kan nämnas att antalet män i stället ökat med 2 % resp. 10 %. De här redovisade uppgifterna omfattar samtliga anställda inom regeringskansliet med undantag för politiskt sakkunniga, innehavare av militära tjänster samt kommitténanställda.

För regeringskansliets del fastställdes ett handlingsprogram för jämställdhet den 5 november 1986. Vissa ändringar genomfördes den 1 april 1987. Handlingsprogrammet är för närvarande föremål för en översyn. Översynen skall klargöra de långsiktiga målen för jämställdhetsarbetet och även innefatta förslag till strategi för genomförandet. För biträdes- och kontorskarriären anges i det nu gällande programmet att det är svårt att fastställa realistiska mål för ökad rekrytering av män inom området men att då rekrytering sker skall eftersträvas att öka andelen män. I programmet uttalas

också att särskild uppmärksamhet skall ägnas anställda på chefslöneplanet, där åtgärder skall vidtas för att antalet kvinnor skall öka. När det gäller handläggare, inkl. rättssakkunniga och övriga sakkunniga innehåller programmet en mer konkret målsättning. Det anges att strävan skall vara att under en treårsperiod med början budgetåret 1987/88 få till stånd en balanserad fördelning mellan kvinnor och män. Strävan skall vara att det underrepresenterade könet i varje lönefält skall uppgå till minst 40 %, vilket är vedertagna normer.

Utskottet kan konstatera att om man bortser från de rättssakkunniga och övriga sakkunniga visar de ovan redovisade uppgifterna i fråga om fördelningen mellan kvinnor och män inom de olika handläggarekategorierna att något egentligt närmande till det uppsatta målet inte skett, trots att mer än hälften av den angivna perioden nu passerat. Endast inom den lönekategori där andelen kvinnor redan tidigare var mer än hälften har det skett en ökning av antalet kvinnor. För det högre handläggarfältet gäller att andelen kvinnor i stället minskat. Enligt utskottets mening är denna utveckling inte tillfredsställande. Utskottet förutsätter att ansträngningarna att nå det uppsatta målet, dvs. balanserad fördelning inom varje lönefält, intensifieras och att den beslutade översynen av handlingsprogrammet skall bidra till detta.

En mer positiv utveckling uppvisas emellertid inom andra kategorier. Särskilt gäller detta för tjänster på chefslöneplanet och för rättssakkunnigtjänster där antalet kvinnor ökat markant. Även bland övriga icke politiskt sakkunniga uppvisas en ökning av andelen kvinnor. En positiv utveckling från jämställdhetssynpunkt är också den 10-procentiga ökningen av antalet män inom den lägsta lönekategorin. Inom de båda sistnämnda grupperna närmar man sig en balanserad fördelning. När det gäller chefslöneplanet är det dock fortfarande långt till en jämn fördelning mellan kvinnor och män. Utskottet förutsätter därför att det vidtas ytterligare åtgärder för att uppnå detta mål.

I detta sammanhang vill utskottet peka på att andra löneförmåner än löneplanslön har fördelats på ett sätt som kan vara negativt från jämställdhetssynpunkt. I enlighet med centrala löneavtal kan som ett led i åtgärder motiverade av svårigheten att rekrytera och behålla kvalificerade tjänstemän inom marknadskänsliga grupper utgå s.k. marknadslönetillägg i syfte att vidmakthålla myndighetens kompetens. På bl.a. liknande grunder har dessutom fördelats s.k. selektiva tillägg. För dessa tillägg gäller dock också bl.a. att jämställdhetsaspekten skall beaktas. Inom regeringskansliet hade de båda nämnda typerna av tillägg i juli 1988 fördelats bland handläggarna så att av dem som erhållit tilläggen var 30 % resp. 38 % kvinnor. Till detta kommer att endast 19 % av de medel som under budgetåret 1987/88 utgått till departementspersonal för uppdrag inom kommittéväsendet tillfallit kvinnor. Det är enligt utskottets mening angeläget att jämställdhetsaspekterna inte heller förbises när det gäller ersättning som utgår vid sidan om eller utöver löneplanslönerna.

Utöver det anförda har utskottet inte funnit anledning till något uttalande i detta granskningsärende.

15. Regeringens utnämningspolitik

Under årets granskning har utskottet behandlat regeringens utnämningspolitik vad gäller vissa högre statstjänster såsom verkschefer, landshövdingar, chefer för svenska utlandsmyndigheter och vissa andra högre befattningshavare.

Inom utskottet har dessutom påtalats att vid tillsättningen av ett långtidsvikariat som departementsråd och chef för utbildningsdepartementets internationella sekretariat inte tillbörlig hänsyn tagits till synpunkter som förts fram av partsorganisationerna.

Frågan om regeringens utnämningspolitik har tidigare varit föremål för utskottets uppmärksamhet bl.a. vid de två senaste riksmötena (se KU 1986/87:33 s. 66 och 1987/88:40 s. 57 ff.). Till grund för den nu genomförda granskningen har legat förteckningar som upprättats inom statsrådsberedningen och intagits i bilagda promemoria, *bilaga A 14 A*. Vidare har en offentlig utfrågning ägt rum med statsminister Ingvar Carlsson, *bilaga B 17*.

Enligt 11 kap. 9 § regeringsformen (RF) tillsätts tjänst vid förvaltningsmyndighet som lyder under regeringen av regeringen eller av myndighet som regeringen bestämmer. Beträffande verkschefer sker tillsättning enligt de instruktioner som gäller för verken av regeringen. Vid tillsättning av statlig tjänst skall avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet. Krav på svenskt medborgarskap ställs i regeringsformen beträffande bl.a. verkschefer. I 4 kap. 3 § lagen (1976:600) om offentlig anställning (LOA) hänvisas i fråga om saklig grund för tillsättning av statlig tjänst till vad som är föreskrivet i RF eller annan författning. Närmare föreskrifter om tjänstetillsättning ges vidare i anställningsförordningen (1965:601). Denna förordning ändrades den 1 juli 1985 (1985:334) då en ny 7 a § infördes med innebörd att tillsättning skall ske på grundval främst av skicklighet för arbetsuppgifterna i tjänsten, om det inte finns särskilda skäl för något annat. Konstitutionsutskottet, som hösten 1985 yttrade sig över proposition 1984/85:219 om den statliga personalpolitiken till arbetsmarknadsutskottet, uttalade som sin mening att 11 kap. 9 § inte formellt hindrar att man i framtiden lägger större vikt än tidigare vid kriteriet skicklighet. Utskottet ansåg dock att en sådan ändring borde komma till uttryck i LOA. Mot bakgrund av detta uttalande genomfördes en ändring av 4 kap. 3 § LOA med innebörd att bland de sakliga grunderna skall skickligheten sättas främst om det inte finns särskilda skäl för något annat (se prop. 1985/86:116).

Frågor rörande tillsättning av verkschefer behandlades även i proposition 1986/87:99 om ledningen av den statliga förvaltningen. Förslagen grundade sig på verksledningskommitténs betänkande (SOU 1985:40) Regeringen, myndigheterna och myndigheternas ledning. Regeringens förslag innebar bl.a. att verkschefer borde sökas i en bredare rekryteringsbas än tidigare. Enligt civilministern borde regeringen utnyttja statsförvaltningens hela chefspotential som underlag men även därutöver sträva efter att också se verksamheten utanför statsförvaltningen som möjliga rekryteringsområden. En viktig förutsättning var att regeringen i fortsättningen kan koncentrera sina ansträngningar i tillsättningsfrågor till myndigheternas högsta ledning. Verkschefer föreslås också kunna omflyttas under förordnandetiden till

annan tjänst. Propositionen godtogs på denna punkt av riksdagen (KU 1986/87:29).

Av statsrådsberedningens förteckningar framgår att regeringen utnämnt åtta nya verkschefer sedan föregående års granskning. Därtill kommer en nyligen företagen utnämning då en ledamot av riksdagen (m) utnämndes till chef för fortifikationsförvaltningen. Utnämning av ny rikspolischef har också skett under år 1988. Externa ambassadörsutnämningar har skett i tre fall. Ett pressråd och två kulturråd har också utnämnts. Av förteckningarna framgår att det utsetts 38 landshövdingar sedan år 1976.

Vad gäller tillsättningen av långtidsvikariat på tjänst som departementsråd och chef för det internationella sekretariatet vid utbildningsdepartementet hänvisas till en redogörelse härför som lämnats av statsrådsberedningen (underbilaga 2 till bilaga A 14).

Statsministern har, vid utfrågningen inför utskottet, framhållit att regeringen vid tillsättningar av högre tjänster gör en mycket omsorgsfull prövning av vederbörandes lämplighet för tjänsten och självfallet iakttar de i regeringsformen uppställda kraven på förtjänst och skicklighet. Det är civildepartementet som har ett övergripande ansvar för utnämningspolitiken. Även statssekreteraren i statsrådsberedningen har till uppgift att särskilt bevaka dessa frågor. Utnämningsfrågor diskuteras fortlöpande vid regeringens s.k. lunchberedningar.

Med hänsyn till chefsfrågornas betydelse har regeringen tagit initiativ till särskilda chefsutbildningsprogram och verkschefsseminarier. I samband med viktigare utnämningar t.ex. av landshövdingar förekommer ofta samråd med andra partiledare. Statsministern har vid utfrågningen inför utskottet gett uttryck för den meningen att regeringen är beredd att medverka till att rekryteringsbasen vid utnämningar till högre statstjänster blir bredare.

Utskottet vill ånyo understryka vikten av att de i regeringsformen uppställda kraven på sakliga grunder såsom förtjänst och skicklighet iakttas vid tjänstetillsättningar. Enligt utskottet är det värdefullt att regeringen är beredd att medverka till att rekryteringsbasen vid tillsättning av högre statstjänster breddas. Utskottet vill understryka betydelsen av de uttalanden som gjordes i samband med verksledningsreformen om att även verksamheter utanför statsförvaltningen bör kunna vara lämpliga rekryteringsområden. Vad gäller jämställdhetsaspekter i tillsättningsärenden vill utskottet i sammanhanget hänvisa till vad som i denna fråga uttalats under det förra avsnittet i detta betänkande.

Beträffande slutligen tillsättningen av ett långtidsvikariat som departementsråd vid utbildningsdepartementet konstaterar utskottet att tillsättningen föregåtts av ett ansökningsförfarande varvid sedvanlig prövning av meriter och lämplighet företagits.

Den av utskottet företagna granskningen av utnämningsfrågor har inte gett anledning till något ytterligare uttalande från utskottets sida.

16. Rättspsykiatriska undersökningar

Utskottet har tagit upp till granskning regeringens ansvar för den rättspsykiatriska verksamheten i landet. I ärendet finns två promemorior, *bilagorna A*

15 och A 16. En utfrågning har hållits den 7 februari 1989 med förutvarande socialministern Gertrud Sigurdsen (se *bilaga B 2*).

Bakgrund

Vid allvarliga våldsbrott liksom svåra sexualbrott och brott som innefattar anläggande av brand förordnas i regel om rättspsykiatrisk undersökning av den misstänkte. Detta kan bero antingen på att långa strafftider kommer i fråga eller på att gärningen som sådan kan uppfattas som sjukligt betingad. Även vid annan brottslighet kan undersökning vara motiverad, om den misstänkte är föremål för psykiatrisk vård eller svårt missbrukar alkohol eller narkotika (se bl.a. SOU 1977:23 s. 284).

Bestämmelser om rättspsykiatrisk undersökning finns i lagen (1966:301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål och i kungörelsen (1966:613) angående tillämpningen av lagen.

Beslut om rättspsykiatrisk undersökning får meddelas av allmän domstol, om den misstänkte har erkänt gärningen eller övertygande bevisning förebragts att han begått den och undersökningen kan antas få betydelse för bestämmande av brottspåföljd eller eljest för målets avgörande. Om rätten finner att svårare straff än böter inte bör följa på brottet, får undersökning beslutas endast om särskilda skäl föreligger. Rättspsykiatrisk undersökning är en förutsättning för att rätten som påföljd för brottet skall kunna förordna om överlämnande till sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda. Om den misstänkte är intagen för sluten psykiatrisk vård eller är inskriven i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda, är det dock tillräckligt med ett uttalande från socialstyrelsen att det är uppenbart att den misstänkte kan beredas fortsatt sådan vård.

Rättspsykiatrisk undersökning skall utföras av läkare vid rättspsykiatrisk klinik eller station eller annan läkare som socialstyrelsen utser. Undersökningen skall utföras med största möjliga skyndsamhet. Skriftligt utlåtande över undersökningen skall avges till rätten inom sex veckor från det beslut om undersökningen inkom till kliniken eller stationen. Socialstyrelsen får medge anstånd i den mån det är nödvändigt med hänsyn till undersökningens särskilda beskaffenhet eller på grund av arbetsbelastningen på den klinik eller station till vilken undersökningen hör. I sistnämnda fall får dock anstånd medges endast om undersökningen icke lämpligen kan flyttas till annan klinik eller station eller utföras med anlitande av utomstående läkare.

Omfattningen av rättspsykiatrisk undersökning skall anpassas efter undersökningens syfte och undersökningsfallets beskaffenhet. Utlåtandet över undersökningen bör skrivas så kort som fallet medger och bör ej belastas med sådant som kan antas sakna betydelse för rättens ställningstagande.

Staten är med socialstyrelsen som chefsmyndighet huvudman för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet som omfattar rättspsykiatriska stationer och kliniker. Vid dessa utförs rättspsykiatriska undersökningar i brottmål, vid klinikerna av både häktade och icke häktade personer och vid stationerna av i regel icke häktade personer. Rättspsykiatriska kliniker finns i Stockholm (Huddinge), Göteborg, Uppsala och Lund. Rättspsykiatriska stationer finns i Linköping och Umeå.

Genom 1929 års sinnessjuklag infördes de första bestämmelserna om obligatorisk sinnesundersökning. Tidigt uppstod väntetider för undersök-

ningarna. Inför 1945 års strafflagsreform kunde strafflagberedningen sålunda konstatera att undersökningstiderna var alltför långa och att detta medförde onödigt lidande för de häktade (SOU 1942:59 s. 135). Att förhållandena blev alltmer krisartade framgår av betänkandet (SOU 1950:24) med förslag till det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation, promemorian (SOU 1953:21) med förslag till vissa åtgärder för att nedbringa väntetiderna vid sinnesundersökning i brottmål och betänkandet (SOU 1959:20) Det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. Även i betänkandet (SOU 1977:23) Psykiskt störda lagöverträdare beskrivs bristerna i undersökningssystemet med de långa undersökningstiderna.

JO-granskningar

Förhållandena uppmärksammades tidigt av JO. I ämbetsberättelsen 1948 s. 126 återges en framställning från JO till regeringen om undanröjande av de missförhållanden som medförde dröjsmål med utlåtanden rörande häktade. JO beskrev förhållandena som oefterrättliga och att de omöjligen kunde få fortvara.

JO ansåg att de åtgärder som hade vidtagits med anledning av hans framställning inte var tillräckliga och gjorde därför nya framställningar (JO 1949 s. 201 och 1952 s. 246). I den sistnämnda framställningen betecknade JO läget beträffande tilltalade på fri fot som alarmerande och uttalade att missförhållandena måste anses ha nått därhän att verkliga kraftåtgärder syntes ofrånkomliga.

År 1961 återkom JO till regeringen med en framställning angående behovet av åtgärder. I framställningen uttalade JO att det sedan över 20 år tillbaka så gott som ständigt hade förelegat en mer eller mindre utpräglad krissituation på området och att det framstod som ett rättssäkerhetskrav av allra största vikt att missförhållandena snarast möjligt avhjälptes. De åtgärder som tid efter annan hade vidtagits i detta syfte hade enligt JO tillfälligt medfört viss lättnad men icke varit tillräckliga för att åstadkomma en genomgripande förbättring på längre sikt (JO 1962 s. 102).

I ämbetsberättelsen 1964 s. 82 uttalade JO åter kritik mot förhållandena och anförde att de måste betecknas som helt oförenliga med elementära rättssäkerhetskrav. I en förnyad framställning till regeringen om åtgärder för nedbringande av väntetiderna vid rättspsykiatriska undersökningar i brottmål anförde JO att de fördröjda sinnesundersökningarna utgjorde en verklig kräftskada i vår kriminalvård. Enligt JO förelåg ett skriande behov av snabba och kraftfulla åtgärder (JO 1968 s. 121).

Även i ämbetsberättelsen 1970 s. 147 kritiserade JO väntetiderna vid de rättspsykiatriska undersökningarna. Han uttalade att samhällets resurser på området fortfarande var otillräckliga och att det inte – trots att problemet till en väsentlig del var av ekonomisk och organisatorisk art – hade lyckats samhället att avhjälpa bristerna med den skyndsamhet som varit påkallad av hänsyn till de allvarliga konsekvenserna av bristerna. Missförhållandena var enligt JO väl kända för statsmakterna, och han fann därför inte anledning att göra framställning i saken eller att eljest vidta annan åtgärd än att tillställa chefen för justitiedepartementet en avskrift av beslutet i ärendet.

I ämbetsberättelsen 1985/86 s. 280 uttalade JO allvarlig kritik mot de långa väntetiderna. I ämbetsberättelsen 1986/87 s. 151 återkom han med samma kritik. Han konstaterade där att det i regeringskansliet pågick arbete med ny lagstiftning rörande den psykiatriska tvångsvården och att arbetet även innefattade organisatoriska frågor. Han anförde vidare att även om förslag till ny organisation var under utarbetande skulle det komma att ta lång tid innan den kunde börja fungera. De förhandlingar som dittills förts mellan staten och sjukvårdshuvudmännen i olika frågor rörande den rättspsykiatriska verksamheten visade enligt JO att frågan om ett övertagande av den rättspsykiatriska verksamheten innehöll en rad svårlösta problem. Situationen var emellertid sådan att omedelbara åtgärder var påkallade för att nedbringa de totala undersökningstiderna. Med hänsyn till de enligt JO allvarliga missförhållandena som en längre tid rått beträffande de rättspsykiatriska undersökningarna och det behov av åtgärder som förelåg överlämnade han beslutet i ärendet till justitiedepartementet och socialdepartementet samt till riksdagens justitieutskott och socialutskott.

Den 10 januari 1989 inspekterade JO den rättspsykiatriska kliniken i Stockholm. I inspektionsprotokollet antecknades att utredningarna vid kliniken endast undantagsvis var färdigställda inom den föreskrivna tiden om sex veckor och att häktade i genomsnitt syntes ha väntat tre–fem veckor på häkte innan de tagits in på kliniken, varefter undersökningen genomförts på cirka fem veckor. Av protokollet framgår att undersökningen inte bara ger en grund för domstolens ställningstagande utan att den därutöver ger underlag för vården och behandlingen; utredningen är ofta så omfattande och grundlig att läkarna på andra sjukhus aldrig själva har möjlighet att få fram materialet. I protokollet antecknades vidare att ungefär hälften av platserna vid kliniken var upptagna av sådana intagna som efter undersökningen väntar på att bli sjukhusplacerade och att sjukvårdshuvudmännen till staten betalar 920 kr. per dygn för en sådan patient medan den genomsnittliga dygnskostnaden för kliniken kan beräknas till 3 500 kr.

Riksdagens revisorer

Riksdagens revisorer uttalade i en skrivelse den 4 juni 1987 till regeringen att de insatser som dittills hade gjorts inte kunde betraktas som annat än helt oacceptabla. Den 18 maj 1988 konstaterade revisorerna att missförhållandena inte hade avhjälpts i någon avgörande grad och fann detta anmärkningsvärt. Med hänsyn till att regeringen aviserat en proposition om rättspsykiatrins organisation – beräknad att avlämnas i juni 1988 – beslutade revisorerna att bordlägga frågan om ytterligare åtgärder.

Socialutskottet

Socialutskottet riktade i betänkandet SoU 1986/87:15 med anledning av en motion (fp) skarp kritik mot väntetiderna för de rättspsykiatriska undersökningarna och uttalade att den situation som råder står i uppenbar strid med gällande lag. I ett yttrande till socialutskottet instämde justitieutskottet i kritiken (JuU 1986/87:1y). Enligt socialutskottets mening måste det också övervägas att ställa mer resurser till förfogande för den rättspsykiatriska verksamheten. Socialutskottet uttalade vidare att regeringen omgående måste vidta åtgärder för att avhjälpa missförhållandena. Vad utskottet

uttalat beslutade riksdagen att ge regeringen till känna (rskr. 109).

I betänkandet SoU 1986/87:16 med anledning av budgetpropositionen och två motioner (s resp. c) återkom socialutskottet till frågan och vidhöll att mer resurser måste ställas till förfogande för undersökningsverksamheten så att kön kunde arbetas av. Även detta uttalande beslutade riksdagen att ge regeringen till känna (rskr. 137).

I betänkandet SoU 1987/88:22 erinrade socialutskottet om sina tidigare uttalanden och anförde att läget fortfarande ingav oro. Enligt utskottet kunde de åtgärder som regeringen dittills hade vidtagit inte anses tillfredsställande. Utskottet förutsatte att stora ansträngningar skulle göras för att komma till rätta med problemen.

Socialutskottet vidhöll i betänkandet 1988/89:SoU16 att åtgärder måste vidtas för att förhindra för långa väntetider innan undersökningarna kan påbörjas, för långa undersökningstider och för långa väntetider i avvaktan på utplacering på sjukhus. Utskottet hemställde att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Fråga om ändrat huvudmannaskap m.m.

Betänkandet (SOU 1977:23) Psykiskt störda lagöverträdare innehåller förslag till ganska långtgående förändringar. Förslaget ledde aldrig till lagstiftning utan överlämnades till socialberedningen som bl.a. haft till uppdrag att göra en översyn av den psykiatriska tvångslagstiftningen i sin helhet. I betänkandet (SOU 1984:64) Psykiatrin, tvånget och rättssäkerheten föreslår beredningen en total förändring av lagstiftningen om den psykiatriska vården; bl.a. föreslås en lag om rättspsykiatrisk vård.

Socialstyrelsen överlämnade 1981 till socialdepartementet ett förslag till rättspsykiatrisk regionvård. Enligt förslaget skall ansvaret för rättspsykiatriska undersökningar samordnas med vårdansvaret för motsvarande patientkategorier inom allmänpsykiatrin. Därigenom skulle vårdplatserna på ett helt annat sätt än för närvarande flexibelt användas för såväl undersökningar som vård. Detta skulle enligt förslaget väsentligt öka kapaciteten inom rättspsykiatrin. Förslaget innebär att den rättspsykiatriska organisationen skall överföras från staten till de berörda sjukvårdshuvudmännen.

De nu nämnda förslagen bereds för närvarande inom regeringskansliet.

Regeringen har i februari 1985 uppdragit åt statens förhandlingsnämnd att – under förutsättning av godtagbara villkor – träffa avtal med berörda landstingskommuner och Göteborgs kommun om överförande av huvudmannaskapet för den rättspsykiatriska verksamheten. Förhandlingarna avbröts i november 1988. Från statens sida är avsikten att de skall återupptas under våren 1989.

Den 1 december 1988 gav regeringen statskontoret i uppdrag att – efter samråd med socialstyrelsen – genomföra en översyn av de administrativa rutinerna m.m. inom de rättspsykiatriska stationerna och klinikerna. Uppdraget redovisades den 3 april 1989 genom rapporten Förändring & förnyelse av rättspsykiatrin.

Utskottets bedömning

Som framgått har det alltsedan 1930-talet rått missförhållanden inom den rättspsykiatriska verksamheten främst vad gäller de långa väntetiderna.

Under årens lopp har åtskilliga åtgärder vidtagits i syfte att råda bot på dessa missförhållanden – dock utan att medföra någon varaktig förbättring. Socialstyrelsen bifaller sålunda regelmässigt klinikernas ansökningar om förlängning av den föreskrivna sexveckorsfristen i en utsträckning som måste anses strida mot bestämmelsen om anstånd i lagen. Eftersom det ofta är fråga om sjuka människor som är berövade friheten anser utskottet att detta är oacceptabelt både från humanitära utgångspunkter och från rättssäkerhetssynpunkt.

Socialstyrelsen har som chefsmyndighet det närmaste ansvaret för att de rättspsykiatriska klinikerna och rättspsykiatriska stationerna bedriver sin verksamhet på ett effektivt och lagenligt sätt. Det yttersta ansvaret för att dessa krav uppfylls faller emellertid på regering och riksdag. Skulle kraven inte kunna uppfyllas på grund av bristande resurser, ankommer det på statsmakterna att se till att erforderliga medel ställs till förfogande för verksamheten.

Utskottet vill i detta sammanhang peka på att riksdagen har följt de förslag till medelsanvisningar för den rättspsykiatriska verksamheten som regeringen har lagt fram i budgetpropositionerna för budgetåren 1983/84–1988/89 och att förslaget till medelsanvisning i årets budgetproposition tillstyrks i betänkandet 1988/89:SoU16. I likhet med vad Gertrud Sigurdsen har anfört vid utskottets utfrågning uttalas i samma betänkande att det inte är klart att ytterligare resurser skulle innebära en lösning på problemen med de långa väntetiderna. Det kan tilläggas att det i en reservation (m, fp, c och mp) anförs att ytterligare resurser måste tillföras verksamheten för att komma till rätta med problemen och att reservanterna föreslår att ytterligare 5 milj. kr. utöver vad som föreslås i budgetpropositionen anvisas till anslaget Rättspsykiatriska stationer och kliniker.

Från granskningssynpunkt träder frågorna om hur verksamheten bedrivs och är organiserad i förgrunden. I det följande kommer utskottet att beröra regeringens handläggning av dessa frågor under senare tid.

Sedan några år har rättspsykiatrin stått inför ett genomgripande reformarbete. Reformen syftar bl.a. till att skapa förutsättningar att på lång sikt lösa problemen inom undersökningsverksamheten. Enligt utskottet är detta tillfredsställande. Arbetet med reformen har emellertid länge gjorts beroende av utgången av förhandlingarna om ett överförande av huvudmannaskapet för verksamheten från staten till de berörda sjukvårdshuvudmännen. Eftersom förhandlingarna rörde svårlösta frågor bör det redan från början ha stått klart att de skulle kunna dra ut på tiden. Med hänsyn till de allvarliga konsekvenserna av bristerna har det varit motiverat att oberoende av förhandlingarna vidta särskilda åtgärder för att rätta till dem i avvaktan på en långsiktig lösning. När det gäller ändrat huvudmannaskap vill utskottet i sammanhanget peka på den betydelse detta har för regeringens möjlighet att styra verksamheten.

På regeringens uppdrag har statens förhandlingsnämnd träffat avtal med Östergötlands läns och Västerbottens läns landstingskommuner om att utföra rättspsykiatriska undersökningar på häktade. Under år 1988 har 26 undersökningar utförts. Under år 1989 skall 39 undersökningar genomföras. Avtalen är i och för sig ägnade att något bidra till en förbättring av förhållandena. De har emellertid kommit till stånd på ett sent stadium.

Detsamma gäller uppdraget till statskontoret att i samarbete med socialstyrelsen genomföra en översyn av de administrativa rutinerna m.m. inom de rättspsykiatriska stationerna och klinikerna. Utredningen skall enligt vad som anförs i årets budgetproposition genomföras skyndsamt och syfta till förslag som leder till att tillåtna maximala undersökningstider ej överskrids och att arbetet inom rättspsykiatrin effektiviseras. Uppdraget lämnades först den 1 december 1988. Vid utskottets utfrågning har Gertrud Sigurdsen uppgivit att socialstyrelsen under hösten 1988 infört ett nytt statistiksystem som effektiviserar tillsynen och uppföljningen av verksamheten. Även en sådan åtgärd borde ha vidtagits tidigare.

Sammanfattningsvis anser utskottet att man för länge sedan borde ha ägnat den rättspsykiatriska verksamheten större uppmärksamhet än som skett och vidtagit åtgärder för att komma till rätta med de allvarliga missförhållanden som råder. Detta gäller såväl tidigare regeringar som den nuvarande regeringen.

17. Utbyggnaden av väg E6 till motorväg mellan Stenungsund och Ljungskile

Den 24 januari 1985 gav regeringen vägverket i uppdrag att projektera och upprätta arbetsplan för utbyggnad av väg E6. Vägverket fastställde arbetsplanen för utbyggnaden den 27 november 1986. Beslutet överklagades hos regeringen. Regeringen avslog genom beslut den 3 september 1987 överklagandet. Byggnadsarbetena påbörjades den 6 oktober 1987. Den 28 november 1988 beviljade regeringsrätten resning i regeringens beslut den 3 september 1987 i vad avser en fastighet som berörs av utbyggnaden. Regeringsrätten visade ärendet i den delen åter till regeringen för ny handläggning. I beslut den 9 februari 1989 avslog regeringen åter överklagandet.

Utskottet har till granskning tagit upp regeringens handläggning av ärendet. I granskningsärendet har upprättats en promemoria, *bilaga A 17.* Den 6 mars 1989 ägde en utfrågning rum med statssekreteraren i kommunikationsdepartementet Gunnel Färm, *bilaga B 9.* En utfrågning ägde vidare rum den 11 april 1989 med forskningsledaren Jan-Owen Jansson, väg- och trafikinstitutet, och filosofie kandidaten Jan-Eric Nilsson, banverket, *bilaga B 19.*

En fråga vid granskningen har varit om regeringen genom beslutet den 24 januari 1985 i strid mot 11 kap. 7 § regeringsformen bestämt hur vägverket skulle besluta om byggandet av vägen. En annan fråga har gällt om regeringen då den fattade sitt beslut den 3 september 1987 hade att tillämpa lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. (naturresurslagen) och bestämmelsen om miljökonsekvensbeskrivning i väglagen (1971:948). Dessa föreskrifter trädde i kraft efter vägverkets beslut att fastställa arbetsplanen men före regeringens beslut den 3 september 1987. De nu nämnda frågorna har, som framgår av det följande, varit föremål för regeringsrättens bedömning.

En fråga som också har uppmärksammats vid granskningen är om kostnadsaspekterna blivit tillräckligt klarlagda innan regeringen fattade sitt beslut den 24 januari 1984.

För allmänna vägar gäller väglagen. De allmänna vägarna sköts i allmänhet av staten genom vägverket (1, 5 och 6 §§). En ny väg får enligt väglagen anläggas, om vägen behövs för allmän samfärdsel eller annars kan antas få synnerlig betydelse för det allmänna. Omläggning av väg i ny sträckning samt ombyggnad av väg får ske, när det är påkallat från allmän synpunkt (10 §). Fråga om byggande av väg prövas av vägverket efter samråd med länsstyrelsen (11 §). Vid byggande av väg skall tillses att vägen får ett sådant läge och utförande att ändamålet med vägen vinns med minsta intrång och olägenhet utan oskälig kostnad (13 §). För byggande av väg skall det upprättas en arbetsplan. I den skall anges den mark som behöver tas i anspråk för vägföretaget och de uppgifter som i övrigt behövs för att genomföra företaget (15 §).

Naturresurslagen trädde i kraft den 1 juli 1987. Samtidigt trädde också vissa ändringar i väglagen i kraft. De ändringar som är av intresse här är främst 3 a och 15 §§. Den förstnämnda paragrafen innehåller en föreskrift om att naturresurslagen skall tillämpas vid prövning av ärenden enligt väglagen. Det innebär att sådana markanvändningsbedömningar som förutsätts i naturresurslagen också skall göras vid beslut om byggande av väg. Den nya föreskriften i 15 § innebär att arbetsplanen skall innehålla en miljökonsekvensbeskrivning. I beskrivningen skall det finnas en redovisning av de väntade miljöeffekterna samt förslag till erforderliga skyddsåtgärder eller andra försiktighetsmått som behövs för att förebygga störningar eller andra olägenheter från trafiken. Innehållet i en miljökonsekvensbeskrivning regleras närmare genom verkställighetsföreskrifter som beslutas av vägverket efter samråd med naturvårdsverket.

Arbetsplanen fastställs av vägverket efter samråd med länsstyrelsen. Om myndigheterna har olika uppfattning, hänskjuts frågan om fastställelse till regeringen (18 §).

En fastställd arbetsplan har vissa rättsliga konsekvenser för fastighetsägare och andra. Den utgör grund för väghållarens vägrätt. Vägrätt innefattar befogenhet för väghållaren att nyttja mark som behövs för vägen utan hinder av den rätt som någon annan kan ha till fastigheten (30 §). Vägrätten uppkommer dock först när väghållaren tar i anspråk mark med stöd av den fastställda arbetsplanen (31 §). Detta måste ske inom fem år från det beslutet om fastställelse vann laga kraft. Annars är beslutet förfallet (18 §).

Regeringens beslut den 24 januari 1985

I december 1984 beslutade styrelserna i Uddevallavarvet och Svenska Varv att MBL-förhandlingar skulle inledas om avveckling av verksamheten vid varvet. Den 23 januari 1985 presenterade regeringen ett åtgärdsprogram för ny sysselsättning i Uddevalla, Lysekil och Munkedal. Programmet omfattar åtgärder inom kommunikations-, jordbruks-, arbetsmarknads- och industridepartementens verksamhetsområden. Bland de transportpolitiska åtgärder som tas upp i programmet är en utbyggnad av väg E6 mellan Stenungsund och Uddevalla till motorväg. Som skäl för utbyggnaden anförs följande. Väg E6 mellan Göteborg och Uddevalla har under 1960- och 1970-talen byggts ut som motorväg fram till Stenungsund. Vägen norr därom har en varierande

och bitvis dålig standard. Den arbetskraft i Uddevalla som friställs vid en nedläggning av varvet har stor kunskap och yrkesskicklighet inom verkstadsområdet. I Göteborgsregionen är verkstadsindustrin expansiv. För en etablering i Uddevallaregionen krävs dock att väg E6 väsentligt förbättras mellan Stenungsund och Uddevalla. En sådan förbättring är mycket angelägen, eftersom nämnda industrietablering förutsätter att Uddevalla- och Göteborgsregionen kan fungera som en helhet.

I programmet konstaterades att några ombyggnader av väg E6 mellan Göteborg och Uddevalla inte fanns upptagna i de gällande vägbyggnadsplanerna. I programmet förutskickades att regeringen skulle ge vägverket i uppdrag att projektera samt upprätta arbetsplan och tidsplan för en utbyggnad av vägen.

I beslutet den 24 januari 1985 gav regeringen vägverket i uppdrag att – utöver de arbeten som omfattas av gällande flerårsplan – även projektera och upprätta arbetsplan för utbyggnad av väg E6 till motorväg på återstående delar mellan Stenungsund och Uddevalla. I beslutet angavs att uppdraget borde genomföras skyndsamt med sikte på att vägutbyggnaden skulle kunna påbörjas så snart som möjligt, dock senast år 1987. I beslutet antecknades att regeringen senare skulle besluta om hur utbyggnaden skulle finansieras.

Vägverkets beslut

I sitt beslut den 27 november 1986 fastställde vägverket en arbetsplan för utbyggnaden av delen mellan Stora Höga och Bratteröd.

Regeringens beslut den 3 september 1987

Vägverkets beslut överklagades hos regeringen av ett stort antal enskilda personer m.fl. Det kom också in ett flertal skrivelser till regeringen med anledning av beslutet. Det förekom många yrkanden, förslag och synpunkter. De flesta som hade överklagat yrkade att vägen skulle sträckas öster om Ljungskile. Andra ville att arbetsplanen helt skulle upphävas och att den befintliga vägen skulle förbättras. En mängd andra frågor togs upp bl.a. om inlösen av fastigheter och ersättning till fastighetsägare.

I överklagandeärendet hos regeringen avstyrkte vägverket och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län att arbetsplanen ändrades. Vägverket anförde bl.a. att i Ljungskile överensstämde den fastställda motorvägssträckningen med den motorvägssträckning som redovisas i den av kommunen antagna områdesplanen, att den samhällsekonomiska bedömningen med kostnadsjämförelse hade gjorts med sedvanlig metod och att den resulterat i att den beslutade sträckningen gav de samhällsekonomiskt lägsta kostnaderna.

I sitt beslut den 3 september 1987 förklarade regeringen att den delade vägverkets och länsstyrelsens bedömningar och avslog därför överklagandena. Regeringen avvisade vidare yrkanden om inlösen och ersättning och annat som inte omfattades av vägverkets beslut samt förklarade slutligen att den i övrigt inte vidtog några åtgärder med anledning av de skrivelser som kommit in i ärendet.

Beslut av naturvårdsverket att förklara ett område av riksintresse för naturvården

Statens naturvårdsverk förklarade i beslut den 21 december 1987 att ett område benämnt Brattcforsån är av riksintresse för naturvården enligt 2 kap. 6 § naturresurslagen. Området berörs av vägprojektet.

I resningsärendet gjordes det gällande att regeringen hade saknat befogenhet att ge vägverket i uppdrag att inrikta planeringen enbart på byggande av motorväg med uteslutande av andra alternativ och att vägverket hade handlat rättsstridigt genom att lyda regeringen och underlåta att undersöka andra alternativ till vägbyggnad än motorväg.

Efter en analys av rättsläget i fråga om regeringens direktivrätt och myndigheternas lydnadsplikt samt regeringsbeslutet konstaterade regeringsrätten att beslutet om uppdraget visserligen utgjorde den direkta anledningen till att vägverket upprättade vägplanen men att det enligt sin utformning inte innefattade att regeringen – i strid mot 11 kap. 7 § regeringsformen – hade bestämt hur vägverket vid tillämpning av 11 § väglagen skulle besluta om byggande av vägen. En granskning av vägverkets beslut om att fastställa arbetsplanen gav enligt regeringsrätten inte belägg för att vägverket handlat under inflytande av regeringen då verket prövade vägens läge och utförande eller då verket övervägde vilka fastighetsdelar som skulle tas i anspråk.

Regeringsrätten uttalade vidare att naturresurslagen och föreskriften om miljökonsekvensbeskrivning i 15 § väglagen var tillämpliga när regeringen prövade överklagandena av vägverkets beslut och konstaterade att regeringen inte hade tillämpat dessa bestämmelser.

När det gäller kravet på miljökonsekvensbeskrivning fann regeringsrätten att det fanns viss annan utredning om påverkan på miljön m.m. tillgänglig i ärendet och att den utredningen var av sådan beskaffenhet att det inte framstod som sannolikt att det hade blivit en annan utgång om en miljökonsekvensbeskrivning enligt 15 § väglagen hade förebringats. Att det inte gjordes någon sådan miljökonsekvensbeskrivning innan regeringen meddelade sitt beslut var därför enligt regeringsrätten inte något skäl för resning.

Vad gäller underlåtenheten att tillämpa naturresurslagen konstaterade regeringsrätten att det efter regeringens beslut den 3 september 1987 hade tillkommit en ny betydelsefull omständighet som inte hade kunnat åberopas i ärendet hos regeringen, nämligen naturvårdsverkets beslut den 21 december 1987 att förklara ett område benämnt Bratteforsån av riksintresse för naturvården enligt 2 kap. 6 § andra stycket naturresurslagen. Enligt regeringsrätten fick det antas att en prövning enligt naturresurslagen, särskilt mot bakgrund av naturvårdsverkets beslut, väsentligt skulle ha påverkat utgången såvitt avser vägdragningen över fastigheten. Synnerliga skäl fick därför enligt regeringsrätten anses föreligga för att saken prövades på nytt i den delen. Av det skälet beviljade regeringsrätten resning i regeringens beslut. Två av regeringsrättens ledamöter var skiljaktiga och ville inte bevilja resning.

Regeringsbeslutet den 9 februari 1989

I regeringsbeslutet den 9 februari 1989 uttalade regeringen att vägföretaget tillgodoså ett angeläget behov av förbättrade trafikförhållanden, framför allt av en säkrare trafikmiljö. Vid en avvägning mellan de motstående intressen som var aktuella i ärendet fann regeringen från allmän synpunkt att vägen med den sträckning och utformning den fått i arbetsplanen bäst tillgodoså kraven på en god hushållning med naturresurserna. På grund

härav och då regeringen inte heller i övrigt fann skäl att ändra sitt tidigare beslut avslog regeringen åter överklagandet. I betänkande 1988/89:TU15 uttalade trafikutskottet att arbetsplanen därmed i sin helhet hade fastställts i den ordning som väglagen anvisar. Utskottet ansåg för sin del att bygget borde fullföljas och avstyrkte med hänvisning till det anförda motionsyrkanden om att det skulle avbrytas.

Kostnadsfrågorna

Den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning lades fram av nordiska ministerrådet (finansministrarna) den 31 januari 1985. Planen fastställdes av ministerrådet den 26 mars 1985. I handlingsplanen ingår ett antal större investeringar i infrastrukturen, bl.a. ombyggnad av väg E6 mellan Uddevalla och Stenungsund till en beräknad kostnad av omkring 500 miljoner norska kronor (NOK).

I proposition 1985/86:100 bil. 8 redogjorde föredraganden för regeringsbeslutet den 24 januari 1985 varigenom vägverket fick i uppdrag att projektera en ca 40 km lång väg mellan Uddevalla och Stenungsund. Enligt föredraganden beräknades projekteringsarbetet kosta ca 60 miljoner NOK. Byggkostnaden för den billigaste av de många alternativa sträckningar som studerades beräknades till nära 800 miljoner NOK – alltså ca 300 miljoner NOK mer än som beräknades i handlingsplanen. Föredraganden anförde vidare att avsikten var att väginvesteringen skulle finansieras genom den särskilda låneordning som tillskapats i samband med den nordiska handlingsplanen.

Trafikutskottet anförde i betänkande TU 1985/86:13 att det ur trafikpolitiska synpunkter var av värde att väginvesteringen kom till stånd och att det var till fördel att den genom den föreslagna finansieringsformen kunde genomföras utanför de ordinarie anslagsramarna. Utskottet utgick från att vederbörlig hänsyn skulle tas till statsmakternas uttalanden i fråga om miljön och konstaterade att redan gällande regler om särskilt hänsynstagande till miljöfrågorna vid vägplaneringen syntes sörja för att så skulle ske. Utskottet tillstyrkte därför regeringens förslag. Riksdagen följde utskottet (rskr. 158).

I proposition 1986/87:100 bil. 8 togs ombyggnaden av vägen mellan Uddevalla och Stenungsund åter upp. Föredraganden redogjorde för den arbetsplan som fastställdes av vägverket den 27 november 1986 och anförde att kostnaden för vägutbyggnaden preliminärt hade beräknats till totalt 970 milj. kr. i 1986 års prisnivå (inkl. moms och projektering). De i arbetsplanen beräknade kostnaderna översteg väsentligt de kostnader som låg till grund för beslutet i den nordiska handlingsplanen. Kostnaderna hade i det närmaste fördubblats. Föredraganden ansåg att det därför av kostnadsskäl inte var möjligt att inom ramen för den nordiska handlingsplanen bygga ut väg E6 som motorväg mellan Uddevalla och Stenungsund. I stället måste utbyggnaden etappindelas. I en första etapp borde vägen byggas ut som motorväg från Stenungsund fram till Ljungskile. Kostnaden för en sådan utbyggnad kunde beräknas till 675 milj. kr. i 1986 års prisnivå.

I stället för den tidigare av riksdagen beslutade finansieringen med medel från den nordiska investeringsbanken fann föredraganden att det var lämpligare att finansiera utbyggnaden av vägen fram till söder om Ljungskile med en rörlig kredit i riksgäldskontoret. Denna borde inrättas när det fanns

en lagakraftvunnen arbetsplan och arbetena kunde påbörjas. Föredraganden beräknade kapitalkostnaderna för den rörliga krediten år 1987 till 5 milj. kr. och ansåg att dessa kostnader skulle belasta anslaget Byggande av statliga vägar under år 1988.

I betänkande TU 1986/87:19 hemställde trafikutskottet att riksdagen skulle anvisa det begärda anslaget till Byggande av statliga vägar och godta vad föredraganden anfört beträffande utbyggnaden av väg E6 som motorväg på delen Stenungsund–Ljungskile. Riksdagen följde utskottet (rskr. 235).

Vid 1987/88 års riksmöte (prop. 50 bil. 1, TU 20, rskr. 297) anvisade riksdagen medel för att täcka kapitalkostnaderna för vägutbyggnaden.

Även i årets budgetproposition (prop. 1988/89:100 bil. 8) föreslog regeringen att riksdagen skulle anvisa medel för att täcka kapitalkostnaderna. Trafikutskottet såg i betänkande 1988/89:TU15 för sin del inga skäl att ompröva det beslut om finansiering som riksdagen fattat 1987 och tillstyrkte regeringens förslag.

Riksdagens revisorer fann den 9 mars 1989 ej skäl att granska motorvägsbygget. Därvid anfördes bl.a. att riksdagens beslutsunderlag såvitt kunde bedömas hade varit tillfredsställande och att de ekonomiska förutsättningarna hade vägts in vid riksdagens prövning av ärendet (riksdagens revisorers promemoria 1988/89:5).

Utskottet

Vägverket är en myndighet som enligt 11 kap. 6 § regeringsformen står i ett lydnadsförhållande till regeringen. Denna lydnadsplikt begränsas av 7 § i samma kapitel. I den paragrafen föreskrivs att ingen myndighet – och därmed inte heller regeringen – får bestämma hur en förvaltningsmyndighet skall besluta i ett ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller mot kommun eller som rör tillämpning av lag. Frågan om regeringen har haft befogenhet att – på det sätt som skett i regeringsbeslutet den 24 januari 1985 – ge vägverket i uppdrag att projektera och upprätta arbetsplan för en utbyggnad av väg E6 till motorväg på återstående delar mellan Stenungsund och Uddevalla har prövats av regeringsrätten. Regeringsrätten har funnit att beslutet om uppdraget enligt sin utformning inte innefattade att regeringen i strid mot 11 kap. 7 § regeringsformen bestämt hur vägverket skulle besluta om byggande av vägen och att det således inte framkommit att ärendets handläggning stått i strid med 11 kap. 6 och 7 §§ regeringsformen.

Vid beredningen av regeringsärenden skall enligt 7 kap. 2 § regeringsformen behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter. I den omfattning som behövs skall enligt paragrafen även tillfälle lämnas sammanslutningar och enskilda att yttra sig. Det har ifrågasatts om kostnaderna för vägbygget var tillräckligt utredda då regeringen gav uppdraget till vägverket och om beredningen därför har uppfyllt de krav som föreskrivs i paragrafen. Uppdraget har emellertid haft till syfte att ge statsmakterna ett underlag för beslut om byggande av vägen. Den arbetsplan som blev resultatet har också legat till grund för riksdagens beslut 1987 om finansieringen av vägutbyggnaden. Det ligger därför i sakens natur att kostnaderna för vägbygget inte var klarlagda då regeringen fattade beslutet om uppdraget till vägverket.

Vad gäller regeringsbeslutet den 3 september 1987 konstaterar utskottet

att regeringen enligt regeringsrätten borde ha tillämpat naturresurslagen och bestämmelsen om miljökonsekvensbeskrivning i väglagen och att det främst var naturvårdsverkets beslut den 21 december 1987 som utgjorde skäl för regeringsrättens beslut om resning.

När det slutligen gäller regeringens beslut den 9 februari 1989 att åter avslå överklagandena kan utskottet konstatera att arbetsplanen därmed enligt trafikutskottets uppfattning i sin helhet har fastställts i den ordning som väglagen anvisar (1988/89:TU15).

Granskningen föranleder inte något ytterligare uttalande från utskottets sida.

18. Export och import av radioaktivt och klyvbart material m.m.

Utskottet har till granskning tagit upp regeringens beredning i frågor som rör export och import av klyvbart material och avfall, i första hand redovisningen och kontrollen av verksamheten. Vidare har frågan om export och import av tungt vatten av norskt ursprung tagits upp till granskning.

Utskottet har tidigare vid flera tillfällen granskat olika kärnenergifrågor. Frågan om export och import togs upp i 1987 års granskningsarbete då utskottet särskilt uppmärksammade import från Västtyskland av använt bränsle och restprodukter vid framställning av kärnenergi (KU 1986/87:33 s. 79). Vad som då framkom gav inte anledning till kritik från utskottets sida.

Från miljö- och energidepartementet har överlämnats ett omfattande skriftligt material som utarbetats dels av statens kärnkraftinspektion (SKI), dels av statens strålskyddsinstitut (SSI). I materialet ingår redovisningar av transporter av kärnämne och kärnavfall genomförda under perioden 1956–1987 samt motsvarande redovisning beträffande radioaktivt material för perioden 1970–1987. En promemoria som upprättats inom utskottets kansli (*bilaga A 18*) innehåller bl.a. en sammanställning av detta skriftliga material.

Sverige har genom icke-spridningsfördraget, den s.k. Zangerkommittén och de s.k. Londonriktlinjerna åtagit sig att varken själv utveckla kärnladdningar eller genom export bidra till att andra länder gör det. Genom bilaterala avtal har Sverige dessutom gentemot vissa av våra viktigaste leverantörer på kärnenergiområdet bl.a. förbundit sig att inhämta förhandsgodkännande innan återutförsel sker av material med ursprung i dessa länder. Sverige har också ställt hela sitt kärnenergiprogram under kontroll av det internationella atomenergiorganet IAEA.

Också inom strålskyddsområdet förekommer ett omfattande internationellt samarbete. Rekommendationer från International Commission on Radiological Protection (ICPR) är vägledande för strålskyddet i Sverige. Normer som i huvudsak bygger på dessa rekommendationer har utarbetats av ett antal internationella organ och används också i Sverige. I flera avseenden har Sverige därutöver egna och längre gående skyddsregler.

På nationell nivå regleras import och export av kärnämne och kärnavfall i huvudsak av lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen) – som den 1 februari 1984 ersatte atomenergilagen (1956:306) – strålskyddsla-

gen (1988:220) samt lagen (1982:821) om transport av farligt gods. Vidare gäller förordningen (1984:14) om kärnteknisk verksamhet, strålskyddsförordningen (1988:293) och förordningen (1982:923) om transport av farligt gods.

Enligt kärntekniklagen krävs tillstånd för kärnteknisk verksamhet, varmed avses bl.a. förvärv, överlåtelse, transport samt införsel till riket av kärnämne eller kärnavfall. Utförsel ur riket av kärnämne är också kärnteknisk verksamhet. Tillstånd enligt kärntekniklagen meddelas normalt av regeringen, medan SKI meddelar tillstånd för transport av kärnämne och visst kärnavfall samt i begränsad omfattning för förvärv, överlåtelse, utförsel och införsel av kärnämne, och SSI:s tillstånd krävs för transport, förvärv, överlåtelse eller införsel av visst kärnavfall.

Strålskyddslagen syftar till att skydda människor, djur och miljö mot skadlig verkan av strålning. Enligt lagen krävs tillstånd för att tillverka, till landet införa, transportera, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha eller använda ett radioaktivt ämne. Vidare krävs tillstånd för att tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera eller underhålla teknisk anordning för utsändning av joniserande strålning samt för viss annan teknisk anordning som kan alstra joniserande strålning. Föreskrifter om krav på tillstånd kan också meddelas när det gäller att tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera eller underhålla en teknisk anordning som kan alstra icke-joniserande strålning eller sådan del av anordningen som är av väsentlig betydelse från strålningssynpunkt. I samband med att tillstånd meddelas eller under tillståndets giltighetstid får tillståndsmyndigheten (SSI) meddela sådana villkor för tillståndet som behövs med hänsyn till strålskyddet.

SKI har i sin redovisning bedömt att gränsöverskridande transporter genomförts på ett sätt som är fullt tillfredsställande från säkerhetssynpunkt. Likaså har bedömts att gällande lagar och bestämmelser efterlevts. Ett undantag redovisas där det gjorts ett fel av formell natur. Detta fel har varit känt sedan tidigare och har inte inneburit att säkerheten påverkats. I enstaka fall har oklarheter påvisats men dessa har bedömts vara av ringa betydelse för säkerheten. SKI konstaterar också att det nuvarande kontrollsystemet är adekvat när det gäller införsel, utförsel, transport och överlåtelse av kärnämne. SKI har emellertid framhållit att det på vissa områden finns ett behov av förbättringar av kontrollrutinerna.

Från SSI:s sida har konstaterats att myndighetens kontroll och registrering av införsel och utförsel av radioaktiva ämnen sker på basis av gällande bestämmelser och SSI:s skälighetsbedömning i fråga om tillämpningen. För de flesta radioaktiva ämnen finns inga formella krav på bokföring eller registrering av de kvantiteter som passerar Sveriges gränser. Enligt SSI:s bedömning saknas strålskyddsmässiga skäl att införa sådana krav i dessa fall.

När det härefter gäller frågan om tungt vatten från Norge har följande uppgifter framkommit.

Från Norge har begärts att svenska myndigheter såvitt möjligt skall spåra användningen av det tungvatten som exporterats till Sverige. Från norsk sida har hävdats att ca 82 ton exporterats till Sverige sedan 1938, att 73 ton härav har levererats till AB Atomenergi samt att Norge gett tillstånd för vidareexport av 52 ton till Canada.

SKI:s efterforskningar gav följande resultat. Från SKI:s sida konstateras att Sverige tagit emot 82 ton tungt vatten från Norge och exporterat drygt 78 ton. Drygt 2 ton finns i dag i Studsvik och vid vissa forskningsinstitutioner. Den resterande mängden får enligt SKI tillskrivas normala processförluster.

Enligt kontrakt mellan AB Atomenergi och Norsk Hydro har 78 ton levererats till AB Atomenergi under perioden 1951–1968. Eventuellt kan ytterligare 3 ton ha levererats. Under perioden 1970–1974 exporterades huvudparten av det tunga vattnet, drygt 78 ton, till Canada, Västtyskland och Norge. I kontrakten mellan AB Atomenergi och Norsk Hydro har AB Atomenergi åtagit sig att hos Norsk Hydro begära tillstånd för export. För ca 70 ton har SKI kunnat påträffa sådant tillstånd medan exporttillstånd för två exporter till Canada om tillhopa ca 8 ton inte kunnat återfinnas.

Före 1975 erfordrades inte särskilt regeringstillstånd för export av tungt vatten från Sverige. Det nationella systemet för kontroll av kärnämne som infördes 1979 inkluderade också det tunga vattnet. Fr.o.m. den tidpunkten har SKI därför uppgifter om vad som skett med det tunga vattnet. Mot bakgrund av att allt tungt vatten som exporterats från Sverige till Canada faller under villkoren i det bilaterala avtalet från 1977 mellan Sverige och Canada står det tunga vattnet under betryggande garantier för fredlig användning och kan inte vidareexporteras från Canada utan tillstånd.

Utskottets granskning har gett vid handen att redovisningen och kontrollen av den aktuella verksamheten med klyvbart och radioaktivt material och tungt vatten i stort sett fungerat på ett tillfredsställande sätt och att gällande lagstiftning på berörda områden iakttagits. Som framförts från SKI:s sida finns det emellertid behov av vissa förbättringar. Det är enligt utskottets mening självfallet angeläget att kontrollsystemet utformas på ett sätt som svarar mot mycket högt ställda krav. I övrigt har granskningen inte gett anledning till något uttalande från utskottets sida.

19. PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission AB

Utskottet har till granskning tagit upp frågan om regeringens befattning med PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission AB. Till grund för granskningen har legat en kanslipromemoria *(bilaga A 19)* och en utfrågning som ägt rum med finansminister Kjell-Olof Feldt *(bilaga B 3)*.

PKbanken träffade i maj 1988 en överenskommelse med D. Carnegie & Co AB (Carnegie) om att förvärva 360 400 aktier (90,1 %) i det av Carnegie helägda dotterbolaget Carnegie Fondkommission AB. Vederlaget – ca 2,4 miljarder kronor – skulle erläggas genom en riktad nyemission av 15 952 131 aktier i banken till Carnegie. Carnegie skulle därmed erhålla 21 % av aktierna i PKbanken medan statens ägarandel i banken skulle minska från ca 84 % till ca 66 %. Mellan parterna avtalades vidare om en ömsesidig rätt att på vissa villkor kräva att resterande aktier i Carnegie Fondkommission AB också överlåts på PKbanken.

I slutskedet av förhandlingarna om affären tog bankens styrelseordförande Tony Hagström kontakt med Feldt för att efterhöra om staten i egenskap av huvudägare av banken kunde ha några principiella invändningar mot

förvärvet. Kjell-Olof Feldt informerade statsminister Ingvar Carlsson och diskuterade saken med statsrådet Bengt K Å Johansson innan han lämnade Hagström beskedet att förhandlingarna kunde slutföras. Av vad finansministern har uppgett vid utfrågningen framgår att man i detta skede var angelägen att förhindra att sådan information om det tillämnade förvärvet kom ut som skulle ha kunnat föranleda spekulativa köp av aktier i PKbanken på Stockholms fondbörs och att det därför var viktigt att antalet informerade personer var litet även i regeringskansliet.

När förhandlingarna var slutförda bekantgjordes överenskommelsen genom ett pressmeddelande. Den 16 maj 1988 debatterades förvärvet i riksdagen. Bl.a. berördes frågan om ärendet skulle föreläggas riksdagen. I slutet av debatten förklarade finansministern att han ämnade föreslå regeringen att besluta om en proposition i ärendet. Genom proposition 1987/88:178 föreslog regeringen riksdagen att godkänna den planerade emissionen i PKbanken, innebärande att statens andel av aktierna i banken minskades.

Vid behandlingen av propositionen uttalade riksdagen att frågan om minskningen av statens ägarandel hade underställts riksdagens prövning i enlighet med gällande praxis på området. Riksdagen godkände vad som hade anförts i propositionen om minskning av statens andel av aktierna i banken samt medgav att statens framtida andel av aktierna i banken ytterligare minskas i samband med att banken utnyttjar en option på förvärv av resterande aktier i Carnegie Fondkommission AB. I samband därmed uttalade riksdagen att det inte ankom på riksdagen att pröva den aktuella affärsuppgörelsen i sig utan att detta var en fråga för bankens styrelse och bolagsstämma (NU 1987/88:44, rskr. 407). Det kan i detta sammanhang nämnas att finansministern vid utfrågningen inför utskottet gav uttryck för uppfattningen att det inte heller var en uppgift för regeringen att pröva den affärsmässiga sidan av affären.

Vid ökning av ett bankaktiebolags aktiekapital genom nyemission får enligt 4 kap. 2 § bankaktiebolagslagen (1987:618) aktier tecknas mot pengar eller – som i detta fall – annan egendom (apport). Värdet på apportegendomen får inte sättas högre än det verkliga värdet för bankaktiebolaget. Endast sådan egendom som är eller kan antas bli till nytta för banken kan utgöra apportegendom. Bankinspektionens medgivande fordras, om aktie skall tecknas mot betalning med apportegendom. I beslut den 9 juni 1988 medgav bankinspektionen enligt 4 kap. 2 § bankaktiebolagslagen att 360 400 aktier i Carnegie Fondkommission AB får utgöra betalning för nyemitterade 15 952 131 aktier i PKbanken.

Ett bankaktiebolag får enligt 2 kap. 6 § bankrörelselagen (1987:617) förvärva aktie i svenskt aktiebolag, vars ändamål kan anses vara till nytta för bankväsendet eller det allmänna. Enligt paragrafen krävs för förvärvet tillstånd av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, bankinspektionen. I beslut den 14 juni 1988 gav regeringen PKbanken tillstånd dels att förvärva 360 400 aktier i Carnegie Fondkommission AB, vilket motsvarar 90,1 % av det totala antalet aktier i detta bolag, dels att vid senare tidpunkt fullfölja den avtalade optionen.

I betänkande KU 1982/83:30 konstaterade utskottet att den formella styrningen av de bolag där staten helt eller delvis äger aktierna endast utövas på bolagsstämman. Utskottet uttalade att detta självfallet inte betyder att underhandskontakter mellan ägare och den direkta bolagsledningen inte skulle få förekomma. Enligt utskottet låg det i sakens natur att sådana underhandskontakter är angelägna för att undvika konflikter mellan bolagsledning och aktieägare – särskilt i bolag med endast en eller ett fåtal aktieägare. Utskottet uttalade vidare att detta naturligtvis i särskilt hög grad gäller när staten är den ende aktieägaren. Eftersom det direkta ägaransvaret här utövas av regeringen var det enligt utskottets mening nödvändigt med ett förtroendefullt förhållande mellan det ansvariga statsrådet och resp. bolagsledning. Utskottet erinrade om att regeringen även har ett politiskt ansvar i fråga om den statliga företagsverksamheten oberoende av i vilken form den bedrivs.

Tony Hagströms förfrågan till finansministern och dennes besked till Hagström var uppenbarligen en sådan underhandskontakt. Kontakten gav inte upphov till något ärende i vilket regeringen hade att fatta beslut. En annan sak är att regeringen senare – när överenskommelsen väl hade träffats – tog ställning till affären genom beslutet om propositionen och beslutet i frågan om tillståndet för banken att förvärva aktierna i fondkommissionsbolaget. Att finansministern diskuterade frågan med statsrådet Bengt K Å Johansson innan han lämnade beskedet till PKbankens ledning framstår som helt naturligt eftersom denne var föredragande i ärenden som gäller kreditväsendet. Med hänsyn till affärens omfattning var det också naturligt att informera statsministern.

Enligt utskottet föreligger oklarhet i vilken utsträckning och i vilka former regeringen överenskommit med den egentlige säljaren Erik Penser om att denne i sin tur skulle sälja ut aktier i PKbanken. Det är otillfredsställande att det på denna punkt inte har gått att få klara besked om vad som i verkligheten har överenskommits och hur detta dokumenterats.

Utskottet noterar att regeringen inte från början klargjorde att den ämnade underställa riksdagen frågan om minskningen av statens ägarandel i banken. En åtgärd av detta slag bör alltid underställas riksdagen. Besked på denna punkt kom först efter det att riksdagen behandlat frågan i en särskilt anordnad debatt den 16 maj 1988. Detta är otillfredsställande. Av regeringens slutliga ställningstagande framgår att regeringen numera delar uppfattningen att riksdagen skall pröva sådana frågor.

20. Import av japanska bilar

Utskottet har till granskning tagit upp vissa informella överläggningar som förts mellan företrädare för den svenska regeringen och Japan rörande bilimport från detta land. Bakgrunden var att de från Japan importerade bilarna under årets två första månader kraftigt ökade sin andel av de nyregistrerade bilarna. Samtal fördes i Tokyo den 14 och den 15 april. I juli publicerades i en japansk tidning uppgifter om att vissa japanska bilproducenter avsåg att begränsa sin export till Sverige. Detta ledde till att frågan uppmärksammades i svensk press.

Granskningen har avsett om regeringen vidtagit några åtgärder för att få till stånd en begränsning av bilimporten från Japan och om dessa åtgärder i så fall varit förenliga med de förpliktelser Sverige iklätt sig genom anslutning till det internationella frihandelsavtalet GATT och med de riktlinjer för handelspolitiken riksdagen fastlagt.

Till grund för granskningen har legat en promemoria upprättad inom utrikesdepartementets handelsavdelning (UDH). Promemorian redovisas i *bilaga A 20* till detta betänkande. Utskottet har även tagit del av promemorior och samtalsanteckningar från överläggningarna med företrädare för den japanska regeringen. Av materialet framgår att företrädare för regeringskansliet vid överläggningarna med den japanska regeringen uttryckt oro över ökad export av personbilar från Japan till följd av importrestriktioner i andra europeiska länder. Från svensk sida har inte hävdats att vare sig skada eller hot om skada enligt de kriterier som uppställs i GATT förelegat. Importökningen har inte bedömts vara så omfattande att den skulle kunna utgöra underlag för en begäran om restriktioner. I UDH:s promemoria hävdas också att någon sådan överenskommelse inte har träffats. Ärendet har av regeringen inte bedömts vara av sådan dignitet att anmälan till utrikesnämnden varit påkallad.

Risken för att importrestriktioner i andra länder kan komma att leda till en koncentration av den japanska bilexporten till den svenska marknaden har behandlats vid ett antal kontakter mellan de svenska och japanska regeringarna under 1980-talet. Informella överläggningar av detta slag är vanligen förekommande i det internationella handelsutbytet och kan inte sägas stå i strid med bestämmelserna i GATT eller med den s.k. Punta del Este-överenskommelsen från september 1986.

Enligt utskottets mening har de samtal företrädare för regeringskansliet fört med representanter för den japanska regeringen, rörande den japanska bilexporten, legat inom ramen för regeringens befogenhet att företräda Sverige i överläggningar med andra stater. Granskningen föranleder i övrigt inte något uttalande från utskottets sida.

21. Fördelning av aktier till allmänheten i samband med en nyemission i UV-Shipping AB

Utskottet har till granskning tagit upp frågan om fördelningen av aktier till allmänheten vid en nyemission i UV-Shipping AB i samband med att staten avvecklade sitt ägande i bolaget. En utförlig redogörelse för emissionen och bakgrunden till den finns i en promemoria som har upprättats inom industridepartementet, *bilaga A 21*.

Bakgrund

Zenit Shipping AB är ett av staten helägt bolag. Det har till uppgift att avveckla det statliga fartygsengagemang som är en följd av statens åtaganden i samband med strukturförändringarna och nedläggningarna inom varvsindustrin på senare år. UV-Shipping AB bildades i samband med Uddevallavarvets nedläggning 1984. Bolaget ingick till en början i den statliga Svenska

Varv-koncernen. Tillgångarna bestod av fartyg och fordringar på redare. Bolaget blev 1985 dotterbolag till Zenit Shipping AB. Våren 1988 hade UV-Shipping åtta helägda och fyra delägda fartyg. Den 11 november 1988 sålde Zenit UV-Shipping till tre löntagarfonder – Nordfonden, Mellansvenska löntagarfonden och Västsvenska löntagarfonden. För säljaren och köparna var det angeläget att bolaget fick ett ökat aktiekapital och en ny ägarstruktur. De ansåg därför att rederier med långsiktigt intresse av att verka i bolaget och kapitalplacerande institutioner med en långsiktig placeringsfilosofi borde inträda som nya delägare genom en nyemission. Dessutom borde allmänheten erbjudas att teckna aktier. På en bolagsstämma den 15 november 1988 i UV-Shipping beslutades att nyemittera aktier i bolaget. I samband därmed förband sig rederiföretagen Bilspedition AB och Nordström & Thulin AB att teckna 34 % samt Folksam, SPP/AMF, Skandia, Trygg-Hansa och Investeringsbanken 23 % av aktierna. Återstoden – 43 % – skulle erbjudas allmänheten. Emissionskursen bestämdes till 42 kr.

I samband med diskussionerna om försäljningen av UV-Shipping och om nyemissionen träffades en muntlig överenskommelse mellan företrädare för industridepartementet å ena sidan och de tre fonderna samt rederiföretagen å den andra sidan om fördelningen av nyemitterade aktier till allmänheten. Enligt överenskommelsen skulle vid överteckning ingen tilldelas mer än 500 aktier. Emissionen blev fulltecknad. Trots det erhöll omkring 180 personer poster som innehöll mer än 500 aktier.

Vid den första noteringen på Stockholms fondbörs blev kursen 82 kr. Därefter föll den fortlöpande och är för närvarande noterad till ca 60 kr.

Den 9 februari 1989 besvarade industriminister Ivar Nordberg en fråga i riksdagen om aktieteckningen i UV-Shipping. Han konstaterade att fördelningen av aktier inte hade gått till på det sätt som var överenskommet och förklarade att han tog på sig ansvaret för detta eftersom han kunde kritiseras för att han inte hade kontrollerat att överenskommelsen följts. Industriministern anförde vidare att han skulle se till att de som i fortsättningen tecknar sig för aktier skulle garanteras lika möjligheter genom ett lottningsförfarande (prot. 1988/89:64).

I en särskild debatt i riksdagen den 21 februari 1989 om börsintroduktionen av statliga företag förklarade industriministern åter att han var missnöjd med det sätt på vilket aktierna i UV-Shipping hade fördelats till allmänheten, att detta inte låg i linje med den överenskommelse som fanns och att det var nödvändigt att i fortsättningen vidta åtgärder för att förhindra en upprepning. Han anförde vidare att han hade tagit initiativ till att lottning kommer att ske vid överteckning för att säkerställa en rättvis fördelning av de aktier som erbjuds allmänheten i samband med den beslutade börsintroduktionen av Svenskt Stål AB (prot. 1988/89:70).

Utskottets bedömning

Utskottet delar industriministerns uppfattning att fördelningen av aktier inte har skett i enlighet med den överenskommelse som träffats. Utskottet konstaterar att han har tagit på sig ansvaret för detta och att han har vidtagit åtgärder i syfte att i fortsättningen säkerställa en rättvisare fördelning av aktier i samband med börsintroduktioner av statliga företag. I övrigt föranleder granskningen inget uttalande från utskottets sida.

22. Rörelsehindrade elevers gymnasiestudier

1988/89:KU30

Utskottet har till granskning tagit upp regeringens handläggning av frågan om rörelsehindrade elevers studier vid Skärholmens gymnasieskola. Till grund för granskningen har bl.a. legat en promemoria upprättad inom socialdepartementet *(bilaga A 22)*.

Bakgrund

De vägledande principerna när det gäller handikappade elevers skolgång framgår av propositionen 1983/84:27 vars uttalanden i denna del riksdagen ställt sig bakom. Enligt propositionen hade gravt funktionshindrade elever integrerats i det allmänna skolväsendet i allt större utsträckning. Departementschefen uttalade att målet för skolpolitiken är att skolan skall vara till för alla och att de handikappade skall få förutsättningar för och möjlighet till delaktighet och gemenskap med övriga i samhället. Att kunna tillgodose behoven hos barn med funktionshinder var enligt departementschefen mer ett generellt skolpolitiskt mål än ett specifikt handikappinriktat.

En annan handikappolitisk utgångspunkt är den s.k. ansvars- och finansieringsprincipen. Den innebär bl.a. att kostnaden för en viss insats skall bäras av den huvudman som normalt är ansvarig för själva huvudområdet. Detta medför enligt skollagens bestämmelser att kommuner och landstingskommuner som huvudmän är ansvariga för grundskolan och gymnasieskolan. För landstingens del gäller detta ansvar bl.a. elevhem för vissa handikappade barn i grundskolan. Landstingen och i vissa fall kommuner är huvudmän för särskolan. För vissa skolformer är emellertid staten huvudman. Det gäller bl.a. specialskolan som är avsedd för barn som på grund av synskada, dövhet, hörselskada eller talskada inte kan gå i den vanliga grundskolan. Enligt skollagen skall hemkommun betala ersättning till staten för kostnader för undervisning i specialskola. För både grundskola och gymnasieskola gäller att kommun som tar emot en elev från en annan kommun har rätt till interkommunal ersättning för kostnaderna för skolgången. Om kommunerna inte kommer överens kan regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer avgöra frågan. Statligt bidrag utgår bl.a. för kommunernas kostnader för lärarlöner.

Enligt förordningen (1984:75) om regional samverkan i fråga om undervisning för elever med handikapp är landet sedan den 1 april 1984 indelat i fem planeringsregioner. I varje region finns det en planeringsberedning som skall samordna och planera insatserna så att befintliga resurser uttnyttjas på bästa sätt. Statsbidrag utgår till undervisningsinsatser av dels regional, dels lokal art som kommuner genomför för elever med handikapp eller andra särskilda behov i grundskolan och gymnasieskolan. Resurser från detta anslag går utöver vad som avsätts inom ramen för skolans ordinarie resurser.

Nämnden för vårdartjänst är en statlig myndighet som dels av statliga medel betalar vårdartjänst åt svårt handikappade, som studerar vid universitet, högskolor och folkhögskolor, dels leder verksamheten vid Skärholmens gymnasium. Antalet rörelsehindrade elever som börjat i Skärholmens gymnasiums första årskurs under de senaste åren framgår av följande uppställning.

Höstterm. år	Stockholms län	Därav boende i elevhush.	Övriga landet	Därav boende i elevhush.	Sammanlagt	Därav boende i elevhush.
1985	3		3	3	6	3
1986	8	1	3	3	11	4
1987	4	1	4	4	8	5
1988	15		3	3	18	3

Statligt bidrag har fram till utgången av år 1986 utgått för försöksverksamheten med omvårdnad och därmed sammanhängande åtgärder för de rörelsehindrade eleverna vid Skärholmens gymnasium via socialdepartementets budget. Den 18 december 1986 beslutade regeringen att uppdra åt styrelsen för vårdartjänst att från och med den 1 januari 1987 debitera berörda kommuner och landsting en avgift för omvårdnaden i huvudsaklig överensstämmelse med ett förslag från statens förhandlingsnämnd (SFN) i skrivelse den 25 juni 1986. Den totala boende- och vårdkostnaden för en elev vid Skärholmens gymnasium uppgår till omkring 500 000 kr. per år.

SFN:s förslag innebar att regeringen skulle debitera berörda landsting och kommuner en preliminär avgift för omvårdnadskostnaden med 40 % resp. 60 %. Enligt skrivelsen från nämnden hade full enighet uppnåtts i förhandlingar mellan nämnden, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet om att staten skulle erhålla full kostnadstäckning för omvårdnads- och habiliteringsinsatserna vid Skärholmens gymnasium. Någon formell överenskommelse hade dock enligt nämnden inte kunnat träffas eftersom förbunden inte kunnat enas om hur kostnaderna skulle fördelas mellan kommuner och landsting. Förhandlingarna hade pågått sedan 1979.

I skrivelser den 19 november 1986 till Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet framförde statssekreteraren i socialdepartementet att det av formella skäl behövdes en bekräftelse på att förbunden accepterade det tilltänkta regeringsbeslutet om debitering. Från Landstingsförbundets sida återsändes ett förslag till regeringsbeslut med en påskrift om att förbundet tagit del av det. Vidare antecknades att som också framgick av recitskrivningen hade någon överenskommelse *inte* träffats mellan förbundet och SFN. Förbundet lämnade därför enligt påskriften ärendet åter *utan* eget ställningstagande. Från Svenska kommunförbundet återsändes ett förslag till regeringsbeslut med anteckningen: "Haft del."

Vissa utredningar

Frågan om gymnasieutbildning för rörelsehindrade ungdomar behandlades av arbetsgruppen för beredning av vissa frågor om omsorg av handikappade (Ansgar) som tillsattes hösten 1985. Arbetsgruppen avlämnade våren 1988 sin slutrapport. I rapporten framhölls att det borde vara ett primärkommunalt ansvar att anordna bostad i elevhem för dessa elever och att svara för driften av elevhemmen. Mot bakgrund av att antalet elever var litet borde elevhem planeras i samråd med planeringsberedningen. Ansgar hade inte närmare diskuterat formerna för huvudmannaskap, organisation och finansiering av de aktuella elevhemmen men framhöll att frågan om rörelsehindra-

de elevers gymnasieutbildning och därmed sammanhängande boende och omvårdnad var mycket angelägen. Frågan borde därför enligt arbetsgruppen ges särskild uppmärksamhet och få en snar lösning.

Mot bakgrund bl.a. av att det uttryckts oro över konsekvenserna av regeringens beslut den 18 december 1986 genomförde socialstyrelsen under våren och sommaren 1988 en utredning för att belysa om rörelsehindrade ungdomar förvägras gymnasieutbildning vid Skärholmens gymnasium. I socialstyrelsens rapport från augusti 1988 framhölls att styrelsen ser det som ett angeläget ansvar för statsmakterna att kunna garantera det fåtal ungdomar det här rör sig om den specialanpassade undervisning och de boendeanordningar som behövs i detta sammanhang. I rapporten redovisades några fall där det förekommit motstånd från vissa kommuners sida i fråga om ansvaret för omvårdnadskostnader. I ett av dessa fall hade frågan blivit föremål för biståndsprövning enligt 6 § socialtjänstlagen. I detta sammanhang skall nämnas att Svenska kommunförbundet i skrivelse i juni 1988 till regeringen har framfört att staten bör ta det ekonomiska ansvaret för de rörelsehindrade gymnasieeleverna.

Handikapputredningen fick den 1 december 1988 genom tilläggsdirektiv i uppdrag att utreda och lämna förslag i vissa frågor som gäller gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar och klargöra vilka hinder som finns för att ungdomarna skall kunna påbörja och tillgodogöra sig utbildningen. Utredningen skall med utgångspunkt i det kommunala ansvaret pröva hur hindren kan undanröjas och hur ungdomarna kan tillförsäkras gymnasieutbildning på samma nivå som andra ungdomar. Möjligheterna att inrätta speciellt anpassad gymnasieutbildning i kombination med sociala omvårdnadsinsatser och habilitering skall särskilt prövas. Av direktiven framgår dessutom att dessa frågor skall utredas med förtur. Enligt utredningens bedömningar bör ett betänkande i denna fråga kunna avlämnas inom ett par månader.

Tidigare riksdagsbehandling

Alltsedan år 1980 har regeringen årligen i budgetpropositionerna informerat om att SFN hade statens uppdrag att förhandla om överförande av omvårdnads- och habiliteringsansvaret för eleverna vid Skärholmens gymnasium till Stockholm. Riksdagen har inte gjort någon erinran beträffande dessa upplysningar.

I det av riksdagen godkända betänkandet SoU 1986/87:18 med anledning av bl.a. budgetpropositionen 1986/87 anförde socialutskottet följande.

Enligt utskottets uppfattning åvilar det ekonomiska ansvaret för omvårdnaden om de rörelsehindrade barnen under deras gymnasieskolgång principiellt vederbörande primär- och landstingskommuner. Staten måste emellertid vara beredd att svara för att den begränsade grupp det här är fråga om verkligen kan erbjudas en fungerande gymnasieskolgång. De av dessa ungdomar som vill studera vidare måste då garanteras den omvårdnad som är en förutsättning för att de skall kunna fullfölja sina studier. Deras möjligheter får inte vara beroende av hemortskommun. Statens ansvar för dessa ungdomars möjligheter till gymnasiestudier bör slås fast.

Sedan socialutskottet hänvisat till de pågående förhandlingarna mellan SFN och kommun- och landstingsförbunden underströk utskottet att förhandlingarna därför borde bedrivas med inriktning på att frågan måste bringas till en skyndsam lösning. I avvaktan härpå hade utskottet ingen erinran mot att berörda kommuner debiterades en preliminär avgift i enlighet med vad som anförts i budgetpropositionen. I denna del av betänkandet anfördes slutligen att vad utskottet uttalat om statens ansvar för dessa ungdomars gymnasiestudier borde riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vidare uttalades i betänkandet att utskottet som en följd av det principiella ställningstagandet inte ansåg det befogat att anslå ytterligare medel för omvårdnad av vissa gymnasieelever. För den händelse staten för att trygga elevernas skolgång tillfälligt måste bidra ekonomiskt till deras omvårdnad fanns enligt utskottet utrymme för detta inom förslagsanslaget. Utskottet tillstyrkte den föreslagna medelsanvisningen under anslagsposten G 4. Kostnader för viss utbildning av handikappade m.m.

I samband med behandlingen av 1988 års budgetproposition i denna del hänvisade socialutskottet till detta uttalande (SoU 1987/88:20 s. 15). Socialutskottet, som noterade att förhandlingarna mellan SFN och kommun- och landstingsförbunden ännu inte avslutats, vidhöll sitt ställningstagande att det principiella ekonomiska ansvaret åvilade vederbörande primär- och landstingskommuner. Utskottet hänvisade vidare till att frågan också skulle behandlas av den av regeringen tillsatta arbetsgruppen för beredning av vissa frågor om handikappade och förutsatte att frågan bringades till en snar lösning.

Frågan debatterades den 6 december 1988 i riksdagen (RD 1988/89:39).

Socialutskottet har den 21 mars 1989 (SoU 1988/89:19) i samband med behandlingen av 1989 års budgetproposition i denna del konstaterat att frågan om ansvaret för gymnasieutbildningen för svårt rörelsehindrade ungdomar med förtur behandlas av kommittén om samhällets stöd till människor med funktionshinder (handikapputredningen). Utskottet ansåg att kommitténs arbete borde avvaktas innan riksdagen överväger något initiativ i frågan. I fråga om medelsanvisningen hade socialutskottet inte någon erinran mot budgetpropositionens förslag.

I en reservation (c, vpk och mp) framfördes att socialutskottet i stället borde ha uttalat följande.

En betydligt mindre andel av de svårt rörelsehindrade ungdomarna än av andra ungdomar genomgår gymnasieutbildning. Ett av skälen till detta är att små kommuner finner det betungande att betala för de boende- och vårdkostnader som uppkommer, ca 500 000 kr. per elev och år, vid Skärholmens gymnasium. Staten bör ha ansvaret för de svårt rörelsehindrade ungdomarnas gymnasiestudier. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna.

Riksdagen biföll reservationen.

Utskottet

Det uttalande riksdagen ställt sig bakom våren 1987 innebär visserligen att det ekonomiska ansvaret för omvårdnaden om de rörelsehindrade ungdomarna rent principiellt skall anses åvila vederbörande primär- och landstings-

kommuner. Emellertid framhålls dessutom i uttalandet att elevernas möjligheter inte får vara beroende av hemortskommun och att statens ansvar för denna begränsade grupp ungdomar bör slås fast.

Sedan detta uttalande gjordes har frågan inte kunnat lösas. I stället har Svenska kommunförbundet sommaren 1988 framfört att det vill återföra till staten det ekonomiska ansvar som Kommunförbundet och Landstingsförbundet principiellt har åtagit sig. Dessutom har socialstyrelsen sett det som ett angeläget ansvar för statsmakterna att kunna garantera ungdomarna den undervisning och det boende som behövs. Av socialstyrelsens rapport framgår att regeringens beslut om kostnadsdebitering i något fall fått olyckliga konsekvenser, genom att frågan fått lösas inom ramen för socialt bistånd. Det har också förts fram uppgifter om att enskilda elever i flera fall blivit föremål för allmän diskussion inom kommunen och att rörelsehindrade elever utsatts för övertalning för att i första hand förmås acceptera en gymnasieutbildning på hemorten. En anledning till dessa konsekvenser är självfallet att beslutet fattades utan att kostnadsfördelningen i sin helhet var förankrad hos de båda kommunförbunden.

Av de ovan redovisade förhållandena framgår enligt utskottets mening att det krav riksdagen ställt i fråga om ansvar för berörda ungdomars gymnasiestudier inte uppfyllts på ett tillfredsställande sätt. Det borde således ha vidtagits mer kraftfulla åtgärder från ansvarigt håll för att bringa frågan till en skyndsam lösning.

Utskottets anmälan

Resultatet av den i det föregående redovisade granskningen av statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning samt regeringens skrivelse 1988/89:75 med redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen får utskottet härmed för riksdagen anmäla.

Stockholm den 2 maj 1989

På konstitutionsutskottets vägnar

Olle Svensson

Närvarande: Olle Svensson (s), Anders Björck (m), Catarina Rönnung (s), Kurt Ove Johansson (s), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Sture Thun (s), Hans Nyhage (m), Sören Lekberg (s), Anita Modin (s), Torgny Larsson (s), Elisabeth Fleetwood (m), Ylva Annerstedt (fp), Bengt Kindbom (c), Bo Hammar (vpk), Hans Leghammar (mp), och Ulla Pettersson (s).

Vid behandlingen av punkt 11 - krigsmaterielexport - har Ingela Mårtensson (fp) ersatt Ylva Annerstedt; punkt 13 - utlänningsärenden - har Ingela Mårtensson (fp) ersatt Ylva Annerstedt och Rolf L Nilson (vpk) ersatt Bo Hammar; punkt 14 - jämställdhetsfrågor - har Ingela Mårtensson (fp) ersatt Ylva Annerstedt; punkt 17 - utbyggnaden av väg E 6 - har Ingela Mårtensson (fp) ersatt Ylva Annerstedt och Rolf L Nilson (vpk) ersatt Bo Hammar.

Reservationer

1. Telefonavlyssningen av Miro Baresic (punkt 12)

Anders Björck (m), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Elisabeth Fleetwood (m), Ylva Annerstedt (fp), Bengt Kindbom (c) och Hans Leghammar (mp) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 42 börjar med "Rätten för" och på s. 43 slutar med "detta beslut" bort ha följande lydelse:

Reglerna i regeringsformen ger ett särskilt skydd mot hemlig telefonavlyssning. De lagbestämmelser som i övrigt finns på detta område är av särskilt restriktiv natur. För hemlig telefonavlyssning gäller således i allmänhet att domstol skall pröva frågan och att besluten ovillkorligen skall begränsas i tiden. De särskilda lagar som gäller på detta område har dessutom begränsad giltighetstid. Regelsystemet ger således klart uttryck för att största möjliga försiktighet skall iakttas när det gäller sådana ingrepp i den enskildes personliga integritet som det här är fråga om. Om en avsikt med en lagbestämmelse varit att den skall innefatta en befogenhet att besluta om hemlig avlyssning bör det mot denna bakgrund kunna förutsättas att detta klart uttryckts i bestämmelsen. Med hänsyn till skyddet för den enskildes personliga integritet måste också tolkningen av en oklar bestämmelse vara särskilt restriktiv när det är fråga om tvångsmedel.

Rätten för en intagen att föra telefonsamtal, möjligheten att vägra honom denna rätt samt utrymmet för telefonavlyssning med den intagnes vetskap regleras i 30 § kriminalvårdslagen. Enligt 31 § kan regeringen för visst fall förordna om avvikelse från bestämmelserna i bl.a. 30 § om det är påkallat med hänsyn till rikets säkerhet. Såsom paragrafen är utformad utesluter den i och för sig inte en befogenhet att förordna om hemlig telefonavlyssning. Förarbetena till bestämmelsen ger emellertid inte stöd för en sådan tolkning. Enligt dessa avses med bestämmelsen närmast en befogenhet att företa åtgärder för att hindra avslöjandet av militära hemligheter. Det är således fråga om att i vissa fall ge utrymme för att begränsa möjligheten för en intagen att tala i telefon och lämna ut uppgifter. Syftet med bestämmelsen har uppenbarligen inte varit att den skulle tillämpas i spaningssyfte. För hemlig telefonavlyssning i spaningssyfte finns för övrigt andra bestämmelser. Ej heller ger bestämmelsen något utrymme för att tolka in en möjlighet till telefonavlyssning för att förebygga brott, annat än om militära hemligheter avslöjas. För hemlig telefonavlyssning i brottsförebyggande syfte finns också särskilda bestämmelser i den s.k. spaningslagen.

Mot den angivna bakgrunden kan det inte anses försvarligt att i 31 §

kriminalvårdslagen tolka in en befogenhet att besluta om hemlig telefonavlyssning. Regeringens beslut om telefonavlyssning av Baresic har således enligt utskottets mening inneburit en alltför extensiv tillämpning av bestämmelsen.

Utskottet vill tillägga att beslutet om telefonavlyssning av Baresic skiljer sig från den tidigare tillämpningen av bestämmelsen. I de båda tidigare fallen var det fråga om sådana omständigheter som förutsattes i förarbetena.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att regeringen genom beslutet om hemlig telefonavlyssning av Baresic överskridit den befogenhet som 31 § kriminalvårdslagen ger. Det framstår dessutom som anmärkningsvärt att beslutet fattades utan kunskap om att det skulle komma att beröra andra helt utomstående personer.

Beslutet fattades kort efter mordet på Olof Palme. Enligt utskottet var det i denna extraordinära situation i viss mån förståeligt att regeringen sökte olika vägar i syfte att hindra våldsdåd. Det är emellertid även i sådana situationer särskilt angeläget att lagarna inte åsidosätts. Utskottet anser sig därför vilja påtala det felaktiga i regeringens beslut.

2. Regeringens kontakter med den s.k. Ebbe Carlsson-affären – Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson (punkt 12)

Anders Björck (m), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Elisabeth Fleetwood (m), Ylva Annerstedt (fp), Bengt Kindbom (c) och Hans Leghammar (mp) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 49 börjar med "Vid den" och på s. 50 slutar med "hösten 1988" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill först framhålla att ett statsråd självfallet har rätt att motta upplysningar från en privatperson, även i ett ärende som är föremål för myndigheternas handläggning. Det anmärkningsvärda med Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson är emellertid enligt utskottets uppfattning deras omfattning och intensitet.

Det är enligt utskottets uppfattning rimligt att justitieministern efter hänvändelse från en tidigare regeringsledamot och nuvarande svensk ambassadör tog emot en person som ansåg sig ha viktiga uppgifter att lämna rörande mordet på landets statsminister. Efter att ha lyssnat på denna information hade emellertid det riktiga i denna situation varit att hänvisa till pågående säpoutredning och behöriga myndigheter, i första hand då till förundersökningsledningen. I stället fortsatte Anna-Greta Leijon att sammanträffa med Ebbe Carlsson. Kulmen i denna utveckling nåddes den 4 maj då hon utan att samråda med regeringskolleger eller myndigheter utfärdade ett olagligt rekommendationsbrev åt Ebbe Carlsson. Till denna fråga återkommer utskottet i det följande.

Några omständigheter i Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson bör enligt utskottet särskilt uppmärksammas. För det första insåg hon – och det har hon själv medgett vid utfrågningarna – att hemliga uppgifter lämnats ut till Ebbe Carlsson. Hon borde ha reagerat genom att ta upp denna sak med rikspolischefen. För det andra borde hon, när hon fick reda på att

Ebbe Carlssons verksamhet och delar av polisens verksamhet i sammanhanget finansierades med privata pengar, ha förklarat för honom och för rikspolischefen att privatfinansierad polisverksamhet inte får förekomma. Det är numera uppenbart att privata pengar har haft betydelse vid t.ex. anskaffningen av avlyssningsutrustning.

Vid den fortsatta granskningen har framkommit vissa nya uppgifter Anna-Greta Leijon fått vid sina kontakter med Ebbe Carlsson under våren 1988. Hon har själv uppgett att hon erhållit uppgifter som enligt Ebbe Carlsson härrörde från avlyssning med dold mikrofon. Enligt utskottet borde Anna-Greta Leijon ha vidtagit mera bestämda åtgärder för att försäkra sig om att påståendena om att polisen utnyttjade olagliga spaningsmetoder blev kontrollerade av behöriga myndigheter. Hon borde också tillsett att denna information nått förundersökningsledaren i mordutredningen.

Ebbe Carlsson har också informerat Anna-Greta Leijon om att det hos säkerhetspolisen fanns vissa uppgifter från 1970-talet om kabinettssekreterare Pierre Schori, samt att säkerhetspolisen hade ett fortlöpande och mera allmänt intresse för Schori. Enligt utskottet borde Anna-Greta Leijon omedelbart fört dessa uppgifter vidare i regeringen, i första hand borde hon ha informerat stats- och utrikesministrarna.

Sammanfattningsvis anser utskottet att det allvarliga med det stöd Anna-Greta Leijon gav Ebbe Carlsson är att hans teorier och verksamhet bland berörda myndigheter uppfattades som sanktionerade av justitieministern. Härigenom kom hon att på ett obehörigt sätt påverka myndigheternas handlande. För detta förtjänar hon enligt utskottets uppfattning kritik.

3. Regeringens kontakter med den s.k. Ebbe Carlsson-affären – Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson (punkt 12)

Bo Hammar (vpk) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 49 börjar med "Vid den" och på s. 50 slutar med "hösten 1988" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill först framhålla att ett statsråd självfallet har rätt att motta upplysningar från en privatperson, även i ett ärende som är föremål för myndigheternas handläggning.

Det är enligt utskottet rimligt att justitieministern efter hänvändelse från en tidigare regeringsledamot och nuvarande svensk ambassadör tog emot en person som ansåg sig ha viktiga uppgifter att lämna rörande mordet på landets statsminister. Efter att ha lyssnat på denna information borde emellertid det riktiga i denna situation ha varit att hänvisa till behöriga myndigheter, i första hand då förundersökningsledningen. I stället fortsatte Anna-Greta Leijon att sammanträffa med Ebbe Carlsson. Kulmen i denna utveckling nåddes den 4 maj då hon utan att samråda med regeringskolleger eller myndigheter utfärdade ett rekommendationsbrev vars innehåll stod i strid med gällande lagstiftning. Till denna fråga återkommer utskottet i det följande.

Några omständigheter i Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson bör enligt utskottet särskilt uppmärksammas. För det första insåg hon –

och det har hon själv uppgett vid utfrågningarna – att hemliga uppgifter lämnats ut till Ebbe Carlsson. Hon borde ha reagerat genom att ta upp denna sak med rikspolischefen. För det andra borde hon, när hon fick reda på att Ebbe Carlssons verksamhet och delar av polisens verksamhet i sammanhanget finansierades med privata pengar, ha gjort klart för honom och för rikspolischefen att privatfinansierad polisverksamhet inte får förekomma. Det är numera uppenbart att privata pengar har haft betydelse vid t.ex. anskaffningen av avlyssningsutrustning.

Vid den fortsatta granskningen har framkommit vissa nya uppgifter om den information Anna-Geta Leijon fått vid sina kontakter med Ebbe Carlsson under våren 1988. Anna-Greta Leijon har själv uppgett att hon erhållit uppgifter som enligt Ebbe Carlsson härrörde från avlyssning med dold mikrofon. Enligt utskottet är det värt att notera att Anna-Greta Leijon inte fått sådana upplysningar att hon haft anledning misstänka att denna typ av avlyssning använts i mordutredningen. Hon har endast tagit del av ett par obekräftade uppgifter som påstods härröra från buggning, som skulle ha förekommit vid tiden för mordet.

Enligt utskottet har Anna-Greta Leijon genom att kontakta Nils Erik Åhmansson gjort vad på henne ankom för att kontrollera de obekräftade påståendena. Det finns därför ingen anledning att rikta kritik mot henne i denna del.

Ebbe Carlsson har också informerat Anna-Greta Leijon om att det hos säkerhetspolisen fanns vissa uppgifter från 1970-talet om kabinettssekreterare Pierre Schori, samt att säkerhetspolisen haft ett fortlöpande och mera allmänt intresse för Schori. Anna-Greta Leijon har uppgett att hon betraktade de specifika uppgifterna som rent skvaller och att hon fått uppfattningen att de härrörde ur personalkontrollen. Några uppgifter som kunde tyda på att säkerhetspolisens intresse för Schori hade något sammanhang med mordutredningen, eller på att det skulle finnas planer på hemlig avlyssning riktad mot Schori, har hon över huvud taget inte nåtts av. Den information hon har fått har hon sett som exempel på att det i personalkontrollen kan finnas uppgifter som borde rensas bort.

Utskottet anser inte att det kan läggas Anna-Greta Leijon till last att hon inte på grundval av den information hon erhållit vidtog ytterligare åtgärder eller förde informationen vidare i statsrådskretsen.

Sammanfattningvis anser utskottet att det allvarliga med det stöd Anna-Greta Leijon gav Ebbe Carlsson är att hans teorier och verksamhet bland berörda myndigheter uppfattades som sanktionerade av justitieministern. Härigenom kom hon att på ett obehörigt sätt påverka myndigheternas handlande. För detta förtjänar hon enligt utskottets uppfattning kritik.

4. Regeringens kontakter med den s.k. Ebbe Carlsson-affären – statsministerns kontakt med Ebbe Carlsson-affären (punkt 12)

Anders Björck (m), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Elisabeth Fleetwood (m), Ylva Annerstedt (fp) och Bengt Kindbom (c) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 50 börjar med "Utfrågning-

arna har" och slutar med "till betänkandet" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill slutligen något beröra statsministerns roll i sammanhanget. Utfrågningarna har inte gett något belägg för att statsministern redan i december 1987 av Carl Lidbom skulle ha informerats om påstådda missförhållanden vid säkerhetsavdelningen, eller i övrigt fått någon information med anknytning till den kommande Ebbe Carlsson-affären.

Ingvar Carlsson sammanträffade aldrig själv med Ebbe Carlsson med anledning av dennes information och teorier men fick redan dagen efter Anna-Greta Leijons långa möte med Ebbe Carlsson en kortfattad information. Enligt vitbokens uppgifter var de överens om att det var myndigheternas sak att ansvara för den fortsatta handläggningen. Trots att ett sådant uppdrag borde ha getts till berörd myndighet uppmanade statsministern justitieministern att bedriva arbetet med att kontrollera de aktuella uppgifterna så skyndsamt som möjligt. Statsministern har således bidragit till att justitieministerns kontakter med Ebbe Carlsson fortsatte vilket utskottet finner anmärkningsvärt.

5. Åtgärder av förundersökningskaraktär – rekommendationsbrevet till Ebbe Carlsson (punkt 12)

Olle Svensson, Catarina Rönnung, Kurt Ove Johansson, Sture Thun, Sören Lekberg, Anita Modin, Torgny Larsson och Ulla Pettersson (alla s) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 54 börjar med "I vitboken" och på s. 55 slutar med "allvarlig kritik" bort ha följande lydelse:

I den aktuella handlingen sägs att Ebbe Carlsson på justitieministerns uppdrag ("on my authority") har tagit kontakt med den avsedda brittiska myndigheten. Denna formulering är enligt utskottets mening sådan att den ger en läsare uppfattningen att justitieministern gett Ebbe Carlsson ett uppdrag. Det förekommer också andra formuleringar som är av samma karaktär.

Genom bestämmelserna i rättegångsbalken om förundersökning i brottmål regleras kompetensfördelningen. Härav följer att justitieministern inte har befogenhet att lämna ett sådant uppdrag. Utgår man enbart från den utformning Anna-Greta Leijon gett handlingen framgår därmed att hon överskridit sina befogenheter som statsråd.

Utskottets slutsatser huruvida Anna-Greta Leijon lämnat Ebbe Carlsson ett uppdrag kan emellertid inte grundas enbart på den skriftliga utformningen av handlingen i fråga. Betydelse måste också vid prövningen tillmätas statsrådets egen uppfattning om innebörden av och avsikten med den ifrågavarande handlingen.

Utskottet kan konstatera att såväl Anna-Greta Leijon som Ebbe Carlsson har uppgett att det *inte* var fråga om att ge Ebbe Carlsson ett uppdrag. Avsikten var att förse Ebbe Carlsson med ett rekommendationsbrev för att – om möjligt – underlätta för honom att få kontakt med den brittiska myndigheten. Det kan erinras om att vad Ebbe Carlsson vid den första kontakten med Anna-Greta Leijon den 2 maj 1988 angående Englandsresan sade sig behöva var "ett rekommendationsbrev" och att det inte heller i övrigt finns några uttalanden inför utskottet som tyder på att det skulle ha

varit fråga om något annat än ett rekommendationsbrev. För Anna-Greta Leijons uppgift om vad som avsetts med brevet talar enligt utskottets mening vidare att Anna-Greta Leijon – mot bakgrund av vad rikspolischefen framfört till henne – inte hade anledning utgå från annat än att resan skulle företas inom ramen för det vid den tiden sedan länge etablerade samarbetet mellan rikspolischefen och Ebbe Carlsson. Att Ebbe Carlsson därvid i samråd med rikspolischefen företog utlandsresor framgår inte bara av vad rikspolischefen uppgett utan också av vad chefen för rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning har uttalat bl.a. om följeslagare åt Ebbe Carlsson vid resor till Frankrike och England.

Enligt utskottets mening har granskningen inte visat att Anna-Greta Leijon genom att utfärda handlingen haft för avsikt att ge Ebbe Carlsson ett uppdrag. Däremot är det klart att brevet formulerats så att det för en utomstående måste uppfattas som om hon gett Ebbe Carlsson ett uppdrag. Ett brev från ett statsråd med denna innebörd står i strid med bestämmelserna i 11 kap. 7 § regeringsformen. Anna-Greta Leijon har genom att underteckna ett sådant brev brustit i den omsorg och noggrannhet som ålegat henne som statsråd. För detta kan hon inte undgå kritik. Vidare bör påtalas att hon i samband med utfärdande av brevet inte samrått med någon annan.

6. Kontakter med spaningsledningen (punkt 12)

Anders Björck (m), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Elisabeth Fleetwood (m), Ylva Annerstedt (fp), Bengt Kindbom (c) och Bo Hammar (vpk) anser att den del av utskottets yttrande på s. 57 som börjar med "Utskottet gör" och slutar med "till betänkande" bort ha följande lydelse:

Granskningen har enligt utskottets mening gett vid handen att justitieministern på olika sätt inför rikspolischefen gett uttryck för uppfattningen att Ebbe Carlssons uppgifter borde tillmätas betydelse för mordutredningen. Enligt JK:s utredning framhöll Anna-Greta Leijon vid den middag som ägde rum den 5 april 1988 vikten av att PKK-utredningen bedrevs med kraft. Hon har också inför riksåklagaren uppgett att Ebbe Carlsson hade "vårt stöd". Anna-Greta Leijon har vidare vid upprepade tillfällen anmodat rikspolischefen att kontrollera uppgifterna. I sammanhanget bör även vägas in den omständigheten att Anna-Greta Leijon får anses aktivt ha stött Ebbe Carlssons reseverksamhet. Det gäller såväl det i föregående avsnitt diskuterade s.k. rekommendationsbrevet som Anna-Greta Leijons uttalande om finansieringen av resorna. Till detta kommer Anna-Greta Leijons upprepade sammanträffanden med Ebbe Carlsson, vilka man kan utgå ifrån att Ebbe Carlsson hänvisat till när han i sin tur talat med Åhmansson. För Åhmansson måste detta ha framstått som ett stöd åt Ebbe Carlssons teorier. I vilken utsträckning Anna-Greta Leijons handlande påverkat spaningsledningen är av naturliga skäl svårt att bedöma. Det är heller inte utskottets uppgift att granska myndigheternas åtgärder.

Sammanfattningsvis anser sålunda utskottet att Anna-Greta Leijon inte kan undgå kritik i nu berörda avseenden.

7. Kontakter med åklagarna – underrättelse till förundersökningsledningen (punkt 12)

Olle Svensson, Catarina Rönnung, Kurt Ove Johansson, Sture Thun, Sören Lekberg, Anita Modin, Torgny Larsson och Ulla Pettersson (alla s) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 59 börjar med "Utskottet vill" och slutar med "mot dåvarande justitieministern" bort ha följande lydelse:

Av utkastet till betänkande framgår att såväl Anna-Greta Leijon som Sten Heckscher vid ett flertal tillfällen påpekade för rikspolischefen vikten av att förundersökningsledningen underrättades om Ebbe Carlssons verksamhet. Där redovisas också JK:s bedömning av rikspolischefens ansvar för att förundersökningsledningen erhöll sådan information.

Utskottet har endast anledning ta ställning till frågan huruvida Anna-Greta Leijon kan anses ha något ansvar för att förundersökningsledningen inte blivit underrättad i ovannämnda hänseende förrän den 9 maj.

Utskottet vill först erinra om den uppfattning som den parlamentariska kommissionen framfört om att dåvarande justitieministern Sten Wickbom redan tidigt borde ha erinrat polisledningen om reglerna i rättegångsbalken om ledning av förundersökning. Utskottet instämde i denna uppfattning (se KU 1987/88:40 s. 14).

Mot denna bakgrund kan den frågan ställas om de erinringar Anna-Greta Leijon gjort till rikspolischefen varit tillräckliga eller om hon därutöver själv borde ha kontaktat förundersökningsledningen i anledning av Ebbe Carlssons information. Anna-Greta Leijon har vid utfrågningen inför utskottet framhållit att hon inte borde ha informerat åklagarna eftersom detta skulle ha inneburit att hon hade "försökt inta rikspolischefens plats" i förhållande till åklagarna. Hon har vidare hävdat att hon utgått från att rikspolischefen skulle förmedla informationen i fråga till åklagarna.

Utskottet har som nämnts tidigare i olika sammanhang behandlat frågan om s.k. informella kontakter mellan regeringskansliet och myndigheterna och har då framhållit att stor återhållsamhet måste iakttas vid sådana kontakter, särskilt i sådana fall då frågan rör myndighetsutövning mot enskild eller som rör tillämpning av lag (11 kap. 7 § regeringsformen). Dessa informella kontakter bör enligt vad utskottet uttalat i särskilt hög grad avse informationsutbyte.

Det kan hävdas att det skulle ha varit svårt för justitieministern att informera åklagarna om Ebbe Carlssons verksamhet utan att överskrida de gränser för ingripande i myndighetsutövning som är uppställda i 11 kap. 7 § regeringsformen. Enligt utskottets bedömning skulle hon dock utan att överskrida dessa gränser ha kunnat upplysa förundersökningsledningen om att rikspolischefen hade information att ge.

Emellertid har Anna-Greta Leijon vid flera tillfällen erinrat rikspolischefen om vikten av att hålla åklagarna underrättade. Hon har haft anledning att anta att hennes erinringar gett resultat. Utskottet anser således att Anna-Greta Leijon vidtagit tillräckliga åtgärder för att tillse att åklagarna hölls underrättade.

8. Kontakter med åklagarna – frågan om obehörig påverkan på handläggning av eventuella tystnadspliktsbrott m.m. (punkt 12)

Anders Björck (m), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Elisabeth Fleetwood (m), Ylva Annerstedt (fp) och Bengt Kindbom (c) anser att den del av utskottets yttrande på s. 60 som börjar med "Utskottet gör" och slutar med "från förundersökningen" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet kan de uttalanden som justitieministern riktat till riksåklagaren om det angelägna i att mordutredningen prioriterades uppfattas som ett försök att påverka den utredning av eventuella tystnadspliktsbrott som det ankom på myndigheterna att företa. Detta gäller oavsett att JK sedermera kommit fram till att något tystnadspliktsbrott inte begåtts när Ebbe Carlsson fick del av handlingar från förundersökningen. Som tidigare anförts borde Anna-Greta Leijon också ha tillsett att åklagarna fick information om att hon från Ebbe Carlsson erhållit upplysningar som antydde att olaglig avlyssning kunde ha ägt rum under ett tidigare skede av mordutredningen. Anna-Greta Leijon kan inte undgå kritik i nu berörda hänseenden.

9. Kontrollen av påstådda missförhållanden inom rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning (punkt 12)

Anders Björck (m), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Elisabeth Fleetwood (m), Ylva Annerstedt (fp) och Bengt Kindbom (c) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 62 börjar med "Med det" och slutar med "mest ändamålsenliga" bort ha följande lydelse:

Den fortsatta granskningen av regeringens befattning med frågan om säkerhetspolisens organisation och arbetsmetoder har gett anledning till följande bedömning.

Som konstaterades i utkastet till betänkande medgav säpokommitténs direktiv att kommittén kunde ta upp frågan om eventuella missförhållanden inom säkerhetsavdelningen till granskning.

Hela kommittén informerades dock aldrig om de påstådda missförhållandena. Både Carl Lidbom och statsministern har uppgivit att det var statsministerns önskan att så inte skulle ske. Kommittén förhindrades därmed att kontrollera uppgifterna. I stället valde regeringen att själv ta ansvaret för kontrollen av uppgifterna. Något särskilt regeringsuppdrag gavs ej. Så borde emellertid ha skett.

Kommitténs ordförande Carl Lidbom har kommit att spela en central roll i det som kom att kallas Ebbe Carlsson-affären. Hans Holmér och Ebbe Carlsson närmade sig Carl Lidbom i omedelbar anslutning till hans utnämning. Sedermera blev det Carl Lidbom som introducerade Ebbe Carlsson både för rikspolischefen och Anna-Greta Leijon.

Det har också visat sig att valet av säpoutredare har haft betydelse för Ebbe Carlsson-affärens utveckling.

Vid partiledaröverläggningar den 14 oktober 1988 redovisade företrädarna för två av oppositionspartierna att de inte längre hade något förtroende för ordföranden i säpokommittén. Därför kunde deras partier inte heller tänka

sig att delta i det fortsatta kommittéarbetet med Lidbom som ordförande. Direkt efter överläggningarna förklarade statsministern att Lidbom skulle fortsätta sitt uppdrag som ensamutredare med uppdrag att göra en genomlysning av den polisiära säkerhetstjänsten. Utredningsmaterialet skulle i ett senare skede överlämnas till en ny parlamentarisk kommitté som skulle få till uppgift att lägga fram förslag till förändringar. Lidbom fick sitt förordnande som ensamutredare den 27 oktober 1988 och avlämnade sin rapport den 10 april 1989.

Enligt utskottet är det särskilt angeläget med samarbete över partigränserna i en fråga av så speciell karaktär som granskning av säkerhetspolisen. Det har varit olyckligt att Carl Lidbom själv fortsatte utredningsarbetet utan parlamentarisk förankring. Statsministern kan inte undgå kritik för handläggningen av denna fråga.

10. Kontrollen av påstådda missförhållanden inom rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning (punkt 12)

Bo Hammar (vpk) och Hans Leghammar (mp) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 62 börjar med "Med det" och slutar med "mest ändamålsenliga" bort ha följande lydelse:

I samband med Ebbe Carlsson-affären har en rad mycket allvarliga uppgifter framkommit om missförhållanden inom rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning. Utskottet ser särskilt allvarligt på uppgifterna om att det förekommit systematiska kränkningar av grundlagens stadganden om förbud mot hemlig avlyssning och åsiktsregistrering. Vad gäller frågan om åsiktsregistrering avser utskottet att snarast återkomma med förslag till riksdagen. Utskottet vill starkt understryka vikten av att åsiktsregistrering med kraft beivras.

Utskottet har självklart inte till uppgift att granska säkerhetsavdelningens arbete. Men rikspolisstyrelsen är ett centralt ämbetsverk som enligt 11 kap. 6 § regeringsformen lyder under regeringen. Ansvaret för rikspolisstyrelsens, inkl. dess säkerhetsavdelning, organisation och sätt att fungera åvilar därför ytterst regeringen. Utskottet finner med anledning av vad som framkommit det vara mycket angeläget att kontrollen över och insynen i säkerhetsavdelningens arbete förstärks. Denna kontroll och insyn bör ske under parlamentarisk medverkan från samtliga riksdagspartier.

11. Utlänningsärenden såvitt avser regeringens praxis i fråga om asylsökande palestinier (punkt 13)

Birgit Friggebo (fp), Hans Leghammar (mp) och Ingela Mårtensson (fp) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 66 börjar med "Inte heller" och slutar med "palestinier något uttalande från utskottets sida" bort ha följande lydelse:

Vid årets granskning har beträffande de asylsökande palestinierna framkommit att det förekommit mycket långa handläggningstider. Utskottet har förståelse för att det i dessa fall kan vara fråga om svåra avvägningar och utredningar som kan vara svåra att genomföra. Även med hänsyn till dessa

omständigheter framstår emellertid väntetiderna i vissa enskilda fall enligt utskottets mening som alldeles för långa.

12. Utlänningsärenden såvitt avser regeringens praxis i fråga om asylsökande palestinier (punkt 13)

Rolf L Nilson (vpk) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 66 börjar med "Inte heller" och slutar med "palestinier något uttlande från utskottets sida" bort ha följande lydelse:

Vid årets granskning har särskilt beträffande de asylsökande palestinierna framkommit att det förekommer att de utvisas trots att de ofta går ett mycket osäkert öde till mötes i det land de utvisas till. Det framstår enligt utskottet mot denna bakgrund som angeläget att en betydligt generösare praxis än den hittillsvarande tillämpas gentemot de palestinier som söker tillstånd att stanna i Sverige.

13. Utlänningsärenden såvitt avser uppföljning av regeringsbeslut (punkt 13)

Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Bengt Kindbom (c), Rolf L Nilson (vpk), Hans Leghammar (mp) och Ingela Mårtensson (fp) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 66 börjar med "När det gäller uppföljning" och slutar med "i framtiden" bort ha följande lydelse:

När det gäller uppföljning av utvisningsbeslut har granskningen gett vid handen att detta sker endast i enstaka fall då det framkommer uppgifter om att någon råkat illa ut i det land han utvisas till. Enligt utskottets mening bör regeringen noggrannare följa upp de fall där uppgifter framkommer om att utvisade personer utsatts för dålig behandling. Därutöver bör enligt utskottets mening uppföljning ske genom stickprov på regeringens eller invandrarverkets initiativ. Ett sådant förfarande skulle ge garanti för säkrare bedömningar i framtiden.

14. Utlänningsärenden såvitt avser terroristbestämmelserna (punkt 13)

Rolf L Nilson (vpk) och Hans Leghammar (mp) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 68 börjar med "Som utskottet anfört" och slutar med "ytterligare uttalande" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner att de nuvarande terroristbestämmelserna inte är förenliga med rättssäkerheten. Det är t.ex. inte tillfredsställande att de som ansetts som terrorister inte på ett godtagbart sätt har fått ta del av motiven för besluten. Problemet belyses av den s.k. kommunarrest som sedan flera år inskränkt en grupp kurders rörelsefrihet. Högsta domstolen har också funnit att kommunarrest kan komma att strida mot regeringsformens skydd mot frihetsberövande om den får pågå alltför länge. Mot denna bakgrund och med hänsyn till den långa tid kommunarrest nu pågått bör enligt utskottets mening regeringen besluta upphäva kommunarresten i avvaktan på resultatet av den översyn av terroristbestämmelserna som nu genomförs. Utskottet vill i detta sammanhang påtala det anmärkningsvärda i att de båda

riksdagspartierna, vänsterpartiet kommunisterna och miljöpartiet, som visat särskilt intresse för frågan, inte är representerade i utredningen.

Vad utskottet anfört ges riksdagen till känna.

15. Utlänningsärenden såvitt avser överlämnande till invandrarverket (punkt 13)

Birgit Friggebo (fp), Rolf L Nilson (vpk), Hans Leghammar (mp) och Ingela Mårtensson (fp) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 69 börjar med "Utskottets granskning" och slutar med "utskottets sida" bort ha följande lydelse:

Granskningen har gett vid handen att utlänningslagen ofta tillämpats på ett felaktigt sätt när det gäller överlämnande eller anmälan till invandrarverket. Det har inte kunnat bekräftas att den felaktiga handläggningen varit förankrad inom regeringskansliet. Regeringen har dock under lång tid ägt kännedom om missförhållandena genom de besvärsärenden som underställts regeringens prövning. Åtgärder som resulterat i faktiska förändringar har inte vidtagits av regeringen. Det är uppenbarligen så att korrigerande regeringsbeslut inte fått det genomslag som kan krävas. Mot denna bakgrund finns det enligt utskottets mening anledning att rikta anmärkning mot regeringen för de brister som förekommit när det gäller att överlämna ärenden till invandrarverket.

I detta sammanhang finns det anledning för utskottet att konstatera att den praxissamling som regeringen utlovade i samband med att riktlinjer för flyktingpolitiken antogs år 1984 inte kommit till stånd. Invandrarverket har inte fått i uppdrag att dokumentera praxis. Invandrarministern har för utskottet deklarerat att det är fråga om resurser och dessutom finner inte ministern att det finns något påträngande behov av sådan dokumentation. Eftersom riksdagen utlovats en praxissamling, så borde regeringen ha återkommit till riksdagen och redovisat denna förändrade inställning.

16. Regeringens utnämningspolitik (punkt 15)

Anders Björck, Hans Nyhage och Elisabeth Fleetwood (alla m) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 74 börjar med "Utskottet vill" och slutar med "detta betänkande" bort ha följande lydelse:

Utskottet får med anledning av den företagna granskningen och den offentliga utfrågningen av statsministern anföra följande.

Sedan föregående års granskning har regeringen utnämnt tre socialdemokrater i rad till landshövdingar, Sten Wickbom, Sigvard Marjasin och Carl Johan Åberg. Flera socialdemokratiska generaldirektörsutnämningar har skett, t.ex. Ulf Larsson, Per Borg och John-Olle Persson. Till ambassadör i Oslo har utnämnts en socialdemokratisk politiker, Lennart Bodström, och till pressråd i Madrid också en socialdemokrat, Olle Svenning. Utnämningarna visar att den socialdemokratiska regeringen på ett otillbörligt sätt favoriserar partivänner. Det förhållandet att regeringen helt nyligen utsett två borgerliga riksdagsmän till ambassadör resp. verkschef är naturligtvis positivt men rubbar inte nämnvärt den politiska snedfördelningen i utnämningspolitiken.

Som utskottet i tidigare sammanhang framhållit bör utnämningspolitiken inte styras av partipolitiska hänsyn. Förhållandena måste också bedömas under en längre tidsperiod. Vid förra årets granskning undersöktes regeringens utnämningspolitik sedan 1982. Det tidigare materialet visar på en massiv utnämning av socialdemokrater. Årets undersökning visar att snedvridningen fortsatt. Detta är utomordentligt betänkligt, och det är för utskottet uppenbart att regeringen inte följer grundlagens bud om att endast förtjänst och skicklighet skall vara avgörande vid höga statliga utnämningar.

I Sverige ligger utnämningsmakten vad gäller högre statliga tjänster ensam hos regeringen och är inte som i t.ex. USA delad med kongressen. Regeringen har därför själv ansvaret för att regeringsformens bestämmelser om utnämningsmakten följs.

En stark partipolitisering av det slag som skett av utnämningarna kan inte accepteras. Stor skada är redan skedd. Allmänhetens förtroende för t.ex. integriteten hos de centrala ämbetsverken kan självfallet skadas om de uppfattas som instrument för socialdemokratiska politiker. Frågan har också rättssäkerhetsaspekter. En inriktning på att i betydande utsträckning utnämna partivänner till höga statliga ämbeten leder naturligt till krav på att också kommande regeringar skall ha samma möjlighet att utnämna partitroget folk. Därmed skapas ett system där chefer regelmässigt byts ut vid regeringsskiften. Detta är inte en eftersträvansvärd ordning men torde bli ofrånkomlig med tanke på de senaste årens missbruk av utnämningsmakten genom en massiv satsning på socialdemokrater i de mest skilda utnämningssammanhang. Ansvaret härför åvilar regeringarna Palme och Carlsson.

Under hänvisning till det anförda finner utskottet skäl rikta kritik mot regeringen i denna fråga.

17. Regeringens utnämningspolitik (Wretborn) (punkt 15)

Anders Björck (m), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Elisabeth Fleetwood (m), Ylva Annerstedt (fp), Bengt Kindbom (c) och Hans Leghammar (mp) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 74 börjar med "Beträffande slutligen" och slutar med "lämplighet företagits" bort ha följande lydelse:

Vad gäller granskningen av regeringens beslut att förordna Christer Wretborn att inneha långtidsvikariatet på tjänsten som departementsråd och chef för utbildningsdepartementets internationella sekretariat får utskottet anföra följande.

Som framgår av handlingarna har tjänsten tillsatts efter ansökningsförfarande. Tjänsten söktes av nio personer. Sekretariatets uppgifter är enligt ledigkungörandet att biträda med planering och samordning av informations- och erfarenhetsutbyte med andra länder, bilateralt eller inom internationella organisationer samt att förbereda och medverka vid förhandlingar rörande internationella frågor. Dessutom handläggs frågor rörande internationellt kulturellt samarbete och kontakter med utrikesdepartementet.

Utskottet konstaterar att frågan om tillsättningen av tjänsten från början haft en bestämd inriktning från departementschefens sida. Trots att tjänsten ledigförklarades valde departementschefen inte den person som hade de

bästa meriterna och för verksamheten lämpligaste erfarenhetsbakgrunden. De lokala fackens samstämda uppfattning valde också departementschefen att bortse från.

Utskottet finner att regeringens beslut inte grundats på gällande regler om beaktande av kriterierna avseende förtjänst och skicklighet varför utskottet riktar kritik mot förutvarande utbildningsministern Lennart Bodström.

18. Utbyggnaden av väg E6 till motorväg mellan Stenungsund och Ljungskile (punkt 17)

Rolf L Nilson (vpk) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 85 börjar med "Vägverket är en" och på s. 86 slutar med "utskottets sida" bort ha följande lydelse:

Även om – som regeringsrätten funnit – regeringens beslut den 24 januari 1985 i formell mening inte innefattade att regeringen bestämde hur vägverket skulle besluta har det i realiteten inneburit att regeringen redan på detta tidiga stadium avgjort att en motorväg skulle byggas. Enligt utskottet har regeringen därmed otillbörligt påverkat vägverket i dess beslut om arbetsplanen.

Vid beredningen av regeringsärenden skall enligt 7 kap. 2 § regeringsformen behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter. I den omfattning som behövs skall enligt paragrafen även tillfälle lämnas sammanslutningar och enskilda att yttra sig. Regeringen fattade sitt beslut den 24 januari 1985 på ett alltför bristfälligt underlag. De stora konsekvenser som motorvägsbygget skulle medföra för miljön var inte belysta – trots att sådan kunskap fanns att tillgå vid beslutstillfället. Inte heller gjordes någon ekonomisk analys av vägprojektet. Beredningen av ärendet uppfyller därför enligt utskottets mening inte bestämmelserna i 7 kap. 2 § regeringsformen.

Utskottet avser att fortsätta granskningen av beslutet den 24 januari 1985 och kommer därvid att ägna särskild uppmärksamhet åt vad som ligger bakom beslutet.

Vad gäller regeringsbeslutet den 3 september 1987 att avslå överklagandet finner utskottet i likhet med regeringsrätten att regeringen borde ha tillämpat naturresurslagen och bestämmelsen om miljökonsekvensbeskrivning i väglagen. Med en sådan tillämpning hade vägen inte kunnat dras över det från naturvårdssynpunkt känsliga området vid Bratteforsån.

Genom att i beslutet den 9 februari 1989 åter avslå överklagandet har regeringen på nytt åsidosatt naturresurslagen. Detta finner utskottet anmärkningsvärt.

Sammanfattningsvis finner utskottet att regeringen på ett alltför bristfälligt underlag och genom otillbörlig påverkan av vägverket har bestämt att motorvägen skall byggas och att regeringen därefter genomdrivit beslutet utan att ta hänsyn till de bestämmelser till skydd för miljön som skall iakttas vid väggbyggande. För detta förtjänar regeringen allvarlig kritik.

Hans Leghammar (mp) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 85 börjar med "Vägverket är en" och på s. 86 slutar med "utskottets sida" bort ha följande lydelse:

Enligt 1 kap. 1 § regeringsformen utövas den offentliga makten under lagarna.

Vägfrågor handläggs i den ordning som gäller enligt väglagen. Vägverket är statens väghållare och har ansvaret att som första instans pröva vägärenden. En avgörande fråga för varje vägärende är om vägföretaget är tillåtet. Vid en sådan prövning skall vägverket i princip ställa vägföretagets nytta mot dess skadeverkningar. Om skadorna visar sig bli större än nyttan eller nyttan inte är tillräckligt stor, trots skadeförebyggande villkor, får vägföretaget inte komma till stånd. Vid en sådan prövning kan också andra vägalternativ diskuteras och befinnas mer ändamålsenliga, såsom förbättring av befintlig väg. Även andra kommunikationsalternativ kan diskuteras. Dessutom är det av vikt att redan på det här stadiet beakta frågor som kan komma att prövas enligt andra lagar.

För att ett vägbygge skall få påbörjas krävs dels en fastställd arbetsplan, dels att vägverket erhållit erforderliga vägrätter, dvs. rätt att förfoga över mark som behövs för väganläggningen.

Den i regeringsbeslutet den 24 januari 1985 angivna dagen för sista byggstart kan inte förstås på annat sätt än att vägverket skulle se till att även nyssnämnda förutsättningar för motorvägsbygget uppfylldes inom tiden. Därigenom har regeringen faktiskt tagit ställning i tillåtlighetsfrågan såvitt avser att en motorväg skall anläggas mellan Uddevalla och Stenungsund. En följd av beslutet är att andra lösningar och vägalternativ utesluts. Att beslutet inte anger en viss sträckning mellan orterna kan inte ändra detta förhållande.

För vägverket innehåller beslutet klara direktiv om hur vägverket skall agera i ett visst fall. Vägverket är underordnat regeringen. Av utredningen framgår också att vägverket uppfattat sig som skyldigt att följa beslutet i alla delar. Grundläggande krav för all myndighetsutövning är att handläggningen skall vara saklig och opartisk samt att lika fall skall behandlas lika.

För att förhindra otillbörlig eller annan inte önskvärd inblandning eller påverkan från överordnad myndighets sida och för att tillgodose de handläggningsprinciper som gäller i vår demokratiska rättsordning har det byggts upp ett komplicerat system av lagar och förordningar om vem som äger rätt att bestämma i viss fråga, allt i syfte att skydda enskildas rätt och andra intressen.

En av reglerna i detta system är 11 kap. 7 § regeringsformen där det bl.a. stadgas att ingen myndighet får bestämma hur förvaltningsmyndighet skall i särskilt fall besluta i ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller som rör tillämpning av lag.

Regeringen har genom att utforma sitt beslut på sätt som skett bundit vägverket till ett bestämt resultat i fråga om verkets handläggning av vägfrågan. Ett sådant förfarande från regeringens sida strider mot principer-

na för den anförda bestämmelsen och kan därför inte accepteras från konstitutionell synpunkt.

Enligt 7 kap. 2 § regeringsformen skall vid beredning av regeringsärenden behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter. I den omfattning som behövs skall tillfälle lämnas sammanslutningar och enskilda tillfälle att yttra sig. Syftet med utredningsskyldigheten är främst att regeringsbeslut skall fattas på sakliga grunder.

Av den utredning som förekommit i utskottet framgår att regeringen inte alls utrett kostnadsaspekterna innan den fattade sitt beslut.

Regeringen har därför vid beredningen av regeringsärendet åsidosatt kravet på utredning enligt 7 kap. 2 § regeringsformen såvitt nu är i fråga.

Vad gäller regeringsbeslutet den 3 september 1987 att avslå överklagandet finner utskottet i likhet med regeringsrätten att regeringen borde ha tillämpat naturresurslagen och bestämmelsen om miljökonsekvensbeskrivning i väglagen. Med en sådan tillämpning hade vägen inte kunnat dras över det från naturvårdssynpunkt känsliga området vid Bratteforsån.

Genom att i beslutet den 9 februari 1989 åter avslå överklagandet har regeringen på nytt åsidosatt naturresurslagen. Detta finner utskottet anmärkningsvärt.

Sammanfattningsvis finner utskottet att regeringen på ett alltför bristfälligt underlag och genom påverkan av vägverket har bestämt att motorvägen skall byggas och att regeringen därefter genomdrivit beslutet utan att ta hänsyn till de bestämmelser till skydd för miljön som skall iakttas vid vägbyggande. För detta förtjänar regeringen allvarlig kritik.

20. Export och import av radioaktivt och klyvbart material m.m. (punkt 18)

Bertil Fiskesjö (c), Bengt Kindbom (c), Bo Hammar (vpk) och Hans Leghammar (mp) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 88 börjar med "Utskottets granskning" och slutar med "utskottets sida" bort ha följande lydelse:

De internationella avtal som Sverige ingått ställer krav på kontroll över radioaktivt material så att sådant inte kommer till länder som inte undertecknat icke-spridningsavtalet. Enligt utskottets mening visar de utredningar som företagits att det saknas fullständig kontroll över importen och exporten av det radioaktiva materialet. Det är också tveksamt om kontrollen av det tunga vattnet varit fullständig. Mot denna bakgrund anser utskottet att regeringen bör uppdra åt ansvariga myndigheter att vidta de åtgärder som är erforderliga för att uppnå en fullständig kontroll av importen och exporten av klyvbart och radioaktivt material.

Utskottet konstaterar vidare att den nuvarande politiken är inriktad på slutförvaring av det utbrända kärnbränslet utan upparbetning. Ett väsentligt argument är att svensk kontroll skall bibehållas över det använda kärnbränslet. Allt svenskt kärnbränsle borde enligt utskottets mening stå under svensk kontroll, även de 57 ton som levererats till Cogéma.

Med beaktande av tidigare ingångna avtal om upparbetning hade enligt utskottets mening regeringen i stället bort utarbeta förslag till övergångsbes-

tämmelser och lägga fram en plan för återtagande av använt kärnbränsle som skeppats ut men ännu inte upparbetats. Härigenom skulle ha säkerställts att Sverige inte blir en förvaringsplats för andra länders radioaktiva avfall. Bränslebytet borde således inte ha medgetts och det ej upparbetade bränslet borde ha tagits hem.

Också de 140 ton använt kärnbränsle som ägs av Oskarshamns kärnkraftverk och som förvaras i Sellafield borde enligt utskottets mening tas hem för att kontrollen över kärnbränslet i fråga skall kunna säkerställas.

21. PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission AB (punkt 19)

Olle Svensson, Catarina Rönnung, Kurt Ove Johansson, Sture Thun, Sören Lekberg, Anita Modin, Torgny Larsson och Ulla Pettersson (alla s) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 90 börjar med "Enligt utskottet" och slutar med "hur detta dokumenterats" bort utgå.

22. Import av japanska bilar (punkt 20)

Birgit Friggebo och Ylva Annerstedt (båda fp) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 91 börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "utskottets sida" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet bör regeringens handlande på handelspolitikens område ske inom ramen för internationella avtal och överenskommelser och ligga i linje med den inriktning av handelspolitiken som riksdagen lagt fast.

I det aktuella fallet har regeringen konstaterat att det inte funnits någon grund för att hävda att skada eller ens hot om skada enligt GATT:s kriterier förelegat. Trots detta har regeringen vidtagit åtgärder för att påverka den japanska bilexporten till Sverige.

Dessa åtgärder måste enligt utskottet anses stå i strid med andan i de internationella överenskommelser som Sverige anslutit sig till.

Enligt utskottet var beslutet att begära överläggningar med Japan om bilexporten av den arten att det enligt bestämmelserna i 10 kap. 6 § regeringsformen borde ha varit föremål för överläggningar i utrikesnämnden.

Särskilda yttranden

1. Handläggningen av viseringsfrågor m.m. inom utrikesdepartementet (punkt 9)

Anders Björck, Hans Nyhage och Elisabeth Fleetwood (alla m) anför:

Föreliggande skillnader mellan utrikesdepartementets och säkerhetsavdelningens bedömningar i viseringsärenden är inte tillfredsställande. I ett stort antal fall har utrikesdepartementet beviljat visering trots att säkerhetsavdelningen avstyrkt. Det kan ifrågasättas om det inte skulle vara möjligt att finna grunder och former för beslutsfattandet på området som skulle medföra

större samstämmighet i förevarande viktiga och känsliga ärenden. Den pågående översynen inom utrikesdepartementet av reglerna och rutinerna på området bör inriktas på detta.

2. Handläggningen av viseringsfrågor m.m. inom utrikesdepartementet (punkt 9)

Bo Hammar (vpk) anför:

Av bl.a. den av utskottet omnämnda rapporten (SOU 1989:18) SÄPO – Säkerhetspolisens arbetsmetoder framgår att det inom säkerhetsavdelningens verksamhet på vissa punkter föreligger oklarheter i fråga om gränsdragningen mellan de uppgifter som det ankommer på utrikesdepartementet resp. säkerhetsavdelningen att fullgöra. Självklart måste det slutliga avgörandet i ärenden av i förevarande avsnitt behandlat slag fattas av de politiskt ansvariga organen där dessutom den främsta utrikespolitiska kompetensen finns. Det blir en viktig uppgift för den parlamentariska kommitté som skall arbeta vidare med rapportens förslag att på förevarande område skapa full klarhet.

3. Regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme (punkt 12)

Hans Leghammar (mp) anför:

Till grund för utskottets bedömning när det gäller hela den s.k. Ebbe Carlsson-affären har legat det granskningsarbete som utfördes under sommaren 1988 och som resulterade i ett utkast till betänkande. Då miljöpartiet de gröna inte var representerat i riksdagen vid den tiden deltog ingen företrädare för partiet i de utfrågningar som då genomfördes eller i uppläggningen av granskningsarbetet i övrigt.

Jag har därför i årets granskning haft att utgå ifrån den skriftliga dokumentation av sommarens granskning som finns i utkastet. Vid de utfrågningar som nu utförts har jag givetvis kunnat ställa vissa kompletterande frågor kring det som tidigare behandlats och som varit av speciell betydelse för mitt ställningstagande. Utrymmet härför har dock varit begränsat då årets utfrågningar i huvudsak tillkommit för att granska vissa nytillkomna uppgifter.

Vid behandlingen av de frågor som togs upp redan i utkastet har jag i de fall oenighet om bedömningen förelegat bett dem som företrätt de olika ståndpunkterna precisera grunderna för de bedömningar av regeringens handlande man kommit fram till. I de fall jag funnit att det på konstitutionella och rättsliga grunder varit befogat med kritik har jag deltagit i den. Däremot har jag avstått från detta när kritiken enligt min bedömning i huvudsak varit grundad på en politisk bedömning av lämpligheten i regeringens agerande.

När det gäller frågan om Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson har jag anslutit mig till den kritik som uttalas av de borgerliga partierna. Detta har dock skett först efter att denna förändrats i förhållande till motsvarande reservation i utkastet, på så sätt att vissa enligt min mening mer politiskt grundade omdömen uteslutits.

Vid bedömningen av frågan om Anna-Greta Leijons kontakter med spaningsledningen har jag å andra sidan kommit till den slutsatsen att de anmärkningar som övriga oppositionspartier vill rikta i huvudsak rör lämpligheten i Leijons handlande. Enligt min mening har dessa anmärkningar inte tillräcklig substans för att det skall vara berättigat att på konstitutionella grunder rikta kritik mot Anna-Greta Leijon i denna del.

4. Utbyggnaden av väg E6 till motorväg mellan Stenungsund och Ljungskile (punkt 17)

Bertil Fiskesjö och Bengt Kindbom (båda c) anför:

Centerpartiets uppfattning i frågan om utbyggnad av väg E6 till motorvägsstandard mellan Stenungsund och Ljungskile framgår av partiets ställningstaganden i riksdagens trafikutskott och i lokala och regionala organ. Ärendets konstitutionella aspekter kan det finnas anledning att återkomma till.

5. Utbyggnaden av väg E6 till motorväg mellan Stenungsund och Ljungskile (punkt 17)

Rolf L Nilson (vpk) anför:

En fortsatt ökning av privat- och lastbilstrafiken förvärrar den ekologiska krisen. En miljöanalys för västra Sverige som nyligen presenterats bekräftar att regionen är den hårdast drabbade i hela landet av luftföroreningar. Biltrafiken är den i särklass största utsläppskällan.

Alla erfarenheter visar att motorvägar alstrar ytterligare vägtrafik, medan väl fungerande spårbundna trafiklösningar minskar landsvägstrafiken och miljöproblemen. Att minska biltrafiken generellt, dvs. både privatbilism och långtradartransporter, och att flytta över resurser till satsningar på järnvägen är därför en huvuduppgift för att minska föroreningarna. Detta gäller i högsta grad för E6-ans utbredningsområde, där den ständigt ökande tunga trafiken är ett allt värre gissel för miljön och trafiksäkerheten.

Enligt vänsterpartiet kommunisterna är det oförsvarligt att satsa på projekt som ökar utsläppsmängderna i de hårdast drabbade områdena. Motorvägsutbyggnader tar dessutom större ytor värdefull mark i anspråk än järnvägsprojekten. I fallet med ScanLink- och E6-utbyggnaden i Bohuslän berörs dessutom skyddsvärd natur av riksintresse, vilken måste bevaras enligt naturresurslagen.

Vänsterpartiet kommunisterna har sedan 1985 konsekvent verkat för att stoppa motorvägs- och ScanLink-planerna. Lika konsekvent har vi agerat för en kraftig utbyggnad av den miljövänliga järnvägen. Det gäller såväl en snabbare dubbelspårsutbyggnad av västkustbanan, upprustning och utbyggnad av Bohusbanan som motsvarande satsningar i landet i övrigt.

Vi anser i dag, liksom tidigare, att motorvägsbyggnationen i Bohuslän skall avbrytas. Genomförda analyser visar att pågående satsning på E6 inte kan motiveras ens av kortsiktigt ekonomiska skäl.

Vänsterpartiet kommunisterna vill utöver det ovan nämnda hänvisa till alla de partimotioner, interpellationer och frågor vi lämnat under åren 1985–1989 i riksdagen.

6. Utbyggnaden av väg E6 till motorväg mellan Stenungsund och Ljungskile (punkt17)

Hans Leghammar (mp) anför:

Rent principiellt bör det inte råda någon tvekan om var miljöpartiet de gröna står i motorvägsfrågan. Men det är inte miljö- och resursfrågorna som vi har haft som utgångspunkt för vår anmälan till konstitutionsutskottet.

Enligt vår uppfattning är utredningen i konstitutionsutskottet bristfällig bl.a. när det gäller beslutet den 24 januari 1985. Vi har därför begärt att utredningen skall fortsätta och att ärendet skall bordläggas till hösten. Utskottet har avvisat vår begäran.

Vi har påpekat att det kan finnas en koppling mellan regeringen eller enskilda statsråd, å ena sidan, och företrädare för Volvo och ScanLink-gruppen, å den andra, och velat få utrett om det getts några utfästelser från regeringens sida om motorvägsbygget. Dessutom har vi önskat få utrett vilka överväganden som regeringen eller enskilda statsråd gjorde med anledning av motorvägsfrågan. Kan det vara så att regeringen eller enskilda statsråd tidigt bundit sig för en viss lösning? Även andra frågor som vi ställt är outredda.

Enligt vår uppfattning är det angeläget att konstitutionsutskottets granskning i förevarande fall leder till en allsidig belysning av regeringens handläggning av ärendet och statsrådens tjänsteutövning. Det är inte tillfredsställande att såsom nu sker låsa fast en bristfällig utredning till ett utskottsbetänkande.

Vi har därför motsatt oss ett betänkande som grundas på befintlig utredning. Detta har vi dessvärre varit ensamma om i utskottet.

Utredningen måste gå vidare. Vi kommer därför att förnya vår granskningsbegäran.

7. PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission AB (punkt 19)

Bertil Fiskesjö (c) anför:

Genomgången av regeringens befattning med PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission AB visar att de regler som gäller för statens sätt att utöva ägaransvar i bolag som staten äger eller där staten har ägarandel är oklara.

Det är enligt min mening – bl.a. ur granskningssynpunkt – inte tillfredsställande att viktiga beslut tydligen kan avgöras enbart efter informella kontakter mellan statens representant i bolaget och det närmast berörda statsrådet. Carnegie-ärendet visar att kontakter av detta slag inte ger upphov till regeringsbeslut i andra fall än de där det blir fråga om att lägga fram proposition till riksdagen.

Carnegie-ärendet visar också att det kan råda delade meningar om i vilka fall regeringen skall anses ha skyldighet att underställa riksdagen frågor av detta slag för beslut.

Det finns således av flera skäl anledning att överväga vilka regler som bör gälla för utövandet av det statliga ägaransvaret.

Konstitutionsutskottets betänkande 1988/89:KU30 Bilagedel A

Granskningspromemorior

Vissa ändringar beträffande departementens ansvar för olika ärenden

Den 1 januari 1989 trädde förordningen (1988:1575) om ändring i departementsförordningen (1982:1177) i kraft. Fördelningen av ärenden mellan departementen ändrades därigenom i huvudsak enligt följande.

Till civildepartementet fördes från justitiedepartementet ärenden som gäller polisväsendet, från finansdepartementet ärenden som gäller pris- och konkurrensförhållanden inom näringslivet, frågor om näringsfrihet, konsumentpolitiska frågor samt frågor om avlöning och pension i offentlig anställning, från jordbruksdepartementet ärenden som gäller lotterier och ungdomsverksamhet samt från arbetsmarknadsdepartementet ärenden som gäller jämställdhet mellan kvinnor och män.

Till finansdepartementet fördes från utrikesdepartementet ärenden som gäller världsbanksgruppen och konsolidering av utländska skulder.

Till kommunikationsdepartementet fördes från jordbruksdepartementet ärenden som gäller registrering av fritidsbåtar.

Till arbetsmarknadsdepartementet fördes från industridepartementet ärenden som gäller regionalpolitiska frågor och lokaliseringssamråd.

Till bostadsdepartementet fördes från jordbruksdepartementet ärenden som gäller idrott.

Till industridepartementet fördes från jordbruksdepartementet ärenden som gäller rekreation och turism.

Genom ändringen fick civildepartementet också i uppgift att bereda ärenden som gäller formerna för styrning och organisation av statlig verksamhet liksom formerna för myndigheternas anslagsframställning och resultatredovisning.

Förordnanden enligt 7 kap. 5 § regeringsformen för vissa statsråd m.m.

Statsrådet Odd Engström har förordnande att föredra ärenden som gäller folkbokföring, expeditionsavgifter, statens mark och byggnader, statlig lokalförsörjning samt spel- och alkoholbolagen. Han är finansministerns ordinarie ersättare vid förfall för denne.

Genom förordningen (1988:1032) om ändring i departementsförordningen (1982:1177) infördes ett nytt andra stycke i 4 §. Bestämmelsen trädde i kraft den 1 november 1988. Den innebär att om ett annat statsråd än departementschefen har förordnats att föredra endast ärenden som hör till finansdepartementet, skall varje ärende av betydelse för budgetregleringen eller för den allmänna förvaltningen eller redovisningen av statsmedlen beredas även med det statsrådet. Statsrådet Engström innehar ett sådant förordnande som avses med bestämmelsen.

Statsrådet Margot Wallström har förordnande att föredra ärenden som rör kyrkliga frågor, marknadsföring och andra konsumentfrågor, frågor om jämställdhet, folkrörelserna och ungdomsverksamhet.

Statsrådet Maj-Lis Lööw har förordnande att föredra ärenden som gäller

utlänningars rätt att vistas i landet, flyktingar och invandrare, etnisk diskriminering och svenskt medborgarskap.

Statsrådet Göran Persson har förordnande att föredra alla ärenden som rör skolväsendet, vuxenutbildningen, det frivilliga folkbildningsarbetet och studiesociala frågor.

Omorganisation av finansdepartementet

En omorganisation har genomförts av finansdepartementet, jfr 9 och 12 §§ departementsförordningen i dess lydelse enligt SFS 1988:1575. Departementet är numera indelat i sex avdelningar och ett rättssekretariat. Budgetchefen är chef för budgetavdelningen. För internationella avdelningen, finansmarknadsavdelningen, skatteavdelningen, ekonomiska avdelningen samt administrativa avdelningen finns fem finansråd. Expeditions- och rättschefen är chef för rättssekretariatet. Varje avdelning består av mellan två och sju enheter och sysselsätter mellan 24 och 60 personer.

Ett par utredningar

Utredningen UD87 har avlämnat sitt betänkande (SOU 1988:68) Utrikesförvaltningens inriktning och organisation. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Utredningen om presstjänstens ställning och uppgifter inom utrikesförvaltningen har också nyligen avgivit sitt betänkande (SOU 1989:8) UD:s presstjänst.

ADB-verksamheten i regeringskansliet

I en promemoria från statsrådsberedningen, som tagits in i konstitutionsutskottets betänkande KU 1987/88:40 s. 89, redovisas på s. 90 vissa uppgifter om samordningen av ADB-verksamheten inom regeringskansliet och om ett träffat avtal om upphandling av datautrustning. Här kompletteras den redogörelsen med följande upplysningar.

Hittills har åtta departement och regeringskanslets förvaltningskontor utnyttjat avtalet med Digital för anskaffning av ADB-utrustning. Även övriga departement – utom UD – beräknas under de närmaste åren utnyttja avtalet. Sammanlagt omkring 600 arbetsplatser har härigenom hittills datoriserats.

Samtliga departementskvarter utom UD har bundits samman med ett gemensamt datanät. Via datanätet kan t.ex. elektroniska postmeddelanden och textdokument överföras. Mer än 30 000 sådana meddelanden har hittills sänts över nätet.

Datanätet avses under året att ges förbindelse med riksdagens datanät. Elektroniska postmeddelanden mellan regeringskansliet och riksdagen kommer då att kunna sändas.

UD, som har ett nät av annan typ, kommer under året att anslutas till det gemensamma datanätet, varför även elektroniska postmeddelanden till och från UD skall kunna sändas.

Kanslisäkerhetschefen i statsrådsberedningen har beslutat om riktlinjer för hanteringen av uppgifter i departementens datasystem.

REGERINGSKANSLIETS
FÖRVALTNINGSKONTOR
Ekonomienheten
Planeringsfunktionen
Anna Hedenberg

1989-02-08

Översikt över antal anställda inom regeringskansliet (exkl. UD) 1989-01-01

Departement	Antal per departement (inkl. statssekreterare)[1]	Antal per kommitté	Totalt per departement	Varav pol. sakkunniga (exkl. statsråd)[2]
Statsrådsberedningen	60		60	18
Justitiedepartementet	128	17	145	2
Försvarsdepartementet	107	9	116	3
Socialdepartementet	116	43	159	9
Kommunikationsdep.	72	2	74	4
Finansdepartementet	227	41	268	5
Utbildningsdep.	166	22	188	6
Jordbruksdepartementet	71	0	71	7
Arbetsmarknadsdep.	176	20	196	6
Bostadsdepartementet	81	3	84	4
Industridepartementet	96	5	101	3
Civildepartementet	143	32	175	4
Miljö- och energidep.	85	13	98	5
Regeringskansliets förvaltningskontor	212	0	212	
Totalt	1 740	207	1 947	76

[1] Varav 21 st. statssekreterare
[2] 2 st. statsråd

STATSRÅDSBEREDNINGEN
Rättschefen

1989-01-19

6396/88

Konstitutionsutskottet
Ink. den 89-01-23
Dnr B10/89

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Svar i anledning av Birgit Friggebos anmälan till konstitutionsutskottet om granskning av "socialdemokratiska valarbetare i regeringskansliet", KU:s dnr B 96/88

Härmed överlämnas en promemoria som svar i rubricerade ärende. Kontaktman i ärendet är undertecknad.

Enligt uppdrag

Johan Hirschfeldt

STATSRÅDSBEREDNINGEN PM 6396/88
1989-01-19

Birgits Friggebos anmälan till konstitutionsutskottet om granskning av "socialdemokratiska valarbetare i regeringskansliet"

Statsrådsberedningen har i rubr. ärende inhämtat upplysningar från bostadsdepartementet och regeringskanslets förvaltningskontor (FK). Följande antecknas:

1. Allmänt om politiskt sakkunnigas anställningsförhållanden i regeringskansliet m.m.

De personalkategorier som inom regeringskansliet kan sägas vara tillfälligt anställda är de som anställs med stöd av avtalen för rättssakkunniga, kommittétjänstemän, politiskt sakkunniga och ämnessakkunniga.

Därutöver har departementen möjlighet att för begränsad tid knyta tjänstemän till sig med stöd av kungörelsen (1974:1007) om tidsbegränsning av statligt lönereglerad anställning m.m. Vanligen är det fråga om vikarier och dessa anställs utan förvaltningskontorets medverkan.

Enligt nuvarande principer fastställs lönevillkoren för politiskt sakkunniga och ämnessakkunniga av FK. Samtliga sådana nyanställningar underställs därför FK för beslut beträffande anställningsvillkor. Avtalet för politiskt sakkunniga bifogas.

Som ytterligare riktlinjer för politiskt sakkunnigas rekrytering har FK:s styrelsen framhållit att dessa bör ges en lön som motsvarar den lön tjänstemannen har vid sin tidigare anställning plus en uppräkning i intervallet 500 - 1.500 kr.

2. Anställningar enligt avtalet för politiskt sakkunniga beslutade under tiden den 1 januari - den 15 september 1988

Följande anställningsbeslut har fattats:

Ju	Hans-Erik Holmqvist, pol. sakkunnig	(18.250:-/mån.)
Jo	Laila Edholm, inf. sekreterare	(13.500:-/mån.)
ME	Georg Johansson, inf. sekreterare	(20.000:-/mån.)
C	Lilian Frisk, pol. sakkunnig (ass)	(11.250:-/mån.)

Samtliga dessa har anställts enligt de principer som regleras i avtalet. Dessa tjänstemän är fortfarande anställda som politiskt sakkunniga m.m. Jörgen Eklund har inte anställts med stöd av avtalet om politiskt sakkunniga, jfr. nedan i avsnitt 4.

3. En politisk sakkunnigs arbetsuppgifter.

Dåvarande chefen för bostadsdepartementet har, liksom övriga statsråd, i sin verksamhet biträtts av bl.a. politiskt sakkunniga. Bostadsministern har haft två sådana sakkunniga. Dessa är i sin anställning enligt det s.k. politikeravtalet knutna direkt till statsrådet och avsikten är självfallet att de skall biträda i frågor av renodlad politisk natur inom departementets sakområde. I den mån en sådan anställning fortlöper under tid då arbete pågår för statsrådets insatser i ett nära förestående val, ligger det i sakens natur att en politiskt sakkunnig i viss mån också kan komma att anlitas för uppgifter som har samband med sådana frågor inom departementets politiska sakområde, som kan komma att behandlas i kommande valdebatter.

4. Jörgen Eklunds uppdrag

Under våren och sommaren 1988 var en av de politiskt sakkunniga i bostadsdepartementet till följd av personliga skäl tyvärr inte i stånd att fullgöra sina arbetsuppgifter av politisk natur. Ett arbetskraftsbortfall för den politiska verksamheten förelåg alltså i departementet. För att täcka detta valde bostadsministern att på uppdragsbasis anlita Jörgen Eklund för vissa arbetsuppgifter av politisk natur som alltså normalt skulle ha utförts av en reguljärt anställd politiskt sakkunnig. Lösningen bedömdes praktisk och valet föll på Eklund, eftersom han tidigare innehaft anställning som politiskt sakkunnig i departementet. Eklund var under uppdraget tjänstledig från sin anställning i Folkets Hus-rörelsen.

Eklunds uppdrag har omfattat tiden den 8 augusti - den 19 september 1988.

Eklund har under uppdraget fått ersättning som motsvarar det inkomstbortfall han åsamkats till följd av tjänstledighet från sin ordinarie anställning. Ersättningen har uppgått till 33 894 kr. (inkl. semesterersättning). Därutöver har han erhållit rese- och traktamentsersättning med sammanlagt 9 773 kr. (varav 7 195 kr. för SJ-resor).

I detta fall har alltså fråga varit om ett temporärt arrangemang, en praktisk åtgärd för att på ett enkelt sätt lösa ett tillfälligt problem.

Några ytterligare personer har inte anlitats tillfälligt i bostadsdepartementet under den period som valrörelsen pågick.

Avtal om informationssekreterare och politiskt sakkunniga inom regeringskansliet

1979-05-15

REGERINGSKANSLIETS
FÖRHANDLINGSDELEGATION

FÖRHANDLINGSPROTOKOLL

1979-05-15

PARTER

Arbetsgivarsidan:
Regeringskansliets förhandlingsdelegation (RFD) som företrädare för regeringskansliet

Arbetstagarsidan:
1. TCO:s statstjänstemannasektion (TCO-S)
2. Statsanställdas Förbund (SF)

1 §

Parterna sluter avtal enligt bilaga.

2 §

Parterna är ense om vikten av att nu tjänstgörande informationssekreterare och övriga politiskt sakkunniga informeras om innehållet i detta avtal snarast möjligt.

Vidare åtar sig arbetsgivarsidan (RFD och departementen) tillse att varje nytillträdande tjänsteman som berörs av avtalet informeras om innehållet i detta innan vederbörande förordnas på sin tjänst.

Vid protokollet

Åke Enlund

Justerat

Regeringskansliets
förhandlingsdelegation

Thomas Hedin

TCO:s statstjänstemanna-sektion

Tor Nitzelius

Statsanställdas Förbund

Alf Karlsson

REGERINGSKANSLIETS
FÖRHANDLINGSDELEGATION

AVTAL

1979-05-15

Avtal om informationssekreterare och politiskt sakkunniga inom regeringskansliet

1 §

Detta avtal som sluts mellan regeringskansliets förhandlingsdelegation och undertecknade centrala arbetstagarorganisationer inom det statliga avtalsområdet omfattar statsrådens informationssekreterare och i övrigt de politiskt sakkunniga tjänstemän som är anställda inom regeringskansliet. Tjänsteman som är riksdagsledamot omfattas ej av avtalet.

Avtalet gäller endast tjänsteman med arvodestjänst.

2 §

Med arbetsgivaren avses i detta avtal regeringskansl förhandlingsdelegation.

3 §

Utan hinder av lagen om anställningsskydd (LAS) 5 § 2 st får tjänsteman som omfattas av detta avtal till sättas med förordnande tills vidare dock längst till dess vederbörande statsråd lämnar sitt ämbete. Parterna är överens om att företrädesrätt till ny anställning enligt LAS §§ 25-28 inte gäller.

4 §

Till informationssekreterare utgår arvode motsvarand månadslönen i löneintervallet F 15 - F 23. Om synner liga skäl föreligger kan inplacering utanför detta löneintervall förekomma. Arbetsgivaren fastställer det arvode som skall gälla efter samråd med berörda lokala arbetstagarorganisationer.

5 §

Till politiskt sakkunniga utgår arvode som fastställ av arbetsgivaren efter samråd med berörda lokala arbetstagarorganisationer.

6 §

Utöver arvode enligt §§ 4 - 5 skall tjänstemannen tillförsäkras sociala förmåner enligt bestämmelserna i 2 (dock ej § 9. uppsägningstidens längd) och 3 samt 6 - 14 kap AST med tillhörande specialbestämmelser. Arbetsgivaren fastställer efter samråd med berörda lokala arbetstagarorganisationer vilken lönegrad de sociala förmånerna skall knytas till.

7 §

Vid uppsägning gäller ingen uppsägningstid.

8 §

Upphör anställningen utan att tjänstemannen själv begärt detta utgår månadsvis avgångsvederlag enligt följande:

Har tjänstemannen varit anställd kortare tid än sex månader utgår avgångsvederlag motsvarande månadsarvodet under tre månader, i annat fall under sex månader.

PROTOKOLLSANTECKNING

Parterna är ense om att avgångsvederlag enligt andra grunder skall kunna fastställas om synnerliga skäl härför föreligger. Med synnerliga skäl avses t ex faktorer som tjänstgöringstidens längd, havandeskap.

9 §

För tjänsteman som efter avgången från sin tjänst som informationssekreterare eller politiskt sakkunnig återgår till anställning från vilken han varit tjänstledig gäller att arbetsgivaren äger avräkna från avgångsvederlaget den lön tjänstemannen uppbär i den anställning han återgått till. Avräkningen får börja från och med den dag tjänstemannen återinträtt i sin tidigare anställning.

Uppbär tjänsteman lön som avses i första stycket är han skyldig att underrätta arbetsgivaren härom.

10 §

Detta avtal gäller tills vidare med tolv månaders ömsesidig uppsägningstid.

ÖVERGÅNGSBESTÄMMELSE

Avtalet gäller även tjänsteman som är anställd vid avtalets ikraftträdande om överenskommelse härom nås mellan arbetsgivaren och tjänstemannen.

Regeringskansliets
förhandlingsdelegation

Thomas Hedin

TCO:s statstjänstemanna-sektion

Tor Nitzelius

Statsanställdas Förbund

Alf Karlsson

Ändring i avtalet 1979-05-15 om informationssekreterare och politiskt sakkunniga inom regeringskansliet

Avtal 1986-03-25

Administrativa riktlinjer för RK

REGERINGSKANSLIETS FÖRVALTNINGSKONTOR

AVTAL

1986-03-25

Dnr 151/86

Avtal om ändring i avtalet 1979-05-15 om informationssekreterare och politiskt sakkunniga inom regeringskansliet

1 §

Bestämmelserna i 4 § avtalet 1979-05-15 upphör att gälla.

2 §

Bestämmelserna i 5 § avtalet 1979-05-15 får följande lydelse:

Informationssekreterare och politiskt sakkunniga har arvode som fastställs av arbetsgivaren efter samråd med berörda lokala arbetstagarorganisationer.

3 §

Detta avtal gäller fr o m den 1 april 1986 tills vidare med tolv månaders ömsesidig uppsägningstid.

Avtalet har upprättats i fyra likalydande exemplar varav varje part erhåller ett.

FK sluter detta avtal under förbehåll om regeringens godkännande.

Regeringskansliets förvaltningskontor

Monica Ericsson

JUSEK

Gjell Eriksson

Statsanställdas förbund

Ulf Svensson

Statstjänstemannaförbundet

Gunnar Johansson

Regeringsärenden år 1987

Ärendegrupp	SB	Ju	UD	Fö	S	K	Fi	U	Jo	A	Bo	I	C	ME[4]	S:a
1 Propositioner	1	41	17	4	19	8	46	12	12	15	8	9	14	10	216
2 Lagrådsremisser	–	29	1	1	3	3	11	–	3	3	1	1	1	4	61
3 Författningar[1]	–	287	61	43	85	43	173	187	68	37	104	48	67	55	1 258
4 Kommitté- och utrednings-direktiv	1	7	7	3	8	1	15	8	2	9	3	22	4	36	126
5 Regleringsbrev samt anslags- och bidrags-ärenden	–	138	145	78	629	32	76	510	79	175	100	200	174	117	2 453
6 Tjänsteärenden	22	372	219	261	167	125	392	578	120	134	47	123	235	60	2 855
7 Besvärsärenden	–	141	16	457	76	382	236	80	239	2 822	730	38	112	399	5 728
8 Dispens- och övriga parts-ärenden	2	1 823[2]	144	390	536	306	1 317	632	103	543	209	387	159	215	6 766
9 B-protokoll-ärenden[3]	2	20	416	65	4	2	12	–	3	9	1	1	10	6	551
10 Övriga ärenden	6	27	111	27	20	39	199	56	59	37	–	54	1	27	663
Totalt	34	2 885	1 137	1 329	1 547	941	2 477	2 063	688	3 784	1 203	883	777	929	20 677

[1] Inkl. författningar som kungjorts i någon annan författningssamling än SFS.
[2] Inkl. 1 573 nådeärenden.
[3] Ärenden som inte omedelbart har offentliggjorts.
[4] Miljö- och energidepartementet inrättades den 1 januari 1987. Till departementet fördes ärenden från jordbruks- och industridepartementen.

Anm. Summorna avser antalet avgjorda nummer på ärendeförteckningarna vid regeringssammanträdena. Under ett nummer kan det finnas flera ärenden avgjorda (dvs. ärenden på flera diarienummer). Det leder t. ex. till att antalet regeringsärenden som avser författningar är lägre än antalet utfärdade författningar.

Regeringsärenden år 1988

Ärendegrupp	SB	Ju	UD	Fö	S	K	Fi	U	Jo	A	Bo	I	C	ME	S:a
1 Propositioner	–	33	13	10	24	13	56	22	15	16	7	12	13	13	247
2 Lagrådsremisser	–	29	3	–	3	2	12	2	2	3	1	4	–	2	63
3 Författningar[1]	–	373	49	69	109	71	218	287	75	54	65	48	99	59	1 576
4 Kommitté- och utredningsdirektiv	–	6	6	4	7	6	16	15	2	4	3	15	4	33	121
5 Regleringsbrev samt anslags- och bidragsärenden	–	74	156	88	450	65	89	618	94	265	151	163	166	115	2 495
6 Tjänsteärenden	16	413	180	283	150	175	339	509	140	133	64	126	201	105	2 834
7 Överklaganden	–	175	33	307	95	386	281	71	234	2 672	584	53	111	376	5 378
8 Dispens- och övriga partsärenden	8	1 754[2]	143	434	401	368	1 375	310	101	521	138	403	117	165	6 238
9 B-protokollärenden[3]	–	18	527	59	–	9	4	–	1	3	–	1	1	3	626
10 Övriga ärenden	2	54	88	25	9	42	185	56	119	23	–	77	3	18	701
Totalt	27	2 929	1 198	1 279	1 248	1 137	2 575	1 890	783	3 694	1 013	902	715	889	20 279

[1] Inkl. författningar som kungjorts i någon annan författningssamling än SFS.
[2] Inkl. 1 565 nådeärenden.
[3] Ärenden som inte omedelbart har offentliggjorts.

Anm. Summorna avser antalet avgjorda nummer på ärendeförteckningarna vid regeringssammanträdena. Under ett nummer kan det finnas flera ärenden avgjorda (dvs. ärenden på flera diarienummer). Det leder t.ex. till att antalet regeringsärenden som avser författningar är lägre än antalet utfärdade författningar.

Under år 1988 till riksdagen avlämnade propositioner som innehåller lagförslag som har granskats av lagrådet

Prop. 1987/88:73	om förbättringar inom rättshjälpssystemet (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:77	om preskription av sjöpanträtt (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:78	om avreglering av yrkestrafiken (kommunikationsdepartementet)
Prop. 1987/88:80	om bistånd åt asylsökande, m.m. (arbetsmarknadsdepartementet)
Prop. 1987/88:82	om en ny kontrollordning för elektrisk materiel, m.m. (industridepartementet)
Bilaga 2	(miljö- och energidepartementet), förslag till lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar
Prop. 1987/88:83	om nordiska boskillnadsmål (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:84	om ändring i namnlagen (1982:670) (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:85	om miljöpolitiken inför 1990-talet (miljö- och energidepartementet)
Prop. 1987/88:88	om ny strålskyddslag, m.m. (miljö- och energidepartementet)
Prop. 1987/88:89	om begränsningar i vittnesplikten (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:92	om ändring i brottsskadelagen (1978:413) (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:93	om djurskyddslag, m.m. (jordbruksdepartementet)
Prop. 1987/88:98	om knivförbud i vissa fall m.m. (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:101	om lag om brandfarliga och explosiva varor (industridepartementet)
Prop. 1987/88:104	om kulturmiljövård (utbildningsdepartementet)
Prop. 1987/88:106	om utvidgat internationellt samarbete vid indrivning av underhållsbidrag (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:107	om målsägandebiträde (justitiedepartementet)

Prop. 1987/88:114	med förslag till ändring i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring, m.m. (arbetsmarknadsdepartementet)
Prop. 1987/88:120	om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.) (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:122	om ändringar i kriminal- och polisregisterlagarna m.m. (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:124	om god man och förvaltare (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:130	om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:133	med anledning av Sveriges tillträde till den europeiska konventionen till förhindrande av tortyr m.m. (utrikesdepartementet)
Prop. 1987/88:135	om åtgärder mot unga lagöverträdare (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:137	om besöksförbud (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:138	om val av nämndemän, m.m. (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:141	om ändring i lotterilagen (1982:1011), m.m. (jordbruksdepartementet)
Prop. 1987/88:143	om ändring i brottsbalken m.m. (förverkande av hjälpmedel vid skadegörelse m.m.) (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:146	om ändringar i lokalhyreslagstiftningen (bostadsdepartementet)
Prop. 1987/88:147	om tvångsvård av vuxna missbrukare, m.m. (socialdepartementet)
Prop. 1987/88:149	om auktorisation av finansbolag (finansdepartementet)
Prop. 1987/88:150	med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1988/89, m.m. (kompletteringsproposition)
Bilaga 1	(finansdepartementet), förslag till lag om avgifter för vissa statliga garantier
Prop. 1987/88:154	med förslag till lag om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m. (utrikesdepartementet)
Prop. 1987/88:155	om skydd för företagshemligheter (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:156	om ändringar i lagen (1983:1053) om skatt på omsättning av vissa värdepapper (finansdepartementet)

Prop. 1987/88:159	om ny vägtrafikskattelagstiftning (finansdepartementet)
Prop. 1987/88:160	om befruktning utanför kroppen (socialdepartementet)
Prop. 1987/88:162	om hyra vid andrahandsupplåtelse av bostadslägenheter m.m. (bostadsdepartementet)
Prop. 1988/89:2	om omröstning i brottmål, m.m. (justitiedepartementet)
Prop. 1988/89:5	med förslag om ny smittskyddslag m.m. (socialdepartementet)
Prop. 1988/89:6	om ändrade bestämmelser om felparkeringsavgifter, m.m. (kommunikationsdepartementet)
Prop. 1988/89:8	om olovligt bortförande av barn i internationella förhållanden (justitiedepartementet)
Prop. 1988/89:9	om dödsboägande och samgående av jordbruksfastighet m.m.
Prop. 1988/89:14	om internationella förmynderskapsfrågor (justitiedepartementet)
Prop. 1988/89:18	om TV-avgiften (utbildningsdepartementet)
Prop. 1988/89:22	om ändring i lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner (utrikesdepartementet)
Prop. 1988/89:23	om produktsäkerhetslag (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:26	om instansordningen enligt yrkestrafiklagstiftningen, m.m. (kommunikationsdepartementet)
Prop. 1988/89:31	om jäv för konkursförvaltare (justitiedepartementet)
Prop. 1988/89:32	om ändring i lagen (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet (justitiedepartementet)
Prop. 1988/89:37	om finansiering av hanteringen av visst radioaktivt avfall m.m. (miljö- och energidepartementet)
Prop. 1988/89:39	om miljöskatt på inrikes flygtrafik (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:46	om inkomstskatten för år 1989, extra avdrag för folkpensionärer, uppbörd av B-skatt och kvarskatteavgift på fyllnadsinbetalningar, m.m. (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:48	om vissa ändrade bestämmelser om motorredskap och traktorer

Prop. 1988/89:53	om ändringar i arvs- och gåvoskattelagstiftningen avseende beskattningens territoriella omfattning, m.m. (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:54	om ändring av beskattningen av vissa livräntor (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:55	om reavinstbeskattning av andelar i handelsbolag, m.m. (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:58	om vissa skattefrågor avseende sjömän (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:60	om kontroll genom teknisk provning och om mätning (industridepartementet)
Prop. 1988/89:63	om ändring i lagen (1974:191) om bevakningsföretag m.m. (justitiedepartementet)

Propositioner som innehåller lagförslag med motivering enligt 8 kap. 18 § regeringsformen varför lagrådets yttrande inte inhämtats

Prop. 1987/88:50	om trafikpolitiken inför 1990-talet
Bilaga 1	(kommunikationsdepartementet), förslag till lag om ändring i väglagen (1971:948)
Bilaga 2	(finansdepartementet), förslag till lag om ändring i lagen (1961:372) om bensinskatt, förslag till lag om ändring i vägtrafikskattelagen (1973:601), förslag till lag om ändring i lagen (1976:338) om vägtrafikskatt på vissa fordon, som icke är registrerade i riket
Prop. 1987/88:78	om avreglering av yrkestrafiken (kommunikationsdepartementet)
Prop. 1987/88:81	om ändring i lagen (1966:413) om vapenfri tjänst, m.m. (försvarsdepartementet)
Prop. 1987/88:82	om en ny kontrollordning för elektrisk materiel, m.m. (industridepartementet)
Bilaga 2	(miljö- och energidepartementet), förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370)
Prop. 1987/88:85	om miljöpolitiken inför 1990-talet (miljö- och energidepartementet)
Prop. 1987/88:88	om ny strålskyddslag, m.m. (miljö- och energidepartementet)
Prop. 1987/88:91	om skatten på alkoholdrycker (finansdepartementet)
Prop. 1987/88:93	om djurskyddslag, m.m. (jordbruksdepartementet)
Prop. 1987/88:94	om fortsatt giltighet av lagen (1982:315) om styrelserepresentation för samhället i vissa stiftelser (industridepartementet)
Prop. 1987/88:97	om skattefrihet för viss ersättning från Tyska Demokratiska Republiken (finansdepartementet)
Prop. 1987/88:99	om förbättrat bilstöd till handikappade (socialdepartementet)
Prop. 1987/88:100	med förslag till statsbudget för budgetåret 1988/89
Bilaga 6	(försvarsdepartementet), förslag till lag om ändring i familjebidragslagen (1978:520)
Bilaga 10	(utbildningsdepartementet), förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100), förslag till lag om ändring i lagen (1985:993) om avgifter för granskning

	av filmer och videogram, förslag till lag om ändring i lagen (1978:478) om avgift för innehav av televisionsmottagare, förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1986:3) om rundradiosändning av finländska televisionsprogram
Bilaga 14	(industridepartementet), förslag till lag om ändring i lagen (1982:617) om utländska förvärv av svenska företag m.m.
Prop. 1987/88:111	om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Turkiet (finansdepartementet)
Prop. 1987/88:113	om kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvux (utbildningsdepartementet)
Prop. 1987/88:116	om studiemedel (utbildningsdepartementet)
Prop. 1987/88:123	om handelslager av värdepapper i fondkommissionsrörelse (finansdepartementet)
Prop. 1987/88:128	om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, m.m. (jordbruksdepartementet)
Prop. 1987/88:132	om ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland beträffande skatter på kvarlåtenskap, arv och gåva, m.m. (finansdepartementet)
Prop. 1987/88:134	om fortsatt valutareglering, m.m. (finansdepartementet)
Prop. 1987/88:139	om höjning av vissa ansvarsbelopp vid atom- och trafikskador (justitiedepartementet)
Prop. 1987/88:140	om immunitet och privilegier för den europeiska telesatellitorganisationen (EUTELSAT) (kommunikationsdepartementet)
Prop. 1987/88:142	om lokalisering av kustbevakningens centrala och regionala ledning och om lagändringar med anledning av att kustbevakningen blir en egen myndighet (försvarsdepartementet)
Prop. 1987/88:145	om stöd till radio- och kassettidningar
Prop. 1987/88:150	med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1988/89, m.m. (kompletteringsproposition)
Bilaga 1	(finansdepartementet), förslag till lag om ändring i lagen (1970:65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om hypoteksföreningar

Bilaga 3	(finansdepartementet), förslag till lag om ändring i lagen (1983:890) om allemanssparande, förslag till lag om ungdomsbosparande, förslag till lag om skattelättnader för allemanssparande och ungdomsbosparande, förslag till lag om ändring i taxeringslagen (1956:623), förslag till lag om inbetalning på likviditetskonto under budgetåret 1988/89, förslag till lag om ändring i lagen (1980:865) mot skatteflykt, förslag till lag om ändring i lagen (1961:394) om tobaksskatt, förslag till lag om ändring i tulltaxelagen (1987:1068), förslag till lag om ändring i lagen (1957:262) om allmän energiskatt, förslag till lag om ändring i lagen (1968:430) om mervärdeskatt
Bilaga 5	(arbetsmarknadsdepartementet), förslag till lag om ändring i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister
Prop. 1987/88:152	om lagändringar m.m. med anledning av exekutionsväsendets nya organisation (finansdepartementet)
Prop. 1987/88:161	om överföring av verksamheten vid statens giftinformationscentral till Apoteksbolaget AB (socialdepartementet)
Prop. 1987/88:163	om ändring i lagen (1957:262) om allmän energiskatt, m.m. (finansdepartementet)
Prop. 1987/88:164	om vissa frågor inför allmän fastighetstaxering år 1990 (finansdepartementet)
Prop. 1987/88:165	om reglering av priserna på jordbruksprodukter, m.m. (jordbruksdepartementet)
Prop. 1987/88:168	om ändring i lagen (1951:442) om förhandsbesked i taxeringsfrågor (finansdepartementet)
Prop. 1987/88:169	om avgifter för bankinspektionens verksamhet (finansdepartementet)
Prop. 1987/88:171	om reformering av den allmänna försäkringens efterlevandeförmåner m.m. (socialdepartementet)
Prop. 1987/88:176	om äldreomsorgen inför 90-talet (socialdepartementet)
Prop. 1988/89:1	om förlängning och utvidgning av frikommunförsöket (civildepartementet)
Prop. 1988/89:3	om bidrag vid adoption av utländska barn (socialdepartementet)

Prop. 1988/89:12	om fortsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall (arbetsmarknadsdepartementet)
Prop. 1988/89:13	om följdlagstiftning till den nya lagen om vård av missbrukare i vissa fall (socialdepartementet)
Prop. 1988/89:15	om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål (justitiedepartementet)
Prop. 1988/89:16	om lagstiftning med kompletteringar till reformen av svenska kyrkans organisation på lokal- och stiftsplanet, m.m. (civildepartementet)
Prop. 1988/89:21	om ändring i lagen (1968:430) om mervärdeskatt (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:24	om ändring i lagen (1984:351) om totalisatorskatt (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:28	om ändring i beskattningen av bingospel (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:29	om skattefrihet för vissa ersättningar från Österrike (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:33	om avgifter för pensionärer vid sjukhusvård (socialdepartementet)
Prop. 1988/89:34	om inskränkt skattskyldighet för vissa stiftelser (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:36	om ändring i luftfartslagen (1957:297) (kommunikationsdepartementet)
Prop. 1988/89:38	om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall (utrikesdepartementet)
Prop. 1988/89:41	om vissa ändringar i skogskontolagstiftningen (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:44	om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Bulgarien (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:45	om höjning av ansvarsbeloppet vid trafikskador (justitiedepartementet)
Prop. 1988/89:46	om inkomstskatten för år 1989, extra avdrag för folkpensionärer, uppbörd av B-skatt och kvarskatteavgift på fyllnadsinbetalningar, m.m. (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:49	om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Indien (finansdepartementet)

Prop. 1988/89:50	om ändring i lagen (1975:490) om beslutanderätt för Sveriges exportråd beträffande handelssekreterare m.m. (utrikesdepartementet)
Prop. 1988/89:51	om bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om tull för äpplen och päron (utrikesdepartementet)
Prop. 1988/89:55	om reavinstbeskattning av andelar i handelsbolag, m.m. (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:57	om skattebefrielse för vissa intäkter av kottplockning (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:61	om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Cypern (finansdepartementet)
Prop. 1988/89:62	om fortsatt giltighet av lagen (1983:147) om förbud under viss tid mot nybyggnad av djurstallar för nötkreatur och svin (jordbruksdepartementet)

Förteckning över författningar i SFS år 1988 som utkommit från trycket senare än två veckor före ikraftträdandet

Utkom från trycket	Nr i SFS	Antal
13 dagar före ikraftträdandet	170, 914, 915, 1064, 1362, 1363, 1364, 1365, 1366, 1367, 1368, 1369, 1371, 1372, 1373, 1374, 1375, 1376, 1377, 1378, 1379, 1380, 1381, 1382, 1383, 1384, 1385, 1388, 1390, 1391, 1392, 1393, 1394, 1395, 1396, 1397, 1398, 1400, 1401, 1402	40
12 dagar före ikraftträdandet	143, 144, 174, 176, 1403, 1404, 1405, 1406, 1407, 1408, 1409, 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1415, 1416, 1417, 1418, 1419, 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1425, 1426, 1427, 1428, 1430, 1433, 1434, 1435, 1436	35
11 dagar före ikraftträdandet	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 622, 623, 625, 626, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 636, 637, 638, 639, 641, 644, 647, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 980, 981, 982, 985, 1005, 1009, 1437, 1438, 1439, 1440, 1441, 1442, 1443, 1444, 1445, 1446, 1447, 1448, 1449, 1450	61
10 dagar före ikraftträdandet	100, 103, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 684, 685, 686, 687, 850, 976, 977, 978, 979, 1451, 1452, 1453, 1454, 1455, 1456, 1457, 1458, 1460, 1461, 1462	49
9 dagar före ikraftträdandet	688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 722, 1089, 1092, 1155, 1463, 1464, 1471, 1473, 1474, 1475, 1476, 1477, 1478, 1479, 1480, 1481, 1482, 1483, 1484, 1485, 1486, 1487, 1488, 1489, 1490, 1491, 1492, 1494, 1496, 1497, 1498, 1499, 1500, 1501, 1502, 1504, 1505, 1506, 1507, 1508, 1509, 1510, 1511, 1512, 1515, 1516, 1517, 1518, 1519, 1520, 1521, 1522, 1523, 1524, 1525, 1526, 1528, 1529, 1530, 1531, 1532, 1533, 1534, 1535, 1536, 1537, 1538, 1539, 1540, 1541, 1542, 1543	100
8 dagar före ikraftträdandet	114, 115, 338, 723, 724, 725, 726, 727, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 752	31
7 dagar före ikraftträdandet	62, 64, 65, 66, 74, 262, 1032, 1073, 1078	9
6 dagar före ikraftträdandet	10, 11, 12, 13, 14, 21, 22, 179, 937	9
5 dagar före ikraftträdandet	151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 229, 991, 992, 1546, 1547, 1548, 1549, 1551, 1552, 1553, 1554, 1556, 1557, 1558, 1559, 1560, 1563, 1564, 1565, 1566, 1571, 1572, 1573, 1574	33

Utkom från trycket	Nr i SFS	Antal
4 dagar före ikraftträdandet	764, 765, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 777, 778, 779, 783, 784, 793	17
3 dagar före ikraftträdandet	105, 107, 108, 110, 111, 353, 354, 1014, 1205, 1206, 1207, 1575, 1576, 1580, 1581, 1582, 1583, 1584, 1585, 1586, 1587, 1589, 1590, 1591, 1592, 1593, 1594, 1595, 1596, 1597, 1598, 1599, 1600	33
2 dagar före ikraftträdandet	411, 803, 804, 805, 806, 808, 809, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828	24
1 dag före ikraftträdandet	101, 102, 138, 160, 274, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 1044, 1045, 1046, 1047, 1048, 1049, 1050, 1051, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056, 1057, 1058, 1059, 1060, 1202	29
Ikraftträdandedagen	1153	1
2 dagar efter ikraftträdandet	1602, 1603	2
7 dagar efter ikraftträdandet	1080	1
28 dagar efter ikraftträdandet	1143	1
39 dagar efter ikraftträdandet	46	1

PM angående propositionsavlämnandet till riksdagen under våren 1988*

Antalet avlämnade propositioner	103
Antalet avlämnade propositioner som aviserats i förteckning från regeringen	82
Antalet propositioner avlämnade senare än enligt ursprunglig förteckning 1988-01-04	40
Antalet propositioner avlämnade senare än enligt reviderad förteckning 1988-02-25	19
Genomsnittlig försening jämfört med reviderad förteckning (medianvärde)	9–10 dagar
Genomsnittlig försening jämfört med reviderad förteckning (medianvärde)	4–5 dagar
Förseningen har varierat mellan 1 och 60 dagar	
Antalet aviserade men ej avlämnade propositioner	16
Antalet avlämnade propositioner som inte aviserats i någon förteckning	17

* Baserad på kammarkansliets uppgifter

PRESSMEDDELANDE
CIVILDEPARTEMENTET

Departementssekreterare
Gunnar Österberg
08/763 43 04

Informationssekreterare
Lena Josefsson
08/763 43 83

1989-03-08

Nr 30

Regeringen har beslutat att tillkalla en kommitté med uppdrag att göra en reformering av budgetpropositionen.

Till ordförande i kommittén har utsetts landshövdingen Björn Mohlin.

Budgetpropositionen utgör regeringens viktigaste handlingsprogram för det kommande budgetåret och bildar därmed ett väsentligt underlag för riksdagens arbete. Den innehåller bl a förslag till vilka anslag som bör medges och en beräkning av statsbudgetens inkomster, främst skatter.

Budgetpropositionen innehåller bl a en finansplan med inkomstberäkningar och nationalbudget, en bilaga för flera huvudtitlar gemensamma frågor och sektorsbilagor. Under varje huvudtitel (I-XIV) redovisas anslag till olika statliga verksamheter.

En viktig utgångspunkt för kommitténs arbete är enligt direktiven den nya budgetprocess som håller på att genomföras i den statliga förvaltningen.

Den nya budgetprocessen syftar till att öka långsiktigheten i planering och budgetering samt att få till stånd en bättre och effektivare styrning och uppföljning av förvaltningen. Stor vikt måste därför läggas vid utformningen av den information som lämnas i bl a budgetpropositionen.

En huvuduppgift för kommittén skall därför vara att utreda och lämna förslag om hur informationen i budgetpropositionen om olika verksamheters innehåll,

inriktning, resurser och resultat bör utformas i anslutning till besluten för en kommande treårsperiod. Informationen skall baseras på en fördjupad analys av verksamheten.

En ny riksdag skall självklart kunna räkna med att en eventuellt ändrad politisk viljeinriktning snabbt kommer till uttryck i styrningen av förvaltningen. Det budgettekniska systemet måste därför utformas så att det inte utgör ett hinder för sådana förändringar. Därför skall kommittén också överväga hur redovisningen för de mellanliggande åren i en treårsperiod skall läggas upp för att dessa krav skall kunna tillgodoses.

Enligt den nuvarande ordningen skall budgetpropositionen, i ett sammanhang, avlämnas till riksdagen normalt senast den 10 januari varje år. De tre senaste åren har regeringen därutöver i oktober överlämnat en bedömning av den samhällsekonomiska utvecklingen de kommande åren. För att förbättra riksdagens beslutsunderlag, vad gäller sådana ekonomiska beslut som meddelas under hösten, kan det, enligt direktiven, finnas skäl att komplettera denna information i vissa avseenden. Därför skall kommittén också överväga behovet av och förutsättningarna för ett sådant kompletterande underlag från regeringen i anslutning till riksmötets öppnande.

I en kommentar säger civilministern Bengt K.Å. Johansson att varje budget är av stort allmänt intresse. Det är därför också viktigt att informationen i budgetpropositionen kan presenteras på ett för olika intressenter lättillgängligt sätt. Även en väsentlig minskning av den stora textvolymen bör kunna vara av betydelse i detta sammanhang.

Budgetpropositionen bör därför kunna göras mer lättillgänglig och mindre omfattande än för närvarande, uttalar civilministern.

PM beträffande regeringens utövning av normgivningsmakten (utrikesdepartementet, socialdepartementet samt miljö- och energidepartementet)

Tidigare granskning

I 1979/80 års granskningsbetänkande (KU 1979/80:50) redovisade konstitutionsutskottet en undersökning av regeringens utövning av sin normgivningsmakt enligt den nya regeringsformen (RF) och enligt riksdagens med stöd av RF fattade beslut om delegering av normgivningsbefogenheten. Granskningen omfattade kommunikations- och bostadsdepartementen och avsåg åren 1978 och 1979. Utskottet uttalade att såvitt undersökningen utvisade syntes normgivningssystemet enligt RF ha fungerat tillfredsställande. Vid granskningen uppmärksammades dock att regeringen i förordningen meddelat en föreskrift som innebär intrång i det skydd som enligt 2 kap. 6 § RF lämnas mot husrannsakan och liknande intrång trots att sådan begränsning enligt 2 kap. 12 § endast får göras genom lag. Utskottet framhöll att det var önskvärt att samtliga normgivningsbemyndiganden som riksdagen dittills lämnat och i fortsättningen kommer att lämna skulle samlas in, systematiseras och hållas tillgängliga på lämpligt sätt.

I påföljande års granskningsbetänkande (KU 1980/81:25) uttalade utskottet att granskningen – som då omfattade ekonomi- och budgetdepartementen åren 1979 och 1980 – inte ändrade slutsatsen att RF syntes fungera tillfredsställande. Enligt utskottet hade det inte framkommit att regeringen genom de förordningar som ansetts utgöra verkställighetsföreskrifter till lagar överskridit gränsen mot lagområdet. I ett fall kunde dock enligt utskottet ifrågasättas om inte regeringen överskridit sina befogenheter. Det gällde en ändring i strafföreskrifter som regeringen inte får besluta om genom 8 kap. 13 § RF. Utskottet ifrågasatte också om vissa generella bemyndiganden till myndigheter på något sätt borde ha begränsats. Slutligen noterade utskottet att äldre bemyndiganden som, ehuru giltiga, inte är förenliga med RF:s normgivningssystem, fortfarande uttnyttjas på skatteområdet.

När det gäller den av utskottet aktualiserade frågan om ett särskilt register över riksdagens bemyndiganden i normgivningshänseende skall nämnas att statsrådsberedningen halvårsvis alltsedan 1986 överlämnat ett sådant register till utskottet. Registret fogades i sin helhet till förra årets grankningsbetänkande (KU 1987/88:40 s. 133–164). Enligt utskottets mening var det värdefullt att registret upprättats och att det fortlöpande hålls aktuellt. Även i år har utskottet erhållit två aktualiserade register. Det senaste gäller per den 1 januari 1989. Statsrådsberedningen har även sedan början av år 1988 samlat in uppgifter från departementen om vilka förordningsbestämmelser som beslutats med stöd av givna normgivningsbemyndiganden. Det fortsatta arbetet med anledning av denna uppgiftsinsamling övervägs för närvarande inom statsrådsberedningen.

Årets granskning

Utskottet har beslutat att granska regeringens normgivning inom utrikesdepartementets, socialdepartementets samt miljö- och energidepartementets verksamhetsområden. Granskningsmaterialet utgörs av de författningar i SFS år 1988 som härrör från dessa departement och som blivit föremål för statsrådsberedningens tidigare nämnda uppgiftsinsamling. I granskningsmaterialet ingår därför inte sådana förordningar som bedömts helt klart innehålla endast verkställighetsföreskrifter eller föreskrifter med stöd av regeringens restkompetens, såsom myndighetsinstruktioner. I anledning av riksdagens s.k. verksledningsbeslut har under året utfärdats en lång rad myndighetsinstruktioner. Det totala författningsbeståndet i SFS uppgick år 1988 till ca 1 200 lagar och ca 2 500 förordningar. Av dessa tillhörde 120 författningar utrikesdepartementets verksamhetsområde, 309 socialdepartementets och 111 miljö- och energidepartementets verksamhetsområde. Departementens verksamhetsområden och ansvar för handläggningen av ärenden framgår av departementsförordningen (1982:1177).

Utrikesdepartementets verksamhetsområde

Inom utrikesdepartementets verksamhetsområde har normgivningen berört 7 lagar varav 2 nya och 48 förordningar varav 16 nya. Utrikesdepartementets verksamhetsområde omfattar ärenden som rör förhållandet till och överenskommelser med andra stater, utrikeshandel och exportfrämjande, Sveriges deltagande i FN och andra internationella organisationer, svenska insatser i det internationella utvecklingssamarbetet, nedrustningsfrågor, nordiskt samarbete, kontroll av tillverkning och utförsel av krigsmateriel, information om Sverige i utlandet, kulturutbyte samt skydd av svenska medborgares intressen i främmande länder.

Under 1988 ankom det på utrikesdepartementet att handlägga följande lagstiftningsärenden:

- rikets gränser,
- immunitet och privilegier,
- bistånd till svenska medborgare i utlandet,
- utrikeshandel,
- tulltaxelagen och befrielse från tull,
- vissa internationella sanktioner,
- förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia,
- kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m.m. samt
- verksamhet som översättare och tolk.

Av dessa lagstiftningsärenden rör mer än hälften utrikesdepartementets handelsavdelning (UDH). Bemyndiganden från riksdagen till regeringen förekommer enligt statsrådsberedningens register i 12 författningar som rör UDH:s verksamhetsområde och avser bl.a. tullfrihet, krigsmateriel, internationella sanktioner och tolkar. De i sju författningar förekommande normgivningsbemyndigandena från riksdagen till regeringen inom utrikesdepartementets övriga verksamhetsområde rör bl.a. svenskt territorium, svenska medborgare och immunitet.

Verksamheten inom utrikesdepartementets område omfattar bl.a. föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna, som gäller åligganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. Föreskrifter i detta hänseende skall visserligen enligt 8 kap. 3 § RF meddelas genom lag. Enligt 8 kap. 9 § RF kan regeringen emellertid efter riksdagens bemyndigande meddela föreskrifter om tull på införsel av vara. En stor del av förordningarna som utfärdats under år 1988 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde rör tullfrågor. Så har med stöd av bemyndiganden i tullfrihetslagen utfärdats förordningar med föreskrifter rörande tullfrihet för vissa angivna varor (1988:60, 1988:285, 1988:700, 1988:1208, 1988:1579). Med stöd av bemyndigande i tullagen har utfärdats föreskrifter rörande transistering av varor (1988:949). Med stöd av en särskild lag med bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om tull för äpplen och päron har en förordning utfärdats rörande en avvikelse från tulltaxelagen i detta hänseende (1988:1207). Även bemyndiganden som meddelats med stöd av 8 kap. 7 § RF förekommer inom utrikesdepartementets verksamhetsområde. I allmänhet är det fråga om in- och utförsel av varor. Lagen (1975:85) med bemyndigande att meddela föreskrifter om in- och utförsel av varor medger att regeringen får meddela sådana föreskrifter om det är påkallat bl.a. av särskilda handelspolitiska skäl eller av hänsyn till behov att trygga kvaliteten hos produkter av visst slag eller till kontrollen av materiel som kan få militär användning. Med stöd av detta bemyndigande har meddelats en föreskrift rörande krigsmateriel (1988:567) och en förordning om import och export av kaffe (1988:1031).

Enligt 8 kap. 10 § RF kan regeringen efter bemyndigande i lag i ämne som anges i 7 § första stycket eller 9 § genom förordning bestämma att föreskrift i lagen skall börja eller upphöra att tillämpas. Exempel på sådana fullmaktslagar är lagen om vissa internationella sanktioner (1971:176). Med stöd av bemyndigande i denna lag har utfärdats förordningar rörande krigsmateriel (1988:565, 1988:566).

Socialdepartementets verksamhetsområde

Inom socialdepartementets verksamhetsområde har normgivningen under år 1988 berört 40 lagar varav 2 nya och 79 förordningar varav 31 nya. Till socialdepartementets verksamhetsområde hör det sociala trygghetssystemet i form av ekonomiskt stöd till barnfamiljer inkl. föräldraförsäkring och barnomsorg, försäkring vid sjukdom, arbetsskada, handikapp och ålderdom, hälso- och sjukvård, äldreomsorg och omsorger om handikappade samt socialt behandlingsarbete och alkohol- och narkotikafrågor. Socialdepartementet ansvarar också för statistik, forskning och utvecklingsarbete inom den sociala sektorn.

De lagstiftningsärenden som under år 1988 hörde till socialdepartementet gäller

- allmän försäkring, delpensionsförsäkring, arbetsskadeförsäkring, statligt personskadeskydd,
- socialavgifter, allmänna pensionsfonden med undantag av placering av fondmedel och återlån,

- ekonomiska åtgärder till stöd åt barnfamiljer, internationell adoptionshjälp,
- socialtjänst,
- hälsoskydd, hälso- och sjukvård, tandvård, smittskydd och annan medicinsk verksamhet, hälso- och sjukvårdspersonalens yrkesutövning, läkemedel, naturmedel och medel för födelsekontroll, apoteksväsendet,
- omsorger om psykiskt utvecklingsstörda med undantag av ärenden om grundsärskolor, träningsskolor och yrkessärskolor,
- tillverkning och försäljning av drycker och andra varor som innehåller alkohol,
- narkotika med undantag av narkotikastrafflagstiftning.

Enligt 8 kap. 7 § RF kan bl.a. föreskrifter som rör skydd för liv, personlig säkerhet eller hälsa meddelas av regeringen efter delegation från riksdagen. Inom socialdepartementets verksamhetsområde finns enligt statsrådsberedningens register 47 författningar med bemyndigande från riksdagen till regeringen som i stor utsträckning faller inom detta ämnesområde. En rad bemyndiganden rör avgifter och taxor. Efter riksdagens bemyndigande kan regeringen enligt 8 kap. 9 § RF meddela sådana föreskrifter om avgifter som enligt 8 kap. 3 § RF annars skall meddelas av riksdagen. Under år 1988 meddelades med stöd av olika sådana bemyndiganden genom förordning (1988:723) föreskrifter om avgifter för den statliga kontrollen av läkemedel m.m.

Av 8 kap. 5 § RF framgår att föreskrifter om kommuners åligganden skall meddelas genom lag. Sådana föreskrifter är enligt 8 kap. 7 § delegeringsbara om föreskrifterna rör bl.a. ämnet skydd för liv, personlig säkerhet eller hälsa. Med stöd av ett sådant bemyndigande i socialtjänstlagen har regeringen lämnat föreskrifter om skyldighet för socialnämnderna att lämna statistiska uppgifter (1988:1489).

Med stöd av bemyndiganden i lagen (1962:381) om allmän försäkring har under året lämnats flera föreskrifter (1988:21, 1988:22, 1988:412) rörande taxor inom sjukvårdsområdet, vilka anger det högsta arvode som får tas ut av en vårdgivare ansluten till försäkringen.

Miljö-och energidepartemtet

Inom miljö- och energidepartementets verksamhetsområde har normgivningen under år 1988 berört 9 lagar varav 2 nya och 65 förordningar varav 21 nya. Till miljö- och energidepartementet hör frågor om miljövård – innefattande miljöskydd, naturvård, miljövårdsforskning och kemikaliekontroll – vattenlagen och lagen om vattenförbud, strålskydd, energiförsörjning, energianvändning, energiforskning, kommunal energiplanering, säkerhet inom kärnenergi- och elenergiområdena samt beredskap inom energiområdet.

De lagstiftningsärenden som miljö- och energidepartementet enligt departementsförordningen hade att handlägga år 1988 gäller miljöskydd, naturvård, kemikaliekontroll, renhållning, strålskydd, kärnenergi, elektriska anläggningar eller energi i övrigt, i den mån sådana ärenden inte ankommer på annat departement samt civilt totalförsvar när det gäller energi.

För miljö- och energidepartementets verksamhetsområde finns enligt statsrådsberedningens förteckning 16 författningar med normgivningsbemyndiganden från riksdagen till regeringen. Verksamhetsområdet är sådant att det i allmänhet omfattas av det primära lagområdet med möjlighet för riksdagen att delegera normgivningsmakt till regeringen i enlighet med 8 kap. 7 § första stycket 3 och 4 RF. Enligt dessa föreskrifter är bl.a. näringsverksamhet samt natur- och miljövård delegeringsbara ämnen. Med stöd av sådana bemyndiganden i miljöskyddslagen, lagen om kemiska produkter, strålskyddslagen m.fl. har regeringen under året meddelat en rad föreskrifter i förordningsform (1988:77, 1988:150, 1988:293, 1988:716, 1988:916, 1988:983, 1988:1063, 1988:1083, 1988:1084, 1988:1350, 1988:1380, 1988:1406). Också inom miljö- och energidepartementets verksamhetsområde förekommer avgifter av tvångskaraktär, vilka enligt 8 kap. 9 § RF kan delegeras till regeringen. I enlighet med ett sådant bemyndigande har regeringen meddelat föreskrifter (1988:1062) rörande kontrollavgift enligt bilavgaslagen samt rörande kemikalieavgift (1988:807). Den tidigare nämnda förordningen 1988:716 innehåller också en föreskrift om särskild avgift av detta slag.

En av regeringen under år 1988 utfärdad förordning inom energiområdet (1988:297) gäller bl.a. en bestämmelse om fullföljd till kammarrätt. Enligt 11 kap. 4 § gäller att domstolarnas rättskipningsuppgifter skall bestämmas i lag. Enligt 8 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar prövar kammarrätt besvär som enligt lag eller annan författning anförs hos domstolen. I motiven till RF uttalades att kravet på lagform fick anses vara uppfylld genom denna bestämmelse.

Verkställighetsföreskrifter

Regeringen har enligt 8 kap. 13 § första stycket RF behörighet att besluta om föreskrifter om verkställighet av lag. Av grundlagspropositionen (1973:90 s. 211) framgår att med föreskrifter om verkställighet torde i första hand avses tillämpningsföreskrifter av rent administrativ karaktär. I viss utsträckning torde det emellertid enligt propositionen vara ofrånkomligt att tillåta, att regeringen med stöd av behörighet att besluta om verkställighetsföreskrifter i materiellt hänseende fyller ut en lag även om lagen i och för sig skulle befinna sig inom det obligatoriska lagområdet. En förutsättning för att regeringen skall få göra detta måste emellertid vara att den lagbestämmelse som skall kompletteras är så detaljerad att regleringen inte tillförs något väsentligt nytt åliggande för enskilda eller något som kan betraktas som ett tidigare ej föreliggande ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden.

Något särskilt bemyndigande från riksdagen att besluta om verkställighet behöver regeringen alltså inte. Det är emellertid inte ovanligt att det genom en bestämmelse som är utformad som ett bemyndigande klargörs att en regel inte är avsedd att tillämpas direkt utan kräver utfyllnad av regeringen och om regeringen så bestämmer av en myndighet, s.k. kvasidelegation. Regeringen har fastställt (1988:1574) basbeloppet för år 1989 med stöd av ett bemyndigande i lagen om allmän försäkring. Ett bemyndigande i denna lag har också tillämpats när regeringen meddelat föreskrifter rörande ansökan om pension

(1988:1335). S.k kvasidelegation torde också föreligga bland andra av de granskade förordningarna.

Verkställighetsföreskrifter med stöd av 8 kap. 13 § har under år 1988 meddelats i en rad förordningar. Inom socialdepartementets verksamhetsområde har detta berört läkarinstruktionen, socialtjänstförordningen och förordningen om bidrag vid adoption av utländska barn (1988:615, 1988:1336, 1988:1486, 1988:1464, 1988:1356). Inom miljö -och energidepartementets område har i förordningsform utfärdats föreskrifter om verkställighet av naturvårdslagen rörande naturvårdsförvaltare och skötselplan för naturreservat (1988:715).

Restkompetensen

Enligt 8 kap. 13 § första stycket punkt 2 får regeringen meddela föreskrifter som ej enligt grundlag skall meddelas av riksdagen. Eftersom privaträtten i sin helhet omfattas av det primära lagområden enligt 8 kap. 2 § RF bör en utgångspunkt kunna vara att restkompetensen endast kan omfatta offentligrättslig normgivning. Till restkompetensen kan räknas sådana offentligrättsliga föreskrifter som inte gäller förhållandet mellan enskilda och det allmänna utan är av intern natur. Hit räknas myndighetsinstruktionerna och även en under året utfärdad förordning rörande statiska centralbyråns beräkning av basbeloppet (1988:1202). Om föreskrifter som rör förhållandet mellan enskilda och det allmänna inte är av betungande utan av gynnande eller neutral natur bör de kunna hänföras till regeringens restkompetens. Förordningen om bilstöd till handikappade (1988:890) innehåller sådana gynnande föreskrifter som faller inom ramen för restkompetensen. Också i fråga om restkompetensen finns s.k. kvasibemyndiganden. En sådan bestämmelse är den regel i lagen om förbud mot dumpning av avfall i vatten vara som anger att tillsyn över efterlevnaden av den lag och med stöd av lagen meddelade villkor och föreskrifter utövas av den myndighet regeringen bestämmer. Föreskrifter i detta hänseende har meddelats i förordningen SFS 1988:472. Även i fråga om restkompetensen gäller att kvasibemyndiganden torde förekomma också bland de andra granskade förordningarna.

Äldre bemyndiganden

Enligt punkt 6 i övergångsbestämmelserna till RF gäller fortfarande äldre bemyndiganden tills riksdagen bestämmer annorlunda. Ett sådant bemyndigande fanns under året i 4 § smittskyddslagen (1968:231), som anger att regeringen bestämmer vilka sjukdomar som skall hänföras till bl.a. veneriska sjukdomar. Lagen hör till det obligatoriska lagområdet eftersom den möjliggör frihetsberövande. Med stöd av detta bemyndigande har regeringen meddelat en föreskrift som angett ytterligare en sjukdom som sådan som skall hänföras till venerisk sjukdom (1988:59).

Internationella överenskommelser

Internationella överenskommelser och internationell sedvanerätt binder Sverige som stat men binder inte direkt dess medborgare eller myndigheter.

Internationella rättsregler måste för att bli gällande inom landet "transformeras" till svensk rätt enligt de konstitutionella regler som eljest gäller. I förordning rörande tillämpning av en europeisk överenskommelse om tillhandahållande av sjukvård (1988:248) har sådan transformering skett genom att överenskommelse förklarats gälla inom landet (s.k. inkorporering). Förordningen har utfärdats med stöd av olika bemyndiganden i lagen om allmän försäkring, m.fl. lagar som ger regeringen rätt att träffa överenskommelse med främmande makt angående utsträckt tillämpning av lagen eller om undantag i vissa fall från vad i lagen är stadgat.

Med stöd av ett bemyndigande i lagen (1988:696) om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall som utfärdats med anledning av en internationell överenskommelse har regeringen år 1988 föreskrivit att lagändringen i fråga skall träda i kraft den 1 februari 1989.

Konstitutionsutskottet uttalade i granskningsbetänkandet KU 1976/77:44 att bemyndigande till regeringen att förordna om ikraftträdande har ansetts möjligt genom 8 kap. 13 §. Utskottet var medvetet om att det i särskilda fall kan föreligga svårigheter att ange exakt ikraftträdandetid, när lagar antas av riksdagen. Detta gäller t.ex. lagstiftning i anledning av att Sverige tillträtt en konvention som skall tillämpas först sedan ett visst antal länder anslutit sig. Enligt utskottet var det från informationssynpunkt angeläget att en sådan ordning inte används annat än i undantagsfall och när det av alldeles speciella skäl är motiverat.

STATSRÅDSBEREDNINGEN
Rättschefen

1988-01-25

Konstitutionsutskottet
Ink. den 89-01-27
Dnr 16/89

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Register över riksdagens normgivningsbemyndiganden

Med hänvisning till statsrådsberedningens tidigare skrivelser till konstitutionsutskottet i ärendet överlämnar jag en ny förteckning över vissa av riksdagens normgivningsbemyndiganden. Förteckningen, som redovisar bemyndiganden som gäller per den 1 januari 1989, har upprättats inom statsrådsberedningens rättsavdelning. De principer som tillämpats i arbetet med förteckningen redovisas inledningsvis (s. 1-3). Med anledning av bl.a. den ändrade fördelningen av ärenden mellan departementen från årsskiftet har vid varje lag angivits till vilket departement lagen hör.

Johan Hirschfeldt

De uttagna författningstexterna har granskats individuellt. I några fall har det varit tveksamt om ett bemyndigande över huvud taget bör tas med i förteckningen. Som ett exempel kan nämnas fall där det inte står klart huruvida föreskriften skall tolkas som ett normgivningsbemyndigande eller endast som ett bemyndigande att i enskilt fall besluta om avvikelse från författningens bestämmelse. Ett annat exempel rör den statsrättsliga valören hos vissa bemyndiganden på skattelagstiftningens område. Utgångspunkten för arbetet har varit att i de oklara fallen tolka föreskriften som ett normgivningsbemyndigande. De s.k. kvasibemyndigandena, dvs. föreskrifter som endast erinrar om regeringens normgivningskompetens direkt på grund av regeringsformen, har även i viss begränsad utsträckning tagits med.

De redovisade paragraferna har granskats av olika handläggare. Urvalet kan därför visa sig vara inkonsekvent på enskilda punkter. Härtill kommer att erfarenheterna av arbetet gör det nödvändigt att reservera sig för det framtagna underlagets fullständighet.

Bemyndigandena redovisas med hänvisning till aktuell paragraf under den författning till vilken de hör. Författningarna redovisas i kronologisk ordning. Nu redovisas också till vilket departement respektive författning hör och till nästa redovisning skall materialet kunna redovisas även departementsvis.

Till förteckningen hör ett sökordsregister. Orden i detta register är hämtade från författningarnas rubriker. Varje författning redovisas med endast ett sökord. Sökorden motsvarar det huvudsökord som finns upptaget för resp. författning i registret den 1 januari 1988 över gällande SFS-författningar och följer i övrigt principerna för detta register.Utöver sökordsregistret finns numera också ett register där författningarna sorterats efter departementstillhörighet.

Statsrådsberedningen är beredd att under en försöksperiod hålla förteckningen aktuell genom fortsatta halvårsvisa revisioner.

I sammanhanget bör även nämnas att statsrådsberedningens rättsavdelning fr.o.m. 1988 års början samlar in uppgifter från departementen om vilka förordningsbestämmelser som beslutats med stöd av givna normgivningsbemyndiganden. Hur detta arbete skall bedrivas fortsättningsvis och hur materialet skall bearbetas övervägs inom statsrådsberedningens rättsavdelning.

STATSRÅDSBEREDNINGEN 1988-01-25 1(2)
Rättschefen

FÖRTECKNING ÖVER VISSA AV RIKSDAGENS NORMGIVNINGSBEMYNDIGANDEN

I konstitutionsutskottets granskningsbetänkande (KU 1985/86:25 s. 10) har konstitutionsutskottet aktualiserat frågan om ett särskilt register över riksdagens bemyndiganden i normgivningshänseende. Statsrådsberedningen har nu färdigställt en reviderad förteckning över vissa av riksdagens normgivningsbemyndiganden till regeringen beslutade eller ändrade år 1975 och senare. Förteckningen avser bemyndiganden som gäller per den 1 januari 1989. Den har utarbetats efter följande principer.

I förteckningen redovisas de författningsbestämmelser i vilka riksdagen har lämnat regeringen normgivningsbemyndiganden. Endast de paragrafer redovisas som har beslutats i en författning publicerad i Svensk författningssamling (SFS).

Uppgifterna i förteckningen har främst tagits fram med hjälp av det dataregister över författningar i fulltext som förs i justitiedepartementet, det s.k. fulltextregistret. Dataregistreringen för detta register började år 1977. I registret finns intaget alla nya författningar och alla ändringsförfattningar samt omtryck som publicerats i SFS sedan år 1977. Successivt tillförs registret också författningar ur det äldre författningsbeståndet.

Uppgifterna ur fulltextregistret har tagits fram med hjälp av följande sökord: "regeringen", "föreskriva", "föreskrift", "bestämma" och "bestämmelse" i olika böjningsformer. Uttaget ur registret har omfattat samtliga paragrafer som beslutats eller i något avseende ändrats år 1975, då den nya regeringsformen började tillämpas, eller senare. Uppgifterna från fulltextregistret har kompletterats med uppgifter som manuellt hämtats från SFS åren 1975-1976. Författningar som utkommit av trycket t.o.m. den 11 januari 1989 har beaktats.

Fulltextregistret omfattade, när den ursprungliga undersökningen gjordes, inte de vissa viktiga lagar på skatte- och tullagstiftningens område. Så var fallet med bl.a. kommunalskattelagen (1928:370), uppbördslagen (1953:272) och taxeringslagen (1956:623). Dessa fick då genomgås manuellt vid undersökningen. På detta område har det ansetts vara av intresse att redovisa även vissa bemyndiganden att meddela verkställighetsföreskrifter, liksom vissa äldre bemyndiganden.

STATSRÅDSBEREDNINGEN
Rättschefen 1989-01-25
0000H

Förteckning över vissa riksdagens normgivningsbemyndiganden

1891	Ju L 3	Sjölag (1891:35 s. 1) 1, 2, 8, 11, 25, 40, 59 a, 60, 62, 230, 299, 310, 336, 341, 367 §§, ikraftträdandebestämmelse till lag (1983:699)
1902	ME	Lag (1902:71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar 2 § 1,8 mom, 15, 16, 17, 21, 22, 24 §§
1904	Ju L 2	Lag (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap 1 kap 5, 6, 9 §§, 3 kap 2, 9 §§, 4 kap 1 §, 5 kap 1 § , 7 kap 5 §
1927	Fi	Lag (1927:321) om utskiftningsskatt 9 §
1928	Fi	Kommunalskattelag(1928:370) 42 §, 72 § 2, 3 mom, 76 §, p 18 av anv. till 29 §, p 4 av anv. till 33 §, p 1 b och 2 av anv. till 41 §, p 1 och 2 av anv. till 50 §
1934	Ju L 4	Lag (1934:69) om erkännande och verkställighet av vissa, i anledning av konkurs meddelade utländska domar lag (1981:9) upphävande av lagen
1935	Ju L 2	Lag (1935:45) om kvarlåtenskap efter den som hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge ikraftträdandebestämmelse till lag (1977:597)
1938	Ju L 2	Lag (1938:121) om hittegods 10 §
1939	Ju L 4	Lag (1939:6) om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg 4 §
	UDH	Lag (1939:174) om tillverkning, införsel och försäljning av gasskyddsmateriel 1, 2, 3, 6, 7 §§
	Fi	Valutalag (1939:350) 1, 2, 15 §§

1940	Fö	Lag (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m. 1, 2, 3, 10 §§
1941	Fi	Lag (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt 47 §
	Fö	Värnpliktslag (1941:967) 3, 5, 7, 13, 26, 31, 44 §§
1942	ME	Lag (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar m.m. 4, 20 §§
	Ju L 4	Rättegångsbalk (1942:740) 2 kap 4 §, 4 kap 4 §, 5 kap 8 §, 6 kap 9, 10, 13 §§, 7 kap 1 §, 12 kap 10 §, 18 kap 8 a §, 21 kap 10 §, 23 kap 24 §, 48 kap 9 §
1944	S	Lag (1944:133) om kastrering 4 §
1946	Ju L 4	Lag (1946:807) om handläggningen av domstolsärenden 6 §
	Ju L 4	Lag (1946:808) om lagsökning och betalningsföreläggande (lagsökningslag) 15, 22, 30, 37 §§
	Ju L 4	Lag (1946:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol 11, 12 §§
	Ju L 4	Lag (1946:817) om bevisupptagning vid utländsk domstol 3 §
1947	Bo	Lag (1947:523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande m.m. 3 §
	S	Lag (1947:529) om allmänna barnbidrag 11, 14, 19 §§
	Fi	Lag (1947:576) om statlig inkomstskatt 2 § 6 mom, 19 §, 20 § 2, 3 mom
	Fi	Lag (1947:577) om statlig förmögenhetsskatt 19 §, 20 § 2, 3 mom
1949	Ju L 6	Tryckfrihetsförordning (1949:105) 2 kap 14 §, 12 kap 1 §

	A	Lag (1949:345) om rätten till arbetstagares uppfinningar 10 §
	Ju L 2	Föräldrabalk (1949:381) 11 kap 17 §, 15 kap 4 §
1950	Fi	Lag (1950:272) om rätt för utländska försäkringsföretag att driva försäkringsrörelse i Sverige 26 §
	A	Lag (1950:382) om svenskt medborgarskap 10, 14 §§
	Jo	Lag (1950:596) om rätt till fiske 4, 5 a, 9, 21, 22, 33 a, 33 f, 33 g §§
1951	Fi	Lag (1951:442) om förhandsbesked i taxeringsfrågor 12 §
1953	Fi	Uppbördslag (1953:272) 1 §, 3 § 2, 3 mom, 4 § 1, 3 mom, 14, 22, 25, 33 §§, 39 § 3 mom, 43 § 1 mom, 44 a, 54 § 3 mom, 63, 66 §§, 68 § 1 mom, 69 a §, 88, 89 §§
	Ju L 3	Lag (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar och för civilförsvarets internationella kännetecken ikraftträdandebestämmelser till lag (1979:744) om ändring i lagen
1955	Ju L 3	Lag (1955:227) om inskrivning av rätt till luftfartyg 53 §
1956	Fi	Lag (1956:245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden 3, 5 §
	Ju L 5	Allmän ordningsstadga (1956:617) 7, 17 §§
	Fi	Taxeringslag (1956:623) 4, 5, 16, 19 §§, 31 § 3 mom, 37 § 1 mom, 47 §, 50 § 2 mom, 61 § 1 mom, 69 § 1 mom, 70, 72, 127 §§, 129 § 2, 5 mom
1957	K	Luftfartslag (1957:297) ikraftträdandebestämmelser till lag (1986:619)
1958	Fi	Lag (1958:295) om sjömansskatt 9 a §, 14 § 3 mom
1959	S	Lag (1959:551) om beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring 4 §, övergångsbestämmelser till lag (1984:865) om ändring i lagen

	Fi	Lag (1959:590) om gränstullsamarbete med annan stat 1, 2 §§
1960	Fi	Lag (1960:22) om statlig krigsförsäkring 1 §
	Fö	Civilförsvarslag (1960:74) 2, 6, 8, 10, 10 b §§, 12 § 4 mom, 14, 17, 20, 30, 32, 34, 35, 37, 39 §§, 40 § 1 mom, 42, 47, 55 §§
	Fi	Lag (1960:419) om förbud i vissa fall mot införsel av spritdycker 1, 5 §§
	Ju L 3	Varumärkeslag (1960:644) 18, 28, 29, 30, 35, 48 §§
	Ju L 3	Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk 62 §
	Ju L 3	Lag (1960:730) om rätt till fotografisk bild 23 §
1961	S	Lag (1961:181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat 5 § 2 mom
	Fi	Lag (1961:394) om tobaksskatt 1, 9, 12 §§
	Fö	Lag (1961:655) om undanförsel och förstöring 1, 5, 10, 11 §§
1962	UDH	Lag (1962:120) om straff i vissa fall för oriktig ursprungsdeklaration m.m. 5 §
	S	Lag (1962:381) om allmän försäkring 1 kap 2, 3, 6 §§, 2 kap 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 11 §§ 3 kap 10 a, 16, 26 §§, 4 kap 18 §, 5 kap 6 §, 10 kap 2, 3 §§, 11 kap 2 §, 16 kap 1, 2 §§, 17 kap 5 §, 18 kap 5, 6, 8, 11, 13, 15, 21, 25 §§, 20 kap 8, 15, 16 §§, 21 kap 2, 3 §§
	S	Lag (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension 2, 5, 10, 14, 17 §§
	Ju L 5	Brottsbalk (1962:700) 21 kap 1, 2, 20, 21 §§, 22 kap 10, 14, 16 §§, 37 kap 1 § 38 kap 1, 14 §§, övergångsbestämmelser till lag (1975:667)
	S	Läkemedelsförordningen (1962:701) 14 §

1963	Fi	Lag (1963:76) om kreditaktiebolag 14 §
	Ju L 5	Lag (1963:197) om allmänt kriminalregister 8 §
	C	Lag (1963:537) om gravrätt m.m. 19 §
1964	UDH	Krigshandelslag (1964:19) 1 §
	Fö	Lag (1964:63) om kommunal beredskap 12, 16, 16 a §§
	Fö	Lag (1964:64) om skyldighet att upplåta inkvarteringsbostad i krig m.m. 1 §
	S	Lag (1964:143) om bidragsförskott 10, 24 §§
	Ju L 4	Lag (1964:542) om personundersökning i brottmål 10 §
	ME	Naturvårdslag (1964:822) 5, 10, 14, 15, 16, 18 a, 20, 43 §§
	Jo	Lag (1965:61) om behörighet att utöva veterinäryrket m.m. 14 §
1965	Ju L 5	Lag (1965:94) om polisregister m.m. 2, 3, 4, 5, 10 a, 11 §
1966	S	Lag (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall 2, 5, 32, 39 §§
	UD	Lag (1966:374) om Sveriges sjöterritorium 2, 5 §§
	Fö	Lag (1966:413) om vapenfri tjänst 2, 5, 7, 7 a §§
	U	Radiolag (1966:755) 2, 4, 7, 9 §§
	Ju L 6	Radioansvarighetslag (1966:756) 3, 10 §§
1967	Fi	Folkbokföringslag (1967:198) 1, 4, 10, 40, 59, 60, 61, 63 §§

	Jo	Lag (1967:340) om prisreglering på jordbrukets område 1, 1 a, 15, 19, 21 a, 25 a, 27 §§
	Ju L 2	Lag (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m. 3, 5 §§
	Ju L 4	Lag (1967:663) om tillägg till vissa trafiklivräntor 9, 11 §§
	Ju L 3	Patentlag (1967:837) 5, 6, 8 a, 11,22, 28, 31, 34, 38, 45, 52, 68, 71, 76, 77, 82, 93 §§
	Bo	Förköpslag (1967:868) 1 §
1968	Ju L 3	Atomansvarighetslag (1968:45) 1, 3, 4 §§, ikraftträdandebestämmelse till lag (1986:620)
	Ju L 5	Narkotikastrafflag (1968:64) 7, 8 §§
	Fi	Lag (1968:430) om mervärdeskatt 10, 12, 58, 78 §§
	I	Lag (1968:555) om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket 21, 31 §§
	Fi	Lag (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar 38, 39, 40, 41 §§
1969	Ju L 3	Lag (1969:12) med anledning av Sveriges tillträde till konventionen den 19 maj 1956 om fraktavtaletvid internationell godsbefordran på väg 2 §
	Ju L 1	Lag (1969:246) om domstolar i fastighetsmål 1, 5, 14, 18 §§
	ME	Miljöskyddslag (1969:387) 2, 7, 8, 8 a, 10, 11, 17, 38 a, 38 b, 64, 65, 68, 69 §§
1970	Fi	Lag (1970:65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar 31, 61, 62, 63 §§
	K	Sjöarbetstidslag (1970:105) 2, 17, 21 §§
	S	Lag (1970:205) om detaljhandel med läkemedel 3 §

	Ju L 2	Lag (1970:215) om arbetsgivares kvittningsrätt 4 §
	Ju L 3	Mönsterskyddslag (1970:485) 7, 8, 14, 45, 46, 49 §§
	Ju L 4	Jordabalk (1970:994) 12 kap 44, 65 a, 68 §§
1971	Ju L 2	Lag (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden 6 §
	UDH	Lag (1971:176) om vissa internationella sanktioner 1 §
	Ju L 3	Växtförädlarrättslag (1971:392) 5, 47 §§
	Jo	Rennäringslag (1971:437) 22, 26, 27,34, 73 §§
	Jo	Livsmedelslag (1971:511) 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 21, 22, 26, 28, 29 §§
	K	Väglagen (1971:948) 29 §
	Ju L 5	Lag (1971:965) om straff för trafikbrott som begåtts utomlands 4 §
	Ju L 3	Lag (1971:1078) om försvarsuppfinningar 1 §
	I	Lag (1971:1081) om bestämning av volym och vikt 8 §
	A	Lag (1971:1204) om byggnadstillstånd m.m. 1, 6 §§
1972	Ju L 5	Lag (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottsmålsdom 1, 2 §§
	Fi	Lag (1972:262) om understödsföreningar 30, 73 §§
	Ju L 4	Rättshjälpslag (1972:429) 2, 3, 5, 6, 8, 11, 18 a, 22, 25, 26, 31, 40, 45, 49a, 49 b §§, ikraftträdandebestämmelse till lagen
	Ju L 6	Vallag (1972:620) 1 kap 2, 3 §§, 5 kap 8 §
	Ju L 6	Lag (1972:704) om kyrkofullmäktigeval 2, 4, 4 a §§

1973	UD	Lag (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m. 1, 2, 8 §§
	Bo	Lag (1973:189) med särskilda hyresbestämmelser för vissa orter 1 §
	Ju L 2	Lag (1973:213) om ändring av skadeståndslivräntor 3 §
	Ju L 2	Lag (1973:214) om tillägg till vissa ansvarslivräntor 6, 12 §§
	K	Sjömanslag (1973:282) 15, 60 §§
	Ju L 6	Datalag (1973:289) 27, 28 §§
	U	Studiestödslag (1973:349) 3 kap 4, 5, 5 a, 7, 11, 13, 14, 16, 22, 29, 30, 31 §§, 4 kap 3, 5, 21, 22, 27, 36, 44 §§, 5 kap 1 §, 6 kap 1, 3 §§, 7 kap 3, 5, 6, 21 §§, 8 kap 2, 8, 14, 15, 21, 22, 23 §§, punkt 7 i övergångsbestämmelser till 1988:877
	A	Lag (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring 4, 17, 57, 61, 105 §§
	A	Lag (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd 4, 16, 18, 34 §§
	Fö	Lag (1973:861) om lokal kristidsförvaltning 1, 2, 11 §§
	Ju L 2	Kreditupplysningslag (1973:1173) 7 §
	Ju L 5	Vapenlag (1973:1176) 1, 5, 22, 28 b, 48, 49 §§
	Ju L 3	Lag (1973:1198) om ansvarighet för oljeskada till sjöss 12, 13 §§
1974	A	Lag (1974:13) om vissa anställningsfrämjande åtgärder 25 §
	Ju L 5	Lag (1974:191) om bevakningsföretag 16 §
	Ju L5	Lag (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. 4, 14 §§

	Ju L 5	Lag (1974:203) om kriminalvård i anstalt 3, 44 §§
	Jo	Lag (1974:226) om prisreglering på fiskets område 1, 1 a, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 23 a §§
	I	Gruvlag (1974:342) 2 kap 6, 8 §§, 4 kap 30 §
	A	Lag (1974:371) om rättegången i arbetstvister 10 §
	S	Lag (1974:525) om ersättning för viss födelsekontrollerande verksamhet 3 §
	Ju L 4	Lag (1974:752) om nordisk vittnesplikt m.m. 6 §, ikraftträdandebestämmelser till lag (1977:599)
	I	Lag (1974:890) om vissa mineralfyndigheter 2 §
	Fi	Lag (1974:922) om kreditpolitiska medel 3 §
	Fi	Aktiefondslag (1974:931) 46, 47 §§
1975	Jo	Lag (1975:74) med bemyndigande att meddela vissa föreskrifter för trädgårdsnäringen 1 §
	Fi	Lag (1975:85) med bemyndigande att meddela föreskrifter om in- eller utförsel av varor 1, 3 §§
	Fi	Lag (1975:86) med bemyndigande att meddela föreskrifter om auktorisation och godkännande av revisor
	K	Lag (1975:88) med bemyndigande att meddela föreskrifter om trafik, transporter och kommunikationer 1, 2 §§
	S	Lag (1975:187) om kontroll av fabrikssteriliserade engångsartiklar för hälso- och sjukvårdsändamål 3, 12 §§
	S	Transplantationslag (1975:190) 3 §
	ME	Oljekrislag (1975:197) 2, 3, 14, 17 §§

	ME	Bilskrotningslag (1975:343) 2, 5, 6, 10 §§, ikraftträdandebestämmelse till lagen
	Jo	Lag (1975:417) om sambruksföreningar 13, 15 §§
	UDH	Lag (1975:490) om beslutanderätt för Sveriges exportråd beträffande handelssekreterare m.m. 1 §
	UDH	Lag (1975:588) med bemyndigande att meddela föreskrifter om auktorisation och godkännande av översättare och tolkar
	UDH	Lag (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare 1 §
	Bo	Lag (1975:1132) om förvärv av hyresfastigheter m.m. 27 §
	S	Lag (1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror 1 §
	K	Terrängkörningslag (1975:1313) 1, 2, 3 §§
	Ju L 6	Lag (1975:1339) om justitiekanslerns tillsyn 2 §
	Ju L 1	Aktiebolagslag (1975:1385) 3 kap 4 §, 18 kap 1 §
	Ju L 2	Trafikskadelag (1975:1410) 4, 7, 14, 30 §§
	C	Marknadsföringslag (1975:1418) 16, 20 §§
1976	Ju L 4	Lag (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott 1 §, ikraftträdandebestämmelse till lagen
	Ju L 4	Lag (1976:108) om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet 1, 2, 3 §§, ikraftträdandebestämmelse till lagen
	A	Lag (1976:157) om skyldighet för arbetsgivare att anmäla ledig plats till den offentliga arbetsförmedlingen 3, 4 §§
	K	Lag (1976:206) om felparkeringsavgift 1, 3, 6, 13, 16 §§

	C	Lag (1976:230) om rätt för arbetstagarorganisation att utse och entlediga företrädare för de anställda i styrelse eller annat organ vid statlig myndighet
	Fö	Lag (1976:295) om skyldighet för näringsidkare att medverka vid lagring för försörjningsberedskap 1 §
	Jo	Utsädeslag (1976:298) 2, 3, 4 §§, ikraftträdandebestämmelse till lag (1984:560)
	Ju L 5	Lag (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. 5, 7, 10 §§
	S	Lag (1976:380) om arbetsskadeförsäkring 1 kap 1 §, 2 kap 1 §, 3 kap 4, 5 b §§, 6 kap 3 §, 8 kap 1, 4, 5, 6, 14 §§
	Jo	Berberislag (1976:451) 1, 2, 5 §§
	C	Lag (1976:600) om offentlig anställning 4 kap 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 §§, 5 kap 2 §, 6 kap 1 §, 7 kap 8, 11 §§, 8 kap 1 §, 9 kap 1 §, 10 kap 2 §, 12 kap 2 §, 15 kap 1, 4 §§
	C	Lag (1976:610) med bemyndigande att meddela föreskrifter om anställning som präst i svenska kyrkan
	Ju L 6	Lag (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar 2, 6, 7, 9 §§
	UD	Lag (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall 3, 5 §
	Ju L 1	Lag (1976:997) om vattenförbund 13 §
	U	Lag (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde 13 §
	ME	Lag (1976:1054) om svavelhaltigt bränsle 1, 2, 3, 5 §§
1977	Ju L 5	Lag (1977:20) om TV-övervakning 4 §

	K	Lag (1977:67) om tilläggsavgift i kollektiv persontrafik 1, 4, 6 §§
	C	Kommunallag (1977:179) 6 kap 5 §
	U	Högskolelag (1977:218) 8, 9, 10, 10 a, 11, 12, 13, 16, 18, 19, 20, 21, 23, 25, 26, 27, 32, 33, 34, 34 a, 36, 36 a, 37, 38 §§
	S	Lag (1977:265) om statligt personskadeskydd 1, 12 §§
	S	Lag (1977:269) om uppräkning av statliga yrkesskadelivräntor m.m. 1 §
	S	Lag (1977:293) om handel med drycker 4, 18, 23, 26, 66, 70 §§
	ME	Lag (1977:439) om kommunal energiplanering 7 §
	K	Körkortslag (1977:477) 32 §
	Bo	Lag (1977:484) med bemyndigande att meddela föreskrifter om hissar och andra lyft- eller transportanordningar m.m. 1 §
	Ju L 4	Lag (1977:595) om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område ikraftträdandebestämmelse till lagen samt ikraftträdandebestämmelse till lag (1981:8)
	Ju L 2	Konsumentkreditlag (1977:981) 17 §
	Ju L 6	Lag (1977:1016) med vissa bestämmelser på tryckfrihetsförordningens område 7 §
	A	Arbetsmiljölag (1977:1160) 1 kap 4 §, 3 kap 12-18 §§, 5 kap 2-5 §§, 7 kap 5, 12 §§
1978	I	Lag (1978:19) om beslutanderätt för stiftelse som har bildats för att på regional nivå främja näringslivets utveckling 1 §
	Ju L 4	Lag (1978:28) om försäkringsdomstolar 8 §

Ju L 3	Lag (1978:152) om svensk domstols behörighet i vissa mål på patenträttens område m.m. ikraftträdandebestämmelse till lagen
ME	Lag (1978:160) om vissa rörledningar 3 §
K	Lag (1978:234) om trafiknämnd 4 §
Fö	Förfogandelag (1978:262) 2, 3, 7, 18, 24, 33, 49, 63 §§
Fö	Ransoneringslag (1978:268) 2, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 25, 26, 31, 32, 33, 38 §§
I	Lag (1978:277) med bemyndigande att meddela föreskrifter i fråga om anordning för förbrukningsmätning av elektrisk energi, vatten eller värmeenergi, m.m. 1 §
Ju L 5	Passlag (1978:302) 3, 6, 33 §§
Fi	Lag (1978:401) om exportkreditstöd 2 §
Ju L 2	Brottsskadelag (1978:413) 10, 13 §§
Fi	Lag (1978:423) om skattelättnader för vissa sparformer 5 §
K	Lag (1978:438) om huvudmannaskap för viss kollektiv persontrafik 1, 7 §§
K	Lag (1978:440) om kollektivtrafiknämnd 13 §
U	Lag (1978:478) om avgift för innehav av televisionsmottagare 1 §
U	Lag (1978:487) om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar 1, 10 §§
U	Lag (1978:493) med bemyndigande att upphäva föreskrifter om skyldighet att tillhöra särskild studerandesammanslutning

	Fö	Familjebidragslag (1978:520) 38 §
	Ju L2	Lag (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. 9 §
	Ju L 5	Lag (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet 1 §
1979	UD	Lag (1979:54) om beslutanderätt för stiftelse som har bildats för att främja tillkomst och utveckling av företag i u-länder 1 §
	S	Lag (1979:84) om delpensionsförsäkring 10, 18, 24 §§
	Ju L 1	Jordbruksbokföringslag (1979:141) 2 §
	Ju L 5	Bötesverkställighetslag (1979:189) 1, 2, 11 §§
	Jo	Jordförvärvslag (1979:230) 9 §
	Fi	Lag (1979:357) om yrkesmässig försäljning av dyrkverktyg 2 §
	Fi	Lag (1979:362) om skatteutjämningsbidrag 7, 9 §§
	Ju L 3	Lag (1979:377) om registrering av båtar för yrkesmässig sjöfart m.m. 4, 10 §§
	Ju L 3	Lag (1979:411) om ändring i Sveriges indelning i kommuner och landstingskommuner 1 kap 1 §, 2 kap 1 §
	C	Lag (1979:425) om skötsel av jordbruksmark 6 a, 6 b §§
	Jo	Skogsvårdslag (1979:429) 7, 8, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 21 a, 26 §§
	K	Lag (1979:558) om handikappanpassad kollektivtrafik 3 §

	K	Lag (1979:560) om transportförmedling 5 kap 1 §
	K	Lag (1979:561) om biluthyrning 5 kap 1 §
	ME	Renhållningslag (1979:596) 2, 3, 6, 8, 21, 26 §§
	Fi	Lag (1979:609) om allmän investeringsfond 4, 6 §§
	Fi	Lag (1979:610) om allmän investeringsreserv 7, 8 §§
	Fi	Fondkommissionslag (1979:748) 17, 18, 21, 24, 34, 42, 43 §§
	Fi	Lag (1979:749) om Stockholms fondbörs 19, 27, 34 §§
	K	Lag (1979:1035) med bemyndigande om utjämning av taxor för vissa lastbilstransporter
	Ju L 5	Lag (1979:1088) om gränsövervakningen i krig m.m. 1, 12 §§
	C	Lag (1979:1118) om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet 19 §
	Fi	Fastighetstaxeringslag (1979:1152) 7 kap 7 §, 18 kap 5, 11 §§, 19 kap 1, 7 §§, 20 kap 3, 9, 12, 20, 22, 23 §§, 22 kap 4, 6 §§, 27 kap 1, 2 §§, 28 kap 9, 11, 12 §§
	Fi	Lag (1979:1155) om insamling av uppgifter för kommunal och statlig planering 6 §
1980	S	Lag (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonal m.fl. 1, 3, 34 §§
	Ju L 6	Sekretesslag (1980:100) 2 kap 2 §, 7 kap 15 §, 8 kap 6 §, 9 kap 4 §, 11 kap 5 § 12 kap 6 §, 15 kap 1 §, punkt 7 av övergångsbestämmelserna till lagen
	K	Containerlag (1980:152) 3, 5 §§
	Fi	Skatteregisterlag (1980:343) 9, 13 §§

	Jo	Epizootilag (1980:369) 1, 7 §§
	A	Utlänningslag (1980:376) 7, 8, 9, 10, 20, 26, 27, 62, 101, 103, 104 §§
	K	Lag (1980:424) om åtgärder mot vattenförorening från fartyg 1 kap 3 §, 2 kap 2, 3 §§, 3 kap 1, 2, 4, 6, 7 §§, 4 kap 1, 2, 3 §§, 5 kap 1, 2 §§, 6 kap 4, 6, 8 §§, 7 kap 1, 2, 3, 11 §§, 11 kap 1, 2 §§
	Fi	Lag (1980:456) om insättning på tillfälligt vinstkonto 6 §
	Ju L 5	Lag (1980:578) om ordningsvakter 4 §
	S	Socialtjänstlag (1980:620) 24, 34, 35, 59, 62, 63, 78 §§
	S	Lag (1980:705) med bemyndigande att meddela föreskrifter om godkännande av enskilda tandtekniska laboratorier
	Fö	Lag (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor 1, 9 §§
	I	Lag (1980:1097) om Svenska skeppshypotekskassan 5 §
1981	C	Lag (1981:2) om handel med skrot och begagnade varor 2, 3 §§
	S	Lag (1981:49) om begränsning av läkemedelskostnader, m.m. 2, 3, 5, 6, 11 §§
	S	Lag (1981:50) med bestämmelser om vissa medel avsedda för injektion 4, 5 §§
	S	Lag (1981:289) om radioaktiva läkemedel 2, 9, 13, 14 §§
	S	Lag (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m.m. 2, 3, 7, 8 §§
	ME	Fastbränslelag (1981:599) 4 §
	ME	Lag (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m.m. 5 §

	S	Lag (1981:691) om socialavgifter 2 kap 2, 4, 6 §§, 3 kap 2 §, 4 kap 1, 4, 8, 9, 12 §§, 5 kap 4 §, ikraftträdandebestämmelser till lagen
	Ju L 2	Lag (1981:739) om ersättning för inkassokostnader m.m. 4 §
	Ju L 4	Utsökningsbalk (1981:774) 1 kap 6 §, 7 kap 16 §, 17 kap 1 §
	Ju L 4	Handräckningslag (1981:847) 9 §
	ME	Lag (1981:1354) om allmänna värmesystem 2, 36 §§
	Ju L 2	Hemförsäljningslag (1981:1361) 4 §
	Ju L 6	Lag (1981:1363) om notarius publicus 1 §
1982	K	Lag (1982:129) om flyttning av fordon i vissa fall 2, 7 §§
	Ju L 5	Lag (1982:269) om Sveriges flagga 3 §
	ME	Lag (1982:349) om återvinning av dryckesförpackningar av aluminium 3 §
	Fi	Lag (1982:395) om kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning 6 §
	Fi	Lag (1982:423) om allmän löneavgift 3 §
	U	Närradiolag (1982:459) 2, 12 §§
	Ju L 2	Namnlag (1982:670) 39 §
	A	Arbetstidslag (1982:673) 2, 4, 11, 18 §§
	Fi	Lag (1982:691) om skatt på vissa kassettband 18 §

	Fi	Försäkringsrörelselag (1982:713) 3 kap 4 §, 8 kap 18 §, 11 kap 1 §, 19 kap 15, 17 §§
	Fi	Lag (1982:728) om införande av försäkringsrörelselagen (1982:713) 17 §
	C	Konkurrenslag (1982:729) 26 §
	C	Lag (1982:736) om ursprungsmärkning av kläder 1, 2 §§
	S	Hälso- och sjukvårdslag (1982:763) 9, 16, 19, 20 §§
	S	Lag (1982:764) om vissa läkartjänster vid enheter inom den landstingskommunala hälso- och sjukvården som har upplåtits för grundläggande utbildning av läkare, m.m. 2 §
	K	Lag (1982:821) om transport av farligt gods 4, 5, 6, 9, 10, 14, 15 §§
	C	Lotterilag (1982:1011) 23, 33 §§
	S	Hälsoskyddslag (1982:1080) 3, 8, 11, 13, 15, 22, 26 §§
	Fi	Lag (1982:1185) om inbetalning på särskilt investeringskonto 6 §
1983	Jo	Lag (1983:147) om förbud under viss tid mot nybyggnad av djurstallar för nötkreatur, svin och fjäderfä 2 §
	Ju L 1	Vattenlag (1983:291) 10 kap 1 §, 12 kap 1 §, 13 kap 1, 7 §§, 19 kap 3 §, 20 kap 7 §, 22 kap 8 §
	Jo	Lag (1983:738) om bekämpande av salmonella hos djur 2 §
	Fi	Lag (1983:898) om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland ikraftträdandebestämmelse till lagen
	Fi	Lag (1983:912) om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Sri Lanka ikraftträdandebestämmelse till lagen
	Fi	Lag (1983:913) om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge ikraftträdandebestämmelse till lagen

	K	Mönstringslag (1983:929) 1, 2, 6, 12, 21 §§, ikraftträdandebestämmelse till lagen
	UD	Lag (1983:1000) om immunitet och privilegier för konferensen om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder och nedrustning i Europa 8 §
	U	Lag (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa 2 a §
	UDH	Lag (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m. 1, 2, 3, 5, 6, 8 §§, övergångsbestämmelse till lag (1984:944)
	Fi	Lag (1983:1086) om vinstdelningsskatt 7 §
	Ju L 5	Lag (1983:1097) med vissa bestämmelser om larmanläggningar m.m. 5, 6 §§
1984	ME	Lag (1984:3) om kärnteknisk verksamhet 1, 5, 9, §§
	Ju L 2	Lag (1984:81) om fastighetsmäklare 5 §
	K	Lag (1984:283) med vissa bestämmelser för Scandinavian Airlines Systems flygpassagerarterminal i Malmö 3 §
	C	Lag (1984:382) om försöksverksamhet med en friare kommunal nämndorganisation 1 §
	Ju L 5	Polislag (1984:387) 5, 6, 7, 9 §§
	Fi	Lag (1984:404) om stämpelskatt vid inskrivningsmyndigheter 43 §
	Fi	Lag (1984:501) om inbetalning på likviditetskonto 7 §
	Fi	Lag (1984:502) om exportdepositioner för skogsprodukter 12 §
	S	Lag (1984:542) om behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvården m.m. 5, 8, 12 §§

	Ju L 1	Lag (1984:649) om företagshypotek 4 kap 4 §
	Ju L 1	Lag (1984:650) om införande av lagen (1984:649) om företagshypotek 1 a §
	S	Lag (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare 1, 5, 35 §§
	S	Lag (1984:989) om socialförsäkringsväsendet under krig och krigsfara 2, 3, 11 §§
	ME	Lag (1984:1049) om beredskapslagring av olja och kol 9, 10, 13, 28, 30 §§
	Fi	Lag (1984:1090) om inbetalning på förnyelsekonto 6 §
	S	Lag (1984:1095) om förlängt bidragsförskott för studerande 12 §
	S	Lag (1984:1096) om särskilt bidrag till vissa adoptivbarn 7 §
	U	Vuxenutbildningslag (1984:1118) 1 kap 3 A §, 4 a kap 1, 2, 5 §§, 4 kap 1, 3 §§, 5 kap 1, 3 §§, 7 kap 2, 3, 4 §§, 8 kap 1, 2, 2 a, 3 §§
1985	UDH	Lag (1985:98) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia 4, 5, 9, 10 §§
	S	Tandvårdslag (1985:125) 14, 15, 17, 18 §§
	K	Lag (1985:126) om åtgärder till skydd för svensk sjöfart 1 §
	Ju L 3	Järnvägstrafiklag (1985:192) 12 §
	Jo	Lag (1985:295) om foder 4, 6, 8, 16, 20 §§
	Jo	Lag (1985:342) om kontroll av husdjur m.m. 1, 2, 4, 5, 6 §§, övergångsbestämmelser till lagen
	UD	Lag (1985:349) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utrikesdepartementets verksamhetsområde 3 §

ME Lag (1985:426) om kemiska produkter
1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 24 §§, punkt 3 av övergångsbestämmelserna till lagen

K Lag (1985:449) om rätt att driva viss linjetrafik
7 §

S Patientjournallag (1985:562)
8, 14, 15, 16 §§

S Lag (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.
13, 16, 19 §§

S Lag (1985:569) om införande av lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl.
7 §

Fi Lag (1985:571) om värdepappersmarknaden
33 §

Fi Lag (1985:582) om inbetalning på likviditetskonto under budgetåret 1985/86
7 §

ME Lag (1985:620) om vissa torvfyndigheter
5, 18 §§

ME Lag (1985:635) om försörjningsberedskap på naturgasområdet
8, 10, 13, 19, 22, 24 §§

U Lag (1985:903) om uppdragsutbildning i anslutning till det kommunala skolväsendet m.m.
5 §

S Lag (1985:1002) om försöksverksamhet inom sjukförsäkringsområdet
1 §

S Lag (1985:1003) om försöksverksamhet med enhetliga patientavgifter inom offentlig öppen hälso- och sjukvård

C Lag (1985:1073) om försöksverksamhet med en samordnad länsförvaltning
3 §

S Lag (1985:1089) om försöksverksamhet inom hälso- och sjukvårdens område

U Skollag (1985:1100)
2 kap 3, 6, 10 §§, 3 kap 21 §, 4 kap 3, 5, 8, 19§§, 5 kap 2, 3, 7, 9, 12, 13, 19, 21 §§, 6 kap 7 §, 7 kap 1, 3, 5 §§, 10 kap 1, 2, 3 §§, 11 kap 7 §, 12 kap 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9 §§

	U	Lag (1985:1101) om införande av skollagen 18 §
	I	Lag (1985:1105) om obligatorisk kontroll genom teknisk provning m.m. 11, 13, 14 §§
1986	U	Lag (1986:159) om grundläggande svenskundervisning för invandrare 4, 9 §§
	U	Lag (1986:343) med bemyndigande att meddela föreskrifter om kommuners och landstingskommuners medverkan i utbildning
	S	Lag (1986:378) om förlängt barnbidrag 7, 8 §§
	Fi	Lag (1986:595) om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Pakistan ikraftträdandebestämmelse till lagen
	Ju L 4	Utsökningsregisterlag (1986:617) 6, 11 §§
	Fö	Lag (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. 4, 5, 19, 48, 57 §§
	Fö	Lag (1986:985) om handel med ädelmetallarbeten 12, 13 §§
	Fi	Lag (1986:1026) om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Tyska Demokratiska Republiken ikraftträdandebestämmelse till lagen
	Fi	Lag (1986:1027) om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Folkrepubliken Kina ikraftträdandebestämmelse till lagen
	Ju L 4	Lag (1986:1042) om verkställighet av vissa utländska beslut om rättegångskostnader ikraftträdandebestämmelser till lagen
	Fö	Räddningstjänstlag (1986:1102) 16, 20, 22, 24, 33, 36, 37, 42, 48, 54, 61, 62, 64 §§
	Fi	Lag (1986:1202) med bemyndigande att meddela föreskrifter att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp
	Bo	Lag (1986:1242) om försöksverksamhet med kooperativ hyresrätt 3 §
	UD	Lag (1986:1283) om suveränitetsholmarna i Torne, Muonio och Könkämä älvar ikraftträdandebestämmelse till lagen

	ME	Bilavgaslag (1986:1386) 2, 3, 6, 8, 9, 10 §§
	Ju L 3	Lag (1986:1425) om skydd för kretsmönster i halvledarprodukter 11 §
1987	Bo	Plan- och bygglag (1987:10) 16 kap 1, 2, 3, 4 §§, 17 kap 22 §
	C	Lag (1987:24) om kommunal parkeringsövervakning 5 §
	Ju L 2	Äktenskapsbalk (1987:230) 4 kap 7 §
	Jo	Jaktlag (1987:259) 6, 7, 8, 9, 12, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31 36, 37, 38, 40, 41, 48, 50, 52 §§, övergångsbestämmelser p. 16
	UDH	Lag (1987:474) med bemyndigande att tillämpa lag (1971:176) om vissa internationella sanktioner i fråga om en handelsblockad mot Sydafrika och Namibia
	I	Lag (1987:588) om träfiberråvara 3 §
	Fi	Bankrörelselag (1987:617) 2 kap 12, 17, 22 §§, 4 kap 1 §, 7 kap 5, 15, 16 §§
	Fi	Bankaktiebolagslag (1987:618) 6 kap 9 §
	Fi	Sparbankslag (1987:619) 3 kap 7 §
	Fi	Föreningsbankslag (1987:620) 6 kap 7 §
	Fi	Lag (1987:621) om införande av ny banklagstiftning 7 §
	Fi	Lag (1987:623) om förenklad aktiehantering 10, 11 §§
	Ju L 1	Lag (1987:667) om ekonomiska föreningar 9 kap 8 §
	Ju L 4	Konkurslag (1987:672) 7 kap 25 §, 14 kap 4, 17 §§
	K	Lag (1987:773) om fritidsbåtsregister 9, 12, 20, 21 §§

	Fi	Tullag (1987:1065) 3, 5, 7, 8, 10, 13, 14, 15, 16, 27, 42, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 52, 64, 72, 73, 110, 111, 112, 113 §§
	Fi	Tulltaxelag (1987:1068) 4 §
	UDH	Lag (1987:1069) om tullfrihet m.m. 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29 §§
	A	Arbetsrättslig beredskapslag (1987:1262) 2, 4, 7, 8, 9 §§
1988	A	Fartygssäkerhetslag (1988:49) 1 kap 5, 6, 7, 8, 9 §§, 2 kap. 5, 6 §§, 3 kap. 9 §, 10 § 4 kap. 6, 7, 12, 13 §§, 4 kap. 6, 7, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20 §§, 6 kap. 11 §, 7 kap. 6, 14 §§, 8 kap. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 §§, 9 kap. 20, 21 §§, 10 kap. 2, 3, 13, 20, 21, 22, 23 §§, 11 kap. 2, 5, 6, 7, 8 §§.
	Jo	Lag (1988:89) om beslutanderätt för Stiftelsen Lantbrukarnas skördeskadeskydd 1 §
	Ju L 4	Lag (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. 2, 3, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 23, 30, 31, 32, 34, 35, 36 §§
	A	Lag (1988:153) om bistånd åt asylsökande m.fl. 11 §
	C	Kyrkofondslag (1988:182) 2, 5, 6, 7, 8, 9, 16, 17, 18, 20 §§
	C	Lag (1988:183) om förvaltningen av kyrklig jord 7, 9, 10, 16, 19, 22, 23, 24, 26, 28 §§
	C	Prästanställningslag (1988:184) 16, 19, 20, 21, 24, 28, 29, 39, 44 §§
	C	Kyrklig indelningslag (1988:185) 1 kap 7 §
	ME	Strålskyddslag (1988:220) 3, 4, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 31, 42 §§
	K	Yrkestrafiklag (1988:263) 23, 24 §§

Fi	Vägtrafikskattelag (1988:327) 11, 26, 29, 31, 36, 53, 56, 74 §§
Fi	Lag (1988:328) om vägtrafikskatt på utländska fordon 8 §
S	Lag (1988:360) om handläggning av ärenden om bilstöd till handikappade 1 §
Jo	Djurskyddslag (1988:534) 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 §§
UDH	Lag (1988:558) om förbud mot utförsel av krigsmateriel 1, 3, 8, 12 §§
Ju L 2	Lag (1988:571) med bemyndigande att upphäva viss förordning
Fi	Lag (1988:606) om finansbolag 19, 22 §§
Ju L 5	Lag (1988:695) med anledning av Sveriges tillträde till den europeiska konventionen mot tortyr m.m. ikraftträdandebestämmelse till lagen
Fi	Lag (1988:706) om inbetalning på likviditetskonto under budgetåret 1988/89 8 §
Fi	Lag (1988:777) om avgifter för vissa statliga garantier 2, 3 §§
Fi	Lag (1988:782) om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Turkiet ikraftträdandebestämmelse till lagen
Bo	Lag (1988:786) om bostadsbidrag 7, 18, 20, 21, 22, 32 §§
Fi	Lag (1988:846) om ungdomsbosparande 10 §
I	Lag (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 19, 20 §§, övergångsbestämmelserna
U	Lag (1988:950) om kulturminnen m.m. 1 kap 19 §, 3 kap 1 §, 5 kap 14 §
UDH	Lag (1988:1205) med bemyndiganden för regeringen att meddela föreskrifter om tull för äpplen och päron

S Lag (1988:1419) om försöksverksamhet inom socialtjänstens, hälso- och sjukvårdens samt omsorgsverksamhetens område

S Lag (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn
5 §

S Smittskyddslag (1988:1472)
4 §, 69 §, 70 §

Fi Produktsäkerhetslag (1988:1604)
24 §

Fi Lag (1988:1614) om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Bulgarien
ikraftträdandebestämmelse till lagen

Sökord	SFS-nummer	Dep.
Adoptionsbidrag	1988:1463	S
Adoptivbarn	1984:1096	S
Aktiebolagslag	1975:1385	JuL1
Aktiefondslag	1974:931	Fi
Aktiehantering	1987:623	Fi
Allmän försäkring	1959:551	S
Allmän försäkring	1962:381	S
Anställningsfrämjande åtgärd	1974:13	A
Ansvarslivränta	1973:214	JuL2
Arbetsförmedling	1976:157	A
Arbetsgivare	1970:215	JuL2
Arbetslöshetsförsäkring	1973:370	A
Arbetsmarknadsstöd	1973:371	A
Arbetsmiljölag	1977:1160	A
Arbetsrättslig beredskapslag	1987:1262	A
Arbetsskadeförsäkring	1976:380	S
Arbetstagarorganisation	1976:230	C
Arbetstidslag	1982:673	A
Arbetstvist	1974:371	A
Arvsskatt	1941:416	Fi
Asylsökande	1988:153	A
Atomansvarighetslag	1968:45	JuL3
Avbetalningsköp	1978:599	JuL2
Avtalsvillkor	1971:112	JuL2
Bankaktiebolagslag	1987:618	Fi
Banklagstiftning	1987:621	Fi
Bankrörelselag	1987:617	Fi
Barnbidrag	1947:529	S
Barnbidrag	1986:378	S
Behörighet	1984:542	S
Berberislag	1976:451	Jo
Beredskap	1964:63	Fö
Beredskapslagring	1984:1049	ME
Bevakningsföretag	1974:191	JuL5
Bevisupptagning	1946:816	JuL4
Bevisupptagning	1946:817	JuL4

Sökord	SFS-nummer	Dep.
Bidragsförskott	1964:143	S
Bidragsförskott	1984:1025	S
Bilavgaslag	1986:1386	ME
Bilskrotningslag	1975:343	ME
Bilstöd	1988:360	S
Biluthyrning	1979:561	K
Bostadsbidrag	1988:786	Bo
Bostadsförsörjning	1947:523	Bo
Bostadstillägg	1962:392	S
Brottsbalken	1962:700	JuL5
Brottskadelag	1978:413	JuL2
Byggnadstillstånd	1971:1204	A
Bötesverkställighetslag	1979:189	JuL5
Civilförsvarslag	1960:74	Fö
Containerlag	1980:152	K
Datalag	1973:289	JuL6
Delpensionsförsäkring	1979:84	S
Disciplinförseelse	1986:644	Fö
Djurskydd	1988:534	Jo
Djurstall	1983:147	Jo
Domstolsärenden	1946:807	Jo
Dryck	1977:293	S
Dryckesförpackning	1982:349	ME
Dubbelbeskattning - Bulgarien	1988:1614	Fi
Dubbelbeskattning - Danmark m.fl	1983:913	Fi
Dubbelbeskattning - DDR	1986:1026	Fi
Dubbelbeskattning - Kina	1986:1027	Fi
Dubbelbeskattning - Pakistan	1986:595	Fi
Dubbelbeskattning - Sri Lanka	1983:912	Fi
Dubbelbeskattning - Storbritannien	1983:898	Fi
Dubbelbeskattning - Turkiet	1988:782	Fi
Dyrkverktyg	1979:357	Fi
Ekonomiska föreningar	1987:667	JuL1
Elektrisk anläggning	1902:71	ME
Epizootilag	1980:369	Jo
Explosiv vara	1988:868	I

Sökord	SFS-nummer	Dep.
Exportdepositioner	1984:502	Fi
Exportkreditstöd	1978:401	Fi
Fabrikssteriliserad engångsartikel	1975:187	S
Familjebidragslag	1978:520	Fö
Fartyg	1988:49	K
Fastbränslelag	1981:599	ME
Fastighetsmäklare	1984:81	JuL2
Fastighetsmål	1969:246	JuL1
Fastighetstaxeringslag	1979:1152	Fi
Felparkeringsavgift	1976:206	K
Finansbolag	1988:606	Fi
Fiske	1950:596	Jo
Flygpassagerarterminal	1984:283	K
Flyttning av fordon	1982:129	K
Foderlag	1985:295	Jo
Folkbokföringslag	1967:198	Fi
Fondbörs Stockholms	1979:749	Fi
Fondkommissionslag	1979:748	Fi
Fotografisk bild	1960:730	JuL3
Fritidsbåtsregister	1987:773	K
Förbrukningsmätning	1978:277	I
Förbud mot investeringar	1985:98	UDH
Föreningsbankslag	1987:620	Fi
Företagshypotek	1984:649	JuL1
Företagshypotek	1984:650	JuL1
Förfogandelag	1978:262	Fö
Förhandsbesked	1951:442	Fi
Förköpslag	1967:868	Bo
Förmögenhetsskatt	1947:577	Fi
Förnyelsekonto	1984:1090	Fi
Försvaret	1940:358	Fö
Försvarsuppfinning	1971:1078	JuL3
Försäkringsdomstol	1978:28	JuL4
Försäkringsrörelselag	1982:713	Fi
Försäkringsrörelselag	1982:728	Fi
Försörjningsberedskap	1976:295	Fö

Sökord	SFS-nummer	Dep.
Förvaltningsuppgift	1976:1046	U
Förvaltningsuppgift	1985:349	UD
Föräldrabalken	1949:381	JuL2
Garantier	1988:777	Fi
Gasskyddsmateriel	1939:174	UDH
Godsbefordran	1969:12	JuL3
Gravrätt	1963:537	C
Gruvlag	1974:342	I
Gränstullsamarbete	1959:590	Fi
Gränsövervakning	1979:1088	JuL5
Gåvoskatt	1941:416	Fi
Handikappanpassad kollektivtrafik	1979:558	K
Handräckningslag	1981:847	JuL4
Hemförsäljningslag	1981:1361	JuL2
Hiss	1977:484	Bo
Hittegods	1938:121	JuL2
Husdjur	1985:342	Jo
Hyresbestämmelse	1973:189	Bo
Hyresfastighet	1975:1132	Bo
Häktad	1976:371	JuL5
Hälso- och sjukvårdslag	1982:763	S
Hälsoskyddslag	1982:1080	S
Hälsovård	1985:1089	S
Hälsovårdspersonal	1980:11	S
Högskolelag	1977:218	U
Immunitet	1976:661	UD
Immunitet	1983:1000	UD
Injektion	1981:50	S
Inkassokostnad	1981:739	JuL2
Inkomstskatt	1947:576	Fi
Inkvarteringsbostad	1964:64	Fö
Internationell sanktion	1971:176	UDH
Internationell sanktion	1987:474	UDH
Internationellt samarbete	1976:19	JuL4
Investeringsfond	1979:609	Fi
Investeringskonto	1982:1185	Fi

Sökord	SFS-nummer	Dep.
Investeringsreserv	1979:610	Fi
Jaktlag	1987:259	Jo
Jordabalken	1970:994	JuL1
Jordbruksbokföringslag	1979:141	JuL1
Jordbruksmark	1979:425	Jo
Jordförvärvslag	1979:230	Jo
Justitiekanslern	1975:1339	JuL6
Jämställdhet	1979:1118	C
Järnvägstrafiklag	1985:192	JuL3
Kassettskatt	1982:691	Fi
Kastrering	1944:133	S
Kemisk produkt	1985:426	ME
Kollektiv persontrafik	1977:67	K
Kollektiv persontrafik	1978:438	K
Kollektivtrafiknämnd	1978:440	K
Kommunal energiplanering	1977:439	ME
Kommunal planering	1979:1155	Fi
Kommunallag	1977:179	C
Kommunalskattelag	1928:370	Fi
Konkurrenslag	1982:729	C
Konkurslag	1987:672	JuL4
Konsumentkreditlag	1977:981	JuL2
Konungariket Sveriges stadshypotekskassa	1968:576	Fi
Kooperativ hyresrätt	1986:1242	Bo
Kraftanläggning	1942:335	ME
Kreditköp	1986:1202	Fi
Kreditupplysningslag	1973:1173	JuL2
Kretsmönsterskydd	1986:1425	JuL3
Krigsförsäkring	1960:22	Fi
Krigshandelslag	1964:19	UDH
Krigsmateriel	1983:1034	UDH
Krigsmateriel	1988:558	UDH
Kriminalregister	1963:197	JuL5
Kriminalvård	1974:203	JuL5
Kriminalvård	1978:801	JuL5
Kulturminnen	1988:950	U

Sökord	SFS-nummer	Dep.
Kungörande	1976:633	JuL6
Kvarlåtenskap	1935:45	JuL2
Kyrkofond	1988:182	C
Kyrkofullmäktigeval	1972:704	JuL6
Kärnbränsle	1981:669	ME
Kärnteknisk verksamhet	1984:3	ME
Körkortslag	1977:477	K
Lagsökningslag	1946:808	JuL4
Larmanläggning	1983:1097	JuL5
Lastbilstransport	1979:1035	K
Likviditetskonto	1984:501	Fi
Likviditetskonto	1988:706	Fi
Linjetrafik	1985:449	K
Litterärt verk	1960:729	JuL3
Livsmedelslag	1971:511	Jo
Lokal kristidsförvaltning	1973:861	Fö
Lokala organ i kommuner	1979:408	C
Lotterilag	1982:1011	C
Luftfartslag	1957:297	K
Luftfartyg	1939:6	JuL4
Luftfartyg	1955:227	JuL3
Läkartjänst	1982:764	S
Läkemedel	1970:205	S
Läkemedel	1981:289	S
Läkemedelsförordning	1962:701	S
Läkemedelskostnad	1981:49	S
Löneavgift	1982:423	Fi
Marknadsföringslag	1975:1418	C
Mervärdeskatt	1968:430	Fi
Militär grundutbildning	1980:1021	Fö
Miljöskyddslag	1969:387	ME
Mineralfyndighet	1974:890	I
Mönsterskyddslag	1970:485	JuL3
Mönstringslag	1983:929	K
Namnlag	1982:670	JuL2
Narkotikastrafflag	1968:64	JuL5

Sökord	SFS-nummer	Dep.
Naturgas	1985:635	ME
Naturvårdslag	1964:822	ME
Notarius publicus	1981:1363	JuL6
Nämndorganisation	1984:382	C
Näring	1968:555	I
Närradiolag	1982:459	U
Offentlig anställning	1976:600	C
Oljekrislag	1975:197	ME
Oljeskada	1973:1198	ME
Omsorgsverksamhet	1988:1419	S
Ordningsstadga	1956:617	JuL5
Ordningsvakt	1980:578	JuL5
Oriktig ursprungsdeklaration	1962:120	UDH
Parkeringsövervakning	1987:24	C
Passlag	1978:302	JuL5
Patentlag	1967:837	JuL3
Patientavgift	1985:1003	S
Patientjournallag	1985:562	S
Pensionsutfästelse	1967:531	JuL2
Personskadeskydd	1977:265	S
Personundersökning	1964:542	JuL4
Plan- och bygglag	1987:10	Bo
Pliktexemplar	1978:487	U
Polislag	1984:387	JuL5
Polisregister	1965:94	JuL5
Prisreglering	1967:340	Jo
Prisreglering	1974:226	Jo
Produktsäkerhetslag	1988:1601	I
Provning	1985:1105	I
Präst	1976:610	C
Prästanställning	1988:184	C
Psykiatrisk vård	1966:293	S
Psykiskt utvecklingsstörd	1967:940	S
Psykiskt utvecklingsstörd	1985:568	S
Psykiskt utvecklingsstörd	1985:569	S
Punktskatt	1984:151	Fi

Sökord	SFS-nummer	Dep.
Radioansvarighetslag	1966:756	JuL6
Radiolag	1966:755	U
Ransoneringslag	1978:268	Fö
Registrering av båt	1979:377	JuL3
Renhållningslag	1979:596	ME
Rennäringslag	1971:437	Jo
Rikets indelning i kommuner	1979:411	C
Räddningstjänst	1986:1102	Fö
Rättegångsbalken	1942:740	JuL4
Rättshjälpslag	1972:429	JuL4
Rörledning	1978:160	ME
Salmonella	1983:738	Jo
Sambruksförening	1975:417	Jo
Samordnad länsförvaltning	1985:1073	C
Sekretesslag	1980:100	JuL6
Sjukförsäkringsområde	1985:1002	S
Sjukvårdsbeteckning	1953:771	JuL3
Sjöarbetstidslag	1970:105	K
Sjöfart	1985:126	K
Sjölag	1891:35	JuL3
Sjömanslag	1973:282	K
Sjömansskatt	1958:295	Fi
Skadeståndslivränta	1973:213	JuL2
Skattelättnad	1978:423	K
Skatteregisterlag	1980:343	Fi
Skatteutjämningsbidrag	1979:362	Fi
Skeppshypotekskassan	1980:1097	I
Skogsvårdslag	1979:429	Jo
Skollag	1985:1100	U
Skollag	1985:1101	U
Skolväsende	1985:903	U
Skrot	1981:2	C
Skördeskadeskydd	1988:89	Jo
Smittskyddslag	1988:1472	S
Socialavgift	1981:691	S
Socialavgift	1984:668	S

Sökord	SFS-nummer	Dep.
Socialförsäkringsväsendet	1984:989	S
Socialtjänstlag	1980:620	S
Sparbankslag	1987:619	Fi
Sprit	1961:181	S
Spritdrycker	1960:419	Fi
Stiftelse	1978:19	I
Stiftelse	1979:54	UD
Strafftid	1974:202	JuL5
Strålskyddslag	1988:220	ME
Studerandesammanslutning	1978:493	U
Studiestödslag	1973:349	U
Stämpelskatt	1984:404	Fi
Suveränitetsholmarna	1986:1283	UD
Svavelhaltigt bränsle	1976:1054	ME
Svensk domstol	1978:152	JuL3
Svensk medborgare	1973:137	UD
Svenskt medborgarskap	1950:382	A
Svenskt territorium	1966:374	UD
Svenskundervisning	1986:159	U
Sveriges allmänna hypoteksbank	1970:65	Fi
Sveriges exportråd	1975:490	UDH
Sveriges flagga	1982:269	JuL5
Tandtekniskt laboratorium	1980:705	S
Tandvårdslag	1985:125	S
Taxeringslag	1956:623	Fi
Televisionsmottagare	1978:478	U
Terrängkörningslag	1975:1313	K
Tjänsteplikt	1981:292	S
Tobaksskatt	1961:394	Fi
Tobaksvara	1975:1154	S
Tolk	1975:588	UDH
Tolk	1975:689	UDH
Tortyr	1988:695	JuL5
Torvfyndighet	1985:620	ME
Trafik	1975:88	K
Trafikbrott	1971:965	JuL5

Sökord	SFS-nummer	Dep.
Trafiklivränta	1967:663	JuL4
Trafiknämnd	1978:234	K
Trafikskadelag	1975:1410	JuL2
Transplantationslag	1975:190	S
Transport	1982:821	K
Transportförmedling	1979:560	K
Tryckfrihetsförordningen	1949:105	JuL6
Tryckfrihetsförordningen	1977:1016	JuL6
Trädgårdsnäring	1975:74	Jo
Träfiberråvara	1987:588	I
Tullag	1987:1065	Fi
Tullfrihet	1987:1069	UDH
Tulltaxelag	1987:1068	Fi
Tullverket	1982:395	Fi
TV-övervakning	1977:20	JuL5
Undanförsel	1961:655	Fö
Understödsförening	1972:262	Fi
Ungdomsbosparande	1988:846	Fi
Uppbördslag	1953:272	Fi
Uppfinning	1949:345	A
Ursprungsmärkning	1982:736	C
Utbildningsmedverkan	1986:343	U
Utländskt försäkringsföretag	1950:272	Fi
Utlänningslag	1980:376	A
Utskiftningsskatt	1927:321	Fi
Utsädeslag	1976:298	Jo
Utsökningsbalk	1981:774	JuL4
Utsökningsregisterlag	1986:617	JuL4
Vallag	1972:620	JuL6
Valutalag	1939:350	Fi
Vapenfri tjänst	1966:413	Fö
Vapenlag	1973:1176	JuL5
Vara	1975:85	Fi
Varumärkeslag	1960:644	JuL3
Vattenförbund	1976:997	JuL1
Vattenförorening	1980:424	K

Sökord	SFS-nummer	Dep.
Vattenlag	1983:291	JuL1
Verkställighet av dom eller beslut	1934:69	JuL4
Verkställighet av dom eller beslut	1972:260	JuL5
Verkställighet av dom eller beslut	1977:595	JuL4
Verkställighet av utländskt avgörande	1976:108	JuL4
Verkställighet av utländskt beslut	1986:1042	JuL4
Veterinäryrke	1965:61	Jo
Vinstdelningsskatt	1983:1086	Fi
Vinstkonto	1980:456	Fi
Vittnesplikt	1974:752	JuL4
Volym	1971:1081	I
Vuxenstudiestöd	1983:1030	U
Vuxenutbildningslag	1984:1118	U
Vägtrafikskatt	1988:328	Fi
Vägtrafikskattelag	1988:327	Fi
Värmesystem	1981:1354	ME
Värnpliktslag	1941:967	Fö
Växtförädlarrättslag	1971:392	JuL3
Yrkesskadelivränta	1977:269	S
Yrkestrafiklag	1988:263	K
Ädelmetallarbete	1986:985	I
Äktenskap	1904:26	JuL2
Äktenskapsbalk	1987:230	JuL2
Äpplen	1988:1205	Fi

Ansvarigt departement: A

SFS-nummer	*Ämne*
1949:345	Uppfinning
1950:382	Svenskt medborgarskap
1971:1204	Byggnadstillstånd
1973:370	Arbetslöshetsförsäkring
1973:371	Arbetsmarknadsstöd
1974:13	Anställningsfrämjande åtgärd
1974:371	Arbetstvist
1976:157	Arbetsförmedling
1977:1160	Arbetsmiljölag
1980:376	Utlänningslag
1982:673	Arbetstidslag
1987:1262	Arbetsrättslig beredskapslag
1988:153	Asylsökande

Ansvarigt departement: Bo

SFS-nummer	*Ämne*
1947:523	Bostadsförsörjning
1967:868	Förköpslag
1973:189	Hyresbestämmelse
1975:1132	Hyresfastighet
1977:484	Hiss
1986:1242	Kooperativ hyresrätt
1987:10	Plan- och bygglag
1988:786	Bostadsbidrag

Ansvarigt departement: C

SFS-nummer	*Ämne*
1963:537	Gravrätt
1975:1418	Marknadsföringslag
1976:230	Arbetstagarorganisation
1976:600	Offentlig anställning
1976:610	Präst
1977:179	Kommunallag
1979:1118	Jämställdhet
1979:408	Lokala organ i kommuner
1979:411	Rikets indelning i kommuner
1981:2	Skrot
1982:1011	Lotterilag
1982:729	Konkurrenslag
1982:736	Ursprungsmärkning
1984:382	Nämndorganisation
1985:1073	Samordnad länsförvaltning
1987:24	Parkeringsövervakning
1988:182	Kyrkofond
1988:184	Prästanställning

Ansvarigt departement: Fi

SFS-nummer	*Ämne*
1927:321	Utskiftningsskatt
1928:370	Kommunalskattelag
1939:350	Valutalag

1941:416	Arvsskatt
1941:416	Gåvoskatt
1947:576	Inkomstskatt
1947:577	Förmögenhetsskatt
1950:272	Utländskt försäkringsföretag
1951:442	Förhandsbesked
1953:272	Uppbördslag
1956:623	Taxeringslag
1958:295	Sjömansskatt
1959:590	Gränstullsamarbete
1960:22	Krigsförsäkring
1960:419	Spritdrycker
1961:394	Tobaksskatt
1967:198	Folkbokföringslag
1968:430	Mervärdeskatt
1968:576	Konungariket Sveriges stadshypotekskassa
1970:65	Sveriges allmänna hypoteksbank
1972:262	Understödsförening
1974:931	Aktiefondslag
1975:85	Vara
1978:401	Exportkreditstöd
1979:1152	Fastighetstaxeringslag
1979:1155	Kommunal planering
1979:357	Dyrkverktyg
1979:362	Skatteutjämningsbidrag
1979:609	Investeringsfond
1979:610	Investeringsreserv
1979:748	Fondkommissionslag
1979:749	Fondbörs Stockholms
1980:343	Skatteregisterlag
1980:456	Vinstkonto
1982:1185	Investeringskonto
1982:395	Tullverket
1982:423	Löneavgift
1982:691	Kassettskatt
1982:713	Försäkringsrörelselag
1982:728	Försäkringsrörelselag
1983:1086	Vinstdelningsskatt
1983:898	Dubbelbeskattning - Storbritannien
1983:912	Dubbelbeskattning - Sri Lanka
1983:913	Dubbelbeskattning - Danmark m.fl
1984:1090	Förnyelsekonto
1984:151	Punktskatt
1984:404	Stämpelskatt
1984:501	Likviditetskonto
1984:502	Exportdepositioner
1986:1026	Dubbelbeskattning - DDR
1986:1027	Dubbelbeskattning - Kina
1986:1202	Kreditköp
1986:595	Dubbelbeskattning - Pakistan
1987:1065	Tullag
1987:1068	Tulltaxelag
1987:617	Bankrörelselag
1987:618	Bankaktiebolagslag
1987:619	Sparbankslag
1987:620	Föreningsbankslag
1987:621	Banklagstiftning
1987:623	Aktiehantering
1988:1205	Äpplen
1988:1614	Dubbelbeskattning - Bulgarien
1988:327	Vägtrafikskattelag
1988:328	Vägtrafikskatt
1988:606	Finansbolag
1988:706	Likviditetskonto

1988:777	Garantier
1988:782	Dubbelbeskattning - Turkiet
1988:846	Ungdomsbosparande

Ansvarigt departement: Fö

SFS-nummer	*Ämne*
1940:358	Försvaret
1941:967	Värnpliktslag
1960:74	Civilförsvarslag
1961:655	Undanförsel
1964:63	Beredskap
1964:64	Inkvarteringsbostad
1966:413	Vapenfri tjänst
1973:861	Lokal kristidsförvaltning
1976:295	Försörjningsberedskap
1978:262	Förfogandelag
1978:268	Ransoneringslag
1978:520	Familjebidragslag
1980:1021	Militär grundutbildning
1986:1102	Räddningstjänst
1986:644	Disciplinförseelse

Ansvarigt departement: I

SFS-nummer	*Ämne*
1968:555	Näring
1971:1081	Volym
1974:342	Gruvlag
1974:890	Mineralfyndighet
1978:19	Stiftelse
1978:277	Förbrukningsmätning
1980:1097	Skeppshypotekskassan
1985:1105	Provning
1986:985	Ädelmetallarbete
1987:588	Träfiberråvara
1988:1601	Produktsäkerhetslag
1988:868	Explosiv vara

Ansvarigt departement: Jo

SFS-nummer	*Ämne*
1946:807	Domstolsärenden
1950:596	Fiske
1965:61	Veterinäryrke
1967:340	Prisreglering
1971:437	Rennäringslag
1971:511	Livsmedelslag
1974:226	Prisreglering
1975:417	Sambruksförening
1975:74	Trädgårdsnäring
1976:298	Utsädeslag
1976:451	Berberislag
1979:230	Jordförvärvslag
1979:425	Jordbruksmark
1979:429	Skogsvårdslag
1980:369	Epizootilag
1983:147	Djurstall

1983:738	Salmonella
1985:295	Foderlag
1985:342	Husdjur
1987:259	Jaktlag
1988:534	Djurskydd
1988:89	Skördeskadeskydd

Ansvarigt departement: JuL1

SFS-nummer	*Ämne*
1969:246	Fastighetsmål
1970:994	Jordabalken
1975:1385	Aktiebolagslag
1976:997	Vattenförbund
1979:141	Jordbruksbokföringslag
1983:291	Vattenlag
1984:649	Företagshypotek
1984:650	Företagshypotek
1987:667	Ekonomiska föreningar

Ansvarigt departement: JuL2

SFS-nummer	*Ämne*
1904:26	Äktenskap
1935:45	Kvarlåtenskap
1938:121	Hittegods
1949:381	Föräldrabalken
1967:531	Pensionsutfästelse
1970:215	Arbetsgivare
1971:112	Avtalsvillkor
1973:1173	Kreditupplysningslag
1973:213	Skadeståndslivränta
1973:214	Ansvarslivränta
1975:1410	Trafikskadelag
1977:981	Konsumentkreditlag
1978:413	Brottskadelag
1978:599	Avbetalningsköp
1981:1361	Hemförsäljningslag
1981:739	Inkassokostnad
1982:670	Namnlag
1984:81	Fastighetsmäklare
1987:230	Äktenskapsbalk

Ansvarigt departement: JuL3

SFS-nummer	*Ämne*
1891:35	Sjölag
1953:771	Sjukvårdsbeteckning
1955:227	Luftfartyg
1960:644	Varumärkeslag
1960:729	Litterärt verk
1960:730	Fotografisk bild
1967:837	Patentlag
1968:45	Atomansvarighetslag
1969:12	Godsbefordran
1970:485	Mönsterskyddslag
1971:1078	Försvarsuppfinning
1971:392	Växtförädlarrättslag

1978:152	Svensk domstol
1979:377	Registrering av båt
1985:192	Järnvägstrafiklag
1986:1425	Kretsmönsterskydd

Ansvarigt departement: JuL4

SFS-nummer	*Ämne*
1934:69	Verkställighet av dom eller beslut
1939:6	Luftfartyg
1942:740	Rättegångsbalken
1946:808	Lagsökningslag
1946:816	Bevisupptagning
1946:817	Bevisupptagning
1964:542	Personundersökning
1967:663	Trafiklivränta
1972:429	Rättshjälpslag
1974:752	Vittnesplikt
1976:108	Verkställighet av utländskt avgörande
1976:19	Internationellt samarbete
1977:595	Verkställighet av dom eller beslut
1978:28	Försäkringsdomstol
1981:774	Utsökningsbalk
1981:847	Handräckningslag
1986:1042	Verkställighet av utländskt beslut
1986:617	Utsökningsregisterlag
1987:672	Konkurslag

Ansvarigt departement: JuL5

SFS-nummer	*Ämne*
1956:617	Ordningsstadga
1962:700	Brottsbalken
1963:197	Kriminalregister
1965:94	Polisregister
1968:64	Narkotikastrafflag
1971:965	Trafikbrott
1972:260	Verkställighet av dom eller beslut
1973:1176	Vapenlag
1974:191	Bevakningsföretag
1974:202	Strafftid
1974:203	Kriminalvård
1976:371	Häktad
1977:20	TV-övervakning
1978:302	Passlag
1978:801	Kriminalvård
1979:1088	Gränsövervakning
1979:189	Bötesverkställighetslag
1980:578	Ordningsvakt
1982:269	Sveriges flagga
1983:1097	Larmanläggning
1984:387	Polislag
1988:695	Tortyr

Ansvarigt departement: JuL6

SFS-nummer	*Ämne*
1949:105	Tryckfrihetsförordningen

1966:756	Radioansvarighetslag
1972:620	Vallag
1972:704	Kyrkofullmaktigeval
1973:289	Datalag
1975:1339	Justitiekanslern
1976:633	Kungörande
1977:1016	Tryckfrihetsförordningen
1980:100	Sekretesslag
1981:1363	Notarius publicus

Ansvarigt departement: K

SFS-nummer	*Ämne*
1957:297	Luftfartslag
1970:105	Sjöarbetstidslag
1973:282	Sjömanslag
1975:1313	Terrängkörningslag
1975:88	Trafik
1976:206	Felparkeringsavgift
1977:477	Körkortslag
1977:67	Kollektiv persontrafik
1978:234	Trafiknämnd
1978:423	Skattelättnad
1978:438	Kollektiv persontrafik
1978:440	Kollektivtrafiknämnd
1979:1035	Lastbilstransport
1979:558	Handikappanpassad kollektivtrafik
1979:560	Transportförmedling
1979:561	Biluthyrning
1980:152	Containerlag
1980:424	Vattenförorening
1982:129	Flyttning av fordon
1982:821	Transport
1983:929	Mönstringslag
1984:283	Flygpassagerarterminal
1985:126	Sjöfart
1985:449	Linjetrafik
1987:773	Fritidsbåtsregister
1988:263	Yrkestrafiklag
1988:49	Fartyg

Ansvarigt departement: ME

SFS-nummer	*Ämne*
1902:71	Elektrisk anläggning
1942:335	Kraftanläggning
1964:822	Naturvårdslag
1969:387	Miljöskyddslag
1973:1198	Oljeskada
1975:197	Oljekrislag
1975:343	Bilskrotningslag
1976:1054	Svavelhaltigt bränsle
1977:439	Kommunal energiplanering
1978:160	Rörledning
1979:596	Renhållningslag
1981:1354	Värmesystem
1981:599	Fastbränslelag
1981:669	Kärnbränsle
1982:349	Dryckesförpackning
1984:1049	Beredskapslagring

1984:3	Kärnteknisk verksamhet
1985:426	Kemisk produkt
1985:620	Torvfyndighet
1985:635	Naturgas
1986:1386	Bilavgaslag
1988:220	Strålskyddslag

Ansvarigt departement: S

SFS-nummer	*Ämne*
1944:133	Kastrering
1947:529	Barnbidrag
1959:551	Allmän försäkring
1961:181	Sprit
1962:381	Allmän försäkring
1962:392	Bostadstillägg
1962:701	Läkemedelsförordning
1964:143	Bidragsförskott
1966:293	Psykiatrisk vård
1967:940	Psykiskt utvecklingsstörd
1970:205	Läkemedel
1975:1154	Tobaksvara
1975:187	Fabriksteriliserad engångsartikel
1975:190	Transplantationslag
1976:380	Arbetsskadeförsäkring
1977:265	Personskadeskydd
1977:269	Yrkesskadelivränta
1977:293	Dryck
1979:84	Delpensionsförsäkring
1980:11	Hälsovårdspersonal
1980:620	Socialtjänstlag
1980:705	Tandtekniskt laboratorium
1981:289	Läkemedel
1981:292	Tjänsteplikt
1981:49	Läkemedelskostnad
1981:50	Injektion
1981:691	Socialavgift
1982:1080	Hälsoskyddslag
1982:763	Hälso- och sjukvårdslag
1982:764	Läkartjänst
1984:1025	Bidragsförskott
1984:1096	Adoptivbarn
1984:542	Behörighet
1984:668	Socialavgift
1984:989	Socialförsäkringsväsendet
1985:1002	Sjukförsäkringsområde
1985:1003	Patientavgift
1985:1089	Hälsovård
1985:125	Tandvårdslag
1985:562	Patientjournallag
1985:568	Psykiskt utvecklingsstörd
1985:569	Psykiskt utvecklingsstörd
1986:378	Barnbidrag
1988:1419	Omsorgsverksamhet
1988:1463	Adoptionsbidrag
1988:1472	Smittskyddslag
1988:360	Bilstöd

Ansvarigt departement: U

SFS-nummer	*Ämne*
1966:755	Radiolag
1973:349	Studiestödslag
1976:1046	Förvaltningsuppgift
1977:218	Högskolelag
1978:478	Televisionsmottagare
1978:487	Pliktexemplar
1978:493	Studerandesammanslutning
1982:459	Närradiolag
1983:1030	Vuxenstudiestöd
1984:1118	Vuxenutbildningslag
1985:1100	Skollag
1985:1101	Skollag
1985:903	Skolväsende
1986:159	Svenskundervisning
1986:343	Utbildningsmedverkan
1988:950	Kulturminnen

Ansvarigt departement: UD

SFS-nummer	*Ämne*
1966:374	Svenskt territorium
1973:137	Svensk medborgare
1976:661	Immunitet
1979:54	Stiftelse
1983:1000	Immunitet
1985:349	Förvaltningsuppgift
1986:1283	Suveränitetsholmarna

Ansvarigt departement: UDH

SFS-nummer	*Ämne*
1939:174	Gasskyddsmateriel
1962:120	Oriktig ursprungsdeklaration
1964:19	Krigshandelslag
1971:176	Internationell sanktion
1975:490	Sveriges exportråd
1975:588	Tolk
1975:689	Tolk
1983:1034	Krigsmateriel
1985:98	Förbud mot investeringar
1987:1069	Tullfrihet
1987:474	Internationell sanktion
1988:558	Krigsmateriel

STATSRÅDSBEREDNINGEN

REGERINGSBESLUT
1989-01-26 166/89

Konstitutionsutskottet
Ink. den 89-01-3
Dnr 18/89

Bengt Schöier
NU
Box 6508
113 83 STOCKHOLM

Framställning om att få ta del av handlingar

Bengt Schöier har i en skrivelse, som kom in till statsrådsberedningen den 9 januari 1989, begärt att få ta del av handlingarna i vissa av statsrådsberedningens ärenden år 1988. Dessa ärenden förtecknas i bilaga till detta beslut.

Schöiers framställning har hänskjutits till regeringens prövning.

En genomgång av akterna i de i bilagan förtecknade ärendena har skett i enlighet med Schöiers framställning.

Kopior av vissa handlingar i angivna ärenden kommer att hållas tillgängliga hos registrator, statsrådsberedningen, Rosenbad 4, Stockholm. Dessa ärenden har i bilagan försetts med anteckningen "lämnas ut" resp. "lämnas ut (delvis)".

Handlingarna i de ärenden som i bilagan till detta beslut försetts med anteckningen "2:1" innehåller i sin helhet uppgifter som inte kan lämnas ut då det inte står klart att uppgifterna kan röjas utan att detta stör Sveriges mellanfolkliga förbindelser eller på annat sätt skadar landet. Sekretess gäller därför för dessa uppgifter enligt 2 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100).

Handlingarna under dnr 1064/88 lämnas ut såvitt gäller bilagan. Handlingarna under dnr 1572/88 lämnas ut utom såvitt gäller sista stycket i brevet 1988-03-03 och bilaga 3. Handlingarna under dnr 3967/88 lämnas ut utom såvitt gäller de till promemorian 1988-08-09 fogade handlingarna. De delar av handlingarna i dessa ärenden som inte utlämnas innehåller uppgifter som inte kan lämnas ut, då det inte står klart att uppgifterna kan röjas utan att detta stör Sveriges mellanfolkliga förbindelser eller på annat sätt skadar landet. Sekretess gäller därför för dessa uppgifter enligt 2 kap. 1 § sekretesslagen.

Handlingarna under dnr 1913/88 innehåller uppgifter som angår totalförsvaret. Handlingarna under dnr 5139/88 innehåller uppgifter om planläggning för att försvara landet. Det kan antas att det skadar landets försvar om uppgifterna röjs. Sekretess gäller därför för dessa uppgifter enligt 2 kap. 2 § sekretesslagen.

Handlingarna under 3782/88 innehåller uppgifter som hänför sig till förundersökning i brottmål. Under dnr 5221/88 förvaras inte någon handling hos statsrådsberedningen. Det under detta dnr inkomna brevet från avdelningschefen Sune Sandström, rikspolisstyrelsen har överlämnats av statsrådsberedningen till utrikesdepartementet och förvaras där under doss.nr. R 72 L. Uppgifterna i denna handling hänför sig till polisens

verksamhet för att hindra och uppdaga brott som rör rikets säkerhet. Det kan antas att syftet med verksamheten skadas om uppgifterna i dessa ärenden röjs. Sekretess gäller därför för dessa uppgifter enligt 5 kap. 1 § sekretesslagen.

Handlingarna i ärendet med dnr 3965/88 lämnas ut utom såvitt gäller underbilaga 3. Denna handling innehåller uppgifter som omfattas av sekretess dels på här tidigare angivna grunder enligt 2 kap. 1 § sekretesslagen, dels enligt 7 kap 14 § samma lag, då det kan antas att röjande av uppgifterna skulle medföra fara för att någon utsätts för övergrepp eller annat allvarligt men som föranleds av förhållandet mellan utlänning och utländsk stat eller myndighet eller organisation av utlänningar.

Framställningen i angivna delar avslås.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Johan Hirschfeldt

Förteckning över de ärenden hos statsrådsberedningen som Bengt Schöier önskar få ta del av. I de fall framställningen bifalls av regeringen anges vid resp. dnr "lämnas ut" eller "lämnas ut (delvis)". Vid resp. ärende har angivits det eller de lagrum i sekretesslagen som enligt regeringens beslut medför att uppgifterna omfattas av sekretess.

1988

977	2:1
1064	2:1, lämnas ut (delvis)
1572	2:1, lämnas ut (delvis)
1913	2:2
2167	2:1
2328	2:1
2386	2:1
3782	5:1
3965	2:1 och 7:14, lämnas ut (delvis)
3967	2:1, lämnas ut (delvis)
4407	lämnas ut
5139	2:2
5221	5:1
5518	2:1
5660	2:1
5722	2:1
5993	2:1
6128	2:1

Diarieföringen inom utrikesdepartementet

I PM 1985-02-21 "Allmänna handlingar i utrikesdepartementet" (KU 1985/86:25 B 8, underbilaga 1) behandlar Hans Corell och Wilhelm Carlgren registreringen och hanteringen av allmänna handlingar i UD. Föreliggande promemoria är ett komplement till denna. Avsikten är att precisera vissa av uppgifterna ang diarieföringen samt att komplettera med vad som hänt sedan år 1985.

Enligt 36-39 §§ föreskrifterna (UF 1987:1, 36-39 §) om arbetsordning för departementet och 20 § arbetsordningen för handelsavdelningen inom UD (UDH departementsprotokoll 1988-06-10) förs sammanlagt tio olika diarier inom departementet:

1) UDs huvuddiarium	förs av enhet A 4
2) Diarium över personal-sociala ärenden	förs av enhet A 1
3) Diarium över sjukvårds-ärenden	förs av enhet A 3
4) Diarium över klagomål mot Sverige inför den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna och den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna	förs av rättschefens assistent
5) Förteckning över interpellationer och frågor som kommer in från riksdagen	förs av utrikesministerns assistent

6) Interpellationer och frågor som rör ärenden om internationellt utvecklingssamarbete	förs av u-avdeln
7) Förteckning över beslut i UDs departementsprotokoll	förs av enhet R 4
8) Handelsavdelningens diarium	förs av avdelningens registrator
9) Handelsavdelningens särskilda underdiarier (1-7)	förs av enheterna H 1-6 samt av PR-enheten
10) Krigsmaterielinspektionens diarium. Diariet förs i två parallella serier: 1) en öppen serie som förs i enlighet med bestämmelserna i 15:2 SekrL, 2) en kompletterande serie. Här diarieförs samma ärenden som i serie 1, men i diariet noteras ovckså sekretessbelagda uppgifter. Utlämnande av uppgifter i diariet prövas från fall till fall	förs av inspektionens assistent.
11) Förteckning över interpellationer och frågor till utrikeshandelsministern	förs av PR-enheten

Sedan år 1985 är UDs huvuddiarium (1) helt datoriserat. Departementet kan nu blicka tillbaka på erfarenheter under nära fyra år. Därvid kan konstateras att automatiseringen inneburit stora fördelar. Registreringen har effektiviserats. Men viktigast är kanske att datorn ger flera, kompletterande sökvägar. En utvecklad ny generation av diarieföringssystemet har gett ännu bättre sökmöjligheter, bl a fritextsökning på ärendemeningen. KMIs diarium (10) är också datoriserat. Även i detta fall har datoriseringen inneburit en effektivisering i arbetet och förbättrade sökmöjligheter.

UDs huvuddiarium har en komplex struktur. Här finns särskilda nummerserier för respektive utlandsmyndighet och för andra avsändare/mottagare samt för de olika typerna av handlingar -

skrivelser, handbrev, klartext- respektive kryptotelegram och telefax. Sammanlagt finns över 700 nummerserier. Med ADB-teknikens hjälp har alla dessa olika serier lagts samman i en enda databas. Det innebär att det är möjligt att söka igenom hela diariet oberoende av avsändare/mottagare, typ av handling o s v samtidigt som de olika serierna finns kvar.

I PM 1985-02-21 ges en sammanfattning över fördelningen mellan de olika typerna av handlingar i UDs korrespondens. Här har också skett en utveckling. Som framgår av bilaga 1 är utrikesförvaltningen nu inne i ett skede då användningen av telefax ökar markant. Det sker huvudsakligen på bekostnad av telex-trafiken.

Den övervägande delen av de allmänna diarieförda handlingarna i departementet registreras i huvuddiariet. Detta är till stor del sekretessbelagt - alla handlingar utom de i administrativa och konsulära ärenden (jfr 6 § 1980:657). Erfarenheten visar att sekretessskyddet i detta fall är en nödvändig förutsättning för att förvaltningen skall kunna använda diariet på ett meningsfullt sätt för att söka efter handlingar.

Under år 1989 kommer departementet att inleda ett utvecklingsarbete som bl a berör diarieföringen. Som framgår av budgetpropositionen är avsikten att utarbeta ett underlag för en informationsstrategi (jfr Prop 1988/89:100, bil 5, s 22 f). Inom denna spelar en "arkivstrategi" en viktig roll. Här handlar det om att utnyttja modern informationsteknik för att på olika sätt effektivisera diarieföringen och övrig hantering av bl a allmänna handlingar inom utrikesförvaltningen. Arbetet med att utveckla användningen av ny teknik för att registrera och hantera allmänna handlingar måstre ske med vederbörligt hänsynstagande till höga krav på säkerheten.

Berndt Fredriksson

Avgående och inkommande diarieförda handlingar vid UD 1988

	AVGÅENDE	INKOMMANDE
Handbrev - besk., kons., och deleg., varav 19 cirkulärhbr	1882	6469
Skrivelser dito varav 108 cirkulär	7853	17257
Telegram enclair dito varav 47 cirkulärtelegram	29904	30961
Telegram krypto	17394	11778
Telefax dito	2262	9029
Skrivelser - sv myndigheter, UD-tjänstemän, ensk personer och utl myndigheter	20829	26325
PM skrivna på UD		6375
Departementsprotokoll skrivna på UD	1935	
Regeringsbeslut	405	
Reklamerade skrivelser och telegram samt tjänstemeddelanden i reklamationsärenden	4000	

ams

UTRIKESDEPARTEMENTET
Administrativa avdelningen
Fjärde enheten

Ex t

A 13 C

V Kjell, A 4/HEM
R Salwing, A 5/KOM (2 ex)
A 2

AVGÅENDE SKRIVELSER OCH TELEGRAM 1988

Till beskickningar, konsulat och delegationer

Typ

H	Handbrev	1839
	varav 19 cirkulärhbr Ant exp:	232
S	Skrivelser	7853
	varav 108 cirkulär Ant exp:	12503
T	Telegram en clair	29904
	varav 47 cirkulärtgm Ant exp:	5648
X	Telefax	2262
K	Kryptotelegram	17394

Skrivelser till svenska myndigheter, UD-tjänstemän, ensk personer och utländska myndigheter

O		20829
	varav 25 cirkulär till utländska ambassader och konsulat Ant exp:	2400

Departementsprotokoll skrivna på UD 1988 1935
(uppgift från R 4)

Regeringsbeslut 1988 405
(uppgift från R 4)

Reklamerade skrivelsr och telegram samt tjänstemeddelanden i reklamationsärenden
(uppgift från arkivets datakontroll)
ca 4000

Summa 107 204

feb 89/ams

INKOMMANDE SKRIVELSER OCH TELEGRAM 1988

Från beskickningar, konsulat och delegationer

Typ		
H	Handbrev	6469
S	Skrivelser	17257
T	Telegram en clair	30961
X	Telefax	9029
K	Kryptotelegram	11778
P	Promemorior skrivna på UD 1988	6375
O	Från svenska myndigheter, enskilda personer och utländska myndigheter	26325
	Summa	108 194

feb 89/ams

MILJÖ- OCH ENERGIDEPARTEMENTET
Expeditions- och rättschefen
Rolf Strömberg

PM
1989-02-15

Hemliga handlingar i miljö- och energidepartementet

Allmänt kan påpekas att hemliga handlingar inte förekommer i någon större omfattning i departementet.

Inkommande handlingar

Allmänna handlingar som kommer in till departementet registreras enligt bestämmelserna i 15 kap. 1 och 2 §§ sekretesslagen (1980:100) i departementets diarium av registratorn. Alla inkomna handlingar gås dagligen igenom av expeditions- och rättschefen, som bedömer om någon anteckning enligt 15 kap. 3 § sekretesslagen skall göras på handlingen. Efter dennes besked om tillämpligt lagrum i sekretesslagen, görs anteckningen i förekommande fall av registraton och bestyrks med registratorns signatur.

Om ett nytt ärende anhänggigörs genom en hemlig handling tillämpas alternativt två förfaranden:

Alt. 1 I diariet åsätts ärendet en vanlig ärendemening enligt 15 kap. 2 § sekretesslagen med tillägg att handlingen är hemlig enligt tillämpligt lagrum i sekretesslagen.

Alt. 2 Om ett offentliggörande av ärendemeningen bedöms inte böra ske, anges i diariet som ärendemening endast "viss skrivelse" med tillägget att skrivelsen är hemlig enligt en viss bestämmelse i sekretesslagen.

Med senare inkommande handlingar i redan anhänggiggjorda ärenden, som anses böra sekretessbeläggas,

förfars på i princip samma sätt.

Hemliga regeringsbeslut

Både koncept och regeringsbeslut förses i förekommande fall med hemligstämpel på vanligt sätt.

Förvaring av hemliga handlingar

Hemliga handlingar lämnas av registratorn ut till behörig enhetschef/handläggare mot ett särskilt lånekvitto.

Under beredningen av ett ärende som innehåller hemliga handlingar förvaras handlingarna hos enhetschefen eller den handläggande tjänstemannen i säkerhetsskåp.

Sedan ett ärende har avslutats överlämnas akten med hemliga handlingar till registratorn för arkivering.

Arkiverade hemliga handlingar utlånas till behörig person av registratorn mot särskilt lånekvitto.

Statistik över antalet hemliga ärenden resp. hemliga handlingar i öppna ärenden åren 1987-88

År	Ärenden	Hemliga handlingar i öppna ärenden
1987	36	3
1988	35	4

Handläggningen av frågor om utlämnande av allmänna handlingar

Under departementets drygt tvååriga tillvaro har endast ett beslut i fråga om utlämnande av allmänna handlingar meddelats, se bilaga*. Beslutet överklagades inte till regeringen.

* Ej med här.

PM med vissa uppgifter rörande reglerna för ingående av internationella överenskommelser

Mellanfolkliga överenskommelser – bilaterala mellan två stater och multilaterala mellan flera stater – kan slutas i många olika former och under olika beteckningar. Vanliga namn på skriftliga överenskommelser är traktater, konventioner och deklarationer. I Eek-Bring-Hjerner: folkrätten ges också exempel på beteckningar som stadgor, akter, pakter, statuter protokoll, deklarationer, "exchange of notes", "agreed minutes", memoranda of agreement, *modus vivendi*, och kompromisser.

Även muntliga överenskommelser är folkrättsligt bindande om de träffas av enligt folkrätten behöriga företrädare för staterna.

Folkrättens regler om internationella överenskommelser har kodifierats i två konventioner. Wienkonventionen (Wien I) av år 1969 som trädde i kraft år 1980 och till vilken Sverige har anslutit sig avser överenskommelser mellan stater. Wienkonventionen av år 1986 (Wien II) som ännu inte trätt i kraft avser överenskommelser mellan stater och internationella organisationer samt mellan internationella organisationer inbördes.

Enligt Wien I förstås med "traktat" en internationell överenskommelse sluten mellan stater i skriftlig form och underkastad internationell rätt, oavsett om den intagits i ett enda instrument eller i två eller flera sammanhörande instrument och oavsett dess särskilda beteckning.

En internationell överenskommelse föregås som regel av förhandlingar. Den ingås eller tillträds i allmänhet genom undertecknande, följt av ratifikation (godtagande, godkännande). I vissa fall krävs dock inte ratifikation. I andra fall sker tillträde utan föregående undertecknande genom anslutning till överenskommelsen. Överenskommelser kan också ingås genom skriftväxling ("exchange of notes") eller i andra förenklade former.

Wien I stadgar att statschefer, regeringschefer och utrikesministrar i kraft av sin ställning äger vidta alla åtgärder i samband med en traktats ingående. Samma rätt tillkommer i inskränkt mening beskickningschef och särskilt ackrediterade personer. I övrigt krävs i princip fullmakt för behörighet att företräda stater vid traktaters ingående.

Regeringsformens bestämmelser om Sveriges tillträde till internationella överenskommelser

I 10 kap. 1 § regeringsformen stadgas att överenskommelse med annan stat eller mellanfolklig organisation ingås av regeringen.

Riksdagens medgivande krävs enligt 10 kap. 2 § regeringsformen om överenskommelsen fordrar lagstiftning eller eljest rör ämne i vilket riksdagen har bestämmanderätt eller om överenskommelsen är av större vikt. Regeringen kan i det senare fallet underlåta att inhämta riksdagens godkännande om rikets intresse kräver det. Regeringen skall då i stället överlägga med utrikesnämnden innan överenskommelse ingås.

I 10 kap. 3 § regeringsformen sägs att regeringen får uppdraga åt förvaltningsmyndighet att ingå internationell överenskommelse i fråga där överenskommelsen ej kräver riksdagens eller utrikesnämndens medverkan.

Internationella överenskommelser innehåller vanligen inga bestämmelser om hur konventionsförpliktelserna skall fullgöras. En stat kan p.g.a. en allmän föreskrift i sin grundlag eller enligt i det landet erkända rättsgrundsatser betrakta konventionsbestämmelser som en beståndsdel av sin interna rätt. I Sverige, liksom de övriga nordiska länderna, tillämpas ett system som utgår ifrån att det fordras särskilda internrättsliga föreskrifter för att bestämmelserna i en internationell överenskommelse skall kunna tillämpas internt. Om åtagandena i en överenskommelse inte överensstämmer med den interna rättsordningen måste denna ändras eller kompletteras. Detta kan ske antingen genom att bestämmelserna i överenskommelsen ges motsvarighet i internrättsliga föreskrifter, s.k. transformation, eller genom att det i lag eller annan författning föreskrivs att överenskommelsen skall gälla i den interna rättsordningen, s.k. inkorporation. Denna metod kan endast användas om den internationella överenskommelsens bestämmelser är så utformade att de kan direkt tillämpas av nationella domstolar och andra myndigheter.

I Sverige har vanligen transformationsmetoden använts när det gällt att införliva konventionsbestämmelser med svensk rätt. Inkorporation har huvudsakligen förekommit i fråga om dubbelbeskattningsavtal och överenskommelser om sociala förmåner. Utredningen om författningspublicering m.m. diskuterades i SOU 1974:100 Internationella överenskommelser och svensk rätt för- och nackdelar med de båda införlivandemetoderna.

Inkorporationsmetodens främsta fördel är enligt utredningen att den är tids- och arbetsbesparande genom att bestämmelserna i överenskommelsen överförs till svensk rätt i oförändrat skick. Det kan dock innebära att texten är svåröverskådlig och utformad med en för oss främmande lagstiftningsteknik. Ofta är den också avfattad på ett främmande språk.

Med transformationsmetoden vinner man framför allt att bestämmelserna i överenskommelsen överförs till svensk rätt med en teknik och ett språkbruk som är välbekant och lätt att tillämpa för berörda myndigheter och allmänhet. Den mest framträdande olägenheten med transformationsmetoden är att den tar lång tid och mycket arbete i anspråk. Det kan också, särskilt när konventionstexten är svårtolkad, vara svårt att göra om texten till entydig svensk lagtext. En viss risk föreligger alltid för att lagstiftaren vid omarbetningen kan komma att ge texten ett innehåll som i sak avviker från innehållet i motsvarnade internationella bestämmelse. Utredningen föreslog att lagstiftaren även i fortsättningen i varje säskilt fall skulle välja den införlivandemetod som bedömdes vara mest ändamålsenlig.

Utredningen förordade dock att överenskommelser som hade svensk autentisk text regelmässigt inkorporerades. Enligt utredningens mening borde författningar i Sverige i princip vara avfattade på svenska språket. Överenskommelser som inte hade svensk originaltext borde därför transformeras. Utredningen pekade dock på en transformeringsmetod som ligger inkorporationen nära, transformering genom översättning. Metoden innebär att en översättning av den utländska texten upphöjs till svensk lag.

Utredningen med uppdrag att göra en översyn av 10 kap. 5 § regeringsfor-

men föreslog en grundlagsändring av innebörden att riksdagen kunde föreskriva att framtida ändringar av inkorporerade överenskommelser skulle gälla här i riket. Ändringarna skulle dock vara av begränsad omfattning för att på detta sätt kunna direkt införlivas med svensk rätt. Riksdagen har beslutat om en ändring av 10 kap. 5 § regeringsformen av denna innebörd. Den gäller från den 1 januari 1986.

Publicering av internationella överenskommelser

Internationella överenskommelser offentliggörs i en av utrikesdepartementet utgiven samling. Publikationen Sveriges överenskommelser med främmande makter (SÖ) utges sedan år 1912. Enligt praxis innehåller SÖ de internationella överenskommelser som Sverige tillträtt genom undertecknande, ratifikation eller anslutning. De publiceras på originalspråk och i svensk översättning.

De överenskommelser som efter delegation från regeringen slutits av förvaltningsmyndigheter (förvaltningsavtal) publiceras inte i SÖ. Vissa centrala förvaltningsmyndigheter, vilkas verksamhetsområden berörs av ett flertal internationella överenskommelser och beslut, publicerar texterna till sådana instrument i sina författningssamlingar eller handböcker. Exempel på sådana myndigheter är tullverket, statens järnvägar, televerket, sjöfartsverket och luftfartsverket.

Utrikesdepartementet utger årligen publikationen Utrikesfrågor. Publikationen upptar en förteckning över överenskommelser med främmande makter, vilka skall intas i SÖ. Ingen redovisning görs av de avtal som enligt regeringsbeslut skall vara hemliga och vars texter därmed inte publiceras i SÖ. Inte heller förvaltningsavtalen förtecknas i Utrikesfrågor.

Publikationen Utrikesfrågor innehåller utöver förteckningen av internationella överenskommelser en redovisning av i riksdagen behandlade frågor, som berör Sveriges utrikespolitik, utrikeshandel eller förhållande i övrigt till annan stat. Under rubriken traktater uppräknas överenskommelser som under året behandlats av riksdagen.

Frågan om publicering av internationella överenskommelser behandlades även den av utredningen om författningspublicering m.m. Enligt utredningens uppfattning var det huvudsakligen av informativa skäl som en sådan borde ske. Utredningen föreslog att alla internationella överenskommelser som Sverige ingick även i fortsättningen skulle publiceras i SÖ. Förvaltningsavtalen menade man dock vara av särpräglad och kortlivad natur och av intresse enbart för den myndighet som ingått dem. De kunde antas bli bekantgjorda för myndighetens tjänstemän genom intagande i myndighetens egna publikationer. Något behov av att publiera dem i SÖ förelåg enligt utredningens mening därför inte.

Publiceringsfrågorna har behandlats också av utredningen med uppdrag att göra en översyn av 10 kap. 5 § regeringsformen. Utredningsmannen fann att för att bestämmelerna i en internationell överenskommelse skall tillämpas i Sverige det inte är tillräckligt att de enligt lag eller förordning skall gälla som svensk rätt. Han fann det självfallet att de konventionsbestämmelser som enligt inkorporeringsförfattningar skall gälla som svensk rätt måste bringas till myndigheters och enskildas kännedom.

Publiceringen i SÖ hade enligt utredaren ingen betydelse i detta sammanhang, då den enligt gällande ordning inte var förknippad med några rättsverkningar. I utredningens betänkande SOU 1984:14 RF 10:5 påpekades också att utgivningstakten av SÖ var sådan att det inte sällan förekom att texten till en inkorporerad konvention över huvud taget inte fanns tillgänglig vid den tidpunkt då den enligt inkorporeringsförfattningen skulle lända till efterrättelse inom riket. Utredaren föreslog därför ett tillägg till 1 § lagen (1973:633) om kungörande av lagar och andra författningar (KungL) av innebörden att lagens krav på kungörande skulle omfatta också internationella överenskommelser som enligt författning skall gälla som svensk rätt. Riksdagen beslöt också på regeringens förslag om en sådan ändring. De nya bestämmelserna gäller från den 1 januari 1986.

Tidigare KU-granskning

I granskningsbetänkandet KU 1975:12 ges en redogörelse för då gällande regler och praxis vid ingående av internationella överenskommelser, främst med sikte på riksdagens medverkan. Utskottet granskade vilka internationella överenskommelser som under åren 1972 och 1973 underställdes riksdagen för godkännande. Enligt denna redovisning omfattade år 1972 underställningen tolv konventioner. Det totala antalet under samma år ingångna överenskommelser, inkluderande ratifikationer och utväxlande av ministeriella noter, var ett hundratal. Motsvarande redovisning för år 1973 visade att 26 överenskommelser underställts riksdagen för godkännande och att närmare 140 överenskommelser ingåtts.

Flertalet av de under år 1972 och år 1973 underställda avtalen berörde frågor om lagstiftning som enligt 1809 års regeringsform krävde riksdagens medgivande. Ett åttiotal av de under de båda undersökta åren ingångna avtalen avsåg bilateralt biståndsarbete. Dessa hade inte underställts riksdagen för godkännande. Av handelsavtalen hade tre underställts riksdagen för godkännande.

Endast tre av de under 1972 och 1973 ingångna avtalen hade enligt utskottets bedömning underställts riksdagen därför att de ansetts vara av sådan vikt att de trots att någon lagstiftningsåtgärd inte erfordrades ändå krävde riksdagens medgivande.

Internationella överenskommelser 1985 och 1986

Av förteckningarna, redovisade i *underbilagorna 1 och 2*, framgår vilka internationella överenskommelser som underställts riksdagen under år 1985 och år 1986. De under samma år ingångna överenskommelserna redovisas i förteckningarna i *underbilagorna 3 och 4*. De med "X" markerade överenskommelserena har riksdagsbehandlats. Då avsevärd tid kan förflyta från det en överenskommelse ingås till dess den ratificeras ligger riksdagsbehandlingen i många fall flera år tillbaka i tiden. Ett och samma avtal kan i förteckningarna över överenskommelser med främmande makter förekomma vid flera tillfällen. Det beror på att avtal undertecknas ett år, beslut om ratifikation kan meddelas ett annat år samt att utväxling/deposition av ratifikationsinstrument kan förekomma ytterligare ett annat år.

Antalet internationella överenskommelser som underställdes riksdagen var år 1985 13 och år 1986 15. De i publikationen Utrikesfrågor redovisade avtalen som ingåtts under samma tid uppgick till 127 för år 1985 och 137 för år 1986.

Av de 13 riksdagsbehandlade avtalen år 1985 var fyra av den karaktären att riksdagens medverkan erfordrades i form av lagstiftning. Ett avtal innebar medgivande att andra länder ej behövde uppfylla kraven för uppsägning av ett tidigare avtal för vilket riksdagens medverkan krävts enligt RF 10:2 första stycket. Övriga avtal torde ansetts ha gällt så viktiga frågor att de av den anledningen förelagts riksdagen.

Åtta av de år 1986 riksdagsbehandlade 15 avtalen krävde lagstiftningsåtgärder. I två andra fall begärde regeringen i samband med att avtalen förelades riksdagen för godkännande bemyndigande att vidta vissa följdåtgärder.

Liksom fallet var vid den tidigare granskningen kan konstateras att handels- och biståndsavtalen, som antalsmässigt utgör en betydande del av de under de granskade åren ingångna avtalen, inte i något fall underställts riksdagen.

Som tidigare nämnts redovisas inte förekomsten av hemliga avtal i publikationen utrikesfrågor. Inte heller finns det en fullständig förteckning över sådana avtal i det traktatregister som förs i utrikesdepartementet.

En genomgång av regeringsprotokollen visar att det såväl under år 1985 som under år 1986 slöts ett tiotal hemliga avtal. De föll alla inom utrikes- och försvarsdepartementens ansvarsområden. De avtal som slöts inom försvarsdepartementets område rapporterades inte till traktatregistret. Utrikesdepartementet torde dock i samtliga fall ha medverkat i de förhandlingar som föregått avtalen.

Inget av avtalen behandlades i utrikesnämnden under år 1985 eller år 1986. I några fall där avtalen gällt export av krigsmateriel har dock de affärer som föranlett avtalen i ett tidigare skede behandlats i utrikesnämnden. Ett exempel på detta är det avtal, s.k. Memorandum of Understanding, mellan de svenska och indiska regeringarna som ingicks den 20 mars 1986 i samband med Bofors Indienorder. Uppgifter om detta avtal finns i förra årets granskningsbetänkande (KU 1987/88:40 s. 30). Av granskningsbetänkandet framgår (s. 33) att Indienordern hade behandlats i utrikesnämnden vid tre tillfällen, i januari 1983 samt i februari och september 1984.

Regeringen kan enligt 10 kap. 3 § regeringsformen uppdra åt förvaltningsmyndighet att ingå internationella överenskommelser som inte kräver riksdagens eller utrikesnämndens medverkan. Bemyndigande att sluta förvaltningsavtal kan antingen vara generellt för viss typ av avtal eller speciellt för visst avtal. Som tidigare nämnts föreligger ingen förteckning över ingångna förvaltningsavtal. Inte heller finns det någon sammanställning av gällande bemyndiganden att ingå sådana avtal. Det är därför omöjligt att avgöra i vilken utsträckning förvaltningsmyndigheterna uppfyllt förpliktelserna enligt 10 kap. 3 § regeringsformen om att hålla chefen för utrikesdepartementet underrättad när man ingått avtal av betydelse för förhållandet till annan stat eller mellanfolklig organisation.

För att få en viss belysning av förvaltningsavtalens omfattning och

inriktning har uppgifter inhämtats från två av de myndigheter som kan antas sluta det största antalet förvaltningsavtal, televerket och postverket. Dessa uppgifter redovisas i *underbilagorna 5 och 6*.

Internationella överenskommelser som ingåtts 1985 och som underställts riksdagen

	Prop.	Mot.	Utskott	Skr.	Protokoll
Traktater					
1. RD godkänner överenskommelse mellan Sverige och Nederländerna om ömsesidigt bistånd i tullfrågor, undertecknad i Stockholm den 20 mars 1985.	1984/85: 183	–	SkU 1984/85: 56	1984/85: 284	139: 162 (8 maj)
2. RD godkänner en internationell konvention om harmonisering av gränskontroller av varor, upprättad i Genève den 21 oktober 1982.	1984/85: 182	1984/85: 314 1984/85: 1196 1984/85: 1611 1984/85: 2385 1985/85: 2791	SkU 1984/85: 58	1984/85: 336	150 106 (23 maj)
3. RD godkänner protokoll den 25 januari 1985 mellan Sverige och Finland om ersättning för bortfall av kommunalskatt i vissa fall.	1984/85: 205	–	SkU 1984/85: 66	1984/85: 373	160: 51 (4 juni)
4. RD godkänner en överenskommelse mellan Sverige och Det Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland om ömsesidigt administrativt bistånd mellan deras tullmyndigheter, undertecknad den 2 maj 1985 i Stockholm.	1985/86: 26	–	SkU 1985/86: 6	1985/86 24	39. 18 (28 nov.)
5. RD godkänner protokoll nr 7 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna den 4 november 1950.	1984/85: 123	–	JuU 1984/85. 31	1984/85: 305	145. 101 (15 maj)
6. RD godkänner en överenskommelse mellan Sveriges regering och Förenta nationernas höge kommissarie för flyktingar om ett kontor i Stockholm för UNHCR:s representant för de nordiska länderna.	1985/86: 14	–	JuU 1985/86. 7	1985/86 14	33: 6 (21 nov.)
7. RD godkänner en överenskommelse mellan Sverige och Ungern om inbördes rättshjälp i brottmål, undertecknad i Budapest den 28 september 1983.	1985/86: 8	–	JuU 1985/86: 2	1985/86: 18	37: 80 (27 nov.)
8. RD godkänner en deklaration angående 1955 års Haagkonvention om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker.	1984/85: 102	–	LU 1984/85: 15	1984/85: 123	81: 43 (13 feb.)
9. RD godkänner överenskommelse om avgränsning av kontinentalsockeln och fiskezonerna mellan Sverige och Danmark undertecknad den 9 november 1984 i Köpenhamn.	1984/85: 131	–	UU 1984/85: 15	1984/85: 129	127: 170 (24 april)
10. RD godkänner avtal mellan Sverige och Danmark om handeln mellan Sverige och Grönland, undertecknat i Stockholm den 4 december 1984.	1984/85: 94	1984/85: 564	UU 1984/85: 10	1984/85: 285	139: 165d (8 maj)
11. RD godkänner protokoll nr 8 till konventionen den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.	1985/86: 18	–	UU 1985/86: 5	1985/86: 20	38: 119 (27 nov.)
12. RD godkänner konventionen den 10 december 1984 mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, med de förklaringar enligt artiklarna 21 och 22 i konventionen som angivits i propositionen.	1985/86: 17	1985/86: 99	UU 1985/86: 11	1985/86: 38	45: 26 (5 dec.)
13. RD godkänner överenskommelsen den 6 maj 1985 om ändring av samarbetsöverenskommelsen den 23 mars 1962 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt avtalet den 6 maj 1985 om ändring av avtalet den 15 mars 1971 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om kulturellt samarbete.	1985/86: 64	–	UU 1985/86: 14	1985/86: 69	50: 6 (12 dec)

Internationella överenskommelser som ingåtts 1986 och som underställts riksdagen.

	Prop.	Mot.	Utskott	Skr.	Protokoll
Traktater					
1. RD godkänner dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Jamaica undertecknat i Kingston den 13 mars 1985.	v 1985/86: 69	–	SkU 1985/86: 19	1985/86: 106	59: 102 (15 jan.)
2. RD godkänner dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Pakistan undertecknat i Islamabad den 22 december 1985.	v 1985/86: 172	–	SkU 1985/86: 48	1985/86: 285	147: 141 (21 maj)
3. RD godkänner protokoll om ändring av dubbelbeskattningsavtalet med Malta den 30 maj 1975. Protokollet undertecknades den 25 juni 1986.	v 1986/87: 11	–	SkU 1986/87: 1	1986/87: 14	29: 50 (19 nov.)
4. RD godkänner dubbelbeskattningsavtal med Tyska demokratiska republiken, undertecknat i Stockholm den 26 juni 1986.	v 1986/87: 15	–	SkU 1986/87: 2	1986/87: 15	29: 50 (19 nov.)
5. RD godkänner dubbelbeskattningsavtal med Folkrepubliken Kina, undertecknat i Stockholm den 16 maj 1986.	v 1986/87: 17	–	SkU 1986/87: 3	1986/87: 16	29: 50 (19 nov.)
6. RD godkänner internationell konvention rörande systemet för harmoniserad varubeskrivning och kodifiering m.m., dagtecknad i Bryssel den 14 juni 1983.	1986/87: 53	–	SkU 1986/87: 13	1986/87: 32	36: 108 (26 nov.)
7. RD godkänner proposition om Sveriges tillträde till Haagkonventionen den 25 oktober 1980 om internationell rättshjälp.	1985/86: 161	–	JuU 1986/87: 2	1986/87: 18	29: 50 (19 nov.)
8. RD godkänner överenskommelse med Finland om suveränitetsholmarna i Torne, Muonio och Könkämä älvar, undertecknad i Stockholm den 19 juni 1986.	1986/87: 38	–	LU 1986/87: 9	1986/87: 39	41: 18 (3 dec.)
9. RD godkänner ett ramavtal om vetenskapligt och tekniskt samarbete mellan Sverige och de Europeiska gemenskaperna, undertecknat i Bryssel den 13 januari 1986.	1985/86: 89	1985/86: 302 1985/86, 303 1985/86. U 503 1985/86 U 524	UU 1985/86: 17	1985/86: 240	140 6 d (14 maj)
10. RD godkänner tilläggsprotokoll till Sveriges frihandelsavtal med de Europeiska gemenskaperna.	1985/86: 153	1985/86: 545 1985/86: U 505 1985/86. U 507 1985/86: U 525	UU 1985/86: 26	1985/86: 27	140. 14 d (14 maj)
11. RD godkänner en överenskommelse med Tyska demokratiska republiken om reglering av förmögenhetsrättsliga frågor, undertecknad i Berlin den 24 oktober 1986.	1986/87: 62	–	UU 1986/87: 9	1986/87: 74	47: 51 (11 dec.)
12. RD godkänner 1986 års internationella kakaoavtal.	1986/87: 41	1986/87: N127	NU 1986/87: 10	1986/87: 76	47: 51d (11 dec.)
13. RD godkänner ILO:s konventioner nr 160 om arbetsmarknadsstatistik och nr 161 om företagshälsovård.	1985/86: 141	–	AU 1985/86: 16	1985/86: 253	141: 153 (14 maj)
14. RD godkänner proposition om förlängning av det skandinaviska luftfartssamarbetet.	1986/87: 4	–	TU 1986/87: 5	1986/87: 49	41: 119d (3 dec.)
15. RD godkänner Wienkonventionen för skydd av ozonskiktet, undertecknad den 22 mars 1985.	1985/86: 158	–	JoU 1985/86 22	1985/86: 250	140 66 (14 maj)

XIX. Överenskommelser med främmande makter m m

Riksdagsbeh.

Den 21 december 1984 och 6 januari 1985 ägde skriftväxling rum i Dar es Salaam med *Tanzania* om *katastrofbistånd*.

Den 7 januari 1985 undertecknades i Luanda ett avtal med *Angola* om *katastrofbistånd*.

Den 15 novmeber 1984 och den 7 januari 1985 ägde skriftväxling rum i Bissau med *Guinea-Bissau* om *katastrofbistånd*.

Den 15 november 1984 och den 7 januari 1985 ägde skriftväxling rum i Bissau med *Guinea-Bissau* om extra *katastrofbistånd*.

Den 9 januari 1985 deponerades hos generalsekreteraren i Europarådet ratifikationsinstrument jämte förklaring angående konventionen om *överförande av dömda personer*, dagtecknad den 21 mars 1983 i Strasbourg. Den 1 juli 1985 trädde konventionen i kraft. X

Den 11 januari 1985 undertecknades i Luanda avtal med *Angola* om *utvecklingssamarbete* 1 januari 1985 till 31 december 1986 jämte avtal om fortsatt stöd till fiskesektorn och fortsatt importstöd.

Den 11 januari 1985 undertecknades i Luanda ett *proceduravtal* med *Angola*.

Den 22 januari 1985 undertecknades i Seoul ett avtal med *Republiken Korea* om *ekonomiskt, industriellt, tekniskt och vetenskapligt samarbete*.

Den 25 januari 1985 undertecknades i Stockholm ett protokoll med *Finland* om *ersättning för bortfall av kommunalskatt* i vissa fall. Regeringen beslöt den 8 augusti att ratificera protokollet och den 25 september 1985 trädde protokollet i kraft efter skriftväxling. X

Den 25 januari 1985 deponerades ratifikationsinstrumentet angående konventionen om upprättande av en *europeisk organisation för utnyttjande av meteorologiska satelliter* (EUMETSAT), dagtecknad den 24 maj 1983 i Geneve. Konventionen har ännu ej trätt i kraft. X

Den 1 februari 1985 undertecknades i Wien att avtal med *Förenta nationernas orgnisation för industriell utveckling* (UNIDO) om värdskap för ett *konsultationsmöte* i Sverige i juni 1985 om energiutrustning.

Den 1 februari 1985 undertecknades i Belgrad ett avtal med *Jugoslavien* om *skuldkonsolidering*.

Den 4 februari 1985 undertecknades i New York en *konvention mot tortyr* och annan grym, omänsklig eller förnedrande handling eller bestraffning, dagtecknad den 10 december 1984. Den 12 december 1985 beslöt regeringen att ratificera konventionen. X

Ratifikationsinsrumentet har ännu ej deponerats.

Den 8 februari 1985 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Togo* om senareläggning av vissa *betalningar*.

Den 13 februari 1985 undertecknades i Moskva en överenskommelse med *Sovjetunionen* om *gränshandel*.

Den 13 februari 1985 undertecknades i Bryssel ett memorandum of understanding om samordning av nationella forskningsprogram avseende metoder för utformning och värdering av *telekommunikationsnät* för fler användningsområden (COST 214).

Den 14 februari 1985 beslöt regeringen att underrättelse om godkännande av överenskommelsen om ändring av avtalet om *Nordiska ministerrådets sekretariat* och deras rättsliga ställning jämte tilläggspotokoll skulle lämnas. Överenskommelsen om ändring är dagtecknad den 22 november 1984 i Oslo. Den 7 mars 1985 överlämnades en note härom i Oslo. Ändringen har ännu ej trätt i kraft.

Den 19 februari 1985 ägde skriftväxling rum i Lusaka med *Zambia* om förlängning av *proceduravtalet* den 24 mars 1974.

Den 21 februari 1985 undertecknades i Luxemburg en konvention med *Luxemburg* om *social trygghet*. Konventionen skall ratificeras. X

Den 21 februari 1985 utväxlades i Luxemburg ratifikationsinstrumentet avseende avtalet med *Luxemburg* för undvikande av *dubbelbeskattning* och fastställande av bestämmelser om ömsesidig handräckning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet, undertecknat i Stockholm den 14 juli 1983. Avtalet trädde därmed i kraft.

Den 26 februari 1985 undertecknades i London 1984 års ändringsprotokoll till 1969 års internationella konvention om *ansvarighet för skada orsakad av förorening genom olja* och 1984 års ändringsprotokoll till 1971 års internationella konvention om upprättande av en *internationell fond för ersättning av skada orsakad av förorening genom olja*. Ändringsprotokollen antogs den 25 maj 1984 i London. Båda skall ratificeras.

Den 28 februari 1985 beslöt regeringen att godkänna en deklaration angående *1955 års Haagkonvention om tillämplig lag beträffande internationella köp av lösa saker*. Konventionen är dagtecknad den 15 juni 1955. Deklarationen har tillkommit för att undanröja vissa svårigheter för stater anslutna till 1955 års konvention och som vill tillträda en ny konvention i ämnet. Deklarationen undertecknades den 19 mars 1985 i Haag. X

Den 7 mars 1985 undertecknades i Stockholm ett protokoll med *Polen* om *handeln* under 1985.

Den 13 mars 1985 undertecknades i Kingston en konvention med *Jamaica* för att undvika *dubbelbeskattning* och förhindra skatteflykt beträffande inkomstskatter. Konventionen skall ratificeras. X

Den 14 mars 1985 beslöt regeringen godkänna Papua-Nya Guineas och Surinams ansökan om anslutning till konventionen om den *Internationella hydrografiska organisationen*, dagtecknad den 3 maj 1967 i Monaco. X

Den 14 mars 1985 beslöt regeringen ratificera ett fördrag om *internationell järnvägstrafik* (COTF), dagtecknat den 9 maj 1980 i Bern. Den 22 mars deponerades ratifikationsinstrumentet i Bern och fördraget trädde i kraft den 1 maj 1985.

Den 19 mars 1985 undertecknades i Strasbourg *protokoll nr 8 till konven-*

Riksdagsbeh.

tionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Konventionen är dagtecknad den 4 november 1950. Regeringen beslöt den 12 december 1985 att ratificera protokollet. Ratifikationsinstrumentet har ännu ej deponerats. X

Den 20 mars 1985 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Nederländerna* om ömsesidigt administrativt *bistånd i tullfrågor*. Regeringen beslöt den 23 maj att godkanna överenskommelsen. Den svenska underrättelsen lämnades den 5 juni och den nederländska den 19 december. Överenskommelsen träder i kraft 30 dagar härefter. X

Den 21 mars 1985 ägde skriftväxling rum i Havanna med *Cuba* om förlängning av *handelsavtalet* av den 12 december 1957.

Den 22 mars 1985 undertecknade i Wien en konvention till *skydd för ozonlagret*. Konventionen skall ratificeras. X

Den 7 och 25 mars 1985 ägde skriftväxling rum i Dar es Salaam med *Tanzania* om stöd till *the Institue of tax administration* i Tanzania.

Den 26 mars 1985 undertecknades i Bryssel ett avtal i form av skriftväxling med *Europeiska gemenskapen* om konsolidering och ändring av texten till *protokoll 3* till avtalet mellan Europeiska gemenskapen och Sverige av den 22 juli 1972.

Den 28 mars 1985 undertecknades i Maseru ett avtal med *Lesotho* om *utvecklingssamarbete* 1 juli 1985 till 30 juni 1987.

Den 28 mars 1985 beslöt regeringen ratificera ett protokoll av den 10 maj 1984 om tillägg till konventionen den 7 december 1944 angående *internationell civil luftfart*. Den 16 oktober 1985 deponerades ratifikationsinstrumentet hos generalsekreteraren i Internationella civila luftfartsorgsanisationen i Montreal. Protokollet har ännu ej trätt i kraft.

Den 28 mars 1985 beslöt regeringen om anslutning till ett protokoll till konventionen om *fraktavtal vid internationell godsbefordran på väg* (CMR), dagtecknat den 5 juli 1978. Den 30 april 1985 deponerades anslutningsinstrumentet hos Förenta nationernas generalsereterare. Protokollet trädde i kraft för Sverige den 29 juli 1985. X

Den 28 mars 1985 förklarade regeringen att de konstitutionella åtgärder för ikraftträdande av avtalet med *Norge* den 3 oktober 1984 om ändring i konventionen den 9 februari 1972 om *renbete* uppfyllts för svensk del och beslutade att underrättelse härom skulle lämnas till Norge. Efter skriftväxling den 28 mars och 1 april 1985 trädde ändringen i kraft den 1 maj 1985. X

Den 9 april 1985 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Malaysia* om *ekonomiskt, tekniskt och vetenskapligt samarbete*. Efter noteväxling den 7 juni och 9 augusti trädde avtalet i kraft den 8 september 1985.

Den 9 april 1985 undertecknades i Stockholm ett protokoll med *Danmark, Finland och Norge* om ändring av överenskommelsen den 26 mars 1980 om *beskattning av resgods i resandetrafiken* mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige samt om skattefri försäljning på flygplats i dessa länder.

Den 10 april 1985 undertecknades i Stockholm en konvention med

Canada om *social trygghet* jämte tillampningsöverenskommelse. Den 3 oktober beslöt regeringen ratificera konventionen och efter noteväxling den 17 och 29 oktober trädde konventionen i kraft den 1 januari 1986.

Den 21 mars och 16 april 1985 ägde skriftväxling rum i Maputo med *Mocambique* om inköp av en monteringsfärdig *bro* över Impaputo-floden.

Den 23 april 1985 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Norge* om ändring i bilaga 1 och 2 till protokollet den 25 mars 1981 mellan Sverige och Norge om upprättande av en *fond för svensk-norskt industriellt samarbete* m m Den 27 juni 1985 beslutade regeringen att de konstitutionella åtgärder som erfordras för överenskommelsens ikraftträdande genomförts och efter noteväxling den 8 augusti 1985 trädde överenskommelsen i kraft. X

Den 25 april 1985 undertecknades i Bryssel ett avtal med *Europeiska gemenskapen* om *tre samordnade aktioner* angående nedsatt hörsel, trombos och andra svagheter samt om näringslära.

Den 25 april 1985 undertecknades ett avtal om samarbete mellan *Europeiska ekonomiska gemenskapen* och fem andra länder om samordning av fem projekt inom *miljövården*.

Den 2 maj 1985 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Storbritannien* rörande ömsesidigt administrativt *bistånd i tullfrågor*. Överenskommelsen skall ratificeras. X

Den 2 maj 1985 beslöt regeringen om ratifikation av konventionerna från den 8 november 1968 rörande *vägtrafik* nämligen konventionen om vägtrafik och konventionen om vägmärken och trafiksignaler, samt av två särskilda överenskommelser för Europa, dagtecknade den 1 maj 1971 samt slutligen av ett tilläggsprotokoll av den 1 mars 1973. Ratifikationsbeslutet innefattade också reservationer och förklaringar. Den 25 juli 1985 överlämnades ratifikationsinstrumenten hos Förenata nationernas generalsekreterare i New York. Avtalen träder i kraft för Sverige 25 juli 1986.

Den 2 maj 1985 beslöt regeringen ratificera en överenskommelse med *Danmark* om avgränsning av *kontinentalsockeln och fiskezonerna* mellan Sverige och Danmark, undertecknad i Köpenhamn den 9 november 1984. Den 3 september 1985 utväxlades ratifikationsinstrumenten i Stockholm och därmed trädde överenskommelsen i kraft. X

Den 6 maj 1985 undertecknades i Lund två avtal mellan de *nordiska länderna* om ändring av tidigare avtal, nämligen avtal om ändring av avtalet om *kulturellt samarbete* av den 15 mars 1971 samt avtal om ändring av *samarbetsöverenskommelsen* den 23 mars 1962. Båda ändringsavtalen skall ratificeras. X

Den 9 maj 1985 undertecknades i Nairobi ett avtal med *Kenya* om *utvecklingssamarbete* 1 juli 1985 till 30 juni 1987.

Den 15 maj 1985 beslöt regeringen om anslutning till konventionen den 6 april 1974 om en *uppförandekod för linjekonferenser*. Beslutet innefattade också reservationer och förklaringar. Den 28 juni överlämnades anslutningsinstrumentet hos generalsekreteraren i Förenta nationerna och konventionen trädde i kraft för Sverige den 28 december 1985. X

Riksdagsbeh.

Den 17 april och 16 maj 1985 ägde skriftväxling rum i Maputo med *Mocambique* om *katastrofbistånd* i form av utsäde.

Den 17 april och 16 maj 1985 ägde skriftväxling rum i utsäde.

Den 17 april och 16 maj 1985 ägde skriftväxling rum i Maputo med *Mocambique* om *katastrofbistånd* i form av handverktyg och vete.

Den 21 mars och 22 maj 1985 ägde skriftväxling rum i New York med *Förenta nationerna* om en *FN-kurs* i Sverige om informationsteknik i offentlig förvaltning i u-länder.

Den 23 maj 1985 beslöt regeringen att godkänna avtalet med *Danmark* om *handeln mellan Sverige och Grönland* av den 4 december 1984. Den 25 maj överlämnades en note härom och den 1 juli 1985 trädde avtalet i kraft.

Den 24 maj 1985 undertecknades i Harare ett avtal med *Zimbabwe* om *utvecklingssamarbete* 1 juli 1985 till 30 juni 1987.

Den 24 maj 1985 undertecknades i Harare ett avtal med *Zambia* om *katastrofbistånd*.

Den 24 maj 1985 undertecknades i Stockholm ett protokoll med *Bulgarien* om *handeln* under 1985.

Den 27 maj 1985 undertecknades i Stockholm en konvention med *Amerikas Förenta Stater* om *social trygghet* jämte tillämpningsföreskrifter. Konventionen skall ratificeras.

Den 28 maj 1985 ägde skriftväxling rum i Stockholm med *Finland* om byggande av en *bro* över Muonio älv.

Den 31 maj 1985 undertecknades i Hanoi ett avtal med *Vietnam* om *utvecklingssamarbete* 1 juli 1985 till 30 juni 1987.

Den 31 maj 1985 undertecknades i Hanoi ett *proceduravtal* med *Vietnam*.

Den 31 maj 1985 ägde skriftväxling rum i Stockholm med *Finland* om ändring av överenskommelsen den 14 februari 1979 om *automatspel på passagerarfartyg* i reguljär linjetrafik mellan Sverige och Finland.

Den 17 april och 1 juni 1985 ägde skriftväxling rum i Maputo mellan de nordiska staterna och *Mocambique* om förlängning av det tidigare avtalet rörande *utvecklingssamarbete inom jordbrukssektorn* (MONAP II).

Den 6 juni 1985 beslöt regeringen godkänna ändring av *stadgan för det internationella atomenergiorganet*, (IAEA). Ändringen antogs i Wien den 27 september 1984. Den 26 augusti 1985 deponerades ratifikationsinstrumentet hos den amerikanska regeringen. Ändringen har ännu ej trätt i kraft.

Den 6 juni 1985 beslöt regeringen ratificera *1982 års internationella telekonvention*, dagtecknad i Nairobi den 6 november 1982. Den 3 oktober 1985 deponerades ratifikationsinstrumentet hos generalsekreteraren i Internationella teleunionen i Genève och konventionen trädde i kraft för Sverige den 10 oktober 1985.

Den 7 juni 1985 undertecknades i Stockholm ett protokoll med *Rumänien* om *handeln* under 1985.

Den 7 juni 1985 undertecknades i Maputo ett avtal med *Mocambique* om *utvecklingssamarbete* 1 juli 1985 till 30 juni 1987.

X

Den 10 juni 1985 undertecknades i Bryssel med förbehåll för ratifikation en internationell konvention rörande systemet för *harmoniserad varubeskrivning och kodifiering*, dagtecknad den 14 juni 1983.

Den 11 juni 1985 ägde skriftväxling rum i Lusaka med *Zambia* om upphävande av *passviseringstvånget*.

X

Den 13 juni 1985 beslöt regeringen om anslutning till en internationell konvention om *harmonisering av gränskontroller av varor*, dagtecknad den 21 oktober 1982 i Genève. Den 15 juli deponerades ratifikationsinstrumentet hos Förenta nationernas generalsekreterare i New York och konventionen trädde i kraft den 15 oktober 1985.

Den 13 juni 1985 undertecknades i Bryssel ett protokoll om ändring i den internationella konventionen av den 9 juni 1977 om ömsesidigt admistrativt bistånd för att förhindra, utreda och *beivra tullbrott*. Den 24 oktober beslöt regeringen att ratificera protokollet och den 25 november 1985 deponerades ratifikationsinstrumentet hos Tullsamarbetsrådets generalsekreterare i Bryssel. Ändringen har ännu ej trätt i kraft.

Den 14 juni 1985 ägde skriftväxling rum i Helsingfors med *Finland* om 1981 års översyn av den svensk-finska *riksgränsen*.

Den 14 juni 1985 undertecknades i Dar es Salaam ett avtal med *Tanzania* om *utvecklingssamarbete* 1 juli 1985 till 30 juni 1987.

Den 17 juni 1985 undertecknades i Lusaka ett avtal om *skuldkonsolidering* med *Zambia*.

Den 26 juni 1985 undertecknades i London ett avtal om upprättande av en internationell bank för *mul-* och *klövssjukevaccin*.

Den 27 juni 1985 godkände regeringen ändringar i 1978 års protokoll till 1973 års internationella konvention till *förhindrande av förorening från fartyg*. Ändringarna antogs genom resolution MEPC.14(20) den 7 september 1984. De träder i kraft den 7 januari 1986 om ej ett visst antal av de fördragslutande staterna meddelat att de motsätter sig ändringarna.

Den 27 juni 1985 beslöt regeringen godkänna ändringar i 1974 års konvention om skydd av Östersjöområdets marina miljö. Ändringarna antogs under Helsingforskommissionens möte 12 – 15 mars 1985 och träder i kraft den 1 januari 1986 därest före den 1 juli 1985 ingen av de fördragsslutande parterna meddelat att man motsätter sig ändringarn.

Den 27 juni 1985 beslöt regeringen ratificera ett protokoll till konventionen om *långväga gränsöverskridande luftföroreningar* angående finansieringen av samarbetsprogammmet för övervakning och värdering av långväga transporter av luftföroreningar i Europa. Protokollet undertecknades den 28 september 1984 i Genève. Den 12 augusti 1985 deponerades ratifikationsinstrumentet hos generalsekreteren i Förenta nationerna i New York. Protokollet har ännu ej trätt i kraft.

Den 27 juni 1985 beslöt regeringen att *luftfartsöverenskommelsen* med *Sydafrika* av den 28 mars 1958 skulle sägas upp. Den 1 juli överlämnades en note härom till de sydafrikanska myndigheterna och avtalet trädde ur kraft den 1 januari 1986.

Den 8 juli 1985 undertecknades i Paris ett avtal med *Madagskar* om vissa *skulder*.

Den 8 juli 1985 undertecknades i Madrid en överenskommmelse med *Spanien* angående projekt inom *försvaret*. Överenskommelsen skall ratificeras.

Den 9 juli 1985 undertecknades i Helsingfors ett protokoll till 1979 års konvention om *långväga gränsöverskridande luftföroreningar* angående begränsning av svavelutsläpp eller dessas gränsöverskridande flöden med minst 30%. Regeringen beslöt den 12 december att ratificera protokollet. Ratifikationsinstrumentet har ännu ej deponerats.

Den 11 juli 1985 undertecknades i Bryssel ett memorandum of understanding om samordning av nationella forskningsprojekt avseende *optofibersystem* för höga datahastigheter, COST 215.

Den 29 juli 1985 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Portugal* om exporten av vissa *textilvaror*.

Den 17 juli och 6 augusti 1985 ägde skriftväxling rum i New Delhi med *Indien* om förlängning av avtalet om *utvecklingssamarbete* den 15 september 1983 och *proceduravtalet* av den 4 januari 1979.

Den 14 augusti 1985 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Australien* om ömsesidigt skydd av *hemliga uppgifter* för försvarsändamål.

Den 16 augusti 1985 undertecknades i New Delhi ett avtal med *Indien* om *utvecklingssamarbete* 1 september 1985 till 30 juni 1987.

Den 22 augusti 1985 beslöt regeringen ratificera en tilläggsöverenskommelse till konventionen den 5 maj 1978 med *Grekland* om *social trygghet*. Tilläggsöverenskommelsen undertecknades i Stockholm den 14 september 1984. Den 25 september utväxlades ratifikationsinstrumenten i Athén och tilläggsöverenskommelsen trädde i kraft den 1 november 1985.

Den 30 augusti 1985 undertecknades i London med *Internationella familjeplaneringsfederationen*, (IPPF), ett avtal om förlängning av avtalet den 18 juni 1981 angående *stöd* till IPPF:s verksamhet.

Den 6 september 1985 undertecknades i Stockholm ett protokoll med *Australien* om ändring av fördraget om *utlämning* av den 20 mars 1973. Protokollet trädde i kraft den 6 oktober 1985.

Den 21 augusti och 8 september 1985 ägde skriftväxling rum i Dhaka med *Bangladesh* om förlängning av avtalet om *utvecklingssamarbete* av den 10 juni 1983.

Den 12 september 1985 beslöt regeringen att med bindande verkan underteckna en europeisk konvention om *åskådarvåld* vid sportevenemang och speciellt fotbollsmatcher, dagtecknad i Strasbourg den 19 augusti 1985. Den 13 september undertecknades konventionen utan förbehåll för ratifikation och den 1 november 1985 trädde konventionen i kraft.

Den 9 och 16 september 1985 undertecknades i New York ett avtal med *Förenta nationerna* om *importstöd* för leverans av reservdelar till en lokverkstad i Vietnam.

Den 18 september 1985 undertecknades i New Delhi ett *proceduravtal* med *Indien*.

Riksdagsbeh.

Den 18 och 25 september 1985 ägde skriftväxling rum i Bissau och Praia med *Kap Verde* om ökat *bistånd*.

Den 31 augusti och 30 september 1985 undertecknades i Genève och Stockholm en överenskommelse med *Förenta nationernas Höge Kommissarie för flyktingar*, (UNHCR) om ett *regionkontor i Stockholm*. Den 19 december 1985 beslöt regeringen godkänna överenskommelsen. Efter noteväxling den 20 och 24 december 1985, trädde överenskommelsen i kraft den 1 januari 1986. X

Den 27 september och 1 oktober 1985 ägde skriftväxling rum i Stockholm med *Jugoslavien* om ändring i avtalet den 31 oktober 1983 om exporten av vissa *textilvaror*.

Den 3 oktober 1985 beslöt regeringen godkänna *protokoll nr 7 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna av den 4 november 1950*. Protokollet är dagtecknat den 22 november 1984 och undertecknat samma dag. Den 8 november deponerades ratifikationsinstumentet hos Europarådets generalsekreterare i Strasbourg och samtidigt avlämnades två förklaringar, både om erkännande enligt artikel 25 om kommissionens behörighet att ta emot framställningar från enskilda personer, icke-statliga organisationer eller grupper av enskilda och om godkännande enligt artikel 46 av domstolens tvingande jurisdiktion beträffande artiklarna 1–5 i protokollet. Protokollet har ännu ej trätt i kraft. X

Den 3 oktober 1985 undertecknades i Strasbourg en konvention om bevarandet av *kulturhistoriskt värdefull bebyggelse* i Europa. Konventionen skall ratificeras.

Den 26 augusti och 10 oktober 1985 ägde skriftväxling rum i Luanda med *Angola* om ökat *bistånd*.

Den 28 oktober 1985 undertecknades ett avtal med *International Trade Centre UNCTAD/GATT* i Genève angående rekrytering och finansiering av *biträdande experter*.

Den 29 oktober 1985 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Togo* om senareläggning av vissa *betalningar*.

Den 30 oktober 1985 undertecknades i Maputo ett avtal mellan de nordiska staterna och *Mocambique* om katastrofbistånd till *rehabilitering* av MONAP-projekt skadade av cyklonen Domoina.

Den 4 november 1985 undertecknades i Genève ett rådsbeslut inom *Europeiska frihandelssammanslutningen*, (EFTA), angående *Finlands anslutning* till organisationen. Samtidigt undertecknades ett records of understanding i anslutning till förhandlingarna om Finlands anslutning.

Den 4 november 1985 undertecknades i London en överenskommelse med *Storbritannien* om utbetalningen av bidrag till kostnaderna för förvaltningen och underhållet av vissa *fyrar i Röda havet*. Överenskommelsen är utarbetad i anslutning till avtalet från den 20 februari 1962 om underhållet av dessa fyrar.

Den 4 november 1985 undertecknades i Lusaka ett *proceduravtal* med *Zambia*.

Riksdagsbeh.

Den 7 november 1985 beslöt regeringen godkanna vissa ändringar i 1974 års internationella konvention om *säkerheten för människoliv till sjöss* (1974 års SOLAS konvention). Ändringarna antogs den 17 juni 1983 och träder i kraft den 1 juli 1986 försåvitt inte senast den 1 januari 1986 mer än en tredjedel av de fördragslutande parterna meddelat Internationella sjöfartsorganisationen att de motsätter sig ändringen.

Den 11 november 1985 utväxlades i Bern ratifikationsinstrumenten avseende ett avtal med *Schweiz*, undertecknat i Stockholm den 7 februari 1979, för undvikande av *dubbelbeskattning* beträffande skatter på kvarlåtenskap och arv. Regeringen beslöt redan den 3 januari 1980 om ratifikation. Avtalet trädde i kraft i och med ratifikationsutväxlingen. X

Den 12 november 1985 undertecknades i Mariehamn en *nordisk* överenskommelse om förmåner vid *arbetslöshet*. X

Den 12 november 1985 undertecknades i Mariehamn en överenskommelse med *Danmark, Finland och Norge* om ömsesidigt godkännande av *körkort* och registrering av fordon. Överenskommelsen träder i kraft den 1 juli 1986.

Den 14 november 1985 beslöt regeringen att säga upp följande avtal angående ömsesidigt utbyte av underrättelser beträffande *sinnessjuka*, med *Schweiz* den 27 maj och 10 september 1921, med *Österrike* den 26 maj 1921 och 10 april 1922, med *Polen* den 30 maj och 26 november 1921, med *Frankrike* den 27 maj och 14 oktober 1921, med *Portugal* den 4 juli och 20 september 1921 samt med *Nederländerna* den 24 maj, 20 september, 8 och 12 oktober 1909. Uppsägningarna har ännu ej verkställts.

Den 14 november 1985 undertecknades i Lusaka ett avtal med *Zambia* om *utvecklingssamarbete* 1 januari 1986 till 31 december 1987.

Den 15 november 1985 undertecknades i Stockholm med *Tjeckoslovakien* ett protokoll om *handeln* under 1986.

Den 26 november 1985 undertecknades i Kinshasa ett avtal med *Zaire* om *skuldkonsolidering*.

Den 28 november 1985 beslöt regeringen godkänna reglementet nr 64 till överenskommelsen om antagande av enhetliga regler för *typgodkännande av utrustning och delar till motorfordon* samt för ömsesidigt erkännade av sådant godkännande, av den 20 mars 1985. Note till Förenta nationernas generalsekreterare skickades den 12 december 1985 och mottogs den 30 december. Reglementet träder i kraft för Sverige den 28 februari 1986.

Den 28 november 1985 undertecknades i Berlin med *Tyska Demokratiska Republiken* ett protokoll om *handeln* under 1986.

Den 29 november 1985 undertecknades i Budapest en överenskommelse med *Ungern* om ömsesidigt avskaffande av *viseringar*. Regeringen beslöt den 28 november om både undertecknande och godkännande. Efter noteväxling den 10 och 20 december trädde överenskommelsen i kraft den 1 januari 1986.

Den 1 december 1985 trädde avtalet med *Nederländerna* om ömsesidigt *skydd av klassificerad militär information* i kraft efter meddelande från

Nederländerna att de konsitutionella åtgärder som krävs för avtalets ikraftträdande genomförts. Avtalet undertecknades den 29 oktober 1984 i Haag.

Den 1 december 1985 undertecknades i Dhaka ett avtal med *Bangladesh* om *utvecklingssamarbete* 1 oktober 1985 till 30 juni 1987.

Den 6 december 1985 undertecknades i Bissau ett avtal med *Guinea-Bissau* om *utvecklingssamarbete* 1 januari 1986 till 31 december 1987.

Den 6 december 1985 undertecknades i Bissau ett *proceduravtal* med *Guniea-Bissau*.

Den 12 december 1985 beslöt regeringen ratificera en överenskommelse med *Ungern* om inbördes *rättshjälp* i brottmål, undertecknad i Budapest den 28 september 1983. X

Den 13 december 1985 undertecknades i Bryssel ett memorandum of understanding om samordning av nationella forskningsprogram avseende *artificiell intelligens*, COST 13.

Den 13 december 1985 undertecknades i Bryssel ett memorandum of understanding om samordning av nationella forskningsprogram avseende *teleinformatik*, COST 11 ter.

Den 17 december 1985 undertecknades i Havanna ett avtal med *Cuba* om *skuldkonsolidering*.

Den 17 december 1985 undertecknades i Köpenhamn ett avtal med *Danmark* om tillämpning av nationell lagstiftning beträffande *arbetstider för vissa vägtransporter* mellan Sverige och Danmark.

Den 19 december 1985 beslöt regeringen ratificera *tredje tilläggsprotokollet till Världspostunionens konstitution* samt att godkänna Världspostföreningens allmänna reglemente, Världspostkonventionen, samt följande avtal, om postanvisningar och postresekreditiv, om postgiroförorelse, om postförskottsförsändelse, om internationell postsparbanksförelse, om abonnemang på tidningar och periodiska publikationer. Samtliga antagna och undertecknade den 27 juli 1984 på 1984 års Världspostkongress i Hamburg.

Den 22 december 1985 undertecknades i Islamabad ett avtal med *Pakistan* för att undvika *dubbelbeskattning* och förhindra skatteflykt. Avtalet skall ratificeras. X

1986

XX Överenskommelser med främmande makter m. m.

Den 8 januari deponerades ratifikationsinstrumentet angående konventionen mot *tortyr* och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av den 10 december 1984 hos generalsekreteraren i Förenta nationerna. Konventionen har ännu ej trätt i kraft. X

Den 9 januari 1986 beslöt regeringen att underrättelse skulle lämnas till den finska regeringen om att Sverige fullgjort de konstitutionella åtgärder som krävs för ikraftträdande av avtalen om ändringar i det *nordiska* avtalet om *kulturellt samarbete* av den 15 mars 1971 samt avtalet om ändring i *samarbetsöverenskommelsen* av den 23 mars 1962. Avtalen undertecknades i Lund den 6 maj 1985. Den 13 januari överlämnades noterna och avtalen trädde i kraft den 12 februari 1986. X

Den 10 januari 1986 deponerades hos generalsekreteraren i Europarådet i Strasbourg ratifikationsinstrumentet avseende *protokoll nr 8* till konventionen angående skydd för de *mänskliga rättigheterna* och de grundläggande friheterna av den 4 november 1950. Protokollet är dagtecknat den 19 mars 1985 och har ännu ej trätt i kraft. X

Den 13 januari 1986 undertecknades i Bryssel ett ramavtal med *Europeiska ekonomiska gemenskapen* om *vetenskapligt och tekniskt samarbete*. Regeringen beslöt den 29 maj 1986 att ratificera avtalet. Den enligt avtalet upprättade kommittén hade sitt första möte den 9 juli. X

Den 10 och 18 januari 1986 ägde skriftväxling rum i Hanoi med *Vietnam* om *forskningssamarbete*.

Den 20 januari 1986 undertecknades i Warszawa ett avtal med *Polen* om *skuldkonsolidering*.

Den 23 januari 1986 beslöt regeringen godkänna *Australiens anslutning* till 1970 års konvention om erkännande av *äktenskapsskillnader* och hemskillnader, dagtecknad i Haag den 1 juni 1970. Den 2 juli överlämnades en note härom till den nederländska regeringen och konventionen trädde i kraft mellan Sverige och Australien den 31 augusti 1986.

Den 30 januari 1986 utväxlades i Stockholm ratifikationsinstrumenten avseende överenskommelsen den 28 september 1983 med *Ungern* om *inbördes rättshjälp i brottmål*. Överenskommelsen trädde i kraft den 1 mars 1986. X

Den 31 januari 1986 undertecknades i Harare ett avtal mellan Norden och *Southern African Transport and Communications Commission* om stöd samt ett avtal om stöd till den tekniska enheten vid Southern African Transport and Communications Commission.

Den 4 februari 1986 deponerades i Bern ratifikationsinstrumentet till det tredje tilläggsprotokollet till *Världspostunionens konstitution* samt godkännandeinstrument avseende de *postfördrag* som antogs vid 1984 års

Riksdagsbeh.

Världspostkongress i Hamburg. Samtliga trädde i kraft för Sverige genom depositionen.

Den 6 februari 1986 undertecknades ett avtal i Belgrad med *Jugoslavien* om konsolidering av Jugoslaviens *skulder* under perioden 1 januari 1985 till 15 maj 1986.

Den 13 februari 1986 beslöt regeringen godkänna ändring i reglemente nr 43 och i reglemente nr 44 till överenskommelsen om antagande av enhetliga regler för *typgodkännande av utrustning och delar till motorfordon* samt för ömsesidigt erkännande av sådant godkännande, dagtecknad i Genève den 20 mars 1958.

Den 13 februari 1986 beslöt regeringen att säga upp ett avtal med *Brasilien* om ömsesidigt utbyte av underrättelser beträffande *sinnessjuka* av den 27 januari 1932. Skriftväxling om uppsägning ägde rum den 20 mars och 28 april 1986.

Den 13 februari 1986 beslöt regeringen att säga upp ett avtal med *Japan* om ömsesidigt utbyte av underrättelser beträffande *sinnessjuka* från den 1 och 5 maj 1923.

Den 13 februari 1986 beslöt regeringen att säga upp ett avtal med *Mexico* om ömsesidigt utbyte av underrättelser om *sinnessjuka* från den 28 juli och 17 oktober 1922.

Den 13 februari 1986 beslöt regeringen att säga upp ett avtal med *Tjeckoslovakien* om ömsesidigt utbyte av underrättelser om *sinnessjuka* av den 28 juni, 22 juli och 7 september 1921. Skriftväxlingen härom ägde rum den 22 maj och 20 juni.

Den 20 februari 1986 beslöt regeringen godkänna ändring i reglemente nr 11 till överenskommelsen om antagande av enhetliga regler för *typgodkännande av utrustning och delar till motorfordon* samt för ömsesidigt erkännande av sådant godkännande, dagtecknad i Genève den 20 mars 1958.

Den 7 och 24 februari 1986 ägde skriftväxling rum i Wien om uppsägning av avtalet med *Österrike* om ömsesidigt utbyte av underrättelser beträffande *sinnessjuka* från den 26 maj 1921 och den 10 april 1922. Beslut om uppsägning fattades den 14 november 1985.

Den 27 februari 1986 beslöt regeringen ratificera ett avtal med *Jamaica* för att undvika *dubbelbeskattning* och förhindra skatteflykt, undertecknat i Kingston den 13 mars 1985. Den 7 april utväxlades ratifikationsinstrumenten i London och därmed trädde avtalet i kraft. X

Den 3 mars 1986 undertecknades i Köpenhamn ett protokoll med *Norge* om *handeln* mellan Sverige och Norge i *internationella krislägen*. Regeringen hade redan den 23 januari beslutat att protokollet skulle ingås och den 29 augusti 1986 ägde utväxling rum i Stockholm av ratifikationsinstrumenten.

Den 9 februari och 4 mars ägde skriftväxling rum i Dhaka med *Bangladesh* om förlängning av *proceduravtalet* av den 7 maj 1980.

Den 13 mars 1986 beslöt regeringen godkänna ändringar i bilaga I och 2 till konventionen den 15 februari 1972 om *förhindrande av havsföroreningar genom dumpning från fartyg och luftfartyg*. Ändringarna antogs vid det

elfte mötet med de fördragsslutande parterna i Mariehamn den 11–13 juni 1985 och träder ikraft då samtliga parter meddelat att de godkänner ändringarna. Den 26 mars 1986 lämnades meddelande om det svenska godkännandet till den norska regeringen. Ändringarna har ännu ej trätt i kraft.

Den 13 mars 1986 undertecknades i Warszawa ett protokoll med *Polen* om *handeln* under 1986.

Den 13 mars 1986 beslöt regeringen godkänna ändringar i reglemente nr 17 och reglemente nr 21 till överenskommelsen om antagande av enhetliga regler för *typgodkännande av utrustning och delar till motorfordon* samt för ömsesidigt erkännande av sådant godkännande, dagtecknad i Genève den 20 mars 1958.

Den 18 mars 1986 undertecknades i Strasbourg en europeisk konvention om *skydd av försöksdjur*. Konventionen skall ratificeras.

Den 21 mars 1986 undertecknades i Reykjavik ett tilläggsavtal till det nordiska avtalet den 12 december 1969 om en *nordisk industrialiseringsfond för Island*. Regeringen beslöt den 17 april 1986 att godkänna avtalet och samma dag överlämnades ett meddelande härom till den isländska regeringen. Tilläggsavtalet har ännu ej trätt i kraft.

Den 24 mars 1986 undertecknades i Bryssel ett memorandum of understanding om samordning av nationella forskningsprojekt avseende utrustning för *optisk koppling* och dirigering (COST 216).

Den 24 mars 1986 undertecknades i Bryssel ett memorandum of understanding om samordning av nationella forskningsprojekt avseende kriterier för urval och definition av *försökspersoner för läkemedelsutveckling* (COST B1).

Den 26 mars 1986 undertecknades i Bryssel ett memorandum of understanding om samordning av nationella forskningsprojekt avseende *mänskliga faktorer och informationstjänster* (COST 212).

Den 26 mars 1986 undertecknades i Bryssel ett protokoll om ändring i konventionen den 4 juni 1974 om förhindrande av *havsföroreningar från landbaserade källor*. Regeringen hade redan den 13 mars fattat beslut om både undertecknande och ratifikation och den 13 juni deponerades ratifikationsinstrumentet i Paris.

Den 31 mars 1986 deponerades hos Förenta nationernas generalsekreterare i New York ratifikationsinstrumentet avseende protokoll till 1979 års konvention om *långväga gränsöverskridande luftföroreningar* om begränsning av *svavelutsläpp* eller dessas gränsöverskridande flöden med minst 30%, antaget i Helsingfors den 8 juli 1985. Protokollet har ännu ej trätt i kraft.

Den 1 april 1986 ägde skriftväxling rum i Stockholm med *Schweiz* om ändring i den administrativa överenskommelsen angående tillämpning av konventionen den 20 oktober 1978 om *social trygghet*.

Den 4 april 1986 undertecknades i Bukarest ett protokoll med *Rumänien* om *handeln* under 1986.

Den 15 april 1986 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Danmark* om beskattning av s.k. *gränsgångare*. Den 18 juni beslöt

regeringen godkänna överenskommelsen och efter noteväxling trädde avtalet i kraft den 4 juli 1986.

Den 15 april 1986 undertecknades i Moskva en överenskommelse med *Sovjetunionen* om ömsesidigt *upphovsrättsskydd*.

Den 15 april 1986 ägde skriftväxling rum i Moskva med *Sovjetunionen* angående *långtidsöverenskommelsen om handeln* från den 7 april 1976.

Den 16 april 1986 undertecknades i Sofia ett protokoll med *Bulgarien* om *handeln* under 1986.

Den 23 april 1986 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Algeriet* om *telesamarbete*. Avtalet skall ratificeras.

Den 25 april 1986 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Botswana* om *utvecklingssamarbete* 1 juli 1986 till 30 juni 1988.

Den 25 april 1986 undertecknades i Stockholm ett *proceduravtal* med *Botswana*.

Den 25 april 1986 undertecknades i Rabat ett *handelsavtal* med *Marocko*. Avtalet skall ratificeras, men tillämpas provisoriskt efter undertecknandet.

Den 30 april 1986 beslöt regeringen om avgivande av en sådan *förklaring som avses i artikel 46 i den europeiska konventionen angående skydd för mänskliga rättigheterna* och de grundläggande friheterna. Åtagandet gäller för en tid av fem år räknat från den 13 maj 1986, då den tidigare avgivna förklaringen utlöper. X

Den 30 april och 13 maj 1986 ägde skriftväxling rum i Bryssel med *Europeiska ekonomiska gemenskapen* om ändring i protokoll 3 till *Sveriges frihandelsavtal* med den Europeiska ekonomiska gemenskapen.

Den 14 maj 1986 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Tyska demokratiska republiken* angående ömsesidigt *sortskydd för växtsorter* av jordbrukets kulturväxtarter.

Den 16 maj 1986 ägde skriftväxling rum i Bryssel med *Europeiska ekonomiska gemenskapen* om handeln med *stål* under 1986.

Den 16 maj 1986 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Kina* för att undvika *dubbelbeskattning* och förhindra skatteflykt beträffande skatter på inkomst. Den 20 november beslöt regeringen ratificera avtalet och efter noteväxling i Peking den 26 november och 4 december trädde avtalet i kraft den 3 januari 1987. X

Den 22 maj 1986 undertecknades i Bryssel ett memorandum of understanding om samordning av nationella forskningsprojekt avseende landbaserade *navigationssystem för sjöfarten* (COST 301).

Den 22 maj 1986 ägde skriftväxling rum i Hanoi med *Vietnam* om *importstöd*.

Den 22 maj 1986 ägde skriftväxling rum i Stockholm med *Ungern* om *handeln* under perioden 1 januari 1987 till 31 december 1991.

Den 27 maj 1986 undertecknades i Nairobi ett avtal med *Östafrikanska utvecklingsbanken* om *utvecklingskredit*.

Den 29 maj 1986 undertecknades i Managua ett avtal med *Nicaragua* om *utvecklingssamarbete* 1 juli 1986 till 30 juni 1988.

Riksdagsbeh.

Den 29 maj 1986 beslöt regeringen ratificera två *ILO-konventioner*, konvention (nr 160) om *arbetsmarknadsstatistik*, dagtecknad den 25 juni 1985 och konvention (nr 161) om *företagshälsovård*, dagtecknad den 26 juni 1985. Vid deponeringen den 30 juni 1986 hos Internationella arbetsbyråns generaldirektör angavs avseende konventionen om arbetsmarknadsstatistik att skyldigheterna i fråga om artiklarna 7–10 och 12–15 godtagits samt överlämnades en förklaring om att godkännandet av artikel 9 är avhängigt av den tolkning som redovisats i proposition 1985/86: 141. X

X

Den 29 maj 1986 beslöt regeringen säga upp två konventioner med *Nederländerna*, konvention ang. villkoren för *konsulters anställande* i de nederländska koloniernas hamnar av den 10 september 1855 samt skriftväxling den 21 juni, den 16 juli 1900 och den 25 januari 1901 angående *konsulters verksamhet*.

Den 30 maj 1986 beslöt regeringen att meddelande om godkännande av avtalet med *Pakistan* för att undvika *dubbelbeskattning* och förhindra skatteflykt skall lämnas till den pakistanska regeringen. Avtalet undertecknades den 22 december 1985 i Islamabad. Efter noteväxling den 22 maj och 30 juni 1986 trädde avtalet i kraft och därmed upphörde dubbelbeskattningsavtalet av den 25 augusti 1958 att gälla. X

Den 30 maj 1986 undertecknades i Lusaka ett avtal med *Zaire* om *skuldavskrivning*.

Den 30 maj 1986 undertecknades i Colombo ett avtal med *Sri Lanka* om *utvecklingssamarbete* 1 juli 1986 till 30 juni 1988.

Den 3 juni 1986 ägde skriftväxling rum i Stockholm med *Nya Zeeland* om antarktiskt samarbete.

Den 5 juni 1986 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Panama* om vissa *skulder*.

Den 11 juni 1986 beslöt regeringen återtaga förklaringar och reservationer mot följande konventioner, den europeiska överenskommelsen om skydd för *televisionsutsändningar*, dagtecknad i Strasbourg den 22 juni 1960, den internationella konventionen om skydd för *utövande konstnärer*, framställare av fonogram och radioföredrag, dagtecknad den 26 oktober 1961 i Rom samt slutligen konventionen rörande skydd för *framställare av fonogram* mot olovlig kopiering av deras fonogram, dagtecknad i Genève den 29 oktober 1971. Samtliga återkallande skedde med verkan från den 1 juli 1986.

Den 11 juni 1986 beslöt regeringen godkänna sultanatet *Omans anslutning till konventionen om den Internationella hydrografiska organisationen*, dagtecknad den 3 maj 1967 i Monaco.

Den 14 juni 1986 undertecknades i Singapore en överenskommelse med *Singapore* om skydd av *sekretessbelagd information* som hänför sig till projekt inom försvaret.

Den 9 maj och 16 juni 1986 ägde skriftväxling rum i Stockholm med *Filippinerna* om ändring i avtalet den 26 april 1984 om exporten av vissa *textilvaror*.

Den 18 juni 1986 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Laos* om *utvecklingssamarbete* 1 juli 1986 till 30 juni 1988.

Riksdagsbeh.

Den 19 juni 1986 undertecknades i Addis Abeba ett avtal med *Etiopien* om *utvecklingssamarbete* 1 juli 1986 till 30 juni 1988.

Den 19 juni 1986 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Finland* om *suveränitetsholmar*. Den 11 december ratificerades överenskommelsen och efter notaväxling trädde överenskommelsen i kraft den 1 januari 1987. X

Den 19 juni 1986 ägde skriftväxling rum i Stockholm med *Finland* om ändring av *riksgränsen* mellan Sverige och Finland såvitt avser en sträcka vid Vähänärä. X

Den 25 juni 1986 undertecknades i Valetta ett protokoll med *Malta* om ändring i överenskommelsen av den 30 maj 1975 för undvikande av *dubbelbeskattning* beträffande skatter på inkomst och förmögenhet. Protokollet skall ratificeras. X

Den 26 juni 1986 beslöt regeringen att ratificera en *nordisk överenskommelse om förmåner vid arbetslöshet*, undertecknad i Mariehamn den 12 november 1985. Den 17 juli 1986 deponerades ratifikationsinstrumentet i Oslo. Överenskommelsen har ännu ej trätt i kraft. X

Den 26 juni 1986 undertecknades i New York 1986 års internationella konvention om *livsmedelshjälp*, dagtecknad i London den 13 mars 1986 samt 1986 års *vetekonvention*, dagtecknad i London den 14 mars 1986. Regeringen beslöt den 7 maj att ratificera de båda konventionerna och den 25 juni deponerades ratifikationsinstrumenten hos Förenta nationernas generalsekreterare i New York. X

Den 26 juni 1986 beslöt regeringen återkalla en förklaring om förbehåll mot del II av *ILO-konventionen* (nr 143) om missbruk i samband med *migration* och om främjande av migrerande arbetstagares likställdhet med avseende på möjligheter och behandling, dagtecknad den 24 juni 1975. Den 3 juli överlämnades en note härom till generaldirektören för internationella arbetsbyrån i Genève. X

Den 26 juni 1986 undertecknades i Stockholm med *Tyska demokratiska republiken* ett avtal för att undvika *dubbelbeskattning* beträffande skatter på inkomst och förmögenhet. Avtalet ratificerades den 20 november och efter notaväxling trädde avtalet i kraft den 24 december 1986. X

Den 26 juni 1986 undertecknades i Stockholm ett fördrag med *Tyska demokratiska republiken* om avskaffande av kravet på *legalisering av handlingar*. Fördraget skall ratificeras.

Den 26 juni 1986 undertecknades i Stockholm ett fördrag med *Tyska demokratiska republiken* om *rättshjälp i brottmål*. Fördraget skall ratificeras.

Den 26 juni 1986 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Tyska demokratiska republiken* angående *utvecklingen av handeln* och de ekonomiska förbindelserna mellan Sverige och Tyska demokratiska republiken.

Den 13 och 26 juni 1986 ägde skriftväxling rum i Rom med *Italien* om giltigheten av *italienska identitetskort* som passhandling för inresa i Sverige.

Den 1 juli 1986 undertecknades i Dar es Salaam ett *proceduravtal* med *Tanzania*.

Den 9 juni och 1 juli 1986 ägde skriftväxling rum i Maputo med *Moçambique* om stöd till ett *rehabiliteringsprogram*.

Den 26 juni och 1 juli 1986 ägde skriftväxling rum i Hong Kong med *Hong Kong* om ändring av avtalet den 20 juni 1983 om exporten av vissa *textilvaror*.

Den 4 juli 1986 ägde skriftväxling rum i Bonn med *Förbundsrepubliken Tyskland* om *kärnbränsleutbyte*.

Den 16 juli 1986 undertecknades i Maputo ett avtal mellan *Danmark, Norge och Sverige* å ena sidan samt *Moçambique* å den andra om det nordiska *jordbruksprogrammet*.

Den 17 juli 1986 undertecknades i Bryssel ett tilläggsprotokoll till *avtalet mellan Sverige och Europeiska ekonomiska gemenskapen* med anledning av Spaniens och Portugals anslutning till gemenskapen. Regeringen beslöt den 25 september att ratificera tilläggsprotokollet och den 1 november 1986 trädde det i kraft. X

Den 17 juli 1986 undertecknades i Bryssel ett tilläggsprotokoll till *avtalet mellan Sverige*, å ena sidan, och *medlemsstaterna i Europeiska kol- och stålgemenskapen* å andra sidan med anledning av Spaniens och Portugals anslutning till gemenskapen. Regeringen beslöt den 25 september att ratificera tilläggsprotokollet och det trädde i kraft den 1 november 1986. X

Den 1 augusti 1986 undertecknades i Maputo ett avtal med *Swaziland* om förlängt stöd till *utbildningsforskning* och planering.

Den 19 augusti 1986 undertecknades i Höfn en överenskommelse mellan de nordiska länderna om upprättande av den *nordiska utvecklingsfonden för Västnorden*. Överenskommelsen skall ratificeras. X

Den 20 augusti 1986 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Ungern* för att undvika *dubbelbeskattning* beträffande skatter på kvarlåtenskap, arv och gåva. Avtalet skall ratificeras.

Den 27 augusti 1986 undertecknades i Berlin ett avtal med *Tyska demokratiska republiken* om samarbete för *räddning av människoliv i Östersjön*.

Den 1 och 10 september 1986 ägde skriftväxling rum i London med *Internationella familjeplaneringsfederationen* om förlängning av avtalet den 18 juni 1981 *om stöd* till organisationen.

Den 11 september 1986 godkände regeringen ändring av artiklarna 24 och 25 i *Världshälsoorganisationens stadga* antagna den 12 maj 1986 genom resolution WHA 39.6. Den 10 oktober deponerades ratifikationsinstrumentet hos Förenta nationernas generalsekreterare i New York. Ändringarna har ännu ej trätt i kraft. X

Den 11 september 1986 undertecknades i Dar es Salaam ett avtal med *Tanzania* om *skulder*.

Den 11 september 1986 beslöt regeringen att underteckna och provisoriskt tillämpa 1986 års *internationella kakaoavtal*, dagtecknat den 25 juli 1986 i Genève. Den 29 september undertecknades avtalet samtidigt med att en note om provisoriskt tillämpande överlämnades till Förenta nationernas

generalsekreterare i New York. Den 18 december beslöt regeringen att ratificera avtalet.

Den 16 december 1985 och 11 september 1986 ägde skriftväxling rum i Lissabon med *Portugal* om uppsägning av överenskommelsen från den 4 juli och 20 september 1921 om ömsesidigt utbyte av underrättelser beträffande *sinnessjuka*.

Den 17 september 1986 undertecknades i Dar es Salaam ett avtal mellan *Danmark, Finland, Norge och Sverige* samt *Tanzania och Zambia* om *järnvägen* Tanzania–Zambia, TAZARA.

Den 18 september 1986 beslöt regeringen ratificera en konvention med *Amerikas Förenta Stater* om *social trygghet*, undertecknad i Stockholm den 27 maj 1985. Efter noteväxling den 7 och 9 oktober 1986 trädde konventionen i kraft den 1 januari 1987.

Den 19 september 1986 undertecknades i Lusaka ett avtal med *Zaire* om *skuldavskrivning*.

Den 19 september 1986 beslöt regeringen godkänna ett mandat för en *internationell nickelstudiegrupp*, antaget den 2 maj 1986 i Genève. Den 19 september överlämnades till Förenta nationernas generalsekreterare i New York det svenska godkännandet.

Den 20 september 1986 undertecknades i Quebeck en överenskommelse med *Quebec* om *social trygghet*. Överenskommelsen träder i kraft efter skriftväxling och har samma giltighetstid som konventionen med Canada om social trygghet av den 10 april 1985.

Den 20 september 1986 beslöt regeringen underteckna ett protokoll inom GATT om förlängning av avtalet från den 20 december 1973 rörande den *internationella handeln med textilvaror*. Den 20 september undertecknades protokollet, som äger tillämpning för Sverige från den 1 augusti 1986.

Den 25 september 1986 beslöt regeringen godkänna ändringar i bilaga 2 och protokoll 1 till konvention om *förhindrande av havsföroreningar från fartyg* av den 2 november 1973 i den lydelse konventionen fått genom 1978 års protokoll. Ändringarna träder i kraft den 6 april 1987 då inte senast den 5 oktober 1986 mer än en tredjedel av de fördragsslutande parterna anmält att de motsatt sig ändringarna.

Den 26 september 1986 undertecknades i Wien en konvention om *tidig information vid kärnenergiolycka*. Konventionen skall ratificeras, men vid undertecknandet avlämnades en förklaring om att Sverige avsåg att tillämpa konventionens bestämmelser interimistiskt. X

Den 26 september 1986 undertecknades i Wien en konvention om *bistånd i händelse av kärnenergiolycka* eller ett radiologiskt nödläge. Konventionen skall ratificeras. X

Den 29 september 1986 undertecknades i Reykjavik två avtal om *gemensam nordisk arbetsmarknad för ämneslärare*, och lärare i praktisk-estetiska ämnen, i gymnasieskolan (gymnasiet och yrkeslärarutbildningarna) och för speciallärare i grundskolan. Den 4 december beslöt regeringen att godkänna avtalen och den 30 december lämnades meddelande härom till den isländska regeringen. Avtalen har ännu ej trätt i kraft. X

Riksdagsbeh.

Den 1 oktober 1986 undertecknades i Maputo ett avtal med *Moçambique* om *betalningsbalansstöd*.

Den 8 oktober 1986 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Irland* för att undvika *dubbelbeskattning* och förhindra skatteflykt beträffande skatter på inkomst och förmögenhet. Avtalet skall ratificeras. X

Den 9 oktober 1986 undertecknades i Prag årsprotokoll med *Tjeckoslovakien* om *handeln* under 1987.

Den 13 oktober 1986 undertecknades i Dhaka ett *proceduravtal* med *Bangladesh*.

Den 17 oktober 1986 undertecknades i Sofia ett årsprotokoll med *Bulgarien* om *handeln* under 1987.

Den 21 oktober 1986 undertecknades i Oslo ett avtal med *Danmark* om varsel och *informationsutbyte rörande svenska och danska kärntekniska anläggningar*.

Den 21 oktober 1986 undertecknades i Oslo ett avtal med *Norge* om varsel och *informationsutbyte rörande svenska och norska kärntekniska anläggningar*. Avtalet träder i kraft när båda länderna meddelat att de godkänner avtalet.

Den 23 oktober 1986 beslöt regeringen ratificera Wienkonventionen för *skydd av ozonskiktet*, dagtecknad i Wien den 22 mars 1985. Den 26 november deponerades ratifikationsinstrumentet jämte förklaring hos Förenta nationernas generalsekreterare. Konventionen har ännu ej trätt i kraft. X

Den 23 oktober 1986 beslöt regeringen godkänna ändringar i konventionen den 3 september 1976 om den *internationella organisationen för maritima telekommunikationer via satellit*. Ändringarna antogs den 16 oktober 1985. Den 15 december deponerades ett instrument om godkännandet hos generalsekreteraren i Internationella sjöfartsorganisationen i London. Ändringarna har ännu ej trätt i kraft.

Den 24 oktober 1986 undertecknades i Berlin ett avtal med *Tyska demokratiska republiken* om reglering av *förmögenhetsrättsliga frågor*. Den 18 december beslöt regeringen ratificera avtalet och instrumenten utväxlades den 19 december i Stockholm. X

Den 28 oktober 1986 undertecknades i Kinshasa ett avtal med *Zaire* om *skuldkonsolidering*.

Den 30 oktober 1986 ägde skriftväxling rum i Bryssel med *Europeiska gemenskaperna* rörande Sveriges förhållande till ett avtal mellan EG och Amerikas Förenta Stater om *fusionsforskning*.

Den 31 oktober 1986 godkände regeringen *Monacos anslutning* till 1970 års konvention i Haag om *bevisupptagning i utlandet* i mål och ärenden av civil och kommersiell natur, dagtecknad den 18 mars 1970. Den 19 november överlämnades en note härom till det nederländska utrikesministeriet och den 18 januari 1987 träder konventionen i kraft mellan Sverige och Monaco.

Den 31 oktober 1986 beslöt regeringen godkänna den av Nederländerna utsträckta tillämpningen till att omfatta *Aruba* av konventionen den 1 juni 1970 i Haag om erkännande av *äktenskapsskillnader* och hemskillnader.

Riksdagsbeh.

Den 17 november 1986 överlämnades en note härom till det nederländska utrikesministeriet och den 18 januari 1987 träder konventionen i kraft mellan Sverige och Aruba.

Den 16 oktober och den 10 november 1986 ägde skriftväxling rum i Harare med *Zimbabwe* om ökat *bistånd*.

Den 21 november 1986 ägde skriftväxling rum i Paris med *Frankrike* om *överföring av plutonium* och annat kärnmaterial.

Den 21 november 1986 ägde skriftväxling rum i Köpenhamn med *Danmark* om *avgränsning av ansvarsregionerna* enligt konventionen den 22 mars 1974 om skydd av *Östersjöområdets marina miljö*.

Den 24 november 1986 undertecknades i New Delhi ett avtal med *Förenta nationernas barnfond* om ett *vattenprojekt* i Rajasthan i Indien.

Den 1 december 1986 undertecknades i Darmstadt ett protokoll angående *privilegier* och immunitet för den europeiska organisationen *Eumetsat*. Protokollet skall ratificeras. X

Den 4 december 1986 beslöt regeringen att säga upp konventionen av den 15 december 1950 rörande *nomenklatur för klassificering av varor i tulltarifferna*. Denna konvention kommer att ersättas med 1983 års konvention rörande systemet för harmoniserad varubeskrivning och kodifiering när denna träder i kraft. Av denna anledning blir uppsägningen först gällande när denna senare konvention träder i kraft för Sverige. X

Den 4 december 1986 beslöt regeringen ratificera 1983 års konvention rörande systemet för *harmoniserad varubeskrivning och kodifiering*, dagtecknad i Bryssel den 14 juni 1983. Den 24 juni 1984 antogs ett protokoll om ändring i artikel 13 i konventionen rörande ikraftträdandet. Protokollet omfattas också av beslutet om ratifikation. Deposition har ännu ej ägt rum. X

Den 4 december 1986 beslöt regeringen att underteckna och med vissa förbehåll och förklaringar ratificera en konvention dagtecknad i Haag den 25 oktober 1980 om *internationell rättshjälp*. Varken undertecknande eller deposition har ägt rum. X

Den 5 december 1986 undertecknades i Praia ett avtal med *Kap Verde* om *utvecklingssamarbete* 1 januari 1987 till 31 december 1988.

Den 10 december 1986 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Madagaskar* om vissa *skulder*.

Den 10 december 1986 undertecknades i Stockholm ett protokoll med *Tyska demokratiska republiken* om *handeln* under 1987.

Den 11 december 1986 undertecknades i Nairobi ett avtal med *Kenya* om *importstöd*.

Den 11 december 1986 beslöt regeringen godkänna *Demokratiska folkrepubliken Koreas anslutning till konventionen om den Internationella hydrografiska organisationen*, dagtecknad den 3 maj 1967.

Den 17 december 1986 undertecknades i Managua ett avtal med *Nicaragua* om extra *bistånd*.

Den 18 december 1986 beslöt regeringen godkänna *Monacos ansökan om medlemsskap i Internationella sjöfartsorganisationen* (IMO).

Den 29 december 1986 undertecknades i Bryssel två avtal om samordning av nationella forskningsprojekt i Europa avseende *framtida teleaummunications- och teleinformatikerhjälp för handikappade* (COST 219) samt avseende *industriapplikationer av låttmetallegeringar* (COST 506).

Televerkets huvudkontor
Koncernplaneringen
Internationella ärenden
Gunilla Choueiri

1988-02-09

Betr. konstitutionsutskottets fråga om televerkets överenskommelser med utlandet

De avtal med utländska parter som televerket ingår kan indelas i följande kategorier. Några exempel ges på avtal inom varje kategori.

I. Avtal om allmänt samarbete mellan telefförvaltningarna.

1. Internationella Teleunionens konvention (senaste antogs i Nairobi 1982) och tillhörande telegraf-, telefon- och radioreglementen.

2. Det år 1959 ingångna avtalet om den västeuropeiska post- och telesammanslutningen (CEPT).

3. Överenskommelse om nordiskt samarbete på telekommunikationsområdet (den senaste antogs i Stavanger 1979)

II. Avtal om trafiksamarbete

1. Avtalet om inrättande av den internationella telesatellitorganisationen Intelsat 1971 mellan 80 stater. Numera är ca 110 stater medlemmar i Intelsat.

2. Avtalet om godkännande av en IMCO-konvention om upprättande av en internationell organisation för maritima telekommunikationer via satellit (INMARSAT) 1979.

3. Avtalet ingånget av vissa europeiska länder om upprättande av en organisation för telekommunikationer via satellit i Västeuropa (Eutelsat) som trädde i kraft 1985.

4. Memorandum of understanding 1987 mellan vissa CEPT-medlemsförvaltningar att införa den all-europeiska mobiltelefontjänsten (GSM) i tretton europeiska länder, däribland Sverige. För uppföljningen kommer en serie kompletterande avtal att ingås om bl.a. utnyttjande av patent.

Televerkets huvudkontor
Koncernplaneringen
Internationella ärenden
Gunilla Chouairi

5. Avtal mellan berörda teleförvaltningar i vilkas länder sjökablar landar om gemensamt utnyttjande av kablarna för teletrafik, t.ex. när det gäller Atlant-kablar, TAT 1-9. Vissa avtal finns även mellan oljebolag och teleförvaltningar om oljepipelines som korsar telekablar i havet.

III. Avtal om standardisering

1. Avtalet 1986 om utgivning av obligatorisk s.k. NET-standard för terminaler som skall anslutas till telenätet, vilka antas i CEPT:s kommitté för tillämpning av telerekommendationer (TRAC). Hittills har 18 europeiska länder undertecknat avtalet.

2. Memorandum of understanding 1987 mellan ett antal CEPT-medlemsförvaltningar att inrätta ett europeiskt standardiseringsinstitut på telekommunikationsområdet.

IV. Avtal om forskning

1. Avtal inom Eureka-initiativet om Cooperation for Open Systems Interconnection Networking in Europe (Cosine), som syftar till att förbinda forskare i västeuropeiska länder med varandra i ett öppet nät för datakommunikation.

2. Televerket har dessutom träffat avtal om deltagande i forsknings- och utvecklingsprojekt med EG inom bl.a. COST, RACE, och Esprit.

V. Utvecklingssamarbete

Bilaterala avtal om teletekniskt samarbete ingås ibland mellan televerket och ett annat lands teleförvaltning, huvudsakligen förvaltningar i u-länder (och då oftast via televerkets dotterbolag Swedtel). Ett nu gällande avtal som både Swedtel och televerket undertecknat gäller teletekniskt samarbete med Thailand.

Konstitutionsutskottets fråga om i vad mån avtalen binder Sverige?

I. Bakgrund

Enligt 4 § i förordningen (SFS 1985-764) med instruktion för

POSTEN
INTERNATIONELLA SEKRETARIATET
105 00 STOCKHOLM

1988-02-08

KONSTITUTIONSUTSKOTTET
Registratorn
Ink 1988-02-10
Dnr.

INTERNATIONELLA AVTAL PÅ POSTOMRÅDET

Allmänt internationella avtal inom Världspostföreningen (UPU)

Obligatoriska för alla medlemsländer:

Världspostföreningens konstitution
Allmänna reglementet till konstitutionen
Världspostkonventionen (brevpostbestämmelser)

Icke obligatoriska:

Expeditionsreglementet till konventionen
Avtal om postpaket och expeditionsreglemente
Avtal om postanvisningar och postresekreditiv och expeditionsreglemente
Avtal om postgirorörelsen och expeditionsreglemente
Avtal om postförskottsrörelsen och expeditionsreglemente
Avtal om inkasseringsrörelsen och expeditionsreglemente
Avtal om postsparbanksrörelsen och expeditionsreglemente
Avtal om prenumeration på tidningar och tidskrifter och expeditionsreglemente

Kommentar: De obligatoriska avtalen är mellanstatliga avtal som för Sveriges del skrivs under av befullmäktigade ombud för regeringen och i efterhand underställs regeringen för godkännande. I praktiken har ombud för Sverige hittills alltid varit postfunktionärer,på senare år biträdda under en del av kongressen av en expert från UD.

Sverige har undertecknat alla ovannämnda fördrag utom avtalet om inkasseringsrörelsen men tillämpar i praktiken inte heller avtalen om postsparbanksrörelse och om tidningar.

Detsamma gäller de icke obligatoriska avtalen. Expeditionsreglementena är avtal på postverksnivå. I praktiken har dock för Sveriges del alla fördrag skrivits under vid samma tillfälle och av samma ombud.

Avtal om det västeuropeiska post- och teleorganet CEPT och om Nordiska postföreningen

Dessa avtal har skrivits under på postverksnivå efter anmälan till regeringen.

Bilaterala avtal

I några enstaka fall har Posten själv slutit avtal med andra länders postverk för en viss rörelsegren. De flesta avtal av detta slag är av mycket gammalt datum och många har upphört att gälla genom att länderna har anslutit sig till motsvarande allmänt internationella avtal. Exempel på ett gällande avtal: med Storbritannien om utväxling av postanvisningar.

Avtal med andra parter än länder och postverk

Posten har dessutom enligt privaträttsliga regler ett stort antal avtal med företag inom och utom Sverige, t ex med flygbolag och rederier om postbefordran.

televerket träffar televerket de avtal med utländska telefförvaltningar, trafikföretag och organisationer som krävs för telefförbindelserna med utlandet. Avtalen skall underställas regeringen om de innebär väsentliga avvikelser från gällande ordning.

II. Samband med svensk lagstiftning

Ytterst sällan har avtalens bestämmelser överförts till svensk lagstiftning. Detta torde bero på att man hittills inte förutsett några andra teleoperatörer i Sverige än televerket

Avtalen om Inmarsat, Intelsat och Eutelsat har emellertid lett till tillägg i lagen (1976:66) om immunitet och privilegier i vissa fall och i Radiolagen återfinns vissa bestämmelser som har påverkats av det internationella radioreglementet. Däremot har bestämmelser om auktorisation av jordstationer för satellittrafik i satellitavtalen inte överförts till svensk lag.

Överenskommelsen om obligatorisk europeisk standard, s.k. NET, kommer när sådana blir antagna att binda dels televerket, dels eventuella andra intressenter som har eller kan få rätt att ansluta teleutrustning till televerkets nät.

UTRIKESDEPARTEMENTET
Chefen för rättsavdelningen

1989-04-14

Konstitutionsutskottet
Ink. den 89-04-14
Dnr B 59/89

Riksdagens konstitutionsutskott

Rutinerna för beslutsfattande m.m. inom utrikesdepartementets verksamhetsområde

I betänkandet KU 1986/87:33, som avgavs den 7 maj 1987, uttalade konstitutionsutskottet (s. 66), delvis på grundval av en av mig i samråd med rättschefen i statsrådsberedningen författad promemoria om hanteringen av non-grata-frågor, att det var påkallat med en översyn i fråga om rutinerna för beslutsfattande och dokumentation i såväl berörda ärenden som i andra frågor inom utrikesdepartementets verksamhetsområde.

Med hänvisning till mitt uttalande vid hearing inför konstitutionsutskottet den 4 april 1989 får jag lämna följande information i frågan.

Under år 1985 påbörjades en omfattande översyn av regelsystemet inom utrikesförvaltningen. Eftersom utrikesdepartementet är central myndighet i förhållande till utlandsmyndigheterna är bestämmelserna i lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar tillämpliga på utrikesdepartementet. Föreskrifter som beslutas av departementet måste därför i princip kungöras i författningssamling. Under år 1986 företogs en inventering av de föreskrifter som beslutats av departementet. Denna utredning visade att

Postadress: Box 16121, 103 23 STOCKHOLM
Gatuadress: Tyska Marigången 2
Telefon: 786 6000
Fax: 723 11 83 (G3)
Telex: 10590 MINFOR S

departementets föreskrifter fanns publicerade i ett flertal olika regelsamlingar och handböcker, i ett hundratal cirkulär samt i ett stort antal promemorior och departementsprotokoll. Utredningen avslutades med att en förteckning över föreskrifterna upprättades per den 1 juli 1986.

På grundval av denna inventering utarbetades inom utrikesdepartementets rättsavdelning en departementspromemoria (Ds UD 1986:7) Utrikesdepartementets föreskrifter - Utredning och förslag. För att uppfylla kungörandelagens krav och för att göra föreskrifterna lätt tillgängliga för allmänheten och för handläggande personal föreslogs att kungörande skulle ske. Eftersom en författningssamling av olika skäl inte ansågs lämplig, förordades kungörande i en särskild publikation, något som kräver särskilt tillstånd av regeringen. Promemorian remissbehandlades och fick ett positivt mottagande. Regeringen beslöt därför att genomföra förslaget (se SFS 1987:62).

Ändringen innebär att utrikesdepartementets föreskrifter skall ges ut i en särskild serie (UF). Föreskrifterna ges ut fortlöpande under året i form av lösa blad och dessutom i en samlad upplaga i början av varje år. Denna samlade upplaga innehåller alla gällande föreskrifter i UF-serien i deras senaste lydelse. UF-serien innehåller föreskrifter som beslutats av departementet och som skall kungöras enligt lag eller som riktar sig till utlandsmyndigheterna eller som annars är av allmänt intresse för utrikesförvaltningen. För föreskrifter som endast gäller internt inom departementet gäller en särskild ordning.

De första föreskrifterna i UF-serien beslutades den 14 maj 1987. De avser departementets arbetsordning. I arbetsordningen har bl.a. tagits in klarare regler i fråga om delegering av den beslutanderätt

som departementschefen enligt 24 § förordningen (1982:1282) med instruktion för utrikesdepartementet kan överlåta till andra statsråd eller till tjänstemän i departementet.

Av särskilt intresse i detta sammanhang är beslut om föreskrifter. Av 33 § arbetsordningen framgår att föreskrifter som riktar sig till utlandsmyndigheterna och som kan vara av väsentligt intresse för utomstående eller för berörda arbetstagares eller uppdragstagares rättsställning (dvs. föreskrifter för vilka kungörandeskyldighet föreligger enligt 1976 års lag) endast får beslutas av chefen för utrikesdepartementet eller något annat statsråd i departementet. Andra föreskrifter som riktar sig till utlandsmyndigheterna får beslutas endast av chefstjänstemännen, var och en inom sitt ansvarsområde. Dessa regler innebär en väsentlig uppstramning i fråga om behörigheten att besluta föreskrifter och skall ses mot bakgrund av den allmänna restriktivitet på området som regeringen har anbefallt.

När det gäller beslut i andra fall är huvudregeln att chefstjänstemän på departementets vägnar får avgöra ärenden i vilka departementet beslutar, om inte annat följer av den av regeringen utfärdade instruktionen för departementet eller av annan författning. Chefstjänstemännen kan delegera sin beslutanderätt till chefen för en enhet. Vidare delegation till andra tjänstemän är tillåten, under förutsättning att chefstjänstemannen samtycker till detta. Arbetsordningen innehåller också föreskrifter om att ärenden av vissa slag skall avgöras av vissa särskilt utpekade befattningshavare i departementet.

Vidare har beslutats nya interna föreskrifter rörande handläggningen av regeringsärenden (1987-05-15) och handläggningen av departementsärenden (1987-05-14).

Av de sistnämnda föreskrifterna framgår hur beslut som fattas av utrikesdepartementet skall dokumenteras i departementsprotokoll. Protokollet förs i tre serier, varav en är reserverad uteslutande för beslut om föreskrifter.

I departementet förekommer en mängd beslut, alltifrån de mera betydelsefulla förvaltningsbesluten till beslut i fråga om enskilda tjänstemäns resor m.m. Att föreskriva att samtliga beslut i departementet skall dokumenteras i departementsprotokoll är därför inte realistiskt. I 34 § departementets instruktion föreskrivs mot den bakgrunden också att det i fråga om varje beslut av ett statsråd eller departementet eller av en departementstjänsteman skall finnas ett protokoll eller någon annan handling som anger vad beslutet innehåller, när beslutet fattades och vem som fattade beslutet.

När det gäller de frågor, för vilka utskottet särskilt intresserat sig, nämligen non-grataförklaringar och UD:s viseringsverksamhet kan följande sägas.

Med anledning av konstitutionsutskottets uttalande i betänkandet KU 1986/87:33 om non-grataförklaringar har saken inom utrikesdepartementet bedömts så att man skulle kunna fortsätta att handlägga sådana förklaringar på samma sätt som tidigare till dess att en grundlig analys genomförts av om frågorna skall betraktas som s.k. faktiskt handlande eller som handläggning av ärenden, ev. regeringsärenden. En preliminär analys har nu genomförts, i vilken också viseringsverksamheten har tagits med. Vissa andra ämnesområden har också undersökts. Härvid har konstaterats att viseringsverksamheten har ett nära samband med en nu pågående revision av utlänningslagstiftningen (se prop. 1988/89:86). I anslutning till den pågående revisionen av denna kommer

bemyndigandet i 85 § utlänningsförordningen (1980:377) att ses över. Denna översyn beräknas vara klar inom en nära framtid.

Med stöd av ett nytt bemyndigande i utlänningsförordningen avses sedan nya föreskrifter om viseringsverksamheten beslutas i UF-serien. (Nu gällande föreskrifter finns i cirkulär nr 38, 1986-03-03.) I anslutning till detta beslut kommer reglerna om non-grata-förklaring att övervägas ytterligare. Saken kompliceras emellertid av att stor försiktighet måste iakttas i regelgivningen så att inte onödig byråkrati tillskapas. Svårigheter att finna en klar gräns mellan faktiskt handlande och handläggning av förvaltningsärenden är stor. I det kommande regleringsarbetet blir därför en huvuduppgift att finna en rimlig handläggningsordning som tillgodoser kravet på att olika frågor handläggs på rätt nivå och på ett så rättssäkert och smidigt sätt som möjligt.

Kontakt i denna fråga har också hållits med statsrådsberedningen, eftersom problemet med gränsdragning mellan faktiskt handlande och förvaltningsärenden inte på något sätt är unikt för utrikesdepartementet utan i själva verket en generell förvaltningsrättslig fråga bl.a. för regeringskansliet.

Det nya regelsystemet för utrikesförvaltningen innebär att föreskrifterna har renodlats. De förekommer alltså inte längre insprängda i handboksmaterial och cirkulär. För en så omfattande förvaltning som den som lyder under utrikesdepartementet är det emellertid nödvändigt att personalen också har tillgång till handböcker med kommentarer till föreskrifterna, allmänna råd och förslag till handläggningsrutiner för att främja enhetlighet i verksamheten. En helt ny handboks-

materia är därför under utgivning. Den omfattar tre rättshandböcker, en administrativ handbok, en beredskapshandbok och en ADB-handbok. Av dessa har två rättshandböcker och ADB-handboken redan getts ut. De övriga tre handböckerna beräknas utkomma under år 1989.

Hans Corell

Per den 30.9.1988 icke slutbehandlade riksdagsskrivelser (beslutade före 1988) till regeringen

Departement	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	S:a
Justitiedep.	1	1	–	–	1	1	1	1	–	1	2	6	3	18
Utrikesdep.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1	2
Försvarsdep.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1
Socialdep.	–	–	–	–	–	–	–	–	2	1	1	1	6	11
Kommunikationsdep.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	2	1	4
Finansdep.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1	1	2	5
Utbildningsdep.	–	1	–	–	–	–	–	–	–	1	–	3	8	13
Jordbruksdep.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1
Arbetsmarknadsdep.	–	–	–	1	–	1	–	–	1	–	–	–	–	3
Bostadsdep.	–	–	–	–	–	–	–	1	1	1	1	2	2	8
Industridep.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Civildep.	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	1	–	2
Miljö- och energidep.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	1	2
Totalt	1	2	–	1	2	2	1	2	4	6	6	17	26	70

PM
Något om s.k. konstitutionell nödrätt

Allmänt

I folkstyrelsekommitténs delbetänkande SOU 1986:28 Folkstyrelsen under krig och krigsfara behandlas bl.a. konstitutionell nödrätt. Enligt kommittén kan under denna beteckning samlas resonemang av några olika slag. Gemensamt för dem alla är att de på olika sätt avser att legitimera handlingar som om de vidtagits under normala förhållanden hade ansetts grundlagsstridiga. Enligt betänkandet har i svensk statsrättslig litteratur den konstitutionella nödrätten allmänt ansetts utgöra en alltför osäker grund för statsmakternas handlande i tider av yttre och inre spänning. Framför allt har man inte velat acceptera den som ett sätt att juridiskt legitimera en grundlagsstridig handling. Ett grundlagsbrott är ett grundlagsbrott även om den författningsstridiga handlingen i den givna situationen kan framstå som moraliskt berättigad.

Regeringens och olika myndigheters ansvar och kompetens i utsatta lägen berörs av 1975 års polisutredning i betänkandet SOU 1979:6 Polisen. Där sägs (s. 282 f.) att mycket allvarliga händelser, t.ex. tagande av gisslan och terroristhandlingar, ställer regelmässigt krav på extraordinära insatser från polisens sida och att alla nivåer inom polisorganisationen i allmänhet berörs. Erfarenheterna visar emellertid enligt utredningen att även regeringen har blivit direkt inkopplad vid sådana händelser. Enligt huvudregeln i 11 kap. 6 § RF lyder de statliga förvaltningsmyndigheterna under regeringen. Härav följer att förvaltningsmyndigheterna i princip inte bara är skyldiga att följa de föreskrifter av allmän natur som regeringen meddelar utan även de direktiv som den ger för särskilda fall. Denna direktivrätt är emellertid inte obegränsad. Enligt 11 kap. 7 § förbjuds regeringen – liksom för övrigt riksdagen – att bestämma hur förvaltningsmyndighet i särskilt fall skall besluta i ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller mot kommun eller som rör tillämpning av lag. Undantaget avser de ärenden som brukar betecknas den egentliga rättstillämpningen. Utredningen ansåg mot denna bakgrund att polismyndighet torde vara skyldig att följa direktiv från regeringen om hur de polismän som står till förfogande skall användas i en krissituation. Med stöd av sin befälsrätt enligt 11 kap. 6 § RF torde regeringen i ett extraordinärt läge t.o.m. kunna ge polisen order om att t.ex. storma en byggnad. Däremot kan polisen inte med stöd av den aktuella bestämmelsen beordra polisen att gripa eller anhålla en viss person. I det fallet är man nämligen enligt polisutredningen inne på området för den egentliga rättstillämpningen.

Även den konstitutionella nödrätten måste enligt utredningen beaktas när ställning tas till vilken behörighet regeringen har i extraordinära situationer. Enligt vad som sägs i betänkandet har denna nödrätt ibland definierats som en befogenhet att handla på ett sätt som strider mot vad som normalt gäller om statsorganens behörighet, när det i en extraordinär situation är oundgängligen nödvändigt för att t.ex. avvärja fara för liv och hälsa (jfr 24 kap. 4 § brottsbalken).

Jur. dr Erik Sjöholm har i en artikel "Den statliga nödrätten och dess problematik" (SvJT 1974 s. 579) framhållit att frågan om regeringen i kritiska situationer kan anses berättigad att enbart med stöd av den konstitutionella nödrätten vidta åtgärder som inskränker den enskildes rättsligt skyddade intressen inte kan besvaras generellt utan måste väsentligen bedömas med hänsyn till omständigheterna i den konkreta situationen. Helt allmänt torde emellertid enligt Sjöholm kunna hävdas att gränserna för regeringens nödrätt inte bör dras så snävt som för de underordnade polisorganen. Sjöholm har också framfört den uppfattningen att nödfallsingripanden som regel endast får avgöras av regeringen kollektivt och inte av ett enskilt statsråd.

Enligt 2 kap. 6 § RF är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot hemlig avlyssning. I 4 kap. 9 a § brottsbalken stadgas att den som olovligen medelst teknisk återgivning för ljud i hemlighet avlyssnar eller upptager tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst, vartill allmänheten inte äger tillträde och som han själv inte deltager i eller som han obehörigen berett sig tillträde till, dömes för olovlig avlyssning till böter eller fängelse i högst två år.

Tidigare KU-behandling i frågan om nödrätt m.m.

Frågor som rör den konstitutionella nödrätten behandlades av KU under en följd av år på 1970-talet. Under 1973 var frågan uppe i två sammanhang. I samband med KU:s granskning av regeringens handlande när det gällde flygplanskapningen på Bulltofta (KU 1973:20) uttalade utskottet följande:

Från strikt konstitutionella synpunkter förhåller det sig otvivelaktigt så att det konstitutionella regelsystemet till följd av de speciella förhållandena inte iakttogs av regeringen på en rad punkter i samband med kapningen. Frigivningen av internerna och dispositionen av statens medel till lösensumma t.ex. var åtgärder som knappast kan anses lagligen grundade. Med hänsyn till den korta tid som stod till buds i det hotfulla läget kunde ej heller regeringsformens regler beträffande konseljbeslut m.m. iakttas. Mot nämnda brister i regeringens handläggning av flygkapningsfrågan måste vägas det ansvar för enskilda människors – i detta fall flygpassagerarnas och besättningens – personliga säkerhet som åvilar myndigheterna och därvid ytterst regeringen. Regeringens bedömning att en uppenbar nödsituation förelåg var enligt utskottets mening riktig. Utskottet har mot denna bakgrund inte funnit anledning till anmärkning mot regeringens handlande i samband med flygplanskapningen. Det inträffade ger emellertid anledning att ställa frågan om behovet av särskilda regler för extraordinära situationer i framtiden.

Frågan togs också upp i grundlagsbetänkandet KU 1973:26 (s. 35) vari hänvisades till det ovannämnda uttalandet samt framhölls att frågan om särskilda regler för regeringens handlande i extraordinära situationer och för beslutsprocessen i samband därmed borde bli föremål för prövning.

År 1974 granskade utskottet regeringens åtgärder i samband med Norrmalmstorgsdramat i augusti 1973. År 1976 granskade utskottet de beslut som regeringen fattade strax efter ockupationen av den västtyska ambassaden om utvisning ur riket av ockupanterna. Utskottet riktade inte någon anmärkning mot regeringen (KU 1974:22 s. 17 ff., KU 1975/76:50 s. 32 ff.).

Frågan om regler för regeringens handlande i extraordinära situationer och om beslutsprocessen i samband därmed togs åter upp i en rad granskningsbetänkanden under 1970-talet (KU 1974:22, 1975:12, 1975/76:50, 1976/77:44). I KU:s betänkande 1977/78:35 konstaterades att man inom justitiedepartementet hade övervägt frågan och kommit till slutsatsen att gällande regler ger anvisningar om vilka handlingsmöjligheter regeringen har i nödsituationer och om regeringens ansvar för sitt handlande i sådana situationer. Utskottet fann inte anledning att ifrågasätta denna bedömning men förutsatte att regeringen fortlöpande ägnade uppmärksamhet åt frågan om sin och berörda myndigheters handlingsberedskap för sådana situationer.

Frågan om den konstitutionella nödrätten har tagits upp av JO i 1975 års ämbetsberättelse i samband med behandlingen av en anmälan av Gustaf Petrén rörande flygkapardramat på Bulltofta. I sin anmälan framhöll Petrén att den sedvanligrättsliga konstitutionella nödrätten fått ett materiellt innehåll först i KU:s betänkande 1973:20 men att fråga uppkommit om den konstitutionella nödrätten sträcker sig så långt att även andra statsanställda än statsråden har rätt att i nödlägen företa olagliga handlingar.

JO uttalade då att den konstitutionella nödrätten var ett i svensk statsrätt föga behandlat institut men att det otvivelaktigt var berättigat att dra slutsatsen att en sådan nödrätt existerar. Vad angår konstitutionell nödrätt under fredsförhållanden ger lagstiftningen inte något direkt besked, men det ville emellertid enligt JO synas som om viss vägledning kan hämtas från brottsbalkens regler om nöd (24 kap. om nödvärn och annan nödhandling, särskilt 4–6 §§). JO framhöll också att en regeringsledamot under normala förhållanden saknade rätt att ge myndigheter eller underlydande tjänsteman bindande order eller direktiv. Skulle order eller direktiv ges av enskild regeringsledamot och efterkommas av tjänsteman torde den senare då bära det fulla ansvaret för de åtgärder som vidtagits. I sin bedömning i ärendet hänvisade JO bl.a. till att KU godtagit regeringens bedömning att det förelegat en uppenbar nödsituation. Att lägga tjänstemän till last att de – på informell order från regeringen – vidtagit åtgärder mot vilkas innehåll i sak ett enhälligt konstitutionsutskott inte haft något att erinra vore enligt JO föga tilltalande. Och om åtgärdernas materiella innehåll inte angrips vore det än mer motbjudande att lägga dem till last som fel att de ej krävt att först ett riktigt konseljbeslut skulle fattas.

Brottsbalkens regler om nödvärn och annan nödhandling

I 24 kap. brottsbalken finns bestämmelser om nödvärn och annan nödhandling. Bestämmelserna innebär att den som begår en i och för sig straffbar gärning går fri från straff, om han handlar i nöd. Situationen skall vara sådan att gärningen krävs för att skydda eller rädda något. Nödvärnsrätt kan sägas vara ett specialfall av nödrätt, vilket brutits ut ur den allmänna bestämmelsen om nödrätt, reglerats mera ingående och erhållit större omfattning.

1 § innehåller en regel om nödvärnsrätt. I lagrummet räknas upp de situationer då nödvärnsrätt kan föreligga. Utmärkande för dessa situationer är att någon utsätts för angrepp eller något som jämställs med sådant.

Nödvärnshandlingen är en handling som företas för att avvärja detta angrepp. Handlingen betraktas då inte som ett brott och kan inte ådra den nödvärnsberättigade ett skadeståndsansvar.

Enligt 4 § skall den som i annat fall än förut i kapitlet sägs, för att avvärja fara för liv och hälsa, rädda värdefull egendom eller av annan sådan orsak handlar i nöd också vara fri från ansvar om gärningen med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som åsamkas annan och omständigheterna i övrigt måste anses försvarlig.

En skillnad mellan nödrätt och nödvärnsrätt är att nödrätt inte förutsätter en situation som uppkommit genom brottsligt angrepp. Visserligen sträcker sig nödvärnsrätt i princip längre än nödrätt men nödvärnsrätt föreligger endast mot angriparen. En nödhandling kan däremot vara riktad mot annan person eller sak än varifrån faran hotar, vilket t.o.m. i regel är fallet. För nödrätt gäller att nödhandlingen skall vara försvarlig medan det för nödvärnsrätt krävs att gärningen inte är uppenbart oförsvarlig. För att gärningen skall anses försvarlig krävs i allmänhet att den skall vara påkallad av ett intresse av betydligt större vikt än det som uppoffras samt att den behövs för att tillgodose det förstnämnda intresset. Av kravet att handlingen skall ha företagits i nöd följer att den skall kunna sägas vara framtvungen ur situationen. Att en restriktiv tillämpning är avsedd följer av kravet att handlingen skall ha företagits i nöd. Ansvarsfriheten beror alltså av en avvägning mellan å ena sidan det intresse som straffbudet avser att skydda och som kränks genom gärningen och å andra sidan det intresse som gärningen behöver tillgodose.

Enligt 6 § skall en gärning som någon begått på befallning av den under vars lydnad han står inte medföra ansvar om han med hänsyn till lydnadsförhållandets art, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt hade att efterkomma befallningen.

Den självklara utgångspunkten i lydnadsfrågan är att en befallning till underordnad att begå brott *inte* bör åtlydas. De avsteg från denna grundsats som måste accepteras hänför sig till att man i vissa fall av hänsyn till disciplinens upprätthållande eller av annat viktigt skäl anser att den underordnade har att avstå från att hävda sin egen vilja eller annars inte har samma krav på försiktighet som på en person som handlar utan order från en överordnad.

Polisens nödrätt

Frågan om nödhandlingar i polisarbetet blev föremål för vissa uttalanden i förarbetena till polislagen (1984:387). Till grund för det lagstiftningsärendet låg 1981 års polisberedningens betänkande (SOU 1982:63) Polislag.

När det gäller s.k. okonventionella spaningsmetoder föreslog beredningen att vissa principer skulle läggas fast. En sådan princip är att polisen aldrig bör få begå en kriminaliserad handling för att kunna efterforska eller avslöja ett brott. Beredningen framhöll dock att ett utrymme för vissa eljest otillåtna handlingar förelåg enligt den allmänna bestämmelsen om nödhandlingar i 24 kap. 4 § brottsbalken.

I proposition 1983/84:111 om förslag till polislag m.m. ställde sig föredra-

ganden bakom beredningens förslag till principer för bruket av okonventionella spaningsmetoder och anförde att dessa principer sammanställda med den analys av rättsläget som beredningen hade gjort kunde vara till god hjälp när det gällde att avgöra om man i ett enskilt fall borde tillgripa en sådan spaningsmetod (s. 48).

I propositionen konstateras att de allmänna reglerna om nödvärn och om nöd i 24 kap. 1 och 4 §§ brottsbalken givetvis också är tillämpliga på polismän (s. 81).

I propositionen berörs också frågan om tvångsmedicinering och liknande åtgärder. Enligt föredraganden bör metoder av det slaget inte kunna härledas ur polislagen utan betraktas som otillåtna. I fullständighetens intresse tillade han att vad han hade anfört givetvis inte uteslöt möjligheten av att en domstol med stöd av den allmänna bestämmelsen om nöd i brottsbalken skulle kunna anse det försvarligt att en polisman i ett exceptionellt fall har gett en människa medicin mot hennes vilja i en akut nödsituation (s. 92–93).

Det är enligt propositionen inte ovanligt att polisen måste göra intrång i slutna utrymmen även i andra fall än som avses med bestämmelserna om husrannsakan. Ofta kan polisen därvid åberopa nödrätt enligt 24 kap. 4 § brottsbalken. Polisen anses enligt propositionen sålunda kunna tränga in i bostadshus för att ingripa mot en fara som hotar ett antal människors liv eller hälsa, såsom vid naturkatastrofer, eldsvådor och explosioner. Också när en omedelbar fara hotar en enda människas liv, hälsa eller säkerhet kan polisen i förebyggande syfte bereda sig tillträde till en privat lokal. Rätt att tränga in i en bostad anses i enlighet härmed tillkomma polisen när syftet är att hindra ett befarat självmord (s. 123).

RIKSDAGENS
OMBUDSMÄN
(JO)
Justitieombudsmannen
Anders Wigelius

BESLUT

Datum 1988-12-30

Dnr 15-1988

Konstitutionsutskottet
Ink. den 89-01-24
Dnr B 11/89

Klagomål angående handläggningen av ett ärende om avvisning enligt utlänningslagen

INLEDNING

A.C. anlände den 10 september 1987 till Landvetters flygplats. Han saknade identitetshandlingar samt uppgav att han kom från Libanon, att han var statslös och att han ansökte om politisk asyl. Han upplyste också om att han hade en far och en bror i Norsborg. Samma dag beslöt polismyndigheten i Göteborg att A.C. skulle tas i förvar, eftersom det förelåg sannolika skäl för avvisning och hans identitet var oklar.

Beslutet om förvar hävdes den 15 september 1987, sedan advokaten Hans Engström, som sedermera kom att bli A.C:s ombud i ärendet, ingett fotografier utvisande att A.C. hade deltagit i strider i Libanon och att han också hade skadats i striderna.

Ärendet överfördes därefter till polismyndigheten i Huddinge, där s.k. B-utredning angående A.C:s skäl att komma till Sverige företogs. Av anteckningarna från förhör med A.C. framgick att denne var analfabet, att han deltagit i strider i Beirut under åren 1977-1984 och att han varit med

i kristna grupperingar och stridit mot bl.a. syriska trupper. Under utredningen framkom det också att A.C. var medborgare i Syrien.

Polismyndigheten i Huddinge (polisintendenten Leif Oscarsson) beslöt den 23 november 1987 att A.C. skulle avvisas med stöd av 28 § 1. och 29 § första stycket 1. utlänningslagen. I beslutet antecknades att de skäl A.C. åberopat för att inte vilja återvända till Syrien (hemlandet) kunde lämnas utan avseende. Vidare antecknades att verkställighet skulle ske till Syrien och inte till Libanon. Samma dag beslöt statens invandrarverk efter anmälan enligt 37 § utlänningslagen att inte överta ärendet.

A.C. delgavs beslutet om avvisning den 7 december 1987, samtidigt som polismyndigheten beslöt att han skulle tas i förvar med stöd av 30 § första stycket utlänningslagen. I beslutet antecknades att A.C. i förhör förklarat att han inte frivilligt skulle komma att medverka till verkställighet till Libanon eller Syrien, vilken var nära förestående. Det kunde därför enligt polismyndigheten befaras att han skulle hålla sig undan. A.C. fick del av beslutet genom tolk, vilken också, enligt anteckning på beslutet, förklarade hur beslutet kunde överklagas. Den 8 december 1987 påbörjades ett försök att verkställa avvisningen till Libanon. Detta misslyckades dock.

Statens invandrarverk beslöt den 21 november 1988 på grund av överklagande från A.C. att upphäva avvisningsbeslutet och att bevilja honom permanent uppehållstillstånd. Hans ansökningar om resedokument och flyktingförklaring avslogs däremot. Som skäl för sitt beslut anförde in-

vandrarverket att grund för avvisning av A.C. hade förelegat enligt de av polismyndigheten åberopade lagrummen, att A.C. inte var flykting enligt 3 § utlänningslagen eller enligt 1951 års Genèvekonvention angående flyktingars rättsliga ställning och att det inte heller förelåg sådana omständigheter som avses i 6 § utlänningslagen. Med hänsyn till vad som framkommit bedömde verket emellertid att avvisningen av A.C. för närvarande inte kunde verkställas.

KLAGOMÅLEN

I en skrivelse, som kom in till JO den 4 januari 1988, anförde Hans Engström på A.C:s faders och broders vägnar klagomål mot polismyndigheten i Huddinge och statens invandrarverk i följande hänseenden. A.C. hade inte erhållit någon besvärshänvisning och då han hade tagits i förvar för verkställighet endast några timmar efter delgivning av beslutet om avvisning hade han frånhänts en effektiv klagorätt. - I polisutredningen hade förekommit åtskilliga oklarheter som A.C. velat tillrättalägga med sitt ombud. Han hade inte fått tillfälle till detta efter förvarstagandet. Ombudet hade inte kontaktats under handläggningens gång. - Statens invandrarverk borde ha kunnat förutse verkställighetshindret med hänsyn till tidigare misslyckade verkställigheter till hemstaden Jouneh i Libanon. - Engström ansåg att invandrarverket borde uttala sig om tidpunkten för behandlingen av en begäran den 7 december 1987 om inhibition.

Yttrande från polismyndigheten i Huddinge

Klagomålen remitterades till polismyndigheten i Huddinge för upplysningar och yttrande, varvid särskilt angavs att skälen till att ärendet inte hade överlämnats till invandrarverket borde belysas. I remissvaret anförde t.f. polismästaren Margareta Linderoth följande.

> De skäl A.C. åberopat till stöd för sin asylansökan är nedtecknade i B-utredningen. A.C. har sammanfattningsvis påstått att han vid ett eventuellt återvändande till Libanon skulle riskera bestraffning för att han rymt från en militärförläggning. Beträffande hemlandet Syrien påstod A.C. att han om han sändes dit skulle bli dödad, eftersom han i Libanon deltagit i strider mot syriska förband. Dessutom har han enligt en senare upprättad promemoria påstått sig riskera problem i Syrien p.g.a att han inte fullgjort sin värnplikt där.
>
> Enligt utredningsmannen har denna senare uppgift lämnats vid asylförhöret men ej blivit nedtecknad däri. Orsaken härtill har inte kunnat utrönas.
>
> Jag har i direktiv till chefen för utlänningsroteln påpekat vikten av att samtliga uppgifter som kommer fram vid förhöret också nedtecknas i protokollet.
>
> Polismyndigheten fattade beslut om avvisning med kännedom om båda de påståenden A.C. åberopat mot att återvända till Syrien. Beslutet grundade sig på den praxis som utvecklats i avvisnings/övertagande-ärenden av motsvarande slag. Polismyndigheten fann för sin del att avvisning lämpligen borde ske till Syrien (81 § 2 st UtlL). Genom invandrarverkets beslut i anmälningsärendet framgår att verket inte ansåg att hinder förelåg mot verkställighet till vare sig Syrien eller Libanon. Under verkställighetsskedet beslutade polismyndigheten sedermera att verkställighet skulle ske till Libanon. Bakgrunden härtill var bl.a. att familjen E. samma dag skulle förpassas till Libanon.

Advokat Engström tar i klagomålen till JO upp följande påstådda brister i handläggningen av ärendet:

1) A.C. har inte förstått innebörden av meddelade beslut och har ej erhållit besvärshänvisning.

Polismyndigheten ställer sig frågande till detta påstående. Såväl avvisningsbeslutet som förvarsbeslutet har muntligen på arabiska delgivits A.C. i sin helhet. Till båda besluten har givits besvärshänvisning.

2) A.C. har genom att tas i förvar frånhänts en effektiv klagorätt och har inte givits tillfälle att samråda med sitt ombud.

Det kan möjligen hävdas att förvarstagna utlänningar generellt har sämre möjlighet att effektivt utnyttja sin möjlighet att överklaga. För A.C:s del har inskränkningen dock inte varit större än att Engström redan samma dag kunnat inge besvär till invandrarverket. Beträffande A.C:s möjligheter att samråda med Engström kan endast konstateras att A.C. under tiden i förvar inte varit underkastad några restriktioner i fråga om besök eller telefonsamtal.

3) Avvisningsbeslutet 1987-11-23 har inte delgivits sökanden förrän 1987-12-07.

Asylförhör hölls med A.C. den 21 oktober 1987. På grund av hög arbetsbelastning vid utlänningsroteln föredrogs ärendet för polisintendenten först den 23 november. Sedan avvisningsbeslut meddelats kallades A.C. skriftligen för delgivning den 7 december 1987.

Som polismyndigheten påpekat i skrivelse till Engström 1987-12-15 borde han som ombud ha underrättats om meddelat beslut. Polismyndigheten hänvisar i denna del till nämnda skrivelse.

När det gäller frågan om vid vilken tidpunkt A.C. borde ha delgivits är saken emellertid enligt polismyndighetens uppfattning inte lika klar.

Först kan konstateras att det i och för sig är otillfredsställande att onormalt lång tid förflöt mellan asylförhör och beslut. Detta har berörts ovan. I vissa fall kan avvis-

ningsbeslut delges redan i samband med förhöret. Vanligare är dock - i vart fall för Huddingepolisens del - att utlänningen efter asylförhör kallas tillbaka vid en senare tidpunkt för delgivning av beslut. Många gånger är detta förfaringssätt nödvändigt därför att beslutsfattaren inte finns tillgänglig. På detta sätt kan utlänningen samtidigt delges både polismyndighetens avvisningsbeslut och invandrarverkets beslut i övertagandefrågan. Genom att delge avvisningsbeslutet vid en tidpunkt som ligger närmare verkställigheten minskar risken för att utlänningen behöver tas i förvar. Tiden i förvar minskar också i motsvarande mån. Mot detta kan anföras att genom en senarelagd delgivningstidpunkt kortas den tid utlänningen har på sig för att förbereda och genomföra sitt överklagande.

Polismyndigheten skulle med tillfredsställelse motse JO:s synpunkter på frågan om vid vilken tidpunkt delgivning av avvisningsbeslut lämpligast bör ske. Asylutredningen berör frågan i sitt betänkande "Rättssäkerheten vid direktavvisningar" (SOU 1986:48 sid 50), men konstaterar endast att båda förfaringssätten förekommer.

I den av Margareta Linderoth angivna skrivelsen den 15 december 1987 anförde polismästaren C.-H. Adner att anledningen till att Engström inte under hand underrättats om meddelade beslut måste tillskrivas "den mänskliga faktorn". Eftersom arbetsbelastningen vid myndighetens utlänningsrotel sedan lång tid varit mycket hög och med hänsyn till att det inte var vanligt förekommande med ombud i avvisningsärenden, hade enligt Adner informationen till Engström av misstag kommit att förbises. Detta beklagades av polismyndigheten.

Yttrande av statens invandrarverk m.m.

Klagomålen remitterades också till statens invandrarverk för upplysningar och yttrande, varvid angavs att yttrandet särskilt borde

belysa skälen till att ärendet inte övertogs av verket. I verkets yttrande anfördes detta.

Såsom framgår av JO:s PM 1988-01-26 anmälde polismyndigheten i Huddinge den 23 november 1987 avvisningsbeslut rörande A.C. i enlighet med reglerna i 37 § utlänningslagen. Polismyndigheten anförde i avvisningsbeslutet att de skäl A.C. åberopat mot att återvända till Syrien kunde lämnas utan avseende och att avvisningen skulle verkställas till Syrien. SIV delade polismyndighetens bedömning och beslutade samma dag att inte överta ärendet. Dessutom bedömde SIV att avvisningen även kunde verkställas till Libanon.

När det gäller SIV:s beslut att inte överta ärendet kan till en början konstateras att såväl polismyndigheten som SIV bedömt att A.C. är syrisk medborgare. A.C. saknar pass och andra officiella identitetshandlingar men har uppgett att han är född i Syrien av syriska föräldrar och att familjen sedan ca 20 år tillbaka varit bosatt i Libanon. Vidare framgår att han är kristen och tillhör den syriska-ortodoxa kyrkan samt att han i Libanon varit ansluten till de kristna falangisternas milis och aktivt deltagit i strider för falangisterna. De skäl han åberopat mot att återvända till Syrien eller Libanon härrör sig i huvudsak till hans aktivitet som aktivt stridande milisman.

Såvitt framgår av handlingarna har A.C. under ett antal år deltagit i de strider mellan olika politiska och religiösa fraktioner som under lång tid, med varierande styrka och intensitet, pågått i Libanon. Såvitt framgår har han inte haft någon ledande befattning utan enbart deltagit som menig soldat och han har inte på något speciellt sätt utmärkt sig vare sig under strid eller på annat sätt. Han har inte heller deltagit i sin organisations politiska arbete eller i övrigt varit politiskt engagerad.

Vidare framgår att han inte sedan 1983/1984 deltagit aktivt i strid utan enbart legat i förläggning. A.C. har även uppgett att han under sin tid i Libanon inte på något sätt varit förföljd. Mot bakgrund av ovanstående har SIV bedömt att A.C:s verksamhet varit av sådan art och omfattning att vad han åbe-

ropat i denna del kunnat lämnats utan avseende. Verkets uppfattning är således att enbart omständigheten att A.C. deltagit i strider på ovannämnda sätt inte utgör tillräckliga skäl för att ärendet skall övertas. Detta gäller i fråga om återsändande såväl till Libanon som till Syrien och oaktat A.C. är syrisk medborgare.

Vad beträffar frågan om SIV bort förutse att A.C. skulle nekas inträde i Libanon kan konstateras att SIV kontinuerligt bevakar verkställighetsproblematiken såväl vad gäller Libanon som andra länder. Detta sker främst genom kontakter med de svenska utlandsmyndigheterna, med polismyndigheterna och genom att ta del av s.k. verkställighetspromemorior. Det är således väl känt för SIV att de libanesiska myndigheterna är restriktiva när det gäller återresor för personer som inte är libanesiska medborgare och som inte kan uppvisa gällande återresetillstånd till Libanon samt att verkställighet av avlägsnandebeslut till Libanon i ett antal fall misslyckats på grund av nekad inresa. I vissa fall har verkställigheten däremot gått att genomföra trots att den av- eller utvisade vare sig varit libanesisk medborgare eller innehaft återresetillstånd. Förutsättningen har i dessa fall varit att man med andra handlingar än pass eller på annat sätt kunnat visa att utlänningen varit bosatt i Libanon. Med hänsyn härtill samt att de libanesiska myndigheternas inställning i frågan varierat från tid till annan saknas enligt SIV:s mening skäl att undantagslöst underlåta verkställighet i ärenden där problem kan förväntas. Ett stort antal av de personer vilka löper risk att av- eller utvisas saknar pass och identitetshandlingar eller har handlingar som är ofullständiga eller oriktiga och i sådana fall kan mycket sällan på förhand garanteras att inresa tillåts i det land till vilket verkställighet skall ske. Osäkerhet i denna fråga föreligger således i många fall och det är enligt SIV inte acceptabelt att enbart avsakand av pass- och identitetshandlingar skall leda till att avlägsnandebeslut inte kan fattas eller i vart fall att verkställighet underlåts. Avgörande skall i stället vara en bedömning från fall till fall varvid stor hänsyn skall tas till eventuella humanitära skäl som bör medföra att vederbörande inte onödigtvis utsätts för ett verkställighetsförsök, där risk för misslyckande kan föreligga.

I A.C:s fall framstod det som helt klart att han varit bosatt i Libanon och han innehade ett intyg från syrisk-ortodoxa kyrkan i Libanon vilket i vissa andra ärenden varit en bidragande omständighet till att inresa tillåtits. Eftersom A.C. dessutom reste ensam och var frisk bedömde SIV, sedan de åberopade sakskälen lämnats utan avseende, att rimliga förutsättningar för att genomföra en verkställighet förelåg.

Vad slutligen gäller överklagande av avvisningsbeslutet samt inhibitionsyrkandet så har detta framförts i en skrivelse daterad 1987-12-07 från advokaten Engström. Skrivelsen har insänts till SIV per telefax och är inkomststämplad hos SIV 1987-12-08. Exakt vilken tidpunkt skrivelsen nådde handläggande sektion är inte känt men enligt tjänsteanteckning i SIV:s dossiér angående A.C. togs telefonkontakt med polismyndigheten i Huddinge 1987-12-08 kl. 09.15 för att få besked om planerad avgångstid. Av samtalet framkom att A.C. redan lämnat Arlanda med flyg och att verkställighet därmed fick anses ha skett. Yrkandet om inhibition lämnades därför utan åtgärd av SIV vilket också per telefon meddelades advokaten Engström samma dag. SIV bedömer att inhibitionsyrkandet handlagts med den skyndsamhet som kan krävas och vill samtidigt erinra om möjligheten att framför inhibitionsyrkanden till SIV:s beredskapstjänstemän i fall där verkställighet skall ske utanför ordinarie tjänstgöringstid.

Engström kom in med yttrande över remissvaren.

BEDÖMNING

Avvisningsbeslutet m.m.

I 1 kap. 1 § tredje stycket regeringsformen anges att den offentliga makten utövas under lagarna. Härigenom har den s.k. legalitetsprincipen grundlagsfästs, vilket innebär att myndigheterna är skyldiga att följa gällande lag i sin verksamhet.

De lagrum som det i första hand är fråga om i detta ärende är 33, 34 och 37 §§ utlänningslagen. I 33 § anges bl.a. att, om en polismyndighet anser att det föreligger skäl till avvisning enligt 28 eller 29 § utlänningslagen men utlänningen påstår att han i det land, som han skulle komma att sändas till, löper risk att bli utsatt för politisk förföljelse, ärendet skall överlämnas till statens invandrarverk som så snart som möjligt skall besluta i ärendet. Detsamma skall gälla, om utlänningen påstår att han i det landet inte är skyddad mot att sändas till ett land där han löper denna risk. Om utlänningens påstående är uppenbart oriktigt, skall enligt samma lagrum ärendet inte överlämnas till invandrarverket.

Enligt 34 § gäller vad som sägs i 33 § om överlämnande av ärende även, när utlänningen förklarar att han inte vill återvända till hemlandet på grund av de politiska förhållandena där. Ärendet skall dock inte överlämnas till invandrarverket bl.a. om de skäl som utlänningen åberopar för att inte vilja återvända till hemlandet kan lämnas utan avseende.

Om en polismyndighet har avvisat en utlänning i fall som avses i 33 eller 34 §, skall enligt 37 § beslutet skyndsamt anmälas till statens invandrarverk, som därvid genast skall besluta om verket skall överta ärendet eller inte. Ärendet skall övertas, om utlänningens påstående inte är uppenbart oriktigt eller, i fall som avses i 34 §, de åberopade omständigheterna inte kan lämnas utan avseende.

Beträffande innebörden i gällande rätt av uttrycken "är uppenbart oriktigt" och "kan lämnas utan avseende" hänvisar jag till den redogörelse

för bl.a. uttalanden i olika lagstiftningssammanhang som asylutredningen lämnade i sitt slutbetänkande "Rättssäkerheten vid direktavvisningar", SOU 1986:48, s. 22 ff. Jag vill här bara peka på två uttalanden av riksdagsutskott. Arbetsmarknadsutskottet anförde i sitt betänkande 1977/78:30, s 18, att en utlännings påstående om politisk förföljelse kan "lämnas åsido endast i helt klara fall, exempelvis därför att han kommer från ett land där förhållandena utesluter risk för förföljelse". Socialförsäkringsutskottet uttalade i betänkandet 1983/84:30, s. 15, att enligt gällande bestämmelser praktiskt taget alla fall skulle överlämnas till invandrarverket.

Jag har i flera olika fall reagerat mot tillämpningen av de bestämmelser som här är aktuella. Senast uttalade jag i ett ärende, som avsåg behandlingen av två libanesiska familjer som avvisats av en polismyndighet, avslutningsvis detta (JO:s ämbetsberättelse 1988-89 s. 94): "Rädda Barnen har i sin anmälan inte särskilt tagit upp frågan om det varit riktigt av polismyndigheten att direktavvisa familjerna F. och H. och av SIV att inte överta ärendena. För egen del är jag benägen att anse att utvecklingen i dessa ärenden haft sin egentliga grund i den av myndigheterna redovisade ståndpunkten att familjernas skäl av politisk-humanitär natur kunnat lämnas utan avseende i enlighet med ordalydelsen i 24 § utlänningslagen. Polismyndigheternas möjligheter att avvisa utlänningar som anför skäl av politisk natur för att få stanna i Sverige är enligt lagförarbeten och andra uttalanden avsedda att utnyttjas i ett fåtal fall av okomplicerad natur. Det har således inte förutsatts av lagstiftaren vid utformningen av handläggningsreglerna att polismyndigheter skulle komma att hantera ärenden

med sådana komplikationer som är aktuella här. Likväl har detta kommit att bli en icke ovanlig företeelse. För egen del vill jag ifrågasätta om inte lagbestämmelsen om skyldighet för polismyndighet att överlämna avvisningsärenden till SIV har förlorat allt innehåll när polismyndigheten med stöd av SIV kunnat finna att sådana skäl som familjerna F. eller H. anfört för sin ansökan att få uppehållstillstånd i Sverige kunde lämnas utan avseende."

Omständigheterna i förevarande fall är av liknande slag och mitt tidigare uttalande kan också appliceras här. Att, som polismyndigheten i Huddinge och statens invandrarverk har gjort, mot bakgrund av gällande lag och uttalanden i förarbeten hävda, att de skäl som åberopas av en person, som kommer från en av världens f.n. politiskt mest instabila och av krigshandlingar drabbade regioner och som visat att han tidigare deltagit i strider där, kan lämnas utan avseende, skulle enligt min mening närmast kunna betraktas som lagtrots. Den reglering som beslutats av riksdagen och som grundar sig på internationella rekommendationer och starka rättssäkerhetshänsyn har i detta fall helt satts åt sidan. Detta anser jag stå i strid med legalitetsprincipen i regeringsformen.

I och för sig anser jag att besluten att avvisa A.C. och att inte överta ärendet faller under bestämmelsen i 20 kap. 1 § brottsbalken om myndighetsmissbruk. Emellertid finner jag inte anledning att försöka utkräva ett straffrättsligt ansvar för beslutsfattarna i det aktuella ärendet. Detta har sin grund i att den s.k. praxis som föreligger och som torde vara betingad av olika praktiska förhållanden enligt min upp-

fattning är förankrad på åtminstone verksledningsnivå inom statens invandrarverk. Huruvida det finns godkännanden på ännu högre nivå ankommer det inte på mig att bedöma. I vart fall skulle det i denna situation vara oskäligt att ställa enskilda beslutsfattare till svars för åsidosättandet av lagreglerna.

Jag vill betona att jag med det anförda inte avsett att ta ställning till frågan om de skäl som A.C. anförde för uppehållstillstånd i Sverige var tillräckliga. Det är möjligt att så inte var fallet. Den motivering härför som invandrarverket har lämnat i yttrandet hit och som skulle ha passat väl i ett beslut av verket efter överlämnande är emellertid så fylld av bedömningar av den aktuella situationen i Libanon och Syrien och A.C:s levnadsförhållanden att det redan därigenom framstår som klart att ärendet från början borde ha handlagts av den centrala utlänningsmyndigheten. En tillämpning fullt ut av den "praxis" som det talas om i detta ärende skulle medföra att invandrarverket skulle svara för bifall till asylansökningar medan polismyndigheterna skulle få stå för avslagen.

Beslutsdelgivningen m.m.

Polismyndigheten i Huddinge har mot bakgrund av vad Engström anfört önskat JO:s synpunkter på frågan om vid vilken tidpunkt delgivning av avvisningsbeslut lämpligast bör ske. Enligt min mening framstår det som ganska självklart att ett sådant beslut skall delges sökanden så snart som det är praktiskt möjligt. Denna fråga har rättsligt sett inte något samband med verkställigheten eller användandet av tvångsmedel. Att delgivningstidpunkten på sina håll har kommit att sty-

ras av taktiska skäl synes mig ha samband med att somliga polismyndigheter mer eller mindre rutinmässigt tar i förvar de utlänningar som förklarar sig vidhålla sin ansökan i avvaktan på verkställighet. Om förvarsbesluten i enlighet med vad som torde vara lagstiftarens mening begränsades till de fall, där det finns konkreta indikationer på att utlänningen tänker hålla sig undan, skulle enligt min uppfattning de aktuella problemen drastiskt minska i betydelse.

I det aktuella ärendet förflöt två veckor mellan beslutsdagen och delgivningen. Utredningen ger inte klart vid handen vad som förorsakat dröjsmålet. Om det varit så, vilket vissa omständigheter kan tyda på, att skälet därtill varit att verkställigheten skulle kunna planeras till en tidpunkt nära delgivningen, anser jag enligt det ovan anförda att dröjsmålet inte kan godtas.

Utredningen i ärendet har inte varit särskilt inriktad på frågan om skälen för tagandet av A.C. i förvar. Jag vill ändå notera att jag i handlingarna inte funnit några särskilda omständigheter, som kunnat läggas till grund för antagandet att A.C. skulle hålla sig undan.

Verkställighetsförsöket

Frågor om det praktiska genomförandet av en verkställighet av ett avvisnings- eller utvisningsbeslut har mycket litet med rättstillämpning att göra och passar därför mindre väl för JO att pröva. En sådan prövning bör i allt fall göras med utgångspunkt i ett flertal ärenden. Jag har inte något sådant underlag. Statens invandrarverk har emellertid anfört att hänsyn skall tas till humanitära skäl som bör medföra att vederbörande

inte onödigtvis utsätts för ett verkställighetsförsök, där risk för misslyckande kan förekomma. Mot bakgrund av denna enligt min mening riktiga ståndpunkt vill jag endast framhålla att myndigheterna knappast skulle ha kunnat kritiseras om man avstått från försöket att verkställa beslutet om avvisning av A.C.

Övrigt

Engström har klagat över att han som ombud inte fått del av avvisningsbeslutet. Detta har av polismyndigheten i särskild skrivelse till honom beklagats med förklaring att det rört sig om ett förbiseende. Med hänsyn härtill saknas det skäl för mig att gå vidare i saken. Inte heller vad som i övrigt förekommit i ärendet ger mig anledning till någon särskild åtgärd eller något uttalande.

Jag finner skäl att överlämna en kopia av detta beslut för kännedom till riksdagens konstitutionsutskott och socialförsäkringsutskott samt till arbetsmarknadsdepartementet.

Ärendet är härmed avslutat.

A. Wigelius

Dan Fernqvist

Expedition till

Hans Engström
Skärholmens advokatbyrå
Box 237
127 25 SKÄRHOLMEN

Statens invandrarverk
Box 6113 (dnr 6-145972 och 122-88-738)
600 06 NORRKÖPING

Polismyndigheten i Huddinge polisdistrikt
Box 3045 (dnr 793 A 346-88)
145 03 NORSBORG

Riksdagens konstitutionsutskott
100 12 STOCKHOLM

Riksdagens socialförsäkringsutskott
100 12 STOCKHOLM

Arbetsmarknadsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Fotokopians överensstämmelse
med originalet intygas:

RIKSDAGENS
OMBUDSMÄN
(JO)
Justitieombudsmannen
Anders Wigelius

BESLUT

Datum 1988-12-30

Dnr 698-1988

Konstitutionsutskottet
Ink. den 89-11-24
Dnr B 12/89

Inspektionsärende angående s.k. direktavvisning av utlänningar som sökt politisk asyl

INLEDNING

Vid min inspektion av polismyndigheten i Malmö polisdistrikt den 7 - 11 december 1987 uppmärksammades vid granskningen av utlänningsärenden bl.a. ärendena 6733 - 6734/87, vari omständigheterna var följande:

Makarna X., ungerska medborgare, ansökte den 19 oktober 1987 om politisk asyl hos polismyndigheten i Malmö. Mannen uppgav att han under många år blivit trakasserad av myndigheterna på grund av hans vägran att ansluta sig till kommunistpartiet. Hustrun angav att hon hade fått svårigheter på sin arbetsplats till följd av makens problem med myndigheterna. Polisöverintendenten Mats Sjögreen beslutade samma dag om avvisning av makarna X. med stöd av 28 § 1. och 29 § 1. utlänningslagen. Som grund härför angavs bl.a. att de skäl makarna åberopat för att inte vilja återvända till hemlandet kunde lämnas utan avseende. Sedan polismyndigheten enligt 37 § utlänningslagen anmält avvisningsbesluten till statens in-

vandrarverk, beslutade verket den 20 oktober 1987 att inte överta ärendena. Makarna X. överklagade besluten om avvisning och begärde inhibition av verkställigheten. Invandrarverket beslutade den 22 oktober att inte inställa verkställigheten. Detta beslut ändrades den 23 oktober, då verkställigheten inställdes längst till den 29 oktober. S.k. B-utredning företogs den 28 oktober, varefter invandrarverket dagen därefter beslöt att inställa verkställigheten tills vidare.
- Makarna X. hölls i förvar i allmänna häktet i Trelleborg under tiden 23 - 29 oktober 1987.

Jag anförde följande till inspektionsprotokollet:

"Om en polismyndighet anser att det föreligger skäl till avvisning enligt 28 eller 29 § utlänningslagen, men utlänningen påstår att han i det land han skulle komma att sändas till löper risk bl.a. att bli utsatt för politisk förföljelse, skall enligt 33 § utlänningslagen ärendet överlämnas till statens invandrarverk. Detta skall dock inte göras om utlänningens påstående är uppenbart oriktigt. Motsvarande regel gäller enligt 34 § när utlänningen förklarar att han inte vill återvända till hemlandet på grund av de politiska förhållandena där. Överlämnande skall i dessa fall inte ske om de skäl som utlänningen åberopar för att inte vilja återvända till hemlandet kan lämnas utan avseende. I 37 § utlänningslagen föreskrivs vidare att polismyndighets beslut om avvisning i fall som avses i 33 och 34 §§ skyndsamt skall anmälas till statens invandrarverk, som genast skall besluta om verket skall överta ärendet eller inte.

Det kan - mot bakgrund av vad som uttalats av regering och riksdag i samband med tillkomsten av

utlänningslagen och i olika sammanhang därefter - ifrågasättas om förutsättningarna enligt 33 och 34 §§ utlänningslagen förelegat för att polismyndigheten skulle kunna underlåta att överlämna ifrågavarande ärenden till invandrarverket. Jag beslutar därför att anmoda polismyndigheten att avge yttrande i fråga om denna underlåtenhet och statens invandrarverk att avge yttrande i fråga om dess beslut att inte överta ärendena.

Yttrandena bör vidare avse det förhållandet att polismyndigheten av beslutsmotiveringen att döma inte bedömt makarna X:s ansökningar som avseende politisk asyl utan uppehållstillstånd med stöd av 6 § utlänningslagen."

YTTRANDEN

Polismyndigheten (t.f länspolismästaren Gustaf Andersson) hänvisade inledningsvis till upplysningar och yttrande som inhämtats från beslutsfattaren i ärendena, polisöverintendenten Mats Sjögreen. Denne anförde följande:

"De omständigheter som låg till grund för polismyndighetens beslut - redovisade i en promemoria den 19 oktober 1987 - var sammanfattningsvis dessa.

Makarna X. ansökte den 19 oktober 1987 om politisk asyl hos polismyndigheten i Malmö. Mannen hade under tiden 1971-1984 varit anställd i ett företag där han mellan 1975 och 1984 varit fackligt företrädare. Från företagets sida önskade man att han skulle ansluta sig till kommunistpartiet vilket han vägrade eftersom det stred mot hans politiska uppfattning. Hans vägran ledde till att han 1984 fick sluta sin anställning. Han har där-

efter haft diverse kortare anställningar och även varit sjuk en tid. Sedan 1984 har myndigheterna trakasserat honom genom att emellanåt - senast i september 1987 - göra husrannsakan i bostaden. Vid ett tillfälle - 1984 misshandlades han i samband med att polisen kom till bostaden. Hustrun uppgav att hon i följd av makens problem med myndigheterna fått problem på sin arbetsplats och där utsatts för sexuella trakasserier.

Vad först gäller polismyndighetens underlåtenhet att överlämna de båda ärendena enligt 34 § utlänningslagen (UL) får jag anföra följande:

Den nu gällande ordningen om skyldighet för en polismyndighet att - i de fall då ett avvisningsbeslut enligt 28 eller 29 § UL meddelas för en asylsökande - anmäla beslutet till statens invandrarverk, som avgör om verket skall överta ärendet eller om beslutet får verkställas, infördes 1980. I olika skrivelser, utredningar och departementsuttalanden har den åsikten framförts att polismyndigheterna, i betydligt större utsträckning än vad som förutsattes när anmälningssystemet infördes, kommit att fatta beslut i asylärenden.

Problemet har bl.a. behandlats av asylutredningen som, i betänkandet Rättssäkerheten vid direktavvisningar (SOU 1986:48, sid 54) vid sin genomgång av praxis, har funnit att polismyndigheterna i viss utsträckning grundar sina beslut på ställningstaganden i sak, exempelvis i fråga om vad som är svensk praxis i något hänseende och i fråga om sanningshalten i ett påstående. Ärendegenomgången visar, enligt asylutredningen, emellertid också att en procedur som skulle medge direktavvisning endast i fall där en flykting-

skapsbedömning i sak överhuvudtaget inte aktualiseras, skulle bli så ineffektiv att utlänningslagens intentioner kan komma att äventyras, såvitt avser de materiella bestämmelserna.

Asylutredningen anför vidare:

> "Nuvarande handläggningsordning kan ge upphov till osäkerhet om var ansvaret för avvisningsbeslutet vilar. Som IPOK tidigare hävdat kan man inte bortse ifrån risken för att benägenheten hos SIV att bekräfta ett av polismyndigheten fattat beslut kan vara större än benägenheten skulle vara att fatta beslutet på egen hand. Samtidigt finns en risk för att polismyndigheten låter sig påverkas av tidigare avgöranden, där SIV inte övertagit anmälda ärenden på grund av särskilda förhållanden eller på grund av särskilda insikter hos SIV:s personal som polismyndigheterna inte besitter. Även om SIV underhand informerar polismyndigheten om skälen till att ärenden övertas, kan man inte bortse ifrån att ett förfarande av denna art inrymmer en viss osäkerhet och grogrund för missförstånd."

De omständigheter som åberopades i de aktuella ärendena var enligt min bedömning sådana att polismyndigheten, med tillämpning av den praxis som utbildats på området, kunde underlåta att överlämna ärendena till statens invandrarverk. Denna uppfattning vinner också visst stöd av det förhållandet att ärendena - efter anmälan enligt 37 § UL - inte övertogs av statens invandrarverk.

Vad sedan gäller avgränsningen mellan 3 och 6 §§ UL har svårigheterna behandlats på flera håll i förarbetena. Inför tillkomsten av 6 § anfördes i propositionen 1975/76:18 s 108 f t.ex. följande:

> "Det gäller t.ex. skäl av det slag som politiska flyktingar kan åberopa, men som inte är tillräckligt starka för att medföra flyktingskap. Under senare år har ett betydande

antal medborgare från skilda länder fått stanna här på denna grund. Många av dem som fick stanna i Sverige var självfallet klara politiska flyktingar. Åtskilliga har dock inte ens hävdat att de utsatts för svårartad förföljelse, men väl för trakasserier av varierande grad, t.ex. i syfte att förhindra viss yrkesutövning eller viss utbildning. Sådana trakasserier har ofta uppgetts bero på godtycke från enskilda samhällsrepresentanters, ofta den lokala polisens sida. Inte sällan har de som tillhör ifrågavarande kategori påstått sig ha varit utsatta för upprepade polisförhör varvid enligt sökandens uppfattning grundlösa anklagelser framförts om otillåten politisk aktivitet. Ibland åter har asylsökande kommit med påståenden om svår politisk förföljelse som utlänningsmyndigheten haft anledning att ställa sig skeptisk till. Vad sökanden har uppgett har likväl ansetts ge vid handen att förföljelse och trakasserier i olika former har förekommit. Också i sådana fall har uppehållstillstånd getts. Ytterligare exempel är krigsvägrare som inte riskerar att hamna på krigsskådeplats, men kan räkna med att straffas för sin krigsvägran. Hit hör också värnpliktsvägrare som kan komma att få ett oproportionerligt strängt straff för sin vägran. Någon fullständig uppräkning av vad som skall anses utgöra tillräckliga skäl är det dock inte möjligt att göra. Det får i varje enskilt fall övervägas om de anförda omständigheterna skall anses vara tillräckligt tungt vägande.

Gränsdragningssvårigheterna har vidare behandlats av bl.a. departementschefen i uttalande i propositionen 1983/84:144 s 35 f och i asylutredningens ovannämnda betänkande, sid 21 f. Vad som där sägs belyser tämligen utförligt de aktuella problemen.

Av visst intresse i dessa sammanhang är också arbetsmarknadsutskottets uttalande vid behandlingen av förslaget till ny utlänningslag (AU 1979/80:27) i anledning av att samstämmigheten i betydelse av begreppen "uppenbart oriktigt" respektive "lämnas utan avseende" ifrågasattes. I

uttalandet understryks att det rättsliga skyddet enligt 33 och 34 §§ - som vad avser frågan om ett ärende skall överlämnas till statens invandrarverk eller anmälas dit, svarar mot 3 resp 6 § UL - trots att olika uttrycksätt har använts, skall ligga på samma nivå.

Vid en samlad bedömning av de skäl som anfördes i de aktuella ärendena och med hänsyn till de gränsdragningsproblem som således föreligger samt då det - som arbetsmarknadsutskottet anfört - ur rättssäkerhetssynpunkt torde sakna egentlig betydelse om en ansökan hänförs till 3 eller 6 § UL, bör enligt min uppfattning den bedömning som gjorts kunna godtas."

Andersson anförde detta i polismyndighetens yttrande:

"Polismyndigheten ansluter sig i allt väsentligt till vad Sjögreen anfört och önskar tillägga endast följande.

Sedan länge upplever polismyndigheten gällande praxis såvitt gäller direktavvisning som otillfredsställande. Utvecklingen torde ha sin grund i de förhållanden asylutredningen redovisat i sitt betänkande och som Sjögreen berört i vissa delar. Det är dock polismyndighetens uppfattning rent allmänt att en praxis bör ändras genom att högre instans - med utförlig motivering - ändrar beslut fattade i enlighet med gällande praxis i lägre instans. Hade så skett är det möjligt att utvecklingen blivit annorlunda.

Polismyndigheten har under hand inhämtat att den tilltänkta nya lagstiftningen angående direktavvisning kan förväntas under hösten 1988. Vid

årets s.k. Trelleborgskonferens kommer de nya bestämmelserna och frågeställningar föranledda av dessa att behandlas. Polismyndigheten avser att i framtiden noga bevaka utvecklingen av ny praxis.

Med hänsyn till vad som anförts hemställes att JO avskriver ärendet från vidare handläggning."

Statens invandrarverk anförde detta i sitt yttrande.

"Då polismyndigheten anmälde sina avvisningsbeslut till invandrarverket framgick av det samtidigt överlämnade förhöret att mannen som skäl för sin ansökan hade åberopat följande. Han var mellan åren 1975 och 1984 facklig företrädare vid det företag där han var anställd. År 1980 hade han uppmanats att ansluta sig till kommunistpartiet, vilken han hade vägrat. Sedan en ny partisekreterare hade anställts i företagsledningen hade mannen år 1984 fått sluta sitt arbete. Anledningen till avskedandet var okänt men berodde på att han vägrat bli medlem i kommunistpartiet. Han hade därefter haft kortare anställningar/arbeten och hade varit sjuk en tid. Han hade också trakasserats genom oregelbundna husrannsakningar. År 1984 hade han misshandlats.

Hustrun hade åberopat att hon på grund av makens problem själv hade haft problem på sin arbetsplats. Hennes chef, som hade stort inflytande, hade sagt att hon borde bli hans älskarinna för att hennes make skulle få det bättre.

Polismyndigheten hade bedömt att de åberopade skälen kunde lämnas utan avseende och därför beslutat att avvisa makarna. Invandrarverket beslöt att inte ta över avvisningsärendena.

Polismyndigheten hade enligt ordalydelsen i avvisningsbesluten prövat de anförda skälen mot bakgrund av 6 § utlänningslagen och inte mot bakgrund av 3 § samma lag. I remissen anmodas invandrarverket att särskilt yttra sig i denna fråga.

Av handlingarna i anmälningsärendena framgår inte närmare vilka överväganden som polismyndigheten gjort i denna fråga. För egen del kan invandrarverket emellertid upplysa att enligt vad som är känt för verket angående förhållandena i Ungern leder vägran att bli medlem i kommunistpartiet i normalfallet inte till sådana repressalier från myndigheternas sida som avses i 3 § utlänningslagen.

Remissen har gett invandrarverket anledning att åter överväga den bedömning som gjordes i anmälningsärendena. Verket måste därvid konstatera att förhöret är kortfattat samt att det har genomförts med telefontolkning. I andra sammanhang har verket framhållit att förhör som har genomförts med sådan tolkning inte utan vidare bör godtas som tillräckligt underlag för beslut i direktavvisningsärenden. Mot denna bakgrund bedömer invandrarverket numera att verket inte borde ha fattat beslut i anmälningsärendena på grundval av den utredning som då förelåg. Ärendena borde först ha kompletterats med nya förhör med makarna under vilka tolk var närvarande.

Upplysningsvis vill verket meddela att verket mot bakgrund av vad som numera framkommit i överklagandeärendena har upphävt avvisningsbesluten samt beviljat makarna permanent uppehållstillstånd med stöd av 6 § utlänningslagen."

Polismyndighetens beslut om avvisning och invandrarverkets beslut att inte överta ärendet står enligt min mening inte i överensstämmelse med den reglering som finns i 33, 34 och 37 §§ utlänningslagen. Asylutredningen lämnade i betänkandet "Rättssäkerheten vid direktavvisningar", SOU 1986:48, s. 22 ff, en redogörelse för uttalanden i bl.a. lagförarbeten angående innebörden av uttrycken "är uppenbart oriktigt" och "kan lämnas utan avseende" i 33 respektive 34 § utlänningslagen. Jag skall här endast nämna två uttalanden av riksdagsutskott. I sitt betänkande 1977/78:30, s. 18, anförde arbetsmarknadsutskottet att en utlännings påstående om politisk förföljelse kan "lämnas åsido endast i helt klara fall, exempelvis därför att han kommer från ett land där förhållandena utesluter risk för förföljelse". Socialförsäkringsutskottet uttalade för sin del i betänkandet 1983/84:30, s. 15, att enligt gällande bestämmelser praktiskt taget alla fall skall överlämnas till SIV.

Makarna X. sökte politisk asyl vid sin ankomst till Malmö. Polismyndigheten hade därvid enligt huvudregeln i 33 § utlänningslagen att överlämna ärendena till invandrarverket. Detta kunde underlåtas endast ifall påståendena om att de i hemlandet löpte risk att bli utsatta för politisk förföljelse var uppenbart oriktiga. Det torde i sin tur i huvudsak betyda att direktavvisning lagligen kunde ske om makarnas uppgifter av någon anledning kunnat betraktas som klart lögnaktiga eller om det kunnat bedömas som uteslutet att de händelser som makarna relaterade haft sin grund i något sådant förhållande av politisk natur som

avses i 3 § utlänningslagen. Myndigheterna har i sina yttranden inte gjort gällande att något av dessa undantagsfall har förelegat. Jag har heller inte vid min granskning av handlingarna funnit något sådant. Redan vid den primära prövningen enligt 33 § utlänningslagen borde det således ha stått klart för polismyndigheten att ärendet skulle överlämnas till invandrarverket. Någon prövning enligt 34 § hade då över huvudtaget inte blivit aktuell; mera härom nedan.

Invandrarverket har i sitt yttrande upplyst att, enligt vad som var känt för verket, vägran att bli medlem i det ungerska kommunistpartiet i normalfallet inte leder till sådana repressalier från myndigheternas sida som avses i 3 § utlänningslagen. Härtill vill jag endast påpeka att det enligt lagen inte ankommer på polismyndigheterna att avgöra vad som är normalfall. Det kan också, något tillspetsat, sägas att det väl knappast tillhör normalfallen att medborgare i Ungern söker politisk asyl på sådana grunder som åberopades av makarna X.

Sjögreen har i sitt yttrande hänfört sig till vad asylutredningen i ovannämnda betänkande anfört i sina överväganden angående en eventuell framtida handläggningsordning. Därvid framhöll utredningen de risker som föreligger med gällande ordning och som, med hänsyn till vad som förekommit bl.a. i detta och andra JO-ärenden, synes vara förverkligade, inte bara i Malmö polisdistrikt. Det förtjänar påpekas att resultatet av asylutredningens överväganden blev ett förslag om att polismyndigheterna helt skulle fråntas ansvaret att pröva ärenden, där skäl för inresa av politisk natur anförs.

Vidare har Sjögreen anfört att polismyndigheten med tillämpning av den praxis som utbildats på området kunde underlåta att överlämna ärendena till statens invandrarverk. "Praxis" brukar man inom olika rättsområden tala om i samband med t.ex. de rättsliga nivåer som myndigheter, inom ramen för inte alldeles precisa lagregler, brukar hålla vid olika slags faktiska förutsättningar. I detta fall är det snarare fråga om överträdelser av gällande lagregler, som är av färskt ursprung och ständigt uppmärksammade. Dessa överträdelser synes vara betingade av praktiska förhållanden, som lagstiftaren tagit hänsyn till när handläggningsordningen fastställdes. Detta leder till slutsatsen att den "praxis" som Sjögreen hänvisat till och som jag vet föreligger, strider mot legalitetsprincipen i 1 kap. 1 § tredje stycket regeringsformen.

Vad som anförts om den praktiska tillämpningen i allmänhet av reglerna om direktavvisning har emellertid den betydelsen att jag inte finner skäl att aktualisera något straffrättsligt ansvar enligt 20 kap. 1 § brottsbalken för beslutsfattarna vid polismyndigheten och invandrarverket. Ansvaret för tillämpningen torde åvila inte minst invandrarverkets ledning. Jag tror mig nämligen veta från bl.a. inspektionsverksamheten att polismyndigheterna har utsatts för ett visst tryck att direktavvisa utlänningar i så stor utsträckning som möjligt bl.a. för att invandrarverkets resurser inte skulle bli mer ansträngda är de redan var.

Beträffande förhållandet mellan 33 och 34 §§ utlänningslagen vill jag ytterligare anföra detta. Riksdagen har uttalat att Sverige skall bedriva en generös flyktingpolitik. Av denna

anledning har det beslutats bl.a. att inte bara sådana utlänningar som kan åberopa risk för politisk förföljelse i egentlig mening (konventionsflyktingar) utan också andra utlänningar, som på grund av de politiska förhållandena i sitt hemland inte vill återvända dit och som kan åberopa tungt vägande omständigheter till stöd för detta, som regel skall få rätt att vistas här. För den praktiska tilllämpningen hos polismyndigheterna har detta lett till uppdelningen i 33 och 34 §§ utlänningslagen. Som Sjögreen har anfört är det meningen att det rättsliga skyddet enligt de båda bestämmelserna skall ligga på samma nivå. Detta betyder emellertid inte att det är likgiltigt vilken av paragraferna som tillämpas, eftersom det är olikartade grunder som skall prövas. Det kan inte vara särskilt vanligt förekommande att en utlänning som för sin ansökan åberopar politiska skäl känner till skillnaden i svensk rätt mellan konventionsflyktingar och de facto-flyktingar och som enbart åberopar 6 § utlänningslagen till stöd för sin ansökan. Det kan här också påpekas att en utlänning alls inte behöver uttryckligen ange att det är politiska motiv som ligger bakom en ansökan om uppehållstillstånd. Om det av hans berättelse eller av omständigheterna i övrigt framgår, att han kan komma att bli utsatt för politisk förföljelse efter en avvisning till hemlandet, skall ärendet överlämnas till invandrarverket enligt 33 § utlänningslagen (jfr JO:s ämbetsberättelse 1983/84 s. 92).

För att intentionerna bakom gällande reglering skall förverkligas måste således i praktiken alltid en prövning först göras av frågan, om ett påstående, klart uttalat eller ej, att utlänningen i det land, som han skulle komma att

sändas till, löper risk att bli utsatt för politisk förföljelse, är uppenbart oriktigt. Först när denna fråga har besvarats jakande blir det aktuellt för polismyndigheten att ta ställning till om de politiska förhållanden som utlänningen anfört kan lämnas utan avseende mot bakgrund av regleringen i 6 § utlänningslagen. Enligt min erfarenhet har utvecklingen gått åt det hållet att enbart 34 § utlänningslagen anges i avvisningsbesluten och att det därför inte framgår om någon prövning enligt 33 § har skett. Jag kan inte frigöra mig från misstanken att detta kan ha att göra med att det psykologiskt sett är lättare att lämna anförda skäl utan avseende än att förklara att vad en utlänning anfört om risk för politisk förföljelse är uppenbart oriktigt.

Jag vill framhålla att jag har avstått från att i detta ärende pröva vilka omständigheter som må ha framkommit efter polismyndighetens beslut och som lett till att makarna X. beviljats uppehållstillstånd med stöd av 6 § utlänningslagen. Att så skett samt vad invandrarverket anfört om tillämpningen av telefontolkningsmetoden ger ytterligare belysning åt det felaktiga i polismyndighetens beslut om avvisning och i beslutet att inte överta ärendena.

Jag finner skäl att överlämna en kopia av detta beslut för kännedom till riksdagens konstitutionsutskott och socialförsäkringsutskott samt till arbetsmarknadsdepartementet.

Ärendet är härmed avslutat.

A. Wigelius

Dan Fernqvist

Expedition till

Polismyndigheten i Malmö polisdistrikt
Box 5254 (dnr A 799-2906/88)
200 72 MALMÖ

Polisöverintendenten Mats Sjögreen
Polismyndigheten i Malmö polisdistrikt
Box 5254
200 72 MALMÖ

Statens invandrarverk
Box 6113 (dnr 122-88-2886, 6-135958,
600 06 NORRKÖPING 6-135959)

Riksdagens konstitutionsutskott
100 12 STOCKHOLM

Riksdagens socialförsäkringsutskott
100 12 STOCKHOLM

Arbetsmarknadsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Fotokopians överensstämmelse med originalet intygas:

KRIMINALVÅRDSSTYRELSEN
Generaldirektören

Datum

1989-03-06

KVS beteckning

Ink. den 13 mars 89
Dnr B 46/89

Riksdagens konstitutionsutskott

Angående JO-beslut rörande två avvisningsärenden enligt utlänningslagen

Genom beslut den 30 december 1988 uttalade sig JO, Anders Wigelius om ett ärende om s k direktavvisning av ungerska makarna X som sökt politisk asyl (JO dnr 698-1988).

Samma dag uttalade sig Wigelius om ett annat ärende rörande A.C som också sökt politisk asyl (JO dnr 15-1988).

Vad Wigelius i dessa båda ärenden uttalat ledde till att chefen för invandrarverket, generaldirektör Christina Rogestam, tog kontakt med mig för att jag eventuellt skulle biträda henne inför konstitutionsutskottet.

Eftersom detta inte är möjligt p g a andra engagemang, har jag överenskommit med utskottets sekreterare att kommentera skriftligen några av Wigelius' uttalanden.

I ärendet rörande makarna X uttalas bl a följande:

> "Vad som anförts om den praktiska tillämpningen i allmänhet av reglerna om direktavvisning har emellertid den betydelsen att jag inte finner skäl att aktualisera något straffrättsligt ansvar enligt 20 kap 1 § brottsbalken för beslutsfattarna vid polismyndigheten och invandrarverket. Ansvaret för tillämpningen torde åvila inte minst invandrarverkets ledning. Jag tror mig nämligen veta från bl a inspektionsverksamheten att polismyndigheterna har utsatts för ett visst tryck att direktavvisa utlänningar i så stor utsträckning som möjligt bl a för att invandrarverkets resurser inte skulle bli mer ansträngda än de redan var."

Jag finner det angeläget att bestämt tillbakavisa påståendet att polismyndigheterna skulle ha utsetts för ett visst tryck att direktavvisa utlänningar i så stor

utsträckning som möjligt med hänsyn bl a till invandrarverkets resurser. Jag har heller inte, under min tid som avdelningschef vid invandrarverket (september 1976 - mitten av november 1987), upplevt att någon polismyndighet uttalat något i denna riktning.

Wigelius uttalar vidare att utvecklingen enligt hans erfarenhet har "gått åt det hållet att enbart 34 § utlänningslagen anges i avvisningsbesluten och att det därför inte framgår om någon prövning enligt 33 § har skett" (sid 14).

Jag anser mig böra understryka att invandrarverket alltid - oavsett formuleringen i polismyndighetens beslut - prövar ett avvisningsärende enligt de båda paragraferna.

I ärendet rörande A.C skriver Wigelius:

> "I och för sig anser jag att besluten att avvisa A.C och att inte överta ärendet faller under bestämmelsen i 20 kap 1 § brottsbalken om myndighetsmissbruk. Emellertid finner jag inte anledning att försöka utkräva ett straffrättsligt ansvar för beslutsfattarna i det aktuella ärendet. Detta har sin grund i att den s k praxis som föreligger och som torde vara betingad av olika praktiska förhållanden enligt min uppfattning är förankrad på åtminstone verksledningsnivå inom statens invandrarverk. Huruvida det finns godkännanden på ännu högre nivå ankommer det inte på mig att bedöma. I vart fall skulle det i denna situation vara oskäligt att ställa enskilda beslutsfattare till svars för åsidosättandet av lagreglerna."

Att praxis är förankrad på åtminstone verksledningsnivå inom verket torde inte kräva någon kommentar. En annan ordning skulle vara anmärkningsvärd.

Den praxis verket har tillämpat har naturligtvis i största möjliga utsträckning grundats på regeringsavgöranden av enskilda ärenden.

Jag får intrycket av skrivningarna mitt på sid 12 att Wigelius menar att personer, som kommer från "en av världens mest instabila och av krigshandlingar drabbade regioner" och som påstår sig ha tidigare deltagit i strider där, överhuvud taget inte skulle kunna direktavvisas. - Jag noterar enbart att en sådan uppfattning inte delats av regeringen. Avgörande är inte de generella förhållandena utan de i det enskilda fallet åberopade skälen ställda mot den kunskap om berörda länder som inhämtats på skilda sätt.

Avslutningsvis vill jag nämna att jag inte deltagit i beslut rörande X och A.C.

Björn Weibo

PM
Jämställdhetsfrågor

Konstitutionsutskottet har vid flera tidigare tillfällen granskat regeringens åtgärder beträffande jämställdhetsfrågor. I betänkandet KU 1983/84:30 framhöll utskottet att strävan att öka kvinnornas deltagande i t.ex. kommitté- och utredningsarbetet måste fortsätta. Betydelsen av aktiva jämställdhetsåtgärder när det gäller regeringens eget kansli betonades också. I betänkandet KU 1984/85:35 framhöll utskottet mot bakgrund av behovet att öka kvinnorepresentationen på olika områden betydelsen av att det verkligen kom till stånd sådana åtgärder som förutsatts i den nya jämställdhetsförordningen. Inriktningen mot förstärkt kvinnorepresentation måste enligt utskottet också komma till uttryck i regeringens utnämningar i olika sammanhang. I 1986 års granskningsbetänkande (KU 1985/86:25) uttalades att utskottet ansåg det vara angeläget att arbetet med jämställdhetsfrågorna i regeringskansliet m.m. intensifierades. Till detta uttalande hänvisade utskottet i granskningsbetänkandet KU 1986/87:33.

Gällande rätt

Enligt 2 kap. 16 § regeringsformen får lag eller annan föreskrift ej innebära att någon medborgare missgynnas på grund av sitt kön, om ej föreskriften utgör led i strävanden att åstadkomma jämställdhet mellan män och kvinnor eller avser värnplikt eller motsvarande tjänsteplikt.

Av särskild betydelse för jämställdhetsarbetet är lagen (1979:1118) om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet (jämställdhetslagen). Jämställdhetslagens ändamål är att främja kvinnors och mäns lika rätt i fråga om arbete, arbetsvillkor och utvecklingsmöjligheter i arbetet (1 §). Lagen gäller i princip hela arbetslivet, sålunda inom både den privata och den offentliga sektorn. Lagen sträcker sig i ett avseende längre än annan arbetsrättslig lagstiftning. Den gäller, förutom förhållandet arbetsgivare–arbetstagare, också den som är arbetssökande.

Regeringen har under 1988 tillsatt en särskild utredare med uppdrag att utvärdera jämställdhetslagen. Enligt direktiven (dir. 1988:33) bör utredaren på lämpligt sätt kartlägga hur jämställdhetslagen har kommit att verka i praktiken. Vidare sägs att utredaren förutsättningslöst bör analysera resultatet av kartläggningen. Med utgångspunkt i analysresultatet bör utredaren ta ställning till om förändringar av lagen kan anses vara påkallade och i så fall lämna förslag som kan göra lagstiftningen mer verksam och ändamålsenlig när det gäller att förhindra könsdiskriminering och för att skynda på utvecklingen mot jämställdhet i arbetslivet.

Den nu gällande jämställdhetslagen reglerar två huvudfrågor nämligen förbud mot könsdiskriminering (2–5 §§) och aktiva åtgärder för jämställdhet (6–7 §§). Reglerna avser att komplettera varandra. Könsdiskrimineringsförbudet skall garantera rättvisa i det enskilda fallet, medan regeln om arbetsgivarens skyldighet att vidta aktiva jämställdhetsåtgärder är framåtsyftande och har till ändamål att utgöra ett stöd på arbetsmarknaden för ett underrepresenterat kön som kollektiv.

Lagens förbud mot könsdiskriminering uttrycks som ett förbud för en arbetsgivare att missgynna en arbetstagare eller en arbetssökande på grund av hans eller hennes kön (2 §). I lagen anges närmare (3 och 4 §§) vad som utgör missgynnande i olika situationer, t.ex. vid anställning eller befordran. Andra diskrimineringsfall som berörs är tillämpning av sämre anställningsvillkor vid lika eller likvärdigt arbete, uppenbart oförmånlig fördelning av arbetsuppgifter samt uppsägning m.m. på grund av den anställdes kön. Från förbudet undantas s.k. positiv särbehandling av en arbetssökande eller en arbetstagare som tillhör ett underrepresenterat kön, i den mån särbehandlingen sker som ett led i strävandena att främja jämställdhet i arbetslivet.

Lagens bestämmelser om aktiva åtgärder för jämställdhet ålägger arbetsgivarna att inom ramen för sin verksamhet bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja jämställdhet i arbetslivet. I detta syfte skall arbetsgivaren vidta sådana åtgärder som, med hänsyn till arbetsgivarens resurser och omständigheterna i övrigt, kan krävas för att arbetsförhållandena skall lämpa sig för både kvinnor och män. Arbetsgivaren skall också verka för att lediga anställningar söks av båda könen samt genom utbildning och andra lämpliga åtgärder främja en jämn fördelning mellan kvinnor och män i skilda typer av arbeten och inom olika kategorier av arbetstagare.

En arbetsgivare som bryter mot diskrimineringsförbudet kan ådömas skadestånd. I vissa fall kan också ett för arbetstagaren missgynnande avtal förklaras ogiltigt (8 §). En arbetsgivare som inte vidtar nödvändiga aktiva jämställdhetsåtgärder kan föreläggas att vid vite fullgöra sin skyldighet. För att ha tillsyn över lagens efterlevnad finns en jämställdhetsombudsman (JämO) och en jämställdhetsnämnd. De nyssnämnda vitesföreläggandena meddelas av nämnden på talan av JämO. JämO skall dock i första hand sträva efter frivilliga åtgärder (10 § första stycket). JämO skall också i övrigt medverka i strävandena att främja jämställdhet i arbetslivet, exempelvis genom överläggningar med arbetsmarknadens organisationer och genom information och opinionsbildning.

Medan lagreglerna mot könsdiskriminering är tvingande kan reglerna om aktiva jämställdhetsåtgärder ersättas eller kompletteras genom kollektivavtal på förbundsnivå (7 §). Tillsynen över sådana avtal ankommer på sedvanligt sätt arbetsgivaren och de fackliga organisationerna och är således undantagen från JämO:s och jämställdhetsnämndens tillsynsfunktioner. Kollektivavtal om aktiva jämställdhetsåtgärder har numera träffats för så gott som hela arbetsmarknaden. Ett exempel på sådana avtal är det statliga jämställdhetsavtalet (7 kap. MBA-S).

I och med det statliga jämställdhetsavtalet har tyngdpunkten i jämställdhetsarbetet inom statsförvaltningen flyttats till myndighetsnivå. Parterna åtar sig nämligen att lokalt verka för aktiva åtgärder för jämställdhetsarbetet. Statens arbetsgivarverk (SAV), som svarar för arbetsgivarpolitiken inom statsförvaltningen, är den myndighet som numera också svarar för jämställdhetsfrågorna. Enligt avtalet skall myndigheterna bl.a. upprätta en plan för sitt jämställdhetsarbete. På begäran av SAV skall myndigheterna lämna verket uppgifter om upprättade jämställdhetsplaner och genomförda jämställdhetsåtgärder.

I förordningen (1984:803) om jämställdhet i statlig verksamhet meddelas vissa föreskrifter för myndigheterna under regeringen som ett led i strävan att åstadkomma en i huvudsak jämn könsfördelning i statliga anställningar och uppdrag. I förordningen anges bl.a. att en myndighet som skall rekrytera ett större antal personer till en tjänstekategori eller ett yrkesområde där det inte råder en i huvudsak jämn könsfördelning skall anmäla detta till statens arbetsmarknadsnämnd (SAMN) och på begäran av nämnden samråda med denna om hur rekryteringen går till. Vidare föreskrivs att en myndighet som skall ge någon ett uppdrag skall se till att det finns personer av båda könen att välja mellan, om det kan ske inom ramen för sakliga urvalsgrunder. Under samma förutsättning skall myndigheten föreslå en person av vartdera könet när den skall föreslå någon till ett uppdrag. Motsvarande skall tillämpas också på utbildning som anordnas för att ge kompetens för ett uppdrag.

Tillsättning av statlig tjänst regleras i första hand genom 11 kap. 9 § andra stycket regeringsformen. Enligt denna bestämmelse skall vid tillsättning av statliga tjänster avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom vid förtjänst och skicklighet. Detta gäller alla slags tjänstetillsättningar inte bara nyrekrytering utan också befordran, internrekrytering etc. I 4 kap. 3 § första stycket lagen (1976:600) om offentlig anställning (LOA) hänvisas i fråga om saklig grund för tillsättning av statlig tjänst till vad som är föreskrivet i regeringsformen eller annan författning. Sedan den 1 juli 1986 föreskrivs dessutom i 4 kap. 3 § tredje stycket LOA att bland de grunder som enligt vad nu sagts skall beaktas vid tillsättning av statliga och andra statligt reglerade tjänster skall skickligheten sättas främst, om det inte finns särskilda skäl för något annat. I praxis har strävan att främja ökad jämställdhet kommit att godtas som saklig grund enligt regeringsformen. Alltsedan hösten 1978 har regeringarna varit ense i uppfattningen att jämställdhetsintresset utgör en saklig grund enligt regeringsformen vid tillsättning av tjänster inom statsförvaltningen, lärarområdet etc.

Ställningstagandet innebär närmare bestämt att man kan låta jämställdhetsintresset väga över den gradskillnad i fråga om skicklighet och förtjänst eller bäggedera som föreligger mellan sökande av olika kön, när deras kvalifikationer är i stort sett om också inte helt lika. Principen kan också uttryckas så att jämställdhetsaspekten numera – liksom till exempel företrädesrätt till återanställning – skall betraktas som en av flera sakliga grunder som kan fälla avgörandet när sökandena bedöms vara jämbördiga eller i det närmaste jämbördiga i fråga om skicklighet och förtjänst. I förarbetena till den nya föreskriften i 4 kap. 3 § tredje stycket LOA framgår också att lagregeln medger undantag för sådana fall där det finns särskilda skäl att låta det avgörande vara någon annan grund än skickligheten, till exempel jämställdheten.

Jämställdhetsarbetets organisation i regeringskansliet

Jämställdhetsarbetet ingår i alla departements verksamhetsområden. Civildepartementet har dock sedan den 1 januari 1989 det övergripande ansvaret för regeringens jämställdhetsarbete. Tidigare låg detta ansvar på arbetsmarknadsdepartementet. Statsrådet Margot Wallström har sedan den 4

oktober 1988 ansvaret för jämställdhetsfrågorna. Departementets jämställdhetsenhet har till uppgift att handlägga och bevaka frågor som gäller jämställdhet mellan kvinnor och män. Enheten samordnar också dessa frågor inom regeringskansliet och har sakansvar för de internationella jämställdhetsfrågorna. För att underlätta samordningen av regeringens jämställdhetsarbete finns *jämställdhetsberedningen*. Beredningen som består av företrädare för samtliga departement sammanträder ett par gånger om året, och arbetet har hittills varit nära knutet till budgetarbetet.

Jämställdhetsrådet är ett forum för ömsesidigt idéutbyte kring jämställdhetsfrågor. Ordförande i rådet är jämställdhetsministern. I rådet ingår 25 ledamöter och deras personliga ersättare. De representerar bl.a. riksdagspartierna, kvinnoförbunden, arbetsmarknadens parter, kvinnoorganisationerna och folkrörelserna. För att stimulera till debatt, utveckla nya idéer och främja opinionsbildning inrättades våren 1987 två idégrupper knutna till jämställdhetsrådet. *Idégruppen för mansrollsfrågor*, som tidigare hade regeringens uppdrag att lägga fram ett översiktligt åtgärdsprogram och som 1985 presenterade sin slutrapport Mannen i förändring, skall nu fortsätta sitt arbete att utveckla idéer kring mannens roll i jämställdhetsarbetet och stimulera debatten i dessa frågor. Gruppen rapporterar regelbundet till jämställdhetsrådet. *Idégruppen för kvinnofrågor* är ett forum för diskussion kring jämställdhetsfrågor med särskild betoning på förhållandena i arbetslivet. Syftet med gruppen är att få kontakt med kvinnor som inte representerar etablerade organisationer och att kunna få uppslag, impulser och reaktioner från kvinnor som inte annars kommer till tals i den politiska debatten.

Till civildepartementet är också knuten *delegationen för jämställdhetsforskning (JÄMFO)* som har till uppgift att initiera jämställdhets- och kvinnoforskning. JÄMFO skall också följa frågor som gäller rekrytering av kvinnor till forskning och de kvinnliga forskarnas villkor. I JÄMFO ingår både forskare och politiker från riksdagspartierna.

Civildepartementet har sedan 1982 ansvaret för jämställdhetsarbetet för de statligt anställda. En partssammansatt ledningsgrupp inrättades 1985, då SAMN:s ansvar för utvecklingen av jämställdhetsarbetet upphörde. I ledningsgruppen ingår företrädare för staten som arbetsgivare och de statsanställdas huvudorganisationer samt de centrala stabsmyndigheterna, i första hand SAMN, statskontoret, statens arbetsgivarverk och statens institut för personalutveckling (SIPU). Ledningsgruppens uppgifter är att följa utvecklingen på jämställdhetsområdet inom statsförvaltningen, verka för samordning av centrala jämställdhetsåtgärder samt vid behov lämna förslag till berörd stabsmyndighet eller regeringen. Gruppen leds av företrädare för civildepartementet.

Ärenden som berör mer än ett statsråd skall enligt 4 § departementsförordningen (1982:1177) beredas i samråd med övriga berörda statsråd. Tjänstetillsättningsärenden där jämställdhetsaspekten kan få betydelse skall beredas gemensamt med civildepartementet för att främja en enhetlig praxis. I en rapport från civildepartementet – Tjänstetillsättningar och Jämställdhet (SAV informerar 1988:1) – konstateras att det finns ett antal regeringsavgöranden i tjänstetillsättningsfall där det kan antas att frågan om att beakta jämställdhetsaspekten har varit aktuell. I rapporten redovisas ett femtiotal

sådana avgöranden från åren 1978–1987. I över hälften av dessa fall har mansdominansen inom resp. tjänstekategori varit påtaglig och tjänsterna tillsatts av kvinnor. Där bör enligt rapporten med hänsyn till omständigheterna den slutsatsen kunna dras att det i allmänhet är jämställdhetsaspekten som har varit avgörande och sålunda fått vågskålen att väga över till förmån för det underrepresenterade könet.

Regeringskansliets förvaltningskontor svarar för samordning av det interna jämställdhetsarbetet i regeringskansliet. Till förvaltningskontoret har knutits en arbetsgrupp för jämställdhetsfrågor med representanter för departementen och personalorganisationerna. Arbetsgruppen arbetar med planering och utformning av det gemensamma jämställdhetsarbetet.

Kvinnorepresentationen i beslutande församlingar

Könsfördelningen och uppgift om nominerande organisation i kommittéer och statliga styrelser på central och regional nivå skall årligen redovisas till riksdagen. I 1988/89 års budgetproposition (prop. 1988/89:100, bilaga 15, underbilaga 15:4) redovisas könsfördelningen i 84 centrala lekmannastyrelser per den 1 juli 1988 och i samtliga regionala lekmannastyrelser per den 1 maj 1988. För de centrala styrelserna gäller att kvinnorepresentationen ökat från 17 % 1986 till 28 % 1988.

Ser man till de departement under vilka de centrala myndigheterna sorterar har utrikesdepartementet, socialdepartementet och civildepartementet störst andel kvinnliga ledamöter (exl. personalföreträdare) i sina styrelser (39 %, 39 % resp. 43 %) medan den lägsta andelen finns hos styrelser under försvarsdepartementet, finansdepartementet, industridepartementet samt miljö- och energidepartementet (12 %, 22 %, 21 % resp. 22 %).

Beträffande könsfördelningen i de regionala myndigheternas styrelser kan nämnas att endast 12 % av ordförandena var kvinnor medan 15 % av ledamöterna och 21 % av ersättarna var kvinnor.

Kvinnorepresentationen i statliga utredningar m.m.

Sedan 1982 redovisas årligen fördelningen av kvinnor och män i de statliga utredningarna i kommittéberättelsen.

Procentuell fördelning av kvinnor i de statliga kommittéerna enligt kommittéberättelserna 1982–1989

	Ordförande	Ledamöter	Sakkunniga	Sekreterare	Totalt
1982	9,5	20,9	12,8	21,7	16,1
1983	11,5	21,4	13,7	18,4	16,5
1984	10,7	22,0	14,4	17,9	16,8
1985	7,1	20,2	14,5	24,5	16,6
1986	7,6	19,9	15,5	23,7	17,0
1987	7,8	20,8	16,5	25,6	18,0
1988	7,3	25,2	17,9	29,1	20,4
1989	7,8	25,1	19,9	31,1	21,7

Av uppgifterna i kommittéberättelsen 1989 framgår att andelen kvinnor sedan föregående års redovisning minskat i kommittéer som sorterar under statsrådsberedningen, jordbruksdepartementet, bostadsdepartementet och miljö- och energidepartementet medan övriga departement redovisar en ökning förutom finansdepartementet där läget inte förändrats. Störst ökning uppvisar kommunikationsdepartementet, där andelen kvinnor ökat med 10,7 % att jämföras med ökningen sammantaget för alla departement, nämligen 1,3 %.

Fördelningen mellan kvinnor och män inom olika lönekategorier i regeringskansliet

I granskningsbetänkandet 1983/84 redovisades statistik över fördelningen kvinnor och män inom regeringskansliet (KU 1983/84:30). Den då gjorda undersökningen, som inte omfattade de politiskt sakkunniga, visade att kvinnornas andel utgjorde 32,6 % av alla handläggare. I granskningsbetänkandet KU 1985/86:25 redovisades statistik rörande fördelningen kvinnor och män bland de politiskt sakkunniga inom regeringskansliet med undantag för utrikesdepartementet. Av statistiken framgår att 36 av de 80 politiskt sakkunniga var kvinnor (45 %). 14 av dessa kvinnor hade lön som motsvarade biträdeskarriärens medan inte någon man hade sådan lönegradsplacering. När det gäller sakkunniga med lön motsvarande handläggares var 14 kvinnor och 33 män. Chefslön innehades av 8 kvinnor och 11 män.

Statistiska uppgifter från regeringskansliet från januari 1989 visar att kvinnornas andel av anställda inom regeringskansliet var 57 %, exkl. politiskt sakkunniga, militära tjänster och kommittéanställda.

Lönekategori	Procent kvinnor	Antal kvinnor	Samtliga
Chefslöneplanet	18	34	185
N26–N31	25	1	4
N24–	28	55	194
N13–N25	58	187	320
N8–N18	87	74	85
N6–N15	89	345	387
N3–N12	62	137	218
Alla lönekategorier	59	833	1 393
Rättssakkunniga	33	38	115
Sakkunniga	36	24	66
Totalt	57	895	1 574

För chefslöneplanet gäller att försvarsdepartementet, tätt följt av justitiedepartementet har den största andelen kvinnor, 36 resp. 27 %. Minst andel kvinnor på chefslöneplanet har industridepartementet med 6 % samt utbildnings- och socialdepartementet med 12 % vardera.

Bland enhetscheferna är andelen kvinnor 50 % inom statsrådsberedningen och 36 % i justitiedepartementet, medan kommunikationsdepartementet saknar kvinnliga enhetschefer och industridepartementet endast har 10 % kvinnliga enhetschefer.

När det gäller lönefält N24– är andelen kvinnor 50 % i justitiedepartemen-

tet och i utbildningsdepartementet, medan kommunikationsdepartementet och bostadsdepartementet saknar kvinnor på denna nivå.

För lönefältet N13–N25 gäller att samtliga departement utom försvars- och finansdepartementen har minst 50 % kvinnor. Andelen kvinnor på denna nivå är i justitiedepartementet 87 %.

På lägre lönenivåer dominerar kvinnorna markant. När det gäller expeditionsvakter och expeditionsförmän varierar andelen kvinnor mellan 16 % och 60 %. Bland lokalvårdarna är 83 % kvinnor.

Handlingsprogram för jämställdhet i regeringskansliet

Ett handlingsprogram för jämställdhet i regeringskansliet fastställdes den 5 november 1986. Vissa ändringar genomfördes den 1 april 1987. I programmet sägs att inom regeringskansliet skall arbetsgivaren bedriva ett fortlöpande målinriktat arbete för att uppnå en jämnare fördelning av kvinnor och män på olika tjänstenivåer, i arbetsgrupper och kommittéer och inom övriga områden där endera könet är underrepresenterat. Som målsättning för jämställdhetsarbetet inom regeringskansliet anges att inom kategorin handläggare, inkl. rätts- och övriga sakkunniga, skall strävan vara att, i varje departement, under en treårsperiod med början budgetåret 1987/88 få till stånd en balanserad fördelning mellan kvinnor och män. Strävan skall vara att det underrepresenterade könet i varje lönefält skall uppgå till minst 40 %, vilket är vedertagna normer. Särskild uppmärksamhet skall ägnas anställda på chefslöneplanen, där åtgärder skall vidtas för att andelen kvinnor skall öka.

I programmet föreslås en rad åtgärder som har till syfte att leda fram till en arbetsorganisation som bl.a. främjar jämställdhet. Sådana åtgärder är att information om verksamheten på arbetsplatsen skall lämnas på veckomöten, att tjänstemän som deltagit i utarbetande av propositioner m.m. bör delta vid föredragningen inför chefstjänstemännen och statsrådet, att arbetet bör organiseras så att delegering till tjänstemännen på olika nivåer blir en naturlig del, att roterande ordförande- och sekreterarskap bör prövas vid interna sammanträden o.d., att bestämmelsen i 3 § jämställdhetsförordningen skall tillämpas på arbetsgrupper inom och mellan departement samt att arbetsorganisationen skall ses över när arbetsuppgifter datoriseras, varvid möjligheterna till arbetsutvidgning och vidareutveckling skall tas till vara.

När det sedan gäller rekrytering av personal anges att den mest meriterade av det kön som är underrepresenterat i den aktuella tjänstekategorin skall tas ut till anställningsintervju. Vidare sägs att personalchefen i varje departement skall inventera vilka kvinnliga anställda inom departementet som kan komma i fråga för att stimuleras att söka tjänster i lönefälten N23–N24, N24–N27 eller på chefslöneplanen. Ett system för utbytestjänstgöring inom och mellan departementen och myndigheterna skall också utvecklas.

Jämställdhetsprogrammet innehåller också ett avsnitt om utbildning och personalutveckling. Vid uttagningar till all utbildning skall jämställdhetsaspekten beaktas, utbildningen skall systematiseras och information på jämställdhetsområdet skall ingå i introduktionsrutinerna för samtliga nyanställda.

I programmet läggs vidare fram vissa förslag som har till syfte att få fram bättre chefer inom regeringskansliet. Det anges att attityder till jämställdhet bör vägas in i meritvärderingen vid chefsrekryteringen och att information om jämställdhetslagstiftningen och om det pågående jämställdhetsarbetet i regeringskansliet skall ingå i all chefs- och arbetsledarutbildning. För att stimulera kvinnor att ta på sig chefsansvar bör särskilda kurser för kvinnliga handläggare genomföras. Internrekrytering bör främjas genom projekt som syftar till fler kvinnliga chefer och fler gränsöverskridanden biträden – handläggare. Vikariat och ställföreträdarskap för chefer bör cirkulera efter särskilt upprättad förteckning.

Sedan mer än hälften av den i programmet angivna treårsperioden nu passerat kan beträffande målsättningen när det gäller handläggarna nämnas följande. I det lägsta lönefältet N13–N25 som motsvaras av det tidigare lönefältet N13–N22 har andelen kvinnor ökat från 53 % i januari 1987 till 58 % i januari 1989. Lönefältet N24–, som närmast motsvaras av de två tidigare lönefälten N23–N24 och N24–N27, hade den 1 januari 1989 28 % kvinnor mot 43 % resp. 30 % i januari 1987. På chefslöneplanen har andelen kvinnor ökat från 13 % till 18 %. För rättssakkunniga gäller att andelen kvinnor ökat från 25 % till 33 %, medan andelen kvinnor bland övriga icke politiskt sakkunniga ökat från 32 % i januari 1988 till 36 % i januari 1989.

I detta sammanhang kan nämnas att enligt centrala avtal kan utgå marknadslönetillägg som ett led i åtgärder motiverade av svårigheten att rekrytera och behålla kvalificerade tjänstemän inom marknadskänsliga grupper i syfte att viktmakthålla myndighetens kompetens. På bl.a. liknande grunder har dessutom fördelats s.k. selektiva tillägg. Som en riktlinje för fördelningen av de selektiva medlen har utöver dessa grunder bl.a. angetts att jämställdhetsaspekten skall beaktas. Inom regeringskansliet hade i juli 1988 selektiva tillägg och marknadslönetillägg bland handläggare fördelats så att 38 % av mottagarna av selektiva tillägg var kvinnor medan motsvarande andel i fråga om marknadslönetillägg var 30 %. Till detta kommer att endast 19 % av medel som budgetåret 1987/88 utgått till handläggande departementspersonal för uppdrag i kommittéväsendet utgått till kvinnor.

Beträffande övriga punkter i programmet kan nämnas att det gjorts en enkätundersökning bland samtliga handläggare i regeringskansliet, exkl. UD, i lönegraderna närmast under chefslöneplanet. Syftet med undersökningen var bl.a. att få ett bättre underlag för insatser för en jämnare fördelning mellan manliga och kvinnliga chefer. Vidare har som ett led i jämställdhetsarbetet anordnats kurser och seminarier. I enlighet med MBA-S har samtliga departement sedan jämställdhetsprogrammet fastställdes årligen upprättat en plan för sitt jämställdhetsarbete mot bakgrund av innehållet i jämställdhetsprogrammet.

En översyn av handlingsprogrammet för jämställdhet i regeringskansliet pågår för närvarande. De långsiktiga målen för jämställdhetsarbetet skall klargöras och förslag till strategi för genomförandet redovisas.

Jämställdhetspolitiken inför 90-talet

Regeringens proposition 1987/88:105 om jämställdhetspolitiken inför 90-talet, som antagits av riksdagen i juni 1988, innehåller en femårig handlingsplan för fem olika samhällsområden med konkreta tidsbestämda mål för jämställdheten och med åtgärder för att nå dessa mål. De områden som tas upp i handlingsplanen är kvinnornas roll i ekonomin, jämställdhet på arbetsmarknaden, jämställdhet i utbildningen, jämställdhet i familjen samt kvinnors inflytande.

I propositionen definieras jämställdhetsmålet på följande sätt:

- kvinnor och män skall ha samma rättigheter, skyldigheter ochmöjligheter inom alla väsentliga områden i livet
- var och en bör ha ett arbete som ger en sådan lön att man kan svara för sin egen försörjning
- kvinnor och män bör dela ansvaret för barn och hemarbete
- båda könen bör engagera sig lika mycket i politiska, fackliga och andra gemensamma angelägenheter i arbete och samhälle

När det gäller området kvinnornas roll i ekonomin pågår utredningsarbete hos SCB och inom långtidsutredningen. Fördelningen av ekonomiska resurser mellan könen avses årligen redovisas i budgetpropositionen, och diskussioner pågår om hur detta skall genomföras. Vidare kan nämnas att frågan om arbetsvärdering och lönediskriminering kommer att ägnas ökad uppmärksamhet fr.o.m år 1989 och att initiativ planeras för att minska de könsrelaterade löneskillnaderna inom det statliga området. Likalönefrågan är också aktuell som särskilt projekt i det nordiska jämställdhetsarbetet.

Inom området jämställdhet på arbetsmarknaden har en rad åtgärder vidtagits. Bl.a. har regeringen gett arbetarskyddsstyrelsen i uppdrag att utforma handlingsprogram för arbetsmiljöinsatser inom vissa kvinnodominerade branscher, och arbetsmiljöfonden har fått i uppdrag att inrätta ett särskilt programområde för jämställdhetsfrågor. Medel har också avsatts för särskilda stödinsatser för kursdeltagare som genomgår för sitt kön otraditionell utbildning. Vidare kan nämnas att tre kommuner har valts ut som pilotkommuner för jämställdhetsarbete under en femårsperiod.

En ledningsgrupp för jämställdhetsarbetet inom utbildningsväsendet har utsetts. Gruppens uppgift är att lägga fram förslag för att uppnå målen i jämställdhetspropositionen. Regeringen har i januari 1989 gett SÖ ett uppdrag i syfte att påskynda utvecklingen mot fler kvinnliga skolledare.

Också inom områdena jämställdhet i familjen och kvinnors inflytande har vidtagits en rad åtgärder. Bl.a. föreslås i budgetpropositionen att 2,5 milj. kr. avsätts för åtgärder som syftar till att män i större utsträckning utnyttjar sin rätt till föräldraledighet. Vidare kan nämnas att jämställdhetsministern i december 1988 anslog 1,9 milj. kr. till 23 olika projekt för ökad kvinnorepresentation.

Internationella överenskommelser rörande jämställdhet mellan kvinnor och män

Sverige undertecknade den 7 mars 1980 en av FN:s generalförsamling år 1979 antagen konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (prop. 1979/80:147). För att granska vilka framsteg som gjorts vid tillämpningen av konventionen finns en kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor (CEDAW). Under 1984–1988 var Sveriges bitr. jämställdhetsombudsman Margareta Wadstein ledamot av kommittén. I enlighet med konventionens artikel 18 har den svenska regeringen år 1987 överlämnat en andra rapport till CEDAW som beskriver det svenska jämställdhetsarbetet både när det gäller lagstiftning och aktiva åtgärder för ökad jämställdhet inom olika områden. När rapporten redovisades till CEDAW uttalade kommittén ett erkännande till Sverige för de resultat som uppnåtts, vilka enligt kommittén kunde tjäna som förebild och bli modell för många länder. I detta sammanhang kan också nämnas att Sverige undertecknat ett slutdokument från FN:s kvinnokonferens i Nairobi 1985: De framåtsyftande strategierna.

ILO-konventionerna nr 100 angående lika lön för lika arbete samt nr 111 i fråga om anställning och yrkesutövning ratificerades av Sverige år 1962.

PM
Regeringens utnämningspolitik

Anmälan

Anders Björck (m) har i bilagda anmälan, *underbilaga 1*, begärt att utskottet granskar regeringens utnämningspolitik avseende chefstjänster. I anmälan har vissa utnämningar tagits upp särskilt, och vidare har anmälan kompletterats med utnämning av Lennart Bodström till ambassadör.

PM från statsrådsberedningen

Statsrådsberedningen har till utskottet överlämnat

- PM från utbildningsdepartementet ang. långtidsvikariat (Wretborn), *underbilaga 2*
- akt i ovannämnda ärende (vissa handlingar redovisas i *underbilaga 3*)
- PM från utrikesdepartementet ang. utnämning av Lennart Bodström, *underbilaga 4*

Förteckning över utnämningar

Särskild förteckning från statsrådsberedningen, *underbilaga 5*.

SVERIGES RIKSDAG

Konstitutionsutskottet
Ink. den 89-01-09
Dnr 34/89

Till Riksdagens konstitutionsutskott

Härmed anmäls till granskning regeringens utnämning av Christer Wretborn till chef för utbildningsdepartementets internationella sekretariat. Utnämningen strider mot regeringsformens 11 kap. 9 § som stadgar att "Vid tillsättning av statlig tjänst skall avseende endast fästas vid sakliga grunder såsom förtjänst och skicklighet".

Regeringen har för att ge Lennart Bodstöms nära vän Christer Wretborn ett nytt arbete förbigått sju andra välmeriterade sökande. De fackliga organisationerna har i skrivelser vädjat till regeringen att stoppa utnämningen.

Sedan regimskiftet 1982 då Sverige fick en socialdemokratisk regering har en systematisk politisering skett av verkschefstjänster m.m. I ett trettiotal fall har sådana tjänster utdelats som socialdemokratisk partibelöning.

Konstitutionsutskottet har vid tidigare tillfällen granskat regeringens utnämningspolitik vad gäller verkschefstjänster. Det verkar nu som om regeringen i och med Christer Wretborns utnämning har för avsikt att politisera också departementsrådsnivån.

Mot denna bakgrund bör riksdagens konstitutionsutskott granska hur regeringen kunde förbigå ett antal meriterade sökande för att ge Wretborn en opolitisk tjänst.

Sedan föregående granskning har flera övriga utmanande politiska utnämningar gjorts. Statssekreteraren i försvarsdepartementet Per Borg har utsetts till generaldirektör och chef för Försvarets Materielverk. Sigvard Marjasin har blivit landshövding i Örebro.

Vidare kan noteras att den ledande trojka som tvingades lämna sina poster efter spionen Berglings flykt haft sedvanlig glädje av sitt partiboksinnehav. Justitieminister Sten Wickbom har blivit landshövding i Växjö, statssekreterare Harald Fälth ambassadör i Managua och general-

direktören för kriminalvårdsstyrelsen Ulf Larsson chef för Tullverket, förmodligen med baktanken från regeringens sida att han har lättare för att hindra saker från att komma in i landet än att slippa ut.

Konsitutionsutskottet bör granska dessa och andra utnämningars förenlighet med grundlagens stadgande om att endast förtjänst och skicklighet skall vara grundande för statliga utnämningar. Statsministern och utbildningsminister Lennart Bokström bör höras av utskottet. Skulle utskottet i sin granskning finna att någon kritik inte finns att rikta mot den massiva vågen av socialdemokratiska utnämningar bör grundlagstexten rimligtvis ges en ny utformning som täcker rådande sakläge. Ett utskottsinitiativ i frågan bör i så fall tas. En möjlig formulering till grundlagstext är:

"Vid tillsättning av statlig tjänst är innehav av social-demokratisk partibok meritgundande. Därutöver må avseende fästas vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet.

Stockholm den 9 januari 1989

Anders Björck

Tillsättande av långtidsvikariat på tjänsten som departementsråd och chef för internationella sekretariatet

Departementet annonserade den 12 oktober 1988 efter intresserade sökande till ett långtidsvikariat på tjänsten som departementsråd och chef för internationella sekretariatet. Härvid anmälde sig följande personer, nämligen Dag Sebastian Ahlander, Erland Bergman, Ulf Bjurman, Jens Cavallin, Ernst Erik Ehnmark, Karl Gunnar Lidström, Brita Lundh, Anders Tyndahl och Christer Wretborn.

Frågan om utannonsering och intervjuer m.m. hanterades helt enligt den praxis som man tidigare tillämpat inom utbildningsdepartementet. Först diskuterades vilka som i den aktuella situationen behövde intervjuas för att man skulle få tillräckliga kunskaper om dem, varvid arbetsgivaren prioriterade ett fåtal av de sökande och personalorganisationerna prioriterade ett annat fåtal. Parterna enades slutligen om att intervjua åtta kandidater. Som förberedelse för intervjuerna gick de sökandes handlingar igenom. Vid intervjuerna behandlades vederbörandes person, yrkesbakgrund i olika avseenden, språkkunskaper och inställning i chefsfrågor m.m. Efter intervjuerna gjorde parterna tillsammans en grundläggade bedömning av de sökande varvid enighet förelåg om att vissa av kandidaterna var mindre meriterade än de övriga i fråga om internationella meriter, chefsegenskaper och sakkunskap. De som kvarstod till den fortsatta prövningen var Ahlander, Bergman, Lidström, Lundh och Wretborn.

Personalorganisationerna framförde att Ahlander var deras främste kandidat.

Departementschefens ställningstagande till förmån för Wretborn föregicks av en helhetsbedömning av de olika kandidaterna, varvid dessas starka och svaga sidor bedömdes. De olika kandidaterna hade alla en omfattande internationell meritering men med varierande inriktning. Var och en kunde betraktas som specialist inom något område. När det gällde erfarenheter från U:s område framstod kandidaterna som olika. Att Wretborn hade den bredaste bakgrunden och bästa meriteringen på utbildningsområdet och när det gäller kunskaper om svensk arbetsmarknad och samhällsliv i allmänhet fällde därvid avgörandet. Han hade bättre förutsättningar än de övriga att delta i beredningen av de frågor som förväntades bli aktuella för internationella sekretariatet som en integrerad del av utbildningsdepartementet.

Genom beslut den 1 december 1988 förordnade regeringen Wretborn att inneha långtidsvikariat på den utannonserade tjänsten.

Kopia

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

FÖRORDNANDE 18 a

1988-12-01 Dnr 3573/88

Planeringschefen Christer Wretborn
Västanvägen 9
146 00 TULLINGE

Tillsättande av långtidsvikariat på en tjänst som departementsråd i utbildningsdepartementet

Regeringen förordnar planeringschefen i utbildningsdepartementet Christer Wretborn, 450325-1938, att inneha långtidsvikariat på en tjänst som departementsråd i utbildningsdepartementet. Förordnandet skall gälla fr.o.m. den 1 december 1988 tills vidare, dock längst så länge departementsrådet Anders Arfwedson är tjänstledig och t.f. departementsrådet Ernst Erik Ehnmark är partiellt tjänstebefriad.

Förordnandet omfattas av chefslöneavtalet.

Statens chefslönenämnd fastställer lönen.

På regeringens vägnar

Lennart Bodström

Nils Bergsten

Kopians överensstämmelse
med originalet intygas

Kopia till

finansdepartementet
civildepartementet
statens chefslönenämnd
FK (4)
Arfwedson
Ehnmark

Doss

Kopia

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

FÖRORDNANDE

1988-10-05

Dnr 3328/88

Planeringschefen Christer Wretborn
Västanvägen 9
146 00 TULLINGE

§ P 87

Göromålsförordnande inom utbildningsdepartementet

Utbildningsdepartementet förordnar planeringschefen i departementet Christer Wretborn, 450325-1938, att fortfarande, räknat fr.o.m. den 1 oktober 1988 tills vidare, dock längst t.o.m. den 30 november 1988, under vilken tid tf. departementsrådet i departementet Ernst Erik Ehnmark är partiellt tjänstebefriad, bestrida göromål som ankommer på innehavare av tjänst som departementsråd i departementet.

Statens chefslönenämnd fastställer lönen.

På utbildningsdepartementets vägnar

Lennart Bodström

Nils Bergsten

Kopians överensstämmelse
med originalet intygas

Kopia till

FK (2)
statens chefslönenämnd
Ehnmark

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

INTRESSEANNONSERING
1988-10-12

Ett långtidsvikariat på en tjänst som

DEPARTEMENTSRÅD och CHEF FÖR INTERNATIONELLA SEKRETARIATET i

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

blir ledigt den 1 december 1988.

Sekretariatet

1. biträder med planering och samordning av informations- och erfarenhetsutbyte med andra länder, bilateralt eller inom internationella organisationer,

2. förbereder och medverkar vid förhandlingar rörande internationella frågor inom departementets sakområden,

3. handlägger frågor inom sakområdet internationellt kulturellt samarbete,

4. är departementets kontaktorgan med utrikesdepartementet.

Upplysningar om tjänsten lämnas av statssekreteraren Gunnar Svensson, tel. 763 1814 eller departementsrådet Hans Strandell, tel. 763 1808.

Fackliga företrädare i departementet är för SACO/SR Björn Rosén, tel. 763 1744, och för DT-U departementssekreteraren Ingemar Lindskoug, tel. 763 1787.

Intresseanmälan, märkt med ref.nr. 24/88, med meritförteckning, betygsavskrifter och övriga handlingar som sökande önskar åberopa skall ha inkommit till utbildningsdepartementet, 103 33 STOCKHOLM senast den 26 oktober 1988.

De flesta chefer inom departementet är män. Departementet ser därför gärna kvinnliga sökande.

Pressmeddelande

MEDDELANDE TILL PRESS, RADIO OCH TV

1988-11-24

REGERINGEN KÖR ÖVER DEN EGNA PERSONALEN !

Kontakt-personer:
Gunnar Johanson
ST;7905362
Per Henriksson
JUSEK;6631370

Regeringen avser att mot en enad personal tillsätta Christer Wretborn på tjänsten som chef för det internationella sekretariatet inom utbildnings-departementet. Samtidigt vägrar departementet att klargöra vilka arbetsuppgifter nuvarande innehavare av tjänsten skall få, trots löfte om likvärdiga uppgifter.

-Turerna kring den här frågan är upprörande, säger personalorganisationerna inom regeringskansliet. Vi har länge varit missnöjda med förhållandena inom utbildningsdepartementet, men nu har kulmen nåtts. Regeringskansliets särart som arbetsplats får inte innebära att alla fackliga grundvärderingar åsidosätts. Vi har stor respekt för det politiska arbetet men regeringskansliet måste så långt möjligt i övrigt likställas med andra statliga arbetsplatser. Här har utvecklingen tyvärr gått i motsatt riktning, avslutar personalens företrädare.

ST har därför idag vädjat till civilministern i hans egenskap som huvudman för regeringskansliets arbetsgivarfunktion, så den uppkomna situationen kan lösas.

Bakgrunden till dagens situation är att utbildningsministern Lennart Bodström i våras inrättade en särskild samordningsfunktion för det europeiska samarbetet inom utbildning, forskning och kultur. Uppgiften ålades Ernst Erik Ehnmark, t.f. chef för det internationella sekretariatet. Han lämnade då chefstjänsten för en bestämd period, och genom särskilt beslut förordnades planeringschefen Christer Wretborn att uppehålla tjänsten under Ehnmarks frånvaro.

När tiden för Ehnmarks förordnande löpte ut i början av oktober, beslöt utbildningsministern, utan kontakt med Ehnmark, att förlänga hans ledighet från chefstjänsten på obestämd tid. Samtidigt förlängdes Wretborns förordnande till den 30 november 1988. Samtidigt utlystes också tjänsten som chef för det internationella sekretariatet och i annonsen angavs att tjänsten blir ledig den 1 december 1988.

Tjänsten söktes av flera kvalificerade tjänstemän inom regeringskansliet, och de lokala facken enades om en kandidat från UD. Vid överläggningar stod dock departementsledningen fast vid att Wretborn skulle förordnas, trots att facken satt flera andra sökande före.

-Det är upprörande att regeringen avser förordna Wretborn mot personalens vilja. Lika upprörande är det att nuvarande innehavares framtida uppgifter inte är preciserade. Det säger såväl de lokala facken i regeringskansliet som huvudorganisationerna TCO-S och SACO/SR. Vi är tvingade att vända oss till civilministern, eftersom det inte gått att föra konstruktiva samtal med utbildningsministern i dessa frågor, tyvärr.

Statstjänstemannaförbundet

Statsrådet Bengt K.A. Johansson
Civildepartementet

103 33 STOCKHOLM

Datum	Vår referens	Er referens
1988-11-24	Dnr FA 2 242/88	

Tillsättning av tjänst som departementsråd inom utbildningsdepartementet

Statstjänstemannaförbundet har sedan en längre tid sökt klara ut en situation som uppkommit inom utbildningsdepartementet vad gäller tjänsten som chef för det internationella sekretariatet. Trots att alla frågor inte klarats ut, har utbildningsministern anmält sin avsikt att föra ärendet till beslut vid regeringssammanträdet den 30 november 1988.

Bakgrunden är att utbildningsministern i våras inrättade en särskild samordningsfunktion för det europeiska samarbetet inom utbildning, forskning och kultur. Uppgiften ålades t.f. departementsrådet Ernst Erik Ehnmark och han erhöll partiell tjänstebefrielse från chefsskapet för det internationella sekretariatet fram till den 1 oktober 1988. Samtidigt förordnades Christer Wretborn att bestrida göromålen som chef för IS. Till grund för Ehnmarks uppgifter låg en promemoria från utbildningsministern. Promemorian kodifierades dock aldrig genom ett formellt beslut. När tiden för förordnandenas slutdatum närmade sig tog såväl Ehnmark som ST kontakt med utbildningsministern för att klara ut villkor m.m. inför framtiden. Så småningom uppkom enighet om att förlänga Wretborns förordnande ytterligare två månader och under den tiden skulle Ehnmarks situation klaras ut och samtidigt skulle tjänsten som chef för IS (långtidsvikariat) utlysas med tänkt tillträde den 1 december 1988.

När vi nu närmar oss den 1 december är situationen för Ehnmark alltjämt oklar vad gäller precisering av uppgifter, förhållande till olika sakenheter m.m. Enligt STs mening måste fortsatt partiell tjänstebefrielse för Ehnmark grundas på att han tilldelats likvärdiga uppgifter med de han hade som chef för IS. Det senaste förlängningsbeslutet om tjänstebefrielse har dessutom fattats utan föregående kontakt med Ehnmark. Klareras inte Enhmarks uppgifter blir effekten att han i praktiken erhållit en annan anställning, vilket enligt JO-uttalande 1985-11-26 (Dnr 2379-1983) inte är tillåtet. Detta har vi också uppmärksammat utbildningsministern på.

Till det sagda kommer att utbildningsministern anmält sin avsikt att tillsätta tjänsten som chef för IS med en sökande som avvisats av såväl ST som SACO/SR i regeringskansliet. Personalorganisationerna är ense om vilken av de sökande som bör förordnas och har dessutom flera andra sökanden före den av utbildningsministern förordade kandidaten. Enligt STs mening är det ytterst angeläget att personalen vid IS ges arbetsro och klara förutsättningar inför framtiden; den "turbulens" som varit rådande under denna period måste snarast övergå i en lugn och trygg situation. Hur framtiden skall gestalta sig påverkas givetsvis av valet av chef. Personalens uppfattning bör väga tungt i detta sammanhang.

ST hemställer att civilministern, som huvudman för regeringskanslets förvaltningskontor - det gemensamma förvaltnings- och arbetsgivarorganet inom RK - vidtar de mått och steg som erfordras för att lösa den uppkomna situationen inom utbildningsdepartementet innan beslut om tillsättning av tjänsten som chef för IS fattas.

Med vänlig hälsning
STATSTJÄNSTEMANNAFÖRBUNDET

Gunnar Johansson

Kopia: utbildningsministern
ST-DT
SACO/SR-föreningen i RK
TCO-S
JUSEK

UTRIKESDEPARTEMENTET
Administrativa avdelningen
Första enheten
Handläggare: S Carlsson A 1/H

PROMEMORIA

1989-03-08

Delges:

Kabinettssekreteraren

Lennart Bodströms tjänstgöring i utrikesförvaltningen

1. Ambassadör Axel Edelstam, Oslo, begärde i skrivelse den 11 oktober 1988 att få kvarstå i tjänst som sändebud i Olso till 66 års ålder. som skäl angavs bl.a. att tjänstgöringstiden i Oslo skulle bli kort för Edelstam, som tillträdde sin nuvarande befattning 1987, i händelse av avgång med pension redan vid 65 års ålder.

2. Expeditionschefen besvarade den 31 oktober Edelstams framställning. I svaret hänvisades till tidigare fattat principbeslut att myndighetschefer i utrikesförvaltningen skall hemförflyttas vid 65 års ålder. Det klargjordes att någon avsikt att medge ett undantag i Edelstams fall inte fanns. Svaret innebär att Edelstams tjänstgöring i Oslo avslutas med utgången av augusti månad i år.

3. Statsministern tillkännagav den 26 januari 1989 att regeringen avsåg utse föutvarande utrikesministern, statsrådet Lennart Bodström till befattningen som sändebud i Oslo.

4. Statsrådet Bodström förordnades den 16 februari att fr.o.m. den 27 januari 1989 tills vidare med ställning som ambassadör vara tjänsteman i utrikesförvaltningen och stå till chefens för utrikesdepartementet förfogande. Bodström skall förbereda sig för kommande utlandsstationering. Han har vidare den 7 februari förordnats att vara ordförande i utredningen om tjänstehandel med Sydafrika m.m.

5. Ambassaden i Oslo instruerades den 2 februari att begära agremang för Lennart Bodström som sändebud i Oslo.

STATSRÅDSBEREDNINGEN 1989-03-17 1400/89
Rättschefen

Konstitutionsutskottet
Ink. den 17 Mars 89
Dnr B 457/89

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Förteckningar till konstitutionsutskottets granskningsärende om utnämningspolitiken

I rubricerade ärende överlämnas härmed bifogade förteckningar upprättade inom statsrådsberedningen och utrikesdepartementet.

Enligt uppdrag
Johan Hirschfeldt

STATSRÅDSBEREDNINGEN

Telefon

Landshövdingeutnämningar 1976 - 1989 16/3)

(Förlängda förordnanden har inte tagits med.)

1976

1977

Gunnar Helén	AB-län
Astrid Kristensson	G-län
Bengt Norling	S-län
Harald Pettersson	Z-län

1978

Carl Persson	N-län
Göte Fridh	P-län
Sven Johansson	AC-län

1979

Lennart Sandgren	L-län
Johannes Antonsson	N-län
Carl Persson	O-län

1980

Ingemar Mundebo	C-län
Bengt Gustavsson	D-län
Göte Svensson	E-län

1980, forts.

1980, forts.

Gösta Gunnarsson	F-län
Lars Westerberg	I-län
Åke Norling	O-län
Elvy Olsson	T-län
Osborne Bartley	U-län
Ingvar Gullnäs	W-län

1981

Eric Krönmark	H-län

1982

Erik Hammarsten	BD-län

1983

Britt Mogård	G-län

1984

Claes Elmstedt	I-län
Bertil Göransson	M-län
Sven Heurgren	Z-län

1985

Lennart Sandgren	AB-län
Einar Larsson	L-län
Karl-Lennart Uggla	U-län
Curt Boström	BD-län

1[illegible]

Björn Molin	N-län
Lennart Orehag	R-län
Lilly Hansson	W-län
Lars Ivar Hising	X-län
Hans Alsén	C-län
Rolf Wirtén	E-län

1988

Sten Wickbom	G-län
Sigvard Marjasin	T-län

1989

Carl Johan Åberg	U-län

STATSRÅDSBEREDNINGEN

Rättschefen

Utnämningar av generaldirektörer 1976 - 1989 (16/3)

1976

Sven Heurgren	Konsumentverket

1977

Jan Freese	Datainspektionen
Tony Hagström	Televerket
Lars Ag	SMHI
Lennart Sandgren	Byggnadsstyrelsen
Ingvar Lindström	Statens jordbruksnämnd
Bengt Johansson	Bostadsstyrelsen
Henric Bildt	Statens provningsanstalt
Arne Aldestam	Statens förhandlingsråd

1978

Bengt Furbäck	Statens järnvägar
Carl-Olof Ternryd	Vägverket
Lars Peterson	Trafiksäkerhetsverket
Göran Steen	Statens haverikommission
Birgitta Ulvhammar	Skolöverstyrelsen

1979

Anders Forsse	SIDA
Axel Wallén	Exportkreditnämnden
Gunnar Nordbeck	Överstyrelsen för ekonomiskt för svar

1979, forts.

1979, forts.

Barbro Westerholm	Socialstyrelsen
Lennart Nilsson	Statistiska centralbyrån
Karl-Lennart Uggla	Statens arbetsgivarverk (1970)
Börje Hårdefelt	Statens arbetsmarknadsnämnd
Urban Rosenblad	Statens institut för personal-utveckling

1980

Gunnar Söder	Kommerskollegium
Jan Eriksson	Luftfartsverket
Claes-Eric Norrbom	Transportrådet
Hans Löwbeer	Byggnadsstyrelsen
Thord Palmlund	Statens invandrarverk
Lars Nordström	Statens kärnkraftsinspektion
Lennart Schotte	Domänverket

1981

Gunnar Petri	Försvarets rationaliserings-institut
Sven Olof Olin	Flygtekniska försöksanstalten
Karl-Gustav Scherman	Riksförsäkringsverket
Kaj Janérus	Sjöfartsverket
Lennart Grebäck	Skolöverstyrelsen

1982

Alf Resare	Försvarets civilförvaltning
Carl-Olof Jernryd	Försvarets materielverk
Per Anders Örtendahl	Vägverket

1982, forts.

1982, forts.

Bengt Johansson	Luftfartsverket
Hans Sandebring	Statens väg- och trafikinstitut
Åke Hallman	Statens pris- och kartellnämnd
Gunnar Bengtsson	Statens strålskyddsinstitut
Arne Wesslén	Sveriges geologiska undersökning

1983

Eric Pettersson	Fortifikationsförvaltningen
Bertil Zachrisson	Postverket
Björn Eriksson	Generaltullstyrelsen
Lennart Nilsson	Riksskatteverket
Laila Freivalds	Konsumentverket
Allan Larsson	Arbetsmarknadsstyrelsen
Bengt Åke Berg	Statens industriverk
Carl Tham	Statens energiverk
Olof Hörmander	Statens kärnkraftsinspektion
Bo Hedström	Domänverket
Sven-Eric Nilsson	Kammarkollegiet
Karl-Lennart Uggla	Statskontoret
Sten Johansson	Statistiska centralbyrån
Birger Bäckström	Statens arbetsgivarverk
Olof Bergvall	Statens löne- och pensionsverk

1984

Lars-Erik Tammelin	Försvarets forskningsanstalt
Jan Hagberg	Trafiksäkerhetsverket
Lars Hillbom	Statens pris- och kartellnämnd
Billy Olsson	Centrala studiestödsnämnden
Jim Widmark	Statens lantmäteriverk
Lars Jeding	Statens institut för personal-utveckling

1985

Carl Tham	SIDA
Bo Rybeck	Försvarets forskningsanstalt
Pär Kettis	Försvarets radioanstalt
Maj-Britt Sandlund	Socialstyrelsen
Björn Hägglund, t.f.	Skogsstyrelsen
Berit Rollén	AMU-styrelsen
Nore Sundberg	Statens industriverk
Hans Rode	Statens energiverk
Carl-Erik Nykvist	Vattenfallsstyrelsen
Claes Bankvall	Statens provningsanstalt
Sten Niklasson	Patent- och registreringsverket
Rune Nyman	Affärsverket FFV
Claes Örtendahl	Statskontoret
Odd Engström	Riksrevisionsverket
Olle Göransson	Trafiksäkerhetsverket (7/11 1985-12/12 1985)

1986

Lars Åhlén	Domstolsverket
Mats Börjesson	Datainspektionen
Ragnar Sohlman	Exportkreditnämnden
Lars Bertil Persson	Flygtekniska försöksanstalten
Lennart Myhlback	Statens räddningsverk
Jan Brandborn	Trafiksäkerhetsverket
Erland Ringborg	Skolöverstyrelsen
Arne Kardell	Statens livsmedelsverk
Kerstin Niblaeus	Kemikalieinspektionen
Allan Johansson	Lantbruksstyrelsen
Sivert Andersson	Arbetarskyddsstyrelsen
Hans Löwbeer	Bankinspektionen
Edmund Gabrielsson	Försäkringsinspektionen
Lars Ag	Byggnadsstyrelsen
Bert Ekström	SMHI
Ingemar Mundebo	Riksrevisionsverket
Olof Forssberg	Statens haverikommission

1987

Ulf Larsson	Kriminalvårdsstyrelsen
Jan Hartlén	Statens Geotekniska Institut
Kjell A. Mattsson	Fiskeristyrelsen
Christina Rogestam	Statens invandrarverk
Jörgen Holgersson	Statens Pris- och Kartellnämnd
Björn Weibo	Kriminalvårdsstyrelsen (tillträder 10 december 1987)
Birgit Erngren	Styrelsen för teknisk utveckling
Gösta Blücher	Plan- och bostadsverket
Ingvar Ehrling	Försvarets rationaliseringsinstitut

1988

Stig Larsson	Statens Järnvägar
Ulf Dahlsten	Postverket
Lars Eggertz	Trafiksäkerhetsverket
Per Borg	Försvarets materielverk
Leif Sjöström	Kustbevakningen
Jan Olof Carlsson	Sveriges geologiska undersökning
Jan Brandborn	Banverket
Ulf Larsson	Civildepartementet
Ulf Larsson	Generaltullstyrelsen

1989

Axel Edling	Konsumentverket
Carl-Lennart Uggla	Civildepartementet

REGERINGSKANSLIET
Rättschefen

Utnämningar av JK, RÅ, rikspolischef, ÖB och försvarsgrenschefer 1976 - 1989 (16/3)

JK

Ingvar Gullnäs	1973-80;
(Bengt Hamdahl	1980-jan. 1987)
Hans Stark	1987-

RÅ

(Holger Romander	1966-78)
Magnus Sjöberg	1978-

Rikspolischef

Holger Romander	1978-87	
Nils E. Åhmansson	1988-1988	(utnämnd 1987)
Björn Eriksson	1988 (20/10)-	

ÖB

(Stig Synnergren	1970-78)
Lennart Ljung	1978-86
Bengt Gustafsson	1986-

Chefen för armén

(Carl Erik Almgren	1969-76)
Nils Sköld	1976-84
Erik Bengtsson	1984-

Chefen för marinen

(Bengt Lundvall	1970-78)
Per Rudberg	1978-84
Bengt Shuback	1984-

Chefen för flygvapnet

(Dick Stenberg	1973-82)
Sven-Olof Olson	1982-88
Lars-Erik Englund	1988-

PM
Granskningsärende 1988/89:15 angående rättspsykiatriska undersökningar

Anmälan

Karin Ahrland och Daniel Tarschys (fp) har i en skrivelse den 27 juli 1988 begärt att utskottet granskar socialminister Gertrud Sigurdsens handläggning av ärenden avseende den rättspsykiatriska verksamheten de senaste åren. I anmälan konstateras att en rättspsykiatrisk undersökning enligt lag skall genomföras inom sex veckor men att detta sedan länge inte har kunnat ske. Enligt anmälarna är regeringen ansvarig för att den rättspsykiatriska verksamheten i flera år inte har kunnat bedrivas lagenligt. Härigenom har många enskilda människor vållats lidande och en rad överträdelser förorsakats av de rättsregler som gäller för brottmål. Frihetsberövanden har inträffat som inte står i överensstämmelse med svensk lag och sannolikt inte heller med Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna. Anmälarna anför vidare att socialministern inte har varit okunnig om konsekvenserna av regeringens underlåtenhetssynder. Dessa har påtalats i upprepade framställningar från justitieombudsmannen och socialstyrelsen, i ett skarpt formulerat yttrande av riksdagens justitieutskott, i upprepade betänkanden från riksdagens socialutskott och senast i en skrivelse från kriminalvårdsstyrelsen. Trots dessa varningar har regeringen enligt anmälarna genom en restriktiv anslagspolitik gradvis försämrat betingelserna för de rättspsykiatriska stationerna och klinikerna. Anmälarna pekar bl.a. på att i budgetarna för 1987/88 och 1988/89 äskades anslag enligt det s.k. huvudalternativet, dvs. en neddragning med 2 % i reala termer, och att socialministern i 1988 års budgetproposition betecknade den rättspsykiatriska undersökningsorganisationen som överdimensionerad i förhållande till sina nuvarande uppgifter.

Den 7 november 1988 besvarade socialministern interpellation 1988/89:21 samt frågorna 1988/89:105 och 149 om den rättspsykiatriska verksamheten (prot. 1988/89:18, 12 §).

Statsrådsberedningen överlämnade den 9 november 1988 en promemoria som upprättats inom socialdepartementet, *bilaga A 16.*

Den 9 december 1988 besvarade socialministern interpellation 1988/89:83 och frågorna 1988/89:235 och 293 om den rättspsykiatriska verksamheten (prot. 1988/89:49, 18 §).

Den 26 januari 1989 beslutades vissa förändringar av regeringens sammansättning. Med verkan från den 30 januari 1989 entledigades bl.a. Gertrud Sigurdsen.

STATSRÅDSBEREDNINGEN 1988-11-07 3970/88
Rättschefen

Konstitutionsutskottet
Ink. den 88-11-09
Dnr B 92/88

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Svar i anledning av Daniel Tarschys och Karin Ahrlands anmälan till konstitutionsutskottet angående köer inom den rättspsykiatriska verksamheten (KU:s dnr B 65/88)

Härmed överlämnas en inom socialdepartementet upprättad promemoria (bilaga) i rubricerade ärende. Departementets kontaktman i ärendet är departementssekreteraren Svante Pettersson.

Enligt uppdrag

Johan Hirschfeldt

SOCIALDEPARTEMENTET 1988-09-30
S-enheten
Svante Pettersson

Underlagsmaterial med anledning av Daniel Tarschys och Karin Ahrlands anmälan till konstitutionsutskottet ang. köer inom den rättspsykiatriska verksamheten .

I det följande redovisas vissa uppgifter med anledning av KU-anmälan av den rättspsykiatriska verksamheten. Inledningsvis kommenteras olika punkter i anmälan. Därefter berörs utgångspunkterna för de åtgärder som avses vidtas under hösten 1988 samt i ett längre perspektiv och avslutningsvis lämnas vissa statistiska uppgifter om utvecklingen under senare år.

Kommentarer till anmälan

Anmälan till KU avser regeringens agerande vad gäller insatser för att i ett kortare perspektiv tillse att de rättspsykiatriska undersökningarna kan utföras inom den lagstadgade maximitiden på sex veckor och att häktesköer skall undvikas. Regeringen har i olika sammanhang angivit att den delar den kritik som framförs om rådande förhållanden och regeringen har också - inom sitt kompetensområde - vidtagit de åtgärder som den bedömt möjliga och lämpliga att genomföra.

Sammanfattningsvis har följande åtgärder vidtagits:

1-Regeringen har givit socialstyrelsen i uppdrag att genomföra olika åtgärder för att uppnå en effektivisering inom befintlig organisation fr.a. i syfte att uppnå genomsnittligt kortare undersökningstider,

2-På regeringens uppdrag har statens förhandlingsnämnd träffat avtal med Östergötlands läns landsting och Västerbottens läns landsting om en särskild undersökningsverksamhet avseende häktade undersökningsfall i anslutning till de rättspsykiatriska stationerna inom dessa landsting, totalt har 26 undersökningar utförts i denna verksamhet,

3-Anslaget till de rättspsykiatriska klinikerna och stationerna räknades för innevarande budgetår upp med ca 3,5 milj. kr. så som den enda mer betydande anslagsförstärkningen inom socialdepartementets ansvarsområde inför innevarande budgetår.

Eftersom rådande missförhållanden har en komplicerad bakgrund och till vilken de åtgärder som vidtas måste relateras finns skäl att något mer utförligt redogöra för de överväganden som ligger till grund för regeringens val av åtgärder.

Det grundläggande förhållande som skapar nuvarande problem är att de rättspsykiatriska undersökningarna genomsnittligt tar allt för lång tid att utföra. Regeringen har därför i första hand eftersträvat att angripa problemen genom insatser för att öka antalet undersökningar som utförs inom befintlig organisation.

Som en illustration till att kortare undersökningstider spelar en avgörande roll för möjligheterna att öka antalet undersökningar inom befintlig organisation kan konstateras att den genomsnittliga undersökningstiden för häktade undersökningsfall år 1987 var 44 dagar vilket skall jämföras med den maximitid om sex veckor eller 42 dagar som anges i lagstiftningen. För varje vecka som denna genomsnittliga undersökningstid kan reduceras skulle drygt 75 ytterligare undersökningar kunna utföras med befintliga vårdavdelningsresurser.

Som en ytterligare illustration till att regeringen bedömer åtgärder inom detta område som centrala kan konstateras att den genomsnittliga undersökningstiden uppvisar betydande variationer mellan de fyra klinikerna som utför undersökningar på häktade. Den klinik som år 1987 hade de kortaste undersökningstiderna hade en genomsnittlig undersökningstid som uppgick till 36 dagar medan kliniken med de längsta tiderna hade en genomsnittlig undersökningstid om 49 dagar.

För att ge en indikation på de effekter som skulle kunna uppnås om undersökningstiden kortades kan nämnas att den befintliga organisationen skulle kunna utföra 90 ytterligare undersökningar på häktade utöver de drygt 400 som utfördes år 1987 under förutsättning att alla kliniker hade samma undersökningstider som kliniken med de kortaste undersökningstiderna. Härvid bör vidare nämnas att skillnaderna inte kan förklaras av olikheter i resurstilldelning. Den klinik, som har de kortaste undersökningstiderna, är också den som under senare år har lyckats bäst med att bedriva sin verksamhet i enlighet med den ekonomiska budget som klinikerna upprättar i samverkan med socialstyrelsen.

De uttalanden i 1987 års budgetproposition om att organisationen är överdimensionerad som det refereras till i anmälan skall ses mot denna bakgrund. I sina insatser för att åtgärda problemen inom rättspsykiatrin har regeringen gjort den bedömningen att ett mer generellt resurstillskott i form av fler vårdplatser m.m. vid klinikerna inte garanterat ger en utveckling mot kortare undersökningstider. Detta mot bakgrund av att det redan i dagsläget är mycket problematiskt att rekrytera kompetent undersökningspersonal och som har erfarenhet av att utföra rättspsykiatriska undersökningar. Mot denna bakgrund är det också angeläget att den befintliga organisationen kan koncentrera sina utvecklingsinsatser till att avse frågor om hur undersökningarna kan vidareutvecklas och effektiviseras. Vidare bör härvid poängteras att dagens lagstiftning innebär att undersökningar enbart kan utföras i anslutning till det statliga undersökningsväsendet, d.v.s. i princip inte inom den angränsande psykiatriska hälso- och sjukvården.

I sammanhanget bör emellertid påpekas att regeringen i anslutning till 1987 års budgetproposition genomförde en uppräkning av anslaget till de rättspsykiatriska klinikerna och stationerna. Denna uppräkning avsåg dock inte att finansiera någon utökning av organisationen utan syftade istället till att klart definiera den basnivå utifrån vilken effektiviseringsåtgärderna skall bedrivas.

Som alternativ till att tillföra befintlig organisation ytterligare resurser för att arbeta av köerna valde regeringen - mot bakgrund av vad som ovan anförts - att starta en verksamhet utanför de nuvarande klinikerna. Under våren och sommaren 1987 stabiliserades häktesköerna på en nivå om ca 30 personer. Bedömningen var att de insatser som socialstyrelsen vidtagit började ge effekt och att en tillfälligt utökad undersökningsverksamhet borde kunna medföra att en balanserad situation skulle kunna uppnås. Regeringen uppdrog således till statens förhandlingsnämnd att träffa avtal med Östergötlands och Västerbottens läns landsting om att bedriva en särskild verksamhet i anslutning till de rättspsykiatriska stationerna som är lokaliserade till dessa landsting. I denna verksamhet har 26 undersökningar på häktade undersökningsfall utförts. Erfarenheterna är positiva och den genomsnittliga undersökningstiden för dessa undersökningsfall uppgår till 31 dagar.

Denna särskilda verksamhet har genomförts under våren 1988. Fram t.o.m. mars skedde också en förbättring av situationen. Därefter har dock häktesköerna återigen ökat.

Betraktas utvecklingen i ett något längre perspektiv kan dock konstateras - som framgår av bilagda statistikuppgifter - att det varit möjligt att öka antalet undersökningar som utförts och att balansen mellan utförda och beställda undersökningar successivt kunnat förbättras. Härvid kan betonas att variationerna i antalet beställda undersökningar olika månader emellan utgör ett utomordentligt stort problem vad gäller den rättspsykiatriska organisationens möjligheter att fullgöra verksamheten i enlighet med vad lagstiftningen anger. Antalet nya förordnanden om undersökning varierar från mindre än 30 under januari och augusti till runt 60 under mars, juni och oktober. Ett jämnare inflöde av i domstol beslutade undersökningar skulle sålunda i sig medföra en reduktion av antalet personer som väntar på undersökning. Socialstyrelsen avser att uppta överläggningar med domstolsverket rörande dessa frågor.

Socialstyrelsen har initierat riktade insatser för att komma tillrätta med de problem som uppstått under sommaren 1988 efter en rad underhandskontakter mellan departementet och styrelsen under våren 1988. Regeringen följer noga utvecklingen och avser att upprätthålla en beredskap att snabbt vidta nödvändiga åtgärder.

Utgångspunkter för en reformering av den rättspsykiatriska verksamheten

Problemen vad gäller långa undersökningstider m.m. inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet har en mycket lång historia. Regeringen förberder en betydande reform beträffande den rättspsykiatriska verksamheten inklusive närliggande områden. Detta reformarbete har nära anknytning till de problem som behandlas i KU-anmälan och i det följande redogörs kortfattat för bakgrunden till och inriktning av arbetet. Vidare berörs frågor om insatser som kan komma att vidtas i ett kortare perspektiv.

Det moderna systemet med rättspsykiatriska undersökningar infördes i början av 1930-talet. Redan från början uppstod väntetider och år 1952 tillsattes den utredning som drog upp riktlinjerna för dagens rättspsykiatriska organisation. Utredningen angav att de dåvarande problemen skulle lösas genom en starkare anknytning av rättspsykiatrin till annan psykiatrisk verksamhet.

År 1961 beslutade riksdagen om principerna för organisationen. Dessa har genomförts med det väsentliga undantaget att anknytningen till angränsande sjukvård inte kunnat uppnås till följd av att den tidigare statliga mentalvården övergick till landstingen år 1967.

Problemen med de långa undersökningstiderna har också kvarstått. År 1971 tillkallades den s.k. Bexeliuskommitten med en av sina huvuduppgifter att föreslå förbättringar för att komma tillrätta med bristerna inom rättspsykiatrin. I kommittens betänkande rsom avlämnades år 1977 konstateras att en närmare samordning mellan vård och undersökningar måste genomföras. Betänkandet överlämnades efterhand till socialberedningen och socialstyrelsen och frågor om den rättspsykiatriska verksamheten behandlades i anslutning till överväganden om socialstyrelsens omorganisation. Gabriel Romanus förutskickade som föredragande statsråd i prop. 1979/80:6 att förhandlingar skulle inledas med sjukvårdshuvudmännen om att dessa skulle ta över huvudmannaskapet för de rättspsykiatriska undersökningarna.

Efter regeringsskiftet år 1982 lämnades tilläggsdirektiv till den då sittande socialberedningen, vilken år 1984 avlämnade sitt betänkande Psykiatrin, tvånget och rättssäkerheten. Inom regeringskansliet har därefter ett omfattande beredningsarbete bedrivits som omfattar såväl ny psykiatrisk tvångsvårdslagstiftning och nya bestämmelser vad gäller den straffrättsliga behandlingen av psykiskt störda lagöverträdare som frågor om organisation av den rättspsykiatriska verksamheten. Regeringen gav vidare statens förhandlingsnämnd år 1985 i uppdrag att förhandla om ett överförande av den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten till landstingskommunerna.

Ett samlat program avses kunna presenteras under hösten 1988 eller våren 1989. Vad beträffar den rätts-psykiatriska verksamheten innebär de förändringar av lagstiftningen som förbereds att undersökningsförfarandet skall förenklas och att det skall utföras snabbare. Avsikten är att ansvaret för att utföra undersökningarna skall övergå till sjukvårdshuvudmännen och att verksamheten skall samordnas med angränsande vårdområden inom hälso- och sjukvården. Enligt regeringens bedömning är en reformering av verksamheten enligt dessa riktlinjer nödvändig för att varaktiga förutsättningar för en fungerande undersökningsverksamhet skall kunna skapas.

Avlutning

Regeringens insatser för att komma tillrätta med de allvarliga problemen inom rättspsykiatrin genomförs således med två parallella ansatser. Å ena sidan eftersträvas en ökad effektivitet inom de ramar som den nuvarande organisationen och lagstiftningen ger. Å den andra sidan förbereds en genomgripande reformering av verksamhetsområdet som helhet och där målet är att i grunden förändra de strukturer som förorsakat att den rättspsykiatriska verksamheten kontinuerligt varit ett problemområde under mer än 50 år.

Den situation som f.n. råder har alltså en mycket speciell bakgrund och karaktär. Det långsiktigt inriktade reformarbetet innefattar ett komplicerat lagstiftningsarbete och där förändringarna av de olika lagarna måste samordnas. En vital förutsättning för reformens genomförande är vidare att en förhandlingsuppgörelse kan träffas med sjukvårdshuvudmännen. Ytterligare insatser för att bemästra kösituationen måste samordnas och anpassas till detta. Regeringens bedömning är därför att den kanske viktigaste åtgärden för att också i det kortare perspektivet angripa köproblematiken blir att ett samlat förslag till framtida utformning av verksamheten kan presenteras. Att så är fallet understryks av att en fortsatt osäkerhet inom den rättspsykiatriska organisationen om den framtida utformningen och inriktningen av verksamheten inte torde gynna en positiv utveckling av den rättspsykiatriska verksamheten.

Sammanfattningsvis vill regeringen framhålla att den bedrivit ett mycket aktivt arbete för att åtgärda den mindre tillfredställande situationen inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet. De åtgärder som varit möjliga och lämpliga att genomföra vad gäller att tillföra resurser eller motsvarande har vidtagits. Socialstyrelsen arbetar nu mycket aktivt inom ramen för sitt chefsmyndighetsansvar med åtgärder i avsikt att öka kapaciteten inom befintlig organisation. Av uppenbara skäl har det däremot inte, i avvaktan på att det samlade reformförslaget kan presenteras, bedömts som lämpligt att på kortare sikt genomföra mer genomgripande organisations- och strukturförändringar inom den rättspsykiatriska undersökningsorganisationen.

Vissa statistiska uppgifter

tab 1. Antal rättspsykiatriska undersökningar 1970-1987

År	Tot	Häktade
1970	880	619
1975	688	529
1980	571	447
1985	519	382
1987	533	411

tab 2. Antal undersökningsplatser

År	Antal
1980	125 *
1984	123 *
1986	94

* 10 platser inom kriminalvården

tab 3. Antal väntande i häkte och balans vid månadens slut

År/månad	Antal	var av >6 veckor	Balans *
1984 jun	36	5	-
dec	20	0	-
1985 jun	46	8	122
dec	31	0	158
1986 jun	48	11	145
dec	52	14	127
1987 jun	36	9	114
dec	37	2	120
1988 jun	55	14	103

* balansen avser patienter anmälda till rättspsykiatrisk undersökning och där undersökningen inte slutförts

tab 4. Genomsnittliga undersökningstider, häktade

Antal dagar		
Klinik	1987	tom aug 1988
Göteborg	46	43
Lund	49	44
Stockholm	47	49
Uppsala	36	36
Totalt	44	43

tab 5. Antal undersökningar per halvår 1985-88

Halvår	Häktade	Ej häktade
1985,2	174	67
1986,1	202	85
2	193	63
1987,1	215	50
2	206	72
1988,1	236	61

PM angående regeringens handläggning beträffande motorvägsbygget i Ljungskile

Genom beslut den 24 januari 1985 uppdrog regeringen åt vägverket att projektera och upprätta en arbetsplan för utbyggnad av väg E6 till motorväg på återstående delar mellan Stenungsund och Udevalla, *underbilaga 1.*

Vägverket har i beslut den 27 november 1986 fastställt arbetsplan för väg E6 Göteborg – Uddevalla på delen Stora Höga – Bratteröd, m.m. I beslut den 3 september 1987 har regeringen avslagit överklaganden av vägverkets beslut. Besluten har tagits in i den nedan nämnda promemorian (underbilaga 3).

Viola Claesson (vpk) har i en skrivelse den 18 februari 1988 begärt att utskottet granskar regeringens handläggning beträffande väg E6 och utbyggnaden till motorväg vid Ljungskile i Bohuslän, *underbilaga 2.*

Från statsrådsberedningen har den 11 november 1988 överlämnats en promemoria som har upprättats inom kommunikationsdepartementet, *underbilaga 3.*

Regeringsrätten har den 28 november 1988 beviljat resning i regeringens beslut den 3 september, *underbilaga 4.*

Elisabeth Franzén m.fl. (mp) har i en skrivelse den 29 november 1988 begärt att utskottet granskar regeringens beslut den 24 januari 1985, *underbilaga 5.*

I beslut den 9 februari 1989 har regeringen på nytt avslagit överklagandena i fråga om arbetsplanen, *underbilaga 6.*

KOMMUNIKATIONS-
DEPARTEMENTET
Gemensamt kommunikations-
och finansärende

1985 den 24 januari nr 45
Kopia
REGERINGSBESLUT

Datum	Ärendebeteckning
1985-01-24	III 156/85

Vägverket
Centralförvaltningen
781 87 BORLÄNGE

Uppdrag till vägverket att projektera en utbyggnad av väg E6 mellan Stenungsund och Uddevalla m.m.

Regeringen föreskriver att vägverket för en beräknad kostnad av 50 milj. kr. skall påbörja byggandet av följande vägobjekt:

Väg E6 Bro över järnvägen vid Skee,
Väg E6 Skogar - Svinesund

Nämnda vägobjekt får under år 1985 finansieras med utgiftsmässiga reservationsmedel på anslaget B3. Byggande av statliga vägar.

För utvecklingen i Uddevallaområdet efter nedläggningen av Uddevallavarvet är det nödvändigt att väsentligt förbättra vägförbindelserna mot Göteborg. Regeringen uppdrar därför åt vägverket att - utöver de arbeten som omfattas av gällande flerårsplan - även projektera och upprätta arbetsplan för utbyggnad av väg E6 till motorväg på återstående delar mellan Stenungsund och Uddevalla. Uppdraget bör genomföras skyndsamt med sikte på att vägutbyggnaden skall kunna påbörjas så snart som möjligt dock senast under år 1987.

Regeringen kommer senare att besluta hur dessa vägbyggnadsföretag skall finansieras.

På regeringens vägnar

Curt Boström

Jan-Olov Ericson

Postadress: 103 33 STOCKHOLM
Gatuadress: Vasagatan 8 – 10, Stockholm
Telefon växel: 08-763 10 00
Telegramadress: Kommunikdep
Telex: 17328 mincom S

ANMÄLAN TILL KONSTITUTIONSUTSKOTTET

Konstitutionsutskottet
Ink. den 88-02-18
Dnr B 19/88

Först den 10 februari 1988, fick undertecknad per telefon, information om att ett område vilket berörs av det pågående motorvägsbygget E6 i Bohuslän är klassat som ett riksintresse enligt naturresurslagen (NRL).Polismannen Erold Coleman, studerande i miljörätt vid Uppsala Universitet, översände efter nämnda telefonsamtal, kopior på skrivelser till bl a justitiedepartementet i ärendet. Colemans sakupplysningar är av mycket stort värde med tanke på att det förutom NRL finns en rad lagar som reglerar skyddet av olika naturområden.

I dag har det kontroversiella vägbygget, vilket utgör en del av Scadinavian-Link-projektet, avancerat så långt att Bratteforsån och dess dalgång är uppenbart hotat. Enligt Statens Naturvårdsverks föredragningspromemoria,1987-12-08 (Dnr 200-1663-82) Översyn av områden av riksintresse för naturvård och friluftsliv, har ån Bohusläns förnämsta bestånd av flodpärlmussla. Ån rinner genom ett område med värdefull lövskog med inslag av ädellövträd samt hagmark och har mycket god vattenkvalitet. Naturvårdsverket hävdar att dess limnologiska och biologiska värden kvalificerar Brattforsån som riksobjekt för naturvård.

Regeringen gav vägverket klarsignal till motorvägsbyggnation i september 1987, d v s efter det att NRL trätt i kraft.I markanvändningsplan för Uddevalla kommun från 1983 anges Bratteforsån som riksintresse för fiske. Olika regerinsföreträdares påstående att miljöintressena kom in för sent bilden för att hejda vägbygget är alltså oriktigt.

Med hänvisning till det jag anfört ovan ber jag att riksdagens konstitutionsutskott granskar regeringens handläggnming beträffande väg E6 och utbyggnaden till motorväg vid Ljungskile i Bohuslän.

Viola Claesson

Viola Claesson,riksdagsled.,vpk
1988-02-18

STATSRÅDSBEREDNINGEN 1988-11-07 3966/88
Rättschefen

Konstitutionsutskottet
Ink. den 88-11-09
Dnr B94/88

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Svar i anledning av Viola Claessson anmälan till konstitutionsutskottet om motorvägsbygget E 6 (KU:s dnr B 19/88)

Härmed överlämnas en promemoria (bilaga) upprättad inom kommunikationsdepartementet som svar i rubricerade ärende. Departementets kontaktman är departementssekreteraren Erik Elfwing.

Enligt uppdrag

Johan Hirschfeldt

Handläggning av ärendet rörande arbetsplan för utbyggnad av väg E6 till motorväg mellan Stora Höga och Bratteröd

I en anmälan till konstitutionsutskottet den 18 februari 1988 (dnr B 19/88) har riksdagsledamoten Viola Claesson begärt att utskottet granskar regeringens handläggning av ärendet om arbetsplanen för väg E6 främst mot bakgrund av att Bratteforsån, som berörs av den beslutade vägen, har stora naturvärden och i en markanvändningsplan för Uddevalla kommun är klassad som riksintresse för fiske.

Denna promemoria har utarbetats inom kommunikationsdepartementet. Därvid har samråd skett med bostadsdepartementet och miljö- och energidepartementet.

1. Bakgrund

Den 24 januari 1985 beslutade regeringen i anslutning till det s.k. Uddevalla-paketet (kommunikationsdepartementets dnr III 156/85) att uppdra åt vägverket att - utöver de arbeten som omfattas av gällande flerårsplan - även projektera och upprätta en arbetsplan för utbyggnad av väg E6 till motorväg på återstående delar mellan Stenungsund och Uddevalla.

Inom ramen för det givna uppdraget fastställde vägverket den 27 november 1986 en arbetsplan för delen Stora Höga-Bratteröd.

Vägverkets beslut överklagades till regeringen av ett stort antal enskilda personer, företag och föreningar. Vidare inkom ett flertal skrivelser till regeringen med anledning av beslutet.

I beslut den 3 september 1987 avslog regeringen överklagandena och förklarade sig inte vidta några åtgärder med anledning av de skrivelser som kommit in i ärendet (kommunikationsdepartementets dnr III 2250/86 m.fl.). Ärendet har beretts på sedvanligt sätt inom regeringskansliet, vilket i detta fall inneburit gemensam beredning med statsrådsberedningen, finans-, jordbruks-, bostads-, industri- samt miljö- och energidepartementen. I ärendet har därvid en avvägning och sammanvägning av enskilda och allmänna intressen gjorts i enlighet med vad som bl.a. föreskrivs i 4 § väglagen (1971:948).

Regeringens prövning omfattade bl.a. att ta ställning till den av länsstyrelsen och vägverket gjorda avvägningen mellan ett viktigt naturvårdsintresse och intresset av att kunna bygga en för landet viktig europaväg. Regeringen fann därvid inte skäl att göra en annan bedömning när det gäller Bratteforsån och dess dalgång än den som kommunen gjort i områdesplan för Ljungskile och den som länsstyrelsen och vägverket gjorde i sin sammanvägda bedömning i denna fråga.

./. Regeringens beslut bifogas som bilaga 1.

I sammanhanget kan upplysas att regeringen den 22 juni 1988 avgett yttrande till regeringsrätten över ansökan om resning av det nu aktuella regeringsbeslutet. Yttrandet till regeringsrätten bifogas som

./. bilaga 2. Regeringsrätten har ännu inte prövat resningsansökan.

./. I bilaga 3 redovisas en sammanställning av några beslut som varit av betydelse för de frågor som tas upp i Viola Claessons anmälan.

2. Uddevalla kommuns översiktliga planering

Mot bakgrund av Viola Claessons uppgifter om hur Bratteforsån har värderats i den kommunala markanvändningsplaneringen lämnas följande redovisning med kommentarer.

Bratteforsåns naturvärden och betydelse för fisket har liksom frågan om en ny sträckning för väg E6 genom det aktuella området varit föremål för bedömningar i den kommunala översiktliga planeringen redan innan regeringen i januari 1985 gav vägverket i uppdrag att projektera vägen.

Den markanvändningsplan för Uddevalla kommun som Viola Claesson åberopar torde avse "Markanvändningsplan för Uddevalla kommun 1983", antagen av kommunfullmäktige den 18 september 1984. I denna har ån redovisats bland de vattenområden/vattendrag som är betydelsefulla för fisket men som ej angetts som riksintressanta. I markanvändningsplanen hänvisas till antagna områdesplaner. Vidare åberopas där: "de mål och riktlinjer inom olika sektorer, bl.a. fiske, kommunikationer och naturvård har för Ljungskile beaktats i den områdesplan för Ljungskile, som antogs av kommunfullmäktige den 15 februari 1983. I denna områdesplan har också olika markintressen vägts mot varandra och ställning har

tagits till hur marken inom Ljungskile och Lyckorna-områdena skall användas."

I områdesplanen för Ljungskile redovisas under rubriken fiske Bratteforsån som riksintresse. I en fotnot sägs "enligt fiskenämndens yttrande den 12 juni 1978 har vidtagna fiskevårdsåtgärder aktualiserat en uppvärdering från regionalt intresse till riksintresse." Härtill kan anföras att i en ajourföring av fiskets intressen i den fysiska riksplaneringen (daterad april 1981), som fiskenämnden redovisade till fiskeristyrelsen, klassificerades Bratteforsån som regionalt intresse för fisket. Fiskeristyrelsen lät därefter enligt uppgift denna klassificering gälla intill dess att styrelsen under november och december 1987 behandlade klassificeringsfrågan på nytt. Fiskeristyrelsen föreslog därvid att ån med hänsyn till bl.a. dess fiskeribiologiska värden skulle klassificeras som riksintresse för naturvården. Naturvårdsverket tog, som framgår av avsnitt 4.1, ställning i klassificeringsfrågan den 21 december 1987. I sammanhanget kan konstateras att det är den centrala myndigheten - fiskeristyrelsen - som tar ställning i klassificeringsfrågan vad gäller fisket.

I områdesplanen anges vidare under rubriken Naturvård att "Bratteforsåns dalgång har av biologiska, geologiska och landskapsbildsskäl klassificerats som ett skyddsvärt område (absolut skydd) av regionalt intresse. Naturvårdsenheten har därför föreslagit att området skyddas genom ett förordnande om naturreservat jämlikt 7 § naturvårdslagen. Kommunen anser att förslaget till naturreservat bör accepteras. Vid en ev. utbyggnad av en framtida motorväg bör därför stor hänsyn tas till naturvårdsintressena

t.ex. genom att motorvägen här utformas som en bro på pelare."

Under rubriken Trafik anges bl.a. att i områdesplanen för Ljungskile har ett markreservat för en eventuell framtida motorväg angivits omedelbart väster om nuvarande läget för E6:an. I tidigare utredningsmaterial har också motorvägslägen öster om samhället diskuterats. Kommunen har dock tagit ställning för ett västligt läge. Vidare anges att föreslagen sträckning berör också Bratteforsåns dalgång, som anses ha intresse från naturvårdssynpunkt (föreslaget som naturreservat). En ev. utbyggnad av motorvägen bör därför ta stor hänsyn till naturvårdsintressen, t.ex. genom att utformas som en bro på pelare i stället för en för ravinen helt förödande vägbank, alternativt ges en annan sträckning.

Som kommentar till det nu redovisade kan sägas att områdesplanen således anger ett reservat för en motorväg som korsar Bratteforsån och att denna vägsträckning i huvudsak överensstämmer med den senare fastställda arbetsplanen.

I samband med projekteringen för upprättande av arbetsplan gjordes en detaljinpassning av motorvägen för att minimera intrånget i Bratteforsån och dess dalgång. Jämfört med områdesplanen resulterade detta i en fördelaktigare korsning av Bratteforsån, se ./. * bilaga 4 där arbetsplanens sträckning markerats med röd färg.

3. Naturresurslagen (NRL)

I Viola Claessons anmälan antyds att beslutet om väg

* Ej med här

E6 inte skulle stå i överensstämmelse med NRL. Mot bakgrund härav bör följande upplysas.

NRL trädde i kraft den 1 juli 1987. Införandet av NRL innebär att hushållningsbestämmelserna för användningen av mark och vatten så som de kom till uttryck i riksdagens riktlinjer för den fysiska riksplaneringen har lagreglerats. Regeringen har i sitt beslut i detta ärende gjort den avvägning som uttrycks i dessa bestämmelser.

4. Vägärendets handläggning på länsnivå

Vägplaneringen är decentraliserad, vilket innebär att frågan om var och hur en ny vägsträckning skall lokaliseras i terrängen i första hand avgörs på lokal och regional nivå. När det gäller den nu aktuella vägen har vägförvaltningen i länet utfört projekteringen i två steg, nämligen lokaliseringsutredning och arbetsplan. Beträffande Bratteforsån och dess dalgång har detta projekteringsarbete skett i nära samråd med bl.a. kommunen, länsstyrelsens naturvårdsenhet och fiskenämnden. Sammanfattning av utredningar, samråd m.m. avseende det nu aktuella området redovisas nedan under respektive projekteringsskede.

4.1 Lokaliseringsutredningen

Arbetet med att fullfölja regeringens uppdrag påbörjades genom upprättande av en lokaliseringsutredning. Totalt undersöktes 120 mil olika vägsträckningar på den ca 4 mil långa sträckan mellan Stenungsund och Uddevalla. Detta resulterade i ett antal huvudalternativ för vägens sträckning,

./. se bilaga 5. Utredningen med tillhörande

miljökonsekvensbeskrivningar av de olika alternativen låg sedan till grund för utvärdering och val av en huvudsträckning för vägen.

Uddevalla och Stenungsunds kommuner rekommenderade därvid fortsatt projektering enligt alternativet Väst 1. Statens naturvårdsverk framförde i yttrande den 15 november 1985 över lokaliseringsutredningen att verket mot bakgrund av de samlade miljö- och naturvårdsaspekterna bedömer att alternativ Väst 1B torde vara den bästa lokaliseringen enligt de kriterier som anges i 4 § miljöskyddslagen, dvs. samma vägsträckning som kommunerna och länsstyrelsen förordade på avsnittet vid Bratteforsån. Länsstyrelsens styrelse beslutade den 18 november 1985 att arbetsplan skulle upprättas enligt alternativet Väst 1 och med två alternativa sträckningar för vägen på avsnittet vid Ljungskile tätort (Väst 1A och 1B). Beslutet innebär att Bratteforsån korsas av motorvägen i ett läge omedelbart söder om Ljungskile.

I frågan om hur de olika alternativen berör riksintressen kan följande anföras. I samband med den genomgång av bl.a. naturvårdsobjekt som utfördes i ett tidigt skede av utredningen konstaterades att Bratteforsåns dalgång är ett naturvetenskapligt område med stora värden av geologiskt, botaniskt och ornitologiskt intresse. Området bedömdes vara känsligt för intrång. Beträffande genomgången av fiskeintressen konstaterades att Bratteforsån är en viktig reproduktionså för öring och att flodpärlmussla är förhållandevis rikligt förekommande. Vid denna tidpunkt förelåg inga anspråk på att klassificera Bratteforsån som riksintresse för fisket eller

naturvården från de centrala myndigheternas sida. Statens naturvårdsverk har dock sedermera i beslut den 21 december 1987 klassificerat ån som riksintresse för naturvården enligt NRL. Detta område berördes av alternativet Väst 1. Det är först norr om vägens passage över Bratteforsåns dalgång de två väglägena Väst 1A och 1B vid Ljungskile skiljer sig åt och valet dem emellan påverkar därför inte intrånget i dalgången.

De ostliga alternativen - som förkastades vid en sammanvägd bedömning av bl.a. miljö-, trafik- och kostnadseffekter - berörde det s.k. Bredfjället, som är beläget inom ett större område som tidigare klassificerats som riksintresse för friluftslivet. Naturvårdsverket har sedermera i beslut den 21 december 1987 klassat Bredfjället som område av riksintresse för friluftslivet respektive naturvården enligt 2 kap. 6 § naturresurslagen (NRL).

4.2 Arbetsplanen

Formerna för upprättande av en arbetsplan samt vad en sådan bör innehålla regleras i väglagen (1971:948) och vägkungörelsen (1971:954). I arbetsplanen redovisas bl.a. den planerade vägens läge samt anges det vägområde som erfordras för vägens byggande. Vid fastställande av en arbetsplan skall hänsyn tas till allmänna och enskilda intressen.

Vid upprättandet av arbetsplanen för motorvägen Stora Höga-Bratteröd (enligt alternativ Väst 1) gjordes fördjupade studier och beskrivningar av vägens miljökonsekvenser samt vilka skyddsåtgärder som behöver vidtas för att förebygga störningar och olägenheter av vägen och trafiken.

På avsnittet söder om Ljungskile utreddes alternativa vägsträckningar för att minimera intrång och olägenheter i bl.a. Bratteforsån och dess dalgång. Utredningsarbetet och utvärderingen av alternativen skedde i samråd med kommunen, länsstyrelsens naturvårdsenhet samt fiskenämnden.

Efter utställelse av arbetsplanen behandlades denna och under utställelsetiden inkomna erinringar i länsstyrelsens styrelse. Styrelsen hemställde den 19 juni 1986 i sitt yttrande till vägverket om fastställelse av planen med alternativ 1A vid Ljungskile tätort. Alternativet innebär således att Bratteforsån korsas av motorvägen.

Efter sedvanlig handläggning fastställde vägverket därefter arbetsplanen den 27 november 1986. Beskrivningen av miljökonsekvenserna av ett vägobjekt är en integrerad del i projekteringsprocessen. I den promemoria som bilagts yttrandet till regeringsrätten (bilaga 2) redovisas översiktligt hur miljöfrågorna för väg E6 har hanterats och beskrivits i de båda projekteringsskedena lokaliseringsutredning och arbetsplan.

4.3 Hänsynstagande vid vägens byggande

Vägens byggande har indelats i etapper. Byggnadsarbeten pågår sedan den 6 oktober 1987 på den södra delen av motorvägen. För den nu aktuella delsträckan med bro över Bratteforsån pågår detaljprojektering och framtagande av de handlingar som behövs för vägens byggande, den s.k. bygghandlingen. I detta arbete sker kontinuerligt samråd mellan vägförvaltningen i länet, kommunen och länsstyrelsens naturvårdsenhet samt fiskenämnden när det gäller vägens

detaljutforming m.m. vid bl.a. Bratteforsåns dalgång.

I en skrivelse från länsstyrelsens naturvårdsenhet den 17 mars 1988 framförs också följande:

"Naturvårdsenheten på länsstyrelsen följer detaljerat de pågående arbetenas utförande för att därigenom kunna minimera onödiga skador. Flera smärre justeringar till fördel för naturvårdsintresset har därigenom kunnat göras. Såväl öringen som flodpärlmusslan bedöms kunna finnas kvar i ån även efter motorvägens fullbordande. Vissa delar av ravinen, särskilt dess västra kant samt den lövvegetation och det djurliv som finns där kommer dock att starkt påverkas.

Det är emellertid inte riktigt, som tyvärr uttalats från opinionsgrupper i olika sammanhang, att åns värden skulle mer eller mindre utsläckas och ravinsystemet helt förstöras."

Länsstyrelsen har den 3 februari 1988 beslutat om kontinuerliga samråd enligt 20 § naturvårdslagen. Länsstyrelsen och vägverket är överens om behovet av en sådan samrådsplikt gentemot den entreprenör som skall bygga vägen.

Det hänsynstagande som skett har bl.a. resulterat i att vägens korsning sker vinkelrät över Bratteforsån med en drygt 90 meter lång bro med brostöden placerade på relativt långt avstånd från ån. Denna hänsyn torde överensstämma med de av kommunen i områdesplanen för Ljungskile framförda kraven beträffande

passagen av dalgången och ån. I den detaljprojektering som nu pågår sker kontinuerliga samråd med företrädare för kommunen samt fiske- och naturvårdsintressena. Detta har lett till att intrång och andra olägenheter har reducerats ytterligare i förhållande till arbetsplanens redovisning. Som exempel kan nämnas att vägslänternas utbredning har minskats genom brantare slänter, bron gjorts längre och att redovisade områden för upplag under byggnadstiden utmed dalgången inte skall nyttjas.

Landskapsbilden i dalgången kommer att påverkas av motorvägsbygget. Stor hänsyn har emellertid tagits såväl till landskapsbilden som till fiske- och naturvårdsintressena vid utformningen av vägens passage över Bratteforsån. Med hänsyn till den anpassning som skett kan intrånget inte bedömas medföra påtaglig skada på de biologiska och geologiska värdena eller på förutsättningarna för fiske och utnyttjande av stränderna vid Bratteforsån.

Sammanställning av några tidpunkter för vissa beslut

1983-02-15	Områdesplan för Ljungskile antas av Uddevalla kommunfullmäktige
1984-09-18	Markanvändningsplan Uddevalla kommun (MAP 1983) antas av Uddevalla kommunfullmäktige
1985-01-24	Regeringens beslut att uppdra till vägverket att upprätta arbetsplan för väg E6 till motorväg på återstående delar mellan Stenungsund och Uddevalla
1986-11-27	Vägverket fastställer arbetsplanen
1987-09-03	Regeringen avslår överklagandena och arbetsplanen vinner laga kraft
1987-10-06	Byggnadsarbetena påbörjas
1987-12-21	Naturvårdsverket beslutar klassificera Bratteforsån som ett område av riksintresse för naturvården enligt 2 kap. 6 § naturresurslagen (NRL). Bredfjället klassas av naturvårdsverket vid samma tillfälle som område av riksintresse för friluftslivet. Delar av samma område klassificeras även som riksintresse för naturvården.

Lars Olsson
Brandseröd 23601
459 00 LJUNGSKILE

m.fl.

Överklaganden, framställningar och skrivelser i fråga o
fastställelse av arbetsplan för väg E6 på delen Stora
Höga-Bratteröd, m.m., i Stenungsunds och Uddevalla
kommuner, Göteborgs och Bohus län
(2 bilagor)

Den 24 januari 1985 beslutade regeringen i anslutning till det s.k. Uddevalla-paketet (kommunikationsdepartementets ärendebeteckning III 156/85) att uppdra till vägverket att - utöver de arbeten som omfattas av gällande flerårsplan - även projektera och upprätta arbetsplan för utbyggnad av väg E6 till motorväg på återstående delar mellan Stenungsund och Uddevalla.

./. Vägverket fattade den 27 november 1986 det beslut om arbetsplan som framgår av bilaga 2.

Beslutet har överklagats av ett stort antal enskilda personer, företag och föreningar. Vidare har ett flertal skrivelser kommit in till regeringen med anledning av beslutet.

./.* De som har överklagat vägverkets beslut eller har skrivit till regeringen med anledning av beslutet finns angivna i bilaga 1. Ärendena med diarienummer III 2250/86 - III 263/87 och III 347/87 har kommit in före den 8 januari 1987.

I ärendet har framställts en mängd olika yrkanden, förslag och synpunkter av vitt skilda slag. Flertalet av d som har överklagat beslutet har yrkat att arbetsplanen ändras så att vägen byggs öster om Ljungskile. Andra ha yrkat att beslutet om arbetsplanen skall upphävas helt och att den befintliga vägen i stället skall förbättras Vidare har i ärendet framställts yrkanden angående utformningen och utbyggnad av trafikplatser jämte anslutningsvägar, rastplatser samt sträckningar och indragningar av andra allmänna vägar som berörs i arbetsplanen. Därutöver har framförts synpunkter beträffande sam hällsekonomiska kalkyler och ärendets tidigare handläggning. Vidare har i ärendet tagits upp bl.a. frågor som

* Ej med här

gäller inlösen av fastigheter, ersättning till fastighetsägare, anslutningar av enskilda vägar och vissa andra markfrågor.

Vägverket har yttrat sig i ärendet den 2 april 1987 sedan verket hört länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. Vägverket och länsstyrelsen avstyrker att arbetsplanen ändras.

Vägverket har i sitt yttrande anfört bl.a. följande.

Arbetsplanen har handlagts enligt de regler vägverket har att följa. De olika konsekvenserna av regeringsuppdraget har belysts genom ett omfattande utredningsarbete. Ett antal vägkorridorer har studerats. Effekterna av motorvägens sträckningar har sammanvägts för att en samhällsekonomisk optimal sträckning skall kunna fås. - Vägplaneringen av detta objekt har trots den korta tiden utförts i de för vägobjekt normala skedena, lokalisering, utredning och detaljprojektering. Under planeringstiden från regeringsbeslutet den 24 januari 1985 har objektet kontinuerligt prövats av olika intressenter både utom och inom vägverket. - I Ljungskile överensstämmer den fastställda motorvägssträckningen i huvudsak med den motorvägssträckning, som redovisas i den av kommunen antagna områdesplanen för Ljungskile samhälle år 1983. - Den samhällsekonomiska bedömningen med kostnadsjämförelse har gjorts med sedvanlig metod. Bedömningen har resulterat i att den beslutade sträckningen ger de lägsta samhällsekonomiska kostnaderna. - I det fortsatta arbetet med upprättandet av bygghandlingarna kommer det kontinuerligt att vidtas lämpliga åtgärder mot vägtrafikbuller och de övriga intrång i miljön, som vägobjektet orsakar. - En lokal flyttning 1-3 km öster om Ljungskile och Resteröd skulle medföra ökade anläggningskostnader med drygt 200 milj. kr.

Ytterligare skrivelser har därefter kommit in.

Regeringen, som delar vägverkets och länsstyrelsens bedömningar, avslår de överklaganden som har kommit in innan tiden för överklagande gick ut den 7 januari 1987. Frågor som gäller inlösen av fastigheter, ersättning till fastighetsägare, anslutningar av enskilda vägar och andra markfrågor omfattas inte av det överklagade beslutet och tas därför inte upp till prövning. I övrigt vidtar regeringen inga åtgärder med anledning av de skrivelser som kommit in i ärendet.

På regeringens vägnar

Sven Hulterström

Erik Elfwing

Statens Naturvårdsverk
Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län
Länsvägnämnden i Göteborgs och Bohus län
Vägförvaltningen i Göteborgs och Bohus län
Kommunstyrelsen i Stenungsunds och
Uddevalla kommuner
Byggnadsnämnden i Stenungsunds och
Uddevalla kommuner
Fastighetsägare m fl enl förteckning

Fastställelse av arbetsplan för väg E6 Göteborg - Uddevalla på delen Stora Höga - Bratteröd jämte indragning av vägar Stenungsunds och Uddevalla kommuner, Göteborgs och Bohus län
Objektnummer 14-2662-0006
(10 bilagor)

BESKRIVNING

Vägförvaltningen i Göteborgs och Bohus län har upprättat en den 28 april 1986 daterad arbetsplan för väg E6 Göteborg - Uddevalla som motorväg på delen Stora Höga - Bratteröd km 22/800 - km 79/550. På avsnittet vid Ljungskile omfattar arbetsplanen två alternativa sträckningar, benämnda alternativ A resp B.

Bilagor *

1 Omläggning och ombyggnad av övriga allmänna vägar

2 Förteckning över allmänna vägar som föreslås utgå ur allmänt underhåll, när de nya vägarna öppnats för trafik

3 Inkomna yttranden från kommuner och länsmyndigheter i samband med utställelsen

4 Inkomna yttranden från fastighetsägare m fl i samband med utställelsen

5 Inkomna yttranden från organisationer m fl i samband med utställelsen

6 Skrivelser, som enligt regeringsbeslut överlämnats till vägverket för att tillgå vid verkets behandling av väg E6 på berörd del

7 Yttranden som inkommit efter utställelsen och efter vägförvaltningens upprättande av promemoria avseende arbetsplanen

8 Inkomna yttranden under kommunikationstiden

9a,b Övriga motiv och bemötande av framförda synpunkter

10 Besvärshänvisning

* 1-9 a och 10 ej med här

Alternativ A (Väst 1A), innebär att väg E6 byggs på bank över inre delen av Ljungskileviken. Arbetsplanen omfattar en väglängd av 35 988 m. Kostnaden för vägobjektet enligt alternativ A har beräknats till 815 Mkr i prisnivå 1986-04.

Alternativ B (Väst 1B), innebär att väg E6 byggs i tunnel/bro vid Ljungskile. Arbetsplanen omfattar en väglängd av 36 015 m. Kostnaden för vägobjektet enligt alternativ B har beräknats till 945 Mkr i prisnivå 1986-04.

Vid Stora Höga i söder ansluter den föreslagna motorvägen till befintlig motorväg mot Göteborg och vid Bratteröd i norr till befintlig motortrafikled mot Uddevalla.

Motorvägen avses få två körbanor med en bredd om vardera 7,5 m jämte yttre vägren 2,75 m och inre vägren 1,0 m samt mittskiljeremsa 4,0 m. Den totala bredden blir 26,5 m.

Arbetsplanen omfattar även omläggning och ombyggnad av följande allmänna vägar: nuvarande väg E6, väg 160, 170, 645, 649, 653, 658, 659, 664, 668, 671, 674, 675, 677, 679, 682 och väg 683, se bilaga 1 .

Arbetsplanen omfattar även transportvägar under byggnadstiden samt områden för bl a upplag under byggnadstiden och avveckling av arbetsplatsen, dock längst t o m utgången av år 1992. Dessa har markerats på plankartorna.

Ombyggnaden av väg 160 som ingår i arbetsplanen berör vid Stora Höga inom Stenungsunds kommun en år 1960 fastställd byggnadsplan, Dyrtorp 1:1 m fl, för fritidsändamål. Efter fastställelsen av byggnadsplanen är ingen byggnation inom området utförd. Kommunfullmäktige har den 27 oktober 1986 antagit ett upphävande av byggnadsplanen.

I Ljungskile inom Uddevalla kommun berör arbetsplanen i både alternativ A och B en år 1943 fastställd byggnadsplan för främst bostadsändamål. Större delen av det berörda planområdet är ej utbyggt. Byggnadsplanen är belagd med nybyggnadsförbud enligt 35 § byggnadslagen.

Genom centrala delen i Ljungskile är vägsträckningen i arbetsplanen enligt alternativ A till större delen belägen inom trafikområde i en år 1977 fastställd stadsplan. Den norra delen av stadsplanen är omarbetad och antagen av kommunen år 1985. Gång- och cykelbana samt slänter väster om motorvägen är på denna del belägna utanför gränsen för stadsplanen och inom vattenområdet i ovannämnda 1943 års byggnadsplan. Kommunen har antagit en områdesplan för Ljungskile samhälle år 1983. I områdesplanen redovisas en motorvägssträckning som i huvudsak överensstämmer med arbetsplanens alternativ A vid Ljungskile. Kommunfullmäktige har den 28 oktober 1986 antagit ett upphävande av ovannämnda 1943 års byggnadsplan i de delar som erfordras för här aktuellt vägobjekt. Därefter har byggnadsnämnden i Uddevalla kommun - efter länsstyrelsens hörande enligt 11 § vägkungörelsen - den 20 november 1986 beslutat att tillstyrka undantag från ovannämnda 1943 års byggnadsplan i de delar som erfordras för här aktuellt vägobjekt. Arbetsplanen omfattar följande trafikplatser:

- Stora Högamotet, där förutom nuvarande väg E6 norrut även anslutes väg 160 mot södra Stenungsund, Tjörn och Orust via bro över Bohusbanan vid Stora Höga.

- Stenungsundsmotet vid Munkeröd, där förutom väg 170 (Industrivägen), också anslutes väg 664 mot Grössbacke och väg 649 mot Nösnäs.

- Ljungskilemotet S för trafik till Ljungskile och för anslutning av nuvarande väg E6 och väg 671 till Lyckorna.

- Ljungskilemotet N för trafik till Ljungskile samt för anslutning av nuvarande väg E6 och väg 675 mot Ulvesund.

Arbetsplanen omfattar en utvidgning av befintlig rast- och informationsplats vid Spekeröd med anslutning vid Stora Högamotet samt utbyggnad av rastplats vid sjön Granvattnet norr om Odsmåldalgången.

I alternativ A ingår en ca 220 m lång gång- och cykelväg mellan km ca 0/800 för väg 674 och via bro över motorvägen till km ca 1/450 för nuvarande väg E6. Väster om motorvägen mellan km ca 54/100 och km ca 55/000 ingår även en ca 900 m lång gång- och cykelväg, som norr om Ljungskileviken via bro över motorvägen ansluter till nuvarande väg E6.

I arbetsplanen redovisas totalt ca 40 broar.

När de nya vägarna öppnats för trafik föreslås vägar utgå ur allmänt underhåll enligt bilaga 2.

Av drifttekniska skäl ingår i vägområdet på ömse sidor en kantremsa utanför vägslänten med en bredd av 0,5 m vid tomtmark, åkermark och betesmark samt 2,0 m vid skogsmark och övrig mark. Som väganordningar ingår även busshållplatser och bullervallar.

Vägobjektet ingår ej i vägverkets gällande flerårsplan för byggande av riksvägar under perioden 1984-1993. I regeringens uppdrag till vägverket den 24 januari 1985 att projektera en utbyggnad av väg E6 till motorväg mellan Stenungsund och Uddevalla anför regeringen att den senare kommer att besluta hur utbyggnaden skall finansieras.

HANDLÄGGNING

Arbetsplanen har varit utställd och har då handlagts enl 30 och 44 §§ vägkungörelsen.

Inkomna yttranden från kommuner och länsmyndigheter i samband med utställelsen redovisas sammanfattat i bilaga 3.

Inkomna yttranden från fastighetsägare m fl i samband med utställelsen redovisas sammanfattat i bilaga 4.

Inkomna yttranden från organisationer m fl i samband med utställelsen redovisas sammanfattat i bilaga 5.

Skrivelser, som enligt regeringsbeslut överlämnats till vägverket för att finnas att tillgå vid verkets behandling av väg E6 på berörd del, redovisas sammanfattat i bilaga 6.

Yttranden, som inkommit efter utställelsen och efter vägförvaltningens upprättande av promemoria avseende arbetsplanen, redovisas sammanfattat i bilaga 7.

Länsstyrelsen i Göteborg och Bohus län har med yttrande den 19 juni 1986 överlämnat arbetsplanen till vägverket och förordar att den fastställs, samt att indragning av väg sker i enlighet med arbetsplanen. För avsnittet vid Ljungskile begär länsstyrelsen fastställelse av alternativ A.

De som erinrade sig vid utställelsen har av vägverket underrättats om vad som därefter tillförts ärendet. Vid denna kommunikation inkomna yttranden redovisas sammanfattat i bilaga 8.

I samband med utställelsen och den fortsatta handläggningen av arbetsplanen har synpunkter från fastighetsägare framkommit, som inneburit dels en revidering av arbetsplanen den 13 nov. 1986 och dels att undantag från fastställelse föreslås enligt följande:

- Anslutningen av nuvarande väg 160 till planerad väg 160 vid Strandkärr har flyttats 60 m mot Stenungsunds tätort. Revideringen har godkänts den 17 nov. 1986 av berörda fastighetsägare

- Föreslaget område med tillfällig nyttjanderätt för bl a upplag vid fastigheten Blixeröd 1:1 mellan km 28/560 och 28/860 väster om motorvägen föreslås undantas från fastställelse

- Föreslagen transportväg under byggnadstiden, som sammanfaller med utfartsvägen för fastigheterna Krok 1:3 och 1:8 föreslås undantas från fastställelse

- Rastplatsen vid sjön Granvattnet jämte anslutningsramper föreslås undantas från fastställelse

Det antecknades att länsstyrelsen denna dag upphävt berörd byggnadsplan, Dyrtorp 1:1 m fl inom Stenungsunds kommun. Länsstyrelsen har vidare denna dag medgivit undantag enligt 14 § andra stycket väglagen för här aktuellt vägobjekt enligt alternativ A i den år 1943 fastställda byggnadsplanen i Ljungskile inom Uddevalla kommun.

MOTIV

Vägarna utgör något av en nerv i dagens trafiksystem. Praktiskt taget alla hushåll kan idag nås av en väg. Stor del av de inhemska och internationella transporterna sker idag på lastbil. Vägverket söker genom en aktiv planering samordna arbetet mellan de olika trafikslagen. Ett effektivt samarbete med järnväg, båt- och flygtrafik utgör därvid grundförutsättningen för att uppnå de av regeringen fastställda målen. Planering och projektering av E6 genom Bohuslän är ett bra exempel på de insatser vägverket vidtar för att uppnå dessa mål.

E6 genom Bohuslän är ett starkt olycksdrabbat avsnitt av vägnätet, varför trafiksäkerhetsaspekter fått väga tungt vid såväl val av standard som linjeföring. Trafikflödet uppgår under vissa dygn till över 20 000 fordon. Detta ställer höga krav på god trafiksäkerhetsmiljö, framkomlighet och vägvisning för att de fastställda trafiksäkerhetsmålen ska nås.

Inom det pågående arbetet med framtagande av flerårs- och fördelningsplaner har regeringen ålagt vägverket att lägga stor vikt vid miljöaspekter utifrån ett totalperspektiv. Sedan länge har vägverket i planeringen av nya vägar haft ett nära samarbete med de naturvårdande myndigheterna. Så har även skett i detta ärende.

Emellertid kan ett vägbygge av E6:ans karaktär inte genomföras utan viss negativ inverkan på kringliggande miljö. Stora åtgärder har därför vidtagits för att minimera skadeeffekterna. Speciellt genom Ljungskile tätort har miljön tilldragit sig särskild uppmärksamhet. Omfattande studier av skilda alternativ har tagits fram och behandlats såväl av naturvårdande myndigheter som de

politiska instanserna inom berörda kommuner och länsstyrelsen. Skilda uppfattningar har därvid redovisats. Det föreliggande alternativet bygger på en omsorgsfull prövning av såväl de miljöaspekter som ekonomiska konsekvenser vägverket har att beakta enligt väglagen. Samhällsekonomiska kalkyler av skilda alternativ måste därför alltid beaktas och ges en central plats vid den slutliga bedömningen.

Näringslivets starka krav på ökad säkerhet och framkomlighet framkommer bland annat i regeringens ställningstagande vid beslutet av det s k Uddevallapaketet. Vägverket har därvid sökt eftersträva en lösning för att förena näringslivets krav med de trafikekonomiska och regionalekonomiska effekter som E6:ans sträckning och val av standard innebär för den totala samhällsekonomin.

All den teknik, ekonomi och annan kompetens som vägverket besitter för att nå bästa möjliga lösning har använts. De utomstående konsultinsatser som bedömts nödvändiga har utnyttjats. Som framgår av föreliggande beslutsärende har också den offentliga debatten medverkat till att vägverket noggrant analyserat och prövat alternativa lösningar.

Genom den omsorgsfulla prövning som ärendet genomgått har de grundläggande faktorerna som vägverket har att beakta, för att åstadkomma en helhetsbedömning i ett mycket komplicerat ärende, fullföljts.

Nuvarande väg E6 mellan Stora Höga och Bratteröd är ca 40 km. Standarden är mycket otillfredsställande i förhållande till trafikmängden och vägens funktion som europaväg. Vägbredden varierar mellan 8 och 13 m. På ca 90 % av sträckan är vägbredden högst 9 m. Till stor del har denna vägbredd tillkommit genom breddning av tidigare väg, varför vägens utformning (bl a horisontal- och vertikalkurvor) på flera avsnitt är mycket dålig. Detta innebär bl a starkt begränsade omkörningsmöjligheter av lastbilar och långsamtgående fordon.

På sträckan finns ett stort antal utfarter från enskilda fastigheter och från grupper av fastigheter.

Nuvarande väg har en hög olycksbelastning. Antalet polisrapporterade trafikolyckor har ökat kraftigt under år 1985 i jämförelse med åren 1981-1984. Antalet personskador med dödlig utgång var under år 1985 lika många, 7 st, som sammanlagt under åren 1981-1984.

Nuvarande årsdygnstrafik uppgår till 8-11 000 fordon. Av årsdygnstrafiken är lastbilsandelen 20 % vilket är nästan dubbelt så stor som riksvägsgenomsnittet. Trafiken fram till sekelskiftet beräknas öka med 20 % men samtidigt har konstaterats att trafikökningen från 1984 till 1986 uppgått till 8-10 % för aktuell del av väg E6. För dagens trafiksituation gäller även att den genomsnittliga sommardygnstrafiken juni-augusti i genomsnitt är 50 % högre och juli-trafiken 100 % högre än årsgenomsnittet. Trafiken är särskilt stor under helgdygn. Trafiktopparna uppgår under många helgdygn sommartid till över 20 000 fordon.

Det är således angeläget att få väsentligt förbättrade vägförhållanden.

Ett antal vägalternativ har genomgått samhällsekonomiska bedömningar innebärande att effekter sammanvägts för trafikanter, boende och sysselsatta liksom inverkan på miljö och regional utveckling på såväl kort som lång sikt. Detta arbete har utförts i samarbete med andra planerande myndigheter och organisationer varvid effekterna blivit belysta från en mängd olika synvinklar innan de vägts samman till en helhet. Resultatet har entydigt givit att alternativen Väst totalt sett är överlägsna samt att alternativ A är att föredra framför alternativ B (se bilaga 9b)

Miljöfrågor i samband med planering och genomförande av vägobjekt regleras enligt väglagstiftningen. För det här aktuella objektet har samråd skett beträffande bl a beräkning och redovisning av miljökonsekvenserna med Statens Naturvårdsverk, länsstyrelsens naturvårdsenhet samt berörda kommuners miljö- och hälsoskyddsnämnder.Utredningsarbetet har på detta sätt sökt fånga in, värdera och beakta vägens effekter avseende buller, avgaser, markintrång och påverkan på landskapet.

Vägtrafikbuller och bilavgaser har beräknats och redovisats i arbetsplanen, vilket finns sammanfattat i bilaga 9a, sid 3.

Övriga motiv och bemötande av framförda synpunkter framgår också av bilagorna 9a och b.

Den i arbetsplanen föreslagna väganläggningen tillgodoser ändamålet med vägen med minsta intrång och olägenhet utan oskälig kostnad.

BESLUT

Vägverket fastställer arbetsplanen med sträckning genom Ljungskile enligt alternativ A och med motorvägsstandard.

I fastställelsen ingår utökning av befintlig rast- och informationsplats vid Spekeröd. Föreslagen rastplats jämte anslutningsramper vid sjön Granvattnet undantas från fastställelsen.

Transportvägar och områden för bl a upplag som disponeras med tillfällig nyttjanderätt skall vara tillgängliga under byggnadstiden samt under tiden för avveckling av arbetsplatsen dock längst t o m utgången av år 1992. Från beslutet undantas området mellan km 28/560 och km 28/860 väster om motorvägen samt den transportväg som sammanfaller med utfartsvägen från fastigheterna Krok 1:3 och 1:8.

Vägverket beslutar samtidigt om indragning, sedan de nya vägarna öppnats för trafik av de av objektet berörda delar av nuvarande vägar, som inte sammanfaller med de nya vägarna enligt bilaga 2.

Vägobjektet får inte påbörjas förrän såväl besluten om upphävande respektive undantag från ovan nämnda byggnadsplaner som beslut om denna arbetsplan vunnit laga kraft.

Besvärshänvisning enligt bilaga 10.

Ingmar Melin
Stf. regionchef

Efter länsstyrelsens rekommendation har arbetsplan upprättats för ett västligt alternativ mellan Stora Höga och Bratteröd söder om Uddevalla. Vid Ljungskile redovisas två alternativ, A och B, vilka motsvarar de i lokaliseringsutredningen benämnda alternativen väst 1A och väst 1B.

Föreliggande PM innehåller en översiktlig samhällsekonomisk bedömning av alternativa sträckningar på berört avsnitt (jämförelse 1). Förutom de i arbetsplanen studerade alternativen har ytterligare ett alternativ från lokaliseringsutredningen bedömts, alt Väst-Öst/Öst. För att alternativen ska kunna jämföras, krävs att de har gemensam start- och slutpunkt. Som slutpunkt har därvid valts Ramseröd öster om Uddevalla tätort.

Vid en fortsatt utbyggnad av väg E6 norrut, ingår bl a i den kommunala planeringen en förbifart väster om Uddevalla över Byfjorden, den s k Sunningeleden. De alternativa sträckningarna har därför även jämförts med en gemensam slutpunkt norr om Uddevalla vid Torsberg (jämförelse 2). För alternativ Väst-Öst/Öst har därvid förutsatts en ny sträckning norr om Uddevalla.

Omfattningen av de studerade vägnäten framgår av kartbilagorna 1, 2 och 3, med nuvarande och framtida trafikfördelning översiktligt redovisad.

För att jämförelse mellan alternativen ska vara möjlig har de beräknade investeringskostnaderna från lokaliseringsutredningen använts, eftersom arbetsplan ej upprättats för alt Väst-Öst/Öst. Olycksstatistiken bygger på polisrapporterade trafikolyckor för 5-årsperioden 1981-1985. Trafiktillväxten är antagen till 20 % fram till år 2000 och lastbilsandelen till 20 % av totaltrafiken.

Inledningsvis anges vilken princip som tillämpas då man väljer mellan alternativa vägsträckningar. Därefter redovisas de olika alternativen, och de effekter av respektive alternativ som har bedömts. Avslutningsvis ges en kort kommentar till redovisningen.

Val av alternativ utformning

Som ett av flera underlag för att fatta beslut angående väginvesteringar görs en samhällsekonomisk bedömning av effekterna av varje objekt med hjälp av en objektanalys. Den samhällsekonomiska nyttan erhålls genom att beräkna skillnaden mellan bl a trafikantkostnader före och efter en åtgärd. Genom att relatera denna skillnad till investeringskostnaden erhålls ett avkastningstal. Objekt med hög avkastning bedöms normalt som mer angelägna än objekt med låg avkastning.

Vid val mellan alternativa utformningar av ett och samma vägobjekt tillämpas andra beslutskriterier än den bedömda avkastningen. I en sådan beslutssituation bedöms normalt det nybyggnadsalternativ mest fördelaktigt som ger lägst totalkostnad för väghållare, trafikanter och andra intressenter under vägobjektets hela livslängd, normalt 40 år.

0030B

Nedan redovisas de olika alternativens samhällsekonomiska nytta. Dessutom anges totalkostnaderna för trafikanter och för andra berörda av de olika alternativen (vägnät 2). Underlaget för beräkningen är hämtad ur Beräkningshandledning resp Effektkatalog för väg- och gatuinvesteringar, Vägverket 1986:15 resp 18.

Redovisning av alternativ

I följande tabell 1 och 2 redovisas de två jämförelser som har utförts. Omfattningen av vägnäten före och efter utbyggnad framgår av kartbilagorna 1,2 och 3.

Jämförelse 1 (tabell 1) avser därvid tre alternativa sträckningar av väg E6 på avsnittet Stora Höga - Ramseröd.

Jämförelse 2 (tabell 2) avser två alternativa sträckningar av väg E6, med förutsättning att utbyggnad sker i en följd mellan Stora Höga och Torsberg. Alternativet Väst 1B redovisas inte. Skillnaderna mellan Väst 1A och 1B finns fullständigt redovisad i jämförelse 1. Förlängningen till Torsberg som tillkommer i jämförelse 2 påverkar inte den relativa skillnaden mellan de två västliga alternativen.

Tabell 1 Jämförelse av alternativa sträckningar mellan Stora Höga och Ramseröd (miljoner kr i 1985 års prisnivå)

	Väst 1A	Väst 1B	Väst-Öst/Öst
Nyttoeffekter			
Trafikekonomi			
1 Första årets nytta	31,4	31,0	24,0
2 Komfort	3,3	3,3	3,2
3 Nuvärde (1+2)	675	667	533
Buller och avgaser			
4 Första årets nytta	-0,3	-0,3	-0,7
Barriäreffekter			
5 Första årets nytta	4,1	4,1	3,9
6 Nuvärde (4+5)	74	74	62
7 Nuvärde (3+6)	749	741	595
Vägnät 2: Samhällskostnader			
Trafikekonomiska kostnader			
8 Första året	432,7	433,1	440,1
9 Komfort	1,6	1,6	2,1
10 Nuvärde (8+9)	8437	8446	8658
Miljökostnader			
11 Första året	7,1	7,2	8,7
12 Nuvärde	138	139	170
13 Invest kostn (C)	780	900	950
14 C x 1,5	1170	1350	1425
15 Totalkostn (10+12+14)	9745	9935	10253

0030B

Tabell 2 Jämförelse av alternativa sträckningar mellan Stora Höga och Torsberg (miljoner kr i 1985 års prisnivå)

	Väst 1A	Väst-Öst/Öst
Nyttoeffekter		
Trafikekonomi		
1 Första årets nytta	64,8	22,6
2 Komfort	3,4	3,3
3 Nuvärde (1+2)	1321	501
Buller och avgaser		
4 Första årets nytta	-0,1	-1,1
Barriäreffekter		
5 Första årets nytta	4,1	3,9
6 Nuvärde (4+5)	78	54
7 Nuvärde (3+6)	1399	555
Vägnät 2; Samhällskostnader		
Trafikekonomiska kostn		
8 Första året	487,6	530,0
9 Komfort	1,6	1,7
10 Nuvärde (8+9)	9476	10498
Miljökostnader		
11 Första året	8,3	11,3
12 Nuvärde	162	220
13 Invest kostn (C)	1150	1400
14 C x 1,5	1725	2100
15 Totalkostn (10+12+14)	11363	12818

I tabellerna redovisat resultat har framräknats på följande sätt. Första årets trafikekonomiska nytta (rad 1) avser den beräkning som gjorts av de förändringar av tidsåtgång, olycksrisk, fordonskostnader och driftkostnader - och den sammanlagda nyttan därav - som följer av en vägutbyggnad enligt respektive alternativ. Beräkningen är gjord med vägverkets senaste standardprogram (VV603) och avser prisnivå 1985.

På rad 2 redovisas värdet av de komfortvinster som görs tack vare den nya vägen. Denna beräkning görs manuellt och avser minskade trafikstörningar till följd av att anslutande och långsamtgående trafik, stopp vid vägkorsningar etc blir mindre besvärande efter utbyggnaden av den nya vägen.

Nuvärdet (rad 3) är beräknat med en antagen livslängd av vägen på 40 år, diskonteringsräntan 5 % och en trafiktillväxt mellan åren 1984 och 2000 på 20 %. En trafiktillväxt till följd av en eventuell fast förbindelse över Öresund har ej medtagits i prognosen men torde endast bli av mindre omfattning. En sådan trafikökning kommer dock att förstärka de trafikekonomiska fördelarna med de västliga alternativen på grund av den kortare väglängden i dessa.

0030B

Storleken på de trafikekonomiska effekterna på rad 1-3 är starkt beroende av de trafikflöden som beräknas för respektive alternativ. Som exempelvis framgår av tabell 1 är den trafikekonomiska nyttan av alternativ Väst-Öst/Öst mindre än motsvarande nytta av de västliga sträckningarna. Detta beror delvis på att ju längre österut som en vägsträckning lokaliseras desto mer trafik kommer att ligga kvar på nuvarande väg E6.

Beräkningen av vägtrafikbuller och bilavgaser (rad 4) grundas på en värdering av de ändrade störningar som en väginvestering medför. Sammantaget minskar antalet personer som kan antas bli utsatta för störande vägtrafikbuller i samtliga alternativ. Däremot ökar avgasmängderna något totalt och denna ökning är störst i det östliga alternativet på grund av större väglängd. Endast NOx emissioner har värderats. Inga boende utmed vägarna som ingår i det aktuella vägnätet kommer att utsättas för högre halter av bilavgaser än de riktlinjer för gränsvärden som Naturvårdsverket för närvarande arbetar med. Noteras kan att samhällskostnaderna för ökade bilavgasutsläpp tar överhanden över de bullerförbättringar som alternativen medför.

Med barriäreffekter (rad 5) avses biltrafikens inverkan på trygghet, trivsel och framkomlighet för gång- och cykeltrafikanterna och de därav följande effekterna på förflyttningsvanor och kontaktmönster. En utflyttning av trafik från tätorter minskar normalt dessa barriäreffekter. Barriäreffekterna för Ljungskile har beräknats manuellt. I alternativ Väst 1A och Väst 1B möjliggörs konfliktfri korsning med motorvägen genom planskildheter. Reduktionen av trafik på nuvarande väg E6 är större än för alternativ Väst-Öst/Öst varför de beräkningsmässiga barriäreffekterna är något fördelaktigare i de västliga alternativen.

Rad 6 innebär att ett värde för miljöeffekter beräknas genom att multiplicera förstaårsvärdet (3+4) med en faktor 19,4. Denna faktor approximerar nuvärdefaktorn vid angivna parametervärden (jfr förklaringen av rad 3 ovan). Rad 7 ger det sammanlagda värdet.

Den andra delen av tabellerna avser de totala samhällskostnaderna efter utbyggnad, vägnät 2. Första årets trafikekonomiska kostnad (rad 8) har hämtats från samma beräkning som redovisats på rad 1 ovan och komfortkostnaden har beräknats samtidigt med att komfortvinsten (rad 2 ovan) beräknats. Nuvärdet (rad 10) har beräknats manuellt.

Också beräkningarna av miljökostnader (rad 11 och 12) överensstämmer med de principer som tidigare redovisats. Här anges således de i kostnadstermer uppskattade sammanlagda effekterna av trafiken efter det att vägen byggts.

På rad 13 redovisas anläggningskostnaderna för respektive alternativ och på rad 14 har denna kostnad multiplicerats med en skattemultiplikator (1,5) för att erhålla den samhällsekonomiskt relevanta anläggningskostnaden enligt tidigare nämnd Effektkatalog. För att erhålla jämförbara kostnader har uppgifter från lokaliseringsutredningen använts, eftersom ingen arbetsplan med fördjupade studier har gjorts på alternativ Väst-Öst/Öst. På rad 15 slutligen har den sammanlagda kostnaden för respektive alternativ beräknats. Det alternativ som medför lägst totalkostnad är det alternativ som med här tillämpad beräkningsmodell är det mest fördelaktiga.

0030B

Förutom ovan angivna effekter, som har uttryckts i monetära termer, har ytterligare konsekvenser av utbyggnad enligt de olika alternativen studerats. Bedömningen som genomfördes i lokaliseringsutredningen, har utförts av respektive länsmyndighet och omfattar områdena jordbruk, skogsbruk, fiske, allm naturvård och kulturminnesvård. Resultatet har uttryckts i en rangordning av alternativen och redovisas i tabell 3. En etta innebär att alternativet är att föredra vad avser den aktuella konsekvensen, medan en trea innebär att alternativet är det minst fördelaktiga. Jämförelsen avser enbart avsnittet mellan Stora Höga - Ramseröd.

Tabell 3 Rangordning av "övriga" miljöeffekter

	Väst 1A	Väst 1B	Väst-Öst/Öst
Jordbruk	II	II	I
Skogsbruk	I	I	II
Fiske	II	I	I
Allm naturvård	II	I	III
Kulturminnesvård	II	II	I

Av tabellen framgår att alternativ Väst 1B i jämförelse med alternativ Väst 1A bedömts vara mer fördelaktigt vad gäller två områden, fiske och allm naturvård och i övrigt lika. Samma jämförelse mellan alternativen Väst-Öst/Öst och Väst 1A innebär att tre områden är mer fördelaktiga, jordbruk, fiske och kulturminnesvård, och två områden är mindre fördelaktiga, skogsbruk och allm naturvård i alternativ Väst-Öst/Öst. För mer detaljerade uppgifter hänvisas till ovan nämnda rapporter från lokaliseringsutredningen. Vid jämförelse mellan olika alternativ kan områdenas inbördes rangordning endast ses som mer eller mindre negativa ur effektsynpunkt. Något försök att kvantifiera effekterna har inte gjorts.

De effekter som hittills beskrivits ger i vissa avseenden inte en fullständig bild av det intrång som en ny vägsträckning medför. Bebyggelse som tidigare varit helt eller delvis befriad från trafikstörningar kan bli mera påverkad, trafikmängderna ökar på vissa befintliga vägar, tidigare orörda naturområden blir exponerade. Samtidigt kan en ny vägsträckning medföra att befintliga vägar med låg standard rustas upp, vissa befintliga vägar får mindre trafik som medför minskade störningar och möjligheterna att utnyttja tidigare svårutnyttjade områden ökar. Samtliga alternativ medför sådana effekter i olika avseenden. De västliga alternativen går exempelvis nära bebyggelsen i Ljungskile medan alternativ Väst-Öst/Öst påverkar i dag orörda naturområden. Flertalet av dessa effekter är svåra att värdera i monetära termer. Inte desto mindre är det väsentligt att de vägs in i en total samhällsekonomisk bedömning då de för enskilda individer kan upplevas som väsentliga förändringar.

När det gäller den regionala utvecklingen bedöms samtliga alternativ uppfylla det i regeringsbeslutet angivna övergripande målet: "För utvecklingen i Uddevallaområdet efter nedläggningen av Uddevallavarvet är det nödvändigt att väsentligt förbättra vägförbindelserna mot Göteborg".

0030B

Kommentar och slutsats

En sammanställning av de ovan översiktligt beräknade kostnads-/nyttoeffekterna pekar mot att de västliga alternativen och då främst alternativ Väst 1A är att föredra från samhällsekonomiska utgångspunkter. Då det är fråga om alternativval ska i första hand skillnader i samhällets totala kostnader under väginvesteringens hela livslängd beaktas. Av rad 15 i tabell 1 framgår att denna kostnad för alternativ Väst 1A i nuvärdestermer är 190 Mkr lägre än för alternativ Väst 1B och ca 500 Mkr lägre än för alternativ Väst-Öst/Öst.

Detta innebär att om alternativen ska bli helt likvärdiga måste värdet av de ej kvantifierade effekterna uppgå till ovanstående värden. Detta motsvarar 10 Mkr/år för alternativ Väst 1B och 25 Mkr/år för alternativ Väst-Öst/Öst under 40 år. En jämförelse mellan alternativen fram till Torsberg förstärker ytterligare dessa skillnader.

Ett annat sätt att jämföra alternativen är att beräkna hur mycket investeringskostnaden måste minskas i alt Väst 1B och Väst-Öst/Öst för att alternativen ska bli samhällsekonomiskt likvärdiga. För alternativ Väst 1B måste investeringskostnaden sänkas från 900 till 775 Mkr och för alternativ Väst-Öst/Öst från 950 Mkr till 610 Mkr. Kostnadsminskningen måste därvid kunna ske utan att de totala effekterna påverkas i negativ riktning.

Lars Bergfalk

0030B

BILAGA 2

Regeringsrätten
Box 2293
103 17 STOCKHOLM

Yttrande över ansökan om resning av regeringsbeslut rörande arbetsplan för väg E 6
(Regeringsrättens mål nr 976-1988) (Översända handlingar återsänds)

Regeringsrätten har genom remiss den 25 maj 1988 anmoda regeringen att yttra sig över en resningsansökan av Anders Söderlund och Mona Söderlund angående fastställande av arbetsplan för väg E 6 inom Stenungsunds och Uddevalla kommuner, i vilket ärende regeringen meddelade beslut den 3 september 1987. Enligt remissen skall yttrandet särskilt avse det förhållandet att någon miljökonsekvensbeskrivning inte synes ha tillförts ärendet före besvärsprövningen.

Regeringen får som yttrande anföra följande.

Enligt 15 § väglagen (1971:948) i dess lydelse enligt lagen (1987:745) om ändring i lagen (1987:459) om ändring i väglagen, som trädde i kraft den 1 juli 1987, skall en arbetsplan innehålla bl.a. en miljökonsekvensbeskrivning. Någon övergångsbestämmelse till lagändringen såvitt gäller kravet på miljökonsekvensbeskrivning har inte meddelats.

Som framhålls i en i resningsärendet upprättad promemoria gäller i fall då en lagändring inte föranlett övergångsbestämmelser den principen, att nya materiella regler skall tillämpas endast på rättsförhållanden som uppkommit efter den nya lagens ikraftträdande. När det däremot gäller förfaranderegler är principen den motsatta, nämligen att nya regler skall tillämpas omedelbart, även i ärenden som har inletts före ikraftträdandet.

Med dessa utgångspunkter är det för frågan huruvida arbetsplanen vid regeringens prövning bort innehålla en miljökonsekvensbeskrivning avgörande, huruvida det nya kravet på en sådan är att betrakta som en materiell regel eller en förfaranderegel.

I den nu nämnda promemorian diskuteras möjligheten av att kravet på miljökonsekvensbeskrivning är att betrakta som en förfaranderegel. Anser man det - en slutsats som dock inte uttryckligen dras i promemorian - hade en miljökonsekvensbeskrivning bort föreligga vid regeringens prövning av ärendet.

Regeringen vill i den frågan framhålla följande. Principen att nya förfaranderegler men inte nya materiella regler skall tillämpas omedelbart vid ikraftträdandet, om inte annat sägs i övergångsbestämmelserna, bereder i allmänhet inga svårigheter vid tillämpningen så länge man rör sig på den rena processrättens resp. privaträttens områden. På förvaltningsrättens område kan det emellertid många gånger vara tveksamt om en regel skall hänföras till den ena eller andra kategorin.

Om man närmare ser till innebörden och ändamålet när det gäller kravet på miljökonsekvensbeskrivning i väglagen, kan man enligt regeringens mening knappast hävda att det är fråga om en förfaranderegel, i vart fall inte enbart eller till övervägande del en sådan regel. Beskrivningen, som skall göras så tidigt som möjligt i planeringsprocessen, skall innehålla inte bara en redovisning av förväntade miljöeffekter av vägbygget utan också förslag till åtgärder för att förebygga eller avhjälpa olägenheter från trafiken (prop. 1986/87:135 s. 19, jfr vägverkets föreskrifter i ämnet, VVFS 1987:2). Genom miljökonsekvensbeskrivningen kan väghållaren förbinda sig till långtgående åtgärder till skydd för miljön, vilka då också binder honom i fråga om vägens utförande och i kostnadshänseende.

Miljökonsekvensbeskrivningen kan också få konsekvenser för arbetsplanen som sådan. Som framhålls i den nämnda propositionen (s. 19) är det svårt att tänka sig att en arbetsplan som enligt miljökonsekvensbeskrivningen inte är acceptabel från miljösynpunkt över huvud taget läggs fram. Skulle detta ändå ske får man utgå från att planen inte kommer att fastställas.

Regeringen anser därför att de nya reglerna i 15 § väglagen till övervägande del har en materiell innebörd. Härav följer då också att 15 § i dess äldre lydelse skall tillämpas hos regeringen, om vägverkets beslut om fastställelse har meddelats före ikraftträdandet den 1 juli 1987. Denna princip har regeringen följt även i andra liknande ärenden. Skulle motsatt princip ha tillämpats hade man måst räkna med att ett stort antal ärenden om fastställelse av arbetsplan skulle kunna ha överklagats enbart av den anledningen att ny lagstiftning tillkommit efter det första fastställelsebeslutet. Avsaknaden av en särskild övergångsbestämmelse tyder på att lagstiftaren inte ansett att en sådan ordning skulle gälla.

Skulle regeringsrätten finna att kravet på en miljökonsekvensbeskrivning omfattar även äldre ärenden i vilka prövningen hos regeringen sker efter den 1 juli 1987, bör framhållas att det aktuella ärendet innehåller erforderlig miljökonsekvensbeskrivning, vilken redovisats integrerat i såväl lokaliseringsutredningen som i arbetsplanen enligt de huvudprinciper och med den inriktning som anförts i samband med ändringen av 15 § väglagen (prop. 1986/87:135, s. 19). Att redovisningen inte gjorts helt enligt vägverkets numera gällande föreskrifter (VVFS 1987:2) torde sakna betydelse med hänsyn till bestämmelsen i 11 kap. 12 § regeringsformen.

Beträffande miljökonsekvensbeskrivningen hänvisas till en inom kommunikationsdepartementet upprättad promemoria som bifogas detta yttrande. Som framgår av promemorian har få vägprojekt här i landet blivit så allsidigt utredda från miljösynpunkt som utbyggnaden av väg E 6 mellan Stora Höga och Bratteröd.

Sökandena har till stöd för sin resningsansökan åberopat att regeringsärendet inte beretts i den omfattning som krävs enligt 7 kap. 2 § regeringsformen. Till detta vill regeringen anmärka att, såsom framgår av akten, behövliga upplysningar och yttranden inhämtats i den mån de inte redan varit tillgängliga.

Regeringen anser inte heller i övrigt att någon grund för resning föreligger. Resningsansökningen avstyrks därför.

På regeringens vägnar

Sven Hulterström

Christina Striby

Kopia till

statsrådsberedningen
finansdepartementet
jordbruksdepartementet
bostadsdepartementet
industridepartementet
miljö- och energidepartementet
vägverket
länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län

KOMMUNIKATIONSDEPARTEMENTET PM 1988-06-20

Bilaga till regeringens beslut den 22 juni 1988.

1988/89:KU30
Bilaga A 17
Underbilaga 3

Miljökonsekvensbeskrivning i arbetsplan för utbyggnad av väg E6 till motorväg på delen Stora Höga - Bratteröd

Bakgrund

Den 24 januari 1985 beslutade regeringen i anslutning till det s.k. Uddevalla-paketet (kommunikationsdepartementets dnr III 156/85) att uppdra åt vägverket att - utöver de arbeten som omfattas av gällande flerårsplan - även projektera och upprätta en arbetsplan för utbyggnad av väg E6 till motorväg på återstående delar mellan Stenungsund och Uddevalla.

Arbetet påbörjades genom framtagande av en **lokaliseringsutredning** för vägens sträckning. Totalt undersöktes 120 mil vägsträckningar för motorvägen på den 4 mil långa sträckan. Resultatet av lokaliseringsutredningen presenterades i tre rapporter med gemensam huvudrubrik "Motorväg E6 Stenungsund-Uddevalla"

1. Alternativa vägkorridorer, okt. 1985
2. Konsekvenser för Uddevalla och Ljungskile tätorter, VBB, okt. 1985
3. PM avseende utvärdering av alternativa vägkorridorer.

I dessa rapporter beskrivs miljökonsekvenserna av de olika vägkorridorerna bl.a. när det gäller:

1. Jord- och skogsbruk
2. Fiske
3. Allmän naturvård
4. Kulturminnesvård
5. Vägtrafikbuller
6. Bilavgaser

7. Spridning av bilavgaser
8. Konsekvenserna för berörda tätorter.

Under arbetet med lokaliseringsutredningen skedde samråd med statens naturvårdsverk när det gäller upprättandet av miljökonsekvensbeskrivningen för vägobjektet. Verket har i en skrivelse den 19 juni 1985 närmare angivit vad beskrivningen bör omfatta. Nämnda skrivelse har legat till grund för vägverkets inriktning av arbetet.

Miljökonsekvensbeskrivningarna i lokaliseringsutredningen utgjorde ett viktigt underlag vid beslut om vilken vägsträckning som skulle väljas. Detta material presenterades för allmänheten i form av utställningar i Stenungsund, Ljungskile och Uddevalla. Dessutom fick samtliga hushåll i berörda kommuner en broschyr som innehöll en sammanfattning av lokaliseringsutredningen och konsekvenserna av de olika vägsträckningarna. Utredningen behandlades av såväl berörda kommuner som länsmyndigheter och slutligen länsstyrelsens styrelse. Uddevalla och Stenungsunds kommuner rekommenderade en fortsatt projektering enligt ett västligt alternativ. Länsstyrelsens styrelse beslutade att arbetsplan skulle upprättas enligt det västliga alternativet men med två väglägen på avsnittet genom Ljungskile.

Arbetsplanen upprättades enligt länsstyrelsens beslut. I detta skede gjordes fördjupade beskrivningar av vägens miljökonsekvenser och vilka skyddsåtgärder som behövde vidtas för att förebygga störningar och olägenheter från trafiken.

Efter utställelse och behandling på länsnivån hemställde länsstyrelsens styrelse att vägverket skulle fastställa arbetsplanen med alternativ A genom Ljungskile (med vägbank).

Vägverket fastställde arbetsplanen den 27 november 1986

i enlighet med länsstyrelsens hemställan. Beslutet överklagades till regeringen, som den 3 september 1987 avslog överklagandena, varefter beslutet vann laga kraft och arbetena med vägens byggande påbörjades.

Ändringar i väglagen trädde i kraft den 1 juli 1987

Ändringarna innebär bl.a. att 15 § väglagen kompletterades med krav på att en arbetsplan skall innehålla en miljökonsekvensbeskrivning. Beskrivningen skall innehålla en redovisning av de väntade miljöeffekterna samt förslag till erforderliga skyddsåtgärder eller andra försiktighetsmått som behövs för att förebygga störningar eller andra olägenheter från trafiken.

Det bör påpekas att vägverket redan tidigare gjorde sådana beskrivningar för större vägprojekt. Arbetsplanen för väg E6 är ett exempel på detta. Syftet med lagändringen var att åstadkomma dels att en sådan beskrivning skall göras i alla arbetsplaner, dels att detta skall ske i ett tidigt skede i projekteringsprocessen.

I prop. 1986/87:135 anges också de närmare skälen för lagändringen. Där sägs bl.a. att det "från miljösynpunkt är särskilt viktigt att miljökonsekvenserna av ett planerat vägbyggnadsföretag blir belysta på ett så tidigt stadium som möjligt, eftersom det då i allmänhet finns störst möjligheter att vidta effektiva åtgärder till skydd för miljön. Så t.ex. bör möjligheterna att ändra vägens sträckning fortfarande vara ganska stora i de tidiga planeringsskedena. Erfarenheterna visar också att rena skyddsåtgärder vid utformningen av vägen måste övervägas på ett tidigt stadium om bästa resultat skall uppnås."

Eftersom de tidiga planeringsskedena lokalisering och utredning inte regleras i väglagen har kravet på miljökonsekvensbeskrivning knutits till arbetsplanen.

Vägverket har gett ut föreskrifter och en handbok om "vägars miljöpåverkan"

Vägverket har den 23 juni 1987 utfärdat föreskrifter (VVFS 1987:2) om miljökonsekvensbeskrivningar enligt 15 § väglagen. Vägverket har också i samarbete med statens naturvårdsverk tagit fram en handbok (VV, publ. 1987:58) som beskriver den praktiska hanteringen av miljöfrågorna i vägprojekteringsprocessen. Handboken distribuerades under oktober och november 1987.

Av handboken (sid. 1) framgår bl.a. att miljökonsekvenserna bör redovisas integrerat i de ordinarie handlingarna i de olika projekteringsskedena. Det är alltså inte meningen att miljökonsekvensbeskrivningen skall utgöra en separat handling i t.ex. arbetsplanen.

Beskrivning av miljökonsekvenserna i arbetsplanen för väg E6

De miljökonsekvensbeskrivningar som togs fram i de båda projekteringsskedena för vägen ansluter i stort till den uppläggning som anges i föreskrifter och handbok. Det som skiljer är bl.a. redovisningstekniken. Det kan också nämnas att dessa beskrivningar i vissa delar togs fram samtidigt som arbetet med föreskrifter och handbok pågick och att representanter för vägverkets huvudkontor och naturvårdsverket också var engagerade i konsekvensbeskrivningen av vissa delområden för väg E6. Dessa beskrivningar var ett av flera praktiska exempel som låg till grund för arbetet med föreskrifterna och handboken. När det t.ex. gäller bilavgaser är beskrivningarna i arbetsplanen utförligare och går längre än vad som anges i handboken.

I **lokaliseringsutredningens** rapport "Alternativa vägkorridorer" redovisas miljökonsekvensbeskrivningar för jordbruk, skogsbruk, fiske, allmän naturvård (inne-

fattande landskapsbild, naturvetenskapligt värdefulla miljöer vad gäller geologi, botanik och fauna), rekreationsområden, kulturminnesvård, vägtrafikbuller och bilavgaser. Företrädare för resp. sektorsområde har medverkat vid framtagningen av materialet och värderat konsekvenserna för de olika vägkorridorerna. För tätorterna Ljungskile och Uddevalla har fördjupade studier gjorts som redovisas i rapporten "Konsekvenser för Ljungskile och Uddevalla tätorter, VBB okt. 1985".

I rapporten "PM avseende utvärdering av alternativa vägkorridorer, nov. 1985" sammanfattas och jämförs de olika faktorerna som underlag för utvärdering och rekommendation av alternativ.

Syftet med ändringen i väglagen var bl.a. att i det tidiga projekteringsskedet få en beskrivning av olika väglägens miljökonsekvenser som underlag för val av vägsträckning. Lokaliseringsutredningen för väg E6 är ett bra exempel på den praktiska tillämpningen av den intentionen.

I arbetsplanen hänvisas till tidigare gjorda utredningar, dvs. bl.a. miljökonsekvensbeskrivningarna i lokaliseringsutredningen. Dessa beskrivningar har fördjupats och kompletterats både på landsbygdsdelarna och för tätorten Ljungskile. Vid upprättandet av arbetsplanen utfördes särskilda utredningar på avsnitt som bl.a. är känsliga från miljösynpunkt. Dessa avsnitt finns beskrivna i betänkandet i arbetsplanen. För tätorten Ljungskile finns i bilagan till arbetsplanen en särskild redovisning av miljökonsekvenser med bl.a. perspektivskisser som illustrerar de olika vägalternativens påverkan samt förslag till åtgärder. Buller och bilavgaser redovisas under egna rubriker i betänkandet. I en särskild bilaga till betänkandet redovisas fastigheter som berörs av vägtrafikbuller och olika åtgärder som avses vidtas i syfte att förebygga dessa störningar i samband

med vägens byggande.

Arbetet med miljökonsekvensbeskrivningarna har skett i samråd med bl.a. lokala och regionala företrädare för myndigheter som bevakar miljöintressen men även med naturvårdsverket. Dessutom redovisas vilka skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått som avses vidtas i samband med vägens byggande i syfte att förebygga störningar oc minimera olägenheter från trafiken. Naturvårdsverket säger t.ex. i yttrande över arbetsplanen den 18 juni 1986 "Under hösten 1985 och våren 1986 har naturvårdsverket bistått vägverket i framtagande av miljökonsekvensbeskrivning för bilavgashalter för rubricerade vägobjekt samt i övrigt framfört synpunkter på hur miljökonsekvensbeskrivningen bör utformas." Dessutom åberopar verket "den av vägverket presenterade miljökonsekvensbeskrivningen" vid sitt ställningstagande till arbetsplanen.

Det omfattande miljömaterialet som finns i ärendet - oc som var tillgängligt under beredningsarbetet i regeringskansliet - innebär att kravet på miljökonsekvensbeskrivning i 15 § väglagen är uppfyllt även om bestämmelsen i den nya lydelsen rent formellt inte skulle behöva tillämpas.

REGERINGSRÄTTENS BESLUT

1 (15)
Konstitutionsutskottet
Ink. den 88-11-29
Dnr B 97/88

976-1988

den 28 november 1988

på ansökan av Anders Söderlund och Mona Söderlund om resning i ärende angående fastställelse av arbetsplan för väg E6 på delen Stora Höga - Bratteröd, m m i Stenungsunds och Uddevalla kommuner, i vilket ärende regeringen meddelat härvid fogade beslut den 3 september 1987.*

I ansökningen hemställer Anders Söderlund och Mona Söderlund om resning och yrkar att regeringens beslut undanröjs, i vart fall till den del det berör fastigheten Anfasteröd 2:1 i Uddevalla kommun samt att ärendet visas åter till regeringen för ny handläggning. Vidare yrkas inhibition av regeringens beslut.

Som grund för resning åberopar Anders Söderlund och Mona Söderlund att regeringsärendet ej varit erforderligt berett och att behövliga upplysningar och yttranden ej har inhämtats från berörda myndigheter. De anför vidare bl a. Miljökonsekvensbeskrivning till arbetsplanen som föreskrivs i 15 § väglagen saknas. Någon prövning enligt miljöskyddslagen eller naturresurslagen har ej ägt rum. Karaktären av riksintresse hos ett område på Anfasteröd 2:1 har ej beaktats. Vägverket har inte på grund av sin lydnadsplikt mot regeringen haft befogenhet att inskränka sin prövning till att avse enbart det i regeringens uppdrag anvisade motorvägsalternativet.

./. protokollskopia bifogas

* Ej med här.

Regeringen har ej heller ägt att lämna en sådan anvisning om hur vägverket skulle besluta. Ett ianspråktagande av mark för väg genom arbetsplan innefattar rättskipning som bort prövas av domstol. Beslutet står i strid med den s k europakonventionen.

Regeringen (kommunikationsdepartementet) anför i inhämtat yttrande bl a följande.

Regeringen anser att de nya reglerna i 15 § väglagen som trädde i kraft den 1 juli 1987 till övervägande del har en materiell innebörd. Härav följer att paragrafen i dess äldre lydelse skolat tillämpas av regeringen eftersom vägverkets beslut om fastställelse har meddelats före ikraftträdandet av lagändringen. Skulle regeringsrätten finna att kravet på miljökonsekvensbeskrivning omfattar även äldre ärenden i vilka prövningen hos regeringen sker efter den 1 juli 1987, bör framhållas att ärendet innehåller erforderlig miljökonsekvensbeskrivning. Denna redovisas integrerat i lokaliseringsutredningen och i arbetsplanen enligt de huvudprinciper och med den inriktning som anförts i samband med ändringen av 15 § väglagen (prop 1986/87:135 s 19). Regeringen anser att inte heller i övrigt någon grund för resning föreligger.

Regeringsrätten beslutar följande.

Till stöd för resningsansökningen har åberopats åtskilliga omständigheter, av vilka en del hänför sig till ärendet i dess helhet, andra i främsta rummet till antingen regeringens beslut eller vägverkets

beslut om fastställelse av arbetsplanen.

I sistnämnda hänseende har gjorts gällande att regeringen saknat befogenhet att ge vägverket i uppdrag att inrikta planeringen enbart på byggande av motorväg med uteslutande av andra alternativ och att vägverket handlat rättsstridigt genom att lyda regeringen och underlåta att undersöka andra alternativ till vägbyggnad än motorväg.

Enligt väglagen (1971:948) är staten väghållare för allmänna vägar och vägverket handhar väghållningen för statens räkning (5 och 6 §§). Fråga om byggande av väg prövas av vägverket efter samråd med länsstyrelsen. Om vägverket och länsstyrelsen har olika uppfattning hänskjuts frågan till regeringen (11 §). Vid byggande av väg skall tillses att vägen får sådant läge och utförande att ändamålet med vägen vinnes med minsta intrång och olägenhet utan oskälig kostnad (13 §). Vägrätt innefattar befogenhet för väghållaren att utan hinder av den rätt som annan kan äga till fastigheten nyttja mark som behövs för väg och bestämma över markens användning under den tid vägrätten består (30 §). Vägrätt uppkommer genom att väghållaren tar i anspråk mark för väg med stöd av upprättad och fastställd arbetsplan. Mark anses ha tagits i anspråk för väg när vägens sträckning över fastigheten blivit tydligt utmärkt på marken och vägarbetet påbörjats på fastigheten (31 §).

Förhållandet mellan regeringen och de statliga myndigheterna regleras i 11 kap 6 och 7 §§ regeringsformen. Enligt 6 § lyder andra statliga myndigheter

än riksdagens under regeringen, vilket innebär att en lydnadsplikt mot regeringen föreligger. En viktig inskränkning i denna lydnadsplikt följer av 7 §, som föreskriver att ingen myndighet får bestämma hur en förvaltningsmyndighet i särskilt fall skall besluta i ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller mot kommun eller som rör tillämpning av lag.

Omfattningen av regeringens direktivrätt och myndigheternas lydnadsplikt har mot bakgrunden av de nämnda grundlagsstadgandena diskuterats i olika sammanhang. Klart är till en början att förbudet mot inblandning från regeringens sida är begränsat till handläggning av ärenden. Vad som i grundlagsmotiven kallas "myndigheternas faktiska handlande" - järnvägsdrift, anläggande av vägar, polisens operativa verksamhet etc - ligger utanför förbudet, även om detta handlande i stort skulle vara reglerat genom författning (Holmberg-Stjernquist: Grundlagarna s 382). Inte heller i fråga om ärenden är myndigheternas självständighet total. Förbudet mot inblandning gäller ärenden som rör myndighetsutövning eller tillämpning av lag.

Vägnätets utbyggnad och kvalitet är i främsta rummet beroende av de medel som kan ställas till förfogande för ändamålet. Frågan härom behandlas årligen i budgetpropositionen och från tid till annan även i särskilda förslag till riksdagen (se t ex prop 1987/88:50 Trafikpolitiken inför 1990-talet). Vägverkets befattning med dessa frågor styrs alltså i huvuddragen av statsmakternas beslut i fråga om samhällsplanering och medelstilldelning. Överväganden

om den trafiktekniska standard som bör gälla för olika vägsträckor måste därför anses höra till sådant som ligger inom ramen för regeringens direktivrätt gentemot vägverket. En annan sak är att vägverkets beslut vid fastställande av arbetsplan enligt väglagen får anses utgöra beslut i enskilt ärende, innefattande såväl myndighetsutövning mot enskild (ianspråktagande av mark med vägrätt enligt 30 och 31 §§) som lagtillämpning i övrigt (t ex i vad avser beaktande av avvägningsprincipen enligt 13 §).

Uppdraget till vägverket beslöts av regeringen den 24 januari 1985. Beslutet innehåller bl a följande: "För utvecklingen i Uddevallaområdet efter nedläggningen av Uddevallavarvet är det nödvändigt att väsentligt förbättra vägförbindelserna mot Göteborg. Regeringen uppdrar därför åt vägverket att - utöver de arbeten som omfattas av gällande flerårsplan - även projektera och upprätta arbetsplan för utbyggnad av väg E6 till motorväg på återstående delar mellan Stenungsund och Uddevalla. Uppdraget bör genomföras skyndsamt med sikte på att vägutbyggnaden skall kunna påbörjas så snart som möjligt dock senast under år 1987." I beslutet angavs vidare bl a att regeringen senare skulle besluta hur utbyggnaden skulle finansieras.

Regeringens beslut den 24 januari 1985 utgör visserligen den direkta anledningen till att vägverket upprättade den arbetsplan som verket fastställde den 27 november 1986. Men detta regeringsbeslut innefattar enligt sin utformning inte att regeringen - i strid mot 11 kap 7 § regeringsformen - bestämt hur

vägverket vid tillämpning av 11 § väglagen skulle besluta om byggande av den aktuella vägen.

Vägverkets beslut den 27 november 1986 om fastställelse av arbetsplan innehåller, efter en genomgång av planen och olika överväganden, slutsatsen att den i arbetsplanen föreslagna väganläggningen tillgodoser ändamålet med vägen med minsta intrång och olägenhet utan oskälig kostnad, varefter vägverket fastställer planen i viss sträckning och med motorvägsstandard. En granskning av beslutet och därtill hörande handlingar ger inte belägg för att verket vid sin prövning enligt 13 § väglagen (s 9 i beslutet) eller vid överväganden av vilka fastighetsdelar som skall tagas i anspråk handlat under inflytande av direktiv av regeringen.

Det har således inte framkommit att ärendets handläggning står i strid med regeringsformens bestämmelser i 11 kap 6 och 7 §§. Det föreligger alltså i detta hänseende inte någon grund för resning. Inte heller vad som anförts om att ianspråktagande av mark för väg genom arbetsplan rätteligen utgjort en fråga för domstol och att beslutet härom står i strid med Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna är av beskaffenhet att föranleda resning.

Vad gäller vägverkets handläggning i övrigt ger resningsansökningen anledning till prövning av huruvida utredningen varit så fullständig som de vid tidpunkten för prövningen gällande bestämmelserna krävt. I detta hänseende ger omständigheterna inte vid handen att det förekommit sådana brister att resning i

ärendet kan komma i fråga. Tillåtlighet enligt miljöskyddslagen (1969:387) kräver inte tillståndsprövning i koncessionsnämnden för miljöskydd och det saknas anledning att antaga annat än att vägverkets prövning i fastställelsebeslutet gjorts mot bakgrund även av miljöskyddslagens bestämmelser. Lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m m hade inte trätt i kraft vid tidpunkten för vägverkets beslut.

Vid tiden för regeringens besvärsprövning hade emellertid sistnämnda lag, i fortsättningen kallad naturresurslagen, trätt i kraft liksom vissa ändringar i väglagen som skärpte kravet på utredning vid upprättande av arbetsplan. I målet aktualiseras därför frågan huruvida dessa nya föreskrifter var tillämpliga när regeringen meddelade sitt beslut eller om de äldre bestämmelser som gällde vid tiden för vägverkets överklagade beslut alltjämt skulle tillämpas.

Av allmänna förvaltningsrättsliga grundsatser har ansetts följa att bestämmande för vilka förvaltningsrättsliga föreskrifter - avseende både förfarandet och prövningen i sak - som skall tillämpas i ett mål eller ärende som regel är vilka föreskrifter som är i kraft när prövningen sker. Det anförda har ansetts gälla även vid prövning av besvär över beslut som fattats före ikraftträdandet av de föreskrifter som gällde vid besvärsprövningen. Undantag från dessa grundsatser kan dock vara uttryckligen föreskrivna i övergångsbestämmelser eller följa av uttalanden i motiven till lagstiftningen. Fall kan

också tänkas där av omständigheterna framgår att lagstiftaren inte avsett att de nya bestämmelserna skall tillämpas helt enligt de angivna grundsatserna i ett övergångsskede.

Vad gäller frågorna om tillämplig lagstiftning kan hänvisas dels till uttalanden av konstitutionsutskottet (KU 1974:60) dels till regeringsrättens praxis. Enligt denna skall den nya lagstiftningen beaktas vid den fortsatta prövningen, se t ex Regeringsrättens årsbok 1974 ref 70: nytillkommet strandskyddsförordnande enligt naturvårdslagen skulle beaktas vid prövning av besvär över meddelat byggnadslov, 1976 ref 100: bestämmelse om fördelning av kilometerskatt på flera skattskyldiga enligt bestämmelse som gällde vid beslutsfattandet kunde inte tillämpas vid prövning av besvär över beslutet sedan reglerna om fördelning av skatten upphävts, 1977 ref 5: vid prövning av besvär över beslut, varigenom borttagande av olovligt utförd byggnad förklarats inte vara nödigt, skulle nya strängare bestämmelser som inte gav utrymme för nödighetsprövning tillämpas och regeringsrättens beslut den 18 juli 1988 i mål nr 687-1988: vid prövning av besvär över föreläggande vid brandsyn, vilket meddelats med stöd av brandlagen (1974:80) skall, sedan räddningstjänstlagen (1986:1102) trätt i kraft, den senare lagen tillämpas.

Regeringen har i sitt yttrande till regeringsrätten gjort gällande att föreskrifter av materiell innebörd, som trätt i kraft efter avgörandet i första instans, inte skall tillämpas vid besvärsprövningen.

Det är visserligen sant att den allmänt antagna

grundsatsen på det materiellt rättsliga området är att nya regler normalt äger giltighet endast beträffande sådana förhållanden som uppkommit efter de nya reglernas ikraftträdande (se t ex SOU 1960:26 s 5 och prop 1985/86:1 bil 1 s 860). Nämnda grundsats torde emellertid få uppfattas så att materiella rättigheter såsom äganderätt, nyttjanderätt, arvsrätt eller statusförhållanden såsom medborgarskap, äktenskap, som uppkommit före ikraftträdandet, inte påverkas av att ny lag stadgar ändrade förutsättningar för dessa rättsförhållandens uppkomst, såvida inte särskilda regler meddelas härom.

Enligt 15 § väglagen gäller från och med den 1 juli 1987 (se SFS 1987:459 och 745) att i en arbetsplan skall ingå en miljökonsekvensbeskrivning och att denna skall innehålla en redovisning av de väntade miljöeffekterna samt förslag till erforderliga skyddsåtgärder eller andra försiktighetsmått som behövs för att förebygga störningar eller andra olägenheter från trafiken. Vidare har till den tidigare gällande regeln i 16 § om att vid utarbetande av en arbetsplan samråd i fråga om vägens sträckning och vägförslagets utformning i övrigt skall ske med berörda fastighetsägare och myndigheter samt andra som kan ha ett väsentligt intresse i saken lagts en föreskrift om att samråd alltid skall äga rum med de naturvårdsmyndigheter som berörs.

Någon särskild övergångsbestämmelse beträffande handläggningen av ärenden om fastställelse av arbetsplan som avgjorts i första instans före ikraftträdandet har inte meddelats. Det finns således inte någon uttrycklig övergångsbestämmelse som för dylika

fall föreskriver att äldre bestämmelser skall tillämpas vid regeringens besvärsprövning. Däremot finns en särskild övergångsbestämmelse i lagen 1987:459 (punkt 2) av innebörd att äldre bestämmelser skall tillämpas i vissa tillståndsärenden som avgjorts i första instans före ikraftträdandet. Detta skall gälla såväl förfarandet som dessa ärendens prövning i sak. Enligt motiven (prop 1985/86:118 s 59, 60, 76, 77 och 85) var det nämligen lämpligt att i dessa ärenden samma grunder för prövningen och samma processuella bestämmelser skulle gälla för besvärsmyndigheten som för den myndighet som avgjort ärendet i första instans. Vidare finns en särskild övergångsbestämmelse om tillämpning av äldre bestämmelser i ärenden om ersättning enligt 61 § väglagen i vilka talan väckts före ikraftträdandet (punkt 3). Denna övergångsbestämmelse infördes på förslag av lagrådet. Lagrådet anförde som motiv härför (prop 1985/86:118 s 77) följande: "Ett särskilt problem kan mål om ersättning enligt 61 § erbjuda om ersättning begärts på grund av ett äldre beslut om vägrat tillstånd enligt 47, 48 eller 49 §. För fall då skadan inte längre är ersättningsgill (se vad som sagts under 61 §) fordras en övergångsbestämmelse. Har målet anhängiggjorts före ikraftträdandet, bör äldre bestämmelser om ersättning tillämpas av fastighetsdomstolen i fråga om målens prövning i sak, låt vara att vid avgörandet bör vägas in att skadan ej längre är ersättningsgill. Har anspråk på ersättning inte framförts hos domstol före ikraftträdandet synes man kunna godta att ersättning ej skall utgå. Eljest får man med 17 kap 16 § tredje stycket PBL-förslaget som förebild

uppställa en preklusionsfrist för talans väckande." Departementschefen godtog utan motivering lagrådets förslag.

I motiven till lagarna 1987:459 och 1987:745 finns inte något uttalande om huruvida de äldre eller de nya föreskrifterna skulle gälla vid prövning av överklagande av beslut som meddelats i andra typer av ärenden än de här redovisade - exempelvis fastställelse av arbetsplan - när beslutet i första instans meddelats före ikraftträdandet.

Enligt 2 kap 6 § naturresurslagen skall område som är av riksintresse för naturvården skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada naturmiljön. Mark- och vattenområden kan även åtnjuta skydd enligt bestämmelse i 2 kap naturresurslagen med hänsyn till områdenas betydelse för utnyttjande, t ex för kommunikationer. Om ett område är av riksintresse för flera sins emellan oförenliga ändamål, skall enligt 10 § företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Naturresurslagen trädde i kraft den 1 juli 1987, dvs först efter det att vägverket fattat sitt beslut om fastställelse av arbetsplanen men innan regeringen fattade beslutet den 3 september 1987. Lagen skall enligt samtidigt införda bestämmelser i åtskilliga andra lagar tillämpas vid prövning enligt dessa lagar. Så är fallet vid prövning av ärenden enligt väglagen. Bestämmelse härom återfinns i 3 a § som infördes i väglagen genom lagen 1987:459. Någon särskild övergångsregel meddelades inte. Däremot förekommer en sådan regel till ikraftträdandet av

själva naturresurslagen. Enligt denna regel skall äldre bestämmelser tillämpas i mål och ärenden enligt vattenlagen (1983:291) som anhängiggjorts hos vattendomstol före ikraftträdandet. Bestämmelsen tillkom vid riksdagsbehandlingen av lagförslaget och angavs av bostadsutskottet (BoU 1986/87:3 s 41) ha till ändamål att motverka retroaktiv lagstiftning för det fall att vattenområden eller älvsträckor, som förut inte varit undantagna från utbyggnad, fredas genom regler i 3 kap 6 § naturresurslagen. Någon motsvarande övergångsbestämmelse om tillämpningen av naturresurslagen i ärenden enligt väglagen finns inte. Inte heller i motiven diskuteras behovet av sådana övergångsbestämmelser.

Även om vissa skäl talar för att, trots avsaknaden av uttryckliga bestämmelser i ämnet, bestämmelserna om miljökonsekvensbeskrivning inte tagit sikte på besvärsprövningen, får de här förut citerade uttalandena i motiven till vissa övergångsbestämmelser anses bekräfta att de allmänna förvaltningsrättsliga grundsatserna om tillämplig lagstiftning också legat till grund för de i detta mål aktuella föreskrifterna. Det måste också antagas att lagstiftarens syfte, nämligen att stärka skyddet för miljön, bäst tillgodoses genom att nämnda grundsatser tillämpas även när det gäller prövning av överklaganden av vägverkets beslut om fastställelse av arbetsplan för en väg.

Enligt det anförda var alltså föreskrifterna om miljökonsekvensbeskrivning i 15 § väglagen och föreskrifterna om skydd för områden som är av riksintresse för naturvården i 2 kap 6 § naturresurslagen

tillämpliga när regeringen den 3 september 1987 prövade de överklaganden som anförts mot vägverkets beslut att fastställa arbetsplanen.

Av regeringens yttrande måste anses framgå att regeringen vid sin prövning inte tillämpat dessa nya föreskrifter.

Någon miljökonsekvensbeskrivning har således inte förelegat när regeringen fattade beslutet den 3 september 1987. Emellertid fanns en viss annan utredning om påverkan på miljön m m tillgänglig i ärendet. Denna utredning är av sådan beskaffenhet att det inte framstår som sannolikt att förebringandet av en miljökonsekvensbeskrivning enligt 15 § väglagen skulle ha lett till annan utgång i besvärsärendet i vad avser fastigheten Anfasteröd 2:1. Den omständigheten att en miljökonsekvensutredning inte upprättats, innan regeringens beslut meddelades, utgör därför inte skäl för den begärda resningen.

Vad gäller regeringens underlåtenhet att tillämpa naturresurslagen är att anteckna att sedan regeringen fattade sitt beslut den 3 september 1987 har det tillkommit en ny betydelsefull omständighet som inte kunnat åberopas i ärendet hos regeringen. Statens naturvårdsverk har nämligen i beslut den 21 december 1987 förklarat att ett område benämnt Bratteforsån är av riksintresse för naturvården enligt 2 kap 6 § andra stycket naturresurslagen. Området är till viss del beläget på fastigheten Anfasteröd 2:1.

Det får antagas att en prövning enligt naturresurslagen, särskilt mot bakgrund av naturvårdsverkets

beslut, skulle väsentligt ha påverkat utgången såvitt avser vägdragningen över den Anders Söderlund och Mona Söderlund tillhöriga fastigheten Anfasteröd 2:1. Synnerliga skäl får därför anses föreligga för att saken prövas på nytt i denna del. Resning bör därför beviljas.

Vad i övrigt åberopats i fråga om besvärsärendets handläggning hos regeringen kan inte anses innebära att skäl till resning visats föreligga.

Regeringsrätten beviljar resning i regeringens beslut den 3 september 1987 i vad avser fastigheten Anfasteröd 2:1 i Uddevalla kommun och visar ärendet i denna del åter till regeringen (kommunikationsdepartementet) för ny handläggning. I avbidan på denna prövning får åtgärd för byggande av vägen inom nämnda fastighet ej vidtagas.

LS

/Lars Sandbäck

I avgörandet har deltagit: regeringsråden Hamdahl,

Mueller, Tottie, Dahlman (skiljaktig) och Baekkevold (skiljaktig)
Föredragande regeringsrättssekreterare: Sandbäck

Kopior för verkställighet till

regeringen (kommunikations-
departementet) III 2250/86 m fl,
./. (handlingarna i målet bifogas)
vägförvaltningen i Göteborgs och Bohus län

Kopior för kännedom till

vägverket i Borlänge (PB 20-A 86:2989)
statens naturvårdsverk
länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län
Uddevalla kommun

Rätt kopierat intygar

Kerstin Karlsson

Regeringsrätten
Avdelning I

Protokoll, hållet i Stockholm tisdagen den 11 oktober 1988

Närvarande: regeringsråden Hamdahl, Mueller, Tottie, Dahlman och Baekkevold
Föredragande: regeringsrättssekreteraren Sandbäck
Protokollförare: byråsekreteraren Johnson

Föredrages ansökan av Anders Söderlund och Mona Söderlund om resning i ärende angående fastställelse av arbetsplan för väg E6 på delen Stora Höga - Bratteröd, m m i Stenungsunds och Uddevalla kommuner, i vilket ärende regeringen meddelat beslut den 3 september 1987.

Regeringsrätten fattar beslut.

Regeringsråden Dahlman och Baekkevold är skiljaktiga och yttrar:

Vi är ense med övriga ledamöterna såvitt avser de första 17 styckena som följer efter meningen "Regeringsrätten beslutar följande." I övrigt anför vi

följande.

Övergångsbestämmelser saknas till lagen 1987:745 med de berörda ändringarna i 15 och 16 §§ väglagen. Motiven till ändringarna behandlar inte frågan hur de nya reglerna skall tillämpas i överklagandeärenden där arbetsplanen fastställts av vägverket före den 1 juli 1987. Inte heller diskuteras i motiven behovet av några övergångsbestämmelser. I sammmanhanget bör erinras om att övergångsbestämmelserna till lagen 1987:459 - som på grund av en senareläggning av lagen kom att gälla också för lagen 1987:745 - tillkom utan samband med sistnämnda lagärende.

De nya föreskrifterna i 15 och 16 §§ väglagen avser innehållet i arbetsplanen och förfarandet vid planens utarbetande. Enligt motiven är syftet med de nya bestämmelserna att integrera miljösynpunkterna i vägplaneringen och därmed få dem belysta så tidigt som möjligt. Bestämmelserna gäller enligt sin lydelse förfarandet hos vägförvaltningen och vägverket i samband med planens utarbetande och fastställelse. Med hänsyn till det anförda är det inte sannolikt att lagstiftaren avsett att föreskrifterna skulle gälla när regeringen prövade överklagandeärenden där arbetsplanen fastställts före den 1 juli 1987. Detta skulle i så fall ha fått till följd att flertalet av dessa ärenden hade måst visas åter till vägförvaltningen för ny handläggning med ny utställning och ny fastställelseprövning hos vägverket. Betydande olägenheter är förenade med en sådan ordning. I vart

fall måste antagas att lagstiftaren - om lagstiftaren verkligen avsett en sådan med de nya föreskrifternas inriktning svårförenlig tillämpning - skulle ha angett detta i motiven. Så har inte skett. Övervägande skäl talar därför enligt vår mening för att lagstiftaren i detta fall - som ett undantag från den förut berörda huvudregeln och trots att förhållandet inte föranlett någon övergångsbestämmelse - avsett att de äldre bestämmelserna skulle tillämpas också av regeringen vid prövning av ett överklagande av en före den 1 juli 1987 fastställd arbetsplan.

Med hänsyn till det anförda finner vi att det förhållandet att en miljökonsekvensbeskrivning enligt de nya föreskrifterna inte förelegat vid regeringens avgörande inte utgör skäl för resning.

Enligt 2 kap 6 § naturresurslagen skall område som är av riksintresse för naturvården skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada naturmiljön. Mark- och vattenområden kan även åtnjuta skydd enligt bestämmelse i 2 kap naturresurslagen med hänsyn till områdenas betydelse för utnyttjande, t ex för kommunikationer. Om ett område är av riksintresse för flera sins emellan oförenliga ändamål, skall enligt 10 § företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Naturresurslagen trädde i kraft den 1 juli 1987, dvs först efter det att vägverket fattat sitt beslut om fastställelse av arbetsplanen men innan regeringen fattade beslutet den 3 september 1987. Lagen skall enligt samtidigt införda bestämmelser i

åtskilliga andra lagar tillämpas vid prövning enligt dessa lagar. Så är fallet vid prövning av ärenden enligt väglagen. Bestämmelse härom återfinns i 3 a § som infördes i väglagen genom lagen 1987:459. Någon särskild övergångsregel meddelades inte. Däremot förekommer en sådan regel till ikraftträdandet av själva naturresurslagen. Enligt denna regel skall äldre bestämmelser tillämpas i mål och ärenden enligt vattenlagen (1983:291) som anhängiggjorts hos vattendomstol före ikraftträdandet. Bestämmelsen tillkom vid riksdagsbehandlingen av lagförslaget och angavs av bostadsutskottet (BoU 1986/87:3 s 41) ha till ändamål att motverka retroaktiv lagstiftning för det fall att vattenområden eller älvsträckor, som förut inte varit undantagna från utbyggnad, fredas genom regler i 3 kap 6 § naturvårdslagen. Någon motsvarande övergångsbestämmelse om tillämpningen av naturresurslagen i ärenden enligt väglagen finns inte. Inte heller i motiven diskuteras behovet av sådana övergångsbestämmelser.

När det gäller frågan om naturresurslagens föreskrifter varit tillämpliga vid regeringens avgörande kan till en början konstateras att de berörda övergångsbestämmelserna och motivuttalandena inte talar emot utan snarare stöder att så varit fallet. Utformningen av föreskrifterna i naturresurslagen och den nya 3 a § i väglagen är inte sådan att något hinder kan anses föreligga mot en tillämpning med början först i överklagandeinstansen, regeringen. Enligt den allmänna förvaltningsrättsliga huvudregeln som angetts i det föregående har därför hushållningsbestämmelserna i naturresurslagen skolat tillämpas av regeringen vid dess prövning av det

överklagade fastställelsebeslutet.

Sedan regeringen fattade sitt beslut har det tillkommit ett bevisdatum som inte kunnat åberopas i ärendet hos regeringen. Statens naturvårdsverk har nämligen i beslut den 21 december 1987 förklarat att ett område benämnt Bratteforsån är av riksintresse för naturvården enligt 2 kap 6 § andra stycket naturvårdslagen. Området är till viss del beläget på Anfasteröd 2:1.

Utredningen i förevarande fall utvisar att vägens sträckning bestämts med hänsyn till naturvårdsintressena. Detta gäller inte minst i fråga om det område som sökandena särskilt berör, nämligen Bratteforsåns dalgång, och som naturvårdsverkets beslut den 21 december 1987 avser. Sökandena yrkade i överklagandeärendet hos regeringen i denna del att det berörda vägavsnittet skulle flyttas 200-300 meter österut. En sådan alternativ vägsträckning har enligt vad som framgår av arbetsplanen undersökts av vägverket som - efter samråd med bl a länsstyrelsens naturvårdsenhet - funnit att det av vägverket förordade alternativet medför mindre intrång i dalgången. I arbetsplanen har antecknats bl a att Bratteforsåns dalgång har stora värden av geologiskt, botaniskt och ornitologiskt intresse och att länsstyrelsen planerar ett förordnande enligt naturvårdslagen. Frågan om vägsträckningen i anslutning till Bratteforsåns dalgång har behandlats också i vägverkets fastställelsebeslut. I detta har antecknats att samråd skett med bl a naturvårdsverket i fråga om miljökonsekvenserna.

Av det anförda framgår att regeringen vid sin prövning hade tillgång till material som väl belyste natur- och miljöförhållandena i bl a området kring Bratteforsån. Det var därmed möjligt för regeringen att göra de bedömningar av dessa förhållanden som förutsätts i naturresurslagen. De faktiska omständigheter som utgjorde underlag för naturvårdsverkets beslut den 21 december 1987 var sålunda i allt väsentligt upplysta i ärendet hos regeringen när regeringen fattade sitt beslut. Mot denna bakgrund är inte naturvårdsverkets beslut någon ny omständighet av sådan beskaffenhet att redan dess förebringande utgör synnerliga skäl för en omprövning av regeringens beslut.

Handlingarna i ärendet ger inte vid handen att regeringen vid sin prövning inte beaktat föreskrifterna i naturresurslagen. Vad som från sökandenas sida andragits i ärendet kan inte heller anses utvisa att den intresseavvägning som innefattas i regeringens beslut står i uppenbar strid med bestämmelserna i denna lag eller att det i övrigt i denna del förekommit sådana brister i handläggningen att resning bör beviljas.

Inte heller i övrigt har sökandena anfört någon omständighet som bör föranleda resning i det genom

regeringens beslut avgjorda ärendet.

Vi bifaller inte ansökningen.

Vid protokollet

Uppvisat och utlämnat för
vederbörlig åtgärd 24.11.1988

MILJÖPARTIET DE GRÖNA

Anmälan till konstitutionsutskottet
ang beslutet att låta bygga motorväg mellan Uddevalla och Stenungsund.

Genom regeringsbeslut 1985-01-24 uppdrogs åt vägverket att, som en del av det så kallade Uddevallapaketet, projektera och upprätta arbetsplan för att bygga en motorväg mellan Stenungsund och Uddevalla. Under arbetet med denna väg har vägverket utnyttjat stora maktbefogenheter gentemot markägare, kommuner och andra som berörs av vägens miljöeffekter.

Vägförslag skall enligt väglagen prövas av vägverket i samråd med länsstyrelsen. De har att ta hänsyn till av riksdagen beslutade lagar t ex väglagen samt miljö- och planlagstiftning. Dessutom har riksdagen fastlagt instruktioner för prioritering av vägobjekt och mål för miljöpolitiken, vilka också de bör styra myndighetens prövning av tänkbara vägprojekt. Har regeringen genom sitt beslut 1985-01-24 dikterat resultatet av myndighetens prövning?

Länsstyrelsens naturvårdsenhet i Göteborg har, enligt uppgift, i en särskild skrivelse klagat på att den inte fått utreda något alternativ till motorvägen. Har regeringen fattat ett beslut, som myndigheten upplever stå i strid med lagstiftningen?

Inför det ovan behandlade beslutet införskaffade regeringen vissa upplysningar om kostnaderna för att bygga vägen. De direkta investeringskostnaderna undersöktes enligt uppgift på följande sätt.

Vägdirektören i Göteborgs och Bohus län, Bengt Wolffram, beskriver i en intervju i tidningen Ny Teknik nr 47 1985, en del av undersökningen så här:

"Jag befann mig på konferens i Dalarna fredagen den 18 januari. På eftermiddagen blev jag uppringd av kommunikationsdepartementet: 'Vad kostar det att bygga motorväg till Uddevalla? Du får en timme på dig att ge besked.' Bengt Wolffram kontaktade sina medhjälpare i Göteborg och meddelade sedan departementet från en telefonkiosk i Tällberg att summan var cirka 500 miljoner."

Enligt andra uppgifter skall han ha sagt 450 miljoner. Denna kostnad motsvarar cirka 12.000 kronor per meter väg, vilket uppges vara billigare än någon annan motorväg i Sverige. De senaste konstnadsberäkningarna för projektet tyder på en kostnad nara 1.000 miljoner kronor. Enligt vägverkets skrift "f6 i Bohuslän - en väg till trafiksäkerhet" kommer de delar som nu är under byggnad att

kosta mellan 28.000 och 29.000 kronor per löpmeter.

Ett motorvägsprojekt av denna storlek leder till samhällskostnader genom direkta ingrepp i naturen, av biltrafiken orsakade utsläpp av kolväten, kväveoxider, svaveldioxid och koldioxid, samt skogsskador från indirekt bildade oxidanter. Det tycks av regeringens yttrande till regeringsrätten 1988-09-22 som om också dessa kostnader varit ofullständigt undersökta.

Med hänvisning till det som ovan anförts begär jag att riksdagens konstitutionsutskott granskar

1. om regeringen genom sitt beslut 1985-01-24 dikterat resultatet av myndighets prövning och om detta är förenligt med regeringsformen, särskilt kap 11, 7 §.

2. om regeringen berett ärendet på ett sätt som överensstämmer med kraven i regeringsformen, särskilt kap 7, 2 §.

Stockholm 1988-11-29

Elisabet Franzén

Hans Leghammar

Kent Lundgren

Claes Roxbergh

Per Gahrton

KOMMUNIKATIONS-
DEPARTEMENTET

Kopia
REGERINGSBESLUT

Datum
1989-02-09

Aktbeteckning
III 2293/88

Anders Söderlund
Mona Söderlund
c/o advokaten Peter Westdahl
Advokatfirman Westdahl AB
Box 11053
404 22 GÖTEBORG

Överklagande i fråga om arbetsplan för väg E6 Stora Höga-Bratteröd i vad avser fastigheten Anfasteröd 2:1 i Uddevalla kommun, Göteborgs och Bohus län
(2 bilagor)

Inledning

./.* Regeringsrätten meddelade den 28 november 1988 det beslut
som framgår av bilaga 1. Till följd härav har regeringen
att på nytt pröva Anders Söderlunds och Mona Söderlunds
överklagande av vägverkets beslut den 27 november 1986,
./.* bilaga 2, om fastställelse av arbetsplanen för väg E 6 på
delen Stora Höga - Bratteröd i vad avser fastigheten
Anfasteröd 2:1 i Uddevalla kommun, Göteborgs och Bohus
län.

Anders Söderlunds och Mona Söderlunds överklagande

Anders Söderlund och Mona Söderlund har yrkat att vägens sträckning flyttas 200-300 meter österut och att regeringen ger statens naturvårdsverk i uppdrag att utvärdera vad de anfört som skäl för yrkandet. Anders Söderlund och Mona Söderlund har också yrkat att den fastställda vägsträckningen tillståndsprövas enligt miljöskyddslagen (1969:387).

Yttranden m.m.

Med anledning av regeringsrättens beslut har yttrande inhämtats från vägverket, statens naturvårdsverk, läns-

* Ej med här

Postadress
103 33 STOCKHOLM
Gatuadress
Vasagatan 8-10
Stockholm
Telefon växel
08-763 10 00
Telefax
08-11 89 43
Telex
17328 mincom S

styrelsen i Göteborgs- och Bohus län samt Uddevalla kommun.

Anders Söderlund och Mona Söderlund har inkommit med yttrande jämte bilagor.

Skrivelser i ärendet har inkommit från bl.a. Samling för Bratteforsåns dalar, Göteborgs Ornitologiska förening och Naturskyddsföreningen i Göteborg.

Av yttrandena i ärendet framgår följande.

Vägverket vidhåller sin uppfattning att vägens sträckning bör vara enligt den fastställda arbetsplanen och anhåller att regeringen inte ändrar beslutet. Verket anför bl.a. följande.

Det aktuella området vid Bratteforsån är sedan länge känt för sina stora värden från naturvetenskaplig, geologisk, botanisk och ornitologisk synpunkt. Projekteringen av motorvägen har därför hela tiden skett i mycket nära samarbete med länsstyrelsens naturvårdsenhet.

Väg E 6 genom Bohuslän är en nationell och internationell väg av mycket stor betydelse. Vägverket hävdar därför att den utgör riksintresse enligt 2 kap. 8 § naturresurslagen (1987:12). Den avvägning mellan motstående intressen - naturvård och kommunikationer - som måste göras, anser vägverket har skett under projekteringsarbetets gång.

Alternativa sträckningar för motorvägen på det berörda avsnittet har prövats under framtagningen av arbetsplanen. Enligt verkets mening skulle en annan sträckning över fastigheten Anfasteröd medföra väsentligt ökat intrång i naturvärdena kring Bratteforsån.

I en till yttrandet fogad promemoria, som kompletterats den 29 december 1988, har vägverket bl.a. närmare redogjort för projekteringsarbetet som föregått arbetsplanen, de alternativ till sträckningar av vägen som har studerats vid Anfasteröd och Bratteforsån samt de åtgärder i syfte att minska ingrepp och miljöskador som verket har beslutat. Av promemorian framgår att följande åtgärder vidtagits eller planeras:

- För att bl.a. motorvägsobjektet skall förorsaka så få negativa effekter som möjligt i ravinens naturmiljö har länsstyrelsen den 3 februari 1988 beslutat om kontinuerliga samråd enligt 20 § naturvårdslagen.

- På motorvägsavsnittet vid Bratteforsån, som enligt naturvårdsenheten är mest känsligt från miljösynpunkt, har vägsluttningarna mot ån försetts med speciella konstruktioner som innebär att vägområdet enligt arbets-

planen har kunnat minskas och därmed minska intrånget i ravinen mot ån. En motsvarande förändring av slänterna mot ån har även gjorts omedelbart norr om bron över Bratteforsån.

- Det i arbetsplanen redovisade området på 10 meter utanför släntfot respektive släntkrön för bland annat upplag under byggnadstiden kommer inte att utnyttjas, vilket innebär en avsevärd minskning av intrånget i ravinen under byggnadstiden.

- Vid de samråd som vägförvaltningen haft med såväl naturvårdsenheten på länsstyrelsen som med Fiskenämnden har bron över Bratteforsån förlängts något i förhållande till arbetsplanens förslag för att därmed med rimlig kostnadsökning minska intrånget och påverkan i Bratteforsåns ravinområde.

- För att i möjligaste mån eliminera riskerna för att fordon vid eventuella olyckor kommer av vägen och ned i ravinen, har förstärkt vägräcke föreslagits utmed vägen i anslutning till ravinen och ån. Det föreslagna vägräcket på den aktuella delen är samma typ av räcke som normalt uppsätts på broar.

- För att inte dagvatten från körbanorna skall rinna ned i ravinen och ån, har förhöjd kantsten föreslagits i vägkanterna och på bron inom den aktuella delen utmed Bratteforsån. Dagvattnet leds sedan från rännstensbrunnar i vägen och bron vidare norrut i ledning och kopplas slutligen till kommunens ledningsnät för dagvatten söder om Ljungskile tätort. Vid en eventuell olycka på vägen där ett fordon skulle välta och t.ex. olja läcka ut kommer oljan med den föreslagna utformningen inte att nå ravinen och förorena ån.

Statens naturvårdsverk anser att det berörda riksintresset för naturvården inte utgör något hinder för vägbygget och verket har därför inte något att erinra mot att bygget utförs. Verket anför bl.a. följande.

Arbetsplanens sträckning berör dalgången vid Anfasteröd på en sträcka av ca 600 m med en mindre utfyllnad och en bro. De åtgärder som vidtagits och vidtas av vägverket i samråd med länsstyrelsen genom anpassning av bron, utfyllnader och slänter och bortledning av dagvatten m.m. från vägbanan och ådalen för att motverka och begränsa skadorna på naturmiljön, särskilt ån, gör att vägbygget medför en begränsad skada på naturmiljön inom området av riksintresse vad beträffar ån och ravinerna. De värdefulla stammarna av flodpärlmussla och havsöring bedöms därigenom inte bli hotade. Denna sträckning och utformning bedöms inte påtagligt skada naturmiljön i riksobjektet. - Vad avser om den av vägverket beslutade vägsträck-

ningen är förenlig med bestämmelserna i 2 kap. 6 § andra stycket i naturresurslagen torde arbetsplanens sträckning och utformning vara förenlig med riksintresset under förutsättning att de skadeförebyggande åtgärderna enligt arbetsplanen genomförs i samråd med länsstyrelsen, och med beaktande av vad som ovan anförts. Det berörda riksintresset utgör därför inte något hinder för vägbygget varför naturvårdsverket inte har något att erinra mot att det utförs.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser att väg E 6 bör byggas ut över fastigheten Anfasteröd 2:1 enligt arbetsplanen och med de förslag till väsentliga förbättringar i anslutning till Bratteforsån, som vägförvaltningen utarbetat i samråd med länsstyrelsen. Länsstyrelsen anför bl.a. följande.

Från det att vägverket i januari 1985 fick i uppdrag att utföra projektering för upprättande av arbetsplanen har länsstyrelsen kontinuerligt följt projekteringsarbetet.

Området kring Ljungskile med Bredfjället öster om tätorten samt Bratteforsån och dess ravin söder om Ljungskile är områden med stora naturvårdsintressen och naturvetenskapliga värden. Dessa förhållanden har ingått som förutsättningar och bl.a. utgjort underlag vid de samråd som skett under projekteringstiden och vid de utvärderingar av alternativa vägsträckningar som skett i vägförvaltningens olika projekteringsskeden.

Under den lokaliseringsutredning som föregick förslaget till arbetsplan framkom, vid en sammanvägning av en rad olika allmänna intressen, att en sträckning av väg E 6 över fastigheten Anfasteröd 2:1 och Bratteforsån var den från samhällssynpunkt mest lämpliga. Vägkorridoren i denna sträckning för en trafikled av mycket stor betydelse från nationell, regional och lokal synpunkt utgör följaktligen enligt 2 kap. 8 § andra stycket naturresurslagen också ett riksintresse. Det kan således konstateras att den berörda delen av fastigheten Anfasteröd 2:1 är av riksintresse för två, delvis oförenliga ändamål. Enligt 2 kap. 10 § naturresurslagen skall i en sådan situation företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt.

Även om nu angivna bestämmelse inte gällde vid tidpunkten för länsstyrelsens ställningstagande till arbetsplanen grundades dock detta på en intresseavvägning i huvudsak enligt de linjer som sålunda numera gäller enligt naturresurslagen. De faktiska naturförhållanden som legat till grund för naturvårdsverkets bedömning att sedermera beteckna Bratteforsåns dalgång som ett riksintresse var nämligen, såsom framgår av handlingarna, väl kända för

länstyrelsen. Vid detaljlokaliseringen av vägen i just detta avsnitt har också, såsom framgår av handlingarna, ambitionen varit att så långt möjligt begränsa skadan på naturvårdsintresset.

Naturresurslagens ikraftträdande den 1 juli 1987 och naturvårdsverkets beslut den 21 december 1987 ändrar således inte i sak länsstyrelsens bedömning.

Uddevalla kommun vidhåller sin tidigare uppfattning och tillstyrker även nu vägens utformning i enlighet med arbetsplanen. Kommunen anför följande.

Kommunen har år 1986 i yttrande till vägverket över förslag till arbetsplanen tillstyrkt arbetsplanen i den del som berör Bratteforsån. Möjligheten att avleda dagvattnet från vägen till kommunens dagvattennät medför en förbättring av skyddet av Bratteforsån jämfört med dagsläget där dagvatten från en ganska lång sträcka av väg E 6 avvattnas direkt mot ån.

Anders och Mona Söderlund anför bl.a. följande. Av såväl väglagen som naturresurslagen följer att ett vägprojekt skall vara samhällsekonomiskt lönsamt. Väg E 6 enligt den fastställda arbetsplanen saknar erforderlig lönsamhet. Det är uppenbart att framdragande av en motorväg genom ett område av riksintresse för naturvården inte kan anses förenligt med naturresurslagen. En motorväg måste ju anses som en av de mest miljöstörande anläggningar som kan tänkas. En koncessionsprövning av vägobjektet bör ske. En sådan prövning skulle kunna omfatta alternativa vägtyper och sträckningar. Bl.a. bristerna i utredningen om den föreslagna vägens miljökonsekvenser motiverar en koncessionsprövning.

Anders och Mona Söderlund har i frågan om vägens samhällsekonomiska kostnader åberopat bl.a. en promemoria Cost/benefit analys av väginvesteringar (Jan Owen Jansson och Jan Eric Nilsson, november 1988).

Regeringens bedömning

Väg E 6 genom Bohuslän är för närvarande den viktigaste transportleden för flera stora tätorter och för västra Sveriges kommunikationer med Norge. Trafiken på vägen är tät och blandas med ett påfallande stort inslag av tung trafik och internationell trafik.

Från Stora Höga och norrut har väg E 6, för att vara en Europaväg, en mycket ojämn och låg standard. Den omfattande och blandade trafiken medför därför att olycksfrekvensen på vägen är betydande. Antalet olyckor per vägkilometer är i dag dubbelt så stort på väg E 6 genom

Bohuslän som på andra svenska Europavägar som inte heller är motorvägar. Under år 1988 inträffade 75 polisrapporterade olyckor på sträckan Stora Höga - Bratteröd.

Regeringen fann redan vid sin prövning den 24 januari 1985 att väg E 6 på den aktuella sträckan inte fyller de krav på säkerhet och framkomlighet som rimligen måste ställas och att det för utvecklingen av Uddevallaregionen var nödvändigt att väsentligt förbättra vägförbindelsen mellan Uddevalla och Göteborg. Vid prövning av arbetsplanen den 3 september 1987 fann regeringen därför att det var påkallat från allmän synpunkt att vägen byggdes om. - Vad som därefter inträffat ändrar inte denna inställning.

Naturresurslagen innebär bl.a. att hushållningsbestämmelserna för användning av mark och vatten så som de kom till uttryck i riksdagens riktlinjer för den fysiska riksplaneringen har lagreglerats. Vid prövningen den 3 september 1987 hade regeringen tillgång till ett planeringsunderlag och annat material som väl belyste naturresurshushållningsaspekterna vad avser bl.a. området kring Bratteforsån. Regeringens beslut innebar utifrån den prövning av materialet som naturresurslagen förutsätter att vägsträckningen över den aktuella fastigheten kunde godtas. Vad som nu tillkommit är att naturvårdsverket efter regeringsbeslutet bedömt att Bratteforsån i den aktuella delen utgör ett riksintresse för naturvården.

Regeringen konstaterar att det finns få vägprojekt här i landet som blivit så allsidigt utredda från miljösynpunkt som utbyggnaden av väg E 6 mellan Stora Höga och Bratteröd. Regeringen finner därför inte skäl att föranstalta om ytterligare utredning i ärendet.

Vägföretaget omfattas inte av tillståndsplikt enligt miljöskyddslagen. Någon skyldighet att tillståndspröva företaget enligt den lagen kan inte lagligen åläggas vägverket.

Regeringen delar naturvårdsverkets bedömning att Bratteforsåns dalgång i den aktuella delen utgör ett riksintresse för naturvården. Med de skyddsåtgärder som vägverket har redovisat kan vägen över fastigheten inte anses skada naturmiljön på ett sådant sätt som anges i 2 kap. 6 § andra stycket naturresurslagen.

Enligt regeringens mening innebär sträckningen enligt arbetsplanen också det minsta intrånget vid en jämförelse mellan olika föreslagna alternativ.

Det aktuella vägföretaget tillgodoser ett angeläget behov av förbättrade trafikförhållanden, framför allt av en säkrare trafikmiljö. Vid en avvägning mellan de mot-

stående intressen som är aktuella i ärendet finner regeringen från allmän synpunkt att vägen med den sträckning och utformning den fått i arbetsplanen bäst tillgodoser kraven på en god hushållning med naturresurserna. På grund härav och då regeringen inte heller i övrigt finner skäl att ändra sitt tidigare beslut skall överklagandet avslås.

Regeringens beslut

Regeringen avslår åter Anders och Mona Söderlunds överklagande.

På regeringens vägnar

Georg Andersson

Christina Striby

Kopians överensstämmelse
med originalet intygas
Alice Widell

Kopia till

Bostadsdepartementet
Miljö- och energidepartementet
Finansdepartementet
Jordbruksdepartementet
Industridepartementet
Statens naturvårdsverk
Vägverket
Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län
Vägförvaltningen i Göteborgs och Bohus län
Uddevalla kommun
Stenungsunds kommun
Samling för Bratteforsåns dalar
c/o Christina Almqvist, Allén 1, 459 00 Ljungskile
Lennart Wockatz, Bäckalid, 459 00 Ljungskile
Naturskyddsföreningen i Göteborg
c/o Tomas Kåberger, Postgatan 4, 411 13 Göteborg
Lars Ljung, Almvägen 6, 459 00 Ljungskile
Ulrika Arnell, Marudden, Sätila, 430 65 Rävlanda
Bengt Pohl, Pl 8280, 451 91 Uddevalla
Föreningen Rädda Bohuslän
c/o Ingvar Sjunnesson, Allén 12, 459 00 Ljungskile
Lars Erik Persson, Pl 412 01 Lillekulle,
459 00 Ljungskile
Uddevalla Naturskyddsförening
c/o Jan Uddén, Norra Drottninggatan 16
451 31 Uddevalla
Sportfiskarna, distriktet för Göteborg och Bohus län
Sankt Pauligatan 5, 416 60 Göteborg
Anders och Mona Söderlund, Anfasteröd, Pl 22501,
459 00 Ljungskile

Export och import av klyvbart och radioaktivt material

I en anmälan till utskottet har Bengt Kindbom (c) begärt att konstitutionsutskottet granskar regeringens beredning i frågor som rör export och import av klyvbart material och avfall. Han har därvid önskat få klarlagt vilken redovisning och kontroll som finns av klyvbart material och avfall, vilka avtal som gäller samt hur mycket material som skickats ur landet och hur mycket som återkommit. Vidare har Bertil Måbrink (vpk) begärt granskning av regeringens handläggning och kontroll av handeln med radioaktiva produkter. Han har begärt en fullständig redovisning av Sveriges alla kontakter och affärer med utlandet inom området med hänvisning bl.a. till de oegentligheter med anknytning till Sverige som avslöjats inom kärnkraftsindustrin i Västtyskland.

Utskottet har i ärendet erhållit ett omfattande skriftligt material från miljö- och energidepartementet. Bl.a. har överlämnats redovisningar av de transporter av kärnämne och kärnavfall som genomförts under perioden 1956–1987 från statens kärnkraftinspektion (SKI) och motsvarande redovisning avseende radioaktivt material för perioden 1970–1987 från statens strålskyddsinstitut.

Utskottet har vid flera tillfällen granskat olika kärnenergifrågor. Frågan om export och import av klyvbara och radioaktiva produkter togs upp i 1987 års granskningsarbete (KU 1986/87:33 s. 79) då utskottet särskilt uppmärksammade import från Västtyskland av använt bränsle samt av restprodukter vid framställning av kärnenergi.

Internationell reglering

Sverige har ratificerat ett av FN:s generalförsamling den 12 juni 1968 antaget fördrag om förhindrande av spridning av kärnvapen; det s.k. icke-spridningsfördraget (prop. 1969:164). 120 medlemsstater har anslutit sig till fördraget. Sverige och övriga icke-kärnvapenstater som är fördragsparter har åtagit sig bl.a. att inte motta kärnvapen och andra kärnladdningar (Art. II) och förklarat sig godta kontroll beträffande atområbränsle och s.k. särskilt klyvbart material (Art. III:1). Kontrollen skall utövas av det internationella atomenergiorganet IAEA enligt avtal som träffas mellan IAEA och berörda stater. Samtliga fördragsparter har vidare utfäst sig att endast i enlighet med fastlagda kontrollbestämmelser tillhandahålla icke-kärnvapenstater atområbränsle eller särskilt klyvbart material (Art. III:2a). Enligt Art. III:2 har de fördragsslutande parterna, däribland Sverige, även förbundit sig att för fredliga ändamål inte tillhandahålla någon icke-kärnvapenstat atområbränsle eller utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningställts för bearbetning, användning eller framställning av särskilt klyvbart material med mindre atområbränslet eller det särskilda klyvbara materialet underkastas kontroll i enlighet med Art. III i fördraget. De fördragsslutande staterna har vidare förbundit sig enligt Art. IV:2 att underlätta fullständigast möjliga utbyte av utrustning, material samt vetenskaplig och teknisk information för kärnenergins fredliga användning, dock utan att detta sker på bekostnad av huvudsyftet med icke-spridningsavtalet. Med benämningen

särskilt klyvbart material förstås enligt IAEA:s stadga plutonium -239, uran -233 eller uran som anrikats på isotoperna -235 eller -233. I stadgan anges också under vilka förutsättningar uran skall anses vara anrikat på isotoperna -235 eller -233.

Genom regeringsbeslut har år 1976 de s.k. Londonriktlinjerna antagits för svenskt vidkommande med beslut att de skall tillämpas vid svensk export på kärnenergins område. Riktlinjerna, som utgör en vidareutveckling av bl.a. icke-spridningsavtalets kontrollkrav, innebär bl.a. att exportländerna tillser att mottaget material och utrustning inte utnyttjas för vapenframställning och låter detta underkastas IAEA:s kontroll. Därutöver tillkommer krav om garantier som tilltänkta mottagarländer måste uppfylla. Här märks bl.a. försäkran om att inte tillverka eller förvärva kärnladdningar av något slag samt krav om miniminivåer för det fysiska skydd som krävs. Londonriktlinjerna innebär också att överföringen av teknologiinformation i vissa fall skall utlösa samma kontrollkrav som export av material eller utrustning. Liksom icke-spridningsfördragets Art. III:2 gäller Londonriktlinjerna enbart vid export till icke-kärnvapenstater.

Sverige har vidare ingått bilaterala avtal med nio stater om samarbete och kontroll inom kärnenergiområdet. De mest betydelsefulla är Förenta Staterna, Kanada och Australien. I avtalen fastslås bl.a. att material m.m. som innehåller uran, plutonium, torium och tungt vatten och som levereras av avtalsparten endast får användas för fredliga (icke-militära) ändamål. Vidare gäller att reexport och visst slags utnyttjande (egen anrikning, upparbetning o.d.) inte får ske utan föregående tillstånd från ursprungslandet. Avtalen som i varierande omfattning reglerar samverkan mellan berörda parter kan vara antingen av samarbets- eller kontrollkaraktär. De förstnämnda avtalen reglerar under vilka former samarbete skall ske, medan de sistnämnda avtalen anger vilken kontroll som skall gälla vid samverkan. Till samverkan räknas leverans av kärnämne, vissa material, utrustning och anläggning samt viss service och kunskap. Generellt kan sägas att kontrollen alltid omfattar garantier mot tillverkning av kärnladdningar, eller hjälp att tillverka sådana laddningar, garantier för internationell kontroll (safeguards) på allt kärnämne i mottagarlandet eller det land som omfattas av överenskommelsen, garantier mot stöld, sabotage eller terrorism med avseende på kärnämne eller anläggning samt garantier mot återutförsel till tredje land utan leverantörsstatens medgivande.

SKI har träffat tillämpningsöverenskommelser med sina systermyndigheter i Kanada och Australien. Dessa överenskommelser reglerar hur relevanta delar av kontrollavtalen skall uppfyllas. Motsvarande överenskommelser finns med USA:s Department of Energy.

År 1975 undertecknade Sverige ett avtal med IAEA om kontroll av uran, plutonium och torium i anslutning till icke-spridningsfördraget. Därigenom har Sverige ställt hela sitt kärnenergiprogram under IAEA:s kontroll.

Sammanfattningsvis kan sägas att Sverige genom icke-spridningsfördraget, den s.k. Zangerkommittén och de s.k. Londonriktlinjerna åtagit sig att varken självt utveckla kärnladdningar eller genom export bidra till att andra länder gör det. Genom bilaterala avtal har Sverige dessutom gentemot vissa av våra viktigaste leverantörer på kärnenergiområdet bl.a. förbundit sig att

inhämta förhandsgodkännande innan återutförsel sker av material med ursprung i dessa länder.

Ett omfattande internationellt samarbete förekommer också inom strålskyddsområdet. Inom International Commission on Radiological Protection (ICPR) äger ett betydelsefullt samarbete rum. ICPR:s rekommendationer är vägledande för strålskyddet i Sverige. Normer i olika strålskyddsfrågor har utarbetats av ett antal internationella organ som IAEA, ILO, WHO, OECD samt Euratom. Normerna bygger i huvudsak på ICPR:s rekommendationer och används också i Sverige. I flera avseenden har Sverige därutöver egna och längre gående skyddsregler.

Inhemsk reglering

På nationell nivå regleras import och export av kärnämne och kärnavfall i huvudsak av lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen), som den 1 februari 1984 ersatte atomenergilagen (1956:306), strålskyddslagen (1988:220) samt lagen (1982:821) om transport av farligt gods. Vidare gäller förordningen (1984:14) om kärnteknisk verksamhet, strålskyddsförordningen (1988:293) och förordningen (1982:923) om transport av farligt gods.

Genom instruktion för SKI har regeringen ålagt inspektionen att handha sådana uppgifter med avseende på kontroll av kärnämnen och kärnteknisk verksamhet som följer av Sveriges internationella överenskommelser. För detta ändamål upprättades ett nationellt system för kontroll av kärnämne som gäller från den 15 oktober 1970.

Kärntekniklagen uppställer tillståndsplikt för kärnteknisk verksamhet. Med sådan verksamhet avses bl.a. förvärv, överlåtelse, transport och införsel till riket av kärnämne eller kärnavfall. När det gäller kärnämne betraktas också utförsel ur riket som kärnteknisk verksamhet. Tillstånd enligt kärntekniklagen meddelas normalt av regeringen. SKI meddelar tillstånd för transport av kärnämne och visst kärnavfall. I begränsad omfattning meddelar SKI också tillstånd för förvärv, överlåtelse, utförsel eller införsel av kärnämne. SSI meddelar tillstånd för transport, förvärv, överlåtelse och införsel av visst kärnavfall.

Strålskyddslagen syftar till att skydda människor, djur och miljö mot skadlig verkan av strålning. Enligt lagen krävs tillstånd för att tillverka, till landet införa, transportera, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha eller använda ett radioaktivt ämne. Vidare krävs tillstånd för att tillverka, till landet införa, saluföra, överlåta, upplåta, förvärva, inneha, använda, installera eller underhålla teknisk anordning för utsändning av joniserande strålning samt för viss annan teknisk anordning som kan alstra joniserande strålning. Med vissa undantag gäller att tillstånd enligt strålskyddslagen inte behövs för sådant som omfattas av tillstånd enligt kärntekniklagen. I samband med att tillstånd meddelas eller under tillståndets giltighetstid får tillståndsmyndigheten meddela sådana villkor för tillståndet som behövs med hänsyn till strålskyddet.

Lagen om transport av farligt gods reglerar transporten av alla typer av farligt gods inkl. radioaktiva varor. Sådan reglering finns också i kärntekniklagen och kärnteknikförordningen.

I kärntekniklagen används i huvudsak begreppen kärnämne och kärnavfall. Med kärnämne avses bl.a. uran och plutonium och med kärnavfall sådant material som bildats i kärnteknisk anläggning eller material o.d. som blivit radioaktivt förorenat i sådan anläggning. Använt kärnbränsle betecknas som kärnavfall först sedan det placerats i slutförvar.

Inom industridepartementet har upprättats en promemoria med uppgift om i vilka fall krav på anmälan eller tillstånd enligt kärntekniklagen föreligger för import eller export (*underbilaga*).

Verksamheten med kärnämne

Utförsel av kärnämne är tillståndspliktig enligt kärntekniklagen. Den anläggning som avser utföra kärnämne från Sverige skall hos SKI ansöka om tillstånd för utförseln. Sedan SKI granskat utförselns förenlighet med internationella överenskommelser medger SKI tillstånd i de fall som ryms inom ramen för SKI:s bemyndiganden. Annars överlämnas ansökan med SKI:s eget yttrande till regeringen för beslut i ärendet. När tillstånd har meddelats utövar SKI tillsyn över utförseln, som skall anmälas i god tid för att kunna bli föremål för inspektion. SKI anmäler utförseln till IAEA. SKI och IAEA har härigenom möjlighet att närvara när kärnämnet packas och kan då kontrollera materialet. I samband med utförseln granskar SKI också transportfrågorna.

I 14 § kärnteknikförordningen ges generellt tillstånd för de anläggningar som har tillstånd att bedriva viss kärnteknisk verksamhet att till Sverige införa sådant kärnämne som är relevant för verksamheten. Införsel skall dock anmälas till SKI som underrättar IAEA. På samma sätt som när det gäller utförsel ger detta SKI och IAEA möjlighet att kontrollera materialet. Liksom vid utförsel skall den mottagande anläggningen rapportera eventuella inventarieförändringar till SKI. Mottagaren skall därvid genom egna mätningar ha kontrollerat avsändarens uppgifter om t.ex. mängd, uranhalt och anrikning.

Förvärv av kärnämne är tillståndspliktig enligt kärntekniklagen. De kärntekniska anläggningarna har dock redan i koncessionen för anläggningen genomgående fått regeringens tillstånd att förvärva kärnämnen för den verksamhet de bedriver. Förvärv i utlandet skall dock anmälas till SKI med utförliga uppgifter om materialet och dess användning.

Överlåtelse av kärnämne är tillståndspliktig enligt kärntekniklagen. Överlåtelse till anläggning som har rätt att förvärva kärnämne medges generellt genom 10 § kärnteknikförordningen. I sådant fall måste dock göras anmälan till SKI, som beaktar de åtaganden Sverige gjort i internationella sammanhang. SKI medger tillstånd i den utsträckning inspektionen har bemyndigande. I annat fall överlämnas ärendet med eget yttrande till regeringen för beslut.

Verksamheten med kärnavfall

Generellt tillstånd för införsel, förvärv, innehav och överlåtelse av kärnavfall ges i 7 § kärnteknikförordningen med förutsättning att vissa angivna villkor är uppfyllda. SSI prövar – efter hörande av SKI – frågor om tillstånd för

införsel m.m. av kärnavfall som inte utgör högaktivt avfall från upparbetning. Som tidigare nämnts krävs inte tillstånd när det gäller utförsel av kärnavfall.

Förekommande kärnämnes- och kärnavfallsverksamhet

ABB ATOM AB, tidigare AB ASEA-ATOM, har regeringens tillstånd att t.o.m. år 1989 förvärva, inneha, överlåta och eljest ta befattning med uran, dock ej atombränsle som använts i atomreaktor. ABB ATOM AB:s verksamhet består av att tillverka kärnbränsle till kärnkraftverk. För bränsletillverkningen tar bolaget emot ca 200–250 ton uran per år. Uranet levereras från ett flertal anrikningsanläggningar utomlands och är huvudsakligen av amerikanskt, australiensiskt och kanadensiskt ursprung. Av det kärnbränsle ABB ATOM AB producerar exporteras endast en mindre del.

Det anses angeläget att återvinna så mycket som möjligt av uranet ur restprodukterna dels av säkerhetsskäl, dels för att få en så säker slutförvaring som möjligt. ABB ATOM AB låter förbränna brännbart material hos Studsvik AB, låter återvinna uran ur kalkslam och filter hos Ranstad Mineral AB och har även en egen uranåtervinningsanläggning.

ABB ATOM AB har sedan länge ett samarbetsavtal med Reaktor-Brennelement Union (RBU) i Västtyskland. ABB ATOM AB sänder förorenat U02-pulver till RBU för rening och RBU har sänt brännbart material, kalkslam och filter till ABB ATOM AB för bearbetning. RBU:s restprodukter har bearbetats både i Studsvik och Ranstad. ABB ATOM AB har enligt kärntekniklagen generellt tillstånd att till Sverige införa uran. SSI har vid två tillfällen meddelat ABB ATOM AB tillstånd att införa specialkonstruerade verktyg och utrustning som blivit kontaminerade under ombyggnads- eller underhållsuppdrag på kärnkraftsanläggningar.

Studsvik AB har tillstånd att t.o.m. den 30 juni 1994 förvärva, inneha, bearbeta, överlåta eller eljest ta befattning med dels uran, plutonium eller annat ämne som används som atombränsle eller förorening där sådant ämne ingår, dels också atombränsle som använts i atomreaktor. Studsvik har även regeringstillstånd för innehav och drift av två forskningsreaktorer och vissa avfallsanläggningar.

Det generella tillståndet i 14 § kärnteknikförordningen innebär att Studsvik har tillstånd att till riket införa kärnämne.

SSI har vid fyra tillfällen sedan 1985 gett Studsvik AB tillstånd att till riket införa och transportera kärnavfall för avfallsbehandling. På avfallsbehandlingsområdet bearbetar Studsvik AB kärnavfall från den egna verksamheten, från svenska kärnkraftverk och från kärnkraftverk i utlandet, huvudsakligen i Västtyskland. Även radioaktivt avfall från svenska industrier, sjukhus och forskningsinstitutioner behandlas i Studsvik. Förbränning av utländskt kärnavfall startade i början av 1980-talet och fick större omfattning sedan Studsvik 1983 tecknat kontrakt med Transnuklear GmbH (TN). Därefter har ca 300 ton kärnavfall från utländska kärnkraftverk årligen förbränts. Sedan driftsstarten har ca 3 500 ton kärnavfall bränts i ugn, varav ca 1 000 ton utländskt avfall. Det rör sig här om engångs- och förbrukningsmaterial av olika slag, t.ex. papper, plast, trasiga overaller och emballage. Mellanlagring

av utländskt avfall förekommer inte i egentlig mening, aska och material som inte kan behandlas återsänds således till ägarna. I Studsviks förbränningsugn bränns även kärnämne, dvs. uran innehållande material som härrör från fabriker som tillverkar uranbaserat bränsle: ABB ATOM AB samt västtyska RBU och Exxon Lingen. Syftet med denna förbränning är att möjliggöra återvinning av uran. Aska från Exxon återsänds till leverantören medan ABB ATOM AB:s och RBU:s aska sänds till ABB ATOM AB för vidare bearbetning.

Kärnbränsle för drift av Studsviks ena forskningsreaktor levereras enligt avtal mellan Studsvik AB och amerikanska Department of Energy. Detta kärnbränsle har tillverkats i Frankrike och Västtyskland men har amerikanskt ursprung. Efter användning sänds bränsleelementen till USA för upparbetning.

De fyra *kärnkraftverken* i Barsebäck, Forsmark, Oskarshamn och Ringhals har tillstånd dels för innehav och drift av verken, dels för att förvärva, inneha, överlåta, bearbeta eller eljest ta befattning med uran i för reaktordrift erforderlig mängd. Verken har enligt 14 § kärnteknikförordningen tillstånd att till riket införa uran. SKI och SSI har meddelat nödvändiga tillstånd enligt kärntekniklagen för transport av kärnämne och kärnavfall. Kärnavfall transporteras till och från externa reparations- och underhållsverkstäder såväl inom som utom Sverige. Det förekommer också transporter mellan kärnkraftverken och utlandet av verktyg och annan utrustning när utländsk entreprenör engagerats för ombyggnads- eller serviceverksamhet. Kärnämne i form av färskt kärnreaktorbränsle importeras eller levereras från ABB ATOM AB.

Begränsade mängder använt kärnbränsle, innehållande bl.a. plutonium, har transporterats till Storbritannien (Sellafield) och Frankrike (La Hague). I övrigt omhändertas använt kärnbränsle hos Centrala lagret för använt kärnbränsle i Figeholm. Detta lager används för mellanförvaring av använt kärnbränsle och högaktiva komponenter från kraftreaktorerna. I denna anläggning förvaras också använt blandoxidbränsle från Västtyskland.

Enligt den tidigare gällande s.k. villkorslagen krävdes för att en reaktor skulle få tillföras reaktorbränsle att reaktorinnehavaren skulle antingen visa upp ett avtal som reglerade upparbetningen eller lämna en redogörelse för en helt säker slutförvaring av använt icke upparbetat kärnbränsle. Mot denna bakgrund slöts avtal med franska Cogéma om upparbetning av använt kärnbränsle från svenska kärnkraftverk. Med regeringens tillstånd har 55,7 ton uran och 429 kg plutonium sänts till Cogémas upparbetningsanläggning i La Hague.

Direkt slutförvaring prioriteras numera framför upparbetning med åtföljande slutförvaring (prop. 1983/84:60). Eftersom avtalet med Cogéma inte medger återföring av bränslet utan upparbetning har man sökt alternativa vägar att undvika upparbetning av det svenska kärnbränslet. Man har valt att byta det i La Hague förvarade svenska kärnbränslet mot blandoxidbränsle med motsvarande mängd plutonium. Regeringen har för detta ändamål gett Vattenfall och Sydkraft AB tillstånd att överlåta det bränsle i La Hague som kommer från Barsebäck och Ringhals till västtyska kärnkraftverk och att förvärva 23,6 ton blandoxidbränsle från kärnkraftverken i Västtyskland.

Svensk Kärnbränslehantering AB har fått regeringens tillstånd att införa, transportera, hantera och ta annan befattning med blandoxidbränslet från de tyska verken. Bränslet har under åren 1987 och 1988 transporterats till centrallagret.

Det förekommer också en begränsad verksamhet med komponenter från utländska kärnkraftverk. Så har SSI gett ABB STAL AB tillstånd att införa turbindelar från ett finskt kraftverk.

ABB ATOM AB har visst samarbete med ett norskt laboratorium för bestämning av uranets anrikning. Bolaget ansöker för ett eller två år i taget om tillstånd att utföra och överlåta uranprover. IAEA:s prover vid inspektion hos ABB ATOM AB och Studsvik AB skickas till IAEA:s laboratorium i Österrike. Det rör sig om mindre än 1 kg uran per år som skickas till Norge och Österrike. ABB ATOM AB tillverkar sedan flera år bränslestavar åt Westinghouse, som huvudsakligen används i USA. Inleveranser sker i detta sammanhang i stort sett i takt med utleveranser.

Redovisning av export och import av klyvbart material och avfall

Av tabeller som fogats till de inledningsvis nämnda redovisningarna från SKI och SSI framgår följande.

Uppgifter om transporter av kärnämne till och från Sverige under åren 1956–1979 (SKI).

Uppgifterna för åren 1956–1969 har hämtats ur korrespondens mellan delegationen för atomenergifrågor och ifrågavarande anläggningar. Korrespondensen består främst av anmälningar av transporter, införslar och utförslar. Uppgifterna har uppgetts vara sådana att det finns anledning att anta att transporterna har genomförts. Någon möjlighet att i efterhand verifiera att de verkligen genomförts finns dock inte.

Uppgifterna för åren 1970–1979 har hämtats ur det kontrollsystem för kärnämne som infördes 1970 och omfattar information om importer och exporter. Dessa uppgifter är av samma kvalitet som de uppgifter som redovisats för perioden 1980–1987, dvs. uppgifterna om transporterade mängder och tidpunkterna är verifierade. Under perioden krävdes dock inte tillstånd för förvärv och överlåtelse.

Under hela perioden 1956–1979 har anmälningar om utförsel av kärnämne gjorts vid 342 tillfällen, och det har då gällt utförsel till Storbritannien, Norge, Frankrike, USA, Nederländerna, Västtyskland, Lichtenstein, Österrike, Danmark, Schweiz, Egypten, Finland, Jugoslavien, Belgien, Italien, Kanada, Rumänien, Tjeckoslovakien och Japan. I fem fall under tiden 1956–1961 har inte angetts till vilket land utförseln skett.

Anmälningar om införsel av kärnämne har gjorts i 418 fall. Anmälningarna avsåg import från Västtyskland, Schweiz, USA, Kanada, Storbritannien, Finland, Norge, Frankrike, Italien, Danmark, Jugoslavien, Belgien, Österrike, Japan och Brasilien.

För perioden 1956–1969 finns redovisat 35 anmälningar om transport av kärnämne. I 22 fall rör anmälningarna transport mellan AB Atomenergi och

Savannah River i USA. Transiteringar har anmälts i sex fall och rör transiteringar till och från Norge.

Redovisning för perioden 1980–1987

År 1980 gavs exporttillstånd för kärnämne i 25 fall, och tillstånden avsåg export av kärnämnen till USA, Västtyskland, Frankrike, Belgien, Storbritannien, Finland och Danmark. De år 1981 i 21 fall beviljade exporttillstånden avsåg export till samma länder medan de exporttillstånd som år 1982 förekom i 19 fall också omfattade Norge. Åren 1983–1984 var antalet exporttillstånd 18 resp. 14, varvid år 1983 Schweiz tillkom som exportland. År 1985 medgavs exporttillstånd i 13 fall, varav 1 avsåg IAEA i Österrike. Åren 1986–1987 var antalet exporttillstånd 16 vartdera året.

För import av kärnämne lämnades 1980 transportcertifikat i 22 fall medan sådant certifikat inte var relevant i 9 fall. För 1981 gäller att transportcertifikat gavs i 24 fall, och i 13 fall var sådant certifikat inte relevant. 1982 var motsvarande antal 31 resp. 5 och år 1983 29 resp. 3. År 1984 gavs transportcertifikat i 22 fall medan transportcertifikat ej var relevant i 6 fall. Motsvarande antal år 1985 var 31 resp. 2, 1986 36 resp. 7 och 1987 23 resp. 10. Kärnämnena kom från Tyskland, Norge, USA, Holland, Storbritannien, Frankrike, Sovjetunionen, Danmark, Belgien, Finland, Japan och Kanada.

Tillstånd till införsel av lågaktivt kärnavfall till Studsviks avfallsanläggning medgavs under perioden 1980–1987 i 366 fall. Avfallet kom i huvudsak från Västtyskland. I 5 fall kom avtalet från Italien och 1 gång från Finland.

Från december 1983 skedde utförsel av kärnavfall från Studsviks avfallsanläggning i 337 fall till Västtyskland och i två fall till Italien.

Härutöver infördes i ett 75-tal fall kärnavfall till andra anläggningar inom Studsvik än avfallsanläggningen och utfördes kärnavfall i ca 180 fall. Införseln kom från Danmark, USA, Frankrike, Finland, Storbritannien, Norge, Belgien, Schweiz och Holland medan utförseln skedde till Polen, USA, Finland, Belgien, Holland, Schweiz, Östtyskland, Iran, Japan, Kanada och Kamerun.

Införsel av kärnavfall till AAB ATOM skedde i ett 40-tal fall från Storbritannien, USA, Finland, Norge, Frankrike, Taiwan och Västtyskland medan utförsel från AAB ATOM anmäldes i 32 fall och avsåg Finland, USA, Norge, Västtyskland och Taiwan.

Till Ringhals infördes i 81 fall kärnavfall från USA, Danmark, Västtyskland, Storbritannien, Frankrike, Belgien resp. Norge. Från Ringhals utfördes i 82 fall kärnavfall till USA, Storbritannien, Danmark, Belgien, Västtyskland, Frankrike, Jugoslavien, Norge, Schweiz resp. Italien. I ett fall år 1984 har angetts att mottagaren var okänd.

Till Forsmark infördes kärnavfall i 22 fall från Storbritannien, Frankrike, Finland, Västtyskland resp. Norge. Från Forsmark utfördes kärnavfall i 15 fall till Finland, Västtyskland resp. Norge.

Till Oskarshamn infördes kärnavfall i 24 fall från Frankrike, Västtyskland, USA resp. Finland. Från Oskarshamn utfördes kärnavfall i 17 fall till Norge, Frankrike, USA resp. Finland.

Införsel av kärnavfall till övriga kärntekniska anläggningar skedde under

perioden 1980–1987 i 12 fall från Frankrike, USA, Västtyskland resp. Finland medan utförsel skedde i 11 fall till samma länder.

Export av sådant material som definieras som radioaktiva ämnen sker i förhållandevis liten utsträckning medan importen är ganska omfattande. Det rör sig om t.ex. steriliserings- och kalibreringsanläggningar inom industrin, koboltkanoner samt lösningar och pulver till sjukhus och undervisnings- och forskningsinstitut. Vidare inryms brandvarnare och rökdetektorer i denna handel.

SKI:s bedömning

SKI har i sin redovisning bedömt att utförda transporter med ett undantag har genomförts enligt gällande bestämmelser. SKI bedömer också att kontrollsystemet när det gäller kärnämne är så omfattande och detaljerat att det är adekvat för kontrollen av införsel, utförsel, transport och överlåtelse av kärnämne. Förbättringar övervägs dock när det gäller vissa frågor. Den i dag tillgängliga informationen ger inte SKI möjlighet att följa ett svenskägt kärnämne från det ämnet förvärvas i utlandet till dess det införs i Sverige. SKI har också vissa svårigheter att alltid inhämta de bilaterala garantier som skall ligga till grund för ett beslut. En annan brist är att systemet är sådant att SKI inte kan utesluta att transitering av naturligt eller utarmat uran skett utan dess vetskap eftersom transportcertifikat inte erfordras för dessa ämnen. – SKI har vidare bedömt att ett system för registrering av transporter av kärnavfall m.m. bör upprättas.

Misstänkta oegentligheter

De oegentligheter som nämns i anmälan från Bertil Måbrink har varit föremål för förundersökning i Sverige, men har av åklagarmyndigheten i Stockholm avskrivits från vidare handläggning.

Tungt vatten av norskt ursprung

Från Norge har begärts att svenska myndigheter såvitt möjligt skall spåra användningen av det tungvatten som exporterats till Sverige. Från norsk sida har hävdats att ca 82 ton exporterats till Sverige sedan 1938, att 73 ton härav har levererats till AB Atomenergi samt att Norge gett tillstånd för vidareexport av 52 ton till Kanada.

SKI:s efterforskningar gav följande resultat. Från SKI:s sida konstateras att Sverige tagit emot 82 ton tungt vatten från Norge och exporterat drygt 78 ton. Drygt två ton finns i dag i Studsvik och vid vissa forskningsinstitutioner. Den resterande mängden får enligt SKI tillskrivas normala processförluster.

Enligt kontrakt mellan AB Atomenergi och Norsk Hydro har 78 ton levererats till AB Atomenergi under perioden 1951–1968. Eventuellt kan ytterligare tre ton ha levererats. Under perioden 1970–1974 exporterades huvudparten av det tunga vattnet, drygt 78 ton, till Kanada, Västtyskland och Norge. I kontrakten mellan AB Atomenergi och Norsk Hydro har AB Atomenergi åtagit sig att hos Norsk Hydro begära tillstånd för export. För ca 70 ton har SKI kunnat påträffa sådant tillstånd medan exporttillstånd för två

exporter till Kanada om tillhopa ca 8 ton inte kunnat återfinnas.

Före 1975 erfordrades inte särskilt regeringstillstånd för export av tungt vatten från Sverige. Det nationella systemet för kontroll av kärnämne som infördes 1979 inkluderade också det tunga vattnet. Fr.o.m. den tidpunkten har har SKI därför uppgifter om vad som skett med det tunga vattnet. Mot bakgrund av att allt tungt vatten som exporterats från Sverige till Kanada faller under villkoren i det bilaterala avtalet från 1977 mellan Sverige och Kanada står det tunga vattnet under betryggande garantier för fredlig användning och kan inte vidareexporteras från Kanada utan tillstånd.

INDUSTRIDEPARTEMENTET
Enhet 8
Ingvar Persson

PM
1986-11-06

Tillståndsbeslut enligt lagen om kärnteknisk verksamhet när det gäller import och export

IMPORT

Tillstånd eller anmälan krävs ej

- Deuterium, tritium, litium för annat ändamål än för att åstadkomma självunderhållande kärnreaktioner.

- Instrument, apparater eller preparat för medicinskt ändamål vari denterium, tritium eller litium ingår.

- Kärnavfall där den sammanlagda vikten av isotopen uran 235 inte överstiger 15 gram - under förutsättning att s.k. handelstillstånd enligt 2 § strålskyddslagen lämnats - att användas i undervisning, forskning, medicinska, jordbrukstekniska, industriella eller kommersiella ändamål.

- Naturligt eller utarmat uran för användning som motvikt i flygplan.

- Vissa produkter som keramiska produkter, elektronrör etc som avses i 8 och 9 §§ kärnteknikförordningen.

- Ämne vars halt av naturligt eller utarmat uran eller av torium inte överstiger 200 gram per ton.

Anmälan till SKI krävs

- anrikat uran eller förening vari sådant uran ingår som innehåller högst 15 gram av isotopen uran 235,

- högst 15 gram av isotopen uran 233 i ren form eller ingående i förening,

- högst 15 gram plutonium i ren form eller ingående i förening,

- högst 5 kilogram naturligt eller utarmat uran i ren form eller ingående i förening, eller

- högst 5 kilogram torium i ren form eller ingående i förening.

- Vid samtidigt innehav enligt punkterna ovan får den sammanlagda vikten av innehavet inte överstiga 15 gram.

- uranet eller naturligt uran och torium eller annat ämne som är ägnat att omvandlas till kärnbränsle får föras in i landet av universitet, högskola, forskningsanstalt eller liknande.

- Naturligt eller utarmat uran för framställning av strålskärmningsanordningar, färgning av keramiska produkter och glas, framställning av legering, om denna avses för annan användning än som kärnbränsle och halten av uran inte överstiger en viktprocent.

- Torium för framställning av vissa produkter enligt 9 § *kärnteknikförordningen*.

- Uran, plutonium eller annat ämne som används som kärnbränsle får införas i landet av den som har tillstånd enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet att förvärva, inneha, överlåta, bearbeta eller annars ta befattning med sådant ämne.

Tillstånd krävs av SKI

- anrikat uran eller förening vari sådant uran ingår, om innehållet av isotopen uran 235 uppgår till högst 5 kilogram,

- högst 5 kilogram av isotopen uran 233 i ren form eller ingående i förening,

- naturligt eller utarmat uran eller förening vari naturligt eller utarmat uran ingår, eller

- torium eller förening vari torium ingår.

Tillstånd krävs av SSI

- låg och medelaktivt kärnavfall

- sådant kärnavfall som skall användas som strålkälla för undervisnings- eller forskningsändamål eller för medicinska, jordbrukstekniska eller industriella ändamål.

Tillstånd krävs av regeringen

- Annan införsel till riket av kärnämne eller kärnavfall än som redovisas ovan.

EXPORT

Tillstånd eller ansökan krävs ej

- vissa produkter m.m. enligt 6, 8 och 9 §§ kärnteknikförordningen

- ämne vars halt av naturligt eller utarmat uran eller torium inte överstiger 200 gram per ton

- deuterium eller litium

- kärnämnen i kvantiteter understigande 1 promille av nedanstående kvantiteter.

Tillstånd krävs av SKI

- Uran, plutonium, torium eller tritium i ren form eller i form av legering, förening eller blandning, nämligen vid varje utförseltillfälle

1. högst 10 kilogram anrikat uran innehållande högst fem procent av isotopen uran 235,

2. högst 100 gram anrikat uran innehållande mer än fem procent av isotopen uran 235,

3. högst 10 gram av isotopen uran 233,

4. högst 10 gram plutonium,

5. högst 50 kilogram naturligt eller på isotopen uran 235 utarmat uran,

6. högst 50 kilogram torium eller

7. högst 1 gram tritium.

Regeringen meddelar tillstånd

- Annan utförsel till riket av kärnämne eller mineral med halt av sådant ämne än som anges ovan

- vad som framställts av kärnämne eller vara i vilket sådant ämne ingår

- utrustning eller material som anges i bilaga till kärnteknikförordningen.

PM angående PKbankens förvärv av aktier i Carnegie Fondkommission AB

Anmälan

Anders Björck (m) har i en skrivelse den 8 maj 1988 hemställt att utskottet granskar regeringens beredning av frågan om PKbankens förvärv av aktier i Carnegie Fondkommission AB. I anmälan görs det gällande att inblandade statsråd har givit mycket lite information i ärendet och att det därför har varit svårt att få en klar bild av regeringens handlande.

Inhämtat material

Statsrådsberedningen överlämnade den 3 november 1988 en promemoria som upprättats i finansdepartementet, *underbilaga 1*.

Riksdagsbehandling m.m.

En debatt om PKbankens köp av Carnegie Fondkommission, m.m. ägde rum i riksdagen den 16 maj 1988 (prot. 1987/88:120, 2 §).

Regeringen beslutade den 19 maj 1988 en proposition om PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission AB (prop. 1987/88:178).

Riksdagen biföll propositionen den 10 juni 1988 (NU 1987/88:44, rskr. 407).

STATSRÅDSBEREDNINGEN 1988-11-02 3964/88
Rättschefen

Konstitutionsutskottet
Ink. den 88-11-03
Dnr B 89/88

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Svar i anledning av Anders Björcks anmälan till konstitutionsutskottet angående PKbankens förvärv av aktier i Carnegie Fondkommission AB (KU:s dnr 149/88)

Härmed överlämnas en inom finansdepartementet upprättad promemoria (bilaga) som svar i rubricerade ärende. Departementets kontaktman är expeditions- och rättschefen Bengt-Åke Nilsson.

Enligt uppdrag
Johan Hirschfeldt

PM

PKbankens förvärv av aktier i Carnegie Fondkommission AB

Anmälan

Anders Björck (m) anmälde i en skrivelse daterad den 8 maj 1988 "regeringens beredning av PKbankens köp av Carnegie Fondkommission" till granskning av riksdagens konstitutionsutskott.

Bakgrund

Under april 1988 fördes förhandlingar mellan PKbanken och D Carnegie & Co AB (Carnegie) om förvärv för PKbanken av det av Carnegie helägda dotterbolaget Carnegie Fondkommission AB.

Bankens verkställande ledning, styrelseordföranden och de båda vice styrelseordförandena hade den 25 april kommit till den uppfattningen att ett förvärv av Carnegie Fondkommission var mycket väsentligt för bankens utveckling och en fördelaktig affär för PKbanken om förvärvet kunde betalas med nyemitterade aktier i PKbanken. Ett förvärv av en större fondkommissionsrörelse bedömdes vara den enda möjligheten för PKbanken att snabbt utveckla sin värdepappersrörelse.

Handläggningen i regeringskansliet

Den 27 april 1988 tog PKbankens styrelseordförande Tony Hagström kontakt med finansministern Kjell-Olof Feldt och presenterade bankledningens bedömning. Avsikten med kontakten var att få klarhet i om huvudägaren av principiella skäl motsatte sig köpet.

Efter kontakter inom regeringskretsen, bl.a. med föredraganden i ärenden angående kreditväsendet, statsrådet Bengt K.Å. Johansson, lämnade Kjell-Olof Feldt fredagen den 29 april 1988 Tony Hagström det beskedet att köpet kunde genomföras om styrelsen ansåg att detta var kommersiellt motiverat.

Vid en i riksdagen anordnad debatt om PKbankens köp av Carnegie Fondkommission, m.m. den 16 maj 1988 meddelade Kjell-Olof Feldt att han hade för avsikt att råda regeringen att på torsdagen i samma vecka (dvs. den 19 maj) fatta beslut om en proposition i detta ärende (se snabbprotokoll från riksdagsdebatterna 1987/88:120, 2 §).

Det antecknades i riksdagsprotokollet i detta sammanhang att två frågor till statsministern genom debatten besvarats, nämligen Lars Werners fråga 1987/88:487 om enskilt ägande i PKbanken och Per-Ola Erikssons fråga 1987/88:489 om PKbankens köp av Carnegie Fondkommission.

Regeringen beslutade den 19 maj 1988 proposition 1987/88:178 om PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission AB. I propositionen föreslogs att riksdagen skulle godkänna den planerade emissionen i PKbanken. Propositionen lämnades till riksdagen senare samma dag.

Under ärendets beredning togs på sedvanligt sätt ett flertal kontakter mellan statsråden Kjell-Olof Feldt och Bengt K.Å. Johansson och av berörda tjänstemän i kanslihuset med företrädare för PKbanken för att skaffa erforderligt underlag för utformningen av propositionen.

Handläggningen i riksdagen

Propositionen anmäldes och bordlades första gången den 19 maj 1988.

I anledning av propositionen väcktes fem motioner.

Den 1 juni 1988 informerade statssekreteraren Ulf Göransson näringsutskottet om regeringens förslag.

Näringsutskottet behandlade propositionen och de fem motionerna i utskottets betänkande om PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission AB (NU 1987/88:44). Utskottet hemställde bl.a. att riksdagen skulle bifalla regeringens förslag.

Vid riksdagens behandling av betänkandet fredagen den 10 juni 1988 bifölls utskottets hemställan (se snabbprotokoll från riksdagsdebatterna 1987/88:138, 5 §).

Granskningsärende rörande japansk bilexport
(9 bil.)

Folkpartiledaren Bengt Westerberg har den 7 oktober 1988 till konstitutionsutskottet ingivit en skrivelse med rubriken "Begränsningen av japansk bilexport till Sverige". Nedan behandlas de frågor Westerberg tar upp i sin skrivelse. Framställningen har följande disposition:

I. Historik
II. Åtgärder och motiv
III. GATT-aspekter
IV. Lagstiftning och handelspolitiska riktlinjer

I. Historik

De samtal som 1988 förts med Japan angående importen av bilar har föregåtts av en lång rad liknande kontakter under 80-talet.

Redan 1980 bedömdes risk föreligga att den svenska marknaden skulle bli föremål för en avledning - trade diversion - av japansk bilexport till följd av restriktioner i andra länder. Ambassaden i Tokyo framförde 1980 regeringens oro över utvecklingen. 1981 uttrycktes ånyo farhågor från svensk sida genom vår ambassad.

Statssekreterare Hegardt erinrade i Tokyo samma år om riskerna för den svenska marknaden. Japans ambassadör kallades upp till utrikeshandelsminister Hellström 1983. Finansminister Feldt berörde frågan med en representant för det japanska utrikesministeriet vid ett OECD-möte 1986. Bilimporten togs också upp av utrikeshandelsminister Gradin i samband med en avskedslunch för den avgående japanske ambassadören 1986.

Alltsedan 1981 följer kommerskollegium på departementets begäran importen av personbilar från Japan. Under de årliga blandkommissionsmötena med Japan har sedan 1981 synpunkter framförts från svensk sida rörande riskerna för konkurrenssnedvridning till följd av restriktioner i andra länder.

Frågan har även berörts i samband med högnivåbesök i Japan på senare år, t ex under utrikeshandels-
./1 minister Gradins besök 1987, jfr bilaga 1 och av
./2 statssekreterare Åberg 1988, jfr bilaga 2.

II. Åtgärder och motiv

Under årets två första månader 1988 uppnådde de japanska bilarna 25,9% av nybilsregistreringen mot 15,9 % motsvarande tid året innan. Denna dramatiska utveckling föranledde utrikesdepartementet att överväga att ånyo ta upp frågan med Japan.

Synpunkter från bilindustrin inhämtades vid ett
./3 möte den 28 mars, jfr bilaga 3. Vid detta möte redogjordes från departementets sida bl a för de eventuella åtgärder som stod respektive ej stod till buds inom gängse handelspolitiska ramar. Så framhölls exempelvis, att en begäran om kvantitativa begränsningar ej vore en framkomlig väg liksom att belägg för skada eller hot om skada syntes saknas; eventuella samtal med Japan skulle snarare ses som ett led i vår strävan att förekomma sådant.

Det konstaterades, att tecken på en snedvridning av konkurrensen förelåg. Det förhållande att Sverige var det enda land med en egen bilindustri som inte hade egna eller s k frivilliga japanska begränsningar syntes medföra att utvecklingen av den japanska exporten till Sverige blev annorlunda än vad som kunde förväntas med fria konkurrensförhållanden. Någon skada för inhemsk industri kunde dock inte påvisas i detta läge. Underlag för importbegränsningar saknades därmed.

Däremot kunde utvecklingen på sikt leda till skada för den inhemska industrin och skäl därmed föreligga för importbegränsningar inom ramen för GATT.

Mer än tillräckliga skäl förelåg dock i detta fall för att ge uttryck för oro över utvecklingen. Kontakter i detta syfte är vanliga och fullt normala inom ramen för mellanstatliga förbindelser på handelsområdet. Det tillhör praxis i det internationella umgänget att diskutera frågor innan de antar sådana proportioner att världshandelns regelverk behöver åberopas inför överläggningar eller som underlag för direkta åtgärder.

Samråd med industridepartementet och kommerskollegium gav ytterligare stöd för departementets bedömning att skäl förelåg, att vid särskilda samtal med Japan ta upp bilfrågan, vilket fastställdes vid beredningen inför utrikeshandelsministern den
./4 5 april, jfr bilaga 4.

Samtal med Japan fördes i Tokyo den 14 och 15 april. Någon begäran om kvantitativa begränsningar framfördes ej, och någon överenskommelse härom har sålunda ej heller ingåtts. För detaljerad informa-
./5 tion om samtalens gång hänvisas till bilaga 5. Det bestämdes att frågorna skulle diskuteras vidare vid ett tillfälle under hösten.

Den 31 juli 1988 publicerades uppgifter i den japanska tidningen Nihon Keizai Shimbun om att vissa japanska bilproducenter avsåg begränsa sin export till Sverige. Dessa uppgifter låg till grund för den uppmärksamhet som frågan därefter gavs i svensk press. Den japanska ambassaden såg sig därvid föranlåten att vid besök på UD/H den 8 augusti klargöra sin syn på bilfrågan, nämligen att några överenskommelser om begränsningar ej existerade,
./6 jfr bil 6.

Bilexporten berördes därefter under det ordinarie, årliga blandkommissionsmötet, som ägde rum den 10 - 11 november 1988. Kommerskollegium utredde dessförinnan ärendet på nytt genom en särskild remissomgång. Resultatet av denna återfinns i
./7 bilaga 7. Om detta tämligen omfångsrika material kan sammanfattningsvis sägas, att det bekräftar den kurs som tidigare valts. Ärendet föredrogs vid beredningen inför utrikeshandelsministern den 28
./8 oktober, jfr bilaga 8.

Mötesanteckningarna från blandkommissionsmötet på
./9 denna punkt återfinns i bilaga 9.

III. GATT-aspekter

I den föregående redovisningen av bakgrunden till samtalen i april har några av de kriterier nämnts, vilka skall vara uppfyllda för att GATT skall kunna åberopas som underlag för eventuella begränsningsåtgärder. Det konstateras sålunda ovan, att kriterierna skada eller hot om skada ej påvisats, varför några krav på importbegränsningar med sådan bakgrund ej framförts. Ej heller har någon överenskommelse om begränsningar ingåtts.

Någon fråga om brott mot GATT och Punta del Este-överenskommelsen eller liknande förpliktelser uppkommer således över huvud taget icke i detta sammanhang.

För den händelse utvecklingen på sikt skulle ge grund för införande av någon form av restriktioner torde åtgärder inom ramen för GATT:s artiklar XIX eller XXIII kunna bli aktuella.

IV. Lagstiftning och handelspolitiska riktlinjer

Sverige har en folkrättslig förpliktelse att fullgöra de åtaganden som internationella överenskommelser, exempelvis GATT, innebär. Detta innebär bl a att Sverige såsom avtalspart är skyldigt dels att tillse att uppföljning sker i svensk lagstiftning, dels att avstå från regleringar som strider mot sådana internationella åtaganden.

Det nationella regelverk som regeringen förfogar över när det gäller föreskrifter om in- eller utförsel av varor är främst lagen (1975:85) med bemyndigande att meddela föreskrifter om in- eller utförsel av varor. Då några sådana föreskrifter ej utfärdats i det ärende som nu underställts KU, blir frågan om hur denna lag tillämpats ej aktuell.

I handläggningen av frågor som rör t ex handelspolitiken ingår i stor utsträckning kontakter med företrädare för andra länder. Överläggningar om handeln sker bl a i de blandade kommittéerna.

Enligt 10 kapitlet 6 § regeringsformen gäller att regeringen fortlöpande skall hålla utrikesnämnden underrättad om de utrikespolitiska förhållanden, som kan få betydelse för riket och överlägga med nämnden om dessa så ofta det erfordras. I alla utrikesärenden av större vikt skall regeringen före avgörandet överlägga med nämnden, om det kan ske. Härmed avses ej endast utrikespolitiken i snäv mening utan även de utrikespolitiska sidorna av försvars- och handelspolitiken.

I det föreliggande fallet har företrädare för regeringskansliet uttryckt oro över ökad export av personbilar från Japan till följd av importrestriktioner på andra håll. Importökningen har i sammanhanget ej bedömts vara så omfattande att GATT:s regelverk skulle kunna utgöra underlag för en begäran om restriktioner, och någon överenskommelse om sådana har ej heller träffats. Ärendet har ej bedömts vara av den dignitet att en anmälan till utrikesnämnden varit påkallad.

* * *

Bilagor:

1. Samtalsanteckningar från överläggningar med Deputy Foreign Minister Kitamura i Tokyo den 1 oktober 1987

2. PM från statssekreterare Åbergs samtal med Viceministern Kuroda, MITI, den 8 mars 1988

3. PM från möte med AB Volvo och SAAB-Scania AB den 28 mars 1988

4. PM inför beredning den 5 april 1988

5. PM från överläggningar med Japan den 14 - 15 april 1988

6. PM från samtal med japanska ambassaden den 8 augusti 1988

7. Kommerskollegiets utredning, översänd den 20 oktober 1988 jämte komplettering den 8 november

8. PM inför beredning den 28 oktober 1988

9. PM angående samtal om bilar under blandkommissionsmötet den 10 - 11 november 1988

STATSRÅDSBEREDNINGEN
Rättschefen

1989-03-07

1988/89:KU30
Bilaga A 21

Konstitutionsutskottet
Ink. den 89-03-06
Dnr B 38/89

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Svar i anledning av Bo Hammars anmälan till konstitutionsutskottet angående UV-Shipping AB, KU:s dnr B 19/89

Som svar i rubricerade ärende överlämnas bifogade promemoria som upprättats inom industridepartementet. Departementets kontaktman är departementsrådet Per Tegnér.

Enligt uppdrag

Johan Hirschfeldt

PM med anledning av granskningsanmälan till KU av Bo Hammar angående UV-Shipping AB

Bakgrund

UV-Shipping AB bildades i samband med Uddevallavarvets nedläggning år 1984. Företaget innehöll bl. a. de fartyg som varvet levererat, men som varvet återtagit då redarna inte kunde fullgöra sina förpliktelser. Vid bildandet hade företaget 26 s. k. engagemang antingen i form av helägda fartyg eller fordringar på redare som vid denna tidpunkt inte fullföljde sina betalningar. För flertalet fartyg hade lämnats statliga kreditgarantier.

År 1985 överfördes bolaget från dåvarande Svenska Varv-koncernen till det av staten helägda Zenit Shipping AB.

Zenit Shipping och därmed dotterbolaget UV-Shipping hade - baserat på ett beslut i riksdagen (prop. 1982/83:147, NU 55, rskr. 383) - i uppdrag att avveckla fartygsengagemanget så snart marknadsförhållandena så medgav.

UV-Shipping beviljades år 1985 ett riktat ackord av riksgäldskontoret på 1,7 miljarder kronor. Ackordet innebar att beloppet successivt skulle utbetalas i takt med att fartygen såldes och för att då täcka den förlust som uppstod om marknadsvärdet understeg belåningsvärdet för ett fartyg.

Under åren 1986 och 1987 såldes tolv fartyg, varvid det riktade ackordet utnyttjades till drygt 200 milj. kr. Under dessa år blev företaget helägare av ytterligare fartyg.

Våren 1988 hade UV-Shipping åtta helägda och fyra delägda fartyg. För fartygen hade lämnats kreditgarantier från riksgäldskontoret på ca 1,5 miljarder kronor. Av det riktade ackordet kvarstod något mindre än 1,5 miljarder kronor som kunde utnyttjas vid fartygens försäljning.

Den nya affärsidén/nya UV-Shipping

Under sommaren 1988 föreslog bolagets styrelse den yttersta ägaren, staten, att ge sitt informella godkännande till att bolagets inriktning ändrades från en avveckling fartyg för fartyg till främst utländska redare till att bli ett starkt svenskt rederi. Så skulle enligt styrelsens förslag ske genom att fartygen behölls samtidigt som kapitalbasen i bolaget ökades genom en stor nyemission. Denna skulle - enligt styrelsens förslag - tecknas av andra än Zenit Shipping/staten så att statens ägarandel minskades till ca 25 %. Nyemissionen skulle medföra möjligheter för bolaget att bl. a. finansiera fartygsinnehavet på helt kommersiella grunder, varför de statliga kreditgarantierna, liksom inte utnyttjat belopp av det riktade ackordet, inte skulle behöva tas i anspråk.

Att frågan om den förändrade inriktningen av UV-Shippings verksamhet underställdes industriministern berodde på att företagets verksamhet, som tidigare redovisats, baserades på ett riksdagsbeslut.

I början av november 1988 meddelades företagets styrelse att regeringen - efter företagen beredning - ställde sig

bakom styrelsens förslag på vissa villkor. Regeringens uppfattning var att, eftersom riksdagen beslutat om en avyttring av fartygsinnehavet, staten inte borde vara delägare i ett rederi med den föreslagna inriktningen. Ett sådant delägarskap skulle fordra ett riksdagsbeslut. Industriministern redovisade härvid också regeringens uppfattning om hur ägarsammansättningen i det nya bolaget borde se ut.

Mot bakgrund av regeringens uppfattning i fråga om lämplig ägarsammansättning i det "nya" UV-Shipping medverkade företrädare för industridepartementet i förhandlingarna om nya ägare.

Värderingar vid försäljningstillfället

Inför försäljningen av aktierna i UV-Shipping gjordes i slutet av oktober flera värderingar av bolaget. Dessa gjordes dels av fondkommissionärer som bolaget anlitat, dels genom industridepartementets försorg. Departementet gjorde med hjälp av två norska fartygsmäklare en värdering av fartygsinnehavet. Vidare gjorde en oberoende fondkommissionär för departementets räkning en bedömning av företagets värde. Värderingen av fartygen resp. företaget visade god överensstämmelse med de av bolaget redovisade värdena. Värdet av bolaget beräknades vara sådant att en utförsäljningskurs på 38 - 44 kr. per aktie var lämplig om man använde samma principer för värderingen av UV-Shipping som för andra rederier på den svenska börsen.

Efter värderingen och förhandlingar med köparna såldes bolaget den 11 november 1988 av Zenit Shipping till tre löntagarfonder (Nordfonden, Mellansvenska löntagarfonden och Västsvenska löntagarfonden) för 210 milj. kr. eller 42 kr. per aktie. Det formella tillträdet skulle ske så snart den av företaget planerade nyemissionen full-

tecknats, vilket beräknades ske i slutet av december 1988.

Ny ägarstruktur

I den förhandling som föregick försäljningen av företaget ställde köparna vissa krav som sammanföll med säljarens och den uppfattning som regeringen givit till känna. Detta gällde att som nya ägare i och med nyemissionen borde inträda rederier som hade ett långsiktigt intresse av att verka i bolaget. I detta syfte tecknade därför löntagarfonderna ett långsiktigt avtal om samverkan med de två företagen Bilspedition AB och Nordström & Thulin AB, vilka erbjöds att teckna aktier i emissionen (34 % av emissionen) så att de tillsammans med löntagarfonderna fick en majoritet i bolaget. I överenskommelsen mellan säljare och köpare ingick att även ett antal kapitalplacerande institutioner med en långsiktig placeringsfilosofi (Folksam, SPP/AMF, Skandia, Trygg-Hansa och Investeringsbanken) skulle få teckna viss del (23 %) av emissionen. Dessa liksom rederierna förband sig att teckna sina aktier i samband med ett bolagsstämmobeslut i UV-Shipping den 15 november 1988, där beslut togs att nyemittera aktier i bolaget. Allmänheten skulle erbjudas att teckna 43 % av emissionen.

I samband med detta bolagsstämmobeslut fick också företrädare för de tillträdande majoritetsägarna plats i styrelsen för UV-Shipping. Den hittillsvarande ägarens representanter förklarade samtidigt att de skulle avgå så snart äganderätten till aktierna övergått till de nya ägarna. De nya ägarna tillträdde aktierna den 29 december 1988 och de "gamla" styrelseledamöterna lämnade styrelsen i början av januari 1989. De deltog dock inte i något styrelsearbete efter den 29 december 1988.

Fördelningen av aktier till allmänheten

I samband med diskussionerna om försäljningen av aktierna i UV-Shipping och om nyemission i bolaget träffades en muntlig överenskommelse mellan företrädare för industridepartementet å ena och de fem tillträdande majoritetsägarna och det huvudansvariga emissionsinstitutet å den andra sidan att vid överteckning av den del av emissionen som riktade sig till allmänheten ingen skulle tilldelas mer än 500 aktier. I det av styrelsen godkända prospektet för nyemissioner skrevs därför in: "Resterande 6 400 000 aktier kommer att tilldelas allmänheten i huvudsak i poster om 500 aktier vardera, under förutsättning att samtliga aktier härigenom tecknas. Orden "i huvudsak" tar sikte på att fler aktier skulle kunna tilldelas en person om emissionen inte blev helt fulltecknad. Ca 180 personer har emellertid såvitt kunnat utrönas fått mer än en post genom att vederbörande har sökt och fått tilldelning av flera emissionsbanker. Ingen emissionsbank har dock enligt egen uppgift givit mer än en post till varje person. I emissionen av Procordia-aktier år 1987 gjordes en kontroll av att ingen fick dubbel tilldelning. Vid denna emission deltog delvis samma institut som i emissionen av UV-Shipping, men någon särskild kontroll genomfördes aldrig.

Fördelningen av aktierna, som sköttes av styrelsen i UV-Shipping, vilken vid denna tidpunkt företrädde endast de nya ägarna, har enligt departementets uppfattning inte stått i överensstämmelse med den träffade överenskommelsen som redovisats ovan.

Genom emissionen har UV-Shipping fått mer än 12 000 aktieägare.

Andra delen i affären

Vid årsskiftet upphörde utfästelsen om riktat ackord från riksgäldskontoret att gälla liksom de kreditgarantier som utfärdats för de helägda fartyg som UV-Shipping äger.

Inför UV-Shippings nyorientering träffades avtal mellan företaget och Svenska Sjöfolksförbundet om fortsatt svensk bemanning på de fyra fartyg som dittills haft sådan.

Nyemissionspriset

Priset på aktien var satt så att börsen skulle kunna gå ned något från det att priset bestämdes till dess att likviden skulle erläggas, dvs. under ca två månader, utan att emissionen äventyrades. Under denna period steg emellertid aktieindex. Detta tillsammans med att aktien blev mycket omtalad ledde till att kursen steg avsevärt efter det att den noterats på den s. k. O-listan. Därefter har kursen sjunkit. Detta är ett inte helt ovanligt fenomen på svensk aktiemarknad.

Börsen speglar mycket stora förväntningar på en ökning av fartygsvärdena. Det kan i detta sammanhang noteras att det förekommit synpunkter i pressen att rederiaktier i Sverige för närvarande värderas på ett annat och högre sätt än i andra länder. I prospektet framhölls särskilt att rederiaktier är riskaktier.

Staten och nyemissionen

I massmedia och i anmälan till KU har antytts att staten gått miste om avsevärda intäkter genom att kursen stigit efter emissionen. Vad gäller detta kan sägas att det staten (Zenit Shipping) sålt var aktierna i bolaget före

emissionen. Värderingen av aktierna vid detta försäljningstillfälle har redovisats ovan. Vad gäller kursstegringen på de nyemitterade aktierna så skulle staten inte kunnat tillgodogöra sig kursuppgången med mindre än att riksdagen beviljat nya medel så att staten kunnat teckna emissionen och därefter sålt ut aktierna över börsen. Detta hade inte stått i överensstämmelse med riksdagens tidigare beslut om att staten skall gå ur fartygsinnehavet.

För de fem nya majoritetsägarna kommer det att dröja innan man kan realisera eventuella vinster eftersom de har ett konsortialavtal sinsemellan om en långsiktighet i sina innehav. Avtalet redovisades i emissionsprospektet.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan sägas att det för det "gamla" UV-Shipping, som var ett avvecklingsföretag, inte var möjligt att få ut ett högre pris än substansvärdet, dvs. vad man skulle ha fått om fartygen sålts. Genom den genomförda uppläggningen av avvecklingen av UV-Shipping från statlig ägo har uppnåtts att det nu finns ett starkt svenskt rederi med flera fartyg med svensk bemanning samtidigt som statliga kreditgarantier, och därmed förlustrisker kunnat elimineras. Däremot fördelades en del av de nyemitterade aktierna på ett sätt som inte stod i överensstämmelse med den överenskommelse som träffats, men som inte går att korrigera i efterhand.

Granskningsärende 1988/89:26

STATSRÅDSBEREDNINGEN 1989-03-07 778/1989
Rättschefen

Konstitutionsutskottet
Ink. den 89-03-06
Dnr B 37/89

Konstitutionsutskottet
Riksdagen

Svar i anledning av Margó Ingvardssons anmälan till konstitutionsutskottet angående handläggningen av rörelsehindrade elevers gymnasiestudier, KU:s dnr B 21/89

Som svar i rubricerade ärende överlämnas bifogade promemoria som upprättats inom socialdepartementet. Departementets kontaktman är departementssekreteraren Håkan Ceder.

Enligt uppdrag
Johan Hirschfeldt

PM med anledning av Margó Ingvardssons anmälan till konstitutionsutskottet ang. handläggningen av rörelsehindrade elevers gymnasiestudier

Bakgrund och nuläge

Vägledande principer inom handikappolitiken är att skapa förutsättningar för integrering och normalisering. I linje med dessa principer har strävan under en följd av år varit och är alltjämt att ge handikappade barn och ungdomar möjligheter att genomgå utbildning i det reguljära skolsystemet. En annan väsentlig handikappolitisk utgångspunkt är den s.k. ansvars- och finansieringsprincipen. Denna innebär bl.a. att kostnaden för en viss insats skall bäras av den huvudman som normalt är ansvarig för själva sakområdet.

Huvuddelen av de rörelsehindrade ungdomarna är i dag integrerade och får därmed sin gymnasieutbildning på hemorten. Det finns dock ett antal svårt rörelsehindrade elever för vilka särskilda resurser fordras. Det handlar här dels om speciella pedagogiska insatser, dels om social omvårdnad och boende samt habilitering i anslutning till gymnasieutbildningen. Nämnden för vårdartjänst uppskattar att det i hela landet finns mellan 50 och 70 ungdomar i gymnasieåldern med så svåra rörelsehinder att behov av dessa specialinsatser föreligger.

För dessa svårt rörelsehindrade ungdomar anordnas utbildning på två håll i landet; vid Skärholmens gymnasium i Stockholm samt vid Angereds gymnasium i Göteborg. F.n. studerar 40 rörelsehindrade ungdomar vid Skärholmens gymnasium och 8 vid Angereds gymnasium.

Bakgrunden till anmälan är uppenbarligen frågan om finansieringen av de omvårdnads- och habiliteringsinsatser som tillhandahålls rörelsehindrade elever som studerar vid Skärholmens gymnasium. Dessa insatser har sedan verksamheten påbörjades och t.o.m. den 31 december 1986 betalats av staten över socialdepartementets budget (anslaget G 4.). Nämnden för vårdartjänst (fram till den 31 december 1988 kallad styrelsen för vårdartjänst) svarar för administrationen av verksamheten. Omvårdnads- och habiliteringsinsatserna för eleverna vid Angereds gymnasium har alltid betalats av berörda kommuner och landsting.

I mars 1979 uppdrog regeringen åt statens förhandlingsnämnd (SFN) att uppta förhandlingar om överförande av omvårdnads- och habiliteringsansvaret till Stockholms läns landsting. Förhandlingar mellan SFN och landstinget fördes under flera år. Regeringen har i budgetpropositionerna under det aktuella anslaget anmält förekomsten av dessa förhandlingar för riksdagen.

I skrivelse den 13 maj 1985 meddelade SFN att uppgörelse med Stockholms läns landsting inte hade kunnat träffas. SFN uppgav i skrivelsen att företrädare för landstinget bl.a. hänvisat till att frågan om ett landstingskommunalt engagemang i verksamheten var av principiell natur och av betydelse för flera landsting. SFN konstaterade vidare att företrädare för Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet vid överläggningar i april 1985 förklarat sig beredda att diskutera huvudmannaskapsfrågan

med målsättning att nå en uppgörelse före utgången av år 1985.

I en skrivelse till regeringen den 25 juni 1986 uppgav SFN att det vid överläggningar med Svenska kommunförbundet och landstingsförbundet uppnåtts enighet om att staten skulle erhålla full kostnadstäckning från berörda kommuner och landsting för omvårdnads- och habiliteringsinsatserna vid Skärholmens gymnasium.

Någon formell överenskommelse hade dock inte kunnat träffas, eftersom förbunden inte kunde enas om hur kostnaderna skulle fördelas mellan kommuner och landsting. Landstingsförbundet ansåg, enligt vad SFN uppgav, att elevens hemlandsting borde svara för 30 % av den totala omvårdnadskostnaden (social omvårdnad och habilitering) och hemkommunen för återstoden. Svenska kommunförbundet ansåg att kostnaden borde delas lika mellan hemkommun och hemlandsting. I skrivelsen föreslog SFN att styrelsen för vårdartjänst - i avvaktan på en definitiv överenskommelse - från och med den 1 juli 1986 skulle debitera berörda landsting och kommuner en preliminär avgift för omvårdnadskostnaden för rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium. Den sammanlagda avgiften borde, enligt vad SFN framhöll, fördelas schablonmässigt med 60 % på elevens hemkommun och med 40 % på hemlandstinget.

Den 18 december 1986 beslutade regeringen att uppdra åt styrelsen för vårdartjänst att från och med den 1 januari 1987 tills vidare - i avvaktan på att slutlig överenskommelse träffas i fördelningsfrågor - samt i huvudsaklig överensstämmelse med vad SFN föreslagit, debitera berörda kommuner och landsting en avgift för omvårdnaden. Sedan nämnda tidpunkt debiteras således elevens hemkommun 60 % och hemlandstinget 40 % av den sammanlagda omvårdnadskostnaden.

Omedelbart efter regeringsbeslutet upptogs diskussioner mellan styrelsen för vårdartjänst och kommunförbunden om formerna för information till kommunerna och landstingen. Diskussionerna resulterade i en skrivelse till berörda kommuner och landsting, där innebörden av regeringsbeslutet redovisades.

Regeringsbeslutet den 18 december 1986 grundades i sammanfattning på följande:

- Riksdagen informerades i budgetpropositionen 1980 om det ovan nämnda uppdraget till SFN. I de därpå följande budgetpropositionerna har regelbundet upplysts om uppdraget. Riksdagen har inte riktat någon invändning vare sig mot uppdraget eller dess avsikt, nämligen att överföra omvårdnadsansvaret till kommuner och landsting.

- I skrivelsen från SFN den 25 juni 1986 uttalades att det vid överläggningar med kommunförbunden nåtts enighet om att staten skulle erhålla full kostnadstäckning från de berörda kommunerna och landstingen. P.g.a. olika uppfattningar förbunden emellan beträffande kostnadsfördelningen hade dock inte någon formell överenskommelse kunnat träffas. Landstingsförbundet ansåg att högst 30 % av kostnaderna skulle betalas av landstingen och återstoden av kommunerna. Svenska kommunförbundet förordade att avgiften skulle delas lika. Regeringen bedömde därför SFNs förslag om en fördelning med 40 % på landstingen och 60 % på kommunerna som en lämplig lösning.

- Efter det att SFN inkommit med skrivelsen den 25 juni 1986 togs ett antal kontakter mellan socialdepartementet och kommunförbunden. I november 1986 delgavs de båda förbunden förslaget till det regeringsbeslut som skulle fattas den 18 december 1986. I svaren från förbunden

riktades inga invändningar mot den föreslagna utformningen av regeringsbeslutet. Regeringsbeslutet utformades, med vissa redaktionella ändringar, i enlighet med det utsända förslaget.

Frågans behandling i riksdagen

I 1987 års budgetproposition anmäldes att regeringen uppdragit åt styrelsen för vårdartjänst att svara för den ovan nämnda debiteringen. Vidare framhölls att "Utgångspunkten vid fastställandet av avgifter är att verksamheten skall finansieras med primär- och landstingskommunala medel." Anslagstekniskt föreslogs att anslagsposten (inom anslaget G 4.) Omvårdnad för vissa gymnasielever, från och med budgetåret 1987/88 skulle utformas som ett s.k. ettusenkronorsanslag.

Med anledning av riksdagsmotioner om att staten skulle återta det ekonomiska ansvaret för de aktuella eleverna uttalade socialutskottet våren 1987 följande (SoU 1986/87:18, s. 26 ff):

"Enligt utskottets uppfattning åvilar det ekonomiska ansvaret för omvårdnaden om de rörelsehindrade ungdomarna under deras gymnasieskolgång principiellt vederbörande primär- och landstingskommuner. Staten måste emellertid vara beredd att svara för att den begränsade grupp det här är fråga om verkligen kan erbjudas en fungerande gymnasieskolgång. De av dessa ungdomar som vill studera vidare måste då garanteras den omvårdnad som är en förutsättning för att de skall kunna fullfölja sina studier. Deras möjligheter får inte vara beroende av hemortskommun. Statens ansvar för dessa ungdomars möjligheter till gymnasiestudier bör slås fast.

Enligt vad utskottet inhämtat pågår fortfarande förhandlingar mellan statens förhandlingsnämnd och

kommun- och landstingsförbunden om hur kostnaden för elevernas omvårdnad skall fördelas. Utskottet vill understryka att förhandlingarna om kostnadsfördelningen därför bör bedrivas med inriktning på att frågan måste bringas till en skyndsam lösning. I avvaktan härpå har utskottet ingen erinran mot att berörda kommuner och landstingskommuner debiteras en preliminär avgift i enlighet med vad som anförs i budgetpropositionen.

Vad utskottet uttalat om statens ansvar för dessa ungdomars möjligheter till gymnasiestudier bör riksdagen med anledning av motion So231 (vpk) yrkande 1 och motion So252 (fp, c) som sin mening ge regeringen tillkänna.

Som en följd av det principiella ställningstagandet då det gäller det slutliga ekonomiska ansvaret för omvårdnaden anser utskottet det inte befogat att anslå ytterligare medel för omvårdnad för vissa gymnasieelever. För den händelse staten för att trygga elevernas skolgång tillfälligt måste bidra ekonomiskt till deras omvårdnad finns utrymme för detta inom anslaget (förslagsanslag). Utskottet tillstyrker således den föreslagna medelsanvisningen under G 4. Kostnader för viss utbildning av handikappade mm. och avstyrker motion So231 (vpk) yrkande 2."

Med anledning av liknande motioner påminde socialutskottet våren 1988 (SoU 1987/88:20, s. 15) om vad man uttalat våren 1987. Utskottet konstaterade vidare:

"Utskottet, som noterar att förhandlingarna mellan statens förhandlingsnämnd och kommun- och landstingsförbunden ännu inte har avslutats, vidhåller sitt ställningstagande att det principiella ekonomiska ansvaret åvilar vederbörande primär- och landstingskommuner.

Utskottet har inhämtat att frågan om det ekonomiska ansvaret för omvårdnaden om de rörelsehindrade ungdomarna under deras gymnasieskolgång också kommer att behandlas av den av regeringen tillsatta arbetsgruppen för beredning av vissa frågor om handikappade. Utskottet förutsätter att frågan bringas till en snar lösning.

Utskottet finner mot bakgrund av det anförda inte skäl till någon åtgärd av riksdagen och avstyrker därför motion So258 (c).

Utskottet tillstyrker den föreslagna medelsanvisningen under G 4. Styrelsen för vårdartjänst."

Arbetsgruppen för beredning av vissa frågor om omsorg om handikappade

Regeringen tillsatte hösten 1985 en arbetsgrupp (benämnd Ansgar) för beredning av vissa frågor om omsorg om handikappade. Arbetsgruppens huvuduppgift var att behandla frågan om omsorgslagens framtida personkrets, men i uppdraget ingick även att göra en översyn av lagen (1965:136) om elevhem för vissa rörelsehindrade barn m.fl. Som en följd härav kom arbetsgruppen (vilket framgår nedan) även att behandla frågan om gymnasieutbildning för rörelsehindrade ungdomar. Detta är ett väsentligt skäl till att någon överenskommelse om kostnadsfördelningen för omvårdnadsinsatser för rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium inte kunde träffas under den aktuella tidsperioden.

Arbetsgruppen avlämnade våren 1988 sin slutrapport, i vilken bl.a. följande konstaterades:

"Det borde vara ett primärkommunalt ansvar att anordna bostad i elevhem för dessa elever samt att svara för driften av dessa. Ansgar finner emellertid att de

aktuella eleverna inte uppgår till ett så stort antal att det motiverar ett elevhem ens i varje landstingsområde. Vad gäller skolgången för dessa elever har - utöver kommunerna - planeringsberedningarna vid vissa länsskolnämnder till uppgift att samordna utbildningsinsatserna inom regionen. Anordnandet av elevhem för rörelsehindrade gymnasieelever bör därför planeras i samråd med planeringsberedningarna. Ansgar har inte närmare diskuterat formerna för huvudmannaskap, organisation och finansiering av elevhem för gymnasiestuderande."

Arbetsgruppen framhöll också ".... att frågan om rörelsehindrade elevers gymnasieutbildning och därmed sammanhängande boende och omvårdnad är mycket angelägen. Den bör därför ges särskild uppmärksamhet och få en snar lösning."

Som framgår, redovisade arbetsgruppen inga konkreta förslag till åtgärder när det gäller frågan om gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade.

Av regeringen vidtagna åtgärder

Från vissa håll, bl.a. från Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar (RBU) har framhållits att den ändrade kostnadsfördelningen innebär en risk för att svårt rörelsehindrade ungdomar inte får tillgång till gymnasieutbildning och omvårdnad. Man har angivit att framförallt kommunerna inte skulle vara beredda att svara för sin del av omvårdnadskostnaden. För i synnerhet små kommuner skulle kostnaderna bli allt för betungande. Det bör här påpekas att de berörda kommunerna rimligtvis skulle ha haft betydande omvårdnadskostnader för ungdomarna i fråga i deras hem - t ex i form av social hemtjänst och personlig assistans - om dessa aldrig påbörjat utbildning vid Skärholmens gymnasium. Man måste

på motsvarande sätt anta att kommunerna, när ungdomarna väl avslutat utbildningen och återvänder till hemorten - har att svara för omvårdnadsinsatser. Behovet av omvårdnad finns således alldeles oavsett om ungdomarna studerar, men kommunernas och landstingens kostnadsansvar ifrågasätts inte om ungdomarna i fråga bor kvar på hemorten.

Det har också framhållits att det kommunala betalningsansvaret leder till individuella bedömningar om enskilda ungdomars rätt till gymnasieutbildning, där rätten till en gymnasieutbildning prövas som biståndsärenden enligt 6 § socialtjänstlagen.

Det bör här vidare nämnas att Svenska kommunförbundet i en skrivelse till regeringen den 2 juni 1988 framfört uppfattningen att staten bör ta det ekonomiska ansvaret för de rörelsehindrade gymnasieleverna.

Mot den här bakgrunden utförde socialstyrelsen, efter kontakter med socialdepartementet, under våren/sommaren 1988 en utredning för att belysa om det förekommer att rörelsehindrade ungdomar förvägras gymnasieutbildning vid Skärholmens och Angereds gymnasier. Socialstyrelsen har i en rapport i augusti 1988 redovisat resultatet av utredningen. Rapporten baseras på uppgifter som lämnats av de särskilda planeringsberedningar som finns inom skolområdet. I rapporten uppges att det i två fall har förekommit att kommuner förvägrat rörelsehindrade ungdomar att påbörja gymnasieutbildning. Ekonomiska skäl har i båda fallen åberopats från kommunernas sida.

Ett av dessa fall blev omskrivet i pressen. Det gällde en elev vars ansökan prövades av socialnämnden i hemkommunen enligt 6 § socialtjänstlagen och blev avslagen. Eleven i fråga studerar nu på Skärholmens gymnasium efter att ha fått sin ansökan bifallen efter överklagande av

Av socialstyrelsens utredning framgår vidare att det i ytterligare några fall förekommit att kommuner uttryckt irritation eller tveksamhet till att svara för omvårdnadskostnader i samband med gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar.

Sammanfattningsvis ser socialstyrelsen det "som ett angeläget ansvar för statsmakterna att kunna garantera det fåtal ungdomar det här rör sig om den specialanpassade undervisning och de boendeanordningar i anslutning därtill som de har behov av".

Socialstyrelsen konstaterar dessutom att det är "önskvärt att bättre än vad som hittills gjorts beskriva den aktuella gruppen elever samt klargöra vilka kriterier och motiv ett beslut om placering vid regional gymnasieskola ska grundas på."

Regelbundna kontakter har vidare hållits mellan socialdepartementet och nämnden för vårdartjänst i syfte att följa utvecklingen när det gäller rekrytering av rörelsehindrade elever till Skärholmens gymnasium. Uppföljningen visar att det inte finns några belägg för påståenden om minskad rekrytering till följd av den ändrade kostnadsfördelningen (se tabell i bilaga).

Handikapputredningen

Regeringens beslut om ett primär- och landstingskommunalt betalningsansvar grundades bl.a. på den ovan nämnda ansvars- och finansieringsprincipen. Med i bilden har också funnits att de berörda kommunerna och landstingen, oavsett om ungdomarna i fråga påbörjar gymnasieutbildningen, har att svara för social omvårdnad

och habilitering som förorsakar kostnader. Som framgått, finns det inga belägg för påståenden om att den ändrade kostnadsfördelningen skulle ha resulterat i en nedgång i rekryteringen av svårt rörelsehindrade ungdomar till Skärholmens gymnasium.

Det står emellertid klart att det, när det gäller gymnasieutbildning för rörelsehindrade ungdomar i ett vidare sammanhang, finns vissa brister som måste uppmärksammas och avhjälpas. Bl.a. visar tillgängliga uppgifter att en uppenbart mindre andel av svårt rörelsehindrade ungdomar genomgår gymnasieutbildning än vad som gäller generellt. En viktig förklaring till detta är sannolikt att det för närvarande endast finns särskilt anpassad utbildning kombinerad med nödvändigt boende och omvårdnad på två håll i landet. Utbildningsmöjligheter för dessa ungdomar saknas således i nuläget helt i de norra och södra delarna av landet.

Med hänvisning till detta och vissa andra problem som finns inom området har regeringen funnit att frågan om rörelsehindrade ungdomars gymnasieutbildning bör uppmärksammas i särskild ordning och då i en vidare bemärkelse än enbart beträffande kostnadsansvaret för omvårdnadsinsatser vid Skärholmens gymnasium.

Mot den här bakgrunden beslutade regeringen den 1 december 1988 att genom tilläggsdirektiv uppdra åt handikapputredningen (S 1988:03) att utreda och lämna förslag i vissa frågor som gäller gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar och om social omvårdnad och habilitering i anslutning till utbildningen.

Handikapputredningen skall bl.a. bedöma hur stor andel av svårt rörelsehindrade ungdomar som genomgår gymnasieutbildning och klargöra vilka hinder som finns för att ungdomarna skall kunna påbörja och tillgodogöra

sig utbildningen. Utredningen skall vidare, med utgångspunkt i det kommunala ansvaret, pröva hur dessa hinder kan undanröjas och hur ungdomarna i fråga därmed kan tillförsäkras gymnasieutbildning på samma nivå som andra ungdomar. Möjligheterna att inrätta speciellt anpassad gymnasieutbildning i kombination med sociala omvårdnadsinsatser och habilitering skall särskilt prövas.

Av direktiven framgår att dessa frågor skall utredas med förtur. Handikapputredningen gör enligt vad socialdepartementet erfarit bedömningen att ett betänkande på denna punkt bör kunna avlämnas under våren/sommaren 1989. Om så sker bör möjligheter finnas till fortsatt beredning av frågan i regeringskansliet under hösten 1989.

Sammanfattande bedömning

Orsaken till Margó Ingvardssons anmälan är uppenbarligen regeringens beslut den 18 december 1986 ang. betalning av omvårdskostnader för svårt rörelsehindrade elever vid Skärholmens gymnasium. Bakgrunden till regeringsbeslutet har tidigare redovisats i promemorian. Härav framgår bl.a. att beslutet grundades på en skrivelse från SFN, av vilken det framgick att enighet uppnåtts vid överläggningar med kommunförbunden om att staten skulle erhålla full kostnadstäckning. Vidare har konstaterats att de båda förbunden delgavs förslaget till det regeringsbeslut som skulle fattas den 18 december 1986 och att förbunden inte riktade några invändningar mot utformningen av detta.

I anmälan hänvisas till vad socialutskottet uttalat i betänkande 1986/87:18. Som framgått har socialutskottet redovisat uppfattningen att det ekonomiska ansvaret för omvårdnaden om ungdomarna i fråga principiellt åvilar

vederbörande kommuner och landsting. Utskottet har mot den här bakgrunden inte haft någon erinran mot att berörda kommuner och landsting debiteras en preliminär avgift för omvårdnaden och därmed inte heller ansett det befogat att anslå ytterligare medel till ändamålet än vad som föreslagits. Utskottet har således bifallit regeringens förslag om medelsanvisning.

Socialutskottet har dock uttalat att staten måste vara beredd att svara för att den aktuella gruppen ungdomar garanteras den omvårdnad som fordras under gymnasieutbildningen. Utskottets uttalande på denna punkt har getts regeringen tillkänna. Som en följd härav har vissa åtgärder vidtagits.

Regeringen har fortlöpande följt utvecklingen sedan beslutet om den ändrade kostnadsfördelningen. Detta har skett dels genom en särskild utredning som genomförts av socialstyrelsen, dels genom direktkontakter mellan socialdepartementet och nämnden för vårdartjänst. Som framgått har någon minskning av rekryteringen till Skärholmens gymnasium inte skett.

Regeringen har vidare uppdragit åt handikapputredningen att med förtur utreda frågor om svårt rörelsehindrade ungdomars gymnasieutbildning. Utredningen skall bl.a. klargöra hur olika hinder för gymnasieutbildning för gruppen i fråga skall kunna undanröjas och hur de rörelsehindrade ungdomarna kan tillförsäkras gymnasieutbildning på samma nivå som andra ungdomar. Uppdraget har, som framgått, ett vidare syfte än att enbart belysa frågan om omvårdnadskostnaden för eleverna vid Skärholmens gymnasium.

SAKREGISTER till

konstitutionsutskottets granskningsbetänkanden 1971–1988/1989

Adoption, utredning om kostnaderna kring	85/86:33 s. 69
Affärsbankernas stöd till forskning	86/87:33 s. 69
Akademiska sjukhuset – vissa anslagsfrågor	81/82:35 s. 41
Aktievinstbeskattning, befrielse från	73:20 s. 6; 74:22 s. 27
Algeriet, viss kreditutfästelse avseende	84/85:35 s. 38
Allmänna förlaget se Myndighets skyldighet att samråda	
Allmänna handlingar, principer för registrering av	88/89:30 s. 14
Angola, bistånd till	75/76:50 s. 37
Anställningsförordningen, ändring i	85/86:25 s. 45
Ansvarsfördelningen regeringen–Statsföretag AB	71:34 s. 19
Arbetskraft till biståndsprojektet Bai Bang, se Biståndsprojektet Bai Bang	
Arbetsmarknadskonflikten 1980	80/81:25 s. 23
Arbetsmarknadskonflikten 1986	86/87:33 s. 53
ARE-bolagen, upphandling av konsulttjänster från i samband med oljebesparingskampanjen 1973	74:22 s. 42
Arvode för utredningsuppdrag (vissa TV-kassett-frågor)	74:22 s. 39
Asylärenden enligt utlänningslagen se även Utlänningslagen, tillämpningen av	83/84:30 s. 11
Automat- och roulettspel, tillsyn och kontroll av	73:20 s. 15
Bai Bang se Biståndsprojektet Bai Bang	
B3LA-projektet	78/79:30 s. 27
Basbeloppet, ändrade regler för	80/81:25 s. 52
Bastionen se Förvaltningsbyggnaden Bastionen	
Befrielserörelser i Zimbabwe-Rhodesia, bidrag till	79/80:50 s. 34
Begravningsplats, lagskydd av invigd	75/76:50 s. 49
Belöning, utfästelse av	87/88:40 s. 65
Bemyndiganden i normgivningshänseende från riksdagen, se Riksdagens bemyndiganden	
Bensinransoneringen 1973 se Drivmedelsransonering	
Beredningen av regeringsärenden, se Regeringsärendenas beredning	
Berglingfallet, regeringens befattning med	87/88:40 s. 43
Beskattning av aktievinster, befrielse från se Aktievinstbeskattning	
Beslutsformer i regeringen	

se Parlamentarismen och regeringens beslutsformer
Besvärsrätt för organisationer 72:26 s. 9
Besvärsärenden, regeringens handläggning av 74:22 s. 31; 75:12 s. 33; 75/76:50 s. 5; 79/80:50 s. 14
Besvärsärendenas omfattning och utvecklingen av antalet ärenden 75/76:50 s. 74
Betygssystemet för grundskola och gymnasium 72:26 s. 15
Bevakningstjänster i Stockholms tunnelbana, upphandling av 87/88:40 s. 65
Bibelkommissionen, flyttning av från utbildningsdepartementet till civildepartementet 83/84:30 s. 44
Bibliotekspersonal, utbildningen av 72:26 s. 15
Bildtaffären (Carl Bildts resa till USA våren 1983) se Ubåtsskyddskommissionen
Bistånd till Angola 75/76:50 s. 37
Bistånd till Indonesien 87/88:40 s. 64
Bistånd till Sri Lanka (Kotmaleprojektet) 81/82:35 s. 25
Biståndsprojektet Bai Bang 82/83:30 s. 43; 83/84:30 s. 44
Biståndsverksamheten, planer för 75:12 s. 10
Blockbetygen 82/83:30 s. 39
Bodströmaffären se UD:s rutiner vid kontakter med massmedia
Bofors export av robot 70 se Krigsmaterielexport
Bofors medverkan vid uppförandet av fabrik i Iran 85/86:25 s. 32
Bomullsföretag – avtal mellan staten och svenska bomullsföretag 78/79:30 s. 40
BPA och algeriska staten, tvist mellan 84/85:35 s. 38
Brofjordenfrågan (byggandet av oljeraffinaderi) 71:34 s. 19
Brottmål, nåd i 72:26 s. 7
Budgetpropositionen 1982/83, ändring av belopp i 82/83:30 s. 44
Bulltofta se Flygplanskapningen på
Burma, vapenexport till 82/83:30 s. 40
Byggnadslagstiftningen, tillämpning av 75:12 s. 29; 77/78:35 s. 18; 78/79:30 s. 19; 80/81:25 s. 28; 82/83:30 s. 41
Cancun se Internationell konferens i
Carnegie fondkommission AB, PKbankens förvärv av 88/89:30 s. 88
Cavefors, Bo, Klassiker och Förlag AB, kreditgaranti till 80/81:25 s. 71

Cementmonopolet – fusionen mellan Cementa AB och AB Gullhögens bruk	74:22 s. 41
Chilensk familj, utvisning av	81/82:35 s. 41
Clearingfonden, bidrag från för oljeprodukter	75/76:50 s. 40
COGEMA och Svensk Kärnbränsleförsörjning (SKBF), avtal mellan	80/81:25 s. 68
Crownair AB, skyldighet för statliga myndigheter att anlita	74:22 s. 40
Cuba – viss skriftväxling mellan Cubas premiärminister Fidel Castro och statsminister Olof Palme	75:12 s. 17
Danmark och vissa gränsdragningsförhandlingar	83/84:30 s. 31
Datafrågor, regeringens handläggning av	75/76:50 s. 38; 83/84:30 s. 21; 85/86:25 s. 22
Datainspektionens styrelse, sammansättningen av	85/86:25 s. 25
Datasaab–Tercas-affären	81/82:35 s. 21
Datorer för försvaret, upphandling av	73:20 s. 19
Decentralisering av beslutanderätt	72:26 s. 6; 73:20 s. 5
Departementen, organisation och arbetsformer se Regeringskansliets organisation och arbetsformer	
Departementstjänstemän i statliga företag, utseende av	71:34 s. 19
Devalveringen 1977	77/78:35 s. 28
Devalveringen 1982	82/83:30 s. 33
Diarieföringen i departementen	74:22 s. 29; 75:12 s. 17; 75/76:50 s. 36, 49; 78/79:30 s. 38; 84/85:35 s. 15; 88/89:30 s. 17
Diarieföringen i regeringskansliet	83/84:30 s. 9, 30
Dispens från Sydafrikalagen	80/81:25 s. 60
Dispens från tätbebyggelseförbud i Munkedal	82/83:30 s. 322
Dispens från tätbebyggelseförbud i Nynäshamn	82/83:30 s. 321
Dispensfrågor, allmänt	71:34 s. 9
Distribution av granskningsexemplar av tryckt skrift till universitetsbiblioteket i Umeå se Umeå universitetsbibliotek	
DIVAD (vapenexport till USA)	82/83:30 s. 24
Domartjänst se Tjänstledighet från viss domartjänst	
Domstolsverket – tjänsteförslagsnämnden, se Tjänstetillsättningar	
Domänverkets s.k. Italienaffärer	82/83:30 s. 26
Drivmedelsransonering, beslut om införande av	74:22 s. 20
Elavbrottet december 1983	

se Kraftledningar i Östra Svealand
Energipolitiken 76/77:44 s. 32; 77/78:35 s. 26; 78/79:30 s. 26; 80/81:25 s. 68; 86/87:33 s. 78
Entledigande av högre tjänsteman i regeringskansliet 84/85:35 s. 57
Entledigande av landshövdingen i Kopparbergs län 74:22 s. 39
Entledigande av ledamot av utrikesdepartementets antagningsnämnd (Hugo Lindgren) 84/85:35 s. 31
Ersättning för personskada på grund av brott 74:22 s. 25
Ersättning i visst enskilt fall (Tony Bodmark) 76/77:44 s. 38
Etablering för tillverkning av oljeutvinningsplattformar,
se Oljeutvinningsplattformar
Etableringsrätt för läkare, besvär angående 79/80:50 s. 37; 79/80:52 s. 13
Europakommissionen – sekretessen i förlikningsförhandlingar 86/87:33 s. 69
Export av Viggenplanet, viss garantiutfästelse 76/77:44 s. 39
Export av örlogsfartyget Göta Lejon till Chile
se Krigsmaterielexport
Exportfrämjande åtgärder 84/85:35 s. 34
Exportkreditgarantier (Algeriet, Nicaragua, Vietnam m.fl. länder) 73:20 s. 19, 25, 193; 74:12 s. 196; 84/85:35 s. 33, 35, 38
Familjepolitiken, vissa frågor 75/76:50 s. 49
Fastighetsstrukturen i skogsmark, försöksverksamhet avseende förbättring av 75:12 s. 29
Fermaffären 83/84:30 s. 30
(se även Handhavandet av viss hemlig handling)
Fjällnära skogar
se Naturvården inom de svenska fjällområdena
Flygplanskapningen på Bulltofta 73:20 s. 16
Flygtrafik, koncession för 85/86:25 s. 37
Flyktingar via Tyska Demokratiska Republiken (DDR) 85/86:25 s. 28
Fond för stöd till industriellt utvecklingsarbete 74:22 s. 29
Forskarutbildningens meritvärde – regeringens åtgärder med anledning av riksdagens beslut 84/85:35 s. 24
Främmande fartyg, avvisande av på svenskt territorialvatten
se Rutiner för avvisande av främmande fartyg
Frågor och interpellationer 77/78:35 s. 16; 79/80:50 s. 13; 80/81:25 s. 19

Fyren Märket – gränsdragning mellan Sverige och Finland 82/83:30 s. 23
Fållan
se Nynäsvägen, arbetsplan för
Förenade fabriksverken (FFV)
– export av vapen 83/84:30 s. 40
– uppgifter rörande 72:26 s. 14
Föreningsverksamhet i myndighets lokal 74:22 s. 38
Företagsdemokrati vid organisationsförändringar i statsförvaltningen 73:20 s. 12
Förmögenhetsinnehav, statsråds 83/84:30 s. 36
Förordning, utfärdande av i visst fall (behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvård) 86/87:33 s. 13
Försvarsväsendet, krediter för investeringar i rationaliseringssyfte inom 76:12 s. 30
Första asyllandsprincipen
se Utlänningsärenden
Förvaltningsbyggnaden Bastionen 81/82:35 s. 35
Förvaltningsärende, återtagande av återkallelse i 87/88:40 s. 60
Förvisning
se Utlänningsärenden
Garantiutfästelse (export av Viggenplanet) 76/77:44 s. 39
Generaldirektörer, utnämningar av åren 1976–1986 86/87:33 s. 66
Granskningsexemplar av tryckt skrift till universitetsbiblioteket i Umeå
se Umeå universitetsbibliotek
Gryt, sambandscentralen i 86/87:33 s. 81
Gränsdragningsförhandlingar med Danmark 83/84:30 s. 31
Guldmynt, prägling av 73:20 s. 19
Göta Lejon, försäljning till Chile
se Krigsmaterielexport
Handhavandet av viss hemlig handling (Fermaffären) 84/85:35 s. 14
Hellmersärendet
se Tjänstetillsättningar
Hesselöaffären
se Gränsdragningsförhandlingar med Danmark
Hornborgasjön, restaurering av 87/88:40 s. 62
Hugo Lindgren-fallet
se Entledigande av ledamot av UD:s antagningsnämnd
Hylte Bruk, utbyggnaden av 72:26 s. 15
Hälso- och miljöfarliga varor, tillämpning av lagen om om 81/82:35 s. 39
Hälso- och sjukvård i krig 86/87:33 s. 76

Hörnefors massafabrik, utvärdering av utvecklingsalternativ för 81/82:35 s. 11
IB-affären 74:22 s. 6
Indonesien, bistånd till 87/88:40 s. 64
Industridepartementet, förekomsten av särskilda delegationer inom 78/79:30 s. 37
Industridepartementet och statens industriverk, arbetsfördelningen mellan 79/80:30 s. 37
Injektionslagen, ändring i 85/86:25 s. 45
Internationell konferens i Cancun 81/82:35 s. 40
Internationella studentfonden i Genève 80/81:25 s. 66
Internationella överenskommelser, regler och praxis vid ingående av 75:12 s. 7
88/89:30 s. 19
Interpellationer och frågor
se Frågor och interpellationer
Investeringsavgift, befrielse från för oprioriterade byggen 71:34 s. 19
Iranier, utbildning av i Sverige 84/85:35 s. 47
Japanska bilar, import av 88/89:30 s. 90
Jordbrukspolitiska frågor
se Stråförkortningsmedel och Spannmålsbeslut
Jordförvärvslagens tillämpning i visst fall 85/86:25 s. 35
Journalistmiddagen med utrikesminister Lennart Bodström
se UD:s rutiner vid kontakter med massmedia
Justitiedepartementet, information från angående ny vårdnadslagstiftning 1976 77/78:35 s. 32
Justitiekanslern, förordning med instruktion för 84/85:35 s. 56
Jämställdhetsfrågor 83/84:30 s. 20;
84/85:35 s. 19;
85/86:25 s. 20;
86/87:33 s. 56;
88/89:30 s. 69
Jämställdhetsombudsmannen, förordning med instruktion för 84/85:35 s. 56
Järnförädling AB i Hälleforsnäs, stöd till 78/79:30 s. 32
Jäv för statsråd 78/79:30 s. 36;
81/82:35 s. 38
Kalmar Varv AB, statligt stöd till 80/81:25 s. 64
Kapitalbeskattningen, förslag till höstriksdagen 1975 om ändring i 75/76:50 s. 49
Kapningen av ett svenskt flygplan
se Flygplanskapningen på Bulltofta
Karolinska sjukhuset, fråga om remiss av utredningen om överförande av huvudmannaskapet för sjukhuset till Stockholms läns landsting 79/80:50 s. 34
Kockum Construction AB, bidrag till 81/82:35 s. 37
Kockums AB, anslag till 86/87:33 s. 83

Kollektiva försäkringar, regeringsbeslut om	84/85:35 s. 52
Kollektivanslutning till politiskt parti	75/76:50 s. 31
Kommittéväsendet	72:26 s. 11; 75:12 s. 20; 75/76:50 s. 18; 76/77:44 s. 11
Kommundelningarna (Botkyrka, Vaxholm, Vara, Norsjö, Vännäs)	81/82:35 s. 32
Kommunministern – vissa uttalanden angående delning av kommuner	77/78:35 s. 31
Koncessioner för vissa kraftledningar i östra Svealand	83/84:30 s. 42
Konjunkturstimulerande åtgärder, förslag till	74:22 s. 23
Konseljbeslut, motivering av	72:26 s. 10
Konseljbeslut, offentliggörande av	71:34 s. 5; 72:26 s. 2; 73:20 s. 3
Konsulttjänster, upphandling av i samband med energibesparingskampanjen 1973	74:22 s. 41
Konsumentombudsmannen, förordning med instruktion för	84/85:35 s. 56
Kotmaleprojektet i Sri Lanka, bistånd till	81/82:35 s. 25
Kraftledningar i östra Svealand, koncession för	83/84:30 s. 42
Kreditgaranti till Bo Cavefors Klassiker och Förlag AB	80/81:25 s. 71
Kreditupplysningslagen, tillämpningen av	84/85:35 s. 57
Krigsmaterielexport	
– Bakgrund, m.m.	87/88:40 s. 14; 88/89:30 s. 23
– AB Bofors export av robot 70	85/86:25 s. 29
– AB Bofors medverkan vid uppförandet och driften av en fabrik i Iran	85/86:25 s. 29
– Den rådgivande nämndens roll i krigsmaterielexportfrågor	85/86:40 s. 29
– FFV:s s.k. Englandsavtal	87/88:40 s. 24
– Krigsmaterielbegreppet	87/88:40 s. 34, 42
– till Burma	82/83:30 s. 40
– till Burma – granatgeväret Carl Gustaf	83/84:30 s. 40
– till Chile – örlogsfartyget Göta Lejon	73:20 s. 19
– till Indien	87/88:40 s. 27, 37
– till Indonesien	80/81:25 s. 71; 86/87:33 s. 40; 87/88:40 s. 33, 41
– till Iran	86/87:33 s. 50
– till Iran – patrullbåtar	87/88:40 s. 35
– till Pakistan	75/76:50 s. 45
– till Singapore	86/87:33 s. 32
– till Storbritannien (de s.k. Englandsavtalen)	87/88:40 s. 24, 36

– till USA – luftvärnssystemet DIVAD (Division Air Defence)	82/83:30 s. 24
– till USA – lyftkranar	87/88:40 s. 35
– tillstånds- och kontrollfrågor	87/88:40 s. 20, 40
Krigspropaganda, lagstiftning mot	71:34 s. 19
Kränkning av svenskt farvatten	
se Rutiner för avvisande av främmande fartyg	
Kränkning av svenskt luftrum den 9 augusti 1984	84/85:35 s. 27
Kvinnliga präster – fråga om prästvigning av kvinnor	72:26 s. 143
Kärnbränsle, utförsel av använt	82/83:30 s. 25
Kärnenergi – import och export av klyvbara radioaktiva produkter	86/87:33 s. 79; 88/89:30 s. 86
Kärnkraftsfrågan	76/77:44 s. 32; 77/78:35 s. 25; 78/79:30 s. 26; 80/81:25 s. 68; 82/83:30 s. 14, 25; 84/85:35 s. 51; 86/87:33 s. 79
Kärnkraftsreaktorer, laddning av	84/85:35 s. 51
Kärnvapenfri zon i Europa	82/83:30 s. 14
Körkort, dispens rörande indragning av	71:34 s. 9
Lagrådet, remisser till	72:26 s. 6; 73:20 s. 10; 74:22 s. 28; 75:12 s. 21; 75/76:50 s. 19; 76/77:44 s. 15; 77/78:35 s. 8; 78/79:30 s. 7; 79/80:50 s. 7; 80/81:25 s. 6; 81/82:35 s. 6; 82/83:30 s. 8; 83/84:30 s. 6; 84/85:35 s. 10; 85/86:25 s. 5; 86/87:33 s. 6; 87/88:40 s. 7 88/89:30 s. 8
Lagrådet, underhandsföredragning i	82/83:30 s. 8; 83/84:30 s. 6; 84/85:35 s. 11
Lagrådet, utskottsremisser till	84/85:35 s. 11
Ledamotskap i UD:s antagningsnämnd	
se Entledigande av ledamot	
Lekmannainslaget i länsstyrelserna	72:26 s. 15

Lokalisering av det nya plan- och bostadsverket se Plan- och bostadsverket	
Läkemedelsindustridelegationen, direktiv till	75/76:50 s. 48
Länsläkarorganisationens avveckling	81/82:35 s. 38
Länsstyrelses styrelse, val av ledamöter till	76/77:44 s. 41
Löntagarfondernas styrelser, val till	84/85:35 s. 56
Massmedierna, departementens uppgiftslämnande till	83/84:30 s. 45
MBL – förberedelser för tillämpningen av på den offentliga sektorn	76/77:44 s. 25
MBL (tillämpningen av) vid tjänstetillsättningar se Tjänstetillsättningar	
MBL vid beredning av regeringsärenden	78/79:30 s. 13; 83/84:30 s. 15
MBL vid organisationsförändringar i statsförvaltningen	73:20 s. 12
Medborgarskapsärenden	72:26 s. 15; 73:20 s. 8
Mordet på statsminister Olof Palme	
– kontakter med åklagarna	88/89:30 s. 57
– kontakterna mellan regeringen och spaningsledningen	86/87:33 s. 17; 88/89:30 s. 55
– ny organisation av mordutredningen	86/87:33 s. 20
– regeringens kontakter med den s.k. Ebbe Carlsson-affären	88/89:30 s. 47
– regeringens åtgärder	86/87:33 s. 14; 87/88:40 s. 10 88/89:30 s. 24, 34
– telefonavlyssning på kriminalvårdsanstalt	88/89:30 s. 39
Motorvägsbygget mellan Stenungsund och Ljungskile	88/89:30 s. 80
Musikaliska akademiens bibliotek, tillsättning av vikariat som överbibliotekarie se Tjänstetillsättningar	
Myndighets anslagsanvändning, begränsning i	71:34 s. 19
Myndighets rätt att meddela föreskrifter, begränsningar i	71:34 s. 19
Myndighets skyldighet att vid trycksaksframställning samråda med Allmänna förlaget	75:12 s. 29
Märket se Fyren Märket	
Naturalisationsärenden se Utlänningsärenden	
Naturvården inom de svenska fjällområdena	86/87:33 s. 84
NCB, stöd till se Norrländska Skogsägares Cellulosa AB	
NJA, regeringens åtgärder se Norrbottens Järnverk	

Non-grata-förklaring av utländsk diplomatisk personal	86/87:33 s. 64
Nordisk passkontrollöverenskommelse	79/80:50 s. 24; 79/80:52 s. 1
Nordiskt musikkonservatorium se Studiestödsförordningen	
Normgivningsbemyndiganden, se Normgivningsmakten och Riksdagens bemyndiganden	
Normgivningsmakten, regeringens utövning av	79/80:50 s. 11; 80/81:25 s. 13; 83/84:30 s. 5; 87/88:40 s. 10; 88/89:30 s. 13
Norrbottens Järnverk – regeringens åtgärder	77/78:35 s. 23
Norrländska Skogsägares Cellulosa AB (NCB), stöd till	80/81:25 s. 54; 82/83:30 s. 26
Norrmalmstorgsdramat, augusti 1973	74:22 s. 17
Nyemission, i UV Shipping se UV Shipping	
Nynäsvägen, arbetsplan för	73:20 s. 18
Näringsfrihetsombudsmannen, förordning med instruktion för	84/85:35 s. 56
Näringshjälp–arbetsmarknadsstyrelsens handläggning av visst ärende	74:22 s. 40
Nåd i brottmål	81/82:35 s. 8
Nödsituationer, regler för regeringens handlande i	73:20 s. 16; 75/76:50 s. 32
Ockupationen av västtyska ambassaden i Stockholm april 1975 se Västtyska ambassaden	
Offentliga utredningar se Kommittéväsendet	
Oljekrisen 1973–1974	74:22 s. 20
Oljetransit AB, försäljning av statens aktier i	86/87:33 s. 84
Oljeupphandling i Iran	84/85:35 s. 45
Oljeutvinningsplattformar, etablering för tillverkning av	75:12 s. 32
Ombudsmannainstitutioner under regeringen, kartläggning av	84/85:35 s. 56
Onkologi, radiologisk se Radiologisk onkologi	
Pakistan, vapenexport till se Krigsmaterielexport	
Parlamentarismen och regeringens beslutsformer	80/81:25 s. 4
PKbankens förvärv av Carnegie fondkommission AB	88/89:30 s. 88
Personalkontrollfråga – tjänstetillsättningsärende vid tullverket	84/85:35 s. 52

Personalkontrollsystemets tillämpning	86/87:33 s. 74; 87/88:40 s. 47
Personregister, upprättande av se Reader's Digest AB	
Plan- och bostadsverket, lokalisering av	87/88:40 s. 55
Post- och järnvägsterminal till Solna, lokalisering av	76/77:44 s. 34
Prisregleringslagen, tillämpningen av	71:34 s. 112; 73:20 s. 18
Prisstoppet 1970	71:34 s. 19
Prisstoppet 1973	73:20 s. 18
Propositionsavlämnandet till riksdagen	71:34 s. 17; 75:12 s. 24; 75/76:50 s. 26; 76/77:44 s. 21; 77/78:35 s. 10; 78/79:30 s. 8; 79/80:50 s. 7; 80/81:25 s. 7; 81/82:35 s. 6; 82/83:30 s. 13; 83/84:30 s. 7; 84/85:35 s. 12; 85/86:25 s. 12; 86/87:33 s. 10; 87/88:40 s. 9
Prägling av guldmynt se Guldmynt	
Publicering av regeringsbeslut se Regeringens beslut, publicering av	
Radiologisk onkologi, beslut om	84/85:35 s. 24
Raineraffären se Utnämning av statsråd	
Reader's Digest AB – tillstånd för upprättande av centralt personregister	75/76:50 s. 256
Regeringens befogenhet att överlämna vissa museala tillgångar som gåvor	75:12 s. 18
Regeringens beslut, publicering av	75/76:50 s. 14
Regeringens handlande i nödsituationer se Nödsituationer	
Regeringens kontroll av säkerhetspolisens verksamhet se Säpos verksamhet	
Regeringens sammansättning, förändringar med anledning av Olof Palmes död	85/86:25 s. 1; 86/87:33 s. 4
Regeringens tillämpning av 3 kap. 2 § tredje stycket riksdagsordningen	80/81:25 s. 8
Regeringens rätt att ingå överenskommelse med annan stat eller med mellanfolklig organisation	88/89:30 s. 19

Regeringens utnämningspolitik 88/89:30 s. 73
se även Tjänstetillsättningar och Utnämning av statsråd till visst ämbete
Regeringsarbetet den 1 mars–den 13 mars 1986 86/87:33 s. 16
Regeringskansliets anvisningar för propositionsskrivning vad gäller reglerna i 3 kap. 2 § tredje stycket riksdagsordningen 80/81:25 s. 8
Regeringskansliets organisation och arbetsformer 74:22 s. 3; 75:12 s. 4; 76/77:44 s. 8; 78/79:30 s. 5; 82/83:30 s. 5; 84/85:35 s. 5; 86/87:33 s. 4; 87/88:40 s. 4
Regeringsskiftet 88/89:30 s. 5
– 1976 76/77:44 s. 4
– 1978 78/79:30 s. 3
– 1979 79/80:50 s. 4
– 1981 81/82:35 s. 3
– 1982 82/83:30 s. 3
– 1986 (med anledning av statsminister Olof Palmes död) 85/86:25 s. 3
Regeringsärendenas antal, utvecklingen av 71:34 s. 2; 72:26 s. 2; 73:20 s. 2; 74:22 s. 2; 75:12 s. 3; 81/82:35 s. 2; 83/84:30 s. 3; 84/85:35 s. 4; 85/86:25 s. 4; 86/87:33 s. 5; 87/88:40 s. 6; 88/89:30 s. 6
Regeringsärendenas beredning 77/78:35 s. 3; 84/85:35 s. 8; 85/86:25 s. 7
Regionalpolitiskt stöd 77/78:35 s. 32; 85/86:25 s. 41
Regleringsbrev, expediering av 71:34 s. 18
Regleringsbrev för budgetåret 1981/82 82/83:30 s. 44
Religionsundervisning, befrielse från 72:26 s. 15; 73:20 s. 19
Remissbehandling av besvärsärenden
se Besvärsärenden, regeringens handläggning av
Remisser till lagrådet
se Lagrådet

Remissyttranden i propositioner, redovisningen av	72:26 s. 12; 73:20 s. 11
Resning, möjlighet till i ärende som avgjorts av regeringen	80/81:25 s. 15
Riksdagens bemyndiganden i normgivningshänseende, redovisning av	75/76:50 s. 39; 83/84:30 s. 5; 85/86:25 s. 10; 86/87:33 s. 12; 87/88:40 s. 10
Riksbanksfullmäktige, dröjsmål vid tillsättning av ordförande se Tjänstetillsättningar	
Riksdagens skrivelser, regeringens behandling av	71:34 s. 20; 72:26 s. 5; 73:20 s. 14; 74:22 s. 29; 75:12 s. 26; 75/76:50 s. 31; 76/77:44 s. 24; 77/78:35 s. 15; 78/79:30 s. 13; 79/80:50 s. 27; 79/80:52 s. 1; 80/81:25 s. 26; 81/82:35 s. 10; 83/84:30 s. 4; 84/85:35 s. 22; 85/86:25 s. 39; 86/87:33 s. 78; 87/88:40 s. 60; 88/89:30 s. 23
Riksdagsledamots tjänstledighet från statlig befattning	85/86:25 s. 46
Riksdagsordningen 3 kap. 2 § tredje stycket, regeringens tillämpning av	80/81:25 s. 8
Riktlinjer för yrkesmässig trafik se Yrkesmässig trafik med buss	
Rutiner för avvisande av främmande fartyg på svenskt territorialvatten	75:12 s. 32
Rättspsykiatriska undersökningar	88/89:30 s. 74
Rörelsehindrade elevers gymnasiestudier	88/89:30 s. 93
Saab-Scania AB, tillstånd för att anlägga en bilindustri på Kockums område i Malmö	87/88:40 s. 61
Samhällsägda utvecklingsbolag, inrättande av	80/81:25 s. 26
Sammansatt finans- och skatteutskott – handläggningen av skattefrågor	75/76:50 s. 49
SAS – de s.k. frikorten	77/78:35 s. 29
Schein, Harry – arvode för utredningsuppdrag	74:22 s. 39

Sekretesskyddad handling, landstings utlämnande av till statlig myndighet	74:22 s. 39 1988/89:KU30
Sekretesslagens tillämpning i utrikes- och försvarsdepartementen	85/86:25 s. 15 88/89:30 s. 17
Serafimerlasarettet, placering av medicinska forskartjänster vid nedläggning av	79/80:50 s. 35
Serafimerlasarettets portalbyggnader, överlåtelse till Stockholms kommun	82/83:30 s. 37
Sjukjournaler, utlämnande av från landstingskommunalt organ till statlig myndighet (besvärsärende)	74:22 s. 39
Skadestånd till en f.d. handelssekreterare	75:12 s. 32
Skogsbrukares trygghetsförsäkring se Trygghetsförsäkring	
Skoimporten, inskränkningar i	75/76:50 s. 37
Skolbyggen, lånetillstånd för finansiering av	71:34 s. 20
Skolstyrelsen – tillsättning av generaldirektör se Tjänstetillsättningar	
Skolöverstyrelsen, beslut om Birgitta Ulvhammars förordnande som generaldirektör för	81/82:35 s. 36
Slopandet av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter	75:12 s. 31
Socialutredningen, direktiv till	76/77:44 s. 41
Socionomutbildningen och vuxenutbildningen, vissa frågor om	72:26 s. 15
Spannmålsbeslut, 1985 års	87/88:40 s. 64
Spannmålshandeln, reglering av underskott i	85/86:25 s. 41
Språkgranskning av vissa UD-dokument	83/84:30 s. 33
SSAB – Vissa frågor rörande den ekonomiska uppgörelsen i samband med bildandet av Svenskt Stål AB	82/83:30 s. 36
Stadsplan för kvarteret Bryggeriet i Lund	80/81:25 s. 31
Stadsplan för kvarteret Triangeln i Malmö	85/86:25 s. 43
Statens strålskyddsinstitut, handläggning av skrivelse från	78/79:30 s. 39
Statliga verk och företag, statstjänstemän som styrelseledamöter i	71:34 s. 19; 72:26 s. 13; 86/87:33 s. 71
Statsföretag AB, regeringens befattning med frågor rörande ledningen av	71:34 s. 19; 82/83:30 s. 26
Statsminister Palmes brevväxling med Cubas premiärminister	75:12 s. 17; 75/76:50 s. 36
Statsråd, jäv för	78/79:30 s. 36; 81/82:35 s. 38
Statsrådens tjänsteresor	85/86:25 s. 47
Statsråds beslutanderätt	76/77:44 s. 12; 77/78:35 s. 5
Statsråds förmögenhetsinnehav, redovisning av	83/84:30 s. 36

Statsrådsberedningen, uttalande av angående boken Industrispionage	84/85:35 s. 30
Statsrådsprotokoll, offentliggörande av	71:34 s. 3
Statsrådsprotokoll, redovisning av innehåll i	74:22 s. 2; 75:12 s. 3
Statstjänstemän i styrelser för statliga verk och företag se Statliga verk och företag	
Stråförkortningsmedel, användning av	87/88:40 s. 63
Studiestödsförordningen avseende Nordiskt musikkonservatorium	79/80:50 s. 36
Stålverk 80-projektet	76/77:44 s. 28; 77/78:35 s. 23
Svensk författningssamling (SFS), utgivningen av	71:34 s. 15; 72:26 s. 4; 73:20 s. 13; 74:22 s. 33; 75:12 s. 22; 75/76:50 s. 20; 76/77:44 s. 17; 77/78:35 s. 12; 78/79:30 s. 10; 79/80:50 s. 8; 80/81:25 s. 9; 81/82:35 s. 8; 83/84:30 s. 8; 84/85:35 s. 13; 85/86:25 s. 14; 86/87:33 s. 9; 87/88:40 s. 7; 88/89:30 s. 9
Svenska Dagbladet – tryckfrihet och sekretess	83/84:30 s. 33
Svenska Dagbladet, tryckfrihetsåtal mot	86/87:33 s. 73
Sveriges lantbruksrepresentation i utlandet	74:22 s. 29
Sydafrikalagen, dispens från	80/81:25 s. 60
Säkerhetsfrågor, regeringens befattning med	87/88:40 s. 47
Säkerhetspolisens verksamhet	
– beträffande sjukvårdsförvaltningen i Göteborg	75/76:50 s. 42
– regeringens kontroll av	78/79:30 s. 33; 79/80:50 s. 34; 82/83:30 s. 41; 88/89:30 s. 60
Södra Skogsägarna AB, statligt engagemang i	84/85:35 s. 48
Tandläkarutbildning för iranier	84/85:35 s. 47
Tandvårdstaxan – tillämpningen av tandvårdsförsäkringen	75:12 s. 30
Taxitrafiken i Lerum	79/80:50 s. 37; 79/80:52 s. 6

TCO-konflikten våren 1985	85/86:25 s. 17
Tekofrågor, regeringens handläggning av med anledning av riksdagsbeslut	81/82:35 s. 11
TELUB-ärendet – utbildning i Sverige av libyska medborgare	79/80:50 s. 30; 79/80:52 s. 4; 80/81:25 s. 31; 81/82:35 s. 39
Terroristlagstiftningen, tillämpningen av	75/76:50 s. 43; 77/78:35 s. 32; 80/81:25 s. 70; 84/85:35 s. 15
Terrängkörningslagen – bemyndigande till regeringen	75/76:50 s. 39
Tillståndsplikt enligt miljöskyddslagen i fråga om vägar och flygplatser	75/76:50 s. 31
Tjeckoslovakiska medborgare, utvisning av	86/87:33 s. 64
Tjernobylkatastrofen 1986	86/87:33 s. 51
Tjänstebrev och distribution av visst informationsmaterial från intresseorganisation	75:12 s. 32
Tjänsteman i flygvapnet, överförande av till disponibilitet	85/86:25 s. 47
Tjänstetillsättningar	
– domstolsverket	75/76:50 s. 48; 87/88:40 s. 59
– dröjsmål i fråga om tillsättning av viss landshövding	74:22 s. 39
– generaldirektör vid skolöverstyrelsen	81/82:35 s. 36
– generaldirektörer åren 1976–1986	86/87:33 s. 66
– kyrkliga tjänster	72:26 s. 15
– lektor i organisk kemi vid Lunds universitet (Hellmersärendet)	75/76:50 s. 49; 76/77:44 s. 41; 81/82:35 s. 42
– medbestämmandelagens tillämpning vid tillsättning av högre tjänster	79/80:50 s. 25
– ordförande i riksbanksfullmäktige	75:12 s. 31
– postverket	84/85:35 s. 56
– professor i musikvetenskap vid Lunds universitet	86/87:33 s. 68; 87/88:40 s. 60
– regeringens praxis i förhållande till jämställdhetslagen	83/84:30 s. 20; 84/85:35 s. 19
– regeringsrätten	87/88:40 s. 59
– skoldirektör i Lomma	79/80:50 s. 35
– tullverket	84/85:35 s. 52
– universitetslektor i fysik vid Lunds universitet	86/87:33 s. 67
– utlandsmyndigheter, svenska, chefer för	87/88:40 s. 57
– verkschefer	86/87:33 s. 66; 87/88:40 s. 57
– verkställande direktör i Svensk Bilprovning AB	85/86:25 s. 35

– vikariat som överbibliotekarie vid Musikaliska akademiens bibliotek	80/81:25 s. 15, 18
Tjänstledighet från viss domartjänst	84/85:35 s. 54
Tobaksrökning, åtgärder mot	71:34 s. 20; 76/77:44 s. 40
Trafiktillstånd för viss busstrafik se även Yrkestrafikförordningen	75/76:50 s. 46
Triangeln i Malmö se Stadsplan för	
Trygghetsförsäkring för skogsbrukare	84/85:35 s. 25
Tulltaxa, rättelse i lagen om	81/82:35 s. 40
Tätbebyggelseförbud, undantag från	80/81:25 s. 31; 82/83:30 s. 41
Ubåt 137 – grundstötning i Blekinge skärgård	81/82:35 s. 12
Ubåtsincidenten i Gåsefjärden	81/82:35 s. 12
Ubåtsincidenten i Hårsfjärden	82/83:30 s. 23
Ubåtsskyddskommissionen	
– diarieföringen av det s.k. Fermbrevet	83/84:30 s. 30
– ledamoten Carl Bildts resa till USA	83/84:30 s. 29
UD:s antagningsnämnd, visst ledamotskap i se Entledigande av ledamot av	
UD:s rutiner vid kontakter med massmedia	84/85:35 s. 29
Umeå universitetsbibliotek, granskningsexemplar av tryckt skrift till	74:22 s. 37; 75:12 s. 33
Ungdomslagen, tillämpningen av	83/84:30 s. 43
Uppgiftslämnande till massmedierna	83/84:30 s. 45
Upphandling av datorer för försvaret se Datorer för försvaret	
Upphandlingsfrågor se Crownair AB, ARE-bolagen, Konsulttjänster och Bevakningstjänster i Stockholms tunnelbana	
Utanordnande av arvode för visst utredningsuppdrag se Schein, Harry	
Utbetalning av visst skadestånd till f.d. handelssekreterare se Skadestånd till	
"Utflaggningsärende" – tillstånd till överlåtelse av fartyg	79/80:50 s. 32
Utlandssvenskarnas rösträtt	75/76:50 s. 47
Utländskt fastighetsförvärv	83/84:30 s. 43
Utlänningslagen, tillämpningen av	77/78:35 s. 32; 79/80:50 s. 20; 79/80:52 s. 1; 80/81:25 s. 70; 82/83:30 s. 10; 83/84:30 s. 11; 84/85:35 s. 15; 83/84:30 s. 11;

	84/85:35 s. 15
Utlänningsärenden	
– förvar av barn	87/88:40 s. 53
– handläggningstider	82/83:30 s. 10; 84/85:35 s. 15; 87/88:40 s. 50; 88/89:30 s. 63
– invandrarministern, visst uttalande	87/88:40 s. 55
– medborgarskap	73:20 s. 7
– terroristbestämmelserna	87/88:40 s. 52; 88/89:30 s. 66
– utvisningsärenden, praxis i	87/88:40 s. 50; 88/89:30 s. 64
Utnämning av statsråd till visst ämbete (Ove Rainer till justitieråd)	83/84:30 s. 34
Utnämningar av generaldirektörer och verkschefer se *Tjänstetillsättningar*	
Utrednings- och remissväsendet se Kommittéväsendet	
Utrikesdepartementets organisation	75:12 s. 5
Utrikesdepartementets rutiner vid kontakter med massmedia	84/85:35 s. 29
Utrikesnämnden, vissa frågor rörande	75/76:50 s. 36
Utvisning på grund av brott	83/84:30 s. 11
UV Shipping, fördelning av aktier i samband med nyemission	88/89:30 s. 91
Vapenexport se Krigsmaterielexport	
Vapenvägrare – nåd i brottmål	81/82:35 s. 8
Varvsfrågor	
– Kockum AB, visst anslag till	86/87:33 s. 83
– statligt stöd till Öresundsvarvet, Kalmar varv och Kockum Construction AB	80/81:25 s. 63; 81/82:35 s. 37
Verksamhetstid för 1979 års kyrkomötes utredningsnämnd	79/80:50 s. 36
Verkschefers bisysslor	86/87:33 s. 72
Verkschefsfrågor	
– datainspektionen – socialstyrelsen – riksrevisionsverket	85/86:25 s. 33
Vetebistånd till svältande länder	75/76:50 s. 47
Vietnam och viss skuldreglering	84/85:35 s. 43
Viggenplanet, export av och garantifrågor se Garantiutfästelser	
Villkorslagen, tillämpningen av	78/79:30 s. 26
Viseringsfrågor inom UD	88/89:30 s. 22
Volvoärendet – principavtal mellan AB Volvo och den norska staten om bildandet av svensk/norsk koncern	78/79:30 s. 29

Vuxenutbildningen och socionomutbildningen 72:26 s. 15
Väganslag, disposition av 76/77:40 s. 40
Vägomläggning vid Sätra i Skaraborgs län, arbetsplan för
se Vägverkets arbetsplan
Vägverkets arbetsplan för omläggning av väg 202 vid Sätra i Skaraborgs län 85/86:25 s. 47
Värnpliktsvägrare – nåd i brottmål 81/82:35 s. 8
Västtyska ambassaden, ockupation av i april 1975 75/76:50 s. 32
Yrkestrafikförordningen – försvarets civilförvaltnings dispens från reglerna i (försöksverksamhet beträffande fria värnpliktsresor med chartrade bussar)
Yrkesmässig trafik med buss, riktlinjer för 75:12 s. 32
Öresundsvarvet i Landskrona, fråga om nedläggning av 80/81:25 s. 63

Innehållsförteckning till granskningsbetänkande 1988/89:KU30

Inledning 1
Sammanfattning 2

Utskottets granskning:

1. Vissa förändringar i regeringen och regeringskansliet 5
2. Utvecklingen av antalet regeringsärenden m.m. 6
3. Remisser till lagrådet 8
4. Utgivningen av Svensk författningssamling 9
5. Propositionsavlämnandet 11
6. Normgivningsbemyndiganden 13
7. Principer för registrering av allmänna handlingar m.m. 14
8. Regeringens rätt att ingå överenskommelse med annan stat eller med mellanfolklig organisation 19
9. Handläggningen av viseringsfrågor m.m. inom utrikesdepartementet 22
10. Riksdagens skrivelser, m.m. 23
11. Krigsmaterielexport 23
12. Regeringens åtgärder med anledning av mordet på statsminister Olof Palme 24
13. Utlänningsärenden 62
14. Jämställdhetsfrågor 69
15. Regeringens utnämningspolitik 73
16. Rättspsykiatriska undersökningar 74
17. Utbyggnaden av väg E 6 till motorväg mellan Stenungsund och Ljungskile 80
18. Export och import av radioaktivt klyvbart material m.m. 86
19. PKbankens förvärv av Carnegie Fondkommission AB 88
20. Import av japanska bilar 90
21. Fördelning av aktier till allmänheten i samband med en nyemission i UV Shipping AB 91
22. Rörelsehindrade elevers gymnasiestudier 93

Reservationer 98

Särskilda yttranden 113

Upprättade promemorior, m.m.

BILAGORNA A 1–A 22

A 1 A Vissa ändringar beträffande departementens ansvar för olika ärenden 119
A 1 B Översikt över antal anställda inom regeringskansliet (exkl. UD) 1989-01-01 121

A 1 C PM från statsrådsberedningen med anledning av anmälan av Birgit Friggebo om "socialdemokratiska valarbetare i regeringskansliet" ... 122
A 2 A Regeringsärenden år 1987 ... 132
A 2 B Regeringsärenden år 1988 ... 133
A 3 A Under år 1988 avlämnade propositioner med lagförslag som har granskats av lagrådet ... 134
A 3 B Under år 1988 avlämnade propositioner med lagförslag med motivering enligt 8 kap. 18 § RF ... 138
A 4 Förteckning över författningar i SFS år 1988 utkomna senare än två veckor före ikraftträdandet ... 143
A 5 A PM angående propositionsavlämnandet till riksdagen våren 1988 ... 145
A 5 B Regeringens beslut att tillkalla en kommitté med uppdrag att göra en reformering av budgetpropositionen ... 146
A 6 A PM beträffande regeringens utövning av normgivningsmakten ... 148
A 6 B Register över riksdagens normgivningsbemyndiganden ... 155
A 7 A Regeringsbeslut med anledning av Bengt Schöiers framställning till statsrådsberedningen att utfå vissa handlingar ... 203
A 7 B Diarieföringen inom utrikesdepartementet ... 207
A 7 C PM om hemliga handlingar i miljö- och energidepartementet 213
A 8 PM om reglerna för ingående av internationella överenskommelser ... 215
Underbilaga 1: Internationella överenskommelser som ingåtts 1985 och som underställts riksdagen ... 221
Underbilaga 2: Internationella överenskommelser som ingåtts 1986 och som underställts riksdagen ... 222
Underbilaga 3: Överenskommelser med främmande makter m.m. (1985) ... 223
Underbilaga 4: Överenskommelser med främmande makter m.m. (1986) ... 233
Underbilaga 5: PM från Televerkets huvudkontor ... 243
Underbilaga 6: PM från Postens internationella sekretariat .. 245
A 9 PM om rutinerna för beslutsfattande m.m. inom utrikesdepartementets verksamhetsområde ... 247
A 10 PM om den 30.9.1988 icke slutbehandlade riksdagsskrivelser (beslutade före 1988) till regeringen ... 253
A 11 PM om s.k. konstitutionell nödrätt ... 254
A 12 A JO-beslut 1988-12-30 rörande klagomål om avvisning enligt utlänningslagen ... 259
A 12 B JO-beslut 1988-12-30 (inspektionsärende angående s.k. direktavvisning av utlänningar som sökt politisk asyl) ... 275
A 12 C Skrivelse från kriminalvårdsstyrelsen ... 290
A 13 PM om jämställdhetsfrågor ... 292
A 14 PM om regeringens utnämningspolitik ... 302
Underbilaga 1: Skrivelse från Anders Björck ... 303
Underbilaga 2: PM från utbildningsdepartementet ... 305

Underbilaga 3: Regeringsbeslut 1988-12-01, m.m. 306
Underbilaga 4: PM från utbildningsdepartementet 312
Underbilaga 5: Förteckningar från statsrådsberedningen 313
A 15 PM om rättspsykiatriska undersökningar 324
A 16 PM från statsrådsberedningen om den rättspsykiatriska verksamheten 325
A 17 PM om regeringens handläggning beträffande motorvägsbygget i Ljungskile 333
Underbilaga 1: Uppdrag från kommunikationsdepartementet till vägverket angående utbyggnad av väg E 6 334
Underbilaga 2: Anmälan till KU från Viola Claesson (vpk) .. 335
Underbilaga 3: PM från statsrådsberedningen 336
Underbilaga 4: Regeringsrättens beslut 1988-11-28 375
Underbilaga 5: Anmälan från Elisabet Franzén m.fl. (mp) ... 397
Underbilaga 6: Regeringens beslut 1989-02-09 399
A 18 PM om export och import av klyvbart och radioaktivt material 406
Underbilaga: Tillståndsbeslut enligt lagen om kärnteknisk verksamhet när det gäller import och export 416
A 19 PM om PKbankens förvärv av aktier i Carnegie fondkommission AB 419
Underbilaga 1: PM från statsrådsberedningen 420
A 20 PM rörande japansk bilexport till Sverige 424
A 21 PM rörande UV-Shipping AB 432
A 22 PM om rörelsehindrade elevers gymnasiestudier 440

Sakregister till konstitutionsutskottets granskningsbetänkanden 1971 – 1988/89 455

Bilagedel B Årets utfrågningar
Bilagorna B 1 – 19

Bilagedel C Utkast 1988-09-01
Bilaga C

gotab 88492. Stockholm 1989

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 1

1989-01-16

kl. 09.05–10.45

Sammanfattning från ett samtal mellan tjänstemän på KU:s kansli (föredragandena Lars Hesser, Åse Matz och Ingvar Åkesson) och ambassadör Harald Fälth angående fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Harald Fälth, som tjänstgjorde som statssekreterare i justitiedepartementet under tiden hösten 1982–22 oktober 1987, har bl.a. uppgivit följande.

Olaglig elektronisk avlyssning (s.k. buggning)

Någon gång under hösten 1988 nåddes han i Nicaragua genom tidningsläsning och nyhetssammandrag första gången av uppgifter om att illegal avlyssning förekommit i utredningen om mordet på Olof Palme. Han reflekterade inte så mycket över uppgifterna som han satte i samband med den legala telefonavlyssning som hade förekommit. I november 1988 – han tror att det var den 13 – kom Lena Hjelm-Wallén ned till San José på besök. Hon berättade då att torsdagen innan fråga hade uppkommit inom regeringen – han vet ej om därmed avsågs hela regeringen eller delar av den – huruvida det vid det möte i augusti 1986 då Hans Holmér första gången presenterade operation Alfa för justitiedepartementets ledning hade nämnts något om buggning. Fälths svar på Lena Hjelm-Walléns förfrågan var nej. Vid samtalet med Lena Hjelm-Wallén erinrade sig Fälth omedelbart följande händelse. Vid ett tillfälle – han återkommer till tidpunkten – stod han i sitt rum, vid skrivbordets ena kortsida, tillsammans med Klas Bergenstrand. Denne hade kommit från ett möte med spaningsledningen. Bergenstrand uppgav vid detta tillfälle att Per-Göran Näss ville att polisen skulle få regeringens medgivande att få bugga det kurdiska bokkaféet. Fälth uppfattade frågan som fullständigt absurd. Dessutom är det för en jurist uppenbart att regeringen inte kan dispensera från en lagbestämmelse. Han minns att han sa något som "Hur kan karln vara så korkad att han tror att han kan få ett muntligt eller tyst medgivande från regeringens sida att ägna sig åt rena olagligheter". Det var hans svar på Bergenstrands fråga, och därmed var saken för hans del utagerad. Han berättade inte för någon om samtalet. Han hade i sin vildaste fantasi inte kunnat tro att buggning skulle förekomma.

När det gäller tidpunkten för hans samtal med Bergenstrand om buggning är hans spontana minnesbild att detta inträffade 2 à 3 veckor efter mordet. Han har frågat sig själv – mot bakgrund av att PKK blev riktigt aktuellt i utredningen först i augusti 1986 – varför man vid nyss angivna tidpunkt kunde

1 *Riksdagen 1988/89. 4 saml. Nr 30 Bilagedel B*

ha intresse av att avlyssna kaféet och vill därför inte utesluta att samtalet kan ha ägt rum vid någon annan tidpunkt. Utöver den nu relaterade händelsen har han inte över huvud taget hört talas om buggning i samband med mordutredningen. – Han vill tillägga att han vid samtal nyligen med Bergenstrand fått klart för sig att denne inte har några minnesbilder av ovannämnda samtal. Trots stundtals ivrigt tänkande sedan mitten av november har Fälth inte haft anledning att revidera sin minnesbild av den relaterade händelsen.

Efter ett sammanträffande med chefsåklagare Jan Danielsson den 12 januari 1989 har Fälth kommit att tänka på en annan sak. I augusti 1983 var han och Gösta Welander i Köpenhamn på ett möte anordnat av Nordiska polischefsföreningen. Ett av ämnena var buggning. Han minns programpunkten tydligt. Det var två svenskar – Holger Romander och Holmér – som i första hand diskuterade saken. Romander var ivrig förespråkare för buggning medan Holmér var lika ivrig motståndare mot buggning. Mot bakgrund av detta gör Fälth reflexionen att om han under sin tid i departementet hade fått reda på förekomsten av eller misstänkt buggning skulle han ha blivit mycket förvånad med hänsyn till Holmérs vid ovannämnda tillfälle deklarerade motstånd mot buggning.

Frågan om buggning i samband med mordutredningen har alltså, såvitt han vet – med undantag för ovannämnda händelse –, inte tagits upp i departementet. En annan sak är att tvångsmedelskommittén tagit upp frågan om buggning i ett av sina betänkanden och att saken därigenom varit aktuell i departementet under nästan hela den tid Fälth tjänstgjorde där. Inställningen i departementet var att man skulle samordna detta grannlaga lagstiftningsärende med det förslag som skulle bli resultatet av den utredning som sysslade med tvångsmedel på skattesidan (USS). Av någon anledning ledde emellertid sistnämnda ärende, som handlades inom finansdepartementet, till ett förslag till lagstiftning – sannolikt någon gång på våren 1987 – utan att den önskade samordningen kom till stånd. Det kan i sammanhanget nämnas att förutvarande riksdagsledamoten Hans Pettersson, Helsingborg, tog upp buggningsfrågan varje gång denne deltog i sammanträffanden med departementsledningen. Pettersson var för att buggning skulle tillåtas. Erfarenheterna från Danmark var enligt Pettersson goda. Man var alltså inom departementet medveten om frågans komplexitet och känslighet. Detta var i praktiken ett av skälen till att tvångsmedelskommitténs förslag vilade i departementet.

Beträffande departementets kontakter med spaningsledningen gäller bl.a. följande. Redan på mordnatten hade Fälth kontakt med Bergenstrand. Fälth bad Bergenstrand att ta kontakt med polisledningen redan på morgonen dagen därpå (lördagen). Sannolikt några dagar senare inträdde även Kurt Malmström – denne tjänstgjorde vid denna tid på departementets åklagar- och polisenhet – som observatör. I allmänhet tjänstgjorde Malmström bara vid förfall för Bergenstrand men ibland även parallellt med denne. Den första tiden efter mordet deltog Bergenstrand i två möten per dag, ett på förmiddagen och ett på eftermiddagen. Bergenstrand deltog aldrig i spaningsledningens diskussioner utan hans uppgift var att vidarebefordra information till departementsledningen. Bergenstrand vidarebefordrade

detaljerat vad som hade avhandlats. Denne informerade alltid först Fälth. Beroende på vad Bergenstrand hade att berätta informerades sedan Wickbom antingen av Fälth och Bergenstrand gemensamt eller av enbart Fälth. Malmström brukade också ofta delta vid de möten på departementet då informationen från spaningsledningen behandlades. Rättschefen Johan Munck deltog mera sällan. När Munck var med gällde det ofta att ta ställning till olika rättsliga bedömningsfrågor.

Hans minnesbild av det aktuella samtalet med Bergenstrand var att denne kom från ett sammanträde med spaningsledningen och skulle avrapportera till Fälth vad som förekommit. Buggningsförfrågan utgjorde en av punkterna på den lista med ämnen som Bergenstrand skulle informera Fälth om. Han kan inte minnas om Bergenstrand hade en skriven lista eller om den så att säga fanns i dennes huvud. Hans minnesbild är att Bergenstrand i den aktuella frågan inte hade någon annan uppfattning än Fälth och att det inte blev någon diskussion. Genom Fälths svar var frågan avförd. Han känner inte till att frågan därefter skulle ha diskuterats inom departementet. Han har svårt att tro att något missförstånd angående innebörden av hans svar kunnat uppkomma i samband med att detta vidarebefordrades.

Han anser sig våga uttala sig på departementets vägnar när han säger att ingen där kände till att buggning användes i mordutredningen. Påståendet att Wickbom skulle ha godtagit buggning framstår för den som känner Wickbom som fullständigt otänkbart. Näss uppgift om samtycke från departementet är en gåta.

Telefonavlyssning av Miro Baresic; konstitutionell nödrätt

Begäran om ett regeringsbeslut om avlyssning av Baresic måste ha kommit från spaningsledningen via Bergenstrand. Han kan i vart fall inte påminna sig att begäran kom någon annan väg. Munck skrev en promemoria om möjligheten för regeringen att med stöd av 31 § lagen om kriminalvård i anstalt fatta ett sådant beslut. Hans minnesbild är att saken sedan diskuterats mellan Wickbom, Fälth, Munck och Bergenstrand med utgångspunkt i promemorian, varvid alla gjorde samma bedömning av de aktuella tolkningsfrågorna. Han vill i denna del hänvisa till Muncks promemoria av vilken hela uppläggningen av diskussionen framgår.

När det gäller tillämpningen av beslutet fick man inom justitiedepartementet klart för sig att samtal mellan anstaltschefen och någon annan person avlyssnats. Wickbom blev upprörd när han fick kännedom om detta och framhöll att beslutet inte fick tillämpas så att andra än Baresics telefonsamtal avlyssnades. Fälths minnesbild är att Bergenstrand fick i uppdrag att vidarebefordra detta till polisledningen.

Tillfrågad om frågan om konstitutionell nödrätt varit uppe till diskussion inom departementet har Fälth lämnat bl.a. följande uppgifter. Frågan om konstitutionell nödrätt har diskuterats i den "vanliga" kretsen (Wickbom, Fälth, Munck, Bergenstrand och eventuellt Malmström). Sannolikt har Munck, som hade erfarenheter från tidigare extraordinära händelser, bl.a. det tyska ambassaddramat, varit den som svarade för sakkunskapen i dessa diskussioner. Han kan inte minnas om frågan diskuterades i samband med någon särskild fråga under mordutredningen eller om saken varit uppe som

en principfråga. Att mordet utgjorde en typisk extraordinär händelse där frågan kunde komma upp var klart. Mot bakgrund av konstitutionsutskottets uttalanden i granskningsärenden gällande tidigare extraordinära händelser (Bulltofta osv.) hade han klart för sig vikten av att det utsågs en person inom departementets polisenhet som så länge en krissituation förelåg förde anteckningar över vad som förekom. Det var bl.a. därför som Bergenstrand och Malmström utsågs till observatörer i spaningsledningen. Han utgår ifrån att de anteckningar, som Bergenstrand och Malmström har gjort, har sparats. Han vet att Bergenstrand hade en särskild anteckningsbok där denne gjorde sina noteringar. Såvitt han kan påminna sig gällde detta också Malmström.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 2

1989-02-07

kl. 11.01–12.05

Offentlig utfrågning av förra statsrådet och chefen för socialdepartementet Gertrud Sigurdsen angående rättspsykiatriska undersökningar

Olle Svensson: Vi hälsar i dag Gertrud Sigurdsen, och enligt den praxis vi har lämnar jag först ordet till den vi har inbjudit.

Gertrud Sigurdsen: Jag vill först ge några aktuella informationer.

Som det har konstaterats i budgetpropositionen undantas den rättspsykiatriska verksamheten från huvudalternativet budgetåret 1988/89. Den 1 december 1988 gav regeringen statskontoret i uppdrag att utreda vissa administrativa rutiner vid klinikerna. Medicinsk konsult har också medverkat vid utredningarna. Samtliga kliniker har studerats, och också domstolarna har hörts om verksamheten. Slutredovisning kommer att ske någon gång i mars i en rapport, men jag har vissa underhandsinformationer som tyder på att man kan göra rationaliseringsvinster genom att förändra verksamheten rent administrativt.

Jag vill också upplysa om att statens förhandlingsnämnd har träffat avtal i december förra året med Östergötlands och Västerbottens läns landsting om ett förnyat samarbete – det har tidigare påbörjats. Avtalet omfattar 38 undersökningar för 1989, och det godkändes av regeringen den 2 februari. I det sammanhanget kan jag nämna att om den statliga verksamheten utfördes till samma kostnader som de här undersökningarna, skulle man kunna reducera kostnaderna med 20–25 miljoner kronor av de 90 som är nuvarande anslagsnivå – jag tycker det är värt att notera.

Jag vill också säga att justitiedepartementet arbetar på en revidering av förslaget till ny lagstiftning om rättspsykiatriska undersökningar och rättspsykiatrisk vård. De örenklade undersökningsförfarandet skall man kunna genomföra oberoende av hur det går i de fortsatta framtida förhandlingarna med Landstingsförbundet. Avsikten är att en ny lag skall träda i kraft den 1 januari 1991.

Socialstyrelsen har under hösten 1988 infört ett nytt statistiksystem, som effektiviserar tillsynen och uppföljningen av verksamheten.

Vi har gjort en uppdatering av den statistiksammanställning som KU:s ledamöter har fått tidigare. Den visar att antalet utförda undersökningar har ökat med 45 under 1987 och är det största antal som har utförts under 1980-talet. Särskilt markanta har ökningarna varit när det gäller häktade undersökningsfall med närmare 60 fler undersökningar. Balansen, dvs. antalet beställda men inte utförda undersökningar, har varit den lägsta som

har registrerats under senare år. Den genomsnittliga undersökningstiden har minskat med 3 dagar från 44 till 41, om man relaterar det till 1987.

Det har alltså skett påtagliga förbättringar. Naturligtvis är situationen fortfarande inte helt acceptabel, men jag har velat ge utskottets ledamöter dessa upplysningar som ett tillägg till de handlingar som har skickats ut för att visa att det har skett en del.

Torgny Larsson: Det har länge framförts en mycket omfattande kritik mot de långa väntetiderna. Justitieombudsmannen har gjort det flera gånger, liksom justitieutskottet och socialutskottet, och en enig riksdag och även socialstyrelsen har uttalat skarp kritik. Jag vill höra, om Gertrud Sigurdsen tycker att kritiken har varit berättigad eller om den har varit överdriven.

Gertrud Sigurdsen: Kritiken har i många fall varit berättigad, eftersom förhållandena inte har varit acceptabla. Det är beklagligt att förhandlingarna med Landstingsförbundet strandade i november. Statens förhandlingsnämnd har ju förhandlat sedan 1985. Vi tycker, och det har riksdagen uttalat tidigare, att landstingen borde ha ansvaret.

Torgny Larsson: Huvudorsaken till att det inte har gått att nå fram till en förnuftig lösning är alltså förhandlingarna med Landstingsförbundet?

Gertrud Sigurdsen: Det är *en* av orsakerna. En annan orsak är det delade huvudmannaskapet. Det finns många som är "klinikfärdiga", som alltså finns kvar inom klinikerna när undersökningen är gjord och som inte kommer ut i den vård som de är berättigade till.

Det är precis samma fenomen som vi har med åldringsvården. Vi talar också där om klinikfärdiga åldringar som ligger på sjukhusen. Bristen på platser i kommunernas äldreomsorg gör att de får ligga kvar. Det är en svårighet när man har två huvudmän.

Här ser vi samma bild. Huvudmän för vården är landstingen, men landstingen tar inte emot dem, och de får inte vård. Därför är det beklagligt, säger jag återigen, att vi inte har lyckats med förhandlingarna.

Torgny Larsson: Vad kan det finnas för andra orsaker, utöver att man inte har lyckats komma överens i förhandlingarna, till att man inte har kommit längre?

Gertrud Sigurdsen: En annan orsak är de administrativa rutinerna. Statskontoret kommer att lägga fram förslag om ändrade rutiner för undersökningarna. Som utskottets ledamöter har kunnat se av den statistik som har presenterats varierar tiderna mycket mellan olika kliniker, och det finns alltså anledning att se över rutinerna. I Umeå är den genomsnittliga undersökningstiden 22 dagar, i Uppsala 32, i Linköping – där undersökningarna görs i Vadstena – 35 dagar, i Stockholm 47, i Göteborg 43, osv.

Ytterligare en annan orsak är att det är mycket svårt att få kvalificerad personal eller att över huvud taget få personal till denna mycket svåra verksamhet.

Torgny Larsson: Hur kommer det sig att Uppsala lyckas bättre och att tiderna där är klart kortare än vid de övriga klinikerna?

Gertrud Sigurdsen: Det är en bra fråga. Också det hör till det som statskontoret tittar på. Det kommer att stå i dess rapport att det finns flera möjligheter till rationaliseringar av verksamheten och att man borde ha en fastare undersökningsplanering och en differentiering av undersökningarna beroende på de undersöktas tillstånd. Jag utgår från att statskontoret i sin rapport säger att man kan genomföra förenklingar och rationaliseringar. Man gör kanske onödigt komplicerade undersökningar på vissa kliniker.

Torgny Larsson: Det har vid flera tillfällen påståtts att anslagen har varit för små. Tycker du att det finns ett samband mellan väntetiderna och storleken på anslagen?

Gertrud Sigurdsen: Jag kan inte säga att anslagen har varit för små, för när det har gjorts överskridanden har man fått de medel man behöver. Men i Östergötlands och Västerbottens län, där man har gjort särskilda överenskommelser, är kostnaderna mycket lägre. Jag sade förut att om vi hade det kostnadsläget på övriga håll, hade man kunnat reducera kostnaderna med 20–25 milj. kr. Jag tror inte att detta är en fråga om pengar.

Torgny Larsson: Det står i budgetpropositionen 1988 att den rättspsykiatriska undersökningsorganisationen är överdimensionerad i förhållande till sina nuvarande arbetsuppgifter. Står du fortfarande bakom detta uttalande?

Gertrud Sigurdsen: Svar: Ja.

Torgny Larsson: Hur kommer det sig att regeringen nu för 1989 inte föreskriver det 2-procentiga sparbeting som man normalt tillämpar utan har följt socialstyrelsens rekommendation att det inte skall tillämpas här?

Gertrud Sigurdsen: Man får inte huvudalternativet. De här medlen – det rör sig om 1,6 miljoner – står till regeringens disposition om det skulle behövas särskilda insatser.

Torgny Larsson: I ett PM från september som socialdepartementet har givit oss står det att detta har varit ett stort problem under lång tid – jag tror att det talas om 50 år. Samtidigt är det uppenbart att många undersökningar inte blev färdiga inom den lagstadgade tiden. Den kritiken kommer från olika håll, inte minst från riksdagen, år efter år. Tycker Gertrud Sigurdsen att regeringen har gjort allt vad ni har kunnat för att lösa problemen?

Gertrud Sigurdsen: Det är riktigt att detta har varit ett problem mer eller mindre sedan verksamheten startade för ca 50 år sedan. När landstingen tog över den psykiatriska vården eller mentalvården 1967 var det meningen att de på sikt skulle ta över också denna verksamhet. Vi har på olika sätt följt de intentioner och riktlinjer som riksdagen har givit i detta sammanhang. Jag tycker att regeringen och därmed också socialstyrelsen har gjort vad på oss har ankommit.

Torgny Larsson: Det står i budgetpropositionen 1988 att de beskrivna insatserna under budgetåret 1988/89 bedöms kunna leda till en balanserad situation, så att man inom den nuvarande organisationen kan utföra undersökningarna inom lagstadgad tid. Vad har då gjort att ni inte har nått dit?

Gertrud Sigurdsen: Jag redovisade det med några siffror. Under 1988 har vi kunnat minska undersökningstiderna till genomsnittligt 41 dagar. Det beror till stor del på överenskommelserna som man har träffat utanför de reguljära organisationerna. Vi har tecknat avtal med Östergötlands läns landsting och med Västerbottens läns landsting.

Torgny Larsson: Detta är den genomsnittliga tiden. Jag har inte fått något material av vilket man kan se hur många som sitter här längre än de lagstadgade sex veckorna. Att det genomsnittligt sett är 41 dagar måste innebära att det är många som sitter alltför lång tid.

Inom departementet måste man förbereda långsiktiga förändringar i form av omorganisation, ny lagstiftning osv., men samtidigt måste man utforma kortsiktiga, snabba lösningar. En reflexion som jag har gjort när jag läst materialet är att regeringen tycks räkna med att de mer långsiktiga förändringarna skall komma förhållandevis snart. Har det gjort att man inte vill satsa så mycket på de mer kortsiktiga lösningarna så länge nuvarande ordning består?

Gertrud Sigurdsen: Man har förhandlat med landstingen sedan 1985. I ett förhandlingsskede har man naturligtvis inte vidtagit så mycket åtgärder. Men vi har gjort en del för att förbättra situationen.

Vi trodde under hösten 1988 att vi skulle vara klara med förhandlingarna. Men så sprack det tyvärr. Då tyckte vi att det var angeläget att ge statskontoret uppdraget att snabbt se över rutinerna. Jag vill nog säga att vi under tiden har vidtagit en rad åtgärder, samtidigt som vi har suttit i förhandlingar med Landstingsförbundet.

Elisabeth Fleetwood: Av det man hört hittills skulle man nästan kunna tro att missförhållandena inte är så svåra. Men om man tar del av vad JO, socialutskottet och justitieutskottet har sagt, konstaterar man att det inte är bra. JO har t.o.m. hänvisat till Europakonventionen.

Jag har inledningsvis ett par frågor. Den första gäller en interpellationsdebatt som Gertrud Sigurdsen ledde i höstas. Den gällde ett förslag från Gertrud Sigurdsen om att maximera undersökningstiden till fyra veckor. Det kan låta bra eftersom vi är ute efter kortare tider, men det var undersökningstiden som skulle förkortas. Anser Gertrud Sigurdsen att en förkortning av undersökningstiden skulle stämma överens med beprövad vetenskaplig erfarenhet? Fyra veckor är inte så lång tid för att observera patienter av det här slaget. Jag skulle vilja höra om målsättningen skulle vara att få ner tiden till fyra veckor och om det stämmer överens med beprövad vetenskaplig erfarenhet.

Gertrud Sigurdsen: Förutsättningen är att det skall stämma överens med vetenskap och beprövad erfarenhet, och jag utgår från att det skall vara möjligt.

Elisabeth Fleetwood: Det har från flera håll sagts att detta skulle vara omöjligt. Vi får väl lyssna på vad som kommer fram senare.

Jag har sedan en fråga som gäller ersättningen från landstinget till RPK – rättspsykiatriska kliniken. Kostnaden är ungefär 3 500 kr. per patient och

dygn, men ersättningen från landstinget ligger på inte mer än drygt 900 kr. Ersättningen går direkt till statskassan. Jag skulle vilja fråga: Kompenseras rättspsykiatriska kliniken för de pengar som den förlorar här? Det är ju en stor diskrepans mellan summorna.

Gertrud Sigurdsen: Det kompliceras av att det kan vara bekvämt för landstingen att patienterna är kvar inom RPK, eftersom landstingen bara behöver betala 920 kr./dygn.

Jag kan i det sammanhanget nämna att kliniken i Huddinge JO-anmäldes för ineffektivitet. JO har besökt kliniken i början av året och har bl.a. konstaterat att hälften av platserna på kliniken upptas av sådana intagna som väntar på att bli sjukhusplacerade. JO säger att om man skulle kunna föra över de här till sjukhus, där de borde vara, skulle man kunna klara av den nuvarande häktningskön på 13–14 personer. JO säger också i sin preliminära rapport att egentligen borde kostnaden för landstingen vara 3 000 i stället för 920 kr. – Det är mitt svar på din fråga.

Lars Sundin: Skulle Gertrud Sigurdsen vilja beskriva vilka tidsregler som skall gälla för rättspsykiatriska undersökningar?

Gertrud Sigurdsen: Den regel som gäller i dag är att en undersökning skall vara gjord inom sex veckor.

Lars Sundin: Hur många klarar man inom den ramen?

Gertrud Sigurdsen: Jag har inte den aktuella siffran. Jag vet inte om den finns i ert material.

Lars Sundin: Den finns inte där, och det är därför jag frågar. Det är en intressant fråga, hur många som man klarar inom ramen och hur många som hamnar utanför ramen.

Gertrud Sigurdsen: Jag har ingen aktuell siffra.

Lars Sundin: Jag går vidare med de statistiska tabellerna från statsrådsberedningens promemoria, som är mycket intressant. I tabellen på s. 7 talas det om väntande i häkte och hur många som har väntat i mer än sex veckor. Varför redovisas inte väntetid och undersökningstid tillsammans? Det är först om man får reda på det som man kan jämföra den verkliga tiden med den i lagen föreskrivna.

Gertrud Sigurdsen: Det är klart att det går att göra en sådan sammanställning. På det papper ni har fått finns också en tabell som visar den genomsnittliga undersökningstiden. Men det går naturligtvis att få fram ett sådant material. Om utskottet önskar, skall jag se till att departementet skickar över det.

Lars Sundin: Är inte det intressanta väntetid plus undersökningstid?

Gertrud Sigurdsen: Naturligtvis.

Lars Sundin: Det är den som skall vara mindre än sex veckor eller 42 dagar?

Gertrud Sigurdsen: Ja. Den statistik som utskottet inte har fått skall jag se till att utskottet får.

Lars Sundin: Slutsatsen måste väl ändå vara att det förekommer hundratals olagliga fall?

Gertrud Sigurdsen: Jag har ingen aktuell statistik men skall se till att man förser utskottet med den.

Lars Sundin: Jag går vidare till promemorian från statsrådsberedningen. Där sägs ungefär mitt på s. 1 att regeringen har vidtagit de åtgärder som varit möjliga och lämpliga att genomföra.

Hade det inte varit lämpligt och möjligt att föreslå riksdagen att ge mer resurser till denna verksamhet? Riksdagen har ju närmast *begärt* att få en proposition om mera resurser.

Gertrud Sigurdsen: Som jag redan har sagt tror jag inte att det i första hand är stora ekonomiska resurser som löser problemen. Som vi kan konstatera är verksamheten mycket ojämn vid de olika klinikerna. Jag utgår efter de signaler jag har fått om statskontorets undersökning från att man kan rationalisera verksamheten. Det framgår också av det papper som utskottet har fått att undersökningstiderna varierar mycket mellan de olika klinikerna.

Lars Sundin: Med större resurser skulle man kunna anlita utomstående läkare, som kunde arbeta av köerna. Är det Gertrud Sigurdsens uppfattning att det inte finns sådana läkare att tillgå som skulle kunna hjälpa till att beta av dessa köer?

Gertrud Sigurdsen: Jo, det finns det. JO har tittat på Huddinge och säger att tillgången på undersökningsläkare överstiger behovet.

Lars Sundin: Varför har då inte dessa resurser ställts till förfogande för att beta av den akuta kön, så att vi sluppit att vara lagbrytare?

Gertrud Sigurdsen: Detta är inte närmast departementets uppgift. Det är naturligtvis möjligt för klinikerna att utnyttja undersökningsläkare utifrån. Jag utgår från att de har försökt göra det i den omfattning som varit möjlig.

Lars Sundin: Men regeringen har alltså inte föreslagit riksdagen att ställa medel till förfogande för att beta av köerna?

Gertrud Sigurdsen: Jag utgår från att de medel som finns för denna verksamhet gör det möjligt att ta in utomstående undersökningsläkare.

Lars Sundin: "Regeringen har vidtagit de åtgärder som varit möjliga inom sitt kompetensområde." – En annan möjlighet hade varit att anpassa den lagstadgade tidsgränsen till en realistisk nivå. Har man aldrig funderat på den reträtten för att det ändå skulle vara en laglig verksamhet?

Gertrud Sigurdsen: Nej. Ambitionen har varit att följa den lagstiftning som gäller.

Lars Sundin: Då är det märkligt att man inte har anslagit dessa medel för att på kort sikt beta av köerna i väntan på den proposition som har utlovats till våren – och denna vår har förflyttats allt längre fram i tiden.

Gertrud Sigurdsen: Jag upprepar att jag inte tror att tillgången till ekonomiska medel har varit avgörande för förseningen.

Lars Sundin: Man kanske måste lösa upp en del administrativa knutar, men människor vållas lidande på kort sikt. Hade det inte varit möjligt att på kort sikt arbeta av köerna genom att ställa resurser till förfogande?

Gertrud Sigurdsen: Det vi har gjort på kort sikt har varit att träffa avtal som visar att landstingen kan klara den här uppgiften snabbt och till lägre kostnad.

Lars Sundin: På s. 3 i promemorian från statsrådsberedningen står det att ett generellt resurstillskott inte garanterat ger en utveckling mot kortare undersökningstider. Kör i vind för att det inte är garanterat, men är det inte så att den nuvarande politiken i alla fall inte *garanterat* har lett till att köerna betats av?

Gertrud Sigurdsen: Det här är samma resonemang som vi har fört nu under fem minuter. Jag tror inte att tillgången på ekonomiska medel är avgörande, för de medel man har behövt vid anslagsöverskridanden har man fått, utan det är brister bl.a. i ledningsfunktionen som har gjort att den här situationen har uppstått. Det är en svår och besvärlig verksamhet inom hälso- och sjukvården.

Bertil Fiskesjö: Av konstitutionellt intresse är bl.a. regeringens förhållande till riksdagen. Här har riksdagen flera gånger fattat beslut och gjort uttalanden som går ut på att den oacceptabla situationen på detta område skall rättas till, men regeringen har inte lyckats med det. Hur ser Gertrud Sigurdsen på relationerna mellan regering och riksdag i det sammanhanget?

Gertrud Sigurdsen: Vi har gjort flera försök att klara av situationen. Vi är medvetna om vilka uttalanden som riksdagen har gjort. Det är otillfredsställande inte minst för de människor som utsätts för den långa väntetiden. Vi har, som jag har sagt nu ett par gånger, träffat ett speciellt avtal med två landsting som åtagit sig att göra undersökningar, och det har förbättrat situationen under 1988.

Bertil Fiskesjö: Det är uppenbart att de ambitioner som riksdagen har haft och de föreskrifter som lagstiftningen ger inte har uppfyllts trots påstötningar år efter år, inte bara från riksdagen utan även från andra myndigheter. Det innebär att regeringen inte har levt upp till riksdagens uttalade beslut.

Gertrud Sigurdsen: Regeringen har på olika sätt försökt följa den lagstiftning som gäller, och jag tycker att vi under 1988 har lyckats ganska bra. Men jag tycker att det är viktigt att i detta sammanhang också påpeka det dilemma vi har med två huvudmän och att landstingen inte tar hand om dem som är färdigundersökta. Det leder till proppar i systemet som medför att man inte kan göra flera undersökningar. Där ligger ett av huvudproblemen. Det skulle alltså ha lösts på ett bättre sätt om vi hade kunnat träffa en överenskommelse med Landstingsförbundet.

Bertil Fiskesjö: Riksdagen har flera gånger påpekat att lagstiftningen måste följas men att så inte sker. Regeringen har alltså inte kommit med konstruktiva förslag som har kunnat undanröja de missförhållanden som finns.

Gertrud Sigurdsen: Regeringen *har* lagt fram flera förslag till konstruktiva lösningar under föregående år och fortsätter också i år med de två avtalen med landstingen, som förbättrar situationen. På sikt måste det till andra lösningar, men detta är vad vi har gjort i den akuta situationen.

Bertil Fiskesjö: Det otillfredsställande tillståndet har ju pågått i flera år och varit väl känt. Det har alltså funnits god tid för regeringen att lägga fram konstruktiva förslag som skulle ha kunnat ändra situationen.

Gertrud Sigurdsen: Det mest konstruktiva förslaget är att vi skall införa en ny lagstiftning på det här området. Det har vi inte gjort, i avvaktan på de förhandlingar vi har fört med Landstingsförbundet. Men jag tycker att vi ändå har gjort en hel del insatser tillsammans med socialstyrelsen som gör att situationen har förbättrats under 1988 och kommer att förbättras också under 1989.

Bertil Fiskesjö: En slutsats som man får dra är väl att regeringen har ansett att riksdagens beslut och uttalanden har varit orealistiska?

Gertrud Sigurdsen: Nej. Riksdagens beslut har varit realistiska, och regeringen har på olika sätt försökt klara av situationen, som ju är besvärlig. Jag har talat om svårigheterna att få personal, och jag har nämnt att vissa administrativa funktioner inte har fungerat bra. Men riksdagens beslut har inte varit orealistiska, och vi har gjort stora insatser för att klara av situationen.

Olle Svensson: Jag noterar efter svaret på Lars Sundins fråga, att vi får den begärda statistiken från departementet.

Gertrud Sigurdsen: Jag skall se till det.

Rolf L Nilson: Jag återkommer till frågan om medelstilldelningen.

De som är verksamma på de rättspsykiatriska klinikerna har visat på en mängd brister i arbetet, som gäller bl.a. omfattningen och nivån på undersökningarna, bristen på reaktioner på det man gör och bristen på feedback, men de understryker gemensamt att besparingar och brist på medel är en tungt vägande förklaring till missförhållandena.

Jag undrar hur Gertrud Sigurdsen kan vara så säker på att ökade anslag till den rättspsykiatriska verksamheten, som skulle möjliggöra öppethållande av avdelningar som nu har sommarstängt, återbesättandet av vakanta tjänster och intagande av vikarier, inte skulle ge kortare undersökningstider. Hur kan Gertrud Sigurdsen vara så bergsäker på det?

Gertrud Sigurdsen: Bergsäker? Jag styrks i mitt antagande när jag får underhandsinformation om den utredning som statskontoret har fått regeringens uppdrag att göra. Där konstateras nämligen att det råder en otillräckligt utvecklad gemensam undersökningspraxis vid de fyra klinikerna. Det finns mycket som man kan rationalisera. Jag pekade tidigare på att de

avtal som vi har träffat vid sidan om de fyra klinikerna visar att kostnaderna är så mycket lägre. När regeringen får statskontorets rapport är det viktigt att se över undersökningspraxis, och då tror jag att även riksdagen kommer att konstatera att tillgången på ekonomiska medel inte är det avgörande.

Rolf L Nilson: Gertrud Sigurdsen antydde att arbetsförhållandena i Östergötland och Västerbotten inte kan jämföras direkt med arbetet vid de rättspsykiatriska klinikerna. Själv har jag tagit del av en inlaga till utredningen i statskontoret från rättspsykiatriska kliniken i Lund. Där lämnas ett rätt stort antal förslag till förbättringar som gäller teamarbete, feedback, forskning och utveckling, men dessutom understryks starkt att medelstilldelningen har avgörande betydelse.

Vore det inte enkelt att öka anslagen under en övergångsperiod för att se om detta får effekt och fungerar som stimulans för verksamheten i stället för att utesluta denna åtgärd?

Gertrud Sigurdsen: Om vi är ganska klara över att utredningspraxis inte är ändamålsenlig men att det går att förändra den och att det är nödvändigt att göra en sådan förändring, då tycker jag inte att den rätta metoden är att bara ösa ut mer pengar.

De klinikfärdiga patienterna skall ut till vård. Det är ingen vård de får i samband med undersökningen, utan de skall ut till den psykiatriska sjukvården, och där är det landstingen som skall stå för kostnaderna. Jag kan inte se att vi skulle lösa problemen genom att bara ge mer pengar, utan det behövs förändringar i handläggningen av verksamheten.

Rolf L Nilson: Där delar jag Gertrud Sigurdsens uppfattning, men jag får inte intrycket att de rättspsykiatriska klinikerna begär mer pengar. Man begär en översyn av verksamheten och ett ändrat huvudmannaskap, även om det är oklart hur huvudmannaskapet skall se ut. Det är inget onyanserat krav på mer pengar.

Sedan har det räknats upp ett antal brister och oklarheter exempelvis hur man skall få över klinikfärdiga patienter till landstingen. De problemen är identifierade, och man frågar sig varför de inte är åtgärdade.

Gertrud Sigurdsen: Statskontoret har fått i uppdrag att snabbt göra en genomgång. Man fick uppdraget den 1 december och skall vara klar i mars.

Precis som du säger är man på vissa kliniker medveten om bristerna. Det måste ha varit brister i verksamheten som gjort att personalen på Huddingekliniken JO-anmälde ledningen för kliniken i höstas och som gjorde att JO konstaterat att det faktiskt skulle gå att vinna på att införa andra rutiner. Hon har bl.a. konstaterat klart att de klinikfärdiga patienterna inte borde finnas där och att det kan bli bättre om de förs över till vården.

Rolf L Nilson: Det är riktigt att statskontorets utredning har kommit till alldeles nyligen, men anser Gertrud Sigurdsen att det är helt nya kunskaper som har kommit fram genom den utredningen, eller är det fakta som har varit kända tidigare?

Gertrud Sigurdsen: I viss mån har naturligtvis socialstyrelsen och departementet haft kännedom om bristerna, för som någon sade har problemen

funnits i 50 år. Men under de drygt tre år då vi har haft förhandlingar med Landstingsförbundet har det inte gjorts några undersökningar, utan då har diskussionerna förts med statens förhandlingsnämnd om verksamheten.

Rolf L Nilson: Gertrud Sigurdsen sade att det föreslogs förändringar på lång sikt men också förändringar på kort sikt som kunde genomföras omedelbart. Det vi har talat mest om nu är förändringar på kort sikt, som borde kunna genomföras under pågående förhandlingar med Landstingsförbundet.

Gertrud Sigurdsen: På kort sikt har vi träffat avtalen med Östergötlands och Västerbottens läns landsting. De avtalen, som regeringen har godkänt, gör att de genomför 38 undersökningar under 1989. Det är alltså en åtgärd på kort sikt.

Torgny Larsson: JO Norell-Söderblom har ju besökt den rättspsykiatriska klinken i Huddinge. Det står på s. 4 i hennes rapport att en undersökningstid av sex veckor inte kan bedömas som realistisk med nuvarande ambitionsnivå och väntetider på häktet – mer realistisk är en undersökningstid på två månader för häktade och tre månader för övriga misstänkta. Jag vill minnas att Gertrud Sigurdsen har skrivit att det borde vara en ambition att minska tiden till fyra veckor.

Oavsett om jag minns rätt eller inte vill jag fråga, om en orsak till kritiken kan vara att man är oklar över vilken ambitionsnivå man skall ha.

Gertrud Sigurdsen: Där kommer vi återigen till att förhållandena är olika vid de fyra klinikerna och att man har olika undersökningspraxis. Vid någon klinik utförs kanske mer komplicerade och ingående undersökningar, som inte är nödvändiga i detta sammanhang. Därför är det viktigt, såsom statskontoret påpekar, att det görs en översyn och att man får en likartad undersökningspraxis vid de olika klinikerna.

Torgny Larsson: Jag konstaterade förut att Uppsala har 12–13 dagar kortare väntetider. Jag frågade efter anledningen, men det visste inte Gertrud Sigurdsen.

Man kan ju fråga sig om detta inte är någonting som departementet har funderat över. Om det inte är en anslagsfråga utan mer en organisatorisk fråga, skulle man rimligen på ett mycket tidigare stadium ha funderat över detta och försökt få reda på varför det kan vara så stor skillnad.

Gertrud Sigurdsen: Jag tror att det helt enkelt är så att man har en bättre och effektivare organisation i Uppsala.

Det framgår av de siffror som jag nämnde inledningsvis att det i Umeå bara är 22 dagar. Om man har klarat undersökningarna på 22 dagar i Umeå, varför kan man inte göra det på andra håll? Det är klart att både departementet och socialstyrelsen har funderat på detta. Det är viktigt att kunna få gemensamma utredningsrutiner.

Elisabeth Fleetwood: Jag skulle vilja ta upp en annan aspekt beträffande väntetiderna. Det gäller den väntetid som vederbörande kan få tillbringa i häktet innan utredningen kan påbörjas. Enligt en artikel av Martin Eliot kan man få sitta kvar i häktet i månader – det har förekommit ända upp till

halvårslång väntan – och i slutändan kan det visa sig att vederbörande som suttit i häktet så länge varit oskyldig.

Vilka synpunkter har Gertrud Sigurdsen på hur man skall komma till rätta med detta problem? Jag vill påpeka att både riksdagen och JO har tagit upp frågan.

Gertrud Sigurdsen: Problemet är att så många klinikfärdiga patienter finns kvar. JO har konstaterat när det gäller Huddinge att hälften av platserna är upptagna av sådana som är klara och som borde placeras på sjukhus. Hon säger att om landstingen hade kunnat placera dem där de skall vara, hade man klarat av den nuvarande häkteskön. De klinikfärdiga patienterna utgör på detta sätt en propp, och det är naturligtvis otillfredsställande. Därför är det angeläget att återuppta och påskynda överläggningarna med Landstingsförbundet. Det är viktigt att vi får *en* huvudman för verksamheten och inte behåller det splittrade huvudmannaskapet.

Elisabeth Fleetwood: Anser inte Gertrud Sigurdsen att det är otillständigt att en människa skall behöva sitta i häkte och vänta på en utredning på detta sätt? Kan vi också fortsättningsvis ha det så i Sverige?

Gertrud Sigurdsen: Mitt svar är att det är otillständigt.

Birgit Friggebo: Gertrud Sigurdsen sade tidigare att regeringen hade följt riksdagens riktlinjer vad gäller den här verksamheten. Vad är det för riktlinjer som Gertrud Sigurdsen tänker på då?

Gertrud Sigurdsen: Jag ber om ursäkt om jag inte kan vokabulären i konstitutionsutskottets språk. Det som regeringen har att arbeta efter är de beslut som riksdagen har fattat och de uttalanden som socialutskottet, konstitutionsutskottet och andra har gjort och som blivit riksdagens beslut, antingen Birgit Friggebo sedan vill kalla det för riktlinjer eller för någonting annat. Jag har visat vilka åtgärder vi på kort sikt har vidtagit för att klara ut situationen.

Birgit Friggebo: Jag trodde att Gertrud Sigurdsen tänkte på att lagen är grunden för de riktlinjer som riksdagen anger visavi regeringen.

Gertrud Sigurdsen: Naturligtvis är det lagen.

Birgit Friggebo: Och den säger att de här undersökningarna, inkl. väntan i häkte eller på fri fot, skall omfatta högst sex veckor.

Då vill jag fråga om Gertrud Sigurdsen anser att regeringen som den verkställande makten i samhället har följt de riktlinjer som riksdagen har fastställt i lagen.

Gertrud Sigurdsen: Nu använder också Birgit Friggebo ordet riktlinjer. Jag tycker att vi har följt de riktlinjer som riksdagen har uttalat för att vi skulle kunna uppfylla vad lagstiftningen anger och på kort sikt vidtagit åtgärder. Vi har alltså fått ner de genomsnittliga undersökningstiderna.

Birgit Friggebo: Men har regeringen följt *lagen*?

Gertrud Sigurdsen: Regeringen har efter bästa förmåga försökt att följa lagen men har kanske inte lyckats i alla sammanhang av de skäl som jag nu har radat upp, bl.a. att vi inte har fått ut dem som har undersökts till vården.

Birgit Friggebo: Finns det någon gummiparagraf i lagen som säger att regeringen själv får göra bedömningen av om man skall överträda den eller inte?

Gertrud Sigurdsen: Det finns ingen gummiparagraf, utan vi har att följa den lagstiftning som gäller.

Birgit Friggebo: Och det betyder att regeringen inte har uppfyllt lagens bestämmelser?

Gertrud Sigurdsen: Regeringen har vidtagit olika åtgärder, men vi kan inte tvinga landstingen att ta emot patienter om de anser att de inte har tillräckliga vårdresurser. Vi slänger inte ut de här människorna från klinikerna när de är undersökta, för de måste ha vård. Det skulle ha varit inhumant om *inte* vi låtit dem vara kvar tills man kan ställa vårdplatser till förfogande.

Birgit Friggebo: Så regeringen skyller ifrån sig på landstingen?

Gertrud Sigurdsen: Nej, regeringen skyller inte ifrån sig, men jag har redovisat de hinder som har gjort att vi inte har kunnat fullt ut klara uppgiften.

Birgit Friggebo: Då skulle jag vilja fråga vilken slutsats Gertrud Sigurdsen dragit av de årslånga förhandlingarna med landstingen. De förhandlingarna har gjort att man inte kan uppfylla lagens bokstav när det gäller sinnessjuka människor, som antingen snurrar runt i staden på fri fot eller sitter på häktet där de inte kan få vare sig vård eller sysselsättning och bara rastas liksom andra i häktet en timme på dagen. Ungefär hälften av dem är sinnessjuka. Vilken slutsats drar Gertrud Sigurdsen för framtiden beträffande förhandlingarna med landstingen?

Gertrud Sigurdsen: Den slutsats jag drar är den som riksdagen tidigare har dragit, att det är angeläget att vi får *en* psykiatrisk vård, att det är naturligt att även den rättspsykiatriska vården knyts till den övriga psykiatriska verksamheten. Det råder ett så starkt samband att det borde vara ett och samma huvudmannaskap. Man måste verka för att vi i framtiden får resultat på det området.

Birgit Friggebo: Nu ansvarar Gertrud Sigurdsen inte längre för regeringen, men det är inte så länge sedan du lämnade den. Resonerade ni inte om rättspsykiatrin som en del av domstolsväsendet och av kriminalvården, och hade ni inte några funderingar om att ta bort de särskilda bestämmelserna för dem som är jämställda med sinnessjuka när de begått ett brott?

Gertrud Sigurdsen: Det är viktigt att man får en gemensam organisation för vården, alltså en rättspsykiatrisk regionsjukvård. Det har varit tankarna i de uttalanden som riksdagen har gjort tidigare. Jag tycker att driftansvaret för verksamheten skall föras över till landstingen. Sedan kan det tänkas att man kan ha någon annan form för organisation och huvudmannaskap. Jag utgår

från att statskontoret i rapporten som läggs fram i mars kommer att ha synpunkter på det, som regeringen och riksdagen så småningom får ta ställning till.

Birgit Friggebo: När kommer det att träffas en överenskommelse med landstingen?

Gertrud Sigurdsen: Enligt de kunskaper som jag och förmodligen också Birgit Friggebo har om förhandlingar måste statskontorets rapport vara klar innan man kan återuppta förhandlingarna. Jag vet inte när förhandlingarna kan börja igen.

Birgit Friggebo: Jag har sysslat mycket med förhandlingar, och vi brukar slutföra dem på nätterna.

Förhandlingarna med landstingen kan alltså dra ut ytterligare fyra år. Vi skall alltså fortsätta att ha den situation som varit under åratal?

Gertrud Sigurdsen: Jag kan inte ange någon tidpunkt, eftersom jag inte nu sitter i regeringen.

Birgit Friggebo: Men vilken bedömning hade du när du satt i regeringen?

Gertrud Sigurdsen: Rapporten från statskontoret kommer i mars, och då har man underlag för en strukturell förändring. Då börjar ett nytt skede, och man kan gå in i förhandlingar, men jag kan inte säga hur lång tid förhandlingarna kommer att ta.

Birgit Friggebo: Tanken är alltså att man skall lägga fram ett förslag till riksdagen om den rättspsykiatriska vården oberoende av om förhandlingarna med Landstingsförbundet är avslutade?

Gertrud Sigurdsen: Det är anmält att det skall komma en lagrådsremiss och en proposition under året.

Birgit Friggebo: Och man kommer inte att dra några slutsatser av att det nästan inte går att komma överens med landstingen om detta?

Gertrud Sigurdsen: En ny lagstiftning på området måste komma till, men jag har en förhoppning om att man skall kunna komma överens med Landstingsförbundet.

Kurt Ove Johansson: Det finns många rättssäkerhetsaspekter inbyggda i det här ärendet. Det har nämnts att förhandlingarna har dragit ut på tiden sedan 1985, och Gertrud Sigurdsen har medgivit att de långa väntetiderna är otillständiga. Innebär det att Gertrud Sigurdsen medger att det förekommit rättssäkerhetsförluster i det här sammanhanget?

Gertrud Sigurdsen: Jag har sagt att de långa väntetiderna inte är acceptabla.

Kurt Ove Johansson: Du medgav att de långa väntetiderna var otillständiga. Om situationen är otillständig, innebär det väl att rättssäkerheten kan komma i kläm?

Gertrud Sigurdsen: Jag utgår från att den inte kommer i kläm, men att situationen inte är tillfredsställande måste jag medge.

Kurt Ove Johansson: Om man inte alltid kan följa lagen innebär det väl stora risker för rättssäkerheten?

Gertrud Sigurdsen: Det kan innebära risker, ja.

Kurt Ove Johansson: Gertrud Sigurdsen har nyss sagt att ett problem har varit bristen på personal. Kan möjligen ineffektiviteten i de långa förhandlingarna ha bidragit till att försvåra personalrekryteringen så att det har medfört problem på området?

Gertrud Sigurdsen: Det kan ha medfört svårigheter, men annars har vi den kunskapen att det över huvud taget är svårt att rekrytera medicinsk personal till psykiatrin, och i den delen är det ytterligare besvärligt inom rättspsykiatrin.

Kurt Ove Johansson: Eftersom förhandlingar har pågått sedan 1985 är det kanske inte konstigt om personalen upplever det så att förhandlingarna aldrig kommer till något slut.

Gertrud Sigurdsen: Jag säger att det kan ha bidragit. Men å andra sidan är det inte bara under förhandlingsskedet som det är svårt att få personal till psykiatrin. Bland de medicinska specialiteterna är psykiatrin ett område som det är särskilt svårt att rekrytera personal till, oavsett om det pågår förhandlingar eller inte.

Kurt Ove Johansson: Till sist vill jag komma in på en fråga som Gertrud Sigurdsen förvisso har varit inne på, nämligen om regeringen har följt riksdagens intentioner.

Jag har framför mig ett inlägg i kammardebatten den 10 maj 1988 där Evert Svensson (s) sade: "Mitt inlägg skall bli mycket kort. Jag vill bara som ledare för den socialdemokratiska gruppen i utskottet stryka under det som ordföranden har sagt om rättspsykiatriska undersökningar. Det är helt otillständigt att det får fortgå som det gör. Något måste göras. Vi bryter från samhällets sida mot den lag vi själva har skapat."

Nog är väl ändå det här ett uttryck för en högre ambitionsnivå än den som Gertrud Sigurdsen själv tillämpade som minister?

Gertrud Sigurdsen: Jag har talat om hur vi vid åtskilliga tillfällen har tagit initiativ. Vi har tagit kontakt med två landsting utanför de här klinikerna och träffat avtal för 1988 och ett nytt avtal för 1989 om att man där skall göra ett stort antal undersökningar, vilket har förbättrat situationen. Det är alltså åtgärder som vi har vidtagit för att förbättra situationen.

Olle Svensson: Det har förts en ganska ingående debatt i utskottet om relationen mellan regering och myndigheter, och därvidlag har vi främst diskuterat myndighetsutövning mot enskilda.

Har ni inom regeringen bedömt att det funnits restriktioner i era möjligheter att påverka t.ex. socialstyrelsen i handläggningen av de här frågorna, eller har ni ansett att ni har haft full möjlighet och frihet att lägga fram era synpunkter för ämbetsverket?

Gertrud Sigurdsen: Vi för en diskussion med socialstyrelsen om vilka åtgärder som är lämpliga. Vi har inte haft anledning att gå in på detta på något annat sätt. Vi har varit överens med socialstyrelsen om vilka åtgärder som är lämpliga för att förbättra situationen.

Olle Svensson: Och du har inte bedömt att det har funnits några svårigheter på grund av fördelningen av kompetens?

Gertrud Sigurdsen: Nej, det har inte funnits enligt vad jag känner till.

Hans Leghammar: Jag vill ta upp rättssäkerhetsaspekterna på det här området – vi har varit inne på dem tidigare.

Vi har alltså en lagstiftning som säger att en undersökning skall vara färdig inom sex veckor, men det är uppenbart att det inte går att följa den bestämmelsen. När en enskild bryter mot lagen straffas han, men vi accepterar i vårt rättssamhälle att regeringen bryter mot lagarna. Det är kontentan av det resonemang som här förs, och jag tycker det är oacceptabelt, men jag kan förstå att det finns många administrativa och andra problem.

Har aldrig ministern eller regeringen funderat på att införa övergångsregler så att man verkligen kan följa lagstiftningen ur rättssäkerhetssynpunkt? Jag tycker det är oacceptabelt att detta håller på år efter år. Det gör inte något gott intryck på den enskilda människan.

Gertrud Sigurdsen: När regeringen i mars får statskontorets slutligt rapport med förslag till förändringar av rutiner osv. utgår jag från att man genast kommer att ta upp frågan till diskussion och se till att de förändringar som behövs kommer att genomföras i praktiken.

Hans Leghammar: Men faktum är är att man år efter år har brutit mot lagen. Det är minst sagt absurt att en enskild som bryter mot en lag straffas men att regeringen år efter år kan bryta mot en lag.

Gertrud Sigurdsen: Jag har redovisat vilka åtgärder som regeringen har vidtagit för att förbättra situationen. En ny instruktion för den rättspsykiatriska organisationen trädde i kraft vid årsskiftet, och den ger socialstyrelsen ökade möjligheter att se till att verksamheten bedrivs effektivt. Vi har vidtagit åtgärder för att förbättra situationen så att vi kan leva upp till lagstiftningen, vilket naturligtvis är målet.

Hans Leghammar: Ni anser alltså att det skulle varit omöjligt att se för tre–fyra år sedan att det skulle ta så här lång tid att klara problematiken, och ni kunde inte inse att det under tiden kunde behövas en övergångsbestämmelse om längre handläggningstid för att man skulle kunna följa lagen?

Gertrud Sigurdsen: Det är väl det vi har observerat. När vi har lagt ut undersökningar på kliniker i två andra landsting har man kunnat visa att det går att göra undersökningarna snabbare och fullt lika effektivt som vid de övriga klinikerna. Det är ett av de initiativ som vi har tagit under tiden utan att avvakta någon utredning.

Hans Leghammar: Då har ni underförstått accepterat att ni bryter mot lagen?

Gertrud Sigurdsen: Vi ha inte accepterat det, utan vi har vidtagit åtgärder för att korta ner väntetiderna, och dem har jag redovisat utförligt här.

Birgit Friggebo: Gertrud Sigurdsen beskrev tidigare att man har träffat avtal med andra landsting. Men samtidigt har antalet platser minskat från 125 till 94, man har lagt ner en avdelning i Stockholm och en i Göteborg, och avdelningen i Lund har inte kunnat hållas öppen sommartid. Det är någonting som inte stämmer när det gäller resurstilldelningen.

Jag vill ställa en slutfråga om vad Gertrud Sigurdsen anser om konstitutionsutskottets granskningsarbete. Skall vi bedöma slutresultatet av de faktiskt vidtagna åtgärderna eller bedöma varje enskild åtgärd som regeringen försökt vidta?

Gertrud Sigurdsen: Jag tycker inte det är min sak att avgöra hur konstitutionsutskottet skall arbeta.

Birgit Friggebo: Jag ville testa Gertrud Sigurdsen på bedömningen av vilket slutresultat man har åstadkommit med de försök till insatser som regeringen har gjort. Är det ett tillfredsställande slutresultat?

Gertrud Sigurdsen: Konstitutionsutskottet har haft ett material och kommer att få ytterligare material, och jag har under denna utfrågning försökt svara utförligt på alla frågor som har ställts. Jag utgår från att det sedan är konstitutionsutskottet som fattar beslut.

Olle Svensson: Jag har ingen ytterligare talare antecknad, och det återstår för mig bara att tacka Gertrud Sigurdsen för att vi fått en komplettering till vårt utförliga skriftliga material.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 3

1989-02-09

kl. 11.00–12.04

Offentlig utfrågning av finansminister Kjell-Olof Feldt angående PKbankens förvärv av Carnegie fondkommission AB

Olle Svensson: Jag välkomnar finansminister Kjell-Olof Feldt till vår öppna utfrågning. Vid granskningen av statsrådens ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning har vi ett skriftligt material, men det har ansetts vara bra att inhämta sakupplysningar också på muntlig väg. Vi uppskattar att Kjell-Olof Feldt ställt sig till vårt förfogande.

Jag vill först enligt den praxis vi har ställa frågan, om du inledningsvis vill framföra någonting.

Kjell-Olof Feldt: Nej, jag inväntar utskottets frågor.

Anita Modin: Ärendet om PKbankens förvärv av Carnegie fondkommission har tidigare diskuterats i riksdagen dels i den särskilda debatten i maj, dels när näringsutskottets förslag till behandling av propositionen förelåg i början av juni.

Då vi nu har ärendet på konstitutionsutskottets bord vill jag fråga, när finansministern anser att regeringen skall gå till riksdagen med ett ärende för prövning.

Kjell-Olof Feldt: Riksdagen har tagit ställning till ett fall av den här typen i anledning av ett betänkande från näringsutskottet 1986/87 nr 17. Utskottet förde där ett resonemang om i vilket skede och under vilka förutsättningar som riksdagen bör ta ställning till försäljning av statlig egendom. Man kom efter diverse resonemang fram till att den praxis som tidigare har tillämpats skall bibehållas. Denna praxis måste tolkas så, att överlåtelse av aktier i statligt ägda företag bör underställas riksdagens prövning, och det är också vad som har skett i detta fall.

Anita Modin: Så det fanns inget annat skäl till att ärendet skulle upp på riksdagens bord?

Kjell-Olof Feldt: Nej. I regeringskansliet fördes en diskussion på det rättsliga planet om hur man skulle tolka utskottets betänkande och riksdagens beslut. Bakgrunden var viss kritik från riksdagen mot sättet att behandla försäljningen av aktier i Svenskt Stål AB. Efter granskning av betänkandet drog regeringen slutsatsen att riksdagen skulle pröva också den här affären.

Anita Modin: Då skulle jag vilja höra din värdering av köpet som sådant och av rimligheten i betalningen för köpet.

Kjell-Olof Feldt: När PKbankens ledning vände sig till mig för att efterhöra regeringens principiella inställning till förvärvet av Carnegie fondkommission beskrev man också vad man hade tänkt betala för 90 % av Carnegieaktierna. Regeringen gjorde då den bedömningen, att det måste vara en fråga för bankens styrelse att ta ställning till om det var kommersiellt riktigt att betala detta pris. Såvitt jag förstår intog riksdagen samma hållning, nämligen att det ankom på bankens styrelse att avgöra om det för banken var värt att betala det priset.

Bankaktiebolagslagen innehåller vissa stadganden beträffande värdet av apportegendom i sådana här fall. Det sägs också att bankinspektionen skall godkänna apportemission, dvs. emission av aktier för att förvärva andra aktier.

Det har också skett. PKbankens revisorer Per Hanner och Sten Vahlberg har i ett yttrande den 27 maj i fjol uttalat att de för sin del – jag läser upp revisorernas uttalande – vid sin sammanlagda bedömning av för det första värdet av Carnegie som egen enhet, för det andra samordningsfördelar för banken, för det tredje de såväl positiva som negativa verkningar på Carnegies egen ekonomi som detta bolags införlivande med PKbankskoncernen kan medföra och för det fjärde inverkan av affären på PKbankens ställning och resultat har kommit till den uppfattningen att den egendom som skall tillföras banken inte i redogörelsen åsatts högre värde än det verkliga värdet för banken. Revisorerna anser att apportegendomen blir till nytta för bankens verksamhet.

Bankinspektionen har i ett beslut den 9 juni 1988 yttrat att den i likhet med revisorerna anser vid en samlad bedömning att den egendom som skall tillfalla banken inte kan anses åsatt ett högre värde än det verkliga värdet för banken. Egendomen kan antas bli till nytta för banken.

Därmed anser jag att alla krav har uppfyllts vad gäller värderingen av affären ur PKbankens kommersiella synpunkt.

Anita Modin: I några tidningsartiklar har det antytts att information kan ha undanhållits. Därför skulle jag vilja fråga hur informationen kring affären skedde.

Kjell-Olof Feldt: Här tycker jag att det finns ett intressant konstitutionellt spörsmål, nämligen hur man skall bereda en fråga av den här arten.

Vad det handlar om är alltså att ett av staten ägt börsnoterat bolag avser att förvärva tillgångar som, när förvärvet blir känt, otvivelaktigt eller i varje fall med stor sannolikhet kommer att påverka marknadsvärdet av det statligt ägda företaget. Här gäller allmänt ett krav, som också styrelsen för Stockholms fondbörs har uppställt, att information om sådana förändringar i ägarbilden som kan påverka börskursen skall komma alla marknadsaktörer till del vid samma tidpunkt. Man skall göra allt för att förhindra att information kommer ut på sådana vägar att några aktörer på marknaden kan utnyttja informationen på ett sätt som andra inte kan.

När PKbankens ledning vände sig till mig var den därför angelägen om att erinra om reglerna för börsnoterade bolag och om att det ålåg regeringen att se till att informationen om den planerade affären eller om pågående eller inledda förhandlingar med Carnegie inte skulle komma ut på sådant sätt att

den kunde utnyttjas på aktiebörsen för spekulativa uppköp av PKbanksaktier, som kunde förmodas stiga i värde som resultat av förvärvet av Carnegie fondkommission.

Det ledde till att beredningen av ärendet inte kunde ske på det sätt som normalt görs i regeringskansliet, nämligen i form av skriftlig kommunikation till alla statsråd och departement, eftersom det fanns risk för att under en sådan ganska omfattande normal beredningsprocess information skulle komma ut på marknaden på ett sådant sätt att inte alla marknadsaktörer skulle få den samtidigt.

Jag tog därför kontakt med statsrådet Bengt K Å Johansson som då inom finansdepartementet var ansvarig för lagstiftningen på kreditmarknadsområdet och vad gäller Stockholms fondbörs. Jag informerade också statsministern i det skedet om att jag hade fått detta besök från PKbankens ledning, men beredningen skedde mellan mig och statsrådet Johansson – statsministern informerades om att beredning pågick, men i den beredningen deltog inte statsministern.

Efter två dagar meddelade jag PKbanksledningen att regeringen enligt vår bedömning kunde godta att förhandlingarna fortsatte och att de ledde fram till ett avtal om förvärv under förutsättning att detta av bankens styrelse bedömdes vara en kommersiellt riktig uppgörelse.

Anita Modin: Regeringen har ju ett ägaransvar och är representerad i PKbanken men har också enligt banklagstiftningen en mängd andra intressen att ta till vara som förvaltningsmyndighet. Finns det inte risk för jäv när samma personer gör två saker?

Kjell-Olof Feldt: Det finns en intressekollision. Den är ofrånkomlig där regeringen både utövar en myndighetsfunktion och företräder staten som ägare. Finansdepartementet har i sin nuvarande organisation försökt motverka effekterna av denna intressekollision genom att skilja funktionerna åt både på beslutsnivå, dvs. på statsrådsnivå, och på beredningsnivå, som avser avdelningschefer på enheterna. Det går till så att jag föredrar myndighetsärenden och statsrådet Engström bolagsärenden – det är så fördelat oss emellan enligt det förordnande statsministern har givit åt Engström. Ärendena bereds vad gäller mig på finansmarknadsavdelningen, och Odd Engströms ärenden bereds på den administrativa avdelningen i departementet. På det sättet försöker vi hålla isär de två funktionerna, men jag är medveten om att det inte går att helt undanröja det faktum att Odd Engström och jag sitter i samma regering – det är en ofrånkomlig effekt av vissa ting som har skett tidigare.

Anders Björck: Vilka motiv för köpet av Carnegie fondkommission angav Tony Hagström, ordförande i PKbanken, när han tog kontakt med Kjell-Olof Feldt den 27 april?

Kjell-Olof Feldt: Att PKbanken, som hade utvecklats mycket snabbt som bank och även i sin notariatverksamhet, strävade efter att få en med övriga storbanker jämförlig position. Det här var ett sätt för PKbanken att stärka sin ställning inom notariatverksamheten och inom fondkommissionsverksamheten. Man ansåg det delvis som en kommersiellt viktig fråga, eftersom det

gällde lönsamheten i jämförelse med de övriga stora bankerna, men man såg det också som ett sätt att utvidga sin service till näringslivet, eftersom PKbanken försökte bli en bättre partner för näringslivet. Jag vill erinra om att PKbanken började som en jordbrukets bank, sedan var den en bank för finansiering av kommunlån och bostadslån, och den har sedan försökt utvecklas till en bank med fullständig service. Förvärvet av ett fondkommissionsbolag sågs av PKbankens ledning som ett sätt att förbättra servicen gentemot näringslivet.

Anders Björck: I en tidningskommentar sade PKbanken att man snabbt ville utveckla sin värdepappersrörelse. Delar finansministern bedömningen att det är viktigt att en statlig bank har en omfattande värdepappersrörelse?

Kjell-Olof Feldt: Ja.

Anders Björck: Gjorde finansministern någon principiell bedömning av om staten skulle engagera sig på det här sättet via PKbanken?

Kjell-Olof Feldt: Jag vet inte om jag kan godta formuleringen att staten går in och engagerar sig – det är PKbanken i dess nuvarande skepnad som majoritetsägd av staten men med betydande privata intressenter.

Ett principiellt övervägande är att PKbanken för att kunna fullgöra sin uppgift gentemot aktieägarna – både de privata och staten – bör ha konkurrensvillkor som är någorlunda likvärdiga med vad som gäller övriga banker.

Anders Björck: Vilka frågor ställde finansministern när Tony Hagström presenterade förslaget till köp? Eller var det bara en presentation som Hagström lämnade?

Kjell-Olof Feldt: Det har jag svårt att erinra mig. I den mån jag ställde frågor var det för att få en fullständig bild av motiven för förvärvet och den ekonomiska innebörden för PKbanken av att göra köpet.

Anders Björck: Diskuterades prisfrågan?

Kjell-Olof Feldt: Nej, den diskuterades inte. Som jag sade i ett svar på en tidigare fråga hade jag då ingen möjlighet att bedöma värdet av Carnegie fondkommission, och jag har det inte heller i dag. Däremot angavs vilket värde på apportegendomen som PKbankens ledning hade tänkt sig, för det avgjorde en viktig sak, nämligen hur statens ägarandel i PKbanken skulle påverkas av förvärvet av Carnegie fondkommission.

Anders Björck: Affären gick ganska snabbt. Det har motiverats med att en annan bank – SE-banken – skulle varit intresserad av att köpa Carnegie fondkommission. Redovisade PKbanken för finansministern att SE-banken var en potentiell köpare?

Kjell-Olof Feldt: Ja.

Anders Björck: Var det en information som finansministern bedömde som seriös? Det har nämligen förnekats att SE-banken ville köpa.

Kjell-Olof Feldt: Jag vill definitivt inte försättas i den situationen att jag inför ett av riksdagens utskott skall pröva den moraliska halten i uppgifter som jag får från andra personer.

Anders Björck: Men om finansministern är någorlunda samarbetsvillig kanske han förstår att det är viktigt för oss att få klart för oss vilka motiv som låg bakom ett sådant köp.

Kjell-Olof Feldt: Jag förstår inte vilka motiv utskottet letar efter.

Anders Björck: Jag ställer frågan eftersom vi har bjudit hit finansministern för att få svar på frågor. Det är intressant att få reda på om finansministern bedömde uppgiften att SE-banken skulle vara köpare av Carnegie som en seriös uppgift.

Kjell-Olof Feldt: Det gjorde jag.

Anders Björck: Det var alltså någonting som finansministern trodde var en korrekt uppgift?

Kjell-Olof Feldt: Ja.

Anders Björck: Det var bara det jag ville ha fram, eftersom det har sagts att SE-banken inte var intresserad.

Får jag fråga om en annan sak. Det blev en diskussion om att huvudsäljaren, finansmannen Erik Penser, skulle efter en tid sälja ut sina aktier i PKbanken. Näringsutskottets dåvarande socialdemokratiske ordförande sade i tidningarna att det skulle ske inom 14 dagar. Blev finansministern informerad om uppgörelsen mellan Penser och PKbanken om utförsäljning av aktierna?

Kjell-Olof Feldt: Ja, det blev jag. Det fanns ett skriftligt avtal som visades för mig.

Anders Björck: Vad sade det skriftliga avtalet?

Kjell-Olof Feldt: Vad gäller tidsmomentet sades det att aktierna skulle säljas så snart som möjligt och att försäljningen skulle ske i samråd mellan Carnegie – som fortfarande är ägare till vissa delar av Carnegie fondkommission och till PKbanksaktierna – och PKbanken.

Anders Björck: Känner finansministern till om det skriftliga avtalet har uppfyllts?

Kjell-Olof Feldt: Det är en uppgift för avtalsparterna att göra. Jag har uttalat offentligt att jag vill se att någonting händer så snart som möjligt, och någonting har hänt: Ungefär hälften av Carnegies innehav i PKbanken är nu försålt.

Anders Björck: Är finansministern nöjd med utvecklingen av det avtal som då presenterades för honom?

Kjell-Olof Feldt: Jag vet inte om jag kan obetingat svara ja på det.

Anders Björck: Svaret är alltså nej?

Kjell-Olof Feldt: Man måste här hålla isär den politiska och den juridiska bedömningen. Juridiskt säger avtalet att parterna skall vara överens om takten i utförsäljningen. Jag uttalar mig inte som uttolkare av avtalets juridiska innebörd, men ur politisk synpunkt tycker jag att försäljningen av Carnegies innehav av aktier i PK-banken skall fortsätta och bringas ner till mycket längre nivåer än i dag.

Anders Björck: Jag är medveten om att vi här diskuterar i både juridiska och moraliska termer, men vi måste göra det med tanke på att finansministern själv har sagt att ärendet handlades på ett speciellt sätt, eftersom det var bråttom så att man inte tillämpade den normala beredningsproceduren med kanske långa skriftväxlingar.

Det här innebär alltså att det avtal som presenterades för finansministern uppenbarligen inte var så klart att man kunde förutse hur det skulle bli?

Kjell-Olof Feldt: Nu gör sig herr Björck skyldig till ett missförstånd. Detta avtal presenterades inte för mig den 27 april – det fanns inte då. Då presenterades bara själva tanken på affären. Avtalet kom fram i ett långt senare skede under riksdagsbehandlingen när propositionen redan var framlagd. Det hade ingenting att göra med regeringsberedningen av ärendet.

Anders Björck: Kände Kjell-Olof Feldt till, när han gav klartecken, att Penser successivt skulle sälja ut aktierna?

Kjell-Olof Feldt: Det var över huvud taget inte aktuellt.

Anders Björck: Det var ingen information som finansministern fick då, utan den kom senare?

Kjell-Olof Feldt: Det kom senare som resultat av den debatt som följde. Det ansågs nämligen olämpligt att Carnegie och bakom Carnegie privatpersoner skulle ha stora aktieinnehav i PKbanken. PKbanken och Erik Penser kom överens om att en försäljning skulle ske och ett tillägg till avtalet gjordes.

Anders Björck: Slutsatsen av detta är såvitt jag förstår att finansministern gav klartecken till affären, även om den skulle ha inneburit att Penser hade behållit aktieinnehavet?

Kjell-Olof Feldt: I det skedet: Ja.

Anders Björck: Då vill jag fråga om beredningsprocessen i regeringen. Det här var ju en mycket stor affär. Såvitt jag förstår var det bara finansministern, Bengt K Å Johansson och statsministern som kände till den innan affären blev offentlig den 2 maj?

Kjell-Olof Feldt: Ja.

Anders Björck: Det innebar t.ex. att de från regeringen som höll förstamajtal om finansvalpar inte kände till vad som var på gång?

Kjell-Olof Feldt: Herr Björck har redan besvarat sin fråga.

Anders Björck: Det fanns alltså ingen anledning att informera regeringen med tanke på den stora principiella betydelse som det här ändå hade?

Kjell-Olof Feldt: Jag har förklarat tidigare varför frågor av den här typen måste beredas på särskilt sätt. Det fanns ingen möjlighet att samla regeringen så att vi kunde presentera frågan. Det beredningsförfarande vi har nödvändiggör att ett stort antal personer utanför regeringskretsen deltar i beredningsarbetet om det skall vara någon mening med beredningen. Det slutliga avgörandet fattades av regeringen när ställning togs till propositionen, och fortfarande hade regeringen all möjlighet efter denna beredning att säga nej, och då hade det inte blivit något avtal.

Vad vi gjorde i den första fasen var att göra det möjligt för PKbanken att förhandla fram ett avtal. Sedan hängde det på om regeringen skulle godta avtalet och om riksdagsmajoriteten skulle godta avtalet. Beredningen av frågan om man skulle godta avtalet skedde enligt de former som vi har för beredning av propositioner. Men nu var det fråga om huruvida man skulle fullfölja förhandlingarna. Jag kunde ha valt att säga att det inte var någon lämplig tidpunkt för förhandlingar, men de var redan i gång och risken för läckage ut till marknaden var stor.

Jag måste säga – och det menar jag mycket allvarligt – att så länge staten är ägare till börsnoterade bolag måste regeringen göra sitt yttersta för att varje form av insiderspekulation omöjliggörs. Det skulle anses som en mycket allvarligare fråga än någon av dem som hittills har diskuterats i den här affären.

Anders Björck: Men förelåg det risk för att information till regeringsledamöter före den 1 maj skulle ha lett till insiderspekulation?

Kjell-Olof Feldt: Om vi hade gjort en normal beredning av ärendet, kunde risken inte uteslutas.

Anders Björck: När fick regeringen reda på affärens existens?

Kjell-Olof Feldt: Det var, skulle jag tro, när PKbanken lämnade sitt pressmeddelande den 6 maj.

Anders Björck: Så regeringen fick reda på affären via media?

Kjell-Olof Feldt: Regeringen informerades i samband med att man visste att affären var klar och skulle offentliggöras.

Anders Björck: Så regeringen fick reda på det samtidigt som allmänheten?

Kjell-Olof Feldt: Ja. Sådant händer ibland.

Anders Björck: Jag har ytterligare en fråga som är verkligt intressant i vår konstitutionella granskning. Vad hade enligt finansministerns bedömning hänt om Kjell-Olof Feldt hade sagt nej till Tony Hagström? Skulle PKbanken enligt Kjell-Olof Feldts mening kunna genomföra köpet ändå?

Kjell-Olof Feldt: Det är en fråga som måste ställas till PKbankens ledning och styrelse. När man efterhörde min mening var det för att vägledas av den. Det är klart att styrelsen hade kunnat säga att den ändå skulle fullfölja affären och vara beredd att avgå om regeringen skulle säga nej. Det förekommer i aktiebolag att styrelse och ägare följer olika linjer. Formellt juridiskt stod det styrelsen fritt att följa den linje de ville, men den kunde räkna med risken att

regeringen skulle underkänna avtalet och att det kunde få konsekvenser för styrelsens sammansättning och för ledningen i banken.

Anders Björck: Anser du att du fick korrekt information från Tony Hagström och PKbanken om affärens omfattning och inriktning?

Kjell-Olof Feldt: Ja, det anser jag. Jag har inte efteråt upptäckt någonting som visar att den information skulle vara felaktig som de lämnade mig den 27 april.

Birgit Friggebo: Jag undrar vem som representerade staten på bolagsstämman med PKbanken?

Kjell-Olof Feldt: Jag är ledsen, men det vet jag inte. Det är antagligen någon tjänsteman i finansdepartementet – det brukar vara så.

Birgit Friggebo: Du känner inte heller vem som gav direktiv till den personen när han gick till bolagsstämman?

Kjell-Olof Feldt: Direktiven ges av mig. De går i allmänhet ut på att godkänna styrelsens förvaltningsberättelse. Därutöver kan det vara fråga om personförändringar i styrelsen.

Birgit Friggebo: Så du har inte givit några direktiv till den personen?

Kjell-Olof Feldt: Jo, precis de direktiv som jag angav. Det är nämligen ägarens uppgift att ta ställning till om man skall godta eller förkasta styrelsens förvaltningsberättelse.

Birgit Friggebo: Du kan inte erinra dig vem denna person var?

Kjell-Olof Feldt: Nej. Jag visste inte att detta tilldrog sig utskottets intresse.

Olle Svensson: Det bör gå att skaffa fram den uppgiften.

Kjell-Olof Feldt: Det möter inget hinder.

Birgit Friggebo: Kommer du ihåg vilka direktiv du gav inför beslutet om nyemission av aktierna?

Kjell-Olof Feldt: Det var fortfarande att godta styrelsens förslag.

Birgit Friggebo: Det betyder att du gav direktiv om att nyemissionen skulle omfatta 2,4 miljarder.

Kjell-Olof Feldt: Nej. Det uppdrag man ger till den som företräder staten vid bolagsstämman är antingen att godta styrelsens förslag eller att avslå det och komma med ett eget förslag. Ägarens uppgift är nämligen att ta ställning till vad styrelsen föreslår. Säger man nej till det som styrelsen föreslår måste man ha något eget förslag. Mitt direktiv var att man skulle godta styrelsens förslag som överensstämde med vad regeringen hade förelagt riksdagen i proposition.

Birgit Friggebo: Men styrelsens förslag var att man skulle göra en riktad emission för att kunna överta Carnegie fondkommission. Omfattningen av den emissionen var också känd vid bolagsstämman, nämligen att det

handlade om ett byte mellan aktier i PKbanken och Carnegie fondkommission, och omfattningen av affären var 2,4 miljarder, eller hur?

Kjell-Olof Feldt: Jag vill inte nu svära på om det var 2,1 eller 2,4 miljarder, men det var i den storleksordningen.

Birgit Friggebo: Det har alltså inte förekommit någon diskussion mellan dig såsom representant för staten som ägare och den person som skickades till bolagsstämman om innehållet i de beslut som skulle fattas på bolagsstämman?

Kjell-Olof Feldt: Nej. Jag sade som svar på en tidigare fråga att regeringen inte ansåg sig ha det juridiska uppdraget att pröva värdet av apportegendomen, utan det var styrelsen som skulle avgöra detta. Dessutom har vi revisorer i bolaget och bankinspektionen. Revisorerna och bankinspektionen ansåg att apportegendomens värde inte var för högt. Att regeringen i ett sådant läge skulle göra en egen prövning av apportegendomens värde anser jag uteslutet, och jag tror t.o.m. att det skulle strida mot lagen om vi försökte lägga oss i den processen.

Däremot har vi en person som företräder ägaren vid bolagsstämman. Skulle det föreligga allvarliga meningsmotsättningar mellan staten såsom ägare och styrelsen, så är inte bolagsstämman det tillfälle där dessa motsättningar skulle uppenbaras. Det sker i så fall tidigare och får andra konsekvenser.

Birgit Friggebo: Vi har klart för oss att det är styrelsen och bankinspektionen – nu överlät den en del av beslutet till regeringen – och revisorerna. Men därutöver är det ägarna som på bolagsstämman slutgiltigt skall ta ställning. Majoritetsägare är staten, och det är egentligen staten själv som bestämmer vad som skall hända på bolagsstämman. Vill du med ditt resonemang försöka säga att bolagsstämman bara är en nullitet eller formalitet?

Kjell-Olof Feldt: Nej, juridiskt har den ett väsentligt innehåll, eftersom den beviljar styrelsen ansvarsfrihet. Men det förutsätter att ägaren har granskat styrelsens förvaltningsberättelse och funnit att styrelsen kan beviljas ansvarsfrihet. Då är uppdraget till den som går till bolagsstämman att bevilja styrelsen ansvarsfrihet.

Birgit Friggebo: Nu var det inte fråga om att bevilja ansvarsfrihet, utan att ta ställning till en nyemission.

Kjell-Olof Feldt: Det är samma innebörd, att godkänna styrelsens förslag.

Birgit Friggebo: Du har inte fört några resonemang med denna person för att ta det ägaransvar som det innebär att vara med på bolagsstämman?

Kjell-Olof Feldt: Får jag be fru Friggebo precisera vilka resonemang jag skulle ha fört med vederbörande?

Birgit Friggebo: Man skulle alltså ta ställning till nyemissionens omfattning och vad den skulle användas till. Jag vill ställa frågan, om det inte är ett bekymmer att som regeringens företrädare ta ställning till vad som skall hända vid bolagsstämman. Du sade tidigare att du inte hade någon möjlighet

att bedöma värdet, och ändå är det ytterst du som har ansvaret för att göra det genom att du skickar en representant till bolagsstämman, där man slutligen tar ställning till affären.

Kjell-Olof Feldt: Vad det handlar om är ju det kommersiella värdet för PKbanken av att förvärva Carnegie fondkommission. Jag har många egenskaper, men jag har aldrig arbetat i bank annat än som kassör i Härnösands sparbank. Jag kan inte bedöma det kommersiella värdet för PKbankens vinst av att förvärva Carnegie fondkommission, utan jag måste lita på framför allt styrelsen i banken. Det handlar om förtroendet för styrelsen.

Jag vet inte om Birgit Friggebo har ägt ett aktiebolag, men om hon har gjort det så vet hon att man skall ha förtroende för styrelsen, och om man inte har det, byter man styrelse, men man kan inte på bolagsstämman plötsligt underställa styrelsen bedömningen av en stor och viktig affär – då avgår styrelsen. Det måste man klara ut långt tidigare. Därför fungerar inte bolagsstämman på det sätt som fru Friggebo vill låta påskina.

Birgit Friggebo: Jag förstår inte varför Kjell-Olof Feldt blir så upphetsad. Jag försöker få fram hur det fungerar och vilka bekymmer det kan innebära att vara statlig ägare. Det här innebär att man inte bör ha bolagsstämmor som tar ställning till olika affärer i statliga bolag, utan man skall bara ha bolagsstämmor där man tar ställning till ansvarsfrågor i efterhand – det måste bli slutsatsen av ditt resonemang.

Kjell-Olof Feldt: För det första undanber jag mig alla beskrivningar av mitt känsloläge och mitt inresekretoriska system.

För det andra är det möjligt att fru Friggebo har en poäng här, att vi inte skall behandla den här typen av frågor på bolagsstämman. Aktiebolagslagen innehåller vissa krångligheter, t.ex. att styrelsen kan och i vissa fall *skall* förelägga bolagsstämman vissa frågor. Att staten har den här funktionen ändrar ingenting i det avseendet. Men det här är en fråga som inte är av konstitutionell karaktär, utan det handlar om hur bankaktiebolagslagen skall utformas, om banker ägda av staten skall behandlas på annat sätt än banker ägda t.ex. av Wallenberg. Det måste vara i bankaktiebolagslagen som förändringar skall göras, om fru Friggebos resonemang skall leda till någonting.

Birgit Friggbo: Jag föreslår inte det. I vår granskning ingår att granska statsrådens handläggning av regeringsärendena men också att dra slutsatser om vi märker att lagstiftningen är felaktig.

Kjell-Olof Feldt: Jag häpnar över de slutsatser som Birgit Friggebo drar. Bolagsstämman fungerar som bolagsstämman i andra bolag. Ägaren tar ställning till styrelsens förslag. Men i det här fallet hade vi granskat styrelsens förslag i förväg. Vad Birgit Friggebo menar är att jag skulle ha givit tjänstemannen instruktion att på bolagsstämman sätta i gång en diskussion med styrelsen om värdet av förvärvet. Det är därför jag frågar vilka resonemang jag skulle föra med statens företrädare. Var det meningen att han skulle ta upp en diskussion med Hagström och Zetterberg om huruvida

värdet var riktigt? Så agerar man inte som ägare till ett stort börsnoterat bolag. Sådana resonemang måste man föra med styrelsen direkt för att efterhöra vilka bedömningar styrelsen gör, innan ägaren underkänner affären.

Birgit Friggebo: Vad jag vill komma fram till är att ägaren någon gång måste ta ställning vilka beslut som skall fattas på bolagsstämman. Om det skall ske i anslutning till bolagsstämman eller tidigare eller i det här fallet när Tony Hagström informerade dig är en praktisk fråga. Ägarna har uppenbarligen struntat i att göra en egen, självständig bedömning av värdet, utan ni har förlitat er på bankinspektionen, styrelsen och revisorerna.

Kjell-Olof Feldt: Birgit Friggebo påstår att vi inte skulle ha tagit ställning till förvärvet av Carnegie. Det gjordes av Sveriges riksdag. Riksdagen uttalade att det inte ankom på riksdagen att bedöma värdet av apportegendomen. Det ankommer på ägaren att göra en bedömning, om detta ur PKbankens synpunkt är kommersiellt riktigt. I den delen måste regeringen förlita sig på att den styrelse vi har tillsatt är mogen att göra den bedömningen själv. Den dag vi börjar tvivla på det kan vi inte sätta oss i styrelsens ställe och säga till PKbanken att man i själva verket borde ha betalat bara 1,9 miljarder, utan då får vi byta ut styrelsen. Det är så ägaren skall agera enligt lagen, och det är så vi försöker agera. Om vi bedömer att det är en dålig affär, byter vi styrelse eller ändrar styrelsens sammansättning.

Birgit Friggebo: Har du någon bedömning i dag av värdet och hur det har beräknats?

Kjell-Olof Feldt: Det är svårt att efter så kort tid göra en bedömning av vilken avkastning som PKbankens förvärv av Carnegie kan ge. Jag vill bara konstatera att revisorerna och bankinspektionen tyckte att det var riktigt. Resultatet för Carnegie under 1988 offentliggörs den 22 februari, och då kanske man kan bilda sig en uppfattning av hur det har gått.

Birgit Friggebo: Det har förts ett resonemang om det verkliga värdet – man skall beräkna det verkliga värdet när det handlar om apportegendom – och man har räknat fram ett substansvärde på ungefär 850 milj. kr. Köpesumman låg runt 2,4 miljarder. Mellanskillnaden skall då vara något slags goodwill-värde i den framtida verksamheten. Vad man har köpt över är i stort sett två mycket kunniga fondmäklare, för vilka man har betalat 700 milj. kr./styck. Gör du bedömningen att det är en rimlig värdering?

Kjell-Olof Feldt: Ja.

Birgit Friggebo: Det har varit diskussion om Pensers eller Carnegies försäljning av PKbanksaktierna. Det har framgått av kommentarer i pressen att du anser att man bör sälja, och du har nämnt att om inte Penser gör det, får man väl stämma honom. Vilken grund har du för ett sådant yttrande? Vilka garantier har man skaffat sig?

Kjell-Olof Feldt: Jag måste be Birgit Friggebo visa källmaterialet där jag uttalat att vi skulle stämma Erik Penser.

Birgit Friggebo: Jag har inte tillgång till det nu.

Kjell-Olof Feldt: Då lämnar vi det, tycker jag. Påståendet är helt grundlöst.

Bertil Fiskesjö: Jag har bara ytterligare någon fråga om beredningsförfarandet, som ju är intressant ur utskottets synpunkt.

Av framställningen här har vi fått reda på att det i realiteten i början av ärendets behandling var två personer som fattade de avgörande besluten som sedan bestämde den vidare utvecklingen. Statsministern var då informerad.

Nu finns det någonting som heter allmän statsrådsberedning. Är det inte konstigt att ett så stort ärende inte dras åtminstone inför den samlade statsrådskretsen?

Kjell-Olof Feldt: Jag får för tredje gången försöka beskriva beredningsgången innan ett ärende tas upp till allmän beredning.

Det skall föreligga ett skriftligt material. Statsråden skall ha möjlighet att i förväg granska och bedöma, t.o.m. tala med rådgivare och experter i departementen. En allmän beredning som inte föregåtts av en sådan förberedelse är inte särskilt mycket värd.

Tiden var oerhörd knapp av det skälet att man ville driva förhandlingarna över valborgsmässohelgen när börsen var stängd. Man var mycket ängslig för att det skulle sippra ut att förhandlingar pågick och att det skulle hända någonting med PKbanksaktierna som kunde göra att frågan om insiderspekulation kom upp. Det är förklaringen till att vi handlade frågan på det här sättet.

Flera av utskottets ledamöter bortser från att i beredningen av ärendet hade den samlade statsrådskretsen alla både formella och reella möjligheter att säga nej till avtalet. Riksdagen hade dessutom både formella och reella möjligheter att säga nej till avtalet. Prövningen av affären pågick ju in i början av juni. När det blev ett ärende i departementet, när frågan kom upp, om proposition skulle föreläggas riksdagen, skedde en beredning, och i allmän beredning och vid ett informellt regeringssammanträde tog regeringen ställning till om avtalet skulle godkännas för regeringens vidkommande.

Bertil Fiskesjö: Men det avgörande beslutet fattades väl när finansministern gav klartecken till att man skulle gå vidare med affären. Det innebär således att de formella beredningsformerna var överspelade i realiteten?

Kjell-Olof Feldt: Nej. Jag menar att det fortfarande fanns både reella och formella möjligheter att säga nej till det avtal som tecknades. Det sker då och då att man träffar en affärsuppgörelse som sedan inte godkänns i senare instanser. Om Bertil Fiskesjös uppfattning är riktig, förstår jag inte vad riksdagen sedan sysslade med, för riksdagen tog också ställning till avtalet, och det var mer än en formalitet, hoppas jag.

Vad det handlade om var i grund och botten att informationen om att det hade nåtts en preliminär uppgörelse skulle kunna lämnas till alla marknadsaktörer samtidigt, vid ett enda tillfälle. Det skedde den 6 maj. Vad proceduren gick ut på var att informationen skulle komma till marknadens kännedom under sådana former att alla aktörer på en gång visste vad det handlade om.

Det framgick också av PKbankens pressmeddelande att regeringen bara preliminärt hade godtagit uppgörelsen. Man visste att en process skulle följa

innan man slutligen kunde börja överföra apportegendomen och göra aktiebytet.

Bertil Fiskesjö: Det rådde tveksamhet, om ärendet skulle komma till riksdagen över huvud taget. Det var först efter en allmän debatt i frågan som det gavs klartecken på den punkten.

Jag vill avslutande fråga om finansministern tycker att det är tillfredsställande att beslut kan fattas på ett sätt som innebär att vi i realiteten har ett slags ministerstyre.

Kjell-Olof Feldt: Nej, jag tycker inte det. Men risken för att vi ställde till saker och ting som ur konstitutionell synpunkt är bra mycket allvarligare än att bara en begränsad krets av i och för sig ansvariga statsråd tar ställning måste vägas mot risken av att ett normalt beredningsarbete skulle ställa till allvarlig ekonomisk skada för medborgare i landet. Det är en avvägning som man måste göra.

Så länge staten äger börsnoterade bolag kommer det här att upprepas när det handlar om förändringar i bolag som kan tänkas påverka marknadskurserna. Varje regering, oavsett hur rymligt eller trångt dess konstitutionella samvete är, ställs inför den här typen av avvägningar.

Bo Hammar: Har du själv under tiden sedan upprinnelsen av den här affären haft några resonemang i denna affär med Erik Penser eller Anders Carlberg?

Kjell-Olof Feldt: Anders Carlberg har jag inte träffat alls. Erik Penser har jag träffat när affären var offentliggjord och han ville träffa mig för att redogöra för sina motiv för att sälja Carnegie fondkommission till PKbanken. Han ansåg sig nämligen illa behandlad i den allmänna debatten. Han beskrevs där som skattesmitare och en allmänt skum figur. Han ville förklara hur han skötte sina affärer och utvecklade sin syn på Carnegies roll i Sverige. Det var ingen förhandling oss emellan om den här affären, utan han ville för mig framlägga sin syn på den kampanj som han tyckte pågick mot honom.

Bo Hammar: Det betyder att han har bett att få träffa dig just för att få diskutera Carnegieaffären – är det rätt uppfattat? Kan du erinra dig – jag vet inte om det spelar någon roll – när ni hade detta möte?

Kjell-Olof Feldt: Nej, men det var efter det att affären blivit offentlig och det preliminära avtalet var träffat och den offentliga debatten hade startat kring Erik Pensers person. Det bör ha varit någon gång i början eller i mitten på maj. Han ville komma till Sverige för att tala om detta.

Vi diskuterade alltså inte affären eller innebörden i det avtal som hade träffats, utan han ville helt enkelt lämna ett slags vittnesbörd om sina avsikter med sina ekonomiska förehavanden i Sverige och skälen till att han bodde i England. Det var i den meningen ett privat samtal.

Bo Hammar: Ni diskuterade inte i det sammanhanget den utlovade försäljningen av hans aktier i PKbanken?

Kjell-Olof Feldt: Nej, det gjorde vi inte.

Bo Hammar: Kände du, när du fick kännedom om affären, någon tveksamhet till att ett statligt företag gjorde den här typen av storaffärer med just Penser?

Låt mig precisera: Vi hade den enorma Boforshärvan där det pågår polisundersökningar och där ledande företrädare för Bofors har kommit med grava beskyllningar mot regeringsledamöter. Där handlar det inte om Penser, men Penser är den främste företrädaren för detta företag som tydligen har bedrivit en ljusskygg verksamhet.

Mot den bakgrunden ställer jag frågan, om det fanns någon tveksamhet mot att ett statligt företag skulle göra en storaffär just med, om uttrycket tillåts, Boforssfären.

Kjell-Olof Feldt: Uppenbarligen var det många som tyckte så. Debatten kom att handla, inte om huruvida affären var bra för PKbanken, utan om att det gjordes affärer med en person som dels bodde utomlands, dels ägde Bofors.

Jag finner inte att det tillhör mina ämbetsplikter att göra någon värdering av enskilda medborgare, även om de bor utomlands, och jag har undvikit att göra det i fallet Penser. Jag har uttryckt uppfattningen att det avtal som gäller Carnegies innehav av PKbanksaktier bör fullföljas – det är så långt jag sträcker mig i synpunkter på Erik Penser som person.

Bo Hammar: Jag har inte heller begärt att du skulle ge något värdeomdöme om Erik Penser, och hittills har ingenting kommit fram som tyder på att han skulle ha haft ansvar för Bofors ljusskygga affärer. Min fråga handlar mera om huruvida du i ett läge då grava beskyllningar kommer från hans närmaste medarbetare mot enskilda regeringsledamöter, beskyllningar som polisen brottas med och som väl konstitutionsutskottet också kommer att få diskutera, bedömde att det inte skulle vara bra för staten att göra en sådan stor affär. Det handlar inte om vad vi tycker om Penser.

Kjell-Olof Feldt: Jag ansåg att det gick att hålla isär Carnegie fondkommission från pågående förundersökningar om eventuell brottslighet inom Bofors. Jag anser fortfarande att det går att hålla isär de sakerna.

Olle Svensson: Vi har inom utskottet diskuterat regeringens förhållande till myndigheterna i olika relationer och olika typer av myndighetsutövning, där man har varit särskilt försiktig när det gäller myndighetsutövning mot enskilda. I det sammanhanget har vi tagit upp en diskussion om informella kontakter. Däremot tror jag inte man har så mycket diskuterat informella kontakter mellan regeringen såsom företrädare för staten som ägare till bolag och de människor som regeringen har visat förtroendet att placera i styrelser och därmed ge dem en stor handlingsfrihet.

Har det utvecklats någon praxis inom de områden som du har haft erfarenhet från för hur stort ett ärende skall vara för att man skall ta en sådan kontakt?

Kjell-Olof Feldt: Nej, det har det tyvärr inte. Jag har kommit till den slutsatsen att vi bör bättre utveckla finansdepartementets roll som ägare. Finansdepartementet representerar staten som ägare inte bara i PKbanken, utan också i Vin- & Spritcentralen, Systembolaget, Tipstjänst, Penninglotteriet osv.

I den omorganisation av finansdepartementet som nu har ägt rum har vi inrättat en särskild enhet som skall syssla med ägarfrågorna. Ännu har inga beslut fattats, och det finns inga förslag om hur vi skulle kunna få en fastare praxis och en klarare redovisning av hur umgänget skall utformas mellan ägare och styrelser och verkställande direktörer i bolagen eller vilken kompetens vi skall ha att granska bolagens verksamhet. Statens roll som ägare har nu ägnats litet större intresse, bl.a. beroende på att vi först nu börjar få fler företag utsatta för marknadsmässig konkurrens och lönsamhetskrav och därmed större krav på bolagens agerande, samtidigt som de skall behålla sina sociala uppgifter.

Olle Svensson: Jag tycker också det är värdefullt om detta blir kartlagt. Här har det talats om den informella kontakt som Tony Hagström tog. Hade du inte blivit förvånad om han inte hade tagit kontakt i förväg i ett sådant här ärende?

Kjell-Olof Feldt: Det hade skapat oerhörda problem om man inte i någon form hade efterhört regeringens uppfattning beträffande en så stor förändring i bankverksamheten.

Anders Björck: Ingick det redan från början i Kjell-Olof Feldts föreställningsvärld att man skulle gå till riksdagen med en proposition?

Kjell-Olof Feldt: Nej. Jag hörde mig för hos expeditionschefen eller rättschefen i finansdepartementet om hur man hade handlagt liknande ärenden. Jag kände till att det varit en diskussion vid försäljningen av aktier i SSAB. De första signalerna när man hade läst näringsutskottets betänkande var att man nog inte behövde höra riksdagen när statens majoritetsägande inte hotas. Men man fortsatte att läsa i betänkandet, och efter någon dag kom man tillbaka och sade att riksdagen vill ha sådana här frågor under behandling.

Anders Björck: Så enligt Kjell-Olof Feldts uppfattning bör det bli en proposition i fortsättningen, om motsvarande affärer görs?

Kjell-Olof Feldt: Ja.

Anders Björck: Vilka kontakter hade Kjell-Olof Feldt med PKbanken? Var det bara med Tony Hagström och Christer Zetterberg, eller var det några ytterligare?

Kjell-Olof Feldt: Nej.

Anders Björck: PKbanken lyder under bankinspektionen liksom Carnegie gör. Tog Kjell-Olof Feldt reda på vad bankinspektionen tyckte om affären innan han gav sitt klartecken?

Kjell-Olof Feldt: Det åligger bankinspektionen att göra en egen bedömning av om affären är förenlig med inspektionens uppgifter. Hade inspektionen haft någonting att säga mot affären, skulle den självständigt ta ställning. Att jag skulle ta reda på vad bankinspektionen tyckte om en affär som inte förelåg i sådant skick att bankinspektionen kunde bedöma den ansåg jag vara orimligt.

Anders Björck: Men kontakt togs med bankinspektionen i de dagarna. Det var kontakter från andra håll än finansdepartementet.

Kjell-Olof Feldt: Jag antar att PKbanken underrättade bankinspektionen.

Anders Björck: Ja, den underrättade bankinspektionen, som i sin tur avgav någon form av yttrande – dock fick man inte tag på samtliga.

Om det nu i fortsättningen blir en affär av motsvarande slag, är det då Kjell-Olof Feldts uppfattning att man skall ha ett formellt regeringsbeslut och en formell beredning innan man ger klartecken?

Kjell-Olof Feldt: Det beror på förutsättningarna. Antag att det gäller ett börsnoterat företag. Om man vet att man kan samla regeringen och genomföra beredningen under en tid då aktiebörsen hålls stängd, är det inget problem. Men när börsen är i verksamhet måste vi på nytt pröva, om beredningsförfarandet innehåller risk för den typ av snedinformation som kunde leda till att några aktörer på marknaden vet om affären, men inte andra. Jag sade tidigare att givetvis skulle man vilja ha ett beredningsförfarande i dessa frågor som i alla andra, men man måste göra en avvägning.

Anders Björck: Var de inom regeringen som inte visste om affären – det var samtliga utom tre – missnöjda med att man inte fick besked förrän samtidigt med allmänheten?

Kjell-Olof Feldt: Jag har inte gjort någon enkät i frågan, men ingen har klagat hos mig.

Anders Björck: Inte ens de som höll argsinta förstamajtal mot finansvalpar?

Kjell-Olof Feldt: Nej.

Anders Björck: Har den debatt som förekommit kring Erik Pensers person i andra sammanhang – Bo Hammar nämnde Boforsaffären – haft någon som helst betydelse för finansministerns bedömning av det här ärendet?

Kjell-Olof Feldt: Nej.

Ylva Annerstedt: Den 14 maj kom ett förslag om en förändring av den ursprungliga avtalskonstruktionen. Vem tog initiativ till den kontakten?

Kjell-Olof Feldt: Det finns ett tilläggsavtal som innebär att Carnegie skall sälja ut en del av PKbanksaktierna. Jag vet inte vem som tog initiativ till det. Jag vet bara att när den offentliga debatten kom i gång uttalade PKbankledningen att man tog intryck av diskussionen. Även Carnegie tyckte att det var en olustig situation, och man ville därför till avtalet foga ytterligare ett avtal om att man inte skulle kvarstå som stor aktieägare i PKbanken. Hur de förhandlingarna sköttes känner jag inte till.

Ylva Annerstedt: Syftet var alltså att mildra kritiken?

Kjell-Olof Feldt: Ja. Ibland gör man saker och ting därför att man får kritik. Det anses ibland berömvärt.

Ylva Annerstedt: Tycker finansministern att affären därmed blev bättre?

Kjell-Olof Feldt: Ja. Med hänsyn till de reaktioner som uppstod blev affären bättre.

Ylva Annerstedt: Betydde det att den ursprungliga konstruktionen var en dålig konstruktion?

Kjell-Olof Feldt: Det är en semantisk fråga. Om någonting blev bättre, är det förra sämre än det nuvarande – ja. – Jag hoppas att också syntaxen var riktig.

Ylva Annerstedt: Varför var förvärvet av Carnegie bra för PKbanken?

Kjell-Olof Feldt: Jag har försökt förklara varför jag ansåg att det var värdefullt för PKbanken att få en större värdepappersrörelse och utveckla sin notariatavdelning och även att tjäna en del av de pengar som annars skulle ha hamnat i andra fickor.

Ylva Annerstedt: Hade det spelat någon roll om det varit någon annan fondkommission?

Kjell-Olof Feldt: Det är en fråga som jag inte kan svara på.

Ylva Annerstedt: Så den här är inte bättre än andra?

Kjell-Olof Feldt: Det finns väl ett femtiotal fondkommissionsbolag. Jag kan inte värdera Jacobsson & Ponsbach och de andra. Det är möjligt att något av dem är bättre än Carnegie, men det var Carnegie som var till salu.

Ylva Annerstedt: Jag frågar mot bakgrund av den kritik som finansministern i andra sammanhang har riktat mot aktiehandlarnas och optionsmäklarnas agerande på börsen om det spelar någon roll att det var den ena eller andra eller om man bedömde att Carnegie var en bättre aktör än de andra.

Kjell-Olof Feldt: Ur moralisk synpunkt?

Ylva Annerstedt: Ja.

Kjell-Olof Feldt: Carnegie fondkommission är ett välrenommerat fondkommissionsbolag, men jag antar att de gör sina affärer enligt samma etiska principer som andra fondkommissionärer som håller sig inom lagens ramar. Moralen där är väl varken bättre eller sämre än hos Jacobsson & Ponsbach eller SE-bankens fondkommission.

Olle Svensson: Jag har ingen ytterligare talare, och det återstår för mig bara att tacka finansministern för att han genom sina svar har kompletterat det material vi har för den bedömning vi skall göra.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 4

1989-02-16

kl. 10.00–11.15

Offentlig utfrågning av chefsåklagare K G Svensson angående forsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Jag förklarar sammanträdet öppnat och vill informera allmänheten om att vi återupptar de utskottsutfrågningar som kan vara öppna enligt de bestämmelser som finns i riksdagsordningen. Vad vi granskar är regeringens åtgärder i samband med utredningen av mordet på Olof Palme.

För dem som inte följt ärendet fullt ut vill jag tala om, att vi i utgångsläget har ett mycket omfattande material. Jag pekar på resultatet av sommarens arbete – 600 sidor som omfattar inte bara de utfrågningar vi gjorde utan även det material vi hade som grund. Vidare redovisas de slutsatser som det dåvarande konstitutionsutskottet kom fram till.

Betänkandet blev ett utkast. Det kom aldrig att underställas riksdagen, eftersom ingen urtima riksdag inkallades. Men det utskott som valts efter 1988 års riksdagsval har övertagit det gamla utskottets material. Jag vill understryka att vi inte avser att göra någon repris på sommarens utfrågningar, utan vad vi nu arbetar med är vissa kompletteringar, och de berör i huvudsak fyra områden. Frågorna har aktualiserats av förundersökningar i Malmö och Stockholm, vilkas innehåll har redovisats för oss. Vi söker skapa klarhet om framför allt följande förhållanden:

1. Regeringens eventuella befattning med eller kännedom om den elektroniska avlyssning, s.k. buggning, som förekommit omedelbart efter mordet på Olof Palme och fram till sommaren 1987.

2. Motiv och lagenlighet hos det regeringsbeslut om avlyssning av Baresic, kroaten som avtjänade straff för mordet på den jugoslaviske ambassadören. Det gäller regeringsbeslutet om avlyssning på Täbyanstalten som fattades den 3 mars 1986.

3. Granskning av uppgifter om att regeringen i efterhand blivit underrättad om att s.k. buggning förekommit.

4. Kontroll av uppgifter från en av Holmérs livvakter, med den innebörden att statsministern redan i december 1987 fått viss information om påstådda missförhållanden inom säkerhetsavdelningen.

I dag kommer i tur och ordning till oss chefsåklagare K G Svensson, länspolismästare P-G Näss samt efter lunch tillsammans biträdande rikspolischefen Klas Bergenstrand och justitierådet Johan Munck. Frågorna till dem kommer i huvudsak att handla om buggningen och regeringens beslut om telefonavlyssning på Täbyanstalten. Jag vill också meddela att på tisdag

avrundas denna del av vår granskning med frågor till landshövding Sten Wickbom, tidigare justitieminister.

Jag hälsar chefsåklagare K G Svensson välkommen till utskottet, och enligt den praxis vi har i utskottet frågar jag dig om du vill säga något inledningsvis, innan vi startar själva frågestunden.

K G Svensson: Nej, jag har ingenting att säga utan jag avvaktar frågorna.

Kurt Ove Johansson: Jag skulle först vilja fråga K G Svensson om han någon gång som förundersökningsledare fått kännedom om s.k. okonventionella spaningsmetoder, och det som vi i dagligt tal brukar kalla buggning.

K G Svensson: Jag kanske först något skall rekapitulera min roll.

Jag fick ju kontakt från riksåklagarens sida den 1 mars med uppdraget att följa Palmeutredningen för att kunna gå in som förundersökningsledare när detta blev aktuellt. Det blev aktuellt så småningom under mars månad, då den s.k. 33-åringen dök upp, och det kom att sysselsätta mig helt under en stor del av mars. Innan mars hade utgått var situationen den, att det blev en tudelning av förundersökningsledarskapet, som har framkommit tidigare, så att jag skötte den del av förundersökningen som berörde 33-åringen, medan resten av förundersökningsledarskapet låg kvar hos polismyndigheten. Under den tid som jag så att säga stod kvar i Palmeutredningen fick jag ingenting veta om någon buggning, och icke därefter heller, förrän saken började framskymta i massmedia osv.

Kurt Ove Johansson: En annan fråga som också kan ha sitt intresse för konstitutionsutskottet är om du har deltagit i några diskussioner om nödbegreppet, där någon regeringsledamot eller någon från regeringens kansli har varit inkopplad.

K G Svensson: Nej, jag har inte deltagit i några som helst diskussioner vare sig i regeringskansliet eller hos polismyndigheten.

Kurt Ove Johansson: När regeringen den 3 mars tog sitt beslut, med stöd av 31 § lagen om kriminalvård i anstalt, rörande tillstånd att avlyssna Miro Baresics telefonsamtal från Täbyanstalten var du ju åklagare i mordutredningen.

K G Svensson: Ja.

Kurt Ove Johansson: Blev du före den 3 mars kontaktad av någon beträffande frågan om möjligheterna att få tillstånd att avlyssna Baresics telefonsamtal?

K G Svensson: Jag skall först säga att jag har gjort bedömningen att jag kan lämna de upplysningar jag har att lämna inför öppna dörrar.

I min roll i början på mars ingick bl.a. också att fatta de beslut som jag hade att fatta som åklagare i anledning av mordet på Olof Palme. Jag kontaktades söndagen den 2 mars av en kriminalinspektör på säkerhetstjänsten som meddelade att han ville dra ett ärende för mig. Jag var då hemma i bostaden. Sedan vi hade beslutat hur vi skulle lösa det praktiskt kom han ut till min bostad. Det ärende som var aktuellt var frågan om telefonkontroll på

Baresic, som då var intagen på Täbyanstalten. Det hade inte, såvitt jag minns, upprättats någon promemoria som underlag för den här föredragningen, utan den skedde muntligen. Jag kanske i det här sammanhanget också skall nämna att när det gäller telefonkontroll är situationen den, att man måste ha misstanke om brott av viss karaktär eller av viss svårighetsgrad. För en telefonkontroll krävs också att man har, som det kallas, skälig misstanke. Det måste alltså vara en misstanke som är skäligen grundad. Det är åklagaren som beslutar huruvida framställning skall göras om telefonkontroll, och den som slutgiltigt beslutar om kontrollen är domstolen.

Det jag hade att ta ställning till gällde alltså frågan huruvida jag skulle göra en framställning till domstolen om telefonkontroll på Baresic. Det jag minns av den här föredragningen är att jag konstaterade, efter det att jag fått del av vad kriminalinspektören hade att säga, att det enligt min mening inte fanns tillstymmelse till skälig misstanke mot Baresic. Jag kan också nämna att jag har ett ganska bestämt minne av att Baresic inte hade haft någon permission eller varit utom anstalten vid tidpunkten för mordet. Detta var alltså en omständighet som ingick i min bedömning, förutom en hel del andra omständigheter. Det fanns således enligt min uppfattning inte någonting som stödde att man skulle kunna i en domstol få gehör för att det förelåg skälig misstanke om brott.

Detta betydde att jag avslog den begäran som framförts. Jag meddelade samtidigt att jag tyckte att det här borde bearbetas vidare, om det nu ansågs vara något slags spår eller vad man skall kalla det, och utredas för att se om man kunde komma fram till en situation där det skulle kunna bli fråga om skälig misstanke.

Det var någon gång under den här dagen – jag kan inte säga exakt när – som detta skedde. Jag minns också att jag efteråt ringde till P-G Näss och angav min bedömning. P-G Näss delade helt min uppfattning, och jag fick samtidigt besked om att initiativet till framställningen inte hade tagits av P-G Näss och inte heller, såvitt jag minns, av någon annan på säkerhetsavdelningen utan begäran hade kommit från Stockholms polisdistrikt, dvs. Holmér.

P-G Näss förklarade som sagt att han hade full förståelse för min bedömning. Det som sedan hände var att jag sent på kvällen – alltså den 2 mars – fick ett telefonsamtal från justitiedepartementet. Jag kan nu tyvärr inte säga vem som ringde, men det var någon av de kända befattningshavarna kring justitieministern. Det som meddelades mig då var att regeringen hade beslutat om telefonkontroll av Baresic på Täbyanstalten. Sedan har jag över huvud taget inte haft någon befattning med frågan om Baresic.

Kurt Ove Johansson: Det här är naturligtvis en utomordentligt intressant uppgift som du har lämnat och som i vart fall inte jag har känt till tidigare. Men för att få klarhet om vi talar om samma sak skulle jag vilja fråga dig: När du prövade frågan om avlyssning av Baresic, då prövade du frågan utifrån 27 kap. 16 § rättegångsbalken.

K G Svensson: Ja, dvs. misstanke om brott.

Kurt Ove Johansson: Uppfattade jag dig på ett riktigt sätt, nämligen att du på kvällen den 2 mars blev uppringd av någon, som du inte kommer ihåg vem det

var, på justitiedepartementet som sade att regeringen fattat ett beslut den 2 mars?

K G Svensson: Ja, det är min bestämda minnesbild. Jag minns att jag reagerade över att det förelåg ett sådant tidssammanhang mellan mitt beslut och det meddelande som jag sedan fick. Vid den tidpunkten kände jag emellertid inte de medhjälpare vid namn som fanns på justitiedepartementet. Men jag har i efterhand konstaterat att det var ett av de mer kända namnen kring justitieministern, men jag kan tyvärr inte påminna mig vem det var.

Kurt Ove Johansson: Det kanske inte har så stor betydelse. Men enligt de uppgifter som vi har till vårt förfogande förbereddes den här frågan i departementet den 2 mars, men regeringens beslut fattades den 3 mars. Jag konstaterar emellertid att det intressanta i sammanhanget är att du den 2 mars prövade frågan och att regeringen den 3 mars fattade ett beslut. Den naturliga frågan blir då om du med anledning av regeringens beslut blev underrättad om hela bakgrunden till beslutet, och om du fick de motiveringar som låg till grund för att regeringen fattade ett beslut på grundval av 31 §.

K G Svensson: Jag minns att det här samtalet kom sent en kväll till min bostad, och beslutet var så sensationellt att jag inte kunde underlåta att fråga vederbörande vad regeringen hade för grund för beslutet. Då fick jag besked om att det var den här paragrafen i kriminalvårdslagen som låg till grund för beslutet.

Kurt Ove Johansson: Skulle du kunna göra en kort redovisning av skillnaden mellan en prövning enligt 27:16 rättegångsbalken och 31 § kriminalvårdslagen.

K G Svensson: Eftersom 31 § inte är aktuell för oss åklagare så tittade jag i kriminalvårdslagen. Jag kunde då konstatera att det är en paragraf som används när det handlar om rikets säkerhet. Min prövning däremot gick ut på att ta reda på om det förelåg skälig misstanke om mord.

Kurt Ove Johansson: Jag vill ställa en fråga som är av stort intresse för konstitutionsutskottet. När du blev uppringd den 2 mars av någon på justitiedepartementet, gjordes det då några försök att påverka dig i någon viss riktning, dvs. förekom det någon form av påtryckning?

K G Svensson: Nej, jag fick bara ett meddelande om vad som hade gjorts på regeringsnivå.

Kurt Ove Johansson: Om jag har förstått saken på ett riktigt sätt vet vi nu att beslut om telefonavlyssning av Baresic enligt uppgift har också fattats av domstol. Det framgår bl.a. av en anmälan hit till konstitutionsutskottet, som konstitutionsutskottets ordförande har ingivit. Har du någon synpunkt på att domstolen, som tydligen enligt samma lagrum som du skulle ha prövat frågan, skulle ha kommit till en motsatt ståndpunkt?

K G Svensson: Jag befann mig i denna situation omedelbart efter mordet, och jag vet därför inget om någon efterföljande telefonkontroll. Men det har

sagts mig att maj månad kan ha varit en aktuell tidpunkt. Jag vet inte om det har skett någon bearbetning och utredning av detta efter det att jag hade kontakt med detta. Men mars, april och en del av maj hade ju förflutit, och under denna tid kan läget ha förändrats. Men jag fränträdde målet den 16 maj och hade i övrigt ingen befattning med detta.

Kurt Ove Johansson: Har du inte efter den 3 mars 1986 haft någon kontakt med regeringskansliet eller någon regeringsledamot för att diskutera lagligheten i beslutet från den 3 mars?

K G Svensson: Nej, det enda jag har gjort är att jag underrättade myndighetens chef om vad som hade förekommit, eftersom jag fann detta så märkligt.

Kurt Ove Johansson: Herr ordförande! Jag har ytterligare ett par frågor som jag anser kan vara av intresse. Under de senaste dagarna har vi i tidningarna kunnat läsa att rikspolisstyrelsen under Holmérs ledning importerade ganska mycket sofistikerad avlyssningsapparatur, track finders osv. Min fråga till dig med anledning av detta är: Har du någon gång i din tjänsteutövning som förundersökningsledare känt dig avlyssnad på ett otillbörligt sätt?

K G Svensson: Det är svårt att ge några säkra besked på den här punkten. Jag kan säga att jag och min kollega kammaråklagare Lage Carlström, som hjälpte mig under hela den tid som jag var engagerad i Palmeutredningen, disponerade ett rum i kriminalavdelningens lokaler, i samband med att en grupp arbetade med frågor rörande den s.k. 33-åringen. Vi fick då flera indikationer på att vi kunde vara avlyssnade, men några belägg för detta har jag inte.

Kurt Ove Johansson: Att någon privatperson skulle ha utfört denna avlyssning är väl uteslutet? Om en sådan avlyssning har förekommit måste det väl ha varit någon myndighetsperson som har utfört den?

K G Svensson: Ja, om avlyssning har förekommit är detta mest antagligt.

Anders Björck: Herr ordförande! Får jag hänga på den fråga som Kurt Ove Johansson ställde om att K G Svensson och hans kollega eventuellt blev avlyssnade. Det gällde alltså den period som de arbetade med frågor rörande den s.k. 33-åringen. Är det korrekt?

K G Svensson: Ja, det är från den tiden som indikationerna föreligger, dvs. från mars fram till den 16 maj.

Anders Björck: Det var alltså under den tid som du och Hans Holmér hade något olika uppfattningar om den s.k. 33-åringen, är det korrekt?

K G Svensson: Ja, det stämmer.

Anders Björck: Vilka var indikationerna på att ni kunde ha varit avlyssnade?

K G Svensson: Det är svårt att sitta här och offentligt redogöra för det. Jag skulle helst vilja slippa redogöra för dessa indikationer. Jag kan emellertid säga att vi hade sådana indikationer att vi var mycket försiktiga med att över huvud taget yttra oss. Vi hade en känsla av att det vi uttryckte i vårt rum gick vidare.

Anders Björck: Jag har all respekt för att du inte vill tala om exakt hur. Men var det fråga om tekniska indikationer, eller var indikationerna av det slaget att ni upptäckte att det ni sade plötsligt fanns hos andra?

K G Svensson: Det var snarast fråga om det senare alternativet.

Anders Björck: Det innebar alltså att ni inte, åtminstone inte i det här rummet, med den normala förtroligheten mellan två personer kunde arbeta med detta?

K G Svensson: Vi bedömde dessa indikationer som så att vi var mycket försiktiga när vi talade i detta rum.

Anders Björck: Om en åklagare, som utreder ett allvarligt mål, får indikationer på att han kanske är avlyssnad, vad gör han då? Tiger han och samtycker, är han rädd för Holmér, eller vad gör han?

K G Svensson: Vi hade mycket svårt att tro detta. Det var så fantastiskt att vi själva faktiskt inte kunde tro på det, trots indikationerna.

Anders Björck: Antingen trodde ni på det eller inte?

K G Svensson: Tro är kanske ett för starkt ord i det här fallet, men indikationerna var sådana att vi var försiktiga.

Anders Björck: Anmälde du detta till någon överordnad? Talade du om detta för någon? Var det någon mer än du och kammaråklagare Carlström som kände till det? Detta är nämligen mycket viktigt för vår bedömning.

K G Svensson: Jag berättade så småningom om mina misstankar för dåvarande överåklagare Claes Zeime.

Anders Björck: Hur reagerade han?

K G Svensson: Jag har svårt att komma ihåg det. Uppgifterna var ju så sensationella att det helt enkelt var svårt att tänka sig in i denna bild.

Anders Björck: Du är ju själv som åklagare van att ställa raka frågor och få raka svar, så du måste ju förstå vår situation som vill ha fram sanningen. Vad sade Claes Zeime?

K G Svensson: Jag har faktiskt inte någon ordentlig minnesbild av hans reaktioner annat än att han tyckte att det var sensationella uppgifter. Man hade helt enkelt svårt att acceptera något sådant. Misstankar hade funnits om detta, men att acceptera misstankarna var något helt annat.

Anders Björck: Men om avlyssning förekom så misstänkte ni att Hans Holmér låg bakom den, det var väl utgångspunkten?

K G Svensson: Jag kan inte säga något om åt vilket håll man skulle rikta misstankarna.

Anders Björck: Med facit i hand, kan du säga om det fanns någon annan som hade möjlighet att göra detta?

K G Svensson: Teoretiskt kan man tänka sig att det fanns fler möjligheter.

Anders Björck: Men det är teoretiskt?

K G Svensson: Ja.

Anders Björck: Just det.

Då skall vi kanske lämna det här avsnittet och gå tillbaka till avsnittet om Baresic. När du blev informerad om att man var intresserad av avlyssning av Baresic, handlade det då från säkerhetspolisens sida om att Baresic skulle vara misstänkt mera konkret för delaktighet i mordet på Olof Palme?

K G Svensson: Såvitt jag minns så avsåg det hela misstankar om något slags inblandning i mordet.

Anders Björck: Gjorde du då bedömningen att det inte fanns någon anledning att ha telefonavlyssning.

K G Svensson: Det fanns ingen grund för detta. Jag ansåg därför att det inte fanns sådan grund att detta skulle tas upp i domstol.

Anders Björck: Du är känd för att haft hand om en del spionmål. Jag undrar om du hade hand om Berglingmålet?

K G Svensson: Jag var engagerad i Berglingmålet fram till våren eller sommaren. Vilket år det var kommer jag inte ihåg. Men jag fick då släppa Berglingmålet på grund av att det kolliderade med ett annat spionmål, så att jag måste engagera mig i hovrätten. Den vidare handläggningen av Berglingmålet övergick till min kollega som biträtt mig på kammarrätten.

Anders Björck: Känner du till om 31 § har använts någon gång? Har du under din bana som åklagare varit med om att denna paragraf har tillämpats?

K G Svensson: Nej, aldrig.

Anders Björck: Har du från något annat håll fått höra att den har tillämpats?

K G Svensson: Nej.

Anders Björck: När du fick höra talas om att man tillämpade 31 § blev du alltså mycket förvånad?

K G Svensson: Jag visste knappast vad paragrafen innehöll. Jag läste därför i lagboken.

Anders Björck: Enligt mina uppgifter lär den ha använts två gånger, en gång mot Wennerström och en gång mot Bergling. Det innebär alltså att om den skall användas måste det föreligga ett hot mot rikets säkerhet?

K G Svensson: Ja, såvitt jag förstår.

Anders Björck: Hur reagerade du när du blev överkörd i denna fråga?

K G Svensson: Jag vet inte om jag vill kalla det för överkörd. Det jag minns om min reaktion vid denna tidpunkt är att jag fann att det tidsmässigt fanns ett samband mellan dessa båda händelser.

Anders Björck: Med tanke på vad som sedan hände, fann du något samband mellan att du först som åklagare och ansvarig förundersökningsledare – även

om du inte var det i alla delar, men du var väl åtminstone stand by – sade nej till en avlyssning och att man därefter från säkerhetspolisens sida gick direkt till regeringen och mycket snabbt fick ett beslut? Ser du något samband mellan att man gick förbi åklagarens uppfattning och det sätt varpå man sedan från regeringens och Hans Holmérs sida körde över dig och andra åklagare? Var detta inte början till hela eländet?

K G Svensson: Jag minns i alla fall att jag reagerade just över det tidsmässiga sambandet mellan dessa två händelser, dvs. dels mitt beslut att inte gå ut med någon framställning om telefonkontroll, dels det besked som jag senare fick på kvällen. Jag kunde inte undgå att fundera över huruvida det fanns något samband mellan dessa två saker.

Anders Björck: Vad gick den funderingen ut på?

K G Svensson: Det är svårt för mig att uttrycka någon egentlig uppfattning om huruvida det förelåg något samband eller inte. Men min reaktion var att det tidsmässigt låg mycket nära inpå mitt beslut. Det gjorde att jag funderade över vad det hela rörde sig om egentligen.

Anders Björck: Fick du besked om vem som ytterst hade begärt avlyssningen? Enligt de uppgifter vi har var det Wranghult som gick till regeringen med begäran. Fick du något besked från kriminalinspektören på säpo om vad det var som hade initierat kravet på avlyssning av Baresic?

K G Svensson: Nej, jag har aldrig frågat något om det.

Anders Björck: Slutligen har jag några frågor som gäller buggningen. Hur vanligt har det varit under din åklagarbana att du har tagit initiativ till buggning av det slag som ägde rum mot dessa kurder?

K G Svensson: Jag har aldrig tagit några sådana initiativ. Jag har aldrig hört talas om att det har förekommit.

Anders Björck: Även när det gäller 33-åringen hade du inga tankar på att använda den typen av okonventionella spaningsmetoder?

K G Svensson: Nej, det skulle vara olagligt. Det skulle aldrig falla mig in.

Anders Björck: Har du hört talas om sådana metoder i den typ av mål som du har handlagt?

K G Svensson: Jag har aldrig hört talas om att det har förekommit.

Anders Björck: Hur reagerade du när du fick höra att det hade förekommit i denna omfattning?

K G Svensson: Om det här bedöms som olagligheter – det är ju inte fastslaget än – är det klart att man reagerar mycket kraftigt. Det som är märkligt är att jag nu i massmedia har sett att det redan den 10 mars skulle ha påbörjats buggning som uppenbarligen fortsatte under den efterföljande åklagargruppen. Om man skall tro på massmedia fortsatte buggningen långt in i år 1987. Jag vet genom samtal med f.d. överåklagare Claes Zeime att även den efterföljande gruppen inte har vetat något.

Anders Björck: Men du fick alltså ingen information om att buggning förekom, vare sig direkt eller indirekt?

K G Svensson: Nej.

Anders Björck: Har du hört talas om källan Mats?

K G Svensson: Nej.

Anders Björck: Det var kodordet för den information som man fick genom buggningen. Det fördes inte vidare till dig?

K G Svensson: Jag har aldrig hört talas om det.

Birgit Friggebo: Hur uppfattade du beskedet från regeringen? Varför informerade man dig om att regeringen hade fattat sitt beslut om telefonavlyssning av Täbyanstalten?

K G Svensson: Ja, jag undrade också på kvällen varför jag skulle ha den informationen. Men jag ställde aldrig några frågor om detta.

Birgit Friggebo: Har du i efterhand frågat dig om du hade behov av att få veta detta?

K G Svensson: Nej.

Birgit Friggebo: – – – i ditt arbete eller så?

K G Svensson: Nej, jag har inte ställt några vidare frågor om detta.

Birgit Friggebo: När du fick beskedet om att regeringen hade fattat sitt beslut, vilka skäl för regeringens beslut angavs från den person som ringde till dig?

K G Svensson: Jag frågade alltså vilken grund regeringen hade haft för det här beslutet. Då fick jag besked om att det var den här paragrafen i kriminalvårdslagen som hade tillämpats.

Birgit Friggebo: Men det var ingen vidare motivering och utveckling av skälen till besluten?

K G Svensson: Nej, jag frågade inte mera.

Birgit Friggebo: När du fick höra detta sade du att du gick till myndighetens chef, dvs. Claes Zeime. Gick det sedan vidare till RÅ?

K G Svensson: Det vet jag inte.

Birgit Friggebo: Det togs inga initiativ för att gå vidare med denna fråga? Den stannade i och med att du hade fått beskedet och att du lämnade informationen vidare till Claes Zeime?

K G Svensson: Vad Claes Zeime har gjort med den informationen vet jag inte.

Birgit Friggebo: Du kom med mycket grava anklagelser om att du förmodade att du var avlyssnad på något sätt. Är detta något som var nytt just vid det tillfället, eller har du även tidigare haft sådana misstankar?

K G Svensson: Jag har aldrig haft dem. Jag tycker nog att ordet tro är litet för starkt. Jag skulle vilja tala om att det kom indikationer. Men dessa var för mig så sensationella att jag inte kunde tänka mig att de förekom. Det var två känslor, dels att indikationerna kom, dels att detta var så fantastiskt att jag inte kunde tro på det helt enkelt. Jag vill åter upprepa att jag har inga belägg för att avlyssning har förekommit.

Birgit Friggebo: Det finns många i Sverige i dag som ställer sig frågan om de är avlyssnade. När det klickar i telefonerna är det ett skämt att säga: "Oj, var det säpo som kopplade!", osv. Många människor går omkring och misstänker att de är avlyssnade. Vill du inte ge oss något mer som skulle innebära att det är mera en allmän misstanke om att man kanske är avlyssnad?

K G Svensson: Nej, jag kan tyvärr inte säga mera om detta, men eftersom frågan ställdes vill jag svara på den. Vi hade faktiskt flera indikationer. Men vi har inte några belägg, så jag kan inte påstå något. Det vill jag hålla för fast. Det är mycket vanligt att människor anser sig vara telefonavlyssnade osv. Många gånger speglar det ett dåligt samvete. Jag kan inte finna att vi åklagare på något sätt tyckte att vi hade ett dåligt samvete.

Birgit Friggebo: Du vill inte beskriva dina indikationer. Du har indikationer, men du vill inte beskriva dem?

K G Svensson: Nej, jag vill inte beskriva dem offentligt.

Birgit Friggebo: Du skulle kunna göra det?

K G Svensson: Jag skulle kunna ange inriktningen, men inte offentligt.

Birgit Friggebo: Du rekapitulerade i ditt minne vad som hände vid den föredragning som gjordes för dig när du skulle ta ställning till framställan om telefonavlyssning på Täbyanstalten. Dokumenterar man inte sådana föredragningar? Du har ju fattat ett beslut.

K G Svensson: Ärendet var inte dokumenterat av den kriminalinspektör som föredrog detta, vad jag minns hade han ingen skriftlig promemoria med sig. Det vanliga i dessa ärenden brukar vara att föredraganden har en skriftlig promemoria där det klart och tydligt redovisas vilka grunder det finns för misstankar osv. Men i detta fall var det en muntlig föredragning från några slags konceptanteckningar. Vi samtalade om det hela, och sedan meddelade jag honom att det inte fanns någon tillstymmelse till grunder för en skälig misstanke.

Birgit Friggebo: Vem skall göra anteckning om det fattade beslutet? Skall den föredragande göra det eller skall du i din myndighetsfunktion göra någon anteckning?

K G Svensson: Det fanns inga papper. Det noterade jag sedan i PM-form i mina anteckningar som jag förvarade rörande hela utredningen.

Birgit Friggebo: Du har en anteckning någonstans om det beslut som fattades?

K G Svensson: Ja, jag gjorde en PM-anteckning.

Bertil Fiskesjö: Jag vill först ställa en fråga om beslutet om telefonavlyssning av Baresic. Jag föreställer mig att du här hade gjort en grundlig bedömning av ärendet och kommit fram till att det fanns ingen anledning att göra en framställning till domstol för beslut om avlyssning. Sedan kom på andra grunder regeringens beslut om avlyssning. När du så småningom fick reda på skälen för detta beslut, hur bedömde du dem?

K G Svensson: Jag minns att jag blev ganska överraskad över grunden för telefonkontrollen. Jag hade då ingen tanke på vilken grund det kunde vara för beslutet. Jag fick först veta att beslutet var fattat, sedan ställde jag frågan vad regeringen hade för grund för detta beslut. Jag fick då beskedet, och sedan gick jag och tittade i kriminalvårdslagen om vad som stod i paragrafen. Det är ingen paragraf som vi åklagare tillämpar.

Bertil Fiskesjö: Jag utgår från att om situationen var så allvarlig att regeringen hade anledning att fatta beslut om telefonavlyssning enligt kriminalvårdslagen, borde det redan för dig ha funnits skäl att gå till domstol för att enligt rättegångsbalken få till stånd avlyssning. Hur reagerar du på detta indirekta påstående från min sida?

K G Svensson: Det fanns ingenting i föredragningen som på något sätt förde tankarna till något som berörde rikets säkerhet, utan det berörde mordet. Där fanns det alltså ingen grund för misstankar.

Bertil Fiskesjö: Den slutsats man kan dra då är att regeringens beslut var i allra högsta grad överilat och egentligen grundlöst.

K G Svensson: Jag kan inte alls bedöma detta beslut. Det är inte jag som skall bedöma detta.

Bertil Fiskesjö: Men även med kännedom om den här bestämmelsen och inriktningen på rikets säkerhet, skulle inte du funnit anledning att ändra din egen värdering av ditt beslut enligt rättegångsbalken?

K G Svensson: Under den efterföljande tiden fick jag inga indikationer på att det fanns misstankar som på något sätt hade förstärkts. Jag personligen som åklagare i Stockholm hade inga indikationer på någon brottslighet från Baresics sida. Baresic var intagen på Täbyanstalten, dvs. inte inom Stockholms åklagardistrikt. Jag kunde bara göra en bedömning med vad som var känt för mig här i Stockholm.

Bertil Fiskesjö: Du fick inte senare kännedom om någon typ av dokumentation som skulle ha kunnat motivera regeringsbeslutet mera i sak?

K G Svensson: Nej, jag har inte gjort något för att efterforska vad som kunde vara grunden till regeringens beslut.

Bertil Fiskesjö: Jag vill ställa några frågor med anledning av de upplysningar du lämnade här om att ni ansåg er ha grund för att vara avlyssnade. Detta tycker jag är sensationellt. Jag skulle vilja vända på de frågor som ställts tidigare genom att fråga dig, vad kunde ni tänka er för skäl till att ni skulle kunna vara avlyssnade?

K G Svensson: Det var ju det som var så fantastiskt. Vi kunde över huvud taget inte smälta de indikationer som kom. Vi bedömde det hela som så fantastiskt att vi sköt tankarna ifrån oss helt enkelt.

Bertil Fiskesjö: I belysningen av vad som senare har hänt och av de olika turer som har varit i denna historia kan du då finna några rimliga skäl till att ni skulle ha varit avlyssnade?

K G Svensson: Om man skall tänka sig några skäl måste man i så fall gå tillbaka till den allmänna atmosfären över huvud taget över hela den utredning som vi sysslar med här. Det är ungefär vad jag kan säga.

Bertil Fiskesjö: Hur skulle du vilja karakterisera den situation där det uppenbarligen är så, att de myndighetspersoner som särskilt är satta för att samverka och för att lösa ett allvarligt brottmål misstänker varandra för avlyssning?

K G Svensson: Ja, det är en del av hela problematiken i det här målet. Jag har varit åklagare i 30 år nu, och jag har aldrig upplevt maken till problem i en brottmålsutredning som förekommit i det här fallet. Detta är så totalt udda att det inte går att jämföra med något annat.

Bertil Fiskesjö: Det är således inte på det sättet, hoppas jag, att man vid olika tillfällen kan gripas av misstankar av det här slaget när det förekommer konkurrerande viljor i brottsutredningar?

K G Svensson: Jag har aldrig varit med om en sådan här situation vare sig tidigare eller efter den här händelsen.

Bertil Fiskesjö: Detta är alltså helt unikt enligt din erfarenhet?

K G Svensson: Det är helt unikt.

Bertil Fiskesjö: Tack. Jag tror att jag stoppar här för tillfället.

Bo Hammar: När du beslöt att inte göra någon hemställan om telefonavlyssning av Baresic, vägde du då in, eller kunde du rent juridiskt väga in, det faktum att han tidigare varit knuten till terroristorganisationen Ustasja?

K G Svensson: Det var helt känt vid föredragningen, hela Baresics bakgrund var känd i samband med denna. Men enbart den omständigheten räckte inte till för att jag skulle kunna finna skälig misstanke i fråga om det brott som var aktuellt.

Bo Hammar: Det är just det jag vill ställa en fråga om. För att du skall kunna begära telefonavlyssning måste det finnas skälig misstanke mot Baresic personligen. Det räcker inte med att han har haft nära förbindelser med en terroristorganisation, om du kan komma fram till att han personligen uppenbarligen inte är skyldig. Det räcker inte för att du skall kunna begära telefonavlyssning?

K G Svensson: Nej, det måste finnas misstankar om gärningsmannaskap eller medverkan i brottet på något sätt.

Bo Hammar: Kan man säga att det förhåller sig annorlunda med den paragraf som regeringen använde, om hot mot rikets säkerhet, att kopplingen Baresic–Ustasja kan vara en orsak till att begära telefonavlyssning? Kan den paragrafen ge andra möjligheter – att en koppling till en känd terroristorganisation kan motivera ett beslut om telefonavlyssning – som inte den paragraf som du hade att rätta dig efter, 27 kap. 16 § rättegångsbalken, skulle medge? Jag är inte jurist. Jag vill fråga om det kan vara en rimlig tolkning.

K G Svensson: Det är fråga om ett annat rekvisit när det gäller 31 § kriminalvårdslagen. Men vilka grunder som kan ha legat bakom detta beslut kan jag naturligtvis inte uttala mig om.

Bo Hammar: Det förstår jag att du inte kan. Men är det enligt din uppfattning möjligt att enligt den paragrafen på ett annat sätt väga in medlemskap eller anknytning till en terroristorganisation, att det kan motivera en telefonavlyssning även om personen i fråga icke kan ha begått brottet?

K G Svensson: Rent principiellt tycker jag att det är väl en omständighet som måste vägas in när det gäller att bedöma om en person som är intagen på en anstalt kan vara en risk för rikets säkerhet. Jag tror nog att det är en omständighet som skall vägas in. Men jag kan inte uttala mig om styrkan i en sådan omständighet i samband med ett beslut.

Bo Hammar: När det här diskuteras om du har blivit "överkörd" är det litet intressant för oss att veta om det handlar om två olika problemområden. Men vi kanske inte skall uppehålla oss vid det.

Jag vill också ta upp de mycket allvarliga och oroväckande uppgifter som du lämnade om en möjlig avlyssning av dig. Det oroar oss alla, tror jag. Övervägde du någon gång att i denna fråga vända dig till någon på justitiedepartementet? Du säger att du hade indikationer, men övervägde du att ta upp den här frågan?

K G Svensson: Som jag tidigare sade var vår känsla att vara avlyssnade så fantastisk att vi inte gärna ville föra detta vidare. Det hade sett ut som om vi ansåg oss själva förföljda. Jag tror inte att vi hade fått gehör på något håll om vi framfört sådana här misstankar. Ingen skulle ha trott detta. Det var ju knappt vi trodde det själva.

Bo Hammar: Du ansåg inte att du hade material för att gå vidare? Du hade inte det förtroendet för justitiedepartementet att du ville diskutera med dem i den här frågan?

K G Svensson: Det var nog inte fråga om förtroende eller inte. Skall man föra fram känslor av den här beskaffenheten vill man ju ha belägg för vad man säger. Jag vill nog säga att jag fortfarande inte har några belägg för att avlyssning har skett. Men eftersom jag tillfrågats vill jag säga att det fanns indikationer, men jag har inga belägg för detta.

Bo Hammar: Jag vill gå över på en mer allmän fråga, som inte gäller buggning och sådant, utan mer gäller vad som egentligen är vår granskning

huvuduppgift – regeringens eventuella inblandning och påverkan när det gäller utredningen och spaningsarbetet med anledning av mordet på Olof Palme.

När du var hos konstitutionsutskottet för ungefär två år sedan – det var en sluten utfrågning på den tiden, tror jag – har jag ett minne av att du var mycket kritisk mot justitiedepartementet. Du hävdade att man från justitiedepartementets sida på ett ensidigt sätt gått Hans Holmér till handa, och att man därvid på något sätt påverkat själva arbetet kring Palmemordet. Har du nu något mer att säga om detta efter ytterligare två års distans till problemen?

K G Svensson: Min uppfattning är precis densamma i dag som den var på den tiden. Det visade sig också att problematiken var aktuell för nästa åklagargrupp, den som efterträdde mig. Vi alla åklagare var väl eniga om detta. Vi kunde konstatera att det i det här fallet var ett sådant ensidigt stöd för polissidan att åklagarna inte kunde verka på det sätt vi rätteligen ville verka. Men det var inte den enda orsaken till problemen. Men det ensidiga stödet var, som jag väl uttryckte det då, en stor del av problemen kring det hela.

Bo Hammar: Du menar att problematik av samma karaktär som den vi håller på att utreda kring den s.k. Ebbe Carlsson-affären och regeringens och justitiedepartementets inblandning fanns redan under din tid som förundersökningsledare de första månaderna efter mordet?

K G Svensson: Ja. Det var ett intryck vi fick tämligen omgående.

Hans Leghammar: Det finns stor risk att man som siste utfrågare återupprepar saker. Jag vill därför ställa en fråga av mer allmän karaktär.

Vid inledningen av utfrågningen sade du något om att du ville avvakta med en allmän föredragning. Har du några uppgifter nu om regeringens inblandning i de här frågorna, efter det att de flesta frågorna ställts, som vi bör veta i konstitutionsutskottet?

K G Svensson: Jag uppfattade tyvärr inte frågan.

Hans Leghammar: Har du några kompletterande uppgifter om regeringens inblandning i frågorna nu när du fått frågorna? Du ville inte göra någon allmän föredragning i början av utfrågningen. Har du något mer att tillägga här mot slutet?

K G Svensson: Nej, jag har ingenting mer att tillägga.

Kurt Ove Johansson: Anders Björck ställde en fråga till dig om hur det kändes att bli överkörd av regeringens beslut från den 3 mars. Du prövade frågan utifrån 27 kap. 16 § rättegångsbalken. Regeringen prövade frågan utifrån en helt annan paragraf i kriminalvårdslagen. Kan man säga att man har blivit överkörd när frågan har prövats utifrån två olika lagrum?

K G Svensson: Överkörd tycker jag är ett för starkt ord. Det jag reagerade över den kvällen var, vill jag minnas, att det fanns ett sådant tidsmässigt samband mellan de båda besluten att jag blev mycket betänksam.

Kurt Ove Johansson: Men man kan alltså inte tala om att du har blivit överkörd. Men det förhåller sig så, vilket också framgick av min fråga till dig, att Stockholms tingsrätt fattade ett beslut med stöd av samma lagrum, 27 kap. 16 § rättegångsbalken, som du hade att pröva frågan utifrån. Stockholms tingsrätt kom fram till motsatt ståndpunkt än den du intog. I det fallet kan man väl snarare tala om att du har blivit överkörd, men i så fall överkörd av Stockholms tingsrätt.

K G Svensson: Jag kan inte svara på vilket material som då förelåg, om det nu var i maj månad, och låg till grund för beslutet. Jag har mycket svårt att tänka mig att det var samma magra material som jag hade att den 2 mars göra en bedömning utifrån. Det hade enligt min uppfattning varit ett klart tjänstefel att göra en framställning i domstolen med det underlag jag hade i mars. Det hade varit ett direkt tjänstefel från min sida.

Kurt Ove Johansson: Det är rätt viktigt att det blir konstaterat att underlagen kan vara litet grand olika för de olika beslut som har fattats. Det är en ganska naturlig förklaring till att också besluten blev olika.

K G Svensson: Det förefaller helt naturligt och troligt att det under de månader som förflutit mellan dessa två händelser – mars, april, maj – flutit in en hel del ytterligare material som gjorde att man kom över gränsen för rekvisitet skälig misstanke. Detta var också vad jag sade när vi hade gått igenom materialet. Detta måste utredas och bearbetas vidare om vi skall kunna bedöma huruvida man kan få fram en grund för skälig misstanke eller ej. Jag utgår från att det arbetet utfördes under den här tiden, och det resulterade i en ny bedömning.

Kurt Ove Johansson: Men du kan väl heller inte utesluta att också regeringen kunde haft uppgifter som inte du hade tillgång till?

K G Svensson: Det vet jag ingenting om.

Ylva Annerstedt: Jag har litet grand studerat statistiken över beslut om telefonavlyssningar. År 1974 var antalet beslut 44 stycken. Tio år senare, 1984, var det fråga om 414 beslut. Det har under tio år skett en ganska väsentlig ökning. Om man däremot räknar bort de fall som gäller misstanke om grova narkotikabrott finner man att genomsnittet var ungefär 13 under de senaste fem åren. Hur många gånger har du varit med om att föra fram en begäran om avlyssning till domstol?

K G Svensson: Jag skulle nog – så här hastigt – vilja bedöma detta som en sekretessbelagd uppgift. Jag är nog inte beredd att svara öppet på det.

Ylva Annerstedt: Har det alltid förekommit dokumentation de gånger du har fattat beslut?

K G Svensson: Ja.

Ylva Annerstedt: Du blev alltså ganska förvånad över den här muntliga framställningen?

K G Svensson: Att det inte förelåg ett genomarbetat material avvek helt från rutinerna. Men jag skulle kunna tänka mig att förklaringen till detta var att

man på säkerhetstjänsten faktiskt uppfattade materialet som så svagt att man inte räknade med att jag skulle fatta ett beslut.

Det fick jag genast veta av P-G Näss den här dagen. Jag har också därefter genom olika samtal med personer på säkerhetstjänsten fått klart för mig att de hade uppfattningen att jag inte skulle fatta ett beslut. Detta ärende var inte, som jag nämnde i början, initierat från säkerhetstjänsten, utan från polisledningen i Stockholms polisdistrikt – troligen av Hans Holmér.

Det var väl den situationen som förelåg. Jag skulle kunna tänka mig att det var en bakgrund till att utredningsmannen inte hade färdigställt det i form av en färdigskriven promemoria, alltså att man själv bedömde förutsättningarna som så ...

Ylva Annerstedt: När på dagen kom den här framställningen till dig?

K G Svensson: Jag kan inte säga säkert, men det var antagligen någon gång efter lunchtid.

Ylva Annerstedt: Det fanns således ännu gott om tid att, när man nu trodde sig ha skäliga misstankar om att du inte skulle besluta, ta kontakt med regeringen under dagen.

K G Svensson: Ja, det bör det rimligen ha funnits. Det är klart att jag reagerade litet över detta, eftersom jag uppfattade situationen så att regeringen, justitiedepartementet, på något sätt hade fått besked om mitt avslagsbeslut när det gällde den här telefonkontrollen. Det var väl en reflexion som jag gjorde. Men om det hade skett någon rapportering uppåt av mitt ställningstagande eller inte vet jag inte.

Ylva Annerstedt: Du sade att vid diskussionen med Näss så delade han din bedömning. Diskuterade ni också efteråt det här beslutet som regeringen hade fattat och de grunderna?

K G Svensson: Jag kommer inte ihåg om jag har diskuterat detta speciellt med P-G Näss. Det kan vara möjligt att jag har gjort det, men i så fall har det nog varit under senare tid. Men jag har faktiskt ingen klar minnesbild av det. Det är möjligt att vi har gjort det.

Ylva Annerstedt: Jag vill också ställa en fråga om era misstankar eller indikationer om avlyssning. Vilka åtgärder vidtog ni när dessa indikationer gjorde sig påminda?

K G Svensson: Ja, som jag nämnde så sköt vi detta ifrån oss. Vi kunde inte fatta att det skulle kunna vara på det sättet. Det enda jag kan påminna mig är väl att vi så småningom talade med överåklagaren om detta. Men jag kan inte heller säga när det skedde. Det skedde nog inte omedelbart efter det att vi började att förstå det här. Det var indikationer som kom vid flera tillfällen efter varandra. Det var således inte bara vid ett tillfälle som vi fick indikationer, utan de kom successivt.

Ylva Annerstedt: Vilka praktiska konsekvenser fick det för ert arbete? Betydde det att ni gick ut och tog en promenad på stan när ni skulle prata med varandra, eller hur gjorde ni?

K G Svensson: Nej, vi hade ju våra egna tjänsterum också.

Ylva Annerstedt: Kom det inga indikationer där?

K G Svensson: Nej, vi bedömde det i alla fall som en säkrare plats än rummet på polissidan.

Anders Björck: Får jag ställa en fråga när det gäller det här regeringsbeslutet om Baresic som har anmälts icke bara av ordföranden utan även av Bertil Fiskesjö och undertecknad. När regeringen fattade beslutet om avlyssningen och du fick besked om det, hade du någon uppfattning om att beslut var fattat på annan grund än den som man hade dragit för dig?

K G Svensson: Jag kan bara stödja mig på det besked jag fick på min fråga om vilken grunden var.

Anders Björck: Jag tror att det är intressant att ändå upplysa om vad grunden för regeringsbeslutet var. Här har vi ju fått besked. Jag kan tyvärr inte citera, eftersom det som vanligt är hemligstämplat. Jag kan dock tala om vad grunden var enligt regeringsbeslutet, enligt det regeringsprotokoll och den bilaga som finns.

Beslutet grundade sig på följande två omständigheter. Den ena var att man hade hört att någon ur Baresics bekantskapskrets eventuellt kunde ha uppehållit sig i närheten av mordplatsen. Den andra var att Baresic hade börjat ringa ganska mycket på sin telefon efter Palmemordet. Det var alltså det officiella regeringsbeslutet.

Var det detta du fick besked om när det gällde grunden – att någon eventuellt kunde ha uppehållit sig i centrala Stockholm och att Baresic började ringa. Motiveringen finns i en enda mening i regeringsbeslutet. Någon annan grund har icke redovisats. Var det detta du fick besked om när det gäller grunden?

K G Svensson: Jag kan inte påminna mig allt som sades vid det här tillfället. Men jag kan väl säga att jag inte känner igen det här. Det är dock ingen garanti för att det inte kan ha nämnts, men jag känner inte igen det.

Anders Björck: Vilken grund nämnde man då för dig?

K G Svensson: Den reella grunden saknades praktiskt taget. Realiter sett fick jag väl sedermera besked om att det egentligen rörde sig om att statsminister Olof Palme hade hyst viss ängslan för Ustasja. Det var väl egentligen det reella påståendet. I övrigt fanns inga juridiska grunder.

Anders Björck: Skulle du som åklagare anse att du, mot bakgrund av de två grunder som jag har redovisat, skulle kunna vända dig till en tingsrätt med begäran om att få telefonavlyssning av en person?

K G Svensson: Jag vill inte gärna uttala mig om hypotetiska fall. Jag vill inte göra något uttalande.

Anders Björck: Inget svar är väl också ett svar. Jag har emellertid en fråga till. Man avlyssnade ju ändå Baresic. Telefonavlyssningen kom ju de facto till stånd. Fick du som förundersökningsledare del av utskrifterna från den här verkställda telefonavlyssningen?

K G Svensson: Nej.

Anders Björck: Är inte det litet märkligt? Du fick reda på att telefonavlyssningen ägde rum. Brukar man då inte delge åklagaren, förundersökningsledaren, material i sammanhanget?

K G Svensson: Det påstods i tidningarna att telefonkontrollen till anstalten började den 10 mars, nej vänta nu, den 3 mars. Då var väl situationen den att jag inte stod som förundersökningsledare, utan jag hade RÅ:s förordnande att följa utredningen för att när det blir aktuellt överta ledningen av förundersökningen. Vid den tidpunkten var således min roll enbart iakttagarens. Dessutom var det så att det redan i slutet av mars var klart att vi skulle ha ett delat förundersökningsledarskap. Jag uppfattade det väl inte som egendomligt att jag inte fick besked om sådant. Jag hörde över huvud taget ingenting om vilket resultat det blev av den telefonkontroll som, enligt vad jag förstår, höll på därute.

Anders Björck: Får jag då fråga: Vet du om någon åklagare någonsin har fått del av de här utskrifterna?

K G Svensson: Nej.

Anita Modin: Om jag har förstått dig rätt så förvarnade P-G Näss dig den 2 mars om att den här framställningen om avlyssning skulle komma från polisen. Min fundering är då om det redan så tidigt fanns sådana missförhållanden mellan er som på olika sätt var inblandade i utredningen att ni var osams redan då.

K G Svensson: Nej. Sedan vill jag också säga att enligt min minnesbild så var det kriminalinspektören som ringde mig till bostaden. Jag hade således ingen kontakt med P-G Näss, förrän jag ringde honom efter det att jag hade tagit del av beslutet och fattat det här beslutet.

Anita Modin: Jag frågar därför att du sade att ni omgående fick ett intryck av att det bara var stöd för polissidan och inte stöd för er. Varför försökte man då inte snabbt göra någonting åt det, i stället för att låta det gå?

K G Svensson: Min roll var till en början iakttagarens. Det gjorde att jag inte kunde göra annat än att gå omkring på de olika enheterna inom Kronobergskvarteret som sysslade med det här och försöka underrätta mig om vad som hände.

Jag tror att jag sade att det tämligen omgående blev klart att samarbetet inte fungerade. Jag menar då inte exakt på dagen, utan det var så att säga en glidande skala under mars månad. Jag kan säga att under senare hälften av mars stod det fullständigt klart för oss att åklagarsidan var satt på undantag. Genom att vi inte fick ett förordnande som förundersökningsledare redan från början så kom vi så att säga i bakvatten på en gång.

Anita Modin: Du redovisade så småningom dessa indikationer om avlyssningen för Claes Zeime. Det var ju ytterst sensationella uppgifter. Det har upprepats flera gånger här. Ändå kan du inte komma ihåg Zeimes reaktion. Var det så att han lade locket på, eller?

K G Svensson: Ja, jag vet inte om det var sensationella uppgifter. Jag hade inte sensationella uppgifter att komma med, utan saken var i så fall sensationell om det skulle finnas anledning att avlyssna en åklagare. Han, förmodar jag, reagerade på samma sätt som jag, nämligen att man sköt detta ifrån sig. Vi kunde inte ens i vår vildaste fantasi tänka oss att det kunde vara på det här sättet. Därför kan han förmodligen ha reagerat på samma sätt, att han sköt detta ifrån sig såsom att det var strängt taget omöjligt att det kunde existera. Jag kommer tyvärr inte ihåg hur resonemanget fördes vid det tillfället. Men jag vet i alla fall att jag pratade med Claes Zeime om detta så småningom.

Elisabeth Fleetwood: Jag har endast en fråga kvar nu, och den gäller avlyssningarna. Du har uttalat dig litet diffust om dem – indikationer osv. Men ni hade inga belägg för det. Samtidigt sade du för en stund sedan att om ni hade gått till någon och sagt att det här förekommer så hade ni inte blivit trodda. Du sade också att det var knappt att ni trodde det själva. I det uttalandet måste väl ligga ett konstaterande av att ni själva trodde att ni var avlyssnade? Det var inte bara några vaga misstankar, utan ni trodde att ni var avlyssnade.

K G Svensson: Jag vill inte uttrycka det så starkt som att vi trodde det. Det jag vill säga rent faktiskt är att det förekom indikationer under en längre tid. Det gör att jag nog inte kan säga mycket annat än att det fanns indikationer och att vi hade svårt att acceptera en tanke på att det verkligen kunde var sant. Det var det jag ville säga.

Elisabeth Fleetwood: Får jag bara upprepa här att jag skrev ned ordagrant vad du sade: "Det var knappt att vi trodde det själva." Såsom jag uppfattar ett sådant uttalande ligger det en ganska stark tro bakom.

K G Svensson: Jag kanske uttryckte mig litet illa. Men man kan inte heller gradera styrkan i vad vi trodde under olika perioder. Det går bara inte.

Olle Svensson: Nu har alla som begärt ordet frågat. Jag vill bara för klarhets skull, eftersom vi granskar regeringen, ställa en fråga beträffande avlyssningen. Fanns det några indikationer som kunde peka mot att regeringen hade beordrat avlyssningen?

K G Svensson: Nej.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 5

1989-02-16

kl. 11.15–13.28

Offentlig utfrågning av länspolismästare P-G Näss angående fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Vi återupptar förhandlingarna och fortsätter utfrågningen. Jag vill understryka vad jag har sagt tidigare, att vi redan nu har ett omfattande material till vårt förfogande som finns i det 600 sidor långa utkastet till betänkande. Det är inte vår avsikt att göra någon repris på sommarens föreställning, utan vår avsikt är att, sedan vi fått ta del av olika förundersökningar, lösa vissa problem. Riksdagen har öppnat en möjlighet att genom dessa öppna utfrågningar samla in sakupplysningar till stöd för våra senare överläggningar.

Jag har inledningsvis sagt att en av de punkter detta gäller är regeringens eventuella befattning med eller kännedom om den elektroniska avlyssning, s.k. buggning, som förekommit omedelbart efter mordet på Olof Palme och enligt uppgift fram till sommaren 1987. Det är framför allt om detta vi vill fråga P-G Näss, som jag nu hälsar hjärtligt välkommen till oss.

Jag vill fråga dig om vi omedelbart kan övergå till frågestunden eller om du har något att säga inledningsvis.

P-G Näss: Jag skulle nog vilja göra en kortare sammanfattning av bakgrunden och händelseutvecklingen rörande de saker jag förstår utskottet är intresserat av. Jag vill till en början anmärka det förhållandet att jag delgivits misstanke för brott i detta sammanhang. Chefsåklagare Danielsson har ålagt mig tystnadsplikt rörande vad som förekommit under förundersökningen. Jag har ändå tolkat konstitutionsutskottets roll så, att utskottet är berättigat att både ställa frågor och få besked av mig rörande den del som utskottet har att granska, nämligen regeringens eventuella inblandning. Men det gör å andra sidan, med hänsyn till att det pågår en utredning där jag är misstänkt, att jag kanske i övriga hänseenden kommer att avböja att svara på ett antal frågor.

Efter den principiella inledningen vill jag något rekapitulera en sak som det i och för sig har förekommit många uppgifter om. Det gäller de förhållanden som rådde omedelbart efter mordet och den närmaste tiden. Det var ju en utomordentligt turbulent tid. Det var stora påfrestningar på samhället på alla håll och kanter. I mångt och mycket kom detta att fokuseras på polisen. Bl.a. hade man att organisera en verksamhet som syftade till få tag på gärningsmannen. Framför allt var det dock omfattande säkerhetsproblem som låg i denna period. Man visste inte om det var en enskild händelse,

om det fanns någonting bakom, om det fanns spridningseffekter. Det skulle bli en begravning som man visste att ett stort antal framträdande statsmän skulle komma till och besöka Sverige. Detta gjorde att denna tid var oerhört pressad. Det fanns många aspekter på vad som skulle ske. Hans Holmér greppade tag i allt detta och försökte även få ihop det hela till en utredningsstyrka och hålla kontroll över säkerhetsaspekterna i detta sammanhang.

Hans Holmér greppade emellertid inte bara om detta, utan han, som jag uppfattade det i varje fall, passade också på tillfället att försöka utvidga sin egen maktsfär i en ganska ovanlig utsträckning. Det var helt klart från början att han hade regeringens stöd för alla åtgärder som kunde vara aktuella. Det framkom inte minst av att justitieministern måndagen den 3 mars kontaktade förre rikspolischefen Romander och framförde att det från Holmérs sida hade riktats klagomål mot säkerhetsavdelningen för att man inte hade ställt upp 100-procentigt på de önskemål Holmér haft. Det resulterade i att man hade sammanträde mellan Holmér, rikspolischefen och avdelningschefen Hjälmroth den 4 mars på eftermiddagen. Då förklarade man att avsikten ingalunda var att på något sätt hindra utredningen, utan man skulle tvärtom göra allt för att underlätta den. Men det var naturligtvis initialt litet svårigheter att få i gång, få ut och få fram alla handlingar som var efterfrågade och aktuella. Detta lät sig Holmér nöjas med, trodde man.

Onsdagen den 4 mars kallades rikspolischefen till ett sammanträde hos justitieministern. Då hade Holmér ånyo anfört klagomål. Det gjordes då klart av justitieministern att man övervägde att ställa säkerhetsavdelningen i dess helhet under Hans Holmérs ledning. Det gjordes också klart att det fanns en beslutsmässig regering som satt och väntade på utgången av samtalet mellan justitieministern och rikspolischefen. Jag vet inte vilka skäl Romander kunde åberopa som ledde till att det inte blev på det sättet att säkerhetsavdelningen ställdes under Hans Holmér. Förmodligen var det det orimliga i att en lokal myndighet, i detta fall Stockholms polisdistrikt, skulle ta befälet över en riksomfattande verksamhet. Det måste vara det skälet som ytterst blev avgörande. Det resulterade emellertid i att de redan tidigare klara direktiv som givits den 3 mars förstärktes ytterligare den 4 mars till alla våra befattningshavare: här var bara fråga om en sak, att ställa upp till 100 % på det som nu begärdes från Stockholms polisdistrikt rörande mordet. Detta var det givna här, utan hänsynstagande till övriga sekretessförhållanden och annat.

I praktiken ställdes delar av säkerhetsavdelningen – bl.a. terrorristroteln och de som direkt arbetade med den typen av ärenden – under spaningsledningen. Vi byråchefer fick också samma besked, och vi hade då att på alla sätt agera i sammanhanget.

Under den här perioden då bl.a. regeringen med hänvisning till risken för rikets säkerhet hade beslutat om telefonkontroll på Täbyanstalten, kom också jag fram till att det ju kunde finnas ett antal aspekter just på frågan om rikets säkerhet i samband med den här utredningen. Därför vände jag mig till Hans Holmér tisdagen den 4 mars vid 9-tiden på morgonen, strax efter ett ledningsmöte. Jag ville då tala med honom och höra efter om frågan om elektronisk avlyssning under tiden kunde komma att bli aktualiserad. Jag

påpekade också att läget var sådant att jag ansåg att regeringen borde vidtalas för att vi skulle få ett principiellt ställningstagande i denna fråga. Holmérs uppfattning var då att det inte skulle vara någon hänvändelse till regeringen. Han ansåg att man fick ta ställning till frågan om den skulle bli aktuell.

Jag lät emellertid inte nöja mig med detta, utan jag vände mig till Klas Bergenstrand, som då var regeringens representant i spaningsledningen, och tog upp den här problematiken med honom. Bergenstrand lovade att undersöka saken och därefter återkomma.

Jag fick sedan besked – jag har tidigare när jag tillfrågades under förundersökningen sagt att jag inte vet om detta besked kom ifrån Klas Bergenstrand eller ifrån Johan Munck. Jag har gjort mitt yttersta för att rekonstruera mina minnesbilder. Jag är i dag ganska övertygad om att det besked som jag fick kom från Klas Bergenstrand. Beskedet gick ut på att Johan Munck, som då var rättschef vid justitiedepartementet, hade tillfrågats angående det förhållandet att frågan om elektronisk avlyssning kunde komma att aktualiseras under utredningens gång, och hur såg man nu på detta? Enligt vad jag har fått besked om har den frågan ställts av Johan Munck till dåvarande justitieminister Wickbom som då skulle ha svarat: Ja, ja, det är bra, men jag har inte hört någonting.

Anledningen till att jag nu lägger redovisningen av detta i Bergenstrands mun är att det inte finns det viktiga momentet med att detta återger någonting som har hänt. Det är inte en beskrivning av Johan Munck om att justitieministern sagt så till honom, utan det är alltså ett återberättande som sker, vilket gör mig övertygad om att det är Klas Bergenstrand som lämnade mig beskedet.

Jag hade sedan telefonkontakt med Johan Munck. Jag har träffat honom relativt sällan, vi har kanske bara talats vid i telefon några gånger under de år han var verksam. Anledningen till att han sökte mig var frågan om det skulle upprättas någon promemoria rörande nödrätten i ett läge som detta, den konstitutionella nödrätten. Jag förklarade att det inte längre fanns något intresse, eftersom jag ansåg att det besked jag hade fått var vägledning nog. Det var det tysta medgivandet som redan förelåg.

Jag gick tillbaka till Holmér och redovisade detta. Jag undrade om det inte var bra att jag ändå vände mig till regeringen och fick det här beskedet. Men han var inte alls nöjd över detta, och han markerade ett visst missnöje med att jag hade gjort på det här sättet.

Jag vill nu hoppa fram litet grand i händelseförloppet. Under våren och sommaren var jag delvis aktiv i förundersökningen, men framför allt hade jag ett antal andra uppdrag som jag var tvungen att genomföra. Jag gick på semester den 16 juni och när jag kom tillbaka i början av augusti fick jag besked av mitt folk att det nu var PKK-spåret som gällde. Det var det som skulle drivas. Spaningarna skulle inriktas på PKK-spåret, och vi skulle engageras mycket i den här utredningen.

Någon gång i mitten av augusti – jag kan inte säga nu om det var närmare den 10 eller närmare den 15 – ville Holmér tala med mig. Jag gick ner till honom i Palmerummet, och vi begav oss in i det inre rummet. Jag tror inte att det fanns någon annan där, möjligen dåvarande polisöverintendenten

Wranghult, men det törs jag inte säga. Holmér förklarade att det var PKK som gällde, och att det dessutom skulle företas elektronisk avlyssning. Vidare sade han att min roll i det hela skulle vara två saker. Dels skulle jag till dem som ställde frågor rörande detta vidarebefordra beskedet att det var all right med den här avlyssningen, dels ville han att jag skulle försöka åtgärda ett problem på ett av de ställen som han ville ha avlyssnat. När jag hörde detta var naturligtvis min första tanke: Har sanktionen nu kommit från regeringen? Var sanktionen att det var okej att göra detta i mordutredningen, eller var det en sanktion av bedömningen att det förelåg en hotsituation, vilket ju var ostridigt? Jag frågade då Holmér om det var klart. Ja, svarade han, det är det. Det var det besked som jag fick.

När jag kom tillbaka undrade några befattningshavare om det skulle företas elektronisk avlyssning. Jag verifierade detta, eftersom jag genom beskedet av Holmér hade fått den uppfattningen att detta var så att säga begynnelsen av en verksamhet. Sedermera har jag genom tidningsuppgifter – jag vet inte vilket riktighet de äger och förundersökningen förfogar jag inte över – fått veta att detta tydligen hade börjat tidigare.

Nu frågar man sig naturligtvis hur det kommer sig att jag accepterar ett sådant här besked från Hans Holmér. Utskottet har ju haft möjlighet att se Hans Holmér agera i den här salen. Han kan emellanåt vara ganska både bestämd och ordknapp. Jag har inte haft några större problem med relationerna till Hans Holmér, men efter många års verksamhet i närheten av höga chefer har jag lärt mig att det i vissa lägen inte är lämpligt att ställa frågor eller komma med kompletteringar. Saken är då avgjord och tåget skall gå. Det är bara att köra. Sådan var situationen, och mot bakgrund av tidigare besked som jag fått kände jag ingen större tveksamhet att agera vidare efter de linjer som Hans Holmér uttryckt önskemål om.

Avlyssningen fortsatte under en ganska lång tid. Det finns ju inte någon anledning att gå in på själva hotbilden och sådant som kom fram, eftersom jag anser det vara förundersökningsbitar. Efter det att förundersökningen avslutades underrättade jag Hans Holmér om det här förhållandet. Han hade då lämnat spaningsledningen, men jag fann det naturligt att det var honom jag skulle informera, eftersom jag upplevde det som om han aldrig lämnat mordutredningen eller kontakterna med regeringen i samband med denna eller PKK-spåret över huvud taget.

Verifikationen på att jag hade gjort en riktig bedömning framkom här i somras när Holmér själv sade att han agerat bollplank när det gäller Kegö och Barrling. I oktober skickade Holmér besked till mig via Sune Sandström om vad som borde utredas, och det har också framkommit indikationer på att han varit aktiv senare.

När jag sedan drogs in i Ebbe Carlsson-affären i somras kunde jag aldrig begripa hur det kom sig att jag blev utpekad på ett sådant sätt som jag blev. Jag begrep inte uppgifterna om stoppet i utredningen och att jag skulle ha hindrat denna. Jag kunde för mitt liv inte förstå vad saken gällde. Detta ledde till att när uppgifterna om att det skulle ha förekommit en olovlig avlyssning började komma under sensommaren, så funderade jag över vad detta kunde vara för någonting.

Jag kallades sedan till ett förberedande samtal med chefsåklagare Daniels-

son, under vilket även överåklagare Hagberg var närvarande. De ville då ha min bakgrundsteckning av förhållandena. Jag sade till dem att innan de gick in och började rycka och riva i säkerhetsavdelningen och kanske förstöra en massa saker, borde de tala med Hans Holmér, eftersom de av honom kunde få de besked som gällde. De hade då redan börjat höra ett antal personer på säkerhetsavdelningen. Vidare sade jag att det fanns risk för att de skulle hamna helt snett, därför att det kunde inte vara riktigt att börja i den änden, eftersom de i det här läget måste gå på den som satt i toppen av utredningen.

Jag tog senare del av tidningsuppgifter som tydde på att Holmér skulle göra en uppvaktning hos riksåklagaren. Det antyddes att avsikten var att han då skulle framlägga synpunkter om att detta hade att göra med rikets säkerhet. Det var ju bra, tänkte jag, då kommer det här att klaras ut. Som bekant blev det emellertid inte så, utan när Holmér hördes framkom den något för mig chockartade uppgiften att det var han själv som beslutat om detta. Det rådde i och för sig fortfarande en hotsituation, men jag hade ändock inför ett antal befattningshavare vid säkerhetsavdelningen låtit framskymta att det här skedde med sanktion. Mot den bakgrunden kände jag mig inte särskilt väl till mods.

Å andra sidan började jag nu att begripa varför det var jag som helt plötsligt blev den utpekade i Ebbe Carlsson-affären. Påståendet om stoppet i utredningen och att jag hindrade denna har uppenbarligen sin grund i det förhållandet att jag under hösten 1987, när Kegö och Barrling kom till mig och begärde att vi skulle sätta i gång med elektronisk avlyssning av kurderna igen, sade att det inte fanns några förutsättningar, eftersom det inte existerade någon hotbild och ingenting i övrigt som stämde in, så därför blev det ingenting av med detta. Detta upprepades ett antal gånger, men jag sade bestämt nej.

Tydligen är det på det sättet att jag har stoppat utredningen genom att icke ställa upp med elektronisk avlyssning. Det var det som utgjorde hindret och som gjorde mig till en bromskloss som måste bort. Mot den bakgrunden är det naturligtvis klart att man ställer sig litet frågande. I det ena läget sägs att man gör för mycket, och i det andra att man tydligen gör för litet. Frågan är bara vad som är den riktiga avvägningen här. Jag har uppenbarligen inte träffat rätt i det sammanhanget.

I samband med att jag hördes som misstänkt av chefsåklagare Danielsson tog jag upp förhållandet att justitieministern ändå hade lämnat det här beskedet. Danielsson, som tidigare tjänstgjort i departementet, sade då: Ja, det kan mycket väl hända att Wickbom har sagt någonting så dumt, men det spelar ingen roll, därför att sådant kan inte regeringen förfoga över. Detta tyckte jag var egendomligt. Med hänsyn till föreliggande omständigheter – det gällde mordet på statsministern och att över huvud taget kanske komma fram till en lösning på någonting som alla eftertraktade – vore det väl egendomligt om regeringen inte skulle kunna få den saken prövad och få det accepterat att gå så långt i ett sådant läge. Men Danielsson sade att detta hade ingen som helst betydelse i sammanhanget.

P-G Näss: Av en händelse gick ju Danielsson ut i går och pekade på utredningen och förklarade att det skulle bli åtal. För övrigt gjorde min

hustru en reflexion när hon i en tidning såg att jag var den ende som pekade ut regeringen: "Begriper du inte att du har beställt ett åtal mot dig genom detta?" Jag sade att må så vara, men å andra sidan har ju ett åtal den fördelen att det då blir fråga om ett brottmål med vittnesförhör. Det blir fråga om vittnesförhör med de två som skall höras här efter mig. De skall då höras under ed, och det är naturligtvis viktigt att deras uppgifter inte avviker alltför mycket från vad de kommer att säga inför konstitutionsutskottet.

Jag kan väl också nämna avslutningsvis att när det seglade upp i tidningarna att vi skulle höras, blev jag kontaktad av Johan Munck. Han sade att han hade väldigt dåliga minnesbilder av det hela och ville att vi om möjligt skulle träffas och diskutera det hela. Jag sade att jag ansåg att det inte var lämpligt, utan jag hade ett minne av det. Han menade då på att det kanske skulle väcka någonting till liv hos honom när jag berättade vad jag har varit med om, men jag avböjde. Det var den 16 januari. Den 17 januari träffade jag Klas Bergenstrand på en poliskonferens, och han sade också att han hade ganska dåliga minnesbilder – vad var det egentligen som hände? Jag sade då samma sak till honom: Jag vill inte diskutera den här saken, jag tycker att vi skall ta det i konstitutionsutskottet. Och det har gjorts nu.

Olle Svensson: Där är vi nu, ja. Då börjar vi utfrågningen. Jag lämnar först ordet till Kurt Ove Johansson.

Kurt Ove Johansson: En timme och en kvart innan du kom till utskottet har vi pratat mycket om buggning och telefonavlyssning, okonventionell spaning och liknande. Jag skulle kunna tro att det finns många människor som sitter och lyssnar på det här programmet, som skulle vilja veta mera om vad det här egentligen är för någonting. Du är ju expert på området. Skulle du kunna beskriva hur buggning kan gå till?

P-G Näss: Ja, om det vore så att jag vore expert på området så skulle jag naturligtvis kunna göra det, men jag behärskar inte denna teknik. Jag sitter över huvud taget inte på den del av avdelningen som kan detta. Jag vet ungefär lika mycket som den som läser en sedvanlig spionroman. Det gäller att anbringa mikrofoner och få över ljud – det är egentligen allt jag kan om detta.

Kurt Ove Johansson: Så P-G Näss som har varit operativ chef på säkerhetspolisen, vet alltså inte vad buggning är?

P-G Näss: Jo, vad en buggning är vet jag, men att ge mig in på en längre teknisk beskrivning av hur man går till väga klarar jag inte.

Kurt Ove Johansson: Det tänkte jag väl inte heller, men du kanske kan berätta för oss vad du vet om vad buggning är och hur man använder sig av den?

P-G Näss: Vad det gäller är ju att man skall försöka få tillgång till informationer som man på annat sätt, med andra hjälpmedel, inte får fram.

Som det beskrivits för mig vid besök utomlands är det en metod som är i vissa delar positiv, i vissa delar negativ. Den kan vara positiv på det sättet, om man har en helt säker lokal som man disponerar dit man kan få in helst två

personer som skall ha ett samtal. Då blir det nämligen ingen tvekan om vem som är vem och vem som säger vad, utan då kan man så att säga få effekt. Redan det förhållandet att det blir fråga om ställen där flera finns gör att det hela kommer i ett betydligt sämre läge. Och oftast ger det alltså inte något som helst bra resultat – man får brottstycken av samtal, som kan tolkas än si, än så. Man har inte någon större effekt utav detta.

De länder som använder det – jag tror Sverige är det enda land som inte gör det – säger att det ändå är ett väldigt bra hjälpmedel – framför allt då i det första av de omnämnda lägena – genom att möjligheten då finns att man får del av förtroliga samtal på ett sätt som man aldrig klarar annars.

Vad som naturligtvis för vår spaningsverksamhet har varit en frustration genom åren, vilket gör att man har diskuterat de här frågorna, är det förhållandet att vi kan vara med till dess att de två personerna som det är fråga om försvinner in i ett rum, men då är vi borta. Och regelmässigt är det ju där man avhandlar de viktigaste bitarna.

De olika metoderna vill jag inte gå in på, men det finns en uppsjö. Jag tror att alla som har sett någon form av agentfilmer har sett vad som kan bjudas i sammanhanget. Det är väl bara det att tekniken kanske ligger så pass långt fram att den inte är allmänneligen tillgänglig.

Kurt Ove Johansson: Vi har alltså konstaterat – det gjorde du ju för resten när du var i utskottet i somras – att du var operativ chef på säkerhetsavdelningen. Det måste väl också betyda att den okonventionella spaning som har ägt rum i samband med Palmemordet har du så att säga varit chef för och känt till?

P-G Näss: Chef för den har jag inte varit. Det har varit Hans Holmér. Det trodde jag framgick av redogörelsen, men då repeterar jag det.

Känt till den trodde jag att jag hade gjort, men besked jag har fått tyder på att jag uppenbarligen inte haft alla besked rörande den här verksamheten. Det har tydligen funnits länkar direkt in i avdelningen där det här har skötts.

Kurt Ove Johansson: Ja. Men du har väl ändå känt till att det har förekommit okonventionell spaning och att det har förekommit buggning?

P-G Näss: O ja.

Kurt Ove Johansson: I vårt material framgår det ju att ett stort antal poliser – ibland har det nämnts bortemot ett hundratal – skulle ha känt till att sådan här okonventionell avlyssning pågick. Är det en uppgift som du kan bekräfta?

P-G Näss: Det är en förundersökningsuppgift. Jag vet inte om den har verifierats av åklagarna. Jag förfogar inte över förundersökningen, så jag vet inte antalet.

Kurt Ove Johansson: Vet du om Holger Romander, som var rikspolischef vid den här tidpunkten, kände till det här?

P-G Näss: Nu kommer vi in på det område som jag varnade för, när det gäller förundersökningen. Jag vill inte uttala mig om andra personer. Jag vill därför inte svara på frågan.

Kurt Ove Johansson: Det respekterar vi självfallet. Men kan du svara på frågan om du någon gång diskuterat med dina chefer om de juridiska aspekterna på buggningsoperationer som genomfördes?

P-G Näss: Nu kommer frågan in på ett annat sätt, men det är i princip samma fråga.

Jag vill alltså inte uttala mig om andra personer i det här sammanhanget.

Kurt Ove Johansson: Jag tänkte inte på någon person, utan jag ville bara höra om du var beredd att svara på frågan om du hade diskuterat de juridiska aspekterna på buggningen med någon kollega på säkerhetspolisen – namn eller så spelar ingen roll, det är inte det jag är ute efter utan bara om du har diskuterat frågan som sådan.

P-G Näss: På det sättet har den naturligtvis diskuterats, att i nödsituationer har det ansetts vara lovligt att tillgripa den metoden, liksom det är lovligt att gå väldigt långt även rörande andra områden i samhället. Man kan ju i samband med bränder vidta utomordentligt ingripande åtgärder – det är helt okej.

Vad som ändå är själva bakgrunden, som jag ville teckna i början på min sammanfattning, var det läge som rådde från det att Olof Palme mördades och tiden framåt. Det var ett oerhört pressat läge. Vi är nu tre år efter, och på något sätt börjar det sjunka ner först nu. Alla som rannsakar sitt minne har nog egentligen ganska goda bilder av att det var en fruktansvärd känsla man levde med under hela det första året.

Det fick delvis en utlösning genom att man gjorde ingripandet mot kurderna – förlåt, mot PKK. Det blev på något sätt mer konkret, och man började kunna diskutera i termer som: Var det riktigt eller ej?

Hela den perioden var ungefär som att leva under ett ihållande åskväder: det var kvalmigt och tryckande. Hela tiden var känslan: Är nu detta en separat handling, eller finns det styrningar bakom? Hur pass stor fara är det för rikets säkerhet? Detta låg i bilden.

Kurt Ove Johansson: Men, P-G Näss, man kan väl uttrycka sig på det sättet att det faktum att du var operativ chef på säkerhetsavdelningen ändå måste betyda att du var ansvarig för de operationer som utfördes?

P-G Näss: Ytterst är det ju Jan Danielsson som skall svara på den frågan, så den vill inte jag svara på.

Jag anser mig inte ha något juridiskt ansvar i det sammanhanget.

Kurt Ove Johansson: Har det förekommit buggning före mordet på Olof Palme – vet du någonting om det?

P-G Näss: Det har ju förekommit uppgifter om detta i massmedia. Jag vet inte i vilken utsträckning de kommer att ryckas in i Danielssons utredning; han säger ju både det ena och det andra i medierna för närvarande. Förmodligen kommer det i så fall i en förundersökning, och förmodligen kommer jag då att ställas inför samma frågor där, så det är väl lika bra att jag sparar svaren till dess.

Kurt Ove Johansson: Men om vi håller oss till de tidpunkter när vi vet att buggning har förekommit, så har det skett under både 1986 och 1987. Kan du som före detta operativ chef ange tidpunkterna för de här buggningarna?

P-G Näss: Som jag har sagt tidigare, har jag tydligen inte helt haft grepp om detta, som jag trodde att jag skulle ha haft grepp om. Därför kan jag inte tidsange någonting, mer än att jag kan säga att det fortsatte även efter det att Hans Holmér frånträtt som spaningsledare eller över huvud taget officiellt lämnat handläggningen av utredningen. Det gjorde han den 6 mars.

Där var grunden, som jag redogjorde för tidigare i KU, den situation som rådde på PKK-fronten. Enligt uppgifter som har kommit fram hade deras ledare Abdul Öcalam talat om att det skulle ske en offensiv i Europa, och den skulle vara avslutad till slutet på maj.

Det började i februari månad med ett antal överfall på olika kurdorganisationer. Jag vill minnas att det började nere i München och spred sig upp över Belgien och Holland, och jag vill minnas att det även skedde ett antal mord i Frankrike vid den tidpunkten.

Vi följde detta intensivt. Det var bl.a. det som gjorde att vi inte kom loss med själva mordutredningen på det sätt jag ville ha det. Det var det som gjorde att jag sedan delade på utredningen.

Något av en avslutning ägde rum i slutet av maj 1987, när några kurdiska organisationer hade en större festlighet i Medborgarhuset. Där hade vi en sammandragning av PKK-are som kommit från Eskilstuna och Uppsala och koncentrerats hit. Vi hade då laddat upp – med hänsyn till informationer vi hade fått, bl.a. genom det här medlet – ganska stora polisstyrkor för att vara beredda på alla eventualiteter. Det skickades också in en spanare från PKK-lägret, som tog sig en överblick och kom ut. Man hade sedan sammankomst under kvällen. Slutet på den blev att man tydligen bestämde sig för att inte vidta någon aktion. Det var så att säga sista biten i detta. Det var i slutet av maj.

Kurt Ove Johansson: Om jag preciserar mig litet och håller mig till mars 1986, kan du erinra dig att det då gjordes någon buggning?

P-G Näss: Den där uppgiften har förvånat mig en del. Jag vet inte var den kommer ifrån. Kommer den från Danielsson är den naturligtvis riktig. Kommer den från massmedia vet jag inte om den har någon bärighet.

Kurt Ove Johansson: Det kan ha ett visst intresse. I din redovisning inför utskottet berättar du att du hade pratat med Bergenstrand om att få reda på vilken inställning justitiedepartementet kunde ha till bruket av buggning i en nödsituation. Min fråga skulle närmast vara: När fick du svar av Bergenstrand, och när frågade du honom och sade att han borde ta reda på den uppgiften?

P-G Näss: Jag frågade honom den 4 mars, och jag tror att jag hade beskedet den 6 eller 7 mars.

Kurt Ove Johansson: När det gäller Bergenstrand förstår jag att du kanske, av det skälet att det föreligger misstankar om brott i ditt fall, inte är beredd att svara exakt på den frågan. Men hade du en bestämd känsla av att

Bergenstrand borde ha vetat vad alla polischefer visste, nämligen att buggning förekom?

P-G Näss: Tja ... Det där måste jag avböja att svara på, därför att det rör honom. Det vill jag inte uttala mig om.

Kurt Ove Johansson: Jag kan ju fråga honom själv.

Får jag då ta upp en mera principiell fråga, som i det här sammanhanget kan ha ett särskilt intresse. En tjänsteman i hög ställning, vilket du ju obestridligen var inom SÄK, skall han utan att pröva lagligheten i en åtgärd verkställa propåer som kommer från en överordnad? Hur ser du rent principiellt på detta?

P-G Näss: Det var inte precis fråga om en propå utan om en ganska klar order. Mot bakgrund av att, som jag här har skisserat, säkerhetsavdelningens självständighet hängde på en ganska skör tråd under denna tid – vi levde med "hängande utvisning" på oss – var det inte mycket att diskutera i det här läget. Det är möjligt att jag mer hade gått i svaromål och börjat argumentera, om jag inte hade haft denna bakgrund sedan mars 1986, där jag såg en rak linje i agerandet – det var okej, det var sanktionerat i botten. I det läget kan inte jag finna skäl att närmare diskutera de legala förutsättningarna – om ett beslut är taget, är det taget. Även jag måste lyda order emellanåt.

Kurt Ove Johansson: Såvitt jag förstått av din redovisning har du snarast haft intrycket att det fanns ett sådant ställningstagande. Men jag skulle vilja ha din principiella synpunkt som operativ chef på påstötningar som kommer från en högre chef. Det är väl ändå din skyldighet att pröva lagligheten i utförandet av en operation som skall genomföras?

P-G Näss: Jag kan säga att jag med min bakgrund som åklagare – det är en oerhört självständig verksamhet – fram till 1978 aldrig kommit i det läget att någon har beordrat mig att göra saker och ting, utan jag har fungerat själv, utom när det gäller administrativa förhållanden av underordnad betydelse. I mina mål har jag alltid varit självständig.

På säkerhetsavdelningen hanterade vi inte varandra på det sättet att vi gav order på byråchefs/avdelningschefsnivå, utan det var i regel ledningsbeslut som låg bakom. Vi diskuterade – för den händelse att vi inte kom fram till något vettigt fick en majoritet avgöra. Jag är inte precis van att hamna i ett direkt befälsförhållande, naturligtvis frånsett när jag gjorde värnplikten.

Kurt Ove Johansson: Åtminstone i det material som jag har tagit del av tar Holmér på sig ansvaret för att buggning har förekommit, men i din redovisning här inför utskottet menar du att den uppgiften inte skulle vara korrekt utan att ansvaret skulle ligga någon annanstans. Är det så du menar?

P-G Näss: Som jag nämnde blev jag ganska chockad över beskedet som du nämnde att han hade tagit på sig ansvaret, att det var hans förordnande. Att han skulle ha gjort det på helt egen hand hade inte föresvävat mig. Men han säger att det är så – jag vet inte.

Kurt Ove Johansson: Du bestrider alltså inte uppgiften från Holmér att det var han som hade ansvaret?

P-G Näss: Nej, vill han nu beskriva det på det sättet, står det honom fritt.

Kurt Ove Johansson: Men det är en allvarlig anklagelse, som jag uppfattade att du ville göra i din redovisning här inför utskottet, att det skulle finnas en sanktion från justitieministern till att en sådan verksamhet skulle genomföras. Såvitt jag förstår bygger du den uppfattningen på en uppgift som du har fått i andra hand.

P-G Näss: Ja, helt klart. Det är det enda stödet som jag har för det.

Det är två delar i detta: den ena är det besked jag fick i mars, den andra är det besked jag fick av Holmér, och han vet naturligtvis bäst hur hans egna besked skall tolkas. Jag har inte gjort samma tolkning. Uppenbarligen är vi inte överens om detta.

Kurt Ove Johansson: Jag har vissa uppgifter som skulle tyda på att Bergenstrand närmast hade dryftat den fråga som du bad honom att undersöka med statssekreteraren på justitiedepartementet. Mitt material på den punkten skulle alltså tyda på att frågan inte fördes vidare till Sten Wickbom, som var justitieminister vid den tidpunkten. Enligt de uppgifter som jag har att tillgå skulle Harald Fäldt mycket bestämt ha avvisat dessa möjligheter. Det är därför litet förvånande att höra dig säga att du skulle ha nåtts av ett annat besked.

P-G Näss: Jag kan bara säga att det är det besked som jag har fått.

Kurt Ove Johansson: Du har ju ställts inför den frågan många gånger. Varifrån kan du möjligen ha hört att det skulle finnas en sanktion från något statsråd på den här punkten? Du har tidigare varit litet osäker över om det har varit Munck eller om det har varit Bergenstrand, men så har du helt plötsligt kommit underfund med att det är fråga om Bergenstrand. När det gäller en så enormt viktig bit i arbetet förefaller det litet egendomligt – tycker du inte själv det – att du inte omedelbart visste vem som skulle ha kommit med ett sådant här besked.

P-G Näss: Jag hade precis samma frågeteknik när jag satt i domstol och hörde vittnen, och jag accepterar den. Det är ingen tvekan om den saken. Som andra vittnen får jag då säga att anledningen är att när frågan framställdes till mig om vem det var var jag osäker. Men jag har gått tillbaka och grävt i mitt minne, framför allt med hänsyn till hur orden föll och med hänsyn till att Johan Munck är en person som jag har haft utomordentligt litet att göra med. Det stämde inte överens med att jag skulle ha fått beskedet av honom. Det är det som fått mig att komma fram till mitt besked, och det har inte skett helt plötsligt, utan jag har underkastat mig en ganska avsevärd process för att komma fram till denna bedömning.

Kurt Ove Johansson: Det har tidigare sagts att de buggningsband som har funnits skulle ha blivit förstörda. Det har också skymtat uppgifter om att det är du som skulle ha varit ansvarig för ordergivningen på den punkten.

P-G Näss: Det är en intressant fråga, som jag gärna vill ta upp offentligt, även om den tillhör förundersökningen, där jag ännu inte är hörd. I det sammanhanget kan jag inte göra mig skyldig till brott mot sekretessen, eftersom Danielsson inte känner till min inställning.

Jag blev ganska häpen när jag hörde detta. Sista gången jag hörde talas om detta var någon gång i december eller i januari när jag frågade Kegö och Barrling, som har disponerat detta material, om det fanns i förvar. Jo, det var inget problem. Det fanns kvar. Jag frågade: De bitar som ni anser viktiga är väl nu arkiverade? – Jo, de var arkiverade.

Sedan möts jag av uppgiften att det är jag som har beordrat förstöringen av detta, och det sägs att banden är borta. Men man har egendomligt nog i stället behållit utskrifterna. Det leder i varje fall mig till den elaka tanken, som jag kanske må tillåtas att ha, att man – möjligen via kontakter inom eller utom riket – fått dessa band kontrollerade av en kompetent tolk, som då kunnat konstatera att vad den svenska översättningen ger vid handen icke stämmer med vad som egentligen har sagts, dvs. bevisvärdet har blivit avsevärt sämre. Då har man kanske frågat sig: Skall vi tillhandahålla dessa band för en kontroll som visar att PKK-spårets bärighet är ännu sämre än vad vi har sagt tidigare, eller är det bättre att förstöra dem men låta utskrifterna finnas kvar?

Jag kan inte underlåta att se att det kan finnas intressen för att förstöra banden. Sedan gäller det bara att hitta någon som är ansvarig för detta. Jag sitter ju försvarslös 8 mil norr om staden och då är det ju bra att kasta ansvaret på mig.

Men jag har inte givit order om förstöring av några band. De enda direktiv som funnits – på grund av att detta fall varit helt unikt och vi inte visste hur vi skulle hantera det – har varit att det hanterats som vid vanlig telefonkontroll, dvs. de bitar som har betydelse har sparats, medan de andra har spolas bort. Det har varit den genomgående tekniken.

Kurt Ove Johansson: Nu har vi också fått uppleva att de "förstörda" banden börjat dyka upp igen.

P-G Näss: Ja, jag ser fram emot att få ta del av deras innehåll när det dyker upp.

Kurt Ove Johansson: Jag ser att Anders Björck börjar vrida sig på stolen, men jag har bara en enda fråga kvar. P-G Näss! När du var här i somras inför konstitutionsutskottet, varför berättade du inte då om buggningen?

P-G Näss: Helt enkelt därför att jag ansåg att det fanns ett regeringsbeslut på detta. Det låg helt klart, och det fanns förmodligen skäl att ta fram det när utredningen kommit så långt. Jag kunde inte för mitt liv drömma om att det inte var sanktionerat, och därför fanns det ingen anledning för mig att berätta om det.

Kurt Ove Johansson: Det förvånar mig litet grand. Det var så många andra självklarheter som berättades i somras. Vad hade det gjort om P-G Näss hade begagnat tillfället och berättat om buggningen, som alla hade förstått var av central betydelse för utskottet?

P-G Näss: Ja, men en sak är om det är fråga om buggning som är sanktionerad av regeringen, i ett läge där det fanns fullgoda skäl för att göra så, under de turbulenta förhållandena från mars och framåt och under inledningen av PKK-utredningen. En helt annan sak är ju det andra som nu

förekommit på vårsidan under diverse egendomliga motiveringar. Jag kunde inte i min livligaste fantasi föreställa mig annat än att jag skulle ha gjort mig skyldig till sekretessbrott, om jag inför KU i somras hade sagt att regeringen redan tidigare hade beslutat om sådant här.

Kurt Ove Johansson: Detta får inte förleda dem som lyssnar på detta att tro att det finns ett sådant regeringsbeslut.

P-G Näss: Nej, men det var det som låg bakom min inställning i det sammanhanget.

Anders Björck: Till Kurt Ove Johansson vill jag säga att jag inte skall tala om för honom eller andra varför jag vrider mig på stolen medan han ställer frågor. Nu har Kurt Ove Johansson haft en halvtimme till sitt förfogande, och jag hoppas att vår opartiske ordförande ger alla partier möjlighet att få precis samma tid till förfogande, och det är också möjligt att jag behöver utnyttja den.

Olle Svensson: Vi har här ett gemensamt intresse av att komma fram till klarhet.

Anders Björck: Alldeles korrekt, och det gäller även oss som tillhör oppositionen. Jag har dessutom konstaterat att det inte finns någon möjlighet att klara den här utfrågningen till kl. 13.00. Jag har redan tidigare i utskottet föreslagit att vi skulle låta nästa förhör börja kl. 14.00, men som vanligt naturligtvis inte fått igenom mitt förslag i utskottet. Jag får det dock i verkligheten – det kan jag försäkra – "the same procedure as last year".

Jag vill ställa en fråga föranledd av att jag tycker att det är viktigt att reda ut hur den s.k. buggningen började. Det var alltså Hans Holmér som den 4 mars kom till dig med förslaget?

P-G Näss: Nej, uppenbarligen har jag uttryckt mig otydligt. Det var jag som tog upp den aspekten med honom som ledare av spaningsverksamheten att vi inte vet vad som kommer att kunna hända i framtiden. Vi vet inte vad det kan bli för organisation som vi springer in i, vad det kan bli för typer av misstankar, vad det över huvud taget rör sig om. Och därför anser jag i det läget att den frågan kan komma att aktualiseras: Skall vi ha ... blir det fråga om elektronisk avlyssning? Jag sade då också att med hänsyn till läget avser jag att underställa regeringen den frågan. Och Holmér var ingalunda emot tanken på att sådant skulle komma att företas. Men vad han var emot var att jag skulle föra frågan vidare till regeringen.

Anders Björck: Hade han någon motivering till det?

P-G Näss: Nej, jag uppfattade honom så, att blir det sådana lägen, skall det bara göras.

Anders Björck: Varför tog *du* upp frågan om avlyssning med *honom*? Berodde det på att det var en metod som du hade använt tidigare?

P-G Näss: Nej, men man räknade med att det var säkerhetsavdelningen som skulle få göra det, och därför ville jag ha klartecken rörande de olika synpunkterna.

Anders Björck: När den här frågan kom upp till diskussion med Holmér, hade du då redan diskuterat den med någon annan?

P-G Näss: Jag kan inte komma ihåg att den hade ventilerats i någon större utsträckning. De här diskussionerna hade säkerligen förekommit, men jag kan inte säga med vem och hur. Jag hade inte någon form av avdelningsuppdrag att fråga Holmér om detta. Det hade jag inte.

Anders Björck: När frågan togs upp den 4 var det väl självklart att personal från SÄK skulle användas?

P-G Näss: Ja, det var vad jag räknade med skulle bli aktuellt i framtiden.

Anders Björck: Diskuterades den 4 er emellan frågan om ledningsförhållandena? Den här personalen var ju icke underställd Holmér vid det tillfället.

P-G Näss: Nej. Holmér var på väg ut för att gå ner och tala med folk på krim. Jag högg honom i rocken, så att säga, och sade bara att jag tänkte göra så här. Han sade då att det inte fanns något skäl att göra det. Det var det hela.

Frågan befann sig då i ett sådant stadium att detta över huvud taget inte var aktuellt – det var principfrågan jag var ute efter.

Anders Björck: Den personal som sorterade under dig då, om jag har förstått saken rätt ...

P-G Näss: De fanns på säkerhetsavdelningen. De sorterade inte under mig.

Anders Björck: De sorterade *inte* under dig?

P-G Näss: Nej.

Anders Björck: Vilken avdelning sorterade de under?

P-G Näss: De sorterade under den byrå som har hand om bl.a. teknisk utrustning.

Anders Björck: Då är frågan naturligtvis: Hur löstes problemet att Holmér skulle kunna ge dessa personer order – oavsett vilken avdelning de sorterade under? Det måste ändå finnas någon form av beslutsvägar?

P-G Näss: Ja, då! Den 4 mars, när frågan framställdes, skulle säkerhetsavdelningen ha fattat beslutet om det vid den tidpunkten skulle ha blivit aktuellt med någon form av aktiviteter.

Som jag nämnde tidigare agerade Holmér ganska kraftfullt hos regeringen för att få sig hela säkerhetsavdelningen underställd. Resultatet av de diskussioner som vid det tillfället förevar blev, enligt vad som framkommit av förre rikspolischefen Romander, att vi skulle göra allt som Holmér över huvud taget önskade.

Vi levde alltså under alternativet att avdelningen i dess helhet skulle komma att underställas Holmér. Vi ville försöka behålla vår självständighet! Men det innebar att om han sade "Hoppa!", så hoppade vi.

Från den 5 mars rådde ingen tvekan om vem som var befälhavare!

Anders Björck: Protesterade du emot detta?

P-G Näss: Jag ansåg ju att denna ordning var barock! Det är oerhört att något sådant över huvud taget kunde förekomma 1986.

Jag fann det absurt att en person över huvud taget skall kunna väcka frågan och ta befälet över en hel säkerhetsavdelning.

Anders Björck: Men vad du säger här är ju i praktiken att Holmér – trots att det inte fanns något regeringsbeslut – tog befälet över säkerhetsavdelningen eller delar av den.

P-G Näss: Ja, givetvis! Det blir ju resultatet. Vår terroristrotel räknade vi ju inte längre med. I princip jobbade den i polisutredningen då.

Över huvud taget var det så under hela denna verksamhet att chefer på mellannivå, som jag då tillhörde ... Materialet redovisades till spaningsledningen. Jag har exempelvis kanske inte läst en enda av de utskrifter som var aktuella när det gällde telefonkontrollen på Baresic. Jag har över huvud taget inte sett några egentliga utskrifter av de här buggningsbanden. De levererades direkt till spaningsledningen. Det var den som var centralen.

Under våren/sommaren 1986 sköttes egentligen större delen av polisverksamheten i det här landet med utgångspunkt från Palmerummet.

Det var så viktigt att alla som över huvud taget kunde bidra med något skulle bidra i förhållande till spaningsrummet.

Detta ledde också till att rikspolischefen någon gång i början av mars skrev till samtliga polisdistrikt – som i praktiken är självständiga och oavhängiga utan någon centraldirigering – att de skulle göra sitt yttersta för att biträda spaningsledningen.

Det råder ingen tvekan om var grundinriktningen och själva centralen hela tiden låg.

Anders Björck: Du säger att den här situationen var barock. Får jag då fråga: Protesterade du eller andra chefer på SÄK mot sakernas tillstånd, eftersom regeringen uppenbarligen icke hade fattat något beslut?

P-G Näss: Det var inte mycket att protestera emot, för då hade det kommit ett beslut. Det var så vi upplevde situationen.

Vi såg ju också med egna ögon vad som hände med K G Svensson då det bara efter ett par veckor tas kontakter i syfte att han skall bytas ut.

I det här sammanhanget är det också fråga om en viss självbevarelsedrift.

Anders Björck: Din uppfattning var att några beslut inte fanns, men att Holmérs ställning hos regeringen var sådan att den sortens beslut skulle komma snabbt om en konflikt uppstod?

P-G Näss: Jaa. Situationen har beskrivits som sådan för mig av rikspolischefen – det kanske kan finnas anledning att kontrollera detta med Johan Munck och Klas Bergenstrand – att om man har en beslutsmässig regering sittande runt hörnet som bara avvaktar besked om utgången av diskussionen mellan justitieministern och rikspolischefen, då råder inte mycken tveksamhet i sammanhanget.

Anders Björck: Refererade Holmér vid några tillfällen till att han hade sådana kontakter i regeringen som kunde påverka det här?

P-G Näss: Ingen människa kunde väl undgå att upptäcka under 1986 och fram till dess att Holmér avgick, att det var han som med regeringen bakom sig var den som styrde och ställde!

Jag anser i och för sig inte att detta var märkligt eller konstigt. Tvärtom. När det gäller den typ av utredningar som handlar om mordet på statsministern måste regeringen fokusera all ledningsfunktion hos någon person. I och för sig kan jag alltså förstå det.

Det var bara det att jag upplevde att Holmér försökte att under hägn av denna ställning ta åt sig mycket mer makt bl.a. genom att ta hand om hela säkerhetsavdelningen.

Delar underställdes honom sedan, det må så vara – men det var inte läge att diskutera och protestera. Det var det inte.

Anders Björck: Ingen gjorde det heller.

P-G Näss: Nej! Det utgick ju klara direktiv från rikspolischefen via avdelningschefen till oss byråchefer och vidare ner i organisationen.

Säkerhetsavdelningen är ju i sig en sluten avdelning, men det vi fick uppleva var att vi fick åsidosätta ett antal sekretessföreskrifter och lämna ut papper i en utsträckning vi aldrig gjort tidigare.

Anders Björck: Vilka papper gällde det?

P-G Näss: Det var exempelvis telefonkontrolluppgifter. Vi visste att de skulle tas om hand av personer som tolkar, personer som vi aldrig skulle ha betrott med att tolka detta, bl.a. på grund av säkerhetsaspekter.

Anders Björck: Vad du nu säger är att ni lämnade ut handlingar och material – trots att ni vid en lugn och samvetsgrann prövning icke skulle ha gjort så – på grund av att ni uppfattade att Holmér hade en sådan ställning att han skulle ha fått ut dessa papper ändå.

Här förelåg i så fall risk för ovarsamhet med hemliga handlingar.

P-G Näss: Jag vet bara att vi, när vi fick höra namnen på de tolkar som skulle användas till att översätta mycket av materialet, reste oss på bakbenen och sade: "Nej, det går inte. Vi känner till dem. Vi har inte vågat använda dem på åratal."

Anders Björck: Det innebär alltså att detta kvalificerat hemliga material – vi talar nu om det som rör PKK – översattes och hanterades av personer som ni icke betrodde?

P-G Näss: Nej, det gjorde vi inte. Det är detta som gjorde att man fick fram översättningar av bl.a. de kurdiskspråkiga banden.

Vi har aldrig lyckats få tag i en trovärdig kurdisk tolk. Sedan får vi kritik för att vi inte har översatt dem. Hur vi än vände oss i den frågan blev det galet.

Anders Björck: Men då måste jag fortsätta mitt frågande. Det innebar alltså att en del av de så omtalade banden med inspelningar från PKK inte översattes via SÄK på normala vägar utan på annat sätt lämnades till översättning – via Holmér eller på annat sätt. Är det korrekt?

P-G Näss: Ja, det är riktigt.

Anders Björck: Varför slog ni inte näven i bordet då?

P-G Näss: Jaa ...

Anders Björck: Din gamle kollega Beria skulle ha gjort det.

P-G Näss: Jo, han hade en något annorlunda ställning än vad jag hade i det här sammanhanget. Han hade nog snarare den ställning som Holmér hade i det läget.

Anders Björck: Ja, det är en bra liknelse.

P-G Näss: Jag hade alltså inget bord att slå någon näve i.

Anders Björck: Reagerade någon på avdelningen ändå formellt?

P-G Näss: Reagerade, ja!

Anders Björck: Formellt?

P-G Näss: Formellt och formellt. Folk var ju rasande! Alla bearbetare upplevde ju att detta innebar att allt som vi hade levt efter i alla år sattes ur spel.

Anders Björck: Fanns det fler saker som sattes ur spel under den här tiden som kan vara av intresse för utskottet att känna till vid dess bedömning?

P-G Näss: Det var en något vidsträckt fråga.

Anders Björck: Ja, men chansen finns ju.

P-G Näss: Jag kan så att säga inte ... Jag är kritisk till hela det här skeendet, men i grund och botten ligger ändå trots allt en förståelse från min sida att man måste angripa det på ett eller annat sätt.

Jag är inte så förmäten att jag anser att jag kunde ha hittat något annat och bättre sätt. Det *vill* jag inte påstå. Ändock sattes själva grundprinciperna ur spel.

Det är möjligt att det var på det sättet i ett antal andra hänseenden. Det har förekommit många utredningar rörande beslut om husrannsakan och genomförande av sådana som varit föremål för prövning hos både JK och andra instanser. Exemplen är ju många.

Anders Björck: Så du menar att situationen på ett antal för rättssäkerheten viktiga punkter ledde till att man de facto inte följde gällande regler eller skall vi säga vedertagen praxis på området?

P-G Näss: Ja, man kanske tänjde något på reglerna. Så skulle jag vilja uttrycka det. Det förekom nog i ett antal sammanhang.

Det är också detta som har gjort att det har blivit så många följdutredningar i anledning av det här.

Anders Björck: Men var avdelningschefen för SÄK och rikspolischefen i rimlig utsträckning medvetna om detta?

P-G Näss: Jag tror egentligen att ingen kunde ha grepp om alla skeenden. Man skall inte glömma att vi hade att göra med stora mängder material som hanterades av kanske bortåt 200 polismän. De agerade i chefens anda på

olika håll och kanter. Chefens anda var att mordet skulle lösas. Vi skulle nå fram till lösningen till varje pris.

Detta gör att jag inte tror att det är möjligt för någon – förutom för Holmér själv – att veta vad som egentligen har förekommit.

Anders Björck: Fick du rapporter om sakernas tillstånd från t.ex. dem som utförde buggningen? Förekom någon rapportering till dig, eller gick befälslinjerna förbi dig på det här området? Kom de och berättade något?

P-G Näss: Vad vi på säkerhetsavdelningen fick reda på var den del av buggningen som gav besked om att det förelåg hot och möjlighet till attentat. Den delen fick vi, för den låg till grund för rapporteringen vidare om säkerhetsåtgärder och sådana saker.

Det förekom exempelvis under hösten en ganska klart uttalad avsikt att angripa någon här i landet. Bedömningen blev att angreppet avsåg justitieministern.

Uppgifter kom oss till handa från våra egna bearbetare, men som ett överskott i sammanhanget, så att säga. Allt gick ju till Holmér, sedan fick vi den här biten.

Mordutredningen fick vi inga besked om. Det skulle vi inte ha heller, för den var ju hans bord, så att säga.

Vi fick uppgifter som vi sedan kunde få förankrade i verkligheten på ett sådant sätt att det bedömdes att de hot som förelåg verkligen var seriösa.

Detta ledde bl.a. till att en person som under utomordentligt anmärkningsvärda förhållanden reste in i riket i slutet på november sedermera blev utskickad ur Sverige. Mycket tydde på att han skulle kunna vara attentatsman. Mycket talade för det. Detta resulterade också i att justitieministern under en längre tid hade livvakter.

Anders Björck: Har du kännedom om huruvida buggningen riktade sig enbart mot kurder eller om den också riktade sig mot andra – svenskar eller utlänningar? Det är ju en väldigt viktig del i detta.

P-G Näss: Det är där jag återigen halkar in på det här med förundersökningen, som ju Danielsson disponerar över. Jag har bara ställts inför frågor rörande PKK-are i sammanhanget. Jag vet inte vad han i övrigt kommer att utreda.

Anders Björck: Jag respekterar självfallet detta. Vi har också haft Danielsson här och ställt den här frågan. Då fick vi besked om att åtminstone en svensk var berörd. Kan du bekräfta det?

P-G Näss: Det kan jag inte bekräfta.

Anders Björck: Du fick alltså besked om att det bara gällde kurder.

P-G Näss: Det var PKK-spåret som det var fråga om.

Anders Björck: Du nämnde att Kegö och Barrling på hösten tog kontakt med dig och ville lyssna ytterligare. Vad gällde det konkret – ni kom ju inte överens?

P-G Näss: Det gällde återigen PKK-are. Vi talar nu om hösten 1987?

Anders Björck: Ja.

P-G Näss: Jo, det var återigen PKK-are.

Anders Björck: Du sade att du aldrig fick se de här banden.

P-G Näss: Nej, det stämmer.

Anders Björck: Har du någon uppfattning om varför de inte visades dig? Frågade du efter dem? Har du någon uppfattning om huruvida de gav något resultat?

P-G Näss: Jag måste säga att jag kanske har varit en egendomlig operativ chef. Jag har över huvud taget väldigt sällan sett band ens från telefonkontroll. Det är liksom inte mitt jobb att syssla med banden och sådana saker.

Jag får föredragningar om innehållet i banden. Sedan diskuterar och analyserar vi det. Jag kanske har beordrat att något telefonkontrollband skulle översättas ord för ord, men längre har det aldrig gått.

Visst har det spelats upp ett och annat telefonkontrollband som rört väldigt viktiga saker som jag kunnat få höra, men hela produktionen i övrigt sker nere i organisationen enligt de rutiner som gäller.

Anders Björck: Kände du till att det fanns något som kallades för källa Mats?

P-G Näss: Ja.

Anders Björck: Källa Mats var det samlade resultatet av de här banden?

P-G Näss: Ja, det är riktigt.

Anders Björck: Det låg inget annat i källa Mats, som ni från säkerhetsavdelningen kunde bidra med?

P-G Näss: Nej, det var väl den beteckning som Kegö och Barrling valde ... eller om det var Holmér som valde den beteckningen, det vet jag inte.

Anders Björck: Hade du några andra kontakter, utöver dem du har redovisat, med Hans Holmér om den s.k. buggningen under den period du var operativ chef och han spaningsledare?

P-G Näss: Nej ... vid de här lägena går man inte tillbaka. Det här var bestämt. Det kördes. Det gick på, alltså.

Min del i förundersökningen under hösten 1986 var ganska begränsad. Då hade vi fått den lösningen till stånd att de som behövdes för PKK-spåret jobbade direkt för Holmér. Det vi i ledningen var intresserade av var de hot som kom fram.

Vad som hände var att mina medarbetare sade till mig: "P-G, du måste vara med på sammanträdena med åklagarna, för de kommer ingenstans. Folk sitter där som om det vore två ryska delegationer som skall avhandla någonting. De kommer ingenstans, det ger ingenting."

Jag följde därför ett par sådana sammanträden och fann att det var en riktig iakttagelse.

Då vände jag mig till Holmér och sade: "Jag kanske kan bidra genom att

vara med en gång. Du kanske ger mig ordet, och jag kan får föreslå hur man skulle kunna göra vid ledandet av förundersökningen."

Detta var den 6 oktober 1986 – jag kommer aldrig att glömma den dagen. Detta resulterade i att jag for ihop med Claes Zeime på ett sådant sätt att jag begrep att jag inte borde vara med i ledningen av verksamheten i fortsättningen. Då fränträdde jag den uppgiften.

Jag var alltså inte med i skeendena omkring skjutningen i Gamla stan på lucianatten eller något annat. Jag var heller inte med i uppbyggnaden av det tillslag som gjordes. Jag trädde in efter detta, i slutet av januari, och försökte då att göra vad som göras kunde i PKK-spåret.

Anders Björck: Jag har slutligen en fråga som rör chefsåklagare K G Svensson som var här på förmiddagen. Jag vet inte om du har kunnat följa den utfrågningen.

När du var hos oss i somras kunde vi konstatera att det förekom anklagelser mot dig – vi fick dem via JK – om att du skulle vara KGB-agent, en s.k. mullvad som man lyckats placera inom säkerhetsavdelningen.

K G Svensson antydde i dag att han haft misstankar om att *han* varit avlyssnad. Hans misstankar var så starka att de inte kunde negligeras.

Hade du inte under den här perioden misstankar om att du var avlyssnad eller att du skulle utsättas för avlyssning?

P-G Näss: Jag har över huvud taget inte varit inne på den tanken. När den här utrustningen dök upp natten till den 2 juni var hela det skeendet främmande för mig. Något som jag däremot tyckte började bli obehagligt var att det framkom uppgifter om att utrustning kommit ut redan i april månad.

Då tänkte jag: Undras vad de skulle med ytterligare grejer till i juni ifall de redan i april hade utrustning? Vilka skulle de egentligen avlyssna? När jag hade fått besked om vilken uppfattning Ebbe Carlsson hade for väl en tanke genom mitt huvud.

Men något som berört mig verkligt illa är den relativt nya uppgiften – som kom fram i samband med att förundersökningen rörande smugglingsmålet släpptes – att man också hade fört in nummeranalysatorer i landet i april månad. Även om jag inte är väldigt framstående på teknikens område vet jag i varje fall att man inte använder sådana vid buggning. De använder man vid telefonkontroll för att ta reda på vilka nummer som rings upp.

Då kommer naturligtvis tanken: Är det på det sättet att man använder nummeranalysatorer bl.a. avseende min telefon? Jag kom fram till insikten att de på det sättet inte får några uppgifter, för jag säger ingenting per telefon. Då ligger tanken snubblande nära att jag kanske var ett av objekten för utrustningen.

Jag har levt så länge i den här speciella världen, tio år, att jag vet att man inte får bli paranoid. Därför slår jag bort den typen av tankar.

Olle Svensson: Det är viktigt att vi får klara besked och att du inte säger att tanken snubblar. Du har inget belägg för detta?

P-G Näss: Nej, jag har inget belägg, och jag vill inte få det heller. Jag har slagit bort den tanken.

Olle Svensson: När du talade om Holmér och hans roll i sammanhanget vill du alltså inte göra gällande att han var styrd av regeringen.

P-G Näss: Nej, han hade ett starkt stöd av regeringen, vilket jag anser är naturligt i ett sådant här läge. Jag kan inte klandra någon för att han stöttade dem som han har i täten för utredningen av mordet på statsministern. Det ligger helt i linje med vad man kan begära.

Men han hade ett mycket starkt stöd. Vad jag protesterar mot är att han i hägnet av det stödet gjorde vissa försök till landvinningar och lyckades med det.

Olle Svensson: Buggning handlar om en väldigt allvarlig kränkning av en individs rättigheter, och det vore en ganska fantastisk anklagelse att detta skulle sanktioneras av regeringen.

P-G Näss: Nej, nej! Så har inget av vad jag sagt kunnat tolkas – det är jag övertygad om!

Anders Björck: Olle Svensson säger – med all rätt, såvitt jag kan förstå – att du inte påstått att Holmér var styrd av regeringen. Men var det inte det motsatta du påstod, nämligen att Holmér styrde regeringen?

P-G Näss: I vissa lägen var det väl det intryck jag fick, ja.

Olle Svensson: Vi håller på att undersöka vissa saker, och ordföranden och vice ordföranden har precis samma intresse av att få fram saker och ting. Det är väldigt farligt att blanda ihop begreppen.

Du hävdar alltså inte att Holmér styrde regeringen på så sätt att den gav sanktion till buggning?

P-G Näss: Nej.

Olle Svensson: Jag är tacksam för svaret på frågan, för vi måste ha klarhet. Det är granskningen av regeringen det här handlar om.

Birgit Friggebo: Har du inte sagt att du har andrahandsuppgifter om att Wickbom skulle ha informerats om det här med elektronisk avlyssning och sagt: "Ja, ja, det må väl vara, men tala inte med mig om det"? Du skulle ha uppfattat detta på så sätt att regeringen inte skulle ha något emot verksamheten bara den inte hade vetskap om den. Är inte det hela essensen av vad du säger?

P-G Näss: Jo, men de senaste frågeställningarna har jag uppfattat på det sättet att frågan gällde huruvida Holmér hade styrt regeringen. Så kan jag inte uppfatta det.

Det var med anledning av de frågor jag ställde principiellt som beskeden kom. Jag tolkade dem som ett tyst medgivande till själva möjligheten att i framtiden använda buggning. Så långt är det riktigt. Jag protesterar mot att man i det jag säger lägger att Holmér styrde regeringen till att ge sanktion till buggning.

Frågan kom ju upp genom att jag underställde den. Holmér ville inte att frågan skulle föras vidare till regeringen.

Birgit Friggebo: Du sade tidigare att det förts diskussion om nödrätten. Det har ansetts lovligt att göra olagliga saker under hänvisning till nödrätten. Vad syftade du på då? Vad tänkte du på?

P-G Näss: Det var detta förhållande. När man på det sätt som var avsikten gick ut med en stor mängd bearbetare, en stor mängd tolkar – som vi hade våra dubier mot – så skulle det bara vara fråga om en kort tid innan den här informationen skulle nå fram till den organisation man undersökte, nämligen PKK.

I det läget kan man *väl* tänka sig att PKK-are skulle sätta i gång ytterligare aktiviteter – om PKK nu är ansvarigt för mordet, vilket var arbetshypotesen – i anledning av att man började komma nära dem. De skulle kunna vidta hämndåtgärder och attentat. Delvis var det också detta som kom fram under verksamheten. Det visade sig alltså att den bedömning som låg bakom också återfanns i verkligheten.

Birgit Friggebo: Men du säger att det har ansetts vara lovligt. Vem har ansett vad vara lovligt under hänvisning till nödrätten? När du diskuterar detta nu verkar det som om man tidigare har kunnat använda buggning gentemot PKK-are – även före mordet –, olaglig buggning. Är det så?

P-G Näss: Nej, så säger jag inte. När man i augusti 1986 gick in för att göra en massiv bearbetning av PKK under arbetshypotesen att den organisationen är ansvarig för mordet på Palme, då var alltså läget sådant att hämndaktioner kunde komma att företas. Mot den bakgrunden uppfattade jag det alltså som en nödsituation.

Birgit Friggebo: Vad tänkte du på när du tidigare under utfrågningen sade att det hade ansetts lovligt att vidta olika åtgärder med hänvisning till nödrätten?

P-G Näss: Det är ju det enda jag har diskuterat när det gäller nödrätt.

Birgit Friggebo: Du trodde alltså att Holmér hade sanktion uppifrån under hänvisning till nödrätten och att man fick gå in med buggning, och man förde också diskussioner i augusti.

P-G Näss: Det kunde vara dels en sanktion för mordutredningen, dels en sanktion för att man gjorde samma bedömning som Holmér – vilket för övrigt vi alla gjorde – nämligen att det var fråga om en nödsituation.

Birgit Friggebo: Ditt uttalande tidigare var mera ett allmänt uttalande om nödrätt som sådan och att det hade ansetts att man kunde använda olagliga åtgärder under hänvisning till den.

P-G Näss: I så fall har jag uttalat mig oklart. Vad jag hela tiden har försökt diskutera är frågan om nöd i förhållande till den buggningsaktion som sedan företogs. Det är det jag har talat om.

På fråga av Anders Björck om andra åtgärder har jag sagt att det på annat sätt har framkommit att man under det här utredningsförfarandet med så pass mycket folk inblandat kanske har tänjt på bestämmelserna rörande olika andra saker.

När det gäller nöd och dess användande har i varje fall min diskussion utgått från buggning av PKK-are.

Birgit Friggebo: De åtgärder som vidtogs då när det gäller buggning mot PKK och de resonemang och avvägningar som gjordes hade alltså inte stöd i en tidigare uppfattning av vad nödrätten ger möjlighet att göra, exempelvis "så brukade vi göra förr, så har vi använt det förr"?

P-G Näss: Nej, det var inte så vi resonerade.

Birgit Friggebo: Men hur resonerade du?

P-G Näss: Jag resonerade på det sätt som jag har redogjort för tidigare.

Birgit Friggebo: Du hade inga erfarenheter från tidigare om att man får använda nödrätten?

P-G Näss: Nej då!

Birgit Friggebo: Du tog upp frågan om eventuell användning av elektronisk avlyssning. Det var ditt initiativ. Hur kom du på det så där rakt upp och ner?

P-G Näss: Det är i och för sig inte egendomligt. I det här läget, som inte liknade någonting annat vi varit med om, var frågorna följande. Vad är det som försiggår i Sverige egentligen? Hurdan är situationen för närvarande? Vad kan komma att hända? I vilket läge befinner sig landet egentligen? Vilka krav kommer vi att ställas inför?

Att vi inom polisen hade krav på oss att gripa mördaren var uppenbart. Vi hade stora säkerhetspådrag att vänta. Vi visste inte vad som egentligen låg bakom mordet, även om man kunde göra bedömningen att det kunde vara en enskild aktion.

Det var naturligtvis i ljuset av detta som även den här frågan kom upp, då jag gick igenom vad vi över huvud taget kunde göra. Det var den saken jag ville ha belyst. Därför tog jag upp den med spaningsledaren som var ansvarig för hela verksamheten. Jag ville också föra den vidare för att få veta regeringens inställning med hänsyn till den situation som förelåg.

Birgit Friggebo: Det är en helt olaglig verksamhet i Sverige. Den får inte någonsin förekomma i Sverige. Hur kan det komma sig att det slår dig att man kan använda elektronisk avlyssning?

P-G Näss: Vid en analys av vad vi över huvud taget kunde göra i det här sammanhanget var det ingenting som slog mig plötsligt. Fenomenet som sådant är ju inte obekant.

Birgit Friggebo: Det betyder att det är en känd metod också i Sverige och inom säkerhetspolisen. Ni har alltså använt den metoden tidigare.

P-G Näss: Nej, så kan man inte tolka det. Metoden är känd därigenom att vi har kontakter med andra länder som förvånar sig över att vi alls kan nå framgång i några operationer när vi inte kan använda sådana metoder.

Birgit Friggebo: Du förnekar alltså bestämt att i varje fall du har kännedom om att buggning tidigare förekommit.

P-G Näss: Den typen av verksamhet, nej.

Birgit Friggebo: Enligt din uppfattning har detta aldrig förekommit tidigare?

P-G Näss: Det vet jag inte. Jag har bara varit där i tio år.

Birgit Friggebo: Men du känner inte till något sådant?

P-G Näss: Nej.

Birgit Friggebo: Du tog alltså kontakt med Bergenstrand. Var det brukligt att just du tog kontakt med regeringen via Bergenstrand? Du sade: Då vände jag mig till regeringen.

P-G Näss: Nej, jag vände mig till Bergenstrand som jag visste hade ingångar i regeringen. Annars är det inte jag som har kontakt med regeringen.

Birgit Friggebo: Du använde språkbruket: Då vände jag mig till ...

P-G Näss: Nej, jag vände mig till Bergenstrand och ville att han skulle underställa frågan.

Birgit Friggebo: Var det din uppgift?

P-G Näss: Nej, det var inte min uppgift. Det var en spontan reaktion.

Birgit Friggebo: Vems uppgift skulle det ha varit om man följt normala regler och ordervägar?

P-G Näss: Jaa, då skulle det naturligtvis ha gått upp till rikspolischefen.

Birgit Friggebo: Hur kommer det sig då att du fann anledning att vända dig till regeringens representant, trots att Holmér uppenbarligen, enligt ditt sätt att se saken, inte var intresserad av det här.

P-G Näss: Jag räknade med att jag förr eller senare kommer att ställas inför den här frågan. Jag kommer då att få den i mitt knä igen. Därför är det lika bra att få utrett från början hur det är med det här.

Birgit Friggebo: Du har tidigare beskrivit, när det gäller omorganisationen och chefskapet, att det blev rörigt och att det ledde till nackdelar. Uppenbarligen tycker du, även om du inte vill kritisera det alltför hårt, att det är ganska bra att följa de regler som finns. Varför vände du dig då så okonventionellt till regeringens sakkunskapare inne i Palmerummet?

P-G Näss: Det var ju den kanal som fanns. Det var på det sättet det hela var uppbyggt. Det skulle vara *en kanal* fram till regeringen, helt enkelt för att den skulle ha möjlighet att följa utredningen och ta ställning till uppkommande problem i den mån de kom på regeringens bord.

Birgit Friggebo: Du känner ju till att det förekom en buggning i mars månad.

P-G Näss: Det är det som sägs här men jag kan inte uttala mig om det.

Birgit Friggebo: Det pågick en buggning ungefär två veckor i mars. Den började några dagar efter det att du hade fått besked från Bergenstrand. Hur vill du kommentera det?

P-G Näss: Jag kan inte kommentera det på annat sätt än att det är en ny uppgift för mig.

Birgit Friggebo: Du känner inte alls till att den buggningen har förekommit?

P-G Näss: Nej. Jag vet inte vem den rör över huvud taget.

Birgit Friggebo: Men du var den person som aktualiserade frågan om elektronisk avlyssning trots att sådan är totalt olaglig. Holmér var vid den tidpunkten ganska ointresserad av den frågan, har du givit intryck av. Sedan kom plötsligt en buggning till stånd bara ett par tre dagar efter det att du hade fått sanktion från regeringen, som du säger.

P-G Näss: Ja. Jag uppfattade väl Holmérs reaktion när jag kom tillbaka med beskedet på det sättet att han ansåg att jag lade mig i någonting som jag inte skulle lägga mig i.

Birgit Friggebo: Skulle du vilja i allmänna ordalag beskriva för mig hur du ser på begreppet nödrätt?

P-G Näss: Jaa – det är klart att avvärjande av större katastrofer genom att kontrollera personer som avser att genomföra sabotage eller allmänfarlig ödeläggelse, möjligheten att förhindra mord och möjligheten att förhindra samhällsomstörtande verksamhet är väl i rätt stor utsträckning de lägen där nöd kan komma i fråga.

Nödvärn är ju ett något annorlunda begrepp. Där är man kanske i en angripen situation. Man har alltså rätt att avvärja ett angrepp genom att slå tillbaka i nödvärn. Nöden är alltså ett begrepp *väl* att skilja från nödvärn som sådant. Detta senare förutsätter en inträffad händelse för att man skall kunna använda sig av det. Nöd är en mer exklusiv situation.

Birgit Friggebo: Finns det någonting som heter nödrätt egentligen?

P-G Näss: Ja, det finns väl fortfarande inskrivet i lagstiftningen, exempelvis om dem som handlar i nöd, nöd bryter lag osv.

Birgit Friggebo: Var någonstans står det om nödrätt – inte nödvärn?

P-G Näss: Det står inte om nödrätt, det står om "i nöd". Det är väl – jag är tvungen att ha lagboken. Man skall alltid slå i den innan man säger någonting. Men finns det en lagbok här skall jag leta fram det.

Birgit Friggebo: Finns det alltså en bestämmelse som säger att man får bryta mot Sveriges lagar och dess grundlagar?

P-G Näss: Själva nöden och nödsituationen finns beskriven, ja.

Birgit Friggebo: Även att man får bryta mot bestämmelser i grundlagen?

P-G Näss: Jaa – i det sammanhanget tror jag inte att det finns någon begränsning.

Birgit Friggebo: Man har alltså rätt att bryta mot grundlagen? Det finns bestämmelser om det?

P-G Näss: I varje fall har jag uppfattat att det inte är hinder i det sammanhanget.

Birgit Friggebo: Det är den uppfattning som säkerhetspolisen eller du har om Sveriges grundlagar?

P-G Näss: Lägg inte ihop säkerhetspolisen och mig. Det är den uppfattning jag har.

Birgit Friggebo: I somras hade vi en liten diskussion om nödrätt. Kegö spände ögonen i framför allt Fiskesjö och frågade om inte *han* begrep vad det här med nödrätt var för någonting. Nödrätt är uppenbarligen någonting som man inom säkerhetspolisen anser sig kunna använda sig av som ett särskilt medel för att kunna agera.

P-G Näss: Nej. Vad man får komma ihåg i sammanhanget är att Kegö är polisman. Det är ofta polisen som kommer in i den här typen av ställningstaganden, exempelvis vid olika personers agerande. Det handlar alltså om det berättigade eller icke berättigade användandet av nödrätt. Det är väl därför problematiken är särskilt levande för polisen.

Birgit Friggebo: Det här med buggning. Hur lång tid tar det innan man kan börja bugga?

P-G Näss: Jaa – det är tekniker som skall svara på detta. Jag kan inte göra något uttalande om detta. Det måste bero på omständigheterna, vilken teknik det är fråga om och sådana saker.

Birgit Friggebo: Du beskrev tidigare att det gällde att få in två personer i ett rum och att de skulle tala. Dels skall man få personerna till rummet – det är väldigt svårt – sedan skall det buggas, sedan skall det tolkas, sedan skall det tillbaka till er som skall bedöma det hela.

Skulle du vilja beskriva hur man kan förbereda och planera buggning med hänvisning till nödrätt i situationer som kräver snabb handläggning och annat sådant? Kan man över huvud taget använda buggning och hänvisa till något slags nödrätt?

P-G Näss: Nu utgår du från ett exempel jag gav när det gällde det optimala användandet av buggning, nämligen det fall då man har tillgång till lokal där man i förväg kan arrangera detta. Dit in får man personerna och får det optimala resultatet. Det är en sida av saken.

Den andra situationen föreligger naturligtvis när man kan gå in på ställen där de personer som man misstänker redan finns. Det är en annan situation.

I det första fallet krävs ett avsevärt förberedelsearbete för att över huvud taget få tag i lokaler och vänja personerna att gå dit, alltså i den optimala situationen.

I det andra fallet, där man hamnar på ställen där ett antal olika personer kommer att uttala sig, är den metoden mindre bra. Men kan tänka sig en bostadslägenhet exempelvis.

Jag vet inte hur lång tid det tar. Det beror på vilken teknik det är fråga om och från det man kommer in eller ej. Men det är inte fråga om några månader inte. Det är det inte.

Birgit Friggebo: Det är inte fråga om minuter heller – eller timmar?

P-G Näss: Ja, det beror på vilken teknik man skall använda, förmodar jag. Jag vill inte dra någon gräns. Det rör sig alltså om ett visst antal timmars arbete, det gör det.

Birgit Friggebo: Men ni har utrustning tillgänglig för att klara olika typer av buggning?

P-G Näss: Men hänsyn till att säkerhetsavdelningen bl.a. har att avslöja den här typen av verksamhet har den en exempelsamling på material som kan användas operativt.

Birgit Friggebo: Du visste att den finns tillgänglig, och den använder man normalt när man buggar?

P-G Näss: Det är det som måste benas ut under utredningen.

Birgit Friggebo: Vilken utredning?

P-G Näss: Den förundersökning som Danielsson leder.

Birgit Friggebo: Polisundersökningen. Du vill alltså inte gå in närmare på detta?

P-G Näss: Nej.

Birgit Friggebo: Det har förelegat ett utredningsförslag på justitieministerns bord ett tag om att buggning skall bli tillåten i lag.

Du har ju träffat justitieministrar. Vilka har du träffat och berättat om säkerhetsavdelningen för? Har ni då tagit upp frågan om att lägga fram ett lagförslag om att tillåta buggning?

P-G Näss: Nej. Jag kan inte minnas att jag har varit med om några sådana diskussioner. Däremot har vi påpekat det för en säkerhetsavdelning nästan omöjliga förhållandet att inte få använda metoden.

Birgit Friggebo: Det berättades i somras att ni t.ex. hade en överläggning med Anna-Greta Leijon då hon var nybliven justitieminister. Togs inte frågan upp då?

P-G Näss: Nej. Då gällde det att på en dag ge en, som det blev, väldigt rapsodisk framställning av hela verksamheten. Den där typen av frågor måste man ta upp vid särskilda tillfällen. Den har inte tagits upp senare heller, såvitt jag vet.

Hon skulle återkomma i ett par frågor. Det rörde förebyggande skydd m.m. och personalkontroll. Jag vet att hon besökte avdelningen senare, men jag kan inte tro att man tagit upp denna fråga.

Birgit Friggebo: Du har deltagit i en föredragning för SÄPO-kommittén.

P-G Näss: Ja.

Birgit Friggebo: Ställdes där frågor om huruvida det förekommit buggning?

P-G Näss: Nej, det har jag inget minne av. Jag har varit med på några olika föredragningar. Vi har hela tiden framhållit behovet av att få detta hjälpmedel, det har vi. Däremot har det i övrigt inte ställts frågor.

Birgit Friggebo: Inga ledamöter har ställt frågor om praxis när det gäller buggning?

P-G Näss: Om du menar med utgångspunkt i nöd och nödrätt och sådana saker ...?

Birgit Friggebo: Över huvud taget. SÄPO-kommittén har till uppgift att studera vilka metoder bl.a. som säpo använder i sitt arbete.

P-G Näss: Jag utgår från att det har diskuterats, men jag kan bara inte erinra mig att jag har varit närvarande. Jag har inte varit närvarande alla gånger.

Birgit Friggebo: Du har varit närvarande några gånger. Som du har upplevt saken har det inte förekommit några frågor från ledamöterna om buggning?

P-G Näss: Frågandet i den kommittén sköttes i väldigt stor utsträckning av en person, och det var Carl Lidbom.

Birgit Friggebo: Har du informerat Carl Lidbom om buggning?

P-G Näss: Nej, nej. Om du menar att buggning har förekommit under PKK-tiden är svaret nej. Men det här fenomenet eller rättare sagt avsaknaden av rätten att använda det har naturligtvis diskuterats – även med andra kommittéledamöter.

Birgit Friggebo: Ni har framhållit vikten av att få använda buggning?

P-G Näss: Ja.

Bertil Fiskesjö: Tiden är långt framskriden. Jag skall inte disponera tre kvart som de tidigare frågarna har gjort, utan jag skall försöka koncentrera mig på frågor jag anser vara väsentliga.

Jag har fått den uppfattningen att det var i två olika etapper som du ansåg att tillstånd hade givits uppifrån för att möjliggöra buggning. Det första och mest sensationella är att du har fått den uppfattningen att Wickbom har sagt: Det är bra, bara jag inte har hört något. Det var alltså sanktionen för dina tidigare åtgärder. Sedan är det Holmér som har tagit på sitt ansvar att tillåta sådana här metoder. Var går gränsen mellan dessa båda tillstånd, enligt din mening?

P-G Näss: Jag vet inte om jag uppfattar det första som en sanktion för mina tidigare åtgärder. Det är ju inga tidigare åtgärder jag har gjort. Jag har uppfattat det hela som ett tyst medgivande att gå vidare på detta. Den andra biten ligger då dessa månader senare, i augusti. Det är så att säga andra delen, när Holmér återkommer till mig med denna specifika problematik och jag ställer frågan till honom: Är det klart nu då? och då säger han ja.

Bertil Fiskesjö: Jag skall inte ta upp någon längre diskussion om nödrätt och konstitutionell nödrätt och liknande ting. Det finns anledning att återkomma till det sedan. Men om du nu anser att man i vissa lägen får tillgripa vad som har kallats okonventionella metoder, dvs. ingenting annat än olagliga metoder, varför är det då så viktigt att ha sanktion antingen från regeringen eller en överordnad i de fallen, om detta framgår av situationens allvar?

P-G Näss: Det är ju ett stöd för att det är en bedömning som är i enlighet med den uppfattning vi själva har.

Bertil Fiskesjö: Men annars skulle du kunna ta på ditt ansvar att besluta att använda dig av olagliga metoder med utgångspunkt i vad som anses vara något slags konventionell nödrätt?

P-G Näss: Jag har inte varit i det läget, utan jag har fått besked om att detta skall ske. Om vi kommer in på den andra frågan kan jag inte finna annat än att det i det läge som då rådde var en riktig bedömning. Som det nu var var det tydligen Hans Holmér som gjorde den, men jag utgick från, att han hade sanktion för bedömningen eller för att över huvud taget använda metoden. Men när jag nu har klart för mig att det är Holmér som fattat detta beslut anser jag ändå inte att beslutet som sådant är felaktigt.

Bertil Fiskesjö: Du skulle ha kunnat fatta samma beslut på eget bevåg?

P-G Näss: Holmér hade i det läget ett betydligt bättre och större grepp om det hela. Jag vet inte ifall jag med min kunskap skulle ha vågat komma fram till det. Men jag ansåg inte att det var på något sätt förvånande att han gjorde det.

Bertil Fiskesjö: Hur upplever du ämbetsmannaansvaret? Menar du att man, bara därför att det ges en order, oavsett om den nu kan vara halvvägs sanktionerad av en justitieminister eller en polismästare, skall följa den ordern, oavsett om handlingen i sig är olaglig?

P-G Näss: Mot bakgrund av det förhållande som jag skisserat här anser jag det.

Bertil Fiskesjö: Du anser alltså inte att du har något självständigt ansvar eller någon självständig skyldighet att pröva om en åtgärd är laglig eller ej?

P-G Näss: Jo, men med hänsyn till det sätt varpå den var förankrad, enligt min uppfattning, ansåg jag att det inte var något jag kunde göra åt det.

Bertil Fiskesjö: Men det berodde alltså inte på ordergivningen, utan på din tolkning av nödrättsbegreppet?

P-G Näss: Nja, det berodde på min bedömning av att det var en riktig tolkning av nödvärn, av nöd.

Bertil Fiskesjö: Hur långt ner i beslutskedjan går en sådan här självständig prövningsrätt? Är det rimligt, som Barrling och Kegö hävdade, att de i vissa lägen hade rätt att utnyttja sig av den s.k. nödrätten?

P-G Näss: Nja, nu vet jag inte, jag har inte hört den diskussion som förevarit här från deras sida. Där är väl att märka att Kegö och Barrling i alla andra sammanhang har varit mycket angelägna om att skjuta ansvaret uppåt, exempelvis i smugglingsaffärerna och även när det gäller den obehöriga befattningen med hemlig uppgift. Jag tror väl knappast att de på egen hand skulle ha fattat några sådana beslut.

Bertil Fiskesjö: Jag har en annan fråga som jag vill ställa med tanke på vilka vi tänker utfråga i eftermiddag. Här har det sagts att Munck hade för avsikt att

skriva en promemoria om den konstitutionella nödrätten som något slags grund för regeringens ställningstagande i den fråga som var aktuell. Men sedan har du sagt här, att när du fick besked om att Wickbom skulle ha sagt att det är bra, men jag har inte hört något, så menar du att det inte behövdes någon promemoria längre. Detta skulle alltså vara anledningen till att promemorian om nödrätten aldrig blev skriven.

P-G Näss: Ja, jag vet att han hörde av sig till mig, och jag sade att jag inte kan se att det finns något intresse för det längre.

Bertil Fiskesjö: Men detta skulle vara skrivet för ditt bruk och inte för regeringens bedömning av hur regeringen skulle ställa sig i en sådan här fråga?

P-G Näss: Ja, det är naturligtvis en bra fråga. Det var jag som fick frågeställningen av honom. Därför utgick jag väl ifrån att han då menade att det skulle vara för spaningsledningen eller någonting sådant. Men det är riktigt: Frågan är ju vem som skulle ha den.

Bertil Fiskesjö: Men för din del menar du att i och med att du uppfattade det så, att Wickbom hade gett tillstånd till detta – låt vara indirekt – så behövdes det inget skriftligt material.

P-G Näss: Nej, det är riktigt uppfattat.

Bertil Fiskesjö: Hade det inte för din egen räkning varit väldigt bra om många av de skeenden som har kommit att spela en dominerande roll i den här processen hade varit skriftligt dokumenterade?

P-G Näss: Jo då, det är så riktigt så.

Bertil Fiskesjö: Är det vanligt att man rättar sig efter vad en departementssekreterare kommer springande och säger till en samtidigt som han låtsas att detta är regeringens bud? Är det vanligt inom denna del av förvaltningsverksamheten?

P-G Näss: Nej, det bygger naturligtvis på att man har förtroende för den som lämnar uppgiften. Jag kan ha blivit vilseledd, visst.

Bertil Fiskesjö: Betraktar du det som ett lagenligt förfarande att en underordnad tjänsteman överbringar ett budskap som möjligen kan komma från ett statsråd, i varje fall inte från regeringen som helhet, varefter man tar detta som utgångspunkt för ett mycket vittomfattande handlande?

P-G Näss: Ja, så gjorde jag.

Bertil Fiskesjö: Ja, då ber jag att få tacka.

Olle Svensson: Bo Hammar.

Bo Hammar: Herr ordförande! Vi har hållit på nu i snart två timmar. Jag skall inte klaga på mina kolleger i konstitutionsutskottet, men jag vet faktiskt inte om det är riktigt korrekt mot P-G Näss att hålla på så här lång tid i ett enda kör. Jag tycker att utskottet faktiskt borde överväga vad som är rimligt när det gäller utfrågningarna. Trots allt är det här ganska viktigt. Det är

viktigt hur man formulerar sig. Jag vet inte hur lång tid koncentrationsförmågan kan stå på topp. Jag skall emellertid inte förlänga utfrågningen särskilt mycket. Jag skall bara ställa ett par frågor till P-G Näss. Som jag uppfattade det sade du i inledningen att buggningen oftast inte ger något resultat. På vilka erfarenheter grundar du den slutsatsen?

P-G Näss: Det är väl på grundval av vad som egentligen kom fram i fråga om PKK-biten. När det gäller de hot som det gick att förankra i verkligheten kan man säga att det blev ett resultat. Men i övrigt, när man kommer till bevisvärdet och exempelvis 5–6 personer talar i munnen på varandra, är det ogörligt att avgöra det hela. Därigenom urholkas också själva bevisvärdet. Därför var jag inne på exemplet att det optimala är att ha ett rum där man är säker på att två personer talar, så att man kan urskilja någonting.

Bo Hammar: När du uttryckte dig på det sättet – att det oftast inte ger något resultat – fick jag nämligen intrycket att det här var någonting som faktiskt förekom ganska ofta i verksamheten. Men det har jag i så fall missuppfattat.

P-G Näss: Det är också på det sättet att man har gjort samma erfarenheter utomlands och informerat oss om det. Metoden är bra i vissa lägen, men man skall inte ha en övertro på att den i varje läge ger resultat. Det är väl det budskap som vi sammanfattningsvis har fått. Det är också det som ligger bakom att jag sade att det oftast inte ger något resultat.

Bo Hammar: Du sade att Bergenstrand uppgav för dig att Wickbom skulle ha låtit förstå att ni kunde bugga på bara han inte formellt visste någonting om det. Finns det någon mer än du som hörde detta av Bergenstrand? Det är den första frågan. Den andra frågan lyder: Meddelade du några andra av dina kolleger, chefer eller underordnade i vevan att du hade fått det här beskedet av Bergenstrand att det var fritt fram?

P-G Näss: Jag underrättade naturligtvis min avdelningschef om det. Någon mer närvarande än Bergenstrand och jag var det inte. Han plockade mig åt sidan och nämnde det här.

Bo Hammar: Den ende som du informerade sedan var din avdelningschef Sven-Åke Hjälmroth. Du refererade också till mötet den 4 mars 1986, då rikspolischefen kallades till justitieministern. Du refererade som om rikspolischefen Holger Romander närmast skulle ha utsatts för något slags ultimatum att det om inte det och det hände med SÄK skulle hela avdelningen komma att ställas under Holmérs ledning. Vad har du för grund för den uppgiften?

P-G Näss: Först – har jag sagt den 4 mars är det galet, därför att det är den 5 mars, på onsdagen. Den 4 mars hade man haft en sittning med Holmér, där man förklarade att man skulle göra allt vad man kunde för att biträda utredningen. Sedan återkom frågan. Grunden är helt enkelt den att jag blev uppringd av Sven-Åke Hjälmroth den kvällen, då han berättade det här för mig. Han var utomordentligt bestört över vad som hade hänt. Jag delade ju den bestörtningen och sade att det måste vara alldeles galet, så kan det väl inte gå till. Sedermera har jag också fått detta verifierat av rikspolischefen Romander själv, dvs. att så var situationen.

Bo Hammar: Men detta var ett möte enbart mellan Romander och justitieministern. Var Hjälmroth också med?

P-G Näss: Hjälmroth var inte med utan han hade fått besked av Romander under kvällen och ringde sedan mig och nämnde detta. Jag vet sedan inte i vilken utsträckning exempelvis några andra av dem som skall höras här i eftermiddag varit närvarande. Det har jag inte forskat i.

Bo Hammar: Men du gjorde bedömningen att det sedan rullade på och att Holmér efter ett tag faktiskt var chef för hela säkerhetsavdelningen?

P-G Näss: Nej, det var ju detta som vi försökte att undvika, därför att vi ju ville ha kontraspionage, antisubversion när det gällde den andra delen av verksamheten, den som inte direkt hade med mordet att göra och där man inte heller behövde ha skyddsvakter och andra saker. Det var det som vi ville behålla för oss själva plus naturligtvis våra sektioner ute i landet. Säkerhetsavdelningen har ju en landsomfattande verksamhet.

Bo Hammar: Man kan alltså säga att Sven-Åke Hjälmroth var chef för vissa delar av säkerhetsavdelningen och Holmér chef för andra delar av säkerhetsavdelningen, utan att något formellt beslut hade fattats om detta förhållande. Är det en rimlig sammanfattning?

P-G Näss: Den praktiska konsekvensen av detta var att terroristroteln och även de som i övrigt arbetade med mordutredningen hade rapportväg till spaningsrummet, inte till oss som var chefer.

Bo Hammar: Hade Hjälmroth inget som helst inflytande över detta?

P-G Näss: I det läget hade vi så att säga passat. Vi hade accepterat att så här måste det vara, därför att det andra hade varit att ta in hela avdelningen under utredningen.

Bo Hammar: Men du tyckte att det var en oroväckande utveckling?

P-G Näss: Visst var det en oroande utveckling. Även om jag har full sympati för att man i ett sådant här läge måste ta ett fast grepp om saken, uppfattade jag detta som ett sätt att försöka utvidga eller dra nytta av situationen, något som inte var riktigt.

Olle Svensson: Jag vill fråga dig om du tycker att vi kan fortsätta till halv två.

P-G Näss: Jo då.

Olle Svensson: Då återstår tre personer, och jag utgår ifrån att det blir korta frågor. Först Hans Leghammar.

Hans Leghammar: Turerna om buggningen börjar föra så långt att man börjar undra om det är fråga om avlyssning eller dans. Framför mig har jag anteckningar om när vårt kansli frågade ambassadör Harald Fälth. Jag har gjort vissa understrykningar. Vid ett samtal med Klas Bergenstrand har han fått reda på att du vid något möte med spaningsledningen ville ha regeringens medgivande att få bugga på det kurdiska bokkaféet. Vad säger du om den uppgiften?

P-G Näss: Nej, den känner jag inte igen.

Hans Leghammar: Dessa uppgifter är alltså lögn och förtal.

P-G Näss: Jag vet inte. Jag känner i varje fall inte igen dem.

Hans Leghammar: Du förnekar helt att du har begärt något sådant?

P-G Näss: Ja.

Hans Leghammar: Tack. Då är jag färdig.

Ylva Annerstedt: Jag skulle vilja återkomma till det tillfälle då du begärde besked av Bergenstrand. Regeringen hade ju ytterligare en kunskapare i spaningsutredningen, Malmström. Var Malmström närvarande när du talade med Bergenstrand eller när han kom tillbaka med besked?

P-G Näss: Det var Bergenstrand som egentligen var huvudman och som var närvarande vid det allra största antalet tillfällen. Kurt Malmström var ersättare för Bergenstrand. Det förekom väl att de var tillsammans, men det var väldigt sällan och vid det här tillfället var de inte tillsammans.

Ylva Annerstedt: Och sedan hade du kontakt med Johan Munck. Var det han som ringde till dig?

P-G Näss: Ja, det var han som ringde till mig.

Ylva Annerstedt: Talade du då om för honom att du hade fått besked om att justitieministern hade sagt att det var fritt fram?

P-G Näss: Nej. Han frågade mig om det här med promemorian om den konstitutionella nödrätten. Det var då jag sade: Nej, jag kan inte finna att det finns något skäl, det har förfallit alltså. Jag ville inte i telefon gå in på något som jag förstod var ganska känsligt.

Ylva Annerstedt: Ville du inte tala om för honom att du hade fått ett besked, eller ville han inte veta det?

P-G Näss: Nej, så uppfattade jag inte situationen, utan det var en förfrågan. Jag kunde inte drömma om att säga att det med hänsyn till vad jag hade fått reda på fanns inte skäl, utan jag sade att frågan hade förfallit, så jag hade inget önskemål om någonting sådant.

Ylva Annerstedt: Du sade att du inte ville ta upp så känsliga saker per telefon. Betyder det att du hade misstankar om att du var avlyssnad?

P-G Näss: Nej, men vid säkerhetsavdelningen predikar man alltid och i alla sammanhang att man skall vara försiktig i telefon, så det vore egendomligt om jag inte försökte leva som man lär.

Ylva Annerstedt: I början av vår utfrågning sade du att det den 3 mars gick ut direktiv till alla att ställa upp till hundra procent, oberoende av sekretessregler och annat. Du sade vid ett annat tillfälle att stämningen var sådan att man tänjde på reglerna. Skulle du vilja exemplifiera konkret vad det kunde betyda?

P-G Näss: Det blev stora spänningar på avdelningen när vi hade givit de här direktiven. Det resulterade i att Holmér bestämde att detta med PKK skulle hanteras av rikskriminalen, fastän vi kanske var de som kanske hade den största kunskapen. Nu hade vi mycket att göra med andra uppgifter, men det väckte ändå ont blod bland handläggarna att rikskrim skulle ta över detta. Det förutsatte att det lämnades ut information rörande förhållandena.

Det skedde sedan ett sammanträffande den 4 eller 5 mars, där man bl.a. nämnde förekomsten av bröllopssamtalet. Det stod sedan den 6 mars i Svenska Dagbladet att nu hade polisen knäckt den hemliga kod som PKK hade, och där stod det om bröllopet. Att uppgifterna hade läckt ut ledde till ett fruktansvärt raseri bland våra bearbetare. Det resulterade i att det var svårt att få dem att förstå att de ändå måste lämna ut uppgifter. Det var en bakgrund till vad som sedan hände.

Under lucianatten i december månad sköt en PKK-are omkring sig i Gamla stan. Det ledde till att den som var misshandlad blev anhållen, vill jag minnas. Det företogs också husrannsakan på ett antal ställen på grunder som JO har haft mycket långtgående erinringar mot. De olika aspekterna finns beskrivna i JO-utredningen. Jag kan inte redovisa alla turerna, men vad som skedde i samband med ingripandet då och sedan i samband med ingripandet den 19 januari har varit föremål före en noggrann penetrering av JO.

Det är väl sådana saker som jag syftar på när jag nämner detta. Det har inte lett till någon påföljd, men delvis tycker jag att man måste läsa JO:s utlåtande så att även han har tagit intryck av att de förhållanden som rådde vid tillfället var extraordinära.

Ylva Annerstedt: Så när extraordinära förhållanden inträder kan man tänja på reglerna, menar du?

P-G Näss: Nej, jag menar inte det. Jag säger att det har tänjts på reglerna – det är en väldig skillnad.

Ylva Annerstedt: För en tid sedan avslöjades det att polisen använde sig av utomstående bolag för att skaffa utrustning för att köpen inte skulle komma till allmänhetens kännedom, t.ex. av bilar för spaningsändamål. Känner du till om det finns några sådana bolag eller andra juridiska personer som användes på detta sätt?

P-G Näss: Nej, men jag hoppas verkligen att man har det arrangerat på sådant sätt att inte kriminellt belastade personer bara genom att begära uppgifter från bilregistret kan ta reda på vilka bilar som är spaningsfordon.

Ylva Annerstedt: Så du tycker att polisen kan ha sådana hemliga bolag?

P-G Näss: Hur skall man över huvud taget kunna bekämpa allvarlig brottslighet, av vilken karaktär den än må vara, om man skall göra det i uniform och med stoppspade? Det går inte. I andra länder har man inte offentliga bilregister, men här kan man ta reda på om man är övervakad genom att begära in uppgift, om en viss bil ägs av rikspolisstyrelsen eller av Stockholms polisdistrikt. Det får inte vara så enkelt att vara brottsling att polisen är helt slagen till slant. Någon rätt att agera måste polisen ha. Det skall inte vara så att de kriminellt belastade har alla fördelar.

Ylva Annerstedt: Finns det också sådana bolag t.ex. för inköp av buggningsutrustning?

P-G Näss: Det vet jag ingenting om. Uppenbarligen använde man sig delvis av ett sådant bolag, om jag har förstått historieskrivningen riktigt i smugglingsutredningen, eller också var det bara någon bolagsman som var inblandad.

Ylva Annerstedt: Känner du till många sådana bolag?

P-G Näss: Jag känner inga sådana bolag. Jag sade bara att jag hoppas det finns sådana för inköp av spaningsbilar.

Catarina Rönnung: Jag skall börja med att citera dig själv. Du sade att Holmér ställde och styrde ungefär som han ville och hade regeringen bakom ryggen. Därför tycker jag det är egendomligt att Holmér så bestämt avvisade att regeringen vidtalades om buggningen. Han valde att ta på sig ansvar för buggningen själv trots att han riskerade åtal.

Är inte det egendomligt, när han hade så god hand med regeringen? Vad berodde det på att han inte vände sig till regeringen med en förfrågan?

P-G Näss: Jag förstår det inte. Jag trodde hela tiden att han hade gjort på det sättet.

Catarina Rönnung: Räknade han inte i själva verket med att regeringen skulle svara nej, om han hade begärt det?

P-G Näss: Jag vet inte vilka avgöranden han träffade. Jag ansåg mot bakgrund av vad som kommit mig till handa att det skulle ha varit möjligt för honom att göra på det sättet, men han har uppenbarligen inte gjort det.

Olle Svensson: Då har vi gått igenom denna långa utfrågning. Det återstår för mig bara att tacka P-G Näss för att han ställt sig till förfogande och kompletterat vår information.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 6

1989-02-16

kl. 14.15–16.12

Offentlig utfrågning av justitierådet Johan Munck och biträdande rikspolischefen Klas Bergenstrand angående fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: I tur för vår utfrågning har nu kommit två tidigare medarbetare i justitiedepartementet, nuvarande biträdande rikspolischefen Klas Bergenstrand och justitierådet Johan Munck, tidigare rättschef i justitiedepartementet. Vi kommer att i huvudsak eller nästan helt och hållet uppehålla oss vid frågor om buggning och om regeringens beslut om telefonavlyssning av Miro Baresic.

Enligt den praxis utskottet har lämnar jag först ordet till dem som vi har inbjudit för att bereda dem möjlighet att ge en inledning.

Johan Munck: Vi har kommit överens om att vi skall försöka att i ett sammanhang lämna en redogörelse för vad vi tror att utskottet vill ha reda på, först beträffande elektronisk avlyssning och sedan om telefonavlyssningen beträffande Baresic. Vi börjar med vad vi har att säga i den del som gäller elektronisk avlyssning, och för att få någon kronologi talar vi växelvis.

Klas Bergenstrand: Min redovisning för vad som hänt i den s.k. buggningsdelen är kort.

Någon eller några dagar efter mordet på Olof Palme – enligt en uppgift den 4; det kan jag inte bekräfta, men någonstans från söndagen fram till den 4 mars – fick jag en fråga från P-G Näss om departementets uppfattning om okonventionella spaningsmetoder eller möjligen elektronisk avlyssning – jag är inte säker på detta i dag. Frågan var kort och enkel, och den ställdes utan närmare motiv eller upplysning om bakgrunden. Jag uppfattade det då som en rent rättslig fråga. Jag sade till Näss att jag skulle vidarebefordra frågan till min chef i departementet, som då var Johan Munck. Jag lämnade alltså inte Näss något svar vid den tidpunkten.

Jag har i dag, tre år senare, inget ytterligare minne av detta. Jag har inget minne av att jag någonsin har lämnat ett svar till Näss och därför inte heller något minne av vad svaret skulle ha innehållit.

Johan Munck: Jag får understryka att det som vi skall berätta om nu är någonting som har utspelat sig under ett par minuter dagarna närmast efter mordet på statsministern, då det var mycket som hände. Jag hoppas att utskottet har förståelse för att åtminstone inte jag kommer ihåg alla detaljer.

Det är riktigt som Klas Bergenstrand säger att jag ganska omedelbart efter

mordet fick en fråga av honom, som härrörde från Näss och som gällde hemlig avlyssning – buggning i en eller annan form; jag är inte riktigt säker på termerna. Jag har tidigare i mitt minne placerat det tillfälle när jag fick denna propå från Klas Bergenstrand till söndagen efter mordet, alltså söndagen den 2 mars. Näss nämnde att det var någon annan dag, och det vill jag inte utesluta. Jag har dock trott att det var på söndagen.

Jag uppfattade det också som en allmän fråga om huruvida – om jag får använda det ordet – buggning kunde få ske eller ej. Möjligen har jag den ytterligare minnesbilden att frågan skulle ha varit ställd mot bakgrund av något konkret projekt, men det vill jag låta vara osagt.

När jag fick denna fråga gjorde jag omedelbart den reflektionen att detta inte var någonting som regeringen hade att ta befattning med. Hemlig avlyssning i meningen avlyssning med tekniska hjälpmedel av ett samtal i vilket man inte själv deltar och som inte gäller telefonavlyssning är förbjuden i Sverige. Vad regeringen har för uppfattning om den saken har ingen betydelse, för det är lika fullt förbjudet.

Samtidigt tänkte jag också alldeles omedelbart på de regler som vi har i brottsbalken om nöd. Eftersom jag vet att jag kom att tänka på dem kanske jag skulle redan nu ge en liten antydan om hur mina tankar gick.

Det ställdes förut frågan, var i brottsbalken bestämmelserna om nöd finns. De står i 24 kap. 4 §. De har den innebörden att man för att avvärja fara för liv eller hälsa, rädda värdefull egendom eller av annan sådan orsak kan, om man handlar i nöd, vidta en åtgärd som eljest skulle ha varit otillåten, om det med hänsyn till farans beskaffenhet och den skada som åsamkas andra och omständigheterna i övrigt måste anses försvarligt.

Då kan man fråga sig: Har den här bestämmelsen om nöd någonting att göra med polisens spaningsmetoder? Det är en fråga som har diskuterats ganska mycket i olika propositioner och utredningar. Jag skall inte ta upp utskottets tid med att närmare redogöra för det, men jag kan läsa upp ett uttalande ur proposition 1983/84:111 med förslag till polislag (s. 46–47). Att jag läser upp det stycket beror på att jag är säker på att jag hade de uttalandena i huvudet när jag fick frågan från Näss. De står i det sammanhang där man i propositionen vill slå fast principerna för polisens användning av okonventionella spaningsmetoder.

Departementschefen redogör för vad 1981 års polisberedning har sagt. Sedan ställer han sig bakom det uttalandet. Det är alltså en första princip för okonventionella spaningsmetoder som slås fast:

"För det första bör enligt beredningens mening gälla att *polisen aldrig bör få begå en kriminaliserad handling för att kunna efterforska eller avslöja ett brott.* Denna princip – framhåller beredningen – är inte så självklar som man kanske skulle kunna tro. I vissa främmande länder finns regler av den innebörden att mindre allvarliga lagstridiga handlingar från polisens sida kan vara tillåtna, om de står i rimlig proportion till intresset av att komma åt ett mycket grovt brott. Någon sådan regel bör dock enligt beredningens mening inte gälla för den svenska polisen: här bör en gräns dras. – Beredningen framhåller dock att ett utrymme för vissa eljest otillåtna handlingar föreligger enligt den allmänna bestämmelsen om nödhandlingar i 24 kap. 4 § BrB." Sedan utvecklas detta vidare i propositionen men det skall jag inte ta upp tiden med att läsa upp.

Enligt min mening finns det alltså ett låt vara mycket smalt utrymme för att vidta eljest otillåtna spaningsåtgärder i ett läge som är sådant att det faller in under brottsbalkens regler om nöd.

Att jag nämner detta redan nu beror på att jag gjorde denna reflexion omedelbart när jag fick frågan.

Men nu gäller åtminstone i princip att frågan om polisens befogenheter i en nödsituation är en lagtillämpningsfråga, och därmed spelar det ingen roll vad regeringen säger. Jag funderade från den utgångspunkten på hur jag kunde vara till hjälp när nu denna propå hade kommit. Det slog mig att det kanske kunde vara av något värde, om jag i eget namn skrev en promemoria med en sammanställning av rättsläget och olika uttalanden i den juridiska doktrinen och i propositioner och övrigt riksdagstryck för att sedan eventuellt ytterligare någon hade granskat den överlämna promemorian till den som frågade. Det var den reflexion jag gjorde.

I det läget – som jag minns det var det 36 timmar efter mordet – uteslöt jag inte att det kunde finnas eller uppstå ett utrymme för att vidta handlingar i nöd. Jag har den uppfattningen – men det skall jag inte ta upp tiden med att utveckla nu – att det i så fall måste föreligga en fullkomligt extraordinär och akut situation. Det räcker inte med att rikets statsminister är mördad, utan man måste också på goda grunder kunna befara fortsatta attentat, och även om det skulle vara på det sättet har man inte rätt att vidta sådana åtgärder mot vem som helst, utan man måste ha en rätt stark misstanke. Allt detta var sådana saker som jag hade tänkt utveckla i promemorian.

Vad jag sammanfattningsvis kom fram till var att detta inte var någonting för regeringen, men om det kunde vara till hjälp var jag beredd att skriva en promemoria om innehållet i gällande rätt.

Ganska kort efteråt fick jag på ett eller annat sätt besked om att man inte efterfrågade någon promemoria. Riktigt varför minns jag inte, men det föresvävar mig att jag antingen när jag fick det beskedet eller i något senare sammanhang hörde sägas att frågan hade ventilerats med Hans Holmér, som hade sagt att det var han som tog ansvar för sådana saker, och det behövdes inga papper om det.

När jag fick beskedet att jag inte skulle skriva någon promemoria slog jag det ur hågen och funderade därefter inte så mycket på saken.

Jag kan tillägga att Klas Bergenstrand var, som det brukar heta, regeringens observatör i Palmerummet. I den mån jag över huvud taget funderade på saken utgick jag från att om polisen verkligen vidtog en sådan extraordinär åtgärd som buggning, skulle man få reda på det genom Klas Bergenstrand.

Klas Bergenstrand: Som jag inledningsvis sade är det här en unik händelse som ligger tre år tillbaka i tiden. Jag kom under mitt fortsatta observatörskap aldrig mer i kontakt med den här frågan. Jag deltog tillsammans med min medarbetare Kurt Malmström, såsom jag tidigare redovisat för utskottet, i 66 % av sammanträdena. Det var företrädesvis i början och på slutet som vi var närvarande. Jag uppfattade aldrig vid dessa möten att frågan om buggning eller olovlig avlyssning diskuterades. Det redovisades inte heller, enligt vad jag kunde uppfatta, någonting som inhämtats den vägen. Jag har

också uppfattat det så att all den information som lämnades vid spaningsledningens möten protokollfördes och spelades in på band, och det har sedan granskats av jurist- och parlamentarikerkommissionerna.

Frågeställningen och ämnet blev därför en nyhet för mig nu sent på hösten förra året, då jag erfor genom massmedia att det hade inletts en förundersökning i ämnet. Då påminde jag mig efter samtal med Johan Munck att jag hade fått den här frågan av P-G Näss någon eller några dagar efter mordet. Det är fortfarande allt som jag i sak vet i detta ämne.

Johan Munck: Jag tror inte att vi har mer att säga i den inledande redogörelsen i den här delen. När det gäller den rättsliga frågan finns mycket att tillägga, men det skall jag inte ta upp tiden med nu.

Vi övergår till den andra delen, som gäller regeringens beslut om telefonavlyssning av Miro Baresic.

Klas Bergenstrand: Någon gång på eftermiddagen söndagen efter mordet fick jag en förfrågan från antingen Hans Holmér eller möjligen Hans Wranghult beträffande förutsättningarna för avlyssning av Baresic. Jag vill påminna mig att jag också fick upplysningen att polisen hade vänt sig till åklagaren K G Svensson och hört sig för om förutsättningarna. Man hade fått ett besked om att det inte bedömdes föreligga förutsättningar enligt rättegångsbalken för avlyssning.

Jag tror att jag då lämnade frågan från polisen, om det fanns andra förutsättningar, till Johan Munck. Det kan också vara så att vi pekade på bestämmelserna i 31 § kriminalvårdslagen. Senare samma dag fick departementet en muntlig men formell framställning från polisen om regeringens beslut med stöd av den bestämmelsen.

Johan Munck: Om jag har förstått rätt har utskottet tillgång till några handlingar ur akten i ärendet. Det framgår av de handlingarna att de som var närvarande vid föredragningen för justitieministern, som skedde i justitieministerns bostad, var polisöverintendenten i Stockholm Hans Wranghult från spaningsledningen, och från departementet var det, förutom justitieministern, Klas Bergenstrand och jag själv, statssekreterare Harald Fälth.

Den föredragning som då skedde mynnade ut i att på grund av vissa förhållanden som nämndes av Hans Wranghult och på grund av en del annan information som var känd för justitieministern förklarade justitieministern att det enligt hans uppfattning fanns tillräckliga skäl att tillämpa 31 § i kriminalvårdslagen, som säger att regeringen kan besluta om avvikelser från kriminalvårdslagens vanliga regler om bl.a. avlyssning av telefonsamtal, om det är påkallat av hänsyn till rikets säkerhet. Justitieministern talade i telefon med en del regeringskolleger, som hade samma uppfattning som han själv.

Sedan fattades det formella regeringsbeslutet dagen efter, på måndagen, om att – som det är formulerat – under den tid då Miro Baresic var intagen på kriminalvårdsanstalt för verkställighet av livstidsdomen och tills annat föreskrevs fick företrädare för rikspolisstyrelsen avlyssna hans telefonsamtal från anstalten utan hans vetskap.

Klas Bergenstrand: Det framgår av den promemoria som lämnats till utskottet att departementet fick information vid en senare tidpunkt om att

beslutet de facto hade använts på ett sätt som uppenbarligen inte stämde med dess utformning.

Jag fick en information från Hans Holmér och möjligen Hans Wranghult, som pekade på att viss upptagning som skulle kunna betecknas som överskottsinformation innehöll en del anmärkningsvärda uppgifter, och polisen ville att dessa vidarebefordrades till departementet. Jag föreslog då Holmér och Wranghult att de i så fall skulle ta kontakt med justitieministern och direkt för honom redovisa innehållet i samtalen.

Så skedde också uppenbarligen. Jag var själv inte närvarande vid föredragningen, men jag fick någon dag senare besked, möjligen från Sten Wickbom eller Harald Fälth eller Johan Munck, att polisen hade utnyttjat beslutet på ett sätt som inte var förenligt med bestämmelserna och att jag borde underrätta polisen om detta. Det gjorde jag också, och jag förstod att man insåg att man hade förfarit på ett inte tillåtet sätt.

Därefter har jag inte någon mer vetskap om vad som har hänt i den frågan utöver vad som uppenbarligen har upplysts senare, att man i stället hade fattat beslut med stöd av bestämmelserna i rättegångsbalken om telefonavlyssning av Baresic.

Olle Svensson: Vi har nu utnyttjat tillfället att få en introduktion i ämnet, och vi övergår till att ställa frågor.

Kurt Ove Johansson: Jag skulle först vilja ställa några frågor till Klas Bergenstrand.

Du kom att ingå som observatör i spaningsledningen ganska omedelbart efter mordet på Olof Palme. Vid de utfrågningar som vi har haft i dag har vi kunnat konstatera att det tycks vara samstämmiga uppgifter om att P-G Näss omkring den 4 mars 1986 ville veta hur departementet såg på möjligheterna till buggning.

Uppfattade jag din redovisning rätt om jag fick intrycket att du aldrig gav Näss något besked om hur departementet ställde sig?

Klas Bergenstrand: Näss påstår att jag har lämnat honom ett besked på den punkten av det innehållet att justitieministern skulle ha påstått att det var i sin ordning.

Jag kan varken bekräfta eller förneka Näss påstående. Jag har helt enkelt inget minne av vad som inträffade. Sedan kan man naturligtvis spekulera i varför det blev så, men jag har inget annat svar på den punkten.

Kurt Ove Johansson: Du får alltså en förfrågan från Näss, och du bedömer den så seriös att du tar upp den med departementstjänstemän. Nog förefaller det konstigt att du inte skulle ha lämnat ett svar? Men du menar alltså att du mycket väl kan ha gjort det?

Klas Bergenstrand: Efter Johan Muncks redovisning i dag vet vi att det förekom någon form av beredning av frågan i departementet, och enligt vad Näss påstår har det förekommit kontakter mellan honom och departementet här.

Man kan fundera över varför jag inte kommer ihåg en så unik händelse även långt efteråt – det gäller ju en stor fråga. Jag kan konstatera att inte ens Näss med säkerhet i varje fall inte hittills har vetat exakt vad som har sagts.

Det är uppenbarligen först nu som han har kommit fram till att jag har lämnat en del av svaret och att Munck har lämnat en annan del av svaret.

Det här var en fråga som ställdes under en ganska speciell tid i vårt land. Jag tror att jag aldrig förut själv hade arbetat med så många okända frågor på en gång. Under den här tiden arbetade jag framför allt med frågor som gällde arrangemangen kring begravningen av Olof Palme. Kontakterna och informationsutbytet mellan polisen och departementet var oerhört intensiva vid den här tidpunkten.

Det kan också vara så att Näss har fått ett svar av mig och Johan Munck i kombination av innebörd att detta var en fråga för polisen att ta ställning till på egen hand och göra de bedömningar som behövdes men att man för detta skulle få en promemoria från departementet. Det kan vara så att jag uppfattade detta mera som ett formellt besked om hur frågan skulle hanteras.

Skulle jag ha lämnat ett besked med det innehåll som Näss i dag säger, borde jag ha kommit ihåg det, för beskedet som sådant får väl anses uppseendeväckande. Jag kan inte påminna mig att jag under mer än ett decennium då jag arbetat i departementet har lämnat ett besked från departementet på detta slängiga och nonchalanta sätt.

Men detta ligger tre år tillbaka i tiden. Ingen har tagit upp frågan med mig därefter. Jag har ändå träffat Hans Holmér nästan två gånger per dygn under ett helt år och träffat P-G Näss kanske någon gång i veckan, eller under den senare delen någon gång i månaden, och ingen har påmint mig om detta eller gjort gällande att man saknat ett svar. Frågeställningen kanske drunknade i den turbulens som vi alla befann oss i.

Det kan också vara så att jag i dag förväxlar frågor och svar. Jag kom inte att tänka på det här förrän jag såg i tidningarna i höstas att polisen misstänktes för illegal avlyssning. Jag tog då omedelbart upp detta med Johan Munck och påminde mig att jag hade fått den här frågan.

Kurt Ove Johansson: Skälet till att jag tog upp den frågan var att P-G Näss i förmiddags slog fast att han skulle ha fått ett svar den 6 mars.

Du säger att du uppfattade att det var en generell förfrågan. Men vi kan gå till våra handlingar och se att Harald Fälth, som var statssekreterare i justitiedepartementet vid den här tidpunkten, säger att Bergenstrand uppgav för Harald Fälth vid detta tillfälle att Per-Göran Näss ville att polisen skulle få regeringens medgivande att bugga det kurdiska bokkafét. Kan det vara ett minnesfel av Fälth? Det har väl inte kommit mer än en förfrågan till dig från P-G Näss?

Klas Bergenstrand: Nej. Jag har bara fått en fråga, och jag är ense med Näss om att det var vid den här tidpunkten.

Jag har också uppmärksammats på Harald Fälths uppgifter, och jag kan inte påminna mig att jag har diskuterat bokkafét med honom. Jag vill påstå att i det skede där man befann sig några dagar efter mordet fanns det inga för departementet kända konkreta misstankar i någon riktning, utöver att Baresic och de kroatiska organisationerna ansågs vara intressanta för polisen. Men kurdspåret eller PKK-delen växte fram såvitt jag vet i ett betydligt senare skede och preciserades väl i samband med en föredragning

för regeringen någon gång i augusti 1986 vid en tidpunkt då jag hade semester och inte var med. Så det är väl inte omöjligt att Harald Fälth minns fel. I varje fall kan jag inte bekräfta hans uppgifter.

Jag har också tänkt att det kan vara så att jag på väg till Johan Munck med frågan från Näss hade passerat Fälth och att jag då hade nämnt att vi hade fått den här frågan. Men att det var tal om bokkafét kan jag icke bekräfta.

Kurt Ove Johansson: Det finns någon uppgift i vårt material om att du tillsammans med Johan Munck har diskuterat nödrätten. – Du skakar på huvudet; det skulle alltså inte heller vara korrekt? Vad jag avser är den fråga som du fick från P-G Näss och som du bar till departementet till någon. Jag har uppfattat vårt material så att denne "någon" enligt din mening skulle vara Johan Munck. Är det korrekt?

Klas Bergenstrand: Ja, det är korrekt. Dels var Johan Munck rättschef och min chef på departementet, dels var han ansvarig för den lagstiftning som ligger till grund för resonemanget. Jag kan inte påminna mig att jag tagit del av diskussionen om nödrätt. Jag är inte sakkunnig på området. Det enda tillfälle då jag kommit i kontakt med resonemanget var i anslutning till att vi såg på direktiven till jurist- och parlamentarikerkommissionerna. Munck uppmärksammade mig då på att det fanns en lagstiftning av äldre datum på detta område. Men det är inte mitt område. Om jag deltog i diskussionen kommer jag inte ihåg. Jag har i varje fall inte bidragit till den.

Kurt Ove Johansson: Intressant ur vår synpunkt är vilka som var närvarande när du kom med P-G Näss förfrågan till Johan Munck. Såvitt jag förstår är Johan Munck litet osäker på vilka som kan ha varit med. Han utesluter inte att justitieminister Wickbom och statssekreterare Harald Fälth mycket väl kunde ha varit med vid sammankomsten.

När vi nu har er båda här kanske vi kan få en korrekt bild av det.

Klas Bergenstrand: Jag vet ingenting annat i dag än att jag lämnade frågan till Johan Munck, som var min chef. Eftersom han också var rättschef var det naturligt att vända sig till honom. Jag har inte heller något minne av att jag varit med på någon beredning av den frågan i departementet.

Johan Munck: Jag har fortfarande inte något riktigt klart minne av vilka som kan ha varit med, men det föresvävar mig nu att första gången jag hörde talas om detta skulle ha varit i samband med att Bergenstrand och jag, i det andra ärende som vi kommer till senare, var hemma hos justitieministern och att Bergenstrand skulle ha sagt det till mig i en bil på väg därifrån söndagen den 2 mars. Om den minnesbilden är riktig – jag är osäker på det – skulle förutom Klas Bergenstrand och jag själv möjligen statssekreteraren ha varit med, men ingen annan.

Sedan kan frågan har berörts vid andra tillfällen då andra personer var med – det kommer jag inte ihåg – men någon beredning av frågan har inte ägt rum. Det kan ha varit något löst samtal.

Jag har också en mycket svag minnesbild från första gången den här frågan fördes på tal att Näss propå visserligen var generellt inriktad men att den framfördes som om det var något konkrekt uppslag som hade gjort att han hade ställt frågan. Om det gällde bokkafét kan jag inte säga, och min

minnesbild är så svag att jag tvekar att återge den, men det föresvävar mig att det kan ha varit på det sättet.

Kurt Ove Johansson: En sak som kan ha sitt speciella intresse är att Johan Munck åtar sig att skriva en promemoria. Den ser alltså inte dagens ljus. Jag har förstått att skälet till det är att det kommit ett telefonsamtal enligt din egen uppgift från Holmér, att man inte längre var intresserad av en sådan promemoria. Du kan inte komma ihåg, säger du, vem som gav dig det beskedet.

Det måste väl ändå röra sig om en mycket begränsad krets av människor som kan ha mottagit ett telefonsamtal från Holmér till justitiedepartementet och som sedan har vidarebefordrat detta till dig. Vilka i denna begränsade krets av människor skulle det troligen kunna vara som sedan kontaktat dig? Kan det ha varit någon annan än justitieministern eller statssekreteraren?

Johan Munck: Där är det något missförstånd. Jag är säker på att Holmér inte skulle ha ringt till mig eller någon annan i denna angelägenhet. Jag är fullkomligt övertygad om att han inte gjort det. Jag fick på ett eller annat sätt svaret, att man inte var intresserad av promemorian.

Näss refererade till ett telefonsamtal mellan honom och mig. Det är möjligt, för att inte säga troligt, att det ägt rum, men jag kommer inte ihåg det. Det har legat nära till hands att jag ringt till Näss och frågat om det fanns något intresse för promemorian. Som han har beskrivit det för utskottet skulle han omedelbart ha sagt att han inte var intresserad av promemorian. Jag har för mig att det gick någon mycket kort intervall mellan det att jag erbjöd mig att göra detta och till den tidpunkten då jag fick besked att den inte behövdes. Jag funderade på hur jag skulle skriva och vilka jag skulle samråda med. Det var angeläget att arbeta snabbt. Jag hann aldrig börja, så det var inget långt intervall som förflöt.

Jag kan svara på ett annat sätt om jag uppfattar frågan så: Vem var det som sade till mig att man inte ville ha en promemoria? Det kan kan ha varit så att jag fick det beskedet av Näss, och det kan ha varit att jag fick det av Klas Bergenstrand, som i dag inte kommer ihåg det, eller av statssekreteraren. Jag kan med säkerhet inte ha fått det av justitieministern, för han kan inte ha varit inblandad i dessa diskussioner med spaningsledningen.

Det är möjligen fråga om två olika saker. Jag kanske först fick ett besked om att man inte ville ha promemorian och sedan hörde talas om att frågan hade dragits för Holmér och att han sade att han tog ansvaret för sådana bedömningar. Jag har möjligen sagt på frågor av förundersökningsledaren att jag fick beskedet att man inte ville ha promemorian samtidigt med en uppgift om Holmérs inställning, men det kan vara så att jag fick reda på Holmérs inställning senare. Jag kommer alltså inte ihåg av vem jag fick reda på det, men det var inte av Holmér.

Kurt Ove Johansson: Nu kommer jag in på telefonavlyssningen av Baresic. Harald Fälth har uppgivit att hans minnesbild är att en begäran om telefonavlyssning kom från spaningsledningen via Bergenstrand. Du kan tydligen vidimera att det är på det sättet?

Klas Bergenstrand: Det är korrekt. Det kom i två etapper. På eftermiddagen fick jag först en förfrågan, om departementet kunde se någon möjlighet till avlyssning med stöd av andra regler än rättegångsbalkens. När vi pekade på den bestämmelse som tidigare hade använts i något sammanhang återkom man på eftermiddagen och begärde att få företräde hos justitieministern och redovisa sin framställning.

Kurt Ove Johansson: Vi har tidigare i dag när K G Svensson var här examinerat rättegångsbalken 27:16 och kriminalvårdslagen 31 §, som regeringen hade som underlag för att tillåta avlyssning av Baresic. Vi har också nämnt ett domstolsbeslut, fattat av Stockhoms tingsrätt om avlyssning. Vi vet att K G Svensson prövade den möjligheten den 2 mars. Regeringen fattade beslut enligt 31 § den 3 mars, och vid en senare tidpunkt fattade tingsrätten i Stockholm ett beslut som gick emot K G Svenssons beslut.

Det här ser litet konstigt ut. Kan möjligen en naturlig förklaring till att man kommit till olika beslut vara att bedömningarna av underlag och förutsättningar gjordes vid skilda tidpunkter och enligt olika lagrum? Har Johan Munck någon kommentar till detta?

Johan Munck: Det är alldeles klart att det gäller helt olika förutsättningar enligt 31 § kriminalvårdslagen och enligt 27:16 rättegångsbalken. Det är fullkomligt artskilda prövningar som skall göras. Frågor enligt 31 § lagen om kriminalvård i anstalt prövas över huvud taget inte av åklagare. Om jag förstod K G Svensson rätt kände han inte ens till paragrafens existens. Den uppfattning som har framskymtat i några frågor, att K G Svensson skulle ha blivit överkörd genom regeringens beslut, bygger på missförstånd. Regeringen beslutade på helt andra legala förutsättningar än K G Svensson hade att utgå ifrån.

Detta var inget sammanträffande, utan det är självklart att regeringens beslut hade ett direkt samband med att det inte ansågs finnas förutsättningar för att ett beslut om telefonavlyssning skulle kunna fattas av domstol. Det kände justitieministern till när beskedet gavs.

Skillnaderna i de legala förutsättningarna kan man utveckla på olika sätt. Låt mig bara ge ett exempel.

31 § lagen om kriminalvård i anstalt är avsedd framför allt för fall där det är någon som har dömts för ett grovt brott mot rikets säkerhet, låt oss säga grovt spionerі. Man kan då besluta om telefonavlyssning – man kan också besluta om inskränkningar i besöksrätt och om brevkontroll – för att motverka att vederbörande lämnar uppgifter till främmande makt. Men att göra det som påföljd för det spionerі vederbörande redan har dömts för är inte möjligt, utan det måste anses vara risk för fortsatt brottslighet. Den risken behöver å andra sidan inte vara så påtaglig att en åklagare skulle kunna inleda förundersökning på grund av misstanke att vederbörande skall fortsätta sitt spionage från anstalten. Tvärtom är det i allmänhet så, att beslut enligt denna paragraf fattas även om man egentligen inte tror att den som dömts för spionerі skall fortsätta spionaget från anstalten. Men om en sådan risk ändå bedöms föreligga, kan man motverka den genom detta beslut. Det är alltså fullkomligt skilda förutsättningar som regeringen å ena sidan och åklagaren å andra sidan har att arbeta efter. Någon överkörning var det inte fråga om.

Däremot är det säkerligen riktigt som K G Svensson säger att han som ansvarig förundersökningsledare fick reda på att regeringen hade fattat ett beslut. Det var väl ganska naturligt att han fick reda på det med tanke på det ansvar han hade.

Kurt Ove Johansson: Klas Bergenstrand kom mycket tidigt in i polisledningen som observatör. I början deltog du i sammanträdena på morgonen och eftermiddagen. Det har uppgivits att minst 100 poliser visste att det förekom buggning, och du gick på sammanträdena morgon och kväll. Hur kunde det komma sig att du över huvud taget inte tycks ha en aning om att buggning har förekommit? Kan du förklara det?

Klas Bergenstrand: Jag har självfallet anledning att själv ställa mig frågan. Det är inte helt angenämt att komma i en sådan position – jag har inte valt att delta i polisens arbete på detta sätt.

De möten som har beskrivits i kommissionsbetänkandena var inga arbetsmöten, utan de var korta möten, ofta bara några minuter långa, där ett tjugotal personer lämnade information om vad som skett sedan man sist träffades. Jag kan knappast påminna mig att man vid de mötena någonsin hade någon diskussion om inriktningen av polisens åtgärder, utan den diskussionen ägde rum i sammankomster i mindre kretsar, någon sorts inre ledning. Jag vill inte påstå att de möten där jag deltog var offentliga, men de var ganska stora sammankomster och hade inte karaktären av diskussion.

Jag kan nu i efterhand möjligen tro att man då redovisat information som skulle kunnat inhämtats på det här sättet, men i så fall var den maskerad som en konventionell telefonkontroll. Man nämnde aldrig den rättsliga bakgrunden, utan det var en snabb faktaredovisning.

Jag vet inte vad Harald Fälth syftar på. Däremot måste han ha uppfattat att när jag kom tillbaka hade jag med mig anteckningsböckerna.

Jag har vid en enda tidpunkt tvingats göra en sammanfattning av hela skeendet. Det var inför konstitutionsutskottets förhör med justitieminister Wickbom. Då gjorde vi en agenda över vad som inträffat från mordet. Den fick vi göra stolpvis med utgångspunkt från hans sekreterares anteckningsbok om informationstidpunkter och liknande. Vi fick också en del kompletteringar från polisen. Jag kunde inte ens där använda detta material. Jag har alltså inte anteckningarna.

Anders Björck: Om jag förstått Klas Bergenstrand rätt visste han icke vid något tillfälle att s.k. buggning förekom?

Klas Bergenstrand: Det är riktigt.

Anders Björck: Kan du bekräfta att du kan ha diskuterat med P-G Näss och att hans version kan vara riktig?

Klas Bergenstrand: Det är att gå för långt att säga att jag har diskuterat med P-G Näss. Jag kan påminna mig i dag att jag från Näss fick en fråga som var kort och enkel och såvitt jag nu kommer ihåg inte innehöll något motiv. Jag har inget minne av att ha besvarat frågan. Men detta ligger långt tillbaka i tiden och inträffade vid en tidpunkt då jag hade minst sagt mycket annat att göra. Jag vill alltså inte förneka att jag kan ha lämnat något svar till Näss.

Anders Björck: Kan svaret till P-G Näss vara det svar som han uppgav tidigare i dag, eller håller du det för uteslutet?

Klas Bergenstrand: Jag sade som svar på en tidigare fråga att jag normalt inte brukar uttrycka mig så nonchalant, i varje fall inte i sådana här seriösa frågor. Det kan föreligga någon missuppfattning mellan P-G Näss och mig, om jag har lämnat ett svar av innebörden att detta är polisens sak och att regeringen inte avser att pröva det men att departementet däremot kan redovisa rättsläget i en promemoria.

Det här är spekulationer. Jag har inget minne av vad som har inträffat. Jag konstaterade också att P-G Näss, som jag skulle tro har ett särskilt intresse av att komma ihåg den här händelsen – han levde ju i den världen – inte förrän nu mycket sent kan komma ihåg att det var jag som lämnade en bit av svaret och att Johan Munck lämnade den andra delen av svaret. Det är inte lätt att komma ihåg så här långt efteråt. Jag kan inte påstå att Näss farit med osanning.

Anders Björck: Men kan inte du ha ett särskilt intresse av att *inte* komma ihåg den här händelsen?

Klas Bergenstrand: Vad skulle det bestå i?

Anders Björck: Här står uppenbarligen uppgift mot uppgift. Näss har byggt ett visst handlande på ett besked som han anser sig ha fått – man kan tvista huruvida det beskedet är lagenligt eller inte. Kan det ha varit ett missförstånd er emellan, eller vill du kategoriskt säga att Näss ljuger?

Klas Bergenstrand: Nej. Jag har endast *en* ambition, och det är att klarlägga vad som har hänt vid den här tidpunkten. Jag kan då beklaga att de här frågorna inte kommit upp vid tidigare tillfälle. Ett bra tillfälle hade varit i samband med jurist- och parlamentarikerkommissionernas arbete, för då befann man sig närmare tidpunkten än vi gör i dag. Det är möjligt att min minnesbild av vad som har inträffat i så fall hade varit bättre än den numera är.

Anders Björck: Men era två besked i dag kan ju knappast stämma överens, såvida du inte medger att du kan ha glömt bort det.

Klas Bergenstrand: Vad jag har sagt nu är att jag inte har kommit i håg det. Jag har inget minne av att jag har lämnat ett svar till Näss.

Anders Björck: Han har en annan uppfattning. Det är inte vår sak att bedöma vem som har rätt. Jag vill bara konstatera att det föreligger olika versioner på den här punkten.

Men så långt är det klart att du alltså har haft ett samtal med Näss där han frågade om buggning. Du satt med i spaningsgruppen som observatör. Misstänkte du inte någon gång under den här tiden att buggning kunde ha förekommit?

Klas Bergenstrand: Svaret på den frågan är nej. Det gjorde jag inte. Jag utgick självfallet från att polisen förfor på ett lagligt sätt. Hade jag i min verksamhet som s.k. observatör fått sådana informationer eller uppfattat att

den här typen av verksamhet pågick, hade självfallet min information till departementet även omfattat den här typen av upplysningar. Jag var rapportkarl och hade inga egna intressen i vare sig den ena eller andra riktningen.

Anders Björck: Med tanke på att Näss hade tagit upp frågan och att Hans Holmér ändå var sådan han var, var det då inte väl naivt att tro att ingenting skedde?

Klas Bergenstrand: Jag vill vända på frågan och undra hur jag skulle ha förfarit. Faktum är att jag ganska snart glömde eller tappade bort det. Jag hade det inte i huvudet sedan som observatör. Min roll var att förmedla information och inte att vara någon kontrollant. Hade jag uppmärksammat att den här typen av verksamhet skulle förekomma, hade jag självfallet reagerat och fört informationen med mig till departementet.

Anders Björck: Kände du till "källan Mats"?

Klas Bergenstrand: Nej.

Anders Björck: Den redovisades inte vid överläggningarna?

Klas Bergenstrand: Källan Mats har jag såvitt jag vet hört talas om för första gången i samband med sommarens utfrågningar i utskottet.

Anders Björck: Det fanns ingen information som du kunde misstänka hade hämtats in på okonventionell väg?

Klas Bergenstrand: Jag hade ingen anledning att misstänka detta. Den information som jag fick vid mötena finns såvitt jag förstår dokumenterad i sin helhet. Det går att kontrollera, vilket såvitt jag vet också har skett genom kommissionernas försorg.

Anders Björck: Näss har refererat till ett samtal med Fälth eller Wickbom, som skulle ha sagt: "Ja, jag känner till det men vill ingenting veta". Kan det ha lämnats något besked från någon av dessa herrar som kan ha missuppfattats eller misstolkats? Det är lätt att ord förväxlas i sådana här sammanhang. Vad kan vara förklaringen?

Klas Bergenstrand: Jag har redovisat fakta här, men jag har också givit mig in på spekulationer. Man kan spekulera i olika riktningar. Jag anser att det kan vara så att Näss på något sätt från mig eller Johan Munck fått beskedet att detta var en fråga som polisen själv fick ta ställning till men att man var beredd inom departementet att redovisa en utredning av rättsläget. Det kan sakligt sett ligga ganska nära. Men det är spekulationer från min sida. Jag kommer inte längre här.

Anders Björck: Är detta enligt din uppfattning den enda tänkbara förklaringen?

Klas Bergenstrand: Det kan vara en tänkbar förklaring.

Anders Björck: Får jag sedan ställa några frågor om Baresic.

Kände någon av herrarna till i tjänsten hur och i vilken omfattning 31 § brukade tillämpas?

Johan Munck: Den tillämpas av naturliga skäl ytterst sällan. Jag känner inte med säkerhet till att den har tillämpats i något enda fall annat än beträffande Stig Bergling. Däremot tillämpades samma anordning i fråga om Wennerström. Då gällde inte lagen om kriminalvård i anstalt, men det var i princip samma typ av beslut. Paragrafen är av tämligen unikt slag. Den är avsedd för att vara till skydd för rikets säkerhet i extrema situationer.

Anders Björck: Såvitt jag förstår har den – det sade jag på förmiddagen i dag – använts i två fall: Bergling och Wennerström. Det gällde alltså spionerі. Baresic var ju inte dömd för spionerі. Vad var grunden för beslutet att med regeringen ta upp frågan om att tillämpa just 31 §?

Johan Munck: Man gjorde den bedömningen att mordet på statsminister Olof Palme var ett brott mot rikets säkerhet. Jag kanske inte behöver utveckla det mer, för bägge kommissionerna har skrivit ganska mycket om detta och kommit till slutsatsen att det var ett brott mot rikets säkerhet, och även Säpokommittén har konstaterat detta. Den saken står därför alldeles klar.

Den här paragrafen får tillämpas när det är påkallat av hänsyn till rikets säkerhet. Det betyder att man inte kan tillämpa den som en påföljd för ett begånget brott. Man kan inte tillämpa den mot en person som har gjort sig skyldig till grovt spionerі bara därför att han har begått ett brott, utan man måste vilja motverka en risk för fortsatt brottslighet. I fallet Baresic var det inte fråga om spionerі, men man ansåg sig 36 timmar efter mordet ha anledning att befara eventuella fortsatta attentat, som också kunde vara riktade mot rikets säkerhet liksom mordet på Olof Palme.

Anders Björck: Men Baresic satt själv inom lås och bom i Täbyanstalten, även om det är lätt att rymma. Det var väl inte honom ni syftade på? Han kunde väl inte begå några våldsbrott. Möjligtvis kunde han ge order åt andra – var det detta ni tänkte på?

Johan Munck: Baresic hade fria förhållanden, även om han var på anstalten just när mordet skedde. Men det kunde vara en sammansvärjning. Det var inte så lätt 36 timmar efter mordet att utesluta en sådan möjlighet.

Anders Björck: Så ni misstänkte en sammansvärjning?

Johan Munck: För att tillämpa den här paragrafen behöver man enligt min mening inte ha tillnärmelsevis lika mycket på fötterna som en åklagare behöver för att anse någon skäligen misstänkt. I annat fall skulle paragrafen inte kunna tillämpas mot personer som gjort sig skyldiga till grovt spionerі. Då måste man ha skälig misstanke om att spioneriet skall fortsätta, och det är i själva verket ofta knappast ens troligt.

Anders Björck: Fanns det skälig misstanke om någonting konkret?

Johan Munck: Det fanns ingen skälig misstanke mot Baresic. Det fanns enligt min bedömning ingen grund då för åklagaren att besluta om telefonavlyssning. Däremot fanns det indikationer som enligt justitieministerns bedömning var tillräckliga för att i detta akuta skede fatta beslut enligt denna paragraf.

Anders Björck: Vilka indikationer?

Johan Munck: Det står en del om detta i den hemligstämplade handling som Anders Björck nyss har läst upp för svenska folket.

Anders Björck: Nej, det har jag inte gjort, herr justitieråd. Man måste vara aktsam om orden. Jag har redogjort för vad som står i beslutet. Du har det själv framför dig, ser jag.

Johan Munck: Det var välkänt för regeringen och för åtminstone chefstjänstemän i justitiedepartementet att Olof Palme upplevde ett starkt hot från denne Baresic. Olof Palmes familj hade också upplevt detta hot. Jag kan vidare säga att antingen dagen före mordet eller två dagar före hade för regeringen i dess helhet föredragits ett ärende om skärpning av kriminalvårdskungörelsen, och i praktiken var det ärendet initierat av fallet Baresic.

Anders Björck: I motiveringen för beslutet finns ingenting om detta.

Johan Munck: I motiveringen till beslutet står det ingenting alls. Det har inte heller funnits någon motivering i tidigare sammanhang.

Anders Björck: I den promemoria som är fogad till regeringsbeslutet står ingenting heller om detta.

Johan Munck: Promemorian är inte avsedd för det ändamålet, utan för ett annat ändamål.

Låt mig nu också säga att förhållandena var välkända för regeringen. Jag kommer inte ihåg hur jag resonerade när jag skrev promemorian. Enligt uppgift i förhöret med Harald Fälth skulle jag ha skrivit också en annan promemoria i ärendet, och det är möjligt att jag har gjort det, men jag skrev inte någon promemoria för konstitutionsutskottets granskning.

Anders Björck: Oavsett vad ni skulle använda promemorian till var den faktiskt fogad till regeringsprotokollet?

Johan Munck: Ja.

Anders Björck: Jag måste fråga ett justitieråd och f.d. rättschef, om det inte är rimligt att man fogar korrekta handlingar till ett regeringsbeslut.

Johan Munck: Jag vill inte påstå att det finns någon praxis i ärenden av här aktuellt slag.

Nu har jag inte sagt riktigt allting som man kände till när man fattade beslutet, men det jag nämnde nu anser jag mig kunna säga utan hinder av sekretessen. Det var två saker: dels att Olof Palme själv och hans familj under en längre tid hade upplevt ett hot från Baresic, dels att man under den senaste tiden före mordet hade förberett en författningsändring som hade till syfte att begränsa friheten i svenska anstalter för personer som dömts för terrorism.

Jag vet inte på vilket sätt jag skulle ha fogat detta till akten. Handlingarna i regeringsärendet finns i ett annat protokoll.

Anders Björck: I den promemoria som är daterad 2 mars 1986 står det skrivet längst ner till höger i hörnet med svart text att den är fogad till regeringsbeslutet av misstag.

Johan Munck: "Denna handling har av misstag fogats till regeringsprotokollet." Det är alltså inte det protokoll som vi talar om nu.

Anders Björck: Det är det protokoll jag talar om.

Johan Munck: Men det är inte regeringsprotokollet. Av misstag har det fogats till det stora regeringsprotokollet, som omfattar också andra ärenden, och inte till akten i ärendet – så skall man förstå det.

Anders Björck: Det framgår inte av texten. Där står faktiskt inte det som Johan Munck påstår vara grunden för beslutet, utan där står någonting helt annat.

Johan Munck: Det som står i promemorian är riktigt, men det som jag säger nu är också riktigt.

Anders Björck: Det innebär att det som står i promemorian inte var hela grunden för beslutet. Det andra redovisade ni muntligt, och det åberopas nu ett par år senare.

Johan Munck: Att Baresic hade gjort sig skyldig till ett mord på den jugoslaviske ambassadören står inte heller i promemorian. Det fanns också med som grund. Att det hade förekommit fritagningar och andra incidenter under tiden Baresic var i fängelse står inte heller i promemorian.

Anders Björck: Johan Munck menar väl inte att det förhållandet att Baresic mördat ambassadören var en anledning till telefonkontrollen?

Johan Munck: Det fanns naturligtvis med i bilden.

Anders Björck: När man beordrade telefonavlyssning efter det att K G Svensson sagt nej fanns det alltså inga konkreta skäl till att införa telefonavlyssning, utan det var allmänna vaga skäl, som redovisas i den promemoria som är fogad till regeringsprotokollet?

Johan Munck: Jag tycker själv att de var tillräckliga för att man skulle fatta beslutet. Det var inte jag som fattade beslutet, men jag tycker det var riktigt i ett akut läge 36 timmar efter det att Sveriges statsminister mördats.

Birgit Friggebo: Vad var det för skäl? Var det som ett led i brottsutredningen, eller trodde man att nya attentat var på gång?

Johan Munck: Enligt min mening kan man inte fatta beslut enligt denna paragraf i uteslutande syfte att få fast en gärningsman för ett begånget brott. Däremot kan man fatta beslut enligt paragrafen för att motverka risk för nya brott.

Jag tar återigen exemplet med den som är dömd för grovt spioneri. Det ligger i sakens natur att man ofta fattar beslut enligt denna paragraf fastän man inte har någon konkret misstanke om att spionen kommer att fortsätta spionaget i fängelset.

Birgit Friggebo: Där handlar det om militära uppgifter som denna person har inom sig och kan sprida.

Johan Munck: Men man har inte skälig misstanke om att han kommer att göra det.

Birgit Friggebo: Då är motiveringen att man vill bevara uppgifter inom riket och se till att de inte sipprar ut. I förarbetena står det nämnt militära uppgifter. Om denna paragraf har använts, är det viktigt för oss att få veta vad grunden är. Är grunden eventuellt att Baresic hade en vän som hade setts i centrala staden?

Johan Munck: Sådant kan naturligtvis finnas med i bilden.

Birgit Friggebo: Men då är det fråga om brottsutredningen, om att hitta den som har begått mordet. Då skall man använda rättegångsbalken, och då skall det finnas skälig misstanke, och det är åklagaren som gör framställning till domstol.

Johan Munck: I bilden fanns att man ansåg att det förekom ett hot. 36 timmar efter mordet på statsministern ansåg man fortfarande att det kunde förekomma nya attentat. Nu kan man med facit i handen konstatera att det var helt ogrundade misstankar, men i kommissionsbetänkandena har kritik riktats mot regeringen för att den inte under de närmaste dagarna hade beredskap mot en kupp.

Jag säger återigen att 36 timmar efter mordet kunde man inte med säkerhet veta att inte mordet skulle följas av flera. Statsministern hade under lång tid upplevt Miro Baresic som ett orosmoment och som ett hot mot sin säkerhet. Man hade helt nyligen förberett bestämmelser som avsåg att terrorister – det syftade framför allt på Baresic – skulle underkastas större begränsningar i sin frihet i anstalterna.

Birgit Friggebo: Det är riktigt – så resonerade vi alla. Det var en mycket känslig situation efteråt. Men varför just Baresic av alla åtta miljoner människor?

Johan Munck: Han upplevdes som ett hot mot statsministern, och man hade förberett det nyssnämnda beslutet. Eftersom Baresic och eventuellt andra ansågs vara ett hot hade man förberett ett beslut om begränsning i deras möjligheter att få permission.

Birgit Friggebo: Baresic satt inom lås och bom, eller hur?

Johan Munck: Han var ute ganska mycket.

Birgit Friggebo: Strax efter mordet?

Johan Munck: Nej, vid tiden för mordet satt han inom lås och bom.

Birgit Friggebo: Vad ni förberedde var förändringar av permissionsbestämmelserna?

Johan Munck: Det gällde permissioner, frigång, fritidsvistelse och en del andra saker.

Birgit Friggebo: Den här paragrafen har varit uppe till diskussion nyligen i samband med att Bergling försvann. Man föreskriver där brevcensur och att telefon inte får användas och besöksrestriktioner, men det saknades bestämmelser om vad som skall gälla permission, och det var detta ni förberedde en lag om. Skall man uppfatta beslutet som en ersättning för den

lag som ni förberedde men inte hann få fram i tid? Fattade ni i stället ett regeringsbeslut med stöd av en tveksam paragraf?

Johan Munck: Nej, lagstiftningen gällde inte detta – det var snarare ändringar i en regeringsförordning – utan den gällde begränsningar i möjligheterna för i kriminalvårdsanstalter intagna terrorister att vistas utanför anstalterna. Det var det ärendet som förberetts i regeringskansliet och föredragits i allmän beredning. Men den ändring av 31 § kriminalvårdslagen som nu har gjorts har ingen betydelse för utskottets ställningstagande. Nu har den formulerats så att bestämmelserna kan tillämpas även på personer som har gjort sig skyldiga till terrorism. Man har alltså kompletterat paragrafen på det sättet. Förr talades det bara om rikets säkerhet.

Birgit Friggebo: Jag skulle vilja gå över till frågan om buggning. Jag tycker att det har kommit fram att det kanske finns en del missuppfattningar här.

I förhöret vid förundersökningen säger Johan Munck att du inte kan utesluta att Bergenstrand har förmedlat en uppfattning till Näss om att det under den närmaste tiden efter mordet kunde finnas skäl för buggning. Nu säger Bergenstrand att du kan ha förmedlat uppgifter som du har fått från Munck. Munck säger i dag att polisen måste få göra bedömningen på egen hand och att man i vissa situationer kan få bugga i spaningssyfte men att det är en sak för polisen att själv bedöma.

Detta sammantaget gör väl att om Näss har missuppfattat det, har han haft skäl att tro att det funnits förankring i regeringskansliet för att man i vissa lägen kan få använda buggning i spaningssyfte?

Johan Munck: Genast som det blev känt i massmedia att Näss ansåg sig ha fått den här typen av sanktion har man naturligtvis haft anledning att fundera på om han kan ha övertolkat något besked som han kan ha fått. Som Klas Bergenstrand säger blir det litet av spekulationer.

Jag kan tänka mig att jag till Klas Bergenstrand har sagt när han berättade om Näss propå: "Detta är ingenting som regeringen har att göra med. Bedömningen av eventuell nödrätt ankommer på polisen själv. Det enda sätt på vilket jag kan vara till hjälp är att jag skriver promemoria om rättsläget. Var snäll och meddela Näss det!" Så kunde Näss ha fått uppfattningen att detta inte är någonting för regeringen men att jag skulle vara beredd att skriva en promemoria. Han kan ha övertolkat det.

Du sade att jag skulle ha låtit förstå att det fanns ett utrymme för buggning. Det kan ingen bedöma som inte har en fullständig uppfattning om spaningsläget, hotbilden och misstankarna. Att det rent teoretiskt inte är uteslutet att tillämpa en sådan spaningsmetod i fall som brottsbalkens nödregel tar sikte på tror jag är riktigt. Jag kunde då, en och en halv dag efter mordet på statsministern, inte utesluta att situationen kunde vara sådan att nödregeln skulle vara eller bli tillämplig. Min tanke var att utifrån doktrin och rättspraxis specificera hur stort det utrymmet kunde vara. Jag föreställde mig att det kunde vara till hjälp för polisen.

Klas Bergenstrand: Det är beklagligt att inte denna promemoria tillkommit. I så fall hade vi inte suttit här i dag med de här frågorna. Den hade varit ett bra stöd både för oss och för polisen.

Birgit Friggebo: Det kan man beklaga, men efter vad framför allt Munck har sagt här tror jag att det hade varit förödande för honom och för regeringskansliet om detta hade satts på papper.

Nödrättsreglerna innebär alltså att man inte behöver bestraffas för någonting som man gör som är bra. Om man t.ex. stjäl en båt för att rädda en drunknande, skall man inte bli straffad för att man lånar båten, eller om man slår in dörren i en brinnande lada för att komma in och släcka elden, blir man inte straffad för att man slår in dörren. Man begår då en olaglig handling för att förhindra någonting värre.

Vad ni försöker göra troligt är att man i en brottsundersökning som en spaningsåtgärd skall kunnna använda buggning, som kräver vissa planeringsinsatser – man skall hitta rätt lokal, det skall finnas utrustning, och det skall spelas in. Men det finns i grundlagen en bestämmelse om att man inte får ägna sig åt avlyssning.

Johan Munck: Det är inte min egen uppfattning jag redovisar. Om jag skall besvara en sådan fråga är jag skyldig att redovisa rättsläget enligt den juridiska doktrinen och betänkanden, riksdagsbeslut och propositioner. Oavsett vad jag själv har för uppfattning kan jag inte manipulera rättsläget.

Du nämnde grundlagen. Det står i grundlagen att hemlig avlyssning inte får förekomma utan stöd i lag. Det står också i grundlagen att var och en är skyddad från påtvingade kroppsliga ingrepp om det inte föreskrivs i lag. I mycket extrema situationer kan både det ena och det andra skyddet genombrytas av brottsbalkens bestämmelser om nödvärn och nöd. Dessa bestämmelser utgör ju lag. Exempelvis innebär skyddet mot påtvingade kroppsliga ingrepp ett skydd mot våld, men utan hinder av det skyddet kan polisen och andra myndigheter med stöd av nödvärnsbestämmelserna tvingas företa våldshandlingar i nödvärn. På samma sätt är det med nödbestämmelserna. Visserligen är man skyddad mot husrannsakan, men om polisen misstänker att någon håller på att begå självmord kan den även utan uttryckligt stöd forcera dörren till lägenheten. Då faller man tillbaka på nödbestämmelsen, som är en av de lagar som regeringsformen gör undantag för.

Sedan har det diskuterats mycket i doktrinen och i propositioner i vad mån man får använda nödrätten i samband med spaning. Jag har läst upp ett uttalande – det finns många fler. För att man skall få tillgripa en sådan exceptionell metod som hemlig avlyssning skall det verkligen föreligga ett fullkomligt extraordinärt läge. Som jag sade förut räcker det inte med att statsministern är mördad, utan det måste föreligga ytterligare indikationer för att man i ett fullkomligt akut läge skall kunna tillämpa en sådan spaningsmetod.

Jag vill understryka att vad jag talar om är bara den allra första tiden efter mordet. Även då måste det ha förelegat kolossalt starka skäl för att man skulle tillgripa sådana metoder, men helt uteslutet anser jag inte att det hade varit.

Birgit Friggebo: Var Sten Wickbom med vid de tillfällen när den här frågan diskuterades?

Johan Munck: Jag misstänkte att vi skulle få frågan om Sten Wickbom var med vid någon diskussion. Jag kommer inte ihåg om det över huvud taget har förts någon diskussion i regeringskansliet mer än att jag fick Näss propå. Det var mest mina egna tankar som jag redovisade förut. Jag kan inte komma ihåg huruvida jag har nämnt detta för justitieministern eller inte. Det fanns egentligen ingen anledning, eftersom det inte var någon fråga som regeringen kunde fatta beslut om. Men jag träffade justitieministern de dagar efter mordet som kan vara aktuella, så det är tänkbart att jag nämnt saken, men i så fall har det skett i mycket allmänna ordalag. Jag kan eventuellt ha sagt att jag skulle på beställning av polisen skriva en promemoria om innebörden av nödbestämmelsen. Jag har absolut inte gått in i någon diskussion eller beredning eller talat närmare om detta med honom – det skulle jag ha kommit ihåg. Jag kan alltså inte komma ihåg om jag möjligen har nämnt det för honom, men jag vill inte utesluta det.

Birgit Friggebo: Jag ställde frågan delvis mot bakgrund av att du sade att du trodde att du hade diskuterat den frågan den 2 mars, alltså samma dag som det reella beslutet fattades som gällde Baresic. Då var det en diskussion om vilka paragrafer man skulle kunna leta fram. Jag undrar om du har någon minnesbild av att du i det sammanhanget tagit upp frågan.

Johan Munck: Inte när man beredde Baresicfrågan. Då förde vi ungefär samma typ av diskussion som vi har fört här i utskottet, om bestämmelsen kunde vara tillämplig eller inte. Men då kände jag inte till propån från Näss. Det som föresvävar mig nu – men jag är mycket osäker på det – är att jag fick reda på detta första gången i bilen från sammanträdet, men jag kan alltså inte svära på det.

Bertil Fiskesjö: Klas Bergenstrand var särskild kunskapare i spaningsgruppen. Jag föreställer mig att Holmér rapporterade till dig och att du rapporterade till justitieministern. Nämnde aldrig Holmér att det förekom buggning?

Klas Bergenstrand: Nej.

Bertil Fiskesjö: Tycker du inte att det är märkligt att en sådan viktig sak inte rapporterades genom dig till regeringen?

Klas Bergenstrand: Det är en bedömningsfråga som jag knappast kan svara på. Jag tycker det är märkligt om det över huvud taget förekommit buggning. Jag vet fortfarande ingenting om omfattning eller tidpunkter.

Bertil Fiskesjö: Kan rapporteringen i övrigt ha varit starkt sållad av Holmér av vad man fick veta?

Klas Bergenstrand: Jag var inte närvarande vid mer än ungefär en tredjedel av spaningsledningens möten som hölls två gånger dagligen. Det fanns en överenskommelse om att jag skulle få information där och ta med mig den till departementet.

Någon övrig information från Holmér beträffande spaningsläget och polisens arbete har jag aldrig fått. Däremot förekom det såsom är väl känt att Holmér lämnade sammanfattande bedömningar vid flera tillfällen till justitiedepartementet.

Bertil Fiskesjö: Justitieministern kan alltså ha fått information om olovlig buggning direkt från Holmér, menar du?

Klas Bergenstrand: Det vet jag ingenting om. Jag var inte den enda kontaktvägen mellan polisen och departementet. Det är beskrivet i kommissionsrapporterna att det förekom ett stort antal informationsträffar mellan polisen och departementet.

Bertil Fiskesjö: Ni har framställt det som om buggning vore en i vissa lägen acceptabel spaningsmetod. Regeringen kan visserligen, säger Munck, inte fatta beslut i en sådan fråga, utan det är vederbörande myndighet som i det konkreta spaningsläget skall ta ställning till det.

Hur kan det då komma sig att man för att vidta en enligt er mening fullt laglig åtgärd måste smuggla in redskapen såsom man gjorde då man blev fast i tullen i Helsingborg?

Johan Munck: Jag vet inte någonting om smugglingshistorien, men jag reagerar mot sättet att återge vad jag sade som om jag skulle ha sagt att det är en fullkomligt laglig åtgärd. Enligt det rättsläge som gäller är det bara under utomordentligt extrema och akuta förhållanden som det är en tänkbar åtgärd. Det skall vara fråga om att rädda liv eller liknande. Det är inte samma sak som att säga att det är en fullt laglig och acceptabel spaningsmetod.

Bertil Fiskesjö: Men om polisen dock i vissa lägen skall anses ha möjlighet att företa avlyssning, måste ju polisen ha tillgång till de apparater som krävs för detta. Då måste sådan apparatur kunna införskaffas på legal väg. Är inte detta logiskt?

Johan Munck: Jag har inget svar på den frågan.

Klas Bergenstrand: Jag vet inte heller någonting om polisens metoder eller teknik eller möjlighet att genomföra den typen av verksamhet. Jag kan inte svara på detta.

Bertil Fiskesjö: Om man inte hade haft några instrument för buggning, skulle man inte kunnat genomföra den även om ni hade ansett att det var tillåtet i vissa s.k. nödlägen.

Johan Munck: Jag vet inte riktigt vad man försöker få fram nu, men jag känner inte till någonting om polisens tillgång till dessa anordningar annat än det som har framskymtat i media.

En sak kan jag säga. Jag är osäker på om jag tänkte på det vid den här tidpunkten, men ett uppmärksammat fall av buggning före kriminaliseringen var i samband med Norrmalmstorgsdramat. Där förekom, om jag är riktigt underrättad, att man för att se om gisslan for illa använde mikrofoner. Jag kommer inte ihåg om jag tänkte på det vid detta tillfälle, men det är det enda fall som jag känner till då man i ett nödläge har tvingats tillgripa den här metoden. Jag har i övrigt inga upplysningar. Jag trodde det var en helt ny fråga när jag fick den via Klas Bergenstrand från Näss.

Bertil Fiskesjö: Jag har varit envis på den här punkten även när vi haft andra personer här för utfrågning. Särskilt skrämmande är att man tydligen inom

polisen har diskuterat användning av sådana här metoder nästan rutinmässigt. Det innebär att man har haft tillgång till hjälpmedel – annars hade det inte varit något alternativ. Då förefaller det mig nästan litet löjligt att man behöver smuggla in den apparatur som man är beredd att använda i vissa lägen och tydligen också anser sig ha laglig sanktion för att använda. Men ni känner inte till någonting vidare om detta, och frågan har såvitt jag förstår inte varit aktuell inom justitiedepartementet. Det är också märkligt. Jag föreställer mig att det förekommer en ganska kontinuerlig rapportering från polisledningen till justitiedepartementet om vad som förekommer. Ni vet ingenting om detta?

Klas Bergenstrand: Jag har när jag var chef för polis- och åklagarenheten i departementet deltagit i den information som säkerhetsavdelningen har lämnat till departementet om aktuella säkerhetsfrågor, och under min tid från 1984 och fram till 1988 har aldrig frågan om olovlig avlyssning eller buggning redovisats eller diskuterats där.

Bertil Fiskesjö: Därav skall man då dra slutsatsen att i den mån sådant har förekommit har polisen gjort det på eget bevåg utan att ha någon politisk sanktion för det?

Klas Bergenstrand: Jag vet inte någonting annat för egen del. Jag har aldrig deltagit i sådana diskussioner eller fått information om det så länge jag varit chef för polisenheten i departementet.

Bertil Fiskesjö: Tycker ni som höga tjänstemän i justitiedepartementet att detta är en tillfredsställande ordning?

Klas Bergenstrand: Svaret är uppenbarligen att det inte är en tillfredsställande ordning att man förfar olagligt inom polisen. I övrigt har jag ingenting att tillfoga till den rättsliga bedömning som Munck har gjort.

Bo Hammar: Jag vill fråga om den instruktion Klas Bergenstrand hade för rapporteringen från Palmerummet. Fanns det någon skriftlig sådan instruktion? Det är möjligt att vi har diskuterat detta någon gång tidigare, men det har i så fall fallit mig ur minnet.

Klas Bergenstrand: Nej. Det är beskrivet i rapporterna från parlamentariska kommissionen och även juristkommissionen hur detta snabbt växte fram. Jag har aldrig haft någon skriftlig instruktion, och det fanns inte heller någon skriftlig överenskommelse. Det första initiativet togs på natten efter mordet, och sedan blev det någon form av bekräftelse mellan justitieministern och Hans Holmér, som tyckte att det var en bra ordning. Sedan var jag tillsammans med en kollega närvarande vid ledningsmötena.

Bo Hammar: Du sade tidigare att du förde anteckningar men att de successivt förstördes eller kastades. Du säger att dokumentation finns på annat håll, men hade det inte varit en fördel att det funnits dokumenterat vilken information regeringen fortlöpande fick från spaningsledningen? Det hade varit viktigt inte bara för den historiska forskningen.

Klas Bergenstrand: Mina anteckningar var väl inte av högsta kvalitet, utan det var punkter och möjligen något kort sammandrag av vad som hade

nämnts vid ledningsgruppens möten. De var inte avsedda att ha bärighet längre än någon timme tills jag rapporterat av händelserna. Skälet till att jag inte sparade anteckningarna var att den fullständiga dokumentationen enligt vad jag hört fanns hos polisledningen.

Bo Hammar: Om det funnits dagliga rapporteringsanteckningar, hade vi på ett enkelt sätt kunnat klara ut vad Näss sade eller inte sade och vad du sade eller inte sade till Näss.

Klas Bergenstrand: Jag kan inte neka till att det hade varit bra i det här läget.

Bo Hammar: Näss gav i morse sin version, som är något annorlunda. Han framhöll då att ni hade varit angelägna att träffa honom inför denna utfrågning, men Näss tyckte att det var olämpligt. Varför var ni angelägna om att träffa Näss?

Johan Munck: Jag ringde till Näss. Det berodde på att det cirkulerade alla möjliga uppgifter i pressen om vad jag skulle ha sagt eller gjort som föreföll härröra från honom. Jag ville gärna fundera över vad som hade hänt så att jag kunde i detta sammanhang och i andra ge en korrekt bild av vad som hade inträffat. Jag tänkte att om jag fick reda på Näss minnesbild skulle jag kanske komma ihåg saker som jag annars inte kunnat erinra mig. Men när jag tog kontakt med Näss avböjde han att gå in på vad han skulle säga inför utskottet, vilket jag givetvis respekterade. Jag tycker dock inte det var fel av mig att ta kontakt med honom.

Klas Bergenstrand: Jag träffade Näss mera av en slump i en korridor dagen efter på en poliskonferens, och då berörde jag det ämnet. Jag sade att jag har en svag minnesbild av vad som har förekommit vid den här tiden. I övrigt hade jag inget resonemang med honom.

Hans Leghammar: Jag förundrar mig mycket över att så höga tjänstemän som ni är har så dåligt minne – det är något nytt för mig.

Jag vill komma tillbaka till anteckningarna från samtalen med Harald Fälth, som Kurt Ove Johansson var inne på tidigare och som jag hade ett meningsutbyte med P-G Näss om. Klas Bergenstrand informerade Fälth om att P-G Näss ville att polisen skulle få regeringens medgivande att bugga det kurdiska bokkafét. Jag tycker det är konstigt att Fälth har ett så klart minne av det medan du inte kan påminna dig det.

Klas Bergenstrand: Jag har inget som helst minne av att jag diskuterade bokkafét med Harald Fälth. Det kan ha varit så att jag på väg till Munck med information som jag fått från spaningsledningen nämnde frågan från Näss, men vid den här tidpunkten förekom det över huvud taget inga fakta som talade specifikt mot PKK. Jag vill bestämt påstå att frågan var allmänt ställd och inte innehöll information om vad som var syftet med buggningen. Jag beklagar att jag inte kan kasta ljus över detta.

Hans Leghammar: Du kan alltså inte bekräfta eller förneka Fälths påstående?

Klas Bergenstrand: Nej, det kan jag inte göra.

Hans Leghammar: Det är märkligt, men jag får väl nöja mig med det.

Ylva Annerstedt: Jag skulle vilja fråga Johan Munck litet mer om ert sammanträffande med justitieministern på eftermiddagen den 2 mars. Du sade att det var Wranghult som tog kontakt med dig.

Johan Munck: Nej, jag tror det var Klas Bergenstrand som tog kontakt med mig och sade att jag skulle infinna mig hos justitieministern på kvällen. Men det hade dessförinnan kommit en propå från Hans Wranghult på ett eller annat sätt till Klas Bergenstrand.

Ylva Annerstedt: Hur dags var ni hos justitieministern?

Johan Munck: Det var på kvällen. Det kan ha varit vid sju–åtta-tiden på kvällen.

Klas Bergenstrand: Det var nog ganska sent på kvällen, kl. sju, åtta eller möjligen nio.

Ylva Annerstedt: Hur länge varade mötet?

Johan Munck: Kanske två timmar eller litet längre.

Ylva Annerstedt: Du sade tidigare att det enligt justitieministerns mening fanns tillräcklig grund för att fatta beslut enligt 31 §. Var det också din uppfattning att grunden var tillräcklig?

Johan Munck: Det är i varje fall min uppfattning nu. Jag kan inte riktigt minnas vad jag sade till justitieministern, men jag är tämligen säker på att jag hade samma uppfattning, att det fanns grund för att tillämpa paragrafen. Möjligen har jag bara redogjort för lagen och dess motiv utan att uttala en egen uppfattning. Men om jag blir tillfrågad om min uppfattning nu, anser jag att regeringen hade grund för att tillämpa paragrafen.

Ylva Annerstedt: Ministern ringde då till ett antal kolleger, som du sade instämde i hans uppfattning. Vilka var det han ringde till?

Johan Munck: Det var Ingvar Carlsson, Feldt, Andersson, Gradin, Roine Carlsson och Sigurdsen.

Ylva Annerstedt: Redovisades de synpunkter som de hade lämnat?

Johan Munck: Jag hörde när justitieministern talade med sina statsrådskolleger och föredrog läget, men jag hörde inte vad statsråden svarade.

Ylva Annerstedt: Finns det mötet dokumenterat i form av minnesanteckningar eller en fyllig redovisning?

Johan Munck: Nej. Sedan lång tid dokumenteras inte regeringssammanträden på det sättet.

Ylva Annerstedt: Sedan fattades beslutet den 3 mars. Vilka ministrar var närvarande då?

Johan Munck: Det kan jag inte svara på. Den 3 mars fattades det formella beslutet. Jag skulle tro att promemorian från den 2 mars, som väl utskottets ledamöter har framför sig, upprättades på grund av att man inte visste säkert

när ett regeringssammanträde skulle hållas nästa gång. I den mån säkerhetsavdelningen behövde förberedelsetid för avlyssningen ville man genom denna promemoria att den skulle få klart för sig att det skulle komma att fattas ett regeringsbeslut. Jag tror att man på söndagskvällen inte med säkerhet visste att det skulle hållas ett regeringssammanträde redan dagen efter på morgonen.

Vilka som var närvarande när beslutet fattades formellt och utan någon egentlig föredragning kan jag inte svara på, men det framgår naturligtvis av regeringsprotokollet från den dagen.

Ylva Annerstedt: Du sade tidigare att om man fattar ett beslut enligt 31 § behöver man inte ha lika mycket på fötterna som en åklagare måste ha. Denna möjlighet har använts två gånger tidigare. Är det inte märkligt att det skulle vara enklare att fatta beslut på detta sätt?

Johan Munck: Beslut enligt 31 § lagen om kriminalvård i anstalt fattas inte för att beivra ett begånget brott. När man beslutar om telefonavlyssning enligt rättegångsbalken är syftet att skaffa bevis om ett begånget brott. När bestämmelsen i lagen om kriminalvård i anstalt tillämpas är huvudsyftet att förebygga en eventuell framtida handling. Man behöver inte ha någon fullständig bevisning om att den handlingen kommer att begås. Man behöver enligt min mening inte ha mera på fötterna än att man ser en risk för det, men beslutet måste vara påkallat av hänsyn till landets säkerhet. Jag tror att jag har sagt nu tre gånger att man i allmänhet bedömer det som osannolikt att en person som dömts för grovt spionerí skall fortsätta sitt spionerí från anstalten, men för att förebygga den risken kan man tillämpa den här paragrafen.

Här hade man enligt min mening inte alls tillräckligt på fötterna för att säga att Baresic var skäligen misstänkt, men det ansåg sig tydligen tingsrätten ha den 16 maj när den fattade beslut om telefonavlyssning. Enligt min bedömning, som tydligen sammanföll med K G Svenssons, fanns det absolut inte tillräckligt material för att besluta om telefonavlyssning med stöd av rättegångsbalken.

Ylva Annerstedt: Förekom det i departementet diskussioner om att ändra lagstiftningen så att det skulle bli möjligt att använda elektronisk avlyssning?

Johan Munck: Ja, det har förekommit vid ett antal tillfällen. Två kommittéer har utrett denna fråga, och den diskuterades även när vi fick förbudet mot hemlig avlyssning 1975. Då fördes det också diskussioner om i vad mån förbudet även skulle gälla gentemot polisen.

Ylva Annerstedt: Har det också diskuterats nyligen?

Johan Munck: Nu arbetar jag inte i departementet längre, men det är allmänt bekant att frågan i högsta grad har diskuterats nyligen, eftersom man förbereder en lagrådsremiss där denna fråga kommer att tas upp. Såvitt jag förstår kommer man inte att föreslå några nya regler i detta ämne.

Ylva Annerstedt: När det avslöjades att polisen hade använt sig av utomstående bolag för att skaffa hemlig utrustning – i det här fallet bilar – diskuterade ni då i departementet att det kunde finnas andra bolag för andra saker?

Johan Munck: Jag vet ingenting närmare om dessa bolag för bilar. Jag har varit med om att det seglat upp diskussioner i liknande ämnen ett par gånger under min tid i departementet. Det som jag minns var någonting som gällde rikskriminalen och bilar. Jag minns inte på vilket sätt departementet var inblandat. Jag tror den frågan anmäldes till JO eller JK, som skrev ett utlåtande. Det kommer nog Klas Bergenstrand ihåg.

Klas Bergenstrand: Jag tror att JO fortfarande håller på med en utredning rörande polisens bolag. Utredningen är alltså inte avslutad. Jag kan möjligen påminna mig att frågan vid något tillfälle togs upp i departementet, men man konstaterade att den utreddes av både JO och JK. Jag tror att också riksåklagaren undersökt om det förekommit någon brottslig verksamhet.

Frågor rörande polisens rättsliga befogenheter låg faktiskt inte på min enhet i departementet, utan på processrättsenheten och straffrättsenheten.

Ylva Annerstedt: Vet någon av er om justitieministern var med i någon sådan diskussion?

Johan Munck: Jag erinrar mig ett ärende för rätt många år sedan, där jag tror att chefen för rikskriminalen var inblandad. Om det bolaget gällde bilar kommer jag inte ihåg. Min minnesbild – som är mycket svag – är att man fick en information från regeringen och att regeringen sedan överlät till JK att utreda frågan. Men det har inte mycket med detta att göra. Några bolag av betydelse för de frågor som utskottet granskar nu känner jag inte till mer än vad jag har läst i tidningen.

Ylva Annerstedt: Klas Bergenstrand fick en förfrågan om möjligheten att använda buggning. Det handlade då faktiskt om att man ville ha okej från regeringen att bryta mot grundlagen. Tycker du inte att det är konstigt att du inte kommer ihåg en så uppseendeväckande sak?

Klas Bergenstrand: Jag kommer ihåg frågeställningen som sådan. Jag kan ganska säkert påstå att i varje fall ordet buggning inte förekom, och hade det använts, hade jag kanske inte förstått vad saken gällde. Frågan gällde okonventionella spaningsmetoder och avlyssning.

Jag har tidigare redovisat att detta har helt fallit bort ut mitt minne. Jag upprepar att det är tre år sedan. De samtal som Näss och jag kan ha fört kan inte, även om man tror helt på Näss, ha rört sig om mer än någon minut för tre år sedan, och ingen har därefter påmint mig om det.

Det är de skäl jag kan peka på till att jag inte har något minne av att jag har lämnat ett svar, men jag utesluter inte att det har förekommit något svar till Näss.

Jag kan visst tycka att det är konstigt. Frågan framstår i dag som unik och stor, men den ställdes i ett skede som man i dag inte längre kan föreställa sig. Jag vill inte påstå att det fanns andra frågor av den typen, men den informationsmängd som strömmade mellan olika myndigheter och mellan regeringskansliet och polisen var osedvanligt stor. Jag vill påstå att jag de två första veckorna arbetade nästan uteslutande med problem som jag aldrig tidigare hade stött på där man måste fundera på varje steg. Det kan vara att jag så att säga parkerade frågan hos Johan Munck, som är sakkunnig på rättsområdet, och att jag därefter ägnat mig åt andra frågor.

Hans Nyhage: Om Klas Bergenstrand själv till någon hade ställt en så viktig fråga som den P-G Näss ställde till dig, hade du då inte förväntat dig att få ett svar?

Klas Bergenstrand: Jo, det är självklart.

Hans Nyhage: Om svaret uteblivit, hade du då inte återkommit i ärendet?

Klas Bergenstrand: Vi är väl ense om att Näss uppenbarligen har fått någon form av svar.

Johan Munck: Näss påstår att han och jag har talats vid per telefon. Jag kommer inte ihåg det, men jag tycket det verkar mycket troligt att jag skulle ha ringt upp Näss och frågat om han var intresserad av promemorian. Det är inte lätt att komma ihåg dessa samtal, men det är väl ännu en öppen fråga om Klas Bergenstrand har lämnat ett svar.

Hans Nyhage: Klas Bergenstrand minns ju inte om han har givit något svar, men det förhållandet att P-G Näss inte återkom tyder väl ändå på att du gav ett svar?

Klas Bergenstrand: Jag eller Johan Munck kan ha lämnat någon form av besked från departementet – det kan vara sant.

Hans Nyhage: Är det då inte synnerligen troligt att svaret hade det innehåll som Näss påstår?

Klas Bergenstrand: Då är man inne på spekulationer. Jag vill fortfarande påstå att det kan ha förekommit en kombination av svar från mig och Johan Munck och att innebörden av det var att detta är en fråga som polisen får avgöra men att man inom departementet är beredd att göra en rättsutredning som visar det möjliga utrymme som kan finnas.

Hans Nyhage: Skulle då P-G Näss ha hittat på vad han hävdar att Sten Wickbom skulle ha sagt?

Klas Bergenstrand: Jag vill inte värdesätta eller bedöma P-G Näss påstående. Min uppgift är att lämna en korrekt beskrivning för utskottet av vad jag minns från denna tid.

Hans Nyhage: Kan du hålla med om att det förefaller otroligt att P-G Näss utan vidare skulle lägga ord i Sten Wickboms mun?

Klas Bergenstrand: Det kan ju ha förekommit missuppfattningar. Jag har lagt märke till att P-G Näss inte heller kan fullständigt komma ihåg vad som har hänt. Han har tidigare nämnt – det har sagts också här i dag – att han inte är säker på från vem han har fått svaret. Jag påpekade då att P-G Näss, som lever i den här världen, borde ha särskild anledning att komma ihåg det här samtalet på ett helt annat sätt än Johan Munck och jag. Inte ens han kommer ihåg, i varje fall inte säkert, vad som hände för tre år sedan.

Hans Nyhage: Men han kommer ihåg att Wickbom skulle ha sagt det.

Klas Bergenstrand: Jag har också uppfattat i varje fall genom massmedia att det exakta ordval som Wickbom skulle ha använt har varierat. I något

sammanhang har jag läst i tidningen att Wickbom skulle ha använt orden: "Bugga på ni, bara!" Även om Näss i dag mycket precis kommer ihåg ordvalet förefaller det som om det finns olika uppgifter om vad Wickbom skulle ha sagt.

Anders Björck: Jag har en fråga till Johan Munck angående Baresic. Det är viktigt att reda ut motiven. Här rör det sig verkligen om ett område där konstitutionsutskottet är involverat.

Motivet för telefonavlyssningen av Baresic var alltså risk för våldsdåd – är det korrekt?

Johan Munck: Motivet var att man eventuellt skulle kunna få information om sådana våldsdåd som utgjorde brott mot rikets säkerhet.

Anders Björck: Var det er bedömning att det förelåg risk för våldsdåd?

Johan Munck: Nu har jag inte fullständig information, men den allmänna bedömningen var väl att det föreligger en hotbild om statsministern blir mördad och man inte vet vad som ligger bakom mordet. Den parlamentariska kommissionen eller juristkommissionen klandrade regeringen för att man inte dagarna efter mordet hade någon beredskap för en statskupp. Att det fanns en hotbild då tyckte åtminstone jag var uppenbart.

Anders Björck: Kände du till att det förelåg någon konkret risk för våldsdåd?

Johan Munck: Om det hade varit så – vilket ingen visste – att Miro Baresic och hans organisation hade varit inblandade i mordet, kunde det förekomma risk för fortsatta attentat. Jag vill inte påstå att det var den enda grunden, men vi kommer ihåg hur det var när den jugoslaviska ambassadören hade mördats – då förekom det våldsamma fritagningsförsök.

Anders Björck: Och detta var huvudmotiveringen?

Johan Munck: Det var en väsentlig del av motiveringen.

Anders Björck: Men den återfinns inte i det papper vi talar om. Där sägs ingenting om risk för våldsdåd.

Johan Munck: Där talas det inte om risk för våldsdåd. Det papperet är inte avsett som en fullständig redovisning av hela grunden och den hotbild som förelåg. Det står inte heller någonting om vad man kände till om Baresics person.

Anders Björck: Jag har velat ställa frågan därför att det i det papper som var den officiella grunden för regeringsbeslutet talas om helt andra skäl än våldsdåd. Sedan fick vi för en vecka sedan en promemoria från rättschefen i statsrådsberedningen där det talas om risk för våldsdåd.

Johan Munck: Någonting annat föresvävade inte mig än att det var risk för våldsdåd. Det var inte risk för spioneri. Här måste jag ha uttryckt mig mycket oklart. Man kunde inte utesluta 36 timmar efter mordet att mordet var inledningen till en serie attentat. – Anders Björck skrattar åt det jag säger. Nu har man facit i handen. Det hade man inte en och en halv dag efter mordet.

Anders Björck: Jag skrattar absolut inte. Jag ställer frågan därför att vi i konstitutionsutskottet har två dokument. Det ena säger att regeringen ville avlyssna Baresic därför att någon kompis till honom eventuellt hade setts i Stockholms centrum mordnatten och att Baresic börjat ringa i stor omfattning. Det kan inte vara någon statshemlighet jag nu talar om.

Sedan fick vi för sex dagar sedan en promemoria från rättschefen i statsrådsberedningen som säger någonting helt annat, nämligen att det förekom risk för våldsdåd. Jag skall inte göra mig skyldig till sekretessbrott genom att läsa upp någotdera dokumentet, men åtminstone den ena versionen bär prägel av eftertankens kranka blekhet. Jag tycker inte alls att det är roligt.

Johan Munck: Jag hade nog tyckt att det var naturligt om det i denna akt inte hade funnits någonting annat än regeringsbeslutet. Promemorian är inte avsedd som dokumentation av grunderna. Jag tror att promemorian framför allt är avsedd för att säkerhetsavdelningen skulle få reda på att det skulle komma ett regeringsbeslut. Den är formulerad så att man redogör för justitieministerns samtal med andra statsråd och upplyser om att den ansvarige hos polisen, Hans Wranghult, fick reda på att det fanns tillräckligt många statsråd för att utgöra en beslutsför regering.

Syftet med promemorian har inte varit att tjäna som dokumentation i akten beträffande grunderna för beslutet. Jag tror att syftet har varit att polisen skulle få reda på att det skulle komma ett regeringsbeslut, så att man kunde vidta förberedande åtgärder. Jag har inte någon klar minnesbild, men formuleringarna tyder på det. Annars fanns det ingen anledning att redogöra för vilka justitieministern hade talat med.

Anders Björck: Motiveringarna då och nu går stick i stäv mot varandra. Jag beklagar djupt att vi inte har tillfälle att låta svenska folket, om det nu är intresserat, jämföra de två versionerna. Jag kan tyvärr inte göra mycket åt hemligstämpeln.

Kurt Ove Johansson: Jag har en fråga som jag tycker har ett principiellt intresse.

Johan Munck har svarat på många frågor som har med nödvärnsrätten att göra. Det är naturligt, eftersom det är ett intressant område från konstitutionsutskottets utgångspunkt. Vi har haft rätt många tillfällen under årens lopp att diskutera de här frågorna i samband med Bulltofta, Norrmalmstorg, västtyska ambassaden och nu i samband med mordet på statsminister Olof Palme. Johan Munck har lång erfarenhet från arbetet i departementet, bl.a. som rättschef. Av svaren kan vi förstå att du har funderat en del över nödrätten i lagstiftningen och dess tillämpning.

Min fråga är om du anser generellt sett att det finns fog för påståendet att det skulle ha skett en förflackning i tolkningen av begreppet nödvärn så långt att man skulle kunna tala om en urholkning av tillämpningen av lagstiftningen på området.

Johan Munck: Jag vet inte riktigt vad som har förekommit i mordutredningen och vet inte heller vad som kan ha förekommit inom polisen före mordet. Det är därför svårt för mig att uttala mig om det, men mot bakgrund av de

uppgifter jag har hört vid dessa utskottsförhör och läst i pressen kan jag inte utesluta att det har skett en sådan förflackning.

När jag fick frågan den 2 mars trodde jag att det var en helt ny fråga. Jag trodde att polisen i varje fall efter kriminaliseringen aldrig hade ägnat sig åt buggning, om jag ens kände till termen. Jag trodde också att det gällde en åtgärd i ett akut skede. Att man skulle kunna diskutera en fortlöpande sådan verksamhet i över ett år drömde jag inte om. Har detta förekommit, tycker jag man kan tala om förflackning.

Elisabeth Fleetwood: Klas Bergenstrand nämnde någonting om Näss minnesförmåga. Det gjorde mig förvånad, för vad vi har hört här har till stor del bestått av minnesfragment och ibland inte ens fragment. Det gör det svårt för oss att få en helhetsbild. Bland annat har vi fått höra att Näss skulle ha kunnat få uppfattningen att det här beslutet skulle vara förankrat ända uppe i regeringen. Har jag uppfattat det rätt?

Klas Bergenstrand: Nu är jag inne på spekulationer, men med utgångspunkt från vad Johan Munck i dag har redovisat om det mycket lilla utrymme som finns har jag ingenting att tillägga.

Elisabeth Fleetwood: Någon av er yttrade att beslutet om buggning inte var någonting som regeringen hade att göra med.

Johan Munck: Det var min uppfattning att det inte var någonting som regeringen hade att göra med.

Elisabeth Fleetwood: Det var ju en fruktansvärd situation. När man diskuterade hotbilden och spekulerade över riskerna för rikets säkerhet kom man fram till att man skulle använda 31 §.

Jag kan inte se att det finns något logiskt sammanhang mellan svaren här. Dels skulle Näss kunnat få uppfattningen att det fanns en förankring hos regeringen, dels skulle regeringen inte ha någonting med detta att göra. Tycker ni själva att den beskrivningen hänger ihop? Allt detta skedde inom loppet av ett par dagar.

Johan Munck: Jag känner inte Näss så väl, men jag har alltid haft den uppfattningen och har den fortfarande, att han är en redbar, omdömesgill och skicklig person. Om Näss säger en sådan sak, vill man till varje pris försöka förstå varifrån han kan ha fått sin uppfattning och om han kan ha övertolkat något besked som har lämnats. – Jag vet inte om det var detta du avsåg med frågan.

Jag vill lämna öppet om Klas Bergenstrand har givit något besked med anledning av denna propå. Jag har sagt till Klas Bergenstrand att detta är en sak för polisen och att regeringen inte har med den att göra, men här är det ett akut och trängt läge, där alla måste hjälpa till och göra så gott de kan. Jag, som utan att vara expert har sysslat rätt mycket med de här bestämmelserna, kunde försöka skriva en promemoria, om det skulle vara till hjälp för polisen.

Då kan man tänka sig – men det är en spekulation – att Klas Bergenstrand har framfört till Näss att det här inte var någonting för regeringen, utan en sak för polisen själv, men att det eventuellt skulle komma en promemoria. Sedan kan Näss kanske ha övertolkat detta.

Vi kan inte komma längre än så, men man kan försöka att få uppfattningarna att gå ihop på ett eller annat sätt.

Olle Svensson: Då är frågestunden över. Jag vill tacka er för att ni ställt upp och givit oss en värdefull komplettering av vårt skriftliga material genom svaren på våra frågor.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 7

1989-02-21

kl. 11.00–12.55

Offentlig utfrågning av landshövding Sten Wickbom angående fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på statsminister Olof Palme

Olle Svensson: Jag förklarar härmed sammanträdet öppnat. Det rör sig om en offentlig utfrågning enligt de bestämmelser som numera gäller och som lades fram på förslag av förre justitieministern Sten Wickbom. Förslaget trädde i kraft den 1 februari förra året. Du var den första vi frågade ut. Den gången gällde det ett annat ärende.

Jag hälsar dig välkommen till oss. Det ärende vi i dag behandlar har vi haft i våra granskningsbetänkanden ganska lång tid tillbaka. Den 24 mars var Sten Wickbom hos oss, men då i ett slutet sammanträde. Men det finns refererat i våra stenografiska anteckningar.

Jag vill på nytt påminna dem som kanske inte följer vår granskning att vi har redan ett mycket omfattande skriftligt material. Under sommaren samlade vi in mycket i ett utkast till ett betänkande. Vi tänker inte göra någon repris på de utfrågningarna. Men det har kommit fram vissa uppgifter under de pågående undersökningarna som har redovisats för oss från åklagarna. Vi har då tyckt att det var viktigt att hämta in sakupplysningar på muntlig väg vid det här tillfället. Föregående vecka hörde vi en del representanter från åklagarsidan och polisen, men också medarbetare till dig i departementet.

När vi i dag har samlats är det två frågor som vi vill ha svar på och diskutera. Den ena frågan gäller regeringens befattning med eller kännedom om – eventuella befattning eller eventuella kännedom om – s.k. buggning eller elektronisk avlyssning, som skall ha förekommit under det år som följde efter mordet på Olof Palme. Den andra frågan gäller det speciella regeringsbeslut som fattades om avlyssning på Täbyanstalten.

Enligt den praxis vi har i utskottet vill jag fråga dig om du inledningsvis har något att säga?

Sten Wickbom: Nej.

Kurt Ove Johansson: Jag skulle vilja börja med att fråga Sten Wickbom om hans tid som justitieminister. Funderade du någon gång personligen över den lagstiftning som i princip förbjuder buggning som spaningsmetod, och om denna lagstiftning borde reformeras i mindre restriktiv riktning?

Sten Wickbom: Jag funderade över lagstiftningen bl.a. av det skälet att vi hade fått ett kommittébetänkande där man föreslog en liberalisering.

Kurt Ove Johansson: Under din tid som justitieminister diskuterades denna fråga om buggning ofta?

Sten Wickbom: Ja, mycket ofta...

Kurt Ove Johansson: Jag frågade dig om det under din tid som justitieminister diskuterades ofta frågan om buggning som spaningsmetod?

Sten Wickbom: Om det skedde mycket ofta vill jag lämna därhän. Svaret är ja, vi diskuterade frågan. Anledningen var att vi hade fått ett kommittébetänkande där det föreslogs, om jag så får säga, en liberalisering av buggningsregler – annorlunda uttryckt att det skulle legaliseras.

Kurt Ove Johansson: När man går igenom vad Harald Fälth, din statssekreterare, har gett uttryck för till utskottet, framstår det som om frågan om buggning har varit föremål för diskussioner i departementet vid flera tillfällen.

Sten Wickbom: Ja. Det är helt klart att jag har talat med min närmaste medarbetare om detta. Men det kom aldrig så långt som till en formell beredning med föredragning och ställningstagande.

Kurt Ove Johansson: Du deltog inte heller i några diskussioner med ledamöter i regeringen, polis- eller åklagarmyndighet om buggning som spaningsmetod och att du tyckte att man skulle vara mindre restriktiv?

Sten Wickbom: Att jag talade med någon polis eller åklagare om detta förefaller sannolikt. Däremot är det inte sannolikt att jag tog upp det med någon regeringskollega. Så moget var inte ärendet.

Kurt Ove Johansson: Vad jag egentligen vill komma fram till är om det under din tid som justitieminister inträffade något som kunde ge polisledningen anledning tro att regeringen ändrat inställning i denna fråga?

Sten Wickbom: Tvärtom. Jag hade uppfattningen, låt vara preliminärt eftersom ärendet inte var slutligen avgjort, att man inte skulle göra någon ändring. Det grundades på två skäl. Den ena skälet var att jag menade att detta var en inskränkning i den personliga integriteten. Det skulle vi undvika i ett samhälle där så mycket annat var ägnat att äventyra den personliga integriteten. Det andra skälet var att jag hade, låt vara lekmannamässigt, uppfattningen att detta inte var särskilt effektivt. Jag hade erfarenhet av telefonavlyssning, som kan tillåtas av domstol, och som förekom i stor utsträckning i olika sammanhang, bl.a. i Palmeutredningen. Jag erfor där vilket oerhört arbete det var att ta hand om materialet. Jag såg ingen effektivitet i att man dessutom skulle skaffa fram ett material av betydligt mera tvivelaktigt värde. Såvitt jag som lekman kunde bedöma var det inte en särskilt intelligent metod. Av dessa två skäl ansåg jag att man inte skulle göra någon ändring. Den uppfattningen gav jag till uttryck offentligt i några tidningsintervjuer. Jag har inte kontrollerat, men jag har en förnimmelse av att jag även svarat på detta sätt på en fråga i riksdagen.

Kurt Ove Johansson: Harald Fälth har i sin redovisning till utskottet också berättat att han deltog i en konferens i Köpenhamn 1983. Där utspann sig det

intressanta att man diskuterade buggning som spaningsmetod. De som deltog mycket aktivt i den debatten var Holger Romander och Hans Holmér. Känner du till att Romander, åtminstone på Köpenhamnskonferensen, var en mycket stark anhängare av buggning som spaningsmetod?

Sten Wickbom: Det var väl känt att Holger Romander hade den uppfattningen.

Kurt Ove Johansson: Tog du aldrig upp frågan med honom i informella kontakter med rikspolisstyrelsen?

Sten Wickbom: Som jag sade nyss hade det varit naturligt om saken diskuterades. Men jag kan inte minnas något specifikt tillfälle.

Kurt Ove Johansson: Det finns ingen som hittills har varit i utskottet som har dementerat påståendet om att ett hundratal poliser kände till att buggning hade förekommit 1986 och 1987. Hur kan det komma sig att du som justitieminister och högsta ansvarig inte fick veta vad varenda polischef tycktes veta?

Sten Wickbom: Jag fick min information vid de regelbundna träffar som jag hade med rikspolischefen och chefen för säkerhetstjänsten, dvs. Romander och Hjälmroth. Jag fick dessutom information genom min observatör i spaningsledningen. Det sades inte ett ord om buggning i de sammanhangen. Det sades inte heller ett ord om buggning under juristkommissionen eller den parlamentariska kommissionens arbete. Jag tycker inte att det är särskilt märkligt att jag inte kände till det då. Vilka andra kanaler skulle jag ha haft än de fyra som jag nu nämnt?

Kurt Ove Johansson: Holmér var ofta i kanslihuset. Tog han verkligen aldrig upp denna fråga?

Sten Wickbom: Svar: Nej.

Kurt Ove Johansson: Eftersom det har förekommit sådana påståenden, måste jag också få ställa följande fråga till dig. Har det någon gång inom ditt departement eller inom den regering som du tillhört förts på tal att ställa säkerhetspolisen under Hans Holmérs ledning?

Sten Wickbom: Nej, inte ställa säkerhetstjänsten under Hans Holmérs ledning. Vi betraktade Hans Holmér som en värdefull resurs när det gällde spaningen efter Olof Palmes mördare. Att då belasta honom med ansvaret för kontraspionage, signalskydd, personalkontroll och alla de andra mycket vidsträckta uppgifter som åvilar säkerhetsavdelningen, var naturligtvis inte på tal. Det hade varit helt orimligt.

Vad du möjligen syftar på var ett par samtal som jag hade med Romander och Holmér. De föranleddes av att det visade sig att man var oense om i vilken utsträckning som polismyndigheten i Stockholm över huvud taget skulle få uppgifter från säkerhetsavdelningen och i vilken takt de skulle komma fram. Det förekom klagomål om att det gick långsamt bl.a. med utskrift av telefonavlyssningar. I det läget såg jag det som min självklara skyldighet att lyssna på parterna och tillhålla dem att ordna upp de inbördes

förhållandena så att det skulle fungera. Det handlade om att två självständiga polismyndigheter delvis sysslade med samma sak. Det krävdes samordning.

Samtalstonen och atmosfären i samtalen var sådana, att jag ansåg det finnas skäl att erinra parterna om att om de inte kom överens hade regeringen befogenheter att ställa vissa av säkerhetsavdelningens resurser till länspolismyndighetens i Stockholm förfogande. Ett alternativ hade varit att ställa relevanta delar av Stockholmspolisen under rikspolisstyrelsens förfogande.

Sedan jag hade redovisat dessa yttersta alternativ gick Romander och Holmér tillbaka och talade inbördes. De kom sedan till mig och sade att de hade klarat upp detta. Sedan hörde jag ingenting om den typen av problem.

Kurt Ove Johansson: Det påstående som P-G Näss antydde inför utskottet som skulle peka i den riktning som jag frågade om, menar du är inte relevant på något sätt?

Sten Wickbom: Det faller på sin egen orimlighet att vi skulle belasta Hans Holmér med att ha ansvaret för hela säkerhetsavdelningen. Då hade han inte hunnit med att försöka få tag på Palmes mördare.

Kurt Ove Johansson: När och hur fick du först kännedom om att P-G Näss via Klas Bergenstrand, som var departementets observatör i spaningsledningen, önskade få justitiedepartementets syn på frågan om buggning i nödsituationer och att Johan Munck, som var din rättschef, hade åtagit sig uppgiften att upprätta en PM i ärendet?

Sten Wickbom: Jag tror att jag aldrig fick reda på detta så här implicit. Får jag emellertid erinra om situationen dygnen efter mordet. Det var en extraordinär händelse, minst sagt. Det var en händelse som måste bedömas medföra risk för fortsatt fara. Bl.a. parlamentarikerkommissionen har kritiserat regeringen på vissa punkter för att vi inte uppfattade det här som en början på en kupp.

Det var en mycket extraordinär situation. Jag förutsatte att mina medarbetare omedelbart började fundera i termer av vad man skall göra i olika tänkbara extrema situationer som kan dyka upp i det här läget. Det var de instruktionsenligt ålagda. Händer det något i den här genren skall man gå tillbaka till den praxishandling som fanns i olika pärmar, från Bulltofta, från Norrmalmstorg och från västtyska ambassaden. Att de när de gick med de funderingarna eller arbetade med de frågorna nämnde någonting om att de gjorde det är ju helt naturligt. Det hade jag ingen anledning att lägga på minnet i en situation när så oerhört mycket annat hände.

Jag kan dock säga med absolut säkerhet att ingen kom till mig och ställde frågan om vi kan göra si eller så eller bad mig bedöma huruvida det ena eller andra handlingssättet i en viss situation var lagligt försvarlig eller lämpligt. Det är jag helt säker på, liksom jag är helt säker på att jag inte gav sanktion åt någon, låt oss säga, extraordinär åtgärd. Jag vill passa på tillfället att säga det – eftersom jag väntar frågan. Jag kände inte heller till att något sådant här förekom. Jag blev lika bestört förvånad som alla andra när jag på hösten fick höra att det tycks ha förekommit. På dessa tre punkter är jag absolut säker.

Kurt Ove Johansson: Den PM som jag talade om och som Munck åtog sig att upprätta kom ju aldrig till i verkligheten. Vet du vad som inträffade och vad skälet var till att den inte kom till stånd?

Sten Wickbom: Ja, nu vet jag det. Men då tror jag inte att jag kände till det. Återigen vill jag säga att om jag hade känt till det så hade jag inte lyft på ögonbrynen för det. Det var en helt naturlig åtgärd att man skapade sig handlingsberedskap inför någon mycket specifik extraordinär ytterligt farlig situation som skulle kunna uppkomma. Det uppkom ingen sådan situation.

Kurt Ove Johansson: Jag tror att det finns en fråga som hela svenska folket vill ha svar på. Det är: Har du vid något tillfälle fällt yttranden som "Bugga på bara" eller "Ja, ja, men jag vet ingenting"?

Sten Wickbom: Det följer ju av vad jag redan har sagt. Jag har aldrig fått någon fråga eller avkrävts någon bedömning. Då kan jag inte heller ha svarat på någon fråga eller redovisat någon bedömning. Men jag vill lägga till att under alla omständigheter skulle jag ju aldrig i mitt liv uttrycka mig på det sättet.

Kurt Ove Johansson: Jag skulle då vilja ställa några frågor som har med Baresic att göra. Varför var regeringen i början på mars 1986 så angelägen om att medverka till att Miro Baresic kunde telefonavlyssnas på Täbyanstalten?

Sten Wickbom: Baresic var ju dömd för ett utomordentligt bestialiskt mord på sitt lands ambassadör och i samband därmed en del andra grova brott. Han deltog aktivt i flygplanskapningen vid Bulltofta som innebar att han i vart fall temporärt undandrog sig lagföring i Sverige. Det här sammantaget med vad vi i övrigt vet och visste om hans person gjorde att han betraktades som en utomordentligt farlig terrorist. Han kom sedan också att utvisas ur Sverige på de här grunderna. Det är den personen som Kurt Ove Johansson nu vill diskutera varför vi satte telefonkontroll på under en period.

Jag har den uppfattningen att om utskottet vill gå in mera i detalj om bakgrunden är det helt klart att man kommer in på hemliga uppgifter. Det är också enligt min bedömning så att man får fram uppgifter som kan vara till men för rikets säkerhet och för enskilda personer. Jag lägger i utskottets hand att bestämma om jag skall svara på ytterligare frågor. Jag gör det gärna utifrån synpunkten att jag har mycket lätt att försvara den åtgärd som regeringen vidtog.

Kurt Ove Johansson: Nej, jag vill gärna säga att jag naturligtvis respekterar att vi här rör oss på ett område där det föreligger hemliga handlingar.

Sten Wickbom: Det är inte bara det, utan det är hela bakgrunden som enligt min uppfattning inte bör beskrivas i alla sina detaljer i den här formen. Det kan vara till men.

Kurt Ove Johansson: Dessutom har vi också tillgång till material som jag för egen del i alla fall tycker att det inte finns anledning att fördjupa sig i. Jag respekterar således den ståndpunkten som Sten Wickbom här har anfört.

Jag får emellertid kanske betrakta det här litet grand mera teoretiskt

utifrån det beslut som regeringen fattade. Jag tänker då närmast på 31 § lagen om kriminalvård. Vi kan ett kort ögonblick bortse från Miro Baresic och så att säga gå över till att titta på vad som står i förarbetena till den här lagen som skulle kunna vara grund för att besluta i enlighet med denna. Det står där, såvitt jag förstår, att om man är intagen och skulle kunna lämna ut militära uppgifter som man har kommit över genom brottslig verksamhet så skall man således kunna tillämpa 31 §. Menar du ändå att det finns stöd för en vidare tolkning än den som jag har redovisat ifrån förarbetena?

Sten Wickbom: Nu är vi inne på en fråga om hur svensk lagstiftningsteknik ser ut. När man skall tillämpa en lagbestämmelse har man att hålla sig till dess ordalydelse. Ordalydelsen ger ett helt klart utrymme för att ingripa för att förhindra också andra brott mot rikets säkerhet än spioneri. Att man sedan i förarbetena har valt att exemplifiera med spioneri ändrar inte innebörden av ordalydelsen i paragrafen.

Jag vill således inte tala om någon – vad var det du sade – vidgad tolkning. Jag menar att vi gjorde en tolkning av paragrafen som den står rakt upp och ner, ord för ord. Man kan och man skall enligt 31 § gå in med telefonavlyssning om det behövs för att hindra brott mot rikets säkerhet.

Kurt Ove Johansson: Med vidgad tolkning menar jag en vidare syn på den här lagparagrafen än vad man möjligen kan läsa sig till i förarbetena.

Sten Wickbom: I förarbetena kan man bara läsa sig till ett exempel.

Kurt Ove Johansson: Det rör sig dock om en lagstiftning, eller en paragraf, som är mycket, mycket sällan använd. Jag föreställer mig att utifrån den utgångspunkten är den kanske inte genomtolkad. Då har man väl egentligen, såvitt jag förstår, bara förarbetena att gå till, eller hur?

Sten Wickbom: Man – jag upprepar mig nu – har ordalydelsen i botten.

Kurt Ove Johansson: Nu har detta regeringsbeslut på grundval av 31 § också ett annat intresse utifrån konstitutionsutskottets utgångspunkt, nämligen hur man beredde det här beslutet i regeringskansliet. Vi har alltså fått reda på att den 2 mars 1986 fick K G Svensson, då åklagare i mordutredningen, ett telefonsamtal från en i spaningsledningen där man ville telefonavlyssna Miro Baresic. K G Svensson sade nej. Det vet vi. Min fråga är då: Hade någon i spaningsledningen, innan man kontaktade K G Svensson, varit i kontakt med justitiedepartementet?

Sten Wickbom: Jag har undersökt det här. Vad mina medarbetare har sagt stämmer helt med min minnesbild om att svaret är nej. Det fanns ingen kontakt innan poliserna kontaktade K G Svensson.

Kurt Ove Johansson: Sanningen är alltså att justitiedepartementet kontaktades av spaningsledningen först efter det att man hade fått sitt nej ifrån K G Svensson?

Sten Wickbom: Men jag säger i mitt svar på det sättet att det var fullt klart för spaningsledningen att det fanns anledning och misstankar om att Miro Baresic hade motiv. Nu är vi emellertid inne på det som jag anser att vi av vissa hänsyn inte skall gå närmare in i detalj på.

Kurt Ove Johansson: Det är jag överens med dig om. Men när det gäller proceduren kan det ha sitt intresse.

Sten Wickbom: När det gäller proceduren var det ingen som kom till oss först, utan man gick först till K G Svensson.

Kurt Ove Johansson: Min fråga gällde om man efter det att man hade fått nej ifrån spaningsledningen, ifrån K G Svensson, gick till justitiedepartementet och förhörde sig om det fanns möjligheter.

Sten Wickbom: Då gick man direkt till justitiedepartementet och sade att det inte gick via åklagaren och frågade om det går på något annat sätt med regeringens hjälp. Om man pekade på 31 § eller lämnade det öppet åt oss att så att säga hitta något lagrum kan jag inte svara på. Men i vart fall stod det helt klart för oss att det fanns ett annat lagrum, där rekvisiten var annorlunda än den som åklagaren hade att pröva.

Kurt Ove Johansson: Men det var alltså inte på det sättet att justitiedepartementet på eget initiativ drev frågan om att Baresic skulle telefonavlyssnas? Det var alltså inte så att regeringen försökte blanda sig i polisens och åklagarens arbete?

Sten Wickbom: Nej, svaret är absolut nej.

Kurt Ove Johansson: Anser du att regeringen genom sitt ja den 3 mars 1986, dagen efter det att K G Svensson hade sagt nej, helt sonika skulle ha kört över åklagaren i mordutredningen?

Sten Wickbom: Nej, naturligtvis inte. Regeringen prövade en annan sak än K G Svensson och förmodligen på ett annat material än K G Svensson hade tillgängligt.

Kurt Ove Johansson: När du tog kontakt med regeringsmedlemmarna och det var klart att man var sams om tagen, när skedde det? Var det den 2 mars eller var det den 3 mars?

Sten Wickbom: Det var omedelbart efter föredragningen för mig. Jag har sett i handlingarna att den föredragningen var den 2 mars.

Kurt Ove Johansson: Vi har nämligen fått uppgiften att K G Svensson blev uppringd på kvällen den 2 mars och han blev då delgiven regeringens ställningstagande.

Sten Wickbom: Finns den uppgiften är den säkert riktig. Vad jag minns är att jag bad min medarbetare att omedelbart ringa K G Svensson.

Kurt Ove Johansson: Det har naturligtvis ingen stor betydelse, kanske, men i våra handlingar har vi ju ett papper som talar om att regeringsbeslutet är från den 3 mars 1986. Men i realiteten kunde det alltså vara så att regeringen egentligen hade fattat sitt beslut den 2 mars?

Sten Wickbom: Det är ingenting konstigt i det. Regeringen kan ju med fem ledamöter fatta ett beslut per capsulam. Nu hade vi ett regeringssammanträde dagen därpå, och då förstärkte vi underlaget för beslutet genom att hela regeringen deltog i beslutet.

Kurt Ove Johansson: Vi vet också att Stockholms tingsrätt våren 1986 beslutade om telefonavlyssning av Baresic. Jag skall inte gå in på skälen till deras beslut, utan jag håller mig fortfarande till proceduren. Varför återkallades inte regeringsbeslutet från den 3 mars?

Sten Wickbom: Det borde man ha gjort.

Kurt Ove Johansson: Jag har en fråga till som jag tycker det finns anledning att ställa. När vi förra veckan hade K G Svensson här, lämnade han uppgiften att han kände sig avlyssnad. Har du någon gång som justitieminister fått reda på att åklagaren misstänkte att han var avlyssnad?

Sten Wickbom: Nej.

Kurt Ove Johansson: Du har heller aldrig själv känt dig avlyssnad?

Sten Wickbom: Nej.

Anders Björck: Jag har ett antal frågor. Det är kanske lika bra att direkt följa upp det här med Baresic. När du fick besked om att K G Svensson hade sagt nej, fick du då en ordentlig redogörelse ...

Sten Wickbom: Vem var det du sade hade sagt nej?

Anders Björck: Förlåt?

Sten Wickbom: Vem hade sagt nej?

Anders Björck: Förlåt. När man hade sagt nej till K G Svenssons begäran om att avlyssna Baresic, fick du då en ordentlig redogörelse för spaningsledningens motiv till att avlyssna just Baresic?

Sten Wickbom: Nej. Inte mer än att han – och det har jag full förståelse för – fann att det inte var tillräckliga skäl enligt rättegångsbalken.

Anders Björck: Fick du någon skriftlig dokumentation om de skäl som det här gällde?

Sten Wickbom: Nej, det fanns ingen sådan.

Anders Björck: Upprättades det någon promemoria med anledning av det här beslutet?

Sten Wickbom: Ja.

Anders Björck: Innan ...

Sten Wickbom: Med regeringens beslut, ja.

Anders Björck: Vem gjorde det?

Sten Wickbom: Johan Munck.

Anders Björck: Fanns i den här promemorian samtliga skäl som föranledde regeringens beslut om att använda 31 §?

Sten Wickbom: Nej.

Anders Björck: Varför tog man inte med alla skäl i en promemoria som låg till grund för ett regeringsbeslut?

Sten Wickbom: Därför att de skäl som inte fanns antecknade i promemorian var notoriska i regeringen.

Anders Björck: Det innebar att ni fattade ett regeringsbeslut, och då utgår man från att vissa saker är så kända att man inte behöver ta med dem?

Sten Wickbom: Jag vill här klara ut ett missförstånd. Det fanns en promemoria, men den ingick inte som skäl för beslutet. Beslutet var inte motiverat. Men det bedömdes finnas anledning till att anteckna vissa saker som inte var notoriska.

Anders Björck: Harald Fälth talade i den utfrågning som vårt kansli haft med honom om en promemoria. I den finns alltså inte samtliga skäl för regeringens beslut?

Sten Wickbom: Svar: Nej.

Anders Björck: Du tycker inte att det är otillfredsställande att bara ta med vissa skäl och att man sedan i efterhand kommer och säger att detta var så notoriskt att man borde känt till det? Är inte detta en efterhandskonstruktion, om du skall vara ärlig?

Sten Wickbom: Vad var din första fråga?

Anders Björck: Var det inte rimligt att ta med samtliga skäl i en sådan här promemoria?

Sten Wickbom: Svaret på båda frågorna är nej.

Anders Björck: Man kan fatta den här typen av unika regeringsbeslut och utgå från att man inte behöver ta med en del saker?

Sten Wickbom: Man tar fortfarande inte upp skälen i beslutet. Det gjordes en promemoria där man noterade vissa nya upplysningar som inte var notoriska.

Anders Björck: De skäl som delgavs dig gällde rikets säkerhet. Var det någonting annat?

Sten Wickbom: Förlåt?

Anders Björck: Var det rikets säkerhet som var motivet till att avlyssna Baresic?

Sten Wickbom: Javisst. Det som 31 § handlar om.

Anders Björck: Det fanns inga andra skäl i det här sammanhanget?

Sten Wickbom: Nej.

Anders Björck: Det innebar att man sedan gick vidare till Stockholms tingsrätt den 16 maj och begärde och fick telefonavlyssning. Känner du till om det då var fråga om samma skäl, som rörde rikets säkerhet?

Sten Wickbom: Jag vet inte vilka skäl som låg till grund för tingsrättens beslut.

Anders Björck: Men du var då justitieminister, och du fick ingen information om detta?

Sten Wickbom: Jag fick bara den informationen att han var telefonavlyssnad, inte vilka skäl tingsrätten hade för detta. De var säkert hemliga.

Anders Björck: Men du hade haft tillgång till skälen om du hade velat. Det görs ju en regelbunden föredragning inför justitieministern, eller hur?

Sten Wickbom: Hade jag frågat efter dem så hade jag säkert fått dem.

Anders Björck: Men borde du inte ha gjort det. Här använder man ...

Sten Wickbom: Varför det?

Anders Björck: Det är jag som frågar. Men jag skall gärna svara på detta. Först säger en åklagare nej till att begära användning av telefonavlyssning hos tingsrätten. Sedan beslutar regeringen att använda sig av telefonavlyssning enligt en annan paragraf. Du får sedan information om att man ändå har avlyssnat honom med hjälp av ett tingsrättsbeslut från den 16 maj. Du vet inte skälet till detta?

Sten Wickbom: Jo. Men jag har inte sett dem antecknade, eller jag har inte hört vad tingsrätten grundade dem på. Men jag vet ju att det fanns en rad ytterligare indicier mot Baresic. Jag trodde att detta hade blivit klargjort genom de mycket ingående samtalen med Bergenstrand och Munck. För regeringen låg tyngdpunkten i prövningen den 2 mars i frågan om vi kunde räkna med, eller om det fanns någon sannolikhet för, att Baresic begår ytterligare brott mot rikets säkerhet. Det beslutet gav inte myndigheterna befogenhet att spana i det gamla brottet. Efter den 2 mars, och framåt maj månad, framkom det ytterligare indicier på att Baresic i vart fall lämnat sådan medhjälp till brottet att han kunde betraktas som gärningsman. Men fråga inte mig hur tingsrätten har resonerat. Jag vet inte det.

Anders Björck: Nej, men du kände till tingsrättens motiv, eller hur?

Sten Wickbom: Nej, jag kände inte till tingsrättens motiv. Jag säger det för tredje gången. Detta är vad jag känner till av det som har tillkommit och som möjligen funnits med i tingsrättens bedömning. Jag såg det inte som min uppgift att gå in och granska tingsrättens motiv till det mycket stora antal beslut om telefonavlyssning som fattades.

Anders Björck: Vi kan återkomma till detta. Såvitt jag kan förstå rör det sig hela tiden om helt olika motiv på vilka man grundat beslutet om avlyssning mot Baresic.

Sten Wickbom: Det är väl inte konstigt när man tillämpar olika paragrafer.

Anders Björck: Kände du till att 31 § tidigare uteslutande hade tillämpats mot spioner?

Sten Wickbom: Ja.

Anders Björck: Du drog ingen slutsats av detta? Baresic satt ju inte inne för spioneri.

Sten Wickbom: Nej, men han kunde misstänkas ha begått brott mot rikets säkerhet, och det fanns fara för att han skulle fortsätta en sådan brottslighet.

Anders Björck: Fick du någon redovisning av vad telefonavlyssningen enligt 31 § hade gett för resultat?

Sten Wickbom: Ja. Jag fick tyvärr en mycket nedslående rapport om detta. Den rapporten visade att vårt beslut hade tillämpats på ett felaktigt sätt. Jag såg omedelbart till att man skulle tillämpa beslutet på ett riktigt sätt. Resultatet blev att man upphörde att över huvud taget tillämpa beslutet.

Anders Björck: Du säger att det har tillämpats på ett felaktigt sätt.

Sten Wickbom: Ja.

Anders Björck: Innebar det att t.ex. anstaltschefen i hastigheten blev avlyssnad?

Sten Wickbom: Jag vill inte svara på vem som blev avlyssnad. Men det innebar att även andra än Baresic blev avlyssnade. Man fick tillskottsinformation som man inte skulle ha fått del av.

Anders Björck: Du kan kanske svara på om den felaktiga tillämpningen lett till att det inte bara var intagna på anstalten som blev avlyssnade utan även personal?

Sten Wickbom: Av hänsyn till de människor som det här handlar om svarar jag inte på den frågan.

Anders Björck: Men vi vet kanske ändå hur det förhöll sig.

Sten Wickbom: Ja, naturligtvis vet jag det. Men jag vill inte svara på frågan av hänsyn till de inblandade.

Anders Björck: Men då kan vi gå vidare med detta. Vad vidtog du för åtgärd då?

Sten Wickbom: Jag såg till att det omedelbart upphörde.

Anders Björck: När skedde detta?

Sten Wickbom: Dagen efter jag fick reda på det.

Anders Björck: Skedde det i form av ett regeringsbeslut?

Sten Wickbom: Nej.

Anders Björck: Hur kunde du då avbryta avlyssningen?

Sten Wickbom: Genom ett besked till spaningsledningen. De svarade: Nu upphör det här.

Anders Björck: Men behövs det inte formella beslut för att avbryta en avlyssning som regeringen har påbörjat?

Sten Wickbom: Nej, den upphörde.

Anders Björck: Men den upphörde efter besked från dig?

Sten Wickbom: Ja.

Anders Björck: Du betraktar inte det som någon form av ministerstyre?

Sten Wickbom: Nej. Jag betraktar det som en förklaring av innebörden i regeringens beslut, och detta står ett enskilt statsråd fritt att göra, i synnerhet som förklaringen är så uppenbar.

Anders Björck: När du var här för ungefär ett år sedan, den 16 februari, talade du om att man hade vidtagit inskränkningar när det gällde Baresics rörelsefrihet. Är det korrekt?

Sten Wickbom: De bestämmelser som du syftar på utformades generellt. De fick en generell form genom en ändring i kriminalvårdsförfattningarna. Men det är helt klart att de drabbade Baresic.

Anders Björck: Är du säker på att de drabbade Baresic? Var det inte så att man sade att detta inte får tillämpas retroaktivt, så han fick fortsätta ...

Sten Wickbom: Jo, de utformades så ...

Anders Björck: Förlåt. Var så god.

Sten Wickbom: Nej ...

Anders Björck: Man sade att det här inte fick tillämpas retroaktivt, utan han fick fortsatta permissioner och fick ta körkort. Jag fick det intrycket, när du var här förra året, att man just ingripit mot Baresic.

Sten Wickbom: Av rättssäkerhetsskäl utformades bestämmelserna så, att de inte fick retroaktiv tillämpning, och det står jag för. Det var min sak att bevaka en sådan sak – att man inte åstadkom en tillbakaverkande lagstiftning. Från den dag bestämmelserna trädde i kraft, skulle det vara omöjligt för kriminalvårdsmyndigheterna att medge Baresic ytterligare lättnader i behandlingen. Det var känt att sådana var planerade.

Anders Björck: Det innebär att beviljade, men ännu icke uttagna permissioner – besked om att han fick ta körkort och sådant – fick han genomföra. På den punkten skedde alltså ingenting.

Sten Wickbom: Jag kan inte gå in på detaljer om hur man tillämpade denna icke retroaktiva lagstiftning. Men andan i bestämmelsen var den, att detta inte skulle få tillbakaverkande kraft.

Anders Björck: Men kan du svara på om det blev någon skärpning eller inte för Baresic?

Sten Wickbom: Det kan jag inte svara på. Jag följde inte detta i detalj. När det gällde Baresic och Baresics uppträdande och åtgärder utanför anstalten, försäkrade jag mig om att polisen utövade en, så långt möjligt, effektiv kontroll.

Anders Björck: Jag skall lämna Baresic. Jag tänkte, med ordförandens tillåtelse, gå över till den s.k. buggningen. Kurt Ove Johansson var inne på detta för en stund sedan. Hade du någon gång under din tid som justitieminister några misstankar om att det under spaningarna efter Olof Palmes mördare förekom olaglig buggning?

Sten Wickbom: Nej. Vad menar du med olaglig buggning? Skulle jag haft misstankar om att det förekom laglig buggning?

Anders Björck: Ja, jag vet inte vad som rör sig i en justitieministers huvud.

Sten Wickbom: Jag frågade bara om det var någon medveten distinktion. Du talade om olaglig buggning.

Anders Björck: Ja, det har ju nämligen hävdats ...

Sten Wickbom: Du känner ju till att det nu finns en åklagarutredning och ett eventuellt domstolsförfarande som kan pröva om det till äventyrs fanns laglig buggning. Mitt svar på frågan är att jag över huvud taget inte kände till att det förekom buggning, vare sig laglig eller olaglig.

Anders Björck: Nej, vissa hävdar ju att nöd bryter lag, och därför skulle den buggning som en del kallar för olaglig buggning i själva verket vara laglig.

Sten Wickbom: Jo, men eftersom du frågade mig om olaglig buggning vill jag svara att jag inte över huvud taget kände till buggning.

Anders Björck: Det innebar att du aldrig misstänkte Hans Holmér eller någon annan?

Sten Wickbom: Nej.

Anders Björck: Det är väl ändå på det sättet att du litade på Hans Holmér?

Sten Wickbom: Ja, det har hela tiden under min ämbetsutövning varit den självklara och nödvändiga utgångspunkten. Jag utgår från – min presumtion är – att underlydande ämbetsmän följer lagen. Det skulle omöjligt fungera på annat vis.

Anders Björck: Det innebär att de eventuella felaktigheter som Holmér och hans medarbetare kan ha gjort sig skyldiga till i hela utredningen, de tar du inget ansvar för?

Sten Wickbom: Nej.

Anders Björck: Fick du aldrig några indikationer som innebar att du som högste ansvarig i regeringen för rättvisan borde ha ingripit mot Holmér?

Sten Wickbom: Nej.

Anders Björck: Inte på någon punkt?

Sten Wickbom: På någon punkt, vad då? Jag grep ju in genom att se till att han togs bort från spaningsledningen.

Anders Björck: Ja, men det var nästan efter ett år?

Sten Wickbom: Jag frågar bara vad du menar med "ingrepp".

Anders Björck: Ja, det har ju kanske nått svenska folket ...

Sten Wickbom: På det sättet ingrep jag alltså.

Anders Björck: Det var enda gången du ingrep när det gällde att tygla Holmér?

Sten Wickbom: Återigen beror det på vad du menar med "ingrepp". Men det förekom ju fortlöpande att både åklagare och polis önskade åtgärder från

regeringens sida. I de övervägande fallen vidtog vi inga åtgärder. Vår inställning var hela tiden att det var myndigheterna som på eget ansvar självständigt skulle sköta den här spaningen.

Anders Björck: Vad som föranleder min fråga är att vi gång på gång i utskottet har fått höra allvarliga anklagelser mot Hans Holmér. Fann du ingen anledning att fästa något avseende vid alla dessa anklagelser, om du nu kände till dem?

Sten Wickbom: Det beror på vad du syftar på för anklagelser.

Anders Björck: Mina frågor handlar om huruvida du har varit aningslös eller inte.

Sten Wickbom: Ta detta att han hade tillämpat telefonkontrollen av Baresic på ett felaktigt sätt. Jag ingrep omedelbart och resolut. Det går inte att svara så här svepande.

Anders Björck: Begick Hans Holmér enligt din uppfattning något fel i relationerna med regeringen och justitiedepartementet under den tid han var spaningsledare?

Sten Wickbom: Jag vill inte kommentera det.

Anders Björck: Jag upprepar frågan: Begick han under den tid som han var spaningsledare något fel i relationerna med regeringen och justitiedepartementet? Du var justitieminister och ansvarig.

Sten Wickbom: Jag vet inte vad du syftar på.

Anders Björck: Jag tror att du är tillräckligt begåvad för att förstå. Jag frågade om Hans Holmér begick några ....

Sten Wickbom: Du är tillräckligt begåvad för att ställa mer precisa frågor.

Anders Björck: Jag skall precisera mig. Är du helt nöjd med Hans Holmérs uppträdande under den tid du var justitieminister och han var chef?

Sten Wickbom: Naturligtvis inte. Jag såg ju till att han togs bort ur spaningsledningen.

Anders Björck: Under tiden måste det väl ändå ha förekommit något som du reagerade emot, eller var det först i februari ...?

Sten Wickbom: Det var saker som föranledde mig att vid den tidpunkt som jag ansåg lämplig verka för att han kom bort ur spaningsledningen.

Anders Björck: Och det var då i februari 1987?

Sten Wickbom: Ja. Jag har vid tidigare utfrågningar inför konstitutionsutskottet förklarat att jag ansåg att ett tidigare ingripande varken var lämpligt eller möjligt.

Anders Björck: Även med facit i hand, ansåg du tidigare att du hade full kontroll över Hans Holmér?

Sten Wickbom: Svar: Ja.

Anders Björck: Slutligen en fråga som avser den här buggningen och avlyssningen. Finns det enligt din uppfattning någon förklaring till något missförstånd eller annat, som kan ha lett till att P-G Näss kan ha missuppfattat de besked som har lämnats?

Sten Wickbom: Jag betraktar det som uteslutet.

Anders Björck: Du vidhåller att du över huvud taget icke har talat med Munck i de termer som Näss här för några dagar sedan återgav?

Sten Wickbom: Ja, jag sade det nyss och jag har inte ändrat mig.

Birgit Friggebo: Känner du Ebbe Carlsson? Har du träffat honom någon gång?

Sten Wickbom: Jag har aldrig träffat honom, men jag hade en mycket bestämd uppfattning om honom som person.

Birgit Friggebo: Det betyder att sådana informationer som han vid årsskiftet 1986-1987 fick ifrån Holmér om buggning inte har kunnat nå dig via Ebbe Carlsson?

Sten Wickbom: Nej, definitivt inte. Jag undvek medvetet att tala med Ebbe Carlsson. Ebbe Carlsson förekom i polishuset under de första dagarna. Jag såg till att han upphörde att förekomma där.

Birgit Friggebo: Följdes detta upp sedan av Holmér? Befann sig Ebbe Carlsson utanför polishuset hela tiden efter detta?

Sten Wickbom: Ja, jag har inte fått några uppgifter om att han fanns där efter det att jag hade sagt till.

Birgit Friggebo: Har du fått några andra uppgifter om att det förekom en intensiv kontakt mellan Holmér och Carlsson?

Sten Wickbom: Inte under min tid som justitieminister.

Birgit Friggebo: Du känner inte till att hemliga handlingar, hemliga uppgifter och annat spreds utanför?

Sten Wickbom: Nej. Jag har icke hört ett ord om Ebbe Carlsson i relation till Palmeutredningen efter den vecka, då han lär ha uppehållit sig i polishuset.

Birgit Friggebo: På vilket sätt gav du till känna din uppfattning om att du tyckte att det var olämpligt att Ebbe Carlsson befann sig i polishuset?

Sten Wickbom: Via min observatör.

Birgit Friggebo: Via observatören? Till Holmér?

Sten Wickbom: Till Holmér, ja.

Birgit Friggebo: Och att det var helt olämpligt att Ebbe Carlsson skulle springa omkring i polishuset.

Jag övergår till en annan fråga. Jag undrar om du deltog i någon diskussion om Näss framtid mellan den tid då Bergling flydde – den 5–6 oktober – och fram till dess du avgick den 19 oktober 1987.

Sten Wickbom: Inte med anknytning till flykten. Däremot skall jag inte utesluta att det redan då var aktuellt att pröva om han i enlighet med egen önskan skulle till Uppsala.

Birgit Friggebo: Men det kom inte några propåer från spaningsledningen eller någon annan om att ...?

Sten Wickbom: Nej, det var en helt intern diskussion.

Birgit Friggebo: Det hade ingenting att göra med att Näss aktier föll i och med Berglings flykt och att det här sambandet ...?

Sten Wickbom: Det fanns väl en allmän fundering över att om vi nu skulle ha ny ledning för SÄK, kanske flera än chefen skulle bytas ut, vilket ju inte är ovanligt när man så att säga tillskapar en ny ledning för en organisation.

Birgit Friggebo: Det kom inte några andra propåer om att Näss skulle missköta spaningsutredningen?

Sten Wickbom: Inte alls. Det var inte alls kopplat till detta, utan det var hans vilja att komma till Uppsala, hans lämplighet för befattningen och möjligen också lämpligheten av att man gör – inte bara en utan flera – rockader på en gång i ledarskiktet på en organisation.

Birgit Friggebo: Så detta med bollplanket mellan Holmér och Kegö samt Barrling och de diskussioner som uppstod under hösten om att Näss eventuellt misskötte sitt jobb nådde aldrig dig?

Sten Wickbom: Aldrig. Några bollplank iakttog jag inte under min tid som justitieminister.

Birgit Friggebo: Du kände inte alls till att Holmér fortsatte spaningarna efter det att han hade avgått?

Sten Wickbom: Nej. Gjorde han det under min tid?

Birgit Friggebo: Han avgick väl formellt som länspolischef i september 1987, eller hur? Du avgick den 19 oktober.

Sten Wickbom: Nej, jag kände inte till några bollplank.

Birgit Friggebo: Du har varit utfrågad av juristkommissionen. Har du då berättat för juristkommissionen dels om dessa propåer som fanns från Holmérs sida om att ta över säkerhetsavdelningen, dels om det beslut som regeringen fattade om telefonavlyssning av Baresic?

Sten Wickbom: Holmér har aldrig begärt att få ta över säkerhetsavdelningen. Holmér begärde att få till stånd ett bättre samarbete med vissa delar av säkerhetsavdelningen, med dem som var relevanta för mordspaningen.

Birgit Friggebo: Låt oss inte fastna på det.

Sten Wickbom: Det var så att säga min upptakt till svaret. Jag vågar inte svara på vad jag i dessa delar sagt till juristkommissionen, men det är lätt att kontrollera i protokollet.

Birgit Friggebo: Det finns nämligen ingenting av detta beskrivet i protokollet från juristkommissionen.

Sten Wickbom: I så fall har jag inte svarat på detta. Men det skulle förvåna mig om jag inte har tagit upp det.

Birgit Friggebo: Du tror att du har gjort det?

Sten Wickbom: Jag tror det, men jag är inte säker.

Birgit Friggebo: Du vet inte?

Sten Wickbom: Jag är inte säker på det. Det är omöjligt att komma ihåg alla frågor och alla svar.

Birgit Friggebo: Men så här i efterhand ...

Sten Wickbom: Inför juristkommissionen – och även inför parlamentarikerkommissionen – uppträdde jag helt passivt. Jag svarade på frågor.

Birgit Friggebo: Du ansåg inte det vara din uppgift att själv ur egen fatabur försöka berätta om vad som hände?

Sten Wickbom: Jo, naturligtvis, om det var någonting som jag bedömde ha större relevans än de frågor jag fick, men jag tyckte att jag fick de relevanta frågorna, och då svarade jag på dem.

Birgit Friggebo: Så de här frågorna var inte särskilt relevanta?

Sten Wickbom: Kan du ta det igen.

Birgit Friggebo: Jag avser dels diskussionerna om hur Holmér skulle få ett större inflytande över säkerhetsavdelningen, dels beslutet som regeringen fattade om telefonavlyssningen av Baresic.

Sten Wickbom: Det första betraktade jag som en relativt vardaglig händelse. Det är sådant som inträffar när två polismyndigheter skall arbeta tillsammans, att det uppstår problem i det samarbetet. Det är mycket möjligt att jag själv inte tog upp detta när jag inte fick någon fråga. Frågan om Baresic fanns det väl anledning att ta upp, men jag vet inte om jag gjorde det. Jag hade inte någon anledning att låta bli.

Jag upplever det som om att konstitutionsutskottet anser att jag och regeringen har gjort fel som i ett mycket betänkligt läge satte in telefonkontroll på Baresic. Jag har den uppfattningen, att om jag inte hade gjort det, hade jag gjort ett grovt fel. Då hade jag haft svårt att uppträda inför KU. Detta var ingenting som jag hade anledning att dölja.

Birgit Friggebo: Vi kan återkomma till detta senare i våra slutledningar. Du säger beträffande kommandot över säpo att det handlade om två myndigheter som inte kom överens, och att det gällde att samordna dessa. Är det alltså inte riktigt att det förelåg ett utkast till beslut hos regeringen om hur samarbetet skulle ske?

Sten Wickbom: Jo, jag sade nyss att samtalstonen och personkemin var sådan att jag hade anledning att erinra om att regeringen enligt polisförfattningarna kunde fatta vissa beslut, och det fanns även utkast till sådana.

Birgit Friggebo: Var det så – som det upplystes här förra gången – att det fanns regeringsledamöter som satt och väntade på att eventuellt kunna fatta ett beslut snabbt?

Sten Wickbom: Den uppgiften har jag hört. Det är mycket möjligt att regeringen satt och väntade, eftersom regeringen satt tillsammans praktiskt taget dygnet runt. Men jag vill utesluta att den skulle ha samlats just för den här frågan, som jag inte bedömde som någon mycket stor eller dramatisk fråga.

Birgit Friggebo: Men det kunde alltså då vara ett argument under de här samtalen, att om det inte blir ordning och reda på torpet skall vi ta ett beslut ...?

Sten Wickbom: Argumentet var inte att regeringen hade samlats för att ta ställning till just den här frågan. Möjligen har det nämnts i förbigående att eftersom regeringen satt där uppe, kunde jag gå dit och kolla om jag hade fel.

Birgit Friggebo: Men då förnekar du Romanders uppgift om att det kom ett ultimatum från Holmér om att säkerhetspolisen skulle underställas honom?

Sten Wickbom: Ja. Det var aldrig tal om hela säkerhetspolisen. Det var tal om en förstärkningsåtgärd som regeringen kan besluta om enligt polisförfattningarna. Det var ingenting märkvärdigt i det.

Birgit Friggebo: Det var inte ens tal om att en rotel – eller delar av SÄK – skulle underställas?

Sten Wickbom: Jag visste inte ens då exakt vilka delar det handlade om.

Birgit Friggebo: Under hela den här undersökningen har det ju framkommit väldigt exceptionella uppgifter om hur det har gått till i Palmeutredningen och om förhållandena där. Man får en bild av Holmér som en tornado som sveper omkring i myndigheterna och in i regeringen och använder olika metoder för spaning. Det är den bild som växer fram.

Det finns en fråga som allmänheten väldigt ofta ställer till mig när detta diskuteras, och tillståndet i Sverige diskuteras ju mycket. Frågan lyder: Vad är det för hållhake som Holmér har på socialdemokratiska politiker och på den socialdemokratiska regeringen? Jag skulle vilja ge dig chansen att här och nu inför oss som sysslar med de här frågorna ge din kommentar till denna mycket frekvent förekommande fråga.

Sten Wickbom: Att Holmér skulle ha uppträtt som en tornado är en beskrivning som får stå för dig själv. Hos mig fick han aldrig spela tornado.

Myten om hållhakar har jag mött i många mer eller mindre förödmjukande former. En teori om hållhake har anknytning till mig och vissa för mig utomordentligt tragiska förhållanden. Min äldste son tog livet av sig av vissa skäl. Jag tycker att Birgit Friggebo skall sluta med att ställa den typen av frågor.

Birgit Friggebo: Det tänker jag nog inte göra, eftersom jag anser mig vara allmänhetens representant.

Sten Wickbom: Men vad syftade Birgit Friggebo på då?

Birgit Friggebo: Jag syftar på att Holmér var med i Göteborg i utredningen kring den s.k. sjukhusspionen. Jag syftar också på att åklagarna upplevde att Holmér hade ett särskilt stöd hos regeringen och att detta försvårade deras arbete. Jag syftar på de stora samarbetssvårigheter som förekom under ett helt år och att det var svårt att bli av med Holmér i slutskedet; han ställde ultimatum om att lösningen skulle vara konstruerad på visst sätt för att han över huvud taget skulle fortsätta. Holmérs inblandning i spaningsutredningen har ju fortsatt.

Jag ber om ursäkt om min fråga har lett dig till slutsatsen att jag syftade på andra, helt personliga omständigheter. Jag hade inte på något sätt den avsikten. Min fråga hänger alltså samman med Holmérs sätt att bedriva sitt arbete. Den bild som har vuxit fram är att han på ett alldeles särskilt sätt haft access till regeringen och stöd hos regeringen också för olika mordteorier.

Det är alltså mycket vanligt att frågan ställs huruvida det finns några hållhakar på regeringen. Jag tycker att det är min skyldighet att ställa samma fråga som allmänheten mycket ofta ställer. Jag har också en skyldighet att sköta mitt jobb i de här utfrågningarna.

Sten Wickbom: Ju oftare frågan ställs, desto oftare undergrävs dessa misstankar. Jag kan bara på en punkt – om vilken jag har ingående och exakt kunskap – säga att då Hans Holmér fick en ny uppgift i samband med spaningarna var det ett ensidigt beslut från regeringens sida. Det var ett beslut hos polismyndigheten som regeringen accepterade som grund för sitt beslut att lägga det högsta ansvaret för polisarbetet på rikspolisstyrelsen.

Birgit Friggebo: Vi skall inte gå in på de frågorna. Vi har i tidigare undesökningar behandlat hur de gick till.

Sten Wickbom: Eftersom du tar upp frågan vill jag gärna ge min version.

Birgit Friggebo: Jag tänker inte fördjupa mig på det området.

Sten Wickbom: På punkt efter punkt vill du underblåsa teorier om att Holmér hade en exceptionell ställning i förhållande till regeringen och att den skulle grunda sig på någon form av hållhake.

Birgit Friggebo: Du förde ett resonemang där du sade att det bara är ordalydelsen i själva lagparagrafen som man har att följa när man skall fatta beslut i ärenden sådana som telefonavlyssningen av Baresic. Det står alltså i förarbetena att telefonavlyssning kan användas i samband med militära uppgifter. Man har utgått från situationen att spioner som har dömts kan sprida uppgifter vidare. De skall alltså kunna hindras från att tala i telefon. Så beskrivs lagparagrafens tillämpning i förarbetena.

Du hävdar att man bara skall se till vad som står i lagparagrafen. I den ges enligt din uppfattning utrymme att också för andra ändamål när det gäller säkerhetsskydd fatta den här typen av beslut. Hur förhåller sig detta till grundlagens bestämmelser om förbud mot telefonavlyssning och andra liknande saker?

Sten Wickbom: Att man inte får telefonavlyssna ...?

Birgit Friggebo: Utan stöd av lag.

Sten Wickbom: Just det. Regeringsformen säger just det, och då beror det på vad som står i lagen. Om lagen ger stöd för telefonavlyssning, då ger också regeringsformen stöd för telefonavlyssning.

Birgit Friggebo: Innebär inte detta att, eftersom man ansett sig behöva reglera telefonavlyssning i grundlag, därmed också speciella riktlinjer ges när det gäller tillämpningen av lagparagraferna, nämligen att telefonavlyssning skall tillämpas oerhört restriktivt?

Sten Wickbom: Herr ordförande! Jag har fått flera frågor om lagtolkning. Det är alldeles uppenbart att konstitutionsutskottet har en annan uppfattning än jag om hur man skall tolka en lag. För mig är utgångspunkten vad som står i lagparagrafen. Förarbetena kan förstås vara till visst stöd, men om förarbetena innehåller exempel på hur lagparagrafen i dess ordalydelse skall tillämpas innebär inte det att lagparagrafen inte kan tillämpas på ett annat exempel.

Jag kommer inte längre i pedagogik. Jag tror inte att fortsatt lagteknisk diskussion ger särskilt mycket mer.

Olle Svensson: Låt mig då säga att det är fel att säga att konstitutionsutskottet tycker på det ena eller andra sättet eller att konstitutionsutskottet anser att Sten Wickbom har gjort fel eller ej. Vad vi just nu sysslar med är att inhämta sakupplysningar. Konklusionerna från utskottets sida återstår.

Vi har över huvud taget inte fattat några som helst beslut i den här frågan. Vad vi nu sysslar med är alltså att inhämta sakupplysningar.

Sten Wickbom: Då ändrar jag mig och avser delar av konstitutionsutskottet. Jag uppfattar frågorna på så sätt att de inte bara handlar om att inhämta sakupplysningar. Jag uppfattar en del beskyllningar också.

Olle Svensson: Vi har över huvud taget inte i utskottet fattat några beslut. Vi samlar in uppgifter just nu.

Birgit Friggebo: Herr ordförande! För oss är det ju viktigt att veta på vilket sätt regeringen resonerar då den fattar sina beslut, alltså vilken grunduppfattning den har om hur lagarna skall tolkas. Nästan samtliga ledamöter ställer frågor – vi argumenterar inte. Vi ställer frågor för att bilda oss en uppfattning. Detta är fullt legitimt när det gäller utskottets sätt att arbeta.

Jag skulle vilja ställa frågor om Sten Wickboms bedömning av huruvida man kunde använda 1975 års spaningslag vid telefonavlyssning mot Baresic. Terrorister som har fått beslut om utvisning kan man ju avlyssna om man misstänker nya terroristattacker. Man behöver inte misstänka en enskild individ i det fallet. Övervägde regeringen att tillämpa spaningslagen?

Sten Wickbom: Det är inte regeringen som skall fatta sådana beslut, och det gjorde vi inte heller.

Birgit Friggebo: Nej, det är det som är poängen. Det är domstol som skall fatta detta beslut. Samma sak gäller bestämmelserna i rättegångsbalken. När det gäller 1952 års lag skall också domstol fatta beslut. Det är exceptionellt att regeringen över huvud taget kan fatta sådana här beslut.

Sten Wickbom: 31 § och regeringens beslut handlade inte om spaning utan om att förhindra brott mot rikets säkerhet.

Birgit Friggebo: Du sade själv att Baresic var terrorist, och han blev sedermera utvisad av den anledningen.

Eftersom vi har en särskild spaningslag som gäller terrorister undrar jag om det ingick i regeringens bedömning att man kunde tillämpa den lagparagrafen i stället för att tänja på 31 § kriminalvårdslagen.

Sten Wickbom: Svaret är att det inte var aktuellt.

Birgit Friggebo: Det var inte aktuellt att tänka på det?

Hur trodde du att Europadomstolen skulle bedöma regeringens beslut, alltså bestämmelserna om att domstol skall pröva människors civila rättigheter? I det här fallet har alltså regeringen gjort det.

Sten Wickbom: Jag har rätt lång erfarenhet av Europadomstolens tillämpning av sina konventioner. Jag har lärt mig att man inte skall förutsäga utgången. Skulle det här beslutet kritiseras eller förklaras olagligt av Europadomstolen har Sverige förlorat ett viktigt instrument för att bekämpa terrorism.

Birgit Friggebo: 1975 års spaningslag är inget hjälpmedel för att bekämpa terrorism?

Sten Wickbom: Nej.

Bertil Fiskesjö: Jag går tillbaka till beslutet om telefonavlyssning av Baresic. Var regeringen helt enig om det beslutet?

Sten Wickbom: Ja. Du kan gå till regeringsprotokollet och kontrollera, men detta är min minnesbild.

Bertil Fiskesjö: Det rådde inga delade meningar mellan de föredragande och dig?

Sten Wickbom: Nej.

Bertil Fiskesjö: Munck hade alltså samma uppfattning som du i den här frågan?

Sten Wickbom: Ja.

Bertil Fiskesjö: Han tillstyrkte användandet av den här paragrafen?

Sten Wickbom: Ja.

Bertil Fiskesjö: Du sade att själva beslutet fattades per capsulam.

Sten Wickbom: Ja och nej. Vi startade med ett per capsulamförfarande och bekräftade det beslutet dagen efter i ett beslut där regeringen sammanträdde in pleno.

Bertil Fiskesjö: Beslutet hade alltså inte verkställts förrän det formella beslutet fattades?

Sten Wickbom: Jag kan inte med säkerhet veta detta. Men syftet med min rundringning var att det skulle gå att förbereda den åtgärd som skulle få formell klarsignal dagen därpå. I och för sig hade vi kunnat protokollföra per capsulambeslutet, men, herregud, det var bara några timmar emellan!

Bertil Fiskesjö: Kan verkligen regeringen fatta beslut per capsulam?

Sten Wickbom: Ja.

Bertil Fiskesjö: På vad stöder du denna uppfattning?

Sten Wickbom: Det vet jag inte.

Bertil Fiskesjö! Sveriges statsminister, Olof Palme, var mördad, och jag utgick i det läget från att det någonstans fanns stöd för att regeringen, tolv timmar innan det formella regeringssammanträdet hölls, kunde förankra regeringsbeslutet hos fem "tunga" statsråd.

Om Bertil Fiskesjö lyckas hitta en paragraf som säger att det var fel att göra så tar jag på mig ansvaret för detta fel.

Bertil Fiskesjö: Vi har så många gånger hört att ändamålen helgar medlen.

Sten Wickbom: Nej, ändamålen helgar inte medlen. Jag vill bara beskriva den situation som förelåg. Olof Palme var mördad på öppen gata. Situationen var fullständigt oklar och kunde vara utomordentligt farlig.

Parlamentarikerkommissionen har kritiserat regeringen och olika tjänstemän på olika punkter därför att vi inte räknade med möjligheten att mordet på Olof Palme var upptakten till en statskupp. Enskilda statsråd har kritiserats för att de åkte taxi till Rosenbad i samband med regeringens sammanträde under mordnatten.

Det var en mycket speciell situation, Bertil Fiskesjö. Över huvud taget saknar man i de nu aktuella diskussionerna den bakgrund som vi faktiskt har, nämligen den att Sveriges statsminister, Olof Palme, mördades på öppen gata. Ingen hade en aning om vad detta var eller vad detta kunde vara början till.

Bertil Fiskesjö: Jag hade inte förväntat mig en så lång redogörelse som svar på min fråga. Jag vill helt enkelt veta hur beslutsfattandet gick till.

Det är konstitutionsutskottets uppgift att ta ställning till huruvida de regler som finns också följs. Jag är medveten om att det kan finnas lägen där man anser sig kunna tillämpa vad som brukar kallas för konstitutionell nödrätt. Detta ställningstagande får prövas i efterhand, så att man kan bedöma huruvida detta kan anses vara acceptabelt. Jag har inte gjort någon värdering av handlandet. Jag vill bara få reda på hur det har gått till.

I regeringsformen 7 kap. 4 § står det att minst fem statsråd skall delta i regeringssammanträde. Jag har aldrig sett detta lagrum tolkat på sådant sätt att regeringen kan fatta beslut per capsulam.

Sten Wickbom: Det var ju synd att inte Bertil Fiskesjö var med och sade att vi inte kunde göra så.

Bertil Fiskesjö: Ursäkta, jag hörde inte vad du sade.

Sten Wickbom: Jag skall inte säga mer. Jag kan inte rå för att jag är upprörd.

Bertil Fiskesjö: Jag vill anknyta till den fråga i vilken jag hade en dispyt med statsministern vid tidigare utfrågning. Det är något som svävar som ett diffust moln över många konstigheter i spaningen och i den utredning som har gjorts. Det gäller användningen och rättfärdigandet av s.k. okonventionella metoder. Jag har aldrig fått klart för mig vilka metoder som är godtagbara resp. icke godtagbara okonventionella metoder.

Av vad som framkommit i ärendet framgår att mycket märkligt uppenbarligen hände. Ebbe Carlsson fick tillgång till sekretessbelagt material trots att han inte hade någon som helst anställning eller någon egentlig befogenhet. Polisen tar in avlyssningsmaterial som i varje fall tidigare ansetts vara olagligt.

När detta diskuteras med andra än dem som finns i regeringskretsen säger de att de hade en bestämd känsla av att detta var sanktionerat, det gällde att "blåsa på" och göra så mycket man kunde.

Jag beskyller inte Sten Wickbom för någonting nu. Hur kunde denna stämning uppkomma? Har du någon uppfattning om hur det kunde bli på det viset?

Sten Wickbom: Alla var väl besjälade av att göra så mycket de kunde för att få fast mördaren. Jag tyckte att det var, för att använda ett understatement, angeläget.

Bertil Fiskesjö: Där satt alltså Holmér som spindeln i nätet och låtsades att han hade tillgång till annat stöd än vad han enligt din mening hade?

Vid den utfrågning som vi hade med P-G Näss sade han i en passus att han frågat Holmér: Är allt klart nu? Då hade Holmér svarat ja. Då tror man alltså i övrigt att här är det så att säga sanktionerat uppifrån och att man kan gå vidare.

Jag skall inte uppehålla mig mer vid den frågan, utan jag vill ställa en allmän principiell fråga till dig som ju är en kunnig jurist och tidigare justitieminister: Är det din uppfattning att användning av s.k. buggningsutrustning under alla omständigheter är otillåten?

Sten Wickbom: I princip ja. Det förekommer i dag som bekant en rättslig prövning av om det i vissa faktiska situationer, som under denna spaning, har varit tillåtet med buggning. Jag skall inte ha någon uppfattning i denna fråga, det enda jag vill säga är att när jag anmälde 1983 års polislag till regeringen så anförde jag att det är förbjudet att bugga men att det kan finnas ytterligt extrema situationer, grundade på nödvärnsbestämmelser i strafflagen, då det är tillåtet. Jag har ingenting att säga utöver detta mycket nyanserade uttalande som jag gjorde och som det går att läsa i statsrådsprotokollet. Att säga någonting mer vore att ge pekpinnar åt åklagare och domstolar som nu har att bedöma om det är olagligt eller lagligt. Men buggning är förbjuden sedan 1975, det vet vi ju alla. Dessförinnan var det tillåtet att bugga.

Bertil Fiskesjö: Slutsatsen av det du har sagt här är att om polisen skall ha möjligheter att använda sig av sådana här metoder måste utrustningen finnas på plats, dvs. enligt detta resonemang skulle det vara fullt lagligt att ha denna utrustning tillgänglig för att kunna användas i exceptionella situationer.

Sten Wickbom: Det är ju självklart att skall man göra det så måste man ha instrument. Jag skall inte gå in i detaljer, men här gäller det ytterligt exceptionella förhållanden. Det kan ju inte behövas så många mikrofoner för att lyssna. Men som jag sade inledningsvis tror jag inte på denna metod. Den är ointelligent. Man hör inte vad som sägs, och man får en massa material som det är omöjligt att tolka. Detta är en lekmans bedömning, som man kan göra bl.a. genom att ha läst deckare.

Bertil Fiskesjö: Nu är avlyssning av detta slag ett mycket allvarligt ingrepp i den personliga integriteten.

Sten Wickbom: Det är därför jag inte tycker om det.

Bertil Fiskesjö: Det gör jag inte heller, och det är därför jag ställer envetna frågor om detta.

Nu är det tydligen så att man inom polisen redan innan man blev avslöjad som smugglare hade tillgång till denna utrustning. Då vill jag fråga: Hade du kännedom om att polisen hade utrustning av det här slaget?

Sten Wickbom: Ja. Och jag har frågat: Varför i all sin dar har ni det? Jo, det skulle man ha för utbildnings- och övningsändamål för den händelse buggning i framtiden skulle bli tillåten eller det skulle uppstå situationer då buggning är tillåten. Men jag har ifrågasatt om man verkligen behöver sådan utrustning för sådana ändamål.

Bertil Fiskesjö: Den materiel som fanns tillgänglig var enligt din mening införd på helt laglig grund?

Sten Wickbom: Det har jag ingen aning om, men det utgår jag ifrån.

Bertil Fiskesjö: Men materiel som det är tillåtet att använda måste väl, såvitt jag förstår, ha förts in i landet på lagligt sätt. Då uppkommer frågan: Varför var man, när man på laglig grund kunde införa materiel av det här slaget, tvungen att tillgripa vad som senare kom att karakteriseras som smuggling? Jag antar att du inte har några synpunkter på detta.

Sten Wickbom: Om man smugglar in någonting tänker man väl använda det illegalt.

Bertil Fiskesjö: Slutsatsen av det du sade är att polisen planerade spaningsverksamhet som inte kunde vara tillåten?

Sten Wickbom: Det har jag ingen aning om, för detta hände långt efter min tid som justitieminister.

Bertil Fiskesjö: Du har redovisat din syn på nödvärnsrätt enligt rättegångsbalken. Jag skulle vilja ha en avslutande kommentar när det gäller tillämpningen av exceptionella undantagsregler: Var anser du att beslutsnivån bör ligga i sådana frågor?

Sten Wickbom: Det är omöjligt att säga rent generellt. Skall man kunna svara på frågan, måste man gå in i konkreta fall. Då hänvisar jag till det material som finns om Bulltofta, Norrmalmstorgsdramat och attentatet mot västtyska ambassaden. I vissa fall gick regeringen in, t.o.m. så att det inte var hela

regeringen utan enskilda statsråd. I andra fall fattades besluten på andra nivåer.

Som sagt går det inte att svara på frågan generellt, man måste ha en konkret situation framför sig för att kunna svara på den.

Bertil Fiskesjö: Är det allmänt tillfredsställande att polisbefäl på ganska låg nivå kan anses ha rätt att använda sådana här exceptionella spaningsmetoder?

Sten Wickbom: Nej, generellt inte, men det beror naturligtvis på situationen.

Bo Hammar: När det gäller fallet Baresic har jag ingen speciell fråga, eftersom det inte är en fråga som bekymrar mig särskilt mycket. Det gäller ju ändå en person som var knuten till en av de mest "elakartade" terroristorganisationer som världen någonsin har beskådat. Jag har litet svårt att uppbåda indignation över att han sattes under avlyssning. Så jag avstår helt från att ställa frågor om det fallet.

Du sade inledningsvis att du tror att du inte hade kännedom om P-G Näss förfrågningar till justitiedepartementet. Utesluter du att du har haft någon kännedom om dessa, eller är det någonting som du inte bara minns.

Sten Wickbom: Jag sade att jag förutsatte att det skapades en handlingsberedskap bland mina nära medarbetare för hur man skulle uppträda och tillämpa olika delar av lagstiftningen i ytterst exceptionella situationer, som dessutom karakteriseras av stor fara för rikets säkerhet. Jag utgick från att man grunnade på detta. Det ingick i instruktionerna att man skulle studera gamla pärmar och se hur det hade gått till i liknande situationer tidigare. Om någon då hade sagt att han håller på med sådant, hade det varit så litet märkvärdigt att jag inte hade haft någon anledning att lägga sådant på minnet.

Mitt svar på frågan är att jag inte har någon minnesbild av att jag skulle ha gjort något sådant.

Bo Hammar: Du anser att frågan att polisen skall tillgripa illegal buggning är stor och viktig?

Sten Wickbom: Naturligtvis är alla frågor där man har att bedöma om exceptionella åtgärder skall sättas in stora och besvärliga och kräver noga eftertanke. Dessutom kräver det visst studium av hur man har gjort vid motsvarande situationer tidigare. Det är självklart att mina medarbetare sysslade med sådant. Vi fungerade som team. Jag behövde aldrig gå runt och säga att mina medarbetare skulle göra si eller så, utan de visste vad som krävdes av dem.

Jag har ett mycket bestämt, helt säkert, minne av att ingen ställde en fråga om eller begärde att jag skulle ta ställning till exceptionella åtgärder. Därmed har jag inte heller lämnat någon sanktion och naturligtvis inte heller gjort ett så utomordentligt märkligt uttalande som P-G Näss påstår att jag gjort. Det vore mig helt främmande att uttrycka mig på det vis som P-G Näss påstår.

Bo Hammar: I vilken utsträckning informerade Bergenstrand och Munck dig om sina kontakter med spaningsledningen och polisen? I vilken utsträckning hade de så att säga eget svängrum för att kunna ge besked till polisen?

Sten Wickbom: Jag tror inte de underrättade mig alls. Det de gjorde ingick i deras reguljära arbetsuppgifter i den situation som hade uppkommit. Vi hade alla oerhört mycket att göra och arbetade dygnet om. Informationsflödet var mycket brett.

Bo Hammar: Jag läste just vad du sade när du blev utfrågad förrförra året. Då handlade det i huvudsak om utredningen av Palmemordet. Vid den utfrågningen fick du bl.a. frågan om Bergenstrand, Fälth och Munck hade agerat ofta på eget initiativ. Du svarade kategoriskt nej. Sedan frågade Birgit Friggebo om du hade varit närvarande och fått rapporter om alla kontakter som förekommit. Du svarade ungefär så här: Vad de har gjort har varit sanktionerat av dig. Då får jag bilden att de så att säga i stort sett har underrättat dig i detalj om det mesta och inte haft något eget svängrum, utan alla besked som de har kunnat ge till spaningsledning och polis har de fått hämta sanktion för hos dig, eller läser jag fel?

Sten Wickbom: Allt vad de gjorde för min räkning hade de naturligtvis sanktion av mig för att göra.

Bo Hammar: Innebär det då inte att de, om de hade fått en så pass allvarlig fråga som illegal avlyssning, i så fall går till dig? Kan de på egen hand ge besked i en sådan fråga?

Sten Wickbom: Det är allvarligt att bugga i situationer där det inte är tillåtet. Men att man gjorde en allmän översikt över vad som kan gälla i en exceptionell situation, som kan bedömas innebära fara för rikets säkerhet, är en rutinåtgärd.

Bo Hammar: Men Näss fråga till Bergenstrand som han inte heller har dementerat att han fått, gällde inte, vad jag förstår, i första hand den allmänna översikten, utan det var att man ville ha klartecken för att bugga.

Sten Wickbom: Jag måste upprepa mig här. Ingen har frågat mig om det var lagligt, lämpligt eller möjligt att bugga. Därmed har jag heller inte gett någon sanktion för detta. Jag heller inte känt till att det buggats. På dessa tre punkter är jag absolut säker.

Bo Hammar: Jag upprepar att jag ställer denna fråga därför att du, vid utfrågningen för två år sedan, sade uttryckligt att både Bergenstrand och Munck i alla sammanhang har handlat efter uttryckligt besked av dig och på din sanktion och inte så att säga haft något eget svängrum. Nu får vi en något annan bild av att Bergenstrand och Munck kan ha gett denna typ av besked utan att du på något sätt varit informerad. Det tycker jag är en helt annan bild än den vi fick för två år sedan.

Sten Wickbom: Jag kan inte svara på annat sätt än jag har gjort.

Hans Leghammar: Vi har här ett granskningsärende där Harald Fälth har varit på kansliet. Han har då uppgivit att P-G Näss har velat ha tillstånd att

bugga på kurdiska bokkafét. Är det någonting du har hört talas om vid något tillfälle?

Sten Wickbom: Inte förrän jag hörde att Harald Fälth hade sagt det här på kansliet.

Hans Leghammar: Du har inte hört det tidigare? Är det inte mycket märkligt, eftersom Fälth och Bergenstrand är ganska nära medarbetare till dig? Hade de inte i uppgift att framföra denna typ av information?

Sten Wickbom: Jag tycker inte att det var märkvärdigt att de inte gick till mig. De fann frågan absurd.

Hans Leghammar: Men att Näss de facto ville det kunde väl ha ett visst intresse i den diskussion som trots allt har förts om buggning?

Sten Wickbom: Harald Fälth bedömde väl att han på ett mycket effektivt sätt lade locket på. "Hur kan karln vara så dum att han tror att han kan göra olaglig – – –"

Hans Leghammar: Men informationen som sådan är väl ganska viktig att känna till som justitieminister, trots allt?

Sten Wickbom: Jag kände inte till den.

Hans Leghammar: Nej, det är ju beklagligt. Jag ställer inte fler frågor i det här läget.

Ylva Annerstedt: Jag skulle vilja återkomma något till sammanträdet när ni fattade beslut om telefonavlyssning av Baresic. Det var söndagen den 2 mars. Vem var det som tog kontakt med dig då?

Sten Wickbom: Polisen, via någon av mina medarbetare.

Ylva Annerstedt: Ni träffades i din bostad?

Sten Wickbom: Ja.

Ylva Annerstedt: När du sedan ringde runt till ett antal regeringsledamöter, var det ingen som framförde några tveksamheter?

Sten Wickbom: Man brukar inte återge samtal mellan regeringsledamöter som föregår ett beslut. Men eftersom beslutet var enhälligt kan du dra dina egna slutsatser av det.

Ylva Annerstedt: Ni diskuterade naturligtvis det faktum att K G Svensson hade sagt nej på sina grunder.

Sten Wickbom: Ja, det var ju därför vi tog upp det.

Ylva Annerstedt: Föranledde det er inte att ha en extra diskussion om lämpligheten av att använda sig av en annan paragraf?

Sten Wickbom: Det var just därför vi använde oss av en annan paragraf. Rättegångsbalken räckte inte. Vi var angelägna att få en avlyssning, och då använde vi oss av den paragraf som helt klart medgav avlyssning.

Ylva Annerstedt: Hur lång tid tog diskussionen innan ni kom fram till detta beslut?

Sten Wickbom: Det har jag inget som helst minne av. Om jag säger, det höll inte på hela dagen, men det gick inte på fem minuter.

Ylva Annerstedt: När ni sedan hade regeringssammanträde den 3 mars, var samma ledamöter närvarande och beslutade, eller var det ytterligare och andra?

Sten Wickbom: Ja, naturligtvis var det ytterligare andra statsråd. Det var ett fullt regeringssammanträde. Vilka som var närvarande får du titta i protokollet.

Ylva Annerstedt: Då vill jag fråga något om buggningen också. Du sade förut att buggning är otillåten i princip, men att det kan finnas exceptionella situationer. Kan denna inställning ha tolkats på ett vidare sätt av dina medarbetare eller andra som kände till din inställning, tror du?

Sten Wickbom: Mina medarbetare kom aldrig att tolka den.

Ylva Annerstedt: Men det var känt att du ansåg att det fanns möjligheter att göra avsteg från lagen i detta fall?

Sten Wickbom: Det hade jag uttalat. Det hade jag anfört till statsrådsprotokollet i det ärende då regeringen beslöt om den nya polislagen. Jag vill hänvisa till det. Jag har det inte framför mig och skulle ändå inte ha tröttat utskottet med att läsa upp det – det kan ni läsa hemma.

Ylva Annerstedt: När fick du reda på att polisen hade buggningsutrustning?

Sten Wickbom: Att de hade buggningsutrustning? Det hade jag vetat länge. Det hade förvånat mig. På frågor svarades dels att det fanns buggningsutrustning kvar sedan den tid då det var tillåtet, dels att det förekom viss utbildning i denna hantering.

Ylva Annerstedt: Hur länge hade du vetat det?

Sten Wickbom: Det kan jag inte svara på.

Ylva Annerstedt: Förvånade det dig inte, reagerade du inte när de sade till dig att det behövdes utbildning, för att det skulle bli tillåtet i en framtid?

Sten Wickbom: Jo, jag tyckte det var märkligt att man skulle ägna tid åt att utbilda sig i detta.

Ylva Annerstedt: Hade ni då diskuterat möjligheten att göra buggning laglig, eftersom man trodde att det kunde bli möjligt i framtiden?

Sten Wickbom: Nu återkommer jag till en fråga jag fick av Kurt Ove Johansson här. Det fanns ett förslag från tvångsmedelskommittén att, om jag säger så, legalisera eller liberalisera buggning. Det betänkandet diskuterades till och från. Vi kom aldrig till en formell beredning med föredragningar och slutliga beslut, men de underhandsresonemang jag förde ledde mig till ståndpunkten att man inte borde genomföra detta, av två skäl: dels av hänsyn

till integriteten, som jag tyckte behövde skydd i dagens samhälle, dels därför att jag som lekman föreställer mig att detta inte kan vara särskilt intelligent, att hålla på med en massa trådar och översättningar, när man ändå hade så svårt att hantera den lagliga telefonavlyssningen.

Ylva Annerstedt: Du sade tidigare att du länge hade vetat att polisen hade buggningsutrustning.

Sten Wickbom: Länge – jag vet inte hur länge jag hade vetat det. Men jag hade vetat det, ja.

Ylva Annerstedt: 1985 avslöjades att polisen hade ett hemligt bolag för att dölja sina spaningsbilar, vilket det i och för sig kanske kan finnas fog för. Kom det då till din kännedom att det fanns flera bolag?

Sten Wickbom: Att det fanns bolag visste jag, men om det fanns ett eller flera minns jag inte.

Ylva Annerstedt: Du talade kanske med dina medarbetare om detta?

Sten Wickbom: Om vad då?

Ylva Annerstedt: Om att det eventuellt kunde t.ex. användas för att införskaffa buggningsutrustning.

Sten Wickbom: Nej, jag kopplade inte det förhållandet att man bildade bolag för att äga bilar till buggning.

Ylva Annerstedt: Men du visste att det fanns flera bolag?

Sten Wickbom: Nej, jag svarade på det. Jag visste att det fanns bolag. Om det var ett eller flera vet jag inte.

Ylva Annerstedt: Men när det nu avslöjades under så spektakulära omständigheter, tog du inte reda på om det fanns flera bolag?

Sten Wickbom: Jag är osäker på detta. Vi satte justitiekanslern på att utreda både det ena och det andra om polisens innehav av bilar. Jag vill minnas att den utredningen omfattade också denna bolagsbildning. Men det går också att gå till handlingarna och ta reda på. Jag är inte inläst på den frågan i dag.

Ylva Annerstedt: Det finns dokumenterat i alla fall?

Sten Wickbom: Ja, i så fall gör det det. Vad jag vet är att vi har lämnat ett eller flera uppdrag till JK som har med polisinnehav av bilar att göra. Jag vill lämna därhän om det omfattade just denna bolagsbildning. Men det är lätt att ta reda på.

Ylva Annerstedt: Jag har nämligen uppgifter som säger att du visste att det fanns flera bolag vid det tillfället.

Sten Wickbom: Okej, om det fanns ett eller flera. Jag visste tydligen att det fanns flera.

Anders Björck: Resultatet av den hemliga avlyssningen, den s.k. buggningen, redovisades i form av källa Mats. Kände du till källa Mats?

Sten Wickbom: Nu.

Anders Björck: Du kände inte till den under den tid du var justitieminister?

Sten Wickbom: Nej. Det är möjligt att man talade om källa Mats, men då trodde jag ju att det var en person.

Anders Björck: Du trodde att det var någon gosse som hette Mats?

Sten Wickbom: Ja, eller att det var ett täcknamn för någon som hette Mauritz.

Anders Björck: Ja, eller Sten.

Sten Wickbom: Nej.

Anders Björck: Eller Hans eller Anders.

En sak ytterligare. Det har uppgivits att Ebbe Carlssons aktiviteter på detta område berodde på missnöje från olika krafters sida när det gällde förhållandena inom säkerhetsavdelningen. Var det något som du under din tid som justitieminister hade någon aning om?

Sten Wickbom: Om Ebbe Carlssons teorier?

Anders Björck: Ja, icke om Ebbe Carlssons teorier, men de påståenden han gjorde att det skulle finnas missförhållanden inom SÄK.

Sten Wickbom: Icke någon aning om.

Anders Björck: Så du hörde aldrig någon kritik mot Näss i det avseendet, som sedermera har framförts?

Sten Wickbom: Jag hade inte, medvetet inte, med Ebbe Carlsson att göra.

Anders Björck: Jag talar inte om Ebbe Carlsson, utan Ebbe Carlsson påstod ju att det fanns förhållanden som han hade fått kännedom om.

Sten Wickbom: Du menar att jag i andra hand hade fått höra att Ebbe Carlsson ...

Anders Björck: Ja, exakt, från någon annan.

Sten Wickbom: Svaret på den frågan är också nej.

Anders Björck: Den diskussion vi hade om frågan om att Hans Holmér uppenbarligen ville ha delar eller vissa resurser från säkerhetsavdelningen sig underställda skall jag inte upprepa. Fattades det några som helst formella beslut i det avseendet?

Sten Wickbom: Nej, han fick det inte.

Anders Björck: Och det utfärdades inga direktiv om att han skulle få tillgång till resurser från SÄK i någon som helst formell form?

Sten Wickbom: Nej, slutet på denna historia var att företrädare för rikspolisstyrelsen och Stockholmspolisen – jag vill minnas att det var Romander och Holmér själva, möjligen var det någon dem underställd – förklarade att nu funkade det. Därmed hade frågan förfallit för min del.

Anders Björck: Jag är ute efter det formella läget här. Jag är ledsen om jag är litet formalistisk. Men de resurser och det samarbete Hans Holmér hade med SÄK skedde alltså utan att man fattade några formella beslut? Samarbetet flöt ändå?

Sten Wickbom: Ja.

Anders Björck: Flöt det enligt din uppfattning bra?

Sten Wickbom: Ja, enligt vad man uppgav för mig flöt det bra. Låt vara att det då och då poppade upp igen, men då inte i sådana former och i den tonen. Man upplevde inte då personkemin sådan att jag såg det som något oöverkomligt. Säg att Holmér en vecka sade: Konstigt att vi inte kan få de här utskrifterna. Så frågade jag nästa vecka eller 14 dagar senare: Har ni fått de där utskrifterna? Svaret blev: Ja, nu har vi äntligen fått dem. Det är den typen av incidenter. Det var inte någonting som gav mig anledning överväga några formella beslut om att flytta resurser.

Anders Björck: Du har här i dag ett antal gånger sagt att du inte kände till olika förhållanden. Var du som justitieminister tillräckligt informerad om spaningarna efter Olof Palmes mördare?

Sten Wickbom: Jag var i vart fall inte sämre informerad än jurist- och parlamentarikerkommissionerna. Jag var i vart fall inte informerad av polisledningen.

Anders Björck: Men var du en tillräckligt informerad justitieminister, eller en sällsynt oinformerad justitieminister?

Sten Wickbom: Jag hade den information som det över huvud taget var möjligt för mig att få. Man kan inte begära att justitieministern inhämtar upplysningar ur andra källor än dem som jag nu har angett. Jag tror att varken jag eller någon justitieminister före mig efter att ha fått en rad föredragningar av polisbefälen skulle gå ut på fältet och säga: "Det har berättats hur det är, men är det ändå inte i stället på det här sättet?" Så går det inte till.

Anders Björck: Så när du nu blickar tillbaka på din justitieministertid, den tid då arbetet pågick att finna Olof Palmes mördare, anser du fortfarande att du hade kontroll över situationen och var tillräckligt informerad för att effektivt sköta ditt ämbete?

Sten Wickbom: Jag hade den kontroll som det var möjligt för mig att få tillgång till.

Anders Björck: Så det finns ingen anledning till självrannsakan på den punkten?

Sten Wickbom: Nej.

Olle Svensson: Nästa utfrågare på listan är Elisabeth Fleetwood.

Elisabeth Fleetwood: Herr ordförande, nu närmar vi oss väl smärtgränsen, hur länge en utfrågad skall behöva sitta här, nämligen två timmar. Därför skall jag fatta mig kort.

Jag kan inte låta bli att komma tillbaka till det som P-G Näss sade när han var här om buggningen: "Ja ja, men jag har inte hört någonting." P-G Näss påstår att han har fått det här svaret från Munck och Bergenstrand – som tyvärr inte kommer ihåg någonting efter en viss stund, då deras minne inte längre fungerar, märkligt nog. Fick du någon rapport om den PM som Munck hade tänkt sända till Näss men som aldrig blev avskickad? Buggning är ju någonting så allvarligt att de i alla fall borde ha informerat sin justitieminister om att detta hade skett och att frågan hade ställts.

Sten Wickbom: Jag tycker jag har svarat så många gånger på detta ...

Jag utgår nu ifrån och jag utgick då ifrån att man arbetade med frågan: Hur skall vi uppträda om vi kommer in i en mycket farlig, exceptionell situation? Då har man att gå till lagstiftningen och till den praxis som har utbildats i olika händelser av liknande slag.

Elisabeth Fleetwood: Det var inte det jag frågade om ...

Sten Wickbom: Då var det inte någonting konstigt för mig, ifall någon nämnde att man sysslade med det här.

Mitt svar på frågan är alltså: Det är mycket möjligt att Munck sade: "Jag går och grunnar på detta, och kanske skall jag sätta ner det i en promemoria", men jag tror inte det.

Elisabeth Fleetwood: Då har vi i alla fall fått veta att du *tror* att det är möjligt att Bergenstrand och Munck meddelade dig att de hade fått en fråga från Näss.

Sten Wickbom: Nej, jag tror inte det. Men, som sagt, det vore inte konstigt ifall jag inte lade det på minnet. Det var ju det mest naturliga de kunde syssla med just då.

Elisabeth Fleetwood: Precis! Det är just det jag är ute efter. Det var det mest naturliga de kunde ha gjort. Men de kommer själva inte ihåg det.

Sten Wickbom: Det var deras skyldighet, det ingick i deras instruktioner att gå tillbaka till de här handlingarna, böckerna och manualerna och förbereda sig för exceptionella, farliga situationer. Det vore konstigt om jag skulle vara helt ovetande om detta.

Men jag tror inte att de uttryckligen sade: "Nu sitter jag och arbetar med den och den promemorian." Jag minns det inte.

Elisabeth Fleetwood: Du sade den 24 mars 1987 att du hade fullt förtroende för dina tjänstemän och vad de hade vidtagit för åtgärder, det sanktionerades av dig. Har du i dag den uppfattningen att vad de kunde ha sagt i den här frågan också åvilar ditt ansvar?

Sten Wickbom: Både Bo Hammar och Elisabeth Fleetwood: Jag har den grundläggande inställningen, att det är jag som är chef, och då svarar jag för mina underlydandes förehavanden. Jag har som utgångspunkt att jag har förtroende för dem. Därmed har jag inte sagt att jag vet exakt vad de sysslar med.

Elisabeth Fleetwood: Du sade alldeles nyss att du var skeptisk till Ebbe Carlsson, och det kan vi väl säga var en sund skepticism.

Får jag fråga dig: När du sedan lämnade över ditt fögderi till Anna-Greta Leijon, förde du vidare någon information om att du var skeptisk till honom eller inte? Hade ni tidigare, under din justitieministertid, diskuterat Ebbe Carlsson tillsammans? Eller hade den saken aldrig berörts?

Sten Wickbom: Tja, herr ordförande – vad vi för för samtal inbördes – jag vet inte om det hör hit.

Elisabeth Fleetwood: Om jag får fortsätta. Jag tycker du undviker frågan. Jag tycker nämligen att man rent kollegialt ...

Sten Wickbom: Jag har ingenting att dölja på den punkten, men rent principiellt undrar jag om vi skall sitta och redovisa sådant.

Elisabeth Fleetwood: Får jag avsluta frågan?

Sten Wickbom: Okej. Jag pratade inte om Ebbe med Anna-Greta. Jag pratade över huvud taget inte med Anna-Greta inför hennes övertagande. Vi gick inte igenom några frågor. Jag lämnade, sedan var det slut.

Elisabeth Fleetwood: Tack! Då är jag nöjd.

Olle Svensson: Medan Elisabeth Fleetwood har frågat har Bengt Kindbom velat ställa en fråga. Är det någon i övrigt som vill ställa frågor? Jag finner att så inte är fallet.

Bengt Kindbom: Herr ordförande! Wickbom säger att han är absolut säker på tre punkter, bl.a. att det inte har getts något löfte och att han inte kände till någon buggning.

Dina medarbetare, Fälth, Munck och Bergenstrand, är inte lika kategoriska i sina uttalanden. Har du några kommentarer till det?

Sten Wickbom: Vi befinner oss i litet olika situationer. Jag kan säga det här utan att skriva P-G Näss på näsan att han ljuger, för vad han kommer med är en tredjehandsuppgift. Men om de som han påstår har lämnat uppgiften till honom förnekar att han har fått den, då innebär det implicit att de påstår att han ljuger. Och både Johan Munck och Bergenstrand är mycket försynta personligheter.

Men jag kan bestämt säga att detta har jag inte sagt.

Bengt Kindbom: Du träffade nyligen Fälth i samband med att personalen vid våra utrikesförvaltningar var hemma. Vilka ytterligare var med då?

Sten Wickbom: Ja, jag träffade Fälth, Bergenstrand och Munck.

Bengt Kindbom: Det är alltså de centrala personer vi diskuterar i det här sammanhanget.

Min sista fråga är: Var förhållandet vid det tillfället likadant, att du var absolut säker och att de var osäkra?

Sten Wickbom: Ja.

Bengt Kindbom: Tack.

Olle Svensson: Låt mig avslutningsvis tacka dig för att du har ställt upp på den här utfrågningen.

Jag vill gärna understryka att när vi började utfrågningarna i föregående vecka hade vi två frågeställningar. Den ena gällde regeringens eventuella befattning med eller kännedom om elektronisk avlyssning som förekommit, den andra var motiven för och lagenligheten hos regeringsbeslutet om avlyssning av Baresic i Täbyanstalten. Det förekom föregående vecka en del påståenden om detta och olika versioner. Det var naturligt att vi fick din version här i dag, och jag ber att få tacka för att du genom att svara på våra frågor bidragit till att ge oss underlag för våra fortsatta diskussioner i den frågan.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 8

1989-03-06

kl. 11.00–12.19

Sluten utfrågning av polisassistent Sten Warmland angående fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme[1]

Olle Svensson: De utfrågningar som konstitutionsutskottet har inlett har haft som utgångspunkt de förundersökningar som pågår. Vi har då fäst oss vid olika uppgifter som Sten Warmland har lämnat, och vi vill gärna få höra din version av vad som inträffade i december 1987. Det gäller uppgifter av innebörd att statsministern redan i december det året fått viss information om missförhållanden inom säkerhetsavdelningen. Vi kommer senare att höra Hans Holmér, Carl Lidbom och Ingvar Carlsson.

Enligt den praxis som vi har i utskottet vill jag först fråga om du vill säga någonting inledningsvis innan vi ställer frågor.

Sten Warmland: Jag har ingenting att säga inledningsvis. Jag ha bara en formfråga, om vi kan diskutera sekretessbelagda saker.

Robert Söderblom: Vi tar upp utfrågningen med stenogram. När det är utskrivet får du se utskriften, och då kan du anmärka vilka avsnitt du tycker bör sekretessbeläggas.

Olle Svensson: Vi följer de regler som gäller för slutna utfrågningar. Vi kommer att ställa frågor över hela området, och du bör svara på dem, men du får möjlighet att justera dina

Kurt Ove Johansson: Jag skulle vilja börja med att fråga vad skälet är till att du inte önskade en offentlig utfrågning. Var det därför att du har sekreta uppgifter att lämna?

Sten Warmland: Nej, det var det inte i första hand. Det var rent personliga skäl till att jag inte vill vara med i TV.

Kurt Ove Johansson: Om jag inte minns fel har du i Expressen delvis lämnat de uppgifter som vi kommer att fråga om, och det var därför som jag ställde frågan. Är det inte konstigt att du är beredd att gå ut offentligt i Expressen men sedan kräver att inför utskottet få säga kanske samma saker inom lyckta dörrar?

---

[1] Utfragningen offentliggjord med uteslutande av vissa uppgifter.

Sten Warmland: Jag anser inte att man kan formulera det så att jag gick ut i Expressen. Expressen hade någon vecka innan det här reportaget om mig publicerades en artikel där man hänvisade till en anonym källa. Artikeln var full med sakfel, och när Expressens Per Wendel kom till mig och frågade om vi inte kunde köra det här öppet såg jag ett tillfälle att tillrättalägga vissa saker. Anklagelserna var av sådan art att jag tyckte det var lika bra att säga att det var jag som hade lämnat uppgifterna.

Kurt Ove Johansson: Alla läser inte Expressen, och skulle man inte kunna göra samma bedömning, att uppgifterna kunde ha intresse för en större publik än man nu kan nå?

Sten Warmland: Jag vidhåller min uppfattning och vill inte schavottera.

Kurt Ove Johansson: Under vilken tidsperiod var du chaufför eller livvakt åt Hans Holmér?

Sten Warmland: Från den 2 februari 1987 till den 1 januari 1988, kan vi säga.

Kurt Ove Johansson: Förde du alltid anteckningar om vem och var du körde?

Sten Warmland: Nej. Den s.k. dagboken är litet överreklamerad. För att hålla reda på vissa tider som jag behövde veta bl.a. för att skriva reseräkningar enligt statliga ARA noterade jag var vi hade varit och vilka vi hade hämtat. Det var rena stödanteckningar och ingen dagbok.

Kurt Ove Johansson: Det var alltså mera en körjournal än anteckningar om vad som yttrades under resorna?

Sten Warmland: Jag har inte vid något tillfälle skrivit ner vad som sades.

Kurt Ove Johansson: När du körde Hans Holmér, lämnade du då alltid av honom vid dörren, eller följde du med in på sammankomsterna som han skulle ha?

Sten Warmland: Det berodde helt på var vi var, men jag har aldrig varit med vid något sammanträde.

Kurt Ove Johansson: Så du har aldrig varit med vid något sammanträde med något statsråd eller någon tjänsteman i regeringskansliet eller med Ebbe Carlsson eller Lidbom?

Sten Warmland: Svar: Nej.

Kurt Ove Johansson: Var det vanligt att Hans Holmér talade vitt och brett med sina livvakter om vad som hade förekommit vid sammankomsterna där ni inte hade varit med?

Sten Warmland: Vanligt eller ovanligt – det förekom ganska ofta. Det blev en ganska intim stämning i bilen.

Kurt Ove Johansson: Du tyckte inte att det var konstigt? Du ställde dig aldrig frågan, om det kunde finnas någon baktanke bakom frispråkigheten?

Sten Warmland: Någon sådan slutsats drog jag inte.

Kurt Ove Johansson: Borde du inte heller gjort det?

Sten Warmland: Nej, det kan jag inte se.

Kurt Ove Johansson: Skulle det hypotetiskt kunna vara så att en överordnad som sammanträffar t.ex. med en regeringsledamot skulle vilja prata vitt och brett för att ge intryck av att han fått sanktion för sina göranden och låtanden?

Sten Warmland: Teoretiskt möjligt, ja. Men jag vet inte om det var så i det här fallet.

Kurt Ove Johansson: Det mest intressanta är det som hände den 7–9 december. Då fungerade du som livvakt till Hans Holmér. Hur kommer det sig att du minns så väl att Holmér de här dagarna träffade Lidbom mer än en gång?

Sten Warmland: Jag kanske nu får använda de minuter som erbjöds mig i början och berätta om hur de här uppgifterna kom in i Ola Nilssons utredning.

När smugglingshistorien eller Ebbe Carlsson-affären eller vad vi kallar det uppdagades den 2 juni 1988 framkom det olika namn. Det var samma rollbesättning som vid mötena i december, och jag drog slutsatsen att det var samma personer som hade varit närvarande vid de olika mötena. När jag fått höra att P-O Karlsson, min kollega, åkt fast i tullen, gick jag till Per Jörlin, den tredje livvakten, och frågade helt irrationellt och utan att ha något särskilt syfte med det: "Vad är det som pågår? Kan vi göra någonting?" – "Nej", sade han. "Det som har skett har skett, och det är ingenting vi kan göra nu. Men du skall veta att jag har själv gjort en sådan här resa." Jag fick lätt svindel och började fundera över vad som pågick. Jörlin och jag höll kontakt, och han berättade ganska ingående hur utredningen förlöpte.

När vi satt hemma i hans kök en kväll kom jag att tänka på att samma personer som figurerade i smugglingsdelen – jag tänker på Ebbe Carlsson, Carl Lidbom och Jan-Henrik Barrling – hade haft ett möte i december hemma hos Holmér. Jag visste inte om det bara var jag som tyckte att det här var anmärkningsvärt. Samtidigt var jag övertygad om att P-O Karlsson borde ha samma uppgifter, eftersom vi tjänstgjorde samtidigt, så han borde ha fört in det här i utredningen.

Då frågade jag Jörlin: "Hur ser Ola Nilsson på de möten som har varit? Har han givit någon reaktion?" Jörlin sade sig då vara helt ovetande om det här. Han gick till sin advokat, som enligt vad jag förstår sammankallade något stormöte med de övriga inblandade och deras advokater. Slutsatsen blev att jag borde lämna uppgifterna till Ola Nilsson, varpå jag blev uppringd av Ola Nilsson och ombedd att berätta vad jag vet. På den vägen är det. Det var så uppgifterna kom in.

Kurt Ove Johansson: Jag håller mig till det du själv nämnde, att det var samma personer vid mötet i december: Ebbe Carlsson, Lidbom och Holmér.

När man går igenom vårt material finner man att de här tre personerna känner varandra sedan gammalt, och de har tydligen träffats ofta vid olika

tillfällen. Du har alltså egentligen inget materiellt att ta fasta på, utan det enda du tycker är konstigt är att de här personerna har träffats ofta. Är det korrekt uppfattat?

Sten Warmland: Ja, plus det faktum att jag hade information sedan tidigare, som Holmér hade berättat, om tipsen på SÄK. Det visste jag på hösten 1987.

Kurt Ove Johansson: Vi vet t.ex. att Lidbom och Ebbe Carlsson var arbetskamrater, och de har känt Holmér sedan gammalt. Skulle det faktum att gamla arbetskamrater träffades regelbundet leda till slutsatsen att det skulle ha ett samband med någon viss händelse?

Sten Warmland: Jag kanske först skall i detalj redogöra för vad jag bygger antagandena på.

Jag börjar med den 8 december, som var en tisdag. På morgonen befinner sig Holmér i sin bostad. Vi har gjort upp kvällen innan att jag skall ta kontakt med honom för att fråga om dagens program. Jag ringer på morgonen. Han vill att jag före lunchen skall skaffa ett blädderblock och tre olikfärgade tuschpennor. Jag skaffar sakerna och lämnar dem. Som förklaring säger han att han skall ha en genomgång med Lidbom på eftermiddagen. Det var ingenting anmärkningsvärt då. Jag frågade på nytt vilken tid vi hade att röra oss med. Nu kommer jag inte ihåg om vi bestämde en tid eller om vi sade att vi skulle höras vid senare, men han sade att Lidbom skulle till statsministern efter mötet, och själva skulle vi åka till Åkersberga. Jag har i min dagbok skrivit en tidpunkt – jag vill minnas att det var 15.30, och så står Lidbom nämnd. Endera skulle Lidbom kommit dit 15.30, eller också hade jag fått en tid då mötet skulle vara klart – jag kan inte säga exakt vilketdera det var.

Jag åkte från bostaden. När det sedan blev aktuellt att hämta Holmér kom P-O Karlsson och jag i bil och hämtade Holmér. Jag kunde då inte se Lidbom. Jag åkte innan han kom och anlände förmodligen efter det att han gått därifrån. Jag kan inte minnas att jag såg honom där, men vi hämtade Holmér och åkte till Åkersberga.

I Åkersberga satt Per-Ola Karlsson och jag i bilen och väntade när Holmér kom ut. Vi pratade litet, och så sade han: "För resten måste vi tillbaka till min lägenhet efter det här, för Lidbom kommer tillbaka." Fortfarande var det ingenting anmärkningsvärt. Det blev så – vi åkte tillbaka till Holmérs lägenhet. Utanför stod Ebbe Carlsson och Lidbom och väntade. Jag gick upp och lämnade dem i lägenheten.

Dagen efter, onsdagen den 9, när P-O Karlsson och jag skulle hämta Holmér igen på morgonen, berättade P-O Karlsson för mig att han hade fått jobba på natten. Uppdraget var klart i och med att vi hade lämnat Hans Holmér i hans lägenhet, men tydligen hade de ringt upp P-O Karlsson. Han skulle agera som något slags chaufför, och han hade jobbat till långt in på natten, berättade han.

När Holmér sedan kommer in i bilen berättar han omgående vad som förevarit under föregående kväll. Det är då han nämner det som jag har återgivit. Jag vill inte påstå att jag kan återge det ordagrant, men innebörden var att statsministern skulle gå i taket eller att statsministern skulle bli galen, eller någonting sådant, och "det här kan vi köra i botten" eller "det här kan vi gå hur långt som helst med".

Holmér fortsätter och berättar att de hade ringt till Barrling för att han skulle komma dit, eftersom statsministern ville att Lidbom skulle få det här tipset bekräftat från någon annan än Holmér. Jag kan inte säga att Holmér berättade vad de hade diskuterat på kvällen, men jag visste vilken uppgift Barrling hade, och jag visste även att Holmér tänkte mycket på de tips som SÄK skulle ha haft.

Jag har inte vid något tillfälle hört någon säga att statsministern skulle ha varit informerad om att Ebbe Carlsson bedrev något slags privatspaning. Den slutsatsen har tidningarna dragit att det här tipset var Ebbe Carlssons huvudspår.

Kurt Ove Johansson: Den redogörelse som du har lämnat betyder då att du är osäker på händelseförloppet. Såvitt jag förstår av vad du säger är det egna slutsatser som du drar av vad du har inhämtat.

Sten Warmland: Jag är helt säker på händelseförloppet. Jag har även skrivit upp på måndagen att vi skulle ha varit hos Ebbe, så jag vet att de här mötena har ägt rum. Att jag kommer ihåg dem drygt ett halvår senare anser jag inte anmärkningsvärt.

Kurt Ove Johansson: Du har för Ola Nilsson uppgivit att du hämtade Lidbom utanför Grand. Vad gör att du kommer ihåg det så väl? Var det bara dina anteckningar?

Sten Warmland: Det första mötet hemma hos Ebbe Carlsson skulle ha ägt rum på måndagen. Då fungerade jag som livvakt, och Per-Ola Karlsson körde bilen. Ebbe Carlssons lägenhet ansågs vara säker. Det gick till så att vi lämnade av Holmér vid lägenhetsdörren och såg till att han kom in i lägenheten och att det var rätt person som släppte in honom.

Jag går upp med Holmér, och när vi ringer på sticker Ebbe Carlsson ut huvudet. Utan att säga hej säger han att Carl Lidbom är på Grand och måste hämtas. "Det är väl okey?" säger han. Om han menade att det väl var okey att använda livvakterna eller om det var okey att han kom med vet jag inte.

Han stod utanför Grand. Vi körde ner honom till Tantogatan och lämnade honom där.

Kurt Ove Johansson: Är det inget annat besked som gjorde att du kommer ihåg att du hämtat Carl Lidbom?

Sten Warmland: Det är små detaljer. Jag kommer ihåg att vi hade Expressen liggande i baksätet i bilen. Carl Lidbom kastade sig över den och sade: "Stackars Claes!". Då förstod jag vad han menade, för det stod om Claes Amilon i tidningen.

Kurt Ove Johansson: Vilket datum var det?

Sten Warmland: Måndagen den 7 när vi hämtade honom vid Grand.

Kurt Ove Johansson: Så det finns ingenting annat? Du har uppgivit att det regnade.

Sten Warmland: Ja, det är också en liten detalj.

Jag vill tillägga att när jag satt i Jörlins lägenhet och berättade om de möten som förevarit ville jag, innan jag konsulterade min dagbok, förlägga det här redan till söndagen, men i dagboken har jag skrivit att vi var hos Ebbe på måndagen. Jag tror att det mycket väl kan ha varit på måndagen.

Kurt Ove Johansson: När du hämtade Lidbom regnade det?

Sten Warmland: Ja.

Kurt Ove Johansson: När man läser de handlingar vi har får man intrycket att du med bestämdhet visste att han sagt att statsministern skulle gå i taket och att ni kunde gå hur långt som helst, men av din redovisning inför utskottet får man intrycket att du inte är säker på det utan att det har varit någonting liknande som kan ha yttrats.

Sten Warmland: Jag vet inte vilken handling ni syftar på, men i mitt förhör hos Ola Nilsson står det "någonting i den stilen".

Kurt Ove Johansson: "Gått i taket"?

Sten Warmland: Precis. Jag nämnde för Ola Nilsson att det kunde ha varit någonting sådant som "han blir galen", eller "det här skall köras i botten", men Ola Nilsson valde den formuleringen, och jag godkände den med tillägget att det var någonting liknande som hade yttrats. Att detta var innehållet stod helt klart.

Kurt Ove Johansson: Jag vill fråga dig om inte uttrycket "nu kan vi gå hur långt som helst" enligt din minnesbild användes av Holmér som en slutsats av en sammankomst som skulle ha ägt rum mellan Lidbom och statsministern och att Holmér inte ens varit med vid sammankomsten. Är det inte på det sättet?

Sten Warmland: Enligt vad jag förstod hade Holmér inte varit med vid mötet mellan Lidbom och statsministern, utan han hade fått det relaterat för sig och sedan relaterat det för mig, så det är andrahandsuppgifter.

Kurt Ove Johansson: Kan inte uttrycket "vi kan gå hur långt som helst" ha varit den slutsats som Holmér dragit själv av den berättelse som han enligt Lidbom skulle ha fått?

Sten Warmland: Jo, självklart. Min personliga bedömning är att det inte var statsministerns ord att vi skulle kunna gå hur långt som helst, utan det var Holmérs.

Kurt Ove Johansson: Är det korrekt att samtalet mellan dig och Holmér på morgonen den 9 december 1987 gestaltades så att du av samtalet förstod att Lidbom informerade statsministern?

Sten Warmland: Ja.

Kurt Ove Johansson: Det betyder alltså att Holmér inte sade det rent ut, utan det var din egen slutsats?

Sten Warmland: Ja, på grund av Hans Holmérs ordval.

Kurt Ove Johansson: Holmér sade aldrig uttryckligen att det var på det sättet, utan det var en slutsats du drog av Holmérs version?

Sten Warmland: Det var min tolkning, ja – välgrundad, tycker jag.

Kurt Ove Johansson: Du är en erfaren polisman. Är det riktigt att dra slutsatser av vad man fått höra i andra hand och som en tid efteråt berättas av en tredje person?

Sten Warmland: Det överlåter jag åt andra att bedöma. Det var därför Ola Nilsson inte tog med detta i sin del av utredningen.

Kurt Ove Johansson: Om du som erfaren polisman hade i ditt arbete fått uppgifter på de här premisserna, vilket värde skulle du då tillmäta slutsatser som dragits i tredje hand av uppgifter som lämnats i andra hand?

Sten Warmland: Det är en hypotetisk fråga.

Kurt Ove Johansson: Ja, den är hypotetisk, men den är inte oviktig.

Sten Warmland: Omständigheterna som sådana skulle få avgöra, plus personerna, skulle jag tro.

Kurt Ove Johansson: Var du ensam i bilen när du träffade Holmér på morgonen den 9 december?

Sten Warmland: Nej, där var också Per-Ola Karlsson.

Kurt Ove Johansson: Om jag förstått underlaget rätt har du talat med honom om vad som sades den här morgonen.

Sten Warmland: Ja, det gjorde jag. När Ola Nilsson frågade mig om jag hade talat med honom sade jag att det hade jag gjort, men han kunde inte komma ihåg det, säger han.

Kurt Ove Johansson: Men borde inte P-O Karlsson som durkdriven polisman ha hört detta? Det var ändå sensationella uppgifter, om de var riktiga?

Sten Warmland: Ja, precis. Jag var helt övertygad från början om att han hade fört in de här uppgifterna. Jag gick till honom och frågade: "Kommer du inte ihåg att de här mötena ägt rum och att det yttrandet fälldes?" Då sade han: "Jo, visst var det så." Men när Ola Nilsson frågade mig sade jag att han inte hade samma minnesbild, eftersom jag ju hade antecknat exakt vilket datum det var, och jag ville inte blanda in Per-Ola Karlsson i den undersökningen. Jag sade bara till Ola Nilsson att han inte kan komma ihåg det.

Kurt Ove Johansson: Jag tänker inte närmast på datum. Han var alltså med i bilen den 9 december. Om jag förstått underlaget rätt har P-O Karlsson sagt att han inte kan vidkännas detta att statsministern skulle ha gått i taket och att man nu kunde gå hur långt som helst.

Sten Warmland: Det kan vara korrekt. Han och jag har inte diskuterat ordvalet.

Kurt Ove Johansson: Det intressanta är då att Holmér påstår att han inte har fällt det här yttrandet, och P-O Karlsson, som var med i bilen, har inte hört det. Det tycker jag är anmärkningsvärt.

Sten Warmland: Ja, det kan jag hålla med om. Men så här uppfattade jag situationen. Det är min bestämda uppfattning.

Kurt Ove Johansson: Jag har sedan några frågor som gäller buggning. Kände du till att buggning hade förekommit 1986 och fram till juni 1987?

Sten Warmland: Svaret är nej.

Kurt Ove Johansson: Du har uppgivit att Holmér var sur på Hjälmroth och Näss därför att de underlåtit att informera Palme om föreliggande hot. Har du någon kommentar till det?

Sten Warmland: Inte mer än att det skedde.

Kurt Ove Johansson: Det är helt korrekt?

Sten Warmland: Ja.

Kurt Ove Johansson: Talade Holmér någon gång med dig om att han skulle vilja ta över SÄK?

Sten Warmland: Nej.

Kurt Ove Johansson: Om han hade haft sådana planer, tror du då inte att han skulle ha talat med dig om det? Han har ju berättat om mycket annat.

Sten Warmland: Jag kan inte svara på den frågan.

Anders Björck: Du var alltså livvakt åt Hans Holmér. Har du någon aning om varför du blev uttagen till detta uppdrag? Kände du honom innan?

Sten Warmland: Nej. Jag kände honom inte mer än som chef i polisdistriktet, och jag hade mycket litet med honom att göra – närmare bestämt ingenting alls. Den som rekryterade mig som livvakt är Per-Ola Karlsson, eftersom vi är gamla bekanta.

Anders Björck: Hade du några konflikter eller samarbetssvårigheter med Holmér under din tid som livvakt?

Sten Warmland: Nej, det kan jag inte påstå.

Anders Björck: Du säger att du förde anteckningar, såsom vi väl alla gör i fickalmanackor. Är det ett material som åklagaren har tagit del av, eller hur han fått information om innehållet?

Sten Warmland: Nu måste jag tänka efter. Han har inte tittat på min fickalmanacka, utan jag har relaterat vad där står.

Anders Björck: Är det korrekt att säga att han har fått veta det som står i almanackan? Du har kontrollerat uppgifterna inför förhöret hos Ola Nilsson med din almanacka och har ingen anledning att justera dina angivelser?

Sten Warmland: Nej, det har jag inte. Men jag anser att almanackan är sekundär. Det primära är min minnesbild.

Anders Björck: Du har givit åklagaren en beskrivning av händelseförloppet. Finns det någonting som du i dagsläget anser att du har anledning att lägga till eller dra ifrån eller förändra? Kan vi utgå från att den versionen är den du uppfattar som korrekt?

Sten Warmland: Helt klart är att min version är vad jag uppfattar nu. Jag har ingen anledning att ändra eller tillägga något. Jag kan nämna att jag fick en reaktion från Hans Holmér när det blev klart att jag hade lämnat de här uppgifterna.

Anders Björck: Vilken var den reaktionen?

Sten Warmland: Den framfördes genom Per-Ola Karlsson – jag har inte talat med Holmér själv, så det är andrahandsuppgifter. Holmér skulle ha varit sur för att jag fört in de här uppgifterna. Han har då inte yttrat någonting om att det jag sagt inte skulle vara sant eller att det skulle vara missuppfattat, utan han skulle ha frågat, vad fan jag har på planen att göra.

Anders Björck: Har du fått några andra reaktioner från andra kolleger som exempelvis var med som livvakter?

Sten Warmland: Nej. Jörlins reaktion var att han inte visste om det här, utan han förde in det i utredningen. Några andra reaktioner har jag inte hört.

Anders Björck: P-O Karlsson, som var den som föreslog dig som livvakt, är uppenbarligen osäker eller kan inte komma ihåg. Har han vid något tillfälle påstått att du ljuger eller har lämnat felaktiga uppgifter?

Sten Warmland: Nej, det har han inte gjort. Han har sagt att detta är min uppfattning, och då får jag stå för den. Vi har inte diskuterat om sakinnehållet är rätt eller fel.

Anders Björck: Han har alltså inte påstått att din version är fel enligt vad han kommer ihåg?

Sten Warmland: Nej, inte som han har uttryckt till mig.

Anders Björck: Det var mycket middagsätande i det här sammanhanget. Om jag har förstått kronologin riktigt – det är inte alldeles lätt – åt ni någon middag på Salzers.

Sten Warmland: Ja. Jag har även gjort en anteckning om att vi skulle till Salzers måndagen den 7.

Innan jag konsulterade min dagbok ville jag förlägga det här mötet hemma hos Ebbe Carlsson till söndagen, men när jag tittade i almanackan fann jag att det står att vi skulle ha varit hos Ebbe Carlsson på måndagen. Då måste det ha varit efter besöket hos Salzers. Jag har antecknat Salzers plus Ebbe.

Anders Björck: Det innebär att från Salzers gick bilen till Ebbe Carlsson någon gång på kvällen?

Sten Warmland: Ja, via Solna, för Holmérs sällskap var inte med hos Ebbe.

Anders Björck: Så hon lämnades av i Solna?

Sten Warmland: Ja.

Anders Björck: Du tror inte det är någon risk att du kan ha blandat samman mötet den 7 med mötet den 8, som alla vidgår har ägt rum?

Sten Warmland: Nej. Den 8 och den 9 är jag mera säker på än på måndagen.

Anders Björck: Det kan inte vara någon sammanblandning?

Sten Warmland: Nej.

Anders Björck: Det håller du för helt uteslutet?

Sten Warmland: Ja. Tisdagsmötet och onsdagsmötet hängde ihop så intimt på grund av reaktionerna och kommentarerna morgonen efter.

Anders Björck: Barrling var alltså källan?

Sten Warmland: Barrling är källan, så att säga.

Anders Björck: Var det någon mer än du närvarande då detta sades i bilen?

Sten Warmland: Ja, Per-Ola Karlsson.

Anders Björck: Så han kan också ha hört den uppgiften?

Sten Warmland: Ja.

Anders Björck: Sades det någonting om vad tuschpennorna och blädderblocket skulle användas till?

Sten Warmland: Inte när jag köpte dem, men när jag lämnade dem till Holmér sade han: "Lidbom kommer hit och vi skall ha en genomgång." Jag satte det naturligtvis i samband med blädderblocket. Men han berättade inte vad han skulle rita.

Anders Björck: Hurdan var Holmérs sinnesstämning när han berättade vad han hade hört hos statsministern? Som livvakt var du i närheten av honom och hade möjlighet att bedöma hans sinnesstämning.

Sten Warmland: Han var snarast uppspelt och på gott humör.

Anders Björck: Ni träffades ofta. Återkom han vid något senare tillfälle till den här informationen? Åberopade han den eller refererade han till den?

Sten Warmland: Nej.

Anders Björck: Gjorde några andra det i livvaktskretsen, eller Ebbe Carlsson eller andra som du kom i kontakt med?

Sten Warmland: Nej, inte vad jag har hört.

Anders Björck: I gårdagens Expressen sägs det varför Ola Nilsson kopplades in. "Sten Warmland säger att Hans Holmér nu medger att han och Lidbom träffats och att Carl Lidbom backat tre steg." Vad syftar detta på?

Sten Warmland: Det var ett samtal jag hade i fredags med Per Wendel. Han ville träffa mig för en intervju, men jag sade att vi väl kunde talas vid per telefon. Vi talade litet angående detta. Det var bara en kommentar till något som jag läst i tidningen – den här debatten har ju tyvärr förts till största delen i tidningarna – att Lidbom har förnekat att han skulle ha träffat Holmér, men sedan har han ändrat sig. Jag tror att jag har fått detta från någon tidning.

Anders Björck: Lidbom hämtades på Grand Hotel. Det måste vara lätt att få reda på om han bott där, även om det kan vara svårt att få reda på var folk bott på nätterna.

Var du ensam i bilen, eller var någon ytterligare med?

Sten Warmland: Jag har aldrig vid något livvaktsuppdrag varit ensam. Jag är säker på att P-O Karlsson var med vid samtliga tillfällen under de här tre dagarna i december.

Anders Björck: Även när ni hämtade Lidbom?

Sten Warmland: Ja.

Anders Björck: Kurt Ove Johansson var inne på insmuggligen av hemlig avlyssningsutrustning. Vet du någonting mer om den än du nu har berättat? Du sade att Jörlin hade gjort en tidigare resa. Fick du under din livvaktstjänstgöring någon information utöver det som du nu har redovisat?

Sten Warmland: Nej, inte under min livvaktstjänstgöring.

Anders Björck: Men därefter?

Sten Warmland: Svar: Ja.

Anders Björck: Har det varit från P-O Karlsson och Jörlin?

Sten Warmland: Från en av dem.

Anders Björck: Vem av dem?

Sten Warmland: Nu är vi inne på sekreta saker.

Anders Björck: Du kan stryka detta ur protokollet senare. Vi granskar också de här händelserna.

Sten Warmland: Jag vet att chefsåklagare Danielsson kommer hit i eftermiddag. Han kan berätta mer i det ärendet.

Anders Björck: (Frågan utesluten av sekretesskäl.)

Sten Warmland: (Svaret uteslutet av sekretesskäl.)

Anders Björck: Kan du säga vem det var?

Sten Warmland: Jag avböjer gärna. De uppgifterna har Danielsson, och jag tror att han utreder det.

Anders Björck: Då kan vi få det via Danielsson. Du har alltså avgivit ett vittnesmål inför honom?

Sten Warmland: Svar: Ja.

Birgit Friggebo: Vill du beskriva ditt förhållande till Hans Holmér när ni åkte i bil och ert sätt att samtala?

Sten Warmland: Jag vet inte om någon kan sätta sig in i vad ett livvaktsuppdrag innebär, då man umgås större delen av dygnet. Det blir som i ett koreanskt fångläger, där man blir polare med fångvaktarna. Jag skall inte säga att vi hade det trevligt, men vi diskuterade alla möjliga saker.

Birgit Friggebo: Den person som behöver ert skydd vill kanske ha er som en ventil och snacka med er. Livvakterna är trevligt folk – jag har sett rätt många livvakter i regeringskansliet under årens lopp.

Sten Warmland: Jag uppfattar det så, ja.

Birgit Friggebo: Det betyder att han har talat ganska mycket med er under tiden om det som hände i Palmerummet och om utredningen?

Sten Warmland: Ja, precis. Han berättade bl.a. namnet på mördaren.

Birgit Friggebo: Den person som han misstänkte?

Sten Warmland: Ja, enligt en källa – jag vet inte vilken bokstavsbeteckning källan hade. Det var mycket som Holmér funderade på.

Birgit Friggebo: Hade du inte alls hört talas om Ebbe Carlsson förrän det blev körningar i december?

Sten Warmland: Nej, det hade jag inte.

Birgit Friggebo: När Anders Björck frågade dig om du hade haft några konflikter med Holmér dröjde du länge med svaret – varför?

Sten Warmland: Jag kom att tänka på en liten detalj. Ibland upplevde jag att Holmér kanske inte var riktigt just mot oss. När han avgick den 15 september utverkade han att han skulle få ha kvar oss som livvakter, och han sade att han hade gjort en överenskommelse med Hjälmroth. Hans relation av den uppgörelsen stämde inte med Hjälmroths version. Enligt Holmér skulle vi få ha hur mycket övertid vi ville. Vår övertid var ett stort debattämne. Jag ville ha mycket på fötterna, så jag tog reda på att Hjälmroth givit direktiv om att vi inte skulle göra en enda övertidstimme. Jag konfronterade Holmér med den uppgiften, men han vidhöll att vi skulle få använda övertid. Men detta var det enda som förekom i den vägen.

Birgit Friggebo: För övrigt var det ett hyggligt kompisförhållande?

Sten Warmland: Ja, det måste jag säga.

Birgit Friggebo: Har du dina anteckningar om tidsangivelserna med dig i dag?

Sten Warmland: Jag misstänkte att den frågan skulle komma upp, så jag har med dem, ja.

Birgit Friggebo: Är du beredd att lämna ifrån dig dem eller låta oss fotokopiera dem? De har väsentlig betydelse för bedömningen av den här frågan.

Sten Warmland: Som jag sade tidigare anser jag dem sekundära och ganska privata, men jag tillåter att ni tar del av dem.

Birgit Friggebo: Du sade tidigare att när de olika dagarna först kom på tal hade du ett minne av att det var söndagen den 6 december som ni hade hämtat Lidbom på Grand, men dina anteckningar säger att det var den 7. Vad var det som gjorde att du trodde att det var den 6?

Sten Warmland: Mötena med Ebbe Carlsson skedde oftast på söndagar – även andra dagar, men min minnesbild är att det oftast var på söndagar.

Birgit Friggebo: Du vidhåller bestämt att det regnade och var ruskväder när ni hämtade honom på Grand?

Sten Warmland: Ja.

Birgit Friggebo: Hur vill du beskriva den minnesbilden?

Sten Warmland: Det var höstväder. Lidbom stod under taket på Grand och rökte.

Birgit Friggebo: För att skydda sig mot regnet?

Sten Warmland: Förmodligen, ja.

Birgit Friggebo: Vi har tagit reda på väderleken vid den här tidpunkten. Hela måndagen var det uppehållsväder och frost.

Sten Warmland: Det kan jag inte kommentera. Min minnesbild är att det var ruskväder.

Birgit Friggebo: Natten mellan den 6 och 7 snöade det.

Sten Warmland: Det skulle kunna styrka att det var en söndag. Jag vet inte. Jag kan inte kommentera det i övrigt. Jag har redogjort för min minnesbild.

Birgit Friggebo: Men din första minnesbild var att det var den 6?

Sten Warmland: Ja, innan jag hämtade den gamla dagboken och tittade i den.

Birgit Friggebo: Jag har en fråga som kanske ligger litet vid sidan om men som ändå är intressant. Du har berättat att Lidbom har fått skjuts, och ni skickades iväg på olika transportuppdrag. Hur vanligt var det att andra personer än Holmér skjutsades?

Sten Warmland: Det förekom ganska ofta. Om vi kunde undvika att Holmér vistades ute genom att hämta någon i stället, så föredrog vi det.

Birgit Friggebo: Vilken typ av personer var det fråga om? Jag är inte ute efter namn, men var det privatpersoner och personliga bekanta, eller var det poliser och myndighetspersoner?

Sten Warmland: Det var blandat. Det var också poliser.

Birgit Friggebo: Du kommer från Norrmalmspolisen?

Sten Warmland: Ja.

Birgit Friggebo: En ganska stor del av polisabetet går ut på transporter. Om man slapp en del av transportverksamheten, skulle man kunna bedriva mycket mer effektiv polisverksamhet.

Sten Warmland: Jag har inte tänkt i de banorna. Jag förstår inte riktigt sammanhanget.

Birgit Friggebo: Det här ligger litet utanför vår granskning.

Olle Svensson: Det tycker jag också.

Birgit Friggebo: Det har att göra med polisens sätt att fungera, men jag kan lägga ner den frågan.

Hur mycket har Holmér berättat för er i bilen om konspirationstanken? Talade Holmér illa om Näss?

Sten Warmland: Jag tror inte det var några grova ord han använde. Det framkom på sensommaren eller hösten 1987 att det skulle ha funnits tips inom SÄK. Det var Barrling som hade gått till Näss med tipsen, och Näss skulle ha informerat Hjälmroth, men ingen av dem hade gjort någonting. Det var han helt klart sur över, men något mer kan jag inte peka på.

Birgit Friggebo: Din uppfattning är alltså att Lidbom och Holmér har träffats tre gånger under den här perioden den 6–8 december?

Sten Warmland: Precis! Det var tre gånger på två dagar.

Birgit Friggebo: I polisförhöret säger du att när du hörde vad Holmér sade i KU-utfrågningen reagerade du. Vad var det i den utfrågning vi hade med Holmér i höstas som stötte dig?

Sten Warmland: Jag vill minnas att orden föll så vid utfrågningen, att Holmér vidgår mötet hemma hos honom, och då säger han att Lidbom vart så uppbragt över uppgifter som Holmér lämnat att man var tvungen att kalla dit Barrling. Men jag har den helt klara minnesbilden att det var två möten. Det innebär att han skulle ha gått ifrån mötet med Holmér helt nöjd eller i varje fall icke uppbragt, och sedan tog det x timmar innan han kom på att han måste träffa Barrling.

När vi var i Åkersberga var det inte meningen att vi skulle tillbaka till Holmérs lägenhet – de mötena var klara – utan vi skulle hem. Detta var någonting som uppkom under resan till Åkersberga. Jag fick intrycket att Holmér hade telefonkontakt från Åkersberga med någon vilket resulterade i att vi måste tillbaka till Holmérs lägenhet för att Lidbom skulle komma dit.

Birgit Friggebo: Så mötet på kvällen den 8 menar du var en nyhet? Det uppstod under dagens lopp?

Sten Warmland: Ja.

Birgit Friggebo: De diskussioner som Lidbom och Holmér skulle ha haft och som gjorde honom uppbragt skulle också ha skett den 8 mellan 11 och 15.30?

Sten Warmland: Ja.

Birgit Friggebo: Mötet den 7 tillmäter du inte så stor betydelse i det här sammanhanget?

Sten Warmland: Nej, inte i den bemärkelsen att någon sade: "Nu har vi diskuterat det här". Inga kommentarer fälldes angående mötet hemma hos Ebbe Carlsson.

Bertil Fiskesjö: Vilka är dina vanor när det gäller att föra dagbok? Skriver du ner omedelbart när någonting har inträffat, eller antecknar du på kvällen vad som har inträffat under dagen eller kan det gå flera dagar emellan?

Sten Warmland: Jag för inte dagbok, vilket kanske skall framgå när ni får ta del av uppgifterna, utan främst stödanteckningar. Om jag ringde till Holmér på morgonen var jag samordnare och måste ta reda på dagens program. Det låg på mitt ansvar att vi kom i tid. Då gjorde jag stödanteckningar. Det är inte alls någon dagbok.

Bertil Fiskesjö: Har du gjort anteckningarna samma dag som händelserna inträffade?

Sten Warmland: Ja, det är min uppfattning.

Bertil Fiskesjö: Finns det ingen möjlighet att du kan ta fel genom att du t.ex. låter en söndag och måndag gå utan att du gör anteckningar?

Sten Warmland: Den teoretiska möjligheten finns. Jag gjorde anteckningar veckovis eller var fjortonde dag när det blev aktuellt att skriva reseräkningar. Det är möjligt att jag då kan ha erinrat mig att vi var hos Ebbe och att jag skrivit in det på fel dag. Den möjligheten finns – jag skall inte säga annat. Men att mötena har ägt rum i den ordning och under de förhållanden som jag har angivit är jag helt övertygad om.

Bo Hammar: Det framgick att du har följt utfrågningarna i somras i konstitutionsutskottet. Hur noga följde du dem?

Sten Warmland: Jag har nog sett samtliga.

Bo Hammar: Jag antar att du följde dem på ett intresserat och engagerat sätt med tanke på din bakgrund. Jag har en allmän fråga, om du gjorde några andra reflexioner under utfrågningarna. Du sade att du reagerade vid utfrågningen av Holmér. Förekom det vid några andra punkter att du hajade till eller tyckte att det som sades var ofullständigt? Det är en ganska allmän fråga, och jag vill höra om ditt allmänna intryck.

Sten Warmland: Några sådana reflexioner gjorde jag inte. Det var närmast med Holmér jag hade haft att göra, och jag kunde på ett annat sätt följa utfrågningen med honom, men jag gjorde i övrigt inga sådana reflexioner.

Bo Hammar: Jag frågar av allmänt intresse men också därför att frågan om när statsministern blev informerad om den här historien spelade en viss roll vid utfrågningarna i somras, inte minst vid utfrågningen med statsministern själv. Med tanke på vad du berättade nu om vad Holmér skulle ha sagt i början av december 1987 vill jag fråga, om det inte föranledde dig att reagera.

Sten Warmland: Inte mer än att jag efter utfrågningarna tänkte mycket på de här mötena från det att Ebbe Carlsson-historien uppdagades i början av juni och jag såg att det var i stort sett samma personer som figurerade i december 1987. Jag var osäker på om det bara var jag som tyckte att det var anmärkningsvärt.

Bo Hammar: När statsministern vid vår utfrågning inför TV-kamerorna och hela svenska folket bedyrade att han inte visste någonting om detta förrän i slutet av mars 1988, reagerade du inte och tänkte att han kunde ljuga eller dölja någonting?

Sten Warmland: Det förekom ingen sådan reaktion. Jag anser att vi talar om två skilda saker. Det är min fulla övertygelse att statsministern i december 1987 blev informerad om att SÄK skulle ha haft tips angående ett nära förestående mord men inte hade gjort någonting åt det. Den 28 mars får han information av Anna-Greta Leijon om att Ebbe Carlsson ledde en privat spionring eller polisorganisation med ledningscentral i Södermalm. Då går han i taket igen. Jag kopplar inte ihop de två händelserna, men det gör media, tror jag.

Bo Hammar: Får jag fråga om en helt annan sak. Du antydde tidigare att du fått uppgifter, visserligen i andra hand via P-O Karlsson, om att Holmér hade blivit förbannad, för att tala klarspråk, när en del av de uppgifter som du har lämnat i den här utfrågningen hade kommit ut till offentligheten.

Det har varit mycket publicitet kring detta och ganska stort ståhej, och vi vet att Holmér kanske har varit förbannad. Har du blivit utsatt för någon form av påtryckningar inför den här utfrågningen eller efter det att uppgifterna kommit ut till offentligheten?

Sten Warmland: Jag har inte blivit utsatt för några påtryckningar från vare sig det ena eller det andra hållet.

Bo Hammar: Ingenting om att du borde moderera dig eller borde besinna ditt ansvar som polis?

Sten Warmland: Svar: Nej.

Bo Hammar: Jag återgår till almanackan, eller körjournalen, som du kallar den. Har du själv vid något tillfälle upptäckt att du skrivit fel dag och förväxlat dagar eller veckor?

Sten Warmland: Svar: Nej.

Olle Svensson: Jag skulle vilja ha en bekräftelse på en uppgift som du lämnade tidigare.

Du svarade på en fråga från Kurt Ove Johansson om uppgifterna angående statsministern. Är det riktigt att du då klargjorde att det var en tolkning av vad Holmér hade sagt till dig?

Sten Warmland: Ja, det kan man säga. Men å andra sidan uttryckte sig Hans Holmér ganska klart. Jag kan inte i dag återge den exakta ordalydelsen, men det var någonting i stil med det jag har relaterat.

Olle Svensson: Sedan sade du att du inte kan tro att statsministern har uttryckt sig på det sättet – är det riktigt?

Sten Warmland: Det var angående uttalandet att vi skulle kunna gå hur långt som helst.

Olle Svensson: Det tror du inte att statsministern har sagt?

Sten Warmland: Det tillskriver jag Holmér, för han sade i samma mening att statsministern skulle bli galen. Detta att vi kan gå hur långt som helst står för Holmér.

Olle Svensson: Du finner det osannolikt att statsministern hade uttryckt sig på det sätt som Holmér relaterade för dig?

Sten Warmland: Osannolikt eller sannolikt – jag fick intrycket att det här var Hans Holmérs ord.

Ylva Annerstedt: Du fick tidigare en fråga, om det kunde vara så att Hans Holmér hade berättat detta i bilen för er för att säga att han hade fått sanktion för vissa åtgärder. Då sade du att det kunde vara så men att du inte fick det intrycket.

Kan du erinra dig andra tillfällen då han i bilen lämnade er uppgifter med det syftet och vad det handlade om?

Sten Warmland: Jag har inte hört Holmér säga att han hade sanktion från det ena eller andra hållet för att göra på något visst sätt.

Ylva Annerstedt: Det talas mycket om att det var allmänt känt att det förekom buggning. Har du hört talas om att buggning skulle ha förekommit?

Sten Warmland: Det diskuterades inte i Palmerummet. Jag var med i Palmerummet från den 2 februari till den 5 mars, och där hörde jag det aldrig sägas. Jag hörde det heller aldrig i bilen, utan de uppgifterna har jag fått senare.

Ylva Annerstedt: I vilket sammanhang har du fått de uppgifterna senare?

Sten Warmland: I och med att det här uppdagades.

Ylva Annerstedt: Har det inte förekommit att man snackade kompisar emellan om att man hört talas om att detta var vanligt eller att det hade förekommit?

Sten Warmland: Nej, några sådana diskussioner förekom inte.

Ylva Annerstedt: Det har diskuterats ganska mycket om polisens hemliga bolag. Känner du till något om polisens hemliga bolag?

Sten Warmland: Nej, inte mer än det som skrevs för några år sedan angående Tommy Lindströms bilbolag.

Ylva Annerstedt: Du har inte hört några uppgifter om bolag för andra ändamål?

Sten Warmland: Nej.

Stig Gustafsson: Jag har också en fråga som gäller samvaron i bilen. Du sade att det blev så att säga ett ganska intimt förhållande och att Holmér talade om det mesta som förekom i Palmerummet. Är det rätt uppfattat av mig?

Sten Warmland: Ja, det är det.

Stig Gustafsson: I samband med det fick du en fråga om Ebbe Carlsson. Varför tror du att Holmér inte berättade om sina kontakter med Ebbe Carlsson förrän du började köra honom?

Sten Warmland: När jag började mitt uppdrag den 2 februari fick vi instruktioner om adresser, bl.a. till Ebbe Carlsson. Jag visste inte innan dess

vem han var, men ganska snart efter det att jag börjat fick jag kännedom om honom.

Birgit Friggebo: Jag återkommer till Holmérs yttrande på onsdagen. Vad fick du för intryck av att han sade att "vi kan gå hur långt som helst" Vilka *vi*?

Sten Warmland: Vid den här tidpunkten talade Holmér om att han skulle tillbaka in i utredningen.

Birgit Friggebo: Talade han själv om det?

Sten Warmland: Ja.

Birgit Friggebo: På vad sätt?

Sten Warmland: Han skulle bli intendent på säkerhetsavdelningen för att där driva sitt PKK-spår.

Birgit Friggebo: Har Holmér till dig sagt: "Jag skall troligen bli intendent på SÄK"?

Sten Warmland: Det låter jag vara osagt, men oss livvakter emellan talades det om detta. Om det var någon livvakt som hört det eller om man fått andra indikationer vet jag inte. Hans bok var i december 1987 nästan klar. Vid ett tillfälle idkade han högläsning för oss ur boken, och han menade att om vi körde PKK-spåret, kunde han inte ge ut boken.

Birgit Friggebo: Du säger: "kunde *vi* köra PKK-spåret"?

Sten Warmland: Jag vet inte vem han menade med *vi*, men jag trodde han skulle tillbaka till de reguljära styrkorna.

Birgit Friggebo: Det talades alltså i omgivningen om att Holmér kanske kom tillbaka in i utredningen?

Sten Warmland: Inte i omgivningen, utan det var oss livvakter emellan. Jag kan inte säga hur det kom på tal att han skulle till SÄK, men helt klart var att han ville tillbaka. Enligt vad jag förstod fanns det en del lösa planer. Jag vet inte vem som i så fall skulle ha sanktionerat det.

Birgit Friggebo: Det här var en månad innan Holmér skulle till Wien. Han for dit i januari, eller hur?

Sten Warmland: Ja, han åkte den 2 eller 3 januari, tror jag.

Birgit Friggebo: Planerade han inte sin Wienvistelse knappt en månad före?

Sten Warmland: Jo, det gjorde han på olika sätt. Huruvida han skulle tillbaka till polisen igen vet jag inte. Men det var en av anledningarna till att jag inte fäste så stor vikt vid ordet *vi*.

Birgit Friggebo: Din efterhandsuppfattning om detta är att ni kände till att han på något sätt var på väg tillbaka in i utredningen?

Sten Warmland: Jag gjorde ingen bedömning av om det uttrycket stod för honom själv eller någon annan.

Birgit Friggebo: Har du uppfattningen att Holmér fortsatte att bedriva "spaning" från det att han kopplades bort från utredningen fram till dess att han for till Wien?

Sten Warmland: Svar: Ja.

Birgit Friggebo: Hela tiden?

Sten Warmland: Vissa avbrott var det väl, men det sysselsatte honom i stort sett hela tiden.

Birgit Friggebo: Hans tankar och hans gärningar?

Sten Warmland: Hans tankar, som han delgav oss i bilen.

Birgit Friggebo: När du skulle beskriva vad statsministern fick reda på i mars–april nämnde du att det handlade om en privat spionring som skulle bedriva verksamhet på Södermalm. Varifrån har du fått det uttrycket? Var det någon som använde det uttrycket, eller är det någonting du hade känt till tidigare?

Sten Warmland: Det är vad jag vet nu. Man har påstått att jag hade hört att statsministern hade fått information om Ebbe Carlssons roll redan i december 1987. Jag såg Ebbe Carlsson som en lyssnare eller någonting sådant.

Birgit Friggebo: Visste du vilken verksamhet som skulle bedrivas i lokalen på Södermalm?

Sten Warmland: Jag kände inte till den lokalen.

Bertil Fiskesjö: Lidbom och Holmér menade att säpo hade försummat sina uppgifter. Det var beskrivningen av detta – som Lidbom lämnade inför statsministern – som enligt Holmér skulle ha fått statsministern att gå i taket – så har jag uppfattat det.

Vad Holmér kunde mena var alltså att nu kunde man gå hur långt som helst med förändringar inom SÄK eller lägga delar av SÄK under Holmér. Hade du någon känsla av det?

Sten Warmland: Min spontana reaktion på det uttalandet var att tipset skulle utredas.

Bertil Fiskesjö: Det var alltså mot säkerhetspolisen som Lidbom och Holmér inför statsministern riktade sin kritik för försummelse. Sedan har det i annat sammanhang sagts att delar av säkerhetspolisen skulle ställas under Holmér, men dessa frågor kom aldrig upp till diskussion då du var närvarande?

Sten Warmland: Svar: Nej, det gjorde de inte.

Hans Leghammar: Birgit Friggebo var inne på Hans Holmérs agerande efter sin aktiva tid som spaningsledare. Kunde han bedriva någon spaning efter det att han hade avsatts, eller var det mest tankar?

Sten Warmland: Mig veterligt omsatte han ingen av sina idéer i verkligheten, utan det var funderingar.

Olle Svensson: Vi har diskuterat mycket vad som hände i bilen mellan dig och Holmér, mellan livvakt och den han beskyddade. Vi vet att det finns speciella etiska regler som gäller exempelvis mellan advokat och klient. Gäller inte någonting liknande också för er i en sådan här situation? Man kan tala rätt öppet med varandra, men man förutsätter att det sker i ett etiskt förtroende.

Vill du kommentera, om du anser att det finns vissa etiska regler i förhållandet mellan livvakter och den som de skyddar?

Sten Warmland: En livvakt skall inte föra vidare hörsägner eller andrahandsinformationer om vad han hört objektet säga. Därför har det känts litet dubbelsidigt att föra in sådana här uppgifter både i Ola Nilssons utredning och på annat sätt, men jag anser att ärendet är av sådan natur att det upphäver eventuella sådana regler.

Olle Svensson: Jag ställer frågan därför att jag förstår att du inte vill bli tillfrågad i varje detalj om sådana relationer. Jag har full förståelse för detta.

Får jag också till sist fråga mot bakgrund av det förhållande som normalt råder men som du anser att man här måste göra undantag från: Är du förvånad över Holmérs reaktion, att han inte tyckte om det här?

Sten Warmland: Nej, jag blev inte förvånad.

Olle Svensson: Jag ber att få tacka Sten Warmland för att du har ställt dig till förfogande och med dina muntliga uppgifter kompletterat vårt skriftliga material.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 9

1989-03-06

kl. 14.30–15.40

Offentlig utfrågning av statssekreterare Gunnel Färm angående utbyggnaden av väg E 6 till motorväg mellan Stenungsund och Ljungskile

Olle Svensson: Vi fortsätter dagens förhandlingar, nu med en öppen utfrågning. Jag hälsar statssekreterare Gunnel Färm välkommen hit till oss.

Vi har ett ärende här som knyter an till ett regeringsbeslut om E 6-ans motorväg Stora Höga–Uddevalla, där vi vill ställa några frågor kring den konstitutionella delen. Jag betonar på nytt att vad vi sysslar med är granskning av regeringens åtgärder.

Ordet är nu fritt för frågor och jag lämnar först ordet till Sören Lekberg.

Sören Lekberg: Jag skulle i detta ärende vilja fråga om en sak som kan vara av intresse. Det gäller allmänt den rollfördelning som gäller vägbyggandet i landet, alltså rollfördelningen mellan riksdagen och regeringen och vägverket. Du kanske inledningsvis i korta ordalag kunde redovisa det.

Gunnel Färm: Det är så att vägverket upprättar investeringsplaner för riksvägar – om vi börjar med det som ju är aktuellt i det här fallet – enligt direktiv från regeringen.

När det gäller riksvägar är det också vägverket som fastställer de investeringsplanerna, som löper på tio år i taget men som revideras med täta mellanrum.

När det gäller länstrafikanläggningar är det länsstyrelsen som fastställer den planen. Där skall man också prioritera länsvägar tillsammans med länsjärnvägar och kollektivtrafikanläggningar för lokal och regional trafik. Men i båda fallen gäller att vägverket och länsstyrelsen skall vara överens om de här planerna. Annars går ärendet vidare till regeringen.

Regeringen kan också bli besvärsinstans ifall någon överklagar någon av de här planerna. Det är alltså en av regeringens roller att vara besvärsinstans.

Regeringen skall föreslå riksdagen mål och riktlinjer för vägpolitiken och även föreslå de medel som skall anslås för väghållning och för vägbyggande.

Riksdagens roll är då att besluta om mål och riktlinjer för vägpolitiken och att besluta om de medel som behövs för väghållning och vägbyggande.

Det är väl i stora drag den rollfördelning som finns. Det är alltså så att vägverket eller rättare sagt vägförvaltningarna i landet sköter väldigt mycket av den praktiska hanteringen. Vägprojekt initieras ofta på lokal och regional nivå. Det är oftast inom vägverket som man tar fram arbetsplaner och andra planer.

Sören Lekberg: Normalt är det alltså vägverket som självt tar initiativ till att upprätta de s.k. arbetsplanerna och det sker då på basis av fastställda fördelningsplaner och beviljade medel osv. Det här fallet kan man nog säga är ett undantag. Finns det andra exempel på sådana här undantag, där regeringen ger ett uppdrag direkt till vägverket att upprätta en arbetsplan?

Gunnel Färm: Ja, det är relativt sällsynt att man går till väga på det här sättet. När det förekommit har det varit betingat av sysselsättnings- och regionalpolitiska skäl.

På rak arm och efter vad jag har kunnat finna ut har det under senare decennier funnits ett liknande fall. Det handlade om vägen mellan Kiruna och Riksgränsen i början på 1970-talet. Det var också precis som i Uddevallafallet betingat av sysselsättningsskäl och regionalpolitiska skäl. I det fallet var det kommunen som begärde att en framtida sträckning för vägen skulle läggas fast.

Sören Lekberg: En slutlig fråga när det gäller själva arbetsplanen och dess status: Om nu regeringen hypotetiskt hade uppfattat det så att detta vägprojekt hade kostat för mycket men inte gått till riksdagen och begärt medel för det, vad hade då hänt med arbetsplanen?

Gunnel Färm: Det var alltså vägverket som fastställde arbetsplanen. Men sedan blev den överklagad. I det skedet kunde naturligtvis hypotetiskt den här situationen ha uppstått. Till att börja med hade då mellan 5 och 15 % av de totala kostnaderna för vägobjektet redan varit nedlagda i form av projektering och planering på det stadiet, men man kunde naturligtvis fortfarande – om man från regeringens sida hade tyckt att den här vägen inte borde byggas – ha avbrutit arbetena. Det hade kostat pengar. Något annat hade inte hänt.

Sören Lekberg: Förstod jag dig rätt – att arbetsplanen som vägverket hade upprättat – blev bindande först i det läget då man beviljat pengar till själva vägprojektet. Det var alltså först då när regeringen hade gått fram till riksdagen och fått de här pengarna som man kunde säga att arbetsplanen kunde börja genomföras?

Gunnel Färm: Nej, juridiskt är det ju så att vägplanen fastställs och vinner laga kraft om ingen överklagar den. Sedan gick ju regeringen till riksdagen och begärde pengar och föreslog också att det skulle inrättas ett lån i riksgälden som man då kunde börja dra på.

Efter arbetsplanen följer ytterligare ett så att säga detaljerings- och konkretiseringsskede när man upprättar bygghandlingar. Det är egentligen först då som man kan börja upphandlingen och anställa entreprenörer. Då tillkommer naturligtvis ytterligare kostnader om man i ett senare skede måste avbryta projektet.

Stig Bertilsson: Enligt vad jag har förstått av våra handlingar förutsätter både väglagen och naturresurslagen att ett vägprojekt för att kunna genomföras skall vara samhällsekonomiskt lönsamt. Man skall göra den bedömningen från början.

När det gäller E 6-an i Bohuslän mellan Stenungsund och Uddevalla är det

ju – vilket vi också fått mycket material om – väldigt stora kostnader när det gäller byggnation. Det bor inte så många människor här uppe. Man talar mycket om det miljöintrång som är själva anledningen till att vi sitter här i dag. Skulle du vilja beskriva litet av de bedömningar som ligger till grund för slutsatsen att det här projektet är samhällsekonomiskt lönsamt.

Gunnel Färm: Först vill jag säga att den samhällsekonomiska bedömningen har flera komponenter. En sådan komponent är den som vägverket gör, nämligen en objektsanalys, där man tittar på nyttoeffekter och kostnader i olika avseenden av ett vägprojekt. Nyttoeffekterna kan t.ex. vara i form av restidsvinster, minskat buller, minskade luftföroreningar. Komfort är också en komponent som ingår på nyttosidan.

På kostnadssidan ingår eventuella negativa miljöeffekter, slitage på fordon och vägbana och naturligtvis anläggningskostnaderna. Sådana komponenter kan man med den modell som vägverket generellt använder i sin objektsanalys sätta kronor och ören på. Sedan finns det en mängd andra inslag som också ingår i den allmänna samhällsekonomiska bedömningen men som inte går att sätta kronor och ören på. Dit hör t.ex. de regionalpolitiska eller sysselsättningsmässiga effekterna och även vissa miljöeffekter som man inte har kunnat uttrycka i monetära termer. En del av effekterna har vägverket formaliserat något, så att man uttrycker det verbalt i något slags tregradig skala: oförändrat, negativt eller positivt – ungefär så. I andra fall beskriver man det bara med vanliga ord. Till detta kommer en bedömning som regeringen kan göra i de fall regeringen får tillfälle att ta ställning till ett objekt, vilket inte alltid är fallet. Till det hör allmänpolitiska bedömningar, ofta med betoning på fördelningspolitik, regionalpolitik och sysselsättning men självklart också miljöeffekter.

Stig Bertilsson: Görs det också bedömningar i ett sådant här fall av vad det kan betyda i form av minskade olycksfallsrisker, sparade människoliv osv., när man tar sig an ett sådant här vägprojekt?

Gunnel Färm: Ja, förlåt, jag glömde just den viktiga komponenten. Den ingår självklart i de "ordinarie objektsanalyser" som vägverket gör.

Stig Bertilsson: Sedan regeringsrätten gav "bakläxa" i höstas, har regeringen nu tagit sitt nya beslut utan att egentligen göra några ytterligare utredningar när det gäller Bratteforsån och dalgången där. Hade det inte funnits anledning att gå vidare med ytterligare utredningar eller fanns det material nog för ett nytt beslut?

Gunnel Färm: Beträffande ytterligare utredningar vill jag först säga att sträckan i den arbetsplan som vi nu arbetar med på E 6-an är fyra mil lång, från Stora Höga i söder till Bratteröd i norr. Det ärende som regeringsrätten hade att ta ställning till var en ungefär tre kilometer lång sträcka på fastigheten Anfasteröd 2:1. På den fyra mil långa sträcka som arbetsplanen avser har vägverket redan utrett 120 mil. Enkelt uttryckt kan man alltså säga att varje meter av den här sträckan är utredd 30 gånger. Ytterligare behov av utredning när det gäller ytterligare sträckningar tyckte vi i kommunikationsdepartementet inte förelåg. Men om vi begränsar oss till den sträckning som

regeringsrätten hade att ta ställning till fanns det även där tre alternativa sträckningar som vägverket har redovisat. Två av dem är också översiktligt kostnadsberäknade. Den ena av de två är exakt den sträckning som de som besvärade sig hade föreslagit, nämligen öster om arbetsplanens sträckning. De två sträckningar som vägverket har kostnadsberäknat var för det första – och det var det viktigaste för oss – sämre ur miljösynpunkt än arbetsplanens sträckning. De gjorde alltså större intrång på det riksintresse som naturvårdsverket hade hävdat än arbetsplanens sträckning. De kostade för det andra ungefär 100 milj. kr. mer än arbetsplanens alternativ. Mot den bakgrunden tyckte vi att alternativa utredningar, både när det gäller arbetsplanen som helhet och den här aktuella sträckningen, inte fanns någon anledning att göra.

Stig Bertilsson: Får jag då ställa ytterligare en fråga? Det gäller tiden för framtagande av det här vägprojektet. Det har framförts klagomål från människor som har engagerat sig i denna fråga över att regeringen har haft väldigt bråttom med att ta fram den här vägen och att få projektet till verkställighet. Bl.a. har vi i konstitutionsutskottet fått material där man försöker visa att regeringen har tidspressat vägverket på ett sådant sätt att man inte har fått fram de alternativ som skulle ha kunnat finnas. Vill du kommentera det litet grand?

Gunnel Färm: Den första kommentaren är väl att när det här ärendet initierades var det faktiskt bråttom ur en synpunkt, nämligen att rädda sysselsättningen i Uddevalla, där 2 300 människor med kort varsel riskerade att stå utan arbete. Det här motorvägsprojektet var då ett led i ett omfattande åtgärdspaket som regeringen föreslog just för att rädda sysselsättningen.

Sedan vill jag också erinra om vad jag nyss sade, nämligen att vi inte kan se några ytterligare alternativ som skulle ha kunnat utredas mot bakgrund av att man, som sagt, har utrett varje meter 30 gånger.

Birgit Friggebo: Du säger att av de tre alternativa sträckningar som vi nu talar om skulle de två andra som har kostnadsberäknats i vägplanen vara dyrare. Därför skulle jag vilja fråga dig: Om man jämställer kostnaden för den väg som nu byggs på grund av arbetsplanen, hur står den i förhållande till andra vägprojekt som tagits fram den mer normala vägen?

Gunnel Färm: Jag kan inte göra någon sådan jämförelse med helt andra vägar i helt andra delar av landet – om det var det som var avsikten. Den här vägen är ganska dyr per löpmeter, beroende på terrängförhållandena i Bohuslän. Jag tror att alla vägar i Bohuslän nog blir ganska dyra på grund av terrängförhållandena. Därför är det svårt för mig att göra en jämförelse med andra vägobjekt.

Birgit Friggebo: Du menar att man inte kan göra någon vägning av om det, som de som överklagar hävdar, samhällsekonomiskt inte är en särskilt lönsam väg? Man kan inte göra den bedömningen?

Gunnel Färm: Den enda jämförelse som vägverket har gjort avser sträckan mellan samma punkter av två andra alternativ. I den jämförelsen utfaller det som är fastställt i arbetsplanen så att det är det billigaste alternativet. Men

vägverket har alltså inte gjort någon jämförelse med andra vägobjekt i riket, därför att det här objektet fanns inte inne i någon plan 1985. Det var därför regeringen var tvungen att ge vägverket ett särskilt uppdrag att ta fram en arbetsplan, så att man kunde kostnadsberäkna. Det gjorde man alltså i ett läge då det handlade om att rädda sysselsättningen i Uddevallaregionen.

Birgit Friggebo: Får jag då fråga: I den objektsanalys som vägverket gör beräknas då nyttan efter vissa parametrar och kostnaden efter vissa parametrar? Det måste ju innebära att man ändå kan göra jämförelser mellan olika vägprojekt. Jag antar att det är det som vägverket ibland går på när det bestämmer sig för vilka vägar som det vill gå fram med först och vilka vägar de vill gå med sedan. Om vi då bortser från andra värderingar, som man kan komma till senare av regionalpolitiska skäl, men när det alltså gäller objektsanalys: Hur står sig den här vägen i förhållande till andra vägobjekt som vägverket mer normalt hanterar?

Gunnel Färm: Någon sådan jämförelse har inte gjorts. Därför kan jag inte redovisa en sådan.

Problemet med den här vägen var just att den inte fanns inprioriterad i riksvägplanen. Det gjorde den inte därför att den var så dyr att det inte fanns pengar att rymma in den i planen. Nu fanns det möjlighet att få extra pengar i ett läge där man ville gå in med åtgärdspaket för Uddevallaregionen. Därför fick vägverket det här uppdraget.

Birgit Friggebo: Är det det som är bakgrunden till att regeringen i sitt sista beslut nu inte går in på de propåer som klagandena har just beträffande ekonomin för vägen?

Gunnel Färm: Det som regeringsrättens beslut avser och det som regeringsrätten har tagit fasta på när man har behandlat resningsansökan var miljöfrågorna. Regeringsrätten har över huvud taget inte gått in i frågan om samhällsekonomi. Därför har regeringen i sin senaste – är det bäst att säga – prövning av det här ärendet också enbart prövat miljöfrågorna i vid bemärkelse.

Birgit Friggebo: Det är också bakgrunden till mina frågor. Det var ju ett mycket omfattande material när det gällde miljövårdskonsekvensanalyser i förhållande till naturresurslagen. Därför ställer jag inga frågor på just den delen. Men i det senaste beslut som regeringen nu har fattat tar alltså klagandena upp den här frågan om ekonomin. Regeringen berör inte alls den frågan i sitt beslut annat än att man säger i slutet att i övrigt finner regeringen inte skäl att säga något annat.

Gunnel Färm: I den sista meningen sägs det att "på grund härav och då regeringen inte i övrigt finner skäl att ändra sitt tidigare beslut skall överklagandet avslås". I det ligger att vi naturligtvis också har gjort en allmän bedömning av de samhällsekonomiska konsekvenserna. Om det nämligen hade visat sig att det för att vara förenligt med riksintresset enligt naturresurslagen hade funnits krav på dyrbara och kostsamma åtgärder hade regeringen naturligtvis varit tvungen att ta ställning till om det hade varit meningsfullt att fortsätta byggandet av vägen. Men eftersom samtliga

remissinstanser, inkl. naturvårdsverket som hade hävdat det här riksintresset, ansåg att det gick bra att bygga den här vägen, att det var förenligt med riksintresset, så gjorde vi ingen analys i beslutet av de samhällsekonomiska delarna. Men självklart hade de funnits med hela tiden.

Birgit Friggebo: Vill du beskriva hur ni har gått till väga när ni har gjort de här samhällsekonomiska analyserna eller beräkningen av kostnaderna för just det här vägprojektet, vare sig det var det tidigare beslutet eller det senaste?

Gunnel Färm: Som jag sade tidigare, finns det dels de här siffermässiga objektsanalyserna som i det här fallet, där man kunde jämföra tre olika sträckningar av samma väg. Då talar jag både om arbetsplanens hela sträckning men också om det som regeringsrätten egentligen hanterade. Ovanpå detta lägger man då andra bedömningar av typen regionalpolitiska och sysselsättningsmässiga överväganden. Eftersom frågan om naturresurslagen har kommit så i förgrunden, skulle jag gärna, om ordföranden tillåter, vilja läsa några ord ur specialmotiveringen till naturresurslagen. Det gäller den första paragrafen. Jag tror det kan klargöra mycket av det som kanske många tror är en motsättning i intressena. Det är proposition 1985/86:3:

"Vid valet mellan att bevara naturresurser eller att ta dem i anspråk bör i princip en samhällsekonomisk bedömning göras av vilka åtgärder som är att föredra. Den samhällsekonomiska värderingen måste göras bl.a. med utgångspunkt i målen för den ekonomiska politiken. Det innebär att effekterna på sysselsättningen och den ekonomiska tillväxten måste tillmätas stor betydelse. En långsiktig expansion av produktion, investeringar och sysselsättning måste tryggas. Följderna för den regionala balansen och sysselsättningen, levnadsstandarden i landet måste vägas in. Den samhällsekonomiska bedömningen innefattar även ett hänsynstagande till kommunernas ekonomiska situation, liksom den påverkan på försörjningsläget som olika åtgärder kan komma att få. De ekologiska och sociala aspekterna har naturligtvis också ett ekonomiskt värde vid en sådan bedömning."

Jag läste upp det här för att klargöra att det faktiskt inte är så att naturresurslagen enbart är ett förbud mot att över huvud taget utnyttja naturen utan att det också finns starka inslag av hänsynstaganden till kommunernas situation och till sysselsättningsläget.

Birgit Friggebo: Men det betyder väl också att ingen regering någonsin kommer att kunna göra en tabell med kronor och ören eller göra några beräkningar av vad utfallet av en vägdragning är i den här vidare bemärkelsen, utan man får lita till de erfarenheter och bedömningar i allmänhet som man har av regioner eller orter eller kommuner eller företagsinvesteringar och förhoppningar inför framtiden.

Gunnel Färm: Man skall naturligtvis aldrig säga aldrig. Det pågår ett utvecklingsarbete inom vägverket, där man har lagt ut uppdrag på de transportanknutna forskningsinstitutionerna för att utveckla de samhällsekonomiska analyserna. Men jag tror faktiskt inte heller att man någonsin kommer till ett läge där man precis kan placera in detta i en tabell. Kanske är det inte heller riktigt önskvärt. Man bör kanske ha något utrymme för allmänpolitiska bedömningar också.

Birgit Friggebo: Jag vill ställa en fråga till, som också har med miljökonsekvensanalyser att göra.

Skulle du vilja säga att de miljökonsekvensanalyser som regeringen nu har gjort inför det här projektet också är det sista beslutet, att det är en bra modell för hur miljökonsekvensanalyser skall se ut i framtiden?

Gunnel Färm: Den korrekta modell för miljökonsekvensbeskrivningar som sedan den 1 juli 1987 finns i väglagen kan man inte säga att man har följt i detta ärende. Men det är en så nära motsvarighet som man kan komma fram till. Det har också regeringsrätten tyckt. Men för det "ordinarie arbetet" med miljökonsekvensbeskrivningar finns det en särskild handbok som vägverket och naturvårdsverket har tagit fram tillsammans och som man följer i det arbete som pågår efter den 1 juli 1987.

Bengt Kindbom: Herr ordförande! Jag skall gå tillbaka till det allra första beslutet i januari 1985, då regeringen med anledning av Uddevallapaketet gav vägverket i uppdrag att, utöver det arbete som omfattas av flerårsplaner, även ta fram en plan för en motorväg.

Var detta det enda uppdrag utanför gällande planer som ingick i Uddevallapaketet? Jag tänker då på andra myndighetsområden eller även inom kommunikationsdepartementets område.

Gunnel Färm: Inom kommunikationsdepartementets område var det här, såvitt jag kan påminna mig, det enda. Jag fanns inte i departementet då, så jag har inte någon egen minnesbild av det. Hur det var på andra departement kan jag inte svara på.

Bengt Kindbom: Du kan inte svara på om det var gemensamma beredningar med andra departement heller, så att man använde denna modell för att ge uppdrag till olika myndigheter utöver gällande och i lagstiftning fastlagda planeringssystem?

Gunnel Färm: Nej, det kan jag inte svara på annat än att min egen erfarenhet säger mig att i det här fallet är det åtminstone ett departement som man bör ha berett det gemensamt med, eftersom det handlar om pengar.

Bengt Kindbom: Det utgår jag ifrån också därför att det handlar om pengar för Volvo.

Med det konstaterandet kan man då säga att det här var en extraordinär situation. Man gav vägverket i uppdrag att göra någonting utöver de planer som gällde. Det är då helt klart. Får jag sedan återgå till miljön i den andra delen som jag vill ta upp.

Statssekreteraren säger att det här är utrett 30 gånger. Vad som har hänt under den här tiden är att man beträffande naturintressena har övergått från de gällande riktlinjer som riksdagen har fastställt till en naturresurslag. Ni menar i det här beslutet att ni har tillgodosett naturresurslagens krav. Var det det du ville säga med uppläsandet av 1 §?

Gunnel Färm: Det var inte det som var avsikten med just den uppläsningen. För den delen av specialmotiveringen tog sikte på något annat än just själva naturvärdena, nämligen de övriga samhällsvärdena. Men i övrigt är det vår

bestämda uppfattning att vi har haft tillgång till allt det material som man över huvud taget har kunnat kräva av oss.

Jag vill också säga att alla myndigheter inkl. regeringen hade från början klart för sig vilka naturvärden som fanns i Bratteforsån. Länsstyrelsen har också i ett yttrande inför det senaste regeringsbeslutet påmint om detta faktum att det är ingenting nytt i sak som har tillkommit genom naturvårdsverkets beslut 1987 att hävda detta som riksintresse. Vetskapen om naturvärdena fanns där från början.

Bengt Kindbom: En sista fråga, herr ordförande:

Det står i det senaste regeringsbeslutet med anledning av regeringsrättens beslut att när man väger samman intressena här finner regeringen att den utformning de fått i arbetsplanen bäst tillgodoser kraven på god hushållning med naturresurserna.

Kan du ge några exempel på hur den här arbetsplanen bäst tillgodoser de här kraven i förhållande till andra aktuella planer?

Gunnel Färm: I förhållande till andra utredda sträckor över hela arbetsplanen kan jag ge ett exempel: En sträcka som utretts gick öster om Ljungskile och berörde Bredfjället, som är ett annat område som naturvårdsverket har betecknat som riksintresse ur både naturvårds- och friluftssynpunkt. Den sträckningen skulle dessutom bli längre och därmed ofördelaktigare från samhällsekonomisk synpunkt. Men även när det alltså gäller hushållning med naturresurser var det alternativet ofördelaktigare än det som fastställts i arbetsplanen.

Bengt Kindbom: Det var det enda exemplet?

Gunnel Färm: Nej. Det är ju så att samtliga de övriga sträckor som har utretts – nu talar jag alltså om hela arbetsplanens sträckning – har befunnits ofördelaktigare från naturresurssynpunkt. När det gäller just den här aktuella delen av sträckan över den fastighet som behandlats av regeringsrätten har man efter det att arbetsplanen fastställdes från vägverkets sida i samråd med olika myndigheter och instanser lokalt och regionalt gjort ytterligare anpassningar. Man har t.ex. valt att korsa Bratteforsåns dalgång på ett vinkelrätt sätt, så att man gör minsta möjliga intrång i ravinen. Man har utformat bron på ett sådant sätt att minsta möjliga intrång görs. Man har utformat slänterna från vägen på ett sådant sätt att man minskar den yta som upptas av själva vägen med slänter. Man har satt ett skyddsräcke vid ravinen på vägen så att man skall undvika att, vid eventuella sladdar eller bilolyckor, olja eller annat rinner ned i ån. Man har gjort anordningar för spillvattnet, så att inte det skall rinna ned i ån. Genom anordningarna kan inte heller olja eller andra föroreningar rinna ner. Man har lagt kantstenar så att man undviker att förorena ån. Det är bara exempel på de åtgärder som vägverket har vidtagit. Senast i dag fick jag vetskap om ytterligare försiktighetsåtgärder när man nu har börjat avverkningen. Man kommer alltså inte att låta entreprenörerna köra inom arbetsplanens område utan man kommer att låta helikoptrar ta upp träden från ravinen. Den typen av försiktighetsmått har man alltså vidtagit.

Rolf L Nilson: Jag skulle också vilja återvända till tiden före regeringsbeslutet och ställa frågan:

I vilket skede avfärdades andra alternativ än motorväg för att förbättra kommunikationerna i Bohuslän?

Det är mot bakgrund av bl.a. att det måste ha varit väl känt hos regeringen att vägbyggen och motorvägsbyggen i Bohuslän är extremt dyra, ungefär dubbelt så dyra som i andra delar av landet.

Gunnel Färm: Det är riktigt. Det är också dubbelt så många olyckor på E 6-an i Bohuslän jämfört med andra Europavägar i Sverige. Det var trafiksäkerhetsskäl som gjorde att regeringen i sitt uppdrag 1985 angav också vägstandard. Men självklart hade vägverket haft full frihet att pröva andra typer av vägstandard, t.ex. motortrafikled. Men vägverket har uppenbarligen funnit att det med hänsyn till trafikmängden och säkerheten har varit befogat med motorvägsstandard i denna del.

Rolf L Nilson: Om jag inte minns fel är det ett direkt uppdrag från regeringen att projektera motorväg. Menar du att det trots detta skulle vara möjligt för vägverket att projektera en annan typ av väg?

Gunnel Färm: Ja, det menar jag att det hade varit.

Rolf L Nilson: Det finns ju andra sätt. Det finns t.ex. möjlighet att klara av kommunikationerna på järnväg. Har det diskuterats någonstans i förberedelsearbetet?

Gunnel Färm: I samma nordiska handlingsplan där det här vägprojektet angavs som ett led i att förbättra kommunikationerna mellan de nordiska länderna fanns också förslag om utbyggnad av västkustbanan, som också har fullföljts i den del som man hittills har fått pengar för. Så visst har det diskuterats, dock kanske inte på just den här sträckan men på västkusten generellt sett.

Rolf L Nilson: Jag skulle vilja ställa en fråga beträffande förhållandet mellan regeringsbeslutet och den nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning. Hur förhåller de sig till varandra?

Gunnel Färm: Om frågan gäller tidsmässigt, får jag lov att titta i min tidtabell.

Ursprunget till den nordiska handlingsplanen var Nordiska rådets session i Stockholm 1984, där rådet rekommenderade Nordiska ministerrådet att till nästkommande års session i Reykjavik lägga fram en handlingsplan för ekonomisk utveckling och full sysselsättning. Detta fick till följd att Nordiska ministerrådet, dvs. finansministrarna, vid sitt möte i Helsingfors den 23 januari 1985 presenterade ett förslag till handlingsprogram, där det bland infrastrukturinvesteringarna fanns förslag om förbättringar av E 6-an mellan Stenungsund och Oslo.

Handlingsplanen antogs av Nordiska rådet vid dess session i Reykjavik den 6 mars 1985. Samma dag som Nordiska ministerrådet presenterade den här handlingsplanen presenterade också den svenska regeringen sitt program för sysselsättning i Uddevallaregionen. Där framhöll man också att det var

angeläget med en förbättring av E 6-an mellan Stenungsund och Uddevalla. Eftersom de förbättringarna inte fanns med i några planer uppdrog regeringen nästa dag, den 24 januari 1985, åt vägverket att upprätta en arbetsplan för E 6-an som motorväg på just den här delen.

Den här nordiska handlingsplanen har redovisats åtminstone två gånger för riksdagen i två budgetpropositioner efter varandra. Där har också kostnaderna angivits, och riksdagen har godtagit de delarna av budgetpropositionerna.

Rolf L Nilson: Jag vill ställa en fråga beträffande det senaste beslutet efter regeringsrättens utslag.

Enligt naturresurslagen skall den vägkorridor som inte kommer att upptas av E 6-an betraktas som av riksintresse från naturresurssynpunkt, och denna kommer i konflikt med Bratteforsåns dalgång som också är av riksintresse men från naturvårdssynpunkt.

Jag undrar vad som har legat till grund för ställningstagandet att prioritera vägkorridoren som från naturresurssynpunkt och även långsiktigt som mera värdefull för både regionen och för riket än naturen i Bratteforsåns dalgång.

Gunnel Färm: Det står faktiskt inte i det här regeringsbeslutet att vi prioriterar det ena riksintresset framför det andra. Däremot ligger den här typen av allmänna bedömningar naturligtvis också bakom det här ställningstagandet, som jag har varit inne på tidigare. Regeringen behövde faktiskt inte ta ställning till huruvida vägkorridoren var av riksintresse från kommunikationssynpunkt, eftersom den enligt bl.a. naturvårdsverket och alla andra remissinstanser var förenlig med det andra riksintresset. Det blev alltså ingen konflikt egentligen, när t.o.m. naturvårdsverket tyckte att de här två sakerna gick att förena.

Rolf L Nilson: Enligt den redovisning som vi har fått skriftligt säger länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län att det finns en sådan konflikt, där man skall göra en prioritering.

Gunnel Färm: Det är riktigt, men i regeringens beslut finns inte något sådant ställningstagande.

Hans Leghammar: Jag skulle vilja börja med 11:7 i regeringsformen, som är en av utgångspunkterna för vår anmälan angående den här vägen, där det står:

"Ingen myndighet, ej heller riksdagen eller kommuns beslutande organ, får bestämma, hur förvaltningsmyndighet skall i särskilt fall besluta i ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller mot kommun eller som rör tillämpning av lag."

Jag tycker det strider rätt rejält mot att regeringen då framställer att det skall vara motorväg, att man ger ett regeringsbeslut på detta. Att man inte har några andra alternativ när man har verkställt det här beslutet som kom 1985.

Gunnel Färm: Det tyckte inte regeringsrätten.

Hans Leghammar: Man har inte prövat det. Man har inte kollat hur det här beslutet har tagits i den fingranskande delen. Det är vad vi skall ge oss in på här.

Varför blev det just en motorväg? Redan 1985 har naturvårdsverket i en skrift eftersökt andra alternativ än just motorvägen. Men man har inte fått något gehör för den synen. Det står också i regeringsformen 7:2 att berörda myndigheter skall komma med yttrande och annat. Naturvårdsverket har yttrat att man bör titta på andra lösningar, men det har alltså regeringen avvisat.

Gunnel Färm: Regeringsrätten har på flera sidor gått in på regeringsformen 11 kap. både 6 och 7 §§. Det tycker jag är en ganska noggrann genomgång av huruvida det har förelegat någon sådan form av myndighetsutövning. Sedan är det så att vägverket också har godtagit motorvägsstandard på denna sträcka. Därför vill jag bara återigen erinra om att det är mellan 8 000 och 13 000 fordon per årsmedeldygn, som är den siffra som man räknar med från vägverkets sida på E 6-an i dag på sträckan Stenungsund–Uddevalla. På sommaren uppgår trafiken till mellan 16 000 och 22 000 fordon per årsmedeldygn.

Det kan jämföras med några andra sträckor där vi planerar motorvägsstandard eller där vägverket gör det. Den del av E 6-an som invigdes hösten 1988 mellan Långås och Bunnestorp har 11 500 fordon per årsmedeldygn. På E 18 mellan Bålsta och Enköping pågår ett vägbygge, där vägverket under arbetets gång har ändrat standarden från motortrafikled till motorväg. Där räknar man med ca 10 000 fordon per årsmedeldygn. På några planerade sträckor, t.ex. E 4-an mellan Melby och Norrköping, är det mellan 18 000 och 20 000 fordon och på E 6-an mellan Heberg och Långås är det mellan 13 000 och 14 000 fordon som man räknar med när vägen är klar.

Det finns också klara inslag av trafiksäkerhetsaspekter i denna bedömning från vägverkets sida och även från regeringens sida. På en sträcka av E 4-an genom Södermanland i Nyköpingstrakten byggde man motortrafikled därför att pengarna inte räckte till högre standard och det har nu vägverket fått väldigt stark kritik för. Det är ett mycket olycksdrabbat avsnitt.

Det är alltså dessa faktorer som har spelat in när vägverket också har bedömt det vara lämpligast att bygga den här sträckan med motorvägsstandard.

Hans Leghammar: Men du undviker min fråga. När man har fått propåer både från naturvårdsverkets och naturvårdsenheten i länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, som har velat se andra utvecklingsmöjligheter, så har man inte följt dem tydligen.

Gunnel Färm: Nej, av de skäl som jag här har angett, nämligen att man inte finner det meningsfullt att bygga vägen med någon annan standard än den som ger den bästa säkerheten.

Hans Leghammar: Det du sitter och säger till oss är alltså att länsstyrelsens naturvårdsenhets och naturvårdsverkets syn på detta inte är meningsfull. Det är ganska förfärande.

Gunnel Färm: Det är inte min syn, herr ordförande, utan jag försöker bara sätta mig in i hur vägverket har tänkt. Det är inte naturvårdsenheten utan naturvårdsdirektören som har fogat detta som sitt personliga yttrande till länsstyrelsens yttrande, som då inte tar upp det här kravet. Det är naturligtvis obetaget en naturvårdsdirektör att göra detta, men jag försöker sätta mig in i vad vägverket kan ha för skäl att inte tillmötesgå hans begäran, och det är de här sakerna.

Hans Leghammar: Och det är samma sak när det gäller naturvårdsverkets rapporter om en annan utredning?

Gunnel Färm: Jag antar att det är samma skäl. Det är åtminstone de skäl som jag har fått relaterade för mig. Jag kan inte påminna mig – men jag måste be att få titta i papperen – att naturvårdsverket har tagit upp detta igen i sitt senaste yttrande.

Hans Leghammar: Det visar med all önskvärd tydlighet hur lätt miljöskäl verkligen väger i den här bedömningen. Men jag skall gå vidare med frågorna.

Enligt investeringsplaneringen skall man göra en samhällsekonomisk analys av vägprojekt och annat. Den här analysen kom inte till stånd förrän efter det att vägbygget hade gått ut på remiss till kommunerna.

Kan då kommunerna verkligen ha haft det underlag som kommunerna kan begära – när man inte har gjort den här samhällsekonomiska analysen? Enligt investeringsplaneringen inom transportsektorn skall man göra en samhällsekonomisk analys som man har lagstiftat om.

Gunnel Färm: Jag vet inte vad det är för skrift.

Hans Leghammar: Det är investeringsplaner inom transportsektorn. I den står på flera ställen att samhällsekonomiska analyser skall verkställas innan man tar beslut. De analyserna har man onekligen gjort efter att kommunerna har fått ärendet på remiss.

Gunnel Färm: Att döma av färgen på skriften är det en av väldigt många utredningar i departementsserien. Jag vet inte ens vilket årtal den där har. Den typen av objektsanalyser med samhällsekonomisk bedömning som jag tidigare redogjort för har vägverket gjort sedan många år tillbaka. De har inte varit beroende av den typen av skrifter som visades upp här utan det finns modeller för det sedan långt tidigare.

Sedan pågår ett utvecklingsarbete, som jag antydde tidigare, och det har också tagits upp i den trafikpolitiska propositionen som riksdagen tog ställning till förra året. Man har sagt att det är önskvärt att den här typen av analyser utvecklas.

Hans Leghammar: Men faktum kvarstår att man gjorde en sådan här analys, men man gjorde det efter det att ärendet hade varit ute på remiss till kommunerna. I den samhällsekonomiska analysen visar det sig också, som jag tror att du känner till, att det är en förlust i den beräkning som man har gjort.

Varför fortsätter man då? Vad är det som gör att man fortsätter trots denna samhällsekonomiska förlust?

Gunnel Färm: I den objektsanalys eller samhällsekonomiska analys som vägverket har gjort när det gäller den här vägsträckan i arbetsplanen har man jämfört tre olika sträckningar av samma väg, som jag sade tidigare. Det är alltså inte den typ av jämförande analyser som vägverket gör när man prioriterar in olika objekt i sina planer. Den jämförelsen mellan tre olika sträckor utfaller, om man då enbart håller sig till de delar som man kan sätta kronor och ören på, så att den som slutligen fastställts i arbetsplanen är den billigaste, den som har minst minus. De andra två hade blivit ännu dyrare, om man nu använder den beteckningen.

Hans Leghammar: Då har man inte räknat in alla naturvärden osv.? Det kan vi väl i och för sig dryfta om länge. Däremot är det en annan fråga som jag tänkte ta upp och som är kontroversiell i denna del, nämligen om man har givit några löften till Volvo om den här vägen när Volvo kom med sitt besked om att bygga en fabrik i Uddevalla. Har man givit Volvo ett löfte?

Gunnel Färm: Det kan jag av naturliga skäl inte svara på, eftersom jag inte var anställd i regeringskansliet vid tillkomsten av Uddevallapaketet. Jag vet av uttalanden från kommunstyrelsens ordförande i Uddevalla att enbart beslutet om denna väg har inneburit mer för nyetableringen av små och medelstora företag i Uddevalla än Volvos löfte om att flytta dit sin anläggning.

Hans Leghammar: Jag har i mina papper en intervju med Kjell-Olof Feldt, där det påstås att det har funnits löften om det. Men det är alltså inte något som du kan verifiera?

Det påstås också att det skall finnas en del hemligstämplat material i detta ärende och i förlängningen angående ScanLink. Finns det något sådant material dig veterligen?

Gunnel Färm: Nej, det finns det inte.

Hans Leghammar: Jag har diverse diarienummer och annat på sådana grejor. Men det är alltså inte hemligstämplat beroende på att det berör vägbyggnaden då?

Gunnel Färm: Jag känner inte till något hemligstämplat material som har med denna vägbyggnad att göra.

Hans Leghammar: Vi får väl undersöka detta, för det är viktigt för utskottet att kunna ta del av det i så fall. Grunden för hela kostnadsberäkningen för det här vägbygget har kommit från Bengt Wolffram. Ny Teknik har gjort en intervju med honom strax efteråt. Bengt Wolffram påstår att det har gått till på följande sätt – han talar om en konferens i Dalarna fredagen den 18 januari:

"På eftermiddagen blev jag uppringd av kommunikationsdepartementet: Vad kostar det att bygga en motorväg till Uddevalla? Du får en timme på dig att ge besked."

Gick det verkligen till på det viset?

Gunnel Färm: Herr ordförande! Som jag tidigare sagt, var jag inte anställd i regeringskansliet, än mindre i kommunikationsdepartementet, vid den tidpunkten.

Hans Leghammar: Då får vi kalla de andra som kan svara på den frågan.

Rolf L Nilson: Jag har bara en kort kompletterande fråga till vad du sade om att vägverket mycket väl hade kunnat lägga fram förslag om annan utbyggnad än motorväg. Mot bakgrund av vad du sade förut, att det bara finns ett exempel till under 1970-talet, från Norrbotten, där regeringen har agerat på ett sådant sätt. Bedömer du den här möjligheten för vägverket att lägga fram förslag om annan standard än motorvägsutbyggnad som mer än teoretisk?

Gunnel Färm: Ja, jag bedömer den som mer än teoretisk.

Rolf L Nilson: Grundat på vad?

Gunnel Färm: När jag har försökt redovisa vilka skäl vägverket har angett för att bygga just E 6-an med motorvägsstandard har verket inte angett några skäl för att bygga med en lägre standard. Hade verket funnit att det fanns starka skäl för det, skulle man ha kommit fram med sådana förslag.

Rolf L Nilson: Naturvårdsenheten vid länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län uttalar sig i november 1985 redan och säger att motorvägsalternativet är besvärligt ur många synpunkter. Det hade enligt enhetens mening varit av stort intresse att också alternativ hade redovisats, där förutsättningen inte varit motorväg men annan mycket hög standard, osv.

Borde det inte vid denna tidpunkt ha funnits möjligheter att plocka fram sådana alternativ, skisser på dem, när en så pass tungt vägande instans som naturvårdsenheten i länet för fram de här synpunkterna? Det finns inte nämnt något annat i vår dokumentation.

Gunnel Färm: Jo, det fanns tillfällen till det, om vägverket hade velat göra detta, om de hade funnit det ur samhällsekonomiska och andra aspekter bättre att ha en annan standard, då hade man kunnat komma fram med sådana förslag.

Rolf L Nilson: Men därvidlag är alltså bollen hos vägverket?

Gunnel Färm: Jag vet inte vad alternativet skulle ha varit.

Rolf L Nilson: Det är alltså upp till vägverket att ta detta initiativ? I detta fall skulle det ha kunnat ske utan att man stötte sig med regeringen trots att man har fått reda på att det var väldigt brådskande, det här var en unik åtgärd osv.?

Gunnel Färm: Ja, enligt min uppfattning hade det kunnat ske.

Stig Pettersson: Herr ordförande! Det här vägbygget är ju en miljöfråga sett ur två aspekter, dels bygget som sådant, dels den dagliga trafikens påverkan på miljön. Finns det några bedömningar som visar om trafikens påverkan på miljön kommer att förändras med en ny väg?

Gunnel Färm: Ja, det ligger ju i de objektsanalyser som har gjorts av vägverket ursprungligen, både på plussidan och minussidan. Det finns positiva buller- och luftföroreningseffekter, när man får bort en väg från ett samhälle. Det finns också negativa effekter naturligtvis på de delar av naturen där man drar fram vägen. Det finns alltså sådana bedömningar.

Hans Leghammar: Du sade tidigare att en stark anledning till att man byggde ut vägen var de många olycksfallen. Jag tycker att du kan få verifiera litet grand om det verkligen är en så olycksfallsdrabbad väg. Om man hör av folk som bor i Bohuslän – dit hör förvisso inte jag – så är det faktiskt vägen norr om Uddevalla som är mest olycksdrabbad och inte den sträcka som man nu håller på att bygga om.

Gunnel Färm: Det beror på om man räknar med olyckorna per vägkilometer. Vägen norr om Uddevalla är väl ungefär dubbelt så lång som den södra delen, som vi nu talar om. Per vägkilometer räknat är det ungefär lika många olyckor, både när det gäller skadade och döda, möjligen faktiskt med en liten övervikt för den södra delen.

Hans Leghammar: Du har belägg på det?

Gunnel Färm: Ja.

Hans Leghammar: De flesta siffror som kommer fram när man diskuterar olycksfallen på vägen gäller just året 1985, då det är sju olycksfall. Men för åren däromkring är det 1, 2, 0 osv. Men det är just år 1985 som man hela tiden får höra talas om, när det var exceptionellt många olyckor. Det var tydligen någon sommarolycka med en ombyggd ambulans, där flera förolyckades på en sommarväg.

Gunnel Färm: Jag har sifforna för åren 1980–86. De var fördelade per mil/väg, där sträckan Stenungsund–Uddevalla är 5,5 mil med 38 lindrigt skadade per mil. Mellan Uddevalla och Svinesund, som är tolv mil lång drygt, var det 31 lindrigt skadade. Motsvarande siffror för svårt skadade är 22 per mil på den södra delen och 21 på den norra. Dödade var 4 per mil på den södra delen och 3 på den norra.

Hans Leghammar: Uppenbart är att vi har olika siffror här. Det stämmer inte med de beräkningar som jag har fått. Vi får kolla upp det efteråt.

Birgit Friggebo: Jag skulle vilja ha ett klargörande på en punkt. Det har diskuterats väldigt mycket om beslutet 1985. Du hävdade med bestämdhet flera gånger att vägverket hade möjlighet att projektera en annan väg än motorväg. Därför skulle jag vilja ställa en fråga till dig med hänsyn till vad som står i regeringsbeslutet, nämligen att man bedömde det som sannolikt att vägverket skulle komma tillbaka på något sätt och framlägga förslag om något annat. Det står här: "Regeringen uppdrar därför åt vägverket att utöver de arbeten som omfattas av gällande flerårsplan även projektera och upprätta arbetsplan för utbyggnad av väg E 6 till motorväg på återstående delar mellan Stenungsund och Uddevalla." Och det skulle genomföras skyndsamt. "Regeringen kommer senare att besluta hur detta vägbyggnadsföretag skall finansieras."

Skulle du vilja beskriva för mig hur det skulle gå till om vägverket börjar räkna och projektera på en massa alternativ, motorväg och andra typer av vägar, för att se om det var ett vettigt uppdrag som regeringen har gett till vägverket.

Gunnel Färm: Jag håller med om att vägverket säkert inte kände sig så svårt frestat att utreda andra alternativ. Jag utgår ifrån att vägverket delade regeringens bedömning när det gällde behovet av standard med hänsyn till dels fordonsmängden, dels olycksbelastningen. En motorväg är säkrare än en motortrafikled, vilket väl vore det alternativ som vägverket kunde ha funderat på.

Men om vägverket – det hävdar jag ändå – hade tyckt att det hade varit det dummaste det någonsin hade sett, så hade verket naturligtvis också visat på detta och utrett en motortrafikled.

Birgit Friggebo: Verket hade alltså då projekterat och upprättat en arbetsplan också för en motortrafikled, trots att regeringen säger att med skyndsamhet skall man ta fram ett sådant här förslag och regeringen aviserar också att man skall finansiera det när förslaget kommer fram?

Gunnel Färm: Hur långt i detaljeringsgrad man hade gått är väldigt svårt att bedöma i ett sådant här väldigt hypotetiskt fall.

Birgit Friggebo: Får jag bara för kontrollens skull ställa en fråga till: Vägplanen fastställde vägverket självt. Den når inte regeringen med mindre än att någon överklagar, så det fanns egentligen ingen anledning för vägverket att i formell mening komma tillbaka till regeringen?

Gunnel Färm: Nej, det är riktigt.

Olle Svensson: Frågestunden är avslutad. Vi har nu inhämtat sakupplysningar genom att vi fick ställa dessa frågor till statssekreterare Gunnel Färm. Jag tackar dig för det.

Jag förklarar härmed sammanträdet avslutat.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 10

1989-03-07

kl. 13.30–15.45

Offentlig utfrågning av f.d. länspolismästare Hans Holmér angående fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Konstitutionsutskottet fortsätter i dag utfrågningarna i granskningen av regeringen, rörande dess åtgärder i samband med utredningen av mordet på Olof Palme.

Jag har tidigare sagt att granskningen får ses som en fortsättning på det arbete vi utförde i somras. Vi kompletterar nu det omfattande material, både skriftligt och muntligt insamlat, som redovisades i ett utkast som aldrig förelades riksdagen. Kompletteringen har som utgångspunkt de uppgifter som redovisades för oss från förundersökningar av åklagare i Malmö och Stockholm. Det är fyra frågeställningar som står i centrum för utskottets intresse.

För det första gäller det regeringens eventuella befattning med eller kännedom om den elektroniska avlyssningen, den s.k. buggningen, som förekom omedelbart efter mordet på Olof Palme och fram till sommaren inom polisens spaningar i PKK-delen av undersökningen. På senare tid har framkommit att buggningen kan ha haft större omfattning. Det vill vi naturligtvis också gärna kartlägga.

För det andra gäller det motiv och lagenlighet hos regeringsbeslutet om telefonavlyssning av kroaten Baresic, som mördade den jugoslaviske ambassadören. Det gällde då han avtjänade straff på Täbyanstalten.

För det tredje gäller det granskning av uppgifter om att regeringen i efterhand blivit underrättad om att buggning förekommit.

För det fjärde gäller det kontroll av uppgifter från livvakten hos Hans Holmér, Sten Warmland, med innebörden att statsminister Ingvar Carlsson redan i december 1987 fått viss information om påstådda missförhållanden inom säkerhetsavdelningen inom rikspolisstyrelsen.

Jag hälsar Hans Holmér välkommen hit i sin egenskap som f.d. länspolismästare och under den inledande perioden ledare av polisens spaningsarbete i samband med mordet på Olof Palme. I enlighet med den praxis som vi har i utskottet ger jag först ordet till dig om du vill säga något innan vi börjar med våra frågor.

Hans Holmér: Herr ordförande! Jag har inga inledande kommentarer, utan jag är beredd att svara på frågor.

Kurt Ove Johansson: Anser du att någon i regeringen på ett otillbörligt sätt ingrep i spaningsledningens arbete under din tid som spaningsledare?

Hans Holmér: Jag hade under de månader som jag ledde spaningarna ingående kontakter med justitieministern och vid enstaka tillfällen kontakt med statsministern. Under de kontakterna förekom ingen som helst inblandning i polisens arbete eller försök att på något sätt påverka mig i mitt agerande.

Kurt Ove Johansson: Kan du förklara hur det kom sig att Ebbe Carlsson så snart efter mordet på statsminister Olof Palme sågs förekomma i polishuset?

Hans Holmér: Ja, det gjorde jag när jag var hos utskottet senast, men jag skall gärna upprepa det. På måndagen efter mordet, således den 3 mars, hade jag kontakt med Ebbe Carlsson, som jag kände väl sedan tidigare, av ett enda skäl, jag ville ha hans hjälp med att få reda på personer som var lämpliga att höra i Olof Palmes omgivning när det gäller den privata sfären. Ebbe Carlsson kom till polishuset på morgonen den 3 mars, och vi hade en genomgång på några timmar som avslutades med att han drack kaffe på ledningscentralen. Sedan lämnade han polishuset och var inte där sedan under den tid jag var i ledningen.

Kurt Ove Johansson: Skälet till att jag tar upp den här tråden på nytt är att när Sten Wickbom, som var justitieminister då, var här inför utskottet uppgav han att han genom sin observatör i spaningsledningen såg till att Ebbe Carlsson slutade springa omkring i polishuset. Vad hade han för anledning att göra det om det bara var det skäl som du här har angett?

Hans Holmér: Ja, det kan bara Sten Wickbom svara på. Sten Wickbom tog, tror jag, på måndagkvällen, natten till tisdagen upp frågan om Ebbe Carlsson hade varit i polishuset med mig. Då sade jag att han hade varit det. Han sade då att han tyckte att det inte var lämpligt att Ebbe Carlsson skulle vara kvar i polishuset. Då sade jag att det aldrig hade varit avsikten. Jag redogjorde då för omständigheterna.

Kurt Ove Johansson: Du såg det alltså inte som ett ingrepp i spaningsarbetet på något sätt?

Hans Holmér: Nej, han var en källa för mig för att jag skulle få reda på lämpliga kontakter. Det var nödvändigt i det inledande skedet att få reda på det.

Kurt Ove Johansson: Jag skulle vilja ställa några frågor som gäller telefonavlyssningen av Baresic. Var det regeringen eller spaningsledningen som först kom med idén om att telefonavlyssna Miro Baresic på Täbyanstalten?

Hans Holmér: Omedelbart efter mordet sade Lisbet Palme till några utredningsmän att det enda hon kunde tänka sig var att Ustasja, den kroatiska organisationen, låg bakom mordet på Olof Palme. Till spaningsledningen kom då de första dygnen – vi talar alltså om 48 timmar och mindre än så efter mordet på Olof Palme – uppgifter om att Miro Baresic hade haft omfattande utländska kontakter per telefon ifrån Täbyanstalten. Vidare fanns det en uppgift om att en av de kroater som kunde anses lierad med Baresic hade synts på Sveavägen under mordkvällen.

Jag kände väl till Baresics förflutna från min tid som säpochef. Jag visste

också att när han försökte få olika lättnader i sitt fängelsestraff så var Olof Palme en av dem som hårdast agerade mot lättnader i straffet. Den 10 oktober 1985 meddelade regeringen ett nådebeslut som innebar att Baresics livstidsstraff förvandlades till 18 års fängelse – det längsta fängelsestraffet i modern tid i Sverige. Baresic ansåg att Palme var en motståndare till honom, och det här beslutet förstärkte naturligtvis Baresics bitterhet. Det var den allmänna bakgrunden till att Baresic kom in i bilden mycket tidigt.

Han är ju också en farlig, utbildad terrorist, och han var hjärnan bakom flera dåd i Sverige i början på 1970-talet. Bland de hundratals frågor vi ställde oss i början av spaningarna var om Baresic, trots att han satt inne på anstalten, kunde vara hjärnan bakom attentatet eller kunde vara inblandad i attentatet på något sätt. De uppgifter vi hade fått fram, som jag nämnde nyss, talade ju i den riktningen.

Vi räknade alltså Baresic som misstänkt i början. Men graden av misstankar hade inte nått gränsen för skälig misstanke, för att tala med juridiskt hårklyveri. Jag bedömde det inte som möjligt att över rättegångsbalken få fram en telefonavlyssning av Baresic, vilket vi ansåg vara ett första steg i vårt arbete. Jag lät aldrig någon polisman kontakta chefsåklagare K G Svensson eller någon annan åklagare. Första gången jag hörde talas om en sådan kontakt var när K G Svensson hördes inför utskottet för någon tid sedan.

Däremot började vi i spaningsledningen på söndag eftermiddag att diskutera om kriminalvårdslagen kunde användas i stället. Där finns en bestämmelse som säger att när det gäller hänsynen till rikets säkerhet kan regeringen medge avvikelser från de regler som annars gäller för intagna. När det gäller rikets säkerhet gjorde vi, och sedermera också regeringen, den bedömningen att det naturligtvis inkluderar mordet på en statsminister. Att man i förarbetena inte nämner en sådan händelse som ett exempel på hänsyn av det här slaget, beror naturligtvis på att lagstiftaren inte hade fantasi att föreställa sig att någonting sådant här skulle kunna hända i Sverige.

Alltnog, på söndagskvällen – mycket sent, inemot midnatt den 2 mars – var det ett sammanträde hemma hos justitieminister Sten Wickbom. Vid det sammanträdet fattade regeringen ett beslut per capsulam om avlyssning av Baresic på anstalten. Det var ett beslut som dagtecknades den 3 mars. Jag tror för egen del att det är helt riktigt att förhandlingarna drog ut på tiden över midnatt så att det slutliga beslutet träffades den 3 mars. Det expedierades sedan till säkerhetsavdelningen på rikspolisstyrelsen och därifrån utfördes avlyssningen av Baresic.

Kurt Ove Johansson: Det kan ju ha sitt intresse att återupprepa frågan ifrån min sida. Idén till avlyssningen av Baresic kom alltså ifrån spaningsledningen?

Hans Holmér: Ja.

Kurt Ove Johansson: Det var ju emellertid de facto på det sättet, enligt de uppgifter som vi har fått fram, att man i första hand vände sig till K G Svensson och sedan först på eftermiddagen så kom propåerna tydligen till regeringen. Om det nu var så väldigt bråttom att få fram den här

avlyssningen, vilket din beskrivning här har gjort gällande, är det då inte litet egendomligt att propåen om att avlyssna Baresic inte kom till regeringen väsentligt mycket tidigare?

Hans Holmér: Jag upprepar alltså att spaningsledningen eller jag inte låg bakom någon kontakt ifrån säkerhetspolisen med chefsåklagare K G Svensson. Vi prövade inte den vägen, eftersom jag hade uppfattningen att vi inte hade tillräcklig grad av misstanke mot Baresic. Att det sedan blev ett sammanträde med justitieministern först relativt sent på söndagskvällen är inte onaturligt med tanke på den arbetsbörda som åvilade såväl ministrar som oss som var inblandade i spaningsledningen.

Kurt Ove Johansson: Det var således på det sättet att telefonavlyssningen mot Baresic sattes in den 3 mars 1986 efter regeringsbeslut?

Hans Holmér: Jag kan inte erinra mig om det så att säga blev praktiskt möjligt redan den 3 mars, men jag tror det.

Kurt Ove Johansson: Varför nöjde man sig inte med att bara avlyssna Baresic?

Hans Holmér: Det är inte möjligt att göra det rent tekniskt. Det är någonting som har att göra med alla typer av telefonavlyssning. Man kan alltså besluta om avlyssning av en persons telefoner, men om telefonen sedan används av Hans Holmér eller andra så kan man liksom inte undvika det.

Kurt Ove Johansson: Dåvarande justitieministern Wickbom blev emellertid mäkta upprörd när han fick reda på att man hade avlyssnat andra än den som beslutet gällde.

Hans Holmér: Jag har hört den beskrivningen. Men det är klart att när det hade gått en tid kan jag förstå att han ville ändra sakernas tillstånd. Detta är alltså en situation som alltid råder vid telefonavlyssning – andra personer kan bli avlyssnade.

Kurt Ove Johansson: Du menar på fullt allvar att om man utnyttjar 31 § och avlyssnar t.ex. en person på fångvårdsanstalt, avlyssnar man i och med detta en massa andra människor som avlyssningen inte avser?

Hans Holmér: Ja, rent tekniskt blir det så.

Kurt Ove Johansson: Du menar alltså att det egentligen inte går att tillämpa 31 §?

Hans Holmér: Nej, det menar jag inte. Men en tillämpning får dessa konsekvenser.

Kurt Ove Johansson: Det är korrekt att Wickbom satte stopp för avlyssnandet omedelbart när han fick reda på att fler än Baresic avlyssnades?

Hans Holmér: Det hade gått åtskilliga veckor, kanske månader. Jag kan inte erinra mig när det var.

Kurt Ove Johansson: Såvitt jag förstår åtnjöt du stort förtroende som spaningsledare. Utnyttjade du denna situation så att medarbetarna och

kollegerna, t.ex. i rikspolisstyrelsen och säkerhetspolisen, gavs intrycket att du från regeringens sida hade sanktion för vad du företog dig?

Hans Holmér: Jag har aldrig låtit påskina något sådant.

Kurt Ove Johansson: Men du är medveten om att ditt uppträdande möjligen skulle kunna tolkas av kollegerna på det sättet?

Hans Holmér: Jag har hört några beskrivningar som talar i den riktningen. När det har gått några år har man framfört den beskrivningen av vårt samarbete. Jag har inte den uppfattningen.

Kurt Ove Johansson: Du anser den helt felaktig?

Hans Holmér: Ja.

Kurt Ove Johansson: Det har förekommit uppgifter om att du har ställt ultimatum om att säkerhetspolisen skulle underställas dig. Sten Wickbom har tillbakavisat detta. Har du någon kommentar på den punkten?

Hans Holmér: Ja, det har jag.

På eftermiddagen vid 6-tiden den 3 mars träffade jag Ingvar Carlsson. Han hade då valts till ordförande i socialdemokratiska partiet i Folkets Hus. Han fick en första redogörelse för spaningsläget, och han intresserade sig för situationen i stort. Jag framhöll att det var nödvändigt att vi i det arbete som förestod hade ett gott och utbrett samarbete mellan rikskriminalen, säkerhetspolisen och Stockholmspolisen. Detta föranledde ingen kommentar direkt från Ingvar Carlssons sida.

Senare på kvällen blev jag uppringd av Sten Wickbom. Han beklagade att jag hade tagit direktkontakt med statsministern. Jag svarade att jag naturligtvis ansåg mig nödsakad och gärna ville ge statsministern en orientering när han önskade det. Frågan om samarbetet mellan de olika enheterna togs då upp av Wickbom mera i förbigående. Sedan dröjde det ytterligare några timmar. Ungefär vid midnatt var jag uppe hos Romander i polishuset. Rikspolischefen Holger Romander, tillsammans med säpochefen Sven-Åke Hjälmroth, förklarade att jag skulle få allt det stöd jag behövde i arbetet framöver.

Det är fel när Sten Wickbom inför konstitutionsutskottet målar upp en bild där jag och Holger Romander skulle ha träffats denna dag hos Wickbom och ha råkat i någon slags dispyt. Vi träffades aldrig. Vi löste denna fråga vid det första tillfälle som vi träffades.

Det skall tilläggas att det var si och så med möjligheterna att få ut uppgifter från säkerhetspolisen. Jag har ju sex års erfarenhet som chef för säpo, så jag känner till de särskilda svårigheter som finns. För mig var det inte särskilt konstigt att det var svårt att få en öppen och en sluten polisorganisation att samarbeta. Det tog tid innan informationen började flyta ordentligt. Jag vet också i dag att viktig och relevant information kom aldrig mig till del under min tid som spaningsledare.

Kurt Ove Johansson: Men det är väl ingen hemlighet att du och Holger Romander hade dispyter ibland?

Hans Holmér: Inte i det sammanhanget.

Kurt Ove Johansson: Men dispyter kan man även ha per telefon, man behöver inte träffas för att ha sådana.

Hans Holmér: Man kan diskutera saker utan att ha dispyter.

Kurt Ove Johansson: Warmland berättade när han var här i går att du skulle bli intendent i säkerhetspolisen. Vem hade i så fall givit löften om det, eller är det ett påstående som är gripet ur luften?

Hans Holmér: Ja, det är befängt.

Kurt Ove Johansson: Varför var du så kritisk mot vissa personer inom säkerhetspolisen och det sätt som de skötte sitt arbete?

Hans Holmér: Jag måste få frågan preciserad, för jag känner inte igen min attityd.

Kurt Ove Johansson: Var det inte så att du hade litet synpunkter på hur Hjälmroth och Näss skötte sina arbetsuppgifter? I varje fall finns det i vårt material synpunkter som tyder på detta.

Hans Holmér: Jag har bara en synpunkt som kan vara av intresse i det sammanhanget. Sedan jag haft tillfälle att analysera den hotbild som förekom runt Olof Palme före mordet, har jag varit kritisk mot säkerhetspolisens sätt att agera i skyddsfrågan gentemot Olof Palme – på samma sätt som landshövding Gösta Gunnarsson funnit i sin särskilda utredning.

Kurt Ove Johansson: Det var ingen från regeringen som uppmuntrade dig att driva dessa ståndpunkter gentemot Näss och Hjälmroth?

Hans Holmér: Nej. Jag kan som en slags allmän etikett på mitt umgänge med regeringsledamöter och någon gång den samlade regeringen under denna tid säga, att jag ibland var litet besviken över att jag inte fick några reaktioner.

Kurt Ove Johansson: Enligt vårt material har du under 1986 och 1987 tagit ansvaret för buggningen som spaningsmetod. Var detta ett ställningstagande som du tog helt själv?

Hans Holmér: Ja. Jag är rädd för att mitt svar blir litet långt, men jag tror att det är nödvändigt att utveckla denna fråga.

Avlyssning är sedan den 1 juli 1975 förbjuden i brottsbalken. I den allmänna debatten har det under senare tid ofta sagts att medborgarna är skyddade för denna typ av buggning enligt grundlagen. Därmed har man velat höja skyddsnivån till grundlagsnivå för att därmed påpeka att detta med olovlig avlyssning är något exceptionellt. Man skall komma ihåg att enligt 2 kap. 6 § regeringsformen är medborgare skyddade mot kroppsvisitation, husrannsakan och hemlig avlyssning. Alla vet att husrannsakan och kroppsvisitation kan förekomma enligt rättegångsbalken. Då frågar man sig hur detta hänger ihop med regeringsformen. Litet längre fram i kapitlet i regeringsformen, 12 §, medges undantag från skyddet om undantaget stiftas i lag. Där har vi förankringen när det gäller rättegångsbalken. Till dessa lagliga undantag kan då också hänföras de nödrättsbestämmelser som finns i 24 kap.

4 § brottsbalken, som i sammanfattning i nu aktuella delar lyder: "Den som --- för att avvärja fara för liv eller hälsa --- handlar i nöd, skall ock vara fri från ansvar, om gärningen med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som åsamkas annan och omständigheterna i övrigt måste anses försvarlig."

Under spaningsarbetet beslutade jag om buggning. Beslutet var mitt, och ansvaret för denna åtgärd är bara mitt. Jag var ensam om att fatta detta svåra beslut. Att inte beordra buggning hade enligt min mening vid denna tidpunkt varit fel. Det tycker jag också i dag. Buggningen utfördes av säkerhetspolisen. Jag nämnde aldrig buggningen för rikspolischefen, någon ledamot i regeringen eller för någon anställd i kanslihuset. Det var ett ärende för mig och för polisen, inte för regeringen.

Vad som är utomordentligt viktigt i detta sammanhang är att buggningen var ett beslut som jag inte fattade som spaningsledare utan som polischef i Stockholm. Buggningen var inte ett led i att utreda mordet på Olof Palme. Buggningen var en åtgärd för att kunna förebygga nya mord.

Beslutet fattades under sensommaren 1986. Bakgrunden och motiven för mitt beslut skall jag redovisa. Från mitten av maj månad kunde PKK misstänkas för delaktighet i mordet på Olof Palme och för delaktighet i två andra mord – ett i Uppsala och ett i Stockholm. De misstänkta var skäligen misstänkta för morden. Stockholms tingsrätt beslutade, på framställning av åklagare, om telefonavlyssning av de misstänktas telefoner. Telefonkontrollen var under sommaren och hösten 1986 synnerligen omfattande och upphörde inte förrän den 16 januari 1987.

I slutet av sommaren 1986, vid den tidpunkt då jag fattade beslutet om buggning, står följande klart: Det finns tre olika tips om att PKK-are sökt anskaffa vapen före mordet på Olof Palme. Det finns uppgifter om att PKK-are innehaft walkie-talkies strax före mordet. Det framträdde ett scenario på Sveavägen som visade att flera personer medverkat i mordet och att walkie-talkies kommit till användning. Inom spaningsledningen kan vi då påvisa att det funnits en omfattande hotbild mot Olof Palme från PKK före mordet – på samma sätt som Gösta Gunnarsson funnit i sin särskilda utredning. Det står också klart att PKK sedan juni 1984 förövat minst 15 mord i Västeuropa, varav två i Sverige. De terrorister som vi vid den här tidpunkten intresserar oss för träffas nattetid i några lägenheter och överlägger till långt in på småtimmarna. Lägenhetsinnehavarna i de lägenheterna var redan telefonavlyssnade.

Sammanfattningsvis: Jag hade en nödsituation med Sveriges statsminister mördad och med en terroristorganisation misstänkt för att vara delaktig i mordet. Om det inte var en nödsituation, finns det inga nödsituationer.

Kurt Ove Johansson: Du går till regeringen och begär tillstånd för telefonavlyssning av Miro Baresic, men tillgriper alltså buggning helt på eget ansvar. Tycker inte du att det är litet ologiskt?

Hans Holmér: Det tycker jag inte alls. Regeringen har skyldighet att pröva frågan enligt kriminalvårdslagen. Jag har skyldighet att pröva om det föreligger en nödsituation.

Kurt Ove Johansson: Var det någon i regeringen under din tid som spaningsledare som borde ha känt till att buggning förekom 1986 och 1987?

Hans Holmér: Jag har inte informerat någon.

Kurt Ove Johansson: Varför hölls regeringens observatör i spaningsledningen utanför denna kunskap, som tydligen var känd av hundratals poliser?

Hans Holmér: Det sista är fel. Under min tid som spaningsledare hemlighölls denna avlyssning. Det var ett fåtal personer som kände till det. Det är först efter att jag avgick som möjligen ett större antal har fått klart för sig detta. En av förutsättningarna för att en buggning skall kunna lyckas i ett sådant svårt läge är att sekretessen är hög, och det är skälet till att icke några som inte behövde känna till detta blev underrättade.

Kurt Ove Johansson: Men du är medveten om att du egentligen är den första som har tillbakavisat påståendet om att det inte var väl känt bland polischefer och andra att buggning förekom? Alla andra som har varit i utskottet och vårt material tyder på att detta var väl känt. Men du förnekar detta?

Hans Holmér: Jag vet inte om förneka är rätt ord. Från det att jag beslutade om buggning till dess att jag avgick, långt in på 1987 och även in på 1988, var buggningen fortfarande okänd.

Kurt Ove Johansson: En sak som ur konstitutionsutskottets synvinkel naturligtvis är viktig är att det inte fanns något tyst medgivande från någon i regeringen eller dess kansli.

Hans Holmér: Jag kan berätta att i början av utredningen – jag skulle tro att det var måndagen eller möjligen tisdagen efter mordet, alltså den 2 eller 3 mars – kom P-G Näss till mig och ifrågasatte om jag inte skulle ta kontakt med regeringen för att säkerhetspolisen och vi skulle få tillstånd att bugga bokkaféet på David Bagares Gata. Jag avvisade den propån och sade att det inte var en framkomlig väg, eftersom det inte fanns någon laglig grund att bugga PKK vid den tidpunkten. Då hade jag inte anledning att bedöma att det förelåg en nödsituation. Mitt beslut fattade jag fem månader senare, när situationen var helt annan.

Vi slutade diskussionen med detta. Under sommaren 1986 – det kan ha varit senvåren – hade P-G Näss och jag ett samtal i största allmänhet om spaningarna. Vid den tidpunkten nämnde Näss för mig att han hade tagit upp frågan om buggning med justitiedepartementet och att han då hade fått beskedet att Wickbom skulle ha sagt: "Ja, ja, det är bra bara jag slipper höra det." Om Näss hade haft direkt kontakt med justitieministern vid den tidpunkten eller fått beskedet genom ombud fick jag inte klart för mig. Det vet jag inte i dag heller.

Kurt Ove Johansson: Det visade sig att den promemoria som Näss ville ha fram om buggning i nödsituation aldrig kom till. Var det du själv som tog kontakt med justitiedepartementet och sade att det inte var nödvändigt att ta fram ett sådant PM?

Hans Holmér: Nej. Jag visste inte om det förrän P-G Näss nämnde att han hade haft denna kontakt. Att Johan Munck eller någon annan skulle ta fram ett PM vet jag ingenting om. Jag har följt KU:s utfrågningar, så jag vet litet om det men det är allt.

Kurt Ove Johansson: En fråga som är ganska naturlig i det här läget är varför du inte berättade om buggningen när du utfrågades av utskottet i somras.

Hans Holmér: Jag förstår att utskottet kan tycka att det är naturligt. Svaret är för mig lika naturligt.

För det första har jag hela tiden gjort en mycket stark distinktion mellan vad jag gjort som spaningsledare och vad jag gjort som polischef. Vad som granskats av juristkommissionen, parlamentarikerkommissionen och utskottet tidigare är ledningen av spaningarna efter Olof Palmes mördare, inte vad jag har företagit som polischef. Där har jag dragit en bestämd gräns.

Eftersom jag för det andra inte blandat in regeringen i något som helst avseende i denna fråga utan fattat beslutet själv, är det i formell mening inte en fråga för utskottet.

Kurt Ove Johansson: Här var det ju ändå, vilket du själv har betonat, fråga om nödrätt. Då måste du som ganska lagklok inse att frågan om nödrätt har ett stort intresse ur konstitutionsutskottets utgångspunkter.

Hans Holmér: Jag tackar för det där med ganska lagklok.

Det finns en annan aspekt på frågan som jag kan redovisa, om inte min tidigare argumentering så att säga förslår. Jag vet inte än i dag om man har tillgripit buggning i något avseende i dessa spaningar. I oträngt mål har jag inte velat yppa omständigheter som skulle förstöra arbetet.

Kurt Ove Johansson: Men att det här var fråga om nödrätt har du själv också understrukit.

Hans Holmér: Visst, men jag har ingen anledning att tala om en sak som jag vet kommer till hela svenska folkets kännedom om jag tycker att det är viktigt att den hemlighålls.

Kurt Ove Johansson: Du sade att du inte trodde att det var av något intresse för konstitutionsutskottet.

Hans Holmér: Det är egentligen inte konstitutionsutskottets bord, eftersom jag inte blandat in någon regeringsledamot.

Kurt Ove Johansson: Vad som är konstitutionsutskottets bord kan vi naturligtvis avgöra själva, men nödrätt är intressant från konstitutionsutskottets synpunkt.

I går sade åklagaren Danielsson att buggning förekommit också före mordet på Olof Palme; att det i varje fall fanns indikationer som tydde på det. Warmland som var din livvakt har antytt det som en andrahandsuppgift. Känner du till någonting om det, eller känner du bara till den buggning som du själv har fattat beslut om?

Hans Holmér: Jag har fattat beslut i augusti 1986 om buggning i dessa tre lägenheter. Dessförinnan fattade jag beslut om buggning i augusti 1973 som

säpochef när det gällde Norrmalmstorgsdramat i samråd med polismästaren i Stockholm vid den tidpunkten Kurt Lindblom.

Kurt Ove Johansson: Att det skulle ha förekommit buggning före mordet på Olof Palme och t.ex. 1988 hade du ingen vetskap om?

Hans Holmér: Jag vill yttra mig bara om det jag känner till. Det jag känner till är att ingen mig underställd personal, såvitt jag vet, har företagit någon buggning utan att informera mig. Eftersom jag inte har några sådana informationer kan jag när det gäller Stockholmspolisen i modern tid inte finna något skäl att misstänka någon för att ha företagit buggning.

Kurt Ove Johansson: Jag går då över till händelserna den 7–9 december 1987. Vi har fått litet olika uppgifter på vad som verkligen har hänt. Jag skulle vilja fråga dig om du inför utskottet skulle vara beredd att tala om vilka sammanträffanden du hade exempelvis med Carl Lidbom under dessa dagar.

Hans Holmér: Den 8 december, som var en tisdag, hade jag en föredragning för Carl Lidbom i min dåvarande lägenhet i Gamla Stan. Den föredragningen startade sent på eftermiddagen; jag tror vid tre halv fyratiden och pågick kanske två timmar. Det jag då berättade för Carl Lidbom var min syn på spaningarna efter mördaren och min syn på vad säkerhetspolisen kände till före mordet. Jag gjorde det därför att Carl Lidbom då hade blivit ordförande i säpokommittén.

Efter denna tvåtimmarsföredragning skiljdes vi åt. Senare på kvällen träffades vi igen på samma plats. Då kom också kriminalinspektören Jan Barrling dit för att bekräfta en av mina uppgifter om vad säkerhetspolisen kände till före mordet.

Efter denna tidpunkt har jag inte träffat Carl Lidbom mer än en gång, och det var när jag hördes inför säpokommittén i Saltsjöbaden i februari 1988. Vi hade heller inte efter dessa kontakter den 8 december någon kontakt per telefon.

Kurt Ove Johansson: Det har förekommit uppgifter att du morgonen den 9 december skulle ha varit upprymd och sagt att när statsministern hade fått vissa uppgifter av Carl Lidbom via dig hade statsministern "gått i taket". Din kommentar var då att nu kan vi gå hur långt som helst i denna fråga. Vill du kännas vid dessa yttranden?

Hans Holmér: Nej, jag har inte yttrat mig på det sättet. Jag vet alltså inte än i dag om Ingvar Carlsson fick någon beskrivning av det jag nämnde för Carl Lidbom. Jag har inte fått någon feedback. Det är alltså för mig okänt. Jag kunde inte vid den tidpunkten ha redovisat någon reaktion från statsministern. Det kan jag inte ens göra i dag.

Kurt Ove Johansson: Jag skulle vilja komma tillbaka till frågan om buggning. Var det inte så att du första kvartalet 1988 diskuterade att man skulle kunna ta upp buggning igen som spaningsmetod?

Hans Holmér: Jag har inte diskuterat någon sådan fråga. Jag blev tillfrågad om mina erfarenheter av buggning.

Kurt Ove Johansson: De uppgifter som tyder på att du skulle ha träffat exempelvis Ebbe Carlsson våren 1988 i Wien och att ni där skulle ha diskuterat buggning som en fortsatt spaningsmetod vill du definitivt inte kännas vid?

Hans Holmér: Jag blev vid det tillfället tillfrågad av Ebbe Carlsson vad det var för bedömningar som låg bakom mitt buggningsbeslut. Dem lämnade jag till honom. Det innebär inte att jag hade tankar på att företa buggning.

Kurt Ove Johansson: Tidningen Arbetet har sensationellt i dag tagit upp uppgifter där man påstår att du skulle bli spaningsledare och residera i de berömda lokalerna på Renstiernas gata och att man delvis som sakunderlag har fått stöd av överåklagaren Ola Nilsson. Har du någon kommentar att ge på den punkten?

Hans Holmér: Den kommentaren att jag är något förvånad över att jag skall kommentera pressuppgifter inför KU.

Kurt Ove Johansson: Nej, det behöver man inte göra, men eftersom tidningen påstår att man har en skriftlig PM från en person som är väl insatt i Ebbe Carlsson-affären, måste du väl kunna säga om dessa påståenden i Arbetet är felaktiga eller inte.

Hans Holmér: Jag vet inte vad jag skall tillgripa för beteckning för påståendena, men de är falska.

Kurt Ove Johansson: De är alltså helt grundlösa?

Hans Holmér: Svaret är ja.

Anders Björck: Herr ordförande! Får jag fråga om du har gjort något mer i egenskap av länspolischef, inte i egenskap av spaningsledare, som kan ha haft betydelse för utredningen på det sätt som du själv nämnde om buggning? Du sade att du som spaningsledare gjorde vissa saker. Buggningsbeslutet fattade du i egenskap av länspolismästare. Är det flera beslut av denna viktiga karaktär som du delat upp och därför inte låtit oss eller andra få del av i samband med utfrågningar?

Hans Holmér: Under den här tiden var Gösta Welander t.f. länspolismästare, så det mesta som tillhörde den reguljära verksamheten skötte han. Men det förekom att jag gick in i några beslut.

Anders Björck: Hur kunde du göra den skillnad som du nämnde? Det var väldigt intressant att när du var länspolismästare kunde du besluta om buggning och därför inte nämnde det för KU. Hur kunde du göra sådana skillnader i uppdraget?

Hans Holmér: För mig var det i alla fall möjligt.

Anders Björck: Var det bara beslutet om buggning, som du alltså fattade i egenskap av länspolismästare, som du tyckte är relevant när det gäller KU:s bedömning i den s.k. Ebbe Carlsson-affären, som vi nu granskar?

Hans Holmér: Jag kan inte se att det finns några andra.

Anders Björck: Då skulle jag vilja fråga om den organisationsdiskussion som förekom i början när det gäller att underställa dig delar av rikskriminalen. Vad beslutade man exakt skulle underställas dig?

Hans Holmér: Det var inte fråga om att underställa mig några enheter från rikspolisstyrelsen, utan det gällde att lösa samarbetsfrågan. Den löstes. Vi arbetade i ett formellt lösligt förhållande under hela den här tiden.

Anders Björck: Hur löstes frågan?

Hans Holmér: Genom samtal mellan mig och Holger Romander.

Anders Björck: Men några som helst formella beslut fattades inte?

Hans Holmér: Det var fråga om gentlemen's agreement.

Anders Björck: Trots att det inte fanns några formella beslut beordrade du alltså personal ur säkerhetspolisen att utföra buggningen?

Hans Holmér: Ja.

Anders Björck: Du menar alltså att Romander hade gett sitt tillstånd till detta?

Hans Holmér: Det fungerade på det här sättet. Ibland tvingades jag fatta beslut, det är ofta så i en sådan här organisation, och dessa beslut följdes av de enheter som arbetade tillsammans med mig. Det var ett lojalt samarbete helt enkelt.

Anders Björck: Men hur visste de att du hade rätt att göra detta? Hur motiverade du det för enheter som inte var underställda dig?

Hans Holmér: De hade alltså gått mig till mötes genom att ställa upp på ett samarbete, och då utförde de saker som bestämdes av mig.

Anders Björck: Och de frågade inte om du hade någon form av sanktion för detta?

Hans Holmér: Nej.

Anders Björck: Och det gjorde man varken på SÄK eller rikskrim?

Hans Holmér: Under denna tid rådde det inte några som helst skilda uppfattningar i viktigare frågor. Ibland tvingades jag hålla i skaftet så att säga, men min bästa beskrivning är att det var fråga om samförståndslösningar.

Anders Björck: Men det var inte någon som vid något tillfälle ifrågasatte din rätt att fatta dessa beslut?

Hans Holmér: Nej, det var det inte.

Anders Björck: Det var inte heller någon som ställde några frågor i sammanhanget?

Hans Holmér: Nej, inte i fråga om befogenheter, om det är det som frågan avser.

Anders Björck: Var det inte heller någon som ställde några frågor som berörde omfattningen av de beslut som du hade fattat?

Hans Holmér: Jo, vi diskuterade de här frågorna noga.

Anders Björck: Då skulle jag vilja ställa frågor om buggningen. Du sade att den gällde ett antal kurder.

Hans Holmér: Nej, det sade jag inte.

Anders Björck: Jag menar ett antal PKK-are, förlåt. Kan du här bestämt säga att några andra icke kom att omfattas av buggningen under din tid som spaningsledare än de PKK-are som det har talats om?

Hans Holmér: Ja, men jag måste vara detaljerad och säga att beslutet om buggning gällde tre lägenheter och tog sikte på PKK-are.

Anders Björck: De tog sikte på PKK-are. Har du någon kännedom om andra de facto blev avlyssnade? Vi kan dra en parallell till den diskussion vi hade här tidigare när det gäller Baresic då andra kom med.

Hans Holmér: Nej, jag har faktiskt inte det.

Anders Björck: Du fick ändå del av utskrifter.

Hans Holmér: Ja, jag fick del av relevanta utskrifter, sådana som tog sikte på attentat och motsvarande. Jag vet inte om några andra som hade besökt dessa lägenheter kunde ha blivit avlyssnade, det vet jag faktiskt inte.

Anders Björck: Vem översatte de här utskrifterna? Vi fick ju höra av P-G Näss att det var väldigt svårt att hitta kurdtolkar.

Hans Holmér: Ja, jag vet vem som översatte dem.

Anders Björck: Och det var en person som man normalt inte använder, eller hur?

Hans Holmér: Jag vill inte precisera svaret mer än så.

Anders Björck: Men det var inte den normala rutinen, eller hur?

Hans Holmér: Jag vill inte svara på den frågan.

Anders Björck: Det är nämligen en väldigt viktig uppgift i sammanhanget, som du säkert förstår. Du använde dig av säkerhetspolisen när det gällde att bugga, men du använde en annan organisation eller person utanför säpo för att översätta, eller hur?

Hans Holmér: Nej, det är inte riktigt.

Anders Björck: Men det var inte den normala vägen när det gällde att översätta utskrifter av kurdband, eller hur?

Hans Holmér: Herr ordförande, av hänsyn till den person som det gäller vill jag inte gå in på detaljer i svaret. Jag kan bara säga att allt detta skedde inom ramen för den svenska säkerhetspolisens arbete.

Anders Björck: Men det skedde icke inom de normala rutinerna, eller hur?

Hans Holmér: Jag är ledsen att jag inte kan svara på det. Men att jag inte vill svara skall inte tolkas som att jag inte motsätter mig frågan.

Anders Björck: Det har förekommit uppgifter om att den s.k. 33-åringen skulle ha avlyssnats. Har du någon kännedom om detta?

Hans Holmér: Nej.

Anders Björck: Kan det ha gjorts av den personal som fanns trots att du inte har någon kännedom om det?

Hans Holmér: Nej, jag bedömer det som uteslutet.

Anders Björck: Känner du till någon avlyssning eller planerad avlyssning av andra än de aktuella PKK-arna? Jag frågar detta på grund av att vi i går hade Jan Danielsson hos oss.

Hans Holmér: Nej.

Anders Björck: Då skulle jag vilja ställa en fråga när det gäller förankringen uppåt med tanke på den diskussion som vi hade med bl.a. K G Svensson. Är det korrekt att du, när du träffade P-G Näss, jag tror att det var han som kontaktade dig omedelbart efter mordet, sade att du inte ville höra talas om en kontakt med regeringen?

Hans Holmér: Ja, av det skäl som jag nämnde, nämligen att buggning av bokkaféet vid denna tidpunkt inte var möjlig inom ramen för nödparagrafen.

Anders Björck: Det innebär att såvitt du kan komma ihåg så gällde det samtalet bara bokkaféet?

Hans Holmér: Ja.

Anders Björck: Det var nog flera av oss som fick intrycket att P-G Näss syftade på buggningen i största allmänhet.

Hans Holmér: Åtminstone inte i vårt samtal. Det är möjligt att hans fråga omfattade något annat när han gick till justitiedepartementet. Men när han talade med mig så gällde det bokkaféet.

Anders Björck: Återkom han vid något tillfälle till frågan om buggning?

Hans Holmér: Ja, som jag sade nyss gjorde han det någon gång på våren eller försommaren och nämnde då att han hade fått en reaktion från Sten Wickboms sida.

Anders Björck: Bedömde du den information som ni fick vid den buggning av PKK-are som de facto kom till stånd som mycket värdefull ur utredningssynpunkt?

Hans Holmér: Nej, jag skall be att få upprepa vad jag sade. För mig var buggningen en fråga om att försöka förhindra nya attentat. Och under den tid som buggningen pågick fick vi fram uppgifter som påverkade säkerheten i olika avseenden. Bevakningen av tunneln till polishuset ökades. Det blev ökad bevakning av kanslihuset. Skydd av flera statsråd organiserades. Och

skyddet av en ambassadör i Stockholm förhöjdes. Den här buggningen gav också vad man på juristsvenska kallar överskottsinformation, dvs. uppgifter som enligt min bedömning innebar att man fick information som inte bara gällde förestående attentat m.m. utan även sådant som hade anknytning till vad som hade hänt före mordet och sådant som gällde annan brottslig verksamhet. Två uppgifter kan jag nämna för utskottet.

Det framkom bl.a. att en av terroristerna hade rört sig i centrala Stockholm beväpnad knappt två månader före mordet på Olof Palme. Det finns också en berättelse där en av terroristerna beskriver att han har skjutit en person.

Anders Björck: Vad det någon form av restriktioner när det gällde delgivningen till andra av den information som man fick vid buggningen av PKK-are, den s.k. källa Mats?

Hans Holmér: Konstruktionen med en särskild källa Mats gjordes efter det att jag hade lämnat polisen.

Anders Björck: Var det under den tid då du fortfarande var kvar någon som frågade varifrån viss information kom?

Hans Holmér: Nej, det var det inte..

Anders Björck: Jag skulle vilja återkomma till det som Kurt Ove Johansson tog upp, nämligen hur många som kände till det, eftersom uppgiften 100 har cirkulerat i sammanhanget. Hur många bedömde du att det var som kände till att buggning förekom?

Hans Holmér: I början var det mindre än tio personer.

Anders Björck: Och hur många var det mot slutet?

Hans Holmér: Sådant här brukar ju spridas. Men när jag lämnade spaningarna var det ingenting som tydde på att något större antal skulle känna till den.

Anders Björck: Vilken typ av människor var det? Var det de som sysslade med buggningen inom polisen?

Hans Holmér: Det var de som hade fått order om att utföra buggningen.

Anders Björck: Var det enligt din uppfattning ingen utanför polisen som kände till buggningen?

Hans Holmér: Nej.

Anders Björck: När fick Ebbe Carlsson reda på buggningen?

Hans Holmér: Han fick reda på den någon gång sommaren 1987 när vi diskuterade min bok.

Anders Björck: Vi har uppgifter om att han fick reda på buggningen i slutet av 1986. Det kan alltså inte vara riktigt?

Hans Holmér: Min minnesbild är att det var sommaren 1987. Jag började inte med boken förrän i slutet av mars 1987.

Anders Björck: Är du säker eller tror du det? Kan uppgiften att han fick reda på det i slutet av 1986 vara korrekt?

Hans Holmér: Min uppgift om när jag berättade om detta för honom måste vara den riktiga. Det måste vara efter mars och troligen under sommaren 1987.

Anders Björck: Du sade tidigare i dag att viktig och relevant information aldrig kom dig till del. Vilken information var det?

Hans Holmér: Det anser jag mig av sekretesskäl inte kunna nämna i en öppen redovisning.

Anders Björck: Har du någon uppfattning om varför denna information inte kom dig till del?

Hans Holmér: Nej, det vet jag inte.

Anders Björck: Har du aldrig funderat över det?

Hans Holmér: Jo, det har jag gjort.

Anders Björck: Men du vill inte säga det här.

Hans Holmér: Nej, det har att göra med informationen.

Anders Björck: Men du vidhåller att man medvetet skiljde dig från information?

Hans Holmér: Jag har inte sagt det. Jag svarade på frågan, och i det låg inte att jag medvetet menar något. Jag kan bara konstatera att jag inte fick del av viktig och relevant information. Och på frågan vad det berodde på svarade jag att jag inte vet det.

Anders Björck: Och du kan inte ens säga varifrån den information som du inte fick del av skulle ha kommit?

Hans Holmér: Från säkerhetsavdelningen.

Anders Björck: När Baresic skulle avlyssnas, var du då från början medveten om att, såsom förhållandena var vid Täbyanstalten, fler än Baresic de facto skulle komma att avlyssnas?

Hans Holmér: Ja, det var, om jag får uttrycka det så, solklart att det skulle bli så.

Anders Björck: Och det fanns inte någon anledning till tvekan hos dig?

Hans Holmér: När man skall inleda en telefonkontroll som skall hemlighållas måste den ske på teknisk väg. Tekniken klarar inte av att bara en särskild person avlyssnas utan alla avlyssnas. Sedan tar man bort det som inte hör till utredningen.

Anders Björck: Mina sista frågor frågor rör det som vi diskuterade i går med f.d. livvakten Sten Warmland. Han har en version av vad som har hänt, nämligen att du i bilen den 9 december hade sagt att statsministern gick i taket och att man kunde gå hur långt som helst med detta. Jag fick uppfattningen att du bestämt förnekade detta.

Hans Holmér: Ja, det är riktigt.

Anders Björck: Kan det föreligga något missförstånd här? Det är ju väldigt konstigt om det är två så helt skilda versioner.

Hans Holmér: Jag kan inte förklara skillnaden, men jag tvingas ju peka på en del detaljer i Warmlands berättelse som gör att jag ifrågasätter hans sätt att föra dagboksanteckningar. Jag har alltså inget som helst minne av att jag träffade Carl Lidbom på måndagen den 7 december hemma hos Ebbe Carlsson. Det skulle förvåna mig mycket om jag hade glömt det. Visserligen har jag några gånger umgåtts med Carl Lidbom mer privat, men det här har jag inget minne av. Det saknar i och för sig betydelse. Men det kanske kastar en del frågetecken tillbaka på Sten Warmland.

En annan sak som är mer anmärkningsvärd är att han inför utskottet säger att han den här måndagen den 7 december skjutsade mig till Ebbe Carlsson där jag skulle ha träffat Carl Lidbom. Han säger att jag hade varit på restaurang Salzers på Kungsholmen och att livvakterna därifrån hade skjutsat mitt sällskap, som det står i KU:s papper, hem till Solna och därifrån till Ebbe Carlsson. Det är fel. Den här måndagskvällen var jag på Salzers, men jag var där med några idrottskompisar. Vi hade spelat bordtennis på kvällen. Och de skjutsade mig direkt från Salzers till Ebbe Carlsson på måndagen.

Sätter man ihop det här får jag uppfattningen att det är något fel på dagboksanteckningarna.

Anders Björck: När det gäller det uttalande jag just citerade enligt Warmland, det är inte så att det kan föreligga någon form av missförstånd, att du kan ha sagt någonting där som han kan ha missuppfattat som berörde just samtalet med statsministern?

Hans Holmér: Som jag sade förut vet jag i dag ännu inte om Ingvar Carlsson fick någon beskrivning av vad jag sade till Carl Lidbom. Jag har naturligtvis tänkt på hur ett sådant här missförstånd kan uppstå. Det enda jag kan tänka mig är att jag förmedlat till Sten Warmland, eller sagt i bilen, att Carl Lidbom blev uppbragt, för det blev han.

Anders Björck: Och den ende som kan ge svar på den frågan är alltså Carl Lidbom? Du har aldrig frågat honom vad som hände?

Hans Holmér: Nej.

Birgit Friggebo: Du har gett ut en bok, och jag skall läsa direkt ur den. "– – – alla beslut om tvångsmedel antecknas i särskilda liggare, alla åtgärder av polisen registreras. Alla viktiga händelser noteras. Allt anpassas för att historiens dom över vårt arbete skall kunna bygga på bästa möjliga underlag." Jag skulle vilja fråga dig om detta är en faktisk beskrivning eller om det är fiction.

Hans Holmér: Det är en faktisk beskrivning av läget.

Birgit Friggebo: Då skulle jag vilja fråga dig om du har antecknat, om det finns anteckningar i dessa liggare om tvångsmedel, om buggningarna.

Hans Holmér: Jag tror att detta är frågor som skall prövas på rättslig väg, vad som skett i dessa avseenden, så jag vill inte gå in på några detaljer.

Birgit Friggebo: Du vill inte beskriva om du har gjort anteckningar om buggningarna?

Hans Holmér: Nej, jag vill inte gå in på några detaljer.

Birgit Friggebo: Jag kan förstå det. Du var mycket noga med när du uttalade dig om de här buggningsfrågorna att läsa innantill, och jag antar att bakgrunden till det är att det just pågår en förundersökning om brottsverksamhet.

Hans Holmér: Jag tycker att denna fråga är utomordentligt viktig, antingen det nu pågår en förundersökning eller inte. Jag är mån om att säga till utskottet precis det jag tycker att jag skall säga.

Birgit Friggebo: Ja, jag tycker också att den är viktig, och jag ville därför ha preciseringar på dessa punkter, eftersom du sade att du fattade dessa beslut som länspolischef. Nästa fråga skulle då ha gällt var någonstans de beslut du fattade som länspolischef finns dokumenterade. Finns de där eller finns de i de anteckningar som gjordes i Palmerummet?

Hans Holmér: Jag har redan avvärjt denna typ av frågor, eftersom jag inte vill gå in på detaljerna.

Birgit Friggebo: Du anser ju att dessa beslut var lagliga i den meningen att du vill hänvisa till nödrätten?

Hans Holmér: Det torde vara en retorisk fråga.

Birgit Friggebo: Det betyder väl då att du skulle ha gjort anteckningar, om du ansåg dem vara lagliga?

Hans Holmér: Jag svarar inte på frågan hur den än formuleras.

Birgit Friggebo: Du berättade att bakgrunden var att du ville förebygga nya mord och att det inte handlade om spaningsverksamhet. Jag kan förstå det efter de beskrivningar som finns i polislagar och polisberedningar om att det egentligen bara är ordningsföreskrifter man får överträda när det gäller nödrätten. Vidtogs också de här extra skyddsåtgärderna under hela den tid buggningen pågick, från sommaren 1986 till fram på vårkanten 1987?

Hans Holmér: Situationen växlade naturligtvis hela tiden.

Birgit Friggebo: Så det var olika former av hot om nya terroristhandlingar man kunde uppleva?

Hans Holmér: Ja, det var ingen statisk verksamhet.

Birgit Friggebo: Vissa delar av den här perioden var det alltså inte något särskilt terroristhot?

Hans Holmér: Viss information var allvarligare än annan.

Birgit Friggebo: Vi har ju en terroristlagstiftning som skall kunna användas med särskilda åtgärder mot sådana personer som kan tänkas begå terroristhandlingar. Den användes inte för att förebygga dessa hot?

Hans Holmér: Den medger inte buggning.

Birgit Friggebo: Nej, just det. Jag frågar mig då, eftersom buggningen pågick så lång tid, tog du inte upp frågan med t.ex. regeringsrepresentanter om att få denna metod lagligen beskriven?

Hans Holmér: Nej, det gjorde jag inte.

Birgit Friggebo: Varför inte?

Hans Holmér: Det hade varit detsamma som att röja att buggning pågick. För oss var det väsentligt att kunna bedriva buggningen.

Birgit Friggebo: Så om du hade tagit upp detta med regeringskansliet, hade dessa buggade PKK-are fått reda på att de var avlyssnade?

Hans Holmér: Jag ansåg och anser att jag hade lagligt stöd för buggningen och behövde alltså inte vända mig till regeringen för att få något ytterligare stöd för den åtgärden.

Birgit Friggebo: Men du vill inte svara på om du har antecknat dessa dina beslut någonstans?

Det har framgått någonstans – jag ber om ursäkt för att jag inte nu kan komma ihåg var det är – att regeringen i olika diskussioner om denna typ av tvångsmedel har uppfattat dig som motståndare till att använda buggning, medan t.ex. Romander skulle vara för det. Hur förklarar du detta när du sedan har använt buggning?

Hans Holmér: Det kan jag förklara. Jag ledde regeringens narkotikakommission 1983. Bland de uppgifter vi hade på vårt bord var att ta ställning till om vi ville förorda ytterligare tvångsåtgärder eller andra spaningsmetoder när det gäller narkotikabrott. Under det arbetets gång var jag och de övriga i kommissionen överens om att vi inte skulle föreslå någon laglig befogenhet för narkotikapolisen att bugga. Den uppfattningen hade jag då, och den har jag fortfarande i dag. Jag återkommer, med en dåres envishet, till att nödrätten ger en tillräcklig grund i extrema fall.

Birgit Friggebo: Vill du också där göra en åtskillnad? Jag förstod att du talade om narkotikabrott nu, och där tyckte du inte att det var lämpligt med buggning. Vill du göra åtskillnad när det gäller buggning om det skall handla om terroristbekämpning och förebyggande vid mordhot eller om ett medel i spaningsverksamhet efter ett brott?

Hans Holmér: Ja, jag ser inte att det finns anledning att införa buggning som en allmän spaningsmetod. Jag ser buggning som en nödåtgärd.

Birgit Friggebo: Vet du vilka som skulle buggas med den utrustning som nu är insmugglad?

Hans Holmér: Nej.

Birgit Friggebo: Vilka resonemang fördes när ni träffades i Wien, du och P-O Karlsson, Ebbe Carlsson, Kegö och Barrling, den 24 april 1988, i anslutning till att väldigt många händelser inträffade som handlade om just insmugglingen?

Hans Holmér: Vi förde en del resonemang som inte har med denna fråga över huvud taget att göra.

Birgit Friggebo: Så du kände över huvud taget inte till att smuggling av buggningsutrustning var på gång?

Hans Holmér: Nej, det visste jag inte.

Birgit Friggebo: Du har heller inte deltagit i några resonemang om behovet av att vissa personer avlyssnades, utöver de PKK-are du vidtagit buggning mot?

Hans Holmér: Man skall komma ihåg en sak här, att jag vid denna tidpunkt visste att säkerhetspolisen förfogade över avlyssningsutrustning. Jag kunde inte drömma om att man skulle behöva smuggla in någonting annat, så den frågan var över huvud taget inte uppe på dagordningen.

Birgit Friggebo: Får jag då övergå till Baresic, till avlyssningen av Täbyanstalten. Du säger att en av anledningarna till att man ville ha denna avlyssning var att Olof Palme var rädd för Baresic, och det kan jag i och för sig förstå.

Hans Holmér: Så har jag inte svarat.

Birgit Friggebo: Jaa, det var en, bilden...

Hans Holmér: Nej, jag har inte uttryckt mig så över huvud taget, att Olof Palme var rädd för Baresic. Jag tror inte han var rädd för någon. Däremot sade jag att Baresic säkert var irriterad över Olof Palmes attityd.

Birgit Friggebo: Ja, att Olof Palme var väldigt angelägen när frågorna om honom kom upp.

Hans Holmér: Jag vet att Olof Palme drev frågan att Baresic skulle sitta inne så länge som möjligt.

Birgit Friggebo: Så frågan om att hänvisa till rikets säkerhet skulle då betyda att man kunde befara att fler människor skulle råka illa ut?

Hans Holmér: Det tycker jag är en ganska självklar slutsats. Vid denna tidpunkt när vi sysslade med dessa frågor, först några timmar efter mordet, sedan några dagar, några veckor efter, var det utomordentligt vanskligt att bedöma om detta var en enstaka åtgärd från någons sida eller om det var ett led i något större sammanhang. Om statsministern skjuts på öppen gata måste man som ansvarig polischef eller spaningsledare tänka sig att det är en del av ett större händelseförlopp. Att det i ett sådant sammanhang gäller rikets säkerhet tycker jag är fullständigt solklart.

Birgit Friggebo: Det står i regeringens beslut att rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning får avlyssna *hans* telefonsamtal, dvs. Baresics. Är det över huvud taget möjligt att uppfylla regeringens beslut?

Hans Holmér: Ja, på sedvanligt sätt. Det står samma sak i domstolens beslut när man beslutar om avlyssning av samtal från en telefon, att det gäller en särskild misstänkt person. Alla är medvetna om att telefoner utnyttjas av flera, och då blir det också andra som pratar i telefonen. Det går ju inte att tänka sig att man står på anstalten och kontrollerar att när Baresic lyfter på telefonen, springer någon ner i källaren och sätter på en bandspelare. Det går inte till så i verkligheten.

Birgit Friggebo: Men nu hänvisar du till de erfarenheter du har från tillämpningen av brottsbalken, när man fattar beslut om telefonavlyssning enligt brottsbalken. Känner du till den tillämpning man brukar ha enligt kriminalvårdslagen, alltså den paragraf regeringen använde?

Hans Holmér: Jag har inte varit med om något sådant beslut tidigare. Men jag känner till hur det brukar gå till.

Birgit Friggebo: Hur då?

Hans Holmér: Man avlyssnar telefonerna på anstalter.

Birgit Friggebo: Men när man har tillämpat just kriminalvårdslagens bestämmelser har det alltid varit en person med i rummet när den som skall avlyssnas talar i telefon och den person som regleringen berör skall vara informerad om de reglerna. Det är alltså den vanliga ordningen enligt kriminalvårdslagen.

Hans Holmér: Tyvärr måste jag undervisa Birgit Friggebo litet i juridik. Enligt 30 § kriminalvårdslagen får man inte avlyssna en intagen på en anstalt. Om det är så att man ändå från kriminalvårdens sida finner att man måste avlyssna samtalen för att han eller hon inte skall röja någon bevisning t.ex., har man rätt att avlyssna samtalen. Det skall då ske med ett besked till den intagne att dennes samtal från anstalten kommer att avlyssnas. Man sätter sedan en tjänsteman bredvid som lyssnar på samtalet. Det är riktigt. Det enda undantaget från den regeln är att en avlyssning aldrig får äga rum då den intagne talar med sin advokat. Men det är just denna bestämmelse, i 30 §, som regeringen har rätt att sätta åsido enligt 31 §. Alla som sysslar med polisverksamhet inser att om man skulle sätta en tjänsteman bredvid Miro Baresic och säga: Det samtal du nu skall ringa vill vi lyssna på – då kunde vi lika bra låta bli att avlyssna.

Birgit Friggebo: Ja, just det. Det är hela poängen. Man har också vid tillämpningen av 31 § skrivit in i regeringsbesluten, när det har gällt de personer som varit avlyssnade tidigare, att det skall vara en tjänsteman med som lyssnar. Förmodligen beror det just på att det handlar om rikets säkerhet och att man vill förhindra att militära uppgifter sprids vidare, och det är ingen nackdel för den person som är avlyssnad. Men här gick det ju inte att göra på det sättet, eftersom man ville hålla det hemligt. Får jag då fråga, av rent allmänintresse, är det vanligt att inte heller anstalterna informeras om att de har personer som är avlyssnade, att man avlyssnar hela anstalterna?

Hans Holmér: Man kan inte röja denna typ av åtgärd för någon som inte behöver känna till den.

Birgit Friggebo: Det är alltså vanligt att hela anstalter är avlyssnade?

Hans Holmér: En sådan här åtgärd är ovanlig i sig, så det kan inte vara vanligt.

Birgit Friggebo: Den är alltså helt outstanding i svensk rättspraxis?

Hans Holmér: Ja, liksom mordet.

Birgit Friggebo: Låt mig gå över till händelserna 6–8 december. I Ola Nilssons utredning, där du ju också har varit för förhör, säger du att du träffade Carl Lidbom klockan två den 8 december. Du säger nu här i dag att du träffade honom mellan klockan tre och halv fyra. Vill du kommentera det?

Hans Holmér: Jag minns inte exakt på timmen när det var. Det var någon gång då.

Birgit Friggebo: Det sammanträffande som du hade med Carl Lidbom, var det innan han skulle gå till statsministern?

Hans Holmér: Nej, det vet jag inget om. Jag vet bara att jag skulle träffa Carl Lidbom och ge honom en beskrivning av det som jag nyss beskrev.

Birgit Friggebo: Du åkte sedan till Åkersberga och därefter kom du tillbaka till stan på kvällen, och då fortsatte ni samtalet. Det samtal ni hade på kvällen, bestämdes det under eftermiddagens lopp, eller var det bestämt sedan tidigare?

Hans Holmér: Under min föredragning för Carl Lidbom på eftermiddagen ifrågasatte han om det fanns någon som kunde vitsorda de uppgifter jag hade. Det sade jag att det fanns, och vi höll frågan öppen om ett sammanträffande senare på kvällen med en sådan person. Jag vill minnas att Carl Lidbom inom kort skulle tillbaka till Paris, och det var bråttom. Jag hade en telefonkontakt med Ebbe Carlsson som hade kontakt med Carl Lidbom. Han frågade om jag kunde komma in och ordna det här på kvällen så att vi skulle få uppgiften konfirmerad. Så skedde.

Birgit Friggebo: Hur reagerade Carl Lidbom på de uppgifter, den berättelse, han fick?

Hans Holmér: Som jag förut sade blev han uppbragt.

Birgit Friggebo: Får jag fråga dig varför du under förhöret med Ola Nilsson tvekade att över huvud taget berätta att du hade träffat Carl Lidbom på dagen?

Hans Holmér: Ja, det är mycket jag skall svara på. Men det är så här...

Birgit Friggebo: Får jag förklara varför jag ställer frågan?

Hans Holmér: Förlåt?

Birgit Friggebo: Får jag i så fall förklara varför jag ställer frågan?

Hans Holmér: Jag kan svara på den ändå.

Birgit Friggebo: Okej.

Hans Holmér: Jag hördes av Ola Nilsson. Jag hade inte haft ett dugg med den här smugglingen att göra. När man då började röra sig i utkanten av vad som var rimligt reagerade jag. Att jag skulle tala om vad jag pratat med Carl Lidbom om, när det gäller smuggling och annat, ansåg jag vara helt utanför ett rimligt uppdrag för åklagarna. Det får finnas någon gräns också för mitt tålamod.

Birgit Friggebo: Ja då. Men vad du säger här i utfrågningen är ju att du vill tillbaka till tullmålet.

Hans Holmér: Förlåt?

Birgit Friggebo: Vad du säger i utfrågningen med Ola Nilsson är att du vill tillbaka till tullmålet, att de skall ställa frågor om det, men inte ställa frågor om dina sammanträffanden med Carl Lidbom.

Hans Holmér: Nej, det hade inte att göra med den fråga jag skulle höras om. De ville höra mig om tullmålet. Det ställde jag då upp på, även om jag kanske tyckte att också det var utanför en rimlig gräns. Men när de sedan började tala med mig om vad jag hade sagt eller inte sagt till Carl Lidbom tyckte jag att gränsen var nådd.

Birgit Friggebo: Kan du i efterhand förstå varför det, när det gäller att fördela ansvaret och frågan om var någonstans och hur högt ansvaret skall fördelas, är viktigt att försöka få klarhet i vem som har sagt vad till vem?

Hans Holmér: Vilket ansvar?

Birgit Friggebo: För kännedom om olika inslag i de här affärerna. Det är smugglingar, det är buggningar, det är frågan om huruvida statsministern har varit införstådd i saker och ting.

Hans Holmér: Men det här som ägde rum mellan Carl Lidbom och mig, det ägde alltså rum den 8 december 1987. När det sedan gäller den s.k. Ebbe Carlsson-affären så började den inte förrän i januari 1988. Vad mitt samtal skulle ha för bäring på Ebbe Carlsson-affären, det förstår jag inte.

Birgit Friggebo: De här frågorna om att säkerhetspolisen eventuellt hade misskött sig och att det var fråga om "konspiration" fanns inte i början på december?

Hans Holmér: Jag har inte talat om konspiration.

Birgit Friggebo: Jag gör det inom citat.

Hans Holmér: Inte ens inom citationstecken har jag talat om konspiration från säkerhetspolisens sida. Jag har konstaterat att säkerhetspolisen hade tillgång till information före mordet på Olof Palme. Jag anser det anmärkningsvärt, för att ta ett lindrigt uttryck, att man inte företog sig något när det gällde skyddet av Olof Palme.

Birgit Friggebo: Tack så mycket.

Bertil Fiskesjö: Nu har vi fått höra här flera gånger att den buggning som ni genomförde, den var enligt er mening laglig i den situation som fanns. Jag utgår då från att man har haft tillgång till material. De avlyssningsanordningar som man behöver finns inom polisen. Har man har tillgång till detta runt om i landet?

Hans Holmér: Jag visste vid den här tidpunkten att säkerhetspolisen hade avlyssningsutrustning. Det finns ett skäl till att säkerhetspolisen har avlyssningsutrustning till sitt förfogande. Det är det att det också ingår i säkerhetspolisens uppgifter att den skall skydda landet mot buggningar av den här typen. Man har alltså nytta av att veta hur sådan här apparatur fungerar, vilka möjligheter man har och vilka möjligheter man inte har. Mot den bakgrunden har det alltid funnits säkerhetsutrustning av det här slaget hos säkerhetspolisen.

Bertil Fiskesjö: Men finns det t.ex. i Malmö, i Göteborg?

Hans Holmér: Under min tid vid säkerhetspolisen – under större delen av min tjänstgöring 1970–1976 var buggning tillåten – fanns det bara i Stockholm.

Bertil Fiskesjö: Vem kan enligt din mening fatta beslut om buggning?

Hans Holmér: Nu?

Bertil Fiskesjö: Ja.

Hans Holmér: Det måste vara ett beslut som fattas högt upp.

Bertil Fiskesjö: Högt upp, innebär det att polischefer runt om i landet kan fatta sådana beslut?

Hans Holmér: I nödsituationer måste de fatta ett sådant beslut, ja.

Bertil Fiskesjö: Gäller det även polismän längre ner på rangskalan?

Hans Holmér: Nej, jag tycker det här är en utomordentligt grannlaga uppgift. Den bör ligga högt upp.

Bertil Fiskesjö: Det finns ingen etablerad ordning för rapportering uppåt när buggning tillämpas?

Hans Holmér: Nej, det finns det inte.

Bertil Fiskesjö: Det innebär att det är ett beslut som inte behöver gå vidare. Innebär det också att de politiker som sitter i rikspolisstyrelsen inte har någon möjlighet att få kunskap om sådana här saker?

Hans Holmér: Jo, det har de. De kan informeras i en del fall, kan jag tänka mig.

Bertil Fiskesjö: Hur tycker du att det skall vara? Skall det vara enpersonsbeslut i sådana här viktiga frågor?

Hans Holmér: Vad jag tycker har inte så stor betydelse. Jag var bara klart medveten om att beslutet måste fattas av mig. Det gällde att besluta ja eller

nej i den här frågan. Ingen annan skulle ta ett sådant ansvar, ansvaret var mitt.

Bertil Fiskesjö: Jag utgår då från att det också är du som skall bestämma när sådana här avlyssningar skall avslutas. En del av dessa avlyssningar pågick ganska länge. Du menar alltså att det var en akut nödsituation under en lång tid?

Hans Holmér: Ja, så länge jag var kvar bedömde jag naturligtvis att nödsituationen förelåg.

Bertil Fiskesjö: Om nu säkerhetspolisen och polisen har tillgång till sådana här avlyssningsanordningar, förefaller det rimligt att dessa anordningar har skaffats på helt laglig väg. Jag utgår från att så är fallet. Det har man köpt över polisens anslag osv.

Hans Holmér: Jag har inte på lång tid haft någon befattning med anskaffning av den här utrustningen. Det var när jag var på säkerhetspolisen som det skaffades utrustning med min vetskap. En del importerades lagligt, annan tillverkades så att säga inom huset.

Bertil Fiskesjö: Kan du under sådana omständigheter finna någon som helst förklaring till att man senare försökte smuggla in avlyssningsanordningar till vårt land?

Hans Holmér: För mig har det där inte så mycket karaktär av smuggling.

Bertil Fiskesjö: Det var alltså enligt din mening inte tal om smuggling?

Hans Holmér: Nej, jag har hela tiden trott att det infördes för säkerhetspolisens behov.

Bertil Fiskesjö: Jaha. När tullen då tog de s.k. smugglarna i Helsingborg var det helt enkelt en felaktig handling?

Hans Holmér: Jag skall inte sitta här och döma vad man har gjort och vad man kommer att göra. Min uppfattning är, och jag har hela tiden trott, att det här har gjorts för säkerhetspolisens behov.

Bertil Fiskesjö: Hade inte det naturliga varit att man då haft alla handlingar i ordning och kunnat promenera genom tullen med sin utrustning? Antyder inte detta, enligt din mening, att man på bakvägar, som det ändå får betraktas, sökte få in utrustningar och att man var ute i ärenden som inte ens kunde vara godtagna med en hänvisning till en nödparagraf?

Hans Holmér: Det finns många synpunkter på det här. Jag tror inte att vi skall debattera vad som pågår i förundersökningen.

Bertil Fiskesjö: Du är inte den ende polis som här har hänvisat till nödrätten. Anser du att det är tillfredsställande att det vid telefonavlyssning – som ändå är en begränsad form av avlyssning – skall krävas domstolsutslag medan, såvitt jag kan förstå, en enskild polisman kan fatta beslut när det gäller att fylla ett helt hem med avlyssningsanläggningar? Är det en tillfredsställande ordning? Du har ju tidigare försvarat den här metoden och sagt att man måste arbeta så.

Hans Holmér: Det här är ju utomordentligt extrema belut. Jag värjer mig mot påståendet i frågan att enskilda polismän skulle fatta det beslutet. Om jag för min del ser tillbaka på tjänsten, var det 1973 som jag sist beslutade om detta.

Bertil Fiskesjö: Du tycker att den lagstiftning som nu finns är bra och att det inte finns några behov av förändringar av den?

Hans Holmér: Den kunde tillämpas i det fall jag har beskrivit.

Bertil Fiskesjö: Vilken garanti har allmänheten eller vi politiker att vi får reda på att buggning förekommer i liten eller stor skala?

Hans Holmér: Det går naturligtvis inte att svara på en sådan allmänt hållen fråga.

Bertil Fiskesjö: Tack.

Bo Hammar: När vi träffades här förra sommaren talade vi ganska ofta om missförhållanden inom SÄK, vilket ju också var en viktig del i Ebbe Carlssons teorier. Har du något mer att säga, utöver vad vi diskuterade i somras, i den frågan i dag? Vi har snuddat vid frågan också här i dag.

Hans Holmér: Nej, ingenting som rinner upp i huvudet.

Bo Hammar: Har du några kommentarer till Gösta Gunnarssons utredning, vilken ju huvudsakligen handlar om den här frågan?

Hans Holmér: Det skulle vara förmätet av mig att bedöma hans utredning.

Bo Hammar: Tycker du att hans slutsatser sammanfaller med de slutsatser du tidigare har dragit?

Hans Holmér: Den hotbild som vi i spaningsledningen fann under sommaren 1986, den hotbild mot Olof Palme som i växande utsträckning rådde från år 1984 och framåt, den hotbilden målar också Gösta Gunnarsson upp.

Bo Hammar: Jag vill komma in på fallet Baresic. Jag har tidigare här i utskottet kommenterat detta och sagt vad jag tycker om avlyssningen av Baresic. Det skall jag inte upprepa. Gunnarsson nämner två tidigare fall då det i samband med fallet Baresic har riktats mycket allvarliga hotelser mot svenska myndigheter och, vad jag förstår, regeringsföreträdare. Det var dels i samband med en hungerstrejk som han genomförde, dels senare i samband med att han fick avslag på en nådeansökan. Var du bekant med de här fallen? Var du som polischef i Stockholm på något sätt inblandad?

Hans Holmér: Ja, jag kunde och kan Baresic ganska bra.

Bo Hammar: Du kände väl till den här bakgrunden i samband med mordet?

Hans Holmér: Ja.

Bo Hammar: Den paragraf i kriminalvårdslagen som användes är det, vad jag förstår, mycket ovanligt att man tillämpar. Jag fick intrycket att K G Svensson inte ens kände till paragrafens existens. Var du väl underkunnig om

att den här paragrafen fanns, och kom du direkt på att den inte är en paragraf som kan användas i sammanhanget?

Hans Holmér: Den lagstiftning man har att göra med som polischef är något omfattande, för att uttrycka sig milt. Men jag var naturligtvis i grova drag medveten om vad som gäller på anstalterna, inte minst efter mitt arbete i narkotikakommissionen 1983.

Vi tittade då på vilka möjligheter man hade att göra någonting.

Vi tyckte ju, vilket kanske är det mest anmärkningsvärda i den här historien, att det var oanständigt att en man som Miro Baresic mer eller mindre utan begränsningar kunde ringa internationella samtal från Täbyanstalten. Detta föreföll oss helt häpnadsväckande.

Eftersom han hade börjat ringa i anslutning till mordet på Olof Palme stärktes våra misstankar om att här var någonting lurt på gång. I detta läge försöker man som spaningsledare och ansvarig att göra allt som är möjligt för att kunna ta del av den information som eventuellt kommer per telefon. Då tar man även till kriminalvårdslagen, vilken ju klart medger den här typen av avlyssning. Därom råder det inga tvivel.

Bo Hammar: Inte för att jag tycker att den här frågan är så stor, men jag tar upp den därför att det har gjorts en ganska stor affär av den, liksom det har gjorts av frågan om vem som hittade på detta och kom på att denna paragraf var tillämplig. Det har tidigare getts en bild av att det var någon mycket lagklok person på justitiedepartementet som fann den här paragrafen och som använde den, vilket tolkades som en överkörning av K G Svensson. Du vill alltså inte bekräfta den bilden?

Hans Holmér: När vi i spaningsledningen hade överläggningar satt vi ju samlade hela de första dygnen. I början var då Klas Bergenstrand med, och det var han som förmedlade den kontakt med justitieministern som ledde fram till sammanträdet på kvällen i Wickboms bostad. Även om paragrafen är ovanlig, så står den i lagboken.

Jag vill nämna en sak beträffande Baresic som också är viktig. Grunden för avlyssning av honom ändrades i mitten av maj månad 1986. Därefter avlyssnades han med stöd av rättegångsbalken, eftersom han då var misstänkt för delaktighet i mordet på Olof Palme. Indicierna gentemot Baresic ändrade alltså karaktär från de första dagarna fram till slutet av maj månad. De förblev också av den karaktären under lång tid.

Bo Hammar: Jag går över till de numera berömda dagarna 6–9 december 1987 och de uppgifter som har lämnats av Warmland om att statsministern eventuellt redan då skulle ha fått kännedom om vissa delar i vad som sedan blev Ebbe Carlssons teorier. Har du några som helst minnesanteckningar, dagboksanteckningar eller almanacksnoteringar från de här dagarna som du har kunnat konsultera?

Hans Holmér: Ja. Under hela mitt aktiva liv har jag fört anteckningar på det sätt man gör i almanackor. Jag har anteckningar som visar att jag t.ex. på kvällen före mötet med Lidbom var tillsammans med de här kompisarna på restaurang. Jag har naturligtvis också antecknat att jag träffade Lidbom dagen därpå.

Bo Hammar: Det som Warmland i går betecknade som körjournal är alltså normala almanacksanteckningar?

Hans Holmér: Ja, de är som alla andra almanacksanteckningar. Jag har ju den fördelen att jag har en oläslig handstil, så jag behöver därför inte kryptera den.

Bo Hammar: Vad har du för minnesbild av bilresan den 9 december, då Warmland – och såvitt jag förstår även P-O Karlsson var med – skjutsade dig? Har du någon minnesbild av vad som tilldrog sig, vilka samtal som fördes och vad som eventuellt kan ligga till grund för Warmlands påstående?

Hans Holmér: Nej, det har jag inte. Det enda jag har att komma med när det gäller onsdagen den 9 december är att när Warmland inför konstitutionsutskottet sade att han tillsammans med P-O Karlsson hämtade mig på morgonen, så är detta ett tänjbart begrepp. De hämtade mig strax före kl. 12 och det räknar inte jag som morgon. Även på den punkten är det så att säga en liten glidning i nyanserna. För mig var detta en vanlig resa med livvakterna. Jag har över huvud taget inget minne av någonting i den här riktningen. Jag kan bara rent logiskt utesluta vissa saker.

Bo Hammar: Hur var det normalt när du skjutsades av Warmland eller de andra livvakterna? Talade du väldigt öppenhjärtigt om vad som tilldrog sig i utredningen? Var denna typ av information samtalsämnen som du tog upp med dina livvakter?

Hans Holmér: Vi hade ett öppet och bra förhållande under hela tiden. Dessa livvakter var ständigt med i Palmerummet, eftersom det var ett sätt för dem att bli orienterade om vad som var på gång, hur eventuella hotbilder såg ut osv. Så småningom upplevde jag dem som vänner, och vi pratade öppet om allting. Men gudskelov, höll jag på att säga, pratade vi mest om sådant som inte hade med utredningen att göra.

Bo Hammar: Men du utesluter helt att du kan ha sagt någonting som kan tolkas på det sätt som Warmland har gjort?

Hans Holmér: Ja, eftersom jag då inte hade fått någon reaktion från Ingvar Carlsson. Än i dag har jag inte fått någon sådan. Därför kan jag utesluta detta.

Bo Hammar: Jag vill övergå till att fråga om buggningen. Ibland får man en känsla av att det inom polisen nästan utvecklats en hel buggningskultur, om nu uttrycket tillåts. Du säger själv att buggning skedde i några få fall. Är det tänkbart att det kan ha skett buggning i någon eller t.o.m. stor omfattning, som du inte har kännedom om?

Hans Holmér: När det gäller Stockholmspolisen måste jag säga att jag skulle vara utomordentligt förvånad om man hade företagit någon buggning under den tid jag var chef.

Bo Hammar: Du nämnde detta tidigare. Jag tänker då mera på säkerhetsavdelningen.

Hans Holmér: Jag yttrar mig inte över sådant som jag inte känner till.

Bo Hammar: Det har också tidigare framkommit indikationer på buggning. Du var chef för säkerhetsavdelningen under sex år. Förekom det någonting sådant under den tiden?

Hans Holmér: Jo, då förekom buggning, eftersom det inte var förbjudet.

Bo Hammar: Förekom det i stor utsträckning?

Hans Holmér: Nej.

Bo Hammar: Hade du kännedom om detta när det förekom?

Hans Holmér: Ja, det tror jag att jag kan säga.

Hans Leghammar: Vi var tidigare inne på frågan om kurdiska bokkaféet. Du sade att vid en viss tidpunkt använde man inte buggning av kurdiska bokkaféet. Gjorde man det vid något senare tillfälle?

Hans Holmér: Nej, det gjorde man inte.

Hans Leghammar: Du har också här i dag tagit på dig hela ansvaret för den buggning som har förekommit. Vi har uppgifter som framkommit vid förhör med ambassadör Harald Fälth, att Näss hos spaningsledningen hade begärt regeringens medgivande till buggning av kurdiska bokkaféet. Vad har du för uppfattning om dessa uppgifter?

Hans Holmér: De var nya för mig till dess jag fick höra dem via utfrågningen. Men detta kanske hänger samman med Näss besked till mig, att han hade kontaktat departementet.

Hans Leghammar: Har detta aldrig varit uppe i spaningsledningen för att sedan gå vidare till regeringen?

Hans Holmér: Nej, frågan togs inte upp i spaningsledningen. Jag hade tvärtom sagt till Näss att det inte var läge för någonting sådant.

Olle Svensson: Vi har tidigare här under utfrågningarna diskuterat just förhållandet mellan grundlagen och den öppning som har funnits i vanlig lagstiftning, t.ex. när det gäller buggning. Då har vi haft – det tror jag vi båda kan vara överens om – en erkänd expert på detta område här, Johan Munck. Han sade när det gäller undantaget i BrB 24 kap. 4 §: "Enligt min mening finns det alltså ett låt vara mycket smalt utrymme för att vidta eljest otillåtna spaningsåtgärder i ett läge som är sådant att det faller in under brottsbalkens regler om nöd." Vidare anförde han: "Det räcker inte med att rikets statsminister är mördad, utan man måste också på goda grunder kunna befara fortsatta attentat, och även om det skulle vara på det sättet har man inte rätt att vidta sådana åtgärder mot vem som helst, utan man måste ha en rätt stark misstanke." Delar du hans analys på den här punkten?

Hans Holmér: Jag kan ställa upp på den.

Olle Svensson: Menar du då att den elektroniska avlyssning som förekom under din tid skedde enligt dessa kriterier?

Hans Holmér: Ja, jag upprepar min sammanfattning av motiven för buggning. När statsministern mördats på det sätt som skedde och man har skälig misstanke mot en terroristorganisation, samtidigt som det finns en kraftig hotbild både före och efter mordet, hade det varit fel av mig att inte besluta om buggning.

Olle Svensson: Men du anser själv att detta är en väldigt allvarlig kränkning av en enskild människas integritet?

Hans Holmér: Jag anser det inte vara någon kränkning när det gäller terrorister.

Olle Svensson: Men du finner det rimligt att åtgärden är kringgärdad av alla dessa restriktioner?

Hans Holmér: Ja, det vare mig fjärran att använda buggning annat än när den är välmotiverad. Men när det gäller den här typen av terrordåd, hade det varit fegt av mig att inte fatta beslutet, vilket hade varit det lättaste, men i dag hade jag ansett det vara fel.

Olle Svensson: Jag ställde frågan för att få höra din tolkning. När du hade lämnat posten som ledare för spaningarna och din uppgift som länspolismästare hade du kontakter på olika sätt med Ebbe Carlsson, Kegö, Barrling och Lidbom – vi talade förra gången om bollplank och andra populära uttryck.

Det har lanserats en teori som innebär att man på sina håll menar att dessa personer skulle konspirera för att få i gång avlyssningen igen. Har du på något sätt vid kontakterna med dessa personer upplevt att man ville få i gång en elektronisk avlyssning? Fanns det sådana strävanden hos dessa personer?

Hans Holmér: Nej, inte att man skulle fortsätta med den buggning som ägt rum under min tid. Däremot har jag ju begripit att den här avhopparen som var efterlyst för mord i Västtyskland, och som där avtjänar straff för ett PKK-mord, var en mycket farlig person. Beträffande honom och hans fortsatta agerande i Sverige fanns det skäl att räkna med ett nödläge. Jag gör den bedömningen på grundval av vad jag mer eller mindre har läst mig till.

Olle Svensson: Vid de här kontakterna som enligt något slags tredjehandsuppgift från Warmland har skett mellan Carl Lidbom och statsminister Ingvar Carlsson skall det ha sagts att det har förts fram olika saker till statsministern. Därför frågar jag om det finns någon indikation på att Ingvar Carlsson skulle ha fått några uppgifter om att man skulle dra i gång en buggning.

Hans Holmér: Nej, inte som jag känner till. Frågan om buggning var inte uppe i samtalet mellan Lidbom och mig.

Olle Svensson: Nej, vi står faktiskt på samma grund när det gäller Warmlands uppgifter till oss. Det gällde i så fall mordhot och andra hot från PKK före mordet och om missförhållanden inom SÄK.

Hans Holmér: Ja, men det är då rätt märkligt att Warmland används som facit i detta sammanhang, men okej, beskrivningen är riktig.

Olle Svensson: Jag refererar bara att han i detta fall gjorde en distinktion.

Hans Holmér: Då är han och jag överens på en punkt.

Anita Modin: Jag hör till dem som har varit mycket upprörda över att det kunde gå ut samtal ifrån en anstalt på det sätt som det tydligen gjorde på Täbyanstalten. Är det vanligt att vilken fånge som helst kan ringa över hela världen hur som helst?

Hans Holmér: Ja, svensk kriminalvård har sina skönhetsfläckar, om jag får uttrycka mig så. Det där med att använda telefon är vanligt. Det finns exempel där narkotikabrottslingar som har suttit på våra anstalter har fortsatt sin försäljning med hjälp av anstaltens telefoner. Jag kan nämna att Miro Baresic, som bedöms och bedömdes som en farlig terrorist, inte bara av mig utan av ett samlat svenskt rättsväsen fick permissioner för körkortslektioner och för att springa Stockholms maraton.

Anita Modin: Eftersom det inte var avlyssning vid det tillfälle då Olof Palme mördades, skulle jag vilja fråga hur ni kom underfund med att det blev så många fler utlandssamtal för honom.

Hans Holmér: Det var en kontakt från anstalten som hade ringt till kriminalen och berättat detta.

Anita Modin: Så om han hade varit tillräckligt fiffig för att ringa till någon i Stockholm som ringde utomlands som ringde tillbaka hade ni aldrig kunnat komma underfund med det här?

Hans Holmér: Nej. Min minnesbild är inte kristallklar, men det beskrevs för mig att han efter mordet på Olof Palme över huvud taget hade varit mycket aktiv per telefon. Han hade ringt flera internationella samtal.

Anita Modin: Då vill jag bara i korthet gå tillbaka till när vi hade K G Svensson hos oss. Han berättade om den förfrågan som han som åklagare fick när han kontaktades den 2 mars om att man ville ha en avlyssning. Sedan ringde han tillbaka till P-G Näss och meddelade att han hade bedömt det som omöjligt att säga ja till denna begäran. K G Svensson har då sagt till oss att P-G Näss delade hans bedömning. Han fick också beskedet om att initiativet till framställningen inte hade tagits av P-G Näss och inte heller, såvitt han mindes, av någon annan på säkerhetsavdelningen, utan begäran hade kommit från Stockholms polismästare, dvs. Holmér. Tidigare berättade du för oss här att P-G Näss den 3 eller den 4 mars kom till dig och frågade om buggning. Hur kan det förhålla sig på det sättet? Det måste ju ligga någonting bakom de osammanhängande uppgifterna från olika människor.

Hans Holmér: Förlåt, men frågan är något sammanblandad. Det är alltså så, att det när det gäller kriminalinspektören som tog kontakt med K G Svensson på söndagen och frågade eller begärde att Baresic enligt rättegångsbalken skulle avlyssnas som skäligen misstänkt för mordet på Olof Palme rörde sig om en kontakt som jag inte kände till förrän P-G Näss förhördes i utskottet. *Jag* har inte beordrat någon sådan åtgärd eller sagt till någon inom säkerhetspolisen eller någon annan att gå till K G Svensson. Enligt min

mening fanns det vid den tidpunkten inte den graden av misstanke mot Baresic. Det är den ena frågan. I förlängningen av detta fattade sedan regeringen beslutet att avlyssna Baresic enligt kriminalvårdslagen.

Den andra frågan, den om buggning, har inte ett dugg med det här att göra. Det är någonting som P-G Näss frågade mig om. Han frågade om vi skulle gå till regeringen för att få buggning av bokkaféet. Då svarade jag att det inte fanns någon anledning.

Anita Modin: Tack.

Olle Svensson: Då är det Hans Nyhage och därefter Ylva Annerstedt.

Hans Nyhage: Du ville nyss inte avslöja den s.k. översättaren. Skulle du vara beredd att göra det inför ett slutet KU-sammanträde?

Hans Holmér: Jag vet inte om det har med KU:s roll att göra. I så fall vill jag fundera på den saken.

Hans Nyhage: Var ligger enligt din mening den principiella skillnaden mellan namngivandet av vittnen i en bok och skyddet av en översättare här?

Hans Holmér: Den frågan svarar jag inte på.

Hans Nyhage: Du vill inte svara på frågan.

Hans Holmér: Nej.

Hans Nyhage: Kan du inte svara på frågan?

Hans Holmér: Jo, det kan jag men jag vill inte.

Hans Nyhage: Anser du att det är till gagn för polisens verksamhet om en av dess mest kända företrädare avslöjar vittnen på det sätt som skett?

Hans Holmér: Herr ordförande, jag vet inte om mitt författarskap skall prövas av KU.

Hans Nyhage: Det har möjligen med trovärdighet att göra.

Sten Warmland har bekräftat dina uppgifter om att du träffade Carl Lidbom på eftermiddagen den 8 december. Är det korrekt att han tillsammans med P-O Karlsson skjutsade dig till Åkersberga efter ditt eftermiddagssammanträde med Carl Lidbom?

Hans Holmér: Ja.

Hans Nyhage: Är det också korrekt att han skjutsade dig tillbaka till din lägenhet och att Ebbe Carlsson och Carl Lidbom stod och väntade där?

Hans Holmér: Ja, om de stod och väntade där minns jag inte, men vi träffades där i alla fall.

Hans Nyhage: Du träffade alltså Carl Lidbom två gånger den eftermiddagen.

Hans Holmér: Ja, det har jag redan sagt i dag.

Hans Nyhage: Kan det vara tänkbart att Carl Lidbom under mellanperioden träffade statsministern?

Hans Holmér: Det är en fråga som möjligen kan ställas till Carl Lidbom. Jag vet inte.

Hans Nyhage: Du känner alltså inte till någonting om detta. Tack.

Olle Svensson: Ylva Annerstedt.

Ylva Annerstedt: Jag vill fortsätta med den 8 december. På morgonen gav du Sten Warmland i uppdrag att skaffa ett blädderblock och spritpennor inför din föredragning inför Lidbom. Vad hände med det där materialet sedan? Vad skrev du på blocket?

Hans Holmér: Ja, förlåt att jag ler. Men jag skulle redovisa 11 månaders arbete. Vi hade sysslat med 175 spår, varav PKK-spåret var ett. Jag kan passa på tillfället att säga att den koncentration som skedde kring PKK ägde rum sent inom utredningen. Den började i maj, och det blev egentligen ingen koncentration förrän på hösten. Jag säger det därför att det har sagts många gånger i massmedia och på annat sätt att jag fick en låsning till PKK redan lördagen efter mordet på Olof Palme. Det är alltså inte riktigt. Jag skulle i alla fall redovisa den mycket omfattande utredningen för en man av Carl Lidboms kvalitet. Jag vet att han inte är intresserad av tjafsiga föredragningar varför jag förberedde föredragningen mycket noggrant med hjälp av blädderblock. Det är en modern metod.

Ylva Annerstedt: Fick Lidbom sedan med sig det här materialet?

Hans Holmér: Förlåt?

Ylva Annerstedt: Fick Lidbom med sig det här materialet?

Hans Holmér: Nej, det fick han inte.

Ylva Annerstedt: Vad hände med det sedan?

Hans Holmér: Det har jag förstört.

Ylva Annerstedt: Var det inte så att det här var en repetition inför Carl Lidboms presentation för statsministern senare under dagen?

Hans Holmér: Jag har sagt förut och jag upprepar det: Jag vet inte om Lidbom hade någon kontakt med statsministern. Jag har inte hört det. Men skälet till att jag hade den här föredragningen var att Carl Lidbom redan i november i egenskap av ordförande i säpokommittén uttryckte ett önskemål om att få reda på vad som hade hänt.

Ylva Annerstedt: Jag vill också ställa några frågor om buggning. Enligt vitsordande här och uppgifter från flera håll fanns det en utpräglad buggningskultur inom polisen. Du har varit chef för SÄK, och du har varit länspolismästare. Är det verkligen möjligt att du inte har hört talas om någonting sådant här, om du har haft ett bra förhållande till din personal?

Hans Holmér: "Buggningskultur" är inte en beskrivning som jag ställer upp på. Jag vill nämna att alla poliser stöter på personer som tror att de är avlyssnade eller utsatta för strålning. Det är en del av polisernas vardag.

Därför pratas det väldigt mycket om buggning, strålning och sådant. Man måste ha stor tolerans när det gäller ryktesspridningen i den här delen.

Ylva Annerstedt: Hur kom det sig då att du vid den förra utfrågningen i KU sade så här: Jag har lärt mig under min tid vid polisen att inte tala om hemligheter i telefon.

Hans Holmér: Jag förstår inte frågan.

Ylva Annerstedt: Kan man inte sätta det i samband med den s.k. buggningskultur eller den inställning till avlyssning som har funnits?

Hans Holmér: Nej, jag har aldrig känt mig avlyssnad eller buggad, det måste jag säga. Det är en sjukdom som jag hittills har klarat mig ifrån.

Ylva Annerstedt: Men vad grundar du då det här uttalandet på?

Hans Holmér: Grundar det på – det var bara en uppgift som jag lämnade.

Ylva Annerstedt: Du har tidigare talat om din syn på nödrätt. Vilken är din uppfattning om hur lång tid som en sådan här nödsituation kan vara?

Hans Holmér: Den kan hålla på länge. Det beror ju på om det är en nödsituation hela tiden.

Ylva Annerstedt: Flera år t.ex.? Eller obegränsad tid?

Hans Holmér: Jag tror inte att man kan diskutera hypotetiskt, men att den kan hålla på en längre tid är min uppfattning – naturligtvis beroende på hur själva nödläget utvecklar sig.

Ylva Annerstedt: Så du vill inte sätta någon gräns för när man skall bedöma att nöd har upphört eller att man skall börja fundera över andra åtgärder?

Hans Holmér: Nej, så länge det råder ett nödläge finns det möjligheter att tillgripa extraordinära åtgärder. När nödläget har upphört måste också de upphöra.

Ylva Annerstedt: Det är uppenbarligen ganska vanligt att man inom polisen har hemliga bolag för att inköpa utrustning och bilar. Tycker du att det är ett smidigt sätt att utföra spaningsuppdrag som inte skall komma till allmänhetens kännedom?

Hans Holmér: Det är inte vanligt att polisen driver olika bolag. Från mina år inom polisen känner jag till två bolag. Bägge bildades för att man skulle kunna registrera fordon på ett sätt som de misstänkta personer som polisen spanade på inte skulle kunna avslöja att det var polisbilar. Det är i sig ganska svårt i Sverige i dag att dölja registreringsskyltar och spårning av ägare. Då tillskapades det ett par bolag för att dölja det här. Det känner jag till. I dessa fall tycker jag att det var en utmärkt metod. Det är den enda metoden, om man skall kunna ligga med en bil ute på stan.

Ylva Annerstedt: Känner du till fler än två bolag?

Hans Holmér: Nej.

Ylva Annerstedt: Är det inte konstigt med din erfarenhet, då jag som står utanför känner till åtminstone fyra?

Hans Holmér: Jag vet inte vad det är för bolag utöver de två som jag känner till. Men får jag reda på det kan jag kanske ha en kommentar.

Ylva Annerstedt: Den här modellen kan ju också användas för inköp av annan utrustning eller hur?

Hans Holmér: Jag vet inte.

Ylva Annerstedt: Buggningsutrustning t.ex.?

Hans Holmér: Jag känner inte till någonting sådant.

Ylva Annerstedt: Jag har en sista fråga. Vid en av dina presskonferenser under din tid som spaningsledare sade du så här: När sanningen om det här kommer fram, kommer det svenska samhället att förändras i grunden. Vad syftade du på då?

Hans Holmér: Jag tror inte att tiden medger att jag skall beskriva det. Jag tror inte heller att det är någonting för KU:s verksamhetsområde.

Ylva Annerstedt: Jag tror tvärtom att det är intressant för KU. Vi kan inte göra en bedömning förrän vi har sett helheten av om det är en intressant uppgift.

Hans Holmér: Jag väljer att inte kommentera det ytterligare.

Ylva Annerstedt: Du vill inte alls ge några kommentarer till detta? (Hans Holmér: Nej.) Något som i grunden kan förändra det svenska samhället måste ju vara ganska intressant för KU.

Hans Holmér: Ja, men jag avstår.

Anders Björck: Du sade tidigare att du i februari 1988 hade delgivit Ebbe Carlsson dina erfarenheter av buggning. (Hans Holmér: I februari? Nej, i april.) Du sade i februari.

Hans Holmér: Nej, jag fick frågan om det som gällde nere i Wien.

Anders Björck: Okej. Om det nu var i april, så säger vi april. Då frågar jag: Vilka erfarenheter av buggning delgav du Ebbe Carlsson?

Hans Holmér: Jag delgav honom de förutsättningar som jag hade bedömt den av mig beslutade buggningen på.

Anders Björck: Du gav alltså Ebbe Carlsson information om omfattning och...

Hans Holmér: Nej, det som var intressant att diskutera var de grunder för buggningen som jag hade när jag beslutade.

Anders Björck: Ville han ha reda på det rättsliga läget?

Hans Holmér: Nej, jag kommenterade litet hur jag hade sett på nödsituationen.

Anders Björck: Men frågan var då vad som var tillåtet eller inte, om jag förstår dig rätt?

Hans Holmér: Ja, Ebbe Carlsson är ju inte jurist.

Anders Björck: Det tror jag att vi kan vara överens om. Kan du säga mera om vilken information Ebbe Carlsson då fick om buggning? Det är ju i hög grad intressant för KU med tanke på vad som sedan hände.

Hans Holmér: Han fick grunderna för hur jag hade resonerat och agerat, ingenting annat.

Anders Björck: Men han fick reda på vilka det gällde?

Hans Holmér: Ja, det visste han sedan våra resonemang under sommaren 1987 om vilka åtgärder jag hade beslutat. Vi diskuterade mot bakgrunden av manus till boken.

Anders Björck: Fick han någon teknisk information om hur buggning normalt går till? (Hans Holmér: Nej.) Utan han var intresserad av under vilka förutsättningar man fick använda det? (Hans Holmér: Ja.) Du reagerade inte då och kanske misstänkte att han själv skulle sätta i gång med något?

Hans Holmér: Jag reagerade inte. Jag misstänkte inte och tror inte ens i dag att Ebbe Carlsson skulle sätta i gång med någonting.

Anders Björck: Så du blev lika förvånad som alla andra när det här hände i Helsingborg?

Hans Holmér: Ja, jag är inte förvånad, för jag är övertygad om att han inte avsåg att sätta i gång något.

Anders Björck: Men utrustningen finns ju i sinnevärlden.

Hans Holmér: Jo, men inte för Ebbe Carlssons räkning.

Anders Björck: Så du har uppfattningen att den var för någon annans räkning?

Hans Holmér: Ja, som jag sade tidigare, för säkerhetspolisens räkning.

Anders Björck: Men var kommer då Ebbe Carlsson in i bilden?

Hans Holmér: Det kan vi resonera länge om, men jag menar att det är helt otänkbart att Ebbe Carlsson skulle bedriva avlyssning.

Anders Björck: Din uppfattning är alltså att Ebbe Carlsson har hjälpt till med att skaffa utrustning till säkerhetspolisen.

Hans Holmér: Ja, han hade något som är väsentligt i sammanhanget: pengar.

Anders Björck: Och det hade inte säkerhetspolisen? (Hans Holmér: Nej.) Så du har hela tiden uppfattat det, med rätt eller med orätt, så att Ebbe Carlsson har handlat i tjänsten eller åtminstone för säkerhetspolisens räkning? (Hans Holmér: Det är riktigt.) Och det har han bekräftat till dig?

Hans Holmér: Bekräftat – det låter som om vi förde några formella samtal, men jag har dragit min slutsats av händelseförloppet. Man måste komma ihåg att jag under hela denna affär med några dagars undantag har vistats utomlands och först i efterhand har kunnat läsa tidningar. Jag har inte varit medveten om alla turer i den här dansen. Men min samlade bedömning är den som jag har givit uttryck för här.

Anders Björck: Det var alltså, som du uppfattat det, inte fråga om att Ebbe Carlsson på egen hand skulle bedriva avlyssning på något sätt?

Hans Holmér: Nej, det är fullständigt otänkbart.

Anders Björck: Det var alltså någon inom säpo som skulle använda utrustningen?

Hans Holmér: Ja, det är min slutsats.

Anders Björck: Har du någon uppfattning om vem eller vilka det skulle gälla, och vartill utrustningen skulle användas?

Hans Holmér: Nej, jag vill inte föra resonemanget längre än så.

Anders Björck: Men du vet att den kanske skulle användas mot viss person?

Hans Holmér: Ja, jag är övertygad om att den skulle användas mot den här avhopparen.

Anders Björck: Bara mot avhopparen? Inte mot någon känd svensk eller så?

Hans Holmér: Nej, jag har inga sådana misstankar. Jag tycker att det är tillräcklig grund att avlyssna den terroristmördare som satt här ett slag.

Anders Björck: Men reagerade du inte mot att säpo använde just Ebbe Carlsson som "utrustningsansvarig"?

Hans Holmér: Nej, det var det här med pengarna. Det räcker i dag för mig som ett motiv.

Anders Björck: Det innebär enligt din uppfattning att Ebbe Carlsson hade ett uppdrag av polisen? Det har ju varit ett av de stora diskussionsämnena i sammanhanget. (Hans Holmér: Ja.) Jag måste då vidare fråga: När du var här i somras ville du inte svara på de frågor du fick om att ge Ebbe Carlsson information om vad som hade hänt. Du sade så här: Det här är en fråga som är föremål för åklagarutredning, och jag kommer att vänta med att berätta tills jag har talat med de poliser och åklagare som utreder den här delen.

Nu har såvitt jag kan förstå polis och åklagare utrett den delen. Är du nu här mot bakgrund av vad du sade beredd att förklara hur du motiverar att du gav Ebbe Carlsson den s.k. åklagarpärmen?

Hans Holmér: Det är oriktigt. Det har jag aldrig gjort.

Anders Björck: Vad har du givit honom?

Hans Holmér: Jag har inte givit honom någon åklagarpärm, över huvud taget inga handlingar annat än mitt manus.

Anders Björck: Har du kännedom om hur han fått åklagarpärmen?

Hans Holmér: Nej, jag har inte sett åklagarpärmen själv, och jag vet inte vad det är.

Anders Björck: Har du givit honom någon sekret muntlig information, som du nu kan berätta om?

Hans Holmér: Nej, som min förläggare fick han hemliga uppgifter.

Anders Björck: Under vilken tidsperiod?

Hans Holmér: När vi började prata om en bok, vilket var när jag hade avgått och fram till dess att Ebbe Carlsson-affären exploderade, då vi bägge tyckte att det var klokt att byta förläggare.

Anders Björck: Men under den tid som du ledde spaningarna hade du förvisso en del med Ebbe Carlsson att göra. Gav du honom under den tidsperioden någon hemlig information? (Hans Holmér: Nej.) Utan det var först efteråt, det är du absolut säker på?

Hans Holmér: Ja. Jag vet inte om jag sade det här i utskottet förra gången, men Ebbe Carlsson och jag hade en gentlemen's agreement, från den tid när han slutade som informationssekreterare hos justitieministern och gick först till Västgöta-Demokraten i Borås, och framöver genom åren, att vi inte pratade polistjänst. Vi höll våra hemligheter ifrån varandra.

Anders Björck: Min sista fråga här gäller P-G Näss, som har förekommit ganska så ofta i de här sammanhangen. Det förhållandet att du valde en särskild metod när det gällde att översätta utskriften av avlyssningen av PKK-are, hade det någonting med förhållandena inom säkerhetspolisen att göra?

Hans Holmér: Nej. Jag valde inte en särskild metod. Materialet kom till mig, och jag fick klart för mig hur det hade tagits fram, men *jag* har inte valt någon särskild metod. Därför har det inte haft någonting med förhållandena inom säkerhetspolisen att göra. Jag vill energiskt hävda att min relation till P-G Näss var god.

Anders Björck: Så det speciella sättet att översätta banden hade enligt din uppfattning ingenting med P-G Näss att göra?

Hans Holmér: I den frågan ligger någonting som...

Anders Björck: Ja, jag är medveten om att det ligger någonting mycket viktigt i den. Det är därför som jag ställer frågan.

Hans Holmér: Nej, för mig var det ingen särskild metod att översätta banden.

Elisabeth Fleetwood: Inledningsvis framhöll du med emfas dualismen i din uppgift här. Du hade två roller att spela – spaningsledare och länspolischef. Jag uppfattade det som om du verkligen underströk detta förhållande mycket kraftfullt. När du sedan tillfrågades om vilka beslut du hade fattat i den ena eller den andra rollen nämnde du buggning. Men sedan uppfattade jag att du svävade på målet. Gjorde du det, eller är du fullt klar över att du fattade detta beslut som länspolischef? Det andra hörde till din andra roll, så att säga?

Hans Holmér: Jag hade svårt att egentligen inse hur många beslut som jag hade fattat som "vanlig polischef" i Stockholm under den här tiden. Jag fattade också en del sådana beslut. Jag försökte avgöra om det fanns något som hade bäring på utskottet, och det var därför som jag kanske verkade sväva på målet.

Elisabeth Fleetwood: Ja, det gjorde du verkligen. Jag går till nästa fråga.

Beträffande telefonavlyssningstekniken har vi fått klart för oss att den innebär att kanske många blir avlyssnade. Tekniken är sådan. Jag vill därför fråga: Anser du att regeringsledamöterna var medvetna om att kanske ett stort antal personer skulle bli avlyssnade genom det här beslutet, eller hade man den uppfattningen att det enbart berörde Baresic?

Hans Holmér: Det måste man fråga ledamöterna om. Det vet inte jag.

Elisabeth Fleetwood: Men du sade när du fick frågan här att det borde vara allmänt känt att tekniken är sådan, att man inte kan undvika att många avlyssnas med den använda tekniken. Hade man inte informerat regeringen om detta?

Hans Holmér: Det ligger i sakens natur. Jag utgår ifrån att de ansvariga begrep vad de gjorde.

Elisabeth Fleetwood: Det är det som gör mig så förvånad. Om jag inte minns fel sade Sten Wickbom att han när han fick klart för sig att många på Täbyanstalten hade avlyssnats blev mycket upprörd och genast satte stopp för det. Jag blev litet förvånad över att inte ens justitieministern skulle ha varit medveten om teknikens konsekvenser. Det var därför som jag ställde min fråga.

Hans Holmér: Jag kan inte förklara varför Sten Wickbom svarade på det sättet.

Birgit Friggebo: Kan du försöka förklara för oss varför Warmland skulle göra de uttalanden som han har gjort? Du har jobbat tillsammans med honom länge. Ni var kompisar och hade ett gott förhållande. Varför skulle han komma på de uttalanden som han fällt om statsministern och andra sådana saker?

Hans Holmér: Det kan jag verkligen inte svara på.

Birgit Friggebo: Du tycker att det är en reko kille och ni har haft goda förhållanden på alla sätt.

Hans Holmér: Ja, jag har tyckt det.

Birgit Friggebo: Gör du inte det längre?

Hans Holmér: Jag säger bara att jag har tyckt det.

Birgit Friggebo: En sista fråga: Vilka personer har du sammanträffat med eller samtalat med för att förbereda dig inför den här utfrågningen i dag?

Hans Holmér: Det tänker jag verkligen inte svara på.

Birgit Friggebo: Av dem som skall komma hit senare för utfrågning?

Hans Holmér: Det har jag ingen anledning att svara på.

Birgit Friggebo: Du vill inte svara på det?

Hans Holmér: Nej, jag tycker att det tillhör privatlivet.

Olle Svensson: Därmed har alla som velat det fått ställa frågor. Nu återstår bara för mig att tacka Hans Holmér för att du har ställt upp och kompletterat vårt material med dina svar.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 11

1989-03-09

kl. 09.30–11.50

Offentlig utfrågning av ambassadör Carl Lidbom angående fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Jag förklarar härmed sammanträdet öppnat, och jag hälsar ambassadör Carl Lidbom välkommen. Jag har vid olika tillfällen redogjort för vad som är utskottets uppgift. Jag vill gärna upprepa detta.

Uppgiften är att granska statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Jag vill tillägga att den del som är offentlig rör inhämtande av sakupplysningar på muntlig väg som en komplettering till det omfattande skriftliga material vi har. Även om vi i utskottet ställer frågor kommer vi inte med några slutsatser, utan vi inhämtar sakmaterial. Det är först i slutet av april som vi skall dra våra konklusioner och så småningom komma med ett betänkande. Den 17 maj kommer vi att förelägga riksdagen ett betänkande. Jag tycker det är viktigt att klarlägga att det är detta som är syftet med den utfrågning som kommer att ske i dag.

Att vi har kallat in Carl Lidbom, och att han ställt sig till vårt förfogande, sammanhänger med att vi bl.a. vill kontrollera uppgifter från en av Hans Holmérs livvakter med den innebörd, att statsministern redan i december 1987 fått viss information om påstådda missförhållanden inom säkerhetsavdelningen. De påståendena bygger på att sådan information skulle ha lämnats av just Carl Lidbom till Ingvar Carlsson. Jag vill fråga dig, Carl Lidbom, om du inledningsvis vill säga något, eller om vi omedelbart kan övergå till frågestunden?

Carl Lidbom: Nej. Jag avvaktar utskottets frågor.

Kurt Ove Johansson: Jag börjar med att konstatera att du i många år varit medlem av regeringen och dessutom varit rättschef i statsrådsberedningen och att du har lång erfarenhet av arbete inom departementen. Du var väl också verksam i justitiedepartementet när Lennart Geijer var justitieminister och då vi hade en rad uppmärksammade händelser som flygplanskapningen på Bulltofta, Norrmalmstorgsdramat och sprängningen av västtyska ambassaden. Kan inte det faktum att den svenske statsministern mördas på öppen gata sägas vara en sådan situation där nödrätten verkligen kan komma till användning?

Carl Lidbom: I mordspaningar kan man i och för sig inte tala om en nödrätt. Det som kan konstituera en nödrätt är fara för att det skall inträffa något otrevligt, t.ex. ett nytt attentat. Om t.ex. hot skulle kvarstå mot andra ledamöter av regeringen efter det att statsministern har mördats, skulle det kunna konstituera en nödsituation, men icke mordspaningar i sig.

Kurt Ove Johansson: Men det faktum att statsministern mördas på öppen gata kan väl vara en händelse som är tillräcklig för att man skall kunna tillämpa nödbegreppet?

Carl Lidbom: Nej, inte i sig. Det kan det ju inte vara. Det kan möjligen vara en händelse som föranleder riksdagen att införa särskilda lagar för att man skall få fatt på mördaren, men det ändrar inte gällande rätt.

Kurt Ove Johansson: Men om man bedömer att det finns risk för att det kan finnas en komplott mot rikets säkerhet?

Carl Lidbom: Javisst, men då är det den komplotten som i så fall skulle kunna utlösa nödrätt.

Kurt Ove Johansson: Hur skulle du själv vilja beskriva situationen att du i så hög grad blivit insyltad i vad vi kallar Ebbe Carlsson-affären?

Carl Lidbom: Att jag blivit det?

Kurt Ove Johansson: Ja.

Carl Lidbom: Som bekant fick jag i november 1987 ett utredningsuppdrag av regeringen med anledning av bl.a. ett antal inträffade händelser, det Berglingska spioneriet, Berglingska flykten, en debatt om säpo verkligen hade gjort det den skulle för att skydda Olof Palme före mordet. Allt detta gjorde att regeringen var angelägen om att få reda på sanningen om säpo.

Statsministern bad mig att jag skulle åta mig det här uppdraget, och det gjorde jag. Jag har i och med detta inte det minsta med någon mordutredning att göra. Det var mig främmande, och det var säkert också Ingvar Carlsson fullständigt främmande, att jag skulle syssla med detta. Men jag hade däremot att göra med säpo. När man från olika håll får höra talas om olika uppgifter om att säpo gjort sig skyldig till försummelser innan mordet i bevakningen av Olof Palme och efter mordet i fråga om medverkan i mordspaningarna, då var det något som angick mig som ordförande i säpokommittén. Men jag har ända från början hållit gränsen mycket noga.

Jag har intresserat mig för säpo, men icke för mordutredningen. Jag har ändå lyssnat på en del som gäller mordutredningen av det enkla skälet att det var nödvändigt som bakgrund och att de upplysningar jag fick om säpos agerande var så inflätade i mordspaningarna att det var omöjligt att bedöma säpos roll om man inte också lyssnade på vad exempelvis Hans Holmér hade att säga om det s.k. PKK-spåret. Jag ser mig alltså inte på något sätt som inblandad i denna affär, men jag kom onekligen i närheten genom att människor kom bärande med uppgifter till mig, uppgifter som jag var tvungen att få prövade.

Kurt Ove Johansson: Det här PKK-spåret, som du själv nämnde, och som har blivit så bekant under mordutredningen, var det något som du egentligen först började intressera dig för efter mordet på Olof Palme, eller hade du långt dessförinnan börjat intressera dig för PKK-medlemmarnas verksamhet i Sverige?

Carl Lidbom: Nej. Du får inte glömma att jag sedan flera år tillbaka var i Frankrike. Jag hade ingen möjlighet och ingen anledning att följa mordspaningen och mordutredningen på samma sätt som en svensk publik normalt kan göra. När jag fick utredningsuppdraget visste jag ärligt talat mycket litet om PKK, och nästan ingenting om det s.k. PKK-spåret, och i det fallet ingenting annat än det var och en kunnat läsa i tidningarna.

Kurt Ove Johansson: Samma dag som du blev utnämnd till ordförande i säpokommittén ringde tydligen Hans Holmér till dig och klagade över att Kegö och Barrling inte fick resurser för att driva PKK-spåret. Hade Hans Holmér anledning att tro att han i dig egentligen hade en hängiven anhängare när det gällde att driva PKK-spåret?

Carl Lidbom: Det stämmer inte med min minnesbild. Jag har inget minne av att Hans Holmér tog kontakt med mig. Det är riktigt att Ebbe Carlsson tog kontakt med mig och berättade diverse saker som rörde säpo och i förbifarten också saker som hade att göra med mordspaningarna.

Ebbe Carlsson bad mig att jag skulle lyssna på Hans Holmér, som ju här satt inne med sakkunskapen. Jag har över huvud taget inget minne av att namnen Kegö och Barrling figurerade så tidigt. Jag hade ingen aning om vilka dessa herrar var förrän Ebbe Carlsson-affären praktiskt taget kom ut, höll jag på att säga. Barrling hade jag träffat en gång, men Kegö hade jag inte träffat. Så var det.

Beträffande min bekantskap med Hans Holmér kände jag honom knappast. Det hade inte ens varit naturligt för honom att ta kontakt med mig. Jag hade kanske träffat honom ett par tre gånger under den tid Lennart Geijer var justitieminister och jag var konsultativt statsråd i Olof Palmes regering.

Kurt Ove Johansson: Uppgiften i vårt sakunderlag om att Holmér skulle tagit kontakt med dig i omedelbar närhet till att du blev utnämnd till ordförande i säpokommittén skulle alltså vara felaktig?

Carl Lidbom: Ja, det tror jag. Jag har inget som helst minne av någonting sådant. Jag minns däremot att Ebbe Carlsson tog kontakt med mig i ganska nära anslutning till att jag fått mitt uppdrag.

Kurt Ove Johansson: Du träffade också Ebbe Carlsson flera gånger under hösten 1987. Förvånades du inte över att han hade en sådan insikt i mordutredningsarbetet som en privatperson egentligen inte borde ha?

Carl Lidbom: För det första tror jag att detta återigen är en nyans fel. Jag har inget minne av att jag träffade Ebbe Carlsson många gånger under hösten 1987. Han var nog i Paris, och jag träffade honom en eller två gånger under den hösten. Det är min minnesbild av det hela.

Beträffande vad han då hade att berätta intresserade jag mig främst för vad han hade att berätta om säpo, men han berättade förvisso också en del om mordutredningen som i och för sig då inte angick mig. Blev jag förvånad över att han satt inne med sådan information som rimligen borde vara hemlig? Ja, men förklaringen låg ju väldigt nära till hands. Jag visste tidigt att han hade varit oerhört intresserad av mordutredningen. Jag visste att han var mycket

nära bekant med Hans Holmér. Jag visste också att Hans Holmér tidvis hade bott hemma hos Ebbe Carlsson. Ursprunget till all denna kunskap som Ebbe Carlsson manifesterade var ganska uppenbar utan att jag behövde ställa några frågor om den saken.

Kurt Ove Johansson: Jag har en känsla av att din minnesbild när det gäller antalet gånger du träffade Ebbe Carlsson under hösten 1987 kan vara en smula felaktig. Jag tror inte att vårt sakmaterial har brister på den punkten. Det har egentligen ingen betydelse för de frågor jag vill ställa, men jag konstaterar att vårt sakmaterial på den här punkten talar ett annat språk än din minnesbild.

Carl Lidbom: Får jag passa på att säga en sak om detta. Det är möjligt att min minnesbild är fel på den här punkten. Det är möjligt att den också är fel på andra punkter. Men vi skall komma ihåg någonting när det gäller dessa händelser. Mycket av det som i dag verkar väldigt sensationellt och uppseendeväckande – det här måste du väl ha hajat till inför osv. – var på den tiden då det inträffade inte alls särskilt sensationellt eller uppseendeväckande. Dessutom visste man inte om det var vederhäftigt eller om det handlade om skvaller, rykten eller olika ting. Det är det ena elementet.

Det andra jag vill säga är att jag för min del inte är i stånd att påminna mig vilka människor jag träffade förra året och vid vilka tidpunkter. Det skall något särskilt till för att jag skall komma ihåg enstaka sammanträffanden. Det skall ha tilldragit sig något viktigt, jag skall ha hört något viktigt, eller jag skall ha haft ett viktigt budskap att framföra. Om ni t.o.m. bad mig att i dag redogöra för hur många gånger jag var i Stockholm under februari och exakt vilka dagar, för ett par veckor sedan, är jag inte säker på att jag klarar det i alla detaljer. Dessa eviga spårvagnsresor mellan Paris och Stockholm.

Kurt Ove Johansson: En annan sak som jag tror är korrekt i vårt underlag är att Hans Holmér ringde runt redan dagen innan regeringen förordnade dig till säpokommitténs ordförande och inbjöd till en middag hos Ebbe Carlsson med ordföranden i säpokommittén. Tyckte du att det var naturligt att en privatperson som Ebbe Carlsson skulle stå som värd för en sammankomst mellan dig, Holmér, Sandström och Åhmansson?

Carl Lidbom: Nu kände ju Ebbe Carlsson alla de inblandade. När han bad mig, eller frågade mig, om jag kunde komma till en middag – jag tror att det är den middag som sedan blev av den 13 januari – var skälet att det var praktiskt att lära känna varandra och ha ett samtal om diverse ting som rörde säpo och de här polisfrågorna. Det var väl inget konstigt eller illegitimt i detta? Ställde både Åhmansson och Sandström upp, rikspolischefen och säpochefen, så varför skulle inte jag komma med på den middagen?

Kurt Ove Johansson: Man får ibland intrycket av att Ebbe Carlsson spelade dirigentens roll. Kan det inte vara på det sättet att detta är en synvilla och att det bakom honom fanns någon med stark vilja att driva PKK-spåret? Vad tror du?

Carl Lidbom: Det är sant att man får intrycket att Ebbe Carlsson var en drivande kraft i det här. Det har också jag fått under resans gång vid olika

tidpunkter. Om det fanns någon som i sin tur drev på Ebbe Carlsson? Jag har ju sett spekulationer i tidningarna, och på annat håll, om att det i själva verket är Hans Holmér som skulle ha styrt alltihop. Jag har inte träffat på någoting som ger stöd åt sådana teorier. Jag vet att Ebbe Carlsson av och till hade kontakter per telefon med Hans Holmér som jobbade i Wien. Men att Hans Holmér fortsatte att vara intresserad av mordutredningen, det förvånade mig i och för sig inte. Jag har inte funnit några indikationer på att han drivit verksamhet med utgångspunkt från sitt jobb i Wien.

Kurt Ove Johansson: Du tror alltså att Ebbe Carlsson inte var dirigenten, utan den verklige dirigenten var Hans Holmér?

Carl Lidbom: Nej, det sade jag väl inte.

Kurt Ove Johansson: Jag frågade vad du ...

Carl Lidbom: Nej, det sade jag inte. Jag vet inte varför jag skulle ge mig ut i spekulationer över huvud taget. Jag sade att jag inte har fått någon information som tyder på att den verklige dirigenten, som du uttrycker det, var Hans Holmér. Om han ändå var det kan inte jag veta. Men jag har ingenting som stöder en sådan teori. Däremot märkte jag att Ebbe Carlsson var livligt aktiv och energisk och välinformerad i dessa frågor. Rimligen borde det inte ha varit han heller som drev någonting, eftersom arbetet drevs i polisens regi, med Åhmanssons och säpochefen Sandströms fulla vetskap, såvitt jag förstod.

Kurt Ove Johansson: Du tyckte alltså inte att det var något konstigt i att en privatperson svarar för en middag där man bjuder in personer som har stort inflytande på t.ex. hur en mordutredning skall skötas? Det förvånade inte dig, på något sätt, menar du?

Carl Lidbom: Inte middagsinbjudan som sådan. Sedan beror det på vad som förekommer vid middagen om jag blir förvånad eller inte.

Kurt Ove Johansson: Blev du förvånad den 13 januari t.ex. vid de diskussioner som förekom då? Det var ju en sådan där middagsbjudning där en privatperson stod för fiolerna och där man diskuterade rätt intressanta ting, såvitt jag förstår.

Carl Lidbom: "Diskuterade rätt intressanta ting", säger du. Har du rikspolischefen och säpochefen på middag när säpofrågor och spaningsfrågor är aktuella, är det klart att det har talats om detta. Men jag har icke något minne av att detta samtal, den 13 januari, skulle ha tillfört mig någon ny och väsentlig kunskap över huvud taget.

Kurt Ove Johansson: Men den 13 januari t.ex., när det var en sådan här middag hos Ebbe Carlsson och han, enligt vårt sakmaterial, sade att han tyckte att mordutredningsarbetet när det gäller Palmemordet gick alldeles för sakta – tycker du inte att det trots allt är litet egendomligt att en privatperson skall ha synpunkter på detta?

Carl Lidbom: Jo, men om du, i stället för att ständigt helt diskret benämna Ebbe Carlsson som privatperson, nämner honom vid namn, skall jag säga att

de som kände Ebbe Carlsson vet att han är en rätt originell person som ibland kan verka litet vådlig, litet halsbrytande och frispråkig. Med tanke på kunskapen om Ebbe Carlsson var det inte helt överraskande att han respektlöst sade till både rikspolischefen och säpochefen vad han tyckte.

Kurt Ove Johansson: Men det faktum att han umgicks flitigt med Carl Lidbom, Holmér, Åhmansson och Sandström, gav det inte honom ett slags legitimation också i andra sammanhang och underlättade hans verksamhet på detta område?

Carl Lidbom: Jag kan inte svara för om han i något sammanhang skulle ha missbrukat det faktum att han var bekant med ledamöter av regeringen, med mig eller andra personer. Men jag har ingen som helst anledning att utgå från annat än att var och en sköter sitt jobb. Är det polisfrågor är det faktiskt polisen som skall ta hand om dem. Är det en mordutredning, där spaningsbiten går snett, är faktiskt rikspolischefen och möjligen säpochefen de som skall ta hand om det. Jag har ingen grund för att tro att de inte skötte sitt jobb.

Kurt Ove Johansson: Du sade tidigare här att du hade väldigt svårt att komma ihåg vissa händelser. Det som har intresserat konstitutionsutskottet en del har varit vad som ägde rum dagarna den 6–9 december. Kan du komma ihåg när du anlände till Stockholm från Paris?

Carl Lidbom: Nej, förlåt, det där tillhör precis det jag nyss berörde. Jag kan inte på det viset komma ihåg vilka plan jag tog, när jag kom, om det var regn eller sol när jag anlände, vem jag träffade här och vem jag talade med i Grand Hôtels vestibul osv. Jag har icke den sortens minne. I den debatt som förekommit har jag ibland blivit tillfrågad om jag kommer ihåg ifall jag träffade Ingvar Carlsson den 8 december. Låt mig förklara detta:

Jag har inget som helst minne av vad jag gjorde den 8 december 1987. Betyder det att jag inte träffade Ingvar Carlsson den 8 december 1987? Nej, det gör det naturligtvis inte. Man har påpekat för mig att Christina Eklöf, som är statsministerns sekreterare, har gjort en anteckning i Ingvar Carlssons dagbok om att han den 8 december träffade mig. Vad är min reaktion på detta? Jo, att det väl är så. Det är inte alls osannolikt. Vad jag minns beträffande mina möten med Ingvar Carlsson under december månad är att jag tror att jag träffade honom två gånger under december. När jag har tänkt efter tror jag det. I varje fall har jag träffat honom minst en gång. Vad har vi då avhandlat? Jag har inga detaljminnen av detta. Men jag känner ju till situationen och vet vad jag hade anledning att avhandla med honom, och jag vet hur vi brukar umgås.

Kurt Ove Johansson: Att man kan glömma saker som ligger långt bort i tiden är ganska förståeligt. Men du har t.ex. i en senare del, i en förundersökning uppgivit att du möjligen skulle kunna rekonstruera från dina anteckningar i någon dagbok vilka sammankomster du haft. Du har alltså inte gjort någon sådan rekonstruktion?

Carl Lidbom: Nej, det har jag inte gjort. Men jag kan säga att vad jag menade med detta var att jag i Paris har en vanlig skrivbordsalmanacka där jag naturligtvis, som de flesta tjänstemän, brukar anteckna olika viktigare möten eller sammanträffanden. När jag skall åka till Stockholm brukar jag för de dagarna skriva "säpo". Sedan står ingenting mera på de dagarna. Betyder det att jag inte gör några anteckningar alls om vad jag skall ha för mig i Stockholm? Jo, jag brukar planera dessa besök. De möten jag sätter ut skriver jag upp på en lapp eller dikterar för min sekreterare. Den lappen tar jag sedan med mig till Stockholm, så att jag kommer ihåg när jag skall träffa olika människor och att inställa mig på rätt plats. Men när resan är slut och jag åker hem slänger jag lappen. Jag har alltså inga som helst minnesanteckningar om vem jag har träffat vid vilken tidpunkt under mina besök i Stockholm. Men det är uppenbart, och jag minns, att jag har träffat Ingvar Carlsson ett antal gånger.

Kurt Ove Johansson: Ett antal gånger? Har du träffat Ingvar Carlsson mellan den 6 och 9 december mer än en gång?

Carl Lidbom: Nej, det tror jag inte. Återigen, det är inte något sensationellt om jag träffar Ingvar Carlsson när jag är i Stockholm. Vi är ju vänner sedan rätt många år tillbaka och har tyvärr inte så många tillfällen att umgås som vi skulle önska, sedan jag är bosatt i Paris och inte i Stockholm. När jag har fått detta utredningsuppdrag har under den tiden tillfällena kommit något tätare. Det har ofta gått till så att jag har sökt upp Ingvar när jag har varit i Stockholm. Om han då är ledig har jag kunnat prata med honom. Ibland har vi avtalat på förhand, eller jag har avtalat med hans sekreterare att vi skulle träffas medan jag var i Stockholm. Det är rätt naturligt att vi har hållit denna kontakt och att jag har utnyttjat även utredningsuppdraget för att få träffa honom.

Kurt Ove Johansson: Jag kan alltså inte tolka dig på något annat sätt än att du möjligen kan tänka dig att du mellan den 6 och 9 december 1987 träffade Ingvar Carlsson mer än en gång.

Carl Lidbom: Den där datumexercisen är för mig omöjlig. Jag gjorde nyss ett medgivande. Jag sade: För det första minns jag inte alls vilket datum jag har träffat Ingvar Carlsson. Om någon påstår att det är den 8 december och har stöd för detta, såsom i detta fall, genom att gå till Ingvar Carlssons almanacka, betvivlar jag inte uppgiften. Jag har själv ingen minnesbild av det. Men jag kanske stötte ihop med honom på gatan dagen efter också. Det minns jag inte, och det har jag ingen anledning att lägga på minnet.

Kurt Ove Johansson: Jag kan ju kanske hjälpa dig på traven på det sättet att statsministern i alla fall har träffat dig den 8 december. Då är min fråga: När ni träffades hade ju du väldigt djupa kunskaper om många ting, eftersom du var ordförande i säpokommittén osv., och du hade fått informationer av Holmér och andra. Vore det inte litet egendomligt, med tanke på den information du trots allt besatt vid den tidpunkten, att du, när du då fick chansen att träffa statsministern, inte med honom skulle ha tagit upp just dessa frågor?

Carl Lidbom: Nu överskattar du mig våldsamt när du talar om mina djupa kunskaper i dessa ämnen vid denna tidpunkt. Jag fick mitt utredningsuppdrag i november. Vid det datum vi håller på och diskuterar nu – den 8 december eller vilket det nu är – hade jag faktiskt inte hunnit skaffa mig så förfärligt djupa kunskaper. Dessutom var min första uppgift att göra en specialutredning om den Berglingska flykten. Det skulle jag göra som ensamutredare och redovisa så fort som möjligt.

Jag får alltså uppdraget i november. Jag redovisar specialuppgiften i en promemoria som, vill jag minnas, har överlämnats till regeringen i mitten av december. Om jag har träffat statsministern en vecka tidigare och vi har talat om mitt jobb, vilket inte är uteslutet, talar allt för att vi har talat om den Berglingska flykten och vilket resultat jag kom fram till i den delen av mitt utredningsarbete, för det var vad som upptog mitt intresse och som jag sysslade med. Sedan hade jag också vissa andra kunskaper, det som Ebbe Carlsson hade berättat för mig. Men de kunskaperna var dels ytliga, dels helt okontrollerade. Ebbe Carlsson hade nämnt för mig att jag, när jag blev ordförande i säpokommittén, skulle upptäcka att jag skulle sätta fötterna i ett getingbo. Han hade i det sammanhanget berättat om motsättningar inom säpo, påståenden om försummelser från säpos sida osv. Vilken karaktär hade då det vid den tidpunkten? Skvaller kanske är hårt att kalla det för, men det var i varje fall lösa uppgifter vars vederhäftighet jag inte kunde veta någonting om. Påståendena om att allt inte stod rätt till inom polisen fanns anledning att reagera på. Det gjorde jag, genom att jag tog kontakt med rikspolischefen Åhmansson och sade till honom att Ebbe Carlsson hade tagit kontakt med mig och berättat om sådana här ting. Jag hade också, när Ebbe Carlsson talade med mig, uppmanat honom att vända sig till rikspolischefen. Det gjorde jag med den enkla motiveringen: Du kan väl inte hålla på och arbeta med dessa frågor tillsammans med underordnade polismän inom säpo. Du får ju se till att säpoledningen och rikspolischefen är informerade. Det naturligaste hade möjligen varit att be Ebbe Carlsson vända sig till Holger Romander, som då var rikspolischef. Han skulle emellertid gå i pension om några veckor, och hans efterträdare var utsedd. Denna efterträdare, Nils Erik Åhmansson, var dessutom expert i min kommitté. Jag sade alltså: Vänd dig till Åhmansson. Med detta hade jag ju helt och hållet tagit hand om den information Ebbe Carlsson kommit bärande med, såvitt på mig ankom. Jag hade bara att avvakta och se vad som följde på detta.

Kurt Ove Johansson: Men de uppgifter du hade ansåg du inte tillräckligt intressanta för att dryfta med t.ex. statsministern?

Carl Lidbom: "Intressanta" – det är klart att om jag vetat att de varit vederhäftiga måste jag ju reagera på dem och göra någonting. Men jag brukar inte springa med allt skvaller jag hör, eller alla lösa uppgifter. Det handlar dessutom om ömtåliga ting. Dessutom kände jag mig mycket oviss om vad som verkligen var riktigt i detta. Jag hade inte prövat det över huvud taget.

Kurt Ove Johansson: Du kommer alltså inte ihåg att du träffade statsministern, men du kommer ihåg att du inte berättade om dessa uppgifter för honom?

Carl Lidbom: Du får inte pressa mina ord. Jag säger att jag inte betvivlar att jag har träffat statsministern, när det påstås så i hans almanacka och han själv säger det. Jag bestrider inte att jag kan ha pratat om mitt arbete som ordförande i säpokommittén eller rättare sagt om specialuppdraget att utreda den Berglingska flykten. Det tycker jag t.o.m. är naturligt, om jag skulle ha nämnt för honom vilket resultat jag var på väg att komma till när det gäller den Berglingska flykten. Men jag kan inte se att jag hade något som helst skäl att tala med honom om andra ting. Minnet är där hur jag reagerade, vilken min attityd var i förhållande till olika ting. Min attityd var för det första att mordutredningen inte angår mig. Den var för det andra att om det är motsättningar och konstigheter inom säpo, får i första hand Åhmansson ta hand om det. För det tredje: om det i denna otrevliga information visar sig vara någonting riktigt är det dags att reagera när vi får fram konkreta belägg för det. Jag var inte oroad i den situationen över huvud taget. Det fanns ingen anledning.

Ove Johansson: Du har heller inget minne av att du har pratat med Holmér om de samtal som du förde med statsministern?

Carl Lidbom: Nej, jag har över huvud taget inte fört några samtal med Holmér. Därför kan jag vara litet säkrare på den här punkten. Enda gången var att jag träffade honom i Gamla stan i någonting som jag uppfattade som en bostad som han förfogade över, där han för mig föredrog, kan man kalla det, och berättade om PKK-spåret med hjälp av planscher och annat skriftligt material. Men utöver det har jag inte talat med Hans Holmér. Jag tror att jag har träffat honom ytterligare någon gång i sällskapliga sammanhang. Men jag har över huvud taget icke pratat med honom om mitt utredningsarbete.

Kurt Ove Johansson: När fick du först kännedom om att man hade använt buggning som spaningsmetod?

Carl Lidbom: Här har vi återigen den här svårigheten. Jag tror att jag redan i april fick höra uppgifterna om att buggning skulle använts i ett tidigare skede av mordutredningen och vissa intressanta saker som man skulle ha fått fram.

Jag rannsakar minnet – återigen det gäller inte mitt eget datumminne – och går till regeringens vitbok. Den 28 april berättar den om ett sammanträffande hos Ebbe Carlsson, i vilket Nils Erik Åhmansson, statssekreterare Sten Heckscher från justitiedepartementet och jag var närvarande. Vid det tillfället talade vi om buggning. Det framgår också av vitboken, vill jag minnas. Vid det samtalet diskuterades buggning så att säga i princip. En av de närvarande var tydligen sugen på att buggning skulle användas – det var Ebbe Carlsson – och pläderade för det. Men de andra, de som hade kommandot över denna situation var dead against. I varje fall gäller det Sten Heckscher. Jag uppfattade också Nils Erik Åhmanssons attityd så att han inte var positiv till buggning. Under diskussionerna kring detta tror jag att Ebbe Carlsson också nämnde att buggning hade förekommit i ett tidigare skede av utredningen och att man hade fått fram intressanta saker. Det var dock inget som stod i centrum för samtalet den kvällen.

Kurt Ove Johansson: Det är intressant att du nämnde just april, eftersom Ebbe Carlsson besökte Paris i slutet av april. Jag tror att han sammanträffade med dig för att sedan åka vidare till Wien och ha samtal med Hans Holmér. Det har ju diskuterats om man har talat om buggning t.ex. våren 1988. Hur var det med de samtal som fördes mellan dig och Ebbe Carlsson i april? Förde ni då några diskussioner om att man skulle kunna tänka sig att börja ta upp buggning på nytt?

Carl Lidbom: Det har jag över huvud taget inte diskuterat med Ebbe Carlsson om. Jag har sagt förut att hela den här idén med att smuggla in apparater och börja avlyssna var helt ny för mig när smugglingen avslöjades för pressen.

Kurt Ove Johansson: De uppgifter som cirkulerar t.ex. om att det var tänkt att Hans Holmér skulle vara spaningsledare i lokalen på Renstiernas gata, är inte heller någonting som du har hört vid de samtal som har förts?

Carl Lidbom: Nej, någon gång under april, maj hörde jag talas om den här lägenheten. Det är riktigt. Jag hörde också talas om att lägenheten hade inspekterats av rikspolischefen Åhmansson och säpochefen Sune Sandström och att polisen skulle ha den lägenheten. Att lägenheten skulle användas som bas för några som skulle bugga är i så fall en slutsats som jag fick dra av omständigheterna eller någonting som jag fick höra talas om senare. Jag har inte uttryckligen hört detta nämnas.

Kurt Ove Johansson: Förnekar du nu också lika bestämt att Ebbe Carlsson vid en viss tidpunkt tog kontakt med dig för att höra om man skulle få sända viss utrustning via diplomatkurir?

Carl Lidbom: Ja, jag antar att du har tagit del av åklagare Ola Nilssons utredning, där han för mig spelade upp vad Ebbe Carlsson hade att säga i det här sammanhanget. Jag antar att du då också har tagit del av min reaktion på detta. Det här var en sak som för mig var upprörande, att han kom dragande med något så fullkomligt absurt.

Ebbe Carlsson känner mig tillräckligt väl – som jag uttryckte det för Ola Nilsson – för att begripa att han inte ens skulle få skicka en födelsedagspresent till sin gamla mamma med någon diplomatisk kurirsäck. Det är fullständigt uteslutet att något sådant skulle ha kunnat förekomma. Ebbe Carlsson har sagt till åklagaren att han skulle ha frågat mig om han fick skicka ett paket eller prylar, men att han fått nej utav mig. Det tror jag inte att han har gjort, och har han gjort det så har han förvisso fått ett snabbt nej.

Kurt Ove Johansson: Ebbe Carlsson och du har inte i efterhand talat ut om den här saken på något sätt och försökt ta reda på vad som verkligen har hänt?

Carl Lidbom: Jo, det är klart att när jag hörde talas om detta ringde jag till Ebbe Carlsson och frågade: Vad i helvete menar du? Vad är det fråga om? Han svarade då att han bara hade frågat mig som hastigast en gång i ett telefonsamtal om han fick skicka ett paket. Äsch, vad är det för trams. Det begriper du väl att du inte skulle få skicka några paket, sade jag.

Anders Björck: Får jag hänga på det här med paketet? Det innebär alltså att enligt din bestämda uppfattning så har Ebbe Carlsson en helt felaktig version?

Carl Lidbom: Ja.

Anders Björck: Det faktum att han har ljugit på den här punkten har då inte föranlett dig att dra slutsatsen att han kan ha varit lika vildsint med fakta när det gäller de andra punkterna i utredningen?

Carl Lidbom: Ett ögonblick, jag sade att Ebbe Carlsson har fel på den här punkten. Jag sade inte som du att han har ljugit. Jag resonerar inte i dessa fyrkantiga kategorier att antingen talar en människa sanning eller också ljuger hon. Jag erkänner att det finns människor som ibland inte minns vissa saker. I detta enormt turbulenta händelseförlopp där Ebbe Carlsson spelat en central roll kan det ju förekomma att han också har glömt bort någonting eller minns någonting fel. Stanna inte vid kategorierna ljuga–tala sanning, räkna också med den tredje möjligheten, annars är det alltför enfaldigt.

Anders Björck: Kära Carl Lidbom, i det här arbetet har vi, när vi har hört människor, lärt oss just att de flesta hänger fast vid det här tredje alternativet. De håller sig i ett skymningsland när det gäller sanningen. Sådana figurer har vi haft många av i den stol där du sitter, och de kommer vi att ha fler av.

Får jag då fortsätta med denna fråga eftersom jag tycker att det är viktigt att få fram sanningen på den här punkten? Du menar att Ebbe Carlsson där bara har talat om ett paket och ingenting annat?

Carl Lidbom: Han säger att han har frågat mig om ett paket. Jag säger att han inte har frågat mig om någonting alls. Där går alltså våra minnesbilder isär. Men jag tillägger att om han har frågat mig om ett paket så har han förvisso omedelbart fått ett definitivt och kategoriskt svar: Nej, vad är det för trams.

Anders Björck: Men han säger ju tydligen något annat på bandet från förundersökningen hos Ola Nilsson?

Carl Lidbom: Ja, där nämner han inte paket, vill jag minnas. Jag vill minnas att han där talade om prylar i stället, men ingenting annat.

Anders Björck: Det talas emellertid ändå där om avlyssningsutrustning.

Carl Lidbom: Nej, inte enligt vad jag minns. Har du det protokollet tillgängligt? Skulle Ebbe Carlsson ha sagt att han har frågat mig?

Anders Björck: Nej, men du ringde ju upp Ebbe Carlsson och var mycket upprörd och argsint.

Carl Lidbom: Skilj på tillfällena. När den här historien blev offentlig och det gjordes antydningar om att jag skulle varit involverad blev jag med fog upprörd. När jag hörde att det skulle emanera från Ebbe Carlsson eller hans medhjälpare – eller vad man skall kalla honom – Jörlin minskade ju inte upprördheten. Då ringde jag upp till Ebbe Carlsson och frågade vad det var fråga om.

Anders Björck: Du anser alltså att den version som du hörde när Ola Nilsson spelade upp bandet med Ebbe Carlssons röst är en version som du under inga omständigheter kan vara med om att stå för, eller hur?

Carl Lidbom: Jag begriper inte vad du frågar om. Uttryck dig så att det är förståeligt.

Anders Björck: Ja, då skall vi tala barnspråk.

Carl Lidbom: Gör det du.

Anders Björck: Du fick höra ett band med Ebbe Carlssons röst uppspelat av Ola Nilsson, eller hur? Är det klart så långt?

Carl Lidbom: Ja.

Anders Björck: Det han säger där är alltså felaktigt enligt din bestämda uppfattning, eller hur?

Carl Lidbom: Jag tror att jag just har redogjort för detta.

Anders Björck: Ja, men kan du svara ja eller nej? Är det han säger felaktigt eller inte?

Carl Lidbom: Jag har redan sagt att jag icke tror på det som han säger. Dels stämmer det inte med min minnesbild, dels tror jag inte att det har förekommit.

Anders Björck: Du kan inte utesluta det, eftersom du säger tror?

Carl Lidbom: Jag vet inte vad det tjänar till att upprepa det. Jag har sagt att ...

Anders Björck: Era versioner stämmer inte överens. Vi skall ha Ebbe Carlsson här om några timmar. Jag tycker därför att det är viktigt att fråga dig om hur du uppfattar detta. Sedan får vi se vilken av era versioner som är riktig, eller om det finns ett tredje steg, ett mellanläge.

Carl Lidbom: Frågar du mig vilken av versionerna som är riktig, min eller Ebbe Carlssons? Tacka sjutton för att jag har lämnat dig en riktig version av vad jag minns.

Anders Björck: Jag frågar emellertid om det kunde föreligga ett missförstånd här, att det inte var så fyrkantigt som du talade om för några minuter sedan. Kan ni ha missförstått varandra?

Carl Lidbom: Nej.

Anders Björck: Bra, det tycker jag äntligen var ett klart besked.

När man talar om vad man har gjort är jag medveten om att det ibland kan vara svårt när det rör sig om händelser tillbaka i tiden. Vi kan nu gå över till det decembermöte, den 7 december, när det påstås att ni skulle ha träffats i Ebbe Carlssons bostad på Tantogatan. Bodde du på Grand Hôtel? Var du i Stockholm vid det tillfället? Det påstås att du hämtades på Grand Hôtel.

Carl Lidbom: Det är ganska lätt att svara på den frågan. Varje gång jag var i Stockholm på grund av det här utredningsuppdraget, bodde jag på Grand Hôtel.

Anders Björck: Ja, men bodde du där den natten?

Carl Lidbom: Vilken natt?

Anders Björck: Natten mellan den 7 och 8. Du skulle ha hämtats på kvällen den 7.

Carl Lidbom: Hur skall jag veta det?

Anders Björck: Du skriver väl reseräkningar?

Carl Lidbom: Ja.

Anders Björck: Du har således inte kontrollerat detta?

Carl Lidbom: Tror du att jag har dem i huvudet? Nej, vad skall jag göra det för?

Anders Björck: Jag tycker att det finns anledning för dig att kontrollera när du är föremål för frågor i en undersökning och det förekommer uppgifter om att du skulle ha deltagit i ett sammanträffande.

Carl Lidbom: Här sägs att jag har träffat Ingvar Carlsson då och då. Med ledning av hans dagbok säger man att jag har träffat honom den 8 december. Jag svarar att det säkert är riktigt. Varför skulle jag ta reda på något annat?

Anders Björck: Har det här mötet ägt rum i Ebbe Carlssons bostad den 7 december? Minns du eller minns du inte det heller?

Carl Lidbom: Nej, jag har inget minne av något möte med Ebbe Carlsson den 7 december i hans bostad. Men det kan mycket väl ha ägt rum.

Anders Björck: Det kan alltså ha ägt rum?

Carl Lidbom: Ja, det kan det ha gjort.

Anders Björck: Du kommer inte ihåg – om det kan ha ägt rum – vilka som var där?

Carl Lidbom: Nej, det gör jag inte, eftersom jag inte har något minne av något möte. Jag bestrider inte att det kan ha förekommit ett sammanträffande då, och det kan ha ägt rum i Ebbe Carlssons bostad.

Anders Björck: Du kan ha träffat statsministern två gånger under den här tiden?

Carl Lidbom: Två gånger, när då?

Anders Björck: 7, 8, 9 december 1987.

Carl Lidbom: Statsministern är tämligen upptagen. Har jag under den här vistelsen i Stockholm på två eller tre dagar lyckats få träffa honom en gång, så var det säkert allt.

Anders Björck: Det kan således inte ha varit flera gånger?

Carl Lidbom: Det tror jag inte.

Anders Björck: Du tror inte att det är någonting som man kan kontrollera hos statsministern? Du springer väl knappast ut och in hos statsministern hur som helst.

Carl Lidbom: Nej, men har vi avtalat ett möte så finns det ju i regel antecknat i hans dagbok. Han har själv, eller andra har, gått igenom dagboken och konstaterat att det finns en notering om att han har träffat mig den 8 december. Det är säkert helt korrekt.

Anders Björck: Du kan icke påminna dig vad ni talades vid om mera precist?

Carl Lidbom: Nej, eftersom vi brukar tala om alla möjliga ting. Det förefaller väl naturligt när jag höll på med ett utredningsuppdrag, som han dessutom hade bett mig att ta, att vi också sade någonting om detta. Vad var det då jag höll på med i detta utredningsuppdrag? Jo, det var den Berglingska flykten. Det var det jag skulle lägga fram en promemoria om någon vecka senare. Jag skulle gissa att jag berättade för honom vilket resultat jag hade kommit fram till eller var på väg att komma fram till. Det är troligt.

Anders Björck: Det är troligt, säger du. Är det möjligt att ni har diskuterat andra saker som rör det som sedermera har kommit att handla om missförhållanden inom säpo? Kan Ebbe Carlssons aktiviteter ha nämnts?

Carl Lidbom: Nej, där säger jag ...

Anders Björck: Där har du ett klart minne.

Carl Lidbom: Nej, lyssna först i stället för att avbryta. Jag säger att i det fallet resonerar jag som så att jag tycker inte att jag har haft anledning att tala om sådana ting med Ingvar Carlsson vid den tidpunkten, eftersom jag inte hade tillräckligt konkret information när det gäller den saken. Men jag vet ju vad som har förekommit.

Anders Björck: Är det inte mycket märkligt, Carl Lidbom, att ibland så minns du och ibland så minns du inte, när det passar dig?

Carl Lidbom: Nej, det är faktiskt inte på det viset.

Anders Björck: Jo.

Carl Lidbom: Nej.

Anders Björck: Du kommer således ihåg att ni talade om Bergling. Men sedan kommer du inte ihåg mera.

Carl Lidbom: Nej, försök att följa med i vad jag svarar dig. Jag sade att jag tycker att det verkar naturligt att vi har talat om Bergling vid den tidpunkten. Jag tror att vi har gjort det, eftersom jag sysslade med Bergling och skulle lägga fram en promemoria om honom en vecka senare.

Anders Björck: Det var således naturligt. Men enligt vad du nu kommer ihåg var det inte naturligt att du talade med honom om någonting annat.

Carl Lidbom: Det var inte naturligt att tala med honom om de saker som Ebbe Carlsson hade kommit med, eftersom detta för mig var på stadiet lösa påståenden och skvaller. Dessutom var det ingenting av detta som vare sig Ingvar Carlsson eller jag borde ta hand om.

Anders Björck: Men du kan inte utesluta att det kan ha förekommit – eller är minnet klart eller oklart?

Carl Lidbom: Nej, men jag säger bara att det förefaller mig totalt osannolikt, dvs. en osannolikhet på 99,9 %. Men är det lika med visshet – det får du bedöma själv.

Anders Björck: Ja, det klarar jag nog av. Sedan gäller frågan att det här finns uppgifter om att du därefter skulle ha träffat Hans Holmér. Enligt Holmér skulle ni ha träffats kl. 14.00 den 8 december. Är det korrekt?

Carl Lidbom: Nej, det tror jag inte. Det har jag inget minne av.

Jag minns ett enda sammanträffande med Hans Holmér. Jag har sett att andra har påstått att jag har träffat Hans Holmér två gånger den 8 december – eller när det nu var. Jag har inget minne av det. Det är möjligt att det var två gånger. Det är möjligt att det var ett möte som började på eftermiddagen och avbröts, var och en gick och åt middag på sitt håll, och sedan återupptogs mötet på kvällen. Men vad jag har en klar minnesbild av, är att jag gick hem till Hans Holmér i Gamla stan och lyssnade på honom på vad han hade att säga både om säpo och om sitt eget arbete som spaningsledare. Han gjorde en utförlig föredragning i detta ämne. Ja, det minns jag. Under loppet av föredragningen tillströmmade också, förmodligen på begäran av Hans Holmér, Barrling, som jag då såg för första gången i livet.

Anders Björck: Holmér och du har alltså olika versioner av om ni har träffats en eller två gånger?

Carl Lidbom: Även vi kan ha olika minnesbilder.

Anders Björck: Men om de är så olika som huruvida ni har träffats eller inte, måste väl ändå en av er ha fel?

Carl Lidbom: Objektivt sett är det klart att en av oss har fel om två minnesbilder är olika.

Anders Björck: Jag försöker få fram här att eftersom en av er har fel blir det en fråga om vem det är man skall sätta mest trovärdighet till.

Carl Lidbom: Jag vill inte alls rekommendera dig att till 100 % lita på mitt minne. Men jag har bett dig att skilja på vad som kan vara olika minnesbilder och vad som är sanning och osanning.

Anders Björck: Men Carl Lidbom, du måste förstå att jag, precis som Kurt Ove Johansson, är litet ihärdig. Hela denna affär handlar om att när det gäller känsliga situationer har man så olika minnesbilder.

Carl Lidbom: Ja, känsliga situationer ... Jag påminner om vad jag sade inledningsvis. I dag förefaller en del situationer som tilldrog sig kanske i december 1987 som mycket viktiga. En del saker som sades förefaller dramatiskt och laddat osv. Det tedde sig icke så på den tiden. När man i vardagslag träffar vänner och bekanta och andra människor, lägger man inte så förfärligt mycket av sådant på minnet. Det är riktigt att folk har olika bra minne. Men du skall veta att det som föregick detta datum då Ebbe Carlsson-affären kom till offentlighetens ljus i månadsskiftet maj-juni 1988.

var för mig mycket litet dramatiskt ända tills vi kom fram till slutet av mars-april. Det är först då som det börjar hända en massa saker. Jag får en mängd information som verkar konstig och saker måste kontrolleras närmare.

Anders Björck: Det innebär att den minnesbild som Warmland har redogjort för utskottet måste med ledning av vad du säger här vara felaktig.

Carl Lidbom: Om nu Warmland har en tredje minnesbild – jag vet inte vilken minnesbild han har – måste onekligen objektivt sett av dessa tre icke sammanfallande minnesbilder två vara oriktiga. Detta medför inte att man skall beskylla två personer för att ljuga.

Anders Björck: Såvitt jag förstår innebär det att enligt din minnesbild kan statsministern, på grundval av de informationer du lämnade honom, inte ha gått i taket.

Carl Lidbom: Skulle jag ha sagt att statsministern har gått i taket?

Anders Björck: Nej. Du vet nog vad det handlar om. Det har sagts att statsministern gick i taket på grundval av den information du gav. Men det måste vara uteslutet med den minnesbild du har nu, eller hur?

Carl Lidbom: Eftersom jag inte gav Ingvar Carlsson någon information om något som Ebbe Carlsson hade berättat för mig, kan han inte ha gått i taket över den informationen.

Anders Björck: Nej, men han kunde ha gått i taket på grund av annan information. Det gjorde han alltså inte?

Carl Lidbom: Det enda han i så fall kunde gå i taket för var det jag hade att berätta om den Berglingska flykten. Det är det jag kan tänka mig att jag tog upp och diskuterade med honom. Men det var inte så dramatiskt att han gick i taket.

Anders Björck: Han var alltså kvar i skrivbordsstolen?

Carl Lidbom: Om det nu tilldrog sig på hans arbetsrum. Det minns jag inte heller.

Anders Björck: Börjar du bli gammal, Carl Lidbom? Jag börjar bli bekymrad.

Vi kan fortsätta med den påstådda insmugglingen. Du fick alltså besked i april om att buggning hade förekommit. Är det korrekt?

Carl Lidbom: Nyss svarade jag att jag vill minnas att jag fick reda på det i april. Men jag sade också att det i så fall var Ebbe Carlsson, förmodligen, som berättade om det vid sammankomsten den 28 april. Men tänk plötsligt för dig själv: Ebbe Carlsson blir då ett sanningsvittne. Om han har berättat att det förekommit buggning vid någon tidpunkt tidigare i mordutredningen, har man fått reda på *att* det har förekommit buggning. Jag fick bara reda på att han påstod detta.

Anders Björck: Jag betraktar ingen som sanningsvittne i denna affär – i varje fall inte än så länge. Det kan du vara alldeles övertygad om.

Men om han hade påstått att det hade buggats – det är mycket om här – hur reagerade du då? Du var ändå säpoutredare. Du är gammalt statsråd, och du är jurist. Du tyckte inte att det var konstigt? Du frågade inte i alla fall?

Carl Lidbom: Vid olika tillfällen har jag frågat hur det är med denna buggning – inte Ebbe Carlsson men rikspolischefen Åhmansson, säpochefen och andra. Och rykten om buggning har förekommit så länge och så ofta att det har alla hört talas om. Ingen har tagit sådana rykten eller påståenden som något avgörande dramatiskt. Får man se bevis för att buggning har förekommit i ett visst givet fall är det en annan sak. Då blir det en dramatisk eller viktig händelse.

Anders Björck: Men om Ebbe hade påstått att buggning hade förekommit, skulle inte du ha reagerat och frågat – just eftersom det hade förekommit så mycket rykten? Var det inte nästan en plikt för dig i det läget?

Carl Lidbom: Men du, vad var det som hände den 28 april, såvitt jag minns vid detta samtal? Man diskuterade buggning, och Ebbe Carlsson ville alldeles påtagligt att det skulle ordnas med buggning. Varför det? Jo, i samma samtal talas det om något som hette källa A. Det var en ytterst suspekt person som man hade anledning att hålla rätt på. Han förmodades vara avhoppare. Han var med säkerhet en f.d. terrorist med många blodsdåd på sitt samvete. Och det kunde misstänkas att han inte var någon riktig avhoppare utan att han hade nya attentat i sinnet. Det var detta jag studsade mest inför vid detta samtal. – Herregud, tar de in sådana människor i landet? Ser polisen till att han har pengar att leva på och får en våning att bo i osv.? Vad är det för ordning? Vilket risktagande är det frågan om?

Jag kan då förstå att en sådan människa behöver man bevaka 24 timmar om dygnet och kontrollera att han inte ställer till med nya attentat. Vid det här samtalet den 28 april var det ojämförligt mest dramatiska jag fick veta detta om källa A – och vad det var för en figur och att han tydligen var i Sverige, om inte på polisens initiativ så i varje fall med polisens hjälp.

Anders Björck: Du uppfattade att buggningen bara kunde gälla källa A. Du hade ingen anledning att misstänka att något annat var på gång?

Carl Lidbom: Nej. Det är möjligt att jag drog den här slutsatsen eftersom källa A diskuterades samma kväll. Men jag uppfattade det så att det var källa A som man tänkte bugga.

Anders Björck: Du frågade ingen annan fråga heller, såvitt du kommer ihåg?

Carl Lidbom: Nej.

Anders Björck: Om Ebbe frågade om några prylar eller paket, satte du inte det i samband med någon avlyssning?

Carl Lidbom: Nu blandar du väl ihop data? När skulle Ebbe ha frågat mig om prylar och paket?

Anders Björck: Det är det som bara du vet.

Carl Lidbom: Ja, då lär du också förbli okunnig.

Anders Björck: Ja, eftersom du inte vill svara. Men du satte inget samband med ...

Carl Lidbom: Hur skulle jag kunna ... jag har sagt alldeles nyss att jag tror inte att Ebbe någonsin har frågat mig om han fick skicka något paket.

Anders Björck: Men jag sade om, om, om ...

Carl Lidbom: Sedan beskriver du mitt svar så, att jag inte vill svara på när han frågade mig om detta.

Det är så dålig advokatyr så att man baxnar!

Anders Björck: Om vi nu skall fortsätta ...

Jag tycker att du skall ta det litet lugnt med felparkeringar och det språkbruk du brukar använda. Det är vi som frågar här. Jag tycker nog ändå ordföranden bör ingripa mot sådana saker. Men det kommer han naturligtvis inte att göra.

Då går vi vidare ...

Ordföranden: Ett ögonblick. Jag tycker att vi skall försöka hålla denna utfrågning inom ramen för inhämtanden av sakupplysningar. Vi behöver inte polemisera mot varandra. Framför allt bör inte vice ordföranden polemisera med ordföranden. Vi brukar respektera ...

Anders Björck: Ja, men jag får polemisera mot Carl Lidbom.

Carl Lidbom: Du har en egendomlig uppfattning. Jag trodde jag var här för att besvara frågor, inte för att delta i en politisk polemik med Anders Björck. Jag skulle tacka nej till den föreställningen.

Anders Björck: Du skulle aldrig bli inbjuden till en sådan föreställning på den nivån, så det behöver du inte vara orolig för.

Men vi går vidare och ser om du kommer ihåg en annan sak. Ditt minne är litet skralt när det börjar bränna till.

När du var här i somras fick du frågan om du kände till Fischerpengarna. Det sade du att du inte gjorde. Några dagar senare fick vi en lapp där du skrev att du plötsligt dragit dig till minnes detta. När vi nu tittar på förundersökningen, framgår det av ett vittnesmål med Fischer att du hade varnat Fischer och sagt att om han ställer dessa pengar till förfogande, innebär det att han ställer till fara för honom själv och hans familj. Är det också en minnesbild från Fischer som du inte känner igen?

Carl Lidbom: Ja, det är det faktiskt. Eftersom du nu tar upp det protokollet; det var en ganska obehaglig historia.

När man har varit i KU på förhör och berättat sanningen så gott man vet, blir man efteråt anmodad av konstitutionsutskottets kansli att läsa igenom förhöret. Jag kommer och gör helt frivilligt en rättelse av något som jag tror är ett minnesfel, och jag antecknar det i kanten. Därefter följer en kampanj mot mig för att jag har ljugit.

Låt mig då förklara vad som låg bakom att jag gjorde denna rättelse. Efter att jag hade varit i förhör hos KU fick jag en telefonpåringning från Tomas

Fischer, som kommenterade mitt förhör och sade att jag på en punkt mindes fel. Pengarna hade vi talat om vid ett tillfälle. Ja, då reagerade jag ungefär som tidigare då folk påstår saker och data och samtal. Då är det väl Tomas Fischer som har bättre minnesbilder här. Därför gjorde jag reservationen.

Men återigen: Tomas Fischer. Var det ett viktigt samtal för mig? I vilken miljö levde jag då, vad höll jag på med över huvud taget? I Frankrike pågick presidentval och parlamentsval, och det följde jag även på bondvischan. Dessemellan var jag i Stockholm och utredde. I samband med mina sammanträden i Stockholm träffade jag olika människor. Jag har inte inhämtat något av intresse i den här Ebbe Carlsson-affären eller säpofrågorna av Tomas Fischer. Jag har inte gett honom någon väsentlig information. Jag kan faktiskt inte påminna mig vad vi talade om när vi drack kaffe vid ett tillfälle i maj. Det kanske låter som om jag var gaggig som Anders Björck ville göra gällande eller som ... jag beklagar det då. Det är mycket tråkigt.

Anders Björck: Men också på den här punkten kan minnesbilderna vara totalt felaktiga? Det är nämligen viktigt om du känner till pengarna. Du var ändå säpoutredare, och här får du plötsligt klart för dig att privata pengar skulle användas för spaningen. Du reagerar inte, du kommer inte ens ihåg det?

Carl Lidbom: Nej, det var inte så viktigt som du tror. Jag visste ju vid det här laget att Anna-Greta Leijon var informerad om mycket av vad Ebbe Carlsson höll på med. Hon har själv sagt att hon kände till pengarna och andra sådana ting. Jag hade ingen anledning att i min tur rapportera om saker som regeringen redan kände till. Hade jag fått höra talas om pengarna då – all right, det fanns ingen anledning för mig att vidarebefordra något.

Anders Björck: Jag ber att få komma tillbaka om en liten stund, och då skall vi se om minnet har bättrats på.

Birgit Friggebo: Får jag haka på den sista biten för att få klarhet. Du sade att vid den tidpunkt du fick kännedom om Fischerpengarna, skulle regeringen, Anna-Greta Leijon, redan vara informerad, och det finns ingen anledning ... Kommer du ihåg vid vilken tidpunkt som Fischer hade informerat dig om pengarna?

Carl Lidbom: Nej, det vet jag inte exakt. Men påstår han att han vid det samtalet har pratat med mig om pengarna, så är det väl rätt.

Birgit Friggebo: Men det betyder att det är en efterhandskonstruktion nu när du säger att Anna-Greta Leijon redan visste om pengarna och att det därför inte fanns någon anledning för dig att reagera.

Carl Lidbom: Detta med vittnesmål är farligt. Men saken är den att jag ju visste att hon redan i slutet på mars fick grundlig information av Ebbe Carlsson och sedan fortlöpande höll sig mycket noggrant informerad om hela detta ärende från den tidpunkt när hon först fick tag i det. Därför behövde jag över huvud taget inte bekymra om frågan om vad regeringen visste och inte visste. Det fanns ju en direktkontakt mellan Anna-Greta Leijon och bl.a. Ebbe Carlsson, men också rikspolischefen Åhmansson. Det var inte på något sätt mitt ansvar att se till att regeringen kände till det ena eller det andra. Regeringen var inne i bilden.

Birgit Friggebo: Men det gäller under förutsättning att du fick reda på Fischerpengarna efter det att Anna-Greta Leijon blivit informerad?

Carl Lidbom: Ja, jag har inte fått reda på någonting om de här tingen förrän i april månad.

Birgit Friggebo: Så nu vet du att du fick information om Fischerpengarna i april?

Carl Lidbom: April eller maj, vill jag säga.

Birgit Friggebo: Skulle man kunna beskriva din relation till statsministern så att du är hans förtrogne?

Carl Lidbom: Nej, för att fatta relationen kanske det är enklast att i korthet summera. Vi känner ju varandra sedan ganska lång tid tillbaka, och har av och till i livet samarbetat i olika sammanhang. Mycket av det började med det s.k. kommunala sambandet och den nya författningen på 1960-talet, och sedan blev vi statsråd samma dag, när Palme bildade regering 1969, och satt tillsammans i den regeringen i sju år. Det behöver ju i och för sig inte betyda att man är umgängesvänner, men Ingvar Carlsson och jag blev umgängesvänner, och vi har träffats ganska ofta. Det är en relation som jag alltid har satt stort värde på.

– Men förtrogen, nej. Med sina vänner talar man om många ting, men jag har inte känt mig ha någon speciell ställning som förtrogen.

Birgit Friggebo: Ingvar Carlsson sade själv vid utfrågningarna i somras att du är en person som han gärna diskuterar med och som han betraktar som en vän.

Carl Lidbom: Det gläder mig att han gärna diskuterar med mig.

Birgit Friggebo: Då är min fråga följande: Upplever också du att det är förtroliga samtal – man har ju som person på hög nivå behov av att tala med olika personer, testa saker som man kanske inte kan ta upp med vem som helst i omgivningen, med andra partikamrater.

Carl Lidbom: Jo, men tyvärr blir det ganska litet av det när man sitter i Paris och han arbetar i Stockholm. Jag är ju inte med i frågor och händelser som kommer upp här i Sverige dagligdags.

Birgit Friggebo: Men ni talar ganska öppet om saker utan att det är någon dagordning och mycket exakt spikat vad det skall vara för någonting?

Carl Lidbom: Oh, ja.

Birgit Friggebo: Hur ofta har du träffat Ingvar Carlsson från början av december 1987 och fram till låt oss säga slutet av april 1988?

Carl Lidbom: Det har varit i anslutning till att jag har varit på sammanträden i Stockholm i säpokommittén. Då har det brukat gå till så att jag mycket ofta ringt och hört med honom själv eller med hans sekreterare om han har någon tid över när vi kan träffas. Ibland har han tid, ibland har han inte tid. Jag kan omöjligt säga hur många gånger jag har träffat honom under den här perioden – men en à två gånger i månaden.

Birgit Friggebo: Du sade ju tidigare att du åkte som en spårvagn mellan Paris och Stockholm, och du har då försökt i stort sett varje gång att höra efter om det fanns någon tid?

Carl Lidbom: Ja, jag tycker att det börjar likna spårvagnsresor när det blir två eller tre gånger i månaden under en längre period.

Birgit Friggebo: Din bedömning är att det är ungefär två à tre gånger i månaden. Intensivare under vissa tider eller?

Carl Lidbom: Jag sade att min minnesbild är att det kan ha blivit ungefär en à två gånger per månad. Däremot har jag åkt till Stockholm litet oftare än så. Det händer då och då att det inte passar.

Birgit Friggebo: Men det kan vara vissa perioder varannan vecka och något litet större uppehåll andra perioder?

Carl Lidbom: Nej, jag kommer inte närmare än vad jag sade nyss – en à två gånger i månaden.

Birgit Friggebo: Är ni ensamma vid de träffar som ni har, i regel?

Carl Lidbom: Det beror väl på var de äger rum. Är det på Slottsbacken händer det väl att hans fru är närvarande. Är det på hans tjänsterum så är vi väl ensamma, om det inte råkar vara någon annan där som vi båda känner.

Birgit Friggebo: Har ni under den här perioden också talar om säpokommittén och arbetet i den?

Carl Lidbom: Ja, du vet hur det går till. Det är klart att när man är vänner kan man fråga litet grand om varandras arbete, och har han gett mig ett utredningsuppdrag är det klart att han har frågat hur det går och så. Men det har egentligen inte varit någon information och inte något utförligt pratande om detta förrän ganska sent. I april var jag hos honom, och sökte också upp honom, för att det fanns saker som jag ville förvissa mig om att han visste eller saker som jag ville informera honom om eller be honom hjälpa till med.

Birgit Friggebo: Det har ju varit intensiva sammanträden i säpokommittén under våren 1988, men under den perioden har du alltså inte alls resonerat om sakfrågor när det gäller säpokommittén med Ingvar Carlsson?

Carl Lidbom: Nej, jag har väl över huvud taget inte resonerat så mycket med honom om sakfrågorna. Vad som kom upp i april var ju att jag hade råkat få läsa vissa utskrifter av telefonavlyssningar, som det har varit så mycket tal om, och spaningsrapporter. Jag fann att det materialet borde kontrolleras och att det dessutom var svårt att veta hur det skulle hanteras i förhållande till min kommitté och i förhållande till övriga partiledare. Det talade vi om i början på april månad. Om jag återkom i slutet på april – jag tror det var på Valborgsmässoafton den 30 april – var det därför att ingenting hade hänt sedan jag första gången stötte på om saken. Jag tyckte att det var brådskande och viktigt, och jag var nog ganska upprörd över att ingenting hade hänt.

Birgit Friggebo: Vad informerades du om på kvällen den 8 december?

Carl Lidbom: Jag har sagt att jag inte kan minnas det. Jag kan bara dra slutsatser som bygger på läget då – vad jag höll på att arbeta med, vad som intresserade mig och vad som möjligen kunde intressera statsministern. Jag sade nyss att om vi har talat om säpofrågor – och det är mycket sannolikt – bör det ha rört den Berglingska flykten, för det var det jag arbetade med.

Birgit Friggebo: Jag frågade om sammanträdet hemma hos Holmér den 8 december – den föredragning som Holmér gjorde för dig, inte vad du talade med statsministern om.

Carl Lidbom: Vilken är frågan i anslutning till den föredragningen?

Birgit Friggebo: Vad ville Holmér informera dig om i den föredragning som han gjorde inför dig?

Carl Lidbom: Det var så – jag tror att jag redan har nämnt det – att Ebbe Carlsson hade bett mig att lyssna på Hans Holmér för att få information om de påstådda motsättningarna och försummelserna från säpos sida, och då var han också tvungen att berätta om PKK-spåret, som jag visste mycket litet om. Då gick det till på det viset att Holmér berättade om sitt spaningsarbete och PKK-spåret, och för att jag skulle begripa detta var han tvungen att förklara för mig hur PKK var strukturerat och organiserat både i Sverige och utomlands och vilka ledande personer som fanns. Det är en ganska invecklad materia, och det tog sin tid. Jag fick i alla fall inte någon riktigt klar bild av detta, eftersom det hela är så pass invecklat, men det var detta som han satt och pratade om. Allteftersom han berättade om olika delar av den här mordspaningen berättade han också om saker som säpo gjort och inte gjort och om motsättningar inom säpo.

Birgit Friggebo: Men du måste ha berättat om att de hade misstankar om att det fanns indikationer att det skulle bli något mord före Palmemordet och att säkerhetspolisen kunde ha misskött sig?

Carl Lidbom: Ja, det är möjligt att det nämndes den kvällen. Det är t.o.m. sannolikt. Men som jag sade: Vad jag hade fått höra av Ebbe Carlsson tidigare och vad jag fick höra då av Holmér, eller av Barrling i detta ämne var dock fortfarande – låt oss inte använda ordet skvaller, för det låter hårt – obekräftade uppgifter och påståenden, dessutom påståenden från folk som eventuellt var parter i målet eller konflikten. Det fick man ta med en viss nypa salt.

Birgit Friggebo: Du sade här tidigare att du vid denna tidpunkt inte var oroad beträffande förhållandena inom säkerhetspolisen. Hans Holmér har vid sin utfrågning här sagt – jag reserverar mig för det exakta ordet – att du blev upphetsad. I Ola Nilssons utredning säger du att du tyckte att uppgifterna var alarmerande. Det har skett en gradvis nedtoning under resans gång.

Carl Lidbom: Mina kolleger här har nyss i dag påpekat mitt språkbruk och mitt temperament, och det är möjligt att jag även till Hans Holmér har använt uttryck som han har tolkat som "alarmerande" eller "upphetsande". Men jag tyckte att vad jag fick höra – om det nu var av Holmér första gången –

om att säpo skulle ha suttit inne med information som, om de hade funderat över den, borde ha utlöst en helt annan bevakning av Olof Palme, var ganska anmärkningsvärt – använd gärna uttrycket alarmerande. Men vad jag fick höra var sådant som borde kontrolleras under resans gång.

Birgit Friggebo: Men missförhållanden inom säpo och hur säkerhetspolisen fungerar låg väl helt inom ramen för din utredning?

Carl Lidbom: Ja, om det påstods att det var missförhållanden inom säpo var det ändå i första hand rikspolischef och säpochef som borde undersöka och ta itu med hur det verkligen förhöll sig. Jag sökte efter en uppslagsända för hur man skulle kunna kolla detta – är det som här sägs vederhäftigt eller felaktigt? Jag kunde ju inte gå in i säpo och börja förhöra byråchefen P-G Näss eller andra sådana personer. Skulle det ske skulle det göras av rikspolischefen eller säpochefen.

Tiden gick ända fram till slutet av mars innan jag själv i min hand fick några papper eller konkreta saker som jag tyckte att jag kunde använda för att få klarhet. Så fort jag fick utskrifterna från telefonavlyssningarna i min hand reagerade jag också.

Birgit Friggebo: Men var inte du tillsatt som ordförande i säpokommittén just för att utreda hur säpo fungerar, hur den politiska ledningen på säpo skall vara, vilka missförhållanden som finns och hur det fungerar?

Carl Lidbom: Jo, visst.

Birgit Friggebo: Varför skjuter du då över ansvaret på säpo för att undersöka om det finns missförhållanden? Är det i första hand en uppgift för säpochefen och för rikspolischefen?

Carl Lidbom: Nej, men för övrigt vill jag påpeka att säpokommittén också har tagit upp detta i sitt delbetänkande. Det är kort behandlat. Sedan har också andra sysslat med dessa frågor. Landshövding Gunnarsson fick ett specialuppdrag och har avlämnat en rapport. Det är för övrigt ganska intressant att läsa det som Gunnarsson har att säga jämfört med de alarmerande påståenden som jag fick redan sent på hösten 1987. Det visar sig att det låg en del sanning i påståendena, men det var betydligt mindre dramatiskt och betydligt mindre kvalificerade försummelser från säpos sida som det i verkligheten handlade om.

Gunnarsson anser också att det för det första fanns mordhot som säpo ignorerade därför att man inte hade lyckats översätta band där mordhoten var uttalade. Gunnarsson ansåg för det andra att det fanns en allmän hotbild mot regeringen och Olof Palme i synnerhet som borde ha föranlett säpo att agera, att gå till Olof Palme och försöka utverka en förstärkning av livvaktsskyddet till honom.

Birgit Friggebo: Men det rörde uppgifter om säpo, och det låg inom ditt ansvarsområde. Du träffade statsministern i anslutning till att du fick den här informationen. Då vill jag till dig ställa frågan: Förnekar du bestämt att du över huvud taget nämnde någonting om dessa uppgifter inför statsministern, eller kommer du inte ihåg?

Carl Lidbom: För det första har jag sagt att jag icke kommer ihåg vad vi avhandlade vid det samtalet. För det andra har jag sagt att när jag försöker erinra mig hur läget var vid den tidpunkten tycker jag att jag inte hade det minsta skäl att ta upp ämnet Ebbe Carlsson och hans påståenden. Jag har inte heller något minne av att jag har gjort det.

Om du vill uttrycka detta så, att jag förnekar att jag har sagt det till statsministern – ja, all right.

Birgit Friggebo: Jag frågar om du bestämt förnekar att du kommer ihåg det eller om du har glömt. Jag tycker att det är en ganska viktig distinktion. Det ligger ingen insinuation i den frågan.

Carl Lidbom: Hade jag reagerat så att jag utan vidare hade trott på det som Ebbe Carlsson hade berättat och det som Holmér kompletterade med, tagit för gott att säpo visste att det var en stor risk för att Palme skulle mördas, men inte brytt sig om att reagera ja, då skulle jag kanske ha tagit upp det med Ingvar, men det var inte min attityd till den här informationen. Min attityd var att detta var obekräftade påståenden, som ingick i en härva av motsättningar inom säpo. De personer som jag hade hört någonting av var dels Ebbe Carlsson, som var helt utanför säpo, dels en säpotjänsteman, Barrling, som uppenbarligen var part i de här motsättningarna inom säpo. Jag hade ingen som helst grund för att bedöma att det här var vederhäftigt, och det första man kan tänka är, att även om det ligger något korn av sanning i det, är det kanske överdrivet och feltolkat. Det visade sig också vara vad som Gunnarsson kom fram till: det fanns en kärna av sanning, men det var väldigt övertolkat.

Birgit Friggebo: Men du upplevde inte att det var – ja, man skall inte använda sådana ord – på det stadiet en information som du hade anledning att gå till Ingvar Carlsson med, mot bakgrund av att du är god vän med honom och att det rörde uppgifter om Olof Palme, som ni båda har samarbetat med länge, i de mer förtroliga samtal som du hade dels på Slottsbacken, dels på Rosenbad?

Carl Lidbom: Låt mig här lägga till en dimension på detta. Jag tog ingalunda vad jag då hörde för gott. Det kunde vara fullständigt fel. Men dessutom innefattade det mycket allvarliga beskyllningar, även mot en namngiven tjänsteman i säpo. Jag tycker inte att man springer ut hur som helst med skvaller när man kanske t.o.m. själv tvivlar på att skvallret har någon grund.

Birgit Friggebo: Det ligger ju en period mellan den här tidpunkten och fram till slutet av mars, då enligt vitboken regeringen informerades. Det växte då successivt fram uppgifter om detta. Har du inte vid något enda tillfälle vid dina många möten med Ingvar Carlsson sagt någonting om dessa hot som fanns före mordet?

Carl Lidbom: När du själv säger att det successivt växte fram uppgifter vill jag påminna om att jag tidigare sagt att det egentligen hände utomordentligt litet tills det hela plötsligt tog fart. I slutet på mars fick jag titta på utskrifterna från telefonavlyssningarna och på spaningsrapporterna, och så småningom – i april eller i maj – fick jag höra talas om spaningslägenheterna, om källa A

och det ena och det andra. Vid den tidpunkten kom det fram en väldig mängd information, som jag förvisso hade anledning att beröra, även med statsråd som jag träffade. Och det har jag också gjort.

Birgit Friggebo: Men du har ju under den här perioden fram till slutet av mars träffat personer av olika slag vid middagar nere i Paris och på andra ställen, alla de människor som har varit inblandade i de här frågorna. Har ni inte talat om någonting under de samtalen?

Carl Lidbom: Jodå, men ingenting hände. Vi fick inte fram några nya fakta att ta på, förrän jag en dag fick i min hand de här telefonavlyssningsutskrifterna och spaningsrapporterna. Dessförinnan hade det inte hänt någonting att ta på. Jag kunde inte veta om det var skvaller eller förtal av vederbörande byråchef i säpo eller vad det handlade om. Jag kan inte reagera på hur löst underlag som helst.

Birgit Friggebo: Här deltar polischefer, säpochefer, Ebbe Carlsson, du och andra, och ingenting händer. Och du sitter ordförande i en utredning som inte gör någonting åt de här anklagelserna?

Carl Lidbom: Jag vill säga att så fort jag själv hade något material som jag kunde kräva att man kunde använda som utgångspunkt för att agera slog jag larm, både hos justitieministern och hos rikspolischefen, och jag nämnde det för statsministern – jag träffade honom då. Sedan försökte jag hålla mig underrättad om huruvida det hände någonting, om det företogs någon kontroll med utgångspunkt i detta papper och jag konstaterade: Det händer ju ingenting. Här vet man att det förekommit egendomliga "bröllopssamtal" och annat som av säpo själv tolkats som något slags mordhot. Har ni gjort någon utredning och undersökt vad som ligger bakom det här? Vad visste säpo före mordet, och hur tolkade man situationen då?

När det hade gått bortåt en månad utan att någonting av denna kontroll hade kommit till stånd reagerade jag med viss kraft. Jag sökte upp Anna-Greta Leijon – hon var inte anträffbar då, den 29 april. I stället bad jag då att få tala med Ingvar Carlsson, och det fick jag på Valborgsmässoaftonen den 30 april. Vi sågs på Slottsbacken en halvtimme eller en timme eller vad det kan ha varit. Då tog jag i med viss kraft och sade att det var bråttom med att äntligen komma i gång med denna kontroll.

Birgit Friggebo: Du har här redovisat att du inte kommer ihåg vilka personer du träffar, var du har varit på olika tidpunkter och vad som har sagts vid olika tillfällen. Du låter det då göras beroende av andras utsagor. Du säger att om andra säger så, är det väl på det sättet.

Carl Lidbom: Beträffande mitt samtal med Ingvar Carlsson den 8 december är det väl ganska naturligt: han har en dagboksanteckning om ett sammanträffande; jag har det inte. Jag har ingen som helst anledning att betvivla hans dagboksanteckningar.

Birgit Friggebo: Men det är på samma sätt på flera punkter. Också beträffande mötet den 28 säger du att det är på det sättet.

Carl Lidbom: Ja, det kan kanske också vara så. Det är möjligt om du tänker på samtalet med Tomas Fischer, som ägde rum någon gång i maj, eller när det kan ha varit, att detta för honom var intressantare och viktigare än det var för mig. Jag fick ingenting veta och berättade med säkerhet ingenting för honom som var av något intresse.

Birgit Friggebo: Du har inte gjort någon som helst rekonstruktion av dina sammanträffanden och tidpunkter och försökt att skaffa underlag för att kunna ge oss exakta uppgifter om vad som har hänt i denna fråga? Det är ju vår uppgift att försöka att få fram de sanningsenliga och exakta uppgifterna, men du har struntat i att ta fram det inför det här utskottsförhöret.

Carl Lidbom: För det första är det ingen som har bett mig att förbereda det här utskottsförhöret. För det andra gjorde jag nyss ett allmänt påpekande om hur det är med mina almanackor och sådant. De dagar jag har varit i Stockholm står det i mina almanackor bara tvärs över de dagarna ordet "säpo". I övrigt har jag fört särskilda minneslappar om vilka jag skulle träffa under Stockholmsbesöket, och jag sade att när sammanträdena var över och jag for tillbaka till Paris har jag slängt de lapparna. Därför skulle jag inte kunna komma längre.

Birgit Friggebo: Tror du att meningen med de här utskottsförhören bara är att man skall sitta och bluddra och inte försöka att få fram sakuppgifter?

Carl Lidbom: Jag tänker inte recensera vare sig ditt eller de övriga utskottsledamöternas syften eller agerande i övrigt.

Birgit Friggebo: Vad tror du att syftet med de här utskottsförhören är?

Carl Lidbom: I all enkelhet trodde jag att er uppgift var att granska regeringens ansvar för olika frågor.

Birgit Friggebo: Mina frågor har uteslutande rört sig om dina kontakter med statsministern, och du vill inte ens förbereda dig och underlätta arbetet genom att rekonstruera vad som har hänt.

Carl Lidbom: Jag tyckte att jag nyss sade att jag inte skulle kunna klara den rekonstruktionen, eftersom jag inte har några minnesanteckningar.

Birgit Friggebo: Men hur klarar du – förlåt om frågan låter insinuant – att sköta ditt arbete på det sättet, med viktiga uppgifter som ambassadör och mycket kontakter med främmande makter och också viktiga uppgifter i säpokommittén?

Carl Lidbom: Jag har som alla andra en almanacka som tecknas full efter hand i Paris för mitt arbete där. Säpouppdraget är någonting annat, och för det har jag fört särskilda minneslappar och bokat in sammanträden i Stockholm. Det kan bli ganska många sammanträden i olika sammanhang. Försedd med en sådan maskinskriven lapp på en à två sidor gällande de olika sammanträden som jag skall ha åker jag till Stockholm, och jag brukar inte missa några sammnanträden och brukar inte komma för sent. Men när jag lämnar Stockholm har den lappen fyllt sitt syfte, och jag kan slänga den, och det har jag också gjort.

Birgit Friggebo: Och sekreteraren har ingen kopia på den hemma?

Carl Lidbom: Nej.

Birgit Friggebo: Har ni "databurkar"?

Carl Lidbom: De finns i och för sig på ambassader, men jag skriver maskin ganska bra själv, och det kan t.o.m. ibland vara så att jag har skrivit sådana här lappar själv.

Birgit Friggebo: Du är medveten om att de människor som nu försöker bedöma vad de här utskottsförhören går ut på tror, att om man kan beslå statsministern med att inte ha talat sanning eller att vitboken innehåller oriktiga uppgifter, kan det vara en regeringskris under uppsegling. Då skulle jag vilja fråga om du inte tycker att det är osolidariskt emot statsministern om du inte förbereder dig så att vi kan få så mycket verifierat underlag som möjligt för ditt vittnesmål inför utskottet?

Carl Lidbom: På vilket sätt skulle jag ha förberett det? Jag kan inte återuppliva de minnesanteckningar som jag under loppet av ett år under hand har låtit gå i papperskorgen.

Birgit Friggebo: Nej, men du har reseräkningar. Du vet inte om du har bott på Grand den 7 och den 8?

Carl Lidbom: Om du menar att jag skulle ha ägnat mig åt den typen av förberedelsearbete, skall jag blankt bekänna att jag inte har det. Hade ni önskat det, skulle ni väl ha bett mig att gå igenom mina reseräkningar.

Birgit Friggebo: Vi vill undvika att vara så personliga. Jag trodde att det ingick i uppgiften för dem som kommer hit att försöka lämna så mycket sakliga uppgifter som möjligt. Eftersom perioden den 7–9 december har varit föremål för så mycket diskussion och är så central, hade vi förväntat oss det. Jag vill fråga dig: Hur mycket vet du, som numera är ensamutredare, om buggning i dag, och om vilka arbetsmetoder säpo använder?

Carl Lidbom: Jag vet en del.

Birgit Friggebo: Vad vet du?

Carl Lidbom: Det tänker jag redogöra för i min rapport om säpo som jag skall överlämna till regeringen före utgången av april månad.

Birgit Friggebo: Så du vill inte lämna några upplysningar om det förekommer en buggningskultur inom säpo, när diskussionen nu är aktuell och när utskottet nu har den frågan uppe till granskning?

Carl Lidbom: Två saker: Den ena är att mitt utredningsarbete inte är riktigt avslutat. Rapporten skall överlämnas före utgången av april, och det skall jag respektera. Men än så länge är inte hela utredningsarbetet avslutat, och det skulle kunna störa det betydligt att sitta här och ventilera med KU:s ledamöter vad jag redan har fått fram.

Den andra synpunkten är att när jag väl är färdig med mitt utredningsarbete tycker jag att den som i första hand skall ha informationen är min uppdragsgivare. Min uppdragsgivare är regeringen, inte konstitutionsutskottet.

Birgit Friggebo: Din uppdragsgivare är svenska folket. Förekommer det, har det förekommit en omfattande verksamhet när det gäller buggning inom säkerhetspolisen i Sverige?

Carl Lidbom: Det som jag har att säga om buggning skall jag redogöra för i en rapport om säpo som jag tänker överlämna till regeringen före utgången av april. Detta är mitt svar, och det svaret blir inte annorlunda för att du upprepar frågan på ett litet annat sätt.

Birgit Friggebo: Är det så sensationella uppgifter som du har att du inte kan redovisa dem här och nu?

Carl Lidbom: Jag skall inte behöva svara en gång till med precis samma ord som nyss. Någonting utöver det jag redan har sagt säger jag inte i dag.

Birgit Friggebo: Tycker du alltid att det är viktigare att vända sig till dem som makten haver, regeringen eller statsministern, eller till en bredare grupp – och då tänker jag bl.a. på säpokommittén, som ju inte fick reda på de här uppgifterna om eventuella missförhållanden inom SÄK före mordet?

Carl Lidbom: Eftersom du tar upp det sista skall jag påminna dig om två saker.

Det ägde rum två presskonferenser med hela säpokommittén när alla som ville och kunde vara närvarande deltog. Man försökte där från journalisternas sida förmå säpokommitténs ledamöter att uttala att de hade tappat förtroende för mig därför att jag hade fört dem bakom ljuset. Det var första gången den 10 juni, vill jag minnas, men det ställde inte ledamöterna upp på, inte ens din partivän eller någon annan borgerlig ledamot. Sedan upprepade man samma manöver när vi höll presskonferens efter att ha avlämnat ett delbetänkande i juli månad, med samma magra resultat. Kommitténs ledamöter ansåg sig inte ha blivit förda bakom ljuset.

Birgit Friggebo: Men du beskriver ganska ingående i Ola Nilssons utredning hur orolig du är för att ni skall presentera ett betänkande och att det några veckor efteråt skulle läcka ut att det har förekommit misshälligheter inom säpo. Du är väldigt orolig för att du då skall få stå ansvarig för att ni inte har tagit upp den frågan. Din oro i Ola Nilssons utredning tycks mest rikta in sig på det, inte på att kommittén över huvud taget inte har informerats om detta och inte tagit upp dessa frågor till behandling.

Carl Lidbom: Förlåt mig, men när jag fick det här brännande materialet med telefonavlyssning och spaningsrapporter i min hand var det klart att jag måste fråga mig hur det skulle hanteras. Det var så allvarligt att jag ansåg mig tvungen att gå åtminstone till justitieministern med saken, förutom att påpeka det för rikspolischefen och be honom ta hand om det.

Men sedan hade jag också ett problem i förhållande till min kommittés ledamöter. Det var inte särskilt trevligt att sitta inne med en mängd viktig information som jag inte utan vidare kunde berätta om för kommitténs ledamöter. När kunde jag berätta det, och hur skulle det ske? Den frågan diskuterade jag då med justitieministern och statsministern, och det visade sig att de var mycket angelägna om att den här kontrollen skulle göras först

och att det därefter skulle bli tillfälle till överläggningar med partiledarna. Först i det tredje och sista skedet kunde jag informera kommitténs ledamöter. När detta var både statsministerns och justitieministerns bestämda önskemål rättade jag mig efter detta. Det kan jag än i dag inte se något fel i.

Birgit Friggebo: Du gjorde den bedömningen att det var viktigare att gå till statsministern och informera honom än till de av partierna utsedda representanterna. Men det handlandet överensstämmer ju med de svar som du ger här i dag.

Trots att detta är en fråga som intresserar väldigt många och som nu är föremål för granskning här i utskottet, och som diskuteras mycket i tidningarna, vill du inte ge svenska folket någon som helst indikation på om du har uppgifter i din kommitté om att detta är en metod som man systematiskt använder och har använt?

Olle Svensson: Birgit Friggebo drar nu slutsatser som vi bör göra under våra utskottsöverläggningar. Låt oss inrikta oss på att ställa frågor som syftar till att inhämta sakupplysningar.

Carl Lidbom: Jag vill bara tillägga att jag ju upplyste om att jag kommer att överlämna en rapport till regeringen före utgången av april månad. I den rapporten skall jag upplysa om allt vad jag har funnit i ämnet buggning. Så får det bli.

Jag tycker faktiskt att man skall vara lojal mot sin uppdragsgivare. Det är han som i första hand har rätt att få information om resultatet av mitt utredningsarbete. Min uppdragsgivare är obestridligen regeringen.

Birgit Friggebo: Jag avser inte att dra några slutsatser av detta. Det överlåter jag till svenska folket att göra.

Olle Svensson: Avsikten med dessa utfrågningar är att vi skall få tid att tänka igenom vad som kommer ut av dem, och att vi skall ha detta som utgångspunkt för våra bedömningar. Vi skall också ta del av den debatt som följer på utfrågningarna – det är den positiva effekten av att de är offentliga – samtidigt som vi även skall kunna påverkas av denna.

Bertil Fiskesjö: För att inte drunka i enskilda detaljer har jag något mera summerande frågor som jag anser vara av intresse.

Jag har uppfattat det så att du hela tiden konsekvent har betraktat Ebbe Carlsson som en privatperson.

Carl Lidbom: Jag har litet svårt för att definiera begreppet privatperson. För mig blir sakfrågan: Har Ebbe Carlsson haft någonting med mordspaningen att göra? Svaret på den frågan blir: Ja, det är alldeles uppenbart att han har haft någon form av uppdrag av rikspolischefen, säpochefen eller den inom de ansvariga polismyndigheterna det kan ha varit.

Bertil Fiskesjö: Om jag inte minns fel sade du tidigare här att du är förvånad över att Ebbe Carlsson som privatperson hade tillgång till så mycket upplysningar som härstammade från sekretessbelagt material.

Carl Lidbom: Ja, jag tror att jag sade precis tvärtom, att när jag fick höra att Ebbe Carlsson var så initierad drog jag omedelbart slutsatsen att det måste bero på att han känner Holmér så väl att t.o.m. Holmér tidvis under den här perioden bodde hemma hos honom. Källan var alldeles uppenbar.

Bertil Fiskesjö: Du anser fortfarande att det inte fanns någonting i Ebbe Carlssons position som berättigade honom till att ha tillgång till detta material?

Carl Lidbom: Justitiekanslern har prövat detta och i sin rapport nr 2 har han ju kommit fram till att det inte har begåtts något sekretessbrott.

Bertil Fiskesjö: Det är just därför jag ville ha ditt klara besked, eftersom det under resans gång har varit olika meningar på den här punkten.

Carl Lidbom: Jag har samma ståndpunkt som den justitiekanslern kom fram till i sin andra rapport, och den utvecklade jag faktiskt tidigare under det första förhöret med mig här i konstitutionsutskottet. Jag sade då att om det över huvud taget förekommit något sekretessbrott, så är det med hänsyn till omständigheterna fullkomligt bagatellartat, eftersom den grundläggande frågan var om Ebbe Carlsson hade ett uppdrag att arbeta för polisen eller inte. Om han hade ett uppdrag, var det rätt naturligt att han också fick läsa de handlingar som han enligt uppdraget skulle arbeta med.

Bertil Fiskesjö: Så då blev du inte förvånad över att han som privatperson hade tillgång till den s.k. åklagarpärmen o.d.?

Carl Lidbom: Nej, vad man kunde bli förvånad över var att polisen anlitade honom. Men det var liksom inte mitt bord. Polisen får väl besluta om vilka man vill anlita.

Bertil Fiskesjö: Ytterligare en summerande fråga. Du har kanske svävat något på målet när det gäller tidpunkten då du fick kännedom om att finansmannen Tomas Fischer var med och finansierade en viss verksamhet. Såvitt jag kan se har du varit helt klar när du har sagt att du inte hade någon som helst kännedom om att smugglingen av avlyssningsmateriel var på gång förrän du läste om det i tidningarna?

Carl Lidbom: Här rör det sig om två saker. För det första har jag inte hört talas om att det på det här sättet skulle smugglas eller föras in någon apparatur. För det andra var resultatet av sammanträffandet den 28 april när Åhmansson, Sten Heckscher, Ebbe Carlsson och jag var närvarande – såvitt jag förstått – blankt nej till tanken på att man skulle kunna bugga. Det är ju inte tillåtet enligt de lagar som Sveriges riksdag har stiftat.

Man må tycka vad man vill om lagarna – att de är kloka eller dumma – men så länge de gäller skall de naturligtvis följas. Jag uppfattade resultatet av detta samtal som ett nej till den buggning som Ebbe Carlsson i och för sig skulle ha velat få till stånd.

Bertil Fiskesjö: När då denna smugglingsaktivitet uppenbarligen drogs i gång, finansierad med privata pengar, hade du ingen som helst information om att någonting var på gång, utan det läste du om i tidningarna?

Carl Lidbom: Ja, det är riktigt.

Bertil Fiskesjö: Ändå var det på så sätt att du träffade Ebbe Carlsson flera gånger efter det att han hade börjat sin mer omfattande verksamhet. Nämnde han aldrig för dig vid något tillfälle någonting om detta?

Carl Lidbom: Nej, inte om smugglingen, inte om införsel av apparatur.

Bertil Fiskesjö: Ytterligare en fråga av summerande karaktär. Den avser din syn på tillämpning av konstitutionell nödrätt. Om jag har uppfattat dig rätt, sade du i början av denna utfrågning att man aldrig kan åberopa mordspaning som någon ursäkt för okonventionella metoder av den här typen.

Carl Lidbom: Nej, jag svarade på en fråga om innebörden av nödrätt. Nödrätten är en rätt att använda annars icke tillåtna medel för att avvärja en fara. När man spanar för att få reda på vem som har utfört ett redan begånget mord, handlar det om någonting helt annat. Vid mordspaning kan man inte tillgripa sådana extraordinära, normalt icke tillåtna åtgärder. Men om man befarar att ett nytt mord skall begås och vill förhindra detta mord, kan det i och för sig uppstå en nödsituation. Hur mycket krävs det för att det skall föreligga en nödsituation? Vad får man göra i en nödsituation? Ja, det är ett stort och besvärligt juridiskt problem.

Bertil Fiskesjö: Vi får tillfälle att återkomma till detta, men det skulle vara intressant att höra om du vill göra någon distinktion mellan konstitutionell nödrätt och vad som i det närmaste kan betraktas som något slags nödvärnsrätt enligt brottsbalken.

Carl Lidbom: Såvitt jag förstår är konstitutionell nödrätt ett begrepp som egentligen bara existerar i litteraturen. Dels finns det inga rättsfall på detta område, dels finns det inga lagar. Men distinktionen skulle bestå i att om en stat eller en myndighets verksamhet är hotad, så kan då politiskt ansvariga vidta åtgärder som de normalt inte får vidta. Jag känner mig inte manad att ge mig in i den vetenskapliga debatten.

Bertil Fiskesjö: Men under ditt viktiga utredningsarbete när det gäller säpos verksamhet måste du väl ha ställts inför dessa frågeställningar, eftersom detta innefattar – såvitt jag förstått – att utreda under vilka omständigheter som man får tillgripa s.k. okonventionella metoder.

Carl Lidbom: Ja, det är riktigt, under förutsättning att du inte talar om konstitutionell rätt utan om nödrätt i största allmänhet, eftersom det är någonting som man i nuvarande rättsläge måste komma in på när man diskuterar buggning. Ja, det stämmer.

Bertil Fiskesjö: Detta är alltså helt enkelt en del av ditt utredningsuppdrag?

Carl Lidbom: Du får vänta med att få din nyfikenhet stillad tills jag överlämnar rapporten till regeringen.

Bertil Fiskesjö: Även om du inte vill ge några ytterligare informationer här omkring din kännedom om s.k. buggning, vill jag ändå ställa ytterligare frågor.

När under kommittéarbetets gång började du uppmärksamma att det inte kunde ha gått rätt till?

Carl Lidbom: Det har tidigare ställts frågor till mig om när jag för första gången fick höra talas om att buggning skulle ha använts under ett tidigt skede av mordutredningen. Jag svarade att det nog var uppe vid mötet, som enligt vitboken hölls den 28 april. Annars har jag väl inte hört så mycket om buggning.

Bertil Fiskesjö: Det är alltså under senare tid som du har kommit att ägna intresse åt den här frågan?

Carl Lidbom: Så småningom, under loppet av Ola Nilssons utredning av smuggelfrågan, avslöjades ju den Holmérska buggningshärvan. Därefter har jag haft anledning att uppmärksamma detta.

Bertil Fiskesjö: Det är så att säga ett initiativ som du här har tagit?

Carl Lidbom: Nej, men jag har över huvud taget till uppgift att försöka ta reda på hur det i olika hänseenden går till på säpo, och då kan jag inte låta bli att intressera mig för vad som händer i den Holmérska härvan.

Bertil Fiskesjö: Som bekant är ju även åklagare sysselsatta med den här frågan. Du har inget särskilt samarbete med dem?

Carl Lidbom: Nej, så sent som förra veckan träffade jag överåklagare Uno Hagelberg och chefsåklagare Danielsson. Jag har både fått och gett viss information.

Bertil Fiskesjö: Man kan säga att din utredning står då redan innan den är överlämnad till deras förfogande i deras arbete?

Carl Lidbom: Nej, det kan man inte säga. Men jag tycker att det är rimligt att jag när det gäller den här frågan håller en kontakt med de åklagare som sysslar med buggning.

Bertil Fiskesjö: När du tidigare avgav delbetänkande, det kom ju t.o.m. sådana från denna kommitté – fanns ju ingenting med av sådana här saker?

Carl Lidbom: Nej.

Bertil Fiskesjö: Detta är naturligtvis av intresse om man ser till säpo och över huvud taget polisverksamheten i landet. När riksdagen får propositioner om ändrad lagstiftning är ju detta viktiga bitar i den helhetsbild som vi borde ha haft.

Carl Lidbom: Ja, men fram till dess kommittén avlämnar sitt betänkande har det inte förekommit någonting som gett oss anledning att ta upp frågan om buggning. Dessutom var delbetänkandet slutpunkten på den första utredningsetappen. Därefter skulle det bli en andra utredningsetapp, och det är den jag håller på med nu.

Bertil Fiskesjö: Du har ju något slags förordnande om att kunna gå igenom allt material som finns hos säpo. Är det korrekt?

Carl Lidbom: Ja, det stämmer.

Bertil Fiskesjö: Har du, när du tidigare utnyttjat detta förordnande, kommit i kontakt med dessa buggningshistorier?

Carl Lidbom: Nej, men över huvud taget lade jag upp utredningsarbetet så, att man först och främst skulle skapa en grund för säpos verksamhet, helst i så stor politisk enighet som möjligt, och klara ut organisationens huvuddrag, om den skulle vara inbyggd i rikspolisstyrelsen eller fristående, vad det skulle vara för slags typ av chef, vad man skulle ha för regler för personalpolitik o.d. Vi lyckades ju också lägga fram ett enhälligt betänkande om dessa ting.

Tanken var sedan att i nästa etapp skulle vi utreda frågor om spaningsregistret, säpos arbetsmetoder, poliskontrollen, internationellt samarbete och sådana ting. Men detta hade vi fram till i somras inte sysslat med i säpokommittén.

Bertil Fiskesjö: Den rapport som nu kommer att överlämnas till regeringen i slutet av april, uppehåller den sig enbart vid buggningar och liknande okonventionella metoder?

Carl Lidbom: Så mycket kan jag säga att rapporten kommer att heta säpos arbetsmetoder.

Bertil Fiskesjö: Kommer det att i denna rapport finnas en redovisning av den utrustning som man har inom polisen och det sätt på vilket man anskaffar denna?

Carl Lidbom: Jag vill inte säga mera. Det jag har att säga om buggningen framgår av denna rapport.

Bo Hammar: Skulle du vara beredd att säga mera i en sluten utfrågning?

Carl Lidbom: Nej. Jag tycker inte att det är orimligt att ni väntar sex, sju veckor.

Bo Hammar: Det här med din minnesbild är litet problematiskt. Du har aldrig funderat över att investera i en fickalmanacka?

Carl Lidbom: Nej, det tycker jag skulle vara djärvt.

Bo Hammar: Det hade onekligen underlättat en del?

Carl Lidbom: Jag har klarat mig ganska bra rätt länge utan fickalmanacka.

Bo Hammar: Är det inte besvärligt när man skall skriva reseräkningar, om man inte har en fickalmanacka att gå tillbaka till, eftersom man då väl måste redovisa vad man har haft för sig de dagar man är på resa?

Carl Lidbom: Nej, med det är det mycket praktiskt ordnat vad avser utrikesförvaltningen. Allt besvär beträffande reseräkningarna görs i realiteten av UD. Jag bara fyller i så att säga. Jag har talongen kvar på att jag tog det och det flyget till Stockholm och den och den dagen tillbaka till Paris, och sedan går hotellräkningarna direkt in till UD och traktamentena räknas ut av UD. Man riskerar inte att göra några fel, eftersom man inte gör något arbete alls. Det är bara att skicka in talongerna.

Bo Hammar: Du måste väl ändå redovisa syftet med din resa, vad du haft för dig de olika dagarna?

Carl Lidbom: Ja, det står då på reseräkningen säpoutredningen.

Bo Hammar: Du hade ett möte med säpokommittén den 9 december, men enligt alla uppgifter kommer du till Stockholm den 7 december. Är det vanligt att du har sådana här marginaler?

Carl Lidbom: Ja, det är rätt vanligt. Jag kan ju vilja tala med olika människor före eller efter en sammanträdesdag. Det är praktiskt. Normalt utförs sådana här utredningar av personer som bor i Stockholm och som kan ha sina egna sammanträden när de vill, så att säga. Jag är tvungen att klumpa ihop dem, så att jag när jag ändå skall fara till Stockholm för kommittésammanträde passar på att också möta andra människor.

Bo Hammar: Du måste redovisa att det är uppgifter som har anknytning till ditt arbete som ordförande i säpokommittén?

Carl Lidbom: Folk får väl tro mig på mitt ord. Jag sätter ingen annan uppgift på reseräkningen än att det är för säpoutredningen.

Bo Hammar: Men när du åkte till Stockholm förmodligen den 7 december och mötet var den 9 december, var det då i det syftet att ha den här genomgången med Holmér och i övrigt göra annat arbete av det slaget?

Carl Lidbom: Nej, om jag kommer någon dag före ett kommittésammanträde är det första jag gör att diskutera med sekreteraren i kommittén. I det här fallet hade vi kanske även praktiska problem att diskutera, om det strax var dags att trycka eller mångfaldiga den rapport som jag skulle skriva om Berglings flykt. Det finns också olika människor i huset som jag kan ha anledning att träffa. Jag pratar med folk i justitiedepartementet och sådant. Det är ganska normalt att man kommer en dag före kommittésammanträdet i en sådan situation.

Bo Hammar: Men sammanträdet med en föredragning av Holmér var någonting som dök upp helt apropå?

Carl Lidbom: Nej, inte riktigt. Ebbe Carlsson bad mig att lyssna på vad han hade att säga om mordspaningarna och om säpos agerande före och efter mordet. Du skall ha klart för dig att jag inte har att göra med mordspaningarna och mordutredningen. Men är det nödvändigt att lyssna på detta för att jag skall begripa vad Holmér har att säga om säpo, får jag väl göra det. Ebbe Carlsson har alltså bett mig att lyssna på Hans Holmér, och jag sade: All right. Sedan blev mötet utsatt till den 8 december – om det nu var då – hos Holmér i Gamla stan.

Bo Hammar: Du känner till de uppgifter som polisassistenten Warmland lämnat. Det handlar om uppgifter från Holmér men också om att Warmland skulle ha hämtat dig vid Grand. Har du något minne av detta?

Carl Lidbom: Jag känner inte Warmland och vet inte hur han ser ut. Vem som kör bilen som kommer och hämtar mig brukar jag inte ta reda på.

Bo Hammar: Är det vanligt när du är i Stockholm att polisen ombesörjer dina transporter i staden?

Carl Lidbom: Ja, det är mycket vanligt, eftersom jag har haft bråttom och har velat komprimera tjänsteresorna till minsta möjliga antal dagar.

Bo Hammar: Det faktum att Warmland skulle ha kommit och hämtat dig utanför Grand i polistjänst är då ingenting som du skulle ha haft speciell anledning att lägga på minnet?

Carl Lidbom: Inte det minsta. Jag blir ofta hämtad i en polisbil – eller säpobil. Det är inte en bil med ordet "Polis" påmålat på utsidan, men bilen tillhörde polisen.

Olle Svensson: Jag vill bara gå in på en fråga som jag tror att svenska folket funderar mycket över just nu. Det gäller något som både Carl Lidbom och jag har varit med om.

Jag satt med i den första fri- och rättighetsutredningen, som under Hjalmar Mehrs ledning utformade förslaget till fri- och rättighetskapitlet i regeringsformen. Du var med i den rättsskyddsutredning som, också på konstitutionsutskottets initiativ, såg över de bestämmelserna. Jag tror att många människor i dag funderar på vilket skydd man får.

I 6 § regeringsformen heter det att varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot vissa åtgärder, bl.a. hemlig avlyssning. Men det finns också begränsningar i detta skydd och det återfinns i 12 §. Men där framhålls också att begränsningen får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle.

Jag vill mot bakgrunden av vad som har hänt här och den diskussion som har förts om tolkningen av begreppet "nödvärn" ställa en fråga till dig: Tycker du mot bakgrund av vad man nu vet att man kan tala om att det har skett en urholkning av tillämpningen av lagstiftningen på det här området?

Carl Lidbom: De paragrafer i grundlagen som du har läst upp är ju underlag för den lagstiftning som finns om telefonavlyssning, och den håller sig inom de gränser som grundlagen föreskriver. Beträffande buggning finns det ingen lagstiftning över huvud taget, vilket betyder att det i princip är förbjudet för polisen att bugga. Men från all lag kan man en eller annan gång göra undantag. "Nöd bryter lag", heter det i en gammal domarregel, och det är precis det som det handlar om här. I extrema nödsituationer kan både enskilda och polisen få bryta mot annars gällande lagar. Din fråga avser om polisen har tolkat det här extensivt, så att den allteftersom fått det allt lättare att se ut som en nödsituation och vidgat sina egna möjligheter att agera. Detta hör till det som jag förmodligen skall lägga litet synpunkter på i den rapport som jag lägger fram i april.

Olle Svensson: Får jag i alla fall ställa den frågan, som nu inte behöver knytas till utredningsuppdraget utan till det utredningsuppdrag som vi tidigare haft när riksdagen har tagit ställning till fri- och rättighetskapitlet: Är det din bedömning att det finns ett mycket smalt utrymme enligt grundlagens bestämmelser för att tillämpa en så extraordinär sak som en elektronisk avlyssning?

Carl Lidbom: Det framgår faktiskt redan av brottsbalkens bestämmelser om nöd och nödvärn att utrymmet är avsett att vara smalt. Det skall vara fråga om att avvärja ett hot mot ett intresse som har en viss vikt. Det skall vara fråga om en överhängande fara och om ett hot som är någorlunda konkret. Det är alltså meningen att utrymmet skall vara restriktivt, och det är normalt sett ganska smalt.

Olle Svensson: Redan inom ramen för gällande lagstiftning kan den svenske medborgaren vara övertygad om att det är en olaglig handling, om man tillgriper detta mot honom – om det inte gäller detta speciella fall som kan inträffa.

Carl Lidbom: Om det inte är ett sådant undantagsfall som kan utgöra en nödsituation. Men vad som kännetecknar läget när man inte har någon lagstiftning på området är också vem som bedömer att det är en nödsituation. Det gör polisen själv. Skillnaden mellan telefonavlyssning och buggning är också den att telefonavlyssning inte får förekomma utan tillstånd av domstol. Om man trots det principiella förbudet använder buggning, är det därför att polisen anser att det föreligger en nödsituation. Men vems är bedömningen? – Enbart polisens.

Olle Svensson: Kan jag tolka detta ditt svar så att det behövs en översyn av lagstiftningen för att mera precisera gränserna för detta?

Carl Lidbom: Jag vill vädja även till ordföranden att låta mig få vänta med svaret tills jag avlämnar min rapport.

Olle Svensson: Vi ser framför oss så småningom ett genomtänkt svar på den frågan.

Catarina Rönnung: Du beskrev förut Ebbe Carlsson som en icke vederhäftig och t.o.m. något skvallrig person. Det är dina egna ord.

Carl Lidbom: Nej, har jag gjort det?

Catarina Rönnung: Ja, och av den anledningen fanns det ingen anledning för dig att gå till Ingvar Carlsson med hans uppgifter. Jag antecknade att du faktiskt sade så.

Carl Lidbom: Jag hoppas att jag inte uttryckte mig så. Det är bra att du ger mig tillfälle att korrigera detta. Jag sade att jag fick räkna med att vad han kom dragande med var, om kanske inte skvaller – det är ett hårt ord – så ändå lösa påståenden, som vid kontroll skulle visa sig vara felaktiga. Det ligger inget nedsättande omdöme om Ebbe Carlsson i ett uttalande om att de påståenden som han slänger ur sig kan vid kontroll visa sig vara felaktiga.

Catarina Rönnung: Men av den anledningen att han kunde vara något svävande och att han kanske kunde ha synpunkter som var något överdrivna skulle jag vilja ställa följande fråga: Hade du från början den uppfattningen att Ebbe Carlsson hade ett uppdrag från polisen, eller agerade han någon gång som privatperson med tillgång till hemliga handlingar?

Carl Lidbom: Enligt vad jag fick reda på under vårens lopp var det uppenbart att Ebbe Carlsson var med i bilden med Åhmanssons och Sune Sandströms medgivande. Jag begrep att han hade hemliga handlingar och jag visste dessutom att rikspolischefen var tacksam för att få hans analyser och synpunkter på dessa hemliga handlingar. Då måste han ju ha något slags uppdrag, annars fanns det ingen anledning.

Olle Svensson: Jag borde kanske ha nämnt att Hans Leghammar har anmält för mig att han avstår från att ställa frågor just nu. Då går ordet till Anders Björck.

Anders Björck: Herr ordförande! Jag vill börja med något som kanske är en minnesfråga: Har du under ditt arbete i säpokommittén när det handlar om buggning – jag skall inte fråga vad du kommit fram till – stött på förhållanden som du borde anmäla för rättslig prövning, alltså överträdelser av gällande bestämmelser?

Carl Lidbom: Det är faktiskt svårt att veta vad du menar.

Anders Björck: Jag menar: Har du, som haft tillgång enligt regeringsbeslut och arbetat, som vi har sett här, slitit med säpokommittén och gjort kontroller hos säpo, stött på något som icke är preskriberat och som därför du anser att man borde göra en rättslig prövning av, kort sagt en anmälan?

Carl Lidbom: Också det får du i så fall svar på i min rapport.

Anders Björck: Men rapporten skall väl handla om slutsatser. Jag talar om konkreta rättsfall. Huruvida du har kommit på att något brott har begåtts kan väl inte ha med rapporten att göra.

Carl Lidbom: Rapporten handlar också om fakta.

Anders Björck: Jo, jag är medveten om att man skall grunda anmälningar på fakta. Men min fråga handlar alltså inte om slutsatser om buggning eller lagstiftning eller liknande, utan jag frågar om du har kommit på något olagligt.

Carl Lidbom: Jag skall visa så pass mycket tillmötesgående att jag påminner om vad jag sade nyss. Jag har haft kontakter med överåklagare Uno Hagelberg och chefsåklagare Jan Danielsson. Jag har gett information och fått information. Längre än så tänker jag inte gå i min berättelse i dag.

Anders Björck: Du har alltså gett information till dem – jag skall inte fråga om vad – som de borde kunna dra slutsatser av?

Carl Lidbom: Nej, jag har inte angivit någon för brott, om det är det du menar.

Anders Björck: Har du stött på brott?

Carl Lidbom: Jag har sagt var jag drar gränsen. De här frågorna går jag inte in på. Du får vänta sex till sju veckor tills min rapport föreligger.

Anders Björck: Men jag talar inte om rapporten. Jag menar att om man kommer på något brottsligt, även om man sitter i en kommitté, har man väl i så fall skyldighet att anmäla detta. Det har väl ingenting med kommitténs rapport att göra. Har du sett något brottsligt eller har du inte, och har du i så fall anmält detta? Det är min mycket enkla fråga. Den har ingenting med rapporten att göra.

Carl Lidbom: Herr ordförande! Jag har redan upplyst om vad jag tänker svara på och vad jag inte tänker svara på.

Anders Björck: Jag konstaterar att detta i så fall, med den distinktion som du gör, är Lidbommeri och ingenting annat.

Då går jag vidare till frågan om sekretessbrott. Du sade när du var i KU

förra gången, i somras: Tyvärr förekommer sekretessbrott varje dag. De flesta blir helt obeivrade.

Det är tydligen litet olika med allvaret beträffande sekretessbrott i olika sammanhang. Har du gjort dig skyldig till några sekretessbrott under din befattning med säpokommittén eller det material som du har fått i Ebbe Carlsson-affären?

Carl Lidbom: Herr ordförande! Vad har detta med KU:s ärende i dag att göra?

Anders Björck: Men du svarade i somras på det. Då passade det att svara, och därför tycker jag att du skall svara nu.

Carl Lidbom: Du ställer en blank fråga till mig om jag någon gång i mitt liv har gjort mig skyldig till ett sekretessbrott.

Anders Björck: Nej, jag sade aldrig "någon gång i ditt liv", utan jag frågade om arbetet i säpokommittén eller i Ebbe Carlsson-affären. Du har inte sysslat med dessa två i hela ditt liv.

Carl Lidbom: Den där frågan är bara trams. Du får inget svar, eftersom det är trams.

Anders Björck: Du har låtit din hustru läsa hemliga handlingar.

Carl Lidbom: Du får inget svar, därför att det som du håller på med är trams.

Anders Björck: Jag tycker icke att det ankommer på Carl Lidbom att fälla sådana yttranden här. Du skall veta hut när du är här – – –.

Nu går jag, herr ordförande, vidare med mina frågor.

Olle Svensson: Jag är ordförande och bestämmer hur det skall ske. Vice ordföranden skall samarbeta. Det är vice ordföranden som provocerar till det som jag vill undvika. Jag tycker att vi skall ha en avslappnad utfrågning. Av det här blir det bara tråkigheter. Vad det här handlar om är att vi frågar om det som berör vår granskning. Var så god. Vi delar inte ut några råsopar, ungefär som i en politisk debatt. Det kan göras senare. Det finns tillfällen för diskussioner i annat sammanhang.

Anders Björck: Herr ordförande! Det är på det sättet att Carl Lidbom som är här bara sitter och talar om advokatyr, trams och en massa annat. Det är inte någon av ledamöterna som har fällt sådana omdömen. Carl Lidbom har ett sådant språkbruk, men jag tycker icke det passar i de här sammanhangen, och enligt min mening är det ordförandens plikt att se till att sådant icke förekommer. Nu tänker jag gå vidare.

Olle Svensson: Ställ frågor.

Anders Björck: Ja, jag ställde ju frågor och fick svaret att det var trams.

Carl Lidbom: Men det var det ju.

Anders Björck: Ja, men det är inte du som avgör det utan andra.

Du har ju haft anledning att bedöma Åhmanssons roll i sammanhanget.

Du har starkt kritiserat honom. Tyckte du att det var riktigt att han tvangs avgå, eftersom han ansågs sakna regeringens förtroende?

Carl Lidbom: Skall jag recensera regeringens åtgärder i samband med rikspolischefens avgång?

Anders Björck: Herr ordförande! Jag ställde frågan, därför att det framgår att Carl Lidbom när det gällde justitiekanslern har haft ett antal samtal med justitiekanslern om Åhmansson. Jag frågar: Tycker du att det var riktigt med den information som du har i affären att han tvingades avgå eller inte?

Carl Lidbom: Får jag svara att jag inte vill här och nu recensera vare sig regeringens eller justitiekanslerns ageranden.

Anders Björck: Men du har tidigare, t.ex. till förundersökaren Jan Danielsson, riktat stark kritik mot Åhmanssons sätt att handlägga affären. Du vill alltså inte uttala dig om hans roll i sammanhanget utifrån dina informationer, men du har gjort det för Danielsson.

Carl Lidbom: Det är en sak. Jag tycker inte att detta tillfälle skall begagnas till polemik om huruvida Hans Stark eller Nils Erik Åhmansson har skött sig. Jag tycker att det är ovärdigt, och jag har inte lust att spela med.

Anders Björck: Det innebär alltså att du inte vill svara på några frågor som rör det berättigade i att personer tvingas avgå i ett händelseförlopp, där du har haft en mycket, mycket betydande roll. Är det svaret på frågan?

Carl Lidbom: – – – (inget svar).

Anders Björck: Jag konstaterar då att Carl Lidboms föreställning här i dag innebär att han vägrar att svara på frågor, eller också har han konsekvent glömt saker som han borde komma ihåg.

Olle Svensson: Jag tycker att vi har fått in en hel del sakupplysningar. Omdömen och recensioner kan vi ju spara till senare tillfällen.

Ylva Annerstedt: Du sade apropå ditt dåliga minne förut att för att komma ihåg skall du ha sett någonting viktigt, hört någonting viktigt eller något uppseendeväckande eller anmärkningsvärt. Du har talat ganska detaljerat om ditt möte med Holmér, när han som du sade hade en föredragning med planscher och annat. Det var alltså någonting viktigt och anmärkningsvärt som han informerade dig om.

Carl Lidbom: För det första är det ju uppenbart att han betraktade det som viktigt. Han hade ju ägnat sig åt PKK-spåret, och det hade slutat med att han fick lämna spaningsledningen. För det andra var det viktigt för mig i den mån jag under kvällen fick reda på någonting som gav mig några upplysningar om säpo, upplysningar som jag borde ta fasta på, nysta vidare på eller kontrollera riktigheten av.

Ylva Annerstedt: Statsministern är ju din vän sedan många år tillbaka och du talar med honom om ditt arbete. Tycker du då inte att det är konstigt att du inte vidarebefordrade dessa upplysningar till statsministern eller diskuterade med honom om de här uppseendeväckande informationerna?

Carl Lidbom: Jag hade inte fått fram sådana informationer att det var någonting att föra vidare – ännu. Jag hade bara att föra vidare till rikspolischefen och be honom kontrollera. Därmed var saken omhändertagen. Som jag sade känner jag en viss tveksamhet mot att springa runt med skvaller. Får jag höra beskyllningar mot en tjänsteman vid en myndighet, skvaller som är av ganska ärerörigt slag försöker jag undvika att springa vidare med det till ledamöter av regeringen eller andra personer.

Ylva Annderstedt: Så du tyckte att Holmérs uppgifter var ointressanta eller skvalleraktiga?

Carl Lidbom: Nej, det har jag inte sagt. Men det var uppenbart att det också handlade om motsättningar inom säpo, och beträffande dessa motsättningar var Holmér en part. Herr Barrling var möjligen på samma sida som Holmér när det gällde dessa motsättningar. Men man kan inte utan vidare ta fasta på vad den ena parten säger. Man får först kontrollera det.

Ylva Annerstedt: Han berättade ju i går om elva månaders spaningsarbete, PKK-spåret och den hotbild som fanns. Tyckte du inte att det var viktigt att förmedla hotbilden till statsministern?

Carl Lidbom: Nej, det tyckte jag inte.

Ylva Annerstedt: Du träffade statsministern kanske åtminstone åtta gånger fram till april nästa år. Diskuterade ni verkligen inte detta någon enda gång.

Carl Lidbom: Jag vet inte varifrån du har fått uppgiften om att det skulle vara åtta gånger. Jag har sagt att jag har träffat honom en à två gånger i månaden under den här perioden. Tidigare har jag också sagt att så fort som jag hade någonting som jag ansåg vara värt att föra vidare kontaktade jag både justitieministern och statsministern. Men fram till slutet av mars hade jag ingen information som jag borde föra vidare.

Ylva Annerstedt: Du sade tidigare att när du var på säpokommitténs sammanträden i Stockholm åkte du polisbil. Gjorde du alltid det?

Carl Lidbom: Nej, men det hände när det var bråttom och det var svårt att få det att gå ihop och hinna med flyget, så att säga.

Ylva Annerstedt: Hur åkte du när du skulle till statsministern efter föredragningen hos Holmér?

Carl Lidbom: När jag skulle ...

Ylva Annerstedt: När du skulle till statsministern efter föredragningen hos Holmér – åkte du polisbil då?

Carl Lidbom: Skulle jag till statsministern efter föredragningen hos Holmér? Var har du fått det ifrån?

Ylva Annerstedt: Du träffade ju honom efteråt.

Carl Lidbom: Jag träffade Holmér sent på kvällen. Det mötet slutade nog mellan ett och två på natten, och vid den tiden sökte jag inte upp Ingvar Carlsson. Det är en total missuppfattning.

Ylva Annerstedt: Då har vi olika uppgifter, för Holmér säger att han gjorde föredragningen för dig på eftermiddagen.

Carl Lidbom: Jag har redan sett att det påståtts att jag har träffat Holmér två gånger. Jag minns bara ett sammanträffande, en föredragning. Men det är möjligt, tillfogade jag, att det var ett möte som blev avbrutet genom att vi gick och åt middag var en på sitt håll och träffades igen. Men hela övningen var slut sent på natten. Jag har icke därefter träffat Ingvar Carlsson.

Ylva Annerstedt: Du sade tidigare apropå frågan om buggning att det har talats så länge om buggning att alla kände till det, men vid våra utfrågningar är det ingen som har känt till någonting om buggning. Kan du förtydliga vad du menar med "alla"?

Carl Lidbom: Jag sade bara att det under lång tid har funnits en mängd rykten om att det buggas på säpo, och det är många på säpo som har hört talas om att det skall ha buggats, men det är ingen som har sagt till åklagaren att han vet någonting konkret i ämnet. Det är ju den sitsen. Jag tror att chefsåklagaren Danielsson berättade om den sitsen för er här alldeles nyligen.

Ylva Annderstedt: Hur har du fått uppgiften att det är många på säpo som har hört talas om buggning?

Carl Lidbom: Hört rykten – alla i den här salen har ju hört en mängd rykten. Vi läser i tidningarna om dem också. Det har varit ett snack om buggning på säpo, inte konkret men man har trott eller misstänkt att det har förekommit.

Ylva Annerstedt: Har det kommit fram nu då? Du har väl haft de här uppgifterna om buggning länge?

Carl Lidbom: Nej, jag hade ingen anledning att intressera mig för buggning mera än de flesta. Men det är tydligt att den praktiska användningen av buggning har diskuterats. Före april förra året hade jag inget speciellt intresse för buggning.

Ylva Annerstedt: Du sade tidigare att när ni diskuterade buggning i princip vid mötet i april tillsammans med Heckscher, rikspolischefen och Ebbe Carlsson motiverade inte den situation som Ebbe Carlsson målade upp någon buggning. Diskuterade ni andra tillfällen när buggning kunde vara motiverad?

Carl Lidbom: Nej, jag sade inte att den situation som Ebbe Carlsson målade upp inte motiverade buggning. Det sade jag alltså inte. Jag sade att jag uppfattade det så, att ämnet kom upp därför att Ebbe Carlsson var ivrig att få bugga, och jag trodde att det var källa A som han avsåg. Vidare var det så att alla i samlingen utom Ebbe Carlsson själv var emot tanken på buggning.

Ylva Annderstedt: Har det senare kommit fram några uppgifter som skulle kunna få dig att ompröva din uppfattning om buggning.

Carl Lidbom: Vad jag tycker om buggning skall jag också tala om i rapporten till regeringen.

Ylva Annerstedt: Tack.

Olle Svensson: Elisabeth Fleetwood – sista utfrågare.

Elisabeth Fleetwood: Tack. Bo Hammar ville donera dig en fickalmanacka, men du sade att du klarade dig bra utan en sådan. Jag tycker inte det. Tror du att du med sådana anteckningar, med din bakgrund som jurist, statsråd, ambassadör, utredare och allt möjligt, skulle ha kunnat hjälpa konstitutionsutskottet och även andra utredningsinstanser att klara av de här allvarliga frågorna? Här rör det ju sig om en mycket allvarlig bakgrund, och du tycker att du klarar dig bra utan almanacka. Anser du att det hade varit lättare med en almanacka med exakta uppgifter?

Carl Lidbom: Frågan om huruvida jag skall skaffa en fickalmanacka eller ej är inte avhängigt av att konstitutionsutskottet i en framtid skall få möjlighet att utreda mystiska ting. Det är inte det som är bestämmande för min önskan att ha eller inte ha en fickalmanacka.

Elisabeth Fleetwood: Nej, men låt mig säga så här då: Ditt dåliga minne kan kanske inverka negativt på konstitutionsutskottets möjligheter att utreda det här.

Carl Lidbom: Det har sagts mycket om mitt dåliga minne. Jag tror inte att det är så förfärligt dåligt. Jag råkar nämligen tro att det är väldigt många människor som antingen minns fel eller har luckor när det gäller sådana här vardagliga ting.

Elisabeth Fleetwood: Vi kan väl alla bedöma den saken. Vi får också se när vi går igenom protokollet. Du sade apropå Ylva Annerstedts fråga att man inte springer hur som helst till statsministern när det gäller motsättningar inom säpo. Tidigare talade du om "motsättningar och missförhållanden inom säpo". Tycker du att det hade varit att springa hur som helst med uppgifter till statsministern, om det hade gällt missförhållanden som kunde hänga ihop med ett statsministermord? Hade det inte varit motiverat?

Carl Lidbom: Hade man hört talas om att det skulle ha funnits ett mordhot mot statsministern, hade det varit naturligast att i första hand gå till säpo. Man kunde ha plockat fram materialet, sett efter vad säpo gjort för analys och sett efter vad som fanns att bygga på. Vem skulle kunna utföra den här typen av kontroll? Jo, naturligtvis rikspolischefen eller säpochefen eller båda. Men varför skall jag innan kontrollen är gjord springa i väg med lösa påståenden i ämnet och berätta för andra människor?

Elisabeth Fleetwood: Jag kan inte inse att det är att springa med lösa påståenden. När man sitter tillsammans med en god vän som man har samarbetat med länge och som råkar vara landets statsminister, och missförhållandena gäller en mördad statsminister, anser jag inte att det är att gå i förväg. Det hade varit adekvat.

Carl Lidbom: Men påståendena blir inte mer eller mindre lösa bara därför att Ingvar Carlsson är statsminister.

Elisabeth Fleetwood: Herr ordförande! Jag går till nästa fråga. Det är den sista – i varje fall i den här omgången. Det gäller Fischerpengarna. Du sade i somras att du fick kännedom om dem först när historien blev offentlig. Sedan kom du med tillägget: "Vad jag däremot inte visste var att Fischers pengar skulle användas till avlyssningsapparatur." Då vill jag fråga dig: Frågade du Fischer vad pengarna skulle användas till då?

Carl Lidbom: Fortfarande gäller att jag inte kommer ihåg att vi talade om Fischers pengar. Han har sagt detta, och därför har jag gjort en korrigering. Har han en klar minnesbild och jag inte minns det, så har han väl rätt.

Elisabeth Fleetwood: Men du tror att du kände till tilläggspengarna vid den tidpunkten. När privata pengar ställdes till förfogande i en så här allvarlig affär och du visste om att de fanns så att säga på bordet, hade det då inte varit naturligt att du hade sagt: "Vad skall de användas till? Det här är väl utgifter som skattebetalarna skall stå för?"

Carl Lidbom: Jag har sagt att jag över huvud taget inte minns någon diskussion med Tomas Fischer om hans pengar, och då kan jag inte kommentera resten heller.

Elisabeth Fleetwood: Tycker du det är riktigt att sådana här utgifter bekostas med privata pengar?

Carl Lidbom: Jag tycker självfallet att polisverksamhet skall betalas med skattemedel.

Elisabeth Fleetwood: Varför avböjde du då inte pengarna från Fischer eller bad någon avböja?

Carl Lidbom: Jag har inte med detta att göra. Fischer skulle inte låna *mig* pengar. Jag hade inte med mordutredningen att göra.

Birgit Friggebo: Jag vill ha ett förtydligande om diskussionen den 28 april. Det är den dag då en del av smugglingsutrustningen kommer in i Sverige via Arlanda. Ungefär samtidigt diskuterar man i regeringskansliet olika saker, och på kvällen deltar du i ett sammanträffande med Ebbe Carlsson, Åhmansson och Heckscher. Jag tyckte du sade att det inte var aktuellt att bugga källa A. Innebär det att ni diskuterade i ett konkret ärende om det kunde vara aktuellt att bugga?

Carl Lidbom: Nej, det var inte så jag uttryckte mig. Den kvällen diskuterades också buggning. Jag tror att Ebbe Carlsson nämnde att det i ett tidigare skede av mordutredningen hade förekommit buggning. Men jag minns tydligt att man diskuterade också källa A. Det var först då jag fick klart för mig vem källa A var och vilken farlig situation man hade skapat genom att ta in honom till Sverige. Det handlade om en avhoppad terrorist, som kanske skulle planera nya attentat i Sverige. Skall polisen logera och underhålla en sådan person? Det verkade för mig äventyrligt. Jag sade att det i ljuset av detta är mindre förvånande att polisen känner ett behov av att övervaka honom 24 timmar om dygnet.

Birgit Friggebo: Men bakgrunden var att källa A skulle kunna lämna information om företeelser i förväg. Då var det inte ett led i mordspaningen.

Carl Lidbom: Men vilket pris vill man betala för att få dessa informationer? Det var ett risktagande från polisens sida.

Birgit Friggebo: Heckscher och Åhmansson och du och Ebbe Carlsson har alltså diskuterat lämpligheten av buggning. Innebär det inte att man har en uppfattning om att det finns situationer där man skulle kunna tänka sig buggning, även om man sade att det inte var aktuellt i den här situationen?

Carl Lidbom: Jag har inget minne av att vi diskuterade buggning så nära, men de inblandade borde veta och jag tror att vi alla visste att buggning har förekommit i Sverige utan att man har protesterat. Jag tänker på Norrmalmstorgsdramat. Också där var det säpo som buggade, men där var det fråga om en uppenbar nödsituation. Att man i nödsituationer kan få bugga var bekant för alla som deltog i sammanträffandet.

Birgit Friggebo: Nämndes även andra personer? Två dagar innan, den 26 april, hade ett antal personer besökt Holmér i Wien, och Ebbe Carlsson säger att uppgiften var att diskutera exakt vilka personer man skulle avlyssna.

Carl Lidbom: Det känner jag inte till någonting om.

Birgit Friggebo: Det står i Ola Nilssons utredning att Ebbe Carlsson uppger att den 26 april, alltså två dagar innan, träffades i Wien P O Karlsson, Barrling, Kegö, Holmér och Ebbe Carlsson, och då var uppgiften att exakt bestämma vilka man skulle bugga.

Carl Lidbom: Jag har inte läst om det i Ola Nilssons utredning.

Olle Svensson: Frågestunden är över, och jag tackar Carl Lidbom för att du har ställt upp.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 12

1989-03-09

kl. 12.32–15.06

Offentlig utfrågning av förlagsdirektör Ebbe Carlsson och advokat Tony Sandell angående fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Jag har vid flera tillfällen redogjort för syftet med våra utfrågningar. Syftet är att skaffa in sakupplysningar. Vi har haft Ebbe Carlsson här tidigare, i somras, och vi har publicerat ett utkast till betänkande som är mycket utförligt. Vi har samlat in ett mycket omfattande skriftligt material. Vi skall nu inte göra någon repris på föreställningen från i somras, utan det är framför allt de uppgifter som kommit in under de pågående förundersökningarna av åklagare i Malmö och Stockholm som har föranlett oss att gå vidare.

Jag vill understryka på nytt att vad vi granskar är statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Vi ser dem vi kallat såsom medverkande till att skaffa oss ett så gott beslutsunderlag som möjligt. Jag har märkt att utfrågningarnas längd påverkar allmänhetens reaktioner, men det är klart att våra frågor inte behöver gå lika mycket i detalj som tidigare, utan de skall främst fylla luckor som vi kan ha i vårt skriftliga material.

Jag frågar först Ebbe Carlsson om du vill utnyttja tillfället att inledningsvis säga någonting.

Ebbe Carlsson: Herr ordförande, ärade utskottsledamöter, jag vill börja med att tacka för senast. Tillåt mig först kort något kommentera händelseutvecklingen sedan jag var här i somras. Det skall ta fem minuter och trettio sekunder – jag hoppas ni har tålamod.

En viktig punkt i somras – och under hela 1988 i det som senare har kommit att kallas Ebbe Carlsson-affären – har varit de uppgifter jag har lämnat om vad som hände inom säkerhetspolisen *före* mordet på Olof Palme.

Jag har hävdat att säkerhetspolisen hade bort försvåra mordet på Olof Palme, eftersom polisen hade tydliga hot mot honom.

Med anledning av mina uppgifter och den diskussion som de har föranlett har detta utretts av landshövding Gösta Gunnarsson – f.d. statssekreterare åt statsminister Thorbjörn Fälldin. Gunnarssons slutsatser har presenterats i den offentliga utredningen SOU 1989:1.

På alla väsentliga punkter bekräftar Gösta Gunnarsson mina sakuppgifter.

Det kan antecknas i marginalen att Gunnarsson vid sin genomgång av säkerhetspolisens material hittar uppgifter som jag inte kände till när jag framförde mina synpunkter.

I kritik mot Gunnarssons utredning har några höga polischefer hävdat att de hot som förekom före mordet inte var avsedda för Olof Palme. De har bl.a. hävdat att de beryktade bröllopssamtalen skulle ha fortsatt efter mordet.

Polischefernas tanke är tydligen att endast om polisen i efterhand kan bevisa vem som mördade en viss person, är polisen beredd att ta hot mot den personen på allvar.

Det bör än en gång slås fast att de hot som förekom före mordet var tillräckliga för att besluta om ständigt skydd av Olof Palme. Om så hade skett, hade mordet försvårats eller kanske rent av förhindrats.

Frågan om vem som har begått mordet hör inte till den här diskussionen.

En annan punkt som mycket diskuterades i somras var huruvida det förhållandet att jag hade tagit del av vissa hemliga handlingar – och refererat dem för rikspolischefen och justitieministern – innebar att något brott hade begåtts.

Det bör då i dag noteras att justitiekanslern och chefsåklagare Jan Danielsson efter en omfattande och noggrann utredning har kommit fram till att några brott inte har begåtts.

I somras och även senare har diskuterats vem som skall betala de utlägg jag haft. Den frågan hänger också samman med om jag skall betraktas som något slags privatperson eller om jag haft någon form av uppdrag. Jag har som bekant i en räkning till rikspolisstyrelsen begärt ersättning för utläggen.

Jag kan då meddela utskottet att Tomas Fischer och jag nu i allt väsentligt är överens med justitiekanslern – som handlägger även denna fråga – och att staten kommer att betala för flertalet utlägg. Det kan särskilt nämnas att justitiekanslern anser att staten skall stå för kostnaderna för lokalen på Renstiernas gata. På vissa punkter har justitiekanslern prutat – jag får diskutera med Tomas Fischer vem som skall betala det. Jag skall också nämna att vi självfallet avvaktar diskussionerna om den tekniska utrustning som köpts in till säkerhetspolisen, men utläggsräkningen kommer att betalas.

Utredningen om införseln av viss teknisk utrustning för säkerhetspolisens räkning är inte slutförd. Åklagaren har inte fattat beslut om åtal.

Jag anser inte att jag nu kan kommentera enskildheterna i den utredningen. Jag vill bara säga att det självfallet inte heller här var fråga om något privat projekt.

Det har pratas och skrivits mycket – även här på förmiddagen – om "Ebbe Carlssons hemliga privatspaning" och alla möjliga varianter på den formuleringen. Var vänlig gör tankeexperimentet fullt ut!

Om jag skulle starta en hemlig, privat grupp – är det då troligt att jag skulle börja med att gå igenom ärendet med rikspolischefen?

Om jag skulle skaffa en hemlig, privat lokal för hemlig, privat spaning – är det då så klyftigt att börja med att ta dit rikspolischefen och säpochefen, innan ens möblerna är på plats? Och är det troligt att jag skulle rekvirera möbler ur säkerhetspolisens lager?

Om jag skulle smuggla illegal utrustning för privat hemlig verksamhet – är det då sannolikt att jag skulle skicka en polisman på tjänstetid i tjänstebil?

Den bistra sanningen är att jag successivt informerat de berörda om vad jag

företagit mig. Jag har i allt väsentligt följt de instruktioner jag har fått eller uppfattat.

Rikspolischefen Åhmansson sade till en början när det här blev offentligt känt i juni att det enda samarbete som förekommit med mig var att jag på polisens vägnar skulle sammanträffa med Irans expresident Banisadr. Är det någon som tror på den uppgiften i dag? Är det någon som tror att det var det enda samarbete som Åhmansson kände till? Är det någon som kan förklara varför *jag* skulle träffa Banisadr, om ingenting hade förekommit tidigare?

Jag har faktiskt varit med förut. Jag har grejat pengar till hemliga projekt inom polisen förut, inte fullt lika mycket pengar som den här gången, men nästan. Den gången fick jag tillbaka pengarna utan problem. Jag har förmedlat hemliga uppgifter till säkerhetspolisen förut, t.ex. om Stig Bergling.

Jag har tillräckliga kunskaper om och erfarenheter av polisen, säkerhetspolisen, terrorister och spioner för att inte förvånas över någonting. Men det är första gången jag är med om att de ansvariga inte kan minnas vad som har hänt och inte står för sina beslut.

Kurt Ove Johansson: När började du intressera dig för vad PKK-medlemmar i Sverige kunde ha för sig?

Ebbe Carlsson: På mordnatten.

Kurt Ove Johansson: Du intresserade dig icke för PKK-medlemmar i Sverige före mordet?

Ebbe Carlsson: Jag redogjorde mycket noga i min inledning när jag var här förra gången – jag hoppas att jag skall slippa använda tiden till att referera det – för att jag några dagar före mordet hade talat med dåvarande chefen för säkerhetspolisen Hjälmroth, som hade berättat för mig att man hade haft en diskussion inom säkerhetspolisen om vad PKK kunde ha på gång. När mordet sedan inträffade gällde min första tanke om PKK kunde vara inblandat.

Kurt Ove Johansson: Fick du klart för dig i mars 1986 att Sten Wickbom sagt till Hans Holmér att det inte var önskvärt att ha dig springande i korridorerna i polishuset?

Ebbe Carlsson: Beskrivningen "springande" är inte korrekt. Jag var där mycket kort på söndagen i ett helt privat ärende som handlade om var Hans Holmér skulle bo. Sedan var jag där ett antal timmar på måndagen. Det var allt.

Kurt Ove Johansson: Wickbom har för oss uppgivit att han gjorde klart för Hans Holmér att det inte var önskvärt att du fanns i polishuset.

Ebbe Carlsson: Jag har läst protokollet från förhöret med Wickbom.

Kurt Ove Johansson: Du nåddes aldrig av besked från Holmér på den punkten?

Ebbe Carlsson: Det var inte aktuellt, eftersom jag inte skulle dit. Wickboms beskrivning att jag var där en vecka är felaktig. Jag var där en dag.

Kurt Ove Johansson: Du talade om begreppen privatperson eller icke privatperson. Kan man säga att man fram till mars 1986 betraktade dig som privatperson? Kan du ange tidpunkten när man började betrakta dig som någonting annat än privatperson?

Ebbe Carlsson: Det skulle väl vara i januari 1988.

Kurt Ove Johansson: Kan det möjligen vara den 13 januari? Det var en middag hemma hos dig, och du hade samlat Lidbom, Åhmansson och Sandström. Du gav där uttryck för att Palmeutredningen inte gick tillräckligt fort. Kan man säga att det var fr.o.m. den tidpunkten som du icke skulle betraktas som privatperson?

Ebbe Carlsson: Det var inte huvudämnet vid det tillfället. Det är föga njutbart att försöka beskriva diskussionerna vid varje tillfälle, men jag har i brev till justitiekanslern och här i utskottet och i andra sammanhang talat om att vad som inträffade vid den middagen var en konkret sak som fick den egenartade konsekvensen att vi sitter här i dag. Jag kände till att en person, som senare har kommit att kallas källa A, på olika sätt hade anmält att han kunde tänka sig att komma till Sverige och till säkerhetspolisen lämna upplysningar om PKK. Jag visste vem han var. Jag visste att de polismän som hade kontakt med honom hade fått besked att de inte fick ta in honom. Det var ingenting som jag hade anledning att lägga mig i eller ens kommentera eller ha synpunkter på.

Under middagen framgick det att Åhmansson, som var nytillträdd rikspolischef, hade fått besked att det inte fanns någon möjlighet att komma längre beträffande PKK om man inte fick tag på en avhoppare. Den informationen hade han fått några dagar tidigare. Det fanns motstridiga informationer – å ena sidan ger någon besked neråt i organisationen att vi inte skall ha någon avhoppare, och samtidigt säger man uppåt att man inte kunde få tag på någon avhoppare. Det var en egendomlighet för säkerhetspolisen. Detta påpekade jag för Åhmansson den kvällen. Vi träffades även dagen efter. På den vägen är det. Ämnet för kvällen var inte med vilken fart mordutredningen bedrevs.

Kurt Ove Johansson: Det som fortfarande intresserar mig är din egen uppgift, att du fr.o.m. januari 1988 i det här sammanhanget inte var att betrakta som en privatperson.

Ebbe Carlsson: Eftersom Åhmansson den 14 januari – nu har jag inte kontrollerat i almanackan, men det var dagen efter middagen – bad mig göra olika saker, får man väl anse att det var från det tillfället som jag hade ett uppdrag från honom.

Kurt Ove Johansson: Det var alltså från polisen du hade ett uppdrag?

Ebbe Carlsson: Av dåvarande rikspolischefen Nils Erik Åhmansson.

Kurt Ove Johansson: Jag går över till någonting som utskottet har diskuterat mycket, nämligen vad som hände dagarna 6–7–8–9 december 1987. Kan du dra ditt strå till stacken genom att säga hur Lidbom och Holmér träffades under de dagarna?

Ebbe Carlsson: Jag skall försöka det. Jag har tagit del av de intervjuer som polismannen Warmland har givit i pressen och också läst på diagonalen förhöret med honom här i konstitutionsutskottet. Jag skall strax återgå till min minnesbild, men jag vill säga någonting annat först.

Jag känner inte Warmland. Jag har hejat på honom ett antal gånger ungefär som jag har hejat på Kurt Ove Johansson ett antal gånger. Jag har åkt bil med Warmland någon gång, men han har aldrig varit med vid något sammanträde eller någon middag som jag har varit med på. Jag har aldrig talat med Warmland om mordet på Olof Palme eller om någonting annat heller. Jag var inte med i bilen varifrån han har sin story. Jag kan inte dementera eller bekräfta den. Jag har inte talat med statsministern sedan den 15 november 1986, så jag kan inte kommentera vad statsministern tyckte.

Däremot vill jag säga på ett allmänt plan att för mig är Warmlands uppgifter egendomliga och nya. Det har jag anledning att reflektera över, för om statsministern i december hade känt till att Ebbe Carlsson bedrev någon verksamhet, så var det i vart fall innan jag visste att jag bedrev någon verksamhet.

Vidare verkade det som han gjorde för mig helt knäppt, för om statsministern på något sätt skulle informerats och tagit ställning i december, varför skulle då jag under perioden januari–april resonera med Lidbom, Leijon och Åhmansson och andra om olika saker? För mig verkar det konstigt. Det utesluter inte att det ändå finns någon förklaring, som jag inte kan komma på, men för mig verkar det konstigt.

När det gäller den här dagen är min minnesbild följande. Är det den 8 december vi talar om? Holmér, Lidbom och jag träffades i Holmérs lägenhet i Gamla stan, jag tror det var tidigt på eftermiddagen. Holmér redogjorde för PKK-spåret. Jag deltog inte så mycket, för jag höll på med någonting annat, bl.a. ringde jag. Sedan hade vi gemensamt en diskussion om förhållandena på säkerhetspolisen före mordet på Palme. Den var såvitt jag minns ganska utförlig. Jag berättade då igen, vilket jag hade gjort tidigare för Lidbom, om mitt samtal med Hjälmroth. Holmér hade också några upplysningar, bl.a. att man inom säkerhetspolisen hade fört en konkret diskussion före mordet på Olof Palme om vad PKK hade på gång och vad vi skulle göra åt det.

Sedan skildes vi sent på eftermiddagen – jag skulle säga kl. fem–sex. Sedan minns jag inte annat än att jag senare på kvällen träffade Lidbom igen på Grand Hotel, och då sade han: "De här uppgifterna om säpo är mycket märkliga. Kan de verkligen vara riktiga? Det måste väl vara någon missuppfattning?" Jag sade då att jag kände till en kriminalinspektör som var med vid diskussionerna före mordet. Det ledde till att vi ganska sent på kvällen återvände till Holmérs lägenhet, dit Holmér och Jan Barrling kom. Barrling berättade då exakt vad han hade varit med om och vilken bedömning han gjorde av den informationen.

Jag tror att det här var uppe i somras, och jag sade då att jag anser att händelseförloppet därmed för min del var slut.

Kurt Ove Johansson: Har du någon uppgift som talar för att Lidbom skulle ha träffat statsministern mer än en gång under de här tre dagarna?

Ebbe Carlsson: Jag har ingen egen information, men jag har följt diskussionen i dag, och jag har intrycket att han tror att han har gjort det.

Kurt Ove Johansson: Var det någon av Lidbom eller Holmér som berättade för dig att statsministern skulle ha fått några uppgifter som skulle ha föranlett honom att gå i taket?

Ebbe Carlsson: Nej, inte på det sättet.

Kurt Ove Johansson: Vid vilken tidpunkt tror du att statsministern fått kännedom om PKK-hotet och säkerhetspolisens hantering av de här uppgifterna före mordet på Olof Palme?

Ebbe Carlsson: Det har jag ingen uppfattning om.

Kurt Ove Johansson: Statsministern har inför utskottet tidigare uppgivit att det var den 28 mars. Du har ingen uppgift som skulle strida mot det påståendet?

Ebbe Carlsson: På det sättet att jag väl känner till att Anna-Greta Leijon träffade statsministern den 28 mars – det var i alla fall en måndag. Hon gav för mig bilden av att statsministern hade blivit förvånad över vad hon hade berättat.

Kurt Ove Johansson: Och det var föranlett av den sammankomst som du hade med Anna-Greta Leijon den 27 mars?

Ebbe Carlsson: Ja.

Kurt Ove Johansson: Det var då ni hade det mycket långa sammanträdet?

Ebbe Carlsson: Precis. Jag vill tillägga att jag gärna skulle ha sett att statsministern i december hade tagit tag i det här. Det hade varit utmärkt – då hade vi t.ex. sluppit Ebbe Carlsson-affären.

Kurt Ove Johansson: Enligt dina egna uppgifter har du ägt kännedom om buggning redan vid årsskiftet 1986-1987. Är det korrekt?

Ebbe Carlsson: Det är möjligt.

Kurt Ove Johansson: Men då är det inte genom Holmér som du har fått de uppgifterna?

Ebbe Carlsson: Jag har ingen exakt bild av när Holmér berättade för mig att de hade genomfört buggning, men det är i de dragen. Exakt vet jag inte. Jag såg er utfrågning med Holmér, och jag kan inte invända mot hans beskrivning, men min minnesbild är att det var tidigare.

Kurt Ove Johansson: Det är en stor tidsskillnad. Han har uppgivit inför utskottet att han tidigast i mars 1988 skulle ha givit dig några uppgifter. Det blir ca tre månaders skillnad.

Ebbe Carlsson: Jag beklagar det men kan inte hjälpa det.

Kurt Ove Johansson: I vårt material använder du ibland ordet konspirera. Var det inte så att du, Holmér, Kegö och Barrling konspirerade hösten 1987 och framför allt i början av 1988 för att få i gång en avlyssning igen?

Ebbe Carlsson: Svaret på frågan är nej.

Kurt Ove Johansson: Vissa uppgifter som du skulle ha givit vid en förundersökning åtminstone antyder att du under första kvartalet 1988 har varit med och diskuterat fortsatt buggning.

Ebbe Carlsson: I det här händelseförloppet förekommer diskussioner om buggning. För att repetera förmiddagens föreställning: man måste reservera sig för sitt minne. Men jag är nästan säker på att jag diskuterade detta med rikspolischefen redan den 14 januari, och det av ett alldeles speciellt skäl. Vi kom att diskutera verkligt känsliga saker som gällde säkerhetspolisen, som gällde PKK och som gällde Holmér. Det hade varit fel av mig att inte för Åhmansson då berätta vad jag visste. Jag är alldeles säker på att jag då också nämnde att jag kände till att man hade använt den här metoden.

Kurt Ove Johansson: Är det rena tillfälligheter, eller finns det någon bakomliggande orsak till att du använde ord som konspirera?

Ebbe Carlsson: Jag tyckte det fanns anledning att inte riskera något mummel, så jag använde uttrycket konspirera i min skriftliga inledning till utskottets förhör med mig. Det var ett mycket klart resonemang, nämligen att om det inom säkerhetspolisen finns information om att en av säkerhetspolisen övervakad terrôristorganisation planerade ett mord och om det några dagar senare visade sig att landets statsminister mördades och det visade sig att den information som fanns inom säkerhetspolisen icke överlämnades till polis eller åklagare, anser jag att det är en värre förolämpning att säga att det är försumlighet och dumhet som förekommer än att tänka tanken att de medvetet lagt detta åt sidan.

Kurt Ove Johansson: Jag tänkte närmast på natten efter det att avlyssningsutrustningen hade fastnat i tullen i Helsingborg. Du hade många telefonsamtal den natten. Du sade till rikspolischefen: "Gå och lägg dig, för vi kan konspirera i morgon i stället."

Tycker du att det uttryck du använde den gången stämmer med den begreppsdefinition av ordet konspirera som du nyss gjorde?

Ebbe Carlsson: Har du avlyssnat det samtalet?

Kurt Ove Johansson: Nej.

Ebbe Carlsson: Hur vågar du citera ett samtal på det sättet? Hur menar du? Hur vågar du citera ett samtal som förs nattetid för mer än nio månader sedan mellan två personer då du inte varit närvarande?

Kurt Ove Johansson: Det står i mitt grundmaterial att det skulle förhålla sig på det sättet. Då måste jag få fråga dig om det betyder att det grundmaterial jag har är fel och att du aldrig har använt ordet konspirera den natten.

Ebbe Carlsson: Om det finns en utskrift av de telefonsamtalen, tycker jag att de skall offentliggöras.

Kurt Ove Johansson: Du har nämnt att du diskuterade buggning med rikspolischefen. Var han den ende som du diskuterade buggning med i början av 1988, eller deltog flera personer i diskussioner om buggning?

Ebbe Carlsson: Jag berättade för rikspolischefen vad jag visste, och det ansåg jag vara min skyldighet.

Kurt Ove Johansson: Diskuterade du buggning med några andra personer än rikspolischefen? Diskuterade du aldrig buggning t.ex. med Holmér, Kegö eller Barrling?

Ebbe Carlsson: Det är fullt möjligt att jag diskuterade. Med Kegö hade jag inte kontakt förrän långt senare.

Kurt Ove Johansson: Så det kan ha varit med flera personer än med rikspolischefen som du diskuterade buggning våren 1988?

Ebbe Carlsson: Holmér och rikspolischefen blir två – ja, det kan betraktas som flera.

Kurt Ove Johansson: Varför skulle man ha pengar från Fischer för lokalen på Renstiernas gata och avlyssningsutrustning, om de inte skulle användas? Jag fick intrycket att du sade att de inte var för eget bruk.

Ebbe Carlsson: Det var för säkerhetspolisens bruk.

Kurt Ove Johansson: Men avsikten var att utrustningen skulle användas?

Ebbe Carlsson: Ja, naturligtvis.

Kurt Ove Johansson: Det fanns alltså planer att genomföra avlyssning via buggning våren 1988?

Ebbe Carlsson: Ja.

Kurt Ove Johansson: Står du kvar vid uppgiften att du talat med Lidbom våren 1988 om att få hem material via diplomatkurir?

Ebbe Carlsson: Jag såg att detta avhandlades på förmiddagen, och jag slog då upp vad jag hade sagt till Ola Nilsson. Det var onekligen mer diffust än vad det gavs sken av här. Jag citerar s. 180 i förundersökningen om införsel av utrustning:

Förhörsledaren: Den 25, så du tog upp frågan med Lidbom om ni fick skicka någonting?
Ebbe Carlsson: I kuriren, ja.
Förhörsledaren: Ja, talade han om vad ni skulle skicka?
Ebbe Carlsson: Ja, han sade väl tekniska prylar eller något. Jag tror att han sade nej direkt, för han sade att det blir bara snack. Om någon polis kommer hem och lägger en säck i kuriren, kommer det ut direkt. Jörlin berättade detta för mig häromdagen, och då blev jag något dyster, för jag hade helt glömt av det.

Kurt Ove Johansson: Du tycker inte att Lidbom borde kommit ihåg detta samtal?

Ebbe Carlsson: Under alla förhållanden gick det inte till så att jag gjorde en affär och en framställning till Lidbom med någon vidare kraft om detta. Om jag har haft det uppe, har jag nämnt det i samband med att vi har talat om andra saker, som vi säkert bägge ansåg viktigare.

Kurt Ove Johansson: I slutet av mars 1988 besökte du, Åhmansson och Sandström Renstiernas gata och tittade på lokalerna. Diskuterade ni inte då okonventionella spaningsmetoder?

Ebbe Carlsson: Jovisst, det framgår av utredningen.

Kurt Ove Johansson: Ni förde alltså utförliga diskussioner vid den tidpunkten?

Ebbe Carlsson: Det är väl känt i offentligt material att här föreligger helt olika uppfattningar. Barrling, Kegö, P-O Karlsson och jag har *en* uppfattning, Åhmansson har en annan och Sandström en tredje.

Kurt Ove Johansson: Därefter åkte du direkt hem till Anna-Greta Leijon. Informerade du då inte henne om den avlyssning som tidigare hade skett? Jag tänker på mars 1986 och fram till juni 1987? Diskuterade du inte med Anna-Greta Leijon även en fortsättning av den?

Ebbe Carlsson: Det är helt fel. Jag tror att du rör ihop datum. Den buggning som hade ägt rum, om jag är riktigt underrättad, och det tror jag att jag är på den punkten, ägde rum från augusti 1986 och inte från mars – den som Holmér beordrat.

Kurt Ove Johansson: Är det den buggningen som du har informerat Anna-Greta Leijon om som du menar skulle ha varit från augusti?

Ebbe Carlsson: Ja, det är den som Holmér har beordrat. Det sade han här, och jag har ingen annan kunskap.

Kurt Ove Johansson: Jag utgår från att du har tagit del av vad Holmér har sagt i utskottet. Han säger att han ansvarar för buggningen.

Ebbe Carlsson: Vi behöver inte gräla om det här, för det är kontrollerbart.

Kurt Ove Johansson: Det var inte jag som började gräla om uppgifterna.

Ebbe Carlsson: Min ambition var bara att hjälpa med en sakupplysning. Utskottet och många av oss andra lider av att det är mycket information. Jag vill då säga att den buggning som jag känner till är från augusti.

Den 28 har jag icke diskuterat med fru Leijon. Jag har dagen före, under den berömda tolvtimmarsseansen, berättat om innehållet i buggningen – ett par sakupplysningar. Direkt utfrågad om vilken källan var har jag anmält vilka källor som fanns, och jag har sagt till henne: "Enligt vad jag känner till har Holmér för avsikt att helt ta på sig ansvaret, så du får tala med honom om hur detta har gått till. Jag kan inte mer än referera innehållet."

Kurt Ove Johansson: Du har berättat att när ni träffades på Renstiernas gata i slutet av mars talade du och Sandström och Åhmansson om fortsatt buggning med lokalen som bas. Sedan åkte du direkt hem till Anna-Greta Leijon. Du vill alltså låta påskina att du inte ens för justitieministern den gången berättade vilka förehavanden som ni då hade tänkt er?

Ebbe Carlsson: Jag gjorde inte det, nej.

Kurt Ove Johansson: Borde du inte ha gjort det?

Ebbe Carlsson: Det kan man säga i efterhand, men jag hade den åsikten då och under hela våren, och jag har sagt hundra gånger till de andra att om jag skulle ha någon som helst kunskap eller ha medverkat i detta, så var jag tvungen att anmäla det för rikspolischefen. Jag kunde inte förstå att man skulle kunna göra någonting sådant på annat sätt än att rikspolischefen personligen fattade beslut. Det är ett operativt beslut, och han får bedöma förutsättningarna. Om han anser att det finns möjlighet att göra det, är det hans sak. Därför talade jag med rikspolischefen om detta, inte med justitieministern. Jag vet inte om hon har diskuterat med honom om detta.

Kurt Ove Johansson: Vid det här tillfället hemma hos Leijon var du inte längre privatpersonen Ebbe Carlsson, utan vi har varit eniga om att du var någonting annat. Borde du inte rimligen, om du inte längre var privatperson, ha informerat justitieministern när du ändå for dit? Vad skulle du göra där, om inte ge henne information?

Ebbe Carlsson: Är det fråga om vad jag borde ha gjort eller vad jag har gjort?

Kurt Ove Johansson: Borde du inte ha gjort det?

Ebbe Carlsson: I efterhand kan man säga att jag borde ha gjort det.

Kurt Ove Johansson: I slutet av april var du i Paris och träffade Lidbom. Därifrån gick resan till Wien, där du skulle träffa Holmér. Gällde inte träffen med Holmér också hur den framtida buggningen skulle ske?

Ebbe Carlsson: Det var ett av flera ämnen som var uppe då. Jag ville veta exakt hur han hade resonerat vid det beslut som han hade fattat. Resultatet var att han ansåg för det första att kriterierna för telefonavlyssning var uppfyllda och att telefonavlyssning skulle förekomma, för det andra att en nödsituation skulle föreligga. Vi enades om att den ende som rimligen kunde fatta ett sådant beslut var rikspolischefen.

Kurt Ove Johansson: Planerades det att Hans Holmér skulle leda operationerna från Renstiernas gata?

Ebbe Carlsson: Nej. Däremot framgick det att vi åkte till Wien för att tala med Holmér. Han har någonting som kan vara bra i sammanhanget, nämligen kunskaper om hur internationella terroristorganisationer arbetar och personkännedom.

Kurt Ove Johansson: Anser du att uppgifterna om att det skulle ha funnits planer att Hans Holmér skulle leda operationen var helt gripna ur luften?

Ebbe Carlsson: Jag hörde talas om detta i går, och jag förstår inte hur det har kunnat komma upp.

Kurt Ove Johansson: En person har tydligen fått i uppdrag att föra vissa handlingar till en säker plats i Köpenhamn. Är det någonting som du vill kommentera?

Ebbe Carlsson: Man kunde av överläggningarna i morse möjligen få intrycket att utskottet börjat förstå vad det handlar om. Jag levde i

övertygelsen att det var fara å färde. Vi har under en följd av år låtit terroristorganisationer etablera sig i Sverige, de har mördat avhoppare och bedrivit allvarlig brottslighet. Jag har också svårt att se vad svenska myndigheter gör åt det. Jag har en del kunskaper och hade fört anteckningar. Jag ville av en rad skäl förvara dem på sådant sätt att jag kunde komma åt dem och reflektera över dem. Jag beklagar att det inte genomfördes.

Kurt Ove Johansson: Är det allt vad handlingarna innehöll: bara dina egna anteckningar?

Ebbe Carlsson: Det var tidningsklipp, promemorior osv.

Kurt Ove Johansson: Var du författare till promemoriorna?

Ebbe Carlsson: Till en del.

Kurt Ove Johansson: Men det fanns det som du inte själv hade författat?

Ebbe Carlsson: Jag kommer inte ihåg exakt vad det innehöll. Det är nu förstört, så det går inte att ta reda på det.

Kurt Ove Johansson: Det här var material av en enorm dignitet, sade du nyss, det gällde rikets säkerhet.

Ebbe Carlsson: Det gör det fortfarande.

Kurt Ove Johansson: Är det då inte konstigt att du inte skulle veta mer exakt vad det var för material?

Ebbe Carlsson: Jag har varit inblandad i en ganska stor offentlig affär. Allt man gör under sådan press som jag har varit utsatt för är inte helt rationellt.

Kurt Ove Johansson: Var finns handlingarna i dag?

Ebbe Carlsson: De är förstörda eller överlämnade till justitiekanslern.

Kurt Ove Johansson: De finns alltså hos justitiekanslern, om de finns någonstans?

Ebbe Carlsson: De har lämnats vidare. Det har prövats av kammarrätten i Stockholm att de omfattas av sekretess.

Kurt Ove Johansson: Så du kan inte berätta om innehållet?

Ebbe Carlsson: Nej.

Kurt Ove Johansson: Skulle du vara beredd att göra det i ett slutet sammanhang?

Ebbe Carlsson: Inte vid ett slutet sammanträde i konstitutionsutskottet, eftersom jag föredrar att själv redogöra för vad jag har att säga. Jag tycker inte att metoden att Anders Björck redogör för vad som har hänt vid slutna sammanträden är bra.

Kurt Ove Johansson: Du skulle alltså inte vilja ställa upp på en intern överläggning med konstitutionsutskottet?

Ebbe Carlsson: Jag ställer alltid upp för konstitutionsutskottet, men jag

kommer inte att säga mycket, för jag har bistra personliga erfarenheter av hur ni har hanterat t.ex. saker som gäller mitt privatliv. Inom ett dygn efter ett slutet sammanträde i utskottet fick jag på staden höra tre versioner om vad som hade förevarit.

Kurt Ove Johansson: Du skulle alltså inte vägra att lämna uppgifter?

Ebbe Carlsson: Nej, i så fall skulle jag inte ha suttit här nu.

Kurt Ove Johansson: Vi talar inte nu om det här sammanträdet, utan ett eventuellt slutet sammanträde.

Ebbe Carlsson: Jag vägrar ingenting.

Kurt Ove Johansson: Finns det någon i regeringens kansli eller hos regeringen som skulle ha kännedom om det material som vi nu har talat om?

Ebbe Carlsson: Jag kan inte svara på vad polisen har lämnat till regeringen.

Kurt Ove Johansson: Du har alltså inte lämnat det?

Ebbe Carlsson: Jag har redovisat mina synpunkter för dåvarande justitieministern och statssekreterarna Larsson och Heckscher. Det är olika delar av det materialet.

Kurt Ove Johansson: Det innebar alltså att Anna-Greta Leijon äger kännedom om innehållet i det här materialet?

Ebbe Carlsson: Hon har hört det. Det är inte säkert att hon kan redogöra för varje sak som jag har sagt. Det är inte ens säkert att jag vill att hon skall kunna göra det.

Anders Björck: Ebbe Carlsson började med att tacka för senast. Jag får väl då hälsa dig välkommen tillbaka. Det är alltid trevligt att se dig i den här kretsen, och det är kanske inte sista gången, om jag har förstått inledningen.

Du började med att säga att det fanns personer som hade glömt en del och att det förekommer olika versioner. Vad tror du att minnesförlusterna beror på? Att man har en annan version än din är genomgående.

Ebbe Carlsson: Nej, det är inte genomgående. Det beror på vilken sak du talar om. På många punkter är vi överens om vad som har hänt.

Anders Björck: När ni inte är överens, har du då en uppfattning om att man försöker skylla på dig?

Ebbe Carlsson: Det tycker jag att du själv kan notera.

Anders Björck: Jag är intresserad av din version.

Ebbe Carlsson: Hela händelseförloppet hade blivit annorlunda om Åhmansson den 1 juni hade sagt: "Ja, det är riktigt att vi har använt Ebbe Carlsson, det är riktigt att vi har haft ett stort antal sammanträden, det är riktigt att jag har bett honom dra olika saker för mina närmaste medarbetare, det är riktigt att jag har kallat honom till ett sammanträde med justitieministern och statssekreteraren, det är riktigt att vi har ställt en livvakt till förfogande." Men han sade någonting helt annat. Informationsproblematiken blir då att vi skall baxa hela informationsflödet från någonting overkligt, som inte

stämmer med vad jag har varit med om. Men jag har talat med Åhmansson vid olika tillfällen efter den 1 juni. Vi är överens på en del punkter och oense på andra.

Anders Björck: För några sekunder sedan sade du någonting som tyder på att Åhmansson genomgående ger en annan version än den du har.

Ebbe Carlsson: Nej. Han har sedermera korrigerat sin version.

Anders Björck: Så nu är Åhmansson och du överens?

Ebbe Carlsson: På många punkter, ja.

Anders Björck: Inte helt överens?

Ebbe Carlsson: Nej.

Anders Björck: Är det någon annan som har givit en felaktig version för att kasta skulden på dig?

Ebbe Carlsson: Jag höll på att säga: Anders Björck.

Jag tycker att du skall ställa konkreta frågor. Jag har sedan den 1 juni med uppbjudande av en – förlåt uttrycket – helvetes disciplin försökt låta bli att delta i det offentliga skällandet kors och tvärs: "Då sade jag, och då sade han." Jag har inte ens skällt på Anders Björck offentligt. Jag har försökt hela tiden rekonstruera vad som har hänt och vad jag har varit med om. Om du ställer konkreta frågor om vad som hänt som jag har varit med om, skall jag försöka svara på det. Om du vill att jag skall allmänt recensera de medagerande, tycker jag det är roligare att recensera Anders Björck.

Anders Björck: Det skulle jag också tycka. Du är verbalt begåvad, har det sagts mig. Jag ville inledningsvis ge dig en chans att tala om vad som är fel i den version som vi har fått i utskottet och som allmänheten har fått. Det har faktiskt en viss betydelse. Men då skall jag ställa konkreta frågor.

Den 13 januari var det en middag hemma hos dig. Där var Lidbom, Åhmansson och Sandström. På sitt sätt blev den middagen startskottet för Ebbe Carlsson-affären. Det sägs att ni diskuterade källa A, PPK-spåret, och Näss diskuterades vid ett tillfälle under middagen. Du menar att detta var föremål för diskussion?

Ebbe Carlsson: Jag menar att det var detta som var starten på händelseförloppet. Om diskussionen om källa A inte hade inträffat, hade det inte blivit mer än en middag, om vars kvalitet deltagarna också träter.

Anders Björck: Jag håller med dig om att det här var startskottet för Ebbe Carlsson-affären.

Det är konstigt med den här middagen att Sune Sandström påstår sig över huvud taget inte har hört talas om att ni diskuterade källa A eller PKK-spåret. Vad kan det bero på att säpochefen har en så helt motsatt version mot vad du har när det gäller startpunkten för Ebbe Carlsson-affären?

Ebbe Carlsson: Jag har funderat mycket över det, och jag har inget svar på den frågan. Du får ställa frågan till honom.

Anders Björck: Men du håller fast vid att ni diskuterade de här sakerna? Antingen ljuger han eller också var han inte medveten om vad som skedde den kvällen?

Ebbe Carlsson: Jag tycker att du skall sluta att använda ordet ljuga. Han ger en annan version och säger sig icke minnas talet om källa A. Jag är helt säker på att det är starten. Det vitsordas för övrigt av de yttre omständigheterna.

Anders Björck: Du tycker inte det är märkligt att man kan få så helt olika versioner av ett händelseförlopp?

Ebbe Carlsson: Vi kommer inte längre här.

Anders Björck: Jag är medveten om det, men det är jag som ställer frågorna, inte du.

Då går vi vidare. Du sade att du tidigare har grejat pengar till polisen. Är du beredd att tala om vad det har gällt?

Ebbe Carlsson: Inte här. Jag kan berätta det exempelvis för JK, så får han bedöma om han skall offentliggöra det. Jag anser att detta omfattas av min sekretess som tjänsteman i justitiedepartementet.

Anders Björck: Det gäller alltså den tid då du tjänstgjorde i justitiedepartementet?

Frågan om buggning har förvisso varit föremål för en omfattande diskussion. Vad skulle den utrustning som togs in och den som beslagtogs i Helsingborg användas till?

Ebbe Carlsson: Om du tillåter skulle jag vilja tala litet längre om det.

Anders Björck: Bara det inte inkräktar på min frågetid. Det är ordföranden som bestämmer.

Ebbe Carlsson: Det som för mig är intressant är inte i och för sig att buggning har förekommit, utan vad den har givit. Utan att röja någonting som omfattas av sekretesslagstiftningen tillåter jag mig säga efter att ha hört om resultatet av den buggning som bedrevs på Holmérs order, att det här är en effektiv och bra spaningsmetod, som riksdagen borde reglera i lag för polisens räkning.

Sedan vill jag svara på en fråga som inte har ställts: Varför berättade jag inte i somras om det här? Jag skall erkänna att jag noga funderade över om jag skulle berätta det. Som alla förstår hade det kanske rent av varit bra för mig om det hade kommit fram att det fanns en förklaring till att man hade diskuterat ny buggning, nämligen att det förekommit buggning tidigare. Men jag gjorde inte det. Jag gjorde den bedömningen, att det inte borde komma ut att buggning hade ägt rum förrän översättningarna var analyserade och innan varje möjlighet att använda innehållet i rättsapparaten var uttömd.

Att jag uppenbarligen gjorde en riktig bedömning bekräftas av att de tjänstemän inom polisväsendet som var här efter mig – jag var först ut förra gången – och som hade kännedom om detta inte heller sade någonting om att det hade förekommit buggning. Det gällde i stort sett alla som kom efter mig: Romander, Åhmansson, Sandström, Hjälmroth, Näss och Holmér. Jag tyckte att om de av ena eller andra skälet också valde att vänta med att

berätta om detta, borde jag inte ge offentlighet åt det.

På ett mera allmänt plan vill jag säga att utgångspunkten för "Ebbe Carlsson-affären" eller säpoaffären, om man så vill, är att jag har lämnat upplysningar till ordföranden i säpokommittén, till den nye rikspolischefen, till en ny justitieminister om förhållandena inom säkerhetspolisen, därför att jag anser att de förhållandena i vissa delar är ganska bistra. Jag tycker att de som för statsmakternas räkning har ansvaret måste sätta sig in i vad som förekommit och veta vad som händer. Jag har jobbat med det här en gång i världen och har kunskaper om hur det har gått till, inkl. att man har hållit på med den här typen av aktiviteter. I historiens ljus tror jag, även om det är mycket buller, att den genomgång som nu görs kommer att visa sig vara bra för Sverige och bra för säpo.

Anders Björck: Det var intressanta synpunkter.

Nu vill jag fråga vilka som skulle buggas med den utrustning som fördes in och den som beslagtogs i tullen i Helsingborg. Det måste ha funnits en avsikt med utrustningen, och det bör du kunna svara på i dag.

Ebbe Carlsson: I januari gav rikspolischefen via mig besked till Kegö, att Kegö kunde umgås och t.o.m. börja försöka bygga upp en relation med källa A.

Vem är källa A? Han är inte någon obetydlig tjuv, utan en person som av alla Europas polisorganisationer betraktas som en ledare för terroristorganisationen PKK.

Vad är terroristorganisationen PKK? I de flesta länder i Europa betraktas PKK som en av de farligaste organisationerna. Jag har läst franska och tyska tidningar som har stora reportage om PKK. Framför allt i Tyskland är man orolig för vad PKK skall göra.

Den här personen kom till Sverige. Han började tala med Kegö och Barrling. De ville av olika skäl ha hjälp med pengar och bostad till honom, och det ordnade jag via Tomas Fischer. Vi hade bl.a. ett möte i slutet av februari hos Åhmansson, där vi gick igenom vad källa A berättade i detalj och länge. Jag förmodar att utskottet har tillgång till utskrift av delar av vad han berättade. Det är delvis kinesiska för den som inte kan någonting om organisationen – en massa namn och upplysningar kors och tvärs. Men för den som kan organisationen är det mycket intressant information.

Ett stort problem var att identifiera honom. Hur vet man att han är den han säger sig vara? Ett annat problem var varför just han skulle vid det här tillfället ställa sig till förfogande. Han berättade litet om sina planer, och alla skall veta att det inte var några trevliga informationer han lämnade i den delen.

I det läget diskuterades att man måste lägga spaning på honom dygnet runt och få telefonavlyssning. Det fanns ingen telefon i lägenheten, och dessutom var han inte i landet och hade oklar identitet, varför man kunde ifrågasätta om man över huvud taget kunde hos domstol begära telefonavlyssning. Det diskuterades också att han skulle buggas.

Det förekom i detta sammanhang namn på andra personer som tillhör organisationen och som bedriver brottslighet i Sverige. Vi diskuterade också hur man skulle göra med de personerna. I något fall hade det förekommit

telefonavlyssning och buggning tidigare mot de personerna.

Jag läser numera tidningar och ser att olika personer är rädda för att ha varit avlyssnade. Jag vill då säga att jag självfallet inte har någon kunskap om det. Jag vet att det jag var inblandad i handlade om källa A och bara handlade om PKK-personer – såvitt jag minns var det ingen svensk medborgare. Diskussionen fördes inte med någon annan än rikspolischefen om vilka åtgärder som skulle vidtas.

Anders Björck: Kan du här kategoriskt förneka att de två avlyssningsutrustningarna icke skulle användas mot någon annan än källa A eller PKK-medlemmar?

Ebbe Carlsson: Det kan jag inte förneka. Det jag var inblandad i var diskussionerna om det mycket allvarliga läge som vi ansåg föreligga med anledning av att källa A var här. Någon annan diskussion har jag icke fört.

Anders Björck: Det innebär att utrustningen enligt vad du säger nu kunde tänkas användas också mot andra, bl.a. mot svenska medborgare?

Ebbe Carlsson: Hur skulle jag kunna veta det? Det får du fråga säkerhetspolisen om.

Anders Björck: Du visste alltså inte vad den utrustning som du var med om att ta hem skulle användas till? Du utesluter inte att man inom säkerhetspolisen kunde ha planer på att använda den framåt? Det här är mycket viktigt ur utskottets synpunkt.

Ebbe Carlsson: Jag betraktar det som uteslutet, men det är mera en åsikt än en kunskap. Jag kan inte veta vad säkerhetspolisen skulle göra. Det är teoretiskt-filosofiskt omöjligt.

Anders Björck: Du brukar skryta med att du är välinformerad.

Ebbe Carlsson: Jag kan inte skåda in i framtiden. Jag gav en gång ut en bok om hur man skulle skåda in i framtiden. Det var en professor som fick upplysning om att det skulle komma en telefon. Då svarade han: "Det är icke bara omöjligt. Dessutom kommer ingen någonsin att ha användning för den." Jag kan inte veta vad säkerhetspolisen skall göra i framtiden med en utrustning som den får. Det jag var med om var en diskussion om källa A, ingenting annat.

Anders Björck: Men de kontakter du hade med säkerhetspolisen rörde sig uteslutande om källa A?

Ebbe Carlsson: Ja, naturligtvis.

Anders Björck: Var det säkerhetspolisen som i de diskussioner ni hade bestämde vilken typ av utrustning man skulle ha och vilket antal som behövdes?

Ebbe Carlsson: Jag vill inte exercera förundersökningen i detalj. Ola Nilsson får utreda hur det har gått till.

Anders Björck: Var du på något sätt inblandad i hur man skulle översätta den information som kom fram?

Ebbe Carlsson: Nej.

Anders Björck: Du vet ingenting om det?

Ebbe Carlsson: Nej, inte mer än att jag sade att om det kostade pengar, skulle jag ordna det.

Anders Björck: Du var inte beredd att skaffa tolkhjälp?

Ebbe Carlsson: Naturligtvis inte. Jag vill tillägga att det är farligt att vara tolk åt säkerhetspolisen. Jag vill be utskottets ledamöter vara försiktiga, så att inte människor råkar illa ut.

Anders Björck: Jag tror vi är medvetna om det. Var du över huvud taget med i några diskussioner om att några andra än säkerhetspolisen skulle sköta den här delvis komplicerade utrustningen?

Ebbe Carlsson: Nej.

Anders Björck: Du har inte talat med någon person som skulle hjälpa till?

Ebbe Carlsson: Nej.

Anders Björck: Du hade inga betänkligheter om att det här kunde strida mot gällande lagstiftning? Utgick du från att nödrätten var tillämplig?

Ebbe Carlsson: Jag utgick från det då, och jag tror det kommer att visa sig att det var rätt.

Anders Björck: Enligt din uppfattning är det alltså Åhmansson som har beordrat detta?

Ebbe Carlsson: Javisst.

Anders Björck: Kände Sandström till det?

Ebbe Carlsson: Sandström deltog i ett sammanträde den 28 mars på Renstiernas gata, då Kegö, Barrling och P-O Karlsson noga gick igenom hur arbetet skulle läggas upp.

Anders Björck: Det innebär, tvärtemot vad som har påstått, att Sandström var informerad om uppläggningen av arbetet. Han har alltså enligt din uppfattning ett delansvar?

Ebbe Carlsson: Enligt Kegös, Barrlings, P-O Karlssons och min uppfattning. Det sades i utskottet i somras.

Anders Björck: Du säger att det har hänt en del sedan dess, och jag är intresserad av dagsläget på den punkten.

Jag har ytterligare en fråga, som gäller Näss. Du säger i en tidningsintervju den 28 januari att det centrala i ditt arbete var att komma åt bristerna i säpo. Menar du att säpo medvetet förteg information och inte uppträdde på ett sätt som var rimligt?

Ebbe Carlsson: Svar: ja.

Anders Björck: Det innebär då också att det egentligen är detta som är startskottet för Ebbe Carlsson-affären, enligt din uppfattning?

Ebbe Carlsson: Ja.

Anders Björck: Vad var din huvudanklagelse mot Näss? Var det att han var inkompetent eller KGB-agent?

Ebbe Carlsson: Det har diskuterats här på morgonen vad man minns. Du minns tydligen inte att jag i somras sade att uttrycket KGB-agent icke skall användas. Det finns protokoll på det.

Mina anklagelser läste jag i min inledning till protokollet i utskottet med stor tydlighet för att ingen tvekan skulle råda. Får jag ta det en gång till.

Anders Björck: Jag frågar alltså om Näss.

Ebbe Carlsson: Jag drar det en gång till:

Säkerhetspolisen har före mordet på Olof Palme olika typer av studier, information, som visar att den enda terroristorganisation som med någon kraft bevakas av säkerhetspolisen uppenbarligen förbereder ett attentat. Man för en diskussion om vad som skall ske. Efter mordet kan man lätt konstatera att säkerhetspolisen också före mordet hade information om att just denna organisation hade framfört mer eller mindre blodiga hot mot Olof Palme – om du vill, kan jag läsa ur Gunnarssons utredning.

Vidare: när mordet inträffar skulle man kunna tänka sig – jag känner den miljön i någon mån – att säkerhetspolisens ledning sade till Holmér och åklagaren: "Pojkar, vi har en massa skit på PKK; låt oss titta på det först!"

I stället skickade man ut rikskriminalens personal för att höra PKK. Rikskriminalens personal fick ingen information om det som fanns om PKK, vilket ur ren arbetarskyddssynpunkt var tvivelaktigt. Förhörsledarna fick inte veta vilken information som fanns. Däremot läckte en del information till tidningar. Spaningsledningen kunde läsa i Svenska Dagbladet om bröllopssamtalen, jag tror att det var den 5 eller 6 mars – några dagar efter mordet.

På hösten, när spaningsledningen av andra skäl började intressera sig för PKK, kom en del av den här informationen långsamt fram. Men det fanns information som när jag började intressera mig för det här i januari 1988 och under våren fortfarande inte hade överlämnats till spaningsledningen. Holmér sade häromdagen i utskottet att det fanns viktig och relevant information som han aldrig hade fått som spaningsledare.

Vidare: när Kjell Larsson informerades om detta hittade han ytterligare information, som av spaningsledningen rimligen skulle ha bedömts som intressant och relevant. Gunnarsson hittade ytterligare information som varken Kjell Larsson, jag eller Holmér hade kännedom om. Hur kan man förklara detta, vilket görs på det ursvenska sättet, med försumlighet och bristande resurser? Jag anser att det är en grov förolämpning mot dem som är där. Jag anser att den operative chefen P-G Näss borde ha tagit tag i det och sett till att det kom för det första till spaningsledningens och åklagarens kännedom, för det andra till juristkommissionens, Edenmankommissionens, regeringens och även konstitutionsutskottets kännedom.

Det är min anklagelse mot P-G Näss.

Anders Björck: Du nämnde Edenmankommissionen. Du säger till den: "Har herr Näss då valt att förneka kännedom – – –"

Ebbe Carlsson: Jag har aldrig talat med Edenmankommissionen.

Anders Björck: Men du har fått underlag?

Ebbe Carlsson: Jag har inte sagt någonting till den.

Anders Björck: Det förekom hos den att du säger, varifrån du nu har fått den uppgiften ...

Ebbe Carlsson: Du blandar ihop någonting.

Anders Björck: "Har Näss valt att förneka kännedom om att PKK existerade i det här landet före mordet på Olof Palme."

Det är alltså ett felaktigt citat?

Ebbe Carlsson: Jag vet inte vad du citerar, men jag har inte sagt någonting till Edenmankommissionen.

Birgit Friggebo: Har du träffat Lidbom på måndagen den 7 december?

Ebbe Carlsson: Det kan jag inte svara på, men jag vet att jag träffade honom hos Holmér.

Birgit Friggebo: Du kommer inte heller ihåg om det var på måndagskvällen också?

Ebbe Carlsson: Det är möjligt, men jag tror inte det var så. Jag har talat med Lidbom och Holmér om detta, men de minns inte. Men jag har efter sommarens händelser övat upp mitt minne för datum och tidpunkter. I samband med att Lidbom utsågs till ordförande i utredningen, vilket bör ha varit i november, träffade han Holmér hos mig av en ren tillfällighet. Jag tror att det går att spåra genom att det den dagen stod i en ledare i Svenska Dagbladet att Carl Lidbom kan väl informera sig hos sin vän Ebbe Carlsson.

Birgit Friggebo: Du kan varken dementera eller bekräfta?

Ebbe Carlsson: Det kan vara så, men jag tror det inte.

Birgit Friggebo: Däremot har det varit två träffar på tisdagen den 8?

Ebbe Carlsson: Ja.

Birgit Friggebo: Din tidsangivelse är tidig eftermiddag. Holmér har uppgivit att det var dels klockan två, dels nu senast mellan klockan tre och halv fyra. Vad menar du med tidig eftermiddag?

Ebbe Carlsson: Det kan vara båda tidpunkterna.

Birgit Friggebo: Sedan blev det ett nytt möte på kvällen, som tydligen bestämdes hastigt. Det var inte bestämt från början?

Ebbe Carlsson: Enligt min minnesbild ville Lidbom ha vissa saker bekräftade, och jag sade att det kunde Barrling redogöra för.

Birgit Friggebo: Det kom alltså till senare? Hände det någonting där emellan, t.ex. att Lidbom var hos Ingvar Carlsson?

Ebbe Carlsson: Det har sagts det, och det är möjligt. Jag har inte någon anteckning i almanackan.

Birgit Friggebo: Kan en rimlig förklaring vara att Lidbom har talat med någon annan och kommit på att han behövde påfyllning på sin kunskap?

Ebbe Carlsson: Det är en rimlig förklaring att han har gjort någonting annat, men jag kan inte uttala mig om vad han har gjort.

Birgit Friggebo: Anna-Greta Leijon uppger i Ola Nilssons utredning att hon som arbetsmarknadsminister visste om att du visste mycket om mordutredningen via Holmér på ett tidigt stadium. Vad har du berättat för Anna-Greta Leijon på ett tidigt stadium om mordutredningen?

Ebbe Carlsson: Denna mordutredning kunde envar ta del av genom att läsa dagspressen. Jag var väl litet mer intresserad än andra. Jag hade under en period dels före, dels direkt efter mordet Holmér boende hos mig. Några informationer fick jag, men det var mindre än man skulle kunna tro. Jag har noga följt rapporteringen om mordet, och sedermera har jag fått en del insikter. Min bedömning är att det mesta har varit offentligt.

Birgit Friggebo: Du har kontinuerligt kunnat få uppgifter från Holmér?

Ebbe Carlsson: Jag har snarare kunnat få hans analys av en del saker som har stått i tidningarna.

Birgit Friggebo: Du har vid redovisningen inför Anna-Greta Leijon talat om Fischerpengarna, om den lokal som skulle anskaffas, om att det skulle vara en spaningsstyrka. Det har förekommit en allmän beredning i regeringen om denna spaningsstyrka. Du har informerat om att buggning har förekommit. Det har i regeringskansliet förekommit diskussioner med dig och med representanter för regeringskansliet om nödrätt – allting omkring den olagliga avlyssning som skulle ske. Hur kan det komma sig att man enligt vad du säger inte har informerat på denna avgörande punkt, att ni planerade buggning? Du säger att du inte har talat om det med Anna-Greta Leijon, men om allt annat.

Ebbe Carlsson: Du minns inte vad jag sade för en halvtimme sedan. Jag sade att jag till Anna-Greta Leijon hade lämnat upplysningar om innehållet i buggningen och på fråga av henne hade talat om vilken typ av källa det var och vidare att beslut om buggning enligt min information hade fattats av Holmér. Någon liknande information bör ha framkommit i samband med statssekreterarmötet i slutet av april.

Birgit Friggebo: Jag kommer mycket väl ihåg att du sade att du hade talat om att det förekommit buggning och nämnt det huvudsakliga innehållet och från vilken typ av källa som uppgifterna hade kommit fram, eller hur?

Ebbe Carlsson: Just det.

Birgit Friggebo: Samtidigt har du informerat Anna-Greta Leijon om att Fischer privatfinansierade verksamheten, att det skulle anskaffas en lokal och att det skulle finnas en spaningsstyrka. Denna spaningsstyrka har varit

föremål för allmän beredning i regeringen och diskussion bland alla statsråd, och det har förekommit resonemang om nödrätt och lämpligheten av att bugga.

Skall vi tro på att du då inte i något sammanhang med någon regeringsrepresentant eller någon representant för regeringskansliet också har nämnt om de förberedelser som ni vidtog för att bugga?

Ebbe Carlsson: Jag kan inte yttra mig om vad ni skall tro på, men så är det.

Birgit Friggebo: Du har utelämnat denna viktiga information?

Ebbe Carlsson: Jag hade diskuterat detta med rikspolischefen, och det fanns flera kontakter mellan rikspolischefen och kanslihuset. Det var hans sak att avgöra.

Birgit Friggebo: Varför skulle man hemlighålla denna sista punkt, som allt annat cirkulerade kring?

Ebbe Carlsson: Bl.a. därför att buggning förutsätter att den som buggas inte vet vad som sker. Därför är det viktigt att så få som möjligt blandas in. Men det väsentliga för mig är att jag har rapporterat att sådant har förekommit, och jag har sedan diskuterat det med rikspolischefen.

Birgit Friggebo: Har du informerat Anna-Greta Leijon om källa A?

Ebbe Carlsson: Javisst, självfallet.

Birgit Friggebo: Och ni påstod att det var honom ni skulle avlyssna?

Ebbe Carlsson: Ja.

Birgit Friggebo: Du var orolig över situationen i landet – det var fara å färde, och det fanns farliga personer som förberedde saker och ting. Varför kan du då tycka att det är bra att källa A kommer till Sverige, som är en ledare för PKK?

Ebbe Carlsson: Om man vill veta vad en terrorist- och mördarorganisation tänker göra, måste man tala med terroristerna och mördarna.

Birgit Friggebo: Du säger att det är bistra förhållanden inom säpo. Vad är det för typ av bistra förhållanden du tänker på?

Ebbe Carlsson: Framför allt tror jag att en del av säkerhetspolisens verksamhet bedrivs utan att statsmakterna, oavsett partifärg, vet vad som där förekommer.

Birgit Friggebo: Vet du vad där förekommer?

Ebbe Carlsson: Det jag vet har jag rapporterat till ordföranden i säpoutredningen.

Birgit Friggebo: Carl Lidboms slutsatser kommer om några månader. Du har bidragit till att informera honom om situationen?

Ebbe Carlsson: Det anser jag vara min plikt.

Birgit Friggebo: Så två av de personer som varit inblandade i det som man kallar Ebbe Carlsson-affären eller Anna-Greta Leijon-affären kommer att ha stort inflytande på ett underlag som vi andra, som är utestängda från utredningen, skall ta ställning till?

Ebbe Carlsson: Jag behöver inte kommentera det.

Birgit Friggebo: Du höll en inledning här som i mångt och mycket var ett försvar för din verksamhet. Du är inte anklagad av oss för någonting, utan det är i brottsutredningen som den typen av försvar skall läggas upp. Men jag skulle vilja fråga dig i anslutning till det hur det kommer sig att utrustningen fanns hemma hos dig när det var säkerhetspolisen som skulle ha den.

Ebbe Carlsson: Den fanns inte hemma hos mig, men jag hade sett till att den förvarades på ett ställe.

Det kommer sig självfallet av att den del av utrustningen som hade kommit in tidigare, under april, hade förvarats av P-O Karlsson. Meningen var att när den andra leveransen hade skett skulle det överlämnas till säkerhetspolisen. När detta sedan blev offentliggjort överlämnade vi det inte till säkerhetspolisen.

Birgit Friggebo: Du säger att säkerhetspolischefen och andra inom säkerhetspolisen skulle ha utrustningen, men det gick inte att förvara den hos säkerhetspolisen. Är det så illa ställt?

Ebbe Carlsson: Vi försökte t.ex. lämna nycklarna till lokalen på Renstiernas gata till säkerhetspolisen, och vi måste ta justitiekanslern till hjälp för att man skulle ta emot dem.

Birgit Friggebo: Samma dag som en del av utrustningen smugglades in i Sverige deltog du i en diskussion om buggning och planer för buggning. Lidbom, Åhmansson och Heckscher var med. Diskuterade ni buggning utöver den planerade buggningen av källa A?

Ebbe Carlsson: Nej.

Birgit Friggebo: Det var bara källa A som det handlade om då?

Ebbe Carlsson: Ja, det var det enda som var aktuellt, men det var å andra sidan så mycket mer aktuellt.

Birgit Friggebo: Det var ett konkret fall ni resonerade om?

Ebbe Carlsson: Just det.

Birgit Friggebo: Hur uppfattade du de besked som du fick i de diskussionerna?

Ebbe Carlsson: Rikspolischefen sade att han inte kunde gå med på detta så som händelserna hade utvecklats.

Birgit Friggebo: Och Carl Lidbom och Heckscher?

Ebbe Carlsson: Det kan jag inte exakt svara på. Vi var fyra och talade allmänt om detta. Heckscher nämnde att det hade förekommit någon

promemoria i departementet som diskuterade frågan från principiell utgångspunkt. Vad Lidbom stod för får du fråga honom, för det erinrar jag mig inte. Åhmansson och jag hade en enskild överläggning där han sade detta.

Birgit Friggebo: Du har uppenbarligen fått uppfattningen att det är rikspolischefen som skall fatta ett beslut om att utnyttja nödrättsregler. Vilken diskussion har givit dig den uppfattningen?

Ebbe Carlsson: Den har jag kommit fram till själv.

Birgit Friggebo: Vilken regel är det då som man tillämpar?

Ebbe Carlsson: Regeln att den högste polischefen skall ta ansvar för sitt jobb om det är fara å färde.

Birgit Friggebo: Om det är fara å färde skall man ha en sådan hierarki att den enskilde polismannen skall vända sig upp genom hela hierarkin till rikspolischefen för att vidta nödrättsåtgärder?

Ebbe Carlsson: Det är ingen idé att exercera det här. Så som min relation till Åhmansson hade kommit att bli anser jag att om jag skulle ha medverkat till någon form av buggning, var det enda möjliga att han fattade det beslutet.

Birgit Friggebo: Jag frågar därför att jag är intresserad av vem som kan ha givit dig denna uppfattning. Är det någon i regeringskansliet eller Anna-Greta Leijon?

Ebbe Carlsson: Eftersom jag inte har diskuterat detta med någon i regeringskansliet kan de inte ha givit mig den uppfattningen.

Birgit Friggebo: Det är helt din egen slutsats av de många diskussioner som hu har haft?

Ebbe Carlsson: Den bygger på vad Holmér hade berättat om hur han resonerade.

Birgit Friggebo: Så det är Holmérs uppfattning som är grunden som du bygger på?

Ebbe Carlsson: Ja. Jag delar den uppfattningen.

Birgit Friggebo: Du känner till mycket om polisen och säkerhetspolisen. Vilken är din uppfattning om buggningskulturen, som det har talats om?

Ebbe Carlsson: Jag har lämnat de upplysningar som jag har dels på mitt initiativ till Jan Danielsson, dels har jag sagt till honom att jag eventuellt kommer att lämna ytterligare någonting, och jag har lämnat upplysningar till Lidbom. Jag anser att detta omfattas av sekretess och vill inte gå in på det ytterligare.

Bertil Fiskesjö: Jag vill först ta fasta på ett yttrande som du fällde i början av utfrågningen i dag i samband med att ansvaret diskuterades. Du sade ordagrant: Holmér hade för avsikt att ta på sig hela ansvaret. Vad ligger i den formuleringen?

Ebbe Carlsson: Jag har ett minne av att Holmér berättade det för mig. Då frågade jag hur han resonerade, om han hade förankrat det eller skaffat sig något beslut. Då sade han att han fattat beslutet själv och att han ansåg att det rymdes inom nödreglerna. Jag sade till honom: "Såvitt jag förstår kommer det att bli ett jävla liv, och då är det viktigt att du själv står för dina beslut och kan redogöra för på vilka grunder du har fattat besluten." Han sade att han skulle göra det, och det har han också gjort hos riksåklagaren. Han hade alltså för avsikt att stå för sitt beslut.

Bertil Fiskesjö: Det var inte så att ni diskuterade frågan också med andra och efter den diskussionen kom till slutsatsen att Holmér skulle ta på sig hela ansvaret?

Ebbe Carlsson: Jag har inte varit med i några sådana diskussioner.

Bertil Fiskesjö: Holmér har inte angivit för dig att han varit invecklad i en sådan diskussion?

Ebbe Carlsson: Det känner jag inte till.

Bertil Fiskesjö: Sedan vill jag ta upp frågan om smuggling av avlyssningsmateriel. Det blir väl någon upprepning.

Vilka var det som konkret tog ansvaret för att avlyssningsmaterielen skulle smugglas in?

Ebbe Carlsson: Som du vet är detta under utredning av åklagare. Jag tycker att han skall få komma till sin slutsats.

Bertil Fiskesjö: Du vill alltså inte svara på den frågan?

Ebbe Carlsson: Nej.

Bertil Fiskesjö: Om det var så som det har framgått, i varje fall antydningsvis eller genom indikationer, som det heter numera, att det skulle vara formellt ansvariga personer som fattat beslutet om att smuggla in avlyssningsmateriel, då måste jag ställa frågan varför man behövde smuggla. Det har framgått tidigare att polisen hade tillgång till speciell avlyssningsmateriel, som jag antar att man har skaffat sig på helt legal väg. Måste man då i ett visst läge försöka smuggla in avlyssningsmateriel för att tillgodose samma myndigheters behov?

Ebbe Carlsson: Jag hänvisar även den frågan till Ola Nilssons utredning, möjligen med tillägg att jag inte använder terminologin smuggling, utan införsel av teknisk utrustning för säkerhetspolisens räkning.

Bertil Fiskesjö: Den intransport av avlyssningsmateriel som har karakteriserats som smuggling var enligt din mening helt laglig?

Ebbe Carlsson: Svar: ja. Jag kan ge den upplysningen att min advokat har hos Ola Nilsson begärt att Ola Nilsson innan han fattar beslut om åtal skall fastställa vilka rutiner som har gällt vid tidigare införsel av teknisk utrustning.

Bertil Fiskesjö: Det var heller ingenting märkvärdigt med att man skaffade fram pengar på omvägar för dessa transporter i stället för att låta det gå över vanliga anslag?

Ebbe Carlsson: Jag tycker inte det.

Bertil Fiskesjö: Riksdagen beviljar anslag till myndigheterna som de får använda på vissa villkor och under visst ansvar, och dessa pengar skall finansiera icke minst en så viktig verksamhet som polisens.

Ebbe Carlsson: Ja, självfallet.

Bertil Fiskesjö: Du har den uppfattningen att det var en bra och närmast normal väg att säkerställa inköp av avlyssningsmateriel?

Ebbe Carlsson: I efterhand kan man säga att det inte var någon *bra* väg.

Bertil Fiskesjö: Kan du nu efteråt förstå att det måste framstå som egendomligt för en utomstående betraktare att man på det här viset på omvägar försöker ta in materiel till polisen som du anser att man kunde ha skaffat lagligt?

Ebbe Carlsson: Ja. Eftersom du använde ordet utomstående kan jag förstå det.

Bertil Fiskesjö: Men för er initierade var det en bra väg?

Ebbe Carlsson: Ingenting särskilt märkvärdigt.

Bertil Fiskesjö: Så går det till, enligt dina kunskaper och erfarenheter?

Ebbe Carlsson: Som jag sade nyss har jag bett åklagaren Ola Nilsson utreda vilka rutiner som använts i andra fall.

Bertil Fiskesjö: Tullen i Helsingborg gjorde alltså enligt din uppfattning fel när den beslagtog materielen?

Ebbe Carlsson: Det framgår av förundersökningen att om Sune Sandström inte hade sagt att P-O Karlsson inte arbetade för säkerhetspolisen, hade det inte blivit något bråk. Tullen var inställd på att han skulle åka vidare och gav honom besked att han kunde åka vidare.

Bertil Fiskesjö: På vilka grunder anser du att det var rimligt att du hade tillgång till sekretessbelagt material?

Ebbe Carlsson: Det har utretts av justitiekanslern, och jag hänvisar till hans skriftliga beslut.

Bertil Fiskesjö: Vem överlämnade detta material till dig?

Ebbe Carlsson: Hela frågan om de hemliga handlingarna har utretts av justitiekanslern och Danielsson. Det är en utredning på 700–800 sidor. Jag satt i förhör med Danielsson fem–sex timmar. Jag tar gärna det förhöret igen, men inte just nu.

Bertil Fiskesjö: Här har talats om att du hade för avsikt att deponera viktiga handlingar i Danmark. Rörde sig detta enbart om vad du betraktade som dina privata promemorior?

Ebbe Carlsson: Javisst.

Bertil Fiskesjö: Den åklagarpärm som förekommer i affären och som du deponerade enligt samstämmiga uppgifter under en viss tid fanns inte med bland de handlingar som skulle deponeras?

Ebbe Carlsson: Det materialet fanns tillgängligt. Det fanns ingen anledning att deponera det. Det är ett antal protokoll och promemorior inom polisen.

Bertil Fiskesjö: Det fanns alltså i den tilltänkta transporten inget material som var att betrakta som tillhörigt offentliga myndigheter?

Ebbe Carlsson: Det kan jag inte säga definitivt, men åklagarpärmen ingick inte.

Bertil Fiskesjö: Kan du säga definitivt att det inte fanns andra handlingar som tillhörde svenska myndigheter?

Ebbe Calsson: Nej, jag kan inte säga det.

Bertil Fiskesjö: Du anser att det skulle ha varit korrekt att deponera dem hos en förlagskollega i Danmark?

Ebbe Carlsson: Korrekt är inte det rätta ordet.

Bertil Fiskesjö: Vilket är då det rätta ordet?

Ebbe Carlsson: Praktiskt.

Bertil Fiskesjö: Det var en praktisk åtgärd för att minska risken för att handlingar av det här slaget kom till annans kännedom? De skulle tydligen då inte ens kunna disponeras av de ansvariga myndigheterna? Det måste ha varit avsikten med att föra ut dem ur landet och deponera dem?

Ebbe Carlsson: De här informationerna av olika sorter som gällde PKK:s narkotikahandel, PKK:s krig i Turkiet, PKK:s kontakter med Iran, PKK:s högkvarter i Damaskus, PKK:s verksamhet i Förbundsrepubliken Tyskland och i Frankrike, PKK:s verksamhet i Sverige, PKK:s samarbete med olika svenskar, bygger i huvudsak på öppna källor, eftersom organisationen följs av pressen i de flesta länder utom just i Sverige. Det materialet har jag varit mycket intresserad av, och jag tror att det kommer att visa sig en dag att det var klokt och förnuftigt. Sedan var det säkert också en del annat i det här materialet. Jag ville placera det någonstans där jag kunde ta del av och läsa det, fundera över det och eventuellt skriva om det. Det blev aldrig aktuellt.

Bo Hammar: Jag har ytterligare en fråga om det som Bertil Fiskesjö var inne på, nämligen det material som skulle deponeras i Danmark. Kan du helt dementera att det materialet hade någon relevans för frågan om eventuell buggning av svenska medborgare?

Ebbe Carlsson: Jag har aldrig sett något skriftligt material om buggning.

Sedan vill jag referera vad jag sade, att i de diskussioner jag har varit med om har det aldrig diskuterats buggning av någon svensk medborgare.

Bo Hammar: En anledning till att vi har bett Ebbe Carlsson komma hit är uppgifterna från Sten Warmland om händelserna mellan förslagsvis den 6 och den 9 december 1987. Jag vore tacksam om du kunde ytterligare berätta en del om din minnesbild och dina kontakter med Holmér och Lidbom under de här dagarna. Har du någon ytterligare information att ge utskottet?

Ebbe Carlsson: Jag försökte vara ganska utförlig, men jag kan repetera det, så får du ställa konkreta frågor, om du vill hjälpa mig på vägen.

Vi hade på eftermiddagen ett möte som till stor del handlade om det som i dag är Gunnarssonutredningen. Sent på kvällen hade vi ett möte där Barrling bekräftade delar av det som står i Gunnarssons utredning. Det är för mig alldeles konkret. Jag vidhåller det jag sade i somras, att därefter är detta händelseförlopp för mig avslutat. Jag anser att Lidbom borde ha den informationen i egenskap av ordförande i säpokommittén.

Bo Hammar: Du fick i början av utfrågningen en fråga om uppgifter om att statsministern skulle ha gått i taket, eller någonting i den vägen, som Warmland har uttryckt det. Du fick frågan, om det skulle ha sagts på detta sätt, och då svarade du: "Nej, inte på det viset." Vad avsåg du med det svaret?

Ebbe Carlsson: Jag vet att det vi diskuterade i och för sig var sensationellt, nämligen mina påståenden, som jag hade gjort till Lidbom och som föranledde Holmér att träffa Barrling och som bekräftades av Barrling, att säkerhetspolisen bara några dagar före mordet på Olof Palme hade haft en diskussion om att en terroristorganisation, övervakad av säpo, förberedde ett mord. Det var en sensationell upplysning. Det var det helt centrala för diskussionen. Lidbom var förbryllad över upplysningarna. Huruvida han träffade statsministern och vad som där förekom vet jag ingenting om.

Bo Hammar: Du har ingen kännedom från de här dagarna om någon reaktion från statsministern? Så uppfattade jag det när du sade "inte på det viset".

Ebbe Carlsson: Då vill jag korrigera det i protokollet.

Bo Hammar: Jag har funderat på Warmlands uppgifter. Vi har tagit reda på väderleksförhållandena den aktuella dagen, och det stämmer inte riktigt. Är det tänkbart att han kan ha tagit fel och att ett sådant möte har ägt rum ungefär en månad tidigare?

Ebbe Carlsson: Jag tror att han vad beträffar de yttre förhållandena blandar ihop det med ett möte som Holmér och jag haft och där Lidbom deltog en stund. Jag tror möjligen att Warmland hämtade Lidbom på Grand Hotel i november. Det var ett helt socialt möte.

Bo Hammar: Vilket datum var det? Var det den 6 november?

Ebbe Carlsson: Det går att spåra genom att läsa Svenska Dagbladets ledare, även om det bjuder mig emot.

Bo Hammar: När du var här i somras fick du en konkret fråga, om det är något du har sagt till regeringen som du ville hemlighålla för oss, och detta svarade du kategoriskt nej på. Kan vi utgå från att det inte är någonting av det slaget som du vill hemlighålla för oss i dag? Den uppgift som du gav oss i somras var inte korrekt.

Ebbe Carlsson: Vad syftar du på?

Bo Hammar: Jag syftar på frågan om buggning. Anna-Greta Leijon hade fått något slags information av dig i en ganska viktig fråga. När du sedan fick frågan, om det fanns någonting du sagt till regeringen som du ville hemlighålla för oss, svarade du kategoriskt nej. Det är inte ett korrekt svar.

Ebbe Carlsson: Jag beklagar det.

På en fråga av Nyhage, om det var någonting jag inte hade berättat, svarade jag att det var vissa saker jag inte kunde berätta, eftersom jag ansåg att det skulle hållas hemligt. Jag, om någon, har ett intresse av att så mycket som möjligt kommer ut. Endast om hela informationen om vad som förekom kommer ut blir nämligen en del av det jag varit inblandad i begripligt, men jag kan inte själv styra det.

Bo Hammar: I somras sade du att du kanske hade mer relevant information att ge utskottet inom lyckta dörrar. Det erbjudandet står alltså inte kvar?

Ebbe Carlsson: Jag lever ju i Sverige och läser tidningarna, och jag har liksom många andra medborgare en relativt låg uppfattning om möjligheterna att inom konstitutionsutskottets slutna dörrar hålla någonting hemligt. Om utskottet gärna vill ha ett sådant möte, kommer jag naturligtvis, och då får vi diskutera hur jag skall kunna få försäkringar om att det jag berättar stannar inom utskottet.

Bo Hammar: Vi skall inte diskutera hur stängda dörrarna kan vara i konstitutionsutskottet, men om de skulle vara ordentligt stängda menar du att du skulle ha relevant information att ge utskottet för bedömning av det här ärendet bakom lyckta dörrar, alltså sådant som du inte kan berätta offentligt men som kunde vara av värde för vår bedömning?

Ebbe Carlsson: Ja, det tror jag.

Bo Hammar: Då anser jag att utskottet bör överväga den frågan framöver.

(Ajournering kl. 14.12–14.22)

Kurt Ove Johansson: Jag kommer tillbaka till den lilla fråga–svar-dispyt som Ebbe Carlsson och jag hade om ordet konspiration. Jag hade en känsla av att Ebbe Carlsson inte vill kännas vid mitt referat om att det var poänglöst att konspirera på natten. Då skall jag läsa ur förundersökningsprotokollet, som ju Ebbe Carlsson har justerat. Där står det att Ebbe Carlsson säger: "Nu är det faktiskt natt, va. Vi kan ingenting göra åt det nu. Det är fullständigt poänglöst att hålla på och konspirera nu mitt i natten. Det får vi tala om på morgonen."

Mitt referat var såvitt jag förstår inte så långt ifrån vad Nils Ebbe Knut Carlsson själv har signerat.

Ebbe Carlsson: Jag beklagar om det står så. Jag har säkert sagt det vid tillfället. Däremot har jag inte justerat det. Jag tycker att de där protokollen är föga njutbara att läsa.

Kurt Ove Johansson: Du har inte godkänt det?

Ebbe Carlsson: Nej, det har jag inte gjort.

Kurt Ove Johansson: På mina frågor tidigare har du svarat att du borde ha informerat Anna-Greta Leijon dagen efter sammanträdet på Renstiernas gata. Är det inte mycket viktig information som du har undanhållit Anna-Greta Leijon?

Ebbe Carlsson: Det tror jag däremot inte man kan säga. Det är definitivt så att det finns en del poster som jag inte har informerat om, men inte mycket viktig information.

Nu skall man veta att jag informerade henne så mycket jag orkade, och sedan träffades vi någon gång på tu man hand, men i övrigt träffades vi tillsammans med rikspolischefen.

Kurt Ove Johansson: Av protokollet framgår att Anna-Greta Leijon är mycket irriterad över att du inte har givit henne fullständiga uppgifter. Det är enligt din egen berättelse. Du säger att du egentligen bara har berättat det som är viktigt. Men Ebbe Carlsson är alltså med om att köpa utrustning ute i Europa som man skall ha för buggning i Sverige. Det är en information som Ebbe Carlsson underlåter att ge justitieministern i olika informationssammanhang. Är inte det ganska anmärkningsvärt?

Ebbe Carlsson: Jo. Det är mycket som är anmärkningsvärt, och jag kan uttala mig mycket om det. Jag har trott att man här i första hand skulle försöka kartlägga vad som hänt.

Kurt Ove Johansson: Du satt alltså den 27 mars från kl. 14 till midnatt och informerade justitieministern om vad som hade hänt i olika sammanhang, men du berättade inte att man hade diskuterat en omfattande okonventionell spaning och att man ute i Europa skulle köpa utrustning. Det måste väl i efterhand betraktas som mycket anmärkningsvärt?

Ebbe Carlsson: Jag har inte berättat för Anna-Greta Leijon om de planerna.

Anders Björck: Kurt Ove Johansson började med en s.k. korrigering av vad som hade sagts. Jag skall göra detsamma. Nu har jag citerat detta om medborgarkommissionen. Bara för ordningens skull och för protokollet vill jag säga att det citat jag läste upp otvetydigt härrör från Ebbe Carlsson: "Men det hade varit bättre om Näss tidigare hade rett ut det här med spaningsledaren Hans Holmér och åklagaren och juristkommissionen, Edenmankommissionen, säpokommittén och varför inte med regeringen? Det är något sent." Sedan kommer det berömda Ebbe Carlsson-citatet: "Inför dessa instanser har herr Näss valt att förneka varje kännedom om att PKK existerade i det här landet före mordet på Olof Palme."

Ebbe Carlsson: För det första hade du förut en formulering som antydde att

jag skulle ha sagt någonting till medborgarkommissionen. Det har jag inte gjort, eftersom jag inte har talat med den. För det andra förhåller det sig så att juristkommissionen och Edenmankommissionen hade diskussioner om det här och fick ingen information. För det tredje är det där en intervju med Sune Olofsson i Svenska Dagbladet, om jag minns rätt. Jag var jävla arg då – därav den något tillspetsade formuleringen.

Anders Björck: Du var arg, men han har ändå citerat dig rätt?

Ebbe Carlsson: Det har han säkert gjort. Det brukar han göra. Han hade bandspelare.

Anders Björck: Är du ofta så arg att det blir fel i intervjuer?

Ebbe Carlsson: Just du skall väl inte säga någonting om att bli arg.

Anders Björck: Man kan vara arg och ändå bli rätt citerad.

Jag tycker det är bra att du inte är arg, för nu skall jag ställa några frågor. Jag går till de handlingar som du försökte föra ut till Danmark. Du vill inte gå in närmare på dem, men jag skulle vilja fråga om de handlingar som du ville föra ut till Danmark bara rörde den s.k. Ebbe Carlsson-affären och PKK.

Ebbe Carlsson: Vad skulle det annars vara?

Anders Björck: Någon annan affär som du varit inblandad i.

Ebbe Carlsson: Det känner jag inte till.

Anders Björck: Du är säker på det?

Ebbe Carlsson: Jag kan inte vara säker på någonting efter den här sommaren, men det tror jag inte.

Anders Björck: Det var inte så att det i materialet fanns handlingar rörande helt andra affärer? Det är du bombsäker på?

Ebbe Carlsson: Jag sade nyss att jag inte tror det. Jag är inte bombsäker.

Anders Björck: Det brukar sägas att tro får man göra i kyrkan. Det förekommer mycket troende här.

Ebbe Carlsson: Jag har gått ur kyrkan.

Anders Björck: Jag är medveten om det.

Du är alltså inte säker på att det var så. Då får vi återkomma i annat sammanhang.

Jag skall beröra avlyssningsutrustningen. Såvitt jag förstår är du lika litet som jag tekniker, och det här är delvis en komplicerad utrustning. Vem var det som beslutade om vilken typ av utrustning och inte minst vilket antal som skulle föras in till Sverige? Var det du, eller hade du medhjälpare? Vilka var det som gjorde upp specifikationen? Det var dyra grejor, så jag förutsätter att man gjorde upp en noggrann plan. Inte ens Tomas Fischers resurser är outtömliga.

Ebbe Carlsson: Frågor om vad som köptes in och varför och hur mycket anser jag omfattas av Ola Nilssons utredning, och jag vill besvara de frågorna där.

Anders Björck: Jag vill ändå vädja till dig. I och för sig är det trevligt att ha dig här, men det kan bli för mycket av det goda. Jag begär inte att du skall gå in på detaljer, men *någon* måste ändå ha beslutat om vilka prylar som skulle köpas och hur mycket. Det har betydelse för användningen. Du måste rimligtvis ha samrått med någon.

Ebbe Carlsson: Anders Björcks fråga är mycket viktig och relevant. Just därför anser jag att den i första hand skall hanteras i förundersökningen.

Anders Björck: I själva verket riskerade väl du här att bli använd av säpo för att få in grejor om vilka du inte visste vad de skulle användas till, om vi skall tro din version.

Ebbe Carlsson: Jag är ledsen att jag inte anser mig kunna besvara den frågan just nu. Jag skulle gärna göra det, men jag föredrar att det kommer i Ola Nilssons utredning.

Anders Björck: Kan det vara så att Sune Sandström hade information om exakt vad som skulle tas in? Jag talar nu inte om att han hade fordrat eller gjort upp en specifikation men om att han hade kännedom om exakt vad som skulle komma in.

Ebbe Carlsson: Frågan om hur det gick till och vem som visste vad och vilka som fattade beslut är Ola Nilssons sak att utreda och ta ställning till. Jag tycker du skall respektera att jag vill föra den diskussionen där. Jag kan naturligtvis komma tillbaka när han är färdig.

Anders Björck: Det innebär att den mycket viktiga frågan om omfattningen av den buggning där du direkt var inblandad kan konstitutionsutskottet icke nu få svar på. Du vägrar helt enkelt att svara?

Ebbe Carlsson: Jag vägrar att svara på just den frågan, men som du märker svarar jag på mycket fler frågor än jag gjorde i somras, eftersom flera utredningar är färdiga. Ola Nilssons utredning är inte färdig. Det har begärts kompletteringar, och just den här punkten är inte klar.

Anders Björck: Känner du till några förberedelser för användandet av utrustningen när den väl kommit in i landet?

Ebbe Carlsson: Som du vet hade rikspolischefen i slutet av april gjort klart att utrustningen icke fick användas.

Anders Björck: Trots det fördes den in. Man för väl inte in dyra grejor om de inte skall användas?

Ebbe Carlsson: De var beställda.

Anders Björck: Det var inte läge att avbeställa dem, och alltså fördes de in? Men kände du till förberedelser för deras användning av säkerhetspolisen, som enligt vad du själv påstår skulle sköta operationerna?

Ebbe Carlsson: Ingenting annat än det jag själv varit inblandad i. Vi hade länge diskuterat att avlyssna den misstänkte mördare och terrorist som kallas för källa A. Rikspolischefen meddelade i slutet av april att det inte skulle ske.

Anders Björck: Du ställde inga frågor om utrustningens vidare öden?

Ebbe Carlsson: Vad jag i övrigt vet om det föredrar jag att tala med Ola Nilsson om.

Anders Björck: Det innebär att du mycket väl kan veta hur den skulle användas och av vilka och mot vilka objekt?

Ebbe Carlsson: Du kommer inte längre.

Anders Björck: Jag kommer inte längre just nu. Det är vi vana vid. Men sanningen kommer fram ändå – var inte orolig!

Ebbe Carlsson: Jag skall gärna hjälpa till med det, men inte just här och nu.

Det här har också att göra med andra personer. Jag tror att inte ens du tror att min version är den enda som finns. Det finns andra versioner, och det är åklagarens sak att ta ställning till vad som har hänt i ärendet.

Anders Björck: Du brukar inte vara blyg när det gäller din version.

Olle Svensson: Vi är måna om att regeringen inte skall blanda sig i vad domstolar gör eller i myndighetsutövning. Utskottet har hela tiden respekterat att medan det pågår en förundersökning skall vi inte blanda in den. Vi har ändå samarbetat med åklagarna, för vi kan inte vänta i oändlighet. Vi har försökt få in så mycket information som möjligt, men när den berör folk som är misstänkta för brott är det viktigt för konstitutionsutskottet att vi skyddar deras rättssäkerhet. Det vet jag att Anders Björck och jag är överens om.

Anders Björck: Även om man inte har det klart för sig är det inte konstitutionsutskottets ledamöter som har delgivits misstanke för brott, utan ibland de som vi har här som gäster.

Men jag är ihärdig. Man får ofta frågan av människor som följer vårt arbete, varför vi inte är ihärdigare med att få svar på viktiga frågor och varför vi inte pressar på hårdare. Jag är ihärdig för att de som eventuellt följer detta skall ha klart för sig att vi inte får de svar vi borde få trots att vi pressar på så långt det är möjligt. Då ligger inte felet på utskottsledamöterna, utan antingen på den som inte vill svara eller på de regler som gäller för utfrågningarna. Jag respekterar naturligtvis att Ebbe Carlsson inte vill svara. Han har haft chansen och har inte tagit den.

Tony Sandell: Just av det skäl som Anders Björck säger, nämligen att stora delar av svenska folket ser utfrågningen och frågar sig varför utskottets ledamöter inte är mer ihärdiga, är det viktigt att göra klart för utskottet och för allmänheten att det följer av det svenska rättssystemet. Vi har hos överåklagare Ola Nilsson begärt kompletterande undersökningar inom ramen för den pågående förundersökningen. Vi har begärt att åklagaren skall utreda omfattningen av, rutinerna för fattande av beslut och finansieringen och inköpet av utrustningen. Det pågår en annan utredning, ledd av överåklagare Jan Danielsson, som avser omfattningen av buggningen.

Det är vår bedömning att om vi innan förundersökningarna är avslutade skulle röja uppgifter, vore det till men och skada för åklagarnas undersökningar. Det är inbyggt i systemet att det är åklagarna som leder förundersök-

ningarna. Det gör att om utskottet väljer att hålla sina utfrågningar innan åklagarna är klara, har vi begränsade möjligheter att svara. Vi svarar gärna på alla frågor som vi kan besvara, men i det här avseendet har jag med Ebbe Carlsson gått igenom det här, och vi anser att det vore till men för de pågående förundersökningarna att nu röja uppgifter.

Anders Björck: Jag tycker det är en bättre plädering än när vi senast sågs. Jag respekterar detta, men jag tycker att de som följer utfrågningen skall ha klart för sig att det inte är så att utskottets ledamöter inte är tillräckligt ihärdiga.

Olle Svensson: Nu blir jag litet irriterad på vice ordföranden. Det gäller verkligen att respektera gällande rättsregler, och konstitutionsutskottet har ett speciellt ansvar i det avseendet. Man kan inte vara så ihärdig att man bryter mot dessa rättsregler.

Anders Björck: Det vore mig fjärran att vara så ihärdig att man bryter mot rättsregler – det gör jag sällan – men jag tycker man skall se till att få fram sanningen så långt det är möjligt. Dessutom finns det inga rättsregler här, utan det är en bedömning som vi gör – det kan advokaten bekräfta.

Om ordföranden inte har någonting emot det, går jag vidare med frågorna. Det var en fråga som Ebbe Carlsson inte svarade på förra gången, och jag vet inte om han kan göra det nu. Han sade att när beslaget gjordes den 1 juni i Helsingborg återstod en resa. Kan du nu säga vart den resan skulle gå?

Ebbe Carlsson: Jag har träffat en iransk exilpolitiker som är dömd till döden i sitt hemland och som har kontakter med kurdiska organisationer. Han har lämnat mig upplysningar som framför allt handlar om de pengar som PKK-ledare disponerade på våren 1986. Några ytterligare upplysningar tänker jag inte lämna. Jag vill tillägga att jag har betalat resan själv.

Anders Björck: PKK-spåret har ju varit det som har drivit dig i det här sammanhanget. Anser du i dag att de teorier som du byggde ditt handlande på och som hela denna s.k. affär delvis kommer från fortfarande gäller? Är du en lika övertygad anhängare av PKK-spåret i dag som du var våren 1988?

Ebbe Carlsson: Man måste noga hålla isär vad jag och andra har sagt om PKK:s eventuella inblandning i mordet på Olof Palme. Det är en sak alldeles för sig. Jag anser i dag att flertalet av de förhållanden som har kommit fram i olika utredningar fortfarande återstår att förklara och att en bra förklaring till de förhållandena är att PKK var inblandat i mordet på Olof Palme.

Den andra sak jag har sysslat med är PKK:s allmänna verksamhet i Europa och Sverige som terroristorganisation som finansierar sin verksamhet med narkotikahandel i stor skala. Här har informationsläget snarast förbättrats det senaste året. Jag kan överlämna en del information om det till Anders Björck.

Anders Björck: Slutsatsen av vad du säger blir att du fortfarande tror att PKK var inblandat i mordet på Olof Palme?

Ebbe Carlsson: Det är en bra förklaring till mycket av det som har hänt.

Ylva Annerstedt: Jag vill ha några kommentarer till en del av dina inledande

synpunkter. Du sade att du varit med om att ge pengar till polisen tidigare och att du alltid fått tillbaka dem. Har det gällt buggningsutrustning då också?

Ebbe Carlsson: Jag är beredd att om utskottet så önskar lämna upplysningar i den delen till justitiekanslern för att han skall bedöma om jag kan berätta det offentligt.

Ylva Annerstedt: Du sade också att du hade lämnat uppgifter till säpo förut. Har du gjort det ofta?

Ebbe Carlsson: Nej, jag har inte gjort det ofta, men det har förekommit. Jag nämnde i somras att jag exempelvis har förmedlat information om Stig Bergling.

Ylva Annerstedt: Hur många gånger ungefär exempelvis under de senaste fem åren?

Ebbe Carlsson: Under de senaste femton åren fem gånger.

Ylva Annerstedt: Har det varit på uppdrag av någon?

Ebbe Carlsson: Nej, men det är envar medborgares plikt att lämna upplysningar till säkerhetspolisen om misstänkta allvarliga brott mot rikets säkerhet.

Ylva Annerstedt: Du är god vän med större delen av regeringen. Har regeringsledamöterna känt till de här uppgifterna?

Ebbe Carlsson: Jag tror att det skulle utbryta skrattsalvor i regeringen om de fick höra den beskrivningen. Jag har till säkerhetspolisen lämnat upplysningar som jag anser att den skulle ha, inte till regeringen.

Ylva Annerstedt: Du sade vid något tillfälle om rikspolischefen att du ville veta exakt hur han såg på avlyssning och förutsättningarna för den. Hur kommer det sig att du som en blomkvistande privatperson kan förvänta dig att rikspolischefen skall ge dig besked om det ena och det andra?

Ebbe Carlsson: Jag tycker ärligt talat att den frågan har besvarats femton gånger i dag och i det tidigare förhöret.

Ylva Annerstedt: Du talade med rikspolischefen den 14 januari om buggning, och ni diskuterade källa A. Vilket mandat hade du att diskutera buggning med rikspolischefen och Heckscher?

Ebbe Carlsson: Det mandatet kom sig av att rikspolischefen hade bett mig komma till ett sammanträde som han hade kallats till med justitieministern, statssekreterarna Larsson och Heckscher och honom själv. Om han inte ville att jag skulle diskutera de ämnen som avhandlades vid det sammanträdet, hade han väl inte bett mig komma.

Ylva Annerstedt: Du sade att rikspolischefen inte kunde acceptera det så som händelserna hade utvecklats. Vad var det för händelseutveckling du syftade på?

Ebbe Carlsson: Det får du fråga honom. Det hade beslutats att man skulle

göra en stor insats med spaningspersonal och utredare som gällde vissa upplysningar som hade kommit fram i samband med diskussionerna med källa A. Vid ett senare tillfälle när de uppgifterna analyserades ansåg rikspolischefen att han inte kunde ge tillstånd till det. När den här frågan var uppe vid mitt samtal med Ola Nilsson bad jag honom stänga av bandspelaren, och jag gav honom en bakgrund. Den förklaringen är jag självfallet beredd att ge utskottet vid ett slutet sammanträde.

Ylva Annerstedt: Vi har talat en hel del om omfattningen av buggningsutrustningen. Du säger att det var säkerhetspolisen som skulle ha utrustningen. Men du hade då bara diskuterat källa A och var insatt i det skeendet. Nog funderade väl du över vad man skulle ha all denna utrustning till, som enligt vad vi har fått besked om skulle räcka till för att bugga ett helt höghus?

Ebbe Carlsson: Jag har just sagt till Anders Björck fyra eller fem gånger att frågor om omfattningen av införseln och det som hänger samman med den hör hemma i Ola Nilssons utredning.

Ylva Annerstedt: Du sade tidigare att för dig är inte det intressanta att buggning förekommit, utan vad den gällt. Betyder det att du anser det ointressant att grundlagen följs?

Ebbe Carlsson: Nej, det anser jag inte. Jag anser inte heller att grundlagen innehåller ett definitivt förbud mot buggning, på samma sätt som grundlagen inte ger skydd mot andra tvångsmedel som förekommer inom rättsväsendet.

Ylva Annerstedt: Tycker du att det finns luckor i grundlagen när det gäller buggning?

Ebbe Carlsson: Jag tycker det finns en lucka i riksdagens perspektiv, som inte har noga reglerat användningen av buggning i svensk lag. Jag beklagar det mycket.

Ylva Annerstedt: Du sade att du tycker det var en bra spaningsmetod. Betyder det att du har sådan information eller menar att buggningen är så utbredd att den skulle behöva regleras i lag?

Ebbe Carlsson: Jag har tillräcklig information om vilka resultat buggning kan ge. Jag kan också notera att flertalet demokratiska västländer har lagstiftning som ger polisen möjlighet att använda den här typen av utrustning, och på flera håll anser man att den är bra att använda mot terroristorganisationer. Jag kan inte se varför jag inte får ha åsikten att det vore bra att man reglerade detta i lag i Sverige.

Ylva Annerstedt: Holmér sade tidigare i TV att han hade uppgifter som var så omstörtande att de skulle förändra hela det svenska samhället. Han ville inte avslöja dem här hos oss. Meddelade han dig, som var Holmérs förtrogne, dessa omstörtande uppgifter?

Ebbe Carlsson: Jag trodde vi skulle försöka göra det här kort.

Mycket av det vi diskuterar är en fråga om vilket perspektiv man har. Jag förstår en del av de frågor som ställs här, men det är många som jag inte förstår. Jag har ett helt annat perspektiv än många av dem som har debatterat

de här frågorna. Jag vill förenklat uttrycka det perspektivet i fyra punkter:

Jag är oerhört bekymrad över att Olof Palme kunde skjutas på öppen gata och att vi tre år efteråt inte vet vad som hänt och inte ens är överens om vad säkerhetspolisen visste före mordet.

Jag är oerhört bekymrad över att någon leker med våra militärer i skärgårdarna.

Jag är utomordentligt bekymrad och grubblar mycket över hur det kan komma sig att den enda livstidsdömda spionen kan vandra ut ur landet därför att säkerhetspolisen inte arbetar på natten.

Jag finner den senaste händelsen i Upplands-Väsby utomordentligt bekymmersam, där man gjorde ett stort beslag av pistoler, sprängmedel och kalasjnikov i närheten av Arlanda flygplats, och den enda motåtgärden är att man höll en presskonferens.

De upplysningar man kan få ur buggning om vilka planer som en i Sverige verksam terroristorganisation har är utomordentligt besvärande och bekymmersamma.

Det är mitt perspektiv. Jag tror att det kommer en dag då allt detta blir offentligt: förklaringar till det som jag har nämnt och förklaringar till andra saker. Jag tror liksom Holmér att folk blir upprörda över det, liksom de blir upprörda över att vi har ägnat så mycket tid åt andra saker, som är mindre viktiga.

Ylva Annerstedt: Betyder den utläggningen att du har meddelat uppgifterna till dem det vederbör? Du sade att det var din plikt som medborgare att meddela uppgifterna.

Ebbe Carlsson: Det jag talade om har jag läst i tidningarna. Det kan du också ha gjort.

Ylva Annerstedt: Du karakteriserade tidigare källa A som inte en obetydlig tjuv, utan som en ledare för PKK. Varför behövde denna livsfarliga person, som måste bevakas 24 timmar om dygnet och buggas, föras in i Sverige för att man skulle tala med honom?

Ebbe Carlsson: Medlemmar av denna organisation har dömts för två mord i Sverige och har dömts för några av de allvarligaste narkotikabrotten i Sverige. Det har av polis, åklagare och domstolar fastlagts att det finns goda skäl att misstänka att medlemmar av denna organisation har varit delaktiga i mordet på Olof Palme.

Denna organisation betraktas som en av de farligaste i Europa. Det är envars plikt att försöka ta reda på vad denna organisation tar sig till i Sverige. Man kan inte få veta det om man inte talar med någon som är beredd att berätta.

Ylva Annerstedt: Jag menar att man kunde åkt utomlands för att tala med den här livsfarliga personen.

Ebbe Carlsson: Goddag yxskaft.

Ylva Annerstedt: Vad menar du med det?

Ebbe Carlsson: Jag menar att svaret är goddag yxskaft.

Ylva Annerstedt: Jag förstår inte vad du menar.

Ebbe Carlsson: Jag märker det.

Ylva Annerstedt: Var ett uppehållstillstånd i Sverige priset för att han skulle säga någonting?

Ebbe Carlsson: Jag känner inte till några detaljer.

Ylva Annerstedt: Men du är insatt i vad som gäller källa A. Du måste väl veta vad som var hans pris för att tala?

Ebbe Carlsson: Alla terroristorganisationer som mördar folk i Sverige är farliga. Den som är beredd att berätta någonting om vad en sådan organisation företar sig tar en mycket stor risk. De som tidigare har berättat någonting för svensk säkerhetspolis, nämligen en man som hette Cemir och en som hette Ata, har mördats i Sverige. Den här organisationen har en stor verksamhet i Sverige och har många medlemmar. Det är ett nationellt intresse av högsta rang att ta reda på vad de företar sig. Jag vet inte vilka villkor han ställde – det kom aldrig fram någon sådan diskussion. När jag tog upp det här med Åhmansson – vi talade då inte om källa A, utan namngav denna person – sade han att det var bra, det kunde bli en öppning, det var vårt ansvar mot landet att försöka göra någonting, för detta var farligt.

Ylva Annerstedt: Du sade tidigare att du inte hade berättat för regeringen om buggning över huvud taget därför att förutsättningen för att buggning skall lyckas är att så få som möjligt vet om den. Betyder det att du menar att det finns de i regeringen som skulle prata bredvid munnen?

Ebbe Carlsson: Det är väl med dem som med konstitutionsutskottets ledamöter.

Olle Svensson: Jag vill ställa en fråga som jag tror angår svenska folket och som man just nu är engagerad i.

Du talade om ditt perspektiv, som bl.a. var att skulle man motverka terrorism, då kan man komma in på att polisens spaningsmetoder behöver effektiviseras. Men det finns också en oro. Du liksom jag är publicist, och vi vet att det finns en oro för att man gör avsteg från det öppna samhällets principer. Enskilda människor känner sig oroliga för att bli avlyssnade med t.ex. elektronisk avlyssning, som jag tycker mera hör hemma i ett auktoritärt samhälle. När man sitter hemma vill man kunna tala om vad som helst utan att bli avlyssnad.

När du talar så varmt för buggning, tror du inte det är risk för att det tolkas så att du också är mer tolerant för avsteg från det öppna samhällets principer?

Ebbe Carlsson: Svaret är nej. Det finns ett antal tvångsmedel, som är reglerade i lag. Ett av de starkaste inslagen är häktning, som enligt vad som är bekant används med en viss frekvens och långvarighet. Telefonavlyssning och brevöppning är andra. Det är viktigt att det regleras i lag och kontrolleras inom ramen för systemet. Förekomsten av buggning är ytterligt dyster, eftersom den inte regleras i lag och inte egentligen kontrolleras. Det kan

innebära en sådan absurd situation som att sex eller sju polischefer framträder inför konstitutionsutskottet och ingenting säger. Jag tycker att det är fel.

Det är nog ändå inte dig de är intresserade av att bugga, Olle Svensson, utan det handlar om personer som man har beslutat telefonavlyssna enligt gällande lag, utvidgat på det här sättet. Jag tycker det var bra, och jag skall rösta på den som ser till att det här blir genomfört i Sveriges riksdag.

Jag har inte fått någon fråga om det men vill ändå säga att jag har tagit del i tidningarna av att flera personer har ansett sig ha varit avlyssnade. Vi har sett att K G Svensson var bekymrad för att han var avlyssnad. Vi har i somras kunnat läsa att Ola Nilsson varit bekymrad för att ha varit avlyssnad och även skuggad. Rikspolischefen har varit bekymrad över att vara avlyssnad och likaså P-G Näss. Själv kan jag berätta att säpochefen Sandström till mig har sagt att han tror att tidningen Expressen avlyssnat min telefon.

Jag har – på gott eller ont – vissa kunskaper, men jag har svårt att tro att någon av de här skulle vara avlyssnad. Jag kan begripa att personer som talar på sådant sätt i offentliga sammanhang skapar oro.

Det som verkligen inger oro är att just dessa herrar, som till vardags är ansvariga för tillämpningen av lagstiftningen om telefonavlyssning och är de som vet hur det brukar gå till, nu är oroliga för att de själva kunde vara avlyssnade. Det bör man något reflektera över.

Olle Svensson: Jag talade inte om oro för att jag skulle bli buggad, men jag vill ändå för balansens skull säga att jag tror att många människor i Sverige känner djup oro på grund av den publicitet som nu uppstått och de faktiska förhållanden som kan komma att redovisas om att avlyssning ingår i något slags kulturmönster hos polisen. Det var det perspektivet jag ville lyfta fram.

Birgit Friggebo: Det var väl Kegö eller Barrling som tog hit källa A. Om jag inte minns fel sade Näss i somras att källa A så småningom dök upp i februari. Han blev medveten om det på grund av att han skulle attestera räkningar. Det var några underordnade poliser som tog hit källa A.

Ebbe Carlsson: Beslutet fattades av Åhmansson.

Birgit Friggebo: Så det finns ett skriftligt formellt beslut?

Ebbe Carlsson: Det finns det aldrig hos säkerhetspolisen.

Birgit Friggebo: Har Åhmansson sagt det i något sammanhang?

Ebbe Carlsson: Jag var närvarande. Han bad mig säga till Kegö att det var okej med källa A. Det var den 24 februari.

Birgit Friggebo: Mycket av resonemanget går ut på att det var källa A som skulle buggas. Innebär det att man har skapat ett hot själv genom att ta hit källa A, och efteråt skulle man sedan skaffa fram buggningsutrustning?

Ebbe Carlsson: Rent tekniskt har du rätt. Men jag tycker att du gör en efterhandskonstruktion, som jag inte ställer upp på.

Birgit Friggebo: Det är en faktisk beskrivning av hur det har gått till.

Ebbe Carlsson: Javisst. Jag tycker det var helt rätt att ta hit källa A och att bugga honom.

Birgit Friggebo: Så skaffade man buggningsutrustning så att man kunde avlyssna ett helt höghus. Du sade att det kunde vara andra objekt i PKK som diskuterades, men konkret handlade mycket om källa A.

Kunde inte det i sin förlängning leda till att det kunde omfatta även andra personer, utländska medborgare eller svenska?

Ebbe Carlsson: Kan du repetera frågan?

Birgit Friggebo: Du sade att diskussionerna den 28 april bara handlade om källa A, som var det enda som var aktuellt, men sedan sade du att det möjligen kunde bli aktuellt senare med andra PKK-are.

Ebbe Carlsson: Just det.

Birgit Friggebo: Och du försäkrade bestämt att det inte var tal om några svenska medborgare. Men om man verkligen kommit i gång med spaningsstyrkan och buggningen, kunde inte även andra objekt, också svenska medborgare, ha blivit föremål för avlyssning?

Ebbe Carlsson: Jag hade en diskussion med Anders Björck tidigare då jag sade att jag inte kan veta nu vad som hade hänt om detta hade startat.

Birgit Friggebo: Det kan man självfallet inte veta.

Pengar är viktiga i sådana här sammanhang, och Holmér sade i förrgår att en förutsättning för att få igenom projektet var att det fanns pengar. Delar du den uppfattningen?

Ebbe Carlsson: Nej, jag tror inte det var så.

Birgit Friggebo: Så även utan pengar hade man kunnat få in utrustningen?

Ebbe Carlsson: Det är hypotetiska frågor. Det fanns pengar, och det fanns en vilja hos ledningen av polisen att driva projektet.

Birgit Friggebo: Då är frågan varför inte polisen själv skaffade pengar.

Ebbe Carlsson: Det får du fråga polisen om.

Birgit Friggebo: Du har varit uppe hos justitieminister Anna-Greta Leijon och talat om spaningsstyrkan, om lokalen och om källa A, och hon visste om Fischerpengarna. Varför tog du inte upp också frågan om pengar till utrustning för att klara verksamheten?

Ebbe Carlsson: Jag gjorde det inte. Varför jag inte gjorde det kan jag inte svara på. Jag kan beklaga att jag inte gjorde det.

Birgit Friggebo: Du sade tidigare att det är regeringen som fattar beslut om buggning, och det är förvisso sant, men det är även regeringen som sitter på penningpungen.

Ebbe Carlsson: Det besked som jag gav till Anna-Greta Leijon innehöll inte någon diskussion om det.

Birgit Friggebo: Frågan om spaningsstyrkan var uppe till allmän beredning,

och det fattades ett principbeslut. Det konkreta beslutet skulle komma senare. Den 19 maj fattade man beslut om tilläggsbudget. Då var inte det här med, eftersom det var svårt att få ihop personerna. Men vore det då inte lämpligt att du som rikspolischefens handgångne man hade tagit upp detta med Anna-Greta Leijon och sett till att det kom pengar även till den här centrala delen?

Ebbe Carlsson: Att det har förekommit en allmän beredning är nytt för mig i dag. I maj hade jag i stort sett lämnat den här verksamheten.

Birgit Friggebo: Det här var alltså före den 19 maj, då det principbeslut fattades som inte innehöll särskilt mycket pengar, för det var uppenbarligen inte färdigt, och det var på utdöende. Men du försäkrar alltså att du inte talade med regeringen om detta, vilket borde vara normalt att göra, eftersom den var informerad om allting annat?

Ebbe Carlsson: Det finns ingenting normalt i det här händelseförloppet.

Birgit Friggebo: Det kan man ansluta till den beskrivning som du har givit av ditt perspektiv på Sverige, där du menar att vi lägger ned alltför mycket tid på andra saker – jag förmodar att det gäller inte bara den här typen av granskningsverksamhet utan också socialvård och sådant – och borde koncentrera oss på de hotbilder som du har presenterat. Kliar det ibland i fingrarna på dig att själv ta över?

Ebbe Carlsson: Kom igen om 20 år när vi riskerar att befinna oss i en situation där våld och narkotika är totalt okontrollerbara! Då kan vi föra den här diskussionen.

Birgit Friggebo: Du tror inte att det demokratiska systemet, med den information och de kontakter med olika verksamheter som vi politiker har, skall göra att vi lyckas klara detta genom att reglera saker och ting i lagar och förordningar, utan att det måste finnas personer vid sidan om som fixar till exempelvis buggning?

Ebbe Carlsson: Jo, jag tror att det demokratiska systemet klarar det. Jag tror det finns en vilja hos många ämbetsmän och politiker att komma till skott. Men det finns också en stor rädsla för att varje åtgärd som vidtas granskas av minst fjorton instanser och att Birgit Friggebo efter nio månader skall sitta i konstitutionsutskottet och hålla fram varje maskros. Det är dystert, och jag är orolig för vad det kommer att leda till för landet. Om jag råkar ha och stå för den åsikten, tycker jag inte att du skall insinuera att jag vill ta makten eller att jag har en odemokratisk hållning. Jag vill säga att jag är lika god demokrat som du.

Birgit Friggebo: Jag beklagar djupt att vi skall behöva sitta dag ut och dag in med sådana här frågor, men det är för att undvika att det i framtiden händer igen som vi sitter här.

Olle Svensson: Jag har inte antecknat någon ytterligare som vill ställa frågor. Vi har hållit på ganska länge. Jag tackar er som kommit hit och särskilt Ebbe Carlsson för din medverkan till att ge oss ditt sakmaterial som vi behöver för vår granskning.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 13

1989-03-14

kl. 10.30–12.25

Offentlig utfrågning av generaldirektör Christina Rogestam angående utlänningsärenden

Olle Svensson: Jag förklarar sammanträdet öppnat. Vi har på vår dagordning – den särskilda granskningslistan – handläggning av utlänningsärenden. Under 1980-talet har vi tagit upp detta ganska regelbundet. Vi har diskuterat besvärsärenden när det gäller avvisning, utvisning och verkställighet av sådana beslut samt tillämpningen av terroristbestämmelserna.

Utskottet har i år uppmärksammat två beslut som fattats av JO den 30 december 1988 rörande avvisning enligt utlänningslagen. Vi har fått dessa beslut för kännedom, och där framförs ganska allvarlig kritik mot invandrarverket. För att över huvud taget få en orientering och en komplettering till vårt skriftliga material har vi därför kallat hit generaldirektör Christina Rogestam, och hon är hjärtligt välkommen. Hon åtföljs av byråchef Bengt Ranland. Har du inledningsvis något att säga?

Christina Rogestam: Utskottet har bett mig att komma hit för att svara på frågor med anledning av justitieombudsman Wigelius uttalanden i två ärenden angående avvisningar enligt utlänningslagen. De beslut i resp. ärenden som JO granskat – och på vilka han grundar sina uttalanden – fattades av invandrarverket under sommaren och hösten 1987, dvs. innan jag tillträdde som chef. Jag väljer därför att begränsa min inledande kommentar till vad som under senaste året har gjorts för att följa upp beslut inom verket på bl.a. detta område och för att markera vikten av att beslutet ligger inom ramen för gällande lag och den tolkning av den som regeringen genom sina beslut i enskilda ärenden har gjort.

Under sommaren 1988 gjordes inom verket en genomgång av ett antal regeringsbeslut i direktavvisningsärenden. Det gällde totalt elva ärenden där regeringen fattat beslut under tiden november 1986–februari 1988. I dessa fall hade regeringen gjort en annan bedömning och ändrade invandrarverkets beslut. Ledningen för tillståndsbyrån gjorde då en genomgång med samtliga sektionschefer för att följa upp regeringens beslut och göra behövliga justeringar i verkets praxis. Över huvud taget anbefalldes en större försiktighet vid beslut i anmälningsärenden.

Sedan JO:s beslut i de nu aktuella ärendena nått verket i slutet av januari i år, har byråledningen gjort en förnyad genomgång sektion för sektion. Därutöver har jag uppdragit åt Per-Erik Nilsson, som tillträdde som överdirektör för verket den 1 mars i år, att särskilt bevaka utvecklingen under

våren och inför övergången i sommar till den nya utlänningslagen. Verksledningens självklara utgångspunkt är denna: Lagen och den tolkning av den som regeringen genom sina beslut har gjort bestämmer utgången i de ärenden som verket har att ta ställning till.

Två ytterligare kommentarer: JO säger sig veta att polismyndigheterna har utsatts för visst tryck att direktavvisa utlänningar i så stor utsträckning som möjligt, bl.a. för att invandrarverkets resurser inte skulle bli mer ansträngda än de redan är. Invandrarverkets resurser är förvisso ansträngda och för små i förhållande till de arbetsuppgifter som numera ligger på verket. Så långt har JO rätt. Något "tryck mot polismyndigheterna att direktavvisa i så stor utsträckning som möjligt" finns däremot inte.

För det andra går det tyvärr inte att av verkets nuvarande statistik utläsa fördelningen av anmälda avvisningsbeslut, direktavvisningar till hemland resp. tredje land – det skulle vara bra om det gick att göra, men det gör det inte.

Antalet anmälda avvisningsbeslut har varit relativt konstant genom åren i förhållande till antalet asylsökande, nämligen 14–15 %, och därav har invandrarverket tagit över ungefär 35 %. Också denna siffra har varit relativt konstant genom åren.

Olle Svensson: Då övergår vi till att ställa frågor.

Ulla Pettersson: Jag börjar med att ställa några frågor om handläggningstiderna, som ju utskottet under många år har intresserat sig för. Tror du att de nya organisatoriska förändringarna plus den nya lagen – som jag utgår ifrån att du känner till i form av den lagrådsremiss som finns – kommer att bidra till att man kommer till rätta med handläggningstiderna?

Christina Rogestam: Ja, jag är övertygad om att detta kommer att ge oss helt andra möjligheter att komma till rätta med handläggningstiderna. Den stora flaskhalsen i det nuvarande systemet har faktiskt inte varit invandrarverket, utan den har varit att det många gånger har tagit så lång tid hos polisen. I åtskilliga ärenden har det varit så, att personerna i fråga har befunnit sig i landet åtta–tolv månader innan deras ärende har inkommit till invandrarverket. Då är det inte så konstigt om handläggningstiderna tillsammans när det gäller första beslut blir långa.

Vad vi vinner genom den nya organisationen med de fyra utredningsslussarna, och med tillräckliga polisresurser för att klara polisutredningen inom tio dagar, är att hela denna väntetid faller bort. Genom utlokalisering från invandrarverket av delar av tillståndsenheten till utredningsslussarna skall det också bli möjligt att ta ställning direkt i klara ärenden inom en tvåveckorsperiod. Vi bedömer också att vid ett gott samarbete mellan invandrarverket, berörda jurister och utlandsmyndigheterna – när vi behöver få fram information därifrån – skall det också bli möjligt att leva upp till målsättningen två månader i övriga ärenden.

Ulla Pettersson: Detta principförslag till omorganisation av invandrarverket framställdes av dig förra våren. Hur tycker du att ditt förslag har behandlats därefter av regeringen? Blev det som du tänkte?

Christina Rogestam: Organisatoriskt följer ministern helt och hållet mitt förslag. Däremot har jag inte riktigt fått de resurser som invandrarverkets styrelse enhälligt begärde i sin anslagsframställning, vilken har behandlats i den proposition som nu ligger på riksdagens bord.

Ulla Pettersson: Det handlar alltså om pengar?

Christina Rogestam: Pengar och personal.

Ulla Pettersson: Vad har egentligen detta tillfälliga beslut att alla som kom före den 1 januari 1988 skulle få stanna betytt för handläggningen? Ärendena skall ju ändå prövas, eller hur?

Christina Rogestam: Det berörde ungefär 3 000 ärenden som låg på invandrarverket, antingen genom att vi fortfarande höll på med prövning i grundärendet eller att vi hade fattat ett beslut i grundärendet som sedan hade överklagats. Vår målsättning var att klara av dessa ärenden under januari och februari, och det har vi i princip gjort.

Genom det förenklade förfarande som beslutet innebar har det alltså varit möjligt att klara denna genomgång betydligt snabbare än vad det annars skulle ha varit möjligt. Vi slipper framför allt att få tillbaka ett antal ärenden i överklagandeskedet och i verkställighetsskedet.

Ulla Pettersson: Kan du säga hur många av dessa ärenden som i dag inte är avgjorda?

Christina Rogestam: Storleksordningen är ett tiotal. Det rör sig då om ärenden som handlar om misstänkt kriminalitet eller liknande, där vi alltså väntar på inlagor från polismyndigheten och den typen av polisutredningar. Övriga ärenden är avgjorda, och de har berört 4 500 personer som har fått tillstånd att stanna i Sverige.

Ulla Pettersson: Gör invandrarverket någon form av uppföljning av de människor som man ut- eller avvisar?

Christina Rogestam: Nej.

Ulla Pettersson: Aldrig?

Christina Rogestam: Den enda gång vi har gjort det är i anslutning till den lista från riksdagsledamoten Welin som lämnades in för något år sedan, och där vi då blev ombedda att följa upp.

Ulla Pettersson: Ja, detta var aktuellt till förra årets granskning. Jag skall inte gå in på några enskilda fall här, men bland de ärenden som har anmälts till oss tar man upp en speciell grupp, nämligen palestinierna, där man har ifrågasatt särbehandling.

Hur ser organisationen ut på invandrarverket? Har man vissa specialister på länder och områden, eller sköter alla handläggare alla sorters ärenden?

Christina Rogestam: För närvarande har vi en organisation med nio sektioner, vilka är länderindelade. Libanon, Syrien, Saudiarabien m.fl. länder ligger i sektion nr 9, där vi har specialister på dessa områden. De gör utredningar och bearbetningar, och de har de informationer som vi har från

UNHCR, ambassader och all annan tillgänglig information från området. Det är meningen att de skall vara väl inlästa.

Ulla Pettersson: Om man nu har speciella grupper som handlägger ärenden som rör personer från särskilda länder, hur undviker man att det utvecklas olika praxis inom de olika enheterna?

Christina Rogestam: Genom att vi har ett system som innebär att när ett beslut av invandrarverket överklagas föredras det alltid för högre chefer. På det sättet har byråledningen ett ansvar för att se till att den praxis som tillämpas inom varje sektion är i enlighet med den praxis som är fastlagd av regeringen.

Ulla Pettersson: Det systemet fungerar bra, tycker du?

Christina Rogestam: Vad som varit vårt problem är att det blivit mycket hård belastning på byråledningen. Detta är ett av de problem som vi nu försöker komma till rätta med i den nya organisationen genom att allmänt höja kompetensen hos våra medarbetare och att ha fler personer som har möjlighet att fatta den här typen av beslut.

Ulla Pettersson: Jag avser då att gå in på ärendena som JO har granskat. Dessa avgjordes före din tid inom verket, men JO gör ju ganska allmänna uttalanden där han kritiserar bl.a. den praxis som han säger är "betingad av olika praktiska förhållanden". Har du någon uppfattning om vilka de praktiska förhållandena skulle vara?

Christina Rogestam: Nej.

Ulla Pettersson: Man kan tänka sig att det handlar om resursbrist eller liknande. Du har ingen annan förklaring?

Christina Rogestam: Jag vet faktiskt inte vad JO syftar på.

Ulla Pettersson: Kan man säga att du som generaldirektör har bra grepp om den praxis som tillämpas inom invandrarverket?

Christina Rogestam: Jag har under det här året försökt att skapa mig en bild av hur praxis tillämpas på olika områden. Jag har även haft diskussioner med byråledningen om olika speciella områden, där det har funnits anledning att gå in och titta och diskutera mot bakgrund av att vi har ett stort antal ärenden eller att det hänt någonting speciellt. Men jag måste erkänna att jag under det här första året satt som högsta prioritet att genomföra omorganisationen. Jag har lagt ned mycket stor del av min arbetstid på organisationen, på att få ordning på statistik och förbättra det praktiska flyktingmottagandet.

Ulla Pettersson: Har du någonsin diskuterat praxisfrågor med invandrarministern?

Christina Rogestam: Ja.

Ulla Pettersson: Har ni då någon form av överläggningar om vilken praxis som skall tillämpas?

Christina Rogestam: Jag har under det gångna året ordentligt diskuterat praxisfrågor med honom vid ett par tillfällen, och det har då handlat om Chile. I första omgången tog verket upp denna fråga före sommaren för att resonera om en möjlig justering av praxis. Andra gången var efter ett styrelsebeslut i november, där verket föreslog att man skulle justera praxis av humanitära skäl när det gällde barnfamiljer. Senaste gången var i anslutning till regeringens beslut i december om tillämpningen av den tillfälliga ändringen av asylpraxis för dem som ansökt om asyl före den 1 januari 1988.

Ulla Pettersson: Tycker du att du får gehör för dina synpunkter från regeringshåll?

Christina Rogestam: Regeringen antog slutgiltigt en annan modell än den som verket hade förespråkat.

Ulla Pettersson: Inte den som du tyckte var bäst?

Christina Rogestam: Nej.

Ulla Pettersson: Har du någon gång under din tid som generaldirektör på något sätt känt dig påverkad av regeringen? Tycker du att den försöker styra ditt handlande?

Christina Rogestam: Nej, jag är nog inte så lättstyrd.

Ulla Pettersson: Skall jag tolka det som att den har försökt?

Christina Rogestam: Nja, vi har mest fört diskusssioner där det har gällt pengar för att hantera verksamheten nu inför den 1 juli och inför omorganisationen. Då är det som bekant inte alltid så lätt att få gehör för sina åsikter.

Ulla Pettersson: Har du någon gång tyckt att regeringen utövat någon otillbörlig påtryckning på dig som generaldirektör?

Christina Rogestam: Svaret är nej.

Ulla Pettersson: Jag återgår till de ärenden som granskats av JO. Polisen och invandrarverket skall ju göra samma bedömning vid överlämnande av ärenden. Jag syftar då på innebörden av begreppen "uppenbart oriktig" i 33 § utlänningslagen och på "lämnas utan avseende" i 34 §. Är det ofta kontroverser mellan polisen och invandrarverket när det gäller dessa frågor? Brukar man komma till olika uppfattningar?

Christina Rogestam: Det kan jag inte svara på, eftersom jag inte deltar i den typen av diskussioner.

Bengt Ranland: Det är klart att vi ibland har olika uppfattningar på det sättet att invandrarverket ändrar polismyndighetens beslut, dvs. om polisen har anmält ett avvisningsbeslut kan invandrarverkets beslut bli att ta över ärendet, därför att vi inte har delat polismyndighetens uppfattning.

Ulla Pettersson: Förekommer det någonsin att man mellan invandrarverket och polisen resonerar om dessa frågor, att man har något slags gemensamma seminarier?

Bengt Ranland: Ett par gånger om året brukar vi i samråd med rikspolisstyrelsen ha seminarier för vidareutbildning av poliser som sysslar med utlänningsärenden. Det är klart att i dessa sammanhang tar vi från invandrarverkets sida upp den här typen av frågor.

Ulla Pettersson: Inledningsvis sade du, Christina, att det inte finns något sådant tryck som JO uppfattat skulle finnas på polisen att inte överlämna ärenden till invandrarverket. Varifrån kan JO ha fått den uppfattningen?

Christina Rogestam: Det vet jag inte.

Ulla Pettersson: Du har ingen uppfattning om vad som skulle kunna ligga bakom ett sådant ändå ganska starkt uttalande från justitiecombudsmannen?

Christina Rogestam: Nej, under det år jag kan överblicka i verket har det inte förelegat något sådant tryck.

Ulla Pettersson: Vi har ju tidigare haft statistikfrågorna uppe – också du nämnde dem. Kan man numera lita på invandrarverkets statistik?

Christina Rogestam: Jag önskar att jag kunde svara ett obetingat ja på den frågan, men jag vågar inte riktigt. Vi har vidtagit ett antal åtgärder under det senaste året för att rätta till de fel som förra våren fanns i statistikprogrammet och för att få ett så gott grepp som möjligt om den statistik vi har.

Ulla Pettersson: När tror du att man kan svara ja på den frågan?

Christina Rogestam: Jag hoppas att det blir snart.

Hans Nyhage: Inledningsvis nämnde du att det kan dröja upp till tio månader innan ett ärende överlämnas till invandrarverket. Vilka förklaringar har du till detta dröjsmål?

Christina Rogestam: Jag sade att det kunde dröja, men det gör det inte längre, eftersom polisen under förra sommaren fick extra resurser för att städa av sina balanser. Polisen har gjort ett jättefint arbete under det gångna halvåret, och nu är i princip en månad den längsta tiden hos polismyndigheten innan vi får ärendet.

Dessförinnan berodde dröjsmålet bl.a. på att det inte fanns tillräckligt med polisresurser för att klara dessa utredningar. Vi hade också – och har – ett antal s.k. slussförläggningar – tillfälliga förläggningar – belägna i polisdistrikt där det redan från början stod klart att polisen inte hade någon möjlighet att avdela resurser för utredningar. Där satt alltså asylsökande och väntade i sex–åtta månader utan att någonting hände tills de kunde flyttas över till en förläggning belägen i ett polisdistrikt, där det fanns resurser för att göra utredningar. Men det är detta som vi kommer att kunna komma till rätta med genom den nya organisationen.

Hans Nyhage: Det var helt på polissidan som dröjsmålet berodde?

Christina Rogestam: Nej inte helt, men den bidrog. Det var den sammanlagda tiden i väntan på polisutredningarna och handläggningstiden på invandrarverket som har gett dessa mycket långa handläggningstider.

Hans Nyhage: Vad har man nu just i detta ögonblick för handläggningstider på invandrarverket?

Christina Rogestam: Vi är klara med alla ärenden där inresa har skett före den 1 januari 1988. Vi håller nu på för fullt med dem som kom under 1987. Vi brukar ligga på ungefär tre månader. Det är också den senaste siffran som vi har.

Hans Nyhage: Såvitt jag förstår är målsättningen två månader.

Christina Rogestam: Ja, den är t.o.m. att vi skall kunna klara 30–40 % inom två veckor, nämligen de som är klara fall. För ögonblicket har vi en försöksverksamhet på Carlslund för att lära oss inför omorganisationen den 1 juli. Det visar sig att med det samspel mellan polisen och den personal från tillståndsbyrån som finns på Carlslund håller den nya modellen. Det går att få ned tiderna på det här sättet.

Hans Nyhage: Kan du möjligen se något samband mellan en kort handläggningstid och rättssäkerheten?

Christina Rogestam: Jag tror att rättssäkerheten blir större med en kortare handläggningstid, dels för att då grundar sig bedömningen av ärendena på de skäl som den sökande har när han kommer till landet, dels därför att det då rör sig om färska uppgifter. Självfallet får det inte gå för fort. I de ärenden där det behövs en utredning, biträde av ett juridiskt ombud eller där vi behöver skaffa information från UNHCR eller från en ambassad måste det naturligtvis få ta några veckor.

Hans Nyhage: Såvitt jag förstår avvisar du helt att polismyndigheten skulle vara utsatt för någon sorts påtryckning. Jag antar att det var rätt uppfattat?

Christina Rogestam: Ja.

Hans Nyhage: JO har ju också framfört en annan kritik. "Att som polismyndigheten i Huddinge och statens invandrarverk har gjort mot bakgrund av gällande lag och uttalanden i förarbeten hävdat att de skäl som åberopas av en person som kommer från en av världens för närvarande politiskt mest instabila och av krigshandlingar drabbade regioner, och som visat att han tidigare deltagit i strid där kan lämnas utan avseende, skulle det enligt min mening närmast betraktas som lagtrots." Så säge till detta?

Christina Rogestam: Jag har noterat denna mycket starka skrivning från JO, och det är ett skäl till att vi gör en förnyad genomgång sektion för sektion av praxis vid direktavvisningar. Men även när det gäller direktavvisning förhåller det sig så att ärendena prövas individuellt. Det är det som mina medarbetare har försökt att göra.

Hans Nyhage: Men den reaktion som man på invandrarverket har med anledning av detta vittnar kanske ändå om att det finns skäl för JO:s kritik?

Christina Rogestam: Det är ju alltid lättare att göra bedömningar i efterhand, när man har mera på bordet, än vad det är just när man befinner sig i en situation där man måste avgöra vad som är rätt eller mindre rätt. Men jag vill hävda med bestämdhet att det hänt mycket på invandrarverket mellan hösten

1987 och slutet av januari 1989, då vi fick del av JO:s kritik. Som jag inledningsvis sade har vi på eget initiativ – vilket är självklart, eftersom det är vår skyldighet – samlat ihop ett antal av regeringens beslut i den här typen av ärenden och dragit konsekvenserna av dem. Detta gjorde vi alltså i somras.

Hans Nyhage: Jag noterar att detta hände före din tid, vilket du också inledningsvis nämnde. Har du någon uppfattning om i vilken omfattning som personer kommer hit utan pass och som har anknytning till en terroristorganisation?

Christina Rogestam: Nej.

Hans Nyhage: Ingen uppfattning alls? Är det inte ganska allvarligt att man inte har någon uppfattning om en så allvarlig sak?

Christina Rogestam: Vad vi vet är ju antalet som kommer utan handlingar, framför allt till Arlanda. De utgör 65 % av dem som kommer. Men jag har ingen uppfattning om hur många av dem som kommer utan handlingar som skulle ha någon sådan anknytning.

Hans Nyhage: Kan du säga att det görs någonting för att försöka få klarhet, och i så fall vad?

Christina Rogestam: Polisen utreder ju och försöker klara ut detta. Frågan om att ge bättre möjligheter till polisen att göra sitt jobb kommer upp i det nya förslaget till lag.

För vår del gör vi egentligen inte så mycket förrän några år senare, när dessa personer dyker upp såsom sökande till svenskt medborgarskap. Då lägger vi ett mycket starkt tryck på att försöka få fram handlingar som visar vilka personer de är.

Hans Nyhage: Vi har i pressen kunnat se att det finns signaler om att det finns terroristorganisationer i Sverige. Har du någon uppfattning om och kommentar till detta?

Christina Rogestam: Nej, jag har också läst tidningarna.

Hans Nyhage: Du har ingen synpunkt på vad som görs, som du här kan delge oss?

Christina Rogestam: Nej, vi arbetar inte särskilt mycket med terroristfrågor på invandrarverket. Jag har uppfattat att det faller under polisens ansvarsområde att utreda och följa upp dessa frågor. Vi granskar enskilda ärenden, och i den mån det kommer fram någonting som skulle kunna tyda på något sådant utgår jag ifrån att vi omedelbart tar kontakt med polismyndigheten.

Hans Nyhage: Har det i någon mån kommit fram någonting?

Christina Rogestam: Jag kan inte svara.

Bengt Ranland: Vi har under årets lopp haft mycket få ärenden enligt terroristlagen. Men det har ju förekommit några fall.

Hans Nyhage: Jag avslutar med följande fråga: Görs det någonting för att öka organisationers och enskildas möjligheter att ansvara för flyktingmottagningen?

Christina Rogestam: Vi försöker på olika sätt att hitta bra former för samverkan med frivilligorganisationer, kyrkor och samfund. Vi försöker framför allt att stödja alla aktiviteter där det handlar om att delta i det kommunala flyktingmottagandet. Det är ju ändå på det området som det stora arbetet skall göras när det gäller integreringen i det svenska samhället. Det är viktigt att flyktingarna får hjälp och stöd så att de kan komma in samhället, få vänner, komma i gång med arbete och studier, m.m.

På förläggningarna är det t.ex. fullt möjligt för frivilligorganisationerna att komma in, ordna program och ha direkt kontakt med de asylsökande. Vi för också en diskussion med frivilligorganisationer som har intresse av att nu komma in på de fyra utredningsslussarna. Jag tror att vi skall kunna hitta bra former för den samverkan.

I dag driver Röda korset förläggningar. De har fyra stycken förläggningar. Förläggningar skall vi ju egentligen inte ha. Det handlar i stället om att så snabbt som möjligt klara ut frågan om en asylsökande skall ha rätt att stanna i Sverige eller inte. Sedan skall vederbörande få en plats i en kommun och komma i gång i det svenska samhället. Just nu har vi alldeles för många förläggningar. Vi har 60 stycken med tillsammans ungefär 15 000 platser. Invandrarverket är således Sveriges största hotellkedja. I den framtida organisationen har vi räknat med att ha 18 fasta förläggningar. Vi räknar med att invandrarverket självt skall driva dem.

Ingela Mårtensson: Jag skulle vilja ta upp några frågor som vi har haft uppe tidigare i konstitutionsutskottet. Först vill jag ta upp frågan om barn i förvar. Hur många barn togs i förvar under år 1988?

Christina Rogestam: Det kan jag inte svara på.

Ingela Mårtensson: Riksdagen har uttalat att man särskilt skall följa upp dessa beslut om förvarstaganden, eftersom sådana förvarstaganden endast skall göras när det föreligger särskilda skäl. Har man ingen uppfattning om hur många barn som togs i förvar 1988?

Christina Rogestam: Jag har i varje fall inte den siffran aktuell, nej.

Ingela Mårtensson: Finns det inte heller någon som tänker utarbeta statistik på detta område?

Christina Rogestam: Jag får samråda med RPS under eftermiddagen.

Ingela Mårtensson: Riksdagen beslutade likaså att man skulle ta fram en praxissamling när det gäller asylsökningsärenden. Att det inte finns en sådan har vi också klagat på ifrån konstitutionsutskottet. Arbetar invandrarverket med att ta fram en sådan praxissamling?

Christina Rogestam: Vi förbereder oss för att göra det fr.o.m. den 1 juli.

Ingela Mårtensson: Arbetet skall alltså påbörjas den 1 juli?

Christina Rogestam: Vi byter lag den 1 juli. Det är då angeläget att arbetet anknyter till den nya lagen.

Ingela Mårtensson: Får vi en sådan praxissamling då?

Christina Rogestam: Vi har i anslagsframställningen begärt resurser för att kunna redovisa gällande praxis på ett bättre sätt än i dag.

Ingela Mårtensson: Har regeringen gett verket något uppdrag att ta fram en praxissamling?

Christina Rogestam: Under min tid har vi inte fått något uppdrag. Det här fanns berört i propositionen 1983/84.

Ingela Mårtensson: Riksdagen har uttalat sig för att det skulle tas fram en sådan praxissamling. Ni har således inte fått något sådant uppdrag?

Christina Rogestam: Under det senaste året har vi inte fått något sådant uppdrag.

Ingela Mårtensson: Jag skulle sedan vilja ta upp de ensamma barnen. Jag har själv följt barn i Göteborg, som finns i ett kollektiv. Det gäller iranska barn. Från början var det 18 barn. Nu tror jag att det är 16 barn. De flesta är pojkar. De kommer helt ensamma till Sverige och söker asyl här. Vissa av barnen har varit här sedan december 1987. Det tog mycket lång tid innan de över huvud taget fick sina ärenden hanterade av polisen. Det dröjde upp till nio månader innan vissa av dem kom till första utredning. Detta tycker jag personligen är en oanständigt lång väntetid för ensamma barn som befinner sig i en mycket svår situation.

Till saken hör att det här kollektivet i Göteborg ligger i ett prostitutionskvarter, med pojkprostitution, knarkförsäljning och annat precis runt hörnet. Det är en direkt olämplig miljö för dessa barn att vistas i.

De har suttit och väntat så lång tid som över ett år på att få sina beslut i vissa fall. Andra har kommit något senare.

I två fall har invandrarverket meddelat beslut om utvisning, trots att barnen kom före den 1 januari 1988. De borde ha inbegripits i det beslut ifrån regeringens sida som innebär att de skulle få rätt att stanna i Sverige om inte särskilda förhållanden föreligger. Vilka motiv låg bakom invandrarverkets beslut att dessa barn skulle utvisas ur Sverige? I det här fallet var den ena pojken över 15 år. Hans bror var under 15 år. Det ärendet behandlades inte. Man skilde således två bröder åt. Jag vet att dessa pojkar nu har fått ett beslut från regeringen som innebär att de får stanna här. Invandrarverket gjorde emellertid en annan bedömning. Vilka motiv låg bakom beslutet?

Christina Rogestam: Alla barn som kom före den 1 januari 1988 och vilkas ärenden fanns hos invandrarverket som grundärende eller som överklagandeärende har fått stanna i enlighet med den praxisen. När det gäller barn från Iran kom det ett regeringsbeslut i mitten på december, som av mina medarbetare på Iransektionen ansågs vara praxisbildande när det rör sig om 15-åringar. Det var på grundval av detta som man då fattade ett eller två beslut. Mycket mer hann man inte innan beslutet om den ändrade praxisen kom.

I övrigt har det tagit lång tid hos polisen. Jag har förut sagt att det var hänförligt till det sätt som organisationen och arbetet tidigare var uppbyggt på. Jag tycker också att det har varit mycket beklagligt. En av de stora fördelarna vi vinner med den nya organisationen är att vi får bort dessa väntetider.

I februari förra året överlämnade vi ett antal Iranärenden till regeringen för att få praxisutslag. Vi fick aldrig något svar på de frågorna under det gångna året. Nu diskuterar vi med regeringen igen, och vi kommer att överlämna ett antal nya ärenden, rörande barn som har rest in under 1987, för att få praxisbildande beslut.

Ingela Mårtensson: Enligt de uppgifter som vi har fått här skulle emellertid de barn som har kommit före den 1 januari 1988 omfattas av den s.k. amnestin.

Christina Rogestam: Ja, det är ingen tvekan om det. De måste dock ha sökt asyl före den 1 januari 1988.

Ingela Mårtensson: Jag har nu redogjort för hur många av de ensamma barnen har det -- i Sverige. Vad har invandrarverket gjort för att förbättra situationen för de ensamma barnen?

Christina Rogestam: Ett stort antal av dessa barn vistas på kommunala grupphem. Det är resp. kommun som ansvarar för dem. Några av barnen finns på de tre fyra grupphem som vi själva driver i anslutning till förläggningar. Där har vi försökt se till att vi har så bra personal som möjligt och att den tar så väl hand om dessa barn som möjligt. Det råder ingen tvekan om att detta är en mycket svår och besvärlig situation. Jag är den första att beklaga att beslutet i ärendena har dragit ut på tiden.

Ingela Mårtensson: Om vi tar det här konkreta fallet, vad har ni gjort för dessa barn? Du sade tidigare att ni också deltar i det kommunala mottagandet av asylsökande. Det har brustit mycket när det gäller beredningen att ta emot dessa barn. Det tycker jag är uppenbart med tanke på hur de har haft det. Jag vet dock inte vem det ankommer på.

När det gäller polissidan beslutade man i Göteborg att man skulle tvångsrekrytera poliser som skulle handha asylärenden. De som handhar dessa utredningar förlorar nämligen 1 500 kr. i månaden på att utreda asylsökningar jämfört med om de skulle patrullera på gatan. Det har gjort att man har haft svårigheter att rekrytera poliser till dessa uppgifter. Det kan väl inte heller vara lämpligt att tvångsrekrytera poliser på det här viset. Många av dem har också utrett dessa barns ansökningar.

Christina Rogestam: Jag tror inte att jag har sagt att vi deltar i det kommunala mottagandet. Det måste vara en missuppfattning. Det här grupphemmet drivs av Göteborgs kommun, och Göteborgs kommun är ansvarig för det.

Ingela Mårtensson: Har inte invandrarverket ändå ett ansvar för att de asylsökande som kommer till Sverige behandlas på ett humant sätt?

Christina Rogestam: Jo, men vi litar på att kommunerna tar ett gott ansvar för asylsökande som vistas i kommunen precis som de tar ett gott ansvar för övriga medborgare inom kommunen och att de sociala myndigheterna håller ett extra vakande öga på de kommunala gruppheminen.

Ingela Mårtensson: I detta fall gäller det den placering de har fått av kommunen. Det gäller också polisens hantering, att man har fått vänta så lång tid på den första utredningen. Vidare gäller det invandrarverkets beslut

om att utvisa två av barnen. Jag tycker därför att det är många olika instanser som sammantaget har försvårat för dessa barn.

Christina Rogestam: Jo, men vi på invandrarverket måste faktiskt syssla med det som är vår uppgift. Att driva kommunala grupphem i Göteborg är faktiskt en uppgift för Göteborgs kommun.

Ingela Mårtensson: Ja, det motsätter jag mig inte. Jag tycker ändock att invandrarverket skulle ha ett ansvar att se till att de ensamma barnen får en så bra behandling som möjligt i Sverige när de kommer hit, så att man åtminstone tar vissa initiativ och följer upp hur behandlingen går till.

Christina Rogestam: Ja, vi har regelbundna kontakter och diskussioner med bl.a. socialstyrelsen om hur detta skall gå till. Tillsammans med socialstyrelsen håller vi på med att arbeta fram gemensamma råd för kommunerna.

Ingela Mårtensson: Jag skulle vilja gå över till och ställa några frågor när det gäller de palestinska flyktingarna. Ni sade tidigare att ni har haft mycket litet att göra med terroristbestämmelser och bedömningar när det gäller terrorister. När man får ett ärende som gäller palestinska asylsökande, lämnar man således inte automatiskt över ärendet till säpo för en bedömning?

Bengt Ranland: I samtliga ärenden gör vi så att om det finns någonting i det enskilda ärendet som verkar misstänkt inhämtar vi ett yttrande från rikspolisstyrelsen i det fallet.

Ingela Mårtensson: När det gäller palestinska asylsökande, går ni då automatiskt och förhör er hos säkerhetspolisen?

Bengt Ranland: Vi gör alltid en individuell bedömning av varje ärende och tar reda på om det finns något i ärendet som motiverar att vi inhämtar ett yttrande från rikspolisstyrelsen.

Ingela Mårtensson: Utgör de som tillhör Arafatfalangen en säkerhetsrisk enligt svensk bedömning?

Bengt Ranland: Nej, inte enbart på grund av att de tillhör Arafatfalangen.

Ingela Mårtensson: Anser ni att de palestinier som har klara PLO-sympatier och som utvisas till Libanon löper någon risk att råka illa ut när de kommer till Libanon?

Bengt Ranland: Nej, inte enbart på grund av att de är PLO-sympatisörer. Men i många enskilda fall kan det finnas omständigheter som gör att vi kommer fram till bedömningen att en viss person löper denna risk. Det finns en klar praxis från regeringen om att enbart PLO-sympatier inte medför rätt för människor att stanna i Sverige.

Ingela Mårtensson: Jag undrar varför man från svensk sida utvisar människor till Libanon via Syrien, så att de syriska myndigheterna får sköta den sista delen av utvisningen.

Bengt Ranland: Invandrarverket har, såvitt jag vet, aldrig fattat ett beslut som innebär verkställighet via Syrien. Regeringen har däremot gjort det i ett

par enskilda fall. Men det har alltså bara varit fråga om ett par undantagsfall. Men det är regeringen och inte invandrarverket som har fattat dessa beslut.

Ingela Mårtensson: Jag skulle vilja att ni från invandrarverket kommenterar de uppgifter som har funnits i pressen om datoriseringen inom invandrarverket. Enligt dessa uppgifter har sekretessbelagda handlingar varit lätt åtkomliga. Detta gäller handlingar både på arbetsmarknadsdepartementet och inom polisen. Det har alltså funnits kopplingar med öppen linje, och man har inte ens kunnat kontrollera vem som har varit inne och tittat på handlingarna.

Christina Rogestam: För det första är det inte fråga om några handlingar. Datasystemet är ett diariesystem där det finns namn på personer, beslut och uppgifter om enligt vilken paragraf beslut har fattats. Det finns alltså inga texter i systemet.

För det andra har det varken från rikspolisstyrelsen eller från datainspektionen hävdats att några obehöriga har sett dessa uppgifter. Däremot har det hävdats att det har funnits en risk för detta, vilket ändå är en viss skillnad.

Det har talats om att det inte har funnits tillräcklig kontroll över vilka av medarbetarna på invandrarverket som har gjort en viss transaktion. Det är ju inte bara invandrarverket som har långa handläggningstider. Inspektionen från datainspektionen gjordes i mars förra året, och beslutet kom nu i februari. Och vi har under året arbetat med att förbättra datasäkerheten och kommit en bra bit på väg när det gäller att se till att varje enskild eller grupp av enskilda som arbetar på samma terminal har egna kodord och siffor. På det sättet kan vi direkt avläsa vem som har varit inne i systemet.

Vi har också kommit överens med datainspektionen om att kryptering av linjer mellan förläggningar och Norrköping resp. DAFA centralt i Stockholm och Norrköping skall ske.

RPS har haft en terminal där man har kunnat se litet fler uppgifter än vad datainspektionen anser att man skall kunna se. Vi kommer nu att ta fram en beskuren bild, som den kallas, där RPS får de uppgifter man behöver och ingenting mer.

Under en kortare tid i höstas fanns det en terminal väl inlåst på arbetsmarknadsdepartementet där man också kunde läsa i detta register. Men den terminalen är numera borttagen.

Ingela Mårtensson: Jag vill ställa en sista fråga som gäller uppgiften att ni på invandrarverket egentligen inte hade följt upp några utvisningsärenden, förutom när det gäller Welins lista. Vi fick uppgiften att samtliga utvisningsärenden som gällde de palestinier som utvisades förra våren hade följts upp. Men det har alltså inte invandrarverket gjort?

Bengt Ranland: Nej, det rörde sig om några ärenden som regeringen hade fattat beslut om, inte invandrarverket, bl.a. de fall som verkställdes via Syrien, som vi tidigare talade om, då departementet gjorde en uppföljning.

Ingela Mårtensson: Men invandrarverket har alltså inte varit inblandat i denna uppföljning?

Bengt Ranland: Nej, inte i dessa ärenden.

Bertil Fiskesjö: Det har i olika länder förts en diskussion om flyktingtillströmningen, och det finns ju konventioner i vilka det regleras vad som skall gälla för mottagandet. Har ni märkt en tendens till att andra länder inte tillämpar förstalandsprincipen korrekt?

Bengt Ranland: Jag är inte säker på att jag riktigt uppfattade frågan. Menar Bertil Fiskesjö att andra länder inte skulle tillämpa förstalandsprincipen genom att inte ta emot personer som vi i Sverige vill skicka tillbaka?

Bertil Fiskesjö: Ställs ni inför sådana fall där det är ganska uppenbart att flyktingarnas första anhalt varit ett annat land men att de har slussats vidare till t.ex. Sverige?

Bengt Ranland: Möjligen har vi i något enstaka fall haft en misstanke om att man från ett annat lands sida har hjälpt flyktingarna att komma vidare till Sverige, men det har alltså bara varit fråga om något undantagsfall.

Bertil Fiskesjö: Det skrevs i pressen en del om att det sker smuggling av flyktingar i organiserade former via Danmark. Har ni några erfarenheter på detta område?

Christina Rogestam: Vi är medvetna om att det förekommer en sådan organiserad verksamhet. Tidigare skedde det från t.ex. Chile.

Bertil Fiskesjö: Hur reagerar ni i sådana fall?

Christina Rogestam: När dessa personer väl befinner sig i Sverige får vi i vanlig ordning utreda de enskilda fallen och granska skälen.

Bertil Fiskesjö: Det faktum att vederbörande har blivit insmugglad anser ni alltså inte stå i relation till den s.k. förstalandsprincipen?

Bengt Ranland: Om vi skall kunna skicka tillbaka en insmugglad person till ett annat land är det många gånger fråga om att gentemot det andra landet kunna bevisa att denna person har rest genom detta land. Det kan vi normalt inte göra med de personer som har smugglats in i Sverige. Det finns inte någon möjlighet för oss att återsända dem till något tredje land. Vi får då göra en vanlig prövning av deras skäl för att ta reda på huruvida de kan skickas tillbaka till hemlandet.

Bertil Fiskesjö: Ni anser således inte att de båda saker som jag har tagit upp och som har relaterats till varandra utgör något problem? Det finns alltså en positiv vilja i samtliga europeiska länder att tillämpa förstalandsprincipen?

Christina Rogestam: Det tror jag kanske är att dra det något långt.

Bertil Fiskesjö: Förlåt, jag hörde inte, det är litet dåliga mottagningsförhållanden här i huset.

Christina Rogestam: Vi kanske är avlyssnade. Jag sade att jag tror att du hårdrog svaret.

Bertil Fiskesjö: Det finns alltså problem?

Christina Rogestam: Det görs olika bedömningar i olika länder, och det är bl.a. om detta som det med jämna mellanrum sker överläggningar inom olika

europeiska organ för att man om möjligt skall hitta gemensamma ståndpunkter och gemensamma arbetssätt. Det gäller i fråga om detta, och det gäller i fråga om den s.k. dokumentlösheten.

Bertil Fiskesjö: Jag lämnar tills vidare denna fråga. Jag tänker ta upp den senare i dag med Georg Andersson.

Direktavvisning förekommer ju och kan förekomma enligt gällande regler om det är alldeles uppenbart att de uppgifter som en person lämnar inte är korrekta. Har ni något grepp om hur frekvent denna direktavvisning är?

Christina Rogestam: Både ja och nej. Vi har ordentlig statistik över anmälningsärenden från polisen till oss och hur många av dem som vi tar över. Däremot har vi inte motsvarande noggranna statisik över vilka ärenden som sedan blir föremål för överklagande och inhibition som leder till att personen i fråga ändå blir kvar i landet och sedan förs vidare in i den vanliga asylprocessen.

Bertil Fiskesjö: Ni kan inte kvantifiera hur stor andel av det totala antalet som direktavvisas?

Christina Rogestam: Antalet ärenden som anmälts av polisen är 14–15 %, och den siffran har varit ganska konstant genom åren. Vi tar sedan över omkring 35 % av dessa ärenden. Den siffran har också varit ganska konstant genom åren. I en del av dessa fall godkänner vi polisens första ställningstagande efter det att vi har granskat ärendena. Och en del av dessa ärenden skickas vidare i asylprocessen. En del av de ärenden som vi inte tar över överklagas och inhiberas. Procentsiffran som gäller vilka som faktiskt direktavvisas är alltså lägre än 14–15 %.

Bertil Fiskesjö: Din företrädare Thord Palmlund har ju i tidningsartiklar och på annat sätt gett uttryck för en viss pessimism och en viss frustrering när det gäller Sveriges möjligheter att fullfölja sina åtaganden enligt gällande konventioner och enligt svensk lagstiftning. Statsrådet Georg Andersson har i olika sammanhang, bl.a. i en tidningsartikel, sagt att flyktingpolitiken befinner sig i en kris. Vilken uppfattning har man på invandrarverket? Håller problemen på att växa Sverige över huvudet, eller är det fråga om övergående problem som kan klaras av genom organisatoriska åtgärder av olika slag?

Christina Rogestam: Det som man genom organisatoriska åtgärder kan och skall komma till rätta med är handläggningstiderna när det gäller tillståndsärenden. Och vi har mycket goda förutsättningar att klara detta arbete och därmed minska handläggningstiderna, särskilt om riksdagen ger oss litet mer pengar än dem som regeringen har föreslagit i propositionen. Då skulle beslut inom invandrarverket kunna fattas på ungefär de två månader som är en målsättning. Och även med de prövningar som regeringen gör skulle den längsta tiden bli ett halvår. Det finns alltså mycket goda förutsättningar för att detta skall lyckas, eftersom det är statsmakterna som genom sina resurstilldelningar avgör om vi skall klara detta eller inte.

Steg nummer två, nämligen att den som fått tillstånd att stanna i landet också kommer ut i en kommun och får bostad och arbete, är betydligt

svårare. Åtminstone 283 av landets kommuner är involverade i detta arbete. Här handlar det om vilja och möjligheter från kommunalpolitikernas sida att ställa upp och ta emot flyktingar. Kommunerna har egentligen gjort ett fantastiskt jobb. När riksdagen 1984 fattade beslut om det nya flyktingmottagandet räknade man med att det skulle handla om 5 000 platser per år ute i kommunerna. Och 5 000 gånger de fyra år som har gått är 20 000. Kommunerna har under dessa fyra år faktiskt tagit emot 60 000 asylsökande och flyktingar. Kommunerna har alltså gjort ett fantastiskt jobb.

Från min synpunkt är problemet att detta inte räcker. På invandrarverkets förläggningar väntar närmare 14 000 personer varav numera ungefär 5 000 har sina tillstånd klara och skulle kunna flytta ut i en kommun i morgon och börja arbeta. Problemet i många kommuner gäller bostäder. Ett annat problem som vi har, vilket jag inte skall förtiga i den här församlingen, är att en del av de flyktingar som har fått tillstånd att stanna i Sverige också säger nej till de kommunplaceringar som vi föreslår. De vill inte flytta t.ex. till Norrlandskommuner och inlandskommuner. I morse fick jag höra att en person inte ville flytta till Stenungsund. Den personen ville till en storstad och hade inte riktigt fattat vilket resavstånd det är till Göteborg.

Jag menar alltså att vi nu står inför sanningens minut när det gäller om vi som svenskar står för den generösa flyktingpolitik som riksdag och regering har varit eniga om. Nu måste den omsättas i praktiken genom att flyktingarna också får bostäder och arbete i landets kommuner. Det är egentligen den stora utmaningen under det närmaste året. Det är nämligen inte ett bra och värdigt flyktingmottagande om flyktingarna, när de har fått sina tillstånd, får stanna kvar i flera månader på statliga förläggningar i väntan på bostad och arbete, utan vi måste klara också den delen.

Bertil Fiskesjö: Anser invandrarverkets ledning att det behövs en ändring av lagstiftningen för att man skall kunna åstadkomma ökade möjligheter att placera ut de personer som har fått tillstånd att stanna i Sverige?

Christina Rogestam: Jag tror inte på tvångsmedel. Jag tror att det handlar om att bilda opinion, skapa ett positivt intresse för att få människor i Sverige att se flyktingar som en resurs och ett tillskott och inte som en belastning. Jag ser mycket positivt på och hyser stora förhoppningar till t.ex. Ja-kampanjen och de insatser som de frivilliga organisationerna gör i detta sammanhang. Jag tror att det som skulle behövas är olika möjligheter för kommunerna att ytterligare öka bostadsbyggandet för att få fram bostäder i snabbare takt än vad som i dag är fallet.

Rolf L. Nilson: Christina Rogestam svarade på Bertil Fiskesjös fråga att polisen i 14–15 % av fallen gör en bedömning om direktavvisning skall ske. Ungefär hur många individer rör det sig om per år?

Christina Rogestam: Det handlar om ungefär 3 600 ärenden, vilket innebär drygt 4 000 personer. Förra året tog vi på invandrarverket över ungefär 1 200 ärenden, och det var 2 400 ärenden som vi inte tog över.

Rolf L. Nilson: I hur många fall av de 35 % av ärendena som ni på invandrarverket tar över skiljer sig er bedömning från polisens?

Christina Rogestam: Det är ju på grund av att vår bedömning skiljer sig från polisens som vi tar över dem. I den situationen gör vi alltså en annan bedömning än polisen. Om dessa människor sedan efter några månaders utredning får stanna eller inte har vi inte någon uppföljning som visar. Den frågan kan jag alltså inte svara på.

Rolf L Nilson: Det hade varit värdefullt om det hade funnits en sådan uppföljning. Det innebär alltså att polisen i första hand gör en bedömning som den enligt JO:s bedömning – och han åberopade förarbeten till lagen och lagtexten – inte skulle göra. Stämmer det?

Christina Rogestam: Enligt lagtexten finns det möjlighet till direktavvisning.

Rolf L Nilson: Men enligt din uppgift kan det röra sig om minst 500 personer, och det har ju sagts från arbetsmarknadsutskottet, från socialförsäkringsutskottet och i förarbetena till lagen att detta skall ske ytterligt sällan. Tycker du att antalet bedömningar som polisen gör stämmer överens med uppgiften att det är ytterligt sällan som bedömningar görs av om uppgifter är uppenbart felaktiga eller om de kan lämnas utan avseende?

Christina Rogestam: Ett problem är att vi i denna statistik inte kan avgöra om det är direktavvisning till hemlandet eller till tredje land som har ifrågasatts. Det är ju faktiskt en väsentlig skillnad.

Rolf L Nilson: Det innebär alltså att du, med de sakuppgifter du har, inte kan avgöra om JO:s bedömning är felaktig eller ej. Det kan alltså mycket väl vara på det sättet att det sker ett systematiskt lagtrots, som han uttrycker det?

Christina Rogestam: Han gör den bedömningen i dessa två enskilda ärenden. Om det är fråga om tusen direktavvisningsärenden och samtliga gäller tredje land och beror på att de asylsökande har vistats ett par månader i det landet innan de kom hit och söker asyl vore det en sak. Men om vi direkt avvisade tusen personer till hemlandet är det en helt annan sak. Vi kan inte, med hjälp av det material som vi har, avgöra hur många av dessa ärenden som gäller avvisning till tredje land och hur många som gäller avvisning till hemlandet. Därför kan jag inte heller säga något om huruvida JO:s bedömning, nämligen att detta sker systematiskt och att antalet ligger på en för hög nivå, är korrekt eller inte. Något sådant material finns inte.

Rolf L Nilson: Det är väl fel att säga att JO uttalar sig bara mot bakgrund av två fall. Det är riktigt att han har fattat beslut med anledning av två fall. Men han grundar ju sin argumentation dels på vad han kallar praxis, dels på ytterligare namngivna fall i JO-rapporten för 1988/89.

Christina Rogestam: När det gäller försöksverksamheten i Carlslund, där Bengt Ranland är chef sedan den 1 december, sker 80–90 % av direktavvisningarna till tredje land.

Rolf L Nilson: Såvitt jag förstår har du bett din företrädare i ditt ämbete Björn Weibo att biträda dig vid denna utfrågning. Han har inte kunnat göra det, men har lämnat in en skriftlig förklaring till utskottet. Har du den?

Christina Rogestam: Det är inte Björn Weibo som är min företrädare, utan det är Thord Palmlund, som numera befinner sig i New York.

När jag blev kallad till konstitutionsutskottet konstaterade jag att dessa båda ärenden var aktuella före min tid. Därför tyckte jag att det var ganska naturligt att jag vände mig till den tidigare avdelningschefen som fanns lätt tillgänglig i Norrköping. Jag har läst hans svar, men jag har det inte framför mig.

Rolf L Nilson: Jag skulle gärna vilja ha din kommentar till ett par punkter i den. Bl.a. skriver Björn Weibo följande med anledning av vad JO skriver om praxis:

"Att praxis är förankrad på åtminstone verksledningsnivå inom verket torde inte kräva någon kommentar. En annan ordning skulle vara anmärkningsvärd."

Han skriver vidare:

"Den praxis verket har tillämpat har naturligtvis i största möjliga utsträckning grundats på regeringsavgöranden av enskilda ärenden."

Innebär det att ni har gjort egna tolkningar, dvs. att det inte har funnits regeringsavgöranden i alla intressanta fall, så att ni har tvingats att göra egna bedömningar när ni har utvecklat denna praxis?

Christina Rogestam: Jag kan inte göra någon exegetisk uttolkning av vad Björn Weibo har menat eller inte menat. Jag har nämligen inte fått några kommentarer från honom till texten. Jag har deklarerat vad som är min och Per-Erik Nilssons utgångspunkt i detta sammanhang, nämligen att lagen och den tolkning av den som regeringen genom sina beslut har gjort skall bestämma utgången i de ärenden som verket har att ta ställning till.

Rolf L Nilson: Anledningen till att jag är litet omständlig i detta sammanhang beror på att du tidigare har sagt att ni på verket inte gör några uppföljningar av vad som händer med dem som utvisas, vilket öde de går till mötes, och om deras farhågor om att de skall förföljas och att det finns hot mot deras liv, osv., visar sig vara befogade.

När ni, utifrån er kunskap, tvingas utveckla praxis – det finns områden där regeringen inte har tagit ställning – tycker jag att det skulle vara svårt att inte vara generös då man inte gör någon uppföljning utan bara tvingas lyssna till tystnaden – om det inte hörs något utgår man från att allt har fungerat väl, och om man får höra något så var utvisningen ett misstag.

Christina Rogestam: Att det skulle vara tyst på invandrarverket är ett missförstånd. Vi får dagligen kontakter och informationer från världens alla länder via frivilliga organisationer, Amnesty, Röda korset, Rädda barnen, osv. Vi är därför relativt välinformerade om vad som händer runt om i världen, även om vi själva inte har möjlighet och resurser att göra någon form av uppföljning av de enskilda fallen.

Rolf L Nilson: I början av den här utfrågningen sade du som svar på en fråga att du hade först samtal med invandrarministern om tillämpningen av lagen. Är din slutsats att ni i stort sett är överens om hur lagen skall tillämpas?

Christina Rogestam: På frågan om vi hade diskuterat praxis svarade jag att vi hade gjort det när det gäller chilenska ärenden, och jag redogjorde för de tre tillfällen då vi hade diskuterat detta. Och det skedde med anledning av att verket ville förändra rådande praxis.

Rolf L Nilson: Det är alltså bara i fråga om invandrare från Chile som detta har förekommit?

Christina Rogestam: Jå, det är bara i fråga om asylsökande från Chile som jag har fört sådana diskussioner med ministern.

Rolf L Nilson: Vet du om sådana diskussioner har förekommit före din tid?

Christina Rogestam: Nej, det vet jag inte. Att ministern och verkschefen har regelbundna diskussioner om ett antal olika frågor förekommer ju, men vilka diskussioner Georg Andersson och Thord Palmlund har fört vet jag inte.

Rolf L Nilson: Slutligen vill jag fråga om din bedömning är att ni på verket och regeringen är överens i allt väsentligt när det gäller tillämpningen?

Christina Rogestam: Det förs ju i olika sammanhang diskussioner mellan tjänstemän på departementet och tjänstemän på invandrarverket. Tjänstemännen från departementet lägger så att säga ut texten beträffande de bedömningar som har gjorts i enskilda fall för att bilda praxis. Vi försöker då se till att det blir en korrekt tillämpning. När det gäller det stora flertalet ärenden där regeringen har ändrat invandrarverkets ursprungliga beslut är orsaken omständigheter som har tillkommit under tiden mellan det att verket fattade sitt beslut och regeringen fattade sitt. Det vanligaste skälet under det gångna året har väl varit att barnen har gått i skola tre terminer.

Rolf L Nilson: Risken för några stora glapp mellan vad invandrarverket kallar för praxis och vad regeringen bedömer skall vara praxis är alltså liten.

Christina Rogestam: Ambitionen är självfallet den. Den praxis som regeringen genom sina beslut lägger fast i enskilda ärenden skall ju vi tillämpa.

Rolf L Nilson: Det innebär då att om JO:s slutsatser är riktiga skulle det inte bara vara så att praxis, som han betecknar som lagtrots och stridande mot regeringens 1 kap. 1 § tredje stycket, inte bara skulle vara förankrad i verksstyrelsen utan också i departementet och regeringen.

Christina Rogestam: Nu sade jag inledningsvis att regeringen under tiden november 1986 till februari 1988 i elva fall hade ändrat invandrarverkets beslut och att vi under sommaren 1988 hade gjort en genomgång. Därefter hade vi en genomgång med våra olika sektioner, varvid vi gjorde de nödvändiga justeringarna av praxis. Därmed har vi åtminstone vid det tillfället försökt att se till att våra bedömningar överensstämmer med regeringens.

Rolf L Nilson: Tack. Jag har inte fler frågor.

Olle Svensson: Nästa Hans Leghammar.

Hans Leghammar: Jag skulle vilja ta upp det här med uppföljningen. Utskottet har sagt att regeringen borde följa upp utvisningsärendena med

tanke på faran att människor skulle kunna bli illa behandlade i det land dit de skickas tillbaka. Jag tycker det är ganska allvarligt att invandrarverket inte har någon sådan uppföljning. Känner du till hur uppföljningen går till inom regeringskansliet? Får ni några informationer om detta – om det nu är fråga om någon uppföljning?

Bengt Ranland: Den uppföljning som vi nyss talade om gällde några enskilda fall i regeringskansliet, inte att man generellt skulle göra någon uppföljning. Varken regeringskansliet eller invandrarverket har egentligen någon möjlighet att självt göra denna uppföljning. Det enda som vi egentligen kan göra är att be den svenska ambassad som eventuellt finns i landet att följa upp ärendet. Detta är också en orsak till att det här sker bara undantagsvis. Våra ambassader har ju inga personella resurser att generellt följa upp alla utvisningsärenden och se vad som händer.

Hans Leghammar: Om det nu har varit någon uppföljning har ni i varje fall inte fått någon information om hur den har gått till och att den kan ligga till grund för era kommande beslut.

Bengt Ranland: När det gäller den uppföljning som jag nämnde och som departementetet har gjort i några enskilda fall har det gått till så, att man har bett vederbörande svenska ambassad att försöka kontrollera vad som har hänt personen i fråga efter verkställigheten. I de få fall då det har gjorts på detta sätt har vi också fått information.

Hans Leghammar: Frivilliga organisationer och andra som arbetar med det här påstår ofta – och det är därför som jag vill ta upp saken – att det finns två olika skolor på invandrarverket, en mer human och generös skola och en strängare skola. Finns det något fog för detta? Det är ju en ganska allvarlig kritik från organisationernas sida, och därför skulle jag vilja få någon form av svar.

Christina Rogestam: Därför skulle det vara intressant att höra om du kunde precisera det något.

Hans Leghammar: Det är en allmän uppfattning att det är av mycket stor vikt att man får en viss handläggare när det gäller ett ärende. Ärendena bedöms olika från handläggning till handläggning. Jag har inga konkreta exempel, men det här är en kritik som framförs ganska ofta.

Christina Rogestam: Avsikten är i varje fall att det inte skall vara på det sättet. Inom varje sektion för man diskussioner om praxis och dess tillämpning. Men vi granskar enskilda ärenden och det finns inget enskilt ärende som är det andra helt likt, och personer utanför huset har inte alltid tillgång till all den information som finns på invandrarverket.

Hans Leghammar: Så kritiken att det är en mycket stor skillnad beroende på vilken handläggare man får är helt obefogad?

Christina Rogestam: Det skall inte vara någon skillnad.

Hans Leghammar: Är det någon skillnad?

Christina Rogestam: Jag kan inte säga annat än att det inte skall vara någon skillnad.

Hans Leghammar: Det skall inte vara det. Det är i så fall en problematik som man arbetar med för att åstadkomma en förbättring.

Christina Rogestam: Det pågår ju ständigt resonemang inom varje sektion och inom tillståndsbyrån för att se till att praxis är enhetlig.

Hans Leghammar: Tack.

Olle Svensson: Vi har en ny utfrågning kl. 12.30. Vi får kanske skjuta på den något för att få en lunchpaus. Nu har jag tre anmälda talare: Elisabeth Fleetwood, Ylva Annerstedt och Bengt Kindbom.

Elisabeth Fleetwood: Då och då ser vi i våra tidningar artiklar om utvisningsfall som blir ganska uppmärksammade, framför allt när det gäller barn. Vi som arbetar här i riksdagen som förtroendevalda får ju upplysningar från sådana som är skolkamrater, kolleger, lärare osv. Det har hävdats, att om ett barn har börjat sin fjärde skoltermin, skulle detta enligt praxis ge rätt att stanna. Familjen skulle alltså få vara kvar. Är detta riktigt? Om det är riktigt: Hur kommer det sig då att det faktiskt har förekommit, såvitt jag förstår ganska många gånger, att människor drabbats av utvisningsbeslut?

Christina Rogestam: Georg Andersson har, även här i riksdagen, sagt att de barn som har gått i skola tre fulla terminer får stanna. Den tiden räknas fram t.o.m. att regeringen fattar sitt beslut, inte under väntan på verkställighet. Här finns en hel del av problemen. Det som inte var tre terminer när regeringen fattade sitt beslut kan mycket väl vara tre fulla terminer, och kanske litet mer, när man kommer till den faktiska verkställigheten.

Elisabeth Fleetwood: Det är ju mycket viktigt att man för ut den information som vi har fått av Georg Andersson här för att undvika uppståndelse och missuppfattningen bland människor att det råder en schism mellan invandrarverket och regeringen. Man vet inte om att förhållandena är dessa som Christina Rogestam här har beskrivit. Jag går till nästa fråga som gäller bostäderna. Vi vet att problemet när det gäller oss och invandrare ofta är att invandrare inte får någon bostad. Här har det ju sagts att invandrarna skall stå i samma kö som andra. Är det också invandrarverkets uppfattning att detta skulle underlätta situationen? Man skall alltså inte göra några prioriteringar utan alla bostadslösa i landet skall stå i samma kö och behandlas efter samma kriterier.

Christina Rogestam: Jag tror att det är oerhört angeläget att konstatera att det för närvarande finns ett mycket starkt tryck på bostadsmarknaden. Många ungdomar behöver bostad, flyktingar behöver bostad. Många som har bott på institution behöver komma ut och få bostad. Det är i mycket stor utsträckning samma typ av bostad som dessa grupper efterfrågar. Jag tror att det är mycket viktigt att man inte ställer grupperna mot varandra, utan att man ser det hela som något gemensamt, där vi liksom måste hitta en lösning för att få fram fler bostäder. Beträffande de separata överenskommelser som vi har med kommuner när det gäller bostäder kan jag nämna att vi har

pläderat för olika typer av genomgångslösningar, enklare typer av bostäder där man kan bo i väntan på att man får en så att säga ordinär, riktig lägenhet. Jag tror att de flesta kommuner i dag betraktar flyktingar som kommer till kommunen på samma sätt som de skulle betrakta svenskar som fullständigt är utan bostad. Då har flyktingarna alltså en viss förtur, precis som en svensk som står helt utan bostad.

Elisabeth Fleetwood: Tack för det svaret. Du nämnde att kommunerna tar emot fler än vad som anges i statistiken. Det är ju riktigt, men när det gäller anhöriginvandring som kommer långt efteråt blir det ju inte samma schablonbidrag från staten. Uppfattar invandrarverket detta som ett problem med tanke på kommunernas möjlighet och vilja att ta emot dem som kommer kanske något år eller flera år efter dem som har fått tillstånd att bosätta sig här.

Christina Rogestam: Förra året fick drygt 16 000 tillstånd att stanna i Sverige. Det är en annan siffra än den som står i er granskningspromemoria, men det beror på att kvotflyktingarna uppenbarligen inte är inräknade i den siffra som konstitutionsutskottet har använt sig av. Under samma år kom ungefär 15 000 personer som fick tillstånd att stanna här som anknytning. Av dem hade ungefär 3 500 anknytning till flykting som nyligen fått tillstånd att stanna i Sverige. För dessa 3 500 får kommunen samma bidrag som för flyktingar, men för de andra får man det alltså inte. Där förutsätts det att man klarar sig tillsammans med den som redan finns i kommunen.

Elisabeth Fleetwood: Uppfattar du detta som en svårighet? Skulle du vilja att man såg över bestämmelserna om schablonbidragen?

Christina Rogestam: Från invandrarverkets synpunkt är det inte något problem när det gäller dem som kommer med familjeanknytning. Jag skulle däremot kunna tänka mig att det här är ett stort problem för kommunerna. När det gäller vår del pågår det diskussioner mellan departementet och Kommunförbundet om en annan utformning av schablonbidraget. Jag tycker att de diskussioner som förs går åt rätt håll, och vi ser fram emot en ändring av regelsystemet.

Elisabeth Fleetwood: I och för sig är det ju riktigt att det inte direkt är invandrarverkets problem utan kommunernas, men med tanke på er möjlighet att slussa ut så många som möjligt är det ju viktigt att kommunerna har de riktiga resurserna på olika områden. Jag har en sista fråga. I vilken utsträckning samarbetar ni som verk med motsvarande institutioner i de nordiska länderna? Jag tänker mest på Finland som har haft ett så litet antal antagna. Har man ett etablerat samarbete på nordisk nivå?

Christina Rogestam: Svar ja. Vi har ungefär två gånger om året dels en överläggning mellan tillståndsmyndigheterna i resp. land, dels en överläggning mellan de myndigheter som svarar för flyktingmottagandet. I Sverige är det fråga om samma myndighet, och i Norge är det sedan ett år tillbaka likaså fråga om samma myndighet. I Danmark är det för närvarande skilda organisationer, och det är likadant i Finland.

Elisabeth Fleetwood: Jag vill ställa en sista fråga. Om man får uppehållstillstånd i Sverige, så har man inte detta automatiskt i ett annat nordiskt land?

Christina Rogestam: Det är korrekt.

Elisabeth Fleetwood: Har detta diskuterats på er nivå på grundval av det nordiska samarbete vi har?

Christina Rogestam: Svar ja. Vi har nått en överenskommelse när det gäller barn för att de inte skall råka ut för sådant som tidigare hänt vid skolresor och liknande, nämligen att flyktingbarn blir stoppade vid gränsen. På det området har vi träffat en överenskommelse om hur bestämmelserna skall tillämpas.

Elisabeth Fleetwood: Tack.

Ylva Annerstedt: Jag skulle vilja återkomma till JO:s uttalande i promemorian av den 31 december 1988. Han talar där om att han, bl.a. efter inspektionsärenden, tror sig veta att poliserna utsatts för ett visst tryck för att inte ytterligare belasta invandrarverket. Detta är mycket allvarliga anklagelser. När nu Björn Weibo säger att så inte är fallet, skulle jag gärna vilja veta vad ni gjort för att ta reda på hur det här har uppstått. Vad tror ni ligger bakom detta? Har ni vidtagit några åtgärder?

Christina Rogestam: Jag har konstaterat att det under det år som jag varit chef för invandrarverket inte har funnits något tryck åt detta håll. De kontakter – i och för sig inte särskilt många – som jag haft med polismästare ute på fältet har pekat åt motsatt håll när det gällt de här ärendena. Vederbörande har ifrågasatt handläggningen och tagit kontakt med mig för att klaga på att handläggare hos invandrarverket har tagit över ärenden. Jag har inte uppfattat det som att det skulle finnas något tryck åt motsatt håll.

Ylva Annerstedt: Vilken information har då lämnats till JO, han kan ju inte ha gripit detta ur luften?

Christina Rogestam: Det får du fråga JO.

Ylva Annerstedt: Har inte någon polismästare vid dessa kontakter framfört den uppfattningen att de blir utsatta för tryck?

Christina Rogestam: Inte vid kontakter med mig under det här året.

Ylva Annerstedt: Vid kontakter med någon annan på invandrarverket?

Christina Rogestam: Inte vad jag har hört.

Ylva Annerstedt: Det finns heller inga andra inom verket som, utan att det kanske kommit till din kännedom, diskuterat detta?

Christina Rogestam: I så fall är det tämligen naturligt att jag inte kan svara på frågan. Men jag låter gärna Bengt Ranland svara om han känner till någonting som inte jag känner till.

Bengt Ranland: Jag har varit chef för tillståndsbyrån under större delen av den aktuella tiden, och jag har uppriktigt sagt aldrig hört talas om att det från

invandrarverkets sida skulle ha förekommit ett tryck mot polisen om att avvisa fler. Kontakterna har tvärtom gått ut på det motsatta, dvs. vissa polismyndigheter har varit missnöjda med att invandrarverket enligt deras mening tagit över för många ärenden och att det inte velat gå med på deras förslag till direktavvisning.

Ylva Annerstedt: Vi hörde tidigare här i dag att invandrarverket har ett antal grupphem för barn som det självt driver. Vilka konkreta åtgärder har ni vidtagit för att förbättra förhållandena för barnen på dessa grupphem?

Christina Rogestam: Det är utmärkta förhållanden på dessa grupphem. Vi har personal som finns där dygnet runt. Grupphemmen ligger i anslutning till förläggningarna, och det är i allmänhet den mest erfarna delen av personalen på förläggningarna som vi har rekryterat över till grupphemmen. Jag vill nog med bestämdhet hävda att vi på de grupphem som vi själva driver, och som jag har direkt insyn i, gör det bästa vi kan för de här barnen.

Ylva Annerstedt: Du redovisade här tidigare de åtgärder som ni vidtagit för att förbättra förhållandena vad beträffar det dataregister som utsatts för kritik. Du sade att speciella kodord nu gäller för den personal inom invandrarverket som har tillgång till registret. Gäller samma regler för övriga personer, från t.ex. arbetsmarknadsverket och polisen, som har tillgång till dessa uppgifter?

Christina Rogestam: Arbetsmarknadsdepartementet har för närvarande inte tillgång till registret. För att det skall få tillgång till registret, skall en särskild ansökan lämnas in till datainspektionen. Datainspektionen får då i sitt beslut avgöra exakt vad man skall ha tillgång till och på vilka premisser.

När det gäller polisen håller vi på att ta fram den s.k. beskurna bild som polisen skall ha. De skall kunna läsa vissa delar av registret.

När det gäller detta med användning av kodord inom invandrarverket håller vi på att arbeta med det, och vi har från datainspektionen fått uppgift om de tidpunkter när arbetet med detta, liksom arbetet med kryptering, skall vara klart. Räkningen kommer så småningom.

Ylva Annerstedt: Registrerades alla efterfrågningar som gjordes i registret när det inte fanns kryptering och det inte fanns speciella kodord?

Christina Rogestam: Jag vill göra ett förtydligande. Hos polisen är det sambandscentralen som har tillgång till registret, det är inte på något sätt fråga om samtliga polismyndigheter.

Problemet är att det inte går att avläsa vem det är som använt registret, utan det är ett ganska stort antal personer som använt samma terminal och som via den gått in i systemet. Det är detta som datainspektionen ansett vara felaktigt. Invandrarverket har delat den inställningen. Problemet har varit att det inte funnits pengar för att göra dessa insatser och förbättringar när det gäller datasystemet som egentligen var beslutade redan i början av 1980-talet.

Om det är tio–tolv personer som skall jobba vid samma terminaler, och dessa skall skifta kodord mellan varje användare, tar detta förfärligt mycket tid. Nu när vi redan kommit en bra bit längre i datoriseringen och när

grupperna som arbetar vid samma terminal består av tre eller fyra personer är detta också lättare att genomföra.

Ylva Annerstedt: Betyder det att man inte kan veta om någon obehörig har varit inne i registret, och att man heller inte kan veta om någon enskild person åsamkats skada på grund av den lätta tillgängligheten till registret?

Christina Rogestam: Nu är det inte fråga om någon lätt tillgänglighet till registret. Skalskyddet, som det så fint heter, är på invandrarverket ändå ganska betydande. Det är inte särskilt lätt att ta sig in i invandrarverkets lokaler. Det handlar alltså om inlåsta terminaler och det förutsätts att man kan det ursprungliga kodordet för att man skall kunna ta sig in.

Ylva Annerstedt: Men ni kan inte garantera att ingen åsamkats skada på grund av detta?

Christina Rogestam: Det som är registrerat i registret är personuppgifter och uppgifter om enligt vilken paragraf personen har fått tillstånd att stanna. Jag har litet svårt att så här direkt se vad det är som skulle kunna skada en person. Varken RPS eller datainspektionen har i sina inspektioner hävdat att det finns någonting som tyder på att obehöriga personer kunnat läsa av dessa uppgifter. Det man däremot vill är att vi skall minimera risken för att detta kan ske. Det skall vi göra.

Ylva Annerstedt: Du sade tidigare att du har diskuterat med invandrarministern om den praxis vi har i Sverige för mottagande av chilener. Har du diskuterat med andra personer på departementet om andra invandrargrupper eller flyktinggrupper?

Christina Rogestam: Mina medarbetare diskuterar, som jag tidigare sagt, regelbundet om tolkning av regeringsbeslut med personer på departementet.

Ylva Annerstedt: Jag vill ställa en sista fråga om den omorganisation som skall träda i kraft den 1 juli. Har ni på verket försäkrat er om att ni kan få erfaren och kompetent personal till de sektioner eller regioner som blir aktuella i den nya organisationen? Det handlar ju om människor som kanske också skall flytta.

Christina Rogestam: Det är en oerhört viktig del i detta. Jag kan inte definitivt svara på den frågan, eftersom samtliga tjänster – de 1 151 som vi enligt propositionen skall få under förutsättning av riksdagens beslut – för närvarande är utannonserade internt på verket med en sista ansökningsdag nu på fredag.

Det vi vet är att det vid de preliminära förfrågningar som vi har gjort ändå har funnits ett ganska stort intresse på tillståndsbyrån för att flytta ut till utredningsslussarna. Jag hoppas att det manifesterar sig i att man faktiskt gör detta, och att vi med erfaren personal från den nuvarande tillståndsbyrån, med eventuella nyrekryteringar och med en intensiv satsning på utbildning om innehållet i den nya lagen, skall klara av att göra ett bra arbete redan från den 1 juli.

Ylva Annerstedt: Med den tidsplanen och med ett normalt anställningsförhållande betyder detta väl ändå att det inte kan bli någon stadga i organisationen förrän tidigast till hösten? Människor har ju en ganska lång uppsägningstid, och det tar tid att anställa personal.

Christina Rogestam: Mitt arbete är att se till att detta fungerar och att vi skall klara det här så bra som möjligt trots den pressade tidsplan som vi har. Från invandrarverkets sida arbetar vi med den ambitionen att vi skall klara av detta. Men vi är naturligtvis tacksamma ju tidigare riksdagens beslut fattas. Det gäller framför allt den nya utlänningslagen. Det underlättar för oss om vi får mer än tre veckor på oss för att klara omställningen till den.

Ylva Annerstedt: Eftersom ADB-frågorna har kommit upp skall jag ställa ytterligare ett par frågor om detta. Vi har en datalag för att skydda den personliga integriteten. Invandrarverket handhar just uppgifter som är särskilt känsliga. Sådana uppgifter som vi inte betraktar som särskilt känsliga är för de personer som berörs – på grund av kulturell, historisk och politisk bakgrund – mycket känsliga. Jag blir då litet förvånad när du säger att detta inte rör sig om några handlingar. Men i tryckfrihetsförordningens mening är det väl handlingar?

Christina Rogestam: Förlåt. Vad jag menade var att det inte är några texter i den bemärkelsen att det är utredningar eller något sådant.

Bengt Kindbom: Nej, men det är personuppgifter.

Christina Rogestam: Det är personuppgifter.

Bengt Kindbom: Är det också handlingar? Det råder ingen tvekan på den punkten?

Christina Rogestam: Det är personuppgifter och det är uppgifter om enligt vilken paragraf personen har fått tillstånd att stanna. Jag ber om ursäkt om jag har använt fel ord.

Bengt Kindbom: Man skall nu dra i gång ett säkerhetsarbete när det gäller statliga datasystem. Du har själv påpekat att det funnits brister när det gäller datasystemen, men detta är historiskt betingat. Ni har, vad jag förstår, också datasystem med ganska integritetskänsliga uppgifter. Har ni observerat något försök till intrång utifrån? Jag menar då inte att man behöver gå igenom skalskyddet på invandrarverket, utan intrång av hackers eller illegal åtkomst på annat sätt on-line.

Christina Rogestam: Nej. Men de är för att undvika detta och för att försvåra eventuella försök som bl.a. kryptering kommer att genomföras.

Bengt Kindbom: Har ni tagit det initiativet själva, eller är det datainspektionens granskning som lett till detta med kryptering?

Christina Rogestam: Från min synpunkt är det svårt att svara på detta. RPS gjorde en genomgång i december 1987, och datainspektionen gjorde sin inspektion i mars eller april 1988. Jag kom in i detta mitt under pågående diskussioner om dessa bägge inspektioner och de krav de ställde. Vi förde en

diskussion om de ytterligare åtgärder som skulle erfordras och om vad som var möjligt och vilka kostnader detta skulle dra. Men jag vet inte i vad mån det under tidigt 1980-tal har förts diskussioner om detta inom invandrarverket.

Bengt Kindbom: Jag tror inte heller att det under tidigt 1980-tal har förts några sådana diskussioner. Det är under den senaste tiden som man uppmärksammat detta med dataintrång, databrottslighet, hackers m.m. Gör du den bedömningen att säkerheten för era datasystem är god?

Christina Rogestam: När vi har vidtagit de åtgärder som vi nu kommit överens om med datainspektionen, tror jag att den är så god som den går att få med dessa system.

Bengt Kindbom: Innebär det att det i fortsättningen kommer att finnas uppgifter som inte går att hantera i datasystem, uppgifter som är så känsliga att man helst inte bör ha dem där?

Christina Rogestam: Det som finns i systemet är personnumren, besluten och uppgifter om vilken paragraf som tillämpats. De utredningar och handlingar som finns bakom beslutet finns i dag inte i systemet, och det är inte vår avsikt att lägga in dem.

Torgny Larsson: Jag skulle vilja veta hur ni bildar er en uppfattning om situationen i olika länder. Du nämnde förut att ni har regelbundna kontakter med olika organisationer. Jag förstår att ni naturligtvis också får information från UD och ambassaderna. Får ni också information på andra vägar?

Bengt Ranland: Vi har ett bibliotek på invandrarverket med olika böcker och tidskrifter från olika länder. Själv tycker jag kanske att man får en väsentlig del av länderkunskapen genom den specialisering vi har. Varje handläggare har ett begränsat antal länder, och man lär sig oerhört mycket genom att läsa ett stort antal utredningar med uppgifter från personer som kommer från samma land. Även om varje enskild utredning var för sig inte kan ge någon klar och entydig bild, tror jag ändå att man lär sig väldigt mycket genom att lägga ihop alla utredningar som man har läst under en längre tid. Det tycker jag är mycket väsentligt.

Torgny Larsson: Vilken roll spelar organisationerna för er kunskap?

Bengt Ranland: De spelar självfallet också en roll. Vi har exempelvis Amnestys årsrapporter. När det gäller andra organisationer är det mindre fråga om att vi kontinuerligt får material, utan de kan ha material rörande ett visst enskilt land där någon just har varit eller man har material rörande ett visst enskilt ärende.

Torgny Larsson: Har ni ett intryck av att de olika organisationerna, Christina Rogestam nämnde ju tidigare en del organisationer, är olika bra informerade om situationen i olika länder? Kan de ha en bättre kunskap om vissa länder än om andra?

Bengt Ranland: När det gäller Amnesty kan man säga att organisationen är världstäckande, men de flesta andra organisationer är ju inte det. De kan ha

en god kunskap om förhållandena i ett land, medan de har en ringa eller mindre god kunskap om förhållandena i ett annat land.

Torgny Larsson: Kan man av detta dra slutsatsen att ni naturligtvis lyssnar till vad organisationerna har att säga, men att ni gör en bedömning från fall till fall om ni skall ta hänsyn till vad de anser? Är detta rätt uppfattat?

Bengt Ranland: Vi måste självfallet väga ihop den information vi får från organisationerna med den information vi redan har från andra håll och med den erfarenhet som vi själva har.

Torgny Larsson: Jag kommer nu till själva orsaken till varför jag över huvud taget begärde ordet. Jag har en känsla av att organisationer på lokalplanet ofta engagerar sig i konkreta fall. Upplever ni att dessa skilda organisationer i allmänhet går med samma budskap till invandrarverket som de går ut med till sina medlemmar? Tycker ni att de verkligen når ut till sina medlemmar?

Bengt Ranland: Jag har uppriktigt sagt ingen uppfattning om organisationerna når ut till sina enskilda medlemmar.

Elisabeth Fleetwood: De människor som kommer till Sverige och som vill söka tillstånd för att stanna här lever ju under pressade förhållanden – svåra bostadsförhållanden, inget arbete osv. Detta är en politisk fråga som jag inte förväntar mig ett politiskt svar på. Har frågan om temporära eller begränsade arbetstillstånd diskuterats i invandrarverkets styrelse? Har ni från verkets sida någon kommentar till den frågan?

Christina Rogestam: Den frågan har säkert diskuterats ett antal gånger i invandrarverkets styrelse. Vi gjorde det bl.a. i augusti och då var vi helt eniga om att icke ta upp den här frågan i anslagsframställningen. Nu satsar invandrarverket helhjärtat på att genomföra den nya organisationen och att få ner handläggningstiderna. Om vi klarar av detta blir frågan om tillfälliga arbetstillstånd överspelad.

Olle Svensson: Då återstår det för mig att tacka Christina Rogestam och Bengt Ranland för att de har ställt upp och kompletterat vårt skriftliga material genom att svara på våra frågor. Tack skall ni ha.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 14

1989-03-14

kl. 13.00–15.00

Offentlig utfrågning av statsrådet Georg Andersson angående utlänningsärenden

Olle Svensson: Jag får hälsa välkommen kommunikationsminister Georg Andersson, inte i egenskap av kommunikationsminister utan som tidigare handläggare av utlänningsärenden. Jag hälsar även expeditionschef Erik Lempert välkommen.

Vi har under 1980-talet årligen granskat regeringens handläggning av utlänningsärenden och fått kontinuerliga redovisningar. Vi har också haft möjligheter att ställa frågor, och utskottet har ansett att det vill göra detta även i år. Enligt den praxis som vi har här ger jag först ordet till de inbjudna.

Georg Andersson: Herr ordförande, ärade utskottsledamöter! Jag vill inledningsvis lämna ett par kommentarer. Jag har gått igenom den granskningspromemoria som utskottet upprättat. Med anledning av de statistiska uppgifterna om uppehållstillstånd vill jag ge min syn på saken. Enligt den statistik som är tillgänglig, med reservation för fel även om jag inte har anledning att utgå ifrån att så är fallet, är antalet personer som fick uppehållstillstånd som flyktingar eller jämställda år 1988 19 490. År 1987 var antalet 16 545. Båda dessa år är rekordår. Det senaste året, alltså 1988, är det år då vi har tagit emot flest flyktingar och jämställda någonsin. Det fördelar sig så att 1 149 har tagits emot på kvoten, 3 698 konventionsflyktingar enligt 3 §, 1 170 krigsvägrare. Sådana som fick uppehållstillstånd av flyktingliknande skäl var 5 984. Av rent humanitära skäl fick 3 797 upphållstillstånd. Därtill kommer de som har direkt anknytning till flyktingar, som sökt asyl och fått uppehållstillstånd, sammanlagt 3 692.

Antalet personer som fått uppehållstillstånd som flyktingar, alltså enligt 3 §, har ökat under 1988 procentuellt sett, från 16 % till 24 %. Jag vill särskilt påpeka detta förhållande, som innebär att vi också i det avseendet ligger väldigt högt internationellt sett.

Vidare, herr ordförande, vill jag lämna några kommentarer med anledning av de frågor som har anmälts. När det gäller den granskning som JO har gjort av några ärenden vill jag säga att regeringen prövade under 1987, vid flera tillfällen, enskilda ärenden av samma slag. Det har klart uttalats från regeringens sida att polisen inte har att göra någon asylbedömning i egentlig mening. Direktavvisning kan ske om uppgifterna i ärendet kan lämnas utan avseende eller är uppenbart oriktiga. Det är den utgångspunkt som vi har haft när vi haft att bedöma överklagningsärenden av det här slaget.

Under min tid som invandrarminister lade jag fram en lagrådsremiss med förslag till en ny utlänningslag, som bekant. Det förslaget innebär bl.a. att det fortsättningsvis skall vara invandrarverket, inte polisen, som tar ställning till

om det finns förutsättningar för direktavvisning när asyl åberopas. Vi har på denna punkt dels tagit ställning till vissa enskilda ärenden med anledning av överklagande och där klart markerat regeringens syn på vilken ordning som bör gälla och vilken praxis som skall gälla, dels tagit initiativ till lagändring som innebär att polisen i fortsättningen inte skall göra direktavvisningar av asylsökande.

Sedan skall jag också nämna ett annat fall där problematiken med direktavvisning berörs, och det gällde beslut om förvar. JK fick i uppdrag av regeringen att granska det beslut om förvar som fattades av Arlandapolisen och som omfattade tiden från den 1 maj till den 30 september 1987. JK fann då att de bedömningar som gjorts i fråga om det förelåg sannolika skäl för avvisning på det hela taget gjorts på ett korrekt sätt. Det förefaller mot den bakgrunden och efter granskning av de skrivningar som JK gjort att JK har haft en i viss mån annan syn på de rättsliga problem som det här är fråga om än vad JO har redovisat. JO antydde att det generellt sett skulle vara otänkbart med direktavvisning till Libanon. Det skulle enligt min mening strida mot att varje ärende skall avgöras för sig. Att göra en generell bedömning att avvisningar till ett visst land under inga förhållanden kan ske är inte i överensstämmelse med den ordning som rimligtvis måste tillämpas.

Ulla Pettersson: I vilken utsträckning följer regeringen upp utvisnings- eller avvisningsbeslut som fattats?

Georg Andersson: Som jag många gånger sagt i riksdagens kammare och även vid förhör inför KU kan vi inte göra någon regelmässig uppföljning om vad som möter dem som blivit utvisade från Sverige. Det skulle nog vara mera till skada än till nytta. Men när det hävdats att vederbörande på ett eller annat sätt råkat illa ut och att det således misstänks vara ett felaktigt beslut, gör vi allt som står i vår makt för att bringa klarhet i förhållandena. Det gör vi framför allt genom de kanaler som ambassaderna i de berörda länderna har. Vi är naturligtvis också intresserade av alla andra rapporter som kan ges och som på något sätt kan dokumentera vad som har hänt den utvisade. Vi har i ett antal fall vid uppföljning kunnat konstatera att de uppgifter som lämnats om att vederbörande råkat illa ut varit falska.

Ulla Pettersson: Kan du säga någonting om andelen, om det rör sig om 5 % eller 10 % av fallen, där man alltså får signaler och följaktligen gör efterforskningar?

Georg Andersson: Det är relativt få fall där det finns konkreta påståenden om att en viss utvisad person har råkat illa ut. Någon statistik över dessa fall eller vad vi har kunnat inhämta kan jag inte på rak arm redovisa här. Vi gjorde en mycket omfattande granskning med anledning av en lista som Kjell-Arne Welin lämnade in och som innehöll 88 namn, vill jag minnas. Vi avdelade tre mansmånader i departementet för att gå igenom och granska fallen. Jag redovisade något av detta vid fjolårets utfrågning inför utskottet. Vi fann vid den granskningen ingenting som skulle kunna styrka att de beslut som var fattade varit felaktiga.

Ulla Pettersson: Jag vet att frågan varit uppe tidigare, men eftersom det ändå ifrågasattes vid årets granskning vill jag ställa en fråga beträffande de

svårigheter som kan uppstå vid efterforskningar. Kan du säga av vilken art dessa är? Varför är det inte alltid till gagn för den utvisade att man efterforskar vad som hänt efter utvisningen?

Georg Andersson: Det kan mycket lätt spridas misstankar mot vederbörande om det från svensk myndighets sida görs efterspaningar i vederbörandes hemland. Det kan inte vara till gagn för vederbörande att svenska myndigheter intresserar sig för honom och hans levnadsöde när han återvänt till sitt hemland. Normalt sett har vi bedömt det så. Dessutom skulle det kräva enorma resurser om man på det sättet skulle följa upp varje enskild persons öde. I många fall får vi uppgifter ändå om hur den utvisade har det genom personkontakter och brev som de utvisade själva skickar. Jag kan här var ganska personlig och berätta om ett utvisningsärende som gällde en familj placerad i Lycksele och som vållade mycket stor uppmärksamhet, mycket debatt och indignation innan utvisningen efter diverse överklaganden verkställdes. Det påstods att vederbörande skulle komma att råka väldigt illa ut. Efter en tid översände mannen i familjen ett brev till Västerbottens Folkblad, som publicerade brevet. Där tackade mannen för tiden i Lycksele och berättade att han nu var hemma i Chile och hade arbete som chaufför. Barnen gick i skola och mamman var hemma och skötte om den lille. Ingenting pekade mot att vederbörande skulle ha råkat illa ut, trots att det före utvisningen påstods att mannen var en mycket aktiv och illa sedd politisk motståndsman i Chile.

Ulla Pettersson: Regeringen gör alltså en viss uppföljning. Att invandrarverket inte gör något har vi hört tidigare i dag. Är det en bra ordning, eller kunde man tänka sig att invandrarverket fick i uppdrag att också göra det?

Georg Andersson: Jag tycker att det i huvudsak är en bra ordning. De personer det kan bli fråga om är till 100 % sådana som har varit föremål för regeringsbeslut. Om invandrarverket har fattat beslut om utvisning innebär det regelmässigt att vederbörande, i varje fall i den här typen av ärenden, överklagar till regeringen. Slutligen är det med anledning av regeringsbeslutet som vederbörande återvänder till hemlandet.

Ulla Pettersson: Nu vill jag övergå till organisationsfrågorna. Är det inom arbetsmarknadsdepartementet så som på invandrarverket att man har särskilda handläggare som är specialister på olika länder och områden i världen?

Georg Andersson: Ja, det är en viss fördelning. Vi har inga vattentäta skott mellan ansvariga för asylsökande från olika länder och områden, men arbetet är uppdelat på olika arbetsgrupper. Handläggare har då ansvar för vissa länderområden.

Ulla Pettersson: Det kan naturligtvis innebära en risk för särbehandling, att man inte behandlar ärenden likartat beroende på att de behandlas av olika handläggare. Har du någon kommentar till det? Hur har man försökt undvika denna nackdel?

Georg Andersson: Sådan risk kan jag inte se. Som jag sade är det inte alldeles täta skott mellan områdena utan man går in emellanåt på varandras

områden, byter områden, men framför allt vill jag peka på att enhetschef eller expeditionschef är med vid behandlingen. I synnerhet har ju expeditionschefen att vaka över att lagen tillämpas och att praxis är enhetlig. Där kan möjligen expeditionschef Erik Lempert avlägga vittnesbörd om så önskas.

Erik Lempert: Som Georg Andersson säger hör jag i samtliga ärenden som avgörs i regeringen, om jag inte av något skäl är frånvarande. Det görs en speciell föredragning för mig innan ärendet går till ministern. Jag skall också vara med vid den beredning som sker hos ministern. Innan ärendet föredras för mig har handläggaren föredragit det för en gruppchef eller en enhetschef. Det sker alltså tre föredragningar i varje enskilt ärende. Det är en mycket grannlaga prövning, vill jag påstå.

När det gäller frågan om praxisöar – i stora förvaltningar kan det uppstå små praxisöar där verksledningen inte har kontroll – vill jag säga att detta är uteslutet vid en sådan handläggning som vi har i departementet. Utlänningsenheten inom departementet har blivit väldigt stor. Den kommer med riksdagens välvilliga behandling av årets budgetproposition att bestå av nästan 50 personer, som har i uppgift att arbeta med just dessa typer av ärenden. Den är ändå inte större än att man kan ha kontroll över verksamheten.

Ulla Pettersson: I inledningen sade Georg Andersson att man skall avgöra varje ärende för sig. Skulle det vara önskvärt över huvud taget att man kunde besluta att vi t.ex. inte utvisar personer av viss nationalitet till ett visst land? Skulle det enligt din bedömning ligga ett värde i att göra så?

Georg Andersson: Nej, jag ser ingen rimlighet i en sådan ordning att vi skulle säga vid visst tillfälle att ingen skall utvisas till ett visst land. Det har varit temporära verkställighetsstopp i fråga om Libanon, då förhållandena var så väldigt svåra att man ansåg att någon verkställighet inte kunde ske, att någon inresa inte kunde ske. Det var före min tid och gällde korta temporära perioder. Annars måste man självfallet bedöma varje ärende för sig. Det visar all erfarenhet.

Låt oss ta Iran som exempel. Det föreföll naturligtvis för många som att, under den tid krig pågick, ingen kunde utvisas till Iran. Sådana påståenden mötte jag allt som oftast. Samtidigt kunde vi konstatera att iranier reste till och från Sverige. Det förekom enligt uppgifter att iranska föräldrar som hade barn som asylsökanden i Sverige åkte hit och hälsade på sina barn och åkte tillbaka.

Ulla Pettersson: Jag vill nu gå in på de beslut som JO granskade vid årsskiftet. Han riktade hård kritik mot handläggningen av ett par ärenden men avstod från att klandra enskilda tjänstemän, med hänvisning till att det rörde sig om praxis som var förankrad hos verksledningen. Har du någon kommentar till JO:s uttalanden?

Georg Andersson: Nej, jag är förvånad över påståendet. Jag vet att man har lyssnat till verksledningen. Jag har inte kunnat se något som skulle tyda på att det finns grund för påståendet att verksledningen inom invandrarverket skulle utöva påtryckning mot polismyndigheten.

Ulla Pettersson: JO kritiserade den praxis som gäller inom invandrarverket. Kan man säga att denna praxis över huvud taget har förankring i regeringen?

Georg Andersson: Som jag sade har regeringen granskat – det är ju så regeringen kommer i beröring med direktavvisningsärenden – överklagan-den i vissa fall. Regeringens granskning har lett till att vi i ett antal fall har bifallit överklagandet och således konstaterat att polisen gjort fel och att invandrarverket gjort fel som inte övertagit ärendet. Det är regeringens sätt att visa vad vi menar skall gälla.

I övrigt anser jag inte att regeringen eller statsråd kan eller bör gå in och förcgripa eller göra påpekanden om polisens arbete. Polisen måste arbeta under sitt myndighetsansvar.

Självfallet är våra beslut, och skall vara, riktningsgivande för den praxis som skall gälla. Som jag nämnde har jag tagit initiativ till en grundlig översyn av utlänningslagen och lagt fram förslag om att ändra lagen på den punkten, så att invandrarverket i fortsättningen, sedan lagen förhoppningsvis har blivit antagen av riksdagen, kommer att ha ansvar för dessa frågor.

Ulla Pettersson: Du sade tidigare att polisen inte egentligen skall göra asylbedömningar. Det har polisen alltså gjort?

Georg Andersson: Jag vill ogärna uttala mig om ärenden som inte har varit föremål för granskning hos regeringen. Men i de ärenden som varit föremål för regeringens granskning har vi alltså gjort den bedömningen att polisen i vissa fall handlagt ärendet fel. Vi har då upphävt polisens beslut och påpekat att invandrarverket borde ha övertagit ärendet.

Ulla Pettersson: JO har också tagit upp det du nyss nämnde, nämligen att polismyndigheten skulle ha varit utsatt för tryck för att inte överlämna ärenden till invandrarverket. Det är naturligtvis litet perifert för dig, men jag undrar om du har något slags idé om vad som skulle ligga bakom en sådan bedömning av JO.

Georg Andersson: Nej, det har jag inte.

Ulla Pettersson: Senast du var hos utskottet sade du ungefär så här: "Invandrarverkets statistik är inte helt perfekt, för att använda ett understatement." Vad tycker du gäller i dag för invandrarverkets statistik?

Georg Andersson: Jag gjorde mitt understatement efter det att man hade upptäckt ett allvarligt fel i statistiken. Man hade korrigerat det. Därefter har vi inte funnit något som skulle tyda på att det skulle föreligga fel. Men det rör sig om omfattande verksamhet. Därför gjorde jag också en viss reservation när det gäller exaktheten på varje siffra i denna statistik. Jag tycker faktiskt att det är förståeligt om det skulle finnas kvardröjande något fel, men jag har inte funnit någonting som tyder på att så är fallet.

Erik Lempert: Jag skulle vilja påpeka att vi i allmänhet aldrig befinner oss i nuläge, utan det är en löpande utveckling. Riksdagen har tidigare fattat ett principbeslut om omorganisation inom invandrarverket. Nyligen avlämnade regeringen en proposition till riksdagen om slutförande av denna omorganisation, med äskanden och slikt. I detta arbete ingår en mycket grundlig

genomgång av den statistik som finns och som bör finnas och hur den lämpligen bör läggas upp, med de data- och statistikspecialister knutna till verksamheten som behövs.

Ulla Pettersson: Innebär det då också att man i fortsättningen, förutom att man förhoppningsvis kan lita på siffrorna, kommer att kunna utläsa sådant som vi från utskottets sida har efterfrågat, exempelvis förvarstaganden av barn, fördelning av olika ärendegrupper – alltså hur många som direktutvisas och hur många av dessa som blir kvar efter ett överklagande – samt fördelning på dem som utvisas till hemland resp. tredje land?

Georg Andersson: Det är klart att det går om det krävs av riksdagen att man ytterligare skall förfina statistiken och lämna detaljerade uppgifter på det sätt som det här uttryckts önskemål om. Det bör gå, men det är också en resursfråga. Jag skulle vilja avråda att ställa alltför långtgående krav om man inte upplever att det är alldeles nödvändigt i något alldeles särskilt syfte, förutom att man är nyfiken.

Ulla Pettersson: Det kan nog finnas andra skäl än att av ren nyfikenhet få fram fördelningen på de andra punkter jag nämnde.

Georg Andersson: Ja, om det finns några andra motiverade skäl. Men jag skall inte lägga mig i min efterträdares ämbete. Utifrån min erfarenhet ser jag inte några omedelbara behov av att ta fram en så långtgående detaljeringsgrad på statistikunderlaget. Det statistikunderlag vi framför allt behöver är för att kunna bedöma de resurser som krävs ute i kommunerna för utplaceringen. Det kan naturligtvis finnas behov av visst annat statistikunderlag ur planeringssyfte. Men för att bedöma flyktingpolitiken och dess praxis och kvalitet ser jag inte något omedelbart behov av denna typ av detaljerad statistik.

Ulla Pettersson: Jag kan se ett direkt skäl, vilket är allmänhetens uppfattning. I många fall är det känslor som sätts i svallning. Jag tror att det skulle vara av nytta och värde om allmänheten kunde få svar på dessa frågor.

Georg Andersson: Ja, det är möjligt.

Hans Nyhage: I den statistik som du alldeles nyss själv åberopade kan vi konstatera att från 1987 till 1988 förkortades handläggningstiden ganska kraftigt. Men därefter har det uppenbarligen inte skett någon förkortning alls. Förra året uttalade du att du ansåg att man skulle komma ned till två månader. Nu är handläggningstiden på regeringskansliet två och en halv gånger så lång som det mål du hade förra året. Hur kan du förklara det?

Georg Andersson: Det målet uttalades förra året, och den gällde med sikte på den nya lagstiftning och nya handläggningsordning som jag såg i sikte med ledning av den omorganisation som då planerades och som nu kommer att kunna – om allt går i lås – träda i kraft den 1 juli i år. Men låt mig säga angående handläggningstiden att antalet ärenden ökade under 1988 i regeringskansliet. Det påverkade naturligtvis handläggningstiderna. Utöver att förbereda en ny handläggningsordning och en ny lagstiftning har vi också berett marken för denna nyordning genom det generella beslut som

regeringen började tillämpa i januari i år, dvs. alla som sökte asyl före den 1 januari 1988 får tillstånd. Detta har inneburit en kraftig uppsnabbning, om man får använda det uttrycket, av handläggningen. Om jag har förstått det rätt har i stort sett alla som kom före den 1 januari 1988 nu fått sina beslut om uppehållstillstånd.

Hans Nyhage: Men enligt uppgift var handläggningstiden i februari 1989, dvs. alldeles nyligen, faktiskt något högre än vad den var för något år sedan.

Georg Andersson: Jag vill avråda från att läsa den medelstatistik av ärenden på det sätt som man kanske lockas till med de nakna siffrorna. Den typen av statistik förrycks mycket lätt. Det råkar komma upp ett antal långliggare som förskjuter medeltalet på ett orättvisande sätt. Jag tycker att det är väsentligt att vi nu är framme vid en ordning där – om jag har förstått det rätt – knappast någon har väntat på ett slutgiltigt besked mer än ett år och tre månader.

Hans Nyhage: Utöver vad du nyss nämnde om tiden från den 1 januari 1988 har det inte kunnat göras något i avvaktan på den nya lagstiftningen inom ...

Georg Andersson: Vi har gjort åtskilligt. Vi gav ett särskilt beting åt polismyndigheten i juli i fjol att avdela resurser för att göra de grundläggande utredningar som i många fall inte var gjorda. Det betinget har nu polisen utfört på ett mycket fint sätt, och därmed har den allvarligaste bristen på det här området undanröjts.

Invandrarverket har vid olika tillfällen fått förstärkta resurser och regeringskansliet försågs med en extra styrka inför årsskiftet och kunde arbeta ned balanserna. Det har gjorts en rad åtgärder för att snabba upp handläggningen och förkorta handläggningstiderna till gagn, nytta och glädje för framför allt de asylsökande, men också för att bereda marken för en annan tingens ordning med den nya lagstiftningen och nya organisationen som bör kunna träda i kraft den 1 juli i år.

Hans Nyhage: Jag vänder på frågan: Ser du något samband mellan en alltför kort handläggningstid och rättssäkerheten?

Georg Andersson: Ja, det kan man möjligen se. Lång handläggningstid kan ibland skapa en större rättsosäkerhet, om tiden blir alltför lång kan det inträffa saker och ting under resans gång osv. Man byter t.ex. handläggare. Den korta handläggningstid vi nu ser framför oss bör, menar jag, med den resurstilldelning som planeras och med den organisatoriska uppläggning som skall gälla kunna tillgodose högt ställda krav på rättssäkerhet. En koncentration till fyra utredningsslussar, där man får en jämnare och kanske högre kompetens på utredare och en närmare kontakt med de asylsökande och öppnare och större möjligheter för muntlig handläggning, bör kunna medverka till en ökning av rättssäkerheten.

Hans Nyhage: Det Lyckselefall som du angav alldeles nyss fick ett positivt besked, vilket naturligtvis är glädjande. Men jag antar att du tror att det också kom in negativa besked. Stämmer det?

Georg Andersson: Inte några negativa besked i den meningen att vi har fått rapporter om att utvisade har drabbats av förföljelse och som vi har kunnat dokumentera att så är fallet. Till min glädje kan jag konstatera att vi inte har några sådana exempel.

Hans Nyhage: Har du verkligen inte fått några negativa besked under dina år som invandrarminister?

Georg Andersson: Inte några besked där vi har kunnat dokumentera att så är fallet. Vi får gå längre tillbaka i tiden för att hitta ett fall som i någon mån kan sägas vara negativt, men av ett alldeles speciellt skäl. Jag tror att vi har diskuterat det i ett tidigare utskottsförhör. Det gällde en person som utvisades från Sverige för brott. Det föranledde en massmediedebatt där man gjorde gällande att vederbörande var en stor motståndsman i sitt hemland. Troligen riktades därmed uppmärksamhet på personen i fråga. Det ledde till ett fängslande vid hemkomsten. Men också i det fallet löstes problemet efter några veckor.

Hans Nyhage: Du kommenterade alldeles nyss det ena av de två JO-fall som vi har haft för upplysning här. Även du avvisade då möjligheterna att det skulle ha förekommit påtryckningar på polismyndigheten. Men hur kommenterar du det andra fallet, där JO:s kritik är mycket hård? Man talar t.o.m. om lagtrots.

Georg Andersson: Jag känner inte till något exempel på att det har förekommit påtryckningar på polismyndigheten. Det är väl den fråga jag har att besvara. Om polisen har handlat fel i enskilda ärenden anser jag inte mig kunna uttala mig om annat än i de fall som har varit föremål för granskning av regeringen. Där har vi i några fall bedömt att polisen har gjort fel. I andra fall har polisen gjort rätt. I de fall polisen har gjort fel har vi bifallit besvären, och det har vi delgett polismyndigheten och invandrarverket.

Hans Nyhage: Min fråga gällde alltså inte påtryckningar på polisen utan det andra JO-fall som du säkert sett att vi har haft till förhandling här. JO talade då om lagtrots. Det var det jag gärna ville höra din kommentar om.

Georg Andersson: Det är väl ett ärende av samma karaktär, och där det är fråga om huruvida polisen och invandrarverket har handlat rätt. Jag anser mig inte böra bedöma de enskilda fall som inte har varit föremål för granskning av regeringen.

Hans Nyhage: Du säger varken ja eller nej till JO:s bedömning?

Georg Andersson: Jag behagar begränsa mina kommentarer till de ärenden som har varit föremål för granskning av regeringen. Jag utgår ifrån att detta är i enlighet med regeringsformens krav på regeringsmakt.

Hans Nyhage: Har du någon uppfattning om hur många personer som kommer in i vårt land utan pass som kan vara inblandade i terroristverksamhet?

Georg Andersson: Nej, det har jag verkligen inte. Det är många som kommer utan pass, och dess värre utan andra papper. De har även gjort sig av med stommen till biljetterna så att man inte vet varifrån vederbörande kommer. Detta är ett mycket stort problem. Detta har vi försökt att möta genom de förslag som finns i den lagrådsremiss som har varit föremål för granskning hos lagrådet.

När det gäller detta problem tror jag att det har mycket litet att göra med eventuell förekomst av terrorism i Sverige. Det har jag också gett uttryck för i ett särskilt uttalande. Jag fann det nödvändigt att göra det uttalandet för att man inte skall sprida uppfattningen att de som kommer utan papper är terrorister. Jag tror mig veta att de som är verksamma för terroristorganisationer i allmänhet är väl försedda med papper. Problemet är snarare det motsatta: De har alltför mycket papper. De har pass av olika valörer som gör det möjligt för dem att resa på diverse sätt. Det är ett annat stort problem, men det ligger litet vid sidan om frågan här.

Hans Nyhage: Det har ändå förekommit uppgifter i pressen som ger signaler om att det finns terroristorganisationer i Sverige, även om de kanske inte direkt riktar sig mot Sverige. Görs inga ansträngningar från regeringens sida att undersöka saken?

Georg Andersson: Ja, det finns de som är här i icke vällovligt syfte – om man får uttrycka sig försiktigt. Det är jag dess värre medveten om. Vi försöker naturligtvis på allt sätt att komma tillrätta med detta. Framför allt är det säkerhetspolisens sak att göra bedömningar och efterforskningar. I arbetsmarknadsdepartementet har vi nära kontakt med säkerhetspolisen och inhämtar deras synpunkter i enskilda ärenden som är föremål för handläggning i departementet. Jag har nu fått en anmälan på mig. Det är en av anledningarna till att jag är här för förhör. Det har riktats en anmärkning mot regeringen för att vi har vidtagit utvisning i fyra ärenden. I dessa fyra ärenden har det varit just med anledning av synpunkter som säkerhetspolisen har anfört. Men jag kan som bekant inte gå närmare in på innehållet i detta. Vi har ändå ansett att vi har kunnat offentliggöra att starka humanitära skäl talade för bifall, men å andra sidan de synpunkter som rikspolisstyrelsen redovisat har motiverat att trots dessa starka humanitära skäl för bifall ändå avslå uppehållsansökan.

Hans Nyhage: Men finns det verkligen inte mycket starka skäl för en regering att vara oerhört observant just på detta område?

Georg Andersson: Vi är så långt det är möjligt oerhört uppmärksamma på detta område.

Hans Nyhage: Men du hänvisar uteslutande till polisen. Det finns inga andra åtgärder man kan vidta?

Georg Andersson: Jag har svårt att se vilka andra spaningsmetoder vi skulle vidta. Om vi skulle göra det skulle vi väl råka ut för ytterligare förhör i detta utskott.

Hans Nyhage: På invandrarverket görs ju bedömningar av ansökningar av endast en person. Skulle det inte vara värdefullt, inte minst ur rättstrygghetssynpunkt, om det vore ett par personer som gjorde detta?

Georg Andersson: Avslagsärenden avgörs genom tvåmannabeslut. När en ansökan bifalls kan detta beslut fattas av en person.

Hans Nyhage: Är det generellt så att avslagsärenden handläggs av två personer?

Georg Andersson: Ja.

Ingela Mårtensson: Jag skulle vilja starta med en fråga som vi hade uppe för ett år sedan. Det gäller barn i förvar. Hur många barn togs i förvar 1988?

Georg Andersson: Jag har ingen sådan statistik.

Ingela Mårtensson: Är det inte motiverat att förse sig med sådan statistik? Riksdagen har ju uttalat att regeringen särskilt skall följa upp ärenden där barn tas i förvar, eftersom man endast av synnerliga skäl kan få lov att ta barn i förvar. Vi har faktiskt i riksdagen uttalat att man bör göra en uppföljning. Man vet inte hur giltig den studie som gjordes 1987 är i dag. Sedan dess har också regeringen fattat vissa beslut angående skärpning av reglerna för förvarstagande. Borde man då inte också se om någon förändring på detta område sker?

Georg Andersson: Jag vill göra utskottet uppmärksamt på att regeringen uppdrog till justitiekanslern att granska förvarstagandet inom Arlanda vaktdistrikt. Vi fick en mycket utförlig redovisning av förhållandena där från justitiekanslern den 3 maj 1988.

Ingela Mårtensson: Men det är ju statistik som är ett och ett halvt år gammal, och dessutom rör den en begränsad tid, en sommarperiod. Är det inte motiverat med statistik när det gäller förvarstagande av barn?

Georg Andersson: Som jag sade tidigare kan man upprätta statistik över många saker. Jag tycker att statistik inte är något självändamål, utan det är frågan om hur verksamheten bedrivs som är det intressanta. Om man tror att man följer verksamheten bäst genom att upprätta statistik, då skall man göra det. Tror man att det är bättre att åka ut på Arlanda eller till Karlslund och studera förhållandena och se hur förvarstagandet går till, titta i liggare och prata med personalen och med dem som är tagna i förvar, kan man göra det. Jag har för regeringskansliets del valt den senare vägen.

Ingela Mårtensson: Men riksdagen har ju ändå uttalat att vi skall följa förvarstagandet. Georg Andersson kan alltså inte svara på frågan hur många barn som togs i förvar under 1988?

Georg Andersson: Regeringen och invandrarverket har följt frågan, men vi har inte upprättat statistik över antalet barn och antalet dagar.

Ingela Mårtensson: Hur är det med praxissamlingen? Kommer det någon sådan? Riksdagen har också uttalat sig om att det skulle upprättas en

praxissamling. Nu fick vi höra av Christina Rogestam att hon inte var medveten om att det fanns något sådant uppdrag till invandrarverket.

Georg Andersson: Nej. Jag är inte alldeles säker på att riksdagen konkret har uttalat att en sådan skall göras. Jag vill minnas att det har gjorts ett allmänt uttalande i en proposition tidigare att en sådan praxissamling vore bra. Jag har också tidigare diskuterat detta med utskottet.

När det gäller praxis i anknytningsärenden och en del visumärenden är det naturligtvis fullt rimligt att upprätta en sådan och även fullt möjligt. Det är i och för sig en resursfråga. Jag kan dock inte se att det finns ett så påträngande behov. Praxis på dessa områden är väl känd. Jag har vid flera tillfällen, bl.a. i anknytningsärenden, haft anledning att redovisa den praxis som gäller. Vad man i allmänhet efterfrågar, som jag också har diskuterat tidigare med utskottet, är huruvida man skall ha en praxis som säger vilka konkreta skäl som gäller för att få asyl om man kommer från Chile, Iran eller Libanon. Jag menar att den typen av praxis är inte bara svår utan omöjlig att upprätta. Förhållandena förändras dessutom mycket snabbt i olika länder. Att göra en praxiskatalog en gång om året är inte så vägledande för handläggningen under hela året.

Ingela Mårtensson: Men om regeringen inte tycker att man kan utföra de beslut som riksdagen har fattat, borde man då inte återkomma till riksdagen och säga att man inte tycker att det är lämpligt att uppfylla uppdraget?

Georg Andersson: Jag har inte något alldeles konkret minne – nu får man ju inte glömma någonting här – av att riksdagen har gjort en sådan konkret beställning. Detta diskuterades i fjol. Vad jag minns av granskningspromemorian då gjordes inte från utskottet någon konkret beställning.

Ingela Mårtensson: Men beställningen finns ju redan. Vi har år efter år konstaterat att det inte görs någon praxissamling.

Georg Andersson: Får jag tillägga att det i den nya lagstiftningen föreslås att avslagsbesluten så långt möjligt skall motiveras. Jag ser framför mig att det med en sådan ordning kan bli något lättare att göra en praxissammanställning. Jag vill dock än en gång betona att en sådan praxissamling när det gäller rena asylärenden mera blir en fråga om att dokumentera vad som har gällt och mindre vad som kommer att gälla, därför att förhållandena i olika länder förändras så snabbt.

Ingela Mårtensson: Jag övergår då till frågan om ensamma barn. Som jag tidigare här har berättat har jag haft kontakt med ett kollektiv i Göteborg och verkligen bevittnat hur illa dessa barn farit under den långa tid som de har fått vänta på beslut. Det kollektiv som jag har haft kontakt med är beläget i ett olyckligt område i Göteborg, i prostitutions- och knarkkvarteren. Kommunen har väl inte trott att det skulle dra ut så långt på tiden som det nu faktiskt har gjort. En del av barnen har väntat i mer än ett år på beslut. Nu har de som kom 1987 fått besked genom regeringsbeslut att de får stanna här. Men det finns fortfarande barn som har väntat länge och som inte har fått besked. De fick vänta från december 1987 fram till september 1988 innan en första utredning gjordes av polisen. Vissa poliser som gjorde utredningar var

tvångsrekryterade. Sedan kommer besluten vid litet olika tidpunkter till barnen, och det sprids en väldig oro hos dem. De har svårt att koncentrera sig i skolan och mår allmänt dåligt. Har inte regeringen ett ansvar för att dessa barn, som befinner sig i en så svår situation, också behandlas på ett humant sätt när de kommer till Sverige?

Georg Andersson: Flyktingpolitiken är en svår uppgift. Det hoppas jag alla inser. Flyktingar har en svår situation. Därför är det viktigt att alla som är engagerade och har uppgifter inom flyktingpolitiken också arbetar utifrån den medvetenheten och visar stor respekt och hänsyn gentemot de berörda. Här kommer förläggningspersonal, poliser som gör utredningar och kommuner som svarar för mottagning in – i alla dessa led krävs att man arbetar i den andan. Jag har försökt att i alla möjliga sammanhang ge uttryck för den uppfattningen, när jag har haft överläggningar med handläggare, poliser, kommuner och andra ansvariga. Regeringen kan naturligtvis inte vaka över varje enskilt ärende. Här krävs det ett brett samarbete.

När det gäller handläggningstiderna har vi öppet redovisat de bekymmer vi har och har haft och de många åtgärder vi har vidtagit för att möta dem. Sverige har faktiskt ett utomordentligt gott rykte när det gäller flyktingpolitiken. När man talar om långa handläggningstider skall man ha med i perspektivet att vi har korta handläggningstider jämfört med många av de stora europeiska länderna. Vi har emellertid inte varit nöjda, utan vi har gått vidare och satsat mycket arbete och resurser för att komma till rätta med problemet. Vi har nu målet i sikte i det arbetet, och det fyller i varje fall mig med mycket stor tillfredsställelse.

De ensamma barnen är i en oerhört svår situation. Jag skulle kunna berätta för utskottet om många direkta upplevelser och möten med dessa barn. Jag tycker ändå att vi från svenska myndigheters sida har gjort ganska mycket för att klara ut deras problem. De grupphem som finns inrättade på många håll i landet är en kolossal satsning från samhällets sida. Man tar hand om sex, sju, åtta sådana här ungdomar i yngre tonåren. Heltidspersonal anställs och personalintensiteten på dessa grupphem motsvarar nästan en vuxen per barn. Det är en dyr omsorg, men det är ett uttryck för en långtgående ambition på detta område.

Jag har många gånger sagt att jag tycker att det engagemang som finns på många håll i landet och som jag tycker är utomordentligt stimulerande också borde kunna ta sig den formen att föräldrar, svenska hem, upplåter utrymme för en eller två sådana här pojkar eller flickor – det är framför allt pojkar – och tar sig an dem såsom fosterföräldrar. Jag tror det skulle vara en utmärkt form för omhändertagande i många fall. Jag kan också i detta sammanhang som en sista insats som invandrarminister uttrycka en vädjan om att svenska hem kunde ställa upp mera på detta sätt.

Ingela Mårtensson: Det är glädjande att Georg Andersson är så medveten om svårigheterna för de ensamma barnen. Men vad har regeringen egentligen tagit för initiativ, framför allt när det gäller den långa handläggningstiden? Det är främst den jag vänder mig mot. Det är lång tid för ett barn att gå och vänta på besked. Det sprids en oro bland barnen som är i en mycket känslig ålder. Vad har man konkret gjort för de ensamma barnen?

Georg Andersson: Jag förstår inte hur man kan upprepa den frågan efter allt vad jag har sagt om de initiativ vi har tagit för att förkorta handläggningstiderna.

Ingela Mårtensson: Har de riktat sig speciellt till de ensamma barnen, har de ensamma barnen prioriterats?

Georg Andersson: De ensamma barnen har också omfattats av de åtgärderna och kommer i åtnjutande av de framgångar vi nu gör när det gäller handläggningstiderna. Det är självklart. Men det är uppenbart, hoppas jag, för var och en att beslutsfattandet när det gäller dessa ensamma barn har sina alldeles speciella svårigheter. Min utgångspunkt är och har varit att barn så långt som möjligt skall kunna vistas hos sina föräldrar. De ensamma barnen har inga föräldrar här.

Ingela Mårtensson: Skall de utvisas då?

Georg Andersson: Nej. Men frågan uppkommer: Hurdan är deras föräldrakontakt? Var finns deras föräldrar? I vissa fall har vi kunnat konstatera att föräldrarna reser till Sverige och hälsar på sina barn och sedan reser tillbaka till Iran. Det har väckt frågan: Är dessa barn här av flyktingskäl eller är det av andra skäl? Jag tycker den frågan är värd att utreda. Vi har haft nära kontakt med andra länder som har haft samma problem med ensamma barn. Vi har haft överläggningar med UNHCR, som har försökt bistå en del i dessa frågor. Det har varit anledning till en ganska ingående penetrering av dessa frågor, faktiskt, och jag vill vädja om förståelse för detta. Under tiden har vi försökt ta hand om dessa barn på ett så bra sätt som möjligt. Jag har svårt att se att de ensamma barnen skulle ha varit i större behov av snabba besked på denna punkt än andra barn.

Ingela Mårtensson: Skall jag tolka Anderssons inlägg här som att de flesta av dessa barn egentligen borde utvisas?

Georg Andersson: Under den tid jag var invandrarminister kunde vi inte komma fram till ett generellt ställningstagande. Man måste behandla varje enskilt ärende för sig också på detta område, tyckte vi. Att hjälpa till att utröna hur man kan upprätta föräldrakontakt tycker jag faktiskt är mycket viktigare än det formella beslutet om huruvida vederbörande skall få permanent uppehållstillstånd här.

Ingela Mårtensson: Om nu i vissa fall – jag vet inte hur många fall det rör sig om – föräldrar skulle ha varit här på besök, är det också frågan om barn som har utnyttjats i kriget. De kan ju ha flyktingskäl som inte föräldrarna har.

Georg Andersson: Ett mycket stort antal unga pojkar från Iran har fått uppehållstillstånd som krigsvägrare. Det är egentligen inte detta det är frågan om, utan det är huvudsakligen frågan om ganska små barn, som i många fall kommit till Sverige efter det att vapenvila inträtt i Iran.

Ingela Mårtensson: Jag har några andra frågor också, som gäller palestinska asylsökande. Jag undrar varför regeringen har beslutat utvisa vissa asylsökande via Jordanien, att Jordanien skall verkställa sista ledet i utvisningsbeslutet.

Georg Andersson: Vi har inte utvisat någon via Jordanien.

Ingela Mårtensson: Nej, men till Libanon.

Georg Andersson: Till Libanon, ja.

Ingela Mårtensson: Jaa?

Georg Andersson: Men inte via Jordanien.

Ingela Mårtensson: Men Sami El-Sharif då?

Georg Andersson: Han verkställdes via Syrien.

Ingela Mårtensson: Ja, ursäkta mig, jag sade fel. Jag menade Syrien. Varför utvisar man människor via Syrien till Libanon?

Georg Andersson: Verkställigheten är en polisiär uppgift. Det är det verkställande organet, myndigheten, som har att närmast bedöma vilken väg man bör åka för att kunna verkställa utvisningen.

Ingela Mårtensson: Och varför låter man de syriska myndigheterna verkställa utvisningsbeslut från den svenska regeringen?

Georg Andersson: Nja, det är väl inte frågan om att verkställa utvisningsbeslut, utan det har varit den transitväg, så att säga, som har visat sig vara möjlig att använda.

Ingela Mårtensson: Så det var inte möjligt för svenska myndigheter att utvisa personen direkt till Libanon?

Georg Andersson: Utvisningen hade varit svårare att verkställa direkt till Libanon. Så har verkställande myndigheten bedömt saken, och det stämmer också med vår bedömning.

Ingela Mårtensson: Men var det ingen svårighet för de asylsökande att komma tillbaka till Libanon?

Georg Andersson: Enligt de uppgifter vi har kunnat skaffa oss har inte deras ankomst till Libanon mött några speciella svårigheter.

Ingela Mårtensson: Så en person som är uttalad PLO-anhängare har inga svårigheter att återvända till Libanon?

Georg Andersson: Någon sådan generell bedömning kan knappast göras. Här gäller det fyra enskilda ärenden. I de fallen har vi bedömt att det mot bakgrund av hela ärendet var motiverat med utvisning och att en utvisning till Libanon kunde ske.

Ingela Mårtensson: Är det så att palestinska asylansökningar automatiskt skickas från arbetsmarknadsdepartementet till säkerhetspolisen för bedömning?

Georg Andersson: Automatiskt?

Ingela Mårtensson: Ja.

Georg Andersson: Det finns ingen automatik i arbetet med asylärenden.

Ingela Mårtensson: Så svaret på den frågan är nej?

Georg Andersson: Ja, svaret är nej.

Ingela Mårtensson: Då skulle jag vilja övergå till ett av de fall som Erling Bager har anmält som gällde Sami El-Sharif. Vi har ju fått ta del av motiven för utvisningen. Jag kan inte gå in på dem eftersom det är sekretessbelagda uppgifter. Jag måste dock säga att bevisen för mig framstår som svaga. Jag undrar hur man bygger upp bevisningen. Man måste väl ändå, om man nu framlägger vissa påståenden, bevisa att de är sanna?

Georg Andersson: Det som står i asylansökan?

Ingela Mårtensson: Nej, i den bedömning som görs från i detta fall rikspolisstyrelsen. Tar man de påståenden som står där för givna, eller hur kan man bevisa att de är riktiga? Advokaten menar att han har fått ta del av uppgifterna, men han undrar hur man har kommit fram till att detta skulle vara riktigt. Advokaten kan heller inte bemöta påståendena, eftersom han inte vet hur man har skaffat sig dessa uppgifter.

Georg Andersson: Jag hörde en journalist som sade i radion häromdagen att man skulle betrakta uppgifter från säkerhetspolisen som falska till dess att motsatsen var bevisad. Jag har inte arbetat med den utgångspunkten. Jag har ingen anledning att tro att rikspolisstyrelsen lämnar falska uppgifter. Vi i regeringskansliet och regeringen i sin helhet har naturligtvis en skyldighet att självständigt bedöma graden av de invändningar rikspolisstyrelsen kan ha emot att en viss person skall få uppehållstillstånd i Sverige. Det måste göras en helhetsbedömning av vilka risker som föreligger vid en eventuell utvisning. Jag vill påpeka att det i sådana här ärenden kan föreligga risker såväl vid en utvisning som vid ett bifall av asylansökan. Mot bakgrund av frågor som har ställts tidigare här i dag i utskottet har jag förstått att man hyser en viss oro för att även bifall kan vara riskabla ibland.

Ingela Mårtensson: Det var ju svårigheter när det gällde verkställigheten av utvisningen av Sami El-Sharif, eftersom han inte påträffades förrän i oktober, som det står i handlingarna. Beslutet från regeringen kom i mars, och han påträffades i oktober. De uppgifter jag har fått är att han befann sig i Dalarna och ville besöka sin bror. Han ringde till brodern, och de bestämde att han skulle komma med ett visst tåg. När han kommer till Stockholms Central står polisen och väntar där. Brodern är svensk medborgare. Kan svenska medborgare telefonavlyssnas?

Georg Andersson: Om frågan ställs för att utröna hur polisen arbetar skulle jag vilja rekommendera att polisen tillfrågas om detta. Jag har ingen annan mening än vad som är uttryckt i svensk lag om vem som får avlyssnas och under vilka former telefonavlyssning får ske.

Ingela Mårtensson: Men känner du inte till hur Sami El-Sharif påträffades eller vill du inte uttala dig om det?

Georg Andersson: Nej, jag känner inte till det, och jag har ingen anledning att efterforska hur polisen kan finna en person som är utvisad och som håller sig undan i Sverige under flera månader. Det var regeringens vilja att

vederbörande skulle förpassas ut ur landet i mars i fjol. Det är polisens skyldighet att försöka verkställa detta beslut. Det lyckades man inte med förrän i oktober.

Ingela Mårtensson: Skulle Georg Andersson vilja redogöra för vilken uppföljning man har gjort av detta ärende efter utvisningen?

Georg Andersson: Det skulle jag gärna vilja göra men inom lyckta dörrar. Jag har nämligen intressanta uppgifter att lämna beträffande vederbörandes situation och avsikter där han nu befinner sig.

Ingela Mårtensson: Då får jag be ordföranden...

Olle Svensson: Det måste vi respektera, att sådana uppgifter inte kan lämnas i en offentlig utfrågning.

Ingela Mårtensson: Jo, självfallet, men hur skall vi då förfara här? Skall vi fortsätta sammanträdet inom lyckta dörrar?

Olle Svensson: Nej, inte i dag. Vi får väl summera vad vi har fått fram och sedan återkomma.

Georg Andersson: Alternativet är ju att överlämna det hemliga material som finns i ärendet. I och för sig kunde det vara intressant att också muntligen få diskutera den typen av frågor med utskottet. Jag ställer gärna upp på en sådan hearing inom lyckta dörrar.

Olle Svensson: Utskottet kan ju inte här fatta beslut. Det är bara vid slutna sammanträden vi kan fatta beslut. Vi noterar den villighet som här har anmälts.

Erik Lempert: Jag vill också göra utskottet uppmärksamt på att det material som har sammanställts i detta ärende och som har överlämnats till utskottet är hemligstämplat från flera olika utgångspunkter. Utlänningssekretess råder – det är alltså uppgifter rörande utlänning som är föremål för utlänningskontroll som inte får lämnas ut, om det inte är uppenbart att det inte kan lända honom till skada. Det är också hemligstämplat med utgångspunkt i polisarbetet, sekretesslagen 5:1. Dessutom är det hemligstämplat med utgångspunkt i vårt förhållande till främmande makt. Jag vill vädja till utskottet att visa en viss försiktighet i de frågor som ställs.

Ingela Mårtensson: Jag vill då bara påpeka att jag inte har utnyttjat några av de uppgifter jag har fått i sekretessbelagda handlingar. De andra uppgifter jag har lämnat har jag fått från helt annat håll, och de står inte i handlingarna. Jag vet inte om detta var en indikation på att jag skulle ha missbrukat förtroendet.

Erik Lempert: Det var det alls inte, utan jag har ganska stor omsorg om tillämpningen av den lagstiftning vi har, eftersom det kommer an på mig att i regeringskansliet hos arbetsmarknadsministern se till att detta blir rätt skött och att det inte begås några fel. Detta är ett känsligt område. Vi bedömer att åtskilliga av dessa uppgifter i de ärenden Ingela Mårtensson särskilt tar upp är mycket känsliga. Den bedömningen har också statsrådsberedningen gjort. Det finns alltså en ganska utförlig promemoria.

Ingela Mårtensson: Kan jag bara få ställa en sista fråga, om Georg Andersson anser att de palestinska asylsökandena har längre handläggningstider än vad som är normalt, om man nu kan tala om normalt.

Georg Andersson: I vissa fall har det blivit långa handläggningstider beroende på att ärendena har varit svåra att utreda och att det har varit svåra avvägningar som måste göras. Men att detta har en generell karaktär, det kan jag inte instämma i. I ganska många ärenden av denna typ har det mot den bakgrund jag nämnde varit nödvändigt att ta en ganska lång tid på sig för handläggningen.

Bertil Fiskesjö: Jag skulle vilja ställa några mer generella frågor. Från folk som är skeptiska till invandrarpolitik och flyktingmottagande och liknande, men även från andra, får man ofta uppgifter om att vår generösa flyktingpolitik missbrukas, ibland också systematiskt. Man får skildringar från socialarbetare, folk som sitter på banker osv., om människor som kommit hit och angett flyktingstatus och fått denna status och sedan i själva verket lever på ett helt annat sätt än man då kunde förvänta sig. Det finns också uppgifter, som du själv var inne på, om att det förekommer att man åker hem till det land man påstår sig ha flytt från och sedan åker tillbaka till Sverige igen. Jag har fått direkt besked i flera konkreta fall, som jag naturligtvis inte skall dra här, där man anser att det varit på det sättet. Jag inser naturligtvis att en viss marginal för missbruk alltid måste förekomma. Jag vill bara fråga dig: Har du en känsla av att det funnits försök att systematiskt utnyttja den förhållandevis generösa flyktingpolitik vi har i vårt land?

Georg Andersson: Nej, jag har inte det intrycket. Det kan finnas enskilda exempel, naturligtvis. Utgångspunkten vid handläggningen av ärenden är att hellre fria än fälla. Det innebär också att man ganska medvetet får ta risken att det blir flera bifall än vad som i och för sig skulle vara motiverat utifrån en strikt tillämpning av lagen. Något systematiskt missbruk kan jag inte tala om.

Jag är angelägen om att betona att flyktingar som har kommit hit och fått uppehållstillstånd inte skall behöva känna att de förföljs av misstänksamma blickar, att de har kommit hit på oegentliga skäl. Att det sedan finns de som försöker göra sig pengar på flyktingarnas tragiska situation genom t.ex. resebyråverksamhet är ett beklämmande faktum. Varje ärende skall naturligtvis prövas sakligt, grundligt och individuellt, alldeles oavsett hur vederbörande har kommit hit. Åtskilliga asylsökande har, på grund av att cyniska personer utnyttjat deras fattiga eller bekymmersamma situation i hemlandet genom denna resebyråverksamhet, hamnat i en svår situation. Detta var i hög grad bakgrunden till att vi vid årsskiftet beslöt att införa viseringstvång för chilenare, att resebyråverksamheten från Chile antog former som var till stor skada för många människor från Chile.

Bertil Fiskesjö: Det har också förekommit uppgifter om direkt människosmuggling. Det kan väl inte betraktas som resebyråverksamhet i egentlig mening, men jag utgår ifrån att det har rört sig om enstaka fall, inte om någonting som haft större spridning.

Georg Andersson: Det är tyvärr svårt att bedöma hur stor spridning den verksamheten kan ha. Det ligger i sakens natur. Den människosmuggling – om vi skall kalla det så – som sker i vinningssyfte är straffbar, och det är polisens uppgift att söka komma till rätta med sådan verksamhet. Också det är en mycket svår uppgift. Jag är vidare medveten om att det förekommer en sådan här hjälpverksamhet av rent ideella skäl.

Bertil Fiskesjö: Jag vill i anslutning till detta ställa samma fråga som jag ställde till invandrarverkets chef tidigare i dag: Hur ser du på tillämpningen i praktiken av första asyllands-principen? Vill du också något tala om vilka svårigheter du har mött vid överläggningar i de här frågorna med dina kollegor i andra länder?

Georg Andersson: Första asyllands-principen tillämpas och respekteras i ett stort antal länder. Men det finns svårigheter på två sätt. Den ena är att den asylsökande i många fall har gjort sig av med alla dokument och har krattat igen alla spår, så att man inte kan utröna varifrån vederbörande kommer. Det kan visa sig att en person som söker asyl i Sverige och som har vistats här en tid kommer från Västtyskland, men eftersom det inte går att dokumentera, kan vederbörande inte återsändas dit. Det är ett stort bekymmer. Därför måste vi komma till rätta med dokumentlösheten och stärka framför allt det europeiska samarbetet på det här området.

Den andra svårigheten är att vissa länder inte respekterar den här principen. Vi kan konstatera att det exempelvis är svårt att återsända någon till Grekland eller Italien med hävdande av första asyllands-principen.

Erik Lempert: Jag vill bara kort göra den kommentaren, innan jag tyvärr måste lämna salen, att första asyllands-principen också är förknippad med en viss tidsaspekt. Har den asylsökande tillåtits att resa in i landet och har vistats i landet någon tid, faller den principen. Den är tillämplig när man kan avvisa någon med direkt hänvisning till att vederbörande kommit från ett annat land och skall resa tillbaka dit. Då inträder i någon mening en skyldighet för det landet att ta emot vederbörande. Denna skyldighet i någon mening är ännu inte konventionsbunden, utom såvitt avser de nordiska länderna, där vi har en nordisk passöverenskommelse. Men också där måste en framställan göras inom en månad från vunnen kännedom och senast sex månader efter det att vederbörande kommit in i landet. Därefter tillämpas inte heller första asyllands-principen ens inom Norden. Allmänt vill jag peka på att det nu finns rörelser i Europa, såväl inom EG som inom en särskild grupp av EG-länder, den s.k. Schengengruppen, och – för svenskt vidkommande ganska intressant – inom Europarådet i riktning mot att träffa någon typ av internationellt förpliktande konvention och första asyllands-principen. En sådan konvention har utarbetats inom Europarådet av en ad hoc-kommitté, som har varit mera permanent än de flesta – jag vill minnas att den har arbetat sedan 1978 – och som benämns CAHAR. Den har nyligen lämnat ifrån sig ett förslag till ställföreträdarkommittén för vidare bearbetning.

Jag ber om ursäkt för att jag nu inte kan stanna kvar här längre. Jag måste gå härifrån till Strasbourg för att förhandla vidare i detta ärende.

Olle Svensson: Jag tackar Erik Lempert för att han har kommit hit.

Bertil Fiskesjö: Det är en vällovlig gärning.

Jag vill bara runda av med att säga att man i vissa länder i Europa kan konstatera en delvis förändrad attityd som kan göra att det blir kärvare för flyktingar i Europa. Det har varit uppenbart tidigare i Frankrike och under senare tid också i Västtyskland, vilket har framgått av vissa inslag i den senaste valkampanjen där. Vad jag tänker på är kanske inte så mycket direkta överenskommelser osv. om vilka principer som skall gälla utan tillämpningen av dem. Du har inte haft någon känsla av någon förändring på det området, så att överträdelser av godkända principer sker mer eller mindre med myndigheters aktiva medverkan?

Georg Andersson: Nej, jag har inte upplevt något sådant.

Bertil Fiskesjö: En annan fråga som också är generell men som har betydelse, i varje fall på litet sikt, är hur du uppfattar situationen när det gäller vår flyktingmottagning i stort. Inte så långt innan du lämnade din post som invandrarminister visade du i en artikel i Dagens Nyheter en ganska pessimistisk attityd. Du talade om kris när det gällde flyktingmottagning i vårt land, även om du sedan i artikeln hade en del positiva tillrop. Den tidigare chefen för invandrarverket Thord Palmlund uttryckte sig också ganska frustrerat i slutet av sin generaldirektörstid. Hur ser du på möjligheterna att i praktiken realisera den generösa flyktingpolitik som vi är ense om här i riksdagen?

Georg Andersson: Herr ordförande! Låt mig först säga att ordets makt över tanken är stark. Jag hade, om jag nu minns rätt, formulerat mitt förslag till rubrik över den artikeln "Offensiv flyktingpolitik", men i artikeln fanns en sats där jag skrev att vi går mot en kris i flyktingpolitiken, om inte vissa åtgärder vidtas. Redaktionen tyckte tydligen att det var mera spetsigt att välja rubriken från den passusen, och därmed kom hela diskussionen att handla om denna förmenta kris i flyktingpolitiken, inte om de fem punkter som jag avslutningsvis räknade upp och som syftade till att motverka denna kris och skapa en offensiv i flyktingpolitiken.

Sammanfattningsvis: Jag ville få i gång en diskussion om flyktingpolitiken i vid mening. Det smärtar mig att den offentliga flyktingpolitiska debatten så ensidigt är inriktad på sensationsbeskrivningar av vissa enskilda ärenden. Faktauppgifterna är då många gånger hämtade ur sekretessbelagt material, som man inte kan ge rättvisa åt i den offentliga debatten, och vi är från myndigheternas sida bakbundna när det gäller att föra en rättvisande debatt. Den breda diskussionen om hur vi nu skall kunna hävda vår generösa och ambitiösa flyktingpolitik i ett längre perspektiv har däremot saknats i den svenska politiska debatten. Det här var ett försök att få i gång debatten, men det försöket misslyckades.

Om ingenting av det som jag pekade på görs, kan det bli ganska bekymmersamt framöver. Om man däremot vidtar de åtgärderna – om man genomför den lagstiftning och gör den resursförstärkning som jag talar om, om kommunerna ställer upp på ett uthålligare sätt i flyktingmottagningen

och om vi kan avvisa alla tendenser till rasism och främlingsfientlighet som av och till dyker upp i det svenska samhället – är jag inte pessimistisk. Då går vi inte mot en kris utan kan fortsätta att vara den ledande nationen i Europa när det gäller flyktingpolitiken.

Bertil Fiskesjö: Vad man kan konstatera är att anhopningen av flyktingar, även av sådana som redan har fått uppehållstillstånd beviljat, är stor och ökar på de olika förläggningarna. Det är inget tecken på någon positiv vändning, utan vi ackumulerar snarare såvitt jag kan förstå problem.

Georg Andersson: Jag tror i och för sig inte att vi gör det, men när det gäller uppbyggnaden av förläggningar sker för närvarande en ackumulering av problem. Utflyttningen till kommunerna sker inte i den omfattning som är nödvändig. Låt vara att vi kan förkorta handläggningstiderna till ett minimum, men det är inte någon lösning på flyktingarnas problem, om de ändå blir sittande i förläggningar. De måste få komma ut i ett normalt boende i det svenska samhället och ut i arbetslivet. Vi har från regeringens sida vidtagit en rad åtgärder för att stimulera en sådan utveckling, men det kan inte ske om vi inte får en ökad flyktingmottagning i kommunerna.

Bertil Fiskesjö: Vi har glädjande nog fått se förbättrade förhållanden på vissa håll i världen. Det finns visserligen fortfarande tillräckligt mycket av eländiga förhållanden kvar, men kriget mellan Iran och Irak har t.ex. upphört, och det har blivit litet lättare att andas i Chile. Det är två av källorna till flyktingströmmen till Sverige.

Hur kan det komma sig att flyktingströmmen inte avtar när förändringar i läget uppkommer i de länder som människor brukar fly ifrån?

Georg Andersson: Jag har tyvärr inte följt den allra senaste tidens utveckling. Jag tror mig veta att det har skett en viss minskning av antalet asylsökande i Sverige, mycket naturligtvis beroende på visumtvånget för chilenare. Men för övrigt skall vi komma ihåg att det är en förhållandevis liten för att inte säga ringa del av världens flyktingar som har tagit sig och tar sig till Sverige. Det finns ett enormt stort antal flyktingar i behov av skydd.

Vi har inte haft särskilt många afghaner under årens lopp trots att Afghanistan har världens största flyktingproblem, med 5 miljoner flyktingar, varav de flesta, ca 3 miljoner, i Pakistan och ytterligare 2 miljoner i Iran. När det gäller de övriga länder varifrån vi får flyktingar till Sverige har förhållandena knappast förändrats så radikalt att vi kan räkna med någon omedelbar lättnad i flyktingströmmen.

Låt mig till den ändan säga att vi i svensk flyktingpolitik måste göra stora och större insatser när det gäller att möta behoven från flyktingarna där de befinner sig. Jag avslutade mitt arbete som invandrarminister med ett studiebesök i Hongkong och Thailand. Det var inte planerat som en avslutning, men råkade bli det. Jag kunde då bevittna hur förhållandena är i flyktingläger i Hongkong och i Thailand på gränsen mot Kampuchea. Dessa två upplevelser var mycket skakande. Tillsammans med andra upplevelser av flyktingsituationen i andra delar av världen var de en allvarlig påminnelse om att våra insatser på det flyktingpolitiska området i mycket hög grad måste riktas till de internationella organisationer som arbetar i dessa läger.

Bertil Fiskesjö: Jag instämmer i det sista, även om vi från vår sida inte skall uttrycka några meningar här om det som vi har hört. Kan man av din erfarenhet, som är mycket stor på området, dra den slutsatsen att vi kan förvänta oss en ständigt ökande flyktingström till Sverige, och borde inte detta i så fall vara en utgångspunkt för en mera långsiktig planering på det här området?

Georg Andersson: Jag är inte säker på att vi behöver planera för en ständigt ökande flyktingström, men jag tror att vi bör planera för en flyktinginvandring till Sverige av ungefär den omfattning som förekommit under de två senaste åren.

Bertil Fiskesjö: Dvs. 17 000–18 000 flyktingar?

Georg Andersson: Ja.

Olle Svensson: Vi skall avbryta utfrågningen kl. 15.00, och ordet kommer nu i första hand att gå till två partiföreträdare. Jag vill understryka att det är socialförsäkringsutskottet som är sakutskott, medan vi ägnar oss åt granskning. Det vore bra om vi kunde begränsa frågorna mera till de rena granskningsärendena.

Rolf L Nilson: Jag vill återvända till att tala om palestinierna. När vi talade med Christina Rogestam i förmiddags sade hon att regeringen i ett antal fall hade fattat beslut om avvisning till Libanon via Syrien. Är hennes beskrivning riktig?

Georg Andersson: Ja, vi har i något fall angett att en utvisning kan ske via Syrien.

Rolf L Nilson: Att den *kan* ske, inte att den *skall* ske?

Georg Andersson: Nej, jag tror att vi har använt formuleringen "kan ske", men det är jag inte alldeles säker på. Det framgår av regeringsbesluten.

Rolf L Nilson: Att jag är intresserad av detta beror på att man av det som du sade för en stund sedan fick intrycket att detta efter regeringens beslut närmast var en transportteknisk fråga, som skulle handläggas av polisen.

Georg Andersson: Det generella svaret är att verkställigheten sker genom polisen. Det är polisens uppgift att bedöma om verkställigheten kan ske och hur den bör ske.

Rolf L Nilson: Om det rör sig om statslösa palestinier, som på något sätt har varit inblandade i palestiniernas kamp för sina nationella rättigheter eller om libaneser inblandade i inbördesstriderna i Libanon, tycker du att polisen har tillräcklig kompetens för att göra avvägningen huruvida transport kan ske via Syrien och via Damaskus flygplats?

Georg Andersson: Ja, i de här fallen har det inte varit några tvivel om att verkställigheten kunde ske den vägen. Men jag kan inte i det här sammanhanget gå närmare in på en redovisning av omständigheterna kring dessa.

Rolf L Nilson: Jag förstår att vi inte kan diskutera de enskilda fallen, men generellt är det ett avgörande som kan åligga polisen huruvida transport kan ske eller ej?

Georg Andersson: Ja, visst kan ett avgörande träffas av polisen. Men även regeringen kan anlägga synpunkter och i vissa fall anvisa hur och till vilket land en utvisning kan genomföras, om den inte sker direkt till hemlandet.

Rolf L Nilson: En annan fråga: I en av granskningsanmälningarna frågas det om regeringens beslut på något sätt har motiverats eller påverkats av en önskan att gå utländsk makt till handa. Jag vill inte gå in på det konkreta fallet, men jag vill helt generellt fråga: Har det under din tid som invandrarminister kommit till din kännedom att utländsk makt har visat intresse och gjort framstötar och påtryckningar för att påverka beslut?

Georg Andersson: Ja, i ett fall. Där gick regeringen emot dessa påtryckningar. Regeringen har alltså inte i något fall tagit någon som helst hänsyn till vilja hos annan stat vid bedömning av våra ärenden.

Rolf L Nilson: Nej, det utgår jag ifrån. Men påtryckningar har alltså förekommit i ett känt fall?

Georg Andersson: Ja.

Rolf L Nilson: Jag skulle också vilja ha litet grand utförligare belyst hur tungt – om man kan uttala sig generellt om detta – säkerhetsaspekten väger i förhållande till humanitära aspekter, detta mot bakgrund av att kvaliteten på säpos bedömningar av organisationer och grupper i Mellanöstern åtminstone tidvis har varit under stark debatt.

Georg Andersson: Det går inte att ge något generellt svar på frågan hur säkerhetsaspekten vägs mot humanitära aspekter. Det beror ju på styrkan i de båda faktorerna, och det måste bli fråga om en bedömning från fall till fall.

Rolf L Nilson: Har det i något fall hänt att ni gått emot säpos önskemål?

Georg Andersson: Ja, visst har vi det, i ganska många ärenden. Vad gäller de fyra som varit omtalade här kan jag säga att det vid det tillfället var fem som var uppe till beslut. I ett fall blev det bifall och i fyra avslag. Vid ett senare tillfälle, i december månad, vill jag minnas att sju ärenden bifölls trots att det fanns invändningar från rikspolisstyrelsen.

Rolf L Nilson: Jag vill övergå till frågan om praxis, som vi inledde utfrågningen med. Kan du mycket kortfattat beskriva hur en praxis utvecklas, främst när det gäller direktavvisning?

Georg Andersson: Jag förstår inte frågan. Utvecklas – vi har en lagstiftning, och den skall följas. Det är varje myndighets skyldighet att följa den lagstiftning som gäller, och när beslut har gått någon emot finns det möjlighet att överklaga. När ärendet kommer till regeringen för prövning har regeringen att göra bedömningen. De utslag som fälls ligger till grund för den praxisbildning som regeringen anser skall ske. Vi fattar beslut i hög grad i medvetande om och utifrån den målsättningen att de skall vara riktningsgivande för andra ärenden av motsvarande slag.

Jag kan parentetiskt säga, med tanke på de uppmaningar som av och till förekommer om att regeringen skall göra undantag i olika enskilda ärenden,

att regeringen måste iaktta en viss försiktighet när det gäller att göra undantag från praxis. Nya ställningstaganden skall vara praxisbildande för underlydande myndighet, och ett undantag här och ett undantag där bildar snart en ny praxis, som blir allmängiltig.

Rolf L Nilson: Kan det på beslutsnivå under regeringen under din tid som invandrarminister ha utvecklats praxis som avviker från regeringens syn på hur saker och ting skall handläggas, utan att ni har fått kännedom om det i regeringen?

Georg Andersson: Jag kan inte uttala mig om enskilda ärenden som inte har varit föremål för regeringens prövning, och jag anser att jag inte bör uttala mig om dem. Men jag har ingen anledning att uttrycka någon generell kritik mot myndigheter på det här området.

Rolf L Nilson: Det här är litet besvärligt, delvis mot bakgrund av att JO Wigelius beslut och formuleringar är så långtgående. Han ifrågasätter ju inte huruvida lagbrott har skett, utan han ställer sig tveksam till på vilken nivå det har varit sanktionerat.

Georg Andersson: Om JO:s skrivning tolkas så, att där finns en antydan om att regeringen skulle ha utövat påtryckning på invandrarverket och polismyndigheten, vill jag på det bestämdaste avvisa detta. Här har inte förekommit någon som helst påtryckning. Jag har varit utomordentligt försiktig och undvikit att gå in i den konkreta handläggningen av de ärenden som polisen har att handlägga. Jag utgår ifrån att det inte har varit JO:s mening att antyda vad frågeställaren här tycks vilja läsa in i den här kommentaren från JO.

Rolf L Nilson: Jag uttryckte mig kanske litet slarvigt, men att JO för sin del konstaterar att det har förekommit lagöverträdelser kan knappast ifrågasättas. På vilken nivå sanktionen har legat sätter han ett frågetecken för. Det är ingen bedömning som jag gör här, utan han säger att det enligt hans bedömning åtminstone har varit förankrat på verksnivå. Om det har varit förankrat högre upp ankommer inte på honom att avgöra. – Ungefär så formulerar han sig.

Georg Andersson: Också jag har noterat det.

Rolf L Nilson: Och det är inte förankrat på högre nivå?

Georg Andersson: Det är icke förankrat på regeringsnivå. Ni har nyss förhört invandrarverkets ledning, och jag är övertygad om att den har givit uttryck för invandrarverkets bedömning.

Rolf L Nilson: Det verkar inte vara förankrat på invandrarverksnivå heller, men att en sådan praxis finns och att den upplevs som förankrad "på högre nivå" framgår bl.a. av det bakgrundsmaterial som JO har, t.ex. i yttrande från polisintendenten Mats Sjögren i Malmö i inspektionsärendet. Han hänvisar till tillämpning av praxis som utbildats på området och säger att man i ett bestämt fall skulle kunna underlåta att överlämna ärendena till statens invandrarverk. Därvidlag är JO:s bedömning att det är fråga om bedömningar av politisk natur, som det enligt förarbeten till lag jämlikt yttrande från arbetsmarknadsutskottet och socialförsäkringsutskottet inte ankommer på polisen att ta ställning till.

Georg Andersson: Jag har ingen ytterligare kommentar. Regeringen har inte utövat några påtryckningar.

Hans Leghammar: Jag skulle vilja ta upp en sak som jag var inne på under förmiddagen redan. De som arbetar ideellt med dessa ärenden säger ofta att det finns två olika skolor inom invandrarverket: en mera human och generös skola och en med strängare syn på invandrarpolitiken. Är det någonting som du som förre invandrarminister uppmärksammat och känner till? Jag kan tänka mig att engagerade människor uppsökt dig i egenskap av invandrarminister.

Georg Andersson: Jag känner inte till att det skulle finnas olika skolor inom invandrarverket.

Hans Leghammar: Du sade tidigare när det gäller uppföljning av enskilda ärenden att det mera kan vara till skada än till nytta om man följer upp hur de utvisade blir behandlade i hemlandet. Skulle du kunna belägga litet bättre vad du menar med det?

Georg Andersson: För det första är det fråga om en persons integritet. Vi har all anledning att visa största möjliga respekt för personers integritet även om de varit asylsökande i Sverige. De vill inte känna att de har ett vakande öga från svenska myndigheter över sig när de rest hem. För det andra: Om det dessutom skulle komma till landets myndigheters kännedom att svenska myndigheter intresserar sig för vederbörande, kunde det väcka misstankar om att här är någonting oegentligt på gång.

Hans Leghammar: Jag tycker att det är en litet konstig inställning. Myndigheterna i det speciella landet tror jag är ganska uppmärksamma på och vill känna till vad vederbörande har gjort i Sverige och varför vederbörande inte fått politisk asyl i Sverige. Skulle den svenska myndigheten då följa upp om vederbörande blir utsatt för våld tror jag att det snarare hade en hämmande verkan än tvärtom. Amnesty International har just den typen av argumentering när man följer upp ärenden och försöker trycka på olika länders myndigheter för att inte personer skall behöva bli förföljda eller utsatta för mer våld i hemlandet.

Georg Andersson: Redan det förhållandet att en person har sökt asyl i Sverige är en uppgift som vi inte lämnar ut.

Hans Leghammar: Och du tror att myndigheterna i landet i fråga inte kände till det?

Georg Andersson: Jag vet inte vad som gäller i varje enskilt ärende. Jag vet att det förekommer flyktingspionage från olika ländergrupper. Dess värre kan det spridas uppgifter på andra vägar. Men det är viktigt att inte svenska myndigheter medverkar till att sprida uppgifter om asylsökande. Jag tycker faktiskt att asylsökande har samma rätt till personlig integritet som var och en av oss. Såvitt jag förstår är detta något som vi alla önskar.

Hans Leghammar: Jag tycker också att integriteten är viktig. Men jag tror att den som sökt men inte fått asyl i vårt land har ett visst önskemål om att man följer upp ärendet och följer den praxis som är relevant för landet i fråga.

Georg Andersson: Vi skaffar oss allmän kunskap om vad som kan ha hänt den utvisade i hemlandet. Vi har fått många rapporter av allmän karaktär. Om vi tar Chile som exempel, kan vi konstatera att enligt de informationer som vi har fått därifrån känner man där inte till något fall där en chilenare som återvänt från Sverige skulle ha råkat illa ut.

Ylva Annerstedt: Jag skulle vilja fråga Georg Andersson beträffande en uppgift som vi fick på förmiddagen av Christina Rogestam, nämligen att invandrarverket i februari 1988 överlämnade ett antal fall som rörde iranier till regeringen för att få praxis fastställd men att verket inte fick något svar från regeringen. Varför fick man inte det?

Georg Andersson: De ärendena var föremål för överväganden, och jag tror att det är sådana ärenden som vi redan tidigare diskuterat och där det fanns skäl att noga överväga innan vi lade fast någon praxis. Den utredning som behövdes och de överväganden som behövde göras kunde inte slutföras under 1988.

Ylva Annerstedt: Är det här ytterligare ett exempel på att de långa handläggningstiderna inte bara gäller invandrarverket och polisen utan att även regeringen tar lång tid på sig för att bedöma saker?

Georg Andersson: Självfallet.

Ylva Annerstedt: Har ni ändrat på handläggningsrutinerna inom regeringskansliet för att undvika att man kanske tar tio månader på sig för att avgöra ett fall av det här slaget?

Georg Andersson: Som bekant vidtog vi den åtgärden i början av januari att vi bestämde att alla som sökt asyl före den 1 januari 1988 fick bifall. Detta innefattar också den typ av fall som jag tror att Ylva Annerstedt åsyftar.

Ylva Annerstedt: Men de här ärendena överlämnades ju i februari 1988. Det borde redan då ha funnits en del uppgifter som regeringen hade kunnat grunda sin bedömning på, när man ändå ansåg att det gick bra att lämna generellt tillstånd till alla?

Georg Andersson: Men det generella beslutet – vi kan kalla det amnesti – kommer att gälla alla, dem som hade asylskäl och dem som inte hade det. Enda undantaget är de som begått brott eller om det av andra skäl skulle vara stötande att vederbörande fick stanna i Sverige. Detta kommer också att gälla barn. Det är en ganska självklar ordning.

För övrigt har jag ganska utförligt redovisat vilka överväganden som vi ansett oss behöva göra när det gäller de ensamma barnen, vilka jag tror att Ylva Annerstedt åsyftar med sin fråga.

Ylva Annerstedt: Just nu sitter 14 000 personer i flyktingförläggningar. 5 000 av dem har redan fått uppehållstillstånd. Men det är svårigheter att få igångsättningstillstånden ut till kommuner, mycket beroende på bostadsbyggandet. Vad gör regeringen för att underlätta och stimulera kommunernas bostadsbyggande?

Georg Andersson: Jag vet inte om det är en konstitutionell fråga, men regeringen har vidtagit åtgärder som har ökat bostadsbyggandet väldigt kraftigt under den senaste tiden. Dessutom har vi vidtagit en del åtgärder för att underlätta för kommunerna och gett statsbidrag till genomgångsbostäder för mottagning av flyktingar.

Ylva Annerstedt: Datainspektionen har riktat mycket allvarlig kritik mot invandrarverkets dataregister. De åtgärder som invandrarverket skall vidta kommer att kosta 3 milj. kr. Kommer regeringen att bevilja dessa 3 miljoner utanför budgeten?

Georg Andersson: Det ankommer knappast på mig som avgången invandrarminister att svara på frågan.

Ylva Annerstedt: Kommer Georg Andersson att verka för det i sin ställning som regeringsledamot?

Georg Andersson: Jag tycker att det vore synnerligen olämpligt om jag skulle svara på frågan.

Elisabeth Fleetwood: Herr ordförande! Jag börjar med att konstatera att jag inte kommer att hinna ställa alla mina frågor.

När regeringen skall bekräfta beslut om en utvisning av asylsökande tar man hänsyn till det landets regim dit vederbörande skall utvisas. Då och då ser vi i pressen väldigt upprörande och dramatiserade beskrivningar av vilken situation de utvisningshotade befinner sig i. Får jag då fråga: Skulle det inte finnas anledning att också se på de olika politiska rivaliserande grupper i resp. land som kanske ligger i strid med varandra? Det kan vara så att regimen inte hotar vederbörande, som alltså hotas här av utvisning, men väl en politisk grupp som väntar på att vederbörande skall komma hem. Den utvisade kanske inte känner så mycket skräck för regimen som för just en politisk grupp. Om vi skulle ta hänsyn till detta, skulle vi kanske kunna undvika en del mänskligt lidande.

Georg Andersson: Det görs en individuell bedömning. Grundprincipen för vem som skall bedömas som flykting är att man skall vara utsatt för förföljelse från regimen i landet. Huruvida vederbörande får stanna i Sverige är sedan beroende av en rad olika omständigheter.

Som jag kunde redovisa fick år 1988 24 % stanna som konventionsflyktingar, medan 38 % av asylsökandena fick stanna på grund av allmänna omständigheter enligt 6 §. 24 % fick stanna av rent humanitära skäl. I många sådana fall som Elisabeth Fleetwood tecknar upp får vederbörande stanna av den senare nämnda orsaken.

Elisabeth Fleetwood: Bland de återstående procenten tror jag att vi kan återfinna några av de mycket ömmande fall som vi får läsa om och som både vi och övriga svenskar upprör sig över.

Georg Andersson: Ja, det är jag övertygad om. Men i en del av de ömmande fall som vi läser om har allmänheten beklagligtvis inte hela materialet tillgängligt och förleds ibland att göra en helt felaktig bedömning på grund av det offentligt redovisade materialet.

Olle Svensson: Jag vill tacka Georg Andersson för att han ställt upp och kompletterat det skriftliga materialet genom att svara på våra frågor.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 15

1989-03-16

kl. 11.30–13.08

Sluten utfrågning med f.d. statsrådet Anna-Greta Leijon angående fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på statsminister Olof Palme [1]

Olle Svensson: Vi hälsar vår riksdagskollega Anna-Greta Leijon välkommen hit. Du har begärt att få komma till ett slutet sammanträde därför att du har viss information av sekret karaktär att delge utskottet. Det har vi självfallet accepterat, och vi tycker det är riktigt att informationen skall lämnas på det här sättet. Utskottet menar att vi skall koncentrera utfrågningen i dag till dessa informationer. I övrigt har vi en öppen utfrågning på tisdag. Jag skall nu ge dig tillfälle att lämna oss dessa informationer av hemlig karaktär.

Jag har tidigare påpekat de bestämmelser som gäller sekretesskydd av uppgifter som lämnas på detta sätt.

Anna-Greta Leijon: Om detta var jag inte alls medveten. Jag hade inte tänkt göra någon inledning och är inte förberedd för det.

Redan innan det förekom någon utfrågning i somras förklarade jag att jag gärna ville ha en sluten utfrågning mot den bakgrunden att jag satt inne med en mängd kunskaper om påståenden, rykten och information. Om jag som tidigare justitieminister gick ut och talade om sådant, skulle uppgifterna bli bekräftade på ett annat sätt än om andra spekulerar kring dem. Det har förekommit mycket i diskussionen som inte borde ha blivit offentligt, och jag tror att det delvis har varit till skada. Tidigare har jag över huvud taget inte kommenterat sådana saker utåt.

Om jag hade vetat att ni hade gjort den här uppläggningen, hade jag på ett helt annat sätt kunnat fundera igenom vad jag skulle säga. En del av det som nu så att säga är ute i debatten har jag fortfarande inte sagt någonting om, även om alla vet att de här ryktena har funnits. Vi får se under dagens gång om det finns skäl för mig att ta upp sådana saker.

Det som gjorde att jag nu upprepade önskemålet om ett slutet förhör var att jag har förstått att en av de frågor som utskottet var intresserat av var vad jag hade fått höra av påståenden om tidigare utförd buggning. Det har också framgått av den allmänna debatten att man har trott att jag har vetat mycket mer än jag har känt till. Jag har inte kunnat närmare kommentera detta.

Till mig har det framförts påståenden om tidigare buggning i två fall, och jag har fått mig till del sådana påståenden vid två tillfällen. Jag kan inte

[1] Utfrågningen offentliggjord med uteslutande av med – – – angivna avsnitten.

hundraprocentigt svära på när det var, men jag vet att det inte var den 27 mars. Jag tror att det första var den 20 april och det andra den 2 maj, men jag kan inte hundraprocentigt säkert säga att det var de dagarna. Jag har funderat och gått igenom de almanackor som finns och då kommit till att det antagligen är dessa två datum som gäller.

– – –

Det är de här två påståendena om tidigare buggning som jag fick del av. När det gällde det första framgick det såvitt jag kunde tolka det att Nils Erik Åhmansson har fått motsvarande information. När det gällde den andra punkten framgick det att Nils Erik Åhmansson inte kände till saken.

Jag hade vid upprepade tillfällen sagt till rikspolischefen att de påståenden som Ebbe Carlsson hade framfört måste kontrolleras. Jag hade ingen uppfattning av om uppgifterna var riktiga eller inte, men de var delvis av ett sådant innehåll att vad man än trodde om dem och hur fantasifulla de än verkade måste de följas upp och kontrolleras. I det första fallet fann jag ingen anledning tro annat än att det skulle innefattas i det allmänna resonemanget.

När det gällde den andra punkten förstod jag att Nils Erik Åhmansson inte hade hört talas om påståendet. Jag vände mig därför till honom och bad att han skulle undersöka det – det var under maj månad. – – – Jag hann heller inte sedan följa upp den saken närmare, så hur det var på den punkten vet jag inte definitivt.

Sammanfattningsvis kan jag säga att jag över huvud taget inte har fått del av några påståenden som kunde ge mig anledning att tro att Holmér systematiskt hade använt buggning i spaningarna efter Olof Palmes mördare.

– – –

Det var för att säga detta som jag menade att jag behövde berätta utan att alla tidningar lyssnar.

Eftersom jag nu inte hade förberett mig för den här uppläggningen vet jag inte i vilken utsträckning jag skall redovisa saker som vi tidigare har talat litet om, men det kanske vi gemensamt kan komma fram till.

Olle Svensson: Du kan väl säga till, om du under utfrågningens gång kommer på någonting som är sekretessbelagt och som du vill redovisa. Vi kan ändå börja med frågorna.

Kurt Ove Johansson: Du har nu redogjort för två buggningar som skulle ha ägt rum. Av vårt material framgår att det har förekommit buggning redan i mars 1986 och att det skulle ha pågått buggningar fram till juni 1987. När blev du först informerad om att spaningsledningen använt buggning som spaningsmetod? Jag tänker då närmast på de s.k. Holmérska buggningarna, som han tagit ansvar för.

Anna-Greta Leijon: Dem har jag inte haft någon som helst information om förrän jag liksom alla andra kunde läsa i tidningarna om resultatet av Danielssons undersökningar. Jag kommer nu inte ihåg om JK antydde någonting sådant i somras, men jag har inte fått del av det annat än som tidningsläsare.

Kurt Ove Johansson: Andra som vi har frågat har sagt att de möjligen till dig under våren 1988 skulle ha framfört uppgifter om buggning. De uppgifterna skulle alltså vara felaktiga?

Anna-Greta Leijon: Det som har framförts till mig som påståenden under våren 1988 är de två saker som jag har redovisat. Det var Ebbe Carlsson som framförde det till mig. Något annat har jag inte fått del av över huvud taget.

Kurt Ove Johansson: Det är alltså Ebbe Carlsson som har givit dig uppgifterna i båda de två fall som du redovisade nu?

Anna-Greta Leijon: Ja.

Kurt Ove Johansson: Det ena – – – fick du uppgift om omkring den 20 april, och det skulle ha varit en buggning som Holmér hade ansvar för?

Anna-Greta Leijon: Som jag sade nyss fanns det ingenting i det som Ebbe Carlsson sade som gjorde att jag över huvud taget kopplade det till Holmér. Egentligen är det tvärtom. Jag uppfattade det så, att det var någonting som man hade gjort omedelbart efter mordet. Jag tolkade det som att detta var ny information, som man inte hade tagit vara på tidigare, och jag uppfattade inte att Hans Holmér över huvud taget var informerad om det.

Kurt Ove Johansson: – – – Hade det inte varit rimligt att du som justitieminister hade undersökt båda de här uppgifterna som du hade fått dig till del?

Anna-Greta Leijon: För mig som justitieminister var det rimligt att försöka få alla de påståenden som framfördes kontrollerade och undersökta. Det har ju framgått av många utredningar att jag ägnade en stor del av våren åt att försöka få det till stånd. Jag hade många diskussioner med Nils Erik Åhmansson om vikten av att de påståenden som fördes fram av Ebbe Carlsson fördes in i ordinarie utredning om mordet och att påståendena om att säkerhetspolisen skulle ha misskött sig före mordet följdes upp på ett speciellt sätt och genom en särskild kontroll. Jag hade sådana resonemang många gånger och framförde då att åklagarna måste hållas informerade och att uppgifterna måste föras in i den ordinarie utredningen.

Det första påståendet var direkt kopplat till den allmänna informationen, och jag förstod att polisen hade fått del av påståendet. Jag kunde över huvud taget inte bedöma värdet av den andra punkten, och jag kan fortfarande inte göra det. Det naturliga för mig var då att ta upp det förhållandet med rikspolischefen. Jag kunde inte se att jag kunde göra på annat sätt. Rikspolischefen var ju ny och kunde inte antas ha någon som helst del i det här. Det fanns inte tillräckligt mycket för att jag skulle kunna agera på något annat sätt. Om jag skulle ha gått till åklagare och sagt att det här hade förekommit, hade jag spritt uppgifter vilkas innehåll jag inte på något sätt kunde bedöma. Jag fann att detta måste kontrolleras. Jag förstod då att rikspolischefen inte hade hört talas om den här punkten. Jag kan inte se annat än att jag gjorde vad som på mig ankom.

Kurt Ove Johansson: Du vidtog alltså inga speciella åtgärder i anledning av de uppgifter du fått?

Anna-Greta Leijon: Jag vidtog den åtgärden att jag talade med rikspolischefen. Jag krävde precis som jag gjorde hela tiden att påståendena skulle kontrolleras och testas. Det är att vidta en åtgärd.

Kurt Ove Johansson: Men du fick aldrig reda på vem som hade beordrat den buggning som säkerhetspolisen hade utfört?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte om den är utförd eller inte.

Kurt Ove Johansson: Har jag uppfattat det rätt om jag uttrycker det så, att om buggningar över huvud taget har ägt rum, har du känt till de två buggningar som du har nämnt, inga andra?

Anna-Greta Leijon: Om det har förekommit eller inte vet jag inte, eftersom jag inte var kvar så länge att den definitiva informationen om detta kom mig till del. Men det är bara de här två som jag över huvud taget har hört talas om.

Kurt Ove Johansson: Du har över huvud taget inga indikationer på någonting annat?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Kurt Ove Johansson: Vad gäller uppgiften från den 2 maj var jag inte riktigt på det klara med vem buggningen skulle ha riktat sig mot, om den nu har förekommit. Har den riktat sig mot en utlänning bosatt i Sverige eller riktat sig mot någon svensk?

Anna-Greta Leijon: En utländsk medborgare.

Kurt Ove Johansson: Du äger alltså icke kännedom om någon buggning som skulle ha riktat sig mot en svensk?

Anna-Greta Leijon: Över huvud taget inte.

Kurt Ove Johansson: Tycker du ändå inte att du borde ha lämnat de här uppgifterna när du besökte utskottet i somras? Du ägde ändå kännedom om att något sådant här hade ägt rum, och en av anledningarna till att vi sitter här i dag är att det under sommarens utfrågningar inte nämndes ett ord om detta. Borde du inte ha berättat de här uppgifterna för utskottet?

Anna-Greta Leijon: Redan innan det var klart att det skulle hållas något förhör svarade jag på frågor från journalister, att jag ställer upp om utskottet vill ha en utfrågning men att en del av det jag hade fått mig till del var sådant att jag inte kunde säga någonting om det annat än i ett slutet förhör. Det är ingen hemlighet att jag sade det. Ni vet alla att jag också framförde det till utskottet.

Vid den partiledarinformation som vi hade för de borgerliga partiledarna och där jag, Nils Erik Åhmansson, Kjell Larsson och Sten Heckscher deltog, nämnde jag att det till mig framförts påståenden om att det skulle vid tiden för mordet ha använts olaglig avlyssning. Någon av partiledarna – jag minns nu inte riktigt vem, jag tror det var Bengt Westerberg, men jag är inte säker – frågade då Nils Åhmansson varför inte dessa påståenden hade delgivits parlamentarikerkommissionen, som hade till uppgift att speciellt granska frågor kring mordutredningen. Såväl Nils Åhmansson som jag svarade då för det första att man inte visste vad påståendena stod för och för det andra att de hade framförts på ett så sent stadium att det inte hade varit praktiskt möjligt att ta upp dem, eftersom parlamentarikerkommissionens arbete då redan var avslutat.

Även om justitiekanslern inte säger sig komma ihåg det, så är det i varje fall min minnesbild att jag vid det förhör som justitiekanslern hade med mig vid midsommartid gjorde i stort sett samma mycket korta påpekande utan att gå in på dem i detalj – det gjorde jag inte heller inför partiledarna – nämligen att jag hade fått uppgifter om att man vid tiden för mordet skulle ha använt olovlig avlyssning.

– – – Uppgiften var så direkt kopplad till dessa påståenden att det inte gick att prata om den. Men det är möjligt att jag skulle ha gjort samma korta antydning som jag gjorde vid partiledaröverläggningarna. Hade det hållits ett slutet förhör, hade jag kunnat berätta det som jag nu har sagt.

Kurt Ove Johansson: När berättade du för statsministern det som du fått veta?

Anna-Greta Leijon: I stort sett samma korta information som jag gav partiledarna gav jag statsministern samma dag. Han frågade mig om det fanns något mer. Jag sade att jag hade fått del av påståenden om vilka jag inte visste vad de stod för och inte hunnit kontrollera, om att det vid tiden för mordet förekommit olovlig avlyssning.

Kurt Ove Johansson: Tolkade du den reaktion du fick från statsministern så att han hade fått de här uppgifterna tidigare?

Anna-Greta Leijon: Nej, inte alls.

Anders Björck: Jag har ett antal frågor, men jag skall nu bara fråga om det som direkt berör det som du nu har sagt, och jag kan då fatta mig mycket kort.

Är det några ytterligare hemliga uppgifter som du vill delge utskottet i dag och som kan ha betydelse för vår granskning?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte det ännu, eftersom jag inte var beredd på den här typen av utskottsförhör. Det finns saker och ting som är hemliga men som ändå har diskuterats offentligt och som jag skulle vilja ge min egen kommentar om. Jag skulle innan utskottssammanträdet avslutas vilja bläddra igenom mina anteckningar.

Anders Björck: Det var alltså detta du syftade på i somras när du i samband med den offentliga utfrågningen i augusti sade att du hade uppgifter som du kunde lämna till konstitutionsutskottet vid slutet förhör, eller var det någonting annat du tänkte på i samband med det yttrandet?

Anna-Greta Leijon: Det var rent allmänt men också precis det som jag nu har redovisat. Jag hade fått en anmaning från regeringen att inte kommentera hemliga uppgifter, eftersom jag hade varit justitieminister, så det var också med tanke på den allmänna bilden.

Anders Björck: Vem hade givit dig den anmaningen? Var det statsministern?

Anna-Greta Leijon: Det var nog såväl statsministern som utrikesministern, eftersom det fanns saker och ting som berörde förhållandet till främmande makt. Den här anmaningen fick jag precis i anslutning till att jag avgick som justitieminister.

Birgit Friggebo: Är uppgifterna om de båda buggningarna överlämnade antingen till Ola Nilsson eller till Danielsson?

Anna-Greta Leijon: Om det hade varit buggning i de här fallen vet jag inte. Jag utgår från att polisen kände till båda fallen, i det ena fallet därför att jag förstod att man visste det förut och i det andra fallet därför att jag själv sett till att Åhmansson fick information om påståendet.

Sedan har jag lämnat detta, och jag vet inte vad som har hänt därefter. Jag utgår från att allt det som polisen har kännedom om prövas i de utredningar som finns.

Birgit Friggebo: Jag har bläddrat igenom Ola Nilssons utredning och inte sett den här uppgiften. Det är möjligt att den är sekretessbelagd där. Det var närmast det som föranledde min fråga.

Anna-Greta Leijon: Det kan också förhålla sig på det sättet att rikspolischefen utan att jag har fått någon information om det har kommit fram till att det inte fanns någonting i de här påståendena och att han därför inte förde dem vidare, men det känner jag inte till.

Birgit Friggebo: Men du har tagit upp det nu hos Ola Nilsson?

Anna-Greta Leijon: Av Danielsson har jag inte blivit förhörd om påståenden angående tidigare buggning som jag kan ha fått mig till del. Av Danielsson har jag bara blivit förhörd om tidigare eventuella sekretessbrott.

Av Ola Nilsson har jag blivit förhörd om bl.a. planerad buggning. Jag minns inte på vilken sida i förhörsprotokollet det står, men jag sade i stort sett så här: Det fanns påståenden om tidigare buggning, men dem antog jag att Åhmansson hade redovisat, för jag viste att Åhmansson hade varit hos åklagaren tidigare. Som jag uppfattade det nickade Ola Nilsson – jag vet inte om jag tolkade honom rätt. Han ställde i varje fall ingen fråga på den punkten. Nu har jag hittat citatet; det lyder: "Dessutom, och det antar jag att Åhmansson har nämnt, även om det inte direkt tillhör den här utredningen, så har det framkommit uppgifter om att det i anslutning till mordet skulle ha förekommit avlyssning utav sådant slag som inte var lagreglerad."

Birgit Friggebo: Du har inte redovisat de närmare omständigheterna? Vi har här uppgiften att utreda de faktiska omständigheterna kring buggningen.

Anna-Greta Leijon: Nej. Ola Nilsson sysslade ju inte heller med så att säga den tidigare buggningen. Vad jag har gjort är att försäkra mig om att också polisen kände till de påståenden som jag hade fått del av.

Birgit Friggebo: Jag skulle för klarhetens skull vilja återkomma till en sak som du tog upp i somras. Det var en diskussion under förhöret om huruvida vi skulle ha hemlig utfrågning eller inte. Det gällde vad brevet skulle ha använts till och vilka personer som Ebbe Carlsson skulle besöka.

– – –

Bertil Fiskesjö: Jag fattade det så att det var av Ebbe Carlsson som du fick båda de här uppgifterna om olaglig buggning?

Anna-Greta Leijon: Ja.

Bertil Fiskesjö: Frågade du honom varifrån han i sin tur hade fått de uppgifterna?

Anna-Greta Leijon: Nej, det gjorde jag inte. Det jag gjorde var att lyssna och sedan försöka medverka till att få uppgifterna närmare testade och kontrollerade. Jag vet inte om det är en efterhandskonstruktion, men i det första fallet var det antagligen Kegö och Barrling. I det andra fallet var det en namngiven person, men jag kan inte påminna mig att man sade någonting om varifrån man hade uppgifterna. Det som jag då tyckte att jag kunde göra var att tala med rikspolischefen, som jag förstod inte hade fått del av samma påstående tidigare.

Bertil Fiskesjö: Buggning är ju absolut förbjuden, eller – om man vill vända på det – är absolut inte tillåten. Det var alltså en ganska uppseendeväckande åtgärd, för att inte ta till överord, att använda en sådan spaningsmetod. Det framstår för mig som märkligt att du inte reagerade mer intensivt och utsatte Ebbe Carlsson för ett korsförhör om hur han hade fått kännedom om detta. Det borde vara i ditt intresse att orientera dig om huruvida det förekom olagligheter.

Anna-Greta Leijon: Jag ansåg inte att det var min uppgift att korsförhöra Ebbe Carlsson. Det gällde påståenden om uppgifter om saker och ting som skulle ha hänt och där Ebbe Carlsson inte var inblandad själv. Vad jag anser att man skall göra i sådana lägen är att se till att polismyndigheten får reda på saken, så att man kan testa och kontrollera vidare. Jag har ingen som helst möjlighet att bedöma om det låg någonting i de här uppgifterna. Det var sensationella uppgifter om de informationer som skulle ha kommit fram, om det hade legat någonting i dem.

Jag hade inte själv någon som helst möjlighet att bedöma sanningshalten, och jag ville se till att polisen fick reda på det i den mån den inte visste om det. Jag kan inte se annat än att det var den aktivitet som fordrades av mig. Om jag skulle ha börjat ställa till förhör med Ebbe Carlsson eller någon annan, vet jag inte vilka konsekvenser det skulle ha fått eller hur det skulle bedömas. Jag kunde inte anse det vara min uppgift att göra det.

Bertil Fiskesjö: Jag håller med om att detta var sensationella uppgifter, men samtidigt måste det ha framstått klart att hur Ebbe Carlsson än fått fatt på uppgifterna måste de ha varit hemligstämplade. Men du reflekterade inte heller över att han som privatperson hade tillgång till hemligstämplade uppgifter av det här slaget?

Anna-Greta Leijon: Frågan om hemligstämpeln har diskuterats tidigare. Jag har då svarat att jag självfallet har förstått att Ebbe Carlsson hade del av uppgifter som var hemliga. Om det betydde att han hade fått del av hemliga handlingar hade jag inte någon närmare information om.[2]

[2] Tillägg av Anna-Greta Leijon vid genomläsningen den 23 mars 1989. Detta påstående skulle jag vilja komplettera med följande: Jag har sett en PM om källa A, troligen författad av Kegö. Visserligen var den inte hemligstämplad, men innehållet uppenbart hemligt. Vidare har jag sett vissa redogörelser och sammanställningar skrivna av Ebbe Carlsson själv.

Nu var det så att Ebbe Carlsson redan innan jag fick någon information hade ett samarbete med polisen. Jag förstod att polisen över huvud taget inte visste om det andra fallet av buggning, och uppgiften var inte av sådan karaktär att jag kunde bedöma om det var ett omöjligt rykte eller fria fantasier.

Bertil Fiskesjö: Från Ebbe Carlssons sida?

Anna-Greta Leijon: Det fanns ingen möjlighet för mig att bedöma om det var fria fantasier eller någonting annat. Vad gör man i den situationen? Jag kan inte själv kontrollera det. Det jag kunde göra var att tala om för polisen att jag har hört det här påståendet.

Bertil Fiskesjö: Var Åhmansson den ende som du talade om det för på polissidan?

Anna-Greta Leijon: Ja, jag förde mina resonemang med rikspolischefen och inte med någon annan.

Bertil Fiskesjö: När du talade med Åhmansson om dessa båda buggningsärenden, sade han då att han kände till det första fallet men inte kände till det andra?

Anna-Greta Leijon: Det första fallet talade vi inte speciellt om. Det framgick att Åhmansson hade tagit del av de påståendena. Det andra fallet hade han inte kännedom om tidigare, utan det var jag som tog upp det. Det var under maj månad. Jag kom till honom och sade att jag hade fått del av de här påståendena, och jag tyckte att de måste kontrolleras och följas upp.

Bertil Fiskesjö: Hur reagerade Åhmansson själv inför uppgifterna om att buggning hade förekommit?

Anna-Greta Leijon: Jag tror att han gjorde vad han kunde för att följa upp det, men som han svarade vid partiledaröverläggningarna kom de här påståendena så sent och det var så mycket annat som han då sysslade med att han nog inte kunde få fullständig klarhet om det.

Bertil Fiskesjö: Åhmansson och du resonerade då inte om på vilka grunder man kunde vidta åtgärder av det slag som det påstods att man hade gjort, dvs. att man hade buggat?

Anna-Greta Leijon: Nej, inte alls.

Bertil Fiskesjö: Du tog alltså inte upp den juridiska knäckfrågan med någon annan, inte ens inom departementet?

Anna-Greta Leijon: Nej, eftersom jag inte visste vad uppgifterna stod för. Jag hade ingen uppfattning om vad som låg i uppgifterna, så det fanns ingen anledning att göra det.

Bertil Fiskesjö: Får jag komplettera med en konstaterande fråga, att ingen annan inom regeringen än statsministern orienterades om vad du hade fått veta här.

Anna-Greta Leijon: Statsministern orienterades bara på det sättet att jag talade om för honom att jag hade fått del av påståenden, som jag inte fått bekräftade, att det skulle vid tiden för mordet på Olof Palme ha pågått olovlig avlyssning. Det gick sedan inte så lång tid innan jag avgick som justitieminister, och jag fick inte bekräftat om det låg någonting i detta. Jag fick besked av Åhmansson på den andra punkten, att han inte kunde hitta någon grund för det som skulle ha kommit fram vid den informationen. I övrigt visste jag inte vad det stod för. Jag kunde inte finna i det läget att de här uppgifterna skulle föras fram. Det kunde hända att det inte låg någonting i dem, och innan man vet närmare om det är ett rykte eller inte skall man inte föra en sådan uppgift vidare, speciellt om den har ett sådant här innehåll. Det man kan göra är att försöka få reda på om det ligger någonting i uppgiften, och det ansåg jag att jag skulle försöka medverka till.

Bertil Fiskesjö: Har du något konkret minne av hur statsministern reagerade när han fick de här uppgifterna?

Anna-Greta Leijon: Nej. Som jag sade var den information jag lämnade mycket kort, och jag kan inte redovisa hur han reagerade inför den.

Bertil Fiskesjö: Men du gjorde klart för honom att det var fråga om användning av olagliga metoder?

Anna-Greta Leijon: Jag sade att jag hade fått del av några påståenden om vad som skulle ha förekommit vid tidpunkten för mordet men inte visste om de var sanna.

Bertil Fiskesjö: Med risk att vara tjatig kommer jag tillbaka till det du sade i början om att du fick konkreta uppgifter om vad som skulle vara innehållet i det man hade kommit på genom buggning. Det förefaller då litet egendomligt att du sedan säger att du inte var säker på att buggning hade förekommit. Det var väl den grund som Ebbe Carlsson angav för att han kunde tala om att uppgifterna hade inhämtats. Hur kunde han annars ha fått det?

Anna-Greta Leijon: Jag förstår inte frågan.

Bertil Fiskesjö: Ebbe Carlsson sade till dig att han genom buggning – han sade väl inte att han själv hade utfört den – fått reda på att det hade sagts som du citerade ganska ordagrant. Måste inte detta innebära att du var medveten om att det faktiskt hade förekommit buggning och inte bara påståenden om buggning?

Anna-Greta Leijon: Jag förstår fortfarande inte hur man kan göra ett sådant konstaterande. Jag vet fortfarande inte om det är sant att påståendena om de här sakerna skulle ha kommit fram eller om buggning faktiskt har skett i de här två fallen. Det framfördes till mig påståenden om vad som skulle ha kommit fram i huvudfrågan, och så sades det att detta skulle ha kommit fram i båda fallen genom avlyssning av lägenheterna bredvid, men det fanns ingen möjlighet för mig att skaffa mig någon uppfattning om huruvida källan eller informationen var sanningsenlig. Jag har hela tiden försökt medverka till att uppgifterna kontrollerades och följdes upp. Mer kunde jag inte göra. Jag kunde inte själv bedöma vare sig det ena eller det andra.

Vissa saker verkade så fantastiska att man bara kunde rycka på axlarna åt dem, men å andra sidan hade Ebbe Carlsson redan innan jag blev involverad ett samarbete med polisen. Rikspolischefen hade själv ansett att de uppgifter som Ebbe Carlsson kom med var av sådan karaktär att man måste kontrollera dem, men jag har inte vare sig då eller nu kunnat avgöra vad som låg i dem. Eftersom jag avgick hade jag inte möjlighet att följa upp det.

Bertil Fiskesjö: Kontentan av vad du sagt nu är att det kan vara lögn både att det förekommit buggning och att man genom buggning har fått den uppgift som du återgav koncist och ordagrant.

Anna-Greta Leijon: Jag kan inte bedöma det, eftersom jag inte har någon annan information om detta än vad tidningsläsare i allmänhet har. – – –

Jag vet inte om det andra fallet är närmare uppföljt. Det kan vara så att Åhmansson fick klart för sig under den tid han var kvar att detta inte var någonting att följa upp. Det kan också vara så att han förde det vidare. Det känner jag inte till, och mer kan jag inte säga.

Bertil Fiskesjö: Det framgick av vad du sade inledningsvis att du inte ansåg att Holmér var inblandad i varje fall i denna första buggning, men jag fick inte riktigt klart för mig på vilken grund du kunde få det intrycket.

Anna-Greta Leijon: Jag sade att de i de påståenden som framfördes till mig inte fanns någonting som visade att detta var kopplat till Holmér. Hans namn nämndes inte. Över huvud taget fanns han inte med som person i de här diskussionerna. Det fanns ingenting i det som jag fick mig till del som skulle göra att jag kunde dra slutsatsen att Holmér var ansvarig på något sätt.

Bertil Fiskesjö: Du ställde alltså aldrig konkret frågan till Ebbe Carlsson, vem som hade ordnat dessa avlyssningar?

Anna-Greta Leijon: Nej. Jag ansåg mig som sagt inte vara utfrågare av det slaget.

Bertil Fiskesjö: Sedan har jag en fråga med anslutning till spaningarna med anledning av källa A. Var denna spaningsverksamhet, som sedan har väckt så mycket uppmärksamhet på grund av originella finansieringsmetoder och insamlingen av material, koncentrerad kring problem som hade med källa A att göra?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte vad Bertil Fiskesjö avser med sin fråga. Det enda som jag har deltagit i när det gäller källa A har varit diskussioner med rikspolischefen om att kring källa A få till stånd en spaningsgrupp av vanligt slag. Polisen hade inte tillräckligt mycket folk att avdela för källa A. Jag har aldrig fått någon information om att någon annan form av spaning mot källa A planerades, och jag har inte haft någon aning om att någonting sådant planerades.

Att jag hade ganska mycket diskussioner med Nils Erik Åhmansson om den här frågan berodde på att frågan om föreskrifter för PKK-medlemmarna samtidigt var aktuell för regeringen, och det kunde innebära risk för våldsamheter. Det var bakgrunden. Annars fanns det ingen anledning allmänt sett att föra resonemang av det slaget, men det var ett aktuellt regeringsärende som kunde tänkas ha en indirekt påverkan på det.

Bo Hammar: Hörde du under din tid som justitieminister rykten om att en svensk politiker skulle ha haft kontakt med terrorister?

Anna-Greta Leijon: Nej, det gjorde jag inte.

Bo Hammar: Såg du inte heller några planer på avlyssning av en känd politiker?

Anna-Greta Leijon: Över huvud taget inte.

– – –

Kurt Ove Johansson: En del av de uppgifter som du har berättat om i dag hade möjligen varit uppseendeväckande, kanske sensationella, om de hade lämnats vid sommarens förhör – – – med tanke på vad som är offentligt i dag vill jag fråga vad det är i det du har berättat som är så fruktansvärt hemligt.

Anna-Greta Leijon: Många saker kan ju diskuteras offentligt. Som jag sade tidigare tror jag att en hel del av det som har kommit ut egentligen inte borde ha förekommit i den allmänna debatten. Jag tror att det har uppstått en mängd missförstånd, och enskilda pesoner kan ha tagit skada av att det blivit på detta sätt. Det kan också vara så att utredningsarbetet har försvårats. Om jag som tidigare justitieminister kommenterar saker som egentligen borde ha varit hemliga, kan de ges en annan dignitet än om en annan person, som inte förutsätts ha fått del av samma typ av information, säger en sak. Det är någonting som inte kan bortses från. Saker och ting kan anses bekräftade eller dementerade på ett annat sätt om en person som tidigare varit justitieminister säger dem. Det är ett skäl för mig att vara mycket mer försiktig än jag skulle behöva vara som privatperson.

I det andra fallet förhåller det sig så att även rena spekulationer kan förorsaka problem. Tydligen har många fått intrycket av den allmänna debatten att jag skulle ha fått information om att Hans Holmér systematiskt skulle ha använt sig av buggning i spaningsarbetet. Det har jag inte fått. Jag har inte kunnat tvätta bort den stämpeln från mig offentligt. Jag gör fortfarande den bedömningen – och jag hoppas att utskottet delar den – att jag inte kan gå ut och kommentera uppgifter om de två fall där påståendena har delgivits mig.

– – –

Bertil Fiskesjö: Först vill jag konstatera att det naturligtvis är utskottet som till slut tar ställning till vad som skall vara offentligt, men det är en senare historia.

Vi kommer alla att bli attackerade av massmedia efter utfrågningen. Då vill jag veta hur mycket du själv kommer att säga till massmedia om denna utfrågning.

Anna-Greta Leijon: Det har jag inte reflekterat över, men jag antar att jag kommer att säga att jag har redovisat de påståenden som jag har fått och att jag inte haft någon möjlighet att närmare följa upp dem. Jag skulle eventuellt t.o.m. kunna citera Åhmansson.

Jag vet inte om utskottets ledamöter har uppmärksammat att Nils Erik Åhmansson den 1 februari i år blev utfrågad av Ekot om illegal avlyssning.

Han fick då frågan, om man gått vidare till riksåklagaren och andra med uppgifterna. Han sade att det här var saker och ting som han inte då kunde bedöma, men det fanns över huvud taget ingenting som man kunde ta på ordentligt. Man kan inte springa vidare med rykten, utan det måste finnas någon substans.

Jag vet inte om detta gällde alla former av illegal avlyssning eller om det var någonting speciellt han tänkte på. Det gäller också mig, att jag inte hade fått höra någonting med substans. Jag har försäkrat mig om att polisen fick reda på de påståenden som kommit mig till del. Jag vet inte vad jag skall säga till pressen, men jag kommer i varje fall inte att gå in på detaljer.

Bertil Fiskesjö: Kommer du att nämna datum då du först fick reda på att olovlig buggning kan ha förekommit, eller betraktar du också detta som hemligt?

Anna-Greta Leijon: Datum kan inte vara hemligt. Jag kan inte gå i god för att jag har rätt uppfattning om vilka dagar det var, men det var inte den 27 mars. Det är ingenting hemligt, men om det finns anledning att säga detta till pressen vet jag inte.

Olle Svensson: Jag vill tacka Anna-Greta Leijon för att du har hjälpt oss med dessa uppgifter vid ett slutet sammanträde. Utskottet har tidigare fått en hel del information, och på tisdag har vi en öppen utfrågning. Vi är överens i utskottet om att det då inte skall bli någon repris på sommarens föreställning, utan det skall gälla nya uppgifter som har kommit fram.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 16

1989-03-21

kl. 12.00–14.43

Offentlig utfrågning av f.d. justitieminister Anna-Greta Leijon ang. fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Jag vill gärna göra en liten repetition. Eftersom vi nu befinner oss i finalen av våra utfrågningar vill jag erinra om att utgångspunkten är sommarens utfrågningar, som finns sammanfattade i ett utkast till betänkande, som inte har förelagts riksdagen men som kommer att vara ett underlag för oss när vi går in i beslutsprocessen under april månad.

När vi började utfrågningarna igen sade jag med instämmandefrån utskottets alla ledamöter att det var fyra frågeställningar som står i centrum för vårt intresse:

För det första: Regeringens eventuella befattning med eller kännedom om den elektroniska avlyssning – s.k. buggning – som förekommit omedelbart efter mordet på Olof Palme och fram till sommaren inom polisens spaningar i den del som berörde PKK, som vi då visste. Jag sade att det på senare tid har upplysts att buggningen haft större omfattning, och det vill vi gärna kartlägga.

För det andra gäller det någonting som vi i huvudsak har klarat av, nämligen motiv och lagenlighet av regeringsbeslutet om telefonavlyssning av kroaten Baresic. Vi har gått igenom detta noga och hade avslutningsvis en utfrågning med Sten Wickbom.

För det tredje är det en granskning av uppgifter om att regeringen i efterhand har blivit underrättad om att buggning förekommit.

För det fjärde är det kontroll av uppgifter från Hans Holmérs livvakt Sten Warmland av innebörd att statsminister Ingvar Carlsson redan i december 1987 hade fått viss information om påstådda missförhållanden inom rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning.

Den här veckan har vi en utfrågning med Anna-Greta Leijon med utgångspunkt från hennes tidigare befattning som justitieminister och på torsdag med statsminister Ingvar Carlsson. Anna-Greta Leijon begärde att få komma till utskottet tidigare för att inom stängda dörrar berätta om information av sekret karaktär. Vi har tagit del av de informationerna. Vi har också varit överens om att i dag ha en öppen utfrågning.

Enligt den praxis vi har i utskottet vill jag först fråga om du vill säga någonting inledningsvis.

Anna-Greta Leijon: Jag går direkt på det som jag har uppfattat att utskottet i dag är särskilt intresserat av.

Jag hörde inte talas om några planer på att avlyssna källa A, Pierre Schori

eller någon annan. Jag visste ingenting om planer på införsel eller insmuggling av teknisk utrustning för buggning. Jag har i två sammanhang hört påståenden om tidigare utförd buggning. Påståendena framfördes vid två skilda tillfällen – såvitt jag kan minnas var det den 20 april resp. den 2 maj 1988. Jag har redogjort för detta vid den slutna utfrågning som hölls i torsdags.

Påståendena om såväl källorna som de informationer som skulle ha kommit fram var sensationella, för att inte säga spektakulära. Jag anser det inte förenligt med den tystnadsplikt jag i egenskap av tidigare justitieminister är ålagd att diskutera detta offentligt.

Jag förstod också att rikspolischefen Åhmansson fått del av påståendet i det första fallet. När det gällde den andra informationen och källan för den uppfattade jag att så inte skett. Jag vände mig därför själv till Åhmansson. Definitiv klarhet i hur det förhöll sig har jag aldrig fått.

De två händelser jag nu refererat till skulle, som jag uppfattar dem, ha ägt rum morddygnet eller – i det ena fallet – möjligen någon dag därefter. Att Hans Holmér skulle ha beslutat om buggning och att detta skulle ha använts under en längre tid i mordutredningen visste jag ingenting om innan det kom till allmänhetens kännedom.

Beträffande de senaste dagarnas diskussion om Pierre Schori vill jag säga att jag inte har hört talas om någon professor i kurdiska språk med ett eventuellt intresse för PKK, utan en vanlig simpel skvallerhistoria om en påstådd kommunistisk älskarinna. Att den historien skulle ge upphov till en PM kunde jag faktiskt inte föreställa mig, än mindre att någon med anledning av den skulle planera avlyssning.

Två mord har begåtts inom organisationen PKK i Sverige: i Uppsala och på Medborgarplatsen i Stockholm. Det gjorde att jag helt vid sidan om och oberoende av mordutredningen var angelägen om att den person som senare kom att kallas källa A bevakades av polisen. Det förhållandet att regeringen under våren 1988 diskuterade frågan om s.k. kommunarrest och särskilda föreskrifter för några i Sverige bosatta PKK-are gjorde att en förhöjd säkerhetsrisk inte kunde uteslutas.

Jag vill också gärna förklara varför jag tidigare varit och i detta förhör kommer att fortsätta att vara återhållsam med kommentarer kring uppgifter som inte är eller aldrig borde ha blivit offentliga.

Det har i detta sammanhang förekommit information, påståenden och rykten som rör den ännu inte avslutade mordutredningen, förhållanden inom säkerhetspolisen, främmande makt och en möjlig aktuell hotsituation. Om jag som tidigare statsråd kommenterar saker som egentligen borde ha varit hemliga, kan de ges en annan dignitet än om en privatperson eller journalist tar upp dem. Det är ett skäl för mig att vara tystare än jag skulle behöva vara som privatperson. Jag tror att folk i allmänhet har förståelse för detta.

Eftersom landshövding Gunnarsson avlämnat sin utredning om skyddet kring Olof Palme och eftersom den s.k. källa A inte längre finns i Sverige, är jag i ett par avseenden friare att göra kommentarer som svar på frågor än jag var vid sommarens utfrågning.

Kurt Ove Johansson: Sten Wickbom ingrep omedelbart när han fick reda på att Ebbe Carlsson huserade i polishuset. Varför ingrep aldrig du? Varför tillät du att Ebbe Carlsson fick så stort inflytande över händelseutvecklingen i spaningarna efter Olof Palmes mördare?

Anna-Greta Leijon: Jag vet ingenting om de förhållanden under vilka Sten Wickbom ingrep. Vad mig beträffar var det så att Ebbe Carlsson redan långt innan jag blev informerad om att han var inblandad hade ett pågående samarbete med polisen. Jag har också i sommarens utskottsförhör förklarat varför jag inte satte stopp för verksamheten såsom några efterfrågade. Jag sade då bl.a. för det första det som jag sade nyss, att det inte var jag som hade inlett eller tagit initiativ till samarbetet mellan polisen och Ebbe Carlsson. För det andra rörde det vissa frågor om hur säkerhetspolisen utför sitt arbete, och man måste skapa klarhet i de anklagelser som framfördes. För det tredje ansåg jag inte att jag hade rätt att göra ingripanden av det slaget. Det kan tilläggas att såväl JK som kammarrätten har ansett att Ebbe Carlsson var uppdragstagare för polisen.

Kurt Ove Johansson: Men du insåg att Ebbe Carlsson spelade en roll i händelseutvecklingen som måste anses unik för en privatperson?

Anna-Greta Leijon: Ja.

Kurt Ove Johansson: Borde du inte då litet aktivare och mera uppmärksamt ha engagerat dig när du fick kläm på Fischerpengarna och Ebbe Carlssons privata spaningscentral på Renstiernas gata?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte om man kan tala om någon privat spaningscentral på Renstiernas gata. Jag fick kunskap om att det fanns en lokal på Söder – närmare var den låg visste jag inte. Åhmansson förklarade senare på min direkta fråga att det var en lokal som polisen skulle ha användning för.

Det förhöll sig så att Ebbe Carlsson framförde informationer och påståenden av ett slag som varken jag eller rikspolischefen ansåg att man kunde strunta i. Jag var aktiv på det sättet att jag ansåg att de påståendena och uppgifterna måste kontrolleras, testas och föras in i den normala mordutredningen och i vissa fall kontrolleras vid sidan av den, eftersom de rörde förhållanden som inte låg i själva mordutredningen. På det sättet var jag aktiv, och jag anser fortfarande att det var min uppgift.

Kurt Ove Johansson: En minister får väl inte vara hur godtrogen som helst. Nog borde väl du ha ställt frågor om vad lokalerna på Renstiernas gata skulle användas till?

Anna-Greta Leijon: Det fanns ingen som helst anledning för mig att ställa frågor om det. Jag brukar inte ställa frågor om lokaler som polisen använder.

Kurt Ove Johansson: Men här var det en privatperson som hade engagerat sig i ett arbete som från en privatpersons synpunkt måste te sig anmärkningsvärt. Nog borde du som justitieminister ha frågat vad lokalerna skulle användas till?

Anna-Greta Leijon: Jag vill erinra om det som jag sade nyss, att såväl justitiekanslern som kammarrätten i Stockholm har ansett att Ebbe Carlsson var uppdragstagare åt polisen. Jag vill också erinra om det som jag sade nyss, att jag frågade rikspolischefen Åhmansson om den här lokalen på Söder, som jag hade hört talas om. Han sade då: "Det är en bra lokal, den kan vi ha användning för."

Kurt Ove Johansson: Från när ansåg du att Ebbe Carlsson var uppdragstagare åt polisen?

Anna-Greta Leijon: Jag erinrade om att bl.a. justitiekanslern vid sina utredningar har kommit fram till att han var uppdragstagare. Den första informationen om Ebbe Carlsson fick jag av Carl Lidbom den 17 mars. Redan då framgick det att Ebbe Carlsson hade ett pågående samarbete med polisen.

Kurt Ove Johansson: Själv har han uppgivit för utskottet att man skall betrakta Ebbe Carlsson som privatperson före den 13 januari 1988. Du menar att det skulle kunna ansluta väl till den uppfattning om Ebbe Carlssons roll som du också hade?

Anna-Greta Leijon: Jag visste ingenting om datum för sammanträden. Jag visste bara att Ebbe Carlsson hade ett pågående samarbete med polisen och att han hade inlett det en bra tid innan jag fick någon information.

Kurt Ove Johansson: Skulle du kunna förklara hur det kan komma sig att Sten Wickbom och du, som har suttit i samma regering, kunde ha så olika bedömningar av personen Ebbe Carlsson?

Anna-Greta Leijon: Nej, det kan jag inte förklara. Men jag kan inte heller tänka mig att Sten Wickbom skulle ha ingripit och inte ansett att det var angeläget att testa och kontrollera de uppgifter som Ebbe Carlsson kom med.

Kurt Ove Johansson: Varför berättade du inte vid den slutna utfrågningen i torsdags i konstitutionsutskottet att du känt till säkerhetspolisens intresse för Pierre Schori?

Anna-Greta Leijon: Jag må säga att jag inte förstod att det över huvud taget kunde vara Pierre Schori som man i det här sammanhanget diskuterade. Som jag sade förut har jag hört vad jag uppfattade som en ren skvallerhistoria. Det är ingenting som jag brukar föra vidare. Ebbe Carlsson sade till mig att säkerhetspolisen hade ett fortgående mera allmänt intresse för Pierre Schori, ingenting som jag uppfattade som direkt kopplat till den här affären. Det stärkte uppfattningen som jag redan tidigare hade, att man måste granska hur säkerhetspolisen sköter personalkontrollen – det var i det sammanhanget som Pierre Schori var aktuell. För det hade jag tillsatt en utredning med ganska omfattande direktiv just på den här punkten. Jag hade under senvåren själv börjat att dessutom ställa frågor om de gamla akterna, som enligt vad jag fann vid personligt besök på säkerhetspolisen innehöll sådant som borde ha varit bortrensat. Jag hade därför begärt att få förslag från polisledningen om hur man skulle kunna rensa ut gamla uppgifter.

Det som Ebbe Carlsson sade till mig om Pierre Schori befäste alltså min uppfattning att det behövs en starkare demokratisk kontroll än vi har i dag av hanteringen av personalkontrollen, men det fanns ingenting i de uppgifterna som jag kopplade ihop med mordutredningen.

Kurt Ove Johansson: Hade det inte varit rimligt att du när du fick uppgiften om säkerhetspolisens intresse för Pierre Schori hade informerat såväl statsministern som utrikesministern om vad du fått reda på?

Anna-Greta Leijon: Om jag hade drömt om att man hade skrivit någon aktuell promemoria eller gjort en sådan koppling som man nu tydligen har gjort, hade jag naturligtvis informerat dem, men det fanns ingenting som föranledde mig att tro att det skulle ske.

Kurt Ove Johansson: Att säkerhetspolisen hade visat intresse för Pierre Schori räckte alltså inte för att du skulle ta frågan så allvarligt att du skulle informera statsministern och utrikesministern?

Anna-Greta Leijon: Det var en grund för mig, som jag sade förut, att bli ännu mera bestämd när det gällde säkerhetspolisens allmänna arbete med personalkontrollen. Det var det som jag uppfattade som den viktiga informationen. I övrigt handlade det, såsom jag upplevde det, om en skvallerhistoria. Det som har stått i tidningarna de senaste dagarna är en information som aldrig nådde mig.

Kurt Ove Johansson: När vi läser våra handlingar framstår det som uppenbart att du har tillmätt Ebbe Carlssons uppgifter i övrigt en hög dignitet. Hur kan det komma sig att du bedömer uppgifterna om att säkerhetspolisen var intresserad av Pierre Schori som skvaller?

Anna-Greta Leijon: När det allmänt gällde uppgifter om säkerhetspolisen bedömde jag att Ebbe Carlsson precis som jag ansåg att personalkontrollen behöver ses över och att vi behöver få en bättre demokratisk kontroll över den. Vad gäller den andra frågan uppfattade jag inte att Ebbe Carlsson heller fäste något vidare avseende vid den.

Kurt Ove Johansson: Pierre Schori är inte vilken person som helst. Han är en person som står utrikesministern nära. Om justitieministern får en uppgift om att säkerhetspolisen är intresserad av den personen, skall då inte justitieministern informera statsministern och utrikesministern om detta?

Anna-Greta Leijon: På grundval av den information som jag hade fanns det ingen anledning för mig att göra det.

Kurt Ove Johansson: Hur ser du principiellt på det faktum att hederliga och betrodda medborgare skall behöva schavottera därför att uppgifter blir liggande? Kan det anses som värdigt ett demokratiskt samhälle?

Anna-Greta Leijon: Det kan inte anses värdigt ett demokratiskt samhälle att människor får schavottera på det sätt som människor har fått göra i en lång rad avseenden under det senaste året.

Kurt Ove Johansson: Känner du till någon annan person som kan befinna sig i ungefär samma situation som Pierre Schori nu har befunnit sig i under några dagar?

Anna-Greta Leijon: Inte som jag kan påminna mig. Däremot finns det förmodligen anledning att vid den utredning som nu skall göras om personalkontrollen se hur den demokratiska kontrollen skall fungera över personalkontrollen av personer som finns inom regeringskansliet och som är politiskt tillsatta. Det kan finnas anledning att ha en särskild ordning för denna demokratiska kontroll.

Kurt Ove Johansson: Jag skulle i det här avsnittet vilja ställa en avslutande fråga. Känner du till något annat PM om någon annan person som säpo kan ha intresserat sig för i detta sammanhang?

Anna-Greta Leijon: Nej, och jag kände inte till att det fanns ett PM om Pierre Schori.

Kurt Ove Johansson: Jag skall inte upprepa de frågor om buggning som jag ställde till Anna-Greta Leijon vid den slutna utfrågningen, men jag tror det kan ha sitt intresse att få reda på vilken principiell inställning Anna-Greta Leijon som justitieminister hade till buggning som spaningsmetod.

Anna-Greta Leijon: Jag har ännu inte någon hundraprocentigt definitiv uppfattning. Frågan var aktuell på departementet under den tid då jag var justitieminister. I viss utsträckning förändrades min inställning. Vid den första föredragningen av den här frågeställningen var jag helt oreserverat och enbart negativ. Jag hade aldrig i grunden funderat över frågeställningen, och jag var så att säga i ryggmärgen negativt inställd till att utvidga möjligheterna till avlyssning eller till kontroll i något avseende.

Under mitt arbete som justitieminister var jag sedan ganska mycket ute på fältet. Jag träffade poliser, inte minst sådana som arbetade med narkotikafrågor. Jag fick många gånger framfört till mig önskemål om en förändring av lagstiftningen. Jag tog visst intryck av det. Någon definitiv uppfattning skaffade jag mig aldrig, men jag var inte lika oreserverat negativ utan menade att innan jag tar ställning – det blev aldrig aktuellt, eftersom jag sedan slutade som justitieminister – måste jag gå igenom detta för att veta om det oreserverade nejet till en lagstiftning hade saklig grund och borde vara kvar. Jag förändrade alltså min inställning men har inte heller efteråt funnit anledning att pröva den frågan.

Kurt Ove Johansson: I slutet av mars 1988 – den 27 mars – sitter du med Ebbe Carlsson från kl. 14 till framemot 24 och informeras om vad Ebbe Carlsson vet. Han berättade inte då vad som hade kommit fram genom buggning, och han talade inte om tankar på fortsatt buggning med användning av ny utrustning som inköpts utomlands?

Anna-Greta Leijon: Nej, det gjorde han inte.

Kurt Ove Johansson: Såvitt jag har förstått av förundersökningsprotokoll och annat berättade han frejdigt om lokalen på Renstiernas gata, men han skulle alltså inte ha berättat vad den skulle användas till. Jag måste få återkomma till frågan, om du inte tyckte att det luktade litet av privat säpo. Slogs du aldrig av den tanken?

Anna-Greta Leijon: Jag vill först säga att jag inte vet om det är riktigt uttryckt att han berättade frejdigt om lokalen på Renstiernas gata. Han talade om en lokal på Söder, och det sades inte särskilt mycket om den.

Att den nämndes berodde kanske på att P-O Karlsson under en del av tiden då vi var på Ebbe Carlssons arbetsplats på Sveavägen åkte till IKEA för att köpa prylar till lokalen.

I övrigt vill jag säga att den 27 mars var jag en lyssnare. Jag hade egentligen inte särskilt mycket uppfattning om vare sig det ena eller det andra, bl.a. av det skälet att jag då ännu inte hade haft någon kontakt med Nils Erik Åhmansson, men jag fick klart för mig att de påståenden Ebbe Carlsson kom med var sådana att man måste kontrollera dem, testa dem och föra in dem i den ordinarie mordutredningen i den utsträckning de inte redan fanns där.

Kurt Ove Johansson: Här sitter alltså Ebbe Carlsson med justitieministern framför sig från kl. 14 till framemot 24 och berättar för justitieministern att han hade en lokal vid Renstiernas gata. Är det då trovärdigt att Ebbe Carlsson inte skulle ha talat om vad lokalen skulle användas till? Varför skall man berätta för justitieministern om en lokal, om man inte berättar vad den skall användas till?

Anna-Greta Leijon: Den skulle naturligtvis användas i samband med mordutredningen. Men om jag förstod frågan tidigare, gällde den om jag fick någon information om att man skulle ha planerat att bedriva olaglig verksamhet i lokalen. På det är svaret självfallet nej.

Kurt Ove Johansson: Du tänkte heller aldrig själv tanken att det skulle kunna vara på det sättet?

Anna-Greta Leijon: Nej, verkligen inte.

Kurt Ove Johansson: Dagen efter ert långa samtal förevisade Ebbe Carlsson lokalen på Renstiernas gata för Åhmansson och Sandström. Man diskuterade då tydligen också vad man skulle använda den till. Därefter åkte Ebbe Carlsson direkt hem till din bostad. Informerade Ebbe Carlsson inte heller vid det tillfället dig om vad lokalen skulle användas till?

Anna-Greta Leijon: Ebbe Carlsson säger att han åkte hem till min bostad. Jag minns inte det. Det kan ha varit så. En förklaring till att jag inte minns det kan ha varit att det inte var någonting särskilt, utan en fortsatt information om det han sagt dagen före.

Jag har försökt rekonstruera den kvällen för att kontrollera när jag kom hem, men det var svårt. Jag var på kvällen på ett sammanträde med middag på Landsorganisationen. Där var bl.a. också Bo Toresson. Jag har försökt få besked, om han kommer ihåg när vi avslutade mötet, men inte heller han minns det. Vi brukar ha sådana regelbundna träffar, och de brukar sluta klockan nio, ibland litet senare, någon enstaka gång tidigare. Jag minns alltså inte när det var. Jag har kontrollerat med min almanacka vad jag gjorde morgonen därpå. Klockan 6.40 blev jag hämtad i bil för att åka ut till ett partidistrikt. Jag har inget minne av att Ebbe Carlsson åkte hem till mig den kvällen. Han har varit hemma hos mig, och han har kört mig hem. Jag kan inte säga att det är han som har fel, för jag kan minnas fel. Ibland när man har

mycket omkring sig tappar man bort en del oväsentliga saker. Men skulle han ha talat om lokalen på Renstiernas gata på det sätt som Kurt Ove Johansson frågar om, skulle jag självfallet ha kommit ihåg det.

Kurt Ove Johansson: Uppgiften att du och Ebbe Carlsson verkligen träffades förstärks av att P-O Karlsson, en av Holmérs livvakter och chaufförer, tydligen har kört Ebbe Carlsson till din adress den här dagen.

Anna-Greta Leijon: Han har kört mig hem till Kallhäll, men det förstärker tyvärr inte mitt minne. Jag har gjort vad jag har kunnat för att rekonstruera den här kvällen, och jag kan inte komma längre.

Kurt Ove Johansson: Om du har glömt mötet kan du väl också ha förträngt att Ebbe Carlsson den 28 mars lämnade dig uppgift om planering av fortsatt buggning?

Anna-Greta Leijon: Nej. Skulle jag ha fått reda på uppgifter om planerad buggning, skulle jag självfallet ha ingripit.

Kurt Ove Johansson: Jag ställde inledningsvis en fråga till dig om din principiella syn på buggning och fick då intrycket att du delvis har förändrat din inställning till buggning under loppets gång. Kan det inte, med tanke på att du hade förändrat din inställning till buggning som spaningsmetod, vara så att du inte reagerade så kraftigt över att Ebbe Carlsson berättade för dig att buggning skulle ha ägt rum och skulle fortsätta?

Anna-Greta Leijon: Så kan det inte förhålla sig, av det enkla skälet att buggning faktiskt inte är tillåten. Även om man tar intryck t.ex. av att narkotikapoliser anser att buggning bör bli laglig, så innebär det inte att man skulle kunna se mellan fingrarna på någonting sådant som tydligen planerades under våren. Skulle jag ha fått reda på några som helst planer på buggning, hade jag självfallet sagt att det inte är tillåtet enligt svensk lag och att det inte går att hålla på med någonting sådant.

Kurt Ove Johansson: Den natt när buggningsutrustningen fastnade i tullen i Helsingborg ringde du till Ebbe Carlsson, har det nämnts i vårt material. Du lär enligt Ebbe Carlsson ha varit irriterad. Stämmer det?

Anna-Greta Leijon: Ja, det var jag. "Irriterad" är kanske ett svagt ord i sammanhanget. Jag hade litat på Ebbe Carlsson, och jag fann den här natten att Ebbe Carlsson uppenbarligen hade ägnat sig åt verksamhet som jag inte hade någon som helst information om. Även om utredningarna inte är avslutade och vi inte vet var skulden egentligen ligger, så har Ebbe Carlsson tydligen varit medverkande på ett eller annat sätt eller i varje fall informerad om verksamhet som inte var laglig. Under sådana förhållanden blir man naturligtvis både irriterad och upprörd.

Kurt Ove Johansson: Du var alltså upprörd på natten därför att Ebbe Carlsson inte hade hållit vad han hade lovat, nämligen att informera dig om vad han företog sig. Det måste väl betyda att han haft ett tyst medgivande från dig att genomföra vissa saker?

Anna-Greta Leijon: Jag kan inte förstå hur du kan dra den slutsatsen. Jag har nyss sagt att om jag skulle ha fått någon som helst information om detta, hade jag avbrutit den verksamheten. Hur skulle man kunna tolka det som ett tyst medgivande?

Kurt Ove Johansson: Du sade att du var minst sagt irriterad på Ebbe Carlsson därför att han hade gjort saker som du inte kände till. Det måste betyda att han gjort vissa saker som du kände till, och att han måste ha haft ett tyst medgivande av dig att det som han höll på med var en viktig och riktig verksamhet?

Anna-Greta Leijon: Ebbe Carlsson hade ett samarbete med polisen. Han hade vissa uppdrag i det sammanhanget – det kände jag till.

Kurt Ove Johansson: Har du nu, när du har perspektiv på vad som har hänt, ställt dig frågan varför du litade på Ebbe Carlsson?

Anna-Greta Leijon: Ja, det har jag.

Kurt Ove Johansson: Och vad har du svarat dig själv?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte om jag fullständigt kan redogöra för det. Jag hade ingen anledning tidigare att tro att Ebbe Carlsson skulle vara eller kunna bli inblandad i något som inte skulle ligga inom lagens råmärken.

Anders Björck: När Anna-Greta Leijon var i konstitutionsutskottet i torsdags fick du en fråga som löd så här: "Hörde du under din tid som justitieminister rykten om att en svensk politiker skulle ha haft kontakt med terrorister?" Ditt ordagranna svar var: "Nej, det gjorde jag inte."

Menar du att de informationer som du hade om Pierre Schori var av sådant slag att du inte behövde upplysa KU om dem?

Anna-Greta Leijon: Det fanns ingenting i de informationer som jag hade fått om Pierre Schori som handlade om någon terrorist.

Anders Björck: Men borde du inte med tanke på den debatt som fördes vid det slutna förhöret ha upplyst KU om vad du visste angående uppgifterna om Pierre Schori?

Anna-Greta Leijon: Det fanns ingenting i de uppgifter som har kommit mig till del som jag fann anledning att föra vidare till konstitutionsutskottet. Jag sätter inte likhetstecken mellan terrorist och kommunist, och jag är inte den som springer med skvaller.

Anders Björck: Så ett påstående från en person som du litade på – Ebbe Carlsson – som hade ett uppdrag från polisen, som hade hemlig information från säkerhetspolisen om att kabinettssekreteraren hade en kommunistisk älskarinna, var ingenting som du reagerade för?

Anna-Greta Leijon: Det var ingenting som jag uppfattade som annat än en vanlig skvallerhistoria. Det förekommer många sådana i det här samhället. Jag brukar inte fästa något avseende vid dem, och jag uppfattade inte heller att Ebbe Carlsson egentligen gjorde det.

Anders Björck: Men om han, som hade ett uppdrag från säkerhetspolisen och en anknytning till säkerhetspolisen – det var därifrån han fick uppgifterna – kom med ett, som du uppfattade det, sådant fantastiskt skvallrigt påstående, fanns det då inte anledning för dig att antingen reagera beträffande Ebbe Carlssons trovärdighet eller att gå vidare till utrikesministern eller statsministern?

Anna-Greta Leijon: Jag kan inte se det.

Anders Björck: Så du tyckte inte det var på något sätt anmärkningsvärt att Ebbe Carlsson hade sådana uppgifter?

Anna-Greta Leijon: Om man skulle fästa sig vid historier av det slaget – jag vet att det finns de som gör det – skulle man ha ganska mycket att prata om. Jag tillhör inte dem som gör det.

Anders Björck: Är det inte fantastiskt att en privatperson som Ebbe Carlsson, må så vara att han hade viss anknytning till säkerhetspolisen, springer runt med uppgifter från säkerhetspolisen om kabinettssekreteraren och en kommunistisk älskarinna, och du reagerar inte utan utgår ifrån att det är osant? Om det är osant, finns det då inte anledning att täppa till ryktesspridningen?

Anna-Greta Leijon: Jag tycker att man skall medverka till att osanna uppgifter inte sprids vidare.

Anders Björck: Hur medverkade du till det?

Anna-Greta Leijon: Genom att inte säga någonting.

Anders Björck: Det innebär att du inte tyckte att det var någonting att påtala, att Ebbe Carlsson hade sådana uppgifter? Fann du det naturligt att han hade denna typ av information, riktig eller inte?

Anna-Greta Leijon: Jag tror att snart sagt alla människor en eller annan gång ägnar sig åt skvaller. Jag skulle föreställa mig att inte ens KU:s ledamöter är helt fria från det.

Anders Björck: Men har var och varannan människa tillgång till hemliga säpohandlingar, och är det vanligt att de kommer till landets justitieminister med dem?

Anna-Greta Leijon: Om det fanns någon hemlig handling i det här avseendet, så var det något som jag inte kände till.

Anders Björck: Borde du inte ha frågat om det?

Anna-Greta Leijon: Nej. Man utgår nämligen inte ifrån att det finns hemliga handlingar. De uppgifter som jag fick var inte av sådan karaktär att jag skulle kunna drömma om att någon skulle skriva en promemoria om dem.

Anders Björck: Men är inte detta att slingra sig? Det måste väl ändå vara en sensationell uppgift som kommer. Du tyckte alltså inte att det var någonting att bry sig om? Du utgick ifrån att den var osann?

Anna-Greta Leijon: Ja.

Anders Björck: Det var rappakalja, helt enkelt?

Anna-Greta Leijon: Jag utgick från att den var osann.

Anders Björck: Fanns det någonting annat av det här slaget som Ebbe Carlsson kom till dig med, eller var detta en unik händelse?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte vad Anders Björck menar med "av det här slaget".

Anders Björck: Skvaller av det här slaget.

Anna-Greta Leijon: Som jag har redovisat tidigare har jag träffat Ebbe Carlsson vid ett stort antal tillfällen. Jag kan inte i detalj påminna mig allt som har sagts under de timmarna. Jag kan inte nu påminna mig att något liknande skulle ha sagts.

Anders Björck: Jag frågar därför att när hela Ebbe Carlsson-affären exploderade sade du till media: rappakalja! När man frågade dig om rekommendationsbrevet sade du: vilket brev? Nu är vi inne på en ytterligare händelse. För att bedöma din trovärdighet vill jag fråga om du har några ytterligare informationer. I så fall är det bra att säga det här. Annars kommer det kanske fram senare, och då får vi ta om hela proceduren.

Anna-Greta Leijon: När jag blev tillfrågad om rekommendationsbrev gällde det ett rekommendationsbrev som skulle ha använts i Frankrike. Jag har fortfarande inte något minne av att jag skulle ha talat om rappakalja. Nu har Per Wendel sagt till mig att han på ett band som är inspelat vid en telefonintervju med mig skulle ha hört mig använda det ordet, och då får jag väl tro honom. Jag beklagar i så fall att jag har använt det ordet, vilket jag själv inte minns.

Anders Björck: Du informerade konstitutionsutskottet om att du fick information vid två tillfällen om buggning. Varför informerade du inte då åklagare, statsministern eller andra personer utöver rikspolischefen?

Anna-Greta Leijon: De informationerna eller påståendena som jag fick var så osäkra att jag inte kunde bedöma om de var sanna eller inte. Det naturliga för mig i ett sådant läge var att medverka till att polisen fick kännedom om det – i den utsträckning jag inte förstod att polisen redan hade det – för att man skulle kunna kontrollera sanningshalten och eventuellt gå vidare. Gäller det påståenden som man inte vet någonting närmare om, anser jag att det måste räcka om man går till polisen.

Anders Björck: Men när du var hos oss den 4 augusti förra året fick du frågan varför du inte hade ingripit, om du kände till några fler olagligheter. Jag frågade om du skulle ha ingripit om du hade känt till olagligheter och om det hade legat inom ditt kompetensområde. Då svarade Anna-Greta Leijon: "Ja, det hade jag självfallet gjort."

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte vad som skall anses vara ingripande, om inte det förhållandet att man talar med landets rikspolischef.

Anders Björck: Så du anser att du inte hade anledning att informera regeringschefen eller riksåklagaren när du fick den här informationen?

Anna-Greta Leijon: Nej. Den informationen var av sådant slag att man inte visste vad den egentligen stod för. Det naturliga i ett sådant läge är att polisen får kontrollera det. Det skulle kanske ha varit ett annat läge om det hade funnits någon som helst anledning att tro att rikspolischefen själv skulle ha känt till det här tidigare, men eftersom det var en ny rikspolischef fanns det inte någon misstanke om att han skulle ha hört talas om det tidigare.

Anders Björck: Under ditt samröre med Ebbe Carlsson fick du reda på mycket som var mer eller mindre fantastiska rykten. I några fall reagerade du starkt och blev mycket upprörd. Du avsatte lång tid för detta, och du träffade Kegö och Barrling när det gällde vissa uppgifter som Ebbe Carlsson lämnade. Men när det gällde buggning av Schori reagerade du inte. Varför gjorde du inte det?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte hur mycket man kan förvränga ord. Jag fick påståenden om tidigare utförd buggning direkt kopplade till informationer av mycket sensationellt, för att inte säga spektakulärt, slag som skulle ha kommit fram då. I ena fallet förstod jag att polisen visste om det, i det andra fallet förstod jag att det inte hade skett någon information till polisen, och då talade jag med Åhmansson. Det är att reagera.

Anders Björck: Hur reagerade Åhmansson?

Anna-Greta Leijon: Åhmansson sade att han skulle se vad han kunde göra för att kontrollera de här uppgifterna, som han precis som jag fann spektakulära. Det här gäller det andra fallet av påstådd buggning som jag redogjorde för vid det slutna förhöret. Åhmansson redovisade då att han inte kunde hitta någon grund för att tro att den informationen var riktig. Jag fick under min tid som justitieminister aldrig något definitivt besked i frågan, om buggning förekommit eller inte. Jag kan alltså inte utesluta att det verkligen hade skett.

Anders Björck: Så du nöjde dig med den rapportering du fick från Åhmansson och gick inte vidare med den?

Anna-Greta Leijon: Om jag hade varit kvar som justitieminister, hade jag haft förutsättningar att gå vidare. Jag är inte längre justitieminister. Frågor av det här slaget kan inte hanteras av en vanlig riksdagsledamot.

Anders Björck: Men om du hade varit kvar som justitieminister, hade väl också Ebbe Carlsson varit kvar i verksamhet, eller hur?

Anna-Greta Leijon: Det är en fråga som jag inte kan svara på.

Anders Björck: När du informerade statsministern den 3 juni, alltså efter det att Ebbe Carlsson-affären hade blivit offentlig, hur reagerade statsministern då, och vilka andra informerade du vid det tillfället?

Anna-Greta Leijon: Jag informerade statsministern och de borgerliga partiledarna samma dag. Jag gav dem i stort sett lika knapphändiga uppgifter, nämligen att jag hört påståenden om att buggning skulle ha skett vid tiden för mordet på Olof Palme. Det var många saker som hände den 3 juni. Jag uppfattade inte att vare sig de borgerliga partiledarna eller

statsministern tyckte att detta just då var den viktigaste information som jag hade. Jag sade dessutom precis som det förhöll sig, att jag inte hade fått de här uppgifterna bekräftade. Jag visste alltså inte om det var sanna uppgifter.

Anders Björck: Men hur kom informationen till de borgerliga partiledarna och statsministern till stånd? Frågade de dig om du hade någonting mer att berätta, eller lämnade du på eget initiativ denna information till dem?

Anna-Greta Leijon: Statsministern frågade om jag hade någonting mer. Då sade jag att jag hade hört påståenden om tidigare olovlig avlyssning men att jag inte visste vad de stod för och inte visste om de var sanna. När det gäller de borgerliga partiledarna tog jag själv initiativ till att ta upp frågan.

Anders Björck: Så det var statsministern som frågade dig?

Anna-Greta Leijon: Han ställde en allmän fråga, om det fanns någonting mer som jag ansåg vara viktigt i det här sammanhanget och som jag inte hade sagt.

Anders Björck: Orsaken till att det var viktigt var väl rimligtvis att detta såsom du själv beskriver var olagligt? Det var alltså en olaglig verksamhet som du informerade statsministern och de borgerliga partiledarna om?

Anna-Greta Leijon: Ja, självfallet, en olaglig verksamhet om vilken jag inte visste definitivt huruvida den förekommit eller inte.

Anders Björck: ... och som du då inte hade reagerat mot mer än att gå till Åhmansson?

Anna-Greta Leijon: Jag tycker det är att förringa polisens arbete om man säger "inte reagera mer än att". Jag hade fullt förtroende för att Åhmansson skulle göra vad som på honom ankom som rikspolischef.

Anders Björck: Om du varit kvar som justitieminister, hade du då gått vidare och tagit itu med den här frågan?

Anna-Greta Leijon: Jag hade då haft tillfälle att med Åhmansson ytterligare diskutera frågeställningen och från honom i första hand få kunskap, om det fanns grund för att göra någonting ytterligare.

Anders Björck: Vi har ibland av de många specialister på att ställa frågor som finns i det här landet – och de är som bekant ohyggligt många och har många goda råd att ge till oss stackars KU-ledamöter – blivit beskyllda för att ställa alldeles för runda och vittomfamnande frågor. Jag vill nu ställa en fråga på grundval av ganska lång erfarenhet i utskottet: Har du någon ytterligare information, som du i dag vill ge oss i konstitutionsutskottet, som enligt din mening kan ge en fullständigare och mer korrekt bild av det som kallas Ebbe Carlsson-affären? I så fall har du en chans nu.

Anna-Greta Leijon: Jag har ingen ytterligare information som enligt min mening kan göra det. Men jag kan inte garantera att det inte kan komma upp saker och ting som någon annan anser väsentliga och som har fallit mig ur minnet därför att jag inte har ansett det. Någon hundraprocentig sådan garanti kan jag inte ge. Kommer det upp någonting sådant, skall jag efter

bästa förmåga försöka redogöra för det, men jag har inte kännedom om någonting som jag själv anser kan bidra ytterligare till klarläggande av den här historien.

Anders Björck: Jag ställer frågan därför att informationen i hela Ebbe Carlsson-affären har kommit i etapper.

Anna-Greta Leijon: Till detta skulle jag vilja tillägga att om jag hade fått ett slutet förhör som jag bad om vid ett tidigare tillfälle, hade jag redan tidigare kunnat säga en del av de saker som jag kommenterade i torsdags.

Anders Björck: Men nu har vi haft ett slutet och ett offentligt förhör, och utifrån dessa två chanser har du alltså inte mer att tillägga?

Anna-Greta Leijon: Ingenting som jag uppfattar som väsentligt.

Birgit Friggebo: Regeringen föreslog på ditt initiativ och riksdagen antog sedan en ändring av den lagparagraf som regeringen använde för att avlyssna Baresic på Täbyanstalten. Då skulle jag vilja fråga dig hur du beskrev syftet och användningen av den gamla paragrafen, som gällde när regeringen fattade beslut om avlyssning av Baresic.

Anna-Greta Leijon: Jag kan faktiskt inte svara på den frågan. Jag vet inte vilken lagändring som Birgit Friggebo tänker på som jag skulle ha stått för.

Birgit Friggebo: Det är proposition 1987/88:130. Du var föredragande i regeringen.

Anna-Greta Leijon: Var det under den tid som jag var vikarierande justitieminister?

Birgit Friggebo: Du är föredragande i proposition 1987/88:130. Du var justitieminister från hösten 1987.

Anna-Greta Leijon: Jag måste erkänna att jag inte kan besvara den frågan. Jag minns inte särskilt de diskussioner som fördes när regeringen fattade beslutet om Baresic. Jag var inte själv justitieminister vid det tillfället och satte mig inte särskilt in i den frågan. Jag är ledsen att jag inte var beredd på frågan, och jag kan helt enkelt inte lagstiftningen på ett sådant sätt att jag skulle här och nu kunna redogöra för den.

Birgit Friggebo: Du har varit föredragande i regeringen. Där säger du om den lagparagraf som regeringen använde: "Bestämmelsen tar sikte på den situation då det framstår som ett väsentligt intresse att kunna hindra att en intagen får möjlighet att till någon obehörig lämna ut sådana hemliga militära uppgifter som han har fått del av i samband med brottslig verksamhet."

Det fortsätter sedan ytterligare: "För egen del vill jag betona att motivet bakom den nuvarande bestämmelsen i 31 § kriminalvårdslagen är att hindra att en intagen får möjlighet att till en obehörig person lämna ut sådana militära uppgifter som han har fått – – –"

Kommer du ihåg vilken ändring av lagparagrafen som man gjorde?

Anna-Greta Leijon: Nej, jag minns inte det.

Birgit Friggebo: Ändringen gjordes för att man skulle kunna meddela föreskrifter också för viss intagen som har dömts för våldsbrott av terroristkaraktär, alltså typ Baresic.

Anna-Greta Leijon: Vi hade efter spionen Berglings rymning en diskussion om en lång rad frågor som gällde sådana intagna i fängelserna beträffande vilka det var särskilt angeläget ur nationens synpunkt att veta vad de hade för sig. Vi förde ganska långa och ingående diskussioner, som jag minns rätt väl, bl.a. om frågor angående de intagnas bevakning i fängelserna, om deras möjligheter att byta namn, som hade skett när det gällde spionen Bergling, och frågor om deras brevväxling. Jag fann anledning – vi fick också en del sådana förslag – att skärpa lagstiftningen dels för att man inte skulle kunna lämna fängelserna så lätt som hade förekommit i vissa sammanhang, dels för att väsentligt ändra förhållandena för den här typen av interner i samband med permissioner, dels för att åstadkomma vissa övriga skärpningar av regelsystemet, bl.a. att försöka få en sådan ordning att man inte kan byta namn obemärkt.

De förhållandena kommer jag ihåg relativt väl, men jag kan inte komma ihåg det som Birgit Friggebo uppenbarligen är ute efter och som har anknytning till Baresic. Det minns jag inte. Jag är ledsen att jag inte var beredd på den frågeställningen, eftersom jag inte uppfattade att utskottets intresse för telefonavlyssning av Baresic berörde mig, som inte var justitieminister då.

Birgit Friggebo: Detta är en av de fyra punkter som vi koncentrerar granskningen på nu, såsom ordföranden inledningsvis sade. Bakgrunden är att i juli 1986, alltså tre månader efter det att regeringen hade fattat det här uppseendeväckande beslutet, tillsatte Wickbom en utredning som skulle se på de här frågorna. I november 1987 – då hade du redan blivit justitieminister – kom den här promemorian, och sedan skrevs en proposition som du föredrog i regeringen. Den behandlades våren 1988, då du fortfarande var justitieminister. Du kommer alltså inte ihåg att ni har justerat den här paragrafen i efterhand för att den skall kunna användas på ett sådant fall som Baresic?

Anna-Greta Leijon: Jag förstår nu vilken proposition Birgit Friggebo avser. Den propositionen innehöll en lång rad saker som handlade om den här typen av interner – dit hör både terrorister och spioner – som det ur nationell synpunkt är särskilt angeläget att man kan behålla i fängelserna och ha kontroll över. Men när jag har hört att utskottet var intresserat av att gå igenom regeringens beslut om telefonavlyssning av Baresic uppfattade jag inte att det var någonting som berörde mig, eftersom jag vid det tillfället inte var justitieminister.

Birgit Friggebo: Jag har inte heller frågat om det beslut som fattades då, utan om en proposition för vilken du är föredragande. Varför behövde den här lagparagrafen ändras för att man skulle kunna avlyssna terrorister, när regeringen hävdar att redan den gamla paragrafen kunde användas till det?

Anna-Greta Leijon: Jag tror att det under den tid då jag var justitieminister lades fram nära 25 propositioner, somliga av dem på många hundra sidor. Under den tid som jag arbetade med detta kom jag relativt väl ihåg, om inte alla detaljer i propositionerna, så ändå det viktigaste. Jag har vid det här laget glömt en del av de kunskaperna. Jag skulle säkert ha kunnat svara på frågan, om jag hade väntat mig att få den och kunnat friska upp mitt minne. Jag kan inte svara på Birgit Friggebos fråga, för jag minns inte hur resonemangen gick, men det bör framgå av propositionens text eller förarbetena.

Som alla vet hade vi när jag tillträdde som justitieminister en mycket kritisk diskussion om förhållandena i våra fängelser. Jag tror att alla var eniga om att vi måste förhindra den typ av rymning i samband med permission som Bergling stod för och att det i det sammanhanget också fanns anledning att på annat sätt skärpa kontrollen i fängelserna av interner som annars skulle kunna skada nationen. Till den gruppen hör såväl spioner som terrorister.

Birgit Friggebo: Men Bergling var inte terrorist, utan spion. Mot honom kunde man använda den gamla paragrafen om utlämnande av militära uppgifter, och mycket riktigt gjorde man det. Ändringen bestod i att man också inordnade terrorister under bestämmelsen.

Jag vill säga till försvar för Anna-Greta Leijon att jag är medveten om att man som minister kan glömma detaljer även i propositioner som man själv har föredragit, men det är litet uppseendeväckande att just den här paragrafen är den bortglömda paragrafen. Vi har sett åklagare och andra som inte ens känner till den, och den riskerar tydligen att fortfarande vara bortglömd även efter ändringen. Jag tycker inte det var fel av mig att ta upp den här frågan, som är central för bedömningen av om regeringen hade möjlighet i mars 1986 att använda den paragrafen mot Baresic.

Anna-Greta Leijon: Om man känner sig oklar vill jag föreslå att man tar en diskussion med någon av de jurister i justitiedepartementet som har förberett propositionen och kanske finns kvar i departementet och som har bättre kunskaper än jag har på den punkten. Om det är väsentligt för utskottet, så finns den möjligheten.

Birgit Friggebo: Jag tror att vi själva kan göra ganska bra bedömningar av innehållet i beslutet.

I samband med Ola Nilssons utredning om införseln av avlyssningsutrustning har du sagt att ni hade en allmän beredning beträffande spaningsstyrkan – det måste väl ha varit den grupp på 10–15 personer som skulle hålla till i lokalen på Renstiernas gata. Du sade att ni fattade ett principbeslut, som sedan skulle följas upp med konkreta beslut om personerna. Det sköt man på därför att spaningsstyrkan inte blev färdig.

Vad var det som skedde vid den allmänna beredningen? Vad är det ni har berett när det gäller spaningsstyrkan och syftet med den?

Anna-Greta Leijon: Den formulering som förekommer i protokollet med mig är inte bra. Som tur är har åklagarna i sin sammanfattning uppfattat det riktigt. När man har svarat på frågor en stund löper ibland associationerna för snabbt, och man hoppar över ett led. Om det inte hade varit så bråttom när jag läste igenom protokollet, hade jag kanske sett det, men jag fick det

hemskickat till min bostad. Det händer tyvärr ofta att jag inte hinner hämta ut rekommenderade brev innan posten har stängt, och det gäller tyvärr ofta också min man. Alltså fick jag det här brevet ganska sent.

Det som hände på den allmänna beredningen har jag redovisat vid det slutna förhöret i torsdags men kan redovisa det igen. Att jag i somras inte talade om detta berodde på att den s.k. källa A fanns i Sverige vid det tillfället.

Vi hade under förra våren och vintern en ganska intensiv diskussion om den s.k. kommunarresten och de särskilda föreskrifter som sedan lång tid har gällt ett antal i Sverige boende PKK-are genom regeringsbeslut. Det var inte justitiedepartementet, utan arbetsmarknadsdepartementet som hade hand om det ärendet, men frågor som rör terroristlagstiftningen bereds alltid gemensamt av justitie- och arbetsmarknadsdepartementen, och därför blev jag på ett tidigt stadium inkopplad. Georg Andersson – dåvarande invandrarministern – hade den uppfattningen att det fordrades en allmän beredning för att ta ställning till den kritik som framfördes i den allmänna debatten om att särskilda föreskrifter användes under så lång tid som hade skett här.

Vi hade alltså en allmän beredning om generella principfrågor angående terroristlagstiftningen och PKK som organisation. Det var redan från början Georg Anderssons avsikt att vid ett senare tillfälle efter den principiella genomgången och diskussionen ta upp frågan, om föreskrifterna skulle gälla de enskilda PKK-medlemmarna i fortsättningen och om de skulle vara oförändrade eller i något avseende ändras. Det var detta som diskuterades på den allmänna beredningen.

Samtidigt som den diskussionen fördes hade vi alltså i Sverige en person som senare kom att kallas för källa A. Om honom fick jag information första gången vid en av de regelbundet återkommande informationerna om mordutredningen som åklagare och rikspolischef hade på justitiedepartementet. I samband med den s.k. Ebbe Carlsson-affären återkom sedan information om den här personen.

Att det var en PKK-medlem som tidigare själv hade deltagit i våldsaktiviteter var det ingen tvekan om. Däremot visste man inte om han var i Sverige i egenskap av avhoppare, som visserligen fortfarande ansåg att kurdernas frihetskamp var viktig men som tog avstånd från de våldsmetoder som PKK som organisation alltmer ägnade sig åt, och som skulle kunna medverka till att kasta ljus över utredningen om mordet på Olof Palme, eller om han i själva verket var en attentatsman av samma slag som vi tyvärr hade mött tidigare i Sverige – som jag sade i min inledning har det inom organisationen PKK begåtts två mord eller avrättningar: ett fall i Uppsala och ett i Stockholm.

Vid den här tidpunkten på våren fanns det ingen möjlighet att bedöma vad den här personen egentligen var, men att han innebar en säkerhetsrisk var det ingen tvekan om. Det förhållandet att regeringen samtidigt diskuterade föreskrifter för PKK-medlemmar gjorde att jag och rikspolischefen gemensamt bedömde att det kunde föreligga en ytterligare förhöjd säkerhetsrisk.

Vi gjorde den gemensamma bedömningen, att något beslut av regeringen om föreskrifter för de enskilda personerna inte borde fattas innan rikspolischefen hade garantier för att han hade en spaningsstyrka som dygnet runt

kunde hålla ögonen på de här personerna. På grund av bristande resurser och svårigheter att rekrytera folk fanns det alltså inte från början och inte vid den tidpunkt då Georg Andersson ursprungligen hade avsett att ta upp ärendet. Jag bad honom då efter samtal med rikspolischefen att skjuta på det senare av regeringsbesluten. Det gjorde han, och beslutet fattades sedan, jag tror det var den 19 maj.

Jag beklagar att jag uttryckte mig suddigt och i Ola Nilssons utredning drog ihop händelseskedet, men jag har sedan förstått av sammanfattningen som Ola Nilsson gjorde att han drog rätt slutsats av mitt uttalande.

Birgit Friggebo: Det var en diskussion om att man skulle lätta på restriktionerna för PKK, men sedan kunde man inte göra det därför att någon halvprivat spaningsstyrka hade tagit hit en person?

Anna-Greta Leijon: Det är helt fel. Beslutet om huruvida man skulle ha föreskrifter eller inte var helt oberoende av både Ebbe Carlsson och den här personen. Det var tidpunkten för beslutet som sköts upp på min begäran, eftersom jag liksom rikspolischefen inte ville riskera att något liknande det som hade hänt i Uppsala eller på Medborgarplatsen i Stockholm skulle ske. Beslutet om föreskrifter påverkades inte av detta.

Birgit Friggebo: Du nämnde i somras och sade också tidigare i dag att polisen allmänt var intresserad av lokalen. Nu liksom i Ola Nilssons utredning talar du om att det gällde att upprätta en spaningsstyrka, som eventuellt skulle bearbeta någonting – oklart vad. Mot bakgrund av att säkerhetspolisen eventuellt hade misskött sig tidigare kanske det behövdes, sade du. Betyder det att den bild som vi andra har fått av att det mera var fråga om något slags parallell spaning har fäst sig nu också i ditt sinne?

Anna-Greta Leijon: I Birgit Friggebos fråga är flera saker hopblandade.

Den här spaningsstyrkan var en vanlig spaningsgrupp av det slag som polisen använder i många sammanhang. Man skulle kanske önskat att polisen haft en sådan den natt då Bergling försvann, för då hade det kanske inte varit så lätt för honom att lämna landet. Det hade ingenting att göra med någon lokal på Söder. Det var bara så att polisen inte hade folk att avsätta för att dygnet runt bevaka den s.k. källa A.

Birgit Friggebo: Du säger att det fanns läckor och att man var rädd för att det skulle läcka vidare. Den spaningsstyrka som du talar om är alltså en helt annan spaningsstyrka än den som skulle hålla till i lokalen. Vad fanns det då för anledning att tala om lokalen med dig?

Anna-Greta Leijon: Ja, man kan undra varför det fanns anledning att tala med mig om den här lokalen. Ebbe Carlsson gav mig en allmän information. Dessutom: just när jag fick den här allmänna informationen gav sig P-O Karlsson iväg till IKEA för att handla saker till lokalen. Men jag har inte senare haft några diskussioner med Ebbe Carlsson om lokalen. Jag frågade Nils Erik Åhmansson – det måste ha varit vid ett av de första tillfällen som vi hade resonemang om den här lokalen. Jag fick då till svar att det var en bra lokal, som polisen kunde ha användning för. Jag hade därmed inte någon anledning att närmare fördjupa mig i hur lokalen skulle användas.

Birgit Friggebo: Jag frågar därför att du i somras i din inledning ville berätta om vad du hade informerats om. Där nämns lokalen på Södermalm och Fischers pengar och hans olika teorier. Där hänger det hela ihop: det handlar om lokalen, Fischers pengar, risk för läckor inom säpo, folk som inte var pålitliga. Då måste det ha varit en diskussion av något särskilt slag, utöver vanlig säpoverksamhet eller polisverksamhet, om vad som egentligen skulle försiggå i lokalen.

Anna-Greta Leijon: Jag förstår inte riktigt Birgit Friggebos fråga, men jag skall försöka bena upp det.

Syftet med spaningsgruppen, som jag talade om tidigare, var att den person som senare har kommit att kallas källa A inte vare sig skulle bli utsatt för något attentat eller själv vara i stånd att utföra något attentat. Människor har avrättats inom organisationen PKK. Det är oerhört allvarligt att vårt land blir skådeplats för sådana händelser. Man måste försöka förhindra att det uppstår situationer när sådant händer igen. Det var därför jag var angelägen om spaningsgruppen. Den hade ingen som helst koppling till någon lokal på Söder.

En annan sak är att den nye rikspolischefen Nils Erik Åhmansson började, delvis med mitt stöd, att omorganisera spaningsutredningen. Det fanns planer på en omorganisation av utredningen redan innan han tillträdde, planer som lades på is för att han skulle få möjlighet att själv sätta sitt signum på en ny organisation. Rikspolischefen framförde i det sammanhanget och vid senare samtal som jag hade med honom stor oro för att det inom den s.k. Palmeutredningen förekom många läckor och mycket rapportering av hemliga saker i mordutredningen till pressen. Det var naturligtvis otillfredsställande.

Nils Erik Åhmansson framförde också till mig – vilket jag tror har framgått såväl av regeringens vitbok som av tidigare förhör – att han ansåg att de påståenden och informationer som Ebbe Carlsson kom med inte skulle delges hela kretsen av utredare, utan stanna inom en mycket begränsad krets.

Birgit Friggebo: Vi skall inte ta om det som hände i somras vid utfrågningen. Jag förstår att Anna-Greta Leijon känner behov av att ge också det perspektivet som svar på frågor, men det behövs inte för våra ställningstaganden.

Den fråga jag ställde var vad som förekom på den allmänna beredning där du har nämnt att också spaningsstyrkan var uppe till diskussion. Jag tycker inte att jag har fått något svar på det, utan det blev en lång utläggning om föreskrifterna för PKK. Vad har regeringen in corpore fått veta om spaningsstyrkan vid en allmän beredning?

Anna-Greta Leijon: Ingenting. Jag försökte förklara att jag har uttryckt mig på ett otydligt sätt i förhöret med Ola Nilsson, så att man kunde få intrycket att spaningsstyrkan diskuterades på den allmänna beredningen. Det som diskuterades var föreskrifterna och kommunarresten. För mig var spaningsstyrkan intressant i sammanhanget därför att jag, precis som rikspolischefen, bedömde att det kunde uppstå en allmänt förstärkt hotsituation. Jag beklagar

att jag uttryckt mig på sådant sätt att man kunde missförstå det och tro att spaningsstyrkan diskuterades på den allmänna beredningen. Det gjordes inte.

Birgit Friggebo: Om vi får rakare och kortare svar, är det mindre risk för missförstånd.

Var frågan om källa A också uppe på denna allmänna beredning? Det var ju förutsättningen för hela diskussionen.

Anna-Greta Leijon: Källa A var inte förutsättningen för hela diskussionen.

Birgit Friggebo: ... om föreskrifter för PKK-are?

Anna-Greta Leijon: Inte alls! Jag har sagt tidigare i ett svar till Birgit Friggebo nyss, att förutsättningen för diskussionen var den allmänna kritik som fanns mot att PKK-arna så länge hade haft föreskrifter. Det hade inte ett dugg med källa A att göra.

Birgit Friggebo: Du sade tidigare att du uppfattade den information du fick om Pierre Schori som rent skvaller. Sedan sade du att du fick intrycket att säkerhetspolisen hade ett direkt intresse av Schori och att det bekräftade den uppfattning du hade att säkerhetspolisen ibland höll på med saker som inte var särskilt viktiga.

Jag vill fråga exakt och konkret vilka åtgärder du vidtog när du fick veta det här. Ingenting?

Anna-Greta Leijon: Eftersom Birgit Friggebo förut begärde att jag skulle lämna korta svar, vill jag hänvisa till de svar jag tidigare har givit.

Birgit Friggebo: Det var då rent allmänt att ta upp frågan med säpo om gallring av uppgifter. Skedde det i omedelbar anslutning till den information som du fick om Pierre Schori?

Anna-Greta Leijon: Det var inte så att uppgifter om Pierre Schori gjorde att jag tog upp frågan om gallring. Den kom upp separat. Som jag har förklarat tidigare: det påstående jag fick, som då allmänt gällde säkerhetspolisens intresse för Pierre Schori och inte var kopplat till det här, förstärkte min bestämda uppfattning, som jag vet delas av Birgit Friggebo, att frågor om personalkontrollen behöver gås igenom och att det behövs en skärpt demokratisk kontroll.

Dessutom upptäckte jag någonting som jag inte visste när jag skrev direktiven till utredningen, nämligen att i de gamla akterna dessutom fanns saker och ting som inte borde finnas där.

Birgit Friggebo: Men du vidtog inga åtgärder i direkt anslutning till Schori, även om säkerhetspolisen uppenbarligen sysslade med skvaller. Något syfte måste det ju ha varit med att Ebbe Carlsson tog upp det här med dig och Åhmansson, som var närvarande samtidigt. Kegö tog upp det med Sandström. Det måste ha funnits något syfte med att ta upp frågan. Du upplevde det inte så, utan ansåg att det bara var en passant-skvaller?

Anna-Greta Leijon: Jag har inte diskuterat detta tillsammans med Åhmansson. Under söndagen kom det från Åhmanssons advokat, såvitt jag förstått

av tidningarna, ut uppgifter som Åhmansson sedan har dementerat. När påståendena framfördes till mig om Pierre Schori var inte Åhmansson närvarande.

Birgit Friggebo: Men du har tidigare sagt att du fick uppgifterna den 5 april.

Anna-Greta Leijon: Nej, jag har inte angivit något datum, för jag kommer inte ihåg datum. Det är andra som har angivit detta datum, bl.a. Åhmanssons advokat, och det har Åhmansson själv dementerat, och han har sagt att uppgifterna inte är riktiga.

Birgit Friggebo: Så du har ingen aning om när du fick veta det?

Anna-Greta Leijon: Jag kan inte datera det, nej.

Birgit Friggebo: Skedde det i anslutning till en diskussion om att Ebbe Carlsson tyckte att polisen skulle få tillgång till handlingar från UD:s arkiv?

Anna-Greta Leijon: Det hade inte med detta att göra. Det hade att göra med Ebbe Carlssons teori om varför mordet på Olof Palme begicks.

Birgit Friggebo: Det seglar omkring uppgifter om att datum var den 5 april. Det råkar vara samma dag då du, Åhmansson och Ebbe Carlsson diskuterade möjligheten att få tillgång till handlingar ur UD:s arkiv. Då vill jag påminna om att Ebbe Carlsson hade en egen, privat aktion gentemot tjänstemän på UD för att stryka under att UD-papper skulle lämnas över. Det är om kombinationen Schori–UD–sammanfallande datum som jag frågar. Hade Ebbe Carlsson något intresse av att på en bakväg få se Schoris anteckningar om möten och träffar? Har den tanken slagit dig?

Anna-Greta Leijon: Nej, det har den inte gjort. Avsikten med min förfrågan till utrikesministern om genomgång av UD:s arkiv hade inte med detta att göra. Avsikten var inte heller att Ebbe Carlsson skulle göra den genomgången.

Birgit Friggebo: Jag har här en artikel i DN. Man skall inte alltid tro vad som står i tidningarna, och jag vill fråga om du har sagt så här: Det jag fick höra om Schori betraktade jag som rent skvaller, sådant som förekommer överallt, och Ebbe Carlsson talade alltid om så mycket, ofta rent otroliga saker.

Anna-Greta Leijon: Jag kommer inte ihåg om jag har använt exakt den formuleringen, men jag har säkert sagt att Ebbe Carlsson talade om mycket – det gjorde han. Han talade också om otroliga saker. En del av det som jag redovisade vid det slutna förhöret och som rörde påståenden om tidigare buggning är av det slaget.

Birgit Friggebo: Du har sagt tidigare här att han talade om spektakulära saker. Hur hade du möjlighet att sortera ut vad som var otroliga saker och skvaller från det som skulle ha mer substans? Hur kunde du över huvud taget ta fasta på någonting av vad han sade?

Anna-Greta Leijon: Det har framgått att jag inte hade någon möjlighet att göra en sådan utsortering. En av de saker som jag är anklagad för är att jag

inte har gjort den utsorteringen själv. Det är den vanligaste kritiken mot mig, att jag inte kunde säga vad som var sant och inte sant av de informationer och påståenden som Ebbe Carlsson framförde.

Jag intog därför den allmänna hållningen att det som Ebbe Carlsson sade måste kontrolleras och testas. Jag har framfört, jag vet inte i hur många sammanhang, att det var den inställningen jag hade. Det var också därför som jag hade några samtal med Åhmansson, och det var därför som jag framhöll det angelägna i att åklagarna blev informerade.

På några punkter fanns det anledning för mig att göra saker vid sidan om det allmänna påpekandet att det som Ebbe Carlsson sade måste testas och kontrolleras i den vanliga mordutredningen. Det gällde vissa uppgifter som redan Carl Lidbom kom med och som jag redovisade för försvarsministern. Det gällde det särskilda önskemålet från polisen om att få gå igenom UD:s arkiv, det gällde anklagelserna mot säkerhetspolisens sätt att sköta livvaktsskyddet kring Olof Palme, och det gällde det andra påståendet om tidigare buggning.

Birgit Friggebo: Det här är en upprepning av vad som står i vårt material.

Anna-Greta Leijon: Eftersom frågan är ställd på det sättet måste jag svara. Jag vet inte om Birgit Friggebo vill bestämma sig för om jag skall svara eller inte svara.

Olle Svensson: Den intressanta frågan är vad som är väsentligt och inte väsentligt i den information som Ebbe Carlsson gav.

Birgit Friggebo: Min fråga var hur Anna-Greta Leijon kunde sortera uppgifterna. Det innebär inte att man behöver gå igenom varje detalj i det som har varit. Du har redan sagt att det var svårt att göra det och att du ville att det skulle undersökas vidare. Det räcker för mig som svar för närvarande på den frågan.

Pierre Schori fick ett utbrott och sade att det måste vara slut på privatspaningar och konspirationsteorier. Det är en av de första gångerna som du antyder att du tycker att det är otroliga saker. Börjar också du nu att tröttna på Ebbe Carlsson som alla vi andra?

Anna-Greta Leijon: Jag tillhör nog dem som tidigast önskade att vi skulle klara ut så snart som möjligt vad som har skett i det här sammanhanget.

Jag skulle också vilja säga att jag naturligtvis kan välja att vara mycket kortfattad. Jag har uppfattat min roll så, att jag skall försöka ge så utförliga svar som möjligt, men om utskottets ledamöter tycker att det är fel, skall jag svara mycket kortfattat i fortsättningen.

Bertil Fiskesjö: Jag vill fråga något mer angående kunskapen om planerad buggning.

Du sade först som svar till Kurt Ove Johansson, att om du visste att sådant planerades, skulle du ha ingripit kraftfullt och förklarat att det var olagligt. Så småningom fick du sedan uppgifter om att buggning planerades. Då inskränkte sig ditt ingripande till att du hänvisade till Åhmansson. Klargjorde du då för honom att det under alla omständigheter var olagligt?

Anna-Greta Leijon: Jag har aldrig fått några uppgifter om att buggning planerades. Det måste Bertil Fiskesjö ha missförstått. Jag har aldrig fått någon uppgift om planerad buggning.

Bertil Fiskesjö: Vad var det då som du hänvisade till Åhmansson?

Anna-Greta Leijon: Det var uppgifter om en buggning som påstås ha skett vid tiden för mordet.

Bertil Fiskesjö: När du bad Åhmansson undersöka detta, förklarade du då för honom att det under alla omständigheter var en olaglig handling?

Anna-Greta Leijon: Jag utgick från att rikspolischefen var medveten om att det var en olaglig handling.

Bertil Fiskesjö: Hur kommer det sig att du tog upp detta enbart med polisen och inte med åklagarna? Det är ju ändå åklagarna som är förundersökningsledare.

Anna-Greta Leijon: Det var för mig omöjligt att ha någon som helst uppfattning om huruvida det verkligen fanns någonting som var sant i den uppgiften. I ett sådant läge är det självfallet polisen som skall göra en bedömning. Jag kan inte se att det i det här fallet var något fel av mig att tala med landets högste polischef.

Bertil Fiskesjö: Du menar alltså att det var av mindre intresse att åklagarna var informerade om vilka metoder som polisen använde i sina spaningar?

Anna-Greta Leijon: Inte alls, men åklagare och polis har olika roller i utredningsarbetet kring eventuella brott.

Bertil Fiskesjö: Är det inte så i hela den här affären att dina kontakter över Ebbe Carlsson i allt väsentligt har gått just till Åhmansson och andra delar av polisen men praktiskt taget inte alls till åklagarna?

Anna-Greta Leijon: Det är riktigt att mina kontakter har varit i första hand med Åhmansson. Det har jag ansett vara naturligt. Jag har för Åhmansson vid upprepade tillfällen framhållit att åklagarna måste informeras. Om detta hade vi långa diskussioner i somras, och eftersom jag skall fatta mig kort hänvisar jag till det.

Bertil Fiskesjö: Anser du att s.k. buggning under alla omständigheter är olaglig?

Anna-Greta Leijon: Buggning är inte tillåten i den svenska lagstiftningen i dag.

Bertil Fiskesjö: Anser du att den kan användas?

Anna-Greta Leijon: Det kan den självfallet inte göra. I ett extremt, aktuellt läge där nya attentat hotar påstås det att man skulle kunna tänkas använda buggning eftersom nöd allmänt bryter lag. I andra sammanhang är det naturligtvis inte möjligt.

Bertil Fiskesjö: Du anser alltså inte att den kan användas i vanlig spaningsverksamhet i mindre upphetsade situationer?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Bertil Fiskesjö: Jag vill ställa några frågor med anledning av diskussionerna kring säpos promemoria om Pierre Schori. Du har alltså entydigt förnekat att du fick upplysningar om att det fanns en promemoria upprättad inom säpo om Pierre Schori?

Anna-Greta Leijon: Jag har inte känt till någon sådan.

Bertil Fiskesjö: Du vidhåller detta?

Anna-Greta Leijon: Ja.

Bertil Fiskesjö: I varje fall om man skall tro uppgifter som lämnats till pressen informerade Ebbe Carlsson om att det fanns en promemoria som Walter Kegö hade ställt samman om Pierre Schori. Du har inget minne av att du fick denna tydliga anvisning?

Anna-Greta Leijon: Nej, jag vet ingenting om det.

Bertil Fiskesjö: Vad var innehållet i den konkreta information som du fick om den här saken?

Anna-Greta Leijon: På den frågan har jag svarat tidigare, och jag har ingenting ytterligare att tillägga.

Bertil Fiskesjö: Jag tycker inte att vi har fått ett tillfredsställande svar från dig. Ebbe Carlsson måste väl ha sagt någonting om varför säpo intresserade sig för Pierre Schori, utöver det som du betraktar som rent skvaller?

Anna-Greta Leijon: Nej, det fanns det inte.

Bertil Fiskesjö: Jag konstaterar då att här finns uppgifter som står mot varandra, om man skall tro vad som har publicerats i pressen om vad andra som var med vid det här tillfället har sagt.

Du har senare fått klarhet i att det finns en promemoria om Pierre Schori?

Anna-Greta Leijon: Det har jag läst i pressen.

Bertil Fiskesjö: Men du har inte haft tillfälle att ta del av den?

Anna-Greta Leijon: Det handlar inte om att ha tillfälle. Den är såvitt jag förstår sekretessbelagd, och jag har numera inte vare sig skäl eller möjlighet att ta del av hemliga handlingar.

Bertil Fiskesjö: Du visste inte att det fanns en PM, men du visste att säpo intresserade sig för den näst högste personen inom utrikesförvaltningen. Hur kunde du då avfärda detta som enbart skvaller?

Anna-Greta Leijon: Jag har ingen ytterligare kommentar. Jag har försökt svara så gott jag har kunnat. Jag har ingenting att säga utöver det jag sagt här tidigare.

Bertil Fiskesjö: Fick du klart för dig vid överförandet av detta skvaller att den franska säkerhetspolisen låg bakom det s.k. skvallret?

Anna-Greta Leijon: Det påstods att den franska säkerhetspolisen skulle ha varit intresserad av den här kvinnan som figurerat i sammanhanget – den kommunistiska älskarinnan.

Bertil Fiskesjö: Är det troligt att den franska säkerhetspolisen skulle göra sig mödan att till svenska säpo vidarebefordra uppgifter, om det rörde sig om banalt skvaller?

Anna-Greta Leijon: Jag är rädd för att det inom säkerhetspolisen, såväl den franska som den svenska, kan förekomma banalt skvaller.

Bertil Fiskesjö: Och detta skulle bli underlag för att en förhållandevis hög tjänsteman inom den svenska säkerhetspolisen gör upp en särskild PM om det?

Anna-Greta Leijon: Som jag sade skulle jag aldrig kunnat drömma om att det som jag fick höra skulle ha varit föremål för någon promemoria. Om jag skall tro det som står i pressen – och det är vad jag känner till i detta sammanhang – innehåller promemorian något helt annat än det jag fick information om.

Bertil Fiskesjö: Hade du inte anledning att reagera när den franska säkerhetstjänsten intresserade sig för den näst högsta personen i den svenska utrikesförvaltningen? Hade du inte anledning att fråga vad som var på gång?

Anna-Greta Leijon: Jag har svarat tidigare. Jag tillhör inte den grupp av personer som är särskilt intresserade av sängkammarskvaller eller för sådant vidare.

Bertil Fiskesjö: Det var den version av innehållet som Ebbe Carlsson helt entydigt gav till dig?

Anna-Greta Leijon: Ja.

Bertil Fiskesjö: Jag vill ställa ytterligare bara en enda fråga för att klara ut din uppfattning om Ebbe Carlsson. Du har vid tidigare utfrågningar sagt att Ebbe Carlsson var att betrakta som en privatperson, och sedan har du sagt att du uppfattade att han hade ett enda uppdrag, som han hade fått av Åhmansson.

Tycker du nu, när du ser i backspegeln, att det här var tillräckligt för att hänga upp det uppdrag på som du menade att Ebbe Carlsson skulle ha eller för att så intensivt lyssna på de uppgifter som Ebbe Carlsson kom med?

Anna-Greta Leijon: Den beskrivning av vad jag skulle ha sagt tidigare om Ebbe Carlsson som Bertil Fiskesjö ger är inte korrekt. Jag har aldrig sagt att Ebbe Carlsson hade ett enda uppdrag. Grunden för frågan är inte riktig. Jag har inte haft den uppfattningen. Redan när jag först fick höra talas om det här pågick ett samarbete mellan polisen och Ebbe Carlsson.

Bertil Fiskesjö: Jag utgår från en minnesbild av den utfrågning vi hade i somras, och det kan lätt kontrolleras i efterhand. Du menar således att du redan då ansåg att Ebbe Carlsson hade någon typ av kontraktsanställning eller liknande?

Anna-Greta Leijon: Nej, jag har aldrig ansett att han hade en kontraktsanställning. Jag har sagt att han hade ett samarbete med polisen. Såväl justitiekanslern som kammarrätten har gjort undersökningar och funnit att Ebbe Carlsson var uppdragstagare åt polisen. Att han hade ett uppdrag och hade uppmanats av rikspolischefen att utföra vissa saker var min uppfattning, och det var den jag redogjorde för tidigare.

Bertil Fiskesjö: Du reagerade inte ens när du fick kännedom om att han kände till vad franska säkerhetspolisen hade haft för sig beträffande en hög tjänsteman inom svenska UD?

Bo Hammar: I det utkast till betänkande som vi gjorde under sommaren tror jag att jag var ensam om att ta upp frågan om säkerhetstjänsten, som jag tycker är en central fråga i hela den här affären. Vad som hänt den senaste veckan bestyrker ytterligare det antagandet.

Min första fråga är om säkerhetstjänsten är överordnad regering och riksdag.

Anna-Greta Leijon: Säkerhetstjänsten skall självfallet inte överordnas regering och riksdag. Den demokratiska kontroll som finns bl.a. över personalkontrollen behöver säkert förstärkas.

Bo Hammar: Men om Walter Kegö spionerar på Pierre Schori, vem övervakar då Walter Kegö?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte det. När det skrevs promemorior inom ramen för personalkontrollen – och den här promemorian måste såvitt jag förstår ha kommit till i det sammanhanget – var det redan tidigare uppenbart att det behövde göras en ordentlig utredning. Jag tillsatte en sådan utredning. Så här i efterhand kan jag se att utredningens direktiv skulle ha behövt kompletteras ytterligare på ett antal punkter. Jag gjorde en del kompletteringar när jag kom till justitiedepartementet. Skulle jag ha skrivit direktiven i dag, skulle jag i vissa avseenden ha gjort dem mer skärpta än de nu är.

Bo Hammar: Om någon i regeringskansliet skulle ha en kommunistisk eller rent av moderat älskarinna eller älskare, är det någonting som angår säkerhetspolisen?

Anna-Greta Leijon: Jag tycker inte det.

Bo Hammar: Hela den här verksamheten med kontroll av ledande politikers, regeringsledamöters och riksdagsledamöters personliga liv och eventuella internationella kontakter tycker du är orimlig, och om sådant förekommer menar du att man måste ingripa mot det?

Anna-Greta Leijon: Det finns en bred enighet i riksdagen – jag vet inte om den enigheten omfattar vpk – om att någon form av personalkontroll behövs. Det innebär naturligtvis att också personliga förhållanden kan komma med i bilden och i vissa fall måste bedömas, men det får finnas gränser för vad man sysslar med i det sammanhanget.

Bo Hammar: Är det fortfarande tillåtet att ha sitt kärleksliv i fred?

Anna-Greta Leijon: Jag hoppas det.

Bo Hammar: Jag har sysslat mycket med internationella frågor både här i riksdagen och tidigare på partihögkvarteret. Jag har träffat hundratals människor från politiska partier, befrielseorganisationer och andra organisationer som velat besöka mig. Jag har försökt bilda mig en uppfattning om vad de berättar. Anser du att Walter Kegö eller någon annan inom säkerhetstjänsten har kompetens att bedöma sådana saker och skall ha rätt att övervaka den typen av kontakter?

Anna-Greta Leijon: Allmänt skulle jag vilja svara nej på den frågan. Personalkontrollen måste innebära att polisen skall ha rätt att bedöma vissa typer av kontakter, men t.ex. en politikers kontakter med befrielseorganisationer och med internationella rörelser skall inte allmänt sett vara att betrakta som någonting skumt.

Bo Hammar: Jag ställer frågan, om det över huvud taget finns någon instans, t.ex. säkerhetstjänsten, som har rätt att göra sådana kontroller. Jag träffar olika människor här i riksdagshuset, precis som Pierre Schori för tio år sedan träffade en kvinnlig professor från Sorbonneuniversitetet. Finns det någon rätt för säkerhetstjänsten att övervaka vilka jag som riksdagsman träffar eller vilka regeringens ledamöter träffar? Min ursprungliga fråga var: Vem är överordnad vem, och vem spionerar på vem?

Anna-Greta Leijon: Det finns ett eller möjligen ett par särskilda regeringsbeslut, som är hemligstämplade, om under vilka förutsättningar säkerhetstjänsten kan arbeta med personalkontroll. Dessutom finns en särskild ordning för den demokratiska kontrollen av verksamheten. Men de parlamentariker som utövar denna demokratiska kontroll har inte någon som helst förutsättning att följa det dagliga arbetet. En av de frågeställningar som utredningen om personalkontrollen fick i uppgift att titta på är hur man bättre kan garantera den demokratiska kontrollen av hur säkerhetspolisen arbetar med uppgifterna.

Bo Hammar: Jag ställer frågorna inte därför att jag anser att vi som politiker skall åtnjuta någon absolut immunitet – det kan naturligtvis komma fram grava misstankar också mot en politiker. Men samtidigt måste konstitutionsutskottet klara ut, om riksdagens ledamöter och regeringens ledamöter har rätt att träffa vem vi vill utan att bli övervakade och utan att man spionerar på oss. Det är bakgrunden till de här frågorna, som jag tycker är viktiga för konstitutionsutskottet att granska, nämligen regeringens kontroll över säkerhetspolisen eller vice versa: säkerhetstjänstens kontroll över regeringen. Men Anna-Greta Leijon är inte längre justitieminister, så vi får väl återkomma till frågorna i annat sammanhang. De är väsentliga och hör till bilden.

Anna-Greta Leijon: Jag håller med Bo Hammar om detta. Jag tror man kan säga att det dels behövs en bättre kontinuerlig demokratisk kontroll, dels behöver göras med jämna mellanrum den typ av djupdykningar som den nya säpoutredningen innebär. En risk med en kontinuerlig kontroll är att det så småningom går rutin i den och att man glömmer att kontrollera vissa saker. Det är kanske vad som har hänt nu.

Bo Hammar: Jag vill återgå till det utkast till betänkande som vi gjorde i somras. I en reservation där anmäler jag att min uppfattning är att Anna-Greta Leijon genom den omfattande aktiviteten under våren 1988 medverkade till att spaningarna aktiverades kring PKK-spåret och att du därmed skulle ha brutit mot regeringsformen.

Det här är ett preliminärt betänkande. Jag skulle gärna vilja ha din allmänna kommentar till detta. Kan du förstå den kritiken? Ligger det någonting i den, eller tillbakavisar du den helt?

Anna-Greta Leijon: Om man skall tro vad tidningarna uppger att jag står för, kan jag förstå kritiken, men det som står i tidningarna stämmer inte alltid. Som jag har förklarat här i dag och vid det slutna förhöret har jag varit mycket återhållsam med mina kommentarer utåt om det som rör mordutredningen. Det kan leda till att man pådyvlar mig uppfattningar som jag aldrig har haft.

Jag har haft den grundinställningen att innan vi vet vem eller vilka som mördade Olof Palme måste alla spår köras i botten, antingen det är polisspår, spår som rör en enskild person eller det som har kallats PKK-spåret. Det har varit min allmänna inställning.

Under våren ansåg rikspolischefen att det intressantaste man då hade att arbeta med i mordutredningen var just PKK-spåret. Jag har inte sagt att detta är vad jag tror på, utan min inställning har varit att innan vi har rätat ut alla frågetecken måste alla saker kontrolleras.

Bo Hammar: Ebbe Carlssons teorier handlar i hög grad om PKK-spåret och de konflikter som förekom i polis- och spaningsledningen. Kan inte det faktum att du ägnar dagar och nätter åt de här teorierna uppfattas som en uppbackning av de krafter som just vill driva PKK-spåret och som känner sig ha kommit på mellanhand i utredningsarbetet?

Anna-Greta Leijon: Jag ägnade många timmar åt att lyssna, och det blev ofta nätter, eftersom min almanacka var fylld av många saker. Men det handlar inte bara om det s.k. PKK-spåret. Som jag har redovisat tidigare rörde det PKK i ett helt annat sammanhang, nämligen eventuell risk för ett förhöjt säkerhetsproblem i samband med ett regeringsbeslut som rörde PKK helt vid sidan av mordutredningen. Dessutom gällde en väsentlig del av Ebbe Carlssons påståenden säkerhetspolisens sätt att arbeta, säkerhetspolisens sätt att följa upp lagligt beslutad avlyssning, säkerhetspolisens information till statsministern eller brist på information till statsministern om aktuella hotbilder. Det var en väsentlig del av diskussionen.

Det som har varit viktigt för mig var att få sådana påståenden som man inte kunde rycka på axlarna åt testade och kontrollerade. Det gällde både de interna förhållandena inom säkerhetspolisen och det som i det läget uppfattades av rikspolischefen själv som det intressantaste spåret, vilket han själv sade. Det skulle ha varit konstigt om jag då hade sagt att jag tyckte att de inte skulle bry sig om det.

Bo Hammar: Jag kommer då in på ett av de många mötena som jag tycker var verkligt viktigt, nämligen den 5 april och middagen hemma hos Ebbe Carlsson. I samband med det mötet sade han att han inte ville gå till åklagarna, han tonade ner diskussionen och sade att han inte hade någonting

nytt att komma med. Varför fortsatte du att engagera dig i frågan i en situation när Ebbe Carlsson själv sade att han inte ville gå till åklagarna och inte trodde att det här gav särskilt mycket?

Anna-Greta Leijon: Jag har aldrig hört honom uttala det. Jag har sett det i något protokoll – jag minns inte om det var från konstitutionsutskottet. Jag har aldrig hört Ebbe Carlsson framföra att han inte skulle gå till åklagarna. Det måste ha varit något samtal som han hade med rikspolischefen. Det jag har sagt är att åklagarna måste bli informerade, och sedan må det vara rikspolischefens sak att avgöra på vilket sätt den informationen skall lämnas. Jag har aldrig hört Ebbe Carlsson göra det uttalandet.

Bo Hammar: Var det inte så att Ebbe Carlsson under ganska lång tid obstruerade genom att inte informera åklagarna? Var det ingenting som du fick kännedom om?

Anna-Greta Leijon: Nej, och jag har inte heller senare uppfattat det på det sättet.

Bo Hammar: Hörde du någonsin något rykte om att Hans Holmér skulle bli boss för verksamheten på Renstiernas gata eller på något sätt göra comeback i spaningsarbetet?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Bo Hammar: Är du helt säker på det?

Anna-Greta Leijon: Ja.

(Ajournering kl. 14.03–14.15)

Olle Svensson: Jag vill kontrollera ett par uppgifter.

När vi på nytt har börjat med utfrågningar har vi utgått från olika uppgifter som har förekommit i förundersökningsprotokoll både från Stockholm och från Malmö. Det finns vissa frågeställningar som har särskild relevans för vår granskning av regeringen. De frågor jag nu ställer har vi delvis fått svar på, men för att man skall få en klar uppfattning om det som berör vår granskning vill jag upprepa några frågor om vad som hände i slutet av mars.

Någonting som intresserar oss är en uppgift som jag har läst i polisundersökningen och som delvis bekräftats av Ebbe Carlsson, att han efter besöket på Renstiernas gata åkte hem till Anna-Greta Leijon och hade ett kort möte med henne. Du vet ju inte tidpunkten, har du sagt, men anser du att du har träffat Ebbe Carlsson ungefär vid den tiden?

Anna-Greta Leijon: Jag har inget minne av att jag den kvällen träffade Ebbe Carlsson. Dagen före hade jag suttit i den långa överläggningen med Ebbe Carlsson.

Olle Svensson: Fick du vid ungefär den tidpunkten någon information om att buggning tidigare hade förekommit?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Olle Svensson: Har du i det sammanhanget fört några samtal med statsministern och rapporterat om kännedom om buggning?

Anna-Greta Leijon: Nej. Eftersom jag inte hade någon kännedom om buggning, hade jag inte någon möjlighet att ta upp en sådan fråga med statsministern.

Olle Svensson: Det har förekommit sådana uppgifter. Du har inte haft någon som helst kontakt med statsministern om den s.k. Ebbe Carlsson-affären?

Anna-Greta Leijon: Jo, det framgår både av vitboken och av tidigare förhör att jag den 28 mars lämnade en kort information till statsministern. Det var i det sammanhanget som statsministern sade att det var självklart att det som Ebbe Carlsson gjorde skulle ske i fullt samförstånd med rikspolischefen.

Olle Svensson: Frågan om buggning var självfallet inte uppe, eftersom du inte hade kännedom om något sådant vid den tidpunkten?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Olle Svensson: Utan den kännedomen fick du vid de tidpunkter som du har redovisat för oss vid den slutna sessionen?

Anna-Greta Leijon: Ja.

Ylva Annerstedt: Jag vill återkomma till de uppgifter som du fick om Pierre Schori. Du sade i en TV-intervju häromdagen: "Jag har hört att säkerhetspolisen fortfarande hade intresse för Pierre Schori, men att det skulle finnas en PM visste jag inte."

När fick du första gången reda på att säkerhetspolisen hade ett intresse av Pierre Schori?

Anna-Greta Leijon: Det kan jag inte datera, men med de omfattande kontakter som Pierre Schori hade som ansvarig för internationella frågor inom det socialdemokratiska partiet diskuterades säkerhetspolisens intresse för honom och andra personer av det slaget. Men när? Jag kan inte tala om när jag fick höra om sådana saker, för det ligger så långt tillbaka i tiden. Det kan ha varit i början av 1970-talet – det minns jag inte.

Ylva Annerstedt: Om det kom fram nya uppgifter tyckte du ändå inte att det fanns anledning för dig som justitieminister att kontrollera hos säpo vilken substans uppgifterna hade?

Anna-Greta Leijon: Jag har i dag svarat så gott jag har kunnat på frågor omkring detta. Jag har ingenting att tillägga.

Ylva Annerstedt: Du sade tidigare att du hade kontrollerat personakter hos säpo. Var det många akter som du gick igenom? Du sade att där fanns mycket skvaller.

Anna-Greta Leijon: Det har jag inte sagt, och jag har inte heller sagt att jag har kontrollerat personakter på det sättet att jag begärt in ett antal sådana. Jag var hos säkerhetspolisen på ett studiebesök. Då gick vi in i arkivet. Den som sköter verksamheten där nere tog fram exempel på personakter. Jag ställde ett antal frågor, delvis ganska ingående, om vilken typ av uppgifter

som finns i de gamla personakterna. Jag hade sedan ett antal diskussioner om detta med tjänstemän på justitiedepartementet. Då framgick det att det i personakterna fanns gamla uppgifter som inte borde finnas där. Det var så att säga inte skvaller, utan det var – vilket jag har sagt vid annat tillfälle – uppenbarligen gamla rena åsiktsregistreringar, som nu inte ligger i de nya databehandlade registren utan som ligger kvar i gamla akter som inte har förts in i registren. Det gjorde mig mycket uppmärksam på att det inte räcker med att gå igenom den nuvarande hanteringen av personkontrollen utan att man behöver gå tillbaka också i det gamla materialet.

Ylva Annerstedt: Så du tittade aldrig personligen i några dossiéer hos säkerhetspolisen?

Anna-Greta Leijon: Jag tittade på dem som polismannen tog fram, men jag begärde inte själv fram några.

Ylva Annerstedt: Så du kan möjligen i den granskningen ha sett också en dossié om Pierre Schori?

Anna-Greta Leijon: Nej, det kan jag inte. Det var bara ett par kort, och de gällde personer som jag inte kände.

Ylva Annerstedt: Hur kan du som utomstående i detta sammanhang så snabbt avfärda vad som skulle vara skvaller?

Anna-Greta Leijon: Jag är snart 50 år och har en viss erfarenhet av livet. Det var på den jag baserade bedömningen av vad som var skvaller.

Ylva Annerstedt: Du har tidigare sagt att man måste skapa klarhet om påstådda missförhållanden inom säpo. En lång rad tillfälligheter hopar sig efter de utfrågningar vi har haft. Ebbe Carlsson reser till London "on my behalf", som du skriver, Ebbe Carlsson informerar dig om säpos intresse för Pierre Schori, Ebbe Carlsson lämnar dig specialinformation i tio timmar och ges fri tillgång till hemliga handlingar, Ebbe Carlsson medverkar till smuggling av buggningsutrustning och skaffar också en intern finansiär till en separat organisation.

Har regeringen faktiskt givit Ebbe Carlsson i uppdrag att hemligt undersöka säkerhetspolisen?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Ylva Annerstedt: Alla inblandade förnekar bestämt att de skulle ha informerats vid det ena eller det andra tillfället. Behövdes det kanske inte, därför att alla visste allt från början?

Anna-Greta Leijon: Frågan är generell. Jag har inte förnekat att jag har fått information om olika saker vid olika tillfällen. Jag har tvärtom redovisat det.

Anders Björck: Det har varit många frågor om Pierre Schori och jag har ytterligare en.

När Ebbe Carlsson berättade för dig om den kommunistiska älskarinnan, fick du då någon indikation om att vederbörande också hade ansetts ha terroristkontakter?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Anders Björck: Utan det var enbart en förbindelse av annan art som det skvallrades om?

Anna-Greta Leijon: Ja.

Anders Björck: Jag har en fråga som gäller personakter. Du säger att du har gjort studiebesök på säpo. Har du gått igenom din egen personakt?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Anders Björck: Du vet inte ens om det finns någon?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Anders Björck: När vi hade ett förhör förra året frågade jag om Ebbe Carlsson är en person på vars omdöme du litar med tanke på att du känner honom mycket väl. Då sade du: Ja, det skulle jag vilja säga att det är.

Har du haft anledning att ändra uppfattning sedan förra året?

Anna-Greta Leijon: Jag litade på Ebbe Carlsson. Det visade sig sedan att han höll på med sådant som tyvärr inte borde ha förekommit. Man borde inte ha ägnat en tanke åt att använda sig av olaglig verksamhet. Jag är naturligtvis ledsen över det. Men det fanns ingenting i min tidigare kunskap om Ebbe Carlsson som gjorde att jag skulle tro att han skulle ägna sig åt det.

Anders Björck: Det här sade du den 4 augusti – då litade du på honom. Nu har jag intrycket att du inte gör det. Det är alltså avslöjandena som har skett den 4 augusti som har gjort att du har ändrat uppfattning?

Anna-Greta Leijon: Det där var en beskrivning av mitt förhållande till Ebbe Carlsson på våren. Också den 4 augusti gav jag uttryck för min djupa besvikelse över att Ebbe Carlsson hade ägnat sig åt verksamhet som jag inte visste någonting om.

Anders Björck: Jag har en annan fråga som gäller vilka du har litat på. Den 4 augusti frågade jag dig också: "Har du någon kriktik mot Nils Erik Åhmanssons åtgärder som de har redovisats inför utskottet?" Du svarade kort: "Nej."

Är det ett omdöme som står sig i dag?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte vad som närmare menas med den här frågan. Jag har inte för egen del gjort någon ny bedömning av Nils Erik Åhmansson. Det har sedan andra gjort – justitiekanslern har gjort sin bedömning. Jag hade ingen anledning att inte lita på att samarbetet mellan mig och Nils Erik Åhmansson skulle fungera bra.

Anders Björck: Hela frågan löd: "Tycker du det var riktigt av Nils Erik Åhmansson att koppla in Ebbe Carlsson på det här sättet? Har du någon kritik mot Nils Erik Åhmanssons åtgärder som de har redovisats inför utskottet?" Du sade då: "Nej."

Står detta nej kvar i dag?

Anna-Greta Leijon: Jag har gått igenom de förhör som jag anser att jag skall gå igenom, men jag har inte gått igenom alla utskottets förhör, och jag har heller inte kunskap om utskottets hemliga förhör. Med reservation för detta är svaret på frågan fortfarande detsamma.

Anders Björck: Är det då rimligt att han tvingades avgå därför att han inte har regeringens förtroende och att han har blivit syndabock i Ebbe Carlsson-affären?

Anna-Greta Leijon: Han är i så fall inte den enda syndabocken.

Anders Björck: Ni kan alltså ta varandra i hand. Men du tycker att det var rimligt att han fick avgå?

Anna-Greta Leijon: Jag har inte gjort någon som helst bedömning av den frågan och avser inte att göra det heller.

Anders Björck: Ebbe Carlssons PKK-teorier och källa A väckte uppenbarligen stor uppmärksamhet hos er som arbetade med detta. Ledde det till att du eller någon annan beordrade höjt säkerhetsskydd för regeringen därför att det förelåg risk för attentat?

Anna-Greta Leijon: Jag har inte beordrat höjt säkerhetsläge för regeringen och vet inte om någon annan har gjort det heller.

Anders Björck: Du drog inte av Ebbe Carlssons historier om källa A och den fara han utgjorde slutsatsen att du borde se till att skyddet för regeringen förstärktes?

Anna-Greta Leijon: Nu gäller den ordningen att det är statssekreteraren i statsrådsberedningen som framför allt har det ansvaret. Det fanns ingenting i de diskussionerna som gjorde att jag hade några synpunkter på den frågan. Jag ansåg, som jag har redovisat i svar till Birgit Friggebo, att det fanns en ökad säkerhetsrisk, och det hängde samman med PKK:s interna förhållanden och att regeringen då hade ett antal aktuella ärenden. Det statsråd inom regeringen som hade hand om de här frågorna – invandrarministern – hade redan ett omfattande säkerhetsskydd.

Anders Björck: Du tog alltså inte kontakt med den ansvarige, Kjell Larsson, i statsrådsberedningen efter det att Ebbe Carlsson hade berättat om källa A?

Anna-Greta Leijon: Nej. Dessutom gav inte Ebbe Carlsson mig den första informationen om den person som sedan kom att kallas källa A. Den gavs vid ett av de ordinarie möten där såväl riksåklagaren som rikspolischefen var närvarande. Vanligtvis är Kjell Larsson också närvarande vid de sammanträdena. Om han var det vid just det här tillfället minns jag inte.

Anders Björck: Vi har kunnat notera att många av dem som vi har haft här på utfrågning har haft kontakter med varandra före utfrågningarna. Jag vill därför fråga om du har haft någon kontakt med Ebbe Carlsson sedan den s.k. Ebbe Carlsson-affären blev offentlig.

Anna-Greta Leijon: Jga mötte Ebbe Carlsson en gång i somras på Sveavägen utanför den socialdemokratiska partiexpeditionen. Jag sade då till honom att

jag inte ville ha någon kontakt med honom, och han sade: "Jag vet det." Sedan dess har jag inte träffat honom.

Bengt Kindbom: Den 27 mars hölls en ganska lång föredragning om hela den här affären. Ebbe Carlsson har tidigare beskrivit det så att han redovisade sin uppfattning, och du fick sedan svara på om han skulle gå vidare i sin redovisning. Vilken detaljeringsgrad var det i den redovisningen?

Anna-Greta Leijon: I vissa avseenden var den mycket detaljerad. Många av detaljerna kände jag flyktigt till genom tidigare föredragningar som jag har fått allmänt som regeringsledamot, annat kände jag som vanlig tidningsläsare igen. Det var i vissa avseenden, t.ex. när det gällde mordnatten, mycket detaljerat.

Bengt Kindbom: Ebbe Carlsson blev utvisad från Palmerummet. Så småningom kom han tillbaka vid årsskiftet 1987-1988, då han hade kontakter med Lidbom och Holmér. Redogjorde han vid den här träffen också för de kontakterna?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte vad som avses. Att han hade haft kontakter med Carl Lidbom var helt uppenbart för mig, eftersom Lidbom var den som först kom till mig och talade om detta – det var inte Ebbe Carlsson som först berättade för mig, utan det var Lidbom. Hans Holmér hade jag hört mycket litet om i detta sammanhang.

Bengt Kindbom: Men Carl Lidbom har du hört så mycket mer om. Framgick det av redovisningen den 27 mars att Ebbe Carlsson via Lidbom hade lämnat information till regeringen redan i slutet av 1987?

Anna-Greta Leijon: Nej. Eftersom Carl Lidbom gick till mig som justitieminister var det klart att Lidbom hade lämnat information till regeringen. Det var den 17 mars.

Bengt Kindbom; Jag frågade om den redovisningen var så detaljerad att det framgick att regeringen skulle ha informerats i slutet av 1987.

Anna-Greta Leijon: Nej.

Bengt Kindbom: Inte att statsministern hade fått någon information eller att Holmér hade redovisat några reaktioner?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Bengt Kindbom: Åklagarna hade sin givna roll i utredningsarbetet. Till dem lämnade du inte någon information om buggning eller resor. Men gav du åklagarna information på någon punkt om vad du erfarit av Ebbe Carlsson?

Anna-Greta Leijon: I sommarens förhör ställdes det många frågor om det här. Jag svarade ganska utförligt. Jag hänvisar också till tidigare betänkanden från konstitutionsutskottet, där man har angivit hur ett statsråd bör agera i sådana fall. Jag har vid ett flertal tillfällen tagit upp med rikspolischefen att åklagarna måste informeras, och jag fick intrycket att de var informerade tidigare än de faktiskt var, men jag förstod så småningom att de hade fått information bara om vissa delar, inte om helheten. Det förstod jag först

under hand. Men jag har vid ett flertal tillfällen anmodat rikspolischefen att ta upp detta med åklagarna på det sätt som jag uppfattar att också konstitutionsutskottet i tidigare betänkanden har sagt att man bör göra.

Bengt Kindbom: Skillnaden mot nuläget är att ytterligare information har kommit fram här. Det var därför jag ställde frågan.

Jag ställde också frågan i somras, om du ansåg att Nils Erik Åhmansson ljög eller i varje fall inte talade sanning. Finns det, utöver det du sade i svaret till Anders Björck, någon som du anser har lämnat felaktiga uppgifter?

Anna-Greta Leijon: Jag skulle föredra att frågan ställdes mer precist. Jag har svårt att svara på den när den ställs så allmänt.

Bengt Kindbom: Du har alltså inga direkta synpunkter på det?

Kurt Ove Johansson: Jag skulle vilja ställa ett par frågor med anledning av det som Anders Björck senast sade.

Måste inte t.o.m. en justitieminister kunna förlita sig på en rikspolischef som regeringen har tillsatt?

Anna-Greta Leijon: Jag anser det.

Kurt Ove Johansson: Är inte det grunden för svensk demokrati att en regering som tillsätter chefstjänstemän skall kunna räkna med att de håller sig till de lagar som riksdagen har stiftat?

Anna-Greta Leijon: Det anser jag.

Kurt Ove Johansson: Om ett statsråd lägger sig ut för mycket och ger pekpinnar, finns det de i konstitutionsutskottet som brukar tala om ministerstyre. Är det svårt att genom informella kontakter få fram regeringens budskap till myndigheterna?

Anna-Greta Leijon: Det kan nog variera. Jag har under mina ganska många år som statsråd upplevt tillfällen då myndigheterna kanske inte riktigt har uppfattat de signaler som finns i regeringsbeslut eller ens i riksdagsbeslut på ett riktigt sätt. Men det varierar.

Birgit Friggebo: Är det du som har informerat Carl Lidbom om uppgifterna om Schori?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Birgit Friggebo: Du sade att det rörde personalkontrollfrågor och annat. Har du talat särskilt mycket med Carl Lidbom om hans utredning?

Anna-Greta Leijon: Vi talade om den första delen av hans utredning, den som rörde säkerhetspolisen i allmänhet. I det avseendet var en del av de påståenden som Ebbe Carlsson kom med högaktuella. Carl Lidbom och jag och sedan också Ingvar Carlsson hade resonemang om på vilket sätt vi bäst skulle hantera de här sakerna när Nils Erik Åhmansson fått möjlighet att närmare kontrollera dem.

Om den andra delen av utredningen, den som handlar om personalkontroll, hade vi inget resonemang, eftersom den skulle genomföras först efter sommaren. Det var min avsikt att ha ett ordentligt resonemang med Carl

Lidbom om de frågorna. Det var en klar uppdelning av utredningens arbete i tidsschemat.

Birgit Friggebo: Det var alltså mera de akuta frågor som uppstod kring Ebbe Carlsson som ni försökte diskutera, inte spaningsmetoder och personalkontroll och liknande.

Anna-Greta Leijon: Nej. Personalkontrollen hade vi inte någon diskussion om, eftersom det var en senare etapp i utredningen.

Birgit Friggebo: Om jag förstod rätt var det Ingvar Carlsson som tillfrågade Carl Lidbom, eller i varje fall var det Ingvar Carlssons idé att Lidbom skulle bli utredare. Vilken uppfattning har du om hur mycket Carl Lidbom och Ingvar Carlsson har diskuterat om utredningen?

Anna-Greta Leijon: Jag vet att de har haft ett par träffar och bytt några ord, men jag vet ingenting närmare om vad som sades vid de tillfällena, eftersom jag inte var närvarande.

Birgit Friggebo: När du var hos oss i torsdags talade du om buggning. Då använde du konsekvent uttrycket "olovlig avlyssning". Här har uppstått en del missförstånd. Partiledarna påstår sig inte ha blivit informerade om buggning. Ingvar Carlsson förnekade den 12 januari i år att han blivit informerad om buggning, och nu har han ändrat sig. JK säger att han inte blivit informerad av dig om buggning. Kan det vara så att du konsekvent har använt uttrycket olovlig avlyssning i de här sammanhangen?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte om jag kan terminologin, men jag har uppfattat buggning som en form av olovlig avlyssning.

Birgit Friggebo: Men olovlig avlyssning kan väl också vara telefonavlyssning?

Anna-Greta Leijon: Det kan det vara, men jag har uppfattat att buggning är en form av olovlig avlyssning. Jag tror det är en riktig tolkning av begreppet. Men det finns också andra former.

Birgit Friggebo: Du använder begreppet olovlig avlyssning?

Anna-Greta Leijon: Jag använder ofta det, ja.

Hans Nyhage: Frågan om den bristande informationen till åklagarna kom åter upp nyss, och du hänvisade åter som du sade till konstitutionsutskottets tidigare betänkanden. Då måste jag ställa frågan: Finns det verkligen någonting i KU:s tidigare betänkanden som kunde hindra dig att fråga åklagarna om de var informerade?

Anna-Greta Leijon: Det finns ingenting i KU:s betänkanden som gör att jag skulle ha agerat på annat sätt än jag gjorde, nämligen att med rikspolischefen ta upp frågan. Jag hade ingen som helst anledning att tro annat än att rikspolischefen skulle följa det regeringsbeslut som var fattat tidigare. I det ingick att den rollfördelning som fanns mellan rikspolischefen och riksåklagaren skulle respekteras. Jag hade vid ett flertal tillfällen poängterat hur viktigt det var att åklagarna blev informerade och dessutom fått intrycket att

de var det. Det var de i delar, men inte i helheten. Det var någonting som jag inte kunde bedöma.

Hans Nyhage: Nu är vi tillbaka igen i det resonemang som fördes förra sommaren. Du och även Ingvar Carlsson påpekade gång på gång hur otroligt viktigt det var att åklagarna blev informerade. Så träffar ni åklagarna med jämna mellanrum, och ingen av er ställer den för er så viktiga frågan om de hade fått information. Är icke detta anmärkningsvärt?

Anna-Greta Leijon: Jag kan inte finna det. Jag har ställt frågor om det s.k. PKK-spåret vid något tillfälle till åklagarna, men om jag skulle ha frågat speciellt på det sätt som Hans Nyhage nu säger, skulle det inte ha kunnat uppfattas annat än som ett misstroende från min sida mot rikspolischefen.

Hans Nyhage: Du menar på fullt allvar att om du när du träffade åklagarna, vilket du gjorde vid flera tillfällen, hade frågat dem om information, hade de kunnat missuppfatta det?

Anna-Greta Leijon: Jag utgick från att den arbetsfördelning mellan riksåklagare och rikspolischef följdes som regeringen hade fastställt i ett särskilt regeringsbeslut. Det fanns ingenting som gav mig grund att tro att man inte skulle följa den. Jag hade dessutom strukit under vikten av att åklagarna blev informerade. Det fanns ingen anledning för mig att tro annat än att åklagarna informerades om helheten.

Hans Nyhage: Du kontrollerade det inte?

Anna-Greta Leijon: Nej. Jag ansåg inte att det var min uppgift att ställa kontrollerande frågor om en verkschef inför ögonen på en annan.

Hans Nyhage: Det behövde inte ske inför ögonen på en annan. Det fanns många tillfällen.

Anna-Greta Leijon: Det hade varit ännu värre om det hade skett bakom ryggen.

Hans Nyhage: Är det inte underligt, just därför att du var så angelägen om att informationen gått fram, att du inte undersökte om det verkligen skett?

Anna-Greta Leijon: Jag misstrodde inte på något sätt Nils Erik Åhmansson.

Olle Svensson: Den frågan har vi analyserat i utkastet till betänkande. Vi kommer att gå tillbaka till detta utkast och på nytt ta upp bl.a. frågor som berör kontakten mellan polis och åklagare.

Jag tackar Anna-Greta Leijon för att du på nytt har ställt upp och kompletterat vårt skriftliga material genom att svara på våra frågor.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 17

1989-03-23

kl. 09.00–10.50
11.00–12.45

Offentlig utfrågning av statsminister Ingvar Carlsson angående dels fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme, dels regeringens utnämningspolitik

Olle Svensson: Konstitutionsutskottet skall granska statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Fortfarande gäller att utskottet skall sammanträda inom stängda dörrar. Det är alltså huvudregeln för våra överläggningar. Men det har tillkommit ett moment där det sägs att utskottet dock kan besluta att sammanträdet till den del det avser inhämtande av upplysningar helt eller delvis skall vara offentligt.

Jag hälsar statsministern välkommen till vår öppna utfrågning inom ramen för vår granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme och regeringens utnämningspolitik. Sedan statsministern gästade oss förra sommaren har uppgifter redovisats för oss från förundersökningar av åklagaren i Stockholm och Malmö. Detta har lett till en rad utfrågningar i utskottet i syfte att skaffa sakupplysningar och informationer på muntlig väg. Jag vill nämna några av de punkter som vi har haft på vår dagordning.

Vi har velat ha klarhet i regeringens eventuella befattning med eller kännedom om den elektroniska avlyssning, s.k. buggning, som förekommit efter mordet på Olof Palme. Likaså har vi velat granska motiven och lagenligheten i regeringsbeslutet om telefonavlyssning av kroaten Baresic i Täbyanstalten. Vidare vill vi kontrollera uppgifterna från livvakten hos Holmér, Sten Warmland och informationer som skulle ha lämnats till regeringschefen från Carl Lidbom i december 1987. Enligt vår praxis lämnar jag först ordet till statsministern.

Statsminister Ingvar Carlsson: Herr ordförande, ärade KU-ledamöter! För drygt tre år sedan mördades Sveriges statsminister. Det var en oerhört svår och skrämmande upplevelse. Många såg det som ett attentat, riktat också mot vår demokrati. Men det svenska samhällsskicket bestod prövningen, och demokratin fungerade. Ändå utgör det en svår påfrestning att mordet ännu efter tre år icke är uppklarat och mördarens motiv inte klarlagt. Det skapar en otrygghet och en osäkerhet i vårt land. Ett sådant samhällsklimat ger lätt upphov till misstro och rykten. Dessa har inte minskat sedan konstitutionsutskottets överläggningar i somras. Det visar inte minst de senaste dagarnas ström av ovederlagda påståenden.

Konstitutionsutskottet granskar, som ordföranden nyss sade, statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning, i det här fallet kring spaningarna efter Olof Palmes mördare.

Jag skall i denna inledning begränsa mig till att helt kort och mycket tydligt ge besked på de två punkter som denna gång är av särskilt intresse för utskottets granskning.

För det första: Det första tillfälle jag informerades om Ebbe Carlssons uppgifter, hans teorier om säkerhetspolisen och hans kontakter med rikspolischefen och justitieministern var den 28 mars 1988. Det var en information som jag den dagen fick av Anna-Greta Leijon. Alla uppgifter om att jag dessförinnan skulle ha fått veta detta är felaktiga.

För det andra: Det första tillfälle jag informerades om att det kan ha förekommit illegal avlyssning i samband med spaningsarbetet var den 3 juni 1988 vid en information någon timme efter det att de borgerliga partiledarna fått veta samma sak. Detta är mina svar, herr ordförande, och jag är beredd att komplettera dem på alla de punkter som utskottet önskar.

Kurt Ove Johansson: Herr ordförande! Jag skulle vilja börja med händelserna den 7–9 december 1987, som har varit föremål för särskilt intresse i våra utfrågningar. Frågan har ju varit vem som träffade vem och vad man talade om. Minnesluckor och uppgifter som har gått isär har gjort bilden ofullständig. Vi hoppas naturligtvis att statsministern nu skall kunna räta ut en del frågetecken.

Min första fråga är: Träffade statsministern Carl Lidbom mer än en gång dagarna den 7–9 december 1987?

Ingvar Carlsson: Jag träffade Carl Lidbom endast en gång vid denna period, den 8 december kl. 20.00. Jag har omedelbart efter det att jag fick frågan via massmedia meddelat detta.

Kurt Ove Johansson: Var det ett långt samtal med Lidbom?

Ingvar Carlsson: Det var ett samtal som omfattade ungefär 30 minuter.

Kurt Ove Johansson: Kan statsministern erinra sig vad samtalet med Carl Lidbom rörde sig om?

Ingvar Carlsson: Det var ett samtal som kom till stånd på min begäran. Det var nämligen så att folkpartiledaren Bengt Westerberg i den allmänpolitiska debatten i oktober 1987 framförde kritik mot säpos handläggning av Berglings flykt. Bengt Westerberg menade att säkerhetspolisen hade kommit alltför lindrigt undan i samband med justitiekanslerns granskning. Det var en av orsakerna till att Carl Lidbom fick ett särskilt uppdrag att gå ytterligare igenom omständigheterna kring Berglings flykt. Vad jag som statsminister under dessa veckor funderade över var om det bl.a. som en reaktion på Bengt Westerbergs kritik fanns anledning till ytterligare åtgärder. Eftersom Lidbom kort tid därefter, någon vecka eller 10 dagar senare, skulle avlämna sin bedömning ville jag ha en förhandsinformation för att bedöma om det fanns anledning till ytterligare åtgärder. Därför begärde jag att vid det tillfälle Carl Lidbom kom till Stockholm få en sådan information. Den fick jag alltså den 8 december kl. 8 på kvällen.

Kurt Ove Johansson: Vi anser oss veta att Carl Lidbom vid den tidpunkten ägde kännedom om annan avlyssning än legal telefonavlyssning. Jag har förstått av statsministerns svar att statsministern är helt övertygad om att Carl Lidbom den 8 december aldrig berörde denna fråga i ert resonemang.

Ingvar Carlsson: Jag är helt övertygad. Det sammanträde som jag har förstått sedan ägde rum med bl.a. polismannen Barrling ägde rum efter det att jag hade träffat Carl Lidbom. Vi berörde alltså inte denna fråga. Men jag har faktiskt på denna punkt uppdagat ganska märkliga förhållanden som jag gärna vill redovisa inför utskottet. Med tanke på de många anklagelser som har riktats inte minst i massmedia mot mig på denna punkt vill jag gärna ge utskottet en utförlig redovisning av vad min genomgång av detta ärende har lett fram till.

I Expressen den 19 oktober förra året kunde man för första gången läsa att jag "flög i taket" när jag fick information om Ebbe Carlsson-affären och hans teorier många månader tidigare än jag själv skulle ha redovisat. I Dagens Nyheter återgavs samma historia, samtidigt som reportern slog fast att det nu också fanns anledning att misstänka att jag skulle ha stött Ebbe Carlsson i hans aktiviteter. Källan var en icke namngiven livvakt, som ingick i den sekretessomgärdade förundersökningen om insmuggling av avlyssningsapparatur. Själv fick jag ingen möjlighet att kommentera anklagelserna. När jag dagen efter krävde att få dementera uppgifterna i Dagens Nyheter förvägrades även detta.

Några veckor senare framträdde så den anonyme livvakten i Expressen. Expressens rubrik löd: "Statsministern gav grönt ljus." Andra medier hakade på. Själv dementerade jag uppgifterna. KU-ledamoten Anders Björck framträdde med påståenden om att bara 50 % av sanningen i Ebbe Carlsson-affären hittills kommit fram och att jag om livvakten hade rätt ljugit inför konstitutionsutskottet och menade att konstitutionsutskottet i fortsättningen borde kräva vittnesed av de personer som framträdde inför utskottet.

Sedan har anklagelserna upprepats i en rad nyhetsprogram och åtskilliga dagstidningar, ofta förstärkta med uttalanden av KU-ledamoten Anders Björck om att livvakten är en sanningsenlig och trovärdig person, underförstått till skillnad från vissa andra.

Under oktober, november, december, januari, februari och mars, dvs. under sex månader, har dessa anklagelser levt sitt eget liv. Sin näring har de hämtat ur läckor och halvkvädna visor. Sin form har de funnit i det som jag vill kalla anklagelsejournalistik. Det jag har gjort inför denna utfrågning är att jag ställt anklagelserna mot vad livvakten faktiskt sagt till er i konstitutionsutskottet.

För det första: Det som kallades dagboksanteckningar och som framställts som ett kvalificerat stöd för livvaktens minne visar sig nu vara en ytterst knapphändig körjournal.

För det andra: Av utfrågningen framgår att livvakten är osäker och bevisligen t.o.m. haft direkt fel när det gäller vissa händelseförlopp. Livvakten påstår att han hämtade Carl Lidbom vid Grand Hotell måndagen den 7 december. Enligt Lidboms reseräkning och flygbiljetten, som jag har bett mina medarbetare särskilt kontrollera för säkerhets skull, kom inte Lidbom till Arlanda förrän tisdagen den 8 december kl. 14.25. Detta har faktiskt framgått av en artikel i Svenska Dagbladet, där reseräkningen har varit avtryckt.

För det tredje säger livvakten att han inte vid något tillfälle hört någon säga att statsministern skulle ha varit informerad om att Ebbe Carlsson bedrev

någon slags privatspaning. Det är ändå detta huvudfrågan gäller. Livvakten säger att tidningarna har dragit den slutsatsen.

För det fjärde, och kanske på sätt och vis allra viktigast: Enligt konstitutionsutskottets justerade protokoll säger livvakten exakt följande om vad Holmér skulle ha sagt: Jag vill inte påstå att jag kan återge det ordagrant, men innebörden var att statsministern skulle gå i taket eller att statsministern skulle bli galen. – Det är i och för sig intressant att han har sådana teorier.

För att vara alldeles tydlig: Det livvakten har redovisat för konstitutionsutskottet är att han hört Holmér säga att Lidbom sagt att jag, om jag fick veta något, skulle gå i taket. Således handlar det inte om något som faktiskt har inträffat, utan om en förmodan om hur jag skulle kunna reagera – och detta i tredje hand.

Till saken hör dessutom att uppgiften om detta dementeras av alla de övriga inblandade, inkl. av den som skulle ha sagt detta och de som skulle ha hört detta.

De öppna utskottsförhören har kritiserats under senare tid. Jag är mycket glad över att jag får tillfälle att vara här på ett öppet utskottsförhör. Det är naturligtvis för att ge utskottets ledamöter denna redovisning, men också för de journalister som i god tro har förmedlat dessa uppgifter som att jag, som det har sagts hela tiden, gick i taket. Det blev alltså en beskrivning av något som skulle ha inträffat.

Jag är även utomordentligt tillfredsställd med att direkt via televisionen, ut till svenska folket som har läst dessa tidningar, sett på TV och hört på radio, kunna ge denna redovisning. Jag frågar mig fortfarande vem det var som förvanskade uppgiften som Warmland gav från att jag skulle gå i taket till att jag gick i taket. Vad var syftet med detta? Vad var orsaken till dessa tidningskampanjer?

Bara för att ta ett enda exempel, måndagen den 7 november 1988 står det på Expressens första sida: "Nytt vittne mot Ingvar Carlsson." Det är bra om detta fotograferas. Det är bra om detta visas. Där står också "att han kände till Ebbe-spåret redan förra året". Det finns ytterligare två helsidor i samma tidning.

Till det paradoxala i det hela fick jag för en vecka sedan reda på, genom det justerade protokollet i konstitutionsutskottet, vad livvakten verkligen hade sagt. Jag har också levt i tron att han skulle ha sagt att jag gick i taket. Då har jag naturligtvis bara kunnat säga att detta är fel. Jag har inte fått någon sådan information. Eftersom jag har levt med dessa anklagelser i sex månader, har jag velat ge utskottet denna information om vad jag menar har varit en mycket plågsam och trist upplevelse i mitt politiska liv. Jag hoppas att jag med detta har klarat ut denna fråga.

Kurt Ove Johansson: Statsministern har tidigare slagit fast att han först den 3 juni 1988, efter det att partiledarna i riksdagen hade fått uppgifter om att olovlig buggning kunde ha ägt rum, funnit att det kanske fanns anledning att försöka fastställa vad det var för uppgifter som lämnades. Var det fråga om uppgifter om att buggning verkligen hade förekommit, eller var det misstanke om att buggning hade ägt rum?

Ingvar Carlsson: Det var icke fråga om ett besked om att buggning hade förekommit. Jag tror Anna-Greta Leijons ord föll ungefär: Med anledning av att vi hade fått information om att man hade försökt införa olaglig avlyssningsapparatur, kunde man inte utesluta att sådan olaglig avlyssning hade ägt rum tidigare.

Kurt Ove Johansson: Framfördes informationen på ett sådant sätt att man borde ha förstått att det rörde sig om s.k. misstänkt olovlig avlyssning?

Ingvar Carlsson: Anna-Greta Leijon hade redan tidigare på eftermiddagen till de borgerliga partiledarna givit en information om händelseförloppet. Jag hade återvänt från en resa till Förenta Nationerna och flugit från USA under natten den 2 till den 3 juni. Jag hade dessutom på morgonen direkt efter hemresan haft överläggningar med den västtyske presidenten von Weizäcker. Jag hade också haft ett sammanträde med socialdemokratiska verkställande utskottet. Med hänsyn till detta kom vi överens om att Anna-Greta Leijon skulle ge sin redovisning till de borgerliga partiledarna, och jag åkte till min bostad för att vila.

När denna överläggning var avslutad blev jag uppringd av min statssekreterare som meddelade att de borgerliga partiledarna hade krävt ett nytt möte och att det skulle äga rum på kvällen. Inför det mötet, som ägde rum i riksdagshuset, sammanträffade jag med Anna-Greta Leijon för att få en information om hennes överläggning med de borgerliga partiledarna. När hon hade gett en sammanfattning frågade jag om det var något ytterligare som hon hade redovisat för partiledarna som jag borde veta. Då tillade hon att hon också sagt att det kan ha förekommit sådan olaglig avlyssningsverksamhet tidigare.

Kurt Ove Johansson: Då kan vi alltså konstatera att statsministern, justitieministern och i vart fall delar av regeringskansliet, långt före sommarens KU-utfrågningar kände till misstanken om olovlig avlyssning.

Ingvar Carlsson: Nej, förlåt, förlåt. Det var den 3 juni 1988. Då framfördes det att man icke kunde utesluta att något sådant hade ägt rum. Tidigare har jag inte känt till något.

Kurt Ove Johansson: När vi hade utfrågningar under sommaren kände statsministern till att det fanns misstanke om att olovlig avlyssning ägt rum. Varför berättades inte detta för konstitutionsutskottet vid sommarens utfrågningar?

Ingvar Carlsson: Den 2 juni, dvs. dagen innan denna information lämnades till de borgerliga partiledarna och mig, hade Ola Nilsson, överåklagaren i Skåne, satt i gång en förundersökning angående det försök till införsel av olaglig avlyssningsapparatur som då hade konstaterats. Det var en självklarhet för mig att man därmed gick in i frågan om denna apparatur och tidigare försök till användning av sådan apparatur. Då fanns inga som helst konkreta uppgifter, utan bara misstankar. Jag svarade vid ett av dessa tillfällen att det dessutom pågår förundersökningar som berör denna fråga, och jag ser ingen anledning att nu gå in på detta. Jag tycker att det är helt rimligt att man låter en pågående förundersökning klarlägga fakta innan man från regeringens sida börjar spekulera i vad som kan ha inträffat eller inte inträffat.

Kurt Ove Johansson: Vi har naturligtvis från konstitutionsutskottets sida stark respekt för när det pågår förundersökningar. Även om sådana uppgifter inte hade kunnat lämnas vid de öppna utskottsutfrågningarna, hade man väl ändå från regeringskanslicts sida, när man kände till dessa uppgifter på annat sätt, kunnat informera utskottet i dessa frågor.

Ingvar Carlsson: Ja, det är riktigt. Det var just därför som jag hade kunnat konstatera att Anna-Greta Leijon, som utfrågades före mig – jag föredrar ordet utfrågning, inte förhör –, hade sagt att hon var beredd att lämna ytterligare information vid en sluten utskottsutfrågning. Det var bl.a. denna sak som hon hade tänkt att informera om. När min utfrågning ägde rum visste jag inte om utskottet skulle ordna en sådan sluten genomgång med Anna-Greta Leijon.

Kurt Ove Johansson: För att försöka få definitivt klarlagt vad det rörde sig om, har vi nu diskuterat frågan om misstänkt olovlig avlyssning. Av våra utskottsutfrågningar har det framgått att buggningar har genomförts i mars 1986 och har pågått fram till juni 1987. Är det först efter utskottsutfrågningarna som statsministern har fått uppgifter om de buggningar som verkligen har ägt rum?

Ingvar Carlsson: Det är genom uppgifter från den pågående förundersökningen – det är det mest korrekta. Det har dels lämnats uppgifter om detta i konstitutionsutskottet, dels har det funnits uppgifter i massmedia.

Kurt Ove Johansson: Men den 3 juni gällde bara kunskaper om misstänkt olovlig avlyssning?

Ingvar Carlsson: Det fanns inget som helst konkret underlag eller några konkreta uppgifter. Den information jag fick omfattade ungefär 15 sekunder.

Kurt Ove Johansson: En annan fråga som vi i konstitutionsutskottet tidigare har ägnat en del intresse är ju kontakterna inom regeringen och mellan regeringsledamöterna. Hur ser Ingvar Carlsson på kontakten? Bör inte ett statsråd när det t.ex. dyker upp viktiga säkerhetsfrågor omedelbart informera sin statsminister om detta?

Ingvar Carlsson: Svaret är ja om det finns känsliga eller viktiga eller någorlunda konkreta uppgifter.

Kurt Ove Johansson: Enligt de uppgifter som vi har att tillgå fick Anna-Greta Leijon, när hon var justitieminister, genom Ebbe Carlsson reda på att säpo registrerade Pierre Schori. Borde inte Anna-Greta Leijon i det läget ha informerat både dig och utrikesministern om detta?

Ingvar Carlsson: Denna fråga har ställts till Anna-Greta Leijon, och hon har själv givit sitt svar. Det är egentligen det enda rimliga, dvs. hur hon har agerat och reagerat. Jag vill göra ett tillägg, nämligen att även om detta var oerhört vagt och innehöll, som Anna-Greta Leijon sade, skvaller och om det inte redan hade funnits en särskild utredning om säkerhetspolisen, hade jag tyckt att även detta skvaller hade bort vidarebefordras.

Kurt Ove Johansson: Men, Ingvar Carlsson, Pierre Schori är inte vem som helst. Han är ju utrikesministerns närmaste man. Borde då inte minsta antydan om att han kunde vara föremål för säkerhetspolisens intresse hanteras så att alla eventuella misstankar omedelbart klaras upp?

Ingvar Carlsson: Det är alldeles riktigt. Jag förmodar att Anna-Greta Leijon tog det som en självklarhet att eftersom hon själv hade tillsatt denna utredning för att gå igenom säkerhetspolisens organisation, arbete och personalkontroll, skulle man ta upp en sådan fråga som just hon hade hört talas om.

Kurt Ove Johansson: Men det finns fortfarande, Ingvar Carlsson, saker som är litet förvånande i detta sammanhang. I våra utfrågningar har vi fått fram att Ebbe Carlsson inte alltid varit att betrakta som en privatperson. Han har tillmätts insikter i frågor som har varit av stort intresse för rikspolisstyrelsen. Är det inte rimligt att när en sådan person kan lämna sådana uppgifter att det kan ha funnits intresse från säkerhetspolisens sida för utrikesministerns andre man, att justitieministern när hon fick reda på detta verkligen hade tagit detta på allvar och gått till botten med frågan?

Ingvar Carlsson: Jag har faktiskt redan svarat på frågan. Jag anser att även om hon uppfattade detta som skvaller och rykten, hade detta bort vidarebefordras till oss. Men det finns en förklaring, nämligen att det fanns en särskild utredning som nu arbetade med säkerhetspolisen och just denna fråga.

Jag förmodar att Anna-Greta Leijon därmed ansåg att utredningen sysslade med precis detta och att hon ville avvakta vad utredningen kom fram till på sådana här punkter innan hon förde det vidare.

Kurt Ove Johansson: Men det är väl uppenbart, Ingvar Carlsson, att om frågan hade hanterats på ett annorlunda sätt, hade Pierre Schori inte behövt schavottera i massmedia som han nu fått göra?

Ingvar Carlsson: Det är jag icke för ett ögonblick säker på. Hur har denna fråga kommit upp? Jo, den har kommit upp därför att det pågår en förundersökning, där det har påståtts från visst håll att det kan ha planerats en buggning mot Pierre Schori. Detta kom fram vid en hemlig utfrågning inom konstitutionsutskottet. Sedan har det återgetts i massmedia, och regeringen fick en information – i varje fall fick jag det – i måndags förra veckan. Vi bestämde därefter på torsdagskvällen, med hänsyn till den ryktesspridning som förekom, där olika personer pekades ut – det blev nästan hysteri omkring vem som skulle vara utpekad eller inte – att det var lika bra att offentliggöra att det gällde Pierre Schori.

Händelseförloppet gör att vi i efterhand har anledning att fundera över hur man skall förhindra att när man bedriver en nödvändig kontroll, också av politiker, de kontrollerade får schavottera på det sätt som Pierre Schori har fått göra i denna fråga. Jag finner det utomordentligt beklagligt, och jag förutsätter att det inte från någon sida ligger ond vilja bakom att så har skett. Men det har ändå faktiskt inträffat, och då bör vi i fortsättningen fundera över hur vi skall kunna kombinera en nödvändig säkerhetskontroll med kravet på personlig integritet och hur den här verksamheten skall kunna bedrivas utan att personer råkar ut för det som Pierre Schori tyvärr nu har drabbats av.

Olle Svensson: Jag vill här bara relatera det som berör konstitutionsutskottet i detta sammanhang. Vi fick in uppgifter vilka, såsom Danielsson förklarade för oss, inte var särskilt starkt underbyggda. Han ställde då frågan, om man skulle lämna ut namnet. Vi sade efter diskussion – det var ett enhälligt beslut från utskottet – att av integritetsskäl, för att inte någon människa skulle behöva schavottera på lösa grunder, skulle sådan namnuppgift inte lämnas ut. Jag vill bara påpeka detta.

Varifrån de här uppgifterna sedan kommit ut kan ju diskuteras, men jag vill starkt understryka att utskottet hade en mycket ingående diskussion just om denna integritetsfråga. Vi delar helt statsministerns uppfattning att man på så här lösa grunder inte borde begära in någon namnuppgift. Vi var mycket måna om att fatta det beslutet, för att det inte skulle knytas till konstitutionsutskottet om en sådan namnuppgift kom ut. Vi kan i dag med gott samvete säga att vi inte visste vem det gällde förrän uppgiften publicerades.

Ingvar Carlsson: Jag är fullständigt övertygad om att ordföranden har gett en korrekt bild av detta. Det är därför som jag säger att det efter detta startades en spekulation om vilken person det gällde. Efter det att en information hade lämnats till civilministern var regeringen i en situation där vi frågade oss: Skulle vi låta spekulationerna fortgå, varvid olika personer kände sig avlyssnade, eller skulle vi tala om vilket namn det gällde? Efter ett par dagars överväganden kom vi fram till att det trots allt var bättre att redovisa vilket namn det gällde. I efterhand får vi tillsammans gå igenom den här processen och se hur säkerhetspolisen skall kunna bedriva en nödvändig verksamhet av detta slag. Eftersom frågan har varit uppe vill jag säga att den inte kan utesluta ledande tjänstemän, t.ex. i utrikesdepartementet eller på annat håll. Men den måste kunna bedrivas så att icke en enskild person drabbas på det sätt som i detta fall har skett beträffande Pierre Schori.

Kurt Ove Johansson: Det sista tror jag att vi är ganska överens om. Men det måste väl ändå vara på det sättet, Ingvar Carlsson, att om man efter det att justitieministern den 5 april – ungefär för ett år sedan – hade fått uppgift om att säkerhetspolisen var intresserad av utrikesministerns närmaste man, omedelbart hade gått till botten med frågan och sett till att alla oklarheter hade utretts, kan näppeligen den situation som vi nu har upplevt ha behövt uppstå?

Ingvar Carlsson: Jag är inte alls övertygad om att vi inte hade fått precis samma händelseförlopp, men det vet vi inte någonting om, eftersom det gäller en teoretiskt tänkbar situation. Det intressanta är ju om Anna-Greta Leijon, med hänsyn till att det var en händelse som låg mycket långt tillbaka i tiden och på denna vaga uppgift, som hon själv betraktade som skvaller, skulle gå till statsministern och utrikesministern. Hon gjorde i stället, såvitt jag har förstått, den bedömningen att eftersom vi nu har en genomgång av säkerhetspolisen, där man skall kontrollera just sådan här verksamhet med personalkontroll, var det rimligt att även sådant här fick gås igenom. Detta svar har Anna-Greta Leijon givit, och vi kommer såvitt jag förstår inte längre på den punkten. Sedan är det utskottets sak att ta ställning till om det var en riktig bedömning av Anna-Greta Leijon eller inte.

Kurt Ove Johansson: Då kommer jag över till en annan sak, som det kanske finns anledning att få klarlagd. Den 3 mars 1986 beslutade regeringen om telefonavlyssning av Miro Baresic. Enligt min mening har den frågan blivit tillräckligt utredd vid våra tidigare utfrågningar, utom på en punkt. När Sten Wickbom var justitieminister och utfrågades i utskottet sade han att regeringen fattat ett beslut om att telefonavlyssna Baresic den 2 mars per capsulam. Vill statsministern kommentera det här? Togs det över huvud taget ett sådant beslut per capsulam?

Ingvar Carlsson: Svaret är nej. Det gick till på följande sätt.

Den 2 mars blev jag och ytterligare ett antal statsråd uppringda, och vi fick problemet redovisat, nämligen att det med hänsyn till rikets säkerhet var angeläget med en avlyssning av Baresic. Vi hade alltså per telefon vad som skulle kunna kallas en beredning av frågan. Den 3 mars sammanträdde regeringen formellt och fattade beslutet.

Jag vill tillägga att det inte är något ovanligt utan tvärtom regel att man bereder frågor först, i samband med lunchberedningar, genom allmänna beredningar eller genom andra kontakter mellan departement och regeringsledamöter, och sedan fattar man det formella beslutet vid senare tillfälle.

Kurt Ove Johansson: Ett par månader senare togs ett beslut i Stockholms tingsrätt om att tillåta telefonavlyssning av Baresic. Varför återkallades inte regeringsbeslutet av den 3 mars?

Ingvar Carlsson: Det kan jag faktiskt inte svara på. En statsminister kan inte följa departementens alla ärenden. Jag tycker att det är en fråga som bör ställas till företrädaren för justitiedepartementet.

Kurt Ove Johansson: Men en statsminister kan väl åtminstone erkänna att man borde ha återkallat beslutet?

Ingvar Carlsson: Då vill jag gärna gå igenom den frågan. Jag har inte gjort det på det sättet att jag kan bedöma om man skulle ha vidtagit den åtgärden. Jag förmodar att den i så fall har tagits upp med justitieministern. I annat fall kan vi i efterhand gå igenom och skriftligen meddela utskottet vad som har förevarit. Jag kan inte svara på rak arm här.

Kurt Ove Johansson: Jag ställde den frågan till Wickbom, och han tog i och för sig på sig ansvaret och sade att det borde återkallats.

Ingvar Carlsson: I så fall har svaret givits, och då utgår jag ifrån att Sten Wickbom har gjort en riktig bedömning av detta. Men frågan har aldrig underställts mig, och därför kan jag inte svara.

Kurt Ove Johansson: Jag hade annars gärna velat ha också statsministerns svar på den punkten.

Jag skulle vilja ställa ett par frågor till, herr ordförande, och de gäller nödvärnsrätten. Har ni inom regeringen med anledning av mordet på statsminister Olof Palme funnit anledning att diskutera nödvärnsrätten?

Ingvar Carlsson: Herr ordförande! Vi har inte haft någon djupgående eller större diskussion om detta. Vid något tillfälle har frågan berörts, men det tillhör det som regering och riksdag bör diskutera både med hänsyn till

utfrågningarna i konstitutionsutskottet och med hänsyn till de förundersökningar som har berört frågan. Vi har i några fall i vår mera moderna historia kommit in på sådana frågor. Jag tänker på Bulltofta, på Norrmalmstorgsdramat och på händelserna på den västtyska ambassaden. Jag tror inte att vi kan utesluta att i framtiden – nu talar jag om extraordinära situationer i fredstid, eftersom det väl är det intressanta för utskottet just nu – regeringar eller höga ansvariga tjänstemän återigen kommer att hamna i sådana situationer.

Jag tror inte – om jag nu skall ge en rent personlig bedömning här i dag – att det går att skriva exakta regler för hur sådana här frågor skall handhas. Man skall naturligtvis göra det så långt det är möjligt, men jag tror att man i den akuta situationen måste göra en bedömning av om det föreligger sådana omständigheter att man på något sätt måste bryta mot gällande lag. Men det vore värdefullt om vi klarare kunde komma fram till vem som i så fall skall kunna fatta sådana beslut, och det måste enligt min mening då ligga på absolut högsta tänkbara nivå. Om det av någon anledning sker på en lägre nivå, måste det redovisas omedelbart för de högre instanserna. Det får inte bli en hemlighet, som man får reda på mycket långt efteråt.

Detta är väl den reaktion jag kan redovisa i dag. Jag skulle tro att en av de slutsatser som vi bör komma fram till efter genomgång av hela detta ärende är att vi skall se över bestämmelserna än en gång – vi har gjort det tidigare – och undersöka om de kan göras klarare men framför allt vem, på vilken nivå, som kan komma i fråga och vilken procedur som måste genomgås efter det att man har brutit mot lagen.

Anders Björck: Herr ordförande! Både ordföranden och statsministern började med några allmänna reflektioner om konstitutionsutskottet. Jag vill ställa en fråga till statsministern. En av dina närmaste medarbetare, utrikesminister Sten Andersson, har kallat KU-förhören för ett spektakel. Vad är regeringens inställning? Är det statsministerns eller utrikesministerns inställning som gäller?

Ingvar Carlsson: Till att börja med, herr ordförande, tycker jag att man vid en utfrågning inför konstitutionsutskottet skall citera rätt.

Nu viftar Anders Björck med ett tidningsurklipp. Efter de erfarenheter jag har haft under de senaste månaderna, skall man inte ta detta som den absoluta sanningen. Såvitt jag vet, jag var inte närvarande, vände sig Sten Andersson mot delar av och inslag i KU-utfrågningen. Jag vet inte vem han då speciellt tänkte på, så långt sträcker sig inte min fantasi. Men det har alltså inte varit någon generell kritik mot konstitutionsutskottet. Den som vill ta åt sig, får väl ta åt sig.

Jag har för min del sagt att jag också har vissa uppfattningar i frågan, och dem tänker jag framföra till talmannen. Det är väl möjligt att vi också kommer att diskutera sådana här frågor i våra utskottsgrupper. Det är dock framför allt riksdagen som har att bedöma hur konstitutionsutskottet skall arbeta. Men det kan inte vara fel att regeringsledamöter – det är ju vi som skall granskas – i framtiden ändå har vissa uppfattningar om hur vi upplever det att sitta som jag nu gör här.

Anders Björck: Nu viftade ju statsministern också med papper här. Men det är väldigt viktigt att veta statsministerns inställning. Vad Sten Andersson har sagt har återgivits i både radio och TV, och det finns ju direkta inspelningar. Om vi nu utgår från att han sagt att det var ett spektakel, anser statsministern att det är en korrekt beskrivning utifrån regeringens utgångspunkt? Det är ändå vi som granskar regeringen och inte tvärtom.

Ingvar Carlsson: Jag tycker att det är utomordentligt olämpligt av mig om jag i samband med en utfrågning om min handläggning av en oerhört viktig fråga skulle gå in och i det sammanhanget recensera konstitutionsutskottet. Om jag har något som jag vill framföra, kommer jag att framföra detta till talmannen. Jag kommer icke att framföra det i samband med en utfrågning av mig här.

Anders Björck: Så det är olämpligt av statsministern att säga något nu, men det var fritt fram för utrikesministern att fälla sådana kommentarer?

Ingvar Carlsson: Jag förstår uppriktigt sagt inte varför vi skall fortsätta detta. Sten Andersson var inte i det sammanhanget på en utfrågning i konstitutionsutskottet. Jag är det nu. Jag är föremål för en utfrågning, och jag tycker att det skulle vara utomordentligt anmärkningsvärt om jag i det sammanhanget skulle framföra en kritik mot utskottet. Jag avstår absolut från detta, herr ordförande.

Anders Björck: Jag tycker att det hade varit intressant om vi hade fått en klar uppfattning från statsministern om riksdagens konstitutionsutskott och den granskning som vi enligt grundlagen har att utföra. Jag beklagar att statsministern valde att svänga runt i den här frågan, men han har alldeles självklart den rätten.

Ingvar Carlsson: Herr ordförande! Jag har alltid bemödat mig om att uppträda korrekt inför konstitutionsutskottet. Jag har alltid ärligt och uppriktigt försökt att svara på alla frågor, och jag gör det även i dag. Men jag tycker det är olämpligt att sitta och recensera det konstitutionsutskott som har att bedöma min tjänsteutövning, och detta dessutom i det ögonblick då man skall genomföra en utfrågning.

Anders Björck: Tack, herr ordförande. Jag tycker det var synd att vi inte kunde få ett mer klarläggande svar. Om jag då får gå vidare – är det statsministerns uppfattning att han, alltsedan den 19 oktober då Expressen hade de här uppgifterna, försökt dementera Warmlands uppgifter men att massmedia icke har tillåtit honom att under ett halvår få ut sin version av händelsen?

Ingvar Carlsson: Ja, det har förekommit att jag har förvägrats direkt dementi.

Anders Björck: Men det har inte gått ut någon formell dementi från statsministern?

Ingvar Carlsson: Jo, det har det gjort, åtskilliga.

Anders Björck: Om jag förstod statsministern rätt, har man inte under ett halvår på ett tillfredsställande sätt lyckats få massmedia att föra ut statsministerns dementi. Det var väl budskapet?

Ingvar Carlsson: Det finns tidningar som har tagit in mina dementier, men ett av problemen har varit att det redovisats en felaktig beskrivning i förhållande till vad Warmland själv uppger i konstitutionsutskottet. Jag själv har inte förrän jag fick del av konstitutionsutskottets justerade protokoll kunnat på den punkten konstatera att Warmland inte, i alla fall inte inför konstitutionsutskottet, uttalat sig så som har redovisats i massmedia.

Anders Björck: Vi har här vad Warmland sade när han förhördes av åklagarna den 30 augusti 1988. De här uppgifterna i massmedia kom ju den 19 oktober. Det sägs ordagrant – och det här är väl ett förhör under ed eller sanningsförsäkran, såvitt jag kan förstå – "statsministern gick i taket. Det här kan vi gå hur långt som helst med." Det var detta som tidningarna uppenbart byggde sin information på. Har statsministern tagit reda på vad som har sagts i det förhöret?

Ingvar Carlsson: Jag har tagit del av vad Warmland har sagt inför konstitutionsutskottet och i ett justerat protokoll. Det är vad jag rimligen har att utgå ifrån, eftersom jag icke är förhörd i förundersökningen, utan utfrågad i samband med konstitutionsutskottets utfrågning. Anders Björck har ju själv varit med vid denna utfrågning, och han har det justerade protokollet. Det är rimligen detta vi måste utgå ifrån när vi diskuterar frågan här i dag.

Anders Björck: Problemet är att när vi hade Sveriges ambassadör i Paris här kom han inte ihåg någonting, medan statsministern nu har ett alldeles utmärkt minne på den här punkten. Statsministern måste väl medge att det kan ha bidragit till att det kan ha uppstått en viss förvirring?

Ingvar Carlsson: Inte på den här punkten. Nu diskuterar vi vad livvakten Warmland har sagt och inte sagt. Jag har tagit del av konstitutionsutskottets justerade protokoll, och jag konstaterar att Warmland icke har sagt att jag gick i taket, utan att jag *skulle* gå i taket.

Olle Svensson: Får jag skjuta in direkta citat ur den här förundersökningen. Det står där: "Av samtalet förstod Warmland att Lidbom informerat statsministern om det vid tiden för mordet föreliggande hotet och omständigheterna därmed, varvid Holmér sa något i stil med att statsministern gick i taket. Det här kan vi – – –" osv. Det var Warmlands uttalande, jag citerar direkt ur polisförhöret.

Anders Björck: Ja, det var också det som jag anknöt till, och det är väl rimligt att man ändå utgår från förundersökningsprotokoll. Men oavsett om nu statsministern befann sig i taket eller tryggt på jorden, är det väl ändå intressant för konstitionsutskottet att få klart för sig om det då fördes ett samtal som enligt statsministerns uppfattning kan ha lett till någon form av missförstånd. Var det bara Berglinghistorien som diskuterades?

Ingvar Carlsson: Förlåt, vid samtalet mellan Carl Lidbom och mig diskuterades inte Barrling. Jag visste inte att det över huvud taget fanns någon person som hette Barrling...

Anders Björck: Bergling.

Ingvar Carlsson: Jaså, Bergling, förlåt. Det diskuterades enbart Bergling. Det fanns icke någon som helst diskussion om Ebbe Carlsson eller några uppgifter som hade någon bäring på den kommande Ebbe Carlsson-affären.

Anders Björck: För att vi skall få det alldeles klart: Statsministern var ovetande om Ebbe Carlssons existens i det här sammanhanget fram till mars månad?

Ingvar Carlsson: Svar ja.

Anders Björck: Tycker statsministern att det är rimligt att han som regeringschef inte fick information förrän vid den här relativt sena tidpunkten?

Ingvar Carlsson: Jag har inte tyckt att det i redovisningarna funnits någonting som gett anledning att komma till mig vid en tidigare tidpunkt. Men det är egentligen inte det relevanta. Det relevanta är när jag fick information, och det var den 28 mars.

Anders Björck: Det håller jag inte med om. Jag tycker det relevanta är om landets statsminister får information från sin justitieminister, från en person som Carl Lidbom och andra, så att sådana här saker kan förebyggas.

Ingvar Carlsson: Justitieministern kom till mig den 28 mars. Hon hade då den 27 mars fått den första utförliga informationen. Vad rikspolischefen gör och inte gör, när han gör sin bedömning om när han skall informera statsministern – är naturligtvis hans bedömning. Men när man går till statsministern skall man naturligtvis ha kommit så pass långt att man har något konkret som man kan redovisa.

Utskottet måste ändå förstå ungefär hur en statsministers arbetsdag ser ut. Jag har hela tiden önskemål om engagemang, om föredragningar och information, och man måste prioritera mellan olika angelägna arbetsuppgifter. Jag försöker ge utrymme för alla som har väsentligheter att komma till mig, och jag skall då lyssna på dem. Men samtidigt måste jag säga att när man kommer, då måste man ha kommit så långt att man själv har något att redovisa som jag då skall ta ställning till eller bör vara informerad om.

Anders Björck: Statsministern använder ordet väsentligheter. Handlade inte det som Ebbe Carlsson sysslade med om väsentligheter?

Ingvar Carlsson: Det jag den 28 mars fick information om var att det dels fanns en teori om vem som skulle ha legat bakom mordet på Olof Palme, dels uppgifter om att en svensk myndighet skulle ha misskött sina uppgifter. Om det fanns någonting i detta, var det naturligtvis utomordentligt allvarligt. Men på grundval av den föredragning som jag fick då gick det icke att ta någon som helst ställning, utan – som vi har redovisat i vitboken – min reaktion var att rikspolischefen måste ta ansvar för den fortsatta handläggningen. För mig var det något fullständigt främmande att Ebbe Carlsson skulle göra detta på egen hand. Den information jag fick var just att Ebbe Carlsson redan var i kontakt med rikspolischefen sedan månader tillbaka.

Anders Björck: Med facit i hand är Sveriges statsminister nöjd med den information han fick under våren 1988?

Ingvar Carlsson: Jag fick en information den 28 mars som jag som statsminister inte kunde ta ställning till vare sig positivt eller negativt. Det var för mig en självklarhet att man måste gå vidare med detta från myndigheternas sida och kontrollera om det fanns någon substans i det. Sedan avvaktade jag ytterligare beksed. Jag kunde den 28 mars inte fatta något som helst beslut som statsminister. Jag kunde inte bedöma hållfastheten i dessa uppgifter.

Anders Björck: Hade det blivit någon Ebbe Carlsson-affär av den här omfattningen om du hade begärt mer information, tagit över ledningen och med kraft ingripit mot den här Ebbe Carlsson-ligans härjningar?

Ingvar Carlsson: Det hade varit att utöva ministerstyre. Det är mig helt främmande.

Anders Björck: Att informera sig är väl inte ministerstyre?

Ingvar Carlsson: Jag fick information om att det fanns denna teori, att det fanns denna kritik mot i realiteten säkerhetspolisen. Jag förstod att man skulle arbeta vidare med detta för att skapa klarhet. Något annat kunde jag rimligen inte göra vid den tidpunkten.

Anders Björck: Men detta är ju oerhört viktigt för utskottets granskning. Landets statsminister anser alltså att han har fått den information och vidtagit de åtgärder som rimligtvis kunde vidtas i hela Ebbe Carlsson-affären. Är det en korrekt sammanfattning av vad som här sägs?

Ingvar Carlsson: Jag har redan i somras gett utskottet all den information som jag har att ge på denna punkt. Jag upprepar – jag vet inte för vilken gång i ordningen – att jag fick en information den 28 mars om att rikspolischefen vid kontakt med Ebbe Carlsson hade fått den här informationen, den var av tvåfaldigt slag, och att man arbetade vidare med den. Det var för mig naturligtvis helt omöjligt att gå in och stoppa detta eller att vidta någon annan åtgärd. Jag måste som statsminister avvakta för att se vad de ansvariga myndigheterna kommer fram till.

Anders Björck: Men var det tvunget att avvakta? Du kunde väl ha informerat dig mer. Anser du att t.ex. Carl Lidbom och Anna-Greta Leijon gav dig en tillfredsställande information? Det är ju ändå en stor rättsskandal som har inträffat, och du var statsminister, du var ansvarig, när detta hände. Har du ingen självkritik på den här punkten?

Ingvar Carlsson: Det fanns inget som helst tecken på en rättsskandal, i varje fall vid det tillfället. Vad Anders Björck nu gör är att med facit i hand säga att jag borde ha förutsett vad som senare skulle komma att inträffa i olika avseenden, med försök till olaglig införsel osv. Det var naturligtvis helt omöjligt.

Jag understryker återigen: Jag har som statsminister ett ansvar för att leda regeringens arbete i dess helhet och t.ex. när det gäller den ekonomiska politiken. Vid den tidpunkt som sedan följde gjorde jag min Europaresa. Jag var i två omgångar i EG-länder och i EFTA-länder och hos kommissionen i Bryssel, och vi hade en rad andra regeringsärenden. Man kan ju inte begära

att en statsminister skall ta över det arbete som åklagare, polis och eventuella fackdepartement skall göra. Det skulle leda till ett mycket dåligt agerande och dålig skötsel från regeringschefens sida. Jag anser icke att någonting på denna punkt kan läggas mig till ansvar.

Anders Björck: Det ringde alltså inga som helst varningsklockor när kombinationen Ebbe Carlsson–Carl Lidbom–Holmér blev klar för dig?

Ingvar Carlsson: Jag fick en information av precis det slag som jag har redovisat här. På den punkten reagerade jag precis på det sätt som jag anser att jag skulle ha reagerat, nämligen: Det här får rikspolischefen ta ansvar för att gå vidare med; antingen finns det inte något bakom det här och då läggs det åt sidan, eller så finns där någonting, och då får man återkomma med den informationen.

Som Anders Björck vet hade jag i ett senare skede sagt att det här bör partiledarna informeras om. Och det var för mig den helt självklara fortsatta handläggningen i så fall.

Anders Björck: Jag vill fortsätta med den rent konstitutionella aspekten på statsministerns ansvar. Du utser en regering. Du utsåg en justitieminister som hette Anna-Greta Leijon. Anser du att hon på något sätt har brustit när det gällde att informera dig under våren 1988 om den s.k. Ebbe Carlsson-affären? Fick du självmant den information som du borde ha fått? Fick du den information du begärde, om du nu begärde någon?

Ingvar Carlsson: Jag borde ha informerats, eller rättare sagt, innan ett brev av det slag som Anna-Greta Leijon skrev tillkom, borde hon ha rådgjort med sin statssekreterare. Man borde i vilket fall ha tagit upp det i regeringen innan man skrev ett sådant brev, och då hade svaret blivit att ett sådant brev inte skulle utfärdas. Detta är en klar brist. Det har jag sagt tidigare, och det vidhåller jag självfallet.

Anders Björck: Är det bara detta som var försumligt, att Anna-Greta Leijon inte informerade dig om brevet? Har du ingen kritik i övrigt?

Ingvar Carlsson: Vi har tidigare i utfrågningen i samband med de frågor Kurt Ove Johansson ställde berört frågan om uppgiften om Pierre Schori. Jag har gett mitt svar där, och det behöver jag förmodligen inte upprepa, för det lyssnade Anders Björck på.

Anders Björck: Jag lyssnade mycket uppmärksamt när det gällde detta. Jag skall återkomma till det. För att sammanfatta detta: När det gällde det berömda rekommendationsbrevet och skvallret om Pierre Schori handlade Anna-Greta Leijon fel. Handlade hon, enligt sin chef statsministerns uppfattning, fel på någon annan punkt under Ebbe Carlsson-affären?

Ingvar Carlsson: Mina svar står för vad jag har sagt och inte Anders Björcks mycket kortfattade sammanfattning. Nu tycker jag att Anders Björck återigen kommer in på en principiellt något tveksam situation. Konstitutionsutskottet skall fråga ut oss om vårt sätt att agera och handlägga viktiga frågor. Vad jag förstår börjar man nu komma mot slutet av dessa utfrågningar, och man skall komma fram till en bedömning. Då är det inte jag som skall göra

den bedömningen, utan det är utskottet. Jag vill inte rekommendera några skrivningar om hur långt Anna-Greta Leijon skulle ha gått när det gäller att informera, utan det överlåter jag med fullt förtroende till utskottet att bedöma.

Anders Björck: Det tror jag statsministern kan göra. Men statsministern vill tydligen inte fortsätta denna diskussion. Nu är vi inne på det som verkligen är konstitutionsutskottets uppgift att granska, nämligen statsministerns roll. Jag tycker att det är oerhört viktigt för vår bedömning att få reda på om statsministern ansåg att Anna-Greta Leijon bara gjorde fel när det gäller dessa två punkter, brevet och skvallret kring Pierre Schori. Jag vill upprepa den frågan. Om statsministern behöver tid, tror jag att vår ordförande är mer än beredd att ge honom den tid som behövs här och nu för att förklara vilka eventuella andra misstag som den honom underställda justitieministern begick, om det så var.

Ingvar Carlsson: Jag tycker att jag har rätt att kräva konkreta frågor, och jag är beredd att svara på dem. Men allmänt svepande frågor, om jag i största allmänhet fick tillräcklig information eller inte, är mycket svåra att svara på. Jag har svarat på de konkreta frågorna om brevet. Jag har svarat om Pierre Schori. Men jag vet inte riktigt vad Anders Björck avser. Om Anders Björck konkretiserar skall jag gärna försöka svara på det.

Anders Björck: Det skall jag försöka göra. Enligt statsministerns uppfattning begick Anna-Greta Leijon två fel under hela Ebbe Carlsson-historien. Inget mer. Är det en korrekt sammanfattning?

Ingvar Carlsson: Det är utskottets sak att bedöma, icke min.

Anders Björck: Men begick hon, enligt statsministerns uppfattning, fler än två fel? Du var chef för Anna-Greta Leijon. Du har som statsminister ett ansvar för att detta har kunnat ske.

Ingvar Carlsson: För mig är detta en principiell fråga. Jag har svarat på de konkreta frågorna. Det är utskottets sak att bedöma Anna-Greta Leijons handläggning i övrigt.

Anders Björck: Du vill icke bedöma hennes handläggning av affären utöver detta?

Ingvar Carlsson: Herr ordförande! Jag har försökt svara på frågan i tre omgångar. Jag har inget att tillägga.

Anders Björck: Då skall jag gå vidare. Vi fortsätter med statsministerrollen här. Du gjorde ett uttalande i Rapport under 1988, jag skall strax ta fram exakt datum. Jag har utskriften här. Du sade följande: "Jag har läst justitiekanslerns redovisning, och däri kan jag inte finna att det finns något som motiverar rikspolischefens avgång." Vad fick dig att ändra uppfattning?

Ingvar Carlsson: Det var ytterligare fakta som framkom. Som framgår av uttalandet grundade jag mig då på den redovisning jag fått från justitiekanslern.

Anders Björck: Vilka fakta var det som fick regeringen att förklara att man inte hade förtroende för rikspolischefen och som gjorde att han därigenom tvingades avgå?

Ingvar Carlsson: Det var det sätt på vilket rikspolischefen hade handlagt hela denna fråga som kommit att kallas Ebbe Carlsson-affären. Det kom fram uppgifter under utfrågningen i konstitutionsutskottet i somras, och vi bedömde som helhet att rikspolischefen icke efter detta skulle, med den auktoritet och effektivitet som är nödvändig, kunna leda rikspolisstyrelsen i dess arbete.

Anders Björck: Så du står fast vid bedömningen att det var oppositionen som tvingade Anna-Greta Leijon att avgå, men att det när det gällde rikspolischefen var en motiverad avgång?

Ingvar Carlsson: Regeringen gjorde den bedömningen. Vi hade samtal med Åhmansson. Vi kom gemensamt fram till att detta var en nödvändig lösning.

Anders Björck: Och din uppfattning från den 4 augusti vad gäller Anna-Greta Leijon, att hon icke borde ha avgått, utan att det var oppositionen som tvingade fram hennes avgång, står den kvar, när du har facit i hand?

Ingvar Carlsson: Jag har också svarat på den frågan vid åtskilliga tillfällen. Nu tycker jag, som sagt var, att det är konstitutionsutskottet som skall göra bedömningen. Jag har tidigare redovisat min bedömning, och jag har inte kommit fram till någon grundläggande förändring i den tidigare redovisade inställningen.

Anders Björck: Hon skulle alltså, enligt din uppfattning, inte ha behövt avgå?

Ingvar Carlsson: Jag har sagt att Anna-Greta Leijon begick ett fel och att det var ett allvarligt fel när hon skrev rekommendationsbrevet. Jag beklagar att det gjordes. Men det skedde icke i illvilligt uppsåt. Det fanns ingenting jag tycker borde leda till att hon, med detta avser jag regeringsuppdrag, bannlyses från fortsatt politisk verksamhet. Jag har också tillagt att för att ett statsråd skall kunna fungera krävs ett förtroende från riksdagens sida. Har man inte det kan man inte fungera som statsråd. *I det avseendet* har riksdagen och skall ha det sista ordet.

Anders Björck: Men hon har ditt förtroende?

Ingvar Carlsson: Jag har många gånger sagt att jag anser att Anna-Greta Leijon är en utomordentligt skicklig politiker. Hon blev mycket uppskattad som justitieminister, inte minst från underlydande myndigheter och en stor allmänhet. Jag har sagt att hon tyvärr begick ett misstag. Sedan kan man ha delade meningar om vilka konsekvenser detta skall få.

Anders Björck: Jag har ytterligare en fråga. Det gäller misstankarna om buggning. Detta redovisades inte i regeringens vitbok, som du ytterst är ansvarig för. Vad var skälet till detta?

Ingvar Carlsson: När vitboken skrevs, alltså i juni 1988, fanns ingen som helst bekräftelse om att buggning skulle ha förekommit. Detta var föremål för

förundersökning. Jag tycker icke att regeringen i en vitbok skall ta in sådana uppgifter. Även i efterhand, när man vet den fortsatta händelseutvecklingen – då har ju mer substans kommit fram – tycker jag att det hade varit fel av oss att ta med det vid detta tillfälle.

Anders Björck: Du har ingen förståelse för att detta var någonting som faktiskt kunde ha kastat ljus över Ebbe Carlsson-affären?

Ingvar Carlsson: Det var ju fortfarande obekräftade uppgifter som var föremål för förundersökning. Jag tycker att detta återigen är en av de intressanta frågor som vi i fortsättningen måste diskutera, när konstitutionsutskottet och vi som politiker, regeringen, skall gå in i en förundersökning och börja kommentera. På vilket sätt kan vi skada förundersökningen? Det är även sådana hänsyn vi måste ta. På vilket sätt kan vi skada enskilda personer som är föremål för förundersökning? Om ni kommer ihåg var en av försvarsadvokaterna, som var med vid utfrågningen i somras, oerhört bestämd på den punkten, att man för rättssäkerhetens skull vägrade absolut att svara på något av det som rörde förundersökningen. Regeringen måste ju, när den inställningen finns från t.ex. anklagades sida, vara utomordentligt försiktig med att i en vitbok skriva någonting som kan uppfattas som anklagelser eller påståenden som det sedan kanske inte visar sig finnas fog för.

Olle Svensson: Får jag kommentera detta något. Detta är en fråga jag har funderat mycket på under ledningen av utskottet. Mycket talar för att vi inte skall löpa hare och komma före förundersökningen. Å andra sidan har vi ett annat problem, att dessa undersökningar aldrig blir färdiga. De tar så enormt lång tid. Under tiden sker en betydande ryktesbildning. Vi har också vår uppgift att skaffa det material vi behöver för vår granskning. Det är ett dilemma vi har upplevt. Vi har därför försökt att i nära samarbete med åklagarna ringa in de områden som kan ha betydelse för vår granskning. Vi har alltid gjort detta efter en gemensam bedömning. Jag vill bara ta med denna information. Jag menar att det är ett dilemma, men vi har försökt lösa detta från utskottets sida. Vi skall naturligtvis utvärdera detta efteråt, om man kan lära sig något av det. Vi har noggrant tänkt på detta.

Ingvar Carlsson: Jag förstår detta. Jag inser också dilemmat för utskottet, att det kan dra ut så lång tid och att utskottet har ambitionen att bli klart med sin granskning. Men det är givet att sådant måste ske i icke öppna utskottsförhör. Jag vill än en gång understryka det jag tidigare sade till Kurt Ove Johansson, att detta tillhörde det som Anna-Greta Leijon var beredd att ta upp i ett slutet utskottsförhör. Hon sade direkt vid utfrågningen: Jag har en del ytterligare saker som jag är beredd att redovisa, men jag vill göra det inom lyckta dörrar.

Anders Björck: Jag har all förståelse för synpunkterna på rättssäkerhet. Men den skall naturligtvis också gälla dem som är inblandade i hela denna historia. Jag har en sista fråga.

Om regeringen skriver en vitbok i dag, skärtorsdagen, i Ebbe Carlsson-affären, är det något ytterligare som statsministern känner till, som han anser borde fogas till den vitboken, här eller i ett slutet utskottsförhör?

Ingvar Carlsson: Om Anders Björck menar någonting utöver vad som har framkommit i förundersökningar och utskottsutfrågningar kan jag inte påminna mig något som tillför ytterligare något. Men det finns förundersökningar som fortgår. Vad som kan komma fram där och som i så fall som en följd av detta skulle stå i en vitbok, vill jag naturligtvis reservera mig för.

Anders Björck: Jag har fått intrycket att statsministern här vill hjälpa till att så mycket som möjligt underlätta utskottets granskning. Därför ställer jag denna fråga. Vi har en månad kvar för att dra slutsatser. Finns det nu någonting som statsministern anser att utskottet bör känna till, via offentlighet eller via ett slutligt förhör eller brev? Som statsministern känner till finns chansen, innan vi drar slutsatserna.

Ingvar Carlsson: Jag vill understryka precis det som Anders Björck säger. Min ambition från första stund har varit att ge all den information jag kan och svara på alla frågor jag kan. Vi får inte glömma bort att detta ärende, som utskottet har att behandla, alltså hur utredningen av mordet på Olof Palme, min företrädare, har skötts, naturligtvis är en fråga som berör mig oerhört starkt. Jag känner lika mycket som någon annan för att största möjliga klarhet skall skapas när det gäller allt ifrån vem som utförde dådet och varför det utfördes. Har misstag begåtts, politiska misstag eller misstag från myndigheters sida, skall det klaras ut. Det är min absoluta önskan. På allt sätt jag kan medverka till detta skall jag göra det. Skulle jag fram till det utskottets utlåtande skrivs få ytterligare information, skall jag givetvis också ställa den till förfogande.

Birgit Friggebo: Herr ordförande! Jag vill bekräfta – och jag tror att jag talar på hela utskottets vägnar när jag säger det – att vi alla är djupt besjälade av önskemålet att mordspaningen kan bedrivas på ett effektivt sätt och att man kan få fast mördaren. Men det är inte den frågan som vi behandlar nu. Jag skulle vilja fråga statsministern om han fortfarande tror att hela den här affären handlar bara om mordspaningen.

Ingvar Carlsson: Ja, jag hoppas att den gör det. Men om Birgit Friggebo preciserar frågan, skall jag naturligtvis försöka ytterligare utveckla svaret, om det är någon speciell aspekt Birgit Friggebo tänker på.

Birgit Friggebo: Ja, Holmér var här för ett tag sedan och sade att han hade beordrat buggning men att det inte hade någonting med mordspaningen att göra, utan det var för att förhindra kommande attentat. Det beslutet hade han tagit som länspolismästare, inte som spaningsledare.

Ingvar Carlsson: Jag har vid olika tillfällen blivit informerad om att det finns risker för nya attentat, att en del av dessa kan vara riktade mot mig men att det inte funnits säkerhet i bedömningen av om det har med mordet att göra eller om det är fråga om fristående händelser. Det har varit mycket svårt för mig att avgöra det. Jag har i alla dessa situationer ansett att min säkerhet får handhas av säkerhetspolisen, mina livvakter. Jag har då inte närmare lagt mig i detta. Men det är klart att det i samband med detta kan ha vidtagits vissa åtgärder varom man inte vet om de har med mordet eller mordspaningen att göra eller om de är föranledda av andra, fristående hot.

Birgit Friggebo: Inte heller källa A har ju visat sig ha någonting med mordet och mordspaningen att göra, men trots det användes den i ett försök att förhindra utskottsförhören och granskningen i somras. Vår ordförande sade då att utredningen om mordet på Olof Palme befann sig i ett sådant skede att man bedömde att det var nödvändigt med återhållsamhet i fråga om viss information. Det visade sig sedan röra källa A och eventuella hot framöver.

Jag vill upprepa frågan om statsministern fortfarande tror att det som med alla sina ingredienser har blivit Ebbe Carlsson-affären bara handlar om mordet på vår tidigare statsminister.

Ingvar Carlsson: Får jag då först klara ut det som gäller källa A.

Birgit Friggebo: Men det är inte det...

Ingvar Carlsson: Ja, men om en ledamot gör en beskrivning av ett händelseförlopp, måste jag ha rätt att, om jag har en annan uppfattning om händelseförloppet, korrigera det, och det tänker jag göra.

Vi hade en partiledaröverläggning om källa A. Samtliga partiledare upplevde att detta var en utomordentligt känslig information. Vi kunde inte göra någon annan bedömning då. Vi fick rådet av flertalet partiledare att vi icke vid det tillfället borde gå vidare, i varje fall inte till konstitutionsutskottet i dess helhet. Då reagerade jag och sade att om Anna-Greta Leijon icke får redovisa denna information inför konstitutionsutskottet, inte ens vid ett slutet utskottsförhör, kan det inte vara rimligt att sätta i gång det. Det var vad jag sade, och jag vidhåller fortfarande att det var en rimlig ståndpunkt.

När det sedan gäller den konkreta frågan har jag svårt att ge ett absolut klart besked om detta. Det har tyvärr blivit en oerhört komplicerad händelseutveckling, och på frågan om det handlar enbart om spaningen i samband med mordet på Olof Palme eller om det har kommit in andra ingredienser kan jag inte ge ett absolut säkert svar.

Birgit Friggebo: Så du vill inte alls kommentera hela den här Ebbe Carlsson-affären så, att den inte bara har med mordet på Olof Palme att göra, utan också kan ha andra ingredienser – att man är intresserad av säpo, förekomst av privatspanare, en speciellt konspiratorisk inställning och en mängd sådana inslag?

Ingvar Carlsson: Jag vill vara konkret. Jag vill utgå ifrån fakta. Som jag sade i min inledning har samhällsklimatet nu lett till en rad spekulationer och misstankar, och ett sådant samhällsklimat kan i sig självt ha vissa faromoment. Ett inslag var ett av de påståenden som Ebbe Carlsson gjorde inför Anna-Greta Leijon och som vidarebefordrades till mig den 28 mars, att säkerhetspolisen skulle före mordet på Olof Palme ha haft uppgifter som – om de hade tagits på allvar – skulle ha kunnat leda till en mera skärpt bevakning.

Detta behövde i och för sig inte alls ha med mordet och den verklige mördaren att göra, men det var naturligtvis ändå intressant att utröna om det hade funnits sådan information, om det var riktigt att man hade gjort lagliga, av domstol beslutade inspelningar, men inte hade hunnit översätta dessa och ta ställning till dem. Inte minst tyckte min statssekreterare Kjell Larsson,

som särskilt kallats till utskottet och här har redovisat detta, att det fanns en del märkliga inslag i ett utskottsförhör under sommaren. Detta ledde sedan till kontakt med partiledarna. Den förre statssekreteraren i statsrådsberedningen Gunnarsson har gått igenom detta och avlämnat en särskild rapport.

Allt tyder på att detta icke alls har med mordet eller mordspaningen att göra, utan det är en särskild undersökning som var viktig att göra. Jag ser i och för sig inget fel i detta. Tvärtom har det varit nödvändigt att agera när det i samband med en utredning om mordet på en statsminister kommer fram uppgifter som inte är direkt relaterade till detta men som det ändå är viktigt att skapa klarhet omkring.

Birgit Friggebo: Herr ordförande! Vi kan naturligtvis gå igenom varje enskild detalj i hela den här affären och åt var och en av dem ägna ett par minuters diskussion. Men varje detalj är nu mycket väl känd, och i dag vet vi mycket mer. Vi känner till införingen av avlyssningsutrustning, vi vet att buggning har förekommit, att privata pengar har finansierat polisens verksamhet, att hemliga handlingar har åkt halva Europa runt, osv. Jag tror att svenska folket, även om det respekterar att Ingvar Carlsson gärna vill gå in i detalj och i sak, känner behov av att höra sin statsminister göra en bedömning av hela den här härvan, som ju sysselsätter nästan alla av oss dag ut och dag in. Det hela är ett sammelsurium, och människor frågar: Var finns rättssäkerheten, och vad håller våra politiker och höga ämbetsmän på med? Statsministern håller tyst och vägrar att ge någon bedömning av hela den här affären.

Jag tror att det vore värdefullt – också som vägledning för oss när vi skall göra våra slutomdömen om den här affären – att få höra vad statsministern faktiskt tycker om det här i dag.

Ingvar Carlsson: Herr ordförande! Jag tycker att detta är en märklig beskrivning av min roll. Jag har i somras i tre timmar i en öppen utskottsutfrågning svarat på alla de frågor som har ställts. Vi har nu hållit på här i dag i en och en halv timme, och vi skall väl fortsätta ett tag till. Det skulle enligt de uppgifter som jag fått bli fråga om två timmar; det blir kanske längre. Jag har ställt upp i utfrågningar i massmedia. Men vi har faktiskt en pågående förundersökning om just en av de saker som Birgit Friggebo nämnde, nämligen buggningen. Jag har icke någon närmare information om detta. Jag anser dessutom att rättegången måste gå vidare innan jag är beredd att döma eller göra några uttalanden på den punkten.

Men på alla de områden där vi har klarhet eller där vi har kommit längre och där vi inte är överens, är jag beredd att både svara på frågor och göra mina bedömningar. Jag vidhåller dock att jag inte skall ta över konstitutionsutskottets uppgift, nämligen att bedöma om regeringen i något avseende har brustit. Jag hade tidigare ett meningsutbyte med Anders Björck om detta, och jag menar att denna principiella inställning är riktig. Om Birgit Friggebo vill ta upp några punkter, skall jag gärna försöka kommentera och göra bedömningar i anslutning till dem.

Birgit Friggebo: Jag har tre sidor med mycket konkreta frågor, som jag tänker ställa. Men jag ville lämna statsministern chansen att inledningsvis ge uttryck för en något vidare syn på hela den här affären. Statsministern tar dock inte den möjligheten till vara.

Du har tidigare sagt att du inte visste någonting om Ebbe Carlssons uppgifter, teorier och verksamhet före den 28 mars 1988. Jag vill fråga: Kände du före den 28 mars 1988 inte till någonting om eventuella försummelser inom säpo under tiden före mordet?

Ingvar Carlsson: Nej, jag hade inte fått några sådana uppgifter som jag på något sätt hade reagerat inför eller observerat.

Birgit Friggebo: Och du har över huvud taget inte fått någon kännedom om att det före mordet hade förelegat ett hot mot Palme vilket säpo hade negligerat?

Ingvar Carlsson: Nej, ingenting som jag hade upplevt som något konkret eller som jag hade anledning att reagera på.

Birgit Friggebo: Du har inte före den 28 mars 1988 hört någonting om eventuella konspirationsteorier eller misstankar mot säkerhetspolisen?

Ingvar Carlsson: Nej, jag hade inte hört något om konspirationsteorier.

Birgit Friggebo: Du hade inte före den 28 mars 1988 hört ett enda dugg om att Holmér fortsatte att driva PKK-spåret?

Ingvar Carlsson: Svaret är nej.

Birgit Friggebo: Och du har inte före den 28 mars 1988 hört ett enda ord om att Carl Lidbom träffade Ebbe Carlsson, Holmér, Åhmansson osv. och diskuterade eventuella konspirationer från säpos sida?

Ingvar Carlsson: Jag har inte hört något om det. Jag förmodar att du tänker på sammanträdet den 13 januari. Det kände jag inte till.

Birgit Friggebo: Jag tänker på alla de sammanträden som har ägt rum från början av oktober eller november, då träffarna mellan Holmér, Ebbe Carlsson och Carl Lidbom började. Sedan dess har det ju varit en mängd träffar. Du kände inte till några av de diskussionerna eller något av den träffverksamheten före den 28 mars 1988?

Ingvar Carlsson: Nej, och inte ens då fick jag någon information om att det hade förekommit en sådan typ av träffar. Jag fick en information om att Ebbe Carlsson hade kontakt med rikspolischefen, men utöver det var det inga detaljer av det slaget. Svaret är att jag icke före den 28 mars fick någon information och att jag först senare fick mera utförlig information.

Birgit Friggebo: Du träffade Hans Holmér den 10 november 1987, och det har vi fått bekräftelse på vid utfrågningarna i somras. Då skulle han ha sagt vem som höll i pistolen. Jag vill fråga dig: Informerade han dig då inte om hur han hade fått tillgång till den uppgiften?

Ingvar Carlsson: Vid det tillfället hade Holmér bett att få komma upp. Det var ett artighetsbesök. Han hade tillträtt sin befattning i Wien...

Birgit Friggebo: Detta känner vi till, och vi har uppgifter om att det gällde narkotika osv. Jag behöver inte fråga om det. Vi känner också till att Holmér talade om att han visste vem som höll i pistolen. Min fråga är nu om han då

inte talade om hur han hade kommit fram till den här uppgiften om vem det var.

Ingvar Carlsson: Nej.

Birgit Friggebo: Sade han då inte heller något om att säpo kunde ha begått ett misstag före mordet, att säpo inte hade skött sig eller att säpo inte hade tagit hot på allvar?

Ingvar Carlsson: Nej, skälet till att jag inte ställde några frågor var att Holmér, under sin tid som ansvarig spaningsledare, hade sagt att han var till 95 % säker på i vilken grupp mördaren fanns. I slutet av detta samtal frågade jag hur han mådde, eftersom han såg ganska fårad och trött ut. Då sade han något om någon som höll i pistolen. Det tog jag inte på särskilt stort allvar. Jag var på det klara med att om det fanns någon som helst substans i detta skulle jag mycket snart få reda på detta.

Birgit Friggebo: Vi har hört detta, och vi har protokoll på detta. Statsministern behöver bara svara på frågorna.

Ingvar Carlsson: Om det finns protokoll på detta förstår jag inte varför frågan ställs igen.

Birgit Friggebo: Jag ställer mycket konkreta frågor, eftersom jag vill veta exakt och försäkra mig om att vissa uppgifter inte har varit uppe till diskussion. Vi har blivit anklagade för att ha ställt för runda frågor och att man kan halka ur. Jag vill nu försäkra mig om, och ger också statsministern möjlighet att försäkra mig, svenska folket och konstitutionsutskottet om att det inte har varit någon som helst diskussion om just dessa detaljer som är mycket väsentliga för huruvida statsministern har varit informerad om saker och ting tidigare än vad som har framkommit.

Ingvar Carlsson: Svaret är återigen ett klart och entydigt nej. Jag fick icke en sådan information av Holmér.

Birgit Friggebo: Jag tackar så mycket för det svaret, det var nämligen ett sådant rakt svar jag ville ha.

Hur ofta träffar du Carl Lidbom?

Ingvar Carlsson: När jag i somras fick frågan svarade jag någon gång i månaden, och det svaret gäller generellt fortfarande.

Birgit Friggebo: Någon gång i månaden? Carl Lidbom har under de senaste utfrågningarna uppgett att ni träffas en eller två gånger i månaden.

Ingvar Carlsson: Som bekant har jag nog bättre reda på min almanacka än Carl Lidbom.

Birgit Friggebo: Då vill jag ställa följande fråga till statsministern: När har ni träffats?

Ingvar Carlsson: Från vilket datum? Hittills har vi talat om händelseförloppet från november 1987. Från denna tid och fram till den 10 juni har jag i min almanacka noteringar från den 8 december, den 16 mars, den 8 april, den 30 april och den 10 juni. Det kanske är lämpligt att stanna där. Detta är de

tillfällen då min sekreterare har gjort anteckningar i min almanacka. Därutöver kan Carl Lidbom ha kommit till mitt tjänsterum ytterligare någon gång då min sekreterare inte har antecknat detta på grund av att besöket har varit så kort. Carl Lidbom har ju sitt sekretariat i Rosenbad, i justitiedepartementets lokaler, och han har därför då och då funnits i huset. Men låt mig säga att Carl Lidbom under denna tid har gjort sådana korta besök som min sekreterare inte antecknat tre eller fyra gånger. Med några undantag under det senaste året har inget av dessa besök varat mer än 30 minuter.

Birgit Friggebo: Har några av dessa tre, fyra ytterligare besök skett under perioden den 8 december–den 16 mars?

Ingvar Carlsson: Det jag sade gäller hela perioden fram till juni. Carl Lidbom kan ha kommit till mitt tjänsterum och frågat om jag har varit inne. Antingen har han fått besked om att jag inte har tid eller också kan han ha kommit in till mig, och vi har då talat några minuter. Men då har min sekreterare inte ansett att det har varit fråga om ett sammanträffande av den längd att det har funnits anledning att göra en anteckning om det. Jag säger detta bara för fullständighetens skull.

Birgit Friggebo: Har några av dessa ytterligare tre, fyra besök som inte finns antecknade i almanackan skett under perioden den 8 december–den 16 mars?

Ingvar Carlsson: Ja, så kan det vara. Det är t.o.m. troligt att han vid något av dessa tillfällen har varit i Rosenbad och att han då har försökt träffa mig eller fått träffa mig, men då under en mycket kort stund. Min sekreterare har inte bedömt att det då har varit fråga om ett sammanträffande som hon har haft anledning att göra en notering om.

Birgit Friggebo: Skall det till detta också läggas de besök som har skett i din bostad på Slottsbacken?

Ingvar Carlsson: Under denna period har jag inte haft något sammanträffande med Carl Lidbom i min bostad, förutom den 30 april, vilket finns redovisat i vitboken.

Birgit Friggebo: Det har alltså skett bara en gång?

Ingvar Carlsson: Det har skett en gång under denna period.

Jag vill tillägga att det lämnats något överdrivna uppgifter om Carl Lidbom. Det har t.o.m. sagts att han skulle ha varit en informell rådgivare till mig och att jag inte skulle fatta några viktiga beslut utan att rådgöra med honom. Med all respekt för Carl Lidbom, men det finns ingenting av detta i våra relationer. Han är ambassadör i Paris, och alla som har någon erfarenhet av regeringskansliet, och det har Birgit Friggebo, vet att det inte fungerar att ha en rådgivare på sådant avstånd.

Birgit Friggebo: Har Carl Lidbom vid dessa träffar inte informerat något om de kontakter som han har haft, om Ebbe Carlsson, om teorierna, om spekulationerna, om konspirationer och annat? Har han inte sagt ett enda ord om detta före den 28 mars?

Ingvar Carlsson: Nej, icke före den 28 mars.

Birgit Friggebo: Du gav själv en bild av att du och Carl Lidbom hade ganska stort förtroende för varandra och diskuterade ganska öppet med varandra. Även Carl Lidbom gav uttryck åt detta när han var här för någon vecka sedan. Tycker inte du att det är litet konstigt att han inte har nämnt ett enda ord om att det eventuellt kunde finnas ett hot före mordet på vår statsminister och att säpo kanske inte hade brytt sig om det?

Ingvar Carlsson: Jag tror att Carl Lidbom liksom andra som jag umgås med har helt klart för sig att jag väldigt klart skiljer mellan att umgås och diskutera frågor om fransk politik, bl.a. den franska valrörelsen som var nära förestående, på det sätt som jag har gjort med Carl Lidbom och att träffa någon som har något att föredra för mig i sin kapacitet i något avseende. I det senare fallet är jag mycket bestämd. Då skall ärendet vara klart att föredras och redovisas. Då vill jag att detta sker i formell ordning och på ett sådant sätt som en föredragning skall gå till. Detta tror jag att Carl Lidbom har haft helt klart för sig och haft respekt för.

Birgit Friggebo: Vi har fått intrycket av att Carl Lidbom och du har haft ganska informella träffar och att han brukar slinka in. Du sade själv att han tre, fyra gånger har kommit in till dig utan att någon anteckning har gjorts om detta.

Ingvar Carlsson: Jag talar och läser tyska relativt flytande, och jag läser tyska tidningar ett par gånger i veckan. Jag läser även amerikanska och engelska tidningar för att följa utvecklingen i dessa länder. Däremot kan jag tyvärr inte franska. Därför sade jag till Carl Lidbom när jag blev statsminister att han när han är i Stockholm och har möjlighet skall ge mig information om Frankrike, eftersom jag vill lära mig mer om Frankrike. Jag måste med hänsyn till det som nu kommer att ske ute i Europa försöka förbättra mina allmänna kunskaper om Frankrike. Senare betonade jag att jag framför allt ville ha information om det som rör EG. Därför sökte Carl Lidbom kontakt med mig när han var i Stockholm och hade möjlighet att göra det. Ofta fanns det inte tid till detta, men ibland träffades vi. Och vid sådana tillfällen försökte jag att informera mig på den här punkten. Detta är alltså inte något anmärkningsvärt. Men att han skulle utnyttja dessa träffar till att tala om för mig vad han som utredare för säpokommittén kom fram till utan att jag bad om det är en helt annan sak, det försäkrar jag Birgit Friggebo.

Birgit Friggebo: Varför vill du inte lämna in ett utdrag ur din besökskalender till konstitutionsutskottet?

Ingvar Carlsson: En kalender är att betrakta som ett arbetsmaterial. I min kalender har jag antecknat namn på personer som jag har eller skall träffa och mina privata engagemang. Av principiella skäl anser jag att jag inte skall utlämna det. Jag är beredd att, som jag har gjort här i dag, svara konkret på frågor om när jag har träffat Carl Lidbom. Jag har kunnat göra det med hjälp av min sekreterares anteckningar. Det måste väl vara detta som är det intressanta för utskottet.

Birgit Friggebo: Jag frågade varför du inte ville överlämna ett utdrag ur din besökskalender.

Ingvar Carlsson: Det är ett utdrag som jag nu har redovisat för utskottet.

Birgit Friggebo: Varför kan du inte lämna in ett skriftligt sådant i förväg till konstitutionsutskottet? Då hade vi inte behövt sitta här och ta upp tid med att fråga om exakta datum och göra oss en bild av detta vid själva utfrågningen.

Ingvar Carlsson: Det kan jag svara på direkt. Jag anser inte att arbetsmaterial skall överlämnas till utskottet. Däremot lämnar vi som bekant över annat material. Detta är en principfråga.

Birgit Friggebo: Jag har haft diskussioner med regeringskansliet. Utskottet har inte begärt in något arbetsmaterial utan en promemoria om utdrag ur din besökskalender om dina träffar med Carl Lidbom. Finns det något att dölja där?

Ingvar Carlsson: Jag tycker att det är mycket tråkigt med den typen av insinuationer. Jag har uppfattat det på ett sådant sätt att utskottet vill ha en redovisning av mina träffar med Carl Lidbom, och jag har nu lämnat en sådan redovisning. Det har ingen som helst betydelse om den hade lämnats på ett papper före denna utfrågning eller om den lämnas nu. Jag skall gärna, om det har någon som helst betydelse och om Birgit Friggebo blir nöjdare, till utskottet överlämna en skriftlig förteckning över detta undertecknad med mitt namn.

Birgit Friggebo: Jag bara undrar litet grand. Den 23 januari, dvs. för två månader sedan, hade vi den första kontakten, och det har varit diskussioner hit och dit. Dagen innan Carl Lidbom skulle komma hit ringde Kjell Larsson och sade att han inte hann göra detta innan Carl Lidbom skulle komma. Det hade naturligtvis varit av intresse att ställa dessa frågor till Carl Lidbom som är den andra parten i det hela. Och han behövde verkligen en uppfräschning, eftersom han inte hade någon almanacka. Och så sent som i går eftermiddag kom det slutliga beskedet att man inte kunde få fram detta. Då är det klart att jag undrar. Vi får högar med papper, men en liten papperslapp med ett utdrag ur din besökskalender kan inte utskottet få, därför blir jag litet undrande.

Ingvar Carlsson: Jag har kunnat förbereda denna utfrågning de två senaste dagarna. Jag har under de två veckor som föregick detta utskottsförhör i sammanlagt åtta dagar varit ute på Europaresor. Mina medarbetare har inte kunnat föredra dessa saker för mig förrän nu. Då fick jag frågan om jag skulle lämna över min almanacka eller en förteckning över den. Min reaktion var då att denna almanacka är ett arbetsmaterial men att jag självfallet skulle ge en redovisning av den inför utskottet. Detta har jag gjort i dag. Men om det har någon som helst betydelse och förstärker trovärdigheten för utskottet att också ha detta skriftligt är jag beredd att i eftermiddag lämna över en sådan förteckning underskriven med mitt namn.

Olle Svensson: Vi skall inte diskutera beredningsfrågor, eftersom detta förhör har anordnats för att inhämta sakupplysningar. Detta förhör har

föregåtts av samtal mellan Birgit Friggebo och mig. Birgit Friggebo har då förklarat att hon ville diskutera detta på informell väg, och hon har inte ställt krav på arbetsmaterial eftersom hon inte ville driva detta till sin spets. Jag tycker att detta ändå bör påpekas, eftersom vi har haft samtal om detta.

Ingvar Carlsson: Efter denna utfrågning kommer jag i eftermiddag att till utskottet överlämna en utskrift med mitt namn av min almanacka under dessa dagar.

Birgit Friggebo: Jag tillhör inte den bråkiga typen. Jag vill att saker och ting klaras ut under hand. Men vi tvingas ju till att bli gnetiga och elaka genom den obstruktion som vi ibland upplever. Jag beklagar att jag tvingas att säga detta.

Ingvar Carlsson: Det kan ju möjligen bero på att jag som statsminister faktiskt har en sådan arbetsbörda att jag icke kunde avsätta tid för detta förrän de två senaste dagarna. Jag fick det då föredraget. Jag fattade detta beslut, eftersom jag ansåg det vara en rimlig handläggningsordning. Men vill man ha detta skriftligt så skall jag skriva under och överlämna det under eftermiddagens lopp.

Birgit Friggebo: Ja, det rör sig om två månader... Du sade här tidigare att regeringen inte har diskuterat nödrätten särskilt mycket. Känner du till att ni för några dagar sedan har lagt en proposition som heter Vissa tvångsmedel på riksdagens bord?

Ingvar Carlsson: Jag utgick ifrån att frågan gällde om vi från regeringens sida, på grundval av det som nu har framkommit och som diskuteras med anledning av vad Holmér kan ha gjort eller inte gjort, är beredda att mera genomgripande ändra bestämmelsen eller ha någon uppfattning om hur den skall lyda i framtiden. Jag vill återkomma till detta när vi exakt vet vad som hänt och när man mellan riksdag och regering har diskuterat det här mycket känsliga och besvärliga området.

Birgit Friggebo: Det har alltså lagts en proposition på riksdagens bord som handlar bl.a. om buggning. I den säger man att detta inte får förekomma i det reguljära polisarbetet. Buggning skall heller inte införas. Vidare säger man att när det gäller säpo skall vi avvakta säpokommittén, där det ju bl.a. är Carl Lidbom som skall ta fram underlaget. Då säger man att detta får vi behandla längre fram. Man tar inte ställning. Sedan avslutas det hela med: "Vidare innebär det sagda inte något ställningstagande till frågan om det är eller bör vara tillåtet att i nödsituationer vidta extraordinära åtgärder." Det är det besked som regeringen lämnar när det gäller frågan om buggning. Betyder det att vi skall ha en fortsatt buggningskultur inom polisen?

Ingvar Carlsson: Nej, jag anser att det inte skall finnas någon buggningskultur. Jag har redovisat att det i vår moderna historia finns tre fall där man har upplevt att det har förelegat nödsituationer. Jag kan inte utesluta att det kan inträffa sådana i framtiden. Detta är då min personliga reaktion inför utskottet. Vi har inte berett detta i regeringen. Men man måste ha garantier för att ett sådant här beslut fattas på en mycket hög nivå. Om det skulle

inträffa en situation där man på lägre nivå befinner sig i denna nödsituation, måste detta självfallet snabbt redovisas till den högre nivån. Det är vad jag kan säga i dag. Men jag är inte beredd att ha någon definitiv och säker uppfattning innan det här har analyserats bättre mot bakgrund av vad som faktiskt har inträffat.

Birgit Friggebo: Men vad statsministern nu diskuterar är ju den konstitutionella nödrätten som emellertid inte finns reglerad någonstans. En del hävdar att den inte finns, och andra hävdar att den finns. Det är en juridisk knäckfråga. Men vad vi här diskuterar är ju om man skall få använda nödparagrafen som finns i våra lagar för att kunna hålla på med buggning. Det är ju detta som behandlas i den här propositionen. Betyder detta att regeringen inte har något besked att ge om den här buggningskulturen skall fortsätta eller inte?

Ingvar Carlsson: Vi vill inte ha någon buggningskultur i det här landet. Vi har ju tvärtom i hela... Förslaget andas ju – i motsats till utredningen – en mycket mer skeptisk och negativ inställning till att använda detta instrument. Är det så att utskottet, som skall behandla detta på något sätt, tycker att man skall uttrycka detta mera precist eller ännu klarare är det utskottet obetaget att göra det.

Birgit Friggebo: Det betyder att vi inte skall avvakta Carl Lidboms utredning innan vi tar ställning till huruvida man skall hålla på att bugga inom säkerhetspolisen eller inte?

Ingvar Carlsson: Från regeringens sida har vi ansett att när det gäller säkerhetspolisen och vi har denna utredning – och Birgit Friggebo såvitt jag förstår skall delta i den parlamentariska beredningen – är det klokt att i det avseendet låta beredningen säga sitt. Om riksdagen kommer fram till att man icke vill avvakta detta, är det riksdagen obetaget att besluta så. Det är den synpunkt som regeringen har haft.

Bertil Fiskesjö: Här har ställts många frågor om tidpunkten när statsministern blev informerad. Jag skall inte fortsätta den exercisen. Jag utgår från de svar som statsministern har givit här och som visar att statsministern blev informerad på ett sent stadium om olika moment i den s.k. Ebbe Carlsson-affären.

I anslutning till det skulle jag vilja ställa en fråga, som jag tycker verkligen rör konstitutionsutskottets granskning av regeringens arbete, nämligen hur rutinerna för rapportering från polisen och säkerhetstjänsten till regeringen är uppbyggda.

Ingvar Carlsson: Det är på flera vägar som information kan nå mig som statsminister – jag förutsätter att det framför allt är det som Bertil Fiskesjö tänker på.

För det första är min statssekreterare Kjell Larsson med vid återkommande genomgångar. Han har bl.a. intresse av säkerhetsfrågor, eftersom han är säkerhetsansvarig. Kjell Larsson och jag har genomgångar varje vecka, och då får jag information, om det har inträffat någonting som är av intresse.

Dessutom ger justitieministern information till regeringen om faktorer

med anknytning till spaningsläget då justitieministern tycker att det finns något av intresse.

En tredje väg, som inte har använts under lång tid, är att vi vid vissa tillfällen får information från spaningsledningen till partiledarna. Det var framför allt under Holmérs tid som det ägde rum vid ett par tillfällen.

Bertil Fiskesjö: Tycker inte statsministern med hänsyn till vad som nu faktiskt har hänt att det är egendomligt att information över dessa vägar inte har kommit fram på ett tidigare stadium till statsministern?

Ingvar Carlsson: Jag har redovisat att jag den 28 mars fick information av Anna-Greta Leijon, men det var en mycket osäker information – det var påståenden. Min reaktion var att man måste arbeta vidare med detta så att vi får klarhet. Det framgår av vitboken att när jag den 30 april fortfarande inte hade fått någon reaktion ringde jag Anna-Greta Leijon och sade att jag ville komma i gång med en information till partiledarna, och det var angeläget att vi fick klarhet. Vid den tidpunkten reagerade jag på att jag borde ha ytterligare information. Jag tyckte det här var så känsliga frågor att partiledarna borde bli informerade.

Bertil Fiskesjö: Nu tänkte jag inte uteslutande på den informationsväg som går över justitieministern, utan den information som via Kjell Larsson borde nå statsministern. Har det inte funnits brister enligt statsministerns uppfattning när det gäller säkerhetspolisens information?

Ingvar Carlsson: När Kjell Larsson fick mer fullständig information den 28 april fick jag vid vårt nästa veckosammanträde, som av arbetstidsskäl ägde rum på lördagen den 7 maj, en redovisning av Kjell Larsson. Han uppfyllde inom en veckas tid det krav han har på sig att informera mig.

När det gäller hotbilder får jag med jämna mellanrum en information av Kjell Larsson. Eftersom den ofta rör mig personligen vill jag vara informerad när det inträffar någonting som höjer hotbilden.

Bertil Fiskesjö: Här hade inträffat många intressanta och intrikata saker långt innan statsministern blev informerad. Är det inte otillfredsställande att information om detta inte hade nått direkt till statsministern?

Ingvar Carlsson: Den nådde inte regeringskansliet förrän den 17 mars, och jag fick informationen den 28 mars. Det är inte så lång tid mellan informationen på de här två punkterna som jag tidigare redovisat.

Bertil Fiskesjö: Men om vi tar den fråga som intresserat media de senaste dagarna – spaningsverksamheten mot Pierre Schori – är det väl en sak som statsministern borde ha blivit orienterad om på ett tidigt stadium?

Ingvar Carlsson: För tids vinnande kan jag hänvisa till de utförliga svar som jag givit till Kurt Ove Johansson och i någon mån Anders Björck. Jag har ingenting att tillägga.

Bertil Fiskesjö: Skall jag dra slutsatsen att statsministern anser att den informationsverksamhet som måste stråla samman till statsministern på det här området har fungerat bra?

Ingvar Carlsson: Även om Anna-Greta Leijon uppfattade det som skvaller, hade jag, eftersom det rörde den personen, uppskattat att få höra det. Men jag har förstått att det med hänsyn till att säpokommittén var i arbete var naturligt att säga att man vid en total genomlysning väl skulle röja upp även i sådana saker som dåligt underbyggda påståenden, som det kan göras promemorior om. Därmed fanns ett sätt att handskas med frågan. Om vi inte hade haft en utredning, hade min reaktion med all säkerhet varit att man måste ta reda på vad säkerhetspolisen sysslade med. Som jag nu upplever det är det dessutom oerhört viktigt att återställa förtroendet inom och utom landet för säkerhetspolisen. Helt vid sidan om själva sakfrågan måste vi se till att vi har en säkerhetspolis som åtnjuter förtroende inom och utom landet.

Bertil Fiskesjö: Om den spaning som bedrevs mot kabinettssekreteraren varit av allvarlig beskaffenhet, hade det då inte varit i högsta grad angeläget att statsministern ganska omedelbart hade fått kännedom om detta?

Ingvar Carlsson: Där gör jag en skillnad. De uppgifter som publicerades i går och som gör gällande att Pierre Schori under sin tid som det socialdemokratiska partiets internationelle sekreterare skulle ha systematiskt avlyssnats är påståenden. Jag har ingen aning, om det finns någon grund för sådana påståenden. En sådan sak är långt allvarligare än det som står i den PM som regeringen tog del av i förra veckan och då vi sade att det här inte är någonting som har någon bäring eller relevans och som vi behöver fästa avseende vid. Den andra saken måste gås igenom och kontrolleras, för där handlar det om någonting betydligt allvarligare.

Jag understryker att för mig är det ett påstående. Jag har i massmedia sagt att jag inte vill göra några andra kommentarer utöver att detta måste kontrolleras och att det måste skapas klarhet. Jag vill inte göra någon bedömning i övrigt.

Bertil Fiskesjö: Om väsentlig information inte har förmedlats vidare av Kjell Larsson eller direkt till statsministern, anser statsministern då att det kan bero på att man har sysslat med sådana saker som man vet att statsministern skulle ha stoppat, om han fått kunskap om dem?

Ingvar Carlsson: Det tror jag inte alls, om Bertil Fiskesjö avser det som Anna-Greta Leijon hade att besvara här. Jag skall inte svara i hennes ställe, men hon har redovisat hur hon har uppfattat situationen. Hon har sagt att hon anser att det är skvaller som ligger långt tillbaka i tiden, som inte hade någon större relevans och som hon inte fäster något avseende vid. Jag understryker att det fanns en utredning om säkerhetspolisen, och om sådana inslag fanns i verksamheten, skulle de rimligtvis behandlas i samband med utredningen.

Bertil Fiskesjö: Statsministern delar alltså uppfattningen att Kegös PM inte innehåller någonting annat än skvaller?

Ingvar Carlsson: Jag säger att i varje fall delar av regeringen tog del av denna promemoria i förra veckan. Jag fick information i måndags kväll av civilministern, att den kände politikern var Pierre Schori. När jag var i Kiel i torsdags kväll ringde civilministern mig. Han ville underställa mig om vi med

hänsyn till ryktesspridningen ändå inte skulle offentliggöra Pierre Schoris namn för att få stopp på alla spekulationer. När vi hade gått igenom denna promemoria visste vi dessutom att det inte fanns någonting där som kunde belasta Pierre Schori. Då tyckte vi det var bäst att vädra ut denna historia. Det är den kontakt jag har haft med ärendet, och det är på detta som vi baserar vårt beslut.

Bertil Fiskesjö: Jag är envis med mina frågor, för jag tycker det är allvarligt om säkerhetspolisen gör upp en promemoria om utrikesministerns närmaste man, som dessutom spelar en betydande roll i förverkligandet av vår utrikespolitik. Detta är i sig en allvarlig sak, som statsministern borde ta itu med.

Ingvar Carlsson: Jag fick alltså i måndags information om att det gällde Pierre Schori. Det har kommit fram genom den pågående förundersökningen. Jag vill nog innan jag går vidare med några ytterligare uttalanden ta del av förundersökningen och naturligtvis den genomlysning av säkerhetspolisen och personalkontrollen som nu görs. Jag vill inte för dagen gå längre i mina bedömningar.

Bertil Fiskesjö: Jag fick uppfattningen att statsministern har läst den aktuella promemorian.

Ingvar Carlsson: Jag har tagit del av den promemorian, ja. Det är därför jag anser att jag kan göra de här uttalandena.

Bertil Fiskesjö: Skall jag tolka vad statsministern har sagt så att statsministern har fullt förtroende för säkerhetspolisen både vad gäller dess arbetsmetoder och vad gäller dess rapportering till statsministern?

Ingvar Carlsson: Jag anser att man måste ha förtroende för den ansvariga ledningen i säkerhetspolisens och andra myndigheter fram till dess att man har grundad anledning att hysa misstroende – i det läget måste man vidta åtgärder. Jag har ännu så länge inte tillgång till annat än påståenden. Det pågår en förundersökning. Fram till dess att någonting annat har framkommit har jag ett grundläggande förtroende för säkerhetspolisen.

Bertil Fiskesjö: Inte heller de uppgifter om buggning som har kommit fram under spaningarna har rubbat detta förtroende?

Ingvar Carlsson: Där pågår förundersökning. Jag anser att jag som statsminister icke skall föregripa den innan vi har fullständig information. Jag vill inte basera det på uppgifter t.ex. i massmedia. Jag tycker det är oerhört viktigt att jag som statsminister uttalar mig först den dag då jag har klara och entydiga fakta.

Bertil Fiskesjö: Att man gör upp en PM om utrikesministerns närmaste man, en PM som enligt statsministern enbart bygger på skvaller, har inte rubbat detta förtroende?

Ingvar Carlsson: Jag har inte sagt att denna PM enbart bygger på skvaller. Jag säger att den innehöll icke uppgifter som jag tycker att man kan lägga Pierre Schori till last. Därför har vi ansett att vi har kunnat göra det uttalande

som regeringen har gjort. Jag vill först ta del av utredningen och den parlamentariska beredningen av bl.a. säpos kontroll. Många andra ägnar sig åt spekulationer och preliminära bedömningar, men jag anser det viktigt att regeringen avstår från sådant. När vi gör vår bedömning och ger riksdagen vår rekommendation skall det vara genomtänkta bedömningar, grundade på så mycket fakta som möjligt. Jag hoppas att utskottet kan respektera detta.

Bertil Fiskesjö: Att jag ställde frågan beror på att statsministern själv sade att han hade läst denna PM om Pierre Schori och alltså visste vad den innehåller. Men trots detta karakteriserades den som en förhållandevis obetydlig handling. Är det inte allvarligt om polisen gör upp en PM som grundas på skvaller?

Ingvar Carlsson: Jag vill inte enbart på grundval av den promemorian säga att säkerhetspolisen förfar felaktigt eller handhar personalkontrollen på ett oriktigt sätt. Jag vill gärna ha ett utförligare material och vill att vederbörande får chansen att förklara sig och informera. Man skall alltid höra alla berörda parter innan man gör sina slutliga bedömningar.

Bertil Fiskesjö: Det kan således enligt statsministern ha varit korrekt och väl befogat att upprätta denna PM?

Ingvar Carlsson: Utan att jag går vidare in på detta vill jag säga att en grundläggande fråga är vem som i realiteten har avlyssnats eller kontrollerats. Är det i det här fallet den svenska personen eller är det den franska som varit intressant? Det är till att börja med en grundläggande fråga. Bl.a. det måste man ta hänsyn till när man gör sin bedömning.

Bertil Fiskesjö: Föranleder inte vad som har hänt i den s.k. Ebbe Carlsson-affären och det faktum att statsministern har fått information så sent även angående viktiga saker, att statsministern anser att rutinerna för umgänget mellan säkerhetspolisen och regeringen behöver ändras?

Ingvar Carlsson: Jag ser det som självklart att man efter varje större händelse där vissa saker har gått snett gör en ordentlig, kritisk genomlysning. Det är möjligt att vi kommer till att en del rutiner bör ändras. Jag vill inte gå in i en sådan försvarsposition att jag säger att ingen av de rutiner vi har använt under detta händelseförlopp behöver ändras. Det är mycket tänkbart att vi kan dra sådana slutsatser.

Bertil Fiskesjö: Uppgiften att utreda viktiga frågor som rör säkerhetspolisen har lämnats åt den i Ebbe Carlsson-affären så flitigt förekommande Carl Lidbom. Vi fick höra för en stund sedan att han upprepade gånger har träffat statsministern utan att informera om komplikationer i Ebbe Carlsson-affären. Har statsministern fortfarande ett hundraprocentigt förtroende för Carl Lidbom?

Ingvar Carlsson: Jag vet inte om det är min sak att bedöma ambassadören i Paris, som nu är enmansutredare för säpokommittén. Det första betänkande som säpokommittén presenterade var enhälligt och ansågs enligt vad jag förstår vara en bra promemoria. Om några veckor skall Carl Lidbom presentera sin bedömning av det andra utredningsavsnittet. När den

utredningen är klar finns det möjlighet att bedöma om man har gjort ett bra eller dåligt arbete i utredningen. Jag tror att de flesta som varit i kontakt med honom vet vilket kontaktnät till det franska politiska livet han har byggt upp som ambassadör i Paris och vet att han där gör ett bra arbete.

Bertil Fiskesjö: Statsministern har ingen som helst anmärkning mot Carl Lidbom för hans underlåtenhet att på ett tidigt stadium rapportera vad han uppenbarligen visste i Ebbe Carlsson-affären?

Ingvar Carlsson: Carl Lidbom har i tre långa artiklar i Dagens Nyheter redovisat hur han har sett på handläggningen av frågorna och bemött den kritik som har riktats mot honom. Han har där givit en utförlig information och bemött sina kritiker. Mer har jag inte att tillägga i den frågan.

Bo Hammar: Är det inte konstigt att Lidbom inte informerade dig om de här uppgifterna om Pierre Schori, som tydligen hade intresserat dig? Han har träffat dig åtskilliga gånger.

Ingvar Carlsson: Lidbom har uppdrag att göra en genomlysning av personalkontrollen. Jag har full förståelse för och tycker det är högst rimligt att han när han gjort hela sin bedömning redovisar den för regeringen och ger offentlighet åt den. Att han skulle komma under hand med sin bedömning av en enskild person skulle vara utomordentligt ovanligt. Så brukar inte utredare göra.

Bo Hammar: Har du någonsin varit med om att få sådana här uppgifter, att det finns en säpodossier om en tjänsteman eller politiker på en hög nivå? Är det inte unikt? Det är inte vilket rutinfall som helst. Har du någonsin varit med om motsvarande?

Ingvar Carlsson: Nu vet jag inte vilka uppgifter Lidbom har om Pierre Schori och eventuell avlyssning av honom. Jag känner inte till om det finns påståenden som nu har kommit fram som har nått Carl Lidbom. Jag har svårt att bedöma om han har en information som han eventuellt borde omedelbart ha lämnat ifrån sig eller om han har ansett det vara rimligt att vänta tills han lägger fram hela sitt förslag. Det normala är att man i sådana sammanhang ger helheten. Jag tror det är en fördel om man får även enskildheter insatta i ett större sammanhang.

Bo Hammar: Hur reagerade du när du i förra veckan fick uppgifterna om att den person som det har gått så mycket rykten kring var Pierre Schori?

Ingvar Carlsson: Jag vill först och främst säga att jag tycker att det är utomordentligt allvarligt. Det gäller en person som har gjort landet mycket stora tjänster. I ett skede då befrielserörelser kämpade en ofta undanskymd kamp tog sig Pierre Schori an dem, besökte dem i deras hemländer, ibland under dramatiska och svåra strapatser, och tog emot dem här i Sverige i ett tidigt skede. Det var ett idealistiskt och uppoffrande arbete, som har betytt mycket för att i tredje världen ge Sverige den position som vårt land har i dag. Eftersom Pierre Schori är med mig på nästan alla utlandsresor jag gör, har jag kunnat konstatera hur man runt om i världen uppfattar honom som en nära vän därför att han ställde upp i en tid då de nuvarande premiärministrarna

och presidenterna var okända och obetydliga personer.

Om Pierre Schori på grundval av denna verksamhet har varit utsatt för övervakning, är det en oerhörd förolämpning. Men jag vill ha fram fakta innan jag säger någonting mer om detta. Ännu så länge är det rykten och påståenden och ingenting som har belagts. Jag upprepar att jag därför inte går längre i dag.

Bo Hammar: Jag delar din värdering av Pierre Schori. Också jag känner honom sedan länge. Därför blev jag chockerad när detta kom fram.

Tror du att det finns utrikespolitisk kompetens inom säkerhetstjänsten för att kunna bedöma Pierre Schoris internationella kontakter, en kompetens som alltså ligger ett snäpp över Pierre Schoris och t.o.m. utrikesministerns, så att man kan bedöma att kabinettssekreteraren håller på att hamna galet?

Ingvar Carlsson: Jag hoppas att den främsta kompetensen här i landet på utrikespolitik finns i utrikesdepartementet. Jag har grundad anledning att tro att så är fallet. Dessutom finns i de politiska partierna i riksdagen en betydande kompetens.

Men det är lätt att bli ensidig. Jag anser i motsats till något uttalande som gjorts av en riksdagsledamot att man inte kan undanta politiker eller ledande UD-tjänstemän från någon form av kontroll. Historien visar fall där utländsk makt med olika metoder har kunnat skaffa sig oerhört viktig och värdefull information och där vederbörande har gjort landet stor skada. Men man måste kunna förena detta med ett skydd för den personliga integriteten. Det har uppenbarligen inte fungerat i det här fallet, och det beklagar jag.

Detta måste tillhöra de viktiga uppgifterna när vi genomför genomlysningen och kanske omorganisationen och förstärkningen av den demokratiska kontrollen av säkerhetspolisen. Dessa uppgifter måste ges mycket hög prioritet – det har den senaste veckans händelser visat.

Bo Hammar: Du sade när du var här i somras att du trodde att vad som hade inträffat hade skadat säkerhetstjänsten. Kan man säga att det som inträffat den senaste veckan, att uppgifter kommit ut om säkerhetsverksamheten, har ytterligare skadat säkerhetstjänsten?

Ingvar Carlsson: Ja, tyvärr är det min bedömning med rätt eller orätt. Vi har ett behov av att få information då och då från utländska säkerhetstjänster. Om det kommer ut i den svenska allmänna debatten att den franska säkerhetstjänsten har till den svenska lämnat en information som blivit offentlig, finns det risk att utländska säkerhetstjänster i framtiden inte vill utsätta sig för en sådan risk.

Utan att spekulera för långt vill jag säga att det finns risk att vi undanhålls viktig information som kan vara väsentlig t.ex. för terroristbekämpning. Där måste vi nu alla hjälpas åt att snabbt återställa förtroendet för den svenska säkerhetstjänsten – naturligtvis inåt men också i omvärlden. Vi behöver en säkerhetstjänst. Det som har hänt får inte leda till att vi nedvärderar denna mycket viktiga uppgift. Det finns inget land i världen som inte använder en säkerhetstjänst. Vi skall ställa höga anspråk på den.

Det är mycket möjligt att vi behöver rusta upp förmågan att bedöma utrikespolitiska skeenden. Det är mycket möjligt att det under efterkrigstiden har funnits brister i det avseende som Bo Hammars fråga avsåg.

Bo Hammar: Jag är överens med statsministern om att det är viktigt att vi har förtroende för säkerhetstjänsten och att vi har en effektiv säkerhetstjänst. Men då är det också viktigt att alla politiska krafter har detta förtroende och att man inte behöver misstänka att säkerhetstjänsten sysslar med olovlig avlyssning och otillbörlig registrering av mystiskt slag. Är det inte angeläget att vi kan skapa ett sådant förtroende över hela det politiska fälet?

Ingvar Carlsson: Jo, det är viktigt, och jag hoppas att vi skall kunna åstadkomma det.

Bo Hammar: Det är allmänt bekant att den första information du fick i våras av Anna-Greta Leijon var en sammanfattande information. Där ingick Ebbe Carlssons teorier om en utrikespolitisk koppling – en viss utländsk makt var inblandad och det talades om huvudstaden i ett främmande land. Du sade att det var allvarliga anklagelser.

Varför kopplades inte den högsta utrikespolitiska expertisen inom UD in – utrikesministern, kabinettssekreteraren och andra – för att göra en bedömning av det internationella spåret och de internationella konspirationerna? I stället fortsatte tydligen Ebbe Carlsson att rota. Han kontaktade UD och ville ha ut material ur UD:s arkiv. Varför inte sätta in den högsta expertisen när det handlar om så allvarliga saker?

Ingvar Carlsson: Om jag inte missminner mig tog Leijon kontakt med utrikesdepartementet och bad att det skulle stå till förfogande för bedömningar. Det dröjde av någon anledning innan polisen utnyttjade den möjligheten. Men givetvis är det önskvärt och rimligt att man i sådana situationer tar till sig all den kunskap och information som finns. Utrikesdepartementet var berett att ställa upp, och så småningom togs vissa kontakter, tror jag.

Bo Hammar: Hade det inte varit viktigt, eftersom man fäste tilltro till de här uppgifterna eller i varje fall inte viftade bort dem, att man omedelbart kopplat in utrikesministern och bett de främsta företrädarna för vår utrikespolitik att klara ut om det fanns någonting bakom ryktena? Skulle de vara sanna, skulle det vara ytterst allvarligt.

Ingvar Carlsson: Den 28 mars fick jag en information om att dessa teorier fanns. För mig var det en självklarhet att man skulle klargöra om det fanns någon substans i dem. Däremot gav jag inga direktiv om hur rikspolischefen skulle arbeta. Det ansåg jag inte vara min uppgift. Men senare underströk justitieministern särskilt att resurser för detta fanns. Därmed tyckte jag att regeringskansliet hade gjort vad som kunde göras i sammanhanget.

Bo Hammar: Det famösa rekommendationsbrevet har vi kanske ältat färdigt, men varför återkallades inte detta brev omgående? Jag har inte blivit klar över varför man dröjde med det. Är det inte anmärkningsvärt att justitieministern och statssekreteraren inte omgående när det briserade sade att brevet skulle tillbaka? Det fick i stället ligga kvar i Ebbe Carlssons byrålåda.

Ingvar Carlsson: Det var ett tumultartat händelseförlopp. Min gissning är att detta inte var det första man tänkte på, men så fort saken kom upp till behandling insåg man att det borde återkallas. Ju fortare det hade skett, desto bättre hade det naturligtvis varit.

Hans Leghammar: Jag vill ta upp frågan om eventuell buggning. Jag har ett protokoll från KU-utfrågningen av ambassadör Harald Fälth. Han lär ha fått uppgiften från Klas Bergenstrand att P-G Näss hade regeringens tillåtelse att bugga på det kurdiska bokkafét. Har man fått kännedom om detta inom regeringskansliet?

Ingvar Carlsson: Jag har aldrig varit med om en regeringsdiskussion om buggning.

Hans Leghammar: Inte heller att P-G Näss har fört fram de här uppgifterna?

Ingvar Carlsson: Jag har inte hört att P-G Näss skulle ha något förslag om buggning. Jag har över huvud taget inte hört talas om sådana ambitioner.

Hans Leghammar: Om en statssekreterare får reda på en sådan uppgift, att P-G Näss har velat bugga på bokkafét, är det då inte anmärkningsvärt att det inte kommer vidare upp till ansvariga myndigheter?

Ingvar Carlsson: Det har utskottet frågat Harald Fälth om, och det är inte stor idé att jag därutöver spekulerar om detta. Fälth har givit sitt besked. Jag utgår från att det var sin ärliga övertygelse och uppriktiga bedömning som han då gav uttryck åt.

Hans Leghammar: Han har menat att det för en jurist är uppenbart barockt. Då kan man tycka att det är märkligt att han inte fört vidare uppgifter om det som han tydligen anser vara en allvarlig förseelse. Det var därför jag ville ha ett klarläggande.

Jag har ytterligare en fråga: Har Hans Holmér fått några speciella direktiv eller speciella befogenheter med anledning av mordet på Olof Palme som inte är vanliga vid denna typ av mordutredningar?

Ingvar Carlsson: Jag känner inte till några sådana särskilda direktiv. Hur Holmér agerade tror jag är väl känt för utskottets ledamöter.

Hans Leghammar: Regeringen har inte givit honom speciella befogenheter?

Ingvar Carlsson: Ingenting som inte är redovisat för utskottet.

Ylva Annerstedt: Jag vill återkomma till frågorna kring buggning och nödrätt.

Buggning är ju förbjuden i grundlagen. Om jag förstod rätt har statsministern en restriktiv hållning till buggning och nödrätt. Under den senaste tiden har dock förre rättschefen i justitiedepartementet lämnat en viss öppning för användning av buggning och en vidgad syn på nödrätten. Det har förekommit en mängd artiklar i pressen om buggning. Hans Holmér lämnade vid utfrågningen här fullständigt fritt för buggning i vissa fall. Han sade att terrorister i princip kan buggas. Ebbe Carlsson talade vitt och brett om buggning, och Ola Nilssons förhör med polismän i förundersökningen

lämnar ett mycket vitt fält. Det här understryker det som brukar kallas för buggningskultur. Statsministern själv talade om att samhällsklimatet har utvecklats i en misstänksam och konspiratorisk riktning.

Är inte statsministern oroad över den här utvecklingen?

Ingvar Carlsson: Jag satt i regeringen vid de tre tillfällen då man ansåg att det förelåg extraordinära situationer: Bulltofta, Norrmalmstorgsdramat och västtyska ambassaden. Det var utomordentligt allvarliga situationer då vi hade motiv för att vidta extraordinära åtgärder. Men det är alltså tre tillfällen under de 14 år som jag har suttit i regeringen. Jag anser att det skall vara sådana alldeles exceptionella förhållanden som motiverar att man går emot det som vi har fastställt i lag och grundlag. Nu skall man skilja på två saker. Det ena är om vi skall ändra lagen så att buggning blir mer allmänt förekommande. Det har framförts önskemål om detta exempelvis från narkotikapoliser. Regeringen har nu gjort den principiella bedömningen att vi inte skall ha detta.

Ylva Annerstedt: Jag syftar inte på de fall som konstitutionsutskottet redan har granskat, utan jag syftar på den senaste tidens utveckling med den acceptans av begreppet buggning som sprider sig. Är inte statsministern oroad av det?

Ingvar Carlsson: Om en sådan acceptans sprider sig, som dessutom strider mot lagen, är det mycket allvarligt, och då måste man sätta stopp för det. Vi har anledning att så klart som möjligt precisera vår inställning till buggning, och såvitt jag har förstått är det en bred enighet i riksdagen om att vi inte skall tillåta buggning.

Det andra jag vill säga är att om man någon gång kommer i en nödsituation skall förutsättningarna vara så klart preciserade som det över huvud taget är möjligt, och det måste finnas garantier mot missbruk.

Ylva Annerstedt: Statsministern säger att vi måste sätta stopp för det och skapa garantier för att sådant inte förekommer. Tycker då statsministern att regeringen har handlat kraftfullt när den inte har tagit ställning till frågan, om buggning skall tillåtas för säkerhetspolisen, utan överlämnar frågan för avgörande till utredaren Carl Lidbom, en person som ingenting minns, ingenting sett och ingenting hört?

Ingvar Carlsson: Vi överlämnar inte frågan till Carl Lidbom för avgörande. Vi har sagt att vi är emot att ändra reglerna om buggning, men en särskild utredning ägnar sig åt säkerhetspolisens arbete, och dess förslag skall sedan behandlas av en parlamentarisk beredning. Inte minst av hänsyn till möjligheterna för den parlamentariska beredningen att lägga fram sina synpunkter skjuter vi på ställningstagandet. Vill inte riksdagen avvakta denna parlamentariska utredning, så kan utskottet föreslå riksdagen att ta ställning i det avseendet.

Jag har svårt att se att det här har någon relevans för granskningen av regeringens handläggning av frågan.

Ylva Annerstedt: Är statsministern informerad om det förslag som Lidbom kommer att lägga fram i sitt betänkande om ett par veckor?

Ingvar Carlsson: Nej.

Ylva Annerstedt: Är det inte märkligt?

Ingvar Carlsson: Nej, det tycker jag inte. Det är fortfarande ett par veckor tills utredningen skall läggas fram. Det förekommer då och då att det ansvariga statsrådet och någon gång statsministern informeras någon vecka innan, om det gäller en kontroversiell fråga, men ännu har jag inte fått någon information.

Ylva Annerstedt: Och statsministern är nöjd med den information som statsministern har fått under arbetets gång?

Ingvar Carlsson: Jag har inte fått någon information mer än att det har avlämnats ett delbetänkande, som riksdagens ledamöter och allmänheten har fått ta del av. Det normala är att en utredning lämnar sitt betänkande utan att i förväg informera statsrådet, men det förekommer att man förhandsinformerar någon dag eller vecka innan, eftersom massmedia ofta kräver att man skall svara på frågor omedelbart när utredningen har lagts fram. Det är en service som utredningar då och då ger.

Ylva Annerstedt: Vilka rutiner finns i regeringskansliet för hur man skall handla när ett statsråd får uppgifter från säpo om en närstående person?

Ingvar Carlsson: Det finns inte några särskilda rutiner. Det måste bli helt beroende på vad frågan gäller. Ett klassiskt exempel är Wennerströmaffären, som KU granskade. Där framfördes anmärkningar mot att statsministern, försvars-, justitie- och utrikesministrarna inte var informerade på ett tillfredsställande sätt på ett tidigt stadium. Då uttalade konstitutionsutskottet och riksdagen vissa synpunkter. Men det går aldrig att ge generella regler för sådana situationer. Det är en omdömesfråga när och hur olika statsråd skall informeras, om man skall gå direkt till personen som är misstänkt och konfrontera honom med uppgifterna eller om säkerhetspolisen skall arbeta vidare, om man skall omplacera vederbörande eller om han skall vara kvar i sin position. Det går inte att fastställa regler för detta i förväg, utan det är en omdömesfråga för säkerhetspolisen och den sittande regeringen.

Ylva Annerstedt: Så trots att det här har inträffat och diskuterats förut har man inte inom regeringen strukturerat ett sätt att handla när man får sådana uppgifter?

Ingvar Carlsson: Jag tror inte det går att utarbeta detaljerade strukturer för det. Däremot kan man av inträffade händelser, t.ex. Wennerströmaffären, lära sig något så att det fungerar bättre i framtiden.

Ylva Annerstedt: När statsministern bildade sin regering, tog statsministern då in de akter som fanns hos säkerhetspolisen om de tilltänkta statsråden?

Ingvar Carlsson: Nej.

Ylva Annerstedt: Varför inte?

Ingvar Carlsson: Det tror jag inte någon regeringschef har gjort. Jag tror inte Fälldin och Ullsten hämtade in akter från säkerhetspolisen. Det har såvitt jag vet inte förekommit i Sveriges historia.

Olle Svensson: Utskottet har tidigare utfrågat alla statsministrar som har erfarenhet av detta – Tage Erlander, Ola Ullsten och Thorbjörn Fälldin – så vi har ett material.

Ylva Annerstedt: Då vill jag ställa några frågor om det som statsministern tog upp i sin inledning.

Statsministern gjorde ett stort nummer av vad Warmland hade sagt i KU enligt referatet. Är det här en känslig fråga för statsministern?

Ingvar Carlsson: Det var faktiskt inte i min inledning, utan som svar på en fråga av Kurt Ove Johansson om den 8 december – jag tror det var på Kurt Ove Johanssons fjärde fråga – som jag redovisade vad som faktiskt har förevarit.

Jag ställer mig frågande till uttrycket att detta skulle kunna vara känsligt för statsministern. Jag har i sex månader fått påståenden mot mig i massmedia och i en del andra sammanhang, där man har åberopat denne Warmland. Det är givet att jag vid en utfrågning inför konstitutionsutskottet försöker ge en så samlad bedömning som möjligt av vad som förevarit och om de uppgifter som Warmland har givit om vad som hände kring den 8 december, men jag har också konstaterat att han inte har sagt i konstitutionsutskottet att jag gick i luften, utan att jag *skulle* gå i luften. Men jag erkänner gärna att jag höll på att gå i luften när jag läste vad Warmland sagt.

Ylva Annerstedt: Då har statsministern läst hela KU-utfrågningen med Warmland?

Ingvar Carlsson: Ja.

Ylva Annerstedt: Varför inte citera det som står på s. 9, där Sten Warmland säger: "Jag nämnde för Ola Nilsson att det kunde ha varit någonting sådant som 'han blir galen' eller 'det här skall vi köra i botten', men Ola Nilsson valde den formuleringen."

Här finns alltså en annan formulering. Varför valde inte statsministern att läsa upp den?

Ingvar Carlsson: Warmland har fått frågor i KU, och han har sedan haft tillfälle att justera protokollet. Jag utgår från att Warmland ger en korrekt beskrivning av vad som hände. Om nu någon ledamot i konstitutionsutskottet inte ansåg att han givit en riktig beskrivning inför KU, har jag svårt att förstå varför icke någon följde upp med en ytterligare fråga för att skapa klarhet. För mig är det alldeles klart att Warmland ger den beskrivningen för konstitutionsutskottet, att jag skulle gå i luften. Det har en oerhörd betydelse, därför att massmedia har grundat sig på uttalandet att jag gick i luften. Jag hoppas att jag inte behöver utveckla inför konstitutionsutskottet vad det är för skillnad mellan dessa uttalanden.

Ylva Annerstedt: Båda dessa uttalanden finns i KU-protokollet.

Ingvar Carlsson: Om nu den ärade ledamoten av konstitutionsutskottet vill göra gällande att denna person inför er har lämnat två totalt motstridiga uppgifter, får jag konstatera att utskottets bedömning av trovärdigheten i det han sagt inte är särskilt stor.

Ylva Annerstedt: Vet statsministern skillnaden mellan direkt och indirekt anföring?

Ingvar Carlsson: Jag måste för andra gången fråga vad som menas med frågan.

Ylva Annerstedt: I förundersökningsprotokollet och i det ena stycket i KU-protokollet citerade Warmland direkt, med citationstecken. I det stycke som statsministern har valt att citera refereras i stället vad han skulle ha sagt. Då blir det faktiskt skillnad i sättet att uttrycka verben.

Ingvar Carlsson: Så jag skall inte i fortsättningen fästa något avseende vid referat från konstitutionsutskottet? Jag har faktiskt en större uppskattning av konstitutionsutskottet än så. Jag utgår från att ett justerat protokoll från konstitutionsutskottet är i alla avseenden korrekt.

Ylva Annerstedt: Jag tycker man skall göra skillnad mellan ett referat och ett direkt citat. Jag skulle vilja ställa ett par frågor om Hans Holmér. Han blev avkopplad från en havererad mordutredning och fick därefter ett uppdrag i Förenta nationerna som Sverige betalar för. Nu kommer han att bli åtalad för brott mot tystnadsplikten, och han har erkänt att han har buggat personer.

Anser statsministern att det är lämpligt att Sverige representeras av en sådan person såsom utredare av narkotikabrott?

Ingvar Carlsson: Jag har inte fått något meddelande från konstitutionsutskottet att vi här skall ha en utfrågning om Hans Holmérs uppgifter i Wien. Vill KU ställa frågor om detta, är utskottet välkommet, men då tycker jag att det skall anmälas i förväg.

Ylva Annerstedt: Jag ville höra om statsministern fortfarande har förtroende för Holmér.

Ingvar Carlsson: Holmér har avgått som spaningsledare. På frågor som har med hans uppdrag att göra är jag beredd att svara. Jag kan inte anse att vi i övrigt skall ta upp ärenden som icke är förhandsanmälda, framför allt med hänsyn till att vi har hållit på i tre timmar och har ytterligare ett ämne att behandla och till att jag skall stå i riksdagens talarstol kl. 13. Någon ordning bör det väl vara.

Anders Björck: Jag återkommer till statsministerns konstitutionella ansvar och ledarskap i den regering varunder Ebbe Carlsson-affären utspelades. Min första fråga i det avsnittet gäller Pierre Schori.

Om jag förstod statsministern rätt var skälet till att du inte reagerade att Carl Lidbom satt som ordförande i säpokommittén. Är det korrekt?

Ingvar Carlsson: Jag förstår till att börja med inte inledningen om skälet till att jag inte reagerade. Det var Anna-Greta Leijon som hade fått information och möjligen skulle reagerat – inte jag.

Anders Björck: Då ställer jag frågan så här: Tycker du att hon borde ha fört uppgifterna vidare till dig? Du sade att hon uppenbarligen menade att det räckte med att säpokommittén fanns. Delar du den uppfattningen?

Ingvar Carlsson: Jag gav svaret och jag upprepar det nu, att om icke säpokommittén hade funnits anser jag att även ett sådant här mycket löst påstående skulle ha vidarebefordrats. Men jag har förstått det så att Anna-Greta Leijon bedömde att saken skulle komma att behandlas i säpokommittén, som hon själv hade tillsatt.

Anders Björck: Logiken i statsministerns resonemang är att om det sitter en försvarskommitté och Sverige blir anfallet behöver man inte gå till statsministern och tala om att fi står här, utan då räcker det att tala om det för Carl Johan Åberg.

Ingvar Carlsson: Den liknelsen tror jag inte ens Anders Björck tar på allvar. Det är en liknelse som inte håller.

Anders Björck: Här är det viktigt att klarlägga statsministerns ansvar. Menar du fortfarande att bara därför att det sitter en kommitté kan statsråden vända sig dit med allvarliga säkerhetsfrågor och behöver icke gå till statsministern? Carl Lidbom har väl inget exekutivt ansvar.

Ingvar Carlsson: Först och främst bör man fråga sig hur allvarlig och viktig information det var som statsrådet i fråga fick. Jag har sagt att hon gjorde den bedömningen, som hon har redovisat inför utskottet, att det här icke var viktig information. Hade den varit viktig, skall man naturligtvis inte nöja sig med att det sitter en utredning, men Anna-Greta Leijon gjorde den bedömningen, som hon sade vid utfrågningen, att det var skvaller och ingenting att ta på allvar. Den typen av eventuella inslag i säpos verksamhet bedömde hon uppenbarligen att man kunde behandla i samband med utredningen. Det har jag svarat på nu tre eller fyra gånger.

Anders Björck: Logiken i statsministerns resonemang nu är att när det gäller sängkammarskvaller är Lidbom expert, och då skall man vända sig till honom.

Ingvar Carlsson: Jag kommenterar inte detta. Vi har en utredning om säpokommittén – jag tror för övrigt att kommittén i sin helhet fortfarande var i funktion. Om några veckor går den parlamentariska kommittén i gång igen, och de fyra partierna kommer att vara representerade i det sammanhanget.

Anders Björck: Men nu gör vi en granskning. Jag hävdar fortfarande att landets statsminister har ett stort ansvar i hela den här affären. Menar statsministern verkligen att man kan skylla på att en kommitté arbetar? Information av det här slaget är viktig. Är den sann, skall statsministern ingripa, och är den lögnaktig, skall statsministern ingripa mot dem som sprider ryktena.

Ingvar Carlsson: Anna-Greta Leijon har inför utskottet redovisat att hon icke bedömde informationen som viktig. Jag fick över huvud taget icke kännedom om den. Jag kunde då rimligen icke ingripa eftersom jag icke var informerad förrän måndagen i förra veckan. Det är ändå min handläggning av frågan som jag har att svara för.

Anders Björck: Statsministerns attityd i dag är "gånge denna information ifrån mig". Statsministern ville inte bli informerad utan ansåg att det räckte med Carl Lidbom?

Ingvar Carlsson: Jag hade ingen som helst möjlighet att bedöma detta, eftersom frågan inte togs upp med mig. Jag har försökt beskriva hur jag tror att Anna-Greta Leijon reagerade och fungerade i sammanhanget.

Anders Björck: Och fortfarande är statsministerns slutsats att det räckte med att säpokommittén arbetade?

Ingvar Carlsson: Nej, på det har jag svarat konkret att jag anser att detta är utskottets sak att bedöma. Statsråden skall redogöra för hur vi har handlagt en fråga och våra motiv för det. Sedan skall utskottet göra sin bedömning. Det är icke min sak att föreslå vad utskottet i det avseendet skall tycka.

Anders Björck: Det har ingen vid det här bordet begärt. Frågan gäller statsministerns uppfattning om hur informationen skall gå vidare.

Jag kommer inte att ge mig på den här punkten. Var det tillfredsställande att statsministern icke fick den här informationen av Anna-Greta Leijon?

Ingvar Carlsson: Jag har icke någon anledning att gå längre in i denna fråga än vad jag har gjort. Jag har sagt att med hänsyn till att det satt en utredning och att det icke var någon viktig uppgift har jag inte reagerat. Hade icke denna kommitté funnits, hade jag tyckt, även om det varit oviktig information, att jag borde ha fått reda på den, eftersom den gällde kabinettssekreteraren.

Anders Björck: Är det rimligt att en person som Ebbe Carlsson har tillgång till hemliga informationer om utrikesministerns närmaste man och vidarebefordrar detta till justitieministern?

Ingvar Carlsson: Det är en annan fråga som Anders Björck nu ställer. Jag har den uppfattningen att sekretessbelagt material skall vara sekretessbelagt och inte komma ut. På den punkten kan jag svara klart.

Anders Björck: Statsministern nämnde Wennerströmaffären – är inte hela den ledarstil som statsministern har demonstrerat i Ebbe Carlssson-affären en direkt parallell? Tage Erlander som statsminister fick reda på den historien i Italien sist av alla. Ingvar Carlsson fick reda på den här affären i dess fulla omfattning, som man då visste, i New York. Har inte statsministern tillräcklig kontroll över partivänner som löper runt som Ebbe Carlsson?

Ingvar Carlsson: Till att börja med är det av den avgörande skillnaden att Wennerström var en storspion som satt på försvarets kommandoexpedition, och Tage Erlander hade icke någon som helst information om honom.

Mindre än 14 dagar efter det att en medlem av regeringen blivit informerad om att Ebbe Carlsson hade denna kontakt med rikspolischefen fick jag information från justitieministern.

Anders Björck: Och var nöjd med den informationen och gick inte vidare?

Ingvar Carlsson: Nu börjar Anders Björck dra slutsatser. Jag har i somras och nu redovisat att här finns påståenden som borde ytterligare gås igenom. När jag inte hade fått någon annan redovisning den 30 april återkom jag till justitieministern och sade att jag ville att vi bl.a. skulle gå vidare med partiledaröverläggningar i denna fråga. Jag anser att jag har skött detta på det sätt som det skall skötas.

Anders Björck: Vi alla drar väl slutsatser av både frågor och svar, och de definitiva slutsatserna skall dras senare. Mina frågor här har bara syftat till att jag skall få ett begrepp om hur statsministern har uppfattat sin roll i det här arbetet och om ett annat uppträdande kunde ha befriat oss från Ebbe Carlsson-affären.

Ingvar Carlsson: Jag bestrider Anders Björcks slutsatser. Däremot anser jag att Anders Björck har rätt att i ett annat sammanhang dra vilka slutsatser han vill.

Olle Svensson: Jag betonar vad jag sade inledningsvis, att det nu gäller att få in sakupplysningar genom frågor och svar. Utvärderingen av svaren får vi göra i utskottet när vi färdigställer vårt betänkande.

Birgit Friggebo: Jag beklagar att också jag återkommer till frågan om Schori.

Har du klart för dig vad Anna-Greta Leijon sade vid den öppna utfrågningen om Schori häromdagen?

Ingvar Carlsson: Jag tror att jag har en ganska god bild av det. Jag var vid en förbundsskola, och jag lyssnade inte på varje del av utfrågningen, men i stort sett.

Birgit Friggebo: Om du inte har detaljerna klara för dig, skall jag rekapitulera. Vi har tyvärr inte fått utskriften ännu, vilket är ett problem för oss.

Hon sade att säpo har ett fortgående intresse av Schori, och hon fick den uppfattningen vid den här informationen. Det har nu dolts av Anna-Greta Leijons spektakulära sätt att redovisa frågan om Schori på skvallertemat, men hon sade att hon fick uppfattningen att säpo hade ett fortgående intresse av Schori.

Förändrar det din bedömning nu av vad Anna-Greta Leijon borde ha gjort?

Ingvar Carlsson: Om Anna-Greta Leijon har information om ett fortgående intresse, kan där bakom ligga någonting som jag tycker att jag borde ha blivit informerad om. Men det har jag ingen ytterligare kännedom om.

Jag säger att om det finns någonting bakom uppfattningen att Leijon har mer information om att säpo fortlöpande har granskat Schori, tycker jag att jag borde ha blivit informerad.

Birgit Friggebo: Då borde du och också utrikesministern ha blivit informerade?

Ingvar Carlsson: Självfallet, eftersom han är ansvarig för Schori.

Birgit Friggebo: Du solidariserar dig inte med handläggningen, om hon fick uppfattningen att det var någonting annat utöver skvallermomentet?

Ingvar Carlsson: Min bedömning och mina tidigare svar har utgått från att det gällde en oviktig och oväsentlig information. Skulle Anna-Greta Leijon ha fått information om att säkerhetspolisen fortlöpande har granskat Pierre Schori och haft starka misstankar mot honom, borde utrikesministern och jag ha blivit informerade.

Birgit Friggebo: Du har gjort en viss poäng av att säpokommittén fanns. Borde inte också säpokommittén ha blivit informerad?

Ingvar Carlsson: Det är möjligt, men då är man inne på en väsentlig och viktig fråga. Vi anlitar Pierre Schori i viktiga sammanhang, och då skall vi självfallet vara informerade om en sådan sak. Då borde också säkerhetspolisen – inte bara Anna-Greta Leijon – ha tagit kontakt och informerat om sådana misstankar.

Birgit Friggebo: Om det bara var skvaller och uppgifter som man inte borde hålla på med, borde man i varje fall informera säpokommittén?

Ingvar Carlsson: Detta är ett försök från min sida att bedöma hur Anna-Greta Leijon har agerat, men det är egentligen hon som skall svara. Hon varit här på utfrågning. Det är min bedömning att hon har ansett, eftersom säpokommittén var i arbete och informationen inte innehöll någonting substantiellt eller någonting som hon uppfattade som viktigt, att det får klaras ut i samband med säpokommittén att sådant inte förekommer.

Birgit Friggebo: Men då borde hon ha informerat säpokommittén så att den kunde ta upp det. Det har hon inte gjort.

Ingvar Carlsson: Jag kan inte säkert svara på om hon har gjort det.

Birgit Friggebo: För din information vill jag säga att hon vid utfrågningen sade att hon inte har talat om detta för Lidbom.

Ingvar Carlsson: Då förmodar jag att hon har bedömt att den typen av inslag i säpos verksamhet lämpligen kan bedömas i samband med att kommittén lägger fram sitt betänkande.

Birgit Friggebo: Men om kommittén inte informeras om den här typen av inslag, hur skall då kommittén kunna behandla det?

Ingvar Carlsson: Vi har väl anledning att utgå från att om det hade nått Anna-Greta Leijon, skulle det också nå säpokommittén.

Olle Svensson: Du gör referat från en utfrågning som vi ännu inte har utskrift från. Det är ditt referat av vad du anser att hon sade.

Birgit Friggebo: Jag har sagt att vi tyvärr har mycket litet tillgång till papper.

Olle Svensson: Det är vårt eget sätt att arbeta. Vi har inte hunnit få ut utskriften. Du refererar din minnesbild av vad som har hänt. Det är väl bättre att vi ställer frågorna när vi har utskriften än att utgå från hypoteser. Ditt referat är ju din uppfattning av vad hon har sagt. Det kan vi inte kontrollera nu.

Birgit Friggebo: Detta är inte någon hypotetisk fråga, utan det gäller någonting som har förevarit vid en utfrågning som vi har haft. Vi kan inte dra hit statsministern gång på gång, och vi måste väl ställa frågor för att klargöra.

Olle Svensson: Svårigheten för oss andra i utskottet är att vi inte har tillgång till utskriften, och du gör här ett eget referat.

Birgit Friggebo: Herr ordföranden är inte här för att bli utfrågad. Att jag ställer de här frågorna beror på att jag tycker det är viktigt att regeringen vet hur den skall handla i liknande fall i framtiden men också för att bedöma ansvarsfrågan. Om statsministern solidariserar sig med den ena eller andra handläggningen, har det vikt för vår bedömning.

Ingvar Carlsson: Jag anser att jag har svarat på en hypotetisk fråga, eftersom protokollet inte är justerat. Jag kan inte bedöma med säkerhet om Anna-Greta Leijon har uttryckt sig på det sättet. Som svar på en hypotetisk fråga har jag sagt att om det fanns kännedom om fortlöpande verksamhet och intresse, skulle jag ha tyckt detta. Därmed hoppas jag att det är klart mellan Birgit Friggebo och mig.

Birgit Friggebo: Jag återkommer till Warmland. Du hävdar alltså med bestämdhet att Warmland inte beskriver någonting som han uppfattar har hänt utan att det är någonting som skulle kunna hända i framtiden och att tidningarna har publicerat en ren anka.

Ingvar Carlsson: Jag har citerat ordagrant från det justerade protokollet i konstitutionsutskottet där Warmland säger: "Jag vill inte påstå att jag kan återge det ordagrant, men innebörden var att statsministern skulle gå i taket eller att statsministern skulle bli galen." Det är någonting helt annat än om Warmland inför utskottet skulle ha sagt att jag gick i taket. Fortfarande kvarstår att det förnekas av alla de tre mellanliggande leden fram till mig att samtalet över huvud taget skulle ha ägt rum. Det för mig helt avgörande är att jag icke har fört något samtal av det slaget med Carl Lidbom den 8 december. Dessutom tillkommer, om jag har förstått redovisningen rätt, att det sammanträde där Lidbom fick de här uppgifterna ägde rum senare på kvällen än när jag träffade Lidbom. Jag finner ingenting som stöder påståendet.

Jag hoppas att Birgit Friggebo förstår att det är oerhört trist och kränkande att få höra månad efter månad, vecka efter vecka, att statsministern ljuger och höra citat om att jag skulle ha fått den här informationen. Det har varit en oerhört trist upplevelse.

Birgit Friggebo: Där ser vi fördelen av att ha öppna utskottsförhör. Du hade kanske velat komma hit ännu litet tidigare?

Tidigare har du här ifrågasatt vad tidningarna skrivit. Om vi bortser från rubriksättningen ville du ge intryck av att tidningarna hade fabricerat uppgiften att du sagt att du skulle ha gått i taket eller gick i taket när du fick höra viss information?

Ingvar Carlsson: Nej, jag reagerade mot att jag t.o.m. förvägrades rätten till dementi i vissa tidningar. När tidningarna fick de här uppgifterna fick jag i flera fall inte innan de publicerades en chans att ge min syn. I samband med att jag såg ett inslag i TV tvingades jag ringa och dementera – där fick jag möjlighet att framföra en dementi.

När sådana allvarliga påståenden framförs tycker jag att det är rimligt att jag får möjlighet att ge min syn. Jag borde kunna räkna med att min version skall anses lika trovärdig som Warmlands. Mot detta har jag mycket kraftigt reagerat, och det är därför jag använder ordet anklagelsejournalistik.

Birgit Friggebo: Du sade att de hade förvanskat uttalandet. Ursprunget är ett förshörsprotokoll i Ola Nilssons utredning. Det är en uppgift om att Lidbom har träffat dig kvällen innan och har informerats om det vid tiden för mordet föreliggande hotet. Då skulle du ha reagerat som att du gick i taket. Han citerar vad Holmér har sagt till Warmland: statsministern gick i taket. Det är bakgrunden. Det är en beskrivning av någonting som har hänt föregående kväll. Men vi kan lämna det, för jag tror att jag förstår vad det handlar om.

Sedan har vi protokollet. Vi har varit överens i utskottet om att göra en granskning, eftersom vi tycker det är uppseendeväckande om detta är sant. Menar du att man, om man läser hela protokollet från utfrågningen med Warmland, får intrycket att Warmland egentligen inte alls har sagt det som han påstår i Ola Nilssons utredning?

Ingvar Carlsson: Jag måste hålla mig till den avgörande punkten, där jag hade fått påståenden om motsatsen. Där säger Warmland enligt protokollet att statsministern skulle gå i taket. Det är någonting helt annat än ett konstaterande att jag gick i taket.

Det andra som Warmland säger är att han inte vid något tillfälle hört någon säga att statsministern skulle ha varit informerad om att Ebbe Carlsson bedrev något slags privatspaning.

Det tredje jag har påpekat är att livvaktens påstående om att han hämtade Lidbom vid Grand måndagen den 7 december knappast kan stämma, eftersom Lidbom anlände till Stockholm först den 8 december.

Då tycker jag att jag på de väsentliga punkterna har klarat ut att det är någonting grundläggande som inte stämmer i redovisningen och i de uppgifter som funnits i massmedia. Det är klart att jag reagerar mot att inte bli tillfrågad innan man publicerar sådana saker.

Birgit Friggebo: Det finns andra citat. Man säger att när Holmér kom in i bilen berättade han omgående vad som förevarit under föregående kväll.

Ingvar Carlsson: Eftersom detta kvällsmöte hade ägt rum efter det att jag träffade Lidbom, faller också den punkten.

Birgit Friggebo: Vi återkommer senare till detta. Det är alltså någonting som har försiggått föregående kväll.

När Kurt Ove Johansson frågade använde han uttrycket "gått i taket" – alltså någonting som varit tidigare, när man försöker att precisera med Warmland vad det handlade om.

Sedan säger Warmland när det gäller godkännande av Ola Nilssons förhörsprotokoll: "Att det här var innehållet stod helt klart."

Nu tycker jag inte vi skall orda mer om detta, för media kan se exakt vad som står. Min fråga är hur det kan komma sig att du lägger ner sådan enorm energi på att försöka bevisa att Warmland inte har berättat det han har berättat.

Ingvar Carlsson: Jag kan visa Birgit Friggebo en artikel där det står: "Statsministern gav grönt ljus." Då är det väl rimligt att jag reagerar mot detta påstående som riktas mot mig.

Om inte utskottet har ansett att Warmland gav ett korrekt svar när han

sade att jag skulle gå i taket och utskottet hade menat att här fanns en motsättning till vad Warmland sagt i polisutredningen, borde detta ha klarats ut i utskottet. Det är inte min sak. Jag har att utgå från ett justerat protokoll, som är alldeles glasklart på den punkten. Det har jag läst igenom när jag förberedde mig. Efter detta förstår jag ännu mindre Birgit Friggebos senaste frågor. Jag har givit en total redovisning av vad som förekom den 8 december. Jag har gått igenom vad Warmland har sagt. Jag har konstaterat att han har lämnat felaktiga uppgifter på väsentliga punkter. Sedan är det utskottets sak att försöka bedöma vad som är trovärdigt i denna fråga.

Birgit Friggebo: Det är därför viktigt att vi går till botten. Om detta inte är sagt, har statsministern anledning att reagera mycket hårt. Men då frågar jag mig varför statsministern behöver använda en sådan advokatyr när det gäller att väga orden. Det förvånar mig.

Du säger att Lidbom fick den här informationen efter det att han hade träffat dig. Det var alltså två sammanträffanden mellan Holmér, Ebbe Carlsson och Lidbom den 8 december. Warmland ger den förklaringen, att Lidbom först informerades, sedan var han hos dig, och sedan ville ni ha mer kontroll av uppgifterna, och därför ordnades ytterligare ett möte sent på kvällen.

Ingvar Carlsson: Jag vill kategoriskt förneka att jag på något sätt skulle ha deltagit i en diskussion som föranledde någon ytterligare debatt på kvällen. Jag har sett att det har sagts att jag skulle ha framfört önskemål om en bekräftelse. Detta är felaktigt. Jag vill kategoriskt dementera det.

Hans Nyhage: Är det ett axiom att du, och uppenbarligen också Anna-Greta Leijon, inte kan ge KU information med mindre än att det ställs frågor?

Ingvar Carlsson: Jag förstår inte frågan.

Hans Nyhage: Du hänvisade tidigare i dag till att Anna-Greta Leijon erbjöd sig att komma till KU på ett slutet sammanträde för att ge information. Då frågar jag: Måste det gå till på det sättet för att man skall ge oss information?

Ingvar Carlsson: Jag anser att om ett statsråd – i det här fallet Anna-Greta Leijon – sagt att hon vill ge ytterligare information vid ett slutet sammanträde, har utskottet att bedöma om man vill kalla till en utfrågning.

Hans Nyhage: Du är naturligtvis medveten om att det är ytterst angeläget för oss att få fram alla relevanta handlingar. Det finns andra sätt att ge oss information än att avvakta en inbjudan från KU till ett sammanträde.

Ingvar Carlsson: Jag har inget tillägg till mitt tidigare svar.

Hans Nyhage: Då frågar jag om igen: Varför fick vi inget besked om att det förelåg misstanke om buggning?

Ingvar Carlsson: Jag har svarat på den frågan och har ingenting att tillägga.

Hans Nyhage: Jag återkommer: Måste det ställas frågor från KU för att vi skall få besked om viktiga saker? Kan inte vi få besked på annat sätt? Vi är väl ändå alla angelägna om att klara ut det här.

Ingvar Carlsson: Statsrådet i fråga har sagt att hon har ytterligare information att ge om utskottet vill ha ett slutet sammanträde. Då finner jag det naturligt att initiativet skall tas av utskottet.

Hans Nyhage: Det måste alltså ställas frågor för att man skall få information?

Du har sagt upprepade gånger att du är nära och god vän till Lidbom, du har stort förtroende för honom, du tycker det är angeläget att ni träffas ofta, och det är av högsta angelägenhetsgrad för er båda att mordet på Olof Palme klaras upp. Är det då troligt att denne nära och gode vän, som du har stort förtroende för, går bakom ryggen på dig och undanhåller dig synnerligen viktiga uppgifter i dessa frågor, som det är så angeläget att klara ut?

Ingvar Carlsson: En kommittéordförande lämnar sitt förslag samlat vid ett tillfälle när han är klar med sitt arbete och agerar precis som det normala är för varje kommittéordförande.

Hans Nyhage: Carl Lidbom ingår i Ebbe Carlsson-kretsen. Där bollas det med uppgifter av skilda slag, men när han träffar statsministern förtiger han uppgifter. Är det trovärdigt?

Ingvar Carlsson: Carl Lidbom har i tre artiklar i Dagens Nyheter utförligt redovisat hur han har handlagt de frågor som han har haft till uppgift att handlägga. Jag anser att det är hans sak att svara på eventuella kompletteringar, men jag tycker att de gav en god bild av händelseförloppet.

Hans Nyhage: Är det tillfredsställande att den uppfattningen tydligen råder inom regeringen och bland regeringen närstående personer att det inte är så viktigt att informera statsministern så snabbt som möjligt utan att detta kan komma i andra hand?

Ingvar Carlsson: Vi har en regering som jag tycker fungerar effektivt och bra. Vi har en arbetsfördelning som har givit goda resultat. Jag anser inte att den socialdemokratiska regeringen har anledning att skämmas för hur vi sköter landet.

Hans Nyhage: Om det är så viktigt att vi i konstitutionsutskottet tar initiativ för att få information i denna fråga, varför informerades inte statsministern om att åklagarna hade fått information som var så viktig?

Ingvar Carlsson: Jag har redovisat hur jag ser på den information som jag fått vid olika tillfällen. Jag kan inte uppfatta någonting nytt i Hans Nyhages senaste fråga.

Hans Nyhage: Jag upprepar frågan. Med facit i handen vet vi att åklagarna inte var informerade, och vi alla tycker att det inte var bra. Hade det inte varit rimligt att du hade själv informerat om hur det låg till?

Ingvar Carlsson: Jag kan tyvärr inte svara på en fråga som rör ett flera månader långt händelseförlopp. Vill Hans Nyhage precisera, när och i vilka frågor jag skulle ha informerat åklagarna.

Hans Nyhage: Det gäller den omdiskuterade frågan om informationen till åklagarna som både du och Leijon ansåg vara viktig men som ni hävdar att det var Åhmanssons skyldighet att ge. Ingen av er informerade sig om detta.

Ingvar Carlsson: Det var mycket klart utsagt av Edenmankommissionen, så att rikspolischefen kände till det, att det var viktigt att åklagarna skulle bli ordentligt informerade vid rätt tidpunkt. För mig var det den 28 mars helt omöjligt att bedöma om åklagarna hade informerats, om de borde bli informerade och när de skulle bli informerade. Mycket snart efter sammanträdet uppmanade Anna-Greta Leijon rikspolischefen att se till att åklagarna blev informerade. Det kan inte vara statsministerns uppgift att kontrollera sådana saker.

Olle Svensson: Statsministern har nu svarat på frågor i mer än tre timmar, och många av frågorna har ställts tidigare. Det ligger i utskottets intresse att nu koncentrera sig på nya och viktiga frågor.

Elisabeth Fleetwood: Det är beklagligt att vi måste gå så snabbt fram när du kommer till oss i utskottet, eftersom du skall äta lunch och gå på sammanträde.

Ingvar Carlsson: Riksdagen har bestämt att jag kl. 13.00 skall svara på en interpellation. Vill riksdagen skjuta på interpellationssvaret, så inte mig emot. Jag kan också avstå från lunch – jag har gjort det förr.

Elisabeth Fleetwood: Det var ingen kritik mot statsministern, utan mot vår planering. Gång på gång råkar vi i detta dilemma. Jag vill understryka att jag inte kritiserar statsministern, utan den planering som vi i utskottet har ådagalagt.

Olle Svensson: Vi har hållit på i mer än tre timmar och det är 17 ledamöter i utskottet. Ställ frågor!

Elisabeth Fleetwood: Först vill jag beröra det fortlöpande intresset för Pierre Schori. I Aftonbladet citerade en ledare i går exakt vad Anna-Greta Leijon sade när hon var här. Hon sade att Ebbe Carlsson berättade för henne: "Säpo hade ett fortgående intresse för Pierre Schori" och detta intresse skulle ha väckts "långt tillbaka i tiden".

Om det här stämmer – och jag har ingen anledning att tro att Aftonbladet skulle ha citerat fel ur inspelningen – betyder det att statsministern har förlorat förtroendet för Anna-Greta Leijon och anser att hon har handlat felaktigt.

Ingvar Carlsson: Jag har svarat så här och upprepar det: Om Anna-Greta Leijon haft information om att säkerhetspolisen fortlöpande har haft ett intresse för och hållit kontroll över Pierre Schori, borde hon ha informerat utrikesministern och mig. Men uppenbarligen har det inte ställts några följdfrågor på denna punkt i utskottet. Jag har sagt till Birgit Friggebo att jag uppfattar detta som en hypotetisk fråga med hänsyn till att det icke föreligger ett justerat protokoll. Man kan diskutera om jag inte gick för långt i mitt svar med hänsyn till att jag inte har mer underlag. Jag har svarat på det som en hypotetisk fråga. Ni kan inte rimligen begära att jag skall gå längre på den punkten.

Elisabeth Fleetwood: Statsministern sade tidigare att om dessa förutsättningar gällde, hade hon handlat felaktigt. Det var bara det jag ville få konstaterat.

Nästa fråga gäller det s.k. per capsulam-beslutet den 2 mars. När förre justitieministern Sten Wickbom var här sade han om beslutet den 2 mars: "Det är ingenting konstigt i det såsom man tog det kvällen innan. Regeringen kan med fem ledamöter fatta ett beslut per capsulam. Vi hade ett regeringssammanträde dagen därpå, och då förstärkte vi underlaget genom att hela regeringen deltog i beslutet."

Vad har du för kommentar till att Wickbom kallade det för ett beslut per capsulam?

Ingvar Carlsson: Vi fattar icke formella beslut per telefon – det anser jag icke möjligt. Jag uppfattade det så att vi diskuterade frågan som en beredning inför ett regeringssammanträde. Det bestyrks av att vi dagen därpå, den 3, hade ett sådant sammanträde.

Elisabeth Fleetwood: Då kan vi konstatera att Sten Wickbom har uttryckt sig felaktigt.

Så till nästa fråga, som gäller telefonavlyssningen av Baresic.

När Wickbom var här sade han att när han fick veta att avlyssningen kunde gälla fler än Baresic och att t.o.m. många människor hade blivit avlyssnade, satte han genast och tydligen handlingskraftigt stopp för avlyssningen.

När sedan Hans Holmér var här ställde jag frågor om detta. Då sade han att avlyssningstekniken var sådan att många riskerade att bli avlyssnade – det var väl känt. Jag frågade om regeringsledamöterna kände till det. Då sade Holmér att han utgick från att de ansvariga som fattade beslutet kände till att det var så.

Vad kunde statsministern och övriga statsråd om tekniken i telefonavlyssning när ni fattade beslutet?

Ingvar Carlsson: Jag kan bara svara för mig själv. Jag är icke expert på avlyssning. Jag vet faktiskt inte hur den går till. Jag kan teoretiskt tänka mig att man får överskottsinformation när man avlyssnar en telefon. Jag har alltid utgått från som självklart att man gör sig av med den överskottsinformationen genom att spola bort den eller icke lagra den. Det är mitt svar.

Elisabeth Fleetwood: Jag förstår mycket väl att statsministern inte är expert på detta, men man hade enligt Holmér inte inhämtat kunskap om hur det gick till.

Ingvar Carlsson: Får jag påminna konstitutionsutskottets ledamöter om att detta var några dagar efter mordet. Jag hade tillträtt som statsminister i en oerhört påfrestande situation. Det fanns ett hot om att det här kunde vara ett led i en serie av attentat mot svenska regeringen. Jag kunde då inte gå in och kontrollera en sådan sak som om man fick överskottsinformation vid den avlyssning av Baresic som skulle äga rum.

Däremot har jag det fulla ansvaret för att det var ett riktigt beslut att avlyssna Baresic. Det beslutet var jag med om, och det tar jag ansvar för.

Olle Svensson: Därmed är utfrågningen i denna del avslutad.

Offentlig utfrågning av statsminister Ingvar Carlsson om regeringens utnämningspolitik

Olle Svensson: Jag lämnar först ordet till statsministern, om han har någon inledande kommentar till vårt granskningsärende.

Ingvar Carlsson: Jag har ingen inledande kommentar.

Sören Lekberg: Jag vill börja med några allmänna frågor till statsministern om regeringens utnämningspolitik.

Hur förbereds utnämningarna inom regeringen, och efter vilka principer sker urvalet av kandidater?

Ingvar Carlsson: Civildepartementet har ett övergripande ansvar för utnämningspolitiken, men eftersom jag uppfattar detta som en allt viktigare fråga för att olika delar av samhällslivet skall fungera bra har en av mina medarbetare ett speciellt ansvar för detta. Tidigare var det Odd Engström. Efter hans utnämning till statsråd är det statssekreterare Kjell Larsson.

Vi har också lunchberedningar där vi diskuterar tänkbara kandidater. Vi har över huvud taget försökt bredda vårt kontaktnät, eftersom det är viktigt att få kompetenta och duktiga personer i ledningen för den samhälleliga verksamheten.

Sören Lekberg: Du sade förra året att det finns någon garanti inbyggd för att regeringen följer regeringsformens bestämmelser, nämligen att en socialdemokratisk regering vill ha en vital och stark offentlig sektor, och därför ligger det i regeringens intresse att få kompetent personal.

Vad har regeringen allmänt gjort för att befrämja personalutveckling och förbättra chefsutbildningen inom den statliga sektorn?

Ingvar Carlsson: Det pågår en kontinuerlig utbildningsverksamhet. Man har också startat chefsutbildningsprogram för chefer som regeringen tillsatt under verkschefsnivån. Man har ett antal verkschefsseminarier. Jag skall tillägga att man har försökt få fler kvinnor, eftersom vi ansett att de utgör en begåvningsreserv som inte är utnyttjad i den samhälleliga sektorn. Här är vi dåliga, men jag kan som någonting positivt säga att år 1982 var det bara 7 % av cheferna i regeringskansliet som var kvinnor; vi är nu uppe i 16 %, så vi har åtminstone en utveckling åt rätt håll.

Sören Lekberg: Det förekommer i vissa sammanhang en del missförstånd. Inom regeringskansliet finns det vissa renodlat politiska tjänster, som tydligen regleras i särskilda avtal. Kan du översiktligt ge en redovisning av omfånget av de tjänsterna och anställningsvillkoren?

Ingvar Carlsson: Det är totalt ca 100 tjänster. 60 av dem är politiskt sakkunniga och informationssekreterare. De måste alltså lämna sina tjänster vid statsrådets avgång. Man kan då få sex månaders avgångsvederlag. För statssekreterare gäller något förmånligare villkor.

Anders Björck: Sedan vi granskade utnämningspolitiken förra året har bl.a. följande utnämningar skett:

Sten Wickbom, Sigvard Marjasin, Carl Johan Åberg, landshövdingar,
Ulf Larsson och Per Borg generaldirektörer,
Christer Wretborn, departementsråd,
Lennart Bodström, ambassadör,
Olle Svenning, pressråd i Madrid.

Anser statsministern att de här utnämningarna icke är politiska?

Ingvar Carlsson: De personer som Anders Björck har räknat upp är socialdemokrater, men vid utnämningarna har vi utgått från förtjänst och skicklighet.

Anders Björck: Innebär regeringens utnämningspolitik att man uteslutande går efter förtjänst och skicklighet? Är det en ren slump att det råkat bli så många socialdemokrater?

Ingvar Carlsson: Vi utgår enbart från förtjänst och skicklighet.

Om vi ser på utnämningarna av landshövdingar under en längre period visar det sig att det är absolut jämvikt mellan borgerliga och socialdemokrater. Från 1976 till 1988 är det 41 % socialdemokrater, 41 % borgerliga och 18 % opolitiska. Bland generaldirektörer är det fler socialdemokrater än borgerliga. Jag hade vissa teorier om det förra gången, och jag är beredd att utveckla dem, om Anders Björck så önskar.

Anders Björck: Det här är statsministerns sätt att räkna. Menar statsministern med tanke på de utnämningar som skett sedan 1982 att det varit rimligt att utnämna så våldsamt många socialdemokrater?

Ingvar Carlsson: Att det ändå blir jämnt i slutändan beror på att jag räknade från 1976. Under de borgerliga åren utnämndes flera borgerliga, under de socialdemokratiska åren utnämndes det flera socialdemokrater. Slumpen har gjort att det sammantaget har blivit ganska jämnt. Jag har icke anklagat de borgerliga regeringarna för att inte ha utgått från förtjänst och skicklighet.

Nu stannade Anders Björck vid Sten Wickbom, Sigvard Marjasin och Carl Johan Åberg. Om vi går tillbaka till 1986, den tid då jag har varit statsminister, började det med Björn Molin, som är folkpartist, Lennart Orehag, som inte är socialdemokrat; vi kan möjligen hänföra honom till de opolitiska. Lilly Hansson är socialdemokrat. Lars Ivar Hising är företagare. Hans Alsén är socialdemokrat. Rolf Wirtén är folkpartist.

Vi har några utnämningar förestående. Jag kan redan säga att borgerliga personer har varit tillfrågade, men åtminstone en person har tills vidare tackat nej. När det gäller landshövdingar tror jag att det kommer att vara långsiktigt jämnt mellan blocken, och jag tycker det är naturligt, men från år till år kan det skifta något.

Anders Björck: Så om man räknar perioden 1976–1982 och godtar statsministerns resonemang, vilket jag inte gör, har regeringen endast rättat till en snedvriden politisk balans? Är det vad statsministern försöker säga?

Ingvar Carlsson: Nej. Det kan finnas naturliga förklaringar. Det fanns under Fälldins regeringstid tillgång till duktigt folk som man ville utnämna till landshövdingar och som hade gjort sin insats i regeringen eller i regeringens närhet. Jag har inte haft något kritik mot detta. Det finns inte någon sådan ambition, även om det är något annorlunda med landshövdingar än med generaldirektörer. Det har inte funnits någon ambition hos oss att utjämna i förhållande till de borgerliga åren.

Jag tycker att det i sådana här frågor är bra med kontakt mellan partierna. När det gäller landshövdingar har vi då och då samtal med de övriga partiledarna. Vi får ibland också frågor, om vi inte kan överväga en viss kandidat för ett visst län.

Anders Björck: Statsministern talade om slumpen. Kan slumpen verkligen slå på det här matematiskt osannolika sättet att vi sedan 1982 har fått ungefär fyra socialdemokratiska generaldirektörsutnämningar på en borgerlig?

Ingvar Carlsson: Jag har en lista över generaldirektörsutnämningar under 1988.

Stig Larsson, statens järnvägar, icke socialdemokrat,
Ulf Dahlsten, postverket, socialdemokrat,
Lars Eggertz, trafiksäkerhetsverket, borgerlig,
Per Borg, försvarets materielverk, socialdemokrat,
Lars Sjöström, kustbevakningen, opolitisk,
Jan Olov Karlsson, Sveriges geologiska undersökning, opolitisk,
Jan Brandborn, banverket, opolitisk,
Ulf Larsson, generaltullstyrelsen, socialdemokrat,
Björn Körlof, fortifikationsförvaltningen, borgerlig,
Axel Edling, konsumentverket, opolitisk.

Anders Björck: Det var väl ändå en viss socialdemokratisk övervikt?

Ingvar Carlsson: Där finns tre socialdemokrater och två borgerliga. Det är en viss socialdemokratisk övervikt, ja.

Anders Björck: Man utnämnde ingen moderat generaldirektör 1983, ingen 1984, ingen 1985, ingen 1986 och ingen 1987. År 1988 började vi granska detta i konstitutionsutskottet, och då kom Lars Eggertz och nu kom Björn Körlof. Är det också en ren slump?

Ingvar Carlsson: Jag kan informera Anders Björck om att vi har tillfrågat moderater och folkpartister, säkert också centerpartister – men där är jag mera osäker – om generaldirektörsposter, och många har tackat nej. Detta är inte en eller två, utan flera.

Jag kan försäkra Anders Björck att vi är utomordentligt intresserade av att få bra ledning i verken. Det är enormt viktigt för att de skall fungera. Vi lägger ner mycket mer tid nu än vi gjorde förr på att pröva alternativ, att hitta folk inom verken, i andra verk, ibland också inom den privata sektorn. Men vi har också personer inom det politiska livet som är väl lämpade.

Det har visat sig att vi oftare fått nej från borgerliga personer. Jag tror att många av dem som finns i de borgerliga partierna har gått näringslivsvägen. I näringslivet finns naturligtvis en stark övervikt för borgerliga personer. De

som har valt den politiska vägen inom de borgerliga partierna kanske har klarare än socialdemokraterna bestämt sig för att de skall ägna sig åt det politiska livet. Det finns inte samma naturliga rekryteringsväg för socialdemokraterna till näringslivet, och då blir det oftare till den samhälleliga sektorn de går.

Men jag är öppen för tanken att vi skall bredda ytterligare och ta in flera namnförslag. Vi kanske tydligare och i mer god tid kan klargöra när tjänster är aktuella, så att vi kan få flera kandidater. Jag försäkrar att detta är min grundinställning. Jag vet att det finns många duktiga borgerliga personer som skulle göra utmärkta insatser som generaldirektörer. Jag beklagar att några av dem som har tillfrågats inte har ställt upp. Jag tror att de i många fall har rent unika kunskaper på områdena.

Anders Björck: Även om ordföranden inte gillar värderingar instämmer jag helt i den uppläggning som statsministern ger uttryck för. Kommer den till stånd, tror jag vi slipper granskningen av utnämningspolitiken i utskottet.

Jag har en sista fråga, som gäller fallet Wretborn. När man söker en tjänst, är inte regeringen då skyldig att gå efter de meriter som redovisas i ansökningshandlingarna?

Ingvar Carlsson: Man skall utgå från de meriter sökandena har. I det här fallet tillämpade vi ett ansökningsförfarande, vilket jag anser var viktigt. Det har tyvärr inte förekommit alltid.

Anders Björck: Och då råkar det bli en socialdemokrat och nära vän till utrikesministern, som skall bli ambassadör i Oslo?

Ingvar Carlsson: En mångårig medarbetare, inte till utrikesministern, utan till den tidigare utbildningsministern.

Anders Björck: Vad slumpen kan ställa till med!

Bo Hammar: Jag är inte så engagerad i det här ärendet. Jag vill bara påminna statsministern om att det finns ytterligare två politiska partier i riksdagen, som representerar omkring 11 % av antalet röstberättigade svenskar och i senaste valet fick drygt 600 000 röster. Det är inte uteslutet att man framöver kan hitta viss kompetens där. Men jag vill inte göra någon affär av detta, som är Anders Björcks område. Det är bara en liten påminnelse.

Ingvar Carlsson: Det är riktigt att om något parti är underrepresenterat, är det vänsterpartiet kommunisterna.

Olle Svensson: Låt mig tacka statsministern för att han har ställt sig till förfogande och under så lång tid svarat på våra frågor. Jag tror att vi är eniga i utskottet om att han inte har visat någon ringaktning för konstitutionsutskottet, utan visat oss respekt.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 18

1989-04-04

kl.11.03–12.27

Sluten utfrågning av utrikesminister Sten Andersson, rättschefen Hans Corell och departementssekreterare Hans Olsson angående handläggningen av viseringsfrågor m.m. inom utrikesdepartementet[1]

Olle Svensson: Vi följer den särskilda föredragningslistan, och vi börjar med ett ärende som berör hur man behandlar frågor om de kriterier som gäller för beviljande av inresevisum i vissa fall.

Jag hälsar utrikesminister Sten Andersson, vår tidigare KU-ledamot, hjärtligt välkommen, liksom rättschefen Hans Corell, som vi också har sett här tidigare, och departementssekreterare Hans Olsson.

Enligt den praxis som vi har i utskottet lämnar jag först ordet till dem vi har inbjudit, om ni har någonting att säga inledningsvis kring granskningsärendet.

Sten Andersson: Jag har hemställt att detta sammanträde skulle hållas innanför lyckta dörrar av den anledningen att det gäller kvalificerat hemligt material. Jag vill gärna svara så öppet jag kan, eftersom det bara är då som det kan vara till någon vägledning för utskottets arbete. Jag utgår från att det jag säger är lika kvalificerat hemligt *efter* utskottets sammanträde.

Jag har kritiserat konstitutionsutskottet. Jag fick på ett möte i Norrland en rak och upprörd fråga från en av deltagarna, en fråga som jag har mött många gånger tidigare. Jag svarade då bl.a. att jag har uppfattat vissa delar av de offentliga utskottsförhören som spektakel – jag sade kanske en del annat också. Även om ni inte har begärt det, tycker jag att ni har rätt att kräva av mig att jag säger någonting på den punkten.

Först vill jag säga att jag som tidigare utskottsledamot tillmäter utskottets arbete, och inte minst dess granskning av statsråden, stor vikt. Jag tycker att de offentliga utskottsförhören är bra och bör fortsätta. Men om de offentliga utskottsförhören skall vara av värde för granskningen och inte leda till tveksamhet eller ännu starkare känslor hos allmänheten, måste de offentliga utskottsförhören liksom resonemangen här bygga på ömsesidig respekt. Om man i anmälningar från konstitutionsutskottets ledamöter eller i frågor som ställs till oss som utfrågas använder insinuationer och ställer frågor av typen "Har svaranden slutat slå sin hustru?" eller över huvud taget kommer med

[1]Utfrågningen offentliggjord med uteslutande av de med – – – angivna avsnitten.

anklagelser och i förväg uttrycker sig på ett sätt som om man avkunnar domar innan utfrågningarna har skett, tror jag att de offentliga utskottsförhören kommer att leda till en växande misstro från allmänhetens sida. Utfrågningarna måste alltså bygga på ömsesidig respekt.

Det finns en annan sak som jag också gärna vill diskutera, även om detta kanske inte är det rätta tillfället. Jag har två gånger tidigare utfrågats av konstitutionsutskottet. En gång gällde det vapenaffärer, bl.a. med Indien. Tio gånger under den utfrågningen sade jag att jag hade information att ge, som jag tillmätte stor vikt, men den var av sådan karaktär att jag var beredd att lämna uppgifterna bara inom lyckta dörrar. Det hände ingenting. De uppgifterna kunde utskottet inte gärna få från annat håll.

Det leder mig fram till att säga att ibland blir offentligheten av så stor vikt att utskottets granskning inte blir så noggrann och allomfattande som den bör vara.

Jag menar – om jag nu skall återgå till den första punkten – att ömsesidig respekt inte utesluter partipolitisk polemik, men den får inte undanskymma att man söker få fram fakta. Det var detta som låg till grund för min kritik.

Sedan skall jag genast övergå till den fråga som har föranlett att jag har kallats hit. Jag skall belysa vad jag menar genom att utgå från den anmälan som ligger till grund för utskottets arbete – den är en offentlig handling och har publicerats. Jag skall utgå från den för att visa vad jag menar och samtidigt ge besked om hur jag har agerat i de frågor som är aktualiserade.

En av mina medarbetare läste igenom anmälan och skrev i kanten: Den är falsk, den är ful, och den är felaktig. Jag delar den uppfattningen, och jag skall tala om varför.

Först står det att under de senaste 18 månaderna har säpo försökt stoppa 13 sovjetiska och östeuropeiska diplomaters placering i Sverige.

Det gäller 12 och inte 13. I 7 av de 8 fall där vi har beviljat visering var det fråga om kortare vistelser, inte placering. I 1 av de 8 fallen gällde det stationering i Sverige.

Sedan vill jag säga att säkerhetspolisen naturligtvis inte kan stoppa eller ge fritt fram för dem som viseringsansökningarna gäller. Säkerhetspolisen har att från sina utgångspunkter göra en bedömning och ge en rekommendation. Innan ärendet når protokollchefen eller mig eller kabinettssekreteraren skall den politiska avdelningen göra en granskning från utrikespolitiska utgångspunkter, dvs. bedöma vilken funktion vederbörande har, vad han kan åstadkomma för skada, vilken skada som kan uppstå för vårt förhållande till främmande makt, osv. Det är på det underlaget som protokollchefen eller i förekommande fall kabinettssekreteraren och utrikesministern har att fatta sitt beslut. Uppgifterna här är alltså felaktiga.

Sedan står det i andra stycket en sak som förvånar mig: "Redan vid föregående års granskning visade det sig föreligga oklarheter om hur utvisningsfrågor skall hanteras, såväl formellt som reellt."

Det gjorde det inte. Det konstateras inte heller i utskottsutlåtandet. De principer vi följer är fastlagda i utrikesnämnden bl.a. vid ett sammanträde i maj 1982 under Ullstens tid som utrikesminister, och det har rått enighet kring dem. Det är samma principer som vi har redovisat i en särskild skrivelse till konstitutionsutskottet, för utrikesnämnden, för Sune Sandström då han

tillträdde som säkerhetspolisens chef och vid ett tillfälle då kabinettssekreteraren mötte samtliga anställda inom säkerhetspolisen. De principer vi har att följa är redovisade skriftligen.

Sedan antyds det att regeringen successivt har börjat göra mildare bedömningar än vad som kallas kompetenta svenska myndigheter.

Det är alltså fel. I inget av de aktuella fallen har jag fattat något annat beslut än det som har föreslagits av den politiska avdelningen eller protokollchefen. I ett fall har jag ställt frågor, om inte ställningstagandet ändå var litet för milt. Man hänvisade då till principerna. Det är alltså fel och falskt som det anges, att jag skulle ha gjort en mildare bedömning. Jag är övertygad om att mina medarbetare från UD kan verifiera att så är fallet.

Sedan sägs det någonting som jag tycker att konstitutionsutskottets ledamöter skall hålla sig för goda för att säga. Det påstås nämligen i anmälan att regeringen driver en kampanj mot den svenska säkerhetspolisen. Det har aldrig drivits någon sådan kampanj. Vid alla de tillfällen då jag har fått frågor har jag sagt att Sverige behöver en säkerhetspolis och att denna säkerhetspolis i de stycken som jag har kunnat iaktta gör ett utomordentligt bra arbete. Det gäller terroristbekämpning, det gäller kontraspionage, och det gäller bevakning. Vid det tillfälle då Arafat var här fick säkerhetspolisen två dagar på sig och klarade uppgiften utomordentligt.

Det jag har gjort är att jag vid ett antal tillfällen – jag tror det är fyra – har riktat anmärkningar mot säkerhetspolisen för att det förekommit läckage från säkerhetspolisen eller att man har givit offentlighet åt hemliga uppgifter. Det gäller den fråga vi diskuterade förra gången, nämligen de tjeckiska diplomaterna, det gäller vidare en sekreterare i utrikesnämnden, och det gäller ett fall där en kommissarie vid säkerhetspolisen tog upp en diskussion i Ekot. Det är alltså fel och falskt att påstå att regeringen driver någon kampanj mot säkerhetspolisen.

Sedan kommer någon insinuation om att man inte kan utesluta att det finns något slags samband mellan vad jag har sagt och den kampanj som man antyder skulle pågå.

Vidare står det: "Redan förra årets granskning av utvisningen av fyra tjeckiska diplomater gav vid handen att regeringen strävade efter att undvika offentlighet kring vissa utvisningar. Någon nöjaktig förklaring till detta kunde inte ges."

Det förekommer ingenting om detta i utskottsutlåtandet, och det förstår jag, för det hade i så fall varit felaktigt och falskt. Jag kunde ge en förklaring. Jag kunde också redovisa att jag vid ett möte med partiledarna från samtliga partier hade fått klart besked om att detta var ett riktigt sätt att handlägga ärendet. Det förekom då inget försök att mörklägga frågan. Tvärtom har regeringen infört en öppnare attityd i de här frågorna än som rådde under de borgerliga regeringarna. Jag anklagar inte de borgerliga regeringarna för detta, för ofta hamnar en regering i besvärliga situationer. Om vi för tidigt ger offentlighet åt en persona-non-grata-förklaring, leder det ofta till retaliering, som innebär att svenska intressen skadas. – – – Vi har alltså valt en sådan linje att vi ofta sätter allmänhetens intresse av information före landets intresse. Det har också hänt att vi har fått känna av ganska besvärliga retalieringar.

Sedan kommer det som vi betraktar som fult. Man menar i sista stycket att

partipolitiska skäl har kommit att påverka regeringens benägenhet att inta en annan och mildare attityd.

Uppriktigt sagt tror jag att det är sådant här som gör att de offentliga förhören kommer i vanrykte. Jag betraktar denna anmälan som falsk, ful och felaktig – jag instämmer i det omdömet.

Därmed har jag angivit en del av min uppfattning i detta stycke och är öppen för frågor.

Olle Svensson: Jag vill inledningsvis ställa frågan, hur ofta det förekommer skillnader i bedömningarna mellan säkerhetspolisen och regeringen.

Sten Andersson: Det törs jag inte svara på. Man har att göra olika bedömningar. Säkerhetspolisen har att göra en bedömning från sina utgångspunkter, medan den politiska avdelningen skall väga säkerhetspolisens synpunkter mot andra hänsyn, bl.a. utrikespolitiska. – – –

Jag säger det här bara för att visa att den politiska avdelningen har att göra en övergripande bedömning av läget, medan säkerhetspolisen har en mycket begränsad men viktig uppgift.

Olle Svensson: Om jag uppfattade utrikesministern rätt har han i samtliga fall följt den politiska avdelningens förslag.

Sten Andersson: Ja. Jag vill bara tillägga att alla de här fallen inte har föredragits för mig. Det normala är att protokollchefen för dem till kabinettssekreteraren, och kabinettssekreteraren för dem till mig om han tycker det är nödvändigt. Men jag har aldrig gått emot rekommendationerna.

Olle Svensson: Då vill jag fullfölja med en fråga till Hans Corell. För oss kan det vara intressant att veta vilken procedur regeringen följer i sådana ärenden.

Hans Corell: Beredningen sker på samma sätt som i många andra ärenden som handläggs i ett departement. När ansökan kommer in går den till rikspolisstyrelsen, och säkerhetspolisen lämnar ett yttrande till departementet. Med det yttrandet bereds frågan vidare i departementet. Det är inte så att papperen dimper rakt ner på utrikesministerns bord, utan flera tjänstemän deltar i handläggningen. Jag gör det inte själv i de här fallen, utan det är protokollchefen, och han har alltid kontakt, i varje fall om det inte är någon enklare fråga, med den enhet på politiska avdelningen som har kännedom om landet i fråga. Där fortsätter beredningen, för att så småningom sluta i en föredragning hos kabinettssekreteraren eller möjligen utrikesministern. Om kabinettssekreteraren och utrikesministern är förhindrade, föredras det kanske för chefen för politiska avdelningen.

Jag vet inte om departementssekreterare Olsson vill fylla i någonting ytterligare. Han hör till de tjänstemän som kan delta i behandlingen av enskilda viseringsansökningar.

Hans Olsson: Jag kan bara vitsorda att under den tid jag har varit placerad vid den politiska avdelningen har de här ärendena handlagts i enlighet med vad som har beskrivits av rättschefen Corell. Det har mig veterligt inte funnits några skillnader mellan det förslag som kommit från politiska

avdelningen eller protokollet och det beslut som den politiska ledningen i departementet fattat.

Olle Svensson: Jag vill i anledning av Sten Anderssons inledande redogörelse säga att jag precis som Sten Andersson betraktar det som något av ett privilegium att få arbeta inom det här utskottet och i enlighet med regeringsformens anvisningar granska regeringens åtgärder och regeringsärendenas behandling. Vi kan inte komma ifrån att detta är ett politiskt organ, och det är politiker som sitter här. Därför kan vi hamna i motsättningar.

När jag offentligt har försvarat utskottet har det skett från den utgångspunkten, att det är vi som har ansvaret att granska regeringen och att det inte är regeringens uppgift att granska utskottet, men vi tar gärna åt oss synpunkter. Dem får vi ta vara på när vi skall göra en allmän utvärdering, vilket vi har beslutat att göra efter den 17 maj.

Anders Björck: Jag ber att få instämma, inte minst i herr ordförandens ord om att det är utskottet som granskar regeringen, inte tvärtom. Det gäller såvitt jag förstår även dagens utfrågning. Jag tänker inte gå in i någon polemik med utrikesministern utan ställer de frågor som jag hade tänkt ställa och som jag tycker är viktiga. Inom utskottet gör ledamöterna olika bedömningar och olika prioriteringar, och det hoppas jag att utrikesministern har respekt för. Här finns 17 ledamöter, och det vore tråkigt om vi vore stöpta i samma form.

Min första fråga till utrikesministern är om han tycker det är rimligt att det blir så stora skillnader som det är i det här fallet, då säkerhetspolisen vill vägra visering i tolv fall, medan regeringen godkänner två tredjedelar av dem. Någon måste ha rätt och någon måste ha fel i bedömningen av de här personernas eventuella farlighet. Jag kan inte avgöra om det är regeringen som har rätt eller säkerhetspolisen, men är det rimligt med en så stor skillnad?

Sten Andersson: Jag ber om ursäkt för att jag tog upp tiden med att tala om varför jag hade kritiserat utskottet, men jag läste en artikel av vice ordföranden Anders Björck i Aftonbladet där han lovade att grilla mig i just den här frågan. Nu har han avstått, och det gläder mig.

Så till skillnaden. Nej, skillnaden hade kunnat vara större och ändå försvarats. Vad jag gör gällande är att vi har strikt följt de principer som fastlagts i utrikesnämnden och om vilka det råder stor politisk enighet – i varje fall har jag inte funnit att någon är beredd att ta upp frågan på nytt i utrikesnämnden. Jag är beredd att ta upp den igen, eftersom jag anser att det är viktigt att man klarar ut detta.

De principer vi följer har vi redovisat, och de har följts i samtliga fall som är redovisade. Jag kan gå igenom dem fall för fall. Säkerhetspolisen har att göra en annan, begränsad bedömning. Den skall vi naturligtvis ta hänsyn till, men jag anser att det är viktigt att principerna följs så länge de gäller. – – –

Jag tycker inte att skillnaden är märkvärdig. Den hade kunnat vara mindre eller större, men det har ingenting med sakprövningen att göra.

Anders Björck: Någon beslutar ju ändå i de här frågorna, och då gör säkerhetspolisen en riskbedömning, medan politiska avdelningen gör en politisk bedömning av vad som eventuellt kan skada Sverige om man säger nej till visering. Om jag förstod rätt har utrikesministern följt den politiska avdelningens rekommendationer genomgående. Är det ändå inte att låta de politiska hänsynen spela en större roll än de säkerhetsmässiga, om man regelmässigt följer politiska avdelningens beslut?

Sten Andersson: Den politiska avdelningen gör inte bara en politisk bedömning utan väger naturligtvis in den bedömning som säkerhetspolisen har gjort. Jag kan redovisa fall av vilka det framgår hur bedömningen kommer in. – – –

Det finns en lång rad hänsyn som måste vägas in i ett sådant beslut. Det är inte så att man å ena sidan har en säkerhetsbedömning och å andra sidan en politisk bedömning och tar hänsyn antingen till den ena eller till den andra, utan de olika hänsynen skall sammanvägas.

Anders Björck: Har utrikesministern någon uppfattning om huruvida säpo, när den gör sin riskbedömning, är överdrivet försiktig, eftersom man i åtta fall av tolv har ändrat rekommendationen av politiska skäl?

Sten Andersson: Nej. Så långt jag kan bedöma de här fallen tycker jag att säkerhetspolisen har gjort ett bra jobb, men den har hållit sig till sitt uppdrag. Den skall göra en säkerhetsmässig bedömning. Sedan får man bedöma i vilka sammanhang de här personerna kommer in och vilken skada de kan göra. Den bedömningen åligger den politiska avdelningen. Vi gör alltså också en säkerhetsbedömning.

– – –

Anders Björck: I samband med utvisningen av de tjeckoslovakiska diplomaterna för ett par år sedan diskuterade vi i konstitutionsutskottet den intressanta frågan, hur besluten formellt fattas och i vilken ordning de registreras. Om jag förstod rätt sade utrikesministern att han icke personligen hade deltagit i besluten i samtliga de här fallen.

Sten Andersson: Det har jag sannolikt inte gjort.

Anders Björck: Men finns det ingen praxis som säger att viseringsärenden av det här slaget ändå förs upp? Vilken instruktion gäller i så fall? Hur kan man åstadkomma konsistenta bedömningar?

Sten Andersson: Man skall inte som Anders Björck nu gör blanda ihop viseringar och non-grata-förklaringar. Men jag föreslår att rättschefen får redogöra för hur det går till.

Hans Corell: Jag är beredd att lämna en ordentlig redogörelse för detta, men om det skulle passa utskottet bättre kanske jag skall göra det i ett senare skede, då flera hunnit ställa frågor.

Utskottet har i sitt betänkande 1986/87:33 på s. 66 yttrat: "Enligt utskottet är det påkallat med en översyn i fråga om rutinerna för beslutsfattande och dokumentation i såväl berörda ärenden som i andra frågor inom utrikesdepartementets verksamhetsområde."

Jag kan lämna en ordentlig redogörelse på den punkten.

Robert Söderblom: Kan ambassadör Corell lämna den skriftligt?

Olle Svensson: Jag tycker det ligger någonting i Hans Corells tanke att frågestunden fortsätter, så kan vi återkomma senare.

Anders Björck: Jag är samarbetsvillig.

Då vill jag fortsätta med att fråga, om utrikesministern principiellt anser att såväl viseringsfrågor som frågor om non-grata-förklaringar är av sådan vikt att besluten skall fattas på politisk nivå, dvs. av utrikesministern själv eller, i mycket komplicerade fall, av regeringen. Det är alltså en principiell fråga som jag ställer.

Sten Andersson: Jag tycker att frågan kanske bör ställas litet mer nyanserat än så. I vissa fall skulle det nog vara en överloppsgärning att blanda in utrikesministern, nämligen om det gäller klara frågor, där man följer principerna och det inte råder någon tveksamhet. Men i alla de frågor där det råder tveksamhet – det gör det naturligtvis ganska ofta, eftersom det finns olika avvägningar att göra – bör kabinettssekreteraren eller utrikesministern kopplas in, och det sker också.

Anders Björck: Men i en del av de här fallen har besluten fattats på annan nivå än utrikesministerns.

Sten Andersson: I något fall är det säkert kabinettssekreteraren som har fattat beslut där man bara haft att följa principerna.

Rättschefen säger att det är oklart vad som menas med UD-viseringar. Det går inte att ta alla rätt över. Men Anders Björck menar de intrikata fallen?

Anders Björck: Ja, de fall där säpo har avstyrkt.

Eftersom vi hade detta uppe för två år sedan och det är av konstitutionellt intresse vill jag fråga hur de beslut registreras som gäller nekad visering och persona-non-grata-förklaringar. Går det att få en kortfattad redogörelse för detta? Sten Andersson vet säkert som gammal KU-ledamot att det inte är ointressant för utskottet när vi gör en granskning i efterhand att kunna följa hur besluten har fattats. Annars är vår granskning mycket bekymmersam – det är den för resten ändå.

Sten Andersson: Jag inser det. Vi hade en diskussion om detta förra gången. Eftersom det har lett till en tankeverksamhet inom utrikesdepartementet vill jag föreslå att rättschefen får redogöra för detta.

Hans Corell: Som utskottet erinrar sig gjorde jag en promemoria inför den förra utfrågningen. I den konstaterades att det här inte är så alldeles lätta frågor att hantera. Jag tror inte att man hade tänkt på detta tidigare, men jag försökte belysa skillnaden mellan faktiskt handlande och rena förvaltningsärenden.

Jag noterade att utskottet uttalade sig mycket försiktigt på den punkten. Man instämde i promemorians resonemang om att det finns skäl som talar för att hanteringen av t.ex. non-grata-frågor skall ses som ett inslag i regeringens faktiska handlande och att det finns skäl som talar för att frågorna bör handläggas som regeringsärenden.

Sedan har vi gjort en omfattande revision av hela regelsystemet i

utrikesförvaltningen. Det är ett oerhört arbete som många av mina medarbetare har lagt ner, och jag har väl också bidragit själv. Vi har stramat upp beslutsgången och försökt klargöra var besluten skall ligga.

Den här frågan har ett samband med utlänningslagstiftningen, som man arbetar med för närvarande. Därför blev beskedet i departementet efter KU-granskningen att eftersom även KU var så försiktigt följer vi tidigare tillämpade rutiner i departementet. De har beskrivits i tidigare förhör. När handlingarna nu kommer in finns de alltid dokumenterade, och det finns anteckning om vem som har fattat beslutet. Men det sker inte i ett departementsprotokoll. Det sätts inte upp särskilda beslut som samlas i en pärm, vilket hade blivit resultatet om man skulle ha hanterat ärendena som förvaltningsärenden eller myndighetsutövning.

Vi är inte klara, men vi har ansett att vi kunde följa den praxis som har tillämpats genom många år.

Anders Björck: Konstitutionsutskottet uttalade sig enhälligt – jag vill understryka att vi är eniga ibland – om det här för två år sedan, och uppenbarligen har det avsatt en del resultat. Innebär detta att man genom att slå i någon form av diarier kan följa handläggningen av ärendet på det här området, eller är det lösa handlingar med påteckning om vem som har fattat besluten, ordnade så att man kan göra en helhetsbedömning över hela tidsperioden?

Hans Corell: Handlingarna diarieförs i det allmänna systemet inom utrikesdepartementet. Vi har flera diarier i departementet. Protokollet har också en dossier. Exakt hur det här redovisas kan jag inte redogöra för just nu, eftersom det är komplicerat, men det går mycket väl att göra en sådan kontroll som Anders Björck efterlyser. En sådan kontroll har genomförts av departementssekreterare Hans Olsson, och den ligger till grund för utrikesministerns redogörelse i dag.

Anders Björck: Är det möjligt att med det system ni har snabbt få en överblick över utvecklingen på området?

Hans Corell: Får jag fylla i att utrikesdepartementet är en mycket stor och omfattande förvaltning. När jag tillträdde för litet mer än fyra år sedan noterade jag att det fanns en del arbete att göra på det stats- och förvaltningsrättsliga området – jag kan återkomma till det. Jag kan redovisa mycket som har gjorts. Att vi inte har löst alla frågorna beror på att de har samband med utlänningslagstiftningen och bemyndigandet enligt 85 § utlänningsförordningen.

Tills vi har klarat ut detta – det tror jag vi kan göra inom de närmaste fyra eller fem månaderna, kanske tidigare – tyckte jag inte att jag som rättschef borde tillstyrka att man ordnade något halvt provisorium, utan då är det bättre att fortsätta som man gjort under alla år, så att vi kan göra en radikal förändring, om så behövs.

Olle Svensson: Vi kanske kan få en skriftlig komplettering om detta.

Anders Björck: Utrikesministern berörde offentlighetsproblematiken. Vi diskuterade också den för några år sedan. Har någon förändring skett av

departementets praxis när det gäller offentlighet såväl beträffande viseringar som beträffande non-grata-förklaringar? Det är självfallet, såsom utrikesministern underströk, en känslig politisk bedömning som måste göras.

Sten Andersson: Viseringar brukar inte offentliggöras. Alla fall där någon har förklarats persona non grata är däremot offentliggjorda, också sådana fall där vi haft att räkna med risk för en retaliering, och en sådan har också inträffat i några fall. Det är en ömtålig fråga, men vi har valt att ta största möjliga hänsyn till allmänhetens intresse av information. – – – Det kan diskuteras, men jag tycker det är en riktig princip, även om den också har minusposter.

Anders Björck: Jag delar den uppfattningen. Kan man säga att utrikesdepartementets policy är offentlighet, om icke synnerliga skäl föreligger för en annan bedömning? Är det en korrekt sammanfattning av policyläget i dag?

Sten Andersson: Ja, det kan man säga som sammanfattning. Vi har en betydligt öppnare attityd än tidigare.

Anders Björck: En intressant fråga är meddelarskyddet. När utrikesministern var här förut gjorde han ett mycket kraftfullt uttalande om att meddelarskyddet för anställda inom säpo bör bestå. Har det funnits någon anledning sedan Sten Andersson var hos oss för två år sedan att göra någon annan bedömning av meddelarskyddet?

Sten Andersson: Nej. Men jag vill gärna ha sagt att vi utrikesministrar och de som är anställda i säkerhetspolisen skall följa det vi högtidligen har lovat, nämligen att bevara som hemligt det vi själva har bestämt skall vara hemligt. Det är ett krav som jag menar att man skall kunna ställa på en utrikesminister och på andra som har tillgång till hemligheter som har med rikets säkerhet att göra.

Anders Björck: Också på den punkten är vi naturligtvis eniga.

Eftersom utrikesministern i inledningen talade om säpo tycker jag att jag kan få ställa en fråga i det fallet. Hyser utrikesministern misstroende mot säpos sätt att sköta sina uppgifter i den mån de faller inom de områden där utrikesministern är berörd?

Sten Andersson: Jag har sagt tidigare offentligt, och jag kan upprepa det, att säkerhetspolisen på de områden som jag har kunnat iaktta gör ett bra jobb. Det gäller alltså terroristbekämpning, kontraspionage och bevakning. Jag vill inte gå djupare in i ämnet än så av skäl som jag inte skall gå in på nu men som så småningom blir uppenbara för alla – det var väl klart uttryckt?

Anders Björck: Det var typiskt för Sten Andersson. Jag skall inte försöka tolka honom. Det är ett förtroende med reservationer – är också det en korrekt tolkning?

Sten Andersson: Ja.

Anders Björck: Den grillning som utrikesministern talade om tycker jag att man kan avstå från i dag med tanke på det vänliga inledningsanförande om konstitutionsutskottet som utrikesministern höll. Jag tycker att det i vissa

avseenden var både intelligent och belevat, som jag såg i Dagens Nyheter att vi skulle vara.

Birgit Friggebo: Jag skulle först vilja fråga, om säpo lämnar en rekommendation till utrikesdepartementet eller bara lämnar information om de personer som söker visum.

Sten Andersson: Man gör en bedömning av vederbörandes eventuella farlighet ur säkerhetssynpunkt och tar reda på vad han eller hon haft för sig i tidigare sammanhang. Ofta blir det en rekommendation att låta vederbörande komma in eller inte få komma in i landet.

Birgit Friggebo: Så i de här tolv fallen har det varit ett avstyrkande?

Sten Andersson: Ja, så skall det uppfattas.

Birgit Friggebo: Det var tolv fall under denna period, varav åtta gällde korta vistelser och ett gällde placering i Sverige. Vad var de tre övriga fallen?

Sten Andersson: Det var sju korta vistelser och en stationering. De fyra övriga ansökningarna är avslagna.

Birgit Friggebo: Där biföll ni säpos rekommendation?

Sten Andersson: Ja. – – –

Birgit Friggebo: För många länder gäller att invånarna inte behöver visum för att resa till Sverige, men alla personer som har diplomatisk anknytning måste ha ett slags visering. Gäller det även statsöverhuvuden och delegationer och exempelvis ministerbesök?

Sten Andersson: För statsöverhuvuden görs det undantag, men resten undersöks.

Birgit Friggebo: Så exempelvis en socialminister som skall komma hit undersöks regelmässigt av säkerhetspolisen, och även utrikesdepartementet gör en bedömning?

Sten Andersson: Om det finns viseringsplikt, ja.

Birgit Friggebo: När föreligger det viseringsplikt?

Hans Corell: Det framgår av 85 § utlänningsförordningen. En utlänning som tillhör den krets som UD sysslar med skall ha visering i den omfattning som anges i 24 § – det är den allmänna regeln om viseringsplikt som gäller för Sverige. Det finns vissa undantag, men i den mån inte de undantagen är tillämpliga skall det finnas visering. När det kommer en delegation kan det vara vissa i delegationen som får komma in ändå, medan andra undersöks.

24 § är en av de mera omfattande paragraferna i utlänningsförordningen. I den räknar man upp en mängd länder.

Det sägs först att en utlänning inte får resa in i eller uppehålla sig i Sverige utan att ha visering. Sedan följer i 15 punkter undantag från den allmänna viseringsregeln. Bestämmelsen gäller bl.a. inte medborgare i de nordiska länderna. I punkt 3 görs en lång uppräkning av länder som vi har viseringsfrihetsavtal med. I den mån man inte faller under någon av de här

punkterna måste man ha visering, och då gäller samma regel för UD-visering som för vilken annan visering som helst. Skillnaden är att det är utrikesdepartementet som beviljar visum och inte invandrarverket.

Birgit Friggebo: Det gäller alltså inte särskilda regler för stats- och regeringsbesök, diplomater och delegationer?

Hans Corell: Det här avser just diplomatpass enligt 85 §. Vad gäller statschefer skall jag be att få återkomma.

Birgit Friggebo: Eftersom anmälan och diskussionen här handlar också om regeringens och utrikesdepartementets relationer till säkerhetspolisen vill jag fråga om utrikesministern kände till säpos intresse för Pierre Schori.

Sten Andersson: Med tanke på den verksamhet som både Pierre Schori och jag har utövat under många år har jag utgått från att säkerhetspolisen alldeles självklart skulle visa ett visst intresse. Jag som partisekreterare och han som internationell sekreterare har under många år haft kontakter med många befrielserörelser i Europa och utanför Europa. Främmande säkerhetstjänster har då naturligtvis haft ett intresse av vad vi har haft för oss, eftersom de representerar länder som har ogillat våra ståndpunkter. Eftersom det förekommer ett samarbete mellan främmande underrättelsetjänster och den svenska, har jag utgått från att det, om säpo har skött sin uppgift, skulle finnas en liten akt om oss.

Birgit Friggebo: Min fråga avsåg den tid då han varit kabinettssekreterare.

Sten Andersson: Jag visste ingenting om det som nu har aktualiserats.

Birgit Friggebo: Förekommer det regelbundna överläggningar mellan säkerhetspolisen och UD eller utrikesministern såsom det förekommer mellan t.ex. justitieministern och säkerhetspolisen?

Sten Andersson: Ja, det gör det. Eftersom jag är en blygsam natur tänkte jag läsa upp andras omdömen. Rikspolischefen Björn Eriksson har med anledning av någon vice ordförandes kritik mot UD i en tidningsintervju sagt att man struntar i de invändningar som säpo har mot ackreditering av vissa främmande diplomater.

"I det förflutna har det inte funnits upparbetade kanaler. Det är annat nu. Nu har säpo en möjlighet att bli informerad och lägga de synpunkter man har. Men historiskt sett har det klickat."

Vi har ganska ofta sammanträden med folk från säkerhetspolisen. Jag deltar inte i dem, men det gör kabinettssekreteraren och polchefen och några fler.

Birgit Friggebo: Du har aldrig några sådana regelbundna överläggningar?

Sten Andersson: Nej. Men med anledning av det som nu håller på att uppenbaras har rikspolischefen och säkerhetspolisens chef uttryckt önskemål om att vi skall ha sådana regelbundna sammanträden där också jag är med.

Birgit Friggebo: Har du vidtagit några åtgärder visavi säkerhetspolisen med anledning av det senast inträffade?

Sten Andersson: Det beror på vad du menar med åtgärder. Jag har haft en sammanträffande med rikspolischefen och säkerhetspolisens chef och byråchef Robertsson. Sedan hände det en del annat, men det får vi återkomma till. Det gäller dock inte det som Pierre Schori har utsatts för.

Birgit Friggebo: Utrikesministern säger A men inte B. Det kittlar nyfikenheten. Man undrar vad han syftar på.

Sten Andersson: Jag förstår den reaktionen, men jag skall inte gå längre än jag redan har gjort. Det gläder mig att jag väcker intresse för det som kan komma.

Birgit Friggebo: Min sista fråga gäller personalkontrollen. Är alla anställda inom UD föremål för personalkontroll?

Sten Andersson: Det hoppas jag.

Hans Corell: Vilka som är utsatta för personalkontroll framgår av 1969 års personalkontrollkungörelse. Där uppräknas i en paragraf olika kategorier i vilka personerna klassificeras. Det finns tre klasser: 1 A, 1 B och 2. Klass 1 A omfattar en mycket liten krets, medan 1 B omfattar en större krets. Vem som bestämmer klassernas storlek är litet olika. Klass 2 bestäms i princip av regeringen och avser regeringskansliet och underlydande myndigheter.

Det är alltid svårt att svara exakt på sådana frågor. För att ge ett fullständigt svar måste man ha gått igenom personalkontrollkungörelsen. Förtroendevalda är inte underkastade personalkontroll, tror jag att jag minns. Det gäller även regeringsledamöter. Men t.ex. tjänstemän av typen höga departementstjänstemän är underkastade personalkontroll.

Birgit Friggebo: Utrikesministern är det inte, men kabinettssekreteraren är det?

Hans Corell: Kabinettssekreterare är det.

– – –

Bertil Fiskesjö: Det som håller på att uppenbaras, kan det tänkas uppenbaras när Carl Lidbom avlämnar sin rapport?

Sten Andersson: Det kan man nog inte utesluta.

Bertil Fiskesjö: Det förekommer på sina håll en stark indignation mot att Pierre Schori skulle vara utsatt för granskning. Såvitt jag har tolkat utrikesministern rätt instämmer inte utrikesministern i denna indignationskör utan tycker det är all right att man håller koll på folk högt uppe i departementet?

Sten Andersson: Ja. Det är för mig en självklar inställning. Ju högre upp man sitter, ju viktigare uppgifter har man och ju större hemligheter handskas man med. Det är klart att vi skall hålla koll på sådant.

Bertil Fiskesjö: Jag delar den uppfattningen. Jag ställer frågan med anledning av att Anna-Greta Leijon hade avfärdat rapporten som en sammanställning av skvaller. Den karakteristiken vill inte utrikesministern ge av de sammanställningar som säkerhetspolisen gör?

Sten Andersson: Jag har inte tagit del av vad som finns där. Det är möjligt att det kan finnas också sådant i akterna – det törs jag inte uttala mig om. Vilket värde sådant material har som man samlar in får man fram först i en situation då man misstänker att det kan ha förekommit någonting otillbörligt, och då sätter man in det i dess sammanhang. Det är svårt att i förväg karakterisera det som skvaller. Värdet kan man bedöma först i en alldeles speciell situation.

Bertil Fiskesjö: Det som Anna-Greta Leijon karakteriserade som skvaller skulle alltså i vissa lägen kunna anses ha ett värde?

Sten Andersson: Övertolka mig inte! Jag har inte tagit del av innehållet i detta skvaller. Skvaller tystar man bäst genom att inte tala så mycket om det. Jag vet alltför litet om detta för att kunna ha en klar uppfattning.

– – –

Bo Hammar: Jag anknyter till vad Bertil Fiskesjö sade om den beryktade promemorian angående Pierre Schori. Problemet är väl snarast kompetensen hos säk – det är väl där skon klämmer. Vem gör uttalandena om t.ex. sovjetiska diplomater? Är det samma människor som skrev promemorian om Pierre Schori, eller har de samma utrikespolitiska världsbild? Man kan väl inte renodla det här som bara en säkerhetsfråga. För att göra en sådan bedömning måste man ha omfattande kunskaper om svensk utrikes- och neutralitetspolitik. Jag skulle vilja att du kommenterade det.

För att precisera ytterligare: samtidigt som regeringen och inte minst Sten Andersson upprätthåller förtjänstfullt goda förhållanden med PLO och Yassir Arafat har jag en känsla av att svensk säkerhetspolis betraktar PLO som en terroristorganisation. Jag kan inte belägga det, men vissa ärenden tyder på det.

Det leder till frågan, vad det finns för kompetens. Må vara att Pierre Schori övervakas, men i så fall skall det inte vara amatörer som gör det, utan folk som har politiskt förstånd.

Sten Andersson: – – – Det har lagts fram förslag om hur vi skall förbättra den kunskapen. Jag törs också säga att det har inträffat en viss förbättring. Det citat av Björn Eriksson som jag återgav tyder på att man har inlett ett samarbete med utrikesdepartementet där kompetensen finns. Det bör rimligtvis leda till andra bedömningar från säkerhetspolisens sida.

Det här är viktiga frågor. Det är lätt för säkerhetspolisen att komma snett om man gör en felaktig grundanalys av ett problem, och det har nog dess värre hänt.

– – –

Bo Hammar: Det innebär att vi måste se till att vi får en effektiv säkerhetstjänst som håller bättre kontroll.

Sten Andersson: Jag kan inte utesluta att det hålls någon sådan kontroll. Det bör det göras.

Anders Björck: Jag skall försöka vara kortfattad och inte gå in i någon ytterligare polemik om min anmälan. Det finns ju de som läser min anmälan som Ebbe Carlsson läser säpopromemorior. Jag kan ändå för protokollet ange de tre punkter som jag bad att få belysta. Det är skrivet med kursiv stil, så det är ingenting som kan ha förbigått någon.

För det första gäller det skillnaden i kriterier mellan regeringen och säkerhetspolisen om vad som skall gälla för vägrat inresevisum resp. utvisning.

För det andra gäller det skillnader i uppfattning om vilken offentlighet som skall ges utvisningsbeslut, dvs. om utvisning skall ske offentligt eller i tysthet. Jag tycker det är en relevant fråga för konstitutionsutskottet.

Slutligen, för det tredje, gäller det vilka utrikespolitiska bedömningar som tillåts påverka de polisiära önskemålen om utvisning. Jag tycker att det är relevant.

Jag är tacksam för att utrikesministern har belyst den delen av anmälan. Men jag har två frågor till Sten Andersson. Den ena gäller det som Birgit Friggebo tog upp om det olycksaliga skvaller som har förekommit om Pierre Schori. Om sådan information som är rent skvaller når ett statsråd, anser utrikesministern att det då skall föras vidare till den det gäller, om det är en person på kabinettssekreterarnivå? Jag har ingen annan uppfattning än att det är skvaller, och såvitt jag kan förstå är det inte underbyggt av någonting i det material som vi har fått. Vad bör gälla för att en departementschef skall kunna vidta åtgärder? En åtgärd kan vara att sätta stopp för skvallret, eftersom det inte är lyckat om sådant rullar vidare – det kan skada oerhört mycket.

Sten Andersson: Först vill jag säga att det inte var Ebbe Carlsson som läste handlingarna på ett speciellt sätt. Jag valde att citera. Det skulle vara intressant att höra Anders Björck redogöra för innehållet i anmälan – det kunde inte gärna bli någonting annat än det som jag återgav. Men låt oss inte bråka om det!

Jag har den inställningen att skvaller tar man bäst död på genom att inte föra det vidare. Då har man sagt att uppgifterna inte har något värde. Varför skall man då trassla till det? Det ställer bara till bekymmer.

Anders Björck: Jag delar den uppfattningen. Men för ett statsråd som är chef i detta fall för kabinettssekreteraren måste det naturligtvis vara obehagligt om skvaller av det här slaget sprids, i all synnerhet som det såvitt jag förstår är fullkomligt ogrundat. Anser utrikesministern att den typen av uppgifter bör nå honom eller andra departementschefer – det kan gälla statssekreteraren i försvarsdepartementet eller justitiedepartementet eller andra departement där man har känsliga uppgifter?

Sten Andersson: Är det att betrakta som skvaller, har jag inget intresse av att det delges andra.

Anders Björck: Så enligt Sten Andersson gjorde Anna-Greta Leijon rätt när hon inte informerade utrikesministern om detta?

Sten Andersson: Jag vet inte vilka andra informationer hon hade. Gjorde hon bedömningen att det borde föras vidare, vilket hon uppenbarligen gjorde, då borde hon ha meddelat mig. Då är det en annan bedömning hon har gjort.

Anders Björck: Delar Sten Andersson hennes bedömning att det här inte var någonting som hon borde informera honom om?

Sten Andersson: Det beror på hur man hade för avsikt att behandla det material man hade fått del av. Det innehöll ju också andra uppgifter. Min bedömning är att som det kom att behandlas borde man också ha meddelat mig.

Anders Björck: Jag gjorde min anmälan i september. Har det under tiden därefter inträffat någon motsvarande utveckling vad gäller bifall till eller avslag på begärda viseringar? Har utrikesministern någon relevant information att ge utskottet?

Sten Andersson: Nej. Enligt vad vi kan erinra oss har det inte varit sådana fall.

Bertil Fiskesjö: Jag har en fråga med anledning av vad utrikesministern sade för en stund sedan om att kontakterna blivit tätare mellan säpo och utrikesdepartementet och att man skall se till att säpo får bättre kunskaper om utrikespolitik. Det är i och för sig bra, men ligger inte här en risk för att man kommer att politiskt styra säpos verksamhet på ett sätt som inte nödvändigtvis främjar en självständig bedömning från säpos sida? Jag föreställer mig att det ideala tillståndet måste vara att säpo med utgångspunkt från sin verksamhet gör en bedömning, som i känsliga fall överlämnas till utrikesdepartementet, där man sedan kan väga in också andra bedömningar. Är det risk för att det går i en cirkel om man bara bygger ut det här kontaktnätet?

Sten Andersson: Allt samarbete rymmer både risker och möjligheter, men jag har svårt att tänka mig att den väldiga kompetens på det utrikespolitiska området som finns inom utrikesdepartementet skulle kunna ha någon motsvarighet i någon annan organisation i Sverige – det gäller också säkerhetspolisen. Avgörande är vilka former och vilket innehåll som samarbetet har. Jag föreställer mig att polisen frågar hur man gör olika bedömningar. Sedan ankommer det på säkerhetspolisen att ta åt sig de informationerna och tillmäta dem den vikt som man vill ge dem från sina utgångspunkter.

Det går inte att svara generellt. Utan kontakt med den kompetens som finns i utrikesdepartementet tror jag att säkerhetspolisen ibland skulle vara ganska illa ute i sina bedömningar.

Bertil Fiskesjö: Jag har inte tänkt att föra någon polemik, men här nämndes tidigare PLO som exempel. Det är väl uppenbart att en del verksamhet som PLO:s medlemmar har drivit måste enligt vanligt språkbruk karakteriseras som terrorism. Jag kan spinna vidare på det temat och säga att vi är inne i ett nytt skede och skall medverka till att vi äntligen kan få en förhandlingsöppning i Mellanöstern. Nu skall vi göra en politisk bedömning. Är inte då risken stor att säpo försummar att göra den granskning som man annars skulle ha gjort av PLO-medlemmar som fortfarande kan tänkas begå terrordåd?

Sten Andersson: Det är ett hypotetiskt fall. – – –

– – –

Robert Söderblom: Jag vill anknyta till det som vi var inne på ur formell men också reell synpunkt.

Konstitutionsutskottet skrev i sitt betänkande våren 1987 att det enligt

utskottet är påkallat med en översyn av rutinerna för beslutsfattande och dokumentation i såväl berörda ärenden som i andra frågor inom utrikesdepartementets verksamhetsområde. Rättschefen antydde att en översyn pågår. Jag undrar om det inte vore värdefullt om man tänkte igenom detta nu.

Jag tänker också på den rapportering som bör ske till utrikesministern. För några år sedan blev en bekant diplomatrapport förmodligen aldrig delgiven den dåvarande borgerliga utrikesministern.

Det gäller alltså hur man kan hitta vägar för beslutsfattande och dokumentation. Om vi skall skriva några rader om detta i årets betänkande, kanske ambassadören skriftligen kan ge oss en kort lägesbeskrivning, så kan vi foga in den i betänkandet.

Hans Corell: Jag är beredd att lämna en kort redogörelse nu, men jag ser på ordföranden att tveksamheten är stor med hänsyn till tiden, så jag skall lämna den skriftligen.

Jag skall nu bara be att få besvara en utestående fråga av Birgit Friggebo om var reglerna för diplomatvisering finns. De står i 24 § utlänningsförordningen jämfört med 85 §. Där finns en regel som säger att man kan utfärda ytterligare föreskrifter. De föreskrifterna är daterade den 3 mars 1986. Det är alltjämt en i ett cirkulär kvardröjande föreskrift, som vi inte har fått in i det nya systemet i den publikation som nu ges ut. Av de föreskrifterna följer bl.a. att det är utrikesdepartementet som förmedlar UD-viseringar till innehavare av diplomatpass vilka avreser till Sverige och som har officiell ställning eller är inbjudna av svensk myndighet. När det gäller statsöverhuvuden är det däremot kutym att man inte kräver visering.

Birgit Friggebo: Sten Andersson sade en sak som föranleder mig att återkomma. – – – Tidigare sade du att du var för litet insatt i säkerhetspolisens arbete, men å andra sidan har du förtroende för säpo.

Vidare har du haft överläggningar med rikspolischefen under de senaste dagarna, men du har inte tagit del av den promemoria som upprättades inom säkerhetspolisen om Pierre Schori.

För mig verkar det som om du är avskärmad från den verksamheten. Vill du kommentera det?

Sten Andersson: Det kan möjligvis förefalla vara motstridande uppgifter, men det är det inte.

För att börja med det sista: jag har inte tagit del av alla handlingar som finns i den akten – det tror jag få har gjort – men det som ligger till grund för det som blev offentligt har jag tagit del av. Jag deltog i det sammanträde där vi beslöt offentliggöra att Pierre Schori var den som misstänktes ha figurerat i fel sammanhang.

Vad jag sade om säkerhetspolisens arbete var att jag i det konkreta fall som jag fick frågor om inte kände till detaljerna kring vilka bedömningar som gjordes. Jag känner till ganska mycket om säkerhetspolisens arbete i övrigt, kan jag försäkra.

Vad gäller kontakterna med underrättelsetjänster i andra länder tror jag det är klokt att avvakta den kartläggning som Carl Lidbom har i uppdrag att

göra. Jag skall inte gå längre, för då avger jag egna omdömen, men det finns anledning att titta på detta. – – –

Olle Svensson: Det återstår för mig bara att tacka Sten Andersson och hans medarbetare för att de har ställt upp och givit oss värdefull information, t.o.m. litet utanför det ämne som närmast var föremål för gransknig. Det var viktigt att vi kunde ställa vissa kompletteringsfrågor.

Konstitutionsutskottet

1988/89:KU30
Bilaga B 19

1989-04-11

kl. 11.00–12.31

Offentlig utfrågning av Jan Owen Jansson, väg- och trafikinstitutet, och Jan-Eric Nilsson, banverket, om utbyggnaden av väg E6 till motorväg mellan Stenungsund och Ljungskile.

Anders Björck: Vi har inbjudit två personer i dag, Jan Owen Jansson från väg- och trafikinstitutet och Jan-Eric Nilsson, banverket. Vi har tidigare haft en utfrågning i det här ärendet med Gunnel Färm, statssekreterare i kommunikationsdepartementet.

Avsikten är att inhämta upplysningar med tanke på den beredning som vi har i utskottet. Innan jag släpper frågandet löst vill jag be er att presentera er och tala om vilken befattning ni har haft med ärendet. Som vanligt ger vi er tillfälle att säga någonting därutöver inledningsvis, om ni så önskar.

Jan-Eric Nilsson: Jag började på vägverkets huvudkontor 1983 och har under min tid där arbetat med att göra samhällsekonomiska kalkyler och ta fram underlag för sådana kalkyler. Parallellt har jag hållit på med visst forskningsarbete på nationalekonomiska institutionen vid universitetet här i staden.

Min befattning med det här projektet började någon gång under våren 1986, då jag ombads att göra en samhällsekonomisk kalkyl av de tre alternativ som då diskuterades för sträckningen av vägen. På grundval av en förfrågan gjorde jag tillsammans med vägförvaltningen i Göteborg en sådan analys. Den togs fram under stor hast på försommaren 1986 och daterades sedermera i oktober 1986. Den låg till grund för ett fastställelsebeslut. Jag kan inte den exakta terminologin, men den låg som en bilaga till ett beslut under hösten 1986.

Sedan berördes jag inte mer av detta förrän jag i höstas träffade Jan Owen Jansson på ett möte som VTI:s styrelse hade i Göteborg. Jan Owen Jansson redovisade en del forskningsresultat i anslutning till projektet, och jag redovisade andra forskningsresultat som jag hade tagit fram. Det visade sig att de spann på samma tema, nämligen vilken betydelse, eller brist på betydelse, som samhällsekonomiska kalkyler har i beslutfattandet vad gäller väginvesteringar. På grundval därav bestämde vi oss för att skriva en artikel.

Jan Owen Jansson: Jag är forskningsledare på statens väg- och trafikinstitut och adjungerad professor i transportekonomi vid Linköpings universitet.

Jag kom i kontakt med motorvägsbyggandet genom en av teknologerna vid Linköpings universitet som jag handledde, Johan Trouvé, som hade intresserat sig för samhällsekonomiska kalkyler för väginvesteringar och

hade funnit en del märkliga diskussioner i samband med detta vägbygge.

Som Jan-Eric Nilsson nämnde togs detta upp på ett seminarium i oktober 1988 i samband VTI:s styrelse. Då var alla de viktiga beslutsfattarna vad gäller motorvägsbygget Stenungsund–Uddevallla närvarande och diskuterade våra kritiska synpunkter. Det var landshövding Åke Norling, generaldirektör Örtendahl, vägdirektör Wollfram och tjänstemän från kommunikationsdepartementet m.fl.

Vid seminariet diskuterades den här frågan som ett viktigt fall som tillsammans med Jan-Eric Nilssons forskningsresultat belyste att de samhällsekonomiska kalkylerna, som ju har lång tradition och har utvecklats till en ganska hög sofistikeringsgrad, inte i praktiken tycks användas i beslutsprocessen. Det är detta som är temat för den artikel som just nu har kommit ut i Ekonomisk Debatt.

Sören Lekberg: Er uppsats om cost-benefit-analys har åberopats av de fastighetsägare som begärt resning i regeringsrätten. Vi har fått den analysen och försökt läsa den. Den är inte särskilt lättillgänglig, så det kan vara på sin plats att vi ställer frågor omkring den.

Ni har alltså studerat det alternativ som sedermera har fastställts, ni har undersökt nyttoeffekter och kostnader, och ni har kommit fram ursprungligen till att vägbygget skulle medföra en kostnad på ungefär 400 milj. kr. enligt ert sätt att räkna – så småningom modifierade ni det och kom fram till att det kostar väsentligt mer, den dubbla kostnaden.

Men när man läser vidare och kommer till slutsatserna finner man att det står om den objektsanalys som ni har använt att objektsanalysen karakteriseras av en utpräglad partialanalys med fokusering på väglänkar, vilket gör den otjänlig i sin nuvarande form som transportpolitiskt beslutsunderlag på högsta nivå. En kompletterande vägsystemanalys på samhällsekonomisk grundval bör utvecklas, skriver ni.

Kan ni förklara vad som menas med detta?

Jan Owen Jansson: Jag börjar med det sista. Med detta menas att den objektsanalys som vägverket i likhet med vägförvaltningarna i många andra länder tillämpar är en s.k. partialanalys. Det betyder att man gör en kalkyl för varje väglänk för sig. Man försöker ta hänsyn till effekter på angränsande länkars trafik. Det har länge efterlysts att man skall försöka inordna denna kalkylmodell i ett slags strategisk planeringsmodell där man ser på hela vägnätet på en gång. För närvarande finns inte en väl utvecklad sådan strategisk planeringsmodell. Ett forskningsprojekt som vi sysslar med i Linköping gäller utvecklandet av en sådan planeringsmodell som kompletterar objektsanalysen. – Det är ett försök att besvara frågan.

Jag vill tillägga att ingenting talar för att objektsanalysresultat för enskilda väglänkar systematiskt skulle antingen över- eller underskatta resultatet.

Sedan vill jag ta upp en uppgift som frågeställaren gav i början. Det är inte kostnaden som var 400 miljoner och sedan i en senare modifiering blev närmare 800 miljoner, utan det är skillnaden mellan alternativkostnad och nytta, alltså nettoresultatet.

Sören Lekberg: Riksdagen har vid två tillfällen vid budgetregleringen tagit ställning till vägprojektet. Riksdagen har inte bestämt var vägen skall gå,

men man har tyckt att projektet varit lämpligt. Enligt vad jag förstår innebär det som du nu säger att riksdagen inte kunde använda en objektsanalys utan måste göra en annan bedömning. Är det ett riktigt konstaterande?

Jan-Erik Nilsson: Vi måste hålla isär begreppen. Det som vi har skrivit på slutet är ett önskemål vad gäller analysmodellen, att man skall komplettera den utformning som den har i dag med ytterligare en form av analys. Men vi för en diskussion i uppsatsen om vad en sådan komplettering skulle kunna betyda för det här projektet. Där drar vi slutsatsen att det inte finns någonting som föranleder misstankar om att det här projektet skulle få en annan lösning om man gjorde på det sättet. Av principiella skäl är en utveckling fortfarande önskvärd.

Sören Lekberg: Är det som saknas en övergripande samhällsekonomisk bedömning som omfattar arbetsmarknadsskäl, sysselsättningsskäl etc.? Bakom den här diskussionen låg ju dels situationen i Uddevalla, dels också den nordiska investeringsplan som Nordiska rådet hade ställt sig bakom. Sådana bedömningar finns alltså inte med i objektsanalysen utan ligger utanför?

Jan Owen Jansson: Enligt vår åsikt är den typen av bedömning inte lämplig att föra in på objektsanalysnivå utan skall göras på en högre planeringsnivå. Jag skall försöka exemplifiera vad jag menar med det.

Om regeringen är beredd att satsa låt oss säga en miljard i Bohuslän i samband med Uddevallavarvets nedläggande, fattas det beslutet på grundval av sådana bedömningar som du nämner, men det finns inga kalkylmetoder som gör att man för de enskilda objekten kan identifiera, värdera och kvantifiera samband för att kunna bedöma om ett visst objekt har speciellt omfattande regionalekonomiska effekter. På objektsnivå gäller det att inom den givna ramen, som i exemplet var 1 milj. kr., hitta de projekt som ger mest i fråga om de effekter som brukar kvantifieras. Det är där vår kritik kommer in. Här har man valt ett projekt som ger bara ungefär hälften av vad man skulle kunna få ut av den här miljarden om man använde den på annat sätt.

Sören Lekberg: Jag förstod inte detta riktigt. Jag såg en analys som vägverket har gjort där man har tagit fram tre alternativ för vägen. Då har man använt en sådan här analysmetod och kommit fram till att den nu fastställda vägen, Väst 1A, är den bästa ur denna synpunkt. Är det rätt sätt att använda analysmetoden? Om man skall göra en sådan övergripande bedömning som riksdagen har gjort, måste man också väga in arbetsmarknadspolitiska, miljöpolitiska och andra aspekter, men då är det en annan bedömning som görs.

Jan-Eric Nilsson: Den analys som vägverket gjorde var den som jag beskrev från 1986. Den frågeställning som där var aktuell var vilken av de tre alternativa sträckningarna som kostar minst. Den ansatsen är metodmässigt korrekt, givet den information som fanns tillgänglig.

Vad vi menar här är att om man vill använda pengarna för att primärt få sysselsättningseffekter – hade det funnits möjlighet att få ut bättre och "fler" effekter för trafikanterna av samma miljard utan att för den skull få ut mindre sysselsättningseffekter.

Sören Lekberg: Ni talar i uppsatsen om en bättre vägsystemanalys. Finns det över huvud taget någon sådan i dag?

Jan-Eric Nilsson: Det pågår en utveckling av trafikanalysmodeller med en bedömning av hur trafiken på vägar och järnvägar areellt, utlagt på en karta, hänger samman och hur folk väljer mellan de olika alternativen. Den typen av trafikanalysmodell skulle verksamt bidra till att reda ut frågorna.

Det som vi efterlyser och saknar är en bedömning av motorvägen vid Uddevalla sedd i ett perspektiv som omfattar hela E 6 eller hela Europavägsuppbyggnaden. Det är primärt detta som vi saknar.

Den andra frågeställningen som du var inne på, sysselsättningsaspekterna, gäller vad man *vill* ha ut om man satsar pengarna just i Bohuslän. Det är delvis en annan fråga.

Stig Bertilsson: Om man jämför siffrorna i objektsanalysen från 1986 och i er modifierade cost-benefit-analys från 1988, finner man att ni har räknat ner nyttoeffekterna med något hundratal miljoner, att ni har räknat kostnadsbesparingar för existerande trafik till 100 milj. kr. lägre och att ni har räknat upp kostnaderna för miljöintrång.

Vad är det som föranleder de nya beräkningarna 1988?

Jan Owen Jansson: Miljöintrånget är en post som inte var med över huvud taget 1986.

Stig Bertilsson: Den är upptagen till noll.

Jan Owen Jansson: Miljöeffekterna i 1986 års kalkyl är något annat än naturmiljöintrång i den mening vi använder här. Den posten är inte formellt inkorporerad i objektsanalysmodellen, utan det är vår egen bedömning med ledning av en del forskningsresultat som vi fått fram på sistone. Det gäller framför allt två saker, som är mycket uppmärksammade i pressen: intrånget i Bratteforsdalen och vägbanken i viken utanför Ljungskile, som vi tar upp till 0,1 miljard kronor.

En annan smärre brist i den nuvarande objektsanalysen är att man inte tar hänsyn till nygenererad trafik. Man skiljer alltså inte autonomt tillväxande trafik från sådan trafik som genereras av väginvesteringen i fråga. Det har vi tentativt gjort genom denna uppdelning, som är relativt schablonmässig, men totalresultatet är detsamma som i den förra kalkylen. Det ligger en poäng i det, för vi tror att när modellen blir bättre i det avseendet kommer två effekter att uppstå: en som leder till ökad nytta och en som leder till minskad nytta.

En ytterligare modifiering gäller barriäreffekterna, som åsattes ett positivt värde i den ursprungliga objektsanalysen. Då hade man inte tagit hänsyn till att en motorväg på vägbank utgör en mycket påtaglig barriär, som minskar tillgängligheten till havet för ljungskileborna. I den existerande formen av objektsanalys finns det fallet helt enkelt inte med.

Slutligen har vi justerat upp byggnadskostnaderna något. Observera att vi för tillbaka alla siffror till ett gemensamt penningvärde. Justeringen bygger helt enkelt på vägförvaltningens egna uppskattningar av vissa tillkommande kostnader som man begärde anslag för när man behövde pengar för att bygga vägen. Det är inte våra egna siffror, utan det är vägförvaltningens siffror.

Stig Bertilsson: Som lekman funderar man på hur det har kunnat bli sådana här siffror. Den första beräkningen som gjordes tydde på att det skulle kosta 500 miljoner. Det var ett besked som enligt någon tidning lämnades från en telefonkiosk. Nu är man uppe i mer än det dubbla. Hur kan det skilja så mycket från den första värderingen?

Jan-Eric Nilsson: Det är svårt att ge något exakt svar. En gissning är att om man räknar med en genomsnittlig kostnad för att bygga motorvägar, hamnar man på den ena nivån, och räknar man med kostnader för de speciella förhållanden som råder i Bohuslän, kommer man till den andra nivån.

Stig Bertilsson: Som lekman ställer jag mig ytterligare en fråga. Om man gör en kostnads- och nyttoeffektberäkning, borde man då inte bokföra en bättre väg- och trafikmiljö i kalkylen? Det finns ingen sådan siffra, men det är omvittnat att man får också en god miljöeffekt av en motorväg.

Jan-Eric Nilsson: Vi vet att det blir motriktade miljöeffekter. Man får en jämnare trafikrytm, vilket sannolikt ger minskade utsläpp. Man får å andra sidan ökad genomsnittshastighet, vilket slår åt det andra hållet. Några säkra kunskaper om hur stor den ena effekten är i förhållande till den andra har man inte.

Stig Bertilsson: Jag förstår att det i stor utsträckning måste bygga på bedömningar och värderingar.

Den slutsats som ni har dragit är att motorvägen inte borde byggas. Skall vi tolka det så, att man i en bygd som Bohuslän aldrig kan bygga en motorväg enligt er uppfattning?

Jan Owen Jansson: Det är inte vår slutsats. Det är en rad faktorer som påverkar en vägs lönsamhet: trafikunderlag, kostnader m.m. Sådana generaliseringar är helt utan värde. Man måste bedöma varje projekt för sig. Objektsanalysens stora värde ligger i att man undviker att fatta viktiga beslut på grundval av lösa generaliseringar. Man gör i stället en noggrann kalkyl, och innan man fattar beslut tar man hänsyn till alla effekterna, som kan vara motverkande.

Svaret är alltså nej. Det går inte att generalisera.

Stig Bertilsson: Ni skriver som en jämförelse med andra investeringar: "Det bör ha funnits mycket mer ändamålsenliga sätt att spendera en miljard statsbudgetkronor än på en motorväg som inte betalar sig trafikekonomiskt och som dessutom innebär ett allvarligt naturmiljöintrång."

Av det har jag dragit slutsatsen att om det ser ut som det gör i Bohuslän, kan inte en motorväg bli samhällsekonomiskt lönsam. Men det menar ni alltså att den kan bli?

Jan-Eric Nilsson: Ja, om flödet är väsentligt större än i det här fallet. I dag ligger flödena vid 7 000–9 000 fordon. Vi beräknar att det år 2000 skall vara 10 000–11 000. Normalt har man väsentligt större trafikflöden innan man väljer den dyraste och bästa typen av väg. Är trafikflödet större, får man naturligtvis en helt annan lönsamhet.

Stig Bertilsson: Statssekreterare Gunnel Färm sade när hon var här att vägverket mycket väl hade kunnat projektera en motortrafikled i stället. Det menar ni hade varit rimligare?

Jan-Eric Nilsson: Vi tycker att man borde ha undersökt alternativen 13-metersväg eller motortrafikled. Men vad vägverket faktiskt kunde ha gjort i den situation som rådde kan vi inte uttala oss om.

Stig Bertilsson: Om man sätter in projektet t.ex. i perspektivet Scandinavian Link, finns det då anledning att göra en annan ekonomisk bedömning än om man ser på de här 4 milen? Skulle ett sådant perspektiv göra vägen mer berättigad?

Jan Owen Jansson: Jag tror att vi båda kan ge samma svar: Nej.

Stig Bertilsson: Vill du kommentera det ytterligare? Ett sådant större motorvägsprojekt som Scandinavian Link skulle över huvud taget inte kunna fullföljas om inte den enskilda biten byggdes. Jag inbillar mig att man när man sätter ett pris på en motorvägssträcka i ett större sammanhang måste sätta ett högre värde än om man ser bara på en enskild bit.

Jan Owen Jansson: Det är helt riktigt. När man planerar en större sammanhängande väg av typen Scandinavian Link måste man göra en övergripande bedömning av hela projektet och kan inte göra som man dess värre brukar göra i olika sammmanhang, så att man bygger en bit här och en bit där och sedan finner att man måste förbinda dem – nu talar jag rent generellt. Det anser vi vara en mindre god vägplaneringsmetodik.

Andra liknande fall visar att det faktum att den här biten mellan Stenungsund och Uddevalla kan tänkas ingå i Scandinavian Link inte leder till några ytterligare nyttoposter i objektsanalysen för den biten, utan hänsyn har tagits i objektsanalysen till att en viss andel långväga trafik ingår.

Stig Bertilsson: Gunnel Färm sade också att den här sträckningen har utretts så mycket att den inte kan utredas mer. De här 4 milen har utretts 30 gånger, så att man har utrett 120 mil motorväg på den här sträckan.

Delar ni uppfattningen att man inte kunde komma längre med en utredning om var vägen skulle gå?

Jan Owen Jansson: Jag vill säga med viss tyngd att det inte är utrett tillräckligt. Det här är det största vägprojektet i mannaminne. I januari 1985 gav regeringen uppdrag åt vägverket att projektera just den här biten för motorväg. Det visade sig så småningom att det blev ett jätteprojekt, men någon samhällsekonomisk kalkyl, som normalt föregår alla väginvesteringar, stora som små, blev inte gjord förrän i efterhand.

Stig Bertilsson: Jag tänkte närmast på om det fanns några realistiska och bättre alternativ för dragningen av vägen på de här milen, om man bortser från de andra perspektiven och ser på den fysiska sträckningen av vägen.

Jan Owen Jansson: Det är riktigt att du frågade på det sättet, men det är trots allt en mindre fråga. Den fråga man först skall ställa sig är om vägen, oavsett hur den dras, är samhällsekonomiskt lönsam.

Alternativvalet har jag personligen inte studerat mer än vad man har gjort i vägverket, och jag kan inte kommentera det.

Jan-Eric Nilsson: Det finns egentligen bara ett alternativ utöver de tre som har utretts. Det har ibland diskuterats att lägga en Europaväg mitt emellan nuvarande E 6 långt västerut i Bohuslän och riksvägen som går genom älvdalen från Göteborg upp mot Vänern. Om man lade vägen mitt emellan, skulle man kunna fånga upp trafik från båda hållen, har det sagts. Hur realistiskt en sådan tanke är har jag inte en aning om.

Stig Bertilsson: Jag tolkar er så att man inte kan komma mycket längre när det gäller de alternativ som har utretts. Det finns uppenbarligen skilda uppfattningar om samhällsekonomin i stort, men när det gäller den fysiska planeringen kan man inte tillföra de alternativen så mycket – är det rätt uppfattat?

Då har jag en sista fråga. Ni har sagt att det finns brister och att det är svårt att göra bedömningar av olika värden. Skulle ni kunna säga någonting om hur man skulle kunna värdera en bättre trafikmiljö i det här sammanhanget? Ni har i er promemoria inte alls tagit upp detta eller trafikanternas situation, olycksrisker och annat. Om ni kunde kommentera det, vore jag tacksam.

Jan Eric Nilsson: Jag vet inte exakt vad du syftar på.

Ett dilemma är kanske det som i vår artikel har formulerats som kostnadsbesparingar för existerande trafik. Vad som döljs under det är i huvudsak tre komponenter. Det är tidsvinst, som utgör en stor andel av det beloppet, det är minskade olycksrisker, som utgör ungefär en tredjedel, och det är till en viss del minskade fordonsrelaterade kostnader, bl.a. minskad drivmedelsåtgång. Däri ligger också det som kallas komfort av att man får en bredare och bättre väg. Däremot finns inte det som du frågade efter, nämligen exakt hur vägen påverkar luftmiljön. Där förekommer det motverkande effekter, och det finns inte några naturvetenskapliga mönster att mäta dem, vill jag påstå.

Birgit Friggebo: Jag vill att vi skall få klart för oss vad den samhällsekonomiska analysen egentligen är.

Ni talar om objektsanalys, och det är vad vägverket använder. Det handlar då om tidsvinst, minskat antal olycksfall och ökad eller minskad bränsleförbrukning. Ingår i de normala objektsanalyserna miljöeffekter i meningen försämring av miljön, och ingår regionalpolitiska resonemang i det som kallas för samhällsekonomisk analys?

Jan-Eric Nilsson: Vad gäller miljön kan man säga att det finns åtminstone en halvskaplig metod för att skatta effekten av att flytta ut trafik från en tätort så att man slipper buller inne i tätorten. Det finns metoder för att mäta hur bullerstörningarna påverkas av att trafiken flyttas bort. På samma sätt slipper man barriäreffekterna när trafiken flyttas ut. Folk kan mera obehindrat röra sig i ett samhälle när inte en ström av fordon skapar en barriär. Också för det har man modeller.

Något som man inte har modeller för är effekten av luftutsläpp. Även om vi i framtiden får bättre kunskaper om sådana effektsamband, kommer sällan väginvesteringar i sig att kunna bidra till en ökning eller minskning av luftutsläpp av någon mer betydande omfattning. Väginvesteringar medför ofta att man flyttar trafik från ett ställe till ett annat, vilket ger en ökning av

utsläppen i vissa fall och en minskning i andra fall. I det stora hela är ändringarna marginella i förhållande till de utsläpp som förekommer.

Som Jan Owen Jansson sade förut finns det knappast skäl att för enskilda projekt mäta någon regionalpolitisk effekt. Om ni som politiker vill uppnå en viss regionalpolitisk effekt, exempelvis i Bohuslän, genom att avsätta ett visst belopp, måste ni ställa frågan, hur pengarna används bäst. Då har man på ett helt annat sätt tagit hänsyn till regionalpolitiska effekter.

Birgit Friggebo: Det betyder att den regionalpolitiska bedömningen görs av andra än vägverket, som hanterar tekniken. Vissa miljöeffekter ingår och andra inte, men det kan vara tekniska problem att plocka fram dem.

Ni har sagt att om man har en miljard kan man satsa den på annat. Tänker ni då på satsningar på andra vägar, eller tänker ni på andra projekt över huvud taget? Är det vägar det handlar om när ni säger att man skulle kunna få ut mer av en miljard i Bohuslän?

Jan-Eric Nilsson: Det ankommer inte på oss att svara på det. Men man kan formulera om frågan. Om man hade fått en miljard till vägar i Bohuslän, hävdar vi att man kunde använda denna miljard väsentligt bättre än man här har gjort. Sedan hade det kanske funnits ännu bättre användning för pengarna utanför vägsektorn, men det har vi ingen kunskap om.

Birgit Friggebo: Menar du att motorvägen skulle man inte ha byggt, utan man borde bygga andra vägar närmare Norge, där olycksrisken är större?

Jan-Eric Nilsson: Vi har konkret tagit upp det exemplet att man skulle kunna använda denna miljard norr och söder om Uddevalla för att minska antalet olyckor och genom att välja en smalare väg få ut väsentligt mer totalt sett än man fick i det här fallet.

Birgit Friggebo: Gunnel Färm sade här att objektsanalys kan man använda bara för en jämförelse mellan tre olika sträckningar, men man kunde inte jämföra med andra vägsträckningar eller vägprojekt.

Jan-Eric Nilsson: Det är tvärtom. Att objektsanalys används på det sätt som gjordes i det här fallet är mycket ovanligt. När man har bestämt sig för att bygga en väg mellan A och B är det sällan man väljer mellan alternativa sträckningar. Normalt räknar man på varje tänkbar väginvestering och gör jämförelser inom länet eller hela riket och försöker plocka ut vad som är bäst i den här bemärkelsen.

Birgit Friggebo: Då kan man jämföra vägstumpar i Bohuslän och i Närke?

Jan-Eric Nilsson: Ja, och i Norrbotten för den delen.

Birgit Friggebo: Någon av er sade att i det här fallet har kalkylen gjorts i efterhand. När gjordes den? Var det före eller efter det att regeringen fattade sitt beslut? Var det före eller efter det att riksdagen godkände det?

Jan-Eric Nilsson: Det som jag gjorde som handläggare på vägverket gjorde jag i maj–augusti 1986. Den exakta tidpunkten för beslutet kan jag inte uttala mig om.

Birgit Friggebo: Den var alltså färdig i augusti 1986 och levererad så att vägverket hade tillgång till den?

Jan-Eric Nilsson: Ja.

Birgit Friggebo: Det har gjorts beräkningar av de trafikekonomiska förlusterna, och ni har senare gjort korrigeringar för miljön. Har ni någon bedömning av hur regionalpolitiken skulle vägas in i en sådan kalkyl?

Jan Owen Jansson: Jag har försökt säga flera gånger att det inte är en relevant fråga. Det står politikerna fritt att anse att den miljard man var beredd att satsa kan ha en regionalpolitisk effekt. Men man kan inte identifiera den effekten på ett enskilt projekt. När man kommer ner på objektsnivå är de regionalekonomiska effekternas totala storlek irrelevant för frågan om samhällsekonomisk lönsamhet, eftersom man för ett alternativkostnadsresonemang och väger nyttoeffekterna av motorvägen mot nyttoeffekterna av andra väginvesteringar som har samma – om inte större – regionalpolitiska effekt.

Birgit Friggebo: När Gunnel Färm var här sade jag att de mer övergripande effekterna exempelvis ur arbetsmarknadssynpunkt måste man bedöma mellan tummen och pekfingret. Tycker ni att man har gjort på det sättet?

Jan Owen Jansson: Jag tror det är så politiker måste göra, eftersom det är så ocrhört svåra samband. Det är någonting som man inte klarar med vägverkets objektsanalys.

Birgit Friggebo: Kommer vetenskapsmännen någonsin att kunna ge oss politiker sådana tabeller med plus och minus att vi inte själva behöver fatta beslut eller tänka efter, eftersom kalkylerna visar precis hur det kommer att bli?

Jan Owen Jansson: Det finns forskare som arbetar med sådana frågor, men de eventuella svar man får fram kommer in på en annan nivå. Det vore oriktigt att försöka bygga in de svaren i objektsanalysens modell.

Jan-Eric Nilsson: Jag vill komplettera med att säga att man skulle önska en dialog mellan politiker, tjänstemän och forskare om hur vi får ut mest nytta för de pengar som man av regionalpolitiska eller arbetsmarknadspolitiska skäl satsar i en viss region. Det bör inte finnas några vattentäta skott mellan grupperna.

Birgit Friggebo: Det är alltså oegentligt att kalla objektsanalysen för en total samhällsekonomisk analys. Vi amatörer tror att man där väger in nästan allting, men det stämmer inte riktigt?

Jan Owen Jansson: Jo, jag hävdar att det stämmer. I det alternativkostnadsresonemang som ligger i objektsanalysen finns den synpunkten med.

Birgit Friggebo: Man väger inte in t.ex. de regionalpolitiska effekterna och arbetsmarknadseffekterna, som ju har stor betydelse för det politiska beslutsfattandet.

Jan Owen Jansson: När den här samhällsekonomiska kalkylen har byggts upp har man lagt in den synpunkten, att för att den skall vara ett tjänligt medel skall den placeras in i en beslutsprocess, i en planeringshierarki. Du är ute efter regionalpolitiska effekter. Dessa bör man bedöma på en nivå högre. Där avgörs hur stora anslag som skall ges till en region. När man kommer ner på objektsnivån skall den frågan redan vara löst. Det ligger i den samhällsekonomiska planeringsmodellen att vissa effekter bedöms på en övergripande nivå, och vissa på objektsnivå.

Birgit Friggebo: Jag ställer inte frågorna för att nedvärdera, utan jag försöker bara få ett sammanhang i den debatt som förs mellan oss vanliga människor och er tekniker, så att debatten blir begriplig.

Jag vill också fråga hur många polisrapporterade trafikolyckor som undviks genom att man byggt en motorväg i stället för en vanlig väg.

Jan-Eric Nilsson: Menar du på samma sträcka?

Birgit Friggebo: Ja, en jämförelse mellan antalet polisrapporterade trafikolyckor på en vanlig väg och en motorväg, och gärna också – om ni vågar er på det – en analys av hur det hade blivit om man hade smetat ut anslaget över flera vägar.

Jan-Eric Nilsson: Det är omöjligt att svara på. För att göra bedömningarna bryter man ner den här 4 mil långa vägen i 120 vägdelar och studerar varje del. För att svara på en sådan fråga måste man gå tillbaka till materialet, och det tar tid.

Birgit Friggebo: Är det ingen som har undersökt om det hade varit lika bra med en vanlig väg som en motorväg ur just den här aspekten? Olycksfallsfrekvensen har ju varit uppe till diskussion.

Jan-Eric Nilsson: Det har mig veterligt inte gjorts någon sådan jämförelse när det gäller den här vägen.

Birgit Friggebo: Ni vågar er inte heller på det?

Jan-Eric Nilsson: Inte i siffor. Men olycksreduktionen blir inte lika stor som om man bygger motorväg. Motorvägen är entydigt den bästa vägtypen när det gäller trafiksäkerhet. Men det är bara en av flera aspekter.

Dessutom återkommer jag till att om man hade varit mest bekymrad över antalet olyckor, hade man kunnat smeta ut vägpengarna och för samma totalsumma fått en större olycksreduktion än man fick på det här sättet.

Birgit Friggebo: Ni skriver i er artikel i Ekonomisk Debatt att ni inte tycker att objektsanalyser eller samhällsekonomiska beräkningar spelar någon särskilt stor roll när sedan vägbesluten faktiskt fattas. Vad är er uppfattning om var objektsanalysen försvinner? Var försvinner kopplingen till ekonomin? Är det redan på vägverkets nivå eller i länsstyrelserna eller hos regeringen eller i riksdagen?

Jan-Eric Nilsson: Det är en svår fråga att svara på, bl.a. därför att det antagligen finns många samverkande förklaringar. En förklaring tycker jag är att ni som politiker har fattat beslut om att den här typen av analyser skall

genomföras. Däremot finns det inget tryck för att se till att det görs och att en redovisning sker. Ett sådant politiskt tryck vill jag efterlysa.

En annan delförklaring till att de används bara i liten utsträckning är att man i stor omfattning bryter ner väganslagen på länsnivå. Man delar upp anslagen i 24 smådelar, och inom länen är det en mängd faktorer som får styra användningen. Det kan vara en delförklaring till att analysresultaten väger relativt lätt. Det finns säkert flera sådana förklaringar.

Birgit Friggebo: Det har gjorts diverse undersökningar i riksdagen. Efteråt sägs det att riksdagen har tagit hänsyn till samhällsekonomiska analyser och konsekvenser. Skulle ni vilja ställa er bakom ett sådant uttalande?

Jan-Eric Nilsson: Du menar just det här projektet?

Birgit Friggebo: Ja.

Jan-Eric Nilsson: Nej. Om jag vänder på det kan jag säga att detta är ett av de mest iögonenfallande olönsamma projekt som jag har stött på under sju år i den här branschen.

Bertil Fiskesjö: Ni anser alltså att ni har gjort en bättre samhällsekonomisk kalkyl än den som ligger till grund för det beslut som har fattats. Men om jag hängde med i svaren på frågorna som ställdes nyss har ni inte vägt in t.ex. minskad olycksfallsfrekvens i er kalkyl.

Jan-Eric Nilsson: Jo, sådana effekter har vägts in. Men jag menar att det i vår artikel var litet olyckligt redovisat, eftersom det där getts rubriken Kostnadsbesparingar för existerande trafik. Där döljer sig en mängd effekter, exempelvis minskad olycksrisk.

Bertil Fiskesjö: Det är en viktig fråga, eftersom olycksfallen inte bara innebär personliga tragedier utan också medför samhällskostnader av stora mått. Det är alltså en brist i er kalkyl att ni inte har tagit med denna faktor?

Jan Owen Jansson: Det är ingen brist. Det är bara i den sammanfattande artikeln som trafiksäkerhetseffekterna är hopslagna med övriga trafikekonomiska effekter. I de underliggande objektsanalyserna har full hänsyn tagits till trafiksäkerhetsaspekterna.

Bertil Fiskesjö: Jag skall inte gå in så mycket på kostnadsanalysen, eftersom den egentligen inte berör den verksamhet som vi har att bedriva i konstitutionsutskottet, men också jag vill ställa någon fråga som egentligen ligger utanför ämnet.

Ni är kritiska mot den analys som ligger till grund för beslutet. Har ni sett på analyser som har föregått andra beslut av det här slaget – är de bättre gjorda, eller är detta en generell brist hos större investeringsbeslut från samhällets sida?

Jan-Eric Nilsson: Den artikel som vi skrivit har överrubriken "Spelar samhällsekonomiska kalkyler någon verklig roll i vägväsendet?" Vi behandlar två praktikfall. Det ena är Uddevallamotorvägen, och det andra är en analys av den väginvesteringsplan som fastställdes för ungefär ett och ett halvt år sedan, där en frågeställning var just vilken betydelse kalkylresultaten

har för den faktiska prioriteringen. Resultatet av den analys som vi har gjort är att detta har påfallande liten betydelse, dvs. inte heller i övrigt verkar det som som kalkylresultat påverkar prioriteringen i någon större utsträckning.

Bertil Fiskesjö: Det här projektet är alltså inte unikt, utan det är snarare så här det brukar gå till?

Jan Owen Jansson: Jag vill komplettera Jan-Eric Nilssons beskrivning. Rent formellt går beslutsprocessen till på ett helt annat sätt i praktiskt taget alla fall som jag känner till. Det som skiljer ut motorvägsfallet i Bohuslän är att objektsanalysen kom in på ett så sent stadium att den inte påverkade beslutsprocessen. Vad Jan-Eric Nilsson visar i sin analys är att man kan ställa sig tveksam till om utfallet i alla de fall då den formella beslutsprocessen följts i praktiken blir i enlighet med resultatet av den samhällsekonomiska kalkylen. Det är en viktig distinktion.

Bertil Fiskesjö: Av ett papper som vi har framgår det att vägverket lade fram vad man kallar en samhällsekonomisk analys i oktober 1986. Vad byggde den på? Byggde den inte på den verksamhet som Jan-Eric Nilsson hade bedrivit?

Jan-Eric Nilsson: De kalkylresultat som vi presenterar i vår artikel kan man beskriva på följande sätt.

Vägverket hade gjort en kalkyl. Resultatet av den kalkylen var att detta är en olönsam väg. Vår frågeställning är om vägverket har räknat fel, så att projektet är mer lönsamt än som redovisats. Slutsatsen är den omvända: det var mindre lönsamt än jag redovisade 1986 på grundval av den kunskap som då fanns.

Bertil Fiskesjö: Du menar att vägverket inte har tillgodogjort sig din utredning på ett korrekt sätt?

Jan-Eric Nilsson: När jag gjorde den var jag anställd på vägverket. Som handläggare på vägverket tog jag fram en analys som jämförelse mellan de tre alternativ som vägverket fick i uppdrag av regeringen att jämföra. Den låg som en bilaga till beslutet när man valde ett av de tre alternativen.

Bertil Fiskesjö: Vad jag är intresserad av med anledning av den diskussion som har förts är om du menar att man på ett otillbörligt sätt har undvikit att väga in det underlagsmaterial som man hade, inkl. din utredning.

Jan-Eric Nilsson: Vad vår artikel pekar på är en annan dimension. Vi diskuterar inte vägverkets beslut i meningen att man jämförde tre alternativa sträckningar, utan vi diskuterar hur man i allmänhet prioriterar – väljer och genomför vissa investeringar och avstår från andra – alltså den absoluta lönsamheten hos projektet. Detta var inte uppe till diskussion över huvud taget 1986 när jag som handläggare gjorde analysen.

Bertil Fiskesjö: Jag lämnar detta, även om jag inte vill påstå att jag är helt klar över innebörden av svaren. Jag går över till vad som kan vara av mer direkt intresse för oss när vi granskar regeringen.

Det har påståtts att regeringen inte har följt de bestämmelser som gäller för beslut i sådana här ärenden. Då vill jag ställa frågan, vilka allvarliga överträdelser av gällande bestämmelser ni har funnit i beslutsfattandet inom det område som ni har sysslat med.

Jan Owen Jansson: Jag förstår att det är detta som intresserar er, men då vill jag påpeka att jag är ekonom och inte har intresserat mig i första hand för de frågorna. Jag är intresserad av hur man gör samhällsekonomiska kalkyler. Jag beklagar att man genomför ett stort vägprojekt som visar så dålig samhällsekonomisk lönsamhet, men jag har inte närmare studerat om man därmed bryter mot några författningar.

Jag vill ändå upprepa vad jag sade i början, att det är märkligt att man inte på ett så tidigt stadium som möjligt tog fram en samhällsekonomisk kalkyl som beslutsunderlag. Det finner jag mycket konstigt utan att därför kunna påtala att man har gjort något som icke är författningsenligt.

Bertil Fiskesjö: Okloka beslut fattas ideligen inom offentlig sektor och inom privata företag. Ibland vet man inte vad som är ett klokt beslut förrän efter tio år när man ser resultatet. Här kan många ting inträffa som gör att kalkylerna står på näsan. Går det bra för Volvo, kan det ur samhällets synpunkt bli en lysande affär; skulle Volvo gå i konkurs och bygden utarmas, kan det bli en dålig affär. Men sådana resonemang med hypotetiska antaganden kan man föra i det oändliga.

Jag vill konstatera att ni i er verksamhet inte alls har ägnat er åt att se om de beslutande organen har brutit mot gällande bestämmelser eller överträtt de bestämmelser som gäller för planering av ett vägprojekt av det här slaget. Det är viktigt för oss när vi har er här som uppgiftslämnare att vi kan få också er bedömning, även om det är vi som skall göra slutkalkylen så småningom.

Jan-Eric Nilsson: Det kan vi bara bekräfta. Vi funderade över detta när vi kallades hit. I de konstitutionella frågorna har vi ingenting att tillföra. Vi har gått ut med en debattartikel för att diskutera om samhället principiellt borde handla på ett annorlunda sätt. Men när det gäller det konstitutionella har vi ingenting att tillägga.

Bertil Fiskesjö: Jag respekterar naturligtvis detta. Min fråga är inte insinuant, och jag vill inte pressa er på sådant som ni inte har sysslat med, men en av de stående anklagelserna i det här fallet har varit att man inte har följt gällande bestämmelser. På det område som ni har sysslat med har ni således inte kommit på någonting sådant.

Sedan har jag en avslutande fråga. Man kan naturligtvis tycka, utöver att det inte görs tillräckliga kalkyler, att det finns brister i den lagstiftning som gäller. Har ni funderat över vilka förändringar som skulle behöva göras i gällande lagstiftning för att de önskemål som ni framför här skulle tillgodoses på ett bättre sätt?

Jan Owen Jansson: Jag kan inte svara på den frågan, men andan i vår artikel är att det finns en formell beslutsmodell för väginvesteringar som vi tycker i stort sett är bra. Felet är att den inte tillämpas.

Rolf L Nilson: Jag har först en fråga som jag misstänker att ni redan har svarat på. Genomför vägverket i sin ordinarie verksamhet som regel den här typen av analys som ni presenterar, en cost-benefit-analys?

Jan-Eric Nilsson: Ja.

Rolf L Nilson: Är er slutsats att en sådan benefit-analys, utförd av vägverket på sedvanligt sätt, hade lett till att man inte hade byggt den här vägen?

Jan-Eric Nilsson: Den hade, som vi tolkar det, lett till att vägen inte borde ha byggts. Men vad vägverket skulle ha gjort eller inte ha gjort vet vi ingenting om.

Rolf L Nilson: Är det sannolikt att vägverket av egen fri vilja och med tillämpning av sina ordinarie prioriteringsrutiner utan starka påtryckningar från regeringen skulle ha satt i gång det? Du har arbetat där, och du vet hur det fungerar.

Jan-Eric Nilsson: Det är en svår fråga och vad som i amerikanska rättegångar brukar kallas en ledande fråga. Det är väl inte likt vägingenjörer att avstå från att bygga motorvägar om man får, men jag kan inte säga någonting generellt.

Rolf L Nilson: Jag har en speciell bakgrund till frågan, nämligen att Gunnel Färm som svar på upprepade frågor sade att det hade stått vägverket i Bohuslän fritt att bygga en annan typ av väg än en motorväg om man kommit fram till att det skulle ha varit bättre ur vägsynpunkt.

Jan Owen Jansson: Det är sant att hon uttalade sig så, men vad hon bygger på vet jag inte. Något offentligt sådant material har inte förelegat i beslutsprocessen.

Rolf L Nilson: Jag utgår ifrån att ni är kunniga på vägekonomi, inte bara cost-benefit-analys utan även andra typer av beslutsunderlag för väginvesteringar. Då undrar jag om det enligt er kunskap finns någon relativt allmänt accepterad konkurrerande analysmetod eller teori som skulle kunna leda till slutsatsen att det här var en lönsam investering.

Jan Owen Jansson: Svaret är nej.

Rolf L Nilson: Finns det så stora brister i cost-benefit-analysen eller i andra allmänt använda analysmetoder att det är rimligt att helt och hållet lämna dem åt sidan och tillämpa andra, intuitiva modeller?

Jan Owen Jansson: Nej, det är tvärtom enligt vår åsikt.

Rolf L Nilson: Jag är inte säker på att ni kan svara, men borde enligt er bedömning den här analysmetoden eller andra sådana analysmetoder vara kända i regeringskansliet så att man skulle kunna ta hänsyn till dem redan vid planeringen av en sådan väg? Är de här modellerna förbehållna en inre krets av experter vid universiteten, eller är de allmänt tillgängliga även när det gäller tillämpningen?

Jan-Eric Nilsson: I mitten av 1980-talet kom det fram en rapport som kommunikationsdepartementet stod för och som hette Investeringsplanering inom vägsektorn. I den rapporten sades det att metodiken för samhällsekonomiska kalkyler skulle kunna börja användas inom hela transportsektorn. Det är min bestämda mening att många av de här frågorna är av så speciell art och bitvis gäller så mycket pengar att det vore önskvärt att kunskaperna finns centralt.

Jan Owen Jansson: Jag vill komplettera med att säga att vägverket har givit ut beräkningshandlingar som är väl kända i kommunikationsdepartementet. De har funnits sedan slutet av 1970-talet, kanske också tidigare.

Rolf L Nilson: Kräver det komplicerade beräkningar och längre uträkningstid att komma fram till er slutsats att E 6 söder om Uddevalla inte är en lönsam investering?

Jan-Eric Nilsson: Slutsatsen är klar redan genom den analys som jag som handläggare på vägverket tog fram. Det tog tid att lägga in all bakgrundsinformation, men slutsatsen var redan tillgänglig.

Rolf L Nilson: Vad jag tänker på är om man med den här analysmetoden kan göra en snabb överslagsberäkning eller bedömning eller skattning och komma fram till att det inte är lönsamt.

Jan Owen Jansson: Jag menar att även en snabb överslagsberäkning skulle visa att det inte är lönsamt, under förutsättning att man har klart för sig vad det kostar att bygga vägen. Den första uppgift man hade, i januari, var en siffra som var hälften av den verkliga. Med den som grund hamnar man naturligtvis fel. Men har man byggnadskostnaderna klara för sig, är det inte svårt att göra en översiktlig kalkyl.

Rolf L Nilson: Jag har inte klart för mig om den felräkning som gav en för låg siffra från början ledde fram till att vägbygget skulle vara lönsamt.

Jan Owen Jansson: Det är väl precis på gränsen, även det.

Rolf L Nilson: I uppsatsen använder ni uttrycket "gängse vägplaneringsfilosofi" eller någonting liknande. Vad innebär det?

Jan Owen Jansson: Det är svårt att definiera det uttrycket. Ni får tolka det utifrån det faktum att vi är ekonomer och försöker definiera den gängse uppfattningen bland icke-ekonomer som bygger vägar.

Rolf L Nilson: Kjell-Olof Feldt är en drivande kraft bakom vägbygget, och han är ekonom till professionen.

Hans Leghammar: Finns det regler, lagar eller praxis för när den samhällsekonomiska kalkylen skall göras?

Jan-Eric Nilsson: Det är entydigt att en analys skall genomföras som en förutsättning för att det enskilda projektet skall komma in i en investeringsplan, ofta tioårig, eller gå in i budgetprocessen. Innan ett projekt läggs in i en plan skall en kalkyl göras.

Hans Leghammar: Du har kommit in på varför det blev som det blev just i det här fallet. Kan du precisera varför det blev så i detta specifika fall?

Jan-Eric Nilsson: Det enda jag kan kommentera är min roll och när jag kom in. Varför regeringen gjorde som den gjorde och exakt vilken bakgrund vägverket hade kan jag inte säga. Jag kom inte in i arbetet förrän våren 1986.

Hans Leghammar: Det är enligt vad du känner till nästan det enda fall i svensk historia där det har gått till på det här sättet?

Jan-Eric Nilsson: Under den tid jag har varit på vägverket har det varit på detta sätt.

Hans Leghammar: Det är en efterhandsdokumentation som man har gjort. Kan man dra slutsatsen att efterhandsdokumentationen har fått konsekvenser för beslutsgången? Kan man bedöma att kommuner och regionplanerare och riksdag har haft ett tillräckligt beslutsunderlag när man fått den här efterkonstruktionen?

Jan Owen Jansson: Objektsanalysen som gjordes på vägverket är daterad i oktober 1986. Sedan följde en lång period av överklaganden, och det slutliga beslutet fattade regeringen i september 1987. Eftersom det slutliga beslutet uppsköts på grund av alla överklagandena fanns det god tid att gå ut med information om den samhällsekonomiska lönsamheten, även om bedömningen i och för sig hade kommit alldeles för sent i förhållande till den normala beslutsgången. Men inte ens under den här långa respiten fördes informationen ut till allmänheten, kommuner och länsstyrelser. När beslutet fattades i september 1987 nämndes ingenting om detta.

Hans Leghammar: Kan det bero på att man känt att man hade låst sig i ställningstagandet som gjordes på lösa grunder och att man haft svårt att plocka fram information i ett sent skede?

Jan Owen Jansson: Tolkningen är väl inte så svår att göra. Min tolkning är inte av större värde än andra observatörers.

Hans Leghammar: Jag vill ändå ställa frågan för att få reda på det, men det kan vi göra vid ett annat tillfälle.

Finns det anledning att tro att regeringskansliet kände till detta exceptionella underskott och den negativa balansen i projektet?

Jan-Eric Nilsson: Det är en fråga om vilken tidpunkt du avser.

Hans Leghammar: Innan det kom till riksdagens bord.

Jan-Eric Nilsson: När var det?

Hans Leghammar: Det var hösten-vintern 1986, tror jag. Jag satt inte med själv i riksdagen då.

Jan-Eric Nilsson: Som Jan Owen Jansson konstaterade fanns det ett PM som var färdigt i oktober 1986, så det var möjligt att skaffa kunskapen då.

Jan Owen Jansson: Den objektsanalys som gjordes i oktober 1986 togs fram som en jämförelse mellan tre alternativ. Det går inte för en lekman att läsa ut den absoluta lönsamheten, dvs. att inget av alternativen var lönsamt utan att alla alternativen var mycket olönsamma. Så även om detta PM var med bland de handlingar som låg på riksdagens bord, gissar jag att få, om ens någon, kan läsa ut den informationen ur denna handling.

Hans Leghammar: Det har angivits att motorvägsbygget framför allt skulle gynna sysselsättningen i Uddevalla. Ändrar den faktorn den samhällsekonomiska bedömningen så att den regionala satsningen gör att den samhällsekonomiska bedömningen blir positiv?

Jan Owen Jansson: Det är en komplicerad fråga, som vår diskussion med Birgit Friggebo till stor del gällde.

Där var slutsatsen, som kanske inte är tillfredsställande, eftersom det är komplicerat, att de övergripande sysselsättnings- och regionalpolitiska frågorna i den samhällsekonomiska kalkylen skall bedömas på nivån över objektsanalysen. Sedan ligger det i den samhällsekonomiska kalkylmodellen att genom objektsanalyser på bästa möjliga sätt fördela medlen inom den ram som har angivits på den övre nivån. Därför är svaret att detta inte ändrar resultatet.

Hans Leghammar: Finns det någon koppling mellan att projekteringen har gått så otroligt fort i förhandsarbetet och att vägen har blivit dubbelt så dyr som man beräknade från början? Är den springande punkten att man har haft ett dåligt underlag?

Jan-Eric Nilsson: Jag tror att förklaringen snarare ligger i att det är dyrare att bygga motorväg i Bohuslän än det normalt är.

Hans Leghammar: Hade man inte kunnat förutse det, om man gjort en längre och sakligare projektering? Att det är svårt att bygga vägar i Bohuslän vet man, för detta är inte den första vägen man byggt.

Jan-Eric Nilsson: Ju mer tid man har på sig, desto bättre uppskattning får man.

Hans Leghammar: Så om man hade givit sig tid att göra ett ordentligt projekteringsmaterial, hade man vetat vad vägen verkligen skulle kosta till slut?

Jan-Eric Nilsson: Ja.

Hans Leghammar: Det är inga konstigheter som man sprungit på i efterhand och som man inte kunnat bedöma från början, utan man kunde plocka fram en bedömning med hjälp av det material som fanns tillgängligt?

Jan-Eric Nilsson: Ja.

Hans Leghammar: Min andra fråga blir om man kan värdera miljön. Åke Norling har bedömt att det inte är värt att satsa 120 milj. kr. för att bygga vägen runt Ljungskile och få en bättre väg. Finns det kalkyler som möjliggör den formen av bedömningar?

Jan-Eric Nilsson: Det finns det väl inte. Men det finns ett annat dilemma som kommer in här. Det sammanfattas i objektsanalysen från 1986 så, att oberoende av vilken av sträckningarna man väljer blir det miljöintrång. Intrång uppstår således, fastän på olika sätt och på olika ställen. Det blir därför en jämförelse mellan olika typer av intrång, men det finns inte underlag för någon djupare utredning om det.

Hans Leghammar: Det finns alltså inte någon teknisk eller ekonomisk vetenskaplig bedömning, att det inte är värt att satsa 120 miljoner på att dra vägen runt Ljungskile?

Jan-Eric Nilsson: Nej, inte formulerat på det sättet.

Hans Leghammar: Jag kommer in på finansieringen av projektet i dag, eftersom kostnaderna har stigit så enormt. Känner ni till hur finansieringen av projektet fungerar i dag.

Jan-Eric Nilsson: Jag har hört att det skulle lånefinansieras och att riksdagen successivt skulle ta ställning till om och när det skall skjutas till pengar via statsbudgeten, men detaljerna känner jag inte till.

Hans Leghammar: Jag har också fått höra uppgifter om att man lånar till en ränta på 10-11 %. Skall då räntekostnaderna läggas ovanpå de andra kostnaderna?

Jan-Eric Nilsson: Det är en finansiell fråga som har att göra med upplåning för finansiering av det enskilda projektet. I kalkylen har vi redan från början lagt ut anläggningskostnaderna och räntebeloppet under byggnadsperioden. På det sättet har det redan från början tagits hänsyn till detta i kalkylen.

Hans Leghammar: Men de höga räntorna gör att kostnaderna stiger ännu mer.

Jan-Eric Nilsson: Det är en finansiell fråga. Någon i samhället tjänar i så fall på att låna ut pengar till projektet, så det blir en omflyttning från en ficka till en annan. I kalkylen är detta beaktat redan från början.

Hans Leghammar: Men i förlängningen måste det otvetydigt belasta projektet.

Jan-Eric Nilsson: Det måste otvetydigt belasta statsbudgeten. Sedan är det fråga om i vilken form det sker.

Hans Leghammar: Finns det någon samhällsekonomisk brytpunkt där det fortfarande är lönsamt att avbryta projektet?

Jan-Eric Nilsson: Det har vi inte undersökt. Jag tror inte heller det kan göras någon sådan generell utsaga.

Hans Leghammar: Jag har sett uppgifter att om bilisterna skulle betala enbart investerings- och driftkostnaderna, skulle varje bilist för att köra den här sträckan behöva betala mellan 30 och 50 kr. enkel resa. Är det någonting som ni har räknat på?

Jan-Eric Nilsson: När en objektsanalys redan har genomförts är det lätt att baklänges räkna fram den typen av uppgifter, men jag har inte stött på dem.

Hans Leghammar: Har det funnits anledning för er att spekulera i varför det här projektet kan drivas vidare trots att lönsamheten är så dålig? Vad är det för krafter som ligger bakom? Är det löften som har givits på halva vägen?

Jan-Eric Nilsson: Det är en typ av frågeställningar som vi inte har tagit upp i vår diskussion. Vi använder en helt annan infallsvinkel.

Hans Leghammar: Men man kan inte utesluta den infallsvinkeln, eftersom kostnaderna är exceptionellt höga jämfört med andra vägprojekt?

Jan-Eric Nilsson: Som Jan Owen Jansson sade är vi alla lika goda spekulanter kring en sådan frågeställning.

Ylva Annerstedt: I objektsanalysen 1988 har uppgifter tillkommit som inte fanns i objektsanalysen 1986 – det gäller bl.a. miljökostnader. De uppgifter som ni har lämnat tyder på att modellen för objektsanalyser ständigt måste förändras och kompletteras i takt med nya forskningsresultat och i takt med den allmänna debatten. Är det rätt uppfattat?

Jan Owen Jansson: Ja, det är rätt uppfattat.

Ylva Annerstedt: Så en objektsanalys 1992 skulle kunna se helt annorlunda ut?

Jan Owen Jansson: Nej, det tror jag inte. Det är klart att man inte kan slå sig till ro med en modell för kalkyler som är så viktiga för samhället som samhällsekonomiska kalkyler för väginvesteringar, utan man har en ambition att ständigt förbättra dem. Men vår bedömning är att några radikala förändringar av detta inte kommer att ske inom överskådlig tid, möjligen med det undantaget att naturmiljöintrånget, som nu inte alls värderas, kan komma att inkluderas.

Ylva Annerstedt: Det kvarstår att nya uppgifter kan komma till hela tiden?

Jan-Eric Nilsson: Ja, i synnerhet för de enskilda projekten. Men vi menar att även om modellen inte är fullständig, ger den i det stora hela principiellt täckning. Sedan måste vi på enstaka punkter tillföra ny information och nya värderingar som ständigt tillkommer. Miljöaspekterna var någonting som för tio år sedan knappast diskuterades. Det är därför förklarligt att de inte fördes in då.

Ylva Annerstedt: Ni menar att de genomsnittliga trafikflödena var så låga att de borde ha resulterat i val av en annan vägtyp. Anser ni att det alltid är siffrorna för genomsnittsflöden som skall ligga till grund för valet av vägtyp?

Jan-Eric Nilsson: Du syftar på de variationer som kan finnas under året? Det är ett kinkigt problem, som man inte riktigt har rett ut, att trafiken under vissa högbelastningsperioder är mycket mer omfattande än genomsnittligt. Det är sannolikt att man borde ta hänsyn till det. Men omvänt gäller att lika litet som SJ eller Linjeflyg kan dimensionera sina avgångar efter högbelastningen kan man inte heller dimensionera vägar efter högbelastningen. Man bör nog hålla ett öga på det men inte låta det ensamt vara avgörande för standardvalet.

Ylva Annerstedt: Men här är det inte fel att ta i betraktande minskade olycksrisker vid högtrafik?

Jan-Eric Nilsson: Detta är en av de effekter som definitivt beaktas. Svårare att beakta är de förhållanden som råder under tre fyra fem helger under året när folk åker till eller från semester. Det är svårt att få en bild av läget just vid den belastningen.

Ylva Annerstedt: Ni har kommit till slutsatsen att objektsanalyser spelar en ganska liten roll i de flesta besluten om investeringar i vägar. Kan man säga att objektsanalyser generellt ingår som endast en del i beslutsunderlaget när man beslutar om väginvesteringar?

Jan-Eric Nilsson: Vi säger att det faktiskt är så, men vi ser som vår uppgift som akademiska ekonomer att polemisera emot detta faktum. Vi anser att kalkylresultaten innehåller väsentligt större informationsmängd än man kan avläsa i besluten, och de bör användas mer än som görs. Vår artikel är alltså i viss mening ett polemiskt inlägg.

Ylva Annerstedt: Så ni anser att er kalkyl och era bedömningar är viktigare än t.ex. regionalpolitiska bedömningar och andra bedömningar av olycksriskerna?

Jan Owen Jansson: Nej. Olycksriskerna har tagits med i objektsanalysen på gängse sätt. Vad gäller de regionalekonomiska effekterna upprepar jag att det inte är praktiskt möjligt eller ändamålsenligt att försöka identifiera effekter på enstaka objekt, utan de beaktas på nivån över.

Catarina Rönnung: Finns det några svagheter i er objektsanalys som beror på att en del ekonomiska beräkningar är svåra eller omöjliga att göra? Har ni försökt ge en så korrekt bild som möjligt av läget.

Jan Owen Jansson: Vi försöker ge en så korrekt bild som möjligt av läget.

Catarina Rönnung: Vad gäller olycksfall på vägarna finns det inslag som är omöjliga att beräkna ekonomiskt. Man kan kanske bedöma hur många olycksfall och hur många dödsolyckor som kommer att inträffa och kan skatta de materiella skadorna, men det finns annat som inte kan beräknas.

Jan Owen Jansson: Jag håller med om att det är svårt att ange värden på de effekterna. Anledningen till att man gör det är att man måste väga in dem för att kunna välja den mix av väginvesteringar som är bäst med tanke på trafiksäkerheten. Det brukar framhållas att motorvägen sparar liv. Man kan litet tillspetsat säga att den också kostar liv genom att man lägger ner resurserna på denna motorväg i stället för att lägga dem på andra vägar där de hade givit en större trafiksäkerhetseffekt.

Jan-Eric Nilsson: Det förtjänar också påpekas att de materiella inbesparingarna är mycket små i förhållande till det som kallas humanvärde, som representerar den övervägande delen av värdet av att spara människoliv.

Catarina Rönnung: Det finns inga dolda kostnader som är så svåra att beräkna att man inte tagit med dem men som skulle kunna kullkasta objektsanalysens resultat?

Jan-Eric Nilsson: Vår bedömning är att så inte är fallet. Man har en viss mängd pengar att använda, och då gäller det att göra en jämförelse mellan effekterna av olika användningar. Trots de brister som metoden har tycker vi att det är ett bra hjälpmedel för att fatta beslut.

Rolf L Nilson: Jag vill ha ett förtydligande om de eventuella regionalpolitiska och samhällsekonomiska effekterna. Jag blev inte på det klara med hur man skall tolka svaren.

Är det möjligt att det här vägprojektet skulle kunna bedömas som lönsamt såsom en nödvändig del i ett regionalpolitiskt paket enligt någon modell liknande den ni har använt?

Jan Owen Jansson: Jag tror inte att det är möjligt att ta fram en sådan typ av modell som du efterlyser. Jag upprepar det svar jag har givit flera gånger, att sambanden är så komplicerade och svåra att fånga att det vore fel att försöka identifiera effekterna på objektsnivå, utan det får göras på en högre nivå.

Rolf L Nilson: Man gör alltså inte den typen av cost-benefit-analys på paket, om jag får uttrycka det så enkelt?

Jan Owen Jansson: Det gör man väl inte som en formaliserad modell, men detta är en av de frågor som vi arbetar med. Vi menar att man skall försöka utveckla den övergripande planeringsmodellen och bygga den på samhällsekonomisk grund så att den är konsistent och kompletterar objektsanalysen.

Rolf L Nilson: Bakgrunden till min fråga är en tänkt situation där Volvo säger att en förutsättning för att man skall lägga eller utöka produktion i Uddevalla är att det byggs en motorväg. I en helhetsbedömning blir då motorvägsbygget lönsamt sett i det perspektivet att det annars inte tillkommer nya jobb i Uddevalla.

Jan Owen Jansson: Det är en förhandlingssituation som vi inte kan bedöma.

Anders Björck: Jag har ingen ytterligare på talarlistan. Har Jan Owen Jansson och Jan-Eric Nilsson någonting ytterligare att tillägga?

Då ber jag att få tacka er för att ni velat komma hit och medverkat till beredningen av det här ärendet.

Bilagorna B 1 - B 19 Sida

B 1 Ambassadör Harald Fälth
ang. fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme
(sammanfattning av samtal) 1

B 2 Förra statsrådet och chefen för socialdepartementet Gertrud Sigurdsen
ang. rättspsykiatriska undersökningar 5

B 3 Finansminister Kjell-Olof Feldt
ang. PKbankens förvärv av Carnegie fondkommission AB 21

B 4 Chefsåklagare K G Svensson
ang. fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme 38

B 5 Länspolismästare P-G Näss
ang. fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme 57

B 6 Justitierådet Johan Munck och bitr. rikspolischefen Klas Bergenstrand
ang. fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme 92

B 7 Landshövding Sten Wickbom
ang. fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme 122

B 8 Polisassistent Sten Warmland
ang. fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme 156

B 9 Statssekreterare Gunnel Färm
ang. utbyggnaden av väg E 6 till motorväg mellan Stenungsund och Ljungskile 176

B 10 F.d. länspolismästare Hans Holmér
ang. fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme 192

B 11 Ambassadör Carl Lidbom
ang. fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme 232

B 12 Förlagsdirektör Ebbe Carlsson och advokat Tony Sandell
ang. fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme 276

B 13 Generaldirektör Christina Rogestam
ang. utlänningsärenden 316

B 14 Statsrådet Georg Andersson
ang. utlänningsärenden 344

B 15 F.d. justitieminister Anna-Greta Leijon
ang. fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme 370

B 16 F.d. justitieminister Anna-Greta Leijon
ang. fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme 382

B 17 Statsminister Ingvar Carlsson
ang. fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme 419
ang. regeringens utnämningspolitik 469

B 18 Utrikesminister Sten Andersson, rättschefen Hans Corell och departementssekreterare Hans Olsson
ang. handläggningen av viseringsfrågor m.m. inom utrikesdepartementet 473

B 19 Jan Owen Jansson, väg- och trafikinstitutet, och Jan Eric Nilsson, banverket
ang. utbyggnaden av väg E 6 till motorväg mellan Stenungsund och Ljungskile 490

gotab 16930, Stockholm 1989

Konstitutionsutskottets betänkande 1988/89:30

Bilagedel C

– utkast 1988-09-01

Fortsatt granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Utkast 1988-09-01

Konstitutionsutskottets betänkande

med anledning av fortsatt granskning av regeringens åtgärder mot bakgrund av mordet på statsminister Olof Palme

KU
1988/89:30
Bilagedel C

Inledning

Enligt regeringsformen skall konstitutionsutskottet granska statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Det åligger utskottet att när skäl föreligger till det meddela riksdagen vad utskottet vid sin granskning har funnit förtjäna uppmärksamhet.

Utskottet avgav den 19 maj 1988 sitt granskningsbetänkande till förra riksmötet (KU 1987/88:40). I betänkandet togs bl.a. upp vissa frågor om regeringens befattning med utredningen av mordet på Olof Palme[1]. Detta skedde bl.a. med anledning av att den parlamentariska kommissionen nyligen avlämnat sin rapport samt mot bakgrund av den tidigare juristkommissionens redovisningar. Det förutskickades i betänkandet att utskottet senare skulle återkomma till frågan om fortsatt granskning. Under riksdagsdebatten den 2 juni med anledning av konstitutionsutskottets granskningsbetänkande berördes den fråga som gett upphov till den nu aktuella granskningen, dvs. regeringens och justitieministerns ansvar vad gäller förlagsdirektör Ebbe Carlssons medverkan i mordutredningen (se riksdagens protokoll 1987/88:132)[2].

I ett pressmeddelande den 7 juni 1988 uttalade justitieminister Anna-Greta Leijon att hon konstaterat att det fanns en majoritet i riksdagen för misstroendeförklaring mot henne och att hon mot den bakgrunden skulle lämna in sin avskedsansökan till statsministern. I beslut samma dag entledigade statsministern Anna-Greta Leijon från hennes statsrådstjänst. Samtidigt förordnades statsrådet och chefen för industridepartementet Thage G Peterson till justitieminister.

Konstitutionsutskottet diskuterade vid ett sammanträde den 8 juni 1988 frågan om den fortsatta granskningen mot bakgrund av det inträffade. Under utskottets överläggningar framställdes yrkande om att utskottet skulle sammanträda under sommaren vid vissa angivna tidpunkter i slutet av juni och juli för att behandla granskningsfrågan. Utskottet beslöt med åtta röster (7 s, 1 vpk) mot sju (3 m, 2 fp, 2 c) att avslå detta yrkande. Det uppdrogs åt

[1] I ett särskilt yttrande (m) framfördes att utskottet i samband med granskningen bort kalla vissa personer till utfrågning.

[2] Frågan anmäldes formellt till granskning samma dag av centerpartiet, sedermera även av andra partier.

utskottets kansli att som underlag för senare granskning ta fram erforderligt skriftligt material och sammanställa detta.

Påföljande dag, den 9 juni, togs frågan upp i riksdagen av bl.a. partiledarna i samband med behandlingen av riktlinjerna för den ekonomiska politiken (se riksdagens protokoll 1987/88:137). Statsministern anförde på fråga varför inte en KU-granskning skulle genomföras under sommaren före höstens riksdagsval bl.a. följande. "Konstitutionsutskottet har att fatta sina beslut utan inblandning från regeringens sida. Utskottet har nu beslutat att det är den nyvalda riksdagens konstitutionsutskott som skall granska denna fråga. Utskottet har emellertid uttalat att det är angeläget att material redan nu begärs in. För regeringskansliets del kan jag deklarera att vi självfallet kommer att medverka till att klarlägga vad som har hänt i denna fråga. Regeringen har allt intresse av att detta sker och det så snart som möjligt, dvs. långt före valdagen."

Utskottets kanslichef tog initiativ till ett sammanträde med statsrådsberedningens statssekreterare och rättschef, vilket ägde rum den 14 juni. Därvid begärdes in skriftligt material i överensstämmelse med önskemål som framställts inom utskottet. Den 1 juli 1988 avgav justitiekansler Hans Stark yttrande till regeringen i enlighet med det uppdrag som lämnats honom den 10 juni 1988 att utreda omständigheterna kring rikspolisstyrelsens och, i förekommande fall, andra myndigheters handlande i samband med Ebbe Carlssons verksamhet. Uppdraget omfattade inte sådan granskning av statsrådens tjänsteutövning som avses i 12 kap. 1 § regeringsformen. Samma dag avlämnades från statsrådsberedningen en s.k. vitbok, dvs. en promemoria om vissa förhållanden kring utredningen av mordet på statsminister Olof Palme. Till vitboken var fogad en hemligstämplad bilaga innehållande en redogörelse för Ebbe Carlssons teori om mordet på Olof Palme m.m.

Justitiekanslern hänvände sig några dagar senare till utskottets kanslichef och meddelade att han önskade lämna utskottet vissa kompletterande upplysningar med anledning av sitt yttrande.

Utskottets ordförande sammankallade utskottets s.k. beredningsdelegation (2 s, 1 m, 1 fp, 1 c, 1 vpk) till sammanträde den 13 juli 1988. Delegationen beslöt föreslå utskottet att anordna en icke offentlig utfrågning med justitiekanslern. Den 15 juli förklarade statsministern vid en presskonferens i Visby att han tagit kontakt med utskottets ordförande och bett att få bli hörd av utskottet så snart som möjligt. Utfrågningen med justitiekanslern ägde rum den 20 juli 1988. Samma dag beslöt utskottet att kalla en rad personer till offentliga utfrågningar inför utskottet. Utfrågningarna ägde rum den 27 och 28 juli samt den 3 och 4 augusti.

Den första utfrågningen – den 27 juli – hölls med Ebbe Carlsson. Därefter hördes f.d. länspolismästaren Hans Holmér och senare samma dag rikspolischefen Nils Erik Åhmansson. Den 28 juli ägde utfrågning rum med avdelningschefen vid rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning, Sune Sandström, riksåklagaren Magnus Sjöberg, biträdande riksåklagaren Axel Morath och byråchefen Jörgen Almblad vid riksåklagarämbetet – samtliga åklagare i en gemensam utfrågning – ambassadören Carl Lidbom samt länspolismästaren Per-Göran Näss.

Den 3 augusti utfrågades statssekreteraren Sten Heckscher och därefter

f.d. rikspolischefen Holger Romander och länspolismästaren Sven-Åke Hjälmroth gemensamt, samt ånyo Nils Erik Åhmansson, som begärt få lämna kompletterande uppgifter. Senare samma dag företrädde bokförläggaren Tomas Fischer och slutligen kriminalkommissarien Walter Kegö och kriminalinspektören Jan-Henrik Barrling, de båda sistnämnda i en gemensam utfrågning.

Statssekreteraren Kjell Larsson, f.d. justitieministern Anna-Greta Leijon och statsministern Ingvar Carlsson utfrågades i tur och ordning den 4 augusti.

Den 23 augusti hölls två icke offentliga utfrågningar, först med byråchefen vid rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning, Olav Robertsson, och därefter med Kjell Larsson. Olav Robertsson redogjorde för en av honom verkställd utredning inom rikspolisstyrelsen som hade till syfte att kontrollera riktigheten av vissa påståenden från Ebbe Carlssons sida om säkerhetspolisens bedömningar av hotbilder m.m. före mordet på Olof Palme. Kjell Larsson utfrågades på egen begäran om innehållet i en av honom upprättad och sekretessbelagd promemoria – "PM med viss information ang. bedömningen av hotbilden vid tiden för mordet på Olof Palme" – som avgetts till regeringen och överlämnats till konstitutionsutskottet.

Betänkandet innehåller en redogörelse för vad som framkommit i fråga om händelseförloppet. Därefter följer utskottets överväganden och slutsatser. I bilagor till betänkandet redovisas regeringens s.k. vitbok (*bilaga B 1*), JK:s yttrande (*bilaga B 2*) samt uppteckningarna från utfrågningen med justitiekanslern och de offentliga utfrågningarna i den ordning dessa ägt rum (*bilaga B 3–B 18*).

Händelseförloppet

Bakgrund

Efter mordet på statsminister Olof Palme den 28 februari 1986 organiserades spaningsarbetet på det sättet att en särskild ledningsgrupp bildades. Denna leddes fram till den 5 februari 1987 av dåvarande länspolismästaren i Stockholm Hans Holmér.

Den 5 februari 1987 uppdrog regeringen åt riksåklagaren att leda förundersökningen rörande mordet på Olof Palme. Samma dag uppdrog regeringen med stöd av 7 § andra stycket polislagen (1984:387) åt rikspolisstyrelsen att leda den polisverksamhet som erfordrades för spaning och utredning av mordet.

Juristkommissionen, som hade tillsatts den 22 maj 1986, offentliggjorde sitt uppdrag i två etapper, först i maj 1987 avseende dels polisarbetet under de första tolv timmarna efter mordet, dels de centrala samhällsfunktionerna och dels skyddet av offentliga personer – bekämpningen av terrorism (SOU 1987:14). Den andra etappen avsåg brottsutredningens bedrivande från mars 1986 till februari 1987. Kommissionen, som avgav sin rapport i december 1987 (SOU 1987:72), noterade bl.a. att regeringen följde utredningsarbetet nära och att justitieministern och olika företrädare för regeringskansliet

agerade vid flera tillfällen i syfte att bilägga tvisten mellan åklagarna och polisen. Den parlamentariska kommissionen tillkallades i april 1987 och avlämnade sin rapport den 22 april 1988 (SOU 1988:18). Liksom juristkommissionen behandlade den parlamentariska kommissionen regeringens och regeringskansliets åtgärder i samband med mordet, nämligen dels de centrala samhällsfunktionernas beredskap och säkerhetsskydd, dels kontrollen och tillsynen av brottsutredningen. I rapporten uttalas bl.a. följande i fråga om det s.k. huvudspåret.

Mycket resurser lades ned på det s.k. huvudspåret. Detta spår går i korthet ut på misstankar om att vissa medlemmar i organisationen kurdiska arbetarpartiet (Partiya Karkeren Kürdistan, PKK) kunde vara delaktiga i mordet. Misstankarna grundade sig bl.a. på uppgifter om att en person med anknytning till organisationen hade anskaffat vapen strax före mordet på statsministern och på en analys av tänkbara motiv för att mörda statsministern. Under utredningen framkom uppgifter om att ytterligare två personer med anknytning till PKK hade försökt att anskaffa vapen under månaderna före mordet på Olof Palme. Upplysningar om hur vissa personer med anknytning till PKK hade uppträtt under tiden närmast före mordet kunde enligt polisen tolkas som om man planerade ett attentat mot någon. Även upplysningar som erhållits om hur några personer med anknytning till PKK uppträdde under mordnatten kunde enligt polisen ge stöd för misstankarna. Enligt polisledningens teori skulle mordet på Olof Palme ha samband med två tidigare mord, ett i Uppsala 1984 och ett i Medborgarhuset i Stockholm 1985, som utförts av män med anknytning till PKK. Motivet för mordet på Olof Palme skulle enligt denna teori främst vara av politisk natur och ha sin grund i den behandling som PKK som organisation och dess medlemmar och sympatisörer hade rönt i Sverige. Teorin stöddes enligt polisen av en jämförelse mellan uttalanden som före vart och ett av de tre morden hade publicerats i en PKK närstående tidning. Polisens teori redovisades av Holmér i en promemoria daterad den 17 juli 1986 och framlades utförligt vid ett sammanträde den 5 augusti 1986, vid vilket åklagarna var närvarande. Under senare delen av augusti började polisen planera för en stor samlad aktion mot de personer som enligt polisledningens på den nämnda teorin grundade bedömning kunde antas ligga bakom mordet. Ett s.k. tillslag mot omkring 50 personer planerades i detalj. Polisen arbetade intensivt med huvudspåret under hela hösten 1986. Huvuddelen av resurserna gick under denna tid åt för detta arbete. Åklagarna framhöll, sedan de fått del av det omfattande utredningsmaterial som polisen samlat, att en grundläggande förutsättning för åtal var att någon av de misstänkta kunde på ett konkret sätt knytas till brottsplatsen. Åklagarna framhöll vidare att det i materialet inte fanns någonting som knöt PKK eller de personer som polisen intresserade sig för till mordet på Olof Palme samt att det visserligen fanns en bra motivbild men att det saknades något som band de misstänkta vid brottet. På grund av att polisledningen och åklagarna hade olika uppfattningar angående omfattningen av och de lagliga förutsättningarna för det planerade tillslaget kom detta till stånd först den 20 januari 1987. Åklagarna planerade aktionen i detalj och fattade för varje inblandad person ett skriftligt beslut. Tre personer anhölls i sin frånvaro misstänkta för medverkan till mordet i Medborgarhuset. Beslut meddelades om hämtning till förhör av sju personer som var misstänkta, varav tre för medverkan till mordet på Olof Palme. Vidare meddelades beslut om husrannsakan hos de misstänkta. Åtta personer som inte var misstänkta för brott skulle hämtas till förhör. Dessutom skulle förhör hållas med några personer som var berövade friheten

genom häktning eller fängelsestraff. Efter förhör fick alla utom de tre anhållna lämna polishuset. De tre frigavs senare. Meningsskiljaktigheter beträffande huvudspåret orsakade det slutliga sammanbrottet i samarbetet mellan åklagare och polis.

Genom beslut den 5 november 1987 bemyndigades justitieministern att tillkalla en parlamentarisk kommitté – säpokommittén – med uppdrag att genomföra en översyn av den svenska säkerhetspolisen. Som ordförande förordnades ambassadören Carl Lidbom. Säpokommittén överlämnade den 18 juli 1988 ett delbetänkande (SOU 1988:16) benämnt SÄPO – Säkerhetspolisens inriktning och organisation. I betänkandet berörs i ett avsnitt den även för utskottet redovisade (se ovan s. 4) interna utredning som företagits inom rikspolisstyrelsen för att kontrollera riktigheten av vissa påståenden från Ebbe Carlsson om att säkerhetspolisen brustit i skyddet av Olof Palme och att säkerhetspolisen, sedan Olof Palme mördats, inte medverkat i mordutredningen på det sätt som borde ha skett. Kommittén redovisar i det sammanhanget följande överväganden.

Kommittén har informerat sig om den inom RPS företagna utredningen. Därav synes bl.a. framgå att informationsflödet från säkerhetspolisen till mordutredningen inte i alla delar fungerat med önskvärd snabbhet. Bl.a. har ett antal spaningsrapporter tillställts mordutredningen på ett mycket sent stadium. Dessa rapporter gällde en person med anknytning till en i Sverige etablerad terroristorganisation. Denne företog under januari och februari 1986 ett stort antal promenader med konspirativa möten i olika delar av Stockholm – bl.a. i trakterna av Olof Palmes bostad på Västerlånggatan – som säkerhetspolisen ansåg sig böra hålla ett öga på.

Beträffande skyddet av Olof Palme veckorna före mordet är det svårt att dra några säkra slutsatser av RPS interna utredning. Materialet visar visserligen att det förekommit hotfulla och aggressiva uttalanden bl.a. mot Olof Palme i ett antal telefonavlyssnade samtal mellan personer med anknytning till den nyss nämnda terroristorganisationen. I några av dessa talas i förtäckta ordalag om attentat eller mord som skall utföras. Det förefaller i och för sig egendomligt att säkerhetspolisen inte med anledning av detta material försökt ordna med ständig, noggrann bevakning av Olof Palme. Men det kan finnas naturliga förklaringar till detta. Övervakningen genom spaning gav inte några konkreta upplysningar. Telefonsamtalen var inte alltid lättolkade. I fråga om samtalen är dessutom att märka att det i en del fall inte längre går att fastställa om de förelåg översatta och utskrivna vid tiden för mordet. Tydligt är att säkerhetspolisen vid ifrågavarande tidpunkt inte har tillräckliga resurser för att snabbt klara allt arbete med översättningar och analys. En del bandupptagningar blev liggande åtskillig tid utan att man gjorde något åt dem.

Det bör kanske tilläggas att RPS utredning inte ger något som helst stöd för påståendena om att personer inom säkerhetspolisen aktivt skulle ha motarbetat mordutredningen.

Den 12 november 1987 beslöt regeringen efter samråd med rikspolisstyrelsen och de borgerliga partiledarna att rikspolisstyrelsen från viss anslagspost får ta i anspråk sammanlagt högst 50 miljrikspolisstyrelsen och de borgerliga partiledarna att rikspolisstyrelsen från viss anslagspost får ta i anspråk sammanlagt högst 50 milj. kr. avseende belöning till den eller dem som lämnar sådana upplysningar till polisen att mordet på Olof Palme kan klaras upp.

Vissa frågor rörande regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme har tidigare varit föremål för utskottets uppmärksamhet (se granskningsbetänkandena KU 1985/86:25 s. 3–4, KU 1986/87:33 s. 14–23 och KU 1987/88:40 s. 10–14). Utskottet lämnar senare i betänkandet en redovisning för de tidigare företagna granskningarna.

Den 1 juni 1988 förekom pressuppgifter om att Ebbe Carlsson – tidigare informationssekreterare hos justitieminister Lennart Geijer i mitten på 1970-talet – med regeringens godkännande tillsammans med polisen skulle ha bedrivit någon form av utredning i syfte att klarlägga förhållandena kring mordet på Olof Palme. Några dagar senare lämnades i massmedierna uppgifter om att en privatperson – Tomas Fischer – skulle ha ställt upp som finansiär av Ebbe Carlssons verksamhet.

Natten till den 2 juni greps en polisman, polisassistent Per-Ola Karlsson, vid tullkontroll i Helsingborg såsom misstänkt för försök att olagligen föra in avlyssningsutrustning i Sverige. Utrustningen skulle ha samband med Ebbe Carlssons verksamhet. Den 2 juni 1988 inledde överåklagaren vid regionalåklagarmyndigheten i Malmö, Ola Nilsson, förundersökning med anledning av försöket att föra in avlyssningsutrustningen.

Justitiekanslern förordnade den 7 juli 1988 att riksåklagaren skulle ombesörja förundersökning med avseende på misstanke om brott mot tystnadsplikt med anledning av Ebbe Carlssons verksamhet. Denna förundersökning leds enligt riksåklagarens förordnande av chefsåklagaren Jan Danielsson vid åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt.

Utskottet lämnar i det följande en beskrivning av händelseförloppet i den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Beskrivningen grundar sig på det skriftliga material som utskottet haft tillgång till samt, framför allt, på vad som framkommit under utfrågningarna. Med hänsyn till den uppmärksamhet som ägnats ärendet har utskottet velat ge en så bred redogörelse som möjligt för vad som framkommit vid utfrågningarna. På vissa punkter – framför allt när det gäller de båda frågor som är föremål för förundersökning – föreligger motstridiga uppgifter om vad som inträffat och vilka åtgärder som vidtagits. Utskottet vill i det sammanhanget erinra om att vissa av de utfrågade – beroende på i vilken turordning utfrågningarna ägt rum – inte haft möjlighet att bemöta uppgifter som lämnats under senare utfrågningar. För att fullgöra den uppgift som åvilar utskottet, dvs. att granska de åtgärder som regeringen eller enskild regeringsledamot vidtagit, har det emellertid inte förelegat behov av att i alla delar klargöra förhållandena fullt ut. Den omständigheten att utskottet inte har att granska myndigheternas agerande utesluter dock självfallet inte att uppgifter härom kan ha betydelse för utskottets ställningstaganden.

Utredningen av PKK-spåret under 1987

Efter omorganisationen i februari 1987 av utredningen av mordet på Olof Palme bestämdes att säkerhetsavdelningen vid rikspolisstyrelsen skulle fortsätta utredningen av det s.k. PKK-spåret. Huvudansvaret för denna del av spaningsverksamheten låg liksom tidigare på den dåvarande operative chefen vid säkerhetsavdelningen Per-Göran Näss. Jörgen Almblad fick

uppgiften att hålla kontakt med säkerhetsavdelningen i detta avseende.

Under våren 1987 gjordes en omfattande genomgång av ärendet. Den arbetsgrupp som sysslade med PKK-utredningen bestod av ett 30-tal personer och leddes av kriminalkommissarie Walter Kegö. Denne var sedan den 1 januari rotelchef för terroristroteln. Tidigare hade han varit sektionschef i Uppsala och där bl.a. sysslat med utredningen med anledning av mordet på kurden Enver Ata 1984.

Enligt Näss blev resultatet av arbetet under våren att man gjorde en god insats i terroristbekämpningen men att mordutredningen inte därmed fördes framåt. Han beslöt att när man från hösten gick in i ett andra skede omorganisera utredningen så att en grupp fick till huvudsaklig uppgift att syssla med utredningen av mordet, under det att andra personer sattes att sköta bedömningen av nya attentatshot. Gruppen som skulle arbeta med mordutredningen bestod av 10–15 personer, bland dem Kegö och kriminalinspektör Jan-Henrik Barrling. Den senare hade sedan han 1983 kom till säkerhetsavdelningen i huvudsak sysslat med terroristorganisationer, i synnerhet med PKK.

Barrling hade även under den tid då Hans Holmér ledde mordutredningen arbetat med PKK-spåret. Under sommaren 1987 tog han kontakt med Holmér och frågade om Holmér var villig att ställa upp som samtalspartner för den grupp som arbetade med utredningen av PKK-spåret. Holmér fick enligt vad han uppgett inför utskottet intrycket att Barrling och hans kolleger bearbetat frågan ytterligare och att de ville konfrontera sina resultat med Holmérs kunskaper från det tidigare utredningsarbetet. Näss har uppgett att han inte kände till att utredarna träffade Holmér, men att detta var helt i enlighet med hans intentioner.

Enligt JK:s utredning informerade Holmér den nyutnämnde chefen för rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning, Sune Sandström, den 13 oktober om vissa förhållanden vid mordplatsen som Holmér ansåg anmärkningsvärda. Sandström förde informationen vidare till Näss.

Vid ett sammanträffande i november diskuterade Barrling med Holmér sina slutsatser och idéer kring möjliga mordmotiv. Ebbe Carlsson deltog i detta möte. Sammanträffandet skedde enligt Holmér mot bakgrund av en poliskonferens i Paris vid vilken diskuterats sambandet mellan narkotika och terrorism i ett brett principiellt perspektiv. Man hade i det sammanhanget också talat om attentatet mot påven och mordet på Olof Palme.

Holmér fick vid sina kontakter med utredningsmännen den uppfattningen att man bearbetat den sedan tidigare tillgängliga informationen ytterligare och kommit fram till vissa teorier om vem som "hållit i mordvapnet". Vidare hade man fått fram en ny uppgiftslämnare, vars fullständiga identitet man inte kände men som framfört information som stämde med den man tidigare hade. Enligt Holmér föreföll det som om inte tillräckliga resurser gavs för att gå vidare på bred front i denna del.

Den för resurstilldelningen ansvarige, Näss, har inför utskottet anfört att Kegö och Barrling vid genomgången av materialet i mordutredningen hittat en gammal uppgift som de uppfattade som en ny källa. Det förhöll sig så att en polisman från södra Sverige hade fått kontakt med en uppgiftslämnare som befann sig utomlands. Polismannen gjorde gällande att han var den ende

som kunde tala med personen i fråga. Ett problem var att uppgiftslämnaren krävde pengar. Näss ställde som villkor att vid kontakt med denna uppgiftslämnare skulle endast ersättning för kostnader betalas. Enligt Näss följde utredarna inte helt dessa direktiv. Slutresultatet blev att detta uppslag inte gav någonting, men att det tog mycket tid och kraft i anspråk.

Carl Lidbom fick den 5 november uppdraget att vara ordförande i säpoutredningen. Holmér har inför utskottet uppgett att han och Lidbom träffades den 8 december i Stockholm. Holmér gjorde då en bred föredragning av utredningsläget. Det hade framkommit uppgifter om att säkerhetspolisen före mordet på Olof Palme kände till att PKK planerade ett mordattentat i Sverige, men att man inte visste vem det skulle riktas emot. Barrling tillkallades på Lidboms begäran för att bl.a. bekräfta att han före mordet på Olof Palme personligen hade upplyst Näss om att man på säkerhetsavdelningen hade information om att PKK skulle mörda någon. Barrling har uppgett att även Ebbe Carlsson var närvarande vid detta tillfälle.

Sammanträffandet den 13 januari 1988

Holmér hade enligt vad han uppgett inför utskottet redan den 4 november 1987 kontaktat Sandström och för honom uppgett att Lidbom påföljande dag skulle utses till säpokommitténs ordförande. Holmér lät förstå att Lidbom var intresserad av att i ett informellt sammanhang få träffa Sandström. Han nämnde att Lidbom och Ebbe Carlsson var vänner och att denne kunde arrangera en middag. Även Nils Erik Åhmansson som utnämnts till, men ännu inte tillträtt, posten som rikspolischef skulle inbjudas till denna middag. Den planerades till december månad men kom att äga rum först den 13 januari. Närvarande var Åhmansson, Sandström, Lidbom och Carlsson.

Åhmansson har inför utskottet uppgett att man vid middagen diskuterade utredningen i allmänna ordalag. Även förhållandena inom säkerhetspolisen kom att beröras. Lidbom har sagt sig inte ha något minne av några djupgående samtal vid middagen. Enligt Lidbom talades det säkerligen om säkerhetspolisen i största allmänhet, och säkert även om mordspaningarna, särskilt som både rikspolischefen och chefen för säkerhetsavdelningen var närvarande.

Sandström har inför utskottet anfört att han uppfattade middagen som ett tillfälle att lära känna varandra. Han blev därför besviken när Ebbe Carlsson tog upp frågan om utredningen och riktade sig till Åhmansson, närmast med en anmodan till denne att som ny rikspolischef hårt engagera sig i utredningen av mordet på Olof Palme, samt att tillse att den bästa organisationen åstadkoms. Enligt Sandströms minnesbild kom mordutredningen emellertid att diskuteras främst i allmänna ordalag. Han har inget minne av att Ebbe Carlsson vid detta tillfälle talade om något eget engagemang i utredningen. Frågan om de s.k. missförhållandena inom säkerhetsavdelningen, dvs. kritiken mot Näss, togs inte upp. Sandström har sagt att skulle så ha varit fallet skulle han ha reagerat.

Ebbe Carlsson har inför utskottet uppgett att det vid middagen den 13 januari nämndes att Åhmansson och Sandström någon dag dessförinnan fått en föredragning från säkerhetspolisen om PKK:s eventuella roll i mordet på

Olof Palme. Vid middagen nämndes bl.a. att Näss för Åhmansson och Sandström framhållit, att den enda möjligheten att komma vidare när det gällde PKK-spåret var att få tag på en avhoppare. Han reagerade mot uttalandet då han visste att Näss nyligen avvisat Kegö och Barrlings förslag att engagera en avhoppare, den person som sedermera i JK:s utredning kommit att benämnas källa A. Under middagen diskuterades enligt Ebbe Carlsson i detalj varför Näss å ena sidan hade försökt att stoppa försöket att engagera en viss avhoppare, å andra sidan till rikspolischefen gett en annan bild och inte berättat att det fanns en möjlighet att undersöka en ny källa. Ebbe Carlsson har uppgett att Åhmansson bad honom att påföljande dag tala med Barrling, som han kände, för att undanröja eventuella missförstånd. Så skedde också enligt Ebbe Carlsson. Efter förnyad kontakt med Åhmansson per telefon talade Ebbe Carlsson även med Kegö, som han inte kände sedan tidigare. Härefter åkte Carlsson enligt vad han uppgett hem till Åhmansson och gjorde sammanfattningen att det inträffade var mycket egendomligt, men att någon misstanke om konspiration inte förelåg.

Barrling har bekräftat att han och Kegö, som delade arbetsrum, blev uppringda av Ebbe Carlsson den 14 januari. Denne sade sig handla på rikspolischefens vägnar och ville ha kontakt med dem. Ett sammanträffande kom också till stånd samma dag. Under detta framstod det som helt klart för Kegö och Barrling att man "i de kretsar som omgav rikspolischefen" hyste misstro mot Näss. Enligt Barrling ringde rikspolischefen vid två eller tre tillfällen under mötet för att efterhöra resultatet av diskussionerna.

Åhmansson har uppgett att han under januari, utöver att sätta sig in i verksamheten och studera ett förslag till omorganisation av den öppna delen av Palmeutredningen, inte har genomfört några egentliga undersökningar eller liknande såvitt avsåg PKK-spåret eller Palmeutredningen i övrigt. Ebbe Carlsson har enligt Åhmansson inte vid något tillfälle haft något uppdrag från honom rörande säkerhetsavdelningens organisation.

Näss har inför utskottet förnekat att han skulle ha gjort en föredragning för rikspolischefen om PKK-utredningen i december. Uppgiften om denna föredragning återfinns i JK:s utredning. Justitiekanslern har vid utfrågningen inför utskottet uppgett att den av allt att döma är felaktig. Sannolikt förhåller det sig så att en lägre tjänsteman vid säkerhetsavdelningen svarat för denna information till den tillträdande rikspolischefen.

Utredningen av PKK-spåret efter årsskiftet 1987-1988

Den grupp vid säkerhetsavdelningen som arbetade med mordutredningen reducerades vid årsskiftet 1987-1988 till fyra–fem personer. De utredare som lämnade gruppen önskade återgå till sina ordinarie befattningar eller få andra arbetsuppgifter. Enligt vad Näss uppgett inför utskottet gav han vissa direktiv till Kegö och Barrling att göra en utvärdering av det gamla materialet vad gäller PKK-spåret. Anledningen var att de var bäst insatta och därmed mest lämpade att hålla de förhör m.m. som ingick i den plan för utredningsarbetet som gjorts i fullt samförstånd med Almblad. Enligt Näss protesterade Kegö och Barrling mot att de skulle åläggas dessa arbetsuppgifter och hävdade att de hade mycket annat att göra.

Kegö har inför utskottet uppgett att Näss den 7 januari meddelade att utredningen skulle ligga i malpåse och att Kegö skulle få andra arbetsuppgifter. För Kegös del innebar det att han skulle få en högre tjänst, och han hade inga invändningar mot detta. Däremot tyckte han inte att det var särskilt bra att lägga utredningen i malpåse. Enligt Kegö ändrade sig Näss dock några månader senare. Han tyckte att det tillkommit nya uppgifter som gjorde att det blev intressant att fortsätta arbetet. Under en utrikes resa tillsammans med Kegö och Barrling i mars månad försäkrade Näss att de skulle få de utredningsresurser de behövde.

Den 8 februari gjorde Näss med biträde av Kegö och Barrling en föredragning inför Åhmansson och Sandström om PKK och utredningen om mordet på Olof Palme. Näss var tvungen att lämna sammanträdet efter någon timme. Kegö och Barrling fortsatte då föredragningen. De har sagt att de efter denna diskussion fått Åhmanssons och Sandströms fulla stöd för att fortsätta utredningen. De båda polischeferna skall i sammanhanget ha uttryckt sin förvåning över deras arbetssituation.

Åhmansson har uppgett att han fått en föredragning där han förvissat sig om att PKK-spåret, liksom andra spår, skulle utredas och att man skulle försöka komma till botten med det hela.

Kegö blev, enligt vad han uppgett, omkring den 15 februari kontaktad av Åhmansson per telefon. Rikspolischefen sade att han hade några saker han ville att Ebbe Carlsson skulle göra. Han ville också att Kegö och Barrling skulle samarbeta med Ebbe Carlsson. Kegö säger sig ha sammanträffat med Ebbe Carlsson samma dag. Denne skall då ha uppgett att rikspolischefen dels hade bestämt sig för att Näss skulle få lämna säkerhetsavdelningen, dels återigen hade försäkrat att Kegö och Barrling skulle få resurser och stöd.

Som tidigare nämnts har Åhmansson vid utfrågningarna inför utskottet förnekat att Ebbe Carlsson vid något tillfälle skulle ha haft något uppdrag rörande säkerhetsavdelningens organisation. Han har också uppgett att hans eget engagemang till följd av den information som lämnats av Ebbe Carlsson började först den 24 februari.

Enligt JK:s utredning besökte rikspolischefen på Holmérs initiativ denne i hans bostad i Stockholm den 19 februari. Holmér betonade därvid för Åhmansson vikten av att utredningen om PKK-spåret följdes upp på rätt sätt och påpekade att det fanns material som behövde bearbetas.

Mötet den 24 februari 1988

I november 1987 hade Barrling uppgett för Näss att det möjligen skulle gå att få en eventuell uppgiftslämnare att komma till Sverige. Denne skulle enligt uppgift ha hoppat av från PKK. Enligt vad Näss anfört inför utskottet skulle Näss ha reagerat på det sättet att han sagt: "Du vet ju själv vilka konsekvenserna av det blir. Vi får ett nytt objekt att skydda. Men vi får se vad som händer."

Näss fick inga vidare besked i denna fråga förrän någon gång i februari när Kegö ville ha vissa verifikationer attesterade. Av dessa framgick att personen i fråga kommit till Sverige. För att kontrollera hans identitet bestämde man sig för att företa en resa till ett västeuropeiskt land. Den person han uppgett

sig vara hade varit verksam där. Resan kom av olika skäl att företas först i slutet av mars.

Under februari fick säkerhetsavdelningen besked om att det i den franska polisens förvar fanns en person som mot en större summa pengar var villig att lämna information. Enligt den franska polisen verkade han känna till en hel del om PKK, men var diffusare när det gällde mordet. Frågan väcktes om att skicka ut någon från Sverige för att höra honom. Mannen frigavs i början av mars. Den franska polisen hade för avsikt att genom övervakning fastställa om han hade möjlighet att få fram den information han påstod sig ha. Näss ansåg att man inte borde sända någon tjänsteman från Sverige utan i stället be den franska polisen sköta saken. Enligt JK:s utredning ville Kegö och Barrling företa resan till Frankrike. Den tilltänkte informatören försvann sedermera från den franska polisens uppsikt.

Av JK:s utredning framgår att Kegö den 24 februari ringde till Ebbe Carlsson och berättade att han och Barrling hade fått reda på att det fanns risk för attentat i Sverige. Uppgiften kom från källa A. Kegö och Barrling uppgav också, enligt JK:s utredning, att Näss motsatte sig att denna person användes som upplysningskälla.

Enligt JK:s utredning lämnade Ebbe Carlsson den 24 februari på eget initiativ visst ekonomiskt bidrag till källa A. Ebbe Carlsson har inför utskottet utan angivande av datum uppgett att rikspolischefen via honom gett tillstånd till Kegö att rekrytera källa A, samt att medel som förskotterats från Tomas Fischer bl.a. använts för att täcka uppehållskostnaderna för källa A:s vistelse i Sverige. Fischer har uppgett att Ebbe Carlsson någon gång i början av året frågat om Fischer kunde ställa pengar till förfogande som förskott. Motivet allmänt var att det fanns folk som inte höll tyst inom polisen och det därför skulle behövas medel för sådana åtgärder. Ebbe Carlsson tog senare kontakt med Fischer och bad honom ordna ett visst belopp som skulle användas för att förse en eventuell avhoppare med bostad.

Ebbe Carlsson kontaktade rikspolischefen den 24 februari och bad att tillsammans med Kegö och Barrling få komma hem till denne på kvällen. Åhmansson har inför utskottet uppgett att han vid detta tillfälle fick reda på att de båda polismännen gjort den bedömningen att det fanns risk för nya attentat i Sverige. De hade också den uppfattningen att de hade blivit stoppade i den utredning de arbetade med och som just avsåg PKK. Det förekom enligt Åhmansson också kritik från deras sida mot att arbetet på säkerhetsavdelningen under årens lopp inte skötts på det sätt som man kunde förvänta sig.

Barrling har uppgett att vid sammanträdet den 24 februari hos Åhmansson diskuterades i huvudsak tre förhållanden, nämligen PKK-spåret, interna förhållanden på säkerhetsavdelningen och hotbilden. Det diskuterades också enligt Barrling huruvida det i Palmeutredningen skulle vara möjligt att använda illegal avlyssning. Vidare skall Åhmansson enligt Barrling ha frågat om det fanns något material han kunde få ta del av. Kegö och Barrling höll då på att sammanställa det utredningsmaterial som senare kom att finnas i den s.k. åklagarpärmen, ett material som inte var stationärt utan ändrades och kompletterades under utredningens gång. Ebbe Carlsson skall enligt Barrling ha sagt att Åhmansson kunde få detta via honom.

Åhmansson för sin del har inför utskottet uttalat att han vid mötet lagt märke till att Ebbe Carlsson var mycket välinformerad och att denne var väl initierad i frågor som rörde utredningen. Åhmansson gjorde då reflexionen att Ebbe Carlsson förmodligen innehade denna kunskap sedan en lång tid tillbaka. Vid detta tillfälle uppgav Ebbe Carlsson vidare att han hade för avsikt att komma tillbaka med ytterligare information. Åhmansson var intresserad av att få ta del av denna. Frågan om utlämnande av hemliga handlingar var enligt Åhmansson inte på tal vid detta möte och frågan har aldrig underställts honom. Däremot är det enligt Åhmansson möjligt att Kegö och Barrling hade uppfattningen att det skulle ske en samverkan som naturligtvis förutsattes gå till på sedvanligt sätt, nämligen så att Ebbe Carlsson skulle lämna upplysningar och att han även skulle få upplysningar efter en gängse prövning enligt sekretesslagen, som medger möjlighet att lämna ut några uppgifter för inhämtande av ytterligare information till utredningen.

Åhmanssons uppfattning av slutresultatet av mötet den 24 februari var att det arbete de bägge polismännen utförde skulle fortsätta och att det skulle ske i samverkan med Ebbe Carlsson.

Kegö och Barrling har uppgett att materialet överlämnades till Ebbe Carlsson någon gång i månadsskiftet februari-mars. Enligt JK:s utredning överlämnade Barrling och Kegö senare kopior av ytterligare handlingar som tillhörde utredningen om PKK-spåret.

Den 5 mars träffades Ebbe Carlsson, Lidbom och Åhmansson i Köpenhamn i samband med att säpokommittén, där Lidbom var ordförande och Åhmansson expert, hade haft ett möte i Malmö. Enligt JK:s utredning underströk Ebbe Carlsson ånyo sin syn på vikten av att utredningen om PKK-spåret drevs vidare. Han ifrågasatte också om Åhmansson och Sandström var rädda för att ingripa mot Näss, som enligt honom motarbetade Kegös och Barrlings verksamhet i utredningen.

Den 8 mars tog Ebbe Carlsson kontakt med Åhmansson och meddelade att han utöver information om underlåtenhet inom säkerhetspolisen även kunde lämna uppgifter som han ansåg hade betydelse i spaningsarbetet i utredningen om PKK-spåret. Åhmansson vidarebefordrade den 14 mars uppgiften att Ebbe Carlsson hade information att lämna dels till Almblad, dels till Sandström. Han meddelade också Sandström att Ebbe Carlsson skulle ta kontakt med denne. Enligt Sandström skall Åhmansson i början av mars också i mycket försiktiga ordalag till honom ha ställt frågan om han trodde att Näss ägnade sig åt utredningen av PKK-spåret med all energi. Sandström blev litet förbluffad över frågan och svarade att han var alldeles övertygad om detta.

Enligt JK:s utredning bestämdes det att Sandström och under honom polisintendenten Jan Ridefelt skulle ta över ledningen av utredningen om PKK-spåret i samband med att Näss avvecklade sitt engagemang inför tillträdandet av en ny tjänst som länspolischef. Åhmansson och Sandström beslutade också vid denna tid om personalförstärkning till Kegös och Barrlings hjälp i utredningen.

Kegö har uppgett att han och Barrling i mars efter Köpenhamnsmötet via Ebbe Carlsson fått klart för sig att de diskussioner som förts gjorde att de

skulle få resurser och att man stöttade den verksamhet de bedrev.

Enligt Åhmansson berättade Ebbe Carlsson i början av mars att han ofta gjorde resor i Europa i sin förlagsverksamhet och att han därvid hade möjlighet att få intressant information som kunde vara relevant för mordutredningen.

Ebbe Carlssons information och teorier

Ebbe Carlsson har inför utskottet angett att han anser att händelseförloppet kring källa A i februari 1988 utgör starten för det som skulle kunna kallas Ebbe Carlsson-affären. Källa A:s existens, attentatsfrågor m.m. baserade på de uppgifter som Kegö och Barrling fått fram från andra källor utgjorde enligt Ebbe Carlsson viktiga punkter i händelseförloppet. De uppgifter och de slutsatser som han sedermera föredrog inför Åhmansson, Sandström, Lidbom och Anna-Greta Leijon kom han enligt egen uppgift fram till i mars månad.

Ebbe Carlssons information består av tre huvuddelar.

Den första delen gällde de kunskaper och den information säkerhetspolisen hade vid tiden kort före mordet på Olof Palme. Enligt Ebbe Carlsson förelåg det före mordet tillräcklig kunskap för att polisen skulle kunna ha vidtagit åtgärder som kunde ha försvårat mordet. Vid tidpunkten för mordet fanns det nämligen en klart och tydligt dokumenterad hotbild från terroristorganisationen PKK. Hotbilden var väl beskriven i pressen, som i sin tur baserade sina artiklar på säkerhetspolisens material. Inom säkerhetspolisen fanns, enligt Ebbe Carlsson, spaningsrapporter och material från telefonavlyssning som tydligt visade att PKK förberedde ett attentat. Av andra uppgifter borde man kunna ha slutit sig till att Olof Palme var ett tänkbart mål. Några särskilda åtgärder till skydd för Olof Palme vidtogs emellertid inte. Något beslut om skärpt övervakning av PKK fattades inte heller. Ebbe Carlsson har betonat att hans slutsats att säkerhetspolisen underlåtit att agera på grundval av den information man hade om ett förestående attentat inte i och för sig har att göra med om medlemmar av PKK är skyldiga till mordet eller inte.

Av det material som sammanställts av Kegö och Barrling framgår också enligt Ebbe Carlssons mening att säkerhetsavdelningen vid tiden för mordet på Olof Palme hade insamlat men ej bearbetat eller sammanställt uppgifter, dels från telefonavlyssning av PKK-anhängare, dels från övervakning av en PKK-ledare under dennes vistelse i Stockholm sommaren och hösten 1985. Den senare gjorde enligt spaningsrapporterna ett antal besök i Gamla stan och passerade ett antal gånger Västerlånggatan, där Olof Palme hade sin bostad. Av materialet från telefonövervakningen framgår, enligt Ebbe Carlsson, att personer tillhörande PKK förde ett antal samtal i vilka förekom yttranden och hot mot Olof Palme men att någon systematisk översättning, utskrift och analys av dessa samtal inte har skett i anslutning till samtalen.

Ebbe Carlsson har inför utskottet hävdat att man inte kan utesluta att en konspiration eller organiserad aktion kan vara bakgrunden till att säkerhetspolisen inte tillräckligt beaktat det material som utan varje tvivel förelåg. Att materialet inte var sammanställt och analyserat utgör enligt Ebbe Carlssons

mening ingen ursäkt, snarare en försvårande omständighet.

Den andra delen av Ebbe Carlssons information innefattar en teori om motivet till mordet. Enligt denna skulle det finnas ett samband mellan internationell vapenhandel och mordet på Olof Palme. Till grund för teorin har enligt Ebbe Carlsson bl.a. legat uppgifter från flera källor om ett möte mellan PKK och företrädare för regimen i Iran. Vid mötet, som sägs ha ägt rum i Damaskus, uppdrogs det enligt dessa uppgifter åt PKK att mörda Olof Palme, som genom sitt uppdrag som medlare i kriget Iran–Irak försvårade vapentillförseln till Iran. Teorin baseras enligt Ebbe Carlsson också på uppgifter i internationell press om förekomsten av det Boforstillverkade vapensystemet robot 70 i Iran.

Den tredje delen av informationen slutligen avsåg förekomsten av aktuella hotbilder.

Händelseförloppet fr.o.m. den 17 mars 1988

Den 17 mars

Regeringens vitbok innehåller en redovisning för händelseförloppet fr.o.m. den 17 mars 1988. Den dagen sökte Lidbom upp justitieministern. Anna-Greta Leijon har inför utskottet uppgett att Lidbom vid detta tillfälle relativt knapphändigt informerade henne om att Ebbe Carlsson hade upplysningar och teorier i fråga om mordet på Olof Palme och påståenden om att säkerhetspolisen skulle ha haft tillgång till uppgifter som förvarnade om att ett attentat skulle kunna begås mot Olof Palme. Lidbom framförde också att ett samarbete hade upprättats mellan rikspolischefen och Ebbe Carlsson. Enligt Lidbom fanns det bl.a. en uppgift av sådan vikt att regeringen borde göra en kontroll av uppgiftens riktighet.

Uppgiften som rörde försvarsdepartementets ansvarsområde vidarebefordrades av justitieministern till försvarsminister Roine Carlsson samma dag. Senare tog Anna-Greta Leijon kontakt med Sandström och meddelade denne att hon fått informationen i fråga och att någon inom försvarsdepartementet skulle ta kontakt med honom. Det rörde sig om en uppgift från Ebbe Carlsson om att det svenska vapensystemet robot 70 kunde finnas i Iran och att svenska medborgare kunde ha medverkat som instruktörer i Iran.

Den 20 mars

Sedan Sandström av rikspolischefen blivit ombedd att ta del av den information Ebbe Carlsson hade att lämna sammanträffade han med Ebbe Carlsson den 20 mars i dennes bostad. Ebbe Carlsson redovisade under 4–5 timmar sin syn på PKK-utredningen och sin teori om motivet till mordet på Olof Palme.

Sandström har inför utskottet uppgett att Ebbe Carlsson talade om sina förhoppningar om att han vid resor i Frankrike och England skulle kunna få informationer som var mycket intressanta för spaningsledningen och förundersökningsledningen. Enligt Sandström hade Ebbe Carlsson diskuterat dessa resor med rikspolischefen. Ebbe Carlsson hade lämnat motsvarande information till Lidbom som i sin tur hade kontaktat regeringen. Ebbe

Carlsson framförde även sin uppfattning att Näss hade blockerat utredningen vad gäller det s.k. PKK-spåret. Enligt Sandström var detta ett orimligt påstående.

Under samtalet begärde Ebbe Carlsson att Sandström skulle medverka till att en polisman medföljde Ebbe Carlsson som livvakt på fyra eller fem affärsresor under vilka Ebbe Carlsson avsåg att kontakta vissa personer som kunde lämna information om Palmemordet. Ebbe Carlsson föreslog att uppdraget skulle ges till Per-Ola Karlsson vid Stockholmspolisen. Sandström beslöt att Per-Ola Karlsson skulle medfölja på resorna som följeslagare. Som grund för beslutet har Sandström angett polisiära skäl.

Den 22 mars

Den 22 mars träffades Sandström och Ebbe Carlsson på nytt, varvid Sandström skrev ut ett förordnande för Per-Ola Karlsson. Han utfärdade också ett intyg på engelska i vilket angavs att Per-Ola Karlsson var svensk polistjänsteman och fullgjorde ett speciellt uppdrag. Intyget var enligt vad Sandström uppgett inför utskottet avsett som förstärkt legitimation för det fall det skulle hända något som krävde kontakt med utländsk polismyndighet. Vidare bestämdes att Per-Ola Karlsson skulle stå till Kegös förfogande när han inte fungerade som följeslagare åt Ebbe Carlsson. – Den 25 mars lämnade Sandström en redovisning av vad som förevarit till Åhmansson.

Enligt JK:s utredning berörde Ebbe Carlsson vid sammanträffandet den 22 mars med Sandström också frågan om personell förstärkning av PKK-utredningen. Rikspolischefen och Sandström hade någon vecka tidigare beslutat om sådan förstärkning. Under samtalet kom frågan om lokal för den utvidgade gruppen för PKK-utredningen upp. Ebbe Carlsson uppgav enligt JK:s utredning att han hade möjlighet att skaffa en lokal där gruppen kring Kegö och Barrling kunde arbeta.

Den 24 mars

Ebbe Carlsson har uppgett att både rikspolischefen och Lidbom för honom framhållit att det var nödvändigt att informera justitieministern. Han begärde därför att få träffa Anna-Greta Leijon och en halvtimmes möte kom till stånd den 24 mars. Under en del av detta möte deltog också Per-Ola Karlsson. Ebbe Carlsson har uppgett att han vid mötet bekräftade vissa uppgifter som Lidbom lämnat justitieministern. Han redogjorde för sina teorier och kom sedan överens med Anna-Greta Leijon om ett nytt möte för att ge utförligare information. Dessförinnan skulle han ha en ordentlig genomgång med Lidbom.

Anna-Greta Leijon har inför utskottet förklarat att hon träffade Ebbe Carlsson första gången i mitten av 1970-talet, när han var informationssekreterare hos dåvarande justitieministern Lennart Geijer. Hon lärde känna honom ganska väl bl.a. i samband med utvisningen av de terrorister, som ockuperat den västtyska ambassaden i Stockholm. Hon fick den uppfattningen att man i denna pressande situation kunde lita på hans omdöme. Senare gifte hon sig med Leif Backéus, som delat lägenhet med Ebbe Carlsson, och hon har självfallet haft många kontakter med Ebbe Carlsson.

Den 25–26 mars

Enligt uppgifter av Ebbe Carlsson och Lidbom inför utskottet besökte Ebbe Carlsson den svenska ambassaden i Paris den 25–26 mars och bodde då hos Lidbom. Därunder sammanträffade Ebbe Carlsson bl.a. med en utländsk journalist och diskuterade sina teorier med denne. Under en del av detta sammanträffande var Lidbom närvarande. Under sitt besök uppvisade Ebbe Carlsson – i närvaro av Lidboms hustru – vissa handlingar ur den s.k. åklagarpärmen.

Den 27 mars

Det tidigare överenskomna mötet mellan Ebbe Carlsson och Anna-Greta Leijon kom till stånd söndagen den 27 mars på Ebbe Carlssons arbetsplats och pågick omkring nio timmar. I mötet deltog även Kegö och Barrling under en à två timmar. Anna-Greta Leijon har inför utskottet uppgett att Ebbe Carlsson härvid lämnade en ingående redogörelse för sina teorier om motivet för mordet på Olof Palme, om iakttagelser från mordplatsen samt vissa omständigheter som kunde ha betydelse för bedömningen av säkerhetsarrangemangen före och under mordet. Enligt Ebbe Carlsson var genomgången så upplagd att Anna-Greta Leijon gång på gång fick frågan: "Vill Du att jag skall gå vidare eller skall jag stanna här?" Anna-Greta Leijon svarade varje gång att han skulle fortsätta genomgången. Hon var enligt Ebbe Carlsson upprörd över att han inte informerat henne tidigare. Han uppfattade det så att Anna-Greta Leijon ansåg att han som hennes privata vän, mot bakgrund av att hon var justitieminister, inte bort ha dessa kontakter med polisen utan att informera henne. Han försvarade sig med att både rikspolischefen och Lidbom känt till hans uppgifter och att det hade varit deras sak att ta kontakt med henne. Anna-Greta Leijon har uppgett att hon under sammankomsten fick veta att Ebbe Carlsson sedan i januari haft kontakt och samarbete med rikspolischefen. Det förhållandet att Ebbe Carlsson uppenbarligen haft tillgång till hemliga uppgifter hade enligt hennes uppfattning sin grund i detta samarbete. Hon fick också information om att Ebbe Carlsson kunde skaffa en lokal på Söder som kunde komma att användas i polisens spaningsarbete och om att Fischer ställt pengar till förfogande.

Den 28 mars

Den 28 mars informerade Anna-Greta Leijon kortfattat statsministern om Ebbe Carlssons uppgifter. Hon angav också att rikspolischefen tidigare fått denna information. Statsministern har inför utskottet anfört att uppgifterna rörde dels en teori om vilka som låg bakom mordet på Olof Palme, dels allvarlig kritik mot svensk myndighet för att inte ha reagerat på signaler om att landets regeringschef skulle kunna komma att mördas. De var båda överens om att det var rikspolischefens sak att ansvara för den fortsatta handläggningen och de åtgärder som behövdes för att skapa klarhet. Ingvar Carlsson har uppgett att med ansvaret för den fortsatta handläggningen givetvis också avsågs ansvaret för att åklagarna informerades.

Samma dag träffades Ebbe Carlsson, Åhmansson och Sandström hemma

hos Ebbe Carlsson. Vid detta möte diskuterades enligt JK:s utredning bl.a. de upplysningar som Ebbe Carlsson fått från journalisten i Paris. Samtalet rörde sig också om Ebbe Carlssons utlandsresor. Rikspolischefen bad i detta sammanhang Ebbe Carlsson att försöka få kontakt med den tidigare iranske presidenten Banisadr i Frankrike. Åklagarna i mordutredningen hade begärt att Banisadr skulle höras eftersom han sagt sig ha upplysningar av intresse för mordutredningen. Sedvanliga officiella kanaler hade inte visat sig tillgängliga. Ett par dagar senare skrev Åhmansson efter vissa korrigeringar under ett från Ebbe Carlsson översänt förslag till rekommendationsbrev som skulle användas vid Ebbe Carlssons kontakter med Banisadr. – Åhmansson har inför utskottet betonat att detta är det enda uppdrag han gett Ebbe Carlsson utöver en senare lämnad anmodan att göra en skriftlig redovisning av vad han kommit fram till.

Vid sammanträffandet diskuterades vidare om Ebbe Carlsson i samverkan med utredningsgruppen för PKK-spåret skulle göra en sammanställning av visst material som hade med mordutredningen att göra. Åhmansson har uppgett att Ebbe Carlsson vid detta tillfälle kom in på frågor som innebar att han tänkte sig ett väsentligt utökat samarbete.

Efter sammanträffandet visade Ebbe Carlsson den lokal på Söder som skulle kunna användas för utredningsgruppen. Barrling har uppgett att han och Kegö hämtades upp av Sandström som visade dem vägen till lokalen. Under sammanträffandet i lokalen var också Per-Ola Karlsson närvarande. Åhmansson lämnade lokalen efter en kort stund eftersom han ansåg att lokalfrågan inte var en uppgift för honom. Under besöket i lokalen fick Sandström klart för sig att Ebbe Carlssons avsikt var att samarbeta med utredningsgruppen i denna lokal och dessutom gärna en eller två "civila". Detta önskemål var enligt Sandström orimligt. Sedan Ebbe Carlsson och Per-Ola Karlsson senare lämnat lokalen gjorde Sandström, Kegö och Barrling en genomgång av vilka enskilda polismän som kunde rekryteras till utredningsgruppen. Barrling har uppgett att frågan om hemlig avlyssning diskuterades och att man gick igenom vilka polismän som skulle kunna hantera avlyssningsutrustning. Sandström har förnekat att hemlig avlyssning diskuterades vid detta tillfälle.

Den 29 mars

Dagen efter besöket i lokalen, den 29 mars, träffades Åhmansson och Sandström. De diskuterade användningen av lokalen och även Ebbe Carlssons roll i samarbetet med polisen. De var båda överens om att det inte kunde komma i fråga att hyra någon lokal där Ebbe Carlsson skulle bedriva något samarbete med polisen. Över huvud taget kunde det inte bli tal om att bilda en grupp där Ebbe Carlsson skulle ingå. Åhmansson har uppgett dels att han uppdrog åt Sandström att tala med Kegö och Barrling om att deras samarbete med Ebbe Carlsson gått för långt och också informera dem om hur ett samarbete med en privatperson skulle gå till, dels att han angav att Ebbe Carlsson i fortsättningen endast skulle användas som en vanlig uppgiftslämnare. Åhmansson meddelade detta till Ebbe Carlsson som sade sig vara införstådd.

När det gällde lokalen på Söder ansåg Sandström att den i och för sig kunde behövas för säkerhetsavdelningens verksamhet. Hyresrätten borde dock föras över till rikspolisstyrelsen. Vid ett senare tillfälle förklarade sig Ebbe Carlsson också beredd att medverka till att hyresrätten fördes över. Någon gång i mitten av april bedömde Sandström att lägenheten skulle kunna möbleras. Sedan så skett togs emellertid inte lokalen i bruk.

Den 30 mars

Av vitboken framgår att det den 30 mars på initiativ av Anna-Greta Leijon förekom ett samtal mellan henne och Åhmansson. De var ense om att Ebbe Carlssons uppgifter inte gick att lämna åsido även om det inte gick att bedöma deras tillförlitlighet. De var också överens om att rikspolischefen hade ansvaret för att uppgifterna tillfördes utredningen. Vid detta tillfälle talades också om betydelsen av att förundersökningsledningen underrättades.

Den 31 mars

Den 31 mars talade Sandström med Kegö och Barrling om den planerade personalförstärkningen av utredningsgruppen. De båda polismännen ville ha tio polismän till sitt förfogande. De tog också upp frågan om att använda avlyssningsutrustning. Sandström har uppgett att frågan avhandlades på ett principiellt plan och att han förklarade att det inte var möjligt att använda avlyssning. Samma frågor avhandlades också den 6 april, då även polisintendenten Jan Ridefelt var med. Ridefelt har enligt JK:s utredning bekräftat att Sandström uttryckligen sagt nej till användning av avlyssningsutrustning.

Frågan om anskaffande av avlyssningsutrustning diskuterades enligt JK:s utredning vid ett sammanträffande under senare delen av mars eller början av april i Ebbe Carlssons bostad mellan denne, Kegö, Barrling och Per-Ola Karlsson. Uppgifterna om vad som då avhandlades skiljer sig.

Per-Ola Karlsson har enligt JK:s utredning uppgett att Ebbe Carlsson senare under april meddelade honom att Åhmansson samtyckt till att avlyssningsutrustning anskaffades. Åhmansson hade i mitten av april genom Sandström låtit meddela de berörda vid säkerhetsavdelningen att hemlig avlyssning under inga förhållanden skulle få förekomma som spaningsmetod så länge han var rikspolischef.

Den 5 april

Den 5 april var Åhmansson och Anna-Greta Leijon hembjudna till Ebbe Carlsson på middag. Enligt JK:s utredning framhöll Anna-Greta Leijon vid detta tillfälle vikten av att PKK-utredningen bedrevs med kraft och att det klarlades om det förekommit någon underlåtenhet från säkerhetsavdelningens sida i samband med mordet på Olof Palme. Enligt vitboken förekom bl.a. följande. Rikspolischefen klargjorde att Ebbe Carlssons information skulle inordnas i mordutredningen. Han uppgav också att bl.a. Almblad och chefen för rikskriminalen, Tommy Lindström, skulle kopplas in. Justitieministern poängterade att ansvaret för arbetet låg hos rikspolischefen och att denne måste se till att åklagarna fick en redovisning.

Anna-Greta Leijon har vid utfrågningen inför utskottet uppgett att hon frågade Åhmansson om det uppstod extra kostnader i sammanhanget och om rikspolisstyrelsen hade medel att täcka utgifterna för polisens arbete också i den utsträckning som det omfattade Ebbe Carlssons aktiviteter. Rikspolischefen svarade henne att man hittills hade medel men att det senare kunde bli aktuellt att begära anslag.

Enligt JK:s utredning uttryckte Anna-Greta Leijon vid detta tillfälle önskemål om att Ebbe Carlsson skulle ge statssekreterarna Sten Heckscher och Kjell Larsson en föredragning i saken. Åhmansson framhöll att Ebbe Carlsson måste medverka vid en information till åklagarna. Enligt Ebbe Carlssons uppfattning kunde han i stort sett skriva ned det han hade kommit fram till beträffande mordet och överlämna nedteckningen till rikspolischefen. Denne kunde då hantera materialet på det sätt han fann lämpligt. Åklagarna hade i allt väsentligt redan fått information om hans tolkning av vissa uppgifter som rörde misstankar om vem som mördade Olof Palme. Vad han kunde bidra med var vissa uppgifter om kontakter mellan Iran och PKK samt nedteckningar av några samtal som han hade fört utomlands. Han gick dock motvilligt med på att delta i det planerade mötet med åklagarna.

I detta sammanhang kan nämnas att Åhmansson har uppgett att den 5 april skulle ha varit en lämplig tidpunkt att avsluta sammanträffandena med Ebbe Carlsson. Vid denna tidpunkt hade man fått det mesta av den information Ebbe Carlsson hade att lämna, bortsett från den information denne skulle kunna inhämta under vissa resor.

Vid ovannämnda sammankomst i Ebbe Carlssons bostad förklarade Anna-Greta Leijon på rikspolischefens förfrågan att hon skulle kontakta utrikesministern angående polisens möjligheter att som ett led i mordutredningen få gå igenom handlingar i UD:s arkiv.

Åhmansson har vid utfrågningen inför utskottet tillfrågats om han känner till en annan utredningsåtgärd via UD bestående i att f.d. ambassadören Sverker Åström för Ebbe Carlssons räkning skulle ha gått igenom vissa handlingar på UD. Åhmansson har därvid svarat att han, som inte kan erinra sig ha haft någon kontakt med Sverker Åström, inte känner till att denne skulle ha vidtagit någon sådan åtgärd.

Utskottets kansli har därefter varit i telefonkontakt med Åström, som därvid lämnat följande uppgifter. I början av år 1988, sannolikt i slutet av februari, tog Ebbe Carlsson kontakt med Åström. Ebbe Carlsson sade sig ha ett uppdrag från rikspolischefen att utreda vissa teorier om Palmemordet. Ebbe Carlsson sade att han ville ha reda på vissa uppgifter som rörde förhållandet mellan Iran och Irak och vapenleveranser till Iran. Iran trodde sig ha fått löften om vapenleveranser från Sverige som Olof Palme motsatt sig. Ebbe Carlsson bad Åström skaffa några upplysningar om det militära läget sommaren-hösten 1985, exempelvis genom att gå igenom några rapporter på UD. Åström ville veta på vems uppdrag Ebbe Carlsson agerade. Denne ringde då upp Nils Erik Åhmansson. Åström tog telefonluren och talade med Åhmansson som uttryckligt bekräftade att Ebbe Carlsson handlade på hans uppdrag och att det var hans önskan att Åström sökte införskaffa upplysningarna i fråga.

Åström talade med departementsrådet Nils G Rosenberg och gavs

möjlighet att gå igenom några promemorior. Han fann att Iran var utsatt för svåra luftattacker under denna period och sökte leveranser av krigsmateriel. Han fann i materialet inga referenser till vapenleveranser från Sverige. Åström berättade detta för Ebbe Carlsson.

Åström har därefter inte haft några kontakter med Ebbe Carlsson i denna fråga.

Den 6 april

Av vitboken framgår att Anna-Greta Leijon påföljande dag, den 6 april, diskuterade säpokommitténs arbete med Lidbom. Bl.a. diskuterades hur den information som Ebbe Carlsson lämnat borde hanteras i det sammanhanget. De kom överens om att det var för tidigt att dra någon slutsats om detta men konstaterade att det kunde bli nödvändigt att informera partiledarna.

Den 8 april

Av vitboken framgår att Lidbom den 8 april träffade statsministern. Lidbom lämnade då samma information som statsministern fått den 28 mars av Anna-Greta Leijon. Statsministern förklarade att partiledarna måste informeras om Ebbe Carlssons uppgifter om de efter kontroll visade sig vara trovärdiga. Därefter borde Lidbom informera säpokommittén.

Samma dag meddelade Lidbom rikspolischefen att han hade haft besök av Ebbe Carlsson i Paris och att Ebbe Carlsson lämnat vissa uppgifter om säkerhetspolisens bevakning av Olof Palme. Uppgifterna innebar enligt Åhmansson i korthet att det vid tidpunkten för mordet på Olof Palme skulle ha funnits betydligt mer kunskaper än som dittills hade kommit fram.

Den 17 april

Den 17 april bjöd Ebbe Carlsson den biträdande chefen för utrikesdepartementets politiska avdelning, Göran Berg, på lunch. De hade träffats på en mottagning några månader tidigare. Ebbe Carlsson hänvisade till justitieministern och rikspolischefen och bad att Berg skulle undersöka om det i utrikesdepartementets arkiv fanns uppgifter som kunde vara relevanta för utredningen om Palmemordet. Berg hänvisade till att en framställning om detta borde ske i sedvanliga former genom formella kontakter.

Den 20 april

Av vitboken framgår att Anna-Greta Leijon och Ebbe Carlsson åter träffades den 20 april. Justitieministern fick då ytterligare information om grunden till Ebbe Carlssons teori om mordet.

Den 21 april

Dagen därpå, den 21 april, talade Anna-Greta Leijon med utrikesminister Sten Andersson och bad honom att så långt möjligt tillgodose rikspolisstyrelsens/säkerhetsavdelningens önskemål om att få gå igenom visst material hos utrikesdepartementet. Utrikesministern samtyckte till detta.

Den 22 april

Påföljande dag den 22 april, i samband med att justitieministern underrättade rikspolischefen om utrikesministerns besked, fördes enligt vitboken ett samtal om kostnaderna för mordutredningen. Åhmansson uppgav att polisen dittills klarade sina kostnader men att det längre fram kunde bli aktuellt att hos regeringen begära ett anslagsöverskridande med ett par miljoner kronor. En sådan begäran, som främst avsåg andra ändamål än de här aktuella, gjordes senare. Regeringen medgav anslagsöverskridandet i ett beslut den 9 juni.

Den 22 april sammanträffade också rikspolischefen och Ebbe Carlsson för att förbereda det möte med justitieministern samt statssekreterarna Sten Heckscher och Kjell Larsson som var utsatt till den 28 april. Ebbe Carlsson framförde då att det kommit fram uppgifter som enligt hans åsikt innebar att det förelåg allvarlig risk för attentat i Sverige. Ebbe Carlsson har enligt JK:s utredning uppgett att han tog upp frågan om otillåten avlyssning och även berättade att utrustning hade beställts. Åhmansson har enligt JK:s utredning förklarat att anskaffandet av avlyssningsutrustning inte var på tal.

Den 22 april lämnade den parlamentariska kommissionen med anledning av mordet på Olof Palme sin rapport (SOU 1988:18).

Den 28 april

Av JK:s utredning framgår att frågan om avlyssningsutrustning togs upp av Åhmansson under ett sammanträffande den 28 april med Ebbe Carlsson inför mötet med justitieministern och statssekreterarna samma dag. Under detta förberedande möte förklarade rikspolischefen att det inte fick förekomma någon användning av avlyssningsutrustning. Detta har bekräftats av Ebbe Carlsson.

Under mötet på justitiedepartementet med justitieministern och de båda statssekreterarna redogjorde Ebbe Carlsson i Åhmanssons närvaro för sin teori om motivet till mordet på Olof Palme och om hur mordet skulle kunna ha planlagts. Ebbe Carlsson framförde också sina åsikter om att säkerhetsavdelningen underlåtit att beakta vissa mordhot m.m. Heckscher har uppgett att Ebbe Carlsson var den som förde ordet men att han vid åtskilliga tillfällen sökte ledning hos rikspolischefen. På direkt fråga uppgav Åhmansson enligt vitboken att Ebbe Carlssons teori var den som för tillfället var mest intressant i jakten på Olof Palmes mördare. Anna-Greta Leijon framhöll på nytt vikten av att uppgifterna kontrollerades och att åklagarna informerades. Kjell Larsson, som följt utredningen sedan mordet, konstaterade att det tycktes finnas nytt material och nya infallsvinklar. Han syftade på uppgifter om att det gjorts iakttagelser som gav en annan och tydligare bild av vad som hänt i samband med mordet och runt mordplatsen. Till detta kom uppgiften om vandringarna i Gamla stan och informationen om att det fanns tre från varandra oberoende uppgifter om ett möte då mordet skulle ha planerats. Slutligen gällde det vissa uppgifter som kommit fram under telefonavlyssningar. Vid mötet fick statssekreterarna enligt vitboken klart för sig att rikspolischefen skulle svara för att uppgifterna kontrollerades, att Ebbe

Carlsson skulle följa rikspolischefens anvisningar och att åklagarna skulle hållas underrättade.

Efter sammankomsten på justitiedepartementet träffades Åhmansson, Lidbom och Ebbe Carlsson i den senares bostad. Heckscher anslöt sig senare på kvällen. Därvid diskuterades bl.a. Ebbe Carlssons teorier om mordet på Olof Palme och det hot om attentat som Ebbe Carlsson ansåg föreligga. I samband härmed diskuterades enligt Heckscher på ett principiellt plan frågan om olaglig avlyssning utan att det gjordes någon direkt anknytning till PKK-utredningen. Samtliga närvarande utom Ebbe Carlsson gav uttryck för att olaglig avlyssning inte kunde komma i fråga. Heckscher har uppgett att han när han skildes från Åhmansson påminde denne om vikten av att underrätta åklagarna.

Den 29 april

Heckscher har uppgett att han på kvällen den 29 april tog kontakt med Åhmansson per telefon. De hade ett kort samtal och diskuterade när de skulle kunna träffas. Heckscher ville också veta vad Åhmansson avsåg att göra med anledning av Ebbe Carlssons upplysningar. Heckscher påminde åter om informationen till åklagarna.

Den 30 april

Statsministern träffade den 30 april Lidbom på dennes begäran. Lidbom framförde enligt vitboken irritation över att det ännu inte fanns underlag för att bekräfta eller avfärda Ebbe Carlssons teorier. Tidsschemat för säpoutredningen diskuterades mot bakgrund av att det var nödvändigt att först lämna information till partiledarna, vare sig teorierna kunde avskrivas eller inte.

Efter detta samtal tog statsministern kontakt med justitieministern och underströk vikten av att arbetet med att kontrollera de aktuella uppgifterna bedrevs så skyndsamt som möjligt.

Någon gång vid månadsskiftet april-maj ringde rikspolischefen upp Göran Berg vid utrikesdepartementet angående genomgången av utrikesdepartementets arkiv. Man kom överens om att rikspolisstyrelsen skulle ta direkt kontakt med en viss tjänsteman vid utrikesdepartementet för att denne skulle få närmare instruktion om uppdragets innebörd. Någon dag senare kontaktades Berg av Almblad som hänvisade till nämnda samtal. Almblad skulle sedan själv kontakta tjänstemannen i fråga.

Den 2 maj

Den 2 maj träffade Ebbe Carlsson justitieministern och berättade att han inom kort skulle resa till Storbritannien. Han skulle då försöka att komma i kontakt med brittisk underrättelsetjänst för att få vissa uppgifter bekräftade som rörde planeringen av mordet på Olof Palme. Anna-Greta Leijon har uppgett att Ebbe Carlsson framhöll att ett rekommendationsbrev från henne skulle underlätta att få fram uppgifterna. Ebbe Carlsson har uppgett att det var ytterst angeläget att kontrollera om uppgifterna fanns där, eftersom de var intressanta i förhållande till andra uppgifter som förekom i denna fråga. Han har vidare uppgett att han och Anna-Greta Leijon diskuterade fram och

tillbaka hur man skulle bära sig åt för att få uppgifterna bekräftade eller vederlagda. Ebbe Carlsson visade upp ett utkast till brev. Anna-Greta Leijon har uppgett att hon såg någon formulering som hon underkände. De talade inte särskilt mycket om brevets utformning. Ebbe Carlsson, som behöll utkastet, lät senare en medarbetare redigera språket.

Den 4 maj

Anna-Greta Leijon har uppgett att Ebbe Carlsson den 4 maj ringde upp henne eftersom Englandsresan brådskade. Han skickade med bud över ett nytt utkast till brev som Anna-Greta Leijon undertecknade sedan det skrivits ut. Anna-Greta Leijon har uppgett att hon inte upplevde brevet som särskilt anmärkningsvärt men att det i flera avseenden blivit felformulerat. Hon har inte gett Ebbe Carlsson något uppdrag. Ebbe Carlsson reste däremot enligt Anna-Greta Leijons uppfattning på rikspolischefens uppdrag. Anna-Greta Leijon har framhållit att hon under tidigare samtal med såväl Åhmansson som Ebbe Carlsson uppfattat att Ebbe Carlsson hade kontakt med en politiker i Storbritannien, som han skulle använda för att skaffa sig ytterligare information genom andra kontakter. Dessa senare kontakter hade information som var av väsentlig betydelse när det gällde att belägga eller vederlägga uppgifter om hur mordet på Olof Palme planerats. Anna-Greta Leijon uppfattade att Åhmansson varit mycket angelägen om att få den information Ebbe Carlsson kunde inhämta och att han varit helt införstådd med att Ebbe Carlsson skulle resa till England i detta syfte.

Åhmansson har uppgett att han inte kände till brevet eller det uppdrag det innehöll. Han har framfört att det rent allmänt var överenskommet att Ebbe Carlsson skulle göra resor och sedan lämna den information om mordet på Olof Palme som han fick under resorna till utredningen. Ebbe Carlsson hade nämnt för Åhmansson att en av hans resor skulle gå till England och att han där hade kontakt med en politiker. Han hade inte fått någon mer konkret information. Rikspolischefen har också uppgett att man normalt har kanaler för besök vid utländsk säkerhetstjänst. Om Ebbe Carlsson fått någon kontakt som hade kunnat komma med ytterligare upplysningar skulle man naturligtvis ha välkomnat detta.

Sandström har uttalat att han inte kände till brevet eller att Ebbe Carlsson hade för avsikt att försöka få kontakt med brittisk säkerhetstjänst. Enligt hans uppfattning skulle det ha varit direkt felaktigt av Ebbe Carlsson att ta en sådan kontakt.

Ebbe Carlsson har anfört att han inte fått något uppdrag av Anna-Greta Leijon. Enligt hans uppfattning gav brevet honom inte någon annan ställning än som en privatperson som sökte samla in information för att vidarebefordra den till mordutredningen. – Han lyckades aldrig etablera den önskade kontakten och brevet kom därför inte till annan användning än att han hänvisat till att han hade brevet när han försökte nå kontakt med brittisk säkerhetstjänst.

Anna-Greta Leijon har vidare uppgett att en olycklig formulering i brevet är bemyndigandet att "besvara Era frågor rörande detta fall". Brevet avsåg en mycket speciell händelse och det skulle kontrolleras om den inträffat eller inte.

Sedan brevet undertecknats erhöll Ebbe Carlsson det och Anna-Greta Leijon lade en kopia i sitt kassaskåp. Brevet diarieförde inte. Hon har medgett att detta var ett misstag som förmodligen berodde på att hon inte ansåg att brevet var särskilt märkvärdigt.

Denna dag den 4 maj diskuterade justitieministern säpokommitténs arbete med rikspolischefen. Justitieministern påpekade åter enligt vitboken vikten av att Ebbe Carlssons uppgifter om säkerhetsavdelningen kontrollerades. Hon framhöll också att partiledarna borde informeras om resultatet av denna kontroll innan säpokommittén slutförde arbetet med sitt första delbetänkande.

Vid den sedvanliga informationen om mordutredningen som polis och åklagare denna dag lämnade till justitieministern berördes inte frågan om Ebbe Carlsson. Heckscher försäkrade sig emellertid hos rikspolischefen om att det var utsatt ett möte med åklagarna.

Den 5–7 maj

Den 5 maj träffade Larsson Ebbe Carlsson som lämnade ytterligare information om den påstådda bristen i skyddet av Olof Palme och den 7 maj informerade Larsson statsministern. Statsministern och Larsson var överens om att statsministerns tidigare förhållningsregler skulle följas.

Den 9 maj

Den 9 maj kom statsministern och justitieministern överens om att statsministern skulle informeras den 20 maj, alternativt den 25 maj inför det kommande partiledarmötet.

Samma dag lämnade Ebbe Carlsson i närvaro av Åhmansson information om sina uppgifter till Almblad, Ridefelt, Lindström och Palmeutredningens spaningsledare Hans Ölvebro. Åhmansson har uppgett att han försökt få mötet till stånd under april men att det inte gått att få alla berörda att samlas förrän vid denna tidpunkt. Ebbe Carlsson lämnade en utförlig redogörelse för sina teorier och för det attentatshot som han ansåg föreligga. Han redogjorde också för sin uppfattning om underlåtelse vid säkerhetsavdelningen och utlovade även en skriftlig redogörelse bl.a. för vad han fått veta om mordet under de resor han företagit och under närmaste tiden avsåg att företa.

Almblad har uppgett att han blev förvånad över att Ebbe Carlsson var så väl informerad om PKK-spåret. Första gången han hade hört talas om Ebbe Carlssons medverkan var i mitten av mars när Åhmansson närmast i en bisats nämnde att Ebbe Carlsson hade information att lämna om PKK som han skulle vidarebefordra till bl.a. förundersökningsledningen. Det stod nu klart för Almblad, som sedan hösten 1987 och fram till maj haft i det närmaste daglig kontakt med utredarna av PKK-spåret och då framför allt med Kegö och Barrling, att Ebbe Carlsson hade lika mycket information som han själv, men också att denne inte hade mer information. Almblad blev intresserad av Ebbe Carlssons uppgift att han hade mer eller mindre klara bevis för att två viktiga omständigheter skulle föreligga. Ebbe Carlsson var emellertid inte beredd att tala om vilka bevis han hade och han har inte heller senare kunnat

styrka påståendet. Almblad uppfattade att Ebbe Carlsson tog det som självklart att han ingick i någon form av förundersökningsledning för PKK-spåret. Ebbe Carlsson talade om framtiden på ett sätt som visade att han tänkte spela en aktiv roll. Han gjorde också enligt Almblad klart att han hade täta kontakter med Anna-Greta Leijon. Helt allmänt dominerade Ebbe Carlsson sammanträdet på ett sätt som Almblad reagerade emot.

Barrling har uppgett att det var denna dag, den 9 maj, som de genom Ridefelt fick rikspolischefens besked om att Ebbe Carlsson i fortsättningen skulle behandlas enbart som en källa dvs. en vanlig uppgiftslämnare.

Den 10 maj

Den 10 maj berättade Almblad för riksåklagaren Magnus Sjöberg och biträdande riksåklagaren Axel Morath om den information han fått om Ebbe Carlssons verksamhet. Sjöberg och Morath ansåg uppgifterna anmärkningsvärda. Det stod enligt Sjöberg klart att åklagarna omedelbart måste få uppgift om vilken roll Ebbe Carlsson hade i mordutredningen. Sjöberg ringde därför Åhmansson och bad honom komma. Rikspolischefen bekräftade att Ebbe Carlsson hade samlat information under de resor som han gjort i sitt arbete som bokförläggare. Han berättade att Ebbe Carlsson besökt Banisadr och dessförinnan försetts med ett introduktionsbrev. Rikspolischefen beklagade att han inte hållit åklagarna underrättade om Ebbe Carlssons verksamhet.

Denna dag, den 10 maj, talade justitieministern enligt vitboken med såväl rikspolischefen som Ebbe Carlsson. Rikspolischefen berättade att han uppdragit åt byråchefen vid säkerhetsavdelningen, Olav Robertsson, att kontrollera vissa av Ebbe Carlssons uppgifter och att detta arbete skulle vara slutfört före partiledarinformationen.

Samma dag bad Ebbe Carlsson statssekreteraren Kjell Larsson om hjälp med att få kontakt med en engelsk kollega till Larsson. Denne medverkade enligt vad Larsson uppgett i en OECD-konferens, som Kjell Larsson stod som värd för. I förbigående nämnde Ebbe Carlsson att han hade ett rekommendationsbrev från justitieministern. Larsson underrättade Ebbe Carlsson om att den engelska kollegan inte hade den position Ebbe Carlsson trodde.

Av vitboken framgår att chefen för UD:s politiska avdelning Torsten Örn under en lunch med rikspolischefen denna dag påminde om att en viss UD-tjänsteman var beredd att bistå med en genomgång av UD:s arkiv, att denne tjänsteman skulle resa utomlands i början av juni och återkomma först i augusti och att tjänstemannen ännu inte kontaktats av vare sig polis eller åklagare. – Strax före sin avresa kontaktades UD-tjänstemannen av chefen för rikskriminalen Tommy Lindström. Det överenskoms att ett samtal dem emellan skulle äga rum när tjänstemannen återkommit.

Den 11 maj

Den 11 maj sökte Sjöberg kontakt med justitieministern genom Heckscher och fick till stånd ett möte sent på eftermiddagen samma dag. I mötet deltog justitieministern, Heckscher, Sjöberg och Morath. Riksåklagaren har upp-

gett att han ville ha besked om Ebbe Carlssons status i mordutredningen. Han fick beskedet att Ebbe Carlsson endast agerat som privatperson. På frågan om detta var sanktionerat av justitiedepartementet svarade Anna-Greta Leijon att han "har vårt stöd". Riksåklagaren förklarade att han inte kunde acceptera någon irreguljär form av utredning i sammanhanget. Anna-Greta Leijon framhöll att hon varit noga med att åklagarna skulle hållas underrättade och att hon understrukit detta för rikspolischefen.

Åklagarna framförde också att det kunde finnas anledning att misstänka brott mot tystnadsplikt i samband med Ebbe Carlssons engagemang. Anna-Greta Leijon och Heckscher gjorde inte någon invändning i sak men menade att en sådan fråga inte fick störa mordutredningen. Det var den senare som hade högsta prioritet.

Under samtalet kom det enligt riksåklagaren fram uppgifter om att det på chefsnivå inom säkerhetsavdelningen skulle finnas någon som "blockerade" utredningen. Morath nämnde i det sammanhanget att man på åklagarsidan inte hade något stöd för att det skulle föreligga någon sådan blockering som gjorde att utredningsuppgifterna inte sköttes på ett vederbörligt sätt. Riksåklagaren har uppgett att han uppfattade att det ansågs vara fråga om en illasinnad eller destruktiv verksamhet inom säkerhetsavdelningen.

Den 15 maj

Den 15 maj tillsatte rikspolischefen en arbetsgrupp bestående av byråchefen Olav Robertsson, polisintendenten Jan Zelmerlöw och ytterligare två personer från säkerhetsavdelningen för att bl.a. gå igenom allt material från PKK-utredningen, som fanns tillgängligt inom säkerhetsavdelningen. Syftet var att undersöka om det fanns fog för Ebbe Carlssons påståenden om underlåtelse från säkerhetsavdelningens sida att kontrollera uppgiften om mordhot m.m. Enligt Åhmansson hade vissa organisationsförändringar företagits. I mitten av mars hade utredningsgruppen förstärkts. För mordutredningen fanns numera en s.k. paraplyorganisation, bestående av rikspolisstyrelsens ledning och spaningsledningen.

Den 16 maj

Den 16 maj fick Sandström besked från Åhmansson att denne tillsatt den interna utredningen. Sandström i sin tur underrättade Näss om utredningen.

Den 20 maj

Den 20 maj sökte rikspolischefen enligt vitboken upp justitieministern. Han framhöll att Ebbe Carlssons roll i fortsättningen inte borde vara någon annan än den som tillkommer en vanlig uppgiftslämnare. Justitieministern framhöll då att detta var en sak som det ankom på rikspolischefen att hantera.

Samma dag överlämnade Ebbe Carlsson enligt JK:s utredning på begäran av rikspolischefen det material som han hade angående mordutredningen. Det var handlingar från den s.k. åklagarpärmen. Rikspolischefen hade anmodat Ebbe Carlsson att lämna en skriftlig redovisning för sin verksamhet.

Den 25–26 maj

Den 25 eller 26 maj återställde Ridefelt enligt JK:s utredning på uppmaning av rikspolischefen handlingarna till Ebbe Carlsson för komplettering. Åhmansson har uppgett att Ebbe Carlsson förklarat att han behövde pärmen för att kunna sluföra sitt arbete med redovisningen av vad som kommit fram under resorna. Eftersom Ebbe Carlsson redan tagit del av innehållet i pärmen saknades det enligt rikspolischefens bedömning anledning att inte lämna ut materialet till honom igen. – Den 23 juni överlämnade Ebbe Carlsson handlingarna till justitiekanslern.

Den 25 maj talade justitieministern med Lidbom. De diskuterade enligt vitboken förhållandet mellan den planerade partiledaröverläggningen och säpokommitténs arbete. Det framhölls åter att partiledarna borde få information innan kommitténs arbete med sitt första delbetänkande var slutfört vid halvårsskiftet.

Samma dag träffades Åhmansson och Ebbe Carlsson för att gå igenom material inför en planerad föredragning för statsministern och senare även för partiledarna. Ebbe Carlsson skulle enligt JK-utredningen också lämna en redogörelse för sina resor. Troligen tog Ebbe Carlsson samtidigt upp frågan om ersättning för sina kostnader. – Enligt vad konstitutionsutskottet inhämtat har Ebbe Carlsson ännu inte inkommit med kostnadsräkning, och han har inte erhållit någon ersättning från rikspolisstyrelsen.

Den 26 maj diskuterade statsministern och justitieministern tidpunkten för information till partiledarna. Eftersom Robertsson ännu inte slutfört utredningen bestämdes tidpunkten till den 7 juni.

Den 31 maj

Av JK:s utredning framgår att Sandström de sista dagarna i maj försökte få kontakt med Ebbe Carlsson för att Per-Ola Karlsson skulle återgå till sin ordinarie tjänst, eftersom Ebbe Carlssons resor då borde vara avslutade. Den 31 maj meddelade emellertid Ebbe Carlsson att det återstod ytterligare en resa. Enligt JK:s utredning meddelade han vidare att han ville ha betalt för sina utlägg och för kostnader för avlyssningsutrustning om ca 500 000 kr. som hade beställts några månader tidigare. Sandström underrättade nästa dag rikspolischefen om denna begäran. Han kontrollerade också med Kegö om denne beställt avlyssningsutrustning. Kegö förnekade detta.

Den 1 juni

Den 1 juni publicerade tidningen Expressen den första artikeln i den s.k. Ebbe Carlsson-affären.

Sten Heckscher har uppgett att han den 1 juni på eftermiddagen fick uppgift om att Anna-Greta Leijon hade utfärdat ett rekommendationsbrev åt Ebbe Carlsson och att detta brev inte var diarieført. Efter kontakt med Anna-Greta Leijon ombesörjde Heckscher att brevet diarieförde och försågs med hemligstämpel.

Den 2 juni

Natten mellan den 1 och 2 juni blev Per-Ola Karlsson stoppad av tullmyndigheten i Helsingborg vid försök att föra in avlyssningsutrustning till Sverige. Information om det inträffade lämnades via Sandström till rikspolischefen som i sin tur genast informerade justitieministern. Sandström kontaktade också Ebbe Carlsson och begärde besked om vad som förekommit. Statsministern, som befann sig i New York, underättades av Kjell Larsson. Denne informerade också statsministern om Anna-Greta Leijons brev.

Den 2 juni begärdes hos justitiedepartementet att brevet skulle lämnas ut. Frågan hänsköts till justitieministern som för tillfället befann sig utomlands.

Samma dag inledde överåklagaren vid regionåklagarmyndigheten i Malmö, Ola Nilsson, förundersökning med anledning av försöket att föra in avlyssningsutrustning.

Den 3 juni

Anna-Greta Leijon har uppgett att hon på morgonen den 3 juni ringde Ebbe Carlsson och ställde ett antal frågor beträffande avlyssningsutrustningen. Senare samma dag informerade justitieministern de borgerliga partiledarna. På kvällen träffade statsministern de borgerliga partiledarna. Efter detta möte tog statsministern enligt vitboken del av justitieministerns brev.

Samma dag översände rikspolischefen en skrivelse till justitiekanslern med begäran om utredning av omständigheterna kring försöket att införa avlyssningsutrustningen.

Justitiekanslern beslöt den 3 juni att ta upp Ebbe Carlsson-ärendet som ett initiativärende.

Den 5 juni

Den 5 juni beslutade justitieministern efter gemensam beredning med statsrådsberedningen och utrikesdepartementet att brevet skulle lämnas ut.

Den 6 juni

Den 6 juni informerade justitieministern ledningen för vänsterpartiet kommunisterna.

Samma dag informerade riksåklagaren och rikspolischefen gemensamt justitieministern om läget i mordutredningen.

Någon gång mellan den 1 och 6 juni anmälde riksåklagaren muntligen frågan om eventuellt brott mot tystnadsplikt till justitiekanslern.

Den 7 juni

Den 7 juni lämnade Anna-Greta Leijon regeringen.

Den 10 juni

Den 10 juni uppdrog regeringen åt justitiekanslern att utreda omständigheterna kring rikspolisstyrelsens och, i förekommande fall, andra myndigheters handlande i samband med Ebbe Carlssons verksamhet.

Den 29 juni

Den 29 juni hölls partiledaröverläggningar under ledning av statsministern. I mötet deltog riksåklagaren och rikspolischefen jämte ett antal medarbetare. Härvid lämnades en allmän information om läget i spaningarna efter Olof Palmes mördare. Därefter lämnade Sjöbergs och Åhmanssons medarbetare mötet varefter lämnades viss information om bl.a. Ebbe Carlssons teorier och säkerhetsavdelningens verksamhet.

Den 1 juli

Justitiekanslern överlämnade den 1 juli till regeringen en redogörelse över den utredning som företagits med anledning av regeringens uppdrag den 10 juni. Samma dag överlämnade statsrådsberedningen sin vitbok i ärendet till konstitutionsutskottet.

Den 7 juli

Justitiekanslern förordnade den 7 juli att riksåklagaren skulle ombesörja förundersökning rörande ifrågasatt tystnadspliktsbrott.

Den 18 juli

Säpokommittén redovisade den 18 juli den första etappen av sitt arbete genom delbetänkandet (SOU 1988:16) SÄPO – säkerhetspolisens inriktning och organisation.

Den 2 augusti

Ebbe Carlsson återlämnade den 2 augusti det s.k. rekommendationsbrevet till justitiedepartementet.

Den 25 augusti

Regeringen uppdrog den 25 augusti åt landshövdingen i Jönköpings län Gösta Gunnarsson att utreda vissa frågor om säkerhetsskydd som rör den säkerhetsbedömning som gjorts före mordet på Olof Palme.

Utskottet

Inledning

Utskottets tidigare granskning av regeringens åtgärder med anledning av mordet på Palme har i hög grad rört frågan huruvida dessa åtgärder varit förenliga med det konstitutionella regelsystemet och den ordning för förundersökning i brottmål som gäller enligt rättegångsbalken. Utskottets nu aktuella granskning avser de åtgärder som regeringen eller regeringsledamot vidtagit med anledning av den information om Ebbe Carlssons teorier och verksamhet som han själv och andra lämnade justitieministern och tjänstemän i regeringskansliet och som också nådde statsministern.

Den övergripande konstitutionella frågeställning som utskottet utgår ifrån

är om dessa åtgärder är förenliga med den kompetensfördelning som gäller mellan statsråd, regering och myndigheter. Eftersom en del av de uppgifter som Ebbe Carlsson framförde har att göra med mordutredningen aktualiseras särskilt kompetensreglerna i förundersökningshänseende. Granskningen avser också om åtgärder underlåts, som på grund av denna kompetensfördelning borde ha vidtagits.

Inledningsvis lämnar utskottet en kortfattad redogörelse för regeringsformens och rättegångsbalkens regler i nu berörda hänseenden. Därefter redovisas mordutredningens organisation, regeringens tidigare befattning med mordutredningen och den granskning av regeringens roll i det sammanhanget som tidigare företagits av jurist- och parlamentarikerkommissionerna samt av konstitutionsutskottet.

Kompetensfördelningen enligt regeringsformen

Enligt 7 kap. 3 § regeringsformen avgörs regeringsärenden av regeringen vid regeringssammanträde. Undantag från den kollektiva beslutsprincipen görs endast för regeringsärenden som gäller verkställighet inom försvarsmakten av författningar eller särskilda regeringsbeslut.

I motiven till det angivna stadgandet (prop. 1973:90 s. 184 f.) uttalas att även om principen i övrigt måste vara att alla frågor som anses kräva ett ställningstagande från någon i regeringskretsen skall behandlas som ett regeringsärende, det dock i ett fåtal speciella fall bör liksom hittills vara möjligt att i särskild författning förlägga den formella beslutanderätten hos en departementschef. En särställning i det avseendet intar beslut som hör till beredningen av regeringsärenden och beslut som gäller administrationen inom ett departement.

Av 11 kap. 6 § regeringsformen framgår att de statliga myndigheterna lyder under regeringen. Denna lydnadsplikt innebär enligt grundlagspropositionen (s. 397) att dessa myndigheter i princip har att följa de föreskrifter av allmän natur eller direktiv för särskilda fall som regeringen meddelar. Förvaltningsmyndigheternas lydnadsplikt mot regeringen begränsas emellertid av bestämmelsen i 11 kap. 7 § regeringsformen enligt vilken ingen myndighet, alltså inte heller regeringen, får bestämma hur en förvaltningsmyndighet skall i särskilt fall besluta i ett ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller som rör tillämpning av lag. Det är enligt grundlagspropositionen (s. 398) framför allt när det gäller myndighetsutövning mot enskild som det är ett starkt rättssäkerhetsintresse att förvaltningsmyndigheterna är fullt självständiga i förhållande till överordnade organ.

De nu aktuella frågorna behandlades av utskottet senast våren 1987 (KU 1986/87:29) med anledning av proposition 1986/87:99 om ledningen av den statliga förvaltningen. Därvid berördes bl.a. informella kontakter mellan regeringskansliet och myndigheterna. Utskottet framhöll att det otvivelaktigt i olika sammanhang föreligger ett stort behov av sådana kontakter mellan förvaltningsmyndigheterna och regeringskansliet. Allmänt sett kan sålunda konstateras att en smidig och väl fungerande förvaltningsapparat kräver informella kontakter av olika slag. Det finns emellertid enligt utskottets mening en rad principiella problem förenade med dessa kontakter.

Kontakterna bör därför vara mera inriktade på information än styrning. Enligt utskottets uppfattning var det inte möjligt att helt undvika informella kontakter ens i samband med sådan ärendehandläggning hos myndigheterna som avses i 11 kap. 7 § regeringsformen. Återhållsamheten måste dock vara mycket stor. I särskilt hög grad bör de informella kontakterna på detta område avse informationsutbyte. Slutligen underströk utskottet att oavsett vilka informella kontakter som förekommit bär myndigheterna det fulla och slutliga ansvaret för besluten i de enskilda fallen. I en reservation (3 m, 2 c) anfördes att styrning av myndigheterna från regeringens sida skall ske genom offentliga, formella regeringsbeslut. Det kunde enligt reservationen inte accepteras att för utomstående okända kontakter mellan olika tjänstemän får bilda grund för beslut i regeringen underlydande myndigheter. – I sammanhanget kan även hänvisas till utskottets uttalanden i det s.k. Berglingfallet (se KU 1987/88:40 s. 43).

Kompetensfördelningen vid förundersökning

De grundläggande reglerna om förundersökning i brottmål finns i 23 kap. rättegångsbalken (RB). Närmare föreskrifter i vissa frågor som har samband med förundersökning har meddelats i förundersökningskungörelsen (1947:948).

Enligt 23 kap. 1 § RB skall utredning om brott som hör under allmänt åtal ske genom förundersökning.

Enligt 23 kap. 2 § RB skall under förundersökningen utredas vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl föreligger för åtal mot den misstänkte. Dessutom skall målet under förundersökningen beredas så att bevisningen kan förebringas i ett sammanhang. Förundersökningen leds enligt 3 § första stycket av polismyndigheten eller av åklagaren. Om en förundersökning har inletts av polismyndigheten och saken inte är av enkel beskaffenhet skall enligt samma lagrum ledningen av förundersökningen övertas av åklagaren så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Vidare skall åklagaren även i andra fall överta ledningen av en förundersökning när det är påkallat av särskilda skäl.

Leds en förundersökning av polismyndigheten har åklagaren enligt 3 § andra stycket rätt att meddela anvisningar om undersökningens bedrivande. Leds förundersökningen av annan än åklagare är det enligt 2 § förundersökningskungörelsen undersökningsledarens skyldighet att hålla åklagaren underrättad om förundersökningens gång i den mån brottets beskaffenhet eller omständigheterna i övrigt påkallar det. När förundersökningen leds av en åklagare får denne vid verkställande av undersökningen anlita biträde av polismyndigheten och uppdra åt polisman att vidta särskild till undersökningen hörande åtgärd, om dess beskaffenhet tillåter det.

Organisationen av mordutredningen

Den 1 mars 1986 inledde polismyndigheten i Stockholm en förundersökning med anledning av mordet på statsminister Olof Palme. Förundersökningen leddes från början av länspolismästaren Hans Holmér. Chefsåklagaren vid åklagarmyndigheten i Stockholm K G Svensson utsågs samma dag att svara

för åklagaruppgifterna. Han inträdde dock inte som förundersökningsledare förrän den 6 mars i samband med misstankarna mot den s.k. 33-åringen. I praktiken kom K G Svensson endast att leda förundersökningen i detta fall. I övrigt leddes förundersökningen av Hans Holmér.

Överåklagaren Claes Zeime blev förundersökningsledare den 1 maj 1986 med undantag för den del som gällde 33-åringen. Förundersökningen i denna del lades ned den 16 maj.

Genom beslut den 5 februari 1987 förordnade regeringen om ny organisation av mordutredningen, vilket för åklagarsidans del innebar att riksåklagaren fick i uppdrag att leda förundersökningen. Riksåklagare Magnus Sjöberg uppdrog i sin tur åt biträdande riksåklagaren Axel Morath att vara förundersökningsledare. För att biträda i utredningsarbetet utsågs två chefsåklagare vid åklagarmyndigheten i Stockholm, Solveig Riberdahl och Anders Helin, vilka ingått i den tidigare förundersökningsledningen. Till åklagargruppen knöts vidare byråchefen Jörgen Almblad vid riksåklagarämbetet. Efter hand har vissa förändringar skett i organisationen. Under arbetets gång har riksåklagaren kontinuerligt informerats och deltagit i ett flertal överläggningar.

Regeringens beslut den 5 februari innebar att rikspolisstyrelsen skulle leda polisverksamheten i fråga om spaning och utredning med anledning av mordet. Under rikspolischefen har chefen för polisavdelningen Ulf Karlsson ansvarat för polisarbetet. Detta har bedrivits dels vid två enheter – våldsroteln och spaningsroteln – inom polismyndigheten i Stockholm, dels vid två enheter – säkerhetsavdelningen och rikskriminalsektionen – inom rikspolisstyrelsen. Det totala antalet polismän vid de fyra enheterna uppgick under våren 1987 till mellan 70 och 80 samt under hösten samma år till mellan 40 och 70. Den personal som varit engagerad från polismyndigheten i Stockholm har administrativt varit knuten till den egna myndigheten. – Arbetet har styrts av en ledningsgrupp, bestående av Ulf Karlsson, cheferna för de fyra enheterna och en presstalesman. Vid ledningsgruppens sammanträden har representanter för åklagarna alltid varit närvarande. Rikspolischefen har kontinuerligt hållits informerad om spaningsläget.

Genom ett beslut den 11 februari 1988 har regeringen medgett rikspolisstyrelsen att inrätta högst elva göromålsförordnanden som polisman vid rikspolisstyrelsen. Genom beslutet har det blivit möjligt att ändra organisationen av polisarbetet på så sätt att ansvaret för utredningsarbetet kunnat läggas på rikskriminalsektionen. Ändringen har genomförts den 1 mars 1988. En särskild enhet under ledning av kriminalkommissarie Hans Ölvebro har bildats vid sektionens våldsrotel.

Informationen till regeringen

Den första informationen till regeringen om polisarbetet med anledning av mordet lämnades under mordnatten. Under perioden fram till den 5 februari 1987 informerade Hans Holmér hela eller delar av regeringen vid ett par tillfällen om spaningsläget. Holmér informerade också statsministern – enskilt eller tillsammans med de övriga partiledarna – vid ytterligare några tillfällen. Justitieministern fick information vid ett trettiotal tillfällen. Till

övervägande delen sköttes denna information av Hans Holmér. Därutöver fick regeringen information via en observatör i polisens ledningsgrupp.

Efter omorganisationen i februari 1987 har information till regeringen om läget i spanings- och utredningsarbetet lämnats av åklagarna och polisen ungefär en gång i månaden. Vid dessa sammanträden har justitieministern och statssekreteraren i statsrådsberedningen varit närvarande. I regel har också statssekreteraren och expeditionschefen i justitiedepartementet samt chefen för justitiedepartementets polis- och åklagarenhet deltagit i sammanträdena. Vid ett tillfälle i början av år 1988 har regeringen i sin helhet informerats.

Den tidigare granskningen

I 1986 års granskning (KU 1985/86:25) behandlade utskottet endast själva proceduren i samband med regeringsskiftet. 1987 års granskning (KU 1986/87:33) var främst inriktad på regeringens kontakter med polis och åklagare och på besluten om omorganisation av utredningen.

I det sistnämnda betänkandet fann utskottet – mot bakgrund av det ansvar som regeringen har för rikets säkerhet – det riktigt att regeringen via justitieministern höll sig informerad om spaningsarbetet. Eftersom behovet av information främst gällde säkerhetsfrågor var det i första hand polisens bedömningar i detta avseende som var av intresse för regeringen. När det gäller formerna för informationsöverföringen mellan spaningsledningen och regeringen fick dessa enligt utskottet i detta unika fall främst bedömas från praktiska utgångspunkter. Här förelåg ett behov av mer eller mindre daglig informationsförmedling. Från denna synpunkt fanns enligt utskottet inget att invända mot den ordningen att en tjänsteman var närvarande vid spaningsledningens möten.

Beträffande samarbetssvårigheterna mellan polis och åklagare gjorde regeringen enligt utskottet stora ansträngningar för att förmå de ansvariga tjänstemännen att bilägga dessa. Då detta inte visade sig möjligt blev regeringen nödsakad att ingripa. Detta skedde i nära samråd med de berörda myndigheterna och med oppositionsledarna. Den lämpligaste tidpunkten för omorganisationen kunde enligt utskottet naturligtvis diskuteras. Det handlade emellertid om en svår bedömningsfråga där utskottet på grundval av föreliggande material inte fann anledning att rikta kritik mot regeringen.

I en reservation (3 m, 2 fp, 2 c) uttalades att ordningen med en tjänsteman som var närvarande vid den s.k. spaningsledningens möten tillkom på mordnatten i den extraordinära situation som då rådde. När förhållandena stabiliserats borde denna ordning ha frångåtts. Den innebar nämligen en stor risk för en grundlagsstridig inblandning i polismyndighetens åtgärder från regeringens och regeringskansliets sida. Enligt reservanterna kom regeringen på detta sätt att förknippas med polissidan och misstankar uppkom om en otillbörlig styrning av utredningsarbetet från regeringens sida.

Vidare framhölls i reservationen att regeringen genom sina ensidiga kontakter med polissidan kom att minska sina möjligheter att objektivt kunna bedöma hur organisationen av utredningsarbetet fungerade. Regeringen fick härigenom alltför sent klart för sig hur allvarliga problemen i

utredningsarbetet var. Regeringen borde på ett tidigare stadium ha kunnat vidta åtgärder som lett till ett fungerande samarbete mellan polis och åklagare. Regeringens agerande under förspelet till omorganisationsbeslutet var enligt reservanterna också ägnat att förvåna. En av parterna i konflikten, länspolismästaren, gavs särskilda möjligheter att påverka den nya organisationen.

Sammanfattningsvis framhölls i reservationen att justitieministern och regeringen i sin helhet inte kunde undgå kritik för dessa åtgärder.

Riksdagen ställde sig bakom utskottsmajoritetens uttalanden.

Beträffande regeringsbeslutet den 5 februari 1987 att uppdra åt riksåklagaren att leda förundersökningen framhöll utskottet att regeringen härigenom inte bestämt *hur* riksåklagaren skall *besluta* i ett ärende av det slag som anges i 11 kap. 7 § regeringsformen. Regeringsbeslutet träffades därför inte av förbudet i detta lagrum. Beslutet rörde enligt utskottet närmast en organisatorisk fråga. Det faktum att beslutet var grundlagsenligt innebar enligt utskottet dock inte att det i allmänhet skulle vara lämpligt att regeringen fattar beslut av detta eller liknande slag. I organisationsfrågor med rättssäkerhetsaspekter borde detta göras endast i yttersta undantagsfall. Situationen i utredningen av mordet på Olof Palme var emellertid så allvarlig att ett regeringsbeslut i frågan blev nödvändigt. – Utskottets uttalande på denna punkt var enhälligt.

Då frågan på nytt behandlades under 1988 års granskning (KU 1987/88:40) förelåg de båda kommissionernas betänkanden dvs. dels del 2 av juristkommissionens rapport (SOU 1987:72), som behandlar brottsutredningen från den 1 mars 1986 t.o.m. den 4 februari 1987, dels den parlamentariska kommissionens rapport (SOU 1988:18) som avlämnades den 22 april 1988. Dessa refererades och kommenterades av utskottet bl.a. på följande sätt.

Beträffande justitiedepartementets s.k. observatör i polisens ledningsgrupp hade ingen av de båda kommissionerna funnit att detta arrangemang innefattade någon otillbörlig påverkan av polismyndighetens arbete. Utskottet delade denna uppfattning. Den parlamentariska kommissionen hade därutöver framhållit att det var den exceptionella situationen som åtminstone under den första tiden efter mordet motiverade att regeringen följde arbetet med utredningen genom en observatör. Metoden borde enligt kommissionen endast användas för mycket speciella situationer. Utskottet ansåg att de preciseringar som gjorts genom kommissionens påpekanden var värdefulla.

Utskottet konstaterade att ingen av de båda kommissionerna hade ansett att justitieministern handlat partiskt då han till övervägande delen hämtade sin information om brottsutredningen från polisen. För detta fanns goda skäl eftersom behovet av information främst gällde säkerhetsfrågor. Såsom juristkommissionen framhållit hade det dock enligt utskottet varit av värde om regeringen sökt förekomma missförstånd om anledningen till att kontakterna skedde med polisen i stället för med förundersökningsledaren.

När det gällde samarbetssvårigheterna mellan polis och åklagare framhöll den parlamentariska kommissionen att justitieministern redan tidigt borde ha erinrat polisledningen om reglerna i rättegångsbalken om ledning av förundersökning. Under de diskussioner som föregick omorganisationsbe-

slutet då polisledningen enligt kommissionen visade bristande respekt för dessa regler, borde man från justitiedepartementets sida ha förklarat för Hans Holmér att han var skyldig att följa förundersökningsledarens beslut och anvisningar. Utskottet delade denna uppfattning.

I en reservation (3 m) framhölls beträffande observatören att redan närvaron av en företrädare för regeringskansliet innebar en risk för påverkan på tjänstemännen att handla mindre självständigt än annars.

Kommissionens iakttagelser när det gäller samarbetssvårigheter mellan polis och åklagare gav enligt reservanterna stöd för att regeringen genom sina ensidiga kontakter med polissidan alltför sent fick klart för sig hur allvarliga problemen i utredningsarbetet var. Regeringen borde enligt reservanterna ha kunnat ingripa tidigare för att säkerställa ett fungerande samarbete mellan polis och åklagare.

Enligt reservanterna stod det också klart efter den parlamentariska kommissionens utredning att regeringens agerande under förspelet till omorganisationsbeslutet var anmärkningsvärt. Reservanterna delade kommissionens uppfattning att man i stället för att försöka finna en lösning på samarbetssvårigheterna borde ha förklarat för Holmér att han enligt gällande regler var skyldig att följa förundersökningsledarens beslut och anvisningar.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets uttalande.

Utgångspunkterna för granskningen

Utskottet har funnit det lämpligt att vid sin granskning utgå från följande fem frågeställningar:

1. Var de kontakter justitieministern hade med Ebbe Carlsson lämpliga till innehåll och omfattning?
2. Vidtog justitieministern några åtgärder som var eller måste uppfattas ha utgjort ett direkt led i mordutredningen vid sidan av förundersökningen?
3. Vidtog justitieministern några åtgärder eller gjorde hon i sina kontakter med spaningsledningen några uttalanden som innebar eller måste ha uppfattats innebära en obehörig påverkan av mordutredningen?
4. Borde justitieministern ha vidtagit ytterligare åtgärder för att tillse att information om Ebbe Carlssons verksamhet tidigare redovisades för åklagarna?
5. Vidtog justitieministern eller statsministern några åtgärder för att kontrollera Ebbe Carlssons uppgifter om säkerhetsavdelningens verksamhet utan stöd i regeringsbeslut?

Utskottet behandlar dessa frågeställningar var för sig och i den ordning de nu angetts, men tar i anslutning till dem också upp några ytterligare frågeställningar.

Kontakter med Ebbe Carlsson

Det framgår av utredningen att justitieminister Anna-Greta Leijon först fick höra talas om Ebbe Carlssons teorier och om hans samarbete med rikspolischefen då hon den 17 mars 1988 hade ett sammanträffande med Carl Lidbom. Själv träffade hon Ebbe Carlsson för ett samtal om saken första

gången den 24 mars. Då kom de överens om att träffas på nytt. Detta sammanträffande ägde rum den 27 mars på Ebbe Carlssons arbetsplats och pågick i omkring nio timmar. Ebbe Carlsson lämnade då en ingående redogörelse för sin teori om mordet och om dess bakgrund. Han informerade henne också om sitt samarbete med rikspolischefen och om att bokförläggaren Tomas Fischer hade ställt pengar till hans förfogande. Anna-Greta Leijon insåg att Ebbe Carlsson måste ha haft tillgång till hemliga uppgifter men förmodade att detta hade sin grund i hans samarbete med rikspolischefen.

Dagen därpå gav justitieministern statsminister Ingvar Carlsson en kortfattad information om Ebbe Carlssons uppgifter. De var överens om att det var rikspolischefens sak att ansvara för den fortsatta handläggningen och vidta de åtgärder som behövdes för att söka skapa klarhet. På initiativ av justitieministern förekom två dagar senare ett samtal i denna fråga mellan henne och rikspolischefen.

Den 5 april var Anna-Greta Leijon och Nils Erik Åhmansson hembjudna till Ebbe Carlsson på middag. Diskussionerna vid middagen handlade huvudsakligen om hur Ebbe Carlssons uppgifter skulle inordnas i mordutredningen och om finansieringen av hans verksamhet. Justitieministern poängterade enligt vitboken att ansvaret för arbetet låg hos rikspolischefen. Anna-Greta Leijon uttryckte också önskemål om att statssekreterarna Kjell Larsson i statsrådsberedningen och Sten Heckscher i justitiedepartementet skulle få information om Ebbe Carlssons teorier.

Den 20 april sammanträffade åter Anna-Greta Leijon med Ebbe Carlsson och fick ytterligare information om grunden till hans teori om mordet.

Den begärda informationen till statssekreterarna lämnades vid ett möte den 28 april på justitiedepartementet, då även justitieministern, rikspolischefen och Ebbe Carlsson var närvarande. Vid mötet redovisades Ebbe Carlssons teori om motivet till mordet på Olof Palme och om hur mordet skulle kunna ha planlagts. Sten Heckscher har vid utfrågningen uppgett att Ebbe Carlsson förde ordet men att han vid åtskilliga tillfällen sökte ledning hos rikspolischefen.

Justitieministern hade sedan ytterligare tre kontakter med Ebbe Carlsson i ärendet, nämligen den 2, 4 och 10 maj. Vid de två första tillfällena avhandlades Anna-Greta Leijons brev åt Ebbe Carlsson. Detta behandlar utskottet utförligt i ett senare sammanhang.

Utskottet gör följande bedömning.

Ett statsråd har självfallet rätt att motta upplysningar från en privatperson, även i ett ärende som är föremål för myndigheternas handläggning. Några rättsliga hinder för de kontakter justitieministern hade med Ebbe Carlsson föreligger alltså inte.

Även med beaktande av att ett statsråd har frihet att själv bestämma omfattningen av sina kontakter med privatpersoner ter sig vid en efterhandsbedömning Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson väl omfattande.

Det har hävdats att Anna-Greta Leijon borde ha vidtagit åtgärder med anledning av att Ebbe Carlsson hade tillgång till hemliga uppgifter. Utskottet vill då, vad beträffar Ebbe Carlssons roll i mordutredningen, först erinra om

att Anna-Greta Leijon betonade – såväl under själva händelseförloppet som inför utskottet – att ansvaret härför åvilade rikspolischefen. Samarbetet mellan rikspolischefen och Ebbe Carlsson var för övrigt etablerat långt innan Anna-Greta Leijon informerades. Ebbe Carlsson kunde, som Anna-Greta Leijon uttryckte det vid utfrågningen, inte spela någon annan roll än den som rikspolischefen ansåg att han skulle spela. Utskottet delar uppfattningen att rikspolischefen hade ansvaret för Ebbe Carlssons medverkan i mordutredningen. Mot denna bakgrund kan inte utskottet finna anledning att rikta någon kritik mot Anna-Greta Leijon för att hon inte vidtog några åtgärder med anledning av att Ebbe Carlsson hade tillgång till hemliga uppgifter.

Utskottet vill vidare ta upp frågan om Anna-Greta Leijon borde ha reagerat och ingripit mot Ebbe Carlsson med anledning av uppgifterna om att medel ställts till hans förfogande av en privatperson.

Av utredningen framgår inte annat än att Anna-Greta Leijon fått en mycket begränsad information av Ebbe Carlsson om dessa medel. Hon skulle ha upplysts om att Ebbe Carlsson skulle använda medlen för vissa resor och en kontorslokal. Det föreligger ingen information om vilka belopp det var fråga om eller om att medlen skulle användas för några andra ändamål än som nyss sagts.

Av utfrågningen med Anna-Greta Leijon har framgått att hon ansett det självklart att polisiär verksamhet inte fick finansieras med privata medel. Genom JK:s utredning får också anses klarlagt att reseverksamheten och vad som förekommit beträffande kontorslokalen inte inneburit polisiär verksamhet.

Utskottet anser inte att den begränsade information som Anna-Greta Leijon erhållit skulle ha gett henne anledning att vidta någon särskild åtgärd i sina kontakter med Ebbe Carlsson.

Vad slutligen gäller statsministern har han aldrig sammanträffat med Ebbe Carlsson i detta ärende. Dagen efter Anna-Greta Leijons möte med Ebbe Carlsson den 27 mars fick statsministern en kortfattad information om Ebbe Carlssons uppgifter. Statsministern var överens med Anna-Greta Leijon om att det var myndigheternas sak att ansvara för den fortsatta handläggningen. Vad som för statsministerns del därefter förekommit inskränker sig till frågan om kontrollen av påstådda missförhållanden inom rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning, vilken fråga behandlas i ett senare avsnitt.

Mot denna bakgrund finner utskottet inte grund för kritik mot statsministern.

Åtgärder av förundersökningskaraktär

Den andra frågeställning som utskottet vill söka svar på är om justitieministern vidtog några åtgärder som var eller måste uppfattas ha utgjort ett direkt led i mordutredningen.

Vidarebefordran av uppgift till försvarsministern

Den 17 mars fick Anna-Greta Leijon information om Ebbe Carlssons teori i fråga om mordet på Olof Palme av säpokommitténs ordförande Carl Lidbom. En av de uppgifter som hade kommit fram var enligt Lidbom av den

karaktären att den borde kontrolleras av regeringen. Den gällde att det svenska vapensystemet robot 70 kunde finnas i Iran och att svenska medborgare kunde ha medverkat som instruktörer. Uppgiften vidarebefordrades av justitieministern till försvarsministern samma dag. Senare tog Anna-Greta Leijon kontakt med avdelningschefen vid rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning Sune Sandström. Hon meddelade denne att försvarsdepartementet skulle kontakta honom i denna fråga.

Utskottet gör följande bedömning.

Uppgiften att svenska medborgare kunde ha medverkat som instruktörer i Iran har kommit fram via Ebbe Carlsson. Oavsett om denna information har betydelse för mordutredningen eller ej är den dock av den karaktären att det är en uppgift för regeringen att söka kontrollera den.

Begäran hos utrikesdepartementet

Den 5 april sammanträffade Anna-Greta Leijon med rikspolischefen och Ebbe Carlsson i den senares bostad. Under sammanträffandet förklarade hon på rikspolischefens förfrågan att hon skulle kontakta utrikesministern angående polisens möjligheter att som ett led i mordutredningen få gå igenom handlingar i UD:s arkiv.

Den 17 april bjöd Ebbe Carlsson den biträdande chefen för utrikesdepartementets politiska avdelning, Göran Berg, på lunch. De hade träffats på en mottagning några månader tidigare. Ebbe Carlsson hänvisade till justitieministern och rikspolischefen och bad att Göran Berg skulle undersöka om det i utrikesdepartementets arkiv fanns uppgifter som kunde vara relevanta för utredningen om Palmemordet. Göran Berg hänvisade till att en framställning om detta borde ske i sedvanliga former genom formella kontakter.

Några dagar senare den 21 april talade Anna-Greta Leijon med utrikesminister Sten Andersson och bad honom att så långt möjligt tillgodose rikspolisstyrelsens önskemål om att få gå igenom visst material hos utrikesdepartementet. Utrikesministern samtyckte till detta. Anna-Greta Leijon meddelade följande dag rikspolischefen att utrikesministern bemött hennes önskemål positivt.

Någon gång vid månadsskiftet april-maj tog rikspolischefen upp frågan i ett telefonsamtal med Göran Berg. Man kom överens om att rikspolisstyrelsen skulle ta direkt kontakt med en viss tjänsteman vid utrikesdepartementet för att denne skulle få närmare instruktioner om uppdragets innebörd. Någon dag senare kontaktades Göran Berg av byråchefen Jörgen Almblad som hänvisade till nämnda samtal.

Den 10 maj påminde chefen för UD:s politiska avdelning Torsten Örn vid en lunch med rikspolischefen om att en angiven UD-tjänsteman var beredd att bistå med genomgång av UD:s arkiv, att denne tjänsteman skulle resa utomlands i början av juni och återkomma först i början av augusti och att tjänstemannen ännu inte kontaktats av vare sig polis eller åklagare. Strax före sin avresa kontaktades UD-tjänstemannen av chefen för rikskriminalen Tommy Lindström. Det överenskoms att ett samtal dem emellan skulle äga rum när tjänstemannen återkommit.

Utskottet gör följande bedömning.

Den begärda genomgången på utrikesdepartementet ingår i förundersökningen. Begäran kom från rikspolischefen. Även Jörgen Almblad i förundersökningsledningen blev underrättad om framställningen. Justitieministern har alltså förmedlat en i vederbörlig ordning tillkommen begäran om utredning inom ramen för förundersökningen.

Rekommendationsbrevet åt Ebbe Carlsson

Brevets historia

När Ebbe Carlsson måndagen den 2 maj sammanträffade med justitieministern berättade han att han inom kort skulle resa till Storbritannien. Han skulle då försöka få vissa uppgifter som rörde planeringen av mordet på Olof Palme belagda. För att kunna få de kontakter som behövdes sade sig Ebbe Carlsson behöva ett rekommendationsbrev från justitieministern. Ebbe Carlsson visade Anna-Greta Leijon ett utkast till brev på engelska. Hon underkände en eller annan formulering. De talade inte särskilt mycket om brevet. Ebbe Carlsson behöll utkastet.

Den 4 maj ringde Ebbe Carlsson upp Anna-Greta Leijon eftersom Englandsresan brådskade. Han skickade med bud ännu ett utkast till brev, som skrevs ut och undertecknades av henne. Brevet överlämnades till Ebbe Carlsson. Anna-Greta Leijon lade en kopia i sitt kassaskåp utan att diarieföra brevet.

Några dagar senare, tisdagen den 10 maj, ringde Ebbe Carlsson upp statssekreterare Kjell Larsson och ville ha hjälp med att få kontakt med en brittisk tjänsteman som deltog i en konferens som Kjell Larsson stod som värd för. I konferensen deltog Larssons kollegor i OECD-länderna. I förbigående nämnde Ebbe Carlsson att han hade ett rekommendationsbrev som justitieministern hade utfärdat. Kjell Larsson avböjde Ebbe Carlssons begäran redan av det skälet att den engelska tjänstemannen inte hade den position som Ebbe Carlsson trodde.

På eftermiddagen den 1 juni fick statssekreterare Sten Heckscher uppgift om att Anna-Greta Leijon utfärdat ett rekommendationsbrev åt Ebbe Carlsson och att detta brev inte diarieförts. Då han frågade justitieministern om det förhöll sig så, tog hon fram brevet ur sitt kassaskåp. Sten Heckscher ombesörjde genast att brevet diarieförde och försågs med hemligstämpel för att vara säker på att frågan om sekretess prövades om någon begärde att få se handlingen.

Den 2 juni informerades statsministern per telefon i New York om att det fanns ett brev som justitieministern skrivit åt Ebbe Carlsson.

Samma dag begärde två journalister att få ta del av brevet. Rättschefen Göran Regner beslutade att inte lämna ut handlingen. Frågan om sekretess begärdes hänskjuten till justitieministern. Hon befann sig den dagen i München.

Efter partiledarmötet på kvällen den 3 juni tog statsministern del av justitieministerns brev.

Söndagen den 5 juni beslutade justitieministern efter gemensam beredning

med statsrådsberedningen och utrikesdepartementet att brevet skulle lämnas ut.

Den 2 augusti återlämnade Ebbe Carlsson brevet till justitiedepartementet.

Brevets innehåll

Brevet är avfattat på engelska och återges i den form det finns i justitiedepartementet i *bilaga A 1*. I auktoriserad svensk översättning har brevet den lydelse som framgår av *bilaga A 2*.

Brevet innehåller en presentation av Ebbe Carlssons nuvarande och tidigare yrkesverksamhet. Hans pålitlighet som mottagare av hemlig information garanteras.

I brevet uppges att Ebbe Carlsson för justitieministerns räkning har i uppdrag att insamla fakta i samband med mordet på statsminister Olof Palme. På hennes uppdrag har Ebbe Carlsson kontaktat en brittisk myndighet (*anm.* Kontakten förutsätts etablerad då brevet företes) för att försöka bekräfta information rörande bakgrunden till mordet. I uppdraget ingår även att "kunna och vara bemyndigad" att besvara frågor rörande detta fall.

Anna-Greta Leijon har uppgett att hon inte samrådde med någon då brevet upprättades. Inte heller underrättade hon någon om att hon skrivit brevet.

Vidare har Anna-Greta Leijon förklarat att brevet i flera avseenden blivit felformulerat. Hennes syfte var inte att ge Ebbe Carlsson något uppdrag. Hon medger dock att det är möjligt att den som läser brevet inte kan få någon annan uppfattning än att Ebbe Carlsson hade ett uppdrag. Hon uppfattade att resan företogs på anmodan av rikspolischefen. Anna-Greta Leijon har framhållit att hon under samtal med såväl Nils Erik Åhmansson som Ebbe Carlsson uppfattat att Ebbe Carlsson hade kontakter med en politiker i Storbritannien, som han skulle utnyttja för att skaffa sig andra kontakter. Dessa senare kontakter hade information som var av väsentlig betydelse då det gällde att kontrollera en uppgift om hur mordet planerats. Anna-Greta Leijon uppfattade att Nils Erik Åhmansson varit mycket angelägen om att få denna information.

Beträffande brevets formulering "att besvara Era frågor rörande detta fall" har Anna-Greta Leijon förklarat att denna avsåg en uppgift om en mycket speciell händelse, som skulle kontrolleras om den inträffat eller inte. Ebbe Carlsson har inför utskottet uttalat samma uppfattning. Han kunde ge upplysning om hur uppgifter kommit in och vilka andra uppgifter som fanns beträffande just denna händelse.

Ebbe Carlsson har vidare uppgett att han inte fått något uppdrag av Anna-Greta Leijon. Enligt hans uppfattning gav brevet honom inte någon annan ställning än som en privatperson som sökte samla in information för vidarebefordran till mordutredningen. Han lyckades aldrig etablera den önskade kontakten med den brittiska underrättelsetjänst där brevet skulle företes. Ebbe Carlsson har dock medgivit att det är möjligt att han hänvisat till brevet i sina försök att nå kontakt med denna organisation.

Nils Erik Åhmansson har uppgett att han inte kände till brevet. Han har

framfört att det rent allmänt var överenskommet att Ebbe Carlsson skulle göra resor och sedan lämna den information om mordet på Olof Palme, som han fick under resorna, till utredningen. Ebbe Carlsson hade nämnt för Nils Erik Åhmansson att en av hans resor skulle gå till England och att han där hade kontakt med en politiker. Han hade inte fått någon mer konkret information. Rikspolischefen har också uppgett att man normalt har kanaler för besök vid utländsk säkerhetstjänst. Om Ebbe Carlsson fått någon kontakt som hade kunnat komma med ytterligare upplysningar skulle man naturligtvis ha välkomnat detta.

Sune Sandström har uppgett att han inte fick någon information om Ebbe Carlssons ifrågavarande resa eller rekommendationsbrevet. Enligt Sune Sandström anlitar inte säkerhetstjänsten privatpersoner med rekommendationsbrev som emissarier. Kontakter med andra länders säkerhetstjänster sker genom särskilt erfarna och betrodda säkerhetsmän. – Utskottet har informerats om att säkerhetsavdelningen via normala kanaler kontrollerat de aktuella uppgifterna.

Magnus Sjöberg har inför utskottet framhållit att det kunde ha funnits skäl att underrätta åklagarna om att man tänkte skicka en emissarie till England. Ingår resan som ett led i förundersökningen är det förundersökningsledaren som skall bestämma i frågan.

Utskottets bedömning

I den aktuella handlingen sägs att Ebbe Carlsson på justitieministerns uppdrag ("on my authority") har tagit kontakt med den avsedda brittiska myndigheten. Denna formulering är enligt utskottets mening sådan att den ger en läsare uppfattningen att justitieministern gett Ebbe Carlsson ett uppdrag. Det förekommer också andra formuleringar som är av samma karaktär.

Genom bestämmelserna i rättegångsbalken om förundersökning i brottmål regleras kompetensfördelningen. Härav följer att justitieministern inte har befogenhet att lämna ett sådant uppdrag. Utgår man enbart från den utformning Anna-Greta Leijon gett handlingen framgår därmed att hon överskridit sina befogenheter som statsråd.

Utskottets slutsatser huruvida Anna-Greta Leijon lämnat Ebbe Carlsson ett uppdrag kan emellertid inte grundas enbart på den skriftliga utformningen av handlingen i fråga. Betydelse måste också vid prövningen tillmätas statsrådets egen uppfattning om innebörden av och avsikten med den ifrågavarande handlingen.

Utskottet kan konstatera att såväl Anna-Greta Leijon som Ebbe Carlsson har uppgett att det *inte* var fråga om att ge Ebbe Carlsson ett uppdrag. Avsikten var att förse Ebbe Carlsson med ett rekommendationsbrev för att – om möjligt – underlätta för honom att få kontakt med den brittiska myndigheten. Det kan erinras om att vad Ebbe Carlsson vid den första kontakten med Anna-Greta Leijon den 2 maj 1988 angående Englandsresan sade sig behöva var "ett rekommendationsbrev" och att det inte heller i övrigt finns några uttalanden inför utskottet som tyder på att det skulle ha varit fråga om något annat än ett rekommendationsbrev. För Anna-Greta

Leijons uppgift om vad som avsetts med brevet talar enligt utskottets mening vidare att Anna-Greta Leijon – mot bakgrund av vad rikspolischefen framfört till henne – inte hade anledning att utgå från annat än att resan skulle företas inom ramen för det vid den tiden redan sedan länge etablerade samarbetet mellan rikspolischefen och Ebbe Carlsson. Att Ebbe Carlsson därvid i samråd med rikspolischefen företog utlandsresor framgår inte bara av vad rikspolischefen uppgett utan också av vad chefen för rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning har uttalat bl.a. om följeslagare åt Ebbe Carlsson vid resor till Frankrike och England.

Enligt utskottets mening har granskningen inte visat att Anna-Greta Leijon genom att utfärda handlingen haft för avsikt att ge Ebbe Carlsson ett uppdrag. Däremot är det klart att brevet formulerats så att det för en utomstående måste uppfattas som om hon gett Ebbe Carlsson ett uppdrag. Ett brev från ett statsråd med denna innebörd står i strid med bestämmelserna i 11 kap. 7 § regeringsformen. Anna-Greta Leijon har genom att underteckna ett sådant brev brustit i den omsorg och noggrannhet som ålegat henne som statsråd. För detta kan hon inte undgå kritik. Vidare bör påtalas att hon i samband med utfärdande av brevet inte samrått med någon annan.

Vad sedan beträffar *frågan om diarieföring* av brevet vill utskottet först erinra om att en handling enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen är allmän bl.a. i det fallet att handlingen förvaras hos en myndighet och är att anse som upprättad hos myndigheten (3 §). En handling anses upprättad hos myndigheten när den har expedierats (7 §).

Vidare gäller enligt 15 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100) att en allmän handling som upprättats hos en myndighet skall registreras, dvs. diarieföras utan dröjsmål, om det inte är uppenbart att den är av ringa betydelse för myndighetens verksamhet. I fråga om allmänna handlingar, för vilka sekretess inte gäller, får dock registrering underlåtas om handlingarna hålls så ordnade att det utan svårighet kan fastställas om en handling har kommit in eller upprättats.

Utskottet gör följande bedömning.

Myndighet i det aktuella fallet är justitiedepartementet. Brevet förvarades hos detta departement och är upprättat genom att det överlämnats till Ebbe Carlsson. Brevet är följaktligen allmän handling.

Ingen av de undantagsregler som finns i sekretesslagen och som närmare specificerats i de riktlinjer som utfärdats för registrering av allmänna handlingar hos justitiedepartementet är tillämplig på det aktuella brevet. Brevet borde således ha registrerats utan dröjsmål.

Kontakter med spaningsledningen

Utskottet övergår i detta avsnitt till frågan om justitieministern vidtagit några åtgärder eller i sina kontakter med spaningsledningen representerad av rikspolischefen gjort några uttalanden som innebar eller måste ha uppfattats innebära en obehörig påverkan på mordutredningen.

Beträffande Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson hänvisas till den tidigare lämnade redogörelsen härför.

Vad angår Anna-Greta Leijons kontakter med rikspolischefen har utred-

ningen gett vid handen bl.a. följande. Anna-Greta Leijons första kontakt med Nils Erik Åhmansson i frågan ägde rum den 30 mars. Därefter förekom ett antal kontakter i april och maj. Det första sammanträffandet skedde på justitieministerns initiativ. Bakgrunden var att Anna-Greta Leijon den 28 mars – sedan hon informerats den 27 mars av Ebbe Carlsson samt Walter Kegö och Jan-Henrik Barrling från säkerhetspolisen – bl.a. delgett statsministern Ebbe Carlssons mordteori. Enligt vad Anna-Greta Leijon och Ingvar Carlsson uppgett inför utskottet var man överens om att det var rikspolischefens sak att vidta åtgärder för att skapa klarhet om Ebbe Carlssons uppgifter och tillföra mordutredningen uppgifterna i den mån de inte redan fanns där. Eftersom dessa bl.a. gällde allvarliga anklagelser mot främmande makt var statsministerns reaktion den att saken omgående måste undersökas och kontrolleras.

Vid samtalet med rikspolischefen den 30 mars fick Anna-Greta Leijon klart för sig att även denne ansåg Ebbe Carlssons uppgifter intressanta. För dagen gick det inte att bedöma tillförlitligheten i dessa men de kunde inte heller lämnas åsido. Anna-Greta Leijon har inför utskottet uttalat att hon därefter – vid sina förnyade kontakter med rikspolischefen – framhållit det nödvändiga i att uppgifterna kontrollerades.

Den 5 april ägde ett sammanträffande rum hos Ebbe Carlsson i dennes bostad. Vid detta tillfälle klargjorde Nils Erik Åhmansson att Ebbe Carlssons information skulle behandlas i mordutredningen. Vissa kostnader som Ebbe Carlsson haft skulle enligt Nils Erik Åhmansson bestridas av rikspolisstyrelsen. Anna-Greta Leijon betonade att ansvaret för Ebbe Carlssons verksamhet låg hos Nils Erik Åhmansson. Vid sammanträffandet diskuterades bl.a. de resor som Ebbe Carlsson avsåg att utföra. Praktiska saker som lokaler och resekostnader m.m. skulle rikspolisstyrelsen klara ut. Vid mötet frågade Anna-Greta Leijon om de delar av Ebbe Carlssons aktiviteter som polisen ekonomiskt skulle svara för rymdes inom polisens anslag. Nils Erik Åhmansson uppgav att detta för dagen inte var något problem men att man så småningom kanske måste återkomma med en begäran om anslagsöverskridande. Vid en kontakt den 22 april mellan justitieministern och rikspolischefen berördes åter bl.a. kostnadsfrågorna.

Ett möte hölls på justitiedepartementet den 28 april. I detta deltog förutom justitieministern, rikspolischefen och Ebbe Carlsson även statssekreterarna Kjell Larsson och Sten Heckscher. Vid mötet redogjorde Ebbe Carlsson bl.a. för sin mordteori. Sten Heckscher har inför utskottet uppgett att Ebbe Carlsson förde ordet men att han vid åtskilliga tillfällen sökte ledning hos rikspolischefen. På direkt fråga uppgav Nils Erik Åhmansson att Ebbe Carlssons teori var den som för tillfället var mest intressant i jakten på Olof Palmes mördare. Anna-Greta Leijon framhöll på nytt vikten av att uppgifterna kontrollerades. Kjell Larsson, som följt utredningen sedan mordet, har uttalat att Ebbe Carlssons uppgifter innebar vissa nya infallsvinklar.

Den 20 maj sökte rikspolischefen upp Anna-Greta Leijon och betonade därvid enligt justitieministern att Ebbe Carlssons roll i fortsättningen inte borde vara någon annan än den som tillkommer en vanlig uppgiftslämnare. Anna-Greta Leijon framhöll att detta var en sak som det ankom på rikspolischefen att hantera.

Utskottet gör följande bedömning.

Av utredningen framgår att justitieministern bedömt Ebbe Carlssons uppgifter och teorier om mordet vara av sådan karaktär att hon dagen efter sitt cirka nio timmar långa sammanträffande den 27 mars med Ebbe Carlsson och säpomännen Walter Kegö och Jan-Henrik Barrling ansett sig böra informera statsministern och därefter ta kontakt med rikspolischefen. Enligt utskottet förelåg det inget hinder från konstitutionella utgångspunkter mot att Anna-Greta Leijon genom hänvändelserna till spaningsledningen – rikspolischefen – ville förvissa sig om att de uppgifter hon erhållit från Ebbe Carlsson redan var eller blev kända för de myndigheter som har ansvaret för mordutredningen. Däremot var hon mot bakgrund av såväl det konstitutionella regelsystemet som den ordning för bedrivande av förundersökning i brottmål som gäller enligt rättegångsbalken förhindrad att påverka mordutredningens inriktning och bedrivande i övrigt. Det ankommer på förundersökningsledningen att helt självständigt bedöma sådana frågor.

Granskningen har emellertid visat att justitieministern på olika sätt inför rikspolischefen gett uttryck för att Ebbe Carlssons uppgifter kunde ha betydelse för mordutredningen. Sålunda har Anna-Greta Leijon vid flera tillfällen uttalat att uppgifterna i fråga måste kontrolleras. I vilken utsträckning Anna-Greta Leijons handlande påverkat spaningsledningen är svårt att bedöma. Utskottet är emellertid av den uppfattningen att Anna-Greta Leijons uttalanden knappast kan ses som någon obehörig påverkan. Vid denna bedömning fäster utskottet särskilt avseende vid att det redan innan Anna-Greta Leijon fick kännedom om uppgifterna var Åhmanssons bestämda uppfattning att en kontroll borde ske och att denne inför utskottet inte påstått att någon obehörig påverkan förekommit. Utskottet vill också peka på att Anna-Greta Leijon vid upprepade tillfällen strukit under att det var spaningsledningen som skulle ansvara för Ebbe Carlssons verksamhet.

Kontakter med åklagarna

Utskottet tar härefter upp frågan om justitieministern var tillräckligt aktiv när det gäller underrättelse till förundersökningsledningen angående Ebbe Carlssons verksamhet. Vidare behandlas frågan om hon vid sammanträffandet med åklagarna den 11 maj gjorde uttalanden som innebar eller måste ha uppfattats innebära en obehörig påverkan på åklagarnas handläggning av eventuellt tystnadspliktsbrott.

Redan vid Anna-Greta Leijons första sammanträffande med rikspolischefen den 30 mars talades det om betydelsen av att förundersökningsledningen underrättades.

Vid sammanträffandet den 5 april mellan justitieministern, rikspolischefen och Ebbe Carlsson i dennes bostad klargjorde rikspolischefen att Ebbe Carlssons information skulle tillföras mordutredningen och att bl.a. Jörgen Almblad skulle kopplas in. Justitieministern underströk att rikspolischefen måste se till att redovisning skedde till åklagarna. Denna uppmaning upprepades den 28 april när Sten Heckscher och Kjell Larsson informerades. Enligt vad Sten Heckscher uttalat inför utskottet hänvisade han, när han senare på kvällen skildes från Nils Erik Åhmansson, till vad justitieministern

sagt under mötet på dagen om vikten av att åklagarna skulle hållas underrättade och påpekade själv detta. Sten Heckscher har också uppgett att han under ett kort telefonsamtal påföljande dag åter framhöll att åklagarna så snart som möjligt måste underrättas.

Sten Heckscher försäkrade sig den 4 maj hos rikspolischefen om att ett möte med åklagarna var utsatt till den 9 maj och att dessa då skulle få full redovisning om Ebbe Carlssons roll och de uppgifter som han lämnat till polisen. Frågan om Ebbe Carlssons verksamhet berördes inte vid den sedvanliga information om mordutredningen som polisen och åklagarna samma dag lämnade justitieministern.

Sedan Jörgen Almblad den 9 maj erhållit information om Ebbe Carlssons verksamhet ägde på begäran av riksåklagaren ett möte rum mellan justitieministern, Sten Heckscher, riksåklagaren och biträdande riksåklagaren Axel Morath. Justitieministern förklarade där bl.a. att hon för rikspolischefen understrukit vikten av att åklagarna hölls underrättade.

Frågan huruvida polisledningen varit tillräckligt aktiv när det gäller underrättelse till förundersökningsledningen angående Ebbe Carlssons verksamhet har upptagits till särskild prövning i JK:s utredning. Innan justitiekanslern redovisat sin bedömning av frågan har han bl.a. framhållit att det måste anses ankomma på polismyndighet att i dess spanings- och efterforskningsarbete hålla åklagarna väl underrättade om utredningsåtgärder och underställa dem frågor om andra åtgärder som ankommer på förundersökningsledaren. Därefter har justitiekanslern gjort bedömningen att åtgärden från Sune Sandströms och Nils Erik Åhmanssons sida att på det sätt som skett medverka till att Ebbe Carlssons utlandsresor kom till stånd var av sådan vikt att förundersökningsledningen borde ha underrättats på förhand om åtgärden. Vad särskilt gäller Nils Erik Åhmanssons uppdrag till Ebbe Carlsson att ta kontakt med förre presidenten i Iran Banisadr var detta enligt justitiekanslerns bedömning uppenbarligen av den karaktären att frågan borde ha underställts förundersökningsledningen.

Utskottet, som för sin del endast har anledning att ta ställning till frågan huruvida Anna-Greta Leijon kan anses ha något ansvar för att förundersökningsledningen inte blivit underrättad i ovannämnda hänseenden förrän den 9 maj, gör följande bedömning.

Utskottet vill först erinra om den uppfattning som den parlamentariska kommissionen framfört om att dåvarande justitieministern Sten Wickbom redan tidigt borde ha erinrat polisledningen om reglerna i rättegångsbalken om ledning av förundersökning. Utskottet instämde i denna uppfattning (se KU 1987/88:40 s. 14).

Mot denna bakgrund kan den frågan ställas om de erinringar Anna-Greta Leijon gjort till rikspolischefen varit tillräckliga eller om hon därutöver själv borde ha kontaktat förundersökningsledningen i anledning av Ebbe Carlssons information. Anna-Greta Leijon har vid utfrågningen inför utskottet framhållit att hon inte borde ha informerat åklagarna eftersom detta skulle ha inneburit att hon hade "försökt inta rikspolischefens plats" i förhållande till åklagarna. Hon har vidare hävdat att hon utgått ifrån att rikspolischefen skulle förmedla informationen i fråga till åklagarna.

Utskottet har som nämnts tidigare i olika sammanhang behandlat frågan

om s.k. informella kontakter mellan regeringskansliet och myndigheterna och har då framhållit att stor återhållsamhet måste iakttas vid sådana kontakter, särskilt i sådana fall då frågan rör myndighetsutövning mot enskild eller som rör tillämpning av lag (11 kap. 7 § regeringsformen). Dessa informella kontakter bör enligt vad utskottet uttalat i särskilt hög grad avse informationsutbyte.

Det kan hävdas att det skulle ha varit svårt för justitieministern att informera åklagarna om Ebbe Carlssons verksamhet utan att överskrida de gränser för ingripande i myndighetsutövning som är uppställda i 11 kap. 7 § regeringsformen. Enligt utskottets bedömning skulle hon dock utan att överskrida dessa gränser ha kunnat upplysa förundersökningsledningen om att rikspolischefen hade information att ge.

Emellertid har Anna-Greta Leijon vid flera tillfällen erinrat rikspolischefen om vikten av att hålla åklagarna underrättade. Hon har haft anledning att anta att hennes erinringar gett resultat. Utskottet anser således att Anna-Greta Leijon vidtagit tillräckliga åtgärder för att tillse att åklagarna hölls underrättade.

Vad härefter gäller vad som förevarit vid mötet på justitiedepartementet den 11 maj rörande *frågan om eventuellt tystnadspliktsbrott* har granskningen gett vid handen bl.a. följande.

Vid mötet förklarade Magnus Sjöberg och Axel Morath för Anna-Greta Leijon och Sten Heckscher att det fanns anledning att misstänka att brott mot tystnadsplikt förekommit i samband med Ebbe Carlssons verksamhet. Magnus Sjöberg har uppgett att Anna-Greta Leijons och Sten Heckschers reaktion på denna punkt var att det först och främst var viktigt att utreda Palmemordet och att den utredningen inte fick störas av att man gjorde ingripanden med anledning av misstanke om brott mot tystnadsplikt. Enligt Magnus Sjöberg framhöll Anna-Greta Leijon och Sten Heckscher att mordutredningen hade högsta prioritet. Magnus Sjöberg har uttalat att om myndigheterna skulle tvingas in i en situation där man skulle bli tvungen att göra en prioritering handläggningsmässigt av mordutredningen och en utredning av eventuellt tystnadspliktsbrott skulle man inte låta utredningen av sistnämnda brott försvåra mordutredningen. Enligt Magnus Sjöberg innebär inte detta att man skulle negligera frågan om eventuellt tystnadspliktsbrott, något som han inte heller tror föresvävade Anna-Greta Leijon eller Sten Heckscher.

Anna-Greta Leijon har bl.a. uppgett att hon endast gjort det enligt henne självklara konstaterandet att den utredning av eventuellt tystnadspliktsbrott som på vanligt sätt fick ske måste göras på ett sätt som inte försvårade mordutredningen, eftersom det gällde ett allvarligare brott.

Utskottet gör följande bedömning.

Utskottet anser inte att Anna-Greta Leijons uttalanden kan uppfattas som ett försök att påverka den utredning av ev. tystnadspliktsbrott som det ankom på myndigheterna att företa.

Dåvarande rikspolischefen Holger Romander och dåvarande chefen för säkerhetsavdelningen Sven-Åke Hjälmroth uppgav för den parlamentariska kommissionen att enligt rikspolisstyrelsens bedömning förelåg vid tiden för mordet på Olof Palme inte några särskilda konkreta hot utöver den generella hotbilden. Kommissionen (SOU 1988:18 s. 206) fann för sin del inte att det under utredningen framkommit något som gav grund för att påstå att säkerhetsavdelningens bedömning vid den tidpunkten av hotbilden var felaktig. Kommissionen ansåg inte heller att det fanns något stöd för påståendet att säkerhetsavdelningen vid tiden för mordet hade bort bedöma att det fanns ett akut hot från PKK.

Vid mötet den 8 december 1987 mellan Carl Lidbom, Hans Holmér och Ebbe Carlsson nämnde Holmér att det framkommit uppgifter om att säkerhetspolisen före mordet haft kännedom om att PKK planerade ett attentat. Uppgifterna kom från telefonavlyssning. Jan-Henrik Barrling tillkallades för att bekräfta att han före mordet personligen förvissat sig om att Per-Göran Näss hade informerats om dessa uppgifter.

Carl Lidbom fick senare, liksom Nils Erik Åhmansson, Sune Sandström och Anna-Greta Leijon, information från Ebbe Carlsson om att det av det material som Walter Kegö och Jan-Henrik Barrling sammanställt framgick att säkerhetsavdelningen hade insamlat men ej bearbetat eller sammanställt uppgifter som visade att det vid tiden för mordet förelåg ett hot mot Olof Palme. Det gällde dels uppgifter från telefonavlyssning, dels spaningsrapporter rörande en PKK-ledares besök i Stockholm sommaren 1985.

Enligt JK:s utredning påtalade Ebbe Carlsson redan vid ovannämnda möte i slutet av 1987 för Lidbom att det inom säkerhetsavdelningen hade undanhållits information för att undertrycka utredningen av PKK-spåret. Carl Lidbom vidarebefordrade dessa uppgifter om påstådda missförhållanden inom säkerhetsavdelningen till Nils Erik Åhmansson. Carl Lidbom ville enligt JK:s utredning med anledning av sitt utredningsuppdrag förvissa sig om att han kände till alla omständigheter av betydelse för utredningen av säkerhetspolisens organisation.

Det framgår också av JK:s utredning att Hans Holmér under hösten 1987 av Jan-Henrik Barrling upplysts om att det förelåg en konflikt inom säkerhetsavdelningen med avseende på avdelningens deltagande i Palmeutredningen. Sålunda skulle ledningen inom säkerhetsavdelningen "blockera" utredningen.

Enligt Ebbe Carlsson diskuterades vid mötet den 13 januari 1988 mellan Carl Lidbom, Nils Erik Åhmansson, Sune Sandström och Ebbe Carlsson förhållandet att Per-Göran Näss, samtidigt som han till Åhmansson och Sandström skulle ha uppgett att enda sättet att komma vidare i utredningen av PKK-spåret var att finna en avhoppare, hade vägrat Kegö och Barrling att rekrytera källa A. Enligt Åhmanssons mening var det först vid mötet den 24 februari mellan honom, Ebbe Carlsson, Kegö och Barrling som det framfördes påståenden om att de båda senare av Näss skulle ha blivit stoppade i utredningen av PKK-spåret.

De åtgärder Nils Erik Åhmansson först vidtog för att bringa klarhet i frågan om eventuella missförhållanden inom säkerhetsavdelningen var av organisatorisk art och bestod väsentligen i att utredningsgruppen förstärktes med några personer.

Justitieministern fick information om Ebbe Carlssons uppgifter först av Carl Lidbom den 17 mars och därefter den 27 mars av Ebbe Carlsson själv. Hon informerade i sin tur statsministern den 28 mars bl.a. om kritiken mot säkerhetsavdelningen. Enligt vitboken var de båda överens om att det var rikspolischefens sak att ansvara för den fortsatta handläggningen och att vidta åtgärder för att skapa klarhet vad gällde såväl denna kritik som de övriga uppgifter Ebbe Carlsson redovisat.

Carl Lidbom träffade Ingvar Carlsson den 8 april. Denne förklarade då att partiledarna måste informeras för den händelse de uppgifter Ebbe Carlsson lämnat efter kontroll tedde sig trovärdiga. Därefter borde Lidbom informera kommittén.

Den 30 april träffades Ingvar Carlsson och Carl Lidbom på den senares begäran återigen. Lidbom var enligt vitboken irriterad över att det inte fanns underlag som gjorde det möjligt att bekräfta eller avfärda Ebbe Carlssons teorier. Vid mötet diskuterades tidsschemat för säpoutredningen mot bakgrund av att det var nödvändigt att först informera partiledarna. Efter samtalet kontaktade Ingvar Carlsson Anna-Greta Leijon och underströk vikten av att arbetet med att kontrollera de aktuella uppgifterna bedrevs så skyndsamt som möjligt.

Den 4 maj påpekade Anna-Greta Leijon för Nils Erik Åhmansson vikten av att man med tanke på säpokommitténs arbete snabbt undersökte om det fanns fog för Ebbe Carlssons uppgifter såvitt avsåg säkerhetsavdelningen vid rikspolisstyrelsen.

Den 15 maj tillsatte Åhmansson en arbetsgrupp, ledd av byråchefen vid säkerhetsavdelningen Olav Robertsson, med uppgift att undersöka om någon vid säkerhetsavdelningen gjort sig skyldig till underlåtenhet eller andra fel på det sätt Ebbe Carlsson, Kegö och Barrling gjort gällande.

Utredningens resultat har av Robertsson presenterats för såväl säpokommittén som partiledarna. Robertsson har också lämnat en redovisning av utredningen inför utskottet. Säpokommittén uttalar att det material som fanns hos säkerhetspolisen före mordet visserligen visade att det förekommit hotfulla och aggressiva uttalanden bl.a. mot Olof Palme i ett antal telefonavlyssnade samtal och att det i och för sig förefaller egendomligt att säkerhetspolisen inte med anledning av detta material försökt ordna med ständig, noggrann bevakning av Olof Palme. I betänkandet framhålls emellertid att det kan finnas naturliga förklaringar till detta. Kommittén tillägger att utredningen inte ger något som helst stöd för påståendena om att personer inom säkerhetspolisen skulle ha aktivt motarbetat mordutredningen.

Statssekreterare Kjell Larsson har i en promemoria till utskottet redovisat vissa uppgifter om hot som uttalats mot Olof Palme kort tid före mordet. Uppgifterna kommer från det material från telefonavlyssning som fanns hos säkerhetspolisen men som inte till alla delar var översatt eller analyserat. Kjell Larsson har också lämnat en föredragning inför utskottet i frågan.

Utskottet gör följande bedömning.

Rikspolisstyrelsen är ett centralt ämbetsverk som enligt 11 kap. 6 § regeringformen lyder under regeringen. Ansvaret för rikspolisstyrelsens, inkl. dess säkerhetsavdelning, organisation vilar på regeringen. Regeringen har därutöver ett särskilt ansvar för frågor rörande rikets säkerhet. De frågor som rests om säkerhetspolisens organisation och sätt att fungera rör inte myndighetens handläggning av ärenden som gäller tillämpning av lag eller myndighetsutövning mot enskild. Det föreligger därför inga konstitutionella hinder enligt 11 kap. 7 § regeringsformen för regeringen att föranstalta om utredning eller på annat sätt ge sin mening till känna på detta område.

En utredning av påstådda missförhållanden inom säkerhetsavdelningen kan göras inom regeringskansliet eller genom särskilt tillsatt kommitté eller utredare. Utredningsuppgiften kan också överlämnas till justitiekanslern eller till en förvaltningsmyndighet. Ett formellt uppdrag av detta slag kräver regeringsbeslut.

Rikspolischefen har självfallet befogenhet att på eget initiativ låta utreda påstådda missförhållanden inom den egna myndigheten.

Såväl Ingvar Carlsson som Anna-Greta Leijon har gett uttryck för åsikten att det ankom på rikspolischefen att utreda anklagelserna mot säkerhetsavdelningen. Anna-Greta Leijon har därutöver vid mötet med Nils Erik Åhmansson den 4 maj påpekat vikten av att uppgifterna om missförhållandena kontrollerades så snart som möjligt.

Det kan enligt utskottet möjligen ifrågasättas om inte Anna-Greta Leijon därmed har gett rikspolischefen ett utredningsuppdrag och att detta borde ha sin grund i ett regeringsbeslut. Enligt utskottets mening faller dock Anna-Greta Leijons påpekanden om vikten av en utredning av de påstådda missförhållandena inom ramen för normala kontakter mellan en departementschef och chefen för en departementet underställd myndighet.

Det kan i sammanhanget erinras om att regeringen tidigare uppdragit åt säpokommittén att göra en översyn av säkerhetspolisen. Kommitténs direktiv medgav att man också tog upp frågan om eventuella missförhållanden inom säkerhetsavdelningen till granskning. Kommitténs ordförande, Carl Lidbom, hade genom särskilt regeringsbeslut fått rätt att ta del av alla handlingar hos säkerhetsavdelningen, oavsett vilka sekretessregler som i övrigt gällde för dessa. Åhmansson hade av regeringen förordnats till expert i kommittén. Redan i detta får enligt utskottet anses ligga en skyldighet för Åhmansson att bistå med de utredningar om säkerhetsavdelningen som kommittén önskat få utförda.

Med det anförda har utskottet inte tagit ställning till frågan om den valda formen för att undersöka påstådda missförhållanden inom säkerhetsavdelningen var den mest ändamålsenliga. Till denna fråga avser utskottet återkomma liksom till frågan allmänt om regeringens kontroll av säkerhetspolisen. Det kan i detta sammanhang påpekas att regeringen efter samråd med partiledarna nyligen beslutat tillkalla en särskild utredningsman med uppgift att utreda vissa frågor om säkerhetsskydd som rör den säkerhetsbedömning som gjorts före mordet på Olof Palme. Enligt utskottet är det tillfredsställande att denna utredning görs.

Utskottets anmälan

Resultatet av den i det föregående redovisade fortsatta granskningen av regeringens åtgärder med anledning av mordet på statsminister Olof Palme får utskottet härmed för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 1 september 1988

På konstitutionsutskottets vägnar

Olle Svensson

Närvarande: Olle Svensson (s), Anders Björck (m), Wivi-Anne Cederqvist (s), Kurt Ove Johansson (s), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Sture Thun (s), Hans Nyhage (m), Sören Lekberg (s), Börje Stensson (fp), Elisabeth Fleetwood (m), Torgny Larsson (s), Bengt Kindbom (c), Bo Hammar (vpk) och Ture Ångqvist (s).

Reservationer

1. Kontakter med Ebbe Carlsson

Anders Björck (m), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Börje Stensson (fp), Elisabeth Fleetwood (m) och Bengt Kindbom (c) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 38 börjar med "Ett statsråd" och på s. 39 slutar med "mot statsministern" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill först framhålla att ett statsråd självfallet har rätt att motta upplysningar från en privatperson, även i ett ärende som är föremål för myndigheternas handläggning. Det anmärkningsvärda med justitieminister Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson är emellertid enligt utskottets uppfattning deras omfattning och intensitet. Under en tidsrymd av knappt två månader hade hon enligt vad som framkommit i utredningen kontakt med Ebbe Carlsson inte mindre än åtta gånger. Vid ett tillfälle, den 27 mars, ägnade hon omkring nio timmar åt att lyssna på hans information.

Det är enligt utskottets uppfattning rimligt att justitieministern efter hänvändelse från en tidigare regeringsledamot och nuvarande svensk ambassadör tog emot en person som ansåg sig ha viktiga uppgifter att lämna rörande mordet på landets statsminister. Efter att ha lyssnat på denna information hade det riktiga i denna situation varit att hänvisa till pågående säpoutredning och behöriga myndigheter, i första hand då till förundersökningsledningen. I stället fortsatte emellertid Anna-Greta Leijon att sammanträffa med Ebbe Carlsson. Kulmen i denna utveckling nåddes den 4 maj då hon utan att samråda med regeringskolleger eller myndigheter utfärdade ett olagligt rekommendationsbrev åt Ebbe Carlsson. Till denna fråga återkommer utskottet i det följande.

Några omständigheter i Anna-Greta Leijons kontakter med Ebbe Carlsson bör enligt utskottet särskilt uppmärksammas. För det första insåg hon – och det har hon själv medgett vid utfrågningarna – att hemliga uppgifter lämnats ut till Ebbe Carlsson. Hon borde ha reagerat genom att ta upp denna sak med rikspolischefen. För det andra borde hon, när hon fick reda på att Ebbe Carlssons verksamhet och delar av polisens verksamhet i sammanhanget finansierades med privata pengar, ha förklarat för honom och för rikspolischefen att privatfinansierad polisverksamhet inte får förekomma. Det kan inte uteslutas att förekomsten av privata pengar kan ha haft betydelse vid t.ex. anskaffningen av avlyssningsutrustning.

Anna-Greta Leijons handlande i förhållande till Ebbe Carlsson blir enligt utskottets uppfattning svårt att förstå om man inte känner till hans bakgrund. Ebbe Carlsson var informationssekreterare åt justitieminister Lennart Geijer i mitten av 1970-talet. I denna egenskap samverkade han med Anna-Greta Leijon som då var invandrarminister. Han är vidare personligen en nära bekant till inte bara Anna-Greta Leijon utan också till Hans Holmér och Carl Lidbom. Det kan inte uteslutas att den omständigheten att Anna-Greta Leijon varit nära vän med Ebbe Carlsson påverkat hennes handlande i ärendet.

Sammanfattningsvis anser utskottet att det allvarliga med det stöd Anna-Greta Leijon gav Ebbe Carlsson är att hans teorier och verksamhet bland berörda myndigheter uppfattades som sanktionerade av justitieministern. Härigenom kom hon att på ett obehörigt sätt påverka myndigheternas handlande. För detta förtjänar hon enligt utskottets uppfattning kritik.

Utskottet vill slutligen något beröra statsministerns roll i sammanhanget. Ingvar Carlsson sammanträffade aldrig själv med Ebbe Carlsson i detta ärende men fick redan dagen efter Anna-Greta Leijons långa möte med Ebbe Carlsson en kortfattad information. Enligt vitbokens uppgifter var de överens om att det var myndigheternas sak att ansvara för den fortsatta handläggningen. Trots detta uppmanade statsministern justitieministern att bedriva arbetet med att kontrollera de aktuella uppgifterna så skyndsamt som möjligt. Statsministern har således bidragit till att justitieministerns kontakter med Ebbe Carlsson fortsatte.

Vad utskottet nu anfört ges riksdagen till känna.

2. Kontakter med Ebbe Carlsson

Bo Hammar (vpk) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 38 börjar med "Ett statsråd" och på s. 39 slutar med "mot statsministern" bort ha följande lydelse:

Vad beträffar frågan om privatfinansiering av polisiär verksamhet bör enligt utskottets mening granskningen fortsättas.

3. Åtgärder av förundersökningskaraktär – rekommendationsbrevet åt Ebbe Carlsson

Anders Björck (m), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Börje Stensson (fp), Elisabeth Fleetwood (m) och Bengt Kindbom (c)

anser att den del av utskottets yttrande som på s. 43 börjar med "I den" och på s. 44 slutar med "utan dröjsmål" bort ha följande lydelse:

I vitboken framhålls att brevet med hänsyn till omständigheterna vid dess tillkomst inte bör betraktas som annat än ett rekommendationsbrev. I brevet sägs emellertid att Ebbe Carlsson på justitieministerns uppdrag ("on my authority") har kontaktat den tänkta mottagaren av brevet. Anna-Greta Leijon har förnekat att syftet var att ge något uppdrag. Ebbe Carlsson har å sin sida förklarat att han inte uppfattat att han erhållit något uppdrag. Brevets formulering är emellertid sådan att den tänkta mottagaren – och varje annan i god tro varande läsare av brevet – måste få uppfattningen att justitieministern gett Ebbe Carlsson ett uppdrag. Oavsett justitieministerns avsikt med brevet måste brevet därför enligt utskottets uppfattning anses innefatta ett uppdrag till Ebbe Carlsson.

Utskottet övergår då till att pröva om justitieministern har rätt att ge ett sådant uppdrag.

Av brevet framgår att uppdraget avser inhämtande av information som avser bakgrunden till mordet. Uppdraget är därför ett led i en utredning av detta mord.

Det framgår av 23 kap. 3 § rättegångsbalken att förundersökning skall ledas av polismyndighet eller åklagare. Som framgått tidigare beslöt regeringen den 5 februari 1987 att uppdra åt riksåklagaren att leda förundersökningen rörande mordet på statsministern och åt rikspolischefen att leda den polisverksamhet som erfordras för spaning och utredning med anledning av mordet. Inga andra myndigheter, inte heller regeringen, har rätt att ge uppdrag i syfte att utreda mordet vid sidan av den pågående förundersökningen. Mot bakgrund av bestämmelsen i 7 kap. 3 § regeringsformen om den kollektiva beslutsprincipen för regeringsbeslutен är det särskilt anmärkningsvärt att ett enskilt statsråd ger detta uppdrag.

Brevet är i tryckfrihetsförordningens mening (2 kap. 7 §) att anse som upprättat genom att det överlämnats till Ebbe Carlsson. Det saknar därför betydelse från formell synpunkt om brevet företetts eller inte. Ebbe Carlsson har emellertid uppgett att han inte etablerat kontakt med den brittiska underrättelsetjänst som brevet var avsett att presenteras för. Däremot har han hänvisat till brevet i samtal med Kjell Larsson och eventuellt andra personer. Om kontakt hade upprättats med den brittiska underrättelsetjänsten och den begärda uppgiften lämnats ut, hade detta skett till en person som saknade behörighet enligt svensk rättsordning att företräda svenska staten.

Utskottet vill också framhålla att, såvitt framgått av utredningen, ingen annan i regeringskansliet – statsråd eller tjänsteman – har haft kännedom om brevets innehåll förrän det blev känt genom pressuppgifter den 1 juni.

Vad sedan beträffar *frågan om diarieföring* av brevet vill utskottet först erinra om att en handling enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen är allmän bl.a. i det fallet att handlingen förvaras hos en myndighet och är att anse som upprättad hos myndigheten (3 §). En handling anses upprättad hos myndigheten när den har expedierats (7 §).

Vidare gäller enligt 15 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100) att en allmän handling som upprättats hos en myndighet skall registreras, dvs. diarieföras utan dröjsmål, om det inte är uppenbart att den är av ringa betydelse för

myndighetens verksamhet. I fråga om allmänna handlingar, för vilka sekretess inte gäller, får dock registrering underlåtas om handlingarna hålls så ordnade att det utan svårighet kan fastställas om en handling har kommit in eller upprättats.

Utskottet gör följande bedömning.

Myndighet i det aktuella fallet är justitiedepartementet. Brevet förvarades hos detta departement och är, som ovan framhölls, upprättat genom att det överlämnats till Ebbe Carlsson. Brevet är följaktligen allmän handling.

Ingen av de undantagsregler som finns i sekretesslagen och som närmare specificerats i de riktlinjer som utfärdats för registrering av allmänna handlingar hos justitiedepartementet är tillämplig på det aktuella brevet. Brevet borde således i enlighet med 15 kap. 1 § sekretesslagen ha registrerats utan dröjsmål.

Sammanfattningsvis konstaterar utskottet att det uppdrag som Anna-Greta Leijon har gett Ebbe Carlsson saknar laglig grund. Det strider mot rättegångsbalkens regler om ledning av förundersökning i brottmål. Genom att besluta i ett ärende som det enligt lag tillkommer en myndighet att bestämma om har hon också handlat i strid med 11 kap. 7 § regeringsformen.

För utfärdandet av detta brev och för underlåtenheten att diarieföra det förtjänar f.d. justitieminister Anna-Greta Leijon allvarlig kritik. Enligt utskottets uppfattning talar dessutom omständigheterna för att hon var medveten om det felaktiga i sitt handlande. Detta gör hennes handlande än mer klandervärt.

Vad utskottet nu anfört ges riksdagen till känna.

4. Åtgärder av förundersökningskaraktär – rekommendationsbrevet åt Ebbe Carlsson

Bo Hammar (vpk) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 43 börjar med "I den" och på s. 44 slutar med "utan dröjsmål" bort ha följande lydelse:

I vitboken framhålls att brevet med hänsyn till omständigheterna vid dess tillkomst inte bör betraktas som annat än ett rekommendationsbrev. I brevet sägs emellertid att Ebbe Carlsson på justitieministerns uppdrag ("on my authority") har kontaktat den tänkta mottagaren av brevet. Anna-Greta Leijon har förnekat att syftet var att ge något uppdrag. Ebbe Carlsson har å sin sida förklarat att han inte uppfattat att han erhållit något uppdrag. Brevets formulering är emellertid sådan att den tänkta mottagaren – och varje annan i god tro varande läsare av brevet – måste få uppfattningen att justitieministern gett Ebbe Carlsson ett uppdrag. Det förhållandet att hon uppgett sig inte ha för avsikt att ge ett uppdrag förtjänar inget avseende. Enligt utskottets bestämda uppfattning måste man nämligen kunna utgå ifrån att en handling som hon som statsråd utfärdar i tjänsten återger hennes verkliga avsikter.

Utskottet övergår då till att pröva om justitieministern har rätt att ge ett sådant uppdrag.

Av brevet framgår att uppdraget avser inhämtande av information som

avser bakgrunden till mordet. Uppdraget är därför ett led i en utredning av detta mord.

Det framgår av 23 kap. 3 § rättegångsbalken att förundersökning skall ledas av polismyndighet eller åklagare. Som framgått tidigare beslöt regeringen den 5 februari 1987 att uppdra åt riksåklagaren att leda förundersökningen rörande mordet på statsministern och åt rikspolischefen att leda den polisverksamhet som erfordras för spaning och utredning med anledning av mordet. Inga andra myndigheter, inte heller regeringen, har rätt att ge uppdrag i brottsutredande syfte vid sidan av den pågående förundersökningen rörande mordet.

Utskottet konstaterar således att det uppdrag som Anna-Greta Leijon har gett Ebbe Carlsson saknar laglig grund. Det strider mot rättegångsbalkens regler om ledning av förundersökning i brottmål. Genom att besluta i ett ärende som det enligt lag tillkommer en myndighet att bestämma om har hon också handlat i strid med 11 kap. 7 § regeringsformen. Mot bakgrund av bestämmelsen i 7 kap. 3 § regeringsformen och den kollektiva beslutsprincipen för regeringsbesluten är det särskilt anmärkningsvärt att ett enskilt statsråd utan att samråda med någon annan i regeringskansliet – statsråd eller tjänsteman – ger detta uppdrag.

Vad sedan beträffar *frågan om diarieföring* av brevet vill utskottet först erinra om att en handling enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen är allmän bl.a. i det fallet att handlingen förvaras hos en myndighet och är att anse som upprättad hos myndigheten (3 §). En handling anses upprättad hos myndigheten när den har expedierats (7 §).

Vidare gäller enligt 15 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100) att en allmän handling som upprättats hos en myndighet skall registreras, dvs. diarieföras utan dröjsmål, om det inte är uppenbart att den är av ringa betydelse för myndighetens verksamhet. I fråga om allmänna handlingar, för vilka sekretess inte gäller, får dock registrering underlåtas om handlingarna hålls så ordnade att det utan svårighet kan fastställas om en handling har kommit in eller upprättats.

Utskottet gör följande bedömning.

Myndighet i det aktuella fallet är justitiedepartementet. Brevet förvarades hos detta departement och är, som ovan framhölls, upprättat genom att det överlämnats till Ebbe Carlsson. Brevet är följaktligen allmän handling.

Ingen av de undantagsregler som finns i sekretesslagen och som närmare specificerats i de riktlinjer som utfärdats för registrering av allmänna handlingar hos justitiedepartementet är tillämplig på det aktuella brevet. Brevet borde således ha registrerats utan dröjsmål.

5. Kontakter med spaningsledningen

Anders Björck (m), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Börje Stensson (fp), Elisabeth Fleetwood (m) och Bengt Kindbom (c) anser att den del av utskottets yttrande på s. 46 som börjar med "Granskningen har" och slutar med "Ebbe Carlssons verksamhet" bort ha följande lydelse:

Granskningen har enligt utskottets mening gett vid handen att justitiemi-

nistern på olika sätt inför rikspolischefen gett uttryck för uppfattningen att Ebbe Carlssons uppgifter borde tillmätas betydelse för mordutredningen. Enligt JK:s utredning framhöll Anna-Greta Leijon vid den middag som ägde rum den 5 april vikten av att PKK-utredningen bedrevs med kraft. Hon har också inför riksåklagaren uppgett att Ebbe Carlsson hade "vårt stöd". Anna-Greta Leijon har vidare vid upprepade tillfällen anmodat rikspolischefen att kontrollera uppgifterna i fråga. Därtill kommer att statsministern aktivt uppmanat Anna-Greta Leijon att kontrollera uppgifterna. I sammanhanget bör även vägas in den omständigheten att Anna-Greta Leijon får anses ha aktivt stött Ebbe Carlssons reseverksamhet. Det gäller såväl det i det föregående avsnittet diskuterade s.k. rekommendationsbrevet som Anna-Greta Leijons uttalanden om finansieringen av resorna. Till detta kommer Anna-Greta Leijons upprepade sammanträffanden med Ebbe Carlsson, vilka man kan utgå ifrån att Ebbe Carlsson hänvisat till när han i sin tur talat med Åhmansson. För Åhmansson måste detta ha framstått som ett stöd åt Ebbe Carlssons teorier. I vilken utsträckning Anna-Greta Leijons handlande påverkat spaningsledningen är av naturliga skäl svårt att bedöma. Det är heller inte utskottets uppgift att granska myndigheternas åtgärder.

Sammanfattningsvis anser sålunda utskottet att Anna-Greta Leijon inte kan undgå kritik i nu berörda avseenden.

Vad utskottet nu anfört ges riksdagen till känna.

6. Kontakter med spaningsledningen

Bo Hammar (vpk) anser att den del av utskottets yttrande på s. 46 som börjar med "Granskningen har" och slutar med "Ebbe Carlssons verksamhet" bort ha följande lydelse:

Granskningen har enligt utskottets mening gett vid handen att justitieministern på olika sätt inför rikspolischefen gett uttryck för den bestämda uppfattningen att Ebbe Carlssons uppgifter rörande det s.k. PKK-spåret borde tillmätas betydelse för mordutredningen. Anna-Greta Leijon har sålunda vid upprepade tillfällen anmodat rikspolischefen att kontrollera uppgifterna i fråga. I sammanhanget bör även vägas in den omständigheten att Anna-Greta Leijon får anses ha aktivt stött Ebbe Carlssons reseverksamhet. Det gäller dels det i det föregående avsnittet diskuterade s.k. rekommendationsbrevet, dels Anna-Greta Leijons uttalanden om finansieringen av resorna. Till detta kommer Anna-Greta Leijons upprepade sammanträffanden med Ebbe Carlsson, vilka man kan utgå ifrån att Ebbe Carlsson hänvisat till när han i sin tur talat med Åhmansson. För Åhmansson måste detta ha framstått som ett stöd åt Ebbe Carlssons teorier.

Enligt utskottets uppfattning har Anna-Greta Leijon genom sitt stöd åt Ebbe Carlsson och hans uppgifter sökt påverka spaningsledningen att i mordutredningen prioritera det s.k. PKK-spåret. Hennes handlande kan därför misstänkas stå i strid med 11 kap. 7 § regeringsformen. Frågan bör bli föremål för utskottets fortsatta granskning.

7. Kontakter med åklagarna – underrättelse till förundersökningsledningen

Anders Björck (m), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Börje Stensson (fp), Elisabeth Fleetwood (m) och Bengt Kindbom (c) anser att den del av utskottets yttrande på s. 48 som börjar med "Det kan" och slutar med "hölls underrättade" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill erinra om regeringsingripandet den 5 februari 1987 då det uppdrogs åt riksåklagaren att leda förundersökningen. Beslutet hade bl.a. sin grund i de motsättningar som förelåg mellan spaningsledningen och åklagarna.

Anna-Greta Leijon borde mot denna bakgrund i vart fall efter sammanträffandet den 27 mars ha anmodat Ebbe Carlsson att i fortsättningen hänvända sig till förundersökningsledningen. I stället fortsatte hon själv att sammanträffa med Ebbe Carlsson vid flera ytterligare tillfällen utan att åklagarna var informerade och utan att hon försäkrade sig om att information hade getts till dessa. Anna-Greta Leijon tog initiativ till att Ebbe Carlsson i hennes och Nils Erik Åhmanssons närvaro informerade statssekreterarna Sten Heckscher och Kjell Larsson. Magnus Sjöberg har erinrat om att detta skedde utan åklagarnas medverkan och utan deras kännedom. Särskilt under den sedvanliga genomgång som åklagare och spaningsledning hade den 4 maj med justitieministern åsidosattes åklagarna på ett uppseendeväckande sätt genom att de undanhölls information som andra närvarande besatt.

Den begränsade syn på förundersökningsledningens roll som detta ger uttryck för gäller i högsta grad också utfärdandet av det s.k. rekommendationsbrevet. Anna-Greta Leijon underlät således att upplysa åklagarna om sin avsikt att utfärda brevet och informerade inte heller åklagarna i efterhand om åtgärden.

Enligt utskottets mening har Anna-Greta Leijon inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att tillse att information om Ebbe Carlssons verksamhet på ett tidigare stadium redovisades för åklagarna utan tvärtom i olika avseenden negligerat förundersökningsledningen. Nu angivna omständigheter ger utskottet anledning att rikta allvarlig kritik mot justitieministern.

Vad utskottet nu anfört ges riksdagen till känna.

8. Kontakter med åklagarna – underrättelse till förundersökningsledningen

Bo Hammar (vpk) anser att den del av utskottets yttrande på s. 48 som börjar med "Emellertid har" och slutar med "hölls underrättade" bort utgå.

9. Kontakter med åklagarna – frågan om obehörig påverkan på handläggningen av ev. tystnadspliktsbrott

Anders Björck (m), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Börje Stensson (fp), Elisabeth Fleetwood (m) och Bengt Kindbom (c) anser att den del av utskottets yttrande på s. 48 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "att företa" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottet kan de uttalanden som justitieministern riktat till riksåkla-

garen om det angelägna i att mordutredningen prioriterades uppfattas som ett försök att påverka den utredning av eventuella tystnadspliktsbrott som det ankom på myndigheterna att företa. Anna-Greta Leijon kan därför inte i nu berört hänseende undgå kritik.

Vad utskottet nu anfört ges riksdagen till känna.

Särskilt yttrande

Bo Hammar (vpk) anför:

Enligt min mening hade det varit önskvärt att den under sommaren genomförda granskningen lett fram till ett sedvanligt betänkande. Den logiska följden hade då bort bli att en urtima riksdag inkallats för att ta ställning till betänkandet.

På grund av granskningens omfattning och betydelse blev det emellertid omöjligt att under svår tidspress utarbeta ett färdigt betänkande, som tillgodoser rättssäkerhetens krav. Utskottet föredrar därför att till nästkommande riksmötes konstitutionsutskott överlämna ett utkast till betänkande. Eftersom denna åtgärd är unik i konstitutionsutskottets långa historia bör man pröva åtgärdens förenlighet med grundlagen.

Konstitutionsutskottets uppgifter i nu aktuellt avseende regleras i 12 kap. 1–3 §§ regeringsformen. Det framgår bl.a. av dessa bestämmelser att utskottet skall granska statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. När skäl föreligger till det, dock minst en gång om året, skall utskottet meddela riksdagen vad utskottet vid sin granskning har funnit förtjäna uppmärksamhet. Om utskottet skulle finna att den som är eller har varit statsråd kan misstänkas ha grovt åsidosatt sin tjänsteplikt kan utskottet besluta om åtal.

Som framgår kan således utskottet i fråga om de rättsliga slutsatserna anses ha en viss självständighet i förhållande till sin uppdragsgivare riksdagen. Således kan utskottet utan riksdagens hörande besluta om åtal mot statsråd. Då det gäller de politiska slutsatserna, innefattande kritik mot regeringen eller enskilda statsråd, är utskottet underställt riksdagen. Utskottet skall meddela sin slutsats till riksdagen som beslutar i frågan eventuellt efter omröstning mellan olika förslag till politiska slutsatser.

I ett läge då riksdagen av allt att döma inte kommer att sammanträda före valet den 18 september har jag för att undvika att komma i konflikt med grundlagens bestämmelser därför begränsat mig till att dra renodlat rättsliga slutsatser. Såsom tidigare framhållits överlämnas dessa tillsammans med protokollen från utfrågningarna och en sammanfattning av händelseförloppet till den nya riksdagens konstitutionsutskott. De politiska slutsatserna får dras av de politiska partierna och den nyvalda riksdagen.

Enligt min mening återstår mycket att göra i fråga om granskningen av detta ärende. Det kan bli aktuellt med ytterligare utfrågningar. Jag hänvisar bl.a. till Anna-Greta Leijons önskemål om fortsatt utfrågning inför lyckta dörrar. Jag anser det vidare nödvändigt att noggrant granska uppkomsten av det s.k. PKK-spåret och då särskilt frågan huruvida man inom regeringskretsen sökt påverka spanings- och förundersökningsledning i denna fråga. Pågående förundersökningar i fråga om eventuella sekretessbrott och i fråga

om insmuggling av illegal avlyssningsutrustning kan också få betydelse för den fortsatta granskningen. Frågan om eventuell privatfinansiering av polisiär verksamhet kan därvidlag också komma att aktualiseras. Det gäller också de motstridiga uppgifterna om brister och missförhållanden inom rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning och frågan om regeringens kontroll över och insyn i avdelningens verksamhet.

Bilagedel A
till utkast 1988-09-01

Det s. k. rekommendationsbrevet jämte översättning därav

The Minister of Justice
S-103 33 Stockholm, Sweden
Telephone: 763 47 28

Stockholm May 4 1988

To the relevant British Authority

Mr Ebbe Carlsson is a Swedish book publisher with a previous career in journalism, politics and central government. On my behalf he handles certain very delicate fact-finding missions in connection with the murder of the late Prime Minister Olof Palme.

On my authority, Mr Carlsson has contacted you through inofficial channels to try and confirm some information regarding the background to the murder. We believe your Service possesses such information.

As Mr Carlsson is not only an old personal friend but also has experience in this field, I can guarantee that he will handle any information given to him according to your instructions as regards confidentiality etc.

He will also be able and authorized to answer any of your questions in this case.

I am grateful for all help you can give to Mr Carlsson.

Anna-Greta Leijon
Minister of Justice

1988-06-01
Ad acta
Sten Heckscher

Översättning

Justitieministern
103 33 Stockholm, Sverige
Tel. 763 47 28

Stockholm den 4 maj 1988

Till berörd brittisk myndighet

Herr Ebbe Carlsson är en svensk bokförläggare med tidigare yrkesverksamhet inom journalistik, politik och regeringskansli. För min räkning handhar han vissa mycket känsliga faktainsamlingsuppdrag i samband med mordet på förre statsministern Olof Palme.

På mitt uppdrag har herr Carlsson kontaktat Er genom inofficiella kanaler för att försöka bekräfta information rörande bakgrunden till mordet. Vi tror att Er förvaltning har sådan information.

Eftersom herr Carlsson inte bara är en gammal personlig vän utan också har erfarenhet på detta område kan jag garantera att han kommer att handha den information han får i enlighet med Era instruktioner rörande sekretess m. m.

Han kommer även att kunna och vara bemyndigad att besvara Era frågor rörande detta fall.

Jag är tacksam för all den hjälp Ni kan ge herr Carlsson.

Anna-Greta Leijon
Justitieminister

Rätt översatt intygas:

Margareta Synning
Auktoriserad translator

Bilagedel B
till utkast 1988-09-01

Regeringens s. k. vitbok
JK:s yttrande
Utfrågningar

Material om vissa förhållanden kring utredningen av mordet på statsminister Olof Palme

Från konstitutionsutskottet har begärts en redovisning i rubricerade fråga. Under arbetet med redovisningen har statsrådsberedningen haft del av kopior av brev den 15 och 22 juni 1988 från kanslichefen i utskottet till dess ledamöter och suppleanter. Kopiorna har tillställts statsrådsberedningen för kännedom.

Statsrådsberedningen får härmed överlämna bifogade material. Det består av

- den redogörelse i saken som JK i dag överlämnat till justitieministern,
- en promemoria med 10 bilagor som belyser de frågor som KU ställt angående regeringens och regeringskansliets roll i sammanhanget,
- en redogörelse som innehåller uppgifter vilka bedömts omfattade av sekretess enligt 2 kap 1 § och 5 kap 1 § sekretesslagen (1980:100),*
- justitiedepartementets riktlinjer för registrering av allmänna handlingar.*

Kjell Larsson

* Här ej medtagen.

PM om vissa förhållanden kring utredningen av mordet på statsminister Olof Palme

Inledning

I denna PM redovisas vad som för regeringskanslicts del förekommit i den s. k. Ebbe Carlsson-affären. Redovisningen avser tiden fr. o. m. den 17 mars 1988, då information om Ebbe Carlssons engagemang i utredningen om mordet på Olof Palme först når någon i regeringskansliet och sträcker sig till den 7 juni 1988, då justitieminister Anna-Greta Leijon lämnar in sin avskedsansökan till statsministern.

De tidsangivelser som förekommer i det följande bygger till stor del på de berörda personernas egna minnesbilder och innehållet i deras almanackor. Endast i begränsad omfattning finns minnesanteckningar till stöd för vad som har sagts vid olika tillfällen.

Till denna PM fogas såsom bilagor vissa handlingar som bidrar till att belysa de frågor som redovisningen tar sikte på.

Händelseförloppet

17 mars

Ambassadören Carl Lindbom söker upp justitieminister Anna-Greta Leijon i Rosenbad. Han berättar att förlagsdirektören Ebbe Carlsson, som hon känner sedan tidigare, har en teori om mordet på Olof Palme och att Ebbe Carlsson och rikspolischefen Nils Erik Åhmansson haft kontakt med varandra i saken.

Samma dag vidarebefordrar justitieministern till försvarsminister Roine Carlsson vissa upplysningar hon fått av Lidbom vilka rörde försvarsministerns ansvarsområde. Detta leder till att kontakt etableras mellan expeditions- och rättschefen Rolf Holmquist i försvarsdepartementet och avdelningschefen Sune Sandström vid rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning (RPS/Säk).

24 mars

Justitieministern har sin första kontakt med Ebbe Carlsson i saken. Denne redovisar i korthet sin teori. Han berättar också att två poliser vid RPS/Säk, Jan-Henrik Barrling och Walter Kegö, under mordutredningen hade kontaktat honom i saken. Justitieministern gör samma bedömning som rikspolischefen skall ha gjort före henne nämligen att Ebbe Carlssons uppgifter är av största intresse och måste kontrolleras. Under en del av mötet är polismannen P.O. Karlsson närvarande. Denne tjänstgör efter beslut den 22 mars 1988 av avdelningschefen Sandström som Ebbe Carlssons livvakt. För att justitieministern skall få mer information än som hinns med vid detta relativt

korta möte kommer hon överens med Ebbe Carlsson om att de skall träffas igen snarast möjligt.

27 mars

Justitieministern träffar Ebbe Carlsson som överenskommits. Mötet tar 8–9 timmar och äger rum på Ebbe Carlssons arbetsplats. Barrling och Kegö är tidvis närvarande och redovisar sina erfarenheter av arbetet med mordutredningen.

Ebbe Carlsson lämnar en omfattande redogörelse för sin teori om mordet och om dess bakgrund samt om de uppgifter som stöder teorin. Justitieministern får veta att Ebbe Carlsson sedan januari 1988 har haft kontakter i saken med rikspolischefen. Ebbe Carlsson talar om en lokal på Södermalm i Stockholm som kan komma att användas i polisens spaningsarbete.

Ebbe Carlsson lämnar också upplysningar som har betydelse för den då aktuella hotbilden och som justitieministern sätter i samband med information som lämnats henne vid ett av de regelbundna informationsmötena om mordutredningen.

Vid mötet uppger Ebbe Carlsson att bokförläggaren Tomas Fischer hade ställt pengar till Ebbe Carlssons förfogande.

28 mars

Justitieministern informerar statsminister Ingvar Carlsson om att Ebbe Carlsson först till rikspolischefen och nyligen också till henne redovisat dels uppgifter av stort intresse för utredningen rörande mordet på statsminister Olof Palme, däribland en teori om vilka som stod bakom mordet, dels uppgifter om att en svensk myndighet skulle haft tillgång till kunskap som förvarnade om att ett attentat skulle komma att begås mot den svenska statsministern. Justitieministern hade dock ännu inte hunnit höra rikspolischefens uppfattning i frågan.

Statsministern och justitieministern var överens om att det var rikspolischefens sak att ansvara för den fortsatta handläggningen och att vidta åtgärder för att skapa klarhet.

De var också överens om att uppgifterna i båda hänseendena var ytterst känsliga. Den första uppgiften var en utomordentligt allvarlig anklagelse mot främmande makt och den andra innebar allvarlig kritik mot svensk myndighet.

30 mars

På justitieministerns initiativ har hon ett samtal med rikspolischefen. De är överens om att det för dagen inte går att tillförlitligt bedöma de lämnade uppgifternas trovärdighet men att det inte går att lämna dem åsido. De är också eniga om att rikspolischefen – vars ansvar det är att leda den polisverksamhet som erfordras för spaning och utredning med anledning av mordet – självfallet har ansvaret för hur Ebbe Carlssons uppgifter förs in i utredningen. Rikspolischefen vill emellertid, med hänsyn till risken för

läckor, att kretsen av personer som skall medverka i denna del inte bli för stor. Man talar också om betydelsen av att förundersökningsledningen underrättas om uppgifterna.

5 april

Justitieministern träffar rikspolischefen och Ebbe Carlsson i den senares bostad. Rikspolischefen klargör att Ebbe Carlssons information skall inordnas i mordutredningen. Han uppger också att bl. a. en av åklagarna i mordutredningen, byråchefen hos RÅ Jörgen Almblad, och chefen för rikskriminalen, polisintendenten Tommy Lindström, samt ytterligare några skulle kopplas in. Rikspolischefen förklarar vidare att praktiska saker som lokaler och kostnader för resor skulle klaras av rikspolisstyrelsen. Justitieministern poängterar åter att rikspolischefen måste ha ansvaret för och leda arbetet och se till att redovisning sker till åklagarna. På rikspolischefens förfrågan förklarar hon vidare att hon skall kontakta utrikesministern angående polisens möjligheter att som ett led i mordutredningen få gå igenom handlingar i UD:s arkiv.

Justitieministern förklarar också att hon vill att statssekreterarna Kjell Larsson i statsrådsberedningen och Sten Heckscher i justitiedepartementet blir informerade.

6 april

Justitieministern diskuterar SÄPO-kommitténs arbete med ambassadör Carl Lidbom. Bl. a. diskuteras hur den information som Ebbe Carlsson har lämnat bör hanteras i det sammanhanget. De enas om att det är för tidigt att dra någon slutsats om detta men konstaterar att det kan bli nödvändigt att informera partiledarna.

8 april

Statsministern träffar Carl Lidbom. Statsministern får då veta vad han tidigare, den 28 mars, redan hört av justitieministern. Statsministern förklarar att partiledarna måste informeras ifall de uppgifter Ebbe Carlsson har lämnat efter kontroll ter sig trovärdiga. Därefter bör Lidbom informera kommittén.

17 april

Biträdande chefen för UD:s politiska avdelning Göran Berg bjuds på lunch av Ebbe Carlsson. Denne hade träffat Ebbe Carlsson på en mottagning i månadsskiftet januari/februari. Ebbe Carlsson som refererar till rikspolischefen och justitieministern ber nu att Berg, eller någon annan i UD, skall undersöka om det i UD:s arkiv finns rapporter eller samtalsuppteckningar som kan ha relevans för utredningen om mordet på Olof Palme.

Berg svarar att UD givetvis vill hjälpa polisen med detta men att en framställning bör ske i sedvanliga former och genom formella kontakter.

20 april

Justitieministern sammanträffar med Ebbe Carlsson. Justitieministern får ytterligare information om grunden för Ebbe Carlssons teori.

21 april

Justitieministern samtalar med utrikesministern som varit på resor i utlandet under större delen av april. Hon ber honom att så långt som möjligt tillgodose RPS/Säk:s önskemål att få gå igenom visst material hos UD, till vilket han samtycker.

22 april

Justitieministern talar med rikspolischefen. Hon förklarar att utrikesministern bemött hennes önskemål om polisens tillgång till UD:s arkiv positivt.

Vid samtalet meddelar rikspolischefen att polisen för närvarande klarar sina kostnader för mordutredningen men att det längre fram kan bli aktuellt att hos regeringen begära ett anslagsöverskridande med ett par miljoner kr. (En sådan begäran görs senare, den 4 maj. Den gäller främst andra ändamål än de som här är aktuella. Regeringen medger anslagsöverskridandet i ett beslut den 9 juni 1988.) Justitieministern och rikspolischefen för också en diskussion om sakens betydelse för SÄPO-kommittén.

28 april

På justitieministerns kallelse äger ett möte rum i justitiedepartementet med henne, statssekreterarna Larsson och Heckscher, rikspolischefen och Ebbe Carlsson. Syftet med mötet är dels att ge information om Ebbe Carlssons teori – Larsson och Heckscher tar regelbundet del av den information som polisen och åklagarna lämnar om mordutredningen – dels att ge underlag för att bedöma uppgifterna när det gäller de säkerhetsfrågor som i första hand Larsson ansvarar för. Information om teorin och om vad som påstås stödja den lämnas av rikspolischefen och, och framför allt, Ebbe Carlsson. På direkt fråga uppger rikspolischefen att denna teori är vad som för tillfället är mest intressant i jakten på Olof Palmes mördare. Statssekreterare Larsson, som följt utredningen sedan mordet ägde rum, konstaterar att det nu tycks finnas nytt material och nya infallsvinklar.

Vid detta möte får statssekreterarna Larsson och Heckscher också klart för sig att rikspolischefen har att svara för att de uppgifter som påstås stödja Ebbe Carlssons teori snarast kontrolleras, att Ebbe Carlsson skall följa rikspolischefens anvisningar och att åklagarna skall hållas underrättade.

Senare på kvällen besöker statssekreterare Heckscher Ebbe Carlssons lägenhet i Stockholm. Där finns då, utöver Ebbe Carlsson, rikspolischefen och ambassadör Lidbom. Man diskuterar vad som avhandlats vid det tidigare mötet. Man berör vidare frågan om det finns några omständigheter som skulle kunna göra det försvarligt för polisen att företa olaglig avlyssning. Lidbom och Heckscher framhåller båda att ingen myndighet kan sanktionera

en avlyssning i strid mot gällande lag. Rikspolischefen ger uttryck för att han delar den uppfattningen.

Efter mötet kontaktar statssekreterare Larsson rikspolischefen och bekräftar att denne bör redovisa om de uppgifter som Ebbe Carlsson har lämnat bör föranleda några förändringar i säkerhetsbedömningen bl. a. vad avser livvaktsskydd. Rikspolischefen efterkom Larssons begäran.

29 april

Statssekreterare Heckscher har ett kort telefonsamtal med rikspolischefen, bl. a. om vikten av att Ebbe Carlssons uppgifter kontrolleras.

30 april

Statsministern tar emot Carl Lidbom som önskat ett möte. Denne är irriterad över att det ännu inte finns underlag som gör det möjligt att bekräfta eller avfärda Ebbe Carlssons teorier. Vid mötet diskuteras tidsschemat för SÄPO-utredningen mot bakgrund av att det var nödvändigt att först informera partiledarna. Sådan information måste lämnas vare sig teorierna kunde avskrivas eller inte.

Efter samtalet med ambassadör Lidbom ringer statsministern upp justitieministern och understryker vikten av att arbetet med att kontrollera de aktuella uppgifterna bedrivs så skyndsamt som möjligt.

Månadsskiftet april/maj

Rikspolischefen ringer Göran Berg på UD angående önskemålet att få gå igenom UD:s arkiv. Man kommer överens om att rikspolisstyrelsen direkt skall kontakta en viss tjänsteman vid UD för närmare instruktion om uppdragets innebörd.

Någon dag senare blir Berg uppringd av byråchefen Jörgen Almblad som hänvisar till samtalet mellan rikspolischefen och Berg. Almblad skulle sedan själv kontakta den aktuelle UD-tjänstemannen.

2 maj

Justitieministern sammanträffar med Ebbe Carlsson. Han berättar att han inom kort skall resa till Storbritannien och att han då skall försöka få vissa uppgifter som rör planeringen av mordet på Olof Palme belagda. För att kunna få de kontakter som behövs säger sig Ebbe Carlsson behöva ett rekommendationsbrev från justitieministern.

Hon hade tidigare talat med rikspolischefen om möjligheten att få de aktuella uppgifterna bekräftade genom ett besök i Storbritannien och då fått uppfattningen att denne var mycket angelägen om detta.

Samma dag informerar statssekreteraren Heckscher expeditionschefen i justitiedepartementet K-G Ekeberg och chefen för polis- och åklagarenheten Olof Egerstedt, vilka båda följer den information som lämnas om mordut-

redningen, om att Ebbe Carlsson haft uppgifter att lämna och samarbetade med rikspolischefen samt att justitieministern påtalat vikten av att åklagarna hålls underrättade.

4 maj

Justitieministern och rikspolischefen samtalar om SÄPO-kommitténs arbete. Hon påpekar att det är viktigt att man snabbt kontrollerar om det finns fog för Ebbe Carlssons uppgifter såvitt avser RPS/Säk. Partiledarna bör informeras om resultatet av denna kontroll, innan SÄPO-kommittén slutför arbetet med sitt första betänkande.

Samma dag får statssekreterare Heckscher av rikspolischefen veta att ett möte är utsatt med åklagarna till den 9 maj och att dessa då, i den mån de inte redan hade fått det, skulle få full redovisning om Ebbe Carlssons roll och om de uppgifter han hade lämnat till polisen.

Vid den sedvanliga information om mordutredningen som polisen och åklagarna denna dag lämnar justitieministern berörs inte frågan om Ebbe Carlsson.

Det är också denna dag som justitieministern skriver brevet åt Ebbe Carlsson.

5 maj

Statssekreteraren Kjell Larsson äter lunch med Ebbe Carlsson. Vid lunchen lämnar Ebbe Carlsson viss ytterligare information om påstådda brister i skyddet av Olof Palme. Vidare berörs en del av de uppgifter som Ebbe Carlsson hade lämnat den 28 april och kring vilka Larsson ställer vissa ytterligare frågor.

9 maj

Statsministern och justitieministern kommer överens om att statsministern skall informeras den 20 maj, alternativt den 25 maj, inför det kommande partiledarmötet.

10 maj

Justitieministern talar med såväl rikspolischefen som Ebbe Carlsson. Rikspolischefen berättar att han uppdragit åt en byråchef vid säkerhetsavdelningen, Olav Robertsson, att kontrollera vissa av Ebbe Carlssons uppgifter. Detta arbete skulle vara slutfört före partiledarinformationen.

Samma dag ringer Ebbe Carlsson upp statssekreterare Larsson och vill ha hjälp med att få kontakt med en brittisk tjänsteman som deltar i en konferens som Larsson står som värd för. I konferensen deltar Larssons kolleger i OECD-länderna. I förbigående nämner Ebbe Carlsson att han har ett rekommendationsbrev som justitieministern har utfärdat. Larsson avböjer Carlssons begäran redan av det skälet att den engelske tjänstemannen inte hade den position Ebbe Carlsson trodde.

Chefen för UD:s politiska avdelning Torsten Örn påminner vid en lunch med rikspolischefen om att en angiven UD-tjänsteman är beredd att bistå med genomgång av UD:s arkiv, att denne tjänsteman skall resa utomlands i början av juni och återkomma först i början av augusti och att tjänstemannen ännu inte kontaktats av vare sig polis eller åklagare (strax före sin avresa kontaktades UD-tjänstemannen av chefen för rikskriminalen Tommy Lindström. Det överenskoms att ett samtal dem emellan skulle äga rum när tjänstemannen återkom).

11 maj

På begäran av riksåklagaren Magnus Sjöberg äger ett möte rum sent på eftermiddagen samma dag mellan justitieministern, statssekreterare Heckscher, riksåklagaren och biträdande riksåklagaren Axel Morath. Riksåklagaren och Morath berättar att de den 10 maj av byråchefen Almblad informerats om Ebbe Carlssons roll. De framhåller att Ebbe Carlsson inte kan ses som annat än vilken privatperson och uppgiftslämnare som helst i utredningen. De uppger att Ebbe Carlsson kan ha haft tillgång till sekretesskyddat material från förundersökningen. Justitieministern säger att detta i så fall får utredas i vanlig ordning men att alla uppgifter som kan bidra till att kasta ljus över mordet måste tas till vara. Hon förklarar samtidigt att en förutsättning för Ebbe Carlssons medverkan har varit att han inte företar sig något utan rikspolischefens medgivande. Hon säger också att hon för rikspolischefen har understrukit vikten av att åklagarna hålls underrättade.

20 maj

Det informationsmöte med statsministern, som var utsatt till denna dag, alternativt den 25 maj, ställs in. Skälet är att byråchefen Robertsson ännu inte har hunnit göra den genomgång som skulle ligga till grund för informationen till statsministern.

Samma dag söker rikspolischefen upp justitieministern. Han säger sig anse att Ebbe Carlssons roll i fortsättningen inte bör vara någon annan än den som tillkommer en vanlig uppgiftslämnare. Justitieministern säger för sin del att detta är något som det – liksom tidigare – ankommer på rikspolischefen att hantera.

25 maj

Justitieministern talar med ambassadör Lidbom. De för en fortsatt diskussion om förhållandet mellan den tänkta partiledaröverläggningen och arbetet i SÄPO-kommittén. Därvid understryks det tidigare ställningstagandet att partiledarna bör informeras innan kommittén slutför arbetet med det delbetänkande som skulle avlämnas före det instundande halvårsskiftet.

26 maj

Statsministern och justitieministern diskuterar tidpunkten för information till partiledarna. De konstaterar att en sådan information bör lämnas senast vid ett redan bestämt möte den 7 juni.

1 juni

Denna dag publicerar tidningen Expressen sin första artikel om Ebbe Carlsson-affären. På eftermiddagen får statssekreteraren Heckscher kännedom om justitieministerns brev och om att det inte är diariefört. Justitieministern överlämnar en kopia av brevet till Heckscher som låter registrera och hemligstämpla handlingen.

2 juni

Natten till den 2 juni blir justitieministern informerad av rikspolischefen om att P.O. Karlsson har stoppats vid en tullkontroll i Helsingborg, att tullen har hittat avlyssningsutrustning hos Karlsson och att Karlsson är misstänkt för varusmuggling.

Även statssekreterare Larsson informeras om händelsen. Han informerar i sin tur statsministern per telefon till New York om detta och om att det finns ett brev som justitieministern har skrivit åt Ebbe Carlsson.

Under dagen begär två olika journalister att få ta del av brevet. Rättschefen Göran Regner beslutar att inte lämna ut handlingen med stöd av 2 kap 1 § sekretesslagen (s. k. utrikessekretess). Frågan om sekretess begärs hänskjuten till justitieministern. Hon befann sig den dagen i München.

3 juni

På förmiddagen återkommer statsministern från New York och informeras av statssekreteraren Larsson.

Under eftermiddagen informerar justitieministern de borgerliga partiledarna.

Ett nytt partiledarmöte, med statsministern närvarande, äger rum under kvällen.

Senare på kvällen tar statsministern del av justitieministerns brev åt Ebbe Carlsson.

5 juni

Justitieministern beslutar efter gemensam beredning med statsrådsberedningen och utrikesdepartementet att brevet skall lämnas ut.

6 juni

Justitieministern informerar ledningen för vänsterpartiet kommunisterna.

Samma dag informerar riksåklagaren och rikspolischefen gemensamt justitieministern om läget i mordutredningen. De säger att de diskuterat igenom situationen den 5 juni och beslutat att utfärda en gemensam kommuniké. De upplyser vidare om att arbetet med att kontrollera Ebbe Carlssons uppgifter pågår och om att de fortfarande bedömer hans teori som intressant.

7 juni

Justitieministern förklarar att hon samma förmiddag avser att lämna sin avskedsansökan till statsministern. Statsministern beviljar senare samma dag hennes avskedsansökan.

Upplysningar och kommentarer till vissa särskilt aktualiserade frågor

I konstitutionsutskottets arbete med granskningen av ärendet har vissa frågor särskilt tagits upp. I anledning av dessa frågor lämnas i det följande vissa upplysningar och kommentarer.

1 Har Hans Holmér haft kontakter med regeringskansliet i saken?

Från regeringskansliets sida har under den aktuella perioden förekommit några enstaka kontakter med Hans Holmér. Dessa har inte gäller mordutredningen. Ebbe Carlssons namn har inte nämnts vid dessa kontakter.

2 Sakens förhållande till vissa utredningar

Ebbe Carlsson-affären har haft sitt förlopp under en tid då den parlamentariska kommissionen med anledning av mordet på Olof Palme bedrivit sitt arbete. Detsamma gäller för SÄPO-kommittén.

Den parlamentariska kommissionens huvuduppgift har varit att värdera och dra slutsatser av det material som juristkommissionen tagit fram och att lägga fram de förslag för framtiden som materialet kan föranleda. Den parlamentariska kommissionens rapport lades fram den 22 april 1988 (SOU 1988:18). Av direktiven till dessa båda kommissioner framgår att kommissionsarbetet tagit sikte på brottsutredningen för tiden fram till den 5 februari 1987. Den parlamentariska kommissionen har dock enligt sina direktiv haft frihet att behandla ämnet från ett vidare perspektiv vad gäller bl. a. de sakliga frågorna.

Frågan om förhållandet till SÄPO-kommittén har belysts i redogörelsen för händelseförloppet.

3 Sakens förgreningar åt andra håll?

Påståenden har kastats fram att Ebbe Carlsson-affären skulle ha förgreningar åt olika håll i samhället. Bl. a. har det påstått att Ebbe Carlsson haft anknytning till en särskild och hemlig "säkerhetspolis" inom det socialdemokratiska partiet. Någon sådan organisation existerar inte.

4 Ebbe Carlssons tillgång till sekretesskyddat material

Frågan har ställts om man inom regeringskansliet haft skäl att reagera med anledning av antaganden eller uppgifter om att Ebbe Carlsson fått del av sekretesskyddat material rörande förundersökningen från någon inom polisen.

Rikspolischefen var informerad om Ebbe Carlssons verksamhet långt före någon i regeringskansliet. Justitieministern hade försäkrat sig om att även förundersökningsledaren skulle få sådan kunskap. Hon och rikspolischefen var också ense om att rikspolischefen hade ansvaret för hur Ebbe Carlssons uppgifter fördes in i utredningen.

Bestämmelserna om sekretess är uppbyggda så att de ger utrymme för att under en förundersökning i vissa situationer lämna ut uppgifter till enskild person. Det har inte funnits anledning att inom regeringskansliet före riksåklagarens samtal med justitieministern den 11 maj anta annat än att sekretessbestämmelserna tillämpats korrekt.

5 Uppdrag i utlandet

Justitieministerns brev till Ebbe Carlsson gäller hans planerade resa till Storbritannien. Inom konstitutionsutskottet har frågor rests som rör vad som gäller för en svensk polis när han skall fullgöra uppdrag i ett främmande land.

Om en svensk polis skall verka i tjänsten i något utomnordiskt land måste han få tillstånd till detta från interpolsektionen vid rikspolisstyrelsen. Bestämmelser härom finns i föreskrifter som rikspolisstyrelsen har utfärdat.

Däremot är det inte alltid så att det behövs något särskilt tillstånd från myndighet i det land där den svenska polisen skall utföra sitt uppdrag. T. ex. kan ett förhör med en person som medverkar frivilligt och som genomförs vid en svensk utlandsmyndighet ske utan att formellt tillstånd ges. Hänsyn måste naturligtvis tas till nationell lagstiftning som kan ställa krav på ett sådant tillstånd. Det bör dock poängteras att om sådant förhör genomförs, kontaktas ändå regelmässigt staten ifråga som ett led i "comity between nations". Om förhöret avser en för brott misstänkt person eller tvångsåtgärder är påkallade, är det nödvändigt med ett formellt tillstånd.

De rent praktiska detaljerna kring en utrikes tjänsteresa för en polis ombesörjs via interpolsektionen. UD kopplas ofta bara in t. ex. då konventioner kräver att framställningar skall vidarebefordras på diplomatisk väg eller då problem uppstår eller kan förutses.

Om det gäller åtgärder som skall vidtas i annat nordiskt land, sker kontakterna direkt via berörda polismyndigheter. Detta betyder att varken interpolisektionen eller UD blir inkopplade annat än i undantagsfall.

6 Justitieministerns brev åt Ebbe Carlsson

Kring detta brev, daterat den 4 maj 1988, har ställts vissa frågor av bl. a. konstitutionell natur.

Brevet bör med hänsyn till omständigheterna vid dess tillkomst inte betraktas som annat än ett rekommendations- eller introduktionsbrev. Att ett statsråd i tjänsten utfärdar ett rekommendations- eller introduktionsbrev för en enskild person möter i sig inte något formellt hinder. Ett sådant brev kan dock som varje annan åtgärd i ett statsråds tjänsteutövning bli föremål för en konstitutionell granskning där åtgärdens lämplighet behandlas.

Emellertid ger brevet uttryck för bl. a. att Ebbe Carlsson handlar på justitieministerns vägnar ("on my behalf"). Det var fel av justitieministern att underteckna ett brev som var avfattat på det sättet.

7 Frågan om diarieföring

När det gäller frågan om diarieföringen av brevet i justitiedepartementet är det närmast, vid sidan av de allmänna regler för diarieföring som finns i sekretesslagen, rutinerna för diarieföring i departementet som är av intresse. Inom departementet har utfärdats ingående riktlinjer på området.

Riktlinjerna tar i första hand sikte på handlingar som kommer in till departementet. De ger därför bara i förhållandevis begränsad utsträckning direkt vägledning för diarieföringen av handlingar som upprättats inom departementet. I de allra flesta fall råder det dock inte någon tvekan om att inom departementet upprättade handlingar skall diarieföras. För det mesta är ju en upprättad handling knuten till något visst ärende i departementet.

Det nu aktuella brevet borde ha diarieförts utan dröjsmål. Att så inte skedde berodde på obetänksamhet.

Bilageförteckning

Bilaga 1 Regeringsuppdrag till justitiekanslern

Bilaga 2 Justitieministerns brev åt Ebbe Carlsson

Bilaga 3 Departementsprotokoll med beslut om att lämna ut brevet

Bilaga 4 Juristkommissionens direktiv

Bilaga 5 Den parlamentariska kommissionens direktiv

Bilaga 6 SÄPO-kommitténs direktiv

Bilaga 7 Regeringsuppdrag åt riksåklagaren

Bilaga 8 Regeringsuppdrag åt rikspolisstyrelsen

Bilaga 9 Regeringsbeslut om organisationen av utredningen av mordet på statsminister Olof Palme

Bilaga 10 Riksåklagarens och rikspolischefens gemensamma uttalande

Justitiedepartementet

REGERINGSBESLUT
1988-06-10 88-2167
Justitiekanslern
Box 2308
103 17 STOCKHOLM

Uppdrag till justitiekanslern

Rikspolischefen har den 3 juni 1988 begärt att justitiekanslern utreder omständigheterna kring att en polisman vid inresa till Sverige den 1 juni 1988 i Helsingborg gripits vid tullkontroll. Ärendet har samband med viss verksamhet som bokförläggare Ebbe Carlsson har bedrivit tillsammans med polisen i syfte att klarlägga förhållandena kring mordet på statsminister Olof Palme.

Regeringen uppdrar åt justitiekanslern att utreda omständigheterna kring rikspolisstyrelsens och, i förekommande fall, andra myndigheters handlande i samband med Ebbe Carlssons verksamhet. Uppdraget omfattar inte sådan granskning av statsrådens tjänsteutövning som avses i 12 kap. 1 § regeringsformen.

På regeringens vägnar

Thage G Peterson

Karl-Gunnar Ekeberg

Kopia till

riksdagens konstitutionsutskott
statsrådsberedningen
riksåklagaren
rikspolisstyrelsen
F 4
F 3
Reg/Ju

The Minister of Justice
S-103 33 Stockholm, Sweden
Telephone: 763 47 28

Stockholm May 4 1988

To the relevant British Authority

Mr Ebbe Carlsson is a Swedish book publisher with a previous career in journalism, politics and central government. On my behalf he handles certain very delicate fact-finding missions in connection with the murder of the late Prime Minister Olof Palme.

On my authority, Mr Carlsson has contacted you through inofficial channels to try and confirm some information regarding the background to the murder. We believe your Service possesses such information.

As Mr Carlsson is not only an old personal friend but also has experience in this field, I can guarantee that he will handle any information given to him according to your instructions as regards confidentiality etc.

He will also be able and authorized to answer any of your questions in this case.

I am grateful for all help you can give to Mr Carlsson.

Anna-Greta Leijon
Minister of Justice

1988-06-01
Ad acta
Sten Heckscher

Fråga om utlämnande av allmän handling

Fråga har uppkommit om utlämnande av bifogade handling (dnr 88-2024), som inom justitiedepartementet tidigare har bedömts vara hemlig enligt 2 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100).

– – –

Justitiedepartementet – som finner att det inte föreligger skäl att hemlighålla handlingen – beslutar att den får lämnas ut.

Beslutet har fattats av statsrådet Anna-Greta Leijon.

Utdrag till

statsrådsberedningen
utrikesdepartementet
Reg/Ju
F 3

Tillsättande av en juristkommission med anledning av mordet på statsminister Olof Palme

Mordet på statsminister Olof Palme den 28 februari 1986 aktualiserar frågor om hur våldsdåd av detta slag skall förebyggas i ett samhälle av vår typ och om hur samhällets beredskap för att hantera sådana händelser bör vara utformad, om de ändå inträffar. Till underlag för statsmakternas bedömning av dessa frågor bör en granskning ske av hur berörda myndigheter och andra samhällsorgan utfört sina uppgifter.

Regeringen beslutar därför att tillkalla en juristkommission. Kommissionen skall bestå av justitieombudsmannen Per-Erik Nilsson, ordförande, hovrättspresidenten Carl-Ivar Skarstedt och ordföranden i arbetsdomstolen Olof Bergqvist.

Kommissionens uppgift är att genomföra nämnda granskning. Kommissionen bör till en början studera hur säkerhetsskyddet för statsråd och andra offentliga personer, liksom den nuvarande organisationen för att förebygga terrorism och liknande angrepp, har fungerat i praktiken. En väsentlig del av uppdraget består vidare i att undersöka de frågor som berört de centrala samhällsfunktionerna den närmaste tiden efter mordet och att därvid uppmärksamma bl. a. rutinerna för beredskap och säkerhetsskydd. Sambands- och informationsfrågorna i det sammanhanget bör även studeras. En annan viktig del av uppdraget är att granska brottsutredningen.

Kommissionen bör i övrigt ha stor frihet när det gäller granskningsarbetets närmare inriktning och uppläggning. Resultatet av kommissionens arbete bör så långt möjligt redovisas öppet.

Chefen för justitiedepartementet beslutar om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt kommissionen. Kostnaderna skall belasta andra huvudtitelns kommittéanslag.

Utdrag till

statsrådsberedningen
utrikesdepartementet
försvarsdepartementet
de tillkallade
F 3
F 4
Reg/Ju

Kommittédirektiv

Dir 1987:15

Fortsatt granskningsarbete med anledning av mordet på Olof Palme

Dir. 1987:15

Beslut vid regeringssammanträde 1987-03-19.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Wickbom anför.

Mitt förslag

Jag föreslår att en parlamentariskt sammansatt kommission tillkallas för att genomföra den fortsatta granskning som bör ske med anledning av mordet på statsminister Olof Palme. Huvuduppgiften för kommissionen bör vara att dra slutsatser av det material som den nu arbetande juristkommissionen inom kort kommer att presentera samt att lägga fram de förslag som kan föranledas därav.

Tillkallandet av juristkommissionen

Regeringen beslöt den 22 maj 1986 att tillkalla en juristkommission med anledning av mordet på statsminister Olof Palme den 28 februari 1986. I beslutet konstaterades att mordet aktualiserar frågor om hur våldsdåd av detta slag skall förebyggas i ett samhälle av vår typ och om hur samhällets beredskap för att hantera sådana händelser bör vara utformad, om de ändå inträffar. Till underlag för statsmakternas bedömning av dessa frågor borde en granskning ske av hur berörda myndigheter och andra samhällsorgan utfört sina uppgifter. Angående kommissionens uppgifter uttalades följande.

Kommissionen bör till en början studera hur säkerhetsskyddet för statsråd och andra offentliga personer, liksom den nuvarande organisationen för att förebygga terrorism och liknande angrepp, har fungerat i praktiken. En väsentlig del av uppdraget består vidare i att undersöka de frågor som berört de centrala samhällsfunktionerna den närmaste tiden efter mordet och att därvid uppmärksamma bl. a. rutinerna för beredskap och säkerhetsskydd. Sambands- och informationsfrågorna i det sammanhanget bör även studeras. En annan viktig del av uppdraget är att granska brottsutredningen.

Juristkommissionens arbete m. m.

Enligt vad jag har inhämtat har kommissionens arbete numera fortskridit så långt att den inom kort kommer att presentera resultat av sin granskning i en första etapp. Denna är avsedd att omfatta den del av uppdraget som rör frågor om säkerhetsskydd, den nuvarande organisationen för att förebygga terrorism och liknande angrepp samt de centrala samhällsfunktionerna. Vidare kommer en ingående belysning att ges av bl. a. polisarbetet fram till tolv timmar efter mordet.

I en andra etapp avser kommissionen att redovisa resultatet av sin granskning av brottsutredningen för tiden fram till den 5 februari 1987, ett datum som kommissionen valt som slutpunkt för sin granskning med hänsyn till att vissa organisatoriska beslut beträffande förundersökningen då meddelades av regeringen.

Det bör här anmärkas att en granskning av vissa frågor med anknytning till brottsutredningen har inletts även av riksdagens konstitutionsutskott.

En parlamentarisk kommission bör tillkallas

Redan när juristkommissionen tillkallades stod det klart att en fortsatt granskning borde ske under parlamentarisk medverkan. Jag bedömer tidpunkten vara lämplig för att nu ta upp denna fråga.

En huvuduppgift för det fortsatta arbetet bör vara att värdera och dra slutsatser av det material som kommissionen tar fram och att lägga fram de förslag för framtiden som materialet kan föranleda. En lämplig form för arbetet är enligt min mening en parlamentariskt sammansatt kommission, och jag förordar alltså att en sådan kommission tillkallas.

De överväganden som i enlighet med det förut anförda bör ankomma på den nya kommissionen torde få följa två huvudlinjer. Den ena avser de frågor om säkerhetsskydd och andra förebyggande åtgärder samt beredskap som mordet och händelserna kring detta har aktualiserat. Den andra gäller de olika principiella frågor rörande bl. a. ansvarsförhållandena mellan berörda myndigheter som mordet och brottsutredningen har gett upphov till. Det bör ankomma på kommissionen att själv bestämma om en samlad redovisning av uppdraget bör ske eller om detta bör redovisas i etapper.

Kommissionen bör också själv avgöra i vad mån de ställningstaganden för framtiden som den kommer fram till bör ta sig uttryck i utarbetade förslag angående t. ex. organisation och lagstiftning eller stanna vid förslag till fortsatta mera specialinriktade undersökningar enligt riktlinjer som kommissionen i så fall bör föreslå. Jag vill förutskicka att vissa av de frågor som juristkommissionen tar upp kan vara av den arten att de antingen redan är åtgärdade eller också bör åtgärdas omedelbart. Det är min avsikt att hålla den parlamentariska kommissionen underrättad om de bedömningar som kommer att göras i detta hänseende.

I vad jag redan har sagt ligger att det material som juristkommissionen kommer att presentera bildar en naturlig utgångspunkt för arbetet. Som nämnts beräknas en första rapport från denna kommission föreligga inom kort och dess slutredovisning vara klar om några månader. Juristkommissio-

nen bör även sedan dess arbete har avslutats stå till den parlamentariska kommissionens förfogande för det fall den skulle finna det ändamålsenligt att uppdra eventuella kompletterande undersökningar åt juristkommissionen.

Den parlamentariska kommissionens uppdrag bör inte vara begränsat till de frågor som jag förut har berört, utan den bör ha frihet att behandla ämnet även från andra infallsvinklar. Mordet på Olof Palme saknar motsvarighet i vår moderna historia och har inneburit påfrestningar för vårt samhälle. Det har berört medborgarna, myndigheterna, rättsapparaten, massmedierna och åtskilliga andra grupper och organ. Vi behöver få perspektiv på det inträffade. Det är en fördel om kommissionen söker belysa de långsiktiga återverkningarna för ett öppet och demokratiskt samhälle som vårt av ett händelseförlopp av det slag som vi har upplevt.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bemyndigar chefen för justitiedepartementet

– att tillkalla en kommission – med ställning av kommitté enligt kommittéförordningen (1976:119) – med högst åtta ledamöter och med uppdrag att genomföra ett fortsatt granskningsarbete med anledning av mordet på Olof Palme

– att utse en av ledamöterna att vara ordförande samt

– att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt kommissionen.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar

– att kostnaderna skall belasta andra huvudtitelns kommittéanslag.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

(Justitiedepartementet)

Kommittédirektiv

Översyn av säkerhetspolisen

Dir. 1987:41

Beslut vid regeringssammanträde 1987-11-05

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Leijon anför.

Mitt förslag

Jag föreslår att en parlamentariskt sammansatt kommitté tillkallas för att se över den svenska säkerhetspolisen. Huvuduppgiften skall vara att se efter i vad mån förändringar behöver göras för att säkerhetspolisens inriktning och organisation skall bli rätt avvägda med hänsyn till dagens krav. Särskilt viktigt är att kommittén lägger fram förslag som är ägnade att stärka verksamhetens demokratiska förankring.

I uppdraget ingår också att förutsättningslöst pröva vilket system vi bör ha för kontroll av medborgerlig pålitlighet hos personer som innehar eller avses tillträda säkerhetskänsliga befattningar (s. k. personalkontroll).

Bakgrund

Termen säkerhetspolis är inte något officiellt begrepp, men den har sedan lång tid tillbaka i allmänt språkbruk använts som beteckning för den särskilda polisverksamhet som syftar till att hindra och uppdaga brott mot rikets säkerhet.

I anslutning till att polisväsendet förstatligades år 1965 lades ansvaret för säkerhetspolisen på rikspolisstyrelsen. Verksamheten har där organiserats inom en särskild avdelning, avdelningen för säkerhetsfrågor (RPS/Säk).

RPS/Säk leds under rikspolisstyrelsens styrelse och rikspolischefen av en avdelningschef. Till skillnad från vad som med vissa undantag gäller för den öppna polisverksamheten står all säkerhetspolisens verksamhet, således även dess regionala organisation, under direkt ledning av rikspolisstyrelsen.

Några mera allmänna överväganden rörande säkerhetspolisens inriktning och organisation gjordes inte i samband med polisväsendets förstatligande. Denna del av polisverksamheten har också varit undantagen från den ingående översyn av det svenska polisväsendet som har pågått under det

senaste decenniet genom 1975 års polisutredning och 1981 års polisberedning och som avslutats med de reformer som genomförts åren 1984 och 1985.

Detta betyder emellertid inte att säkerhetspolisens verksamhet har bedrivits i oförändrade former eller att den har varit undantagen från granskning och insyn. Till en början gäller sålunda att olika inträffade händelser har föranlett mer eller mindre långtgående översyner. I detta avseende kan främst hänvisas till de båda stora spionaffärerna efter andra världskriget. Wennerström-affären (jfr den parlamentariska nämndens betänkande SOU 1968:4 Handläggningen av säkerhetsfrågor) och Berglingaffären (jfr 1979 års särskilda juristkommissions betänkanden Ds Ju 1979:18 och 1980:2 Fallet Bergling). Flera av de författningar som har betydelse för verksamheten har undergått väsentliga förändringar. Åtskilliga interna organisationsöversyner har dessutom genomförts och en successiv utveckling har skett i fråga om inriktning och arbetsmetoder.

Till detta kommer att säkerhetspolisens verksamhet, som av naturliga skäl till stor del måste bedrivas under sekretess, fortlöpande har stått under granskning av flera olika samhällsorgan. Av särskild betydelse är den insyn som utövas av rikspolisstyrelsens parlamentariska sammansatta styrelse. Säkerhetspolisens verksamhet har vidare vid åtskilliga tillfällen granskats av riksdagens justitieutskott, riksdagens ombudsmän och justitiekanslern. Dessutom lämnas regelbundet rapporter om verksamheten till chefen för justitiedepartementet.

En allmän översyn bör äga rum

Det ligger i sakens natur att vissa mera grundläggande frågor rörande verksamheten endast i mindre utsträckning har kunnat tas upp inom ramen för de partiella översyner och det fortlöpande granskningsarbete som jag nyss i all korthet har berört.

Redan 1979 års juristkommission uttalade också, efter att ha genomfört sin granskning med anledning av Berglings spioneriverksamhet, att organisationen efter ett par år borde bli föremål för en förutsättningslös utvärdering (Ds Ju 1980:2 s. 36, jfr även Ju U 1983/84:22 s. 7).

Inte minst från effektivitetssynpunkt är det numera en uttalad målsättning att all statlig verksamhet från tid till annan blir föremål för en allmän översyn och omprövning med avseende på inriktning och organisation. En sådan målsättning måste ha särskilt stark giltighet för ett organ som säkerhetspolisen med hänsyn till dess utomordentligt stora betydelse för totalförsvaret. Till detta kommer att säkerhetspolisens uppgifter i fråga om terrorismbekämpningen starkt har ökat i betydelse under senare tid. En översyn framstår som motiverad också mot bakgrund av det särskilt starka intresse av demokratisk förankring som följer av den aktuella verksamhetens speciella karaktär.

Jag anser att tiden nu är mogen för en översyn av säkerhetspolisen. Översynen bör anförtros åt en parlamentariskt sammansatt kommitté.

Kommitténs huvuduppgifter

Huvuduppgifterna för kommittén bör vara att bedöma om säkerhetspolisens inriktning och organisation är rätt avvägda eller om förändringar bör ske. Därvid bör kommittén särskilt se efter vilka möjligheter som finns att stärka verksamhetens demokratiska förankring. Jag skall i det följande närmare beröra vad översynsarbetet enligt min mening främst bör ta sikte på i dessa hänseenden.

Ytterligare en huvudfråga, som har beröringspunkter med både säkerhetspolisens inriktning och dess organisation, gäller systemet för personalkontroll, en fråga som jag behandlar i ett särskilt avsnitt i det följande.

Säkerhetspolisens inriktning

De yttre ramar som gäller för säkerhetspolisens verksamhet kan beskrivas på olika sätt beroende på syftet med redovisningen. Dels styrs verksamheten av olika författningsbestämmelser, bl. a. polislagen (1984:387) och förordningen (1984:731) med instruktion för rikspolisstyrelsen. Dels bestäms inriktningen av de funktioner som traditionellt brukar inbegripas i säkerhetstjänsten, främst säkerhetsskyddstjänst och säkerhetsunderrättelsetjänst (kontraspionage). Terrorismbekämpningen har tillkommit som en mycket viktig ny funktion.

Det bör ankomma på kommittén att bedöma i vad mån de ramar som gäller för verksamheten ur rättslig och funktionell synvinkel är lämpliga och motsvarar dagens behov. Här möter åtskilliga avvägningsfrågor som behöver belysas och närmare analyseras för att verksamheten på sikt skall få den stabilitet som är önskvärd.

Den rättsliga regleringen av vilka polisuppgifter som skall ankomma på säkerhetspolisen bör till en början enligt min mening preciseras och kompletteras i förhållande till de ganska kortfattade bestämmelser som för närvarande gäller i dessa hänseenden.

Att osäkerhet i fråga om säkerhetspolisens ansvarsområde kan få allvarliga konsekvenser har framgått av en del inträffade praktiska fall. Däribland vill jag främst erinra om omständigheterna kring Berglings avvikande från kriminalvårdsanstalten Norrköping i samband med en permission i oktober 1987. Jag vill erinra om att regeringen med anledning av omständigheterna i samband med denna händelse bl. a. uppdrog åt länspolismästaren och utnämnde rikspolischefen Nils E. Åhmansson att gå igenom polisorganisationen från vissa utgångspunkter. Jag återkommer till detta.

Kommittén bör också pröva frågan om de bestämmelser som behövs även i fortsättningen bör ha sin plats i rikspolisstyrelsens instruktion eller om de bör meddelas i annan form, exempelvis i polislagen eller i en särskild förordning. I viss utsträckning har denna fråga samband med de spörsmål som jag i det följande tar upp rörande rikspolisstyrelsens organisation.

I fråga om de funktioner som för närvarande ankommer på RPS/Säk förutsätter jag att kommittén med den rättsliga analysen som utgångspunkt gör en genomgång av förekommande arbetsuppgifter och därvid bedömer i vad mån dessa alltjämt bör falla inom säkerhetspolisens verksamhetsområ-

de. Ett alternativ som i vissa fall kan erbjuda sig är att uppgifter förs över till den öppna polisverksamheten. En sådan lösning kan exempelvis övervägas beträffande uppgiften att ansvara för polisväsendets försvars- och beredskapsplanläggning.

Arbetsuppgifterna bör också ställas i relation till dem som utförs av olika myndigheter och organ inom försvarsmakten, såsom exempelvis försvarsstabens säkerhetsavdelning och försvarets radioanstalt. Det är självfallet väsentligt att dubbelarbete inte förekommer.

Mycket viktigt är vidare att kommittén belyser frågan hur arbetet skall *inriktas* och arbetsuppgifterna *prioriteras* inom de ramar som kommer att gälla för verksamheten. Självfallet måste frågan om vilka resurser som skall fördelas på olika aktiviteter anpassas till den hotbild och de övriga förhållanden som föreligger vid olika tidpunkter. Grundläggande frågor rörande inriktning och prioritering bör dock bli föremål för en samlad bedömning på samma sätt som gäller för polisväsendet och totalförsvaret i övrigt.

En annan viktig fråga som kommittén bör studera gäller säkerhetspolisens arbetsmetoder. Jag vill härvid erinra om att metodutvecklings- och befogenhetsfrågor har ägnats ingående uppmärksamhet under de senaste årens reformarbete beträffande polisväsendet i stort. I arbetsmetoderna inbegriper jag då även det internationella samarbetet.

Principerna för säkerhetspolisens registreringar är uppenbarligen också en huvudfråga för kommittén. Jag återkommer till denna i avsnittet om personalkontroll.

Säkerhetspolisens organisation

Intresset av att säkerhetspolisen skulle ställas under gemensam ledning var framträdande när verksamheten fördes över till rikspolisstyrelsen. Den tidigare organisationen, i vilken det centrala organets roll huvudsakligen var begränsad till samordning, hade gett upphov till negativa erfarenheter. Enligt min mening finns det inte anledning att överväga något annat än att säkerhetspolisen även i fortsättningen skall ledas centralt.

Detta bör alltså vara en av utgångspunkterna för kommittén, när den skall behandla frågan om säkerhetspolisens framtida organisation. Därav följer emellertid inte att den nuvarande organisationsstrukturen med nödvändighet bör behållas, utan kommittén bör ha frihet att välja andra lösningar.

Kommittén bör därvid ha till uppgift att pröva organisationen av säkerhetspolisen på alla nivåer.

En från demokratisk synpunkt central fråga är till en början hur den parlamentariska insynen i säkerhetspolisens verksamhet skall garanteras. Som jag förut har berört söker man för närvarande tillgodose intresset av en nära insyn från regeringens sida genom att verksamheten regelbundet avrapporteras till chefen för justitiedepartementet. Viktigare säkerhetsfrågor brukar också genom regeringens försorg redovisas för riksdagspartiernas ledare.

Enligt min mening är denna ordning inte tillräcklig för att motsvara dagens behov. Det är nödvändigt att förutsättningar skapas för att vidga såväl

regeringens insyn som den parlamentariska förankringen i övrigt, varvid både organisatoriska och andra medel kan komma i fråga.

En grundläggande fråga är också om säkerhetspolisen bör behålla anknytningen till rikspolisstyrelsen. Inte minst med hänsyn till önskemålet att främja samverkan mellan säkerhetspolisen och polisväsendet i övrigt synes visserligen avgörande skäl tala för detta. Det bör emellertid stå kommittén fritt att ta upp även denna organisationsfråga i sitt arbete.

Under förutsättning att nuvarande form av anknytning till rikspolisstyrelsen skall behållas följer det av vad jag nyss har sagt om vikten av parlamentarisk insyn att den roll visavi säkerhetspolisen som bör tillkomma rikspolisstyrelsens styrelse måste klarläggas närmare. Jag bortser här t. v. från beslut i personalkontrollärenden, en fråga till vilken jag återkommer särskilt.

Enligt riksdagens beslut våren 1987 om ledning av den statliga förvaltningen (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr 226) bör det lekmannainflytande som utövas genom de centrala myndigheternas styrelser normalt utformas som rådgivande, för att rollfördelningen mellan lekmännen samt verkschefen och övriga tjänstemän skall bli tydlig. Kommittén bör emellertid överväga om det med hänsyn till säkerhetstjänstens speciella karaktär och det mycket starka önskemålet om parlamentarisk förankring av verksamheten finns anledning att tillägga lekmannastyrelsen – eller en delegation av denna – andra befogenheter på detta område. Kommittén bör också belysa hur styrelsens rådgivande funktion kan utnyttjas på det sätt som är till störst gagn för verksamheten.

Om säkerhetspolisen alltjämt skall vara en avdelning inom rikspolisstyrelsen, bör även förhållandet mellan avdelningen och verksledningen belysas.

När det gäller frågan om verksamhetens indelning i byråer och övriga enheter blir de lösningar som kommittén väljer uppenbarligen till stor del beroende av vad den kommer fram till när det gäller de spörsmål som avser verksamhetens inriktning. Jag skall därför inte gå närmare in på de frågorna här utan i stället uppehålla mig något vid några andra, mera generella spörsmål.

Ett av dessa gäller säkerhetsavdelningens *personal*. Säkerhetspolisen är en polisorganisation och det är därför naturligt att den handläggande personalen till största delen består av polismän som ursprungligen rekryterats från den öppna organisationen och som har vanlig polismans- eller polischefsutbildning.

Den verksamhet som säkerhetspolisen bedriver syftar till att bekämpa mycket sofistikerade förfaranden och är av utomordentlig betydelse för totalförsvaret. Sannolikt skulle det kunna vara till fördel för verksamheten om utrikespolitisk kompetens fanns representerad inom organisationen i större utsträckning än nu. Detsamma kan gälla i fråga om andra delar av samhällsvetenskapen liksom i fråga om vissa specialområden.

Detta behov kan tillgodoses på olika sätt. En möjlighet som redan har tillgripits i viss utsträckning är rekrytering av specialistkompetens. Man kan också överväga att utvidga den medverkan i arbetet från utrikesdepartementets sida som redan för närvarande har förutsatts i rikspolisstyrelsens instruktion.

Även i övrigt bör kommittén pröva i vilken utsträckning det kan vara ändamålsenligt att rekrytera personal utanför det reguljära polisväsendet till säkerhetspolisen. Det kan därvid vara av värde, om kommittén i lämplig utsträckning redovisar utländska erfarenheter på området. I linje med vad som tidigare har slagits fast för polisorganisationen i stort (jfr prop. 1980/81:13 s. 122–124) måste emellertid gälla att tjänster med vilka polisiära befogenheter är förenade i princip förbehålls personal som har polis- eller polischefsutbildning. Härmed kan naturligtvis i vissa fall jämställas utbildning som åklagare eller domare.

Vad gäller polispersonalen bör kommittén ägna uppmärksamhet åt rekryteringen och utvärdera de olika åtgärder i syfte att förbättra denna som har vidtagits under senare år. Självfallet skall i detta sammanhang jämställdhetsaspekten beaktas. Kommittén bör också belysa behovet av fortbildning för personalen. Detta gäller inte minst livvaktsverksamheten som på senare tid starkt ökat i betydelse.

En fråga som ofta har varit föremål för diskussion är i vilken utsträckning rörlighet bör förekomma mellan säkerhetspolisen och polisorganisationen i övrigt (se bl. a. Ds Ju 1980:2 s. 13–17). Här som i andra sammanhang då frågor om personalrörlighet kommer upp finns argument som kan peka i olika riktningar. Kommittén bör analysera frågan och föreslå de åtgärder som kan vara påkallade.

Detta för mig över till en annan fråga av generell betydelse nämligen behovet av *samverkan* mellan säkerhetspolisen och den öppna polisen.

Vid polisväsendets förstatligande förutsattes det att säkerhetspolisens arbete på regional nivå skulle vara direkt underställt länsstyrelsens ledning (prop. 1964:100 s. 70 och 109, SU 1964:114 s. 11, rskr. 1964:259). I praktiken har dock denna organisationsform frångåtts. I riksdagens principbeslut år 1981 angående polisväsendet har emellertid förutsatts att länspolischeferna fortlöpande skall följa säkerhetspolisens verksamhet (prop. 1980/81:13 s. 97).

Kommittén bör utvärdera hur denna ordning har fungerat i praktiken. Enligt min mening talar mycket för att den inte är tillräcklig för att ge önskvärd stadga och effektivitet åt den samverkan mellan säkerhetspolisen och den öppna polisen som är nödvändig. Kommittén bör därför undersöka hur den samverkan som behövs skall kunna säkerställas.

Personalkontrollen

Kontrollen av medborgerlig pålitlighet hos personer som innehar eller skall tillträda vissa befattningar – personalkontroll – har i Sverige liksom i flertalet andra länder sedan gammalt ansetts vara en ofrånkomlig del av infiltrationsskyddet. Denna kontroll regleras för närvarande genom personalkontrollkungörelsen (1969:466).

Personalkontrollsystemet innebär att vissa myndigheter och några få enskilda bolag kan inhämta upplysningar från rikspolisstyrelsens polisregister om sökande till eller innehavare av sådana tjänster som av hänsyn till rikets säkerhet har placerats i s. k. skyddsklass. Systemet har beskrivits

närmare bl. a. i årets granskningsbetänkande från konstitutionsutskottet (KU 1986/87:33 s. 642–651).

Personalkontrollsystemet har vid återkommande tillfällen varit föremål för debatt och kritik. Förslag till ändringar har framförts från delvis olika utgångspunkter.

Till en början har från flera håll gjorts framställningar om utvidgning av systemet, som nu i princip är tillämpligt bara i fråga om statliga tjänster och vissa speciella uppdrag.

I och med att landstings- och primärkommunernas ansvar för beredskapsplaneringen kraftigt har ökat har det sålunda från kommunalt håll betecknats som inkonsekvent att inte personalkontroll kan tillämpas i fråga om kommunala tjänster. Bland andra frågor som aktualiserats i detta avseende kan nämnas att överbefälhavaren i en skrivelse till regeringen ifrågasatt om inte personalkontrollsystemet bör vara tillämpligt i fråga om nämndemän och offentliga försvarare som medverkar i rättegångar rörande straffansvar för brott mot rikets säkerhet där hemliga handlingar i stor utsträckning genomgås.

Vidare har i olika sammanhang uppmärksammats att personalkontrollsystemet är inriktat enbart på skydd för rikets säkerhet i snäv mening och inte på skydd mot exempelvis terrorism. Det har ifrågasatts om inte vissa tjänstemän, som i och för sig inte får del av sekretessbelagda uppgifter men som ändå har från säkerhetssynpunkt känsliga arbetsuppgifter, borde omfattas av systemet. Till dessa kategorier skulle i så fall kunna höra t. ex. chaufförer som kör statsrådsbilar och viss personal vid flygplatser. Den särskilda juristkommissionen med anledning av mordet på Olof Palme har berört denna fråga (SOU 1987:14 s. 133), som nu övervägs av den parlamentariska kommissionen (Ju 1987:02) för fortsatt granskningsarbete i ämnet.

Men problem har också uppstått ur helt andra synvinklar. I detta hänseende bör först nämnas att det svenska personalkontrollsystemet har prövats i en uppmärksammad dom den 26 mars 1987 av den Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Leanderfallet).

Det skulle här föra för långt att i detalj redogöra för innehållet i denna dom. Sammanfattningsvis kan emellertid konstateras att domstolsmajoriteten fann att någon kränkning av den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna inte hade skett i det ärende som hade anhängiggjorts hos domstolen. En minoritet hade motsatt uppfattning, huvudsakligen på den grunden att den enskilde inte ansågs garanterad att vid behov få till stånd en ändring av en anteckning i registret eller av beslutet om att lämna ut den i ett anställningsärende.

I den allmänna debatten samt i skrivelser till regeringen från bl. a. Tjänstemännens centralorganisation (TCO) och Medborgarrättsrörelsen har det nuvarande systemet kritiserats från liknande synpunkter. Bl. a. har man pekat på att den enskilde, i de fall då han ej får del av en anteckning i säkerhetsavdelningens register som lämnas ut exempelvis i ett anställningsärende, saknar möjlighet att bemöta vad som läggs honom till last och inte kan få till stånd någon verklig prövning från ett utomstående organs sida av de förhållanden som föranlett anteckningen.

Det har också gjorts gällande att redan den omständigheten att en uppgift

om någon lämnas ut från säkerhetsavdelningens register ofta innebär att denne blir stämplad som en säkerhetsrisk. I strid mot vad som är förutsatt skulle alltså någon egentlig prövning inte alltid göras av anställningsmyndigheten i dessa fall.

Själv vill jag framhålla att frågan om hur ett system för personalkontroll bör vara utformat i ett öppet samhälle som vårt är utomordentligt svårbedömd, eftersom olika väsentliga intressen här kan komma i konflikt med varandra. Jag är för egen del – trots den kritik som har anförts – inte utan vidare övertygad om annat än att det system som vi har i dag i sina huvudsakliga delar utgör en godtagbar avvägning mellan dessa olika intressen.

Samtidigt måste givetvis den kritik som har anförts tas på allvar. Vad som också står helt klart är att systemet är komplicerat och svårtillämpat; i åtskilliga av de fall som föranlett allmän debatt eller annan publicitet har det i efterhand visat sig att fel i hanteringen har begåtts av olika myndigheter.

Detta leder mig till den uppfattningen att kommittén bör göra en förutsättningslös utvärdering av den nuvarande ordningen och på grundval härav lägga fram förslag om hur personalkontrollsystemet bör vara utformat i framtiden. En möjlig ändrad ordning som förtjänar övervägas kan härvid vara att beslut om att lämna ut uppgifter ur säkerhetsavdelningens register skall underställas eller kunna överprövas av ett fristående judiciellt organ, t. ex. en särskild nämnd.

I kommitténs uppdrag bör ingå att pröva om de offentliga och hemliga föreskrifter som regeringen har meddelat för personalkontrollsystemet är lämpligt utformade och ändamålsenliga i sak.

Vid sitt arbete i denna del bör kommittén i lämplig utsträckning göra sig underrättad om hur här aktuella frågor har lösts i främmande länder.

Övriga frågor rörande kommittéarbetet

Kommitténs arbete beträffande huvudfrågorna om säkerhetspolisens inriktning och organisation bör vara avslutat den 1 juli 1988. Dess överväganden beträffande olika enskildheter i organisationen samt i fråga om personalkontrollsystemet kan, om det bedöms lämpligt, redovisas senare i särskild ordning, dock senast vid utgången av år 1989.

I prop. 1987/88:41 (s. 8) har förutsatts att kommittén skulle ta upp vissa frågor om undantag från meddelarfriheten av hänsyn till rikets säkerhet. Även dessa frågor kan anstå till den redovisning som skall ske senast vid utgången av år 1989.

Vissa frågor med anknytning till kommitténs uppdrag prövas för närvarande av den parlamentariska kommission som har tillkallats för fortsatt granskningsarbete med anledning av mordet på Olof Palme. Det gäller främst spörsmål med anknytning till terrorismbekämpningen – däribland den förut nämnda frågan om personalkontroll med syfte att motverka terrorism – samt livvaktsverksamhet och annat säkerhetsskydd för statsråd och andra offentliga personer. Kommittén bör inte föregripa resultatet av den parlamentariska kommissionens granskning utan beakta detta liksom de beslut statsmakterna kan komma att fatta på grund härav i sitt eget arbete.

Självfallet bör kommittén samråda med kommissionen, eftersom vissa beröringspunkter mellan de båda uppdragen finns även i övrigt.

Som jag tidigare har berört har regeringen, med hänsyn till omständigheterna kring Berglings avvikande från kriminalvårdsanstalt, uppdragit åt länspolismästaren, utnämnde rikspolischefen Nils E. Åhmansson att gå igenom polisorganisationen och lägga fram förslag om de åtgärder som behövs för att verksamheten skall präglas av ansvar, omdöme och initiativförmåga när det gäller att möta oväntade händelser. Vid genomgången skall särskilt uppmärksammas att den operativa verksamheten vid händelser av det aktuella slaget bedrivs snabbt och effektivt samt att formerna för ledning, ordergivning och samordning är ändamålsenliga.

Uppenbarligen finns starka beröringspunkter även mellan detta uppdrag och kommitténs arbete. Jag förutsätter därför även här att ett nära samråd äger rum i utredningsarbetet.

Det är en fördel om kommitténs arbete i all den utsträckning det är möjligt redovisas öppet. Jag är emellertid medveten om att den ingående genomsyn av säkerhetspolisen som jag här har förordat i stora delar måste redovisas under sekretess.

Slutligen vill jag tillägga att kommittén skall beakta vad som anförs i direktiven (Dir. 1984:5) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförslagens inriktning.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bemyndigar chefen för justitiedepartementet

- att tillkalla en kommitté med högst sju ledamöter och med uppdrag att genomföra en översyn av den svenska säkerhetspolisen,
- att utse en av ledamöterna att vara ordförande samt
- att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt kommittén.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar

- att kostnaderna skall belasta andra huvudtitelns anslag Utredningar m. m.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hennes hemställan.

(Justitiedepartementet)

Justitiedepartementet

Kopia
REGERINGSBESLUT
1987-02-05 87-388

Riksåklagaren
Box 2108
103 13 STOCKHOLM

Uppdrag åt riksåklagaren att leda viss förundersökning

Regeringen uppdrar åt riksåklagaren att leda förundersökningen rörande mordet på statsminister Olof Palme.

På regeringens vägnar

Sten Wickbom

Klas Bergenstrand

Kopia till

statsrådsberedningen
rikspolisstyrelsen
polismyndigheten i Stockholm
åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt
F 3
Reg/Ju

Justitiedepartementet

Kopia
REGERINGSBESLUT
1987-02-05 87-387

Rikspolisstyrelsen
Box 12256
102 26 STOCKHOLM

Uppdrag åt rikspolisstyrelsen att leda viss polisverksamhet, m. m.

Regeringen uppdrar med stöd av 7 § andra stycket polislagen (1984:387) åt rikspolisstyrelsen att leda den polisverksamhet som erfordras för spaning och utredning med anledning av mordet på statsminister Olof Palme.

Regeringen medger vidare att rikspolisstyrelsen, utöver vad regeringen i regleringsbrev för budgetåret 1986/87 har medgett, från polismyndigheten i Stockholm får tillkalla polisförstärkning i den utsträckning som krävs för att fullgöra uppdraget.

På regeringens vägnar

Sten Wickbom

Klas Bergenstrand

Kopia till

statsrådsberedningen
riksåklagaren
polismyndigheten i Stockholm
åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt
F 3
Reg/Ju

Justitiedepartementet

Kopia
REGERINGSBESLUT
1988-02-11 87-1517
87-3890
Rikspolisstyrelsen
Box 12256
102 26 STOCKHOLM

Medgivande för rikspolisstyrelsen att få inrätta vissa göromålsförordnanden, m. m.

Regeringen har den 5 februari 1987 uppdragit åt rikspolisstyrelsen att leda den polisverksamhet som erfordras för spaning och utredning med anledning av mordet på statsminister Olof Palme.

Regeringen har samtidigt medgett att rikspolisstyrelsen från polismyndigheten i Stockholm får tillkalla polisförstärkning i den utsträckning som krävs för att fullgöra uppdraget.

Regeringen medger att rikspolisstyrelsen, utan hinder av bestämmelserna i 7 kap. 15 § polisförordningen (1984:730), för den angivna verksamheten får inrätta högst elva göromålsförordnanden som polisman vid rikspolisstyrelsen. Förordnandena får gälla tills vidare dock längst till utgången av budgetåret 1988/89. Göromålsförordnandena får tillsättas utan att de kungörs lediga till ansökan.

På regeringens vägnar

Anna-Greta Leijon

Olof Egerstedt

Kopia till

statsrådsberedningen
finansdepartementet (BA)
civildepartementet (PE)
riksåklagaren
polismyndigheten i Stockholm
åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt
F 3
Reg/Ju

Riksåklagaren och biträdande riksåklagaren har vid samtal med rikspolischefen fått en ingående redogörelse från dennes sida om Ebbe Carlssons engagemang i spaningarna efter Olof Palmes mördare.

Initiativet till den etablerade kontakten mellan rikspolischefen och Ebbe Carlsson har tagits av den senare, som påstått sig sitta inne med värdefull information rörande bl. a. det s. k. PKK-spåret. Vid en sammankomst den 9 maj med bl. a. åklagare närvarande lämnade Ebbe Carlsson en redovisning av vissa uppgifter och uppslag.

Ebbe Carlsson har i sina kontakter med rikspolischefen betraktats som privatperson och behandlats som en uppgiftslämnare. Han har sålunda enligt rikspolischefen inte av denne fått ta del av något utredningsmaterial. I *ett* sammanhang har Ebbe Carlsson haft ett särskilt uppdrag från rikspolischefen, nämligen när det gäller kontakterna med Banisadr. I anslutning till detta har han försetts med ett introduktionsbrev av rikspolischefen. I övrigt har inga särskilda arrangemang vidtagits från rikspolischefens sida med avseende på Ebbe Carlsson.

Rikspolischefen har vid sina kontakter med Ebbe Carlsson förklarat sig beredd att ta emot ytterligare uppgifter om förhållanden, som Ebbe Carlsson skulle kunna få kännedom om under sina resor, allt dock under förutsättning att materialet skulle tillföras utredningen.

Rikspolischefen har beklagat att förundersökningsledaren inte beretts tillfälle att ta ställning till frågan om att låta Ebbe Carlsson söka kontakt med Banisadr. Rikspolischefen har förklarat att han vid sammanträffanden med justitieministern uppmanats att hålla åklagarna informerade.

När det gäller utredningen av det s. k. PKK-spåret har rikspolischefen vidtagit vissa organisationsförändringar.

Riksåklagaren och rikspolischefen uttalar gemensamt att sedan åklagaren nu fått information om det som från rikspolischefens sida förekommit med avseende på Ebbe Carlssons agerande, alla förutsättningar finns för ett fortsatt förtroendefullt och effektivt samarbete mellan polis och åklagare.

Vi vill understryka vikten av att alla upplysningar, uppgifter och uppslag som kan antas vara av något värde för mordutredningen förs fram till de myndigheter som är ansvariga för mordutredningen. Detta gäller givetvis oavsett om uppgifterna härrör från privatpersoner eller kommer fram på annat sätt. Vi utgår från att allt anskaffande och insamlande av uppgifter sker inom lagens ram.

Magnus Sjöberg
Riksåklagare

Nils Erik Åhmansson
Rikspolischef

Regeringen
Justitiedepartementet
103 33 STOCKHOLM

Utredning av omständigheterna kring rikspolisstyrelsens handlande i samband med den verksamhet som förlagsdirektör Ebbe Carlsson har bedrivit tillsammans med polisen i syfte att klarlägga förhållandena kring mordet på statsminister Olof Palme m. m.

Sedan den 1 juni i år har det i massmedia förekommit uppgifter om att förlagsdirektören Ebbe Carlsson med regeringens godkännande har bedrivit någon form av förundersökning tillsammans med polisen i syfte att klarlägga förhållandena kring mordet på statsminister Olof Palme. Natten till den 2 juni greps en polisman, polisassistenten Per-Ola Karlsson, vid tullkontroll i Helsingborg såsom misstänkt för försök att olagligen föra in otillåten avlyssningsutrustning i Sverige. Utrustningen skall ha samband med Ebbe Carlssons verksamhet.

Den 2 juni inledde överåklagaren vid regionåklagarmyndigheten i Malmö, Ola Nilsson, förundersökning med anledning av försöket att föra in avlyssningsutrustningen. I en skrivelse hit daterad den 3 juni har rikspolischefen Nils Åhmansson hemställt att jag utreder omständigheterna kring försöket att föra in utrustningen.

Regeringen har genom beslut den 10 juni 1988 uppdragit åt mig att utreda omständigheterna kring rikspolisstyrelsens och, i förekommande fall, andra myndigheters handlande i samband med Ebbe Carlssons verksamhet. Uppdraget omfattar inte sådan granskning av statsrådens tjänsteutövning som avses i 12 kap. 1 § regeringsformen.

För utredningen i ärendet har jag inhämtat muntliga upplysningar från bl. a. följande personer.

Byråchefen Jörgen Almblad (den 8 och 23 juni)
Kriminalinspektören Jan-Henrik Barrling (den 8, 14 och 29 juni)
Förlagsdirektören Ebbe Carlsson (den 17, 23, 27 och 28 juni)
Statssekreteraren Sten Heckscher (den 20 juni)
Polisassistenten Per-Ola Karlsson (den 13 och 28 juni)
Kriminalkommissarien Walter Kegö (den 8, 14 och 29 juni)
Statssekreteraren Kjell Larsson (den 28 juni)
F. d. statsrådet Anna-Greta Leijon (den 22 juni)

Ambassadören Carl Lidbom (den 18 juni)
Länspolismästaren Per-Göran Näss (den 14 juni)
Polisintendenten Jan Ridefelt (den 9 och 29 juni)
Byråchefen Olav Robertsson (den 10 juni)
Avdelningschefen Sune Sandström (den 8, 21, 27 och 29 juni)
Polisintendenten Jan Zelmerlöv (den 19 juni)
Rikspolischefen Nils Erik Åhmansson (den 7, 22, 27 och 29 juni)

Vidare har jag i ärendet samtalat med bland andra riksåklagaren Magnus Sjöberg, biträdande riksåklagaren Axel Morath, överåklagaren Ola Nilsson och byråchefen Solveig Riberdahl. Jag har även haft tillgång till visst förundersökningsmaterial från utredningen av mordet på statsminister Olof Palme (kallad Palme-utredningen) och från utredningen av försöket att föra in otillåten avlyssningsutrustning.

Jag har funnit det lämpligt att i detta yttrande redovisa resultatet av min undersökning i ärendet under följande rubriker.

1. Händelseförloppet
2. Innebär polisens samverkan med Ebbe Carlsson att en irreguljär spaningsorganisation byggdes upp vid sidan av Palme-utredningen?
3. Har hemliga handlingar oriktigt lämnats ut till Ebbe Carlsson?
4. Hemlig avlyssning som spaningsmetod och anskaffande av avlyssningsutrustning
5. Rikspolischefens handlande med anledning av information om att missförhållanden råder inom SÄK (rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning)
6. Synpunkter på att förundersökningsledningen inte var underrättad om att Ebbe Carlsson i samråd med polisledningen skulle företa utlandsresor i syfte att inhämta information av betydelse för förundersökningen rörande mordet på Olof Palme m. m.

1. Händelseförloppet

November 1987

I november 1987 hade f. d. länspolismästaren Hans Holmér kontakt med kriminalinspektören vid SÄK Jan-Henrik Barrling varvid denne upplyste Holmér om att det förelåg en konflikt inom SÄK med avseende på SÄK:s deltagande i Palme-utredningen. Sålunda skulle ledningen inom SÄK "blockera" utredningen. Holmér hade redan den 13 oktober informerat Sune Sandström som är avdelningschef vid SÄK om vissa förhållanden vid mordplatsen som Holmér ansåg vara anmärkningsvärda. Sandström förde informationen vidare till dåvarande byråchefen vid SÄK Per-Göran Näss. Vidare samtalade Holmér med Ebbe Carlsson om de missförhållanden som påstods råda. Ebbe Carlsson hade tidigare i egenskap av god vän till Holmér följt dennes arbete i Palme-utredningen.

Sedan ambassadören Carl Lidbom fått uppdraget att leda den s. k. SÄPO-kommittén (Ju 1987:05) tog Ebbe Carlsson kontakt med honom. Kommittén skall se över den svenska säkerhetspolisen och bl. a. se till att säkerhetspolisens inriktning och organisation blir rätt avvägd. Ebbe Carlsson

förklarade för Lidbom att han hade en stark tro på SÄK:s deltagande i Palme-utredningen (kallat SÄK-utredningen) och påtalade att det inom SÄK hade undanhållits information för att undertrycka utredningen. Det kom också i november till stånd ett sammanträffande mellan Lidbom, Ebbe Carlsson, Holmér och Barrling. Därvid talades det om "stoppet" av utredningen inom SÄK.

Lidbom anmälde senare de av Ebbe Carlsson påstådda förhållandena inom SÄK för Åhmansson i dennes egenskap av utnämnd rikspolischef. Lidbom ville bl. a. med anledning av sitt utredningsuppdrag försvissa sig om huruvida det förelåg omständigheter av betydelse för SÄK:s organisation.

13 januari 1988

Den 13 januari 1988 träffades Lidbom, Åhmansson och Sandström på middag hemma hos Ebbe Carlsson. Vid middagen diskuterades bl. a. SÄK-utredningen. Ebbe Carlsson framhöll att han ansåg att utredningen måste organiseras bättre. Åhmansson som hade tillrätt sin tjänst som rikspolischef två dagar tidigare hade i december 1987 fått en föredragning om SÄK-utredningen av Näss.

Dagen efter middagen sammanträffade Ebbe Carlsson enligt egen utsago med kriminalkommissarien vid SÄK Walter Kegö och Barrling för att ytterligare informera sig om SÄK-utredningen. Därvid framgick enligt Ebbe Carlsson att Näss inte skulle ha lämnat Åhmansson riktiga upplysningar. Enligt Ebbe Carlsson gav samtalen med Kegö och Barrling vid handen att det förelåg underlåtenhet från Näss sida att handla. Ebbe Carlsson uppsökte därför Åhmansson i dennes bostad på kvällen samma dag och meddelade honom sin uppfattning. Enligt Åhmansson och Sandström ägde besöket hos Åhmansson rum i februari.

19 februari 1988

På initiativ av Holmér besökte Åhmansson denne i hans bostad i Stockholm. Holmér betonade därvid för Åhmansson vikten av att SÄK-utredningen följdes upp på rätt sätt och påpekade att det fanns mer material kvar som behövde bearbetas.

24 februari 1988

Den 24 februari 1988 ringde Kegö till Ebbe Carlsson. Vid samtalet berättade Kegö att han och Barrling hade fått reda på att det fanns risk för attentat i Sverige. Uppgifterna kom från en ny källa (kallad A). Enligt Kegö och Barrling motsatte sig Näss att A användes som upplysningskälla. Ebbe Carlsson gav på eget initiativ bidrag åt A. Samma dag, den 24 februari 1988, kom också ett meddelande om att en person hade gripits i Frankrike och att denne hade uppgivit att han hade information om Palme-mordet. Kegö och Barrling ville besöka Frankrike men det skulle ha stött på motstånd från Näss.

Enligt Ebbe Carlssons mening kunde allvarliga invändningar riktas mot det sätt på vilket Näss ledde SÄK-utredningen. Ebbe Carlsson fann därför anledning att tillsammans med Kegö och Barrling söka upp Åhmansson. Sammanträffandet ägde rum på kvällstid i Åhmanssons bostad. Kegö och Barrling redogjorde därvid för hur de upplevde att de hade behandlats i sin verksamhet av Näss. De uppgav att de inte kände sig ha tillräckliga resurser för att fortsätta sitt arbete med SÄK-utredningen trots att denna enligt deras mening hade nått ett kritiskt skede och att det enligt viss information kunde föreligga ett akut hot om attentat i Sverige.

Ebbe Carlsson sade sig vid detta tillfälle även känna till att det hade förekommit vissa allvarliga missgrepp inom SÄK. Han skulle senare informera Åhmansson om dessa. Vidare skulle Åhmansson få ytterligare information om de hinder som Näss påstods lägga för SÄK-utredningen.

Kegö och Barrling har uppgivit att de vid mötet hos Åhmansson uppfattade situationen på det sättet att Åhmansson var införstådd med att handlingar rörande SÄK-utredningen skulle överlämnas till Ebbe Carlsson för att bereda denne möjlighet att göra en sammanställning. De har tillagt att frågan om överlämnande av handlingar dock inte nämndes uttryckligen. Ebbe Carlsson och Åhmansson har samstämmigt uppgivit att det under samtalet aldrig nämndes att handlingar skulle överlämnas till Ebbe Carlsson. Åhmansson har tillagt att det inte finns någon grund för Kegö och Barrling att uppfatta honom på det sättet att handlingar skulle lämnas över till Ebbe Carlsson. Ebbe Carlsson har anfört att han fann det naturligt med hänsyn till vad som förekom vid mötet att handlingarna skulle tillställas honom.

24 februari–5 mars 1988

Någon gång under tiden lämnade Kegö och Barrling över till Ebbe Carlsson kopior av handlingar rörande SÄK-utredningen vilka förvaras i en pärm på SÄK. Pärmen, som kallas åklagarpärmen, innehöll material som hade ställts samman av Kegö och Barrling för att underlätta för åklagarna att få del av förundersökningsmaterialet. På detta sätt fick Ebbe Carlsson del bl. a. av promemorior som har upprättats under februari månad och som bl. a. gällde SÄK-utredningen. Pärmen innehöll också en s. k. dagbok och bl. a. sammanställningar av material från telefonavlyssning. Senare överlämnade Kegö och Barrling kopior av ytterligare handlingar som hör till SÄK-utredningen.

Ebbe Carlsson har, med ändring av tidigare lämnade uppgifter, uppgivit att han har ett minne av att han någon gång efter den 24 februari skulle ha lämnat Åhmansson kopior av handlingar ur åklagarpärmen. Åhmansson har bestämt förnekat att det skulle ha skett.

5 mars 1988

Den 5 mars 1988 träffades Ebbe Carlsson, Lidbom och Åhmansson i Köpenhamn i samband med att SÄPO-kommittén hade haft ett möte i Malmö. Därvid framhöll Ebbe Carlsson ånyo sin syn på vikten av att SÄK-utredningen drevs vidare. Vidare ifrågasatte han om Åhmansson och

Sandström var rädda för att ingripa mot Näss som enligt honom motarbetade Kegös och Barrlings verksamhet i utredningen.

8 mars 1988

Den 8 mars tog Ebbe Carlsson kontakt med Åhmansson och meddelade att han utöver information om underlåtenhet inom SÄK även kunde lämna uppgifter som han ansåg hade betydelse för spaningsarbetet i SÄK-utredningen.

14 mars 1988

Åhmansson underrättade den 14 mars 1988 åklagarna i mordutredningen genom Jörgen Almblad om att Ebbe Carlsson hade information att lämna som angick mordutredningen.

Inför en tjänsteresa som Åhmansson företog under tiden den 16–28 mars 1988 informerade han också Sandström om att Ebbe Carlsson hade upplysningar att lämna och att Ebbe Carlsson skulle kontakta Sandström. Det bestämdes att Sandström och närmast under honom Ridefelt skulle ta över ledningen av SÄK-utredningen i samband med att Näss avvecklade sitt engagemang inför att han skulle tillträda en ny tjänst. Åhmansson och Sandström beslutade också vid denna tid om en personalförstärkning till Kegös och Barrlings hjälp i SÄK-utredningen.

20 mars 1988

På begäran av Ebbe Carlsson träffades denne och Sandström i Ebbe Carlssons bostad. Ebbe Carlsson redogjorde därvid mycket utförligt för sin syn på SÄK-utredningen och sina teorier om motivet till mordet på Olof Palme. Vidare uppgav han att han under affärsresor i Europa hade möjligheter att få kontakt med olika personer som hade information om mordet. För sina resor, det gällde fyra eller fem resor, ville han ha Sandströms hjälp med att skaffa en livvakt då han var orolig för vad som kunde hända under hans efterforskningar under resorna.

22 mars 1988

Per-Ola Karlsson förordnades genom beslut av Sandström som följeslagare till Ebbe Carlsson. Per-Ola Karlsson hade tidigare tjänstgjort som livvakt åt Holmér. Ebbe Carlsson hade i samband därmed kommit i kontakt med Per-Ola Karlsson och förstått att denne var kompetent som livvakt. På Ebbe Carlssons begäran skrev Sandström samtidigt ut ett intyg (se underbilaga 1) på engelska om att Per-Ola Karlsson var polis och att han fullgjorde ett speciellt uppdrag. Intyget var avsett att utgöra ett stöd för Per-Ola Karlsson om det skulle uppstå problem under resorna.

Vid sammanträffandet den 22 mars 1988 berörde Ebbe Carlsson med Sandström också den personalförstärkning med avseende på SÄK-utred-

ningen som Åhmansson och Sandström tidigare hade beslutat om. Ebbe Carlsson uppgav att han kunde skaffa en lokal där den sålunda utvidgade gruppen kring Kegö och Barrling skulle kunna arbeta. Det bestämdes också att Per-Ola Karlsson skulle stå till Kegös förfogande för lämpliga uppgifter under den tid som han inte fullgjorde uppdrag som följeslagare åt Ebbe Carlsson.

25 och 26 mars 1988

Ebbe Carlsson sammanträffade på den svenska ambassaden i Paris med en journalist. Ebbe Carlsson har uppgivit att Lidbom förklarade för honom att han borde informera justitieministern i saken. Han kontaktade Anna-Greta Leijon och bestämde om ett möte med henne den 27 mars 1988. Vid besöket i Paris visade Ebbe Carlsson handlingarna i åklagarpärmen för Lidbom.

27 mars 1988

Ebbe Carlsson sammanträffade med Anna-Greta Leijon. Därvid berättade han att han ansåg att mordet på Olof Palme hade kunnat förhindras om tjänstemännen på SÄK hade reagerat på den samlade information som redan fanns hos SÄK i form av bl. a. bandupptagningar från telefonavlyssning. Referat av bandupptagningarna hade Ebbe Carlsson funnit i åklagarpärmen. Vid mötet redogjorde Ebbe Carlsson mycket utförligt för vad han kände till om SÄK-utredningen, om sina teorier i fråga om motivet för mordet och om att Näss av någon anledning motverkade mordutredningen. Ebbe Carlsson förklarade att han vid resor i Europa i samband med sitt arbete som förlagsdirektör kunde få kontakter med olika personer som kunde lämna upplysningar av betydelse för mordutredningen. Han förklarade emellertid att detta var förenat med kostnader. Anna-Greta Leijon upplystes om att Ebbe Carlsson förfogade över medel för att täcka kostnaderna som han erhållit av finansmannen Tomas Fischer. Enligt Anna-Greta Leijon skulle kostnaderna slutligen stanna på statsverket.

28 mars 1988

Den 28 mars tog Ebbe Carlsson kontakt med Åhmansson och Sandström. Han bjöd hem dem till sin bostad samma dag. Där diskuterades bl. a. de upplysningar som Ebbe Carlsson hade fått från journalisten i Paris. Vidare diskuterades om Ebbe Carlsson i samverkan med utredningsgruppen inom SÄK skulle kunna göra en sammanställning av visst material som hade med mordutredningen att göra. Åhmansson gjorde klart för Ebbe Carlsson att denne inte kunde vara inblandad i någon polisiär verksamhet. Ebbe Carlsson har uppgivit att han accepterade vad Åhmansson hade sagt.

Vid sammanträffandet hemma hos Ebbe Carlsson bad Åhmansson i samband med att Ebbe Carlssons utlandsresor berördes att Ebbe Carlsson skulle försöka få kontakt med den tidigare iranske presidenten Banisadr som befann sig i Frankrike. Denne hade sagt sig ha upplysningar som hade betydelse för mordutredningen. Sedvanliga officiella vägar att komma i

kontakt med Banisadr hade inte visat sig möjliga. Sålunda hade spaningsledningen genom utrikesdepartementet försökt att etablera kontakt med Banisadr men fått till svar att sådan måste ordnas på annat sätt. På grund av Banisadrs ställning kunde inte heller Interpol användas.

Ett par dagar senare sände Ebbe Carlsson ett förslag till rekommendationsbrev till Åhmansson. Rekommendationsbrevet skulle användas vid Ebbe Carlssons kontakter med Banisadr. Åhmansson gjorde vissa korrigeringar i brevet varefter han tillställde Ebbe Carlsson ett exemplar av detta (se underbilaga 2).

Vid sammanträffandet i Ebbe Carlssons bostad den 28 mars 1988 meddelade denne även att han ville visa en lokal på Söder som kunde användas för det utvidgade arbetet med SÄK-utredningen som Åhmansson och Sandström tidigare hade beslutat om. Ebbe Carlsson hade den 22 mars uppgivit för Sandström att han kunde skaffa en lokal.

Ebbe Carlsson, Åhmansson och Sandström begav sig direkt från Ebbe Carlssons bostad till lokalen på Söder. Där sammanträffade de med Kegö, Barrling och Per-Ola Karlsson. Åhmansson lämnade emellertid lokalen så gott som omedelbart. Senare lämnade även Ebbe Carlsson och Per-Ola Karlsson lokalen medan Sandström, Kegö och Barrling stannade. De gick igenom vilka enskilda polismän som kunde rekryteras till gruppen som skulle arbeta med SÄK-utredningen. Kegö och Barrling har uppgivit att vid detta tillfälle hemlig avlyssning kom på tal och att Kegö, Barrling och Sandström diskuterade vilka polismän som kunde tänkas vara lämpade att ha avlyssningsutrustning om hand. Kegö och Barrling har åberopat detta samtal som bevis för att Sandström vid denna tidpunkt ansåg att hemlig avlyssning borde utnyttjas. Sandström har för sin del förnekat att frågan om utnyttjande av avlyssningsutrustning diskuterades vid denna tidpunkt. Sandström har även anfört att han gjorde klart för Kegö och Barrling att något samarbete i lokalen med Ebbe Carlsson inte var möjligt.

29 mars 1988

Dagen efter besöket i lokalen träffades Åhmansson och Sandström, varvid de diskuterade igenom frågan om hur lokalen på Söder skulle användas och om Ebbe Carlssons roll. Åhmansson och Sandström var ense om att det inte kunde komma i fråga att hyra någon lokal där Ebbe Carlsson skulle bedriva något slags samarbete med polisen. Inte heller eljest kunde det komma i fråga att bedriva något polisiärt samarbete med en privatperson. Ebbe Carlsson skulle endast användas som informationskälla. Åhmansson och Sandström var emellertid överens om att lokalen i och för sig kunde behövas för SÄK:s verksamhet och att hyresrätten om möjligt skulle föras över på rikspolisstyrelsen.

Ebbe Carlsson som vid tidigare samtal med Åhmansson hade accepterat att han inte kunde tillåtas att delta i polisiärt arbete lovade att verka för att rikspolisstyrelsen ändå fick hyresrätten till lokalen. Något övertagande av hyresrätten eller någon inflyttning i den har dock inte kommit till stånd. Samma dag, den 29 mars, reste Ebbe Carlsson till London där han tog

kontakt med samma journalist som han hade träffat i Paris den 25 och 26 mars.

Eftersom polisen var utlovad hyresrätten förde Per-Ola Karlsson på Sandströms tillsägelse kontorsmöbler till lägenheten från rikspolisstyrelsens möbelförråd. Per-Ola Karlsson lät dessutom förstärka dörren till lokalen.

31 mars och 6 april 1988

Den 31 mars även som den 6 april 1988 talade Sandström, Kegö och Barrling om den planerade personalförstärkningen för SÄK-utredningen. Kegö och Barrling önskade att få 10 polismän till sitt förfogande. Vid båda tillfällena liksom även senare tog Kegö och Barrling upp frågan om att använda avlyssning. Enligt egen uppgift har Sandström vid samtliga tillfällen förklarat för dem att det inte var möjligt att använda avlyssning. Ridefelt som var med vid diskussionerna den 6 april har bekräftat att Sandström då uttryckligen har sagt nej till att avlyssning användes och att Sandström även vid senare tillfällen då saken har förts på tal uttryckligen har deklarerat att avlyssning inte kan komma i fråga.

Senare delen av mars eller början av april

Kegö, Barrling och Per-Ola Karlsson sammanträffade med Ebbe Carlsson i dennes bostad. Ett samtal kom till stånd om anskaffande av avlyssningsutrustning. Ebbe Carlsson deltog i mycket liten utsträckning i samtalet. Per-Ola Karlsson har uppgivit att han, Kegö och Barrling enades om att avlyssningsutrustning skulle anskaffas och att de tre tillsammans gick igenom vilken utrustning som behövdes. Kegö och Barrling har så långt bekräftat Per-Ola Karlssons uppgifter att de medgivit att resonemang förts om anskaffande av avlyssningsutrustning. De hade emellertid ingen kunskap om sådan utrustning och hade därför inga närmare synpunkter på vilken utrustning som kunde vara lämplig. De har betonat att resonemanget från deras sida fördes med utgångspunkt från att polisledningen skulle ge sitt samtycke till anskaffningen och att förfaringssättet skulle vara lagligt. Ingen av dem har uppgivit sig ha talat med någon inom polisledningen om anskaffningen.

Per-Ola Karlsson har uppgivit att han av Ebbe Carlsson senare under månaden fick besked om att Åhmansson samtyckt till att avlyssningsutrustning anskaffades och om att Ebbe Carlsson skulle stå för eller förskottera kostnaderna. Per-Ola Karlsson tog omedelbart därefter i Stockholm kontakt med en person som kunde förmedla inköp av utrustningen från utlandet. Förskott skulle betalas. Den slutliga köpeskillingen skulle regleras när anskaffningen var genomförd. Senare fick Per-Ola Karlsson besked om att den beställda utrustningen skulle överlämnas till honom på huvudcentralstationen i Köpenhamn. Så skedde också den 1 juni.

Ebbe Carlsson har inte berättat att Åhmansson skulle ha samtyckt till att avlyssningsutrustning anskaffades. Ebbe Carlsson har bekräftat att Per-Ola Karlsson handlade i samförstånd med Ebbe Carlsson. Ebbe Carlsson har tillagt att han inte ville ta någon närmare del i frågan om anskaffande av

avlyssningsutrustningen. Han kände inte till hur Per-Ola Karlsson skulle anskaffa utrustningen.

1 april 1988

Den 1 april övertog Ridefelt under Sandström ansvaret för SÄK-utredningen från Näss.

5 april 1988

Den 5 april bjöd Ebbe Carlsson hem Åhmansson och Anna-Greta Leijon på middag. Därvid framhöll Anna-Greta Leijon vikten av att SÄK-utredningen bedrevs med kraft och eventuell underlåtenhet inom SÄK med avseende på Palme-mordet klarlades. Anna-Greta Leijon uttryckte också önskemål om att Ebbe Carlsson skulle ge statssekreterarna Heckscher och Larsson en föredragning med avseende på vad han kände till i ärendet. Larsson skulle informeras såsom ansvarig för vissa säkerhetsfrågor. Åhmansson framhöll att Ebbe Carlsson måste medverka vid en information till åklagarna i mordutredningen. Enligt Ebbe Carlssons uppfattning kunde han inte tillföra mordutredningen något material som åklagarna inte redan hade tillgång till. Vad Ebbe Carlsson kunde bidra med var enligt hans egen uppfattning endast de teorier om mordmotivet som han själv hade bildat sig. Han gick emellertid motvilligt med på att delta i ett möte med åklagarna.

Omkring mitten av april

Med anledning av fortsatta diskussioner om användning av avlyssningsutrustning lät Åhmansson i mitten av april genom Sandström förklara för berörda vid SÄK att hemlig avlyssning under inga förhållanden skulle få förekomma som spaningsmetod så länge Åhmansson var rikspolischef.

22 april 1988

Den 22 april träffades Åhmansson och Ebbe Carlsson för att förbereda ett kommande möte den 28 april med Anna-Greta Leijon, Heckscher och Larsson. Därvid framförde Ebbe Carlsson även att han ansåg att det förelåg allvarlig risk för attentat i Sverige. Hans farhågor hade sin grund i uppgifter som hade kommit fram inom SÄK. Ebbe Carlsson har uppgivit att han till Åhmansson framförde att Kegö och Barrling med anledning av detta hot hade önskemål om att få använda sig av avlyssning trots att sådan var otillåten. Ebbe Carlsson delade Kegös och Barrlings uppfattning och har sagt sig ha framhållit att det förelåg en nödsituation som motiverade användning av sådan utrustning. I anslutning härtill skulle Ebbe Carlsson även ha berättat att avlyssningsutrustning hade beställts. Åhmansson har förklarat att något tal om anskaffande av avlyssningsutrustning över huvud taget inte förekom.

28 april 1988

Inför mötet med Anna-Greta Leijon, Heckscher och Larsson träffades Åhmansson och Ebbe Carlsson. Åhmansson tog upp frågan om att använda avlyssningsutrustning och förklarade att sådan inte fick förekomma. Ebbe Carlsson har bekräftat detta.

Anna-Greta Leijon, Heckscher, Larsson, Åhmansson och Ebbe Carlsson sammanträffade på justitiedepartementet. Syftet med sammanträffandet var att de båda statssekreterarna skulle bli informerade av Ebbe Carlsson. Ebbe Carlsson redogjorde mycket utförligt för sina teorier om motivet till mordet på Olof Palme och om hur mordet skulle kunna ha planlagts. Vidare framförde Ebbe Carlsson sina åsikter om att det förelåg underlåtenhet inom SÄK. Han påstod sig ha belägg för att SÄK redan före mordet haft information om mordhot mot Olof Palme. Anna-Greta Leijon framhöll vikten av att de uppgifter som Ebbe Carlsson hade lämnat kontrollerades noga och att åklagarna informerades om dessa.

Senare under kvällen den 28 april träffades Heckscher, Åhmansson, Ebbe Carlsson och Lidbom hemma hos Ebbe Carlsson. Därvid diskuterades bl. a. Ebbe Carlssons teorier om mordet på Olof Palme. Vidare diskuterades det hot om attentat som Ebbe Carlsson ansåg föreligga. I samband härmed togs frågan upp om vilka möjligheter som fanns att använda avlyssningsutrustning. Ebbe Carlsson framhöll att sådan borde användas medan de övriga gav uttryck för att hemlig avlyssning inte på grund av gällande riksdagsbeslut fick komma till användning.

29 april 1988

Den 29 april 1988 diskuterade Åhmansson och Heckscher åtgärder för att kontrollera Ebbe Carlssons uppgifter om underlåtenhet inom SÄK. Vidare diskuterades att de av Ebbe Carlsson framförda teorierna om mordet på Olof Palme skulle föras fram till åklagarna i mordutredningen.

2 och 4 maj 1988

Ebbe Carlsson besökte Anna-Greta Leijon den 2 maj 1988 och lämnade ett utkast till ett rekommendationsbrev som han avsåg att använda vid kontakter med vissa personer under en resa till London. Den 4 maj erhöll Ebbe Carlsson en utskrift av brevet (se underbilaga 3).

9 maj 1988

Den 9 maj hölls ett möte med Ebbe Carlsson, Åhmansson, Almblad, chefen för rikskriminalen Tommy Lindström, Ridefelt och spaningsledaren i Palme-utredningen Hans Ölvebro. Syftet med mötet var att Ebbe Carlsson skulle redogöra för vad han kände till om bakgrunden till mordet på Olof Palme och för sina teorier om motivet till mordet. Han lämnade en utförlig beskrivning och redogjorde vidare för det hot med avseende på attentat som han ansåg föreligga och för sin uppfattning om underlåtenhet inom SÄK. Vid

mötet utlovade Ebbe Carlsson att lämna en skriftlig redogörelse bl. a. för vad han hade erfarit i fråga om mordet under de resor han hade företagit och som han avsåg att företa inom den närmaste tiden.

10 maj 1988

Den 10 maj 1988 sökte Almblad upp Åhmansson. Han förklarade att de faktiska uppgifter som Ebbe Carlsson hade lämnat vid mötet föregående dag i allt väsentligt redan var kända för åklagarna i mordutredningen. Almblad fann det emellertid märkligt att Ebbe Carlsson hade tillgång till materialet i fråga och meddelade att åklagarna ifrågasatte Ebbe Carlssons roll i mordutredningen. Vid mötet hade Almblad noterat att Ebbe Carlsson vid sin redogörelse hade haft tillgång till skriftlig dokumentation. Enligt Almblad borde Ebbe Carlsson förmås att lämna ifrån sig denna. Vidare påpekade Almblad att åklagarna inte kände till att Ebbe Carlsson hade fått rikspolisstyrelsens uppdrag att under resor i Europa skaffa information bl. a. genom att höra Banisadr. Frågan borde ha underställts åklagarna i deras egenskap av förundersökningsledare.

11 maj 1988

Den 11 maj 1988 tog riksåklagaren kontakt med Anna-Greta Leijon och begärde besked om Ebbe Carlssons roll i mordutredningen. Vidare påtalades att förundersökningsledningen inte hade hållits underrättad om Ebbe Carlssons engagemang i utredningen och att brott mot tystnadsplikt kunde misstänkas mot bakgrund av den information om mordutredningen som Ebbe Carlsson hade visat sig besitta.

Mitten av maj 1988

I mitten av maj begärde Åhmansson att Ebbe Carlsson skulle lämna ifrån sig det material angående mordutredningen som han hade jämte bl. a. en redovisning för vad som hade kommit fram vid de resor som han hade företagit i syfte att samla information. Några dagar senare, den 20 maj 1988, överlämnade Ebbe Carlsson genom bud en pärm med material till Ridefelt. Pärmen visade sig vid kontroll av Ridefelt efter pingsthelgen (den 21–23 maj) innehålla handlingar som fanns tillgängliga hos SÄK och ingick i åklagarpärmen. Den utlovade redogörelsen bl. a. för resorna saknades emellertid. Ridefelt anmälde detta för Åhmansson, som tog kontakt med Ebbe Carlsson och påminde denne om redogörelsen. Ebbe Carlsson förklarade att redogörelsen kunde lämnas men att han för detta behövde ha fortsatt tillgång till det skriftliga material som hade lämnats till Ridefelt. Den 25 eller den 26 maj återställde Ridefelt på uppmaning av Åhmansson pärmen med materialet till Ebbe Carlsson för komplettering. Den 23 juni överlämnade Ebbe Carlsson pärmen till justitiekanslern på dennes begäran.

15 maj 1988

Åhmansson tillsatte en arbetsgrupp bestående av byråchefen Olav Robertsson, polisintendenten Jan Zelmerlöv och ytterligare två medarbetare från SÄK för att bl. a. gå igenom allt material i SÄK-utredningen som fanns tillgängligt inom SÄK såväl före som efter mordet. Syftet var att undersöka om någon inom SÄK hade gjort sig skyldig till underlåtenhet eller andra fel på det sätt som Ebbe Carlsson, Kegö och Barrling hade gjort gällande.

25 maj 1988

Den 25 maj 1988 träffades Åhmansson och Ebbe Carlsson för att gå igenom material inför en tänkt föredragning för statsministern och senare även för partiledarna. Vidare skulle Ebbe Carlsson lämna en redogörelse för sina resor.

Troligen samma dag, den 25 maj 1988, tog Ebbe Carlsson också upp frågan om ersättning för sina utlägg för resor m. m. Ebbe Carlsson har uppgivit att han även tog upp frågan om ersättning med omkring 500 000 kr. för avlyssningsutrustning som han hade beställt. Åhmansson skulle då enligt Ebbe Carlsson ha förklarat att utrustningen inte fick användas men att den likväl kunde inköpas för att nyttjas för utbildnings- och demonstrationsändamål.

Åhmansson har uppgivit att avlyssningsutrustningen inte nämndes vid samtalet. Åhmansson hänvisade Ebbe Carlsson till Sandström när det gällde Ebbe Carlssons krav på ersättning för resor m. m.

31 maj 1988

Under sista dagarna i maj försökte Sandström att få kontakt med Ebbe Carlsson för att Per-Ola Karlsson skulle återgå till sin ordinarie tjänst då Ebbe Carlssons resor borde vara avslutade. Ebbe Carlsson meddelade emellertid vid samtal den 31 maj 1988 att det återstod en resa och Ebbe Carlsson därefter ville ha ersättning för sina utlägg. Enligt Ebbe Carlsson uppgick dessa till ca 500 000 kr. och avsåg bl. a. avlyssningsutrustning som hade beställts ett par månader tidigare. Sandström underrättade Åhmansson den 1 juni 1988 om Ebbe Carlssons begäran om ersättning för avlyssningsutrustning, varefter Sandström kontrollerade med Kegö om denne hade beställt sådan utrustning. Kegö förnekade detta vid samtal samma dag.

1 juni 1988

Natten mellan den 1 och 2 juni 1988 fick Sandström telefonsamtal från tullen i Helsingborg som meddelade att Per-Ola Karlsson hade försökt smuggla in viss utrustning via färjan från Helsingör. Per-Ola Karlsson hade för tulltjänstemännen visat upp det av Sandström tidigare utfärdade intyget (se underbilaga 1) och uppgivit att utrustningen fördes in i landet på rikspolisstyrelsens uppdrag. Sandström förnekade att så skulle vara förhållandet med påföljd att tullen beslagtog utrustningen. Därefter kontaktade Sandström

först Åhmansson och meddelade det inträffade. Sedan tog han också kontakt med Ebbe Carlsson och frågade vad som pågick. Ebbe Carlsson uppgav att Per-Ola Karlsson hade blivit stoppad i tullen med avlyssningsutrustning och att han "måste ut från tullen".

2. Innebär polisens samverkan med Ebbe Carlsson att en irreguljär spaningsorganisation byggdes upp vid sidan av Palme-utredningen?

Den frågan har ställts i debatten huruvida polisens samverkan med Ebbe Carlsson inneburit att något som kan betecknas som en irreguljär spaningsorganisation byggdes upp kring denne vid sidan av den åklagarledda förundersökningen med anledning av mordet på statsminister Olof Palme.

Den samverkan som enligt vad utredningen visar har förekommit mellan polisen och Ebbe Carlsson kan beskrivas i följande punkter:

A. Ebbe Carlsson kom från hösten 1987 i kontakt med polismännen Kegö och Barrling, vilka ledde SÄK-utredningen. Kontakten utvecklades från senare delen av februari 1988 till en nära förbindelse mellan dem.
B. I samråd med polisledningen företog Ebbe Carlsson under tiden mars–maj 1988 fyra eller fem utlandsresor i syfte att från olika källor inhämta information av betydelse för förundersökningen rörande mordet på Olof Palme. En polisman stod till Ebbe Carlssons förfogande under flertalet av resorna.
C. En kontorslokal anskaffades genom Ebbe Carlssons försorg i tanke att en förstärkt utredningsgrupp skulle inrymmas i lokalen och där driva SÄK-utredningen.
D. Den polisman som tjänstgjorde som följeslagare åt Ebbe Carlsson anskaffade avlyssningsutrustning och försökte föra in den till Sverige för att användas i SÄK-utredningen.
E. Ebbe Carlsson bereddes tillfälle att sammanställa ett skriftligt material rörande PKK-spåret i syfte att detta skulle utnyttjas av polisen.

Min granskning visar följande rörande Ebbe Carlssons ursprungliga avsikter med sin verksamhet rörande utredningen om mordet på Olof Palme. Av personliga skäl lade Ebbe Carlsson från första början efter mordet i dagen ett synnerligen starkt intresse för mordutredningen. På grund av sina nära kontakter med Holmér fick han också tillfälle att ingående sätta sig in i spaningsledningens verksamhet. Han har en stark tro på att SÄK-utredningen skall kunna ge en lösning på frågan om vem som mördade Olof Palme. Det var också kontakten med Holmér som förde honom samman med Kegö och Barrling.

Ebbe Carlsson hade, när han från hösten 1987 och under våren 1988 kom i kontakt med polisen, syftet att tillföra förundersökningen sina teorier om motivet till mordet. Han önskade också medverka till att förundersökningen tillfördes bl. a. vad som kunde inhämtas från utländska källor. Han ansåg sig ha särskilda möjligheter till detta genom sitt rika kontaktnät med främst journalister utomlands. Även i andra hänseenden ansåg han sig ha eller kunna skaffa sig kunskaper på området som kunde vara till nytta för

utredningen. Genom information från Kegö och Barrling och egna studier av det för honom sedan slutet av februari 1988 tillgängliga förundersökningsmaterialet ansåg sig Ebbe Carlsson ha stöd för uppfattningen att SÄK-utredningen inte drevs på ett tillfredsställande sätt och att man från SÄK:s sida hade underlåtit att utnyttja sådan före mordet på Olof Palme tillgänglig information som rätt beaktad möjligen hade kunnat leda till att mordet kunnat hindras. Ebbe Carlsson synes också ha eftersträvat att på skilda sätt driva SÄK-utredningen vidare.

I samband med att Åhmansson under senare hälften av februari 1988 uppsöktes av Ebbe Carlsson i sällskap med Kegö och Barrling blev Åhmansson informerad om Ebbe Carlssons synpunkter på hur SÄK-utredningen bedrevs och på hur den borde bedrivas. Från denna tidpunkt stod klart för Åhmansson att Ebbe Carlsson trätt i nära förbindelse med Kegö och Barrling. Åhmansson motsatte sig inte detta. Tvärtom gav han uttryck för att Kegö och Barrling även fortsättningsvis skulle hålla kontakt med Ebbe Carlsson. Denne skulle utgöra förbindelselänken till Åhmansson.

Såsom närmare redovisas i ett särskilt avsnitt ledde Ebbe Carlssons kontakt med Kegö och Barrling till att dessa i slutet av februari och under mars 1988 i stor omfattning lämnade ut sekretessbelagt utredningsmaterial till Ebbe Carlsson. Enligt mitt förmenande bär Kegö och Barrling ansvar för att de på detta sätt röjde sekretessbelagda uppgifter. Jag har också kommit till slutsatsen att Åhmansson inte kan anses ha medverkat till utlämnandet av utredningsmaterialet och att han inte heller på annat sätt är ansvarig för att Ebbe Carlsson kom att inneha materialet. Frågan behandlas från en särskild aspekt i slutet av detta avsnitt.

Det kan emellertid diskuteras om Åhmansson ändå inte handlade felaktigt när han lät Ebbe Carlssons nära kontakt med Kegö och Barrling bestå. Borde inte Åhmansson ha klargjort för Kegö och Barrling att Ebbe Carlsson endast fick utnyttjas som informationskälla?

Saken bör enligt min mening betraktas under hänsynstagande till följande särskilda omständigheter. De påståenden om missförhållanden inom SÄK varom Åhmansson informerades genom att Kegö och Barrling anförtrott sig till Ebbe Carlsson var svårbemästrade för Åhmansson av framför allt två skäl. För det första hade Åhmansson helt nyligen tillträtt som rikspolischef och han saknade därför egen närmare kännedom om olika interna förhållanden inom SÄK. Hans kunskaper rörande Palme-utredningen var också begränsade. Därtill kommer att Ebbe Carlssons synpunkter innefattade ett misstänkliggörande av den tjänsteman i ledande ställning inom SÄK, nämligen Näss, under vilken SÄK-utredningen sorterade. Hänsyn skall också tas till att Ebbe Carlsson otvivelaktigt redovisade synpunkter och analyser vilka framstod som värda att tillvarata. För egen del anser jag mot bakgrund av det anförda att det är förståeligt att Åhmansson i det föreliggande läget ville avvakta vad som kunde komma fram genom polismännens kontakter med Ebbe Carlsson. I sammanhanget skall också uppmärksammas att Åhmansson dock vidtog åtgärden att uppdra åt Sandström att själv från Näss ta över den direkta ledningen över SÄK-utredningen och att han anmodade Ebbe Carlsson att lämna en fullständig information rörande sin kännedom i saken till Sandström.

Min slutsats blir att Åhmansson inte skall kritiseras för att han ej på något särskilt sätt ingrep mot Kegös och Barrlings kontakt med Ebbe Carlsson. Denna kontakt kunde inte heller i sig anses utgöra något led i en uppbyggnad av någon särskild spaningsorganisation. Kontakten hade kommit till stånd utan polisledningens medverkan och utvecklades inte till något samarbete i verklig mening.

I detta sammanhang bör uppmärksammas att Ebbe Carlsson har anfört att Åhmansson uppfattade på ett tidigt stadium att Ebbe Carlsson innehade skriftligt förundersökningsmaterial. Enligt Ebbe Carlsson borde Åhmansson ha reagerat mot att handlingarna fanns hos Ebbe Carlsson. Detta gjorde han inte. Härav framgår, anser Ebbe Carlsson, att Åhmansson var införstådd med att handlingarna lämnats över till Ebbe Carlsson. I ett mycket sent skede av min undersökning har Ebbe Carlsson dessutom berättat för mig att han minns att han vid något tillfälle i mars tillställde Åhmansson en kopia av åklagarpärmens innehåll. Som förklaring till att uppgiften inte framförts tidigare har Ebbe Carlsson angivit att han velat skydda Åhmansson.

Åhmansson har förklarat att han inte före den 9 maj uppfattade att Ebbe Carlsson innehade skriftligt förundersökningsmaterial. Han förvånades emellertid över att Ebbe Carlsson var så välinformerad rörande vad som inom SÄK utreddes i fråga om Palme-mordet. Han tänkte sig dock att uppgifterna sannolikt härrörde från Holmér. Åhmansson har bestämt förnekat att han mottagit någon kopia av handlingar ur åklagarpärmen.

Jag har genom utfrågning av Ebbe Carlsson sökt bilda mig en uppfattning i vad mån det finns grund för Ebbe Carlsson uppgift att Åhmansson insåg att Ebbe Carlsson innehade skriftligt förundersökningsmaterial. Min bedömning är att övervägande skäl talar mot att Åhmansson fick klart för sig att materialet kommit i Ebbe Carlssons besittning. Jag har fäst mig vid att det vid sammanträdet den 9 maj kom att stå klart att Ebbe Carlsson förfogade över förundersökningsmaterial. Det är upplyst att detta berodde på att under diskussionerna vissa vedertagna beteckningar på handlingar kom att användas. Ebbe Carlsson har berättat att han inte tidigare hade utnyttjat dessa beteckningar, eftersom han inte känt till dem. Detta är en omständighet som talar mot att Åhmansson kunnat förstå att Ebbe Carlsson förfogade över förundersökningsmaterial. En annan sådan omständighet är att det fanns en godtagbar förklaring till att Ebbe Carlsson kunde vara välinformerad utan att ha tagit del av förundersökningshandlingar. Ebbe Carlssons påstående att han överlämnat en kopia av åklagarpärmens innehåll till Åhmansson har framförts under sådana omständigheter att redan på grund härav något avseende inte kan fästas vid uppgiften.

Slutsatsen blir att det måste anses att Åhmansson före den 9 maj inte förstod att Ebbe Carlsson innehade förundersökningsmaterial och därmed inte heller kunde ingripa mot förhållandet.

Vad härefter gäller Ebbe Carlssons utlandsresor finner jag det vara i och för sig befogat av polisledningen att utnyttja de möjligheter som yppades att genom Ebbe Carlssons förmedling från personer utomlands erhålla upplysningar av betydelse för mordutredningen. Det kan inte anses anmärkningsvärt att han skulle kunna få ersättning för vissa utlägg. Det är inget ovanligt i polisverksamhet att privatpersoners kontakter utomlands utnyttjas av poli-

sen på detta sätt. Inte heller det förhållandet att Ebbe Carlsson direkt fick Åhmanssons uppdrag att uppsöka Banisadr i Frankrike kan föranleda någon erinran mot bakgrund av de misslyckade försök som hade gjorts att på annat sätt komma i kontakt med denne. En annan sak är att åtgärden kan anses tveksam med hänsyn till att åklagarsidan inte kopplades in. Den frågan behandlas ytterligare i ett senare avsnitt.

I sammanhanget finns emellertid anledning att särskilt granska det förhållandet att en polisman ställdes till Ebbe Carlssons förfogande som följeslagare under flertalet av resorna. Utredningen ger emellertid klart belägg för att polisledningen inte hade annan avsikt med denna åtgärd än att tillmötesgå Ebbe Carlssons önskemål om att beredas ett personligt skydd. Det finns alltså inget som tyder på att polisledningen tänkt sig att Per-Ola Karlsson skulle bedriva polisiär verksamhet utan tjäna som stöd åt Ebbe Carlsson. Enligt min mening kan med hänsyn till föreliggande omständigheter – såsom att Ebbe Carlsson får anses ha varit ute i en för förundersökningen viktig angelägenhet och att uppgiften var farofylld – någon invändning inte med fog riktas mot åtgärden att ställa en polisman till förfogande.

Såvitt jag kan se bör Ebbe Carlsson betraktas som enbart en privatperson vid genomförandet av utlandsresorna.

Beträffande den resa som Ebbe Carlsson i maj 1988 företog till Storbritannien har jag inte kunnat finna att andra förutsättningar gällde för denna än för resorna i övrigt. Till bedömningen fogar jag dock den reservationen att jag har avstått från att gå in på i vad mån det av Anna-Greta Leijon utfärdade och för resan avsedda rekommendationsbrevet (underbilaga 3) skall tillmätas någon särskild betydelse vid prövningen av resans karaktär.

I vad jag nu har anfört rörande Ebbe Carlssons utlandsresor ligger även att jag inte betraktar resorna som något led i en polisiär spaningsverksamhet.

Vad gäller den kontorslokal som anskaffades genom Ebbe Carlssons försorg framgår följande av utredningen. I samband med att beslut fattades av polisledningen om en förstärkning av den grupp som sysslade med SÄK-utredningen uttrycktes från Kegös och Barrlings sida ett intresse av att erhålla lokaler som var skilda från de lokaler som SÄK disponerade i rikspolisstyrelsens byggnad. Sandström anslöt sig till denna uppfattning. I detta läge förklarade Ebbe Carlsson att han kunde medverka till att en kontorslokal ställdes till förfogande. Så skedde också. Ebbe Carlsson väckte själv tanken att han i lokalen under samverkan med utredningsgruppen skulle utföra visst utredningsarbete. Det framgår emellertid entydigt av min utredning att Åhmansson och Sandström förklarade att en sådan samverkan inte kunde komma till stånd. Detta klargjordes uttrycksfullt av Åhmansson i omedelbar anslutning till att han fick kännedom om Ebbe Carlssons planer. Ebbe Carlsson förklarade sig också införstådd med detta.

Sandström ville dock disponera lokalen för SÄK:s behov under förutsättning att hyreskontraktet överfördes på rikspolisstyrelsen.

Den möblering av kontorslokalen och de åtgärder i övrigt som vidtogs från polisens sida rörande lokalen skall ses i belysning av polisledningens intresse av att på grund av lokalbrist komma i besittning av denna. Någon polisiär verksamhet kom dock inte att bedrivas i lokalen. Något hyresavtal kom

aldrig till stånd med SÄK som hyresgäst men rikspolisstyrelsen torde få ta på sig viss kostnad för att lokalen stod till förfogande.

Det är enligt min mening tydligt att vad som har förekommit rörande kontorslokalen saknar betydelse från den utgångspunkt som är aktuell i detta avsnitt.

Frågan om anskaffande av avlyssningsutrustning behandlas i ett särskilt avsnitt. Slutsatsen i det avsnittet är att polisledningen inte har tagit befattning med anskaffandet av avlyssningsutrustningen.

Vid det sammanträde den 9 maj 1988 då Ebbe Carlsson lämnade information till bl. a. företrädare för åklagarsidan och spaningsledningen åtog sig Ebbe Carlsson att överlämna vissa skriftliga sammanställningar rörande Palme-utredningen i syfte att dessa skulle utnyttjas av polisen.

Självfallet kan ingen erinran riktas mot att polisledningen verkade för att detta åtagande kom till stånd.

Det finns emellertid anledning att se detta åtagande mot bakgrund av att det vid sammanträdet den 9 maj 1988 klarlades att Ebbe Carlsson var i besittning av sekretessbelagt förundersökningsmaterial. Det kan göras gällande att Åhmansson i det läget borde ha omedelbart krävt att detta material återställdes och att det i varje fall var fel av Åhmansson att i ett skede efter den 9 maj 1988 då polisen återfått materialet ånyo ställa det till Ebbe Carlssons förfogande för att denne skulle kunna göra de förut nämnda sammanställningarna.

För egen del ser jag saken på följande sätt. Det måste bedömas ha varit av intresse för spaningsledningen att få del av sammanställningarna. Någon ytterligare skada från sekretessynpunkt kunde uppenbarligen inte uppstå genom att Ebbe Carlsson tilläts utnyttja materialet på det sätt som skedde. Mot denna bakgrund kan jag inte finna någon hållbar grund för att kritisera Åhmansson i det nu ifrågavarande hänseendet.

En granskning av varje enskild punkt av samverkan mellan polisen och Ebbe Carlsson har nu genomförts. Det återstår att ställa frågan, om det föreligger något särskilt samband mellan de olika elementen av samverkan som bör uppmärksammas. Min undersökning ger klart belägg för att polisens samverkan med Ebbe Carlsson inte föregicks av någon övergripande planläggning från polisledningens sida. Jag har även fått intrycket att varken Sandström som chef för SÄK eller Åhmansson som rikspolischef på något sätt förutsåg vad samverkan med Ebbe Carlsson kunde föra med sig. Deras agerande ger intrycket av att de eftersträvade att den information och de uppgifter Ebbe Carlsson lämnade skulle tas tillvara inom polisorganisationen och utnyttjas i förundersökningen. Deras åtgärder är att se i belysning härav. Från min synpunkt sett finns inga invändningar att rikta mot deras handlande i detta avseende. Jag hänvisar dock till vad som anförs i ett senare avsnitt rörande vad som Sandström och Åhmansson bort iaktta i förhållande till åklagarsidan.

Det bör tilläggas att det är möjligt att Ebbe Carlsson agerade på ett mera planmässigt sätt i kontakterna med Kegö och Barrling och med polisledningen i syfte att främja sina inledningsvis i detta avsnitt beskrivna syften. Detta stod dock inte klart för polisledningen och jag har fått det intrycket att inte heller Kegö och Barrling uppfattade Ebbe Carlsson på detta sätt.

Den granskning som nu har skett av den samverkan som förekommit mellan polisen och Ebbe Carlsson ger stöd för följande slutsatser. Det kan inte med fog göras gällande att denna samverkan inneburit att något som kan betecknas som en irreguljär spaningsorganisation byggdes upp vid sidan av den åklagarledda förundersökningen med anledning av mordet på statsminister Olof Palme. Det finns heller inte grund för att kritisera Åhmansson eller någon annan i polisledningen från annan utgångspunkt för att polisen samverkade med Ebbe Carlsson på sätt som skedde.

I sammanhanget bör erinras dels om att Sandström och Åhmansson kritiseras i ett annat avsnitt i yttrandet för underlåtenhet att iaktta vissa åtgärder i förhållande till åklagarsidan, dels om att förundersökning pågår rörande försöket att införa avlyssningsutrustning i landet och att förundersökning kommer att inledas rörande ifrågasatt brott mot sekretessregler.

3. Har hemliga handlingar oriktigt lämnats ut till Ebbe Carlsson?

Kegö och Barrling har enligt vad utredningen visar någon gång under tiden den 24 februari till den 5 mars 1988 till Ebbe Carlsson lämnat ut kopior av hemliga handlingar avseende förundersökningen rörande mordet på Olof Palme. Handlingarna ingår i vad som går under beteckningen åklagarpärmen. De har senare till Ebbe Carlsson lämnat ut kopior av ytterligare handlingar som rör förundersökningen. Det material som Ebbe Carlsson på detta sätt har fått del av har bestått av bl. a. promemorior rörande uppläggningen av utredningsarbetet, en dagbok med bl. a. material från telefonavlyssning samt material med en sammanställning av iakttagelser vid mordplatsen m. m.

Kegö och Barrling har framhållit att de uppfattat Åhmansson på det sättet att denne var införstådd med att handlingarna lämnades över till Ebbe Carlsson även om han måhända inte uttryckligen sagt detta eller ens tagit del av handlingarna i fråga. Kegö och Barrling hade uppfattat saken så att Ebbe Carlsson skulle överlämna materialet till Åhmansson så att denne kunde ta del av det. Kegö och Barrling hade uppfattat att relationerna mellan Ebbe Carlsson och Åhmansson var sådana att det hemliga materialet utan vidare kunde lämnas ut till Ebbe Carlsson.

Utredningen i ärendet har enligt mitt bedömande givit vid handen att Åhmansson inte har tagit befattning med utlämnandet av de hemliga handlingarna eller att han eljest har godkänt eller på annat sätt har medverkat till att dessa har lämnats ut till Ebbe Carlsson. Vid denna prövning fäster jag särskilt avseende vid att varken Kegö och Barrling eller Ebbe Carlsson har velat påstå att Åhmansson direkt sagt att handlingarna skulle lämnas över till Ebbe Carlsson eller ens blivit tillfrågad härom. En viktig omständighet är att Åhmansson ej vid något tillfälle i någon form tagit del av materialet före utlämnandet. Jag har viss förståelse för att överlämnandet ägde rum eftersom Kegö och Barrling har uppfattat att Ebbe Carlsson intog en särskild ställning på grund av sina nära kontakter med regeringsledamöter och andra personer i ledande ställning och att Ebbe Carlsson redan tidigare var insatt i mordutredningen genom Holmér.

Kegö och Barrling känner emellertid till de regler som gäller i fråga om

förundersökningssekretess i allmänhet och de särskilda överväganden som tar sikte på att uppgifter rörande bl. a. telefonavlyssning inte får lämnas ut. De har visserligen sagt att de har trott att Åhmansson har varit införstådd med att handlingarna lämnades ut till Ebbe Carlsson. Enligt min mening är det dock inte möjligt att två erfarna polismän som Kegö och Barrling har kunnat tro att de har fått en generell fullmakt från Åhmansson att utan varje begränsning lämna ut handlingar. Sekretess följer med varje enskild handling och de måste ha förstått att de själva har haft att göra en bedömning med avseende på om en handling kunde lämnas ut.

Möjligheterna att lämna ut uppgifter i ett fall där förundersökningssekretess gäller och sålunda efterge sekretessen är reglerade i 1 kap. 5 § sekretesslagen (1980:100). Enligt denna bestämmelse utgör sekretess inte hinder mot att uppgift lämnas ut om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten skall kunna fullgöra sin verksamhet. Som framgår av förarbetena till sekretesslagen skall bestämmelserna om att sekretess får efterges tillämpas restriktivt och sekretessen får bara efterges i sådana fall då ett utlämnande av sekretessbelagda uppgifter är en nödvändig förutsättning för att en myndighet skall kunna fullgöra ett visst åliggande (se prop. 1979/80:2 s. 405 och 494).

Några omständigheter som har motiverat att sekretessen eftergavs i detta fall har uppenbarligen inte förelegat. Jag anser därför att det finns anledning att misstänka att Kegö och Barrling har brutit mot förundersökningssekretessen i 5 kap. 1 § sekretesslagen. Jag avser därför att fatta beslut om att inleda förundersökning mot Kegö och Barrling.

4. Hemlig avlyssning som spaningsmetod och anskaffande av avlyssningsutrustning

Hemlig avlyssning med hjälp av mikrofoner, radiosändare eller annan sådan akustisk apparatur är förbjuden i Sverige (jfr 2 kap. 6 § regeringsformen och 4 kap. 9 a § brottsbalken). Det föreligger även hinder mot att föra in sådan utrustning i landet utan särskilt tillstånd av televerket. Den som för in utrustning utan tillstånd gör sig skyldig till varusmuggling.

Överåklagaren vid regionåklagarmyndigheten i Malmö, Ola Nilsson, utreder för närvarande frågan om ansvar för försök att smuggla in den avlyssningsutrustning som vid tullkontroll i Helsingborg natten till den 2 juni i år återfanns i en av Per-Ola Karlsson förd bil. Utredningen väntas bli klar i mitten av juli 1988. Med anledning av den förundersökning som sålunda har inletts har jag inte sett det som min uppgift att nu bedriva en undersökning som tar direkt sikte på att fastställa om någon som står under min tillsyn har gjort sig skyldig till försök till smugglingsbrott i sin tjänst.

Jag har dock ansett det nödvändigt att granska uppgifter som har kommit fram och som innebär eller kan tyda på att polisledningen medverkat till eller haft kännedom om eller underlåtit att ingripa mot att avlyssningsutrustning anskaffades för utnyttjande inom SÄK i utredningen av mordet på Olof Palme.

Vidare har jag funnit anledning att uppmärksamma vissa diskussioner som har förekommit inom polisorganisationen rörande den mera principiellt

betonade frågan om utnyttjande av hemlig avlyssning som spaningsmedel i SÄK:s utredning rörande mordet på Olof Palme. Även i denna del har jag riktat mitt intresse särskilt mot hur polisledningen agerat i saken.

I min utredning kommer uppgifter om hemlig avlyssning som spaningsmetod upp första gången i anslutning till det sammanträffande som den 28 mars förekom i kontorslokalen. Lokalen skulle av Ebbe Carlsson visas för Sandström och Åhmansson. Närvarande var också Kegö, Barrling och Per-Ola Karlsson. Under diskussionen redovisade Kegö och Barrling en rad olika åtgärder som enligt deras mening borde vidtas för att utredningen rörande mordet på Olof Palme skulle kunna bedrivas med erforderlig kraft. Enligt Ebbe Carlssons, Kegös, Barrlings och Per-Ola Karlssons berättelser nämnde Kegö och Barrling att hemlig avlyssning borde utnyttjas som spaningsmetod. Enligt berättelserna mötte detta inte några invändningar från Sandströms och Åhmanssons sida. Åhmansson har för sin del uppgivit att han över huvud taget inte åhörde diskussionen, eftersom han efter en mycket kort stund lämnade lokalen. Sandström har uppgivit sig inte kunna erinra sig att hemlig avlyssning fördes på tal vid sammanträffande i lokalen.

För egen del avstår jag från att söka bedöma om hemlig avlyssning fördes på tal vid det nu beskrivna sammanträdet. Det för mig viktiga är att det finns skäl att anta att varken Åhmansson eller Sandström har angivit att hemlig avlyssning skulle kunna utnyttjas som spaningsmetod.

I detta sammanhang finns anledning att uppmärksamma följande. I och för sig kan det inte anses som något anmärkningsvärt att utnyttjande av hemlig avlyssning som spaningsmetod diskuterades med anknytning till utredningen om mordet på Olof Palme. Frågan om att vid sidan av telefonavlyssning använda även andra former av hemlig avlyssning när det gäller att avslöja grov brottslighet har tagits upp av offentliga utredningar vid flera tillfällen. Ett förslag till lagstiftning som innebär att sådan avlyssning skall kunna få förekomma föreligger i justitiedepartementet. Det anmärkningsvärda är om tankar förs fram om utnyttjande av hemlig avlyssning som spaningsmetod i strid med gällande lag och om anskaffande sker av otillåten avlyssningsutrustning.

Enligt Kegö, Barrling och Sandström kom frågan om hemlig avlyssning i vart fall upp vid ett möte den 31 mars mellan dem. Vid mötet diskuterades frågan om den personal som skulle tillföras utredningsgruppen rörande mordet på Olof Palme. Sandström har uppgivit att han under diskussionen angav att hemlig avlyssning inte skulle kunna få förekomma. Kegö och Barrling har bestämt förnekat att Sandström lämnat detta besked utan har gjort gällande att diskussionen tvärtom hade som förutsättning att hemlig avlyssning skulle utnyttjas.

Det saknas anledning för mig att ta ställning till vem som har lämnat de riktiga uppgifterna om vad som förekom vid det nu berörda sammanträdet. Frågan aktualiseras nämligen en tredje gång några dagar senare, närmare bestämt den 6 april. Sandström har uppgivit att han också vid detta tillfälle sade ifrån till Kegö och Barrling att hemlig avlyssning inte skulle få förekomma. Kegö och Barrling har förnekat detta eller har sagt sig i varje fall inte minnas att Sandström lämnat ett sådant besked. Vid detta tillfälle var emellertid Ridefelt närvarande. Denne hade omkring månadsskiftet mars-

april tilldelats uppgiften att under Sandström leda SÄK-utredningen. Ridefelt har bekräftat Sandströms berättelse om vad som förekom. Ridefelts utsaga har enligt mitt bedömande sådan tyngd att det är ställt utom allt tvivel att Sandström uttryckt sig så som han har uppgivit.

Det är alltså klarlagt att polisledningen genom Sandström i vart fall redan den 6 april gav besked till utredningsgruppen som leddes av Kegö och Barrling att hemlig avlyssning inte skulle få förekomma. Detta besked har upprepats några gånger och har inte ändrats vid något senare tillfälle under händelseförloppet.

Av intresse i sammanhanget är att utredningen visar att Per-Ola Karlsson, Kegö och Barrling någon eller några dagar efter den 28 mars diskuterade anskaffning av avlyssningsutrustning. Vad som därvid närmare förekom är föremål för utredning av överåklagare Ola Nilsson.

Enligt min mening har det kunnat klarläggas att Per-Ola Karlsson i nära anslutning till det nyssnämnda sammanträffandet med Kegö och Barrling vidtog åtgärder för att anskaffa den avlyssningsutrustning som han den 1 juli sökte smuggla in i landet. Det är också klarlagt att Per-Ola Karlsson därvid handlade i samförstånd med Ebbe Carlsson och att den i varje fall tills vidare skulle finansiera förvärvet med pengar som Ebbe Carlsson disponerade och som ställts till förfogande av finansmannen Tomas Fischer.

Ingen av de av mig hörda personerna har vid något tillfälle uppgivit att anskaffandet av avlyssningsutrustningen skulle ha skett efter samtycke av någon i polisledningen eller att någon i polisledningen känt till vad som ägde rum.

Den slutsatsen måste därför dras att ingen i polisledningen på något sätt haft med anskaffandet av avlyssningsutrustningen att göra.

Några ytterligare omständigheter bör emellertid belysas.

Ebbe Carlsson har berättat att han vid ett sammanträffande med Åhmansson den 20 april omnämnde att anskaffandet av avlyssningsutrustning hade påbörjats. Åhmansson har angivit att detta inte har förekommit. Jag har sökt att klarlägga vad som förekom vid tillfället. Bl. a. har jag hört Ebbe Carlsson och Åhmansson mot varandra. Jag måste emellertid konstatera att ord står mot ord. Det skall dock tillfogas att Ebbe Carlssons berättelse ger ett intryck av osäkerhet. Jag är därför böjd att tro att Åhmanssons version är den riktiga.

Ebbe Carlsson och Åhmansson är ense om att Åhmansson den 28 april före det s. k. statssekreterarmötet uttalade att hemlig avlyssning inte fick förekomma.

Ebbe Carlsson har vidare uppgivit att han vid samtal med Åhmansson den 25 maj med anledning av att Ebbe Carlsson skulle lämna en redogörelse för sina resor m. m. tog upp frågan om ersättning för de utlägg som han hade haft för resor, hyra av lokalen på Söder m. m. Därvid skulle han också ha begärt ersättning för avlyssningsutrustning som han hade anskaffat och angivit beloppet till 500 000 kr. Enligt Ebbe Carlsson skulle Åhmansson ha sagt att utrustningen visserligen inte fick användas men att den likväl kunde inköpas för statsmedel och utnyttjas för utbildnings- och demonstrationsändamål. Åhmansson hänvisade emellertid Ebbe Carlsson att vända sig till Sandström med sina ersättningskrav. Detta gjorde han också i samband med att

Sandström sökte honom per telefon den 31 maj för att meddela att Per-Ola Karlsson skulle återgå i ordinarie tjänst vid Norrmalmspolisen den 1 juni.

I fråga om Ebbe Carlssons påstående om att han den 25 maj hade framställt krav på ersättning med 500 000 kr. för avlyssningsutrustning har Åhmansson uppgivit att han inte har något minne av att avlyssningsutrustning över huvud taget nämndes. Däremot var det klart att Ebbe Carlsson skulle ha ersättning för utlägg för resor, lokalhyra m. m. och Åhmansson hänvisade honom till Sandström. Åhmansson har påpekat att han inte har möjlighet att utan tillstånd från regeringen göra utbetalningar på 500 000 kr. Därför kan han inte ha diskuterat en utbetalning av ett sådant belopp med Ebbe Carlsson. För Åhmansson ter det sig orimligt att han skulle ha förklarat sig beredd att köpa in avlyssningsutrustning under föreliggande omständigheter.

Sandström har i fråga om samtalet med Ebbe Carlsson den 31 maj uppgivit att han under flera dagar hade sökt denne för att underrätta om att Per-Ola Karlsson skulle återgå till sin ordinarie tjänstgöring den 1 juni. Ebbe Carlsson hade då enligt Sandström meddelat att det återstod en resa som Per-Ola Karlsson först skulle göra men att denne kunde vara åter i ordinarie tjänst den 6 juni. Vid samtalet sade Ebbe Carlsson enligt Sandström också att han ville ha betalt med 500 000 kr. för anskaffad avlyssningsutrustning. Sandström har uppgivit sig ha blivit mycket häpen över Ebbe Carlssons krav och påtalade att köp av någon avlyssningsutrustning aldrig hade varit på tal.

För egen del måste jag konstatera att Ebbe Carlssons uppgifter om att Åhmansson den 25 maj skulle ha förklarat sig beredd att för ett belopp av 500 000 kr. köpa in avlyssningsutrustning som inte får utnyttjas i spaningsverksamheten ter sig mycket egendomlig. Jag anser mig inte kunna fästa tilltro till denna uppgift.

Sammanfattningsvis har granskningen av olika uppgifter rörande hemlig avlyssning som spaningsmetod och anskaffande av avlyssningsutrustning föranlett följande ståndpunktstaganden från min sida. Det har enligt mitt bedömande kunnat klarläggas att polisledningen genom Sandström, sedan frågan om hemlig avlyssning hade kommit upp i slutet av mars, i varje fall den 6 april gav besked till utredningsgruppen rörande mordet på Olof Palme att hemlig avlyssning inte skulle få förekomma. Det är uppenbart att detta besked inte ändrades senare. Det är också klarlagt att ingen i polisledningen på något sätt haft med anskaffandet av avlyssningsutrustning att göra.

5. Rikspolischefens handlande med anledning av information om att missförhållanden rådde inom SÄK

Redan innan Åhmansson tillträdde sin tjänst som rikspolischef blev han genom Lidbom uppmärksammad på att någon inom SÄK skulle undertrycka den inom SÄK bedrivna utredningen rörande mordet på Olof Palme. Åhmansson begärde då en föredragning av Näss om utredningsarbetet.

Senare under januari framhöll Ebbe Carlsson enligt egen utsago för Åhmansson att Näss inte varit uppriktig mot Åhmansson och Sandström när det gällde SÄK:s utredning rörande mordet på Olof Palme. Ebbe Carlsson uppgav att Näss "blockerade" en fortsatt utredning i ett visst hänseende.

Åhmansson anser att Ebbe Carlsson lämnade uppgifterna vid ett senare tillfälle. Den 24 februari bad emellertid Ebbe Carlsson om att få komma hem till Åhmansson tillsammans med Kegö och Barrling. Därvid uppgavs att Kegö och Barrling hade blivit "stoppade" i sitt arbete. Det skulle bero på "bristande omdöme och kunskaper" hos Näss som inom SÄK hade ansvaret för utredningen av mordet på Olof Palme.

Den 8 mars begärde Ebbe Carlsson ånyo ett sammanträffande med Åhmansson varvid han framhöll att situationen på SÄK var mycket allvarlig. Det förelåg missförhållanden på grund av Näss agerande.

Åhmansson diskuterade med Sandström i dennes egenskap av chef för SÄK den allvarliga kritik som hade framförts. Mot bakgrund av kritiken och den risk för attentat som Ebbe Carlsson hade påstått skulle föreligga beslutade Åhmansson om att förstärka SÄK-utredningen med ytterligare utredningsmän. Det var med anledning av det beslutet som valet av utredningsmän diskuterades mellan Sandström, Kegö och Barrling den 31 mars och 6 april. Redan den 1 mars hade för övrigt en omorganisation skett med avseende på hela utredningen inom rikspolisstyrelsen av mordet på Olof Palme. Vidare hade det beslutats att Sandström tillsammans med Ridefelt skulle ta ett direkt ansvar för SÄK-utredningen. Ridefelts uppgift skulle vara att läsa det material som Kegö och Barrling hade arbetat fram och att vidarebefordra eventuella akuta hot så att en hotbildsbedömning skulle kunna göras. Vidare skulle han se till att det material som kom fram genom SÄK-utredningen också fördes vidare till Palme-utredningen i övrigt och inte stannade inom SÄK såsom hade påståtts.

I syfte att skapa ytterligare garantier för att material från den inom SÄK bedrivna utredningen beaktades inom Palme-utredningen i övrigt och med hänsyn till frågan om att det skulle råda missförhållanden inom SÄK beslutade Åhmansson att tillskapa en "paraplyorganisation" som skulle utgöra en förmedlande länk mellan SÄK och den övriga mordutredningen. I detta "paraply" ingick förutom Åhmansson, överdirektören Ulf Waldau, avdelningschefen Ulf Karlsson, Näss, sedermera Ridefelt, Tommy Lindström, biträdande chefen för rikskriminalen, Roland Ståhl, chefen för våldsroteln vid rikskriminalen, Otto Andersson och Ölvebro. Förundersökningsledningen hade full insyn i båda delarna av Palme-utredningen genom Jörgen Almblad.

I början av maj tog Åhmansson på nytt med Sandström upp frågan om eventuella försummelser från SÄK:s sida såväl i samband med som efter mordet. Strax efter den 9 maj lät Åhmansson också bilda en särskild utredningsgrupp som bl. a. skulle undersöka om någon inom SÄK hade gjort sig skyldig till underlåtelse eller på annat sätt hade förfarit felaktigt. Gruppen bestod av Robertsson, Zelmerlöv och ytterligare två medarbetare från SÄK.

Vid en bedömning på grundval av vad som har framkommit i min utredning föreligger inte någon grund för den kritik som har förts fram mot Åhmansson att han inte har varit aktiv för att utreda påståendena om hot eller attentat och om missförhållanden inom SÄK. Min granskning i ärendet ger vid handen att Åhmansson har tagit allvarligt på dessa påståenden och sökt vinna klarhet i saken.

6. Synpunkter på att förundersökningsledningen inte var underrättad om att Ebbe Carlsson i samråd med polisledningen skulle företa utlandsresor i syfte att inhämta information av betydelse för förundersökningen rörande mordet på Olof Palme m. m.

Ebbe Carlsson har i samråd med Sandström och Åhmansson företagit fyra eller fem resor i Europa för att samla upplysningar som kunde vara av betydelse för mordutredningen. Sandström har på ett särskilt sätt ställt sig bakom verksamheten genom att besluta om att Per-Ola Karlsson såsom polisman skulle medfölja på resorna i egenskap av följeslagare. Åhmansson har enligt vad som har framgått direkt givit Ebbe Carlsson i uppdrag att ta kontakt med Banisadr i Frankrike för att erhålla upplysningar.

Förundersökningen i utredningen av mordet på Olof Palme står under ledning av åklagare. I åklagarnas uppgift som förundersökningsledare ligger ett ansvar för vilka utredningsåtgärder som bör eller inte bör vidtas. Det ankommer på polismyndigheten att i dess spanings- och efterforskningsarbete hålla åklagarna väl underrättade om utredningsåtgärder och underställa dem frågor om andra åtgärder som ankommer på förundersökningsledaren. Frågan om fördelningen av befogenheter och ansvar mellan åklagare och polis i samband med förundersökning har i olika sammanhang diskuterats ingående med anledning av utredningen av mordet på Olof Palme (se JK-Beslut 1986 s. 144 ff, SOU 1987:72 s. 79 ff och SOU 1988:18 s. 52 ff).

Enligt mitt bedömande var åtgärden från Sandströms och Åhmanssons sida att på det sätt som skett medverka till att utlandsresorna kom till stånd av sådan vikt att förundersökningsledningen borde ha underrättats på förhand om åtgärden. Vad särskilt gäller Åhmanssons uppdrag till Ebbe Carlsson att ta kontakt med Banisadr är uppenbart att frågan om uppdraget hade bort underställas förundersökningsledningen.

Jag anser alltså att Sandström och Åhmansson handlade fel i de nu angivna hänseendena. Åhmanssons underlåtenhet skall dock ses i belysning av att polisen, enligt vad som är känt för mig, hade ett uppdrag från förundersökningsledningen att höra Banisadr men att detta uppdrag dittills inte hade kunnat fullgöras i gängse former.

Jag avser inte att vidta någon åtgärd med anledning av det inträffade utan låter bero vid det uttalande som har gjorts i det föregående.

Det bör tilläggas att jag har ägnat uppmärksamhet åt frågan huruvida den samverkan som i övrigt förekommit mellan Ebbe Carlsson och polisen bort föranleda någon särskild åtgärd från polisledningens sida. Jag har därvid noterat att åklagarsidan på ett mycket tidigt stadium – närmare bestämt den 14 mars – informerades om att Ebbe Carlsson hade uppgifter att lämna och att Ebbe Carlsson den 9 maj bereddes tillfälle att utveckla sina synpunkter inför företrädare för spaningsledningen och förundersökningsledningen. Jag anser att någon erinran inte kan riktas mot polisledningen i detta avseende.

Hans Stark

Harald Dryselius

RIKSPOLISSTYRELSEN
Chefen Säkerhetsavdelningen
BOX 8304/104 20 STOCKHOLM

To whom it may concern

This is to certify that police officer Per-Ola Karlsson is on a special assignment for the Swedish Security Service. He reports directly to me. If you have any questions please contact the Security Service in Stockholm, Sweden, telephone nr in Sweden: (24 hours).

Sune Sandström
Head of service

Rikspolischefen
Box 12256, S-102 26 STOCKHOLM
The National Police Commissioner
Le Directeur Général de la Police
El director General de Seguridad
Der Schwedische Reichspolizeichef

To whom it may concern

Mr Ebbe Carlsson is a Swedish businessman with a previous career in central government and politics.

Mr Carlsson was an assistant to and a friend of the late Prime Minister Olof Palme and is well connected throughout in Sweden. He is also a personal friend of mine. I can guarantee his reliability and discretion.

If you have any questions please phone Stockholm (468) 769 70 01 or (468) 769 81 62.

Nils E Åhmansson

THE MINISTER OF JUSTICE
S-103 33 STOCKHOLM, SWEDEN
Telephone: 763 47 28

Stockholm May 4 1988

To the relevant British Authority

Mr Ebbe Carlsson is a Swedish book publisher with a previous career in journalism, politics and central government. On my behalf he handles certain very delicate fact-finding missions in connection with the murder of the late Prime Minister Olof Palme.

On my authority, Mr Carlsson has contacted you through inofficial channels to try and confirm some information regarding the background to the murder. We believe your Service possesses such information.

As mr Carlsson is not only an old personal friend but also has experience in this field, I can guarantee that he will handle any information given to him according to your instructions as regards confidentiality etc.

He will also be able and authorized to answer any of your questions in this case.

I am grateful for all help you can give to mr Carlsson.

Anna-Greta Leijon
Minister of Justice

1988-06-01
Ad acta
Sten Heckscher

Utfrågning av justitiekansler Hans Stark angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Jag hälsar justitiekanslern välkommen till vårt utskott. När vi talades vid i telefon frågade jag i vilken form du ville lämna den information som du ansåg ha värde för konstitutionsutskottet. Du ansåg det då vara rimligt att göra det inför utskottet in pleno, vilket jag tycker är bra.

Hans Stark: Jag hade tänkt lägga upp inledningsanförandet så, att jag lämnar en redogörelse för de frågor som jag tänkte på den dag då jag ringde till kanslichefen Robert Söderblom. Men innan jag går in på det skulle jag med några korta ord vilja säga hur ärendet har kommit upp till min expedition och hur vi har handlagt det.

Min första kontakt med ärendet var precis densamma som jag föreställer mig att den var för alla andra, nämligen att jag läste i tidningarna och kanske hörde i radion uppgifter om att det förekom någon sorts samverkan mellan Ebbe Carlsson och polisen i Palmeutredningen. Det var den 1 juni. Någon dag gick, och sedan beslutade jag att själv ta upp ärendet som ett initiativärende. Det skall ses mot bakgrund av de högst anmärkningsvärda uppgifter som förekom om att den högsta polisledningen skulle vara inblandad i någonting som såg ut som ett smugglingsärende.

Det här var fredagen den 3 juni. När jag började ägna mig åt ärendet erfor jag att förundersökning hade inletts av åklagare redan dagen innan. Jag mottog på morgonen en skrivelse från rikspolischefen med begäran om att JK skulle ta upp smugglingsärendet, om jag får uttrycka mig enkelt.

Detta utlöste ett samråd mellan mig och biträdande riksåklagaren Axel Morath, som då tjänstgjorde som RÅ. Vi diskuterade situationen och kom fram till att jag för min del inte skulle vidta någon åtgärd i smugglingsärendet. För mig var beslutet ganska enkelt. Det framstod klart att det var ett rent polisiärt betonat ärende, som jag inte borde driva. Jag sammanträffade på måndagen med Ola Nilsson, som lämnade viss information. Jag diskuterade också med honom hur ärendet skulle hanteras.

Jag sade till Morath med tanke på vad som låg i ärendet, att JK:s ståndpunktstagande kunde omprövas, exempelvis om det skulle visa sig att den högsta polisledningen var inblandad.

Min aktivitet inriktades därefter på Ebbe Carlsson-ärendet i övrigt, och det gäller just vilken roll den högsta polisledningen hade spelat, om jag får använda den beteckningen – i själva verket betyder det konkret rikspolischefen Åhmansson och chefen för säkerhetsavdelningen Sune Sandström.

Genom att situationen var så säregen blev det en ganska intensiv aktivitet från vår sida. Jag skall inte ta upp tiden med att redovisa det närmare – det finns desto mindre anledning som vi har ställt samman en redovisning av vad som gjordes från vår sida dag för dag under handläggningen fram till dess yttrandet avgavs.

Jag har med mig den promemorian, och jag ber att få ge in den. Jag har flera exemplar, som jag kan överlämna till ledamöterna. Bunten innehåller ett flertal handlingar, och jag skall senare komma in på några av de andra. Det som ligger överst är denna promemoria. Dokument nr 2 är en hemlig handling, men i övrigt är handlingarna öppna. När jag kommer in på hemliga uppgifter skall jag försöka uppmärksamma det, men jag föreställer mig att det kommer att bli svårt ibland.

Det händelseförlopp jag skildrat hittills sträcker sig fram till veckan som börjar den 6 juni. Jag skall bara lägga till att jag gjorde ett besök i justitiedepartementet torsdagen den 9 juni och träffade Thage Peterson för att informera om Ebbe Carlsson-ärendet. I det läget hade Anna-Greta Leijon lämnat in sin avskedsansökan, och det hade offentliggjorts att Thage Peterson skulle ta över uppgiften som justitieminister, men jag tror att han ännu inte var utsedd. Vid det sammanträffandet diskuterades ett eventuellt regeringsuppdrag till JK att göra en utredning. Dagen därpå, på fredagen, fick jag besked att regeringen hade beslutat att ge utredningsuppdraget till oss. Mycket hade hänt i ärendet redan då. Vi hade tagit upp det som ett initiativärende, men från den tidpunkten kom det att handläggas av mig såsom ett regeringsuppdrag.

I den här delen skall jag säga något om nuläget. Jag slutredovisade ärendet för regeringen den 1 juli. Då hade Ola Nilssons förundersökning, som jag inte har någon del i, pågått under närmare en månad, och den pågår som bekant fortfarande.

Jag angav i yttrandet att jag själv skulle inleda förundersökning i viss del, som gäller brott mot tystnadsplikt. Några dagar senare gavs förordnande om förundersökning i den delen. Förordnandet hade den innebörden att jag uppdrog åt riksåklagaren att dra försorg om förundersökning. Förundersökningen är nu inledd. Förundersökningsledare utsågs samtidigt av RÅ. Det är chefsåklagaren i Stockholm Jan Danielsson som leder den undersökningen.

På min expedition finns nu inget ärende anhängiggjort rörande Ebbe Carlsson-fallet, men det är självklart att vi mycket intensivt följer vad som sker på olika håll. Jag hade så sent som i går eftermiddag en lång telefonkonferens med Ola Nilsson rörande de senaste faserna i smugglingsärendet.

Jag går över till att berätta något om de uppgifter som jag tänkte lämna den måndag då jag ringde till Robert Söderblom. Det var första vardagen efter det att rapporten var avgiven. Den 1 juli var en fredag. Jag ringde Robert Söderblom på måndagen, och vi fick kontakt med varandra strax efter lunch. Jag hade då på söndagen hört i radion – om mitt minne inte sviker mig, och jag tror inte det – ett uttalande av utskottets ordförande, att beredningsdelegationen hade kallats till sammanträde, jag tror att det var tänkt till den 27 juli. Det gav mig impulsen att ringa till Robert Söderblom.

Jag hade över helgen haft möjlighet att ytterligare tänka över vad som hade förekommit. Det var ett par tre saker som irriterade mig en del. Jag tyckte att rapporten, om jag så får uttrycka mig, inte var tillräckligt tydlig på några punkter. Det hade ingen betydelse för regeringen. Det gäller förhållanden som var lika väl kända för regeringen som för mig, och det hade – i varje fall enligt min bedömning – inte någon betydelse för allmänheten eller för

massmedia. Rapporten gav en översiktlig och ganska god bild av händelseförloppet som jag bedömde det då. Men jag ansåg att rapporten brast i precision i ett par av avseenden med tanke på det behov som konstitutionsutskottet kunde ha. Nu visste jag inte och vet fortfarande inte särskilt mycket om hur utskottets arbete skall bedrivas, men jag ville inte att KU:s granskning skulle påverkas negativt av detta. Det är bakgrunden till telefonsamtalet.

Då hade jag inte ännu närmare tänkt igenom vad jag skulle framföra till utskottet skriftligen eller muntligen, om tillfälle gavs. Jag sade mig att jag nog skulle få tid till det.

Sedan dess har det hänt en del saker i Ebbe Carlsson-ärendet. Jag är på det klara med att den situation som gäller i dag när jag nu sitter här är i en del hänseenden annorlunda än den var den måndagen när jag ringde, och den är annorlunda på ett sätt som jag då inte hade möjlighet att föreställa mig. Men det gör att jag ser det som ännu viktigare att jag får säga det jag tänkte säga.

Det är tre eller möjligen fyra frågeområden som jag tänkte beröra. Den första frågan gäller det förhållandet att vi av sekretesskäl har valt sådana formuleringar att det inte direkt skall talas om PKK-spåret eller om PKK som organisation – namnet PKK skall inte sägas. Det låter kanske litet konstigt när jag säger det, men jag samrådde naturligtvis mycket nära med rikspolisstyrelsen i sekretessfrågorna, och då fick jag höra att det fanns en risk att organisationens aktivitet skulle utlösas om man såg att ett regeringsorgan – organisationen kunde kanske uppfatta JK som någon sorts regeringsorgan – sysslade mycket intensivt med PKK. Det skulle skapa risker. – Som ni förstår talar jag nu om frågor som ligger under sekretess.

Jag valde att inte själv göra någon närmare bedömning av de här frågorna, utan jag tog ad notam vad rikspolisstyrelsen sade. Jag erfor samtidigt att regeringen gjorde en motsvarande bedömning. Jag fick höra att det av liknande skäl inte var lämpligt att nämna begrepp som kurder, Kurdistan eller Iran. Det föranledde att vissa särskilda formuleringar valdes i rapporten. – Det är den ena frågan som jag tänkte beröra nu.

Den andra frågan har samband med vad som i rapporten ofta omnämns som missförhållanden inom säkerhetsavdelningen. Jag kommer sedan in på det närmare.

Den tredje frågeställning som jag räknade med att jag åtminstone på något sätt skulle kommentera i utskottet var det som i rapporten betecknas som källa A. Också det återkommer jag till. – Det är de tre huvudfrågor som jag tänkte gå in på.

Jag går därefter in på hur olika förhållanden som har samband med PKK har kommit till uttryck i rapporten till regeringen. Där har jag valt att ta ett yttrande, och sedan har jag så att säga översatt det tillbaka. Yttrandet, som alltså är hemligt nu, ligger bland de dokument som delades ut. Där anges i form av marginalanteckningar de omständigheter som ligger bakom de formuleringar som står i det öppna yttrandet. Som bekant är JK-yttrandet en öppen handling i sin helhet. Det finns inga hemliga dokument i anslutning till det.

Jag skall inte ta upp tiden med att gå igenom det här – det talar i allt väsentligt för sig självt, och förändringarna är väl för den initierade

självklara, det har man förstått hela tiden – i varje fall om man läst tidningarna, och journalisterna har förstått det. Men jag skall ge några exempel som kan klargöra betydelsen av omformuleringarna. De är trots allt inte fullt så harmlösa som de kan se ut om man bläddrar hastigt igenom yttrandet.

Det första exemplet finns nederst på s. 3. Där står en mening som lyder i det öppna dokumentet: "Vidare samtalade Holmér med Ebbe Carlsson om de missförhållanden som påstods råda." Den verklighet som döljer sig bakom detta kommer fram när man lägger till: "dvs. att utredningen om PKK-spåret inte fullföljdes tillräckligt energiskt." Det var det som Holmér enligt vad jag har kommit fram till samtalade med Ebbe Carlsson om.

Ett annat exempel återfinns överst på s. 4. Det är väl kanske mera harmlösa exempel, men jag tar med dem för att tekniken skall förstås lättare. Tredje meningen på s. 4 börjar: "Ebbe Carlsson förklarade för Lidbom att han hade en stark tro på SÄK:s deltagande i Palmeutredningen, kallad SÄK-utredningen." Det här är en formulering som har valts, men det rätta uttrycket är att han hade en stark tro på PKK-spåret. Så enkelt är det.

Det kanske är känt för utskottet men kan nämnas i detta sammanhang att polisens spaningsarbete rörande mordet på statsminister Palme är organiserat i en öppen del och en del inom säkerhetsavdelningen. Delen inom säkerhetsavdelningen kommer jag in på i fortsättningen med några ord. Det är den utredningsdelen som kallas för SÄK-utredningen, men det är inget begrepp som finns i verkligheten, utan det är ett över tiden varierande antal polismän som har bedrivit utredning rörande PKK-spåret. Den utredningen drevs vidare under ledning av dåvarande byråchefen P-G Näss. De polismän som under Näss var ledande i arbetet var kommissarie Kegö och polisintendenten Barrling.

Ett ytterligare exempel återfinns på s. 7. Där står en notering som gäller datumet den 8 mars 1988. I JK:s yttrande till regeringen finns följande formulering: "Den 8 mars tog Ebbe Carlsson kontakt med Åhmansson och meddelade att han utöver information om underlåtenhet inom SÄK även kunde lämna uppgifter som han ansåg hade betydelse för spaningsarbetet i SÄK-utredningen."

Den precisa formulering som jag har avsett och som jag vill presentera för utskottet är: "Den 8 mars tog Ebbe Carlsson kontakt med Åhmansson och meddelade att han utöver information om underlåtenhet inom SÄK att beakta uppgifter med anknytning till PKK gällande tiden för mordet på Olof Palme även kunde lämna uppgifter som han ansåg ha betydelse för spaningsarbetet beträffande PKK-spåret."

Det finns ytterligare ett exempel på s. 9. Det här är ett sammanhang som är mycket betydelsefullt i händelseförloppet. Det gäller ett sammanträffande den 28 mars där de personer som berörs först träffades hemma hos Ebbe Carlsson och senare träffades i den s. k. kontorslokalen som Ebbe Carlsson hade ställt till förfogande. Här är det fråga om vad Ebbe Carlsson skulle göra i kontorslokalen. Här står det i yttrandet: "Vidare diskuterades om Ebbe Carlsson i samverkan med utredningsgruppen inom SÄK skulle kunna göra en sammanställning av visst material som hade med mordutredningen att göra." Den precisa formuleringen är: "– – – om Ebbe Carlsson skulle kunna

göra en sammanställning av material ur företrädesvis öppna inländska och utländska källor som hade med PKK-spåret att göra."

Därmed har jag slutfört redovisningen i den delen.

Jag går nu över till det som jag skall berätta om som rör missförhållanden inom säkerhetsavdelningen och beskyllningar och misstänkliggöranden mot dåvarande byråchefen Näss.

Frågeställningarna rör säpos agerande före mordet på Olof Palme men även efter. Det har från Ebbe Carlssons men också från polismäns sida förekommit påståenden om avsiktligt undanhållande av uppgifter som kanske skulle ha kunnat leda till att mordet hade kunnat undvikas. I varje fall har det sagts att säkerhetsavdelningen visade försumlighet och inkompetens i det arbetet. Det hade också sagts att det förekommit försök att stoppa utredningen beträffande PKK-spåret eller i varje fall underlåtenhet att ge tillräckliga resurser till utredningen, och det skulle måhända ha ett sammanhang med det som förekom före mordet. Här kommer också källa A in på ett särskilt sätt. Jag kommer att lämna en del informationer om källa A i ett särskilt sammanhang.

De här påståendena, beskyllningarna och misstänkliggörandena kan man väl säga gäller i större eller mindre utsträckning säkerhetsavdelningen som organisation, organisationens ledning – alltså avdelningscheferna och byråcheferna – de gäller på sitt sätt rikspolisstyrelsens ledning, på den tiden Romander och numera Åhmansson. Men i den framställning som gavs av Ebbe Carlsson och av polismännen centrerades uppgifterna till Näss. Orsaken till det var enligt mitt bedömande att Ebbe Carlsson hade fått mycket av den information som han byggde sina uppgifter på från polismän inom säkerhetsavdelningen som arbetade med PKK-spåret.

Det är inte för mycket sagt att det vid den här tiden – nu syftar jag på tiden från mitten av hösten 1987 och framåt – hade uppstått motsättningar inom säkerhetsavdelningen mellan Näss och utredningsmännen. Det som låg bakom motsättningarna torde polismännen ha framfört till Ebbe Carlsson, och det ligger då i sin tur bakom vad Ebbe Carlsson har anfört.

Ebbe Carlsson beskyllde mer eller mindre tydligt Näss för att konspirera, att han t. o. m. skulle ha varit korrumperad. Jag har hört någon säga att det i det här sammanhanget har sagts att Näss nog var en KGB-agent. Enligt min uppfattning var det en tillfällig förlöpning från Ebbe Carlsson, som han numera ångrar, och jag tror inte att han gärna vill bli påmind om vad han sade, men likväl har detta förekommit såvitt jag har kunnat utreda. Efter hand gick de här uttalandena över till beskyllningar om inkompetens och oförmåga.

Det jag nu har sagt är bakgrunden till hur jag själv reagerade när jag blev varse detta. Det må väl vara tillåtet att här i utskottet säga att jag hyste en viss skepsis till de här uppgifterna på förhand. Men det som kom fram var ju anmärkningsvärt. Skulle det vara sant, vore det ju en mycket viktig sak att utreda för oss i min myndighet.

Vi började tala med folk. Vi frågade sådana som vi tyckte vi kunde lita på – det är svårt att utreda en sådan här sak som angår ledningen i organisationen. Men en del människor som vi bedömde ha stått utanför kunde vi tänka oss skulle lämna uppgifter, om det fanns någon uppgift att lämna. Jag skall ta

några exempel. Det är möjligt att det är fråga om personer som är kända för utskottet.

En är byråchef Olav Robertsson. Han är numera byråchef i säkerhetsavdelningen. Han tjänstgjorde under den här tiden som sekreterare i säpokommittén. Han anlitades av Åhmansson för att leda en internutredning rörande missförhållanden och beskyllningar.

Vi samtalade mycket länge med Robertsson. Vi nöjde oss inte med det, utan vi gick ned och samtalade med hans utredningsmän för att känna dem på pulsen och höra hur de hade arbetat, vad de hade fått fram och hur det kunde ha sett ut.

Polisintendenten Jan Zelmerlöv, som föreståt säkerhetsavdelningens regionkontor i Malmö, var en av utredningsmännen under Robertsson. Vi kallade honom hit till Stockholm och samtalade med honom, och han lämnade mycket värdefulla uppgifter.

Jag skall lägga till att det inom min egen organisation finns goda kunskaper i de här frågorna sedan gammalt. Det beror på att jag har åtminstone tre byråchefer som är gamla i gården och har gjort en del utredningar som rör säkerhetsavdelningen och vi har fortlöpande ärenden som rör säkerhetsavdelningen.

För att komma till slutet ansåg jag mig kunna med säkerhet konstatera att de beskyllningar och insinuationer som hade framkommit mot Näss var grundlösa. Jag skulle personligen vilja tillägga att de var djupt kränkande för Näss.

Nu undrar någon naturligtvis varför detta inte kommer till uttryck i rapporten. Det var en sak som gjorde mig ganska bekymrad i helgen innan jag ringde till Robert Söderblom. Att vi inte redovisade resultatet av vad vi hade kommit fram till berodde på att det alldeles i slutskedet av arbetet stod klart för oss att mycket pekade på att säpokommittén skulle komma att åtminstone på något sätt ägna sig åt den utredning som pågick inom rikspolisstyrelsen genom rikspolisstyrelsens försorg. Jag gjorde den bedömningen att det inte kunde vara riktigt att jag som JK i ett offenligt dokument försökte dra ett streck över detta. Jag blev låst av det. Jag kunde helt enkelt inte redovisa slutsatserna. I dagens läge är jag mer övertygad än någonsin om att det hade varit fel. Jag har läst sammanfattningen av säpokommittén som lämnades till justitieministern för en liten stund sedan.

När det gäller missförhållanden inom säkerhetsavdelningen och motsättningar mellan olika kategorier är det naturligtvis litet svårare att uttrycka sig så säkert som jag gjorde beträffande Näss, men några anmärkningsvärda missförhållanden kunde vi inte skåda. Vad vi upptäckte var att det fanns olika uppfattningar hos ledningen och utredningsmännen om betydelsen av PKK-spåret, och det kanske inte är så sensationellt.

Det här var vad jag ville redovisa kring missförhållanden inom säpo och rörande P-G Näss. Jag vill lägga till att vad jag nu har sagt naturligtvis är min bedömning på grundval av den utredning jag har gjort, men jag har tyckt det vara viktigt att för konstitutionsutskottet redovisa hur jag anser att min egen rapport skall uppfattas.

Får jag sedan gå över till nästa avsnitt, som gäller källa A. Det som källa A står för har varit en påle i köttet för utredningsarbetet hela tiden. Jag och

mina medarbetare blev informerade om vad källa A står för när vi tog de första kontakterna. Då gjordes den bedömningen att största möjliga sekretess måste gälla kring de här frågorna. De skäl som gavs för det var förvisso helt övertygande. Vi har sedan dess gjort allt som vi kan göra för att skydda sekretessen. Ett skäl till att den här mycket höga graden av sekretess enligt min mening skulle gälla var att källa A kunde tänkas ha mycket stor betydelse för utredningsarbetet rörande mordet på Olof Palme. Ett annat skäl var att den person som står bakom källa A svävar i livsfara om uppgifterna kommer ut.

Sådant var läget den måndag då jag ringde till Robert Söderblom, och sådant var väl läget fortfarande under en tid därefter. Som bekant för alla är situationen i dag inte alls denna. Här har kommit ut uppgifter.

Vad gäller källa A:s betydelse för förundersökningen rörande mordet på Olof Palme har jag inte någon möjlighet att göra några bedömningar. Jag är inte så djupt informerad, även om jag naturligtvis har följt det hela tiden och kan ganska mycket om det. Jag har gjort ett antal utredningar, och jag har samrått med människor som jag anser att jag skall samråda med. Framför allt har jag överlagt med mig själv om vad som bör göras i dag när jag uppträder inför konstitutionsutskottet. Då har resultatet blivit följande.

Jag har till sist bara att nämna ett par saker. Bland de handlingar som jag överlämnade i början av sammanträdet ligger någonting som heter PM med några kommentarer till JK:s yttrande. Den promemorian är egentligen upprättad för kansliets behov. Den innehåller några saker som vi har sett när vi nu efteråt har arbetat med yttrandet, några saker som inte är så bra och som vi ville informera om. Jag skall lägga till att vi inte har orkat med att detaljgranska rapporten. Det här var förhållandevis ansträngande för våra resurser, och andra saker har varit ännu viktigare som vi arbetat med sedan dess. Här finns några iakttagelser.

Jag vill inför utskottet nämna två saker som beklagligtvis har blivit fel. Det finns säkert också andra fel, eftersom det är ett rätt omfattande utredningsmaterial, men de här felen är sådana att jag vill nämna dem för utskottet.

Det ena felet finns på s. 4. Där berättas under datum den 13 januari 1988 att herrar Lidbom, Åhmansson och Sandström var hemma hos Ebbe Carlsson och åt middag. Sedan står det som en kommentar: "Åhmansson, som hade tillträtt sin tjänst som rikspolischef två dagar tidigare, hade i december 1987 fått en föredragning om SÄK-utredningen, dvs. PKK-spåret, av Näss."

Den uppgiften är av allt att döma felaktig. Det felaktiga är att Näss inte har gjort detta, utan sannolikt är det en föredragning av personal på lägre nivå på säkerhetsavdelningen. Det här kan verka vara hugget som stucket, men om man närmare analyserar händelseförloppet förstår man att det har viss betydelse om det var Näss eller någon annan.

Den andra felaktiga uppgiften finns på s. 15. Den gäller det läge i händelseförloppet då Ebbe Carlsson har beretts möjlighet att uppträda inför spaningsledningen och åklagarsidan och lämna sin redovisning. Det sker den 9 maj. Den 10 maj inträffar någonting. Jag skall inte läsa upp vad som står där, för den felaktiga uppgiften bör kanske glömmas. Det rätta förhållandet är – att det är rätt vet jag, för jag kunde själv konstatera när jag fick ögonen

på det att vi hade gjort fel – att dagen efter, alltså den 10 maj, kallade riksåklagaren Magnus Sjöberg till sig rikspolischefen Åhmansson. Ett sammanträde kom till stånd på riksåklagarens expedition. Närvarande var Sjöberg, Åhmansson, åklagaren Jörgen Almblad, som sysslade särskilt med PKK-spåret, och sannolikt var ytterligare någon eller några åklagare på riksåklagarexpeditionen närvarande.

Ett uttalande som skulle ha gjorts vid det tillfället och som läggs i Almblads mun gjordes av riksåklagaren. Man kan uttrycka det så att riksåklagaren framställde erinringar till Åhmansson med anledning av vad som hade förekommit dagen innan. Jag beklagar att det framställs som om det hade varit Almblad. Han gjorde påpekanden, men detta gjordes alltså på mycket högre nivå. I sak är det inget fel, och själva påpekandets innehåll är riktigt.

Härmed har jag kommit till slutet av min föredragning.

Olle Svensson: Jag tackar för den här informationen, som delvis har berört områden som vi inte har fått information om tidigare och som därför varit särskilt värdefull.

Jag tycker att vi skall kunna tala mycket öppet tillbaka här för att kunna utnyttja samarbetet med justitiekanslern så bra som möjligt.

Jag vill då ställa ett par frågor till JK, som tydligen har en mycket god överblick över spaningsläget och övriga förhållanden. Om nu konstitutionsutskottet inleder sin granskning, inkluderande offentliga utfrågningar, skulle det, om jag har tolkat justitiekanslern rätt, finnas risk för att vi hamnar på så att säga minerad mark och därigenom direkt kan gripa in i händelseförloppet och försvåra pågående arbete. Vilken bedömning gör JK på den punkten?

Hans Stark: Frågan är inte lätt att besvara, delvis beroende på att jag själv inte har ett riktigt grepp om hur en granskning inom KU går till och vilken vidd den kan ha. Det är klart att jag själv har funderat på detta lika väl som många andra har gjort i dessa dagar.

Jag ser två problem. Det ena har med källa A att göra.

En annan sak, som jag har lättare att bedöma därför att jag vet mycket mer, gäller den pågående förundersökningen i smugglingsärendet. Den undersökningen, som leds av överåklagare Ola Nilsson, är just nu inne i ett mycket akut skede. Det är en mycket komplicerad utredningsuppgift som Ola Nilsson har framför sig. Det beror på flera saker. Själva smugglingsförsöket är svårt att utreda. Här kommer många tips – det kan man även läsa om i tidningarna. Det är svårt att få grepp om sammanhangen, och det finns förgreningar åt olika håll. Vidare riktar sig Ola Nilssons utredning också mot personer i polisens ledning.

Det här tycker jag är svårt. Det betyder inte att jag menar att man inte kan göra något utredningsarbete. Jag har själv trampat in på det här området rätt ordentligt, och jag har hört flertalet av de personer som är inblandade. Jag har samverkat hela tiden mycket nära med överåklagaren. Det finns en komplikation där – det är mitt svar.

Anders Björck: Hans Holmér har onekligen spelat en betydande roll i den här affären. Vad är orsaken till att justitiekanslern inte hörde honom? Var det

rent personliga skäl, att det inte gick att få tag i honom, eller berodde det möjligen på att han vägrar att inställa sig eller på att JK bedömt att ett hörande av honom är mindre intressant?

Hans Stark: Jag kan svara genom att berätta vad som har förekommit i den här delen.

Skall man bedriva ett utredningsarbete av det här slaget på de villkor som jag bestämde mig för, dvs. att göra det mycket snabbt för att bringa klarhet i om det fanns behov, närmast för regeringen, av att vidta exceptionella åtgärder mot polisledningen men också för att kunna ge en rimlig information för den allmänna debatten, måste man planera arbetet mycket noggrant i förväg, och det skedde.

Det är klart att man får fortlöpande ändra sig, men den planering som gjordes i inledningsskedet innefattade en förteckning över alla de personer som vi kunde räkna med satt inne med uppgifter och som skulle höras. Vi gjorde också klart för oss i vilken ordning vi ville tala med dem. Det gick av praktiska skäl inte att genomföra helt och hållet.

I den planeringen fanns självfallet Hans Holmérs namn med. Jag tyckte det var ganska naturligt att frågor skulle ställas till Hans Holmér kring händelseförloppet.

En medarbetare till mig som har hjälpt mig i ärendet – byråchef Harald Dryselius, en van handläggare, vars namn står på rapporten – svarade för de kontakter som togs med Holmér. Han vände sig till Holmérs sekreterare vid FN-kontoret i Wien och meddelade att jag ville komma i kontakt med Holmér. Den här damen, som är en mycket resolut kvinna, lovade att hon skulle föra fram beskedet, men hon talade om en komplikation som förelåg, nämligen att Holmér just den här dagen – det var den 10 eller någon dag strax därefter – hade avrest till Ecuador. Han skulle komma tillbaka den 27 juni, var det besked vi fick. Hon lovade att hon skulle framföra vår önskan till Holmér i Ecuador.

Några dagar senare kom det in upplysningar till oss som gjorde att vi blev tveksamma om hur det var med detta. Att Holmér var i Ecuador var väl klart, men vi fick reda på att slutdatumet den 27 inte var så exakt.

Inom parentes sagt uppnådde vi under det här ärendets behandling en ganska god samtalskontakt med Ebbe Carlsson, och han ställde upp på samtal och svarade på frågor. Ebbe Carlsson berättade för oss att Holmér skulle komma till Sverige strax före midsommar. Ebbe Carlsson lovade att själv stöta på hos Holmér om att en kontakt skulle tas.

Vi hade dagliga kontakter med säkerhetsavdelningen. Jag resonerade med Sandström om detta, och Sandström lovade att på sin kant se till att det här beskedet gick fram. Jag kan lägga till att Holmér och jag är jämngamla. Jag kan inte säga att vi är bekanta, men vi känner till varandra och har träffats i olika sammanhang under de senaste 30 åren. Uppriktigt sagt trodde jag att det även skulle ha betydelse att jag själv som person ville tala med Holmér.

Vi fick besked att Holmér skulle ta kontakt med mig – det var bara fråga om att träffa uppgörelse om plats och tid.

Nu var vi framme vid midsommartiden. Dagen efter midsommarhelgen, den dag då jag räknade med att jag skulle träffa Holmér, fick jag bekräftelse

på att Holmér hade nåtts av beskedet på åtminstone tre vägar: genom sekreteraren, genom Ebbe Carlsson och genom Sandström. Det sista är jag litet osäker på, men min minnesbild är att Sandström sade till mig att han hade framfört det. Det besked som kom därefter var att Holmér hade gått ombord på planet till Wien och inte hade hörts av.

Jag hade då att ställa mig frågan vad detta skulle betyda för utredningsarbetet. Nu hade vi fått fram mycket uppgifter. Framför allt hade vi fått fram uppgifter som visade att Holmér hade förekommit i bakgrunden på många ställen. Det var däremot i varje fall enligt min bedömning klarlagt att Holmér inte under den senare tiden hade haft någon direkt kontakt med myndigheterna – det hade kanske förekommit kontakter med enskilda personer, men inte med myndigheterna. Jag gjorde i det läget den bedömningen att det rätta var att avstå från att fortsätta att försöka komma till tals med Holmér. Som utskottet vet om saknar jag maktmedel att tvinga Holmér att komma till ett samtal. Å andra sidan har jag aldrig varit med om att någon inte har kommit, så det är litet förbryllande.

Anders Björck: Gör JK samma bedömning i dag, att det inte spelar någon roll att Holmér inte kom?

Hans Stark: Jag skulle inte själv använda formuleringen "inte spelar någon roll". Däremot skulle jag säga att jag har svårt att se att svar från en mindre villig Holmér till mig skulle ha lagt någonting av mer påtaglig betydelse till ärendet.

Anders Björck: Det förekommer i JK:s rapport på några ställen uppgifter om att Ebbe Carlsson anmodades att göra en skriftlig rapport om sina tankar kring det s. k. PKK-spåret. Det har också cirkulerat uppgifter om att han skulle ha gjort en sammanställning av avhopparens personalia eller tänkbara uppgifter.

Såvitt jag förstår av JK:s utredning lämnades aldrig den promemorian. Har JK sett någon sådan promemoria från Ebbe Carlsson? Existerar den i sinnevärlden?

Hans Stark: Det är beklagligt att det inte går att lämna korta och enkla ja- eller nejsvar på frågorna. Jag skall ändå svara så kort som möjligt.

Ebbe Carlsson lämnade till spaningsledning och åklagare en fullständig redovisning för sina hypoteser, tankar och teorier den 9 maj. Vid det sammanträffandet begärde Åhmansson att Ebbe Carlsson skulle färdigställa – som han uppfattade det – tidigare utlovade sammanställningar av olika slag. Det lovade Ebbe Carlsson att göra.

Nu är vi framme vid den 10 maj. Det här ärendet ändrade snabbt karaktär vid den tiden. Det förekom mycket information om det i pressen. Jag har uppfattat det så, att Ebbe Carlsson väl inte var i stånd till eller inte hade intresse av eller inte kunde fullfölja sina åtaganden. Han hade som bekant från Kegö och Barrling mottagit en ganska försvarlig mängd hemliga handlingar, som var förvarade i en pärm. Den pärmen återlämnade Ebbe Carlsson strax före pingsten – det var den 20 maj – till säkerhetsavdelningen. På säkerhetsavdelningen undrade man vad man skulle göra med det materialet. Man tog kontakt med Åhmansson. Åhmanssons första reaktion

var: Finns nu det utlovade materialet i pärmen? Det konstaterades direkt att det inte fanns där. Då ringde Åhmansson till Ebbe Carlsson och undrade hur det hängde samman. Då sade Ebbe Carlsson: "Jag skall göra de här sammanställningarna, men då måste jag ha pärmen tillbaka." I det läget lät Åhmansson pärmen gå tillbaka till Ebbe Carlsson.

När jag började utreda det här fick jag ganska snart korn på pärmen, och den har jag jagat sedan dess. Jag fick löfte om att få den. Den överlämnades inte till mig förrän den 23 juni av Ebbe Carlsson på min expedition. Då fanns det, utöver det hemliga material som är exakt definierat, tre promemorior. Jag har lagt med bland handlingarna som jag lämnade över en förteckning som vi lät göra när vi hade fått tag på pärmen. Det är en handling som heter "Förteckning över innehållet i den pärm som Ebbe Carlsson har överlämnat till justitiekanslern den 23 juni 1988". Den förteckningen upprättades när pärmen tillställdes den som vi tyckte skulle ha den, nämligen riksåklagaren. Han fick pärmen den 3 juli. I pärmen ligger tre promemorior. Den första promemorian gäller misstankarna om att säkerhetsavdelningen inte hade skötts på rätt sätt före mordet på Olof Palme. Sedan är det en promemoria som gäller Ebbe Carlssons samtal med expresident Banisadr, och den tredje promemorian gäller ett samtal som Ebbe Carlsson hade med en person som vi har betecknat som NN. Att vi har valt den beteckningen beror på att vi har ansett att namnet skall sekretessbeläggas. Jag kommer nu inte ihåg vad den personen hette, men här i utskottet kan jag säga att det är någon journalist i utlandet som lämnat uppgifter.

Nu till svaret på Anders Björcks fråga. Det här är inte det material som Ebbe Carlsson utlovade vid sammanträdet den 9 maj. Jag tror att han inte har orkat med att göra det eller inte har velat göra det.

Anders Björck: Får jag för säkerhets skull ställa en fråga: Det har alltså inte enligt vad JK känner till upprättats någon annan handling, utöver de tre, av Ebbe Carlsson angående hans spaningar?

Hans Stark: Jag har svårt att se att det över huvud taget skulle finnas någon sådan handling.

Nils Berndtson: Min första fråga rör ansvarsgränserna för rikspolischefen och säpochefen.

Det uttalas kritik i rapporten mot två polismän, och det inleds förundersökning om utlämnande av hemligt material. Nu har Åhmansson medgivit att han har lämnat information till Ebbe Carlsson – bl. a. fick han tillbaka pärmen. Då uppstår frågan: Var går ansvarsgränsen för rikspolischefen? Han blir alltså inte föremål för undersökning och åtal.

Det är den ena delen av frågan. Den andra är: Vilken bild finns det av hur dessa två polismän kunde uppfatta sin situation? Kunde inte detta att Ebbe Carlsson deltog i en rad sammanhang ha uppfattats som en klarsignal för att man skulle ge honom det material han begärde? Jag vet exempelvis inte om Åhmansson har gjort en klar avgränsning för var samarbetet skulle sluta. Har det framkommit något som skulle kunna ge dessa polismän ett besked om att samverkan med Ebbe Carlsson fick gå "hit men inte längre"?

Hans Stark: Jag tror att det blir lättast att klarlägga min syn om jag först tar upp fråga nr 2.

En av huvuduppgifterna i utredningen var att försöka klargöra i vad mån polisledningen, dvs. Åhmansson och Sandström, gjorde sig skyldiga till brott eller annat fel – det kan ju också vara fråga om tjänsteförseelse – i samband med utlämnande eller röjande av uppgifter.

Jag kan väl säga här i utskottet att vi var ganska övertygade från början om att så hade skett. Det fanns mycket som tydde på det, inte minst detta med pärmen som gick fram och tillbaka – det lät ju mycket anmärkningsvärt.

Det är en ganska omfattande utredning som har gjorts. Jag bedömer det själv så att det är klart av förundersökningskaraktär – lika djupgående som en förundersökning kan vara som en åklagare gör. Jag har ju själv åklagarställning i sådana sammanhang. Jag hade inte inlett någon förundersökning, utan det var ett led i utredningsuppdraget från regeringen, men jag drev det på samma sätt som jag skulle ha gjort med ett tillsynsärende som jag har att handlägga som JK.

Det här är ganska utförligt redovisat i yttrandet. Vi hörde de personer som var berörda. Sandström kommer liksom vid sidan om. Det var Åhmansson det gällde, och med i skeendet var också Ebbe Carlsson och de bägge polismännen Kegö och Barrling. Jag har hört dem upprepade gånger var och en för sig, och jag har också hört Ebbe Carlsson och Åhmansson mot varandra. Jag vet inte om utskottet känner till att jag har ganska lång erfarenhet av att fråga ut människor om saker som de inte vill tala om, och jag har en lång erfarenhet av att bedöma utsagor som lämnas av personer.

Slutsatsen blev att det inte fanns grund för Kegö och Barrling att uppfatta det som om Åhmansson hade givit en klarsignal att lämna ut handlingar. Dels lyssnade jag och verkligen plågade dem, vill jag påstå, om vad som förekom när de träffades, dels gjorde jag en bedömning. Det kom också fram en del andra argument. Både Kegö och Barrling är mycket skickliga och erfarna polismän – sedan må de ha gjort sig skyldiga till vad som helst i övrigt. Jag frågade mig om de skulle ha kunnat uppfatta det så att Åhmansson utan att säga det uttryckligen hade givit dem carte blanche att lämna ut vilka handlingar som helst, och det utan att Åhmansson hade sett handlingarna. Jag måste konstatera att det inte fanns någon grund för att påstå det mot Åhmansson. Här måste också vissa beviskrav upprätthållas.

Sedan ställde jag mig frågan, om inte Åhmansson i det fortsatta händelseförloppet när det förekom resonemang mellan Åhmansson och Ebbe Carlsson och polismännen före den 9 maj borde ha förstått att Ebbe Carlsson hade de här handlingarna. Även på den punkten måste jag konstatera att jag inte kunde styrka det.

I och med sammanträdet den 9 maj stod det klart för alla agerande i detta händelseförlopp att hemliga handlingar i avsevärd mängd lämnats ut av Kegö och Barrling till Ebbe Carlsson. Det fick Åhmansson själv klart för sig i den mån han inte gjorde den observationen direkt vid sammanträdet.

Den ledde då till att pärmen gick tillbaka. Jag tror det var så att åklagarna tyckte att pärmen skulle lämnas tillbaka. Det här fick Ebbe Carlsson klart för sig och det ledde till att pärmen fördes tillbaka.

Sedan har jag beskrivit nyss som svar på en tidigare fråga att Åhmansson

såg till att Ebbe Carlsson fick pärmen i en andra omgång. Då ställde jag mig den frågan – som är besvarad i yttrandet – om det kunde vara ett tystnadspliktsbrott eller om det kunde vara en tjänsteförseelse att låta Ebbe Carlsson få pärmen en andra gång. Jag har besvarat det med att, kort uttryckt, säga att olyckan då redan var skedd. Det går inte att säga att det var ett tystnadspliktsbrott, eftersom Ebbe Carlsson redan hade haft handlingarna och skadan var skedd.

Var det då en tjänsteförseelse? Jag tyckte och tycker väl fortfarande att det riktiga hade varit att Ebbe Carlsson hade gjort den sammanställning som han hade utlovat. Hans uppgifter *är* av intresse. Hans analys har betydelse, och den bör finnas dokumenterad. Jag tyckte när jag skrev yttrandet och tycker alltjämt att det var rimligt att vidta den här åtgärden för att i utbyte få Ebbe Carlssons sammanställningar. Sedan vet vi att han inte gjorde dem, men det är en annan sak.

Nils Berndtson: Min andra fråga gäller avlyssningsutrustningen. JK konstaterar att ord står mot ord. Jag förmodar att det inte är tillfredsställande för en erfaren jurist och utfrågare att inte komma till botten med frågorna.

Nu finns det uppgifter om att utrustningen skulle användas för att skydda den här källan. Är det klarlagt vad utrustningen egentligen skulle användas till? Ger de nya uppgifterna någon annan belysning av frågeställningen än som var klar vid tidpunkten för din utredning?

Hans Stark: Jag svarar gärna på den frågan, men egentligen är jag nu inne på överåklagare Ola Nilssons område. Jag vågar ändå svara, eftersom vi har så nära kontakt med varandra.

Jag ansåg det vara utrett – och Ola Nilsson har sagt mig att han inte har kommit till någon annan slutsats – att tidningsuppgiften om att avlyssningsutrustningen skulle vara till för att skydda källa A är alldeles galen. Det är tvärtom.

Nils Berndtson: Jag frågade också om det här gav någon ny belysning av ärendet. Du har svarat att du inte tillmäter tidningsuppgifterna någon betydelse.

Birgit Friggebo: Vår uppgift är ju mest att utreda regeringens ansvar. Jag har förstått att du som regeringstjänsteman inte har velat gå in på den saken. Men jag vill ändå ställa frågor, eftersom du har hört så många personer.

Den första frågan gäller Ebbe Carlssons anklagelser om konspiration och liknande. Har du någon uppgift om huruvida detta har vidarebefordrats till regeringen, och när skedde det i så fall? Har du fått uppfattningen att regeringsrepresentanterna i så fall trodde på konspirationsteorin?

Hans Stark: Som Birgit Friggebo själv sade är detta ett område som jag inte har utrett. Jag *får* inte utreda det. Regeringen och statsråden står inte under JK:s tillsyn. Dessutom har det i det regeringsuppdrag som jag fick särskilt påpekats att jag inte får gå in på detta område.

Sedan inser var och en att det här hänger samman, så att upplysningar som man får när man granskar hur myndigheterna agerar kan tänkas ha betydelse för granskningen av statsrådens handlande. Jag kunde naturligtvis inte avstå

från att lyssna och tillgodogöra mig sådana uppgifter, och de hade betydelse även indirekt för myndigheterna. Men jag har aktat mig för att ställa frågor. Jag har samtalat med Anna-Greta Leijon och med personer som har varit med vid sammanträden då Anna-Greta Leijon varit närvarande, man jag har av det här skälet inte velat ställa frågor. Detta är bakgrunden.

Sedan till svaret: Jag vågar inte ha någon mening om vilka uttryckssätt och formuleringar som Ebbe Carlsson kan ha använt när han tog upp den här saken med statsråd – det är fråga om Anna-Greta Leijon, och jag tror det är sammanträdet den 27 mars. Det förekom också ett kort sammanträffande mellan Ebbe Carlsson och Anna-Greta Leijon en vecka före, men det är nog den 27 mars som detta skulle ha förekommit. Jag vet ingenting om det. Jag har en hypotes, men den skall jag kanske inte föra fram.

Birgit Friggebo: Min andra fråga gäller källa A. Du säger att det krävdes stor sekretess. Varifrån framfördes det? Var det från polisledningen eller SÄK, eller kom det från regeringen, och när framfördes det i så fall från regeringen?

Hans Stark: Om jag får hänföra mig till promemorian om handläggningen hos JK vågar jag påstå att jag fick ganska fullständig klarhet i det mesta som rör källa A den 7 juni vid det första samtalet med Åhmansson och framför allt den 8 juni, då jag och Harald Dryselius var uppe på säkerhetsavdelningen och satt inne hos utredningsgruppen med Kegö och Barrling och hörde dem var för sig. Då fick jag reda på alltihop. Det framställdes för oss som om det här var den största hemlighet som fanns på jorden. Det var ordalag som gjorde starkt intryck på oss. Sedan har de här omständigheterna funnits med i hela utredningsarbetet.

Jag har inte informerat någon annan om detta. Regeringen har inte givit mig några instruktioner eller direktiv om det – inte alls. Under de sista dagarna, då rapporten skulle ges sitt slutgiltiga skick, förekom det ett samråd mellan mig och Kjell Larsson i statsrådsberedningen. Jag tror att Kjell Larsson var ansvarig för utarbetandet av regeringsskrivelsen till KU, men i varje fall var han en naturlig kontaktperson för mig, eftersom jag visste hur statsrådsberedningen arbetar i förhållande till KU. Vi hade var och en på sin kant haft problemet hur man skulle göra med de sekretessbelagda upgifterna och i synnerhet uppgifterna kring källa A. Där samrådde vi. Jag minns inte nu om jag fick reda på hur regeringen skulle behandla det. Jag tror knappast att jag fick det, men jag talade om hur jag själv tänkte göra och fick besked att då skulle vi hamna på samma sekretessnivå. Det var vi båda angelägna om. Det visar sig nu efteråt att det inte blev riktigt så. Min rapport är något öppnare än vad regeringsskrivelsen är. Det är avsiktligt från min sida.

Birgit Friggebo: Sedan är det fråga om rapporteringen till åklagarna. Du säger att polisen borde ha underställt åklagarsidan åtgärden att skicka Ebbe Carlsson till Banisadr. Det är en av de punkter där du är kritisk. Sedan drar du slutsatsen i utredningen att den resa han skulle göra till Storbritannien inte har någon annan karaktär än de andra resorna.

Då skulle jag vilja fråga, om din bedömning är att det uppdrag som justitieministern gav lyder under samma regel, nämligen att en sådan åtgärd borde ha underställts åklagarsidan.

Hans Stark: Jag hemställer om att bli befriad från att besvara den frågan ställd på detta sätt, för det skulle förutsätta att jag gick in i en analys av vad Anna-Greta Leijon har gjort.

Olle Svensson: Vi är överens om att det är vi som granskar regeringen. Vi vill inte ha några bedömningar från JK om regeringen.

Birgit Friggebo: Jag respekterar fullt ut att du inte vill svara på den frågan, men eftersom det var nämnt och JK hade uppgiften att resan var av samma karaktär ville jag ställa frågan.

Sedan förs det resonemang om spaningsverksamhet och eventuell spaningsorganisation. Det talas om åtgärder av förundersökningskaraktär. Du drar i alla fall slutsatsen att det inte finns något organiserat reguljärt undersökningsarbete. Vad skulle du då vilja kalla den här gruppen av människor som gjorde undersökningar som har karaktären av förundersökning? Är inte i lagens mening det som Ebbe Carlsson gjort en del i en förundersökning?

Hans Stark: Den här problemställningen är ganska besvärlig och har många aspekter. När jag utarbetade yttrandet bestämde jag mig på ett ganska sent stadium för att ge mig in i en analys av det här. Det var ingalunda självklart att det skulle ske, men jag tyckte att jag hade fått fram så mycket uppgifter att det skulle vara fel att inte analysera dem, eftersom jag tyckte att jag själv satt inne med möjligheten att göra det på grund av erfarenhet och vissa kunskaper.

Analysen är som sagt rätt utförlig och mångskiftande. Jag kan inte gå in på alla detaljer i den men får svara genom att ange några huvuddrag i analysen.

Jag ställde mig först frågan, om det samarbete som förekom mellan Ebbe Carlsson och polismännen Kegö och Barrling under perioden från senare delen av februari fram till början av april – det kan ha fortgått ytterligare, men det var i varje fall slut den 9 maj – var en utredningsverksamhet där polismän och en enskild person vidtog utredningsåtgärder av polisiär karaktär i samarbete.

Jag kom fram till – där blev jag förhållandevis säker – att det inte var på det sättet. Det är naturligtvis i sig synnerligen olyckligt, för att inte säga mycket upprörande, att polismän på detta sätt lämnar ut mycket viktigt förundersökningsmaterial till en enskild, men det är *en* sak. Jag kom fram till att någon bearbetning av det här materialet eller något nytt kunskapsinhämtande eller utredande inte förekom mellan dessa tre. Därmed tyckte jag att detta inte kunde uppfattas så att det bedrevs någon polisiär verksamhet med Ebbe Carlsson i den delen.

Därnäst gick jag in på reseverksamheten, som kom till stånd med utgångspunkt från ett samtal mellan Sune Sandström och Ebbe Carlsson den 20 mars. Ebbe Carlsson säger där att han vill ha livvakt. Är resorna en polisiär verksamhet eller inte? Där tyckte jag det var lätt att säga, att om det bara hade varit så att Ebbe Carlsson hade sagt att han reste i utlandet som förlagsdirektör och träffade personer som kan tänkas sitta inne med uppgifter, hade det varit alldeles klart att det inte var polisiär verksamhet

utan en enskild person som utnyttjas som upplysningskälla, vilket förekommer ofta.

Men här hade det förekommit någonting som innebar att man gick ett steg längre, nämligen detta med livvakter. Jag funderade mycket på vad det betydde att livvakten var med – var det två personer som skickades ut på ett utredningsuppdrag: en polisman och en enskild? Då var det, om jag uttrycker det enkelt, en polisiär verksamhet.

Jag försökte utreda det så gott jag kunde, men här hade jag egentligen inga andra källor än polismannen P-O Karlsson själv och Ebbe Carlsson. Jag kunde naturligtvis också fundera på egen hand. Jag har samtalat ganska länge med Ebbe Carlsson men också med P-O Karlsson. Efter att ha fört samtalen med P-O Karlsson kom jag till den uppfattningen att P-O Karlsson inte har deltagit i någon utredningsverksamhet i samarbete med Ebbe Carlsson. Han är inte en person som har sådana resurser att han kan göra det. P-O Karlsson tillhör inte säkerhetsavdelningen. Han är polisman vid Norrmalmspolisen i Stockholm. Han har en mycket begränsad livvaktsutbildning. Han förekom som livvakt åt Hans Holmér, men han kan enligt mitt bedömande inte användas i utredningsverksamhet av det här slaget.

Min slutsats blev att han faktiskt hade varit följeslagare, alltså en person som ordnar hotellrum och fullgör – egentligen inte livvaktsuppgifter, för det kan inte *en* person göra, utan skall det vara livvakter, måste det vara en större styrka – en funktion som följeslagare.

Jag kan fortsätta att analysera på det här sättet. Det är så mina resonemang har gått, och det är av de skälen jag hamnat i den slutsats jag har dragit.

Jag har avslutningsvis också gjort en sammanfattande bedömning. Om man ser på alla inslagen – och man talar om hemliga handlingar och resor runt om i Europa m. m. – är det sammantaget att se som en sammanblandning med en verksamhet där polismän agerar tillsammans med en civil person? Jag har svarat nej på den frågan.

Birgit Friggebo: Jag har slutligen en fråga, om det har kommit fram någonting under dina efterforskningar som du tror har betydelse för vår granskning och som du tycker i så fall är av sådan vikt att du skulle vilja framföra det.

Hans Stark: Menar du sådant som inte kommer till uttryck i yttrandet?

Birgit Friggebo: Ja. Det sammanhänger med våra skilda roller. Min fråga är om du har uppgifter som är av stor betydelse för vår granskning av regeringen. Jag är inte säker på att du kan svara nu, för det kräver kanske att man tänker efter, men om du kommer på någonting är det bra. Annars kanske vi kan få återkomma.

Olle Svensson: JK begärde att få komma hit för att lämna upplysningar av värde för vår granskning. Jag har uppfattningen att vi redan har fått de upplysningarna.

Hans Stark: Det är riktigt uppfattat. Det skall möjligen tilläggas att de uppgifter jag då lämnade var uppgifter som jag hade när yttrandet avgavs. Där finns absolut ingenting som kan vara av betydelse. Det är naturligtvis riktigt som Birgit Friggebo säger att det inte är lätt att svara på en sådan fråga på rak arm, men det kan inte vara någonting som har någon portée. Det finns

detaljer, men ingenting som jag själv har uppmärksammat som varande av betydelse för KU:s granskning.

När det gäller händelseförloppet efter yttrandets avgivande är mitt besked lika klart beträffande allt utom smugglingsärendet.

När jag granskar mitt minne finner jag att jag har sagt en sak för mycket när jag sade att jag absolut inte har någon uppgift från tiden före yttrandets avgivande. Det finns ett undantag. Jag skall berätta vad det är, man jag önskar att inte få ytterligare frågor. Jag skall förklara varför.

Det gäller det telefonsamtal som jag fick från överåklagare Ola Nilsson timmen innan trycklov gavs för yttrandet. Han ringde mig och berättade att ett anhållande hade skett i smugglingsärendet. Han hade fått fram vem kontaktmannen var till den smugglande polismannen. Han berättade då att anhållandet hade verkställts kvällen före. Den här mannen – nu vet alla att han heter Östling, men jag visste det inte då – hade förts ned till Helsingborg, där förundersökningen pågick, och samtidigt på kvällen hade husrannsakan gjorts i alla möjliga lokaliteter. Sedan berättade Ola Nilsson en del saker som nu är kända, eftersom de har stått i tidningen, men ytterligare en sak som inte har stått i tidningen. Jag vill hemställa att jag inte får någon fråga kring de omständigheterna. Jag vill inte undanhålla utskottet det, och jag tror inte det har någon betydelse för utskottets granskning, men det har säkert stor betydelse för Ola Nilssons förundersökning. En åklagare kan ju finna anledning att hålla inne med en del uppgifter innan ärendet är slutfört.

Olle Svensson: Vi är helt införstådda med det. Vi har en rågång mellan uppgiften att granska regeringen och pågående undersökningar. Vi vill inte blanda oss i det.

Hans Stark: Det är samma sak när det gäller händelseförloppet efteråt. Jag sitter alltså inne med viss information som gäller den pågående förundersökningen, inte minst sådan som jag informerades om i går eftermiddag, men jag hemställer att slippa tala om det.

Bengt Kindbom: I din redovisning här tidigare sade du att mycket handlar om förhållandena inom säkerhetspolisen och värderingen av PKK-spåret. Du har med säkerhet kunnat konstatera att en del av påståendena mot Näss har varit grundlösa. Ändå har, enligt vad jag kan utläsa av rapporten och vad som framkommit i redogörelsen, uppgifterna om missförhållanden inom säkerhetsavdelningen nått regeringen.

Har du någon uppfattning om att det endast är den versionen som har nått regeringen? Att den har nått regeringen framgår av handlingarna. Har även det motsatta förhållandet, att det hade varit kränkande för Näss eller att det pekar på samarbetssvårigheter inom gruppen kommit regeringen till del under perioden annat än genom Ebbe Carlsson?

Hans Stark: Jag har inte tillräcklig inblick i regeringens handläggning av sådana här ärenden för att kunna svara någonting nämnvärt på det. Det enda jag kan svara på som väl kan ha viss betydelse är att mitt i kontakterna mellan ledande företrädare för myndigheter och även statsråd handläggs frågan om utnämning av länspolismästare i Uppsala. Det är ett förhållandevis kompli-

cerat utnämningsärende av det skälet att det bland de sökande finns en som är särklassigt mer kvalificerad än alla andra, och sedan finns det en annan sökande som personalen i Uppsala vill ha. Som det ofta inträffar i sådana situationer uppstår det då aktioner från personalens sida. Därmed hade regeringen ett svårt personalärende.

Nu sviker mig minnet, så jag kan inte ange exakt vilken dag tillsättningen skedde, men det var mitt i detta. Den i särklass mest meriterade var P-G Näss, och han fick tjänsten. Jag utgår från såsom naturligt att regeringen i utnämningsärendet skaffade sig mycket mer kännedom om de sökande och då särskilt Näss än som kunde komma fram i kontakterna med Ebbe Carlsson.

Bengt Kindbom: Även om du inte har kännedom om förhållandena inom regeringen, har du inte heller fått andra informationer i de kontakter du har haft med de personer du har utrett?

Hans Stark: Det är riktigt.

Bengt Kindbom: Får jag fråga ytterligare en sak som Nils Berndtson var inne på, nämligen utlämnandet av de hemliga uppgifterna.

Redan i mars hade Ebbe Carlsson med sig de här handlingarna och visade handlingarna i åklagarpärmen för Lindbom. Trots att han har delgivit sin kunskap har Åhmansson så länge varit ovetande om detta. Är det rimligt?

Hans Stark: Jag har gjort allt jag har kunnat för att få fram om motsvarande handlingssätt förekom från Ebbe Carlssons sida gentemot Åhmansson, dvs. i klartext att Ebbe Carlsson haft med sig pärmen och visat den för Åhmansson. Bägge herrarna har sagt att så icke var fallet. Jag kunde inte komma längre. Jag hade inga andra uppgifter att ta till eller inga andra som kunde lämna mig information.

Men sedan inträffade det – det här ärendet har varit fyllt av inträffade händelser – dagen före rapportens avgivande, på torsdagen, att jag fick ett telefonsamtal från Ebbe Carlsson. Han sade: "Jag har ett minne av att jag ändå kopierade handlingar ur åklagarpärmen och lämnade till Åhmansson." – "Varför har du inte berättat det tidigare?" – "Det borde du begripa varför jag inte gjorde det." – "Nej, det begriper jag inte. Man måste berätta allt för JK." Då sade han: "Det var för att skydda Åhmansson." Då slog det stopp för mig av det skälet att de uppgifter som Ebbe Carlsson hade lämnat var mycket graverande för Åhmansson. Hade de uppgifterna blivit bestyrkta, hade mitt yttrande sett annorlunda ut och ansvarsfrågorna hade bedömts annorlunda. Jag fattade inte vad Ebbe Carlsson menade med att han skyddade Åhmansson.

Det här meddelandet kom fram dagen innan yttrandet skulle avges. Som ni förstår var situationen inte särskilt gynnsam. Efter att ha tänkt mig för ordentligt – det måste man göra i sådana sammanhang – tyckte jag att den naturliga åtgärden var att omedelbart ställa Åhmansson inför den här uppgiften.

Åhmansson sade att det här inte hade förekommit. Sedan sade han också: "Jag är en person som far omkring mycket. Jag får många handlingar. Folk sticker handlingar i händerna på mig, och det är inte alltid jag kan läsa vad jag

får, utan det kan hända att det läggs in i förvaringsutrymmen som är tillgängliga för mig. Jag måste få tid att utreda det här."

Jag fick reda på efteråt hur det gick till: han satte den förut nämnde byråchefen Olav Robertsson på att på hans tjänsterum gå igenom alla detaljer för att leta efter handlingar som kunde ge svar på om det här över huvud taget fanns. Sedan fick jag sent på eftermiddagen besked att han inte mottagit några handlingar och att några handlingar heller inte har kunnat finnas i hans gömslen.

Jag hade i det läget att analysera Ebbe Carlssons uppgift. Näst sista dagen lämnade han påståendet att han hade hållit inne med det här för att skydda Åhmansson i ett läge där han hade lastat Åhmansson ganska ordentligt. Jag måste då dra slutsatsen att detta var en uppgift som det inte går att bygga någonting på, och det har jag heller inte gjort.

Nu kommer jag till svaret. Svaret är att det här stärker mig i uppfattningen att det inte hade förekommit någonting mellan Åhmansson och Carlsson som kunde göra att Åhmansson hade fått klart för sig eller insett att Ebbe Carlsson var i besittning av de hemliga handlingarna. Då borde väl Ebbe Carlsson ha berättat någonting annat än det han berättade. – Det är mitt svar.

Bengt Kindbom: JK sade att det just nu inte finns någonting anhängiggjort hos JK i det här ärendet.

Det pågår ju ett par utredningar och förundersökningar. Finns det när de är färdiga någonting som JK anser att han bör ta initiativ till och gå vidare med?

Hans Stark: Jag märker nu att jag svarade fel på den frågan. Jag har ju ett ärende, nämligen tystnadspliktsärendet. Visserligen har jag skjutit över det till RÅ och sagt ifrån att det här skall utredas förutsättningslöst, men det är jag själv som har förordnat om förundersökning. Det ärendet skall i sinom tid återredovisas för mig. I det fallet har jag naturligtvis att agera, beroende på vad som kommer fram.

En annan sak som kan bli ett ärende hos mig är smugglingsärendet. Kommer det fram uppgifter som innebär att Åhmansson och/eller Sandström är inblandade, föreställer jag mig att jag direkt har ett ärende att hantera.

Hur den situationen skall hanteras är svårt att veta. Jag är ju inte den ende som har en funktion på det här området. Det kan vara olika för Åhmansson och Sandström. Det jag sade nu får inte missförstås så att jag har någon tro på eller uppfattning om att ett ingripande mot endera av dessa herrar är förestående. Jag tror tvärtom att man bör avvakta resultatet av Ola Nilssons förundersökning, och då måste man kanske t. o. m. avvakta Ola Nilssons beslut i åtalsfrågan innan man har någon uppfattning. Men, som sagt, där kan det bli ett ärende för mig ganska snart.

Kurt Ove Johansson: Det har framgått av de svar som har lämnats att JK har önskat samtala med Hans Holmér men att det inte har varit möjligt att åstadkomma ett sådant samtal.

Vad var det för frågor som JK närmast skulle ha velat ställa till Holmér? Finns det någon av de frågor som JK hade tänkt ställa till Holmér som JK tror skulle kunna ha någon betydelse för konstitutionsutskottets granskning?

Hans Stark: Vad jag själv skulle ha frågat Holmér om, om jag hade fått tillfälle, är ganska självklart: Vilken roll har han haft i händelseförloppet, och vilka kontakter har han haft med olika personer?

Men jag bedömer som sagt inte att svaren på frågorna skulle ha haft någon nämnvärd betydelse för min egen utredning, beroende på att jag hade att syssla med myndigheterna.

Sedan undrar jag om jag verkligen skall svara på vilka frågor man skall ställa till Holmér med anledning av konstitutionsutskottets granskning. Jag har svar på de flesta frågorna, men jag vet inte om jag skall framföra dem.

Kurt Ove Johansson: Jag ställde inte heller frågan på det sättet. Jag frågade om någon av de frågor som JK hade tänkt ställa till Holmér skulle ha någon konstitutionell betydelse. Vad som är av konstitutionell betydelse har vi kanske lättare att avgöra här vid bordet.

Hans Stark: Jag förstår nu. Jag missuppfattade frågan, och jag beklagar det.

Jag har svårt att se att svar av Holmér på frågor som jag skulle ställa och som ligger klart inom mitt område skulle kunna ha någon betydelse för statsråds handlande.

Kurt Ove Johansson: Jag har ytterligare en fråga, och den gäller rapporten till regeringen som JK avlämnade den 1 juli. JK har rättat till en del saker i den utredningen.

Varje dag kommer det nya uppgifter om de sex områden som JK har varit inne på. Min huvudfråga är närmast om JK är lika tvärsäker i sina omdömen på de här sex områdena i dag som han var den 1 juli.

Jag skall ta ett exempel. Det står på s. 25 i JK:s utredning att frågan om anskaffande av avlyssningsutrustning behandlas i ett särskilt avsnitt. "Slutsatsen i det avsnittet är att polisledningen inte tagit befattning med anskaffandet av avlyssningsutrustningen."

Min fråga litet mer preciserat är om JK på den punkten är lika tvärsäker i dag som han var den 1 juli.

Hans Stark: Jag var inte tvärsäker den 1 juli, men jag använde de uttryckssätt som är gängse när man gör bedömningar av det här slaget.

Om jag skulle göra motsvarande uttalande i dag, måste det bli annorlunda. Det hänger samman med att det nu pågår en förundersökning i frågan, och då vore det fel att uttrycka sig på det sättet. Då hade jag måst välja en försiktigare formulering.

Elisabeth Fleetwood: Min första fråga gäller den tillgång Ebbe Carlsson har haft till förundersökningsmaterialet. På s. 23 skriver JK om vilka anledningar det fanns för att han skulle ha tillgång till det. Där står det: "En annan sådan omständighet är att det fanns en godtagbar förklaring till att Ebbe Carlsson kunde vara välinformerad."

Vilken förklaring är det som JK avser just här med detta sätt att uttrycka det, att det fanns en godtagbar förklaring? Skulle det kunna finnas flera förklaringar som anses godtagbara? Ebbe Carlssons kontaktnät tycks ju förbryllande, spritt över hela samhället.

Den andra frågan avser bilagorna. Åhmanssons och Sandströms brev till

Carlsson är inte daterade. Är det bara någonting som fallit bort? Anna-Greta Leijons brev är daterat men däremot inte de två andra. Är det vanligt att man skriver sådana brev utan att datera dem, eller har det bara fallit bort i kopian?

Hans Stark: Uttrycket "godtagbar förklaring" syftar på det Åhmansson hade anledning att tro, att uppgifterna kunde komma från Holmér.

När den frågan ställdes, men först då, såg jag att ordvalet inte är särskilt lyckat. Jag menar inte att det var godtagbart att Holmér lämnar ut uppgifter. Jag hade att göra någon sorts bevisprövning av vad Åhmansson säger. Han iakttog ju att Ebbe Carlsson hade uppgifter – varför hade han det? Då ansåg jag att det var rimligt att uppfatta det såsom han säger, att de kom från Holmér. Det är det som ligger bakom, men jag är inte särskilt stolt över formuleringen nu när frågan ställs.

Sedan gäller det dateringen av Åhmanssons och Sandströms brev. Som JK måste jag svara att det hör till god ordning att man daterar brev av det här slaget. Om det finns någon särskild anledning till att breven inte är daterade vågar jag inte svara på.

Börje Stensson: Ebbe Carlsson har ju haft stort inflytande. Jag tänker på samverkan med SÄK-pojkarna, reseverksamheten, lokalförhyrningen, avlyssningsutrustningen och att han nära nog tvingade fram en omorganisation av ledningen för SÄK genom något slags infiltration.

Hur karakteriserar Hans Stark en person som kan få ett så stort inflytande? Har hans nära kamratskap med regeringsledamöter haft betydelse? Här förekommer också Fischers pengar och myndighetsutövning. Jag tror inte det finns så mycket sagt i din utredning om hur man skall se på detta.

En annan fråga: Hur tror Hans Stark att regeringen har bedömt Ebbe Carlssons verksamhet? Vid presskonferensen i Visby fick nuvarande justitieministern en fråga, och han sade ungefär så här: "Det är klart olämpligt att en privatperson finansierar polisiär verksamhet." Det var ju just Ebbe Carlssons verksamhet som Fischers pengar finansierade. Var det en felsägning, eller uppfattade regeringen Ebbe Carlssons verksamhet som en polisiär verksamhet?

Olle Svensson: Vi har kommit överens om att vi själva skall göra bedömningen av regeringen, och vi skall inte ställa krav på att JK skall göra det.

Hans Stark: Det finns kanske ändå en del saker att svara på detta, men det är inte alldeles lätt. Det står klart för var och en att det är ett mycket komplicerat händelseförlopp, så att man inte kan ge svar med några korta ord. Men jag tar ut några bitar.

Vad gäller finansiering av polisiär verksamhet vill jag säga att jag inte har sett någonting i utredningen som innebär att polisiär verksamhet finansieras med enskilda pengar. Nu bortser jag naturligtvis från anskaffning av avlyssningsutrustning, där polismän av allt att döma är inblandade. Överåklagare Ola Nilsson lät ju framskymta i går att även Sandström skulle vara inblandad.

Men det är inte så att jag har kunnat klarlägga att det har skett någon subventionering av polisiär verksamhet på det sättet.

Du uttryckte det så att Ebbe Carlsson infiltrerade polisorganisationen. Jag

har naturligtvis också haft ett sådant scenario för ögonen för att se om det kan vara på det sättet. Jag har gjort min bedömning, och andra kan ha en annan uppfattning, men min bedömning är att man inte kan beskriva Ebbe Carlssons verkande i termer av det slaget.

Några exempel: kontorslokalen ställde Ebbe Carlsson till förfogande. Jag vet hur det gick till. Han vände sig till Fischer. Fischer har en god vän, byggmästare John Mattson, som är en stor fastighetsägare och som skaffade fram lokalen. Lokalen visades för polisledningen. I det sammanhanget klargjorde polisledningen såvitt jag kunnat utreda att lokalen inte kunde användas i något samarbete mellan Ebbe Carlsson och utredningsmännen rörande PKK-spåret så som Ebbe Carlsson själv hade tänkt sig. Däremot var man intresserad av att komma över lokalen för säkerhetspolisens verksamhet, men naturligtvis bara under förutsättning att kostnaderna betalades av statsverket.

Sedan blev det aldrig något av detta. Det blev en turbulens, och utredningsmännen Kegö och Barrling blev hårt ansatta. De fick inte den ytterligare utredningshjälp som de ansåg nödvändig. Jag har i yttrandet skrivit att de ansåg att tio man erfordrades och de fick sex. Det tyckte de var för litet. I det läget ville de inte flytta dit, och man ansåg inte att man skulle kommendera dem dit. Men ännu ganska sent i händelseförloppet räknade Sandström med som en möjlighet att använda den här lokalen. Det var en mycket bra lokal för säkerhetspolisen, som behöver replipunkter ute på staden i sin verksamhet. Sedan skrev tidningarna om lokalen, och då var det omöjligt att använda den.

Det frågades om myndighetsutövning. Nu är detta ett mycket stort händelseförlopp. Många åtgärder har vidtagits, och varje fråga för sig behöver analyseras, men jag har inte hört talas om någon åtgärd av myndigheter eller tjänstemän som kan falla in under brottsbegreppet olovlig myndighetsutövning, om det är det du syftar på. Det hänger samman med att brottsbegreppet bygger på att det riktar sig mot en enskild. Visserligen är det åtgärder som vidtas av statliga myndigheter, men de riktar sig inte mot någon enskild. Jag har sett i tidningarna att man har jämfört med Geijers ingripande i kapningsärendet. Det var åtgärder som riktade sig mot enskild, och där var det fråga om myndighetsutövning, men så är det knappast i det här fallet. Det är möjligt att jag har förbisett någonting. Det här är ett händelseförlopp som skall analyseras under lång tid av olika organ. Min uppgift var att på kort tid ge en bild av händelseförloppet, och det har jag försökt göra.

Birgit Friggebo: Jag vill bara ha ett klarläggande, som kanske egentligen inte har så stor betydelse för oss. Det gäller Holmérs roll. Du sade att hans eventuella inblandning ändå inte hade avgörande betydelse för din bedömning. Men misstanken finns att han har lämnat ut hemliga uppgifter till Ebbe Carlsson även tidigare, och det är väl en åtgärd som är straffbar. Han tillhör väl den krets av personer som vi kan granska.

Hans Stark: Jag hade att fullgöra regeringsuppdraget när det var lämnat. Det var bekymmersamt nog. Det fanns inte någon tid att närmare analysera händelseförloppet som ligger i tiden före Ebbe Carlsson-ärendet. Ebbe Carlsson-ärendet omfattar ett händelseförlopp som börjar som vi sett på

hösten 1987, fast egentligen på allvar först i januari eller senare delen av februari, och som sedan löper fram tills P-O Karlsson fastnar i Helsingborgstullen. Under den perioden var den här frågeställningen inte aktuell, och därför hörde den enligt mitt bedömande inte till utredningsuppgiften.

När jag sedan hade tillfälle att hämta andan mötte ett problem som jag inte tror ännu är uppmärksammat riktigt men som kräver några dagars, för att inte säga nätters, analys, och det var förhållandet till juristkommissionen och Edenmankommissionen. Det var ganska väl känt för personer som följer det här att Ebbe Carlsson hade funnits i Holmérs närhet under förundersökningen. Jag själv skrev in det i rapporten, för jag tyckte det skulle vara med som bakgrund.

Jag *tror* att det är så – det går inte att ta gift på någonting – att Ebbe Carlsson inte nämns i juristkommissionens rapport. När rapporten var framlagd var den omedelbart ett ärende hos mig. Vi hade att ta ställning till om det fanns anledning att vidta åtgärder mot någon enskild. Jag kan inte bevisa det, men just Ebbe Carlsson var en person som vi funderade över. Det här låter kanske konstigt, men i själva verket är det inte konstigt, eftersom en av mina byråchefer var huvudsekreterare i juristkommissionen, så vi hade en viss inblick i juristkommissionens arbete.

Jag var då alldeles ny JK. Jag gjorde själv den bedömningen att man väl måste ha observerat detta och dragit slutsatsen att det inte hade skett någonting inkorrekt, så jag avstod från att ta upp den frågan.

Däremot ägnade jag stor uppmärksamhet åt det förhållandet att Holmér i Dagens Nyheter hade lämnat en utförlig följetongsliknande redogörelse för förundersökningen. Vi gjorde en bedömning hos mig, om det var någonting som skulle tas upp. Det var en svår tryckfrihetsrättslig fråga, där meddelarfrihet och sådant kom in. Slutsatsen var att det inte skulle tas upp.

Efter de samtal jag hade med Ebbe Carlsson och efter det att jag läst någon artikel som han själv hade skrivit i Expressen undrade jag om det var ett riktigt bedömande jag gjorde tidigare, att det som hade förekommit var korrekt.

Min slutsats av analysen var ganska enkel – och där spelar också flera andra skäl in – att den förundersökning jag förordnat om borde gälla hela händelseförloppet, alltså även Holmérs roll men också exempelvis Åhmanssons. Jag tyckte det var rimligt att det här fick utredas av åklagare med de möjligheter som en åklagare har utan att jag gjorde någon begränsning.

Anders Björck: Ebbe Carlsson utrustades ju med åtminstone två rekommendationsbrev. Har det någon gång under JK:s utredning framkommit att dessa brev bevisligen användes genom att de företeddes eller att Ebbe Carlsson muntligen refererade till dem i sina kontakter? Det gäller inte minst Englandsresan och hans kontakter med engelsk säkerhetspolis.

Hans Stark: Det är tre brev som förekommer – gäller frågan alla tre breven?

Anders Björck: Ja.

Hans Stark: Sandströms brev utfärdades den 22 mars. Min utredning ger närmast vid handen – men här kan jag inte vara säker, utan vi är helt beroende av uppgifter från de agerande personerna själva – att det brevet

användes i tullen i Helsingborg, men inte i övrigt. Här har jag uppgifter från Sandström och P-O Karlsson själva, men ingen annan har nämnt någonting om detta.

Åhmanssons brev hade enligt de uppgifter jag har fått enbart till syfte att användas vid Ebbe Carlssons kontakt med Banisadr. Nu är som bekant brevet allmänt skrivet – jag tror det riktas till "vem det vederbör". Jag har inte ställt frågor till Ebbe Carlsson om hur han förfor när han kom i kontakt med Banisadr. Jag vet inte om det är tillåtet att gissa inför utskottet, men får man gissa, har nog brevet använts. Det låter troligt, för det nog inte så lätt att komma i kontakt med Banisadr.

Beträffande det tredje brevet, rörande Englandsresan, skall jag säga att det här är ett område som gäller Anna-Greta Leijons ansvar. Jag har inte ställt några frågor kring det brevet. Jag har hört saker, men jag undrar om jag verkligen skall föra fram hörsägner när det finns andra människor som kan berätta om detta.

Olle Svensson: Jag har nu inte fler frågare anmälda, och det återstår för mig att tacka Hans Stark för att du har ställt dig till förfogande och givit oss ett värdefullt underlag för vår fortsatta bedömning av hur granskningen skall fortskrida.

Anm.: Av sekretesskäl har vissa delar uteslutits.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 4

1988-07-27

kl. 10.00-13.15

Offentlig utfrågning av förlagsdirektör Ebbe Carlsson, åtföljd av advokat Tony Sandell, angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Låt mig – med tanke på att så många följer vårt arbete i dag – få komma med en kort introduktion.

Enligt det kapitel i regeringsformen som handlar om kontrollmakten har konstitutionsutskottet som uppgift att granska statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Det föreskrivs att vi minst en gång om året skall redovisa våra iakttagelser inför riksdagen. I allmänhet har vårt arbete koncentrerats till våren, och debatten och omröstningen i kammaren har skett i slutet av maj eller i början av juni.

De tre senaste åren har konstitutionsutskottet haft som granskningsärende regeringens åtgärder med anledning av mordet på landets statsminister Olof Palme. Vi har behandlat det ärendet från första början, med scenväxlingen på den högsta posten i riket, och vi har speciellt behandlat regeringens åtgärder i anslutning till vad myndigheterna har sysslat med och där det ibland har blivit tvister.

Vårt senaste betänkande kom i maj, och vi hade en debatt i kammaren den 2 juni, då vi också behandlade den parlamentariska Edenmankommissionens rapport.

Men här är det snabba scenväxlingar och nya omständigheter – såsom uppgifter i början av juni om att en samverkan i mordutredningen skulle förekomma med regeringens vetskap mellan Ebbe Carlsson och polisen – som har framtvingat en fortsatt granskning.

Vi beslöt att ta in ett omfattande material. Det kom in den 1 juli. Det var vad vi kallar regeringens vitbok. I materialet fanns också justitiekanslerns rapport.

Vi har numera i riksdagen offentliga utfrågningar. Genom beslut kan utskotten ha sådana utfrågningar fr.o.m. den 1 februari. Det har gett oss möjlighet att nu, vid sidan av det skriftliga material som vi har tagit in, skaffa in kompletteringar i form av ett muntligt material. Det har ansetts ha en viss betydelse att vi kan genomföra dessa offentliga utfrågningar och ställa den muntliga komplettering som då erhålls till allmänhetens förfogande under största möjliga öppenhet, vilket vi finner positivt.

Men jag vill understryka att konstitutionsutskottet strikt håller sig till sin uppgift att granska regeringen. Vi har ingen som helst avsikt att påverka de förundersökningar som pågår på den polisiära sidan – det vore helt fel av oss.

Jag kan sedan notera att vi i dag först på plan, om jag får uttrycka mig så, har bokförläggare Ebbe Carlsson. Jag hälsar dig välkommen till utskottet för att ge oss den information som vi tycker är värdefull.

Enligt den praxis som vi har inom utskottet låter vi den som vi har inbjudit först komma till tals, om han så önskar. Sedan kommer frågorna, som kommer att ställas av de olika partiernas representanter.

Eftersom jag är den som först skall ställa frågor vill jag, så att säga på vägen till den information som vi kommer att få från Ebbe Carlsson, säga följande.

Du har haft ett starkt engagemang i den här frågan, och jag vill gärna veta vilket motiv du har haft för det engagemanget. Med tanke på vår granskningsuppgift ser jag gärna att du definierar din roll i spaningsarbetet. På vems uppdrag har du arbetat? Har du jobbat för någon myndighet eller för regeringen?

Jag vill också nämna att som bisittare till Ebbe Carlsson finns här advokat Tony Sandell. Jag hälsar också dig välkommen.

Varsågod, Ebbe Carlsson.

Ebbe Carlsson: Ärade KU-ledamöter, ärade åhörare! Jag vill utnyttja den möjlighet som har getts mig att inleda med en sammanfattning av några punkter. Jag har fått beskedet att jag har 15–20 minuter på mig, och den tiden kommer jag att använda.

Jag vill börja med att tacka för att jag har fått tillfälle att besvara frågor om den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Konstitutionsutskottet skall utreda frågor rörande statsrådens ämbetsutövning, och jag förutsätter att vi skall hålla oss nära de frågeställningar som har relevans för KU:s bedömning i det avseendet. Men jag kommer att försöka att göra en vid tolkning av vad det är som har relevans.

Justitiekanslern har i sin rapport försökt att ge en kronologisk framställning av händelseförloppet. Regeringskansliet har gett en liknande beskrivning. Jag tänker därför inte här försöka mig på någon sådan utan nöjer mig med att erinra om huvudpunkten i JK:s slutsatser, nämligen att JK slår fast att någon hemlig separat och privat spaningsverksamhet inte har förekommit. Det jag har gjort har jag gjort i samförstånd med polisen och polisledningen.

För att KU rätt skall kunna bedöma de kontakter jag har haft med dåvarande justitieministern Anna-Greta Leijon och hennes medarbetare är det nödvändigt att beröra innehållet i de frågor vi har diskuterat och inte bara – såsom JK föredragit – halla sig till ramarna för diskussionen.

Vi har diskuterat tre ämnesområden: mordet på Olof Palme, där jag har redovisat en del delvis nya uppgifter och försökt göra en samlad analys – detta ämne kommer jag i min inledning icke ytterligare att beröra –, frågan om vilka kunskaper säkerhetspolisen i Sverige hade före mordet på Olof Palme och vilka beslut som där fattades beträffande skydd för Olof Palme samt frågan om vilka risker för nya attentat som föreligger och hur de skall bedömas.

Jag vill först behandla det tredje ämnesområdet, eftersom det också berör ett annat ämne, nämligen det som JK kallar källa A.

Beträffande källa A, som är en flykting, har jag och andra till justitiekanslern gett fullständiga och detaljerade uppgifter. Jag för min del hävdar att händelseförloppet kring källa A utgör starten på det man skulle kunna kalla Ebbe Carlsson-affären. JK har i samråd med mig och andra valt att inte ge

källa A någon framträdande betydelse. Detta skedde av hänsyn till källa A. Därmed förvanskar JK emellertid fullständigt verkligheten, "tar bort den krok som det övriga händelseförloppet skall hängas på", som jag har uttryckt det inför honom.

Därefter har tyvärr informationen om källa A hanterats på ett sådant sätt av partiledarna och andra att hans existens och betydelse har blivit känd. Det är därför rimligt att jag nu får tillfälle att berätta vad som hände. Jag ber då att med någon redigering få citera vad jag föreslog JK att han skulle skriva i sin rapport i detta avsnitt:

"Den 13 januari 1988 träffades Lidbom, Sandström och Åhmansson för att äta middag" – det var alltså den första av dessa många middagar – "hos Ebbe Carlsson. Under middagen diskuterades PKK:s eventuella roll i mordet på Olof Palme. Åhmansson och Sandström hade någon dag dessförinnan fått en föredragning från säkerhetspolisen i ärendet. De nämnde vid middagen att byråchefen P G Näss till dem sagt, att den enda möjligheten att komma vidare när det gäller PKK vore att få tag på en avhoppare.

Ebbe Carlsson reagerade mot detta uttalande, eftersom han visste att Näss nyligen avvisat Kegös och Barrlings försök att engagera en viss källa, A.

Under middagen diskuterades i detalj varför Näss å ena sidan hade försökt stoppa försöket att skaffa en viss avhoppare, å andra sidan till rikspolischefen givit en annan bild och inte berättat att det fanns möjlighet att få en källa. Åhmansson bad Ebbe Carlsson att påföljande dag tala med Barrling, som han kände, för att undanröja eventuella missförstånd. Så skedde. Efter förnyad kontakt med Åhmansson per telefon, talade Ebbe Carlsson även med Kegö, som han inte kände sedan tidigare.

Härefter åkte Ebbe Carlsson hem till Åhmansson och gjorde sammanfattningen att det inträffade var mycket egendomligt, men att någon misstanke om konspiration inte" – ordet inte är viktigt, eftersom annorlunda har antytts – "förelåg."

Rikspolischefen beslutade vid ett något senare tillfälle att via mig ge klartecken till Kegö att försöka rekrytera källa A. Sedan i februari har Kegö och Barrling resonerat med denna källa.

Det har gjorts stor sak i massmedierna av vad han skulle ha berättat. Jag tänker inte ge några upplysningar om det. Det är hemligt, och även om jag inte har någon formell tystnadsplikt tänker jag ändå respektera att det är hemligt. Men jag vill säga att de flesta versioner som har förekommit i massmedierna har varit felaktiga och sammanblandade med vad andra källor har sagt. Källa A har t.ex. inte berättat någonting om mordet på Olof Palme, av det enkla skälet att han inte hörts om det.

Att arbeta med den här typen av källor är tidsödande, mödosamt och dessutom farligt. Först måste ett förtroende byggas upp, samtidigt som källans trovärdighet kontrolleras på olika sätt. Meningen var att i juni försöka närma sig frågorna kring mordet på Olof Palme, men på grund av den allmänna utvecklingen har det inte gått, och frågan är om det över huvud taget kommer att kunna gå.

Källa A:s existens, riskerna för honom och frågorna om attentat i övrigt, baserade på de uppgifter som Kegö och Barrling hade från andra källor, var en huvudpunkt i det händelseförlopp som jag har varit inblandad i, och det måste sägas här i dag.

Den andra huvudpunkten gäller ett annat ämne, som har berörts något i massmedierna och i debatten men som jag vill uppehålla mig vid mer i detalj.

Före mordet på Olof Palme fanns inom säkerhetspolisen tillräcklig kunskap för att polisen skulle ha kunnat försvåra mordet på statsminster Olof Palme – jag använder medvetet ordet "försvåra" eftersom även ett livvaktsskydd inte alltid kan förhindra ett mord. Vid tidpunkten för mordet på Olof Palme fanns en tydlig och klart dokumenterad hotbild från terroristorganisationen PKK. Hotbilden var väl beskriven i pressen, som i sin tur baserade sina artiklar på säkerhetspolisens material.

Inom säkerhetspolisen fanns i form av spaningsrapporter och telefonavlyssning ett material som tydligt visade att PKK förberedde ett attentat. Av andra uppgifter inom säkerhetspolisen borde organisationen ha kunnat dra slutsatsen att Olof Palme var ett tänkbart mål. Några särskilda åtgärder till skydd för Olof Palme vidtogs inte. Något beslut om skärpt övervakning av PKK fattades inte.

Dessa slutsatser har jag dragit efter flera månaders arbete. Ämnet har varit en huvudpunkt vid de överläggningar som jag har haft med rikspolischefen Nils Erik Åhmansson, dåvarande justitieminister Anna-Greta Leijon och ambassadör Carl Lidbom, som har regeringens uppdrag att leda en utredning om säkerhetspolisen. Det djupt allvarliga i detta ämne förklarar i någon mån att jag också fått tillgång till hemlig information och att jag fått andra uppdrag.

Det är viktigt att understryka att mina slutsatser inte i och för sig har att göra med om medlemmar av PKK verkligen är skyldiga till mordet, vilket är en annan sak. Säkerhetspolisens uppgift är att "ligga med örat mot rälsen", att försöka förstå vad som är på gång. Säkerhetspolisen borde ha förstått och kunde ha skyddat statsministern.

Mitt intresse för vad säkerhetspolisen kunde ha vetat före mordet väcktes redan på mordnatten. Så fort jag hörde att Olof Palme hade mördats tänkte jag på ett samtal jag dagen dessförinnan hade fört med dåvarande säpochefen Sven-Åke Hjälmroth.

Hjälmroth ringde mig till förlaget i ett bokärende. Jag frågade honom då – eftersom jag var nyfiken – hur det allmänna läget var. Han svarade:

Vi har bekymmer med kurderna. De har sagt på linjen att de skall hålla bröllop, vilket som du vet betyder att de planerar ett mord. Vi kan inte räkna ut vem de avser att mörda. Läskiga typer, de där.

Säkerhetspolisen hade sedan länge följt PKK. Regeringen beslutade i december 1984 att utvisa nio turkiska medborgare anknutna till terroristorganistionen PKK. Regeringens beslut grundades på en utredning som hade gjorts inom säkerhetspolisen efter mordet på PKK-avhopparen Enver Ata i Uppsala i juni 1984.

Med anledning av regeringsbeslutet fick säkerhetspolisen möjlighet till telefonavlyssning och andra tvångsmedel.

I maj 1985 kommer sedan en av de ledande representanterna för PKK i Europa till Sverige. Han tas i förvar enligt terroristbestämmelserna i utlänningslagen men släpps efter några dagar.

Han får reseförbud. Eftersom han av säkerhetspolisen betraktas som ledande man inom organisationen utsätts han för omfattande kontroll. En

särskild spaningsgrupp avsätts för att regelbundet följa honom. Spaningsgruppen har avlämnat ca 50 rapporter. Det framgår av dessa att PKK-ledaren har rört sig mycket i Stockholm, mestadels till fots, och periodvis uppträtt vad man kallar konspirativt.

I efterhand kan man således göra en sammanställning av de besök han gjort. Det framgår då att PKK-ledaren gjort ett antal utomordentligt mysteriösa promenader i Gamla stan. Hans promenader går till synes utan mål i området kring statsminister Palmes bostad. Detta märkliga sammanträffande föranleder ingen reflexion i spaningsrapporterna.

PKK-ledaren har inte hörts om målet för sina promenader. Någon utredning om huruvida det skulle kunna finnas en "naturlig" förklaring till hans intresse för Västerlånggatan har inte gjorts. Han bodde inte i det området.

Samtidigt som säkerhetspolisen följde PKK-ledaren hade den telefonkontroll på några ledande PKK-are. Av de samtalen framgår att ämnet ofta var regeringen.

En hel rad samtal fördes med klart uttalade hot mot socialdemokraterna, mot regeringen, mot dåvarande invandrarminister Anita Gradin och mot Olof Palme.

De nämnda samtalen har emellertid inte översatts, skrivits ut och analyserats i systematisk ordning.

Säkerhetspolisen har alltså före mordet på Olof Palme på eget förslag och efter regeringens beslut visat särskilt stort intresse för PKK. Betydande resurser har avsatts. En omfattande telefonavlyssning har förekommit.

Min genomgång av detta material och mina samtal har lett mig till följande slutsatser.

För det första: PKK-ledaren har under sommaren och hösten 1985 regelbundet följts av säkerhetspolisen och därvid gjort ett antal besök i Gamla stan samt ett antal gånger passerat Västerlånggatan, där statsminister Palme då bodde. Detta borde i sig ha föranlett säkerhetspolisen att utöka bevakningen av såväl statsministern som dennes bostad. Någon sådan koppling har inte gjorts, och några extra säkerhetsåtgärder har inte vidtagits.

Man bör måhända betänka att PKK-ledaren har rört sig mycket och att spanarna från säkerhetspolisen kanske inte tänkte på eller kände till att han också vid flera tillfällen fotvandrade nära statsministerns bostad. Det bör dock noteras att flertalet spanings-PM granskats av överordnad personal inom säkerhetspolisen.

Som försvar för säkerhetspolisens brist på agerande har anförts att PKK-ledaren rörde sig mycket över hela staden och att det därför inte väckte uppmärksamhet att han var på Västerlånggatan. Man frågar sig då: Varför har polisen spaning om polisen inte bryr sig om var spaningsobjekten befinner sig?

Min andra slutsats är att PKK-are förde ett antal samtal med hot mot Olof Palme men att någon systematisk översättning, utskrift och analys av dessa samtal inte har skett i anslutning till samtalen. Det går i efterhand inte att fastställa när samtalen fanns tillgängliga för analys.

Min tredje slutsats är att PKK-are dagarna före mordet förde konspirativa

och mystiska samtal vilka ledde till interna diskussioner inom säkerhetspolisen om vad som var på gång. Hjälmroth sade till mig att de inte kunde räkna ut vad det skulle kunna vara. I efterhand kan enkelt konstateras att om polisen hade analyserat sitt eget material borde den lätt ha kunnat inse att landets statsminister Olof Palme var ett tänkbart mål.

Dessutom: Efter mordet på statsministern lämnade dåvarande rikspolischefen och dåvarande chefen för säkerhetspolisen vilseledande information om vilka rutiner som gällt för statsministerns livvaktsskydd. De har bl.a. hävdat att statsministern krävt en privat zon och själv velat avgöra när han skulle ha livvaktsskydd.

För dem av oss som kände Olof Palmes sätt att arbeta är det bekant att han förlitade sig på den information och de råd som polisledningen gav. Detta har för övrigt också intygats av förre rikspolischefen Carl Persson. Varken Olof Palme eller hans medarbetare fick del av det underlag som fanns inom säkerhetspolisen. Det är för övrigt också svårt att säga hur långt upp i organisationen detta material kom.

Jag vill vidare erinra om att uppgifterna från telefonavlyssningen av PKK inte överlämnades till Palmeutredningen förrän denna fick upp ett annat, oberoende spår som ledde mot PKK. Uppgifterna om PKK-ledarens upprepade besök i Gamla stan överlämnades över huvud taget inte till Holmér så länge han var spaningsledare – de fick han kännedom om först 1988.

Man kan tyvärr inte utesluta att en konspiration eller organiserad aktion ligger bakom att säkerhetspolisen inte har dragit slutsatser av det material som utan varje tvivel förelåg. Att materialet inte var sammanställt och analyserat är ingen ursäkt – snarare en försvårande omständighet. Om domstolen ger säkerhetspolisen rätt till telefonavlyssning och andra tvångsmedel, måste man kunna begära att säkerhetspolisen sammanställer och analyserar det material som hämtas in.

Det bör i sammanhanget också nämnas att det förekom hotelser mot svenska regeringen och Olof Palme även i öppna källor, bl.a. i PKK:s tidning.

Att hot förekom och uppmärksammades av säkerhetspolisen framgår för övrigt också av massmedierna, t.ex. Expressen den 6 augusti 1985, men även andra nyhetsmedier rapporterade om hoten mot Olof Palme från PKK.

De ovan nämnda uppgifterna och slutsatserna kom jag fram till i mars 1988. Jag gick igenom dem noggrant med Carl Lidbom, som ansåg att jag skulle gå igenom dem också med Anna-Greta Leijon. Nils Erik Åhmansson var hela tiden medveten om den diskussion som fördes och medverkade i samtal och analyser.

Lidbom och Åhmansson gjorde upp om att försöka närma sig ämnet i säpoutredningen. Leijon bad Åhmansson att göra en egen utredning som underlag för hennes åtgärder. En tidpunkt bestämdes vid vilken dessa allvarliga frågor skulle diskuteras med statsministern.

Därefter skulle statsministern och justitieministern gå igenom alltsammans med partiledarna.

Varför detta pådrag? Det är mycket enkelt. Vi har en säkerhetspolis bl.a. för att skydda regering och ministrar. Det är fullständigt orimligt att

säkerhetspolisen begär att få i uppdrag att övervaka en terroristorganisation, utför uppdraget och sedan inte analyserar det inhämtade materialet. Dessutom är det otillständigt att spaningsmaterialet inte överlämnas till åklagare och polisledning när statsministern mördas.

Man kan teoretiskt tänka sig att allt detta bara beror på inkompetens och dumhet. Det är i så fall enligt min mening värre än om det finns andra förklaringar.

Jag vill också erinra om att förre rikspolischefen Carl Persson offentligt har krävt att säkerhetspolisen skall redovisa hur Palme skyddades. "Denna fråga är den väsentliga och måste diskuteras och belysas", skrev Persson t.ex. i en artikel i Dagens Nyheter den 6 augusti 1987.

I massmedierna har t.ex. Birgit Friggebo hävdat att det nämnda inte kan vara sant eftersom det har utretts av såväl juristkommissionen som Edenmankommissionen, om tidningarna har citerat henne rätt. Att kommissionerna inte har uppmärksammat detta beror nog på att de inte gått till botten utan nöjt sig med att ställa frågor till ansvariga chefer, vilket jag inte har nöjt mig med.

På grundval av en intern utredning inom säkerhetspolisen i sommar av samma material som jag har sett har säpokommittén i sitt nyligen avgivna betänkande meddelat att "det är svårt att dra några säkra slutsatser" av den interna utredningen. "Materialet visar att det förekommit hotfulla och aggressiva uttalanden bl.a. mot Olof Palme", konstaterar kommittén. "Det förefaller egendomligt att säpo inte med anledning av detta material försökte ordna med ständig och noggrann bevakning av Olof Palme", skriver Säpokommittén.

Förre rikspolischefen Holger Romander har häremot invänt – om jag skall tro Svenska Dagbladet – att ingen kritik kan riktas mot säkerhetspolisen och att säpo gjorde allt som kunde begäras. Romander har tydligen glömt att Olof Palme har mördats.

Jag skall nu be att med utskottets tillåtelse få ta upp ett annat ärende.

Det har framkommit i massmedierna att konstitutionsutskottet vid sitt förhör med justitiekansler Stark har kommit att beröra mitt och andras sexualliv.

Det förhållandet att överläggningar i detta ämne förts har tyvärr skadat mig och andra. Man kan t.ex. notera att vissa tidningar, som på nyhetsplats över huvud taget inte nämnt den ryktesflora som förekommer, ändå har redogjort för att ämnet har behandlats i riksdagens konstitutionsutskott.

En del medborgare säger sig nog att om riksdagens konstitutionsutskott finner anledning att ta upp ämnet så måste åtminstone något ligga bakom ryktena och insinuationerna. Risken är uppenbar att det inträffade har gett näring åt det gamla talesättet "ingen rök utan eld".

Justitiekanslerns svar intresserar mig av ett särskilt skäl. Justitiekanslern har nämligen inte ställt någon fråga till mig i detta ämne. Han har inte tagit med något av detta i sitt yttrande till regeringen, men likväl har han svarat på frågor i ämnet i riksdagens konstitutionsutskott.

Tyvärr har incidenten med JK i KU i detta ämne av vissa massmedier dessutom uppfattats som att frågan har relevans för bedömningen av Ebbe Carlsson-affären.

Jag har begärt att få ta del av den överläggning som har förts och vill nu redovisa innehållet i den, eftersom jag anser att det är rimligt att jag får använda det här tillfället till att en gång för alla ta kål på de för mig kränkande rykten som sprids.

Jag står för min homosexualitet. Jag brukar inte göra någon hemlighet av den, eftersom jag anser mig leva i ett land som präglas av liberala värderingar och av respekt för privatlivets helgd samt där – som det anges i regeringsformen – det allmänna värnar den enskildes privatliv.

Men jag har heller aldrig skrivit min homosexualitet på någons näsa, eftersom jag anser att den är min privatsak.

Det är tråkigt att få uppleva att en liberal riksdagsledamot inför lyckta dörrar i riksdagens konstitutionsutskott har ställt frågor om en enskild medborgares sexualliv. Jag är övertygad om att utskottet inser att detta har varit till stor skada för mig och att ni vill medverka till att jag vid detta tillfälle får lov att skapa klarhet.

Helt nyligen, på väg in här, har jag av kanslichefen fått en handskriven nedteckning av vad som har förevarit, och jag ber att få försöka tolka den.

Birgit Friggebo ställde frågan om detta. Stark var tveksam om han skulle svara men var beredd att göra det. Olle Svensson sade då att eftersom frågan hade ställts skulle den besvaras.

Hans Stark sade: Ebbe Carlsson är homosexuell. Utredningen har visat att detta endast i ett avseende haft betydelse, och det var då han uttryckte önskemål om vilken person han ville ha som livvakt. Däremot vet jag inte om detta förhållande påverkat Sune Sandströms beslut i livvaktsfrågan.

Kanslichefen har också kontrollerat med JK att han har uttalat sig på det här sättet. Jag vill då med bestämdhet säga följande.

JK:s uppgift är felaktig. Han har inte heller frågat om detta – vare sig frågat mig eller P-O Karlsson. Jag betraktar det som kränkande för mig och för P-O Karlsson att JK har gjort ett sådant uttalande inför riksdagens konstitutionsutskott.

Jag vill sluta med att säga: Det förekommer mycket rykten i denna affär. Man måste försöka hålla huvudet kallt. Jag har trott att den ryktesspridning som förekom beträffande våra s.k. homosexuella relationer skulle dö ut genom sin orimlighet, men jag har tyvärr konstaterat att det inte har blivit så. Jag är tacksam för att jag har fått göra detta klarläggande.

Därmed är jag klar. Vill du, Olle Svensson, att jag svarar på dina frågor direkt?

Olle Svensson: Vi kan återkomma till dem.

Jag vill, för att allt skall stå klart i den här sista frågan, säga att konstitutionsutskottet i dag har haft ett sammanträde kl. 9.30 och då fattat följande beslut.

För det första har vid beslutat att utskottet betraktar de uppgifter som berör sexuell läggning hos människor som helt ovidkommande för granskningen av regeringen. Vi fäster alltså inget avseende vid dem.

För det andra har vi – med tanke på att uppgifter har kommit ut, vilket vi beklagar – beslutat att låta Ebbe Carlsson få ta del av vad som förekom i

utfrågningen av JK i denna del. Däremot har han själv fått bestämma om han ville ge offentlighet åt det hela. Han har nu valt att själv gå ut offentligt.

Konstitutionsutskottet har alltså, innan Ebbe Carlsson här gått ut med dessa uppgifter, beslutat att dessa förhållanden är ovidkommande för vår granskning och – eftersom det blev skrivet om att något hade hänt i utskottet – beslutat att informera honom om vad som förevarit.

Därmed kan vi kanske övergå till granskningen av regeringen.

Du har inledningsvis gett en bild av dina motiv, vad som ligger bakom ditt engagemang i de här frågorna. För rättvisans skull vill jag – beträffande vad som här har sagts från din sida om källa A och om försumlighet från säpo – säga att JK i den slutna utfrågning som vi hade med honom har kompletterat sin rapport på de punkter där han av sekretesskäl inte kunde vara tillräckligt tydlig. Han begärde själv att få komma till oss och har gett oss viss information.

Jag vill nu fråga dig om det som är viktigt för oss. På vems uppdrag har du ansett dig ha arbetat när du har genomfört dessa olika uppgifter som finns beskrivna, framför allt i regeringens vitbok?

Ebbe Carlsson: Frågan är inte så enkel att svara på.

Jag har under perioden från den 13–14 januari, kan man säga, och fram till i slutet av mars samarbetat i första hand med rikspolischefen Åhmansson. Alla åtgärder av väsentlig betydelse har jag diskuterat med honom. Han har under den perioden bett mig att göra olika saker. Jag har också föreslagit en del saker som jag ville göra och som han har accepterat.

Däremot har ingen diskuterat i termer av ett formellt uppdrag, så att han har fattat ett beslut om att så här skall vi göra, utan en korrekt beskrivning att göra är att det ena gav det andra.

Är du nöjd med det svaret?

Olle Svensson: Jag vill fullfölja frågan. Stämmer det alltså att det var polisledningen som du först tog kontakt med och att du kom i kontakt med regeringen långt senare? Är det rätt uppfattat?

Ebbe Carlsson: Jag förmodar att utskottet kommer att uppehålla sig mycket vid relationerna med regeringen. Men hela händelseförloppet är ett polisiärt händelseförlopp, och kontakterna med dåvarande statsrådet Leijon inleddes mycket sent i det här händelseförloppet – i stort sett när jag var på väg ut, om det uttrycket får användas – och på grund av att rikspolischefen och Carl Lidbom ansåg att det var nödvändigt att informera statsrådet Leijon vid det tillfället.

Du frågade också om vilka motiv som jag har haft för verksamheten. Jag har aldrig ställt mig den frågan. Jag fick ta del av information och hade en del sedan tidigare. Jag har flitigt följt utvecklingen kring mordet på Olof Palme, och när det inträffade olika förlopp var det för mig självklart att delta.

Jag ställde mig aldrig frågan: Skall jag fortsätta med det här? Kommer detta att bli en Ebbe Carlsson-affär? Jag ställde mig i stället frågan: Är det rimligt att jag fortsätter att samarbeta med polisledningen och med enskilda poliser i det här ärendet?

Det fanns liksom inget tillfälle att stanna upp och fråga: Är det här rimligt

eller riktigt? Vi var fullständigt övertygade om att detta var rimligt och riktigt, eftersom den information som diskuterades av alla inblandade ansågs vara viktig.

Olle Svensson: Jag vill då ta upp en konkret sak som är av stor betydelse för vår granskning. Det är Anna-Greta Leijons s.k. rekommendationsbrev inför Englandsresan. Uppfattar du det brevet så att det innebar att det var på hennes uppdrag som du gjorde detta?

Ebbe Carlsson: Detta brev är – kan man säga i efterhand – sällsynt illa formulerat, vilket jag kan stå för, eftersom jag föreslog de flesta formuleringarna själv. Men det var inget uppdrag, utan med detta brev förhåller det sig på följande sätt.

Det finns i den informationsmängd som existerar också en del preciserade uppgifter om när beslutet att mörda Olof Palme skulle ha fattats. De kommer från olika källor. De källorna är det oerhört svårt att värdera. En av de källorna har jag haft kontakt med, helt oberoende av vad jag har gjort i övrigt, så att säga.

De uppgifterna skulle, om de vore sanna, ha en helt avgörande betydelse för möjligheterna att bedöma de övriga uppgifter som finns, och det är möjligt att man vid det tillfället skulle ha kunnat kontrollera de uppgifterna hos en viss utländsk underrättelsetjänst.

Vi diskuterade fram och tillbaka hur man skulle bära sig åt för att få fram den uppgiften – få uppgifterna bekräftade eller, vilket är troligare, inte få det. Det är nämligen så att de flesta uppgifter som finns i det här ärendet faller vid kontroll. Det är det vanligaste. Vi diskuterade alltså hur man skulle kunna kontrollera detta, och jag föreslog då att jag via kontakter skulle försöka ta kontakt med den här tjänsten, och då ville jag ha ett rekommendationsbrev.

Varken Anna-Greta Leijon eller jag gjorde någon stor sak av detta vid det här tillfället. Vi tänkte inte mycket på det.

Sedan lyckades jag aldrig etablera kontakt, och av andra skäl beslutade jag mig för att avstå.

Brevet har haft stor betydelse i politiken men har inte använts.

Olle Svensson: Jag tänkte just fråga det: Har brevet alltså inte använts?

Ebbe Carlsson: Nej.

Olle Svensson: Jag vill då fråga: Anser du att Anna-Greta Leijon vid det tillfälle då du presenterade det här intresset för att få ett rekommendationsbrev hade anledning att tro att polisledningen hade ett intresse av att du gjorde din resa för att få vissa uppgifter bekräftade?

Ebbe Carlsson: Den frågan måste du ställa till Åhmansson och Leijon, men jag förmodar att det är så, eftersom diskussionen om de här uppgifterna hade först vid flera tillfällen. Jag var inte alltid med när Åhmansson och Leijon träffades, och jag vet inte vad som förevar mellan dem. Men att hela det här komplexet om när, hur och av vilka beslutet att mörda Olof Palme fattades stod i centrum är en av de huvudpunkter som har funnits och som är oerhört viktig.

Jag tycker nog – om jag får tillåta mig en åsikt – att man har dömt

Anna-Greta Leijon mycket hårt för detta. Med den information som hon fick av mig var det ingen stor sak för henne att försöka medverka till att eventuellt få uppgiften kontrollerad – bekräftad eller avslagen.

Olle Svensson: En sista fråga från min sida som gäller den mycket diskuterade införseln av viss avlyssningsutrustning: Jag har inget intresse av att här ta upp frågor som rör polisundersökningen, utan jag vill bara – för att få det klarlagt i konstitutionsutskottet – fråga: Har regeringen någon roll i detta sammanhang?

Ebbe Carlsson: Svaret är nej.

Anders Björck: Det lär finnas 138 000 Karlssöner i Sverige och en Ebbe Carlsson. Varför har just du fått tillgång till hemligt material? Varför har just du ansett dig ha ett särskilt uppdrag att bedriva spaningar när det gäller att finna Olof Palmes mördare? Varför har just du haft synpunkter och diskuterat säpos inre organisation med rikspolischefen och andra? Vad är bakgrunden till att just du har haft det som du tycks betrakta som självklart när du gjorde den här inledningen? Vilka har bevekelsegrunderna varit för att just Ebbe Carlsson har vidtagit alla dessa åtgärder och inte någon annan?

Ebbe Carlsson: Det är en mycket allmänt ställd fråga som jag inte kan besvara.

Anders Björck: Du har emellertid ansett det självklart att du – vilket inte är möjligt för en vanlig medborgare – skulle kunna diskutera den här typen av frågor med rikspolischefen, justitieministern, säpoutredaren Lidbom och andra. Har du aldrig under den här tiden tänkt: Vad har jag med det här att göra?

Ebbe Carlsson: Du får fråga de personerna varför de har haft förtroende för mig när det gäller att diskutera den här typen av frågor. Som jag tidigare sade till Olle Svensson: Jag har inte stannat upp och reflekterat, utan det har varit ett händelseförlopp där det ena har givit det andra. Varför de har valt att diskutera dessa frågor får ställas till dem. Det hade varit enkelt för dem att säga: Nej, detta är inte intressant – gå din väg.

Anders Björck: Jag skall naturligtvis ställa de frågorna till dem – det kan du vara lugn för. Men du säger själv att du inte har stannat upp och reflekterat. Du har alltså utgått ifrån att du har haft ett slags moralisk rätt att få tillgång till information och bedriva en verksamhet som inte är möjlig att bedriva för svenska medborgare. Är det så jag skall tolka ditt svar?

Ebbe Carlsson: Jag har varit med om liknande, om än icke så långtgående, situationer förut. Jag har jobbat i justitiedepartementet, och innan jag jobbade där har jag varit journalist och följt de här myndigheterna och den här verksamheten nära. Jag har också vänner som arbetar på det här området.

När det här händelseförloppet började var det inget märkvärdigt, utan det var naturligtvis fortsättningen som blev märkvärdig.

Detta att förmedla information från en person till en annan – vilket det började med – hade jag varit med om förut. T.ex. hade jag 1976, när jag

jobbade i justitiedepartementet, varit med om att personal från säkerhetspolisen hörde av sig och var bekymrade över att de trodde att de hade en rysk agent inom säkerhetspolisen. Och jag var med något år senare om att en person via mig till polisen förmedlade uppgifter om att en viss kriminalkommissarie på Arlandapolisen vid namn Stig Bergling förmodligen var rysk spion.

Jag reagerade inte därför att jag hade den här typen av erfarenheter förut och hade behandlat hemlig information tidigare på ett sätt som hade tillfredsställt de människor som jag samarbetade med.

Anders Björck: Kan man alltså säga att dina vänner inom säkerhetspolisen försåg dig med material och att du kunde utnyttja gamla vänskapskontakter men att du inte såg något märkvärdigt i detta?

Ebbe Carlsson: Jag kände inte personerna Barrling och Kegö förrän jag träffade dem vid det här tillfället. Men de har, förmodar jag, på något sätt kontrollerat med arbetskamrater att de kunde betrakta mig som pålitlig.

Anders Björck: Du är ju inte ny när det gäller att visa intresse för detta. Du befann dig med spaningsledningen omedelbart efter morddagen. Hur kom det sig att ditt intresse började där, och hur kom det sig att du kunde uppehålla dig där? Det är ju början på historien.

Ebbe Carlsson: Det är alldeles fel att det är början på historien.

Jag blev ombedd av Hans Holmér att lämna vissa uppgifter om Olof Palmes vänkrets och privata förhållanden. De lämnade jag till honom, sedan stannade jag kvar och fikade, och därefter lämnade jag lokalerna.

Anders Björck: Så du var där bara några timmar? Var det inte så att någon från säpo sade att de inte ville vara med och diskutera när du var närvarande och att detta var orsaken till att du fick lämna lokalerna?

Ebbe Carlsson: Nej, det tror jag inte. Det är möjligt att det är så, men det har i så fall inte nått fram till mig.

Anders Björck: Du har alltså fått tillgång till handlingar ur åklagarpärmen. Min fråga är: Ansåg du inte att det på något sätt var märkligt att dessa handlingar lämnades ut till dig?

Ebbe Carlsson: Frågan om handlingarna i åklagarpärmen är föremål för utredning av en åklagare, och jag kommer inte att besvara den typen av frågor.

Anders Björck: Alla vet ju att du har fått handlingar ur åklagarpärmen. Då kan du väl ändå säga om du ansåg det vara rimligt att du fick del av hemliga handlingar och gick och visade dem eller inte! Det kan väl inte ha någonting med förundersökningen att göra!

Ebbe Carlsson: Frågan om vad som har förevarit i fråga om de här handlingarna skall utredas av åklagare efter beslut av justitiekanslern, och jag avser att respektera den åklagarens arbetsuppgift och inte här lämna några upplysningar om detta.

Anders Björck: Har åklagaren bett dig att inte berätta någonting om detta inför konstitutionsutskottet?

Ebbe Carlsson: Jag får be att min advokat kommenterar detta.

Anders Björck: Jag vill säga att vi har en viss erfarenhet av att fråga människor samtidigt som förundersökning pågår. Jag vill understryka – ordföranden har ju gjort en del kommentarer, så detta må väl tillåtas även vice ordföranden – att vi hade Boforsdirektörerna Ardbo och Ekblom i konstitutionsutskottet under det att förundersökning pågick, och de svarade på frågor.

Olle Svensson: Okej, men för helhetens skull: De begärde att få höras inför stängda dörrar.

Anders Björck: Om det bara gäller detta kan vi nog höra Ebbe Carlsson inför stängda dörrar.

Olle Svensson: Vi får låta advokaten komma till tals här.

Tony Sandell: Herr ordförande! Vi har naturligtvis den allra största respekt för utskottets ambitioner att få en så fullständig belysning som möjligt. Det är den respekten som har lett till att Ebbe Carlsson nu frivilligt har kommit till detta sammanträffande.

Det föregår emellertid två parallella utredningar som är ledda av åklagare. Den ena avser det som du nu tar upp, hemliga handlingar, och den andra avser införsel av viss elektronisk utrustning.

Det är rimligt att respektera att det är åklagarna som är förundersökningsledare. Jag tycker att vi redan har sett exempel på att människor på grundval av de informationer som redan finns drar förhastade slutsatser. Vi har t.o.m. en partiledare som i signerade tidskriftsartiklar har dömt Ebbe Carlsson för att han har gjort något brottsligt – detta innan Ebbe Carlsson ens är åtalad, än mindre dömd.

Jag vill inte att Ebbe Carlsson eller andra skall behöva utsättas för att politiker och andra drar förhastade slutsatser. Därför har vi valt att respektera den bodelning som finns.

Vi har full respekt för utskottets uppdrag att utreda statsrådens ämbetsutövning, och vi är fullt beredda att svara på varje fråga som har relevans i det avseendet. Vad som i övrigt gäller de båda åklagarledda undersökningarna kommer vi icke att ge svar förrän åklagarundersökningarna är slutförda.

Jag är medveten om att detta kan störa utskottet. Jag beklagar därför att tidpunkten för detta utskottssammanträde är den den är. Jag har framfört, redan när vi fick inbjudan, att om ambitionen hos utskottet var att få en fullständig redovisning av alla relevanta och centrala frågor, kan inte det uppnås med den här tidsplanen. Tidpunkten för det här sammanträdet har icke Ebbe Carlsson kunnat påverka.

Anders Björck: Då är vi alltså i den situationen att Ebbe Carlsson får del av hemliga handlingar, vilket är förbjudet och där förundersökning pågår, medan Ebbe Carlsson däremot inför konstitutionsutskottet inte ens kan beröra den historien och uppenbarligen inte svara på några som helst frågor

om avlyssningsutrustningen. Är det korrekt uppfattat? Vad finns det för juridisk grund för detta? Det fanns det inte i Boforsaffären.

Detta är mycket viktigt för att utfrågningarna skall bli meningsfulla och den här frågan inte föranleda nya utfrågningar sedan förundersökningen är klar.

Tony Sandell: Frågan i sig är en illustration till varför Ebbe Carlsson inte skall svara. Det är inte alls fastställt att det har utlämnats hemliga handlingar på ett olagligt sätt. Det är inte alls fastställt att Ebbe Carlsson har gjort något brottsligt i samband med införsel av utrustning. Det är ju detta som åklagarna utreder.

Vi har respekt för att det är åklagarna som skall leda dessa undersökningar och att det är åklagarna som skall dra slutsatser av det material som kommer fram.

Olle Svensson: Jag delar uppfattningen att när utskottet är mycket kritiskt mot om regeringen blandar sig i myndighetsutövning, vore det mycket egendomligt om konstitutionsutskottet skulle ta sig den rätten. Det måste finnas en rågång här.

Jag har själv hävdat att det finns svårigheter. Vi är på minerad mark just nu, på grund av de pågående utredningarna. Men jag har ändå välkomnat att Ebbe Carlsson har velat komma hit, och vi får väl utnyttja de möjligheter som vi har utan att störa de pågående förundersökningarna.

Anders Björck: Att herr ordföranden delar Ebbe Carlssons advokats uppfattning förvånar mig inte. Det hade varit århundradets sensation om ordföranden hade haft en annan mening i de här frågorna.

Ebbe Carlsson är alltså inte beredd att berätta varför han ville ha in avlyssningsutrustningen och inte ens vad den skulle användas till?

Ebbe Carlsson: Jag har offentligt sagt att utrustningen skulle användas till att förebygga attentat. Jag har gett JK en redogörelse för det. Han har i sin tur kommenterat detta i sitt yttrande till regeringen, och jag säger inte mer än vad som står där.

Att du vill göra detta till en politisk fråga får stå för dig. Jag har rätt att delta i detta enligt gällande rättsregler, som innebär att åklagarna leder de utredningar som skall göras och tar ställning till om något brott har begåtts – inte Anders Björck.

Anders Björck: På den punkten är vi inte oense, men vad jag försöker komma fram till är att det i två väsentliga avsnitt inte finns några juridiska hinder för dig att svara. Men du väljer – och det är din rätt – att inte svara nu. Det måste väl ändå vara en korrekt sammanfattning?

Ebbe Carlsson: Det är precis fel. Det finns juridiska hinder för mig att svara, om jag skall respektera att också andra människor än jag är inblandade i detta.

Anders Björck: Så förhåller det sig inte.

Då får jag fråga advokaten: Finns det några juridiska hinder? I så fall har utskottet begått fel när vi tidigare har hört personer som varit föremål för

förundersökning. Jag tänker nämligen inte ge mig på den här punkten. Vilka juridiska hinder är det?

Tony Sandell: Herr ordförande! Jag tror att den här frågestunden kanske äventyrar att köra fast.

När vi fick inbjudan gjorde jag klart för kansliet att vi gärna kommer och svarar på allt som kan ha relevans för utskottets bedömning av huruvida statsråd varit iblandade i några frågor med Ebbe Carlsson. Vi gjorde då fullständigt klart att vi icke kommer att gå in på de frågor som utreds av åklagarna – detta av respekt för åklagarnas arbetssituation. Vi kommer icke att ha några fler svar på de här frågorna. Jag beklagar om den här frågestunden kör fast redan nu.

Olle Svensson: Jag tror inte att det blir så. Vi kan lämna frågor som har beröring med pågående förundersökningar.

Jag vet att också vice ordföranden känner ett ansvar inför utskottet och kommer att ställa sina frågor utifrån de bedömningar som ni här har gjort. Vi kan inte tvinga fram svar.

Anders Björck: Jodå, jag känner ett stort ansvar inför utskottet – så stort att jag aktivt har medverkat till att de här förhören har kommit till stånd, till skillnad från ordföranden.

Då går vi alltså in på något annat.

Förelåg det något hot mot dig, Ebbe Carlsson, som motiverade att du behövde ha livvakt på dina utlandsresor? Fanns det något konkrekt hot?

Ebbe Carlsson: På vilket sätt har den frågan relevans för frågan om statsrådens ämbetsutövning?

Anders Björck: På grund av att säpochefen, som rapporterar direkt till regeringen, beviljade dig livvakt.

Ebbe Carlsson: Nej, han rapporterar inte direkt till regeringen.

Anders Björck: Jo då!

Ebbe Carlsson: Nej.

Anders Björck: Jag tror inte att jag behöver ha någon lektion i statskunskap. Vill du svara eller inte?

Ebbe Carlsson: Han rapporterar inte direkt till regeringen beträffande en sådan här fråga.

Anders Björck: Det är en helt annan sak. Kan du svara på frågan?

Ebbe Carlsson: Jag hade ett antal kontakter utomlands och gjorde ett antal resor. Jag träffade då olika källor, varav någon eller några var ovanligt läskiga. Den här världen är liksom inte Jönköpings scoutkår, utan det är en besvärlig, komplicerad värld där man inte enkelt vet vem som är att lita på och inte.

Jag gick igenom med Sune Sandström – på rikspolischefens uppdrag – hela den informationsmängd som jag hade den 20 mars. Ett av de beslut som kom till då var att jag under de fortsatta resorna skulle ha en följeslagare, eftersom

man inte kunde veta vad det var för människor.

En av de personer som jag då hade träffat hade nyligen blivit av med sin arbetskamrat vid ett enkelt attentat. För mig var det självklart att försöka fortsätta att träffa sådana människor. Då kunde det vara praktiskt – om man skulle umgås med människor som hade för vana att bli mördade – att ha med sig en polisman.

Anders Björck: Jag är medveten om att det inte handlar om Jönköpings scoutkår och knappast heller Svenska kanotförbundet. Men något konkret hot förelåg alltså inte? Den frågan måste du kunna svara på.

Ebbe Carlsson: Om du inte anser att det är en farlig situation att umgås med personer som blir mördade, då förelåg inget konkret hot.

Anders Björck: Du har visat ett stort intresse för säkerhetspolisens organisation. Ett av skälen till att du gav dig in här var att du hade synpunkter på missförhållanden där. Stämmer den uppgift som justitiekanslern gav oss att du har kallat dåvarande byråchefen för kontraspionaget Näss KGB-agent och riktat stark kritik mot honom för inkompetens och oförmåga?

Ebbe Carlsson: Nej, den uppgiften är felaktig. Det är tråkigt att justitiekanslern har förstört sina minnesanteckningar och ändå gör den typen av felaktiga beskrivningar. Han måste ha uppgiften i andra hand, eftersom frågan aldrig var uppe.

Beträffande byråchefen P G Näss har jag sagt till rikspolischefen: Jag tycker att du skall fråga P G Näss vad i helvete som pågår. Det var ju uppenbart att det kom motstridiga informationer. Rikspolischefen valde, på grundval av de informationer som förelåg, att icke konfrontera Näss med detta – det var inte mitt beslut.

På grundval av de kunskaper jag har om detta är jag övertygad om att det inte finns någon som helst anledning att framföra sådana misstankar eller beskyllningar mot P G Näss. Däremot ansåg Åhmansson och Sandström att det kunde vara praktiskt eller lämpligt att vid det här tillfället byta också byråchef. Ni får fråga dem om vad de hade för underlag för detta. Jag hade inte med det att göra.

Jag är upprörd över att justitiekanslern inför lyckta dörrar på ännu en punkt ger felaktiga upplysningar – dessutom om saker som han inte har frågat mig om.

Anders Björck: Men är det korrekt att du ändå har riktat stark kritik mot Näss och beträffande säpos interna organisation?

Ebbe Carlsson: Den organisationen kan jag, som du vet, bättre än du. Den är en miljö för sig. Där finns alltid misstankar och diskussioner – på goda grunder. Varje säkerhetstjänst har ständigt en diskussion om vem som är pålitlig och vem som inte är det.

I det här fallet fanns det en konkret konstighet, nämligen att rikspolischefen uppfattade att han hade fått viss information av Näss och att Näss hade gett annan information till underställd personal beträffande en helt avgörande fråga, nämligen om det var möjligt att rekrytera en källa som kunde ge upplysningar om mordet på statsministern.

Resten av frågorna får ställas till rikspolischefen.

Anders Björck: Jag hyser ingen som helst tvekan om att du kan säpos organisation och verksamhet bättre än jag. Det är det som gör inte bara mig utan så många andra så pass rädda.

Jag har en sista fråga – jag vet att det är många bland kamraterna här vid bordet som vill ställa frågor: Anser du att dina spaningar och din verksamhet har fört frågan om vem som mördade Olof Palme framåt?

Ebbe Carlsson: Jag anser att de frågor som jag har väckt om vad man borde titta på litet mer fortfarande kvarstår.

Sedan behöver man inte vara blind för att kunna konstatera att min inblandning i detta har skapat stort kaos. Å andra sidan är det väl möjligt att det är bra att en del av de här förhållandena på detta sätt kommer på bordet.

Anders Björck: Räknade du med att det skulle bli kaos – det är ju ett korrekt uttryck – när du satte igång?

Ebbe Carlsson: Den frågan är direkt dum!

Birgit Friggebo: Du inledde med vilka tre frågor som du huvudsakligen har sysslat med under den gångna tiden. Du lade särskilt stor vikt vid källa A och daterade då det hela till mars 1988. Sedan gick du tillbaka till januari 1988, då det hade varit ett sammanträde. I JK:s utredning börjar det hela redan i oktober-november 1987. Då handlar det om att bl.a. Hans Holmér och du var oroliga för det s.k. stoppet i utredningen om PKK. Det har också framgått att du redan tidigare under hela utredningen har varit inkopplad och fått informationer om det hela.

Mot den här bakgrunden undrar jag: Vad är egentligen ditt syfte och ditt huvudsakliga intresse när det gäller hela den här frågan om spaningarna efter Olof Palmes mördare och säpos sätt att fungera? Vad är ditt huvudintresse?

Ebbe Carlsson: Jag har inget annat huvudintresse än att Sverige skall få klarlagt vad som hände vid mordet. Jag tycker också att det är ett oerhört stort intresse att få klarlagt varför säkerhetspolisen inte skyddade statsminister Palme.

Birgit Friggebo: Men vad är det som gör dig så unik och speciell, och vad är det för speciella informationer som du har tillgång till som gör att du skall ha en så central roll vid kontakter mellan säkerhetspolisen, polisledningen och landets regering?

Ebbe Carlsson: Den frågan var vi inne på med Anders Björck alldeles nyss.

Det finns ingen anledning till det, mer än att jag känner en del av de här människorna och har följt frågan mycket noga.

Jag vill säga en annan sak beträffande anledningen till att jag startade redogörelsen den 13 januari och inte i november. Det som var novemberhändelseförlopp betraktade jag som helt avslutat. Det innehöll bara att jag till vederbörande person, nämligen den som regeringen hade utsett att leda en parlamentarisk utredning av säkerhetspolisen, förmedlade viss information. Sedan tänkte jag inte mer på det. Det var inte något som jag ansåg att jag skulle fullfölja eller ens följa.

Birgit Friggebo: Anser du alltså att ansvaret för att ta dina uppgifter på allvar eller inte göra det ligger på de personer som du har informerat, t.ex. Carl Lidbom, Anna-Greta Leijon, Åhmansson eller Sandström, och att det är deras omdöme som skall till för att bedöma dina uppgifter, och betraktar du dig som en vanlig medborgare som har skyldighet att komma med de informationer och teorier som du har?

Ebbe Carlsson: Svaret är ja.

Birgit Friggebo: Under årens lopp har det varit mycket information över huvud taget om säpos roll och sätt att fungera. Finns det höger- och vänsterfalanger? Hur skall regeringen kunna ha kontroll över säpo?

Du antydde själv också att det inte är någon hemlighet att det har funnits många ätare av socialdemokratin inom säpo.

Ebbe Carlsson: Jag förstod inte vad du sade.

Birgit Friggebo: Man brukar tala om sosseätare.

Har du någon gång funderat över om du har utsatts för en provokation och använts av olika krafter inom säpo för att åstadkomma kaos och oreda och för att skada ditt parti?

Ebbe Carlsson: I den här affären?

Birgit Friggebo: Ja, speciellt i den här affären. Det finns ju andra affärer också.

Ebbe Carlsson: Nej, i den här affären betraktar jag det som uteslutet.

Birgit Friggebo: Finns det andra affärer där du upplever att du har blivit utsatt för något sådant?

Ebbe Carlsson: Jag har tänkt efter ordentligt beträffande den här affären. Jag har, som du vet, varit inblandad i andra händelseförlopp. Man skall uttala sig om det som man har tänkt igenom. Här har jag tänkt noga, eftersom den här uppgiften eller insinuationen har förekommit i utländsk press – att Kegö och Barrling skulle ha varit utsända av högerkamarillan för att provocera fram den här affären. Jag betraktar det som uteslutet.

Birgit Friggebo: Vad beror det på att det ofta uppstår kaos kring de olika uppdrag som du är inblandad i? Förutom på detta tänker jag på den s.k. sjukhusspionen i Göteborg, en fråga som har hängt med i ett decennium nu och som också var kaotisk.

Ebbe Carlsson: Önskar utskottet att vi talar om sjukvårdsaffären i Göteborg gör jag gärna det, men då föreslår jag att vi tar en extra timme om det.

Birgit Friggebo: Eftersom jag inte får tillgång till de papper som finns i den frågan kan jag inte ställa några frågor om den. Jag konstaterar bara att det har varit kaos.

Ebbe Carlsson: Låt mig svara så här: Frågan om vad som hände i Göteborg har utretts av Hans Holmér och mig. Vi har författat en beryktad promemoria. Tillvägagångssättet har utretts av justitieombudsmannen, som inte haft några invändningar. Därefter har det utretts av justitiekanslern,

som hade invändningar. Framför allt framförde han invändningar vid sidan av sin rapport, vilket tycks vara klassiskt. Därefter har det utretts av en juristkommission, som inte hade några invändningar.

Av de tre utredningsinstanserna har jag hörts enbart av justitiekanslern. De andra ansåg alltså att den information som jag kunde lämna inte var intressant, trots att jag hade fört pennan. Detta säger ganska mycket om Utredningssverige.

Jag är beredd att när som helst och vid vilket tillfälle som helst svara på alla frågor om Göteborgsaffären, för såvitt regeringen häver min tystnadsplikt. Jag skulle sätta stort värde på om regeringen hävde min tystnadsplikt, eftersom jag har blivit oerhört förtalad av Birgit Friggebo och andra i denna fråga.

Det finns i den affären ingenting som jag inte anser att jag kan stå för. Däremot finns det – vilket olika regeringar, t.ex. folkpartistiska regeringar, har kunnat ta ställning till – hemligt material som enligt regeringarnas bedömningar icke kan offentliggöras. Jag beklagar det oerhört mycket, eftersom jag därför måste ta en massa skit helt i onödan.

Birgit Friggebo: Herr ordförande! Jag tänker inte föra polemik och debatt, utan jag ställer frågor och förväntar mig att få svar på dem. Annars kommer vi ingenstans i de här ärendena. Låg mig bara säga att jag aldrig, tror jag, har nämnt Ebbe Carlssons namn i samband med sjukhusaffären.

Ebbe Carlsson: Jag har många tidningsklipp om det!

Birgit Friggebo: Jag skulle vilja fråga: När daterar sig din bekantskap med Hans Holmér? Har ni haft fler jobb ihop under de gångna åren, förutom när det har gällt den här affären och Göteborgsaffären?

Jag vill också fråga dig hur nära kontakt ni har. Det har någonstans sagts att ni nästan har haft daglig telefonkontakt under de gångna åren. Är det riktigt, och finns det i så fall andra personer som du också har så intensiv kontakt med?

Ebbe Carlsson: Jag känner Hans Holmér sedan jag jobbade i justitiedepartementet i mitten på 1970-talet. Vi bör ha träffats ungefär 1975 eller strax före. Vi gjorde då utredningen om Göteborgsaffären. Sedan förlorade socialdemokraterna valet, och då lämnade jag Stockholm. En av de personer som jag fortsatte att umgås med helt privat var Hans Holmér. Jag har haft kontakter med honom professionellt som förläggare – jag har gett ut en bok av honom – men har i övrigt ett privat umgänge med honom.

Birgit Friggebo: Stämmer uppgiften att ni har haft nästan daglig kontakt från låt oss säga tiden för mordet på Olof Palme?

Ebbe Carlsson: Nej.

Birgit Friggebo: Den intervjuuppgiften är alltså felaktig?

Ebbe Carlsson: Vi har en relation som innebär att vi under något händelseförlopp kan träffas tre gånger på en vecka och sedan inte på tre månader. Men vi är nära och goda vänner.

Birgit Friggebo: Jag vill då fråga: Har du fått kontinuerlig information från det att utredningen om mordet på Olof Palme startade?

Ebbe Carlsson: Nej, det kan man inte säga.

Birgit Friggebo: Började informationen alltså i stort sett i slutet av 1987?

Ebbe Carlsson: Jag fick ingen kontinuerlig information, utan jag fick en viss information, som jag vidarebefordrade. När jag lämnade justitiedepartementet kom Hans Holmér och jag överens om att han inte skulle lämna någon information som var hemlig eller som omfattades av tystnadsplikt till mig, eftersom jag då var journalist.

Birgit Friggebo: Har du inte fått någon hemlig information eller uppgifter om spaningsläget under tiden före november 1987?

Ebbe Carlsson: Jag kan inte säga att jag inte har fått *någon* information, men informationen har varit utomordentligt marginell och liten.

Birgit Friggebo: Jag vill övergå till frågan om rekommendationsbrevet. Den fråga jag har att ställa är: Varför kunde inte antingen Åhmansson eller Sandström skriva ut rekommendationsbrevet i stället för justitieministern?

Ebbe Carlsson: Jag kan tyvärr inte besvara den frågan, eftersom vi inte ställde frågan på det sättet.

Birgit Friggebo: Varför gick du till justitieministern och inte till Åhmansson eller Sandström?

Ebbe Carlsson: Jag är svaret skyldig.

Birgit Friggebo: Vad innebar det att det står i brevet att du fick röja vilka uppgifter som helst om utredningen?

Ebbe Carlsson: Om jag minns rätt står det att jag kan svara på frågor "i det här avseendet", och eftersom det gällde en specifik uppgift syftades där på att jag kunde ge upplysning om hur den uppgiften kommit in och vilka andra uppgifter som fanns beträffande just detta.

Birgit Friggebo: Det talas i brevet om att det gäller utredningen om mordet på förre statsministern Olof Palme, och brevet slutar: Han kommer även att kunna och vara bemyndigad – alltså av Anna-Greta Leijon – att besvara era frågor rörande detta fall.

Ebbe Carlsson: Ja, men det syfte som var tänkt var att kunna förklara varför den uppgift som fanns hade kommit in och vilka andra uppgifter i övrigt som kunde vara intressanta för att bedöma den. Det var inte meningen att jag skulle hålla något föredrag om mordet på Olof Palme.

Birgit Friggebo: Vilka uppgifter skulle då kontrolleras?

Ebbe Carlsson: Jag kan inte berätta det här.

Birgit Friggebo: Du har sagt att du inte har använt det här brevet. Men i ett fall har du hänvisat till brevet, som en inkörsport för att få prata med en person, en representant för en främmande makt. Det gällde vid kontakt med

Kjell Larsson. Då vill jag fråga: Är det så att du inte har använt rekommendationsbrevet, eller har du sagt att du har haft ett rekommendationsbrev, för att öppna vägar?

Ebbe Carlsson: Statssekreteraren i statsrådsberedningen minns alldeles rätt. Jag hade en idé om hur man skulle kunna närma sig den här myndigheten. Samtidigt hade han berättat för mig att han hade ett antal höga tjänstemän, varav några från England, i staden. Jag frågade honom då om någon av dem höll på med den här typen av frågor, för i så fall kunde man kanske helt officiellt bara begära att få ett klarläggande. I övrigt har jag inte använt mig av brevet.

Birgit Friggebo: Nej, men att du hade ett rekommendationsbrev från justitieministern använde du alltså då i ett försök att övertala Kjell Larsson att du skulle få träffa de här personerna?

Ebbe Carlsson: Jag tror att det är en väldig övertolkning av vad Kjell Larsson har sagt.

Birgit Friggebo: Har du inte ens försökt att nå kontakt med den engelska underrättelsetjänsten, som var avsikten?

Ebbe Carlsson: Det är besvärligt att svara på det, eftersom jag då kan röja den uppgift som det gäller. Men jag har alltså inte varit i kontakt, och brevet har inte använts – det är det väsentliga.

Birgit Friggebo: Har du inte ens försökt? Var det bara en förflugen tanke som ledde till att justitieministern gav dig ett speciellt uppdrag?

Ebbe Carlsson: Nej, det var ingen förflugen tanke, för det är en mycket viktig uppgift. Men jag har inte använt detta brev – det är det väsentliga.

Birgit Friggebo: Har du inte ens försökt att ta kontakt?

Ebbe Carlsson: Jo, jag har försökt på alla tänkbara sätt att få denna uppgift bekräftad. Men jag har inte varit i kontakt med någon brittisk underrättelsetjänst, såsom det står där, och jag har inte använt detta brev.

Birgit Friggebo: Du har alltså inte ens försökt att fråga dem om du får träffa dem?

Ebbe Carlsson: Nej, inte jag direkt, men jag har ju framfört på andra vägar att jag vore intresserad av det.

Birgit Friggebo: Har det alltså nått dem att du skulle vilja träffa dem?

Ebbe Carlsson: Ja, det är fullt möjligt.

Birgit Friggebo: Har du då inte hänvisat till att du har justitieministerns uppdrag?

Ebbe Carlsson: Jo, det är möjligt.

Birgit Friggebo: Det betyder alltså att du har hänvisat till brevet och använt det för att försöka nå kontakt med en säkerhetstjänst.

Ebbe Carlsson: Ja, men det blev aldrig av.

Birgit Friggebo: Jag skulle också vilja komma in på frågan om pengarna, dvs. Fischerpengarna och förskotten – vad de har använts till och vad pengarna har för relevans och koppling till granskningen av regeringen. Vad har regeringen sagt när det gäller vem som skall betala vad? Vilka löften är det som har utställts från regeringens sida?

Ebbe Carlsson: Jag svarar på det sista först: Jag fick av Anna-Greta Leijon besked att den här typen av kontaktresor och verksamhet som jag hade bedrivit och som jag hade finansierat med Tomas Fischers pengar inte skulle finansieras på det sättet – om detta var en del av polisens verksamhet skulle polisen finansiera det. Däremot förde vi aldrig någon diskussion om vilken del av detta som skulle finansieras av polisen och vad Tomas Fischer skulle stå för, och vi har för övrigt fortfarande inte rett ut det.

Birgit Friggebo: Vill du inte ta chansen att här skapa klarhet beträffande vad pengarna har använts till?

Ebbe Carlsson: Pengarna har använts till källa A, hans bostad och fickpengar till honom, till den berömda kontorslokalen på Söder, till mina och P-O Karlssons resor samt till inköp av viss teknisk utrustning.

Birgit Friggebo: Du talar om "fickpengar" till källa A. Är det en ordentlig ersättning för de informationer som han har lämnat?

Ebbe Carlsson: Nej.

Birgit Friggebo: Jag vill avsluta med att ställa en fråga om den s.k. nya hotbilden. Jag skulle vilja veta mot vilka dessa hot har riktat sig?

Ebbe Carlsson: Det är en polisiär fråga, och den vill jag inte besvara.

Birgit Friggebo: Har det framförts något hot mot Anna-Greta Leijon?

Ebbe Carlsson: Jag vill inte besvara den frågan. Det är en polisiär fråga.

Bengt Kindbom: Herr ordförande! Ebbe Carlsson har redan sagt att intresset för den här frågan väcktes redan på mordnatten. Jag skulle vilja fråga: Har Ebbe Carlsson haft några kontakter med regeringen tidigare än när den s.k. Ebbe Carlsson-affären började, exempelvis med justitieminister Wickbom eller någon annan representant för regeringskansliet?

Ebbe Carlsson: Nej, inte något som har relevans här. Jag känner många och har träffat dem, men det är ingenting av den här karaktären.

Bengt Kindbom: Är det ingenting i fråga om mordspaningen eller förhållandena inom säpo?

Ebbe Carlsson: Nej.

Bengt Kindbom: Vad var det som sedan gjorde att du valde att gå den här vägen och inte den som är fastställd, där åklagarsidan och den organiserade spaningsledningen har sin roll, när du så klart säger att det är ett ärende mellan dig och polisledningen?

Ebbe Carlsson: Jag hävdar att jag gick rätt väg. Till en början överlämnade jag till den av regeringen utsedde säpoutredaren viss information som hade

relevans för hans uppdrag. Sedan hade jag kontakter med Åhmansson ett antal gånger och jag ansåg att det var Åhmanssons sak att bedöma vad som skulle ske med de informationerna, om han ville föra dem vidare. Om han hade ansett att information borde föras till åklagarna borde han ha gjort det. Jag tror också att han gjorde det ganska tidigt.

Bengt Kindbom: Du ansåg inte att det var rätta vägen att gå?

Ebbe Carlsson: Rikspolischefen är högste chef för säkerhetspolisen, och de frågor som kom upp handlade om säkerhetspolisen.

Bengt Kindbom: Jag vill ställa en fråga om dina kontakter med Hans Holmér. Fanns det några sådana under juni månad i år? Har du personligen träffat honom under juni?

Ebbe Carlsson: Vad menar du med "juni månad i år"? Det är ju sedan den här historien bröt ut! Det är klart att jag har talat med honom då.

Bengt Kindbom: Har du träffat honom personligen?

Ebbe Carlsson: Ja, senast i går.

Bengt Kindbom: Det är inte juni.

Ebbe Carlsson: Vad har frågan för relevans?

Bengt Kindbom: Under juni månad rullades den här affären upp, och det var då utredningsarbetet bedrevs av JK. Men du har alltså inte träffat honom här i landet under den perioden?

Ebbe Carlsson: Under juni månad var han, om jag nu minns rätt, först i Ecuador och sedan någon annanstans i Latinamerika samt därefter i Stockholms skärgård. Jag tror inte att jag träffade honom när han var hemma över midsommar, men jag talade med honom.

Bengt Kindbom: Jag övergår då till det s.k. rekommendationsbrevet. Även jag vill ställa några frågor med anledning av det.

Beträffande din roll i fråga om det här brevet: Är brevet upprättat helt på ditt förslag? Är formuleringarna såsom du har formulerat dem?

Ebbe Carlsson: Jag har föreslagit brevet och gjort en skiss till brevet. Anna-Greta Leijon har säkert ändrat en del i skissen, och sedan har hon skrivit ut och skrivit under brevet.

Bengt Kindbom: Det står i brevet att du har erfarenheter på detta område, alltså av att samla in information och handha information. Vilka erfarenheter är det?

Ebbe Carlsson: Vi talade t.ex. nyss om Göteborgsaffären.

Bengt Kindbom: Har du använt dem också i andra uppdrag för säpo eller polisen?

Ebbe Carlsson: Nej, men jag har haft kontakter, som jag nyss meddelade.

Bengt Kindbom: Inom det socialdemokratiska partiet?

Ebbe Carlsson: Vill du precisera frågan!

Bengt Kindbom: Har du använt dina erfarenheter för insamlande av uppgifter där?

Ebbe Carlsson: Jag förmodar att denna insinuanta fråga syftar på något slags "sapo"? Är det så jag skall tolka frågan?

Bengt Kindbom: Jag har frågat om du har använt det för uppgiftslämnande inom det socialdemokratiska partiet.

Ebbe Carlsson: Nej, nej.

Bengt Kindbom: Har du deltagit i några andra expeditioner med uppgiftsinhämtande för regeringen?

Ebbe Carlsson: Nej.

Bengt Kindbom: I fråga om pengarna till verksamheten: På vilket sätt har regeringskansliet informerats – och i vilket skede? Är det bara justitieministern eller är det en bredare krets?

Ebbe Carlsson: Jag har talat om detta enbart med justitieministern. Sedan tror jag att rikspolischefen möjligen har haft någon annan kontakt, men jag har bara haft denna.

Bengt Kindbom: I den här frågan har det också funnits ett antal utländska kontakter. Har du haft någon kontakt med utrikesförvaltningen, med utrikesdepartementet eller med någon inom regeringen som haft de kontakterna?

Ebbe Carlsson: Det framgår av regeringens vitbok att jag har haft kontakt med ambassadör Göran Berg.

Bengt Kindbom: Är det den enda kontakten?

Ebbe Carlsson: Ja, det bör det vara.

Bengt Kindbom: Fanns det i det uppdrag som var avsett att utföras i England några kontakter med den svenska utrikesförvaltningen i England – eller var det enbart i Frankrike?

Ebbe Carlsson: Nej, det var inga kontakter i England.

Bengt Kindbom: Varför det? Fanns det inte fog för att ta en sådan kontakt?

Ebbe Carlsson: Nej.

Bo Hammar: Herr ordförande! Jag skulle vilja börja med att ställa några frågor till Ebbe Carlsson om den middag som du gav den 5 april för Anna-Greta Leijon och Åhmansson. Den finns omnämnd i JK-rapporten på sidan 13.

Anna-Greta Leijon säger enligt referatet att PKK-utredningen skall bedrivas med kraft och att man skall undersöka underlåtenheten inom SÄK med avseende på Palmemordet. Men längre fram talas det om att Åhmansson ville att du skulle informera åklagarna och att du motvilligt gick med på att delta i ett möte med åklagarna. Varför denna motvillighet mot ett möte med åklagarna?

Ebbe Carlsson: Jag bedömde då att jag i stort sett skulle kunna skriva ner det jag hade kommit fram till beträffande mordet och överlämna det i skriftlig form, och sedan kunde Åhmansson hantera det på det sätt som var lämpligt.

Beträffande frågorna om säkerhetspolisen – det historiska förloppet före mordet på Olof Palme – hade Åhmansson bestämt sig för att göra en intern utredning. Det fanns ingen anledning att jag på något sätt skulle delta i den.

Jag tyckte att det då egentligen inte fanns någon anledning för mig att träffa åklagarna.

Bo Hammar: Du vet mycket väl att en stor konfliktfråga i den gamla Palmeutredningen var just konflikten mellan polisledning-spaningsledning och åklagarsidan. Fanns det då inte alldeles särskilda skäl, efter vad som hade inträffat, att vara angelägen om att i detalj hålla åklagarna informerade och låta dem sköta ledningen av utredningen?

Ebbe Carlsson: Jo, men när det gäller frågan hur man skulle tolka de informationer som fanns med avseende på misstankar om vem som begått mordet på Olof Palme hade åklagarna i allt väsentligt informationen från säkerhetspolisen. Vad jag hade var vissa uppgifter och kontakter mellan Iran och PKK samt nedteckningar av några samtal som jag hade fört utomlands. Dessa kunde på något sätt skriftligen överlämnas.

Bo Hammar: Var åklagarna informerade om och hade du några konsultationer med dem inför ditt samtal med Banisadr?

Ebbe Carlsson: Nej.

Bo Hammar: Men eftersom du – och tydligen också andra – tillmätte frågan om Banisadr hade några kontakter en väldigt stor betydelse, hade det då inte funnits anledning att konsultera åklagarna och höra om de hade några speciella synpunkter eller speciella frågor att ställa till Banisadr.

Ebbe Carlsson: För att vara noggrann: Jag har inte sagt att jag tillmäter Banisadrs synpunkter stor betydelse. Jag fick ett direkt uppdrag av Åhmansson att ta kontakt med Banisadr och försöka plocka av honom vad han visste, eftersom han hade gjort flera uttalanden i pressen. Jag fick det intrycket av Åhmansson att polisen själv hade försökt ordna en sådan kontakt men att det hade stött på patrull av något utrikespolitiskt skäl. Jag vet inte vilket detta skäl var, men jag tror att det förhåller sig så att franska myndigheter ogärna ser att utländska myndigheter i Frankrike har kontakt med politiker i exil och att detta därför borde göras som en privatsak.

Bo Hammar: Gav det samtalet med Banisadr någon information av värde?

Ebbe Carlsson: Jag uttalar mig inte om innehållet i det samtalet åt något håll.

Bo Hammar: JK skriver om mötet den 5 april att du var motvillig att delta i mötet med åklagarna. Du säger om detta att du inte hade något material som kunde tillföra mordutredningen något som åklagarna inte redan hade tillgång till. Du tonar alltså ned betydelsen av dina informationer och dina teorier. Jag har litet svårt att få detta att stämma med vad som sägs i regeringens vitbok när det gäller ett sammanträde den 28 april, då rikspolischefen sagt att

vad som nu är allra mest intressant i jakten på Olof Palmes mördare är Ebbe Carlssons teorier. Hur stämmer detta? Vad är riktigt och vad är fel?

Ebbe Carlsson: Jag upprepar att den åklagare som var mest berörd, nämligen Jörgen Almblad, hade av Kegö och Barrling fått i stort sett samma informationsmaterial. Sedan var frågan om det var lämpligt att just jag skulle överlämna detta till åklagarna. Jag tyckte att jag kunde göra det i form av ett eller flera papper, och sedan kunde polisen hantera det hela och jag dra mig ur det här.

Bo Hammar: Får jag också ställa några frågor om din utredning om säkerhetstjänsten. Du har ju riktat hård kritik mot förhållandena inom säkerhetstjänsten. Anser du att dina utredningar kring säpos verksamhet visar att regering och polisledning har en otillräcklig kontroll över säkerhetstjänsten?

Ebbe Carlsson: Svar ja!

Bo Hammar: Ledande politiker har uttalat sig om säkerhetstjänsten. Sten Andersson har sagt att det alltid finns en risk att en säkerhetstjänst kan bli en stat i staten. Min fråga är: Är det så illa ställt att dessa eventuella missförhållanden inom säpo inte kan utredas på normal väg, inom polisledningen eller på regeringens initiativ, utan att man måste tillgripa så "okonventionella" metoder som att använda Ebbe Carlsson som utredare av missförhållandena inom säpo?

Ebbe Carlsson: Jag tror man måste slå fast följande. Detta är en verksamhet som det är oerhört svårt att tränga in i, även för personer som arbetar där som chefer. Det beror på att de som gör ett bra jobb, de duktiga indianerna, om jag får använda det uttrycket, och som är ute och träffar källor – terrorister, agenter, avhoppare – hela tiden skyddar sina källor. Det gör de i ett professionellt intresse som är vällovligt. De är oerhört rädda för att chefer skall röra till det så att källorna blir oroliga. Därför finns en inbyggd mekanism, om du förstår vad jag menar, att hålla undan alla utredningar eller i varje fall de flesta utredningarna. Jag har då några gånger fått tillfälle att titta på källmaterial, och jag anser att det sista fallet är mycket dystert, nämligen att informationerna om mordet på Olof Palme inte omedelbart dagen efter överlämnades till polisledningen och åklagarna med uppgiften att man tittat på detta.

Det var till och med på det sättet, om jag får göra ett tillägg till vad jag sade i mitt inledningsanförande, att polisledningen och åklagarna någon dag efteråt beslutade att man skulle göra en, om jag får använda det uttrycket, "razzia" och titta på PKK. Om denna razzia har det också skrivits en hel del i tidningarna. Då skickade man ut rikskriminalens folk för att fullgöra den uppgiften. Rikskriminalens folk fick då inte veta att det fanns material om dessa individer hos säkerhetspolisen. Det tycker jag är egendomligt. Jag tror att det är jättesvårt att veta vad som händer där. I det händelseförlopp som jag var inblandad i gjorde Åhmansson den bedömningen att han inte kunde gå till väga på något annat sätt.

Bo Hammar: Det är ju ganska fantastiskt. Du hade under lång tid mycket täta kontakter med landets justitieminister, med landets rikspolischef och med landets säpochef, och ingen av dessa kan alltså klara ut missförhållandena inom säpo. Är det verkligen så illa?

Ebbe Carlsson: Det är nog en överdrift. Får jag också på den här punkten vara noggrann. Jag hade inte under *lång* tid kontakt med landets justitieminister, utan jag hade under *kort* tid kontakt med justitieministern, nämligen efter den 27 mars, sedan vi den 24 mars hade haft ett kort sammanträffande. Det är oerhört svårt. Jag vet att utskottet får tillfälle att fråga Åhmansson och Sandström, och jag tror att de kan berätta hur svårt det är att få fram information och att göra bedömningar av informationens tillförlitlighet.

Bo Hammar: Jag vill ställa en avslutande fråga på ett helt annat område. Som du vet har KU ägnat väldigt mycket tid – inte minst under det senaste året – åt frågan om illegal vapenexport. Du har i samband med dina undersökningar och de uttalanden du gjort vid flera tillfällen talat om illegal vapenexport och bl.a. sagt att det så sent som i februari i år stoppades en illegal vapentransaktion med Iran. Det skulle alltså finnas en koppling mellan å ena sidan vapensmuggling och vapenaffärer och å andra sidan den affär som vi nu diskuterar.

Ebbe Carlsson: Det är jag övertygad om. Får jag, eftersom jag tycker att det är viktigt, lägga till att frågan om vilken roll Sveriges krigsmaterielexport – det finns ju annan krigsmateriel än vapen som vi exporterar – har för bedömningen av motivet att mörda Olof Palme inte har någonting att göra med vilka brott man kan bevisa i Sverige, utan det är en fråga om hur Sveriges roll och Sveriges handlingssätt uppfattas utomlands. Därför kan man inte invänta förundersökningen beträffande t.ex. Boforsaffären för att ta ställning till om detta har någon relevans för mordutredningen. Hur detta uppfattas utomlands är det avgörande. Jag tror personligen att det tyvärr är så att i förlängningen av illegal vapenexport kommer vi att finna motivet till mordet på Olof Palme.

Anita Modin: Fanns det ett uppdrag till dig att resa till London, och vem hade i så fall gett dig det?

Ebbe Carlsson: Nej, det fanns inget uppdrag, utan jag ville själv göra resan.

Anita Modin: Du har i början av dagens utfrågning beklagat vissa formuleringar i det brev som skrevs. Min fråga är: Diskuterade du det här brevets innehåll med någon mer än Anna-Greta Leijon innan det skrevs eller därefter?

Ebbe Carlsson: Jag lät en medarbetare på förlaget, vilken är extremt engelskkunnig, putsa på engelskan.

Anita Modin: Inte med någon annan alltså?

Ebbe Carlsson: Nej, inte vad jag kan erinra mig.

Anita Modin: Kan du konkret säga varför du behövde det här rekommendationsbrevet?

Ebbe Carlsson: För en stund sedan svarade jag att jag fortfarande anser att en av de uppgifter som gäller beslutet om att mörda Olof Palme möjligen skulle ha kunnat finnas hos brittisk underrättelsetjänst. Där har man senare sagt att man inte har dessa uppgifter. Jag ville till varje pris kontrollera den saken, eftersom den var så intressant i förhållande till andra uppgifter som också fanns om det här beslutet.

Anita Modin: Har du någon mer information som skulle vara inressant för oss men som du bedömer att du inte kan lämna i ett offentligt förhör?

Ebbe Carlsson: Ja, jag skulle gärna tala i fyra–fem timmar inför lyckta dörrar om mordet på Olof Palme.

Anders Björck: Jag skulle faktiskt, med risk för att bli litet tjatig, vilja gå tillbaka till det du inte ville svara på, nämligen till frågan om avlyssningsutrustningen. I en artikel i tidningen Expressen skriver Ebbe Carlsson varför han rimligtvis inte ....

Ebbe Carlsson: I dagens nummer av Expressen finns det anförande jag hållit i dag.

Anders Björck: Nej, jag avser en artikel den 1 juli. Där skriver Ebbe Carlsson: "Jag har vidgått vissa faktiska omständigheter när det gäller avlyssningsutrustningen men inte erkänt något olagligt." Får jag nu med tanke på frågans stora vikt för att vi skall kunna skapa oss en bild av vad som hänt ställa ytterligare en fråga till Ebbe Carlsson. I artikeln säger du att du erkänt vissa faktiska omständigheter. Jag vill fråga: Är du inte ens beredd att inför konstitutionsutskottet redovisa de s.k. faktiska omständigheterna? Om det är faktiska omständigheter och du själv i en tidningsartikel skriver om dessa, kan det då vara något hinder för att du redogör för dessa omständigheter här? Jag har respekt för om du inte vill berätta allt, men på denna punkt borde du väl ändå kunna tala.

Ebbe Carlsson: Jag förutsätter självfallet att du vid din bedömning har tagit del av vad jag sagt och att jag därför inte behöver utveckla det ytterligare här. Det är alldeles korrekt att jag vidgått att jag låtit finansiera införseln av den här tekniska utrustningen. Det har jag också sagt i intervjuer. I övrigt säger jag ingenting, eftersom förundersökning pågår.

Anders Björck: Du är alltså inte ens beredd att tala om i fall du varit i kontakt med personer utanför säkerhetspolisen som skulle sköta utrustningen, eftersom man inte klarar av det inom säkerhetspolisen.

Ebbe Carlsson: Nej.

Anders Björck: Du vill inte ens svara. Vill du förneka att det kan ha varit på det sättet?

Ebbe Carlsson: Jag svarar inte på den frågan.

Anders Björck: Svarar du inte på någonting som gäller avlyssningsutrustningen – inte ens när det gäller de s.k. faktiska omständigheterna.

Ebbe Carlsson: Vi hade ju detta uppe för en timme sedan.

Anders Björck: Jo då, men du har väl ändrat dig förut!

Ebbe Carlsson: Då har jag inte haft advokat med mig.

Anders Björck: Jag förstår att advokatens uppgift är att skydda dig, och jag har full respekt för detta. Men du måste också respektera att vi vill ha fram sanningen och att du genom ditt uppträdande här bara förlänger pinan, politiskt och på annat sätt.

Du har haft många kontakter med Nils Erik Åhmansson. Har du vidtagit några åtgärder mot Nils Eriks Åhmanssons vilja i den här historien?

Ebbe Carlsson: Nej, det kan jag inte tänka mig.

Anders Björck: Utan ditt handlade, naturligtvis i de fall han känt till det, har varit sanktionerat av honom.

Ebbe Carlsson: Ja, det måste man kunna säga.

Anders Björck: På vilka punkter är ni oense om händelseförloppet?

Ebbe Carlsson: Det framgår av justitiekanslerns rapport att vi är oense om beskrivningen av "avlyssningsutrustningshändelseförloppet" – det var ett fint ord –, och vi är oense om hur de här handlingarna kom att överlämnas till mig. På den ena punkten kan man säga att ord står mot ord, medan det på den andra punkten mera är en tolkningsfråga.

Anders Björck: Utöver dessa två punkter finns det alltså inte några områden där Åhmansson känt till förhållandena och i förekommande fall gett sin sanktion.

Ebbe Carlsson: JK har ju inte funnit någon annan punkt där vi haft olika meningar.

Anders Björck: Men du har ju varit oense med JK ett par gånger här i dag, så därför ställer jag frågan.

Ebbe Carlsson: Det är väl rimligt!

Anders Björck: Jo, men det är därför jag frågar dig. Det föreligger alltså inte några ytterligare missförstånd?

Ebbe Carlsson: Inte som jag uppfattar det, och Åhmansson och jag har ju dessutom talats vid några gånger under den tid den s.k. affären varit offentlig. Jag kan inte erinra mig några andra punkter där vi varit oense.

Anders Björck: Har Sune Sandström givit någon felaktig beskrivning av händelseförloppet inför JK som du nu kan erinra dig?

Ebbe Carlsson: JK:s rapport är inte så uppställd att man kan se det.

Anders Björck: Men du känner inte till någonting vad gäller JK eller i övrigt inför offentligheten.

Ebbe Carlsson: Även när det gäller Sandström är det så att vi har olika meningar om avlyssningsutrustningen. Beträffande handlingarna var han ju i stort sett inte inblandad.

Anders Björck: I övrigt har han alltså känt till och inte varit oense med dig när det gäller händelseförloppet.

Ebbe Carlsson: Han var på tjänsteresa och semester under en lång tid – jag tror att det var i april – och var därför inte inblandad i del saker. Dessutom var det så att han i början av händelseförloppet inte alls var med, utan jag fick i uppdrag att tala med honom först den 20 mars. Dessförinnan hade han mycket litet information om vad som förekom.

Anders Björck: Får jag fråga när det gäller de påstådda missförhållandena inom säkerhetspolisen: Vem fäste först din uppmärksamhet på att det förelåg s.k. missförhållanden? Jag kan inte bedöma om beskrivningen är korrekt eller inte, men vem tog upp frågan med dig först?

Ebbe Carlsson: Jag har inte beskrivit det exakt så att det skulle förekomma missförhållanden inom säkerhetspolisen. Jag har sagt att det historiska förloppet är utomordentligt egendomligt fram till mordet på Olof Palme. På den punkten har jag fått stöd från säpokommittén, som gått igenom detta efter en intern utredning. När det gäller de övriga sakerna har jag bara framfört information. Åhmansson och Sandström har tagit den till sig, och vad de har gjort är deras sak.

Jag tycker fortfarande att det hade varit bäst om Åhmansson t.ex. den 15 januari hade frågat Näss: "Vad är det du har för dig – vad är det som händer?" Men han valde att inte göra det, och jag kan inte ta ansvar för eller kommentera det.

Anders Björck: Låt oss då avstå från att kalla det för "missförhållanden" – det är ett värdeladdat ord. Men om du anser att det kunde ha skötts bättre, måste jag ändå fråga: Vem var det som påpekade detta för dig? Var det Hans Holmér?

Ebbe Carlsson: Källa A:s existens bör jag ha fått kännedom om av Barrling eller Holmér, men jag kan inte erinra mig det. Men det bör rimligtvis ha varit någon av de två, eftersom de var de enda jag hade kontakt med. Jag minns inte heller när jag fick veta någonting om detta – om det var i samband med det som hände i november eller om det var senare.

Anders Björck: Vid middagen den 22 april – en av middagarna i sammanhanget – sade du att det förelåg allvarlig risk för attentat i Sverige. Syftade du då på källa A?

Ebbe Carlsson: Jag har till JK sagt att det är fullständigt befängt att i den kronologiska beskrivningen ta ut en mening eller två ur vad som diskuterades vid en middag. Så kan man inte göra. Det har han ändå valt att göra. I det material som finns inom säkerhetspolisen förekommer konkreta attentatsuppgifter. Nu skall man veta – om man känner till den här världen – att det ofta förekommer attentatsuppgifter. Det är säkerhetspolisens – om jag får använda uttrycket – förbannelse, att den väldigt ofta tvingas negligera attentatsuppgifter, eftersom det förekommer så mycket hot och snack. I detta fall fanns vissa konkreta uppgifter, men jag har tidigare vägrat att svara på frågan om exakt vilka de var.

Anders Björck: Vill du alltså i dag inte bekräfta att det var källa A det handlade om?

Ebbe Carlsson: Jag tycker att det är fel av dig som ansvarig politiker att i TV och i utskottet ställa frågor om vad säkerhetspolisens källor har berättat. Jag tycker att du skall respektera säkerhetspolisens jobb och låta dess källor vara hemliga.

Anders Björck: Ja, men bör inte även Ebbe Carlsson respektera säkerhetspolisens roll och hålla tassarna borta, för han har ju formellt ingenting med detta att göra sedan 1976? Men du vill alltså inte svara.

Ebbe Carlsson: Jag svarar inte på några frågor om vad denna källa och andra källor har berättat.

Anders Björck: Då fortsätter vi. Du hade ett 8–9 timmar långt samtal med Anna-Greta Leijon m.fl., där du talade om dina teorier. Det var den 27 mars. Hur reagerade Anna-Greta Leijon på det du hade att berätta? Hon var ju statsråd, så den frågan måste du väl i alla fall erkänna har relevans.

Ebbe Carlsson: Jag har väntat i två timmar på den frågan.

Anders Björck: Vi har två timmar till på oss, så du kommer att få tillfälle att svara.

Ebbe Carlsson: Jag har ett mycket precist minne av föredragningen. Det beror på att jag gjort den här genomgången först för Sandström, sedan för Lidbom och därefter, vid detta tillfälle, för Leijon. Jag hade alltså ett sätt att beskriva den informationsmängd jag hade. Det var fullt avsiktligt, eftersom man kunde fråga varför just Ebbe Carlsson skulle sitta och babbla om det här. Genomgången var upplagd så att de gång på gång fick frågan: Vill du att jag skall gå vidare eller skall jag stanna här? Som det har sagts – mitt minne är inte alldeles exakt på denna punkt – tog genomgången nio eller tio timmar. Det berodde på att statsrådet ville gå vidare. Hon blev, skulle jag vilja säga, oerhört arg över att jag inte hade kommit tidigare. Jag fick försvara mig relativt kraftfullt med att Åhmansson och Lidbom haft kännedom om detta och att det hade varit deras sak att ta kontakt med henne.

När jag talar om dessa förhållande med personer som inte omedelbart går ut i massmedia med det, så är denna information relativt intressant, oberoende av att det är just jag som lämnar den. Det är intressant, och alla har tyckt att det är så. Därför tog också överläggningen mycket lång tid – Anna-Greta Leijon ville hela tiden ha mer information. Den absoluta huvudpunkten var självfallet det historiska materialet.

Anders Björck: Hade du då träffat den iranska journalisten och hade du vid detta tillfälle träffat Banisadr? Redogjorde du i så fall för Anna-Greta Leijon vad som hade kommit fram vid de samtalen?

Ebbe Carlsson: Att jag träffat Banisadr är ju allmänt känt, men vilka jag träffat i övrigt uttalar jag mig inte om. Jag tror att jag vid det tillfället alldeles precis hade kommit från samtalet med Banisadr.

Anders Björck: Du sade att Anna-Greta Leijon var arg över att du inte hade talat med henne tidigare. Hur reagerade hon på sakinnehållet i det du hade att berätta? Det är kanske det mest intressanta.

Ebbe Carlsson: Hon blev arg därför att hon tyckte att sakinnehållet var så intressant och relevant för hennes arbete som justitieminister och hon ansåg att hon borde ha fått ta del av detta tidigare.

Anders Björck: Är du beredd att säga om du på något sätt fått något stöd för dina teorier under sammanträffandet med Banisadr? Du har ju skrivit en promemoria, som jag har tagit del av liksom en del andra av dina promemorior.

Ebbe Carlsson: Jag uttalar mig inte om vad dessa personer sagt. Jag anser inte att man skall diskutera det inför TV-kamerorna. De måste ha rätt att tala med mig – i Banisadrs fall med mig som representant för den svenska polisen – utan att vi omedelbart avslöjar vad de har sagt. Det är direkt farligt för dem att man avslöjar det. Jag uttalar mig alltså inte om det.

Anders Björck: Du sade "som respresentant för den svenska polisen". Det var alltså så du uppfattade dig då?

Ebbe Carlsson: Det är väl alldeles självklart att mötet med Banisadr var ett direkt uppdrag.

Anders Björck: Du säger att någon ytterligare resa återstod i slutet av mars och att det var därför du behövde den s.k. åklagarpärmen. Jag är ledsen att jag nämner denna pärm vid namn, eftersom jag vet att den är känslig. Vilken resa återstod?

Ebbe Carlsson: Jag undrar om du inte blandar ihop någonting nu.

Anders Björck: I så fall är det JK som gör det.

Ebbe Carlsson: Var står det någonstans?

Anders Björck: Det står i slutet av JK:s rapport.

Ebbe Carlsson: Jag tror att det du far efter är att jag fick tillbaka pärmen efter det att jag lämnat den till polisen. Kan det vara det? Det berodde på att jag skulle skriva en PM och behövde ta del av uppgifter jag tidigare lämnat.

Anders Björck: Så någon ytterligare resa återstod alltså inte i detta sammanhang?

Ebbe Carlsson: Jo, det är så att det fortfarande återstår ytterligare en resa.

Anders Björck: Ja, den sista resan!

Ebbe Carlsson: Jag har tänkt göra många resor före den sista resan, och jag tänker göra en resa ytterligare i det här ärendet.

Anders Björck: På sid. 17 står det faktiskt: "Under de sista dagarna i maj sökte Sandström få kontakt med Ebbe Carlsson, för att Per Ola Karlsson skulle återgå till sin ordinarie tjänst, då Ebbe Carlssons resor borde vara avslutade. Ebbe Carlsson meddelade emellertid vid samtal den 31 maj 1988 att det återstod en resa." Är det en felaktig uppgift?

Ebbe Carlsson: Nej, den är riktig.

Anders Björck: Kan du säga här vilken resa det var?

Ebbe Carlsson: Nej.

Anders Björck: Men den hade samband med "affären" eller uppdraget?

Ebbe Carlsson: Ja, med vad jag höll på med.

Anders Björck: Hade du känt till att det fanns en person som hette Östling och som sysslade med vapenförsäljning eller vapenhandel?

Ebbe Carlsson: Nej, inte förrän efter det att P O Karlsson blev fast i tullen.

Anders Björck: Du visste inte om att han hade använts i det här sammanhanget?

Ebbe Carlsson: Jag visste att P O Karlsson hade köpt utrustning, men jag visste inte av vem.

Anders Björck: Är du beredd att beskriva hur du reagerade när han åkte fast i tullen? Vilka kontakter fick eller tog du med Sandström och Åhmansson?

Ebbe Carlsson: Detta hör till det som vi resonerar med åklagarna om.

Anders Björck: Jag har läst dessa promemorior och samtalsförteckningar, jag har läst spaningsrapporter och mycket annat, alltså i princip samma material som du har läst. Där talas mycket riktigt om förberedelse för ett "bröllop" som då lär vara ett täckord för mord. Tre dagar innan Olof Palme mördades – och dessa telefonavlyssningar härrör sig ju från tiden före mordet – mördades en person i Hamburg. Det var den 25 februari. Har det aldrig slagit dig att det du byggt upp dina teorier kring kan handla just om ett helt annat mord?

Ebbe Carlsson: Där anser jag att du gör ett tankefel. Det är fullt möjligt att det handlar om mordet på Timoroglu i Hamburg. Men det har liksom ingen relevans för bedömningen. Det förhållandet att en terroristorganisation i Sverige diskuterar ett förestående attentat bör föranleda säkerhetspolisen att rutinmässigt skydda statsministern, speciellt som denne också särskilt hade nämnts. Frågan om dessa samtal kan användas i bevishänseende har jag inte uttalat mig om.

Anders Björck: Det kan mycket väl vara så att det som säkerhetspolisen m.fl. har sysselsatt sig med över huvud taget inte handlar om mordet på Olof Palme utan om mordet på en helt annan person, ett mord som i tiden sammanfaller med mordet på Olof Palme. Efteråt så förekommer det ju inga avlyssningar av telefonsamtal med det innehållet.

Ebbe Carlsson: Jaså! Jaså! Jag tycker inte att det är rimligt att här sitta och diskutera hemligstämplat material. Det är alldeles korrekt att det mördades en person i Hamburg. Han var en politiker som tagit avstånd från PKK. Det är fullt möjligt att det mordet organiserades av personer som vistades i Sverige och som ännu inte är gripna. Men det förhållandet att det förekommer diskussioner bland terrorister som övervakas av säkerhetspolisen om ett förestående attentat och att man inte rutinmässigt och reflexmäs-

sigt skyddar statsministern är oerhört. Det har ingenting att göra med att en annan person också råkat mördas.

Bertil Fiskesjö: Eftersom jag är den som först krävde att vi skulle ta itu med den här frågan under sommaren vill jag börja med att uttrycka min tillfredsställelse över att vi nu har kommit i gång, om än med ett par månaders onödig försening.

Jag skulle till en början vilja uppehålla mig vid det här rekommendationsbrevet. KU har till uppgift att granska hur regeringen handlägger sina ärenden. Detta är utan tvivel ett ärende som handlagts inom regeringen eller i varje fall inom justitiedepartementet, och jag skulle vilja ställa några frågor om hur det här brevet egentligen kom till. Flera andra har varit inne på den saken, men det har inte kommit fram någon fullständig redovisning av vilka som medverkat vid brevets tillkomst. Vi fick här en passant höra att Ebbe Carlsson har en medhjälpare på Bonniers Förlag som medverkade vid tillkomsten av detta brev. Jag skulle då inledningsvis vilja ställa frågan: Vilka är det som över huvud taget totalt sett varit inkopplade på framställningen av denna nu så famösa rekommendation?

Ebbe Carlsson: Jag har ju svarat på den frågan tidigare, nämligen att jag gjorde ett utkast till rekommendationsbrev, som Anna-Greta Leijon redigerade i. Därefter har jag låtit en medarbetare, som är extremt tvåspråkig, redigera mitt utkast. Därefter har brevet överlämnats till fru Leijons sekreterare, och sedan har jag fått tillbaka ett original, som jag fortfarande har i min besittning.

Bertil Fiskesjö: Hur uppfattar då Ebbe Carlsson att ett rekommendationsbrev, som skulle vara så extremt hemligt att det inte ens fick registreras för att man inte skulle få kännedom om dess existens, behandlats på detta sätt, där till och med en helt utanförstående person, en medarbetare på Bonniers Förlag, var inkopplad?

Ebbe Carlsson: Jag känner ju den här personen. Jag hade ingen anledning, har ingen anledning och kommer aldrig att få någon anledning att ifrågasätta att den personen klarar av att känna till att jag har ett rekommendationsbrev.

Bertil Fiskesjö: I förbigående kan jag säga att jag i en engelsk tidning läst att man kritiserat engelskan i brevet på vissa punkter, men det är ju absolut en bisak.

Nu skulle jag vilja veta om de avgörande formuleringarna i detta brev har tillkommit på Ebbe Carlsson initiativ eller på Anna-Greta Leijons. Det står t.ex.: "För min räkning handhar han mycket känsliga faktasamlingar" och "På mitt uppdrag har herr Carlsson" etc. Emanerar dessa formuleringar från Ebbe Carlsson själv eller är de justitieministerns påhitt?

Ebbe Carlsson: Som jag nu sade skrev jag ett utkast som justitieministern sedan redigerade. Vi har alltså gemensamt formulerat brevet, men hon är ansvarig för formuleringarna.

Bertil Fiskesjö: Att justitieministern har "redigerat" kan innebära väldigt mycket, t.ex. styckeindelning och att kommatecken placeras rätt. Men vad

jag frågar om är just dessa formuleringar "för min räkning", "på mitt uppdrag" och "han kommer att handha den information han får" etc. Var dessa avgörande formuleringar med från början?

Ebbe Carlsson: Om man skall kunna besvara sådana frågor, måste man, när man skriver brevet, ha ett uppsåt som gör att man erinrar sig varje del av händelseförloppet. Vi hade inte ett sådant uppsåt och diskuterade inte saken på det sättet. Jag är rädd för att det inte går att besvara den typen av frågor. Bertil Fiskesjö får väl nöja sig med att det trots allt är justitieministern som är ansvarig för de brev hon skriver.

Bertil Fiskesjö: Jag kommer naturligtvis att fråga även henne om detta, eftersom det faktiskt är ganska viktigt. Det är ju innehållet i brevet som är en av anledningarna till att Anna-Greta Leijon sedan varit tvungen att själv ta avstånd från det. Men om det inte går att få några uppgifter om vem som är ansvarig för de avgörande formuleringarna, skulle jag i anslutning till formuleringarna i brevet vilja ställa frågan: Vilken ställning ansåg sig Ebbe Carlsson ha med anledning av detta brev?

Ebbe Carlsson: Ställningen som en privatperson som försökte samla in information för att vidarebefordra denna till Palmeutredningen.

Bertil Fiskesjö: Det är alltså ett uppdrag givet till en privatperson från justitieministern enligt Ebbe Carlssons egen uppfattning?

Ebbe Carlsson: Jag hade ju haft ett antal uppdrag när detta inträffade. Det första uppdraget fick jag av rikspolischefen på kvällen den 13 januari, då han bad mig kontrollera de här egendomliga upplysningarna som gällde källa A. Sedan bad han mig att ge besked till Kegö att de kunde rekrytera källa A. Därefter bad han mig att hålla kontakt med Kegö och Barrling tills han vunnit klarhet i vad han skulle göra beträffande säkerhetspolisen. Han bad mig också att ge Sune Sandström de informationer jag hade. Han bad mig även att träffa Irans förre president. Han bad mig dessutom om ett par andra saker, på eget initiativ eller på mitt förslag. Vid detta tillfälle diskuterade jag möjligheterna att ta kontakt med underrättelsetjänsten och prata med denna om saken. Jag är ledsen att behöva säga att jag inte uppfattade det som en stor sak, och jag tror inte heller att Anna-Greta Leijon uppfattade det som en stor sak. Vi hade därför inte dessa hemska konspirationer där vi diskuterade timme in och timme ut hur vi skulle gå till väga. Det var inte ens så att vi träffades enbart för att diskutera detta, utan vi diskuterade även andra saker vid det här tillfället. Även om jag förstår att just konstitutionsutskottet fäster stor vikt vid detta brev kan jag inte medverka till att förstora saken och förklara den i detalj. Det var aldrig avsett på det sättet.

Bertil Fiskesjö: Vilka fler kände till att det här brevet skulle komma till och vilka visste om att det fanns sedan det hade kommit till?

Ebbe Carlsson: Jag har hänvisat till en av mina medarbetare, och i övrigt får du fråga Anna-Greta Leijon om den saken.

Bertil Fiskesjö: Visste alltså Åhmansson inte om detta brev?

Ebbe Carlsson: Han visste om att jag höll på med den här uppgiften. Om han kände till att jag hade just detta brev vet jag inte.

Bertil Fiskesjö: Visste heller ingen annan i rikspolisledningen eller åklagarledningen om att justitieministern utfärdat ett rekommendationsbrev med alldeles speciella uppgifter för Ebbe Carlsson?

Ebbe Carlsson: Nej, inte genom min försorg, men det kan ju ha skett på annat sätt.

Bertil Fiskesjö: Detta brev kom till efter, som jag nu fått fram, en särskild omgång på Bonniers Förlag. Brevet undertecknades och överlämnades så småningom i färdigt skick till Ebbe Carlsson. Diskuterades då mellan Ebbe Carlsson och Anna-Greta Leijon frågan om hur det här brevet skulle hanteras i regeringskansliet.

Ebbe Carlsson: Självfallet inte!

Bertil Fiskesjö: Om den frågan hade kommit upp, hade då Ebbe Carlsson med sin kännedom om hur arbetet i regeringskansliet går till sagt till Anna-Greta Leijon att brevet omedelbart måste registreras?

Ebbe Carlsson: Det är en missuppfattning att tro att jag kan ge henne besked om någonting. Jag kan inte bestämma vad hon skall göra, och jag tror inte att hon skulle tycka att det var comme il faut att jag talade om för henne hur hon skall göra med sin korrespondens.

Bertil Fiskesjö: Skall jag fatta det så att de samtal som Ebbe Carlsson hade med Anna-Greta Leijon var i hög grad formella och från Ebbe Carlssons sida väldigt vördnadsfulla?

Ebbe Carlsson: Ja, det kan man säga. Jag har stor respekt för statsrådet och chefen för justitiedepartementet, oavsett vem det är. Vi talade om mordet på Olof Palme, vi talade om attentatsfrågor, om problemen att kartlägga vad säkerhetspolisen visste före mordet och om hur man skulle få fram information om det. Detta brev var ingenting som vi talade om så länge som jag nu gjort med riksdagsman Fiskesjö.

Bertil Fiskesjö: Det kan jag mycket väl tänka mig, för om det hade funnits någon eftertanke i samband med att detta brev utfärdades, hade det naturligtvis aldrig kommit till. Men det innebär alltså att det helt är Anna-Greta Leijons ansvar att hon enligt Ebbe Carlssons uppfattning gav dessa vittgående uppdrag till en privatperson.

Ebbe Carlsson: Men det följer ju redan av det förhållandet att hon har undertecknat brevet. Statsrådet är självfallet ansvarig för vad hon har skrivit under.

Bertil Fiskesjö: Ebbe Carlsson betraktar sig sålunda inte som någon tillfällig sakkunnig i departementet eller som en särskilt tillkallad utredningsman, utan det är privatpersonen Ebbe Carlsson som får dessa vittgående befogenheter?

Ebbe Carlsson: Svar ja.

Bertil Fiskesjö: Har Ebbe Carlsson under sin långa tid i justitiedepartementet på en framträdande post någonsin varit med om något liknande, dvs. under den tid han hade tjänsteansvar i departementet?

Ebbe Carlsson: Nej, men jag har som riksdagsjournalist fått rekommendationsbrev, t.ex. av Olof Palme, där det stod att jag var en sympatisk person – det var på den tiden – ett brev som jag använde vid en resa utomlands. Jag kan upplysa om att det var en relativt vanlig procedur att svenska journalister som skulle företa resor fick hjälp av statsråd eller andra politiker genom rekommendationsbrev, försåvitt dessa politiker var kända hos dem som skulle ta emot vederbörande person. Jag tyckte alltså inte att detta vara någonting märkvärdigt.

Jag vill, om det tillåts, göra ett mer allmänt tillägg. Det har i Sverige väckt en oerhörd uppmärksamhet att just en privatperson deltagit i denna verksamhet. I andra länder är det utomordentligt vanligt att just underrättelsetjänsten använder sig av affärsmän för att ta reda på saker, när underrättelsetjänsten inte kommer någon vart. Det är ingenting ovanligt.

Bertil Fiskesjö: Nu har vi dock att hålla oss till Sverige och till svensk lagstiftning. Jag är väl underkunnig om att det går till på konstigt sätt utomlands, men det är som regel ingenting som vi med vår långa rättstradition har anledning att ta efter. Vidare skulle jag vilja göra den kommentaren när det gäller rekommendationsbrev till journalister att jag utgår från att dessa inte får utredningsuppgifter av justitieministern eller statsministern.

Det är således på det sättet att Anna-Greta Leijon har utfärdat detta rekommendationsbrev till Ebbe Carlsson, som betraktar sig som en ren privatperson, som alltså fick uppgifter som en del av den statliga verksamheten. Det är den konklusion jag kan dra i denna fråga. Jag hoppas att den är korrekt. – Jag hör här inga protester från Ebbe Carlsson.

Jag vill ta upp en liten fråga, som för den skull inte behöver vara helt oviktig, med anledning av vad som tidigare sagts i detta meningsutbyte. Var befinner sig detta rekommendationsbrev nu? Känner Ebbe Carlsson till om det har annullerats, förfallit på grund av sakernas tillstånd eller är det ett rekommendationsbrev som Ebbe Carlsson kan plocka fram vid behov även i fortsättningen.

Ebbe Carlsson: Jag har brevet kvar. Jag har tänkt att senare överlämna brevet och en del andra saker till polismuseet.

Bertil Fiskesjö: Brevet ligger alltså fortfarande i Ebbe Carlssons plånbok. Det har inte lämnats tillbaka?

Ebbe Carlsson: Nej, men det har inte någon stor användbarhet efter det som inträffat. Jag betraktar det som ett musealt föremål.

Bertil Fiskesjö: Nej, men från justitiedepartementets sida har man inte vidtagit någon åtgärd för att annullera det. Det ger i och för sig en intressant inblick i med vilken omsorg regeringsärendena handhas av den nuvarande regeringen.

Jag skall inte ställa så många fler frågor, eftersom jag tycker att de frågor som redan ställts är ganska centrala med tanke på det uppdrag som

konstitutionsutskottet har när det gäller granskningen. Men jag reagerade ändå när det tidigare diskuterades om insmugglingen av spioneriutrustningen, vilket i och för sig är en sensationell historia i vårt land, där polisen eller vilken det nu var – det får väl vi veta mer i detalj så småningom – på någons order utomlands inköper och försöker smuggla in utrustning som är förbjuden för det ändamål som det uppgavs att den skulle användas till. Det är egentligen en fantastisk händelse i det svenska rättssamhället att någonting sådant kan planeras och att man kan försöka genomföra det. Ebbe Carlsson säger att han inte vill tala om detta. Jag vill då bara citera vad som står i JK:s utredning på denna punkt. Jag skall inte citera hela detta stycke – jag utgår från att det är välbekant för Ebbe Carlsson. Det står emellertid att Sandström kontaktade först Åhmansson och meddelade det inträffade och sedan också tog kontakt med Ebbe Carlsson och frågade vad som pågick. Ebbe Carlsson uppgav att Per Ola Karlsson hade blivit stoppad i tullen med avlyssningsutrustning och att han "måste ut från tullen". Detta är ordagrant citerat ur JK:s rapport. Ebbe Carlsson försökte alltså medverka till att smugglingen skulle kunna genomföras.

Ebbe Carlsson: Jag kommenterar inte det. Jag har sagt till JK att jag tycker att det är oerhört fel att i denna rapport, som i och för sig innehåller så många glidningar, på en enda punkt i andra stycket ta ett direkt citat av den karaktären.

Bertil Fiskesjö: Det innebär att Ebbe Carlsson menar att JK även på denna punkt har förvanskat vad som verkligen förekommit.

Ebbe Carlsson: Jag har inga fler kommentarer.

Bertil Fiskesjö: Jag måste dock dra den slutsatsen, eftersom detta är ett direkt citat.

Nu får man genom vad som hänt här en inblick i att vissa personer i ett visst läge kan vara beredda att ta till metoder som strider mot svensk lag. Det har försvarats med att det ibland kan vara tvunget att använda okonventionella metoder, något som bl.a. statsministern sagt. Jag utgår från att Ebbe Carlsson anser att detta var en ganska okonventionell metod. – Det tycks inte bli några kommentarer på den punkten. Men Ebbe Carlsson menar tydligen också, liksom statsministern, att man i vissa lägen helt kan åsidosätta den svenska rättsordningen.

Ebbe Carlsson: Det får du fråga statsministern om när han kommer hit.

Bertil Fiskesjö: Vi får väl konstatera efter denna utfrågning med Ebbe Carlsson att ett och annat har läckt fram i olika bisatser men att Ebbe Carlsson på avgörande punkter med hänvisning till pågående utredningar vägrat att svara. Jag vill då bara notera att i en tidigare omgång fick den medföljande advokaten en direkt fråga om det fanns några juridiska hinder för Ebbe Carlsson att svara på frågor som har anknytning till de här uppmärksammade händelserna. Advokaten undvek att svara på den frågan. Han sade i stället att man med hänsyn till de utredningar som pågick hade kommit överens om att inte besvara sådana frågor. Den slutsats jag måste dra är att det alltså inte föreligger några juridiska hinder för att ge KU de upplysningar som jag och andra krävt i detta sammanhang.

Tony Sandell: Detta visar ju hur lätt det är att dra förhastade slutsatser. För att vara alldeles tydlig: Ebbe Carlsson, om någon, har det allra största intresset av att sanningen kommer fram i alla delar av den här affären. Det är därför som jag för utskottets ordförande har beklagat att utskottet valt att ha denna utfrågning vid den här tidpunken, då åklagarna inte är färdiga med sitt arbete. Det är, som ni förstår, till skada för Ebbe Carlsson att inte här och nu kunna lämna en fullständig redovisning. Men vi är förhindrade att göra det på grund av respekt för åklagarnas arbetssätt, och jag har i detta avseende samrått med åklagaren beträffande det s.k. smuggelmålet. Jag tycker inte att någon skall dra några slutsatser huruvida detta är en olaglig insmuggling av spioneriutrustning. Jag tycker att man skall avvakta åklagarnas grundliga utredning, och jag tycker att man skall avvakta med slutsatser till dess att hela ärendet redovisas. Om utskottet så önskar, kan vi komma tillbaka till dessa frågor när rättsmaskineriet haft sin gång.

Bertil Fiskesjö: Jag vill då avslutningsvis bara notera att advokaten än en gång har svarat på ett sätt som innebär att det inte föreligger några juridiska hinder för Ebbe Carlsson att svara på de frågor som utskottet har ställt. Det är andra hinder som framställs från advokatens sida. Åt detta kan vi naturligtvis inte göra någonting. Vi får acceptera, även efter dessa genomgångar, att det kommer att kvarstå en lång rad oklarheter såväl vad det gäller kontakterna mellan Ebbe Carlsson och regeringen och när det gäller Ebbe Carlssons inblandning i de delar av den här affären som nu är föremål för särskild utredning.

Olle Svensson: Får jag då ändå som ordförande säga att jag överlåter till den allmänhet som följer den här utfrågningen att själv dra sina slutsatser av de uttalanden som görs här. De politiska slutsatser som utskottets ledamöter drar får de själva stå för. Vi får ju möjligheter att överlägga om vilka slutsatser man kan dra.

Anders Björck: Får jag ställa en fråga, som jag tycker har betydelse, till advokat Sandell. Han nämnde att han samrått med åklagaren i avlyssningsmålet. Vad innebär det? Är ni överens med åklagaren om att Ebbe Carlsson icke skall svara på frågor? Det är ju i så fall smått sensationellt att åklagaren lägger sig i ett KU-förhör.

Tony Sandell: Det är tvärtom. Det är ingen som lägger sig i ett utskottsförhör. Vi hade utgått från att utskottsförhöret skulle handla om statsrådens ämbetsutövning. Vi hade också tillåtit oss att utgå från att utskottets förhör i dag inte skulle innebära något slags parallell med åklagarutredningen. Det är det enda vi tillåtit oss att utgå från. Vi har inte gjort några försök att lägga oss i KU:s förhör eller att påverka de frågor som ställs. Det vi kan påverka är de svar som lämnas.

Torgny Larsson: Anders Björck hoppade in i utfrågningen utan att ha fått ordet, men tack för att jag nu får chansen.

Jag skulle vilja ställa några frågor som man kan säga är av litet mer uppföljande karaktär. Jag skulle vilja att vi kunde slå fast några saker. Det gäller framför allt kontakterna mellan Ebbe Carlsson och Anna-Greta

Leijon. Har du varit i kontakt med eller samtalat med andra statsråd än Anna-Greta Leijon i denna fråga?

Ebbe Carlsson: Nej.

Torgny Larsson: Då skulle jag vilja veta: Vem tog initiativet till kontakten med Anna-Greta Leijon? Jag har inte kunnat se att det framgår vare sig av JK:s rapport eller av statsrådsberedningens promemoria. Vem tog alltså initiativet till kontakten?

Ebbe Carlsson: Det var tekniskt så att jag ringde till Anna-Greta Leijon – därtill uppmanad av Carl Lidbom.

Torgny Larsson: Du sade förut att Anna-Greta Leijon närmast blev upprörd eller arg över att hon inte tidigare fått denna kontakt. Hade du själv tidigare funderat på att ta kontakt med henne?

Ebbe Carlsson: Ja.

Torgny Larsson: Men det blev alltså inte av?

Ebbe Carlsson: Nej, jag betraktade hela tiden detta som en sak som pågick inom polisen och att det i och för sig inte fanns anledning för mig att informera regeringen om det. Vid det samtal med Lidbom som jag hade den 26 eller 27 mars tyckte han att det var självklart att jag skulle informera justitieministern. Jag tror till och med att vi från Paris gemensamt ringde och båda talade med Anna-Greta Leijon, som då befann sig i Eskilstuna. Om vi skall vara petiga med datum står det i statsrådsberedningens promemoria att det var den 24 mars som justitieministern hade sin första kontakt med Ebbe Carlsson i saken. Det var till och med någon dag tidigare, men samtalet den 24 mars varade i stort sett bara en halvtimme och där bekräftade jag några saker som Carl Lidbom hade informerat henne om. Det sades då att jag skulle återkomma sedan jag haft en ordentlig genomgång med Lidbom.

Får jag göra ett tillägg. Det har i pressen och av somliga politiker sagts att jag har lurat alla dessa – jag har lurat Anna-Greta Leijon, Åhmansson, Sandström och Lidbom. Jag vill beträffande detta göra ett generellt uttalande. Det är möjligt teoretiskt att man kan lura Nils Erik Åhmansson, men jag tror inte det. Det är tänkbart att man kan lura Anna-Greta Leijon, men det är, skulle jag vilja säga, ännu mindre sannolikt. Men det är definitivt inte möjligt att lura Carl Lidbom.

Torgny Larsson: Kan Ebbe Carlsson svara på min något oprecisa fråga: Vilken karaktär hade mötena mellan Anna-Greta Leijon och Ebbe Carlsson? Vid några tillfällen var det ju bara ni två som träffades. Vid andra tillfällen var åtminstone Åhmansson och ibland två statssekreterare med. Gav Anna-Greta Leijon någon form av direktiv eller var det huvudsakligen information från din sida, om man sammanfattande försöker beskriva de här sju mötena?

Ebbe Carlsson: Hon gav direktivet att här får icke ske någonting som jag inte informerar rikspolischefen om. Jag tror att vid mötet den 24 april – jag vill minnas att det var detta datum, och även det en middag, alltså några dagar

efter den första kontakten med Anna-Greta Leijon – var detta en del av kvällen. När jag hade gått igenom en del information lämnade Anna-Greta Leijon oss, varvid Åhmansson och jag blev ensamma kvar för att helt reda ut hur vi skulle gå till väga. I övrigt har det inte getts några direktiv.

Torgny Larsson: Med ungefär hur många personer hade du kontakt i denna fråga innan Anna-Greta Leijon kontaktades, och vilka var dessa personer?

Ebbe Carlsson: Jag förmodar att du bortser från källor och syftar till myndighetspersoner. Det är i så fall rikspolischefen, chefen för säkerhetspolisen, Barrling, Kegö, Holmér och möjligen någon till.

Torgny Larsson: Det framgår av statsrådsberedningens promemoria att det i varje fall i månadsskiftet april-maj finns en tveksamhet från Anna-Greta Leijons, Åhmanssons och andras sida om hållbarheten i din teori. Spelade denna tveksamhet någon roll för din resa till England? Hade du gjort den under alla omständigheter?

Ebbe Carlsson: Jag vet inte exakt vad det står i promemorian. Denna tveksamhet är mer en effekt av det offentliga ståhej som föreligger. Under resans gång har det varit ganska liten tveksamhet om att dessa förhållanden skulle utredas. Resan till England var i sig inte kopplad till detta.

Birgit Friggebo: Jag skulle först vilja ställa en fråga beträffande det långa sammanträffandet med Anna-Greta Leijon, då hon blev väldigt arg. Min fråga är: Vad var det hon blev upprörd och arg över?

Ebbe Carlsson: Jag måste då göra en tolkning – det är ingenting som jag exakt minns. Vi är sedan länge privat goda vänner – hon är gift med en nära vän till mig. Jag fick uppfattningen att hon tyckte att jag inte borde ha dessa kontakter med polisen utan att tala med henne, eftersom detta hade varit rimligt med hänsyn till att hon var justitieminister. Jag försökte förklara att jag ansåg att detta inte var en politisk sak eller en fråga för regeringen.

Birgit Friggebo: Det var alltså inte innehållet i informationen hon blev upprörd över utan över att hon inte blivit informerad.

Ebbe Carlsson: Innehållet i informationen blev hon också upprörd över, men hon blev inte förargad på mig för det. Det var mera på grund av sakinnehållet i informationen.

Birgit Friggebo: Vad var det i informationen hon blev upprörd över? Var det konspirationsteorierna, att man hade misskött sig på säpo när det gäller bevakningen av Olof Palme och att det skulle ha skett mer eller mindre medvetet? Eller var det att man medvetet försökte stoppa utredningen av PKK?

Ebbe Carlsson: Jag tycker inte om att beskriva det som en konspirationsteori. Det är ju faktiskt studerat även av säpokommittén, som i politisk enighet har ställt en rad frågor om detta. Dessa förhållanden är anmärkningsvärda, och justitieministern tyckte att de var anmärkningsvärda. Det var även en massa andra saker som jag berättade för Anna-Greta Leijon, och dem kan jag här inte gå in på. Men jag har ju erbjudit mig att ställa upp på en 4-timmarsöverläggning inför lyckta dörrar.

Birgit Friggebo: Du förnekar alltså att du använt ordet "konspiration" och att du utpekat Näss som KGB-agent.

Ebbe Carlsson: Det är direkt fel.

Birgit Friggebo: Du säger att det är felaktigt?

Ebbe Carlsson: Ja absolut. Får jag säga en sak om P G Näss, eftersom detta kommer igen trots att jag nyligen dementerat det. Jag känner honom inte och har, såvitt jag vet, aldrig träffat honom. Han är en oerhört skicklig operativ chef för denna verksamhet. Det är oerhört beklämmande att JK på det sätt han gjort "hängt ut" Näss, vilket jag inte gjort. Däremot har jag till rikspolischefen och Sandström sagt att de borde tala med Näss och fråga vad det är som hänt. Det har de inte velat göra på grund av informationens karaktär. Det är de som är poliser och ansvariga – inte jag. Jag kan inte bestämma vad de skall göra. Det är rimligt att föra fram information, om man har information att lämna. Det är en medborgares skyldighet att föra fram information.

Birgit Friggebo: Jag kan lämna ordvalet därhän, men uppenbarligen blev Anna-Greta Leijon upprörd över de påståenden du kom med. Då vill jag fråga: Verkar det som om hon inte hade hört detta förut och att det alltså var nytt för henne?

Ebbe Carlsson: Ja, det mesta var helt nytt.

Birgit Friggebo: Vad är det i de informationer du lämnat som är nytt utöver vad som Holmér redan tidigare informerat om, till exempelvis regeringen och justitieministern och även partiledarna?

Ebbe Carlsson: Vissa uppgifter är mer preciserade.

Birgit Friggebo: Ja, men detta med "bröllop" och att en PKK-ledare har rört sig i staden och en del annat, är det nya uppgifter som du kom med?

Ebbe Carlsson: Uppgiften om att PKK-ledaren har rört sig i staden har över huvud taget inte förekommit förrän jag fäst uppmärksamheten på den. Den hade inte heller överlämnats till Palmeutredningen eller till åklagarna, varför dessa inte fick ta del av uppgiften förrän ganska sent – tror jag. De hade under alla förhållanden inte använt den eller informerat någon i kanslihuset och inte heller Holmér, när han var i tjänst.

Birgit Friggebo: Du påstår alltså att du hade uppgifter som var nya till och med för Holmér?

Ebbe Carlsson: Ja, det sade jag för två timmar sedan. Det är olika uppgifter. Vid denna "supersittning" med dåvarande justitieministern behandlade vi alla de tre ämnesområden som jag nämnt här: mordet på Olof Palme, frågan om de historiska förhållandena och omständigheterna kring källa A. Därför var det en blandning av uppgifter som kom in från säkerhetspolisen, uppgifter som jag själv hade hämtat in. Därför var det naturligt att en del uppgifter var helt nya för henne.

Birgit Friggebo: Hur uppfattade du att hon trodde på det du sade och vilken uppfattning fick hon av dessa uppgifter? Var det att säkerhetspolisen här i landet nästan inte alls fungerar?

Ebbe Carlsson: Det tror jag är alldeles fel. Många av uppgifterna kom ju därifrån.

Birgit Friggebo: Du har ju insinuerat här att säkerhetspolisen har undanhållit uppgifter.

Ebbe Carlsson: Jag insinuerar inte det, utan jag påstår det och står för det.

Birgit Friggebo: Då måste det betyda att du anser att säkerhetspolisen i Sverige inte fungerar.

Ebbe Carlsson: Jag tycker att det är ganska tråkigt att säkerhetspolisen hade information om ett förestående attentat mot statsministern men säger att de trodde att det var någon annan som skulle skjutas.

Birgit Friggebo: Fick du intrycket att Anna-Greta Leijon delade denna uppfattning och att hon ansåg att dina uppgifter var trovärdiga?

Ebbe Carlsson: Hon sade vid detta tillfälle att man måste ta reda på hur det förhåller sig med detta.

Birgit Friggebo: Är du till freds med att det dröjde flera månader innan man gick till verket?

Ebbe Carlsson: Jag hade släppt den saken och överlämnat den till Carl Lidbom. Han hade då resonerat med Leijon om hur man skulle gå till väga. Så den saken får du resonera med honom om. Allmänt tycker jag att det är synd att vi skall sitta här i juli 1988 och diskutera vad som förekom inom säkerhetspolisen 1985 och 1986. Det borde juristkommissionen och Edenmankommissionen ha rett ut.

Birgit Friggebo: Hans Holmér var ju chef för säkerhetspolisen under sex år, och han har varit med om att bygga upp det hela. Du antydde också att Hjälmroth hade varit mer eller mindre informerad om vad som skulle ske när det gäller mordet på Olof Palme. Menar du då att de misskött sin uppgift?

Ebbe Carlsson: Jag kan svara att jag rent principiellt anser att om statsministern skjuts, så är det en allvarlig erinran mot rikspolischefens och säpochefens sätt att sköta sina arbeten. Men i detta land är det tyvärr så att vi inte har för vana att ta ansvar för vad vi gör.

Birgit Friggebo: Den kritiken omfattar då också Hans Holmér?

Ebbe Carlsson: Naturligtvis. Jag känner ju denna karl och har haft mycket med honom att göra. Hans Holmér och jag har haft enorma meningsskiljaktigheter även om detta. Den sammankoppling av oss som två socialistiska vapendragare är felaktig. Jag kan faktiskt umgås med folk utan att ha samlag med dem. Jag kan också umgås med människor som har andra åsikter än jag har och resonera om sakliga frågor.

Birgit Friggebo: Det står på s. 29 i JK:s utredning att Ebbe Carlsson redan tidigare varit insatt i mordutredningen genom Holmér. På min fråga tidigare sade du att du var *litet* insatt. Men detta ger intryck av att du var ordentligt insatt. Är uppgiften i JK-utredningen att du genom Holmér var insatt i mordutredningen riktig?

Ebbe Carlsson: Jag tycker att han övertolkar detta.

Birgit Friggebo: Så JK har fel även på denna punkt?

Ebbe Carlsson: Tyvärr präglas JK:s rapport av betydande tidsnöd och slarv i formuleringarna.

Birgit Friggebo: Du säger att Holmér var upprörd över att PKK-spåret inte fullföljdes, och du ställer dig kritisk till hans roll som tidigare säpochef. Var det så att han upplevde sig själv som förbrukad och att du skulle ta nytt tag i detta och reda upp hela säkerhetspolisen? – På denna fråga får jag tydligen inget svar.

Du har ju sagt att du haft intressanta teoribyggnader. Det är visserligen inte särskilt mycket nytt i ditt eget material, men du är bra på att bygga teorier och göra sammanställningar. Det var en grupp här i riksdagen som utredde säkerheten i riksdagen. Vi var bl.a. i England och träffade säkerhetsfolk där. För det första hade de aldrig hört talas om PKK, och för det andra sade de att den här typen av organisationer har interna uppgörelser och att man tar kål på varandra. Det stämmer ju ganska bra med PKK. Däremot är det så att man sällan ger sig på andra länders medborgare, framför allt inte på andra länders mark. Har du en helt annan teori om detta, eftersom du bygger så mycket av diskussionen på dessa teorier om PKK:s och Irans inblandning?

Ebbe Carlsson: Det förhållandet att man inte har kunnat binda PKK vid något mord som drabbat någon icke-kurd tycker jag inte bevisar ett dyft, utan frågan är om det material som finns om vissa PKK-are i Stockholm har relevans för mordutredningen. Jag anser det på grundval av den kunskap jag har.

Birgit Friggebo: Du anser att den här typen av organisation handlar helt unikt i just det här fallet och att det handlandet inte stämmer med den bild som andra länders säkerhetstjänster har?

Ebbe Carlsson: Det är en gerillaorganisation, en terroristorganisation som med all sannolikhet är ansvarig för 15 à 20 mord i Europa, en organisation som deltar i ett oerhört blodigt gerillakrig i Turkiet och som har delar av sin verksamhet ....

Birgit Friggebo: Vi talade om vad sådana här terroristorganisationer gör i andra länder än sitt hemland.

Ebbe Carlsson: Om du vill att jag skall svara vill jag fullfölja mitt svar. Det är alltså en organisation som har en stark våldstradition och som dessutom har en gren som finansierar organisationen genom narkotikahandel, varav en del sker i Sverige. Jag tycker inte att det är ett dugg märkligt att man kan tänka sig att den organisationen av det ena eller andra skälet är inblandad i det här mordet.

Birgit Friggebo: Du har teorier om att det skulle vara fråga om vapenleveranser till Iran inblandade i detta sammanhang. Vi har ställt frågor om det tidigare. Det har gjorts omfattande undersökningar här i Sverige på alla möjliga sätt om förekomsten av t.ex. Robot 70 i Iran. Man har till och med räknat antalet robotar i andra länder till vilka dessa robotar levererats. Man kan med full säkerhet fastställa att Robot 70 inte finns i Iran. Delar du den uppfattningen?

Ebbe Carlsson: Den organisation i världen som är specialiserad på att följa vapenhandeln är ett institut i London. Det ger regelbundet ut skrifter, och det institutet anser i sin bedömning av Iran att där finns 300 Robot 70.

Birgit Friggebo: Så du menar att de uppgifter som medborgarkommissionen i Sverige, UD, KMI lämnat och att de uppgifter som man fått vid kontakter med andra länder är helt felaktiga?

Ebbe Carlsson: Nej, men jag tror att det finns en miljö här som är svår att penetrera och att det inte finns någon absolut tillförlitlig information. Jag konstaterar bara att den organisation som enligt uppgift finansieras av underrättelsetjänsterna i väst och som följer vapenhandeln anser att det finns Robot 70 i Iran. Jag anser i och för sig att det möjligen är felaktigt, men det illustrerar problemet att få fram absolut tillförlitlig information. Jag sade förut att jag för egen del anser att när det gäller frågan vad det har att göra med mordet beror på hur det hela uppfattas i Iran.

Birgit Friggebo: Du anser dig ha kunskaper om vapenleveranser och knarkleveranser, om utländska förhållanden, olika organisationer, säkerhetstjänster och liknande. Sedan bygger du upp en teori på detta. Det är väl helt riktigt att man skall ha den rätten, men vad är det som gör dig så särskilt skickad att ha kunskap och information på alla dessa områden, så att du anser dig ha rätt vad gäller hotbilder och annat liknande, som säkerhetstjänsten och polismyndigheter inte har?

Ebbe Carlsson: Jag tycker att det är en allmänt ställd fråga, som jag inte tänker besvara.

Birgit Friggebo: Jag skulle vilja ställa ytterligare en fråga när det gäller dina kontakter med Anna-Greta Leijon. Hur mycket kände hon till och hur mycket fick hon information om när det gäller lokalanskaffningar, Fischerpengar och de uppdrag som du säger att Åhmansson gav dig? Det var en lång lista på uppdrag som du fick redan den 13 januari. Du skulle hålla kontakt med Kegö och Barrling, och du skulle kontakta Barrling och "känna av". Du skulle informera Sandström, och du skulle träffa Banisadr, osv. Hur mycket av detta fick Anna-Greta Leijon information om under dina kontakter med henne?

Ebbe Carlsson: Du missuppfattade mig, jag fick inte dessa uppdrag den 14 januari, utan det var uppdrag som kom till under resans gång. Anna-Greta Leijon kände väl till delar av detta, t.ex. mitt sammanträffande med Banisadr. Hon visste att jag hade kontakt med Kegö och Barrling. Jag kan emellertid inte ge detaljupplysningar om vad hon kände till vid varje tillfälle.

Birgit Friggebo: Det var alltså en omfattande information om vad som hände. Man kan alltså utgå från att hon var ganska väl informerad.

Ebbe Carlsson: Ja, men hon kom in mycket sent.

Birgit Friggebo: Hur reagerade hon på detta. Gjorde hon någon tillbakahållande kommentar om din aktivitet?

Ebbe Carlsson: Eftersom den aktiviteten hade skett inom polisens ram och i samråd med rikspolischefen, förmodar jag att hon diskuterade detta med honom. Mig hänvisade hon till rikspolischefen.

Birgit Friggebo: Hon hade alltså inte någon kommentar utan tyckte att det var bra att du höll på med detta.

Ebbe Carlsson: Ja, det tyckte alla då.

Birgit Friggebo: Om jag förstod dig rätt fick du i alla fall en del uppdrag den 13 januari av Carl Lidbom. Du fick några uppdrag av Åhmansson som handlade om säpos roll och annat sådant. Hur reagerade Carl Lidbom på att du fick uppdrag av Åhmansson när säpoutredningen hade i uppdrag att utreda hur säpos organisation fungerade.

Ebbe Carlsson: Jag tror att detta är en missuppfattning. Jag hade informerat Lidbom, och han hade i sin tur hanterat den information som förelåg i november. Sedan hade jag kontakter med Åhmansson och därefter vid ett senare tillfälle med Lidbom. Frågan är alltså litet felaktigt ställd.

Birgit Friggebo: Men du hade alltså ganska tidigt kontakt med Carl Lidbom, och det var Carl Lidbom som uppmanade dig att ta kontakt med Anna-Greta Leijon. Carl Lidbom är säpoutredare, och han har informerats om dessa teorier, och han har förstått att du fått en del uppdrag som har att göra med att kontrollera hur säpo har fungerat. Reagerade han inte emot detta, eftersom det var hans utredning som hade det uppdraget?

Ebbe Carlsson: Han var intresserad av den information som gällde det historiska förloppet och att det på något sätt skulle hanteras i kommittén, och den diskussionen togs upp omedelbart.

Birgit Friggebo: Var Anna-Greta Leijon med vid några av dessa diskussioner om säpos organisation och funktionssätt, diskussioner i vilka även Carl Lidbom och du var med?

Ebbe Carlsson: Nej.

Birgit Friggebo: Du och Anna-Greta Leijon har alltså aldrig diskuterat säpoutredningen och vad den skall göra och inte göra, diskussioner där även Carl Lidbom varit med?

Ebbe Carlsson: Vänta nu skall vi se! Det är en precis fråga, och den tarvar ett precist svar. Jo, det bör vi ha gjort. Jag har sagt till Anna-Greta Leijon att jag dragit detta för Lidbom. Jag har alltså diskuterat saken med henne.

Birgit Friggebo: Hon var också informerad om vad du gjorde och om gränsdragningen gentemot säpokommittén.

Ebbe Carlsson: Det var en sak mellan statsrådet och utredningsordföranden.

Birgit Friggebo: Ja, och vi utreder också statsrådets ansvar. Detta har alltså inte någon direkt betydelse för din roll.

Du har redan sagt att du inte varit i kontakt med någon annan regeringsledamot. Däremot har Holmér varit i kontakt med Ingvar Carlsson i november 1987. Det finns omnämnt i någon av de här utredningarna. Har Holmér berättat för dig vad han pratade med statsministern om?

Ebbe Carlsson: Ja, men det kan du fråga honom om.

Birgit Friggebo: Han har alltså berättat det för dig!

Ebbe Carlsson: Ja.

Birgit Friggebo: Vilken var Kjell Larssons reaktion på den information du gav?

Ebbe Carlsson: Den var densamma som alla andras, nämligen att detta måste man på olika sätt hantera i säpokommittén och av Åhmansson.

Birgit Friggebo: Upplevde han också att det var nya sensationella uppgifter om hur vår säkerhetspolis fungerar? Han är ju säkerhetsansvarig i regeringen.

Ebbe Carlsson: Han uttryckte sig inte på det sättet, för han är en mycket lågmäld person. Men han tyckte att det fanns anledning att studera detta vidare.

Hans Nyhage: Inför detta KU-sammanträde har du i pressen deklarerat att du inte tänker tala om allt vad du vet i det aktuella ärendet. Gäller detta något utöver det som utreds av åklagarna?

Ebbe Carlsson: Jo, jag har ju flera gånger här hänvisat till att en del information är hemlig och inte bör lämnas ut inför TV-kamerorna.

Hans Nyhage: Du har hänvisat till åklagarna, men jag frågar igen, eftersom detta gäller regeringen: Är det något du sagt till regeringen som du vill hemlighålla för oss?

Ebbe Carlsson: Nej.

Hans Nyhage: Du har självt sagt att du inte haft kontakt med något annat statsråd än Anna-Greta Leijon. Har du haft kontakt med någon annan i regeringskansliet?

Ebbe Carlsson: Jag var med på den här föredragningen med Sten Heckscher och Kjell Larsson, och dessutom har jag träffat Kjell Larsson separat en gång.

Hans Nyhage: Finns det någon mer än Hans Holmér som enligt din uppfattning talat med någon regeringsledamot?

Ebbe Carlsson: Nej, men jag förmodar att rikspolischefen har regelbundna kontakter med regeringskansliet.

Hans Nyhage: Brevet som du fick skulle ju vara så hemligt att det inte kom att diarieföras. Diskuterade ni verkligen inte någonting om diarieföringen?

Ebbe Carlsson: Nej, varför skulle jag tala om detta med justitieministern. Svaret är nej – jag har inte diskuterat detta med henne.

Hans Nyhage: Har Hans Holmér inte på något sätt inspirerat eller påverkat dig att så djup engagera dig i denna fråga som du gjort?

Ebbe Carlsson: Jo, han har påverkat och inspirerat mig, men det är jag som har agerat.

Hans Nyhage: Ja, det är onekligen du som har agerat. Kan man tolka ditt svar så att Hans Holmér har medverkat till att du skulle agera?

Ebbe Carlsson: Ja, därför att en del av den information jag förde vidare i november kom från honom.

Hans Nyhage: Betyder det enligt din mening att detta var ett sätt för Hans Holmér att kunna fortsätta att påverka ärendet?

Ebbe Carlsson: Det tror jag inte att han tycker.

Hans Nyhage: Enligt din mening är det alltså inte på det sättet?

Ebbe Carlsson: Nej, han hade andra synpunkter på hur man borde göra.

Hans Nyhage: Du sade nyss beträffande utrustningen att den införskaffades för att förhindra attentat. JK har offentligt uttalat att det inte var meningen med utrustningen. Vem av er har rätt?

Ebbe Carlsson: JK har inte sagt så. Det har förekommit en diskussion om huruvida den här utrustningen skulle användas för att skydda den s.k. källa A eller, som JK säger, "mot källa A". På den punkten har JK en annan version än jag.

Hans Nyhage: Har JK alltså enligt din mening fel på den punkten?

Ebbe Carlsson: Det gäller här nyanser, och jag anser inte att jag skall berätta om detta nu.

Hans Nyhage: Jag ställde frågan om du anser att JK har fel när det gäller dessa uppgifter.

Ebbe Carlsson: Jag vill inte besvara den frågan.

Börje Stensson: Vilka kontakter har det funnits mellan Ebbe Carlsson och spaningsledningen och justitiedepartementet i frågan om mordspaningen innan Anna-Greta Leijon blev justitieminister?

Ebbe Carlsson: Inga.

Börje Stensson: Det innebär alltså att det var först vid årsskiftet 1987-1988 då vi fick nya personer som justitieminister och rikspolischef – personer som du har nära vänskapliga kontakter med – som det började bli mer intressant att engagera sig i denna fråga?

Ebbe Carlsson: Ja, men det har i och för sig inget samband.

Börje Stensson: Inget samband?

Ebbe Carlsson: Nej, utan hade den information som jag fick den 13 januari kommit på något annat sätt hade jag förmodligen överlämnat den till rikspolischefen, även om Anders Björck hade varit rikspolischef.

Börje Stensson: Dina synpunkter på säkerhetspolisen och dess interna problem hade du alltså inte tidigare redovisat för någon.

Ebbe Carlsson: Jodå. Jag har diskuterat det, men jag hade ju tidigare ingen konkret information.

Börje Stensson: Men vid tidpunkten för skiftet på ministerposten och skiftet på rikspolischefsstolen var det möjligt att – man kan uttrycka det så – direkt infiltrera för att få en ändring till stånd organisationsmässigt inom säkerhetspolisen. Känns det bra nu?

Ebbe Carlsson: Eftersom du formulerar dig på det sättet vill jag inte kommentera detta.

Börje Stensson: Den kritik du framfört har ju motsagts av Hans Stark i den utredning han föranstaltat. Även Edenmankommissionen och juristkommissionen tar avstånd från den kritik mot säkerhetspolisen som du framfört.

Ebbe Carlsson: Nej, men jag har ju, som jag sade, en del erfarenhet av utredningar, t.ex. när det gäller Göteborgsaffären, där man tillsatte en speciell juristkommission för att utreda vad som hade hänt men inte hörde mig som hade fört pennan vid utredningen. Jag är därför inte förvånad över att juristkommissionen och Edenmankommissionen har en annan uppfattning, eftersom de har gått till väga på ett annat sätt.

Börje Stensson: Din bedömning skiljer sig alltså ganska väsentligt från Edenmankommissionens, juristkommissionens och Hans Starks.

Ebbe Carlsson: Jag skall tillåta mig att citera rikspolischefen Persson som i augusti 1987 säger att det är anmärkningsvärt att alla utredningar och diskussioner om mordet i huvudsak rör sig om polisens agerande efter mordet. Det allvarligaste är trots allt att mordet kunde inträffa.

Börje Stensson: Du har rest väldigt mycket. Har det varit några besvär att få visum, t.ex. till Frankrike eller andra länder?

Ebbe Carlsson: Jag har redan sedan tidigare visum för resa till Frankrike.

Börje Stensson: Vem har utfärdat ditt pass?

Ebbe Carlsson: Det gör polisen.

Börje Stensson: Du har varit i departementets tjänst. Har du fortfarande tjänstepass?

Ebbe Carlsson: Jag har aldrig haft tjänstepass.

Elisabeth Fleetwood: Jag skulle först vilja ställa en fråga om det s.k. Fischerpengarna. Du sade att dessa delvis gått till den här våningen på Söder. Har du någon uppfattning om hur mycket det kan röra sig om? Polisen har ju, vad jag förstår, fortsatt att använda den här våningen.

Ebbe Carlsson: Våningen kom aldrig till användning, och den har återlämnats. Hur mycket pengar den kostade kan jag inte på rak arm säga. Men det gällde lokalhyra för en stor kontorslokal under fyra månader eller någonting sådant.

Elisabeth Fleetwood: Du har tidigare sagt att det här brevet som vi talat så mycket om skulle användas i ett mycket begränsat ärende. I brevet står det: "För min räkning handhar han vissa mycket känsliga faktainsamlingsuppdrag i samband med mordet på förre statsministern Olof Palme." Jag blev förvånad när jag hörde dig säga att detta var ett mycket begränsat ärende. Hävdar du fortfarande bestämt att den citerade formuleringen tyder på att det här inte i stället är ett vittomfattande ärende som brevet skulle leda fram till.

Ebbe Carlsson: Nej, men jag hävdade för en stund sedan att syftet inte var vittomfattande, utan att syftet var mycket speciellt. Det gällde *en* uppgift på *ett* ställe, och brevet skulle inte användas på något annat sätt. Sedan har jag också sagt att brevet inte är bra formulerat. Eftersom det är jag som formulerat det, kan jag stå för detta.

Elisabeth Fleetwood: Jag tycker mig också komma i håg att du för en tid sedan sade att det var Anna-Greta Leijon som hade skrivit under brevet och att det därför är hon som är ansvarig för det. Du är visserligen en av medarbetarna vid tillkomsten, men det är hon som är ansvarig.

Bo Hammar: Du sade tidigare att Anna-Greta Leijon såg allvarligt på de uppgifter som du lämnade henne och att hon var arg för att du inte hade kommit till henne tidigare. Var hon i så fall också inte förvånad över att rikspolischefen och säpochefen som hade denna information inte hade informerat henne, vilket ju förefaller mycket anmärkningsvärt och måste ha gjort det för henne?

Ebbe Carlsson: Jo.

Bo Hammar: Jag har också en fråga om det s.k. PKK-spåret. Jag frågade tidigare Ebbe Carlsson om de bristfälliga kontakterna med åklagarna. Efter vad jag förstår har åklagarna fäst mindre tilltro eller granska liten tilltro till PKK-spåret. Är det då inte märkligt att detta spår så att säga värms upp igen och att det sker i samverkan med justitieministern, som uppmanar till att detta spår skall drivas med kraft, och i samverkan med rikspolischefen, medan åklagarsidan fortfarande är mycket illa informerad om detta? Tycker du inte att detta är ett egendomligt förfarande?

Ebbe Carlsson: Jo.

Olle Svensson: Då är den här frågestunden avslutad, och det återstår för mig att uttala ett tack till Ebbe Carlsson och Tony Sandell för att ni har ställt upp här och genom era svar kompletterat det skriftliga material vi har. Tack.

Konstitutionsutskottet

1988-07-27

kl. 14.17–15.40

Offentlig utfrågning av f. länspolismästaren Hans Holmér, åtföljd av advokat Bengt H Nilsson, angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Jag ber att få hälsa välkomna förre länspolismästaren Hans Holmér och advokaten Bengt H Nilsson.

Jag erinrar på nytt om att vad vi skall syssla med är granskningen av regeringens och statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Vi har menat att det har varit värdefullt att få en del kontakter med personer som kan ge oss upplysningar.

Jag vill då först notera att i regeringens vitbok förekommer inte Hans Holmér bland dem som uppräknats som haft kontakter i Ebbe Carlsson-ärendet. Ändå blir min första fråga om du diskuterat med något statsråd eller någon i kanslihuset om de informationer Ebbe Carlsson lämnat polisledningen och som av den bedömts som intressanta.

Jag vill tillägga att vi alltid lämnar möjlighet till dem vi inbjudit att själva komma med inledande synpunkter.

Hans Holmér: Jag vill först säga att jag inte tänker komma med någon inledning, men jag tänkte redovisa de kontakter jag har haft med statsråd sedan den 5 mars, när jag lämnade in min avskedsansökan.

Den första kontakten var den 9 juni 1987 med statsminister Ingvar Carlsson i Rosenbad då vi talade om min avgång. Det var något slags uppföljande samtal efter det att jag lämnat in min avskedsansökan. Det var ett kort sammanträffande då vi inte dryftade någonting om utredningen eller om det som hade varit.

Sedan hade jag i augusti 1987 ett sammanträffande med Anna-Greta Leijon, som då var arbetsmarknadsminister. Hon bjöd hem mig till sin bostad på middag. Det var ett slags social samvaro då vi talade om min framtid. Inte heller vid det tillfället berördes utredningen.

Sedan avgick jag den 15 september 1987. Jag hade då fått ett uppdrag av Förenta nationerna inom narkotikaområdet. Gertrud Sigurdsen bjöd mig på lunch den 21 september i Rosenbad, då vi naturligt nog talade om narkotikasituationen i världen och i Sverige.

Den 10 november 1987 bad jag om företräde inför statsministern. Jag ville då delge honom mina intryck från Wien. Jag hade varit därnere en vecka och rekognoserat förutsättningarna, och jag ville att han skulle få kvitto på vad det skulle kunna innebära i framtiden. Vi hade ett samtal på någon halvtimme om narkotikasituationen.

I samband med det ställde Ingvar Carlsson en fråga om hur jag mådde. Jag sade att det inte var några större fel, men jag kunde ju följa utredningen i

någon mån genom de vänner jag fortfarande har inom polisen. Jag hade fått intrycket att man nu hade kommit längre än när jag lämnade, så man hade teorier om vem som hade hållit i pistolen.

På detta reagerade inte Ingvar Carlsson på något sätt, utan han tog emot min upplysning, och sedan talade vi om Stig Bergling.

Den femte och sista kontakten med statsråd var i april 1988, då jag träffade Anna-Greta Leijon i Rosenbad. Vi talade om narkotika. Det var jag som hade bett att få komma till henne. Jag var tillfälligt hemma från Wien och hade intresse av att försöka påverka henne så att regeringen så småningom skulle kunna lämna bidrag i ökad omfattning till FN:s narkotikafond. I övrigt talade vi inte om mordutredningen vid det tillfället.

Det är de kontakter jag hade med statsråd.

Olle Svensson: Det stämmer ganska väl med det jag förstått av vitboken att det inte varit några mer omfattande kontakter med statsråd utöver detta korta samtal med Ingvar Carlsson.

När jag läser JK-rapporten, som vi också har haft inför utskottet, förstår jag att du har haft synpunkter på frågor som i hög grad engagerade Ebbe Carlsson. Jag syftar då på PKK-spåret och påstådda missförhållanden inom säkerhetsavdelningen och hanteringen av vad som betecknas som källa A. Jag vill bara fråga om du inför utskottet vill ange din syn på några av dessa saker. Jag vet att det är en vittsyftande fråga, men jag vill ändå ta upp det som utgångspunkt för våra senare frågor.

Hans Holmér: Det skall jag gärna göra.

Under sommaren 1987 tog kriminalinspektör Jan Barrling kontakt med mig. Vi hade arbetat tillsammans under Palmespaningarna och lärt känna varandra rätt grundligt. Jag var vid den tidpunkten fortfarande länspolismästare i Stockholm, även om jag inte tjänstgjorde. Han frågade om jag var villig att uppträda som bollplank åt dem som arbetade med utredningen. Han menade att jag var den som bäst kunde den omfattande spaningsutredningen. Det man ville ha flera detaljer om var mordområdet – Sveavägsavsnittet, som det kallas i utredningen. Uppenbarligen hade Barrling och hans kolleger bearbetat uppgifter och informationer ytterligare och ville konfrontera dem med vad jag visste. Vid detta samtal fick jag ingen ny information, utan de här polismännen ville snarare att jag skulle sätta in slutsatser och frågeställningar i ett större perspektiv.

Efter mötet har jag träffat Jan Barrling och Valter Kegö en handfull gånger – jag kan inte exakt ange hur många. Våra kontakter har hela tiden kännetecknats av att jag har varit något slags referensbank för dem och kunnat lämna synpunkter på utredningsmaterialet och vad det betydde i förhållande till nya idéer. Jag har under hela tiden inte fått några hemliga handlingar av dem eller över huvud taget fått någon information av hemlig karaktär, även om det naturligtvis kan anses att jag skulle kunna vara pålitlig i det avseendet.

I november 1987 sökte Barrling kontakt med mig i ett sådant ärende. Jag tror det var i oktober. Det hade förekommit en konferens i Paris där poliser diskuterade sambandet mellan narkotika och terrorism i ett mycket brett och principiellt perspektiv. Man hade i det sammanhanget också talat om

attentatet mot påven och mordet på Olof Palme. Jag betonar att det var ett slags principiellt resonemang som där fördes. Barrling ville tala igenom med mig de slutsatser och idéer som han hade värkt fram under denna konferens.

Vi träffades och diskuterade om symposiet. Vid det tillfället träffades Jan Barrling och Ebbe Carlsson för första gången.

Under de träffar som jag hade med Jan Barrling och Valter Kegö hade jag fått uppfattningen att man hade bearbetat informationen ytterligare och kommit fram till vissa hypoteser om vem som hade hållit i mordvapnet. Jag förstod också att man hade fått en ny uppgiftslämnare, vars fullständiga identitet man inte kände, men det var en uppgiftslämnare som hade framfört information som stämde med vad vi redan visste. Jag tyckte då att det var en utomordentligt intressant situation. Jag förstod också att Barrling och Kegö inte fick de resurser de behövde för att gå vidare på bred front i detta utredningsavsnitt. Jag tyckte då att det kanske inte var riktigt rätt att det skulle vara på det sättet.

Det här var någon gång i mitten av november. Ambassadör Carl Lidbom hade den 5 november fått utredningsuppdraget att granska säkerhetspolisen. Jag fann det naturligt att informera honom om vad jag hade erfarit. Jag hade en första telefonkontakt med honom när han var i Paris. Jag minns inte om det var jag som ringde eller om det var han som ringde. Han hade intresse av att träffa mig utan att han visste att jag hade så att säga någonting att komma med. Det var också någonting jag hade räknat med, eftersom han hade fått utredningsuppdraget.

Vi träffades den 8 december i min bostad i Stockholm. Där lämnade jag en redovisning. Jag vill inte påstå att den var hundraprocentig, men det var en så bred föredragning som jag var mäktig om utredningsläget såsom jag såg det och ser det i dag. Jag talade också om att situationen uppenbarligen hade förändrats något från det att jag hade lämnat ledningen – man hade kommit något längre, men jag berättade inte alla detaljer i det sammanhanget.

Jag nämnde då att det fanns uppgifter om att säkerhetspolisen före mordet på Olof Palme kände till att PKK planerade attentat men att man inte visste vem som skulle mördas. Carl Lidbom blev med rätta uppbragt över den informationen och frågade om det fanns någon som kunde verifiera detta. Jag sade att det fanns det. Jag ringde till Jan Barrling, som på kvällen kom till oss och berättade att han veckan före mordet hade informerat ledningen för säkerhetspolisen om de samtal som man hade avlyssnat som vittnade om att PKK förberedde ett mord men att man inte visste vem som skulle bli offret.

Jag vill tillägga att Barrling och Kegö vid sina kontakter med mig framhöll att man hade stöd hos åklagaren Jörgen Almblad för teorierna med denna inriktning.

Olle Svensson: De förhållanden som du nu har berört har ju lett till ganska omfattande åtgärder från polisens sida, och sedan har även regeringen blivit inkopplad. Hur ser du som gammal polisman, om jag får uttrycka mig så, exempelvis på det förhållandet att man då också hade engagerat en privatperson som Ebbe Carlsson?

Hans Holmér: Jag vet inte om jag har något svar på den frågan. Jag vill möjligen säga att det finns olika typer av privatpersoner.

Olle Svensson: Du bedömer Ebbe Carlsson som en stridbar person med kompetens som man kan dra nytta av?

Hans Holmér: Jag vet inte om Ebbe Carlsson vill att jag ställer upp på hans sida – det är mycket tveksamt om det är värdefullt att få stöd av mig – men jag vill ändå säga att Ebbe Carlsson, som jag känner sedan mer än dussintalet år, är en person med mycket stor integritet.

Anders Björck: Får jag haka på där. Du säger att det finns olika personer och att Ebbe Carlsson skulle ha en speciell kompetens på det här området. Olle Svensson sade att du är en gammal polisman. Kan du erinra dig någon parallell där man använt en person på samma sätt som man har använt Ebbe Carlsson i det här fallet?

Hans Holmér: Det skulle närmast vara en fråga till KU, om det har funnits någon sådan affär tidigare.

Anders Björck: Alla affärer kommer inte ens till KU:s kännedom, även om många gör det.

Du känner inte till något liknande fall från din långa polistjänst där man har använt en person på detta sätt?

Hans Holmér: Att man använder privatpersoner som uppgiftslämnare och hjälp i en polisutredning är ingenting ovanligt.

Anders Björck: Men har man gjort det på samma sätt och i samma omfattning som gäller Ebbe Carlsson? Det kan väl inte vara så svårt att svara på det.

Hans Holmér: Det förefaller vara en retorisk fråga.

Anders Björck: Då är svaret alltså att du inte gör det.

I november 1987 hade du kontakt med Barrling, och han informerade dig – nu följer jag vad JK säger – om att det förelåg en konflikt inom SÄK med avseende på SÄK:s deltagande i Palmeutredningen. Vilken slutsats drog du av det? Kunde du med det kunnande du hade gå i god för, eller hade du skälig anledning att tro, att vad Barrling upplyste om var korrekt? Du ställde alltså upp på informationens idé?

Hans Holmér: Jag har som bekant varit chef för säkerhetsavdelningen i sex år och har lång erfarenhet av den svåra atmosfär som en sluten organisation arbetar i. Jag har haft tillfälle att lära känna många polismän både inom säkerhetspolisen och inom den öppna polisen under mina drygt 30 år inom verket. Jag har inte minst haft möjlighet att lära känna bl.a Jan Barrling under den tid då jag ledde spaningarna. Jag kan utan vidare säga att Jan Barrling är av de bästa polismän jag har träffat.

Anders Björck: När du utgick från att det var korrekt eller att det fanns grundad anledning att tro att det förelåg missförhållanden, hade det då inte varit naturligt att du hade vänt dig till rikspolischefen Åhmansson?

Hans Holmér: Han var inte rikspolischef då.

Anders Björck: Han var utnämnd rikspolischef.

Hans Holmér: Han *var* inte rikspolischef. Men bortsett från vem som var rikspolischef tyckte jag i den situation jag befann mig i att det var viktigare att jag underrättade Carl Lidbom.

Anders Björck: Men Carl Lidbom var inte exekutiv chef för rikspolisen.

Hans Holmér: Jag har svarat på frågan.

Anders Björck: Redan under de första dagarna av utredningen om Palmemordet hade du kontakt med Ebbe Carlsson. Han var med i flera sammanhang. Vad var anledningen till att du utnyttjade Ebbe Carlsson då, och hur skedde det?

Hans Holmér: Jag fick lördagen den 1 mars reda på att Ebbe Carlsson hade varit i Paris när mordet inträffade. Han hade ombetts att åka till Chamonix för att underrätta Mattias Palme om mordet. Efter det reste Ebbe Carlsson tillsammans med Mattias Palme till Stockholm. Jag lät ombesörja att de hämtades i polisbil och kördes till Stockholm. I det sammanhanget hade jag telefonkontakt med Ebbe. Jag sade då att jag för utredningens skull hade behov av att få reda på hur man kan se på Olof Palmes vänkrets och närmare bekanta. Jag bad att få återkomma när han hade vilat ut.

Vi talades vid på måndagen den 3 mars. Jag bad honom komma till polishuset för att delge mig information. Han kom dit på morgonen vid niotiden. Vi satt i ett inre rum. Han redovisade då den personkrets som han kände och som han trodde kunde bidra med informationer i ett sådant första utredningsläge.

Efter det bjöd jag Ebbe på fika i dåvarande ledningsrummet som tjänstgjorde som ett slags radiocentral vid den tiden. Efter en stund gick Ebbe därifrån.

Efter det mötet i dåvarande ledningsrummet har Ebbe Carlsson inte varit i polishuset. Det var aktuellt för mig att avgå i mars 1987, då vi träffades över en kopp kaffe i ett annat rum.

Anders Björck: Hur ofta har du sammanträffat med Ebbe Carlsson och diskuterat Palmemordet med honom från det att du hade den kontakten och fram till nu? Vilken har hans roll varit där?

Hans Holmér: Jag kan svara på den frågan på två sätt. Jag har redan sagt att vi är goda vänner sedan länge. Naturligtvis träffas vi ofta, och vi talar ofta med varandra i telefon. Under några dagar efter mordet kinesade jag hos Ebbe innan jag kunde skaffa mig en säker bostad.

Vi har under årens lopp talat mycket med varandra om olika frågor. År 1976 när Ebbe slutade i justitiedepartementet och blev journalist träffade vi ett slags avtal om att vi inte skulle blanda ihop våra arbetsuppgifter. Jag skulle inte lämna någon information i förtroende. Vi var på det klara med att vi nog kunde hitta andra samtalsämnen än mitt yrke.

Längre än så går jag inte i dag. Det här är en fråga som är föremål för åklagarutredning, och jag kommer att vänta med att berätta tills jag har talat med de poliser och åklagare som utreder den delen.

Anders Björck: Får jag tolka det så att du inte över huvud taget vill berätta i dag om dina kontakter med Ebbe Carlsson?

Hans Holmér: Jo, om mina kontakter, men i utredningsbilden finns frågan, om Ebbe Carlsson har fått några uppgifter av något slag. JK har också i sitt pressmeddelande haft godheten att nämna mig särskilt, och därför skall jag avstå.

Anders Björck: Det innebär att du inte kan inför konstitutionsutskottet tala om, om du har givit Ebbe Carlsson hemlig information?

Hans Holmér: Jag tycker att svaret var rätt tydligt på den punkten.

Anders Björck: Det tycker jag också, men jag tycker inte om svaret. Jag tycker att du här skall redogöra för vad du har berättat för Ebbe för att konstitutionsutskottet skall få klarhet i det. Jag tycker att det är din skyldighet.

Hans Holmér: Jag har ingen sådan skyldighet, och jag tycker inte om frågan.

Anders Björck: Jag noterar att du inte tycker om den, men du måste vara medveten om att du försvårar vår verksamhet, liksom Ebbe Carlsson gjort tidigare i dag. Du måste respektera den uppgift vi har att hitta sanningen.

Hans Holmér: Det gör jag. Jag svarar på det som är KU:s uppgift.

Anders Björck: Har Ebbe Carlsson diskuterat källa A med dig?

Hans Holmér: Vi har inte diskuterat källa A, men jag har varit medveten om källa A. Redan innan han blev aktuell som källa hade jag omfattande kunskaper om mannen i fråga. Det var alltså en sådan bollplanksuppgift som jag fick från Barrling och Kegö.

Anders Björck: Har du kunnat göra någon bedömning för Ebbe Carlsson eller andra om källa A:s trovärdighet, eller kan du göra det nu?

Hans Holmér: Jag tycker det är sorgligt att förekomsten av källa A har kommit till offentligheten, så jag begränsar mig till det jag redan har sagt.

Anders Björck: Du har inga kommentarer om din beröring med källa A och hans ankomst till Sverige och vilken eventuell nytta man kan ha haft av honom?

Hans Holmér: Nej, jag svarar inte på den frågan.

Anders Björck: Hade du någon kännedom om att avlyssningsutrustning var på väg att införas till Sverige via Ebbe Carlsson?

Hans Holmér: Jag erinrar om att det pågår polisutredning om detta, och jag avstår från att svara.

Anders Björck: Du vill inte ens säga att du inte känner till det?

Hans Holmér: Jag avstår från att svara.

Anders Björck: Jag beklagar att du inte är mer samarbetsvillig. Om du har känt till detta, kan det inte vara något hinder för undersökningen att du säger det just nu.

Är du också ovillig att svara på frågor om den diskussion som har förekommit om införsel av vapen?

Hans Holmér: Jag har svårt att se att det är en fråga för konstitutionsutskottet. I så fall vill jag få preciserat vari anknytningen skulle bestå.

Anders Björck: Vår uppgift är att få fram så mycket underlag som möjligt i affären, att se hur Ebbe Carlsson har verkat och vad som har skett. Du vet som gammal polisman att man försöker få en bred bild innan man drar några slutsatser.

Hans Holmér: Det här är ingen polisutredning.

Anders Björck: Nej, men det är riksdagens konstitutionsutskott. Vi vet hur vi brukar lägga upp våra utredningar.

Hans Holmér: Ebbe Carlsson har ingenting med vapnen att göra, och regeringen har ingenting med vapenanskaffning att göra.

Anders Björck: Och du har heller ingenting med vapenanskaffning att göra?

Hans Holmér: Jag svarar inte på den frågan.

Anders Björck: Du svarar inte på några frågor om detta? Intet svar är också ett svar. Jag tycker att det är djupt beklagligt att du på detta sätt undanhåller viktig information.

Olle Svensson: Som jag inledningsvis betonade lägger vi oss inte i saker som inte berör vår granskning. De frågor vi ställer i konstitutionsutskottet skall vara frågor som berör regeringens ansvar. Vi är i konstitutionsutskottet kritiska mot regeringen om den ingriper i myndighetsutövning. Vi skulle vara ett dåligt exempel som granskare om vi själva skulle anklagas för att blanda oss i annat.

Anders Björck: Vi har kanske olika uppfattningar, men det kan vi ta upp i annat sammanhang. Jag tycker det är ordförandens plikt och skyldighet som vald av hela utskottet att medverka till att vi får fram så mycket sanning som möjligt. Om inte ordföranden är med på det, beklagar jag det. Vi vet vilka bekymmer vi har haft att få till stånd dessa förhör.

Men jag går vidare. Tycker du att det ligger någonting i den kritik som har riktats mot förre byråchef Näss och den verksamhet han har bedrivit? Det lär ju vara en del av upprinnelsen till den s.k. Ebbe Carlsson-affären.

Hans Holmér: Jag känner P.G. Näss sedan många år. Jag tycker han har verkat som en skicklig operativ chef inom säkerhetsavdelningen. Jag har ingen direktinformation om vad som har förevarit i de senare faserna med avhopparen A, så jag kan inte bedöma om det förekommit något fel på den ena eller andra kanten inom säkerhetsavdelningen.

Anders Björck: Det här var någonting som fördes fram redan i november 1987 och då hade källa A ännu inte kommit till Sverige. Ebbe har riktat stark

kritik mot Näss verksamhet. Han har sagt att han icke har använt de ord som har tillskrivits honom – det kan jag inte bedöma.

Diskuterade du och Ebbe Carlsson Näss verksamhet?

Hans Holmér: Nej, vi har inte diskuterat den. Jag hörde utfrågningen av Ebbe Carlsson och har ett klart minne av att han inte kritiserade P.G. Näss.

Birgit Friggebo: Jag undrar vad det är för nya uppgifter som har kommit fram genom Ebbe Carlssons verksamhet som inte fanns och som du inte kände till fram till dess att du avgick från utredningen.

Hans Holmér: Jag känner inte till det nya materialet i detalj i dess helhet. Jag vill erinra om att jag såsom jag nämnde tidigare träffade Carl Lidbom den 8 december. Några dagar efter det, den 11 december, åkte jag på fjorton dagars utomlandssemester. Efter årsskiftet åkte jag till Wien där jag har varit i stort sett sammanhängande, men jag har varit på åtskilliga andra utlandsresor under tiden. Jag har varit i Stockholm bara över några helger. Även om det skulle vara någons önskemål har jag inte blivit orienterad i detalj.

Det finns en viktig bit som har tillkommit. Det är en bricka i motivbilden.

Birgit Friggebo: Eftersom du hörde på utfrågningen i förmiddags kanske du minns att Ebbe Carlsson påstod att han hade helt nya uppgifter om en PKK-ledares rörelser i Stockholm.

Jag har hört dig tidigare i ett visst sammanhang redovisa en del av de här uppgifterna, där bl.a. ordet "bröllop" nämndes. Även vid det tillfället redovisades PKK-arens rörelser i Stockholm. Är det verkligen en sensationell ny uppgift, som ställer det hela i en ny dager?

Hans Holmér: Uppgiften om PKK-ledarens rörelser i bl.a. Gamla stan är helt ny. Den var ny för mig när jag fick höra den i januari 1988.

Birgit Friggebo: Det har också förekommit diskussioner här om hur mycket Ebbe Carlsson har varit insatt i mordutredningen tidigare. JK drar en slutsats att Ebbe Carlsson *har* varit insatt i mordutredningen genom Hans Holmér. Är den slutsatsen i JK:s utredning felaktig?

Hans Holmér: Det är en slutsats eller reflexion som skall utredas av polis och åklagare.

Birgit Friggebo: Du vill inte svara på det?

Hans Holmér: Nej.

Birgit Friggebo: Är det några andra personer av lika privat karaktär som Ebbe Carlsson som du hade kontakt med under tiden för polisutredningen? Är det vanligt att du har behov av att snacka med andra – det har vi ju alla ibland – eller är det bara med Ebbe Carlsson?

Hans Holmér: Jag har ett starkt behov av att snacka med andra, men inte när jag jobbar.

Birgit Friggebo: Det är bara Ebbe Carlsson i kretsen utanför dem som har legitim rätt å tjänstens vägnar som har fått information?

Hans Holmér: Jag har inte svarat på frågan om jag har lämnat information till Ebbe Carlsson som jag inte fick lämna. Den saken får utredas.

Birgit Friggebo: Ebbe Carlsson har ganska grava anklagelser mot sättet på vilket säpo sköts. Han säger att det skulle finnas brister av olika slag. Delar du hans uppfattning om säkerhetspolisen?

Hans Holmér: Jag har inte anledning att kommentera det i annan mån än att jag naturligtvis under den tid då jag ledde mordspaningarna fann det egendomligt att det var så mycket som indikerade att Olof Palme kunde bli utsatt för ett attentat från PKK och att det inte hade lett till några skyddsåtgärder. Så till vida har jag samma uppfattning som Ebbe Carlsson.

Birgit Friggebo: Du menar att uppgifterna som har funnits tidigare skulle ha lett till att man bedömde risken för statsministern som stor?

Hans Holmér: Jag fann att man talade om ett attentat några dagar före mordet. Jag vet också att den högsta ledningen för säkerhetsavdelningen hade kunskap om samtalen. När man stavar och lägger ihop vad säkerhetspolisen i övrigt visste om PKK vid den tidpunkten menar jag att slutsatsen borde ha blivit att man skulle ha skyddat Olof Palme.

Birgit Friggebo: Finns det något exempel på att PKK har utfört attentat utanför sin egen krets?

Hans Holmér: Det beror på vad man menar med "utanför sin egen krets". PKK har under de senaste fem åren gjort sig skyldiga till mellan 15 och 20 mord i Europa. Huvudparten av morden är förövade mot kurder som har blivit motståndare till PKK eller varit motståndare till PKK från början. Men det finns i kretsen av mordoffer även turkar som är motståndare till PKK.

Frågan om de skulle sträcka sig så långt att de mördade Olof Palme kan man inte avfärda så enkelt med att de tidigare bara har mördat kurder eller turkar.

Jag vill också peka på en omständighet som kan vara intressant att beakta i sammanhanget. En av de av svenska regeringen terroristförklarade PKK-arna öppnade på Lucianatten 1986 eld i Gamla stan mot efterföljande poliser och sköt vilt i gränderna i Gamla stan. Han är nu dömd för detta brott och för narkotikabrott. Det visar att i denna krets av människor finns de som inte drar sig för att skjuta även mot svenskar.

Birgit Friggebo: Det betyder alltså att du till viss del instämmer i uppfattningen och är kritisk mot säpos sätt att agera. Har du framfört det till regeringen tidigare, och har det i så fall lett till åtgärder, förutom att man på ett sent stadium tillsatte säpoutredningen?

Hans Holmér: Några av de här omständigheterna blev aktuella redan under den tid då jag ledde spaningarna och har på normal väg förts vidare till justitieministern.

Birgit Friggebo: Till Sten Wickbom?

Hans Holmér: Ja.

Birgit Friggebo: Och det har inte lett till att han har vidtagit några åtgärder i form av att börja granska organisationen?

Hans Holmér: Jag vet inte i vad mån den här typen av information ligger bakom beslutet att tillsätta säpoutredningen.

Birgit Friggebo: Den tillsattes av Anna-Greta Leijon.

Hans Holmér: Den tillsattes av justitieministern. Man får se ett samband mellan dem. Man ärver väl en del uppgifter.

Birgit Friggebo: Du träffade statsministern den 10 november 1987. Syftet var att tala om narkotika.

Av vilken anledning vände du dig till statsministern med den typen av frågor, och vilka var med vid samtalet utöver dig och Ingvar Carlsson?

Hans Holmér: Det kan man nog beskriva som en artighetsvisit av mig. Den svenska regeringen hade vid de överläggningar som förts mellan FN och Sverige ställt upp för mig. Jag kände tacksamhet för vad man hade gjort. Därför ville jag söka upp Ingvar Carlsson och tala om för honom vari mina arbetsuppgifter skulle bestå och hur jag såg på vad som kunde komma ut av dem.

Birgit Friggebo: Så syftet var inte att tala om Palmeutredningen? Det här sammanföll med Parisseminariet och dina andra överläggningar om att man nu hade, som du sade, fått bättre teorier om vem som hållit i pistolen.

Hans Holmér: Nej, det var på intet sätt min avsikt att ta upp Palmeutredningen. Det föll sig bara så som jag beskrev. Han frågade hur jag mådde. Det var då svårt att gå vidare utan att snegla tillbaka.

Birgit Friggebo: Du presenterade inte någon teori om vad som borde göras, och han hade inga synpunkter på det?

Hans Holmér: Nej. Jag har varit mycket noggrann när jag beskrivit vad som sades.

Bengt Kindbom: Här diskuterades förut i vad mån Ebbe Carlsson i inledningen kunde följa Palmeutredningen och de kontakter som förekom där.

Du sade att efter det första tillfället har han inte varit i polishuset. Har du på annat sätt haft kontakter med Ebbe Carlsson då han har lämnat uppgifter eller givits uppdrag under din tid som spaningsledare?

Hans Holmér: Nej. Han har inte lämnat någon information så att han skulle vara ett vanligt vittne. Han har under den tid då jag ledde spaningarna uppmuntrat mig ibland som en kompis gör i vissa lägen, och vi har talat om allmänna saker. De flesta förstår säkert att om man arbetat med en mordutredning i åtskilliga timmar på dygnet vill man inte tala om mordutredningen när man inte arbetar med den.

Bengt Kindbom: Du sade beträffande säkerhetspolisen att du hade god erfarenhet av att leda arbetet i en sluten miljö och av att leva i en sluten miljö. Det syftade då på din tid som chef för säkerhetspolisen.

Ledde det inte i ett senare läge till ett behov av att pröva fler källor än de som hörde av sig till dig?

Hans Holmér: Jag hade ju egentligen ingen annan uppgift än att vara något slags bollplank, som jag sade. Eftersom jag litade på både Barrling och Kegö ställde jag gärna upp som bollplank. När de frågade mig om en uppgift eller hade någon teori hade jag ingen anledning att gå till någon annan på säkerhetsavdelningen och höra om de möjligen delade den teorin. Jag var inte i den situationen att jag behövde värdera deras frågor eller deras synpunkter. Jag tog det för vad det var.

Bengt Kindbom: Uppgiften som bollplank fullgjorde du efter det att du hade lämnat ditt uppdrag som polischef. Fick du då information som var sekretessbelagd?

Hans Holmér: Nej. Jag kan ha fått någon enstaka uppgift, men jag kan inte erinra mig det nu.

Det väsentliga var att de ville ha reda på vad jag kunde. Även när jag hade avgått var jag den som kunde den här utredningen bäst och hade det bredaste perspektivet på grund av den roll jag hade spelat. Jag kunde hjälpa dem i de funderingar de hade.

Bengt Kindbom: Har du efter det att du avgått haft någon kontakt med den nyupprättade spaningsledningen eller åklagarsidan?

Hans Holmér: Nej, sedan jag lämnade spaningarna den 5 mars har ingen i den nya spaningsledningen haft något intresse av mina kunskaper.

Bengt Kindbom: Du har inte heller förmedlat några kunskaper till dem av den nya information du har fått?

Hans Holmér: För att fortsätta bildspråket kan jag säga att bollen är hos dem.

Bengt Kindbom: JK fick uppdrag av regeringen att göra ett utredningsarbete angående den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Han har sökt dig, men du har inte varit i kontakt med JK. Har du något skäl till att du inte kontaktat JK?

Hans Holmér: Jag skall redovisa verkligheten bakom tidningsskriverierna.

JK fick sitt uppdrag av regeringen den 10 juni. Det var en fredag. På måndagen reste jag från Wien till Ecuador. Jag var i Quito i Ecuador under fjorton dagar och utförde då ett utredningsuppdrag åt Förenta nationerna, ett utredningsuppdrag som jag kan karakterisera som komplicerat och relativt avancerat. Jag vill erinra om att det är en tidsskillnad mellan Ecuador och Sverige på sju timmar.

Under vistelsen i Ecuador fick jag genom någon kontakt som jag hade i Europa klart för mig att JK-utredningen hade börjat.

Jag återvände till Europa och kom till Stockholm sent på midsommaraftonen och åkte då ut och seglade i Stockholms skärgård. Jag har tagit för vana

att när jag är i Sverige under kortare tider inte läsa tidningar och inte höra på radion. Jag återvände sedan till Wien och var i Wien i början på veckan. Jag fick då klart för mig att JK någon gång mitt under min Ecuadorvistelse hade ringt och velat få tag i mig. Efter det har ingen försökt få kontakt med mig, och ingen har skrivit till mig. Jag har officiell adress så det är ingen svårighet att nå mig.

Jag kan säga ytterligare två saker i den här frågan. Det ena är att om JK hade kallat mig till förhör, skulle jag självfallet ha ställt upp på samma sätt som jag i dag gör inför konstitutionsutskottet. En annan reflexion som jag inte kan underlåta är att jag inte kan förstå hur JK kunde avsluta sin rapport utan att höra mig.

Bengt Kindbom: Enligt vad jag förstår gjorde han det därför att han inte fick tag i dig, men det är en annan sak.

Finns det någonting i JK:s rapport som du skulle ha ändrat om du hade hörts?

Hans Holmér: Jag tycker inte att jag är i den positionen att jag skall rätta vad JK säger.

Bengt Kindbom: Fick du information av någon av de andra inblandade i den s.k. Ebbe Carlsson-affären om vilka regeringsledamöter som informerades om Ebbe Carlssons aktiviteter?

Hans Holmér: Jag vet bara att Ebbe berättade för mig att han hade kontakt med Anna-Greta Leijon, inte med någon annan.

Bo Hammar: Ebbe Carlsson berättade på förmiddagen om sitt första möte i den här frågan med Anna-Greta Leijon, den 27 mars 1988. Han informerade henne, och hon tog hans uppgifter på stort allvar och blev tydligen mycket bekymrad och upprörd över att hon inte tidigare hade fått de här uppgifterna. Enligt vad jag förstår handlade det också om brister inom säkerhetsavdelningen.

Jag blir litet konfunderad när jag får höra att du träffade Anna-Greta Leijon kort tid därefter – i april 1988, sade du utan att kunna ange exakt datum. Du säger att ni talade om narkotika. Hade Anna-Greta Leijon inga frågor till dig, som varit chef för säkerhetsavdelningen i sex år och väl är den mest kunniga på detta område, kring den här problematiken? Om det stämmer som Ebbe Carlsson säger att Anna-Greta Leijon var upprörd, tycker jag att det borde vara naturligt att hon på något sätt berörde den problematiken med dig.

Hans Holmér: Det gjorde hon alltså inte.

Bo Hammar: Som du hörde diskuterades säkerhetsavdelningen ganska mycket i dag på morgonen. Ebbe Carlsson talade på förmiddagen om en PKK-ledares rörelser i Gamla stan. Jag har också studerat den hemliga rapporten. Man kan naturligtvis dra olika slutledningar av den, men uppenbarligen anser både Ebbe Carlsson och du att det som kom fram i rapporten är mycket anmärkningsvärda saker.

Vilka slutsatser drar du om avdelningens samarbete med Palmeutredning-

en och över huvud taget säkerhetsavdelningens sätt att arbeta, när du inte kände till detta förrän i januari 1988?

Hans Holmér: När man skall värdera och sammanställa spaningsuppgifter i en komplicerad mordutredning rör det sig om mycket fina indicier och små uppgifter som verkar betydelselösa om man ser dem isolerade, men om man sätter in dem i ett större sammanhang kan en till synes betydelselös uppgift bli den felande brickan i spelet.

Att en PKK-ledare rör sig på detta sätt i Gamla stan är anmärkningsvärt, för att använda ett något avdramatiserat uttryck. Jag menar att det var fel att uppgiften vidarebefordrades till spaningsledningen när jag var chef för den och att uppgiften kom fram så sent som först i januari 1988. Jag kan naturligtvis inte bedöma vari felet består eller kommentera det förrän jag känner till orsaken till att uppgiften inte kom fram tidigare.

Bo Hammar: Du har starkt betonat PKK-spåret, men åklagarna har haft och har andra uppfattningar. Det här är en kontroversiell fråga. Har du under den här tiden någonsin fått någon reaktion från något statsråd om lämpligheten av att driva PKK-spåret?

Hans Holmér: Nej. Jag hade inte haft andra kontakter än jag har beskrivit, och jag har inte fått några synpunkter i övrigt annat än uttalanden som jag kunnat läsa i pressen.

Bo Hammar: Jag återgår till frågan om säkerhetsavdelningens arbete, som ju har blivit en stor fråga och tydligen har engagerat både Ebbe Carlsson och Anna-Greta Leijon. Ebbe Carlsson sade på förmiddagen att hans bestämda uppfattning är att såväl regeringen som rikspolisledningen har en otillräcklig insyn i och kontroll över säkerhetsavdelningens arbete. Delar du den uppfattningen mot bakgrund av din långa erfarenhet från avdelningen och från andra poster?

Hans Holmér: Ja, det gör jag i huvudsak. Det är mycket svårt att få en riktig uppfattning om hur en polisorganisation av hemlig natur fungerar. Det ligger i organisationens intresse att många gånger arbeta med vattentäta skott mellan avdelningar och mellan olika nivåer inom organisationen. Det förklarar man ibland med att en enhet kan få syssla med en uppgift som är så delikat och av så hemlig natur att andra inte kan få reda på den.

För att komma igenom alla vattentäta skott och få detaljkännedom om vad som händer och sker krävs det mycket lång tid. Jag var chef för avdelningen i sex år och hade en stark ambition att nå full insyn i vad som hände på avdelningen, men jag är övertygad om att jag inte nådde ett fullständigt resultat själv. Därför har jag ingen större tro på snabba utredningar som tvingas förlita sig på den information man får t.ex. från cheferna. Man måste gå ganska djupt i organisationen för att få det rätta greppet. Det här är naturligtvis en komplikation. Frågan är inte alldeles lättlöst.

Bo Hammar: Om jag tolkar dig rätt menar du att inte ens du efter att ha varit chef för säkerhetsavdelningen i sex år hade fullständig insyn i och kontroll över vad som pågick i alla hörn och skrymslen. Det är i så fall anmärkningsvärt.

Hans Holmér: Det är ett faktum. Det är svårt att i en stor organisation komma ända ned till botten. Jag visste naturligtvis det som var viktigt att veta, men det kunde finnas saker inom organisationen som jag inte kände till.

Bo Hammar: Man kan då dra den slutsatsen att det är en näst intill omöjlig uppgift för parlamentariska kommittéer eller kommissioner att reda ut säkerhetstjänsten?

Hans Holmér: Det är inte omöjligt, men det tar tid.

Olle Svensson: Jag vill ställa ett par frågor för att bekräfta det intryck som jag har fått.

Jag är mån om att det är granskningen av regeringen som vi skall syssla med. Om jag har uppfattat dig rätt har de kontakter som du har haft med regeringen i stort sett inte rört det som kallas Ebbe Carlsson-affären eller haft sammanhang med mordet.

Hans Holmér: Ingenting.

Olle Svensson: Detta andra har gällt en prövning av om det material som har funnits har motiverat åtgärder av olika slag. Det är dels vad som kallas missförhållanden inom säpo, dels teorier som har lanserats och som har berört bl.a. källa A och PKK-spåret.

Anser du att de extra åtgärder har varit motiverade som ändå har vidtagits och att materialet har varit av så seriös natur att sådana åtgärder borde ha vidtagits?

Hans Holmér: Enligt min bedömning har det varit ett mycket starkt krav att hantera vad som har kommit fram. Det är uppenbart att man måste fortsätta med de här frågorna, och jag har en stark övertygelse om att man inte klarar upp mordet på Olof Palme om man inte fortsätter det här.

Anders Björck: Jag skall återgå till JK:s utredning. Många har kritiserat den, men den är det grunddokument vi har tillsammans med promemorian från statsrådsberedningen.

Det står på s. 5: På initiativ av Holmér besökte Åhmansson denne i hans bostad i Stockholm. Det står att du betonade för Åhmansson vikten av att säpoutredningen följs upp och påpekade att det fanns mer material som behöver bearbetas.

Kan du svara på vad det var för material som borde bearbetas ytterligare?

Hans Holmér: Ja. Jag kan också berätta att jag träffade Nils-Erik Åhmansson första gången den 25 november 1987 och andra gången den 19 februari 1988. Skall jag vara känslig med ordens valörer vill jag säga att jag inte vet om det var bara på mitt initiativ som sammankomsten ägde rum. I alla fall ansåg Åhmansson att det var så värdefullt att vi träffades att rikspolisstyrelsen betalade min hemresa från Wien.

Anledningen till våra överläggningar var att Åhmansson var intresserad av min syn på utredningsläget i Palmemordet. Jag ansåg när jag avgick och jag ansåg när jag träffade Nils-Erik Åhmansson och jag anser i dag att det finns mycket mer som måste utredas när det gäller PKK.

Anders Björck: Det var alltså PKK-spåret som ni diskuterade. Det är det som JK syftar på när han säger "mera material"?

Hans Holmér: Vad som borde ytterligare bearbetas, ja. Men i övrigt gav jag Nils-Erik Åhmansson en så bred sammanfattning som möjligt av den utredning jag hade lett. Jag delgav honom översiktligt alla de 170 viktigare spår som vi följde under det första året efter mordet på Olof Palme.

Anders Björck: Har du haft fler kontakter med Nils-Erik Åhmansson efter den 19 februari?

Hans Holmér: Nej.

Anders Björck: Ni har inte heller talat i telefon eller skrivit?

Hans Holmér: Inte per brev. Om vi har växlat några ord i telefon, har det i så fall gällt min skyddsfråga, ingenting annat.

Anders Björck: Vad tror du kan vara orsaken till att du inte delgavs information om telefonavlyssningen av kurder före mordet?

Hans Holmér: När jag ledde spaningarna från den 1 mars på förmiddagen hade vi naturligtvis till en början en ganska brett upplagd spaning. I det spaningsarbetet fanns PKK med som en av ett otal idéer. Vi bearbetade alla de idéer som växte fram under de första två månaderna. Det ledde till ett intensivt arbete, och så småningom hade vi gått igenom 170 viktigare misstankar.

Under tiden fram till juni månad 1986 fick jag inte del av den telefonavlyssning som hade pågått mot flera av PKK-arna.

I maj månad 1986 fick vi ett spår som ledde mot PKK och som var helt oberoende av telefonavlyssningen. När vi då började intressera oss för PKK i en något mer intensiv omfattning krävde vi den här typen av material från säkerhetsavdelningen, och då fick vi det, men inte dessförinnan.

Vad skälet till det är vet inte jag. Det får andra svara på.

Anders Björck: Du har inte försökt forska efter skälet?

Det är ju anmärkningsvärt om du inte fick den information som du borde ha. Litade man inte på dig, eller var det slarv?

Hans Holmér: Jag vet inte vad skälet var. Vi hade fullt upp att göra med att fortsätta spaningsarbetet. Jag gick inte tillbaka i sådana här frågor utan tänkte att vi tids nog skulle få se om det hade någon betydelse.

Anders Björck: Du sade att du efter det att du avgick som länspolismästare inte har haft kontakt med dem som leder spaningarna numera, och du sade att bollen är hos dem. Innebär det att du har information som de borde ha?

Hans Holmér: Jag har den uppfattningen att det som jag lärde mig av utredningen under det år jag ledde spaningarna är det omöjligt för någon annan att sätta sig in i. Det går inte att läsa sig till de erfarenheter som vi gjorde i den spaningsledning som då byggdes upp.

Dessutom har man gjort ett misstag när man har minskat omfattningen av

spaningsarbetet. Det är omöjligt för ett par poliser att hålla i ledningen av den här utredningen – den är alldeles för stor och komplicerad.

Jag är förmäten nog att tro att jag har en del informationer som skulle vara av nytta för utredningen.

Anders Björck: Så om de tar kontakt med dig kan du lämna information som för det hela framåt?

Hans Holmér: Det vill jag inte säga, men jag har i alla fall uppgifter och möjligen synpunkter som kan vara av värde.

Anders Björck: De borde ta kontakt med dig, menar du?

Hans Holmér: Det har jag tyckt i över ett år.

Anders Björck: Sitter du på uppgifter som är av så akut natur att det är bråttom att spaningsledningen tar kontakt med dig?

Hans Holmér: Jag har fortfarande en brinnande eld för att mordet skall klaras upp, men jag har inga resurser.

Anders Björck: Och den lågan är mer tynande hos de andra, menar du?

Hans Holmér: Nej, den lågan är nog ganska stark.

Anders Björck: Men är det inte konstigt att ni inte talar med varandra? Förlåt om jag faller ur den konstitutionella rollen – jag vet att jag blir beskylld för det. Det är väl inte så svårt att ordna ett sammanträffande, om du kan träffa andra?

Hans Holmér: Det är av psykologiska skäl som jag inte söker upp dem, men de får gärna söka upp mig.

Anders Björck: Låt oss återgå till Ebbe! Har du hjälpt honom med kontakter inför hans utlandsresor?

Hans Holmér: Inte i något avseende.

Anders Björck: Visste du vart han skulle åka och vilka kontakter han skulle ta?

Hans Holmér: Nej, det visste jag inte.

Anders Björck: Vi är alla angelägna om att man så snart som möjligt skall finna Olof Palmes mördare och deras motiv. Tycker du att vi har kommit närmare det läget genom den s.k. Ebbe Carlsson-affären, med det underlag och de teorier han presenterat?

Hans Holmér: Ja, jag tycker att det som Ebbe har gjort har fört in nya aspekter på det. En av Ebbe Carlssons egenskaper är hans analytiska förmåga, hans förmåga att sammanfatta information och att som journalist beskriva det på ett sätt som kan uppfattas av många. Om man skall välja en privatperson för en uppgift liknande den här, tycker jag att det inte finns någon bättre kandidat än Ebbe Carlsson.

Anders Björck: Även med tanke på vad hela historien har lett till?

Hans Holmér: Nej, det vill jag naturligtvis inte påstå. Jag beklagar att stora delar av förundersökningen och stora delar av spaningarna ligger öppna i massmedia. Min enda tröst i det sammanhanget är att det finns mycket kvar som är okänt. Jag hoppas att det förblir okänt tills mördarna är gripna.

Anders Björck: Men det är känt för dig?

Då återgår jag till det vi talade om för en stund sedan. Tror du att den nuvarande spaningsledningen saknar relevant information som skulle kunna leda till att man kom ytterligare en bit på vägen? Det övergripande är ändå att finna Olof Palmes mördare.

Hans Holmér: Jag avstår från att svara på den frågan, men jag skulle gärna ställa den till spaningsledningen.

Bertil Fiskesjö: Hans Holmér sade nyss att om man skulle använda en privatperson i spaningen, fanns det ingen bättre än Ebbe Carlsson. Ebbe Carlsson har tidigare betygat att han är nära vän med Hans Holmér och Hans Holmér har betygat hur nära han är till Ebbe Carlsson. Ni har känt varandra länge.

Om Ebbe Carlsson haft allehanda uppslag, varför har han inte utnyttjats tidigare när Hans Holmér hade möjlighet att bestämma om sådana saker?

Hans Holmér: Jag tycker det är en egendomlig fråga. Jag har inte utnyttjat honom.

Bertil Fiskesjö: Ni har haft nära kontakt med varandra, även om det blivit uppehåll på grund av utlandsvistelser och liknande. Kände Hans Holmér till de speciella uppdrag som Ebbe Carlsson fått av polisledningen och av justitiedepartementet?

Hans Holmér: Nej, jag kände inte till uppdragen i detalj. Det var inte beskrivet för mig vad han skulle göra.

Till pjäsen hör att när vi har talat med varandra under den här tiden har vi befunnit oss i olika delar av världen, och jag har lärt mig under min tid i polisen att inte tala om hemligheter i telefon.

Bertil Fiskesjö: Det är alltså fel som det stått i någon tidning att det är Hans Holmér som ligger bakom detta?

Hans Holmér: Det är längesedan jag slutade tro på tidningar.

Bertil Fiskesjö: Hans Holmér var alltså inte på något sätt inspiratör till att Ebbe Carlsson har fått sådana uppdrag?

Hans Holmér: Nej. Om det skulle innebära att jag hade puffat på och sagt till Ebbe: "Nu får du banne mig sätta fart på det här", är det alltså fel. Men jag kan inte råför om han har tagit intryck av mitt engagemang i den här frågan. Det är möjligt att det har smittat av sig, men det är i så fall en epidemisk verkan som jag inte kan ta ansvar för.

Bertil Fiskesjö: Hans Holmér tycks vara positiv till de insatser Ebbe Carlsson har gjort – det är det bestående intryck man får av utfrågningarna.

Hans Holmér: Det är en reflexion, ingen fråga, som Bertil Fiskesjö för fram.

Bertil Fiskesjö: Min fråga är om Hans Holmér anser att man kan dra den slutsatsen av vad som framkommit, att Ebbe Carlssons insatser är positiva.

Hans Holmér: Det tycker jag KU får ta ställning till utan mitt råd.

Elisabeth Fleetwood: Jag vill börja med en fråga om justitiekanslerns utredning.

Du sade att du var ute och seglade under den tid du var i Stockholm, och du läste inte tidningar och lyssnade inte på radio. Du sade att du inte kunde förstå hur JK kunde ha avslutat utredningen utan att ha tagit kontakt med dig.

Hur kommer det sig att du inte tog initiativ själv? Vi har hört att JK försökt få tag på dig på olika vägar. Åtminstone på två vägar lyckades man få tag på dig men JK fick ingen kontakt med dig. Även om det inte skulle stämma – vilket jag i och för sig tror att det gör – kan jag inte låta bli att ställa frågan: Om du tyckte att din uppgift var så viktig, varför tog du inte kontakt med JK när du var i Sverige?

Hans Holmér: Jag har redogjort ingående för vilken information jag fick om att JK hade sökt mig. Det enda som har nått mig var ett meddelande i Wien i mitten av juni om att han var intresserad av att ta kontakt med mig.

Under den här tiden har jag haft andra uppgifter som tagit min energi och tid i anspråk. Jag har inte sett någon som helst anledning att vara aktiv och ringa till JK för att fråga: Vill du tala med mig? Jag tycker att han kunde ringa till mig. Det var lika enkelt för honom. När han inte gjorde det, tolkade jag det så att han väl skulle ringa när han ville tala med mig.

När jag fick höra att JK hade presenterat sin utredning blev jag förvånad. Därmed är inte sagt att jag tror att jag hade några revolutionerande nyheter att tala om för JK, men för helheten tycker jag att det hade varit angeläget för honom att höra mig, av samma skäl som KU nu hör mig.

Elisabeth Fleetwood: Naturligtvis har vi respekt för att du har också andra uppgifter. Även om vi inte skall kommentera vill jag säga att du var på semester, och du tyckte att dina uppgifter var viktiga. Det har även sagts att Ebbe Carlsson var en av de kanaler som man kunde använda för att få kontakt med dig. Du tog inte kontakt. Man kan bara konstatera att det är märkligt.

Hans Holmér: Jag var inte på semester, utan jag firade midsommar i Stockholms skärgård. Jag tror att inte heller JK hade något intresse av att träffa mig under midsommaren.

Elisabeth Fleetwood: Det tror jag att han gärna hade gjort.

Nästa fråga gäller också JK-utredningen. Det sägs där om Åhmansson: "Han förvånade sig emellertid över att Ebbe Carlsson var så välinformerad rörande vad som inom säk utretts ifråga om Palmemordet. Han tänkte sig dock att uppgifterna härrörde sig från Holmér." Han har tydligen fått den uppfattningen eftersom ni hade kontinuerlig kontakt och ni var varandras informationskanaler. Är det rätt eller fel?

Hans Holmér: Jag svarar för tredje gången att frågan om jag har brutit mot min tystnadsplikt eller lämnat ut hemliga handlingar utreds av polis och åklagare. Jag svarar inte inför konstitutionsutskottet på detta.

Birgit Friggebo: Du har sagt tidigare att din bedömning var att det inte fanns någon som var bättre än Ebbe Carlsson att göra en sammanfattning och att han har stor integritet. Känner du till att han har talat vitt och brett med pressrepresentanter om de uppdrag han har haft?

Hans Holmér: Jag känner Ebbe Carlsson. Jag vet att han som gammal journalist har talat med journalister. Att jag har framhållit att han har stor integritet beror på att han har det. Han lämnar inte hemlig information till några andra än till dem som berörs av den.

Birgit Friggebo: Så Ebbe Carlsson har ingenting att göra med att detta kommit ut till allmänheten? Du säger att det skadar utredningen.

Hans Holmér: Frågan är kolossalt vid, så jag kan inte svara på den.

Hans Nyhage: Du var hårt engagerad i PKK-spåret och du har själv deklarerat att du är gammal god vän till Ebbe Carlsson. När du skildes från spaningsledningen engagerade sig Ebbe Carlsson hårt i ärendet. Finns det ändå inte något samband här? Har du verkligen inte påverkat och inspirerat Ebbe Carlsson till hans engagemang?

Hans Holmér: Varför människor handlar på olika sätt är inte lätt att utreda. Det enda jag vet är att jag inte har givit honom några synpunkter eller direktiv eller sagt åt honom att handla på visst sätt.

Hans Nyhage: Du sade nyss att du har informationer till spaningsledningen, men eftersom spaningsledningen ligger still och inte tar kontakt med dig talar du inte om detta, även om det är av stor betydelse. Är inte ett sätt att få fram uppgifterna att gå via Ebbe Carlsson?

Hans Holmér: Jag har svarat att jag inte har lämnat några sådana uppgifter.

Hans Nyhage: Du sade nyss att du inte har resurser att driva utredningsarbetet på egen hand. Ebbe Carlsson har bevisligen haft kontakt med i varje fall någon s.k. finansvalp. Fanns det inte resurser där?

Hans Holmér: Frågan är insinuant.

Hans Nyhage: Jag frågar om det inte fanns resurser där.

Hans Holmér: Frågan är insinuant, och jag svarar inte på insinuanta frågor.

Hans Nyhage: Jag är tacksam för din beredvillighet att hjälpa oss i konstitutionsutskottet.

Olle Svensson: Därmed har alla ställt frågor som begärt att få göra det.

Jag tackar Hans Holmér med bisittare för den komplettering till vår dokumentation som vi har fått genom utfrågningen.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 6

1988-07-27

kl. 16.00–17.55

Offentlig utfrågning av rikspolischefen Nils Erik Åhmansson angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Utskottet återupptar förhandlingarna. Jag ber att få hälsa rikspolischefen Nils Erik Åhmansson välkommen till oss. Kan vi omedelbart gå in på frågor eller har du något inledningsvis att säga?

Nils Erik Åhmansson: Nej då, det går bra att ställa frågor med en gång.

Olle Svensson: Då vill jag själv ställa ett par frågor. Är det riktigt uppfattat att du som rikspolischef var informerad om Ebbe Carlssons verksamhet långt före någon i regeringskansliet? Vill du inför utskottet motivera varför du funnit uppgifterna så intressanta att du arbetade vidare med dem och direkt engagerade Ebbe Carlsson i utredningsarbetet?

Nils Erik Åhmansson: Det är riktigt att jag fick en kontakt med Ebbe Carlsson redan under hösten 1987. Jag var då fortfarande länspolismästare i Malmö, men jag hade fått ett regeringsuppdrag som innebar att jag skulle se över polisens beredskap – jag arbetade alltså här i Stockholm. Under december månad 1987, tror jag, tog Ebbe Carlsson kontakt med mig, gratulerade mig till utnämningen och inbjöd mig till en middag. Anledningen till middagen uppgav han vara att jag skulle få tillfälle att lära känna och diskutera med den nye ordföranden i säpo-utredningen, Carl Lidbom. Den här middagen kom också till stånd den 13 januari, vilket var två dagar efter det att jag hade tillträtt. Vid denna middag diskuterades i ganska allmänna ordalag utredningen. Det var väl egentligen ingenting speciellt som då kom fram, enligt min uppfattning.

Olle Svensson: Men det bedömdes i varje fall som intressant att fullfölja dessa tankegångar och att arbeta med utgångspunkt från dem?

Nils Erik Åhmansson: Jag anser att för min del börjar nog inte engagemanget förrän den 24 februari. Det var nämligen då som Ebbe Carlsson bad att tillsammans med två polismän få komma hem till mig, och det var då han upplyste mig om att det fanns förhållanden som han ansåg att jag borde få reda på. Det rörde sig dels om en hotsituation, dels om en eventuell underlåtelse inom säkerhetspolisen. Ebbe Carlsson frågade om jag som ny rikspolischef var intresserad av dessa uppgifter. Han sade också att jag förmodligen inte skulle få uppgifterna på annat sätt. Jag förklarade att jag självfallet var intresserad av att få dessa upplysningar. Att det sedan dröjde innan justitieministern informerades är egentligen inte så märkligt.

Jag var naturligtvis intresserad av att se om de uppgifter Ebbe Carlsson

lämnade hade någon bärkraft. Därför informerades justitieministern först senare.

Olle Svensson: En central fråga som vår granskning omfattar gäller ju relationerna polis–åklagare vid förundersökning. Det har i ett tidigare skede av utredningen om mordet på Olof Palme fästs avseende vid regeringens relationer till myndigheter i ett sådant sammanhang. Jag skulle vilja ha din kommentar till den senaste utvecklingen mot bakgrund av den kontakt riksåklagaren den 11 maj 1988 tog med Anna-Greta Leijon och hans då framställda begäran att få besked om Ebbe Carlssons roll i mordutredningen. Jag har fäst mig vid att i kommunikén från dig och Magnus Sjöberg sägs att du vid sammanträffande med justitieministern uppmanats att hålla åklagarna informerade. Vill du något utveckla den uppgiften och din syn på dessa frågor?

Nils Erik Åhmansson: När det gäller informationen från Ebbe Carlsson kan man säga att i den finns tre delar: hotbilden, frågan om det hade begåtts något fel inom SÄK och så småningom kom också Ebbe Carlssons resor med i sammanhanget. Men resorna kom emellertid inte in i bilden den 24 februari, utan det var först någon gång i början av mars – jag tror att det var den 8 mars – som Ebbe Carlsson började diskutera i termer av resor. Han berättade att han gjorde förlagsresor ute i Europa och att han därifrån kunde få intressant information som kunde ha relevans för utredningen. Om vi först tittar på den eventuella hotbild som då förelåg, är ju den en rent polisiär angelägenhet. Vidare är frågan om någon försummelse hade begåtts inom säkerhetspolisen också en polisiär angelägenhet. Däremot är frågan om att Ebbe Carlsson skulle göra resor och samla in information som kunde ha relevans för Palmeutredningen en uppgift som skulle komma till åklagarnas kännedom. Jag tror att det var den 14 mars som åklagarna informerades om att Ebbe Carlsson existerade och att han hade information att lämna.

Olle Svensson: Fick du då det intryck som ges av denna kommuniké, nämligen att även justitieministern var mycket angelägen om att information i ett sådant skede lämnades till åklagarna?

Nils Erik Åhmansson: Från april månad upplyste justitieministern mig om att det var viktigt att information lämnades till åklagarna. Återigen måste man då här skilja mellan de olika delarna. Reseverksamheten skulle naturligtvis tas med i utredningen. Det är självfallet oerhört väsentligt att om det kommer fram några uppgifter, att de kommer Palmeutredningen till godo. Jag påpekade vid flera tillfällen att hur viktig informationen än är, har den ju inget värde om den inte når den grupp av polismän som har att behandla den. Däremot var de övriga delarna någonting som skulle behandlas internt. För mig som så att säga har ansvar både för Palmeutredningens öppna del och för SÄK var detta en fråga som skulle behandlas på ett särskilt sätt. Men jag menade att skyldigheten att informera åklagarna var fullgjord.

Jag visste dessutom att åklagare Jörgen Almblad regelmässigt besökte SÄK och den öppna delen av Palmeutredningen och att han fick information där.

Utredningen består alltså av två delar: en del som är öppen och som

handhar själva utredningen, dvs. bearbetar det stora materialet, och en del som handlades på SÄK som framför allt avsåg PKK-spåret. Jag ansåg att min uppgift var att också försöka se till att de här uppgifterna kom till utredningen, eftersom det ändå var och är fortfarande inom utredningens ram som ett förundersökningsprotokoll skall växa fram.

Olle Svensson: Jag skulle också vilja ställa en fråga med anledning av det rekommendationsbrev som Anna-Greta Leijon utfärdade den 4 maj i år. Är det riktigt som det står i regeringens vitbok att Anna-Greta Leijon dessförinnan hade talat med dig, och att hon därvid haft anledning att uppfatta dig som mycket angelägen att genom Ebbe Carlssons besök i England få de aktuella uppgifterna som berörde planeringen av mordet på Olof Palme bekräftade?

Nils Erik Åhmansson: Jag kände inte till resan till England. Jag kände heller inte till det rekommendationsbrev som Anna-Greta Leijon skrev. Däremot var det rent allmänt så att Ebbe Carlsson skulle ju göra resor och han hade sagt att information skulle kunna komma in. Överenskommelsen innebar att Ebbe Carlsson skulle så att säga leverera den information som han fick via sina resor för att den skulle tas in i utredningen.

Olle Svensson: Jag vill återupprepa den fråga som jag inledningvis ställde när det gäller information till åklagarna. Det är alldeles riktigt såsom du har svarat, att detta kan ju inte gälla alla delar, utan endast vissa delar. Det anmäldes också ett visst missnöje från åklagarsidan. Därefter hade ni ett sammanträffande och klarade ut dessa saker. Vill du mot bakgrund av de diskussioner som då fördes tala om var konflikten eller åsiktsskillnaderna fanns och beskriva dem?

Nils Erik Åhmansson: Då kommer jag in på Banisadr. Banisadr hade diskuterats i spaningsledningen förmodligen någon gång under mars månad. Under hösten 1987 hade Banisadr tagit kontakt med spaningsledningen och talat om att han hade upplysningar att lämna när det gällde Palmemordet. Avdelningschef Ulf Karlsson på rikspolisstyrelsen hade också i januari skrivit ett brev till Banisadr och frågat om han var villig att lämna upplysningar. Ulf Karlsson fick sedan ett svarsbrev från Banisadr, där han förklarade att han var villig att lämna upplysningar. Det här hade alltså diskuterats i spaningsledningen och åklagarna var medvetna om detta. Man kan inte säga att det var något hett spår, men som alla andra skulle det naturligtvis följas upp.

Vi kontaktade UD och frågade om man där kunde hjälpa till med att kontakta expresident Banisadr. Från UD:s sida förklarades att man i första hand ansåg att vi skulle försöka klara den kontakten på annat sätt, eftersom det var mycket känsligt att ta en officiell kontakt med en politiker i exil i Frankrike. Banisadr hade heller inga möjligheter att lämna Frankrike. Av samma anledning kunde vi inte använda oss av Interpol. Däremot satt ju Banisadr nere i Paris och hade ganska täta kontakter med journalister, och det var litet besvärande att åtskilliga journalister kunde komma och diskutera med honom, medan vi som myndighet inte kunde det.

I samband med att Ebbe Carlsson vid något tillfälle under slutet av mars talade med mig om sina förlagsresor berättade han också att han skulle göra

en resa till Frankrike. När Ebbe Carlsson nämnde detta dök tanken på Banisadr upp för mig. Jag frågade därför om han då hade möjlighet att ta kontakt med Banisadr. Vid den tidpunkten hade också åklagarna gett polisen i uppdrag att i och för sig nå en kontakt med Banisadr, dock icke via Ebbe Carlsson. Men de hade alltså gett uppdraget att Banisadr skulle kontaktas.

Några dagar senare skickade Ebbe Carlsson ett utkast till rekommendationsbrev till mig. Jag kommer ihåg att jag ändrade och strök någon mening i brevet. Därefter blev det utskrivet och skickades över, och så småningom tog Ebbe Carlsson kontakt med Banisadr. Det var det enda uppdrag som Ebbe Carlsson fick av mig. Om denna kontakt hade lett vidare, hade vi naturligtvis försökt att via polis utveckla den.

Olle Svensson: Jag vill då fråga dig om man bättre kan se den motsättning som delvis fanns. Magnus Sjöberg framförde ju vissa erinringar till justitieministern. Vill du mera se den motsättningen som ett missförstånd än att den kunde tolkas som ett medvetet försök att hålla åklagarna utanför?

Nils Erik Åhmansson: Jag kan inte säga att det var ett missförstånd, eftersom åklagarna inte fick den slutgiltiga underrättelsen om hur kontakten togs med Banisadr. Det var fel naturligtvis. Som förundersökningsledare skulle de ha underrättats. Men jag anser att det är mycket viktigt att betona att jag och Magnus Sjöberg har gått igenom detta, och vi är helt överens om hur förundersökningen skall bedrivas. Den skall självfallet bedrivas under ledning av förundersökningsledare såsom är bestämt. På den punkten finns inte några motsättningar.

Olle Svensson: När jag då kommer in på före detta justitieministerns roll, eftersom den också berördes i kommunikén, har jag uppfattat det rätt att hon hela tiden vid de kontakter du hade med henne var angelägen om att åklagarna skulle hållas väl underrättade när det gällde sådant som angick dem?

Nils Erik Åhmansson: Ja.

Anders Björck: Du berättade om din första kontakt med Ebbe Carlsson när det gäller detta ärende. Med tanke på att du har anlitat honom är det ändå av intresse att du berättar om när du först kom i kontakt med Ebbe Carlsson och hur era relationer har varit därefter.

Nils Erik Åhmansson: 1975 var jag polissekreterare i Värmland. Jag fick då ett erbjudande om att bli sakkunnig på justitiedepartementets polisenhet. Vid den tiden, 1975, när jag kom till justitiedepartementet var Ebbe Carlsson informationssekreterare där. I samband med valet 1976 blev det en annan regering och Ebbe Carlsson slutade på departementet.

Därefter träffade jag Ebbe Carlsson mellan 1976 och 1988 vid två tillfällen. Det ena tillfället var nere i Västergötland när Ebbe Carlsson var chefredaktör på en tidning där. Det andra tillfället var en gång när jag var polismästare i Malmö, då han ringde upp mig och sade att han var i Malmö och ville bjuda mig på middag på en restaurant, vilket han också gjorde och han gratulerade mig till den utnämningen. Sedan dess har vi inte haft någon kontakt förrän 1987 när Ebbe Carlsson ringde och bjöd in mig till den middagen.

Anders Björck: Så du har alltså litat och litar fortfarande på Ebbe Carlsson, hans omdöme och liknande i den här typen av situationer?

Nils Erik Åhmansson: Jag vet inte riktigt om jag – -- --

Anders Björck: För att medverka i den här typen av utredningsuppdrag?

Nils Erik Åhmansson: Nja, jag vill inte uttrycka mig så, utan jag skulle snarare vilja säga att när Ebbe Carlsson eller någon annan kommer till mig och säger att han har viktig information att lämna – information som kan ha betydelse både internt och för Palmeutredningen – ansåg jag som nytillträdd rikspolischef att det var min skyldighet att lyssna på vad Ebbe Carlsson hade att komma med.

Anders Björck: Ebbe Carlsson sade i dag att han inte hade gjort något som du inte varit införstådd med och att han hela tiden handlade på ditt uppdrag. Tycker du att det är en korrekt sammanfattning av vad som har förevarit?

Nils Erik Åhmansson: Nej, det tycker jag inte. Om man har den 24 februari som ett datum – det var då som Ebbe Carlsson kom hem till mig tillsammans med de bägge polismännen och hans verksamhet så att säga inleddes –, finns det ett annat datum som jag anser vara viktigt, nämligen den 28 mars. Efter en utlandsresa träffade jag vid den tidpunkten återigen Ebbe Carlsson och då ville han börja med en grupp – han ville alltså tillsammans med polisen starta någon form av utredning vid sidan av. Han hade också skaffat en lokal på Söder. Dagen efter talade jag om att detta icke kunde komma i fråga, eftersom det skulle råda boskillnad mellan polisen och den utredning som Ebbe Carlsson eventuellt bedrev. Det förhåller sig så att det bedrivs – jag såg en uppgift i TV häromdagen – 10 stycken utredningar vid sidan av, och det har jag naturligtvis ingenting att erinra mot. Vi kommer också i mån av möjlighet att tillgodogöra oss deras resultat om de är till nytta. Men däremot skall det vara en boskillnad mellan polisens verksamhet och en sådan privat utredning.

Anders Björck: Det ringde inte någon klocka med tanke på att Ebbe Carlsson ju tidigare har förekommit i media i s. k. affärer där han erbjudit sina tjänster? Du kände dig inte litet pirrig i magen när han plötsligt dök upp?

Nils Erik Åhmansson: Oavsett vilket, ansåg jag det nog vara min skyldighet att lyssna, därför att Ebbe Carlsson var – som jag också sade till JK – mycket initierad när vi träffades den 24 februari. Under sådana förhållanden måste jag se om informationen har någon bärkraft. Men jag försökte så gott jag kunde att genom olika åtgärder åstadkomma en skillnad mellan Ebbe Carlssons del och den officiella delen.

Anders Björck: På vilka punkter är du och Ebbe Carlsson oense när det gäller händelseförloppet?

Nils Erik Åhmansson: Jag tror inte att vi i själva verket är oense på särskilt många punkter. Det gäller möjligen två saker från JK:s utredning: överlämnandet av hemliga handlingar och frågan om smugglingen som inträffade i juni.

Anders Björck: Reagerade du aldrig över att Ebbe Carlsson hade tillgång till hemliga handlingar?

Nils Erik Åhmansson: Jag reagerade första gången den 24 februari över att Ebbe Carlsson var så pass initierad som han var. Men å andra sidan var det hela ganska naturligt för mig. Jag kände, som sagt, till hans vänskap med Hans Holmér och att han var mycket intresserad av saken. Jag visste också att han var god vän med Olof Palme och dessutom att det inte minst i pressen hade ganska noggrant redovisats för vissa delar av både PKK-spåret och annat hemligt förundersökningsmaterial. Av den orsaken reagerade jag ju inte, utan jag ansåg mig vara tvungen att ta emot informationen.

Anders Björck: Men att man varit god vän med Olof Palme och känner Hans Holmér ger väl ingen rätt att vifta med hemliga handlingar?

Nils Erik Åhmansson: Nej, självfallet inte och det gjorde han inte heller.

Anders Björck: Men du var klar över att han hade tillgång till hemliga handlingar. Borde du då icke som polis ha reagerat och vidtagit åtgärder? Skulle du inte göra det om någon annan kom och påstod sig ha hemliga handlingar och verkligen bevisade att han hade tillgång till dem?

Nils Erik Åhmansson: Det var då inte tal om hemliga handlingar utan snarare om hemliga uppgifter. Jag visste ju inte på vilket sätt Ebbe Carlsson hade fått dem. Men om någon kommer och berättar om ett utomordentligt allvarligt händelseförlopp – även om vederbörande skulle ha tillgång till hemliga uppgifter – måste man naturligtvis i första hand ta reda på om dessa uppgifter har relevans. Därefter kan man undersöka hur vederbörande har fått tag på uppgifterna.

Efter mötet den 28 mars förklarade jag för Sune Sandström att han skulle tala med de bägge polismännen, eftersom jag ansåg att samarbetet mellan Ebbe Carlsson och dessa båda hade blivit för intimt. Jag gjorde en anteckning om bl. a. att vi icke kunde ha lokalen och att man skulle behandla Ebbe Carlsson som en källa.

Anders Björck: Kan du kategoriskt förneka att du har känt till införseln av avlyssningsutrustningen?

Nils Erik Åhmansson: Ja.

Anders Björck: Det innebär då att Ebbe Carlsson ljuger?

Nils Erik Åhmansson: Ja.

Anders Björck: Ebbe Carlsson har kraftigt angripit Näss i olika sammanhang. Hur reagerade du när du fick klart för dig att Ebbe Carlsson hade angripit Näss på det sätt som uppenbarligen hade skett? Det var ju inte någon hemlighet att Ebbe Carlsson i varje fall var starkt kritisk?

Nils Erik Åhmansson: Just detta hänger egentligen samman med tidsaspekten här. Jag finner inte att Ebbe Carlsson i varje fall inför mig gjorde några våldsamma angrepp och talade om uppgifter som KGB-agent och liknande. Men han ifrågasatte om det möjligen hade begåtts någon underlåtenhet av

SÄK i samband med mordet på Olof Palme. Detta var naturligtvis någonting som jag ansåg att man måste titta på för att utröna om förhållandet var riktigt eller om det var fel.

Anders Björck: Men Ebbe Carlsson har uppenbarligen använt uttrycket KGB-agent om P-G Näss?

Nils Erik Åhmansson: Det känner jag inte till.

Anders Björck: Men du sade det själv för några sekunder sedan.

Nils Erik Åhmansson: Jag lyssnade på de tidigare utfrågningarna och jag har också läst dagens Svenska Dagblad. Men Ebbe Carlsson har icke sagt detta till mig.

Anders Björck: Du reagerade således inte emot att en privatperson – vi får aldrig glömma bort att Ebbe Carlsson är en privatperson. Det är mycket viktigt att här hålla rågången klar, inte minst naturligtvis ur polisens synpunkt – som Ebbe Carlsson hade synpunkter på och information om en så utomordentligt känslig del av polisverksamheten som detta är?

Nils Erik Åhmansson: Visst förekom det en reaktion, men samtidigt var jag ju intresserad av att se om detta hade någon bärkraft. Uppgifterna som framfördes var ju utomordentligt allvarliga. Här kunde alltså föreligga ett akut hot och ha funnits eventuella missförhållanden. Dessutom, som sagt, kunde Ebbe Carlsson lämna ytterligare uppgifter, vilket också var det besked som jag fick. Jag ansåg att det i detta sammanhang var primärt att få fram dessa uppgifter.

Anders Björck: När det gäller de anklagelser m. m. mot P-G Näss eller de synpunkter på hans verksamhet som Ebbe Carlsson ändå förde fram, oavsett vilket ordval han använde, anser du att det fanns någon grund för dem till någon del eller var de rena fantasier?

Nils Erik Åhmansson: Jag försökte i olika sammanhang att se om det som fördes fram av Ebbe Carlsson över huvud taget hade bärkraft. Det sätt som en rikspolischef har att göra detta på är att vidta organisationsförändringar. Jag förstärkte således den del av säkerhetspolisen som sysslade med detta, vilket jag successivt gjorde under våren i syfte att undersöka om det låg någon sanning bakom. Det slutade med att jag i början av maj månad bestämde att vi skulle göra en intern utredning för att undersöka om det låg någonting i dessa uppgifter.

Anders Björck: Vad är din uppfattning i dag om detta?

Nils Erik Åhmansson: Så långt vi har kunnat se genom den utredningen har vi inte kommit fram till någonting sådant.

Anders Björck: Ebbe Carlssons verksamhet finansierades ju, åtminstone initialt, av pengar från en privatperson. Du var med vid en lunch som han deltog i någonstans på Djurgården?

Nils Erik Åhmansson: Ja.

Anders Björck: Vilka var med vid den lunchen utöver du, Ebbe Carlsson och personen i fråga?

Nils Erik Åhmansson: Det var en person från Bonniers som jag inte minns namnet på och dessutom var det en byggmästare som också var med. Lunchen började med att konstsamlingen visades och därefter åts det mat. Det förekom över huvud taget inga som helst diskussioner om Palmeutredningen vid denna lunch. För övrigt är detta den enda gång som jag har träffat Tomas Fischer.

Anders Björck: När Ebbe Carlsson var här på förmiddagen sade han att hans arbete inte var slutfört. Ebbe Carlsson lär efteråt vid presskonferensen ha sagt att han har ett nytt projekt på gång, men det är väl förhoppningsvis ingenting som du finansierar eller tar anvaret för. Han sade att han har en resa kvar. Har Ebbe Carlsson informerat dig om den?

Nils Erik Åhmansson: Nej, inte vad jag kan erinra mig.

Anders Björck: Om Ebbe Carlsson skall göra någon ytterligare resa i det här sammanhanget, så är det inte på ditt uppdrag som det sker?

Nils Erik Åhmansson: Nej, det är inte på mitt uppdrag. Däremot är det naturligtvis fortfarande så att om Ebbe Carlsson gör en resa och han får fram intressant information, skall den självfallet vidarebefordras till utredningen.

Anders Björck: Man kan alltså säga att han fortfarande har någon form av uppdrag?

Nils Erik Åhmansson: Nej, det kan man inte säga.

Anders Björck: Utan då får en sådan eventuell resa bedömas för sig?

Nils Erik Åhmansson: Ja, det är riktigt. Redan under april månad försökte vi att sätta ut ett s. k. slutsammanträde med Ebbe Carlsson, förundersökningsledaren och spaningsledningen. Av olika skäl kom inte slutsammanträdet till stånd, utan det var först den 9 maj som detta sammanträde hölls. Det var då meningen att Ebbe Carlsson skulle slutredovisa det som han hade kommit fram till.

Anders Björck: Var det således helt klart att när Ebbe Carlsson hade slutfört sitt uppdrag, skulle rikspolisstyrelsen ta över kostnaderna och ersätta Tomas Fischer?

Nils Erik Åhmansson: Beträffande ersättning till Tomas Fischer så vill jag låta det vara osagt, eftersom någon sådan överenskommelse inte fanns. Frågan gällde vad Ebbe Carlsson skulle ha ersättning för. Det finns vissa delar – som vi också har diskuterat med JK om – där han skall ha ersättning. Han har bl. a. förskotterat vissa kostnader för livvakten osv. och det skall han naturligtvis ha ersättning för.

Birgit Friggebo: För att fortsätta med den frågan: Skall även rikspolisstyrelsen betala kostnaderna för de ersättningar som källa A har fått?

Nils Erik Åhmansson: Ja, det anser jag.

Birgit Friggebo: Jag vill återgå till rekommendationsbrevet. Anna-Greta Leijon har uppenbarligen inte i förväg diskuterat det med dig. Kände du till innan rekommendationsbrevet utfärdades uppdragets art och de uppgifter som skulle kontrolleras? Hade de diskuterats?

Nils Erik Åhmansson: Nej, däremot hade Ebbe Carlsson vid ett tillfälle nämnt för mig att en av hans resor skulle gå till England. Han nämnde också, tror jag, att han hade en kontakt där i form av en politiker.

Birgit Friggebo: Du känner till uppdragets art nu?

Nils Erik Åhmansson: Ja.

Birgit Friggebo: Just den frågan hade således inte konkret tagits upp med dig innan Anna-Greta Leijon utfärdade brevet?

Nils Erik Åhmansson: Nej.

Birgit Friggebo: Det är uppenbarligen helt en affär mellan justitieministern och Ebbe Carlsson?

Nils Erik Åhmansson: Det kan jag inte svara på, men jag kände inte till uppdragets art. Jag kände bara till att Ebbe Carlsson skulle resa till England. Han talade om en politiker som han skulle träffa där. Över huvud taget förhöll det sig så att jag hade talat om att vi var intresserade av han resor, särskilt resultatet av dem, vilket så småningom skulle ingå i utredningen för att värderas av de poliser som sysslar med detta.

Birgit Friggebo: Om du hade fått uppgift om detta på förhand, skulle det då ha varit lämpligt att antingen du eller säpochefen Sandström hade utfärdat ett rekommendationsbrev för att möjliggöra uppdraget?

Nils Erik Åhmansson: Detta är svårt att ta ställning till, eftersom jag inte riktigt vet vart resan skulle gå så att säga.

Birgit Friggebo: Vi talar nu om ett besök hos den engelska säkerhetstjänsten.

Nils Erik Åhmansson: Ett sådant besök har ju vi normalt kanaler för.

Birgit Friggebo: Ni skulle ha kunnat klara det på myndighetsnivå efter det att ni i så fall skulle ha underställt åklagarna det hela?

Nils Erik Åhmansson: Ja, det anser jag. Men jag vill tillägga att om Ebbe Carlsson fått någon kontakt som hade kunnat komma med ytterligare upplysningar skulle det naturligtvis ha varit välkommet. Då hade vi i så fall tagit emot dessa upplysningar.

Birgit Friggebo: Jag skall återkomma till Näss. Du sade att vid det första mötet den 13 januari kom det inte fram något särskilt, utan det tog sin början först den 24 februari. När kom kritiken mot Näss fram? Var det redan i januari?

Nils Erik Åhmansson: Kritiken av Näss berördes nog i mer allmänna ordalag, men den blev inte konkret för mig förrän den 24 februari.

Birgit Friggebo: Sedan tillsattes då denna internutredning i början av maj. Vad är orsaken till att Näss inte kontaktades eller konfronterades med dessa uppgifter på ett tidigare stadium?

Nils Erik Åhmansson: Under den här tiden som gick var det fråga om på vilket sätt dessa uppgifter skulle komma fram. Man kan ofta vid utredningar få upplysningar som visar sig inte hålla. De åtgärder jag vidtog under våren fram till början av maj syftade i och för sig även till att vinna klarhet. Det rörde sig alltså om organisationsförändringar. Organisationsförändringarna innebar att jag i mitten av mars såg till att det kom ytterligare personal till denna grupp för att man skulle få en bättre analys av det material som man hade. Den 1 april tillkom en polisintentent som också hade motsvarande uppgifter.

I början av april tillsatte jag en paraplyorganisation bestående av rikspolisstyrelsens ledning och spaningsledningen för att se till att all information som kom så att säga från de bägge delarna – från framför allt SÄK och som skulle föras över till den öppna delen – verkligen kom dit den skulle och att ingenting stannade på vägen och inte blev riktigt belyst. Det var således på det viset som jag började att försöka se om det fanns någon bärkraft i detta.

Men efter hand som tiden gick ansåg jag att detta inte räckte. Jag fick inte tillräckligt snabbt fram informationen, utan jag tyckte att man skulle komplettera med denna interna utredning. Från tiden slutet av februari till början av maj vidtogs alltså en kanske drygt tre, fyra organisationsförändringar. Det är ändå ganska mycket, eftersom resurserna är ansträngda.

Birgit Friggebo: Men om det framfördes anklagelser om att Näss på ett tidigare stadium hade försökt hindra att man gav resurser till att följa upp det s. k. PKK-spåret och att han inte tog detta på allvar – det var ju det han blev anklagad för, vilket han numera är friad ifrån – fanns det då inte anledning att gå till Näss och konfrontera honom med anklagelserna? Att komplettera med ytterligare personer kan ju inte klargöra om Näss tidigare hade begått ett fel.

Nils Erik Åhmansson: Nej, men genom dessa organisationsförändringar såg jag till att få saken ordentligt belyst. Dessutom hade jag givit besked till de bägge polismännen Kegö och Barrling att de skulle fortsätta sitt arbete med PKK-spåret, så att den delen var klarlagd.

Sedan märkte jag också att Näss arbetade mycket aktivt under den här tiden och han arbetade fortfarande aktivt på PKK-spåret. Jag ansåg att det gick relativt snabbt ändå genom de åtgärder som jag vidtog.

Birgit Friggebo: Kände du till om Anna-Greta Leijon också har fått den här informationen om att Näss skulle ha bromsat det hela och att detta i så fall har spelat en stor roll i hennes uppfattning av situationen på säpo?

Nils Erik Åhmansson: Ja, hon har fått den informationen.

Birgit Friggebo: Vilka åtgärder vidtog hon eller vad sade hon? Gav hon rekommendationer om att åtgärder skulle vidtas?

Nils Erik Åhmansson: Hon har ju inte lagt sig i polisens arbete på det viset. Hon var naturligtvis ivrig att det skulle komma fram ett resultat som man kunde ha som underlag för en bedömning av värdet av de teorier som Ebbe Carlsson förde fram när det gällde hotsituationen, eventuella försummelser och även den övriga delen. Det var polisens uppgift att se till att detta klarlades.

Birgit Friggebo: Näss är ju som vi tidigare sagt flera gånger här numera friad från dessa anklagelser.

Nils Erik Åhmansson: Ja.

Birgit Friggebo: När började man diskutera att Näss skulle få ett annat jobb och när utsågs han?

Nils Erik Åhmansson: Jag vet att Näss sökte tjänsten våren 1987 och att det stod ganska klart i början av år 1988 – jag kommer inte riktigt ihåg – att han var den mest meriterade. Därefter behövdes en avvecklingsperiod, eftersom han under många år hade skött spaningsledningen. Det var därför naturligt att han redan i början av mars månad lämnade ifrån sig uppgifter till de byråchefer som fanns kvar.

Birgit Friggebo: Den 28 mars hände det tydligen saker. Ni var bl. a. och granskade den här aktuella lokalen. Ebbe Carlsson erbjöd sig av allt att döma då att ingå i något slags spaningsorganisation. Det står att läsa i JK:s utredning att du lämnade lokalen ganska omedelbart. Finns det någon naturlig förklaring till detta, eller tyckte du att det började osa katt?

Nils Erik Åhmansson: Nej, inte alls. Jag tyckte inte att det var så att säga mitt bord. Om SÄK behövde någon lokal, så skulle det avgöras via Sune Sandström. Resultatet blev också så småningom att vi diskuterade detta, men Sune Sandström och jag var fullständigt överens om att lokalen inte kunde användas på det sätt som var föreslaget, nämligen för en verksamhet bedriven i någon sorts symbios med Ebbe Carlsson. Emellertid ansåg Sune Sandström att det förelåg en brist på lokaler inom SÄK och därför var han intresserad av lokalen som sådan – det var ju en bra kontorslokal. Men vi var helt överens om att den inte kunde användas för det ändamål som Ebbe Carlsson föreslagit.

Birgit Friggebo: När man läser JK:s utredning gör man just reflexionen: att kan det verkligen vara vanligt att rikspolischefen, säpochefen och kanske andra personer är ute och inspekterar agentlokaler?

Nils Erik Åhmansson: Ja, agentlokaler..., det var avsett för kontor. Visst är vi trångbodda och visst behövs det lokaler även ute på stan. Det är heller ingen ovanlighet att man för olika ändamål skaffar lokaler för säkerhetspolisen på stan, fast det är ingenting som jag normalt lägger mig i. Jag lämnade också lokalen ganska snart därför att jag inte tyckte att det var mitt bord.

Birgit Friggebo: Vi fick en beskrivning här i förmiddags från Ebbe Carlsson av mötet den 13 januari. Ebbe Carlsson uppgav att det var då som han började få uppdrag från dig. Det första uppdraget gällde att hålla kontakt

med Kegö och Barrling. Du skulle ha givit honom ett speciellt uppdrag att vara något slags sambandscentral. Sedermera gav du Ebbe Carlsson i uppdrag att informera Sandström, din egen avdelningschef för säkerhetspolisen. Så småningom kom uppdraget med Banisadr. Det hela ger intryck av att Ebbe Carlsson närmast var din högra hand när det gällde att rota i frågan om säpos organisation och frågan om det hade begåtts misstag. Vill du kommentera detta?

Nils Erik Åhmansson: Ebbe Carlsson har aldrig haft något som helst uppdrag när det gäller SÄK:s organisation, icke på något sätt. Det uppdrag han fått direkt av mig avsåg Banisadr. Jag har dock sagt att jag är mycket intresserad av den information i olika avseenden som han kunde lämna och den skulle således behandlas.

I fråga om tidpunkten skiljer det nog sig. Det framgår också av JK:s rapport att det var i och med februarimötet som dessa frågor diskuterades, och efter detta möte bad jag Sune Sandström att lyssna på Ebbe Carlsson, eftersom han hade saker och ting att komma med. Det ligger alltså senare i tiden, enligt min uppfattning.

Bertil Fiskesjö: Jag vill komma tillbaka till Ebbe Carlssons innehav av hemliga handlingar och hemliga uppgifter. På s. 28 i JK:s utredning står att läsa att Kegö och Barrling, som tydligen hade överlämnat dessa handlingar till Ebbe Carlsson, uppfattade Åhmansson på det sättet att denne var införstådd med att handlingarna lämnades över till Ebbe Carlsson. Jag skulle gärna vilja ha en kommentar av Åhmansson om det kan finnas någon anledning till att de två polismännen fått den uppfattningen att överlämnandet skedde med Åhmanssons goda minne.

Nils Erik Åhmansson: Vid mötet den 28 februari diskuterades aldrig överlämnande av några handlingar. Däremot är det mycket möjligt att Kegö och Barrling fick uppfattningen att det skulle ske en samverkan som naturligtvis förutsattes gå till på sedvanligt sätt, nämligen att Ebbe Carlsson skulle lämna upplysningar och att han även eventuellt skulle få upplysningar efter en gängse prövning enligt sekretesslagen, som medger möjlighet att lämna ut någon uppgift för inhämtande av ytterligare information till utredningen. Sekretessen följer emellertid varje enskild handling, så att något generellt medgivande att utlämna hemliga handlingar kan ju aldrig ges. Den 28 mars sattes också stopp för detta genom att samarbetet enligt min mening hade blivit för intimt.

De bägge polismännen måste dock haft utomordentligt svårt att uppfatta den här situationen riktigt med tanke på den ingående kunskap som Ebbe Carlsson hade. Frågan var ju vad som var hemligt i förhållande till honom.

Bertil Fiskesjö: Så småningom fick ju Åhmansson reda på att Ebbe Carlsson hade denna åklagarpärm, som det talas om här, och då krävde Ridefelt att Ebbe Carlsson skulle lämna ifrån sig den. Han lämnade pärmen till Ridefelt och på uppmaning av Åhmansson – enligt JK:s utredning – återställdes pärmen den 25, 26 maj till Ebbe Carlsson för komplettering. Hur kan det komma sig?

Nils Erik Åhmansson: Den 9 maj avsåg man att hålla ett slutsammanträde med Ebbe Carlsson. Det var också meningen att Ebbe Carlsson skulle överlämna det material han hade sammanställt, PM och liknande, över sina teorier och annat – han kallade det visst för en master-PM. Jag ringde Ebbe Carlsson och påpekade att han skulle lämna över dessa handlingar, varpå han överlämnade en pärm till intendent Jan Ridefelt, som i sin tur ringde mig och meddelade att det i denna pärm inte fanns någonting annat än handlingar från den s. k. åklagarpärmen från februari 1988. Jag ringde åter upp Ebbe Carlsson och förklarade att det var ju meningen att han skulle lämna sina egna PM som rörde slutsatser han dragit, resultat från de resor han hade gjort. I annat fall var ju hela hans arbete under våren meningslöst. Ebbe Carlsson svarade att han för att kunna slutföra detta arbete var tvungen att återigen låna den här pärmen, och därefter avsåg han att tillställa utredningen den, kompletterad med sina egna PM. I det läget fanns dock ingen anledning att hålla någon sekretess, eftersom Ebbe Carlsson redan tagit del av dessa handlingar. Därför fick han låna pärmen, men han hann aldrig återställa den innan det hela rullades upp via justitiekanslerns utredning.

Bertil Fiskesjö: När man upptäcker att ett sådant här allvarligt fel har begåtts förefaller det mig något egendomligt att man inte skyndsamt vidtar åtgärder för att rätta till detta. I stället inträffar det att Ebbe Carlsson på grund av de uppgifter han själv lämnar får ytterligare tidsfrist att bibehålla det hemliga materialet.

Nils Erik Åhmansson: Ja, just det. Då var så att säga ingen ytterligare skada skedd. Ebbe Carlsson hade alltså fått ta del av hemligt material och han innehade detta. Om man sedan återlämnar materialet för att få något resultat av hans arbete under våren, anser jag det inte vara särskilt märkligt.

Bertil Fiskesjö: Dessa handlingar var fortfarande hemligstämplade, och Ebbe Carlsson hade ingen rätt från början att erhålla dem. Men i och med att denna felaktighet eller detta brott var begånget, urskuldas detta med att det redan har skett. Det förefaller mig vara ett mycket egendomligt resonemang. Borde det inte ha varit Åhmanssons främsta uppgift att så snart han fick reda på att Ebbe Carlsson hade hemliga handlingar, som han inte borde ha haft, se till att dessa handlingar togs ifrån honom och att börja undersöka hur det kunde komma sig att Ebbe Carlsson hade fått dem?

Det var snarare ett resonemang från min sida. Jag skulle vilja komplettera det med att ställa frågan: Vilka undersökningar vidtog Åhmansson för att klarlägga på vilket sätt Ebbe Carlsson hade kommit över hemliga handlingar?

Nils Erik Åhmansson: Efter den 9 maj hade vi tillsammans med åklagaren resonerat om att Ebbe Carlsson uppenbarligen innehade visst material som han inte borde inneha. Detta var ju en fråga som naturligtvis skulle uppkomma i efterhand, därför att den fråga som dök upp någon vecka senare var att Ebbe Carlsson skulle lämna ifrån sig sitt material. Det fanns ingen hemlighet som kunde röjas genom detta och något ytterligare hann inte vidtas innan den 1 juni.

Bertil Fiskesjö: Åhmansson vidtog således inga åtgärder för att undersöka hur det här materialet hade kommit i Ebbe Carlssons händer?

Nils Erik Åhmansson: Nej, det gjorde jag inte just då. Nej.

Bertil Fiskesjö: Min fråga blir alltså närmast retorisk: Varför det? Ansåg inte Åhmansson att detta var en mycket allvarlig händelse?

Nils Erik Åhmansson: Jo, det förhöll sig så att Ebbe Carlsson hade fått hemligt material, men skadan var redan skedd. Det gick flera månader sedan han fått materialet – han hade alltså haft det i sin besittning. Nu var frågan hur man skulle kunna så att säga lösa ut Ebbe Carlsson från utredningen. Det kunde ske genom att han lämnade ifrån sig sina PM avseende den här tiden. Det var vad som skulle göras. Sedan hade man fått titta på det andra. Det är min förklaring.

Bertil Fiskesjö: Är det inte i och för sig allvarligt att det inom spaningsgruppen fanns personer som uppenbarligen överträdde de bestämmelser som gäller kring sekretessen? Är inte det i sig allvarligt? Man kunde ju lika gärna ha överlämnat dessa handlingar till någon annan.

Nils Erik Åhmansson: Detta är en fråga som kommer att prövas – huruvida det var allvarligt eller inte allvarligt – i en rättegång. Men det finns ju en regel som medger att man får lämna ut hemliga upplysningar från en förundersökning om förundersökningen gagnas därav. Frågan är om detta kan anses vara fallet här.

Bertil Fiskesjö: Det finns ju inga bestämmelser som säger att man generellt – och det betonade Åhmansson själv alldeles nyss – kan överlämna hemliga handlingar eller ge en sådan befogenhet.

Nils Erik Åhmansson: Det är riktigt.

Bertil Fiskesjö: Men de båda polismännen hade uppfattat det som så att de hade en sådan befogenhet. Till detta kommer att Ebbe Carlsson, enligt vad han efter många om och men förklarade för oss i förmiddags, hela tiden betraktade sig som privatperson. Han var således inte på något sätt anställd av någon myndighet, utan han utförde vissa uppgifter i egenskap av privatperson. Då blir det väl ännu allvarligare! Om man i tjänsten överlämnar hemliga handlingar för att en annan tjänsteman skall kunna fullfölja ett utredningsuppdrag eller något liknande är en sak för sig, men här överlämnades hemliga handlingar till en privatperson.

Nils Erik Åhmansson: Det är återigen fråga om en bedömning av huruvida man kan vinna någonting genom att lämna ut hemliga handlingar. Det är en fråga för en förundersökning att pröva om så var fallet. Jag har svårt att ytterligare kommentera detta. Men jag håller med om att Ebbe Carlsson var en privatperson.

Bertil Fiskesjö: Jag lämnar denna fråga som jag anser vara mycket intressant, inte minst ur konstitutionsutskottets synpunkt. Vi har särskilt bevakat att de regler som finns på det här området verkligen följs, vilket naturligtvis inte bara skall gälla regeringen utan självfallet också myndigheterna.

När fick Nils Erik Åhmansson kunskap om att Anna-Greta Leijon helt på egen hand tydligen utnyttjade Ebbe Carlsson för spaningsuppdrag?

Nils Erik Åhmansson: Jag förmodar att det är brevet som åsyftas, men det hade jag ingen kännedom om.

Bertil Fiskesjö: Inte förrän det uppdagades i efterhand?

Nils Erik Åhmansson: Nej.

Bertil Fiskesjö: Det innebär att justitieministern inte på något sätt hade haft kontakt med Nils Erik Åhmansson i den här frågan?

Nils Erik Åhmansson: Nej, det hade jag inte.

Bertil Fiskesjö: Ebbe Carlsson har ju sagt att vad han gjorde skedde med Nils Erik Åhmanssons goda minne. Det är alltså helt fel?

Nils Erik Åhmansson: Nja, som jag tidigare nämnde var resorna gjorda med mitt goda minne, så till vida att jag hade förklarat att om Ebbe Carlsson med sitt stora kontaktnät får fram information vid sina resor, är detta intressant och skall tillföras utredningen.

Bertil Fiskesjö: Det verkar som om Nils Erik Åhmansson egentligen inte har någonting emot att regeringen på det sätt som skett åsidosätter de myndigheter som är ålagda att sköta sådana här saker och går in direkt med en egen utredningsman. Är det riktigt uppfattat? Nils Erik Åhmansson anser tydligen att detta är ett korrekt handlande?

Nils Erik Åhmansson: Nej, jag har inte sagt så.

Bertil Fiskesjö: Skall jag tolka det så att Nils Erik Åhmansson är starkt kritisk mot att Anna-Greta Leijon handlade som hon gjorde?

Nils Erik Åhmansson: Jag kan inte värdera vilken skada det här brevet har ställt till med. Det är ju inte ens använt och därmed har det väl inte ställt till någon skada. För övrigt tycker jag att det är en sådan politisk bedömning, så jag avstår helst från att svara.

Bertil Fiskesjö: Tack. Jag tycker mig ändå ha fått en uppfattning om vad Nils Erik Åhmansson anser i denna fråga. Om det är så som jag tror, instämmer jag med Nils Erik Åhmansson. Man får inte bete sig på det sättet. Jag vill ställa ytterligare någon fråga som gäller informationen till åklagarna. Det har här förekommit olika turer fram och tillbaka. Ibland har man från åklagarnas sida sagt att man inte fått veta någonting. Sedan har man samlats igen och sagt att nu är misshälligheter utredda osv. I JK:s utredning står det att Jörgen Almblad klagade över att man inte kände till att Ebbe Carlsson fått i uppdrag att tala med Banisadr. Är det korrekt?

Nils Erik Åhmansson: Ja.

Bertil Fiskesjö: Man hade således vidtagit mycket vittgående och viktiga åtgärder utan att spaningsledningen kände till dem?

Nils Erik Åhmansson: Jag vet inte om man kan beteckna dessa åtgärder som vittgående och viktiga. Jag har ju gått igenom just frågan om besöket hos Banisadr. Åklagarna, förundersökningsledarna, var överens om att vi skulle ta en kontakt. Vi hade på olika sätt försökt att ta den här kontakten, utan att lyckas. Sedan försummade jag att tala med förundersökningsledarna om att Ebbe Carlsson skulle åka dit. Däremot hade jag talat om för dem att han skulle göra resor och att denna information skulle vidarebefordras till utredningen. Detta gjorde jag bara några dagar efter det att jag fick reda på att Ebbe Carlsson skulle göra sådana resor.

Bertil Fiskesjö: Är det inte litet egendomligt att försummelser av denna typ uppkommer just i ett läge när den parlamentariska kommissionen hade understrukit med dubbla streck att det inte fick gå till på samma sätt som under Hans Holmérs dagar?

Nils Erik Åhmansson: Jag anser inte att det på något vis föreligger några misshälligheter mellan förundersökningsledaren och mig själv. Jag har sagt att det var en miss att inte informera om den här resan. I övrigt måste man dela upp informationen som Ebbe Carlsson kom med på vilken information som är relevant för utredningen och vilken information som är relevant för mig som rikspolischef. Jag tycker att jag har gjort det.

I övrigt har jag försökt att se till att åklagarna hålls informerade. Som jag nämnde tidigare har jag också vidtagit organisationsförändringar för att inte det skall göras sådana misstag. Jag vill nämna att slutet på dessa organisationsförändringar också innebär att den del som sysslar med den s. k. PKK-delen, eller SÄK-delen, helt skall föras in under den öppna utredningen så att det inte skall bli några informationsmissar mellan dessa två delar.

Bertil Fiskesjö: Men skall det inte vara förundersökningsledarna som tar initiativ eller som i varje fall får omedelbar information om initiativ tas på någon annans kommando?

Nils Erik Åhmansson: Jo, det är alldeles riktigt. Vi hade ju diskuterat detta med förundersökningsledarna och det stod fullt klart att man skulle försöka nå en kontakt med Banisadr. Frågan var bara hur den skulle tas. Som jag nämnde hade vi försökt att använda oss av UD, där man rekommenderade oss att försöka på något annat sätt, vi kunde inte använda Interpol osv. Så gick det alltså till. Självfallet skall åklagarna vara informerade om detta.

Bertil Fiskesjö: Hade Ebbe Carlsson fått sina uppdrag om åklagarna hade varit informerade på förhand?

Nils Erik Åhmansson: Det får väl åklagarna svara på kanske. Fast de visste om att vi hade svårigheter att nå denna kontakt och man var också medveten om att detta inte var särskilt hett, som sagt, eftersom Banisadr höll hov med journalister nere i Paris, men det var ändå en sak som skulle följas upp.

Bertil Fiskesjö: Till sist en fråga som jag tycker är viktig när det gäller parlamentarikers möjlighet att bli informerade och att man skall kunna vara säker på att man får kännedom om allt som finns att informera om: Hur kunde det komma sig att den parlamentariska kommission som hade

utfrågning med Åhmansson inte fick någon som helst vetskap om vad som var på gång i det som nu kommit att kallas Ebbe Carlsson-affären?

Nils Erik Åhmansson: Det är egentligen inte så märkligt. Den 24 februari hade vi detta möte då Ebbe Carlsson och de bägge polismännen berättade om de här delarna. Den 29 februari var jag i kommissionen, men några resor var över huvud taget inte aktuella förrän först den 8 mars, dvs. efter det att jag hade varit i kommissionen.

När jag utfrågades svarade jag på samtliga frågor som ställdes till mig, vilket också finns nedstenograferat. Jag hade då uppgifter om att det eventuellt kunde föreligga ett hot – vi har många hot. Det förelåg även en uppgift om att det eventuellt kunde ha förelegat en försummelse från säkerhetspolisens sida. Det fanns heller ingen anledning för mig att gå in på den bilden och det var ingen som frågade om detta. Jag ansåg inte att kommissionen var ett naturligt forum att ta upp detta i. Kritiken som har riktats där har ju i huvudsak rört frågan om varför jag inte diskuterade Ebbe Carlssons resor, vilka över huvud taget inte var aktuella vid den tidpunkten.

Bertil Fiskesjö: Det är dock så att kommissionen var speciellt tillsatt för att man ordentligt skulle reda ut vad som hade hänt och hur relationerna varit mellan åklagarsidan och polisen. Man satt också och jobbade och slet med de rekommendationer som skulle bli kronan på verket. Tycker då inte Nils Erik Åhmansson att det är ganska märkligt att samtidigt som detta arbete pågår – utredningen var ju inte färdig förrän långt fram i maj – orienterades inte den parlamentariska kommissionen om den nya vändning som spaningen hade tagit?

Nils Erik Åhmansson: Såvitt jag kan förstå hade den egentligen inte tagit någon ny vändning, utan här var det fråga om en källa bland många andra källor. Ebbe Carlsson skulle göra sina resor i Europa – detta var ju ingenting märkvärdigt eller särskilt att komma med till en kommission. Dessutom var de övriga delarna som man skulle kunnat informera om, nämligen om eventuella missgrepp eller underlåtenhetssynder från SÄK:s sida och ett eventuellt hot, inte heller någonting som den kommissionen direkt skulle ta ställning till. Som jag nämnde finns det åtskilliga hot som kommer och som ständigt värderas, och att det föreligger en anmälan eller en uppgift om att det skulle ha skett någon underlåtelse, ja, det var tvunget att undersökas innan man hade sprungit vidare med det. Vid den här tidpunkten var jag långt ifrån säker på att detta verkligen stämde samtidigt som det var viktigt för mig att få mer kött på benen innan någon information lämnades.

Bertil Fiskesjö: Jag slutar med att konstatera att det var dock på det sättet att Åhmansson tidigt under våren kände till att Ebbe Carlsson hade fått speciella uppgifter. För min del anser jag att det varit lämpligt att dessa informationer som Åhmanssson då bevisligen förfogade över, hade förmedlats vidare till de parlamentariker som regeringen givit i uppdrag att utarbeta riktlinjer för hur utredningar av detta slag skall gå till.

Olle Svensson: Vi inhämtar nu sakupplysningar. Diskussionen om våra slutsatser får vi ta sedan i utskottet.

Bo Hammar: Jag vill återvända till en del frågor som vi redan har varit inne på i syfte att eventuellt försöka uppnå litet mer preciseringar. Först vill jag fråga Nils Erik Åhmansson om åklagarpärmen, om de hemliga handlingarna.

Du sade tidigare i ditt svar till Bertil Fiskesjö att när du beslöt att återställa pärmen till Ebbe Carlsson i slutet av maj, var skadan redan skedd och därefter hade ju Ebbe Carlsson tillgång till pärmen ytterligare någon månad innan han lämnade den till justitiekanslern. Var du inte under denna månad som gick rädd för att Ebbe Carlsson, som hade alla dessa hemliga handlingar i besittning, på något sätt skulle kunna missbruka handlingarna så att skadan inte bara skulle vara skedd utan också i hög grad förvärras?

Nils Erik Åhmansson: Nej, den uppfattningen hade jag inte. Ebbe Carlsson drevs säkerligen av ett ärligt uppsåt och skadan var, som sagt, redan skedd. Vi hade diskuterat detta och han skulle snarast som vi då kom överens om, – omkring den 15, 20 maj – se till att papperen kom utredningen till handa i fullständigt skick. Orsaken till att de inte kom tillbaka var det som därefter inträffade, men det trodde jag inte skulle vara fallet.

Bo Hammar: Men du hade inte någon anledning att misstänka att det faktum att Ebbe Carlsson hade tillgång till dessa hemliga handlingar ännu en månad ytterligare skulle kunna förvärra skadan?

Nils Erik Åhmansson: Ytterligare en månad... Handlingarna återställdes vid pingsttiden – det rör sig väl omkring den 20 maj. Ebbe Carlsson skulle då snarast återlämna dem tillsammans med sin stora PM och med rapporter. Man kunde väl räkna med att så skulle ske ganska omgående. Det var vi överens om.

Bo Hammar: I JK-rapporten står att läsa: "Den 25 eller den 26 maj återställde Ridefelt på uppmaning av Åhmansson pärmen med materialet till Ebbe Carlsson för komplettering. Den 23 juni överlämnade Ebbe Carlsson pärmen till justitiekanslern på dennes begäran". Ebbe Carlsson hade alltså med rikspolischefens goda minne tillgång till denna pärm ytterligare nästan en månad. Måste man inte ha ett mycket stort förtroende för en privatperson, eftersom man låter honom ha tillgång till ytterst sekret material under ytterligare en månad?

Nils Erik Åhmansson: Jag ansåg inte att det var min uppgift efter den 1 juni att gå in och plötsligt börja begära tillbaka handlingar. Det hade nog kunnat missuppfattas.

Vår överenskommelse var att pärmen skulle lämnas tillbaka. Sedan fick JK alla uppgifter om detta och i det stadiet var det, enligt min mening, mera rätt att det var JK som skulle få dem. Jag räknar nog i stället tiden fram till månadsskiftet.

Bo Hammar: Du gav Kegö och Barrling klarsignal för att samarbeta med Ebbe Carlsson i den här affären. Fick dessa polismän några slags instruktioner vilken omfattning samarbetet skulle ha och vilka eventuella restriktioner som skulle råda?

Nils Erik Åhmansson: Nej, någonting sådant diskuterades aldrig, utan meningen var naturligtvis att man skulle försöka ha en sedvanlig samverkan och att man skulle försöka få ut så mycket material som över huvud taget var möjligt.

Bo Hammar: Kan man tänka sig att Kegö och Barrling har uppfattat klarsignalen från rikspolischefen att samarbeta med en privatperson som att det då var fritt fram för ett mycket omfattande samarbete, också vad gäller hemligt material?

Nils Erik Åhmansson: Det rör sig om erfarna polismän och de skall naturligtvis svara för sig själva. Men jag inser att de måste haft bekymmer i sina överväganden om vilket material som kunde lämnas ut till Ebbe Carlsson, just med tanke på hans kunskaper.

Bo Hammar: Du gav dem alltså inga som helst instruktioner om vilken karaktär samarbetet skulle ha och i vilken omfattning det fick bedrivas? Du gav inga preciseringar i det avseendet?

Nils Erik Åhmansson: Nej, inga preciseringar. Det intressanta var att de skulle samverka, att de skulle fortsätta sitt arbete och att de helt enkelt skulle försöka få ut så mycket som möjligt av detta.

Bo Hammar: Jag vill återkomma till frågan om relationerna med åklagarna, eftersom det ändå är en mycket central fråga. Vi minns ju alla hur den förra Palmeutredningen havererade och hur åklagarna där ställdes offside. Därför hyste vi väl alla den förhoppningen att detta inte skulle upprepas.

Enligt regeringens vitbok ansåg du den 28 april att Ebbe Carlssons teorier var "de för tillfället mest intressanta i jakten på Olof Palmes mördare". Hur kommer det sig – om du gjorde denna bedömning av Ebbe Carlsson material – att icke åklagarna på ett tidigare stadium fick en fyllig information omkring detta?

Nils Erik Åhmansson: Jag har försökt att redogöra för åklagarkontakterna. Under hela april månad försökte jag att få till stånd ett sammanträffande där åklagarna skulle vara med. Jag hade också informerat om att Ebbe Carlsson existerade, eftersom han skulle kunna lämna information. Sedan fanns det delar i Ebbe Carlssons information som rörde mig som rikspolischef.

De organisationsförändringar och annat som jag vidtog under våren hade bara det syftet att stärka den utredning som pågick plus att jag skulle se om det fanns någon bärkraft. Jag visste även att åklagaren praktiskt taget dagligen gick både till den öppna utredningen och till SÄK, där han fick det material som kom in via eventuellt Ebbe Carlsson, via Kegö och Barrling. Åklagaren fick således kontinuerlig information om det som kom in.

Bo Hammar: Ebbe Carlsson var ju inte någon uppgiftslämnare, tipsade vem som helst, utan det rör sig faktiskt om någon som du bedömer som varande den mest intressanta över huvud taget i det rådande läget när det gäller jakten på Olof Palmes mördare. Hade det då inte varit rimligt att du själv tagit en kontakt med åklagarsidan?

Nils Erik Åhmansson: Ja, det gjordes också. Den 9 maj hölls det här sammanträdet där åklagaren var med. Visst bedömde jag att det som kom fram var intressant – mycket intressant t.o.m.

Jag har i olika sammanhang påpekat att det inte finns något huvudspår, utan detta måste utredas tillsammans med allt annat. Här föreligger det flera intressanta avsnitt, och då bedömde jag detta som det för tillfället intressantaste.

Bo Hammar: Jag vill än en gång ta upp detta med Banisadr. Jag är inte helt säker på att jag förstod riktigt, men jag uppfattade det så att åklagarna hade bett polisen att söka få kontakt med Banisadr och så småningom användes den här vägen med Ebbe Carlsson, vilket åklagarna inte var informerade om. Det innebar således att den person som skickades till Paris för att intervjua Banisadr, inte hade någon aning om vad det var för slags information åklagarna ville ha ut av Banisadr. Åklagarna, som önskade ha samtal med Banisadr, fick alltså inte någon möjlighet att framföra vad de ville ha ut av honom. Är det en korrekt uppfattning?

Nils Erik Åhmansson: På ett sätt kan man väl säga det. Men å andra sidan förhåller det sig så att när Ebbe Carlsson fick mitt uppdrag att åka till Banisadr var det för att vi skulle få en preliminär rapport. Om den hade visat sig innehålla intressant material, skulle detta med en gång skickats över till spaningsledningen. I så fall hade man fått använda sig av andra kanaler. Detta med Banisadr var inte hetare än att man räknade med att om det varit någonting speciellt, hade kontakten kommit – särskilt som det skulle vara av stort intresse för Banisadr att komma med någonting i det här fallet. Kontakten etablerades under hösten och vi hade upprepade gånger gjort försök och diskuterat hur vi skulle klara av denna kontakt.

Det är inte orimligt att man använder en privatperson för en initial kontakt. Om det däremot övergår till någonting som kan vara intressant, något polisiärt, någonting som kan ha värde för utredningen, måste självfallet polisen med sin kompetens komma in.

Bo Hammar: Dessa frågor blir då extra intressanta. Som jag förstår saken, har ju åklagarna både tidigare och senare ansett PKK-spåret inte vara något hett spår, att det t.o.m. kunde vara ett villospår rakt igenom. Om sedan detta spår så att säga värms upp och landets högsta polischefer, justitieministern och en privatperson är inblandade, samtidigt som åklagarna icke hålls underrättade om vad som pågår, har man anledning att känna en viss oro och resa mycket stora frågetecken.

Nils Erik Åhmansson: Det var fel, eftersom åklagaren – via Jörgen Almblad – fick daglig information om hur detta spår bedrevs, liksom hur alla andra spår bedrevs.

Utredningen i sin nuvarande form – som fungerar bra – består av olika grupper som sysslar med olika spår och så skall det förbli, hoppas jag. Det är vissa polismän som sysslar med en del, andra sysslar med en annan och de som sysslar med sin egen del är naturligtvis entusiastiska och försöker att få ut så mycket som möjligt ur sin del. Det är absolut inget fel med det. Åklagarna

är underrättade och det finns inte någon information när det gäller det här spåret som inte finns hos åklagarna.

Bo Hammar: Jag vill gå in på frågan om säkerhetspolisen. Som du säkert har hört tidigare i dag har det riktats väldigt stark kritik mot säkerhetspolisen. Det har sagts att insynen är bristfällig såväl från regeringens sida som från rikspolisledningens sida. Ebbe Carlsson har uppgivit att den utredning, eller vad man skall kalla det för, som han gjorde kunde inte ha genomförts av någon annan på grund av att insynen är så dålig. Hans Holmér har väl likartad uppfattning. Delar du den här uppfattningen om detta problem med säkerhetspolisen?

Nils Erik Åhmansson: Jag är, som sagt, nytillträdd som rikspolischef, och säkerhetspolisen är en alldeles speciell del av polisverksamheten.

När jag tillträdde hade just en parlamentarisk utredning tillsatts som skulle se på hela säkerhetspolisens roll. Resultatet av denna utredning blev ett fullständigt enigt betänkande om hur man skall kunna förbättra insynen. Jag var expert i den utredningen och jag har inte några andra uppfattningar än dem som redovisats där, nämligen att det är positivt för säkerhetspolisen att insynen blir så bred, men samtidigt så sekret, som möjligt.

Olle Svensson: Jag vill själv gå in med en fråga med tanke på de frågor som tidigare ställts. Det gäller den samverkan som har förekommit mellan polisen och Ebbe Carlsson.

Justitiekanslern kom ju till den slutsatsen att denna samverkan inte inneburit att något som kan betecknas som en irreguljär spaningsorganisation byggdes upp vid sidan av den åklagarledda förundersökningen. Med tanke på ett yttrande här tidigare menade du kanske att det verkade som om Ebbe Carlsson hade något större ambitioner att få spana litet mera fristående. Har jag rätt uppfattat dig?

Nils Erik Åhmansson: Ja, Ebbe Carlsson är mycket energisk och oerhört gripen av denna uppgift. Därför betecknar jag honom som mycket seriös – det råder inga tvivel om det.

När jag den 28 mars klargjorde att det inte kunde bli någon grupp där Ebbe Carlsson och polismännen ingick, förklarade han för mig att han naturligtvis fogade sig i det beslutet. Således blev det aldrig någon sådan grupp.

Olle Svensson: Man kan se på TV att det ofta sätts en röd ros ovanför Ebbe Carlssons porträtt. Kan det förhålla sig så att regeringen har varit angelägen om att ge honom större befogenheter än vad polisen har velat ge honom? Finns det några som helst tendenser till att regeringen ville skapa en spaningsorganisation vid sidan om den åklagarledda undersökningen?

Nils Erik Åhmansson: Jag känner inte till någonting sådant.

Olle Svensson: En annan fråga som tidigare har diskuterats gällde motivet för att undersöka påståendena om missförhållanden inom SÄK, vilka delvis grundläggs på material som Ebbe Carlsson har redovisat. Kan jag tolka det så att du bedömde ändå det materialet som så pass intressant att du hade anledning att utreda dessa påståenden?

Nils Erik Åhmansson: För mig var det oerhört viktigt att man en gång för alla fick undanröjt eller utrett allt det som hade påstått. Finns det inget fullt förtroende mellan säkerhetspolisen och regeringen är det fullständigt omöjligt att arbeta. Det var alltså mycket viktigt för mig, för regeringen givetvis och inte minst för säpokommittén, där Carl Lidbom upprepade gånger också påpekade att det för hans kommittés del var mycket viktigt att få reda på om det låg någonting bakom. Det är bakgrunden till att man gör en sådan här utredning. I en säkerhetstjänst kan det naturligtvis komma upp frågor av denna typ från tid till annan, frågan om pålitligheten hos den ene eller hos den andre. Normalt sett sker ju detta absolut inte inför så att säga något auditorium, utan man gör en undersökning, man ser om uppgifterna eller påståendena har någon grund och därefter vidtar man åtgärder beroende på resultatet. Skillnaden i det här fallet är ju att allting blev offentligt.

Olle Svensson: En sak som inte har kunnat beröras i JK-rapporten men som jag, efter den publicitet som har förekommit, dristar mig att ställa en fråga om gäller källa A. Fanns det inte också anledning att där kontrollera om man rätt utnyttjade den uppgiftslämnaren och om man inom SÄK reagerade på ett riktigt sätt för de informationer man fick?

Nils Erik Åhmansson: Sådant här måste självfallet kontrolleras mycket noga. Den finns en oändlig mängd felkällor när det gäller en uppgiftslämnare av denna typ. Det är också mycket svårt att göra dessa värderingar. Jag vet att konstitutionsutskottet har tagit del av vissa handlingar, och om konstitutionsutskottet önskar något ytterligare material, är jag naturligtvis beredd att lämna det, men då inför lyckta dörrar.

Olle Svensson: Jag är nöjd med det svaret.

Elisabeth Fleetwood: I JK:s rapport går det som en av fler röda trådar detta misstänkliggörande och dessa anklagelser mot Näss från Ebbe Carlsson, Kegö och Barrling. På s. 4 står att läsa att det är eftermiddagen den 14 januari som man säger att Näss har lämnat Åhmansson felaktiga uppgifter.

Någon gång mellan den 24 februari och den 5 mars – det framgår inte fullt klart – redogör Kegö och Barrling för hur de upplevde att de hade behandlats av Näss. På nästa sida – den 5 mars – är man inne på detta när man träffar Lidbom m. fl. i Köpenhamn, likaså vid ett sammanträffande med Anna-Greta Leijon. Detta måste väl ha varit negativt för hela utredningen och tagit ganska stor tid av arbetet, eftersom det ideligen återkommer. Upplever även du det som om man kanske kunde hunnit längre om man inte haft dessa personliga misstänkliggöranden som jag här har relaterat?

Nils Erik Åhmansson: Det är i och för sig svårt att svara på den frågan. Jag visste att dessa bägge polismän, som är duktiga polismän och mycket hängivna sin uppgift, jobbade intensivt med sitt arbete.

Jag har tidigare som polischef upplevt att utredningsmän engagerat sig väldigt starkt i en speciell fråga och därför ser de kanske inte riktigt omvärlden. Man blir således förblindad. För mig var det oerhört viktigt att försöka få rätsida på om så var fallet även här, dvs. om det rörde sig om två polismän som i och för sig med mycket ärligt uppsåt arbetade intensivt med detta spår och tyckte sig motarbetade av den ene eller den andre därför att man inte fick tillräckliga resurser eller om det låg någonting bakom. Mot den bakgrunden försökte jag att vinna klarhet under våren.

Det här har nog egentligen inte hindrat utredningen förrän nu på senare tid – nu har detta naturligtvis så att säga ställt till det – men jag hoppas att man skall kunna fortsätta med utredningen i alla dess delar. Jag tror dock inte att detta var något hinder under tidig vår.

Elisabeth Fleetwood: När vi nu har tagit upp detta igen, och så att det inte skall hänga kvar i luften, finns det anledning att klart säga att Näss har blivit friad på dessa punkter.

Nils Erik Åhmansson: Verkligen! Det finns ingenting som har framkommit i denna utredning som tyder på att något fel har begåtts av P-G Näss.

Elisabeth Fleetwood: Jag har bara ytterligare en kort fråga: Det finns väl inte någon risk för att någon ytterligare kopia av denna beramade pärm existerar – har kommit på avvägar så att säga?

Nils Erik Åhmansson: Inte så vitt jag vet.

Börje Stensson: Det som är mycket förvånande är det stora inflytande som denne Ebbe Carlsson har haft litet var stans i myndigheter och i regeringskretsen. Åhmansson talar här om att han fick kontakt redan hösten 1987. Det framgick sedermera att Ebbe Carlsson gärna ville berätta om sina synpunkter på säpoutredningen.

Man undrar om Åhmansson blev överraskad över en sådan framställning, även den 24 februari då Ebbe Carlsson och två polismän besöker Åhmansson. Ebbe Carlsson ville då berätta om problem inom säkerhetspolisen som Åhmansson inte kunde få uppgifter om från annat håll. Är det skilda bedömningar av PKK-spåret? Får en annan sida i denna frågeställning också redovisa sina punkter innan den nya verkschefen gör organisationsförändringar utifrån de synpunkter en enskild person lämnar?

Nils Erik Åhmansson: Det var inte bara enskilda personer utan det var även de bägge polismännen. Visst var det förvånande. Jag menade att vi var tvungna att vinna klarhet under våren. Vi måste vinna klarhet i fråga om detta hot förelåg. Det var ju en utomordentligt allvarlig situation, som naturligtvis skulle utredas med största skyndsamhet och med beaktande av alla de faktorer, felkällor som fanns. I övrigt var det naturligtvis så att mitt sätt att komma underfund med detta var ju inte att själv göra en utredning. Det är inte rikspolischefens uppgift. Mitt sätt att klara ut detta är just att förstärka och se om detta har bärkraft. Det var därför jag gjorde så.

Börje Stensson: Är det så att Ebbe Carlssons nära vänskap med personer i regeringskretsen och hans stora kunskap, som Åhmansson har talat om, har någon betydelse när man på detta sätt kommer med uppgifter till en verkschef – ett indirekt inflytande finns från regeringskretsen?

Nils Erik Åhmansson: Jag har försökt att inte se det så. Självfallet är jag medveten om att Ebbe Carlsson har oerhört goda kontakter med regeringskretsen. Han har över huvud taget ett oerhört stort kontaktnät. Men jag bedömde att om en trovärdig människa kommer med sådana uppgifter till mig som nytillträdd chef – och de är av sådan vikt – måste jag försöka undersöka om det som sägs till mig är rätt eller fel.

Börje Stensson: Det är viktigt med boskillnaden mellan polisiär verksamhet och enskilda personers aktivitet. Är det någon mer i dessa sammanhang än Ebbe Carlsson som har fått sådana här fullmakter eller rekommendationsbrev dels från dig, dels från den avgångne justitieministern?

Nils Erik Åhmansson: Rekommendationsbrev i vår verksamhet är i och för sig inte ovanliga. Jag har icke utfärdat något rekommendationsbrev till någon annan privatperson. Jag har inte heller gett någon annan privatperson ett uppdrag av det slag som avsåg Banisadr. Jag håller med om att boskillnaden var viktig och jag har försökt att upprätthålla den.

Börje Stensson: Var det svårare att göra det just i detta sammanhang, eftersom den här nära relationen till regeringskretsen fanns och den stora kunskapen som Ebbe Carlsson hade tillägnat sig i frågan?

Nils Erik Åhmansson: Jag tycker inte att det var svårare. Det är klart att Ebbe Carlsson hade ju möjligheter att tala direkt med ministern. Men jag har inte varit utsatt för något ministerstyre, utan jag har haft en justitieminister som var ivrig och som ville se resultat. Det har varit överlämnat till mig att vidta åtgärder.

Börje Stensson: Det är en fråga som kan beröra aktivitet av enskilda personer. När blir det polisiär verksamhet? Ebbe Carlsson fick en status och utsatte sig för faror som gjorde att ni bedömde att han behövde en livvakt. Om denne livvakt hade en sådan kompetens att han skulle kunna göra en sådan utredning, kunde det tänkas bli en polisiär utredning i samband med resor?

Nils Erik Åhmansson: Jag kände inte till denna polisman innan han förordnades, och jag var inte heller i Sverige när han förordnades. Men detta är en ordningspolis som alltså har någon form av livvaktsutbildning. Han är inte utredare. Hans uppgift var att vara följeslagare under de resor som vidtogs. På det sättet förklarade Sune Sandström polismannens närvaro. När jag kom hem anmäldes det för mig att Ebbe Carlsson under dessa resor skulle komma i kontakt med människor som skulle göra att han kände sig osäker. Polismannen var ingen utredare och skulle inte på något sätt delta i någon utredning.

Anders Björck: När man engagerar en person eller ger en person möjlighet att arbeta på detta sätt, förväntar man väl sig resultat? Jag har tagit del av de

tre rapporter som Ebbe Carlsson har lämnat, dvs. om SÄK:s organisation, samtal med Banisadr och samtal med den iranska journalisten. Jag har också läst de övriga promemorior som vi har fått, inkl. telefonavlyssningar, utskrifter av dem och av annat. Är det din bedömning att Ebbe Carlsson har fört frågan om vem som mördade Olof Palme närmare sin lösning?

Nils Erik Åhmansson: Det är egentligen omöjligt att svara förrän mördaren är dömd. Jag bedömde att vid tiden för uppgifternas överlämnande var dessa uppgifter intressanta och skulle tillföras utredningen. Jag har tidigare försökt att säga att jag egentligen inte vill gå in på en värdering av de enskilda spåren. Det tycker jag gäller fortfarande. Uppgifterna var intressanta, och jag tyckte det var min skyldighet att se till att de tillfördes utredningen.

Anders Björck: Om du läser detta i dag och ser på spaningsläget i dag – du är ändå ytterst ansvarig som rikspolischef – , anser du att Ebbe Carlsson har fört frågan närmare sin lösning?

Nils Erik Åhmansson: Jag tycker att det är mycket svårt att svara på detta. Ebbe Carlsson har alltså kommit med vissa teorier. Från åklagarhåll säger man att det egentligen inte är något nytt – möjligen en ny vinkling på det hela. Att rätt bedöma detta tror jag inte låter sig göras i dag.

Anders Björck: Jag skall naturligtvis inte pressa dig om detta – det är besvärligt. Jag skall inte heller uttala någon värdering för då blir herr ordföranden alldeles rysligt arg. Men man kan väl ändå få säga att i åtminstone en av de viktigaste promemoriorna avfärdas mycket bestämt – jag använder ordet mycket, mycket bestämt – den person som ni vill ha kontakt med och hela denna teori, enligt Ebbe Carlssons egna uppgifter – hans egna promemoria.

Nils Erik Åhmansson: Ja...

Anders Björck: Det är den hemska sanningen bakom Ebbe Carlsson-affären.

Olle Svensson: Den hemska sanningen är att just nu talar vice ordföranden om hemliga rapporter.

Anders Björck: Nej, jag har inte nämnt vilken rapport det handlar om.

Olle Svensson: Nej, men den är hemlig.

Anders Björck: Ja, men så här mycket har jag faktiskt rätt att säga.

Nils Erik Åhmansson: Ja...

Anders Björck: Herr ordförande! Det får inte gå hysteri i hemligstämplandet. Vi har tidigare i dag upplevt otrevliga incidenter när människor har försökt vägra att uttala sig. Det är inte bra.

Nils Erik Åhmansson: Jag tycker att de uppgifter som Ebbe Carlsson hade att komma med var intressanta och de skulle tillföras utredningen. Däremot är det utomordentlig svårt för mig att sitta och värdera och säga om detta har fört utredningen framåt. Jag vet egentligen inte ens om jag har tillräcklig

kunskap om utredningen. Jag tycker kanske inte heller att det är min uppgift. Jag får reda på saker och ting som bör tillföras utredningen, och sedan skall de värderas i sedvanlig ordning. Den linjen har jag försökt att följa hela våren.

Anders Björck: Då lämnar vi detta. Med tanke på att allt det som är relevant i Ebbe Carlsson-affären på grund av sekretessen kanske inte kan besvaras, tror jag inte vi kan ställa alla frågor. Dock vill jag ställa två frågor.

Den ena frågan gäller det som du nämnde, nämligen att skadan redan är skedd. Gäller det resonemanget bara utlämnandet av hemliga handlingar? Eller gäller det generellt att man kan resonera så, att eftersom skadan redan är skedd kan man fortsätta.

Låt mig ta ett exempel. Om du, eller dina mannar, kommer på att jag har ett vapen som är olagligt – nu lär det mest vara polischefer som har sådana vapen – tar du eller dina mannar helt självklart vapnet i beslag. Några veckor senare kommer jag och säger: "Kan jag inte få tillbaka vapnet? Jag behöver övningsskjuta litet några veckor." Skulle jag då få tillbaka vapnet?

Nils Erik Åhmansson: Nej, det tycker jag inte. Men det är en avsevärd skillnad. Man måste vara klar på vad det hela rör sig om, nämligen en utredningssekretess. I åtskilliga utredningar får olika människor ta del av uppgifter som kan vara hemligstämplade beroende på att utredningen därigenom förs framåt. Det är alltså ingalunda något som är ovanligt. Av den anledningen tycker jag att det är stor skillnad mellan ett vapen och en handling som vederbörande har tagit del av eller känner till innehållet i. Känner man till innehållet i en hemlig handling är det ingen sekretess i förhållande till den som känner till innehållet. Då saknar sekretessen så att säga innehåll.

Anders Björck: Min sista fråga, herr ordförande, för i dag. Anser Åhmansson att Ebbe Carlsson-affären, dess olika förgreningar och infallsvinklar, har skadat tilltron till svensk polis och svensk polisledning?

Nils Erik Åhmansson: Ja, det tycker jag.

Birgit Friggebo: Den här sammanställningen har inte kommit in färdig från Ebbe Carlsson. Är det meningen och din önskan att den skall komma in?

Nils Erik Åhmansson: Ja.

Birgit Friggebo: Tror du att du kommer att få någon sammanställning någon gång?

Nils Erik Åhmansson: Ja, det tror jag säkert att jag kommer att få – eller rättare sagt att utredningen kommer att få. Det är ju inte så märkligt att allting har blivit förryckt.

Birgit Friggebo: Du sade nämligen tidigare att det inte fanns något uppdrag kvar. Men det uppdraget finns ändå kvar?

Nils Erik Åhmansson: Ja, det är rätt.

Birgit Friggebo: Du har också sagt att mordutredningen har skadats av det som har hänt, och du har även tidigare sagt att Ebbe Carlsson är en mycket seriös person. Det faktum att Per Wendel på Expressen kunde avslöja den här verksamheten härrör direkt från uppgifter från Ebbe Carlsson, dvs. hans pratande. Anser du fortfarande, med denna upplysning, att Ebbe Carlsson är en seriös person?

Nils Erik Åhmansson: Man får, som bekant, inte forska i varifrån pressen får sina uppgifter. Jag vet inte hur man fått dessa uppgifter. Som jag nämnde tidigare har detta naturligtvis skadat oss. Det är jag den första att beklaga.

Utredningen måste få verka i de former som vi har försökt att dra upp. Det har försvårats genom detta. Sedan detta uppdagades har vi haft ambitionen att vi skall se till att utredningen får det förtroende som den så väl behöver för att kunna fortsätta sitt arbete. Också organisatoriska förändringar skall vidtas som skall göra att det inte skall bli något som helst glapp i informationen vare sig inom polisen eller i förhållande till åklagarna.

Birgit Friggebo: Slutsatsen i den här affären är att vi har en avgången justitieminister, en mordutredning som har skadats, och det hela beror på en offentlig debatt som har initierats av Ebbe Carlsson via kontakter med Expressen. Jag vet att det är Ebbe Carlssons uppgifter som har inneburit att hela detta har spräckts.

Olle Svensson: Hur kan man veta det – källor till en tidning?

Birgit Friggebo: Ja, man får väl gå och fråga tidningen. Jag har gjort det och fått denna uppgift.

Olle Svensson: ... den ansvarige utgivaren.

Birgit Friggebo: Ja, Ebbe Carlsson pratar med många, så det är inte en särskilt exceptionell och unik uppgift.

Jag skulle vilja fråga en sak beträffande rekommendationsbrevet. I inledningen till brevet står det: "To whom it may concern". Det betyder alltså: "Till den det berör".

Är det ett vanligt sätt att skriva? Tanken var väl att det skulle handla om ett besök hos Banisadr? Varför adresserar man då inte brevet till den personen?

Brevet är odaterat, så det kan användas hur länge som helst. Har Ebbe Carlsson fortfarande kvar brevet?

Nils Erik Åhmansson: Om vi börjar med den första frågan. Det är riktigt att det står: "To whom it may concern". I första hand är anledningen att jag inte visste hur denna kontakt skulle tas, om den skulle tas direkt eller om det fanns någon mellanhand innan Ebbe Carlsson kunde komma till Banisadr.

Brevet är odaterat. Det är en miss. Det skulle naturligtvis ha varit daterat. Däremot förutsattes det i mina kontakter med Ebbe Carlsson att brevet var avsett just för hans uppdrag till Banisadr. Jag har ingen anledning att tro att han skulle missbruka det på något sätt.

Brevet har inte kommit tillbaka i min ägo. Men det är väl så att inte heller det brevet kan användas.

Birgit Friggebo: Får jag till slut ställa en fråga beträffande anklagelserna om underlåtelser i säpo och eventuella missförhållanden, som var en av Carlssons teorier.

Du är expert i säpokommittén. En av de personer som Ebbe Carlsson först vände sig till var ordföranden i denna kommitté, Carl Lidbom. Har du och han resonerat om huruvida ni skulle informera kommittén om dessa uppgifter, eftersom denna utredning hade just till uppgift att göra en genomlysning av säpo? Hänvisade aldrig Anna-Greta Leijon till den utredning som hon själv hade tillsatt för att titta just på säpos verksamhet?

Nils Erik Åhmansson: Carl Lidbom var mycket intresserad av att informationen beträffande eventuella missförhållanden, eller om det förelåg fel eller liknande, skulle finnas till hands innan betänkandet lades på bordet. Vid upprepade tillfällen sade han till mig, att han ansåg det vara en nödvändighet för honom som ordförande i denna utredning att det inte briserade en bomb sedan det kommit fram andra uppgifter efter det att ett enigt betänkande hade lagts fram.

Vi hade alltså resonerat om detta, och Carl Lidbom var mycket intresserad av att det skulle vara färdigt före utredningen.

Jag kan inte svara på fråga nr. 2. Jag hade kontakt med Anna-Greta Leijon, och Anna-Greta Leijon har haft kontakt med Lidbom. Anna-Greta Leijon var alltså ivrig att jag skulle försöka nå något resultat och att det skulle ske så snart som möjligt.

Birgit Friggebo: Du har inte fått någon uppmaning eller liknande från Anna-Greta Leijon om att den utredning som fanns skulle användas?

Nils Erik Åhmansson: Nej, inte att denna säpoutredning skulle användas. De kontakterna har jag naturligen haft med Carl Lidbom.

Bengt Kindbom: Jag skall ställa några frågor om rikspolischefens kontakter med regeringen och på vilket sätt han arbetade fram dessa informationskontakter efter det att han tillträdde i början av året. Sker dessa kontakter med en viss regelbundenhet? Vilken information har departementet getts i dessa sammanhang, och vilka informationer har man undanhållit från regeringen i Ebbe Carlsson-ärendet?

Nils Erik Åhmansson: Det sker regelmässigt kontakter mellan rikspolisstyrelsen och justitiedepartementet. När det gäller säkerhetsfrågor sker det också kontakter med statssekreteraren i statsrådsberedningen, och det finns också kontakter mellan chefen för säkerhetspolisen och kabinettssekreteraren, försvarsstabschefen etc. Dessa kontakter är regelbundna, och vid dem diskuteras olika aktuella säkerhetsproblem. De kontakter som har förevarit i detta ärende härrör sig från april och framåt. Där har de interna frågorna diskuterats; frågan om hotbild – som är en typisk polisiär fråga –, frågan om eventuell underlåtelse och möjligheterna att kunna undersöka detta. Kontakterna är alltså regelmässiga, och är det något särskilt som dyker upp brukar jag omedelbart ta kontakt med minister eller statssekreterare. Det finns också kanaler som gör att vi kan hålla kontakt med regeringskansliet dygnet runt.

Bengt Kindbom: Var regeringen i denna fråga medveten om att åklagarna inte hade all information om Ebbe Carlssons uppdrag?

Nils Erik Åhmansson: Nej, Jag tror inte att jag har försökt beskriva Banisadr-kontakten. Anna-Greta Leijon hade sagt till mig att åklagarna skulle hållas underrättade. Jag missade när det gäller Banisadr. Det tror jag säkert inte att hon hade kännedom om. I övrigt har det nog inte varit några missar.

Bengt Kindbom: Det är just det jag läser i regeringens vitbok. Den 5 april står det att justitieministern poängterar att rikspolischefen måste ta ansvaret för att leda arbetet och se till att redovisning sker till åklagarna. Skulle det vara nödvändigt att över huvud taget göra ett sådant påpekande från ministerns sida, när hela uppståndelsen kring den tidigare havererade Palmeutredningen gäller just förhållandet polisledning – åklagare?

Nils Erik Åhmansson: Jag tror att det var just därför justitieministern gjorde påpekandet för att det inte skulle missa. Som jag sagt tidigare tyckte jag inte heller att det missade – bortsett från Banisadr-historien.

Olle Svensson: Då tycks frågestunden vara avslutad. Vi har hållit på sedan kl. 10.00. Nu återstår för mig att tacka rikspolischefen för att du har ställt dig till förfogande och gett oss värdefullt material genom dina svar på våra frågor. Tack.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 7

1988-07-28

kl. 09.00–11.00

Offentlig utfrågning av avdelningschefen Sune Sandström angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Vi har i dag liksom i går offentliga utfrågningar, och jag vill erinra om de bestämmelser som gäller för de offentliga utfrågningarna.

Det rör sig alltså om att utskottet inhämtar sakupplysningar för beredning av granskningen av regeringen. Vi har alltså inte framför oss någon anklagad. Det är inte heller någon polisundersökning eller rättegång som här pågår, utan utskottet inhämtar sakupplysningar muntligt som komplettering till sitt skriftliga material.

Jag ber då att få hälsa chefen för rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning Sune Sandström välkommen till oss. Vill du inledningsvis enligt den praxis vi har i utskottet säga något?

Sune Sandström: Det går bra att ställa frågor direkt.

Olle Svensson: Jag skall då tillåta mig en liten tillspetsning med tanke på de utfrågningar vi redan haft. Kan man mot bakgrund av erfarenheterna av vad som hänt under den här våren säga att all den uppståndelse som förekommit hos myndigheter och hos regeringen med anledning av de informationer Ebbe Carlsson har lämnat kan beskrivas som en enda flopp?

Sune Sandström: Jag har svårt att besvara den frågan. Jag har själv inte tagit del av de informationer Ebbe Carlsson lämnat efter de resor han har företagit. Jag var nämligen bortrest på semester den 9 maj, när redovisningen skedde.

Olle Svensson: Jag vill då återgå till de saker som du varit medverkande i och som kan ha betydelse för vår granskning. Det gäller då värdet av den information som har kommit in om PKK-spåret och de teorier som förts fram om detta. Det gäller även det som har sagts om risk för attentat enligt uppgifter från källa A. Det har sagts att detta inte togs på tillräckligt allvar inom säkerhetsavdelningen. Det utlöste vissa åtgärder av organisatorisk natur. Kan du något kommentera detta?

Sune Sandström: Jag kan kommentera händelseförloppet på följande sätt.

Den 14 mars blev jag ombedd av rikspolischefen att lyssna på information som Ebbe Carlsson hade att lämna och som rikspolischefen själv tagit del av. Han ville också att jag skulle göra det under hans bortovaro – han skulle företa en tjänsteresa under tiden den 17–25 mars, vill jag minnas. Rikspolischefen tyckte också att det var lika bra att Ebbe Carlsson själv fick berätta, eftersom han kunde detaljerna. På Ebbe Carlssons begäran den 18 mars

sammanträffade vi den 20 mars, och han lämnade information under fyra–fem timmar.

Informationen innehöll bl.a. en teori om att det skulle finnas en koppling mellan PKK och Iran och att Ebbe Carlsson under förlagsresor som han gjort hade fått kontakter i andra länder. Han informerade också om att han skulle företa ytterligare några sådana resor för att samtala med kontakter som kunde leda till ytterligare kontakter. Han var övertygad om att dessa kontakter skulle leda till upplysningar som skulle vara av värde för spaningsledningen och förundersökningsledningen. Jag kunde vid detta samtal för min del inte direkt konstatera om det skulle föreligga ett polisiärt intresse. Däremot är det ju väldigt angeläget att få detta mord utrett, och det var omöjligt för mig att negligera de påståenden som Ebbe Carlsson då gjorde, i all synnerhet som Ebbe Carlsson hade diskuterat med riskpolischefen och varit överens med honom om att dessa resor skulle företas. Dessutom hade, uppgav Ebbe Carlsson, den här teorin förankrats hos regeringen via Carl Lidbom.

I slutet av den här redovisningen uppgav Ebbe Carlsson att han var mycket rädd för sammanträffandet med några av de här kontakterna och att han ännu inte visste vad det skulle leda till. Han visste inte heller riktigt vilka sammanträffanden det kunde bli fråga om. Eftersom han med bestämdhet trodde sig vara på rätt spår, upplevde han det hela som väldigt hotfullt. Han kom då med den ovanliga begäran, som numera är väl känd, att han skulle få en polisman med sig på dessa resor, en polisman som skulle ha möjlighet att, om en sådan hotfull situation inträffade, ta erforderliga kontakter med polismyndigheter i de länder han skulle besöka. Det rörde sig om Frankrike och om England.

Det var som sagt en ovanlig begäran, men det var också en ovanlig situation. Efter en stunds funderande beslöt jag mig för att för egen del så långt möjligt bifalla hans begäran. Ebbe Carlsson föreslog då också P-O Karlsson, som han uppgav sig känna och som han litade på. P-O Karlsson var ingen polisman som jag disponerade över. Han är polisman i Stockholms polisdistrikt. Men jag lovade att ta kontakt med länspolismästare Hjälmroth för att få "låna" P-O Karlsson för ett uppdrag under en kortare tid, något som också skedde. Detta beslut redovisade jag för rikspolischefen den 25 mars.

Olle Svensson: Det etablerades alltså en samverkan med Ebbe Carlsson, och man kan väl säga att detta skedde av polisiära skäl. Är det riktigt uppfattat?

Sune Sandström: Mitt beslut byggde uteslutande på polisiära skäl. Jag hade ingen information om någonting som hade hänt i det föregående som gjorde att jag hade någon annan tanke bakom mitt beslut.

Låt mig säga något om den omorganisation som har nämnts i detta sammanhang. Jag har visserligen deltagit i de resonemangen, men den omorganisation som företogs skedde utifrån min utgångspunkt av helt annan anledning. Det var nämligen så att i början av mars berättade rikspolischefen för mig att han under hand muntligt fått besked av justitieministern att P-G Näss inom kort skulle bli utnämnd till länspolismästare i Uppsala. Det diskuterade jag omgående med P-G Näss och byråchefen Christer Ekberg. Det var viktigt för oss att i så god tid som möjligt se till att P-G Näss i lugn och

ro kunde överlämna både muntlig information och de handlingar som han hade om hand efter tio års verksamhet som operativ chef inom säkerhetspolisen. Då bestämde vi helt i endräkt och helt oberoende av alla andra saker, att P-G Näss vid månadsskiftet mars-april skulle påbörja en överlämning av information och handlingar rörande just säkerhetspolisens delaktighet i mordutredningen till en polisintendent som heter Jan Ridefelt. Jan Ridefelt skulle återvända från semester och tjänsteresa den 28 mars. Och så skedde. Det påbörjades en överlämning av materialet, och Jan Ridefelt övertog P-G Näss ansvar och trädde in i hans ställe vid månadsskiftet mars-april. Sedan kunde P-G Näss i lugn och ro överlämna andra uppgifter under de två månader som återstod innan han skulle lämna avdelningen.

Olle Svensson: Det förhöll sig väl också på det sättet att det inom avdelningen fanns två poliser som var speciellt engagerade för att utreda PKK-spåret litet mer intensivt och att det motiverade att de skulle få förstärkta resurser till sitt förfogande?

Sune Sandström: Det är korrekt att rikspolischefen under första hälften av mars med mig tog upp frågan om att det var angeläget att förstärka den här gruppen. Under februari månad hade en källa tillstött. Information härom fick jag för övrigt av P-G Näss under februari månad. Arbetet med att diskutera med den källan sysselsatte de här två polismännen praktiskt taget på heltid. Det fanns annan information hos dem som borde bearbetas, sammanställas och göras tillgänglig för spaningsledningen.

Olle Svensson: Du vill alltså inte karakterisera den samverkan som kom att ske med Ebbe Carlsson på det sättet att man inrättade någon irreguljär spaningsorganisation?

Sune Sandström: Det skulle jag aldrig kunna tänka mig att godkänna.

Olle Svensson: Eftersom vi granskar regeringen vill jag fråga: Har du på något sätt fått det intrycket att regeringen åsyftade att skapa någon sådan irreguljär organisation vid sidan av polismakten?

Sune Sandström: Jag hade inte förrän första veckan i juni månad någon kännedom om vilka diskussioner som någon enda person hade fört. Jag saknade helt kännedom om de sammanträffanden som skedde, bortsett från de två sammanträffanden som jag själv deltog i.

Olle Svensson: Jag går då in på två andra områden, där jag tänker vara mycket försiktig i mina frågor, eftersom det i dessa avseenden just nu pågår förundersökningar. Det gäller dels frågan huruvida hemliga handlingar oriktigt har lämnats ut till Ebbe Carlsson och huruvida tystnadspliktsbrott har skett, dels frågan om hemlig avlyssning som spaningsmetod och anskaffande av avlyssningsutrustning.

Eftersom det är regeringen vi granskar vill jag fråga om du haft någon känsla av att regeringen på något sätt haft kännedom om att det överlämnats sekreta handlingar.

Sune Sandström: Nej, jag måste här anknyta till svaret på den föregående frågan. Det står i JK:s rapport att de utredningshandlingar varom nu är fråga

skulle ha lämnats ut under en period i slutet av februari och början av mars. För egen del var jag då helt oinformerad. Jag fick kännedom om den s.k. åklagarpärmen först någon gång efter mitten av maj månad när denna pärm vandrade fram och tillbaka mellan Ebbe Carlsson och polisen. Jag har alltså ingen kunskap om vad som hänt, utan utredningen får visa detta.

När det gäller hemlig avlyssningsutrustning är det naturligtvis utskottet bekant att jag på ett för mig ganska uppseendeväckande sätt blivit föremål för granskning. Den avslutades omedelbart efter i stort sett två timmars förhör med ett klarläggande att jag icke hade någon kännedom om detta. Jag vet alltså inte heller någonting om vem som kan ha kännedom om detta på högre nivå än de som i övrigt är berörda.

Anders Björck: Kände du Ebbe Carlsson sedan tidigare?

Sune Sandström: 1975 eller 1976 stötte jag samman med Ebbe Carlsson i kaféet i rikspolisstyrelsens byggnad. Han var då i sällskap med Hans Holmér. Jag presenterades, vi handhälsade och sedan var det mötet över. Nästa gång jag såg Ebbe Carlsson var dagarna efter mordet på Olof Palme, när jag hade ett ärende upp till polisens ledningscentral. Då befann sig Ebbe Carlsson där, och vi hälsade helt kort. Det var vid dessa två tillfällen jag hade träffat Ebbe Carlsson före det nu aktuella händelseförloppet.

Anders Björck: Är det med tanke på att du träffat honom bara två gånger inte litet märkligt att du plötsligt hamnar på en middag hemma hos honom för att diskutera utomordentligt känsliga frågor? Vem tog initiativet till den här middagen som du var med på?

Sune Sandström: Den 4 november förra året ringde Hans Holmér på kvällen hem till min bostad och berättade att Carl Lidbom dagen därefter skulle utses till ordförande i den utredning som skulle se över säkerhetspolisens verksamhet. Hans Holmér lät förstå att Carl Lidbom skulle vara intresserad av att träffa mig för att i mer informella sammanhang lära känna mig inför detta arbete. Holmér nämnde också att Carl Lidbom var vän till Ebbe Carlsson och att denna middag där man skulle kunna lära känna varandra kunde arrangeras hos Ebbe Carlsson. Holmér berättade att även Åhmansson som var utnämnd till rikspolischef skulle inbjudas till denna middag. Det är helt riktigt att jag tyckte att det var litet konstigt att vi skulle mötas hos en person som jag knappt kände, i all synnerhet som jag inte alls tidigare hade träffat Carl Lidbom. Men om det nu var ett önskemål att vi skulle träffas där, ville jag inte inleda det arbete som Carl Lidbom skulle utföra genom att vara oartig.

Anders Björck: Det var alltså den första middagen. Om jag förstått det hela rätt, träffade du samma gång vid någon senare middag hos Ebbe Carlsson. Vem tog initiativet till den middagen?

Sune Sandström: Nej, det är den här middagen vi talar om. Det bestämdes då att Ebbe Carlsson skulle återkomma med tidpunkt för när denna middag skulle äga rum. Han ringde mig ett par veckor senare och sade att den 9 december kanske kunde vara ett lämpligt datum. Jag tackade ja, men sedan blev det återbud. Därefter kom ett nytt datum och middagen blev

fastställd till den 13 januari. Det är den middagen jag hela tiden talar om.

Anders Björck: Det var alltså Hans Holmér som var initiativtagare – inte Ebbe Carlsson?

Sune Sandström: Ja.

Anders Björck: Vad talades ni vid om vid den middagen?

Sune Sandström: Ärligt talat blev jag, och det har jag också redovisat för JK, en aning besviken. Jag trodde att vi skulle bekanta oss och rent socialt lära känna varandra. Jag blev därför litet besviken när Ebbe Carlsson tog upp frågan och riktade sig till Åhmansson, som ju är rikspolischef. Jag skulle nästan vilja säga att Ebbe Carlsson anmodade Åhmansson att som ny rikspolischef hårt engagera sig i utredningen av detta mord och se till att den bästa organisationen åstadkoms. Jag visste då att man höll på med en omorganisation i dessa dagar, så det var ingen nyhet för mig. Jag blev förvånad över att Ebbe Carlsson, som jag inte kände, började med att tala om för rikspolischefen hur denne skulle sköta sitt jobb. Jag blev litet allmänt besviken över att det skulle talas om mordutredningen vid denna middag, eftersom jag under den långa tid som gått efter mordet börjat bli mättad på att det alltid när man träffar personer utanför polisväsendet skall ältas frågor om detta mord. Det blir tröttsamt. Jag upplevde det också så att jag blev något slags det femte hjulet under vagnen, och jag tyckte inte att det var särskilt intressant.

Anders Björck: Men uppfattade du det inte som ytterligt konstigt att här satt en "civilist" som Ebbe Carlsson och anmodade rikspolischefen att prata om känsliga saker? Skulle inte en säpochef med krut i ha burat in Ebbe Carlsson omedelbart?

Sune Sandström: Jag sade nyss att jag tyckte att det var märkligt. Men jag har inget annat minne av detta middagssamtal än att det talades om mordutredningen i allmänna ordalag. Det kan möjligen bero på ouppmärksamhet eller att jag tillfälligtvis lämnade bordet för att besöka ett mindre rum i lägenheten. Men min minnesbild är att diskussionen fördes i allmänna ordalag. Om man hade kommit in på känsligheter skulle jag ha reagerat, vill jag påstå. Dessutom har jag absolut inget minne av att Ebbe Carlsson vid detta middagsmöte talade om något eget engagemang i utredningen.

Anders Björck: Togs vid detta tillfälle frågan om s.k. missförhållanden inom SÄK, dvs. kritiken mot byråchefen Näss, upp?

Sune Sandström: Jag skulle ha reagerat om den frågan hade tagits upp i min närvaro.

Anders Björck: Har någon annan tagit upp den frågan med dig direkt eller indirekt som ombud för Ebbe Carlsson, t.ex. Carl Lidbom?

Sune Sandström: Nej.

Anders Björck: Får jag ställa en fråga om den här avlyssningsutrustningen. I går hade vi Hans Holmér här, och han var inte särskilt samarbetsvillig. Det

var inte Ebbe Carlsson heller. Du är nu friad från misstankarna om delaktighet i detta. Vad tror du det beror på att du kom att hamna i en situation där du delgavs misstanke om brott? Det är någonting alldeles unikt i Sveriges polisiära historia att säpochefen blir delgiven misstanke för brott. Det må så vara att du dess bättre snabbt befanns vara oskyldig. Hur kan det ha kommit sig? Vad kan ligga bakom detta?

Sune Sandström: För mig är detta fullständigt obegripligt, och frågan måste nog ställas till åklagaren.

Anders Björck: Jo, men åklagaren måste rimligtvis ha delgivit dig viss information om varför han kallar säkerhetschefen till förhör. Du måste ha någon uppfattning om detta? Detta är verkligen viktigt för konstitutionsutskottets granskning.

Sune Sandström: Det är naturligtvis vanskligt att nu diskutera frågor som det pågår en förundersökning om. Det är viktigt även för min del, eftersom jag är mycket angelägen om att sanningen kommer fram i denna fråga. Annars finns det ju ändå en kvardröjande fläck på mig. Men jag kan säga så pass mycket att ingenting har sagts till mig som inte framgår av JK:s rapport.

Anders Björck: Men du misstänker inte att man helt enkelt försökte skylla på dig, därför att man själv inte ville ta ansvaret?

Sune Sandström: Jo, det är min uppfattning.

Anders Björck: Men vad kan föranleda att en åklagare ändå kallar dig till förhör? Om man nu försöker skylla på dig, måste det väl ändå ha funnits något något litet som indikerar att du kunde ha förekommit i dessa sammanhang. Detta är faktiskt mycket viktigt när vi nu utreder de olika rollerna. Jag hoppas att du inte, såsom Holmér, är totalt samarbetsovillig. Det vore inte bra.

Sune Sandström: Nej, det är jag inte. Tvärtom vill jag på allt sätt medverka till att de rätta förhållandena klarläggs. Jag kan inte säga annat än att jag inte begriper varför jag delgavs misstanke. Jag begriper det inte, och jag kommer aldrig att förstå det.

Anders Björck: Men källan för åklagaren måste väl ha varit Ebbe Carlsson i alla fall? Redogjordes det inte för detta? Åhmansson sade ju att Ebbe Carlsson ljög i går. Om du anser det kan väl du också säga det.

Sune Sandström: Det har inte framkommit någon information om att Ebbe Carlsson har beskyllt mig för att ha kännedom om inköpet av utrustningen. Vad han gjort gällande är att jag vid det första samtalet då hemlig avlyssning fördes på tal inte skulle ha haft någonting att invända mot detta. Det är det enda som framkommit av vad Ebbe Carlsson har sagt om mig.

Anders Björck: Men hur kan ett sådant missförstånd ha uppstått? Du menar att ni över huvud taget aldrig har diskuterat frågan om avlyssningsutrustning, inte ens att ni skulle använda den t.ex. för utbildningsändamål. Kan det vara förklaringen till att missförståndet uppstått?

Sune Sandström: Jag har aldrig diskuterat avlyssning eller inköp av avlyssningsutrustning med Ebbe Carlsson. Frågan om möjligheten att använda avlyssning har tagits upp med mig av dessa två polismän, och det är med dem som diskussionen har förts. Jag har inte fört den diskussionen med någon utanför polisväsendet.

Anders Björck: Nej, men dessa två polismän var ju Ebbe Carlsson synnerligen närstående. Det är väl möjligt att det på så sätt har kunnat spridas information, eller hur?

Sune Sandström: Ja, det är troligt.

Anders Björck: Får jag fråga när det gäller källa A: Är det något du kan säga offentligt här om källa A kom till Sverige och vilken roll källa A skulle spela? Källa A spelar ju en viktig roll i en rad sammanhang, inte minst i inledningen till JK:s rapport.

Sune Sandström: Jag fick någon gång i februari genom P-G Näss kännedom om att källa A fanns och att de två polismän som är aktuella i sammanhanget skulle prata med källa A för att se vad man kunde få ut för information. Vid den redovisning som sedermera kommit mig till del har källa A inte bidragit med information som kan hjälpa till att lösa mordgåtan. Däremot har källa A kommit med annan information som kan innebära en viss form av hot.

Anders Björck: Detta är viktigt med tanke på att vi formellt sett granskar handläggningen av spaningen efter Olof Palmes mördare. Källa A har alltså inte haft några informationer om mordet på Olof Palme?

Sune Sandström: Detta är den information jag fått av dem som samtalat med honom.

Anders Björck: Har du tagit del av den rapportering som givits om källa A av de poliser som haft kontakt med honom?

Sune Sandström: Inte den skriftliga, men muntligt.

Anders Björck: Får jag ge ett gott råd: Ta det med en nypa salt! Jag räkar känna en av de personer som nämns i den här rapporten. På sju rader lyckas Ebbes kompis göra tre direkta sakfel beträffande förhållanden som med stor lätthet kunde ha kontrollerats i offentliga källor. Det är ungefär den kvaliteten som Ebbe Carlssons och andras spaningsarbete har. Jag är naturligtvis beredd att i annat sammanhang ge direkt information.

Birgit Friggebo: Jag undrar om Anna-Greta Leijon talade med dig innan hon utfärdade sitt rekommendationsbrev.

Sune Sandström: I det här händelseförloppet har jag inte samtalat med Anna-Greta Leijon annat än vid ett enda tillfälle. Det var vid månadsskiftet mars-april som hon sökte mig på telefon. Hon nämnde helt kort att hon de senaste dagarna fått information som var av den karaktären att detta hörde till försvarsdepartementets verksamhetsområde. Hon hade samrått med försvarsministern, och försvarsministern skulle utse någon på departementet som skulle ta kontakt med mig. Detta var hela samtalet. Det ledde sedan till

att rättschefen Rolf Holmqvist tog kontakt med mig, och vi träffades den 18 april. I övrigt har jag icke samtalat med någon i kanslihuset över huvud taget om dessa frågor.

Birgit Friggebo: Gällde den här försvarsdepartementsfrågan mordet på Olof Palme och spaningsverksamheten kring detta över huvud taget?

Sune Sandström: Det var Ebbe Carlssons uppgift att han trodde att Robot 70 fanns i Iran och att han kunde tänka sig att svenska medborgare hade medverkat som instruktörer. Det var den frågan som man erbjöd sig att ta ett samtal med försvarsstaben om, dvs. i fall detta över huvud taget kunde vara möjligt. Det var inte mer än så.

Birgit Friggebo: Känner du nu till uppdragets karaktär, dvs. vad besöket skulle avse och vilka frågor som skulle ställas?

Sune Sandström: Vilket besök menar du?

Birgit Friggebo: Det som var avsett med Anna-Greta Leijons rekommendationsbrev.

Sune Sandström: Det har jag ingen aning om!

Birgit Friggebo: Har du alltså fortfarande ingen information om vad detta besök skulle innebära?

Sune Sandström: Det har jag aldrig fått.

Birgit Friggebo: Är det inte lämpligt att säpochefen informeras i den typen av affärer?

Sune Sandström: Det tycker jag.

Birgit Friggebo: Vad har du tagit för initiativ själv för att få reda på vad det egentligen handlar om?

Sune Sandström: Jag fick kännedom om de här rekommendationsbreven först en vecka in i juni, och då ansåg jag att det inte var läge för mig att ta några initiativ. Då gällde det för de utredande instanserna att få fram all möjlig information.

Birgit Friggebo: Skulle du vilja karakterisera de här besöken utomlands för att träffa personer, däribland även säkerhetsfolk, som inslag i ett spaningsuppdrag?

Sune Sandström: Det skulle aldrig kunna tänkas att vi från säkerhetstjänsten skulle anlita privatpersoner med rekommendationsbrev som emissarier. Kontakter med olika länders säkerhetstjänster sker med särskilt erfarna och betrodda säkerhetsmän som emissarier.

Birgit Friggebo: Skulle ett besök hos en främmande säkerhetstjänst nu kunna skada relationerna mellan säkerhetstjänsterna i de båda länderna, om besöket görs av en oerfaren person?

Sune Sandström: Jag tror inte att det över huvud taget skulle gå att få besöket till stånd. Vi skulle omedelbart vid ett närmande få frågor.

Birgit Friggebo: Du har inte fått några sådana frågor?

Sune Sandström: Nej.

Birgit Friggebo: Ebbe Carlsson sade i går att Olof Palme skulle ha gjort som polisen ville när det gäller frågan om säkerhetsskydd kring Olof Palme. I andra sammanhang har det hävdats att Olof Palme var väldigt mån om att ha en privat sfär omkring sig. Det har också politiskt gjorts en viss affär av det; det har sagts att man i ett demokratiskt land skall kunna ha denna privata sfär. Vad har du för informationer och kommentarer när det gäller den frågan? Jag är medveten om att du tillträtt din nuvarande befattning efter mordet på Olof Palme.

Sune Sandström: Ja, det är riktigt. Jag tillträdde den här befattningen den 15 september förra året, alltså ett och ett halvt år efter mordet. Jag har ingen som helst uppfattning om vilka diskussioner som fördes med Olof Palme från rikspolisstyrelsen på den tiden.

Birgit Friggebo: Har du hört vad ditt folk har sagt i denna fråga? Du måste ju ha medarbetare som varit med i gamet rätt länge.

Sune Sandström: Jo, och det stämmer ungefär överens med den uppfattning som framförts i juristkommissionen.

Birgit Friggebo: Vilken är denna uppfattning?

Sune Sandström: Den uppfattningen är att det inte går att tvinga folk till sådan underkastelse, i all synnerhet inte statsministern, om han utber sig om att i vissa lägen få vara utan skydd.

Birgit Friggebo: Innebär det då att Olof Palme ville ha en privat sfär, även om polisen hade föreslagit att han skulle ha ett skydd? Kunde han då avvisa ett sådant förslag? Eller ställde han helt upp på vad polisen föreslog?

Sune Sandström: Jag har uppfattat det så att han hade ett intresse av att ha en privat sfär.

Birgit Friggebo: Du har alltså en annan uppfattning än Ebbe Carlsson i den frågan?

Sune Sandström: Ja, men jag är inte alldeles säker på hur det egentligen förhöll sig.

Birgit Friggebo: I går förekom det mer eller mindre beskyllningar om att ni genom att inte ha livvakter kring Olof Palme möjliggjorde mordet, eftersom det ju hade förekommit upplysningar genom telefonavlyssningar som ni borde ha dragit slutsatser av. Hur vill du kommentera det?

Sune Sandström: Det är många som granskat vad som hände före mordet. Det har förekommit åklagargranskningar när det gäller motivbilden. Det har gjorts granskningar av juristkommissionen, och vid dessa granskningar har man kommit till andra slutsatser.

Birgit Friggebo: Det materialet finns ju tillgängligt, varför vi inte behöver gå in djupare på det.

Jag skulle vilja ta upp frågan om livvakten. Är det riktigt att den person som utsågs inte tillhör säpos ordinarie livvaktsstyrka?

Sune Sandström: Det är alldeles korrekt. I ett svar på en inledande fråga nämnde jag att det är en polisman i Stockholms polisdistrikt, som icke var omedelbart tillgänglig för mig utan fick lånas in. Det är en ordningspolis.

Birgit Friggebo: Är det också riktigt att han inte är fullt utbildad som livvakt?

Sune Sandström: Jag tror att han numera har livvaktsutbildning. Det anordnades en livvaktsutbildning för de polismän från ordningspolisen i Stockholm som biträdde Hans Holmér.

Birgit Friggebo: JK har för oss uppgivit att han inte hade en *full* livvaktsutbildning.

Sune Sandström: Vad som menas med "full" livvaktsutbildning kan man tvista om. Det anordnas inga längre kurser för livvakter, utan det rör sig om veckor.

Birgit Friggebo: Denne polis har alltså fått samma livvaktsutbildning som den ordinarie säpostyrkan har?

Sune Sandström: Det kan jag inte svara på.

Birgit Friggebo: Han var ju ensam om detta uppdrag. Kan ett livvaktsuppdrag om det skall skötas ordentligt klaras med bara en livvakt?

Sune Sandström: Nej, när man tillsätter livvakter är regeln den att det skall vara minst två. Men i detta fall är det andra än jag som myntat begreppet "livvakt". Jag har för egen del velat kalla honom "följeslagare" som stöd och hjälp om någonting skulle inträffa, t.ex. om det gällde att ta kontakt med polismyndighet.

Birgit Friggebo: Du sade tidigare att det var uteslutande polisiära skäl som gjorde att du utsåg honom. Vad är det för någonting?

Sune Sandström: Jag har sagt i den del jag har medverkat har jag haft uteslutande polisiära bevekelsegrunder.

Birgit Friggebo: Det fanns alltså inga indikationer på hot mot Ebbe Carlsson.

Sune Sandström: Detta med hot är det största gissel som säkerhetspolisen har att hantera. I dag är det så populärt att alltid bara tala om konkreta hot. Men det finns personer som har livvakt i dag, mot vilka det inte finns några konkreta hot men där det ändå kan finnas en allmän hotbild som gör att man för säkerhets skull har livvaktsinsatser.

Birgit Friggebo: Var han beväpnad?

Sune Sandström: Det känner jag inte till.

Birgit Friggebo: Hade han några instruktioner från din sida om vad han skulle göra ifall det hände någonting?

Sune Sandström: Han fick ett litet brev med sig som han skulle kunna utnyttja som förstärkning till sin polislegitimation. Om någonting skulle inträffa skulle han kunna gå till en polisstation med en förstärkt legitimation. Den polismyndighet som kontaktades skulle då kunna ställa frågor till säkerhetstjänsten.

Birgit Friggebo: Är det möjligt att du kan ha gått på en nit här då du skrivit ut sådana här rekommendationsbrev och annat som sedan använts i olaglig verksamhet?

Sune Sandström: Det var inte avsikten, så det är mycket möjligt.

Birgit Friggebo: Använde Ebbe Carlsson några skäl för att få den här följeslagaren på grund av att han har kontakter med regeringen och att han därför var en betydelsefull person?

Sune Sandström: Nej.

Birgit Friggebo: I går sade Ebbe Carlsson att han hade haft telefonsamtal med förra säpochefen dagarna före mordet. Då skulle säpochefen ha sagt att det fanns hot och att man hade fått det på linjen. Det sades också vilka personer som var inblandade. Är det rimligt och vanligt att en säpochef ger sådana informationer per telefon till en privatperson?

Sune Sandström: Nej, men jag kan inte svara på varför det skedde vid detta tillfälle.

Birgit Friggebo: Vet du om ifall det bland din anställda personal är vanligt att man sprider sådana här uppgifter?

Sune Sandström: Nej.

Birgit Friggebo: Vad finns det för bestämmelser när det gäller att sprida sådana här uppgifter? Vad får man säga och vad får man inte säga?

Sune Sandström: Såvitt jag kan bedöma faller denna uppgift under sekretesslagen.

Birgit Friggebo: Tror du på uppgiften att Hjälmroth skulle ha meddelat detta?

Sune Sandström: Jag kan inte göra värderingar av händelser som jag över huvud taget inte känner till.

Birgit Friggebo: Det var en del annat som jag inte förstod av utfrågningarna i går. Det sades bl.a. att polisen får löpande uppgifter från säpo, både den s.k. öppna utredningen och PKK-utredningen. Framför allt åklagarna får den informationen löpande. Å andra sidan säger man att Ebbe Carlsson inte har informerat innan åklagarna konfronterades direkt med Ebbe Carlsson och han fick berätta om sina teorier. Vad är din bedömning? Var det någonting av värde som Ebbe Carlsson hade och som inte Kegö, Barrling och de andra säpoanställda kunde ge åklagarna vid de löpande kontakterna?

Sune Sandström: Vad Ebbe Carlsson skulle kunna tillföra, och det var avsikten, var den information som han kunde fånga upp under sina fyra à fem resor i England och Frankrike då den här polismannen skulle följa honom.

Birgit Friggebo: Informationer om teorier om mordmotivet och sådant fanns alltså redan hos säpo?

Sune Sandström: Från min synpunkt var det inte fråga om annat än att den information han kunde få vid de resor han skulle företa skulle tillföras spaningsledningen och förundersökningsledningen.

Birgit Friggebo: Är det din uppfattning att andra uppgifter redan fanns hos säpo och att detta inte är något unikt Ebbe Carlsson-material eller några Ebbe Carlsson-teorier?

Sune Sandström: Jag har litet svårt att bedöma det, eftersom jag inte kan den här mordutredningen i tillräcklig grad. Jag var när mordet inträffade chef för ordningspolisen i Stockholm. Jag hade ingenting med mordutredningen att skaffa. När jag kom till säkerhetspolisen i september förra året var P-G Näss operativ chef inom säkerhetspolisen. Han hade alltsedan mordnatten varit huvudman för säkerhetspolisens medverkan i mordutredningen. Jag var glad att jag hade denne kunnige man, som fortlöpande ägnade sig åt denna fråga och vid behov informerade mig om nya inslag som var av den arten att jag borde känna till dem. När P-G Näss blev utnämnd var det naturligtvis ett oerhört stort material som Jan Ridefelt fick ta över. När detta skedde skulle jag företa en hel del tjänsteresor och dessutom ha semester. Jag var borta i över fyra veckor under april och maj månader. Därför finns det ingen möjlighet för mig att bedöma detta.

Birgit Friggebo: Jag kan ställa dessa frågor till Näss i eftermiddag. Det kanske är rimligare.

Det var oerhört grova anklagelser som i går framställdes gentemot säpo. Ni skulle inte fungera, och det har tidigare hävdats att man ägnat sig åt konspiration osv. Jag skulle vilja fråga dig: Uppfattar du det som har hänt mer som en säpoaffär än som en affär om utredningen av mordet på Olof Palme?

Sune Sandström: Jag vet inte vad du menar med "säpoaffär".

Birgit Friggebo: Säpo är kontroversiellt – av naturliga skäl, eftersom ni ägnar er åt mycket hemliga uppgifter och det naturligtvis är en massa skurkar inblandade i sådan här verksamhet. Det har förekommit mycken diskussion om vem som skall ha kontrollen över säpo, vilken insyn man skall ha, om ni är högervridna eller vänstervridna, osv. Det är alltså kontroversiellt i den meningen.

Sune Sandström: Låt mig säga att jag upplever det här händelseförloppet som fullständigt unikt. Jag har varit polischef sedan 1966 och har hittills aldrig stött på det fenomenet att polismän utan min vetskap har tagit kontakter vid sidan av polisverksamheten på det här sättet. Man har ju sedan november haft kontakter med Ebbe Carlsson och Carl Lidbom. Man vände sig till Åhmansson, som visserligen är inom polisväsendet, i februari och man

träffade justitieministern i mars. Om alla sammanträffanden som här skett och som jag inte deltagit i har jag av de inblandade inte fått någon enda information. Hela bilden ges till känna för mig först en vecka in i juni månad.

Birgit Friggebo: Mycket av det här har alltså helt enkelt skett bakom din rygg?

Sune Sandström: Ja.

Birgit Friggebo: När konfronterades du först med anklagelserna mot Näss?

Sune Sandström: I början av mars ställde rikspolischefen i mycket försiktiga ordalag frågan till mig om jag trodde att P-G Näss ägnade sig åt det här ärendet med all energi. Jag sade att jag var helt övertygad om det. Jag blev litet förbluffad över frågan.

Den 20 mars nämnde naturligtvis också Ebbe Carlsson sin misstro mot P-G Näss. Jag blev helt förbluffad över att han tog upp det och förklarade för Ebbe Carlsson att det är helt orimligt.

Frågan var för mig så främmande och konstig att jag viftade bort den som mer eller mindre nonsens. Jag kunde inte i min vildaste fantasi föreställa mig att den frågan skulle få en sådan förankring i kanslihuset.

Birgit Friggebo: Innebär det att du först i början av mars konfronterades med de här uppgifterna, som hade diskuterats mellan andra inblandade under hösten och i varje fall omkring årsskiftet? Jag avser åtminstone Kegö, Barrling och Carlsson, och jag tänker på det berömda "stoppet".

Sune Sandström: Ja.

Birgit Friggebo: Går det alltså tre månader innan chefen för säkerhetspolisen ens konfronteras med de här uppgifterna?

Sune Sandström: Ja.

Birgit Friggebo: Ser du något tecken i att det var Carl Lidbom som Ebbe Carlsson kontaktade som första person? Det var ju den person som skulle utreda säpos organisation, roll, spaningsmetoder och annat. Är det alltså i själva verket mer en säpoaffär än en affär om utredningen av mordet på Olof Palme?

Sune Sandström: Jag kan inte bedöma det. Men visst nämnde Ebbe Carlsson för mig att han hade informerat Carl Lidbom och Carl Lidbom i sin tur regeringen.

Birgit Friggebo: Vad var det för information?

Sune Sandström: Jag uppfattade det som att det var hela den information som Ebbe Carlsson lämnade till mig den 20 mars.

Birgit Friggebo: Informerade han alltså då om att han tidigare hade informerat både regeringen och Carl Lidbom?

Sune Sandström: Ja.

Birgit Friggebo: Har du aldrig ställt dig frågan: Vad är det egentligen som pågår?

Sune Sandström: Det är väldigt svårt att ställa de frågorna just när man konfronteras med det hela, som jag gjorde den 20 mars. Då var det nödvändigt att jag hade varit synsk på något sätt. Om man inte har information, kommer helt oinformerad och har ett ärligt uppsåt att se till att all möjlig information tillförs mordutredningen, då tycker jag att det är rimligt att handla på det sätt som jag gjorde.

Birgit Friggebo: Men hur är det om du ställer frågan nu? Undrar du nu vad det egentligen är som har pågått och som pågår?

Sune Sandström: Ja.

Bertil Fiskesjö: Herr ordförande! Jag skulle vilja koppla vidare på vad som har diskuterats alldeles nyligen. Vi har ju fått en redovisning av hur säpo har satts åsido på ett ganska häpnadsväckande sätt. Har du ingen som helst uppfattning om varför det kan ha blivit så och vad som är den grundläggande orsaken?

Sune Sandström: Nej. Jag har själv ställt den frågan några gånger i mitt stilla sinne, men jag har inte kommit på någon rimlig förklaring.

Bertil Fiskesjö: Men du träffar ju i andra sammanhang en del av de personer som har framställt allvarliga anklagelser mot säpo. Har du aldrig direkt, vid sammanträffanden med dessa personer, ställt de här frågorna till dem?

Sune Sandström: Jag vet inte vilka personer du närmast tänker på.

Bertil Fiskesjö: Det finns ju flera personer där du har angett att de – med det uttryckssätt som användes tidigare – har agerat bakom din och säpos rygg. Jag utgår ifrån att du träffar dem då och då.

Sune Sandström: Anklagelserna har ju presenterats i sitt blommande skick de senaste dagarna.

Bertil Fiskesjö: Har du inte tagit upp de här frågorna med t.ex. Carl Lidbom?

Sune Sandström: Jag har inte träffat Carl Lidbom efter middagen den 13 januari vid andra tillfällen än när hela säpokommittén har varit samlad, och då har det varit helt andra frågor.

Bertil Fiskesjö: Kommer du att aktualisera de här frågorna vid kommande sammanträffanden?

Sune Sandström: Jag vill först i lugn och ro se vad de olika utredningarna kommer fram till för slutsatser innan jag bestämmer mig för vad jag tänker göra.

Bertil Fiskesjö: Jag skulle sedan vilja återgå till några av de saker som mer ingående har behandlats i justitiekanslerns redovisning. Men först vill jag ställa en fråga i anslutning till vad jag var inne på tidigare.

Det är uppenbart att du inte hyser någon större tilltro till Ebbe Carlsson och hans agerande, de resultat som han har kommit fram till och liknande. Hur kunde det då komma sig att du engagerade dig på det sätt som du gjorde för Ebbe Carlsson, t.ex. när det gällde att skaffa honom vad du kallade följeslagare men vad andra har kallat livvakt?

Sune Sandström: I din fråga lade du en del ord i min mun som jag inte har uttalat. Jag har tidigare, vid jag tror två tillfällen, försökt förklara händelseförloppet och vilka bevekelsegrunder som styrde mig till att fatta detta beslut i samband med att Ebbe Carlsson lämnade informationen den 20 mars. Det var uteslutande polisiära bevekelsegrunder och uteslutande ett intresse av att all möjlig information som kunde vara av värde och allt material som då kunde bedömas vara av värde för att tillföras utredningen också skulle dit.

Bertil Fiskesjö: Vid olika tillfällen har du varit i kontakt med dem som kommit att framstå som huvudpersoner i den här s.k. affären. En fråga som naturligtvis är av stort intresse för konstitutionsutskottet och för rättssäkerhetsdebatten över huvud taget är frågan om hemlig avlyssning och aktiviteterna för att skaffa avlyssningsmateriel.

Det har framgått av vad som blivit klarlagt under de senaste dagarna – och det har också upprepats här – att du har blivit friad från misstankar om att ha någonting med detta att göra. Men de här frågorna har varit uppe vid sammanträden som du har deltagit i med personer som kanske har ansvaret för detta. Hur har resonemangen gått vid dessa sammanträden?

Jag har framför mig justitiekanslerns utredning, s. 33. Där står det att frågan om hemlig avlyssning i vart fall kom upp vid ett möte den 31 mars där du var närvarande.

Sune Sandström: Det är egentligen inget sammanträde, utan det är när jag sammanträffar med dessa två polismän för att diskutera namneligen vilka de tycker skall förstärka gruppen. Det är ju beslutat att en förstärkning skall ske. Då är det lämpligt att man till gruppen för sådana poliser som har tidigare kännedom om utredningen och således inte är några nybörjare.

Det är i detta sammanhang som de för på tal om det inte skulle vara möjligt att använda avlyssning. Det var icke tal om att i det läget köpa in utrustning, utan rent principiellt fördes frågan på tal om möjligheten att använda avlyssning. Det är vid de tillfällena som jag har genmält att jag inte kan tillåta det.

Frågan om att vilja nyttja detta har ändå levt kvar hos dessa polismän. Jag har inte riktigt förstått varför, när jag har gett ett negativt besked.

När jag återvänder från tjänsteresor och semester den 16 maj får jag höra att den frågan fortfarande lever. Då känner jag mig föranlåten att, några dagar efter pingst, ta in dem för ett resonemang och uttryckligen förbjuda allt vidare resonemang i den frågan.

Bertil Fiskesjö: Hur ser du då på att dina bestämda besked tydligen inte har efterlevts?

Sune Sandström: Det är obegripligt.

Bertil Fiskesjö: I samband med de uppgifter som har kommit fram om försöken att anskaffa den här utrustningen har det sagts att beslut i den här frågan har fattats högt upp. Har du någon föreställning om vem som kan ha tagit besluten?

Sune Sandström: Nej.

Bertil Fiskesjö: Borde det ändå inte vara så att säpochefen hade kännedom om saker av det här slaget och att det rapporterades till säpo?

Sune Sandström: Givetvis.

Bertil Fiskesjö: Det finns alltså mycket graverande brister i det sätt på vilket det här ärendet har handlagts?

Sune Sandström: Jag vet inte vem du nu menar är handläggare.

Bertil Fiskesjö: Jag föreställer mig att någon måste ha fattat beslut om att man skall anskaffa avlyssningsapparaturen och sedan aktivt verkat för inköp. Det kan ju inte ha stigit ner något slags fé från himlen som förordat om detta.

Sune Sandström: Nej, den som är huvudansvarig har naturligtvis begått ett brott.

Bertil Fiskesjö: Jag utgår ifrån att den här frågan naturligtvis kommer att klarläggas. Det handlar ju om ett mycket allvarligt brott.

En annan fråga har också fått en framträdande plats i diskussionen. Det gäller finansieringen av den här verksamheten. De uppgifter som finns på den punkten är litet oklara. Att pengarna kommer från en framstående finansman vet vi, men hur dessa ganska avsevärda summor slutligen skulle regleras är också en intressant fråga. I JK:s utredning står det att Åhmansson hänvisade Ebbe Carlsson att vända sig till Sandström med sina ersättningskrav. Skulle du inför utskottet vilja redovisa din kännedom om finansieringen av projektet Ebbe Carlsson?

Sune Sandström: Jag vill betona att jag för egen del aldrig har upplevt Ebbe Carlsson som ett projekt.

När det var bestämt att Ebbe Carlsson skulle få en polisman med sig på resorna, då var det nödvändigt att polisen betalade polismannens resor och hotellkostnader. Ebbe Carlsson erbjöd sig då av praktiska skäl – eftersom han inte visste när resorna skulle komma till stånd – att förskottera de kostnaderna och sedan till mig inkomma med en samlad räkning för de fyra till fem resor som polismannen hade gjort. Det var den "pengafråga" som diskuterades med mig.

Bertil Fiskesjö: Vilken kännedom hade du om och vilken medverkan från din sida förekom när det gällde den så beryktade tiorumslägenheten, inredningen av den och planeringen för den framtida användningen av den?

Sune Sandström: Den 28 mars hade Ebbe Carlsson kontaktat Åhmansson för att visa den lägenhet som han ville tillhandahålla för den utvidgade grupp poliser som skulle arbeta med den här frågan. Åhmansson ville att jag skulle följa med och titta på den, vilket vi gjorde.

Under besöket i lägenheten fick jag klart för mig att Ebbe Carlsson gärna skulle vilja samarbeta i den lokalen med dessa polismän och gärna också ytterligare någon civil – en eller två, vill jag minnas. Den frågan avslogs på stående fot såsom orimlig och omöjlig.

I det sammanhanget nämnde Ebbe Carlsson att han hade finansiellt stöd av Tomas Fischer. Antagligen skämtade han ganska grovt när han sade: På

något sätt skall ju han också betala skatt. Men jag begrep inte riktigt varför han skulle ha finansiellt stöd av honom. Möjligen drog jag slutsatsen att han skulle avlöna dem som han tänkte att polisen skulle samarbeta med. Något annat kunde jag inte föreställa mig.

Bertil Fiskesjö: Diskuterades inte disponeringen av lägenheten och den framtida tänkta användningen av den?

Sune Sandström: Jo, tanken var alltså att tillhandahålla den för polisens räkning, men också med möjlighet att själv få vistas i lägenheten och samarbeta med polisen. När det inte var möjligt har Ebbe Carlsson sedermera till Åhmansson förklarat att han är beredd att medverka till att hyresrätten förs över till polisen.

När jag fick det beskedet någon gång i mitten av april och skulle vara borta tre veckor i följd, från den 25 april till den 16 maj, bedömde jag det som rimligt att vi kunde börja möblera lägenheten. Då fick jag också tilldela P-O Karlsson en uppgift som sysselsatte honom mellan de resor som han skulle företa med Ebbe Carlsson. Efter kontakt med polisens möbelförråd tillhandahölls då ett antal begagnade möbelsatser som P-O Karlsson under min bortovaro kunde frakta till den här lägenheten, som vi skulle få hyresrätten till.

Bertil Fiskesjö: Är det inte egendomligt att ni skulle medverka till möblering och utrustning av en lägenhet där Ebbe Carlsson uppenbarligen skulle sitta, omgiven av poliser?

Sune Sandström: Jag sade alldeles nyss att det inte var fråga om det längre. Det var ett förslag från Ebbe Carlsson som hade förkastats, vilket han hade accepterat. Lokalen skulle överföras till polisen för renodlat polisiärt bruk. Något annat kunde inte förekomma.

Bertil Fiskesjö: Hur blev det sedan med hyresrätten och liknande? Överläts över huvud taget nycklarna till dem som skulle disponera lägenheten?

Sune Sandström: När jag kom tillbaka i mitten av maj och frågade vad som hade hänt fick jag beskedet att polismännen inte längre ville arbeta i den här lägenheten eftersom man inte fick den förstärkning som man hade begärt. Man hade begärt att få tio man, och jag tillförde gruppen fyra man. Därmed tyckte de att frågan för deras del hade förfallit, och därför blev lägenheten aldrig tagen i bruk.

Bertil Fiskesjö: Det här sättet att skaffa arbetslokaler för personal måste väl ändå vara mycket ovanligt? Normalt går det väl inte till på det här sättet när ni skaffar er nya lokaler, antar jag.

Sune Sandström: Det är inte ovanligt.

Bertil Fiskesjö: Reagerade du inte inför det sätt på vilket hela den här lägenhetsfrågan hade aktualiserats?

Sune Sandström: Inte när det hade övergått till att lägenheten erbjöds oss som en renodlat polisiär lokal. Det är inte ovanligt att vi söker oss utanför polishuset.

Bertil Fiskesjö: Finansiären Fischer måste ju ha varit inblandad här. Vilka överläggningar om hyresrätt och liknande hade ni med honom?

Sune Sandström: Jag hade ingen överläggning. Jag väntade bara på ett besked från Ebbe Carlsson om att det hela skulle vara klart.

Bertil Fiskesjö: Var alltså Ebbe Carlsson den förmedlande länken som skulle ordna hyreskontrakt och liknande åt er?

Sune Sandström: Ja, det var ju han som disponerade lägenheten.

Bertil Fiskesjö: Men nyss fick vi ju höra att Ebbe Carlsson över huvud taget inte skulle disponera lägenheten utan att den skulle vara för era ändamål helt och hållet.

Sune Sandström: Ja, det är självklart: när den skulle tas i bruk skulle naturligtvis inte Ebbe Carlsson disponera den. Men han skulle överföra hyresrätten.

Bertil Fiskesjö: Hade ni då inga som helst kontakter med Fischer för att ordna de rent formella tingen beträffande överlåtelse av lägenheten?

Sune Sandström: Nej, jag visste inte ens att det var Fischer som stod för hyran.

Bertil Fiskesjö: Föreföll det inte egendomligt att Ebbe Carlsson – oavsett hur duktig han än anser sig själv vara – kunde skaffa en så här stor lägenhet i bostadsbristens Stockholm?

Sune Sandström: Nej.

Bo Hammar: Herr ordförande! Du sade tidigare att du informerades om vad som var i görningen först den 20 mars. Stämmer det? Har jag fattat rätt?

Sune Sandström: Ja.

Bo Hammar: Betyder det att du dessförinnan var helt ovetande? Jag vill då återvända till vad du var inne på tidigare, nämligen middagen den 13 januari hemma hos Ebbe Carlsson. Diskuterades inte där frågor som berör dels PKK-spåret, dels missförhållandena inom säkerhetspolisen?

Sune Sandström: Inte som jag uppfattade det.

Bo Hammar: Innebär det att justitiekanslern i sin rapport har missuppfattat saken? Han skriver faktiskt: "Den 13 januari 1988 träffades Lidbom, Åhmansson och Sandström på middag hemma hos Ebbe Carlsson. Vid middagen diskuterades bland annat SÄK-utredningen. Ebbe Carlsson framhöll att han ansåg att utredningen måste organiseras bättre."

Du sade tidigare att han hade gett Åhmansson råd om hur han skulle sköta sitt jobb. Det är möjligt att han har gjort det också. Men enligt JK:s rapport var det mera specifikt – det var just säpos PKK-utredning och missförhållandena inom säpo som ventilerades. Har JK missuppfattat saken?

Sune Sandström: Nej, det tror jag inte. Det är flera uppgiftslämnare som har levererat underlag för rapporten.

Jag upprepar då: Om de s.k. påstådda missförhållandena inom säpo hade

förts på tal så att jag hade uppfattat det, då hade jag reagerat. I övrigt diskuterades – med inlägg huvudsakligen från Ebbe Carlsson och i någon mån från Lidbom – mordutredningen i dess helhet i allmänna ordalag, enligt min minnesbild.

Bo Hammar: Du har alltså inget minne av att det mer specifikt diskuterades just PKK-utredningen, som pågick inom säkerhetspolisen, och missförhållanden inom denna utredning?

Sune Sandström: Nej, jag tror nu att det är fjärde gången jag säger att jag inte har uppfattat att det vid den middagen diskuterades påstådda missförhållanden inom säpo samt att i övrigt mordutredningen diskuterades i allmänna ordalag, med ett mycket begränsat intresse från min sida.

Bo Hammar: .Om det du säger är riktigt är min slutsats att JK har missuppfattat saken eller att han har fått felaktiga uppgifter. Han talar ju om någonting annat i sin rapport.

Sune Sandström: Jag bara talar om att jag inte har uppfattat att man har talat om missförhållanden inom säpo.

Bo Hammar: Jag går då tillbaka till frågan om livvakten – låt oss kalla honom så för enkelhets skull.

Är det vanligt att chefen för säkerhetsavdelningen personligen fattar beslut om att utrusta privatpersoner med livvakt? Har du gjort det vid något annat tillfälle?

Sune Sandström: Nej, det är ovanligt.

Bo Hammar: Det är alltså mycket ovanligt. Det måste väl också vara mycket ovanligt att en privatperson så att säga själv kan beställa vem han vill ha som livvakt?

Sune Sandström: Det är också ovanligt. Men nu var det ingen livvakt.

Bo Hammar: Men jag antar att det är ännu ovanligare att man kan få följeslagare än livvakter, så vi behöver väl inte diskutera hur vi skall benämna honom.

Eftersom detta är mycket ovanligt är min fråga: Uppfattade du det så att Ebbe Carlsson hade stöd från högre ort, att han agerade på uppdrag från högre ort, eftersom du fattade detta mycket ovanliga beslut?

Sune Sandström: Som jag sade visste jag att rikspolischefen, som hade bett mig att lyssna på Ebbe Carlsson, hade fått samma information, och man hade talat om de här resorna. Jag visste också att Carl Lidbom, enligt uppgift från Ebbe Carlsson, hade samma information och fört den vidare till regeringen.

Jag drog inte därav slutsatsen att han handlade på någons uppdrag i och för sig. Men jag konstaterade att flera andra bedömare hade varit med och tagit del av materialet.

Bo Hammar: Kan man säga att du ändå uppfattade det så att Ebbe Carlssons verksamhet var sanktionerad på något sätt från högre ort, eftersom du fattade det här beslutet?

Sune Sandström: Den slutsatsen skall man nog inte dra.

Bo Hammar: Om jag uppfattade dig rätt sade du inledningsvis eller som svar på en av de första frågorna att Ebbe Carlssons teorier hade förankrats hos regeringen via Carl Lidbom. Har jag uppfattat dig riktigt?

Sune Sandström: Ja, det framgår också av regeringens vitbok.

Bo Hammar: Är det då inte rimligt att tänka sig att just den service som du var beredd att ge Ebbe Carlsson var föranledd av att du uppfattade saken så att det inte var vilken privatperson som helst utan en person som agerade på vägnar av högre ort?

Sune Sandström: Nej, mina bevekelsegrunder var att Ebbe Carlsson enligt den föredragning som han gjorde – eller den berättelse som han lämnade till mig – var initierad och kunnig så till den grad att jag tyckte att han, såsom jag då uppfattade det hela, var väl skickad att ta fram relevant information om han träffade rätta personer och förhoppningsvis träffade rätt.

Bo Hammar: Konsulterade du någon annan när du bedömde den s.k. allmänna hotbilden, som du sade tidigare, vad gäller Ebbe Carlsson, eller var det ett beslut som du tog på egen hand och på stående fot?

Sune Sandström: Ja, på stående fot. Men jag redovisade det hela fem dagar senare för rikspolischefen.

Bo Hammar: Vi har tidigare varit inne på – flera frågeställare har tagit upp det – den kritik som har riktats mot säkerhetspolisen, säkerhetsavdelningen. Du lyssnade kanske på utfrågningarna i går.

Inte bara Ebbe Carlsson – som vi möjligen kan bortse från i det här sammanhanget – utan också förre mångårige chefen för säkerhetsavdelningen Hans Holmér kom med ganska amper och, som jag tycker, delvis uppseendeväckande kritik av förhållandena inom säkerhetsavdelningen. Har du någon allmän kommentar att göra till den kritik som riktades mot din avdelning i går, utöver vad du har sagt tidigare?

Sune Sandström: Bortsett från händelseförloppet under våren, där man har gått vid sidan av arbetsledningen och tagit kontakter, har jag aldrig upplevt något liknande.

Nu har jag tio månader bakom mig som chef för säkerhetspolisen. Jag har under den tiden inte upplevt att det skulle vara särskilt besvärligt jämfört med andra arbetsplatser.

Det är naturligtvis helt omöjligt för en chef att vid varje tidpunkt känna till allt som rör sig inom en arbetsplats, särskilt där det cirkulerar nya uppgifter och kommer nya informationer i sådan mängd att det är en oöverstiglig uppgift. Det finns ingen människa född som klarar en sådan uppgift.

Det gäller att få en policy som omfattas av alla som arbetar på avdelningen.

Jag vet inte riktigt vad Hans Holmér syftar på från sin tid som chef. Jag arbetade på säkerhetspolisen under tre år av hans chefstid, och jag kan naturligtvis i viss mån förstå att han upplevde det besvärligt. Det var under den tiden en del svåra samarbetsförhållanden på ledningsnivå.

Bo Hammar: Vi har inte fått protokoll från utfrågningarna i går än, så jag kan inte citera ordagrant vad Holmér sade – jag vågar mig inte på det. Men vad jag begrep var ändå andemeningen bl.a. att han sade att han inte ens efter sex år hade total insyn och kontroll över avdelningen. Ungefär åt det hållet uttalade han sig.

Menar du att du har ordentlig kontroll och ordentligt grepp över säkerhetsavdelningen och därmed att regeringen via dig kan ha insyn över verksamheten?

Sune Sandström: Det är svårt för mig att påstå i dag, efter det här händelseförloppet.

Anita Modin: Det diskuterades i går en del om avlyssningar som hade skett veckan före mordet på Olof Palme och att de inte hade använts på rätt sätt. Min fråga är: Hur fungerar sådant här i dag? Om ni har avlyssningar, hur snabbt blir de översatta, och hur snabbt förs uppgifterna vidare?

Sune Sandström: Det beror alldeles på vilket språk det är fråga om. Det är ibland mycket svårt att få adekvat tolkhjälp. Jag kan inte svara generellt på frågan, men det är väldigt besvärligt. Det är lättare att få avlyssningen utförd än att få den tolkad.

Olle Svensson: Jag skulle vilja ta upp några uppgifter som har förbryllat mig något. Du säger att du har blivit förd bakom ljuset och inte kände till saker. Du säger att du blev underkunnig om saker först i juni. Vad är det närmast du syftar på då?

Sune Sandström: Jag har inte använt uttrycket "förd bakom ljuset".

Olle Svensson: Nej, jag översatte så att säga till det uttrycket.

Sune Sandström: Det är alla händelser och sammanträffanden som jag icke har medverkat i och som har varit under vintern och våren.

Olle Svensson: När jag läser JK:s rapport får jag en helt annan bild. Vi har en skildring – som Bo Hammar redan varit inne på – av det som hände redan den 13 januari. Beträffande det har du redan svarat. Men det framgår ändå av JK:s rapport att andra deltagande i middagen ansåg att man talade om SÄK-utredningen.

Det framgår också att du den 14 mars var inkopplad. Det står att Åhmansson informerade Sandström om att Ebbe Carlsson hade upplysningar att lämna och att Ebbe Carlsson skulle kontakta Sandström, och den 20 mars hade du ett sådant sammanträffande.

Innebär ändå inte detta att du på ett långt tidigare stadium blev informerad om att det förekom kritik mot säkerhetsavdelningen och att det fanns anledning att kanske inte direkt ingripa men vidimera om den var berättigad eller ej?

Sune Sandström: Nej.

Olle Svensson: På den här avdelningen finns det ju de två polismännen Kegö och Barrling. Anser du dem vara skickliga polismän?

Sune Sandström: Ja.

Olle Svensson: Du har också under perioden under våren, före juni, vid ett flertal tillfällen sammanträffat med dessa två polismän. Det är känt att de var kritiska på det sätt som rätt väl överensstämde med Ebbe Carlssons kritik. Jag tror att det var Åhmansson som sade att de i sin entusiasm för just det de sysslade med ansåg att de blev motarbetade av Näss. De hade det intrycket. Fick du aldrig någon information från dem som kunde tyda på att allt inte stod väl till mellan just dem som undersökte PKK-spåret och ledningen?

Sune Sandström: De var kritiska till att de inte fick förstärkning.

Olle Svensson: Jag ville bara ställa dessa frågor för att belysa frågan om hur informerad du har varit under våren och fram till juni.

Anders Björck: Herr ordförande! Enligt JK:s rapport fick du den 13 oktober information av Hans Holmér om vissa förhållanden på mordplatsen. Det är enligt JK:s rapport den första kontakten er emellan i den här historien. Vad rörde sig den informationen om?

Sune Sandström: Det är alldeles riktigt. Jag bjöd Hans Holmér på middag.

Vi är mångåriga arbetskamrater. Han har varit min chef i många år, och när han hade slutat som länspolismästare och inom ett par månader skulle åka till Wien träffades vi för att "svinga en bägare".

I det sammanhanget nämnde Hans Holmér en del förhållanden på mordplatsen som han tyckte det var angeläget att jag skulle känna till, när jag nu hade övergått från rollen som chef för ordningspolisen i Stockholm till säpochef. Allt var nyheter för mig. Jag kunde inte värdera vad det var, men jag tog del av det.

Det var sådant som jag bedömde skulle tillföras utredningen, så dagen efter informerade jag P-G Näss om den information som jag hade fått. P-G Näss genmälde då att han kände till de här frågorna sedan tidigare. Sedan var det inget mer med det. Det diskuterades ingenting annat.

Anders Björck: Den information som Näss fick av Hans Holmér var alltså inga nyheter för P-G Näss?

Sune Sandström: Nej, han sade så.

Anders Björck: Kan du garantera att Hans Holmér mellan bägarna inte förde fram någon kritik mot Näss?

Sune Sandström: Absolut inte.

Anders Björck: Då har jag en del ytterligare frågor.

Kritiken mot Näss är väldigt viktig. Framförde Ebbe Carlsson direkt kritik mot Näss för inkompetens och okunnighet – och vad det nu är för uttryck som har förekommit – till dig i något sammanhang?

Sune Sandström: Ja, den 20 mars, när han informerade mig, hade han, sade han, den uppfattningen att P-G Näss blockerade utredningen. På det genmälde jag att det var helt orimligt. I övrigt ville jag inte då diskutera med Ebbe Carlsson P-G Näss fördelar och nackdelar.

Jag har i andra sammanhang denna vår, bl.a. inför säpokommittén, haft anledning att uttrycka mig så att P-G Näss – dels på grund av sin läggning,

eftersom han är mycket operativt intresserad, dels på grund av sin gedigna åklagarbakgrund – enligt min uppfattning säkerligen är den i förundersökningssammanhang skickligaste polischefen i detta land.

Anders Björck: Kunde Ebbe Carlsson, när han framförde de här synpunkterna, på något sätt komma med konkret kritik, eller var det svepande formuleringar?

Sune Sandström: Det var svepande.

Anders Björck: Hans Holmér har sagt – inte minst i går – att man uppenbarligen har dolt saker från säkerhetsavdelningen för honom i egenskap av spaningsledare. På vilket sätt har han framfört den kritiken till dig under din tid som chef?

Sune Sandström: Inte alls. Det rör sig om förhållanden före min tid som chef och i så fall under Holmérs tid som spaningschef.

Anders Björck: Så det är inte så att Hans Holmér till dig tjänstevägen har framfört något av den kritik som han framförde här inför offentligheten i går? Det borde han väl rimligtvis ha gjort, om han nu hade några synpunkter, för utredningen pågår ju dess värre fortfarande och kommer att göra det så länge Palmes mördare inte är gripen.

Sune Sandström: Nej.

Anders Björck: Anser du att det finns något fog för den kritik som han har framfört? Du följde ju TV-utfrågningarna i går. Ligger det någonting i kritiken?

Sune Sandström: Jag kan inte bedöma det. Det var fråga om överlämnande av spaningsrapporter som inte hade skett, och jag kan inte bedöma det. Jag har inte deltagit i utredningen, så jag kan dess värre inte ge svar på den frågan.

Anders Björck: Ebbe Carlsson har ju, som du själv har påpekat, varit ett unikt inslag. Förekommer det i dag några andra "Ebbe Carlssöner" som du har vetskap om eller misstänker? Det må så vara att det är på något lägre nivå och i något mer begränsad omfattning, för jag tror att det är svårt att komma upp till hans nivå när det gäller att ställa till trassel. Forskar du efter det, efter vad som har hänt?

Sune Sandström: Låt mig säga: Säkerhetspolisen är, liksom alla andra polisorganisationer världen över, i högsta grad beroende av information och medverkan från allmänheten. Det går inte att isolerat lösa alla uppgifter. Visst har säkerhetspoliser på olika nivåer kontakter – som vi kallar källor – vars tillförlitlighet vi efter bästa förmåga försöker bedöma. Men det finns naturligtvis utrymme för att också en och annan otillförlitlig källa kommer till tals.

Anders Björck: En av säkerhetspolisens viktigaste uppgifter är väl också att hålla ögonen på desinformatörer?

Sune Sandström: Ja.

Anders Björck: Är det inte läge nu att verkligen se till att den här typen av incidenter inte upprepas, även om det knappast kommer att ske på den aktuella nivån? Har du vidtagit några åtgärder för att din personal skall hålla sig på mattan?

Sune Sandström: Jag tror att det i dessa dagar är ganska onödigt att vidta några extra åtgärder. Jag tror att hela avdelningen är satt på larmfot automatiskt.

Anders Björck: Kan personer som går bakom din rygg och eventuellt medverkar i rena olagligheter, som konspirerar och undanhåller information, vara kvar inom den svenska säkerhetspolisen?

Sune Sandström: Jag vill inte göra några som helst bedömningar i den delen förrän de utredningar som pågår är avslutade.

Anders Björck: När du har märkt att den här typen av kritik mot säkerhetspolisen har förekommit och att det har förekommit sådana inslag som nu skett, är det då inte din skyldighet att ta upp detta med den som är den högste ansvarige, nämligen justitieministern och regeringen?

Sune Sandström: Det här händelseförloppet sammanfaller med säpokommitténs betänkande, som vi också skall ha synpunkter på. Frågorna sammanfaller alltså i tiden på något sätt. Det kommer naturligtvis att bli en diskussion under hösten.

Anders Björck: Med all respekt för Carl Lidbom: Han är inte justitieminister och kommer väl aldrig att bli det heller, och han har ju inget exekutivt ansvar här. Vore det inte rimligt att du, när du ser sådana här saker, tar kontakt inte med Carl Lidbom utan med justitieministern, dvs. går tjänstevägen? Eller ansåg du det vara meningslöst?

Sune Sandström: Jag har aldrig tagit kontakt med Carl Lidbom – aldrig någonsin.

Anders Björck: Nej, men du sade nyss att det fanns en säpokommitté, och där är han ordförande.

Sune Sandström: Jag kanske fattade din fråga fel. Jag uppfattade den som om jag nu skulle vidta åtgärder på ett eller annat sätt och vända mig till justitieministern. Det var då som jag sade att utredningarna av det här händelseförloppet nu sammanfaller i tiden med att vi också skall syna vad säpokommittén har dragit för slutsatser för framtiden. Jag menade att dessa händelser sammanfaller så att vi under hösten kommer att göra en bedömning för framtiden av säkerhetspolisens framtid.

Anders Björck: Den uppfattningen delar jag, men det gäller ju framtiden – de lärdomar man kan dra. Min fråga – jag är ledsen om jag var oklar – gällde: När du upptäckte att Ebbe Carlsson hade den roll som han hade, att hemliga handlingar uppenbarligen var på drift och att det förekom att han som privatperson kom med kritik på det sätt som har skett mot Näss och andra, var det då inte rimligt att anmäla förhållandena för den högsta politiskt ansvarige? Du saknar ju inte möjlighet att ta kontakter med statsrådsberedningen och regeringen.

Sune Sandström: När åklagarpärmen vandrade fram och tillbaka – det var sent i maj – började vi faktiskt vidta vissa förstärkningsåtgärder. Jag föreslog vid den tiden att säkerhetspolisens medverkan i mordutredningen skulle tillföras spaningsledningen. Vi skulle alltså inte ha den delen liggande för sig inom säkerhetsavdelningen, utan den skulle föras in till spaningsledningen, så att man där hade det totala greppet över mordutredningen. Vi började där med att tillföra en kommissarie från den öppna spaningsledningen som tillsammans med en äldre kommissarie på säkerhetspolisen började granska och göra en värdering av det material som den här gruppen hade för händer just då.

Anders Björck: Men enligt de rutiner som finns avrapporterar du ju regelbundet till bl.a. statsrådsberedningen och den säkerhetsansvarige där, och du har regelbundna kontakter med justitieministern i tjänsten, vid de genomgångar som sker rutinmässigt. Tog du vid något tillfälle upp de här förhållandena vid dessa informationsträffar?

Sune Sandström: Rutinerna är sådana att verkschefen – rikspolischefen – alltid är med vid sådana träffar. Som avdelningschef inom rikspolisstyrelsen är jag underställd honom.

Anders Björck: Anser du alltså att det i så fall var han som skulle ha tagit upp det – inte du?

Sune Sandström: Det är i alla fall så att jag icke har haft några som helst kontakter i den här frågan med regeringskansliet, utan det är rikspolischefen som har haft de kontakterna.

Anders Björck: Det är helt enkelt Åhmansson?

Sune Sandström: Ja.

Anders Björck: En ytterligare fråga: När hade du senast kontakt med Ebbe Carlsson?

Sune Sandström: Det var bara för några dagar sedan, då jag ringde till honom och gav besked att det utspel som gjordes av Henning Sjöström i fredags icke skedde på mitt uppdrag, efter samråd med mig eller med mitt samtycke. Jag ville bara klarlägga den bilden då.

Olle Svensson: Jag vill skjuta in en fråga innan jag lämnar över ordet till Börje Stensson.

Du säger att åklagarpärmen vandrade ut och in. Innebär det att du är kritisk till detta?

Sune Sandström: Nej, det var med anledning av diskussionen under gårdagens utfrågning som jag använde det uttrycket för att påminna om vilken situation som jag åsyftade.

Olle Svensson: Du har fullt förtroende för Nils Erik Åhmansson?

Sune Sandström: Ja.

Börje Stensson: Herr ordförande! Säkerhetsgruppen skulle alltså förstärkas med tio personer, men man fick sju eller åtta. Vilken var anledningen, och vem beslutade om en sådan förstärkning? På vilken nivå var det?

Sune Sandström: Det var en del felaktiga slutsatser du drog i din fråga.

Det var de två polismännen som önskade få tio poliser. Det skulle alltså inte bli någon förstärkning med tio, utan de önskade få tio. Och de fick inte sju eller åtta, utan de fick fyra.

Det var jag som fattade det beslutet och redovisade det för rikspolischefen.

Börje Stensson: Av vilken anledning skulle den här förstärkningen enligt din bedömning ske?

Sune Sandström: Den skulle ske för att man skulle få några handläggare som bearbetade det ännu icke bearbetade materialet, för att det skulle vara tillgängligt för spaningsledningen och förundersökningsledningen på ett tydligare sätt.

Vid sidan av den här handläggarförstärkningen tillsattes också en spaningsgrupp, men den låg vid sidan av den här gruppen.

Börje Stensson: Vilket spår är det som denna grupp arbetar speciellt med?

Sune Sandström: Det finns bara ett spår som säkerhetspolisen har ägnat sig åt i den här mordutredningen.

Börje Stensson: Och det är?

Sune Sandström: Det är det spår som har diskuterats under alla de förhör som har hållits hittills i konstitutionsutskottet.

Börje Stensson: Hittills har det varit så att det är Stockholmspolisen och rikspolisen som kan förordna om livvakter, enligt de bestämmelser som finns. Säpokommitténs förslag innehåller litet andra tankegångar.

Du menar nu att den person som följde med Ebbe Carlsson inte är förordnad som livvakt utan som följeslagare. I vilka bestämmelser står det att man kan förordna om följeslagare?

Sune Sandström: Det finns inga bestämmelser om det. I polisverksamhet liksom i all annan verksamhet får man improvisera.

Börje Stensson: Är det väldigt vanligt just i ett sådant här avseende?

Sune Sandström: Det är mycket ovanligt.

Torgny Larsson: Om jag uppfattade det rätt sade du förut att det var någon gång i mars som rikspolischefen i försiktiga ordalag frågade dig om din bedömning av Näss. Är det rätt uppfattat?

Sune Sandström: Ja.

Torgny Larsson: Och därefter fick du inte höra någon form av kritik mot säkerhetsavdelningen förrän i juni. Är det också rätt uppfattat?

Sune Sandström: Nej.

Torgny Larsson: När fick du vidare höra kritik som framfördes via Åhmansson?

Sune Sandström: Det var inte via Åhmansson. Det var den 20 mars och av Ebbe Carlsson.

Torgny Larsson: När fick du höra kritik från Åhmansson?

Sune Sandström: Jag vet inte vilken kritik du menar att Åhmansson skulle ha levererat. Han ställde några försiktiga frågor.

Torgny Larsson: Ja, och om jag uppfattade det rätt blev du en aning förvånad vid det tillfället. Jag är bara ute efter att fråga: När kom den typen av förfrågningar om din syn på förhållandena inom säkerhetspolisen därefter? När fick du reda på dem sedan från Åhmansson? Det dröjde tydligen.

Sune Sandström: Jag kan säga så här: När jag återvände efter tjänsteresa och semester den 16 maj fick jag besked från Åhmansson att han hade tillsatt en intern utredning för att utreda de här påstådda försummelserna internt. Han upplevde nämligen att han var satt under stark press i sammanhanget och att statsministern var beredd att snarast informera partiledarna om den information som han hade fått. Då ville Åhmansson göra den här utredningen, för att ytterligare gardera sig mot att ingen felaktig information skulle komma ut.

Jag fick den informationen när jag kom tillbaka. Eftersom den utredningen skulle beröra den gamla säpoledningen – Sven-Åke Hjälmroth och P-G Näss – informerade jag först Sven-Åke Hjälmroth per telefon om detta, och sedan gick jag in till P-G Näss och informerade honom om vad som pågick.

Torgny Larsson: Eftersom det från olika håll har framförts ganska allvarlig kritik mot säkerhetsavdelningen och den också kommit fram till rikspolischefen, tycker du att kontakterna mellan dig och rikspolischefen ändå har varit någorlunda tillfredsställande under den här tiden, eller tycker du att du borde ha fått mer information av Åhmansson?

Sune Sandström: Det hade varit bra om vi hade talats vid.

Torgny Larsson: Har han till dig gett någon förklaring, så här i efterhand, beträffande varför han inte gett dig bättre information?

Sune Sandström: Nej, vi har inte haft tid att tala ut om detta ännu.

Torgny Larsson: Kan den omständigheten att du var på semester och, om jag uppfattade dig rätt, också var på tjänsteresa – att du i alla fall var borta ganska lång tid – möjligen ha varit en förklaring till varför du inte har fått bättre information?

Sune Sandström: Jag fick information av Åhmansson om utredningen omedelbart när jag återvände den 16 maj. Det gällde vad som hade inträffat under min bortovaro, dvs. det slutsammanträde som man hade haft med Ebbe Carlsson den 9 maj och den utredning som hade igångsatts.

Birgit Friggebo: Herr ordförande! Jag är ledsen att behöva komma tillbaka till en sak som vi har pratat om rätt mycket, men jag blir faktiskt inte riktigt klok på den här frågan om följeslagaren.

Du har alltså inte utsett den här följeslagaren på grund av att Ebbe Carlsson är en speciell person med goda kontakter uppåt. Det handlar inte om att regeringen har bett dig eller utövat påtryckningar. Det handlar inte om att Åhmansson har bett dig eller utövat påtryckningar. Han är inte utsedd som livvakt, och han tillhör inte ditt folk utan kommer från en annan del av verksamheten.

Jag blir inte riktigt klok på orsaken, skälet eller syftet och varför du i så fall skulle fatta beslutet.

Sune Sandström: Jag får börja om från början.

Den 20 mars informerar Ebbe Carlsson mig om sin teori och sina förhoppningar om och starka tro på att han vid resor i andra länder skall få kontakter som skall ge honom informationer som han tror är mycket intressanta för spaningsledningen och förundersökningsledningen.

Han är inte alldeles säker på vilka kontakter han i alla delar får. Han är rädd därför att han inte känner de kontakter som han vid alla tillfällen skall få.

Han har diskuterat dessa resor med Åhmansson, som också har instämt i att det är bra om han gör de här resorna.

Som jag uppfattade det skulle han göra de här resorna i sin egenskap av förlagschef. Han skulle passa på att ta dessa kontakter när han ändå var ute och reste.

Men för sin trygghets skull – eftersom han var rädd för att hot kunde uppstå under dessa resor – utbad han sig att få en polisman med sig, så att han hade någon person i sin närhet som kunde ta kontakt med en främmande polismyndighet om det skulle uppstå en hotfull situation och han själv inte var i stånd att göra det.

Jag kan inte klargöra detta tydligare.

Man behöver inte kalla en människa livvakt därför att han följer med på en resa.

Birgit Friggebo: Du sade att Ebbe Carlsson hyste förtroende för och kände den här personen. Kunde också du garantera den här personens skicklighet och yrkeskunskap?

Sune Sandström: Ja, jag har ju varit chef för ordningspolisen under fem år, och från den tiden kände jag honom som en duglig ordningspolis.

Bengt Kindbom: Herr ordförande! Jag kommer att utgå från följeslagaren, men jag hoppas att du inte behöver ta om det hela från början.

När du beslutade om den här följeslagaren var du medveten om att det gällde resor till bl.a. Frankrike och England. Stod det helt klart?

Sune Sandström: Ja, det gällde fyra till fem resor; Frankrike och England.

Bengt Kindbom: Visste du om det rekommendationsbrev som Ebbe Carlsson hade med sig för att kunna få kontakt med den engelska säkerhetstjänsten? Talade han om att han avsåg att skaffa ett sådant rekommendations-

brev? Brevet var väl de facto inte utfärdat när du fattade beslutet. Nämndes alltså brevet i det här sammanhanget?

Sune Sandström: Nej, då hade jag handlat annorlunda.

Bengt Kindbom: Av vilken anledning hade du handlat annorlunda?

Sune Sandström: Då hade jag bl.a. förstått att han var ute på resor som icke skulle vara farliga. Om man besöker en säkerhetstjänst utsätts man inte för någon fara.

Bengt Kindbom: Hade du också dragit den slutsatsen att det hade varit direkt fel att han hade tagit de kontakterna?

Sune Sandström: Ja.

Bengt Kindbom: Du hade alltså de här kunskaperna om Ebbe Carlssons resor i Europa. Diskuterade du under den här perioden med åklagarna, och togs i så fall frågan upp om att han skulle göra dessa resor och inhämta dessa upplysningar?

Sune Sandström: Nej. Justitiekanslern har också anmärkt på detta i sin rapport. Det blev aldrig riktigt diskuterat med JK – förmodligen av tidsskäl. Men chefen för säkerhetspolisen har i den interna arbetsfördelningen inga åklagarkontakter i denna mordutredning, utan de sker via spaningsledningen. Det äger rum månatliga informationer till justitieministern, och där deltar rikspolischefen och riksåklagaren och dessutom på ömse sidor förundersökningsledaren och spaningsledaren.

Chefen för säkerhetspolisen deltar aldrig och har heller aldrig haft åklagarkontakter i de här ärendena. Därför insåg jag inte varför jag plötsligt skulle hoppa in och ha en åklagarkontakt sedan jag hade redovisat av mig mina åtgärder internt.

Bengt Kindbom: Hade du inte heller behov av att framföra detta via spaningsledningen?

Sune Sandström: Jag redovisade efter fem dagar. Det skedde på söndagen. Följeslagaren kom till på tisdagen. På fredagen återvände Åhmansson från sin tjänsteresa, och jag redovisade i vederbörlig ordning och i alla delar vad som hade förevarit vid detta möte.

Bengt Kindbom: Vilken sekretessbedömning gör du beträffande material som kan ha kommit ut från säkerhetsavdelningen? Kan det sedan fritt förfogas över av dem som känner till det och lämnas ut på nytt?

Sune Sandström: Jag har inte deltagit i någon bedömning av det materialet. Jag har faktiskt aldrig sett denna åklagarpärm, utan jag har levt på muntliga besked och föredragningar under de månader som P-G Näss och jag arbetade ihop. Jag hade full tilltro till hans bedrivande av verksamheten.

Jag kan inte bedöma sekretessvärdet på handlingar som jag inte har hållit i min hand.

Bengt Kindbom: Men oavsett det – principiellt?

Sune Sandström: Det är i och för sig en ovanlig åtgärd.

Men frågan om vilken bevekelsegrund som låg bakom det här utlämnandet diskuterades ju ingående i går.

Bengt Kindbom: Du måste ändå ha en uppfattning, för du kan ju ställas inför situationen att som chef få överpröva ett sådant här utlämnande.

Sune Sandström: Nej, inte i det här fallet. Det var rikspolischefen som tog beslutet, och jag kan inte överpröva min chefs beslut.

Bengt Kindbom: Jag menar principiellt, i fråga om utlämnande av handlingar.

Sune Sandström: Beträffande utlämnande av handlingar är det väldigt svårt att svara i generella termer, eftersom den ena situationen ofta inte är lik den andra och den ena handlingens värde annorlunda än en annan handlings.

Det är alltså väldigt svårt att svara principiellt på frågan – jag beklagar.

Hans Nyhage: Du har här uttalat att man har gått bakom ryggen på dig, och du har reagerat kraftigt mot detta. Då frågar jag: Måste det enligt din mening vara en "högt uppsatt person" som har gett order om eller godkänt anskaffningen av avlyssningsutrustningen?

Sune Sandström: Det kan jag inte bedöma. Det är åklagaren som i massmedia har uttalat den tanken, och jag vet inte vad han har för bevekelsegrund för att uttala den tanken.

Hans Nyhage: Måste det enligt din egen uppfattning vara på det sättet? Anser du att det är givet att det måste vara en högt uppsatt person som har gett beskedet?

Sune Sandström: Nej. Det finns ju folk som kan ta sig friheter.

Hans Nyhage: På s. 34 i JK:s utredning framgår det dels att P-O Karlsson, Kegö och Barrling har diskuterat anskaffningen av utrustningen, dels att P-O Karlsson några dagar senare har vidtagit åtgärder för att införskaffa den, dels att den skulle finansieras med de pengar som Ebbe Carlsson disponerade från Fischer.

Då frågar jag: Kan det ändå inte vara på det sättet att beslutet har fattats i den kretsen?

Sune Sandström: Jag vill också hålla mig till sid. 34 och rekommendera en läsning av sista stycket på den sidan, där det står:

"Ingen av de av mig hörda personerna har vid något tillfälle uppgivit att anskaffandet av avlyssningsutrustningen skulle ha skett efter samtycke av någon i polisledningen eller att någon i polisledningen känt till vad som ägde rum."

Hans Nyhage: Det var exakt därför jag ställde frågan.

Jag får fråga om igen: Kan det inte enligt din mening vara så att beslutet har fattats i den krets som jag nyss nämnde?

Sune Sandström: Jag vill inte göra några värderingar. Jag tycker att det är förundersökningsledarens sak. Jag kan inte göra det under pågående förundersökning.

Jag beklagar att jag inte kan göra denna värdering.

Hans Nyhage: Kan det enligt din mening vara tänkbart att den här högt uppsatte personen finns i regeringskansliet?

Sune Sandström: Jag måste ge samma svar på den frågan som på den förra. Det är inte min sak att mitt under pågående förundersökning och direkt inför TV-kamerorna ge uttryck för vad jag kan tro ha legat bakom anskaffandet.

Elisabeth Fleetwood: Med anledning av Bengt Kindboms fråga om Anna-Greta Leijons rekommendationsbrev sade du att du inte skulle ha skrivit ditt om du hade känt till hennes. Mot den bakgrunden vill jag fråga: Anser du att Ebbe Carlsson förmådde dig att skriva ditt introduktionsbrev på felaktiga grunder?

Sune Sandström: Det har jag inget belägg för. Jag var nog den förste i raden som skrev ett brev. Men jag skrev inget brev till Ebbe Carlsson, utan det gällde en portmonnähandling som polismannen vid behov – om det uppstod trångmål eller hot utomlands – skulle kunna begagna vid kontakt med en utländsk polismyndighet.

Elisabeth Fleetwood: Är det inte Ebbe Carlsson som ligger bakom önskemålet om denna handling?

Sune Sandström: Jo, vi diskuterade naturligtvis förutsättningarna för hur arbetet skulle bedrivas. Jag var t.ex. väldigt mån om att arbetstiden för denne polisman skulle förläggas så att det inte blev övertidsuttag. Ebbe Carlsson utvecklade tanken om eller föreslog det här brevet, och jag tyckte att det var rimligt. Även om han råkade nämna brevet först tyckte jag det var rimligt att han hade ett sådant papper med sig när han skulle ut på en sådan här resa.

Elisabeth Fleetwood: Då vill jag tillägga en fråga: Det här papperet – vi hade frågan uppe i går också – är inte daterat. Brukar du inte datera sådana här handlingar?

Sune Sandström: Jo, det är ett misstag.

Elisabeth Fleetwood: En allra sista fråga: Har du fått tillbaka handlingen?

Sune Sandström: Nej, den är i säkert förvar hos förundersökningsledaren Ola Nilsson.

Olle Svensson: Då är frågestunden avslutad, och det återstår för mig att tacka Sune Sandström för att han har gett oss denna värdefulla komplettering till vårt skriftliga material. Tack skall du ha.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 8

1988-07-28

kl. 11.15–12.50

Offentlig utfrågning av riksåklagare Magnus Sjöberg, biträdande riksåklagare Axel Morath och byråchef Jörgen Almblad angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Jag ber att till vår offentliga utfrågning få hälsa välkomna riksåklagaren Magnus Sjöberg åtföljd av Axel Morath och Jörgen Almblad. Vi tänker ta upp en del problem som vi har diskuterat tidigare i konstitutionsutskottet i samband med Palmeutredningen. Det gäller frågan om fördelningen av befogenheter och ansvar mellan åklagare och polis i samband med förundersökning. Den frågan har ju ingående diskuterats, och nu har den också tagits upp bl.a. i JK-rapporten med anledning av den senaste händelseutvecklingen, som vi diskuterat de här två dagarna.

Jag vet att ni från åklagarsidan har haft synpunkter på att förundersökningsledningen inte var underrättad om att Ebbe Carlsson i samråd med polisledningen skulle företa utlandsresor i syfte att inhämta information av betydelse för förundersökningen rörande mordet på Olof Palme m.m. Jag vill först lämna ordet till riksåklagaren för den händelse att han vill lämna synpunkter på problemet med arbetsfördelningen.

Magnus Sjöberg: I rättegångsbalken finns det klara regler för hur fördelningen är mellan polis och åklagare. Där stadgas att när det är fråga om förundersökning i mål som icke är av enkel beskaffenhet åklagare inträder som förundersökningsledare när någon är skäligen misstänkt. Men åklagare kan om det finns särskilda omständigheter inträda tidigare, i princip redan från början, som förundersökningsledare. En åklagare har också rätt att ta kontakt med polisen och skaffa sig information även när han inte är förundersökningsledare, alltså när en förundersökning befinner sig på ett mycket preliminärt stadium. Jag tror inte att det i princip råder några större meningsskiljaktigheter mellan polis och åklagare om hur det här skall gå till. I vissa fall kan det uppkomma diskrepanser i uppfattningen om hur man skall hantera detaljer, men i och med att åklagaren när han tillträtt som förundersökningsledare är ansvarig för förundersökningens bedrivande, både för hur den bedrivs och för vad man skall ägna förundersökningen åt, är det alltså åklagaren som har det helt övergripande ansvaret. För att han skall kunna utföra sin funktion som förundersökningsledare – det är visserligen inte uttryckligen sagt i rättegångsbalken att åklagaren skall hållas underrättad om vad som händer i förundersökningen på utredningssidan, men vi menar att det är en given konsekvens om åklagaren skall kunna verka aktivt som förundersökningsledare – skall han också ha erforderlig information. Det är så vi har sett saken.

Olle Svensson: Det är två frågor som man kan resonera om. Den första gäller er uppfattning när det gäller att ni så sent fick informationen om Ebbe Carlssons "expedition" till Banisadr. Det framfördes kritiska synpunkter från riksåklagaren till dåvarande justitieministern Anna-Greta Leijon. Jag tror att det var den 11 maj. Hur reagerade hon på den reaktionen från er sida?

Magnus Sjöberg: Hon reagerade på det viset att hon hänvisade till att hon ideligen hade uppmanat rikspolischefen att informera åklagarna om vad som var på gång. Jag kanske också skulle berätta litet mer sammanhängande om vad som försiggick i detta sammanhang. Om ordföranden tillåter, skulle jag först vilja nämna någonting om den funktionsfördelning som råder inom åklagargruppen när det gäller Palmeutredningen.

Olle Svensson: Det är fullt i sin ordning att de inbjudna får göra en liten introduktion. Var så god.

Magnus Sjöberg: Det är biträdande riksåklagaren som är förundersökningsledare. Den uppgiften delegerades till honom sedan jag fick regeringens uppdrag att vara förundersökningsledare i Palmeutredningen. Vid sidan om förundersökningsledaren finns tre biträdande åklagare, som kan inträda när det behövs antingen vid förfall för den ordinarie förundersökningsledaren eller när han delegerar uppgifterna till en sådan åklagare. Jörgen Almblad är en av de tre biträdande åklagarna i sammanhanget, och han har huvudsakligen sysslat med den del av utredningen som har skötts av SÄK inom polisen. Det vore kanske av värde om Jörgen Almblad fick redovisa hur han kom i kontakt med historien med Ebbe Carlsson. Det var nämligen han bland åklagarna som fick den första kontakten med denne. Sedan skulle jag kunna nämna hur vi efter det att vi fått information om att Ebbe Carlsson var inblandad i denna förundersökning reagerade från åklagarnas sida genom att gå till justitieministern. Därefter kan, om det tillåts, Axel Morath beskriva hur vi följde upp Ebbe Carlssons agerande i detta sammanhang. Vidare har jag också några synpunkter på vitboken.

Olle Svensson: Vi accepterar det, men skulle sätta värde på om det blev mycket koncentrerat.

Jörgen Almblad: Min första kontakt med PKK-spåret inträffade i samband med att riksåklagaren fick i uppdrag att vara förundersökningsledare i februari 1987. Jag läste då in hela spåret. Det var ett mycket omfattande material, och det var tidsödande. Jag ägnade en stor del av våren åt att läsa in det. Det offensiva arbetet med detta spår låg nere under våren, och det var full enighet mellan åklagaren och polisen om detta.

Efter sommaren 1987 beslöt vi att man skulle "sätta fart" på PKK-spåret. Man avdelade ett antal personer som knutits till säkerhetspolisen, men även folk från rikskriminalen. Målsättningen för arbetet var att man i första hand skulle göra en slags sammanställning, en analys av det material som fanns, för att sedan komma fram till en uppfattning, en bedömning av hur man skulle komma vidare. En stor del av hösten ägnades åt detta arbete. Jag tror att det var åtta eller nio poliser som sysslade med detta på heltid. De hade också

några konkreta uppgifter som rörde PKK-spåret. Tanken var att det material som samlades in, de hypoteser och de belägg för olika omständigheter som vi hade skulle samlas ihop till det som sedan kallades åklagarpärmen, som skulle bilda underlag för en föredragning och en diskussion tillsammans med förundersökningsledningen i övrigt och spaningsledningen.

Det arbetet hade väl mer eller mindre blivit färdigt en bit in på 1988. Då dyker den s.k. källa A upp, och det gjorde att man sköt på föredragningen inför spaningsledningen och förundersökningsledningen i övrigt för att se vad källa A kunde ge. Framåt maj var man färdig. Man hade gjort en bedömning av vad källa A hade givit och var återigen framme vid föredragningen, men så dök Ebbe Carlsson-affären upp, och den har ännu inte blivit av.

Jag har mycket nära följt säkerhetspolisens arbete, mer eller mindre dagligen, och många timmar och dagar suttit och pratat med poliserna och fått information om hur de såg på PKK-spåret, och jag har hela tiden följt hur åklagarpärmen har vuxit fram. Jag vill nog påstå att det inte finns något skäl för påståendet att det skulle behöva "blåsas liv" i PKK-spåret. Det pågick ett arbete med PKK-spåret som hade en bestämd målsättning.

Första gången jag hörde talas om Ebbe Carlsson var i mitten av mars. Jag besökte Nils Åhmansson i ett annat ärende, och när vi var klara med det sade han – närmast i en bisats – att Ebbe Carlsson, som känner alla och envar och reser runt i världen, har luskat litet och har träffat folk som har information att lämna om PKK, och den informationen kommer Ebbe Carlsson att vidarebefordra till oss, alltså Nils Åhmansson och förundersökningsledningen, vid ett senare tillfälle. Jag återkommer till det – så sade han ungefär.

Jag tänkte inte närmare på denna upplysning. Det händer närmast varje dag att man hör talas om folk som anser sig ha upplysningar att lämna om Palmemordet. Jag utgick från att när tiden var mogen skulle jag få höra mera från Nils Åhmansson om Ebbe Carlsson. Det kom sedan av olika skäl inte att ske förrän den 9 maj, då Nils Åhmansson kallade mig till rikspolisstyrelsens lokaler. Det var ett sammanträde som pågick efter 16-tiden på eftermiddagen. Då redogjorde Ebbe Carlsson mycket ingående för PKK-spåret och för vad han hade för synpunkter på det.

Jag blev förvånad – en förvåning som jag tror att spaningsledningen i övrigt delade – över att Ebbe Carlsson var så väl informerad om spåret. Det stod helt enkelt klart för mig att han visste lika mycket som jag. Däremot visste han inte mer. Jag blev också litet irriterad över hans sätt att agera. Han på något sätt tog det som självklart att han ingick i någon form av undersökningsledning när det gällde PKK-spåret, och han talade om framtiden på ett sätt som visade att han skulle ha en aktiv roll. Jag förstod också av det han sade att han hade haft täta kontakter med Anna-Greta Leijon.

Rent allmänt dominerade han föreställningen på ett sätt som jag tyckte inte riktigt borde stämma. Som exempel kan jag nämna att Nils Åhmansson vid något tillfälle sade att man i sammanhanget skulle förstärka polisen med tio personer. Då sade han: Nej, hör Du Nisse, tjugo skall det vara!

Resultatet av det hela blev att jag dagen därpå – sammanträdet slutade sent på kvällen – berättade för Magnus Sjöberg och Axel Morath vad som hade inträffat och hur jag hade upplevt situationen.

Magnus Sjöberg: När vi fick denna uppgift från Jörgen Almblad blev både Axel Morath och jag häpna och bestörta över vad som var på gång, för vi visste ingenting om detta. Vi resonerade och kallade också in den biträdande åklagaren Solveig Riberdahl, och vi hade ett gemensamt resonemang om detta. Vi såg omedelbart att vi måste få uppgifter om vilken roll Ebbe Carlsson hade i detta sammanhang. Till den ändan ringde jag omgående – det var relativt sent på eftermiddagen – till Nils Åhmansson och bad honom komma över, så att vi kunde få en information om vad som försiggick. Han kom tämligen omgående, och han bekräftade då att Ebbe Carlsson hade samlat på sig uppgifter under resor som han hade gjort under sin tjänst som bokförläggare, såvitt jag uppfattade. Han berättade att denne hade besökt Banisadr och hade försetts av Åhmansson med ett introduktionsbrev för besöket hos Banisadr. Nils Åhmansson beklagade då att han inte hade hållit åklagarna underrättade om Ebbe Carlssons förehavanden.

Detta gjorde oss ytterligare konfunderade, och redan tidigt på förmiddagen nästa dag sökte jag kontakt med justitieministern. Jag talade med statssekreterare Sten Heckscher om att jag absolut måste träffa henne, och han fick också reda på vad ärendet gällde. Vi bereddes tillfälle att få komma kl. 16.30. Vi skulle få en halvtimme på oss, men det visade sig sedan bli en timmes samtal.

Det som vi ville ha besked om från justitieministern – vi förstod genom Jörgen Almblads uppgifter att hon var väl införstådd med Ebbe Carlssons engagemang i saken – var vilken status Ebbe Carlsson hade. Vi fick då inget annat besked än att han hade agerat som privatperson. På frågan om hans agerande var sanktionerat på något sätt från justitiedepartementet, antingen av justitieministern eller av någon annan, frågade justitieministern: Vad menar du med sanktion? Det vet jag inte, men han har vårt stöd.

Vi förklarade då med eftertryck att vi icke kunde acceptera någon irreguljär – jag tror att det var första gången som det uttrycket användes i sammanhanget – form av utredning eller organ i den här historien. Då förklarade framför allt Sten Heckscher med stor emfas att det finns *en* förundersökningsledning, och den ligger hos riksåklagaren, och *en* utredande myndighet, och det är rikspolisstyrelsen. Det fick icke förekomma och fanns icke heller något annat. Det beskedet fick vi.

Sedan anmärkte vi också att åklagarna inte hade hållits underrättade om vad som hade inträffat med Ebbe Carlsson, och det var då som Anna-Greta Leijon påpekade att hon hade varit noga med att åklagarna skulle hållas underrättade och att hon påmint Nils Åhmansson om det.

Sedan förklarade vi också för henne att det kunde finnas anledning att misstänka att brott mot tystnadsplikten kunde ha förekommit i samband med att Ebbe Carlsson hade ägnat sig åt sin verksamhet. På det reagerade både Anna-Greta Leijon och Sten Heckscher på det viset att de hävdade att det först och främst var viktigt att utreda Palmemordet och att det icke fick störas av att man gjorde ingripande i anledning av misstanke om brott mot tystnadsplikt.

Sedan frågade jag också Anna-Greta Leijon om det fanns enligt hennes bedömande någon substans i de uppgifter som Ebbe Carlsson hade kommit med. Då svarade hon: Det är er sak att utreda. Jag frågade henne på nytt: Om

Du har några uppslagsändar eller några faktiska uppgifter, är det naturligtvis till gagn för oss när vi skall börja nysta i det här. Då svarade hon på nytt att det är en sak som fick ankomma på oss.

Vidare var det mitt intryck – det är ett personligt, subjektivt intryck – hon tog också upp frågan om det skulle förefinnas någon sorts korruption eller konspiration inom SÄK – att det var en utomordentligt viktig fråga att få utredd. Hon hänvisade till att hon hade kört på Nils Åhmansson om att det skulle göras en utredning till den ändan. Jag uppfattade hennes inställning i det läget som så, att det bl.a. var det övergripande intresset för henne i det här sammanhanget. Naturligtvis skulle man driva utredningen med all kraft, men just för stunden var hon mest engagerad i den delen av situationen.

Det var det som förekom vid det mötet. Sedan har vi sökt att följa upp vad Ebbe Carlsson kunde ha att bidra med i utredningssammanhang, och det är närmast Axel Morath som känner till detta.

Axel Morath: Den 18 maj hade vi ett sammanträffande på rikspolisstyrelsen. Från åklagarsidan deltog riksåklagaren, Solveig Riberdahl, Jörgen Almblad och jag. Polissidan representerades av rikspolischefen, Sune Sandström och Tommy Lindström. Det får närmast ses som en uppföljning av de tidigare åtgärder som vi hade vidtagit. Vi var ense om på polissidan och åklagarsidan att vi endast kunde ha att räkna med en enda förundersökning, att Ebbe Carlsson skulle behandlas som vilken annan privat person som helst som hade uppgifter att lämna. Ebbe Carlsson skulle också lämna en skriftlig redogörelse till en intendent på rikspolisstyrelsen, Jan Ridenfeldt, påföljande dag, den 19 maj. Den 23 maj fick jag information från Jörgen Almblad om att något material ännu inte hade lämnats över till Ridenfeldt.

Därefter bestämde vi att vi skulle hålla ett förhör med Ebbe Carlsson för att få klart dokumenterat vilka uppgifter och vilken information han hade att lämna. Det förhöret kom inte till stånd på det sätt som vi hade tänkt oss, eftersom Expressen den 1 juni kom med avslöjandet och affären sedan rullade på på ett sätt som vi alla känner till. Justitiekanslern kom då att överta utredningen i vad gäller utlämnandet av sekretessbelagda handlingar.

Vi på åklagarsidan fullföljde våra tankar, och ett förhör hölls med Ebbe Carlsson i mordutredningen.

Jag vill också i detta sammanhang eftersom jag är förundersökningsledare något kommentera frågan om när vi borde ha blivit underrättade. Som bakgrund vill jag säga att det här sker en utredning i samverkan mellan två olika myndigheter, riksåklagaren och rikspolisstyrelsen. Vi skall ju samverka, och det måste alltså föreligga ett förtroendefullt samarbete mellan oss. Det bygger i sin tur på att vi skall ha en generös inställning när vi lämnar information till varandra. Mot den bakgrunden borde vi enligt min mening ha fått en information om Ebbe Carlssons roll i utredningen i slutet av februari. Justitiekanslern har i sin utredning dragit den slutsatsen att Nils Åhmansson den 24 februari fick klart för sig vid ett sammanträde som han hade med Ebbe Carlsson, Barrling och Kegö att det förelåg en nära förbindelse, som det står i JK:s utredning, mellan dessa. Jag tycker att det hade funnits anledning att underrätta oss då på åklagarsidan för våra vidare ställningstaganden.

JK lägger, om jag fattat honom rätt, tidpunkten senare, omkring den 20

mars, i samband med att det blir tal om resor och livvaktsförordnanden. Då är det att märka att enligt regeringens vitbok informerades i slutet av mars både justitieministern och statsministern om bl.a. Ebbe Carlssons teorier. I april sker ytterligare sammanträffanden mellan justitieministern, Ebbe Carlsson och rikspolischefen utan att vi är informerade.

Den 4 maj är vi från åklagarsidan och polissidan uppe hos justitieministern för en mera reguljär föredragning om utredningsläget i Palmeutredningen, och när vi skall informera om läget har vi inte den information som polisledningen, justitieministern och statssekreteraren har vid det tillfället, utan den får vi först den 9 maj, på det sätt som Jörgen Almblad har berättat här.

Magnus Sjöberg: Jag har också några synpunkter på den s.k. vitboken.

Jag är enig med Axel Morath om i vilket läge vi rimligen borde ha blivit informerade. Men det finns på s. 4 i vitboken en anteckning avseende den 28 mars, att statsministern och justitieministern var överens om att det var rikspolischefens sak att ansvara för den fortsatta handläggningen och att vidta åtgärder för att skapa klarhet. Sedan tas bl.a. upp den uppgift som det skulle skapas klarhet omkring. Det var frågan om det spår som skulle emanera från Iran med utomordentligt allvarliga anklagelser mot främmande makt. Man frågar sig varför inte förundersökningsledaren i första hand borde ha underrättats om detta. Det är en passus som jag tycker det är svårt att förstå från åklagarsynpunkt.

Längre ned görs också ett uttalande per den 30 mars som gäller ett samtal på justitieministerns initiativ med rikspolischefen. De var eniga om att rikspolischefen hade ansvar att leda den polisverksamhet som erfordras för spaning och utredning med anledning av mordet. Det kan tolkas så att man också där har en begränsad syn när det gäller förundersökningsledarens funktion i sammanhanget.

Om jag får gå vidare: Den 28 april ägde på justitieministerns kallelse rum ett möte i justitiedepartementet mellan henne, statssekreterarna Heckscher och Larsson, rikspolischefen och Ebbe Carlsson. Syftet med mötet var bl.a. att ge information om Ebbe Carlssons teori. Det framhålls att Larsson och Heckscher regelbundet tar del av information som de får från polisen. Det står vidare: "Information om teorin och vad som påstås stödja den lämnas av rikspolischefen och framför allt Ebbe Carlsson." Vi frågar oss naturligtvis varför icke någon åklagare är med vid det tillfället.

Det står vidare att statssekreterare Larsson, som följt utredningen sedan mordet ägde rum, konstaterar att det tycks finns nytt material och ny infallsvinkel. Vi menar att om en åklagare som var insatt i saken hade varit närvarande, framför allt Jörgen Almblad som var specialist på detta område, kunde han förmodligen ha bringat ned Ebbe Carlssons uppgifter till rimliga proportioner.

Det står vidare, och det är samma tema som jag påpekade tidigare som kommer igen, att rikspolischefen har att svara för att de uppgifter som påstås stödja Ebbe Carlssons teori snarast kontrolleras. Det är förundersökningsledarens sak att bestämma om hur man skall följa upp något sådant, och det har sedan tagits över av Axel Morath, som jag har redovisat tidigare.

Det står vidare att statssekreterare Heckscher den 29 april har ett kort samtal med rikspolischefen bl.a. om vikten av att Ebbe Carlssons uppgifter kontrolleras. Det är samma fråga igen: Varför faller man inte tillbaka på förundersökningsledaren och åklagarna i det sammanhanget?

Sedan redovisas ett samtal som Heckscher hade den 2 maj och som jag också tycker illustrerar det läge som rådde i justitiedepartementet. Då informerade statssekreterare Heckscher expeditionschefen K-G Ekeberg och departementsrådet Egerstedt om Ebbe Carlssons uppgifter i sammanhanget. Man frågar sig, när den saken diskuteras så ingående mellan dessa personer, som dessutom var med den 4 maj: Varför fördes inte den saken på tal när Axel Morath, jag och Jörgen Almblad var närvarande vid det sammanträdet? Det är konstaterat på s. 10 att vi inte fick någon uppgift om detta. Det hade varit ganska enkelt att i det läget informera oss om vad som försiggick. Vi satt där så att säga i samma soffa och visste ingenting om detta, medan de övriga vid sammanträdet hade långt större information än vi, trots att förundersökningsledaren var med på platsen.

Sedan bara en ordningssak. Justitiekanslern har i sin rapport angivit att det var Jörgen Almblad som lämnade uppgiften den 10 maj till Nils Åhmansson om att Jörgen Almblad hade ställt frågor om varför vi inte hade underrättats om Ebbe Carlssons roll. Det är ett missförstånd. Det var en uppgift som jag hade begärt av rikspolischefen. Det gick inte genom Jörgen Almblad.

Olle Svensson: Riksåklagaren och biträdande riksåklagaren sammanträffade med rikspolischefen och utsände därefter en kommuniké. Det finns där ett avsnitt där det heter att rikspolischefen har förklarat att han vid sammanträffande med justitieministern uppmanats att hålla åklagarna informerade. Vad syftade man på med detta?

Magnus Sjöberg: Då förelåg inte vare sig vitboken eller JK-rapporten, och vi hade då fått den uppgiften. Jag tyckte att man för rättvisans skull skulle redovisa att justitieministern hade varit angelägen på den punkten.

Olle Svensson: Det är riktigt att JK har kritiserat att åklagarna inte underrättades om resan till Banisadr. Men sedan säger JK i sina slutsatser i den här delen att han ägnat uppmärksamhet åt frågan huruvida den samverkan som i övrigt förekommit mellan Ebbe Carlsson och polisen borde föranleda någon särskild åtgärd från polisledningens sida. Han har därvid noterat att åklagarna på ett mycket tidigt stadium, den 14 mars, informerades om att Ebbe Carlsson hade uppgifter att lämna och att Ebbe Carlsson den 9 maj bereddes tillfälle att utveckla sina synpunkter inför företrädare för spaningsledningen och förundersökningsledningen. Han säger att någon anmärkning inte kan riktas mot polisledningen i detta avseende. Har ni någon kommentar till den passusen i JK:s rapport?

Magnus Sjöberg: Enligt mitt bedömande överdriver justitiekanslern. Han har fäst för stort avseende vid det korta rapsodiska samtal som förekom mellan Nils Åhmansson och Jörgen Almblad den 9 mars. Det var en mycket knapphändig information. Informationen om att Ebbe Carlsson var involverad hade, som Jörgen Almblad sade, lämnats närmast inom ramen för en bisats.

Olle Svensson: Även om informationen var kortfattad fick man ändå kännedom om att något var på gång. Fanns det inte anledning för er på åklagarsidan att hålla kontakt med den andra sidan i det läget? Jag vill bara ställa frågan. Det måste väl ändå vara det som föresvävar justitiekanslern här.

Magnus Sjöberg: Jag kan bara svara för egen del att jag fick information om Ebbe Carlssons engagemang först på morgonen den 11 maj.

Jörgen Almblad: Jag nämnde det också i en bisats för Axel Morath. Men det fanns, som Magnus Sjöberg säger, ingen som helst anledning att bli upphetsad efter Nils Åhmanssons besked att Ebbe Carlsson hade uppgifter att lämna. Det framgick inte på något sätt av Nils Åhmanssons uppgifter att Ebbe Carlsson skulle ha den roll som det visar sig att han har haft i utredningen.

Olle Svensson: Kan man fortfarande instämma i det som sägs i kommunikén från den 6 juni, att riksåklagaren och rikspolischefen kan uttala gemensamt att sedan åklagaren fått information om det som från rikspolischefens sida förekommit med avseende på Ebbe Carlssons agerande alla förutsättningar finns för ett fortsatt förtroendefullt och effektivt samarbete mellan polis och åklagare?

Magnus Sjöberg: Ja, det kan man. Jag tycker också att våra förhoppningar har besannats i den delen. Det råder ett mycket gott samarbete mellan polis och åklagare. Jag har i annat sammanhang betonat att situationen som den är nu skiljer sig radikalt från den som rådde inför årsskiftet 1986-1987, då de stora konvulsionerna förekom. Då var det en direkt motsättning mellan polis och åklagare. Det har icke förekommit i detta läge, som vi har upplevt det. Vi har haft anledning att rikta kritik mot att vi icke har blivit informerade, men här finns en polisledning som har tagit på sig ansvaret för brister i det avseendet, och vi har icke upplevt att det nu efteråt har varit någon bristande information.

Olle Svensson: Det är glädjande att få den informationen, eftersom vi alla menar att det är viktigt att arbetet för att få tagit i mördaren fungerar friktionsfritt.

Anders Björck: Redan från början var det svåra konvulsioner, som sades, i samarbetet mellan åklagare och spaningsledning. Det där är delvis historia, men när man nu upplever att en sådan sak har skett att åklagarna faktiskt, enligt vad ni själva understryker, har undanhållits viktig information, är den självklara frågan: Vems är felet att detta kunnat ske? Jag ställer frågan inte minst med tanke på Edenmankommissionens klara slutsatser när det gäller rollfördelningen. Vems är felet? Har ni inte varit tillräckligt misstänksamma?

Magnus Sjöberg: Jag har i varje fall för min egen del inte i min vildaste fantasi kunnat föreställa mig att en sådan här historia skulle kunna förekomma. Det kanske finns andra med livligare fantasi, men dem kan jag inte svara för. Som jag ser på det, och det torde ha framgått av vad jag här har sagt, finns det ett

ansvar dels hos den högsta polisledningen för att vi inte fått den information som vi skulle ha, dels också på departementssidan för att vi icke har fått den informationen. Det hade varit utomordentligt enkelt att bara när vi besökte dem den 4 maj – då det visserligen var mycket sent i den här historien – fråga om vi hade fått någon information om den, eftersom man var så angelägen om att åklagarna skulle bli informerade.

Anders Björck: Såväl polis som departement borde alltså ha informerat er på ett klart tidigare stadium?

Magnus Sjöberg: Ja, det är min uppfattning.

Anders Björck: Och den delar dina bisittare?

Magnus Sjöberg: Det får de svara på själva.

Axel Morath: Det gör också jag.

Jörgen Almblad: Jag delar den uppfattning som Magnus Sjöberg har givit uttryck för.

Anders Björck: Anser ni i dag – ni var tidigare inne på det – att ni från åklagarsidan har full kontroll över relationerna visavi polisen?

Magnus Sjöberg: Jag deltar inte i förundersökningsarbetet. Det är Axel Morath som är ledare för detta, och också andra åklagare sysslar med det. Jag har icke hört några klagomål över brister i kommunikationen mellan polis och åklagare.

Anders Björck: När ni först fick klart för er att Ebbe Carlsson förfogade över hemlig information, borde ni då inte ha vidtagit konkreta åtgärder, eventuellt rättsliga sådana?

Magnus Sjöberg: Det kan man naturligtvis fråga sig. Vi diskuterade internt hur vi skulle hantera denna fråga. Skulle vi ta upp den själva? Brott mot tystnadsplikt faller ju under allmänt åtal. Vi var i och för sig behöriga att göra detta. Vi gjorde den bedömningen efter samtal att det inte var lämpligt att riksåklagaren, som samtidigt var förundersökningsledare i Palmeutredningen, där vi hade samarbete med den högsta polisledningen, själv skulle svara för förundersökningen i den här delen, utan stannade för att det var något som JK rimligen kunde ta upp. Vi hade använt oss av den tekniken tidigare under Palmeutredningen, när det förekommit misstankar om brott mot tystnadsplikt.

Vi stannade för den modellen. Jag ringde sedan upp JK och frågade honom om det behövdes någon skriftlig anmälan. Han sade att vi kunde ta det på telefon. Jag kommer inte ihåg exakt när det var, men det var kanske 14 dagar efter det att vi hade fått den första informationen. Vi ville naturligtvis också, om det hade funnits förutsättningar, ha hört Ebbe Carlsson innan vi började denna för hans vidkommande ganska omstörtande verksamhet att syssla med brott mot tystnadsplikt i detta sammanhang.

Anders Björck: Men du säger själv att frågan onekligen faller under allmänt åtal. Ni ville inte väcka allmänt åtal. Ni tog kontakt med JK för att han skulle

göra det, men när han nu inte gjorde någonting, varför reagerade ni inte då? Ingenting hände ju. Åklagare är väl till för att se till att sådant här verkligen leds effektivt.

Magnus Sjöberg: Det är en allför förenklad bild av hur det går till och måste gå till. Det förekommer många gånger att JO, JK och RÅ har samtidig kompetens och behörighet. Vi har diskuterat den frågan. Framför allt har jag diskuterat med JO men även med JK hur man skall hantera sådana frågor när det t.ex. görs anmälan hos antingen två eller tre av dessa i och för sig behöriga myndigheter. Vi har efter noggranna överväganden – det har klart accepterats av JO, och jag har föredragit en sak för honom i den delen – funnit att man icke kan driva förundersökning på två händer. Det måste vara *en* myndighet som driver den, för annars kan man i slutändan hamna i vad som brukar kallas lis pendens, nämligen att samma sak är föremål för två rättegångar, och så får det inte gå till. Vi har en informell överenskommelse om att när en fråga väckts på två eller alla tre håll tar vi interna kontakter och gör upp om vem som skall hantera saken.

Anders Björck: Det är möjligt att min bild är alldeles för enkel, men Jörgen Almblad sade att han blev väldigt uppretad när han fick klart för sig vilken information Ebbe Carlsson förfogade över, och den reaktionen förstår jag mer än väl. Jag köper resonemanget att ni inte vill göra någonting. Ni går till JK, och han gör inte heller någonting. Kan man som riksåklagare bara låta sig nöja med detta?

Magnus Sjöberg: För det första inleder man inte en förundersökning bara därför att man är uppretad, utan det skall finnas saklig grund för den. (*Anders Björck*: Men det gjorde det här.) Här fanns det saklig grund. För det andra: Har jag anmält en sak till JK, har jag naturligtvis att utgå från att han tar upp den frågan. Han har gjort en preliminär utredning och bedömning om det fanns grund för inledande av förundersökning, och han hamnade i det läget att han bedömde att det fanns grund för förundersökning. Han har också beslutat om en sådan. Hade han däremot icke gjort det, hade det funnits teoretiska möjligheter för RÅ att inleda en förundersökning. Det är en sak att inleda förundersökning, en annan att åtala. Det ligger långt fram.

Anders Björck: Men det innebär att om frågan är bollad över till JK, och han inte vidtar några åtgärder, händer ingenting, trots att riksåklagaren anser att lagbrott onekligen har begåtts och förundersökning skall inledas.

Magnus Sjöberg: Vad säger att det inte har hänt någonting? JK har ju saken under utredning, och han hamnar så småningom i det läget att han bestämmer sig för att det skall inledas förundersökning.

Anders Björck: Men han gjorde det inte förrän Ebbe Carlsson-affären var avslöjad. Nu är alla på bettet, men vi diskuterar inte det just nu.

Magnus Sjöberg: Jag förstår inte frågeställningen.

Olle Svensson: Får jag fråga vad detta har med granskningen av regeringen att göra.

Anders Björck: Jag kan naturligtvis be ordföranden motivera alla sina frågor, men jag förbehåller mig rätten att ställa vilka frågor jag vill, och det behövs inga motiveringar när jag ställer dem. Då skall också andra motivera sina frågor. Ordföranden skall vara opartisk i sådana här sammanhang och inte lägga sig i de övrigas utfrågning.

Olle Svensson: Jag anser att jag har rätt att kolla upp att vi sysslar med det som vi skall syssla med. Skall vi granska riksåklagare och JK här, eller skall vi granska regeringen? Det är adekvat för mig som ordförande att ställa den frågan.

Anders Björck: Jag skall då direkt svara att justitiekanslern är regeringens ombudsman. Han är ansvarig inför regeringen. Det är därför jag ställer de här frågorna. De har i hög grad relevans. Vi har tidigare utrett frågan om ombudsmännens ställning inför riksdagen i konstitutionsutskottet, för tre år sedan. Det var då ingen utöver jag själv som var intresserad av att ställa den frågan. Så är det ju ofta, till en början.

Magnus Sjöberg: Får jag bara nämna ytterligare en sak på herr Björcks fråga. Jag har icke haft någon som helst anledning att misstänka att justitiekanslern av otillbörliga hänsyn skulle underlåta att inleda förundersökning beträffande misstanke om brott mot tystnadsplikt.

Anders Björck: Men då kvarstår ändå faktum – och det är det som är det intressanta – att en person med försänkningar i maktens korridorer som Ebbe Carlsson förfogar över hemliga handlingar och att ingen vidtar någon rättslig åtgärd – det måste ändå vara en korrekt sammanfattning – innan affären avslöjas offentligt.

Magnus Sjöberg: Jag förstår över huvud taget inte frågeställningen. Vi har anmält detta till JK, och vi hade all anledning att förvänta oss att det blir någonting gjort åt saken, och det blev det också.

Anders Björck: Ja, när affären var avslöjad.

Får jag fråga: Har Ebbe Carlsson tillfört utredningen någonting som ni inte visste förut och som har relevans? Jag talar nu inte om det stora, generella. Är det fråga om några konkreta uppgifter som har fört ert arbete framåt?

Magnus Sjöberg: Den frågan tror jag att Jörgen Almblad kan lämna svar på.

Jörgen Almblad: I den information som jag fick den 9 maj fanns det ingenting som var nytt för mig, utan jag hade fortlöpande informerats om allt via poliserna, i första hand Kegö och Barrling. Så till vida kan man säga att det inte hade något värde, att det inte var fråga om någonting som var nytt i det. Jag har i efterhand fått klart för mig att uppgifterna om PKK-ledarens vandringar tillförts utredningen av Ebbe Carlsson. Det visste inte jag, när jag någon gång i början av året fick reda på det.

Anders Björck: De flesta av oss har vandrat mycket mera i Gamla stan än den här PKK-ledaren, att döma av spaningsrapporterna. På den grunden kunde många bli misstänkta. De uppgifterna hade ni inte förrän Ebbe Carlsson fixade dem?

Jörgen Almblad: Jag tror att det är så. Jag fick veta det av poliserna i början av året, men Ebbe Carlsson säger att han har fått fram de här uppgifterna.

Anders Björck: Det är han som har bett poliserna att föra dem vidare till er?

Jörgen Almblad: Jag vet inte hur man har resonerat, men han måste ha servat poliserna med den här uppgiften, och sedan har jag fått den.

Anders Björck: Informationen har alltså gått från säkerhetspolisen till Ebbe Carlsson, därefter till spaningsledningen och sedan till åklagarna?

Jörgen Almblad: Nej, informationen har gått från Ebbe Carlsson till poliserna Kegö och Barrling, och till mig. Fast jag visste då inte att Ebbe Carlsson fanns.

Anders Björck: Vi är alltså överens om att Ebbe Carlsson inte har tillfört ert arbete något nytt, som för frågan framåt. När fick ni först kunskap om källa A?

Jörgen Almblad: I början av året.

Anders Björck: På vilket sätt? Var det genom Ebbe Carlsson eller indirekt?

Jörgen Almblad: Jag visste då inte att Ebbe Carlsson fanns.

Anders Björck: Nej, men det kan ha gått på omvägar. Det är det som är poängen i historien.

Jörgen Almblad: Jag fick via poliserna reda på att källa A var på gång. Jag har ingen anledning att tro att Ebbe Carlsson ligger bakom någonting då.

Anders Björck: Vilken information har ni sedan fått om källa A:s betydelse och verksamhet?

Jörgen Almblad: Jag känner personligen till allting som källa A har berättat.

Anders Björck: Men har han sagt saker eller gjort uttalanden som inte har kommit till er kännedom?

Jörgen Almblad: Jag tror att jag känner till allt som källa A har berättat.

Anders Björck: På vilket sätt har den informationen delgivits?

Jörgen Almblad: Jag har fått del av nedtecknade förhör med honom.

Anders Björck: Vilket avseende fäster ni från åklagarsidan vid den här källan?

Jörgen Almblad: Från Palmeutredningens synpunkt har han ingen betydelse.

Andes Björck: Nej, såvitt jag kan förstå förekommer han inte i Palmemordet. Talet om källa A kan alltså inte ha någon relevans i det här sammanhanget.

Jörgen Almblad: Nej.

Anders Björck: Menar ni att Ebbe Carlsson på några andra områden har tillfört utredningen någonting? Jag syftar närmast på hans resa till Banisadr. Har ni fått del av hans minnesanteckningar från det mötet?

Jörgen Almblad: Ja.

Anders Björck: Ni har även fått del av samtal med iranska journalister och mycket annat?

Jörgen Almblad: Ja, vi har även fått del av samtalen med journalister.

Anders Björck: En avslutande fråga närmast till riksåklagaren: När partiledaröverläggningarna ägde rum den 29 juni förekom uppenbarligen uppgifter som har relevans för det som vi granskar i dag. Vad var orsaken till att några av personerna då fick lämna föredragningen?

Magnus Sjöberg: Den frågan tycker jag bör ställas till statsministern. Jag har uppfattat situationen så att det var han som hade bestämt det. Jag kände inte ens till att det skulle vara någon uppdelning i den här informationen eller diskussionen som förekom i samband med mötet den 29. Då var partiledarna plus en bisittare för samtliga partier utom centern närvarande. Dessutom var vi tre från åklagarsidan och fyra från polisen där. Det började med en allmän information om läget i utredningen om Palmemordet. Jag kommer inte ihåg om det var när vi gick in i lokalen som statsministern sade: Det här med SÄK kan vi kanske ta efteråt, och då räcker det att partiledarna och riksåklagaren och rikspolischefen är närvarande. Jag visste inte vad som skulle diskuteras då. Jag visste inte heller vilken bevekelsegrund som fanns för att vi skulle vara en mindre grupp vid det samtalet. Det har sagts av massmedia att jag skulle ha påstått att det var av säkerhetsskäl, men det är helt en konstruktion från deras sida. Vad jag har sagt i massmedia var helt enkelt att det var säkerhetsfrågor som diskuterades vid det tillfället och att jag inte känner till vilka bevekelsegrunder som låg till grund för uppdelningen. Jag sade också att det inte höjdes några protester från de närvarande politikerna mot den.

Anders Björck: Jag skall självfallet ställa frågan till statsministern, men jag tyckte att det var mycket viktigt att få riksåklagarens version av det hela. Det var alltså inte på ert förslag som selekteringen skedde?

Magnus Sjöberg: Nej. Jag visste inte ens vad som skulle avhandlas. Det gav mig ännu mindre grund för att göra en selektering.

Anders Björck: Utan det var statsministerns ansvar?

Magnus Sjöberg: Jag uppfattade situationen så att statsministern hade bestämt det.

Birgit Friggebo: Jag vill fråga Jörgen Almblad: Ebbe Carlsson har i en tidning sagt att du vid de första konfrontationerna med hans uppgifter skulle ha sagt att de var intressanta, men du har både här och vid andra tillfällen haft den uppfattningen att det inte var några väsentligen nya uppgifter.

Jörgen Almblad: Man måste då först hålla isär frågan om uppgifterna i sig är intressanta eller inte när det gäller PKK-spåret. Jag vill här inte svara på

frågan hur intressant jag bedömer PKK-spåret vara. Vad jag menar är att det som Ebbe Carlsson har tillfört inte har gjort det intressantare.

Birgit Friggebo: Och inte nyare?

Jörgen Almblad: Och inte nyare, nej.

Birgit Friggebo: Det har beskrivits för oss och Åhmansson att ni har en mycket intensiv kontakt med PKK-utredningen. Hur pass ofta har ni sådan kontakt?

Jörgen Almblad: På sistone har det blivit litet mera sporadiskt, men tidigare, under hösten 1987 och månaderna fram till maj, har det varit i det närmaste daglig kontakt.

Birgit Friggebo: Med Kegö och Barrling?

Jörgen Almblad: Det har också varit flera poliser inblandade, men jag har framför allt haft kontakt med dem.

Birgit Friggebo: Finns det någon anledning för dig att tro att du från deras sida har undanhållits information som de har släppt vidare till Ebbe Carlsson och andra?

Jörgen Almblad: Nej.

Birgit Friggebo: Så du har varit minst lika informerad som Ebbe Carlsson hela tiden?

Jörgen Almblad: Ja, så upplever jag det.

Birgit Friggebo: Man säger att Ebbe Carlsson i och för sig inte hade några nya sakuppgifter och fakta, men att han är så begåvad på att göra sammanställningar, att tydliggöra och att ställa samman teorier. Vad är din uppfattning om detta? Eller rättare sagt: Hur upplevde du det när du första gången fick höra det? Nu kan du ju göra en efterhandskonstruktion.

Jörgen Almblad: Om jag inte hade varit så informerad om PKK-spåret och inte hade känt till det material som vi har, hade jag blivit mycket övertygad om att det var högst intressant när jag hörde Ebbe Carlssons föredragning – om man skall kalla det så – den 9 maj. Jag tror att den som inte är insatt i PKK-spåret mycket lätt kan övertygas av Ebbe Carlssons hypotes. Han kan framföra det på ett sådant sätt att man blir övertygad.

Birgit Friggebo: Du drar slutsatsen att människor som inte är så inblandade i spaningen och kanske inte hört så många föredragningar fascineras av spelet som sådant?

Jörgen Almblad: Ja.

Birgit Friggebo: Det kan gälla en nytillträdd rikspolischef, en relativt ny säpochef och även en ganska ny justitieminister?

Jörgen Almblad: Ja. Ebbe Carlsson påstod den 9 maj att jag funnit hans uppgifter vara intressanta. Det beror litet grand på att han, när det gällde två viktiga omständigheter, påstod att han hade mycket klara mer eller mindre

bevis för att de omständigheterna skulle föreligga. Det gjorde mig intresserad, men han var inte då beredd tala om vilka bevis han hade. Sedermera har det visat sig att han inte kan styrka påståendena.

Birgit Friggebo: Är det enligt din mening så att man inte kan göra kopplingen mellan teorierna om Iran, PKK och allt möjligt annat till det som har kallats Sveavägen, alltså själva mordet, och att det enligt din mening är där som det hela inte hänger ihop?

Jörgen Almblad: Jag vill inte uttala mig om i vilken utsträckning hypotesen hänger ihop, men det är två omständigheter som kan vara viktiga, och i de avseendena påstod Ebbe Carlsson att han hade klara belägg för att dessa omständigheter föreligger.

Birgit Friggebo: Men de fanns inte.

Jörgen Almblad: Ja, omständigheterna kanske föreligger, men inte beläggen.

Birgit Friggebo: Det finns inga bevis som du kan använda.

Jörgen Almblad: Nej.

Birgit Friggebo: Det betyder att man inte fört mordutredningen framåt vad gäller förutsättningarna för att gå till en domstol med bevis.

Jörgen Almblad: Nej. Jag vill också tillägga att jag tyvärr inte hörde inledningen med Ebbe Carlsson här i går, men att jag på TT-nyheterna hörde att han skulle ha sagt någonting i stil med att det har slagits fast att tio personer anknutna till PKK fanns på mordplatsen. Var det så? Det var kanske fel i nyhetsrapporteringen.

Anders Björck: Det står i den promemoria som vi har fått från stadsrådsberedningen om Ebbe Carlssons teorier att ett antal personer, varav någon är namngiven, hade uppehållit sig vid mordplatsen.

Birgit Friggebo: Jag övergår till Anna-Greta Leijon och tar sekretessfrågorna först. Jag tyckte att det sades att det hade varit uppe till diskussion hur mycket sekreta uppgifter Ebbe Carlsson hade haft tillgång till. Jag vill be Magnus Sjöberg att upprepa vad du sade om Anna-Greta Leijons reaktion när det gällde om man skulle göra ingripande eller inte.

Magnus Sjöberg: Jag förstår inte frågan. Jag har sagt att vi meddelade Anna-Greta Leijon att vi hade anledning att misstänka att brott mot tystnadsplikt hade förekommit i samband med Ebbe Carlssons engagemang i denna sak och att hon och Sten Heckscher då inte gjorde någon invändning i sak, men menade att en sådan fråga inte skulle få störa den pågående mordutredningen. Det var den som hade högsta prioritet och som var mest intressant.

Birgit Friggebo: Men du menar att det begåtts ett brott mot sekretesslagen och tystnadsplikten?

Magnus Sjöberg: Nej, jag menar inte att det har begåtts ett brott. Det fanns anledning anta att brott hade förekommit. Det är en väsentlig skillnad.

Birgit Friggebo: Du vill inte ens i dag dra den slutsatsen?

Magnus Sjöberg: Nej, jag gör inga bedömningar i den delen. Det är förundersökning på gång i den saken. Den ståndpunkt som RÅ har intagit i denna fråga är att vi bedömde att det fanns anledning anta att brott är begånget vad gäller tystnadsplikt skall förundersökning inledas. Det ligger under allmänt åtal, men vi hänsköt frågan till JK.

Birgit Friggebo: Jag respekterar ditt sätt att uttrycka det, eftersom du har den roll som du har. Det är det juridiska sättet att uttrycka det hela. (*Magnus Sjöberg:* Men...) Det ligger ingen insinuation från min sida i detta. Oavsett om brott är begånget eller inte – det skall utredas – får man väl ändå dra den slutsatsen att Anna-Greta Leijon som högsta beskyddare av sekretesslagen – eftersom den ligger inom justitiedepartementets område – lade mycket liten vikt vid det här och att det indikerar att man får göra överträdelser om det är tillräckligt viktiga saker man sysslar med.

Magnus Sjöberg: Jag vill inte dra så långtgående slutsatser. Vad jag kan bedöma i den här situationen var att de gjorde den prioriteringen att ett inledande av en förundersökning i denna sak icke skulle få störa den pågående mordutredningen.

Birgit Friggebo: Jag övergår till frågan om informationen till åklagarna. Det var en synnerligen värdefull genomgång vi fick av den så kallade vitboken. Det talas hela tiden om att man skulle informera åklagarna. I presskommunikén av den 6 juni från rikspolischefen och riksåklagaren säger ni att rikspolischefen, när han utfärdade sitt uppdrag om besöket hos Banisadr, har beklagat att förundersökningsledaren inte beretts tillfälle att ta ställning till frågan. I något annat sammanhang har man talat om att detta borde ha underställts åklagarna för ställningstagande. Är inte det uppdrag som justitieministern gav Ebbe Carlsson av samma karaktär, vilket också borde ha inneburit att det inte bara är fråga om att allmänt informera er, utan att det också borde ha underställts er för ställningstagande?

Magnus Sjöberg: I nuvarande läge vet jag inte vilket uppdrag som justitieministern har lämnat till Ebbe Carlsson. Det är väl det som är föremål bl. a. för konstitutionsutskottets granskning och utredning här. Allmänt kan jag säga med tanke på hur mycket vi nu vet att det kunde ha funnits skäl för oss att bli underrättade om att man tänkte skicka en emissarie till England.

Birgit Friggebo: Men du vill inte sträcka dig så långt att du vill säga att det borde ha underställts dig i det här läget, eftersom du inte känner till vad det handlar om?

Magnus Sjöberg: Nej.

Birgit Friggebo: Får jag fråga om Jörgen Almblad känner till vad det kan handla om för uppdrag.

Jörgen Almblad: Nej, jag vet inte mer än Magnus Sjöberg.

Birgit Friggebo: Har ni inte frågat justitieministern eller någon annan vad det kan handla om?

Magnus Sjöberg: Nej. När brevet kom fram var ju alltihop under upprullning, och då var det ganska inaktuellt för vår del. Vi träffade justitieministern den 5 juni för en sedvanlig genomgång av Palmeutredningens situation, och Axel Morath och jag bad att få stanna kvar efter det allmänna mötet. Det var alltså även där en selektering, och vi bad att få tala med justitieministern om det otillfredsställande i att vi hade hållits utanför detta, att vi hade suttit med personer som var engagerade i detta och som kände till saker som vi inte visste om. Det var en situation som vi inte kunde acceptera. Vi hade tänkt framföra det till justitieministern i det läget, men med hänsyn till den snabba utveckling som skedde fanns det inte utrymme för det, utan det blev några allmänna ord, och sedan var sammanträdet slut.

Birgit Friggebo: Det betyder att ni inte heller vet vilka ord man skall använda för att beskriva det uppdrag som Anna-Greta Leijon gav Ebbe Carlsson, om det ingår som ett led i en förundersökning, om det är ett led i en spaningsverksamhet?

Magnus Sjöberg: Ingår det som ett led i förundersökning är det förundersökningsledaren som skall bestämma om den saken.

Birgit Friggebo: Men ni kan inte karakterisera vilket slag av uppdrag som det gäller?

Magnus Sjöberg: Nej, vi avvaktar med intresse KU:s bedömning i den delen.

Birgit Friggebo: Jag vill fråga riksåklagaren om du känner att du har regeringens förtroende.

Magnus Sjöberg: Det har jag inte någon anledning att göra någon egen bedömning av.

Birgit Friggebo: Känns det inte besvärande att gång på gång åsidosättas i olika sammanhang? T.o.m. när regeringen skulle skriva sin vitbok är det som om åklagarna nästan inte fanns. Jag har satt flera utropstecken vid sidan av bl. a. de passusar som du pekade på när du kommenterade vitboken.

Magnus Sjöberg: Vi har hört flera uttalanden som har gjorts från regeringshåll – jag kan inte nu precisera vilka – där just denna oklara bild av förhållandet polis–åklagare har kommit tillbaka gång på gång. Man har icke i dessa uttalanden gjort, som vi tycker, tillräckligt klara distinktioner mellan de olika funktionerna för polis å ena sidan och åklagare å den andra. Jag tror inte att man behöver tolka det som uttryck för misstroende, utan det är helt enkelt en bristande professionalism i sammanhanget.

Birgit Friggebo: Jag skulle vilja bli säker på någonting som du sade i din föredragning. Du använde ordet "konspiration". När ni talade med Anna-Greta Leijon uppfattade du att hon hade antytt att det skulle finnas tecken på något slags konspiration inom säpo. Jag skulle vilja att du upprepade detta för att vi skall vara säkra på vad det var för intryck som Anna-Greta Leijon hade av den här affären.

Magnus Sjöberg: Det är naturligtvis ytterst subjektiva upplevelser som jag beskriver i detta sammanhang. Jag kände inte närmare till misstanken om något slags "konspiration" eller "korruption" som påståtts skulle råda inom SÄK, men så mycket fick jag en klar bild av, och jag tror också att Axel Morath har samma bild, att hon var mycket bekymrad över om det skulle förhålla sig på det sättet. Hon sade att det skulle vara något alldeles förskräckligt, och i så fall "måste vi omgående ta upp detta med partiledarna".

Birgit Friggebo: Kommer du ihåg om just orden "konspiration" eller "korruption" nämndes?

Magnus Sjöberg: Nej, det är mina egna ord i detta sammanhang för att söka beskriva vad som nämndes i sammanhanget. Vi diskuterade det inte närmare, för det var inte vårt bord.

Birgit Friggebo: Men det måste ha nämnts någonting som gör att du kan dra de slutsatserna och få den uppfattningen. Skulle kanske också Axel Morath vilja kommentera det här?

Axel Morath: Jag har ungefär samma minnesbild som Magnus Sjöberg. Det intryck jag fick var att det inom SÄK skulle finnas på chefsnivå någon som så att säga blockerade utredningen. Jag vet att jag i det sammanhanget nämnde att vi från åklagarhåll inte hade något stöd för att det skulle föreligga någon sådan blockering inom SÄK så att utredningsuppgifterna inte gjordes på ett vederbörligt sätt.

Birgit Friggebo: Men skulle den här blockeringen bestå i något slags illasinnad verksamhet i meningen att man inte ville få fram mördaren eller något sådant?

Magnus Sjöberg: Om jag får svara: Jag uppfattade det så att om det var någonting, var det en illasinnad eller destruktiv verksamhet inom SÄK.

Birgit Friggebo: Det nämndes inte om det var någon speciell avdelning, några speciella personer eller någon speciell utredningsgrupp?

Magnus Sjöberg: Jag kan icke komma ihåg att något namn nämndes. Vi var så engagerade i Ebbe Carlsson-affären och i vår situation att i varje fall jag inte lade något särskilt på minnet.

Birgit Friggebo: Men det handlade om mordutredningen, så de måste sökas bland de personer som sysslade med den?

Magnus Sjöberg: Misstankarna hade att göra med Palmeutredningen.

Axel Morath: Vi var intresserade av den här saken också från vår egen synpunkt, eftersom vi är angelägna om att få fram ett gott utredningsunderlag.

Bengt Kindbom: Vi har nu fått en hel del informationer om uttalanden och om det läge som rådde i regeringskansliet. Det är ju av högsta intresse för oss. Jörgen Almblad sade i inledningen att du uppfattade att Ebbe Carlsson hade täta kontakter med Anna-Greta Leijon. Kan du utveckla detta närmare?

Jörgen Almblad: Det framgick av hans egen berättelse att han hade haft täta kontakter med Anna-Greta Leijon.

Bengt Kindbom: Åberopade han något särskilt i det sammanhanget?

Jörgen Almblad: Nej, han åberopade inte något särskilt, men han pratade mycket om "Anna-Greta och jag" osv.

Bengt Kindbom: Tog han upp det rekommendationsbrev som senare utfärdades?

Jörgen Almblad: Nej, rekommendationsbrevet har jag bara läst om i tidningen.

Bengt Kindbom: Uppfattade du att också de andra uppdrag som han säger sig ha haft i samråd med polisledningen, som resorna till Paris, ingick i den här kretsen av "vi", Anna-Greta Leijon och polisledningen?

Jörgen Almblad: Han berättade att han hade åkt till Paris på Nils Åhmanssons uppdrag.

Bengt Kindbom: Det var direkt utsagt att det var på Åhmanssons uppdrag?

Jörgen Almblad: Ja.

Bengt Kindbom: Var justitieministern inblandad i det sammanhanget?

Jörgen Almblad: Inte vad jag minns.

Bengt Kindbom: Friggebo har ställt ett antal frågor om Magnus Sjöbergs diskussioner med Anna-Greta Leijon. Vi kommer kanske inte så mycket längre i det avseendet, men jag vill återigen ta upp den sammankomst som förekom mellan partiföreträdarna. Statsministern sade i ett pressmeddelande att han ansåg denna information så viktig eller hemlig att den inte kunde föras vidare till konstitutionsutskottet. Var det med tanke på Källa A, eller uppfattade ni att det var något annat som gjorde att konstitutionsutskottet inte skulle få ta del av detta?

Magnus Sjöberg: Jag vill här inte säga mer än att det var säkerhetsfrågor som diskuterades och att det fanns partiledare och ställföreträdande partiledare med i det sammanhanget. De diskuterade hur man skulle agera för att icke någon enskild skulle bli utsatt för risker i sammanhanget.

Bengt Kindbom: Så det hade inte med mordutredningen att göra?

Magnus Sjöberg: Inte direkt med mordutredningen.

Bengt Kindbom: Och följaktligen inte heller med konstitutionsutskottets granskning av regeringen?

Magnus Sjöberg: Jag vill inte dra upp gränserna för konstitutionsutskottets granskning i detta sammanhang.

Bengt Kindbom: Det är ju Ebbe Carlsson-affären och mordutredningen.

Olle Svensson: Får jag skjuta in, eftersom du refererade statsministerns pressmeddelande, att det som statsministern redovisade i detta var att han på

inrådan från de borgerliga partiledarna inte ansåg att viss känslig och aktuell information kunde överflyttas i varje fall för stunden till konstitutionsutskottet. Det var kommunikéns innehåll. Det bör vi ha klart för oss.

Bengt Kindbom: Till herr ordföranden kan jag göra den kommentaren att jag redan i samband med beredningsdelegationens sammanträde protesterade mot att ordföranden karakteriserade det som ett råd från de borgerliga partiföreträdarna. Det blir inte bättre av att statsministern sedan gick ut och sade att det var de borgerliga partiföreträdarna som hade krävt att vi inte skulle gå vidare, för så är inte förhållandet. Det finns fler uttalanden om detta. Det trodde jag inte att vi skulle behöva ta upp här i dag, utan jag trodde att vi i stället skulle kunna få besked från en av dem som var med om vad som skedde.

Magnus Sjöberg: Då kan jag svara så, att jag blev utomordentligt förvånad – även om man egentligen skulle sluta upp med att bli förvånad numera – när den här pseudohändelsen gav ett sådant eko i massmedierna, och det kom först 14 dagar efter begivenheten i fråga. Som jag uppfattade situationen var samtliga partiledare som var närvarande eniga om hur man skulle hantera denna fråga.

Bengt Kindbom: Det är en annan version än både kommuniké och pressmeddelande.

Man skall upphöra att förvånas, säger Magnus Sjöberg. Frågan kanske redan är ställd, men vi har ju tidigare kunnat konstatera att fastställd ordning inte har följts i detta ärende. Vad tror du om fortsättningen av detta arbete? Har det här stört förutsättningarna för att gå vidare?

Magnus Sjöberg: Det har naturligtvis stört arbetet. De här utredningarna kring utredningen tar väldigt mycket tid från det löpande arbetet. Temporärt har det naturligtvis stört arbetet, men jag tror inte att det på något sätt har rubbat de grundläggande förutsättningarna för ett meningsfullt samarbete mellan polis och åklagare.

Bo Hammar: Jag tycker att vi fått mycket klarläggande besked från åklagarna på många punkter. Jag vill bara ställa några kompletterande frågor. Jag vill undersöka om jag rätt uppfattat sammanträffandet med Anna-Greta Leijon den 11 maj, då ni tog upp frågan om att ni misstänkte att det kunde ha begåtts brott mot tystnadsplikt. Har jag tolkat rätt om jag säger att Anna-Greta Leijon och Sten Heckscher gjorde ett allmänt uttalande om att själva Palmeutredningen inte fick störas men att det inte förekom någon direkt utsaga om att ni icke borde bry er om frågan om misstankarna om brott mot tystnadsplikt?

Magnus Sjöberg: Det är rätt beskrivet såsom jag har uppfattat situationen.

Bo Hammar: Det är viktigt att vi är klara över detta. En del utfrågare har tidigare varit inne på denna fråga. Jag ville få ett klarläggande besked.

Det har sagts att Anna-Greta Leijon talade om problem inom SÄK, och det har vi också hört mycket om under dessa dagar när vi har utfrågat Ebbe Carlsson och andra. Det har varit en huvudfråga. Jag vill fråga Jörgen

Almblad, som har sysslat med detta samarbete och inte minst med det s. k. PKK-spåret: Har du stött på problem av den här typen?

Jörgen Almblad: Nej.

Bo Hammar: PKK-spåret har drivits mycket aktivt av Ebbe Carlsson, och mycket av den här affären emanerar från detta. Du har sagt att du inte tycker att något nytt har kommit fram. Har du å andra sidan upplevt att det har förekommit några otillbörliga påtryckningar för att aktivera arbetet kring PKK-spåret?

Jörgen Almblad: Nej, jag har upplevt att vi aktivt har arbetat med det och att det inte behövt aktiveras. Däremot vet jag att det finns befattningshavare inom SÄK som ifrågasätter hypotesen. Det skall man göra – arbetet går ut på att någon kommer med en idé eller en hypotes och att en annan sedan framför motargument. Men det är inte att motarbeta, utan det är det sätt som man arbetar på.

Bo Hammar: Jag ställer frågan eftersom Ebbe Carlsson menar att det här inte görs tillräckligt. Mycket av hans aktivitet har ju gått ut på att mobilisera stöd för att nu sätta mera fart på detta arbete. Det är därför som jag frågar: Har du upplevt att det har förekommit några otillbörliga påtryckningar på er att man måste göra mer när det gäller att jobba med PKK-spåret?

Jörgen Almblad: Nej. Som jag upplevde det har vi jobbat med det på ett seriöst sätt, som vi hade kommit överens om, och jag uppfattar Ebbe Carlssons roll närmast som om han gått in som ett slags PR-man för vårt PKK-spår, som han försökt puffa för i olika sammanhang.

Bo Hammar: Och inga otillbörliga påtryckningar har alltså förekommit?

Jörgen Almblad: Nej, inte vad jag vet.

Bo Hammar: Jag vill också få den här historien om Banisadr litet mera klarlagd. Trots att vi också har frågat andra om den är jag inte riktigt klar med den. Vi tog också upp den med Åhmansson. Det var alltså så att åklagarna tyckte att det fanns ett värde i att göra en intervju med Banisadr. Är det riktigt uppfattat?

Axel Morath: Ja, man kan säga att det fanns en begäran från åklagarsidan att Banisadr skulle höras.

Bo Hammar: En begäran till polisen?

Axel Morath: Ja, och det var vi överens om både från polisen och från åklagarsidan.

Bo Hammar: Sedan hände ingenting. Varför körde det fast?

Axel Morath: Det visade sig svårt, som tidigare sagts här, att på reguljära vägar få kontakt med Banisadr.

Bo Hammar: Och sedan valde någon vägen att skicka ned Ebbe Carlsson?

Axel Morath: Ja, om det var vi inte informerade. Genom en information skulle vi också ha beretts tillfälle att ta ställning till om Ebbe Carlsson var den

rätte mannen att skicka ned till Banisadr. Dessutom skulle vi naturligtvis också ha haft uppfattningar om vilka frågor Ebbe Carlsson skulle ställa.

Bo Hammar: Det var till den punkten jag ville komma. Ni hade synpunkter på vilken typ av frågor som skulle ställas, och de frågorna kunde ni inte få fram, eftersom ni inte var informerade?

Axel Morath: Det är riktigt.

Bertil Fiskesjö: Jag vill återkomma till sammanträdet hos Anna-Greta Leijon där frågan om misstankar mot brott mot tystnadsplikten togs upp. Det var ganska märkliga upplysningar vi fick här. Ni meddelar således att det här finns misstankar om ett allvarligt brott. Reaktionen från såväl justitieministern som statssekreteraren i justitiedepartementet blir då att man viftar undan detta och säger att misstankar om brott inte får störa utredningen om Palmemordet. När detta då skedde vill jag fråga er: Vad sade ni till justitieministern och till statssekreteraren som svar på deras mycket märkliga reaktion?

Magnus Sjöberg: Jag kommer inte ihåg annat än att vi vidhöll att det faktiskt var misstanke om brott, och det var ju vår sak att hantera det. Vi hade egentligen ingen anledning att diskutera det med dem.

Bertil Fiskesjö: Ni reagerade inte ens på deras brist på så att säga positiv reaktion när det gällde att utreda misstankar om brott?

Magnus Sjöberg: Jo, vi reagerade internt, så att säga, och tyckte naturligtvis att det här inte är någonting som man kan negligera, utan det måste ha sin gång. Sedan är det en annan sak hur man taktiskt skall hantera en fråga när man har flera utredningar på gång. Det är många bollar i luften. Vi ville naturligtvis ha möjlighet att få ut det bästa möjliga ur Ebbe Carlssons uppgifter, om det fanns någon substans i dem. Vår interna inställning var därför den att vi först skulle försöka höra Ebbe Carlsson, och det tog sin tid att planera det. Sedan skulle man agera när det gällde inledande av förundersökning om brott mot tystnadsplikt. Vi förde då diskussion om det skulle ske hos allmän åklagare eller hos JK, och vi stannade för att det borde ske hos JK. JK samtyckte till detta.

Bertil Fiskesjö: Om misstankar om brott fanns på vägen i den stora utredningen var således av mindre intresse?

Magnus Sjöberg: Det finns naturligtvis graderingar. Det är uttryckt bl. a. i straffskalorna i brottsbalken att det finns grövre och mindre grova brott. Mord på en statsminister är väl ändå ett grövre brott i det här sammanhanget. Om man tvingas in i en situation där man skall göra en prioritering handläggningsmässigt i hanteringen av frågan kan man med visst fog, tycker jag, hävda att man skall utreda mordet först. Då skall man icke låta en utredning av ett mindre grovt brott försvåra den utredningen. Men detta innebär icke att vi på något vis hade i tankarna – och det tror jag inte heller föresvävade Anna-Greta Leijon eller Sten Heckscher – att man skulle negligera frågan.

Bertil Fiskesjö: Jag vill avslutningsvis säga att de upplysningar som vi har fått här om vad som har förekommit är synnerligen intressanta, inte minst för mig personligen med tanke på de oförsynta angrepp som statsministern riktade mot mig i medierna i går.

Olle Svensson: Statsministern är inte här, så vi får väl vänta med den debatten till senare.

Anita Modin: Jag vill fråga om två saker. Jörgen Almblad är ju mycket väl insatt i alla detaljer om PKK-spåret. I går fick vi veta att det förekom telefonavlyssning veckan före mordet på Olof Palme vilken Hans Holmér, under hela tiden som han arbetade med utredningen, inte hade fått reda på. Kan inte något sådant tyda på att det finns ett brott någonstans eller att man på något vis har dåliga kontakter mellan personer, så att saker inte kommer fram?

Jörgen Almblad: Det är möjligt. Det undandrar sig förstås mitt bedömande. I dag finns det såvitt jag förstår inga utskrifter från telefonavlyssning eller liknande som jag inte känner till. Jag vet inte någonting om när Holmér fick olika uppgifter.

Anita Modin: Den andra frågan är – jag säger det bara för att själv få klarhet: Om justitieministern får information av rikspolischefen och av Ebbe Carlsson om att man har någon form av gemensamt informationsinhämtande eller att Ebbe Carlsson inhämtar informationer och för dem vidare, är det då fel av justitieministern att påminna rikspolischefen vid flera tillfällen om att det är mycket noga med att åklagarna skall hållas informerade?

Magnus Sjöberg: Nej, det är inte fel, utan det är förtjänstfullt.

Olle Svensson: Jag vill ta upp en fråga som har ställts tidigare och som gäller rekommendationsbrevet. Har ni tolkat det så att det innehåller något konkret uppdrag?

Magnus Sjöberg: Det är väldigt svårt att svara på den frågan. Då måste man direkt höra dels den som har utfärdat brevet, dels mottagaren om vad han har för syfte. Men det berör Palmeutredningen.

Birgit Friggebo: Jag vill fullfölja frågan om besöket hos Banisadr. Är den rapport som Ebbe Carlsson har skrivit bra, och innehåller den bedömningar av relevanta frågor som ni skulle ha velat skicka med?

Jörgen Almblad: Ja, man kan inte klaga på den.

Birgit Friggebo: Han var alltså en bra utfrågare att sända ut?

Jörgen Almblad: Ja, det blev ett hyggligt protokoll.

Birgit Friggebo: Kan ni med tanke på den diskussion som uppstod här om statsministerns inblandning i KU-granskningen och hans försök att stoppa den med hänsyn till att det skulle förekomma hot av olika slag säga något om vart de här hoten riktar sig?

Magnus Sjöberg: Jag är inte närmare insatt i den frågan.

Birgit Friggebo: Hans Holmér sade i går att han har värdefulla upplysningar som ingen annan har. De är helt unika, och dessa upplysningar är det ingen som frågar efter. Han tyckte inte heller att han själv hade anledning att springa fram med dem. Hur bedömer ni detta? Kan det vara så att han besitter upplysningar som är värdefulla och som ni är intresserade av?

Axel Morath: Också jag hörde de uppgifter som Hans Holmér lämnade om detta. Av dem framgick ju att han hade haft kontakter vid ett par tillfällen runt årsskiftet med rikspolischefen då man talade om PKK-spåret. På den vägen måste det ha funnits möjligheter att framföra information. Det framgick också att han hade haft kontakter med utredningsmännen Barrling och Kegö och, som han sade, hade agerat som bollplank för deras teorier. Även där har det funnits möjligheter för honom att föra in information i utredningen. Men det är alldeles klart att vi nu kommer att ta kontakt med honom för att höra om han har ytterligare uppgifter att lämna. I så fall tar vi självfallet gärna emot dem.

Birgit Friggebo: Jag vill ställa en litet mera allmän fråga eftersom sådan här granskningsverksamhet också kan gå ut på att få tips om behovet av förändringar i lagstiftning och liknande. Jag blir ibland inte riktigt klok över samarbetet mellan polisen och åklagarna. För att göra det hela mera begripligt vill jag säga följande.

I amerikanska deckarserier av olika slag, som t. ex. Spanarna på Hill Street, brukar man visa hur the District Attorney, alltså distriktsåklagaren; kommer in och härjar i polisens lokaler. Han säger att så här får ni inte göra osv. Det är alltså en mycket aktiv person, och han finns alltid med i sådana här deckarsammanhang.

När man läser svenska polisromaner är det alltid någon kriminalare som fixar allting, medan åklagaren aldrig nämns. Jag frågar mig: Är detta också litet grand en beskrivning av den faktiska verkligheten? Är åklagarna litet sidsteppade, vid sidan om, och har de dåliga resurser? Råder det inte någon medvetenhet om att det är åklagarna som är förundersökningsledare och som skall ta ställning till olika saker i utredningen? Finns det behov av förändringar?

Magnus Sjöberg: Axel Morath, som har praktisk erfarenhet från många år som åklagare, kanske kan få svara.

Axel Morath: Jag vet inte om man skall ta mordutredningen avseende Olof Palme som utgångspunkt för att svara på dessa frågor, eftersom den är unik. Om jag håller mig till den här utredningen är det ju normalt polisen som är förundersökningsledare under spaningsskedet när man inte har någon, som det uttrycks, skäligen misstänkt. Om det finns särskilda skäl kan åklagaren gå in som förundersökningsledare även i sådana utredningar, och det är vad som har skett här genom regeringsbeslut av den 5 februari 1987.

När det gäller den här mordutredningen tror jag själv att det i varje fall har varit en bra lösning. Om man bortser från den incident som vi behandlar här, har det varit ett bra samarbete mellan åklagare och polis, där det har givits och tagits synpunkter från olika håll och där vi på åklagarsidan har utvecklat en mycket stor aktivitet. Det är ju fråga om en sådan informationsmassa att

man ständigt, i stort sett varje dag, måste hålla sig underrättad för att kunna hänga med i utredningen.

Utredningen har varit upplagd så att PKK-spåret har handlagts inom SÄK, och det är där som bekymren nu har varit. Däremot handhas större delen av Palmeutredningen av Palmeenheten under ledning av kommissarie Hans Ölvebro, och där har vi haft ett utomordentligt gott samarbete.

Birgit Friggebo: Det finns egentligen inte något behov av grundläggande förändringar?

Axel Morath: Nej, inte som jag kan se.

Birgit Friggebo: Det strul som vi som står utanför upplever beror kanske mera på bedömningen av innehållet och av olika spår liksom kanske på frågor om personkemi till och från?

Axel Morath: Ja, det kan nog vara så.

Anders Björck: En fråga till Jörgen Almblad med anknytning till det som vi talade om för några minuter sedan. Det rör påståenden som har förekommit i olika sammanhang. Förekom det eller förekom det inte en mängd kurder med radiosändare under mordnatten på Sveavägen och i dess närhet?

Jörgen Almblad: Nej, vi har ingen aning om att det har förekommit några sådana.

Anders Björck: Det är ytterligare ett grundskott mot Ebbe Carlssons konspirationsteorier som vi därmed har fått ta del av.

Olle Svensson: Vi har nu gått igenom listan av utfrågare, och det återstår bara för mig att tacka er som från åklagarsidan har ställt upp för att ni på ett värdefullt sätt kompletterat vår skriftliga dokumentation med era svar på våra frågor.

Anm.: Vid genomläsning av utskriften har Magnus Sjöberg gjort följande förtydligande med anledning av vad som på 286 f. diskuteras mellan honom och Anders Björck:

RÅ:s muntliga anmälan till JK om misstänkt tystnadspliktsbrott skedde någon gång mellan den 1 och den 6 juni.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 9

1988-07-28

kl. 13.50–15.30

Offentlig utfrågning av ambassadör Carl Lidbom angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Härmed förklarar jag sammanträdet öppnat på nytt, och vi fortsätter med våra offentliga utfrågningar. Jag hälsar ambassadör Carl Lidbom välkommen till konstitutionsutskottet. Har du någonting på hjärtat som du inledningsvis vill framföra eller skall vi direkt övergå till frågor?

Carl Lidbom: Jag bör kanske inledningsvis säga ett par ord; därför att det finns en del i det här som angår mig som ordförande i säpokommittén, och det finns annat som inte angår mig. Den här s.k. affären handlar ju om tre saker: för det första mordet på Olof Palme, för det andra farhågor för nya attentat och för det tredje motsättningar inom säpo och försummelser från säpos sida före och efter mordet.

Jag kan börja med mordet. Det är ju inte mitt bord. Mordutredningen är ett gigantiskt material som jag inte har haft tillfälle och anledning att sätta mig in i. Jag har ingen som helst egen mening om vilken teori och vilket spår som är det riktiga därvidlag – om kurdspåret kan skrotas eller om tvärtom kurdspåret är det som leder till målet. Därom vet jag ingenting och vågar inte ha någon egen mening. Det enda jag vet är att rikspolischefen till mig och till säpokommittén har sagt att han betraktar kurdspåret och Ebbe Carlssons teorier som intressanta i sammanhanget – det mest intressanta han har hört.

Den andra punkten – farhågor för nya attentat – är inte heller mitt bord. Det är säpos sak att förebygga nya attentat. Det enda jag vet i det stycket är att rikspolischefen och säpochefen båda tagit – och jag tror fortfarande tar – de här farhågorna och riskerna på allvar. Så sent som vid ett sammanträde med säpokommittén den 1 juli i år sade säpochefen på fråga att han i detta sammanhang fortfarande betraktade den s. k. Källa A som viktig för säkerhetspolisen.

Det tredje, motsättningar inom säpo och försummelser från säpos sida, var i högsta grad någonting som angick mig som ordförande i säpokommittén. När misstankarna konkretiserades och jag i min hand fick ett konkret material som tycktes ge stöd för misstankarna blev min första åtgärd att kontakta rikspolischefen och be honom att kontrollera materialet.

Vad var det för material? Jo, det var dels ett antal spaningsrapporter som gällde personer – misstänkta PKK-anhängare som strövar omkring i staden, bl.a. på Västerlånggatan kring Olof Palmes bostad. Det andra var telefonavlyssnade samtal i översättningar. Det handlade inte om några referat, utan vad jag fick se var själva råmaterialet, den direkta utskriften från banden. Detta innehåll var utomordentligt alarmerande. Det tydde på ordentliga hot. Visserligen fördes samtalen på ett slags kryptospråk. Det talades om

bakverk, bröllop och annat och det gällde perioden augusti 1985 till februari 1986. Enligt vad säpo har sagt mig är det säpos bedömning att denna typ av kryptospråk i klartext betyder attentat eller mord. Samtalen innehöll också hotfulla och aggressiva uttalanden mot ett par personer, bland andra Olof Palme. Det är klart att det var utomordentligt viktigt att det här kontrollerades. Jag sade till rikspolischefen: Nu får du väl ta fram bandupptagningarna, för de måste ju finnas hos er. Om det behövs får du väl göra en ny översättning av dem. Därefter får man göra en analys av materialet. När jag har fått detta får vi se hur man skall gå vidare. – Tyvärr dröjde det litet grand, innan utredningen startade. Så småningom gav rikspolischefen byråchefen Olav Robertsson i RPS i uppdrag att göra denna interna utredning vid säpo. Resultatet av det utredningsarbetet redovisades för säpokommittén den 1 juli med både rikspolischefen och säpochefen närvarande. Det var en muntlig föredragning. Jag har fortfarande inte sett någon uppteckning av den utredningen i utskrift. Men på grundval av vad vi hört i säpokommittén hade vi sedan överläggningar om vad vi skulle skriva i detta ämne. Vad vi har skrivit framgår av säpokommitténs betänkande. Vi uttrycker oss i mycket hovsamma och försiktiga ordalag, men klart är att det finns åtskilliga frågetecken, och det är icke svårt att sluta sig till försummelser som kan bedömas som mer eller mindre allvarliga, och som kan vara mycket allvarliga, från säpos sida. Skrivningarna i den delen av betänkandet är liksom betänkandet i övrigt enhälligt. Närvarande när vi justerade vad vi skrivit om detta var både rikspolischefen och byråchefen Olav Robertsson som alltså icke har gjort någon invändning på någon punkt mot den text som där föreligger. I SOU-betänkandet 1988:16 på s. 53, 54 och 161 återfinns detta. Jag vill inte ta utskottets tid i anspråk med att redogöra härför.

Jag tror för min del att det mesta som jag kan bidra med till utskottet är upplysningar i det sistnämnda ämnet som angick mig i min egenskap av ordförande i säpokommittén. Men jag är självfallet beredd att svara på alla relevanta frågor som utskottets ledamöter vill ställa. Kommer vi då in på saker som är hemliga och som fortfarande bör hållas hemliga får jag väl svara inför lyckta dörrar.

Olle Svensson: Det tycker jag är en bra arbetsordning. Vi hade tänkt att ha som utgångspunkt just den utredning som du leder. Den utredningen skall ju se till att säkerhetspolisens organisation och inriktning skall bli riktigt avvägd. Vår granskning avser ju regeringen. Då har det ju varit mycket värdefullt att från olika håll få en bedömning av det material och de informationer som Ebbe Carlsson har lämnat och som ju har fått betydelse för olika åtgärder både från myndigheten och från regeringen. Jag vill fråga dig: Hur mycket har du påverkats i ditt arbete av den information som Ebbe Carlsson har lämnat?

Carl Lidbom: Det framgår egentligen av mitt svar. När han hade information att lämna som jag ansåg vara viktig och relevant hade det naturligtvis betydelse. Det framgår ju också av betänkandet att hela kommittén har fäst avseende vid vad vi fått reda på.

Olle Svensson: Det finns alltså all anledning att se det som värdefullt att man den här vägen fick möjligheter att kontrollera säkerhetsavdelningens arbete.

Carl Lidbom: Herr ordförande! Frågan var närmast ledande. Jag har aldrig sagt och menar inte att man kan strunta i lagen när det passar. I det stycket har jag bara menat att man får skilja på stort och smått. Jag skall gärna utveckla det hela om konstitutionsutskottet önskar det. Jag tycker icke att brott mot sekretesslagen är det centrala.

Olle Svensson: Jag drog bara slutsatsen att det redovisade materialet var positivt för utredningen och dess uppläggning. Det har ju framgått av ditt första svar.

Carl Lidbom: Ja, även om det alltså var så att det var en lagöverträdelse som gjorde att kommittén fick kunskap om detta, blev det en god effekt av någonting som i och för sig inte var bra: kommittén fick denna information. Jag kan inte se hur vi skulle ha kunnat få informationen på annat sätt. Det har sagts i debatten här, att hade man bara frågat säpo, hade man fått informationen ändå. Jo, men det fanns ju andra som kunde och borde ha frågat säpo tidigare. Edenmankommissionen hade ju i uppdrag att se just på hur säpo hade skött sig före mordet – det var sådana frågor. Man hade inte fått reda på ett dugg, men vi fick alltså reda på saker på denna väg, och därmed fick vi möjlighet att göra bedömningar.

Olle Svensson: Med tanke på den debatt som har förts med anledning av några av dina uttalanden vill jag ställa ett par frågor. Det har skrivits om hur du bedömer allvaret i fråga om de misstag som har begåtts, bl.a. i samband med det rekommendationsbrev som utfärdades för Ebbe Carlsson. Det hela har väckt stor och, även enligt min mening, berättigad uppmärksamhet. Vill du kommentera dessa uttalanden inför utskottet?

Carl Lidbom: Gärna det. Vad jag sagt är först och främst att jag tycker att den här affären har fått orimliga proportioner, vidare att jag tycker att debatten delvis har förts i ett hysteriskt tonläge. Det anser jag fortfarande.

När det gäller brott har jag specifikt uttalat mig om brottet mot sekretesslagen. Jag har beklagat att jag har använt polemiskt tillspetsade uttryck som gick för långt. Men i sak vidhåller jag att det är ett ganska ringa brott. Jag känner själv inte till något fall då ett brott mot enbart sekretesslagen har föranlett någon hårdare påföljd än böter. Kanske någon av konstitutionsutskottets ledamöter minns annat. Dessutom vet jag ju att brott mot sekretess värderas mycket olika i olika sammanhang. Tyvärr förekommer sekretessbrott varje dag. De flesta blir helt obeivrade. Och när tidningarna lyckas slita ut hemliga handlingar från utrikesdepartementet eller försvaret slår de upp det på förstasidorna och skryter med det som om det vore en stor bragd. Ingen människa kommer på tanken att de som har lämnat ut uppgifterna skall ställas till ansvar och straffas. I varje fall sker det aldrig. Det är tydligen litet olika med allvaret beträffande sekretessbrott i olika sammanhang. När det gäller det här sekretessbrottet vill jag säga att min tanke börjar ett led tidigare. För mig är den avgörande frågan: Borde

polisen och rikspolischefen samarbeta med Ebbe Carlsson i denna affär eller inte? Det kan vara olika meningar om den saken. Vi vet att han har valt att tillåta de här poliserna och Ebbe Carlsson att samarbeta i denna affär. Att sedan inom ramen för det samarbete som rikspolischefen själv har sanktionerat underordnade polismän ger Ebbe Carlsson del av hemliga handlingar förefaller mig inte så uppseendeväckande som det skulle ha varit om polismän hade gjort det alldeles på egen hand.

Olle Svensson: Jag har läst här i regeringens vitbok, om jag får kalla den så, att du i slutet av mars uppmanade Ebbe Carlsson att ta kontakt med Anna-Greta Leijon för att vidarebefordra informationer till henne. Kan du motivera varför du kom med den uppmaningen?

Carl Lidbom: Till en början höll jag mig inte själv till regeringen, och jag gav inte heller Ebbe Carlsson rådet att gå till regeringen. Man kan inte springa till regeringen med vad som helst. Det måste komma fram några viktiga och någorlunda sannolika informationer, innan man besvärar regeringen. Det här blev ett accelererande händelseförlopp. Jag vet inte om det berodde på att intensiteten ökade i polisens och Ebbe Carlssons spaningar eller ej. Framåt mars började det dra ihop sig, och jag fick också själv – jag tror det som står i vitboken är riktigt – den 17 mars tillfälle att gå till Anna-Greta Leijon och informera henne i detta ämne, därför att jag hade en konkret sak att begära av henne. Det fanns en uppgift som var av utomordentlig vikt och som borde kunna kontrolleras av regeringen, närmast i försvarsdepartementet. Jag fäste hennes uppmärksamhet på detta, och det framgår väl av handlingarna att hon sedan har agerat och försökt att få uppgiften kontrollerad. Det här hör tyvärr till det som jag bedömer måste hållas hemligt även nu. Om utskottet vill höra det ändå skall jag berätta inför lyckta dörrar.

Olle Svensson: Vi skall överväga detta. Även i vissa andra sammanhang har vi kommit in på områden som gör att vi bör överväga om frågorna skall fullföljas även till andra personer och då bakom stängda dörrar. I så fall finns det en dag reserverad.

Jag har också på tal om just allvaret i olika lagbrott under de här frågestunderna avsiktligt försökt att undvika att ställa frågor som hör till de områden som för närvarande befinner sig inom ramen för polisens förundersökning. Jag tycker att det är rimligt att avstå från sådana frågor. Jag har läst i vitboken att det var ett möte i kanslihuset, jag tror den 28 april. Då förekom det en diskussion om bl.a. just avlyssning. Bland andra statssekreterare Kjell Larsson och Sten Heckscher deltog. Det framhålls att man resonerade om de här sakerna, varvid man kom fram till slutsatsen att ingen myndighet kan sanktionera en avlyssning som står i strid med gällande lag. Vi granskar ju regeringen. Kan man då säga att du fick intryck av att det var ett auktoritativt uttryck för den uppfattning som fanns i kanslihuset beträffande dessa frågor?

Carl Lidbom: Förlåt, herr ordförande, om jag korrigerar en detalj. Det här var inte ett möte i kanslihuset. Jag har över huvud taget inte deltagit i några möten i kanslihuset. Det hade under dagen i kanslihuset ägt rum ett möte som vitboken talar om. På kvällen träffades några personer – det var Ebbe

Carlsson, rikspolischefen Åhmansson, statssekreterare Sten Heckscher och jag själv – hos Ebbe Carlsson i hans lägenhet. Vid det tillfället kom frågan upp om riskerna för nya attentat, och det talades om Källa A. Jag tror att det för min del var första gången som jag hörde talas om Källa A. I varje fall fick jag först då mera konkret reda på vad det handlade om. I det sammanhanget uppkom också en diskussion om avlyssning och liknande, även om elektronisk avlyssning. Jag sade att det är alldeles självklart att det inte kan komma i fråga att använda sådan avlyssningsapparatur. Det är inte tillåtet enligt lag. Riksdagen har alltså bestämt att vi hellre tar risken att vissa skurkar går fria eller att vissa attentat inte kan förhindras än att tillåta den här typen av ingrepp i den personliga integriteten. Var och en kan tycka vad han vill om detta, men det är alldeles uppenbart att varje politiker och varje ämbetsman – för övrigt varje medborgare – måste respektera detta.

Olle Svensson: Bedömer du det som ett allvarligt brott, om man bryter mot lagarna i ett sådant avseende?

Carl Lidbom: Jag har framhållit både i den tidningsartikel som jag skrev och i annat sammanhang att det då är en helt annan sak. Skulle den högsta polisledningen dras in när det gäller smugglingen vore det en utomordentligt allvarlig sak.

Olle Svensson: Jag lämnar då ordet till Anders Björck.

Anders Björck: Herr ordförande! I hela den här s.k. affären har ju personliga relationer spelat en mycket stor roll. Får jag fråga: När lärde du först känna Ebbe Carlsson?

Carl Lidbom: Jag lärde känna Ebbe Carlsson i början av 1970-talet. Han var informationssekreterare åt Lennart Geijer och mig.

Anders Björck: Får jag sedan fråga: När tog Ebbe Carlsson för första gången kontakt med dig i den här affären?

Carl Lidbom: Jag har inte något alldeles säkert minne, men jag skulle tro att det var i december.

Anders Björck: Har det bara varit Ebbe Carlsson som du har haft kontakt med utanför polisledning och annat? Har du träffat Tomas Fischer och andra och diskuterat de här sakerna?

Carl Lidbom: Nej, men det framgår ju redan av handlingarna att jag vid vissa tillfällen också har träffat – samtidigt som jag träffat Ebbe Carlsson – Åhmansson, Sten Heckscher och flera andra. Det har förekommit vid olika tillfällen.

Anders Björck: Har du träffat några personer förutom dem som du nämnde och diskuterat den som nu är föremål för utskottets behandling?

Carl Lidbom: Vid något tillfälle har Tomas Fischer varit hemma hos Ebbe Carlsson när jag har besökt honom. Det stämmer.

Anders Björck: Och ni har diskuterat sådana här saker?

Carl Lidbom: Jag har inget som helst minne av en sådan här diskussion med honom då.

Anders Björck: Nej, men det kan ha förekommit på ett tidigt stadium?

Carl Lidbom: Nej, jag anser att Tomas Fischer var ointressant i detta sammanhang. Honom hade jag inte att göra med.

Anders Björck: Kände du till att han var med och finansierade?

Carl Lidbom: Det fick jag reda på först när det kom till offentligheten. (*Anm.:* Ett tillägg till detta svar finns på s. 330.)

Anders Björck: Du hade alltså träffat honom innan tillsammans med Ebbe Carlsson och du drog inga slutsatser?

Carl Lidbom: Nej, jag kan inte dra slutsatsen att varje människa som figurerar i Ebbe Carlssons omgivning har att göra med de här spaningarna.

Anders Björck: Ebbe Carlsson sade i går att du var alldeles omöjlig att lura.

Carl Lidbom: Det är det som du försöker göra nu.

Anders Björck: Ja, jag tycker att jag var nära att lyckas. Du kan alltså här och nu – för det här är faktiskt en mycket viktig sak – bestämt klargöra att du icke har diskuterat detta med Tomas Fischer.

Carl Lidbom: Jag har aldrig diskuterat några spaningar med Tomas Fischer.

Anders Björck: Inte över huvud taget frågan om den här utredningen eller Palmemordet?

Carl Lidbom: Nej.

Anders Björck: Får vi då gå något vidare här. När ni hade haft det här samtalet om avlyssningen den 28 april hemma på en av de många middagarna hos Ebbe Carlsson avrådde du. Har du sedan fått någon information utöver den som media har gett beträffande händelseförloppet när det gäller den hemliga avlyssningsutrustningen?

Carl Lidbom: Nej, det har jag inte fått.

Anders Björck: Så du har inte vetat något?

Carl Lidbom: Det var en total överraskning för mig när det kom ut i tidningarna.

Anders Björck: Vilka sammanträffanden har du haft med Ebbe Carlsson på ambassaden i Paris?

Carl Lidbom: Jag kan inte säga exakt hur många, men han har varit ute på resor i Europa även i vanliga bokförläggarärenden. Den gång som jag har anledning att mest minnas i detta sammanhang – jag tror det var den 25 eller 26 mars, i varje fall helgen före påsken – var då han kom ned och lämnade utförliga redogörelser för sitt arbete med allt det här. Dessutom visade han mig de handlingar som jag själv nyss nämnde. Jag vet inte om han var där en, två eller tre gånger tidigare.

Anders Björck: Han förde ett samtal med Banisadr på ambassaden. Var du närvarande då?

Carl Lidbom: Nej, såvitt jag vet har han inte fört något samtal med Banisadr på ambassaden.

Anders Björck: Förlåt, men med en iransk journalist?

Carl Lidbom: Det är riktigt att han vid samma tillfälle träffade en iransk journalist. Eftersom han bodde hos mig vid det tillfället kom sammanträffandet att äga rum hemma hos mig. Jag var närvarande vid en del av det samtalet.

Anders Björck: Rapporterade han för dig om samtalet med Banisadr som ägde rum i dennes villa i Versailles?

Carl Lidbom: Nej, det tror jag inte. Jag hörde om samtalet med Banisadr när jag talade med rikspolischefen. Jag frågade vid samma tillfälle eller vid något senare tillfälle – jag tror jag fick höra talas om det i efterhand: Gav det dig någonting? Nej, det var väl inte så mycket, blev svaret från rikspolischefen.

Anders Björck: Nej, det tror jag är en alldeles korrekt sammanfattning. Den bekräftas ju av den samtalsuppteckning som vi har fått.

Får jag sedan fråga: Hur reagerade du när du fick klart för dig att Ebbe Carlsson hade tillgång till hemlig information? Du är gammal jurist.

Carl Lidbom: Hemlig information – det förvånade mig. När Ebbe Carlsson kom till mig och berättade om det här första gången – om det var i december eller när det kan ha varit – så var min första åtgärd att säga till honom: Skall du driva den här typen av arbete tillsammans med ett par poliser, är du tvungen att göra det i samråd med rikspolischefen. Du skall ta kontakt med honom. Det hela bör ske så att säga efter hans sanktion. Såvitt jag förstår skedde detta sedan. Att han då fick hemlig information framgick med all önskvärd tydlighet. Att han också hade hemliga handlingar upptäckte jag första gången när han besökte mig i Paris i veckoslutet före påsken då han visade mig dessa handlingar.

Anders Björck: Tycker du att det var självklart att en privatperson går omkring och ur landet för hemliga handlingar? Dvs. han har inte bara tillgång till hemliga handlingar utan han för hemliga handlingar ut ur landet.

Carl Lidbom: Jag skulle naturligtvis ha blivit mycket mer förvånad om jag inte hade vetat att han hade tillgång till hemliga uppgifter och samarbetade med polisen. Men när man får se material där det talas om saker som verkar innebära ett hot mot statsministerns liv, aggressiva uttalanden mot statsministerns liv, och när det rör sig om samtal som har ägt rum och avlyssnats av polisen före mordet, blir man fängad av innehållet och tycker det är oerhört viktigt att det utreds hur det förhåller sig. Det var min reaktion. Såvitt jag vet är det inte fel att ta emot hemliga handlingar, felet är att lämna ut hemliga handlingar. Om det var felaktigt att lämna Ebbe Carlsson handlingarna var det ju faktiskt rikspolischefens sak att avgöra. Det var ju han som fick bestämma om han skulle samarbeta med Ebbe Carlsson och i vilka former

detta samarbete skulle ske. Jag har icke känt mig som någon förmyndare för rikspolischefen.

Anders Björck: Så du var så fängslad av att få en lösning på mordet på Olof Palme att du inte reagerade. Var det inte så att du ansåg det vara ganska självklart att Ebbe Carlsson hade tillgång till sådana här saker på grund av hans nära relationer med flera personer inom polisen?

Carl Lidbom: Nej, jag ansåg inte alls att det var självklart med några nära relationer till polisen. Men jag måste korrigera dig. Du säger att jag var så fängslad av mordet. Nej, jag var fängslad av hur säpo hade burit sig åt. Vem det än är som har mördat Olof Palme, om det är kurder eller andra, är det någonting alldeles sensationellt om det förelåg allvarliga hot mot hans liv före mordet och han inte bevakades. Om det var en palestinier, en svensk, en tysk eller vem som helst som mördade Olof Palme förblir det lika anmärkningsvärt att Olof Palme inte var bevakad före mordet, om polisen hade uppgifter om att kurder hotade hans liv.

Anders Björck: Jag har också läst de här handlingarna. Det är din tolkning av allvaret. Den här frågan har ju utretts i olika sammanhang. Alla utom Ebbe Carlsson och du tycks ju ha en annan uppfattning. Här har alltså det hela skötts korrekt.

Carl Lidbom: Nej, du tar alldeles fel. En enhällig kommitté har precis samma uppfattning som jag i denna fråga.

Anders Björck: Kan du precisera med vad du menar med "i denna fråga"?

Carl Lidbom: Det kan jag väl göra. Det gäller att det från säpos sida förelåg försummelser före mordet. Det är ju synd att jag skall bli tvungen att citera ur mitt eget betänkande.

Anders Björck: Det gör du så gärna så.

Carl Lidbom: Ja, låt oss göra det då. "Beträffande skyddet av Olof Palme veckorna före mordet" – så står det i detta enhälliga betänkande – "är det svårt att dra några säkra slutsatser av RPS interna utredning. Materialet visar visserligen att det förekom hotfulla och aggressiva uttalanden, bl.a. mot Olof Palme i ett antal telefonavlyssnade samtal mellan personer med anknytning till den nyss nämnda terroristorganisationen. I några av dessa talas i förtäckta ordalag om attentat eller mord som kan utföras. Det förefaller i och för sig egendomligt att säkerhetspolisen inte med anledning av detta material försökt ordna med ständig, noggrann bevakning av Olof Palme." Uppfattningen att det var egendomligt att han inte med anledning av dessa hot blev bevakad delar jag med kommitténs övriga ledamöter. När du säger att det är bara jag och Ebbe Carlsson som anser att de där telefonsamtalen var att ta på allvar och som tolkar dem på det här sättet vill jag ändå protestera litet grand. Jag har hört att kurder har tipsat producenter av radioprogram och annat att berätta om att det här täckspråket "bakverk" och "bröllop" i själva verket var oskyldigt. Det syftade på att de skulle fira nyåret och att kurder brukar uttrycka sig på detta sätt. Förlåt, men detta är nonsens. Täckspråket förekommer i samtal som härrör redan från augusti 1985 och fram till februari

1986. Man firar inte nyåret i sju–åtta månader. Det har inte sannolikheten för sig. Dessutom är det så att säkerhetspolisen själv har den bestämda uppfattningen att det här täckspråket betyder attentat.

Anders Björck: Jo visst, men du vet mycket väl, och det är en av de möjliga förklaringarna och Ebbe Carlsson var inte främmande för den i går, att ett attentat skedde. Det hände tre dagar innan Palme mördades. Det kan mycket väl vara på det sättet – och mycket tyder på det, jag har också tagit del av detta – att det var det mordet som avsågs och att det planerades från Sverige. Och det är en helt annan sak.

Carl Lidbom: Detta ämne berördes vid min kommittés sammanträde då vi justerade betänkandet den 18 juli. Det var nämligen så att Olav Robertsson då lämnade en muntlig kompletterande upplysning. Han sade: På säpo trodde vi fram till november 1985 att kurder hade i sikte att mörda någon annan kurd, men sedan inträffade mordet och ändå fortsatte de här hotelserna i de telefonavlyssnade samtalen, och då visste vi inte längre vad vi skulle tro. Det var alltså läget. Polisen var väl medveten om att det förelåg ett hot om attentat, men polisen drog inte slutsatsen att den tilltänkta måltavlan för detta attentat kunde vara Olof Palme. Det är mycket anmärkningsvärt att man inte åtminstone räknade med den risken när det förekom att Olof Palmes namn nämndes och att hot och aggressiva uttalanden mot honom anfördes i de telefonavlyssnade samtalen. Att kommittén ändå har skrivit så här hovsamt och försiktigt – (detta är citat ur betänkandet) "i och för sig egendomligt" – beror på att vi i dag inte säkert kan fastställa vilket beslutsunderlag som säkerhetspolisen hade. Det var nämligen så, att vissa samtal kanske inte var översatta ännu vid tiden för mordet, samtal som i dag finns översatta och som man i dag ser kan innebära ett hot. Varför kan vi inte fastställa detta? Ja, det beror på att säpo i strid med egna rutiner inte alltid ordentligt har antecknat när översättningarna har gjorts. Vidare kan det ha en viss sannolikhet för sig att allt inte var översatt före mordet, därför att det förekommer att samtal blir liggande oöversatta på grund av brist på resurser, svårigheter att hitta tolkar och översättare, m.m. Då är det klart att det är en helt annan femma. Hade säkerhetspolisen före mordet haft hela materialet utskrivet som jag har sett det hade det varit en mycket allvarlig historia. Nu kan vi inte påstå det. Men fortfarande är det fråga om försummelser, men det får naturligtvis en helt annan kvalitet och grad när man inte säkert vet vilket underlag som säkerhetspolisen hade för sin bedömning.

Anders Björck: Du sade inledningsvis att du inte var övertygad om eller kunde uttala dig om huruvida kurdspåret var det rätta. Är det ett uttalande som du står fast vid? Nu tycks du vara helt inne på att det här kunde ha ett mycket starkt samband.

Carl Lidbom: Nej, men du skiljer inte på två saker. Det ena är: Vem har mördat Olof Palme? Om detta har jag ingen mening, som jag nyss sade. Jag tycker att det är mycket egendomligt att höra politiker och andra uttala sig tvärsäkert om att kurdspåret är nys. Vad vet de om det? De har lika litet som jag tagit del av hela mordutredningen. Av politisk opportunitet bestämmer de sig för att det här kurdspåret inte är giltigt. Jag säger varken ja eller nej. Jag vet inte om kurdspåret eller något annat spår är det rätta.

Anders Björck: Men då är det också nys om Ebbe Carlsson går ut och påstår att det här är ett spår som stämmer?

Carl Lidbom: Ebbe Carlsson kan ju sitta inne med betydligt bättre kunskaper i det här ämnet än jag. Det har han säkert också. Jag har inte försökt att sätta mig in i hela mordutredningen. Det är inte min uppgift. Det är också en orimligt stor uppgift.

Anders Björck: Men om man inte har andra uppgifter än du så är det nys.

Carl Lidbom: Vi vet ju att han har mycket mer kunskaper om detta än jag, så det är inga konstigheter.

Anders Björck: Varför har man då inte trott på honom – spaningsledning, åklagare och andra? Vi hörde ju här i dag hur man avfärdade detta med stor bestämdhet.

Carl Lidbom: Jag konstaterar att polis och åklagare ibland har olika meningar. Även de som har läst hela materialet, eller borde ha gjort det, kan ha olika meningar om detta. Jag har hört åklagare i massmedia avvisa teorierna om kurderna som upphov till detta. Det är riktigt. Men jag har också med egna öron hört rikspolischefen säga, och det har också sagts vid kommitténs sammanträde, att han anser att kurdspåret och Ebbe Carlssons teorier i sammanhanget är det mest intressanta han har hört. Jag har ingen anledning att upphöja mig till domare och säga vem som har rätt i detta stycke, åklagaren eller rikspolischefen. Du gör det, men jag avstår från den bedömningen, för jag har lika litet kunskaper som du.

Anders Björck: Vad jag konstaterar är faktiskt att det är mycket märkligt – och det måste även du ta intryck av – att de personer som vi har här på utfrågningar och som har mycket stora kunskaper och som leder det här exekutivt har en helt annan uppfattning än Ebbe Carlsson, som du faktiskt delvis sitter här och stöttar upp i den här frågan. Vad du än säger gör du det.

Carl Lidbom: Förlåt, men jag begär en viss respekt när jag säger att det är vissa saker som jag saknar kunskap om och därför inte kan uttala mig om. Jag har icke läst mordutredningen i dess helhet, och jag kan inte ha någon grundad mening om vilket spår som är det sannolikaste. För att ha en sådan uppfattning måste man ha tagit del av hela materialet. Det har inte jag. Tillåt mig säga följande, eftersom du själv har fäst uppmärksamheten på det och ville låta påskina att det förelåg en motsägelse: Även om jag inte kan säga ett dugg om vem som mördat Olof Palme kan jag bedöma om det förelåg något hot mot Olof Palme före mordet, från kurder eller andra, om man får gå igenom materialet hos säpo och se vilka hotbilder och vilket grundmaterial som fanns. Och det kommer fram saker som de själva tolkar som att det finns en attentatsrisk utan att slutsatsen dras att attentatet skulle gälla Olof Palme. Sedan kan man konstatera att det mellan samma personer fördes samtal, som innehöll hotfulla och aggressiva uttalanden mot Olof Palme.

Anders Björck: Vi kan kanske lämna den punkten. Jag tror inte att vi kommer mycket längre. Jag tror att varken du, Ebbe Carlsson, jag själv eller någon annan sitter inne med någon sanning på detta område. Det kan då bara

bli ett tyckande. Jag har utgått ifrån att de som har ansvaret när det gäller spaningen efter Olof Palmes mördare, och det har inte du och inte Ebbe Carlsson, ändå måste visas en viss respekt när de gör vissa bedömningar.

Jag skulle vilja fråga dig om ett översättningsproblem, därför att frågan gått fram och tillbaka och du har ändrat dig och sagt att det kanske inte var så väl formulerat. Hur vill du i dagsläget översätta orden skitsak och felparkering – så att vi nu vet var du står i den frågan? Sedan kan den kanske avföras.

Carl Lidbom: Nu hoppar du plötsligt tillbaka till något helt annat.

Anders Björck: Det är min rätt.

Carl Lidbom: Ja, det är din fulla rätt. Du skall få svaret en gång till, eftersom det inte räckte första gången. Jag har sagt att den här affären enligt min mening har fått orimliga proportioner, och jag har sagt att jag tycker att debatten förs i en hysterisk ton. Jag tycker att vissa av de brott som påstås ha förekommit – sekretessbrottet t.ex. har förstorats som någonting oerhört allvarligt och svårt – är våldsamt övervärderade. Jag beklagar att jag vid jämförelsen använde uttrycket "parkeringsförseelse". Det beklagandet kan jag upprepa, om det gläder dig. Men det är ju ändå normalt sett ett bötesbrott och ett bötesbrott som rimligen borde förmildras, om det är så att polismännen, vilket förefaller sannolikt, har lämnat ut det här till Ebbe Carlsson, därför att de visste att de skulle samarbeta med Ebbe Carlsson. Det hade rikspolischefen bestämt.

Anders Björck: Jo, det gläder mig mycket om du gör reträtter, att du någon gång erkänner att du måste göra sådana. Nu är frågan: Vad vill du kalla "skitsak" och "felparkering"? Kan du nu inte säga vad du vill beteckna det som, så att frågan kommer ur världen?

Carl Lidbom: Är inte detta politisk polemik eller är det utskottsförhör?

Anders Björck: Vill du svara på frågan eller vill du inte svara på frågan? Du är ordförande i säpokommittén, fortfarande i varje fall. Du har uttalat dig i en affär där du är inblandad. Då tycker jag att det är rimligt, eftersom du har tagit tillbaka det hela och sagt att du har fällt ett oöverlagt uttryck, att du talar om vad du egentligen vill karakterisera det som.

Carl Lidbom: Om herr ordföranden önskar att jag ytterligare skall uppehålla mig vid tidningsartikel och intervjuuttalanden skall jag gärna göra det.

Anders Björck: Men det är nog inte ordföranden som bestämmer vad jag skall fråga. Min fråga till dig kvarstår: Hur vill du i dag, nu och här, karakterisera de två förseelserna?

Olle Svensson: Vi anser att vi har fått svar. Jag ställde tidigare frågan. Svar har också lämnats i ett senare sammanhang på hur Carl Lidbom ser på de här frågorna nu.

Anders Björck: Men just det förhållandet att ordföranden tycker detta gör bara min fråga långt mer relevant.

Carl Lidbom: Var inte det där litet oartigt mot ordföranden?

Anders Björck: Jo, i hög grad. Det var meningen, därför att det är jag som nu sköter frågorna. Kan du svara eller kan du inte?

Carl Lidbom: Jo, visst kan jag svara på det. När jag har sagt att det har fått orimliga proportioner har jag talat om två ting. Sekretessbrottet hoppas jag att jag har kommenterat tillräckligt utförligt, eller hur, Anders Björck?

Anders Björck: Nej!

Carl Lidbom: Jaså, vad fattas då?

Anders Björck: Du har kallat det för en skitsak.

Carl Lidbom: Jag har kallat sekretessbrottet som någonting i klass med parkeringsförseelse.

Anders Björck: Okej, vad vill du då kalla det för?

Carl Lidbom: Jag har upprepat att det var ett för tillspetsat polemiskt uttryck. Jag tar tillbaka det, men jag tycker fortfarande att det är fråga om ett ringa brott. I ljuset av omständigheterna är det synd att de här poliserna skall behöva hängas på det här sättet. Det är det ena. Jag hoppas att det uttömmer sekretessbrottet.

Det andra som jag har avhandlat i en tidningsintervju är det här rekommendationsbrevet om vilket jag för resten inte visste någonting förrän det kom i offentlighetens ljus. Jag har sagt att detta förefaller mig vara en skitsak. Även på den punkten beklagar jag uttrycket, därför att det är polemiskt och tillspetsat, men i sak anser jag fortfarande att det är en liten sak. Förlåt mig, hur inopportunt det än är för Anders Björck, för andra eller för massmedia i gemen, tillåter jag mig ha en egen mening på den punkten.

Anders Björck: Det tycker jag är alldeles utmärkt, och jag är mycket tacksam för dina uttalanden.

Olle Svensson: Birgit Friggebo.

Birgit Friggebo: Vad vi undersöker här är ju en s.k. Leijonaffär och ingenting annat och jag har faktiskt inga intressanta frågor att ställa till Carl Lidbom om hans "skitsaker".

Carl Lidbom: Förlåt Birgit Friggebo, jag hörde inte frågan.

Birgit Friggebo: Det var ingen fråga.

Carl Lidbom: Okej.

Olle Svensson: Bertil Fiskesjö.

Bertil Fiskesjö: Vi hörde Lidbom citera ur det pressmeddelande som vi har fått om utredningen. Han citerade bara halvvägs. Det muntliga besked som Lidbom gav om vad som hade inträffat eller inte inträffat gick mycket längre. Om det nu är så att Lidbom har den uppfattningen, varför fördes den inte vidare? En kommitté behöver inte i och för sig vara enig. Även ordföranden kan reservera sig om han har en avvikande uppfattning.

Carl Lidbom: Jag upplever inte själv någon motsägelse där. Det måste jag säga. Kommittén skriver att det mot bakgrund av det material som fanns i och för sig är egendomligt att säpo inte hade ordnat med en ordentlig, noggrann och ständig bevakning av Olof Palme. Det är också min uppfattning. Så tillägger kommittén att det i och för sig kan ha naturliga förklaringar. Där framhålls att man inte vet vilka papper som var översatta och vilka band som var utskrivna vid tiden för mordet och att man av den anledningen måste vara försiktig med slutsatserna. Sedan tilläggs att det faktum att man inte kan fastställa vad säpo hade för beslutsunderlag i sin tur beror på försummelse av säpo, två försummelser. Den första att det inte antecknades, vilket säpo enligt de egna rutinerna bör göra när en översättning har skett, det andra att man låter banden ligga utan att man översätter dem. Det är möjligt att detta beror på brist på resurser, men säpo måste ha haft kännedom om bristen på resurser länge. Under lång tid hade det bedrivits telefonavlyssning på kurder. Om det var svårigheter att få tillräckligt många tolkar och översättare, borde man ha upptäckt detta och slagit larm för länge sedan och därefter förstärkt sina resurser. Så jag upplever inte den minsta motsättning mellan vad jag säger till er nu och det som står i kommittébetänkandet.

Bertil Fiskesjö: Om man läser innantill – och har ett normalt sinne för det svenska språket – står det faktiskt inget om försummelser. Lidbom har flera gånger framhållit att man har begått allvarliga fel. Vi får veta nu att det har varit allvarliga försummelser osv. Det står ingenting om detta i betänkandet. Om Lidbom är så övertygad om att säkerhetspolisen här har begått allvarliga fel, varför finns det inte med i någon reservation? Det skall ju fram. Det skall inte döljas. Det är intressant för allmänheten att få reda på det i ett officiellt betänkande.

Carl Lidbom: Förlåt Bertil Fiskesjö, men du är intelligentare än så. Vi skriver att i en del fall går det inte längre att fastställa om samtalen förelåg översatta och utskrivna vid tiden för mordet. Tydligt är att säkerhetspolisen vid ifrågavarande tidpunkt inte hade tillräckliga resurser för att snabbt klara allt arbete med översättningar och analys. Först och främst är det väl en brist på säpo! Det står också att en del bandupptagningar blev liggande åtskillig tid utan att man gjorde något åt det. Det är väl inte anständigt? Vidare står det nämnt att man inte ens hade antecknat när översättningarna till utskrifterna gjordes. Säkerhetspolisen erkänner själv att det sista är en brist som de inte kan förklara. Enligt deras egna rutiner skall man anteckna när sådana band skrivs ut och översätts.

Bertil Fiskesjö: Jag tillåter mig att konstatera att jag inte tror att någon som har hört Lidboms framställning här, och har läst framställningen i betänkandet, inte kan hålla med om att Lidbom har gått mycket längre i dag än tidigare. Jag skall lämna detta nu.

Carl Lidbom: Jag tillåter mig att ha en högre tanke om tittare och åhörare.

Olle Svensson: Vi har sagt hela tiden att dessa slutsatser får allmänheten själv dra.

Bertil Fiskesjö: Herr ordföranden har privilegiet att kunna begära ordet av sig själv från början, vilket han också brukar göra. Nu hade jag alltså äntligen fått tillfälle att ställa några frågor, och då kan jag väl få fortsätta med ytterligare en fråga utan att bli avbruten.

Det står i det följande stycket i betänkandet att...

Carl Lidbom: Vilken sida är du på?

Bertil Fiskesjö: Jag är på s. 54. Det står där att det kanske bör tilläggas att RPS utredning inte ger något som helst stöd för påståendet om att personer inom säkerhetspolisen aktivt skulle ha motarbetat mordutredningen. Det är också en fråga som har varit föremål för debatt. Jag konstaterar då att Lidbom är helt med på att detta kan man avfärda som – för att använda ett uttryck som tidigare förekommit i utfrågningen – "nys".

Carl Lidbom: Jag är inte tvungen att ställa upp på Bertil Fiskesjös ordval. Om han inte tycker om "skitsak" är det min frihet att inte tycka om ordet "nys".

Jag står självfallet bakom bedömningen i det kommittébetänkande som jag själv har varit med om att skriva. Jag är glad över att vi har kunnat skriva det. Jag tror att en av de goda biprodukterna av denna lagöverträdelse, som gjorde att vi fick tillfälle att undersöka detta, var inte bara att man fick reda på vissa brister hos säpo, utan också att man fick tillfälle att rensa luften från diverse konspirativa teorier och rykten om att folk hade skumma avsikter, bar sig illa åt på ett ondskefullt sätt eller motarbetade mordutredningen. Vi har inte funnit stöd för något sådant i det vi har fått fram. Det säger jag med emfas. Speciellt i detta sammanhang har namnet byråchef P-G Näss figurerat. Mitt enda intryck av P-G Näss från de gånger jag har träffat honom är att han är en kompetent och skicklig person som jag inte vill kasta minsta skugga över – och aldrig har gjort heller. Men man kan säga detta och ändå konstatera att det har förekommit försummelser från säpos sida. Vem som är ansvarig för dessa försummelser kan jag icke säga utifrån det utredningsmaterial som nu föreligger.

Bertil Fiskesjö: Här har påståtts – det har väl erkänts – att Lidbom menar att rekommendationsbrevet som utfärdades av Anna-Greta Leijon är att jämföra med en cykel...

Carl Lidbom: Nej, du får hålla dig till verkligheten. Jag har aldrig talat om cyklar i samband med Anna-Greta Leijon. Inte felparkeringar heller. Jag har sagt att det var en "skitsak". Jag har beklagat detta hårda, polemiska och vårdslösa ordval, och jag har sagt att det är en relativt liten sak. Det är min ståndpunkt i sak.

Bertil Fiskesjö: Jag ber om ursäkt för att jag har blandat samman de uttryck som Lidbom föredrar att använda. Här utfärdades ett rekommendationsbrev som gav Ebbe Carlsson möjligheter att å Anna-Greta Leijons vägnar göra vissa undersökningar och fullgöra vissa uppgifter. Det har vi diskuterat tidigare, och det får vi diskutera mera med Anna-Greta Leijon.

Jag skulle vilja höra Carl Lidboms bedömning av hur man på en ambassad uppfattar det om det skickas ut en person med särskilda befogenheter och ambassaden inte blir underrättad om detta.

Carl Lidbom: Du syftar på missionen till Banisadr? Är det så?

Bertil Fiskesjö: Jag syftar bl.a. på uttalanden som Leifland ansåg sig ha anledning att göra med anledning av de uppgifter som fanns om Ebbe Carlssons aktiviteter.

Carl Lidbom: Det är litet olika saker. Leifland har yttrat sig med anledning av Ebbe Carlssons och rikspolischefens försök att komma i kontakt med brittiska underrättelsetjänsten. Jag har ingenting med den affären att göra, och jag har över huvud taget ingen åsikt om den. Det som hade någon beröring med det land vari jag verkar, Frankrike, var försöken att komma i kontakt med Banisadr. Jag har tidigare blivit tillfrågad om jag tyckte att ärendet borde ha gått genom ambassaden. Jag har svarat att jag har aldrig fått någon förfrågan i ämnet, och jag är lika glad för det. Hade jag fått en förfrågan hade jag förmodligen avstyrkt.

Den franska regeringen, som har en generös asylpolitik, tycker inte om att politiska flyktingar bedriver politisk verksamhet på deras territorium. Det kan leda till allskköns obehagligheter. Regeringen tycker inte heller om att man träffar exilpolitiker och kanske uppviglar dem till att göra offentliga uttalanden. Därför skall man vara mycket försiktig med att kontakta exilpolitiker i Frankrike – i varje fall genom officiella kanaler. Jag skulle ha avstyrkt att ambassaden anlitades för detta.

Bertil Fiskesjö: Min fråga gällde faktiskt inte om ambassaden skulle anlitas eller ej, utan om Sveriges ambassadör i det land en sådan emissarie sänds till skall vara underrättad om vad som är på gång.

Carl Lidbom: En ambassadör kan inte begära att få veta allting som tilldrar sig i ett land som Frankrike. Om det nu har ägt rum ett samtal mellan Banisadr och Ebbe Carlsson, eller någon annan, i Frankrike, kan jag mycket lätt bära att jag inte var underrättad om detta – i all synnerhet som jag i efterhand får veta att samtalet inte gav värst mycket. Då hade jag inte mycket att rapportera om och inte mycket att klaga över att jag har missat heller.

Bertil Fiskesjö: Du anser alltså att Leifland, som protesterade om detta, var ute i ogjort väder?

Carl Lidbom: Varför vill du uppmana mig att polemisera mot kollegor i andra huvudstäder?

Bo Hammar: Först har jag några reflektioner som inte direkt är frågor till Carl Lidbom. Jag tar upp dem med anledning av den utfrågning som redan har varit. Lidbom hänvisar till att det var ett enhälligt betänkande. Som en ren konsumentupplysning inför TV-tittare och radiolyssnare vill jag ändå påpeka, att av någon anledning har vänsterpartiet kommunisterna ställts utanför denna utredning. Vi är alltså inte inblandade. Jag tror att det kan vara bra att få veta detta. Det är ingen kritik mot Carl Lidbom, utan bara ett konstaterande av ett faktiskt förhållande.

Min andra reflektion är faktiskt en vädjan till Carl Lidbom. Jag tror inte att han var ute i illasinnande syfte. Vi har, Carl Lidbom, en väldigt stor grupp kurdiska invandrare och flyktingar i vårt land. Många av dem, jag tror nästan

alla, har på olika sätt manifesterat sin sorg över Olof Palmes död. De har känt sig oerhört illa berörda över det som tilldragit sig, de missgrepp som har skett och också över att man har använt begreppet kurdspåret. Jag tycker att vi åtminstone kunde enas om att använda begreppet PKK-spåret. Sedan kan vi ha olika uppfattningar, och ingen av oss kan vara tvärsäker. Det är andra som skall avgöra huruvida detta är ett realistiskt eller orealistiskt spår. Men låt oss använda detta begrepp. Jag tror inte att Carl Lidbom har varit ute i illasinnat syfte. Men jag vet att ditt sätt att uttrycka dig i dag säkert har gjort oerhört många kurder i vårt land sorgsna.

Carl Lidbom: Jag är tacksam för att du gör denna distinktion. Ingen människa har väl några fördomar mot kurder? Självfallet inte! De allra flesta är säkert hyggliga människor. Jag borde ha talat om PKK. Där har du rätt.

Man har ofta i debatten talat om PKK, dvs. inte kurderna i gemen, som en helt oskyldig organisation och att den inte är någonting att intressera sig för. Jag hörde Birgit Friggebo säga i går att hon hade varit i England och diskuterat säkerhetsfrågor. I England hade man inte ens hört talas om PKK. Det där var nog litet konstiga informationskällor. Svenska säpo bedömer PKK som en farlig terroristorganisation och har klassat den som en terroristorganisation. Tyskarna tycker att PKK är en utomordentligt farlig organisation. Till sist kan jag tala om något som jag vet mera om. I Frankrike, där jag verkar, bedöms PKK av säkerhetstjänsten som den kanske farligaste terroristorganisationen i Europa för närvarande.

Om Birgit Friggebo tvivlar på mitt ord, kan hon ta ett samtal med sin moderata riksdagskollega Björn Körlof. För ett antal veckor sedan var han nere i Paris på ett riksdagsstipendium. Vi besökte den franska säkerhetstjänsten och träffade folk på mycket hög nivå. De gjorde den bedömning jag redan har nämnt av PKK.

Bo Hammar: Vi har delvis kommit utanför det vi egentligen skulle diskutera, men när vi redan har gjort det kan vi lika gärna fortsätta.

Apropå vad Lidbom nu har sagt om vad Birgit Friggebo sade i går vill jag bara säga att jag också var med på samma resa. Både Birgit Friggebo och jag tillhör den kommitté som skall granska vissa säkerhetsfrågor här i riksdagen. Vi besökte en del olika länders parlament. Vid ett besök i London träffade vi ledande brittiska säkerhetsexperter. Vi var på den brittiska polismyndigheten. Där fick vi en föredragning om terroristhot och vi ställde frågan – jag minns inte om det var jag eller Birgit Friggebo – om PKK. Svaret från denna högt uppsatta man inom säkerhetstjänsten var att de över huvud taget aldrig hört talas om denna organisation. De hade aldrig haft några problem och kände inte till denna organisation.

Men vi behöver inte gräla om detta. Det finns olika uppfattningar om PKK:s karaktär. Det finns också många som säger att om PKK är en terroristorganisation, tycks de drabbade framför allt eller i huvudsak eller enbart ha varit människor inom den egna organisationen. Detta kan inte vi bedöma, och jag tycker inte att det är konstitutionsutskottets sak att slå fast några sådana saker.

Jag går vidare, trots att vi egentligen diskuterar saker som inte ligger inom vår granskning. Men jag kommer nu litet grand in på granskningsfrågorna.

Du hävdar att det som Ebbe Carlsson har berättat om hotbilden hade vi aldrig kunnat få fram – om det inte hade varit för de uppgifter som kom via Ebbe Carlsson. Menar du, som ordförande i säpokommittén, att om du hade ställt frågan om det fanns något hot eller några hotbilder dagarna eller tiden för mordet på Olof Palme till högsta ansvariga inom säkerhetspolisen, skulle du inte kunna få ett hederligt svar? Du skulle inte kunna få fram detta material. Är det så du menar?

Carl Lidbom: Jag skulle säkert kunna få fram en uppfattning från säpos sida. Det är klart att de hade svarat mig. Men utan precisa uppgifter vet jag inte om man får fram materialet. Som grund för mitt påstående har jag bara hänvisat till Edenmankommissionen. Kommissionen hade ju precis uppgiften att ta reda på detta. Kommissionen fick inte fram ett dugg av det material så som jag fick på detta sätt. Det är bara att konstatera att Edenmankommissionens slutsatser blev fel, eftersom den inte hade fått ordentlig information. Jag vet inte hur långt våra slutsatser i kommittén håller, men det är i alla fall ett steg framåt.

Bo Hammar: Hur vill du karakterisera en säkerhetstjänst som inte ställer sådant material till förfogande?

Carl Lidbom: Det blir litet meningslöst att i allmänna termer polemisera mot säpo.

Säpo har mycket svåra uppgifter. Där jobbar mycket duktiga och kompetenta människor. Men där förekommer också misstag, svagheter, brister och försummelser, som i all annan mänsklig verksamhet. Jag tror att det fortfarande finns mycket att gå igenom på säpo. Det finns mycket kvar att göra innan det blir så som vi skulle önska ha det.

Bo Hammar: Du talar om motsättningar inom säpo. Uppfattar jag dig riktigt? Det har ju varit mycket spekulationer om falanger. Menar du att detta är grunden?

Carl Lidbom: Nej, jag menar det konkret, dvs: de motsättningar som jag i detta sammanhang har fått höra talas om. De båda polismännen Kegö och Barrling gick till Ebbe Carlsson, till mig och sedan till andra och klagade över att de var motarbetade. Bakom detta låg olika uppfattningar inom polisen angående hur mycket man skulle satsa på PKK-spåret och över huvud taget dess värde. De som ville satsa mera kände sig då motarbetade. Jag har aldrig haft någon mening, vare sig om vem som mördade Olof Palme eller hur mycket man borde satsa på PKK-spåret. Men jag konstaterar att rikspolischefen förstärkte den grupp inom säkerhetspolisen som skulle arbeta med PKK-spåret, vilket rimligen betyder att han tog spåret mera på allvar än andra.

Bo Hammar: Jag skall inte fortsätta på denna tråd. Det tycks råda väldigt egenartade förhållanden. Jag har väldigt svårt att få en bild över det hela. Jag kan bara än en gång beklaga att regeringen inte ansåg det vara lämpligt att ett av riksdagspartierna skulle få vara med och göra denna granskning. Det gör det extra svårt för oss i vpk att göra några bedömningar.

Jag vill ställa en avslutande fråga till Carl Lidbom apropå en utfrågning

tidigare i dag av Sune Sandström. Han beklagade sig över att han inte hade fått någon information förrän den 20 mars. Vi hade en diskussion om vad innehållet i justitiekanslerns rapport innebar. På s. 4 hävdas att den 13 januari 1988 träffades Lidbom, Åhmansson och Sandström på en middag hemma hos Ebbe Carlsson. Vid middagen diskuterades bl.a. SÄK-utredningen, dvs. PKK-utredningen. Ebbe Carlsson framhöll att han ansåg att utredningen måste organiseras bättre. Åhmansson har inte någon minnesbild över att dessa problem skulle ha diskuterats. Har du något klarare minne av i vilken utsträckning dessa frågor var föremål för diskussion redan på detta stadium?

Carl Lidbom: Den formella motiveringen för middagen var att en del människor som inte kände varandra sedan tidigare skulle få träffas. T.ex. kände jag knappast Sandström. Det var värdefullt att få träffa honom. Det var ett bra tillfälle. Jag har inte något minne av några särskilt djupgående eller snillrika samtal vid den middagen. Men visst har det talats om säpo i största allmänhet när man har haft rikspolischefen och säpochefen närvarande. Det har säkert talats om mordspaningarna också. Jag intresserade mig för allt det som rörde säpo. Bilden över motsättningarna, de påstådda försummelserna före mordet på Olof Palme växte fram så småningom. Först i mars fick jag tillgång till sådant material som gav mig anledning att agera.

Sören Lekberg: Vid utfrågningarna i går och även i dag har vi kretsat kring hotbilden runt Olof Palme. Jag tänkte få den kompletterad fullt ut och få bilden klar för mig. Du har jobbat med säpoutredningen och kände Olof Palme väl. I går fick vi höra att Olof Palme var väldigt noga med att tona ned bevakningsfrågorna, han ville ha en privat sfär osv. Hur bedömer du Olof Palmes inställning till just bevakningen av honom själv?

Carl Lidbom: Vid något tillfälle när Olof Palme levde talade vi om dessa frågor. Jag har ett allmänt minne av att hans inställning i och för sig var att han ändå ville ha ett privatliv. Men samtidigt var detta säpos sak att sköta. De var professionella på det området och fick bedöma om det behövdes någon bevakning eller inte. Det har påståtts i debatten att Olof Palme försvarade en privat fredad zon. Han krävde att få vara obevakad. Först och främst sätter jag ett frågetecken för det. Utan att lägga mig i den polemiken kan jag säga att värdet av ett sådant besked från Olof Palme helt beror på vilken information han hade om hoten vid den aktuella tidpunkten. Om Olof Palme var informerad om att det fanns samtal med hotfulla uttalanden, och säpo själv befarade att den organisation som samtalen berörde skulle begå ett attentat, och han ändå inte ville ha någon bevakning, då kan man säga att han får skylla sig själv. Men det är ingen som ens har påstått att Olof Palme vid denna tidpunkt var informerad om detta PKK-hot.

Sören Lekberg: Jag frågar vidare för att få ett förtydligande. Du sade nu sist att Palme själv inte hade fått någon information. Har ni i säpokommittén, och via Robertssons utredning, fått fram några uppgifter som tyder på att Palme fick information om den tänkbara hotbild som förelåg?

Carl Lidbom: Frågan har ställts inom säpokommittén. Jag tror inte att Olav Robertsson då satt i en sådan ställning inom säpo att han hade en egen omedelbar kunskap om det. Men han svarar att såvitt han vet har ingen slagit larm hos statsrådsberedningen eller Olof Palme.

Anders Björck: Ebbe Carlsson påstod själv att en av anledningarna till att han engagerade sig så starkt var på grund av de s. k. missförhållandena inom säpo. I det sammanhanget nämndes byråchefen Näss. Vi var inne på det för en liten stund sedan. Tog Ebbe Carlsson upp byråchefen Näss och dennes roll med dig?

Carl Lidbom: Ja, vid olika tillfällen diskuterade han och preciserade vad han kallade för missförhållanden inom säpo. De två polismännen motarbetades av P-G Näss. Men av mina tidigare svar har det framgått att jag inte har velat ta någon ställning till sådana påståenden förrän vi har fått en utredning. I dag har vi en utredning, och det finns inte en skugga som faller över P-G Näss. Det är därför jag har sagt att jag har inget annat intryck än att Näss är en kompetent och skicklig person som jag icke har den minsta anledning att misstänkliggöra.

Anders Björck: På den punkten hade alltså Ebbe Carlsson fel?

Carl Lidbom: I varje fall har han en helt annan uppfattning än jag. Han har kanske en ytterligare grund som jag inte känner till, men jag har ingen anledning att delta i misstänkliggörandet.

Anders Björck: Då måste väl slutsatsen av det du säger vara att Ebbe Carlsson hade fel när han i olika sammanhang misstänkliggjorde P-G Näss.

Carl Lidbom: Det har inte kommit fram något som ger stöd för Ebbe Carlssons anklagelser på den punkten.

Anders Björck: Då måste väl ändå jag få dra slutsatsen att Ebbe Carlsson på den punkten hade fel?! Det kan du väl erkänna?

Carl Lidbom: Du får dra vilka slutsatser du vill – vilket du också brukar göra.

Anders Björck: Ja, men är det ändå inte fegt av dig, Carl Lidbom, att här inte kunna säga att din gamle vän Ebbe Carlsson på denna viktiga punkt faktiskt hade fel? Vågar du inte göra det av lojalitet mot honom?

Carl Lidbom: Vad är detta för insinuationer, egentligen?!

Jag vågar väl tala om huruvida jag har olika meningar med dig, Ebbe Carlsson eller vem som helst! Vad mer begärs än att jag har sagt att vi har försökt få en utredning, och vi har försökt att nå klarhet om motsättningarna inom säpo. Det som har framkommit ger inte minsta stöd för beskyllningarna eller misstankarna mot P.G. Näss. Jag bedömer detta som ett uttömmande svar. Du vill ha svaret tillspetsat i polemiska-politiska former, för att sedan använda det som ett tillhygge mot jag vet icke vem. Jag bidrar inte med det!

Anders Björck: Du spetsar ju till saker och ting själv, eller hur? Även om du senare tar tillbaka det?

Carl Lidbom: Tänk om du tog samma klädsamma vana att ta tillbaka en del, som du säger, som är överdrivet!

Anders Björck: Jag har kanske litet mindre anledning än Carl Lidbom att göra det.

Carl Lidbom: Det var ett uttalande i egen sak.

Anders Björck: Vi kan alltså konstatera att på denna punkt, liksom även på andra punkter, har det icke funnits belägg för Ebbe Carlssons påståenden. Han har helt enkelt härvidlag haft fel.

Får jag ställa ytterligare en fråga när det gäller P-G Näss? När Ebbe Carlsson tog upp detta, presenterade han några bevis för sina påståenden? Eller var det just rykten?

Carl Lidbom: Ebbe Carlsson kom inte springandes med bara sina egna uppgifter. Jag har uppgifterna här, och det är från Kegö och Barrling. En av dessa två har jag träffat – Barrling, som var med vid ett tillfälle. Beskyllningarna mot P-G Näss från en polisman som jag lyssnade på lär i realiteten haft stöd åtminstone av två polismän. Det är inte bevis, men det är beskyllningar. Jag har just sagt att jag har inte hittat någon grund för dessa beskyllningar.

Anders Björck: Reagerade du aldrig över att Ebbe Carlsson hade den här typen av information om ytterst känsliga saker på säpoområdet?

Carl Lidbom: I lar man umgängesvänner i dessa kretsar är det kanske inte så konstigt att man får reda på en del saker. Därmed är det inte sagt att det är lämpligt att förhållandena inom säpo sprids i en vidare krets.

Anders Björck: Var det lämpligt att Ebbe Carlsson kände till detta?

Carl Lidbom: Det är en del av hela frågan. Borde eller borde inte polisen samarbeta med Ebbe Carlsson för att rota i terroristhot och söka en mördare? Jag har sagt att jag har ingen anledning att uttala någon mening om detta. Det är rikspolischefens bord. Han får hålla ordning i sitt eget fögderi.

Anders Björck: Men du samarbetade med Ebbe Carlsson. Du har sagt att han har bidragit med värdefulla upplysningar. Min fråga kvarstår: Anser du att det är lämpligt att en civil person som Ebbe Carlsson, utan offentlig ställning eller uppdrag, har kännedom om och tar upp sådana saker? Det är ändå väldigt viktigt. Med all respekt, Lidbom: du utreder säpo, och där måste ni väl även utreda frågor som rör sekretess och hur man skall hindra obehörig insyn?

Carl Lidbom: Jag kan gå dig till mötes en liten bit. Om man valde att samarbeta med Ebbe Carlsson – jag begriper att det kunde finnas vissa skäl för och vissa skäl emot – borde man ha försökt ordna samarbetet i sådana former att det blev möjligt att delge Ebbe Carlsson hemliga handlingar om man behövde det för sitt arbete. Det blev inte möjligt om man inte gav honom en form av uppdrag eller tjänst. Det gjorde man inte. Därför har detta sekretessbrott förekommit. Hade Ebbe Carlsson haft formellt uppdrag från rikspolischefen eller rikspolisstyrelsen, hade han helt legalt kunnat få del av dessa handlingar.

Anders Björck: När Ebbe Carlsson kom med den här typen av information, ansåg du ändå att det kunde finnas skäl för honom att sitta inne med informationer, och du kände då ditt ansvar att gå vidare.

Carl Lidbom: Mitt ansvar som säpokommitténs ordförande när jag får höra talas om saker som kan innebära missförhållanden inom säpo är att lyssna och kritiskt granska informationen eller, om jag inte kan granska informationen själv, låta den granskas av folk som är kompetenta. Det har varit rättesnöret för hela mitt handlande. Jag vägrar inte att lyssna på folk, men jag lyssnar kritiskt. Kan jag inte själv kontrollera riktigheten i det de säger, ber jag andra att göra det.

Anders Björck: Om man utreder säpo måste man väl ändå försöka se var gränserna för organisationens verksamhet går? Jag återkommer till att om det hade varit någon annan än Ebbe Carlsson som hade kommit med denna typ av allvarliga beskyllningar, hade du reagerat på precis samma sätt? Du måste ändå medge att det är allvarligt att komma på detta sätt med beskyllningar om inkompetens och korruption – som vi hörde i dag på morgonen – mot en byråchef på säpo.

Carl Lidbom: Ebbe Carlsson kom inte ensam med vissa beskyllningar. Det fanns också polismän underställda P-G Näss. Naturligtvis tyckte jag detta var olustigt. Min reaktion var att berätta för rikspolischefen det som han eventuellt inte visste redan tidigare – han visste nog allt för resten – och att försöka kontrollera vad som var sanningen. Det är väl ändå rimligt?

Anders Björck: Hade inte det mest rimliga varit att de tjänstemän, poliser och andra inom säpo som kom med denna typ av allvarliga beskyllningar direkt hade gått till säpokommitténs ordförande, i stället för att ta omvägar via en bokförläggare på Bonniers?

Carl Lidbom: Jag kan inte förstå att det är särskilt viktigt. Om du vill ha ännu ett kooperativt bidrag från min sida, tycker jag i efterhand att det är en aning konstigt att när rikspolischefen och säpochefen får höra att beskyllningar förekommer, att de inte vänder sig till den som är beskylld, P-G Näss, och förhör honom och tar reda på hur det förhåller sig. Såvitt jag vet har man inte gjort det. Det förefaller för mig egendomligt att man i stället använder andra metoder – organisatoriska lösningar, som rikspolischefen kallar det – för att få ordning på torpet. Så skulle inte jag ha handlat.

Anders Björck: Det normala skulle egentligen ha varit att man gick tjänstevägen. Rapport om missförhållanden skulle i så fall ha gått till rikspolischefen eller direkt till dig. Kegö och Barrling, eller vem det nu är, borde kanske inte ha använt sig av helt utomstående personer. Tror du det ökar tilltron till säkerhetspolisen, t.ex. i andra säkerhetspolisers ögon som de samarbetar med, när man använder den här typen av tredjepersoner?

Carl Lidbom: Jag är väl som säpokommitténs ordförande en inte helt ovidkommande person. Hierarkiskt hade jag inte med det hela att göra, för jag har inget kommando över polisen. Men det kan väl hända att folk är rädda för att gå till högsta chefen för att klaga på en byråchef. För att vara

säker på att deras information, eller deras beskyllningar, inte skulle kvävas, valde de omvägen över mig. Jag har ingen lust att recensera dem. Det är kanske ett ovanligt förfaringssätt, men det är möjligt att dessa herrar kände sig klämda. Huvudsaken är att vi i dag vet litet bättre vad sanningen är.

Anders Björck: Men de valde väl egentligen omvägen över Ebbe Carlsson? Det är väl det som är poängen i det hela? Du hade när det gällde att utreda säkerhetspolisen ett officiellt uppdrag, men det hade inte Ebbe Carlsson.

Carl Lidbom: Dra in Ebbe Carlsson så ofta du kan – det är din poäng. Det har jag förstått.

Anders Björck: Tack, Carl Lidbom. Du sade att du hade gett mig några små bidrag. Du har gett många fler bidrag än du nog själv är riktigt medveten om. Tack skall du ha.

Olle Svensson: Konklusionerna får vi ta senare i utskottet.

Anita Modin: Hur har du själv upplevt rikspolischefens roll i Ebbe Carlsson-affären?

Carl Lidbom: När jag först fick informationer av Ebbe Carlsson sade jag till honom, att han inte kunde samarbeta med polismännen utan att informera rikspolischefen och arbeta i samråd med honom. Därför tog Ebbe Carlsson kontakt med rikspolischefen. Sedan konstaterade han att rikspolischefen lät etablera ett samarbete. Detta samarbete var i vissa stycken okonventionellt. Som jag ser det är det helt och hållet rikspolischefens ansvar och hans bedömning att det är lämpligt att göra så.

Under resans gång har jag fått intrycket av, att inte bara rikspolischefen utan även säpochefen och andra i efterhand har försökt lägga ett litet större avstånd mellan sig själva och Ebbe Carlsson, än vad de hade då jag följde händelserna inifrån.

Anita Modin: Enligt din mening är det alltså rikspolischefen som har gett uppdraget och inte justitieministern?

Carl Lidbom: I vilket sammanhang då?

Anita Modin: Det har nämnts olika sammanhang under gårdagen och i dag, t.ex. att det skulle vara justitieministern som har skickat Ebbe Carlsson på uppdrag.

Carl Lidbom: Jag känner inte till att justitieministern har gett Ebbe Carlsson något som helst uppdrag. Jag vet att justitieministern första gången blev informerad av mig i denna sak.

Anita Modin: Kan du säga något om din syn på samarbetet mellan dels polisen och Ebbe Carlsson, dels Åhmansson och Ebbe Carlsson.

Carl Lidbom: Jag vet inte riktigt vart frågan syftar.

Det etablerades ett samarbete. Inom ramen för det samarbetet fyllde Ebbe Carlsson vissa funktioner. Jag tror att rikspolischefens önskan var att Ebbe Carlsson i första hand skulle vara en informationskälla. Men alla som var inblandade upptäckte att Ebbe Carlsson var passionerat intresserad av hela

ämnet och att han gjorde egna analyser. De analyserna bedömdes av olika personer som värdefulla. Det var rikspolischefens och såvitt jag minns även säpochefens bedömning. Var det lämpligt att använda Ebbe Carlsson på det sättet? Det får ni bedöma. Det är inte min sak.

Anita Modin: Jag efterfrågade din syn, tack.

Vet du något om Åhmanssons kännedom om dessa hemliga handlingar?

Carl Lidbom: Jag har nyss svarat på den frågan. Jag fick se de hemliga handlingarna, dvs. spaningsrapporter och utskrifter av telefonavlyssnade samtal i original – råmaterial. Det handlar inte om åklagarpärmen. Jag har nu lärt mig av jargongen på området att det talas om en åklagarpärm. Den har jag aldrig sett. Jag känner inte till begreppet. Däremot har jag t.ex. sett utskrifter i rå, oredigerad form av telefonavlyssnade samtal och spaningsrapporter. Så fort jag hade läst materialet och studsat inför innehållet tog jag tag i rikspolischefen och sade till honom att han måste ta tag i det och kontrollera det. Banden är på säpo. De måste finnas där. Han måste spela upp dem på nytt och kontrollera utskrifterna som Ebbe Carlsson hade. Behövdes det nya översättningar skulle de göras, och han skulle kontrollera när översättningarna hade gjorts, osv. Av den redogörelsen framgår väl att det stod klart för rikspolischefen att Ebbe Carlsson hade tillgång till hemliga handlingar.

Anita Modin: Kan du säga någonting om relationerna mellan Åhmansson och Näss?

Carl Lidbom: Jag antar att ni har frågat Åhmansson om detta. Det är litet besvärligt för mig att uttala mig om detta. Näss bytte jobb. Han sökte själv jobbet som länspolismästare i Uppsala. Jag tror att Åhmansson var glad över att få detta tillfälle att återställa ordningen på torpet. Han kände ju till att det rådde motsättningar mellan Näss och vissa andra. Han ville naturligtvis få slut på motsättningarna.

Börje Stensson: Jag återgår till brevet som Anita Modin refererade till. I brevet står det: "På mitt uppdrag har herr Carlsson kontaktat er", osv. Det är alltså ett direkt uppdrag.

Jag frågar Carl Lidbom som tidigare statsråd, propositionsskrivare när det gäller lagtext och riksdagsledamot, om du skulle ha rått din dåvarande justitieminister att skriva ett brev i denna anda, under vetskap om att säkerhetspolisen har kanaler för sådan verksamhet?

Carl Lidbom: Det är så lätt att recensera i efterhand. Det korrekta svaret är att ett sådant förfarande ligger för nära ministerstyre. Det är inte bra att sådant förekommer. Såvitt jag begriper har Anna-Greta Leijon själv erkänt att det förhåller sig så. Men därifrån till att värdera hur pass viktigt detta felsteg är, är en helt annan sak. Om man så vill kan det bli föremål för en opartisk granskning av någon lämplig församling. Men som vi ser kan det också vara föremål för en politisk debatt.

Börje Stensson: Som KU-ledamot och en av dem som skall dra vissa slutsatser, måste jag ta chansen att fråga en som är väl insatt i denna typ av frågor. Jag måste be dig om en klargörande bedömning av hur du ser på

denna sak. Skulle du ha skrivit ett sådant brev, med kännedom om att säkerhetspolisen har kanaler för en sådan samverkan säkerhetstjänster länder emellan?

Carl Lidbom: Jag tror att jag redan har gett svaret. Men jag kan gärna ge dig ett nytt och utförligare svar om du önskar det. Det är i och för sig inte korrekt av ett statsråd att som tjänsteåtgärd skriva ut ett sådant brev vare sig åt en tjänsteman eller enskild privatperson och ge dem ett uppdrag. Skall regeringen styra myndigheterna och lägga sig i deras göranden, vilket ibland är tillåtet, skall det ske i form av regeringsbeslut. Det är alltså fel att på det sättet lägga sig i en sak. Det har också Anna-Greta Leijon sagt. Sen är det en fråga om att värdera hur pass allvarligt detta är. Nu vet alla här att det finns många som anser att det hela var utomordentligt allvarligt. Börje Stensson vet att jag inte tillhör den kategorin. Man gör alltid ett eller annat fel eller misstag. Det är en stor, omfattande och besvärlig verksamhet att vara statsråd, och jag tycker inte att detta var värt de enorma konsekvenser det fick.

Börje Stensson: Sett i sitt sammanhang är inte den s. k. Ebbe Carlsson-affären av en ganska stor betydelse ur konstitutionell synpunkt?

Carl Lidbom: Det beror på. Om du vill se detta som det yttre tecknet på att hela Ebbe Carlssons spaningsarbete i själva verket handlar om en av Anna-Greta Leijon ledd aktion, är det en allvarlig historia. Det är alldeles riktigt. Jag har för min del inte kunnat hitta minsta stöd för sådana påståenden. Samarbetet med Ebbe Carlsson är något som rikspolischefen har inlett med honom efter det att jag sade till Ebbe Carlsson att han inte kunde göra något på egen hand, han måste i alla fall gå till rikspolischefen och samarbeta med honom. Det var på ett långt senare stadium som Anna-Greta Leijon kom in i bilden – inte för att sanktionera utan för att bli informerad.

Hans Nyhage: Jag vill också ta upp brevet. Det var alltså så hemligt att ingen annan i regeringen skulle få veta om det. Därför diarieförde det inte. Spaningsledningen fick inte heller veta om det. Är detta verkligen en bagatell?

Carl Lidbom: Jag tror att kontakter med främmande länders säkerhetstjänster måste skötas på så sekreta vägar som möjligt. Vi vet att det var fel att både skriva brevet och inte låta diarieföra det. Hela debatten handlar om hur pass allvarligt felet är. Det har blivit en politisk stridsfråga. Eftersom ni prompt vill dra in mig i debatten säger jag att jag inte tycker att det är ett allvarligt fel.

Hans Nyhage: Du säger själv att i samband med andra ambitioner kan det vara viktiga saker. Ändå karakteriserar du brevet som en bagatell. Är detta verkligen förenligt med din rättssyn?

Carl Lidbom: Men vari består det allvarliga? Vilken skada har skett, och i vilket syfte har brevet skrivits? Såvitt jag vet har brevet skrivits för att plocka fram viktig information från en främmande säkerhetstjänst. Det lyckades man inte med eftersom brevet aldrig hade använts.

För mig är det alltid väsentligare att i ett sådant sammanhang ställa sig frågan om detta är viktig information. Behöver jag informationen? Vem skall utföra det hela? Det är en fråga om formalia i samband med tillkomsten.

Ja, det var fel av Anna-Greta Leijon att på egen hand skriva detta brev och inte diarieföra det. Men det är fortfarande en fråga om politisk bedömning av hur allvarligt felet är. Jag begriper att oppositionen som vill komma till regeringsmakten tycker att felet är mycket allvarligt, och jag begriper att regeringspartiet som gärna vill behålla regeringsmakten tycker att felet är mindre allvarligt. Men låt oss se sanningen i ögat. Den ena sidan har intresse av att förstora felet, den andra sidan har intresse av att förminska felet.

Hans Nyhage: Jag konstaterar att du ändå inte anser att det är särskilt anmärkningsvärt att utföra handlingar av denna karaktär.

Carl Lidbom: Sitter jag på de anklagades bänk?

Hans Nyhage: Jag ställde en fråga. Anser du det inte anmärkningsvärt att utföra en handling av denna karaktär?

Carl Lidbom: Jag har svarat ingående och utförligt. Det enda som kunde motivera ytterligare frågor i detta ärende vore att jag satt på de anklagades bänk och skulle pressas till det yttersta. Så har jag inte uppfattat situationen.

Hans Nyhage: Vad just du tycker i det sammanhanget är inte alls ointressant. Vi tycker att det är mycket viktigt.

Finner ni det inte anmärkningsvärt att en privatperson reser utomlands och visar upp hemliga handlingar?

Carl Lidbom: Att ha med sig hemliga handlingar utomlands förekommer ständigt. Jag antar att ledamöterna på den borgerliga regeringens tid hade portföljerna fulla med hemliga handlingar när de reste ut i världen. Man får väl söka se till att man förvarar hemliga handlingar på ett betryggande sätt.

Hans Nyhage: Jag betonade faktiskt att en privatperson reser runt och visar upp hemliga handlingar.

Carl Lidbom: Frågan är då om det är uppseendeväckande att privatpersonen har fått handlingarna! Somliga tycker ju det. I ljuset av att rikspolischefen hade bestämt att polisen skulle samarbeta med Ebbe Carlsson, tycker jag inte att det var så förfärligt märkvärdigt att han fick de hemliga handlingarna. När han väl har fått dem är det inte så märkvärdigt att han reser omkring med dem om han förvarar dem på ett ordentligt sätt. Det gör alla andra människor som också har hemliga handlingar. Massor av statsråd och riksdagsmän åker runt i världen med hemliga handlingar i portföljerna. Håll rätt på dem! Det är det enda man kan begära i sammanhanget.

Hans Nyhage: Var det någon mer närvarande när Ebbe Carlsson demonstrerade handlingarna för dig?

Carl Lidbom: Nej, det var det inte. Jo, förlåt mig. Jag skall svara helt korrekt. Min fru var också med.

Hans Nyhage: Känner du till om Ebbe Carlsson visade dessa handlingar för andra personer än dig?

Carl Lidbom: Nej, det vet jag faktiskt inte.

Olle Svensson: Därmed är frågestunden avslutad. Jag ber att få tacka ambassadör Lidbom för att du har ställt dig till förfogande och kompletterat vår skriftliga dokumentation med de svar du har gett. Tack skall du ha.

Anm: Vid Carl Lidboms genomläsning av utskriften har han på s. 310 gjort följande tillägg: Jag betvivlar inte att jag svarat på detta sätt. Men det är ett misstag. Pengarna tror jag att jag kände till vid denna tidpunkt. Vad jag däremot inte visste var att Fischers pengar skulle användas till avlyssningsapparatur. Att elektronisk avlyssningsapparatur skulle anskaffas fick jag veta först när det kom till offentligheten.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 10

1988-07-28

kl. 15.36–17.42

Offentlig utfrågning av länspolismästaren P-G Näss angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Jag hälsar länspolismästare Per-Göran Näss välkommen till oss. Du vet i vilken egenskap du har kallats. Vi håller på att utreda vissa sammanhang i vad som ibland kallas Ebbe Carlsson-affären.

Jag vill fråga dig om du inledningsvis vill framföra några kommentarer eller om vi omedelbart skall gå in på frågorna.

P-G Näss: Jag skulle nog vilja göra en inledning.

När jag tog del av JK-utredningen blev jag ganska överraskad över att det visade sig att jag var en huvudperson i det sammanhanget. Jag blev ännu mer överraskad när jag fick se att jag skulle redan i november 1987 ha blockerat utredningen rörande PKK-spåret, att jag skulle vara ansvarig för ett stopp i utredningen, att jag skulle ha felaktigt informerat rikspolischefen i december 1987 – någonting som över huvud taget inte har förekommit – och att jag skulle ha hindrat utredningsmän att företa resor; speciellt anges detta beträffande slutet av februari 1988.

Av den utfrågning som har ägt rum och även pressbevakningen har det framkommit att det mesta av det som sägs är helt galet, men jag måste ändå ta tillfället i akt att något redogöra för vad det är som egentligen har hänt i det här sammanhanget under utredningen.

När Hans Holmér lämnade utredningen bestämdes det att säkerhetsavdelningen skulle fortsätta utredningen av PKK-spåret. Vi gjorde en mycket stor satsning, och vi fick ett oerhört omfattande material. En hel del polistjänstemän hade arbetat med detta tidigare. Jag gav direktiv om hur man på bred front skulle gå tillväga för att handlägga och göra en ordentlig analys av ärendet. Jag hade en del synpunkter på den tidigare handläggningen.

Det var ett 30-tal polismän som då sysslade med detta, många av dem från säkerhetsavdelningen, men det var även några från andra avdelningar.

Det gjordes under våren 1987 ett massivt arbete. Vi hade förmånen att få en särskild åklagare avdelad – Jörgen Almblad. Han hade mycket att läsa in. Vi hade ett fruktansvärt arbete. Parallellt med detta kom påståenden om nya hot och om nya attentat som skulle äga rum. Det var över huvud taget oroligt under våren 1987 ute i Europa. PKK-are hade attackerat andra kurders festligheter, och en hel del människor hade skadats eller dödats i samband med detta. Det fanns uppgifter om att så skulle bli fallet i slutet på maj vid en större festlighet som andra kurder arrangerade i Stockholm. Vi gjorde en massiv insats i samråd med Stockholmspolisen. Jag tror att den massiva insatsen avvärjde incidenter.

Trots alla dessa ansträngningar under våren 1987 blev jag ändå inte nöjd.

Visserligen hade vi gjort en god insats i terroristbekämpningen, men vi hade inte kommit längre i mordutredningen. Vi hade också märkt att det blivit en hel del diskussioner i gruppen. Kegö och Barrling är tvivelsutan de som jämte mig själv var mest informerade om utredningen. De kom att uppfattas som utomordentligt svåra att ha att göra med. De kom i ideliga diskussioner med de andra befattningshavarna som arbetade med detta.

När vi nu skulle gå in i ett annat skede från hösten fann jag att det måste göras någonting åt detta. Jag bestämde att man skulle dela upp bearbetningen av PKK. Jag tror att jag avdelade mellan tolv och femton befattningshavare, däribland Kegö och Barrling, som hade till huvudsaklig uppgift att syssla med utredningen av mordet. Jag sade uttryckligen till dem: "Nu vill jag inte höra mer från er om hot, nya attentat eller sådant, utan nu sysslar ni med mordutredningen! Ni går igenom materialet och försöker ta fram allt som tänkas kan. Det finns vissa uppgifter rörande förhållandena kring mordplatsen som jag nu har försökt få utredda i ungefär ett och ett halvt år. Nu skall detta ske. Jag vill inte höra något resonemang om teoretiska överbyggnader, om demokratisk centralism och beslut som är fattade, utan nu vill jag ha realiteter på mordplatsen."

Här skall det kanske skjutas in att jag har sysslat med brottmålsutredningar i 25 år. Jag har varit speciellt intresserad av detta. Jag flyttade en gång i tiden från Stockholm till Norrbotten med det uttryckliga syftet att jag där skulle få möjlighet att komma ut på fältet och arbeta med brottmålsutredningar. Jag upplevde mitt arbete i Stockholm, vid åklagarmyndigheten som alltför begränsat för den möjligheten. Jag har sedan lett det operativa arbetet inom säkerhetsavdelningen. Nu var jag mycket bestämd. Jag avsatte också resurser i form av tre befattningshavare för hotbedömning vad gällde PKK. Det gällde alltså mordet först och främst. Det blev diskussion även om detta inom avdelningen. Man frågade hur jag kunde göra en sådan avvägning, men jag sade att nu skulle vi gå till botten med detta.

Jag fick i går höra länspolismästare Holmér säga att han av Kegö och Barrling användes som bollplank. Det är utmärkt om de har gjort det, för han hade stor kunskap om förhållandena. Det var i så fall helt i enlighet med mina intentioner.

Man satte i gång att arbeta sig fram med vissa vittnesförhör. Man hade vissa teorier. Jag sade: "Hör de här människorna först – sedan kan vi diskutera. Jag vill ha reda på i detalj vad de har sett och hört och vad som har förekommit."

Det resulterade i att ett par av de här personerna försvann. Det visade sig att de inte höll måttet i jämförelse med vad som hade sagts inledningsvis. Men tyvärr inträffade det också under hösten 1987 att man hittade en gammal uppgift. Man uppfattade detta som en ny källa. Man hittade en polisman från södra Sverige som hade tillgång till en källa med mycket goda informationer. En hake var dock att källan skulle ha pengar. En annan hake var att polismannen gjorde gällande att han var den ende som kunde tala med källan. Detta har i alla tider ingivit mig den största misstänksamhet. Är det en seriös utredning, kan man tala med polisen, och då behöver man inte tala med bara någon särskild. Jag sade: "Se till att ni betalar ersättning för kostnader, men inte ett öre mer! Nu får det inte bli fråga om köp av någon

källa. Uppgifterna skall vi ha. Sedan kan vi bedöma värdet. Ni vet själva vad som finns i belöning. Dessutom" – sade jag – "är ett oeftergivligt villkor att ni får direktkontakt med källan."

Utredningen följde inte helt mina direktiv. De kom kanske in i lägen där de ansåg sig tvungna att betala en viss ersättning till polismannen för vidarebefordran. Min misstänksamhet mot det här förfarandet växte. Jag fick information om polismannen i fråga som gjorde mig ännu mer tveksam.

För att göra en mycket lång och arbetskrävande historia kort blev resultatet att det hela visade sig vara ingenting. Det tog mycket kraft och tid i anspråk, och helt naturligt tappade man inom utredningsgruppen geisten i anledning av detta.

Då var vi framme ungefär vid årsskiftet. Jag hade fått svar på en del frågor, men det fanns mycket kvar att utreda. Ett antal befattningshavare som tillhörde rikskriminalen önskade återgå till sina befattningar, och några ville inte vara med längre. Gruppen gick ned till fyra–fem personer.

Jag drog då ånyo upp vad som skulle ske i sammanhanget. Jag gav speciella direktiv till Kegö och Barrling att hålla de förhör som behövdes. De protesterade och sade att de hade mycket annat att göra. Jag hävdade att de, som var bäst insatta, var bäst lämpade att hålla förhören. Jag visste att det skulle bli jobbigt, men vi hade en planläggning, som gjorts i fullt samförstånd med Jörgen Almblad.

I november 1987 sade Barrling till mig litet *en passant*: "Det är möjligt att vi kan få Si och Så hit till Sverige. Han lär ha hoppat av från PKK." Jag sade: "Du vet ju själv vilka konsekvenser det blir. Vi får ånyo ett objekt att skydda. Men vi får se vad som händer."

Sedan berördes inte detta mer. Det har nu framställts så, att här fanns en betydelsefull avhoppare som jag inte ville att man skulle samarbeta med eller hämta uppgifter från.

Jag fick inte besked vidare om avhopparen förrän någon gång i februari månad när Kegö ville ha vissa verifikationer attesterade. Jag upptäckte det klassiska mönstret att man hade tagit in på hotell och haft förtäring. Jag frågade vem det gällde. "Jo, han har kommit nu." – "Vad säger han då?" – "Han har hittills talat mest om organisationen." – "Är ni säkra på vem det är? Han kan vara en infiltratör, och han kan ha kunskap om allt eller intet, så ni måste vara försiktiga." Jo, det skulle de vara. Jag hade inga större dubier om att de var väl vuxna uppgiften.

Vi bestämde oss då omedelbart för att försöka få en verifikation på personens identitet. Det kunde vi få från ett land i Västeuropa där han hade verkat. Jag sade att vi skulle resa ned så snart som möjligt och ta reda på detta.

Återbud och semesterperioder och annat för de här två medarbetarna gjorde tyvärr att vi inte kunde resa sista veckan i mars månad. Dessförinnan hade vi fått besked från Frankrike om att man hade en person sittande där som var villig att mot en större summa pengar lämna information. I sådana här fall är principen att vi först skall ha informationen, och sedan skall vi värdera riktigheten av den.

Frågan väcktes att vi skulle skicka ut en befattningshavare för att höra den här personen. Vi frågade den franska polisen, som svarade att han verkade

känna till en hel del om PKK men var betydligt diffusare när det gällde mordet, och därför var det ingen idé att vi reste ned.

Vi föreslog vissa tidpunkter när resan skulle kunna företas. Så småningom, i början av mars, fick vi besked om att han skulle bli frigiven. Man hade för avsikt att genom övervakning fastställa om han hade möjlighet att ta fram den information han påstod sig ha. Vi tillfrågades om vi ville skicka ned någon. Jag förklarade i det sammanhanget att vi inte borde skicka ned några svenska poliser som går vilse på tågen och i tunnelbanan, utan vi skulle be den franska polisen att sköta detta.

Slutrapporten innebär att vederbörande stack i väg. Det fanns ingen information att hämta. Han ingick ett avtal med den som man hade en överenskommelse med men försvann sedermera.

Detta är det skeende som har förekommit i det här sammanhanget. Det har nu sagts att de åtgärder som jag vidtagit skulle innebära ett stopp i utredningen. Ett av de problem jag haft har varit att man inom andra delar av avdelningen haft uppfattningen att jag har lagt ned alltför stor möda på den här utredningen, att jag har låtit befattningshavarna få för fria händer och låtit dem göra alltför mycket. Det är därför förvånande att få reda på att det i deras mun har lagts påståenden om att det skulle ha varit motsättningar oss emellan. Det är mig helt främmande. Jag har mycket svårt att förstå detta.

Jag har under den här tiden också försökt att informera den nytillträdde rikspolischefen. Det påstods i JK-rapporten att det skulle ha gjorts i december månad. I december månad hade jag två telefonkontakter med Åhmansson – det gällde den här polismannen, som då ville vara tjänstefri för att kunna företräda oss, och det gällde ett personligt sammanträffande i anledning av att han skulle intervjuas rörande det förhållandet att man i Malmö polisdistrikt inte ägnade särskilt stor uppmärksamhet åt att de PKK-medlemmar, som hade kommunförbud, inte fullföljde sin anmälningsskyldighet.

Jag försökte få honom intresserad av utredningen. Han hade mycket att göra – jag hade förståelse för det – men min minnesbild är att det någon gång i slutet av januari eller början av februari gjordes en föredragning. Vi lyckades få ta hans tid i anspråk två–tre timmar, vilket med hänsyn till mängden av material var utomordentligt kort tid. Vi – jag säger *vi* i sammanhanget; det var jag, Kegö och Barrling – föredrog det som jag har föredragit i alla upptänkliga sammanhang inför över huvud taget alla som hade anledning att fråga oss om detta. Vi har hela tiden diskuterat inför öppen ridå. Det vore förvånande om rikspolischefen hade fått uppfattningen att jag sökte undanhålla honom någon information. Sanningen är att jag gick efter en och en halv timme och man fortsatte ytterligare någon timme.

Det här var ett antal händelser som jag anser har beskrivits helt felaktigt i JK-rapporten. Jag vill också påpeka att när jag hördes av JK sade han att syftet var att jag skulle ge en bakgrundsinformation. Jag gjorde så. Sedan upptäckte jag att det hållits ett antal förhör efteråt, men jag har inte fått reda på vad som har sagts i sammanhanget.

En sak som jag har reagerat för är uppgiften att Ebbe Carlsson skulle ha haft förmånen att under nio timmar få informera justitieministern om sina teorier. Det är inte utan avund jag har mött den uppgiften. När vi skulle

informera om säkerhetsavdelningen lyckades vi kämpa oss till en dag mellan 9 och 16 och då skulle vi informera om hela avdelningen inklusive signalspaning och vi skulle också ut på en bilresa. Vi var ändå lyckliga för att vi fick sju timmar med vår fackminister. Detta är en sak som har betydelse när man diskuterar insynen i säkerhetsavdelningen.

Sven-Åke Hjälmroth kom något år tidigare än jag till avdelningen. När vi sedan samarbetade hade vi ett enda syfte: att försöka inför öppna dörrar informera alla som skall ha insyn i detta arbete om vad vi sysslade med. Vi har gjort vad som över huvud taget har varit möjligt. Dessvärre har tiden inte räckt till för dem som skulle ha haft insynen.

Men inte nog med att man finner när man läser JK-rapporten att fackministern ägnade nio timmar åt Ebbe Carlsson. Den egna verkschefen fann det också förenligt med sina intressen att ägna betydligt mer tid till umgänge med Ebbe Carlsson än åt att fråga oss på det s.k. verkstadsgolvet.

Nu är det möjligt att vi inte har förmågan att framställa saker och ting lika klatschigt som en förlagsdirektör har. Vi kan inte ta ut en uppgift här och en annan uppgift där och försöka få ihop det till en story med bra layout och sälja varan. Vi kommer som poliser alltid tillbaka till fakta – å ena sidan och å andra sidan – det blir tråkigt, jobbigt och svårt. Vi hade inte heller – inte någon av oss – erfarenhet från departementet så att vi kunde fånga rikspolischefens uppmärksamhet, och vi kunde inte använda den vokabulär som man använder där, utan vi använde den vokabulär som vi brukar använda inom polisen. Det är möjligt att vi därför inte fick den kontakt som vi skulle ha.

Det har sagts att vi inte har ställt allt material till förfogande under den tid som mordutredningen ägt rum. Jag ber om ursäkt för att skildringen blir långrandig, men jag känner ett behov av att redogöra för detta.

När Holmér startade sin utredning var vi helt eniga om att här måste klutar sättas till för att vi skulle klara upp mordet. Det måste göras en storsatsning, här måste göras allt som tänkas kan. Vi hade de här uppgifterna kring samtalen om bröllop. Vi hade en del andra uppgifter rörande händelser som hade ägt rum och som vi ansåg kanske hade betydelse i sammanhanget. Vi gjorde en grovfördelning av vem som skulle göra vad. Det bestämdes direkt i början på mars – det var Holmér som bestämde det – att rikskriminalsektionen skulle höra kurderna med hänsyn till att rikskriminalen hade haft att göra med narkotikahanteringen.

Jag ber om ursäkt att jag nu är slarvig. Det är inte *kurder* det gäller, utan PKK. Den anmärkningen har jag hört tidigare, och det finns all anledning att säga att vi inte har problem med kurderna ur säkerhetssynpunkt eller någon annan synpunkt, utan det är PKK som är bekymret.

Man hade god kunskap om PKK inom rikskrim, och vi sammanförde befattningshavare från rikskrim med befattningshavare från säkerhetsavdelningen för direktinformation. Det resulterade i att det den 6 mars i Svenska Dagbladet stod att man nu hade tillgång till den hemliga kodlistan och att "bröllop" betyder "mord".

Det utbröt raseri inom avdelningen över att detta omedelbart kom ut. Vi sade från ledningshåll att det var en olycka, men materialet måste ändå tillställas rikskriminalen. Vi har hela tiden haft den inställningen under

mordutredningen att allt som över huvud taget är aktuellt skall tillställas den.

Som alla vet koncentrerades uppmärksamheten efter fjorton dagar på en person som i media gick under beteckningen 33-åringen, och detta fortsatte sedan fram till någon gång i maj månad. Under tiden pågick det ett arbete med 172 olika ärenden, såsom Hans Holmér sade i går. Det var hans ambition – och den delade vi samtliga – att man skulle göra en bred kartläggning, och tills vi fått någon direkt möjlighet att ingripa skulle vi gå igenom allt som fanns innan man bestämde sig för vad man skulle satsa på.

Jag hade en del andra arbetsuppgifter och var inte kontinuerligt närvarande hela tiden men var med i huvudsak fram till semestern. Någon gång i juni etablerades kontakt mellan Barrling och Holmér. Barrling, som sysslat länge med PKK, redovisade då vår kännedom om organisationen. Det resulterade i att Holmér ansåg att det var någonting att satsa på och att bearbeta.

Det är utomordentligt egendomligt att det nu dyker upp en uppgift att spaningspromemorior från säkerhetsavdelningen via Ebbe Carlsson skulle under 1988 ha kommit till utredningen efter närmare två år. Barrling har ju känt till förhållandena hela tiden. Han har varit den som har drivit detta. Det är utomordentligt egendomligt om han inte skulle ha tillhandahållits detta. Därför tror jag inte på den uppgiften. Till dess han säger mig att han fått dessa av Ebbe Carlsson i stället vill jag hålla före att detta har funnits tillgängligt.

Summan av allt detta är att det ur säkerhetsavdelningens synpunkt fanns anledning att göra en stor satsning på detta och lämna över allt material vi hade.

Det har under gårdagen och delvis i dag kommit de mest häpnadsväckande påståenden. Det har påstått att det fanns en konspiration inom säkerhetsavdelningen, att man skulle aktivt ha motverkat verksamheten, och viktiga uppgifter skulle ha undanhållits. Det skulle vara fråga om en illasinnad verksamhet, påstår man, t.o.m. från regeringshåll. Till råga på allt har det tydligen sagts av någon att jag skulle vara KGB-agent. Det är en egendomlig upplevelse att när man har ägnat tio år av sitt liv åt att bekämpa en viss mot riket riktad farlig verksamhet få det epitetet sig tillagt.

Jag vet att jag kanske bryter mot sekretessreglerna, men nu gäller det framför allt min egen person, och därför tar jag det straff det må bli. Det är kanske inte bekant att under perioden efter det att Wennerström greps skedde just ingenting i det här landet när det gällde kontraspionage. Verksamheten låg mer eller mindre för fäfot. Under 1970-talet ägnade man sig åt interna strider inom säkerhetsavdelningen. Sven-Åke Hjälmroth och jag måste sätta till avsevärd kraft i slutet av 1970-talet för att över huvud taget få ordning på torpet – det torp som Åhmansson nu tydligen vill att jag skall lämna för att återställa friden med en kommissarie och en kriminalinspektör.

Sedan 1982 har det utvisats 21 underrättelseofficerare från det här landet, 11 sovjetiska och 10 från WP-staterna. Det har under den här tiden vägrats inresevisum för 30 sovjetiska underrättelseofficerare – allt detta på tillskyndan av säkerhetsavdelningen.

Att i belysning av detta bli beskylld för att vara KGB-agent är ganska kämpigt, såsom var och en förstår. Jag lär inte nöja mig med att man nu i

efterhand säger från de håll där man har tillagt mig de här epiteten att jag är en skicklig operativ chef.

Jag vill också avslutningsvis säga att om en främmande underrättelsetjänst hade velat skada den svenska säkerhetsavdelningen riktigt ordentligt i djupet, så kunde den inte ha lyckats bättre än Ebbe Carlsson har gjort. Det har slagit sönder någonting som i detta sammanhang är utomordentligt viktigt, nämligen relationerna till andra länders säkerhetstjänster. Det förtroende som finns där har skadats i märgen. Jag har en stark känsla av att man åtminstone på visst håll i världen är utomordentligt nöjd med utvecklingen. *Jag* är det inte.

Olle Svensson: Vi har tagit del av både JK-rapporten och andra dokument. Jag vill gärna vitsorda att justitiekanslern vid sitt besök hos oss bakom stängda dörrar – jag hoppas att vi kan publicera allt det som där förevar, men det fanns skäl att på hans begäran ha ett slutet sammanträde – har kompletterat sin rapport i vissa avseenden, så att Näss' roll nog har blivit mer positiv än den bedömdes i det läge som rådde när uppgift stod mot uppgift. Den ursprungliga texten motiverades just med att det pågick en utredning – Robertssons utredning, som sedermera har framlagts. JK vitsordade att han står bakom de bedömningar som görs i den rapporten.

Om jag ställer frågor måste jag göra det utifrån de grunddokument vi har haft. Jag har då uppfattat det så att det inom avdelningen tydligen har funnits en känsla av att man inte har fått fullfölja sina ambitioner. Vi känner alla till från olika arbetsplatser att man får särskilt starka ambitioner att fullfölja det man för dagen sysslar med.

De båda polismännen Kegö och Barrling bedömer väl även du som omdömesgilla och duktiga polismän?

P-G Näss: Jag tycker att de är mycket duktiga. Jag har också haft en mycket god relation till dem. Däremot har vi haft diskussioner emellanåt.

Olle Svensson: Tror du inte att de har upplevt en ärlig känsla av att de inte har fått arbeta tillräckligt energiskt dels med PKK-spåret, dels med vad som har sammanhang med källa A? Av de handlingar jag har läst och av alla samtal framgår det att de inte bara haft den känslan utan också varit mycket aktiva för att få till stånd en förändring, och det måste ju bygga på någonting.

P-G Näss: Jag har sett de här uppgifterna och jag har förvånats över att i varje fall Kegö har sagt, efter det att detta publicerats, att det aldrig har varit några motsättningar mellan oss, utan diskussioner. De diskussionerna har från min sida hela tiden tenderat att utmynna i vad som är kärnan i det hela. De har gärna velat dra in mycket teori i sammanhanget. Jag har sagt att det i och för sig är av stort intresse men att vi måste klara av basfakta innan vi kan tillåta oss några teorier. Vi måste fastslå vissa saker. Då i februari hade det gått två år efter mordet. Jag sade att vi inte längre kunde ha personer ohörda som måste höras. Det är ett tråkigt och tungt arbete, men det måste göras. Vi måste ta itu med detta.

De hade då träffat källa A och vi hade en överenskommen plan för hur vi skulle hantera källa A. Den fullföljdes aldrig under den tid då jag var där. Jag vet inte vad han slutligen har givit. Jag kan bara konstatera att Jörgen

Almblad har sagt att det inte tillförde mordutredningen någonting.

Hela tiden har det kommit upp nya saker och nya stickspår, och andra saker har kommit emellan, men jag har inte velat låta någonting komma emellan. Deras ambition har varit att visa att PKK är en av de farligaste organisationerna i västvärlden. Jag kan inte riktigt inse att det är ett huvudsyfte med mordutredningen. Jag har hela tiden försökt få dem in på detta. På något sätt har de varit fast i övertygelsen att kan man bara visa att organisationen är farlig, har man också visat att den har begått mordet på Olof Palme.

Olle Svensson: Under en avvecklingsperiod när du redan hade sökt annan befattning och var på väg till Uppsala genomfördes det vissa organisatoriska förändringar. Om jag har rätt uppfattat de utfrågningar vi haft bl.a. med nuvarande chefen för säkerhetsavdelningen skedde det en viss utbyggnad av organisationen inom säkerhetsavdelningen som skulle syssla med PKK-spåret. Hade det skett även om du varit kvar?

P-G Näss: Ja, definitivt. Det började när vi kom hem från det här landet i slutet av mars. Vi hade då ett brett fält av saker och ting. Vi diskuterade detta när vi var därnere. Vi hade också en överenskommelse med landet i fråga om hur vi skulle gå vidare för att nå fram. Det var då helt klart att det skulle kunna resultera i någonting påtagligt. Vi skulle kunna konstatera vissa faktiska förhållanden som vi hade strävat efter i två år. Också jag var fylld av entusiasm.

Problemet var bara att jag i det här skedet fick reda på att det nu höll på att ta slut. Jag skulle bli utnämnd till den här befattningen. Jag hade två kassaskåp fulla med handlingar som jag måste fördela under mycket kort tid.

Jag ansåg det naturligt att försöka få någon annan att ta hand om detta. Jag hade avsevärda bekymmer. Det har framställts i JK-utredningen som en merit för rikspolischefen att han satte in Ridefelt den 1 april i stället för mig. Faktum är att Ridefelt inte kom i gång förrän den 9 maj. Han hann inte. Jag försökte få honom att ta över sammankomsterna.

Organisationsförändringarna upplevde jag som mycket egendomliga. Vi hade då avslutat en serie sammankomster i februari månad som byggde på att vi hade åklagare närvarande. Plötsligt sätter sig rikspolischefen med sin direktion och ett antal andra personer. Det for genom min skalle: "Nu är vi tillbaka i det gamla igen. Nu kommer åklagarna att sidsteppas."

Det är intressant att se att tydligen även Anna-Greta Leijon upplevde det så. Hon erinrade den 5 april om att man borde se till att åklagarna blir informerade.

Det sades i går att den s.k. överbyggnaden var till för att säkerhetsavdelningens uppgifter skulle komma fram till utredningen. Jag förstår inte att man behöver ha en överdirektör och två avdelningschefer och många andra för det. Jag upplevde att man höll på att tillskapa en ny spaningsorganisation vid sidan av åklagarna igen.

Olle Svensson: Det är tydligt att det har funnits vissa motsättningar. Jag har fattat det så att du har upplevt motsättningar mellan dig själv och den nuvarande rikspolischefen Åhmansson.

P-G Näss: Det är möjligt att det låter så, men jag har inte talat med karlen, och han har inte talat med mig. Jag kan bara konstatera vad som sker omkring mig.

Olle Svensson: Men du har inte haft något intryck av att vara motarbetad av regeringen?

P-G Näss: Nej, det har jag inte upplevt.

Anders Björck: Det här är viktiga frågor av betydelse för hela Ebbe Carlsson-affären, eftersom han kom in genom att börja kritisera vissa förhållanden inom säkerhetsavdelningen.

Jag är medveten om att det är känsligt att åberopa hemliga handlingar, men jag hoppas ändå att man så långt som möjligt skall klara ut detta offentligt. Jag tror det är till nytta för alla inblandade parter att genomgången sker här och nu.

När fick du först kännedom om att Ebbe Carlsson kritiserat dig? Jag vill då säga att beskyllningen för att du skulle vara KGB-agent är en uppgift som jag har fått när justitiekanslern var hos oss. Observera att justitiekanslern inte har begärt att den uppgiften skall strykas ur det stenografiska protokollet. Jag har kontrollerat att han har ansett att den uppgiften kunde bli offentlig enligt hans egna streckmarkeringar i protokollet.

När fick du först reda på detta?

P-G Näss: Sune Sandström sade i förmiddags att han efter en tids bortavaro hade fått information om att det skulle företas en intern utredning, och han hade nämnt detta för mig och Sven-Åke Hjälmroth.

Jag var kanske inte tillräckligt uppmärksam, men jag uppfattade att det han sade gällde de gamla uppgifterna om förhållandena före mordet. Jag sade att det skulle gå bra att utreda dem igen.

Jag tillträdde min befattning i Uppsala den 1 juni, och jag gick runt där och blev introducerad. Sedan tidigare var det överenskommet att jag skulle komma ned hit den 8 juni. Då skulle revisorn granska mina räkenskaper, och jag skulle lämna ifrån mig nycklar och identitetskort.

I samband med detta sade Olav Robertsson att han hade hand om en utredning rörande förhållandena. Det alluderade på det han tidigare hade sagt. Sedan fick jag besked om att Åhmansson ville tala med mig.

Jag kunde inte ha blivit mer överraskad än jag blev när han satte igång att säga att han hade en egendomlig, pinsam och märklig historia att berätta för mig. Då fick jag reda på vad det var frågan om. Jag hade sett i massmedia att det blivit stor uppståndelse, att det förekommit smugglingsförsök och att Anna-Greta Leijon hade avgått, men jag kunde inte begripa att *jag* på något sätt fanns med i detta.

Anders Björck: Kan du precisera vad det var Åhmansson meddelade dig i anklagelseform?

P-G Näss: Han sade att det hade gjorts gällande att jag skulle ha motarbetat utredningen rörande PKK. Jag tappade hakan, så jag hängde inte med i alla turerna, men så småningom fick jag klart för mig att Ebbe Carlsson hade kommit med uppgifter. Jag uppfattade det så att han kände sig illa till mods

med anledning av vad som hade varit. Han kom så småningom in på en precisering. Jag vill minnas att han sade att Ebbe Carlsson skulle ha sagt omkring den 10 mars att det förekom korruption inom säkerhetsavdelningen. Jag frågade om mitt namn nämndes i sammanhanget. Då blev han tyst i 1–1,5 minuter, som jag bedömer det, och sedan sade han: ja. "Så utmärkt", sade jag. "Du är rikspolischef och polismyndighet. Då är det fråga om falsk tillvitelse." Då sade han: "Gör nu inte sak av det här, för det skulle ytterligare försvåra situationen." Jag sade att det som försvårade situationen var att jag påstods ha saboterat en utredning som jag har ägnat två år av mitt liv åt och att jag påstods korrumperad. "Vad menar du jag skall göra?" frågade jag. Han sade: "Den här karlen har drivit mig framför sig. Han har hela tiden sprungit i regeringskansliet och sagt: vad gör rikspolischefen? Det har varit påtryckningar och krav och det ena med det sjunde."

Jag kände naturligtvis till hurdan situationen kan vara, så det var väl inte direkt någonting obekant för mig, men jag sade att det hjälper inte, för i sådana här lägen måste man upprätthålla sin integritet.

Vi hörde i går Ebbe Carlsson säga att vad han hade begärt var att Åhmansson skulle fråga mig vad jag sysslade med. Jag hade betydligt ödmjukare krav – jag hade bara begärt att han skulle ta reda på vad som fanns i utredningen om detta. Det är möjligt att han då hade kommit fram till att vad Ebbe Carlsson berättat för honom inte var det mest intressanta i utredningen.

Anders Björck: Rikspolischefen refererade då till Ebbe Carlsson. Var det första gången du hört talas om honom i detta sammanhang?

P-G Näss: Nej. Han dök upp i den s.k. paraplyorganisationen som en lämplig person att skicka iväg att tala med Banisadr. Vad som har sagts om svårigheterna att få kontakt med Banisadr är riktigt. Det var en beställning från åklagarna att man skulle tala med honom. Det var svårt att ordna det. Det var väl heller ingen som hade alltför stora förhoppningar om att det skulle komma fram någonting av betydelse.

Jag kände till namnet sedan tidigare, men jag hade aldrig träffat Ebbe Carlsson. Tydligen fick han det här uppdraget.

Anders Björck: När en person som Ebbe Carlsson, som står helt utanför polisverksamheten och i synnerhet utanför säkerhetsavdelningen som ju är alldeles speciellt viktig, har sådan här information och går till rikspolischefen med den måste han ha någon källa. Han har mig veterligt aldrig tjänstgjort inom säkerhetsavdelningen. Vad bedömer du som Ebbe Carlssons källa?

P-G Näss: I vilket avseende?

Anders Björck: När det gäller anklagelserna mot dig.

P-G Näss: Jag vet inte riktigt. Uppenbarligen var det fråga om Kegö och Barrling. Jag hade blivit kontaktad av massmedia rörande detta, och de hade sagt att det skulle ha varit någon diskussion om motsättningar. Jag utgår från att Åhmansson berättade detta för mig, men när de uppgifterna började komma på plats antog jag väl att det var källan.

Anders Björck: Har du någon uppfattning om varför man har konstruerat den här typen av anklagelser mot dig? Kan det ligga någonting bakom detta utöver det som du redogjort för nu? Det är ju allvarliga anklagelser.

P-G Näss: De är inte bara allvarliga – de är för min egen person förödande. Jag har funderat på vem som kan bära ett sådant hat mot mig eller det jag representerar som motiverar att anklagelserna har kommit upp.

Det är mig helt främmande att tro att Kegö och Barrling skulle ha sådana antipatier mot mig att de skulle gå så här långt – det är orimligt. Den dag jag träffar dem och de säger att de har uppfattat mig så här skall jag tro det, men dessförinnan kan jag inte tro det.

Det måste då vara någonting i min person eller i min verksamhet som har gjort detta. Jag har hela tiden under min verksamhet som åklagare och de senaste tio åren som polischef hävdat att man skall vara helt opolitisk i de här sammanhangen. Man skall inte ha sympati för den ena eller andra sidan, man skall inte vara partipolitiskt engagerad.

Jag har också hävdat inom säkerhetsavdelningen att politiska uppfattningar skall lämnas utanför, eftersom säkerhetsavdelningen enligt min uppfattning är någonting som tillhör nationen och inte tillhör något parti eller någon regering. Säkerhetsavdelningens verksamhet måste vara helt oberoende.

Jag har hävdat detta hela tiden. Jag har aldrig engagerat mig i partipolitik. Jag har hållit mig utanför för att kunna leva upp till den här målsättningen. Jag uppfattar det som något egendomligt att man efter 10 ändå relativt framgångsrika år anser att det finns anledning att se över säkerhetsavdelningen, när man inte fann det aktuellt att göra så under de närmare 25 åren 1963–1988, när det inte skedde någonting.

Anders Björck: Det kan alltså då ha varit så att det var effektivitet i organisationen under din tid – ni lyckades få fast ett antal agenter från öst, och inresetillstånd nekades för en del.

Kan det ha varit en kampanj mot säkerhetstjänsten? Kan det ha varit politiska skäl som gjorde att du personligen kom att drabbas?

P-G Näss: Jag är medveten om att främmande makt ständigt driver kampanjer mot säkerhetstjänster. Det har vi sett ett antal exempel på under årens lopp, så det är inte förvånande, men jag har ändå svårt att förstå konkretiseringen på min person.

Anders Björck: Du kan inte hålla för uteslutet att det kan ha varit ett led i ett allmänt misstänkliggörande av den svenska säkerhetspolisen som du kom att drabbas av?

P-G Näss: Jag vet inte. Jag står frågande inför detta. Hade jag någon riktigt bra förklaring, skulle jag lämna den här och nu. Det är möjligt att jag så småningom kommer till insikt, men nu vet jag inte vad som är bakgrunden.

Anders Björck: Jag lämnar detta och ställer några frågor som direkt berör den diskussion vi har haft om förhållandena före och efter mordet på Olof Palme.

En fråga som det har spekulerats mycket över är om ni inom säkerhetsavdelningen mottog någon varning före mordet om att ett attentat förbereddes mot Olof Palme.

P-G Näss: Åsyftar du därmed någon annan underrättelsetjänst som skulle ha framfört det?

Anders Björck: Ja, det är just det jag åsyftar. Det kom inte från era kolleger utomlands något konkret tips?

P-G Näss: Nej. Detta har varit ett av de stora frågetecknen i hela mordutredningen. Regeringen bad alldeles i början av utredningen på diplomatisk väg övriga nationer om assistans rörande alla omständigheter. Alla länder ställde upp och sade att de skulle informera om vad de visste. Själva vände vi oss upprepade gånger till våra samarbetspartner, men ingen har haft någonting att säga om detta.

Anders Björck: Därmed har ni heller inte kunnat negligera några varningar?

P-G Näss: Nej, absolut inte. Vi har inte fått några.

Anders Björck: Hörde ni några rykten om ett möte i Damaskus där man skulle ha planerat ett attentat mot Olof Palme?

P-G Näss: Nej. Det var en uppgift som kom fram under utredningens gång från en källa i oktober–november 1986, vill jag minnas.

Anders Björck: Du bedömer det som en efterhandskonstruktion?

P-G Näss: Det är svårt att säga vad det egentligen är fråga om, men mycket av vad den källan i övrigt har uppgivit har man anledning att sätta frågetecken för.

Anders Björck: Du bedömer inte källan som pålitlig. Har du någon uppfattning om källa A:s pålitlighet?

P-G Näss: Problemet för mig var att när källa A:s pålitlighet och framför allt kunskaper om mordet skulle testas – det var efter sista veckan i mars – försvann jag från utredningen. Jag vet inte hur det är.

Anders Björck: Som vi fick reda på i dag förekommer det ingenting i källa A:s rapportering om mordet på Olof Palme. Vi har fått del av en utredning som gjorts inom SÄK.

När vi hade f.d. länspolismästaren Holmér här i går klagade han bitterligen över att han undanhållits material från SÄK om kurdspåret som framkommit vid telefonavlyssning m.m. Det är naturligtvis en oerhört intressant sak. Kan du berätta vad som verkligen har förekommit såsom du har uppfattat det?

P-G Näss: Som jag sade var direktiven för ledningen inom säkerhetsavdelningen att allt som över huvud taget finns skulle ställas till utredningens förfogande. Något som inte blev riktigt klart var vad han menade skulle skett – att vi underlät att göra det. Vi gick inte ned i spaningsledningen och presenterade allt material vi hade under tiden då man höll på med den breda kartläggningen, men när framemot juni månad PKK bedömdes vara någonting som man skulle satsa på och man började bygga upp en organisation för det, lämnades allt material över som kunde lämnas. Vi hade en särskild representant med uppgift att se till detta. Barrling ställdes då till Holmérs förfogande som hans personliga expert. Som jag sade inledningsvis

tycker jag att det är förvånande att Barrling under två års tid inte skulle ha uppmärksammat att de här promemoriorna inte lämnades över.

Anders Björck: Barrling borde ha lämnat över dem, menar du?

P-G Näss: Ja, absolut. Det gäller allt material som över huvud taget kunde ha någon betydelse, eller rättare sagt allt material vi hade – *betydelsen* måste man fastställa under utredningen.

Birgit Friggebo: Utan att fråga om tillåtelse tänkte jag läsa upp ur det utkast till protokoll som finns från det tillfälle när vi träffade JK Stark. Han har granskat utskriften och godkänt den från sin synpunkt som protokoll. Av snygghetsskäl tycker jag att det bör läsas upp vad Stark har sagt om dessa anklagelser:

"Det är inte för mycket sagt att det vid den här tiden – nu syftar jag på tiden från mitten av hösten 1987 och framåt – hade uppstått motsättningar inom säkerhetsavdelningen mellan Näss och utredningsmännen. Det som låg bakom motsättningarna torde polismännen ha framfört till Ebbe Carlsson, och det låg i sin tur bakom vad Ebbe Carlsson har anfört.

Ebbe Carlsson beskyller mer eller mindre tydligt Näss för att konspirera, att han t.o.m. skulle ha varit korrumperad. Jag har hört någon säga att det i det här sammanhanget har sagts att P-G Näss nog var en KGB-agent. Enligt min uppfattning var det en tillfällig förlöpning från Ebbe Carlsson, som han numera ångrar, och jag tror inte att han gärna vill bli påmind om vad han sade, men likväl har detta förekommit, såvitt jag har kunnat utröna. Efter hand gick de här uttalandena över till beskyllningar om inkompetens och oförmåga.

Det jag nu har sagt är bakgrunden till hur jag reagerade när jag blev varse det här. Det må vara tillåtet att i utskottet säga att jag hyste en viss skepsis mot de här uppgifterna på förhand, men det som kom fram var ju anmärkningsvärt. Skulle det vara sant, vore det en mycket viktig sak att utreda för oss i min myndighet."

Sedan för han ytterligare ett resonemang om hur han har kontrollerat detta, och det slutar så här: "För att komma till slutet ansåg jag mig med säkerhet kunna konstatera att de beskyllningar och insinuationer som hade framkommit mot Näss var grundlösa. Jag skulle personligen vilja tillägga att de var djupt kränkande för Näss."

Det är alltså Ebbe Carlsson som tillskrivs de här omdömena – det nämns inte att Kegö eller Barrling skulle ha sagt det. Har du haft något resonemang med Kegö och Barrling om de s.k. motsättningarna eller misshälligheterna efter det att det har blivit känt?

P-G Näss: Nej. Jag har sett dem en gång. Det var den 8 juni när jag kom direkt från rikspolischefen. Jag gick ned för att få en kopp kaffe och då satt de där, och uppenbarligen ville de tala med mig, men jag kände inte att jag orkade det då. Jag har inte haft någon kontakt med dem.

Birgit Friggebo: Du tycker att det är för jobbigt *nu*, när du har fått höra om affären. Men vilka var dina relationer till dem före det? Fanns det någon känsla hos dig av att de var verkligt kritiska?

P-G Näss: Nej. Det är detta som jag inte kan få in i min skalle. Jag är sådan till min natur – och det är svårt att ändra på – att jag är relativt drastisk. Jag kan fråga folk ganska öppenhjärtigt: "Vad finns det för grund för detta? Nu får du klämma fram med det. Det där håller inte."

Vi har arbetat tillsammans i åratal. Kegö kom till avdelningen i början av 1980-talet. Jag har uppfattat honom som en påläggskalv, om jag skall använda det uttrycket. Jag har tyckt bra om honom. Vi har haft ganska drastiska meningsutbyten då och då.

Barrling har jag uppfattat som en begåvad utredare. Vi har emellanåt haft skärmytslingar av intellektuellt slag, men jag har aldrig upplevt att det har gått på djupet.

Den relationen har jag haft till samtliga utredningsmän som jag haft till mitt förfogande, från det jag började som bötesåklagare en gång i tiden.

Birgit Friggebo: Så din uppfattning är att ni har haft åsiktsskillnader i sakfrågor på det sätt som är normalt på varje arbetsplats men att de inte har varit av sådan grad att man har ifrågasatt din roll på den post som du har haft?

P-G Näss: Nej. Tvärtom tycker jag att det var trevligt när vi var utomlands. Man konstaterade att det kanske var det sista besök jag gjorde där. De tillfrågades hur de skulle göra i fortsättningen, och Kegö sade: "Vi får väl åka upp och fråga honom till råds." Det är så jag har upplevt relationerna.

Birgit Friggebo: Din slutsats kan inte bli annan än att den konspirationsteori som Ebbe Carlsson har fabricerat är någonting som tillhör Ebbe Carlssons PR-verksamhet?

P-G Näss: Jag vet inte om det är PR. Det är i varje fall inte någon bra PR för mig. Den dag då de säger till mig: "Det här är vår uppfattning om dig, P-G", då får jag tro på det. Men jag kan inte i min vildaste fantasi föreställa mig att de ligger bakom någonting av allt detta.

Birgit Friggebo: Jag kanske inte var tillräckligt uppmärksam när Anders Björck frågade. Jag skulle återigen vilja beröra uppgifterna om att en PKK-ledare har rört sig i Gamla stan. Det har presenterats nu under de här dagarna som en sensationell uppgift. I går förekom mer eller mindre tydliga beskyllningar om att den påstådda försummelsen inom säpo skulle ha möjliggjort för PKK att utföra mordet.

Skulle du vilja berätta om uppgifterna angående rörelserna i Gamla stan? Man har ju haft vetskap om att den här personen har rört sig i Stockholm.

P-G Näss: Hans rörelser har sträckt sig över hela den centrala delen av Stockholm. Jag förutsätter att utskottet kommer att ta in alla grundhandlingar så att man kommer att läsa om de här sakerna.

Mönstret för rörelserna i Gamla stan sönderfaller i tre delar. En del omfattar tidsperioden från mitten av juni till mitten av juli 1985. Den andra delen omfattar promenader under oktober–november 1985, och den tredje avser ett antal promenader som ägde rum under 1986.

Jag vill minnas att majoriteten av promenaderna under 1985 ställdes till en viss restaurang på Lilla Nygatan, som uppenbarligen var ett av hans

stamställen. Någon promenad gick till telegrafstationen vid Slottsbacken som är ett vanligt mål för personer i de kretsar vi övervakar när de vill ringa, så det var inte så förvånande.

Västerlånggatan nämns i sammanhanget, men det framgår inte klart att det skulle vara huvudmålet för besöken – den uppfattningen har i varje fall aldrig jag fått. Likadant är det med promenaderna som ägde rum under hösten 1985. Spaningspersonalen har särskilt anmärkt att vederbörande vid ett tillfälle skulle ha stannat utanför Olof Palmes bostad och stått där någon minut, men det vill jag minnas var i september 1986, alltså efter mordet.

Den person det här rör sig om har väl inte ansetts vara den operativt verksamme i sammanhanget, utan mer en ideologiskt verksam person. Jag utgår från att uppgifterna har överlämnats tidigare. De har varit föremål för diskussion bl.a. med Barrling och Kegö, men då i ett helt annat sammanhang. Det framgår av promemoriorna som jag inte vill gå in på här med hänsyn till att de eventuellt fortfarande kan ha betydelse för förundersökningen. Men det intressanta där gäller inte promenader i Gamla stan, utan helt andra saker.

Birgit Friggebo: När fick man kunskap om att han, förutom att ha varit i Stockholm, hade rört sig i Gamla stan?

P-G Näss: Det där fick betydelse för det litet mer övergripande resonemang som jag har fört med Barrling och Kegö. Det dök upp under våren 1987, och vi återkom till det under hösten 1987. Vi begärde och fick besök av utländsk tjänst i januari 1988 för att diskutera vissa saker som hade anknytning till promemoriorna. Därför finner jag det så egendomligt att promemoriorna skulle ha tillhandahållits genom Ebbe Carlsson. De har med säkerhet varit föremål för diskussion i varje fall under hösten 1987.

Birgit Friggebo: Det är alltså ingen unik uppgift som Ebbe Carlsson har tillfört utredningen? Han har inte haft tillgång till uppgifter och material eller gjort sammanställningar som givit en ny bild av läget, utan detta har funnits redan tidigare?

P-G Näss: Det här är spaningspromemorior upprättade av säkerhetsavdelningens egen personal.

Birgit Friggebo: Det tillhör inte det material som inte har skrivits ut?

P-G Näss: Nej. Det har skrivits ut samma dag eller dagen efter den då iakttagelsen gjorts.

Birgit Friggebo: Ebbe Carlsson sade i går att förre säpochefen Hjälmroth skulle i ett telefonsamtal några dagar före mordet ha uppgivit för Ebbe Carlsson att någonting skulle vara på gång och att det gällde PKK. Han skulle då per telefon ha yppat uppgifter som man hade fått fram via hemlig telefonavlyssning.

P-G Näss: Det är helt orimligt. Jag hörde det också och såg det i en kvällstidning, så jag grep telefonen i går och ringde till Sven-Åke Hjälmroth. Han hade inte hört detta och inte sett tidningen. Jag läste upp det, och han sade att det är alldeles otroligt. Det skulle tydligen röra någon affärsangelä-

genhet. Han nämnde att han hade haft kontakt rörande någon person som ville ge ut en bok, men det var långt efter mordet, sade han.

Den kontakt han hade haft med Ebbe Carlsson, sade han till mig, var under natten då mordet ägde rum. Då ville Ebbe Carlsson ha instruktioner i samband med att han skulle hjälpa en av sönerna Palme tillbaka till Sverige.

Birgit Friggebo: Så Hjälmroth förnekar att det ens har förekommit något samtal före mordet?

P-G Näss: Javisst. Jag var också förvånad, för det stämmer inte med min uppfattning om Sven-Åke Hjälmroth att han skulle inlåta sig på sådant.

Birgit Friggebo: Han förnekade också att han har lämnat uppgifterna som sådana?

P-G Näss: Ja.

Birgit Friggebo: Jag fäste mig vid att du sade att säpo inte skall vara en organisation för något parti eller någon grupp. Du talade också om vad *du* representerade inom säpo. Det indikerar någonting som vi vetat förut att det förekommit diskussion om hur man skall kontrollera säpo och få insyn. Många tidningar har under decennier ägnat sig åt spekulationer om hur den socialdemokratiska regeringens grepp eller brist på grepp om säpo har varierat.

Vill du, som har varit en tid på säpo, kommentera hur du har uppfattat detta?

P-G Näss: Om jag till en början skall säga någonting om säkerhetsavdelningen och vår verksamhet där vill jag påstå att jag aldrig har varit med i någon annan verksamhet som är så otroligt noga granskad och kontrollerad som säkerhetsavdelningens. Jag har aldrig förut haft så mycket att göra med JO och JK och alla andra instanser. Jag har aldrig förut informerat så otroligt många människor om verksamheten som jag har gjort på säkerhetsavdelningen. När jag var åklagare var det inga människor som intresserade sig för hur jag skötte mitt fögderi, men här ringer folk så fort det förekommer den allra minsta tidningsrubrik.

Ur den aspekten förefaller mig hela den här debatten förvånande. Jag tror att mycket av det är en självgående debatt som inte har någon förankring i verkligheten utan mera används som tillhygge. När man är inne i verksamheten upplever man det som naturligt att emellanåt få mängder av frågor och ställas inför påståenden. Man blir van vid att kontrolleras.

Vi tog ett initiativ genom att framföra ett önskemål om att rikspolisstyrelsens styrelse skulle sammanträda oftare. Tidigare var det en gång i månaden. Vi hade uppfattningen att styrelsen ägnade sig åt att kritisera verksamheten. Jag kunde även som åklagare i Luleå läsa att styrelsen skulle reda upp någon motsättning. Så hade styrelsen en längre sittning, och sedan sade man att det var uppklarat för den gången.

Vi ville inte ha det på det sättet, utan vi ville att parlamentarikerna skulle sammanträda var fjortonde dag. Vi ville också ha en veckas utbildning för ledamöterna. Vi tog in dem i avdelningen och introducerade dem på alla områden. Vi har haft repetitionsövning varje riksdagsfri period. Vi har gjort

allt vi kunnat för att få dem att vara med i verksamheten. Jag upplever att vi har fått en god respons på detta.

Därför är jag förvånad när säpokommittén drar den slutsatsen, att den parlamentariska insynen behöver stärkas. Jag vet inte hur man skall kunna stärka den. Vi har gjort allt vi kunnat för att få folk att intressera sig för vår verksamhet.

Jag har heller aldrig upplevt att det inom avdelningen förekommit diskussioner rörande politisk hemmahörighet. Visst har olika partier varit representerade där liksom på alla andra arbetsplatser, men man har inte låtit det inverka på arbetsuppgifterna.

Birgit Friggebo: Du har fått ett nytt arbete. Såvitt jag har förstått är du den skickligaste av dem som var påtänkta för tjänsten, så det borde vara fullt klart att du skulle få den eftersom du ville ha den. Det tror jag alla har uppfattat.

Du talade om det som *du* representerade inom säpo. Har du mot bakgrund av vad som har kommit fram funderat över om det har funnits någon som velat få bort det som du representerar?

P-G Näss: Jag började inom verksamheten efter det att jag hade haft hand om Kröcherfallet 1977–1978. När jag tillfrågades om jag ville bli byråchef hade jag ambitionen att gå in på tre år. Jag tyckte det verkade intressant och menade att det kunde bli en bra erfarenhet. Sedan upptäckte jag att det var betydligt större uppgifter att ta itu med än jag hade räknat med. Det blev närmare tio år.

Jag var angelägen om att lämna säkerhetsavdelningen medan jag fortfarande är produktiv och fortfarande kan uträtta någonting, så att jag inte så småningom börjar bli en belastning för den viktiga verksamheten.

När det blev klart på våren 1987 att Sven-Åke Hjälmroth skulle försvinna och att Holger Romander skulle försvinna blev helt plötsligt tjänsten ledig i den stad där jag, förutom Stockholm och min hemstad, har tillbringat min mesta tid. Jag tyckte att det var ett gyllene tillfälle, så jag sökte tjänsten. Sedan tog det en väldig tid innan man så småningom avgav förord.

Jag tyckte också att det skulle vara trevligt att börja med någonting nytt. Det enda jag kunde förmärka var att när jag utbad mig att man inte skulle tillsätta mig per den 1 juni, vilket var meningen, utan vänta till den 1 augusti eller den 1 september så att jag kunde få litet tid att avveckla verksamheten, visade det sig helt omöjligt. Det är det enda jag har reagerat för. Jag tänkte också litet sentimentalt att det den 1 juli skulle bli tio år som jag hade haft det arbetet. Men man bestämde att jag skulle i väg den 1 juni, och så blev det.

Jag ville gärna ha det arbetet. Jag visste att det är en bra poliskår. Jag beklagar djupt att den nu har fokuserats genom att den har råkat få mig som chef, men den har också varit ett gott stöd åt mig under den här tiden.

Bertil Fiskesjö: Såvitt framgår av denna utfrågning tillhör Ebbe Carlsson inte dina främsta favoriter. När har du kommit i kontakt med honom och hur mycket kontakt har du haft med Ebbe Carlsson?

P-G Näss: Det är möjligt att han inte har blivit en av mina främsta favoriter, och det är kanske inte så förvånande med hänsyn till den uppfattning han uppenbarligen haft om mig. Men jag har aldrig träffat Ebbe Carlsson. Jag har

bara associerat honom till Göteborgsaffären. Jag har egentligen aldrig haft anledning att syssla med honom. Hans namn har inte förekommit under den tid då jag har varit på säkerhetsavdelningen annat än i en och annan berättelse om hans tidigare aktiviteter under tiden som informationssekreterare. Han var för mig ett oskrivet blad.

Bertil Fiskesjö: Jag vet inte om du kan ha något svar på den fråga jag nu kommer att ställa.

Något som har framstått som alltmer intressant är hur i all världen Ebbe Carlsson kunde få den information som han fått och av vem han har fått den.

P-G Näss: Det är ett lika stort mysterium för mig. När man läser JK-utredningen får man en känsla av att bandet börjar rulla någon gång efter nyår, kring den 13 januari. Men rikspolischefen sade i går att det inte skedde någonting förrän den 24 februari då han först fick kontakt med Barrling och Kegö. Uppenbarligen är Ebbe Carlsson vid den tidpunkten, den 24 februari, mycket väl informerad om de här sakerna, och om man får döma av allt som har sagts hade han redan då tillgång till hemliga handlingar.

Det är naturligtvis en subjektiv uppfattning jag ger uttryck för, men jag kan aldrig tänka mig att Kegö och Barrling med den erfarenhet och den kunskap de har skulle ha lämnat ut handlingarna på eget bevåg. Det skulle vara helt främmande för dem.

Bertil Fiskesjö: Vi har flera gånger under de utfrågningar vi har haft kommit dithän att plötsligt är det ingen som vet någonting. Som jag sade vid en tidigare utfrågning verkar det som om dessa handlingar har fallit ned från himlen över Ebbe Carlsson. Ingen har ansvar för att han har fått dem. Det ligger naturligtvis nära till hands att tro att de har gått över Barrling och Kegö, men du menar att det är uteslutet att det är de som har furnerat honom med all information?

P-G Näss: Visst kan de ha gjort det, men att de skulle ha gjort det självmant och i oträngt mål utan att någon har givit dem klartecken kan jag inte förstå.

Justitiekanslern ställde en fråga till mig: "Om de här två hade vänt sig till dig och frågat om de fick lämna ut åklagarpärmen till Ebbe, vad hade du svarat?" Jag sade: "Det är så befängt att det aldrig kan komma i fråga. Det kunde de aldrig ha gjort."

Jag vet inte var sanningen ligger, men med min kännedom om dem kan jag inte föreställa mig att de gör så utan sanktion.

Bertil Fiskesjö: Varifrån kan den sanktionen teoretiskt komma?

P-G Näss: Det finns egentligen inte så många att välja på. Jag har aldrig varit aktuell i sammanhanget. Det kan teoretiskt vara någon på intendentsnivå, byråchefsnivå, avdelningschefsnivå eller rikspolischefsnivå. Det är de teoretiska möjligheter som finns.

Bertil Fiskesjö: Hur reagerade du, utifrån de intressen du har att bevaka, när du fick kännedom om smugglingsförsöket som stoppades så effektivt av tullen i Helsingborg?

P-G Näss: Jag uppfattade det som overkligt. Jag kunde inte förstå det. När det sades i media att det var någon säpoanställd undrade jag vad som höll på att hända med den gamla firman. Jag slutade den 31 maj, och natten till den 2 juni skedde en sådan här sak.

Sedan fick jag reda på att den säpoanställde skulle vara P.O. Karlsson, som jag vet inte arbetade på säkerhetsavdelningen. Sedan kom den ena detaljen efter den andra fram i media.

Bertil Fiskesjö: Frågan om hemlig avlyssning och införskaffande av avlyssningsmateriel, som tydligen hade diskuterats mellan Barrling, Kegö och Ebbe Carlsson, var ingenting som hade rapporterats till dig?

P-G Näss: Nej.

Bertil Fiskesjö: Är det inte egendomligt att underordnade tjänstemän inte håller chefen orienterad om vad som är på gång?

P-G Näss: De har uppenbarligen vid sidan av mig haft ett antal kontakter med Ebbe Carlsson, med rikspolischefen och under senare tid – vilket kanske inte är så egendomligt – direkt med avdelningschefen, eftersom han blivit inblandad i organiserandet av den fortsatta utredningen i samband med att jag lämnade över – men jag har aldrig haft en känsla av att det går till på detta sätt.

En sak har jag funderat över i samband med att Kegö presenterade räkningarna. Jag hade inget minne av att jag hade skrivit ut något förskott. Jag har vänt mig till avdelningen i efterhand för att kontrollera om jag har en riktig minnesbild. Och det har jag: jag har inte förskotterat några pengar för detta. Ofta kan man få en kontroll över att någonting är på gång genom att man får räkningar när ingen har betalat ut förskott.

Jag tänkte inte mycket på detta då, eftersom de hade arbetat självständigt. Jag märkte att de var svåra att få tag i, men det förklarades enligt min uppfattning av att de arbetade med den här källan. Jag vet att jag frågade beträffande källan om han var rädd för sin säkerhet och om det behövde göras särskilda arrangemang. "Nej", sade de, "han bor i en våning, och det är inte några större bekymmer." Jag sade: "Det är bra, då slipper vi ägna oss åt detta."

Hade jag varit riktigt uppe på tårna och haft den bittersta tanke på att de skulle kunna gå bakom min rygg, är det möjligt att jag hade reagerat, men det gjorde jag inte.

Bo Hammar: Jag uppfattade det så att du i inledningen sade att förra justitieministern hade besökt säkerhetsavdelningen och orienterat sig om olika frågor. Har jag uppfattat det rätt?

P-G Näss: Ja, det är riktigt.

Bo Hammar: Du syftar på Anna-Greta Leijon?

P-G Näss: Ja.

Bo Hammar: När var detta?

P-G Näss: Det var i slutet av januari månad. Hon tillträdde visserligen under hösten 1987, men av många skäl ville hon hellre få den här orienteringen tillsammans med den nye rikspolischefen, och därför blev det uppskjutet.

Bo Hammar: Du var med vid detta tillfälle och orienterade Anna-Greta Leijon?

P-G Näss: Ja.

Bo Hammar: Handlade den orienteringen specifikt om läget i PKK-utredningen?

P-G Näss: Nej. Den avsåg hela spektret med förebyggande skydd och allting sådant. Det var två vitala delar vi inte hann med den gången, och vi utbad oss ett återbesök.

Jag har aldrig blivit ombedd att göra en specifik föredragning rörande mordutredningen och PKK-delen.

Bo Hammar: Det handlade över huvud taget inte om detta i det sammanhanget?

P-G Näss: Vi var engagerade även i den utredningen, och det handlade naturligtvis om detta när vi kom in på redogörelsen för terrorism.

Bo Hammar: Har du i övrigt haft någon kontakt med Anna-Greta Leijon?

P-G Näss: Nej. Rikspolischefens månatliga redovisning ägde rum vid ett tillfälle i säkerhetsavdelningens lokaler då jag kom in i slutet. Hon sade då att utnämningen var klar och att hon skrivit under fullmakten för tjänsten i Uppsala. Det bör ha varit i början av april, men det var i stort sett bara så att jag hälsade på henne.

Bo Hammar: Jag antar att du känner väl till åklagarpärmen. Hur sekretesskänsligt bedömer du det materialet vara och hur allvarligt skulle det vara om det kom på avvägar eller missbrukades? Kan du göra en mer allmän bedömning av det?

P-G Näss: Den pärmen innehöll i stort sett de handlingar som jag för egen del har samlat ihop som ledare av den här verksamheten. Det är ett koncentrat av PKK-spåret och de bevisuppgifter som finns där. Skulle det visa sig att PKK har någonting med mordet att skaffa, skulle det vara fruktansvärt om pärmen vore ute på drift. Skulle det visa sig att PKK inte har med mordet att skaffa, är det ändå mycket allvarligt att den typen av information, som bl.a. avser telefonkontroll, är ute. Jag kan inte finna annat än att det är mycket allvarligt.

Bo Hammar: Hur många har haft tillgång till det materialet, och vilken krets av personer är det?

P-G Näss: Det är naturligtvis de som varit inblandade i utredningen.

Åklagarpärmen är inte ett en gång för alla givet begrepp. Under perioden då Holmér ledde utredningen var det många som arbetade med PKK-spåret. Sedan blev det en nedtrappning under våren 1987, men fortfarande var det 30–35 personer. Sedan blev det en ytterligare nedtrappning, men visst är det

många som har haft tillgång till materialet. Så måste det vara för att det över huvud taget skall vara meningsfullt att arbeta. Det är alltså många som har haft tillgång till uppgifterna i utredningen.

Bo Hammar: Har du haft tillfälle att avlyssna de tidigare utfrågningarna?

P-G Näss: Delvis.

Bo Hammar: Hörde du utfrågningen av Carl Lidbom tidigare i dag?

P-G Näss: Nej, jag var delvis under transport.

Bo Hammar: Lidbom hävdade att Ebbe Carlsson hade spelat en ovärderlig roll för säpoutredningen och att man där hade fått tillgång till material bl.a. vad gäller telefonavlyssningarna som ägde rum alldeles före mordet på Olof Palme. Det beskrevs som ett oerhört sensationellt material, som ingen tidigare hade haft tillgång till, vare sig i juristkommissionen eller i Edenmankommissionen. Att det kom fram skulle vara Ebbe Carlssons förtjänst. Vill du ytterligare kommentera det?

P-G Näss: Om det är den bild han har givit, så vill jag gärna kommentera den.

Det material som funnits i åklagarpärmen har alltså funnits tillgängligt för en stor mängd befattningshavare. Jag reagerade för en sak när jag läste JK-utredningen. När det hela började i november som det skisseras här fick Holmér reda på att det skulle vara någon motsättning. En månad innan hade han vänt sig till sin gamle vän och kollega Sune Sandström och vidarebefordrat någonting. Jag reagerade för att han nu inte vände sig till Sune Sandström om det var något fel, utan vände sig till Ebbe Carlsson och tydligen sade det till Carl Lidbom, som skulle tillträda som ordförande i säpokommittén. När jag läser i utredningen att Carl Lidbom har sin uppfattning rörande materialet har det förvånat mig att man inte har ägnat en temadag i säpoutredningen åt förhållandet mellan säkerhetsavdelningen och den öppna polisen.

Här har tydligen Carl Lidbom haft information från Ebbe Carlsson rörande både motsättningar och annat. Jag kan inte frigöra mig från uppfattningen att det naturliga i sammanhanget hade varit att låta ta in dem, låt oss säga till säkerhetspolisen för en föredragning om de här sakerna. Då kunde man se vilka som skulle dyka upp, man kunde se om byråchefen skulle komma ensam och försöka hålla undan uppgifter.

Mellan åklagare och utredningsgrupp har samtalen diskuterats och ventilerats och vänts upp och ner i alla möjliga sammanhang. Det är inte Ebbe Carlssons förtjänst att dessa uppgifter har kommit fram, utan de har varit tillgängliga – det är ingen som har hållit undan dem. Tvärtom har en av de stora svårigheterna när man skall analysera materialet varit att ta reda på vilka uppgifter som finns i sammanhanget.

Har Carl Lidbom uppfattningen att detta inte skulle ha kommit fram om inte Ebbe Carlsson hade tagit fram det, då har han en fullständigt felaktig uppfattning om säkerhetsavdelningen. Han fick, förutom förordnandet som ordförande, ett särskilt förordnande av regeringen att gå igenom vartenda hemligt papper som finns. Han har ett helt exklusivt förordnande, utfärdat av

regeringen. Han kan begära att få se allt vad han vill – det är bara att beställa.

Jag har uppfattat som litet egendomligt att tiden har gått utan att det har kommit så många beställningar. Vi har försökt presentera så mycket material som tänkas kan, han kunde vilken dag som helst ha begärt att få se allt material vi har, t.ex. telefonavlyssning av vilket objekt det än gäller. Han hade fått det. Vi har ingenting att dölja för honom med det förordnande han har.

Bo Hammar: Påståendet att ni sökt undanhålla utskrifterna av telefonavlyssningarna från tiden före Palmemordet är alltså helt felaktigt?

P-G Näss: Som jag nämnde inledningsvis hade det läckt ut redan den 6 mars att man hade talat om bröllop. En fråga som hela tiden har varit föremål för diskussion i utredningen är vad det finns för substans i detta.

Bo Hammar: Delar du uppfattningen att avlyssningarna visar att det förelåg ett hot mot Olof Palme och att åtgärder därför borde ha vidtagits för att skydda honom?

P-G Näss: Jag har sett att kommittén har skrivit någonting i den riktningen, samtidigt som man har sagt att uppgifterna är motstridiga.

Om det tillåts mig vill jag gärna bygga ut svaret litet.

Man kan se hur aggressionerna kommer fram i samtalen under perioden från maj 1985 till början av 1986. Den första perioden infaller i samband med att en PKK-ledare tas i förvar av säkerhetsavdelningen i maj månad. Då blir det omedelbart en topp, och man öser ur sig vissa saker. I augusti 1985 nämnde Hüssein Yilderim i Svenska Dagbladet någonting om att Sverige hade förklarat krig mot PKK. Då var det också en topp.

Sedan kan man se händelser som utlöste reaktioner under resten av året. När ASEA fick ordern på spårvagnsbygge i Istanbul kom det också en topp. Man drog in personnamn, exempelvis invandrarministerns. När man kom in på 1986 fördes en stor del av samtalen med en person som även PKK-arna själva anser mentalt störd. Han for ut i utgjutelser mot allting, mycket beroende på att han uppenbarligen under den här perioden hotades av utvisning ur Sverige.

En annan av de inblandade hotades också av utvisning, och det gjordes då aggressiva uttalanden rörande allting. Jag vill minnas att det vid något sammanhang t.o.m. sades att varje europé är en fiende. Man gick alltså oerhört långt. Det förekom också att någon i mer ledande ställning försökte lugna ned den här kanske mentalt störda personen.

Sedan finns det också sådana som man kanske när man bedömer hotbilden bör ägna rätt stor uppmärksamhet. Det gäller den för Sverige ansvarige, som inte finns i det här landet men som håller kontakten. Där är det ett helt annat tonläge och en helt annan balans i samtalen. De följer ett vanligt mönster. Även där talas det om bröllop.

När man bedömer detta måste man se på vem som säger vad och i vilket sammanhang, och framför allt om det finns tecken på aggression som riktas mot svenska förhållanden över huvud taget.

När man går igenom samtalen på detta sätt – jag hoppas att utskottet har tillgång till samtalen så att man kan ägna en viss uppmärksamhet åt min

bedömning – finner man att de samtal som kan vara farliga i sammanhanget är de som rör någon som är ansvarig för verksamheten utanför Sverige. Man finner då två omständigheter som är intressanta. Den ena är att det nämns ett datum som redan är passerat eller som syftar på nästa månad. Den andra är att det efterlyses klartecken för en viss åtgärd härifrån Sverige, men det klartecknet ges inte.

Det här resonemanget återkommer sedan efter mordet, och då talas det om ett datum som ligger betydligt längre fram i tiden, i april månad. Man säger direkt: "Kan ni arrangera bröllop då i stället?" Då blir beskedet: "Du vet att omständigheterna har blivit sådana att vi inte vet hur det är."

När man försöker göra en bedömning av detta måste man väga in att *newros* – nyårsfirande – är oerhört viktigt. Det är en stor turkisk högtid som firas i mars månad. Inom PKK firas högtiden på en särskild dag i april månad beroende på att man vill ha med särskilda attraktioner. Det är också en viktig politisk manifestation. Efter utvisningsbesluten i december 1984 och under en stor del av våren 1985 fördes en diskussion, om de skulle mäkta med att fira newros, dvs. om man kunde få dit folk utan stöd. Det var politiskt viktigt att klara den saken.

Litet av det resonemanget finner man även i samband med newrosfirandet 1986 efter det att en avhoppare från PKK mördats i november 1985. I februari 1986 hade det avkunnats en livstidsdom mot en PKK-anhängare. Det ansågs ändå viktigt att visa att man kunde samla massorna igen till ett newrosfirande. Det är en sak som man måste ha med i bilden när man studerar samtalen.

Efter att ha otaliga gånger studerat de här samtalen har jag oerhört svårt att se att det manifesta hot mot Olof Palme som Ebbe Carlsson talar om skulle finnas i dem. Det kan jag svårligen se, men utskottet har materialet och det finns möjlighet att analysera det.

Bo Hammar: Har du kännedom om att PKK skulle ha begått något attentat som har drabbat någon utanför så att säga den egna kretsen?

P-G Näss: Nej. Detta är en av de stora svårigheterna med PKK-spåret. En åklagare måste först visa detta förhållande innan det är möjligt att över huvud taget göra troligt att man ger sig på någon som inte är avhoppad PKK-are.

Anita Modin: Säpokommittén har i sitt betänkande anmärkt på att band låg oöversatta och inte var daterade. Vad har du för kommentar till det?

P-G Näss: Att få fram tolkar som kan översätta från svåra språk är alltid samma bekymmer. När vi dessutom har att röra oss med någonting som stöter till terrorism blir det dubbelt svårt. Inte nog med att antalet tolkar är begränsat om det gäller små språkområden, utan de allra flesta backar ut när de får reda på vad det gäller.

Vi måste också göra långtgående undersökningar för att bli på det klara med att det inte rör sig om någon som exempelvis har en sådan familjesituation som gör att han kan bli utsatt för hot. Vi vidtar långtgående säkerhetsanordningar – vi plockar upp dem ute på staden, och vi byter bilar. Många av dem lägger av efter en tid därför att de inte orkar med pressen. När

vi har att göra med terroristorganisationer är problemet särskilt svårt. Det var mycket svårt att få tag på tolkar på kurdiska. Vi gick till den ytterligheten att vi vände oss till samarbetspartner i andra länder, men de förklarade att de hade en eller två tolkar, och dem släppte de inte. Vi har varit beredda att skicka bort banden för att få dem översatta eller att ta hit tolkar utifrån som man kan lita på.

Jag vill i det sammanhanget säga att det är en något egendomlig uppfattning som Carl Lidbom gjorde sig till tolk för i artikeln i Dagens Nyheter, när han skrev att säkerhetsavdelningen i sådana lägen inte skall begära att få telefonkontroll. Ofta vet man inte förrän en utredning har kommit i gång att det måste översättas från svåra språk. Skulle vi underställa detta rättens prövning, skulle vi hamna i en orimlig situation.

Vad gäller dateringen är jag litet förvånad över de uppgifter jag har sett. Jag har naturligtvis inte gått igenom allt material, men jag undrar om det inte finns vissa felkällor som gör att läget verkar värre än det är.

Ofta arbetar tolken på det sättet att han gör anteckningar från bandet och sedan skriver ut anteckningarna. Det finns också de som föredrar att skriva ut direkt på maskin. Om vi sedan säger att vi vill ha en ordagrann utskrift kan man behöva gå tillbaka långt i tiden. Det gäller kanske ett telefonsamtal från 1980, och om man skriver ut 1986 dateras utskriften 1986-11-30. Jag vet inte om det är förhållandet i detta fall, men när en maskinskriven översättning är daterad långt efteråt kan det bero på detta förhållande. Jag säger inte att det är så, för det kan också finnas andra felkällor.

Bestämmelserna om hur man skall hantera översättningarna är oerhört strikta. Vi har en organisation med en områdesansvarig, vi har tre kommissarier, en intendent och en byråchef på den operativa byrån som har överinseende över verksamheten. Förfarandet är djupt förankrat i ryggmärgen på dem som gör detta. Jag är förvånad över att det skulle ha gjorts fel i den omfattning som har antytts.

Anita Modin: Om man dessutom har bekymmer med att få översättare, måste man vara ännu angelägnare om att få veta när det är gjort. Intresset för utskrifterna försvinner så småningom.

P-G Näss: Det är riktigt.

Anita Modin: Hur informeras en person som har eller skall ha livvakt?

P-G Näss: Menar du då vilken information man ger till objektet? Normalt ger man vederbörande en viss dos säkerhetsmedvetande. Man skall allmänt se sig för, och det finns vissa saker man inte skall göra. Man skall vara aktsam på rörelser omkring en, och man skall vara observant och reagera om samma person dyker upp i ens närhet flera gånger.

Livvakten är naturligtvis utbildad, och hans uppgift är att vara ett extra öga och ett extra öra, men den enskilde kan själv göra mycket åt sin egen säkerhet.

Anita Modin: Låt oss säga att ni skulle få en anmälan om ett hot mot mig och att ni bedömer det så allvarligt att ni måste sätta en livvakt på mig. Meddelar ni mig då allt om hotet, eller innehåller ni vissa detaljer?

P-G Näss: I det normala fallet är det du som tar initiativ därför att du blivit hotad. Då gör vi en bedömning om hotet är seriöst. Då är det fatalt om vi undanhåller dig någonting.

En variant är att man fördubblar skyddet omkring dig, men ännu bättre är att tala om för dig vad som är på gång och vad du bör göra.

Anita Modin: Jag övergår att fråga om mordet på Olof Palme. Hur skedde informationen till honom? Han måste ju till och från ha varit hotad. Fick han veta alla detaljer t.ex. angående talet om bröllop, eller hur handskades man med det?

P-G Näss: Min roll i säkerhetsavdelningen har varit att tjänstgöra som operativ chef och se till att vi får in så mycket information som möjligt. Sedan har denna överlämnats till dem som haft att sköta informationen till objekten – i det här fallet Olof Palme. Det kan allmänt sägas att jag har haft en långtgående inställning till skyddet av personer med för riket viktiga funktioner. Jag har väl mer sett på den utländska modellen där man tillhandahåller bostäder, fritidshus och annat, officiellt för att vederbörande skall kunna leva ett något så när drägligt liv, och där man tillhandahåller ett heltäckande skydd. Den modellen har inte vunnit gehör här, utan det har blivit mer den svenska modellen. Såvitt jag har förstått de resonemang som har refererats för mig har även Olof Palme haft en viss uppfattning om hur skyddet skulle organiseras.

PKK:s verksamhet var för honom väl bekant. PKK-ledaren Yilderims artikel i augusti 1985 väckte ju en viss uppståndelse. Olof Palme kände väl till alla de andra händelser som ägde rum, exempelvis utvisningsbesluten. Vi hade då anledning att tillhandahålla skydd för invandrarministern. Hela bilden var väl känd för dem.

Jag vet inte i vilken utsträckning en detaljerad redovisning av de enskilda informationerna kom fram till statsrådsberedningen och vidare till Olof Palme. Jag kan inte svara på frågan, för jag har inte varit med om den typen av information. Det är någonting som rikspolischefen och avdelningschefen har skött.

Anita Modin: Jag trodde att du som chef för avdelningen möjligen hade försökt efter en sådan här allvarlig händelse att göra dig en fullständig bild av hur det hände.

P-G Näss: Jag har naturligtvis försökt i görligaste mån få reda på hur man har hanterat problematiken. Jag har sysslat mycket med mordutredningen, och jag var för avdelningens skull ganska nöjd när regeringen i ett inledningsskede förklarade att man inte bedömde att avdelningen kunde lastas för det inträffade. Det var den inställning man hade då.

Anita Modin: Det är lätt att vara efterklok. Har du i dag kommit att tänka på någonting som möjligen hade kunnat förhindra att mordet på statsministern inträffade eller åtminstone försvårat för dem som gjorde det?

P-G Näss: Det är egentligen ett orimligt mord. Det är orimligt att det hände, och det är framför allt orimligt att det hände just på den platsen. Att han sköts just i den korsningen och vid den tiden är orimligt. En organisation som

skulle kartlägga hans rörelser och organisera ett mord borde inte välja den platsen. Det går inte ihop. Det är fel rakt igenom.

Detta gör – och det är mitt svar på din fråga – att det hade varit nästan omöjligt att förhindra mordet. Jag vet att man från säkerhetsskyddssidan inom avdelningen gjort vad man kunnat genom att tillse att han bara behövde lyfta på telefonluren och ringa efter livvakt om han ville gå ut. Han gjorde det inte när han gick på bio den kvällen. Det hade varit den enda åtgärd som hade kunnat förhindra mordet.

Torgny Larsson: Jag skulle vilja fråga om ansvarsförhållandet vad gäller åklagarpärmen. Du sade förut att under våren 1987 hade 30–35 personer tillgång till den, och tidigare hade det t.o.m. varit fler. Det måste ju finnas någon som är ansvarig och som kontrollerar att handlingarna finns där. Det sägs i JK:s utredning att Kegö och Barrling lämnat över handlingar till Ebbe Carlsson. Låg ansvaret på dem, eller var någon annan ansvarig? Vilka är rutinerna i det fallet?

P-G Näss: Möjligheterna att komma framåt i en sådan här utredning beror av hur många som är informerade. I Palmeutredningen fanns det många spår. Man försöker i sådana lägen göra en uppdelning och begränsa flödet av papper, så att det finns någon ansvarig som man kan fråga hur det kommer sig att något visst papper är på drift.

Detta motverkas ofta av det övergripande önskemålet att se till att så många som möjligt får information för att kunna ställa den i relation till annan information.

Den som ytterst var ansvarig från våren 1987 var Kegö som var kommissarie och ledde utredningen närmast under mig. Även resten av tiden var det Kegö. På det sättet kan man säga att han var ansvarig för handhavandet av handlingarna. Men det fanns också ett önskemål om att han skulle se till att så många som möjligt som behöver information också får den.

I en pågående utredning av den här karaktären kan det bli oerhört många som har tillgång till information. Det är helt annorlunda när man har att göra med exempelvis en bestämd operation inom kontraspionage eller terroristbekämpning, där man kan begränsa sig till två handläggare plus en chef – då har man en helt annan möjlighet att hålla kontroll.

Torgny Larsson: Det görs alltså ingen daglig kontroll?

P-G Näss: Det är en omöjlighet. Vi försöker tillse exempelvis att vi inte har fotokopieringsapparater alltför tillgängliga, men å andra sidan måste de som arbetar med en utredning ha tillgång till fotokopieringsapparat för att kunna fungera. Man måste kunna förutsätta stor lojalitet hos befattningshavarna – annars går det inte.

Torgny Larsson: Är det omöjligt att skapa andra rutiner så att inte ett sådant utlämnande som skedde till Ebbe Carlsson förekommer någon annan gång?

P-G Näss: I det här fallet satt utredarna i en särskild del av poliskvarteret och skötte sig själva för att kunna arbeta koncentrerat, och de måste ha tillgång till alla kontorstekniska faciliteter. Det måste byggas på förutsättningen att de inte lämnar ut handlingar.

Olle Svensson: Därmed är frågestunden avslutad. Det återstår för mig bara att tacka P-G Näss för att du så välvilligt har kompletterat vår skriftliga dokumentation med dessa muntliga uppgifter.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 11

1988-08-03

kl. 09.00–10.35

Offentlig utfrågning av statssekreterare Sten Heckscher angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Konstitutionsutskottet fortsätter i dag sina utfrågningar.

Vi har ju haft en rad utfrågningar med personer på myndighetssidan som i olika avseenden haft kontakter med regeringen och därför kunnat förmedla informationer till oss. I går beslöt vi att utöka skaran av dem som vi vill lyssna till och få sakupplysningar från. Det framgick ju av det vi meddelade på en presskonferens i går att vi gör på det sättet att statsminister Ingvar Carlsson utfrågas först på torsdagen, likaså f.d. justitieministern Anna-Greta Leijon och statssekreterare Kjell Larsson.

Vår uppgift är att granska statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. I dag på morgonen har vi först en företrädare för kanslihuset – vi har här statssekreterare Sten Heckscher. Jag ber att få hälsa dig välkommen till vår utfrågning. Du har varit statssekreterare under den period som vi nu närmast behandlar, då vissa beslut har fattats av bl.a. f.d. justitieministern Anna-Greta Leijon.

Jag vill fråga dig om du inledningsvis vill utnyttja möjligheten att säga något.

Sten Heckscher: Nej, jag står till förfogande för frågor.

Olle Svensson: Då skulle jag vilja ställa några frågor som utgår från vitbokens uppgifter under ungefär 14 dagar, mellan den 28 april och den 11 maj, och som även berör frågor som har tagits upp under de tidigare förhören och där vi har fått en del uppgifter som väl inte riktigt överensstämt med vitboken.

Jag vill börja med att fråga Sten Heckscher om de sammanträffanden som han var med om den 28 april. Kan du berätta om den information som då gavs?

Sten Heckscher: Jag blev kallad till ett möte hos justitieministern som ägde rum den 28 april, en torsdag. Mötet började kl. 17. Till det mötet kom rikspolischefen, Ebbe Carlsson, statssekreterare Kjell Larsson och så var justitieministern och jag närvarande. Vid det tillfället berättade Ebbe Carlsson om de teorier han hade om vad som låg bakom mordet. Han presenterade också vissa uppgifter som skulle utgöra stöd för de här teorierna. Han uttalade sig också om vissa förhållanden inom säkerhetspolisen som enligt hans mening gav misstanke om att man där hade haft upplysningar före mordet som borde ha föranlett att skyddet för statsminister Olof Palme förstärktes.

Jag kan i och för sig säga både mer och mindre eller stanna här.

Olle Svensson: Jag vill gärna fråga dig om du hade intrycket att Ebbe Carlsson hade tillgång till hemligt material.

Sten Heckscher: Ja, man kan dela upp det där på visst sätt. Man kan säga att det var klart att han hade tillgång till uppgifter som var hemliga, eller som borde vara hemliga i vart fall. Vi satt ju inte och gjorde någon sekretessprövning. Men han hade tillgång till uppgifter som ingick i förundersökningsmaterialet, såvitt jag förstod. Han hade kännedom om saker som skulle ha sagts vid telefonkontroll. Han fällde dessutom uttalanden vars innebörd var att han skulle ha sett spaningsrapporter från säkerhetspolisen. Det har inget med telefonkontroll att göra, utan det hade att göra med iakttagelser som befattningshavare inom säkerhetspolisen hade gjort i Stockholm. Jag kommer ihåg en detalj. Han talade om att en sådan här spaningsrapport var försedd med signaturer, och därav kunde man ju dra slutsatsen att hans yttrande innefattade att han skulle ha sett papperet.

Olle Svensson: Får jag fråga dig om du visste någonting om de här uppgifterna före den 28 april.

Sten Heckscher: Jag visste om *en* del av det här komplexet, om man säger så. Det var nämligen så att justitieministern någon kortare tid före den 28 april – jag kan inte datera det, men jag kan säga att det var någon gång i mitten av april – hade sagt till mig att hon hade fått ta del av upplysningar som, om de vore riktiga, skulle innebära att säkerhetspolisen möjligen skulle ha kunnat försvåra eller t.o.m. förhindra mordet på Olof Palme. Det här gjorde henne väldigt bekymrad, och hon sade att "tids nog skall jag se till att du får veta närmare om det här".

Det kände jag till.

Olle Svensson: Du nämnde att med på de här sammanträffandena var rikspolischefen Åhmansson. Skulle du vilja beskriva den roll han hade där?

Sten Heckscher: Ja, jag kan nog beskriva det på det viset att det visserligen var Ebbe Carlsson som förde ordet vid den här sammankomsten i huvudsak men att han vid åtskilliga tillfällen sökte ledning hos rikspolischefen. Han vände sig alltså till rikspolischefen. Jag kommer nu inte ihåg exakt hur orden kan ha fallit, det är trots allt några månader sedan. Men han vände sig till rikspolischefen för att få ledning rörande vad han skulle berätta. Han frågade: Skall jag nu berätta det här eller skall jag inte berätta det här?

Jag har gjort den reflexionen när jag har hört andra beskrivningar av hur kontakter mellan Ebbe Carlsson och rikspolischefen har gått till, att det här var någonting helt annat. Det var där han sökte sin ledning kan man säga.

Olle Svensson: Jag tänkte ställa några frågor också i anslutning till de uppgifter som riksåklagaren Magnus Sjöberg har lämnat inför utskottet och som delvis speglade en något annan uppfattning än den som kom fram i den vitbok som redovisades till oss här i utskottet den 1 juli.

Du fick väl då klart för dig att åklagarna inte hade informerats. Vad blev din reaktion på det, och vad gjorde du med anledning därav?

Sten Heckscher: Jag tyckte, när jag hörde den här berättelsen, att det stod klart att det här var någonting som åklagarna skulle vara underrättade om. Senare samma kväll, när jag skildes från Nils Erik Åhmansson, växlade vi några ord. En av de saker som jag är så gott som säker på att jag sade till honom vid det tillfället är att det var naturligtvis väldigt viktigt att vad justitieministern hade sagt tidigare vid det här mötet, nämligen att åklagarna skulle underrättas, också gjordes. Det här var på torsdag kväll. På fredagen minns jag – delvis i efterhand med stöd av en almanacka – att jag hade en ganska körig dag, och jag var inte mycket på jobbet.

Jag var ju rätt skakad av det här. Alldeles oavsett om man trodde att det var sant eller inte sant så var det ju upplysningar som gjorde en omtumlad och skakad. Jag gick väl och ältade det här för mig själv då under mina olika bestyr den här fredagen, och på kvällen sökte jag rikspolischefen och fick fatt i honom med hjälp av hans personsökare. Jag tror att han var på en middag någonstans – jag vet inte om han var i Stockholm eller om han var i Skåne. Vi hade ett kort samtal. Jag tyckte inte att det fanns skäl att i telefon gå närmare in på det här, men jag sade att jag var naturligtvis väldigt nyfiken på vad han avsåg att göra och att jag gärna ville veta det. Vi diskuterade när vi skulle kunna ses. Då visade det sig att han skulle vara utanför Stockholm under veckoslutet – jag antar att han var hos sin familj i Malmö – och att han inte skulle komma tillbaka förrän rätt sent på måndag eftermiddag. Måndag eftermiddag skulle jag egentligen ha åkt till Helsingfors, men jag blev sjuk och gick hem med feber och ställde in resan samt sov mig igenom den här tisdagen, då jag alltså inte gjorde någonting. På onsdagen den 4 maj försäkrade jag mig om, genom direkt fråga till rikspolischefen, att numera ett möte med åklagarna var utsatt. Då tyckte jag att den saken var i hamn.

Jag skall kanske i det sammanhanget nämna att, och det tror jag står i vitboken, på måndagen den 2 maj i samband med någon veckoberedning – det var väl i en paus eller så – lämnade jag en mycket kort information till vår expeditionschef och till chefen för den enhet under vilken polis och åklagare sorterar. Jag kan inte heller här säga exakt hur orden föll. Informationen gick emellertid ut på att jag hade fått veta att Ebbe Carlsson hade haft upplysningar att lämna och att det var till rikspolischefen han hade lämnat dem samt att rikspolischefen var klar över vad han hade att säga men att åklagarna inte var informerade och att jag ansåg att det var felaktigt.

Jag tror att det kan finnas detaljer i det här som vi kan återkomma till, men jag anser att detta ger en bild av det hela.

Olle Svensson: Jag följer ju nu kronologin här från vitboken, och då har vi såvitt jag förstår kommit fram till den 4 maj. Det sammanträde ni då hade med åklagarna diskuterades ju mycket här föregående vecka, och den fråga som ställts är varför man inte informerade åklagarna.

Jag kan säga direkt till dig: Varför tog du då inte reda på om de var informerade?

Sten Heckscher: Jag tog ju i samband med det mötet reda på att de skulle informeras – jag försäkrade mig om den saken. Enligt min mening – både då och nu – ankom det på rikspolischefen att informera om det här och inte på mig. Man kan ju t.o.m. diskutera hur pass aktiv jag skulle vara för att se till

att åklagarna underrättades. Men i ljuset av vad både juristkommissionen och Edenmankommissionen har uttalat tycker jag att man står på ganska säker mark om man så att säga talar om för rikspolischefen att det är ens bestämda uppfattning att åklagarna *skall* underrättas. Men den naturliga vägen att nå åklagarna när det gäller den informationen är enligt min mening helt klart att gå via rikspolischefen. Dessutom var det ju så att jag hade väl knappast en full bild av det här. Det var väl också av det skälet olämpligt att jag skulle stå för någon information.

Olle Svensson: Ångrar du nu efteråt att en sådan information inte lämnades vid det tillfället?

Sten Heckscher: Nej.

Olle Svensson: Vi går vidare till den 11 maj. Då träffade du och Anna-Greta Leijon åklagarna, och det skedde ju på deras begäran, så som Magnus Sjöberg skildrade det här föregående vecka. Då fick vi deras version av hur de såg på det här, och jag vill fråga dig om du har samma uppfattning som de hade om vad som inträffade. Jag kan väl direkt fråga: Hur reagerade du och Anna-Greta Leijon på att misstankar om sekretessbrott skulle utredas? Det var ju bland annat det som fördes fram här. Jag vill gärna få er version av hur ni såg på saken.

Sten Heckscher: Återigen är det så att bestämda vändningar och ordalag kan jag inte erinra mig. Men jag har ingenting att erinra mot riksåklagarens beskrivning av sammanträdet. Den förefaller mig helt korrekt.

Jag hade naturligtvis förståelse för att åklagarna tyckte att de hade blivit underrättade om det här mycket sent – det var ju en uppfattning som jag faktiskt delade.

Det är riktigt att de så småningom under samtalet tog upp frågan om att det kunde ha begåtts ett brott mot sekretessbestämmelserna. Det är också riktigt att vi gav uttryck för uppfattningen att det fick man väl i så fall undersöka, men att enligt vår mening en utredning av detta brott inte fick störa själva mordutredningen. Där har jag inte heller några invändningar mot riksåklagarens skildring.

Olle Svensson: Slutligen skall jag ta upp en fråga som vi säkert kommer att få syssla mycket med under de fortsatta utfrågningarna, inte minst i morgon. Det gäller det mycket omtalade rekommendationsbrevet som Anna-Greta Leijon utfärdade till Ebbe Carlsson.

På det här stadiet skall jag bara fråga dig: Hur fick du kännedom om det? Du vill kanske också delge utskottet din uppfattning om hur det borde ha hanterats.

Vi kan ta de här frågorna först, så återkommer jag senare med ytterligare en fråga.

Sten Heckscher: Den 1 juni på eftermiddagen påstod en journalist inför mig att Anna-Greta Leijon hade utfärdat ett rekommendationsbrev åt Ebbe Carlsson och att detta brev inte var diarieført. När jag hade fått veta detta gick jag till justitieministern och frågade om det förhöll sig på det viset. Då sade hon: Ja, det gör det. Så gick hon till sitt kassaskåp och plockade

omedelbart fram den här handlingen. Jag tog den i handen och sade att nu går jag till registratorn, och så ombesörjde jag registrering hos registratorn. Jag ombesörjde också att handlingen försågs med en hemligstämpel för att vara säker på att frågan om sekretess skulle prövas ifall någon begärde att få se handlingen.

Jag antar att man inte behöver tala om för konstitutionsutskottet vad en hemligstämpel betyder, men det är inget ställningstagande till frågan om sekretess eller inte utan det är så att säga en varningslampa.

Olle Svensson: Får jag fråga om du vill kommentera detta: Hade Ebbe Carlsson något uppdrag från Anna-Greta Leijon?

Sten Heckscher: Min personliga uppfattning om det här brevet är att det är fel på två sätt. För det första skall enligt min mening ett statsråd inte skriva ett brev av det här innehållet och med den här utformningen. För det andra är brevet såvitt jag förstår felaktigt också på ett annat sätt, nämligen genom att det inte ger en korrekt beskrivning av de faktiska förhållandena. Jag har för min del aldrig uppfattat saken så, att Anna-Greta Leijon skulle ha gett Ebbe Carlsson något uppdrag.

Olle Svensson: Jag vill komma med ytterligare en fråga som finns i vitboken.

Den 21 april sägs det att justitieministern samtalar med utrikesministern som varit på resor i utlandet under större delen av april. Hon ber honom att så långt som möjligt tillgodose rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelnings önskemål att få igenom visst material hos UD, till vilket han samtycker. Stämmer uppgiften att vad som i det sammanhanget begärdes var uppgifter till rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning? Det har nämligen förekommit uttalande om att det skulle kunna röra sig bara om uppgifter som skulle gå till Ebbe Carlsson. Har du några kommentarer till den uppgiften?

Sten Heckscher: Jag har ingen direkt kunskap om detta, eftersom jag vid denna tidpunkt inte visste om det här. Jag har naturligtvis ingen anledning att betvivla sanningshalten i påståendet.

Olle Svensson: Då fortsätter vi frågestunden. Anders Björck har ordet.

Anders Björck: Tack, herr ordförande!

Eftersom Ebbe Carlsson ju var en privatperson som fick uppdrag och som var med om ett antal sammanträffanden och vars uppgifter uppenbarligen bemöttes med viss tilltro skulle jag vilja fråga dig: Hur väl känner du Ebbe Carlsson?

Sten Heckscher: Såvitt jag vet var den 28 april i år första gången i mitt liv jag träffade honom. Men jag vet att jag talade med honom i telefon en gång 1976.

Anders Björck: Hans Holmér förekommer ju också i de här sammanhangen som en person med stort inflytande. Hur väl känner du honom? Jag frågar detta därför att han hade ju ingen officiell position då, så du kan ju rimligtvis icke ha träffat honom i tjänsten.

Sten Heckscher: Du behöver inte motivera dina frågor till mig.

Anders Björck: Ja, då förstår du.

Sten Heckscher: Jag känner Hans Holmér ganska väl. Vi arbetade tillsammans under perioden ungefär 1 november 1982 och så hela 1983, alltså drygt ett år. Han var ordförande i regeringens narkotikakommission och jag var huvudsekreterare. Han arbetade på heltid där så vi hade daglig arbetsgemenskap. Det var ett ganska hårt arbete, så vi umgicks ganska stora delar av dygnet tidvis.

Anders Björck: Får jag då fråga: Under den här affärens gång, har du haft några kontakter med Hans Holmér utöver dem som är redovisade i vitboken?

Sten Heckscher: Jag har inte det precis aktuellt. Jag kan väl tala om, vilka kontakter jag har haft med honom. Jag skulle i februari i år – nu skall vi se om jag kan hitta datum...

Anders Björck: Du träffade honom i Wien kanske.

Sten Heckscher: Just det. Jag deltog i ett möte med FN:s narkotikakommission i Wien och det var, tror jag, någon gång i den vecka som börjar den 8 februari. Jag var nere två eller tre dagar. Inför det mötet ringde jag till Hans Holmér som arbetar åt FN:s narkotikafond, vilken har sina lokaler i samma byggnad, och frågade om vi inte kunde träffas när jag var i Wien. Det kom vi överens om att vi skulle försöka göra, och när jag kom ner till första dagens möten kom Hans Holmér till lokalen, vilket för övrigt också är ganska naturligt. Där brukar tjänstemännen vara och lyssna, och då gjorde vi upp om att vi skulle tillbringa en av kvällarna tillsammans medan jag var där. Det gjorde vi också. Vi åkte tillsammans från FN-huset till hans tillfälliga bostad i Wien. Vi satt och pratade en stund och sedan gick vi till en kvartersrestaurang som låg alldeles i närheten och åt en bit mat. Sedan tror jag att vi gick tillbaka till honom en stund också, och sedan åkte jag till mitt hotell.

Under det här samtalet sade han att han var angelägen om att under något besök i Stockholm få ett sammanträffande med dels justitieministern, dels socialministern med anledning av sitt arbete där nere. Det är ju så att socialministern har ett samordningsansvar för narkotikafrågor inom regeringen, och Holmér var intresserad av att under hand få deras syn på hur det svenska stödet till FN:s narkotikafond borde vara utformat. Vi ger alltså ett stöd dit, vilket inte är så föraktligt. Det hade att göra med det uppdrag han hade där, och när jag kom hem försökte jag få det här sammanträffandet till stånd, men det visade sig omöjligt att få ihop alla de här människorna samtidigt. Ett möte ägde emellertid rum. Hans Holmér minns fel där. Han placerade det där mötet i april, har jag hört, men det ägde faktiskt rum den 19 februari sent på eftermiddagen i justitieministerns rum. Där fanns då justitieministern, Hans Holmér och jag.

För fullständighetens skull: Jag har träffat honom en gång till, i början på april, strax efter påsk någon gång. Han bara tittade upp till mig – jag tror det var en lördag. Han tittade upp till mig någon gång mitt på dagen och satt en stund och pratade. En av de saker vi talade om då – utöver allmänna ting – var att han var bekymrad över sin bostadsort. Han tyckte att flackandet mellan Wien och Stockholm var besvärligt, och han undrade också vad som skulle hända honom efter den sista augusti.

Anders Björck: Nu föranleddes min fråga snarast av att jag var intresserad av om ni haft några kontakter i det ärende vi granskar. Men det kan du förneka att ni haft?

Sten Heckscher: När jag var nere i Wien och vi satt och talade så minns jag att jag ställde en rak fråga till Holmér, nämligen denna: Tror du fortfarande på ditt s.k. huvudspår? Och då svarade han ja. Det är vad som har förekommit i den här delen.

Anders Björck: Får jag fråga: När du först fick höra talas om Ebbe Carlssons teorier sade du just att du kände dig skakad. Trodde du på dem?

Sten Heckscher: Jag hade ju egentligen inte anledning att vare sig tro på dem eller någonting annat. Jag var skakad – om det visade sig att det här var sant var det ju skakande på flera sätt, så det kanske jag inte behöver gå in på här nu.

Det var ju väldigt olika karaktär på det han hade att berätta. Det var dels teorier om vad som kunde vara bakgrunden – och det är naturligtvis inte så lätt att kontrollera –, dels påståenden om t.ex. det jag nämnde förut om vad som hade förevarit före mordet. Det var också påståenden om iakttagelser på själva mordplatsen. Det där borde ju enligt min mening vara möjligt att – visserligen med hårt arbete men dock – kontrollera. Då kan jag väl säga att domstolsjuristen i mig vaknade och att de få kontrollfrågor som jag ställde vid den här sammankomsten handlade om de förhållandena. Jag tror inte jag sade det, men reflexionen var naturligtvis att det var väldigt viktigt att man undersökte ifall de här påståendena om iakttagelserna var riktiga. Det var ju saker som skulle kunna få betydelse vid en eventuell rättslig prövning.

Anders Björck: Reagerade du, som gammal domstolsjurist, över huvud taget mot att Ebbe Carlsson användes av Nils Erik Åhmansson?

Sten Heckscher: I det här utredningsmaterialet förekommer ju en lång rad personer av högst skiftande karaktär – av olika nationaliteter, med olika yrken och sysselsättningar. Det är sådana som sitter i fängelse och sådana som inte sitter i fängelse. Det förekommer ett myller av privata personer som lämnar upplysningar. Jag tyckte ju inte att det var något som var hårresande. Det kan jag inte tycka – det tycker jag inte i dag heller.

Anders Björck: Du tycker fortfarande inte att det är hårresande att Ebbe Carlsson kom in i utredningen på det här sättet?

Sten Heckscher: Jag tycker det är fullständigt naturligt att vilken person det vara må som har upplysningar att lämna, iakttagelser att göra, tankar att tänka eller vad det kan vara fråga om, så skall den personen välkomnas att lämna de upplysningarna vidare.

Anders Björck: Men ingen har väl haft en sådan roll som Ebbe Carlsson?

Sten Heckscher: Ja, det vet ju inte jag. Jag har ibland frågat mig – och det är det ju många som gör – vilken roll han egentligen har haft och vad han egentligen har gjort. Såvitt på mig ankom den 28 april var det en person som dels hade allmänna funderingar av politisk karaktär rörande vad som kunde

ligga bakom mordet – analyser så att säga –, dels påstod vissa saker om sakförhållanden som kunde ha betydelse.

Anders Björck: När du träffade Åhmansson, Ebbe Carlsson och Lidbom hemma hos Ebbe Carlsson den 28 april, så diskuterade ni enligt JK:s rapport det hot om attentat som Ebbe Carlsson ansåg föreligga. Vilket hot om attentat rörde det?

Sten Heckscher: Jag har funderat över detta. Jag hörde Lidbom säga det där inför KU. Jag kan inte minnas början på samtalet, och jag tror att förklaringen är att jag kom till Ebbe Carlssons bostad när det samtalet pågick. Det kan jag inte svära på, men jag tror att det är så.

Det var nämligen på det viset att i samband med att rikspolischefen och Ebbe Carlsson lämnade justitiedepartementet frågade de ifall jag hade lust att följa med dem, och då fick jag också klart för mig att Carl Lidbom skulle på något vis förena sig med dem. Jag hade arbete att göra, så jag stannade kvar på departementet kanske till halv nio eller så. Men sedan begav jag mig till Ebbe Carlssons bostad, och då tror jag att det här samtalet om avlyssning pågick. Jag minns inte att det samtalet innefattade någonting om konkreta hot. Däremot minns jag att det diskuterades huruvida den omständigheten att det förelåg ett konkret hot skulle kunna utgöra en sådan nödsituation att avlyssning som eljest skulle vara olaglig skulle vara tillåten.

Anders Björck: Frågan om avlyssningutrustning och avlyssning diskuterades alltså när du var där. Hur reagerade du då? Det måste ju ändå vara litet ovanligt att sitta med rikspolischefen, en privatperson som Ebbe Carlsson och du då som statssekreterare i justitiedepartementet och diskutera avlyssning. Ringde det inga klockor hos dig?

Sten Heckscher: Det är i och för sig inte särskilt märkvärdigt att på ett principiellt plan diskutera huruvida någonting som inte är tillåtet borde vara tillåtet. Det har jag diskuterat med advokater, med domare, med poliser och med privatpersoner – alltså som problem. Det var ju dessutom på det viset att det fortfarande finns ett lagstiftningsärende som är aktuellt och som inte är avgjort där frågan ifall sådan här avlyssning borde tillåtas är på tapeten.

Du frågade om utrustning. Någon utrustning var det ju inte tal om, utan det var fråga om avlyssning som sådan – ifall avlyssning under några omständigheter skulle kunna tillåtas.

Och du frågade hur jag reagerade. Jag reagerade – om än inte lika vältaligt så i vart fall, tror jag, lika tydligt som Carl Lidbom – på det sättet att jag i mycket bestämda ordalag tog avstånd från att avlyssning skulle kunna få ske. Det gjorde rikspolischefen också.

Anders Björck: Men du kan väl knappast påstå att det här var ett allmänt juridiskt samtal om lagstiftning vad gäller avlyssningsutrustning? Frågan kom väl upp därför att det handlade om något konkret fall?

Sten Heckscher: Som jag nämnde minns jag inte hur det här samtalet började. Jag tror att det kan ha att göra med att jag kom in i lokalen medan ett samtal pågick. Det är i och för sig inte märkvärdigt att det förs ett samtal – naturligtvis föranlett av om du så vill mordutredning och sammanhängande

problem – huruvida någonting som inte är tillåtet i dag borde göras tillåtet eller under mycket speciella omständigheter skulle kunna vara tillåtet.

Anders Björck: Men talades det om vem man skulle avlyssna?

Sten Heckscher: Nej, inte vad jag kan påminna mig.

Anders Björck: Men det handlade alltså om avlyssning i samband med PKK-spåret.

Sten Heckscher: Nej, men man kunde möjligen dra den slutsatsen, eftersom det var det som Ebbe Carlssons teori handlade om. Det talades emellertid inte om att i det konkreta fallet anordna avlyssning, utan det talades om ifall under några omständigheter hemlig avlyssning skulle kunna vara ursäktlig eller tillåtlig.

Anders Björck: Det framgår att du och Åhmansson den 29 april talade om att man skulle kontrollera Ebbe Carlssons uppgift om underlåtenhet inom SÄK. Vad diskuterade ni då?

Sten Heckscher: Den 29 april, det är fredagen. Då är det fråga om det här korta telefonsamtalet som jag nämnde tidigare. Det diskuteras egentligen ingenting i sak där. Det var ett mycket kort telefonsamtal. Han gick, såvitt jag kommer ihåg, ifrån en middag och jag vädrade min oro i största allmänhet. Jag tror att jag sade att åklagarna så snart som möjligt skulle underrättas, och det är tänkbart att jag har sagt någonting om att det naturligtvis var viktigt att man undersökte om det låg någonting i vad Ebbe Carlsson hade att säga. Men det var alltså ett kort telefonsamtal på fredagskvällen.

Anders Björck: Men det är inte fel att du kan ha bett Åhmansson kontrollera de här uppgifterna som Ebbe Carlsson hade lämnat?

Sten Heckscher: Jag har inte haft någon anledning att be honom kontrollera några uppgifter. Det stod fullständigt klart när jag fick höra den här historien den 28 april att det var hans bestämda avsikt att kontrollera de här uppgifterna. Det behövde ingen be honom om, såvitt jag förstår.

Anders Björck: Med tanke på tiden – över då till det som skedde den 11 maj. När vi hade riksåklagaren här, biträdd av bl.a. biträdande riksåklagaren Axel Morath, så sade han enligt utskriften att ni träffades. Du var närvarande, justitieministern var närvarande.

"Sedan förklarade vi också för henne att det kunde finnas anledning att misstänka att brott mot tystnadsplikten kunde ha förekommit i samband med att Ebbe Carlsson hade ägnat sig åt sin verksamhet. På det reagerade både Anna-Greta Leijon och Sten Heckscher på det viset att de hävdade att det först och främst var viktigt att utreda Palmemordet och att det icke fick störas av att man gjorde ingripande i anledning av misstanke om brott mot tystnadsplikt."

Är det ett korrekt referat av vad som har hänt eller ljuger riksåklagaren och biträdande riksåklagaren?

Sten Heckscher: Som jag redan tidigare har sagt så har jag inte helt klart för mig exakt hur orden föll. Men jag har inga invändningar mot riksåklagarens beskrivning av detta. Han var ju inne på den här saken vid flera tillfällen under förhöret, och jag har inga invändningar.

Anders Björck: Men om vi utgår från att det här är korrekt, borde du då icke som statssekreterare, i all synnerhet som du är jurist och justitieministern inte är det, kraftigt reagera mot att man uppenbarligen inte menade att sådana här sekretessbrott skulle utredas, om det kunde störa utredningen i övrigt? Var inte det din plikt som statssekreterare?

Sten Heckscher: Jag vill erinra om att riksåklagaren också har sagt att det ingalunda föresvävade honom att vare sig justitieministern eller jag ansåg att det här inte skulle utredas. Jag tror att det sades på fråga av Bertil Fiskesjö mot slutet av förhöret. Såvitt jag förstår är det en fullständig självklarhet att utredningen av ett mord på en statsminister går före utredningen av ett låt vara allvarligt sekretessbrott. Det var ju också en uppfattning som riksåklagaren gav uttryck för här i KU, när han bl.a. hänvisade till olika brotts straffskalor. Det var ju också någonting som kom till uttryck i hans sätt att hantera frågan, eftersom han också inför KU sade att det var angeläget att man kunde höra Ebbe Carlsson om vad han hade att säga om mordutredningen, innan man inledde den här eventuella förundersökningen. Så jag kan inte inse att det här var på något som helst sätt kontroversiellt mellan några.

Anders Björck: Men jag måste ändå ställa en fråga här. Jag återkommer till detta att du är jurist och statssekreterare. Hade det då inte varit självklart för dig att säga att frågan om brott mot tystnadsplikten naturligtvis så fort som möjligt skall utredas i vanlig ordning? Borde inte du ha konstaterat det?

Sten Heckscher: Det sade ju riksåklagaren. Det var ju inget mer med det. Han skulle ju göra det, och som riksåklagaren sade fanns det egentligen ingen anledning att diskutera det här med oss över huvud taget. Att man gör den enligt min mening självklara reflexionen att en sådan förundersökning inte får störa förundersökningen av ett statsministermord tycker jag är helt okontroversiellt.

Anders Björck: Ja, det är möjligt att du tycker det.

Sten Heckscher: Det tycker ju tydligen riksåklagaren också.

Anders Björck: Ja, det tycker jag nog inte att han tyckte. Men nu recenserar vi ju inte honom här.

Sten Heckscher: Jag läser innantill bara.

Anders Björck: Ja, det skulle jag kunna göra också, om jag hade mera tid. Jag fick uppfattningen att han reagerade ganska så kraftigt.

Men min sista fråga i den här omgången är faktiskt: Anser du att man kan göra den här typen av graderingar, att eftersom det handlade om en annan utredning – om ett statsministermord – så kunde man nog ta det litet lugnare med detta. Med vilken rätt gör man den typen av graderingar?

Sten Heckscher: Det är en typ av graderingar som görs varje dag inom vårt rättsväsende och som jag tror att var och en som arbetar inom rättsväsendet är mycket van vid.

Birgit Friggebo: Du sade att du ansåg att justitieministern hade begått två fel när hon utfärdade det här brevet. Då skulle jag vilja fråga dig vad det är för fel.

Du sade för det första att ett statsråd inte skall skriva ett sådant här brev och att det är fel på innehåll och utformning. Varför skall man inte skriva ett sådant här brev?

Sten Heckscher: Om vi antar att innehållet ger en korrekt bild av hur läget var, är det enligt min mening så att hon inte får ha ett sådant förhållande till Ebbe Carlsson i en sådan här fråga. Brevet ger ju uttryck för att Ebbe Carlsson på ett eller annat sätt skulle handla på hennes vägnar osv. – vi behöver kanske inte gå in på ordalagen. Om det vore riktigt så vore det inte tillåtet. Det är så att säga den ena sidan av felet.

Såvitt jag förstår ger innehållet inte en korrekt bild av vad som faktiskt förevar, för enligt vad jag har förstått har det aldrig funnits något uppdrag från justitieministern.

Jag skulle bara förklara här ...

Birgit Friggebo: Vi kommer till det senare. Jag försöker beta av först varför det var fel att skriva det här. Du säger att man inte får skriva. Då frågar jag: Vad är det som hindrar henne från att göra detta?

Sten Heckscher: Enligt min mening – men det är ju många som skall pröva det – skall inte ett enskilt statsråd ge någon person ett uppdrag inom ramen för en förundersökning.

Birgit Friggebo: Hade det varit rätt om *regeringen* hade fattat ett sådant här beslut?

Sten Heckscher: Nej, jag tror inte att det hade varit rätt heller. Men det är svårt att svara på sådana ganska svåra gränsdragningsproblem rakt upp och ned och utan tillgång till det material man skulle studera för att ta ställning till en sådan fråga. Men jag tror egentligen att regeringen inte heller skall göra det.

Birgit Friggebo: Men det här tangerar alltså frågor som handlar om överträdelse av rättegångsbalken.

Sten Heckscher: Nej, det handlar enligt min mening i första hand om regeringsformen 11:7.

Birgit Friggebo: Det andra är då att du säger att det var fel till innehåll och till utformning. Vad innebär det konkret?

Sten Heckscher: Ja, när det gäller utformningen menar jag egentligen det här första. Men jag anser att brevet ger inte en korrekt bild, det ger inte samma bild av förhållandet mellan justitieministern och Ebbe Carlsson som jag har. Såvitt jag förstår fanns det inget uppdrag från justitieministern till Ebbe Carlsson att företa en sådan här resa. Därför menar jag att brevet är fel också på det viset.

Birgit Friggebo: Ja, hur vet du det? Var du informerad om det här innan det skrevs?

Sten Heckscher: Nej, det var jag inte. Men jag har ju i efterhand fått höra talas om det, och det är min uppfattning att något sådant uppdrag inte har förelegat.

Birgit Friggebo: Det skulle inte ske någon resa, brevet skulle inte användas?

Sten Heckscher: Det var ju uppenbart att det skulle ske en resa. Men frågan är varför han företog resan och på vems initiativ. Jag har förstått saken så, att Anna-Greta Leijon inte har gett honom i uppdrag att åka till England. Men det är naturligtvis saker och ting som jag inte har någon direkt kunskap om, eftersom jag inte har deltagit vid några samtal när den här resan till England har diskuterats, innan den företogs.

Birgit Friggebo: Så ingenting som står i det här brevet är verklighet, utan det är bara fantasier?

Sten Heckscher: Mitt intryck är, som jag har sagt förut, att Anna-Greta Leijon inte har gett Ebbe Carlsson något uppdrag. Jag har alltså bara andrahandskännedom om den saken, men det är mitt intryck. Därför anser jag för min del att brevet är fel också av det skälet.

Birgit Friggebo: Så utformningen och ordvalet beskriver någonting som egentligen inte fanns?

Sten Heckscher: Ja.

Birgit Friggebo: Så det är bara något papper som inte har någon som helst relevans, substans, mening eller någonting?

Sten Heckscher: Ja. Det är ju så som riksåklagaren var inne på här också att när man skall bedöma huruvida det här var ett uppdrag eller inte har det väldigt stor betydelse vad den som skrev brevet avsåg och vad den som fick brevet kände till i samband med att brevet skrevs. Det har jag som sagt ingen direkt kunskap om utan jag har bara andrahandsuppgifter.

Birgit Friggebo: Vad anser du om det omdömet att fundera två dagar om innehåll och formulering och syfte och sedan ändå komma fram till ett sätt att göra det här på?

Sten Heckscher: Nu förstod jag faktiskt inte frågan.

Birgit Friggebo: Är det inte omdömeslöst? Att fundera två dagar och sedan är allting fel enligt din mening.

Sten Heckscher: Med all respekt så tycker inte jag att det ankommer på mig att recensera min förra chefs omdöme.

Birgit Friggebo: Jag respekterar det.

Du berättade här att det var uppskakande att höra på Ebbe Carlssons berättelse. Om jag förstod dig rätt så handlade det främst om det här att man skulle ha kunnat förhindra mordet.

Sten Heckscher: Det är ju svårt i efterhand att analysera känslor rörande den detalj som du frågar om. Jag var självfallet omskakad av både det och av de påståenden som rörde bakgrunden till mordet och mordets utförande. Jag var omskakad av alltihopa.

Birgit Friggebo: Det här var ju den 28 april. Hade du då läst Edenmankommissionen?

Sten Heckscher: Jag hade väl inte läst riktigt hela betänkandet i alla detaljer, men jag hade ju läst det i stora delar och jag hade dessutom varit närvarande när Ragnar Edenman föredrog huvuddelarna av betänkandet för justitieministern.

Birgit Friggebo: Det kom ju då den 22 april.

Sten Heckscher: Ja, det var precis dagarna före.

Birgit Friggebo: En vecka före. En del av Edenmankommissionen handlar ju just precis om det här med hotbilden – det är behandlat där. Varför tog ni inte kontakt med Edenman för att försäkra er om vad det faktiskt var som hade hänt?

Sten Heckscher: Jag anser inte att jag hade några skall vi säga operativa skyldigheter i det här sammanhanget. Jag anser att det skulle ha varit en obehörig inblandning i den här verksamheten om jag skulle ha satt i gång och tagit kontakter med den ena och den andra för att undersöka det här. Den naturliga åtgärden var att säkerställa att åklagarna skulle underrättas. Sedan skulle nog kontroll av uppgifterna äga rum i vanlig ordning.

När det dessutom gäller det här med säpo kan man möjligen diskutera vad åklagarna i sista änden skulle ha med det att göra. Men det var ju relevant för mordutredningen, och sedan skulle rikspolischefen kontrollera saken. Det ankom inte på mig att avgöra på vilket sätt den kontrollen skulle gå till.

Birgit Friggebo: Men vad gav du din minister för råd? Hon var uppenbarligen också uppskakad och ville att det skulle kontrolleras. Hon ville veta hur det gick till. Vad gav du henne för råd?

Sten Heckscher: Nej, jag sade att nu måste vi se till att åklagarna underrättas om det här.

Birgit Friggebo: Kände du till att hon hade träffat Kegö och Barrling?

Sten Heckscher: Nej, jag tror i alla fall inte det. Nej, jag kände inte till det före den 28 april naturligtvis. Jag vet inte när jag så småningom fick veta det. Förmodligen fick jag inte förrän efter den 1 juni veta att hon hade träffat Kegö och Barrling.

Birgit Friggebo: Edenmankommissionen var ju regeringens kommission. Den hade avslutat sitt arbete och den hade gått igenom hela den här affären, och man ger också en beskrivning av sina slutsatser om hotbilden. Varför tar man då inte kontakt eller läser de handlingarna, när det kommer sådana här uppseendeväckande påståenden?

Sten Heckscher: Jo, självfallet har jag läst. Det har jag redan svarat på. Det ankom inte på mig att ta kontakter för att själv kontrollera det här. Det var myndigheterna under justitiedepartementet, polisen och åklagaren, som hade att utföra de arbetsuppgifterna – inte jag.

Birgit Friggebo: Och du gav inga råd till din chef om möjliga vägar för att inhämta information om dessa uppseendeväckande uppgifter?

Sten Heckscher: Hon var ju precis av samma uppfattning, nämligen att det var absolut nödvändigt att åklagarna underrättades om det här, och hon var också enig med rikspolischefen om att uppgifterna som rörde säkerhetspolisen måste kontrolleras. Men ännu mindre än det är min uppgift att lägga mig i på vilket sätt den kontrollen går till är det justitieministerns uppgift att lägga sig i på vilket sätt kontrollen går till. Det skulle ju myndigheterna på sitt ansvar göra.

Birgit Friggebo: Och du ansåg inte att ni själva hade behov av att bli informerade om vad som faktiskt hade hänt?

Sten Heckscher: Självfallet. Det förekommer regelbundna informationer till justitieministern om viktigare händelser, både inom mordutredningen och på säkerhetspolisens område, så det var självfallet på det sättet att vi räknade med att bli informerade om resultatet av den här kontrollen.

Birgit Friggebo: Men den här uppgiften om hotbilden före mordet har då tydligen försvunnit på något sätt, eftersom den upplevdes som ny?

Sten Heckscher: Nu är jag inte riktigt säker på att jag uppfattade vad du sade.

Birgit Friggebo: Jo, men du har berättat att du var uppskakad av vissa företeelser före mordet och att säpo inte hade agerat ordentligt och att det kunde ha förhindrat mordet. Det var ju uppseendeväckande.

Sten Heckscher: Ja.

Birgit Friggebo: Men detta har behandlats tidigare i statliga kommissioner och annat sådant, och ni var inte medvetna om det.

Sten Heckscher: Nu är det så att det nyligen och allra senast har behandlats av säpokommittén, som också riktar viss kritik mot förhållandena och som såvitt jag förstår kommer med en del nya upplysningar där också. Jag menar att även om man tidigare hade kommit fram till något om denna hotbild så skulle ju varje påstående som hade någorlunda karaktär naturligtvis föranleda kontroll.

Birgit Friggebo: Har det någon gång under den här affären funnits några hot riktade emot Anna-Greta Leijon?

Sten Heckscher: Jag undrar om jag skall svara på det. Jag är inte riktigt säker på det. Jag tror egentligen inte att jag skall svara på det. Jag svarar gärna på detta om det blir stängda dörrar, men jag tror att det är olämpligt att jag svarar inför öppna dörrar.

Birgit Friggebo: Då skall jag fråga mera konkret eftersom det har diskuterats så mycket: Fanns det några konkreta hot emot Anna-Greta Leijon i samband med frågan om källa A?

Sten Heckscher: Om jag inte vill svara på den första frågan inför öppna dörrar så vill jag inte heller svara på den andra frågan inför öppna dörrar. Men jag svarar gärna inför stängda dörrar.

Birgit Friggebo: Jag skulle bara vilja för säkerhets skull ställa frågan om vilka som du har informerat inom regeringskansliet. Du nämnde expeditionschefen. Vilka fler tjänstemän eller förtroendemän har du informerat?

Sten Heckscher: Jag nämnde expeditionschefen och chefen för polis- och åklagarenheten, och det är en uttömmande redogörelse.

Birgit Friggebo: Och innehållet i de informationerna i stora drag?

Sten Heckscher: Den information som jag lämnade till dem den 2 maj var mycket kortfattad – alltså på måndagen efter den här torsdagskvällen. Den informationen gick väl i stort sett ut på att jag hade fått veta att Ebbe Carlsson hade uppgifter av intresse att lämna i mordutredningen samt att han gjorde det så att säga tillsammans med rikspolischefen och i samverkan med rikspolischefen. Sedan uttryckte jag, tror jag, en viss irritation över att åklagarna inte var underrättade, men sade att det skulle nog åstadkommas snabbt. Det var alltså egentligen ingen substansinformation, men jag försöker arbeta enligt den principen att i så liten utsträckning som möjligt själv vara den ende bäraren av information. Jag tycker att det var angeläget och motiverat att berätta för de två tjänstemän som hade det närmaste ansvaret. Men det var mycket kort.

Birgit Friggebo: En fråga till i anledning av brevet. Det handlar om information till åklagarna. Om det nu hade varit någon substans i brevet och avsikten var att det faktiskt skulle ske en resa, anser du då att den här frågan borde ha underställts åklagarna?

Sten Heckscher: Jag har ingen annan uppfattning än JK här. JK har ju kommit fram till att frågan om Ebbe Carlssons resa till Banisadr borde ha underställts åklagarna. Man får väl säga att det här är en likartad situation och att en sådan här resa borde ha underställts åklagarna, om den företogs på någons uppdrag.

Birgit Friggebo: En sista fråga. Den gäller om du delar din nye chefs syn på frågan om överträdelse när det gäller sekretesslagen. Han har ju sagt att det begåtts allvarliga fel och att det finns inslag som han tycker oerhört illa om när det gäller brotten mot sekretesslagen. Delar du den synen?

Sten Heckscher: Jag vill göra en väldigt tydlig markering som är precis densamma som riksåklagaren har gjort. Vi vet inte om det har begåtts något brott mot sekretesslagen förrän en domstol genom lagakraftägande dom har slagit fast det. Och den reservationen vill jag göra – jag tycker att det här är ganska oklart. Om jag får uttrycka det på ett allmänt sätt kan jag säga att brott mot sekretesslagen kan självfallet vara mycket allvarliga.

Birgit Friggebo: Så du menar att din chef är ute i ogjort väder när han tycker oerhört illa om brotten emot sekretesslagen?

Sten Heckscher: Jag tycker också oerhört illa om brott mot sekretesslagen. Men det ankommer inte på mig under en pågående rättsprocess att uttala mig huruvida några brott mot sekretesslagen har begåtts eller inte.

Birgit Friggebo: Tack.

Bertil Fiskesjö: Jag får börja med en allmän fråga. Reagerade inte Sten Heckscher för att Ebbe Carlsson kunde vara så välinformerad vid de sammankomster som ni hade?

Sten Heckscher: Ebbe Carlsson uppträdde tillsammans med och under något slags ledning av rikspolischefen, som hade i uppdrag att svara för den polisverksamhet som hade med mordutredningen att göra. Mot den bakgrunden fann jag ingen anledning att i första hand reagera på detta.

Bertil Fiskesjö: Kände Sten Heckscher själv till alla de uppgifter som Ebbe Carlsson strödde omkring sig på förhand? Var statssekreteraren orienterad om ärendet i de delar som Ebbe Carlsson tog upp på förhand?

Sten Heckscher: Nej, som jag nämnde tidigare så hade jag fått en allmän upplysning av justitieministern någon kortare tid före den 28 april som gick ut på att hon hade fått information som kunde tyda på att säkerhetspolisen före mordet hade haft vissa upplysningar om hot. Men det var allt.

Bertil Fiskesjö: Åklagarna och även andra har ju menat att Ebbe Carlssons uppgifter var inte på något sätt nya. Innebär det då att även justitieministern var bristfälligt informerad i den här frågan?

Sten Heckscher: Jörgen Almblad sade väl, tror jag, till KU att det förekom saker och ting som Ebbe Carlsson gjorde gällande den 9 maj som var – jag vet inte vilket ordval han begagnade, om det var sensationellt eller inte. Han påstod sig ha visst konkret stöd för vissa uppgifter, och att det var nytt och intressant. Enligt den kännedom jag har om den här saken var det väl på det sättet att så sent som i juni i år var den här teorin ingalunda avfärdad från mordutredningen.

Bertil Fiskesjö: Jag skulle vilja återgå till det här brevet.

Det skrevs, om jag har förstått vad som har meddelats här rätt, av Anna-Greta Leijon och Ebbe Carlsson i något slags samverkan, där det slutliga ansvaret för formuleringarna väl inte ännu är klart utrett. Sedan lades det i ett privat kassaskåp. Sten Heckscher har reagerat mot att han som statssekreterare inte fick se det här brevet och har sagt att om han hade fått se det så skulle han ha gett rådet att det inte skulle utfärdas.

Då skulle jag vilja fråga: Har det förekommit några liknande incidenter när det gäller handlande från justitieministerns sida?

Sten Heckscher: Får jag först bara kommentera referatet av vad jag skulle ha sagt. Det är riktigt att jag skulle ha sagt att om jag hade sett brevet innan det expedierades, skulle jag nog ha rått justitieministern att inte lämna ut det. Jag har däremot inte, såvitt jag kan komma ihåg, sagt någonting om att jag har reagerat mot att jag inte skulle ha fått se brevet – att justitieministern skulle ha varit tvungen att visa mig all sin korrespondens eller någonting

sådant där, för det gör hon naturligtvis inte. Men det är riktigt att jag har sagt att om jag hade fått se brevet skulle jag bestämt ha avrått från det. Detta är alldeles riktigt.

Sedan frågade du ifall det förekommer likartade brev. Det var så frågan var ställd, eller hur? Nej, jag har aldrig sett något sådant brev. Däremot förekommer ju rekommendationsbrev. Jag själv tror att jag skrev ett rekommendationsbrev någon gång i vintras på begäran av chefen för Österåkerfängelset, som skulle resa till Australien och delta i en kriminalvårdskonferens. Då skrev jag ett brev där jag sade att det här är chefen för Österåkerfängelset och där sysslar man med det och det och det vore vänligt om ni var vänliga mot henne.

Sådana brev förekommer då och då. Det förekommer att domare som reser utomlands för att delta i konferenser o.d. får brev från expeditionschefen, där han talar om vem den här personen är och att man vore tacksam om han får ett vänligt bemötande. Jag tror inte det är så särskilt vanligt, men den sortens brev förekommer då och då.

Bertil Fiskesjö: Nu var inte detta något rekommendationsbrev för deltagande i konferenser.

Har Sten Heckscher någon mening om hur det kunde komma sig att just detta brev undandrogs registrering?

Sten Heckscher: Nej.

Bertil Fiskesjö: Har Sten Heckscher diskuterat detta med Anna-Greta Leijon efter händelsen?

Sten Heckscher: Det föreföll inte meningsfullt. Svaret är alltså nej.

Bertil Fiskesjö: Sedan något om innehållet i det här brevet. Det skulle inte ha skrivits, har Sten Heckscher sagt, och det är tveksamt om ens regeringen skulle ha kunnat utfärda ett sådant här rekommendationsbrev. Det håller jag helhjärtat med om. Men vad gäller innehållet menar Sten Heckscher att innehållet i brevet inte svarar mot det uppdrag eller den funktion som Ebbe Carlsson var avsedd att ha.

Då skulle jag vilja fylla på med en fråga. Vad var enligt Sten Heckschers uppfattning egentligen Ebbe Carlssons uppgift? Hade han några uppgifter över huvud taget?

Sten Heckscher: Nu är det på det viset att jag har inte hört talas om vare sig det här brevet eller den här resan före den 1 juni. All min kunskap om detta är alltså andrahandskunskap. Jag har således ingen direkt kunskap att tillföra utskottet på den punkten. Vad jag säger är att vad jag har fått höra om förhållandena, dvs. vad jag har fått höra efter 1 juni, har bringat mig till den uppfattningen att jag för min del högst privat inte anser att det föreligger något uppdrag från justitieministern till Ebbe Carlsson, utan att Ebbe Carlsson har sagt att han skall åka till England, att han skall försöka få vissa uppgifter kontrollerade och att också polisen var angelägen om att de här uppgifterna skulle kontrolleras. Det är vad jag vet, men det är som sagt andrahandskunskap.

Bertil Fiskesjö: Jag tror att jag avstår.

Bo Hammar: Herr ordförande! Vi har varit inne en del på jurist- och Edenmankommissionernas rapporter, och Sten Heckscher har sagt att han har studerat dem. Jag antar att han har studerat dem mycket noggrant.

Jag skulle vilja ställa en allmän fråga till dig: Vilka slutsatser tycker du är de viktigaste att dra för just justitiedepartementets vidkommande av de här rapporterna? Skulle du kunna sammanfatta det på något sätt?

Sten Heckscher: Det är inte lätt att väldigt kort sammanfatta vad som skulle vara de viktigaste slutsatserna att dra här.

En slutsats är att när något förskräckligt, stort och hemskt inträffar, då är det viktigt att så gott det går försöka att hålla sig så kall som möjligt osv. Det är en viktig allmän reflexion.

Jag tycker att du begär väldigt mycket, om jag skall sammanfatta det viktigaste i det här. Det finns både stort och smått. Det finns t.ex. påpekanden som rör förundersökningsledning som är viktiga. Det finns en diskussion om vad den innefattar som är viktig. Det finns också diskussioner om organisationen av hur våldsdåd av det här slaget skall förebyggas som är viktig.

Det finns många viktiga slutsatser att dra av de här två kommissionernas arbete.

Bo Hammar: Jag tänkte mer på att du måste ha dragit slutsatsen att detta är mycket viktigt för justitiedepartementet, att detta är någonting som ni måste dra lärdom av.

Jag är överens med dig när du säger att en viktig lärdom är att man skall hålla sig kall i sådana här allvarliga situationer. Anser du att man i justitiedepartementet har förhållit sig kall under Ebbe Carlsson-affären?

Sten Heckscher: Jag svarar för mig själv, och jag har i alla fall försökt att hålla mig kall.

Bo Hammar: En annan enligt min mening mycket viktig slutsats av Edenmankommissionen är den kritik som den riktar mot förrförre justitieministern för att han inte tog itu med frågan om hur brottsutredningen skulle ledas och inte minst frågan om åklagarnas roll. Som du säkert är medveten om har sedermera konstitutionsutskottet och riksdagen instämt i den kritiken.

Mot den bakgrunden, är det då inte extra märkligt att ni inte vidtar klara åtgärder, ser till att åtgärder vidtas för att hålla åklagarna informerade? Det har ju varit så många katastrofer tidigare just på det området.

Sten Heckscher: Jag har redogjort för de åtgärder som jag vidtog när jag fick veta det här. De gick ut på att mycket snabbt åstadkomma att den här informationen lämnades, och den lämnades också mycket snabbt därefter.

Jag har också meddelat och berättat att Anna-Greta Leijon mycket tydligt första gången jag hörde talas om detta, dvs. den 28 april, sade till rikspolischefen att det var mycket viktigt att åklagarna underrättades om detta, och man kunde möjligen spåra en viss irritation hos henne över att så inte hade skett. Det föreföll helt klart att detta var en synpunkt som hon tidigare hade framfört till rikspolischefen.

Bo Hammar: Det sägs gång på gång att detta är viktigt. Det understryks vid olika tillfällen att du och Anna-Greta Leijon har påpekat detta. Samtidigt har både du och Leijon en rad olika kontakter med rikspolischefen och andra inblandade i den här affären. Du ringer rikspolischefen, och du träffar honom.

Varför slår du inte en signal också till riksåklagarna eller åklagarna? Det borde väl vara extra viktigt när du säger att du var skakad och omtumlad av vad du hade fått höra.

Sten Heckscher: Jag får veta detta torsdag kväll den 28 april. Sent samma kväll – det var kanske halv elva – understryker jag för rikspolischefen betydelsen av att åklagarna underrättas. Detta säger jag igen till honom, såvitt jag kan minnas, på fredag kväll den 29 april vid ett mycket kort telefonsamtal.

Nästa gång jag träffar eller över huvud taget talar med rikspolischefen är onsdagen den 4 maj. Då frågar jag honom uttryckligen hur det är med informationen till åklagarna. Han svarar då att ett möte nu är utsatt för den informationen. Jag tycker att detta i alla fall uppfyller vissa krav på hastighet.

Du frågade varför jag inte ringde till riksåklagaren. Där har jag svarat att det inte ankommer på mig att informera riksåklagaren. Det är i vart fall inte den naturliga vägen. Den naturliga vägen för information till åklagarna är just att rikspolischefen tar kontakt med dem och säger att informationen skall lämnas. Det är ju inte jag som skall lämna informationen. Jag skall inte ens vara med när den lämnas. Jag är inte med vid det löpande menings- och informationsutbytet och de diskussioner som förekommer mellan polis och åklagare, och jag skall inte heller vara det. Detta är enligt min mening den naturliga vägen för informationen till åklagarna.

Bo Hammar: Men Edenmankommissionen, konstitutionsutskottet och riksdagen har faktiskt riktat kritik tidigare mot justitiedepartementet därför att man där inte har sett till att det har gått riktigt till vad gäller förundersökningen. Hur kan ni mot den bakgrunden nöja er med dessa allmänna uppmaningar till rikspolischefen och inte kontrollera att åklagarna verkligen får den information som de skall ha?

Sten Heckscher: Jag måste tyvärr säga – med all respekt – att jag inte förstår frågan. Jag tycker att det är precis detta jag har gjort.

Jag har försäkrat mig om att denna information lämnas till åklagarna med all tillbörlig skyndsamhet, efter det att den har nått mig.

Bo Hammar: Då vill jag ställa en fråga beträffande vitboken. Har du varit med och utarbetat den?

Sten Heckscher: Vitboken är en produkt från regeringskansliet. Självfallet har jag lämnat upplysningar som har flutit in i vitboken.

Bo Hammar: Har du haft den på delning innan den gick i tryck och kunnat ge synpunkter?

Sten Heckscher: Det är väl inga hemligheter hur arbetsrutinerna i kanslihuset är.

Ja, jag har sett vitboken i utkast.

Bo Hammar: Hur kommenterar du den kritik som RÅ riktar beträffande vitboken? Jag tänker då inte på kritik mot vad som faktiskt har förevarit – att åklagarna inte har hållits informerade – utan på att han faktiskt hade kritik som gäller innehållet på ett annat sätt. I vitboken sägs t.ex. på sidan 4 att "rikspolischefen – vars ansvar det är att leda den polisverksamhet som erfordras för spaning och utredning med anledning av mordet – självfallet har ansvaret för hur Ebbe Carlssons uppgifter förs in i utredningen".

Detta kommenterar riksåklagaren på så sätt att han säger att den här formuleringen tyder på att man inom regeringen fortfarande kan tänkas ha en begränsad syn i fråga om förundersökningsledarens funktion i sammanhanget. Han menar alltså att detta tyder på att man fortfarande inte riktigt har tagit lärdom av och begripit vad den här frågan egentligen handlar om.

Sten Heckscher: Beträffande det första du tar upp: Om jag inte minns fel är det ett rent citat från det regeringsbeslut som finns från februari 1987, tror jag, när förundersökningsledningen flyttas till riksåklagaren och spaningsledningen flyttas till rikspolischefen. Det är citat från det.

Beträffande riksåklagarens allmänna kritik mot uttryckssättet här vill jag säga att, som jag har förstått den här vitboken så uttalar den sig inte om förhållandet och funktionsuppdelningen mellan polis och åklagare. Den använder faktiskt i själva verket exakt samma ord som riksåklagaren och biträdande riksåklagaren själva begagnar vid förhöret inför KU.

Om man tittar på hur framför allt Axel Morath men också Magnus Sjöberg uttrycker sig när de redovisar vid vilken tidpunkt som de anser att de borde ha fått veta något, finner man att det är just orden "underrättas" och "informeras" som begagnas.

Jag uppfattar att det handlar om två skeden. En förutsättning för att förundersökningsledaren skall kunna utöva sin förundersökningsledning är att han får veta detta. När han väl har fått veta detta får polis och åklagare sinsemellan klara ut sin funktionsfördelning och vad förundersökningsledningen innebär. Det är ju ingenting som regeringskansliet i den här vitboken har någon anledning att närmare gå in på.

Jag menar: Det är egentligen samma ordval hos riksåklagaren och biträdande riksåklagaren som i vitboken.

Bo Hammar: Jag vet inte om jag läser illa innantill, men riksåklagaren säger, enligt andra stycket på sidan 10 i utskriften: "Det kan tolkas så att man också där har en begränsad syn när det gäller förundersökningsledarens funktion i sammanhanget."

Sten Heckscher: Vi kan ju fortsätta att läsa för varandra.

Jag hänvisar till den del av förhöret där Axel Morath – jag tror att det är allra sist i riksåklagarens inledning – säger: Jag skulle gärna vilja belysa vid vilken tidpunkt vi enligt vår uppfattning borde ha underrättats. I den sekvensen, som är på någon sida, använder han ordet "underrättas". Och jag tror att riksåklagaren använder ordet "informeras". Det är den delen jag hänvisar till.

Jag menar att de krav som man i den här delen kan ställa på regeringskansliet är att vi skall försäkra oss om att den här informationen faktiskt lämnas

till åklagarna. Sedan skall vi kunna lita på att myndigheterna som har ansvar för att driva det här arbetet på detta ansvar korrekt tillämpar rättegångsbalkens regler om vem som skall bestämma vad.

Anita Modin: Du sade tidigare att justitieministern gick till kassaskåpet och hämtade fram brevkopian. Hur fungerar det egentligen med diarieföringen? Lägger man breven på hög och låser in dem i kassaskåp och får dem diarieförda senare, eller hur är den praktiska hanteringen?

Sten Heckscher: Nej, så skall det inte gå till, utan en handling skall i princip diarieföras samtidigt som den expedieras.

I och för sig anvisar sekretesslagen litet olika metoder för att hålla ordning på papper. Det talas t.ex. också om att hålla handlingar ordnade. Jag har t.ex. en brevpärm där vissa handlingar hålls ordnade.

Men detta har enligt min mening inte gått till enligt rutinerna, utan det här brevet borde ha diarieförts, enligt min mening.

Anita Modin: Du sade också att din syn på detta var att brevet var felaktigt utformat. Min slutsats är att det kan vara det som gör att några tror att justitieministern har gett Ebbe Carlsson ett uppdrag.

Men på sidan 11 i vitboken står det talat om sammanträffandet med åklagarna den 11 maj, och där står det: "Justitieministern säger – – – att alla uppgifter som kan bidra till att kasta ljus över mordet måste tas till vara. Hon förklarar samtidigt att en förutsättning för Ebbe Carlssons medverkan har varit att han inte företar sig något utan rikspolischefens medgivande." Kan du minnas hur de orden föll?

Sten Heckscher: Jag kommer nu inte ihåg det första du sade, men jag kanske kommer på det.

Jag känner mycket väl igen det uttalandet, och jag kommer ihåg att det fälldes. Det fälldes nog också mer än en gång. Jag hade dessutom hört det den 28 april, för då sade justitieministern också, i Ebbe Carlssons och rikspolischefens närvaro, samma sak. Och det var egentligen uppenbart att det inte var första gången som de hörde detta då heller.

Det här tror jag är korrekt – återigen med reservation för att det är svårt att minnas exakta vändningar. Men så här sades det, och det var inte första gången jag hörde det.

Anders Björck: Frågan om åklagarnas roll har varit stor under hela Palmeutredningen. Jag tycker det är väldigt viktigt – med tanke på att konstitutionsutskottet har granskat den frågan tidigare – att vi reder ut vissa saker.

Om man läser utfrågningen med riksåklagaren och biträdande riksåklagaren Axel Morath finner man att de har vissa synpunkter på när information skulle ha lämnats till dem. När anser du att de borde ha fått information?

Sten Heckscher: Låt mig säga så här: När jag fick information den 28 april var det enligt min mening uppenbart att de borde ha varit informerade.

Anders Björck: När?

Sten Heckscher: Den 28 april var det för mig uppenbart att de borde ha varit informerade.

Anders Björck: Du är ju statssekreterare, domstolsjurist osv. Du måste rimligtvis, efter Edenmankommissionen, KU-kritik och annat, kunna ge oss här i dag en uppfattning om när informationen borde ha gått? Det tycker jag faktiskt är ett ganska rimligt krav.

Sten Heckscher: Om jag inte minns fel har JK daterat det till senare delen av mars. Axel Morath har daterat det till senare delen av februari, tror jag. Axel Morath har dessutom sagt att det inom den här utredningen bör råda en generös syn på det här med information, och jag delar helt och hållet Axel Moraths uppfattning att man hellre bör informera för tidigt än för sent.

Jag kan inte i detalj säga precis vilken dag som det borde ha skett, men det borde ha skett på ett betydligt tidigare stadium än det skedde.

Anders Björck: Nu svarar du lika luddigt som vi politiker brukar bli beskyllda för att svara. Du måste rimligtvis – med tanke på alla de utredningar som har gjort, två vitböcker och din ställning som statssekreterare och erfarenhet som domstolsjurist – kunna svara på frågan: När anser du, Sten Heckscher, att information borde hade getts till åklagarna?

Sten Heckscher: Jag har inte i sådan detalj gått igenom materialet att jag kan ge ett bestämt datum, men jag kan säga så här: En möjlig tidpunkt för att underrätta hade i och för sig varit så fort man fick höra talas om detta. Man kan t.o.m. gå längre än Axel Morath gjorde och säga: Varför inte den 13 januari? Det hade också varit möjligt.

Men jag kan inte ha en bestämd uppfattning om exakt vilken dag. Jag kan säga att det borde ha skett den 28 april – då borde det redan ha varit gjort, och så vitt jag kan förstå borde det ha varit gjort ganska lång tid dessförinnan.

Anders Björck: Axel Morath säger i utfrågningen inför konstitutionsutskottet: "Mot den bakgrunden borde vi enligt min mening ha fått en information om Ebbe Carlssons roll i utredningen i slutet av februari." Delar du den uppfattningen?

Sten Heckscher: Såvitt jag kan förstå är det en helt rimlig uppfattning.

Anders Björck: Ytterligare en fråga: Från åklagarsidan säger man beträffande mötet den 28 april – som justitieministern kallade till och där du, din kollega Kjell Larsson i statsrådsberedningen, rikspolischefen och Ebbe Carlsson var med – att åklagarna borde ha fått vara med. Anser du det vara en rimlig slutsats – fortfarande mot bakgrund av din erfarenhet och kompetens på det juridiska området?

Sten Heckscher: Nej, där har jag faktiskt en annan uppfattning än riksåklagaren. Jag anser att det är justitieministerns uppgift att ombesörja information till de tjänstemän i regeringskansliet som hon anser skola underrättas om det här. Jag anser det vara rikspolischefens uppgift att svara för informationen till åklagarna.

Jag anser alltså inte att det är justitieministern som skall bjuda in riksåklagaren till detta möte utan i så fall rikspolischefen. Rikspolischefen

skall svara för informationen till åklagarna i egen regi och egentligen utan någon medverkan från regeringskansliet – det är min uppfattning.

Anders Björck: Oavsett vem som ansvarar för kallelsen: Hade det inte varit bra om åklagarna hade varit med den 28 april, med tanke på ärendets karaktär?

Sten Heckscher: Man hade mycket väl kunnat hålla ett möte med åklagarna den 28 april, men då skulle inte justitieministern ha varit med, och då skulle inte heller jag och Kjell Larsson ha varit med – det är så jag menar.

Justitieministern har i den här situationen ansvar för att Kjell Larsson och jag underrättas om detta och att det sker i hennes regi. Men det är rikspolischefen som har att svara för informationen till åklagarna, och när den lämnas har vi över huvud taget ingen anledning att vara närvarande.

Anders Björck: Om vi nu är överens om att informationen till åklagarna kom för sent – så har jag tolkat vår gemensamma uppfattning här – vill jag fråga: Vems är i så fall felet att de kom in på detta relativt sena stadium?

Sten Heckscher: Rikspolischefen har i en kommuniké gemensamt med riksåklagaren medgett att det var fel av honom att inte i ett tidigare skede informera riksåklagaren, och det är en uppfattning som jag delar.

Anders Björck: Du ger alltså inget ansvar här åt departementsledningen för att åklagarna än en gång har blivit på efterkälken?

Sten Heckscher: Jag har redovisat vilka åtgärder som jag har vidtagit för att se till att åklagarna skulle underrättas om detta. Sedan får väl konstitutionsutskottet dra slutsatser om ifall de har varit tillräckliga eller inte.

Olle Svensson: Jag vill skjuta in en fråga innan jag lämnar ordet vidare.

Om jag har uppfattat diskussionen om kontakterna med åklagarna rätt så innebär det du har sagt att informationen skulle lämnas via rikspolisstyrelsens chef till åklagarna. Skulle du betrakta det som ministerstyre om i stället justitieministern, över huvudet på rikspolisstyrelsens chef, gått in och informerat åklagarna?

Sten Heckscher: Det beror väl på hur det hade gått till.

Om justitieministern hade tillkallat riksåklagaren och sagt "Nu skall jag lämna dig informationer som har med förundersökningen av mordet på Olof Palme att göra" och hon själv skulle ha lämnat den informationen, då anser jag att man med fog skulle ha kunnat kritisera detta. Men det är väl i och för sig inte ministerstyre att lämna upplysningar om att det kan finnas information – det kan jag inte se.

Du sade att informationen skulle lämnas "via" rikspolisstyrelsens chef. Såvitt jag förstår skulle den lämnas *av* rikspolisstyrelsens chef, för det var ju han som satt inne med den. Det var inte den vägen det skulle gå, utan det var från honom det skulle gå.

Olle Svensson: Som information beträffande de här utfrågningarna vill jag skjuta in följande.

Konstitutionsutskottet är ett politikersammansatt granskningsorgan. De frågor som ställs här av konstitutionsutskottets ledamöter är vår gemensam-

ma egendom när vi skall komma fram till slutsatser.

Det är då självfallet viktigt att våra frågor kan belysa fel som regeringen har begått men också de omständigheter som kan tala till regeringens förmån. Det kanske innebär att man måste ha förståelse för att vi måste skapa en viss balans i utfrågningarna.

Det material som vi tar in är vår gemensamma egendom, och det är det vi bygger våra slutsatser på. Jag vill gärna påpeka detta, med anledning av vissa diskussioner som har förts.

Sedan vill jag fråga ytterligare en sak: Har du diskuterat de frågor som berör Ebbe Carlsson-affären med något annat statsråd än din chef Anna-Greta Leijon?

Sten Heckscher: Inte förrän tror jag, den 5 juni.

Olle Svensson: Innebär det alltså att du inte heller har talat med statsministern tidigare i den här frågan?

Sten Heckscher: Nej, inte förrän den 5 juni i år.
(*Anm.:* Ett tillägg till detta svar finns på s. 384.)

Elisabeth Fleetwood: Sten Heckscher sade i början av utfrågningen att det var naturligt att ta emot upplysningar, kunskap och tankar som tänktes – tror jag att du uttryckte dig – från privatpersoner. Det kan vi nog instämma i när det handlar om personer som kan bidra till en lösning.

Men du sade också att Ebbe Carlsson hade väldigt djupa kunskaper, och vi hörde häromdagen av Jörgen Almblad att Ebbe Carlsson visste lika mycket som Jörgen Almblad men inte mer.

När du fick kunskap om all den kunskap som Ebbe Carlsson satt inne med, fick det dig inte att fundera? Är det vanligt att privatpersoner som kommer och vill bidra har sådan ingående kännedom?

Sten Heckscher: För det första tror jag inte att jag fick kännedom om all den kunskap som Ebbe Carlsson hade. Det var nog egentligen bara en del av vad han hade att berätta som jag fick del av vid det här tillfället.

För det andra: Lika litet som jag före den 28 april visste hur mycket Ebbe Carlsson visste, lika litet visste jag vad Jörgen Almblad visste, så jag hade ingen möjlighet att jämföra deras kunskapsnivåer.

Jag kan tillägga att vid de regelbundna informationer som hade ägt rum fram till den här tidpunkten hade den här delen av mordutredningen inte spelat någon särskilt framträdande roll. Jag visste, tror jag, vid den här tidpunkten inte mycket mer om den del av mordutredningen som det handlade om än vad jag i egenskap av vanlig tidningsläsare hade inhämtat innan jag blev statssekreterare i justitiedepartementet, även om jag kanske visste litet mer.

Dessutom var det så, som jag sade förut, att Ebbe Carlsson lämnade den här informationen med, så att säga, viss ledning från rikspolischefen. Jag vill understryka att det är den högste befattningshavaren inom polisväsendet, som i denna sin egenskap dessutom var chef för polisarbetet med mordutredningen. Det tycker jag är en viktig omständighet.

Elisabeth Fleetwood: Om du inte kände till allt detta då, så känner du till det i dag. Jämställer du i dag Ebbe Carlsson med en vanlig privatperson som kommer och vill bidra med sin kunskap, eller ser du annorlunda på honom i dag?

Sten Heckscher: Det är uppenbart att Ebbe Carlsson har haft t.ex. kontakter och diskussioner med poliser som har varit sysselsatta med den här mordutredningen som får betraktas som ovanliga.

Elisabeth Fleetwood: När Magnus Sjöberg var här pratade han om att de hade diskuterat Ebbe Carlssons engagemang. Sedan sade han: "Vi fick då inget annat besked än att han hade agerat som privatperson. På frågan om hans agerande var sanktionerat på något sätt från justitiedepartementet, antingen av justitieministern eller av någon annan, frågade justitieministern: Vad menar du med sanktion? Det vet jag inte, men han har vårt stöd."

Skulle du kunna beskriva vad du anser skulle kunna ligga i uttrycket "har vårt stöd"?

Sten Heckscher: Det är inte jag som har fällt uttalandet "har vårt stöd". Jag har ingen anledning att betvivla att uttalandet har fällts, eftersom riksåklagaren säger så – det är säkert riktigt. Men själv minns jag inte att just de orden har fallit, och jag har inte fällt dem själv och har alltså inte själv haft någon uppfattning om vad de betydde.

Elisabeth Fleetwood: Beträffande det s.k. rekommendationsbrevet har du här sagt att det inte har någon substans och inget bärande innehåll. Där står dock vissa saker, såsom "på mitt uppdrag", "för min räkning".

För den som utfärdade brevet, för den som tog emot det och för den som skulle ha fått det i sin hand som rekommendation måste väl detta ha uppfattats som något mycket substansiellt? Är också du av den uppfattningen?

Sten Heckscher: Ja, för den som får se brevet och inte vet något annat är det helt uppenbart att vederbörande måste dra slutsatsen att det finns ett sådant uppdrag – det håller jag med om.

Börje Stensson: I början av utfrågningen sade Sten Heckscher att Ebbe Carlsson berättade något om sina teorier – och vissa stöd för sina teorier. Har du möjlighet att precisera dig något?

Sten Heckscher: Det gör jag gärna inför lyckta dörrar.

Börje Stensson: Då får vi nöja oss med det beskedet.

Vid träffen i Wien frågade du Hans Holmér: Tror du fortfarande på ditt PKK-spår? Och Hans Holmér svarade: Ja.

Blev du förvånad?

Sten Heckscher: Nej, det kan jag inte påstå att jag blev. Jag blev väl vare sig det ena eller det andra.

Börje Stensson: Kunde det fortsättningsvis av samtalet framgå att Hans Holmér hade kontakter med SÄK-gruppen och, som han sade i utfrågningen här, var ett "bollplank".

Sten Heckscher: Nej, vi talade inte mer om den saken – vi hade mycket annat att tala om.

Börje Stensson: När du först fick den här redovisningen sade du att du var skakad av den. Du tog alltså informationen till dig såsom ny och intressant och menade att den avslöjade vissa saker som inte hade blivit redovisade?

Sten Heckscher: Till mycket stor del rörde det sig om uppgifter som jag inte hade hört tidigare. Men som jag sade som svar på en tidigare fråga kunde jag inte uttala mig om huruvida det var sant eller falskt. Men för mig var det alltså i stor utsträckning nya uppgifter.

Börje Stensson: Detta gav dig tydligen en känsla av att Ebbe Carlssons uppgifter var mycket viktiga. Nu uppfattade jag det nästan så – jag vet inte vem som frågade här – att du med en axelryckning sade: Ja, vad har Ebbe Carlsson egentligen gjort?

Sten Heckscher: Jag kommer nu inte riktigt ihåg precis i vilket sammanhang den frågan ställdes, men jag tror att det hade att göra med frågan om uppdrag och att jag själv är litet oklar över det där.

Beträffande frågan om informationens betydelse vill jag säga: Det var dessutom så att i samband med att Ebbe Carlsson lämnade den här informationen, svarade rikspolischefen ett entydigt ja på frågan om inte det här var det för tillfället mest intressanta i mordutredningen. Om den polis som hade det högsta ansvaret för arbetet med spaningarna hade den uppfattningen fanns det all anledning för mig att också rycka till.

Börje Stensson: Ser du det mer som en nonsensfråga nu?

Sten Heckscher: Vilken fråga?

Börje Stensson: Jag menar frågan om Ebbe Carlssons insatser i den här särskilda mordspaningen.

Sten Heckscher: Jag vill låta vara osagt om det var en särskild mordspaning. Jag har, bl.a. av det skälet att Ebbe Carlsson har samverkat med rikspolischefen, inte någon annan uppfattning än justitiekanslern på den här punkten, nämligen att det inte har funnits någon särskild irreguljär spaningsorganisation.

Jag kan ingalunda tycka att den affär som har hållit oss alla mer eller mindre sysselsatta sedan den 1 juni är en nonsensaffär – det tycker jag ingalunda.

Bo Hammar: Du har tidigare offentligt sagt att du tycker att förre justitieministern gjorde ett allvarligt fel. Är det fortfarande ett omdöme som du vill stå för i det här sammanhanget?

Sten Heckscher: Jag tycker att det här brevet var felaktigt. Såvitt jag har förstått har Anna-Greta Leijon och jag exakt samma uppfattning om felet. Men jag tycker att jag – inte minst i den här situationen – bör avstå från att gradera allvaret i det felet.

Bengt Kindbom: Jag vill följa upp en fråga som är ställd tidigare om rekommendationsbrevet. Du säger att det inte borde ha skrivits eftersom det

inte fanns något uppdrag. Sedan har riksåklagaren redogjort för den diskussion som var på justitiedepartementet, där Anna-Greta Leijon säger att "han har vårt stöd".

Du kunde inte närmare gå in på detta stöd. Men jag vill fullfölja med att fråga: Vad har du för uppfattning om vilka "vi" är i det sammanhanget?

Sten Heckscher: Jag tvivlar inte på att uttalandet har fällts, men jag kommer inte ihåg att det har fällts. Därför kan jag inte heller gärna ha någon uppfattning om vad justitieministern har avsett med det.

Bengt Kindbom: Men jag förmodar att det inte var det enda uttalandet i den här diskussionen utan att det har varit flera informationer och diskussioner. Har det vid något annat tillfälle framkommit vilka "vi" skulle vara i det här sammanhanget?

Sten Heckscher: Om justitieministern – vilket jag inte visste den 11 maj – hade skrivit det här brevet då, vilket hon tydligen hade gjort, var det väl uppenbart att det utgjorde något slags stöd.

Sedan kan jag bara spekulera i vad det betyder. Den omständigheten att man lyssnar på en person kan under vissa förhållanden innebära något slags stöd.

Jag kan tyvärr inte svara mer, för det blir bara efterhandskonstruktioner. Jag kommer inte ihåg att uttalandet har fällts, även om det säkert är så. Jag kan inte ge det någon innebörd – jag är väldigt ledsen.

Bengt Kindbom: Inte heller insatt i ett annat sammanhang kan du ge något annat svar?

Sten Heckscher: Jag tycker över huvud taget att en av de svåraste sakerna nu är att försöka komma ihåg vad man visste och tyckte vid en viss tidpunkt flera månader tillbaka i tiden. Det är oerhört lätt att fylla på med kunskaper som man har fått senare och reflexioner som man har gjort senare. Jag är väldigt ledsen, men jag kan inte svara på frågan.

Olle Svensson: Det finns nu ingen ytterligare på min frågelista, och då återstår det för mig att tacka Sten Heckscher för att du har ställt upp och gett kompletterande upplysningar som svar på våra frågor.

Anm.: Sten Heckscher har i skrivelse till utskottet den 3 augusti 1988 anmält följande: På fråga av Olle Svensson (s. 381) uppgav jag i dag att jag inte haft någon kontakt med något annan statsråd än Anna-Greta Leijon i denna fråga förrän den 5 juni. Efter förhöret har jag påmints om följande.

Fredagen den 3 juni på kvällen kallades jag till statsrådskorridoren i riksdagshuset där statsministern höll en partiledaröverläggning. Jag deltog inte i den. Efter överläggningen begärde statsministern att få se Anna-Greta Leijons rekommendationsbrev som jag visade för honom.

Jag beklagar att detta hade fallit mig ur minnet och att jag därför lämnat en felaktig uppgift.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 12,

1988-08-03

kl. 10.50–12.50

Offentlig utfrågning av f.d. rikspolischef Holger Romander och länspolismästare Sven-Åke Hjälmroth angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Jag välkomnar hit för utfrågning f.d. rikspolischefen Holger Romander och länspolismästaren Sven-Åke Hjälmroth.

Vi har i föregående vecka haft en rad samtal med personer som har kunnat ge oss uppgifter av värde för det just vi – jag vill understryka det – skall syssla med, nämligen granskningen av statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Vi ser det då som värdefullt att i det sammanhanget få uppgifter, och vid ett utskottssammanträde i går beslöt vi att lyssna på ytterligare några synpunkter, och jag är glad att ni har kunnat ställa upp med kort varsel.

Jag vill fråga er, enligt den praxis som vi har i utskottet, om ni inledningsvis har någonting att säga.

Holger Romander: Situationen är den att ingen av oss har varit i tjänst när Ebbe Carlsson-affären har kommit upp. Jag har det inte, och Sven-Åke Hjälmroth, som slutade ungefär ett kvartal före mig, har det ännu mindre.

Upprinnelsen var måhända i slutet av 1987, men jag hörde ingenting om den här affären förrän den 1 juni genom Expressen. Vi har alltså inga personliga erfarenheter av de här frågorna, och av den anledningen har vi inte tänkt oss att göra något förberett inledningsanförande, för vi tror egentligen inte att vi har någonting som vi kan bidra med när det gäller själva bedömningen av statsrådens agerande.

Däremot har vi föreställt oss att man har intresse från utskottets sida av att veta hur Olof Palme var skyddad genom livvakter. Självfallet har det intresse i sammanhanget, och vi är naturligtvis beredda att svara på frågor om detta, liksom om allt annat, efter bästa förmåga – möjligtvis med reservation för att det finns en del sekretess som vi naturligtvis måste beakta.

Om ordföranden tycker att det kan vara en lämplig ordning tror jag att Sven-Åke Hjälmroth kunde vara beredd att först göra en liten historisk genomgång av hur livvaktsskyddet har utvecklats. Detta har ju kommit upp på grund av utvecklingen i världen och vårt land under det senaste decenniet och litet mer. Det handlar om ungefär femton år. Detta är en bakgrund som man kanske gärna vill ha med i bedömningen.

Olle Svensson: De här frågorna har kommit in i våra diskussioner och våra samtal. Börja gärna med en redogörelse, men gör den koncentrerad, så att vi kommer in på frågestunden så fort som möjligt.

Sven-Åke Hjälmroth: Jag skall göra det kortfattat.

Vi har lämnat sådana här redovisningar till två kommissioner förut, senast till den parlamentariska kommissionen. Men det förekommer sådant som man uppfattar som missförstånd kring hur det här har utformats och organiserats som gör att jag kortfattat vill lämna några synpunkter.

Före 1976 hade statsministern livvakter när det förelåg konkreta hot, dvs. när det hade hänt någonting, kommit ett brev, telefonsamtal e.d. Däremellan hade han inte några livvakter.

Vid skiftet 1976 fortgick det på ungefär samma sätt fram till ungefär 1978, och från 1978 och framåt blev det i praktiken så att statsministern ständigt hade livvakter. Det var så ända till 1982.

I samband med ett skifte är det – enligt den bedömning som vi gjorde – en särskilt känslig tid, och jag tog kontakt med statsministern Olof Palme dagen efter valet, så tidigt som jag anständigtvis kunde, redovisade vår uppfattning och erbjöd att vi skulle ställa livvakter till förfogande. Han sade då att han hade tänkt på detta men att han ville avvakta litet grand och skulle återkomma.

Det gjorde han inte, men så småningom uppkom konkreta hot som gjorde att vi tog kontakt, och det gjordes livvaktsinsatser. Från början var de begränsade och trappades ner, men de blev efter hand litet mer omfattande. Till slut blev det så att det 1984, tror jag det var, träffades en överenskommelse som innebar att Palme skulle ha livvakter alltid – det var grunden för det hela – utom i det som man har kallat den gyllene triangeln eller zonen bostaden–riksdagshuset–Rosenbad och på Fårö.

Den idén hade kommit från Palme. Han hade sagt det till livvakterna, och de förde upp den till den som var ansvarig för den här verksamheten hos oss. Det var då byråchefen Sture Höglund. Jag såg för övrigt att han har skrivit om det i dag i Dagens Nyheter, så det är en ganska koncentrerad redovisning som jag kan lämna.

Vi reagerade på detta när det kom till vår kännedom. Just detta att röra sig regelbundet inom ett område tyckte vi egentligen var den allra farligaste situationen. Jag förde de här synpunkterna vidare till rikspolischefen, som tog upp dem med Palme, men han var mycket bestämd på den här punkten och sade att han ville ha det på detta sätt. Vi föreslog då att man i stället skulle ha någon form av fast bevakning på de här tre platserna, men det avvisade han mycket bestämt.

Vid särskilda tillfällen efter detta har det varit insatser under kortare perioder då han har varit skyddad även inom det här området. Det var litet grand av och till så att han vid resor ut – särskilt när han skulle träffa enbart människor som han kände i partisammanhang osv. – avböjde att ha med livvakter. Det rapporterade de tillbaka, och så tog vi upp det. Palme blev ganska irriterad på det och sade till livvakterna att han och de kunde klara ut detta sinsemellan. Han ville inte att ledningen skulle blandas in i det hela.

Vi har inte haft någon möjlighet... Det har diskuterats mycket kring detta efteråt. Det har sagts att vi skulle ha ett distansskydd, att vi skulle hyra någon lokal utanför bostaden och ha ständig övervakning. Det var totalt emot de intentioner som Palme själv hade.

Efter mordet har vi i en diskussion med dåvarande statssekreteraren i

statsrådsberedningen fått besked om att man i hans närmaste omgivning var mycket väl medveten om hans inställning. Statssekreteraren sade: Om vi hade vidtagit några åtgärder för en dold övervakning och det hade kommit till Palmes kännedom så hade jag inte hunnit till jobbet dagen efter förrän jag hade varit avskedad. Det var alltså mycket klara besked som lämnades i det här sammanhanget.

Vi hade alltså då rimligen ingen möjlighet att kontrollera att den överenskommelse som vi hade träffat inte innebar att han någon gång gick ut utan livvakt. Han sade ofta till livvakterna vid slutet på veckan att det inte var något officiellt program men att det kunde tänkas att han gav sig ut på någon promenad eller något annat och då skulle ringa. Det var precis likadant vid det här tillfället också.

I korthet kan man säga att vi har drivit frågan genom att vi ansåg att den allmänna situationen, hans ställning och hans internationella engagemang gjorde att han borde ha livvakt hela tiden. Vi har också sett det så att vi inte mot statsministerns vilja kan bestämma att det skall vara på något annat sätt. Det är ett resonemang som sedan också har accepterats av de här kommissionerna, som fått ingående redovisningar av det här problemkomplexet från vår sida.

Holger Romander: Jag vill bara tillägga några ord.

Jag träffade själv Olof Palme i de här frågorna dels regelbundet en gång om året, då vi talades vid bara vi två, dels i olika sammanhang, sociala eller andra, då jag tog upp de här frågorna för att ändå påverka honom.

Utvecklingen var ju utan tvekan oroande under de här åren. Terrorismen i världen ökade, och vi blev mer och mer medvetna om det.

Men Olof Palmes inställning var ett utslag av ideologi från hans sida. Han hade tänkt mycket över detta under åren i opposition, då han hade fått leva fri från detta. Han ville se och möta medmänniskorna på annat sätt än genom pansrade bilfönster.

Det var ett utslag av den uppfattning som alla vet att han hade: våld skall mötas inte med maktspråk utan med politiska eller andra åtgärder. Han ville alltså i största möjliga utsträckning ha kvar denna möjlighet att leva ett normalt liv i ett öppet, demokratiskt samhälle.

Det var inget vi kunde påverka. Vi framförde våra synpunkter, men det är klart att så här fick det bli. Det är också den ståndpunkt som har accepterats.

Frågan var närmast – och det är naturligtvis den som kan vara aktuell här – om det förekom eller inte förekom konkret hot som föranledde att man skulle skärpa bevakningen. Varje gång det förekom ett sådant hot gick Olof Palme med på skärpt bevakning utan några svårigheter – det vill jag framhålla.

Olle Svensson: Det är just den frågan som har varit föremål för diskussion under våra tidigare utfrågningar här, nämligen om det fanns kunskaper som borde ha gjort att man kunde ingripa och förebygga mordet.

När jag nu ställer frågor utgår jag ifrån de tidigare utfrågningarna.

Jag börjar med ett uttalande som Ebbe Carlsson har gjort. Han sade:

"Mitt intresse för vad säkerhetspolisen kunde ha vetat före mordet väcktes redan på mordnatten. Så fort jag hörde att Olof Palme hade mördats tänkte

jag på ett samtal jag dagen dessförinnan hade fört med dåvarande säpochefen Sven-Åke Hjälmroth.

Hjälmroth ringde mig till förlaget i ett bokärende. Jag frågade honom då – eftersom jag var nyfiken – hur det allmänna läget var. Han svarade:

"Vi har bekymmer med kurderna. De har sagt på linjen att de skall hålla bröllop, vilket som du vet betyder att de planerar ett mord. Vi kan inte räkna ut vem de avser att mörda. Läskiga typer, de där."

Det var alltså vad som sades inför konstitutionsutskottet, och jag vill då fråga dig, Sven-Åke Hjälmroth: Vilket är ditt minne av det telefonsamtalet?

Sven-Åke Hjälmroth: Jag hörde inte utfrågningen. Men jag blev förvånad när jag läste vad Ebbe Carlsson vid KU-förhöret påstod att jag skulle ha sagt i ett telefonsamtal med honom dagen före mordet – det skulle alltså ha varit den 27 februrari.

Jag har försökt att erinra mig ett sådant samtal över huvud taget, men det har jag misslyckats med. Jag borde komma ihåg det eftersom jag mycket väl minns ett annat samtal, på mordnatten, när Ebbe Carlsson kontaktade mig från Paris för att han ville få hjälp i Frankrike med en transport. Vi har inte talats vid oftare än att jag skulle ha kopplat ihop de två samtalen i så fall. Det är min uppfattning.

De kontakter som jag har haft med honom har skett med långa mellanrum, efter det att jag träffade honom först, i samband med att jag tillträdde vid säkerhetsavdelningen 1976, då han var informationssekreterare hos Lennart Geijer.

Något skäl att ringa honom vid det här tillfället i hans egenskap av bokförläggare hade jag inte, eftersom jag då ännu inte hade läst den bok som jag ville ge honom ett tips om att ge ut – det blev aktuellt långt senare. Boken handlar för övrigt om judarnas situation i Polen under kriget, om "holocaust".

Dessutom är det helt osannolikt att jag skulle ha fällt de yttranden som han tillskriver mig. Jag yttrar mig inte på det sättet, allra minst i telefon.

Jag tycker också det är fullständigt ologiskt att jag skulle förutsätta att han kände till betydelsen av vissa uttryck: "de skall hålla bröllop, vilket som du vet betyder att de planerar ett mord". Att "bröllop" skulle betyda "mord" var en teori eller snarare en misstanke – som än i dag, vill jag påstå, är obestyrkt – som vissa hade på säkerhetsavdelningen och som inte var offentlig vid den här tidpunkten. Den blev offentlig någon vecka efter mordet, tror jag, och det väckte stor uppmärksamhet.

Jag tycker att det är fullständigt omöjligt. Det talar för att detta inte har skett.

Dessutom är det så att om jag skulle ha svarat på en fråga allmänt om vår situation vid den här tidpunkten, så var det andra områden som ingav större bekymmer.

Olle Svensson: Om vi skulle kunna ställa den här frågan under ed, skulle du då kunna försäkra att något sådant telefonsamtal över huvud taget inte har förekommit?

Sven-Åke Hjälmroth: Som jag har sagt har jag försökt erinra mig samtalet, och jag säger att jag har misslyckats. Man kan inte göra mer.

Det är en mycket obehaglig situation när det framställs som ett rakt påstående och man försöker att erinra sig om det har ägt rum. Jag kommer inte ihåg det. Jag kan inte säga något mer.

Olle Svensson: Jag vill bara som ordförande säga att det är rimligt att vi då i protokollet har dels Ebbe Carlssons uttalande, dels ditt svar på mina frågor – det är därför som jag har ställt de här frågorna.

Den diskussion som Holger Romander förde här beträffande Olof Palmes inställning osv. överensstämmer inte helt med vad personer i Palmes omedelbara vänkrets, såsom Sten Andersson, har uppfattat saken.

Det stämmer säkert att Palme kände ett behov av att få arbeta i ett öppet samhälle osv. och kunde ha den inställningen. Men det som ändå är avgörande – det framgick också av vad Holger Romander sade senare – är om det fanns några särskilda omständigheter som var kända för säkerhetsavdelningen och som motiverade en skärpt bevakning. Om sådana konkreta exempelvis attentatsplaner hade förelegat uppfattade jag att Holger Romander menade att Olof Palme säkert skulle ha tagit intryck av dem.

Då har vi de uppgifter som har lämnats till oss här från Carl Lidbom. Den kommitté som han ledde kommenterar den interna utredning som har gjorts inom rikspolisstyrelsen av Robertsson. Jag går här ingalunda in på några påståenden om Näss eller något sådant, utan jag går bara in på vad ett material har visat.

Utgångspunkten är då att PKK-are förde ett antal telefonsamtal med förhållande mot Olof Palme men att någon systematisk översättning, utskrift och analys av dessa samtal inte har skett. Utredningen uttrycker sig försiktigt, men det är ändå värt att citera vad de har sagt:

"Materialet visar visserligen att det förekommit hotfulla och aggressiva uttalanden bl.a. mot Olof Palme i ett antal telefonavlyssnade samtal mellan personer med anknytning till den nyss nämnda terroristorganisationen. I några av dessa talas i förtäckta ordalag om attentat eller mord som skall utföras. Det förefaller i och för sig egendomligt att säkerhetspolisen inte med anledning av detta material försökt ordna med ständig, noggrann bevakning av Olof Palme."

Då vill jag fråga: Hur kommenterar ni uttalandet att det var egendomligt att säkerhetspolisen inte med anledning av dessa hot bevakade Olof Palme på ett mer omsorgsfullt sätt?

Holger Romander: För min del kan jag bara säga: Under det här året, dvs. de två första månaderna 1986, fick jag kännedom om bara ett förhållande som kunde uppfattas som ett hot. Det var en information som kom från en främmande vänlig tjänst om att det var rörelse av terrorister upp mot norra Europa. Det visade sig så småningom att detta inte hade någon relevans för Sverige, så det kunde avföras.

Däremot fick jag inte någon som helst information om att det från PKK:s sida skulle föreligga något hot vid den här tidpunkten.

Jag skall väl göra den lilla reservationen att jag den sista veckan inte var i

tjänst. Jag hade semester då, men hade det förekommit någonting som var alarmerande hade jag fått information om det.

Jag utgår alltså ifrån att man på säkerhetsavdelningen vid den här tidpunkten inte hade någon information som var av den beskaffenheten att den borde ha underställts mig eller tagits upp med Olof Palme.

När det förekom konkreta hot var det något som kom upp mycket snabbt och krävde omedelbara åtgärder. Därför var rutinen den att antingen byråchefen Sture Höglund, som var ansvarig för detta, eller livvakterna direkt framförde det hela så att man omedelbart kunde agera.

Jag tror att Sven-Åke Hjälmroth, som var i tjänst, kan ge mer detaljerad information om detta.

Olle Svensson: Eftersom vi har säkerhetspolischefen här vill jag gärna ha dina kommentarer till detta. Skedde det några försummelser här? Fördes viktig information inte vidare?

Sven-Åke Hjälmroth: Jag fick ingen information som kunde tolkas på det sättet att det fanns ett hot, ett konkret hot som skulle vara riktat mot statsministern eller egentligen mot någon annan person.

Beträffande den information som kom fram vid den här telefonavlyssningen: Det fanns sådan information som gick långt tillbaka i tiden. Näss berörde det litet grand när han var här och hördes av KU. Han talade om pulserna, kan man säga, i de här uttalandena. I sådana här samtal berördes en oändlig massa olika ämnesområden. Det fördes inte fram till mig, och jag hade, av det som jag fick tillfälle att diskutera, inte någon som helst anledning att dra en sådan slutsats att det fanns ett konkret hot. Det är också den uppfattning som jag har nämnt tidigare för de här kommissionerna.

Jag har erfarenheten att den minnesbild som man har och lämnar tidigast naturligtvis är den rätta eller riktigaste. Här är det ju en sådan mängd information som kommer under tidsförloppet som gör att man får hänvisa till just den information som man har lämnat tidigare.

Det är klart att det inte fördes fram någon information eller inte fanns kännedom om någonting som pekade på att det var något konkret hot.

Olle Svensson: Menar du då att det som sägs av kommittén, som väl är enig på den här punkten, om att det ändå fanns i förtäckta ordalag uppgifter om attentat eller mord som man fick genom telefonavlyssning ... Finner du alltså inte att det var egendomligt att man inte lät översätta det här och föra det vidare, så att man fick kännedom om detta och därmed skulle kunna höja beredskapen och eventuellt undvika mord eller i varje fall vidta åtgärder som skulle kunna vara hindrande för en händelse av det tragiska slag som vi sedan upplevde?

Sven-Åke Hjälmroth: Då måste man göra en distinktion. Jag säger att det inte fanns någon information av det slaget som hade kommit till min kännedom eller som fördes fram. Då kommer man till den situationen – som också har diskuterats här – att det fanns information som möjligen har kommit fram efteråt och som inte var tillgänglig vid den här tidpunkten.

Om den kan jag säga: Vi gjorde självfallet allt vad vi kunde för att få tillgång till den information som kom in på det här sättet. Jag tror inte att det

fanns samtal som inte var bearbetade, men det fanns bitar i de här samtalen som var av den karaktären att vi kanske inte kunde få dem tolkade eller översatta. Det växlade ju mellan olika språk, och det fanns en lång rad svårigheter med att få klart för sig vad man egentligen sade.

Vi vidtog – det tror jag också att Näss var inne på litet grand – långtgående åtgärder för att försöka få hela händelseförloppet klart. Men det visade sig vid hänvändelse till andra tjänster att de var i ungefär samma situation. Det var över huvud taget brist och svårigheter.

Inom en säkerhetstjänst tar man risker till en viss grad, och i det här sammanhanget kunde vi inte göra som man möjligen gjorde senare, att man utan vidare lade ut det och inte visste om informationen då gick förlorad på ett sätt som också kunde medföra skador.

Det är viktigt att göra den distinktionen. Detta kan jag inte uttala mig om, för den utredningen och vad man kommit fram till där är något som jag inte känner till.

Olle Svensson: Den undersökning som har gjorts har utförts inom rikspolisstyrelsen, på rikspolisstyrelsens eget initiativ. Skulle du, med tanke på de motstridiga uppgifterna, tycka att det var till fördel om man fick t.ex. JK eller någon annan att syna vad som faktiskt har skett?

Sven-Åke Hjälmroth: Förlåt, jag uppfattade inte frågan.

Olle Svensson: Jag menar den undersökning som rör allmänt sett vad som uppfattas som missförhållanden och – inom en svår organisation – eventuellt bristande kommunikationer e.d. Den utredningen gjordes ju inom själva rikspolisstyrelsen. Skulle du, med tanke på de olika uppfattningar som har kommit fram om vad som har hänt, värdesätta om man t.ex. genom JK eller på annat sätt kunde undersöka, så att man därmed fick största möjliga trovärdighet beträffande slutsatserna? Jag skulle vilja ställa den frågan också till Holger Romander.

Holger Romander: Mitt svar på den frågan är närmast: I och med att det kom fram påståenden om att allting inte hade fungerat perfekt inom avdelningen hade det varit värdefullt att få en undersökning av detta av en objektiv instans, då närmast JK. RÅ hade kanske varit det naturliga. Med tanke på att han är förundersökningsledare hade dock JK varit en lämplig instans för att undersöka detta.

Olle Svensson: Slutligen vill jag ta upp ett uttalande av länspolismästare P-G Näss som har väckt stor uppmärksamhet inte minst i massmedia. Han sade under vår utfrågning:

"Jag vill – – – säga att om en främmande underrättelsetjänst hade velat skada den svenska säkerhetsavdelningen riktigt ordentligt i djupet, så kunde den inte ha lyckats bättre än Ebbe Carlsson har gjort. Det har slagit sönder någonting som i detta sammanhang är utomordentligt viktigt, nämligen relationerna till andra länders säkerhetstjänster. Det förtroende som finns där har skadats i märgen. Jag har en stark känsla av att man åtminstone på visst håll i världen är utomordentligt nöjd med utvecklingen. *Jag* är det inte."

Jag vill fråga er om ni vill instämma i detta uttalande, om det stämmer också med ert intryck?

Holger Romander: P-G Näss är en mycket skicklig yrkesman, med gott internationellt renommé inom underrättelsesamhället. Vad han här har uttalat grundar sig på stor sakkunskap, och jag delar i allt väsentligt de bedömningar som han har gjort.

Sven-Åke Hjälmroth: Jag har ingen avvikande mening. Man skulle kunna utveckla det ytterligare, men jag tycker att det kan räcka med att det är klarlagt på detta sätt.

Olle Svensson: Det här skulle alltså vara det värsta som skulle kunna hända, det som har hänt i anslutning till vad Ebbe Carlsson har lämnat för uppgifter, enligt Näss. Men är inte det som kanske skadat oss mest att ett mord har begåtts på landets statsminister och att vi har visat en oförmåga att kunna lösa detta?

Holger Romander: Mordet på Olof Palme är självfallet en oerhörd tragedi, men det är inte någon rättsskandal. Det är djupt olyckligt att man ännu efter två och ett halvt år inte har lyckats klara ut detta mord, men det är inte någon rättsskandal det heller.

Samhället har satt in alla möjliga resurser för detta. Man har under den här tiden arbetat intensivt och skickligt på att utreda det hela. Men det har inte lyckats, och det beror på att det är svårt – så enkelt är det. Jag vågar påstå att ingen annan makt i världen hade kunnat göra det bättre än vi, i varje fall med de förutsättningar som vi har.

Det var som sagt inte heller någon rättsskandal att mordet ägde rum. Självfallet är det ytterligt beklagligt på alla sätt att samhället inte kunde stoppa mordet. Men ingen myndighet har här förfarit på ett sätt som är klandervärt, utan tvärtom har alla gjort en insats för att göra sitt bästa.

Det var ingen lätt uppgift att vara livvakt för Olof Palme, med de begränsningar som gällde. De stred så bestämt emot den yrkesetik och de krav som man ställer på verksamheten. Dessa polismän hade en svår uppgift, och de gjorde ett gott arbete.

När man efteråt ser på vilka tillfällen Olof Palme så att säga undandrog sig bevakning, finner man att det rör sig om få tillfällen. Men det hände några gånger i privata sammanhang.

Det är självklart att ett biobesök inte skulle få äga rum utan livvakter. Hade man känt till detta hade man självfallet stoppat det, även om det inte förelåg någon konkret hotsituation. Det är alldeles givet.

Men detta är inte någon rättsskandal. Samhället har fungerat med sina institutioner på ett riktigt sätt. Som jag ser det ställs nu de demokratiska och rättsliga institutionerna i landet verkligen på prov när det gäller att hantera denna situation på ett värdigt sätt.

Olle Svensson: Jag har givetvis inte hävdat att detta är någon rättsskandal. Jag bara ställde dessa frågor och gjorde dessa jämförelser. Det är väl inte heller riktigt klart hur man skall karakterisera utvecklingen under de senaste

månaderna. Det får väl vi bedöma när vi har gått igenom alla förhållanden.

Då går de övriga frågorna vidare.

Anders Björck: Herr ordförande! Jag vill börja med att ställa ytterligare en fråga om det samtal som Ebbe Carlsson påstår att han hade med Sven-Åke Hjälmroth dagen före mordet. Har Ebbe Carlsson någon gång från tiden för mordet till dess att hans aktiviteter avslöjades och han själv tog upp det här åberopat detta samtal, som du nu inte påstår dig ha någon kännedom om eller kunna erinra dig?

Ebbe Carlsson är ju en verbal begåvning, för att uttrycka mig artigt. Har han inte refererat till detta samtal, för det hade ju varit mums? Har han påmint dig om samtalet ofta?

Sven-Åke Hjälmroth: Jag tror inte att jag har talat med honom efter mordet.

Anders Björck: Har du inte av någon annan hört att han har sagt: Jag talade faktiskt med dåvarande säpochefen natten innan, och då sade han det och det? Har något sådant inte nått dig ryktesvägen?

Sven-Åke Hjälmroth: Jag talade med honom eller hälsade på honom någon eller ett par dagar efter mordet, uppe i rummet där spaningsledningen var. Men det var bara att jag växlade ett ord med honom. Sedan har jag inte hört någonting om detta förrän efter den här publiciteten. Det var någon journalist som nämnde någonting för mig om ett samtal, utan någon konkretisering.

Anders Björck: Har Ebbe Carlsson alltså inte sagt till dig: "Vad var det jag sade? Du skulle ha lyssnat till mitt råd!" och erinrat dig om samtalet? Det är nämligen en viktig pusselbit. Jag menar att det skulle ha legat i sakens natur att om samtalet hade ägt rum, han också hade gjort detta. Men det har han alltså inte gjort?

Sven-Åke Hjälmroth: Nej, det har han inte.

Anders Björck: Då får vi gå vidare.

Ebbe Carlsson sade inför KU att efter mordet "lämnade dåvarande rikspolischefen och dåvarande chefen för säkerhetspolisen vilseledande information om vilka rutiner som gällt för statsministerns livvaktsskydd". Kan ni kommentera det uttalandet? Vad kan det vara för vilseledande information som ni enligt Ebbe Carlsson har lämnat?

Holger Romander: Det är inte lätt att svara på den frågan. Jag har för min del tolkat det så att Ebbe Carlsson har bildat sig en uppfattning om vad vi har sagt och sedan kritiserat den, men den stämmer då inte med verkligheten. Det var närmast ett uttalande i den riktningen att det var Olof Palme själv som bestämde hur livvaktsskyddet skulle vara, men så förhöll det sig inte. Varje gång det förekom ett konkret hot eller en skärpning av det allmänna säkerhetsläget accepterade Olof Palme våra bedömningar. Han förklarade uttryckligen att han alltid var beredd att godta säkerhetspolisens riskbedömningar.

Anders Björck: Det kanske vore bra om Sven-Åke Hjälmroth kan svara på frågan om han, vilket Ebbe Carlsson påstår, har lämnat några vilseledande och felaktiga informationer till de utredningar som har skett och vad det i så fall skulle kunna vara.

Sven-Åke Hjälmroth: Nej, jag har lämnat precis samma information som lämnades redan dagen efter mordet vid en presskonferens och som sedan har lämnats till juristkommissionen och den parlamentariska kommissionen.

Den information som jag har lämnat är också avstämd med de synpunkter som Sture Höglund har haft. Vi är helt överens om hur det här har gått till och hur det har växt fram.

Vi har hela tiden varit aktiva för att få ett så bra skydd som möjligt. Det finns i det sammanhanget inte någon som helst brist på ambition.

Anders Björck: Men nu, med s.k. facit i hand – vi är alla medvetna om att det är lätt att vara efterklok i sådana här och andra situationer – är det någonting som ni borde ha sagt till de utredningar som har förekommit som skulle kunna vara en förklaring till den diskussion som har uppstått, några uppgifter som ni nu efteråt tycker att ni borde ha meddelat?

Sven-Åke Hjälmroth: Jag kan inte påstå att det är någonting ytterligare.

Det enda man kan göra i sådana här sammanhang är att man får berätta det man kommer ihåg och som det har varit, och det har jag gjort till båda de här kommissionerna.

Holger Romander: Jag tror att jag praktiskt taget ordagrant har använt samma beskrivning i dag som inför de båda kommissionerna, även om det är omöjligt att komma ihåg exakt. Men det är så jag har upplevt det, och jag har inte haft anledning att ändra någonting.

Jag vill passa på tillfället att säga något som en kommentar till det som ordföranden nämnde, att personer i Olof Palmes närmaste umgänge, Sten Andersson och andra, hade kunnat uppfatta att Olof Palme hade en annan inställning än den som vi hade. Det förhåller ju sig så att vi alltid talade med Palme ensamma om detta. Dessa andra människor var inte närvarande. Det är självklart att de kan ha fått en annan bild och att Olof Palme kan ha uttalat sig på annat sätt för dem.

Det är bekymmersamt för oss när det förekommer sådana påståenden, men man får verkligen ta oss på orden och tro oss, för det har man anledning att göra.

Anders Björck: Den artikel i Dagens Nyheter i dag som Sven-Åke Hjälmroth refererar till, med rubriken "Palme ringde aldrig den kvällen" och som är skriven av den byråchef vid rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning som var ansvarig för livvaktsskyddet, är den korrekt, eller är det någonting där som bör läggas till eller dras ifrån? Det handlar ju här om en utsaga från den direkt ansvarige.

Sven-Åke Hjälmroth: Jag läste den i morse, och jag tycker att den stämmer exakt med den redovisning som har lämnats i tidigare sammanhang. Den stämmer framför allt på det sättet att den kanske tecknar en något vidare bild av de här diskussionerna.

Jag vill gärna säga: Det skulle finnas ytterligare detaljer som jag skulle kunna lägga till. Men jag skulle inte ens ha velat säga de här sakerna om våra diskussioner om livvaktsskyddet osv., utan det är något som man känner sig tvingad att göra eftersom det framställs den här typen av anklagelser. Jag har uppfattningen att relationen när det gäller just livvaktsfrågan och de insatser som man gör är sådant som man inte går ut och pratar om inför offentligheten.

Det är ytterligare litet i bilden som Sture Höglund för till i dag i fråga om detaljer. Det finns flera sådana som jag skulle kunna anföra, men det avstår jag från.

Anders Björck: Ebbe Carlsson har ju byggt mycket av sin kritik i de här sammanhangen på att det skulle råda missförhållanden inom säkerhetsavdelningen. Eftersom den nuvarande chefen är relativt ny där måste de missförhållandena – om uppgifterna är korrekta – i allt väsentligt avse förhållanden under din tid. Han har ansett att chefen för den operativa avdelningen skulle vara inkompetent och korrupt, och även uttrycket "KGB-agent" har nämnts i sammanhanget.

Finns det enligt din uppfattning någon grund för den typen av uttalanden? Jag vill ställa den frågan direkt till dig eftersom du faktiskt var chef vid det tillfället.

Sven-Åke Hjälmroth: Jag skall gärna svara på det.

När jag hörde detta är det klart att jag reagerade så att man egentligen har svårt att hitta ord för hur man skall beskriva att man känner precis motsatsen.

Som chef för en säkerhetstjänst skall man vara professionell, och allt är ju möjligt. Men det här är oerhört överraskande synpunkter. P-G Näss har själv skapat fonden av det arbete som har pågått inom avdelningen, och det gör att man över huvud taget inte kan tänka de här tankarna.

Fakta i sammanhanget är följande.

Beträffande tiden fram till det att jag lämnade avdelningen har jag gjort den bedömningen att några motsättningar andra än dem som alltid är normala när det är fråga om resurser, prioriteringar osv. och som innebär att man har olika uppfattningar, dvs. några motsättningar om inriktningen, det har jag inte upplevt. Enligt min uppfattning är det så att förhållandena inom säkerhetsavdelningen på det viset hela tiden successivt har förbättrats och normaliserats till förhållandena på en vanlig arbetsplats, så att säga – i motsats till de motsättningar osv. som verkligen fanns under 70-talet.

Anders Björck: En sak är att man på en arbetsplats internt diskuterar diverse saker – det är ju en självklarhet. Det är något annat när den här typen av anklagelser kommer från en person som inte tillhör säkerhetstjänsten. Hade du hört de här anklagelserna från Ebbe Carlsson eller någon honom närstående under den tid du var i tjänst och då de här missförhållandena skulle ha ägt rum, eller när fick du kännedom om dem?

Sven-Åke Hjälmroth: Jag har inte hört talas om dem från Ebbe Carlsson, för jag har över huvud taget inte talat med honom. Och jag har inte hört dem från

någon annan heller, på annat sätt än att det kan ha varit interna diskussioner om prioriteringar.

Jag har aldrig hört talas om att det skulle finnas motsättningar – allra helst inte i det sammanhang som man kanske här syftar på. Under den här perioden – från tidpunkten efter mordet och framåt – var direktiven inom säkerhetsavdelningen från rikspolischefen och från mig samt, tror jag, även från Näss och neråt att allt som över huvud taget kunde göras för att bidra i utredningen skulle göras, att vi skulle ställa våra resurser till förfogande. Det var den första prioriteten, och andra saker fick komma därefter. Det finns ingen som helst diskussion om den saken.

Olle Svensson: Jag vill fråga Anders Björck om jag får komma med en komplettering här. Det kanske dröjer länge annars.

När Ebbe Carlsson var här frågade Anders Björck: "Stämmer den uppgift som justitiekanslern gav oss att du har kallat dåvarande byråchefen för kontraspionaget Näss KGB-agent och riktat stark kritik mot honom för inkompetens och oförmåga?"

Ebbe Carlsson svarade: "Nej, den uppgiften är felaktig. Det är tråkigt att justitiekanslern har förstört sina minnesanteckningar och ändå gör den typen av felaktiga beskrivningar."

Sedan säger han: "På grundval av de kunskaper jag har om detta är jag övertygad om att det inte finns någon som helst anledning att framföra sådana misstankar eller beskyllningar mot P-G Näss. Däremot ansåg Åhmansson och Sandström att det kunde vara praktiskt eller lämpligt att vid det här tillfället byta också byråchef."

Jag vill för objektivitetens skull säga att Ebbe Carlsson har bestritt att han har kommit med den beteckningen när det gäller Näss.

Anders Björck: Ebbe Carlsson är kanske inte sanningens rena och klara källa, men det kan ordföranden och jag kanske ha litet olika uppfattningar om.

Min fråga gällde: Framfördes inte någon kritik om detta tjänstevägen eller på annat sätt utifrån under din tid som säpochef?

Sven-Åke Hjälmroth: Svaret är nej.

Anders Björck: Jag har ytterligare en fråga, beträffande P-G Näss. Han gjorde bedömningen att Ebbe Carlsson-affären hade skadat säkerhetstjänsten i olika avseenden. Du sade att du var beredd att kommentera det.

Min fråga är då – eftersom kritiken mot säpo egentligen är upprinnelsen till hela affären: På vad sätt har Ebbe Carlsson-affären skadat säkerhetstjänsten mest?

Sven-Åke Hjälmroth: Det ligger nära till hands att kanske först peka på att de internationella relationer som en säkerhetstjänst i hög grad är beroende av naturligtvis skadas i hög grad av detta. Det blir oerhört bekymmersamt att bygga upp ett nytt förtroende. Det tar lång tid, eftersom det i stor utsträckning bygger just på personliga relationer och personlig kunskap och överlämning i de sammanhangen.

En annan sak som man kan peka på i sammanhanget är naturligtvis att

säkerhetspolisen, precis som polisen över huvud taget, i hög grad är beroende av att ha ett allmänt förtroende från människor, så att de är beredda att vända sig till säkerhetspolisen. Inte minst bör man kunna vända sig till just säkerhetspolisen och veta att det som man anförtror någon där inte kommer vidare, så att det inte orsakar skada genom att det inte finns ett tillfredsställande källskydd. Jag menar att också detta är en stor skadeverkan som man får för lång tid beträffande människors benägenhet att vända sig med sina informationer och upplysningar till polisen och säkerhetspolisen.

Detta är något som vi har arbetat med mycket målmedvetet under hela 80-talet, just för att åstadkomma och återställa ett förtroende för säkerhetspolisen.

Anders Björck: Kan det inträffade innebära att människor blir rädda för att vända sig till polisen med tips och uppgifter som kan ha betydelse, t.ex. för att finna Olof Palmes mördare – med tanke på att hemliga handlingar har varit ute på drift från säkerhetstjänsten?

Holger Romander: Det kan man bara spekulera om, men naturligtvis kan det finnas människor som reagerar på det sättet. Jag tror dock kanske ändå inte att det är den allvarligaste konsekvensen.

Mer allmänt sett gäller det förtroendet här i landet för den polisiära funktion som vi har och som är så viktig, men framför allt handlar det om den internationella trovärdigheten.

Sven-Åke Hjälmroth och jag lade ner mycket möda på att tillsammans bygga upp och vårda internationella kontakter. Verksamhetens effektivitet står och faller med detta.

Det finns en del människor som tycker om att kritisera säkerhetstjänsten. Det är rätt många, för den delen. Några säger så här: Det må vara att man nu har kunnat sätta fast en hel del spioner under det senaste decenniet, men det har de ju inte gjort själva, utan det har de fått hjälp med av andra tjänster. Ja, det är just det det gäller: att ordna förutsättningarna för att få informationer. De kommer inte gratis och automatiskt från andra tjänster, utan det förutsätter att man på alla nivåer – inte minst på chefsnivå – bygger upp ett förtroende till dessa tjänster, så att de vet att de med förtroende kan överlämna uppgifter och måhända också få någonting igen. Det är ju så detta spel går.

Ingen polis kan arbeta utan att få informationer från något håll. De skapas inte av sig självt. Och dessa informationer som man får från främmande tjänster är naturligtvis helt avgörande, inte minst på terroristområdet men också på andra områden.

Mycket av den värdefulla informationen kommer naturligtvis genom avhoppare. Sverige är ett för litet land för att ta emot avhoppare, och vi är också av detta skäl beroende av att få informationer från annat håll.

Om trovärdigheten har äventyrats genom vad som har inträffat är detta mycket allvarligt för svensk säkerhetstjänst och därmed också för en del av det svenska totalförsvaret.

Birgit Friggebo: Du sade tidigare att du inte har talat med Ebbe Carlsson efter mordet annat än att du hälsade på honom i Palmerummet en gång. Å

andra sidan har det varit uppe till diskussion att du skulle ha haft något telefonsamtal med honom om den här boken om Polen. Har du haft något sådant samtal? Du hade ju inte läst boken vid tiden för mordet.

Sven-Åke Hjälmroth: Jag vet inte om jag har haft ett samtal med honom eller om jag har skickat boken till honom med en lapp, för att han så att säga skulle bedöma den. Jag har inte talat med honom över huvud taget om någonting som gäller förhållanden inom avdelningen eller mordet eller någonting sådant efter detta.

Birgit Friggebo: Men du kan alltså i varje fall ha haft en kontakt med honom efter mordet?

Sven-Åke Hjälmroth: Det kan ha varit ett telefonsamtal om just den boken.

Birgit Friggebo: En fråga har under förhören tidigare lyst fram litet och framställts som litet sensationell. Det är de uppgifter som kommit fram efteråt om att en PKK-ledare skulle ha rört sig i Gamla stan.

Om man hade vetat om detta före mordet, hade det varit en anledning till att anse att det fanns ett mer konkret hot? Hade det förändrat hotbilden och då också kravet på ett ständigt skydd för statsministern?

Sven-Åke Hjälmroth: Det är svårt för mig att svara på det nu – jag har inte detaljerna till hands beträffande hans promenader, hur han gick osv. Men enligt det referat som jag nu har aktuellt, där också Näss redovisade situationen, gick han till något stamställe där man träffades och till telefonstationen. Näss nämnde att han tydligen var på Västerlånggatan men att det var efter mordet.

För att kunna svara på din fråga skulle jag behöva precis se detaljer i hur han rörde sig.

Han var dessutom – som har sagts här – mer en ideolog i sammanhanget, så jag vet inte.

Jag kan inte värdera den informationen utan att få tillfälle att titta på den och sätta in den i sammanhanget. Men lösryckt för sig: Om någon är ute och promenerar – och han gick verkligen inte bara i Gamla stan utan över hela staden – kan jag inte se att det skulle vara något konkret hot, där vi skulle säga: Nu går den här mannen runt omkring i staden och går också i Gamla stan.

Birgit Friggebo: Men den mannen var känd före mordet, och det var en person som ni bevakade, eller hur? Du kände väl till honom? Det registrerades väl att han fanns?

Sven-Åke Hjälmroth: Det är självklart. Han var ju en person som företrädde organisationen offentligt, och det var han som jag tror i augusti 1985 hade dessa tidningsuttalanden.

Birgit Friggebo: Jag vill återkomma till frågan om motsättningar, eftersom hela upprinnelsen till det här under hösten 1987 var att det var stopp i utredningen om det s.k. PKK-spåret.

När Näss var här sade han någonting om att han representerade något speciellt inom säkerhetsavdelningen – han talade om "det jag represente-

rar". Innebär det att det fanns olika sätt att representera säkerhetsavdelningen, att det fanns fraktioner och olika uppfattningar om hur man skulle arbeta och lägga upp arbetet?

Sven-Åke Hjälmroth: Jag kan nu bara svara generellt. Beträffande uppläggningen av utredningen under 1987 och framåt har jag inte någon stor kunskap. Jag försvann den 15 september, och under den tiden höll man på att organisera upp den f.d. utredningen i de nya formerna.

Generellt sett fanns det inte olika saker som man representerade inom säkerhetsavdelningen. Jag vet inte vad han syftar på. Möjligen syftar han just på frågan om den vidare utredningen i mordfallet – men inte generellt inom säkerhetsavdelningen.

Birgit Friggebo: Vill du alltså dementera att det fanns generella motsättningar i den meningen att Näss skulle vara mer konkret, vara mer polisman och mer undersökande, medan andra skulle vilja vara litet mer vidlyftiga i teoribildning och annat, och att sådant kan uppfattas som motsättningar beträffande hur arbetet skall läggas upp, mer grundläggande motsättningar?

Sven-Åke Hjälmroth: Under den period som jag kan överblicka har jag upplevt att det har gått bra att resonera sig fram till vad man skulle satsa på och hur man skulle prioritera verksamheten. De flesta som finns på säkerhetsavdelningen i de här befattningarna, de är ju alla poliser med konkret polisbakgrund. Sedan är det självklart att människor är olika och av olika karaktär och på det sättet framstår på olika sätt. Näss är en dynamisk person som driver frågor, också konkret, men han är också en god analytiker och har förmåga att ta in de bitarna i sammanhanget också.

Jag kan inte se att det fanns motsättningar på det sättet som jag kan vitsorda.

Birgit Friggebo: Det har beskrivits för oss att det före din tid på säpo var röra i organisationen. Det skulle bl.a. ha varit under Holmérs tid. Då vill jag fråga dig: Vari bestod den röran, och vilka åtgärder vidtog ni för att strama upp verksamheten?

Sven-Åke Hjälmroth: Man kan kort säga att det fanns motsättningar inom organisationen. De kulminerade, och förändringarna inleddes i och med de förslag och rekommendationer som kom från juristkommissionen i Berglingärendet. Från den tidpunkten och framåt har det skett ett medvetet rekonstruktionsarbete.

Det har dessutom skett under en period då avdelningen har bytt i stort sett alla människor, eftersom oerhört många då var i situationen att de gick i pension.

Juristkommissionen i Berglingärendet var så att säga punkten då det skedde en nystart och en förändring av verksamheten.

Holger Romander: Jag vill bara göra ett visst tillägg till det svaret.

En svårighet var förut – jag har redogjort för det inför säpokommittén – att man var något oklar om chefsförhållandena: rikspolischefen engagerade sig i detalj i de här frågorna på ett sätt som gjorde att avdelningschefen kom att bli litet halv chef, om man uttrycker det så, och inte var chef helt och hållet. Det

gav naturligtvis grogrunden för schismer och motsättningar mellan olika falanger.

Detta var jag medveten om när jag kom som rikspolischef, och det var därför en av mina allra första åtgärder att se till att avdelningschefen blev säpochef helt och hållet och inte bara delvis. Jag såg som min uppgift att organisera det på detta sätt men att inte själv lägga mig i det dagliga operativa arbetet på annat sätt än att jag dagligen fick föredragningar på en timme eller så om vad som förekom.

För att få en sammanhållen avdelning med en bestämd ledare såg jag detta som en viktig ändring i förhållande till vad som gällde tidigare.

Birgit Friggebo: En sista fråga: Det har varit diskussioner om den politiska kontrollen av säkerhetspolisen, och det är en nog så viktig och allvarlig fråga. Generellt kan väl sägas att malisen säger att man från bl.a. det socialdemokratiska partiet skulle ha tyckt att säkerhetsavdelningen var högervriden och att det gällde att få något slags insyn över verksamheten. På vad sätt har ni märkt detta?

Holger Romander: Vad vi har upplevt är att det finns en mycket ingående parlamentarisk kontroll av säkerhetspolisen. De sex parlamentariska ledamöter som man har i rikspolisstyrelsen är inga nickedockor. De ställer frågor och är ambitiösa beträffande att gå in på allt som kan vara känsligt på olika sätt. Det handlar inte bara om personalkontrollen, som naturligtvis är speciellt viktig, utan om alla delar.

Som jag tror P-G Näss talade om får varje nytillträdande ledamot sex dagars grundlig genomgång, då man går runt och verkligen får sätta sig in i verksamheten, och sedan en generell inbjudan att komma när som helst, då vi kommer att ställa upp och ge all information som över huvud taget kan ges. De har samma information som man annars har i ledningen, och det fungerar utomordentligt väl.

Självfallet kan man säga att det skall vara ännu bättre, men jag har faktiskt svårt att se att det finns praktiska möjligheter att göra det särskilt mycket bättre än vad det är i dag. Det är en personlig reflexion som jag gör.

Sven-Åke Hjälmroth: Jag kan bara lägga till: Vilken politisk uppfattning poliser eller de som tjänstgör på säkerhetsavdelningen över huvud taget har vet jag inte. Men jag tror inte att fördelningen där är annorlunda än den är inom andra verksamheter. Jag tror att det gäller i alldeles särskilt hög grad eftersom vi i stort sett har bytt personal under den här tioårsperioden – vi har bytt nästan helt och hållet. Det är ett tvärsnitt av människor, ett tvärsnitt av poliser.

Holger Romander: Eftersom det har antytts att det skulle vara en högervridning kan jag säga: Det finns faktiskt bara en politisk organisation inom säkerhetspolisen, och det är en socialdemokratisk förening.

Birgit Friggebo: Nu har Holger Romander redovisat inställningen hos en liten grupp personer och deras möjligheter till insyn. Men det är väl ändå alldeles uppenbart att det i en mer allmän debatt och i andra sammanhang gång på gång har framhållits att det skulle ha funnits ett misstroende rent

allmänt från socialdemokratin om att man inte hade tillräcklig insyn eller kontroll eller rent allmänt var missnöjd med säkerhetspolisen. Har ni inte alls märkt det?

Holger Romander: Det är alldeles uppenbart att vi har märkt det. Det har ju under senare år varit en enorm kampanj i tidningen Arbetet som vi egentligen ser som starten på Ebbe Carlsson-affären, som sedan föddes genom att Hans Holmér tog kontakt med Carl Lidbom omedelbart efter det att denne hade utsetts till ordförande i kommittén. Och så kommer dessa påståenden om schismer inom avdelningen och sabotage och kanske ännu mer. Det är alldeles uppenbart att det är en kampanj mot säkerhetspolisen – det tvekar vi inte om.

Den kommer inte – som jag har uppfattat det – från socialdemokratiskt håll som parti, men det finns människor som inte har förtroende för polisen, och det är naturligtvis utomordentligt allvarligt.

Jag menar att man skulle försöka göra de reformer som behövs för att man skall få förtroende men att det sätt på vilket man har agerat mot polisen är mycket upprörande.

Birgit Friggebo: En allra sista fråga: Ser ni någon koppling mellan samarbetet nu mellan Ebbe Carlsson och Holmér och det samarbete som de hade i mitten på 70-talet, bl.a. i Göteborg? När man läser de handlingarna ser man att det finns erhört många saker som återupprepas i den här affären. Ser ni någon sådan koppling?

Holger Romander: Inte på annat sätt än att det ju inte är någon överraskning när först Hans Holmér och sedan Ebbe Carlsson kommer till Lidbom – att det är samma personer. Naturligtvis drar man slutsatser av det. Men det var ju helt olika frågor, så jag har inte sett något logiskt samband mellan dessa utan mera ett personellt.

Sven-Åke Hjälmroth: Jag har inte funderat över detta. Jag har varit fullt upptagen av andra problem och trott att jag inte precis skulle bli involverad i den här affären. Därför har jag inte ägnat de mer analytiska bitarna någon uppmärksamhet.

Bertil Fiskesjö: Herr ordförande! Ni har ställt er bakom och snarast skärpt P-G Näss bedömning av den skada som Ebbe Carlsson-affären har inneburit beträffande vår säkerhetstjänst och dess trovärdighet, och ni har särskilt betonat skadorna för den internationella trovärdigheten. Jag vill fråga vilka inslag i Ebbe Carlsson-affären som särskilt har gett de här skadorna, enligt er mening.

Holger Romander: Det allvarliga är att säkerhetspolisen inte har ett fullständigt och offentligt stöd ifrån politiskt håll, i synnerhet från regeringens sida.

Bertil Fiskesjö: Anser ni således att ni inte har haft det?

Holger Romander: Det har ju förekommit uttalanden i massmedierna, och det har förekommit annat som alldeles klart har kunnat i varje fall tolkas utomlands och naturligtvis också inom landet. Att det förhåller sig på det sättet tror jag att var och en känner till.

Bertil Fiskesjö: Har Hjälmroth någon kommentar till de här frågorna?

Sven-Åke Hjälmroth: Konkret är det naturligtvis så att det i ett sådant här samarbete upplevs som anmärkningsvärt om man inte vill inhämta de informationer som man behöver via de normala informationskanalerna.

Bertil Fiskesjö: Hur ser ni i det här sammanhanget på det brev med utomordentliga befogenheter som Anna-Greta Leijon utfärdade för Ebbe Carlsson?

Sven-Åke Hjälmroth: För min del var det detta jag syftade på när jag sade att det upplevs som anmärkningsvärt att man inte använder de normala informationskanalerna.

Bertil Fiskesjö: Vad skulle ha hänt om Ebbe Carlsson hade fullföljt de planer som uppenbarligen fanns om att på egen hand ta kontakt med säkerhetstjänster på olika håll i världen?

Holger Romander: Han hade inte blivit mottagen. Man hade emellertid höjt på ögonbrynen och satt igång en undersökning om vad som är å färde i Sverige.

Bertil Fiskesjö: Finns det alltså enligt er uppfattning ett inslag av amatörism i hela den här historien?

Holger Romander: Hur det skall betecknas kan väl vara svårt att bestämma. Men det förhåller sig så att främmande tjänster, som det var fråga om här, självfallet arbetar seriöst och med stor försiktighet. Det är inte så att man släpper in eller ger informationer till en privatperson, han må än ha något slags rekommendationsbrev av ett svenskt statsråd. Det är inte tillräckligt, och det är inte så det fungerar. Det är helt klart. Dessutom har det alltså denna utomordentligt negativa effekt. Det hade inte kunnat ge positivt resultat men väl skadeverkningar.

Bo Hammar: Både Romander och Hjälmroth har stor erfarenhet av och kunskap om mordutredningar. Ebbe Carlssons teorier om mordmotiven och om vem som kan ligga bakom mordet är ganska väl kända vid det här laget.

Anser ni med era kunskaper att Ebbe Carlsson har tillfört någonting substantiellt nytt eller någonting som man inte visste förut?

Holger Romander: Jag kan inte ge något ordentligt svar på den frågan, eftersom jag inte vet exakt vad han har tillfört, utan jag måste lita till vad åklagarna säger.

Jag bedömer att det var en lämplig åtgärd att Ebbe Carlsson kom till polisen för att lämna information. Man skall tacksamt ta emot alla fakta och synpunkter som kan vara av värde. Men det hade varit lämpligt om man då på en gång hade låtit detta ske inför den samlade ledningen för utredningen, alltså förundersökningsledaren och den polisiära ledningen. Då hade man på en gång kunnat bedöma vad som är nytt och värdefullt i detta och vad man kan spinna vidare på. Det hade varit ett lyckligare sätt att hantera frågan.

Bo Hammar: Jag knyter an till ett tidigare uttalande av Holger Romander nyss. Du sade att det har pågått en kampanj mot säkerhetsavdelningen och du refererade bl.a. till tidningen Arbetet.

Skulle man lika gärna kunna använda andra ord för att karakterisera vad som har förevarit och säga att det har förekommit en kritisk granskning och debatt om säkerhetsavdelningen?

Holger Romander: Jag har ingen kommentar.

Bo Hammar: Jag ställer frågan därför att jag tror att vi alla reagerar om man inom den tidigare högsta polisledningen anser att det pågår något slags orkestrerad kampanj mot säkerhetsavdelningen med vissa politiska bitoner. Det var därför jag ställde frågan, om man kan se det som en missuppfattning och att det mera har handlat om en kritisk granskning och debatt. Jag respekterar om ni inte vill kommentera det, men jag trodde möjligen det kunde finnas ett behov av att nyansera bilden.

Holger Romander: Jag kan göra det tillägget, att vid de regelbundna föredragningar som ägde rum inför statsrådsberedningen och justitieministern upplevde vi naturligtvis aldrig någon brist på förtroende för verksamheten. Det är därför jag säger att det inte är något samlat angrepp på avdelningen. Där har vi upplevt att vi haft stöd. Men det kommer från delar inom rörelsen och har förts fram särskilt i tidningen Arbetet. Det är på det sättet som det startade.

Bo Hammar: Jag ställer frågan också därför vi har anledning att känna oss drabbade i konstitutionsutskottet. Vi har under de senaste åren gjort en kritisk och hårdhänt granskning av exempelvis personalkontrollarbetet. Den kritiken har inte bara handlat om säkerhetsavdelningen, för det är många andra saker involverade, men vi har också haft många utfrågningar och funderingar kring säkerhetsavdelningen. Jag hoppas att det inte uppfattas som en kampanj från delar av konstitutionsutskottet utan att detta uppfattas som ett försök att seriöst granska för att åstadkomma en förbättring.

Holger Romander: Är det innebörden av frågan, kan jag bekräfta att det har vi inte upplevt som något bekymmer. Det är självklart att en funktion som säkerhetspolisens skall med någon regelbundenhet genomlysas ordentligt från demokratisk synpunkt. Den utredning som nu pågår – säpokommittén – har rikspolisstyrelsen eller säkerhetsavdelningen inte haft invändningar mot. Vi har varit inställda på att en sådan översyn skulle ske alltifrån det att vi själva hade omorganiserat oss efter Bergling-historien. Det var ett arbete som man gjorde internt. Det är naturligt att när man sedan fått erfarenhet under några år vill man se hur det har gått och om ytterligare reformer behövs.

Personalkontrollen är någonting som i högsta grad kräver demokratisk granskning från tid till annan. Det är ett känsligt instrument. Det är inte att säga för mycket att det inte är något vidare bra instrument i dagens läge. Det kan behövas förändringar. Detta har vi inte sett som något angrepp.

Sven-Åke Hjälmroth: Jag vill gärna lägga till att under perioden när vi har utvecklat den nya organisationen har det varit en strävan att också utveckla

insynen. Parlamentarikerna träffar vi nu var fjortonde dag. Vi ger information i mycket större utsträckning nu för att de skall vara orienterade om verksamheten och veta vad som har hänt och vad som kan bedömas ske under perioden till nästa möte.

Vi har också tagit initiativ till regelbundna besök exempelvis av justitieutskottet, som är vårt utskott, för att det skall komma till säkerhetsavdelningen och på platsen träffa de människor som arbetar inom avdelningen och få informationer och kunna ställa frågor för att bilda sig en uppfattning. Det har varit en ambition att vi skall kunna sprida kunskap om hur det går till och även få respons om det finns synpunkter som man vill delge oss.

Vi har inte haft någon annan strävan än att vi skall vara en viktig organisation som skall fungera på det sätt som uppdragsgivarna anser att arbetet skall utföras på.

Det tillägget vill jag gärna göra, att det har varit en strävan att få så stor öppenhet som man kan ha och så stor insyn för uppdragsgivarna som möjligt.

Bo Hammar: En tidigare mångårig chef för säkerhetsavdelningen, Hans Holmér, besökte oss som bekant i förra veckan. Vi diskuterade denna fråga också med Holmér. Han sade då att hans uppfattning är att såväl regeringen som rikspolisledningen har tillräcklig insyn i och kontroll över säkerhetsavdelningens arbete – eller rättare sagt: det var jag som ställde frågan om han delade den meningen, och då svarade han: "Ja, det gör jag i huvudsak".

Anser ni att Holmérs påstående är helt oberättigat, eller finns det någon grundval för detta?

Holger Romander: Jag har lite svårt att inse att Hans Holmér kan uttala sig med någon säkerhet på den punkten, eftersom han inte har upplevt den här verksamheten under de tio år som har förändrat rikspolisstyrelsen så väsentligt i det här avseendet.

Anita Modin: Jag återknyter till svaret på Bo Hammars fråga nyss om hanteringen av informationen, där det framgick att det hade varit önskvärt med en annan hantering.

Är det en kritik mot den nuvarande rikspolischefens sätt att sköta informationen?

Holger Romander: Nej, sannerligen inte. Jag vill inte sätta mig till doms över någon. Om detta hade förekommit under min tid, hade jag kanske reagerat på det sätt som jag sade – det är den enkla innebörden av mitt svar.

Anita Modin: Det har framkommit att det har funnits sent översatta eller icke översatta band. De har varit odaterade. Dessutom fick vi reda på att det fanns promemorior som skulle kunna ha anknytning till avlyssningarna som inte hade lämnats fram till dem som höll på med utredningen av mordet. Holmér nämnde att han fick höra talas om promemoriorna först i januari 1988. Näss hade ingen som helst förklaring till det här utan menade att det låg på en högre nivå eller att polismän möjligen hade försummat att överlämna dem.

Låter det inte märkligt att det är flera sådana detaljer som inte stämmer?

Sven-Åke Hjälmroth: Som jag sade förut gavs det mycket tidigt en absolut order om att allt material skulle överlämnas till mordutredningen som kunde vara av betydelse liksom allt som man efteråt kunde bedöma skulle behövas i mordutredningen, oaktat de regler vi normalt tillämpade.

Det utvecklades så, att de som var specialister inom det här området ställde sig helt till mordutredningens förfogande. Allt det material som man rimligen kunde bedöma hade relevans skulle lämnas över. Det finns ingen möjlighet för en enskild eller för chefen för avdelningen att förvissa sig om att vartenda papper lämnats över. Om man nu givit den generella ordern och de som är specialister och har arbetat med ärendet medverkar, tycker jag att man har sörjt för att det skall finnas den kommunikation som behövs.

Jag har inte tagit del av utredningen om band osv. Jag kan alltså bara svara generellt, att det finns mycket noggranna regler för hur sådana saker skall skötas på avdelningen just för att man skall ha klarhet i att informationen blir tillgänglig.

Det fanns ett bekymmer, som jag redovisat ganska noggrant tidigare, så det kanske jag inte behöver komma tillbaka till, där vi hade vidtagit långtgående åtgärder för att få också den sista lilla biten tillgänglig tidigare. Men där var det svårigheter, och det gäller svårigheter som jag vet att vi delar med de flesta andra tjänster.

Att det skulle finnas några felaktigheter i övrigt som gäller exempelvis datering av banden har aldrig framförts och kommit till min kännedom under min tid.

Jag tror det är viktigt att göra klart för sig att det inte låg något material medvetet obearbetat, utan det var bitar som var svåra av det här skälet att göra tillgängliga. Om det sedan i detta sammanhang har förekommit misstag vågar jag inte uttala mig om. Jag har inte sett utredningen och vet inte hur det har gått till. Näss antydde när han var här att det möjligen fanns en naturlig förklaring på så sätt att den formella, sista utskriften hade kommit till vid en senare tidpunkt och att den som hade gjorts för hand, som var omedelbart tillgänglig för utredarna, hade kommit i rätt tid. Det vågar jag inte ha någon bestämd uppfattning om, utan det får väl klarläggas.

Olle Svensson: Det stämmer väl som Holger Romander sade, att ingen av er båda har tjänstgjort under den tid då vad man kallar Ebbe Carlsson-ärendet inträffade? Det innebär då att ni inte vill sätta er till doms över vad t.ex. rikspolischefen har gjort under den här perioden?

Holger Romander: Jag skulle vara den siste att sätta mig till doms över någon. Jag är själv utbildad domare, och jag dömer inte utan att ha hört båda sidorna och tagit del av det grundläggande materialet. Det har jag inte gjort här.

Olle Svensson: Justitiekanslern har noggrant undersökt det som har kallats missförhållanden inom SÄK. Han drog slutsatsen att det föreligger någon grund för den kritik som har förts fram mot Åhmansson för att han inte varit aktiv för att utreda påståendena om hot eller attentat och om missförhållanden inom SÄK. "Min granskning av ärendet ger vid handen", säger JK, "att

Åhmansson har tagit allvarligt på dessa påståenden och sökt vinna klarhet i saken."

Är det inte rimligt att man, även om man kan tycka att verksamheten i stort sett fungerar bra i SÄK, ändå noggrant utreder påståenden som innebär viss kritik?

Holger Romander: Innan Nils Erik Åhmansson efterträdde mig lämnade jag honom en ingående redovisning av situationen. Den här frågan var då inte aktuell, men jag redovisade vad som fungerade väl inom rikspolisstyrelsen i dess helhet, och just av den här avdelningen kunde jag ge en mycket positiv bild. Jag redogjorde för befattningshavarnas lojalitet och skicklighet.

Det är givet att Nils Erik Åhmansson hade detta med sig i bagaget när han kom. Ett förtroende för avdelningen kan ha spelat in när han skulle bedöma hur han skulle hantera frågan. Jag skulle i varje fall ha ställt mig mycket frågande, om det hade kommit påståenden av denna art. Jag skulle ha uppfattat dem som helt befängda.

Olle Svensson: De bedömdes ju ändå som tillräckligt intressanta för att man borde göra en undersökning, om det låg någonting i dem. Delar du den bedömningen?

Holger Romander: Den frågan kan jag inte besvara i ena eller andra riktningen.

Olle Svensson: Jag vill ställa frågan därför att du sade såsom ett slags facit om skadeverkningarna av Ebbe Carlssons-affären, att det allvarligaste skulle vara att den visade att säkerhetsavdelningen inte åtnjöt regeringens förtroende. Men kan man verkligen påstå att avdelningen inte åtnjuter regeringens förtroende därför att regeringen med anledning av de uppgifter som kom till den ville skapa klarhet kring underlaget för de anklagelser som fördes fram?

Holger Romander: Jag har försökt göra klart att vi har upplevt det så att man har regeringens förtroende men att det finns grupper eller personer som har givit uttryck åt en annan uppfattning. Det är ett budskap som uppmärksammas världen över, och detta ser jag som allvarligt.

Jag kan göra det tillägget, att det här startade under den tid då jag ännu var rikspolischef genom Hans Holmérs kontakt med Carl Lidbom. Redan där hade hela den här historien kunnat stoppas.

När Carl Lidbom förordnades som ordförande för säpokommittén i början av november tog jag omedelbart kontakt med honom. Vi överenskom att jag skulle träffa honom och reste till Paris den 17 november. Där klargjorde jag för Carl Lidbom att avdelningen skulle fullständigt lojalt och utan några som helst reservationer lägga fram all information och allt material. Vi skulle hjälpa honom hundraprocentigt. Jag gjorde detta därför att Carl Lidbom ju är en färgstark och litet kontroversiell person, och jag kunde tänka mig att han själv måhända skulle tro att avdelningen, som han kanske uppfattade som högervriden, inte skulle ta emot honom särskilt hjärtligt. Därför reste jag ner. Jag uppfattade det så att vi var ense om att han skulle få all information.

När han sedan får kontakten från Hans Holmér ger han inte mig någon

information om detta, och det ser jag som allvarligt. Hade han gjort det, menar jag att mycket hade kunnat stoppas.

Olle Svensson: Carl Lidbom tillhör ju inte regeringen. Jag vill att du svarar på min fråga.

Om jag fattade dig rätt sade du att den största skadeverkningen av Ebbe Carlsson-affären skulle vara att den vore ett tecken på att landets säkerhetspolis inte skulle åtnjuta förtroende hos regeringen. Var det riktigt uppfattat?

Holger Romander: Då syftar jag naturligtvis på att man gör försök att utreda avdelningen utifrån med hjälp av privatpersoner och kontakter med främmande tjänster med vilka avdelningen kan förmodas ha vänskapliga relationer.

Olle Svensson: Kan man verkligen säga innan konstitutionsutskottet har slutfört sina undersökningar att detta är belagt och att det har skett på regeringens initiativ? Det framgår av JK-rapporten att även rikspolisledningen ansåg att man behövde kontrollera dessa uppgifter.

Jag tycker det är allvarligt om förre rikspolischefen påstår som ett facit av Ebbe Carlsson-affären att den skulle visa att det allvarligaste vore att säkerhetstjänsten inte åtnjuter regeringens förtroende. Jag uppfattade nämligen att du också sade att du har ansett att regeringen har visat förtroende för SÄK. Det är fråga om två olika saker. Den ena är att man kan utreda förbättringar av avdelningen och kontrollera uppgifter som har kommit. Den andra är påståendet att det har fastslagits att avdelningen inte åtnjuter förtroende hos regeringen. Jag vill bara få dig att precisera, så att vi inte lämnar utfrågningen med något missförstånd om din inställning.

Holger Romander: Jag kan då ännu en gång säga att vi uppfattade att vi hade regeringens förtroende så länge jag var kvar. Det allvarliga är att man började misstänka avdelningen utifrån. Det är inte obekant för ledamöterna att utrikesminister Sten Andersson har, direkt tillfrågad, sagt att han *i stort sett* har förtroende för avdelningen. Detta är ett budskap som inte har varit bra för landets säkerhetstjänst.

Sedan tillkommer andra inslag, nämligen att det blir känt att man försöker kontakta en utländsk tjänst på ett sätt som tyder på att man inte litar på den egna organisationen. Det är det jag tror har medfört de allra största bestående skadeverkningarna, eftersom det tar tid att reparera skadorna.

Olle Svensson: Det är frågor som vi måste få undersöka vidare. Jag vill inte få dig att föreskriva några slutsatser för konstitutionsutskottet. Jag ville bara få fram innebörden i ditt uttalande.

Jag uppfattar det så att du inte betraktar den största skadeverkan av Ebbe Carlsson-affären vara att den skulle bevisa att säkerhetsavdelningen skulle sakna regeringens förtroende?

Holger Romander: Nej, det är rätt uppfattat.

Elisabeth Fleetwood: Jag skulle vilja ställa några frågor till Sven-Åke Hjälmroth. Det gäller det samtal du fick från Ebbe Carlsson på mordnatten. Kan du erinra dig vid vilken tid du fick det samtalet?

Sven-Åke Hjälmroth: Det var på efternatten. Jag kan inte ange exakt tidpunkt.

Elisabeth Fleetwood: Har du någon minnesbild av tidpunkten för det påstådda samtalet med Ebbe Carlsson dagen före mordet, då du skulle ha ringt till förlaget?

Sven-Åke Hjälmroth: Vid vilken tidpunkt jag skulle ha ringt själv?

Elisabeth Fleetwood: Din minnesbild är ju att du inte har fått något samtal, men har du fått höra efteråt vid vilken tidpunkt samtalet skulle ha kommit?

Sven-Åke Hjälmroth: Jag har läst i tidningen – jag tror i Svenska Dagbladet – att det skulle ha varit vid en viss tidpunkt.

Elisabeth Fleetwood: Du har träffat Ebbe Carlsson vid ett par tillfällen efteråt bl.a. i det rum där spaningsledningen satt.

Ställde du då inte frågan, i vilken funktion Ebbe Carlsson befann sig där? Var det naturligt enligt din mening att han fanns där? På vems uppdrag skulle han i så fall vara där? Det måste ha varit en situation där absolut bara de som hade mandat att delta i arbetet skulle vara där.

Sven-Åke Hjälmroth: Jag ställde mig inte precis den frågan. Jag träffade honom som sagt när jag gick igenom det rummet. Jag visste då om att han hade varit i Paris och hade varit med om att ordna så att en av familjemedlemmarna skulle komma hem. Jag hade ingen anledning att göra någon speciell reflexion, utan det föreföll naturligt.

Torgny Larsson: Holger Romander nämnde att det socialdemokratiska partiet skulle ha drivit en kampanj mot säkerhetspolisen och dess sätt att sköta sitt arbete. Jag tycker det var mycket starka ord. Står verkligen Holger Romander fast vid det?

Holger Romander: Det var vår uppfattning att det var en kampanj, ingalunda från det socialdemokratiska partiet, men från tidningen Arbetet och kanske understödd av människor inom partiet.

Torgny Larsson: Detta är en stor skillnad i ett land där vi har en fri press. Tidningen Arbetet styrs ju inte av partiet.

Men Holger Romander måste väl ändå hålla med om att det är rimligt att det kan förekomma kritik även mot säkerhetspolisen?

Holger Romander: Det måste få förekomma kritik mot en säkerhetstjänst. Det gör det världen över, och det är bara nyttigt och bra. Men detta var någonting annat än den sortens kritik som man kan finna nyttig. Det bar karaktären av en medveten kampanj som hade visst syfte, nämligen att inför den utredning som skulle komma bädda för en relativt långtgående förändring av organisationen. Så uppfattade vi det.

Torgny Larsson: Ni talade förut om säkerhetspolisens samtal med Olof Palme och sade att det ibland var svårt att övertala honom att gå med på att ha livvakter.

Ni har sagt att det fanns både särskilda hot och även så att säga en allmän

hotbild. Ni menar alltså att det vid tiden för mordet över huvud taget inte förekom något allmänt hot? Olof Palme var ju en människa som måste ha begripit detta. Man får en känsla av att ni menar att han var helt omöjlig att övertyga med argument.

Fanns det över huvud taget ingen sådan allmän hotbild att man kunde ha övertygat honom om att han borde livvakt?

Sven-Åke Hjälmroth: Vi förfäktade och argumenterade för att just den allmänna hotbilden gjorde att han alltid borde ha livvakt. Den var den som låg i botten för den överenskommelse han accepterade om att han alltid skulle ha livvakt utom inom en geografiskt begränsad del och på Fårö. Det är riktigt att det fanns en allmän hotbild och att den var mycket allvarligare vid den här tidpunkten än exempelvis i mitten av 1970-talet. Det var grunden till att statsministern från 1978 och framåt alltid hade livvakt.

Anders Björck: Jag vill ställa några frågor om förtroendet, eftersom det inte minst i utfrågningen med Ebbe Carlsson förekom en rad påståenden i detta sammanhang. Det ställdes också en konkret fråga till honom om höger- respektive vänsterkrafter inom säkerhetsavdelningen och polisen. Han gav inget svar på detta, men innebörden har varit att det skulle förekomma höger- och vänstergrupper som har bekämpat varandra.

Jag vill ställa några frågor som ni naturligtvis inte behöver svara på men som är viktiga när det gäller cheferna: Tillhör ni de s.k. högerkrafterna inom polisen och säkerhetsavdelningen? Har ni tillhört något politiskt parti?

Eftersom Holger Romander nämnde att det fanns en socialdemokratisk förening inom säpo tycker jag att den frågan är relevant, men ni behöver naturligtvis inte svara på den.

Holger Romander: Det finns inom säkerhetsavdelningen liksom inom andra delar av samhället människor med olika politiska uppfattningar. Några är medlemmar i ett politisk parti, andra är det inte. Fördelningen av partisympatier inom säkerhetsavdelningen har ingen undersökt, men jag skulle gissa att en undersökning skulle utfalla ungefär som de allmänna riksdagsvalen.

Men detta förhållande att människorna har en politisk uppfattning påverkar inte deras tjänsteutövning på något sätt. Jag har inte hört någon antydan under mina år i rikspolisstyrelsen om att poliser på någon som helst nivå skulle ha anlagt partipolitiska aspekter på sin tjänsteutövning. Det har ingenting att göra med om de sysslar exempelvis med personalkontroll – allt har skötts tjänstemannamässigt enligt gammal fin svensk tradition.

Anders Björck: Eftersom beskyllningar ofta har riktats mot poliserna frågade jag också om ni själva har kunnat identifieras med något politiskt parti såsom ni har uppfattat det.

Holger Romander: Jag tror att Sven-Åke Hjälmroth på samma sätt som jag själv har sagt arbetar enligt den etik som jag nyss beskrev beträffande de underlydande. Om vi har politiska uppfattningar, har vi inte låtit dem framskymta i vår ämbetsutövning.

Anders Björck: När det gäller stödet eller bristen på stöd från regeringen eller från dem som har drivit en kampanj vill jag fråga om ni vill precisera om det

är på några särskilda punkter ni har uppfattat att kampanjen har varit speciellt hätsk eller där det funnits ett bristande stöd.

Holger Romander: Jag har redan exemplifierat det. Jag tycker att det svåraste för oss har varit utrikesministerns uttalanden, eftersom de väcker sådan uppmärksamhet internationellt.

Anders Björck: Bör en utrikesminister över huvud taget uttala sig om sitt förtroende eller sin brist på förtroende för den interna säkerhetstjänsten?

Holger Romander: Jag har redan besvarat frågan på det sättet, att finner man att man inte har förtroende för en sak, skall man inte gå ut och tala om detta, utan man skall se till att man får förtroende genom de förändringar som behövs.

Anders Björck: Har ni, när ni har arbetat inom denna verksamhet i många år, någonsin upplevt att någon person har approcherat, som det heter, den svenska polisen eller säkerhetstjänsten med ett rekommendationsbrev från någon utländsk justitieminister?

Sven-Åke Hjälmroth: Jag har ingen sådan erfarenhet.

Anders Björck: Hur skulle ni ha reagerat?

Holger Romander: Reaktionen hade självklart blivit att man tagit kontakt med den tjänst som man hade ett samarbetsförhållande med för att utreda detta och vidtagit andra åtgärder för att undersöka vad som varit på gång och vad som brister i förtroende mellan regeringen och dess organ.

Anders Björck: Har ni någon uppfattning om varifrån beskyllningarna mot P-G Näss – oavsett vilken sanningshalt det kunde ligga i dem – ursprungligen kom? De rörde interna förhållanden inom säkerhetspolisen, och de måste ju ha någon rot inom organisationen, förmodar jag.

Sven-Åke Hjälmroth: Jag har ingen uppfattning om det. Under den tid då jag var kvar upplevde jag, som jag sade förut, inte att det fanns någon grund för sådana beskyllningar.

Anders Björck: Jag har till sist en fråga som jag har ställt till Sandström, Näss m.fl. men som är viktig med tanke på de beskyllningar för underlåtenhetsynder som har framförts. Kan ni kategoriskt dementera att det under tiden före mordet, exempelvis månaderna före, inte kom några tips till er från någon utländsk underrättelsetjänst om att det förelåg konkreta mordplaner, eller antydningar om sådana, mot Olof Palme?

Sven-Åke Hjälmroth: Jag kan svara att jag inte har mottagit någon sådan information.

Anders Björck: Gäller det också Holger Romander?

Holger Romander: Det gäller mig också.

Wivi-Anne Cederqvist: Det har talats mycket om rekommendationsbrev, men det finns också rekommendationsbrev från rikspolisstyrelsens chef och från säkerhetschefen.

Jag skulle vilja fråga herrarna om man i den situationen också skulle ha skrivit ett sådant här rekommendationsbrev för Per Ola Karlsson och Ebbe Carlsson.

Holger Romander: Det är omöjligt att bedöma utan att man har varit i den situationen och vet skälen för och emot. I och för sig förekommer självfallet rekommendationsbrev – det är ingenting okänt. Fråga är bara vad de skall användas till, och det kan jag inte bedöma.

Sven-Åke Hjälmroth: Jag kan bara uttala mig om det som gäller ett rekommendationsbrev till följeslagaren eller livvakten. Jag kan inte göra någon bedömning utan att veta bakgrunden. Jag var inblandad på det viset att jag ställde personen till förfogande utan att veta någonting om vad han skulle göra. Jag kan absolut inte ha någon uppfattning om huruvida han skulle ha rekommendationsbrev eller ej. Det måste avgöras i den situation som föreligger när man skriver ut det.

Wivi-Anne Cederqvist: Är det vanligt att man skriver ett sådant brev också till en följeslagare som man kan visa vid behov?

Sven-Åke Hjälmroth: Jag menar att det har ett syfte. Det kan användas till någonting, och det måste man känna till för att kunna bedöma om det borde ha skrivits eller inte. Jag kan inte uttala mig om det.

Börje Stensson: Jag går tillbaka till telefonsamtalet i februari 1986 som Ebbe Carlsson relaterade. Hjälmroth sade: "Omöjligt att jag skulle ha uttalat mig som Ebbe Carlsson säger, allra minst i telefon." Jag jämför det med vad Hans Holmér sade: "Jag har lärt mig under min tid som polis att inte tala om hemligheter i telefon."

Det är två tidigare säkerhetschefer som uttrycker ungefär samma sak. Det kanske hör till yrket. Som enskild medborgare frågar man sig om det är vanligt med hemlig avlyssning i vårt land.

Sven-Åke Hjälmroth: Om det är vanligt eller ej är en fråga som inte går att besvara. Inom säkerhetspolisen förekommer det bara i den utsträckning som man har tillstånd av domstol, och det anordnas legalt. Tekniskt sett är det inte omöjligt att det kan förekomma illegalt. Säkerhetstjänstens rekommendation är att man inte skall tala om hemligheter i telefon, och det av många skäl. Ofta kommer helt ovidkommande samtal in på fel linje. Man vet alltså inte hur tekniken fungerar – det har jag mycket drastiska exempel på. Det är ju alltså en välgrundad rekommendation.

Börje Stensson: Det har sagts att det var en händelse att man kom på försöket till insmuggling av förbjuden avlyssningsutrustning.

Har man inom säpo misstanken att det inte är särskilt ovanligt med insmuggling av hemlig avlyssningsutrustning?

Sven-Åke Hjälmroth: Den frågan är nästan omöjlig att besvara. Jag kan bara säga att det är ytterst sällsynt att man träffar på den här typen av utrustning. Det är den enda bakgrund jag har för att över huvud taget ge svar på frågan.

Ulla Pettersson: Har någon av er erfarenhet av att det har varit svårt att få fram information om polisens – i det här fallet säkerhetspolisens – arbete till regeringen?

Sven-Åke Hjälmroth: Jag kan bara svara generellt att vi träffar regeringen regelbundet och lämnar information. Det har under den period då jag har varit vid avdelningen tillkommit ytterligare möjligheter genom den grupp som träffas med representanter för olika grenar inom underrättelsesamhället för att utbyta information på UD under kabinettssekreterarens ledning. Jag kan inte påstå att det är några svårigheter.

Ulla Petterson: Jag tolkar Holger Romanders uttalande så att säpochefen och säpopersonalen i övrigt har fått en väsentligare roll i den här informationen. Är det riktigt?

Sven-Åke Hjälmroth: Information till regeringen?

Ulla Petterson: Ja.

Sven-Åke Hjälmroth: Det är i huvudsak en information om verksamheten som har lämnats av rikspolischefen tillsammans med chefen för säkerhetsavdelningen. Jag ser inte någon skillnad i det fallet.

Ulla Petterson: Jag frågar därför att P-G Näss nämnde dig vid namn när han talade om att allt samarbete hade ett enda syfte, nämligen att informera om det arbete ni höll på med. Han sade att dessvärre har tiden inte räckt till för dem som skulle ha den insynen. Han är kritisk mot att det inte gick att få fram den information som fanns att ge. Delar du den uppfattningen?

Sven-Åke Hjälmroth: Jag är tyvärr inte så väl påläst och förberedd på allt det som har sagts vid KU-förhören. Jag har uppfattat att han beklagade sig över att säkerhetsavdelningen inte haft tillfälle att informera den nya justitieministern om avdelningens verksamhet i tillräcklig utsträckning. Det kan jag inte uttala mig om, för då var jag inte där. Jag kan bara säga att vi har bett de övriga justitieministrarna att komma till avdelningen för att vi skulle på platsen redovisa verksamheten och informera om förändringar i den. Det var så 1978 och framåt. Ove Rainer kom ganska snart till säkerhetsavdelningen. Vi har bemödat oss om att få lämna ordentliga redovisningar både till justitieministern med statssekreterare och till statssekreteraren i statsrådsberedningen. Det har inte varit några svårigheter. Detta är människor som är hårt tidspressade, och det är en möda att passa in ett besök i almanackan, men jag har haft en ambition att förankra problemen och frågeställningarna och informera så att man inte gör felaktiga bedömningar därför att man inte är insatt i detaljerna.

Ulla Pettersson: Du nämns vid namn, så därför tyckte jag det var intressant att få ta del av din syn.

Holger Romander sade tidigare ungefär att man borde ha sett till att Ebbe Carlssons uppgifter blivit föremål för bearbetning i en större grupp inkluderande även spaningsledningen och förundersökningsledningen. Var ligger enligt ditt förmenande ansvaret för att så inte skedde?

Holger Romander: Det är klart att den som tar emot information skall se till att den kommer vidare. Jag kan bara uttala mig om hur det var på den tid då jag ännu var kvar som rikspolischef. Då träffade vi spaningsledningen och åklagarna – förundersökningsledare och andra åklagare – ett par gånger i veckan, och all information som kom polisen tillhanda fick åklagarna vanligtvis samma dag. Det var aldrig några längre dröjsmål. Jag tycker att det nästan är en nödvändighet i en utredning av det här slaget att man är uppdaterad också på åklagarsidan.

Ulla Pettersson: Vi är överens om att åklagarna blev för sent informerade i ärendet. Men jag kan ställa frågan så här: om du fortfarande varit rikspolischef, hade det varit ditt ansvar att se till att informationen kom vidare?

Holger Romander: När det kom någon information till mig, och det gjorde det praktiskt taget dagligen, överlämnade jag den omedelbart till den av mina underlydande som svarade för utredningsarbetet, och han i sin tur lämnade den vidare till åklagaren när man träffades efter en eller annan dag, om man inte ringde på en gång. Det var en rutin som fungerade.

Sture Thun: Tidigare har ni båda instämt i P-G Näss uppfattning att detta har vållat stor skada för SÄK.

Hur ställer ni det i relation till Berglings flykt?

Holger Romander: Berglings flykt var en skandal – det är inget tvivel om det. Den skandalen kan förlöjliga samhället både internationellt och här hemma, men den innebär inte någon skadeverkning, eftersom Bergling inte längre är någon säkerhetsrisk enligt vår alldeles bestämda uppfattning.

Sture Thun: Försvarsledningen bedömer inte skaderisken för landet på samma sätt som SÄK har gjort.

Holger Romander: Det är riktigt, och det gör den ofta inte. Det tillhör spelets regler att försvarets företrädare anser att f.d. spioner aldrig blir så att säga rena. Man är förbittrad över vad de har gjort och vill inte skriva av det. Det kan jag ha full förståelse för, men vi som bedömde oss som sakkunniga på området och kan stödja oss på erfarenheter av hur man i andra länder bedömer sådana frågor kunde bestämt säga att efter ett antal år är en spion värdelös och utbränd. Han kan vilja komma iväg, men han skadar inte landet i den meningen att han skadar vårt försvar.

Olle Svensson: Jag vill då framställa en följdfråga: Hur är det med förtroendet både här hemma och utomlands för säkerhetsavdelningens effektivitet efter det som inträffat när Bergling fick avvika?

Holger Romander: Här kommer vi in på en diskussion som ligger litet vid sidan.

Vi har hävdat, och jag menar med allra största fog, att ansvaret för Berglings flykt inte ligger på säkerhetsavdelningen utan helt och hållet är en fråga för kriminalvården och inte så litet dessutom för lagstiftningen. Vi har en lagstiftning som säger att fångar skall ha permission om de inte är särskilt farliga, och till farliga fångar hörde i varje fall vid tiden för rymningen enbart

narkotikalangare, inte spioner. Bergling skulle alltså ha permissioner.

Sedan kan man säga att kriminalvården gjorde en felbedömning. Man trodde inte att Bergling skulle rymma. Hade man inte gjort den bedömningen hade han inte fått permission, eller också hade han fått bevakad permission. Nu fick han obevakad permission. I efterhand lägger man ansvaret på polisen, som naturligtvis hade ett intresse i viss mån – inte särskilt stort – att se efter om det var någon som ville ta kontakt med Bergling. Det kunde ha sitt intresse, men någon bevakning utövade polisen inte. Det fick den inte göra, och det gällde ett direkt förbud från kriminalvårdsstyrelsen att bevaka honom.

Olle Svensson: Det var inte min mening att vi skulle gå så vidlyftigt in på detta, eftersom vi har granskat ärendet tidigare. Det var bara en följdfråga. Man ger ju ibland sakerna olika dimensioner. Vi får se hur bedömningen blir på längre sikt.

Jag har ingen ytterligare utfrågare anmäld. Det återstår för mig att tacka er för att ni har ställt upp och för de upplysningar vi har fått som komplettering av vårt material.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 13

1988-08-03

kl. 14.00–15.40

Offentlig utfrågning av rikspolischefen Nils Erik Åhmansson angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Utskottet återupptar förhandlingarna och fortsätter med utfrågningarna enligt schemat.

Jag ber att få hälsa rikspolisstyrelsens chef Nils Erik Åhmansson tillbaka till oss igen. Du har begärt att få komma tillbaka till utskottet. Jag ger dig nu möjlighet att inledningsvis komma med den komplettering till tidigare uttalanden som du själv kan anse vara angelägen.

Nils Erik Åhmansson: Tack, herr ordförande. Jag har velat återkomma och med ett första korta inledningsanförande försöka skapa en bild av min egen roll under denna period. Därefter står jag självfallet till förfogande för de ytterligare frågor som utskottet kan vilja ställa till mig.

Jag vill inleda med att teckna en bild av hur jag som ny rikspolischef behandlat frågor som rörde Ebbe Carlsson och hur jag resonerade under de månader som ärendet varade. Jag tycker att det är viktigt för utskottet för det slutliga ställningstagande som utskottet skall ta.

Jag återvänder till 1987. Redan innan jag tillträdde som rikspolischef 1988 erfor jag att det fanns vissa problem i den s. k. Palme-utredningen. I december 1987 fick jag besök av avdelningschef Ulf Karlsson. Han meddelade mig att det skulle genomföras en omorganisation i Palme-utredningen – jag avser då den öppna utredningen. Anledningen var att det fanns en viss oro, det förekom läckor m. m. Man ville att denna organisationsförändring skulle träda i kraft redan per den 1 januari 1988. Jag var medveten om att det fanns delade meningar inom utredningen, och jag var också medveten om att det tidigare sammanbrottet hade skapat upprörda känslor bland den personal som var inblandad. Det fanns också delade meningar beträffande hur utredningen skulle bedrivas.

Det organisationsförslag som presenterades för mig i december ansåg jag då att jag inte kunde ta ställning till. Jag ansåg att jag först borde få tillfälle att komma till rikspolisstyrelsen och där skapa mig en egen uppfattning om förhållandena innan jag sanktionerade en ny organisation. Redan i december månad hade jag bestämt mig för att titta extra på Palme-utredningen. Det var dessa förhållanden som låg bakom mitt beslut. Även justitieministern hade i december påpekat för mig att det vore lämpligt om jag tittade på utredningen så att den senare skulle kunna bedrivas med all kraft. Sedan jag under januari månad hade studerat dessa frågor beslöt jag mig för att tillsammans med polisledningen i övrigt skulle vi genomföra en organisationsförändring och

att den skulle träda i kraft den 1 mars 1988. Det kom den så småningom också att göra.

Den 13 januari – vilket var två dagar efter att jag hade tillträtt min nya tjänst, på grund av helgerna påbörjade jag mitt arbete den 11 januari – var jag inbjuden på en middag som har diskuterats här tidigare. Det var en middag hos Ebbe Carlsson där också Sune Sandström och Carl Lidbom var gäster. Jag uppfattade egentligen aldrig den middagen annat än som den hade presenterats för mig vid inbjudan från Ebbe Carlsson, nämligen som ett tillfälle att lära känna säpokommitténs ordförande. Dessutom uppfattade jag det – som jag också har sagt till JK – som att det fördes inget annat än ren middagskonversation, även om frågorna kom att beröra, naturligtvis i allmänna ordalag, förhållandena inom säkerhetspolisen. Men det var inga hemligheter som berördes vid det tillfället.

Januari månad innebar inga egentliga förändringar för min del. Bortsett från det jag tidigare har nämnt genomförde jag inga egentliga undersökningar eller liknande såvitt avsåg PKK-spåret eller Palme-utredningen. Jag fick en föredragning – jag kan inte säga datum – där jag förvissade mig om att spåret, liksom även andra spår, skulle utredas och att man skulle försöka komma till botten med det hela. För min del blev den 24 februari en vändpunkt, ett oerhört viktigt datum. Under den veckan var jag på semester, det var sportlov, men jag fick åka till Stockholm för ett offentligt utskottsförhör. Den 24 bad Ebbe Carlsson att få komma hem till mig på kvällen tillsammans med två polismän. Det var naturligtvis en mycket ovanlig händelse att två polismän på säkerhetsavdelningen valde att tillsammans med en annan person ta kontakt med mig, dvs. man gick inte den sedvanliga vägen. Jag tog med intresse del av den information som kunde komma ur detta möte. Under detta möte fick jag reda på att de bägge polismännen hade en uppfattning om att det fanns risk för nya attentat i Sverige. De hade också en uppfattning om att de hade blivit stoppade med den utredning som de arbetade med och som just avsåg PKK. Det förekom också kritik mot att arbetet på säkerhetsavdelningen under årens lopp inte hade skötts så som man kunde förvänta sig. Vid detta tillfälle lade jag märke till att Ebbe Carlsson var mycket välinformerad. Han var initierad i frågor som rörde utredningen. Jag gjorde då reflexionen att jag trodde att han innehade denna kunskap sedan en längre tid tillbaka. Vid detta tillfälle sade han till mig att han hade för avsikt att komma med ytterligare information i dessa spörsmål. Han frågade om jag som ny rikspolischef var intresserad av denna information. Jag sade naturligtvis att jag var intresserad av att få ytterligare information.

Jag ansåg att det var en skyldighet för mig att lyssna på vad som sades, och jag ansåg också att det var en skyldighet för mig att ta till mig det som sades för att senare kunna göra en bedömning. Några resor eller dylikt var inte aktuella den 24 februari. Under tiden den 16–28 mars befann jag mig på en tjänsteresa. Beträffande mötet den 24 februari skall jag tillägga att slutresultatet uppfattades som att arbetet som de bägge polismännen utförde skulle fortsätta och att det skulle ske en samverkan med Ebbe Carlsson. Frågan om utlämnande av några hemliga handlingar var inte uppe då och har heller inte underställts mig. Enligt sekretesslagen finns det inte någon möjlighet att ge

några generella medgivanden till utlämnande av hemliga handlingar.

Nästa datum av betydelse för mitt agerande är den 28 mars. Jag hade kommit tillbaka från min tjänsteresa, och Ebbe Carlsson begärde ett sammanträffande. Vid detta sammanträffande diskuterade Ebbe Carlsson frågor som rörde ett väsentligt utökat samarbete i förhållande till vad jag hade fått en bild av den 24 februari. Jag fick en bild av ett samarbete som skulle ske i en grupp där de bägge polismännen skulle ingå. Det var också tal om att ytterligare människor skulle ingå i gruppen. Samarbetet skulle dessutom bedrivas i en lokal på Söder – som har blivit omtalad flera gånger.

Utan att lämna något besked gick jag. Jag tyckte inte att det var mitt bord. Säpochefen Sune Sandström var kvar. Morgonen därpå, den 29 mars, träffade jag Sune Sandström. Jag gjorde då klart för honom – vi hade för övrigt inga delade meningar om den saken – att det inte kunde bli tal om att bilda någon sådan grupp. Det kunde inte bli tal om att hyra lokalen för de ändamål som hade föreslagits, och något sådant samarbete som hade skissats kunde vi inte gå med på. Jag meddelade även Ebbe Carlsson detta.

Jag gjorde en anteckning i min bok om att jag upplevde att samarbetet mellan Ebbe Carlsson och polismännen hade blivit för intimt, för nära. Jag bad Sune Sandström påpeka för de bägge polismännen hur ett samarbete med en privatperson, om än initierad, skulle gå till. I min bok hade jag skrivit att Ebbe Carlsson skulle behandlas som en källa, med andra ord som en informationsgivare.

Det är riktigt att jag den 8 april fick uppgifter från Lidbom. Han hade haft besök av Ebbe Carlsson i Paris. Carl Lidbom berättade att han hade fått uppgifter från Ebbe Carlsson om att en underlåtelse skulle ha ägt rum vid säkerhetspolisen. Om uppgifterna stämde skulle situationen vara mycket allvarlig. I korthet innebar det att vid tidpunkten för mordet skulle det ha funnits betydligt mer kunskap än vad som hittills hade framkommit genom de kommissioner och undersökningar som hade gjorts. Dessa uppgifter härrörde sig alltså till år 1985. Det var alltså dessa uppgifter som Ebbe Carlsson hade diskuterat med Carl Lidbom.

Ebbe Carlsson hade alltså tillgång till uppgifter som var komna ur en förundersökning. Men hur han hade fått tillgång till dem vet jag icke. Jag vet inte heller när han hade fått tillgång till dem. Som jag nämnde tidigare hade jag den 28 mars talat om hur jag önskade att ett samarbete skulle gå till mellan polismännen och Ebbe Carlsson.

Under april, och även början på maj månad, var Carl Lidbom självfallet mycket intresserad av att få klarhet i om det fanns någon grund för de uppgifter som han hade fått ta del av och som han ansåg bära sanningens prägel. Jag upplevde detta som ett legitimt intresse. Det var ordföranden för säpokommittén som ville ha reda på om något fel hade förekommit. Jag vet att Carl Lidbom vid något tillfälle framförde att det skulle vara förödande för kommitténs arbete om det i anslutning till att delbetänkandet lades fram i slutet av sommaren skulle avslöjas någonting som innebar att man från säkerhetspolisens sida inte hade gjort vad på den ankom före mordet.

Även hos Anna-Greta Leijon fanns ett stort intresse. Det är självklart att justitieministern ville att jag skulle försöka ta reda på vad som egentligen låg bakom. Hon ansåg att uppgifterna var intressanta och att vi skulle se till att en

ordentlig prövning skulle komma till stånd. Detta gällde inte bara de uppgifter som avsåg eventuella försummelser, utan även de uppgifter som avsåg hotbilder m. m.

Den information som det här gäller måste delas upp i tre led. Det är viktigt ur inte minst sekretessynpunkt.

Det första ledet gäller de uppgifter som skulle komma utredningen och förundersökningsledningen till del. Detta gäller alltså uppgifter som avsåg teorier och resultat av de förlagsresor osv. som Ebbe Carlsson hade gjort under mars och april. Under april månad försökte jag få till stånd ett sammanträde. Vid detta sammanträde skulle man redogöra för vad som hade hänt. Åklagarna skulle vara närvarande. Resorna hade påbörjats på Ebbe Carlssons initiativ, utom såvitt avser Banisadr – som jag inte kommer att beröra närmare. Resorna påbörjades under mars månad, och jag hade under mars månad nämnt för åklagarna att Ebbe Carlsson gjorde dessa resor. Men det var fr. o. m. april som jag försökte få till stånd detta slutsammanträde. Detta sammanträde kom av olika orsaker inte till stånd förrän den 9 maj. Det var svårt att samla de människor som mötet avsåg. Angående huruvida förundersökningsledningen och åklagarna skulle ha fått ta del av information som de rätteligen borde ha, har jag tidigare sagt att jag nog borde ha talat med dem tidigare. Vidare var Banisadr ett misstag. Även om åklagarna hade gett oss uppdraget att kontakta honom, borde de naturligtvis ha fått uppgift om hur det hela gick till. Men jag tycker inte att tidsutdräkten var särskilt stor. Man måste beakta att det endast rörde sig om ett par månaders tid då nästan allt utspelades.

Det andra ledet gällde den akuta hotbilden. Jag hade fått reda på att det möjligen kunde finnas risk för nya attentat i Sverige. I en prioritering mellan de olika leden var det för mig klart att jag borde sätta hotbilden först. Frågan om eventuella attentat och information som kunde komma fram i samband med det var alltså för mig mest relevant. När det gällde förundersökningen och det som kunde tillföras där, skulle naturligtvis också tillföras utredningen. Men det akuta var hotbilden – något som åklagarna inte hade del i. Åklagarna hade inte heller del i eventuella interna försummelser. Om något sådant hade skett skulle det utredas inom rikspolisstyrelsen. Om däremot dessa försummelser kunde ha någon bäring gentemot utredningen, skulle utredningen naturligtvis ha kunskap om det.

När det gäller den eventuella underlåtelsen, eller slarv, hade jag alltså två vägar att gå. Den ena vägen vore att jag sopade det hela under mattan och sade att det hela var en orimlighet och att det inte kunde förekomma. Den andra vägen vore att jag undersökte det hela på något sätt. Jag valde att göra en undersökning. Här förelåg egentligen ingen fara i form av dröjsmål. Men det fanns starka intressen både från regeringskansliet men självfallet också från Lidbom att frågan skulle vara utredd när säpokommittén lade fram sitt betänkande. Jag har tidigare nämnt varför Lidbom hade denna önskan.

Under denna period vidtogs en del organisationsförändringar. Beträffande dessa organisationsförändringar vill jag säga att slutresultatet av dessa innebär ett fullständigt överförande av alla uppgifter som rör Palmeutredningen till den öppna sidan. Det har alltså inte varit min avsikt att tillskapa en utredning vid sidan om eller där åklagarna inte skulle vara informerade.

Slutresultatet är och kommer att bli att det inte längre skall kvarstå någon del inom säkerhetspolisen som skall handha denna utredning. Utredningen skall finnas på en plats.

I olika sammanhang har frågan kommit upp om Ebbe Carlsson har styrt mitt handlande och om jag har varit ett lydigt redskap för honom. Jag har också sett tidningsuppgifter om att Ebbe Carlsson någon gång i en raljant ton skall ha sagt åt mig att göra en förstärkning som skulle vara dubbelt så stor än vad den egentligen skulle vara.

Ebbe Carlsson är en person som har en raljant ton med vem han än pratar. De som har träffat honom kan nog vidimera detta. Men att därifrån dra slutsatsen att jag skulle vara någon form av marionett är att gå för långt. Jag har icke dansat efter någons pipa! I de delar som gäller mitt polisiära ansvar, har jag svarat för åtgärderna – icke Ebbe Carlsson!

Jag har arbetat som polis och polischef i 18 år. De sista sex åren har jag varit polischef i Malmö och sedermera i Malmöhus län. Jag vågar säga att det eftermäle som jag har nere i Malmö är, att jag inte är någon lättledd person som har dansat efter den pipa som för tillfället har ljudit. Regeringen hade nog inte heller utnämnt mig efter 20 år i rättsväsendet, om den hade ansett att jag var en sådan person som har antytts. Detta kanske inte hör hit, men jag kände ett stort behov av att få påpeka detta.

Jag har däremot lyssnat på Ebbe Carlsson. Jag har också inlett en undersökning inom säkerhetspolisen. Jag har även samtalat med den person som undersökningen har berört. Men Ebbe Carlsson har inte trampat på mitt ämbete!

Olle Svensson: Vi tackar för den redogörelsen och övergår till frågestunden från utskottets sida. Jag finner ingen anledning att göra en repris på den frågeomgång som vi hade vid föregående tillfälle, utan jag vill ställa frågor som mera anknyter till de uppgifter som vi har fått under de muntliga föredragningarna.

En fråga som ställdes i förmiddags när Sten Heckscher var här gällde informationen till åklagarna. I det fallet har vi ett skriftligt material, JK:s utredning. Vi kan bortse från resan till Banisadr. Förhållandena har där klarlagts. Där har sagts att information borde ha lämnats till åklagarna. Med anledning av riksåklagarens synpunkter på regeringens vitbok vill jag fråga dig hur du ser på ansvaret för information som är adekvat eller lämplig för riksåklagarna att motta. Skall informationen gå via regeringen eller via polischefen?

Nils Erik Åhmansson: Den information som kommer till mig anser jag skall gå genom mig. Jag har på ett tidigt stadium försökt att informera åklagaren, dvs. jag berättade om Ebbe Carlssons existens och att han skulle göra dessa resor. Man måste hela tiden hålla isär de olika delarna i den information som finns. Jag har tillsammans med riksåklagaren och biträdande riksåklagaren gått igenom detta. Det har varit ett intensivt skede. Min avsikt har hela tiden varit att förundersökningsprotokollet måste byggas upp inom utredningen. Protokollet skall byggas upp under ledning av förundersökningsledningen. Det har jag ansett vara självklart. Att bilda en egen grupp vore för mig helt främmande.

Olle Svensson: Du har tagit del av Edenmankommissionens, juristkommissionens och konstitutionsutskottets synpunkter i dessa frågor angående hur relationen skall vara i förhållande till åklagarna. Har du en känsla av att med undantag av Banisadr-resan har man följt dessa synpunkter?

Nils Erik Åhmansson: I efterhand kan jag säga att jag borde ha gett fullständig information tidigare. Återigen föreligger det tre led, varav två berör mig exklusivt som rikspolischef och det tredje även åklagarna i deras roll som förundersökningsledare i Palme-mordet. Det har aldrig funnits någon vilja att hålla åklagarna utanför det hela, och det har som jag har upplevt det aldrig heller funnits någon sådan vilja från regeringskansliet. Det har varit en strävan att försöka informera. Måhända kom detta inte till uttryck tillräckligt snabbt. Men man måste ändå i detta sammanhang beakta den tid och den intensitet förloppet har haft.

Olle Svensson: När det till slut kom till ett samtal mellan ledningen på polissidan och åklagarsidan, utmynnade det i en kommuniké. Jag frågade Magnus Sjöberg hur läget var efter det samtalet. Han svarade att han ansåg att ett förtroendefullt förhållande hade upprätthållits. Är du av samma åsikt att dessa kontakter hade skapat ett förtroendefullt förhållande? Det är viktigt för framtiden.

Nils Erik Åhmansson: Jag anser att det finns ett förtroendefullt samarbete mellan alla åklagarna i åklagarutredningen och spaningsledning och med mig som rikspolischef. Vi har ständigt en åklagare som finns uppe i vårt hus. Åklagaren besöker nästan dagligen såväl den öppna sidan som den slutna sidan. Det hela ändras dock när det blir endast en utredning. Då kommer informationskanalerna att bli ännu öppnare.

Olle Svensson: Du dansar inte efter Ebbe Carlssons pipa. Det uttrycket har jag fått från din redogörelse här. Hur skall man då karakterisera samarbetet?

Du har nämnt två nyckeldatum, den 24 februari och ungefär en månad senare i mars. Är det rätt tolkat att den 24 februari fanns det material som i och för sig motiverade ett samarbete, låt vara i begränsad utsträckning, med Ebbe Carlsson?

Nils Erik Åhmansson: Jag tyckte att den information som kom fram var intressant, och jag ansåg självfallet att samarbetet skulle få fortsätta. Vi måste få tillfälle att se om det låg något i informationen.

De organisationsförändringar som sedermera vidtogs när det gällde PKK-delen hade till syfte att skapa en bättre analys av huruvida polismännen enbart var missnöjda med sin arbetssituation eller om det låg något allvarligt bakom. Mitt sätt att verka i ett sådant sammanhang är att göra en förstärkning.

Olle Svensson: Jag uppfattade att du upplevde att de anspråk som Ebbe Carlsson reste i mars gick för långt. Du ville inte inleda ett samarbete som var så långtgående. Du stoppade vad du uppfattade som ambitioner att skapa en irreguljär spaningsledning vid sidan om polisen. Hur upplevde du de ambitioner som fanns hos Ebbe Carlsson och som du motsatte dig vid detta tillfälle?

Nils Erik Åhmansson: Jag tror inte att det låg någon illvilja bakom. Däremot fanns det en klar vilja att skapa en organisation vid sidan om. En grupp som enbart skulle syssla med detta och som skulle finnas utanför polisen.

Olle Svensson: Jag har under de många utfrågningarna fäst mig vid att man ibland har velat göra en koppling mellan Ebbe Carlsson som privatperson och hans eventuella politiska förankring. Vill du dementera varje uppgift om att Ebbe Carlssons ambitioner vid det tillfället hade något som helst stöd från regeringens sida?

Nils Erik Åhmansson: Jag är inte riktigt säker på att jag förstår dig. Ebbe Carlssons politiska uppfattning är ju helt klar. Hans ambition att utreda detta var utomordentligt stor. Det fick han göra i så fall som privatperson. Det kunde inte jag lägga mig i. Men jag uppfattade inte att man gick bakom min rygg. Jag uppfattade det som att Ebbe Carlsson accepterade när vi den 28 mars satte stopp för denna grupp. Han sade detta när jag pratade med honom i telefon.

Olle Svensson: Ett par frågor som berör den mera begränsade samarbetsuppgift som Ebbe Carlsson hade under polisens ledning. Det gäller resorna där jag har fäst mig vid vad du sade föregående gång du var här, nämligen att du inte kände till resan till England. Förstod jag dig rätt när du på min fråga förklarade att du allmänt sett var intresserad av att få in informationer från Ebbe Carlsson i samband med hans resor?

Nils Erik Åhmansson: Ja, det är rätt. Det var syftet och det var också syftet med det sammanträde som kom att äga rum den 9 maj. Om Ebbe Carlsson kom fram till något vid sina resor skulle det redovisas i form av PM. Dessa skulle tillföras utredningen. De skulle behandlas på sedvanligt sätt, analyseras och se om de gav anledning till polisiära åtgärder. När en privatperson på detta sätt kommer med teorier och kontakter, leder det en bit på väg. Men för att fortsätta skulle det ske inom utredningen.

Olle Svensson: Likaså stämmer det väl att säkerhetsavdelningens chef Sune Sandström ansåg det vara viktigt att kontrollera olika uppgifter som hade anslutning till mordet. Han beslöt då att utse P-O Karlsson som följeslagare åt Ebbe Carlsson. Sune Sandström sade, när vi resonerade om detta, att han utsåg P-O Karlsson som följeslagare åt Ebbe Carlsson vid hans resor till Frankrike och England. Det fanns alltså kännedom hos säpo att England skulle besökas. Varför nådde inte denna kunskap fram till dig?

Nils Erik Åhmansson: Jo, den kunskapen nådde fram till mig. Jag visste alltså om att Ebbe Carlssons förlagsresor, och resor där han skulle ta dessa kontakter, skulle gå till Frankrike, England och möjligen Tyskland. Han reste mycket i sin verksamhet. Ebbe Carlsson sade att han med sitt kontaktnät skulle kunna få information som var av intresse.

Olle Svensson: Det var en viktig kompletterande upplysning, eftersom det har varit missförstånd på den punkten. Det var bra att det kom fram.

Hur uppfattade du intentionerna hos Anna-Greta Leijon då hon skrev rekommendationsbrevet? Tror du att det var hennes vilja att lämna ut ett

uppdrag? I så fall skulle det rimma illa med dina ambitioner. Hur tolkar du formuleringarna i brevet? Hur bedömer du formuleringarna för tolkning om det var ett uppdrag eller ett allmänt introduktionsbrev?

Nils Erik Åhmansson: Jag har mycket svårt att bedöma det. Jag kände inte till brevet, och jag vet inte vad det hade för bakgrund. Jag kan inte göra någon bedömning.

Olle Svensson: Du sade att du kände till att Ebbe Carlsson skulle göra dessa resor.

Kunde det vara så att Anna-Greta Leijon, även om hon uttryckte sig klumpigt, genom att skriva introduktionsbrevet ändå ansåg sig gå dina ärenden, nämligen att få fram information genom dessa resor?

Nils Erik Åhmansson: Jag har svårt att svara även på denna fråga. Ebbe Carlsson hade naturligtvis nämnt för Anna-Greta Leijon att han skulle göra resor och att det skulle komma fram information som var av intresse för utredningen. Det förutsätter jag. Det var säkert så. I övrigt är det svårt för mig att svara.

Anders Björck: Ditt budskap är att du inte har dansat efter Ebbe Carlssons pipa. Har någon dansat efter Ebbe Carlssons pipa i denna affär?

Nils Erik Åhmansson: Det är en känslig fråga att svara på. Det finns två förundersökningar där misstanke har meddelats till två olika personer. Det är alltså svårt för mig att göra någon bedömning här. Det är lätt att komma in på skuldfrågor där jag inte vill ta ställning.

Anders Björck: Det är oerhört viktigt, inte minst ur din personliga synpunkt, att vi ändå får någon indikation på om Ebbe Carlsson har kunnat påverka skeendet genom att man har dansat efter hans pipa. Som rikspolischef är ju du ytterst ansvarig för en lång rad av de åtgärder som har vidtagits.

Nils Erik Åhmansson: Ja, jag är ansvarig för en hel del av de åtgärder som har vidtagits. Det har jag också berättat. Det är svårt för mig att bedöma andras roller, särskilt när det gäller brottmål. Jag är ledsen att jag inte kan svara bättre på frågan. Om vi ser på Carl Lidboms och Anna-Greta Leijons roller kan vi konstatera att de har tagit intryck och vidarebefordrat dessa intryck till mig. De har uppenbarligen tagit allvarligt på uppgifterna, och de har begärt att dessa skall behandlas med förtur och allvar från vår sida. Det har vi naturligtvis gjort, och det är inget märkligt med det.

Anders Björck: Men vi kan ändå konstatera att någon måste ha dansat efter Ebbe Carlssons pipa, annars skulle inte Ebbe Carlsson-affären med dess skadeverkningar ha uppstått.

Nils Erik Åhmansson: Nej.

Anders Björck: Jag vill ställa en fråga angående en sak som var uppe när P-G Näss var här förra veckan och som direkt berör dig. P-G Näss säger att ni träffades i början av juni – såvitt jag förstår på ditt initiativ – och att du där framförde uppgifter om honom och hans person som du hade fått kännedom

om. Kan du förklara hur du fick kännedom om uppgifterna och hur du framförde dem till P-G Näss?

Nils Erik Åhmansson: Det är riktigt att vi hade ett samtal. Det var ett förtroligt samtal mellan mig och P-G Näss, där jag förklarade att jag hade ansett det vara nödvändigt att göra en undersökning beträffande de förhållanden som hade rått innan mordet och frågan om någon hade stoppat eller försökt att förhindra utredningen. Detta var något som jag hade fått kännedom om i februari och fått ytterligare påspädning under mars och april. Jag förklarade att ingen kunde anses stå över misstankar och att det var nödvändigt att göra denna undersökning. Självfallet måste det vara tungt att få höra en sådan sak. Tyvärr är det inget ovanligt att det i en säkerhetstjänst dyker upp frågor som rör vederbörandes pålitlighet. Även mycket högt uppsatta chefers pålitlighet ifrågasätts ju som bekant.

Jag ansåg att med de uppgifter jag hade, kunde jag inte sopa det hela under mattan. Jag var alltså tvungen att göra en undersökning. Jag var tvungen att förklara för P-G Näss att undersökningen hade ägt rum inom säpo. För övrigt hade P-G Näss fått denna uppgift från Sune Sandström i början på maj, men han kontaktade inte mig.

Anders Björck: Var Ebbe Carlsson din huvudkälla när det gäller anklagelserna mot P-G Näss, eller fanns det andra källor som indikerade samma anklagelser mot P-G Näss?

Nils Erik Åhmansson: Förutom de uppgifter som Lidbom uttryckt oro över, var det de bägge polismännen som den 24 februari valde att komma hem till mig och där förklara att de ansåg att deras utredning, som de menade var inne i ett kritiskt skede, hade blivit förhindrad och försvårad. Det är den bakgrund som var tecknad.

Anders Björck: Det var Ebbe Carlsson, Carl Lidbom, Valter Kegö och Jan-Henrik Barrling som var uppgiftslämnarna?

Nils Erik Åhmansson: Ja.

Anders Björck: P-G Näss sade när han var här att han frågade dig vad han skulle göra. Du hade svarat att denne karl hade drivit dig framför sig, dvs. Ebbe Carlsson, och hade hela tiden sprungit i regeringskansliet och frågat vad rikspolischefen gör. Det hade varit påtryckningar, krav och det ena med det sjunde. Under sitt samarbete med dig, hänvisade Ebbe Carlsson då till sina kontakter i kanslihuset?

Nils Erik Åhmansson: Nej, det gjorde han inte.

Jag känner inte riktigt igen dessa ordalydelser. Jag mötte en mycket upprörd P-G Näss. Det förstår jag fuller väl. Det är naturligtvis min uppgift som rikspolischef att handha sådana samtal.

Ebbe Carlsson har inte knuffat mig framför sig. Som jag nämnde i min genomgång fanns det ett tryck från regeringskansliet och Carl Lidbom om att dessa saker skulle undersökas av Carl Lidbom med prioritet med tanke på utredningen. Det var naturligt för mig att inför regeringskansliet skapa ett förtroende mellan landets säkerhetstjänst och regeringen. För att kunna få

det fulla förtroendet var det nödvändigt att alla misstankar om att allt inte stod rätt till kunde undanröjas.

Anders Björck: Hur gick din utredning till, när det gäller anklagelserna mot Näss?

Nils Erik Åhmansson: Först såg jag till att man fortsatte att arbeta med PKK-spåret. Under de första månaderna på året när jag hade kontakt med P-G Näss och Sune Sandström i dessa frågor, upplevde jag inte att P-G Näss skulle ha stoppat denna utredning. Jag fick inte den uppfattningen.

Under senare delen av våren, dvs. efter den 8 april, beslöt jag mig för att den enda möjligheten att vinna klarhet var att återigen gå igenom allt material som fanns. Det var naturligt att göra det inom säkerhetsavdelningens ram. Det fanns ännu inte någon misstanke om brott, utan det var en möjlighet för mig att ta reda på om detta var av något värde. Det var alltså en sedvanlig polisiär undersökning inom verket.

Jag valde då att ta kontakt med en av byråcheferna. Vi diskuterade vilka medarbetare han skulle ha. Han valde ut några som jag personligen känner som duktiga polismän. De skulle gå igenom allt material från före mordet för att se om det hade bärkraft eller ej.

Anders Björck: Var utredningsmaterialet och slutsatserna entydiga från dem som utförde uppdraget?

Nils Erik Åhmansson: Ja. Det finns fortfarande några frågetecken beträffande dateringar och dylikt, vilket finns redovisat i säpokommitténs betänkande. Men i huvudsak kvarstår det inga frågetecken.

Anders Björck: Det har påståtts att det av politiska skäl har förekommit en kampanj mot säpo. Är det något som du har konfronterats med eller fått indikationer eller besked om från kanslihuset?

Nils Erik Åhmansson: Nej. Under de månader jag har hunnit verka har jag inte upplevt detta. Som ny rikspolischef började jag med nya chefer på säkerhetsavdelningen och nya byråchefer. De försvann under hand till mera kvalificerade arbetsuppgifter, dvs. de fick befordran. Därför finns det ingen historia kring detta. Men jag har också suttit med i en säpokommitté, som också har varit en positiv upplevelse. Jag har där fått erfara ett betänkande som jag tycker är positivt och som är framlagt under politisk enighet.

Anders Björck: Du menar att i dag förekommer inga politiska stridigheter inom SÄK – om de någonsin har förekommit?

Nils Erik Åhmansson: Såvitt jag har fått erfara förekommer inga sådana stridigheter nu.

Anders Björck: Du har inget emot att det förekommer politiska föreningar inom SÄK?

Nils Erik Åhmansson: Jag hörde på förmiddagen att det finns en politisk förening. Det var en nyhet för mig.

Anders Björck: Ja, det var en nyhet för mig också. Jag visste faktiskt inte att det förekom. Den enda reflexionen jag gjorde var att den socialdemokratiska

säpoföreningen har en given årsmötestalare i utrikesminister Sten Andersson.

Min sista fråga i detta avsnitt gäller avlyssningsutrustningen. Du gav ett mycket klart och koncist svar på den fråga jag ställde förra veckan. Du förnekade kategoriskt att du hade någon kännedom om att man hade försökt föra in avlyssningsutrustning illegalt. Jag tror dig på orden. Vad visste du i övrigt om diskussioner om avlyssningsutrustning? Jag talar inte om det illegala införandet, utan kan du redovisa vad du känner till om diskussionerna?

Nils Erik Åhmansson: I början av april dök diskussionen upp om illegal avlyssningsutrustning på säkerhetsavdelningen. Jag har fått det relaterat att det var de bägge polismännen Kegö och Barrling som tog upp frågan om en sådan situation kunde tänkas föreligga då man skulle kunna använda sig av illegal avlyssningsutrustning. Jag har diskuterat detta med avdelningschef Sune Sandström. Vid något tillfälle under första hälften av april – jag minns inte exakt datum – lät jag meddela att någon illegal avlyssning inte skulle få förekomma under den tid jag verkade som rikspolischef. På en middag den 28 april diskuterades frågan om man i en hotsituation kunde använda sig av illegal avlyssning. Även då tog jag bestämt avstånd från metoden. Denna fråga diskuteras från tid till annan inom polisen – inte bara inom säkerhetspolisen. Det är naturligt eftersom så många länder använder sig av dessa metoder. Självfallet måste vi ha en viss kunskap om utrustning och den tekniska utvecklingen. Vi har också gjort framställningar om att få göra avlyssning under vissa omständigheter. Men jag har gjort klart att det under inga förhållanden får förekomma avlyssning så länge det inte finns ett lagligt beslut om sådant.

Anders Björck: Om man i olika sammanhang diskuterar användandet av illegal avlyssningsutrustning, är det väl självklart att man då även diskuterar vad den skall användas till. Vad skulle den illegala avlyssningsutrustningen användas till?

Nils Erik Åhmansson: Jag tror faktiskt inte att den frågan var uppe vid denna diskussion. Det var Ebbe Carlsson som framförde att Sverige befann sig i en som han ansåg hotsituation som motiverade att man använde avlyssningsutrustning. Jag är 100-procentigt säker på att det aldrig pekades ut någon eller några som avlyssning skulle användas emot. Men det är lika klart att det fanns ett bestämt avståndstagande från den diskussionen.

Anders Björck: Har du därefter fått någon indikation på vad utrustningen skulle användas till?

Nils Erik Åhmansson: Nej, inte på något sätt. Jag har ingen aning om vad den skulle användas till.

Birgit Friggebo: Av vilken anledning ringde du upp Anna-Greta Leijon natten mellan den 1 och 2 juni och meddelade att det hade varit en smugglingsaffär nere i Skåne?

Nils Erik Åhmansson: Det var för mig naturligt. Först och främst är jag och några andra alltid tillgängliga dygnet runt och året runt via telefon,

personsökare och dylikt. Vi har också en sådan kontakt med regeringskansliet.

Ebbe Carlssons arbete skulle vara slutfört och det hade berört regeringskansliet. Den person som hade ställts till hans förfogande – för övrigt visste jag inte att han var kvar hos Ebbe Carlsson vid den tidpunkten – hade åkt fast i tullen med illegal avlyssningsutrustning. Ställt i beaktande av att någon dag innan hade Ebbe Carlsson – som också framgår av JK:s rapport – ringt till Sune Sandström och begärt ersättning för bl.a. avlyssningsutrustning, gjorde att sammanhanget framstod som utomordentligt allvarligt och klart. Det kunde vara så att man helt enkelt smugglade in avlyssningsutrustning utan att någon i övrigt kände till det. Jag tyckte att det var min skyldighet att ringa justitieministern i en så pass allvarlig angelägenhet.

Birgit Friggebo: Tycker du att det är uppseendeväckande att en polischef skall behöva ringa till en justitieminister för att informera om en smuggelaffär? Är det vanligt?

Nils Erik Åhmansson: Självfallet skulle jag inte ringa om någon vanlig smugglingsaffär. Men detta ärende bedömde jag vara av en sådan vikt att det var absolut nödvändigt att underrätta statsrådet.

Birgit Friggebo: Misstänkte du att Anna-Greta Leijon någon gång hade hört talas om avlyssning osv.? Var det för att informera henne så att hon skulle veta ...

Nils Erik Åhmansson: Nej. Såvitt jag vet har Anna-Greta Leijon inte varit med i några resonemang. Inte när jag har varit närvarande.

Birgit Friggebo: Du misstänkte inte att hon möjligen någon gång under alla de sittningar som har varit skulle ha hört något resonemang?

Nils Erik Åhmansson: Nej, det hade jag inte en tanke på. Det var absolut inte därför jag ringde henne.

Birgit Friggebo: När JK:s rapport kom fick man känslan av att denna affär började rullas upp tidigt, redan i höstas. Det var en rad aktiviteter som startade. Bilden har väl klarnat litet så till vida att det var social verksamhet, utredningsverksamhet och annat av allmänt intresse. Sune Sandström sade att middagen i januari var mera av social karaktär. Du säger för din del att det började bränna till och bli realiteter i slutet av februari. Efter en månad redovisas för dig tankar på att skapa en grupp där Ebbe Carlsson och poliser skall ingå. Du reagerar ganska snart och säger att här får det vara stopp. Det får inte gå till så. Under mellantiden har Carl Lidbom den 17 mars varit hos justitieministern, och Ebbe Carlsson har den 27 mars haft sin långa föredragning för justitieministern. Upplevde du att det blev ett helt annat tryck i frågan under denna tid, bl. a. därför att dina högre chefer blev inkopplade?

Nils Erik Åhmansson: Jag tycker naturligtvis att det är ganska självklart, att när regeringskansliet och Carl Lidbom informerades om detta, blev det också samtal om åtgärder och liknande. Det fanns då även en otålighet från regeringskansliets sida över att åtgärderna – trots mina insatser – inte hände tillräckligt snabbt. Naturligtvis upplever jag det så.

Birgit Friggebo: När anser du att man egentligen skulle ha avbrutit detta middagsätande och sammanträdande med Ebbe Carlsson?

Nils Erik Åhmansson: Som jag har sagt, sade jag till Ebbe Carlsson att jag ville ha en slutredovisning, och jag ville ha till stånd denna under april månad. Jag anser att det hade varit en bra slutpunkt för det hela. Materialet skulle då ha lämnats över, varefter vi skulle ha gjort de interna bedömningar som behövdes.

Birgit Friggebo: Den 5 april var det en träff där Ebbe Carlsson uppgav att han inte hade någonting att bidra med utöver vad åklagarna själva redan visste – vid den tidpunkten fördes ju en diskussion om att man skulle informera åklagarna. Då hade säpos egna uppgifter om eventuella nya attentatsrisker nått fram – jag utgår från att detta hanterades på den normala vägen, som det skall hanteras. Det hade kommit fram uppgifter om försummelser. Ni tillsatte folk som skulle titta på detta, Carl Lidbom var informerad, och säpokommittén fanns som kunde sköta den saken. Vidare när det gällde teorierna om mordet, fanns ju mordutredningen som hade till uppgift att sköta mordutredningen. Hade inte den 5 april varit en ganska bra slutpunkt för att fortsätta att träffa Ebbe Carlsson?

Nils Erik Åhmansson: Jo, det tycker jag, eftersom vi då hade så att säga fått det mesta. Däremot hävdade Ebbe Carlsson att han hade vissa resor som skulle kunna tillföra utredningen ytterligare material, vilket man naurligtvis kunde ha avvaktat. Men fr. o .m. den tidpunkten började vi att planera för det här slutsammanträdet, så i och för sig har jag ingenting att erinra mot en sådan beskrivning.

Birgit Friggebo: Ändå fortsätter det med sammanträden, där du är med, där Anna-Greta Leijon är med, där Heckscher är med och där Larsson är med. Så upprepas detta igen med samma personer och man diskuterar hotbilden med attentatsriskerna – som är en ren polissak. Man fortsätter med att diskutera avlyssningsutrustning. Menar du att alla de diskussioner som därefter fördes egentligen inte borde ha kommit till stånd?

Nils Erik Åhmansson: I början av april hade vi en bild, som kanske inte var fullständig, men som var tillräcklig för att vi skulle kunna – med de utgångspunkter vi då hade – påbörja ett avslut av det arbete som Ebbe Carlsson hade gjort.

Birgit Friggebo: När Sandström var här fällde han ett yttrande om att det hade skett förändringar inom SÄK ungefär bakom ryggen på honom, och att han därför kände sig väldigt oinformerad.

När du var här tidigare gav du intryck av att de organisationsförändringar som genomfördes just hade till syfte att undanröja de missförhållanden som Ebbe Carlsson, Kegö och Barrling påtalade.

Nils Erik Åhmansson: Man bör veta att när det gäller Sune Sandströms roll, svarar han för säkerhetsavdelningen, medan jag och åklagarna var de enda som hade insyn i de båda delarna, nämligen Palme-utredningen, där jag har ansvaret, och säkerhetsavdelningen, där jag har ansvaret, men där Sune Sandström är chef.

Vad som framför allt förvånade Sune Sandström var naturligtvis den utredning som kom till stånd, och som jag beslutade om i början av maj. Sune Sandström var ganska mycket bortrest under denna tid, och kunde därför inte få information om den utredning som jag startade förrän han återkom från sina resor, vilket var i mitten av maj när det hela redan hade påbörjats.

Birgit Friggebo: Var han informerad om omorganisationen som skedde till den 1 mars och syftet med den? Du gav oss intrycket av att syftet var dessa mer konkreta anklagelser, men du säger nu att detta var en omorganisation som redan var påbörjad innan du kom dit. Vad var syftet och hur informerades det?

Nils Erik Åhmansson: Man får skilja mellan de olika organisationsförändringar som är gjorda. Det rör sig om en som trädde i kraft den 1 mars och som avsåg Palme-utredningen, där SÄK över huvud taget inte är inblandad – det gällde hur vi skall lägga upp den öppna delen. Därutöver rör det sig om de organisationsförändringar som genomfördes under våren och där Sune Sandström var med, nämligen där vi förstärkte den analyserande delen för att se om dessa polismäns teorier kunde hålla vid en närmare granskning. Genom att tillföra en intendent och fler utredare ville vi således åstadkomma en renodling. Alla på säkerhetsavdelningen var nog överens om att det var en lämplig åtgärd att göra på det viset, vilket även P-G Näss nämnde.

Birgit Friggebo: Men när dessa förändringar genomfördes, varför tog du då inte upp med Sandström frågan om anklagelserna mot Näss? Hade inte det varit naturligt? Varför gick du och höll på dem?

Nils Erik Åhmansson: Jag gick egentligen inte och höll på detta. När någon kommer med anklagelser av den här typen, vill man ju ha något mer på fötterna än anklagelser som någon bara kastat ur sig. Det var i själva verket inte förrän efter den 8 april, när det hade varit en föredragning i Paris rörande detta spår, som jag på allvar insåg att vi måste göra någon form av undersökning. Sune Sandström var bortrest från någon gång kring den 20 april, och därefter genomförde jag denna undersökning.

För mig var det ganska naturligt att inte kasta mig över en sådan undersökning, särskilt som jag inte ansåg att det kunde föreligga någon som helst fara i dröjsmål med att utreda detta. Ingenting kunde ju ändras, eftersom det rörde förhållanden som hade inträtt 1985. Därför ville jag ha litet mer kött på benen.

Birgit Friggebo: Är det ändå inte rimligt att man går till avdelningschefen och frågar om de underställda, om det kan ligga någon sanning i anklagelser av detta slag?

Nils Erik Åhmansson: Jo, Sune Sandström och jag hade diskuterat detta.

Birgit Friggebo: Om det förhåller sig så, vill jag be om ursäkt för att jag inte kommer ihåg det. Jag fick dock bilden av att han kände sig förbigången när det gäller den informationen, men det skall vi klara ut.

Beträffande åklagarna framhålls det ju väldigt tydligt – både i regeringens vitbok och också i dag på förmiddagen av Heckscher – att det hela tiden var

din uppgift att informera åklagarna. Skulle du ha tagit illa upp eller anser du att det skulle ha varit fel om justitieministern eller hennes statssekreterare försäkrat sig om att informationen gått fram till åklagarna?

Nils Erik Åhmansson: Nej.

Birgit Friggebo: Hade du över huvud taget kunnat informera åklagarna om det uppdrag som justitieministern gav till Ebbe Carlsson beträffande resan till England?

Nils Erik Åhmansson: Nej, jag hade ingen kännedom, så jag kunde inte informera dem om detta.

Birgit Friggebo: Den biten kunde du över huvud taget inte sköta, eftersom du inte visste?

Nils Erik Åhmansson: Nej.

Birgit Friggebo: Vilka resor har Ebbe Carlsson gjort? Det talas om fyra eller fem i JK:s utredning. När Ebbe Carlsson var här svävade också han fortfarande på målet. Vi vet alltså inte hur många resor och vart de har gått. Nu har jag förstått att det är polisen som skall betala detta – det här med reseräkningar är ganska noga inom statsförvaltningen. Hur många resor rör det sig om och vart gick de?

Nils Erik Åhmansson: Jag har förstått att dessa resor gått till Frankrike, England och de kan också ha gått till Tyskland. Men när det gäller ersättning för kostnader under denna period, har jag hela tiden ansett det vara en fråga som Ebbe Carlsson får reglera med säkerhetsavdelningen, dvs. med Sune Sandström. Detsamma gäller även ersättning för den polisiära följeslagare som var med. Jag är inte säker på att det fortfarande föreligger en fullständig redovisning över de resor som Ebbe Carlsson har företagit.

Birgit Friggebo: Du nämnde Frankrike, England och Tyskland. Hur många resor handlar det om och vart har de gått?

Nils Erik Åhmansson: Jag kan bara svara att det är till dessa tre länder, och att resultatet av dem skall redovisas för utredningen. Därefter skall det avgöras i vilken mån Ebbe Carlsson skall ha ersättning.

Birgit Friggebo: Du vet i dag således fortfarande inte hur många resor, vart de har gått och vilka han har träffat?

Nils Erik Åhmansson: Nej.

Bertil Fiskesjö: Jag skall inte upprepa frågor som tidigare ställts, men någon överlappning blir det naturligtvis. Jag vill först ställa en övergripande fråga om orsaken till att Åhmansson ville komma tillbaka till oss i utskottet, och vad Åhmansson själv anser vara det nya som har meddelats oss i dag.

Nils Erik Åhmansson: Anledningen till att jag ville komma tillbaka var framför allt att jag ville tala om mitt ansvar under denna period. Jag ansåg att det var av vikt för utskottet att vid sin bedömning av statsråden veta vilken roll jag hade spelat, vilket ansvar jag tog på mig för de polisiära åtgärderna

och för de olika kontakterna som hade skett. Det var av den orsaken som jag bad att få komma tillbaka.

Bertil Fiskesjö: Det blir naturligtvis vår uppgift att jämföra utskrifterna av båda dessa utfrågningar, men jag skulle ändå vilja precisera frågan: Vad anser Åhmansson vara viktigast när det gäller de nyheter som har meddelats oss här i dag?

Nils Erik Åhmansson: I så fall vill jag nog återkomma till mitt inledningsanförande, där jag berättade om de olika formerna för den information som är lämnad, vilket ansvar jag har för detta och på vilket sätt jag har hanterat de polisiära ledningsfrågorna, för att skilja detta från det ansvar som åvilar statsråden.

Bertil Fiskesjö: Då kommer jag tillbaka till ett par saker som jag anser vara väldigt centrala, och som jag frågat om i utfrågning efter utfrågning.

Här kommer Ebbe Carlsson och är uppenbarligen mycket väl initierad, har goda kunskaper. Ställde inte Åhmansson sig själv någon gång frågan: Var i all världen har han fått alla dessa informationer ifrån?

Nils Erik Åhmansson: Jo, redan den 24 februari förvånades jag över hur initierad Ebbe Carlsson var, men den 28 mars förklarade jag att Ebbe Carlsson skulle behandlas som en uppgiftslämnare. Jag ansåg att de frågor som fanns rörande hotbild och eventuellt missförstånd hade den högsta prioritet. I övrigt delade jag åklagarnas uppfattning om att även den andra biten skulle undersökas. Någon annan uppfattning har jag inte.

Bertil Fiskesjö: Det måste dock ganska snart ha stått klart att Ebbe Carlsson hade haft tillgång till sådant material som en privatperson normalt inte har tillgång till?

Nils Erik Åhmansson: I själva verket tyckte jag att det stod klart redan den 24 februari. Samtidigt skall man kanske beakta att delar av detta hemliga material också har publicerats i tidningar, och att det var mycket svårt att dra en exakt slutsats om vem som kunde vara uppgiftslämnare. Men självfallet reagerade jag inför detta.

Bertil Fiskesjö: Ebbe Carlsson och Åhmansson träffades ju flera gånger. Ställde aldrig Åhmansson frågan till Ebbe Carlsson varifrån han hade fått sina informationer?

Nils Erik Åhmansson: Jag frågade inte direkt ut honom var hans informationer kom ifrån. Däremot diskuterade vi innehållet i dem, och jag förstod då att han var mycket initierad. I den mån sådana här uppgifter kommit från våra egna led på senare tid – mycket av detta var uppgifter som härrörde sig från tiden före mordet – ansåg jag att jag hade stoppat det. Sedan var det en fråga om när det skulle utredas.

Bertil Fiskesjö: Vad gäller Näss, kom det anklagelser mot honom för att han på något vis utgjorde ett hinder för den utredning som skulle göras. Såvitt jag förstår, sattes då i gång en ingående utredning, utan att han själv meddelades. Nu har den kommitté som sysslat med detta kommit till en slutsats, och

jag vill gärna få den antecknad till protokollet: "Det bör kanske tilläggas att utredningen inte ger något som helst stöd för påståendena om att personer inom säkerhetspolisen aktivt skulle ha motarbetat mordutredningen". Detta är ju ett mycket klart ställningstagande i denna fråga, och jag utgår ifrån att Åhmansson biträder den här slutsatsen?

Nils Erik Åhmansson: Ja, självfallet. Men å andra sidan med de uppgifter som jag då hade, ansåg jag inte att jag bara kunde säga att det hela var lappri och därmed lämna detta åt sidan. Jag ansåg att det var min plikt att företa en undersökning.

Bertil Fiskesjö: Hade det inte gått att ta ett tidigt samtal med Näss om de här frågorna?

Nils Erik Åhmansson: Med tanke på uppgifternas karaktär var det utomordentligt viktigt för mig att det skedde ett rentvående, att man kom till en slutsats som var väsentlig för regeringskansliet, för säpokommittén och för det fortsatta arbetet inom rikspolisstyrelsen.

Bertil Fiskesjö: Det är klart att Åhmansson kunde sägas ha en skyldighet att försöka att utreda de påståenden som gjordes – jag skall inte närmare kommentera det sätt på vilket detta skedde när det gällde Näss. Men här kommer då Ebbe Carlsson indunsande med allehanda märkliga uppgifter, och denne Ebbe Carlsson sluter ni till ert bröst med stor ömhet, litar och tror på honom. Han blir inte utsatt för någon ordentlig undersökning från polisens sida. När man fick reda på vilka omfattande informationer Ebbe Carlsson hade, borde inte det första man gjorde ha varit att ordentligt undersöka vad Ebbe Carlsson var för en person, var han fått sina uppgifter ifrån och vad han avsåg att använda sin ställning till?

Nils Erik Åhmansson: Ja, naturligtvis. Jag tycker nog inte att vi på något vis slöt honom till vårt bröst. Efter sammanträdet den 24 februari fick Ebbe Carlsson uppenbarligen en viss ställning, men den förändrades den 28 mars. Därefter vidtog ett skede när han skulle lämna ifrån sig det som han hade kommit fram till – uppgifterna var ju uppseendeväckande.

Som tidigare nämnts förekommer det en lång rad med utredningar vid sidan av polisväsendet, och det förekommer ofta att privatpersoner och andra lämnar uppgifter som vi måste pröva sanningshalten i. Förhållandet här var detsamma.

Bertil Fiskesjö: Det var inte detta min fråga gällde. Det är klart att man skall pröva uppgifter som kommer in. Men i det här fallet kom uppenbarligen uppgifterna från en person som måste ha kunnat grunda dem på material som är hemligstämplat, vilket jag anser borde fått er att reagera.

Nils Erik Åhmansson: Ja, det fick det också. Som jag nämnde reagerade jag över att Ebbe Carlsson var så initierad. Men det är dessutom en fråga om prioritering. Om någon kommer och berättar om ett allvarligt brott eller en lösning på ett allvarligt brott, vilket är då viktigast? Är det hur han fått uppgifterna? Detta menar jag är någonting som skall komma i andra hand, men även det skall utredas. Vad som i första hand skulle undersökas var om det verkligen förhöll sig på det viset som det påstods.

Bertil Fiskesjö: Ni bedömde det således som att det inte var någon som helst risk med att en privatperson åkte runt i världen med väskan full av hemligstämplade handlingar?

Nils Erik Åhmansson: Det kände jag inte till.

Bertil Fiskesjö: Jag går över till diskussionen om införande av illegal avlyssningsutrustning. Vilka deltog i denna diskussion?

Nils Erik Åhmansson: Det var Ebbe Carlsson, Sten Heckscher, Carl Lidbom och jag, såvitt jag minns.

Bertil Fiskesjö: Inga fler?

Nils Erik Åhmansson: Jag tror inte det.

Bertil Fiskesjö: Så det var enbart Ebbe Carlsson som förordade att sådan här utrustning skulle anskaffas?

Nils Erik Åhmansson: Ja.

Bertil Fiskesjö: Alla ni andra var emot?

Nils Erik Åhmansson: Ja.

Bertil Fiskesjö: Ändå kunde utrustningen anskaffas utomlands och föras in över Sveriges gränser. Det var endast genom ett skickligt arbete av tullen som det hela avslöjades. Anser Åhmansson att det är smickrande för polisen att någonting sådant kunde hända?

Nils Erik Åhmansson: Nej, det är naturligtvis förskräckligt. Det är en oerhörd händelse. Jag kan inte förklara varför, och jag känner icke till någon bevekelsegrund.

Bertil Fiskesjö: Åhmansson har inte någon som helst aning om vem som kan ha tänkts gett order om detta?

Nils Erik Åhmansson: Nej, jag har ingen som helst kännedom om vem som skulle kunnat ge order om detta. Jag kan bara säga att det inte är jag.

Bertil Fiskesjö: Vi har olika gånger hört om att det vid ett tillfälle diskuterades att man skulle skapa en särskild utredningsgrupp, som skulle existera utanför polisen, och Åhmansson avstyrkte då bestämt, har vi fått veta. Vilka personer var det som ville ingå i denna grupp?

Nils Erik Åhmansson: Gruppen skulle tillkomma på initiativ av Ebbe Carlsson, och det var de bägge polismännen Kegö och Barrling. Efter vad jag hört av Sune Sandström var det resonemang om kanske ytterligare personer – jag känner inte till det.

Bertil Fiskesjö: Vilka befogenheter var det tänkt att denna grupp och privatpersonen Ebbe Carlsson skulle ha?

Nils Erik Åhmansson: Jag har ingen aning.

Bertil Fiskesjö: Det kan inte vara så att denna grupp kom till stånd – låt vara på mera informella grunder – trots avstyrkandet?

Nils Erik Åhmansson: Det har jag inte någon kännedom om, och det skulle i så fall varit emot de direktiv som jag meddelade.

Bertil Fiskesjö: Här har från olika håll – jag kan i hastigheten inte summera hur många – sagts att Ebbe Carlsson, med allt vad han gjorde och allt vad han presenterade, inte kom med några som helst nyheter. Är detta också Åhmanssons uppfattning?

Nils Erik Åhmansson: De teorier som Ebbe Carlsson presenterade beträffande mordet och vem som skulle vara skyldig till det, var väl delvis – såvitt jag kan förstå – en något ny vinkling. Men i övrigt har åklagarna, som är de som haft den bästa insikten, sagt att det icke rörde sig om några särskilda nyheter, och åklagarna har större insikt i utredningen än jag, som inte följer den på samma sätt.

Bertil Fiskesjö: När t. ex. Carl Lidbom har sagt att detta var det intressantaste som kommit fram hittills, tyder det då bara på att han varit utomordentligt illa orienterad?

Nils Erik Åhmansson: Det tycker jag inte. Det beror ju på vad som har kommit fram i övrigt. Det finns alltså ett antal spår, och hela tiden när man följer upp dessa spår, stiger självfallet temperaturen något för att sedan återigen svalna av. Så bedrivs en komplicerad mordutredning. Jag tror att jag redan under min tid här flera gånger har upplevt att olika spår har hettat till för att sedan återigen dö ut.

Bertil Fiskesjö: Jag har inga fler frågor.

Bo Hammar: Herr vice ordföranden Anders Björck tog nyss upp frågan om förekomsten av någon form av politiskt styrd kampanj mot säkerhetsavdelningen. Jag anser att den frågan har en viss betydelse, inte minst mot bakgrund av vad vi fått höra under förmiddagen. Jag vill gärna stämma av med dig ditt intryck av detta.

Personligen har jag haft den föreställningen att vad som här förekommit i huvudsak är en, för ett öppet och demokratiskt samhälle normal, fri debatt, som också har omfattat säkerhetsavdelningen. Denna debatt har bl. a. förts i tidningen Arbetet, som förre rikspolischefen hänvisade till. Jag har även uppfattat det så, att när utrikesministern säger att han i huvudsak har förtroende för SÄK, utgör det en förtroendeförklaring och inte en häftig misstroendeförklaring.

Eftersom det tydligen finns olika sätt att uppfatta det som har förevarit, vill jag gärna få dina intryck redovisade litet utförligare. Har det förekommit något slags politiskt styrd kampanj mot säkerhetsavdelningen?

Nils Erik Åhmansson: Jag anser inte att någon sådan kampanj har förekommit, i varje fall inte under de månader jag varit rikspolischef, tvärtom.

Jag vill återkomma till den parlamentariska kommitté som har suttit, och där jag har upplevt att samtliga politiker inser vikten av en väl fungerande säkerhetstjänst, en säkerhetstjänst som i vissa avseenden behöver förstärkas och på annat sätt förändras. Jag har således inte upplevt någon sådan kampanj.

Bo Hammar: När utrikesministern säger – jag minns inte den exakta ordalydelsen – att han i stort sett eller i huvudsak har förtroende för säkerhetsavdelningen, undrar jag hur du uppfattar ett sådant uttalande.

Nils Erik Åhmansson: Jag uppfattar det så, att det inte är någon ovanlighet att det i många länder förekommer vissa meningsskiljaktigheter mellan utrikesdepartementet och säkerhetstjänsten. Det tycks på något sätt ligga i arbetets natur. En säkerhetstjänst skall, närhelst den kan, avslöja agenter, komplotter som riktar sig mot det egna landet, samtidigt som ett utrikesdepartements verksamhet ofta syftar till att stärka förbindelserna med kanske just det landet, vilket kan leda till en skenbar motsättning. Vi verkar alltså på olika områden. Men därutöver märker jag ingen egentlig motsättning mellan UD och rikspolisstyrelsen. Jag har tvärtom under den här perioden av utredande upplevt att man från utrikesdepartementet förklarat att man är intresserad av att lämna oss ytterligare kunskap, vilket kommittén och även jag anser att det finns behov av när det gäller utrikespolitiska frågor.

Bo Hammar: När utrikesministern säger att han i stort sett har förtroende för säkerhetsavdelningen, så uppfattar du inte detta uttalande som ett misstroendevotum mot säkerhetsavdelningen?

Nils Erik Åhmansson: Nej, det gör jag inte, eftersom jag vet att utrikesministern i olika sammanhang har uttryckt en stor irritation över läckor, och jag kan uttrycka samma irritation. Det är mycket allvarligt att innehållet i hemliga handlingar kommer ut i press och att de kan behandlas på ett sådant sätt. När dessa saker har dykt upp, har det naturligtvis blivit en diskussion om vem som egentligen har läckt, är det UD eller SÄK? Jag tror aldrig att man i själva verket lyckats klarlägga vem den skyldige är, men det är olyckligt att sådant här över huvud taget uppstår.

Bo Hammar: Jag tackar för de preciseringarna. Jag blev något förvånad över vad jag hörde här i förmiddags om den orkestrerade kampanj mot säkerhetsavdelningen som påstods ha förekommit och som vissa av utskottets ledamöter också knöt an till.

När det gäller mera direkt dina relationer med Ebbe Carlsson, begriper jag fortfarande inte hur du som erfaren polis och polischef sedan många år kunde fortsätta så länge att samarbeta med honom. Ebbe Carlsson hade ju utlovat ett skriftligt material, och han hade kommit med ganska vidlyftiga teorier, som skakade om en del, tydligen delvis även dig. Men det utlovade skriftliga materialet dröjde och dröjde. I den situationen, varför reagerade du inte tidigare, varför förklarade du inte att detta inte gick och att det nu fick vara slut på detta?

Nils Erik Åhmansson: Det kan tyckas röra sig om en lång tid, men det är trots allt bara fråga om en drygt två, två och en halv månaders period som detta utspelar sig på, där jag direkt är inblandad, nämligen från den 24 februari och fram till mitten av maj. Självfallet var min ambition – som jag också meddelade till Ebbe Carlsson – att detta måste in i utredningen, det måste få reguljära former. Oavsett – som jag även tidigare uppgivit – hur viktiga informationer han än kom med, saknar de värde utanför utredningen.

När jag innan denna affär rullades upp själv tänkte igenom mina egna handlingar, var det just den kritiken som jag riktade mot mig själv. Tog det för lång tid innan jag så att säga fick in detta i de reguljära banorna? Det kanske är en berättigad kritik att säga att det tog för lång tid.

Bo Hammar: Du sade förra veckan när du var här att du anser att Ebbe Carlsson är en seriös person – jag tror att du uttryckte det så. Anser du, efter ytterligare information och efter de utfrågningar som vi har haft, att du kan stå fast vid det omdömet?

Nils Erik Åhmansson: Det finns vissa inslag i Ebbe Carlssons berättelser och annat, som jag är djupt kritisk mot, och som jag inte kan förstå. Men jag har – och hade framför allt under den tiden när kontakten togs – den uppfattningen att han då hade ett ärligt uppsåt med sitt undersökande, att han drevs av en vilja att hjälpa till. Men Ebbe Carlsson tar man inte där man sätter honom, så att säga. Därför tog det kanske något lång tid innan det hela fick de reguljära banor som det skulle haft. Jag tror fortfarande att Ebbe Carlssons bakomliggande syfte trots allt var att hjälpa till.

Bo Hammar: Du sade sist när du var här att du först på ett väldigt sent stadium – jag minns nog inte datum, det är så många dagar som snurrar omkring – i slutet av maj, var klar över att Ebbe Carlsson innehade åklagarpärmen, och det diskuterade vi förra gången. Har Ebbe Carlsson någon gång under den här perioden gett dig kopior av material som du borde ha insett att det kommit just från åklagarpärmen?

Nils Erik Åhmansson: Jag visste inte att åklagarpärmen existerade förrän någon gång i maj – jag tror att det var Jörgen Almblad som hade döpt företeelsen till åklagarpärmen. Jag kände alltså inte till att den fanns, och jag kände inte heller till vilka handlingar som ingick i den.

Bo Hammar: Ebbe Carlsson har inte förevisat dig kopior av hemligt material, så att du på ett tidigare stadium skulle ha varit klar över att han innehade ett omfattande hemligt material?

Nils Erik Åhmansson: Nej.

Bo Hammar: Jag har ytterligare en fråga, och den berör det som du var inne på tidigare och som vi har diskuterat mycket, nämligen kontakterna med åklagarna. Jag citerar vad du svarade förra gången på en fråga som jag ställde: "Under hela april månad försökte jag få till stånd ett sammanträffande där åklagarna skulle vara med." Jag är något förvånad över ett sådant uttalande. Menar du att du försökte under hela april månad? Varför var det så enorma svårigheter att få kontakt med åklagarna? Borde inte det ha kunnat lösas ganska enkelt?

Nils Erik Åhmansson: Det var inte bara åklagarna. Det var inte så att jag gick omkring och ringde förgäves, självfallet inte. Om jag inte minns fel, berodde det på semestrar och ledigheter. När mötet slutligen kom till stånd den 9 maj var det ganska många deltagare, och eftersom detta gällde personer som är väldigt upptagna tog det helt enkelt den tiden. Det kan visserligen synas vara

klandervärt, men jag försökte lägga detta sammanträde tidigare, vilket också framgår av alla handlingar. Vi lyckades dock inte hitta något datum.

Anita Modin: Den 3 juni var det partiledaröverläggningar, och då var du väl med?

Nils Erik Åhmansson: Ja.

Anita Modin: Jag utgår ifrån att man då diskuterade brevet som justitieministern hade skrivit. Det skulle vara intressant att höra dig återge din minnesbild av dessa diskussioner.

Nils Erik Åhmansson: Brevet diskuterades och det ställdes frågor om varför brevet var utfärdat. Det ställdes också frågor om varför inte jag hade utfärdat brevet, och varför det inte hade gått via polisen, åklagarna eller på något annat sätt.

Anders Björck: Som ett slags utrikespolitisk expert knöts på ett tidigt stadium Sverker Åström till Palme-utredningen. Har han haft kontakt med dig under våren när det gällde att hjälpa till i det här ärendet?

Nils Erik Åhmansson: Nej, inte någon direktkontakt, men däremot har vi tillsammans med åklagarna bestämt oss för en viss utredningsåtgärd via UD. Det är möjligt att han då var inblandad, men det var icke han utan en annan tjänsteman vid UD som skulle göra detta. Sverker Åström hade ju en historisk roll i Palme-utredningen, så därför är det möjligt att han medverkade initialt.

Anders Björck: Du känner inte till om Sverker Åström gått igenom handlingar på UD för Ebbe Carlssons räkning?

Nils Erik Åhmansson: Nej, det känner jag inte till.

Anders Björck: Och han har inte kontaktat dig i det ärendet?

Nils Erik Åhmansson: Nej, han har inte kontaktat mig i det ärendet. Vi har haft kontakter med UD just för att gå igenom ärenden, men jag kan inte erinra mig att jag skulle ha haft någon kontakt med Sverker Åström.

Olle Svensson: Jörgen Almblad har ju sagt inför oss att han hade samma information som Ebbe Carlsson hade, så för honom var det inte några nyheter. Hade åklagarna gett rikspolischefen information att det förhöll sig på det sättet?

Nils Erik Åhmansson: Ja, jag har fått motsvarande information via säkerhetsavdelningen och också via spaningsledningen på den öppna sidan.

Olle Svensson: Därmed har vi klarat av listan med utfrågare i den här frågestunden med rikspolischefen. Jag ber att få tacka för att du på nytt ställt dig till förfogande och lämnat kompletterande information.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 14

1988-08-03

kl. 15.55–16.48

Offentlig utfrågning av bokförläggare Tomas Fischer angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Vi återupptar då förhandlingarna. Vi har nu bokförläggare Tomas Fischer här, och du hälsas välkommen till utskottet. Jag vill fråga dig om du vill säga någonting inledningsvis. Enligt den praxis vi har lämnar vi nämligen ordet först till den som vi har inbjudit.

Tomas Fischer: Jag vill gärna utnyttja den möjligheten till att helt kort berätta hur jag hamnade i den här affären.

Detta är alltså min tredje Ebbe Carlsson-affär. Det började med att jag för fem–sex år sedan bestämde mig för att jag besvärades av för mycket tillgångar, så jag beslöt att ge bort dem för olika ändamål. Huvuddelen gick till en stiftelse för ungdoms fostran och vård – ett område som ligger Ebbe Carlsson varmt om hjärtat, och som han, som är en exekutiv person, genast snokade reda på och sade att han ville ha ett rejält bidrag till Kanotförbundet, vilket han också fick. För närvarande är det 100 000 kr. om året som går till stipendier för duktiga kanotister som kommer hem med medaljer, läser sina läxor och sköter sig i skolan. Detta var en god erfarenhet, eftersom det visade sig att det sköttes perfekt, och det fanns ingenting att anmärka på.

Senare uppstår en situation där den icke okände Hans Holmér är undersökningsledare. Ebbe Carlsson ringer då mig och berättar att Hasse har problem hemma och har måst flytta hem till Ebbe Carlsson, men där kan han inte bo. Kan jag kanske ordna någonstans där Hasse har ett tak över huvudet, och där han kan arbeta i fred? Det är särskilt viktigt att ingen får känna till detta. Man kan därför inte gå genom fastighetsmäklare eller genom polisen, därför att då kommer någon genast att läcka till tidningarna. Det vore kanske farligt för honom, och då får han inte vara i fred där.

När jag undersökte min vänkrets påträffade jag några som hade fordringar på en person som hade haft för mycket aktier med i den stora börskraschen, och på grund av detta tvingats till att frånhända sig sin insatslägenhet för att kunna betala skulderna. Min kontaktman förklarade sig villig att ställa upp och att Holmér kunde få dra in i denna lägenhet. Märkligt nog bodde Holmér där en mycket lång tid under det att han arbetade och sov. Bostaden förblev hemlig. Även inom näringslivet pratar vi för mycket bredvid munnen, men ibland kan vi i alla fall lyckas att hålla tyst. Vi ansåg att det var riktigt av oss att göra detta. Här har ju förekommit att personer utsatts för hot – hot som verkligen måste tas på allvar. Jag kommer ihåg att när det vid ett tillfälle förelåg ett hot mot Anna-Greta Leijon, publicerade tidningarna färdväg till hennes sommarstuga och dessutom bild på sommarstugan. När det nyligen

förelåg ett hot mot Lisbeth Palme, såg vissa tidningar till att det fanns en bild i tidningarna på sommarhuset.

Jag har med mig Aftonbladet från måndagen den 1 augusti 1988. Här beskrivs det tips som gav 5 000 kr. Vad är det nu för hjältedåd man har belönat med 5 000 kr. – anonymt, vilket inte innebär någon belastning med arbetsgivaravgifter och inkomstuppgifter? Jo, man har lyckats hitta var Holmér uppehåller sig under sommaren. Det har diskuterats om det finns ett hot mot Holmér eller inte. Riksdagens justitieombudsman har funnit det lämpligt att gå ut i medierna och uttala att han inte alls tror på detta. Ledningen för Stockholmspolisen anser tydligen att det föreligger ett hot, eftersom jag har läst i tidningarna att det förekom undersökningar och vakter när Holmér besökte konstitutionsutskottet.

Jag och min gode vän, som förfogade över den här lägenheten, ansåg det vara riktigt att hjälpa polisen så som vi gjorde. Det är rätt så konstigt att denna typ av verksamhet – dvs. att försöka att eventuellt underlätta för folk som har mycket onda avsikter att finna sina offer – accepteras. I varje fall visade det sig att Ebbe Carlsson även i detta fall handlat alldeles korrekt. Det som han hade berättat för oss stämde, lägenheten behövdes och det hölls dessutom tyst om den.

Sedan kommer jag till den tredje affären som vi är med om nu. Jag träffade Ebbe ibland. Särskilt under Gerhard Bonniers sista tid träffades vi ofta tillsammans för att äta lunch, eftersom Gerhard var oerhört förtjust i Ebbe och road av honom. Han tyckte att Ebbe var skojig och intressant.

Någon gång i början av året kom Ebbe till mig och frågade om jag skulle kunna hjälpa till. Motivet var då återigen att det kanske fanns folk som inte höll tyst inom polisen, och därför skulle det behövas medel för olika saker. Det kunde man väl göra, tyckte jag då. Det var inte någon våldsamt heroisk uppoffring att ställa pengar till förfogande som ett förskott. Jag sade att om ni aldrig får några anslag, då sitter jag ju där med skägget i brevlådan, och det skall jag i så fall acceptera. Men i princip har detta varit fråga om ett förskott.

Vidare måste jag säga att resan har gått snabbt. Som donator känner man sig givetvis något löjlig, därför att det var ju inte meningen att det skulle bli på det här viset. Jag känner mig litet grand som en välvillig person, som har gett pengar till ett konfirmationsläger t.ex., och sedan visar det sig att kyrkoherden inför aktiviteter där som konfirmander inte skall hålla på med. Jag måste därför säga att jag är något missnöjd och oroad över vad som har inträffat.

Det är också tråkigt att behöva se kronjuristen, justitiekanslern, framträda i en intervju i Svenska Dagbladet och fråga sig vad jag vill ha ut av mitt bidrag. Jag tror inte att det är bra om det blir så att människor som av någon anledning ställer upp och hjälper polisen – i mitt fall mycket anspråkslöst och knappast heroiskt, jag tänker exempelvis på den i Grekland födde taxichaufför som förlorade livet för att han försökte hindra ett inbrott i en bil – skall anses handla förkastligt eller drivas av egna motiv. Att man tror att om någon ger polisen ett handtag av något slag, gör man det för att själv kunna få en gentjänst om man ställer till någonting, eller att tro att polisen låter sig köpas, är mycket märkligt att höra från en av landets högsta jurister.

Därmed har jag egentligen inte mer att tillägga, utan jag ser med intresse fram emot de frågor som damerna och herrarna kan vilja ställa.

Olle Svensson: Sammanhänger ditt engagemang för detta med ett stort förtroende för Ebbe Carlssons person?

Tomas Fischer: Ja, Ebbe är en i många stycken glänsande person. Jag ser med avund på vilken fantastisk börsmäklare det skulle kunnat bli av honom.

Här har kanske saker och ting gått litet väl kvickt – säkert inte i någon ond avsikt, men framfarten har nog varit litet snabb. Jag vill tillägga att jag hela tiden har levt i tron att Ebbe Carlsson hade någon typ av förordnande från regeringen eller från rikspolisstyrelsen. Han har sagt till mig – uppenbarligen sanningsenligt – att han hade i uppdrag av rikspolischefen och justitieministern att undersöka vissa saker som är viktiga för landets säkerhet. Mot bakgrund av mina tidigare erfarenheter såg jag inte något skäl att tvivla på detta.

Olle Svensson: Vi granskar nu regeringen, och jag vill för säkerhets skull fråga: Har du haft någon kontakt under denna tid med någon medlem av regeringen?

Tomas Fischer: Jag har inte haft någon kontakt med någon medlem av regeringen.

Anders Björck: Hur framställde Ebbe Carlsson sitt uppdrag när han bad om den här donationen?

Tomas Fischer: Han motiverade behovet av förskottet – först i allmänna termer – närmast med att byråkratin var trög, det fanns risk för läckor, och därför var det väldigt smidigt om man kunde se till att det fanns ett förskott för att man skulle kunna hoppa på vissa angelägna saker mycket snabbt. Jag hade en viss förståelse för detta. Det är ju känt att det saknas resurser på olika områden i samhället och att det tar tid att fatta beslut. Nu gällde kanske inte detta den här typen av verksamhet. Det är möjligt att jag har blivit missledd på den punkten.

Anders Björck: Riktade han någon kritik mot t.ex. säkerhetsavdelningen för bristande kompetens att reda ut de frågor som intresserade honom?

Tomas Fischer: Nej, det kan jag inte påstå, samtidigt som han naturligtvis sade att detta eventuellt var en mycket svår internationell fråga, där man skulle behöva ha extern kompetens.

Anders Björck: Den utgjordes alltså av honom?

Tomas Fischer: Så framställde han det kanske inte. När detta diskuterades på ett tidigt stadium framförde han att man egentligen borde hitta några personer som kan mycket om utländska förhållanden, man borde gå igenom utländsk press osv. Då låg det på en ganska akademisk nivå. Sedan blev det en väldig fart på detta. Ebbe Carlsson ringde en dag och undrade om jag kunde ordna ett visst belopp i pengar till samma kväll. Jag frågade varför, men det kunde han inte säga i telefon. Då ordnade jag fram dessa pengar hos en numera statlig fondkommissionärsfirma. När Ebbe kom ut därifrån, promenerade vi i halkan och pratade hemligheter. Jag sade att jag inte ville veta mera och gav honom pengarna. Sedan insåg jag att vi borde ha litet

bättre ordning på det här, och därför talade jag med min sekreterare om att det fanns en man som heter Carlsson – det visade sig att hon hade lekt med Ebbe som liten – och att han kommer att ringa. Ebbe får lyfta max si och så mycket pengar, och därefter försvann pengarna också med en väldig fart.

Anders Björck: Du var inte rädd att det skulle läcka från just den statliga firman med tanke på ditt engagemang mot sådana aktiviteter?

Tomas Fischer: Nej, man har lovat att allt skall vara precis som förut där, och hittills är det nog så.

Anders Björck: Fan tro't.

När du fick en begäran och då utanordnade ett sådant här belopp – om jag förstår det rätt, rör det sig om 2 milj. kr. i förskott – krävde du inte någon avrapportering under resans gång?

Tomas Fischer: Nej, det gjorde jag inte, eftersom jag inte ville veta vad det här var för hemliga operationer som pågick. Jag tyckte inte att jag hade med det att göra.

Anders Björck: Du ville inte veta, men Ebbe ville berätta, är det en korrekt sammanfattning?

Tomas Fischer: Nej, det är det heller inte. Jag fick minsann inte vara med på sådana här middagar – jag har i stort sett varken fått mat eller information.

Anders Björck: Fick du inte en lunch på nedre Manilla?

Tomas Fischer: Jo, det fick jag, men där talade vi inte om sådana här saker.

Anders Björck: Låt oss lämna de goda middagarna och luncherna. Reagerade du inte mot att en privatperson som Ebbe Carlsson ville ha pengar till någonting som rörde sig direkt om polisiär verksamhet – de två tidigare fallen som du har berört när det gäller din hjälp till Ebbe Carlsson har ju ändå varit annorlunda till karaktären?

Tomas Fischer: Det är möjligt att man skulle kunna tycka att detta var konstigt. Å andra sidan hade jag en viss förståelse för att man kanske i en operation av den här typen inte gärna kan arbeta med arbetsgivaravgifter och inkomstuppgifter på avhoppare från KGB osv., utan att man behöver en handkassa för vissa utgifter. Därför tyckte jag inte att detta var så konstigt. Dessutom hade jag den uppfattningen att Ebbe Carlsson hade ett uppdrag av regeringen, och det har faktiskt förekommit tidigare att privatpersoner haft sådana uppdrag.

Jag vill erinra om att Marcus och Jacob Wallenberg enligt Gunnar Hägglöfs "Svensk utrikeshandelspolitik under andra världskriget" hade mycket långtgående befogenheter när det gällde förhandlingar med främmande makt osv. Det är helt otänkbart att dessa herrar inte hade tillgång till alla hemliga papper de kunde behöva för det ändamålet.

Nyligen träffade jag på en god vän som är advokat. Han anförtrodde mig att han hade haft regeringens uppdrag att utreda misstänkt telefonavlyssning av en person som Anders Björck känner väl, nämligen Gösta Bohman.

Anders Björck: Men bröderna Wallenberg behövde väl knappast komma till dig och be om ett förskott när de jobbade för staten?

Tomas Fischer: Skall vi säga att det där var en retorisk fråga?

Anders Björck: Det var det naturligtvis. När du nu hade gett detta förskott, diskuterade ni hur pengarna skulle återbetalas? Du uppfattade det uppenbarligen som ett förskott?

Tomas Fischer: Ja, min tanke var att i den mån man kunde prestera anslag, skulle det naturligtvis betalas tillbaka som alldeles vanliga pengar. Min sekreterare skickade pengarna per telefon till en mottagare, och vi ansåg därför att detta var att betrakta som ett lån till den som tog emot dem, inte som någon typ av inkomst. Förskott är ju som bekant skattefria.

Anders Björck: Du sade i ditt förra inlägg att du uppfattade det så att Ebbe Carlsson hade ett uppdrag från regeringen. Tidigare sade du att du hade uppfattat det som om han hade ett uppdrag från polisen. Vilken är din minnesbild av vad Ebbe Carlsson uppgav för dig?

Tomas Fischer: Min minnesbild är att han sade båda delarna: "Jag har justitieministerns och rikspolischefens uppdrag att undersöka vissa förhållanden."

Anders Björck: Och med den duon bakom dig kände du inte någon tvekan?

Tomas Fischer: Nej. Det hade tidigare visat sig att saker och ting hade stämt. Jag tänker t.ex. på lunchen på Manilla – det är inte alla som kan prestera landets högste polischef som gäst på en liten privat tillställning.

Anders Björck: Så du uppfattade Nils Erik Åhmanssons namn som en kvittens på att Ebbe verkligen hade polisens uppdrag?

Tomas Fischer: Ja, det gjorde jag.

Anders Björck: Och du är säker på att Ebbe Carlsson också sade att han hade uppdrag från regeringen, i detta fall via Anna-Greta Leijon?

Tomas Fischer: Nej, han sade inte *regeringen*, han sade *justitieministern*.

Anders Björck: Uppgav han för dig vad lägenheten på Söder, som du förmedlade till Ebbe Carlsson, skulle användas till?

Tomas Fischer: Ja, han sade att polisen skulle behöva en lokal med ungefär tio arbetsplatser. Jag tror att uppmaningen "Nisse, det skall vara tjugo" var ett av hans icke ovanliga skämt.

Här har talats mycket om *lägenhet*. Det är ingen lägenhet, utan det är en kontorslokal. Enligt den fastlagda stadsplanen får man inte använda den som bostad, utan det skall vara kontor.

Ebbe frågade mig om jag kände någon som hade en lämplig lokal. Återigen var det av säkerhetsskäl och därför att det var smidigt, plus att man skulle spara mäklararvode – jag har inte betingat mig någon ersättning för förmedlingen. Då ringde jag min gode vän John Mattson, som är en av landets största fastighetsägare. Han bad sitt folk att se på detta, och de sade

att de hade någon lämplig våning. John var inte alls förvånad. Han sade att han hade hjälpt polisen många gånger förut, kanske då med andra saker, som hade med spaningsarbete i bostadsområden att göra.

Anders Björck: Ebbe preciserade inte mer än så?

Tomas Fischer: Nej.

Anders Björck: Så du vet inte vilka som har varit där och inspekterat lägenheten?

Tomas Fischer: Jag har läst i tidningen att rikspolischefen och min gamle klasskamrat Sune tydligen varit där.

Anders Björck: Det är alltså säpo-Sune?

Tomas Fischer: Ja. Kontoret hade även möblerats genom polisens försorg. P-O Karlsson har uppenbarligen – nu bygger jag på Sunes berättelse – fått hämta möbler ur polisens förråd och ställa in dem.

Anders Björck: Men du kollade inte med din gamle klasskompis Sune vad den skulle användas till?

Tomas Fischer: Nej, jag ville inte störa honom i hans viktiga värv för landets säkerhet, så vi har inte träffats eller talats vid i andra sammanhang. Däremot har jag till Sune skickat boken "Anfall på Sverige", som jag har förlagt, och jag har fått ett vänligt brev till tack.

Anders Björck: Jag återgår till frågan om pengarna för lägenheten. Enligt JK:s berättelse fick Ebbe Carlsson dem i november. I november höjde regeringen belöningen för den som kunde gripa eller lämna upplysningar om Palmes mördare från 5 till 50 milj. kr.

Nämnde Ebbe någon gång någonting om den belöning som var utsatt?

Tomas Fischer: Nej, det har han aldrig gjort. Jag tror man kan utesluta pekuniära motiv i hans fall.

Anders Björck: Hur reagerade du när du fick klart för dig – det har Ebbe Carlsson vidgått – att dina pengar har använts för att föra in illegal avlyssningsutrustning till Sverige?

Tomas Fischer: Det var utomordentligt obehagligt. Jag hade aldrig räknat med att någonting sådant skulle kunna inträffa. I varje fall tyckte jag inte det var rätt läge att gräla på honom då. Han frågade om jag kände en bra advokat, och då rekommenderade jag en advokat som jag har stött på i pressammanhang och som jag tyckte kunde vara lämplig i det här fallet.

Anders Björck: Om du hade känt till att pengarna skulle användas till illegal avlyssningsutrustning, hade du då ställt upp med förskott?

Tomas Fischer: Aldrig i livet!

Anders Björck: Du utgick alltså från att de skulle användas till aktiviteter i samråd med polisen?

Tomas Fischer: Absolut!

Anders Björck: Jag har med mig en intervju i GP den 6 juni, där du säger: "Mordet var en bisak. Det gällde rikets säkerhet."

Tomas Fischer: Jag känner inte igen den intervjun. Jag är inte säker på att vederbörande har talat med mig. Också du, Anders Björck, vet att man tyvärr ofta i tidningar tillskrivs yttranden som man inte känner igen.

Anders Björck: Nu nämns ditt namn, men det kan förekomma även om man inte har talat med dig.

Bakgrunden till min fråga är att du alltså menar att det inte rör sig om någonting annat som du skulle ge förskott till än mordspaningarna?

Tomas Fischer: Jo, det gjorde det visst. Ebbe sade: "Här finns det ruskiga saker som berör rikets säkerhet och som även kan ha anknytning till mordet på statsministern".

Anders Björck: Preciserade han "ruskiga saker"?

Tomas Fischer: Det gjorde han inte.

Anders Björck: Du frågade inte?

Tomas Fischer: Nej. Jag var så sysselsatt med att skriva pamfletter mot finansministern att jag inte hade mycket tid över.

Anders Björck: Jag medger att det var ett så vällovligt syfte att det ursäktar att du inte ställde frågorna.

Birgit Friggebo: Det har uppenbarligen inte nämnts något om risken för nya attentat?

Tomas Fischer: Inte till mig.

Birgit Friggebo: Talades det om avlyssningscentraler?

Tomas Fischer: Inte det heller.

Birgit Friggebo: När kontaktades du av Ebbe Carlsson?

Tomas Fischer: Jag är dålig på datum här.

Birgit Friggebo: Var det höst, vinter eller vår?

Tomas Fischer: Det var kallt – så mycket kan jag säga. Men jag vågar mig inte på att precisera något datum.

Birgit Friggebo: När var lunchen med Åhmansson?

Tomas Fischer: I mitten av april.

Birgit Friggebo: I år?

Tomas Fischer: Ja.

Birgit Friggebo: Var det kallt då?

Tomas Fischer: Ja, det var mycket kallt inne på Manilla, för de hade glömt att värma upp där inne.

Birgit Friggebo: Betyder det att Ebbe Carlsson hade kontaktat dig före den här lunchen?

Tomas Fischer: Ja, långt tidigare.

Birgit Friggebo: Då måste det betyda att Åhmanssons närvaro inte kunde ha någon betydelse för ditt löfte att ställa ut förskott?

Tomas Fischer: Nej, det gjorde den inte. Men jag hade ingen anledning att betvivla att saker och ting låg rätt till, eftersom han kunde prestera Åhmansson.

Birgit Friggebo: Du har antytt här vad pengarna skulle användas till. Det har nämnts uppbyggande av någon grupp eller organisation för att vidta åtgärder.

Tomas Fischer: Nej, Ebbe har inte bett mig att finansiera SAPO, om det är det du menar.

Birgit Friggebo: Nej, det har jag inte frågat om. Du har bidragit till att skaffa fram kontorslokaler?

Tomas Fischer: Ja, och där fick jag en antydan om hur mycket folk som skulle syssla med detta. Det var fråga om tio–tolv arbetsplatser. Om de skulle stoppa in papper i pärmar och ta ut dem igen fick jag aldrig reda på.

Birgit Friggebo: Talades det om att den skulle användas till gömmor eller säkerhet för avhoppare?

Tomas Fischer: Inte alls.

Birgit Friggebo: Och inte avlyssningsutrustning?

Tomas Fischer: Nej.

Birgit Friggebo: Vapeninköp?

Tomas Fischer: Inte heller.

Birgit Friggebo: Så du vet mycket litet om vad den skulle användas till?

Tomas Fischer: Frågan om var en eventuell avhoppare kunde bo var den första stöten. Det var de kontanta pengarna som jag berörde. Då var ändamålet att förse vederbörande med någonstans där han kunde sova i fred. Däremot har det aldrig varit aktuellt att någon stackars oriental skulle bo på Renstiernas gata i det kontoret.

Birgit Friggebo: Hur mycket har du betalat ut hittills?

Tomas Fischer: När vi lade lapp på luckan hade det gått ut 1,3 milj. kr. Jag har läst i tidningarna att det finns 300 000 kr. kvar hos ett företag i Göteborg som heter Media Press. Jag hade sagt till min vän John Mattson att jag står för hyran tills polisen har skrivit på. Vi har kanske gjort en eller annan hyresbetalning till John Mattson Förvaltnings AB. Det kan jag inte exakt säga, men det är ett ganska litet belopp i sammanhanget, för det är inga lyxiga lokaler. Jag har själv inte sett dem annat än i tidningarna, men det är inte någon av de dyrare adresserna i staden.

Birgit Friggebo: Vad har det uppgivits till företaget när man har satt in pengar?

Tomas Fischer: Det har betalats ut per telefon. Vad som eventuellt står på avierna vet inte jag. Jag föreställer mig att man på banken har noterat exempelvis "Utbetalning på telefonorder av Karin Nilsson 100 000 kr.".

Jag har sett efter vid vilka tillfällen pengar gick ut, och jag har visat det för regionåklagaren Ola Nilsson, som besökte mig för en tid sedan, men jag har inte med de uppgifterna här.

Birgit Friggebo: Det har uppgivits att de har behandlats som s.k. klientmedel.

Tomas Fischer: Det är mottagaren, Tomas Eriksson, som säger det. Det är ett praktiskt sätt att hantera pengar som inte är *ens*. Så gör man på advokatbyråer.

Birgit Friggebo: Är det du som är klienten?

Tomas Fischer: Det är mer än jag vet. Det är jag väl egentligen inte. Jag är fordringsägare i det här fallet. Jag har lånat ut pengarna fastän vi inte har skrivit ut reverser.

Birgit Friggebo: Du har ingen aning om hur det har behandlats när det har lämnat ditt konto?

Tomas Fischer: Jag undrar om inte klienten är en herre som heter Ebbe Carlsson, som är känd för er, som har agerat för polisens räkning.

Birgit Friggebo: De flesta i landet som har hört talas om det här tidigare eller lyssnar nu kommer aldrig, om de än försöker aldrig så mycket, att kunna skrapa ihop 1,3 milj. kr. och dessutom skänka bort pengarna. Därför frågar man sig varför en människa gör på det sättet. Polisen är ändå det mest centrala som man betalar skatt till – det är ingen som vill privatisera den. Varför gör en person så här? Är han litet korkad, litet snurrig och levnadsglad?

Tomas Fischer: Det är möjligt att man kan se det på det viset. – Jag ser att Anders Björck skakar på huvudet åt påståendet att ingen vill privatisera polisen.

Nu var det inte fråga om att ge bort, utan det var fråga om ett förskott, alltså en ganska liten uppoffring, eftersom jag kunde räkna med att pengarna skall betalas tillbaka – det har ställts i utsikt av olika befattningshavare. I och för sig hade de kunnat gå till banken. Att de gick till mig förmodar jag beror på att de såg en fördel i att färre skulle känna till det.

Birgit Friggebo: Du tänkte aldrig vad vilken annan normal människa som helst skulle tänka, att det verkar orimligt att förskottera pengar för statens räkning?

Tomas Fischer: Det tycker jag inte alls är orimligt.

Bertil Fiskesjö: Jag vill bara ställa en enda allmän fråga: Vad är enligt din uppfattning orsaken till att en man som Ebbe Carlsson kan charma

justitieministrar, polismästare och framgångsrika finansmän på det sätt som han har gjort i hela den här härvan?

Tomas Fischer: Ni har ju själva hört Ebbes föredragning. Därmed är svaret givet. Han är en i många avseenden briljant person, han är allmänbildad, han har en fantastisk förmåga att uttrycka sig och att framlägga en sak på ett övertygande sätt. Jag vill inte säga att den omständigheten att man är duktig på att föredra ett ärende behöver innebära att man har fel.

Bertil Fiskesjö: Såvitt jag förstår av din redovisning gick han aldrig igenom vad han skulle använda pengarna till, utan du överlämnade dem på grundval av allmänt förtroende som han hade ingivit dig.

Tomas Fischer: Man lyckas inte i affärer om man inte också misslyckas någon gång. Till stor del bygger detta på att man har förtroende.

Det här var inte tänkt som en affär i vinstsyfte. Jag tyckte att man kunde hjälpa till. Jag har gjort stora donationer till museer, till vetenskapsakademien och allt möjligt, men jag kan inte sedan granska deras räkenskaper och se till att de inte super upp pengarna i stället för att använda dem till vetenskaplig forskning. Man måste visa förtroende, och ibland gör man misstag.

Bertil Fiskesjö: Står detta förtroende kvar även efter vad som nu avslöjats?

Tomas Fischer: Nej. Jag vill inte påstå att jag är arg på Ebbe, för jag tycker han har fått så mycket obehag i alla fall, men jag tror inte att han någonsin kommer att få den här typen av kreditfaciliteter i fortsättningen. Däremot lovar jag att så länge det finns pengar skall Kanotförbundet få mer pengar varje år.

Bo Hammar: Jag har inte så många fler frågor att ställa utöver vad som redan har sagts.

Jag vill bara notera med visst intresse att de partiföreträdare som under en månads tid har motsatt sig vpk:s förslag att inbjuda Tomas Fischer ändå hade många intressanta frågor att ställa honom.

Jag skall nöja mig med några få kompletterande frågor.

Jag skulle vilja ha en precisering av det intryck du fick. Jag tyckte du sade en gång att du fick intrycket att Ebbe Carlsson hade ett uppdrag av regeringen, och en annan gång att du ansåg att han hade justitieministerns uppdrag. Kan du, om du tänker närmare efter, erinra dig hur orden föll – att komma ihåg exakt hur det var är väl omöjligt.

Tomas Fischer: Jag funderade inte närmare på detta. Men i min gröna ungdom tvingades jag gå igenom en del amanuenskurser. Jag tror mig veta att det finns utmärkta möjligheter för regeringen, inte att sätta in en extern person på en förundersökning, men på andra uppdrag i hemligt syfte och att det går utmärkt att fatta hemliga beslut i regeringssammanträde – sådant som hette konselj förr i världen – och att det dessutom förekommer.

Vad gäller Ebbe kände jag till honom från hans kända medverkan i den s.k. Göteborgsaffären. Jag förmodar och hoppas att det fanns laglig grund för det arbete som herrarna Carlsson och Holmér gjorde där.

Bo Hammar: Du fick aldrig någon närmare information av Ebbe Carlsson om hans teorier kring mordutredningen och vad som där pågick?

Tomas Fischer: Vi pratade väl ibland på Operabaren i allmänna termer om vapenhandel och de utomordentligt stora vinster som finns att göra när vapnen väl lämnat ett land av Sveriges typ och att det dessutom är farligt att ta befattning med den här typen av verksamhet, att folk som på något vis kommer i beröring med dessa människor, som dessutom ofta handlar med knark, finner att de inte är några sentimentala affärsmän. Ser de hinder även i form av människor, blir de våldsamma.

Däremot har vi inte i detalj diskuterat några PKK-spår eller sådant. Jag har inte av Ebbe Carlsson fått någon information om spaningar eller bevis, men någon gång förra hösten har vi pratat om sådana saker. Iranteorin är ju en mycket gammal historia, som jag tror först kom från en amerikansk journalist för säkert ett och ett halvt år sedan.

Bo Hammar: Visade han något skriftligt material?

Tomas Fischer: Jag har inte sett något skriftligt material.

Bo Hammar: Du sade nyss att vissa befattningshavare har ställt i utsikt att de pengar som du har förskotterat skall betalas tillbaka. Vad är det för befattningshavare?

Tomas Fischer: Jag har läst i Expressen att rikspolischefen har ställt detta i utsikt, och jag tror att han har sagt i en utfrågning här samma sak. Jag tror att också den tidigare justitieministern sade det i något sammanhang.

Bo Hammar: Ingen har sagt det direkt till dig?

Tomas Fischer: Nej. Jag hade inte träffat Anna-Greta Leijon alls. På Manilla fångades vi så av den kulturella miljön att vi inte pratade om sådana agentsaker.

Wivi-Anne Cederqvist: Din minnesbild är klar, att Ebbe Carlsson sade att han handlade på uppdrag av justitieministern och på uppdrag av rikspolischefen, men din minnesbild av när detta inträffade är bara att det var kallt.

Justitieministern blev ju sent informerad av Ebbe Carlsson – det måste ha varit strax innan ni träffades på restaurangen, och det var vid ett senare tillfälle. Kan du försöka erinra dig ungefär när den första kontakten var?

Tomas Fischer: Jag tror att det var i ett ganska sent stadium han sade att han hade justitieministerns och rikspolischefens uppdrag. Eftersom jag visste att han samarbetade med polisen ändå såg jag ingenting konstigt i att han framförde sina önskemål.

Wivi-Anne Cederqvist: Vid den träff när han berättade att han behövde pengarna för undersökningar sade han vad det gällde, men han sade inte första gången, när han fick besked om pengarna, att det var justitieministern och rikspolischefen som givit honom uppdraget, utan det kom senare?

Tomas Fischer: Det gjorde han inte då. Vad jag uppfattade då var att det gällde polisen. Han kanske inte sade det, utan det var underförstått "det här gör jag för polisen".

Elisabeth Fleetwood: Du sade för en stund sedan att du inte ansåg det orimligt att förskottera medel till staten. Men tyckte du inte efter en sådan här oerhörd händelse och särskilt i relief till att du uppfattade att Ebbe Carlsson hade en sorts förordnande från såväl rikspolischefen som justitieministern, att det var självklart att alla kostnader skulle åvila staten och inte en privatman?

Tomas Fischer: Jo, egentligen. Det har jag också sagt i TV när jag fick frågan: "Tycker du att privatpersoner skall finansiera sådant här?" På det har jag svarat nej. Jag sade också att om rikspolischefen och justitieministern känner till det här och inte tycker om det, skall man omedelbart skicka tillbaka pengarna.

Elisabeth Fleetwood: Om du tyckte det var märkligt och det har visat sig att viss del av pengarna har gått till verksamhet som du definitivt är missnöjd med, borde du inte från början ha dragit öronen åt dig och tänkt att man borde använda skattemedel för utredningar om mordet på statsministern?

Tomas Fischer: Jo, det kan jag hålla med om. Men jag har varit med i andra sammanhang som gällt statliga institutioner. Gerhard Bonnier och jag lånade galleriet varsin rejäl slant för att Thielska galleriet skulle kunna köpa en tavla som man räknat med att få donationsmedel till.

Man ser ju också bristen på resurser i samhället. Som nybliven hemvärnsman fick jag ett vapen, tillverkat 1908 och av 1896 års modell. Det är möjligt att en del av damerna och herrarna som sitter här, utom Bo Hammar, som inte har fått vara med i regeringen i någon form, har ett visst ansvar. Är det rimligt att man skall få sådant skräp? Ingen skulle drömma om att köra till jobbet med en bil från 1908. Vi ser ju också på många håll stora hål i motorvägarna. Så konstigt var det inte att här fanns en brist.

Chefen för säkerhetspolisen sade officiellt när herr Bergling avvek, att detta var en resursfråga och att man inte hade råd att bevaka honom.

Elisabeth Fleetwood: Ansåg du inte att det fanns risk för att just det skulle inträffa som du här sade dig vilja undvika, nämligen skador på svenska intressen? Du ville bidra till att lösa den här frågan – det vill vi alla – men du sade att du ställde pengar till förfogande för att en privatperson kunde gå in. Låg aldrig den tanken i bakhuvudet att just detta, att en privatperson gick in, kunde skada den svenska säkerhetstjänsten och andra staters säkerhetstjänster?

Tomas Fischer: Jag har aldrig uppfattat Ebbe Carlsson som privatperson i detta sammanhang.

Elisabeth Fleetwood: Har du inte försökt att kontinuerligt få information? Om jag varit i dina kläder skulle jag ha varit nyfiken på hur långt man hade hunnit på vägen mot det mål du hade satt upp. Har du inte tagit kontakt – naturligtvis med Ebbe Carlsson, men också med Carl Lidbom, som var en centralperson, och Kegö och Barrling, som vi skall höra senare? Hade du inte under den här tiden kontakt med någon av dem?

Tomas Fischer: Det hade väl närmast varit olovlig underrättelseverksamhet att begära att få insyn i de här sakerna. Herrarna Kegö och Barrling var för mig okända och hemliga ända tills tidningen Expressen hade det goda omdömet att publicera deras porträtt och namn, vilket förvisso måste vara till stor skada för svensk underrättelsetjänst. Det måste ha kostat utomordentligt stora pengar att utbilda dessa personer, som av sina chefer bedöms som mycket kompetenta.

Elisabeth Fleetwood: Då utesluter vi Kegö och Barrling. Hade du någon kontakt under denna period med Ebbe Carlsson respektive Carl Lidbom i Paris?

Tomas Fischer: Jag var på ett styrelsesammanträde i Paris den 13 och var bjuden på lunch hos Lidbom. Där deltog hans hustru Lena. Vi talade böcker och politik, dock icke sådana här saker.

Elisabeth Fleetwood: Så ni nämnde inte alls det här ärendet?

Tomas Fischer: Inte då.

Elisabeth Fleetwood: Någon gång under de här utfrågningarna har vi fått veta att du i andra hand har fått ett tack från Anna-Greta Leijon för att du ställde medel till förfogande. Är det riktigt?

Tomas Fischer: Nu är det många, framför allt i ert läger, som har ifrågasatt Ebbe Carlssons trovärdighet. Det var Ebbe Carlsson som sade att hon lät hälsa och tacka.

Hans Nyhage: Känner du Per-Ola Karlsson?

Tomas Fischer: Jag träffade Per-Ola Karlsson när vi hade ordnat den lägenhet där Holmér fick gömma sig för att arbeta. Då inspekterades den av Holmérs säkerhetsfolk, varav Per-Ola Karlsson var en. Den gången hälsade jag bara på dem. De såg ganska bryska och hårda ut, så det var inte precis läge för några hjärtligheter.

Hans Nyhage: Är det den enda gången som du har träffat honom i dessa sammanhang?

Tomas Fischer: Nej, senare har jag träffat Per-Ola Karlsson när han blev livvakt eller hjälpreda åt Ebbe Carlsson. Jag har varit uppe på förlaget och snott litet böcker och tittat in och såg där till min förvåning att det satt en man iförd skottsäker väst och revolver.

Hans Nyhage: Det framgår av JK:s utredning att avlyssningsutrustning införskaffades med dina pengar. Du kände alltså inte till någonting om detta?

Tomas Fischer: Absolut inte. Då hade jag omedelbart krävt tillbaka pengarna.

Hans Nyhage: Vid dina kontakter med Per-Ola Karlsson sades ingenting om detta?

Tomas Fischer: Absolut inte.

Hans Nyhage: Jag ställde en fråga till Hans Holmér om resurser för att han skulle kunna fortsätta sin utredning. Han klagade på att han inte hade resurser för att fullfölja det spår som han ansåg så viktigt. Har du och han diskuterat den frågan?

Tomas Fischer: Nej, det har vi inte gjort.

Hans Nyhage: Ebbe Carlsson lät i en presskonferens meddela att han skulle fortsätta. Finns du med i det sammanhanget?

Tomas Fischer: Nej, det gör jag inte. Han får nog finansiera det på något annat sätt.

Hans Nyhage: Har du brutit alla finansiella överenskommelser med Ebbe Carlsson?

Tomas Fischer: Inte när det gäller Kanotförbundet.

Anita Modin: Det låter så fantastiskt att en människa har möjlighet att ställa 2 milj. kr. till förfogande. Finns det inga andra omständigheter som har bidragit till att du var beredd att göra det än det som du har sagt i dag?

Tomas Fischer: Det var en svår fråga. Det är klart att jag liksom andra medborgare tycker att det är otillständigt att sådant här kan inträffa, och att man inte får klarhet i varför det kan inträffa och är vi säkra på att det inte kan inträffa igen! Det tycker jag är utomordentligt oroande.

Olle Svensson: Då är frågestunden avslutad. Jag tackar dig för att du kommit hit och givit oss de här upplysningarna.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 15

1988-08-03

kl. 17.14–19.20

Offentlig utfrågning av kriminalkommissarie Walter Kegö, åtföljd av advokat Ingemar Wahlquist, och kriminalinspektör Jan-Henrik Barrling, åtföljd av advokat Leif Silbersky, angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Utskottet beslutade i går att kalla hit kriminalkommissarie Walter Kegö och kriminalinspektör Jan-Henrik Barrling för att lämna sakupplysningar till konstitutionsutskottet.

Vi har meddelat i förväg vilka arbetsformer vi tillämpar. De innebär att vi ger möjlighet för dem som vi har kallat att inledningsvis komma med de upplysningar och den information de själva önskar. Vi godtar liksom tidigare att de kan åtföljas av sina advokater, vilket vi motiverar med att de båda befinner sig under polisundersökning och konstitutionsutskottet inte vill påverka den undersökningen i någondera riktningen. Däremot har utskottet inte velat medge att man låter en advokat utfråga någon av de kallade, eftersom det skulle innebära nya arbetsformer, som vi inte kan acceptera. Detta meddelades genom kanslichefen i går. Däremot får advokaterna komma med råd i juridiska frågor, och Kegö och Barrling har självfallet möjlighet att rådgöra med sina advokater om de uttalanden de vill göra.

Advokaterna är Ingemar Wahlquist, som representerar Walter Kegö, och Leif Silbersky, som biträder Jan-Henrik Barrling.

Jag lämnar först möjlighet till Jan-Henrik Barrling att säga vad du inledningsvis vill säga.

Jan-Henrik Barrling: Som säkert alla förstår är det här en situation som för oss är synnerligen obehaglig, för att inte säga outhärdlig, av det skälet att det pågår tre förundersökningar. Vi är misstänkta i två av de förundersökningarna. Det pågår en utredning om mordet på statsministern, och det pågår diskussioner om interna förhållanden på säkerhetsavdelningen. Till massmedia har det kommit ut uppgifter om de källor vi har på säkerhetsavdelningen.

I den situationen finner jag och min kollega Walter Kegö det synnerligen viktigt att vår talan läggs fram på ett riktigt sätt. Av det skälet framställer vi ett starkt önskemål att utskottet måtte bifalla vår önskan att genom samtal med en av våra advokater – Leif Silbersky – få presentera den bild av verkligheten som vi upplevde. Jag framställer denna önskan återigen. På det sättet kan vi få en riktig bild av vad som har skett.

Olle Svensson: Utskottet har diskuterat frågan, först i går och – med tanke på möjligheten att det var någon brist i informationen oss emellan – även i dag.

Vi har kommit fram till att vi inte vill införa några nya arbetsformer. Vi kommer inte att vara varulvar. Vi strävar inte efter annat än att få fram så god information som möjligt. Ni har också rätt att avstå från att svara på våra frågor. Men jag har uppfattat att ni är villiga att hjälpa oss med information, som inte avser någonting annat än att hjälpa oss i vår granskning av regeringen.

Efter denna principiella deklaration gör jag ett nytt försök, eftersom jag har uppfattat att ni har värdefull information att lämna oss.

Leif Silbersky: Anledningen till att Kegö och Barrling är här är litet besynnerlig. Det råder alltså en unik situation, nämligen att de är misstänkta i två fall. Situationen är allvarlig. Vi har ingående diskuterat 1) om man över huvud taget skall ställa upp, 2) om man skall ställa upp i offentlighetens ljus. Pojkarna har beslutat efter noggranna diskussioner att ställa upp och svara på alla frågor som konstitutionsutskottets ledamöter ställer utom sådana frågor som berör sekret material. Även i det fallet är de beredda att svara, men då inför lyckta dörrar.

Nu är de rädda att i den här situationen inte allt skall belysas som de vill ha belyst. Vi har förberett detta noga. Det är deras önskemål, som de själva har sagt, att jag eller någon annan under en kortare tid kunde få ställa vissa frågor som de upplever som väsentliga och att konstitutionsutskottets ledamöter sedan kan komplettera. Vi har ingenting emot att alla frågor ställs. Det är inte fråga om att dölja någonting eller undanhålla någonting.

Olle Svensson: Mitt svar är att vi inte låter utomstående påverka våra arbetsformer. Konstitutionsutskottet har sina egna arbetsformer, som vi har valt tidigare.

Om ni har några önskemål om att utfrågningen skall försiggå inom slutna dörrar, är det inga bekymmer alls – då kan vi gå upp till konstitutionsutskottets sessionssal och göra det. Det är vi fullt öppna för.

Vi har fattat detta beslut, och vi kan inte föra någon diskussion längre kring detta. Jag vill ånyo fråga om ni har någonting att säga inledningsvis, och jag frågar först Walter Kegö.

Walter Kegö: Jag skulle vilja veta om samtliga ledamöter är ense på den punkten. Är ni inte det, vill jag veta vilka som har avvikande mening till att vi får framföra vår sak på det sätt vi finner bäst.

Olle Svensson: Vi är fullständigt eniga på den punkten. Hela utskottet har fattat det beslutet. Det finns ingen reservation. Vi bestämmer våra egna arbetsformer. Vi respekterar, som jag har sagt, de svårigheter det innebär. Skulle ni inte vilja framträda med tanke på dem, respekterar vi också den inställningen – den är naturlig i sådana här lägen. Vi vill inte påverka förundersökningen i någon riktning. Vårt enda syfte är att få fram upplysningar som kan vara av värde för vår granskning av regeringen. Att ni har kommit hit har vi tytt så att ni kan ha sådan information.

Walter Kegö: Vi accepterar naturligtvis det.

Olle Svensson: Då börjar vi utfrågningen precis på samma sätt som jag leder andra utfrågningar. Jag ställer till er båda den fråga som jag alltid ställer, om

ni vill utnyttja er möjlighet att inledningsvis göra några kommentarer kring de här frågorna. Ni har full frihet att utnyttja den möjligheten.

Jan-Henrik Barrling: Även om våra namn och bilder har förekommit i alldeles för stor utsträckning i massmedia på senare tid, är det kanske ändå inte alla som känner oss. Jag tänker inte lämna någon uttömmande beskrivning av vem jag är och vad jag står för, men jag skall ändå ge en kort beskrivning.

I det här sammanhanget kan det vara intressant att jag år 1976 avlade min jur.kand.-examen. År 1977 i januari började jag min polisutbildning, följde den normala gången och befann mig i slutet av 1970-talet på Södermalms vaktdistrikt i Stockholm. Mellan 1980 och 1983 tjänstgjorde jag i Solna på bedrägeriroteln. På hösten 1983 började jag min anställning på säkerhetsavdelningen. Där har jag huvudsakligen sysslat med terrorism, och i det sammanhanget alldeles särskilt Kurdiska arbetarpartiet, PKK.

Walter Kegö: Jag kom till säkerhetsavdelningen 1979. Även jag började arbeta med terrorism och gjorde det ett antal år. Jag fick då en kanske bättre utbildning än de flesta i det ämnesområdet.

Sedan har jag även tjänstgjort på spaningsavdelningen, kontraspionaget. 1984 var jag sektionschef i Uppsala, där jag fick börja direkt med att hantera den vittomtalade organisationen PKK, eftersom den 20 juni, tre veckor efter det att jag hade tillträtt tjänsten i Uppsala, sköts Enver Ata på Stora Torget i Uppsala.

Jag var kvar i Uppsala fram till den 1 januari 1987 då jag ombads av Hjälmroth och Näss att komma tillbaka till avdelningen i Stockholm och bli rotelchef för terroristroteln. Efter två månader ombads jag att ta över den då stora utredning rörande PKK som bedrevs vid avdelningen.

Jan-Henrik Barrling: Jag kommer så till det som många i dag är intresserade av, den s.k. affären och hur den har utvecklat sig. Jag delar inte justitiekanslerns uppfattning att den inleddes i slutet på november, då jag första gången träffade Ebbe Carlsson. Det sammanträffandet var ett av några sammanträffanden som Walter Kegö och jag haft med Hans Holmér sedan sommaren 1987. Han har, som det numera kallas, agerat bollplank i förhållande till våra idéer och tankar om mordet. Att Ebbe Carlsson var närvarande vid det mötet var i mina ögon en ren tillfällighet. Jag kände honom inte då och lärde känna honom först långt senare.

Däremot kan kanske det som senare hände i början av december – jag tror det var den 8 december – vara mera relevant i sammanhanget. Då blir jag uppringd av Hans Holmér, som undrar om jag har möjlighet att träffa några personer. Det gör jag, och får då träffa Hans Holmér själv, Ebbe Carlsson och Carl Lidbom. Syftet var att Carl Lidbom ville få några intryck bekräftade som han hade när det gällde utredningen av mordet på Olof Palme och det hot som eventuellt skulle funnits mot Olof Palme från PKK före mordet.

Vi talade i allmänna termer, men en sak kan ha relevans för den senare händelseutvecklingen. Han ville att jag skulle bekräfta om jag före mordet på Olof Palme hade personligen varnat byråchefen P-G Näss på säkerhetavdelningen för att PKK skulle mörda någon i Sverige. Jag kunde inte annat än

intyga att det var riktigt. Några dagar före mordet på Olof Palme besökte jag av andra skäl – personliga skäl – byråchef P-G Näss för att diskutera några saker som gällde min framtid på säkerhetsavdelningen – jag skulle byta sysselsättning. Då hade jag i bakhuvudet en diskussion som hade förts på terroristroteln och som gällde information som innebär att PKK skulle utföra ett nytt attentat i Sverige. Vid besöket hos P-G Näss, när vi hade talat om de andra angelägenheterna, ville jag för att försäkra mig själv om att informationen verkligen hade gått fram ställa frågan till P-G Näss, vilket jag också gjorde: "Känner du till att PKK skall skjuta en till i Sverige?" Han svarade då nej.

Om vi sedan går vidare i händelseförloppet, hamnar vi vid den 14 januari. Då blev Walter Kegö och jag, som under relativt lång tid nu har delat tjänsterum, uppringda av Ebbe Carlsson, som sade sig handla på rikspolischefens vägnar och ville ha kontakt med oss. Vi träffade honom också. Under den diskussionen framstod det helt klart för oss att man i de kretsar som omgav rikspolischefen hyste misstroende mot P-G Näss.

Under våra diskussioner ringde också rikspolischefen vid två eller tre tillfällen för att efterhöra resultatet av de diskussioner som vi då hade med Ebbe Carlsson.

Om vi går vidare i utvecklingen kommer vi till den 8 februari. Inför den dagen hade vi blivit ombedda av P-G Näss att komma ned till honom och delta i en föredragning som skulle ske inför rikspolischefen och Sune Sandström, avdelningschef på säkerhetsavdelningen, gällande PKK och utredningen om mordet på Olof Palme. Vi besökte P-G Näss kanske ett par timmar före mötet och diskuterade uppläggningen av detta möte.

Under mötet sedan höll P-G Näss så att säga i taktpinnen och lade fram utredningen såsom han såg på den. Av någon anledning som jag nu inte minns blev P-G Näss tvungen att lämna rummet efter cirka en timme. Walter Kegö och jag fick då ta över. Vi presenterade då – naturligtvis mycket kortfattat – den utredning som vi drev. Efter denna diskussion fick vi av rikspolischefen och Sune Sandström klart uttryckt deras fulla stöd för att vi skulle fortsätta utredningen, för att vi också skulle få resurser till utredningen, och man uttryckte sin förvåning över den arbetssituation som vi befann oss i.

Vi har som har framgått av diskussionerna här tidigare haft en mycket god kontakt med den åklagare som har varit avsatt att sköta vårt s.k. spår, Jörgen Almblad. Sedan september 1987 har vi haft, om inte dagliga kontakter, så dock mycket täta kontakter med honom. Vi har också försökt ge honom en bred bakgrund när det gäller terrorism och när det gäller Kurdistans arbetarparti, PKK.

Ett par dagar efter mötet den 8 februari träffade vi också Jörgen Almblad. I den diskussion vi då hade sade han avslutningsvis: "Bekymra er inte för P-G Näss, för Jörgen Almblad är rikspolischefens bäste vän." Vi uppfattade då helt naturligt detta så här: "Det var skönt; nu kommer vi att få de resurser vi behöver."

Walter Kegö: Det stämmer. Vi skall inte gå in i detaljer, men det finns vissa saker som man kan komplettera med.

Om vi skall gå vidare kan vi stanna omkring den 15 februari – jag kan inte ange dagen närmare. Omkring den 15 februari ringer rikspolischefen Åhmansson till mig på mitt tjänsterum vid 17.00-tiden. Han talar om att Ebbe Carlsson befinner sig på tjänsterummet, och de diskuterar saker och ting. Han talar också om att det är några saker som Ebbe Carlsson skall göra åt honom, och han vill att vi skall samarbeta med Ebbe Carlsson. Han säger: "Du kan själv träffa Ebbe Carlsson nu, han finns om några minuter i receptionen vid Polhemsgatan." Jag går dit och träffar Ebbe Carlsson där. Sedan sätter vi oss i hans bil. Då berättar Ebbe Carlsson för mig att rikspolischefen har bestämt sig: P-G Näss skall få lämna avdelningen. Rikspolischefen skall se till att P-G Näss får den tjänst i Uppsala som han har sökt. Han berättar också att rikspolischefen återigen har försäkrat att vi skall få resurser och stöd.

Jan-Henrik Barrling: Av skäl som vi inte kan redogöra för men som har med den tidigare utvecklingen att göra såg vi oss tvungna att kontakta rikspolischefen Åhmansson den 24 februari. Eftersom vi då hade direktiv att samarbeta med Ebbe Carlsson skedde kontakten via honom, och han ordnade också så att vi relativt sent på kvällen fick möjlighet att träffa Åhmansson hemma i hans tillfälliga bostad här i Stockholm. Då diskuterades i huvudsak tre förhållanden: det s.k. PKK-spåret, interna förhållanden på säkerhetsavdelningen och hotbilden. Jag vill inte här närmare gå in på de diskussionerna.

Det diskuterades också huruvida det i Palmeutredningen skulle vara möjligt att använda illegal avlyssning. Det kanske förtjänar att nämnas att rikspolischefen Åhmansson då inte på något sätt tog avstånd från de tankegångarna.

Efter det att vi var klara med vår föredragning undrade rikspolischefen Åhmansson om det fanns något skriftligt material om det här så att han kunde tillgodogöra sig vad vi hade berättat. Eftersom vi då höll på att sammanställa ett material som senare kommit att kallas åklagarpärmen och som i och för sig inte är ett stationärt material utan ständigt är utsatt för omvandling, svarade vi naturligtvis att det skulle vi kunna ordna. Ebbe Carlsson uttryckte sig ungefär så här: "Det kan du få via mig." Åhmansson funderade i tre sekunder, varpå han nickade och sade OK.

De här handlingarna överlämnades någon gång runt månadsskiftet februari-mars.

Sammanfattningsvis kan man säga att det som i den här debatten har betecknats som startpunkten när det gäller handlingarna i själva verket var avslutningen på ett skede där vi på flera sätt hade fått klart för oss att Ebbe Carlsson i det här arbetet var att betrakta som rikspolischefen Åhmanssons högra hand. Det intrycket bekräftades senare under våren på flera sätt.

Nästa datum som har relevans och som bekräftar vad jag nyss har sagt är, om jag minns rätt, den 5 mars. Då sker ett möte i Köpenhamn. Vi kände inte till platsen för mötet, men vi visste att det skulle äga rum ett möte. Ebbe Carlsson skulle delta, Åhmansson skulle delta, och vi fick uppfattningen att också Sune Sandström skulle delta och möjligen någon eller några fler.

Efter mötet fick vi i mars i år via Ebbe Carlsson klart för oss att de

diskussioner som nu hade förts gjorde att vi skulle få resurser och att man stöttade den verksamhet som vi bedrev.

Nu kanske jag tar ett alltför stort steg i almanackan, men det som sedan slår mig i utvecklingen är att Walter och jag den 27 mars blir kontaktade av Ebbe Carlsson, vilken sitter tillsammans med Anna-Greta Leijon och anser sig behöva vårt stöd för att verifiera vissa uppgifter som ingår i det som de också hade talat med rikspolischefen Åhmansson om.

Vi träffade således Anna-Greta Leijon och Ebbe Carlsson. Diskussionen omfattade de tre områden som vi varit inne på tidigare. Anna-Greta Leijon uttalade sin uppskattning och sitt stöd för oss. Hon frågade oss om vi hade de resurser vi behövde, och vi svarade henne att rikspolischefen och Sune Sandström var informerade, och vi fick de resurser som vi behövde. Dagen därpå, den 28 mars, inträffade mötet på den s.k. lokalen. Vi blir kallade till en plats på Söder, vi blir upphämtade av Sune Sandström, som visar oss vägen till lokalen. Inne i lokalen var vi till en början Sandström, Åhmansson, P-O Karlsson, Ebbe Carlsson, Walter och jag. Nils Erik Åhmansson är, så länge han stannar – kanske tjugo minuter eller en halv timme –, mycket positiv till lokalen och anser att den oavsett hur den kommer till användning i utredningen skall tillföras polisen och användas för senare ändamål. P-O Karlsson kör hem Åhmansson i bil och återkommer senare. Vi fortsätter diskussionerna med Sune Sandström gällande organisation, resurser osv. för den verksamhet som skall bedrivas i lokalen.

Om jag skall fatta mig kort är det intressant att vi diskuterar även vilka personer som skulle kunna anses vara lämpliga att arbeta med illegal avlyssning i den mån det blev bestämt att sådan skulle användas.

Walter Kegö: Får jag skjuta in att Janne och jag och Sandström tillsammans gick igenom en namnlista. Vi bestämde oss för tio personer vilka namngavs vid det tillfället såsom lämpliga om vi skulle använda de här metoderna. Dessutom fick vi löfte av Sandström att två spaningsgrupper skulle ställas till vårt förfogande så fort det blev möjligt.

Jag kanske skall poängtera att det inte fattades något beslut om avlyssning vid det här tillfället.

Jan-Henrik Barrling: Det är intressant att se på vilket sätt Ebbe Carlsson användes av Nils Erik Åhmansson. Den som gjorde föredragningen för Anna-Greta Leijon var alltså inte vi, utan det var Ebbe Carlsson som gjorde den. Vår närvaro bestod endast i att bekräfta olika uppgifter som Ebbe Carlsson lämnade.

Den 31 mars är nästa datum av intresse. Då kommer Sune Sandström upp till Walter Kegö och mig på vårt tjänsterum. Det är, kan man säga, en uppföljning av den diskussion som skett tre dagar tidigare. Vid det tillfället diskuterar vi möjligen något kort ögonblick ytterligare dessa namn, men sedan börjar Sune Sandström ringa runt för att beställa den personal som vi kommit överens om skulle användas i utredningen.

Walter Kegö: Anledningen till att han skulle ringa runt var att åtta av de tio personerna skulle komma från våra sektioner ute i landet. Sune Sandström kontaktade de berörda regioncheferna under vilkas ansvarsområde de här personerna lydde och befordrade in dem till oss via regioncheferna.

Jan-Henrik Barrling: I början av april har vi så en diskussion med P-O Karlsson gällande vilken typ av utrustning som skulle vara av värde om det beslutades på chefsnivå att avlyssning skulle användas. Det får ses som fortsättning på en diskussion som hade förts vid ett par tre tillfällen den 24 februari och vid några senare tillfällen. I det sammanhanget förtjänar betonas – vilket kanske framgår av vad jag har sagt tidigare – att dessa diskussioner skedde under förutsättning att det skulle godkännas av våra chefer. Inte minst Ebbe Carlsson var mycket angelägen om att vi själva inte skulle ta något som helst ansvar för dessa beslut. Han relaterade därför vid några tillfällen sina diskussioner som han hade haft med i första hand Nils Erik Åhmansson.

I början av april hade vi således en diskussion med P-O Karlsson. Återigen kort sagt: viss teknisk utrustning diskuterades, och det hela avslutades utan att några som helst beslut fattades. Som grund för hela diskussionen låg att det här kunde eventuellt komma i fråga, om cheferna beslutade sig för att det kunde användas.

Vi får så sent som den 20 eller 22 april bekräftat via Sune Sandström – det är innan han ger sig i väg på sin semesterresa till USA – att vi skall tillföras tio man utredningspersonal och två spaningsgrupper för de utredningsbehov som finns.

Återigen vill jag poängtera en sak som jag nämnde tidigare i förbigående: sedan hösten 1987 och fortfarande har vi tillsammans med åklagaren Jörgen Almblad den gemensamma uppfattningen att så snart vi får resurser måste ett större antal förundersökningsåtgärder vidtas för att vi skall kunna utreda detta spår resp. kunna eliminera det, vilket torde vara minst lika viktigt.

I slutet av april får vi också, vilket skedde även vid något annat tillfälle, av Ebbe Carlsson höra att han har talat med rikspolischefen Åhmansson om avlyssningsutrustning, att Åhmansson sagt att det var OK men att formerna för hur detta skulle gå till måste diskuteras närmare.

Om jag nu kommer ihåg rätt bland alla datum är nästa datum den 3 maj. Då kan man tycka att det har gått ganska lång tid. Walter och jag hade nog den uppfattningen, även om vi började bli otåliga – vi var ganska vana vid att få vänta på resurser. Vi hade bett Nils Erik Åhmansson att komma upp till den utredningspersonal som vi då hade fått ihop. Det var fyra fem personer. Det var några som skulle engageras senare i spaningarna, och det var ytterligare någon från den ordinarie verksamheten som fanns med i rummet när Nils Erik Åhmansson gjorde en föredragning och förklarade för oss hur viktigt vårt arbete var, hur viktigt det var att hålla sekretessen och hur viktigt det var att vi på alla sätt och vis förstod att inte bara rikspolischefen utan hela samhället förväntade sig och hoppades att vi skulle kunna genomföra utredningen med ett lyckat resultat.

Den 9 maj hade Nils Erik Åhmansson kallat Ebbe Carlsson till föredragning inför spaningsledningen. Det var alltså återigen inte vi som gjorde föredragningen, utan det var Ebbe Carlsson, därtill ombedd av Nils Erik Åhmansson. Det där fick konsekvenser såsom alla vet i dag. Det ledde till – vilket inte har uppmärksammats i den här diskussionen – att vi två dagar senare blev kallade till Jan Ridefelt, intendent på säkerhetsavdelningen, som då hade tagit över vissa delar av ansvaret för utredningen. Vi blev kallade till

honom utan att veta varför. När vi väl kom dit fick vi besked att han klockan 3.00 skulle tala om varför vi var ditkallade. När klockan blev 3 fick vi också besked. Det innehöll en hälsning från rikspolischefen Nils Erik Åhmansson, att vi i fortsättningen skulle behandla Ebbe Carlsson enbart som källa.

Som alla förstod blev vi något förvånade, men eftersom vi inte hade möjlighet att diskutera det med Nils Erik Åhmansson fick vi ta uppgiften för vad den var. Sedan dess är också Ebbe Carlsson behandlad som källa.

När jag talar om det här kommer jag att tänka på något som har hävdats tidigare, nämligen att man omkring den 28 mars hade låtit hälsa till oss att vi inte skulle samarbeta med Ebbe Carlsson och att han skulle behandlas som källa, eller någonting sådant. Det stämmer inte. Vad man lät hälsa till oss var konkret: Ebbe Carlsson får inte ta befälet, i övrigt skulle vi arbeta vidare som hittills.

Då har vi passerat den 11 maj. Vi började känna de isiga vindarna, lindrigt sagt. Vi förstod att det pågick diskussioner bakom vår rygg. Det har senare bekräftats.

Den 18 maj är nästa datum av betydelse. Då blir vi återigen kallade till Jan Ridefelt. Han har återigen en hälsning. Den här gången är det inte bara från Nils Erik Åhmansson utan också från Sandström. De låter gemensamt hälsa att det inte blir tal om någon avlyssning. Det finns ju i dag ingen ytterligare anledning att kommentera det, men om vi tidigare hade känt isiga vindar, förstod vi nu att vi befann oss i Ishavet.

Många har nämnt ett möte den 26 maj. Men dessförinnan vill jag påpeka en annan sak som vi själva tycker är mycket märklig. Vi har heller inte någon förklaring. Någonstans under tiden mellan den 18 och den 26 maj blir vi uppmanade av intendent Jan Ridefelt att flytta till lokalen. Vi blir naturligtvis båda mycket förvånade över denna begäran och säger oss inte ha för avsikt att flytta dit. Inget av de skäl som ursprungligen fanns för att vi en gång skulle skaffa en lokal på Söder fanns kvar. Något samarbete med Ebbe Carlsson skulle inte ske, någon avlyssning skulle inte ske. Sekretessen kring utredningen hade spruckit, och pressen började ringa. Det visade sig senare att pressen hade börjat ringa till avdelningen redan i början av maj.

Vi var vid det tillfället, förutom Walter och jag, fem man i utredningsgruppen. Inget av de skäl som hade gjort att vi hade funderat på lokalen fanns då kvar längre. Ändå ville man att vi skulle flytta dit.

Den 26 maj kallades Walter och jag till ett möte med avdelningschefen Sune Sandström, Olav Robertsson, Jan Ridefelt och en kommissarie som tidigare hade arbetat mycket med terroristärenden. Som Walter och jag båda uppfattade det inledde Sune Sandström mötet med att spela någon sorts teater. Uppenbarligen inte för vår skull utan för de övriga närvarandes skull talade han sig varm på ett dramatiskt sätt om det faktum att man aldrig någonsin skulle kunna tänka sig under den tid han var chef på säkerhetsavdelningen att använda sig av avlyssning. Det var ett helt onödigt påpekande, eftersom vi redan hade fått den informationen, men av någon anledning ansåg han att han behövde framföra den.

I övrigt fick vi då också veta att det hade inletts två utredningar. Den ena skulle utreda den information som fanns angående förhållandena före mordet på Olof Palme. Den andra utredningen skulle ta ställning till om det

s.k. PKK-spåret var någonting att ha. Efter den gruppens bedömningar skulle man fatta beslut om det fanns något skäl att fortsätta utredningen av PKK-spåret eller om det skulle läggas ned. Vi blev något förvånade – det förstår säkert alla – när vi senare frågade Jörgen Almblad, om han var informerad om att det pågick en utredning om att utreda de förhållanden som han hade beslutat skulle fortsätta. Han visste ingenting om det och blev mycket förvånad.

Walter Kegö: Det är märkligt för oss att lyssna på Åhmansson när han gör ett stort nummer av att han plötsligt har bestämt att vår del av utredningen skall föras över till Palmegruppen, som han säger. Det hade vi kommit överens med Almblad om långt tidigare, nämligen under våren i år.

Jan-Henrik Barrling: Med anledning av förhållanden som vi hade berört med Åhmansson i januari och februari lämnade vi en rapport som jag tror är daterad den 24 eller 26 maj. Min kollega Walter tog med sig den rapporten till Sune Sandström för vidarebefordran till Nils Erik Åhmansson. Om jag minns rätt var det den 31 maj.

Walter Kegö: Det var jag som var uppe med sammanställningen. Sune Sandström och jag pratade en hel del. Mot slutet sade han: "Jag fick ett samtal från Åhmansson, och han säger att han skall skicka över en räkning på 500 000 kr., som omfattar avlyssningsutrustning. Har du fått någon avlyssningsutrustning?" – "Nej, det har jag verkligen inte", sade jag. – "Tack, gode gud, vad skönt!" sade han.

Jan-Henrik Barrling: Jag har en sista kommentar som jag tycker förtjänar att tas upp.

Som alla förstår är det här för oss en livsavgörande händelse på många sätt, och inte bara för oss utan för säkerhetsavdelningen, för utredningen på mordet på Olof Palme, kanske för det val som skall hållas i september. Det finns många anledningar att ställa frågor till dem som har varit med i händelseförloppet, och vi är utan tvivel två av dem.

Sedan detta inleddes – låt oss säga i början av maj, men man kanske kan gå längre tillbaka – har varken Nils Erik Åhmansson eller Sune Sandström diskuterat händelseförloppet med vare sig Walter eller mig på något konkret sätt. Per telefon har Sandström låtit meddela att vi har deras fulla stöd. Vi tackar för det, men man kan fråga sig om de inte undrar över det som har hänt. Det har i alla fall inte nått oss.

Olle Svensson: Vi kan då inleda frågestunden. Jag skall koncentrera mig till det som berör konstitutionsutskottets granskning. Det finns ju många omständigheter som skulle kunna diskuteras, men det skulle föra alltför långt.

Vi har fått del av JK:s undersökning, som sysslar med polisledningens handhavande av de här frågorna och där man belyser en hel del av de frågor som ni här har tagit upp. Jag tycker det är värdefullt – och det är därför ni har kallats hit – att ni har kompletterat de synpunkterna.

Genom Åhmanssons nya framträdande hos oss i dag har vi fått en belysning av den samverkan som inleddes med Ebbe Carlsson. Anser ni att

man kan beteckna det som var på väg att byggas upp som en irreguljär spaningsorganisation vid sidan av Palmeutredningen?

Walter Kegö: Det är befängt att ha sådana tankar. Jag har varit chef för en utredning på 40 man. Den har sedan trappats ned under 1987, och kvar var inte så många vid årsskiftet 1987-1988, men vi hade under hösten 1987 tio–tolv personer som arbetade med spåret, och vi koncentrerade oss på att klara upp mordet på statsministern.

Det finns ingen anledning att börja tala om några illegala grupper vid sidan om. Det fanns, såsom Jörgen Almblad sade, redan en grupp som hade detta under utredning. Man behövde inte blåsa liv i den. Det fanns en grupp som var kapabel att sköta uppgiften. Vi behövde egentligen inga andra personer som hjälpte till.

Olle Svensson: Betraktar ni det som någonting negativt eller som någonting positivt att Ebbe Carlsson tillfördes utredningen och att han skulle medverka?

Walter Kegö: Det är sant att vi välkomnade det beslut som Åhmansson fattade att Ebbe Carlsson skulle samarbeta med oss. Vi fick en kraft som var intresserad, så vi tyckte det var ett bra beslut *då*.

Olle Svensson: Ni upplevde att han gick in i arbetet med goda avsikter?

Walter Kegö: Det är ingen som helst tvekan om det. Jag tror att vi alla kan vara ense om att det var så.

Olle Svensson: Låt mig då fråga om det som direkt berör regeringen. Jag går tillbaka till den 27 mars, då det långa samtal fördes på Ebbe Carlssons arbetsplats som ni deltog i. Det är intressant att ni förmedlar till oss er minnesbild av detta. Den är betydligt tydligare i den här redogörelsen än i de rapporter vi har fått via polisutredningen, och det är värdefullt som ett underlag för våra ställningstaganden.

Uttalade sig Anna-Greta Leijon vid det tillfället i någon fråga som berörde t.ex. telefonavlyssning eller operativa metoder? Förekom det att hon hade synpunkter på sådant?

Walter Kegö: Svaret är helt kategoriskt nej.

Olle Svensson: Var det inte så att det hon var intresserad av var att höra hur ni såg på vilken ambitionsgrad man skulle ha när det gällde exempelvis att arbeta med PKK-spåret och de förhållanden som hade att göra med källa A?

Walter Kegö: Ebbe Carlsson skötte föredragningen också i det fallet. Vi lämnade naturligtvis kompletteringar. De fick sannolikt en mycket god föredragning om spåret. Hon var mycket intresserad och tyckte att det var nödvändigt att detta arbete skulle fortsätta.

Olle Svensson: Ni anses ju vara de bästa specialisterna på frågor som berör terroristverksamhet. Var det på något sätt inkorrekta uppgifter som Ebbe Carlsson lämnade, eller var de riktiga?

Walter Kegö: De var riktiga.

Olle Svensson: Jag vill då ta upp frågan om motsättningar som har kunnat uppstå inom säkerhetsavdelningen. Jag utgår då från den utfrågning vi har haft med Näss.

Det är inte så ovanligt på en arbetsplats att man kan komma till olika slutsatser i fråga om ambitionsgrad. Näss har givit en beskrivning av sin inställning till PKK-spåret och även sin inställning till kontakterna med källa A. Sedan har JK givit utskottet en delvis annan version – vi kommer att publicera delar av den utfrågningen.

Jag vill nu fråga er vad det var i Näss attityd som gjorde att ni ansåg er i varje fall vid vissa tillfällen motarbetade då ni följde PKK-spåret och utnyttjade källa A.

Walter Kegö: Ordet *motarbeta* får JK stå för. Det är han som har använt det. Vi har aldrig någonsin sagt detta. Vi har inte upplevt samarbetet med Näss som direkt negativt. Vi har haft ett gott samarbete, och vi har trivts med Näss. Visst har vi haft olika uppfattningar om en hel del saker men att vi skulle ha motarbetats eller att vi hade svåra konflikter är inte sant.

Olle Svensson: Jag har försökt på alla sätt under utfrågningarna att ge en så rättvis bild som möjligt också av Näss' ambitioner, så jag tycker bra om det svaret. Men låt mig säga att ni väl ändå upplevde att det fanns en viss blockering i förhållande till era ambitioner?

Walter Kegö: I början på januari meddelade Näss att han hade för avsikt att lägga PKK-utredningen i malpåse. Det är klart att vi inte tyckte att det var särskilt bra med tanke på att vi ansåg att det borde utredas vidare, om inte annat så för att utvisa att det inte var PKK som låg bakom mordet.

Samtidigt lät han meddela att jag skulle ha ett nytt arbete. Jag skulle få en högre tjänst, och jag skulle arbeta med en kollega som snart skulle gå i pension. Om detta fanns egentligen inga delade meningar. Men jag sade ifrån att jag tyckte att det inte var särskilt bra att lägga utredningen i malpåse.

Sedan kan jag meddela utskottet att Näss så småningom ändrade sig till stora delar. Han var med oss på en resa och tog aktiv del i utredningen efter detta.

Olle Svensson: Att ni båda är erfarna och skickliga polismän har omvittnats från olika håll. Något som jag har undrat över är vilken inställning ni har rent principiellt till de spaningsmetoder man kan använda. Bör inte den principiella inställningen vara att arbetet skall ske inom lagens ram? Vill ni principiellt – inte i detalj – kommentera detta och de diskussioner ni har nämnt om illegal telefonavlyssning?

Jan-Henrik Barrling: Principiellt råder det inte minsta tvekan. Naturligtvis skall de åtgärder som vidtas hålla sig inom lagens ram. Det har aldrig varit någon tvekan om detta.

Däremot kan man i en prekär situation ta upp till diskussion möjligheten att andra metoder kommer till användning. Det var inte första gången och inte heller sista gången det skedde när vi diskuterade detta. Men vi har den uppfattningen – och den delar vi med våra kolleger som har samma eller liknande problem som vi själva – att detta kan vara den enda möjligheten att

få fram någon information om den här typen av verksamhet. Jag tror att alla förstår att det kan vara svårt att få information från en organisation som representerar narkotika, terrorism och en annan kultur.

Olle Svensson: Stämmer det som framgår av JK:s rapport, att de personer från kanslihuset som har deltagit i resonemangen och framför allt kanske Heckscher hela tiden har sagt att man måste följa den lagstiftning som finns och att de t.o.m. har bestämt hävdat att det inte finns några möjligheter att frånträda de regler som gäller?

Jan-Henrik Barrling: Ja, det är självklart.

Anders Björck: Kände ni Ebbe Carlsson tidigare, innan han kom in i bilden på det sätt ni har beskrivit?

Walter Kegö: Jag träffade honom första gången den 14 januari i år. Däremot kände jag till hans bakgrund, och i den mån jag inte kände till honom gav han mig en redogörelse när jag träffade honom.

Anders Björck: Gäller detta också Barrling?

Jan-Henrik Barrling: Det är på det sättet jag har sagt tidigare, ja.

Anders Björck: Vilka uppfattade ni som fadder eller faddrar för Ebbe Carlssons närmanden till er? Det var ju ganska ovanligt.

Walter Kegö: Vi sade tidigare här att Ebbe Carlsson hade sagt att han arbetade på uppdrag av rikspolischefen. Han sade att rikspolischefen hade sanktionerat att han talade med mig.

Anders Björck: Så man kan säga att det från er horisont var Åhmansson och inga andra som introducerade er för Ebbe Carlsson?

Walter Kegö: Jag kan inte besvara frågan annorlunda än jag gjorde nyss. Jag kan möjligtvis tillägga att när vi samtalade med Ebbe Carlsson var jag något tveksam. Han ville tala med mig om utredningen och hur jag såg på Näss. Det gör man inte med vem som helst, såsom herr Björck förstår. Därför sade han: "Det här är sanktionerat av rikspolischefen, och för övrigt ringer han till mig när som helst." Han ringde också två eller tre gånger, och Ebbe Carlsson rapporterade av till Åhmansson vad vi hade sagt.

Jan-Henrik Barrling: Om jag inte sade det förut kan jag komplettera med att mötet blev extra långt. Vi väntade redan den 14 januari på att eventuellt få träffa rikspolischefen Åhmansson senare på kvällen eftersom denne uppenbarligen ansåg att frågorna var viktiga, men det blev inte så.

Anders Björck: Spelade Hans Holmér någon roll i detta? Har ni diskuterat Ebbe Carlsson med Hans Holmér? Jag frågar eftersom han var ett bollplank.

Walter Kegö: Nej. Jag träffade Holmér under hösten vid några tillfällen för att informera mig om vad han kände till exempelvis om Sveavägen och ville höra hans synpunkter i övrigt på den delen av utredningen. I det sammanhanget nämndes inte Ebbe Carlsson för mig.

Anders Björck: Utgick ni hela tiden från att det var korrekt som Ebbe Carlsson refererade till Åhmansson när ni inte hade direktkontakt med rikspolischefen, eller hade ni någon gång anledning att misstänka att Ebbe Carlsson tog i väl mycket och överdrev sin roll eller ställde sig i en bättre dager visavi Åhmansson än som motiverades av fakta?

Walter Kegö: Självfallet blev man misstänksam den 14 januari. Men jag kände då till att Barrling hade träffat Lidbom och Ebbe Carlsson och Holmér. Det tyckte jag var i varje fall en viss garanti för hans pålitlighet.

När sedan Åhmansson ringde flera gånger till tjänsterummet tyckte jag det bekräftade vad han sade.

Jan-Henrik Barrling: De frågor som ställdes av oss och de svar vi kunde ge och den senare diskussionen plus samtalen gjorde det helt klart för oss att han handlade på Åhmanssons uppdrag.

Anders Björck: När ni träffade Anna-Greta Leijon den 27 mars, uppfattade ni det då på intet sätt konstigt, eller blev ni smickrade över att justitieministern ägnade så lång tid att träffa er och Ebbe Carlsson för att diskutera de här frågorna?

Walter Kegö: Jag har slutat att bli smickrad. Jag träffar många intressanta personer. Visst var det intressant att få träffa justitieministern. Vi uppfattade det som viktigt även för oss att informationen verkligen kom upp till regeringen om vår utredning. Vi tyckte det var bra att få den möjligheten.

Jan-Henrik Barrling: Om vi inte hade ställt upp – vilket aldrig föll oss in – hade vi dessutom återigen gått emot Åhmanssons givna direktiv, nämligen att vi skulle samarbeta med Ebbe Carlsson. I det här fallet ansåg Ebbe Carlsson att det var viktigt för hans trovärdighet att vi bekräftade den information som han lämnade till justitieministern.

Anders Björck: Det spelar kanske inte någon större roll, men i förundersökningsprotokollet säger Barrling ordagrant: "Vi var bara smickrade av det."

Leif Silbersky: Förundersökningsprotokollet är inte offentligt.

Anders Björck: Jag har kontrollerat detta med vår kanslichef innan, och han påstod att så var fallet, och det har översänts.

Leif Silbersky: Förundersökningsprotokollet är inte offentligt. Det hoppas jag vi är överens om så att det inte blir någon diskussion. Det är sekret material. Jag är ledsen att behöva korrigera konstitutionsutskottet, men det hoppas jag vi är överens om. Det får ni gärna föredra, men då föredrar vi det inför lyckta dörrar. Jag har uppgiften att tillvara hans intressen, och han är misstänkt för brott.

Walter Kegö: Får jag komplettera med att säga att jag blir upprörd. Här sitter vi på de anklagades bänk för att ha brutit mot tystnadsplikten, och sedan talar herr Björck inför svenska folket om vad vi har sagt i ett förhör. Det är upprörande.

Anders Björck: Nu kan vi ta det litet lugnare. Jag kontrollerade uttryckligen detta i förväg, eftersom vi hade fått besked från Ola Nilsson. Jag vill bara se att det som sägs här stämmer med det som har sagts på annat håll.

Walter Kegö: Det var jag som svarade på frågan om smicker, inte Barrling.

Anders Björck: Vi kan lämna frågan om vem som talade om smicker, men det är viktigt att få uppgifter som stämmer med vad som har sagts i annat sammanhang. Vi kan väl vara överens om att det inte bör lämnas två skilda versioner.

Uppgifterna om Näss kom att spela en stor roll, eftersom han var här. Kan ni beskriva det som han sade om det han hade fått information om att det förelåg anklagelser mot honom för inkompetens, korruption och allt vad han nämnde? Hade ni på något sätt medverkat att sådana rykten spreds? Den frågan är inte föremål för förundersökning.

Walter Kegö: Det kan jag svara på. Jag blir också upprörd när jag läser i tidningarna att herr Näss skulle vara KGB-agent. Det slår också mot oss och speciellt mot mig som har samarbetat med honom under mycket lång tid.

Det vi har sagt är att det inte fanns någon information som var känd före mordet på Palme och som var belastande för avdelningen. I dag har Janne och jag sammanställt ett material där det framgår att det fanns information som, om den hade varit känd före mordet, skulle ha föranlett andra åtgärder, sannolikt från säkerhetsavdelningen. För detta, har jag sagt, skall man i så fall kritisera den ledning som fanns på säkerhetspolisen då, ingenting annat.

Anders Björck: Ni kan alltså kategoriskt avvisa de anklagelser som har riktats mot Näss och som föranledde rikspolischefen, som vi har hört i dag, att göra en utredning och tala med Näss. Ni har alltså ingen del i att den typen av anklagelser kan ha riktats mot Näss?

Walter Kegö: Vi har aldrig framfört några som helst anklagelser i den riktningen mot Näss. Tvärtom uppskattade vi hans närvaro på säkerhetsavdelningen, vi trivdes med honom, vi har samarbetat bra, och vi har ingen anledning att kritisera honom. Han var en bra chef.

Jan-Henrik Barrling: Jag kan bara bekräfta vad Walter säger. Vi har haft ett mycket bra samarbete med P-G Näss.

Man torde knappast kunna lägga oss till last att vi i ambitionen att utreda mordet på Olof Palme tar fram information som visar sig ha varit tillgänglig före mordet. Att det sedan ligger till grund för organisatoriska synpunkter på säkerhetsavdelningen kan vi inte lastas för. Jag tror heller inte att någon förväntar sig att vi skall ta bort de informationerna av den anledningen att det skulle kunna riktas kritik mot säkerhetsavdelningen.

Anders Björck: Ni har påpekat att det fanns information som borde ha uppmärksammats. Menar ni då att Näss eller någon annan har negligerat denna?

Walter Kegö: Jag förstår inte riktigt vad du menar nu.

Anders Björck: Såvitt jag förstår menade ni att det fanns förhållanden och uppgifter inom SÄK som inte kom till rätt adressats kännedom och som skulle ha föranlett att man varnat t. ex. Olof Palme.

Walter Kegö: Jag har redan sagt att det inte fanns någon information tillgänglig då som skulle föranlett att man varnade Olof Palme. I dag finns det material som, om det varit känt, sannolikt hade föranlett andra åtgärder av säkerhetsavdelningen.

Jan-Henrik Barrling: Om du undrar vad Walter menar kan jag försöka beskriva det:

Det fanns information på säkerhetsavdelningen. Den var inte sammanställd. Man hade alltså inte dragit de slutsatser av den informationen som man kan dra i dag med historien bakom sig. Det innebär att informationen både fanns och inte fanns. I dag ser man en tydlig hotbild mot Olof Palme om man granskar det materialet. Om den hade funnits tillgänglig före mordet på Olof Palme, hade den – precis som Walter säger – sannolikt lett till andra åtgärder beträffande livvakter m.m.

Olle Svensson: Jag vill ställa en följdfråga. Är det den typen av information som säpoutredningen fann viktig?

Anders Björck: Jag har ytterligare en fråga som gäller avlyssningsutrustningen.

När Nils Erik Åhmansson var här första gången dementerade han kategoriskt att han skulle ha känt till införsel av utrustningen. Är det en uppgift som ni instämmer i?

Walter Kegö: Jag vet inte. Det var Ebbe som skulle sköta kontakterna med polisledningen, som han sade. Han tyckte att vi över huvud taget inte skulle beblanda oss med detta.

Anders Björck: Så ni har inte medverkat till införsel av avlyssningsutrustning?

Walter Kegö: Nej.

Anders Björck: Gäller det båda?

Jan-Henrik Barrling: Det gäller oss båda.

Anders Björck: Deltog ni i några diskussioner om att man skulle rekrytera folk utanför organisationen för att hantera avlyssningsutrustningen?

Walter Kegö: Nej.

Anders Björck: Är ni beredda att tala om varför ni fann det så viktigt att i en prekär situation använda den typen av avlyssningsutrustning? Det är ju ändå den utlösande faktorn.

Walter Kegö: Ja, gärna inför lyckta dörrar. Men generellt gäller det exempelvis när man finner att någon skall mördas.

Birgit Friggebo: Ni sade att Anna-Greta Leijon hade uttalat ett stöd för er när ni besökte henne den 27 mars. Vari skulle detta stöd bestå?

Walter Kegö: Jag känner inte igen den formuleringen.

Birgit Friggebo: Jag tror att det inte var du som sade det, utan Barrling.

Jan-Henrik Barrling: Om det var jag som sade det, menade jag i så fall att hon uppskattade att vi var ambitiösa i arbetet på att klara upp mordet på Olof Palme. Det är en ambition som många har, och vi anstränger oss så gott vi kan. Det är alltid roligt att få höra uppskattande ord. Hon tyckte att vi skulle fortsätta och göra så gott vi kunde.

Birgit Friggebo: Uppfattade ni det som ett stöd för spåret? Ni hade ju en begränsad uppgift i mordutredningen.

Jan-Henrik Barrling: Ebbe Carlsson är ju en vältalig man, men jag undrar om det är möjligt för honom ens under ett långt sammanträde att ge henne så mycket information att hon kan göra en egen bedömning av spåret.

Birgit Friggebo: Var det en sådan vänlighet som man säger när man märker att någon är engagerad?

Jan-Henrik Barrling: Det vi håller på med är intressant, och det tyckte säkert också hon.

Man kan ibland undra vad som gör att så många är så angelägna om att se till att detta spår inte ens blir utrett. Inte minst jag själv har ställt mig den frågan många gånger. Det är att göra oss utredare en otjänst, men man gör lika mycket PKK en otjänst genom att låta det stå kvar som ett frågetecken.

Birgit Friggebo: Du sade att du hade meddelat Anna-Greta Leijon att ni fick de resurser ni behövde. Var det mot bakgrund av den diskussion som fördes om utökning av personalen?

Jan-Henrik Barrling: Ja. Vi hade uppfattat det så att rikspolischefen och Sune Sandström var beredda redan den 8 februari att gemensamt uttala att vi skulle få stöd och resurser.

Birgit Friggebo: Ni berättade om lokalen och en namnlista på tio personer som skulle vara aktuella om illegal avlyssning skulle börja tillämpas. Sedan berättade ni att Sune Sandström började ringa runt till folk.

Innebar det ändå inte indirekt att man hade börjat planera för en illegal verksamhet?

Walter Kegö: Det är svårt att precisera det, men vi tycker nog att han i och med det ställningstagandet i varje fall inte sade nej till att avlyssning skulle ske.

Jan-Henrik Barrling: Avgörandet var inte fattat. Planera kan man väl sägas göra i och med att man funderar på vilka som är lämpliga att använda. Men folk är lämpliga till mycket och inte bara till att syssla med illegal avlyssning – så även de här personerna.

Birgit Friggebo: Jag tänkte fortsätta med det. Du sade senare att det handlade om utredningspersonal. Utredningarna kan man naturligtvis också göra när man skall analysera illegal avlyssning.

Walter Kegö: Jag tycker inte om uttrycket "illegal avlyssning". För oss är det inte fråga om illegal avlyssning. Vi kan inte bedriva någon avlyssning som inte är sanktionerad av våra chefer, och därmed är den legal för oss. Vi har i så fall tillstånd av våra chefer att bedriva den.

Birgit Friggebo: Det är inte mitt uttryck, utan det användes av era chefer. Då uppfattar jag det så att det handlar om verksamhet som inte skulle ha tillstånd av domstol men som cheferna skulle vara informerade om. Då är det alltså en illegal avlyssning – det måste vi ha som utgångspunkt.

Det ligger ett utredningsförslag i kanslihuset som handlar om utvidgning av möjligheterna till avlyssning med också elektronisk utrustning. Utnyttjade ni inte chansen att ta upp den frågan med justitieministern?

Walter Kegö: Nej. Möjligen kan hon eller Ebbe Carlsson ha sagt det, men vi tog inte själva upp det. Det berördes kanske, men jag är inte säker på den punkten.

Birgit Friggebo: Jag vill kontrollera en annan sak. Olle Svensson var inne på att någon i kanslihuset skulle ha sagt att det inte kan bli fråga om annat än att följa lagen. Har ni över huvud taget talat med någon person i kanslihuset om huruvida man skall följa lagen?

Walter Kegö: Vi har aldrig gjort det. Det är en missuppfattning.

Birgit Friggebo: Ni kan inte gå i god för att man i regeringskansliet har sagt att man inte får ägna sig åt illegal avlyssning?

Walter Kegö: Vi har aldrig talat om det. Vi har i princip diskuterat detta bara med Sandström.

Birgit Friggebo: Vad var det för information som gavs till Anna-Greta Leijon i meningen av sammanfattning? Vi har då frågan om ett hot före mordet, och vi har utredningen som sådan. Vad var sammanfattningen av denna mycket långa föredragning?

Jan-Henrik Barrling: Jag är inte säker på att jag förstår frågan. Jag tror att du vill ha som svar att det handlade om de tre saker som vi vid tidigare tillfällen, bl.a. den 24 februari, berörde med Åhmansson, nämligen hotbilden, Palmeutredningen och i anslutning till det förhållandena på säkerhetsavdelningen.

Leif Silbersky: De är beredda att lämna uppgifter om detta, men då inom lyckta dörrar.

Birgit Friggebo: Jag har inte begärt några detaljer, utan en sammanfattning för att skapa mig en bild av vad det var som fick Anna-Greta Leijon att börja agera.

Walter Kegö: Vad menar du med att hon började agera?

Birgit Friggebo: Hon blev uppenbart mycket intresserad. Sedan har vi hela utvecklingen som varit. Hon tyckte inte att det var strunt.

Walter Kegö: Nej, det är naturligtvis inte strunt, utan det är allvarligt och viktigt.

Ebbe Carlsson gjorde en föredragning som man kan säga omfattade hela utredningen. Han sammanfattade inte bara vår utredning utan även saker som han själv hade kommit fram till under sina kontakter med sina källor. Det fanns en del anknytningar där som var intressanta. Jag kan inte gå in på detaljer nu men skulle gärna vilja göra det. Om vi fick en eftermiddag med konstitutionsutskottet tror jag ni skulle tycka att det här är kolossalt intressant.

Birgit Friggebo: I och för sig har det kommit fram många detaljer. Vi är relativt väl informerade också i detaljerna. Men det är inte det jag är ute efter.

När man får en föredragning förekommer det ofta någon slutsats av det viktigaste. Vad var det i det ni sade som gjorde att hon blev intresserad? Det har förekommit varierande uppgifter om motsättningar inom säpo och om att verksamheten inte fungerade på säpo. Det var uppseendeväckande att man sökte dölja uppgifter före mordet så att man inte hade ordnat med skydd. Det har varit uppgifter om stopp i utredningen för att det har förekommit en mängd sådana saker, och dem kanske vi kan nämna vid namn.

Jan-Henrik Barrling: När vi kom dit hade Ebbe Carlsson och Anna-Greta Leijon talats vid under någon timme, enligt vad vi förstod. Vi var där kanske en timme. Sedan fortsatte de diskussionen.

Det är omöjligt för oss att bedöma vad det var i detta som för henne var särskilt intressant. Det finns mycket som är intressant i detta. Vi kan inte svara på den frågan.

Birgit Friggebo: En del av upprinnelsen till detta, som har diskuterats mycket under de här dagarna, är det beramade stoppet i utredningen. Nu har många personer, från Hans Holmér till Ebbe Carlsson och nu ni, betygat för Näss vilken synnerligen kompetent person han är, att det går att samarbeta med honom, att det inte funnits några motsättningar, även om man kan ha olika uppfattningar om resurser och annat sådant.

Då skulle jag vilja fråga, vem det egentligen är som har stoppat det hela, när det inte är Näss, som i JK:s utredning utpekas som orsaken.

Jan-Henrik Barrling: Något enkelt svar finns inte. "Stopp" är ett felaktigt uttryck. Men skall vi utveckla det närmare får det ske bakom stängda dörrar, i den mån vi över huvud taget kan svara på frågan.

Birgit Friggebo: Så Näss är avfärdad – han ville inte förhindra det. Då måste det vara någon annan?

Walter Kegö: Det är inte så att P-G Näss förhindrat något – det är fel ord. Vad vi hade synpunkter på gällde att vi ville ha mera folk till utredningen.

Birgit Friggebo: Under hösten och fram till årsskiftet hade ni haft tolv–femton personer, och sedan försvann de av olika orsaker. Men tidigare har det presenterats som om man redan i slutet av hösten och vid årsskiftet började att tala om neddragningar. Det är någonting som inte stämmer.

Walter Kegö: Det är helt korrekt som du säger att vi hade tio–femton personer till vår hjälp under hösten. De försvann av olika skäl, som Näss

redogjorde för. Det var folk från rikskriminalen som gick tillbaka dit. Det var folk från Stockholmsdistriktet som gick tillbaka dit, och sedan var det egen personal, varav vi fick behålla en eller två.

Den 7 januari meddelade Näss att utredningen skulle läggas i malpåse på roteln, och jag själv skulle få andra uppgifter. Om det är det stopp som åsyftas vet jag inte, men sedan ändrade sig Näss och tyckte att det hade tillkommit uppgifter som gjorde att han blev intresserad av att fortsätta arbetet.

Birgit Friggebo: Det var under en kort period, men sedan blev det diskussion, och efter diskussion med Åhmansson om att det skulle ges mer resurser litade ni på det hela våren. Det är ingen lång period som du upplevde att det var slut.

Ni vill ge oss upplysningar bakom stängda dörrar. Innebär det att det finns andra, mycket större intressen som skulle vilja hindra det på grund av övergripande politiska eller säkerhetspolitiska intressen?

Walter Kegö: Vi kan inte svara på det. Vi kan inte här kommentera det. Då kommer vi in på saker som inte bör komma till offentligheten.

Birgit Friggebo: Det handlar då inte om resurser, utan någonting annat?

Walter Kegö: Ja.

Birgit Friggebo: Jag har en avslutande fråga. När Jörgen Almblad var här gjorde han ett försök till sammanfattning av Ebbe Carlssons verksamhet. Han kallade honom för ett slags PR-man för PKK-spåret. PR-män skall inte underskattas – de kan åstadkomma storverk.

Dessutom har vi löpande fått uppgifter om att egentligen har inte han bidragit med några nya uppgifter, utan många av de uppgifter som han har givit har ni själva haft.

Skulle ni generellt uttryckt vilja säga att ni delar Almblads uppfattning om Ebbe Carlssons verksamhet?

Walter Kegö: Vi har sedan hösten 1987 haft ett mycket nära och bra samarbete med Almblad. Han har ibland träffat oss dagligen. Han har fått all information som tänkas kan beträffande utredningen. Han är alltså uppdaterad så långt det kan vara möjligt. Naturligtvis har han glömt en hel del. Det handlar om en kolossalt omfattande utredning. Grundmaterialet utgörs av 100-tals pärmar. Denna beryktade åklagarpärm är endast en sammanfattning av det hela. Almblad känner till allt i utredningen. Det råder inget tvivel om det. Men han har säkert glömt vissa detaljer.

Birgit Friggebo: Men det betyder att det egentligen är konstigt att man talar om att Ebbe Carlsson skall informera åklagarna.

Walter Kegö: Åhmansson får förklara vad han menar med det. Vi tycker att vi borde göra det.

Birgit Friggebo: Er uppfattning är att det behövdes inga mellanhänder för att få fram information till spaningsledningen och åklagarna?

Walter Kegö: Almblad hade all – jag understryker *all* – information, dock inte beträffande Ebbe Carlsson. Vi tyckte att rikspolischefen skulle berätta för Almblad, eftersom Almblad var rikspolischefens bäste vän och rikspolischefen hade engagerat Carlsson.

Birgit Friggebo: Någon av er sade att ni fick en kraft tillförd i form av Ebbe Carlsson. Han gick in i detta med entusiasm. Vad avses med kraft? Man drar då slutsatsen förenade arbetskrafter. Hur pass mycket tid ägnade enligt er bedömning Ebbe Carlsson åt detta?

Jan-Henrik Barrling: Det är svårt för oss att bedöma. Han ägnade mycket tid åt det. Jag vet inte om du blir klokare av det svaret. Vi träffade honom vid flera tillfällen. Hans engagemang, ambition och vilja att företräda Åhmansson gjorde att vi fick någon att samarbeta med. Eftersom vi i den situationen endast var två – möjligen att det var någon till – utökades våra resurser. Jag vet inte hur jag ytterligare skall kunna förklara detta.

Birgit Friggebo: Jag är ute efter vad han kunde ha bidragit med om han ägnade mer tid. Det kan ju ha varit som vilken utredning som helst med personresurser – som det så modernt heter. Vad speciellt kunde han göra?

Walter Kegö: Rakt på sak uppfattade vi det som om att han med hjälp av påtryckningar såg till att vi fick resurser.

Birgit Friggebo: Det talades om kanaler uppåt – både polischefer, säpoutredare och kanslihus.

Walter Kegö: Ja, så uppfattade vi det.

Birgit Friggebo: Det är en slags påtrycknings- eller PR-verksamhet – om vi uttrycker det slarvigt?

Walter Kegö: Ja.

Bertil Fiskesjö: Vi har hört många om Ebbe Carlssons status. Alla har varit ivriga att försäkra att han var en privatperson. Hur uppfattade ni honom? Uppfattade ni honom som anställd på något sätt? Knuten till Åhmansson eller havande av ett regeringsförordnande?

Jan-Henrik Barrling: Från och med den 14 januari uppfattade vi honom som Åhmanssons utsände – Åhmanssons högra hand, om du vill. Kanske inte redan den 14 januari, det var litet väl förhastat att dra den slutsatsen då. Men genom det som hände senare blev han för oss Åhmanssons högra hand i det samarbetet.

Bertil Fiskesjö: Jag noterar att ni använder det uttrycket. Ni reflekterade alltså aldrig över var han kunde komma ifrån? Hur i all världen har han kunnat känna till alla dessa saker så bra, och hur i all världen har han skaffat sig allt detta inflytande? Ni accepterade bara att han ramlade ned i er skara och blev en uppskattad medarbetare?

Jan-Henrik Barrling: Landets högste polischef hade talat om för oss att vi skulle samarbeta med Ebbe Carlsson. Rikspolischefen får stå för de bedömningar han gjorde i förhållande till Ebbe Carlsson. Det var inte vår sak.

Bertil Fiskesjö: Rikspolischefen sade inget om vilken status Ebbe Carlsson hade?

Jan-Henrik Barrling: Nej, inte till oss i varje fall. Vi skulle samarbeta med honom.

Bertil Fiskesjö: Men ni som nästan har det som tjänsteplikt att vara misstänksamma, väckte inte detta misstankar från er sida? Ni samarbetar väl inte med vem som helst utan att ta reda på vad det är för person?

Walter Kegö: Det är klart att vi inte samarbetar med vem som helst, men vi träffar vem som helst.

Bertil Fiskesjö: Såvitt jag kan förstå var det här inte fråga om att träffa utan en fråga om att ha en värderad medarbetare.

Walter Kegö: Visst var jag misstänksam i början, den 14 januari. Men för mig framstod det hela som utom allt tvivel att detta var en person som Åhmansson gett i uppdrag att undersöka vissa förhållanden. Efteråt fick vi detta bekräftat genom samtalet till mitt tjänsterum, då rikspolischefen bad mig att samarbeta med Ebbe Carlsson och likaså den 24 februari hemma i bostaden då han återigen framförde dessa synpunkter.

Bertil Fiskesjö: Ni såg det alltså som helt naturligt att Ebbe Carlsson fick tillgång till samma material som ni i tjänsten hade tillgång till?

Walter Kegö: Nej, det tycker vi inte var naturligt.

Bertil Fiskesjö: Men han fick det ändå?

Walter Kegö: Ja, det är Åhmanssons ansvar, inte vårt. Ebbe Carlsson var med hela tiden då vi pratade med Åhmansson, exempelvis i bostaden. Det får Åhmansson stå för. Vi kan inte köra ut Ebbe Carlsson medan rikspolischefen sitter och inte gör något.

Bertil Fiskesjö: Ni överlämnade inte på egen hand något hemligstämplat material till Ebbe Carlsson, utan det var sanktionerat av Åhmansson?

Walter Kegö: Korrekt.

Bertil Fiskesjö: Här står uppgifter mot uppgifter. Det blir naturligtvis en intressant och besvärlig fråga för oss att värdera dessa uppgifter. Men det är en senare historia. Jag skall inte gå in på den nu.

Det finns några uttalanden som jag gärna skulle vilja ha kommenterade. Det sades av någon av er att i vissa situationer skulle det vara rätt att ta till olagliga metoder. Som paragrafryttare reagerar jag mot sådana uttalanden. Vad är det för "vissa situationer"?

Walter Kegö: Det vi åsyftade i våra diskussioner med exempelvis Sandström var nödsituationer, dvs. när liv står på spel. Det gällde sådana situationer här.

Bertil Fiskesjö: Ni skulle alltså förhindra att liv förspillde genom att eventuellt skaffa in förbjuden spaningsutrustning. Är det så man skall tolka er?

Walter Kegö: Jag kan inte gå in på det offentligt.

Bertil Fiskesjö: Nu har denna spaningsutrustning inte kommit in och då har liv förspillts och då har åtminstone risken varit stor att liv har förspillts. Jag tar bestämt avstånd från att man skulle få använda olagliga metoder efter en fri värdering av underordnade tjänstemän. De lagar som vi stiftar i riksdagen måste respekteras, och det finns fortfarande något som heter tjänsteansvar. Var och en är skyldig att följa den lagstiftning som finns, oavsett om man är underordnad eller överordnad.

Walter Kegö: Jag tackar herr Fiskesjö för föredragningen. Men då skall jag också be att få göra en föredragning. Jag har arbetat med terrorism under många år, och jag vet vad det innebär. Exempelvis är det en planläggning som pågår i flera år. Att andas ut efter några månader i dessa sammanhang är att göra det lätt för sig.

Bertil Fiskesjö: Ur min synpunkt är det ganska sensationella uppgifter vi har fått här. Men det är saker som vi får diskutera i andra sammanhang.

Walter Kegö: Får jag fråga herr Fiskesjö vad det är som är sensationellt, så att jag får möjlighet att svara på det?

Bertil Fiskesjö: Hur kan det komma sig att man anser att en klar och otvetydig lag från riksdagens sida i vissa lägen kan åsidosättas?

Walter Kegö: Men herr Fiskesjö känner väl till brottsbalkens nödregler?

Bertil Fiskesjö: Vilka nödsituationer var det som man med ett kontinuerligt användande av spaningsutrustning, som är förbjuden, skulle förhindra? Det får jag alltså inte veta här.

Walter Kegö: Jag ställer upp precis när som helst och berättar för herr Fiskesjö – men icke offentligt.

Bertil Fiskesjö: Den uppfattning jag får är alltså att ni tyckte det var riktigt att företa förberedelser för införande av denna avlyssningsapparatur.

Walter Kegö: Det är cheferna som fattar de besluten – inte vi.

Bertil Fiskesjö: Ni ansåg att ni hade sanktion från cheferna för de förberedelser som ni vidtog?

Walter Kegö: Svar: ja.

Bertil Fiskesjö: Vad skulle lägenheten användas till? Vad var det som gjorde att den plötsligt blev utan intresse?

Walter Kegö: Först och främst är det inte en lägenhet, det är en kontorslokal. Bl.a. skulle det bedrivas bearbetning av den avlyssning som vi i så fall skulle få fram. Det var alltså inget bestämt, men det var de tankegångarna som fanns. Naturligtvis skulle även vanlig bearbetning bedrivas. Det var viktigt att man skulle sköta det hela sekret.

Vi hade redan flyttat till andra lokaler. Vid den tidpunkten fanns vi alltså inte inom rotelns domäner. Vi satt avsides i polishuset och arbetade. Under hösten hade vi alltså varit tolv stycken. Det var alltför trångt att sitta kvar.

Om vi skulle bli tolv stycken återigen var det ytterligare ett skäl att flytta därifrån. Det var många skäl till att vi ville ha denna lokal.

Bertil Fiskesjö: Denna lägenhet förbereddes för användning av den utrustning som man eventuellt skulle få inköpa?

Walter Kegö: Nej, det kom aldrig så långt.

Bertil Fiskesjö: Men planerna var så. Avsikten var detta i denna affärslokal eller lägenhet.

Walter Kegö: De möjligheterna diskuterades.

Bertil Fiskesjö: Dessa diskussioner var cheferna införstådda med?

Jan-Henrik Barrling: Vi förde dessa diskussioner med Sune Sandström den 28 i lokalen och även tre dagar senare när han kom upp och började beställa personal.

Bertil Fiskesjö: När de har sagt att de bestämt avrådde eller avstyrkte från metoder av detta slag, är det alltså felaktiga upplysningar?

Jan-Henrik Barrling: Jag har inte den minnesbild de har.

Bo Hammar: Jag skulle vilja fråga er om samarbetet med Ebbe Carlsson. Ni hävdar att Åhmansson gav er i uppdrag att samarbeta. Vad innebar detta? Fick ni några instruktioner för samarbetet? Var det en klarsignal för hela vägen fram? Fanns det någon form av instruktioner eller restriktioner?

Jan-Henrik Barrling: Det fanns inga som helst instruktioner.

Bo Hammar: Det gällde inte heller handhavandet av handlingar?

Jan-Henrik Barrling: Då var Åhmansson närvarande. Det var han som bestämde hur det skulle gå till.

Bo Hammar: Ni uppfattade hans uppmaning till er att samarbeta som ett samarbete fullt ut utan begränsningar, dvs. som om Ebbe Carlsson var en anställd inom säkerhetsavdelningen?

Jan-Henrik Barrling: Det kan man väl inte säga. Ytterligare en anledning till att vi skulle sitta i denna lokal, såsom diskussionerna var innan vi kom dit, var just att Ebbe Carlsson skulle hjälpa till att sammanställa det material vi hade. Det sade man sedan nej till.

Bo Hammar: När beskedet sedan kom i maj om att nu skulle Ebbe Carlsson börja betraktas som en källa uppfattade ni som en helomvändning. Har jag förstått er rätt?

Jan-Henrik Barrling: Ja, det är riktigt. Den 18 maj kom sedan beskedet att vi skulle glömma detta med avlyssning.

Bo Hammar: Jag vill återvända till en fråga som några har varit inne på tidigare. Ni säger att Ebbe Carlsson medverkade till att det blev ett ökat intresse kring denna utredning och ökad förståelse för era behov. Det kan jag inte göra någon bedömning om. Tillförde Ebbe Carlsson något substantiellt material till själva mordutredningen? Åklagarna hävdar att det material som

Ebbe Carlsson kom med inte var nytt, utan det var väl känt. Det var sådant som ni hade arbetat fram på annat sätt. Vad är er bedömning av detta?

Walter Kegö: Vi har aldrig diskuterat med Jörgen Almblad varifrån vi har fått informationen. Han kan inte bedöma om det som Ebbe Carlsson kom med var viktigt eller intressant. Han visste alltså inte varifrån vi fick all information.

Bo Hammar: Har det varit någon form av rundgång? En del av den information som ni gav till Almblad hade ni fått hjälp med via Ebbe Carlsson. Därefter säger Almblad att han inte tycker att Ebbe Carlsson tillförde något nytt. Var det någon sådan cirkel?

Jan-Henrik Barrling: Ja, det är möjligt. Jag tror säkert att vi skulle kunna komma överens med Jörgen Almblad om vi diskuterade detta med honom. Vi skulle nog hamna på samma uppfattning.

Bo Hammar: Jag tror att det var Barrling som tidigare var inne på hotbilden. Den har spelat en stor roll i hela diskussionen. Ebbe Carlssons medverkan gällde inte bara själva mordutredningen utan även hotbilden före mordet på Olof Palme. Du sade något om att det fanns material, men att det inte hade analyserats. Efter analys skulle man kunna göra vissa tolkningar. När Ebbe Carlsson var här sade han att säkerhetspolisen borde ha förstått, och skyddat statsministern. Är det en tolkning som även ni gör?

Jan-Henrik Barrling: Ebbe Carlssons synpunkter när det gäller sekret material i dessa sammanhang får stå för honom. Vi vill när det gäller dessa saker inte lägga några bedömningar inför denna publik.

Bo Hammar: Kände ni till den planerade Englandsresan? Var det något som ni hade diskuterat med Ebbe Carlsson?

Jan-Henrik Barrling: Nej.

Bo Hammar: Trots att ni hade nära samarbetat med Ebbe Carlsson kom det som en fullständig överraskning för er?

Jan-Henrik Barrling: Ja.

Anita Modin: Ni har tidigare sagt att med den information som finns sammanställd i dag skulle man ha kunnat handla annorlunda. Har Ebbe Carlsson bidragit med att få denna sammanställning gjord? Eller har han bidragit med några nya infallsvinklar eller gjort så att det har varit lättare att få fram materialet?

Walter Kegö: Nej, det är vi som har tagit fram materialet.

Anita Modin: Jo, men sammanställningen som sådan?

Walter Kegö: Vilken sammanställning avser du?

Anita Modin: Du sade själv att den sammanställning som finns nu skulle ha bidragit till att man hade haft andra planer för Palmes säkerhet före mordet.

Walter Kegö: Det är vårt material.

Anita Modin: Det är ni själva som har gjort sammanställningen?

Walter Kegö: Ja.

Anita Modin: Det har tidigare talats om några spaningspromemorior som efter mordet inte kom fram till dem som jobbade med utredningen. Holmér nämnde bl.a. att han inte hade fått vetskap om dessa promemorior förrän nu i januari. Vi frågade även Näss om detta. Han kunde inte ge något svar. Har ni möjligen några funderingar kring dem?

Jan-Henrik Barrling: Jag skall försöka förklara. När vi under 1986 höll på med utredningen om mordet på Olof Palme fanns det inga direkta funderingar som gjorde att man insåg att vi behövde gå tillbaka så långt i spaningsmaterial som det sedan blev fråga om. Vid det tillfället var vi ett 40-tal personer på säkerhetsavdelningen som arbetade med olika uppgifter i utredningen. Några av dessa personer hade till uppgift att kopiera allt material som fanns hos oss för vidarebefordran till spaningsledningen. Uppenbarligen blev inte detta material kopierat och översänt. Att ingen reagerade berodde sannolikt på att ingen letade efter den typen av uppgifter då. Senare under utredningen har vi kommit fram till att även spaningsinformation från 1985 kan vara relevant i sammanhanget. Därför gick vi i december 1987 och januari 1988 tillbaka i materialet, och det var därför informationen kom fram först då.

Walter Kegö: Får jag tillägga att vår avsikt inte har varit att på något sätt misskreditera säkerhetsavdelningen. Jag tycker att man skall poängtera detta. Vår avsikt har varit att ta med det material som är relevant i utredningen – inget annat.

Anita Modin: Det förstår jag.

Jan-Henrik Barrling, du sade att när du hade varit på personligt besök hos Näss hade du frågat honom om han kände till att PKK planerat att skjuta en till person i Sverige. Det gjorde han uppenbarligen inte. Vad var dina tankar, kommentarer, när du fick reda på mordet på Olof Palme?

Jan-Henrik Barrling: Min spontana uppfattning var: Jaså, var det honom de skulle skjuta! Men sedan tänkte jag: Nej, så bråttom skall vi inte ha. Det kan ju vara så att PKK planerar ett mord i Sverige, och har den oturen att någon annan passar på att skjuta statsminister Olof Palme. Han var i och för sig en av de mest utpekade personerna i PKK:s propaganda. PKK kan ha haft den oturen att någon annan passade på att skjuta Palme medan PKK planerade ett annat attentat. Men min första spontana reaktion var: Jaså, var det honom de menade!

Walter Kegö: Får jag återigen kommentera litet grand. Jag har haft en analysgrupp som har tittat på material som avhandlar samtal och liknande. Det fanns tidigare en analysgrupp som har gått igenom samma material. Båda grupperna är eniga om att det planerades ett attentat.

Anita Modin: Vad var din spontana reaktion när du fick höra om mordet?

Walter Kegö: Jag skulle kunna svara med något liknande. Jag tänkte också på organisationen. Men man kunde naturligtvis aldrig veta. Jag reagerade på samma sätt. Jag trodde att det var fullt möjligt att PKK hade gjort det.

Bengt Kindbom: Vi granskar ju regeringen. Vid ett eller t.o.m. flera tillfällen, det första var den 27 mars, träffade ni Anna-Greta Leijon. Enligt JK:s rapport diskuterades det ett antal resursfrågor vid det tillfället. Ni har sagt att ni var där bara en kort stund. Anna-Greta Leijon frågade er om ni hade de resurser ni behövde. Jag utgår från att det var personella resurser. Diskuterades andra resursfrågor, exempelvis utöver det som står i JK:s utredning om Ebbe Carlssons resor? Till exempel frågan om att anskaffa utrustning?

Jan-Henrik Barrling: Nej.

Bengt Kindbom: Diskuterades över huvud taget resursfrågor och på vilket sätt Tomas Fischers pengar skulle användas medan ni var kvar där?

Jan-Henrik Barrling: Nej.

Bengt Kindbom: I JK:s rapport finns det en inledning med händelseförloppet som går tillbaka till november 1987. Man talar där om blockeringar inom säkerhetsavdelningen. Har ni några kommentarer till det?

Jan-Henrik Barrling: Blockering är inte vårt uttryck. Vi har sagt det förut, och det kan sägas igen. Vi har haft diskussioner i första hand med P-G Näss om att få större resurser än de vi redan hade då och kanske ännu senare. Det är något som sannolikt förekommer ganska ofta. Det har förekommit ofta när det gäller utredningen av PKK. Det förekommer sannolikt ofta när det gäller andra utredningar. Det råder inget tvivel om att vi uppfattade att vårt spår var värt mer resurser än de vi hade.

Bengt Kindbom: Det brukar inte vara någon ovanlig slutsats när det gäller det man jobbar med. Motarbeta eller blockera är två begrepp som används. Motarbeta säger säpokommittén i den offentliga utredningen, SOU-betänkandet. Har du någon synpunkt på vad som kan ligga bakom detta att mynta dessa begrepp? Har det funnits något syfte med det?

Walter Kegö: Jag kan inte svara på det. Jag kan bara konstatera att någon har myntat begreppet. För vårt vidkommande har det absolut inte varit något självändamål eller fanatism som har drivit oss att göra denna utredning. Vi har accepterat de beslut som cheferna har fattat. Jag accepterade i januari att börja på ett nytt arbete som Näss föreslog. Det fanns inga motsättningar oss emellan. Det är andra som har stått för de uttrycken, icke vi.

Bengt Kindbom: Det har jag uppfattat. Upplever ni som att det finns ett syfte med att mynta dessa begrepp, som om ni har varit brickor i det spelet?

Walter Kegö: Jag vet inte.

Elisabeth Fleetwood: Ni har sagt att Ebbe Carlsson skötte föredragningen, men att uppgifterna var era. Vem avgjorde att just Ebbe Carlsson skulle stå för föredragningen? Såvitt jag kan förstå borde det ha varit effektivare att ni gjorde det som satt inne med kunskapen. Varför detta extra led?

Walter Kegö: Det är korrekt. Det tyckte vi också. Menar du den 9 maj, eller vilken föredragning menar du?

Elisabeth Fleetwood: Jag menar över huvud taget varför ni inte skulle sköta denna direktkontakt, direktföredragning.

Walter Kegö: Det är riktigt. Det borde vi ha gjort.

Elisabeth Fleetwood: Reagerade ni och påpekade att detta borde ni kunna göra lika bra?

Walter Kegö: Vi reagerade inför varandra och inför gruppen, men...

Elisabeth Fleetwood: Inte uppåt?

Walter Kegö: Nej.

Elisabeth Fleetwood: Någon av er sade att ni kände att ni fick någon att samarbeta med när Ebbe Carlsson dök upp. Men ni har också visat på att samarbetet med Almblad och den stora gruppen, som från början var 40 personer och sedan minskade, var mycket bra. Vad var det som Ebbe Carlsson kunde tillföra i samarbetsväg som ni inte redan hade – mer än att det var en väg uppåt att få resurser?

Walter Kegö: Även kontakter.

Elisabeth Fleetwood: Jag vill få svar på en direkt fråga. Vill ni hävda att ni direkt från Åhmansson fick en direkt uppmaning att samarbeta med Ebbe Carlsson?

Walter Kegö: Svaret är tveklöst ja.

Elisabeth Fleetwood: Den sista frågan gäller de kopierade handlingarna – en fråga som kom upp ganska sent. Det fanns således information som av misstag inte kopierades och därför inte gick till spaningsledningen. Hur skall man undvika något sådant? Man kan knappast säga att den som inte har fått informationen kan efterlysa den?

Jan-Henrik Barrling: Jag är inte säker på att jag förstod frågan.

Elisabeth Fleetwood: Materialet blev inte kopierat och det gick inte vidare till spaningsledningen. Man kan då inte begära att spaningsledningen skulle fråga varför de inte hade fått denna information och varför inte några kopior skickades. Spaningsledningen är ju inte medveten om att materialet finns.

Jan-Henrik Barrling: Det förefaller riktigt.

Elisabeth Fleetwood: Var tror du felet låg när materialet inte kopierades och gick vidare?

Jan-Henrik Barrling: Eftersom avsikten var att allt material som rörde PKK skulle kopieras och det inte blev gjort och alltså inte heller fullständigt skickades över, måste felet ligga i den organisation som skötte utredningen.

Elisabeth Fleetwood: Det betyder i den grupp som ni själv arbetade?

Jan-Henrik Barrling: I vart fall gjorde jag det. Walter var inte närvarande. Men visst, jag var där.

Börje Stensson: Har ni sagt samma saker till justitiekanslern som ni har sagt här?

Walter Kegö: Svar: ja.

Börje Stensson: Det har talats om en rapport som lämnades till Sune Sandström den 24 och kanske kom Åhmansson till handa den 31 maj. Vad var det för slags rapport?

Walter Kegö: Jag kan inte gå in på detaljerna, men det var en sammanställning rörande hemligt material.

Jan-Henrik Barrling: Som jag sade tidigare rörde det det hemliga material som initierade hela detta samarbete med Ebbe Carlsson.

Walter Kegö: Jag kan också tillägga att jag fick tillbaka rapporten med kommentaren att Åhmansson inte hade tid att läsa den. Han hade viktigare saker att göra.

Börje Stensson: Vi har blivit informerade om att Ebbe Carlsson var ålagd att lämna en viss rapport för sin verksamhet. Denna rapport från Ebbe Carlsson har efterlysts. Den har icke åstadkommits. Skall denna rapport vara något slags jämförelsematerial mellan Ebbe Carlsson och er?

Walter Kegö: Nej.

Ulla Pettersson: Jag fäster mig vid en detalj. Jan-Henrik Barrling sade att det bekräftades på flera sätt att Ebbe Carlsson var Åhmanssons högra hand. Jag kan tänka mig att ett sätt var att Ebbe Carlsson sade så och ett annat sätt att Nils Erik Åhmansson sade så. På vilka flera sätt bekräftades detta?

Jan-Henrik Barrling: Ja, det framgick – men jag vill inte gå in på vissa detaljer eftersom även det rör sekretess – av de besked som Ebbe Carlsson lämnade om de diskussioner som han hade fört med Nils Erik Åhmansson, förutom det du själv nämnde.

Ulla Pettersson: Man kan alltså säga att det var det sätt som Åhmansson och Ebbe Carlsson uppträdde på. Det rörde sig inte om andra personer som verifierade detta?

Jan-Henrik Barrling: Nej, det är riktigt.

Olle Svensson: Därmed är den sista frågan ställd. Vi började ställa frågor kl. 09.00 i morse. Det har gått drygt tio timmar. Jag noterar med tillfredsställelse att trots att vi har delvis rört oss på minerad mark – främst då förundersökningar och sekretessbelagt material – , har vi lyckats genomföra denna utfrågning så att vi har fått oss ytterligare kunskaper för det vi skall göra, nämligen bedöma regeringens åtgärder. Det finns mycket annat som senare skall bedömas. Men vi vet vad som ligger hos oss. Det återstår för mig att uttala ett tack till er som har ställt upp här och gett oss en värdefull kompletterande information.

Därmed avslutas dagens utfrågningar. Vi börjar i morgon kl. 09.00 med statssekreterare Kjell Larsson.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 16

1988-08-04

kl. 09.00–10.10

Offentlig utfrågning av statssekreterare Kjell Larsson angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Jag förklarar sammanträdet öppnat och önskar er alla god morgon. Jag noterar att vi för första gången som vi sysslar med författningspolitik har fått en miljonpublik. Därför skall jag upprepa vad denna konstitutionsutskottets granskning går ut på.

Granskningen utgår från 1 § i regeringsformen, där det står att all offentlig makt utgår från folket och att riksdagen är folkets främsta organ men att riket styrs under lagarna. I kapitlet om kontrollmakten sägs att riksdagens konstitutionsutskott skall granska statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning.

Vi har under dessa dagars utfrågning – med undantag för utfrågningen av statssekreterare Sten Heckscher – rört oss något i periferin och utfrågat personer som har haft kontakt med regeringen. Därmed har vi fått ett underlag.

Jag vill understryka att dessa offentliga utfrågningar handlar om sakupplysningar vid sidan av ett omfattande skriftligt material, som vi har tillgång till. Nu kommer vi närmare centrum och får tillfälle att utfråga representanter från kanslihuset. Sist i denna rad kommer förre justitieministern Anna-Greta Leijon och statsminister Ingvar Carlsson.

Först hälsar jag välkommen statssekreterare Kjell Larsson i statsrådsberedningen. Han kommer hit i sin egenskap av att han bevakar säkerhetsfrågor och bereder dem inför statsministern.

Jag frågar dig, precis som jag har frågat alla andra, om du enligt den praxis som utskottet har valt vill säga något inledningsvis.

Kjell Larsson: Herr ordförande, ärade utskottsledamöter! Jag vill gärna utnyttja möjligheten att ge en sammanhängande bild av bakgrunden till de åtgärder som jag har vidtagit i mina kontakter med den s.k. affären. Jag börjar med det som så ofta verkar förbises. Olof Palme, Sveriges statsminister, mördades på en gata i sin egen huvudstad för nästan två och ett halvt år sedan. Mordet har påverkat oss alla på många olika sätt. Vi har väl alla en brinnande förhoppning om att detta mord skall klaras upp och att mördaren eller mördarna skall gripas och dömas.

En av mina arbetsuppgifter alltsedan mordet inträffade har varit att regelbundet ta emot information från arbetet på att försöka lösa mordet. Jag har under de gångna åren fått vetskap om en mängd olika uppslag, idéer och spår. Men i regel lever varje nytt uppslag inte särskilt många veckor. Efter ett ofta skickligt polisarbete kan det mesta snabbt avföras. Min lärdom av dessa erfarenheter är att man tvingas ta alla nyheter, uppslag och förhoppningar

med en stor nypa salt. Hur intressant, logiskt och lovande ett nytt uppslag än ter sig vet jag att snart sagt allting kan ha en naturlig förklaring.

Betyder då detta att varje nytt uppslag i den här frågan kan viftas undan därför att så många tidigare uppslag visat sig värdelösa? Självfallet inte. Inte minst diskussionen kring vad som var känt före mordet visar att varje information kan ha betydelse, även om den tycks obetydlig och även om den är dold i snåriga telefonavlyssningsutskrifter på ett besvärligt främmande språk och i kodad form. En sådan information kan faktiskt vara livsavgörande. För sådan information och för sådana hot måste man vara lyhörd. Jag har mycket stor respekt för de svårigheter som ligger i denna uppgift.

En av mina arbetsuppgifter som statssekreterare i statsrådsberedningen är att ansvara för vissa säkerhetsfrågor, bl.a. frågan om det livvaktsskydd som vissa statsråd har. Jag måste därför vid detta tillfälle reagera mot något som P-G Näss framförde under utfrågningen av honom. Vad han sade får inte stå okommenterat. Jag utgår från att P-G Näss yttrade sig obetänksamt i en kanske för honom personligen avgörande situation. Så här sade han inför utskottet om information som man fått genom telefonavlyssning före mordet på Olof Palme:

"När man kom in på 1986 fördes en stor del av samtalen med en person som även PKK-arna själva anser mentalt störd. Han for ut i utgjutelser mot allting, mycket beroende på att han uppenbarligen under den här perioden hotades av utvisning ur Sverige."

Om man vet att man i en känd terroristorganisation talar om mord, uttrycker hat mot den svenska regeringen och statsministern, då är det minsann inte lugnande att en av de personer som är inblandade är mentalt störd. Det är precis tvärtom. Låt mig tillägga att jag, om jag i min tjänst får klart för mig att det bland terrorister uttalas hat och hot mot regeringen och mot ett namngivet statsråd av en mentalt störd terrorist, som dessutom hotas av utvisning, då skall jag se till att det statsrådet får skydd. Det kan jag garantera.

Som en ytterligare kommentar till vad P-G Näss har sagt här vill jag säga att det är nytt för mig och mycket uppseendeväckande att man nästan två år efter mordet på Olof Palme inte hade genomfört alla nödvändiga förhör med vittnen från brottsplatsen. Detta är självfallet en fråga som jag kommer att ställa vid nästa information från förundersökningsledningen.

Det är alltså lätt att bli och nödvändigt att vara skeptisk inför all den information som kommer. Men det är också viktigt att inte missa det väsentliga, det som kan vara avgörande. Den lösning på detta dilemma som jag har kommit fram till är naturligtvis att alla uppgifter måste utsättas för samvetsgrann kontroll av berörda myndigheter, självfallet på deras professionella ansvar.

Det var den lärdomen jag hade inför mötet med rikspolischefen och Ebbe Carlsson den 28 april i år, då jag för första gången kom i kontakt med den här affären. De uppgifter som lämnades under detta möte var av sådant slag att jag inte kunde vifta undan dem. Två omständigheter var avgörande för mitt ställningstagande.

För det första hävdades att det fanns nya omständigheter kring mordet. Jag, vilket jag har sagt tidigare, som hade följt informationen från mordspaningarna fick veta att det bland det som framfördes vid detta tillfälle fanns

flera nya omständigheter som jag tidigare inte känt till. Däremot hävdade ingen under mötet att det fanns nya bevis eller ens nya sanningar i frågan. Det fanns uppslag och hypoteser.

Under detta möte, för det andra, gav rikspolischefen, vilket har framkommit under tidigare förhör, besked om att detta var det intressantaste man hade att arbeta med i sökandet efter att finna Olof Palmes mördare.

I samband med detta möte fick jag också klart för mig att justitieministern tidigare hade informerat statsministern och fått statsministerns synpunkter på hur hon borde agera. Under mötet fick jag vidare klart för mig att dessa synpunkter beaktades. Åklagarna skulle informeras, och samarbetet med Ebbe Carlsson skulle ske på myndigheternas ansvar. Härigenom blev det ganska lätt för mig att avgöra hur jag själv skulle hantera den uppkomna situationen.

1. Det var självfallet uteslutet för mig att gå till statsministern och ge honom rådet att ingripa och försöka förhindra ett fortsatt samarbete mellan Ebbe Carlsson och polisen. Det hade han ingen formell rätt att göra. Det var naturligtvis otänkbart att förhindra eller avbryta ett samarbete, som enligt rikspolischefen hade lett fram till det intressantaste man hade att arbeta med i ansträngningarna att försöka finna Olof Palmes mördare.

2. Däremot var det viktigt att de uppgifter som lämnades skulle kontrolleras. Detta förutsatte självfallet information till åklagarna. Det kravet upprepades gång på gång. Om behovet av kontroll hade Anna-Greta Leijon, Sten Heckscher och jag ett särskilt samtal några dagar efter mötet den 28 april.

3. För mig med mitt ansvar gällde det också att få en bedömning av om de nya uppgifterna föranledde någon ändring i hotsituationen. Jag bad rikspolischefen om en sådan bedömning och fick den.

4. Jag berättade för statsministern om detta möte den 28 april under den nästkommande genomgången med honom, som ägde rum den 7 maj, en lördagseftermiddag. Vi var överens om de förhållningsregler som han tidigare hade formulerat, och statsministern informerade mig om planerna för framtida partiöverläggningar.

Ärade ledamöter! Jag har i denna inledning försökt få med det viktigaste i mina åtgärder i denna affär. Jag har även försökt ge en bakgrund till hur jag sett på affären. Jag hoppas att denna inledning varit till nytta för utskottet.

Olle Svensson: Vi övergår därmed till frågorna. Jag utgår från den speciella uppgift som du i statsrådsberedningen har rörande säkerhetsfrågor. Hur fungerar kommunikationerna med rikspolisstyrelsen och dess säkerhetsavdelning?

Kjell Larsson: I fråga om mordspaningen, som egentligen ligger vid sidan av den här frågan, kan jag säga att justitieministern regelbundet, ungefär en gång i månaden, fått information om arbetet. I denna information deltar jag regelmässigt. Vid i princip samma tillfällen får justitieministern också information från säkerhetsavdelningen om det aktuella läget för den. Också den informationen deltar jag i. Dessutom förekommer andra regelbundna överläggningar där frågor av den här karaktären diskuteras, varvid vi även får rapporter från den militära delen av underrättelseväsendet.

Olle Svensson: Du sade att du blev informerad först den 28 april. JK:s rapport över händelseförloppet börjar i november 1987 och vitbokens kalender börjar den 17 mars. Tycker du att du kom in på scenen för sent?

Kjell Larsson: Nej, det tycker jag inte. Hade det funnits mer substans i själva hotfrågan än vad det sedermera visade sig finnas, kan man nog säga att jag borde ha känt till saker och ting tidigare. Men det är en rent hypotetisk frågeställning. Jag förutsätter att de bedömningar som framför allt polisen gjorde var av sådant slag att man ansåg att jag inte behövde få information tidigare.

Olle Svensson: I regeringens vitbok står att du efter föredragningen under sammanträdet den 28 april ansåg att du fått del av ett viktigt och nytt material samt fått nya infallsvinklar. Vad syftade du närmast på?

Kjell Larsson: För det första hävdades att det hade gjorts iakttagelser – såvitt jag förstår härrör de från bearbetade vittnesmål från mordplatsen – som gav en annan och tydligare bild av vad som hade hänt i samband med mordet och runt omkring mordplatsen.

För det andra fick jag information om de vandringar i Gamla stan, som också spelat en viss roll under de tidigare förhören. Det var inte tidigare känt för mig att en person nära knuten till eller medlem av PKK hade gjort sådana vandringar före mordet.

För det tredje hävdades att det fanns tre av varandra oberoende uppgifter om det möte där mordet på Olof Palme skulle ha planerats. Inte heller den uppgiften kände jag till tidigare. Framför allt visste jag inte att det fanns flera av varandra oberoende uppgifter.

För det fjärde hävdades att det fanns en viss uppgift från telefonavlyssningen före mordet, en uppgift som var betydligt tydligare i sin sammankoppling med hotet och just Olof Palme än vad jag hade hört tidigare.

Det var egentligen de fyra nyheter som lämnades. Som jag sade tidigare hävdades inte att det fanns ett slutgiltigt bevis för att något av dessa nya fakta var sanningar. Det hävdades att man hade kommit en bit på vägen på dessa fyra områden och att man måste fortsätta.

Anders Björck: Jag tror att Kjell Larsson och jag med tanke på hans inledning är helt överens om en sak, nämligen att det är oerhört viktigt att finna Olof Palmes mördare. På den punkten finns inga och får självfallet inte finnas några skilda uppfattningar inom riksdagen. Anser du att den s.k. Ebbe Carlsson-affären har underlättat ansträngningarna på att finna Olof Palmes mördare?

Kjell Larsson: Jag antar – någon säker bedömning kan ännu inte göras – att det faktum att så många uppgifter från spaningsarbetet har blivit kända för Olof Palmes mördare kan ha försvårat arbetet på att finna mördaren. Ebbe Carlsson-affärens offentlighet och den mängd uppgifter som har kommit ut för kanske inte arbetet framåt.

Anders Björck: Den här affären har alltså inte ökat möjligheterna att finna Olof Palmes mördare?

Kjell Larsson: Det kan jag inte tänka mig, även om det tydligen finns vissa teorier om det.

Anders Björck: När du fick klart för dig att Ebbe Carlsson spelade den roll som han gjorde, utgick du då från att Anna-Greta Leijon hade gjort en bedömning av hans lämplighet för uppdraget? Funderade du själv i din egenskap av säkerhetsansvarig över om Ebbe Carlsson var den rätta personen att syssla med det han gjorde?

Kjell Larsson: Frågan är omöjlig för mig att besvara. Till att börja med har inte Anders Björck och jag samma uppfattningar om huruvida det har lämnats ett uppdrag till Anders Björck (felsägning). Det var en intressant felsägning.

Anders Björck: Jag kan försäkra dig att affären hade fått ett helt annat förlopp om jag hade fått uppdraget.

Kjell Larsson: Vi är för det första inte överens om huruvida Ebbe Carlsson hade ett uppdrag. För det andra är vi säkert inte heller överens om vilken roll Ebbe Carlsson har spelat.

Anders Björck: Den frågan kommer vi naturligtvis att ställa till Anna-Greta Leijon. Gjorde du en självständig prövning av Ebbe Carlssons lämplighet? Eller utgick du ifrån att det inte fanns någon anledning för dig att ingripa i och med att han hade kontakt med Anna-Greta Leijon?

Kjell Larsson: När jag kom i kontakt med den här affären sade rikspolischefen att det här är det intressantaste vi har att arbeta med i ansträngningarna på att finna Olof Palmes mördare. Vid samma tillfälle presenterades fyra saker som var nya för mig. Jag gjorde då den självständiga bedömningen att detta samarbete måste fortsätta på de villkor som jag visste fanns för samarbetet, nämligen att det skulle ske på myndighetens ansvar och inte vara en uppgift för regeringskansliet eller justitieministern. Min självständiga bedömning var att Ebbe Carlsson måste kunna spela den rollen, om han har förtroende hos rikspolischefen och om rikspolischefen använder honom på det sätt han vill.

Anders Björck: Vilken bedömning gjorde du av Anna-Greta Leijons roll? En sådan hade hon onekligen.

Kjell Larsson: Anna-Greta Leijons roll var att lyssna på Ebbe Carlsson och rikspolischefen. Hon fick vid det nämnda tillfället del av samma bedömning av det intressanta i det som har kallats Ebbe Carlssons teori.

Anders Björck: Hade hon enligt din uppfattning bara lyssnat?

Kjell Larsson: Javisst, enligt min uppfattning hade hon bara lyssnat.

Anders Björck: Men du fick redan den 10 maj reda på att hon hade skrivit ett rekommendationsbrev till Ebbe Carlsson. Det var väl knappast att bara lyssna?

Kjell Larsson: Nej, det var det inte.

Anders Björck: Hur reagerade du när du fick höra att hon hade skrivit detta rekommendationsbrev?

Kjell Larsson: Ebbe Carlsson ringde upp mig därför att han visste att jag var värd för en konferens med mina kolleger i OECD-länderna. Samtalet var i slutet av konferensen, och han ville få min hjälp att knyta kontakt med min engelske kollega. I förbigående nämner han att han har ett rekommendationsbrev från Anna-Greta Leijon, och han säger det verkligen i förbigående. Jag skall återkomma till varför jag tycker att det är intressant.

Min bedömning är naturligtvis att rekommendationsbrevet är utfärdat helt i sin ordning. Jag har sedermera förvissat mig om hos juristerna på statsrådsberedningen och i justitiedepartementet samt även sett det i en PM från KU:s kansli att ett sådant rekommendationsbrev mycket väl kan utfärdas av ett statsråd. Jag reagerade alltså inte mer på hans besked om rekommendationsbrevet än att jag noterade det i förbigående. Jag ställde inte upp på Ebbe Carlssons begäran och tänkte därefter inte mer då saken.

Anders Björck: Det är möjligt att rekommendationsbrevet formellt sett är utfärdat helt i sin ordning. Den saken skall vi inte avgöra här. Men du reagerade alltså inte mot att brevet fanns och ställde heller inga frågor?

Kjell Larsson: Nej, det gjorde jag inte.

Anders Björck: Ställde du inte heller några frågor till Anna-Greta Leijon?

Kjell Larsson: Nej, det gjorde jag inte.

Anders Björck: Tyckte du inte att det då var lämpligt att informera statsministern om brevet?

Kjell Larsson: Om jag först får höra att ett statsråd har skrivit ett brev och jag sedan, som det har visat sig, på mycket goda grunder utgår från att brevet är skrivet helt i sin ordning, då ser jag det inte som min uppgift att kontrollera brevet och vad som står i det.

Anders Björck: Med tanke på vad vi i dag vet om rekommendationsbrevets innehåll, hade det inte varit bra om statsministern hade fått vetskap om det strax efter den 10 maj i stället för den 2 juni?

Kjell Larsson: Om jag den 10 maj hade fått veta att brevet hade det innehåll som det hade, skulle jag förmodligen omedelbart underrättat statsministern och talat med justitieministern.

Anders Björck: Varför avvisade du Ebbe Carlssons begäran om att kontakta den person som du uppenbarligen var värd för?

Kjell Larsson: Som jag sade tidigare hade jag berättat för Ebbe Carlsson att jag skulle vara värd för den här konferensen och att jag där skulle träffa mina kolleger. Han trodde att den person som kom från Storbritannien var motsvarigheten till statssekreteraren i statsrådsberedningen. Det visade sig sedan att den person som kom från Storbritannien, tydligen speciellt hitskickad av Margaret Thatcher för att studera det svenska politiska systemet – jag hoppas att han fick med sig många lärdomar hem – snarare var

min motsvarighet på civildepartementet. Det var alltså inte den person som Ebbe Carlsson ville träffa. Redan av det skälet kunde jag avvisa Ebbe Carlssons önskemål.

Nu visade det sig, vilket inte framgår av vitboken, att Ebbe Carlsson ändå ville ta chansen att försöka använda sig av den här kontakten. Men jag medverkade alltså inte till att knyta den.

Anders Björck: Vi har alldeles nyss tangerat statsministerns roll i sammanhanget. Kan du redogöra för den information som du har gett statsministern? Är det någonting utöver det som framgår av regeringens vitbok som du tycker är av betydelse för granskningen?

Kjell Larsson: I mitt inledningsanförande berättade jag om mötet lördagen den 7 maj. Statsministern bekräftade då för mig de synpunkter han hade framfört till Anna-Greta Leijon om hur situationen borde hanteras. Jag hade inga invändningar mot dessa förhållningsregler. Därefter talade vi kort om statsministerns planer på att informera partiledarna. Som framgår av vitboken hade jag sedan kontakter med statsministern i månadsskiftet maj-juni, då den här frågan nådde offentligheten.

Anders Björck: Den här frågan bör ha berört andra statsråds intresseområden, t.ex. försvarsministerns, utrikesministerns och måhända ytterligare något statsråds intresseområden. Tog du några kontakter med dem eller med andra statsråd med anledning av vad du visste?

Kjell Larsson: Nej, det gjorde jag inte. Anna-Greta Leijon hade själv haft kontakt med försvarsdepartementet angående den del av affären som berörde försvarsdepartementet.

Anders Björck: Du menar alltså att det rimligtvis var hennes uppgift att sköta dessa kontakter, om sådana behövdes?

Kjell Larsson: Nej, hon hade redan tagit den kontakten innan jag kom in i bilden. När jag fick informationen i fråga var min bedömning att jag inte behövde ta sådana kontakter.

Anders Björck: I ditt inledningsanförande nämnde du vad P-G Näss bl.a. hade sagt under utfrågningen av honom. Vi skall inte ytterligare tala om den saken, och det är ju inte heller därför vi har bett dig komma hit. Men jag vill ändå fråga vilken kännedom du hade om de anklagelser mot P-G Näss som kommit fram under dessa förhör.

Kjell Larsson: Under mötet den 28 april, som ju är huvudmötet för mitt vidkommande, riktades inga sådana anklagelser mot P-G Näss. Jag har aldrig någonsin hört någon tala om P-G Näss som KGB-agent. Det är för mig en fullständigt absurd tanke att han skulle vara det.

Anders Björck: Du fick alltså kännedom om dessa rykten eller anklagelser först sedan affären hade blivit offentlig den 1 juni? Jag syftar på att P-G Näss skulle ha varit inkompetent, korrumperad m.m.

Kjell Larsson: Såvitt jag förstår råder det delade meningar om sådana anklagelser över huvud taget har formulerats. Jag har t.ex. inte hört några sådana anklagelser från Ebbe Carlsson och inte heller från någon annan.

Anders Björck: När frågan om livvaktsskyddet kommer på tal säger Ebbe Carlsson – jag vill minnas att det är den 28 april – att du tar upp frågan om eventuella förändringar i livvaktsskyddet på grund av Ebbe Carlssons uppgifter. Kan du tala om vad dessa gällde?

Kjell Larsson: Den utlösande faktorn är hela den beskrivning som vi får av Ebbe Carlsson och rikspolischefen den 28 april. Som utskottet känner till ingår i den frågor som har direkt betydelse för hotbedömningen. Jag kunde inte på grundval av enbart den föredragningen skaffa mig en bild av huruvida åtgärder borde vidtas när det gällde att exempelvis skydda statsråd. Jag bad därför att få rikspolischefens bedömning, och den fick jag också en tid senare.

Anders Björck: Föranledde det som hände den 28 april några konkreta förändringar i livvaktsskyddet?

Kjell Larsson: Jag har som utskottet förstår ganska många gånger fått frågor från journalister och andra om sådana här ting. Jag har alltid svarat dem att vi inte diskuterar förändringar i hotbedömningar och den sortens frågor. Jag skulle gärna se att jag fick fortsätta med denna policy. Däremot kan jag gärna inom lyckta dörrar berätta för utskottet om detta.

Anders Björck: Jag har all respekt för att man av sekretesskäl inte kan gå in på konkreta fall. Men jag vore ändå tacksam för om du kunde säga om det över huvud taget blev någon förändring med anledning av dessa uppgifter. Det bör du kunna svara ja eller nej på. Det är ju lätt att på andra sätt kontrollera vad som verkligen skedde.

Kjell Larsson: Om Anders Björck i sin egenskap av vice ordförande i konstitutionsutskottet anser att det är av allmänt intresse att få kunskap om detta, kan jag säga att det inte skedde några förändringar.

Birgit Friggebo: Du sade att föredragningen den 28 april ledde dig fram till slutsatsen att det fanns nya uppslag, dock egentligen inga nya fakta och i varje fall inga bevis. Hur uppdaterad var du på alla detaljer i mordutredningen?

Kjell Larsson: Jag var uppdaterad så till vida att jag hade deltagit vid samtliga tillfällen då information givits till justitieministern under åtminstone de senaste 1,5 åren. Jag har alltså hört allt som förundersökningsledningen, såväl åklagare som polis, funnit sig ha haft anledning att berätta för justitieministern och mig. Jag kan tillägga att vi i fråga om det s.k. PKK-spåret under föregående halvår inte hade fått särskilt mycket information.

Birgit Friggebo: Det betyder alltså att du inte var särskilt uppdaterad på detaljer?

Kjell Larsson: Nej, självfallet inte. Det är inte min uppgift att känna till detaljer i utredningsarbetet.

Birgit Friggebo: Hur mycket är det rimligt att regeringskansliet vet om detaljerna?

Kjell Larsson: Jag tycker inte att det är rimligt att regeringskansliet skall veta särskilt mycket om detaljer. Däremot anser jag i enlighet med de kommissioner som har arbetat med frågan att det är rimligt att regeringskansliet och statsministern får information från en mordutredning av detta slag. Det är ju landets statsminister som har mördats.

Birgit Friggebo: Du sade att det under det föregående halvåret inte hade getts några särskilt djupgående informationer om PKK-spåret. Betyder det att Anna-Greta Leijon, som var ny som justitieminister, inte kunde veta särskilt mycket om detaljerna?

Kjell Larsson: Hon hade vid de nämnda tillfällena fått samma information som jag. Jag vet inte om hon på något annat sätt hade tagit reda på saker och ting om PKK-spåret.

Birgit Friggebo: Gör du samma bedömning i dag? Jag förutsätter att du har följt utfrågningarna, under vilka det har framgått att olika uppgifter har varit kända för åklagare och säkerhetspolisen. Anser du att det var fråga om nya och intressanta informationer?

Kjell Larsson: Som jag sade inledningsvis var informationen ny så till vida att jag inte hade fått kännedom om dessa uppgifter tidigare. Det är av avgörande betydelse att alla nya uppgifter kontrolleras. En del av denna kontroll kan sägas ha gjorts genom exempelvis utskottets utfrågningar. Därmed har naturligtvis förhoppningen om att det ligger något i uppgifterna om dessa spår förändrats även för mig.

Birgit Friggebo: Betyder det att den här affären kanske inte hade fått samma dimensioner om man hade tagit det litet lugnare och bättre låtit informera sig? Jag tänker på de aktiviteter som har genomförts och det stöd som Ebbe Carlsson ändå fick från regeringskansliet.

Kjell Larsson: Jag har försökt följa linjen att de nya uppslagen är intressanta och därför snabbt måste kontrolleras. Det är det besked som hela tiden har lämnats från regeringskansliet.

Birgit Friggebo: Nämndes ord som konspiration, blockering, undanhållande och liknande under informationsmötet den 28 april?

Kjell Larsson: Jag kan inte påminna mig att sådana ord användes vid det tillfället.

Birgit Friggebo: Gavs det inga tecken på att någon hindrade polisutredningen eller att information om hotbilden före mordet mer eller mindre hade undanhållits?

Kjell Larsson: Jag vet inte att någon medvetet skulle ha gjort det. Däremot framfördes under informationsmötet de tankar som hade funnits om att det fanns information på säpo som, om den tagits på allvar, skulle ha kunnat förhindra eller i vart fall försvåra mordet. Jag har dock ingen minnesbild av att någon skulle ha utpekats som ansvarig för detta eller att det skulle ha varit en medveten åtgärd.

Birgit Friggebo: Anna-Greta Leijon fick sin första kontakt med Carl Lidbom i detta ärende den 17 mars. Hon för ett kort samtal med Ebbe Carlsson den 24 mars, och den 27 mars äger den stora föreställningen rum. Du informeras den 28 april, dvs. en hel månad senare, trots att du är säkerhetsansvarig på regeringskansliet. Vilken kommentar har du till det?

Kjell Larsson: Jag har egentligen redan kommenterat den frågan. Jag utgår från att man hade gjort bedömningen att dessa frågor var för litet kontrollerade och för osäkra i slutet av mars för att det skulle vara självklart att informera mig. Jag tror att det framgår av vitboken att Anna-Greta Leijon redan den 5 april beställde en information till Sten Heckscher och till mig. Av olika skäl fick vi den informationen först den 28 april.

Birgit Friggebo: Det har funnits tre inslag i hotbilden för mordutredningen före mordet och nya hot. Fanns inte den sista delen med vid detta tillfälle? Eller var det sådant som framkom efteråt?

Kjell Larsson: De nya hoten fanns med som en ganska begränsad del i föredragningen den 28 april.

Birgit Friggebo: De växte alltså fram senare och gavs större proportioner?

Kjell Larsson: Jag vet inte när de utvecklades. Jag kan bara svara på vad som sades den 28 april. Det var framför allt det som då framfördes som fick mig att uppsöka rikspolischefen för att få hans särskilda bedömning av om det fanns anledning till några förändringar i skyddet av statsråd.

Birgit Friggebo: Fick du information från statsministern i slutet av året, när han hade träffat Hans Holmér och denne hade berättat att han visste vem som hade hållit i pistolen?

Kjell Larsson: Nej. Jag visste att Hans Holmér skulle träffa Ingvar Carlsson och att det var en artighetsvisit i samband med att Hans Holmér skulle tillträda sin nya tjänst i Wien.

Birgit Friggebo: Det faktum att statsministern blev informerad av Hans Holmér om att man med 99,9 % säkerhet visste vem mördaren var ledde alltså inte till att statsministern informerade dig i din egenskap av säkerhetsansvarig?

Kjell Larsson: Nej, det gjorde han inte. Det säger möjligen något om hur Ingvar Carlsson reagerade inför den informationen. Men det får ni självfallet fråga honom om i eftermiddag.

Birgit Friggebo: Kände du till att Hans Holmér var ursprunget till att Ebbe Carlsson kopplades in i den här affären?

Kjell Larsson: Nej, det gjorde jag inte, men jag visste att Hans Holmér och Ebbe Carlsson var goda vänner. Jag höll det därför inte för uteslutet att Hans Holmér hade funnits med i bilden.

Birgit Friggebo: Du misstänkte alltså det?

Kjell Larsson: Jag misstänkte inte att Hans Holmér låg till grund för Ebbe Carlssons inblandning. Jag vet inte heller om det är bekräftat att han

verkligen gjorde det. Men eftersom Ebbe Carlsson och Hans Holmér var goda vänner kunde jag inte utesluta att de hade resonerat om dessa frågor innan jag kom i kontakt med dem.

Birgit Friggebo: Kan du beskriva vad som ledde fram till de omfattande diskussionerna om att det var så viktigt att informera partiledarna? Av vitboken framgår att det kanske var viktigare att informera partiledarna än att informera sig själv om detta hade någon relevans.

Kjell Larsson: Jag håller inte riktigt med om den beskrivningen. Anledningen till att det var viktigt att informera partiledarna var att det hade framförts misstankar om att säpo inte hade skött sina uppgifter ordentligt i samband med och före mordet. Självfallet ville inte säpokommitténs ordförande få information om dessa uppgifter samtidigt som han slutjusterade ett betänkande där han inte kunde föra in dessa kunskaper eller testa dem. Därför var det viktigt med ett partiledarmöte innan säpokommitténs slutbetänkande justerades.

Birgit Friggebo: Edenmankommissionen hade publicerat sitt material en vecka före det möte i vilket du deltog. Slogs inte någon i hela det stora regeringskansliet av tanken på att man kunde lyssna med Edenmankommissionen? Kommissionen hade ju behandlat frågan om hur hotbilden såg ut före mordet?

Kjell Larsson: Den dominerande tanken i hela detta stora kanslihus var att dessa uppgifter delvis var helt nya, intressanta och måste kontrolleras. Det var en fullt legitim tanke. Kontrollen måste skötas av myndigheterna på deras professionella ansvar. Därför måste åklagarna informeras. Den kontrollen ville vi få genomförd så snabbt som möjligt.

Birgit Friggebo: Var inte de utredningar som regeringen själv hade tillsatt och vilkas resultat man fått sig tillsända intressanta?

Kjell Larsson: Jo, de var intressanta. Men förklaringen till att det kunde ligga något i de nya uppgifterna, utan att Edenmankommissionen hade fångat upp det, var att uppgifterna hade kommit fram efter den tidpunkt då Edenmankommissionen var klar med sitt arbete. Det visar sig också att säpokommitténs beskrivning av detta inte stämmer med Edenmankommissionens. Skälet är att det uppenbarligen har kommit fram nya fakta.

Birgit Friggebo: Men vandringarna i Gamla stan hade ju varit kända under nästan ett helt år.

Kjell Larsson: Jag kände inte till dem förrän den 28 april i år. Vi ansåg att det var myndighetens sak att kontrollera den här typen av uppgifter. Jag har svårt att föreställa mig att KU skulle accepterat en annan grundregel i en sådan fråga.

Birgit Friggebo: Jag skall beröra en fråga som har haft en viss betydelse för vår granskning. Partiledarna sammanträdde den 29 juni och konstitutionsutskottets beredningsutskott den 13 juli. Vid detta senare sammanträde sade vårt utskotts ordförande att utredningen om mordet på Olof Palme tycks befinna sig i ett skede där "man" bedömer det vara nödvändigt med

återhållsamhet i fråga om viss information. Därför var det olämpligt att syssla med den här frågan, sades det. Detta uttalande understöddes senare av statsministern i ett pressmeddelande, i vilket han säger att det finns en del information som de borgerliga partiledarna inte ville skulle komma ut. Därför har inte heller regeringen lämnat ut den, framhålls det.

Du brukar delta i dessa sammanträden och föra anteckningar. Var alla partiledare inkl. statsministern överens om att denna information inte skulle överlämnas?

Kjell Larsson: Det fanns framför allt en uppgift som i detta läge var mycket känslig. Om den uppgiften röjdes kunde det uppstå ett allvarligt hot mot en enskild person. I slutet av överläggningen tog man från regeringskansliet upp frågan om denna uppgift skulle finnas med i den skriftliga redovisning som vi höll på att utarbeta och som vi två dagar senare överlämnade till KU. Runt bordet fördes ett resonemang om hur man skulle se på frågan om dessa uppgifter. Den övervägande meningen var att information om denna källa inte skulle skickas över till KU, inte ens i den hemliga bilagan. Jag vet inte huruvida alla partiledare hundraprocentigt ställde sig bakom den här uppfattningen. Någon votering ägde naturligtvis inte rum. Var och en analyserade situationen och drog slutsatser. Det var dock alldeles klart att den övervägande uppfattningen bland partiledarna var att informationen i fråga inte skulle överlämnas till KU.

Birgit Friggebo: Det skedde inte heller. Partiledarna talade med sina företrädare i utskottet. Det gick mer än två veckor och ingenting kom ut till allmänheten. Var det inte statsministerns eget pressmeddelande som ledde medierna till källa A?

Kjell Larsson: Jag är inte av samma mening. I statsministerns pressmeddelande finns inget som antyder vilken information det är fråga om.

Birgit Friggebo: Men det antyds att det finns något som är känsligt och hemligt. Om det är någon signal som medierna reagerar på, så är det när man försöker undanhålla någonting, eller hur?

Kjell Larsson: Jag framhärdar i uppfattningen att det i pressmeddelandet inte finns något som antyder vad det är fråga om. Om man i ett pressmeddelande, som är så neutralt formulerat som detta var, antyder att något är hemligt, då måste man också ta på sig ansvaret för de läckor som kan bli följden, menar tydligen Birgit Friggebo. Det är en orimlig slutsats.

Birgit Friggebo: Låt mig för kontrollens skull ställa en sista fråga. Regeringen har alltså inte informerats in corpore, trots att ni upplevde att nya, sensationella uppgifter hade lämnats av en nära vän till regeringsledamöter. Det har inte skett någon sådan samlad redovisning. Vilka övriga statsråd har informerats om att Ebbe Carlsson var inkopplad och hade lämnat information?

Kjell Larsson: Det är en fråga som jag tror att statsministern får svara på.

Birgit Friggebo: När statsministern efter hemkomsten från Amerika träffade partiledarna meddelade han att han skulle fundera på saken. Han var säkert

trött efter resan, och det kan vara bra att fundera på saker och ting. Efter en kort stund gick han ut till mediernas representanter och gav ett helt annat besked. Då var han klar med sina slutsatser, uttalade att han hade fullt förtroende för Anna-Greta Leijon osv. Vad hände under mellantiden?

Kjell Larsson: Det som hände var att Bengt Westerberg, din partiledare, i ett uttalande förvanskade vad Ingvar Carlsson hade sagt. Han ställde Ingvar Carlsson inför en helt ny situation. Jag är säker på att Ingvar Carlsson är bättre lämpad än jag att beskriva den uppkomna situationen.

På Birgit Friggebos fråga varför inte hela regeringen in corpore, som hon uttryckte det, informerades, vill jag svara så här: Innan de uppgifter som fanns och som polisen tillmätte så stor betydelse hade kontrollerats ordentligt, hade man ingen anledning att informera regeringen. Det är normalt att man inte informerar hela regeringen om uppslag och idéer som inte är ordentligt kontrollerade.

Birgit Friggebo: Min fråga ställdes mot bakgrund av att man förbereder sig länge innan man informerar partiledarna.

Kjell Larsson: Det finns en speciell anledning till det, och den har jag redovisat.

Bertil Fiskesjö: Vilken ställning hade Ebbe Carlsson rent formellt enligt din mening?

Kjell Larsson: När jag kom i kontakt med den här affären visste jag inget annat om Ebbe Carlssons ställning än att han kom till justitieministern tillsammans med rikspolischefen och att de gjorde en föredragning. Det var framför allt Ebbe Carlsson som förde talan och berättade om nya teorier och uppslag som fanns i arbetet på att få fast Olof Palmes mördare. Såvitt jag kan minnas framkom inte under föredragningen att Ebbe Carlsson skulle ha något speciellt uppdrag. Men jag utgick från att Ebbe Carlsson arbetade på rikspolischefens uppdrag i någon formell form.

Bertil Fiskesjö: Jag kan tänka mig att det var en intressant anställningsform ur de fackliga organisationernas synpunkt. Du måste väl vid dina kontakter med Ebbe Carlsson ha blivit uppmärksam på att han var så välinformerad och kände till saker och ting såsom privatperson inte borde känna till? Även du betraktar ju honom som privatperson i sammanhanget. Reagerade du när du fick denna kännedom om honom?

Kjell Larsson: Nej, jag reagerade inte på något konkret sätt, även om jag naturligtvis funderade en del. Det är nästan plågsamt att gång på gång behöva upprepa att Ebbe Carlsson dök upp i rikspolischefens sällskap och gjorde en föredragning, hela tiden understödd av rikspolischefen. Jag utgick självfallet från att de kunskaper som Ebbe Carlsson hade och den information han lämnade hade delgivits honom därför att det var förenligt med det samarbete som uppenbarligen hade inletts mellan rikspolischefen och honom. Jag kan tillägga att jag i det läget inte visste att Ebbe Carlsson hade tillgång till hemliga handlingar. Däremot var det uppenbart att han hade tillgång till information av ett slag som folk i allmänhet inte har.

Bertil Fiskesjö: Som säkerhetsansvarig inom regeringen borde du väl ändå ha ställt frågan hur det kunde komma sig att en privatperson hade tillgång till material som inte ens fullt ut var känt för dig?

Kjell Larsson: Jag ställde mig den frågan. Det svar som jag kom fram till var precis det jag redogjorde för när jag besvarade den förra frågan.

Bertil Fiskesjö: Du tyckte alltså fortfarande inte att det var märkligt att Ebbe Carlsson gick in och ut i kanslihuset?

Kjell Larsson: Såvitt jag vet gick han inte in och ut i kanslihuset. Det var märkligt att han hade den information som han hade, men det var förklarligt med tanke på att han samarbetade med rikspolischefen.

Bertil Fiskesjö: Framgick det under dina samtal med Ebbe Carlsson att han hade Anna-Greta Leijons speciella stöd?

Kjell Larsson: Han hade inte något speciellt stöd från Anna-Greta Leijon. Jag visste att han hade informerat henne vid några tillfällen och att han så småningom fick ett rekommendationsbrev från henne.

Bertil Fiskesjö: Förändrades din inställning i den här frågan när du fick vetskap om rekommendationsbrevet?

Kjell Larsson: Nej, det gjorde det inte, eftersom jag bedömde saken på det sätt som jag tidigare har redovisat.

Bertil Fiskesjö: Det är således enligt din mening inte alls konstigt att en justitieminister ger vittgående befogenheter åt och samlar in hemligstämplat material till en privatperson?

Kjell Larsson: Jag delar inte beskrivningen att Anna-Greta Leijon hade gett Ebbe Carlsson vittgående befogenheter. Vidare hade inte jag en aning om innehållet i detta rekommendationsbrev. Jag har, som jag sade tidigare, därefter hos juristerna försäkrat mig om att det är fullt möjligt för ett statsråd att skriva rekommendationsbrev. Jag utgick naturligtvis ifrån att justitieministern hade skrivit ett rekommendationsbrev som var helt i sin ordning.

Bertil Fiskesjö: Du anser således att rekommendationsbrevet är helt i enlighet med regeringsformens bestämmelser om hur regeringsbeslut skall fattas?

Kjell Larsson: Den frågan har jag inte uttalat mig om. Jag har inte fått den. Jag har fått frågan om hur jag reagerade på den kunskap som Ebbe Carlsson överförde till mig i förbigående under ett telefonsamtal den 10 maj. Vid det tillfället nämnde han inte vad rekommendationsbrevet innehöll. Om Bertil Fiskesjö frågar mig om hur jag i dag ser på rekommendationsbrevet, svarar jag att jag ser på det precis samma sätt som Sten Heckscher gör. Samma uppfattning har både Anna-Greta Leijon och statsministern – det var fel av henne att skriva ett sådant rekommendationsbrev och det var fel av henne att inte diarieföra det.

Bertil Fiskesjö: Vad är det då för mening med att säga att man kan skriva ett sådant rekommendationsbrev?

Kjell Larsson: Jag har inte sagt att man kan skriva sådant rekommendationsbrev. I stället har jag sagt att det finns rekommendationsbrev som det är O.K. för ett statsråd att skriva till en privatperson. Jag utgick självfallet från att det var ett sådant rekommendationsbrev.

Bertil Fiskesjö: Självfallet är det okontroversiellt att skriva ett rekommendationsbrev till någon som vill åka till en kongress eller liknande.

Kjell Larsson: Det är också min åsikt. När jag fick reda på att rekommendationsbrevet fanns trodde jag att det var ett okontroversiellt rekommendationsbrev. Jag fann det inte förenligt med mitt ansvar och med min tidsprioritering samt med mina uppgifter att kontrollera brev, vare sig rekommendationsbrev eller andra brev som justitieministern skrev. Hade det däremot av Ebbe Carlssons information framgått att rekommendationsbrevet hade det innehåll det hade, då hade det legat på mitt ansvar att slå larm. Det håller jag med om.

Bertil Fiskesjö: Men Ebbe Carlsson talade ju om för dig att han hade ett rekommendationsbrev.

Kjell Larsson: Ja, det gjorde han. Jag utgick ifrån att detta rekommendationsbrev var helt i sin ordning. Därefter har jag förvissat mig om att det är möjligt och helt i sin ordning att skriva rekommendationsbrev. För den ståndpunkten har jag stöd av inte bara juristerna i statsrådsberedningen och justitiedepartementet utan också från en promemoria som juristerna på konstitutionsutskottet har skrivit.

Bertil Fiskesjö: Jag skall inte beröra den senare promemorian, men det gäller att läsa den i dess helhet för att verkligen förstå innehållet i den.

Fanns det i dina kontakter med Ebbe Carlsson inte någonting som fick dig att fundera över det märkliga i att en privatperson hade tillgång till så mycket hemligstämplat material och så många sekreta uppgifter? Det var ju vad Ebbe Carlsson hade.

Kjell Larsson: Som jag redan har sagt funderade jag ganska mycket över detta och kom fram till den slutsats som jag har försökt redovisa för utskottet, nämligen att det uppenbarligen var så att rikspolischefen i det samarbete som inletts med Ebbe Carlsson fann det förenligt med sitt ansvar och sitt uppdrag att informera Ebbe Carlsson eller att se till att han blev informerad om ting som var väsentliga för samarbetet.

Bo Hammar: Kjell Larsson har ganska utförligt talat om mötet på justitiedepartementet den 28 april, då han fick information. Närvarande var också rikspolischefen, statssekreterare Heckscher och Ebbe Carlsson. Du har sagt att du ansåg att du fick en hel del information som du inte tidigare kände till. När riksåklagaren utfrågades här förra veckan sade han att han ansåg att åklagarna borde ha varit med på detta möte. Hans kommentar var också, att om så hade varit fallet hade de kunnat ge Ebbe Carlssons teorier rimliga proportioner. Har du någon kommentar till det yttrandet från riksåklagaren?

Kjell Larsson: Jag tycker att det hade varit rimligt att informera åklagarna redan före mötet den 28 april. Jag vet att Anna-Greta Leijon flera gånger före detta möte hade uppmanat till en sådan information. Om den informationen ägt rum hade förmodligen innehållet i den redovisning vi fick den 28 april varit annorlunda och uppenbarligen bättre. Däremot tycker jag inte att det var rätt tillfälle att just den 28 april tvinga fram en information via regeringskansliet mellan rikspolischefen och riksåklagaren. Informationen till riksåklagaren om mordspaningen måste naturligtvis gå från polisen via åklagarna och inte via regeringskansliet. Det vore fel om regeringskanslicts företrädare skulle delta i den löpande information som ges i ett arbete av detta slag.

Bo Hammar: Det måste väl vara viktigt för dig såsom säkerhetsansvarig i statsrådsberedningen att få nyanserad information om utredningen av mordet på Olof Palme? Riksåklagaren och övriga åklagare som har utfrågats här har sagt att det Ebbe Carlsson presenterade för dem egentligen inte var något nytt. Men du har tydligen uppfattningen att det Ebbe Carlssson informerade er om på mötet den 28 april omfattade en del nya uppgifter som du alltså inte kände till. Hade det inte varit till fördel för dig om åklagarna utifrån den aspekten hade varit med vid detta tillfälle och gett dig mer nyanserad information?

Kjell Larsson: Det hade varit bra om åklagarna hade informerats tidigare. Då hade det också varit bra om de hade deltagit i mötet den 28 april. Men jag är tveksam till om åklagarna borde ha kallats till detta möte och via justitieministern fått information från polisen. Sådan information bör ges direkt mellan myndigheterna utan inblandning av regeringskansliet.

Bo Hammar: I regeringens vitbok, som du har varit med om att utarbeta, och signerat, står det att du den 5 maj äter lunch med Ebbe Carlsson. Vid denna lunch lämnar Ebbe Carlsson viss ytterligare information om påstådda brister i skyddet av Olof Palme. Är du beredd att ge närmare information om det samtalet med Ebbe Carlsson och dess eventuella betydelse?

Kjell Larsson: Från början var det inte meningen att det vid detta tillfälle skulle ges information av det slag som Ebbe Carlsson lämnade den 28 april. Vi kom vid lunchen ändå att tala om dessa ting. Den information som Ebbe Carlsson då lämnade innehöll en del aspekter utöver dem han hade berättat om den 28 april. Man kan säga att det var en fortsättning på den information som han hade lämnat några dagar tidigare.

Bo Hammar: Föranledde det dig att vidta några särskilda åtgärder?

Kjell Larsson: Nej.

Bo Hammar: Såsom ansvarig för säkerhetsfrågor i statsrådsberedningen antar jag att du har regelbundna och täta kontakter med rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning. Är det korrekt uppfattat?

Kjell Larsson: Det är korrekt.

Bo Hammar: Förekommer det några problem i det samarbetet?

Kjell Larsson: Vi träffas regelbundet genom att jag är med om att få den information som i princip lämnas en gång i månaden om säkerhetsfrågor. Vi träffas dessutom ganska ofta genom det samarbete som vi har i kontraspionagefrågor och livvaktsfrågor. Jag är kontaktman mellan regeringen och säkerhetsavdelningen i sådana frågor. Det samarbete som jag har varit inblandad i med säkerhetspolisen tycker jag har fungerat mycket bra.

Bo Hammar: Har du utifrån din centrala utsiktspunkt märkt att det pågår något slag av politisk organiserad kampanj mot rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning?

Kjell Larsson: Nej. Jag blev mycket förvånad över tidningen Arbetets artikelserie i vilken det påstås att det förekommer en socialdemokratisk kampanj mot säpo.

Bo Hammar: Har du lagt märke till om några ledamöter i regeringen bedriver en kampanj mot säkerhetsavdelningen?

Kjell Larsson: Nej, men jag vet att det framförs synpunkter på en del av de saker som säpo gör.

Bo Hammar: Är det bra när ledande polisföreträdare anklagar regeringsföreträdare för att bedriva en kampanj mot rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning?

Kjell Larsson: Det betraktar jag som en retorisk fråga.

Bo Hammar: Det var också en retorisk fråga. Apropå det partiledarmöte som tidigare har diskuterats och talet om att utlämna material till konstitutionsutskottet vill jag lämna upplysningen att vpk-ordföranden icke var överens med de borgerliga partiledarna om att material skulle undanhållas KU.

Elisabeth Fleetwood: Av naturliga skäl har vi inte protokollet från utfrågningarna i går till hands. Men när vi får dem kan vi konstatera att Kjell Larsson här inte har överdrivit det antal timmar Anna-Greta Leijon har sammanträtt med Ebbe Carlsson. Du talade här om några gånger och fick det att verka som om de hade sammanträffat i liten utsträckning. Efter vad tidigare utfrågde personer har sagt har de sammanträffat mycket mer, vilket också protokollen kommer att utvisa.

Hur länge har du känt Ebbe Carlsson, och har du samarbetat med honom i tidigare sammanhang?

Kjell Larsson: När jag fick frågan om hur många gånger Ebbe Carlsson och Anna-Greta Leijon hade sammanträffat svarade jag med utgångspunkt i mötet den 28 april. Jag tror inte att de dessförinnan hade träffats så många gånger. Om det nu är så intressant att få fram det antal gånger som Ebbe Carlsson och Anna-Greta Leijon har träffats, så går det att läsa sig till det exakta antalet i vitboken. Där finns varje sammanträffande noterat. Jag tror inte att det förekommit något sammanträffande dem emellan som vi inte har lyckats fånga upp i vitboken.

Jag tror att jag träffade Ebbe Carlsson första gången i samband med att jag arbetade som sakkunnig i statsrådsberedningen 1973–1976, samtidigt som

han var informationssekreterare i justitiedepartementet. Vi träffades säkert några gånger, men inte särskilt mycket. Därefter har vi träffats någon gång varje eller vartannat år i olika sammanhang. Möjligen undanhåller jag utskottet någon träff mellan oss för ca 40 år sedan. Vi har nämligen vuxit upp 2 km från varandra på Hisingen i Göteborg!

Elisabeth Fleetwood: Kan du mot denna bakgrund nämna något om dina erfarenheter av Ebbe Carlssons kapacitet och arbetsmetoder? Man har här använt ordet "yvighet" när man har beskrivit Ebbe Carlsson. Vilka kommentarer har du till det? Är det riktigt med yvighet?

Kjell Larsson: Det känns inte rätt att sitta här och offentligt göra en personbedömning av Ebbe Carlsson. Jag har dessutom inte någon gång arbetat tillsammans med Ebbe Carlsson. Jag har egentligen ingen annan bild av Ebbe Carlsson än den bild som människor fick som såg eller träffade Ebbe Carlsson när han satt i den här stolen och utfrågades. Ebbe Carlsson är intelligent och på många sätt en charmerande person. Han är en flyhänt, verbal begåvning, om jag får uttrycka mig på det sättet. Han är också en fixare och person som vill få saker uträttade. Det är den allmänna bild jag kan ge av Ebbe Carlsson. Det är möjligt att ordet yvighet ligger nära den beskrivningen.

Elisabeth Fleetwood: Jag har stor respekt för att du har svårt att yttra dig om andra personers kvaliteter. Men i den uppkomna situationen kan det kanske vara nödvändigt. Tidigare utfrågare har ansett – och nu kom du själv fram till det – att ordet yvighet inte ligger långt från sanningen när det gäller att beskriva Ebbe Carlsson. Jag känner honom dock inte själv.

I början av denna utfrågning sade du att det har framförts misstankar om att säpo inte har skött sina uppgifter. Har du fått kännedom om detta från många källor? Vi vet t.ex. att Ebbe Carlsson flera gånger har talat om detta. Vilka andra har du hört det från?

Kjell Larsson: Jag har inte hört det från något annat håll den senaste perioden. Den information som Ebbe Carlsson och rikspolischefen lämnade den 28 april var trovärdig i detta avsnitt. Jag minns att det var svårt att få fram utskrifter från en del av de samtal som hade förts före mordet. Det angavs att svårigheterna var av praktisk och teknisk art, nämligen att det var svårt att få tag på tolkar och svårt att tränga igenom kodord. Jag vet alltså att man hade besvär med att få fram denna information. Det framkom att det med viss sannolikhet kunde ha funnits icke bearbetad information före mordet. Om den hade varit bearbetad kunde den, har det framkommit, kanske ha kunnat påverka skyddet av Olof Palme.

Elisabeth Fleetwood: Låt mig återkomma till den föredragning som ägde rum den 27 mars. Ebbe Carlsson var föredragande och säkerhetsmännen Kegö och Barrling, som det sades i går, stod för informationen. De kunde således bekräfta vad Ebbe Carlsson föredrog. Tror du att informationen hade blivit sämre om Kegö och Barrling hade fått tala direkt? Vad tillfördes genom att just Ebbe Carlsson var föredragande?

Kjell Larsson: Jag kan inte uttala mig om det eftersom jag inte var närvarande vid det tillfället. Jag kan inte bedöma vilken som är duktigast på att lämna information, säkerhetsmännen Kegö och Barrling eller Ebbe Carlsson, i frågor av detta slag. Det är klart att säkerhetsmännen rimligen var mer bekanta med grundmaterialet än vad Ebbe Carlsson var.

Elisabeth Fleetwood: Du har inte reflekterat över att de som sitter inne med de bästa kunskaperna ofta är de som bäst kan förmedla dem?

Kjell Larsson: Den regeln vill jag inte kommentera.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 17

1988-08-04

kl. 10.30–15.10

Offentlig utfrågning av f.d. justitieminister Anna-Greta Leijon angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Vi återupptar förhandlingarna. Jag ber att få hälsa f.d. justitieminister Anna-Greta Leijon välkommen till den här utfrågningen. Enligt den praxis som vi har i utskottet lämnar jag först ordet till den som har inbjudits. Var så god Anna-Greta Leijon.

Anna-Greta Leijon: Efter två och ett halvt år är fortfarande mordet på statsminister Olof Palme ouppklarat. Det är smärtsamt, och det har skapat spänningar och motsättningar.

Jag skall ge min bild av vad som hänt och vad jag i min tjänsteutövning gjort, men låt mig också inledningsvis ge den bakgrund som för mig personligen har spelat en stor roll.

När Olof Palme mördades sade många utländska bedömare att vi svenskar kastats ut ur idyllen, att vi förlorat vår oskuld, att Sverige blivit en del av en hård omvärld. Mordet på statsministern var ett oerhört slag för det svenska folket, en handling av den mest brutala karaktär. Men man skall inte glömma bort att Sverige redan tidigare varit skådeplats för grymma terroristdåd: mordet på den jugoslaviske ambassadören, flygkapningen på Bulltofta, och det grymmaste av dem alla – gisslandramat på den västtyska ambassaden i Stockholm. Som invandrarminister hörde jag till dem inom regeringen som tvingades agera i förhållande till terroristerna.

Den 17 mars i år blev jag uppsökt av ambassadören Carl Lidbom, ordförande i den utredning om säkerhetspolisen som jag som ny justitieminister tillsatt några månader tidigare. Han berättade då att Ebbe Carlsson hade informationer och teorier om mordet på Olof Palme och att samarbete upprättats mellan rikspolischefen Åhmansson och Ebbe Carlsson. Jag fick av Carl Lidbom en första relativt knapphändig information.

Bl.a. redovisade han påståenden som jag fann för gott att redan samma dag gå vidare med till försvarsministern. Detta ledde senare till att kontakt upprättades mellan försvarsdepartementet och säkerhetspolisen.

Senare under mars, framför allt under eftermiddagen och kvällen söndagen den 27, fick jag en redogörelse för Ebbe Carlssons teorier om motivet för mordet, iakttagelser från mordplatsen samt vissa omständigheter som kunde ha betydelse för bedömningen av säkerhetsarrangemangen före och under mordet på statsministern. Vidare fick jag veta att det kunde finnas möjligheter att få fram ytterligare information genom nya källor. Jag fick veta att Ebbe Carlsson sedan i januari haft kontakt och samarbete med rikspolischefen. Ebbe Carlsson talade om en lokal på Södermalm som kunde komma att användas i polisens spaningsarbete och han uppgav att bokförläg-

garen Tomas Fischer ställt pengar eller garantier till förfogande. Han lämnade också upplysningar som hade betydelse för den då aktuella hotbilden. Jag kände igen en hel del av påståendena och informationerna dels sådana som förekommit i olika tidningsartiklar, dels genom de föredragningar jag som regeringsledamot lyssnat till vid olika tillfällen alltsedan mordet. Men det fanns också sådant som jag tidigare inte mött.

Jag bestämde mig omedelbart för att kontakta statsministern. Den 28 mars berättade jag *i korthet* för Ingvar Carlsson vad jag fått höra dels om Ebbe Carlssons teori om vilka som stod bakom mordet, dels påståenden om att säkerhetspolisen skulle ha haft tillgång till kunskap som förvarnade om att ett attentat skulle komma att begås mot den svenska statsministern. Jag hade vid detta tillfälle ännu inte hunnit höra rikspolischefens uppfattning.

Statsministern och jag var överens om att det var rikspolischefens sak att vidta åtgärder för att skapa klarhet och för att föra in Ebbe Carlssons uppgifter i mordutredningen i den mån de inte redan fanns där. Kontakter mellan Ebbe Carlsson och rikspolischefen var ju redan etablerade.

Så snart det var praktiskt möjligt, nämligen den 30 mars, sammanträffade jag med rikspolischefen Nils Erik Åhmansson.

Jag fick klart för mig att rikspolischefen ansåg att de lämnade uppgifterna var intressanta, men att det för dagen inte gick att bedöma tillförlitligheten eller trovärdigheten i dem, men att det inte heller gick att lämna dem åsido, utan att de måste bearbetas i mordutredningen.

Rikspolischefen var emellertid med hänsyn till riskerna för läckor angelägen om att kretsen av personer som skulle medverka i denna del inte blev för stor.

Vid mina förnyade kontakter med Nils Erik Åhmansson framhöll jag dels hur nödvändigt det var att han såg till dels att åklagarna underrättades, dels att uppgifterna från Ebbe Carlsson kontrollerades.

Jag försäkrade mig också om att det var polisen som stod för kostnaderna. Vid mina samtal med såväl Ebbe Carlsson som Nils Erik Åhmansson strök jag under att rikspolischefen måste vara införstådd med allt vad Ebbe Carlsson företog sig i denna sak.

Det har från vissa håll sagts att jag borde ha satt stopp för det här.

Flera omständigheter uteslöt detta.

För det första var det inte jag som inlett eller initierat samarbetet. Det var självfallet inte heller min sak att värdera Ebbe Carlssons analyser och påståenden och deras eventuella betydelse för mordspaningarna. Men rikspolischefen bedömde dem som de mest intressanta man hade att arbeta med i utredningen om vem som mördade Olof Palme.

För det andra hade vissa av uppgifterna bärighet inte enbart till mordutredningen utan också till synen på säkerhetspolisens arbetsformer mera generellt. Allvarliga anklagelser hade framförts mot säkerhetspolisen. Om detta måste det skapas klarhet. Jag hade ett antal samtal med såväl statsministern som ambassadören Carl Lidbom om hur vi skulle hantera detta i förhållande till säpokommittén och partiledarna. Vi blev överens om att partiledarna måste informeras först och att statsministern självfallet skulle få en ordentlig genomgång före detta möte. Denna till den 20 alternativt 25 maj inplanerade information för statsministern kom inte till

stånd på grund av att den kontroll rikspolischefen skulle företa inte blev klar. Först i slutet av juni lämnades en muntlig redogörelse för denna kontrollutredning av byråchefen Olav Robertsson till säpokommittén.

Det tredje skälet att inte lämna Ebbe Carlssons uppgifter åt sidan hängde samman med en fråga som också den hade bäring åt flera håll och där det inte kunde uteslutas att det fanns risk för nya attentat.

Slutligen hade jag inte heller rätt att göra sådana ingrepp i polisens verksamhet.

Varför informerade jag personligen inte åklagarna och vad hände med mitt och Sten Heckschers möte med riksåklagaren Magnus Sjöberg och biträdande riksåklagaren Axel Morath den 11 maj?

För det första vill jag återigen erinra om att samarbetet mellan polisledningen och Ebbe Carlsson hade inletts långt innan jag blev informerad.

För det andra framhöll jag vid upprepade tillfällen för rikspolischefen att åklagarna måste informeras och underrättas. Arbetsfördelningen mellan polis och åklagare skulle självfallet följas, men jag ansåg och anser inte att det var min skyldighet utan rikspolischefens att informera åklagarna och att välja formerna för detta.

Detta redovisade jag vid mötet den 11 maj. Vid detta tillfälle påtalade åklagarna också att det eventuellt kunde föreligga brott mot sekretessbestämmelser i och med att Ebbe Carlsson fått del av hemliga handlingar. Jag förklarade att detta i så fall fick utredas på vanligt sätt, men att det enligt min mening borde göras så att det inte försvårade mordutredningen, ett egentligen självklart ställningstagande. Den redovisning av samtalet riksåklagaren gett konstitutionsutskottet på denna punkt är såvitt jag kan erinra mig korrekt. Jag vill också direkt citera Magnus Sjöbergs uttalande vid konstitutionsutskottsförhöret den 28 juli i samtal med Bertil Fiskesjö. Magnus Sjöberg sade: "Det finns naturligtvis graderingar. Det uttrycks bl.a. i straffskalorna i brottsbalken att det finns grövre och mindre grova brott. Mord på en statsminister är väl ändå ett grövre brott i det här sammanhanget. Om man tvingas in i en situation där man skall göra en prioritering handläggningsmässigt i hanteringen av frågan kan man med visst fog, tycker jag, hävda att man skall utreda mordet först. Då skall man icke låta en utredning av ett mindre grovt brott försvåra den utredningen. Men detta innebär icke att vi på något vis hade i tankarna – och det tror jag inte heller föresvävade Anna-Greta Leijon eller Sten Heckscher – att man skulle negligera frågan."

Åklagarna tog också upp frågan om Ebbe Carlssons status. Också här vill jag direkt citera riksåklagaren: "På frågan om hans agerande var sanktionerat på något sätt från justitiedepartementet, antingen av justitieministern eller av någon annan, frågade justitieministern: Vad menar du med sanktion? Det vet jag inte, men han har vårt stöd. Vi förklarade då med eftertryck att vi icke kunde acceptera någon irreguljär – jag tror att det var första gången som det uttrycket användes i sammanhanget – form av utredning eller organ i den här historien. Då förklarade framför allt Sten Heckscher med stor emfas att det finns *en* förundersökningsledning, och den ligger hos riksåklagaren, och *en* utredande myndighet, och det är rikspolisstyrelsen. Det fick icke förekomma och fanns icke heller något annat. Det beskedet fick vi."

Hur var det då med rekommendationsbrevet? Redan vid den första informationen som jag fick av Carl Lidbom den 17 mars framkom att det fanns påståenden om uppgifter om ett sammanträde där mordet på Sveriges statsminister skulle ha planerats. Enligt de uppgifter som Ebbe Carlsson senare utvecklade skulle det finnas information från tre oberoende källor om detta möte. Att söka kontrollera sanningshalten i detta var naturligtvis angeläget. Den bild jag fick var att rikspolischefen var överens med Ebbe Carlsson om att sådana möjligheter fanns. Ebbe Carlsson hade kontakter i Storbritannien som diskuterades med rikspolischefen i syfte att som jag uppfattade det om möjligt få denna fråga belyst.

Justitiekanslern säger i sin utredning att Ebbe Carlsson i samråd med Sandström och Åhmansson har företagit fyra eller fem resor i Europa för att samla upplysningar som kunde vara av betydelse för mordutredningen.

Beträffande resan till Storbritannien i maj säger justitiekanslern att han inte kunnat finna att andra förutsättningar gällde för den än för resorna i övrigt. Självfallet har justitiekanslern inte bedömt mitt rekommendationsbrev.

Redan fredagen den 3 juni – två månader har gått sedan dess – redovisade jag att det var ett misstag av mig att skriva rekommendationsbrevet. Det var fel, men brevet var inget sätt från min sida att ge Ebbe Carlsson något uppdrag. Det var inte heller något uttryck för misstroende mot säpo. Jag sökte inte lägga mig i polisens eller åklagarens arbete. Ebbe Carlsson hade kontakter i Storbritannien, som kunde komplettera annan information och som borde utnyttjas. Så uppfattade jag rikspolischefen.

Borde inte jag som har varit med så länge ha kunnat inse att ett rekommendationsbrev från mig skulle kunna uppfattas och utnyttjas på ett helt annat sätt än som var avsikten? Borde inte jag om ett brev nu skulle skrivas göra det med sedvanlig omsorg om formuleringarna och med medarbetarnas hjälp? Jo visst, i efterhand är det lätt att konstatera att så borde det ha varit.

Det finns nog egentligen bara en enda förklaring, enkel men ändå riktig. Jag är inte ofelbar jag heller, också jag kan göra misstag. Självklart, ja visst, och det var inte svårt att inse och erkänna detta omedelbart den 3 juni.

Vad är det egentligen som jag har gjort i den tjänsteutövning som konstitutionsutskottet nu granskar?

1. Jag har lyssnat på information, analyser och teorier om mordet på vår förre statsminister Olof Palme.

2. Jag har fört samtal med rikspolischefen där vi varit överens om att Ebbe Carlssons uppgifter måste föras in i den åklagarledda undersökningen och har för rikspolischefen framhållit vikten av att åklagarna är informerade och underrättade.

3. Jag har tagit upp vissa frågor med berörda departementschefer och sett till att tjänstemän inom statsrådsberedningen och justitiedepartementet blivit informerade.

4. Jag har fört samtal med rikspolischefen om att vissa allvarliga anklagelser mot säkerhetspolisen måste kontrolleras.

5. Jag har gjort upp med statsministern och ordföranden i säpokommittén att partiledarna måste informeras.

6. I beredningsarbetet inför vissa regeringsbeslut har jag tillsammans med rikspolischefen diskuterat vissa mycket angelägna säkerhetsfrågor.

7. Jag har skrivit ett brev som lett till att jag har tvingats avgå.

För brevet förtjänar jag kritik. Somliga vill med hjälp av en backspegel rikta ytterligare kritik mot mig. Den går ut på att jag varit för aktiv i denna sak.

Det skulle ha varit betydligt svårare att leva med kritik om att jag skulle varit motsatsen, för passiv, i frågor som gäller att klara upp mordet på vår förre statsminister Olof Palme.

Olle Svensson: Tack för denna inledning. Vi övergår då till frågor och jag börjar. Naturligtvis kommer vi för att få fram preciseringar att återkomma till en del av det som Anna-Greta Leijon inledningsvis har sagt.

Jag vill börja med att fråga om brevet. Hur gick det till när brevet skrevs, hur resonerade du?

Anna-Greta Leijon: Det var som jag sade i inledningen. Reda n på ett mycket tidigt stadium – den 17 mars, den första informationen som jag över huvud taget erhöll – fick jag veta att det påstods att ett möte skulle ha hållits där mordet på Sveriges statsminister planerades. Självfallet kan jag inte här och nu säga mer om det. Hänsyn till främmande makt gör att jag inte närmare kan utveckla sakförhållandena, men det var detta som var bakgrunden. Naturligtvis var det viktigt att uppgifter av det här slaget kontrollerades, att det gjordes en bedömning: var det här någonting som det låg någonting i eller kunde det helt avföras? Vid samtal med såväl Ebbe Carlsson som rikspolischefen uppfattade jag det på det sättet att Ebbe Carlsson hade kontakter i Storbritannien, där man kunde få väsentlig information för att belägga eller vederlägga den här uppgiften. Jag uppfattade det som att rikspolischefen var helt införstådd med Ebbe Carlssons resor till England, som – som jag trodde – just syftade till att reda ut den här punkten och ingenting annat. Jag tror att det var den 2 maj som jag hade ett sammanträffande med Ebbe Carlsson. Då sade han – och hänvisade då till tidigare samtal som hade ägt rum – att han relativt snart skulle resa till Storbritannien och att han inte trodde att de uppgifter som hade diskuterats kunde komma fram riktigt, om han inte hade ett rekommendationsbrev från mig. Han visade mig ett utkast till rekommendationsbrevet. Jag såg någon formulering och sade att det inte går att skriva på det sättet. Vi talade inte särskilt mycket om det. Jag tog inte med mig utkastet. Två dagar, tror jag det var, senare ringde Ebbe Carlsson och sade att det nu blev mera bråttom med Englandsresan. Så uppfattade jag det. Sedan frågade han om han kunde skicka upp utkastet till departementet, och det gjorde han och det skrevs ut av min assistent. Jag skrev så småningom under.

Olle Svensson: Du har redan i inledningen svarat på min fråga. Men jag vill återkomma till saken, eftersom det rör sig om en ganska viktig punkt. Jag tänkte fråga om du avsåg att som justitieminister genom det här brevet ge Ebbe Carlsson något uppdrag. Du har redan inledningsvis sagt att så inte var fallet. Hur kan man då förklara de rader som kan tyda på detta, brevets verbala utformning?

Anna-Greta Leijon: Jag har sagt att det här brevet var fel. Brevet är fel. Det var fel av mig att skriva brevet. Brevet är fel formulerat. Det var naturligtvis fel att jag inte diarieförde det. Vad jag gjorde var att lägga det i kassaskåpet på justitiedepartementet. Men, som jag sade förut: Mitt syfte var inte att ge Ebbe Carlsson något uppdrag. Jag uppfattade att det var på anmodan av rikspolischefen för att just kontrollera en enda mycket speciell händelse som den här resan skulle företas. Formuleringarna är felaktiga. Som jag förklarade förut var det inte ett noggrant förberett brev, vilket jag också har förklarat var fel.

Olle Svensson: Har du någon förklaring – jag ställer ändå frågan en gång till – varför du inte diarieförde brevet?

Anna-Greta Leijon: Jag skrev under brevet när det var renskrivet av min sekreterare. Det var på eftermiddagen, och jag lade det i kassaskåpet. Över huvud taget tänkte jag inte på diarieföringen. Vi har i justitiedepartementet diskuterat det här med registrering väldigt mycket, men det har framför allt varit frågor som rör inkommande brev. Jag har också på ett mycket tidigt stadium sagt att det naturligtvis var fel att inte göra det.

Olle Svensson: Vi har vid utfrågningarna med rikspolischefe n Nils Erik Åhmansson frågat honom, om han kände till resan till England. Jag uppfattade det som så att han – den andra gången han var här – gav svaret att han genom Sune Sandström hade blivit orienterad om resan till England. Nu vill jag fråga dig: Visste han vilka uppgifter som Ebbe Carlsson skulle försöka kontrollera i England?

Anna-Greta Leijon: Jag har ju sedan jag blev inkopplad på det här – det var två månader efter det att samarbetet mellan rikspolischefen och Ebbe Carlsson hade etablerats – framhållit både för Ebbe Carlsson och för rikspolischefen att Ebbe Carlsson inte fick företa sig någonting i den här saken utan att samråda med rikspolischefen. Jag hade ingen som helst anledning att tro annat än att det faktiskt förhöll sig på det sättet att det som Ebbe Carlsson företog sig skedde i samråd med rikspolischefen. Den händelse som det här brevet avsåg var en speciell händelse, och det var väsentligt att veta om den hade inträffat eller ej. Jag hade vid samtal med såväl Ebbe Carlsson som Nils Erik Åhmansson hört berättas om den och uppfattat det hela som en mycket viktig fråga. Jag hade ingen som helst anledning att tro annat än att rikspolischefen ansåg att det var väsentligt att veta om händelsen hade inträffat eller ej. Efter de samtal och diskussioner som vi hade om Ebbe Carlssons kontakter i Storbritannien uppfattade jag det som att rikspolischefen var mycket angelägen om att få de informationer som Ebbe Carlsson kunde bidra med som komplement till annan information när det gällde att belysa den här eventuella händelsen.

Olle Svensson: När fick du veta att Nils Erik Åhmansson själv hade skrivit ett rekommendationsbrev till Ebbe Carlsson?

Anna-Greta Leijon: Jag kommer faktiskt inte ihåg när jag fick veta det. Det var emellertid på ett mycket tidigt stadium.

Olle Svensson: Jag tänkte ta upp en fråga som du berörde i ditt inledningsanförande. Det gäller en sak som inte minst vi i konstitutionsutskottet har tagit upp vid flera tillfällen, nämligen relationerna mellan regeringen, polisen och åklagarmyndigheten. Jag vill citera ur vårt senaste betänkande. På tal om samarbetssvårigheterna mellan polis och åklagare vid ett tidigare stadium står det: "Justitieministern borde redan tidigt ha erinrat polisledningen om reglerna i rättegångsbalken om ledning av förundersökning." Jag vill fråga: Ringde inte den där varningsklockan från konstitutionsutskottet i dina öron – vi vill alltid försöka i allmänpreventiv riktning för att förebygga olagligheter – när den här Ebbe Carlsson-affären, om jag får använda detta slarviga intryck, inträffade och kom till din kännedom? Vilka åtgärder har du vidtagit för att kontakterna mellan polis och åklagare skall fungera enligt rättegångsbalken?

Anna-Greta Leijon: Jag gjorde precis som jag uppfattade att det står i konstitutionsutskottets betänkande. Jag erinrade nämligen polisledningen, rikspolischefen, om att åklagarna måste informeras och underrättas. Det var precis det som jag gjorde, och vid upprepade tillfällen.

Olle Svensson: Har rikspolisledningen ansvaret för att det blev en viss fördröjning?

Anna-Greta Leijon: Vid mina kontakter med Nils Erik Åhmansson tog jag mycket tidigt upp frågan om information och underrättelse till åklagarna. Jag fick intrycket att åklagarna var informerade. Efter hand förstod jag att det inte gällde alla delar. Vissa av de saker som Ebbe Carlsson hade tagit upp berörde inte heller mordutredningen utan hade så att säga med andra frågeställningar att göra som inte åklagarna var direkt involverade i i just det här sammanhanget. Men jag hade ju ingen anledning att tro annat än att det var så att den arbetsfördelning som hade bestämts av regeringen och som framgår av rättegångsbalken följdes. Jag kan inte tolka det som ordföranden läste upp från konstitutionsutskottet på annat sätt än att det var min skyldighet att erinra polisledningen om vad som skulle göras, inte att jag skulle föra informationen vidare till åklagarna.

Olle Svensson: Jag skall ta upp en fråga som har blivit aktuell under den allra senaste tiden. Visste du vem som skulle gå igenom UD:s rapporter, när du tog kontakt med utrikesminister Sten Andersson om tillgång till visst UD-material?

Anna-Greta Leijon: När det gäller den frågan vet jag inte om jag kan vara riktigt säker, men jag vet att det har diskuterats vilka personer i UD som skulle göra det. Rikspolischefen framhöll mycket tidigt, i början av april, att det var angeläget att man i samband med utredningen fick gå igenom rapporter på utrikesdepartementet. Tyvärr var det så, att Sten Andersson var bortrest ganska länge. Han var i USA. Därför dröjde det innan jag kunde få kontakt med Sten Andersson för att diskutera den här frågan.

Olle Svensson: Min fråga gällde närmast vem som skulle bli mottagare av rapporten. Hur förhöll det sig med den saken? Det var alltså aldrig tal om att Ebbe Carlsson skulle gå igenom det här materialet?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Olle Svensson: En central fråga som vi har diskuterat under de här utredningarna är ju hur du uppfattade Ebbe Carlssons roll i förhållande till rikspolischefen. Vill du återkomma till den saken?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte riktigt om jag förstår frågan ordentligt, men jag fick information om det här först av Carl Lidbom, ordföranden i säpokommittén. Han informerade mig väldigt mycket i korthet. Men det som jag fick reda på var dels grunderna i den teori som Ebbe Carlsson hade – vissa påståenden om anklagelser mot säkerhetspolisen och en del andra uppgifter. Dels fick jag då, den 17 mars, reda på att Ebbe Carlsson hade ett pågående samarbete med rikspolischefen. Jag uppfattade det som helt klart att rikspolischefen – och det har framgått både av den vitbok som finns och av min inledning – ansåg att de påståenden om informationer som Ebbe Carlsson kom med inte kunde lämnas åt sidan, utan att det var av intresse för mordutredningen. Han sade t.o.m. att det här var det intressantaste man hade att arbeta med i utredningen av mordet på Olof Palme.

Olle Svensson: Du har inte haft något intryck av att Nils Erik Åhmansson har dansat efter Ebbe Carlssons pipa – som han själv uttryckte det – utan att det har varit fullt klart att Nils Erik Åhmansson har haft befälet?

Anna-Greta Leijon: Jag har inte trott att Nils Erik Åhmansson dansat efter någon annans pipa. Dessutom har jag vid mina diskussioner med såväl Nils Erik Åhmansson som Ebbe Carlsson sagt att det inte fick förekomma något annat än det som Nils Erik Åhmansson ansåg skulle göras. Det var i samråd med Nils Erik Åhmansson som Ebbe Carlsson skulle företa sina aktiviteter.

Olle Svensson: Så när du har sammanträffat med rikspolischefen har du gett klart uttryck för hur du ser på den här rollfördelningen?

Anna-Greta Leijon: Jag förstår inte frågan. Ebbe Carlsson har haft värdefull information, mycket kunskap, vilket såvitt jag förstår har framgått i en rad olika sammanhang, men rikspolischefen var ju den som bestämde hur utredningen skulle föras. Sedan skulle självfallet åklagarna informeras och underrättas, åklagarna i egenskap av förundersökningsledare med den arbetsfördelning som var självklar.

Olle Svensson: En sista fråga från min sida. Även övriga ledamöter bör få ställa frågor. Vilka åtgärder vidtog du när du fick veta att Tomas Fischer hade ställt pengar till Ebbe Carlssons förfogande?

Anna-Greta Leijon: Jag gjorde det enda som jag ansåg rimligt i det sammanhanget. Jag frågade Nils Erik Åhmansson: Hur blir det nu? Blir det extra kostnader i det sammanhanget, klarar ni utgifterna för det som är polisens arbete, också i den utsträckning som det omfattar Ebbe Carlssons aktiviteter? Nils Erik Åhmansson sade till mig: Ja, vi gör det nu, men vi kommer kanske till dig så småningom och begär extra anslag. Det resonemanget fördes i början av april. Sedan återkom han i slutet av april och

preciserade vad han uppfattade som storleken på de överskridanden som han senare skulle komma med.

Olle Svensson: Visste du vad Tomas Fischers pengar skulle användas till?

Anna-Greta Leijon: Det var ju på det sättet, som jag sade, att Ebbe Carlsson – jag tror att det var vid sammanträdet den 27 – redovisade att det fanns en lokal på Södermalm, *var* visste jag inte närmare. Enligt tidigare samtal mellan honom och polisledningen skulle lokalen, såvitt jag förstod, kunna vara intressant som lokal för polisens arbete. Jag fick också besked av Nils Erik Åhmansson att den här lokalen var intressant för polisen. Detta var en av de saker som kunde komma i fråga, dvs. en extralokal. Sedan skulle Ebbe Carlsson företa resor i samråd med polisledningen. Av justitiekanslerns rapport framgår det också att han företog resor. I samband därmed skulle det självfallet bli utgifter. När jag fick den här uppgiften av Ebbe Carlsson om Tomas Fischer var det inte viktigt för mig att gå till Tomas Fischer och tala med honom. Jag har aldrig kontrollerat med Tomas Fischer eller någon annan om den här uppgiften var riktig. Jag gick självfallet till Nils Erik Åhmansson, ansvarig för rikspolisstyrelsen, för att tala om polisens verksamhet. Jag fick beskedet: Vi klarar de här kostnaderna, men vi kommer kanske tillbaka och begär överskridanden.

Olle Svensson: Får jag då lämna ordet till Anders Björck.

Anders Björck: Tack herr ordförande. Om jag har förstått saken rätt känner du, Anna-Greta Leijon, Ebbe Carlsson väl. Är det riktigt.

Anna-Greta Leijon: Ja.

Anders Björck: Är det en person vars omdöme, med tanke på att du känner honom mycket väl, litar på?

Anna-Greta Leijon: Ja, det skulle jag vilja säga det är. Jag känner honom ganska väl. Jag minns inte exakt när jag träffade Ebbe Carlsson, men det var först när han var informationssekreterare hos Lennart Geijer. Mellan 1973 och 1976 ingick jag i regeringen. Jag var invandrarminister och också ansvarig för jämställdhetsfrågor och delar av arbetsmarknadspolitiken. En av de uppgifter som jag hade på min lott gällde terroristlagstiftningen. Då var det självklart att jag samarbetade med justitiedepartementet. Jag vet inte när jag träffade Ebbe Carlsson första gången, men jag kan säga att jag lärde känna honom ganska väl den natt som vi utvisade de terrorister som hade ockuperat den västtyska ambassaden och tagit gisslan. Justitieministern Lennart Geijer ställde då Ebbe Carlsson till förfogande som hjälp åt mig den kvällen. Det var, kan jag säga, en kväll med mycket dramatik och hårt arbete. Då lärde jag alltså känna Ebbe Carlsson och då uppfattade jag att man kunde lita på hans omdöme. Senare fick jag veta – jag tror inte att jag kände till det då, det är möjligt att jag kände till det, men det var så att säga ingen viktig uppgift för mig – att Ebbe Carlsson delade lägenhet med en gammal bekant till mig sedan ungdomsåren, Leif Backéus. Senare gifte jag mig med Leif Backéus, och jag har självfallet haft många tillfällen till kontakter med Ebbe Carlsson.

Anders Björck: Det innebär alltså att du litade på Ebbe Carlsson, och du hade ingen anledning att på något sätt ifrågasätta att Nils Erik Åhmansson hade städslat Ebbe Carlsson, när hänvisningar skedde till rikspolischefen?

Anna-Greta Leijon: Nej, det hade jag inte, och dessutom fick jag det bekräftat av Nils Erik Åhmansson själv.

Anders Björck: Du hade aldrig under affärens gång någon tanke på att koppla bort Ebbe Carlsson?

Anna-Greta Leijon: Jag redovisade i inledningen att det skulle ha varit helt omöjligt för mig att göra detta. Jag hade självfallet inget mandat att göra det. Dessutom pågick det ett samarbete mellan polisledningen och Ebbe Carlsson som påbörjades drygt två månader innan jag över huvud taget blev informerad. Ebbe Carlsson hade presenterat en teori som Nils Erik Åhmansson, rikspolischefen, ansåg var det intressantaste man hade att arbeta med i utredningen om mordet på Olof Palme. Vidare diskuterades ett antal frågeställningar som rörde säkerhetspolisens arbetsformer. Det gällde en aktuell hotsituation med eventuell risk för nya attentat. Jag hade ingen möjlighet att som du säger koppla bort Ebbe Carlsson.

Anders Björck: Uttryckte du aldrig i dina samtal med Nils Erik Åhmansson något tvivel om Ebbe Carlssons roll och varnade du aldrig Nils Erik Åhmansson för Ebbe Carlsson?

Anna-Greta Leijon: När det gäller Ebbe Carlssons roll förhåller det sig som jag har sagt tidigare att jag – och det var självklart efter samtal som statsministern och jag hade om det här – gjorde klart både för Nils Erik Åhmansson och för Ebbe Carlsson att Ebbe Carlsson inte kunde spela någon annan roll än den som rikspolischefen ansåg att han skulle spela. Det var rikspolischefen som skulle ha ansvar för den här verksamheten.

Anders Björck: Men rikspolischefen ansvarar inför justitieministern.

Anna-Greta Leijon: Ja, men rikspolischefen har också ett ansvar oberoende av justitieministern. Såvitt jag förstår har han också ett eget ansvar.

Anders Björck: Självklart, det har ju alla högre ämbetsmän. Det innebär att om saken inte hade avslöjats den 1 juni, hade Ebbe Carlsson fortfarande kunnat syssla med de uppgifter som han hade, och du hade fortfarande inte reagerat?

Anna-Greta Leijon: Under senare delen av maj månad – som jag uppfattade det – och efter den ordentliga informationen och underrättelsen till åklagarna som så småningom kom till stånd och efter det att man hade börjat ringa från pressen ändrade Nils Erik Åhmansson inställning och förklarade, alltså någon gång under maj, att den roll som Ebbe Carlsson spelade hädanefter måste vara en annan än den som han hade haft tidigare. Min inställning var precis densamma som den jag hade i början: det som Ebbe Carlsson skulle företa sig skulle han företa sig i samråd med Nils Erik Åhmansson. Ingenting annat skulle han göra.

Anders Björck: Men den roll som Nils Erik Åhmansson hade tilldelat Ebbe Carlsson ifrågasatte du inte, och det gör du fortfarande inte.

Anna-Greta Leijon: Nej, det fanns inte skäl för mig att göra det.

Anders Björck: Inte med facit i handen heller?

Anna-Greta Leijon: Med facit i hand kan man konstatera att det skedde saker som jag inte hade den minsta aning om, men det går inte att säga att man med facit i hand skulle ha gjort andra saker under våren, då man inte visste någonting om det.

Anders Björck: Men om du hade haft en aning om det, hade du ingripit då? Hade du ansett att det legat inom ditt kompetensområde?

Anna-Greta Leijon: Ja, det hade jag självfallet gjort.

Anders Björck: Kan du säga vilka saker du hade ingripit mot ?

Anna-Greta Leijon: I och för sig förekommer det en annan utredning om det här, så man skall kanske inte säga för mycket, men det har ju framförts allvarliga misstankar om att olagligheter har skett: smuggling av avlyssningsapparatur till landet. Om jag hade vetat att det funnits planer på att smuggla in avlyssningsapparatur till landet, skulle jag förstås ha försökt att hindra det.

Anders Björck: Tycker du att alla skyller på Nils Erik Åhmansson i dag i den här affären?

Anna-Greta Leijon: Jag förstår inte frågan.

Anders Björck: Tycker du att Nils Erik Åhmansson får bära ansvaret för saker som andra har haft del i?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte vem som har haft del i olika saker. Jag vet att på många punkter under konstitutionsutskottsförhören uppgift kommit att stå mot uppgift. Men vem som har haft ansvar för olika saker, om du tänker på frågan om smugglingen, vet inte jag. Saken är föremål för utredning och här skall väl så småningom rätten säga sitt. Men när det gäller verksamheten i övrigt har Nils Erik Åhmansson haft ett ansvar. Det har han aldrig förnekat inför mig.

Anders Björck: Tycker du att det var riktigt av Nils Erik Åhmansson att koppla in Ebbe Carlsson på det här sättet? Har du någon kritik mot Nils Erik Åhmanssons åtgärder som de har redovisats inför utskottet?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Anders Björck: Får jag fråga beträffande det här rekommendationsbrevet. Det är kanske lika bra att vi diskuterar det med tanke på att både ordföranden och du har tagit upp det. Du sade uttryckligen att Ebbe Carlsson inte hade ditt uppdrag att företa resan. Du har beklagat formuleringar i brevet. Där sägs det dock "för min räkning handhar han vissa mycket känsliga faktainsamlingsuppgifter". Vidare sägs det explicit: "På mitt uppdrag har herr Carlsson kontaktat er" etc. Med all respekt för att du erkänt

att detta varit fel vill jag fråga om en f. d. justitieminister kan sitta här och säga att han "inte hade mitt uppdrag" – efter att ha skrivit under ett brev av det här slaget? Är det försvarbart?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte om man kan säga att det är försvarbart. Det är ju er uppgift att avgöra på vilket sätt det här skall bedömas, men det är faktiskt sanningen.

Anders Björck: Tror du att den som läser detta brev kan få någon annan uppfattning än att Ebbe Carlsson har ett direkt uppdrag av Sveriges justitieminister?

Anna-Greta Leijon: Det är möjligt att man inte kan få det. Men som jag har sagt förut avsåg jag inte att ge Ebbe Carlsson något uppdrag. Jag hade fått det mycket bestämda intrycket att Ebbe Carlsson i samråd med Nils Erik Åhmansson skulle i Storbritannien försöka få en mycket speciell händelse belagd. Det skulle vara kompletterande information till annan information om den här händelsen. Jag har vid upprepade tillfällen under de två månader som nu har förflutit sedan jag konstaterade att det här var fel sagt att brevet var fel. Det var fel av mig att skriva brevet. Brevet är illa formulerat. Det var fel att inte diarieföra det.

Anders Björck: Det är alltså ditt ansvar. Du kontrollerade icke den här resan med någon annan. Jag frågar därför att den underrättelsetjänst som det handlar om är så hemlig att landets regering icke erkänner den officiellt. Hade det då inte varit lämpligt, eftersom du visste vad det skulle användas till, att du kontaktade någon, alldeles oavsett formuleringarna?

Anna-Greta Leijon: Tillsammans också med rikspolischefen hade jag diskuterat Ebbe Carlssons möjligheter att via kontakter som han hade få information. Jag uppfattade att den här kontrollen som du talar om faktiskt var gjord. Det var ju det som var bakgrunden. Brevet var för mig ingenting märkvärdigt. Vi hade diskuterat den här händelsen och behovet av att få veta om det var sant eller ej.

Anders Björck: Får jag då fortsätta. Den 4 maj fick Ebbe Carlsson sitt rekommendationsbrev som, såvitt jag förstår, är alldeles entydigt när det gällde att han hade ett uppdrag för att besöka den brittiska underrättelsetjänsten. Några dagar senare, den 9 maj, besökte Storbritanniens utrikesminister sir Geoffrey Howe Stockholm. Om det hade gällt, och det kunde naturligtvis inte ha varit någon hemlighet för dig, att komma i kontakt med den engelska underrättelsetjänsten, hade icke detta varit ett gyllene tillfälle att direkt på auktoritativ nivå få all den hjälp som behövdes?

Anna-Greta Leijon: Det var inte jag som skulle sköta det här. Det var så att säga inte jag som drev utredningen, det var rikspolischefen som skulle ansvara för detta. Jag hade uppfattat det på det sättet att rikspolischefen ansåg att ett sätt att få informationer om det här eventuella mötet var att utnyttja Ebbe Carlssons kontakter. Om det skulle ha tagits några andra kontakter i Stockholm, var det inte jag som skulle göra det.

Anders Björck: Men om du hade tagit kontakt med den svenska säkerhetstjänsten, hade den förmodligen avstyrkt, men då kunde ni också gemensamt ha kommit fram till att Storbritanniens utrikesminister skulle befinna sig här några dagar senare. Slog aldrig den tanken dig?

Anna-Greta Leijon: Nej, det gjorde den verkligen inte. Det skulle ha uppfattats som att jag hade lagt mig i hur det här arbetet skulle bedrivas. Jag hade ingen som helst anledning att lägga mig i hur arbetet skulle bedrivas.

Anders Björck: Men det fanns ju andra möjligheter. Den svenska statsministern var den 18 maj hos Margaret Thatcher och hade då ett långt samtal med henne. Om hjälp hade behövts kunde man ju också där ha haft ett lysande tillfälle att få den hjälp som var nödvändig. Inte heller den tanken slog dig, utan det var Ebbe som gällde.

Anna-Greta Leijon: Nej, det var inte Ebbe Carlsson som gällde. Det var rikspolischefen som gällde.

Anders Björck: Du anser alltså att i och med att det var rikspolischefen som gällde hade du ingen anledning att fundera närmare på saken?

Anna-Greta Leijon: Nej. Jag har ingen anledning att ifrågasätta att förundersökningen inte gjordes på ett bra sätt, att åklagare och polis gjorde de saker som de ansåg riktiga. Jag hade uppfattat – det är faktiskt på det sättet, jag har sagt det upprepade gånger – att Ebbe Carlssons resa till England skedde på anmodan av rikspolischefen.

Anders Björck: Jag skall bara ta upp ytterligare ett område, innan jag ber att få sluta. Det gäller diarieföringen. Du säger att det var beklagligt att brevet inte diarieförde. Du lade brevet i ditt kassaskåp. Var det ett rent förbiseende eller hade du en tanke bakom att just detta brev inte skulle diarieföras?

Anna-Greta Leijon: Nej, det hade jag inte. I så fall skulle jag ha gjort något helt annat. Jag lade brevet i kassaskåpet, mycket lättillgängligt.

Anders Björck: Hade du när du avgick som justitieminister flera brev i ditt kassaskåp som borde ha diarieförts?

Anna-Greta Leijon: Nej, det hade jag inte.

Anders Björck: Men är det inte utomordentligt märkligt att det enda brev som du har lyckats samla på dig som icke diarieförts under din justitieministertid var rekommendationsbrevet till den engelska underrättelsetjänsten för Ebbe Carlsson?

Anna-Greta Leijon: Jag uppfattade, som sagt, inte brevet som särskilt anmärkningsvärt. Man kan i efterhand konstruera väldigt många olika skumma teorier, men den enkla förklaringen är precis den som jag har försökt att ge här. Jag erkänner och har erkänt att det var fel både att skriva brevet och att inte diarieföra det. Men det var faktiskt inga konspirationer. Det var inte så att jag med det här ville ge Ebbe Carlsson något uppdrag. Jag uppfattade att han hade uppdraget. Det gjordes inte för att misstänkliggöra, som en del har påstått, säkerhetspolisen. Det hade ingenting med det att göra.

Anders Björck: Det är ett enda brev som du har underlåtit att diarieföra.

Anna-Greta Leijon: Ja, som jag vet.

Anders Björck: Men du kontrollerade väl kassaskåpet när du lämnade departementet och då fanns det ingenting annat?

Anna-Greta Leijon: De flesta brev ligger ju inte i mitt kassaskåp.

Anders Björck: Men de känsliga kanske?

Anna-Greta Leijon: Ja, i mitt kassaskåp låg det mycket av hemliga handlingar ifrån framför allt utrikesdepartementet.

Anders Björck: Har du någon förståelse för att människor kan undra varför just detta brev som var så känsligt icke diarieförde s? Det utmanar ju alla matematiska sannolikhetskalkyler att just det här brevet icke diarieförde s.

Anna-Greta Leijon: Anders Björck försöker nu skapa någon form av konspirationsteori. Den finns bara inte.

Anders Björck: Jag vet inte, herr ordförande, om jag försöker göra det, men hela affären är ju en lång rad av konspirationer.

Anna-Greta Leijon: Herr ordförande! Jag skulle vilja säga att den här så kallade affären inte handlar om en lång rad av konspirationer. Vad det handlar om är att vi efter drygt 2 1/2 år fortfarande inte vet vem eller vilka som mördade statsminister Olof Palme, att rikspolischefen fick informationer som han ansåg vara så intressanta att de måste föras in i utredningen, bearbetas och kontrolleras. Han sade t.o.m. att det här är det mesta intressanta vi har att arbeta med i utredningen av mordet på Olof Palme. Det skulle jag inte vilja kalla för konspirationer.

Anders Björck: Herr ordförande! Får jag säga att jag helt delar Anna-Greta Leijons uppfattning om att det är oerhört viktigt att finna Olof Palmes mördare. Jag tycker att vi inte behöver ha någon polemik, eller ens antydan till polemik, därvidlag. Min uppfattning är emellertid att sökandet efter mördaren skall ske enligt gängse metoder. Jag tror också att de är de mest effektiva. Det tycker jag är en av de saker som facit i Ebbe Carlsson-affären visar.

Anna-Greta Leijon: Får jag säga att jag helt delar den uppfattningen att sökandet efter mördaren skall ske enligt gängse metoder. Det är, såvitt jag förstår, också det som har skett. Justitiekanslern har gjort en genomgång av det här och inte funnit någon irreguljär verksamhet.

Olle Svensson: Då går vi vidare. Birgit Friggebo.

Birgit Friggebo: Vad skulle det här brevet användas till?

Anna-Greta Leijon: Som jag har sagt tidigare har det påstått s att det skulle ha förekommit ett sammanträffande där mordet på Olof Palme skulle ha planerats. Med hänsyn till främmande makt kan jag inte säga mer om det. Brevet syftade till att från en källa försöka få fram om det var en riktig eller felaktig uppgift.

Birgit Friggebo: Du har sagt att det var kontakter som Ebbe Carlsson hade. Vad är det för kontakter?

Anna-Greta Leijon: Ja, det var kontakter som han skaffade sig när han var informationssekreterare i justitiedepartementet och som han alltsedan dess hade upprätthållit.

Birgit Friggebo: Så han hade alltså kontakter med MI 6 i England?

Anna-Greta Leijon: Han hade, såvitt jag uppfattade det rätt, kontakter i Storbritannien som kunde utnyttjas för att få ytterligare kunskaper från en viss brittisk myndighet. Eftersom det här nu rör förhållanden som angår främmande makt, tror jag att det är lämpligare i och för sig att närmare preciseringar görs i samband med ett hemligt förhör.

Birgit Friggebo: Herr ordförande! Då yrkar jag på att det blir ett slutet förhör omedelbart.

Olle Svensson: Jag anser att vi först bör fullfölja den öppna utfrågningen.

Birgit Friggebo: Det här tillhör en av de mest centrala punkterna, och vi har nu hållit på i två veckor utan att exakt få fram hur detta rekommendationsbrev skulle användas. Vi kan icke gå vidare utan att få svar på denna fråga.

Olle Svensson: Det här sammanträdet är utlyst som en öppen utfrågning enligt gällande regler. Vi fullföljer det här och tar sedan ställning till om vi behöver komplettera med ett slutet förhör.

Birgit Friggebo: Herr ordförande! Då skulle jag vilja upprepa frågan, eftersom det här har varit en mycket öppen tillställning över huvud taget. Flera personer som är vana vid att handskas med känsliga uppgifter har varit öppna. Jag skulle vilja vädja till Anna-Greta Leijon att hon också skall vara öppen, så att vi kan få klarhet. Jag tror också att det skulle vara till fördel för dig själv, Anna-Greta Leijon, om du kan vara öppen. Jag skulle vilja fråga: Är det alltså gamla kontakter som Ebbe Carlsson hade i MI6 som skulle fräschas upp?

Anna-Greta Leijon: Jag är, som Birgit Friggebo säger, helt övertygad om att det skulle vara en fördel för mig själv, om jag kunde berätta om vissa saker. Jag har från början ansett att det med hänsyn till spaningen efter Olof Palmes mördare, kontakter med vissa andra länder och aktuell hotsituation inte kan vara total öppenhet. Tyvärr, det skulle vara mycket lättare för mig själv, precis som Birgit Friggebo säger. Jag anser att det vid dessa förhör har lämnats alldeles för mycket av hemliga uppgifter. Hemliga uppgifter har under de senaste månaderna blandats med spekulationer och rykten. Det är inte bra. Jag har ingenting att dölja, men jag anser mig inte, även om jag inte längre är justitieminister, befriad från tystnadsplikten i vissa sammanhang. Jag anser inte att jag vill bidra till att ge informationer som kan uppfattas som störande i Sveriges relationer till andra länder.

Birgit Friggebo: Brevet är ställt till en brittisk myndighet. Det måste betyda att det inte är privatpersoner eller andra kontakter av mer privat slag som det handlar om, utan det är en brittisk myndighet som det rör sig om.

Anna-Greta Leijon: Ja.

Birgit Friggebo: Längre ned i brevet talas det om "your service". Vi hörde också att förre rikspolischefen talade om "service" när det gäller säkerhetstjänsten eller tjänsten. I brevet är det översatt till "vi tror att er förvaltning har en sådan information". Är det en riktig beskrivning av brevet att det står om "your service"?

Anna-Greta Leijon: Birgit Friggebo har väl brevet framför sig så det antar jag att det är. Jag har inte brevet här just nu.

Birgit Friggebo: Det står så. – Det handlar om att "för min räkning handha vissa mycket känsliga faktainsamlingsuppdrag" – alltså "för min räkning". Vidare står det "på mitt uppdrag har herr Carlsson kontaktat er". Jag skulle vilja fråga varför det behövs en beskrivning av Ebbe Carlssons "record", alltså vad han har varit, vad han är för någonting, om det rörde sig om kontakter som Ebbe Carlsson redan hade. Det står att han är bokförläggare med tidigare yrkesverksamhet inom journalistik, politik och regeringskansliet. Där måste väl de här kontakterna ha känt till, om det var gamla kontakter.

Anna-Greta Leijon: Ja, men det mesta av det här skulle jag vilja att vi talar om vid ett hemligt förhör. De kontakter som Ebbe Carlsson hade sedan tidigare skulle, som jag uppfattade det, utnyttjas i Storbritannien för kontakter. Han skulle så att säga gå via de kontakter som redan kände Ebbe Carlsson.

Birgit Friggebo: Du sade tidigare att det här var kontakter som Ebbe Carlsson hade fått när han var på justitiedepartementet i samband med att han hade vissa möjligheter till insyn i säkerhetsfrågor och annat sådant.

Anna-Greta Leijon: Dessa kontakter skulle utnyttjas för att gå vidare och få information. Det var så jag uppfattade syftet med resan, och det var det som jag uppfattade att rikspolischefen var intresserad av, att via de här kontakterna få information som komplement till annan information.

Birgit Friggebo: Så via servicen skulle man få ytterligare kontakter?

Anna-Greta Leijon: Nej.

Birgit Friggebo: Varför är då brevet ställt till den berörda brittiska myndigheten? Det är ju inte ställt till andra: "To whom it may concern" t.ex.

Anna-Greta Leijon: Det fanns inget som helst skäl för mig att skriva ett allmänt brev till Ebbe Carlsson av det slaget.

Birgit Friggebo: Var det för att han skulle kunna ta sig in i myndigheten via andra kontakter?

Anna-Greta Leijon: Ja, så kan man uttrycka det.

Birgit Friggebo: Får jag fråga vad det innebär när det står att "du bemyndigar honom att besvara frågor rörande detta fall"? Det måste röra sig om faktainsamling från spaningsutredningen i samband med mordet på Olof Palme.

Anna-Greta Leijon: Brevet är, som sagt, i flera avseenden inte bra formulerat. Brevet avsåg en mycket speciell händelse som påstås ha inträffat. Det gällde just det fallet. Det rörde sig om *en* händelse, och det skulle kontrolleras om den hade inträffat eller ej.

Birgit Friggebo: Vi har kunnat läsa i tidningarna vad denna onämnbara händelse gällde, men vi koncentrerar oss nu på vilka som skulle ställa upp för Ebbe Carlsson och om det var på ditt uppdrag eller ej. Du har sagt att du gjorde det här på uppdrag av Nils Erik Åhmansson. Är det vanligt hos dig, när du är minister, att en privatperson kommer in och beordrar dig att göra en sak på uppdrag av en generaldirektör för en myndighet?

Anna-Greta Leijon: Så har det ju inte gått till i det här fallet.

Birgit Friggebo: Du sade att du hade fått ett intryck av att Nils Erik Åhmansson ville att du skulle göra det här och att det var Ebbe Carlsson som förmedlade.

Anna-Greta Leijon: Jag hade ju tillsammans med Nils Erik Åhmansson vid ett antal tillfällen diskuterat de påståenden och teorier som Ebbe Carlsson kom med som bakgrund till mordet på Olof Palme, även det här eventuella mötet och även de kontakter som Ebbe Carlsson hade i Storbritannien, vilka kunde tänkas sprida ljus i den här frågan. Det var inte Ebbe Carlsson som allmänt sett var brevbärare i denna fråga. Jag hade själv diskuterat frågan med Nils Erik Åhmansson tidigare. Jag kan inte säga att vi diskuterat i precisa ordalag, i detalj, att det just då skulle vara fråga om en resa till Storbritannien, exakt vid den tidpunkten. Men efter de första kontakterna var det eventuella mötet självfallet en av de viktiga frågeställningarna. Jag har ingen som helst anledning att tro annat, och Nils Erik Åhmansson gav mig aldrig intrycket av något annat än att han var synnerligen intresserad av att utnyttja Ebbe Carlssons möjligheter att belysa det här. Jag uppfattade det som att han hade anmodat Ebbe Carlsson att utnyttja sina kontakter.

Birgit Friggebo: Du är medveten om att Nils Erik Åhmansson har förnekat varje kännedom om just detta specifika uppdrag.

Anna-Greta Leijon: När jag läste protokollet från det första förhöret med Nils Erik Åhmansson – protokollet från det senare förhöret har jag inte haft tillfälle att läsa och jag hörde inte heller utfrågningen – uppfattade jag att Nils Erik Åhmansson sagt litet olika saker på denna punkt. Men han har inte förnekat att han visste att Ebbe Carlsson skulle resa till Storbritannien och att Ebbe Carlsson hade kontakter där.

Birgit Friggebo: Ja, Ebbe Carlsson har varit i Storbritannien och träffat bl.a. en journalist. Det är helt klart. Nils Erik Åhmansson har förnekat varje kännedom om detta. Det vore väl ärligt, Anna-Greta Leijon, att du säger det här.

Anna-Greta Leijon: Jag har prickat för en del saker i protokollet. Nils Erik Åhmansson har – och här får jag citera på nytt – som svar på fråga av Olle Svensson sagt: "Jag kände inte till resan till England. Jag kände inte heller till det rekommendationsbrev som Anna-Greta Leijon skrev. Däremot var det

rent allmänt så att Ebbe Carlsson skulle ju göra resor och han hade sagt att information skulle kunna komma in. Överenskommelsen innebar att Ebbe Carlsson skulle så att säga leverera den information som han fick via sina resor för att den skulle tas in i utredningen." Sedan återkommer frågan i konstitutionsutskottets förhör, och Nils Erik Åhmansson säger senare: "Nej, däremot hade Ebbe Carlsson vid ett tillfälle nämnt för mig att en av hans resor skulle gå till England. Han nämnde också, tror jag, att han hade en kontakt där i form av en politiker." Därefter sade han: "Jag kände bara till att Ebbe Carlsson skulle resa till England. Han talade om en politiker som han skulle träffa där. Över huvud taget förhöll det sig så att jag hade talat om att vi var intresserade av hans resor, särskilt resultatet av dem, vilket så småningom skulle ingå i utredningen för att värderas av de poliser som sysslar med detta." Jag måste säga att jag vet att jag med Nils Erik Åhmansson har diskuterat kontakten med en politiker i Storbritannien, som Ebbe Carlsson skulle utnyttja för att få ytterligare informationer om just den här händelsen.

Birgit Friggebo: Du påstår alltså att Nils Erik Åhmansson kände till att du skrev ett rekommendationsbrev (Anna-Greta Leijon: Nej, det har jag faktiskt inte sagt), att det skulle ges ett uppdrag till Ebbe Carlsson att besöka en brittisk myndighet. Av vilken anledning skulle Nils Erik Åhmansson förneka kännedom om detta? Han har ju inte förnekat något när det gäller besöket hos Banisadr. Av vilken anledning skulle han vilja förneka kännedom om det här?

Anna-Greta Leijon: Jag har aldrig påstått, och det framgick redan den 3 juni, att Nils Erik Åhmansson skulle ha känt till rekommendationsbrevet. Jag skrev brevet, och upplevde det inte som någonting märkvärdigt, just mot den bakgrund som jag har redovisat här, nämligen att vi hade diskuterat möjligheten att via Ebbe Carlssons kontakter i Storbritannien få frågan om den här eventuella händelsen belyst. Vid upprepade tillfällen har jag såväl till Nils Erik Åhmansson som till Ebbe Carlsson sagt att Ebbe Carlsson inte fick företa sig någonting utan att samråda med Nils Erik Åhmansson. Jag hade ingen anledning att tro att det var på annat sätt.

Birgit Friggebo: Av vilken anledning har du då inte talat m ed Nils Erik Åhmansson efteråt, sedan du gett uppdraget, och informerat honom? Det var ju på hans uppdrag, påstår du.

Anna-Greta Leijon: Jag har inte gett Ebbe Carlsson något uppdrag.

Birgit Friggebo: Är det inget uppdrag att åka till England och besöka en "service"?

Anna-Greta Leijon: Jag har sagt att brevet var dåligt formulerat, men jag har också sagt att jag inte har avsett att ge Ebbe Carlsson något uppdrag att göra något utan att samråda med rikspolischefen. Jag har inte haft anledning att tro att det var på något annat sätt. Jag har uppfattat att rikspolischefen anmodat Ebbe Carlsson att utnyttja sina kontakter i Storbritannien för att få den här händelsen närmare belyst.

Birgit Friggebo: Men att åka till England måste ändå vara ett uppdrag. Du säger att du inte har givit det uppdraget utan upplever att det var ett uppdrag från Åhmansson. Ändå har du skrivit ett rekommendationsbrev, där du säger att Ebbe Carlsson skall resa på ditt uppdrag. Varför talar du då inte med den person som du anser har givit Ebbe Carlsson uppdraget att åka till England, nämligen Åhmansson? Han skulle ännu inte denna dag veta om detta, om det inte hade spritts via offentligheten.

Anna-Greta Leijon: Jag har ett antal gånger så gott jag kan försökt svara på den frågan.

Birgit Friggebo: Men jag får inte svar på frågan varför du inte informerar den person som du har hjälpt med att skriva rekommendationsbrevet, dvs. Åhmansson, om att ett uppdrag nu har givits.

Anna-Greta Leijon: Jag har inte gett Ebbe Carlsson något uppdrag. Det har aldrig varit min avsikt att ge Ebbe Carlsson något uppdrag. Jag har uppfattat att Ebbe Carlsson på anmodan av Nils Erik Åhmansson i Storbritannien sökte utnyttja sina kontakter för att få en påstådd händelse verifierad. Jag uppfattade att denna resa och de här kontakterna skedde på Nils Erik Åhmanssons anmodan och hade då ingen anledning att särskilt ta upp det.

Birgit Friggebo: Men brukar du – du har lång erfarenhet, som du tidigare hänvisade till – skriva ut handlingar om det kommer privatpersoner och säger att rikspolischefen har påstått att det här skall göras? Brukar du göra det utan att vare sig ringa upp och fråga om det skall göras eller efteråt informera om att du har gjort det här?

Anna-Greta Leijon: Nej, det brukar jag inte. Jag sade i min inledning att det naturligtvis när man ser detta i facit var fel att skriva brevet. Det var fel formulerat. Om det skulle ha skrivits ett brev, skulle det ha formulerats på ett helt annat sätt, och det var fel att inte diarieföra det. Men förklaringarna till att det blev på det här sättet har jag faktiskt gett. Och så har jag precis som andra gjort misstag här. Men jag brukar inte alltid göra misstag.

Birgit Friggebo: De här förhören är ju till för att skapa en klarare bild, och därför blir det en del upprepningar. Vi kan inte dra slutsatser på grundval av dina besked i tidningarna om det här brevet.

Du har alltså inte samrått med någon annan person när det här brevet skrevs?

Anna-Greta Leijon: Nej, det har jag sagt tidigare.

Birgit Friggebo: Varför talade du inte med någon enda person?

Anna-Greta Leijon: Jag har sagt också det tidigare. Jag upplevde inte att det var något särskilt märkvärdigt med det här brevet.

Birgit Friggebo: Varför registrerade du inte brevet?

Anna-Greta Leijon: Förmodligen av precis samma skäl.

Birgit Friggebo: Varför informerade du inte åklagarna, eller egentligen underställde dem detta? Också JK har ju sagt att resan till Banisadr borde ha

underställts åklagarna, och även det här borde ha underställts dem. Du tog över ansvaret i och med att du skrev ut det här brevet om att det var på ditt uppdrag som saker och ting skulle göras. Varför underställde du inte åklagarna den här saken åtminstone när du träffade dem den 4 maj, samma dag som du utfärdade brevet till Ebbe Carlsson?

Anna-Greta Leijon: Om jag haft för avsikt att ge Ebbe Carlsson uppdrag hade jag naturligtvis informerat åklagarna, men jag hade ingen sådan avsikt. Jag utgick själv från – och jag hade goda skäl att göra det – att det som Ebbe Carlsson gjorde skedde i samråd med rikspolischefen. Jag utgick ifrån att rikspolischefen såg till att den arbetsfördelning som fanns mellan rikspolischefen och åklagarna följdes. Jag hade vid ett antal tillfällen påpekat att åklagarna självfallet skulle ges information och underrättelser.

Birgit Friggebo: Varför informerade du inte åklagarna när de frågade om Ebbe Carlssons roll den 11 maj?

Anna-Greta Leijon: Av precis samma skäl.

Birgit Friggebo: Varför förnekade du brevets existens när Expressen hade avslöjat det hela? Du sade: "Vilket brev?"

Anna-Greta Leijon: När Expressen kontaktade mig i frågan om rekommendationsbrev ställde man frågor som rörde Ebbe Carlssons resor i Frankrike, framför allt som jag uppfattade det hans kontakter med Banisadr. Jag förnekade inte att jag i annat sammanhang kunde ha skrivit rekommendationsbrev för Ebbe Carlsson, och det går säkert att verifiera med Expressens journalister.

Birgit Friggebo: Vi kan senare gå igenom vad som står i tidningarna. Men du har i varje fall vid flera frågor om det finns något rekommendationsbrev eller liknande svarat nekande. På slutet, när man frågar varför det inte är registrerat, säger du: "Vilket brev?"

Anna-Greta Leijon: Men det är ju på det sättet att jag fick frågor om jag hade skrivit något rekommendationsbrev som Ebbe Carlsson hade använt i Frankrike. Jag hade inte skrivit något sådant rekommendationsbrev. Jag förnekade inte – och det går att kontrollera med Expressens journalist – att jag i annat sammanhang skrivit rekommendationsbrev.

Birgit Friggebo: Tycker du inte att det verkar som om det här ges en bild av ett slags medvetenhet? Du talar med någon, du håller det hemligt, du förnekar det när det uppdagas. Är det inte litet för många sammanfallande saker i en kedja?

Anna-Greta Leijon: Om man vill konstruera konspirationer kan man göra det om vad som helst. Men vad det handlade om här var faktiskt att försöka få information om en mycket känslig händelse, som eventuellt har inträffat, eventuellt inte alls har inträffat. Den berör främmande makt, t.o.m. på det sättet att jag inte anser mig nu – även om det skulle ha varit enklare för mig själv – böra redovisa vad det i grunden handlar om. Det är ganska självklart att man då också i förhållande till journalister som ställer frågor är litet

försiktig, när man vet att det rör förhållanden som berör främmande makt och som inte skall diskuteras offentligt.

Birgit Friggebo: Det brukar man kunna klara med hemligstämpeln. Vad jag har koncentrerat mig på är en begränsad del av hela den här affären, och jag har försökt att borra mig ner i detaljer. Du inledde med att säga att det var beklagligt – och det är naturligtvis djupt tragiskt – att mordet på vår gemensamme statsminister inte är löst. Men skulle du vilja säga att den sammantaget med andra aktiviteter, som jag också är beredd att återkomma till för att ställa frågor om, över huvud taget har fört utredningen om mordet på Olof Palme framåt? Eller har den fört det hela bakåt?

Anna-Greta Leijon: Jag tror att den frågan kan besvaras först den dag vi vet vem eller vilka som mördade Olof Palme. Det som för mig var viktigt var ju inte att själv göra någon värdering av de påståenden, analyser eller teorier som Ebbe Carlsson kom med. Jag har inte heller – även om det har påstått i tidningarna – gjort någon sådan egen värdering. Rikspolischefen har för mig förklarat att han ansåg att de här påståendena och informationerna var intressanta, att han inte kunde bedöma deras trovärdighet, att det inte gick att gå förbi dem men att de vad gällde mordspaningarna var det mest intressanta som man hade att arbeta med. Som jag antydde tidigare har väldigt mycket av det som har skett under de senaste månaderna, med den blandning av helt ogrundade rykten och spekulationer och av hemligstämplade fakta som har dominerat debatten i Sverige, inte fört utredningen framåt.

Birgit Friggebo: Jag vill bara konstatera att vi här tvingas att ta i anspråk mordspanare och andra som skall diskutera och försvara sig och som i veckor och månader gör andra saker än att ägna sig åt spaningen efter mördarna. Det är resultatet av hela Ebbe Carlsson-affären.

Bertil Fiskesjö: Vi har hört här från den utfrågning som har förekommit att Anna-Greta Leijon inte vill kännas vid det brev som är skrivet. Finns det någon mening eller några ord i brevet som Anna-Greta Leijon fortfarande står för?

Anna-Greta Leijon: Det är fel beskrivet att jag inte vill kännas vid det här brevet. Jag har redan för drygt två månader sedan sagt att jag har skrivit ett brev som var ett misstag. Jag kan inte komma ifrån att detta brev är skrivet. Det kan inte göras ogjort. Jag känns vid, och jag har känts vid i drygt två månader att jag har skrivit det här brevet, så jag tycker inte att beskrivningen är riktig. Vad jag nu har konstaterat, precis som jag har gjort under de här två månaderna vid ett stort antal tillfällen, är att det var fel att skriva brevet. Formuleringarna var fel, och det var fel att inte diarieföra det. Men jag kan inte förstå att man kan beskriva det så att jag inte känns vid det.

Bertil Fiskesjö: Det är tydligen så att Anna-Greta Leijon känns vid papperet som sådant men ingenting som står på det, och det är ändå i det här sammanhanget det intressanta. Hur skulle brevet ha sett ut för att vara riktigt bra enligt Anna-Greta Leijons uppfattning?

Anna-Greta Leijon: Jag har faktiskt inte satt mig ner för att försöka skriva ett rekommendationsbrev som skulle ha passat i den här situationen. Man kan naturligtvis säga – och det har jag också sagt redan för två månader sedan – att det kanske över huvud taget inte skulle ha skrivits något brev, och det har jag också upprepat nu.

Bertil Fiskesjö: Nu framgår det av det här brevet och av alla möjliga andra utfrågningar som vi har haft att Ebbe Carlsson kände till hemligstämplat material och tydligen också har getts fullmakt att lämna upplysningar till främmande myndighet om hemligstämplat material. Tyckte Anna-Greta Leijon att det var rimligt att en person som av alla betraktas som privatperson hade denna bakgrund?

Anna-Greta Leijon: Frågan om det har begåtts brott mot sekretessbestämmelserna utreds ju för närvarande i särskild ordning, och den är inte klargjord. Det vet ingen. Det kan ha skett, och riksåklagaren och biträdande riksåklagaren tog vid sammanträde med mig den 11 maj upp att det kanske kunde vara på det sättet. De har senare – eller möjligen tidigare – tagit upp detta med justitiekanslern och kommit överens med honom om hur den här frågan skall utredas.

Jag visste självfallet att Ebbe Carlsson hade tillgång till hemliga uppgifter, men det var ju så att när jag fick information om att Ebbe Carlsson över huvud taget fanns med i det här hade det sedan drygt två månader redan pågått ett samarbete med polisledningen.

Bertil Fiskesjö: Åklagarna väckte vid ett sammanträde fråga n om man inte borde inleda förundersökning om huruvida man inte obehörigen hade utlämnat hemligt material. Hur reagerade Anna-Greta Leijon då?

Anna-Greta Leijon: Jag reagerade precis på det sätt som jag redovisade i min inledning och som också åklagarna i konstitutionsutskottets förhör har redovisat. Jag anförde ett direkt citat av riksåklagaren på den här punkten just i samtal med Bertil Fiskesjö själv. Jag vill för att det inte skall råda någon tvekan på den punkten ytterligare en gång gärna läsa upp det citatet, som jag tycker är mycket viktigt:

"Det finns naturligtvis graderingar. Det är uttryckt bl.a. i straffskalorna i brottsbalken att det finns grövre och mindre grova brott. Mord på en statsminister är väl ändå ett grövre brott i det här sammanhanget. Om man tvingas in i en situation där man skall göra en prioritering hur man handläggningsmässigt skall hantera frågan, då kan man naturligtvis med visst fog, tycker jag, hävda att då skall man utreda mordet först. Då skall man inte låta en utredning av ett mindre grovt brott försvåra den utredningen. Men detta innebär icke att vi på något vis hade i tankarna – och det tror jag inte heller föresvävade varken Anna-Greta Leijon eller Sten Heckscher – att man skulle negligera den här frågan. Det tror jag inte."

Precis så var det. Jag sade till åklagarna att om det kunde misstänkas att det skett brott mot sekretessbestämmelserna fick det naturligtvis utredas på vanligt sätt, men jag ansåg inte och jag anser inte annat än att man kan göra ställningstagandet att en sådan utredning naturligtvis inte får försvåra mordutredningen. Det är precis den uppfattning som riksåklagaren ger uttryck för här.

Bertil Fiskesjö: Var det inte ganska självklart redan vid de tidigare samtal som Anna-Greta Leijon hade med Ebbe Carlsson att han hade tillgång till uppgifter som inte varje privatperson får ha tillgång till?

Anna-Greta Leijon: Jo.

Bertil Fiskesjö: Och det väckte inga särskilda misstankar hos Anna-Greta Leijon?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte vad Bertil Fiskesjö menar med misstankar. Ebbe Carlsson hade påbörjat ett samarbete med rikspolischefen långt innan jag blev informerad. Jag hade vid mina upprepade kontakter med såväl rikspolischefen som Ebbe Carlsson sagt att han inte fick företa sig något annat än i samråd med rikspolischefen. Om det hade begåtts och om det har begåtts några eventuella brott mot sekretessbestämmelserna får man ju avgöra i den särskilda utredningen, men det var i mordutredningens intresse att utnyttja Ebbe Carlsson, att ha de här kontakterna, annars skulle naturligtvis rikspolischefen aldrig ha medverkat till samarbetet.

Bertil Fiskesjö: På vilket sätt skulle ett förhindrande av att obehöriga handlingar kommer på avvägar ha kunnat försvåra mordutredningen?

Anna-Greta Leijon: Jag förstår inte frågan.

Bertil Fiskesjö: Kontentan av den argumentation som Anna-Greta Leijon refererade till var ju att vi nu minsann inte kan ta itu med detta brott. Vi har ett annat brott att utreda. Men det finns mängder av människor till förfogande som kan utreda sådana här brott. Vi har t.ex. justitiekanslern, som så småningom fick ärendet på sitt bord. Men Anna-Greta Leijon tänkte aldrig när Ebbe Carlsson kom med alla sina hemliga uppgifter att vi måste se närmare på hur han kan ha fått tag på dem.

Anna-Greta Leijon: Det bästa svaret på den frågan tror jag är just det som Magnus Sjöberg gav när han blev utfrågad och som jag har redovisat här två gånger. Det är det svar som finns.

Bertil Fiskesjö: Den konklusion som jag skall dra av detta är alltså att en utredning av obehörigt handhavande av hemliga handlingar skulle ha stört mordutredningen på sådant sätt att man var tvungen att lägga den åt sidan.

Anna-Greta Leijon: Jag kan inte svara på om det skulle vara på det sättet. Det är inte heller min uppgift. Jag hade eftersom riksåklagaren tog upp den här frågan med mig bara den kommentaren att detta naturligtvis fick utredas på vanligt sätt, men att det inte skulle försvåra mordutredningen. Det är precis den uppfattning som riksåklagaren ger uttryck för i citatet och som innebär att frågan handläggningmässigt skall hanteras så att mordutredningen skall göras först. Jag har ingen som helst möjlighet eller anledning att bedöma på vilket sätt eventuella åtal skall väckas och utredningar göras.

Bertil Fiskesjö: När det kom fram så småningom vilken vidlyftig insyn Ebbe Carlsson hade skyndade sig rikspolischefen att ge order om att Ebbe Carlsson fortsättningsvis bara skulle betraktas som en uppgiftslämnare. Det tyder på

att man till slut reagerade mot den mycket säregna ställning som Ebbe Carlsson uppenbarligen hade fått.

Jag skulle vilja ta upp frågan om Ebbe Carlssons uppdrag. Här är alla så angelägna om att säga att Ebbe Carlsson inte hade något uppdrag. Ibland frågar man sig: Existerade han över huvud taget? Fanns Ebbe Carlsson? Också Anna-Greta Leijon säger: Nej, han hade inget uppdrag. Vid de många samtal som Anna-Greta Leijon hade med Ebbe Carlsson, framgick det av vad han sade att han trodde – i sin enfald – att han hade något uppdrag?

Anna-Greta Leijon: Jag tror inte att man om man läser protokollet från utfrågningen av mig kan få intrycket att jag har sagt att Ebbe Carlsson inte hade något uppdrag. Jag har sagt att jag inte har givit Ebbe Carlsson något uppdrag. Men jag har uppfattat, och det har aldrig förnekats av Nils Erik Åhmansson, att redan i januari månad inleddes ett samarbete, kontakter mellan ledningen för rikspolisen och Ebbe Carlsson. Det samarbetet och de kontakterna har innehållit en rad olika saker, såväl uppdrag som uppmaningar och informationsinhämtande. Jag har aldrig någonsin förnekat att det skulle vara på det sättet. Ebbe Carlsson fanns och finns, och han har utnyttjats av rikspolischefen i en rad olika sammanhang.

Bertil Fiskesjö: Nu har det framgått vid de förhör som vi tidigare har hållit här att alla som kom i kontakt med Ebbe Carlsson var övertygade om att han hade någon typ av uppdrag från justitieministern. Det är alltså ett intryck som han av ogrundad anledning har spritt omkring sig. Hur betraktade Anna-Greta Leijon Ebbe Carlsson? Någonstans i de sammanställningar som vi har läst står det att Anna-Greta Leijon har sagt att han hade vårt stöd. Vad innebär då det?

Anna-Greta Leijon: Jag försöker att bläddra fram det stället i de delar av protokollen som jag har med mig, men det är svårt att göra det snabbt. Jag tror faktiskt inte att det stämmer med de förhör som har hållits här att alla skulle ha trott att Ebbe Carlsson hade ett uppdrag från mig. Jag tror inte att det framgår vare sig av förhören med Nils Erik Åhmansson eller med åklagarna att de skulle ha uppfattat det på det sättet – tvärtom.

Bertil Fiskesjö: Nu ställde jag frågan vilka tankar Ebbe Carlsson kunde ha haft om sina uppgifter. Vi hade i går här på vår utfrågning den man som så generöst sköt till två miljoner kronor till Ebbe Carlssons verksamhet. Jag antecknade ordagrant att Ebbe Carlsson till honom i samband med att man gjorde upp penningaffären hade sagt: "Jag har justitieministerns och polisens uppdrag att göra vissa undersökningar." Det kan då Ebbe Carlsson inte ha sagt enligt Anna-Greta Leijon?

Anna-Greta Leijon: Nej, såvitt jag förstår kan han inte ha sagt det.

När det gäller pengarna var det på det sättet, som jag har redovisat tidigare, att jag av Ebbe Carlsson fick uppgiften att Tomas Fischer skulle ha ställt pengar eller garantier till förfogande. Jag gjorde då det som var det enda rimliga i min situation, nämligen tog upp frågan – inte med Tomas Fischer utan med Nils Erik Åhmansson – för att höra efter om polisen hade resurser ekonomiskt för att klara de kostnader som polisen skulle stå för. Jag

har ingen som helst aning om när Ebbe Carlsson och Tomas Fischer ursprungligen diskuterade de här pengarna.

Ebbe Carlsson har också i de här förhören sagt att han av mig har fått beskedet vid ett antal tillfällen, som jag har sagt här tidigare, att han inte fick företa sig något som inte var i samråd med rikspolischefen, men samarbetet mellan rikspolischefen och Ebbe Carlsson hade pågått i drygt två månader när jag över huvud taget fick information.

Bertil Fiskesjö: Låt mig fortsätta att citera finansmannen Fischer. Denne framhöll att Ebbe Carlsson till honom har sagt att Anna-Greta Leijon bett honom hälsa och tacka för pengarna. Är också det gripet direkt ur luften?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte vilka samtal som har förts när jag inte har varit närvarande. Vad jag har gjort när det gäller pengarna är att jag fick en uppgift från Ebbe Carlsson om att Tomas Fischer hade ställt pengar eller garantier till förfogande och sedan tog kontakt med Nils Erik Åhmansson för att försäkra mig om att polisen hade de resurser som man behövde. Nils Erik Åhmansson svarade då att vi har det men att vi nog kommer tillbaka till dig med ytterligare begäran om överskridanden.

Bertil Fiskesjö: Anna-Greta Leijon har aldrig hälsat och tackat för pengarna. Det är ett påhitt av Ebbe Carlsson?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte vilka samtal som har förts. Jag har säkert bett Ebbe Carlsson att hälsa till Tomas Fischer. Jag känner Tomas Fischer, som jag har träffat ett antal gånger. Det var nu ganska länge sedan det skedde. Sista gången jag träffade Tomas Fischer var på Gösta Rehns 70-årsdag. Gösta Rehn fyllde 75 nu i våras, så det är ett tag sedan. Jag har därefter talat med med Tomas Fischer på telefon. Jag tror att de enda gånger jag har gjort det har varit när jag har bott hos Anders Ferm i New York, dit Tomas Fischer har ringt.

Bertil Fiskesjö: Det är alldeles uppenbart att vi inte riktigt kan lita på vad Ebbe Carlsson skall ha sagt, men Anna-Greta Leijon hade ett orubbat förtroende för Ebbe Carlsson, såvitt jag förstår. Det var ingen fråga utan ett konstaterande. (Anna-Greta Leijon: Jaså?) Anna-Greta Leijon får naturligtvis gärna kommentera det. Det är i och för sig intressant att få reda på hur en man av hans kaliber kan bygga upp ett förtroende.

Olle Svensson: Det kan vi ta upp när vi diskuterar våra slutsatser.

Bertil Fiskesjö: Jag kan acceptera det. Bara ett par frågor till. Anser Anna-Greta Leijon att handlingen att skriva ett sådant här brev var ett departementsärende?

Anna-Greta Leijon: Nej. Det borde jag kanske ha ansett, men jag ansåg, precis som jag sagt förut, att det inte var något särskilt märkvärdigt att skriva det här brevet. Jag hade i diskussioner med såväl Ebbe Carlsson som rikspolischefen fått det mycket bestämda intrycket att det här gällde något som rikspolischefen var angelägen om att få reda på. Hade det varit ett departementsärende i formell mening, skulle det naturligtvis ha hanterats annorlunda. Frågan vad detta brev ur formell synpunkt innebar är precis det

som konstitutionsutskottet nu skall bedöma och ta ställning till. Brevet var inte ett sätt för mig att via departementet ge ett uppdrag.

Bertil Fiskesjö: Jag är naturligtvis medveten om att det är vi i konstitutionsutskottet som skall ta ställning till detta, och det skall vi naturligtvis göra, men det är ändå intressant när vi har Anna-Greta Leijon här att höra vad hon tycker. Det har sagts att det här är ett brev – jag går nu tillbaka till vad rättsexpertis har givit uttryck åt i olika artiklar – som antagligen över huvud taget inte kunde ha utfärdats ens av regeringen som helhet, än mindre av en enskild minister. Då är det naturligtvis ganska intressant om Anna-Greta Leijon menar att det här egentligen bara är en bagatell, ett förbiseende, ingenting särskilt viktigt. Jag drar den slutsatsen att det är den attityd som Anna-Greta Leijon har här. Det var bara ett beklagligt misstag, bara en struntsak.

Anna-Greta Leijon: Det är, precis som Bertil Fiskesjö säger , så att det här brevet nu skall bedömas. Ja, det var ett misstag, och det var fel. Det har jag också sedan drygt två månader tillbaka kunnat konstatera.

Bertil Fiskesjö: Var det ett allvarligt misstag eller bara ett sådant litet förbiseende som man kan göra i hastigheten när man är jäktad och stressad?

Anna-Greta Leijon: Jag anser att det vore fel av mig att göra den bedömningen. Det är ni som skall göra den.

Bertil Fiskesjö: Såvitt jag vet har Anna-Greta Leijon tidigare uttalat att hon inte anser att det som skett är särskilt märkvärdigt. Är det riktigt?

Anna-Greta Leijon: Jag har sagt att jag inte upplevde det här brevet som särskilt märkvärdigt när jag skrev det.

Bertil Fiskesjö: Den slutsats jag får dra av den här omgång en är alltså att Anna-Greta Leijon anser att några större misstag inte har blivit begångna av henne.

Olle Svensson: Slutsatserna får vi, som sagt, senare diskutera.

Anna-Greta Leijon: Får jag bara för säkerhets skull säga att jag inte alltid kan kommentera slutsatser, även om jag har en annan uppfattning om dem.

Olle Svensson: Det handlar här om att vi samlar in sakupplysningar för vår senare behandling av ärendet.

Bo Hammar: Jag skall inte dra några slutsatser. Jag vill bara inledningsvis säga att jag helt delar Anna-Greta Leijons uppfattning att ingen möda får sparas i jakten på Olof Palmes mördare och att mordet naturligtvis är den stora tragedin. Men därför är det naturligtvis trist att vi har hamnat i den här situationen. Min förhoppning är att vi skall klara ut problemen, helst utan alltför stora överord. Men det gäller här allvarliga frågor, och jag vill ställa en inledande fråga om brevet. Det har talats mycket om brevet, och jag skall inte fördjupa mig alltför länge i det.

Det är lätt att vara efterklok, men jag vill ändå fråga: När Ebbe Carlsson kom och ville ha det här rekommendationsbrevet, varför sade du då inte till

honom: Det där får du gå med till Åhmansson eller möjligen Sandström. Det är väl deras bord. Du har tidigare sagt att han jobbade tillsammans med Åhmansson och att detta var det naturliga.

Anna-Greta Leijon: Som jag sagt tidigare uppfattade jag att det faktiskt skedde i samråd med Åhmansson. Jag har i förhållande till både Ebbe Carlsson och Nils Erik Åhmansson hela tiden framhållit – det har jag sagt många gånger, och det framgår i olika sammanhang – att Ebbe Carlsson inte får företa sig någonting som inte sker i samråd med Nils Erik Åhmansson.

Bo Hammar: Men det hade väl då varit naturligt att säga att det är rikspolischefens eller säkerhetsavdelningens chefs sak att skriva ett sådant här brev. Varför hänvisade du inte till dem?

Anna-Greta Leijon: Jag hade ingen anledning att betvivla at t detta gjordes i samråd med Nils Erik Åhmansson.

Bo Hammar: Anser du inte så här i efterhand att du har haft ett alltför stort personligt förtroende för Ebbe Carlsson och att det har lett dig till att i vissa avseenden gå för långt, bl.a. när det gäller det här brevet?

Anna-Greta Leijon: Jag har haft ett stort personligt förtroende för Ebbe Carlsson, och jag har tidigare förklarat att jag kände honom väl. Men jag har stort personligt förtroende också för ganska många andra människor. Här handlade det om att Ebbe Carlsson hade ett samarbete med polisledningen som var inlett långt innan jag blev informerad och där jag i olika sammanhang hade understrukit vikten av att Ebbe Carlsson inte företog sig någonting som inte skedde i samråd med rikspolischefen. Det var därför som det här var intressant för mig, inte därför att jag hade ett förtroende för Ebbe Carlsson i allmänhet.

Bo Hammar: Jag skall inte gå vidare när det gäller brevet. Beträffande Englandsresan, som du och även andra tillmätte stor betydelse: Har det uppdraget senare genomförts på mer reguljär och normal väg?

Anna-Greta Leijon: Det känner jag inte till. Jag vet sedan början av juni inte längre vad som sker. Jag har inte tillgång till uppgifter om vad som har skett sedan dess.

Bo Hammar: När Ebbe Carlsson kom till dig första gången informerade han dig om att han samarbetade med chefen för rikspolisstyrelsen och att han hade haft kontakt sedan en ganska lång tid tillbaka med Nils Erik Åhmansson. När han hade denna kontakt, blev du inte då förvånad över att han samtidigt måste finansiera sin verksamhet med pengar från Tomas Fischer? Rikspolischefen och rikspolisstyrelsen måste väl ändå disponera över sådana resurser att Ebbe Carlsson, om han hade denna samverkan med RPS-chefen, inte skulle behöva springa till Tomas Fischer.

Anna-Greta Leijon: Den första informationen fick jag via Carl Lidbom. Sedan träffade jag Ebbe Carlsson och fick av honom höra uppgiften om Tomas Fischer. Då hade jag ännu inte haft något samtal med rikspolischefen. Han var borta, och jag var ofta borta på resor. Så snart jag fick någon

möjlighet efter mina samtal med Ebbe Carlsson, som fördes under helgen i anslutning till den 27:e, tog jag kontakt med Nils Erik Åhmansson. Så fort som det var praktiskt möjligt hade vi ett samtal om detta, och en av de frågor jag då tog upp var självfallet frågan om pengar. Det var för mig självklart att det som skulle göras av polisen skulle betalas av polisen. Därför gick inte jag till Tomas Fischer och diskuterade pengar utan till Nils Erik Åhmansson.

Bo Hammar: Ebbe Carlsson sade att du när han gav dig den här informationen blev mycket engagerad över vad han berättade men också att du blev upprörd över att du inte kommit tidigare och över att det var så pass allvarlig information. Stämmer den uppgiften från Ebbe Carlsson?

Anna-Greta Leijon: Ja. Precis som du säger framfördes allvarliga anklagelser av olika slag, både sådant som hängde samman med mordutredningen och annat. Det framfördes också påståenden om den då aktuella hotbilden, som naturligtvis berörde mig. Jag tyckte därför att jag blev informerad sent.

Bo Hammar: Men du måste i så fall också ha blivit mycket förvånad över att rikspolischefen och säpochefen inte hade kontaktat dig, eftersom de likaväl som Ebbe Carlsson kände till de här informationerna. Även de hade haft kontakt med Ebbe Carlsson långt tidigare. Vad gjorde du för reflexion kring detta?

Anna-Greta Leijon: Säpochefens kontakter måste jag säga att jag har haft mycket dålig kunskap om. Jag har inte haft några som helst detaljkunskaper när det gäller dem. Jag visste att beträffande livvakten eller följeslagaren hade säkerhetpolisens chef spelat en roll. Han hade tagit beslut om att polismannen P-O Karlsson skulle följa Ebbe Carlsson. Men i övrigt hade jag inga informationer när det gällde säkerhetspolisens chef. Med Nils Erik Åhmansson hade jag, som jag sade förut, kontakt mycket snart efter, och det framgick säkerligen också vid de kontakterna att jag tog de här uppgifterna på mycket stort allvar.

Bo Hammar: Kanske har vi missförstått varandra. Vad jag avs åg med min fråga var: Du blev mycket upprörd över att Ebbe Carlsson inte hade kommit till dig tidigare med de här allvarliga uppgifterna, och samtidigt var du klar över att rikspolischefen hade fått information av Ebbe Carlsson. Du måste ha blivit upprörd också över att rikspolischefen inte hade informerat dig. Även du borde ha gjort den reflexionen, om du bedömde uppgifterna som så allvarliga och visste att han kände till dem, att det var ganska onormalt att han inte hade informerat dig.

Anna-Greta Leijon: Jag vill inte förneka att jag gjorde den reflexionen. Jag är inte säker på att jag någonsin uttalade den i förhållande till Nils Erik Åhmansson.

Bo Hammar: Din efterträdare som justitieminister, Thage Peterson, har sagt vid några tillfällen – jag kan inte citera honom ordagrant – att han nog inte skulle ha ägnat Ebbe Carlsson så särskilt mycket tid, medan du engagerade dig mycket. Du tog oerhört mycket tid på dig för att lyssna och forska vidare kring detta som Ebbe Carlsson hade att berätta. Jag återkommer till frågan

om dina felbedömningar inte i grunden handlar om att du har haft detta personliga förtroende för Ebbe Carlsson, som har vilselett dig när det gäller att bedöma substansen i det han hade att berätta.

Anna-Greta Leijon: Vad gäller att jag tog mig tid att lyssna vill jag säga: Ja, jag tar mig ofta mycket god tid att lyssna. Jag anser att det är mycket viktigt för politiker, vare sig man sitter i regeringsställning eller i opposition, att ta sig tid att lyssna, och jag anser att det är självklart att man när det gäller frågor som rör mordet på Olof Palme skall ta sig den tiden, om det inte gäller enbart nonsens. Jag har lyssnat också på andra personer.

Får jag flika in här, bara för att få det fört till protokollet, att jag uppfattade att Näss hade tyckt att jag tagit mig mera tid att lyssna på Ebbe Carlsson än på Näss. Det var självklart för mig som ny justitieminister att vilja skaffa mig en ordentlig information om polisens arbete. Jag var under hösten på besök hos rikspolischefen för att få information om den öppna verksamheten. Jag kom sedan överens med ledningen för säkerhetspolisen att jag under våren skulle ha två dagar för information om säkerhetspolisens verksamhet. Man angav där själv att två dagar var lämpligt. Den ena av de två dagarna genomfördes, och det var den som Näss hänvisade till. Sedan hade jag i min almanacka, precis som departementets almanackor i övrigt, ytterligare en dag reserverad enligt överenskommelse med ledningen för säkerhetspolisen. Av någon anledning, som jag inte närmare känner till, glömdes den dagen bort hos ledningen för säkerhetspolisen, som sedan fyllde den dagen med andra aktiviteter. När vi närmade oss den tidpunkten frågade vi om vi inte skulle få något besked om när vi skulle komma, och då visade det sig att man där hade planerat in annat. Därför kom inte den dagen till stånd. Men jag skulle vilja säga apropå det som Näss sade att jag var fullt beredd på och i min almanacka hade reservation för ytterligare en dags information, exakt så mycket tid som säkerhetspolisens ledning ansåg var lämplig för mig för att få information.

Det är min grundläggande inställning, och den inställningen tycker jag är viktig. Du använde orden forska vidare. Jag vill säga: Jag forskade inte vidare.

Du använde också orden att mina kontakter med Ebbe Carlsson skulle ha lett mig till att bli vilseledd när det gällde att bedöma substansen i påståendena och informationen. Jag har försökt att förklara att det inte var det som jag egentligen gjorde eller skulle göra. Vad det handlade om var att här riktades anklagelser mot säkerhetspolisen som självfallet måste kontrolleras, och det hade jag ett antal samtal med rikspolischefen om. Jag bedömde inte substansen. Jag sade till rikspolischefen: Vi kan inte leva med sådana här frågetecken kring säkerhetspolisen. Det här måste vi kontrollera. Om detta hade jag också resonemang med såväl statsministern som ordföranden i säpokommittén, eftersom det berörde säpokommitténs arbete. Jag var mycket angelägen om att så snart som möjligt få uppgifterna kontrollerade. Det kom sedan inte till stånd. Arbetet drogs i gång, men det blev aldrig något färdigt resultat under den tid då jag var justitieminister. Det var också det som var skälet till att inte heller det möte som vi hade planerat med statsministern för närmare information om det här kunde komma till stånd vid den tidpunkt då statsministern hade reserverat tid i sin almanacka. Den

kontrolluppföljning där man skulle bedöma om denna del av Ebbe Carlssons påståenden hade något fog för sig hade inte kunnat genomföras.

När det sedan gällde de andra frågorna, som rörde Ebbe Carlssons teorier om motivet för mordet osv., hade jag den inställningen att om vi skall klara ut den här mordutredningen måste man pröva och kontrollera allt så noga som man kan, om det inte från början är självklart att det kan slängas i papperskorgen. Jag har stött på också sådana informationer. Men i det här fallet gjorde rikspolischefen bedömningen att detta var det intressantaste som vi hade att arbeta med i utredningen om mordet på Olof Palme.

Det fanns också, som även framgått tidigare, en tredje kategori av informationer som kom upp i anslutning till det som Ebbe Carlsson redovisade för mig. Det rörde den då aktuella hotbilden, säkerhetsfrågor med bäring också åt annat håll, som i sig inte hade med mordutredningen att göra och som jag hade fått indikationer på redan vid tidigare tillfällen. Det är frågor som – låt mig för övrigt säga det också till Birgit Friggebo – är av den karaktären att jag, även om det har sagts en mängd olika saker i tidningar och i olika tidigare konstitutionsutskottsförhör om dem, inte anser mig, även om jag inte längre är justitieminister, böra medverka till att hemliga uppgifter kommer ut på den här punkten. Jag vill gärna ge konstitutionsutskottet en fullständig bild, men gör det under de hemliga förhören, eftersom jag anser att säkerhetsskäl fortfarande talar för det.

Det var inte min uppgift att exakt bedöma det där, men jag kunde inte annat än dra slutsatsen att det fanns risk för nya attentat. Om den risken fanns, hade det naturligtvis varit mycket oansvarigt av mig om jag inte vid upprepade tillfällen hade fört diskussioner också om detta med Nils Erik Åhmansson.

Bo Hammar: Jag kritiserar dig inte för att du ger dig tid att lyssna. Tvärtom är det mycket viktigt att göra det, inte minst i den här frågan. Kritiken mot hur många timmar du har ägnat åt det ena och det andra tycker jag därför är rätt meningslös. Men vad jag ville komma fram till var följande: Du säger själv att du blev mycket engagerad och tagen av de uppgifter som presenterades för dig. Du var då en relativt ny justitieminister som självfallet inte kunde ha någon detaljerad insyn i spaningarna efter Olof Palmes mördare. Också rikspolischefen var ganska nytillträdd. Men däremot fanns det erfarna utredare i förundersökningsledningen i form av mycket kompetenta åklagare. Det förbluffar mig att du när du fäste denna vikt vid de här uppgifterna inte på något sätt försökte göra en avstämning med åklagarna. Vi har en skyldighet inte bara att lyssna utan också att försöka bedöma relevansen och källornas trovärdighet.

Anna-Greta Leijon: Som jag sade tidigare tog jag mycket tidigt och vid ett antal tillfällen upp frågan om att åklagarna måste informeras och underrättas. Jag fick också det bestämda intrycket att åklagarna faktiskt var det. Jag tror att det framgick också av de förhör som fördes i går med Kegö och Barrling att de kontinuerligt hade nära kontakter med åklagarna i det som gällde underliggande sakfrågor. Jag fick ju information om att åklagarna var underrättade och trodde då att de var underrättade om helheten. Det har framgått mycket klart av såväl Jörgen Almblads svar här i konstitutionsut-

skottet som av Valter Kegös och Jan Henrik Barrlings svar att i frågan om det s.k. spåret pågick ett samarbete och fördes mycket öppna diskussioner mellan de poliser som samarbetade med Ebbe Carlsson och åklagarna.

Vad gäller att jag blev tagen av uppgifterna vill jag säga: Ja, naturligtvis blir man tagen av uppgifter av det här slaget. Som jag har antytt har jag för det första sysslat med ganska tråkiga händelser som tidigare har inträffat i Sveriges nutidshistoria. För det andra sitter jag faktiskt här tack vare säkerhetspolisen. Det fanns mycket långt framskridna planer på att jag skulle kidnappas. Jag skulle placeras i en låda, föras till någon lokal på Söder och användas i utpressning för att få ut folk ur tyska fängelser. Det uppdagades av säkerhetspolisen. Det attentatet förhindrades av att säkerhetspolisen arbetade mycket effektivt. Det må kanske förlåtas mig att jag, om jag möter anklagelser om att säkerhetspolisen i andra sammanhang inte varit lika effektiv, tycker att man måste kontrollera dem och följa upp dem. Jag kanske blir litet extra tagen – jag medger det.

Bo Hammar: Skall jag tolka dig så att det som gjorde dig mest upprörd var uppgifterna om försumlighet i säkerhetstjänsten före eller i samband med mordet på Olof Palme?

Anna-Greta Leijon: Jag kan inte gradera olika saker. Man skall inte heller överdriva talet om upprördhet. Det finns ingen som helst anledning att göra det. Men det var allvarliga anklagelser, som man naturligtvis inte kunde låta stå utan att det gjordes någonting för att kontrollera dem, och jag försäkrade mig om att rikspolischefen skulle göra det. Det hade vi ett antal diskussioner om.

Men det gällde också andra frågor. Det blir här lätt så att vi övervärderar detta med upprördhet, men man kan inte komma förbi att det gällde informationer och påståenden av allvarligt slag.

Bo Hammar: Vi kan lämna det. Jag håller med om att det är svårt att gradera hur upprörd man blir i olika situationer. Jag skulle uppskatta om du avslutningsvis ville säga något om ett annat problemkomplex. Under utfrågningarna har det svirrat omkring en del ganska otroliga påståenden om säkerhetstjänsten och förhållandet mellan den politiska nivån och säkerhetstjänsten. Det var i mitt tycke ganska häpnadsväckande uppgifter som vi fick i går från förre rikspolischefen och förre riksåklagaren, som hävdar att det pågår någon form av politisk kampanj riktad mot säkerhetstjänsten. Vi har också i andra sammanhang varit inne på säkerhetstjänstens roll, vikten av insyn och demokratisk kontroll, och säkerhetstjänstens konkreta roll i samband med mordet på Olof Palme. Jag begär inte att du skall kunna gå in på alla dessa aspekter, för tiden är trots allt knapp, men det vore bra om du ville något kommentera de här frågorna. Det är, som jag bedömer det, mycket allvarliga saker som har förts fram under en del av dessa förhör.

Anna-Greta Leijon: Jag delar den uppfattningen. Jag tycker att det är mycket allvarligt när det påstås att det från socialdemokratiskt håll drivs en kampanj mot säkerhetspolisen. Holger Romander sade också att han vid sina kontakter med justitieministrar, och jag antog att han då inkluderade också mig, inte uppfattat att det bedrevs någon kampanj emot säkerhetspolisen.

Som jag sade tidigare är det tack vare säkerhetspolisen som jag kan sitta här.

Men sedan är det en helt annan sak, som du också antydde, att en säkerhetspolis alltid måste arbeta med mycket av hemliga uppgifter, som aldrig kan diskuteras utåt. Därför finns risker för att det blir för mycket hemlighetsmakeri. Det finns hela tiden ett behov av en demokratisk kontroll och ett behov av att då och då göra rejäla djupdykningar för att konstatera att säkerhetspolisen väl fyller de oerhört viktiga uppgifter som den måste fullgöra i ett demokratiskt samhälle. Därför tillsattes ju den här utredningen. Det finns säkert skäl att på olika punkter kunna säga att här fungerar säkerhetspolisen inte på det sätt som vi skulle vilja. Birgit Friggebo har t.ex. tagit upp frågan om personalkontroll i olika sammanhang, där säkerhetspolisen har en roll. Men att man vill ta upp sådana saker, vill gå igenom och se hur den demokratiska kontrollen fungerar och om den kan göras bättre, kan inte tolkas som en kampanj. Säkerhetspolisen måste ställas inför sådana frågor. Det kan inte jämställas med någon kampanj mot säkerhetspolisen.

Olle Svensson: Jag förordar nu att vi tar 15 minuters paus och att vi från utskottets sida inriktar oss på att försöka vara färdiga kl. 14.00, då vi kan avbryta för lunch. Vi har nu sju utfrågare anmälda. (Paus kl.12.49–13.08.)

Olle Svensson: Vi återupptar utfrågningarna. Samtliga utfrågare tog ju upp frågan om rekommendationsbrevet. Eftersom det kan komma olika uppgifter här skulle jag vilja sammanfatta hur jag upplevt de uppgifter som vi har fått. Anna-Greta Leijon har sagt: Jag är inte ofelbar. Jag vill inte ha någon ofelbarhetsstämpel på mig. Jag medger att det var fel av mig att skriva det här rekommendationsbrevet.

Men när det gällde den fråga som jag ställde ursprungligen och som flera ställt, om du avsåg att med brevet ge Ebbe Carlsson något uppdrag, har jag uppfattat svaret på följande sätt: Nils Erik Åhmansson visste att Ebbe Carlsson skulle åka till England. Som du uppfattade det var det Nils Erik Åhmanssons önskemål att Ebbe Carlsson skulle försöka kontrollera vissa uppgifter i England. Det var i stort sett uppdraget, och det var för att underlätta polisens önskemål att få genomföra kontrollen av dessa uppgifter som du skrev det här rekommendationsbrevet. Är det riktigt uppfattat?

Anna-Greta Leijon: Ja, det är så jag har uppfattat situationen.

Wivi-Anne Cederqvist: Vi har hört ett flertal olika omdömen om Ebbe Carlsson. Vid förra torsdagens utfrågning med åklagarna hade Jörgen Almblad vissa synpunkter på Ebbe Carlssons jargong inför rikspolischefen. Har du några kommentarer eller synpunkter på det?

Anna-Greta Leijon: Att Ebbe Carlsson har en egen jargong kan nog alla som träffat honom intyga. Vad som hände vid det tillfälle som Jörgen Almblad redovisade kan jag ju inte ha någon som helst möjlighet att bedöma eller kommentera, för då var jag inte närvarande. Jag kan däremot säga några ord om hur situationen var vid det möte där statssekreterarna Kjell Larsson och Sten Heckscher informerades och där både Nils Erik Åhmansson och Ebbe Carlsson var närvarande. Det var då Ebbe Carlsson som stod för informatio-

nen, men han frågade vid upprepade tillfällen Nils Erik Åhmansson: Hur mycket kan jag nu säga? Vad skall jag säga på den här punkten? Även om det var Ebbe Carlsson som sade det mesta, var det alltså hela tiden så att han återförsäkrade sig hos Nils Erik Åhmansson, och det var Nils Erik Åhmansson som därmed egentligen i själva verket bestämde vad som skulle sägas.

Wivi-Anne Cederqvist: Det var alltså inte någon respektlös jargong han använde inför Nils Erik Åhmansson?

Anna-Greta Leijon: I varje fall inte vid den tidpunkten.

Anita Modin: Har Nils Erik Åhmansson sagt till dig att Ebbe Carlsson skulle reduceras till en vanlig källa?

Anna-Greta Leijon: Ja, det har han sagt till mig, och det måste ha varit den 20 maj.

Anita Modin: Det måste innebära att han har betraktat Ebbe Carlsson som något annat dessförinnan.

Anna-Greta Leijon: Ja, som jag har sagt har jag inte uppfattat det på annat sätt än att Ebbe Carlsson har arbetat i nära samråd med polisledningen. Justitiekanslern har, vilket framgår av hans rapport, uppfattat det så att Ebbe Carlsson i samråd med Nils Erik Åhmansson och Sune Sandström har företagit resor – inte bara en resa utan flera resor – i Europa.

Anita Modin: Det har också sagts ett par gånger under de här dagarna att Ebbe Carlsson har ränt ut och in i justitiedepartementet. Kan du uppskatta om du under tiden sedan mars till i början av juni har träffat Ebbe Carlsson fler gånger än Nils Erik Åhmansson?

Anna-Greta Leijon: Totalt sett under våren har jag träffat Nils Erik Åhmansson betydligt många fler gånger än jag har träffat Ebbe Carlsson. Nils Erik Åhmansson har jag oftast träffat i Rosenbad, men inte alltid, utan även på andra ställen. När det gäller det som kallas Ebbe Carlsson-affären, den utveckling i dessa frågor som Ebbe Carlsson har varit involverad i, har jag nog ungefär lika många gånger träffat Nils Erik Åhmansson och Ebbe Carlsson. Jag har träffat Nils Erik Åhmansson för att diskutera mordspaningarna även i andra sammanhang. Också där Ebbe Carlsson på något sätt har varit involverad skulle jag tro att jag faktiskt har träffat Nils Erik Åhmansson någon gång mer. Framför allt har Ebbe Carlsson inte sprungit in och ut i kanslihuset, utan de flesta träffar som jag haft med Ebbe Carlsson har varit utanför kanslihuset, inte för att dölja något utan av det mycket enkla skälet att jag haft en fulltecknad almanacka. Det har ofta varit på mycket udda tider som jag har haft tid att lyssna på Ebbe Carlsson.

Det är inte någon hemlighet att jag känner Ebbe Carlsson också i annat sammanhang, och det är inte uteslutet att någon av dessa träffar faktiskt skulle ha skett även om inte Ebbe Carlsson hade haft ett pågående samarbete med rikspolisledningen om den här utredningen.

Anita Modin: Du talade tidigare litet om P-G Näss avundsjuka på att Ebbe Carlsson hade fått mer tid till förfogande, och du har förklarat din syn på

detta. Men dessutom sade han: "Den egna verkschefen fann det också förenligt med sina intressen att ägna betydligt mer tid till umgänge med Ebbe Carlsson än åt att fråga oss på det s.k. verkstadsgolvet". Vad har du för kommentarer till det?

Anna-Greta Leijon: Jag skulle vilja säga att det inte är någon riktig bedömning av det som jag har ägnat mig åt under min tid som justitieminister. Jag sade redan tidigare att när det gällde informationen från säkerhetspolisen centralt hade jag varit beredd att ta den tid som man därifrån ansåg behövdes för en information. Att det sedan inte blev av kan jag inte lastas för. Det var förmodligen ett misstag, men den dag som jag hade avsatt utnyttjades sedan inte av säkerhetspolisen.

När det gäller frågor om verkstadsgolvet vill jag säga att jag har träffat folk på verkstadsgolvet. Jag har varit på polisstationer och ute med polisen i arbete. Jag skulle ha önskat att jag hade haft ännu mera tid till de aktiviteterna, men jag har ägnat åtskillig tid åt att träffa vanliga poliser under den tid när jag var justitieminister. Men justitiedepartementet har ju också ansvar för andra arbetsområden. Jag har även haft många träffar med exempelvis åklagare från olika delar av landet och med andra som har varit engagerade inom rättsväsendet i olika avseenden, som domare och personal på fångvårdsanstalter. Jag har verkligen försökt att använda tiden för att få kontakter med det som man skulle kunna kalla verkstadsgolvet.

Anders Björck: Genomgående under de utfrågningar som vi har haft har ju varit att olika befattningshavare har sagt att de uppfattade att Ebbe Carlsson hade stöd från dig, att han hade någon form av uppdrag från justitieministern. När du fick kännedom om Ebbe Carlssons verksamhet, räknade du då aldrig med att han skulle uppträda på ett sätt innebärande att han utan tvivel utnyttjade dig och sin bekantskap med dig?

Anna-Greta Leijon: Jag har inte uppfattat det så att olika befattningshavare – jag vet inte riktigt vilka Anders Björck avser – har tolkat det på det här sättet. När jag blev informerad pågick sedan drygt två månader kontakter och samarbete mellan polisen och Ebbe Carlsson. Det var det faktum som gällde när jag blev informerad. Det tycker jag, för det första, gör det ganska självklart att säga att det inte var jag som tog initiativ till att tycka att det var intressant att just Ebbe Carlsson skulle på något sätt involveras i det här.

För det andra hade jag, som framgår av det som jag har redovisat här, ett samtal med statsministern där han och jag var helt överens om att det måste vara så att rikspolischefen var den som hade ansvaret och att de här uppgifterna skulle föras in, bearbetas och kontrolleras i den ordinarie mordutredningen. Jag har också till såväl rikspolischefen som Ebbe Carlsson vid ett antal tillfällen sagt att Ebbe Carlsson inte skall företa sig något annat än det som rikspolischefen kan svara för. Jag ansåg inte att jag hade någon anledning att tro annat än att det var på det sättet.

Anders Björck: Men min fråga var: Med din kännedom om Ebbe Carlsson, hans sätt att uppträda och hans sätt att tala, kände du aldrig någon risk att du skulle utnyttjas i den här situationen, att det skulle bli "Anna-Greta hälsar och tackar" och "Jag har justitieministerns uppdrag"? Du kände till hans

existens i de här sammanhangen i åtminstone två månader. Ringde det, som vi numera så ofta säger i konstitutionsutskottet, aldrig några klockor i dåvarande justitieministerns öron?

Anna-Greta Leijon: Det ringde i mina öron många klockor, som sade att de påståenden och uppgifter som rikspolischefen ansåg inte kunde gås förbi måste kontrolleras och köras i botten. Jag hade då ingen anledning att tro annat än att Ebbe Carlsson och jag, precis som jag har erfarit i mina tidigare kontakter med Ebbe Carlsson, kunde ha förtroende för varandra.

Anders Björck: Du hade alltså ett fullständigt förtroende för vad Ebbe Carlsson skulle göra och för att han hade det bästa uppsåt? Du misstänkte inte att det skulle gå åt skogen?

Anna-Greta Leijon: Nej, jag misstänkte inte att man nu i efterhand skulle kunna ifrågasätta om Ebbe Carlsson har begått olagligheter i samband med införsel av avlyssningsapparatur. Men det vet vi ännu inte – det har framförts misstankar om detta. Det skall prövas i rättslig ordning, och ingen skall dömas i förtid. Men jag hade inte bara kontakter med Ebbe Carlsson utan också med rikspolischefen, och denne gav mig ingen anledning att tro annat än att det här fungerade på ett sätt som var helt i enlighet med hans önskemål.

Anders Björck: Ditt svar blir alltså att du litade på Ebbe Carlsson. Du hade ingen misstanke om – trots din kännedom om honom och trots vad han har varit inblandad i – att något kunde gå snett? Jag har här ett exemplar av Expressen den 1 juni, då man avslöjade hela affären. Där gör du en del uttalanden och säger: "Jag kan inte tänka mig att han gjort något som inte är lagligt." Någon dag senare informerades du om insmuggling av avlyssningsutrustning. Ebbe Carlsson, som enligt vad han sade till KU har vidgått de faktiska omständigheterna, att han har finansierat det, talade med dig den tredje. Vad sade Ebbe Carlsson då till dig om sin roll i avlyssningsutrustningssmugglingen?

Anna-Greta Leijon: Den 1 juni, den dag som ditt citat avsåg, visste jag ingenting om det här. Jag fick senare, på natten, reda på att P-O Karlsson hade fastnat i tullen. Ebbe Carlsson medgav för mig – det är svårt med almanackan, och jag var däremellan i Tyskland. Ni får rätta mig beträffande datum, men P-O Karlsson fastnade i tullen en natt, och Nils Erik Åhmansson ringde mig den natten och berättade det för mig. Dagen därpå var jag i München för att diskutera terroristfrågor med EG-länder. Natten därpå fick jag när jag kom hem med flyg ytterligare information och fakta om smugglingsaffären. På morgonen – det måste ha varit den 3 juni – ringde jag upp Ebbe Carlsson och ställde honom inför ett antal frågor, och han förklarade då att han kände till det här, att han hade vetat om det. Det betyder inte att han för mig erkände någon olaglighet, och frågan vem som är ansvarig för vad som har skett har jag inte tillräckliga kunskaper om. För mig var det oerhört allvarligt att han erkände för mig att han visste om att han hade tidigare kunskap om att den här apparaturen var beställd och att jag inte hade fått någon information om det. Att det parallellt med de kontakter som vi hade haft hade skett något sådant här kände jag som mycket trist att då få veta.

Anders Björck: Men du har, Anna-Greta, här gång på gång uttalat ditt starka förtroende för Ebbe Carlsson, för hans omdöme m.m. m.m. Är det då inte ganska fantastiskt att han begår den här typen av handlingar och att du – då var du fortfarande justitieminister – tvingas ringa till honom och fråga vad det var fråga om och att han då inte – såvitt jag förstår – erkänner vad som har hänt, utan bara säger att han har viss information? Vad ställde du för frågor i det läget till Ebbe Carlsson?

Anna-Greta Leijon: Det är väldigt lätt att med blicken i backspegeln säga att Ebbe Carlsson nu är misstänkt för att ha medverkat till insmuggling av avlyssningsapparatur och samtidigt säga: Det borde du ha insett och tidigare ha försökt att avstyra att Ebbe Carlsson över huvud taget skulle ha kunnat fortsätta sitt samarbete med rikspolischefen. Det är lätt att göra sådana bedömningar när man ser i backspegeln. Men under våren fanns det ingenting som tydde på att det skulle bli så här. Med facit i hand kan man säga vissa saker. Det pågår också en utredning om vad som hände i den här smugglingsaffären. Jag har inga närmare informationer. Om jag skall utfrågas om den, skall det kanske göras i något annat sammanhang än i konstitutionsutskottet.

Anders Björck: Du säger att det är lätt nu, när man tittar i backspegeln, och det kan jag hålla med om. Men du är väl ändå medveten om att det redan omedelbart den 1 juni riktades tveksamhet om det som Ebbe Carlsson hade hållit på med över huvud taget var lagligt. Jag kan ta samma sida där jag själv säger att: "Jag tvivlar på att det är lagligt". Det var i samma exemplar av tidningen från den 1 juni, där du säger att du icke kan tro att några olagligheter har begåtts.

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte vad som i det sammanhanget skulle ha varit det olagliga. Rikspolischefen hade inlett ett samarbete med Ebbe Carlsson, drygt två månader innan jag var informerad. Justitiekanslern har utrett frågan om det har förekommit någon irreguljär verksamhet som skulle ha varit olaglig. Han har dragit slutsatsen att det inte har förekommit.

Riksåklagaren har sagt att eventuellt kan det vara fråga om att någon kan misstänkas för att ha begått brott mot sekretessbestämmelse. Denne någon var i så fall inte Ebbe Carlsson, utan det måste ha varit några andra. Som har framgått tidigare har jag om detta sagt att det då får utredas på vanligt sätt.

Anders Björck: Du säger att det fanns ingen anledning att misstänka att några olagligheter hade begåtts, men för bara några sekunder sedan sade du själv att på en punkt, nämligen sekretessfrågan som rör utlämnandet av den s.k. åklagarpärmen, hade ju verkligen någonting förevarit som borde bli föremål för förundersökning. Du kunde väl inte vara helt ovetande om att det i den här affären förelåg misstanke om olagligheter, eller hur?

Anna-Greta Leijon: Det var på det sättet att om det skulle ha begåtts något brott emot sekretessbestämmelserna, var det inte Ebbe Carlsson som skulle sitta på de anklagades bänk.

Anders Björck: Men han var i hög grad inblandad, och det hade alltså begåtts handlingar?

Anna-Greta Leijon: Jag svarade på frågan i Expressen om Ebbe Carlsson kunde tänkas ha begått några olagliga handlingar.

Anders Björck: Det hade dock i den s.k. Ebbe Carlsson-affären – namnet var ju inte myntat då – ändå på en punkt otvetydigt begåtts handlingar som borde bli föremål för förundersökning. När du fick detta klart för dig, borde du väl rimligtvis som justitieminister och med din kännedom om Ebbe Carlsson haft anledning att misstänka att det kunde ha skett fler saker. Men det gjorde du alltså inte?

Anna-Greta Leijon: Nej, nu konstruerar Anders Björck väldigt mycket. Jag vill upprepa att det jag visste var, att det sedan januari månad pågick ett samarbete mellan rikspolischefen och Ebbe Carlsson. Rikspolischefen hade uppgett att teorier, saker och ting som hade framkommit här var det som var intressantast att för tillfället arbeta med i utredningen om Olof Palmes mördare. Det hade framkommit andra allvarliga anklagelser, som rikspolischefen och jag var överens om att de måste utredas närmare. Ebbe Carlsson hade ett pågående samarbete med rikspolischefen – ett samarbete, som jag uppfattade, efter mina många kontakter med rikspolischefen, var i rikspolischefens och utredningens intresse.

Jag hade vid ett antal tidpunkter påpekat hur viktigt det var att åklagarna informerades och underrättades. Jag har ingen siarkula och kan därför inte se vad som i framtiden kommer att redovisas, men vid den tidpunkten hade jag ingen som helst anledning att tro att någonting hade förekommit som kunde innebära att Ebbe Carlsson skulle ställas till ansvar för någon olaglig handling.

Anders Björck: Anser du det vara lämpligt att landets justitieminister inför riksåklagaren och andra uttalar sig om hur olika brott skall bedömas och i vilken turordning förundersökning skall ske?

Anna-Greta Leijon: Jag har inte uttalat mig om hur olika brott skall bedömas. Eftersom riksåklagaren tog upp den här frågeställningen med mig – det framgår av utfrågningen med riksåklagaren att han egentligen inte hade något skäl att göra detta – var det ganska naturligt att jag sade att detta då får utredas på vanligt sätt, men att jag gjorde det ställningstagandet – som också är mycket självklart – , som riksåklagaren gjorde när han här förklarade att han anser det fullkomligt självklart att man i så fall måste göra den utredningen på ett sätt som inte försvårar en utredning om ett allvarligare brott. Det viktiga är att riksåklagaren inte på något sätt uppfattade att jag försökte styra dem, och det var självfallet inte heller min avsikt.

Anders Björck: Om detta var självklart, behövde du då som justitieminister uttala dig? Det var ju du som tog initiativet till att uttrycka den här uppfattningen, men det borde väl en juridiskt skolad person som riksåklagaren begripa själv. Hade du ingen uppfattning om att du kunde tänkas påverka?

Anna-Greta Leijon: Nu kan man ju säga att det i och för sig inte fanns någon anledning för riksåklagaren att över huvud taget ta upp den här frågan med mig.

Anders Björck: Okej, vi får väl återkomma till våra slutsatser när det gäller detta.

Jag vill något anknyta till det vi talade om för en liten stund sedan, nämligen avlyssningsutrustning och annat. När Ebbe Carlsson-affären blev känd den 1 juni gjorde du en rad uttalanden som sedermera kommit att diskuteras mycket. När du tittar i backspegeln, anser du nu att du borde gett mer korrekt information om din roll redan från början? Hade inte det kunnat se till att affären fick ett något lugnare förlopp?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte om man kan säga annat än att jag har gett rätt information om min roll. Jag har inte läst allt vad som har skrivits i tidningar – både Anders Björck och jag vet att det kanske inte alltid är en exakt korrekt återgivning i alla delar av vad man säger. Men samtidigt ansåg jag, precis som jag anser fortfarande, att sekretess när det gäller vårt förhållande till främmande makt inte skall brytas.

Jag ansåg – och anser fortfarande – att för mordutredningen väsentliga uppgifter inte skall avslöjas, eftersom det kan försvåra möjligheterna till en framgångsrik fortsatt mordutredning. Jag beklagar djupt att det har blivit så, att här har spekulationer, rykten blandats med fakta, och det gör naturligtvis att allmänheten inte vet vad som är vad. Det är väldigt trist, tycker jag. Men på vissa punkter svarade inte jag med hänsyn framför allt till sekretess i förhållande till främmande makt. Det är en inställning som jag kommer att fortsätta att ha när journalister ställer frågor om sådant.

Anders Björck: Det innebär att du – nu när vi har facit i hand – inte anser att du hade någon anledning att tala mer öppet, bekräfta de uppgifter som kom fram och inte tala om rappakalja. Det innebär vidare att du inte anser att det ligger någonting i den kritik som har kommit från olika håll – inklusive ditt eget parti – mot att du inte från början talade om vad det hela handlade om?

Anna-Greta Leijon: Ordet "rappakalja" använde jag inte. Jag har inte använt det. Jag har försökt vid ett antal tillfällen, liksom min tidigare informationssekreterare Ingrid Iremark, att få tidningarna att dementera att jag har använt det ordet. Jag har aldrig använt ordet "rappakalja"! Jag vet inte om jag någon gång har använt det i andra sammanhang, här har jag inte använt det. Jag kan faktiskt inte hjälpa att jag blivit tillskriven detta ord. Jag har försökt, men jag tror att Anders Björck också har erfarenhet av att om man gör påpekanden om att man inte använt ett uttryck, är det sällan intressant att ta upp detta.

Anders Björck: På den punkten är vi överens, men det var inte det min fråga gällde.

Vid den tidpunkten var du fortfarande justitieminister, och det är därför som jag anser att vi från konstitutionsutskottets sida har rätt att ställa frågan och pressa dig för att försöka få fram ett svar.

Det innebär att den information som du lämnade till massmedia och andra var korrekt, den var fullständig och det är ingenting som behöver läggas till eller dras ifrån?

Anna-Greta Leijon: Jag tycker ju att Anders Björck drar väldigt konstiga slutsatser av det jag sade tidigare. Den informationen var inte fullständig, eftersom jag medvetet underlät att gå in på frågor som jag ansåg inte borde diskuteras på grund av att de rörde Sveriges förhållande till främmande makt, plus att jag heller inte ansåg att jag skulle gå ut och redovisa för den aktuella hotbilden. Det var därför som det inte var någon fullständig redovisning, vilket jag aldrig har påstått. Jag har emellertid tillskrivits mängder med uttalanden och påståenden, t.ex. detta yttrande om rappakalja, som jag aldrig någonsin har fällt.

Anders Björck: Var det bara när det gällde förhållandet till främmande makt som du inte berättade hela sanningen?

Anna-Greta Leijon: Som framgick av det jag nyss sade, var det inte så, utan det fanns även andra förhållanden. I detta fanns det också frågor som rörde en aktuell hotbild och frågor om säkerhet som rörde dagens situation. Inte heller detta fann jag någon anledning att gå in på när journalisterna ställde frågor till mig.

Anders Björck: Du ångrar således ingenting av vad du sade och gjorde dagarna efter avslöjandet?

Anna-Greta Leijon: Det är en sammanfattning som Anders Björck får stå för. För mig hade det varit väldigt mycket lättare om jag hade kunnat berätta mycket mer, och jag tror att många människor bättre hade förstått vad detta handlar om. Nu har det varit formen, skalet, som det handlat om väldigt mycket.

För mig har det faktiskt inte funnits skäl att i efterhand i detalj gå igenom exakt varenda formulering som jag använde i svaren på de många hundratals frågor jag fick av journalister under de här första dagarna. Om jag skulle göra det, finns det säkert ett eller annat som jag i efterhand skulle ha kunnat formulera bättre.

Jag kan inte göra en sådan sammanfattning som Anders Björck nu vill att jag skall göra. Det förmår jag inte.

Anders Björck: Men frågan är ändå om du kan erinra dig någon eller några punkter där du omedelbart borde ha gett information. Eller var det bara så att händelserna rasade i väg och du hade inget ansvar för att upplösningen blev som den blev?

Anna-Greta Leijon: Jag har inga ytterligare kommentarer till den här frågan.

Ulla Pettersson: Vi har ju gått igenom frågan om finansiering och dina kontakter med Åhmansson i det avseendet. Nu sade Barrling och Kegö i går att du också hade diskuterat finansieringen av deras arbete direkt med dem. Tycker du egentligen att det är en uppgift för en justitieminister?

Anna-Greta Leijon: Jag tror inte att jag har gjort det annat än på det sätt som jag nog alltid talar med folk. Det är möjligt att det är fel, men jag tror inte att man ur konstitutionell synpunkt kan säga det.

Jag har i förhållande till Kegö och Barrling gjort vad jag så oändligt många gånger tidigare har gjort i förhållande till t.ex. arbetsförmedlare eller andra

personer som jobbar. När jag får en besvärlig arbetssituation beskriven och om jag upplever ett engagemang, kunskap i yrket, brukar jag försöka uttrycka min uppskattning för detta. Det är nog bra om man kan göra det. Jag tror att folk upplever att det är viktigt. Jag brukar också i sådana sammanhang förhöra mig om vad man har för tillgång till resurser, om man upplever att man har pengar för sin verksamhet. Jag tror inte det kan betraktas som otillåtet att göra på det sättet för att skaffa sig information om hur folk upplever sin arbetssituation, vare sig det handlar om arbetsförmedlare, enskilda poliser eller någon annan. För dem som känner till politisk verksamhet är ju detta den vardag som man nästan alltid möter. Var vi än är ute någonstans är frågor om resurser, frågor om pengar, de viktigaste frågor som vi möter. Det är inte så konstigt, eftersom regeringens viktigaste dokument varje år är statsbudgeten. Det var på detta plan som jag talade med Kegö och Barrling om resurser.

Ulla Pettersson: "Med facit i hand" är ju ett populärt KU-uttryck. Upplever du att du i dag har facit i hand beträffande den här frågan?

Anna-Greta Leijon: Nej, det upplever jag inte att vi har. V i har inte facit i hand när det gäller den väsentligaste frågan: mordutredningen.

Elisabeth Fleetwood: Efter denna långa utfrågning och också efter vad Anna-Greta Leijon under senare tid har uttalat i andra sammanhang är det svårt att inte uppfatta det så, som att du lägger ansvaret på rikspolischefen och skjuter det ifrån dig själv. Jag tror att alla vi som lyssnar på dig noterar att du hela tiden återkommer till rikspolischefen. Framtiden får utvisa om detta är riktigt, men jag uppfattar dig så att du talar på det sättet i dag.

Jag är ledsen att jag igen måste ta upp det här brevet, som vi har talat så mycket om. Vi hade det uppe i går när Sten Heckscher var här. Han sade då att det var ett brev utan substans och utan bärande innehåll. Men när vi sedan fortsatte att diskutera frågan medgav han att för den som – där vederbörande var du – då skrev ut det, för den som skulle använda det – Ebbe Carlsson – och för den som skulle ha fått det i sin hand om det hade använts, var det ett brev med substans. Det var ju ett brev med innehåll! Även om brevet inte användes av Ebbe Carlsson, är det klart att adressaten vet om vad som har skett. Är du orolig för att adressaten, myndigheten eller vem det nu är, skall känna sig förd bakom ljuset genom att du säger att det inte var någon mening med det här brevet, att det inte fanns någon substans i det?

Anna-Greta Leijon: Jag vill först säga apropå det som Elisabeth Fleetwood sade om ansvar: Jag har sagt att jag självfallet tar ansvar för det här brevet. Jag har aldrig sagt att Nils Erik Åhmansson har skrivit brevet. Jag har inte skjutit ifrån mig det ansvaret. Tvärtom, redan den 3 juni sade jag att brevet var fel av mig. Jag har sagt att jag är värd att kritiseras för detta brev. Sedan hör det till historien att jag dessutom tvingats avgå för brevets skull.

Vidare när det gäller verksamheten i övrigt har det samarbete som Ebbe Carlsson och rikspolischefen har, inletts och letts av andra än mig. Det handlar inte om att försöka skjuta ifrån sig något ansvar. Det handlar om den verklighetsbeskrivning som finns. Jag har väl aldrig påstått att rikspolischefen skall lastas för det här brevet.

Vad beträffar substansen i brevet, ja, eftersom jag nu efteråt inte haft någon möjlighet att kunna ta några kontakter för att efterhöra vad som på olika håll har uppfattats, har jag ingen kännedom om detta. Jag är numera riksdagsledamot som inte sitter i konstitutionsutskottet och jag har därför inte sådana möjligheter att ta kontakter. Men brevets syfte var att få en enda händelse kontrollerad. Jag hoppas att den som skulle ha varit adressat har fått det klart för sig genom andras än min försorg, men det har jag varken möjlighet eller befogenhet att ta reda på.

Elisabeth Fleetwood: Nu tycker jag att Anna-Greta Leijon vrider på det som jag sade. Jag tror inte någon uppfattade det så, att jag menade att det var beträffande rekommendationsbrevet som du sköt ifrån dig ansvaret. Det är fullt klart att du har tagit det ansvaret på dig. Jag avser de svar du över huvud taget har givit här i övrigt i dag.

Om det då gällde denna enda händelse, varför begärde du inte genast brevet tillbaka? Vi fick höra av Ebbe Carlsson att han tänkte – något skämtsamt sagt av honom – lämna brevet till polismuseet. Jag kan inte förstå att du i dina kläder inte begärde att ögonblickligen få brevet tillbaka. Varför gjorde du inte det?

När det sedan gäller min farhåga för att adressaten skulle känna sig förd bakom ljuset, anser jag att du inte kunde vederlägga den alls. Även om detta bara rör en speciell händelse, uppfattas inte brevet så när det står "på mitt uppdrag", "för min räkning" osv. De orden står att läsa, och det måste vara vad adressaten uppfattade.

Anna-Greta Leijon: Jag kan inte vederlägga någonting eller över huvud taget kommentera hur adressaten uppfattade detta, eftersom jag inte har några möjligheter att ta reda på den saken. Det är omöjligt för mig att svara på frågan, då jag inte kan ha någon kunskap om detta – tyvärr, men det är ett faktum.

Vidare när det gäller ansvar skulle jag vilja fråga vad det är jag skulle ha ansvar för – ett ansvar som jag inte vill ta, enligt Elisabeth Fleetwood. Jag förstår inte riktigt. Jag känner inte att jag på något sätt vill krypa undan något. Jag har fått informationer, och jag har deltagit i samtal med såväl Nils Erik Åhmansson som Ebbe Carlsson – det har jag inte förnekat. Men jag upplever det inte som att jag vill krypa ifrån något ansvar.

Varför jag inte begärde brevet tillbaka – – – Ja, under de där dagarna i början av juni var det väldigt många olika saker som hände, och det gick mycket snabbt. Jag hade ju inte direkt planerat att avgå vid den tidpunkt som jag avgick. Efter detta var det för sent för mig att över huvud taget ha någon synpunkt på var brevet skulle finnas.

Elisabeth Fleetwood: Jag tror att Anna-Greta Leijon förstår rent intellektuellt vad jag menar med frågan om hur man från adressaten skulle kunna uppfatta det här brevet. Sten Heckscher vidgick ju i går att så här skulle det kunna uppfattas av en adressat. Jag är nöjd med det svaret, men jag är ledsen över att Anna-Greta Leijon inte vill instämma i detta, som ju måste vara en realitet.

Jag går vidare till nästa fråga, och jag skall försöka fatta mig mycket kort.

Vi har hållit på hemskt länge, och jag förstår att det måste vara både tungt och plågsamt för Anna-Greta Leijon att sitta så här länge.

Anna-Greta Leijon: Nej då, inte alls. Som tidigare framgått är jag en van lyssnare, och jag stannar gärna kvar här hela eftermiddagen om det är så att utskottet önskar det.

Elisabeth Fleetwood: Jag kan försäkra dig att vi i konstitutionsutskottet också är vana lyssnare.

Den 27 mars fick du en föredragning av Ebbe Carlsson. Närvarande var då Kegö och Barrling, vilka var de som satt inne med sakkunskapen. Varför skulle just Ebbe Carlsson vara föredragande, när det var Kegö och Barrling som satt inne med all den information som han vidarebefordrade? Var det inte risk för – även om de var närvarande – att man fick ett led extra, ett onödigt led? Vad kunde Ebbe Carlsson tillföra som inte Kegö och Barrling kunde?

Anna-Greta Leijon: Den första informationen fick jag den 17 mars av Carl Lidbom. Därefter hade jag ett sammanträffande med Ebbe Carlsson. Sammanträffandet blev mycket kort, eftersom jag då hade engagemang och ingen tid för honom. Jag fann att det som Ebbe Carlsson sade var sådant att det inte räckte med denna mycket korta träff – det var mellan en 50-årsuppvaktning och en fest vid departementet, så jag kunde inte stanna och lyssna. I stället träffades vi den 27:e. Det var inte så att de här poliserna var närvarande från början, utan de var närvarande under en del av tiden.

Elisabeth Fleetwood: Det visste jag inte om, men det gör min fråga ännu mer berättigad.

Under den första delen av föredragningen var således bara Ebbe Carlsson närvarande. Vad var det som han kunde ge, som inte ens Kegö och Barrling – som under så lång tid har arbetat med detta – kunde bidra med?

Anna-Greta Leijon: Jag visste inte vad Kegö och Barrling var för några, utan det fick jag reda på av Ebbe Carlsson under den här söndagen.

Ebbe Carlsson lämnade en redogörelse till mig för sina teorier, för sina påståenden och för de informationer som han hade. Som jag har sagt i min inledning var detta en blandning av sådant som jag visste sedan tidigare, sådant som hade diskuterats i tidningar, men det var också vissa nyheter.

Såvitt jag kan påminna mig hade jag tidigare inte hört talas om vare sig Kegö eller Barrling. Det var Ebbe Carlsson som under sin redogörelse frågade mig om jag skulle tycka det vara intressant om dessa två polismän – som Ebbe Carlsson hade ett pågående samarbete med – kom. Ja, svarade jag, och så kom Kegö och Barrling. Hur lång stund de var närvarande kommer jag inte ihåg, men det kanske var ett par timmar, en och en halv timme eller någonting sådant.

Elisabeth Fleetwood: Jag tycker att det verkar mycket märkligt att de här två poliserna, som kanske är de som vet mest om denna utredning, inte skulle finnas i ditt medvetande. Det tyder ju på att kommunikationen mellan dig och myndigheten inte har varit särskilt tät. Jag förstår inte att du i så fall skulle ha kunnat missa dessa två polismän.

Anna-Greta Leijon: Kommunikationen mellan mig och myndigheten – eller myndigheterna i det här fallet – har varit tät. Vi har haft regelbundna sammanträden om mordutredningen varje månad, precis som man tidigare hade. Där har då närvarit de personer som riksåklagaren och rikspolischefen har ansett skulle vara föredragande. Min uppgift har inte varit att plocka ut vilka från polis- eller åklagarsidan som skulle närvara och göra dessa föredragningar. Det viktiga har ju inte varit att i första hand redovisa vilka personer som sysslar med olika saker, utan sakinnehållet.

Jag tycker frågeställningen är konstig. Jag tror att man från polis- och åklagarhåll upplevt att vi har haft mycket goda kontakter. Såvitt jag kan påminna mig har jag alltid, också om det varit fråga om mycket kort varsel, ställt upp och träffat såväl åklagarna som polisen.

Elisabeth Fleetwood: Tyvärr har den här veckan visat att alla inte uppfattade det så.

Anna-Greta Leijon: Får jag fråga vem som inte uppfattade det på det sättet?

Elisabeth Fleetwood: Bl.a. var det åklagarna som hade önskat sig en tidigare kontakt.

Anna-Greta Leijon: Jag har gjort det som konstitutionsutskottet – som jag har uppfattat det – i sina tidigare betänkanden har sagt åligger en justitieminister. Jag har påmint rikspolischefen om det väsentliga i att åklagarna hålls underrättade och informerade. Jag har faktiskt också fått intrycket av att de har varit det.

Elisabeth Fleetwood: Vi återkommer naturligtvis senare till detta vid vår granskning inom utskottet.

Jag vill då ställa en fråga om pengarna från Tomas Fischer. Jag är litet förvånad över att du över huvud taget kunde acceptera att det kom pengar från någon annanstans än från allmänna medel, när det gällde en så oerhört viktig fråga som att försöka reda ut vem som hade mördat Sveriges statsminister. Ansåg du det inte självklart att alla kostnader här skulle betalas av allmänna medel? Varför gå till en privatperson, en s.k. donator?

Anna-Greta Leijon: Men det var ju precis detta jag gjorde! Jag har inte gått till någon privatperson, till någon donator. Jag har gått till rikspolischefen för att göra precis det som Elisabeth Fleetwood anser självklart, nämligen försäkrat mig om att det är polisen som har pengar för att bekosta det som polisen skall göra. Precis, exakt det som Elisabeth Fleetwood anser borde vara självklart, har jag gjort!

Elisabeth Fleetwood: Jag ställde frågan därför att vi har fått veta att Tomas Fischer har fått ett tack för pengarna från dig. Det är ju ett yttrande som han inte kan fälla utan bakgrund. Jag ville återigen få höra hur du uppfattade det. Sedan får vi höra i den vidare undersökningen hur andra har uppfattat det tack som du har framfört.

Anna-Greta Leijon: Vad jag tycker skall bedömas är vad man har gjort, och att det skall ställas frågor om det man själv varit med om.

Jag har fått information från Ebbe Carlsson, en lång information den 27 mars. I det sammanhanget uppgav han att Tomas Fischer skulle ställa eller hade ställt pengar till förfogande eller garantier – jag kan inte säga exakt hur orden föll. Vad är självklart för en justitieminister att göra då? Är det att ta kontakt med Tomas Fischer och säga att detta med pengarna skall vi ordna på det ena eller andra viset, nej, det är självklart att man tar kontakt med rikspolischefen för att diskutera detta med honom. Det är vad jag gjorde. Jag fick beskedet att vi har pengar nu, men förmodligen kommer detta att leda till att vi överskrider vår budget, och vi kommer därför tillbaka till dig och till regeringen med begäran om extra anslag. Rikspolischefen och jag hade ett par samtal om detta.

Precis som Elisabeth Fleetwood efterlyser, anser jag att det som polisen skall göra, skall betalas av polisen, och så skall också ske i den mån polisen utnyttjar – som i det här fallet – Ebbe Carlsson. Det är fullkomligt självklart att det inte skall vara privatpersoner som finansierar polisens verksamhet, och jag försäkrade mig om att det inte heller förhöll sig så.

Elisabeth Fleetwood: I så fall tycker jag att det är en alldeles riktig beskrivning som du har givit. Men då kan vi konstatera att de ord som Ebbe Carlsson framförde till Tomas Fischer var felaktiga. Vill du instämma i detta?

Anna-Greta Leijon: Eftersom jag inte varit närvarande när dessa ord fälldes, vill jag inte fälla något omdöme om detta.

Elisabeth Fleetwood: Om jag säger så här, om det visar sig att de här orden har fällts – om tacket för pengarna från Ebbe Carlsson till Tomas Fischer – anser du då att Ebbe Carlsson har uttryckt sig på ett felaktigt sätt?

Anna-Greta Leijon: Jag tycker att jag har svarat vad jag kan svara på den här frågan. Jag har tidigare också sagt att jag säkert sade till Ebbe Carlsson att han skulle hälsa till Tomas Fischer – även om det var drygt fem år sedan jag träffade honom, kan man ju framföra en sådan hälsning. Vad som förevarit vid samtal som jag inte har närvarat vid, känner jag att jag inte vill kommentera. Jag har gjort det enda som var rimligt och riktigt för mig att göra i det här sammanhanget, nämligen att ta reda på att polisen hade pengar för att bekosta de utgifter som man ansåg att man skulle göra.

Birgit Friggebo: En del av oss har ju uppehållit oss rätt mycket vid det här brevet, samtidigt som en del kanske kan tycka att det är litet petitessartat. Men det utgör ett slags kulmen på en annan verksamhet som har pågått. Det är det sista lilla beviset på att justitieministern också i formell mening varit inkopplad på den här affären, som ju har handlat om förberedelser för en grupp vid sidan av polisen – som Åhmansson sade igår –, att avlyssningsuppgifter har lämnats ut till privatpersoner, att man har smugglat in illegal avlyssningsapparatur, att man har förberett illegal avlyssning, att man har använt privata kapitalisters pengar för att finansiera polisen och att justitieministern har suttit i samma soffa som bovarna eller åtminstone medbovarna – det får polisutredningen sedermera avgöra.

Vi har även fått beskrivningar från de personer som är mest insatta i dessa uppgifter, nämligen Kegö, Barrling och Jörgen Almblad, om att Ebbe

Carlsson inte har tillfört något nytt, utan han har varit en PR-konsult för ett specifikt spår.

Enligt huvudmannen själv, Ebbe Carlsson, har brevet tillkommit genom ett besök hos Anna-Greta Leijon. Jag citerar ur protokollet vad Ebbe Carlsson själv säger: "Vi diskuterade" – "vi" är alltså Anna-Greta Leijon och Ebbe – "fram och tillbaka hur man skulle bära sig åt för att få fram den uppgiften – få uppgifterna bekräftade eller, vilket är troligare, inte få det. – – – Vi diskuterade alltså hur man skulle kunna kontrollera detta, och jag föreslog då att jag via kontakter skulle försöka ta kontakt med den här tjänsten, och då ville jag ha ett rekommendationsbrev." Mot bakgrund av detta skulle jag vilja fråga dig, Anna-Greta Leijon, om du i dag nu inser att du genom Dina mycket intensiva kontakter med en god vän har gett legitimitet åt en olämplig verksamhet och att det är olämpligt.

Anna-Greta Leijon: Jag tycker att den inledning som Birgit Friggebo gjorde här innehåller väldigt mycket av insinuationer om att det brev som jag skrev och att jag skulle utgöra kulmen på en lång serier av olagligheter.

Birgit Friggebo: Men jag står för beskrivningen. Frågan till dig var om du inser att du genom intensiva kontakter med en mycket god vän gett legitimitet åt en verksamhet som är olämplig.

Olle Svensson: Låt nu Anna-Greta Leijon svara. Du har ställt frågan och jag anser att hon skall få tid att svara. Varsågod.

Anna-Greta Leijon: Tack, herr ordförande. Det sätt på vilket Birgit Friggebo ställde den här frågan gjorde att jag upplevde att hon insinuerade att jag skulle ha varit kulmen på en olaglig verksamhet. Det är jag inte. Jag har skrivit ett brev. Det var fel att skriva det brevet. Formuleringarna var fel. Det var fel att inte diarieföra det. I övrigt är det på det sättet att ett samarbete mellan rikspolischefen, Ebbe Carlsson och andra inom polisen har pågått. Jag kan inte se att jag skulle haft möjligheter att avbryta det. Vad jag i övrigt har gjort i min tjänsteutövning framgår av den inledning som jag hade förut, men jag vill gärna efter Birgit Friggebos fråga upprepa detta, för det är vad jag har gjort: "Jag har lyssnat på information, analyser och teorier om mordet på vår förre statsminister Olof Palme. Jag har fört samtal med rikspolischefen där vi varit överens om att Ebbe Carlssons uppgifter måste föras in i den åklagarledda undersökningen och har för rikspolischefen framhållit vikten av att åklagarna är informerade och underrättade. Jag har tagit upp vissa frågor med berörda departementschefer och sett till att tjänstemän inom statsrådsberedningen och justitiedepartementet blivit informerade. Jag har fört samtal med rikspolischefen om att vissa allvarliga anklagelser mot säkerhetspolisen måste kontrolleras. Jag har gjort upp med statsministern och ordföranden i säpo-kommittén att partiledarna måste informeras. I beredningsarbetet inför vissa regeringsbeslut har jag tillsammans med rikspolischefen diskuterat vissa mycket angelägna säkerhetsfrågor. Jag har skrivit ett brev som lett till att jag tvingats avgå. Det är detta jag har gjort."

Birgit Friggebo: Du vill alltså inte svara på min fråga om du nu i dag inser att du genom dina intensiva kontakter har gett legitimitet åt en olämplig verksamhet.

Vi har ju fått en beskrivning här av f. d. säkerhetschefer, rikspolischefer och andra om de oerhörda skador som kan åstadkommas genom att man har felaktiga kontakter med främmande säkerhetstjänster. Förstår du i dag det olämpliga i att skriva under det här brevet? Förstår du vilka allvarliga konsekvenser och vilka allvarliga fel det skulle ha varit om det också hade använts, vilket vi inte har fått någon klarhet i under dessa förhandlingar?

Anna-Greta Leijon: Den första frågan har jag ju svarat på. Jag har gjort de här sakerna som jag har räknat upp. Jag har inte gett sanktion åt någon olämplig eller olaglig verksamhet, som jag upplever det. Det här brevet var fel. Det var dumt att formulera det på det sättet. Det var fel av mig att skriva det. Jag gjorde det därför att rikspolischefen – som jag upplevde det – hade anmodat Ebbe Carlsson att söka få den information som han kunde skaffa fram genom kontakter i Storbritannien för att bedöma just den här händelsen. Så upplevde jag det. Jag hade ingen anledning att tro att det var på ett annat sätt. Jag tror att det är mycket av det som har hänt sedan dess som i och för sig inte varit till fördel för den svenska säkerhetspolisen, men facit när det gäller vad som har skadat och i vilken utsträckning, tror jag inte att vi har ännu.

Birgit Friggebo: Det har förts väldigt mycket diskussioner om åklagarna, och du har med emfas hävdat att rikspolischefen har ansvaret för det, så det lägger du dig inte i ungefär.

Den 5 april deltog du i ett sammanträde med Ebbe Carlsson och Åhmansson. Det var då diskussioner om att man skulle informera åklagarna, och som vanligt var det Ebbe Carlsson som skulle göra det. Där står att läsa att Ebbe Carlsson själv säger att han inte hade någonting som han kunde tillföra åklagarna som de inte redan kände till. Var det då inte dags för dig att ändå dra tillbaka litet och undra vad det egentligen var för uppgift? Ebbe Carlsson själv säger alltså att han inte har några nya uppgifter, att åklagarna hade de här uppgifterna. Hur reagerade du inför detta?

Anna-Greta Leijon: Jag har ju faktiskt lagt mig i, eftersom jag har påpekat för rikspolischefen att åklagarna måste informeras och underrättas. Sedan måste det självfallet vara rikspolischefen som avgör på vilket sätt det skall ske. Jag har aldrig drömt om att det skulle vara Ebbe Carlsson som tog initiativ till någon information till åklagarna. Självfallet måste den arbetsfördelningen som är bestämd mellan rikspolischefen och riksåklagaren – och som det finns ett regeringsbeslut på från den 5 februari 1987, tror jag – följas. Det vore direkt fel om jag skulle ha lagt mig i på vilket sätt rikspolischefen skulle arbeta här. Jag tycker att det är ganska självklart att jag skall göra det som konstitutionsutskottet tidigare har sagt att en justitieminister skall göra, nämligen erinra rikspolischefen om åklagarens viktiga roll i det här sammanhanget.

Birgit Friggebo: Ja, men du fick ett slags bekräftelse på att åklagarna visste det här via Ebbe Carlsson. Han säger att det inte fanns några nya uppgifter.

De var ju informerade om de här uppgifterna, så egentligen behövdes det inte. Vad det egentligen var fråga om var att det stora behovet förelåg i att du skulle låta dig informeras om vad åklagarna visste, att du skulle informera dig så att du kunde bedöma alla de här uppgifterna som kom. Det finns ju inget hinder för att du låter dig informeras?

Anna-Greta Leijon: Nej, det finns inget hinder för att jag låter mig informeras. Det är bra att det sägs här från utskottet. Det har ju framhållits i andra sammanhang tvärtom, att när det gäller en fråga om ett mord på en tidigare statsminister, är ganska naturligt att regeringen låter sig informeras.

Men jag är litet förbryllad över Birgit Friggebos frågeställning, därför att jag känner inte igen den som Birgit Friggebo framställer den nu. Jag tog mycket tidigt upp med Nils Erik Åhmansson frågan om information och underrättelse till åklagarna. Som jag sade, fick jag också faktiskt intrycket av att de var informerade. Jag har nu i efterhand förstått att de var informerade om väldigt mycket av det som var teorier och analyser om vad som var motiv och bakgrund till mordet på Olof Palme. Vid sidan av informationer och påståenden som hade direkt koppling till mordutredningen fanns det ju annat i detta som så att säga rörde vissa aktuella situationer, och som det var naturligt att jag också fick information om.

Jag kan inte påminna mig att det vid sammanträdet den 5 april skulle ha sagts någonting av det slag som Birgit Friggebo säger nu, nämligen att Ebbe Carlsson skulle ha sagt att "jag inte ville gå till åklagarna och informera dem". Det var inte på det sättet som diskussioner fördes. Diskussionen var – precis som Birgit Friggebo säger – en information till mig, varvid jag förklarade några saker mycket tydligt. För det första: Åklagarna måste naturligtvis hållas informerade och underrättande, i den mån det här inte var inne i utredningen, måste det in i utredningen, i den av åklagarna ledda förundersökningen. Det var viktigt för mig att påpeka detta. För det andra: Det var viktigt för mig vid det här samtalet med både Nils Erik Åhmansson och Ebbe Carlsson att säga det som jag har sagt vid upprepade tillfällen här, nämligen att Ebbe Carlsson inte fick företa sig någonting som inte skedde i samråd med Nils Erik Åhmansson. Men vi diskuterade detta med information till åklagare. Det diskuterades inte på det sätt som jag förstår att Birgit Friggebo nu har uppfattat det. Det var inte fråga om det.

Birgit Friggebo: Jag förstår att Anna-Greta Leijon känner sig litet störd av den här typen av frågor.

Anna-Greta Leijon: Jag känner mig inte störd, men beskrivningen överensstämmer inte med det som jag har varit med om.

Birgit Friggebo: Det handlar om informationen till åklagarna. Uppläggningen tycks vara att rikspolischefen har ansvar för allting. Regeringen har med en kråkas envishet upprepat att åklagarna måste informeras, när det kanske egentligen handlade om att informera sig själv så att man kunde bedöma de uppgifter som lämnas av obehöriga personer.

Anna-Greta Leijon: Jag anser inte att det var min uppgift att bedöma om uppgifterna var trovärdiga eller inte. Däremot tyckte jag att det var viktigt att de bedömdes i vederbörlig ordning.

Birgit Friggebo: Hos ett statsråd finns alltid självbevarelsedriften att inte bli utsatt för desinformation. Låt oss ta upp den fråga som är viktig, nämligen det rekommendationsbrev som Anna-Greta Leijon utfärdade. Förstår du i dag att du borde ha underställt åklagarna detta brev och låtit dem fatta beslut?

Anna-Greta Leijon: Det borde jag nog inte ha gjort. I så fall hade jag direkt lagt mig i deras verksamhet. Rekommendationsbrevet syftade inte till att jag skulle överta något ansvar i mordutredningen. Det är lätt att vara klok i efterhand. Jag konstaterade för drygt två månader sedan att det var fel av mig att skriva detta rekommendationsbrev. Nu är det lätt att säga vad man borde respektive inte borde ha gjort. Jag skulle över huvud taget inte ha skrivit detta brev.

Birgit Friggebo: Du har inte gjort något försök att försäkra dig om att åklagarna blev informerade. JK säger att rikspolischefen gjorde fel vad gäller frågan om Ebbe Carlssons resa för att besöka Banisadr. Han hade inte underställt åklagarna det beslutet. JK säger vidare att Ebbe Carlssons resa till England får ses på samma sätt. Beslutet om den borde också ha underställts åklagarna, eftersom det handlade om en väsentlig del i förundersökningsarbetet.

Inser du i dag att du borde ha informerat åklagarna?

Anna-Greta Leijon: Det skulle ha inneburit att jag hade försökt inta rikspolischefen Nils Erik Åhmanssons plats i förhållandet till åklagarna. Det har aldrig varit min avsikt. Jag tror att varken åklagarna eller Nils Erik Åhmansson har uppfattat mig på det sättet.

Birgit Friggebo: Här kommer vi in på de roller du har spelat respektive inte spelat. Först gäller Nils Erik Åhmanssons roll i sammanhanget. Det är uppenbart att det pågår ett rejält chicken race. Underställda skyller på chefen och säger att han ensam är ansvarig och inblandad i allt. Överheten, som inte kan skylla på någon högre upp, lägger ansvaret på verkscheferna. Nils Erik Åhmansson kläms mellan alla parter.

Är det inte så, Anna-Greta Leijon, att det inte är rikspolischefen som har dragit in dig i den här härvan, utan Carl Lidbom och Ebbe Carlsson? Det är dem du träffade först. Rikspolischefen har väl dragits in i denna härva via dig, eller hur?

Anna-Greta Leijon: Jag har inte dragit in rikspolischefen i någon härva. När jag har fått information av först Carl Lidbom och sedan av Ebbe Carlsson har jag fått klart för mig att det sedan drygt två månader pågick ett samarbete mellan Ebbe Carlsson och rikspolischefen. Jag tycker det hade varit konstigt om jag inte hade tagit upp den saken tillsammans med rikspolischefen. Det fanns flera komponenter med i bilden. Det fanns sådant som det var intressant för mig att få information om. Om jag hade fått information om en ny teori om hur mordet gick till, då hade det varit märkligt om jag inte hade

kontaktat rikspolischefen för att höra hans uppfattning. Det hade också varit märkligt med tanke på de aktuella säkerhetsfrågorna. Risken för nya attentat kunde faktiskt inte uteslutas. Dessutom hade det varit synnerligen märkligt om jag hade åhört grova anklagelser mot säkerhetspolisen utan att diskutera med rikspolischefen om saken. Jag skulle inte ha kunnat låta frågetecknen bara finnas i luften, utan de måste självfallet kontrolleras.

Birgit Friggebo: Det är alldeles riktigt att rikspolischefen tidigare har haft kontakt med Ebbe Carlsson. Men rikspolischefen har inte uppsökt dig för att informera om olika saker. Tvärtom talade Nils Erik Åhmansson i går om att den här affären för hans del började den 24 februari. I slutet av mars började den mer eller mindre att avslutas, då han fick information om att det skulle företas en stor utredning vid sidan om i vilken Ebbe Carlsson skulle ingå. Då tyckte han att det började osa katt. I det läget informerar Carl Lidbom och Ebbe Carlsson dig och drar in dig i historien. Det gjorde de alltså i ett skede då Nils Erik Åhmansson mer eller mindre ville koppla bort Ebbe Carlsson. Av dig får Ebbe Carlsson en ny legitimitet och börjar ställa frågor. Därmed dras rikspolischefen in i regeringskansliet. Är inte det den bild som också du har fått?

Anna-Greta Leijon: Nej, det är inte den bild som jag har fått. Jag har här så uppriktigt som möjligt försökt förmedla min bild av händelseförloppet. Den 17 mars fick jag den första informationen via Carl Lidbom, en i vissa stycken mycket knapphändig information. I slutet av mars hade jag med bl.a. Ebbe Carlsson ett långt sammanträffande, varvid han mycket omständligt presenterade sina teorier. Så snart jag kunde tog jag kontakt med statsministern och rikspolischefen, eftersom informationen hade gällt frågor om mordutredningen, anklagelser mot svensk myndighet, frågor som rörde främmande makt och frågor om en aktuell hotbild och säkerhetssituation. Det var självklart för mig att ta kontakt med rikspolischefen för att diskutera dessa saker. Statsministern och jag var överens om att arbetet med dessa frågor måste ske under rikspolischefens ledning och att Ebbe Carlsson inte fick göra någonting utan att ha samrått med rikspolischefen. Därefter har jag haft ett antal träffar med rikspolischefen och Ebbe Carlsson. Jag har därvid inte fått ett intryck av att Nils Erik Åhmansson skulle vilja avskriva samarbetet med Ebbe Carlsson. Det var fallet först under senare delen av maj månad.

Birgit Friggebo: Det står helt klart att kontakterna med dig inte har tillkommit på rikspolisstyrelsens initiativ. När riksåklagaren utfrågades och Ebbe Carlssons roll diskuterades sade han att du hade sagt att "han har vårt stöd". Vad menade du då?

Anna-Greta Leijon: Som jag redovisade i min inledning fördes ett samtal där riksåklagaren började med att fråga mig om jag hade sanktionerat Ebbe Carlssons arbete och om det förekom någon irreguljär verksamhet. Jag kommer inte exakt ihåg hur orden föll, men jag har ingen anledning att ifrågasätta att riksåklagaren har givit en korrekt beskrivning. Både Sten Heckscher och jag svarade att det inte förekom någon irreguljär verksamhet. I det sammanhanget sade jag säkert att Ebbe Carlsson hade vårt stöd. Jag minns inte den exakta ordalydelsen, men jag har säkert sagt så. Samma sak

har jag försökt beskriva här. Ebbe Carlsson har utfört uppdrag åt rikspolischefen. Han har anmanats av rikspolischefen att redovisa vad han eventuellt skulle få reda på under sina resor. Rikspolischefen har sagt att Ebbe Carlssons uppgifter var de intressantaste man hade att arbeta med.

Jag har inte motsatt mig Ebbe Carlssons arbete. Jag har tyckt att det har varit riktigt, och jag har faktiskt upplevt att Ebbe Carlsson har lagt ned ett omfattande och ganska självuppoffrande arbete. Det var inte heller riskfritt för honom. Det var mot den bakgrunden som jag sade att han hade vårt stöd. Jag upprepar mitt svar till riksåklagaren, att det inte var fråga om att sanktionera en irreguljär verksamhet. Stödet fick sitt uttryck i att jag lyssnade på Ebbe Carlsson upprepade gånger, att jag ansåg att hans uppgifter måste kontrolleras, att jag ansåg att riksåklagaren måste informeras, och självklart fick stödet sitt uttryck i det felaktiga rekommendationsbrevet.

Bengt Kindbom: Du har upprepade gånger sagt att Ebbe Carlsson inte fick företa sig något som inte skedde i samråd med Nils Erik Åhmansson. Vad lägger du in i begreppet samråd? Har det varit tillräckligt att Nils Erik Åhmansson sagt saker och ting till Ebbe Carlsson i förbigående, eller har det handlat om mer konkreta uppdrag?

Anna-Greta Leijon: I mina samtal med både Nils Erik Åhmansson och Ebbe Carlsson har jag använt uttrycket "i samråd med". Jag tror inte att någon av dem har missförstått uttrycket. Naturligtvis har jag inte tänkt mig att rikspolischefen precis i varje detalj måste veta vad Ebbe Carlsson företog sig. Men de konkreta uppgifter han utförde måste ske i samråd med rikspolischefen. De informationer och upplysningar som han skulle försöka få fram var av det slag som Nils Erik Åhmansson ansåg skulle tas fram.

Bengt Kindbom: Vad är din kommentar till Nils Erik Åhmanssons uttalande att Ebbe Carlsson har haft ett enda uppdrag? Det uppdrag han fick direkt av mig avsåg Banisadr, säger Nils Erik Åhmansson. När han utfrågades här talade han inte om några andra uppdrag till Ebbe Carlsson. Hur tolkar du rikspolischefens uttalande på den punkten?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte hur jag skall tolka honom, men jag vet att JK i sin utredning har tolkat det som har hänt så att Ebbe Carlsson i samråd med Nils Erik Åhmansson och Sune Sandström har företagit fyra eller fem resor ute i Europa. Jag har uppfattat uppmaningar och anmaningar från Nils Erik Åhmansson till Ebbe Carlsson som att det verkligen handlade om ett ömsesidigt samarbete.

Bengt Kindbom: Det innebär alltså att Nils Erik Åhmansson ljuger på den här punkten. Förde du någon separat diskussion med Nils Erik Åhmansson, eller fördes alla samtal om de uppdrag som Ebbe Carlsson skulle göra när denne var närvarande? Ansåg du dig ha anledning att gå igenom Ebbe Carlssons uppgifter med Nils Erik Åhmansson separat?

Anna-Greta Leijon: Jag har inte påstått att Nils Erik Åhmansson har ljugit. Men jag har svårt att förstå honom när han talar om ett enda uppdrag och den aktivitet i samråd med honom själv och polisen i övrigt som Ebbe Carlsson har deltagit i. Jag vill inte använda ordet ljuga i sammanhanget.

Det framgår av regeringens vitbok att jag ett antal gånger har träffat Nils Erik Åhmansson separat och diskuterat skilda frågor med honom. Hur många gånger kommer jag faktiskt inte ihåg.

Bengt Kindbom: Diskuterade ni vilket eller vilka uppdrag som Ebbe Carlsson hade?

Anna-Greta Leijon: Som jag uppfattade saken diskuterade vi detta.

Bengt Kindbom: Du nämnde att säkerhetsmännen Kegö och Barrling kom in vid den långa sittningen. Det var således första gången du träffade dem. Du nämnde att Ebbe Carlsson hade ett pågående samarbete med dessa två poliser. Vad grundas det uttalandet på? Är det Ebbe Carlssons uttalande eller Nils Erik Åhmanssons?

Anna-Greta Leijon: Vid det tillfället hade jag inte haft någon kontakt med Nils Erik Åhmansson i den här frågan. Jag kunde inte uppfatta det på annat sätt än att det var ett pågående samarbete mellan Ebbe Carlsson och de båda poliserna Kegö och Barrling. De hade uppenbarligen träffats ett antal gånger. Om det inte hade förekommit något samarbete dem emellan hade naturligtvis Ebbe Carlsson över huvud taget inte sagt något till mig om dessa poliser.

Bengt Kindbom: Fick du i det sammanhanget bilden klar för dig hur de hemliga handlingarna hade kommit ut?

Anna-Greta Leijon: Att det fanns en s.k. åklagarpärm visste inte jag förrän jag läste JK:s rapport. Vid det nämnda tillfället framgick det att Ebbe Carlsson hade uppgifter om hemliga saker. Om hemliga handlingar hade överlämnats till honom i strid med gällande sekretessbestämmelser kunde jag inte bedöma. Den saken är för övrigt ännu inte bedömd, utan är föremål för en förundersökning. Men att det handlade om uppgifter som i sig var hemliga rådde det inget tvivel om.

Bengt Kindbom: Det finns två andra frågor som berör regeringen. Redan den 17 mars vidarebefordrade du såsom justitieminister vissa uppgifter till försvarsministern. Kan du något redogöra för om hur det gick till och vad som har hänt därefter? Kom det någon återrapportering till dig under den tid som du var kvar som justitieminister? Eller är den bild, som har återgetts i tidningarna, att saken avskrevs därför att det inte fanns någon möjlighet att utreda den en korrekt beskrivning?

Anna-Greta Leijon: Det är riktigt att jag av Carl Lidbom fick uppgifter som jag ansåg att jag måste berätta om för försvarsministern, och det gjorde jag också samma dag. Det ledde till att det upprättades en kontakt mellan säkerhetspolisen och försvarsdepartementet i de aktuella frågorna. Vad som sedan har skett och vilken typ av utredning som har gjorts – om det nu har gjorts någon – vet jag inget om.

Bengt Kindbom: Var det bara en ren underhandskontakt när du vidarebefordrade dessa uppgifter? De berörde ju också ditt ansvarsområde, nämligen säkerhetspolisen. Kunde du inte ha fört fram uppgifterna inom ditt eget departement?

Anna-Greta Leijon: Uppgifterna rörde försvarsdepartementets område. Det var omöjligt för mig att just då få tag på Nils Erik Åhmansson, vilket var min första tanke. Eftersom jag ansåg att uppgifterna gällde viktiga frågor tog jag kontakt med försvarsdepartementet. Frågorna rörde ju också försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Bengt Kindbom: Är det fråga om den utredningsverksamhet som avskrevs i veckan därför att den inte var realistisk att bedriva?

Anna-Greta Leijon: Jag kan inte svara på den frågan. Jag såg till att försvarsdepartementet blev informerat. Vidare medverkade jag till att kontakt upprättades mellan försvarsdepartementet och säkerhetspolisen i den här frågan. Därefter har jag inte kunnat följa upp vad som hänt. Jag vet att det rörde saker som det skulle vara svårt att utreda.

Bengt Kindbom: Det framfördes synpunkter på att utrikesdepartementet skulle kopplas in, och du hade också vissa kontakter med utrikesministern. Vad jag har fäst mig vid i den här frågan, såsom den beskrivs i vitboken, är att det egentligen inte hände någonting. Vem skulle ha uppgifterna, och vem skulle egentligen gå igenom materialet?

Anna-Greta Leijon: Det dröjde innan jag fick kontakt med utrikesministern efter det samtal som jag hade haft med Nils Erik Åhmansson i frågan. Skälet var utlandsresor. Det var inte mycket att göra åt den saken.

Jag tog kontakt med utrikesministern därför att det fanns ett önskemål från polisen att få gå igenom material som fanns på utrikesdepartementet. Självklart var det polisen som skulle använda materialet.

Bengt Kindbom: Jag pekade på den långa tidsutdräkten. I vitboken står att den tjänsteman som stått till förfogande för att ta fram materialet skulle resa utomlands. Han hade ännu i maj inte hört något från vare sig polis eller åklagare. Var det egentligen inte så att det var Ebbe Carlsson som ville ha uppgifterna?

Anna-Greta Leijon: Den tidsutdräkt som jag avsåg berodde på att Sten Andersson var bortrest när jag sökte honom för att diskutera de nämnda frågorna med honom.

Rikspolischefen har framhållit för mig att han ansåg att det var angeläget för mordutredningen att få gå igenom materialet i fråga. Självklart försökte jag medverka till att det blev fallet. Om det inte har skett kan jag inte bedöma orsakerna därtill. Men rikspolischefen bedömde att det var viktigt material.

Jag vet att Ebbe Carlsson hade uppfattningen att materialet borde ha gåtts igenom för länge sedan. Men det hindrar inte att rikspolischefen själv, utan att vara styrd av Ebbe Carlsson, kunde ha precis samma inställning.

Det var inte för att ge Ebbe Carlsson tillgång till UD:s arkiv som jag tog upp saken. Mitt syfte var att underlätta kontakten mellan den ordinarie kontaktmannen på polisen och utrikesdepartementet. Det var också vad jag gjorde.

Bengt Kindbom: Den tidsutdräkt jag talade om hade inget att göra med att Sten Andersson var bortrest. Men när han väl kom hem hände det ändå ingenting i den fråga som ju var så angelägen.

Anna-Greta Leijon: Om den tidsutdräkten har jag inga informationer. Jag antar att andra har det. Jag gjorde vad rikspolischefen önskade att jag skulle göra.

Bengt Kindbom: Framförde Ebbe Carlsson den 27 mars kravet på, redovisade behovet av eller framförde teorierna om att denna genomgång borde ske?

Anna-Greta Leijon: Jag kommer inte exakt ihåg när Ebbe Carlsson tog upp just den saken. Det viktiga för mig är att jag inte med utrikesminister Sten Andersson tog upp en viss sak därför att Ebbe Carlsson skulle anse att jag borde göra det. Jag tog kontakt med Sten Andersson därför att rikspolischefen ansåg det angeläget att få gå igenom materialet i fråga.

Bengt Kindbom: Ebbe Carlsson tog alltså upp saken?

Anna-Greta Leijon: Ebbe Carlsson har, som jag sade tidigare , redovisat för mig att han fann det anmärkningsvärt att materialet inte hade gåtts igenom och att det borde ske. Exakt vid vilken tidpunkt han påtalade detta minns jag faktiskt inte. Han hade dock den här uppfattningen, och rikspolischefen hade samma uppfattning.

Hans Nyhage: Du har understrukit att det var mycket angeläg et för dig att åklagarna blev informerade om Ebbe Carlssons verksamhet – jag förutsätter i dess helhet – och att du nogsamt påtalade detta för Nils Erik Åhmansson. När detta nu var så oerhört viktigt, varför förvissade du dig inte om att det verkligen hade skett?

Anna-Greta Leijon: Jag påpekade vid åtskilliga tillfällen att det skulle ske. Från början fick jag nog intrycket att det hade skett. Jag förstod senare att det hade skett i form av ett nära samarbete mellan de två polismän som utfrågades här i går och åklagare Almblad. På det sättet förekom det alltså information. Men informationen omfattade inte helheten, och därför gjorde jag på nytt vad konstitutionsutskottet anser att en justitieminister skall göra, nämligen påtalade för rikspolischefen att åklagarna måste underrättas och informeras.

Någon frågar kanske varför inte jag själv kunde göra det. Om jag hade gjort det, är jag inte säker på att det inte hade missförståtts. Jag var ingen lämplig person att bedöma vilken bärighet dessa påståenden och en hel del annat hade. Jag kunde inte ikläda mig den utredningsroll som rikspolischefen enligt regeringsbeslut i februari 1987 skall ha i detta sammanhang. Det var ett av skälen till att inte jag skulle informera. Om jag hade stått för informationen kunde det ha tolkats som ett direkt ingrepp i annans verksamhetsutövning. Jag tror att det är riktigt, precis som konstitutionsutskottet har sagt att en justitieminister i ett fall som detta skall göra, nämligen att påtala för polisledningen att arbetsfördelningen när det gäller att ge information skall vara den föreskrivna. Det var i enlighet därmed som jag agerade.

Hans Nyhage: Du fann Ebbe Carlssons uppgifter oerhört intressanta, och du träffade honom flera gånger. Var det då inte av intresse för dig att höra åklagarnas reaktioner och synpunkter på de uppgifter som Ebbe Carlsson hade lämnat?

Anna-Greta Leijon: Jo, det var mycket intressant.

Hans Nyhage: Men du fick uppenbarligen aldrig någon information av dem, eftersom de aldrig fick något besked.

Anna-Greta Leijon: Också av det skälet ansåg jag att åklagarna borde informeras och hållas underrättade.

Hans Nyhage: Du säger alltså att det hade varit mycket intressant för dig att få information men att du inte fick den. Varför efterlyste du den inte?

Anna-Greta Leijon: Vi hade, som jag sade tidigare, informationsmöten en gång i månaden med både polisledning och åklagare närvarande. Vid ett antal tillfällen har jag frågat om man arbetade med olika spår, bl.a. PKK-spåret. Jag har fått information om att man gjorde det. Det är således den information som jag har fått. Men, som jag har försökt redovisa här, den arbetsfördelning som finns mellan polis och åklagare skall man hålla fast vid. Jag hade ingen anledning att ifrågasätta att inte det skedde. Men vid ett antal tillfällen fann jag för gott att påpeka att åklagarna måste underrättas och informeras.

Hans Nyhage: Du känner väl till att Jörgen Almblad var särskilt väl informerad om PKK-spåret?

Anna-Greta Leijon: Ja, det gör jag.

Hans Nyhage: Så kommer alltså Ebbe Carlsson och lägger fram teorier om PKK-spåret. Ändå finner du ingen anledning att informera dig hos just den åklagare som hade särskilda kunskaper i ämnet. Varför?

Anna-Greta Leijon: Jag har ställt frågor till bl.a. Jörgen Almblad, som inte alltid var närvarande vid de månadsvisa genomgångarna. Jag har frågat honom om PKK-spåret.

Hans Nyhage: Varför fick inte åklagarna vara med vid sammanträdena den 28 april och den 4 maj? Vid det första tillfället talades ju om Ebbe Carlssons teorier, och vid det andra tillfället gjordes en redovisning av mordutredningen. Vid ett annat tillfälle fick de vara med, men de fick alltså ingen information om Ebbe Carlssons verksamhet.

Anna-Greta Leijon: Mötet den 28 april skulle dels handla om mordutredningen, dels om vissa andra aktuella säkerhetsfrågor. Syftet var att informera statssekreterarna i statsrådsberedningen och i justitiedepartementet. Det var min skyldighet att se till att de blev informerade. Jag ansåg och anser fortfarande att det var min skyldighet att påpeka för rikspolischefen att åklagarna måste hållas underrättade och informerade. Däremot hade det varit direkt olämpligt om den första information som åklagarna hade fått i den här frågan hade kommit från mig under detta möte. Sådan information måste ges vid tillfällen då inte utanförstående personer var närvarande. Åklagarna och polisen skall tillsammans sköta mordutredningen.

Den 5 februari 1987 fastlade regeringen den enes och den andres ansvarsområden. Jag hävdar därför att det hade varit direkt felaktigt om åklagarna hade fått den första informationen direkt av oss den 28 april. Jag fortsatte

emellertid att påpeka att åklagarna borde underrättas och informeras om alla uppgifter. Vid sammanträdet den 4 maj, som var ett av de månatligen återkommande sammanträdena, hade rikspolischefen på eget initiativ bestämt att åklagarna skulle informeras.

Hans Nyhage: Du låter alltså ett par månader gå utan att förvissa dig om att åklagarna har fått informationen. Så träffar du åklagarna den 4 maj och är ännu inte på det klara med om de har fått informationen. Frågan nämns över huvud taget inte.

Anna-Greta Leijon: Jag har träffat åklagarna flera gånger, och jag har gjort precis vad konstitutionsutskottet anser att en justitieminister skall göra i en sådan här situation, dvs. påpekat för rikspolischefen att den ansvarsfördelning som gäller mellan åklagare och polis också måste gälla i detta sammanhang. Jag har sagt att åklagarna måste hållas underrättade och informerade. Enligt min mening har inte konstitutionsutskottet gjort något fel när man har utformat bestämmelserna på denna punkt i sitt betänkande.

Hans Nyhage: När du nu är så otroligt angelägen om att åklagarna skall informeras och har ett gyllne tillfälle den 4 maj att direkt fråga om informationen har gått fram, så gör du det ändå inte. Är inte det anmärkningsvärt?

Anna-Greta Leijon: Den 4 maj var det bestämt att information av detta slag skulle ges den 9 maj.

Hans Nyhage: Anser du att du har fått tillräcklig information av den bland åklagarna som är expert på PKK-spåret?

Anna-Greta Leijon: Jag har ingen som helst anledning att tycka att den information som har givits har varit felaktig. Det finns ingen anledning för mig att kritisera åklagarna på den punkten.

Hans Nyhage: Har du själv inhämtat ordentliga kunskaper på området?

Anna-Greta Leijon: Jag uppfattade frågan på motsatt sätt, eftersom jag tidigare redovisade att jag har frågat just om detta.

Börje Stensson: Ebbe Carlsson-affären är intressant som uttryck för hur en enskild person kan få inflytande i regering och myndigheter, t.o.m. mer inflytande än vad våra kamrater i rikspolisstyrelsen och ledamöterna i säpokommittén kan få. Jag tar som exempel att säkerhetsgruppen, poliserna Kegö och Barrling, anser sig ha haft Ebbe Carlsson som en mycket bra lobbyist för att få ökade resurser att undersöka PKK-spåret. Carl Lidbom fick, som han säger, information om säpo, information som han inte hade kunnat få på annat sätt. Det tillsattes också en intern utredning på initiativ av Ebbe Carlsson, kan man påstå. Han har hög trovärdighet inom justitiedepartementet och har där haft ett stort inflytande. Min slutsats är att han gärna ville öka detta inflytande. Har du någon kommentar till den slutsatsen?

Anna-Greta Leijon: Jag vet inte riktigt vad frågan avser. Mitt intryck har närmast varit att Ebbe Carlsson varit intresserad av att minska sina arbetsinsatser. Han har ju ett civilt jobb som kräver ganska mycket tid. Min

uppfattning var alltså att Ebbe Carlsson var angelägen om att inte ägna sig så mycket åt dessa undersökningar.

Börje Stensson: Åhmansson var ju relativt ny som rikspolischef. Han tillträdde posten, om jag minns rätt, någon gång i mitten av januari. Var du överraskad över att han hade nya, speciella uppgifter att förmedla i Palmeutredningen så snart efter sitt tillträde tack vare hjälp från Ebbe Carlsson som källa och föredragande? Informationen kunde ju lika gärna ha gått till den tidigare rikspolischefen, Holger Romander.

Anna-Greta Leijon: Nils Erik Åhmansson tillträdde tjänsten som rikspolischef officiellt den 1 januari i år. Men det är allom bekant att han hade ett särskilt uppdrag från regeringen att utreda vissa frågor och att han därför hade ett arbetsrum i justitiedepartementet under hösten 1987. Under ganska många månader var han borta från sitt arbete som chef för Malmöpolisen och arbetade i stället i justitiedepartementet och förberedde sig inför det kommande arbetet som rikspolischef. Därför var det ganska naturligt att Nils Erik Åhmansson, när han tillträdde posten som rikspolischef i januari, på en rad olika punkter hade mycket goda kunskaper.

Jag har inte följt alla utfrågningar här under de senaste dagarna och vet därför inte om det har redovisats att den tidigare rikspolischefen Holger Romander hade vissa planer på en omorganisation av spaningsarbetet. Dessa planer förutsatte vissa regeringsbeslut och redovisades därför ganska snart efter det att jag hade tillträtt som justitieminister.

Jag reagerade på två sätt inför detta. Dels var jag litet fundersam över konstruktionen, eftersom jag upplevde att den inte riktigt stämde överens med regeringens beslut den 5 februari 1987, dels var det naturligt för mig att fråga vad den nytillträdande rikspolischefen Nils Erik Åhmansson ansåg om organisationsförändringen. Det var ju ändå han som skulle arbeta med den. Jag fick då klart för mig att Nils Erik Åhmansson, som naturligtvis skaffade sig information om just dessa frågor för att kunna bedöma de tänkta förändringarna, inte ansåg att organisationen borde vara riktigt den som Holger Romander hade tänkt sig. Jag sade att jag inte var villig att medverka till ett regeringsbeslut som skulle innebära en organisation som den nye rikspolischefen inte ansåg sig vilja arbeta med. Mot denna bakgrund finner jag det inte alls märkligt att Nils Erik Åhmansson var mycket välinformerad i olika avseenden.

Börje Stensson: Uppfattade du det så att det faktum att det tillsattes en ny rikspolischef gjorde det intressant för Ebbe Carlsson att lägga fram sina nygamla uppgifter, vilket somliga påstår att det är fråga om?

Anna-Greta Leijon: Nej, det gjorde jag inte.

Börje Stensson: I samband med den särskilda utredningen på säkerhetsavdelningen fick avdelningschefen P-G Näss ett förordnande. Det fick han ganska snabbt, som han sade när han var här. Detta krävde i sin tur en ovanligt snabb avveckling av den uppgift som han hade haft på säkerhetsavdelningen i åtskilliga år. Ville du bli av med P-G Näss?

Anna-Greta Leijon: Nils Erik Åhmansson tog mycket tidigt upp vissa personfrågor med mig. En av dessa frågor var P-G Näss flyttning till Uppsala. Det stod helt klart att P-G Näss hade de bästa kvalifikationerna bland de sökande. Jag kunde inte göra någon annan bedömning. Rikspolisstyrelsen hade också förordat P-G Näss till tjänsten. Däremot hade en lokal kandidat fått förord från såväl den lokala polisstyrelsen som från länsstyrelsen.

Jag känner till P-G Näss sedan tidigare. Han har varit åklagare i mål som rört mig. Jag har inte uppfattat honom på annat sätt än att han är en mycket kompetent och skicklig person. Det var litet knepigt för mig att tvingas ta kontakt med mina partivänner i Uppsala och säga så här: Jag vet att ni tycker att den person som har förordats av den lokala polisstyrelsen är bäst, men jag bedömer att P-G Näss meriter är klart överlägsna. Jag talade om för dem att de inte skulle få den kandidat som de hade förordat, utan att P-G Näss skulle utses samt att han skulle tillträda tjänsten under våren.

Nils Erik Åhmansson kontaktade mig således mycket tidigt och talade om att han var angelägen om att den här frågan skulle lösas snabbt. Jag tror att den sökta tjänsten hade stått vakant under ett helt år. Från början talades om en ännu tidigare tillträdesdag. Det var också vad jag hade inriktat mig på. Därefter sades det att P-G Näss inte skulle tillträda tjänsten förrän i höst. Jag ansåg då att det fick vara slut på detta tjafsande med tidpunkten och meddelade att jag hade talat om för de berörda i Uppsala att P-G Näss skulle tillträda tjänsten på våren. Därefter fattades beslutet att han skulle tillträda den 1 juni.

Jag vill än en gång påpeka att P-G Näss hade de bästa meriterna bland de sökande och att ingen kunde slå ut honom. Han hade sökt tjänsten och ville såvitt jag förstår också ha den.

Börje Stensson: Kom det till din kännedom att han gärna hade fortsatt på sin gamla tjänst ytterligare någon månad på grund av det besvärliga avvecklingsarbete som en så speciell tjänst kräver?

Anna-Greta Leijon: Ja, men först efter det att ett mycket tidigare datum hade bestämts. Först var det mycket bråttom, men därefter började det talas om att det skulle dra ut på tiden. Jag ansåg att det måste vara någon ordning. Man kan inte vid två skilda tidpunkter ha så olika uppfattningar om saker och ting.

Börje Stensson: Jag instämmer i att det måste vara ordning och reda.

Anita Modin: Många människor har varit inblandade i våra utfrågningar. Under de gångna dagarna har vi fått del av vissa motsägelsefulla uppgifter. Till och från har också konstitutionsutskottets arbetsformer diskuterats. Konstitutionsutskottet, som inte är en domstol, har sina egna arbetsformer. Jag vill ändå fråga Anna-Greta Leijon så här: Skulle du kunna gå ed på det du har sagt till oss här i dag?

Anna-Greta Leijon: På sätt och vis är frågan ointressant. Det blir inte mer ed bara därför att jag säger att jag skulle kunna gå ed på det jag har sagt. Jag har inte berättat allt jag vet i den här frågan, och det har jag också talat om för utskottet. Det hade jag inte heller kunnat göra under en domstolsförhandling med öppna dörrar.

Olle Svensson: Därmed är denna utfrågning avslutad. Det återstår för mig att till Anna-Greta Leijon uttala ett tack för att du har ställt dig till vårt förfogande och lämnat kompletterande upplysningar till det skriftliga materialet.

Konstitutionsutskottet

KU 1988/89:30
Bilagedel C
Bilaga B 18

1988-08-04

kl. 16.15–19.00

Offentlig utfrågning av statsminister Ingvar Carlsson angående regeringens åtgärder med anledning av mordet på Olof Palme

Olle Svensson: Konstitutionsutskottet återupptar förhandlingarna.

Vi skall nu ha en frågestund med statsminister Ingvar Carlsson, och vi hälsar dig hjärtligt välkommen hit. Enligt den praxis vi tillämpar inom utskottet ger jag först ordet till dig.

Ingvar Carlsson: Herr ordförande! Det är jag själv som har begärt att få komma till konstitutionsutskottet och här lämna en redovisning och svara på frågor.

Anledningen är de påståenden som förekommit om att regeringen eller mitt parti skulle ha något att dölja i anslutning till spaningarna efter Olof Palmes mördare.

Jag måste från början få säga att jag upplever sådana insinuationer som oerhört kränkande. Olof Palme var Sveriges statsminister, han var socialdemokraternas partiordförande, och han var en nära vän till mig.

Att denna händelse i alla dess delar skall bli utredd och klarlagd är min högsta önskan. Och jag vill självfallet inte vara med om att dölja något som har med detta att göra.

Den 28 februari 1986 mördades Sveriges statsminister. Det var en oerhört svår och skrämmande upplevelse. Men det svenska samhällsskicket bestod denna prövning. Demokratin fungerade, lagarna visade vad som skulle hända, och samhällsmaskineriet arbetade vidare, precis som det skulle – trots den inre förlamning som vi alla kände.

Detta har vitsordats, över partigränserna, i hela vårt land. Och vi kunde alla – mitt i det tragiska som inträffat – känna oss litet stolta över sammanhållningen och stabiliteten i vårt land.

Men ända sedan den här hemska februarinatten för två år sedan har naturligtvis ändå något legat och frätt under ytan.

Själv har jag talat om en dimbank som ligger över landet, så länge som mordet på Olof Palme är ouppklarat. Man vet inte vem mördaren är, man vet inte vilket motiv han hade, man vet inte om det fanns några fler inblandade.

Detta har också skapat en särskild stämning i vårt land. Poliser och åklagare har jobbat nätter och dagar, massor av människor har ansträngt sig. Men utredningarna har misslyckats hittills, och en spaningsledning har fått efterträda en annan. Denna stämning, och de konvulsioner som uppstått, har naturligtvis också gjort människor oroliga och osäkra. Man undrar vad som görs, det spekuleras i alla möjliga spår, och människor frågar sig naturligtvis vad som pågår.

Detta är en oundviklig konsekvens av att mordet fortfarande är ouppklarat.

Jag vill nu redovisa min egen befattning med denna fråga.

Högste ansvarige för polisverksamheten i vårt land är rikspolischefen. När något allvarligt inträffar eller påstås ha inträffat som har anknytning till polisens verksamhet, då är det rikspolischefens sak att svara för att de riktiga åtgärderna vidtas inom hans ansvarsområde.

Redan när Anna-Greta Leijon första gången informerades om Ebbe Carlssons uppgifter, så hade rikspolischefen arbetat med ärendet i flera månader.

Och när jag senare informerades av Anna-Greta Leijon, slog vi gemensamt fast att det är rikspolischefens sak att också fortsättningsvis ansvara för den fortsatta handläggningen och att göra vad som behövs för att skapa klarhet.

I ansvaret för handläggningen låg givetvis också att informera åklagarna.

Eftersom jag själv var med om omorganisationen av förundersökningen och polisarbetet i mordspaningarna i början av förra året, så visste jag ju att man på polissidan kände till vikten av riktiga kontakter med åklagarna. Efter det uppdrag som regeringen då gav till rikspolischefen – att leda polisverksamheten för spaning och utredning med anledning av mordet på Olof Palme – var det naturligt att förlita sig på att denne också skulle underrätta förundersökningsledningen.

Två dagar efter Anna-Greta Leijons och mitt samtal talade också justitieministern med rikspolischefen om betydelsen av att förundersökningsledaren underrättades om uppgifterna. Detta visar klart att vi från regeringens sida varit medvetna om den roll som åklagaren har och om rikspolischefens ansvar i sammanhanget.

Att informationen hade ett mycket allvarligt innehåll – den må ha varit sann eller falsk – det var alldeles klart. Det handlade om en utomordentligt graverande anklagelse mot en främmande makt. Och det handlade om en allvarlig kritik mot en svensk myndighet för att inte ha reagerat på signaler om att landets regeringschef skulle kunna komma att mördas.

Var uppgifterna riktiga hade en helt ny situation uppstått i spaningsarbetet. Var uppgifterna felaktiga måste de dementeras och med eftertryck avföras.

Ansträngningarna att söka Olof Palmes mördare är en nationell angelägenhet. Därför har regeringen varit angelägen om att partiledarna fått utförliga upplysningar om spaningsläget, också om de allra känsligaste delarna. Mycket kort efter det att jag fick informationen om Ebbe Carlssons uppgifter konstaterade jag att partiledarna måste informeras, om uppgifterna visade sig trovärdiga.

När sedan tiden gick och det inte kom vare sig bekräftelser eller dementier, så ringde jag själv upp justitieministern för att skynda på det hela. Och jag hade flera skäl.

För det första: Uppgifterna i sig innehöll mycket allvarliga anklagelser. Låg det någon sanning i någon av dem måste drastiska åtgärder vidtas. Och var de oriktiga måste uppgifterna avföras.

För det andra: Jag var angelägen om att informera partiledarna. De hade

rätt att känna till vad som hade uppgetts och vad kontrollen hade resulterat i.

För det tredje: Den parlamentariska säpokommittén måste informeras om den del som gällde förhållandena inom säkerhetspolisen. Säpokommittén kunde omöjligen utforma sitt betänkande utan tillgång till dessa upplysningar.

I början av maj bestämde så justitieministern och jag tid för en genomgång av frågan inför det kommande partiledarmötet. Två alternativ lades fast, men inte någon av dagarna kunde föredragningen äga rum, eftersom polisen ännu inte hunnit göra den genomgång som skulle redovisas. Som absolut sista tidpunkt för informationen bestämdes partiledaröverläggningen till den 7 juni.

Jag vill hävda, herr ordförande, att i den granskning som utskottet har att göra finns det inget att anmärka på det handlande som jag just har beskrivit.

Det handlade om att se till att utomordentligt allvarliga uppgifter utreddes grundligt – för att se om de var sanna eller falska. Något annat vore otänkbart.

Det handlade om att göra klart att det var polis och åklagare som skulle ta fortsatt ansvar för undersökningen. Något annat vore ministerstyre.

Det handlade om att, så snart det lät sig göra, ge information till oppositionens företrädare. Något annat vore inte i landets intresse.

Detta är statsministerns handlande i denna fråga, herr ordförande. Det har skett helt i enlighet med vedertagen svensk rättsordning. Jag ser med tillförsikt fram mot utskottets granskning av denna tjänsteutövning. Låt mig i detta sammanhang få säga ett ord direkt till Bertil Fiskesjö.

Vid den utfrågning som ägde rum i onsdags i förra veckan hävdade Fiskesjö att jag menat att i vissa lägen så kan man "helt åsidosätta den svenska rättsordningen".

Bertil Fiskesjö hävdade också att direkta olagligheter skulle ha försvarats med att man ibland kan vara tvungen att använda okonventionella metoder, något som jag bl.a. skulle ha sagt.

Bertil Fiskesjö *vet* att detta inte är sant. Och eftersom ha n själv inte velat ta tillbaka sin beskyllning vill jag försäkra hela utskottet att detta är osant. Jag försvarar inte olagligheter, inte någon. Och jag har aldrig hävdat att man skall åsidosätta den svenska rättsordningen, inte någonsin.

Det skall naturligtvis råda ordning och reda i vårt land. Man skall kunna lita på att lagarna följs. Man skall kunna känna trygghet i att vi har ett rättsmaskineri som fungerar, som ingriper när det sker överträdelser, som kan skilja rätt från fel.

Jag förstår, uppriktigt sagt, inte hur man kan påstå att vi socialdemokrater skulle vara mindre intresserade av rättssamhällets fortbestånd.

Lagen skall gälla lika för alla. Däri ligger ett viktigt skydd för alla dem vars rättigheter förr i världen knappt var värda någonting, vars intressen ofta över huvud taget inte räknades.

Socialdemokratin har varit den drivande kraften när det gällt att tillvarata dessa människors intressen. Vårt parti har lett omvandlingen av det svenska samhället till ett land där lika rätt för alla medborgare betyder något mycket

konkret, på mängder av områden. Det säger sig självt att vi vill slå vakt om och bevara denna ordning.

En grundläggande uppgift för rättsstatens regler är att förhindra att någon tar rätten i egna händer.

När det misstänkts att så ändå har skett, skall det utredas och presenteras inför rätta, och sedan skall det fällas dom.

Detta är uppgifter som polis, åklagare och domstol skall utföra. Och det är precis vad som nu sker i de fall som varit så uppmärksammade under de här sommarmånaderna.

Misstänkta lagöverträdelser *är* under polisutredning.

Åklagare *är* inkopplade.

Blir det åtal, så *blir* det också rättegång.

Därmed kan man tryggt säga att det också nu visat sig att det svenska rättssamhället fungerar på det sätt som varit avsett. Eller som riksdagens nyutnämnda justitieombudsman nyligen sade: "Alla granskande utredningar som har gjorts av mordspaningarna och Ebbe Carlsson-affären är inte ett tecken på en upplucking av rättssamhället. Tvärtom är det ett bevis för att rättssamhället fungerar."

Det hör också till reglerna att inte i förväg döma någon, innan rättegången är slut. Jag skall därför inte gå in på några enskilda fall i dag. Men jag vill ändå säga följande:

För det första: Ebbe Carlsson har inte fått något uppdrag från den svenska regeringen.

Ebbe Carlsson har visserligen haft ett brev som anger att han skulle haft ett uppdrag från justitieminister Anna-Greta Leijon. Avsikten med brevet var dock inte detta. Han hade inget sådant uppdrag, eventuella uppdrag i detta sammanhang skulle han ha fått från polisen, och Anna-Greta Leijon borde inte ha skrivit ett sådant brev. Det har hon också själv vidgått även flera gånger här i dag.

För det andra: Att utöva hemlig avlyssning, utan tillstånd av domstol, strider klart både mot lagen, mot mänsklig etik och mot allt vad integritetsskydd heter.

Det finns inget försvar för försök att ta in olaglig avlyssningsapparatur för användning i vårt land. Och den som står bakom sådana försök skall självfallet ställas till ansvar.

För det tredje: Det är samhället, genom sitt rättsmaskineri, som skall ansvara för polisverksamheten i vårt land.

Detta garanterar bl.a. en nödvändig offentlig insyn i polisens verksamhet. Och det är därför som vi aldrig kan acceptera att privata finansiärer får överta ansvaret för något som den svenska polisen skall stå för och bestämma över.

För det fjärde: Allas röster måste få höras, och allas uppgifter måste kunna respekteras.

Misstänker man att något allvarligt fel har begåtts eller att något livshotande attentat kan komma att förövas då är det ens plikt att tala om det för polisen. Och det är polisens och åklagarnas sak att utreda hur det ligger till, kanske också med viss hjälp från uppgiftslämnaren.

För det femte: Det som är hemligt skall också förbli hemligt.

Vi har ett sekretesskydd, just för att skydda vissa känsliga ting. Hemlig-

stämpeln skyddar enskilda personer, kanske för att de inte skall bli hotade till livet. Den skyddar uppgifter om vår nationella säkerhet, för att dessa inte skall komma i händerna på andra makter. Den skyddar människors personliga integritet, för att de inte skall behöva skylta med det allra mest privata.

Min inställning till sekretessbelagda handlingar och uppgifter är således mycket klar. Och jag beklagar mycket att det tycks ha skett en allmän uppluckring på det här området. Hemliga uppgifter kommer ut från departement, från utrikesnämnd och från konstitutionsutskottet. T.o.m. vid dessa utfrågningar har sekretessbelagda uppgifter offentliggjorts, vare sig det beror på slarv eller dåligt omdöme.

I den nu behandlade frågan svarar justitiekanslern för att undersöka om det genom utlämnande av hemliga handlingar till Ebbe Carlsson har förekommit något sekretessbrott eller inte.

Herr ordförande! Med det jag nu har sagt borde det vara klart för var och en att jag inte bagatelliserar det som inträffat.

Redan i början av juni sade jag i Sveriges riksdag att det brev som Anna-Greta Leijon skrev var "ett klart fel, det var icke ett bagatellartat fel".

Jag har sagt att det som stod i detta brev var oacceptabelt, och jag har tillagt att brevet naturligtvis borde ha diarieförts.

Och alltsedan dess har jag och den nye justitieministern betonat allvaret i hela frågan, och jag har sagt att även om det rör sig om en så exceptionell händelse som ett mord på Sveriges statsminister, så innebär det inte att lagar och förordningar får sättas ur spel. Självfallet icke!

Jag har inte bagatelliserat frågan. Däremot har jag försökt att förstå.

Jag har försökt förstå Anna-Greta Leijon, hur hon tänkte, och hur hon funderade, när hon fick höra talas om att Ebbe Carlsson tillsammans med rikspolischefen hade arbetat med några närmast otroligt uppseendeväckande uppgifter.

Det handlade om allvarliga beskyllningar mot säkerhetspolisen, och det handlade om hot om nya attentat.

Anna-Greta Leijon har personligen, mer konkret än de allra flesta här i landet, fått erfara vad ett attentathot innebär. Hon hade själv för ett antal år sedan fått veta att man var ute efter just henne. Hon fick veta då, att planeringen för attentatet mot hennes egen person var kusligt långt framskriden.

Att den som har dessa erfarenheter blir engagerad och vill veta mer, när hon får höra talas om nya attentatsplaner i anslutning till mordet på Olof Palme, det är inte konstigt – särskilt om landets högste polischef säger att uppgifterna är värda att tas på allvar.

Det förstår jag. Och det står jag för.

Men att man förstår denna känsla, dessa motiv och dessa bevekelsegrunder, det är inte detsamma som att ursäkta eller bagatellisera när det begåtts fel.

Anna-Greta Leijon har själv vidgått att hon har handlat felaktigt. Men jag har inte ansett att detta bör leda till att hon skall bannlysas från politisk verksamhet för all framtid.

Och visst kan man diskutera om det är en rimlig ordning att en minister först tvingas avgå och att konstitutionsutskottet därefter gör en bedömning, som sedan skall underställas riksdagen.

Politiker skall granskas, och granskas hårdhänt. Och då upptäcker man misstag, kanske både här och där, under årens lopp.

Vi har inte alldeles felfria människor i ledningarna för de politiska partierna. Och blir man sedan statsråd så blir man varken odödlig eller ofelbar för det.

Visst, Anna-Greta Leijon har gjort misstag, men hon har sannerligen också gjort en lång rad fina insatser för rätt och rättvisa.

Det har snart gått två och ett halvt år sedan det brutala mordet på Sveriges statsminister. Och ännu har spaningarna efter den eller dem som var ansvariga för detta dåd inte lett till något resultat.

Detta, herr ordförande, är den ytterst allvarliga bakgrunden till utskottets överläggningar.

Jag delar uppfattningen att det är angeläget att gå till botten med alla spår och alla uppgifter i denna fråga. Och naturligtvis skall konstitutionsutskottet göra sitt och granska statsrådens tjänsteutövning också när det gäller spaningarna efter Olof Palmes mördare.

Men vad jag har upplevt som allra svårast under de här dagarna, det är att själva mordet tycks komma i skymundan.

Det, herr ordförande, känns svårt och oförklarligt.

Olle Svensson: Vi övergår då till frågestunden. Jag vill starkt betona att de frågor som ställs och de svar vi får är vår gemensamma egendom, och på dessa får vi sedan som kollektiv, som politiskt sammansatt granskningsorgan, försöka bygga våra slutsatser. Jag kommer som ordförande att ställa ett antal mer övergripande frågor. Sedan kommer kollegerna att komplettera mig.

Min första fråga är följande: Du har när du besökt utskottet...

Bertil Fiskesjö: Jag begärde faktiskt ordet med anledning av statsministerns påhopp här.

Olle Svensson: Bertil Fiskesjö får ordet vid den tidpunkt då han skall ha ordet. Statsministern fick det här angreppet för en vecka sedan. Han fick alltså vänta en vecka på att bemöta det, och du får vänta någon halvtimme att kommentera vad statsministern sade i detta avseende.

Bertil Fiskesjö: Jag vill upplysa om att statsministern svarade omedelbart genom alla massmedia. Jag tycker att detta är en mycket märklig ordning när man får ett angrepp av det kvalificerade slag som statsministern här gjorde. Men jag respekterar naturligtvis att ordföranden vill sätta mig åsido.

Olle Svensson: Jag sätter inte Bertil Fiskesjö åsido. Jag talar om uttalanden i konstitutionsutskottet. Detta uttalande gjordes i konstitutionsutskottet i föregående vecka. Alla anser väl att Ingvar Carlsson bör ha rätt att ge ett svar. Bertil Fiskesjö har full rätt att kommentera detta när han får ordet.

Jag återgår till mina övergripande frågor.

Du har alltså i tidigare granskningsärenden beskrivit vad jag vill kalla din ledarstil som regeringschef. Vi har talat om detta bl.a. i samband med

granskningen av vapenaffärerna m.m. Du har ägnat dig åt övergripande frågor inom regeringen och lämnat stort utrymme för statsrådens bestämmande inom sina ansvarsområden. Jag vill då fråga: Hur ser du på statsministerns uppgift i ett ärende av det här slaget?

Ingvar Carlsson: Jag har påverkats mycket av Tage Erlanders sätt att leda en regering. Jag var själv i två olika omgångar anställd som sekreterare resp. statssekreterare hos Tage Erlander. Tage Erlander ansåg som bekant att departementscheferna skulle ha ett betydande eget ansvar, en betydande egen möjlighet att handlägga frågorna, men också när det inträffande viktiga saker ett ansvar för att statsministern blev informerad och kom in i beslutsprocessen.

Sedan dess har vi haft en utveckling som inneburit att statsministern blivit alltmer involverad i den internationella utvecklingen och i de internationella frågorna. Under det här skedet har jag t.ex. genomfört en Europaresa med anknytning till EG-frågorna och Sveriges möjligheter att få till stånd ett viktigt samarbete. Jag har också besökt Förenta nationernas nedrustningskonferens. Detta belyser ytterligare att man måste se till att statsministern inte går in för tidigt i för mycket detaljer, så att han blir en sorts bromskloss för ett effektivt regeringsarbete. Men samtidigt innebär detta givetvis ett ansvar för berörda departementschefer och statsråd att bedöma när de skall ta kontakt med statsministern.

Olle Svensson: Jag vill ställa en fråga med anledning av uttalanden som gjorts här under veckan. Du har läst P-G Näss uttalanden, som har varit mycket uppmärksammade i massmedierna, att om en främmande underrättelsetjänst hade velat skada den svenska säkerhetsavdelningen inom rikspolisstyrelsen riktigt ordentligt i djupet, så kunde den inte lyckats bättre än Ebbe Carlsson har gjort. Skulle du vilja kommentera det omdömet?

Ingvar Carlsson: Det gör jag gärna. Att den svenska säkerhetstjänsten har skadats tror jag är riktigt. Hur mycket återstår nog att se, och jag tror att man skall vara försiktig med alltför långtgående omdömen. Dessutom är det så att man ändå måste ha litet historiskt perspektiv på denna fråga. Stig Bergling var ju faktiskt anställd inom säkerhetstjänsten när han var spion. Det tror jag orsakade mycket stor skada, direkt och indirekt, för säkerhetstjänstens anseende. Det förbättrades inte av att säkerhetstjänsten tillsammans med kriminalvårdsstyrelsen var ansvarig för Stig Bergling vid den tid då han rymde. Sedan har jag personligen den uppfattningen att det förhållandet att mordet på Olof Palme kunde äga rum naturligtvis var någonting som omvärlden uppmärksammade. Jag fick själv en lång rad frågor både från journalister och från kolleger utomlands. Jag gjorde emellertid vad jag kunde för att minska de skadeverkningarna. Därför tror jag att man måste sätta in detta i sitt sammanhang. Men att en skada åstadkommits tror jag är klart. Sedan får vi hjälpas åt att minska den skadan.

Olle Svensson: Holger Romander, förre rikspolischefen, påst od i går att en socialdemokratiskt inspirerad kampanj har riktats mot rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning och att detta blev upptakten till den s.k. Ebbe Carlsson-affären. Din kommentar!

Ingvar Carlsson: Det tror jag är en helt felaktig utgångspunkt och ett felaktigt påstående.

Tidningen Arbetet är visserligen en tidning som ingår i arbetarrörelsen, men som konstitutionsutskottet förstår kan icke den socialdemokratiska partiledningen eller jag som partiordförande på något sätt ingripa i tidningens reportage. Jag är inte säker på det, men jag tror faktiskt att dessa journalister fick Stora journalistpriset för den artikelserien. I vilket fall som helst kan vi inte göra någonting åt den delen. Jag har heller inte upplevt att någon annan bedrivit smutskastning, så som det har påståtts. Jag har själv med all kraft tillbakavisat att jag skulle ha deltagit i en sådan. Företrädare för säkerhetspolisen har också sagt att kontakterna med såväl justitiedepartementet som statsrådsberedningen – och det är ju faktiskt socialdemokrater som sitter där – har varit mycket goda. Någon sådan kampanj känner jag alltså inte till. En sådan kampanj ligger inte heller i vårt intresse, och som Anna-Greta Leijon sade tidigare här i dag har i hennes fall ett effektivt arbete från säkerhetspolisens sida räddat henne från att utsättas för ett allvarligt attentat.

Olle Svensson: Föreligger det, så som det påstås, en förtroendekris mellan den politiska ledningen och säkerhetspolisen?

Ingvar Carlsson: Jag kan kort svara nej på den frågan. Jag tror ingendera av parterna upplever det på det sättet.

Olle Svensson: Eftersom jag nu håller mig till de övergripande frågorna vill jag ta upp ett principiellt intressant problem. Det gäller kompetensfördelningen mellan regeringen och de i Sverige traditionellt mycket självständiga ämbetsverken och myndigheterna. Jag vill fråga dig om din principiella inställning till dessa frågor och till denna fördelning av arbetet. Hur har du bedömt att dessa frågor har aktualiserats under den s.k. Ebbe Carlsson-affären.

Ingvar Carlsson: Dessa frågor har varit föremål för både debatt och beslut i riksdagen helt nyligen, vilket naturligtvis för Anna-Greta Leijon vid handläggningen av frågan har varit en fördel. Mitt omdöme är helt enkelt att Anna-Greta Leijon mycket noga – med undantag för brevet – har följt de principer och riktlinjer som vi i stort sett varit överens om i riksdagen.

Anders Björck: Med tanke på den debatt som föregick de KU-förhör som ägt rum under denna och föregående vecka vill jag fråga statsministern: Anser han att de här förhören har varit onödiga när det gällt att belysa Ebbe Carlsson-affären och ge allmänheten information om vad som förekommit?

Ingvar Carlsson: Jag anser självfallet att en genomgång och utfrågning inom konstitutionsutskottet är nödvändiga. Tidpunkten för och uppläggningen av utfrågningen är det konstitutionsutskottets sak att avgöra, inte min.

Anders Björck: Du har alltså inte på något sätt någonting emot att vi haft dessa utfrågningar?

Ingvar Carlsson: Jag ber att få påminna om att jag själv har begärt att få komma hit, eftersom vi i Sverige fick ett debattklimat som gjorde att jag upplevde det som önskvärt och nödvändigt.

Anders Björck: Den begäran kom ju sedan det visat sig finnas majoritet i utskottet för att vi skulle ha utfrågningar i sommar, detta sedan vänsterpartiet kommunisterna hade bestämt sig.

Ingvar Carlsson: Jag tar gärna den här diskussionen, men jag är ju faktiskt här för att svara på frågor om regeringens handläggning av ärendet. Men med ordförandens tillåtelse är jag beredd att fortsätta att tala om detta.

Anders Björck: Men i bedömningen av regeringens handläggning av ärendet ingår faktiskt en hel del. Statsministern är ju statsminister också under sommaren. Har det framkommit någonting under dessa förhör som du anser har varit värdefullt för att belysa frågan?

Ingvar Carlsson: Ja, det har det självfallet gjort. Jag räknade också med att så skulle kunna bli fallet. Om jag får ge en eloge vill jag säga att jag tycker att det är ett mycket energiskt arbete som utförts av konstitutionsutskottets ledamöter.

Anders Björck: Jag ställde frågan därför att jag noterat et t uttalande från statsministern vilket gick ut på ungefär följande: Vad finns det för frågor som journalister inte kan ställa men som Anders Björck m.fl. kan ställa? Men det har alltså förekommit sådana frågor, och framför allt har vi fått fram svar som inte kommit fram genom frågor från journalister.

Ingvar Carlsson: Jag fortsätter alltså att tala om detta, som inte har med granskningen av regeringen att göra. Jag är fullständigt övertygad om att vi med de duktiga journalister vi har hade fått alla de relevanta frågor som kan ha att göra med människors ställningstagande inför valet. Men jag betonar än en gång: Det är icke regeringens sak att ha synpunkter på när eller hur konstitutionsutskottet genomför sina utfrågningar, och jag har själv begärt att få komma hit. Jag har också motiverat den begäran.

Anders Björck: Eftersom jag förstår att statsministern har följt dessa utfrågningar, vill jag fråga: Har hans omdöme om Anna-Greta Leijon och om affären, dess omfattning, förändrats på grund av dessa utfrågningar eller kvarstår hans bedömningar från första veckan i juni?

Ingvar Carlsson: De kvarstår. Jag anser alltså, som jag redovisat tidigare – och jag tycker att detta har belysts på ett mycket bra sätt under dagens utfrågning av Anna-Greta Leijon –, att hon begått felet att utfärda detta brev och inte diarieföra det. Men jag har inte sett att det i övrigt framkommit något som på något sätt kan läggas henne till last. Men återigen: Det är ju detta som sedan konstitutionsutskottet skall bedöma. Det är detta som de här utfrågningarna syftar till. Men på den direkta frågan vill jag för egen del svara på det sätt jag gjort.

Anders Björck: Får jag tolka statsministerns svar så att under den här intensiva granskningen dessa två veckor har det inte framkommit någonting som förändrar statsministerns bedömning av affären eller Anna-Greta Leijons fortsatta politiska verksamhet, vad på honom ankommer?

Ingvar Carlsson: Jag inskränker mig att svara på det som gäller Anna-Greta Leijon. I övrigt har det naturligtvis framkommit saker som ännu inte är

utklarade. Jag tänker på det som utskottet varit inne på i sina utfrågningar och som är föremål för en särskild förundersökning av åklagare eller föremål för undersökning av justitiekanslern. På dessa punkter har jag naturligtvis inte någon färdig uppfattning. Här kommer i varje fall varje vecka någon ny sak fram.

Anders Björck: Med tanke på att vi nu genomför en gransknin g och att detta på något sätt kommer att sammanfattas – hur har vi över huvud taget inte beslutat: här torde det finnas olika möjligheter – hade det då inte varit lämpligt av statsministern att invänta resultatet av granskningen innan han lovade Anna-Greta Leijon en statsrådspost för den händelse socialdemokraterna vinner valet?

Ingvar Carlsson: Det var faktiskt så att de borgerliga partiledarna krävde Anna-Greta Leijons avgång. I kraft av den majoritet som oppositionspartierna har var man också beredd att verkställa detta. Då är det en ganska självklar sak att statsministern gör en bedömning av precis den frågan, eftersom den är ställd på sin spets. Men jag har i min inledning sagt att jag tycker att det rent principiellt kunde vara intressant att ställa frågan, om man inte – och då givetvis från alla parters sida – bör invänta konstitutionsutskottets betänkande och riksdagsbehandlingen, innan man tar definitiv ställning. För min del försökte jag också se till att vi skulle få en något längre diskussion mellan partiledarna i frågan än vad vi hade, dvs. att vi åtminstone skulle ta helgen på oss. Då hade jag funderat på, speciellt med hänsyn till att vi faktiskt rör oss med frågan om handläggningen av spaningsverksamheten när det gäller mordet på Olof Palme, om man inte skulle kunna göra denna grundliga beredning av frågan i konstitutionsutskottet och att riksdagen därefter fick ta ställning. Men det som hände var ju att direkt från den överläggningen gick de borgerliga partiledarna ut och sade att de hade bestämt sig: Anna-Greta Leijon borde avgå.

Anders Björck: Då får jag uppfatta statsministern så att de n uppfattning som ligger bakom uttalandet i juni att Anna-Greta Leijon skall få en statsrådspost efter valet inte på något sätt har påverkats av det som kommit fram under dessa två veckor?

Ingvar Carlsson: Nej, den har inte påverkats – och ännu mindre av den utfrågning av Anna-Greta Leijon som ägt rum i dag. Men det är givetvis så, om vi skall diskutera i konstitutionella termer, att jag vet att i fall det finns en majoritet i en riksdag mot ett statsråd, så är det inte regeringschefen som har den yttersta makten, utan det är riksdagen. I den mån en riksdagsmajoritet bestämmer sig för att man inte tolererar eller accepterar ett statsråd, så kan vederbörande inte fortsätta sin verksamhet som statsråd. Det är den konstitutionella aspekten. Vad jag redovisat är händelseförloppet när det gäller överläggningarna mellan de borgerliga partiledarna och mig. Vi har sett olika på denna fråga.

Anders Björck: Får jag då ställa några frågor som direkt berör det händelseförlopp som är upprinnelsen till det hela. Men innan jag gör det skulle jag vilja ställa en annan fråga till statsministern. När han fick klart för

sig att Ebbe Carlsson spelade en viktig roll i den här affären, reagerade han inte eller borde han inte ha reagerat då?

Ingvar Carlsson: Jag reagerade på det sätt som jag tror är en självklarhet för varje statsminister. Här fanns viktiga påståenden, dels med allvarliga anklagelser mot främmande makt, dels med allvarlig kritik mot svensk myndighet. Min reaktion var att detta måste omgående undersökas och kontrolleras. Antingen skulle det då visa sig att det fanns fog för detta, och då fick man vidta *en* typ av åtgärder, eller också skulle det visa sig att det inte fanns någon grund för påståendena, och i så fall var det viktigt att verkligen definitivt avföra sådana här uppgifter. Det var min inställning, och därför avgav jag reaktionen att detta får handläggas av rikspolischefen. Däri låg naturligtvis också att rikspolischefen vid den tidpunkt han fann lämplig skulle informera åklagarsidan.

Anders Björck: Det är väl den normala reaktionen när man skall kontrollera uppgifter. Men förekom det hos dig ingen extra reaktion på det faktum att det var din partivän Ebbe Carlsson, som ju varit inblandad i olika historier tidigare, som var en av huvudpersonerna?

Ingvar Carlsson: Jag vill erinra Anders Björck om att vi har utlyst 50 milj. kr. som belöning till den som kan lämna upplysningar som leder till att mordet på Olof Palme klaras upp. Polisen tar emot sådana upplysningar från vem som helst, och man är också beredd att betala ut belöningen till vem som helst, om det visar sig vara information som löser frågan. Det kan vara till en borgerlig, miljöpartist, en kommunist, en socialdemokrat eller en EAP-are, alltså till vem som helst.

Anders Björck: Men har någon av de "tipsare" som framträtt i Palmemordets spår fått en sådan positiv behandling av regeringskansliet och justitieministern som Ebbe Carlsson har fått? Finns det någon parallell som statsministern känner till?

Ingvar Carlsson: Förlåt, jag förstår inte riktigt kvintessensen med den frågan.

Anders Björck: Finns det någon parallell till detta fall, dvs. har någon annan person som kommit med uppgifter av detta slag fått den kontrollen av uppgifterna att justitieministern engagerar sig, att rikspolischefen engagerar sig, att förre statsrådet Lidbom engagerar sig, etc.? Känner statsministern till någon motsvarande aktivitet i Palmemordets spår?

Ingvar Carlsson: Jag vet att polisen lade ner oerhört mycke t arbete på den s.k. 33-åringen. Jag vet också att man undersökt mängder av olika uppslag. Men det är inte min sak att värdera detta. Det är en polisfråga och en åklagarfråga. Jag har för min del inte lagt mig i detta. Jag har inte heller den detaljkunskapen att jag skulle kunna göra det. Dessutom vore det principiellt felaktigt.

Anders Björck: Om jag förstår dig rätt är alltså det som Ebbe Carlsson sysslat med ingen unik företeelse?

Ingvar Carlsson: Jag tycker att den frågan skall ställas till dem som skött spaningarna och inte till mig som statsminister.

Anders Björck: Men du blev som statsminister informerad. Var detta från din horisont unikt eller inte?

Ingvar Carlsson: Jag har redan svarat vad jag kan svara på dessa frågor, och jag tror inte att vi kommer längre om dessa svar upprepas.

Anders Björck: När fick du reda på att livvakten eller följeslagaren P-O Karlsson hade fastnat i tullen i Helsingborg?

Ingvar Carlsson: Det fick jag reda på under mitt besök i FN. Det var min statssekreterare Kjell Larsson som ringde mig natten mellan den 1 och 2 juni.

Anders Björck: Är det vanligt att din statssekreterare ringer om någon person fastnat i tullen i Helsingborg?

Ingvar Carlsson: Nej, det är det inte. Men det var inte heller vem som helst som hade fastnat, och det var inte några liter sprit han hade med sig. Det var faktiskt avlyssningsapparatur, och det betraktades som så allvarligt att rikspolischefen underrättades och därmed min statssekreterare. Jag tycker att det då var naturligt att han underrättade mig om saken.

Anders Björck: Så om någon fastnar i tullen med avlyssningsapparatur, då skall alltså statsministern underrättas. Är det verkligen svaret på frågan? Varför gjorde han detta, och varför fick den här saken så speciellt stor betydelse? Statsministern kände knappast till affären – han var i New York. Någon fastnar i tullen, och då underrättas genast statsministern över Atlanten. Är inte det litet märkligt?

Ingvar Carlsson: Jag tycker inte att det är märkligt. Det fanns ju någon anledning till att Kjell Larsson blev underrättad. Det handlade alltså om utrustning som hade med tänkt illegal verksamhet att göra. Det var den s.k. livvakten för Ebbe Carlsson som hade fastnat. Att man då informerar statsministern är väl ganska självklart. Omgiven som jag var av journalister var det väl ganska klart att jag skulle få frågor om detta. Därför tycker jag att det hade varit märkligt om jag inte hade blivit underrättad.

Anders Björck: Vilken information fick du av Kjell Larsson om den insmugglade illegala avlyssningsutrustningen?

Ingvar Carlsson: Det var en mycket kortfattad information om att den här livvakten hade fastnat i tullen och att han påträffats med den här utrustningen. Det var den information jag fick.

Anders Björck: Om jag förstått det rätt tog du inte reda på vem som var finansiär av Ebbe Carlssons verksamhet. När fick du reda på att Tomas Fischer var inblandad?

Ingvar Carlsson: Det fick jag vid den avskedsmiddag för Ingemund Bengtsson som vi hade i riksdagshuset. Under middagen kom detta ut i massmedia, och jag mötte utanför detta hus journalisterna som ställde ivriga frågor. Det var den 5 juni.

Anders Björck: Anna-Greta Leijon – din egen justitieminister – hade känt till detta i månader. Borde inte hon ha underrättat sin högste chef om detta?

Ingvar Carlsson: Denna frågan har ju Anna-Greta Leijon utförligt besvarat – jag vet inte i hur många omgångar – för några timmar sedan. Hon har berättat hur hon såg på detta. Nu riktas samma fråga till mig, dvs. hur jag bedömer Anna-Greta Leijons handlande. Jag tycker att Anna-Greta Leijon har gett ett tillfredsställande svar på den frågan.

Anders Björck: Men nu riktas frågan till dig. Tycker du som statsminister att det var rimligt att din egen justitieminister hade den här kunskapen ett par månader utan att informera dig? Du måste ju ändå kunna ge ett besked om detta. Jag har noterat att den nuvarande justitieministern gör bedömningar av den här affären som den tidigare justitieministern inte delar. Därför kan man väl inte utgå från att alla nuvarande och tidigare statsråd har exakt samma bedömning.

Ingvar Carlsson: Jag har redan i min inledning sagt ifrån att den polisverksamhet som samhället bedriver skall finansieras av skattemedel och inte på något annat sätt. Anna-Greta Leijon har också klargjort att hon direkt tog kontakt med rikspolischefen för att förvissa sig om att de utgifter som kunde uppkomma i anknytning till Ebbe Carlssons verksamhet – dvs. om det gavs några uppdrag och han utförde något arbete på rikspolischefens vägnar – skulle betalas av rikspolisstyrelsen. Därmed anser jag att Anna-Greta Leijon har vidtagit de åtgärder som behövdes, och då var detta inte en uppgift som hon skulle komma till mig med. Jag väntade på besked i den avgörande frågan, som jag ville föredra för partiledarna. Den gällde om det fanns någon substans i de två teorier som Ebbe Carlsson hade framfört.

Anders Björck: Hon har alltså inte – och ett besked på den punkten är viktigt ur konstitutionsutskottets synpunkt – enligt dig begått någon underlåtenhetssynd när hon under ett par månaders tid icke underrättade statsministern om att Tomas Fischer var finansiär?

Ingvar Carlsson: Nej, jag anser inte att hon begått en underlåtenhetssynd. Det viktiga var att få besked i huvudfrågan, nämligen om det fanns något i dessa teorier när det gäller vilka som hade mördat Olof Palme och om det fanns någon substans i påståendena om att det fanns information inom säkerhetspolisen som gjort att man hade kunnat försvåra eller förhindra mordet på Olof Palme. Delar av affären i övrigt tycker jag inte att det var viktigt att komma till mig med, framför allt som Anna-Greta Leijon handlade frågan på ett sätt som skulle undanröja alla risker för att det skulle finnas privata pengar i den del av verksamheten som polisen skulle finansiera.

Anders Björck: Jag noterar ditt besked på den här punkten. Jag tycker att det är intressant.

Det har här blivit en debatt om säkerhetspolisen, och såvitt jag förstår har en av Ebbe Carlssons bevekelsegrunder varit påstådda missförhållanden inom säkerhetspolisen. Får jag med tanke på de utfrågningar vi haft fråga dig som landets statsminister: Litar du på säpo, helt, delvis eller – som Sten Andersson – "i stort sett".

Ingvar Carlsson: Nu berör du en fråga som är väldigt grundläggande för mig som politiker varje sig det gäller statsråd, mina kolleger, mina vänner inom partiledningen eller myndigheter. Jag har förtroende för myndigheter och för mina kolleger i regeringen till dess det kan visas att vederbörande begått misstag. Jag har därför förtroende för den svenska säkerhetstjänsten, dvs. för säpo. Det har emellertid – och det har jag redovisat tidigare – hänt en del saker i handläggningen som gjort att vi tillsatt en parlamentarisk utredning för att undersöka om det ändå har begåtts fel i samband med Stig Berglings rymning. JK har sagt att de fel som begåtts inte är av det slaget att han kan rikta någon allvarlig kritik men han har ifrågasatt om man ändå inte kan göra verksamheten effektivare. Det har i olika sammanhang gjorts påståenden – och de har upprepats under KU:s utfrågningar – att det fanns information, där det inte var fråga om illvilja men där man ändå i efterhand har kunnat sammanställa information som visar att det fanns en hotbild. Redan av sådana skäl är det naturligtvis angeläget att det görs en kontinuerlig översyn.

Vidare har vi de motsättningar – eller vad man skall kalla det – som funnits mellan säkerhetspolisen och utrikesdepartementet och som gällt olika faktiska frågor. Jag anser att det för båda parter är angeläget att man klarar ut detta. Men det jag nu berört skall skiljas från den principiella fråga som Anders Björck ställde, nämligen huruvida jag har förtroende för säkerhetstjänsten. Där är mitt svar ja. Om jag inte hade det anser jag att det är min skyldighet som statsminister att vidta åtgärder för att återställa förtroendet.

Anders Björck: Till detta "ja" behöver du alltså inte lägga till orden "i stort sett"!

Ingvar Carlsson: Nej, det behöver jag inte. Men jag tror faktiskt att det Sten Andersson avsåg var precis två av de exempel som jag nämnde på det som skall ingå i en utvärdering av säkerhetspolisen, nämligen de faktiska konkreta motsättningar som funnits mellan utrikesdepartementet och säkerhetspolisen samt att Sten Andersson naturligtvis, som alla andra och inte minst säkerhetspolisens anställda, vill få fullständig klarhet när det gäller påståendena om att det fanns uppgifter som, om de sammanställdes, hade kunnat visa en hotbild. Jag tycker att det är väldigt angeläget att det klaras ut, så att man får bort alla påståenden om att det skulle förekomma medvetna fördröjningsaktioner och annat. Att så skulle ha varit fallet tror jag inte ett ögonblick på.

Anders Björck: Din handläggning av den s.k. Ebbe Carlsson-affären har ju diskuterats, kommenterats och naturligtvis också kritiserats denna sommar. Är det något du ångrar i din handläggning av denna affär?

Ingvar Carlsson: Jag har i min inledning gett en redovisning för utskottet. Jag var där förmäten nog att säga att jag tycker att ärendet handlagts på rätt sätt. Men naturligtvis är det utskottet som har sista ordet på den punkten.

Anders Björck: Får jag ställa ytterligare en fråga som jag lärt mig att man borde ställa vid varje utskottsutfrågning, inte minst med tanke på den

erfarenhet vi har av vapenaffärerna: Är det någonting du tycker vi borde ha reda på och som du känner till när vi nu skall bedöma handläggningen av Ebbe Carlsson-affären?

Ingvar Carlsson: Nej, jag har inte någon ytterligare uppgif t. Men det finns fler saker som jag tycker att det är angeläget att utskottet känner till. Jag tänker då på åklagarens utredning av Helsingborgsintermezzot och JK:s bedömning av sekretessbelagda handlingar. Detta är naturligtvis två saker som det är viktigt för utskottet att ha insikter i. Men själv har jag ingenting ytterligare att tillföra.

Birgit Friggebo: Anser du att Ebbe Carlsson med stöd av det här brevet inför brittiska myndigheter kunde hävda att han hade ett uppdrag av Sveriges justitieminister?

Ingvar Carlsson: Återigen får jag en fråga som har diskuterats utförligt här under förmiddagen och även med Sten Heckscher. Jag skall gärna ge också min bedömning. Det är så att brevets utformning är olämplig. Det stod t.ex. "On my behalf – – – ". Däri kunde man tolka in avsikter som icke var Anna-Greta Leijons. Hon har klart uttalat att det inte var hennes avsikt att ge ett uppdrag. Hon har dessutom klargjort att hon upplevde att detta låg i linje med vad rikspolischefen ansåg som önskvärt.

Birgit Friggebo: Jag frågade dig, Ingvar Carlsson, om du anser att Ebbe Carlsson med stöd av detta brev hos brittiska myndigheter kunde hävda att han hade uppdrag från Sveriges justitieminister.

Ingvar Carlsson: Brevet kan missförstås. Brevet har när det gäller ordalydelsen fått en olämplig utformning. Men jag har sagt att Anna-Greta Leijons avsikt inte var att ge ett sådant uppdrag. Vad jag förstår har inte heller Ebbe Carlsson uppfattat det på det sättet. Men det senare vågar jag inte gå i god för.

Birgit Friggebo: Men anser du att en mottagare i England, en brittisk myndighet, skulle kunna uppfatta det så att Ingvar Carlsson hade ett uppdrag från justitieministern?

Ingvar Carlsson: Inte Ingvar Carlsson, men kanske Ebbe Carlsson. Det ligger i svaret att det var en olämplig utformning som kunde ge ett felaktigt intryck. Därför borde brevet över huvud taget inte ha skrivits och framför allt inte utformats på detta sätt.

Birgit Friggebo: Det är väl inte bara fråga om intryck, utan mottagaren måste väl ändå kunna läsa vad som står där. Det är också avfattat på engelska – visserligen dålig, men ändå engelska.

Ingvar Carlsson: Vad jag redan svarat på den frågan tror jag alldeles klart visar vad jag anser om den saken.

Birgit Friggebo: Du svarar alltså ja på den frågan!

Mot bakgrund av vad som sagts av våra säkerhetschefer och rikspolischefen under dessa utfrågningar skulle jag vilja fråga dig om du tycker att det var lämpligt att en privatperson får ett sådant här papper att användas vid besök

hos engelsk myndighet utan att samråd sker med motsvarande svensk myndighet.

Ingvar Carlsson: I det här fallet var det så att justitieministern upplevde att rikspolischefen önskade att en sådan här resa skulle göras och att man skulle få fram den här informationen och att man skulle medverka till att kontakter kunde tas. Det ansåg justitieministern vara ett sätt att hjälpa rikspolischefen i hans uppgifter. Men jag har som sagt deklarerat min inställning till detta brev i ett mycket tidigt skede, redan den 3 juni på kvällen. Jag anser att det var fel att skriva detta brev och att innehållet var olämpligt samt att brevet borde ha diarieförts.

Birgit Friggebo: Så numera handlar det inte enbart om enstaka formuleringar, att det kunde ha varit andra ordvändningar och liknande, utan nu är hela brevet fel. Över huvud taget är det som brevet representerar felaktigt. Hela saken är alltså felaktig i dag.

Ingvar Carlsson: Redan i riksdagsdebatten den 9 juni sade jag följande, som jag gärna vill citera: "Det rekommendationsbrev som Anna-Greta Leijon skrev innebar ett klart fel. Det har redan framgått av vad jag har sagt. Det var icke ett bagatellartat fel. Innehållet var icke acceptabelt. Brevet borde dessutom ha diarieförts."

Birgit Friggebo: Det är bra att statsministern upprepar det . Vi var några som välkomnade just det beskedet under riksdagsdebatten. Därefter har det ju varit andra formuleringar igen. Men uppenbarligen är nu hela brevet, dess innehåll och hela saken fel.

Nu har Heckscher, Anna-Greta Leijon och också Ingvar Carlsson sagt att avsikten inte var att det skulle vara något uppdrag. Ett uppdrag borde han i så fall ha fått av polisen, sade Ingvar Carlsson här i inledningen. Det är ju precis detta som hela denna granskning och hela denna sak handlar om: varifrån uppdraget skulle ges. Jag vill fråga: Är det då inte konstitutionsutskottets sak att granska huruvida ett statsråd har ägnat sig åt myndighetsutövning eller inte?

Ingvar Carlsson: Självfallet har konstitutionsutskottet rätt att granska precis vad man vill. I detta fall är dessutom, tycker jag, granskningen relativt enkel. Så fort jag som statsminister fick ta del av detta brev, den 3 juni, gick jag direkt ut och sade till massmedia att jag anser att detta brev är olyckligt och felaktigt. Anna-Greta Leijon gick också ut och redovisade den inställningen.

Jag tycker att det är mycket intressant att konstatera, när jag har lyssnat på utfrågningen av Anna-Greta Leijon i dag, att den punkt som man har ägnat väldigt mycket tid, och där det finns en tyngdpunkt i de kritiska frågorna från utskottet, är den punkt där Anna-Greta Leijon från början erkände – och jag själv omedelbart uttalade – att fel har begåtts.

Birgit Friggebo: Ja, men fortfarande ställer ju regeringens representanter här upp – både tjänstemän och andra – och säger att det inte har getts något uppdrag. Vi har ju hört här på löpande band att avsikten inte var att det skulle vara något uppdrag. Visserligen står det i brevet att det är ett uppdrag, men det är inget uppdrag.

Anna-Greta Leijon kunde i dag på förmiddagen inte gå så långt att hon påstod att hon hade talat med Åhmansson om att det var en brittisk myndighet som skulle besökas – utan det var en engelsk politiker. Fortfarande hävdas alltså från regeringens representanter att det inte är något uppdrag, och Ingvar Carlsson har ju sagt det här också.

Ingvar Carlsson: När detta brev skrevs, kände jag inte till det – det underställdes inte mig. Jag fick se det den 3 juni. Hur Anna-Greta Leijon upplevde det när hon skrev det, vad hon avsåg med det – det kan hon bara själv redovisa, och det har hon gjort inför utskottet.

Birgit Friggebo: Jag skulle vilja ställa en fråga till Ingvar Carlsson mot bakgrund av flera saker som har hänt. Det är ju inte bara *ett* misstag som har begåtts här. Man säger att det är fråga om ett misstag och att oppositionen inte kunde acceptera – och inte ville förlåta – detta lilla misstag.

Jag håller med om att vi måste kunna göra misstag ibland och att de också skall kunna förlåtas. Det händer att vi gör misstag en gång och två gånger per år i olika frågor som vi hanterar – det händer oss alla.

Men bakgrunden är här att brevet skrevs, att Anna-Greta Leijon inte samrådde med någon, att hon inte registrerade brevet, att hon efteråt inte talade om det vare sig för polischefen eller för åklagarna, när hon träffade dem. Som svar på frågor om vilken roll Ebbe Carlsson hade så talade hon inte ens om uppdraget. Och när hela affären avslöjades försökte hon dölja att det över huvud taget fanns något brev någonstans.

Hur är det möjligt att alla dessa misstag uppstår under en ganska begränsad period och i ett enda ärende? Finns det verkligen en sådan slumpfaktor?

Ingvar Carlsson: Nu var ju faktiskt Anna-Greta Leijon här på utfrågning i fyra timmar och svarade tåligt på dessa frågor. Då tycker jag att det är litet märkligt att Birgit Friggebos fråga nu kommer tillbaka i den utformning som den hade här.

Dessutom: I inledningen beskrev Birgit Friggebo det inträffade som om vi skulle ha talat om "detta lilla misstag". Det uttrycket har vi inte använt. Vi har sagt att detta var ett klart fel; brevet skulle icke ha skrivits. Och därmed, menar jag, är väl allt klart för att utskottet skall kunna göra sin bedömning. Det är ju detta utskottet skall bedöma. Från början har det sagts både av Anna-Greta Leijon och av mig som regeringschef, att det var fel att utforma brevet. Då är det alltså utskottets sak att göra denna bedömning.

Birgit Friggebo: Ja, helt riktigt. Men det här har betydels e för förtroendefrågan. Statsministern sade tidigare att det är litet lustigt att man tvingar Anna-Greta Leijon att avgå, och först därefter sätter man i gång granskningen. Men något som har tvingat fram en snabb granskning av det här ärendet är ju det faktum att Ingvar Carlsson har solidariserat sig med, uttalat förtroende för och ställt sig bakom den här handläggningen genom att utlova Anna-Greta Leijon en ny ministerpost i en eventuell kommande regering. På det sättet har det betydelse att få veta vad Ingvar Carlsson gör för bedömning av den handläggning som har förekommit i den här frågan.

Ingvar Carlsson: Den korrekta historieskrivningen är att vi den 3 juni på kvällen hade en partiledaröverläggning efter det att de borgerliga partiledar-

na på eftermiddagen hade träffat Anna-Greta Leijon och rikspolischefen. Vid den överläggningen kräver de borgerliga partiledarna att Anna-Greta Leijon skall avgå. Man inte bara kräver det inför mig utan man går ut till massmedia och ställer det kravet.

Jag går då igenom brevet. Tidigare på dagen har jag haft en överläggning med Anna-Greta Leijon och fått hennes redovisning av ärendet. Jag har ytterligare en genomgång efter det att de borgerliga partiledarna har lämnat lokalen. Min bedömning blir då att detta brev var fel. Jag går ut och säger detta till massmedia. Eftersom jag i övrigt inte då kunnat finna – och det har jag för övrigt inte heller i samband med dagens utfrågning – att hon har begått misstag som hon kan klandras för, så gör jag den bedömningen att detta fel har begåtts men att det inte är av den karaktären, och så allvarligt, att hon bör bannlysas från politisk verksamhet i framtiden. Det var min bedömning då, och det är min bedömning i dag.

Birgit Friggebo: Jag förstår att partiledarna var litet förvånade över att det här förtroendet uttalades så snabbt med tanke på den diskussion som hade förekommit och där ju Ingvar Carlsson redovisade att han skulle gå hem och tänka på saken. Men det behöver vi inte diskutera här.

Ingvar Carlsson: Jo, Birgit Friggebo, jag vill gärna svara på det, men ta gärna hela frågan.

Birgit Friggebo: Jag vill återkomma till att det alltså gavs en snabb förtroendeförklaring, och det är möjligt att Ingvar Carlsson har ett försvar för det – det bryr jag mig inte om. Men nu har det ju kommit fram så mycket mer information, bl.a. detta att Anna-Greta Leijon måste ha förstått att hon har gjort någonting som har varit tokigt, och att hon då har gjort detta medvetet. Och därför begår hon sedan en rad andra handlingar för att dölja hela saken – därför att hon uppenbarligen är medveten om att hon har gjort något fel. Då är det intressant: Ändrar inte detta statsministerns bedömning av förtroendet för sitt eget statsråd?

Ingvar Carlsson: Jag delar inte uppfattningen att, som Birgit Friggebo uttrycker det, Anna-Greta Leijon har begått en rad andra handlingar, vid sidan av detta brev, som är klandervärda. Men det är ju utskottets sak att bedöma, och utskottet har då att redovisa detta. Jag har gett mitt svar, och jag tror inte att vi kommer längre på den punkten.

Jag vill emellertid säga något med anledning av inledningen på Birgit Friggebos senaste fråga. Det är riktigt att mitt önskemål var att partiledarna skulle träffas efter helgen för att i lugn och ro diskutera den här frågan. Jag tyckte att eftersom det gällde en diskussion om handhavandet av spaningarna efter Olof Palmes mördare, var det rimligt att vi hade en ordentlig genomgång av detta. Men partiledarna sade till mig att de ansåg att justitieministern skulle avgå – och man gick ut och sade detta till massmedia. Bengt Westerberg uttalade ordagrant följande: "Vi har sagt till Ingvar Carlsson att vi tycker att hon bör lämna jobbet i det här läget." Då frågade journalisten: "Vad fick ni för svar?" – "Han skall fundera på saken över helgen, sedan får han svara själv."

Jag tror att man inte heller i en borgerlig trepartiregering kan ha en

statsminister som efter ett sådant här uttalande går omkring och funderar över om han har förtroende för sin justitieminister eller inte. Detta uttalande innebar att frågan hade ställts. Jag skulle gå ut och möta journalisterna strax efteråt, och då redovisade jag självfallet min uppfattning. Och min uppfattning hade jag alldeles klar för mig – och den uppfattningen har jag också i dag.

Det är alltså bakgrunden, Birgit Friggebo, och den bör nog meddelas i ett fall som detta.

Birgit Friggebo: Det är synd att vi fastnar på sådana här detaljer om vad som har förevarit efteråt. Det är ju riktigt att det var en diskussion mellan partiledarna. Jag var inte närvarande utan har denna information i andra hand, från Bengt Westerberg. De borgerliga partiledarna anförde att de hade kommit fram till att Anna-Greta Leijon borde avgå – och det var ingen hemlighet. Ingvar Carlsson meddelade ju då att han ville fundera på detta, på grund av resa till Amerika och allt möjligt. Det är ganska självklart. Det var ingen felaktig redovisning från någon sida, om jag har förstått det hela rätt.

Men jag tycker inte att vi skall fastna på den frågan. Det intressanta är att statsministern på grundval av ett uttalande av en person drar sin förtroendebedömning av sitt eget statsråd, utan att gå vidare och kontrollera det hela.

Ingvar Carlsson: Jag har ju här meddelat att jag först hade ett samtal med Anna-Greta Leijon tidigare på dagen innan hon träffade de borgerliga partiledarna, och att vi sedan hade en genomgång efter kvällens partiledaröverläggning – och på grundval av detta kom jag fram till min ståndpunkt.

Birgit Friggebo: Jag skulle också vilja få en bedömning av en annan fråga. Det blir ju ändå så, att statsministern får överta litet av ansvaret för det hela, beroende på att han ställer sig bakom sitt statsråd och vill ha henne kvar som minister.

Den 4 maj träffas åklagarna, justitieministern och polisen vid en s.k. sedvanlig information om mordutredningen. Det står här i regeringens vitbok att "frågan om Ebbe Carlsson berörs inte". Det är också denna dag som justitieministern skriver brevet åt Ebbe Carlsson.

Man har alltså en sedvanlig information om mordutredningen. Och justitieministern tar inte upp frågan om Ebbe Carlsson, trots att hon har haft sex kontakter med Ebbe Carlsson på sex veckor, och trots att det redovisas att rikspolischefen skulle ha sagt att det här var den mest intressanta mordteori som är aktuell just nu. Detta berörs alltså inte vid den sedvanliga informationen. Är det inte ett märkligt exempel bland alla de här andra på att man försöker dölja information?

Ingvar Carlsson: Även denna fråga har Anna-Greta Leijon svarat på vid ett flertal tillfällen i dag. Hon har sagt att hon hade bett rikspolischefen vid flera tillfällen, bl.a. två dagar efter det att informationen till mig hade lämnats, att informera åklagarsidan. Detta, menade hon, var en information som skulle ges vid ett tillfälle då hon icke var närvarande. Det skulle vara en direkt information till åklagarsidan.

Vid det här tillfället, då det hade gått så pass lång tid, var dessutom, såvitt jag vet, en information inbokad, och jag tror att Anna-Greta Leijon kände till det vid detta tillfälle.

Birgit Friggebo: Får jag tolka det så, att vi inte kan få någon uppfattning över huvud taget om vilken bedömning statsministern själv har gjort när de olika delarna i den här affären har uppdagats, utan han kommer hela tiden att hänvisa till Anna-Greta Leijons eventuella förklaringar? Statsministern har ingen egen bedömning?

Ingvar Carlsson: Jag tycker att vad jag skall redovisa är min egen handläggning. Sedan skall jag gärna dessutom, trots att Anna-Greta Leijon var här själv och svarade på dessa frågor i fyra timmar, försöka kommentera detta och i mina ord kläda den reaktion som har funnits i regeringskansliet. Men jag tror att Anna-Greta Leijon själv gjorde det på ett så bra sätt att jag inte har mycket att tillföra.

Birgit Friggebo: Då skall jag lämna den typen av frågor. Har Ingvar Carlsson träffat Ebbe Carlsson själv i den här frågan sedan mitten av förra året?

Ingvar Carlsson: Jag har inte träffat Ebbe Carlsson annat än ute på gatan vid ett tillfälle, då jag hejade på honom – men vi hade inget samtal.

Birgit Friggebo: Hur ofta har du träffat Calle Lidbom?

Ingvar Carlsson: Carl Lidbom, som är vår ambassadör i Paris , brukar jag försöka träffa när han är i Stockholm, liksom jag träffar ambassadören Thunborg från Moskva, när han är i Stockholm. Vår ambassadör i Washington, Wachtmeister, och vår FN-ambassadör brukar jag också försöka träffa när de är i Stockholm, plus några andra ambassadörer. Vi har varit i Västtyskland rätt ofta, så jag har så att säga klarat mina kontakter när jag har varit där. Det första skälet till att jag träffar Carl Lidbom är alltså att Frankrike är ett viktigt land. Under den senaste våren har det varit särskilt viktigt. När jag gjorde min Europaresa ägde nämligen det franska presidentvalet rum, följt av parlamentsvalet. Då jag inte kunde besöka Paris, tyckte jag att det var särskilt viktigt att ha den kontakten.

Det andra skälet är att Carl Lidbom var – och är – ordförande i den s.k. säpoutredningen. Han sökte upp mig, som framgår av vitboken, vid framför allt ett tillfälle just av det skälet – den 30 april. Han var då orolig och irriterad över att man inte hade fått något svar på de frågor som hade ställts och som var relaterade till säkerhetspolisen.

Dessutom: Carl Lidbom och jag arbetade tillsammans i regeringskansliet från 1967 till 1969, då jag var statssekreterare åt Tage Erlander och Carl Lidbom var rättschef i justitiedepartementet. Vi kom in i regeringen samma dag år 1969 och satt tillsammans sju år i en regering. Därför vill jag nog också säga att Carl Lidbom sedan den tiden är en person som jag gärna diskuterar med och som jag betraktar som en vän.

Birgit Friggebo: Det var ju glädjande att statsministern i sak ändå tydligen har tagit ställning till vem som skall vara ordförande i säpokommittén – det var nog inte bara en felsägning.

Men jag frågade hur ofta Ingvar Carlsson hade träffat Calle Lidbom. Det här var en redogörelse för vilka egenskaper som gjorde att det fanns anledning att träffa honom – det var verkligen som ett försvarstal för att man

skulle kunna träffa Carl Lidbom ganska ofta. Har det varit en gång i veckan eller varannan vecka? Han är ju ganska ofta i Sverige.

Ingvar Carlsson: Det beror till att börja med på vilken tidsperiod Birgit Friggebo avser. Går man längre tillbaka, så har det varit med mycket långa mellanrum under senare år. Den här senaste tiden, när Carl Lidbom har varit ordförande i säpokommittén, har han besökt Stockholm oftare, och då har det kanske blivit – det är svårt att säga – någon gång i månaden. Men det har då ibland varit mycket korta besök – han har bara kommit in och hälsat eftersom han har varit i huset.

Birgit Friggebo: Hur mycket har han då informerat om Ebbe Carlsson och de nya teorierna osv.? Carl Lidbom kan ju ge ganska korta, sammanfattande och målande beskrivningar av saker och ting.

Ingvar Carlsson: Det framgår av vitboken att vi har berört frågan vid två tillfällen. Det ena är den 8 april, då Carl Lidbom frågar mig om jag har blivit informerad om de teorier som Ebbe Carlsson har. Jag bekräftar detta – att Anna-Greta Leijon någon vecka tidigare har berört det för mig. Och jag säger att jag tycker att det är väldigt viktigt att det här behandlas så att man antingen får reda på om det ligger någonting i det – och då vidtar de åtgärder som behövs – eller också avför frågan.

Jag säger då också, eftersom jag förstår att det här är en fråga som har betydelse för säpokommitténs arbete, att jag nog vill förbehålla mig rätten att informera partiledarna först. När det gäller en sådan här fråga tycker jag nämligen att jag har en skyldighet att se till att partiledarna får informationen från mig och justitieministern, och inte från sina kommittéledamöter.

Det andra tillfället var den 30 april, alltså ungefär tre veckor senare, då Carl Lidbom bad att få komma upp till mig i ett ärende som han tyckte var angeläget. Det visade sig att han ansåg att han nu kom i tidsnöd med hänsyn till säpokommitténs arbete. Han hade inte fått någon reaktion som gjorde att han ännu hade kunnat föredra detta inom kommittén, och han kände till min inställning. Det innebar att jag ringde upp justitieministern, Anna-Greta Leijon, och sade att nu är det en dryg månad sedan jag fick den där föredragningen, och jag finner det angeläget att man skapar klarhet i den här frågan.

Det är de två tillfällen då jag har talat med Carl Lidbom om detta.

Bertil Fiskesjö: Jag vill först erinra statsministern om att det är han som är på utfrågning här och inte jag, faktiskt. Jag skall undvika att reta statsministern mer – hoppas jag. Men jag förbehåller mig naturligtvis rätten, som ledamot av utskottet, att i all ödmjukhet ställa några frågor till statsministern.

Jag skulle vilja fråga hur statsministern vill definiera "tillåtna okonventionella metoder".

Ingvar Carlsson: Skälet till att jag tog upp frågan i inledningen var att jag tog mycket illa vid mig vid utskottsförhöret förra veckan, då Bertil Fiskesjö riktade den här kritiken mot mig och då jag inte var närvarande och inte kunde försvara mig. Enda sättet var ett pressmeddelande, där jag bad om en ursäkt. Jag fick inte den. Hade jag fått ursäkten, hade frågan varit utagerad.

De här utskottsförhören har en oerhörd genomslagskraft, och därför vill man rentvå sig i ett sådant här fall. Men jag är aldrig långsint, Fiskesjö, och det tror jag du vet. Finge jag bara ursäkten, så skulle detta vara glömt och borta för min del.

Får jag sedan säga, att i en sådan här verksamhet som polisen bedriver, vare sig det är den "öppna" polisen eller säkerhetspolisen, använder man sig av okonventionella metoder. Det mest extrema exempel som jag kan komma på är utlysningen av en belöning på 50 milj. kr., som vi är beredda att betala till den som kan ge oss lösningen på mordgåtan. Men – och det har jag sagt i riksdagen – okonventionella metoder får absolut inte gå utanför lagens ram, de får inte innebära något brottsligt. Jag tror att jag var mycket tydlig i riksdagen på den punkten.

Bertil Fiskesjö: Att utlysa en belöning – kan det betraktas som en okonventionell metod? Det är väl en ganska konventionell metod, som används ganska ofta.

Nu skulle jag vilja ställa några frågor med anledning av det rekommendationsbrev som justitieministern utfärdade. Anser statsministern att det brevet faller inom begreppet "tillåtna okonventionella metoder"?

Ingvar Carlsson: Nej, jag har sagt att jag tycker att det v ar fel att utforma det brevet. Det var ett klart fel, det var icke ett bagatellartat fel. Innehållet var oacceptabelt, och brevet borde dessutom ha diarieförts, så det var icke en lämplig okonventionell metod.

Bertil Fiskesjö: Det innebär alltså att det enligt statsministerns mening definitionsmässigt var en olaglig metod?

Ingvar Carlsson: Nej, jag har inte sagt att den var olaglig , men jag har sagt att den var olämplig.

Bertil Fiskesjö: Här finns då alltså olika kategorier av tillåtna okonventionella metoder, såvitt jag kan förstå, enligt statsministerns mening?

Ingvar Carlsson: Det finns okonventionella metoder som går utanför lagens ram. Sådana tar jag bestämt avstånd från. Det kan finnas okonventionella metoder som är olämpliga, även om de inte är olagliga. Och det kan finnas okonventionella metoder som man kan använda sig av. När det gäller att dra gränsen mellan de två senare kategorierna kan naturligtvis meningarna gå isär.

Bertil Fiskesjö: I regeringsformen 11:7 stadgas att ingen myndighet – det innesluter också regeringen – får besluta i ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller som rör tillämpning av lag.

Det här brevet, så som det faktiskt föreligger – och vi måste ju bedöma det som det föreligger och inte efter vad som kan ha varit en eventuell tanke eller tanklöshet bakom brevet – är det enligt statsministerns mening förenligt med 11 kap. 7 § regeringsformen?

Ingvar Carlsson: Anna-Greta Leijon har utförligt redovisat hur hon har sett på det här, hur hon bedömde det hela och varför hon skrev detta brev. För min del läste jag här nyligen upp vad jag yttrade i riksdagen när det gällde

brevet. Nästa steg är att konstitutionsutskottet gör sin bedömning. Den tänker jag inte lägga mig i.

Bertil Fiskesjö: Det här brevet innefattar ju också uppdrag till en privatperson att göra undersökningar som normalt är förbehållna myndigheter. Anser statsministern att brevet i det avseendet är ett ingrepp i rättegångsordningen?

Ingvar Carlsson: Anna-Greta Leijon har sagt att hon uppfattade det så, att detta var i linje med rikspolischefens önskemål. Det var därför hon skrev under det hela.

Bertil Fiskesjö: Nu var det faktiskt inte rikspolischefen som skrev det här brevet. Och om det var i linje med hans önskemål eller ej är ju en sak för sig. Det var faktiskt justitieministern som skrev detta brev och undertecknade det med hand på penna, såvitt jag kan förstå. Varför då hela tiden skylla på rikspolischefen?

Ingvar Carlsson: Nej, Anna-Greta Leijon har inte skyllt på rikspolischefen. Hon har sagt: "Jag skrev under detta brev. Det var ett fel av mig. Jag tar på mig det felet." Hon har alltså inte skyllt det på rikspolischefen.

Bertil Fiskesjö: Brevet och de avsikter som det uttrycker faller alltså in under begreppet "tillåtna okonventionella metoder" enligt statsministerns mening?

Ingvar Carlsson: Anna-Greta Leijon har gett uttryck åt att det var fel att skriva det. Men brevet skrevs därför att hon upplevde att detta var i linje med rikspolischefens önskemål om att man skulle få fram vissa uppgifter. Det är den faktiska situationen, som har redovisats från Anna-Greta Leijons sida. Sedan är det konstitutionsutskottets sak att göra sina bedömningar. Jag går inte längre än så här.

Bertil Fiskesjö: Statsministern måste väl ändå ha någon uppfattning om huruvida ett statsråd i hans regering på egen hand begår handlingar som inte är i överensstämmelse med svensk lag?

Ingvar Carlsson: Jag har gett uttryck åt uppfattningen att det var fel att skriva brevet. Men jag tänker faktiskt inte ta över konstitutionsutskottets uppgift att göra sin bedömning. När den kommer, skall jag gärna uttala mig om den, men jag kommer inte att föregripa det utlåtande som skall skrivas.

Bertil Fiskesjö: Med tanke på den erfarenhet av regeringens praxis som statsministern har vill jag fråga: Är detta ett ärende som normalt faller inom kategorin för vad ett enskilt statsråd får besluta?

Ingvar Carlsson: Det här är ett brev som icke borde ha skrivits vare sig utan ett formellt regeringsbeslut eller med ett formellt regeringsbeslut. Vare sig man bedömer det höra till den ena eller den andra kategorin så borde brevet i varje fall inte ha fått den här utformningen och uppställts på det här sättet.

Bertil Fiskesjö: Men det är fortfarande acceptabelt, enligt statsministerns mening, ur laglighetssynpunkt?

Ingvar Carlsson: Anna-Greta Leijon har gett sin beskrivning av hur hon uppfattade detta brev, vad som var hennes avsikt, och hur hon uppfattade rikspolischefens inställning till frågan. Så är det.

Bertil Fiskesjö: När vi i konstitutionsutskottet granskar e n handling från ett statsråd så skall vi alltså utgå, menar statsministern, från vad ett statsråd möjligen kan ha menat med brevet i stället för från vad som exakt står i detta brev?

Ingvar Carlsson: Vad utskottet skall göra får utskottet faktiskt bedöma självt. Men Anna-Greta Leijon har ju genom att kallas till utfrågning fått möjlighet att redovisa varför hon skrev brevet, hur hon såg på det och hur hon uppfattade rikspolischefens inställning till frågan om att inhämta uppgifter från England. Sedan är det utskottets sak att bedöma hållbarheten, om man tycker att detta är korrekt eller inte. Men från regeringssidan och från det ansvariga statsrådets sida har alltså fullständigt redovisats motivet, sättet och bakgrunden till brevet.

Betil Fiskesjö: Tycker statsministern att det är meriterande för ett statsråd att i en så här allvarlig fråga skriva ett brev som vederbörande sedan, när brevet blir uppenbarat, tvingats ta avstånd från på varje punkt?

Ingvar Carlsson: Nej, det är därför som jag redan den 3 jun i gick ut och sade att jag tyckte att det var fel.

Bertil Fiskesjö: En sådan person är dock fortfarande väl meriterad att sitta i en socialdemokratisk regering?

Ingvar Carlsson: Man måste bedöma de misstag som statsråd då och då gör och tänka efter: Är detta skäl för att vederbörande skall avstängas från politisk verksamhet i framtiden? Jag har gjort min bedömning i det avseendet. Dessutom vill jag gärna säga att jag i likhet med – tror jag – väldigt många människor upplevt Anna-Greta Leijon i alla andra avseenden som en utomordentligt duglig justitieminister, som har mött mycket stark uppskattning. Det finns alltså inga andra skäl varför hon inte skulle fortsätta.

Men jag har också sagt här i dag att det ju är majoriteten i riksdagen som i sista hand avgör vem som kan tolereras som statsråd eller inte. Jag har emellertid uttryckt min bedömning av frågan.

Bertil Fiskesjö: Har statsministern över huvud taget någon förklaring till att ett statsråd, som har suttit i olika departement i tiotals år och mycket väl känner till vilka regler och rutiner som gäller, kan skriva ett sådant här brev?

Ingvar Carlsson: Det är möjligt att Anna-Greta Leijon, eftersom arbetsbördan är mycket stor ibland för en departementschef, inte gav detta brev den eftertanke som var önskvärd. Det var ett fel att det skrevs, och jag kan möjligen tänka mig att hon alltså inte begrundade frågan tillräckligt och, framför allt, samrådde med t.ex. sin statssekreterare – för jag tror att hon i en sådan dialog mycket snabbt hade kommit fram till att hon skulle avstå, i varje fall från en sådan här utformning av brevet.

Bertil Fiskesjö: Har statsministern någon som helst förståelse för att det bland oförvillade betraktare kan uppfattas som mycket egendomligt att det samtidigt inträffade så många avvikelser från de rutiner och regler som skall gälla?

Ingvar Carlsson: Jag tror att Anna-Greta Leijon har gett et t uttömmande och förklarande svar på den frågan. Hon gjorde en bedömning av detta brev som inte stämde med verkligheten eller innehållet – när hon inte var klar över att brevet hade den verkan och den konsekvens som det i realiteten kunde uppfattas ha.

Bertil Fiskesjö: Jag släpper det här ämnet nu, för jag förstår att vi inte kommer längre när det gäller svar från statsministerns sida. Om jag fäller något omdöme här, blir jag väl uppmanad att be om ursäkt igen, så jag kanske skall avstå från det.

Jag skulle vilja ha svar på ytterligare en fråga: Vilka i regeringen var över huvud taget underrättade om att Ebbe Carlsson var inkopplad på detta viktiga uppdrag?

Ingvar Carlsson: Min inställning i den frågan var att när vi hade fått ett svar på – och en genomgång av – de teorier som Ebbe Carlsson hade framfört, skulle partiledarna och regeringen ungefär samtidigt informeras. Det finns en liten grupp av frågor som jag anser vara nationellt så betydelsefulla att partiledare och regeringen på något sätt likställs, och det här var en sådan fråga. Det var Anna-Greta Leijon och jag själv som hade informationen om teorierna. Sten Andersson hade, som ni vet, fått en viss förfrågan, och även försvarsminister Roine Carlsson hade fått en viss förfrågan. Men de hade icke fått någon redovisning om teorierna och det som då var föremål för undersökning.

Min avsikt var alltså att regering och partiledare – och jag själv – skulle få redovisning ungefär samtidigt.

Bertil Fiskesjö: Statsministern tyckte alltså inte att det här var en fråga av sådan vikt att den borde tas upp i statsrådskretsen som helhet, t.ex. vid en lunchberedning?

Ingvar Carlsson: Självfallet skulle denna fråga tas upp när man hade fått en reaktion, så att man kunde redovisa någonting. Men jag själv hade ju inte ens fått denna redovisning, även om vi hade inbokat några alternativ där en föredragning för mig skulle ske. Min avsikt var att när föredragningen hade skett för mig, tillsammans med justitieministern, skulle jag inte bara gå till en lunchberedning utan till en allmän beredning, och jag skulle informera partiledarna. Det var det arbetsschema som jag hade tänkt mig.

Bertil Fiskesjö: Själva den omständigheten att en privatperson var inkopplad som spaningsman i ett sådant viktigt ärende – det var alltså inte en fråga som var av sådan vikt att man behövde konferera med regeringen som helhet?

Ingvar Carlsson: Min information var att Ebbe Carlsson, två månader innan Anna-Greta Leijon hade blivit informerad, hade vänt sig till rikspolischefen, att det var en etablerad kontakt mellan rikspolischefen och Ebbe Carlsson.

Därför ansåg jag att det var en konstruktion som det inte fanns någon anledning att särskilt ta upp i vare sig lunchberedning eller annan beredning. Det viktiga för mig var sakfrågan: Fanns det någonting i dessa påståenden som kunde vara riktigt? Om det inte fanns något sådant, var jag angelägen om att saken så snabbt som möjligt skulle avföras. Och för att jag skall dra en sådan fråga i regeringen, liksom för partiledarna, måste jag ha information med någon substans, något innehåll. Det var det jag uttalade önskemål om, och det var det jag också under denna tid planerade in. Trots att jag då genomförde min Europaresa och min resa till FN, avsatte jag tid för föredragning för mig, tänkbar tid för genomgång i regeringen och tänkbar tid för överläggningar med partiledarna. Det visar alltså att jag prioriterade denna fråga mycket högt.

Bertil Fiskesjö: Har det i efterhand förekommit att statsråd uttryckt missnöje över att de inte blev informerade om att Ebbe Carlsson var inkopplad?

Ingvar Carlsson: Statsråden är mycket väl medvetna om att det är ungefär så här som frågor skall handläggas. Ingen sådan kritik har framförts till mig.

Bo Hammar: Herr ordförande! Herr vice ordföranden tecknade för någon timme sidan en bakgrund till den här granskningen som vi nu håller på med. Den bakgrundsteckningen var inte korrekt, anser jag. Herr Björck sade att denna granskning har kommit till sedan vänsterpartiet kommunisterna hade bestämt sig. Vi har aldrig motsatt oss någon granskning. Jag vet inte om någon annan har gjort det. Vad vi ville var – till skillnad från den borgerliga ivern – att vi skulle tillämpa fullständigt normal ordning i det här ärendet, först ta in skriftligt material och sedan bedöma hur vi skulle gå vidare.

I slutet av juni kom sedan justitiekanslerns rapport, regeringens vitbok. Från vårt partis sida tyckte vi att det fanns många frågor som var obesvarade. Vi tog då initiativet och föreslog sammankallande av utskottets beredningsgrupp, vilken också sammankallades.

Vi tog även initiativ till att utskottet skulle lyssna på en särskild föredragning av justitiekanslern. Därefter, innan vi hade gått vidare och diskuterat den fortsatta behandlingsordningen, kom statsministerns begäran att bli kallad till konstitutionsutskottet för att ge sina informationer. Det var i den situationen fullständigt självklart för oss alla att tillmötesgå statsministerns begäran.

Men jag vill, herr ordförande, samtidigt säga att vår grundläggande uppfattning i denna fråga fortfarande står fast, nämligen att denna granskning icke bör ske under tidspress – därtill är de ting som vi sysslar med alltför allvarliga. För oss är det viktigare att få en grundlig, noggrann, seriös beredning av dessa frågor än att till varje pris bli helt färdiga med vårt arbete under en valrörelse, då svenska folket kanske också förväntar sig svar på vissa andra frågor från oss politiker.

Herr ordförande! Jag tyckte det var nödvändigt att ge den här bakgrundsteckningen av hur vi har uppfattat det, med tanke på herr vice ordförandens beskrivning i början av den här utfrågningen.

Olle Svensson: Låt mig tillägga att jag som ordförande offentligt har gett uttryck för min inställning i den här frågan.

Bo Hammar: Får jag sedan gå över till att ställa en del frågor till Ingvar Carlsson, även om många frågor redan har ställts. Först angående mötet den 28 mars med Anna-Greta Leijon, när du för första gången fick information om den här affären: Hur omfattande information fick du? Det står mycket kortfattat i vitboken om detta. Kan du berätta om vad detta innebär?

Ingvar Carlsson: Jag kan berätta det ganska konkret. Min minnesbild är följande:

Anna-Greta Leijon och jag gick tidigare från den regeringslunch som vi har varje dag mellan ett och två. Vi skulle ha sammanträde med utrikesnämnden på slottet kl. 14.30, och vi gick upp från regeringslunchen innan den var klar. Vi har det så ordnat att vi äter mellan ett och halv två och har ärenden mellan halv två och två. Den dagen bröt jag ungefär mitt i och överlämnade till någon av mina kolleger att föra ordet. Det innebar, eftersom jag skulle förflytta mig till slottet, att vi talade 15–20 minuter maximalt.

Bo Hammar: Det var alltså en mycket kortfattad information. Hur kunde du då göra någon bedömning av hur pass allvarliga – hur pass seriösa – de här uppgifterna var?

Ingvar Carlsson: Allvaret kunde jag bedöma. För det första var det en teori om vilka som låg bakom mordet på Olof Palme, varvid främmande makt utpekades. Det anser jag vara mycket allvarligt. För det andra riktade man anklagelser mot svensk myndighet för att ha varit försumlig när det gällde information innan mordet på Olof Palme ägde rum. Det var också mycket allvarligt. Men jag kunde icke alls bedöma om det fanns någon som helst substans i detta. Därför var min reaktion: Vare sig detta är rätt eller fel, måste man snabbt ta itu med det. Är det rätt, då är det utomordentligt allvarligt och det krävs drastiska åtgärder. Är det fel, så är det angeläget att ta kål på den typen av uppgifter, eftersom de kunde skada relationerna till främmande makt och eftersom det naturligtvis var utomordentligt skadligt för myndigheten i fråga om man inte kunde ta kål på uppgifterna.

Bo Hammar: Hur pass nära har du kunnat hålla dig informerad om utredningsarbetet och olika teorier och uppslag som har funnits där – ja, hela utvecklingen över huvud taget?

Ingvar Carlsson: Jag är angelägen om att bli informerad när man i spaningsarbetet kommer fram till något substantiellt, något som man tror innehåller någonting. Det har funnits sådana skeden under spaningsarbetet. Men för en statsminister går det självfallet inte att följa detta kontinuerligt, än mindre att tränga in i några detaljer i spaningsarbetet.

Under den här berörda perioden var jag t.ex. ute på en Europaresa som tog nio dagar, då jag alltså var utanför landets gränser. Jag följde upp den resan med ett besök i Berlin och i Österrike – för att i det senare fallet också tala med förbundskansler Vranitzky om Österrikes inställning till EG- och EFTA-samarbetet. Jag fortsatte till Förenta nationerna för nedrustningskonferensen. I den omgången var jag borta från den 27 maj t.o.m. den 3 juni. Jag tror att bara den här månadens internationella engagemang, som jag prioriterar, gör att en statsminister inte kan följa sådant utredningsarbete

som det här gäller. Då har man att lita på sina departementschefer, och om något exceptionellt inträffar när man är utomlands, så finns det givetvis möjligheter att hålla kontakt via ambassader osv. Men man kan inte ingripa eller leda den verksamheten i något avseende.

Bo Hammar: Jag skulle också vilja be dig om en kommentar till den kritik som riksåklagaren har riktat mot vitboken på just denna punkt. Han hade ju kritik att anföra också på flera andra punkter i vitboken. Jag tog upp några, med Kjell Larsson i morse.

I regeringens vitbok står det på s. 4: "Statsministern och justitieministern var överens om att det var rikspolischefens sak att ansvara för den fortsatta handläggningen och att vidta åtgärder för att skapa klarhet."

Magnus Sjöberg sade förra veckan att han inte gillade den här formuleringen, och han anförde bl.a.: "Man frågar sig varför inte förundersökningsledaren i första hand borde ha underrättats om detta. Det är en passus" – i vitboken – "som jag tycker det är svårt att förstå från åklagarsynpunkt."

Jag vill gärna att du kommenterar detta.

Ingvar Carlsson: Jag hade även direkt till riksåklagaren kunnat ge en, som jag tror, högst tillfredsställande redovisning när det gäller denna formulering. När jag säger, tillsammans med justitieministern, att det är rikspolischefens sak att ansvara för den fortsatta handläggningen och att vidta åtgärder för att skapa klarhet, så ligger i detta också en skyldighet att, i det läge som rikspolischefen bedömer, informera förundersökningsledaren. Det var vid detta tillfälle en omöjlighet för mig att ha någon som helst uppfattning. Det var två teorier som var redovisade, och rikspolischefen hade etablerat relation till Ebbe Carlsson. Jag visste inte ens huruvida åklagarsidan var informerad. Såvitt jag har förstått av handlingar gavs det en viss, om än väldigt kortfattad, information till åklagarsidan redan innan detta samtal ägde rum mellan Anna-Greta Leijon och mig den 28 mars.

Jag vill påminna om att redan två dagar senare, den 30 mars, tog Anna-Greta Leijon upp med rikspolischefen att man borde informera åklagarsidan. Det fanns inte minsta tvekan hos Anna-Greta Leijon och mig om att rikspolischefen vid lämpligt tillfälle skulle informera åklagarsidan – såvida åklagarna inte redan var informerade.

Bo Hammar: Kan du sträcka dig så långt att du säger att det är en mindre lyckad formulering i vitboken?

Ingvar Carlsson: Inte om man är klar över att vi i samband med omorganisationen så tydligt hade markerat riksåklagarens roll och rikspolischefens roll. Vi hade genom ett särskilt regeringsbeslut lagt fast detta, och för mig var det självklart att rikspolischefen liksom riksåklagaren därmed var fullständigt informerad.

Till yttermera visso har ju Edenmankommissionen behandlat frågan och understrukit denna sak. När jag på dessa 15–20 minuter sammanfattade att det är klart att det här måste ske under rikspolischefens ansvar, så låg däri för mig också ett ansvar att informera åklagarsidan.

Bo Hammar: Den löpande, eller övergripande, information som du får angående utvecklingen i spaningsarbetet och mordutredningen – får du den i huvudsak via justitieministern och via Kjell Larsson? Eller har du också möten med rikspolischef och riksåklagare? Hur går det mera precis till?

Ingvar Carlsson: Det vanliga är att jag får informationen från Kjell Larsson. Den andra vägen är, som du själv nämner, via justitieministern, och det är när regeringen har antingen lunchberedning eller allmän beredning. Den tredje formen har varit – vid några få tillfällen och längre tillbaka i tiden – när regeringen och också partiledarna har fått direktföredragningar av åklagarsidan eller polissidan. Men det var framför allt i ett inledande skede och i samband med omorganisationen i början av 1987.

Bo Hammar: Kjell Larsson har haft en del möten under våren med Ebbe Carlsson och andra som varit involverade i den här s.k. affären. I vilken utsträckning har han under vårmånaderna fram till slutpunkten i den här affären hållit dig informerad om olika turer?

Ingvar Carlsson: I den här speciella frågan var jag ju informerad av Anna-Greta Leijon innan Kjell Larsson var informerad – och det framgår av vitboken. Med sin statssekreterare har man ju informella samtal, men Kjell Larsson och jag brukar också regelbundet varje vecka ha en tid då vi har ett stort antal ärenden att gå igenom.

För att vara mycket konkret i mitt svar till dig: Den information som Kjell Larsson fick den 28 april, tillsammans med statssekreteraren i justitiedepartementet Sten Heckscher, redovisade han för mig vid veckoöverläggningen, som vi den veckan hade på lördagen på grund av arbetsbelastningen – den 7 maj, med andra ord.

Bo Hammar: Jag skall ta upp en fråga som något berör det hä r brevet. Det har ju sagts att den här resan som Ebbe Carlsson skulle göra var väldigt viktig därför det gällde att kolla vissa uppgifter av ganska central betydelse. Just denna undersökning i England tillmättes, åtminstone på en del håll, mycket stor vikt. Jag ställde också frågan till Anna-Greta Leijon, men eftersom hon lämnade regeringen i början av juni kunde hon inte svara. Min fråga till henne, som jag vill upprepa i en fråga till dig, är: Detta som Ebbe Carlsson hade tänkts göra i England – har det uppdraget genomförts på så att säga mera reguljär väg?

Ingvar Carlsson: Jag har ställt den frågan till Kjell Larss on för att han skulle ställa den vidare. Men jag har ännu inte fått ett fullständigt svar på frågan.

Bo Hammar: Detta har väl inte omedelbart att göra med vår granskning, men eftersom det här var en så enormt central fråga för Ebbe Carlssons teorier och tillmättes en betydelse – och jag har fått veta att frågan också har varit uppe i andra sammanhang, i vissa partisammankomster – så ville jag ställa den. Jag respekterar naturligtvis att du inte kan ge ett klart besked, även om jag är litet förvånad över att man inte kan få ett klart besked om att uppdraget har genomförts.

Herr ordförande! Jag vill bara avslutningsvis göra en reflexion. Jag studsade till litet när statsministern i sitt inledningsanförande sade att det

läcker hemligt material från alla möjliga håll och kanter. Och det vet vi ju också att det tyvärr gör. Jag trodde inte att det gjorde det från konstitutionsutskottet, men om det finns exempel på att något sådant sker, tycker jag att det måste klaras ut. Det är väl svårt att gå vidare med detta när vi sitter inför öppna dörrar. Vad du sade är så pass viktigt och allvarligt att jag alltså tycker att vi måste klara ut det. Men då får vi väl stänga dörrarna och klara ut det i ett annat sammanhang.

Ingvar Carlsson: Jag vill bara påpeka att personer som sutt it här har direkt protesterat och sagt att "nu gäller frågorna sekretessmaterial". Och jag tror att en av de skador som har åstadkommits i anslutning till det här är att man utomlands bl.a. kunnat dra slutsatser på områden som vi helst inte skulle vilja ha ut utanför landet.

Bo Hammar: Ja, men det är väldigt viktigt för oss som har ställt frågor här att veta vad det är för typ av kritik som har framförts. Och om det har gjorts övertramp av någon eller några, är det viktigt att få tillfälle att dra lärdom av detta. Det är det jag menar – att vi måste skapa klarhet kring den här frågan.

Ingvar Carlsson: Detta är ju en ny form. Jag har förståelse för att detta är svårt. Jag tycker det är utomordentligt om KU på något sätt analyserar en så här svår situation och drar lärdomar av den för framtiden.

Jag vill också påpeka att jag som representant för regeringskansliet var självkritisk. Det första jag nämnde var departementen. Det andra jag nämnde var utrikesnämnden, som jag är ledamot av. Tage Erlander sade en gång att bästa sättet att få ut en sak är att hemligstämpla den i utrikesnämnden, för då är man absolut säker på att den kommer ut. Bakom detta Erlanderska skämt låg naturligtvis ett djupt allvar. Jag har för min del sagt att jag tycker att det är allvarligt när hemligstämplade handlingar läcker ut på det här sättet.

Det är möjligt att man också skall undersöka om hemligstämpeln ibland används för mycket och om det inte är bättre – jag tror att Birgit Friggebo har tagit upp den frågan – att man använder hemligstämpeln mera restriktivt och ökar respekten för den. Men nu har vi kanske kommit en bit vid sidan av ämnet.

Olle Svensson: Jag vill göra den reflexionen att i fråga om de rutiner vi tillämpar när det gäller hemligstämplade handlingar tror jag att de har fungerat bra. Svårigheten är just att vi nu, från den 1 februari i år, har dessa offentliga utskottsutfrågningar, och vi får dra vissa erfarenheter av dem. De har ju också haft många positiva värden när det gäller öppenhet. Men jag är lika angelägen som alla andra att vi verkar för det här.

Anita Modin: Det har talats mycket om åklagarnas roll, och i konstitutionsutskottets betänkande från i våras berördes samarbetet mellan polis och åklagare. Såvitt jag har förstått är både du och Anna-Greta Leijon av samma mening som vi i konstitutionsutskottet har varit om hur denna arbetsfördelning skall vara.

Ingvar Carlsson: Ja, vi har samma uppfattning där.

Anita Modin: När riksåklagaren var här frågade jag honom va d han ansåg om att justitieministern vid upprepade tillfällen hade uppmanat rikspolischefen att han skulle informera åklagarna. Då svarade riksåklagaren mig att han ansåg att det var förtjänstfullt. Ett sådant svar tycker jag låter som att riksåklagaren var nöjd med vad justitieministern hade gjort vid flera tillfällen. Sedan har det diskuterats här varför justitieministern inte kontrollerade att rikspolischefen verkligen hade framfört den här informationen till åklagarna. Det måste ju vara så att statsråd vid många tillfällen säger till de chefer som finns för myndigheterna, att du glömmer väl inte det, du tänker väl på att det här måste ske osv. Jag vill därför fråga dig: Är det rimligt eller ens lämpligt att vederbörande statsråd sedan kontrollerar att detta har skett?

Ingvar Carlsson: Nej, jag tycker inte det. Framför allt skall inte statsrådet i fråga överta rollen, för då blir det en oklarhet vem som egentligen har ansvaret. Jag tycker att Anna-Greta Leijon har vidtagit precis de åtgärder som är viktiga, nämligen att ställa kravet på att information skulle ske. Därmed har hon fullgjort sin uppgift.

Anita Modin: Jag tar nu upp en helt annan sak. Vid den partiledaröverläggning som ägde rum i början på sommaren hanterade man material med så känsliga uppgifter att de inte ens skulle kunna gå vidare till konstitutionsutskottet. Är inte det ett något märkligt ställningstagande att inte konstitutionsutskottet skulle kunna få ta del av sådant material?

Ingvar Carlsson: Jo, det kan man säga, men om man har extremt känslig information kan diskussion uppkomma vid varje tillfälle om man skall vidga kretsen, om vi kan ta ansvaret för det. Vid det här speciella tillfället ställde jag frågan till partiledarna – centern representerades av Karl Erik Olsson men i övrigt var samtliga partiledare närvarande – om denna information skulle föras vidare till konstitutionsutskottet. Då sade Bengt Westerberg som sin uppfattning att det icke var lämpligt. Carl Bildt menade att man kanske ändå skulle kunna informera *en* ledamot av utskottet från vardera partiet om att det fanns sådan information men att man inte skulle informera hela utskottet. Karl Erik Olsson ansåg att vi skulle behålla denna information i en, som han uttryckte det, begränsad krets; det uttrycket har han också använt i uttalanden efteråt. Jag anslöt mig till den gruppen. Vi var alltså fyra personer som ansåg att utskottet i dess helhet inte skulle informeras för närvarande men självfallet så fort det sedan bedömdes som möjligt. Lars Werner ansåg att man skulle finna någon form för att ändå informera hela utskottet – jag tror att han uttryckte det så. För mig var detta dessutom mycket viktigt i ett annat avseende, eftersom denna information för Anna-Greta Leijon och för hennes handläggning av ärendet var oerhört väsentlig. Därav min reaktion när det sades att man skulle ha utskottsutfrågningar men att Anna-Greta Leijon då inte skulle kunna åberopa denna information inför utskottet. Då sade jag att i så fall får man faktiskt välja. Antingen får man vänta med utskottsförhöret till dess att hela utskottet kan få informationen, eller också måste informationen lämnas och Anna-Greta Leijon – givetvis inom lyckta dörrar – få redovisa hur hon hade sett på denna. Det är bakgrunden till den diskussion som ju delvis sedan också har förekommit i massmedierna.

Anders Björck: Jag har några kompletterande frågor som kan ha en viss betydelse för vår helhetsbedömning, och jag frågar Ingvar Carlsson: Delar du juristkommissionens och Edenmankommissionens uppfattningar i vad gäller skyddet av Olof Palme?

Ingvar Carlsson: Jag själv har givetvis inte haft möjlighet er att göra egna undersökningar, utan jag har läst juristkommissionens och Edenmankommissionens bedömningar. Jag har hela tiden utgått ifrån att uppgifterna där har varit riktiga. Jag har inte haft någon anledning att uttala någon annan bedömning. Nu har det ju kommit fram nya uppgifter dels i säpokommittén, dels i samband med utfrågningarna inför KU. Jag behöver inte citera vad som sägs i säpokommitténs betänkande, och jag vågar inte ha någon uppfattning om vad som kan bli resultatet av de uppgifter som har framkommit här. Detta menar jag att parterna måste ytterligare få uttala sig om. Men jag har aldrig ett ögonblick trott på några konspirationsteorier eller på att det skulle ha varit något avsiktligt bakom detta. Det är väl i så fall som man har sagt, att det möjligen har funnits information som inte – jag tror att det var en av säkerhetspoliserna som sade det i går – hade blivit sammanställd och klar förrän i efterhand. För mig är detta senare helt omöjligt att bedöma. Jag kan inte ha någon uppfattning om detta.

Anders Björck: Uppfattar du det som att säpokommitténs bedömningar på den här punkten strider mot jurist- och Edenmankommissionens slutsatser?

Ingvar Carlsson: Det kommer fram en ny information på en punkt, och jag skulle gärna vilja citera detta. Det sägs följande i säpokommitténs enhälliga betänkande:

Beträffande skyddet av Olof Palme veckorna före mordet är det svårt att dra några säkra slutsatser av RPS interna utredning. Materialet visar visserligen att det förekommit hotfulla aggressiva uttalanden bl.a. mot Olof Palme i ett antal telefonavlyssnade samtal mellan personer med anknytning till den nyss nämnda terroristorganisationen. I några av dessa talas i förtäckta ordalag om attentat eller mord som skall utföras. Det förefaller i och för sig egendomligt att säkerhetspolisen inte med anledning av detta material försökt ordna med ständig noggrann bevakning av Olof Palme.

Detta är alltså vad säpokommittén har sagt. Sedan har ni här hört några av de anställda. På den senare punkten vågar jag inte ha någon uppfattning. Jag har bara hört deras utsagor. Jag har inte hört vad deras tidigare chefer har att säga om deras uppgifter. Den delen vill jag inte kommentera nu.

Anders Björck: När Carl Lidbom först tog kontakt med dig talade han ju om allvarliga förhållanden som berörde säkerhetspolisen. Nämnde han då anklagelserna mot P-G Näss?

Ingvar Carlsson: Nej, för det första fick jag informationen från Anna-Greta Leijon, och för det andra så bekräftade jag bara vid Carl Lidboms och mitt samtal den 8 april att jag hade fått den informationen. Därför nämnde inte Carl Lidbom någon kritik mot P-G Näss.

Anders Björck: Har du fått höra den kritiken från någon annan person?

Ingvar Carlsson: Nej. Jag har faktiskt inte fått höra någon sådan kritik annat än genom massmedierna.

Anders Björck: Thage G Peterson har sagt att Ebbe Carlsson-affären och Ebbe Carlsson har gjort det svårare att finna Olof Palmes mördare. Delar du den bedömningen?

Ingvar Carlsson: Jag kan inte uttala mig säkert på den punkten, men jag tror att det ligger något i det uttalandet på det sättet att vi har fått en offentlig diskussion och ett utlämnande av inte bara uppgifter – det behöver inte alltid vara sekreta uppgifter för att anknyta till Bo Hammar – utan också ibland ett tänkande osv. som gör att man från den grupp eller de grupper som ligger bakom mordet kan dra slutsatser. Men det är naturligtvis så att det inte är något motiv för att man skulle ha avstått från att undersöka och gå igenom detta. Det var nödvändigt att göra det för att få en belysning av frågan. Men så som händelseutvecklingen har varit är det inte uteslutet att Thage G Petersons bedömning kan vara riktig.

Anders Björck: Vems är felet att vi har fått den här diskussionen i Ebbe Carlsson-affären?

Ingvar Carlsson: Jag är inte beredd att sitta här och nu göra en sådan ansvarsfördelning. På en punkt är jag emellertid alldeles klar, nämligen att detta inte är något som helst motiv för att man inte skulle gå till botten och undersöka de teorier och anklagelser som fanns. Jag kunde under inga förhållanden tänka mig en situation där det finns en uppgift om att det fanns information inom säkerhetspolisen som om den hade tagits till vara hade kunnat göra det möjligt att förhindra eller försvåra mordet på Olof Palme. Sådant måste undersökas av de skäl som jag utförligt har redovisat här.

Anders Björck: Men om skada har uppstått, är det då Ebbe Carlssons och de personers fel som han har haft omkring sig eller är det oppositionens fel?

Ingvar Carlsson: Jag har redan svarat att jag inte nu är beredd att sitta här och i denna mycket komplicerade process peka ut vissa personer. Det kanske inte heller i första hand är enskilda personer utan en process som har orsakat skada.

Anders Björck: Du kan väl ändå ge ett besked om du anser att oppositionen i så fall skulle ha någon skuld.

Ingvar Carlsson: Eftersom jag inte vill peka ut vare sig den ena eller den andra sidan så gör jag inte det. Jag säger nu precis som jag sagt tidigare att vi när det här skedet är avslutat bör bedöma hur vi skall handskas med sådana här frågor i framtiden. Jag är för min del beredd att ha en partiledaröverläggning i den frågan. Jag anser den vara av den vikten.

Anders Björck: Palmeutredningarna har ju varit en lång rad av bekymmer – Holméraffären, förbjudna vapen, sekretessbrott, illegal avlyssning, affär efter affär efter affär. Du är statsminister. Du är ytterst ansvarig. Är det oppositionens fel att det har blivit sådana här affärer, eller har du som statsminister någon form av ansvar, moraliskt eller juridiskt, för att det har blivit på det här sättet?

Ingvar Carlsson: Jag tycker att det är en ganska oförsynt fråga som Anders Björck nu ger sig in på. Jag har icke gått ut och anklagat någon enskild för detta, men i nästa ögonblick räknar Anders Björck upp affärer och skandaler och är beredd att säga att jag har ett ansvar. Får jag då erinra om att vad vi diskuterar här är i realiteten mordet på Sveriges statsminister och de försök som har gjorts efter detta att få fast mördaren. Jag tycker faktiskt att det är huvudfrågan. När det sedan gäller frågan om det har begåtts fel och förekommit brister i detta sammanhang – en del av dem är uppenbara i det avseendet att de är föremål för särskild utredning av åklagare, där vederbörande får stå till svars inför domstol för de fel man har begått – så trodde jag till en början att Anders Björck avsåg om det i den politiska behandlingen har begåtts några allvarliga fel. Jag säger då för att vi inte i onödan skall politisera detta: Låt partiledarna diskutera hur detta har handlagts och se om vi kan lära något av det för framtiden. Jag har utan att vara provocerande tidigare sagt när det gäller konstitutionsutskottet och de offentliga förhandlingarna att det är bra om KU går igenom materialet och ser hur en sådan här fråga har hanterats och i inledningsskedet av offentliga utfrågningar ser om man kan göra på annat sätt, om det har begåtts misstag. Jag tycker inte att vi här skall inleda en diskussion i aggressiva termer mot varandra.

Anders Björck: Det är i så fall statsministern som är aggressiv. Jag är lugnare och snällare än någonsin tidigare. Dessutom var det en fråga jag ställde, ingen anklagelse. Jag frågade om statsministern med tanke på hur den här typen av frågor har skötts – och jag exemplifierade – kände någon form av ansvar. Det är statsministern som är ytterst ansvarig. Han har exekutiva möjligheter i en del frågor. Han har utnämnt de flesta av de personer som är ansvariga i dessa sammanhang. Jag bara frågar statsministern om hans uppfattning, och det tycker jag att jag har rätt att göra.

Ingvar Carlsson: Det är riktigt, men ibland kan man faktisk t ställa en fråga så att den blir ganska insinuant, och jag uppfattade Anders Björcks fråga på det sättet. Var den inte det, då kan vi lämna den. Då har jag gett mitt svar.

Anders Björck: Nej, den var inte insinuant, den var relevant. Jag frågar statsministern: Tag Ebbe Carlsson-affären med tanke på den debatt som vi har haft – är det oppositionens fel om det har blivit problem när det gäller att finna Olof Palmes mördare, eller är det de människors fel som ställer till med de här affärerna? Den frågan tycker jag att statsministern måste kunna ge ett svar på.

Ingvar Carlsson: Det grundläggande svaret är att man icke har funnit mördaren. Det är ett misslyckande. Jag är icke beredd att utpeka någon som ansvarig för det. Jag är övertygad om att polis och åklagare har gjort sitt bästa, men det har i anslutning till mordspaningen skett beklagliga saker som har att göra med illegal utrustning, som har att göra med eventuella sekretessbrott. Detta har jag tagit avstånd från i mitt inledande anförande, och dessa saker är föremål för särskild prövning. Jag tror inte, med undantag av det som jag sagt tidigare, att det har begåtts fel. Det kan ha läckt ut uppgifter som kan skada spaningsverksamheten – det påpekas i Thage

Petersons uttalande, och det kan ha skadat säkerhetstjänsten. Men där vill jag icke anklaga vare sig politiska grupperingar eller enskilda personer. Jag har sagt att detta kan ha skett utan någon som helst ond avsikt. Låt oss värdera detta längre fram. Jag kommer icke att peka ut oppositionen, och jag anser inte heller att jag själv på minsta sätt har bidragit till det som Anders Björck kallar affärer.

Anders Björck: Jag ger mig inte så lätt, för detta tycker jag är oerhört intressant. Är det Ebbe Carlsson, som har satt i gång den här affären, som har deltagit i aktiviteter, som är föremål för förundersökning i flera fall, som i så fall har ställt till skada? Eller är det vi riksdagsledamöter som sitter här som har skulden? Om detta vågar tydligen inte statsministern eller vill inte statsministern ge ett klart besked. Men att han gör det tycker jag att vi har rätt att kräva.

Ingvar Carlsson: När det gäller den första delen har Ebbe Carlsson i januari månad tagit kontakt med rikspolischefen. Det är under rikspolischefens ansvar som Ebbe Carlsson skall arbeta. Det har varit föremål för utfrågning här i utskottet. Vissa delar av detta samarbete är föremål för en särskild prövning. När det gäller bedömningen av om det i samband med utfrågningen kan ha hänt någonting vid sidan av detta har jag sagt att jag tror att vi skall sätta oss ned och diskutera – dels i konstitutionsutskottet, dels mellan partiledare – hur sådant här skall gå till i framtiden. Det var bara ett uppslag. Vill man inte vara med om det, så kan man ju avstå.

Anders Björck: Jag tänker inte ge mig, även om jag är ledse n att det här tar tid. Detta innebär alltså att statsministern tar Ebbe Carlsson i försvar på den här punkten. Statsministern är inte beredd att säga att det som Ebbe Carlsson och de som han har samarbetat med har gjort har ställt till skada. Statsministern är inte beredd att säga det, och han är inte beredd att frita dem som granskar och följer den svenska grundlagen.

Ingvar Carlsson: Jag har sagt att vissa saker som är föremå l för polisutredning kommer jag inte att kommentera. Det andra, de teorier som har lagts fram av Ebbe Carlsson, har rikspolischefen haft att pröva. De har sedan kommit under åklagarens arbete. Min inställning där är att det är myndighetspersonerna som tar ansvaret. Ebbe Carlsson har varit en privatperson som har varit i kontakt med dessa.

Anders Björck: Ebbe Carlsson har ju inte bara lagt fram teorier. Om det vore så välsignat ändå att det bara var teorier, men det finns ju annat! Är du här i dag inte beredd att säga att Ebbe Carlssons aktiviteter har ställt till skada?

Ingvar Carlsson: Ebbe Carlsson är en privatperson som har vänt sig till rikspolischefen med sina idéer. Utifrån det är jag inte beredd att sitta här och fälla vare sig positiva eller negativa omdömen om Ebbe Carlsson. Om Anders Björck med detta vill säga att det var Ebbe Carlsson som kom fram med de ursprungliga idéerna, är mitt svar ja – det är en självklarhet.

Anders Björck: Då måste väl konsekvensen vara att han – inte vi som granskar – har någon form av ansvar?

Ingvar Carlsson: Ebbe Carlsson har icke ett ansvar av det slag som ämbetsmän har. Han har ett ansvar som privatperson att han har presenterat en idé. Han har möjligen ansvar för vissa andra saker som jag inte kan bedöma i dag. Men sedan har ansvaret för undersökningen av detta självfallet tagits över av polis och åklagare.

Anders Björck: Detta tycker jag är dagens viktigaste politiska besked, att statsministern nu vägrar att ta avstånd från Ebbe Carlsson. Statsministern försvarar honom. Han ger honom indirekt och även direkt sitt stöd.

Ingvar Carlsson: Jag har inte gett något stöd. Jag har sagt att jag uttalar mig icke vare sig åt ena eller andra hållet om Ebbe Carlsson. Det är icke min uppgift att göra det som statsminister. Jag har att uttala mig om vad jag har gjort å regeringens vägnar. Jag anser att den fråga som Anders Björck nu tar upp inte är relevant för utfrågningen av mig. Jag kan icke uttala mig om privatpersoner i ett sådant här sammanhang.

Anders Björck: Jag tycker att vad du har sagt här är direkt uppseendeväckande. Då får jag ändå peka på vad en annan person har sagt i detta sammanhang, nämligen den person som du har utsett till justitieminister. Han har sagt att han aldrig skulle använda sig av Ebbe Carlsson vare sig i justitiedepartementet eller i industridepartementet. Delar du Thage G Petersons uppfattning eller inte? Eller har regeringen dubbla budskap: en försvarar Ebbe Carlsson och en tar avstånd?

Ingvar Carlsson: Det är inte så att Anna-Greta Leijon har använt sig av Ebbe Carlsson. På den punkten har nog Anna-Greta Leijon och Thage Peterson exakt samma uppfattning. Det var rikspolischefen och icke Anna-Greta Leijon som hade haft en kontakt med Ebbe Carlsson.

Anders Björck: Men så kan inte med all respekt den nye justitieministerns uttalande tolkas. Han har sagt, direkt syftande på Anna-Greta Leijon, att han aldrig skulle använda sig av Ebbe Carlsson vare sig i justitiedepartementet eller i industridepartementet. Delar du den uppfattningen, eller delar du den inte?

Ingvar Carlsson: Jag svarar att Anna-Greta Leijon ju faktis kt inte heller har gjort det, så jag ser inte var kopplingen ligger till vare sig Anna-Greta Leijon eller någon annan. Thage Peterson har uttalat att han inte skulle ha använt Ebbe Carlsson i departementet. Anna-Greta Leijon har heller inte gjort det. Det är mitt svar.

Anders Björck: Skulle du använda Ebbe Carlsson i något departement?

Ingvar Carlsson: Jag har inget departement. Jag har en statsrådsberedning. Det har aldrig varit aktuellt att använda Ebbe Carlsson där.

Anders Björck: Delar du Thage G Petersons uppfattning om Ebbe Carlssons användbarhet? Är du som statsminister enig med din justitieminister?

Ingvar Carlsson: Mitt svar är: Jag har aldrig haft en tanke på att anställa Ebbe Carlsson. Jag förstår inte den senaste stundens frågor och deras relevans. Jag tycker att de icke har med utfrågningen av mig att göra.

Anders Björck: Där kan vi ha olika uppfattningar. Det är än då så att vi ställer de frågor som vi tycker är värdefulla. Den som kallats hit framställer i sin inledning det som han tycker är värdefullt. Jag har ytterligare en fråga som jag tycker är viktig att ställa ur konstitutionell synpunkt.

Du har sagt att Anna-Greta Leijon skall få en statsrådspost om socialdemokraterna vinner valet. Från oppositionshåll har uttryckts en annan uppfattning om hennes lämplighet för detta. Om vi efter valet får en situation där du hamnar i minoritet precis som nu och skall försöka bilda regering, tänker du då kalla till partiledaröverläggningar för att få besked om huruvida du får utse Anna-Greta Leijon till statsråd eller inte?

Ingvar Carlsson: Jag har redovisat min inställning att jag tycker att det vore fel att bannlysa Anna-Greta Leijon från politisk verksamhet i framtiden. Det är min uppfattning på grundval av det som har framkommit både i samband med att vi gick igenom frågan för några månader sedan och efter de utfrågningar som har förekommit nu.

Anders Björck: Hur skall det rent formellt sett hanteras? Det är faktiskt viktigt för konstitutionsutskottet att få uppgift om det.

Ingvar Carlsson: Eftersom jag vet att det i sista hand är riksdagen som har att avgöra detta, kommer jag naturligtvis att bedöma om Anna-Greta Leijon tolereras av riksdagen eller inte. Det är nämligen så att om jag skulle försöka gå emot riksdagens majoritet på den punkten, så har riksdagen möjlighet att utlysa en misstroendeförklaring mot Anna-Greta Leijon och tvinga henne att avgå. Min förutsättning för detta är alltså givetvis att Anna-Greta Leijon tolereras av riksdagen.

Anders Björck: Så du tänker fråga oppositionen först – inte chansa och utnämna henne först och riskera ett misstroendevotum. Är det korrekt?

Ingvar Carlsson: Jag kommer att bedöma att Anna-Greta Leijon inte möts av ett misstroendevotum. Jag förutsätter att den behandling som kommer att äga rum i konstitutionsutskottet kommer att skapa klarhet på den punkten, men givetvis har valresultatet en direkt betydelse i form av vilka partier som sitter i riksdagen och vilken behandling man kommer att ge den här frågan i KU och i riksdagen.

Anders Björck: Ja, frågan kanske inte ens blir aktuell.

Ingvar Carlsson: Det är väljarna som avgör det.

Bertil Fiskesjö: Jag vill anknyta något litet till den senaste diskussionen här. Det har sagts att Anna-Greta Leijon skall få en tung post i regeringen, om socialdemokraterna vinner valet. Vad är det? Skall hon bli justitieminister igen?

Ingvar Carlsson: Jag har sagt att jag efter den diskussion som har varit och som vi hade på försommaren inte vill provocera. Det är inte justitieministerposten som är aktuell i så fall.

Bertil Fiskesjö: Vad är det för skillnad att utnämna Anna-Greta Leijon till en annan statsrådspost jämfört med justitieministerposten?

Ingvar Carlsson: Jag har sagt att jag inte vill provocera och att Anna-Greta Leijon därför inte kommer att utses på den posten.

Bertil Fiskesjö: Ur kompetenssynpunkt måste det ju ändå vara ganska egalt vilken statsrådspost som Anna-Greta Leijon får.

Ingvar Carlsson: När man har fått en reaktion från partierna i riksdagen, där de har sagt att de vore beredda att ha en misstroendeförklaring mot Anna-Greta Leijon som justitieminister, tänker jag inte provocera till det genom att komma igen med henne på den posten.

Bertil Fiskesjö: I andra departement har man alltså inga känsliga juridiska frågor att avgöra?

Ingvar Carlsson: Det är naturligtvis så att justitiedepartementet har mycket mer av juridiska frågor att avgöra än andra departement, men detta var som jag såg det ett försök att ändå få en något mindre spänning, en något mindre motsättning i den här frågan. Jag sade därför att jag inte vill provocera – jag använde just det uttrycket – genom att föreslå Anna-Greta Leijon som justitieminister.

Bertil Fiskesjö: Närmast en ordningsfråga: Om jag uppfattat rätt påstår statsministern – om jag har fel får jag väl en uppmaning att be om ursäkt – att vi från KU:s sida skulle ha läckt hemliga handlingar eller något liknande?

Ingvar Carlsson: Vad jag avsåg var att det under de här utfrågningarna har kunnat dras slutsatser av de meningsutbyten som har förekommit som innebär att man har fått kännedom om sådant som bör vara sekretessbelagt och som man inte bör ha kännedom om i omvärlden.

Bertil Fiskesjö: Det är alltså enligt statsministerns uppfattning vi ledamöter i KU som är orsaken till detta?

Ingvar Carlsson: Det har förekommit direkta reaktioner från den här sidan, där man har sagt att det här berör sekretessbelagt material. Bara genom att ställa frågan kan man orsaka problem.

Bertil Fiskesjö: Det skulle vara intressant om statsministern ville exemplifiera på vilket sätt vi ledamöter när vi fullgör våra uppgifter har brutit mot sekretessbestämmelser.

Ingvar Carlsson: Jag har i mitt inledningsanförande gjort en uppräkning och konstaterat att det från regeringskansliet, från utrikesnämnd och från konstitutionsutskott kommer informationer i massmedierna som inte borde vara där. Jag tror att vi alla kan vara överens om att så är fallet.

Bertil Fiskesjö: Det har ju tidigare ibland från regeringens sida kommit sådana klagomål. Men det har hittills aldrig kunnat visas att vi från KU har läckt någonting.

Ingvar Carlsson: Jag har den uppfattningen att det från alla de tre instanser som jag räknade upp i min inledning har förekommit uppgifter, så att det sedan stått saker i tidningarna som inte borde stå där.

Bertil Fiskesjö: Jag hoppas att herr ordföranden kommer att avkräva statsministern en noggrann förteckning över vad det är för hemligheter som vi har avslöjat.

Hans Nyhage: I din inledning sade du att vi måste förhindra att någon tar lagen i egna händer. Vidare sade du att vi inte kan acceptera lagbryteri. Sedan betonade du mycket omsorgsfullt att du anser att Anna-Greta Leijon begick ett mycket allvarligt fel i samband med brevet, att det inte är bagatellartat utan mycket allvarligt. Nu vet vi att Anna-Greta Leijon gick bakom ryggen på rikspolischefen, som uppenbarligen hade ansvaret för Ebbe Carlsson, gick bakom ryggen på riksåklagaren, gick bakom ryggen på sin egen statssekreterare, gick bakom ryggen på sin egen statsminister och snart sagt regeringen i dess helhet. Mot denna av dig själv uttalade bakgrund anser du likväl att hon kunde vara kvar som justitieminister. Hur går det ihop?

Ingvar Carlsson: Det har vi svarat på jag vet inte hur många gånger i dag. Vi har sagt att det var ett fel som begåtts, men jag har inte bedömt felet så allvarligt att Anna-Greta Leijon bör bannlysas från politisk verksamhet i fortsättningen.

Hans Nyhage: Då måste jag upprepa frågan: Är det inte allvarligt att gå bakom ryggen på den som du själv säger har ansvaret för Ebbe Carlssons arbete?

Ingvar Carlsson: Även på den frågan har Anna-Greta Leijon svarat att hon upplevde att det fanns ett intresse från rikspolischefen att få den information som det var Ebbe Carlssons tanke att få fram.

Hans Nyhage: Det är väl ändå inte det som Anna-Greta Leijon tror utan det som har skett som är avgörande. Hon trodde möjligen att Nils Erik Åhmansson var införstådd med att Ebbe Carlsson var hos henne och skulle få ett brev, men hon informerade sig inte om det. Nu vet vi faktiskt vad som skett och att Åhmansson inte visste om det.

Ingvar Carlsson: Anna-Greta Leijon har på den punkten varit ganska precis i sina svar i dag. Hon anser att när hon skrev detta brev var det i samklang med de önskemål som rikspolischefen hade.

Hans Nyhage: Rikspolischefen har ju själv sagt att han inte kände till brevet. Ingen kände uppenbarligen till brevet, inte ens du själv.

Ingvar Carlsson: Det är korrekt att jag inte kände till brevet.

Hans Nyhage: Du har betonat inte bara en gång utan flera gånger att Anna-Greta Leijon begick ett allvarligt fel. I nästa ögonblick säger du att misstaget inte är allvarligt. Vilket är det nu då?

Ingvar Carlsson: Jag tror att de som har lyssnat på denna utfrågning mycket väl förstått vad svaret innebär. Eftersom man här och var har påstått att det skulle vara ett bagatellartat fel har jag sagt att det inte är bagatellartat; brevet skulle inte ha skrivits och utformats på det här sättet. Därmed har jag tagit avstånd från det. Men jag har ändå inte uppfattat att detta bör leda till att

Anna-Greta Leijon inte skall kunna fortsätta med central politisk verksamhet.

Hans Nyhage: Jag skrev ned vad du sade. Du sade alldeles klart och tydligt att det var ett allvarligt fel, ej bagatellartat utan ett klart fel. Sedan säger du i nästa ögonblick att Anna-Greta Leijon inte har begått ett allvarligt misstag.

Ingvar Carlsson: Jag har sagt att det inte är så allvarligt att hon skall bannlysas från politisk central verksamhet i fortsättningen utan kunna ingå i en regering.

Hans Nyhage: Du sade beträffande Ebbe Carlsson att han kom med "otroligt uppseendeväckande uppgifter". Du var mån om att dessa uppgifter skulle gå till åklagarna. Så gick vecka efter vecka, månad efter månad eller i varje fall ett par månader, och du själv upptäckte att ingenting hände. Du berättade själv att du ringde upp justitieministern därför att ingenting hände. Jag måste ställa frågan: Ebbe Carlsson springer in och ut i justitiedepartementet titt som sätt. Anna-Greta Leijon har uppenbarligen mycket god tid att låta honom informera sig. Hon vet och du vet att Jörgen Almblad som expert satt inne med speciella kunskaper i fråga om PKK-spåret. Hans information efterlyser ingen av er. Ni låter vecka efter vecka gå men efterlyser inte hans information. Hur kan detta gå ihop?

Ingvar Carlsson: Först och främst ställer jag inte upp på d en beskrivning som Hans Nyhage ger, att Ebbe Carlsson springer ut och in titt som tätt. Det är redovisat vid vilka tillfällen Anna-Greta Leijon lyssnade på Ebbe Carlsson. Anna-Greta Leijon har varit beredd att när som helst lyssna på åklagarsidan. Hon har funnits tillgänglig för all den informationen. Den är vi av naturliga skäl intresserade av att få.

Hans Nyhage: Låt oss kalla det för ett flertal tillfällen. Anna-Greta Leijon har träffat Ebbe Carlsson vid ett flertal tillfällen och fått information genom honom, men hon har inte ens begärt att få höra hur Jörgen Almblad bedömde denna information i relation till vad man arbetade med inom hans fögderi.

Ingvar Carlsson: Återigen – Anna-Greta Leijon tillfrågades ju på denna punkt. Hon har svarat, och jag kan naturligtvis upprepa Anna-Greta Leijons svar att hon har suttit tillsammans med åklagarna och fått den information som de har kunnat ge.

Hans Nyhage: Men de hade ju inte en aning om att det fanns ett brev till privatpersonen Ebbe Carlsson.

Ingvar Carlsson: Nej, men det hindrade ju inte att de kunde ge all den information om t.ex. PKK-spåret som de hade tillgång till.

Hans Nyhage: Jörgen Almblad har ju själv sagt att han satt inne med uppgifter som gav Ebbe Carlssons uppgifter en helt annan belysning, men likväl fortsatte man med Ebbe Carlsson-spåret så att säga.

Ingvar Carlsson: Att man fortsatte att undersöka någonting som rikspolischefen den 28 april bedömde som det intressantaste spåret tycker jag är i allra högsta grad självklart.

Hans Nyhage: Anser du fortfarande att det är "otroligt uppseendeväckande uppgifter" som Ebbe Carlsson har kommit med?

Ingvar Carlsson: Det *var* uppseendeväckande uppgifter. Det var uppgifter om att en främmande makt skulle vara inblandad i planeringen av mordet på Olof Palme. Det var uppseendeväckande att säga att svensk myndighet hade kunskap som skulle ha kunnat förhindra mordet på Olof Palme. Detta var så uppseendeväckande att det måste kontrolleras och gås igenom av de ansvariga myndigheterna.

Hans Nyhage: Men tydligen inte så uppseendeväckande att du ville låta Jörgen Almblad direkt informera dig.

Ingvar Carlsson: Jag har inte haft någon som helst anledning att vid sidan av de informationer som kontinuerligt har getts till det ansvariga statsrådet gå in till en speciell åklagare och säga att nu skall jag få en specialföredragning den vägen. Jag har fullt förtroende för att man när man var framme vid sin genomgång av detta ärende skulle ge mig en information. Sedan skulle vi gå vidare till partiledarna. Det var den väg vi självklart skulle gå.

Hans Nyhage: Jag tolkar detta som att du finner det vara högst anmärkningsvärda och uppseendeväckande uppgifter när Ebbe Carlsson kommer med dem. Du vet om att Jörgen Almblad sitter inne med en lång rad uppgifter på just det område som Ebbe Carlsson tar upp. Men du finner ingen anledning att informera dig om vad Almblad anser.

Ingvar Carlsson: Jag skulle få en information – det är självfallet – när man hade fört in åklagarsidans uppgifter och gjort den gemensamma bedömningen mellan åklagarsidan och polisen. Den informationen skulle gå vidare till partiledarna och till regeringen.

Hans Nyhage: Du markerade att uppgifterna *var* uppseendeväckande. I dag är de inte av samma beskaffenhet?

Ingvar Carlsson: De var uppseendeväckande, men jag kunde inte heller då bedöma trovärdigheten i dem. Det var därför som rikspolischefen skulle gå vidare och tillsammans med berörda myndigheter göra en bedömning. Uppgifterna var självfallet uppseendeväckande, men det har inte framkommit någonting ännu som gör att vi kan säga att det bakom dessa teorier fanns en faktisk verklighet.

Hans Nyhage: Står du för uttalandet att det enda allvarliga i denna affär är att Anna-Greta Leijon tvingats avgå?

Ingvar Carlsson: Jag tycker att man skall citera rätt. Jag fick en fråga på vilken jag svarade att från regeringens utgångspunkt är det allvarligaste att Anna-Greta Leijon har avgått. Däri ligger ju det fel som hon har begått genom att skriva brevet. Frågar man däremot vad som generellt sett är det allvarligaste som hänt, så blir naturligtvis svaret att det allvarligaste är att mordet på Olof Palme har ägt rum och att mordspaningarna inte har lett till resultat.

Hans Nyhage: Är det ett riktigt konstaterande när jag säger så här: För regeringen är det allvarligaste som hänt i den här affären att Anna-Greta Leijon tvingats avgå?

Ingvar Carlsson: Om du menar det som hänt under den aktuella senare tiden, så har jag sagt: Från regeringens synpunkt, från den snäva utgångspunkten, så är det en mycket allvarlig händelse att en justitieminister har tvingats avgå. Det är det allvarligaste. Men sett i ett vidare perspektiv är självfallet mordet det allvarligaste och att mordspaningarna inte lett till resultat.

Hans Nyhage: I den begränsade tidsperiod som det rör sig om, ungefär ett halvår, så är detta att Anna-Greta Leijon tvingats avgå det allvarligaste i affären enligt statsministerns bedömning?

Ingvar Carlsson: Och det som är förknippat med avgången, ja.

Hans Nyhage: Slutligen vill jag fråga dig följande, även om det möjligen är en omfrågning: Du har själv sagt att du inte anser att Anna-Greta Leijon skall "bannlysas" från politisk verksamhet. Du använde det uttrycket flera gånger. Anna-Greta Leijon har nu, såvitt jag förstår, åkt land och rike runt som valtalare. Är inte det politisk verksamhet?

Ingvar Carlsson: Det är möjligt att jag någon gång inte gjort tillägget att jag med detta uttryck avser en verksamhet i regeringen. Men eftersom hela diskussionen har rört frågan om hon skall kunna gå in i regeringen igen, tror jag att var och en är klar över att det är det som jag har avsett.

Bengt Kindbom: Statsministern sade här att en av de två punkter som var alarmerande var att det riktades kritik mot en myndighet, nämligen säpo. Dessa uppgifter har granskats av en särskild utredning. Jag reagerade, liksom Bertil Fiskesjö gjorde häromdagen, inför ett citat ur säpoutredningen. Statsministern är nu den tredje socialdemokraten som slutar att citera på s. 54, sex rader och ett ord ned. Hur kan detta sammanträffande komma sig? Vad är syftet med den citattekniken?

Ingvar Carlsson: Ja, det är att redovisa den uppfattning som har förts fram i kommittén, för jag utgår ifrån att de raderna uttrycker just på den punkten vad kommittén tycker.

Bengt Kindbom: Inte minst med hänsyn till dem som har suttit i kommittén och enhälligt undertecknat betänkandet vill jag, eftersom citatet slutat mitt i ett stycke, be att få läsa fortsättningen.

Men det kan finnas naturliga förklaringar till detta. Övervakningen genom spaning gav inte några konkreta upplysningar. Telefonsamtalen var inte alltid lättolkade. I fråga om samtalen är dessutom att märka att det i en del fall inte längre går att fastställa om de förelåg översatta och utskrivna vid tiden för mordet. Tydligt är att säkerhetspolisen vid ifrågavarande tidpunkt inte hade tillräckliga resurser för att snabbt klara allt arbete med översättning och analys. En del bandupptagningar blev liggande åtskillig tid utan att man gjorde något åt dem.

Det bör kanske tilläggas att RPS utredning inte ger något som helst stöd för påståenden om att personer inom säkerhetspolisen aktivt skulle ha motarbetat mordutredningen.

Får jag fråga statsministern om detta är ett riktigt citat ur betänkandet och om han kan verifiera det inför den allmänhet som lyssnar? Får jag dessutom fråga vad syftet är i övrigt, när statsministern säger att då han citerade var det ett sätt att beskriva vad kommittén hade tyckt. Är det ett sätt att både kritisera säpo och samtidigt försöka hålla dem om ryggen eller fria dem på något sätt?

Ingvar Carlsson: Nej, men om Bengt Kindbom hade lyssnat ordentligt på den punkten skulle han ha funnit att jag också sade att jag är absolut övertygad om att det inte finns någon som har motarbetat eller på något sätt haft någon illvilja. Jag citerade inte den delen, men jag t.o.m. gav uttryck för en personlig uppfattning på den punkten. I det stycke som nu citerades sägs ju någonting som jag tycker kanske är mera kritik än vad som sägs i det stycke jag citerade – jag tänker på detta att bandupptagningar blev liggande, att det fanns sådant som inte var översatt. Det är naturligtvis inte bra om man vidtar en så exceptionell åtgärd som telefonavlyssning och sedan inte klarar av det praktiska handhavandet av detta. Det stycke som citerades nu och som jag inte tog upp tycker jag kanske innehålla mer av kritik än det stycke som jag åberopade. Men jag vill starkt understryka vad jag sagt i den allmänna frågan om säkerhetspolisen – och det har Anna-Greta Leijon också understrukit – att vi har förtroende för säkerhetspolisen. Vi vill ha en bra säkerhetspolis. De brister som kan föreligga vill vi angripa konstruktivt. Säpokommittén var ett sådant sätt att göra det.

Bengt Kindbom: Jag vet att det har kommit reaktioner från kommittéledamöter. Därför är det viktigt att klara ut detta. Jag kan inte frigöra mig från tanken att det måste vara något syfte med att sluta citera just här. Det ger nämligen en annan bild av vad kommittén säger än om man går igenom hela stycket.

Sedan kan det finnas kritik i att band inte blev översatta osv. Det har vi emellertid fått utförlig information om tidigare vid våra utfrågningar. Vi har fått förklaringar till varför det förhöll sig så och besked om vad det kunde innebära i fallet. Från den synpunkten tycker jag inte att det går att utläsa kritik på det sätt som man kanske vill göra gällande.

Anita Modin: När de två poliserna Kegö och Barrling var här i går eftermiddag redogjorde de för oss att om man innan mordet inträffade hade haft de sammanställningar av materialet som man har i dag, skulle man ha agerat på ett helt annat sätt när det gäller Olof Palmes skydd. För att inte jag skall göra mig skyldig till att beröra något som är hemligt kan jag bara förmoda att detta är en av delarna av materialet, eftersom de båda poliserna inte hade möjlighet att tala om för oss allt vad de visste. Man hade nu tillsatt en intern utredning inom polisen som muntligt hade redovisat detta för säpo. Skulle det inte vara lämpligt att JK fick gott om tid på sig för att titta på det här? Den JK-utredning som vi nu har på vårt bord när det gäller de bitar som är behandlade nu har ju skett snabbt och under hård tidspress. Det sade JK själv inför utskottet. Det måste ju vara angeläget att riktigt ordentligt undersöka vad som hänt, eftersom två skickliga polismän säger att man i dag har material som, om man då hade känt till det, hade kunnat försvåra eller förhindra mordet.

Ingvar Carlsson: Det är min avsikt att vi skall få en partiledarinformation om den utredningen så fort som möjligt. Det var en viktig del i det som vi hade planerat för redan i slutet av maj eller början av juni. Vi har därefter haft en partiledaröverläggning den 29 juni. Jag menar att vi fortfarande inte har fått en tillfredsställande information. Därför kommer det att bli en partiledarinformation så fort som möjligt där denna genomgång skall redovisas. Om det kan leda till att JK får titta på detta kan jag inte ta ställning till nu. Det är ett alternativ, men jag vill gärna se att vi har informationen först, innan vi tar det beslutet.

Olle Svensson: Därmed är frågestunden avslutad efter knappt tre timmar. Jag konstaterar att våra utfrågningar över huvud taget är avslutade. Vi har samlat in ett ganska rikligt material, både skriftliga dokument och muntliga utsagor. Jag tackar alla som har följt dessa utfrågningar, jag hoppas att ni har fått en inblick i vårt arbete. Nu övergår vi till att dra våra slutsatser – det är vår uppgift.

Jag vill med anledning av den senaste utfrågningen uttala ett tack till statsminister Ingvar Carlsson för att du ställt dig till förfogande och gett oss värdefulla kompletteringar till det material vi har. Tack skall du ha.

Därmed avslutas sammanträdet.

Sida

Inledning ... 3

Händelseförloppet ... 5
Bakgrund ... 5
Utredningen av PKK-spåret under 1987 ... 8
Sammanträffandet den 13 januari 1988 ... 10
Utredningen av PKK-spåret efter årsskiftet 1987-1988 ... 11
Mötet den 24 februari 1988 ... 12
Ebbe Carlssons information och teorier ... 15
Händelseförloppet fr. o. m. den 17 mars 1988 ... 16

Utskottet ... 31
Inledning ... 31
Utgångspunkterna för granskningen ... 37
Kontakter med Ebbe Carlsson ... 37
Åtgärder av förundersökningskaraktär ... 39
Vidarebefordran av uppgift till försvarsministern ... 39
Begäran hos utrikesdepartementet ... 40
Rekommendationsbrevet åt Ebbe Carlsson ... 41
Kontakter med spaningsledningen ... 44
Kontakter med åklagarna ... 46
Kontrollen av påstådda missförhållanden inom rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning ... 49

Reservationer ... 52

Särskilt yttrande ... 59

Bilagor

A 1 Rekommendationsbrevet åt Ebbe Carlsson ... 63
A 2 Rekommendationsbrevet i svensk översättning ... 64

Inkomna handlingar

B 1 Regeringens s. k. vitbok ... 67
B 2 Yttrande från justitiekanslern ... 100

Utfrågningar

B 3 Justitiekansler Hans Stark ... 127
B 4 Förlagsdirektören Ebbe Carlsson ... 151
B 5 F. länspolismästaren Hans Holmér ... 201
B 6 Rikspolischefen Nils Erik Åhmansson (första gången) ... 220
B 7 Avdelningschefen Sune Sandström ... 249
B 8 Riksåklagaren Magnus Sjöberg, biträdande riksåklagaren Axel Morath och byråchefen Jörgen Almblad ... 280

B 9 Ambassadören Carl Lidbom 305
B 10 Länspolismästaren P-G Näss 331
B 11 Statssekreteraren Sten Heckscher 358
B 12 F. d. rikspolischefen Holger Romander och länspolismästaren Sven-Åke Hjälmroth 385
B 13 Rikspolischefen Nils Erik Åhmansson (andra gången) 415
B 14 Bokförläggaren Tomas Fischer 437
B 15 Kriminalkommissarien Walter Kegö och kriminalinspektören Jan-Henrik Barrling 451
B 16 Statssekreteraren Kjell Larsson 479
B 17 F. d. justitieministern Anna-Greta Leijon 498
B 18 Statsminister Ingvar Carlsson 556